Il presente libro della b. m. di Mons.re Porfiri Vescovo di Alife,
dal Sig.r Can.co D. Andrea Cappelli deputato per d.a eredità
fu venduto Carlini sei

Il presente libro della b. m. di Mons.^{re} Porfiri Vescovo di Alife, dal Sig.^{r} Can.^{co} D. Andrea Cappelli Deputato per d.^{a} eredità fu venduto Carlini sei

Exod. Cap. VI

DISQVISITIONVM MAGICARVM LIBRI SEX,

QVIBVS CONTINETVR ACCVRA-TA CVRIOSARVM ARTIVM ET vanarum superstitionum confutatio, vtilis Theologis, Iurisconsultis, Medicis, Philologis.

AVCTORE
MARTINO DEL-RIO
SOCIET. IESV PRESBYT.
LL. LICENT. ET THEOL. DOCT.
olim in Academia GRÆTCEN-SI, et SALMANTICENSI, publico S. Script. Professore.

Prodit opus vltimis curis longe accuratius ac castigatius.

Superiorum Permissu et Licentia.

Exodus. Cap. VII.

Exodus. Cap. VIII.

Exodus. Cap. VIII.

Exodus. Cap. VIII

Exodus. Cap. XI.

Exodus. Cap. X.

Exodus. Cap. X.

Exodus. Cap. VIIII.

Exodus Cap. VIIII.

Exodus Cap. VIIII.

COLONIÆ AGRIPPINÆ
Sumptibus Hermanni Demen
ANNO M.DC.LXXIX.

APPROBATIO SVPERIORVM.

EGo Oliverius Manareus Societatis Jesu per Belgicam Viceprovincialis; pro concessa mihi à Reverend. Admod. Patre Claudio Aquaviva, Societatis ejusdem Præposito Generali, potestate; concedo P. Martino Delrio Societ. nostræ Presbytero facultatem edendi in vulgus: *Sex libros Magicarum Disquisitionum*: gravium & Doctorum Theologorum judicio approbatos: in cujus permissionis fidem, nomen meum huic breviculo subscripsi. Datum Leodii, VI. mens. Julii, Anni CIↃ.IↃ.XCVIII.

Oliverius Manareus.

APPROBATIO CENSORIS.

D*Vos istos priores Magicarum Disquisitionum libros à* R. P. Martino Delrio *Societatis Iesu Theologo conscriptos, quod multiplici variaque sint eruditione referti, nihilque contineant quod Catholicæ fidei adversetur, dignos judico qui prælo mandentur: Datum Lovanii, 8. Febr. Ann. Dom.* 1599.

Guilhelmus Fabricius Noviomagus Apostolic. ac Regius librorum Censor.

T*Res posteriores*, quartus, quintus, & sextus, *Disquisitionum Magicarum* libri, auctore viro docto P. Martino Delrio Societatis Jesu Presbytero, ob multijugam eruditionem, jucundam rerum abditarum varietatem, ac soliditatem doctrinæ, Lectori, hisce potissimum temporibus, multo utilissimi futuri sunt, uti & *Priores* earundem *Disquisitionum.* Proinde in magnam utilitatem Ecclesiæ omninò typis mandandos esse judico. Datum Antverp. XXVI. Kalend. April. Anno 1599.

SILVESTER PARDO S. THEOLOGIÆ Licentiatus, Cathedralis Eccles. Antverp. Canonicus, Librorumque Censor.

PROLOQUIUM
DE DIFFICULTATE ET NECESSITATE HUJUS TRACTATIONIS.

SUMMARIA PROLOQUII.

1. *Dæmonum superbia, & odium & doli.* 2. *Scriptionis occasio, & difficultas.* 3. *Auctoris consilium & institutum.* 4. *Operis necessitas.* 5. *Locus ad Ephes. 6. v. 12. explicatus.* 6. *Hodie tot malefici ob defectum fidei.* 7. *Pseudo Christi & Pseudo Joannes plures.* 8. *Magi sunt & hæretici.* 9. *Et hæretici plerumque Magi aut magiæ propinqui* 10. *Cur hæresis in maleficia desinat, quinque causæ ex Maldonato eduntur.* 11. *Conclusio & precatio Authoris, ac Methodus.*

> Ordior arma, quibus cœli super aurea templa,
> Molitur solium supremo aquilone locare
> Prava Dei soboles, patrio considere regno
> Quæ vetita: atque in imis Erebi detrusa sub antris,
> Gliscit atrox odiis animisque furentibus iras
> Nutrit, nec damnis hominum exsaturata quiescit.

1. *RORSUS ita est, nullæ sunt induciæ, pax nulla; ubi nec invidiæ modus aut finis ullus. hostium Dei* superbia ascendit semper a, *augetur malitia, crudelitas invalescit. amat sibi tribula metere, dum nobis spinas ferat: gaudet suas agere pœnas & supplicia propria exacerbare, dummodo in cruciatus æterni partem quamplurimos homines asciscat, & Divinæ huic illudens imagini, pretioso CHRSTI sanguine dealbatam decoloret, assertamque in libertatem pristinæ mancipet servituti, & Cadmeia planè victoria perdat pereundo, perq; latus hostile in suamet ferrum viscera convertat. Nihil sinit nausum, nihil intentatum relinquit. Videt animum imbecillem, pavidumque circuit ut leo, ac vim intentat. novit imperterritum, constantemque vulpem induit, exuvium ponit leoninum. Heu, quàm multi b, partes vulpium sunt & fuère? quot luctator dolosis pellaciis & technis irretitos supplantavit? Mille nocendi artes habet, innumeris utitur telis. præcipuum omni ætate de eadem pharetra fuit illicitum, quàm curiosarum, tam superstitiosarum artium,*

a Psal. 37. in fin.

b Psal. 61. in fin.

quàm

quàm multa, tam stulta dæmonum commenta mortalium animos dementantia, quæ cuncta magiæ *nomen ambitu suo comprehendit.*

2. *De qua disceptare, futurum nescio difficultatis sit majoris, ac necessitatis. Etenim ubique locorum grassante præcantricum & maleficorum colluvie dirissima, medicinam facere necessarium, sed eandem facere inveterato & recrudescenti semper malo, difficilè imprimis & laboriosum. Nam etsi fuere conati quàm plures, qui de magicis scripsere: quæ tamen illi hac de re scriptis mandarunt, vel quod fidei & morib. obnoxia a, vetitaque lectionis, repellēda; vel quod perpauca & exilia, multiplicanda & augenda, vel quod obscurè, sine methodo & parum firmè tradita, luculentius & ordinatius proponenda, rationibusque & auctoritate testium melius stabilienda fuêre. Sanè qui fibras omnes artium superstitiosarum unus sit scrutatus & eruerit, neminē me egere memini. Scripsere Philosophi, Jurisconsulti, Theologi, sed suo quisque duntaxat instituto, ut cùm suæ scholæ sectæq; utcunque satisfaceret, cæteris certè minus profuisse, minùs consuluisse videatur. Equidem debitorem me omnibus agnosco, & in his tribus facultatibus longo tempore versatum, si dicam; nec mentiar, quia verum dicam, nec gloriabor, quia profectum mihi non arrogo. culturam profiteor & operam, de fructu judicium aliis permitto.*

a Cornelii Agrippæ, Petri de Abono, Picatricis Hisp. Anselmi Parmensis, Joan. Bodini, Joan. Wieri, Georg. Godelmanni & sim. Item Trithemii Steganograph. & Peuceri, Erasti, Danæi &c.

3. *Conatus aliquo progredi, & hoc opere commune tribus scientiis stadium ingredi: quòd viderem trium communem, non unius peculiarem hunc fundum atque hæreditatem. Quare (quod neglectum, vel minus ab aliis adnimadversum) superstitiosarum artium fundamenta diligenter investigavi, & ex scitis humanæ Divinæque sapientiæ nervosius quàm prolixius subruenda suscepi: gnarus esse Christiani hominis fallacias has non ignorare, &* spiritualia nequitiæ (*ut ait Tertullian.*) non quidem socia conscientia, sed inimica scientia nosse, nec invitatoria operatione, sed expugnatoria dominatione tractare multiformmem luem mentis humanæ totius erroris artificem, salutis pariter animæque vastatorem: (*Notet Calumniator huius operis intentionem Scriptoris Sacram:*) *Nec in speciem adfinxi quidquam, quod refellerem, sed ex ipsorum vanitatis ac perfidiæ magistrorum arcanis & mysteriis, ipsa ab incunabilis crepundia deliriorum de libris obscurissimis deprompta, in lucem extuli: deinde in re, ut diffusissima, ita & minutissima, ad artem, rationemque revocanda, non minimum laboris posui, & nisi fallor, non incommoda methodo digessi, ut huc illuc lacera & disjecta membra in unum quasi corpus coalescerent: deniq; ut à quovis facilè intelligantur plano & dilucido, quali utimur in scolis, stylo, in lucem publicam typis mandavi.*

4. *Quod ut facerem, licet benè multorum, qui flagitabant, desideria nonnihil excitarint, longè tamen fortius impulit lues quàm obscæna, tam proserpens, veneficorum & incantatorum: quæ hoc novissimo sæculo se per omnem in dies Europam longius ac latius diffundit. Ut jure quam optimo liceat ingerere auribus mentibusque illud sonoræ & invictæ Ecclesiæ petræ* b. Sobrii estote & vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quærens quem devoret.

b 1. Petr. 5. vers. 8.

5. *Nec non eandem in sententiam alia Gentium Apostoli* c; Induite vos armaturã Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli: quoniam non (*tantum*) est nobis colluctatio

c ad Eph. 6. ver. 11.

luctatio

luctatio adversus carnem & sanguinem (*adversus homines, qui carne constant & sanguine, ac proinde fragiles ac caduci, facilè lassantur & vincuntur* (sed *præcipuè*) adversus Principes & potestates (*videlicet*) adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus: *hoc est contra naturas non corporeas, sed spirituales, longè ut potentiores, sic & vafriores hominibus. & quarum habitatio non in luteis hisce domibus, sed in sublimi, & aeris regionibus. Revera non cum anilibus deliramentis, aut idiotarum insomniis, quod quidam dictitant depugnandum, sed cum ipsis dæmonibus, quorum ope, consilio, magi utuntur, quod ratio & experientia docet, nobis nunc manus conserendæ. Hi se de tot animarum, quas subjecerunt, possessione deturbari, & ab illaqueandis aliis, quas spe devoraverunt, ratione & iure, velut armata manu, depelli, tulerunt semper iniquo animo, nunc eò ferunt molestius, quod, cùm instante ultima die Lucifer solvendus, multò sitiunt avidius suam explere in genus humanum crudelitatem.*

6. *Si quis superioris ævi Annales non indiligenter evolvat, statim comperiet, nunquã tot, ubique Provinciarum examina maleficorum deprehensa, quot se hodierna die Iudicibus vel levem aliquam quærendi curam adhibentibus, offerunt, & à non quærentibus etiam reperiuntur. Quid mirum, exundare perfidiam, vera fide exarescente? Sunt quidem alia quoque peccata mortalium, Divini huius flagelli caussæ: sed pestilitatis partem maximam sibi vendicat languor quidam & contemptus Catholicæ fidei. Fides enim una maximè est virtus: qua cuncta diaboli consilia, studia, conatus, viresque omnes refringuntur. hanc horret, hanc refugit, cum hac metuit compulsare. Sapienter ideò B. Petrus eam rugienti, velut panopliam, ut obiiciamus, admonet:* cui resistite, (*inquiens*) fortes in fide a. *Consentit invictus athleta Paulus collegæ suo, quando spondet nos* in omnibus (*hoc est in primis & super omnia*) Scuto fidei omnia tela nequissimi ignea extincturos b. *Confirmat experientia, sive præteriti, sive præsentis tẽporis, semper acrius & petulantius Tartareas acies hominibus insultasse, quotiescumque fidei diminutio vel depravatio aliqua viguit. Ante salutarem Christi Domini adventum idololatria totum pene orbem occupabat: nonne dæmonum ubique tum multitudo maxima passim in simulacris loquebatur, & cœtus hominum frequenter invisebat, & in virorum fœminarumque specie conspiciendam sese præbebat? nato tandem Iesu, quibus locis fides nondum annunciata: pestis eadem idololatriam comitatur, & veneficis referta scatent omnia, ut locupletes sunt testes nostrorum sociorum de rebus Indicis epistolæ, & historiæ: quibus verò regionibus semel recepta Evangelii prædicatio refrixit, vel variis errorum maculis obsolevit, vel ab hæresibus oppressa penitus elanguit, ut in Africa & Asia inter Mahumetanos: in Germania, Gallia, & Britannia inter hæreticos, in Italia & aliis locis, inter Catholicos planè languidos, quos Politicos vocant; iisdem quoque in locis magica superstitio nimis invaluit. Sic agros olim tritici mirè feraces, cicuta. & aconitum. & alia venena teterrima contaminarunt. Hæresibus profectò, ut umbram corpori, sic magicam spurcitiem ancillari, adeò manifestum est, ut protervia sit negare.*

a supr. c. 5.

b d. cap. 6. vers. 15.

7. *Præcipui olim hæretici etiam magi fuere. ab his artibus Princeps hæreticorum cognomen*

gnomen adeptus fuit. Samaritanus ille Simon Magus a. *De Carpocrate, Menandro, Marco, Euphrate, Ophitis, Sethianis eorumque diagrammate de* b *Priscilliano,* c *& Berengario* d, *fidem faciunt gravissimi & veracissimi Scriptores. Ut enim, quæ de Simone Clemens fusissimè prodidit, prætermittam; quæ de hoc & successore simul, Justinus Martyr eorum conterraneus tradidit, adscribam; is e in hanc sententiam:* Simonem, inquit quendam Samaritam ortum de Gitta oppido, qui sub Claudio Cæsare subnixus ope dæmonum, & fretus magicis artibus, in hac urbe Regia, Deus est habitus, & quasi Deus honoratus, statua posita in Tiberi inter duos pontes est, cum hoc Latino titulo, *SIMONI DEO SANCTO, &c. Deinde:* Menandrum etiam æquè Samaritam hujus Simonis discipulum, instructum viribus dæmoniacis, & profectum Antiochiam, multos arte magica decepisse cognovimus. *D. autem* Irenæus f de Marco *sic breviter*: Marcus magicæ imposturæ peritissimus, per quam & viros multos, & non paucas fœminas seducens, ad se convertit, *&c. Mox*, Anaxilai enim ludicra, cum nequitia eorum qui dicuntur magi, commiscens, per hæc virtutes perficere putatur apud eos, qui sensum non habent, & à mente sua excesserũt.] *quibus subjungit Irenæus nonnullas hæretici huius præstigias,* vinum album in rubrum mutare; non ipsum modò, sed & alios per ipsum, Paredri dæmonis opera vaticinari, *& hujusmodi alia. De discipulis Carpocratianis sic Epiphanius:* Magia apud ipsos (ait) excogitata est, incantationesque diversas ad omnem machinationem invenerunt, ad amorem & ad illectamenta. Quin & Paredros dæmones sibi ipsis attrahunt, ad hoc, ut per multas præstigias in magna potestate, omnibus dominentur quibus velint, & ut nusquisque quamcunque actionem aggredi audeat. Nimirum seipsos decipientes ad perfectionem occæcatæ mentis ipsorum.] *Priscillianum, qui Gnosticorum vesaniam in Hispanias intulit, Marci Ægyptii disciplinis (qui Magus fuit) imbutum, Severus scribit* gemino judicio auditum convictumque maleficii, nec diffidentem obscænis se studuisse doctrinis.] *D. Hieronymus* g. Priscillianum *(ait)* Zoroastris magi studiosissimum & ex mago Episcopum.] *idem Severus Sulpitius*, in vita S. Martini, *talem quendam memorat Anatolium. narrat etiam eodem tempore in Hispaniis quendam fuisse juvenem, qui falsis fretus miraculis se primò Eliam, postea CHRISTUM esse sit professus, in quo etiã Ruso Episcopo sic illuserit, ut quasi Dominum adoraret: eodem tempore, in Oriente quendam exstitisse, qui se Joannem esse jactaret.*

a Clemẽs Romanus lib 2. recognit.
b Iren. l. 1. c. 21. 24. Euseb. l. 2. Hist c. 20 Epiphan. hær. 27.
c Sever. Sulpit. in Sac. hist. lib. 2.
d Nangia. in Chron.
e Apolo. 2
f d. l. 2. c. 8
g Epist. ad Ctesiphõtem contra Pelag.

8. *Magi etiam hæretici. Machometus hæreticus fuit, sed & magus* teste Zonara tom. 3. & Paulo Diac. l. 18. hist. *Gallorũ Historici tres nobis Pseudochristos hæreticos depingunt, & magicis præstigiis excelluisse addunt: nec mirum Antichristi anteambulones miracula simulasse. Unus Bituricensis fuit, alter Burdegalensis, de utroque legendus Gregor. Turonens.* de priore lib. 12. hist: de posteriore lib. 9. *Tertius Eun vocabatur, natione Britannus, de quo mirifica referunt Robertus* in Chronico, *& Guilhel. Neubrigensis* lib. 1. rerum Britan. cap. 91. *Nec dissimilis in Hispania Diœcesi Conchensi fuit quidam Gendisalvus tempore Innocentii VI. qui dæmone visibiliter appa-*

vente & docente librum dictavit, quem vocabat VIRGINALEM; *in quo se Dei Filium ab æterno genitum, immortalem, mundi conversorem, & damnatorum omnium Salvatorem profitebatur: qui Nicol. Eymerico Barchinonæ una cum discipulo & scriptore libri Nicol. Calabro publicè pœnas perfidiæ dedit. vide Bernard. Luxemburg. in Catal. litt. G. & litt. N. In Asia verò Sergius ille Doctor hæresis Armenicæ, & institutor jejunii Artziburtzi, de quo ex Damasceno Euthymius p. 2. Panopliæ tit. 20. huic Paredrius erat dæmon caninus comes, ut Agrippa. Ad Berengarium quod attinet, Sacramentariorum Principem, Nangiaci historiam, qui volet, legat, liber ad manum mihi non est, ut verba representem. Et quid opus?*

a cap. 43 cum seq.
b cap. 57.

9. *Magna semper hæreticis cum magis commercia, ut notavit Tertullianus Præscriptione adu. hæret.* a *& lib. de anima* b *priore loco hæc habet*: Notata sunt etiam commercia hæreticorum cum Magis quam plurimis, cum circulatoribus, cum Astrologis, cum Philosophis, curiositati scilicet deditis. Quærite, & invenietis, ubique meminerunt. (*posteriore verò* Magiam *vocat* hæreticarum opinionum auctricem.) *Meritò; non enim confirmat modò hæreticorum deliria, sed & veteribus adjungit nova, novasque scholas aperit curiositatis. Legimus, post Saracenicam per Hispanias illuviem, tantum invaluisse Magicam, ut cum litterarum bonarum omnium summa ibi esset inopia & ignoratio, solæ ferme dæmoniacæ artes palam Toleti, Hispali, & Salmanticæ docerentur. In hac quidem civitate, bonarum nunc artium matre, cùm illic degerem, ostensa mihi fuit crypta profundissima gymnasii nefandi vestigium, quam virilis animi mulier Isabella Regina, Ferdinandi Catholici uxor, vix ante annos centum cæmentis saxisque jusserat obturari. Invaserunt prius Bohemiam Hussitæ, postea Germaniam Lutherani: illos quanta maleficorum vis fuerit subsecuta, Sprengerus & Niderius* c *hæreticæ pravitatis quæsitores, docuerunt: hi verò, quos Sagarum torrentes in Aquilonarem tractum infuderint norunt; qui hoc frigore Arctoo quasi gelati, metu torpuerunt. vix enim illis in locis quidquam innocuum vel immune ab his sub humana specie feris, dicam nescio an dæmonibus. Plerique qui ætate provectiores non in equuleo modò, sed post quæstiones quoque Trevirensi in ditione confitebantur judicibus, se hac labe primum imbutos, quo tempore tetrum illud, & Tartareum Lutheranismi fulcrum, ipse quoque Magicæ nomine famosus, Albertus Brandeburgicus, provinciam illam flamma ferroque prædabundus vastabat. Quotquot Inalpinas regiones vicinas Helvetiis incolunt, raras illic fœminas maleficii expertes, plerasque crimine uno nobiles norunt: nec alia verior aut promptior occurrit causa, quam quod, in hanc usque horam VValdensium reliquiæ nefariæ, illic, ut in spelæis, occultatæ hæserunt. Nihil per Angliam, Scotiam, Franciam, Belgium hanc pestem celerius & uberius propagavit, quam dira Calvinismi lues. Antea paucis in locis, de non multis & vilibus tantum incertus rumor spargebatur, nunc cum ipsa hæresi, ut cum febri furor plurimos passim & palam nobilitate, eruditione, divitiis & dignitate claros invasit. Sic Behemoth insaturabilis epoto jam pelago sperat,* quod Jordanis influet in os ejus d. *electoque pastus cibo, ipsam Domini sortem devastabit. Quid? quod Danæus Calvinianus minister strigum conven-*

c In Malleo malefi. & in Formicario.

d Job. 40. c. 18. Habac. 1. v. 16.

conventum Genevæ ordinarium esse propè summam ædem , & in ea urbe spacio trium mensium plusquam quingentas personas judicum sententia morte punitas narrat : lege Crespetum de odio satanæ li. 1. discursu 15. *Causas autem mihi perquirenti, cur hæresim comitetur assiduè Magica, commodum occurrere , quas meus quondam Doctor Io. Maldonatus Societatis Iesu Presbyter , vir doctus juxta & sanctus, disertissimè prodidit, cùm de dæmonibus publicè Lutetiæ Parisiorum profiteretur : ille causas commemorabat quinque, his verbis:*

10. Prima *causa est, quod dæmones in hæreticis, ut olim in idolis, habeant domicilium. Rectè enim solet Hieronymus dicere, diabolum cum idola, in quibus habitabat ante, disjecta vidisset, peiora idola in hæreticorum animis ex ipsis divinis litteris fabricasse. Cassianus gravis & antiquus auctor*, Collat. 7. cap. 32. *affirmat, se dæmonem audivisse confitentem, se per Arium & Eunomium impietatem sacrilegi dogmatis edidisse. Quare necesse est, ut; quemadmodum finito bello milites per omnes partes diffusi prædones fiunt, omnesque vias obsident; ita dæmones, inclinatis hæresibus, quæ ante vigebant, quasi eversis templis in quibus colebantur, novas in aliis hominibus sedes quærant. Solent enim dæmones , cum ex homine in quo erant egredi coguntur, facere: quod ii faciunt, qui obsidione fatigati, coguntur arcem tradere, quam tenebant. Petunt enim conditionis loco, ut sibi liceat se in alium locum recipere : quod exemplo illius legionis intelligimus, quæ à Christo petivit, ut sineret se porcos occupare.*

Secunda *causa est, quod omnis hæresis initio violenta est prorsus & vehemens: sed stare in eodem gradu non potest: quia, præterquam quod id divina providentia non patitur, natura quoque ipsa ita se habet, ut non possit error diu veritatem imitari. Quare omnem hæresim necesse est, nisi ad eam religionem, unde egressa est, mature revertatur, aut in magicas artes, aut in extremam atheismi impietatem degenerare. Cùm enim duæ sint potissimum causæ, quibus hæretici homines efficiantur : altera superbia lascivientis ingenii, nihilque credentis , nisi quod oculis cernat altera curiositas quædam intemperans & studium novitatis: fit omninò necessario, ut qui superbia hæretici facti sunt, cum jam , quam prima inventionis ardore in ea secta, quam nimis subito amplexi lucem esse judicabant; eodem ardore frigescente, tenebras esse comperiant , desperatione alibi inveniendæ veritatis, prorsus nihil credant: & quos in hæresim curiositas impulerat; cum ea quæ principio nova esse videbantur, paululum inveteraverint, eadem curiositate & ad ineundam cum dæmonibus familiaritatem, & ad discendas exercendasque dæmonum artes impellantur.*

Tertia *causa , quod ita videatur esse natura comparatum, ut quemadmodum famem pestilentia sequitur, ita hæresim varia curiosarum artium genera sequantur. Nam & hæresis fames quædam esse verbi Dei.* Amos 8. *Etenim ut in annona caritate homines coguntur cibis uti non salutaribus, unde fit, ut corruptis humoribus gignitur pestis: ita hæresi vigente , dum homines corruptis scripturæ sensibus, utuntur ad magicas tandem artes deveniunt, quæ quasi animi morbi sunt.*

Quarta *causa, quod soleant dæmones hæreticis uti ad fallendos homines, quasi formosis meretricibus. Nam hæresim in scriptura meretricem appellari manifestum est Isa.* 1. Quomodo facta est meritrix, civitas fidelis? *Quare quemadmodum lenones, quando scorti forma defloruit, ex scorto lenam faciunt: ita dæmones, cum prima hæresis species ita periit, ut minus homines in errorem pellicantur: ex hæreticis Magos faciunt.*

Quinta *causa est, ut opinor, negligentia eorum qui regunt Ecclesiam. Nam quemadmodum in incultis agris locustæ gigni solent: ita ex inopia verbi Dei, gignuntur præstigiosæ artes. Nam & locustæ in scriptura dæmones significant* Apoc. 9. *Itaque videtur etiam in hoc tempus convenire, quod ait Ioel c.* 1. Residuum erucæ comedit locusta, & residuum comedat locusta comedit bruchus. *Nam quod hæretici reliquum fecerant, malefici dæmonum arte populantur, & quod malefici relinquunt, athei perdunt.) Hæc non minus acutè, quam verè Pater Maldonatus.*

II. *Atque utinam non in oculos ea nobis incurrerent. Vidimus olim florentes Belgæ, Geusios Calvinismo, Lutheranismo, & Anabaptismo erucarum instar cuncta depascentes. Vidimus hos* tres immundos spiritus, de draconis ore, & de ore bestiæ, & de ore Pseudoprophetæ exeuntes a. *Videmus illis jam marcescentibus, & ipsa temporis diuturnitate fermè exspirantibus, varia locustarū sortiariarū examina totum Septentrion depopulantia. Videmus parte alia sic crescere numerum atheorum sive politicorum: ut, cum tam pauci supersint ferventes & veri* Catholici, *ipsa paucitate planè nulli queant videri. Hæreticis illis, de* SOCIETATE *nostra multi se strenuè opposuerunt, & eorum rabiem præclarè scriptis libris infregerunt* b. *Atheos quoque Theologi & Philosophi nostri, non semel, hydreæ lerneæ instar repullulantibus capitibus, ignito veritatis gladio resecantes profligarunt. Locustas hasce, quas illi promisere, vel obiter & leviter tantum velitati cum illis fuere, nunc mihi ex professo, disputationis ventilabro dispellendas, & veritatis caritatisque, velut chalybeo speculo, ustulendas delegi, non virium ulla mearum fiducia, sed supremi Numinis auxilio præsumpto. Illud enim, pro cujus honore & gloria hoc certamen suscepi, suum uti spero pugilem non deseret. Age, O vera & æterna* SAPIENTIA, *cujus nomen perfidi Magi abnegarunt: juva & tuere. Tu, ô* VIRGO SACRATISSIMA, *quam præ cælitibus cunctis depretiant & despuunt: clientem tuum protege, & fave pugnanti. Tu, ô sancte* MICHAEL *cum æthereis quibus praees legionibus, qui Luciferum cum sociis rebellionis, cælo deturbasti, & in abyssi profundum compulisti, auxiliare in arenam descendenti. Vosque Superi omnes, Beatæ animæ, hanc infernorū spirituū tyrannidē reprimite & à fratrū vestrorū mentibus durissimam pestem avertite, & sæpe triumphatas furvorum ac tetrorum cacodæmonum acies, uti soletis, cædite, sternite, profligate. Vestris fretus suggestionibus atque suppetiis, quodque mihi lectoribusque vertat bene; si prius de superstitione ipsa nonnulla ad sequentium intelligentiam clariorem necessaria delibaro, rem aggredior.*

a Apoc. 16 v. 15.

b. Turrianus, Bellarminus, Bazeus, Canisius, Costerus, Tyreus, Valencia, Molina, Zoares, Fonseca, Pererius, Vasquius, Serarius, Possevinus, Maldonatus, Gretserus, alii.

***

Metho-

METHODUS LIBRI.

Universum opus Disquisitionum in tres Tomos partior, & singulis Tomis duos libros assigno quibus continentur, quæ subjungo.

LIB. I. *De Magia generatim, & de Naturali, Artificiali, & præstigiatrice agitur.*

LIB. II. *De Magia Dæmoniaca & ejus efficacitate.*

LIB. III. *De maleficio & vana observatione.*

LIB. IV. *De Prophetia, Divinatione, & conjectatione.*

LIB. V. *De Judicis officio, & ordine judiciario in hoc crimine.*

LIB. VI. *De officio Confessarii, ac remediis licitis & illicitis.*

SUMMARIA BREVIA ET ACCURATA
LIBRI PRIMI.

CAPUT I.

De superstitione & ejus speciebus.

1. ETymologia superstitionis, secundum Isidorum, & locus ejus explicatus.

2. Superstitio Christianis in malam partem sumitur. Lucas Act. 17. v.22 explicatus.

3. Superstitio & religio differunt contra Epicuræos. Locus Cicer. emendat & Alius Nonii. Lactantii dictum discussum.

4. Religio quid sit, quæ vitia illi contraria, quomodo fit excessus in religione: Superstitio falsi cultus: idem quod idolatria, quæ duplex tacita, & expressa. Superstitio indebiti cultus Locus 1. Paral, 16. v.26 explicat.

Cap. II. De Magiæ definitione divisione & Magorum variis appellationibus,

1. Magia in communi quid.

2. Dupliciter dividitur ab efficiente causa, & à finali. ab illa in Naturalem, Artificiosam, & Dæmoniacam; ab hac in bonam & malam, malæ definitio, & quatuor species, *Magia specialis.* Divinatio. Maleficium. Vana observantia, quid.

3 Magorum varia ex S. Sc. nomina, quid Haovoth & Iddeghonim &c. importent.

4. Locus Exord. 22. v 18. quid ibi malefici? Re. 9. v. 22 Jezabel malefica Samariris hoc malum affricuit. Samaritanus pro incantatore dici solitum, Locus Joan. 8. v. 48. & 49.

5. Φαρμακὸς quid significet LXX. interp.

6 Græcorum nomina; ἐπαοδός, μάντις, Φαρμακὸς γόης.

7. Latinorum; Magi, venefici, Thessali, Chaldæi Augures, Arioli, Aruspices Genethliaci, Lamiæ, Striges, Mascæ, Veratrices, Sortilegi. Sortiarii.

Cap. III De Magia naturali, seu physica.

1. Persarum Magia duplex, Naturalis & Superstitiosa.

2. Quod initium seu origio utriusque.

3. Zoroaster quis, & quot?

4. Naturalis Magiæ author, quid sit ea, Sanheduæ quales Magi fuerint. Magiæ naturalis definitio & exempla.

5 Qualis Magia, Salomonis, Trium Regum & Apollonii.

6 Magiæ naturalis divisio.

7 Judicium de scriptis, quæ in hoc genere edita, quæ licita, quæ illicita, &c.

Q. I Quid cæli aspectus & influxus ad Magicos effectus conferant.

1. Fundamentum magorum ab Astrologia est mutuatum.

2. De imaginibus cœlestibus & earum sympathia cum inferioribus figmentum refutatur, responsum argumentis eorum.

3. Nugacitas detecta ex ipsorummet positionibus.

4. Cœlum & astra animæ expertia sunt.

5. Regula ad intelligenda varia SS loca, quæ videntur iis animam tribuere.

6. Influentiæ an ullæ, & quales.

7. Quid cœli & astra in hæc inferiora possint.

8. De diebus criticis.

9. Articulus de hac re Paris. confirmat dicta.

Q. II. An hujusmodi effectus magici miraculis similes oriri possint ex hominis naturali complexione.

1. An animæ humanæ res materiales omnes obediant? quod non, contra Avicen. & Pomponatium.

2. Neque hoc provenire ex temperamento æqualitatis contra quosdam medicos.

3. Nullos nasci medicos vel fascinatores.

Q. III. Quanta qualisque sit vis imaginationis, quo ad hujusmodi effectus?

1. Authores de vi imaginationis tractantes.

2. Plurimum potest in corpus proprium.

3. Noctambuli, & horum causa.

4 Exemplum mirabile.

5. Quæ ad hoc concurrere debeant. Aliquid efficiunt in corpus propium & dispositum.

6. In corpus distans aut alienum, nihil potest

test omninò contra multos.

7. Imaginatio non potest alium loco movere, sanare, vel fascinare, nec potest tempestates vel pluvias ciere.

8. Calphurnii locus explicatur & Genes. 30 Locus. De varietate partus propter imaginationem vel ante conceptum vel post. Varia exempla.

9. Et an sufficiat alterius parentis imaginatio.

10. Pavones albi quo pacto fiant.

11. D Augustini Locus de extatico.

Q. IV. An solo contactu, afflatu, visu, voce, osculo vel nudi lintei applicatione vulnera vel morbi sanari & alia huiusmodi mira perfici possint naturaliter.

1. Fundamentum eorum qui affirmant.

2. Sed contra. Non esse hoc tribuendum voci soli. De tauro cadente & erecto: De parentum execratione exempla, Westphalæ mulieris filium voce reddentis immobilem.

3. Nec etiam aspectus, nec cum imaginatione, id potest. Visio fit recipiendo non emittendo.

4. Amor quomodo nascatur aspectu.

5. Item lippitudo & infectio speculorum per aspectum menstruatæ.

6. Aspectus vetularum quomodo noceat pueris.

7. Galgalus quomodo sanet ictericum.

8. Quo pacto lupi ingerant raucedinem.

9 Strutio camelus & testudo an visu ova excludant.

10. Leo cur metuit gallinaceum.

11. De Hispaniæ *Zahauriz*, seu lynceis. Nec etiam conatus solus ad hoc sufficit.

12 Nec Tactus est causa fascinationum.

13. Explicantur variæ experientiæ, de torpedine ictu hyænæ umbra; Serpente & querno folio vel ibidis penna, vipera & fagina virgula; vespertilione & foliis platani, capra & eringio, aquilæ pennis, lepore marino, lupinis agninisque fidibus.

14. De Echineide seu remora, una fides alterius citharæ invitum provocat. De magnete & ferro, tauro ad ficum alligato. De puella napello enutrita. De cadavere sanguinante in præsentia occisoris, Locus Lucret; explicatus, fundamentum Pomponatii.

15. Vis curativa est donum Dei & gratia gratis data, natis die parasceves, & septimæ proli masculæ & Angliæ Regum chrismati, Elizabetha an hoc donum habeat.

16. Ideò Tookeri liber discussus uti vanus, ibidem Polydorus Virgilius discussus.

17. Miracula vera esse solius Ecclesiæ Romanæ seu Catholicæ.

18. De Regum Francorum vi curativa: & ejus certitudine pro Fide Romana, contra Cardanum.

19. De Pyrrhi Regis digito sanante alios.

20. Quidam aliquando contactu sanarunt.

21. De salutatoribus. Hispan. disputatum. Navarri locus explic.

22. Veracruzii fundamenta discussa.

23. Mendacia salutatorum & superstitio[illegible]

24. De lapidibus herbis & simil. Fundamentum Pomponatii evertitur.

25. De gentilibus S Pauli.

29 De curatione militari falso ascripta D. Anselmo.

27. De duobus pueris Alb. Magni.

28. De Psillis & Marsis Alchimi locus.

Cap. IV. De Magia artificiali

1. Magia hæc duplex est quædam *divinatoria*, quædam *Operatrix*.

2. Operatrix, quædam *Mathematica*, quædam *Præstigiatrix*. Mathematicæ exempla varia & auctores. Os aeneum Alberti Magni locutum non fuit contra Guilhelm. Paris. & alios.

3. Præstigiatricis exempla plurima.

4. Eadem Thaumaturgica & Naturalis dici potest, quæ bona est per se, per accidens mala

5. Unde sæpe Diabolicæ fit velamen.

6. Uti factum in Virgine Coloniensi, Triscilino Sadechias Iudæus, Eunus, Liodorus Cæsarii Maltesius.

Q. I. An vis characterum, annulorum, sigillorum & imaginum sit, qualem magi contendunt?

1. Opiniones variæ.

2. Imaginum triplex genus, & de singulis.

3. De sigillis & characteribus. Nullam his omnibus vim inesse.

4. Sigilla Hermetis, & Lud. Dulcis lib. notatus.

5. Cat.

5. Cai. & Pomp. fundamenta subruuntur. Figuræ an vis sit ulla formaliter, sive qua figura.

Q. II. An numeris magicis vis ulla?

1. Quomodo Patres de numeris Philosophati.

2. Pars abnuens defenditur.

3. De anno climacterico & partu octimestri & dierum criticorum numero.

4. De septenario numero.

5. De herba Pentaphylli; de granis heliotropii in ligaturis, de pilulis inæquali numero datis, de numeris psalmorum seu musicis.

6. Quo sensu Magi loquantur de numero.

7. C. Pet. Greg. reprehensus, & Patres defensi

8. Fabii Paulini liber, de numero septenario.

9. De vi musices Orphei fusissimè disputatum, & Platonica deliria refutata.

10. Ibidem de Incantatione serpentum per carmina.

11. Antidota contra platonica delitia à Fabio Paulino relata.

12. Eorum fundamenta discussa.

13. Septem modi fundamentis malis innixi exploduntur, inter hæc quoque Macrobii locus, Magnes: Pandaura, Androdamas. Automata Ferd. II. Archiducis, Speculorum infectio, Echo. Selenites, Theriaca, Marsilii Ficini regulæ notatæ, & Tarantula morsus & curatio.

Quæst. III. An verbis & incantationibus vis insit morbos sanandi, aut alia mirifica perficiendi?

1. Varii errores, & eorum fundamenta.

2. Vera sententia; explicatur & probatur ibidem poculo Zelotypiæ.

3. Triplex ordo in rebus, Naturalis, præternaturalis, & supernaturalis. Naturalis operatio quot modis sumatur fusè explicatum & clarè; item artificialis ordo quod, quid & quantum possit.

4. Spondani error.

5. Pomponatii futilia fundamenta, item Ferrerii.

6. Origenis, & Pici & Petri Gregorii dicta discussa.

7. Tria Stulta Magorum Fundamenta pro efficacia vocum, ibi culpatur Ananias, qui incautè quædam de hac re.

8. Quomodo Deus nomina rebus vocat Ps. 146. v. 4. & quomodo quorundam nomina scripta in cœlis, Luc. 10. v. 19.

9. Nomina non significant per influxum cœlestem.

10. Complexæ orationis non est vis major quàm incomplexæ: ubi quartū Magorum argumentum & maximè magicum pro efficacia verborum, solvitur argumentum Agrippæ.

11. Circumstantiæ, quas addunt, variæ & conclusio quæst.

Quæst. IV. De amuletis & periaptis.

1. Romanorum amuleta, præfiscini, Græcorum quoque & Judæorum Phylacteria, varia eorum nomina.

2. Christianis quæ licita, & quæ non, ibiCiruelus notatus. & quæ vis horum, & Hispanico de Gagare pueris appendi solito.

3. Reliquiæ SS. & benedicta licitè gestantur pro his D. Basi Incertus. Chrysost. & Hier. explicati contra Scaligerum.

4. Superstitiosa verò phylacteria ut Alexandri Magni numismata & D. Leoni falsò inscripta oratio damnantur.

5. Hæretici usi his falsis periammatis.

6. Falsa in quibus vana Angel. nomina, quæ scriptura non novit: & de his decretum Concil. Rom. sub Zacharia contra Adelbertum & Clement. Hæreticos in Germania.

Cap. V. Ars aurifactoria, quam Alchimiam vocant, ad quam Magiæ speciem sit referenda?

Quæst. I. An hac arte verum aurum conficiatur.

Sect. I. Quid nominis sit, & quando hac ars inventa.

1. Alchimia nec Græcum, nec Arabicum, sed Hebræum vocabulum. Ægyptus non vocata Chemia, sed Chamia, sive Chammia. Item Mitzraim seu Masra Alchimia cur Spagirica dicta. Manlii locus explicatus.

2. Chymices totius laudes ampliando, explicata inscriptio vetus.

3. Chrysopœiæ quæ origo & antiquitas, refutantur fabulæ multæ semi blasphemæ. De Adamo, de Noe, de Mose & sorore ejus Maria, de Salomone.

4. De Pandoræ poculo, vellere Colchico, de femore aureo Pythagoræ, de Crateiæ sacro

cro terræ opere. Locus Esdr. 4. cap. 8. v. 2.

5. Fuit certius hæc ars sub Calligula ex Plinio; & Diocletiano ex Suida. Græci de ea Scriptores Zozymus & Nizephorus Blemmidas. Præcipuus non primus Scriptor Gebrus Arabs.

Sect. II. De efficacitate artis in auri productione.

1. Tres de ea sententiæ, imò quatuor, & earum assertores relati.

2. Argumenta putantium non posse aurum verum effici, ostenditur ea non probare.

3. De Lapide Philosophico & de ejusdem materia & modo conficiendi.

4. De natura metallorum.

5. Ea esse inanimata, nec vivere.

6. De metalli generatione Paracelsistarum locutiones impropriæ.

7. Aurum facilius gigni ex metallo, quàm in venis metallum, ibi Auri causa, efficiens. De sandaracha, orichalco, stomomate.

8. De metallorum, præcipuè auri materia. ea duplex, remota & proxima.

9. Aristotelicorum doctrina defensa, de remota, Chimycos sententia explicata & defensa, conciliataque, nempè de proxima, quomodo resolutio fiat in hæc princip. proxima.

10. De artis & naturæ potestate ac vi.

11. An metalli unica sit species, aurum; ibi definitio metalli. Diversitas specifica non benè probatur per definit. generis.

12. De aberratione naturæ à scopo, possunt imperfecta & etiam monstra de inferioribus suis prædicari.

13. Potest inanimatorum specie differentium materia proxima esse eadem, aliter atque aliter disposita.

14. Cur citius aurum fiat per artem, quàm per naturam.

15. An gemmas sic possit veras producere. Agens principale hic est semen auri.

Sect. III. De eadem efficacitate.

1. Probabile est sic aurum produci posse argumentis quinque suadetur, quibus admiscentur hæc: Calor ignis ad varia efficax, ut & nativus.

2. Variarum transformationum experientiæ. Ex cadavere vespæ & crabones. Ex fimo scarabæi, Et Basilico scorpii. Ex auripigmento olim aurum, Cayri fornacibus educuntur ex ovis pulli. Galena plumbi vena. Vermiculi mutantur in muscas. Sal, bitumen, attramentum artificio fiunt, non minus quàm natura. Triticum & siligo mutatur in invicem. Lolium commutatum in triticum. Calchitis migrat in Misii. Ligna per aquam lapidescunt, Fructus arborum, & frusta navium fiunt anates in Scotia.

3. Dæmones saltem norunt modos transmutandi metalla.

Sect. IV. An aliqui verum aurum fecere?

1. Negatur à multis ob quatuor argumenta.

2. Sed fit credibile exemplis defensis: anonymus Gallus quidam. Arnoldus Villanovanus. Ber. Trevis. Raim. Lullius. Anton. Tarvisin.

3. De Græculo tempore Anastasii.

4. Respondetur exempla impugnantibus, explicatum cap. spondent. de crimin. falsi, in extrav. Testimonia pauperum, vel sociorum aut familiarium quæ admittenda. Nemo ultimum artis ullius apicem consequitur.

Quæst. II. An Chrysopœia in numero artium ingenuarum, an mechanicis annumeranda?

1. Secundùm se est ingenua & pars Physices quoad Theoriam, aut mechanices quoad applicationem ignium &c. instrumentorum.

2. Ipsi Chimici vel mechanici vel Philosophi.

Quæst. III. Alchimia ad quam magia speciem pertineat?

1. Sub distinctione pertinere ad omnes ostenditur exemplis.

2. Exempla naturalis.

3. Exempla Dæmoniacæ.

4. Exempla Delusoriæ.

Quæst.

Quæst. IV. Licita an illicita sit Alchimia?

1. Dissentiunt Authores.

2. Jure communi non est prohibita, explicantur cap. Episcopi. 26. quæst. 5. & cap. spondent. de crim. falsi. In extravag. com.

3. In foro conscientiæ paucissimis est permissa propter circumstantias varias finis, modi, temporis & personæ.

4. Peccatur defectu finis, per avaritiam. Auro alchimico quo pacto liceat uti. Non ad commercia, nec medicinas: quando ad ornatum & utensilia. Nunquam admiscendum monetæ, stultum hinc lucrum petere, peccatur etiam per curiositatem, & quam hoc sit periculosum.

5. Peccatur ratione modorum, sive mediorum, si ex superstitione vel pacto, cum dæmone agatur. Alchimistæ multi magi vel saltem suspecti. Præsumptio magiæ est contra Alchimistas & de facto fit adhibitis superstitiosis, vergunt in maleficium philtrorum vel venenorum. Peccatur etiam quando sacræ Scripturæ verbis vel sacris picturis abutuntur.

6. Peccatur ratione temporis, malè impensi aut omissis aliis oportunis, ad quæ quis tenebatur.

7. Peccatur ratione personæ, quia non satis dives, parvi judicii, aut ingenii. Gaudentes decipere, seu versipelles Incontinentes, ut luxuriosi & iracundi. Variabiles, inconstantes, impatientes, indocti & Philosophiæ imperiti, superbi, curiosi, impii, injusti, non timentes Deum, nec proximum amantes, vel impuri.

8. Quomodo quisque seipsum debet examinare. Quomodo Confessarius se debeat gerere cum alchimico pœnitente. De opinione putantium posse hominem hac arte verum gigni.

9. Lex Angliæ deberet ubique promulgari & servari, ut non nisi Principis permissu hæc ars exerceatur à subditis.

10. Sed & non nisi à Principibus, aut valdè opulentis.

11. Opinio illa communis Juristarum non excusat à peccato in hac re, & quare.

12. Quam vim ubique debeat obtinere dict. cap. spondent.

MARTI-

MARTINI DEL-RIO PRESBYTERI, SOCIETATIS JESU,

LIBER PRIMUS.

De MAGIA in genere, & de NATURALI ac ARTIFICIOSA in specie.

CAPUT I.

De Superstitione & ejus speciebus

Tymologiam nimis curiosè D. Isidorus *a* scrutatur his verbis: *superstitio dicta eo, quod sit superflua, aut super statuta observatio. Alii dicunt, à senibus, quia multis annis superstites per ætatem delirant, & errant superstitione quadam, nescientes quæ vetera colunt, aut quæ veterum ignari asciscunt. Lucretius autem superstitionem dicit superstantium rerum, id est, cœlestium seu Divinarum quæ super nos stant: sed malè dicit*) non malè si analogiam, sed si mentem spectes. Nam Epicureus Poeta nullam Deo rerum humanarum curam esse censebat, & ideò supremi numinis timorem *superstitionem* vocabat, eò quòd, quasi horribili aspectu, timor iste mortalibus superstet & impendeat, alludit enim ad versus illos Lucretii *b*

a lib. 8. Orig. c. 3.

Humana ante oculos fœdè cum vita jaceret
In terris oppressa gravi sub relligione.
Quæ caput à cœli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans.

b lib. 1.

Nam Lucretio, ut & aliis gentilibus, *religio* ponitur pro superstitione. Etymologia autem illa etiam Servio placuit: cui *c*, *superstitio* est, *superstantium rerum (id est, cœlestium & Divinarum, quæ super nos stant) inanis & superfluus timor*. De senibus quod addit Antistes Hispalensis, non est ejus commentum: sic enim Donatus, vel quisquis ille: *d superstites sunt senes vel anus, quia ætate multis superstites jam delirant. Unde & superstitiosi, qui Deos timent nimis, quod signum est deliramenti.*) Christianis Scriptoribus nomen superstitionis in malum sumi solet, etiam

c in VIII. Æneid.

d in Terẽ. Andr.

iam in illlo D. Pauli: *a Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosos vos esse video.* Syriacè est, nimios in cultu dæmonum, Græcè δεισιδαιμονεστέρους, æquo superstitiosiores: eò scilicet, quòd vano dæmoniorum timore, lapides, ligna, spiritus, ignota quoque & ambigua numina, colerent. Quo sensu gentilium errorem Patres *Superstitionem* nuncupant, non *Religionem*: nisi additâ vanæ vel falsæ denotatione. Quoniam inter *Religionem & superstitionem* multum interest. Synesius rectè δεισιδαιμονίαν ait vitium esse virtutis εὐσεβείας persona circumdatum, ep. 67. *Non enim Philosophi solùm* (ait Cicero *b*) *verùm etiam Majores nostri Religionem à superstitione separaverunt, nam qui totos dies precabantur & immolabant, ut sui sibi liberi superstites essent, superstitiosi sunt appellati, quod nomen patuit postea latiùs. Qui autem omnia, quæ ad cultum Dei pertinerent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, sunt dicti Religiosi ex relegendo, ut elegantes ex eligendo, tanquam à diligendo diligentes, ex intelligendo intelligentes. His enim verbis omnibus inest, vis legendi eadem, quæ in Religioso. Ita factum est in superstitioso religioso, alterum vitii nomen, alterum laudis.*)

a Act. 17. v. 22.

b lib. de nat. Deor.

Adscripsi verba ut legenda censeo ex Lactantio: *c* ex quo & D. Augustino *d* corrigendus Non. Marcellus eadem aliter referens: Nonius etiam vult *superstitiosos* dici, *quod præ cultura Deorum cætera supersedeant*, id est, negligant: itidem & *religiosos quasi relinquosos* (sic membranæ) *quod cæteris relictis, solis sacrificiis deserviant*, ridiculum commen. & Nonio dignum. Lactantius eruditè, quâ solet argumentorum vi & copiâ Ciceronis discrimen refellit, & concludit, *Religio veri cultus est, Superstitio falsi.*) hoc præclarè: non ita quod subdit: *Omninò quid colas interest, non quemadmodum, aut quid precère.*) Parum id consideratè dictum: nam superstitio quoque nascitur, si quod oportet coli, Deum Optimum Maximum, non ut oportet colas aut precêre. Religioni duntaxat locus: Si qui uni ac veri Deo supplicant, ita quemadmodum oportet id faciant. Optimè enim Theologi nostri *Religionem* definiunt virtutem, quâ Deo vero cultum verum ac debitum exhibemus, ideoque dictitant, duo illi vitia extrema repugnare: Unum in defectu positum, quod cùm debito honori detrahat, *Irreligiositas* vocatur: alterum in excessu, quod non quidem verum cultũ æquo majorem exhibet: (quis enim, quantum par est, queat exhibere illi infinitæ bonitati, immensæque Majestati?) sed ideò nimium: quia nec verum, nec bonum, sed superfluâ quâdam circumstantiâ vitiatum: quæ, quòd perperam & in Dei potiùs injuriam, quàm honorem, materiæ debitæ adjicitur: ideò in excessu positum vitium vocant, *e* Cùm enim bonum idem sit quod perfectum, omnemque defectum sive vitium repellat: nihil etiam verum dici mereatur, nisi quod idem sit bonum: perspicuè intelligitur, si mali quippiam in cultu Divino reperiatur, verum cultum eum non esse, quarè nec *Religionem* dici posse. Deinde cùm *superstitio* omnis,

c l. 4. c. 28.

d li. 14. de civit Dei cap. 30.

e vide Gregor. Valentiam 22. disp. 6. qu. 10. punct. primo.

nomine suo vitium in cultu inesse indicet, consequitur nullum cultum, qui superstitiosus sit, verum cultum vocandum atque adeò superstitionem omnẽ falsi cultus esse, ut Lactantius dixerat. Sed falsitas ista non uno tantum ex fonte, ut putabat, sed ex duobus oritur. Capitalis omninò est, quem ille non ignoravit: si videlicet id pro Deo colatur, quod Deus non est: hunc nostri nominant *superstitionem falsi cultus*. Alter minùs est deleterius, sæpè tamen lethalis, semper noxius, quem Firmianus peperam videtur à superstitione excludere, si cui, qui debetur cultus, non quo debetur modo, exhibeatur: hunc vocant Theologi, *indebiti cultus superstitionem*, eò quod non, qualis debetur. Prior generali nomine solet *Idololatria vocari*, quia quidquid, cùm non sit Deus, uti Deus adoratur, idolum nominatur, juxta illud *a*: *Omnes Dii populorum, idola*, hoc est, vanitas & inania, nihilque minùs quàm quod volunt haberi. Nam vis ista est vocis Hebreæ ELIL. Posterior nomen suum retinet, nec proprium, quod sciam, aliud habet: nec imposuit D. Augustinus, *b* contentus descripsisse, cùm de imaginariis indebiti cultus signis ageret, his verbis: *quæ ad remediorum, aliarumque observationum curam pertinent: quæ non sunt divinitus ad dilectionem Dei & proximi, tanquam publicè constituta: sed per privatas appellationes rerum temporalium, corda dissipant miserorum.*) De hoc indebito cultu nulla nunc à nobis disputatio instituitur: de falsi tantùm cultus superstitione disserendum; cùmque ea duas species complectatur. *Expressam idololatriam*, quando cultus Deo debitus clarè & disertè transfertur in creaturam: cùm Judæi vitulum, Ægyptii Anubim, Romani Quirinum coluêre, *& tacitam*, sive ut alii vocant *Implicitam*: illam quoque priorem nũc missam facimus, contenti quæ ad posteriorem pertinent, & sunt obscuriora, pro modulo nostro elucidare. Tacita idolatria est omnis magia prohibita, ut suo loco ostendemus.

a Paral. 16. vers. 26.

אליל

b libr. 2. de doct. Christia. c. 23.

CAPUT II.

De Magia, ejusq́ue divisione, & Magorum variis nominibus.

MAgiam universim sumptam definio terminis latissimis, *ut sit ars seu facultas, vi creatâ, & non supernaturali, quædam mira & insolita efficiens; quorum ratio sensum & communem hominum captum superat.* Usus sum terminis latissimis, quia video viros magnos, Fr. Victoriam *c* secutos, dum pomeria circumdant strictiora, artificiosam & naturalem exclusisse. *Artem* dixi, seu *Facultatem*, pro quavis cognitione & operatione, apodicticâ topicâ scientiam gignente, vel non gignente, mechanica vel liberali, artificiosâ vel artis experte, verâ vel circulatoriâ, superstitiosâ; vel vitii exprete. *Efficiendi* vocabulum pro omnis mentis, animi, sensus, aut membrorum functione posui. *Vim* intelligo, sive rei adhibitæ, sive personæ adhibentis; hominis nempe, vel dæmonis.

c relect. de Magia. n. 8. Angles in floribus ad 2. d 7. & alios.

Creatam & non supernaturalem nominavi, ut excluderem vera miracula; quæ solius Dei sunt opus: quocirca malui *mira*, quàm miracula dicere. *Communis* denique *captus* & *sensus* mentionem inserui, quia multorum magicorum effectuum causa soli sapientiores, qui omni ætate pauci, consequuntur. Tàm latè sumptæ Magiæ divisio, petenda ex causis finali & efficiente. *Ab efficiente*, dicitur divisio in *Naturalem*, *Artificiosam & Diabolicam*; quia cuncti effectus ejus adscribendi sunt, vel intsiæ rebus naturæ, vel humanæ industriæ, vel cacodæmonis malitiæ. *A finali causâ*, rectè dispartitas; primò *in bonam*, si bona intentione & licitis mediis utatur; (quod tantum competit artificiosæ ac naturali) & *in malam*, cujus nempe finis vel media, quibus utitur, prava sunt; hæc peculiaris est Magiæ prohibitæ; quam idololatriam tacitam & superstitionis speciem esse diximus. Hæc prohibita Magia sic describi potest, *Facultas seu ars, qua, vi pacti cum dæmonibus initi, mira quædam, & communem hominum captum superantia, efficiuntur.* Dixi *vi pacti*, quoniam omnis Magiæ hujus vis, pacto tacito vel expresso nititur, ut suo loco docebo. *Tacitam* vocant *idololatriam* Theologi, quia non tam (ut plurimum certè) intendunt Magi cultum illum exhibere creaturæ, ut Deo; quàm tanquam benefactori cuidam & munifico, à quo aliquid consequantur. Quæ intentio, ratione multiplicis sui objecti, quatuor quasi species hujus tacitæ idololatriæ, seu prohibitæ Magiæ gignit. Fit enim aliquando, ut duntaxat extraordinarii & miri effectus cognitio vel operatio quæratur; & tunc sibi nomen *Magiæ specialis*, ac strictæ sumptæ, vindicat: aliquando fit, ut quis nitatur cognoscere res futuras, vel etiam præteritas aut præsentes, sed arcanas & occultas, conatus iste *Divinatio* nominatur: aliquando desiderat instrui & juvari, non ut prosit, sed ut noceat aliis, vel ultionem sumat, huic sceleri *Maleficium* est nomen. Denique sunt aliquando: quibus decretum est, sine noxâ cæterorum, sibi vel aliis hoc opere prodesse utilitate vel voluptate, & tunc Theologi nuncupant *Nugatoriam seu vanam observãtiam.* Sic Magia reproba, in *Magiam specialem, Divinationem, Maleficium, & Vanam observantiam* dividitur, de quibus singulis ordine disputabimus.

Ab hac specierum Magiæ diversitate, mira nominum varietas apud Hebreos, Græcos, Latinos manavit, ad eos significandum, qui stygiis hisce mysteriis forent initiati. Prosequamur præcipuas appellationes,

Quædam Hebræorum ad solam Divinationem videntur pertinere, ut duo illa conjungi solita, AOVOTH & IDDEGHONI; quorum nisi fallor posterius latiùs paulo patet, ideoque in sacris litteris illi solet postponi, locis *a* passim obviis. *Aouoth*, à radice צוב of, quod vox reddatur obscurior & quasi ex utre stridens, *a* nam OF primò significat ipsum dæmonem respondentem, secundò significat Magum qui responsum elicit: sicut & *Pyhon*, & *ventriloquus*, vocatur, vel ipse dæmon inhabitans, & ex imo hominis respondens;

אובות ידעני

a. Levi. 19 vers. 31. & 20. vers. 6. Deut. 19. vers. 11. 4. Reg. 23. v. 24.

dens: vel ipse homo, cui dæmon inhabitat. *a* Græcis etiam ἐγγαστρίμυθος utrumque significat, à quodam Eurycle, qui Pythonem habebat, & primus ventriloquus Athenis fuit, unde & alii εὐρυκλεῖς dicti. quod docent Suidas & Hesychius, & Scholastes Aristophanis *b* & ex Aristophane, Plutarchoque posset probari. IDDEGHONI non spectat ad Chyromanticos & similes, ut quidam censet; sed ad oracula dæmonum, sive per AOVOTH, sive ex visceribus telluris, sive per umbrarum evocationem, ut colligitur comparatione locorum SS. ubi hoc nomen usurpatum; *c* sive ad genus quoddam divinationis, de quo libro tertio.

Alia nomina non tam quid dæmon efficiat, quàm quid Magus conetur, respiciunt, patentque latiùs. Ad omnes enim divinationes pertinent, NACHAS, KISEM, GHONEM, ad omnes verò incantationes, CHABAR, & LACHAR; ad omnem denique Magicam in genere, CHARTUMMIM, & MECHASSEPHIM, de quibus nunc agendum. NACHAS significat augures, & omnes alios conjectores vanos: qui ex fortuitis quibusdam futura solent divinare; qualem se, prudenti vocis æquivocatione, ad tempus Josephus finxit. *d* hæc divinatio prohibita multis locis. *e*

KASAM significat universim divinare, unde KISAM divinans seu ariolus, & KESEM divinatio, sumitur etiam in malam partem de quacunque, rerum quoque non fortuitarum, prohibitâ conjectatione, passim in SS. ejus mentio obvia est *f*.

GHONEM quibuslibet auguribus & conjectoribus accommodatur *g* etiam Onirocriticis *h* quare perperam Rabbini recentiores restringunt ad eos, qui superstitiosè dies & tempora observant faustáne sint an infausta. sed hoc genus ad omnia pertinet.

CHABAR *i* & LACHAS *k* quomodo discrepent nondum inveni; quare (ni fallor) idem significant, nempe ἐπαοιδὸν incantatorem, seu (ut Gentiles vocabant) exorcistam, qui prophanis seu malis verbis aut mussitationibux mira patraret.

De CHARTUMMIM falsi puto Abenezram. Ben-Natam & alios Rabbinos, qui ad naturalem seu bonam Magiam videntur referre. Quæso, si hanc significaret, cur tam seriò in SS. prohiberetur? Equidem puto hoc nomen complecti Magorum genus omne; qui, cum dæmone fæderati, divinant *l* vel præstigiosa miracula operantur *m* immò & quoscunque incantatores & veneficos comprehendere probatur, quia Lxx. modò vertunt Expositores, ἐξηγητὰς *n*: modò φαρμακοὺς veneficos *o*; modò ἐπαοιδοὺς incantores *p*. Vulgatus quoque noster aliquando vertit conjectores *q*, aliquando verò ariolos *r*, aliquando maleficos *s*, ut istorum auctoritate vocabulum intelligamus adeò diffusum esse.

Denique MECHASSEPHIM vox, est orta ex radice CHASAPH, significans quemvis maleficum præstigiis, vel aliis quibusvis malis artibus Magicis, utentem. Ideò noster tam latè

Esai. 8. ver 16. & 19. vers 3. cap 1. Reg 28. ver. 7. & 9.
a Ut docui pluribus comment. in Isa. c. 8. v. 19.
b Suid. & Hesych. in voce εὐρυκλῆς. Plutar. lib. de effectu oraculor. Aristophã. in Vespis, & ibi Schol.
c sub lit. B.
נחש
d Gen. 44. v. 5 & 15.
e Levit. 19. v. 26 n. 23. v. 23. & 24. v. 1. Deut. 18. v. 10. 2. Par. 33. v. 6
קסם
f ut d. ver. 23. & c. v. 10. 1. Reg. 28. v. 8. Reg. v. 17. Isa. 3. v. 2. Jerem. 27. v. 9. Ezech. 12. 12. v. 24 & 21. v. 1. 2. & 22. v. 28
עונן
g d. loco. Jer. & Mich. 5. v. 12.
h ut Deu. 18. vers. 10 & 2. Para. 33. v. 6.
חבר
i Job. 40. ver. 25. & Psal. 7. v. 6
לחש
k d. v. 6. Eccl 10 v. 11.
חרטמים
l ut Gen. 41. vers. 8. & 24.
m ut Exod. 7. v. 11. & 22. & 8. v. 7 ac 18. c. 9 v. 11.
n ut in Genes. supra.
o ut in Exod supra.
p in Exod.
q in Gen.
r Daniel. 1. vers. 20. & 2. v 2.
s in Exod. supr.
מכשפים

a Exod. 7. v. 11. & 22. v. 16.
b 2. Paral. 33. v. 6.
c. Isa. 47. vers. 9. & 12 Jerem. 27. vers. 9. Daniel. 2. 2. versic. 2. Mich. 5. vers. 12 Nahum 3. versic. 4. Malach. 3. versic. 5.
d. 4. Reg. 9. vers. 22.

latè interpretatur, maleficos, *a* maleficas artes *b*, maleficia, *c* aut veneficia *d* Non defuit tamen quidam vehemẽter hujus criminis suspectus, & ex professo sagarum patronus, qui Lectoribus conaretur persuadere hoc vocabulum, saltem in lege Exodi XXII. cap. restringendum ad solos venenarios, cujus error facilè refellitur. Primò, quia radix nominis, CHASAPH, non significat toxico perimere (ut ipse putat) sed quando solitariè ponitur, nec sententia narrationis restrictionem postulat, tunc Magicorum ludibriorum genus omne continet, ut apud Malachiam, & Nahum, & in libris derelictorum: Si quando autem restringatur, id contingit rei, quæ describitur, conditione hoc postulante. Sic Exod. 7. restringitur ad præstigiatores propriè dictos, de quibus tantùm agebatur: sic apud Jeremiam ponitur pro divinatoribus; apud Danielem, pro somniorum interpretibus. Det adversarius locum ullum, ubi pro solis Venenariis usurpetur. Benè est, quòd duo tantùm loca adduxit. Unum de *e* Jezabel danculum venenis, & non ferro palàm, atque cædibus, in Prophetas grassari fuerit solita. Quantò verisimilius est fœminam insano dæmonum cultu furentem, incantationibus quoque, & & rhombis, aliisque philtris Achabum, & alios dementasse? ut ibidem benè, posteriore loco, censuit Tostatus. Sanè ante Jezabelem Magiæ suspecta non fuit Samaria: posteà, per hanc fortè excedram, pestis hæc immissa, hæsit adeò pertinaciter, ut Samaritani nomen pro incantatore usurparetur. Unde & JESU Domino objectum, *Samaritanus es, & dæmonium habes f*, quasi genti proprium esset, cum dæmone commercium habere. Quare & Dominus convitium illud unica negatione refutavit, *ego dæmonium non habeo*: quasi dicat, cum dæmonio paredro, vel eurycli fœderato, nulla mihi familiaritas intercedit, quapropter nec Samaritanus sum: & post Christum Dominum sollemnes Samariæ Magi principes, eorumque scholæ Simonianorum scilicet & Menandrianorum. Secundum adfert locum Exod. c. 22. Exod. eò quod LXX. verterint φαρμακοὺς; quod ipse contendit solos venenarios significare; tam bonus certè Græcus, quàm bonus Christianus: refellitur ipsâ consuetudine LXX. Interpretum, quos constat eâ voce latiùs uti. Primò, quia Exod. 7. v. 11. etiam vertunt φαρμακοὺς, ubi cõstat agi de præstigiatoribus: nam & incantationem seu præstigias ibi vocant φαρμακείας; & quos antè φαρμακοὺς dixerat, iidem ab illis vocãtur ἐπαοιδοί. Deinde æquè diffusè sumpserunt in Paralypomenis, ἐφαρμακεύετο. Tertiò, quoniam in Jeremiæ verbis, nomine, φαρμακῶν complexi sunt divinatores. Quartò, quia inter somniorum Interpretes, apud Danielem, recensent φαρμακοὺς. Tam ergo latè sumunt hoc vocabulum Seniores isti Hebræorum doctissimi: quod verò petiti id faciant; si putarem operæ pretium, & antè non alii id fecissent; probarem Hippocratis, Platonis, Aristotelis, Theocriti & aliorum veterum testimoniis. Josephus

e 4. Reg. 9 v. 22. כשפיה

f Joan. 8. vers. 48. & 9.

phus ut non suffragatur adversariis, sic nec nobis refragatur. Pro nobis stant Philosoph. lib. de specialibus legibus circa medium, & Catholici Patres *a* plerique, qui legem illam Mosis ad omnes Magorum species retulerunt: Hæc de Hebraicis.

a D. Hieron. in Jerem. & Daniel D. August. lib. 12 de civit. Dei, c 6. Isch. lib. 6. in Levit. c. 19 & 20. Raban & alii add. c. 22. Exod.

Græcis sua quoque sunt nomina; quæ, strictè sumendo, differunt: nam ἐπαοιδὸς incantatorem, μάντις ariolū seu divinum, φαρμακεὺς venenarium, γόης præstigiatorē propriè significat. Sed frequenter primum, tertium & quartum, ad omnem Magicam porriguntur. γόης etiam quemcumq; denotat impostorem. Videas illa tria Homonymos conjungi à Platone, Synesio, Herodoto, Chrysostomo, & Hesychio. Adde quæ habes inferius lib. 5. sect. 16. Litt. YY.

Sic Latinis alia est propria significatio, alia per extensionem accommodata, *b* *Magorum* nomen à Barbaris ad Græcos, Latinosque traductum, initio Persis & Chaldæis in honore fuit, ut propriū Sacrorum antistitibus, Regum moderatoribus, Philosophis atq; Theologis; in infamiam cœpit vergere, & cunctis malis artibus attribui. *Venefici* dicebantur antè, soli qui malis pharmacis lædebant, & *venenarii* vocantur; postea de incantatoribus hoc nomen usurpatum, & cunctis Thessalis accommodatum vani (apud capitolium.) *Arioli, Augures, Aruspices, Chaldæi, Thessali, Genethliaci,* sæpè confunduntur. *Lamiæ* dictæ, quod pueris necem adferant, desumpto nomine, vel à famosa illa & crudeli Regina Lamia, de qua Anton. Liberalis, Diodorus & alii, vel à succubis dæmonibus, de quibus Philostratus, vel à feris Lybicis, de quibus Dion Sophista. *c* *Striges*, ab infausta & nocturna ave, quæ creditur exitium infantulis adferre. *ii* Veteribus etiam Romanis caput Apuleium dictæ hæ mulieres sunt, *varatrices*; quod divinandi scientiam profiteantur, ut solent illæ feces, quæ se jactant Ægyptias, colluvies omnium populorū & nationum: veteres enim *verare* dicebant. Ennius *satin vates verant ætate in agunda*, fortassis & *veracula*, ut coniicit vir doctus apud Suetonium in Vitellio; *Nullis infensior quàm veraculis & Mathematicis*. Idem censet ab hostili maleficio, de quo libro tertio agendum, dictas olim *Simulatrices*, à festo; & *Fictrices*, à Tertulliano. Longobardi suis legibus *Mascas* nominant; eò fortè, quòd in conventiculis suis, larvis se tegant; vel quod deformi specie oris, ut sunt pleræque, larvis seu mascaris, quàm fœminis similiores. *Sortilegos* veteres nominabant, qui quarumlibet sortium superstitioso jactu aliquid divinare nitebantur *d*. Sed Theologi & Jurisperiti posteriores cum nefando strigum crimine confuderunt. *Sortiarios* eosdem, & *sortiarias*, vocatos comperio jam inde ab Hincmari Remensis Archiepiscopi ævo *e*. Hi venefici simul & Dæmonis vasalli Ligii sunt, quare possunt etiam dici *Satanici Venenarii*. Horum crimen vetus, & ante CHRISTI Domini adventum. Tales enim Canidia Horatii, & Erisichro Lucani, Martina Taciti, & Thessalæ Luciani, & Apulei. Nomen *sortiariorum* recentius est.

b Hieron. in c. 2 Daniel. Apuleius 2. Apolog. Hesych. & Suidas.

c Vide Adagium Lamiæ turres. & Cōmen. nostrum in Senecæ Traged.

d Vide cōmēt. in Meleā v. 752.

e Remigius lib. 1. dæmonolat. c 18.
f extra tit. de Sortileg.
g c. ult. 33. q. 1.

CA-

CAPUT III.

De Magia naturali seu Physica.

QUi supra mortales omnes Magicis dediti fuere, Persæ; quibus id Marcion & Manes mutuanti; duos credidere Deos auctores, & rerum Dominos; alterum bonum Oromazum vel Oromagdam; quem Solem censebant, & malum alterum Arimanem, sive Plutonem *a*: deinde ab his numinibus duplicem Magicam deduxerunt; unam quæ superstitiosa tota, cultum falsorum Deorum tradebat, & hujusmodi plura; alteram, quæ naturas intimas rerum callebat, quam Persis utramque Apuleius *b* adscribit. Fallax prior & nociva, satis diabolum indicat auctorem, qui ante diluvium eam docuit malos illos gigantes, à quibus eâ Chamus imbutus; ab hoc, ejus posteri Ægyptii, Chaldæi, Persæ: sic enim interpretor D. Clementis verba *c* de Angelis peccatoribus; *docuerunt* (ait) *homines, quod dæmones artibus quibusdam obedire mortalibus, id est magicis invocationibus, possent; ac velut ex fornace quadam & officina malitiæ totum mundum subtracto pietatis lumine, impietatis fumo repleverunt. Pro his & aliis nonnullis causis diluvium mundo introductum est, & omnes qui erant super terras deleti sunt, excepta Noe familia, qui cum tribus filiis eorumque uxoribus superfuit: ex quibus unus Cham nomine, cuidam ex filiis suis, qui Mezraim appellabatur, à quo Ægyptiorum & Babyloniorum & Persarum ducitur genus, malè compertam Magicam tradidit disciplinam, hunc gentes quæ tunc erant,* Zoroastrem *appellaverunt, admirantes primum Magicæ artis auctorem, cujus nomine etiam libri plurimi super hoc habentur. &c.* (addit hunc postea ictum fulmine *Zoroastrē*; quasi vivens astrum & dictum, & pro Deo habitum. Zoroaster non unus, sed multi fuere (nam Goropius nugatur qui nullum putat fuisse) Primus iste Chaldæus Magiæ inventor: falluntur Sixtus Senensis & alii, qui bonam illi tantùm tribuunt. Secundus forte Bactrianus; qui cum Nino bellum gesserit, de quo Plinius, Justinus & Arnobius; Tertius qui & Erus dictus, sive Armenii filius, juxta Clementem Alexandrinum; sive Oromazi, juxta Platonem: nec enim arbitror hos Eros fuisse diversos, ut censuit Fran. Patricius. Suidas videtur primum cum secundo confundere, non quartum aliquem suggerit. Arnobius quatuor commemorat: primum illum Chaldæum: secundum Bactrianum, tertium Pamphilium genere, qui & Erus dictus; quartum Armenium genere, non Armenii filium, de quo Clemens; sed alium Hosthanis nepotem: Quinti fortè meminit Suidas cum Zoroastri Astronomi meminit, & Persomedum dicit fuisse. Sexti Proconnesii mentionem facit Plinius, omnes hi Magi fuere. Sic etiam de dæmonibus agens Lactantius *d Magorum quoque ars omnis, & potentia horum adspirationibus constat. &c.* Idem asserit & D. Cyprianus & addit *e* Hosthanem Magorum præcipuum fuisse, huic famosos alios addit Tertullianus *f*: his verbis; *Hosthanes, Typhon, & Dardanus, & Damigeron, & Nectabis, & Berenice, publica jam littera-tura*

a Plutarch. lib. de Iside & Osyride Laertius initio suæ historiæ. Agathias & alii.
b Apolo. 1.
c lib. 4. recogn.
d l. 2. c. 14. idem affirmat ca. 16.
e li. de idol. vanitate c. 16.
f lib. de anima. c. penult.

tura est, quæ, &c. his consentiunt Arnobius, si rectè verba dispungas *a* & cum Eusebio, *b* D. Augustin. ac Marcellinus; Zoromazdis meminit Suidas, Azonacis Plinius, eumque facit præceptorem Zoroastris. Corrupit vocem Noachi: ab hoc enim Cham & filii ejus Chus Magiam bonam edocti. Scripsere etiam Magica, Julianus Chaldæus philosophus libris 4. de dæmonibus: & Theurgicorum auctor illius filius, Julianus ideò Theurgus vocatus, de quibus Suidas & Proclus consulendi. Prophyrius citat quendam Palladem & Symbulum, & alios nempe Adelphiū, Acylinum, Alexandrum Lybicum, Philocomum, Demostratum Lydium, Zostrianum, Nicotheum, Allogenem, Mesum, quorum impiis scriptis utebātur Gnostici. Picus testatur etiam legisse se libros Chaldaicè scriptos Esre & Melchiar magorum. Ex his hodie tantum exstant, Zoroastri χαλδαικα seu μαγικα λόγια, quæ ex Platonicorum scriptis laboriosè collegit Fran. Patricius, obscuritatis majoris, quam utilitatis in quæ existant comment. Græca Plethonis, & Pselli. Naturalem verò legitimamque Magicen cum cæteris scientiis Adamo Deus largitus: à quo posteritas docta, per manus & orbem eam propagavit: de hac arbitror intelligendum, quod ex Thalmudicis Quincarboreus in c. 5. Threnor. tradit Samhedritas Judæorum Magiæ peritos esse debuisse. Ea (ut Psellus *c* & Proclus advertere) nihil est aliud quàm exactior quædam arcanorum naturæ cognitio, qua cælorum ac syderum cursu & influxu, & sympathiis atque antipathiis rerum singularum observatis, suo tempore, loco, ac modo, res rebus applicantur, & mirifica quædam hoc pacto perficiuntur; quæ causarum ignaris præstigiosa, vel miraculosa videntur. Velut: cum Tobias paternam cæcitatem felle piscis discussit, *d* quam vim Callynomio pisci tribuunt cum Galeno *e* plerique item: cùm tympani ex lupina pelle sonus, aliud tympanum, ex agninâ tensum, distensum disrumpit: *f* cum Venetiis Turca quidam liquato plumbo manus lavit innoxius. *g* illustria quoque illa quæ narrat B. Augustinus libr. de Civitate Dei capite 4. 5. & sexto de pavonis carne nesciâ putrescere; de paleis frigore suo nives conservantibus, & calore fructus maturantibus, vi contraria: de calce quæ cum ignitam in se vim habeat, aquis accenditur, oleo infuso non accenditur, de Agrigentino sale, qui liquatur igne, aqua verò induratur & crepitat: de magnete, de Epyri fonte & similibus, his addunt alii Patres, *h* de dictamo, quo cervus sagittas expellit, & chelidonia, qua hirundines cæcos oculant pullos. Confirmat Plinius *i* de Psyllis & Marsis odore serpente soporantibus & impunè lacessentib. de Picis *k* Martii herba cuneos adactos expellente: unde communis fabula increbuit eam seras aperire confirmat: Alex. ab Alexandro, *l* de veneno, Tarantulæ seu Phalangii Calabri; à quo morsis non aliud vitæ & remedi præsidium, quàm si certo musicæ sono saltitare ad numerum compellantur, donec concidant fatigati. Prætereo innumera, quæ congessere Aristoteles (si auctor ipse lib. de admirandis auditionibus) & Guilhelm. Alvernus opere pereruditio, de universo

a li. 1. contra gent. *b* Euseb. li. 10. de præparat. August. li. 12. de civit. Dei Marcellinus historiar. lib. 23.

c Psellus li. de dæmonib. Procl. lib. de Magia.

d Tobiæ 7. *e* Gale. l. 10 simplic. medicam. Plinius Aelianus & alii. *f* Oppianus li. 3. Cynee. *g* Cardanus li. 6. de subtilitat. Boisteau. Hist. Prodigio. c. 8. *h* Tertullianus lib. de pœnitentia cap. ult. Pacianus li. de pœnitent. & D. Hiero. in Ecclesi. *i* Li. 7. c. 2. *k* Lib. 10. c. 10. *l* Li. 2. Genial. dier.

a Partis 2. principal. par. 3. c. 32. c. 4.
b cap. 4.

universo a & ex Belgis Robert. Triezius auctor libri *de dæmonum deceptionibus* b; apud quos tamen duos quædam narrantur, meritò Satanici pacti suspecta, ut quod Guilhelm. narrat Heliotropiam facere homines invisibiles, & argento vivo inter duas cannas posito incantationes impediri. Ut quod Robertus docet, rutam furto sublatam, & ocimum cum convitiis plantatum uberius provenire: item septem certæ herbulæ gramina, jacta in symposio, convivas omnes ad rixas & Lapitharum certamina provocare. Nec tamen frivola sunt quæ Ludovic. Dulcis memorat de vi gemmarum per eas effici posse, quicquid homo queat imaginari. *lib. de gemmis c.* 1. ô vanam auxesim! an gemmæ omnipotentes? Solidiora longè & tutiora peti possunt exempla, ex Sirenio, Fracastorio, & Langio. c Naturalis hujus Magicæ peritissimum fuisse Salomonem Regem minimè dubitandũ. Quæ tamen de morbis ab eodem Rege curatis incantatione, Flavius Josephus retulit; d ea vel falsa sunt, vel in illud referenda tempus, quo se idololatriæ & omni superstitioni immerserat. Tres Magos Evangelicos hac Naturali Magica imbutos volunt nonnulli, & crediderim. Sed an hac sola & non dæmoniaca quoque? post Christum Dominum adoratum, certo certius, à crimine hoc alienos; quid ante fuerint, parùm refert. Sanè Theophylactus e censuit etiam vetita imbutos. De Apollonio Tyanæo; videtur Justinus f Martyr eum Physicis magis annumerare: sed, ut frequentiùs credam dæmonis usum opera, faciunt quæ perdoctè scripsit Eusebius contra Hieroclem.

c Sirē. libr. 9. de fato, c. 6. Fracastor lib. de Sympat. & antipath. Joan. Langio epi. 32.
d Libro 8. Antiqu.
f in Matt. 1. q 24. ad Orthodo.

Naturalis Magia dividitur in *operatricem & divinatricem*, hæc in abditis & futuris conjectandis versatur, de qua libro sequenti differendum nobis copiosè: illa miros effectus producit de qua nunc agimus. Multi de ea libros ediderunt, quorum qui catalogum nudum proponunt * sine antidoto, videndum ne venenum aureo Babylonis calice propinent incautis. Imprimis ab hoc numero removeo, ut dæmoniacos Magos, *Robertum Perscrutatorem*, cujus *Magiam cæremonialem*, *& libr. de mysteriis secretorum*. Agrippa legerat, & ex iis decerpserat non pauca; Picatricem Hispanum, Anselmum Parmensem, Cicchum Esculanum, Petrum de Albono, & Cornel. Agrippam, & Paracelsum, & auctorem pestilentis libri ארבטתאל, Innominatum, sed mirum hypocrytam; homines partim atheos, partim hæreticos Alchindus, Rogerius Bachonus & Geber Arabs multis scatent superstitiosis. ideò vetitæ lectionis etiam hos putarim. Raymundus Lullus, & Arnoldus Villanovanus, sunt ipsi quoque in nonnullis hæreseos notati g: quare libros eorum nullus deberet legere, qui Theologicorum dogmatum non sit probe peritus. In eandem classem referendus Thomæ Bungey *lib. de magia naturali*, & eodem titulo lib. Gregorii Riplay, qui post mortem necromanticus fuisse judicatus. Ponceti & Ardoini *libri de venenis*, legendi non videntur, nisi à medicis conscientiæ timoratæ ac piæ: cæteris ea lectio intuta. In Cardani *de Subtilitate & Varietate* libris passim latet anguis in herba,

* Mich. Medina li. 2. de recta in Deum fide cap. 7. ex Agrippæ libris.

g Vide Directorium Inquisitorum Emerici, & Marianum li. 14 de rebus Hispan. c. 9. & lib. 15 cap. 4.

ba, & indigent expurgatione Ecclesiastice limæ. Joan. Baptista à Porta, specioso *Magiæ naturalis* titulo, superstitiosa multa & illicitæ Magicæ velare nititur, v. g. de conficiendo sagarum unguento, & his similia. De Antonii Mizaldi *Naturalis Magiæ* libro, non habeo quod dicam, quia nondum legi: suspicor, quod facit in *Centuriis memorabilium*, superstitiosa illum à Naturalibus non secrevisse. Alberto Magno tributus *liber de Mirabilibus*, vanitate & superstitione refertus est; sed magno Doctori partus supposititius. Cicchide Esculo *Comment. in sphæram Sacrobusti* inter superstitiosa scripta collocandus. Pomponatii de *Incantationibus* opusculum, certè miratus fui tamdiu tolerari ab Ecclesia, nunc recens & meritò, in Romano Indice damnatur: verissimum enim; quod ab Anthonio Mirandulano *a* scriptum, hoc opere Pomponatium, se nec Philosophum bonum, nec quod fœdius, Christianum bonum exhibuisse, cùm effectus omnes mirificos cœlorum influxionibus adscribit, adeò ut velit & religiones & leges, earumque latores ab iis dependere. Quod prorsus impium. Edidere quidam, nomine Francisci Pici Comitis Mirandulani, *positiones Magicas*, in quibus certè sunt quæ meritò, etiam Bodinus, ut noxiæ superstitionis, reprehendit. Quid ipse censor ille? *Dæmonomaniã* suam multis erroribus refersit, nec qui postea edidêre, ut emendatam, Antverpienses: uti par erat expurgarunt. Manent multa noxia; & quæ ambiguam auctoris fidem satis contestantur, nocereque legentib. possint. Unde & ab Inquisitoribus Romanis, jure optimo, liber ille inter vetitos refertur. *De theatro universæ naturæ*, ejusdem Bodini, si Deus vitam dederit, ostendam alias, plus in eo corpore Rabbinicorum esse deliriorum; quàm solidæ philosophiæ; multa quoque cum Theologicis placits adeò pugnantia, ut qui lenius de illis loqui velit, erronea & prorsus temeraria cogatur vocare, de quo aliàs. Adeò lubricum & periculosum de his disserere, nisi Deum semper, & Catholicã fidem, Ecclesiæq; Romanæ censuram, tanquam Cynosuram sequaris. Quæ quidem breviter à me commemorata sunt, ut juvenibus consultum, non ut viros doctos item sugillatum. Nunc quædam discutiamus dubia, unde sequentium decisio dependet.

a libr. 6. de singulari certamine.

QUÆSTIO I.

Quid cœli adspectus & influxus ad Magicos effectus conferat.

OMnium superstitionũ caput præcipuum hoc veterum Magorum fundamento nititur, de quibus ita Psellus cum exponit Λόγια Ζωροάστρȣ. (*Magicas verò rationes constituunt, à summis potestatibus, & à terrenis materiebus. compati aiunt supera inferis, & præsertim sublunaria.*) Hos secuti recentiores, quæcumque per characteres, figuras ac numeros ipsi perficiunt, ea produci volunt à virtute iis figuris communicatâ ab aliis figuris sublimioribus, ex sympathiâ quadam naturali rerum inter se similium, quatenus hæ figuræ ad amussim invicem coaptantur. Quod confirmant similitudine non una. Primò, sicut

cut Echo ex opposito pariete causatur: secundò: sicut in concavo speculo collecti radii oppositum corpus repercussu inflammant: tertiò, sicut cythara eodem modo, quo alia, tensis fidibus, si ferias, alteram tinnitu suo cogit concinere: sic istas imaginum, numerorum, characterumque similitudines efficientiam miram contendunt habere. Sed ista prorsus frivola esse convincitur.

Primò, quia similes illæ, quas in cœlo comminiscuntur imagines, prorsus sunt fictitiæ, & quædam (ut philosophi vocant) entia rationis, quatenus figuræ quædam similitudo & imago picturæ illis ascribitur, nominaque ad placitum imposita, stellas ab invicem distinguendi causâ, ut benè Bartholom. Sibyllanus *a* advertit: & patet ex imaginibus picturisque Astronomorum, quis enim nescit nullas in cælo esse veras ursas, angues, leones, crateres, naves, Pegasos; sed hæc, dicis causâ tantum nos imaginari? Fictitiæ verò figuræ nulla potest esse efficentia, quâ talis est, nec cum vera figura symphathia, vel amor naturalis: id enim quod non est, quem effectum, in eo quod est, queat producere?

a Peregrinat. quæstionum 1. Decad. c. 9 quæst. princip. 5. q. 1. & 2.

Deinde comparationes illæ nihil prorsus ad rem faciunt. In Echo cuncta sunt realia entia, homo loquens, vox repercussa, paries repercutiens: nec tamen ulla parietis cum homine similitudo, ut illarum ipsi dicunt esse imaginũ. In speculis quoque illis incendiariis, omnia ponuntur reipsa consistentia, nihil confingitur: nec ulla quoque formæ similitudo inter terminos extremos, solem urentem & lignum quod uritur. In citharis autem, evidens requiritur à parte rei convenientia, intensionis modus idem, fidium concinnitas, cythararum debita propinquitas, similis aëris crispatio, quæ sonitum quasi plectro eliciat.

Denique quis figurarum hujusmodi characterumque vires, atque similitudines unquam nugonibus istis revelavit? quod revelationis testimonium proferunt? si Chaldæos, Ægyptios, & Platonicos laudent, quæram rursus, à quibus isti acceperint, quod sanè mortalium nullus solo studio vel experimento, intelligentiâ quivit consequi.

Præterea fatentur magi, quasdam imagines non ad similitudinem cælestium illarum, quas diximus, sed ad similitudinem rei quam operans animo concepit conficiendas, v. g. si magus optet duos committere, duorum inter se pugnantium: sin verò amorem conciliare velit, duorum se complectentium effigies sculpendas: si secundi aliquid petitur, in recta iconis superficie: si verò infaustum quid, in dorso seu aversa parte inscribendum, quod velis evenire. Harum imaginum Nectanabum tradunt inventorem, & Albertum *in Speculo*, approbatorem: quæ omnia seipsa vanitatis arguunt & postea refelluntur *b*. Ex his tamen delitiis pergunt majora serere deliramenta.

b infra c. 3. q. 1.

Primò, si cui morbum vel sanitatem velis adferre, principio id attendendũ, ut ætati ejus conveniens planeta deligatur, verbi gratia, seni Saturnus, puero Mercurius, viro Jupiter, deinde etiam planeta conveniens affectioni seu qualitati inducendæ, ut odio Mars, amori Venus: denique signum quod parti

corpo-

corporis, quam velis juvare vel lædere, præsit, ut si capiti aries, si pedibus pisces. Nituntur hac ratione, quâ cælestibus corporibus non Hebræi modò & Græci gentiles, sed ex Catholicis etiam olim quidam Patres & recentiores Philosophi Itali *a* animam intelligentem tribuerunt.

a Archangelus Mercenarius, Balduin, de monte aureo, Paul. Pernumia.

Sed hæc omnia ut stolida, ita falsa & periculosa. Imprimis dicere cælum aut astra sensu vel intelligente anima prædita, damnatum olim fuit Constantinopolitana synodo, & articulis Parisiensibus: estque erroris & scandali plena opinio propter superstitionem & idololatriam annexam, & cum alii, tum copiosissimè Eckius & Espencæus *b* docuerunt. Patres autem qui videntur hoc asseruisse, illi de cœli anima figuratè & allegoricè sunt locuti, ut & in ipsa S.S. cujus omnia loca quibus id innuitur, uno ex quinque modis, accipienda docuit me Joan. Maldonat. noster. *c* *Primò* per *Prosopopœiam*, qua quæ animatorum sunt inanimis tribuuntur, ut mari videre & fugere, cœlis & terræ audire ac placere, &c. *d. Secundò*, per *Metonymiam*, continens ponitur pro contento, ut cum terra dicitur corrupta; vel à Deo judicanda, aut urbi alicui remissius futurum. *e* *Tertiò*, per *Hyperbolen*, ut quando lapides dicuntur clamaturi, terra dicitur aspectu Dei tremere, vel responsura interroganti. *f* *Quartò*, per *Analogiam*, & *Metaphoram*, ut cum sol dicitur præesse diei, *g* Luna nocti, Luna vocatur regina cœli; stellis tribuitur immunditia, astra dicuntur laudare Deum, item nominantur virtutes cælorum. *Quintò, non* ex veritate, sed ex *hominum opinione*, ut cum *h* legimus militiam cæli de astris & stellis. Quâ regulâ aptè accommodatâ, solvuntur omnia Pauli Ritii & similium, impiorum de animatione cæli argumenta ex sacris Literis petita.

b Eckius lib. de prædestinatione. Espenceus libr. de Animatione cœlorum.
c in 1 sent.
d Psal. 113. v. 3.
e Levit. 16. 34. Deut. 32. v. 1.
f Genes 6. 1. Paralip. 16. v. 33. Matth. 11. v. 22.
g 1. Luc 19 ver 40. Psal. 103. v. 7.
h Genes. 1. Jerem. 7. v. 8. & 44. v. 17. Job. 5. v. 15. & 13. 8. v. 7.

Deinde cœlorum & astrorum putida illa analogia ad singulas ætates & corporis partes, & animi quoque affectiones, nonne nugatoria est? sanè qui rectè philosophantur, illi vel nullos præter lucem & motum influxus in hæc inferiora cælis & astris concedunt; *i* vel potius influentias quidem agnoscunt à motu & lumine realiter distinctas: per quas, non calorem (hunc enim motu & luce producunt) sed alias elementorum qualitates etiam gignunt, quarum incorporearum rerum temperamentum, vis est aliqua. Sed addunt hanc potestatem certis cancellis circumscribendam. Primò posse cælos per se res inanimas, mixta & elementa, producere. Secundò, cælos viventia imperfecta, quando nascuntur ex putredine, gignere, per accidens tamen: scilicet quando particulares causæ materiam sic disposuerunt, ut sit semen aptum viventis, tunc enim huic temperamento cœli suo influxu majorem calorem largiuntur, & illud perfectius reddunt. Tertiò consentiunt, quoad perfecta viventia, ad eorum generationem non posse cœlestia corpora aliter concurrere, quàm coadjuvando particularem causam ejusdem speciei cum re genita, quo sensu Sol & homo dicuntur hominem gignere: quæ cuncta in Scholis Peripateticis contra quosdam *k* sunt receptiora. Quartò quoad affectionis

i Psal. 32. v. 6. Daniel 4. v. 32. Tophon 1. v. 5. cum simil. Ut Picus lib. 3. contra Astrolog. Medina lib. 2. de recta fide c. 1. Buccaferreus, in 2. de cœlo

k Contra Avicennã, And. Cæsalpinum & alios.

animi affectiones facilè concesserim: quoniam hæ sequi solent corporis dispositionem etiam astra influxu suo, mediante corporis temperie, hominem nonnihil inclinare: semper tamen arbitrii libertas integra manet homini. Fusiùs ista differunt & probant multi *a*, Scriptores hujus ævi pereruditi: eos censeo consulendos iis, quibus ista non sufficiunt. Attamen his nihil confirmatur figmentum illud astrologorum: quia cælum & astra causæ sunt communes tantùm & universales, quatenus conservant inferiora, ne à contrariis suis dissolvantur: atque ita indirectè tantùm & mediatè particularibus agentibus ad agendum suppetias ferunt: sed cum iisdem causis particularibus immediatè ad agendum concurrere nequaquam possunt. Unde & illud consequitur, quòd, cùm influunt, in solam unam corporis partem nequeant influere, quin simul in alias influant.

a Ant. Mirandul. lib. 21. singul. certā. Georg. Venetus Cant. 1. lib. 2. Harmoc. mundi à c. 7. Veracrucius in lib. 1. Meteor. & Valesius de Sacra Philosop. cap. 31.

Quare meritò tales Astrologomagorum observationes à Medicis peritis rejiciuntur, ut inter cæteros à Bapt. Condroncho *de morbis veneficis, libr. 2. c. 6.* & jam olim fuere decretis Ecclesiæ damnatæ, ut fuit ostensum à Pico & Bened. Pererio. *b* Meritò Divus Basilius scripsit, *c* ridiculum esse Astrologis contradicere, cùm eorum dicta sint omnia ignorantiæ & impietatis plena. Et D. Bonaventura *d* observationem hanc esse à Deo maledictam, & ab Ecclesia interdictam: & , quæ per astra procurantur, dœmonum illusiones atque deceptionem esse. Hæc causa fuit, cur Tertulianus *e* astrologiam inter Magiæ species recensuerit: multis etiam Glycas. *P. I. Histor.* in Mathematicos hujusmodi invehatur.

b Fr. Picus d opere. Peret. l. de Divina. Astrolog.

c In Hex.

d 1. p. Centiloqui.

e l. de idololat. ante medium.

Objiciunt, de *diebus Criticis*, quos Medici in sanguine minuendo, & potionibus præbendis, servant, eo quòd talibus diebus Planetæ certi ægritudini illi propellendæ idonei dominantur. Verùm hæc causa quam adferunt, nec vera est, nec proposito subservit. Agite enim, certum aliquem planetam nominate: qui dominetur primo die critico v. g. dies sit crastinus, cui Luna præsit: sint ergo septem ægrotantes, qui singulis septem diebus continuis in morbum inciderint: profectò tunc futuri sunt septem dies critici continui: nam primus erit septimus dies criticus primi, secundus secundi, atq; deinceps ita singuli septem aliorum ordine suo: septem etiam continuis Luna diebus præerit, quo nihil absurdius. Causa igitur verior petenda, ex ipsa humoris in corpore tunc sævientis proprietate. Nam quidam humores adeò celeres & acres sunt, ut unoquoque die subjectum invadant: alii secundo die: sunt qui tertio, & qui quarto (unde Febrium differentiæ manant) quidam tardiores septimo tantùm vel octavo die recurrunt. Harum accessionum dies Medicis conjecturam præbent, quid sperandum sit de ægri valetudine. Unde & decretorii seu critici dies vocantur. Nihil ergo hoc cœlicolis istis suffragatur.

Conclusio sit, ex articulo Parisiensi XXI. *Quod imagines ex metallo vel cera, vel alia materia, ad certas constellationes fabricatæ, vel cereo charactere, aut figura efformatæ, aut etiam baptizatæ, ex-*

ta, exorcizata, aut consecrata, aut potiùs execrata, secundùm prædictas artes, & sub certis diebus, habeant virtutes mirabiles, quæ in libris hujusmodi superstitiosis recitantur: error est in fide, & Philosophia naturali, & Astronomia vera. Probatur conclusio. Fidei hoc repugnat, quia peccatum est idololatriæ, effectus qui à solo Deo procedunt, exspectare à dæmone, vel constellationibus, blasphemum quoque & sacrilegũ est, ritus Sacramentorum & rerum sacrarum talibus superstitionibus inquinare. Physicæ & astronomiæ ista repugnant, quia nec ista tales siderum influxus agnoscit: nec illa naturalibus causis tales effectus attribuit. Nam hæ figuræ neq; vim habent quidquam ex astris eliciendi: neque in subjectum novam aliquam qualitatum mixturam inducunt, aut ullam essentialem formam imprimunt: sed manentibus eadem formâ & materiâ, qualitatibus etiam operativis iisdem perseverantibus, quæ priùs fuerant, arte tantùm nova figura extrinsecus advenit, ad quam nihil sidera pertinent, & quæ nihil potest in ea, in quæ priùs non potuerat: nisi fortè ceram vel aliam materiam mollem sigillare, quod tamen facit, non quatenus sic vel sic est figurata, sed quatenus durior est, & angulos asperos habet. Viderunt hoc multi, qui sobrii, etiam non Christiani. Nam Rabbi Moses Maymon, *a* Tatian. & alii postea citandi, satis clarè hoc profitentur. Idem asserunt Jurisconsulti quidam, & plures cum D. Tho. Theologi. *b* Multa de his imaginibus lectu grata habet Laurentius Ananias *Lib. 4. de Nat. dæmon. à fol.* 168.

a c. 72. Doctoris dubitant.
b Martinus de Arles libr. de superstit. D. Thom. 2. 2. q. 96.

QUÆSTIO II.

An effectus Magici hujusmodi, miraculis similes, oriri possint ex naturali hominis complexione.

Qui hoc arbitrati, nec olim defuere, nec desunt hodie. Avicenna quidem id homini tribuit, ratione animæ, nam censet intellectui benè disposito & supra materiam elevato, res cunctas, quæ materiâ constant, cœlestes & terrenas, simplices ac mixtas, obedire. Quod si de morali dictum obedientiâ, insanum est: quia hæc solis ratione præditis competit: si de naturali obedientiâ dictum, parum id philosophicè. Nam creaturæ spiritualis & corporalis, unius quoque speciei ad aliam speciem, nulla nunc est naturalis subjectio, nisi ratione actionis & passionis, propter quam, quod imbecillius est, id cedit fortiori. Sed illa, quam Arabs videtur insinuare obedientia, Universalis, soli Deo ratione omnipotentiæ debetur, & à creaturis exhibetur. Meritò igitur hoc delirium refellunt Theologi. *c*

ar 2. libr. 4 cõtr. gẽt. c. 104. & 105 & ibi Ferr. Silvest. ver. superstiti o q. 10. Vaius libr. 1. de Faccino ca. 14. Pet. le Loyher. lib. 1. de spectris.

Alii hanc virtutem largiuntur speciali cuidam temperamento corporis. Confingunt enim temperamentum quoddam æqualitatis ex humorum & qualitatum activarum ad pondus æquâ mixtione resultare. *d* quo qui sit præditus, asserunt temerarii, posse miracula eum perficere: &, ut videas non consistere uno in gradu impietatem, adjiciunt blasphemiam, hujus temperamenti vi, CHRISTUM Dominum tot miraculis coruscasse, sic impii non tantùm Magi, *e* sed & Fulginas Medicus.

c Ananias d libr. 4 Sibyllan. Decade 3. peregrina. quæst. q. 3. cap. 8.
d Sic Fulginas, Forcinius, Garbus, & alii Medici.
e Agripp. Paracels. & Cõciliator Differ. xx. qui tamẽ eo nomine Fulginatem reprehenderat.

Verùm

Verùm hoc totum prorsus ridiculum, ostendit Condronchus Medicus *lib.2. de morbis venef. cap.*4. & impium esse, tam accuratè docuit Mich. Medina *a* ut malim eò vos remittere, quàm nihil addendo mutandove aliena scrinia compilare. Mihi semper visum parùm philosophicè, talem εὐκρασίαν, seu (ut ipsi vocant) justitiale temperamentum humanæ complexionis, excogitari: quod si non impossibile, prorsùs tamen est supervacuum.

a li.2. c. 7. à fol.66.

Ex hoc consequitur neminem naturâ nasci vel Medicum vel fascinatorem aliorum. Nam si speciei ratione hoc competeret, omnes tales essent, si speciei ratione competit, cedo (sodes) quæ sint illæ conditiones individuæ, quæ hoc naturaliter tribuant supposito? sed vide de hac re Leonard. Varirum. *b*

b libr.3. de Fascino. cap.6.

QUÆSTIO III.

Quanta qualisque sit vis imaginationis, quoad effectus hosce miros?

De vi imaginationis multi multa scripsêre, ut Picus Mirandulanus lib. de imaginat. Marsil. Ficinus lib. 13. de Theolog. Platonica, & in Prisciani Lydi commentar. de phantasia & intellectu, Anton. Mirandulanus lib. 29. de singular. certam. Tostatus in Gen. c.30. Michael Medina lib. 2. de recta in Deum fide c.7. Vairus lib.2. de fascino c.3. Valesius de sacra Philosoph. cap. 11. Pererius in d.c.30. Gen. & Conimbricenses nostri in 7. Physicor. c. 2. q.1. & alii mox citandi.

In eo conveniunt omnes, imaginationis vim esse maximam: & quia vis hæc considerari potest, vel quoad corpus ipsius imaginantis, vel quoad corpus alterius: ideò de utroque seorsim disquirendum. Conveniunt omnes, quoad corpus proprium imaginantis plurimum in illud posse, docetur id ratione & experientiâ, ratione, quia imaginatio, dum retractat rerum objectarum sensu perceptarum simulacra, excitat potentiam appetitivam ad timorem, vel ad pudorem, vel ad iram, vel ad tristitiam: hæ verò affectiones hominem sic afficiunt, ut colore vel frigore alteretur, ut pallescat vel rubescat, ut quasi exiliat seu efferatur, vel torpescat seu dejiciatur. Et ideò D. Tho. optimè tradidit, imaginationem posse in corpus imaginantis omnia, quæ naturalem coordinationem habent cum imaginatione: ut sunt motus localis in dormientibus: & alterationes per frigus & calorẽ, & quæ hanc alterationem consequuntur, nullam verò vim obtinere ad alias proprii corporis dispositiones, quæ naturalem cum imaginatione coordinationem non habent, ut puta ad figuram manus vel pedis: vel, ut quis adjiciat staturæ suæ palmum unum, & quæ sunt similia. *Vide D.Thom.3. part. quæst.13. art.3. in ad 3. & lib. 3. contra gent. cap.* 103. Experientia quotidiana cernitur in Noctambulis illis, qui in somnis mira faciunt, in quibus constat hæc per imaginationem fieri sensibus sopitis, de quibus exstat Andreæ Libavii liber. Breviùs autem rem expedit alter Medicus Andreas Laurentius lib.4. hist. Anatom. qu.12. his verbis, *Dicamus moveri dormientes, quia exigua vis in musculis latens à forti imaginatione excitatur: propterea non moventur somniantes,*

riantes, nisi valida imperante imaginatione, brutorum imaginationi simillima. Est autem dormientium imaginatio brutorum imaginationi similis, quia rationem repugnantem non habet. Unde fit, ut illi multa moliantur, quæ vigilantes non auderent. tectum sublime conscendunt per trabes, & lacunaria oberrant, omnia denique audent intrepidè, quia imaginatio vaporum caligine consopitâ, pericula non agnoscit. Non sentiunt autem dormientes, quia objectum sensus non adest, at motus obiectum habet proprium, appetitum scilicet, qui spectra imaginationi repræsentat. Cùm ergo per somnum ferienter cæteræ facultates animales, sola imaginatio ita plerumque operatur, ut vim motricem, & cæteras inferiores, ceu mancipia quædam moveat, quod cùm fit, spiritus animales motui inservientes ad sua organa ire coguntur. Excitantur autem prædicti motus, ex rerũ ad id cogentium servatis intrò speciebus. Huic porrò affectui sunt obnoxii, qui sanguine spumante & multo fervidoque spiritu abundant.) Hæc ille, & trium exempla adjicit. Galeni, qui se somno oppressum integrum ferè stadium confecisse narrat, nec à somno excitatum priusquam in lapidem impegisset. Theonem Stoicum dormientem in somnis ambulare, Periclis servum in summo tecto spaciari solitum. Putarim verò hoc contingere potissimùm in his, quorum imaginatio vehementior est, & acriùs perturbari, ac tenaciùs apprehendere sunt soliti; & sufficere ut quæ imaginantur aliquando sensu aliquo perceperint, vel totum illud quod imaginantur conjunctim, vel partes ejus seorsim, ut cùm quis Chimæram vel Tragelaphum aut similia voluit imaginatione. Nec enim necessarium arbitror, ut simul sensu percipiat: neq; ut paulò ante perceperit: neq; ut ad eum modum, quem imaginatio repræsentat; perceperit sensu. Narrabo quod gestum Legione, in quodam Religiosorum Collegio ante annos vix viginti: novi personas, quibus accidit. Erat Laicus unus, solitus interdiu pueros rudimentis Catechismi imbuere, cogitationes eædem domienti recurrebant, ita ut in sõnis & præcineret, & doceret, & hortaretur, & increparet pueros æquè clamosè & fervẽter, ac solebat interdiu: sic turbabat vicinorum somnum. itaq; qui propinquior illi habebat alius Laicus, & sæpè monuerat, quodam die illi per jocum minatur, si pergat hos clamores edere, surrecturum se noctu, & ad thalamum ejus iturum, & flagello ex funiculis intemperies hasce abacturum. Quid Gundisalvus? sic enim vocabatur, surgit circa noctis medium dormiens, & egressus, ut decubuerat, in indusio cubiculum fratris collegæ ingreditur, manu forfices ferens & prætentans, & rectâ ad lectulum alterius, qui fuerat interminatus, contendit. Vide Dei providentiam. Luna lucebat, & nox innubis erat, & frater iste vigilabat: videt accedentem, & celeriter se de lecto dejicit, quâ paries erat nonnihil remotior. Noctambulus lectulo proximus forficibus culcitam ter quaterve petit, & confestim redit unde venerat. Manè facto interrogatus, negat se meminisse, neque id facere unquam in animum, vel leviter, induxisse: tantùm cogitasse, si aliter cum flagello ad

ſe accederet, illum intentatis forficibus perterrefacere, & abire. Non ergo neceſſe eſt: tum, cùm imaginatio operatur, immediatè præceſſiſſe rei externæ ſenſum: licet neceſſe ſit, ut earum rerum ſit naturæ ſenſus aliquis, & earum ſenſu quis à nativitate deſtitutus non fuerit: ideo enim, nec cæcus à nativitate colores, nec ſurdus à nativitate ſonos imaginari poterit, a: nam imaginatio motus eſt à ſenſu actu factus, auctore Ariſtotele 2. *de anima*. Sufficit etiam ut rerum quas imaginamur ſimilitudines aliquas ſenſu aliquando perceperimus: ſic enim vel illud idem, vel ſimile aliquid poterimus imaginari, & ſæpè ab externis, quæ remotiſſima à nobis vel tẽpore vel loco, imaginationem moveri & præſagire nobis, quæ certò poſtmodum eveniunt, ut Ariſtoteles fatetur, *in l. de Divinatione*. Nec abſurdum mihi videtur, res futuras aliquando, priuſquam contingant, ſignificationes quaſdam adventus ſui præmittere, quæ aërem ambientem nos moveant, quo moto, ſenſus noſter movetur, & ſic ſenſus motio præparatio quædam eſt ipſius imaginationis: & ad præparationem imaginationis neceſſaria eſt ſenſus motio, ad ipſam verò imaginationem, nullo alio ſenſus motu præterea indigemus, hæc haud dubiè eſt ſententia D. Iſidori, & D. Hieronymi, & Thomæ Mori, mox citandorum, nec amplius probant argumenta And. Cæſalpini, *lib. 5. Peripateticar. quæſt. cap. ult.* ubi contendit, imaginationem à rebus externis moveri poſſe, non moto ſenſu.

a Ariſt. 3. de anima.

Quoad corpus alienum, nonnulli cenſent imaginationis vim ſe longiſſimè porrigere, adeò ut poſſit etiam remotiores faſcinare, vel ſanare, & res loco movere, & fulgura, & pluvias cœlo deducere: ut *Avicenna lib. de anima ſect. 4. c. 4.* & alii, qui tamen in modo efficiendi explicando diſſentiunt. quidam hoc illam poſſe volunt, per certos, quos ipſi ſomniant, radios (*Alkindus libr. de imaginibus*) alii per ſpiritus ex corpore vi imaginationis expulſos; *Paracelſus lib. de imaginibus. Pomponatius lib. incantament. cap. 3. & 4. And. Catanæus li. de mirabil. effectuum cauſis. Sibyllan. d. cap. 8. q. 3.* Cæteri cum Avicenna & Fulginate, ſolo animæ præſtantioris imperio: imaginationis virtuti hoc tribuit Augerius Ferrer. *libr. 2. Methodic.* 11. non indicat utrum animæ imperio, an fluore ſpirituum mediante: ſed puto eum in Avicennæ ſententiam conſpirare.

Sed nihilominus ſit concl. talis; *In corpus alienum diſiunctum & ſeparatum ab imaginante, anima humana neque per imaginationem, neque per aliam potentiam, mediantibus ullis radiis, ſpiritibus, vel ſpeciebus, ulla mirifica huiuſmodi poteſt efficere.*

Hæc concluſio eſt communis Thologorum, D. Thom. Ferrarienſ. Medinæ, Pici, Vairi citatorum, & Medicorum Valeſii, Condronchi, Bokelii, & Cæſalpini, & aliorum.

Probatur, quoniam imaginatio eſt actio immanens: & ideò anima imaginans nullam realem qualitatem poteſt imprimere rei diſiunctæ, quod ut in eam agat foret neceſſarium. Conſ. quia radii tales, nulli ſunt: ſpirituum tanta vis eſſe non poteſt: ſpecies duntaxat

taxat habent vim repræsentandi: anima denique unius ad alterius animam vel corpus nulla est naturalis coordinatio. Et ideò præstigiator ille Mirabiliarius Cæsarius Maltese, qui Antverpiæ anno 1599. sortilegas quasdam divinationes sic palliabat; quasi, spiritus sui efficaciâ prædominantis spiritui alterius, alter ad eligendum, quod ipse volebat cogeretur, præclarè mentiebatur.

Pomponatius contendit, has species spirituales posse gignere aliquid reale, nempe id cujus sunt species; sicut faciunt ideæ in mente Divinâ. Verùm hoc imperitè dicitur. Nam ideæ in mente Divinâ sunt substantiæ, non accidentia: sunt etiam altioris ordinis, quàm hi spiritus; nec illæ quicquam in Deo innovant aut immutant. in creaturis verò nunquam visum fuit, ut imaginaria species sibi simile producat. v.g. species equi gignat equum; species caloris, quam ego imaginor, nudum & algentem alium à me remotum calefaciat. Si quid tale valeret vis imaginatrix, jam pridem alchimici aureos montes essent adepti. Denique spiritus hos necesse est, si sunt, rem esse planè debilem: quæ, cùm extra imaginantem, velut extra matris uterum fœtus, effusa, statim ab aere circumstante corrumperetur. Cæterùm quæ adversarii objiciunt, ea vel falsa sunt, vel in iis ad imaginationem actio per contactum accessit, quare pertinent ad sequentem conclusionem. Hinc porrò eliciuntur tria, primò non posse aucupem solo visu & imaginatione aves cœlo detrahere, quod tamen asseruit Michael Montanus, *li.1. des Essais, c.2.* Secundò non posse quemquam solâ imaginatione alterius fascinari, ut accurratè ostendit Valesius *libr. sacra Philosophia, c.68.* Tertiò multo minùs sic aliud sanari posse: ut rectè Aristoteles *in problem.* & Grataroius *apud Pomponat. cap.6.*

Secunda concl. *satis verisimile est, per accidens posse aliquid imaginationem in corpus vicinum, arctâ quapiam conjunctione, & contactu ei copulatum, si tamen & imaginatio sit valdè intensa, & vicinum corpus ad eam affectionem valdè dispositum.*

Sic puto conciliari posse sententias contrarias, unam absolutè negantium imaginatricem vim extrema corpora immutare posse, quæ est Fran. Soarez *disp.18. Metaph. sect.8. v.28.* & Conimbricensium *in 7. Phys. c.2. q.1. a.7.* Valentiæ *2.2. disp.6. q.13. puncto 2. Vairi & aliorum.* alteram absolutè id affirmantium, ut Michael Medinæ *lib.2. de rectâ fide c.7.* Marsilii Ficini *l.13. de Theol. Platonicâ.* & Bened. Pererii sup. solent ad hoc probandum adducere mirifica exempla diversitatis liberorum à parentibus, ut artificium rusticum, de quo Columella *l.8.* & ad quod allusum à Calphurnio Eglo.2.

Me docet ipsa Pales cultum gregis: ut niger alba.
Terga mariꝰ ovis nascenti mutet in agna;
Quæ neq; diversi speciē servare parentis
Possit, & ambiguo testetur utrumq; colore.

quod primum factitasse Jacobum Patriarcham legimus Gen. xxx. & licet D. Chrys. *tom. 57. in Genes.* censuerit hoc naturæ modum transcendisse, & Isidor. *l.12. Origin. c.1.* contra naturam fuisse significet; id tamen non ita capiendum, quasi negent naturali rationi consenta-

neam hanc colorum in fœtu varietatẽ, ſed tantùm præter ordinarium naturæ curſum: nam ſolent parentibus colore ſimiles agni gigni: hîc autem induſtria Jacobi, quã ab Angelo tamen edoctus erat, teſte Theodoreto *q.* 88. *in Gen.* contra accidit. Nec enim naturali rationi conſentaneum id fuiſſe, ignoravit Iſidorus, qui rationem mox ſubjunxit, & exemplis confirmavit; ut & D. Hieron. & D. Aug. & Galenus, & Plinius, quorum omnium verba habes apud Pererium noſtrum; & quædam apud Alfon. Mendozam in quodlibet. q. 9. Poſitiva, & Andr. Laurent. hiſt. Anatom. l. 8. c. 20. Addit Pererius ſimile exemplum de prole albâ, ex utroq; parente Æthio. ex Heliodori Æthiop. hiſt. l. 1. & tale, quod Buſcoducis perſonatus dæmon cum uxore concubuit, aſſerens, ut ſunt petulãtes ebrioſi, ſe dæmonem gignere velle; natus ex eo concubitu infans dæmoni facie ſimilis, qui ſimul ac natus laſcivire & ſaltitare cœpit, *narratur ab Hier. Torquemada in Horto Florum.* Sed hoc exemplo & ſimilibus concluſio non ſatis probatur. Nam hæc tribui poſſunt imaginationi matris ut tribuit D. Iſidorus his verbis; *hanc enim fœminarum dicunt eſſe naturam, ut quales perſpexerint, ſive mente cogitaverint, in extremo voluptatis æſtu, dum concipiunt, talem ſobolem procreent. Etenim anima in uſu venereo formas extrinſecas intus tranſmittit, eorumque ſatiata typis, rapit ſpecies eorum in propriam qualitatem.*) quod à D. Hier. *Tradit. in Gen. c.* 30. accepit; qui matri quoque totam vim tribuit; ut & D. Aug. de Apibove agens *l.* 18. *de civ. Dei, c.* 5. ſed & Tho. Morus Martyr. carmine lepido, quod etſi totũ Perer. refert, ego partem decerptam, quæ nobis uſui:

Atqui graves tradunt ſophi:
Quodcunque matres interim
Imaginantur fortiter
Dum liberis dant operam;
Ejus latenter, & notas
Certas, & indelebiles,
Modoque inexplicabili,
In ſemen ipſum congeri;
Quibus receptis intimè
Simulque concreſcentibus;
A mente matris inſitam.
Natus refert imaginem.

& ita vult factum, ut quæ marito quatuor diſſimiles proles legitimas pepererat, quia ſecura de abſente non cogitabat; unum ex adulterio conceptũ curucæ huic ſimilimum ediderit; eò quod concipiens metuerit, ne velut lupus in fabula maritus interveniret. Diſſimilitudinis tamen illius cauſa eſſe potuit: quòd dum illos conciperet, mente & imaginatione aliis mæcha intenderet. Putarim itaq; fieri poſſe, ut propter ſolam fœminæ imaginationem id contingat, licet fatear ut plurimum concurrere imaginationem utriuſque ut docet Franc. Valeſius *d. lib. de Sacra Philoſophia, cap.* 11. Neuter tamen tunc agit per imaginationem in corpus alterius. Nam imaginatio operatur duntaxat in ſemen prolificum, quod pars imaginantis fuit, & ideò ſemini anima imaginantis non quidem actu talem formam imprimit (v.g. colorem cutis vel criſpitudinem capillorum) cujus ſemen capax non eſt; ſed virtutem quandam & ex generante deferendi & conferendi in fœtum quem format, ea quæ generanti ſecundùm animam inſunt, ut in corpore

pore generato incipiat esse corporaliter, quod in anima generantis erat spiritualiter. *lege eundem Valesium, cujus sententiam conjunxi cum explicatione Tostati q. 10. in d. c 30. Gen.* Sed an sufficiat ad hoc imaginatio solius maris? videtur velle Plinius lib. 7. c. 12. dum utriuslibet cogitationem memorat, & fortè Marsilius Ficinus supra dum promiscuè parentũ meminit, & Calphurnius versibus ante laudatis? putarim tamen eos id noluisse, sed requirere utriusque concursum; non maris duntaxat; qui an solus sufficiat, problematicũ, quia incertũ est quid, & quantum conferat semen virile aut fœmininum ad fœtus materiam atq; conformationem. Si fœmina semẽ non emittit, ut voluit Aristoteles *in lib. 1. & 2. de generat. animal.* aut si formam viventi tribuit solus pater, ut nonnullis visum; aut si ad generationem utriusq; semen pro materia & forma simul accurrat, quod medicorum præcipuis placuit: probabile est, patris imaginationem sufficere: si verò pater solum ad formam conferat; mater ad formã conferat æquè, & solam materiam suppeditet; probabilius foret, non sufficere. Quicquid est, illud constat ex imaginatione tempore conceptus, non satis efficacem esse conclusionis nostræ probationem. Magis urget imaginatio, quæ post conceptionem succedit. Nam videmus prolem etiam jam formatam in utero maternæ imaginationis dispendia sentire, ut in prægnantibus accidit quotidie. Legi Witebergæ civem cadaverosa facie natum: eo quod mater uterum ferens obvio cadavere subitò fuisset pavefacta: Isenaci, pudicam &

N. Com. ment. in ca. Gen. 30

formosam matronam scribunt peperisse glirem, quia *ex vicinis aliquis gliri nolam appenderat, ad cujus sonitum reliqui fugarentur: is occurrit mulieri gravidæ, quæ ignara rei, subito occursu & aspectu gliris ita est conterrita, ut fœtus in utero degeneraret in formam bestiolæ.* Nicolao 3. Pontifice Romæ quodam in palatio mulier infantem urso similem peperit, eò (quod medici judicarunt) ibidem variis in locis ursi depicti cernebantur. Paderbornæ mulier hæretica ante annos sexdecim plus minùs (res ibi tum nota) peperit filium modo Ecclesiasticorum palliatum & pileatum; quæ exvehementi odio in Papistas, ut vocant, obviis semper maledicebat. Sed hoc fortè divinæ ultionis fuit. Quid aliunde exempla peto, maternum paternumq; genus suggerit. Fuit in materno genere Antverpiæ, quæ uterum gestans, simiam in deliciis habebat; unica ei nata filia, multa simiorum retinuit, nãm & puellula latitare, & gesticulari, & similia non pauca. Ex paterno, Lud. Delrio, Vir honoribus clarus, ob fidelem Regi navatam operam à perduellibus Bruxellæ captus in pleno Senatu; uxor gravida, cùm in domum irrumpentes seditiosorum duces vidisset, exterrita; post peperit, quem de fonte lustrali suscepi; is infans semper oculis externaris maternum pavorem; jam adolescens emotæ mentis persistit. Fugio domestica mala. Scribit Fernelius *lib. de hominis procreat.* pavonem, si dum ovis incubat, linteis albis circumtegatur, albos omninò pullos, non variantis caloris edere. Quæso, num ova non sunt corp⁹ sejunctum? Vides tamen imaginationis efficacitatem

tem in illud. Præterea, cum imaginatio accenderit calorem in corpore imaginantis; cur contiguum ei corpus nequeat etiam calefieri? Non tango illā quæstionem an solius imaginationis tanta vis sit in hac similitudinis efficacitate, ut plerique à Fernelio lib. 7. physiol. opinantur, an verò partem sibi motus seminis & vis formatrix vindicent, ut docet Andr. Laurentius l. 8. hist. Anato q. 20. eum legere potestis.

Ego manum tollo de tabula: moneo tantùm, vel moveo potiùs dubium.

B. August. narrat quendam; *quandocumque ei placebat, ad imitatas quasi lamentantis cujuslibet hominis voces, ita se auferre à sensibus, & jacere solitum mortuo simillimum, ut non solùm vellicantes atque pungentes non sentiret; sed aliquando etiam igne ureretur admoto, sine ullo doloris sensu, nisi postea ex vulnere. Hunc porrò non obtinendo, sed non sentiendo non movisse corpus suum probat: quod tanquam in defuncto, nullius inveniebatur anhelitus: hominum tamen voces, si clarius loquerentur, tanquam de longinquo inaudisse se postea referebat.* l. 14. de civ. Dei, c. 23. Hoc vir eruditus factum vult, quia per vehementem imaginationem ille seipsum abstraxerit à sensu rerum præsentium. Cogita (lector) an non sit verisimilius hunc magum fuisse, & ope dæmonis ex pacto in extasim sic abripi consuevisse. Nam hujusmodi effectus omnem imaginationis vim clarè superat, cum extasis à voluntate humana dependeat, ut suo loco ostendetur.

Pergamus ad aliam quæstionem.

QUÆSTIO IV.

An solo contactu, visu, voce, afflatu, osculo, vel nudi lintei applicatione vulnera & morbi sanari, & alia mira hujusmodi perfici naturaliter possint?

QUotquot asseruere, commune hoc ponunt fundamentum superstitionis suæ: spiritus per arteriam ex corde promanare, & per visum aspicientis, vel per os loquentis, vel per poros tangentis erumpere, & visi, audientis, vel tacti se arteriis insinuare, indeque cor petere, & eò efficacius penetrare; quo spiritus vehementiori voluntate videntis, loquentis, aut tangentis fuerint emissi.

Prima conclusio, *vis ista voci non est attribuenda*, probatur, quia vox in audientem nihil potest operari nisi per accidens, ratione soni vel significationis verborum, alterans audientem, eâ quam adfert lætitiâ, timore, mærore, &c. ut optimè Vairus docuit a.

a d lib. 2 c. 11. Item Codronchus lib 2. de morbis venefi. c. 5

Non obstat quod adferunt, mirabiles effectꝰ malis carminibus magos operari, v.g. insusurratis quibusdam verbis in aurem tauri, belluam prosterni ut mortuam; rursus aliis, eam in pedes erigi. Parentum quoq; execrationes vix unquam irritas cadere: Non inquā hæc obstant, quia illa de tauro ac similia fiunt à dæmone, vi pacti. Execrationum verò effectus, si repentinus, oriri potest ex vehementi alteratione verecundiæ, timoris, tristitæ: si verò lentus sit & tardus, non id putandum sono verborum perfici, sed Deum punire justo judicio liberorum nequitiam & impietatem. Hûc ego retulerim illud Westphalæ mulieris,

ris, quæ diris & devotionibus filium reddidit immobilem; quod ad dæmonis operationem alii retulere. *a*

a Ananias lib. de nat. dæm.

Secunda conclusio, *nec etiam visio sola, vel cùm imaginatione nudâ, ad hoc satis efficax est.*

Hoc de fascinatione probant Vairus *l. 2. c. 9. Ananias d. l. 4. Condrunchus d. l. 2. c. 2. Bokelius l. de philtris c. 1. Andr. Laurent. l. 10. hist. anatom q. 2.* sed de sanitate & similib. effectibus par ratio est.

Supponunt contrariæ sententiæ auctores, oculum aliquid emittendo cernere, cum Platonicis. Sed quomodo jam pridem exhausti non sunt visivi radii isti, aut quæ hæc vis suppeditatrix novæ semper materiæ? verior longè ac receptior est sententia Peripateticorum & Theologorum, de qua lege Lauren. d. q. 2. visionem fieri introsusceptione speciei objectum repræsentantis: potestatemque videndi, potentiam esse passivam, quæ alterari, non alterare queat. Visio quoque actio immanens est; quâ finitâ nihil in objecto superest, utpote cui nihil accessit: vel in illud transivit. Sunt hæc verissima, multa tamen primâ specie videntur repugnare. Amor ex mutuo aspectu, lippitudo, anicularum facinatio, speculorum vitiatio, galgali, luppistruthio cameli, gallinacei, & reguli per visum efficacia; quæ nunc breviter removenda.

Visus, amoris initii & incrementi, duntaxat est occasio quædā: nam principio visæ formæ simulachrum visus offert imaginationi: quod simulacrum phantasia volvens ac revolvens, causa est, cur homo istud objectum judicet dignius esse, quod ametur & expetatur, præ rebus cæteris. Sic incipit quis amare: mox amor præsentiâ rei amatæ fovetur & gliscit: nō quod objectū externis oculis videat: (nam & absentes magis amore cruciantur) sed quod assiduè de illo cogitet, illudque plus quàm par est æstimet, & sibimet imaginando fomenta & faces præbeat ardori. Etenim si non intrinsecum malum foret, & ab externâ penderet visione, cur, cùm plures simul eandem videant; & ab eâdem videantur, unus iste deperit, contemnunt cæteri?

Lippitudo, & à menstruatæ visu speculis inustæ maculæ, non ab ipsâ visione & oculi organo manant; sed vel ab halitu infecto per os ac nares erumpente, vel ex concavitatibus oculo vicinis, & suffusioni mixtis spiritibus contagiosis. Ad oculum enim est foramen, cui indita pupilla, ex qua per nervum opticum visio procedit, actio sanè innoxia. Est etiam foramen cerebri aliud, unde nervus motivus, de secundo nervorum conjugio natus, prodit, per hoc foramen cerebrum fundit lacrymas, lippitudinem, & alios pravos humores ac spiritus, & inde per exteriores oculi partes, & orbis ipsius circumferentiam, inter palpebras & tunicam candidam, hujusmodi fluores stillant.

Trux aspectus vetularum, deformi suo squallore ac tetritudine, potest infantulos perterrefacere, timor postea concitans humores facit, ut citiùs morbi erumpant, ad quos tenellum corpusculum jam erat dispositum ac præparatum. Sic Tiberius non oculorum radiis, sed aspectu horrido militem terrore quasi attonitum reddidit.

Galga-

Galgalum, seu rupiculam, seu hianticillam avem scribunt *Plutarchus lib. 5. Symposiac c. 7. & Heliodorus lib. 3. Hist. 2. Æthiop.* si oculos in ictericum defigat, sibi morbum, ægro sanitatem adferre, quod si verum, de quo meritò Vairus dubitat; retulerim ad occultam aliquam similitudinem ac sympathiam morbi & aviculæ, non ad ejus visionem, hæc tantùm occasio est alterationis, quæ rem perficit.

Mærim lupi, quia priores viderant, vocis ei facultatem eripuerunt? Missas fac, bone vir, nugas poetarum de Maenri, quin potiùs D. Ambrosium laudas, ita scribentem; *Lupi si quem priores hominem viderint: vocem ei quadam natura vi videntur eripere: si autem eos homo priùs viderit, exagitari memorantur.* lib. 7. in Luc. c. 10. hoc ridiculum dicit Andr. Laurent. de lupo, & Joan. Brodæus lib. 7. miscel. c. 7. scribit eos, qui rationem hujus rei quærunt, planè desipere: sed ipse non satis sapiebat, confundit enim lupum visum cum vidente. Lupo viso interdum homo obmutescit, sed viso qui priùs hominem viderat: hoc tantùm vult Theocritus. Cur porrò lupus visum præveniens videndo raucedinem adferat nunc causam cape. Tho. Cantipratensis hoc vult fieri, quia lupus radiis oculorum suorum immissis homini, ejus spiritus visivos in instanti desiccet: iis arefactis arteriæ desiccentur, & sic instrumento vocis obligatiùs impedito hominem raucescere *lib. 2. de apib. cap. 57. p. 39.* Verùm hoc de radiis non admitto. Ideò malim cum aliis dicere, id accidisse, quod qui in feram improvisam incidunt, ob micantes ejus oculos & aspectum formidabilem, metuunt vehementius: timor repentinus sanguinem ad cor fugat, & frigius cæteris membris inducit, & subitam totius corporis alterationem: hinc raucedo & vocis impedimentum. Nec vana videtur ratio venatorum, nempe lupum, si prior hominem videat, se ad vindictam recolligere, & sic noxium quendam illi, ne clamare queat, vaporem quasi insufflare; qui cùm venenatus sit, potest raucedinem adferre: cùm verò se ab homine jam deprehensum videt, ac visum fuisse, metuere & fugam meditantem de hoc vapore emittendo non cogitare. Jul. Schaliger hoc de lupo totum falsum contendit.

Nec struthiocamelus, nec tardigrada & domiporta testudo aspectu pullos ovis excludunt: in arenis enim ea relinquunt, & aspiciunt, solùm ut arceant nocitura; postea benigna mater tellus ea calore maturat; sicut & lacertis accidit.

Ferarum rex Gallinacei metuit aspectum re verâ, nec fucus est dæmonum (ut quidam scripsit: a) sed metuit ex quadam arcanâ antipathiâ. Sic enim videas buffone hiante, quasi coactam, miro cum ejulatu mustelam se ori devorandam inserere.

a Ananias d. lib. 4.

De reguli seu basilisci intuitu notior narratio est quàm verior. Sic reperitur hoc animal, *volunt Nicand. in Theriac. Dioscorid. lib. 6. Plinius lib. 8. Solin. cap. 30. Scalig. exerc. 24. Mercurial. lib. 1. de venenis cap. 21.* violento halitu ac virulento vicinum inficit aërem, iste necat accedentes. *sic Andr. Lauren. d. q. 11.* Quod addunt si se in aquâ purâ & limpi-

limpida conspiciat, ipsum inet emori: dicam verbulo, non credo. Nam si spiritus isti ex ejus oculis exirent, ipsi videnti forent connaturales, quare nec interimerent: sin connaturales non sint, priùs in oculis inclusi, debuerant nocuisse: ab aqua verò eos infici & venenari ridiculum.

Adjiciam his Vairi argumentis unum quod mihi videtur difficilius. Norunt Hispaniæ genus hominum, quod vocant ZAHURIS, nos *Lyneos* possumus nuncupare, cùm Madriti Anno cIↃ. IↃ. LXXV. versarer, talis ibi puer visebatur. Ferunt hosce videre, quæ abdita in penitis terræ visceribus, venas aquarum & metallorum thesauros, & sub sarcophagis sita cadavera, res receptissima & celeberrima est: & fieri posse censuerunt, non Pindarus, Tzetzes & alii Poetæ modò, sed & philosophi: a quorum nonnulli vim hanc humori melancholico, & natorum inde spirituum vehementiæ adscribunt: Melior hæc ratio foret, si tantùm putarent se videre non visa: nunc cum visis veritas respondeat, inane est. Quid sentirem, aliàs explicui, b nec muto sententiam: venas aquæ noverunt, ex vaporibus manè & vesperi locis illis expiratis. Venas metallorum cognoscunt, ex herbæ quodam genere illic nasci solito. Thesauros & cadavera (dicunt enim, quæ & qualia) putarim à dæmonibus ostendi & indicari. Potest acies oculorum, quando nullum densum corpus interijcitur, diffusissima spacia transmittere: sed medium istud sarcophagorum aut telluris, tam densum, solidum, & opacum; id vel omnino expers, vel parùm capax est illuminationis & pelluciditatis, quæ ad videndum necessaria. Accedit, quòd hanc isti facultatem videndi solent ad certos dies restringere, feriam tertiam & sextam, quod latentis pacti indicium est. Quin etiam rubedo oculorum, quæ in Zahuris maxima conspicitur, plus noceat quam juvet acumen oculorum, liquet.

a Cæl. Rhodig. lib. 6. antiq. lect. c. 2. & Vairus d. lib. 2. c. 4.

b Comment in Medæe v. 231.

Conclusio tertia, *Neque contactui solus per se ad hæc est idoneus satis.*) c De fascinatione probant Vairus & Condronchus; sed argumenta id æquè convincunt de cæteris mirandis effectibus.

c d. l. 2. c. 10. d. l. 2. c. 3.

Primò enim Tactus, quatenus tactus, homini datus fuit ad propriæ vitæ cõservationem, nec vim habet aliam, nisi tangendi. Si verò vim aliquam habet hujusmodi mira perpetrandi, vis illa sit oportet salutaris naturâ suâ, vel noxia. Si salutaris; suo prius corpori salutem adferret: si noxia, priùs necaret eum cui inest: horum tamen nihil cernimus contingere. Deinde in omnes æqualiter ageret, quos tangeret; sanaretque vel læderet etiam quos nollet. Nullis denique foret opus aliis observationibus ac ritibus, quæ cuncta videmus aliter se habere.

Scio farragines multiplices experimentorum contra sententiam nostram adferri: sed parvi sunt momenti.

Primò tradunt, torpedinem sarissâ ictam tenentis manum corpusque totum torpefacere: hyenæ umbrâ canes obmutescere: serpentem quernis contactam frondibus emori: eandem ibidis pennâ sisti: viperam arundinis vel faginæ virgulæ percussione obstupescere: vespertiliones foliis platani abigi, eryngium

gium capræ ſumptum ore, greges totos ſiſtere: cæteras pennas aquilæ pennis mixtas, contactu abſumi: lepore marino viſo vel tacto, necari nonnullos: lupinas fides ſi jungas agninis, iſtas diſſilire. *Reſpondeo* hæc cuncta ratione antipathiæ naturalis evenire, & occultarum qualitatum diffuſione noxiâ his aliis, nec valet conſequētia, ſi inde ad hominis contactum quo tangit alium hominem argumenteris; nam homo homini ſpecie ſimilis eſt, nec naturalis antipathia in eadem ſpecie locum habet: in illa ſpecie differunt ab iis, quibus nocent.

Secundò illud Lucani de Echineide ſeu remorâ, urgent:

> ---- *Puppim retinens auro tendente rudentes*
>
> *In mediis echineis aquis.* ----

Reſpondeo, id cum ſemel aut bis tantum acciderit: ſi accidit, caſu ex alia quapiam cauſa accidiſſe. Ecquid poſt tot centurias annorum, tā frequenti navigatione, cauſę, ut nihil hujuſmodi audiatur? certè non mortua ſpecies; Vidi unā apud Jacob. Plateau Tornacenſem, habent & alii alias, vis potiùs illa ſiſtendi conficta fuit; ſed quia DD. Baſilius & Ambroſ. in Hexam. meminêre: potes confugere ad occultam aliquā qualitatem hujus beſtiolæ, quæ vim habeat ſiſtendi motus. Lege ſi lubet Conimbricenſes noſtros *in lib. 7. Phyſic. 2. q. 1. a. 6.*

Tertiò, una fides aliam uniſonam cogit tinnire. *Reſp.* cùm æqualiter utraque ſit extenſa, nec admodum procul ab invicem remotæ ſint, recipiunt eandem aeris criſpati reverberationem.

Quartò, Magneti ferrum affrictum, poteſt aliud ferrum attrahere, & ſe ad cardines mundi certos convertere & ſiſtere uti magnes. Taurum furentem ſi ficui alliges, ſtatim manſueſcet. *Reſp.* utrumque fieri poſſe occultâ quadam ſympathiâ atque conſenſu qualitatum. De magnete multis noſtri Conimbric. d. q. 1. a. 3. eos adi. [a] De tauro nō ego credulus, nec qui velim periculum facere, ſcio tamen ad cauſam phyſicam referri à Glycâ; quod ficus inter arbores ſucci pleniſſima ſit: quamobrem halitum ex ſe calidum, aerem ſecantem, penetrabilemq; emittere; qui tauri alligati ferociam domet, & appenſarum carnes avium mollefaciat.

[a] Poſt eos adi Kircherum, & Cabeum de Magnete ſcriptores.

Quintò. Cum puellâ napello educatâ, ſi Alexander Macedo conſueſſet; lethalis ei, judice Ariſtotele, contactus fuiſſet. *Reſp.* non contactu ſolo, ſed ſudoris & halitus commixti contagione, hanc eum peſtem fuiſſe hauſurum. Sed contagio nihil habet mirū neq; inſolitū.

Sextò. Cadaver coram occiſore, propter præcedentem contactum, ſanguinem ſolet fundere. *Reſp.* Varias reddi cauſas, quidam miraculo tribuunt; quidam caſui, quo factum ſit aliquando, ut cadaver tum cruorem mitteret, cùm præſens erat reus homicidii, recenſui alio loco multas hac de re ſententias, & auctores laudavi: [b] neque adhuc dum video, quid ſolidius adferatur illâ antipathiâ ex vehementi odio occiſi in occiſorem; quod qualitatem latentem, & arcanam impreſſerit corpori, cum cadavere permanentem: & huc referendum illud Lucretii.

[b] Commen in Octaviam Senecæ ver. 127.

> *Idque petit corpus mens unde eſt ſaucia amore.*
>
> *Namque homines plerumque cadunt in vulnus, & illam*

Emicat

Emicat in partem sanguis , unde icimur ictu.
Et si cominùs est , hostem ruber occupat horror.

Ut sit vivi amantis , & mortui hostis comparatio. *Sic Lemnius lib. 2. de occul. natur. mirac. cap. 7. Langius epist. 40. Pictorius Dialogo 9. Gemma lib. 1. de characterism. cap. 6.*

Septimò obijciuntur varia curationum genera mirè frequentia. Inprimis praxis quotidiana militum, qui solo afflatu , osculo , aut nudi lintei appositione sanant etiam atrocissima vulnera ; quam vocant *artem S. Anselmi.* item genus illud *Salutatorum*, ut vocant in Hispaniâ, vel *Gentilium, aut S. Catharinæ, aut S. Pauli,* ut nuncupant in Italia, vel *feriæ* VI. *parasceves filiorum* ut nominant Belgæ, qui omnes dono sanitatis in variis morbis se præditos gloriantur. Juvat eos auctoritas Pomponatii *lib. de Incantatonib. cap.* 3. qui respondet, sicut in herbis , lapidibus & animantibus inveniuntur hæ virtutes sanandi : sic nihil repugnare , quin & in tota humana specie similes vires inveniantur , ut in uno homine sit virtus talis lapidis, in alio talis plantæ. Quod ergo planta hæc vel lapis ille possit , idem hominem etiam hunc & illum naturæ vi effecturum. (Implicatior hæc res est , quàm ut una propositione queat enodari. Quare dico primò, *Donum conferendæ sanitatis sive curationis, esse donum supernaturale , & gratiam gratis à Deo datam.*) hoc certa fide tenendum , ex D. Pauli verbis, *a alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ , alii autem sermo scientiæ , secundùm eundem spiritum , alteri fides in eodem spiritu ; alii gratia sanitatum in uno spiritu , alii operatio virtutum, alii prophetia ; alii discretio spirituum.*) Tale curationis donum ; sed à febribus tantùm sanandi , habere putantur in Flandria, quotquot nati sunt ipso die Parasceves; & quotquot nullo fœmineo fœtu intercedente septimi masculi legitimo thoro sunt nati : quod nequit ad naturalem causam reduci. quare prodigiosa est curatio , & , si nihil superstitionis accedat, reducenda ad hanc primam conclusionem, non enim absimile vero est, ob diei honorem & mysterii sanctitatem, & honorem conjugii, hoc Deum concessisse; Nec etiam potuit nisi virtute divina fieri , quod refertur Reges Angliæ olim quosdam annulos benedixisse utiles nervorum contractioni & spasmo, ac morbo comitiali: eosdem etiam contactu strumosos sanare solitos, & utrumque concessum D. Eduardi Regis meritis, scribit Polydorus Virgilius *lib.* 8. *Histor. Angl. fol.* 140. Nescio, an eodem referendum illud Petri Blesensis Archidiaconi Bathoniensis: cujus opera, studio Joannis Busæi nostri partim de novo, partim correctiùs edita anno superiore; scribit is Bles. *Fateor quidem* (ait) *quod sanctum est Domino Regi assistere : sanctus enim & Christus Domini est , nec in vacuum accepit unctionis regiæ sacramentum ; cujus efficacia si nescitur , aut in dubium venit, fidem ejus plenissimam faciet defectus inguinariæ pestis , & curatio scrophularum.*) tantùm ille *epist.* 150. *ad clericos aulæ Regiæ.* Prodiit ante annos duos liber benè prolixus cujusdã Guilh. Tookeri,

a 1. Cor. 1. vers. 9.

okeri, cui titulus *Chrisma seu donum sanationis*, quo conatur docere hoc chrismate sanandæ strumæ præditam, quæ hodie regnat in Anglia, Elizabethã: accepi librum dono Illustris Viri *Marci Velseri* Patricii & Consularis Augustani, qui quâ est eruditione & humanitate, noluit me beneficentiæ suæ expertem esse. Eo in libro mihi multum adulationis, & fuci, parum sinceritatis & veritatis visum inesse; nec fidem mereri. Inprimis vult hoc donum Regibus Angliæ ab ipso usque Lucio competiisse: nec quidquam affert ad id probandũ, nec fieri id potest. Nam post Lucium multi Reges non Christiani fuêre; quos ille unctos non dicet opinor. desiit ergò penes illos chrisma, & interruptum fuit. Et cur meritis D. Eduardi demit, quòd tribuunt cæteri? an ut Franciæ Regibus antiquioris privilegii splendorem eripiat? an ut doceat (*quod imprudenter asserit p.* 84.) Reges Franciæ per quandã propaginẽ ab Angliæ Regibus accepisse? & vide, ut probet. quia Francorũ ferè totæ provinciæ jurisdictioni Regum Angliæ subjiciebantur. bellam rationem & dignã à Francis elucidari, quod non diffido facturos: nisi inepto huic ardelioni respondere dedignentur. Nec illud quidem probat, ut nec Polydorus, licet asserat idẽ successoribus Eduardi collatum, quòd Eduardo: de quo quis non immeritò dubitet, nam nec in bullâ canonizationis D. Eduardi, nec in vita ejus conscripta ab Eilthedo Rhivallensi amplius habetur, quã D. Eduardum quandã mulierẽ strumosam persanasse; nec unũ verbum additũ de successorum chrismate, ut nec à Tagantio, quem ipse etiam adducit, & utriusque verba adscribit, ut in manifesto mẽdacio deprehendatur. Solùm ergo illi de Eduardo probarunt. Addo ex Blesensi Henric. II. de quo loquebatur: Polydorus addit sui temporis Henriric. VII. & Henricum VIII. sed nondum schismaticum, nondum hæreticum: nam Historiam ante scripserat. Quid si Polydoro dicam, me credere, si ipse Henricus VIII. pro mendacissimo scriptore eum non habuit; si non idem Cambdenus, & quotquot rerum Angelicarum bene periti, judicant? Res tanta unico teste nõ potest probari. Tokerus autem idem donum contendit non simpliciter concessum Elizabethæ, sed multò excellentiùs, quia sanctior Eduardo. Non mirere: nã & Apost. & Sãctis omnibus, & ipsi Sancto Sanctorum eandẽ præfert eo libello in Præfa. & C. 3. 4. non semel. Demum quo pacto probat hoc Reginale miraculum? Primum *pag.* 90. per fictitium quoddam suum colloquium cum Pontificiis quibusdam, quorum nec nomina, nec colloquii locum aut tempus addit; ne deprehendatur: cur non finxisti Sanderum, Campianum, Alanum, Stapletonũ? gloriosè de his triumphares. Nunc respondeo esse quendam, qui de quodam, cuidam nihil credit. vis scire? ego, tibi, de toto hoc colloquio. Summa colloquii, se illos cõvicisse, bullas excommunicationis in Hẽricum VIII. à Clemente VII. & à Paulo 3. & in Elizabetham à Pio V. latæ, impias fuisse, quia Reginæ Elizabethæ chrisma sanationis integrum remansisse possit ostendere, quo audito, illos quasi animis consternatos subitò conticuisse, opinor impudentiam tantã admiran-

mirantes; vel metu delationis negare non audentes. Sed quo pacto probat? primùm se à teste fide digno inaudivisse quendam Romanensium fidei, in via sibi occurrisse propè Londinum, qui fateretur, se strumâ Reginæ contactu liberatam. Quasi verò ille unicus testis; nec nominatus, nec juratus, nec temporis, nec circumstantiarum cæterarum memor sufficiat ad convincendum. His addit postea testes alio curatos tempore, quos nominat omnino quatuor, duos masculos & fœmellas totidem; ut sint duo paria. Et hi sunt *multa millia, quos ait sanasse, & velle ac posse infinitiorem numerum*. Probat etiam à cæremoniarum sanctitate; quæ mihi suspectæ, quia video Medicos priùs emplastra applicare; & eas longe diversas esse ab iis, quibus usum fuisse D. Eduardum, ex Eilthedo Tookerus non ignorat. Tertia probatio deducitur ex eo, quod Regina nec omnibus, nec semper, sed aliquibus aliquando hanc gratiam, & gravatè solet impertiri (*pag.* 105. & 106.) item quòd pars magna hominum curata istius gratiæ beneficio, quasi relabitur in pristinum morbi statum (*d. p.* 106.) quod poti' est indicio, nō esse hoc chrisma à Deo; cujus perfecta sunt opera & sanationes; contra, quæ ope malorum spirituum fiunt, nec planè sanant, nec perpetuò liberant. Nec ad rem facit, quod ex Chrysost. subdit: nam id ad principium sanationis pertinet, non ad recidivam morbi: de qua nunc loquimur. Probat etiam quia quidam Judocus Hundius eam curationem pictam in lucem dedit. cur non addidit epigramma aliquod? Nam *Pictoribus atque Poetis, quidlibet audendi semper fuit æqua potestas*. Nec plura habet probandi genera: postea cap. 9. solvere conatur objectiones adversariorum, quas ita proponit, ut appareat eum Puritanos & cæteros merè Calvinistas planè habere dissentientes, & inficiantes ac damnantes totam hanc scrophulanam stropham. Si nec fratres ejus Evangelici credunt: frustra petat, me Catholicum sibi credere; qui ipsum & fraterculos illos omnes pro hæreticis habeo: & ex ipsiusmet opere possum efficaciter Catholicis (nam Calvinianos aut Calvinopapistas nihil moror) persuadere non temerè credendum libro Tookeriano. Argumenta hæc sunt. Miracula propria sunt Ecclesiæ Catholicæ, & nulli dantur qui sit extra Ecclesiam Catholicam (uti probatio veræ religionis) *hoc probat. cap.* 5. Sed Elizabetha est extra Ecclesiam Catholicam. ergò Elizabethæ non dantur miracula. Min. probo. quia Ecclesia Rom. sola est Cathol. Elisabetha, ut schismatica, est extra Ecclesiam Rom. E. Elisabetha est extra Eccles. Cathol. Major probatur, quia Eccles. Cathol. eadem est, quæ universalis. Romana sola est universalis. ergò sola est Catholica. solam esse universalem, docent omnia Historiarum monumenta: certè vestra Anglicana cujus Caput est Elizabetha, mediam Insulam non egreditur. *Secundò*, Non possunt miracula fieri ad confirmationem falsæ fidei: (*non semel hoc hoc dicis, & verè dicis.*) Sed fides quam profitetur Elizabetha est falsa fides: ergò ad confirmationem fidei, quam profitetur Elizabetha, non possunt fieri miracula. Minorem negabis; probabo, quando articulos fidei Elizabethinæ mihi pro-

hi proposueris. interea quia Catholicos alloquor, quibus certum est Elizabetham esse Sacramentariam, & proinde hæreticam, argumentum est prorsus apodicticum. Nec potes retorquere, dicendo; non faceret miracula, nisi vera ejus fides foret; sed facit, ergo vera est ejus fides; nam assumis pro explorato, id de quo disceptamus: ego verò præmissis nitor, quæ Catholicis sunt fidei, hoc est certissimæ. *Tertiò*, in Ecclesia Catholica semper effulsisse charisma sanitatis, probas toto cap. 4. ex D. Irenæo, D. Augustino, & D. Nysseno, D. Gregorio Magno, & aliis, de reliquiis D. Stephani, de Gregorio Thaumaturgo, Hilarione, & aliis Sanctis, usque ad nostra fermè tempora. Unde Argumentor: Horum fuit vera Ecclesia: nos Papistæ sumus in eadem in qua ipsi fuêre, ergo nos sumus in vera Ecclesia: vos in alia estis, quàm nos: ergo vos non estis in vera Ecclesia. Unde sequitur verum & invictum esse primum argumentum nostrum. Illorum Patrum veram Ecclesiam fuisse, tu ipse fateris; quia fateris, per hæc miracula illorum probari miraculorum continuam efficientiam. Negas nos in eadem cum illis Ecclesia esse: probo. illi Romanum Pontificem pro capite Ecclesiæ visibili agnoverunt, ut & nos: illi crediderunt, quicquid nos credimus: purgatorium, septem Sacramenta, præsentiam corporis Dominici in Eucharistia, orandum pro defunctis, &c. quæ vos negatis, nos profitemur: nec nos quicquam cerdimus, quod illi non crediderunt: vos autem nec unum illorum, quos nominasti miraculorum verorum patratorem, laudare potestis, quocum in fidei Catholicæ articulis per omnia conveniatis, aut à quo nos in ullo dissentiamus. Ergo non vos, sed nos, in ipsorum Ecclesia, hoc est vera, sumus. Ergo præterea fatearis oportet, ut illorum miracula non fuisse vera miracula, vel Reginæ vestræ; quæ alterius fidei est, quàm illi fuêre; vera miracula non esse.

Denique si quæram à te; cur in sanitatibus à Vespasiano, Pyrrho & aliis Gentilibus, vel Hæreticis collatis, non recognoscas manum Dei, sed Diaboli? respondes c. 5. quia infidelium opera hujusmodi actu & factu impurorum spirituum fiunt, & laudas D. Augustinum hujus sententiæ verissimæ auctorem. Responde igitur, cùm hanc sententiam veram esse credas; an fas tibi sit, credere miraculis, quæ Christianissimi Franciæ Reges in hoc genere ad fidei Apostolicæ Romanæ confirmationem operarentur? si fas credere, ergo jam concedis in probationem falsæ fidei (sic enim profiteris) vera miracula patrari posse, quod negasti, & est falsissimum. Si verò dicis id tibi fas non esse; nec nobis Catholicis fas erit credere, quæ facit Elizabetha ad confirmationem fidei suæ, Dei ope fieri, aut vera esse miracula: sed ea cogimur dicere, vel fictitia, si non veri ægri; vel fieri physica aliqua vi emplastrorum, aut aliorum adhibitorum; vel ex pacto tacito vel expresso cum dæmone; à quo nec hæreticorum genius, nec aliæ quædam circumstantiæ multum abludunt. Tu Tookere videris, quid me horum omnium malis credere: nam tibi credere, in iis quæ asseris, nondum decretum mihi,

neque

neque constitutum. Neque tu cures suadeo, quid ego de hac re credam: perge potiùs Dominam tuam palpare, & scribere, unde caput unctius queas referre. De Franciæ Regibus; quorum adhuc nullus apertè hæresim professus fuit, res non Annalium modò, sed & Medicorum publicis libris, *ut Guidonis in Chirurg. magnæ tracta. 2. doctri. 2. 5. & Joan. Tagautii lib.* 1. *institution. Chirurgicar.* & quotidianâ certaque experientiâ est contestata; hoc illis beneficium quondam concessum fuisse, ut contactu strumas seu scrofulas sanarent. Si vis ea naturalis fuisset, non per traducem hæreditariam regni transivisset in Regem solum, exclusis cæteris fratribus; quorum sæpè temperies, & complexio patri similior, quàm Regis ipsius. Conditio quoque sceptri seu Coronæ, cui comes illa facultas medica, nihil tale poterat naturaliter largiri. Quod verò Hieron. Cardanus lib. contradiction. medicar. scripsit, Reges Francorum ex longo esu aromatum hanc vim habere, ridiculum, vanum, & dignum est scutica Joa. Brodæi lib. 8. Miscellan. cap. 10. De Pyrrhi Regis digito, contactu morbos sanante; jure optimo Anton. Mirandulanus censuit hoc mendaciis incredibilibus adnumerandum: vel ut puto, dæmoniacis potiùs. Nihilominus.

Dico 2. *negandum non est aliquando nonnullos inventos & inveniri, qui solo contactu sanant.* hæc conclusio probatur legendis Sanctorum passim, & quotidiana experientia. Et hæ sanitates conferuntur interdum, dumtaxat ad certum tempus, ut legimus de S. Benjamin apud Sozom. lib. 6. & Niceph. li. 11. & scimus B. Petronillam à S. Petro, spirituali ejus parente, ad breve tempus sanatam fuisse; & quod narrat Mich. Medina [a] de puero quodam Salmanticensi: interdum ad totam vitam non redeunte morbo. Ad tempus quidem id contingit, quando sanans id à Deo impetravit certam ob causam, majusque bonum sanati, v.g. ne sanitate is abutatur, ad majus meritum patientiæ; alioqui ordinariè curationes miraculosæ perfectæ esse consueverunt. Sanatio verò naturalis fit ad tempus, quando subsecuta in melius immutatio, proficiscitur ex sola vi imaginatrice ægri, ut de puero illo censuit idem Medina. Est in Hispania genus hominum, quod Saludadores vocant: vel Ensalmadores, eo discrimine, quòd isti dicant se sanare vi orationum, quas conceptis verbis dicunt: illi, vi salivæ & halitus, quem ægro inspirant, de his dico 3. *Salutatores; & Ensalmatores, nec possunt districtè & in universum damnari, nec etiam in universum approbari.*) etenim potest fieri ut aliquando nonnulli habeant donum sanitatis: sic Victoria & Veracrucius: [b] & sic admittenda quæ Navarrus [c] scripsit his verbis; *Porrò illi qui vulgò Salutatores vocantur (quantumcunque alias sint perditissimi homines) licitè possunt suo munere perfungi: quoniam gratia illa gratis data hujusmodi hominibus à solo Deo, conceditur in utilitatem aliorum, & allegat Margaritam Confessor.*) Sed hoc nimis generaliter dictum: rarò enim sicuti utuntur, licitè utuntur: nec credendum tot hominibus pessimis hoc donum à Deo attributum. Quamobrem consulo Vicariis & Officialibus Episcorpo-

a l. 2. c. 7.

b Victor. relect. de Magia. Veracru. li. 2 de anima speculat. 2.

c Manual. c. 11. num. 86.

coporum, cæterisque Ordinariis, ut priusquàm permittant eos hoc curationis munus obire, diligenter examinent, an naturalibus utantur remediis, an verò per gratiã gratis datã, an per pactũ cum dæmone operentur: quæ sunt ex circumstantiis cognoscenda. Quod universim non sint rejiciendi, contra quam insinuat Ciruelus 3. *p. de superstitione. c. 3.* & 7. probatur, quia nunquam abbreviatur manus Domini, ne hanc gratiam quibus vult largiatur: certum tamen puto, hanc nunquam largiri nisi Catholicis: hactenus enim nulla hæretici miracula fecerunt: & prudentissimè summus Franciæ Senatus decisione quadam uni, ex hoc genere empirico, an. 1577. vetuit, donec ab ordine & Collegio Medicorum approbatus esset, ægrotis potiones ullas imperare, aut medicamenta præbere, vel morborum curam publicè profiteri, lege An. Robertum rerum judicatar. l. 1. c. 5. doctissimè disserentem.

Dico 4. *solo contactu, aut sibilo, aut halitu, aut osculo, naturaliter quemquam alteri gravem & verum auferre morbum, vel vulnera sanare, vel ferrum extrahere posse non credo.* Hæc conclusio tota est contra Pomponatium; quoad contactum, etiam repugnat Veracrucio, illius fundamentum jam posui, hujus autem hoc est: naturali complexione vel constellatione quidã sunt nocivi, quod in fascinatione patet ex solo aspectu, ergo ex iisdem causis, quidam naturali complexione vel constellatione erunt salutares & Medici. Sed tam paucis verbis multa supponit, non concedenda. *Primò* quod de constellationibus, Albertum secutus, ait, verum non est. Si loquitur de constellatione, quando iste nascebatur: omnes enim eã vim habituri essent, qui tũ nati, quod quis credat? si de constellatione sub tempus cõtactus; potuerunt sanare omnes, quotquot tunc tangent; si de utraque simul, annus ille magnus intercesserit oportet, qui eandem stellarum posituram & influxus reduxerit quando tangit; qui erant, quando natus, at quis tanto vivit vel vixit tempore? Alioquin non poterit hoc aliâ die præstare, quàm quando posituræ æqualitas ista, quam oportet, acciderit, quàm igitur incerta futura hæc curatio? *Secundò*, quod vulgarem illam de fascinatione opinionem admittit, hoc posteà docebo prorsus à vera Philosophia alienum. *Tertiò* peccat illatione, nec enim sequitur, nociva est qualitas hominis in hominem; ergo & qualitas hominis in hominem fatenda est esse sanativa, nam auctore Aristotele [a] plura necessaria ad sanitatem, quàm ad ægritudinem; malum enim ex quovis defectu, bonum ex integrâ causâ. Deinde contagio solo hauritur afflatu. Verùm in hac curatione sedulò observant modos tangendi certos, numerum & alias ceremonias. Accedunt multa suspicione plena & periculo. Primò quod salutatores illi dicunt, ad virtutem hanc exercendam multo vini potu opus se habere: fieri autem non potest, ut vini potus prosit ad contrariorum morborum curationem, si prosit frigidis, non proderit calidis. Secundò solẽt panẽ à se admorsum porrigere morsis à cane rabido, vel infectis toxico: cui pani neutra causarum Veracrucii suffragatur.

[a] Proble. sect. 7.

Tertiò

Tertiò dicunt, in præsentia alterius salutatoris vim majorem salutandi habentis, se sanare nequire, quod est absurdum: deberet enim potiùs vis illa, si naturalis esset, magis intendi. *Quartò* mentiuntur, cùm dicunt naturaliter unum salutatorem ab aliis salutatoribus cognosci, licet eum priùs nunquam viderint, quod signum alicujus notæ illis à dæmone impressæ. Sanè plerisque rotæ vestigium inest, ut dictitant ipsi, S. Catharinæ vel Quiteriæ. *Quintò* falluntur, dum putant hanc vim competere septimo cuique filio, si masculinum ordinem fœmineus partus non interruperit, quod est ridiculum naturæ adscribere, & non miraculo. *Sextò*, sæpè jactitant sibi revelari, quæ procul in eorum absentia gesta fuère, ut ille qui Torquemadæ patrem à morsu canis rabidi sanavit, narrat Historiam ipse Torquemada [a]. *Septimò* gloriantur sine nocumento se tractare posse carbones & ardentem clibanum subire; quæ naturaliter fieri nequeunt; nisi se præmuniant lotione & inunctione rerum frigidissimarum, quæ tamen non possunt, nisi ad modicum tempus, ignis activitati resistere. Unde & Vairus [b] narrat, ex hoc grege quendam, cùm ingressus furnum fuisset, & alius, eo ignaro januam occlusisset, ibi flammis absumptum.

[a] Horti Florum colloq. 3.

[b] lib. 2. de Fascino c. 11.

Venio ad Pomponatii fundamentũ, & respondeo; lapides, herbas & animalia, quæ vim aliquam beneficam hujusmodi à natura acceperunt, eam obtinere ex temperamento certo & definito totius speciei, fit enim inde, ut omnis magnes ferrum attrahat, omne rhabarbarum bilem expurget, omnis rupica morbum ictericum sanet. Oporteret ergo, si salutatoribus vis ea naturalis inesset; ratione speciei humanæ eam accepissent, & sic omnes homines eâ vi pollerent. Si ratione individui & singularis complexionis hoc uni tribuis, quod alteri adimis: cur non in magnete quoque & rupicâ hæc diversitas, ratione individui reperitur, ut unus magnes nequeat, quod potest alter? Neutrâ ergò ex parte similitudo locum habet. Item quod rhabarbarum bilem temperet, id facit ratione peculiaris sui temperamenti, cuncta enim speciei illius individua & nulla alterius, eodem planè modo morbis medentur. Sed in hominibus non potest esse hæc similitudo & paritas temperamenti: quia hominis forma diversissima est à forma rhabarbari; quare & temperamentum corporis discrepat à temperamento rhabarbari, nam alias longè requirit dispositiones materiæ forma hominis, quàm forma plantæ, succive. Quo ergo pacto vis eadem naturalis ratione temperamenti competat homini; quæ rupicæ, vel rhabarbaro?

Quoad illos autem, qui genus & cognationem B. Pauli tumidis buccis crepant, seque angues sine læsione contrectare posse; jam plerisque impostura cognita est, solere priùs contra morsum sese Antidotis præmunire.

De militari illa vulnerum curatione; audacter dico, niti dæmonico pacto; & ex genere suo, id lethale crimen; loquor de illa, quæ solum obligat lienteo: nam quæ oleo, & vino utitur: si congruo temporis intervallo sanet, nec mala

murmura his addat, aut alias superstitiones, Physicis licitis remediis annumeranda. Blasphemum quoque est vocare artem D. Anselmi, quæ fuit Magi illius Anselmi Parmensis commentum. Accedit quod sic à vulneribus aut morbis sanati, postea in dolores gravissimos & sæpè morbos sæviores reincidant *a*, & ut plurimum vitæ exitum pessimum sortiantur; quod possem mihi notorum multorum exemplis astruere. Sed parco nominibus mortuorum.

a Ananias libr. 4. de nat. dæm.

Restat quiddam Alberti Magni *b*, qui refert duos se vidisse pueros, quorũ unus cùm ferretur juxta ostia clausa, omnia, quæ ad dexterum ejus latus sita, aperiebantur: ab altero verò idem in sinistris ostiis præstabatur, cur non ergo ferrum ex vulnere ad solum contactum vel præsentiam alicujus excidat? Nonne scribit Matthiolus, in Italiæ montibus herbam se novisse, quâ ab equis calcatâ, continuò ferrei calcei solvuntur. Pici herbâ cuneum adactum extrahi, testibus Democrito & Theophrasto. Æthiopide herba certo ritu incantatâ, seras omnes si admoveatur aperiri; & suo tempore Venetiis furem suspendio damnatum, cui sic fores omnes patefiebant.) *sic ille epist. Nuncupatoria in* Dioscoridem. *Resp.* In ultimis duobus apertam incantationem accessisse; in prioribus duabus herbis, occultam attrahendi & disiciendi vim à natura insitam: quæ vis naturaliter hominibus inesse nequit. Nec ratione specifica, quia non omnes habent; nec individuali; quia conditiones individuantes non producunt talem effectum. Quare nec Aristoteles, nec quisquam rectè philosophantium, hoc est crediturus: *mirandumque vehementer unum Albertum, plura narrare solum, se hujusmodi creditu difficilia vidisse, quàm ad illum usque* (ut ait Anton. Mirandulanus) *cæteri qui exstant Scriptores tot sæculorum simul omnes.*) Si tamen hoc accidit, dæmonis præstigiis adscribendum. Cujus etiam pacto & incantationibus fretos fuisse Psyllos & Marsos, satis colligitur ex Plutarcho, Plinioque, clariùs etiam Alchimus Avitus lib. 2. his versibus;

b ex lib. 3. de motu animaliũ.

Jam Magicam dignè valeat quis dicere fraudem;
Occultas tacito tentantem pectore vires?
Legifer ut quondã vates, sub rego superbo,
Dum nova monstraret jussi miracula signi,
Commovit livore magos, ut talia tentent,
Accumulentq. suas zelo fervente ruinas,
Queis forsan si suppeteret nõ vana potestas,
Demere, non etiam properarent addere monstra,
Æmula sed signis tantùm, non viribus æqua.
Quod removere nequit, duplicatâ sustinet irâ.
Hinc est laudato quod possunt carmine Marsi,
Cum tacita sævos producunt arte dracones
Absentes, & sæpè jubent confligere secum.
Tunc ut quisque gravem bello persenserit hydrum.
Aspidis aut duræ clausas cognoverit iras,
Concutit interiùs secreti carminis arma;
Protinùs & laxis verbo lactente venenis,
Mox impunè manu coluber tractatur inermi.
Et morsus tantùm, non virus in angue timetur:
Interdum perit incantans, si callida surdus
Adjuratoris contempsit murmura serpens.

Circe, quæ Anguitia.

Hos

Hoc quoniam de matre trahunt & origine prima,
Anguineæ fraudis quod sic, linguaq; periti
In speciem reddunt commercia mutua fundi.

CAPUT IV.

De Magia artificiali.

1. HÆc mira quædã perficit per humanã industriam: tantùm enim nunc loquor de operatrice: divinatoriæ suum locum reservo.

Magica *operatrix artificialis* & ipsa duplex est, *Mathematica & Præstigiatoria. Mathematicam* voco, quæ nititur principiis geometricis, arithmeticis, vel astronomicis; hujus exempla sunt Sphæra illa Arhimedis, secundùm Claudianũ vitrea, de qua M. Tul. *a* & in Siracusarum obsidione naviũ per specula combustiones: *b* Archytæ columba lignea volans: *c* Leonis Imp. aviculæ cantillantes: *d* & Boetii æreæ, volantes & cantillantes, serpentes ex eodem metallo sibillantes, & similia multis narrata *e*. Hæc Magia vocatur ab Herone & Pappo θαυματουργική. Supponendum autem nihil hanc efficere posse quod rerum naturæ repugnet: quin imò indigere causarum naturalium ope certo motu & dimensionibus applicatarum: ut in speculis illlis Archimedis, & hydraulicis nostris & automatis patet. Quare si quis effectus proponatur, causarum naturalium efficacitatem superans, ille ad prodigiosos referri debet, etiamsi humana industria ad instrumenti confectionem motumve concurrerit. Idcirco dissentio à Guilhel. Parisiensi, Medina & aliis: qui caput æneum Alberti Magni (quod narrant) humano credunt artificio articulatè locutum: nec enim humana industria hucusque pertingit: nec naturalis ratio patitur, ut res inanimata, vocem humanam, ad lubitum interrogantium respondendo, emittat. Nam hæc vitam & respirationem in loquente, & perfectissimam vitalium organorum cooperationem, & discursum quendã loquentis, requirunt. Quæ cũ huic capiti defuerint omnia: si loquebatur, ille in capite loquebatur, qui in statuis idolorum oracula fundebat: qui solus cacodæmon fuit. Notum enim simulacra vocis propriæ expertia fuisse. *Simulacra* enim *Gentium argentum & aurum: os habent & non loquentur, neq; enim est spiritus in ore ipsorum f.* Fuit illa sententia Guilhelmi, & olim Hermetis, sed à Theologis confutata jam pridẽ *g*. Huc pertinet globus ille artificiosus, seu ahenea statua, sic confecta, ut ex occulto loco, funiculo, qui intensus erat remisso, sagittas in spectantem ejacularetur: quo pacto Kennethum III. Scotorum Regem, à Fenella interemptum, in Majoris & Boeti *Scotiæ Annalibus* legitur. Eodem reducenda quorundam mirifica solertia, ut artificis illius qui Romano Imperatori vitrum flexile, & non fragile obtulit, de quo post veteres Guido Aretinus epist. ad Michaelem Monachum, ferentium immania pondera fronte, & funambulorum globis insistentium (ut vidi) & qui mẽbra, quasi lutea confractave, uti lubet, flectunt, de quibus egit D. Chrysost. *hom. 19. circa fin. ad Pop. Antiochen.* ad quæ solet plurimum juvare corporea dispositio, & naturalis agilitas, ut plurimi

a 1. Tusc. & 2. de na Deor.
b Plutarch. in Marcel. Zonoras tom. 2.
c Gellius li. 10. No.
d Glycas & manasses in Annal.
e Cassiodor. l. varia. epist. pen. & Politian. in Panepistemone.
f Psal. 134. v. 15.
g D. Tho. lib. 3. contra gent. c. 104. Valentia 2. 2. disp. 12. p. 2.

rimis exemplis docet Andre. Libavius p. 2. *Mirabilium tracta. de Noctambulis in fine operis.*

3. Altera species ludicra & deceptoria, vocari potest *præstigiatrix*: (à qua factum ut mira Magorum à Græcis παίγνια & κυβεία; à Latinis ludi, & ludicra, & ludibria vocata sint, (vide Heraldum in li. 1. Arnobii pag. 31.) cujus effectus non sunt quales, aut qui videntur: ad eam pertinent pleraque quæ ab agyrtis, circulatoribus & funambulis creduntur patrari incantationibus, cùm agilitate pedum vel manuum fiant, ut quæ de Reatino quodam narrat Pomponatius: interdum fiunt etiam per animalia bruta longo usu edocta, ut quæ Joannes Leo narrat, de asino & camelo *a*, interdum per meram imposturam, & meatus occultos aliquibus subingressis, ut faciebant Sacerdotes Beli, qui à Dracone cibos devorari fingebant *b*: & fiebat celebri in solis mensâ *c*, quam vulgus peregrinorum putabat sponte suâ cibos suggerere, revera tamen cibi à vicinæ urbis incolis suggerebantur *d*. Et etiam accidebat, in fictitiis illis idolorum amoribus ac stupris, de quibus Josephus, & Rufinus *e*. Item quando Barchochabas, pseudomessias Judæorum, stipulam in ore succensam anhelitu ventilans, flammas vomere videbatur, teste D. Hierony. *Apolog. adversus Rufinum*: simile putarim, quod de Caco latrone narrat in Alcide Poeta. Talia quæ vocat Irenæus lib. 1. adver. hæres. cap. 4. Anaxilai ludicra, v.g. facere ut convivæ videantur habere Æthiopicum nigrorem, vel defunctorum pallorem, asinina aut equina capita, commentum vetus Plinio lib. 28. & 35. & Sexto Empirico notum lib. 1. Pyrrhoniar. ut docet Marsilius Cagnatus lib 3. varior. cap. 10.

a Descriptio. Africæ lib. & lib. 9.
b Daniel. 14.
c D. Hier. epist. 103. ad Paulin.
d Herodo. lib. 3.
e Joseph. lib. 18. ant. c. 4. Rufin. lib. 2. hist. Eccl. c. 25.

4. Eadem dici potest *Thaumaturgica*, quæ ut & Magia naturalis, per se bona est, & licita, ut omnes artes per se sunt bonæ. Per accidens utraque fit illicita: *Primò*, quando in malum finem referunt. *Secundò*, quando scandalum oritur, eò quòd putentur hæc fieri dæmonum operâ: quare non deberent hujusmodi permitti, nisi circulatores publicum & idoneum à Catholicis haberent artis suæ testimonium. *Tertiò*, si quod inde spirituale vel temporale damnum corporis aut animæ immineat ipsi circulatori, vel spectatoribus. Ex hoc enim capite damnantur, qui sine necessitate vel causâ justâ, se mortis periculo per lusum exponunt. *f*

f Silu. & Fumus in verb. ars Navar. ca. 15. num. 8.

5. Cæterum *Naturalis & Artificiosa* Magia, duo sunt velamina; quibus se occulere solet Magia *Diabolica*, semper enim vel naturæ vim mentitur, ut in iis quæ de astrorum influxu, & temperie hominis superiore capite disseruimus: vel mentitur artificium; ut in characteribus, imaginibus & hujusmodi, de quibus disputandum quæst. sequ. Hoc ut intelligatur, de præstigiatrice quædam, ad alia quæ postea dissetentur *libr. 2. quæst.* 8. hoc loco addam sapienter ab Ulrico Molitore *libr. de Phytonicis mulieribus* animadversum fuit à Diabolo sic medium disponi posse, ut una res alia videatur: & talia experimenta plurima fieri à joculatoribus. cùm autem satanas *sit Magister* (ait, *joculorum*; nemini dubium esse, quin subtilius hæc Diabolus operari possit hic, num-

nunquam discipulus est doctior Præceptore. Talis illa, de qua Niderius, *in Formicario, cap. de maleficis & eorum deceptionibus; Coloniæ*, inquit, *citabatur virgo quædam, quæ mira in conspectu nobilium fecisset, quæ arte magica videbantur fieri; mappam enim quandam dicebatur lacerasse, & subitò in oculis omnium redintegrasse: vitrum quoddam ad parietem à se jactatum & confractum, in momento reparasse & similia. Manus inquisitoris evasit excommunicata.* Bodinus notat, eos solere decem magicis præstigiis unum subtilitatis seu agilitatis artificiosæ actum miscere, ut persuadeant, quæcunque ab ipsis geruntur, citra præstigium, solâ dexteritate & arte fieri, procurant, ut quicquid sortilegii adadmiscent, id subtilitatis & agilitatis esse videatur. Amat satan homines ad risum provocare, ut læti ac hilares imbibant impietatem, sic præstigatores isti agyrtæ, joculatii, miriones, circulatores, ipsos judices sæpe ad ineptam quandam lætitiam & admirationem pertractos fascinant, ut cuncta ipsis jocatoria tantum, nec punienda videantur. frequens talium semper ubique proventus fuit, & seges etiam hodie in aulis quorundam Principum, allio & cicutâ nocentior. In Francia Triscalinus *a* coram Carolo IX. aliàs laudato Rege; ex cujusdam nobilis, ab eo remoti, torque, annellos ad se sigillatim cunctis spectantibus pelliciebat, eosque manu reciepiebat advolantes ut videbatur: nihilominus mox torquis integer, & illæsus repertus fuit. Hic convictus multorum, quæ nec arte, nec actu humano, nec naturâ fieri poterant: fassus est ope diaboli cuncta se perfecisse, quod ante obstinatus negaverat. Joannnes Trithemius, ex antiquioribus refert, anno 876. tempore Ludovici Imp. Sedechiam quendã religione Judæum, professione medicum, stupenda quædam coram Principibus viris fecisse. videbatur hominibus devorare Hoplomachum equitem, currum quoque onustum fœno cum equis & aurigâ: amputare capita, manus & pedes; quæ pelvi coram imposita sanguine stillantia cunctis spectanda præbebat, & ea statim hominibus illæsis suo quoque loco restituebat: venationes, decursiones, & hastiludia, & quæ homines in terris agitant, ea in aere audiri faciebat: mediâ brumâ hortum amœnissimum, in Cæsaris palatio, arboribus, herbis, floribus, cantillatione avicularum, subitò natis & auditis producebat: Si quis pedem attraheret, alterius pes subsequebatur, & homo innoxius persistebat. In Siciliâ Eunum proponunt, sed ejus facinus illud quo inter verba flammam ore videbatur vomere, artificio quoque non præstigiis planè tribuendum: nam in ore abditam nucem sulphure & igne plenam habebat, quâ leniter exspiratione motâ, fundebat flammam, ut scribit Thomas Farellus *decad. 2. rerum Sicularum lib. 5. c. 2.* idem *c. 1. lib. 3. deca. 1.* mira refert de quodam Diodoro, quem vulgus Liodorum vocat: hunc magica arte imbutum, miranda præstigiorum machinatione Catanæ floruisse. *Is namque potenti carminum suorum vi homines in bruta animantia convertere, omniumque fermè rerum formas in novas metamorphoses transfundere, longissimisque à se spatiis dissitos, repentè ad se trahere posse videbatur. Catanenses*

a Bodin. in dæmon.

.& us in ars r. ca. m. 8.

 prate-

præterea adeò crebris lacessebat injuriis, & contumeliis dehonestabat, ut vanißimæ credulitatis laqueis circumventi, ad cultus ei pendendi studium concitarentur. qui cùm capitis reus cruci tradendus esset, eliciorum carminum præsentißimâ arte è Catana Byzantium, cujus imperium eo tempore Scicilia agnoscebat, & rursus è Byzantio Catanam è lictorum manibus dilapsus, parvo temporum interstitio, per aerem devehi se jussit. Quibus veneficiis adeò populo factus est admirabilis, ut in ipso quandam numinis potentiam esse rati, errore sacrilego cultum sacris debitum ei exhiberent. Sed tandem à Leone Catanensi Episcopo, divina virtute ex improviso captus, frequenti in media urbe populo, in fornacem igneam injectus, ignis incendio consumptus est.) Sic divina justitia prævaluit, & qui se judicibus fortè minus justo zelo motis eripuerat, è sancti viri manibus elabi non potuit. His similia præstigia narrabo sequ. lib. 6. in prin. & quædam Cratistheni cuidam tribuit Crespetus ex Athenæo, & aliis quibusdam, & Antonii Guevare Episcopi Modonedensis *lib. 3. horologii principum cap.* 43 *&* 44. & meritò subdit, quod jam monui, istos joculatores, quantumvis artificiosos, opera dæmonum adhibere; ideò legibus latis Franciæ Reges S. Ludovicus, Philippus Augustus, & Henricus 3. regno exulare tales sanciverunt. *Crespet. de odio Satanæ discur.* 12. *lib.* 1. Nostris temporibus Cæsarium Maltesium Parisiis captum fuisse, sed astu carceribus elapsum ferebant; idque ei Baxius inquisitor inter cætera in judicio objiciebat; sed cum urgeretur & damnationem metueret; à Gubernatore, qui tùm erat, judicibus Ecclesiasticis suspendere jussis, ereptus, in aulam irrepsit; & ibi multa de novo cœpit edere, chartas lusorias in alterius eas tenentis manu, ipse distans, sic mutabat, ut bis terque alia in eis figura appareret: in altera mensæ parte posita vasa ad se alliciebat moto vitri tantum frustulo: cogitationes nonnunquam divinabat alienas, ut cum sparsâ saccari granorum minutorum in mensam magna multitudine, quod quis sibi granum mente delegisset indicabat; etiamsi quis, in deligenda re proposita, dubitasset, addebat hæsitationem, & resolutionem: jactabat quod alter esset electurus, id se diu ante prænovisse, & alia multa: propter quæ tertiò in jus ab Illustrissimo Archiepiscopo Mechliniensi, D. Hovio anno 1600. vocatus; cum sistere se pollicitus esset, aufugit ad asylum omnium Antichristi præcursorum. Princeps ille: qui præstigatorem judicio, auctoritate, non jure eripuerat; vix biennium supervixit, & florente ætate interiit; nec quicquam illi, postquam malæ causæ defensionem susceperat, postea feliciter in gubernatione cessit. Non impunitos unquam Deus Principes sinit, hostiũ defensores: quia nominatim vetuit, ne præstigiatricem quis vivere patiatur. *Exod.* 22. *v* 18. hoc est, ut Philo interpretatur, noluit differri supplicium: sed ipso quo convicta foret die, interfici mandavit.

***

QUÆ-

QUÆSTIO I.

An vis characterum, annulorum, sigillorum, aut imaginum sit, qualem Magi contendunt?

1. CUm Magis sentiunt Ptolomæus, Aphrodisæus, Porphyrius & alii Platonici, & stultissimi Artephius ac Thebith; ex recentioribus Pomponatius, Ficinus, Dulcis, & Anton. Mizaldus in centur, Memorabil. sed superstitiosè.

Verè & prudenter negarunt Hippocrates, Galen. & quos citabimus infr. *a* q. 3. omnem sanè rem acu tetigit Tatianus Assyrius; censens, si quid his efficiatur, id ex constituto fieri, duntaxat quia dæmones hæc sibi signa constituerunt, & quasdam quasi tesseras militares, aut pacta conventa, ut homines solent verborum certas formulas: Moses Maymon pronunciat, *a* mendaces & stultos esse, qui soli figuræ, soli scripturæ, solis denique lineamentis, aut vocibus aëre fracto natis, tantam mirabilium potestatem adscribunt, consentiunt Medici, Theologi, & Jurisperiti nostri, *b*

a Doctor. dubitant. c. 27.
b D. Tho. 22. q. 96. a. 2. & 4. contr. gen. c. 104. & 105. & ibi Ferrar. Sil. verb. superst q. 10. Citvelus de superstit. p. 8 Martinus de Arles lib. de superstit. Condronchus lib. 3. de morb. venefic. ca. 1 Bokelius lib. de philtris c. 1 Vairus Anan. & alii c. 1: de superstit. ca. pen. & ult. d'li. 16. de vatic.

2. Notandum ex Conrado Wimpina, *c* Magos triplex genus imaginum seu figurarum habere. Primum est, quibus adhibendas docent suffumigationes & incantationes, & per quinquaginta quatuor angelorum nomina exorcisationes & alia, quæ perfida sunt & manifestam continent idololatriam. *Primò*, quia hæc nomina non nisi à dæmonibus potuerunt accepisse (quod Cardanus fatetur: *d*) *Secundò*, quia dicere quòd tales fumigationes honorent Deum, aut Deo placeant, est error in fide: dicere autē quod talibus uti, non sit dæmones sacrificio honorare: & ideò damnabiliter ἰδολολατρεύειν, etiam est error. Utrumque definivit Facultas Theologica Lutetiana *Artic.* 10. 11. & 12.

Alterum genus imaginum, caracteribus & sculpturis innititur, barbaris & peregrinis, in quibus sunt novem caldariæ, & nomina quatuor principum hujus mundi cardinum, & ter septem nomina ex Mahumeticis delitiis Arabum decerpta *f*: quas illi figuras auctoribus tribuunt Germoni Babylonico. Hermeti Ægyptio, & Thori Græco: tales etiam numerant quatuor Salomonis annulos. talia cuncta patet annumeranda primo generi superstitiosorum & execrabilium; nec vim ullam habere posse, nisi à dæmone: quo Doctore & Dedicatore miseri ea acceperunt: quæ per se vana & inania esse, de liciis & laminis agens, docuit D. Hieron. *e* Fatentur etiam ipsimet Albertus Magnus, & Rogerius Baconus. Est etiam in fide error, quod unus dæmon sit Rex Orientis: alius Occidentis, & præsertim suo merito *f*,

e in vita S. Hilarion, circa med.

f Arti. Paris. 25.

Tertiam speciem genuit axioma quoddam Ptolomæi, *vultus inferiores cœlo subjectos vultibus cœlestibus*; & hinc intulêre scorpios omnes terrestres regi à scorpio cœlesti, pisciculos omnes fluviatiles à cælestibus piscibus: hoc nugamentum defendunt cum Ptolomæo permulti *g*. Sed superius jam ex parte hoc confutatum fuit. *h* nunc addo, si tam potens illa correspondentia imaginariæ figuræ superioris in hanc veram figuram inferiorem: cur adjungunt ritus quosdam superstitiosos, v. g. ut si talem expectas effectum, in tergo figuræ eum debeas inscribere, si contrariū, in fronte,

g Tertul. Albertus. Baconus, Mizladus.
h sup. c. 3. q. 1.

te, idque faciendum aliquando manu dexterâ, aliquando lævâ: sigillum modò fodiendum capite deorsum, modò capite sursum, & cætera de hoc genere. Unde nihil vereor concludere, cum Gersone, & Wimpinâ, hanc etiam ultimam speciem superstitiosam damnatam esse. Fundantur enim hæc omnia in aphorismo Magico libri impii: qui inscribitur ARBAGHTEL ארבעיהאל in Septenâ 2. ubi traditur, quod quando Deus nomina rebus vel personis imposuit, simul cum nominibus vires & officia quædam illis distribuit: & ita characteres ac nomina constellata (*a Imagines sub certa cõstellatione formatæ nominatæ*) habent vim non ratione figuræ vel pronunciationis, sed ratione virtutis seu officii illius, quod Deus ad tale nomen vel characterem ordinavit) Hoc totum est mendacium confictum ad stabiliendam hanc superstitionem. Nomina quidem Deus in scripturis imposuit sanctis quibusdam mysterii significandi causa & officio eorum, quo isti functuri, convenientia: sed ipsi nomini Deus vim effectivam nullam indidit. Animantibus verò cunctis Adam nomina indidit, non Deus.

a sup. cap. 341.

3. Par ratio est de annulis & sigillis Magicis, quantumvis præferant speciosissima nomina Raphaëlis, Machabæorum, Salomonis, Elizæi, Zachariæ, Constantini, & quorundam sanctorum: quibus nominibus etiam intervenit blasphemia, dum hosce sanctos fingunt nefariè Magicis initiatos, item quia signum crucis, quo in signo vicit ille Magnus Imp. annumerant sigillis suis dæmoniacis.

Denique certò tenendum, quando effectus aliquis sequitur usum characterum, annulorum, sigillorum vel imaginum: quòd fieri interdum contendunt *b*: Id totum à dæmone fieri, qui constitutarum à se nugarum credulitatem conatur, vel de novo mentibus inserere, vel insertam profundiùs & stabiliùs infigere.

b Plato 2. de Repub. Trallianus lib. 10. c. 1. Philostrat. lib. 3. vitæ Apollonii Josephus l. 8. antiq. c. 2.

4. Porrò ut nugacitas Hermetis & similium deprehendatur, vel ab indoctis, decerpam nonnulla, ex Italico lib. Ludovici Dulcis: qui non utili exemplo fictitii Salomonis & Hermetis sigilla in lucem edidit, deceret potiùs in Ecclesia Catholica talia obrui silentii cinere, quã typis tàm splendidè evulgari. Ajunt ergo nugones: Qui gemmam possideat, cui insculptus *aries*, *leo*, *sagittarius*, cunctis eum gratum & gratiosum fore: cui *virgo*, *taurus*, *capricornus*, hunc religionis amplectendæ avidum effici; cui *gemini*, *libra*, *aquarius*; hos amicos fidos, legum tenaces & concordiæ studiosos fore, contra cui *cancer*, *scorpius*, *pisces*, iis inferendum amorem iniquitatis, levitatis, mendacii: cui *Saturni* character, is gliscens robore; cui *Iovis*, amabilis, fortunatus, ad summos honores provehend⁹; cui *Martis*, invictus: cui *Solis*, opulentus; cui *Veneris*, conversabilis, & omnium compos votorum: Idem, cui *Lunæ*. Quid multa? nulla est imago stellæ, cui non peculiaris efficacitas inhæreat. Mitto stellas, draconis figura lætum facit, & divitem; astrolabii, fatidicum; idem (ride) asini; si chrysolitho insculptæ ranæ, inimicos ad pacem, amicos ad odium impellit; cameli, dæmones cogit, &c. *hæc ille lib. 3. de gemmis à c. 6. usque ad c. ult.*

ult. Si nugabatur, certè crassè ridet Prælatum illum, unum ex Ecclesiæ cardinibus, cui opus inscribit: si seriò, non habeo, qui excusem, cum ea quæ solius Dei sunt, infundere prophetiam, & religionis ac fidei amorem, tenacitatemque & similia, tribuit asinorum & siderum figuris? Nonne hoc est suadere, ut relictis bonis artibus, & studiis Ethicis, demergat se humana curiositas in barathrum superstitionum, & facere, ut cuique sit Deus annulus sculptus quem dextra gerit?

5. Sed alia ex parte negotium facessunt Pomponat. & Cajetanus. Ille, cum obijcimus, pentagonos circulos, & alia hujusmodi signa aut characteres duntaxat esse qualitates quasdam quantitatis: ipsam verò quantitatem non esse principium operativum; *Respondet*, non esse figuram principium operationis, sed tamen ad operationem plurimum conferre: sic enim deformem materiæ figuram hominis animo tristitiam, speciosam verò eidem gaudium adferre. quod sine ratione ab eo dicitur, quia Magici characteres, nihil neq; pulchritudinis, neq; deformitatis notatu dignæ, aut idoneæ ad has passiones gignendas, habent. Quod cum ipsemet videret Pomponat. tandem confugit ad credulitatem iis utentium. Verùm credulitatis non major vis est, quam imaginationis: de qua vide dicta præcedenti capit.

Cajetan. ut erat acuto ingenio & peracri, ultrò etiam communem sententiam nonnullos lacessit. a *Primò* sic ratiocinatur. figura, licet non sit ipsum principium operationis, est tamen comprincipium. ergo, ut est figura, habet peculiarem effectum. Antecedens probat, tum quia in artificum instrumentis efficit figura, ut illa sic, vel sic operentur: tum quia ferrum latum super aquas fertur, quod si in formam aliam contrahas, demergetur. *Respondeo*, figuram esse conprincipium in motu locali, & operationibus quæ per hunc motum fiunt: ut sunt variæ divisiones continui per dolabrum, per malleum, per asciam, per serram: non verò in operationibus, quæ fiunt per alterationem: neque id probant ejus confirmationes, quarum etiam ultima fortassis falsa est. vix enim ferrum in tantam latitudinem queat extenuari, ut porosum fiat, & aquis immersabile. Sed esto fiat, erit non ratione figuræ, sed ratione quantitatis, quæ re non differt ab ipsa substantia, secundùm multos. quæro enim, quâ figurâ velit esse ferrum, circulari, quadrâ, an pentagonâ? si dicat, hac vel illa: inferam idem fore si alia sit formata lamina; æquè tenui & lata figura: quod indicium est nihil operari figuram; si dicat qualibet in figura sufficere illam extensionem & diductionem ferri; certè fateatur necesse est, à figura hoc non pendere, non minus enim differunt extensio quantitatis, & figura quantitati extensæ impressa, quàm albedo à superficie parietis dealbati. *Secundò*, adfert fundamentum illud tertiæ speciei imaginum, quod jam explosum est. *Tertiò*, prætendit auctoritatem D. Tho. quasi sanctus Doctor. *d. cap.* 104. concesserit, imagines hasce virtutem aliquam de cœlo habere, quatenus sunt imagines, & rem constituunt in specie artificiali. *Respondeo* D. Thomam cùm eo capite

a 2. 2. qu. 96. a. 2. l. Largius d. epist. 34.

ep. 34. Medina d. c. 7. fol. 72 Ananias d. l. 4. Cardanus l. 16. de variet. & l. 18. de subtilitat. Cirvelus sup. & Bap Segnus l. de vero studio christiano c. 7.

lato 2. Repub. llia- lib. 10. Philo- . lib. 3. Apol- Jo- us l. 8. . c. 2.

has ſuperſtitiones impugnet, hoc tantum ex perſona adverſariorum dixiſſe, quaſi dicat; licet tibi de imaginibus id concederem, de characteribus tamen hoc falſum foret. *Quartò* ſubdit: videri durum & difficile eos omnes damnare, qui talibus utuntur imaginibus. *Reſpondeo*, ſtultorum eſſe numerum infinitum; ideò ſufficere quod re verâ res ſit mala, & ſuperſtitioſa. Hactenus ſufficiant dicta: plura ſuppeditant, qui ex profeſſo de hac re.

CAPUT II.

An numeris arithmeticis aut muſicis magica vis ulla inſit?

1. PAtres Orthodoxi paſſim de numerorum connexione multa philoſophantur: iidem tamen duntaxat in hac proportione & connexione numerali, Rationalem quandam vim ſolum, & cum illa divina quædam myſteria contemplabantur, nec ullam vim Naturalem, vel Magicam, numeris ipſis, quâ tales tribuebant. Pythagoræi verò & Platonici, putidè ſuperſtitioſi in hac re fuerunt.

2. Concl. *Numerus, quà numerus eſt, nullam neque naturalem, neque ſupernaturalem vim operandi continet.*) Hanc qui negat, philoſophum negat, Andr. Laurentius l. 8. hiſt. Anatom. q. 10. & probat optimè Leonard. Vairus l. 2. de faſcino c. 11. & Catholici cæteri ad unum concedunt: præſertim, quotquot numerum, nihil reale eſſe à rebus numeratis diſtinctum contendunt. quid enim operetur, quod ipſum ſolummodò imaginarium eſt? ſed & ab illis concedenda concluſio, qui volunt eſſe aliquid reale rebus numeratis ſuperadditum. Fatentur enim, numerum eſſe quantitatem: quantitas verò per ſe non eſt operativa, niſi fortè motus localis, de quo nunc non agitur. Denique quæcumque de figura diximus, eadem in numeris locum obtinent. Numerus enim eſt quantitas diſcreta, cujus, quàm continuæ, non poteſt eſſe major efficacitas.

3. Cur igitur (dicat aliquis) annus climactericus homini ſolet eſſe lethalis, & octimeſtris partus minimè vitalis, ſi non aliquid momenti numerus habet? Quoad partum octimeſtrem, id contingit, quia ſemen humanum multiplex eſt. quoddam perficit fœtum ſeptimo menſe, & tunc fœtus poſt ſextum menſem conatur exire: quod ſi non reperit magnam reſiſtentiam, tunc validus exit & robuſtus; ſi verò reperit, continua illa menſis pugna debilitatur, & octavo menſe debilis atque invalidus admodū prodit in lucem. Aliud ſemen perficit fœtum nono tantum menſe, & tunc fœtus ante hunc menſem non conatur exire, ſoletque adeò robuſtus eſſe, ut impedimenta cuncta contraria, vel ei non reſiſtant, vel per reſiſtentiam, quando mater uterum fert diutiùs, non admodum debilitetur. Vide Hippocratem *lib. de Octimeſtri partu*, quem tutiùs hac in re ſequeris, quàm Academicos ad numerorum vim ſuperſtitioſè confugientes, quorum dicta invenies in opere erudito Fabii Paulini *lib. 6. Hebdomad. c. 4.* Hippocratem ſecutus idem reſpondit Andr. Laurentius lib. 8. hiſt. Anatom. cap. 9. & q. 30. Annorum climactericorum ratio, ut & Criticorum dierum, potiſſimum pendet ab humorum & com-

complexionis, quæ in hominibus sunt, ratione ac periodo quadam naturali: nam ad musicorum numerorum vim confugientes Pythagoræos, & ad Arithmeticos ad calculos reducentes alios, aut Astrologorum planetarias nugas provocantes Astrologos accuratè refutat And. Laurentius l.3. de crisibus, usque ad cap.8. Fracastorium, qui l. de causis criticorum dierum omnia retulit ad motum humoris melancholici, refellit idem c. 9. & 10. & postea tandem cap 13. suam sententiam proponit, causas esse duas, materialem & efficientem. Materialem esse quemlibet humorem noxium quantitate vel qualitate peccantem. Efficientem esse duplicem, universalem & particularem. Universalem & remotam esse cœlum, cujus vires ferè omnes Luna excipiat, & nobis communicet. Particularem & propinquam esse ipsam naturam, quàm Hippocrates vocat calorem insitum, Galenus facultatem corpus dispensantem, alii temperiem sive spiritum vocant: quæ sic motiones suas statis circuitibus perficit, quasi ratione uteretur: quòd si aliquando errat, id à materiæ vitio procedit, eam contumacia sua vincentis. Itaque quod tardior vel celerior sit crisis, id partim materiæ, partim efficienti causæ tribuendum. Si enim humor sit temperamento calidus, substantia tenuis, & qualitate benignus, facilius à natura domari, celeriùs coqui, & excerni: Si crassus, frigidus & contumax difficilius, item à validiore natura, citiùs à debiliore, tardiùs coqui. Quòd autem nunc pari, nunc impari die contingat crisis, id à sola materiali causa provenire, nempè peculiari humoris cujusque motu; bilem tertiò quoq; die moveri, pituitam quotidie, melancholicum humorem quartò die. Ergò biliosos morbos omnes imparibus judicari diebus, cæteros quotidiè ex paribus: quia iisdem diebus morbi judicandi, quibus moventur. Hujus quotidiani, tertiani, & quartani motus causam non minùs occultam esse, quàm magnetis aut chatarticorum sunt proprietates. Quod denique septenariis tantum perfectæ & salutares crises perficiantur, id totum efficienti causæ tribuendum. *Natura* (inquit) *definitum sibi elegit tempus, quo motus suos & crises perficit. Tempus illud sola experientia* (quam solam Hippocrates secutus, ut docuit idem c.11.) *Septimo die, decimoquarto, vigesimo, perfectas & salutares crises sæpè contingere: Sunt igitur præfixi illi dies, à & natura ordinati.*

4. *Cur autem septenarium potiùs, quàm alium numerum, sibi pro delicis elegerit natura*: Fatetur id altioris esse contemplationis, & Theologicam reddit rationem. *Hoc ideo factum, quia rerum omnium Parens & Creator Deus eam Naturæ legem imposuit. Nam & diei septimo benedixit Deus, & eum filius Israel, tanquam celebratissimum commendavit, & septimo die post absolutam universi istius, quod oculis cernimus, creationem, quievit ab operibus suis,* Naturam ergò cujusque particularem crises septimo quoque die perfectas moliri, nec eas aliò unquam aggredi die, nisi aut impedita aut lacessita fuerit; & ideo propter hujusmodi impedimenta, nonnunquam intercedentibus diebus seu intercalaribus crises fiunt (de quo idem

git. lib. 2. à cap. 15. & hoc lib. 13. cap. 15. Particularem denique hanc causam ab illa universali efficiente, nempè cæli motu juvari; ut si aliquando accidat lunæ septimanas cum septenariis morbis concurrere, crisis indè meritò fælicior faciliorque speretur, & hactenus tantùm à Galeno in lib. de diebus decretoriis Astrologos juvari, de quibus egerat Laurentius d. lib. 3. cap. 7. & 8. Cur denique quilibet septenarius suum habeat indicem, nempè quaternarium, causam esse communem, Physicis & Arithmeticis axioma, partes de suis proximis totis judicare, ut cùm architectus ex fundamento parietes, ex parietibus tectum futurum, totamque domum colligit. Septenarii partes in quas proximè resolvitur, duas esse: quatuor scilicet, & tria: Sed propinquior est quaternarius, indicabit ergò quartus septimum: & undecimus, qui secundæ septimanæ quartus est, decimum quartum; & decimus qui tertiæ septimanæ quartus est, vigesimum. Quin etiam quartus dies septimanæ medius est, parique cum extremis jungitur societate, unde fit, ut si primus dies morbum discutere aggrediatur, ei finem quartus imponat: Si primus nihil tentet, sed quartus morbum indicare aggrediatur, septimus finem imponat.) Hactenus ille Regis Christianissimi Medicus.

Ex dictis sequitur, si quos *Pentaphylli* herba effectus habeat, non ipsi quinario, sed substantiæ foliorum, tribuendos. Superstitiosum autem esse, quod unum ejus folium ephemeram, tria tertianam, quatuor quartanam sanent, item quod *heliotropii* grana tria tertianæ, quatuor quartanæ prosint; item alia hujusmodi in medicinis per ligamenta servari malo exemplo solitis: tale quoque fuerit arbitrari pilulas seu catapotia impari numero plus prodesse, quàm pari, licet æquali præbeantur quantitate. Musici numeri vi magna pollent, non ut numeri, sed ut tonorum varietate, & soni modulamine suaviter animum afficientes: qua de re mox plura. Sequitur etiam ex dictis vanos esse ac superstitiosos, qui vim aliquam inesse volunt certis psalmis: eò quod certo numero sint collocati, & eos credunt efficaces, ut prosperè cœpta legenti succedant, vel ut gravibus periculis liberentur, ut Psal. 1. *Beatus vir*: quia unitas est quid perfectum, quasi verò septenariis & senariis, & quinariis, & ternariis sua quoque non sit perfectio. Dicunt etiam Psal. 10. *In Domino confido*, felicem esse, quia denarius numerus est bonus: & quia centenarius ex decies decem conflatur, ideò adhuc feliciorem esse centesimum Psalmum, *Misericordiam, & judicium.* Refelluntur, quia denarius, aut centenarius, quatenus numeri sunt, bonitatem realem nullam habent. Nam nec Physicam, nec ethicam bonitatem habent, sed artificiosam tantùm ab imaginatione numerantis procedentem, quæ non obtinet ullam in corpora, seu res quæ numerantur, efficacitatem. Deindè in Hebræo fonte alius ordo Psalmorum, quàm in versione Latina: ergò qui Psalmus felix est secundùm Latinam, infelix erit secundùm fontem Hebræum, quod est dictu absurdissimum: vel, dicenti Hebraicè unus erit felix, & dicenti Latinè alius: quod æquè ridicu-

ridiculum. Meritò igitur hos numerarios Psalmisticos damnat Ciruelus Daroneñsis *p.3. de superstitionib. c.6. in fine.*

6. Cæterùm fraus & dolus Magorum numerariorum ex eo quoque deprehenditur, quòd Archimagus ex Proclo tradidit: non agere ipsos de numero sensibili & materiali, sed de formali (ut vocant) & rationali. Etenim ratio formalis numeri nihil est aliud quàm illud ipsum, quo plura individua, plura sunt & ab unitate recedunt, quod sive sit pura negatio, sive quid positivum, certè nihil ad operandum efficax individuis adjungit. Nimirum nebulones, sub hac voce formalis numeri, aliquid occulunt, quod ad ipsam dæmonis ex pacto operationem pertineat. Confirmatur hæc conjectura vehementer, quia prisci hæretici, qui numeris multum tribuerunt, de magia iidem convicti non semel fuerunt. De Basilidianis id Irenæus prodit *a*, post quem cæteri *b*, idem de Marco constat vetustissimo illo hæretico *c*, & de Gnosticis omnibus. *d*

a l.1 c.28. *b* Tertul. de præsc. c.46 Epiphan. hæres. 24. & alii. *c* Irenæus li.1.c.12. *d* Irenæus lib.1.c.17. *e* lib.15.c.10.

7. Cautè igitur legenda, quæ de efficacia imparis numeri, majore, quàm paris, congerit, nec satis digerit, Petrus Gregorius in Syntaxi artis mirabilis *e*: qui, quod eam sententiam tribuit orthodoxis Patribus D. Hieronymo & Cypriano, magnam illis injuriam facit. cumque loca eorum nulla citet, meritò vanitatis in ea re arguitur, dum quod Patres de imparis numeri mysteriis, (quod Unitas, & Trinitas in Sacrosancta cernantur Trinitate) & præstantiâ disserunt: hoc ille, ad nescio quam vim Physicam, cum Agrippa Mago & hæretico, quem Patribus testem adjungit, ne quid dicam gravius, inconsideratè retulit. Vide D. Hieron. apolog. pro libris contra Jovinianum sub finem, & deprehendes meritò hæc à Medicis, & ab Hieronymo, Origenem, Tertullianum, Cyprianumque citari. Quibus hoc Petrus Gregor. impegit.

8. Videndum etiam ne quid vanæ superstitionis haurias ex libro Fabii Paulini *de numero Septenario*: nam quæ ille, non tàm ex sua, quàm Platonicorum sententia, plurima retulit, ea Catholicæ Theologiæ parum sunt consentanea, ut quod illi musicis numeris Magicam vim satis apertè tribuerunt:) Nam quæ de vi musices commenti Poetæ, illa Platonici in Numerorum, quâ numeri, virtutem transtulerant. Scripserunt de Orphei musica, illam dæmonibus, brutis, saxis, arboribus imperasse. Sic enim Ovidius de arboribus;

—— qua postquam parte resedit
DIS genitus vates, & fila sonantia movit:
Umbra loco venit; non Chaonis abfuit arbor.
Non nemus Eliadum non frondibus esculus altis
Nec tilia molles, nec fagus & innuba laurus.
Vos quoque flexibiles hedera venistis, & unà.
Pampinea vites, & amicta vitibus ulmi, &c.

Metamorph. libr. 10. & Seneca Herc. Fur. addit dæmonibus, feris, & saxis, & fluviis.

Quæ silvas, & aquas, saxaque traxerat.

Ars, quæ præbuerat fluminibus moras:
Ad cujus sonitum constiterant feræ,
Mulcet non solitis vocibus inferos.

Ventos addit Horatius.

Unde vocalem temerè insecutæ
Orphea silvæ:
Arte materna rapidos morantem.
Fluminum lapsus, celeresque ventos.

De manibus, & dæmonibus idem tradidêre Virgilius 4. Georg. & 6. Æneid. Ovid. Seneca, Horatius, Propertius, & hæc breviter complexus Manilius, adfinxit de sideribus.

At lyra diductis per cœlum cornib⁹ inter
Sidera conspicitur, qua quondam ceperat Orpheus.
Omne quod attigerat cantu; Manesque per ipsos.
Fecit iter domuitque infernas carmine leges.
Huic similis honos, similisque potentia causæ:
Tunc silvas, & saxa trahens, nunc sidera ducit,
Et rapit immensum mundi revolubilis orbem.

Ecce ut vim musici numeri porrigant in aquam, aerem, terram, cœlum, sidera, & inferos. Sed & illud invenio apud Plinium de cantu; *Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo*, & de serpentibus *contrahi Musarum cantu, etiam in nocturna quiete, libr. 28. c. 22.*

10. Cujus rei, quamvis noster amicus, de re litteraria, ut qui optimè meritus, credat rationem non quærendam, sed esse anilem quandam veterum opinionem: tamen, quia de serpentum incantione nonnulla in S. S. mentio est, *ut ostendam lib. seq.* videtur ratio diligenter investiganda. Inprimis arbitror, distinguendum inter modos musicos, & susurros, magicos, seu mala carmina: his nullam vim inesse naturalem, sed dæmonem ex pacto serpentes soporare, urnas diffringere, & quæ talia, facere: illis vim physicam inesse. Ut verò intelligamus, quæ & quanta insit, rursus distinguendum inter ea, quæ sensu prædita, & quæ sensus expertia, nam nihil dubito animalia se nsu auditus præditas, musicis modis capi posse, & eatenus admiserim, quæ de miris musices effectibus adferant prædicti Poetæ, &, ut ipse ait, *senilem recitans fabulam.* Martianus Capella *li. de Musica.* Nam quod Fabius Paulinus ea vult ulteriùs obtinere, non credo: Sed in iis, quæ ad animantia aurita pertinent, verisimilia fateor; ut & in Eusebii verbis *de laudibus Constantini*; quæ verò ad insensibilia, rejicula & ridicula puto, & de saxis & silvis, &c. Et ideò argumento Plutarchi *in Sympos.* & Solini *ca. 7. Polihist.* quo ab Arionis Delphine, ad Megarenses vel Thebanos muros argumentantur, non assentior, capi carmine fera potuit, saxa non potuêre. Nihilominus censet vir ille doctus, disputandi saltem (ut ait) gratiâ ostendi posse, hanc attractionem silvarum & saxorum veram fuisse: Sed postea *fol.* 184. protestatur, se quæ ad probandum aff. rt omnia, ex Platonicorum solummodò mente asserere; nec assentiri, nisi quatenus cum sacrosanctæ Ecclesiæ sanctionibus consentiunt. Prudenter hoc & cautè, sibi: melius etiam aliis cavisset, si postquam Poetarum illa & Platonicorum deliria, tam diligenter & callidè aliquot capitibus proposuerat;

posuerat; censuram singulis seu antidotum ex Catholicæ Theologiæ apotheca apposuisset, ne phaleratis illis dictis minus eruditi decipiantur. Non fecit ille, quare nonnullum pretium operæ futurum, si coner præstare quod ab instituto nostro minimè alienum arbitror: strictim tamen & indicando, quid in ejus argumentis lectori cavendum.

11. *Primum cap.* 5. citat Poetas, & quos citavi Scriptores Ethnicos; quibus quatenus credendum, non repeto. Nec Nicolai Vicentini musici verba pertinent ad fabulosa illa de Amphione & Orpheo; sed ad veros effectus, quos veteres memorârunt; nec Steuchus Eugubinus in Psal. 67. initio aliud adfert, quã nudam fabulæ Threiciæ commemorationem. Hæc quo ad auctoritates ab eo citatas sufficient. *cap. 6. &* 7. modos proponit omnino septem, quibus hæc mira Orpheus facere potuerit; quos priusquàm discutiamus, illud mihi spero neminem fore, qui non concedat: non qui probat fieri potuisse, eum continuò id factum evincere, quid; qui se demonstraturum id pollicitus, ne probabiliter quidem (aut fallor magnopere) id fieri posse probavit, nisi ultimâ ratione, qua ad musices vim nihil omninò facit.

12. Et principio fundamentum locat omnium modorum, quod est hujusmodi. *movetur cœlum harmoniâ, & potissimum ipsi planetæ.* quid si cum Aristotele id negem? nonne delebitur tota ædificii delineatio? agam benignius. esto. quid tum? hæc Harmonia (ipso Procló & Platonicis aliis testantibus) non est sensu corporeo perceptibilis, sed animo tantùm ac mente; cujus qui saxa & arbores expertes esse neget, cautesipse sit profectò & caudex. Deinde, ait, *inferiora omnia subjecta esse planetis, & à stellis vim accipere*, quod, quia nimis indefinitè, & universim dictum, certè negamus. probat experimento florum & herbarum; quæ ad Lunæ incrementa & Solis conversiones mutantur, moventur, crescunt, marcescunt; animalium quoque quæ siderum naturas sequuntur; & lapidum, quorum eadem lex est, ut Heliotropii, qui Solem imitatur, Selenitis qui Lunam, Helioselini qui utrumque sidus, magnetis qui cynosuræ. Quæ tamen omnia dicimus ad quasdam qualitates, iis rebus insitas, referenda, nam si non pendet hoc à peculiari natura lapidum, animalium, fruticum horum, si hoc totum oritur à subjectione illa inferiorum corporum ad stellas; cur non cæteræ herbæ, animalia, lapides idem perpetiuntur? sed pergit, & admirandos sympathiæ & antipathiæ memorat effectus, & contendit eos inde nasci, quod omnes res naturales à stellarum radiis illis dicatis, peculiari charactere virtutis earum participe insigniantur, & superiora corpora in hæc inferiora vires suas infundant: cogor repetere nonnulla ex *c.* 3. *q.* 1. & leviter iterum delibare. fateor cælorum orbes & astra nonnihil influere virium in res inferiores; sed non quidvis promiscuè cuivis, verùm pro natura substantiæ sive essentiæ cujusque rei, aptè & diversimode, & præterea pro dispositione quoque qualitatum, & conditione, singulorum indivi-

dividuorum. Sic enim, non adamas, sed magnes convertitur; non ad Orientis viciniora signa, sed ad Arcton. Si cynosura influit in magnetem quia inferior, cur non in ferrum, plumbum, aut alios lapides? Deindè multò præstantioris est efficaciæ, vim attrahendi tribuere alteri: quam ipsum illud attrahere ad se; verbi gratia, efficaciore influxu indigeret cynosura, ad dandum magneti vim ferrum alliciendi, quàm ad attrahendum ipsum magnetem. Nec sequitur, magnes attrahit ferrum, & magnes attrahitur à cynosura: ergò magnes vim ferrum attrahendi accepit influxu cynosuræ. Quæ potest esse tanta vis efficaciæ siderum, ut in res adeò differentes specie ac genere; ventos, fluvios, montes, silvas, saxa, dæmones; musicum sonum faciant efficaciter hæc omnia imperio quodam operantem? quo pacto idem sonus unius cytharæ tàm diversa potuit attrahere? frustrà confugias ad sympathias & antipathias: nam hæ non defluunt ex sideribus, non defluunt ab orbibus cœlestibus, sed ipsas rerum differentias & specificas formas consequuntur. At quæ de peculiari illo charactere astrorum Platonici jactitant; ea Theologi (hoc est Philosophi Christiani) ut commentitia, & de superstitione vehementer suspecta, jam pridem exploserunt. Nos ergò jubeamus illa valere, quia Catholici sumus, quia superstitionem detestamur. Quæ addit, majoris momenti non sunt. Nec enim *naturalis Magia*, cùm *vult summis infima inesse, & in imis latere summa*, tam confusum chaos voluit inducere, ut cunctis imis omnia summa, & cuncta ima summis omnibus velit inesse; sed quædam quibusdam: nempè iis, quorum formæ specificæ idoneæ sunt, ad summorum influxus recipiendos: quæ conditio insensibilis istis deest. Unus est ac solus Deus, in quo uno cætera omnia excellenti quâdam eminentique sunt dignitate: ipse solus est harmonia sui, & universi: & hoc sensu solummodò verum est, ἁρμονίαν συνέχειν τὸ πᾶν, harmoniam universa continere: quia videlicet Deus omnia in numero, pondere, & mensura disposuit. Quod ulteriùs Anton. Mizaldus tetendetit *lib. de harmonia cœli & terræ*, factum ab eo, nec piè, nec philosophicè. Quod Macrobius asserit, *Musicâ capi omne quod vivit*: id si de musica soni corporei & veri loquimur: non nisi de illis creatis verum est, quæ sensu auditus verè prædita sunt: si de musica capias metaphorica vel imaginaria aut speculativa illa, quæ in nuda quadam proportione quantitativa posita est; nihil ad Dionysium, quod ajunt: nam saxa, & silvas talis musica, non nisi imaginariè & metaphoricè duxerit. *Mundi anima quadam, animari & vivere quæcumque in mundo sunt*, est merum figmentum Gentilium Philosophorum in Theologorum scholis jam pridem damnatum: cùm nulla sit mundi anima segregata à formis substantialibus rerum singularum. Si saxa viva sunt, ut voluêre post Thaletem & Timæum Philoponus *lib. 1. de anima* & alii, & multis Paulinus *cap. 6.* nititur probare; vivunt animâ propriâ, non communi; & propriâ, quali vivæ sunt arbores, vegetante dumtaxat, non sensitivâ: nec aliud vel

Hippocratis *lib. de natura pueri*, vel Plotini 4. *Ennead.* 4. argumentis probatur. Quale verò illud, & an Ecclesiæ tolerandum? *stellas visu & ratione præditas*, quod dicitur *fol.* 198. cujus dogmatis falsitas erronea doctissimè ab Espencæo *libr. de animatione cœlorum* antè multos annos fuit demonstrata. *At lapides varii variè à stellarum radiis moventur*: ut *selenites*, qui non solum figura & coloribus lunam imitatur, sed etiam motu: illam enim usque subsequitur, vel potiùs cum illa circumfertur: ut *magnes*, qui vim quoque motum aliis tradendi, & in alios transferendi accepit; ut *pantaura*, lapis ab Apollonio inventus, qui cæteros ipse lapides trahit; ut *androdamas*, qui argentum, æs, & ferrum; ut *lapis* ille *Cyzici* fugitivus, quem Argonautæ pro anchora usi ibi reliquerant, & Cyzicæni è Pritanæo sæpè profugum plumbo fixerunt: ut *automata* varia Boetii & aliorum, quæ motum hunc accepêre à radiis siderum, sese in loca & corpora ista inferiora penetrantium, & in ea agentium: sicut etiam objecta imago *in specular vitrum*, & *paries* in vocem reflectendam, & *ignis* in *sulphur* atque escam. Hæc ille: quæ me à sententia nequeunt dimovere. Nam sine necessitate ulla hi radii constituuntur, quos aliàs refutavimus. *Automata* illa, cùm sint artificiosa, ab artificio humano per certa quædam instrumenta mathematicis fulta proportionibus, tendiculis, rotulis, &c. vim acceperunt, non à stellis, & ab intrinseco, non extrinsecus patiebantur, & movebantur, ut cernere est in illo B. Francisco, & aliis nonnullis, quæ Serenissimus Archidux Austriæ, Dux Styriæ, Carinthiæ, &c. Ferdinandus Caroli F. Ferdinandi N. majoribus suis religionis zelo & virtute dignissimus, possidet. *Ignis* agit in sulphur & in escam, non in alia, quia alia carent dispositionibus ad subitam inflammationem requisitis. *Specula* reddunt imagines sola superficiei politura diaphana, & splendida æqualitate, per congruam incrustationem terminata. *Echo* solâ vocis repercussione resultat: & hæc omnia promiscuè obtinent, quovis planetâ, aut sidere dominante. Quod & in *magnete*, androdamante, pantaura, & aliis lapidibus deprehendas. Unde patet non à cœlesti corpore, sed à propria (quod cogor sæpiùs repetere, quia adversarii eadem sæpius inculcant) forma & specie hanc vim hisce gemmis inditam cœlo nihil largiente, præter communem suum & ordinarium influxum: atque ita selenites propter occultam aliquam qualitatem, à specifica differentia ejus manantem, admirandas illas mutationes colorum & motus edit; eò quod qualitas illa lunaribus qualitatibus amicâ quadam naturæ similitudine, & (ut sic loquar) amoris physici vinculo, colligetur. Nec mirum nos has qualitates explicare non posse; quia ipsi fontes earum, nempè differentiæ specificæ, nos latent. Ponendas tamen, differentia specifica convincit. Nam diversa species diversas dispositiones naturales requirit: & medicis experimento compertum est, quædam se totis hoc differentiæ specificæ seu formæ ratione; quædam non nisi unâ aliquâ qualitate ad certos effectus idonea reperiri, & quæ talia,

talia, illa quovis tempore vim illam apta nata sunt exercere, nec opus est expectare, dum istud vel illud astrum dominetur.

Vanitas commenti hujus Platonici adhuc clariùs elucescit, si modum ipsum, quem ex refutatis hisce argumentis eliciunt, presiùs consideres: hunc ita expressum habes. *fol. centesimo nonagesimo septimo.* Quemadmodum *ex certa herbarum & vaporum commistione & compositione, per artem medicam astronomicamque confecta, conflatur communis quædam forma velut harmonia, siderum muneribus & quasi dote ornata; ut in* theriaca, *quæ mirificam habere vim existimatur, adversus adventantem senectutem atque venenum, tribus in ea pariter consentientibus virtutibus, cœlesti scilicet, per artificium oportunæ admixtionis accersita; altera item cœlesti, sed partibus ejus naturaliter insita; tertia demum elementari. Sic ex tonis, primò quidem ad siderum normam delectis, deinde ad eorummet exemplar & convenientiam inter se compositis, communis quasi quædam harmonia forma colligitur & in ea cœlestis etiam vis suboritur: cœlesti illa huic similiter temperatæ respondenti harmonia, quæ virtus cœlitùs devocata possit animos flectere, delinire, ad iram impellere, cohibereque.)*

In quibus verbis congeriem quandã video falsarum suppositionum. 1. Quod per astrologicas observationes vult theriacam & cætera medicamenta componi, admisceri, quæro quo tempore pharmacopæo sit astrorum iste situs considerandus, an herbarum legendarum, an miscendarum, an utroque? si utroque, annus Platonicus ille magnus est exspectandus, & interea virtus herbarum emarcescet. Si legendarum; atqui quando miscebuntur, fors erit influxus contrarius: si miscendarum; non uno die, sed sæpè multis hæc commistio fit, deindè qui fieri potest, ut cum tanta sit diversitas, immò & contrariæ quandoque qualitates herbarum miscendarum, unus & idem cœli influxus, uno tempore idem tribuat singulis, quod singula requirunt, & quod conveniat universis? Item communi illa forma est chymæra tantum Platonica, & quoddam ens rationis, nusquam subsistens, vel existens, ut etiam prima illis vis cœlestis dependens à certa dierum, & mensium, & annorum observatione superstitiosa. Hanc denique vim volunt commisceri virtuti primæ cœlo devocatæ (nonne videris, lector, tibi audire ritus magicos Numæ de Jove Elicio, & similibus:) sed pergunt; ad devocandum autem, esse necesse cognitionẽ convenientiæ tonorum cum regulis; ad hanc cognitionem teste Ficino, tres regulas astronomos præscribere. *Prima est*, indagare, quas in se vires habeat & quos effectus ex se producat quælibet stella, sidus, & aspectus, & quæ horum quodque ferat, & quas auferat: & in sonis atque verborum significationibus hæc cuncta inserenda; reijcere oportere quæ auferant, & ea musicum detestari, probare verò, quæ ferant. *Secunda est* considerare quæ stella, cui loco, vel rei, vel homini maximè dominetur; & observare

qua-

qualibus passim sonis atque cantibus illi homines utantur, & ex quo genere harmoniæ quælibet ex natura res sit constituta (id est, quâ proportione, & quomodo.) ut ipse similes quasdam musicus adhibeat, una cum significationibus, qui sideribus iisdem studet exponere.

Tertia est regula, animadvertere situs aspectusque stellarum quotidianos, & sub his explorare ad quales potissimum sermones, cantus, motus, saltus, mores, actus incitari homines, & res singulæ ad quos effectus soleant; ut similia pro virili in cantibus adhibeat, & imitetur cœlo simili placituris, similemque suscepturis influxum: Hactenus illi: quæ omnia nos, ut futilia & magiæ vetitæ quædam tegmina & involucra, rejicimus, *cap. 3. quæst. 1. cap. 4 quæst. 1.* &, quoad verba illa significantia rei rejiciemus mox seq. quæstione. Prima regula illis falsis fundamentis innititur, & observationem exigit, cui adipiscendæ nullius hominis vita, sed nec cornicis sæcula, sufficiant, quæ etiam est in se incertissima. Secunda non est expers erroris & hæresis, censentium astra hominibus dominari, de qua disseremus (Deo dante) *lib. 3. disputationum contra divinationem astrologicam*. Tertia, quoad res sensus expertes, cantu aut voce movendas, ut docui, ridicula & indigna Philosophis est censenda.

13. Cum ergò talia sint Platonicorum fundamenta, non obscurum est aliquid videntibus, quàm solidè & prudenter arenæ inædificentur septem illi modi, quibus *cap. 7.* asserit, Orpheum verè & re ipsa saxa, & silvas trahere cum animantibus ad cytharæ modulos potuisse: Sed qui isti modi? *Primus* est, id fieri potuisse vi ipsâ musices cœlorũ, ut dixi, influxum eliciente, deducente, attrahente.) Hic modus nititur duabus falsis hypothesibus: scilicet esse quandam mundi animam, harmonicis numeris compositam, res singulas pervadentem, quæ musico concentu delectetur; item cælum & sidera esse animata anima rationis compote, & quæ ira concitetur, & voce sonora demulceatur. quæ cuncta à Theologis improbari, ipsemet Paulinus fatetur. *Secundus* est, hac virtute præditum esse cantum, non soni tantùm ratione, sed ex occulta quoque vi verborum, quâ cœlestem illam vim detrahi de superna sede posse censent: & confirmat prodigii plenis verborum aliis effectibus, quæ omnia prudenter Paulinus ex Theologorum præscripto ad dæmonum fraudes referenda non diffitetur. *fol.* 204. & 206. *Tertius* est dependens ex illa astrologica observatione, cui Ptolomæus & Albumazar, & similes plurimum tribuêre: hunc quoque Paulinus *fol.* 207. Magicæ annumerat; addere debuit, illicitæ & dæmoniacæ, ne quis de naturali accipiat, *Quartus* indè petitur, quòd proportiones numerorum vim habeant similem figuris: figurarum verò certis lineis & punctis conformatarum admiranda sit efficacia: & quia lyra Orphei, ad cœlestis lyræ figuram fuerit conformata. Sed hanc rationem: & Platonicorum de figurarum virtute deliramentum, meritò Paulinus cum Theologis nugas & somnia esse credit

credit, & addit Conciliis ac Pontificum decretis esse prohibitum hujusmodi studium. Ego refutavi. d. c. 1. q. 4. *Quintus* modus, est petitus à vi quadam eximia naturæ, quâ id soli Orpheo, vel cum paucis, erat concessum; per quandam sympathiæ rationem illi cum rebus omnibus: per quasdam individuas conditiones ad hoc aptas; inditam: ut videmus rebus innumeris à natura quasdam virtutes mirificas insitas, quarum plurima exempla idem accumulat Paulinus *à fol.* 210. sed miscet vera falsis, comperta incompertis: iis quæ in SS. legimus, quæ apud Poetas leguntur: & quæ divino facta miraculo, iis quæ naturali vi perficiuntur. Quid enim cum natura commune robori Samsonis? aut quæ virtus illa naturalis comæ vel capillis insita? nec ulla vi naturali Franciæ Reges strumam sanant contactu: nec asina Balaam loquens, nec campana Vilillæ, nec pisciculi cœnobii Mauriciani, inter naturæ admiranda debuerunt numerari: nec verisimile est Orpheo vim illam attractivam lapidum ac silvarum à natura datam. Nam exemplorum, quæ physicâ ratione constant, & ab eo referuntur omnia sic vim exserunt in unius tantum speciei materiam, ut in alterius nihil tale queant. Magnes ferrum attrahit non auri minorem molem, Tentiritas crocodili fugiunt, non aspides aut hippopotami; lupini tergoris tympanum in agninæ pellis tympanum valet, non in vitulinæ. Galli cantum formidat leo, non vulpes, & sic de cæteris dicendum. At Orpheum censent isti vim habuisse deducendi cantu non tantum quercus, sed õnes omninò species arboreas, nec arbores tantùm, sed & qualiacunque saxa & marmora, rupes ipsas & vastos montes, Ossam, Rhodopen, &c. animalia quoque, non docilia modò, ut sunt elephas, ac delphin, & cervi: sed feras maximè efferas ac stolidas, cujusque speciei. *Sextus* modus tradit admixtionem artificiosam & naturalem elementorum. Verùm hæc etsi mirifica quandoque perficiat, in quæstione tamen, de qua nunc agimus, est superflua. Nam hic nulla naturalis elementorum admixtio intervenit; sed nuda per sonum cytharæ aeris verberatio, quæ res inanimas non potest attrahere, nec sensus aurium expertia demulcere. Naturalis elementorum in cantu admixtionis nihil reperio: sed solam illam imaginosam triplicis generis virium commixtionem, quam esse nullam ostendi. *Septimus* modus est vis attractiva quædam fascinatrix seu magica: quam cùm Plotinus *d. libr.* 4. fieri velit, vel ex occultis quibusdam qualitatibus rerum vel figuris, vel cantu vel desiderio seu imaginatione; secundum & tertium modum jam rejecimus: quartum quoque, qui tribuit imaginationi virtutem efficacem in longe ab imaginante distantia: sed & primum refutavi, ostendens nullam dari posse physicam qualitatem occultam quæ tam diversæ speciei, imò & generis res simul eodẽ modo queat operari, cùm id eã sit necesse facere per modũ causæ, non primariæ seu universalis, sed secundariæ & particularis. Nec enim ulla qualitas inest singulari ulli rei singulari, quâ singularis est, quin ad dispositiones individuas pertineat, & ab ipsis dimanet; & proinde non nisi effectum particularem

& sibi

& sibi proportionatum potest producere.

Restat ergò, *illa quæ de inanimatorum attractione feruntur, esse vel fabulosa, vel dæmoniacæ operationis*, ut verissime judicavit Pausanias *libr.6.* Nam Orpheum magum insignem fuisse, memini me apud Suidam legere.

Addamus musices effectum alium mirabilem, *Tarantulam* vocant, insectum ab urbe Tarento Apuliæ, ubi frequens ejus duo sunt genera, quæ videntur Bustamantius *in libro de animantibus sacræ Scripturæ* & alii, non satis discernere. *Unum est* ex genere lacertarum, quod stellio vocari potest, *Salmanquesam* vocant Hispani, de quo non loquimur modò: alterum est ex genere araneorum, seu phalangiorum, Hispaniæ (quod sciam) ignotum; huic peculiare est, quod ex Mathiolo *in Dioscoridem libr. 2. cap. 57.* referam. Vagatur æstate in campis, & proserpit ex terræ cavernulis, & icit messores, quorum crura ocreis non munita. icti alii perpetuò canunt, alii rident, alii plorant, alii saltant, alii clamitant, alii dormiunt, alii vigiliis afficiuntur, alii vomitionibus laborant, alii sudant, alii tremebundi fiunt, alii pavoribus infestantur; alii alia patiuntur incommoda, fiuntque phreneticis, lymphaticis, ac maniacis similes. *Sed mirum* (addit Matthiolus) *certè, quam facilè hujusce veneni vis musica mulceatur. Quandoquidem, ut equidem attestari possum, auditis lyricis instrumentis, vel tibiarum sono, primo statim occursu à languoribus cessant, & in medium tripudiare & saltare incipiunt, tamque diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo unquam tenerentur dolore; quod si eveniat, ut tibicines tantillum conquiescant, ac interponant, non multo post tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores, nisi tamdiu indeficiente sonitu saliant, atque tripudient, donec veneni virus partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat & discutiatur.*

Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimque mutantur, ut absque ulla sonitus intermissione, tamdiu tripudient demersi, quousque penitus curati: cùm tamen dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca mithridatio, ac aliis, quæ venenosorum morsibus adversantur.) Hæc ille, quibus addendum videri musicam juvare, quia melancholicos & lymphaticos affectus venenum illud inserit, si ad hoc aptum nacta humorem corporis: & ideò musica, quod S.S. profitetur, lætitiam in animo gignente, pellitur noxa contraria. Confirmatur: quia non quivis moduli quibusvis admorsis, sed certi certis prosunt. Unde natum, ut quidam hoc non perpendentes, qui in eos inciderant, quibus congrua modulatio non adhibebatur, hanc experientiam ausi fuerint negare lippis & tonsoribus notissimam. Audivi, qui adderent; si quæ pupugerat tarantula, etiam in alio loco moreretur, confestim morbo liberari ictum ab ea: quod si verum, admirandum sanè est hujus veneni miraculum: de cujus causa mihi non liquet, quæ enim dependentia veneni tam remoti à sua matrice seu fonte? aut quæ hæc operatio in tam distans?

QUÆSTIO III.

An verbis, & incantationibus vis insit morbos sanandi, aut mirifica perficiendi.

a l. 3. & 5. contra. Cellum.
b Serenus lib. de re-med. Aetius l. 8. c. 5. Octavianus in Eupotistis Marcel. & Trallianus passim.
c l. 28. c. 2.
d Picus in Position. Magicis. Ficin. l. de vita studiosor. Pompona &c. ex l. C. etiam Grilland. de sortil. q. 8. & Pet. de Loyer. l. de spect. c. ult. & l. 4. ca 4. & August Thuanus in Parabata vincto dicens, verba medentur morbis corporis, &c. quod sanè erroneum est. Nisi quis

1. VIdetur Origenes *a* non immunis ab hoc errore, quem secuti quidam Medici valdè superstitiosi. Q. Serenus *b*, & Aetius, & alii. Conatur Trallianus etiam Galeno adscribere: consentiunt Arabes ferè omnes Cabalistæ, & recentiores Judæi; Magi quoque omnes cum Agrippa & Paracelso: Plinius *c*, & cum eo recentiores quidam *d*, qui Platoni nimis addicti. Item Cabalistæ quarti ordinis. Nam ut hoc obiter dicam, tot eorum sunt ordines; Primus eorum, qui sequuntur traditionem R. Rambani super Genesim, de quinquaginta portis intelligentiæ. Secundus, qui sequuntur Abraham à veneris, qui in libro suo de creatione mundi ponit triginta duas semitas sapientiæ, quas amplexi R. Isaac, & Jacob Cohen. In his duobus nihil deprehendo Magicum, sed solas nugas. Tertius ordo fuit ponentium decem enumerationes, *Nezer Zephyroth*, ut Joseph Castiliensis in sua Isagoge, Joseph filius Carnicol. in libro portarum justitiæ; & Paulus Ritius in Porta lucis: hi incipiunt viam sternere superstitioni. Quarti ordinis sunt, qui constituunt plura principia, nam quinquaginta portis addunt litteras 22. alphabeti, & sic faciunt numerum 72. quem vocant SCHEM HAMPHORASCH, nomē expositorium Dei, & dicunt esse numerum LXXII. Angelorum præsidum orbis, & per quos invocatos edantur miracula ab hominibus, hanc docuere Joseph Carnitof. & Recanath, & alii. Hæc est Cabala merè blasphema & Magica. Verùm hi omnes adversis fundamentis nituntur. Quidam impiè negāt non curādum, hisce rebus dæmonum opera interveniat, necne (ut Paracelsus) qui proinde satis indicant ea naturaliter non perfici: & hoc dicere hæreticum est. Alii (ut, quos citavi, Medici, & Plinius) solis adhærent experimentis, & quæ fieri vident, leviter nimis illis ipsis, quæ cernunt adhiberi, mediis asscribunt, de iis quæ non vident nihil cogitantes, Platonici quoque Physiologiæ minus addicti, Magicis autem nugis nimis creduli: facilè pro naturalibus superstitiosa multa receperunt.

illos velit excusare dicendo, loqui de verbis, ut sunt pacto nixa: sed hoc foret impropriè vim verbis tribuere: quæ non ex iis, sed ex pacto conventu, & quidem per dæmonem
מפושש דשת

2. Contra hos omnes hanc statuimus Conclusionem: *Nulla vocabula vim habent naturalem vulnera vel morbos sanandi, vel noxas alias depellendi.* Dixi 1. *Nulla* (negans de quovis verborum genere) sive ore prolata, sive scripto comprehensa: sive sola & incomplexa (ut vocant) sive complexa, & in propositionem vel orationem aliquam versu aut prosâ relata: sive significativa, sive nihil significantia: sive Hebræa, sive alterius linguæ: sive dicta cum sibilo aut afflatu, sive aliter, quomodocunque, absente, vel præsente ægro, Dixi 2. *Vim naturalem*, quia Zelotypiæ illa adjuratio & lex TORATHKINA, quicquid habebat efficacitatis, de sursum habebat: ferè sicut hodie, preces Ecclesiasticæ, formulæ Sacramentorum & Sacramentalium; & exorcismi, vim habent supernaturalem ex Dei insti[illegible]tione, vel gratioso concurrendi modo: qua de re non est

תירה קנאת
Num. 5.

est nostri instituti nunc differere. Nec enim (quod pro tota hac materiâ notandum) nunc agimus de opere naturali, ut opponitur operi animali, vel operi libero, vel operi violento, sed ut opponitur operi artificiali, vel etiam operi supernaturali.

3. Deus ad hujus universi perfectionem primò statuit quendam *ordinem naturæ*, dum rebus singulis largitus est naturam suam atque essentiam peculiarem, & singulis dedit proprias huic naturæ congruentes operationes: quæ vocantur *operationes naturales*, quia naturæ suppositi sunt convenientes. Deinde Deus addidit alium *ordinem supernaturalem*, qui potest dividi in duas species, prima *est ordo gratiæ seu miraculosus*, (pro iisdem enim hæc duo nunc sumo) ad quem ordinem pertinent quædam operationes, quæ vires hominum & Angelorum omnium exsuperant: quarum operationum non est rei singularis natura, sed ipsa illa Dei gratia, voluntas absoluta, & omnipotentia: hæ dicuntur *operationes gratiæ & supernaturales* strictè sumptâ voce, item *operationes miraculosæ*. Altera est, *ordo prodiogiosus*, qui ordo reipsâ non excedit terminos naturalis ordinis, sed tantum dicitur excedere ratione modi, quem vel omnes homines, vel plerique ignorant: & ideò solemus eum quoque vocare supernaturalem, largè accepto vocabulo, clariùs autem ac significantiùs vocatur ordo *præternaturalis*; ad quem referuntur multæ mirificæ orationes factæ per bonos, vel malos Angelos motu locali, & subitâ naturalium agentium applicatione. Quoniam verò in his effectus naturæ rerum secundùm essentiam non repugnat, nec modus operandi vires Angelicas exsuperat; ideò tales effectus potiùs sunt naturales latè sumptâ voce, quàm supernaturales: aut miraculosi propriè loquendo: & præternaturales, quàm contrarii naturæ aut violenti: quia tamen vulgo censentur ordinem naturæ superare, ideò solent supernaturalibus annumerari, sed propriè ac presè præternaturales, aut miri, aut prodigiosi, debent vocari. Tres ergò Deo ordines statuit, naturalem, miraculosum, & prodigiosum: seu, si duos malis, naturalem & supernaturalem. His alium adjunxit ordinem homo, nempe *Rerum artificialium*: quando res naturales, fini à se intento accommodans, & applicans, diversas rebus formas indidit: quas illis natura non tribuisset, nisi industria humani intellectus adlaborasset. Nunquã tamen potest humana industria quidquam efficere, quod rerum naturæ universæ repugnet: quare naturali ordini accedit iste artificialis, non verò eum destruit, & subservit potiùs quàm transcendit & naturale. in hac & cæteris hoc tractatu quæstionibus primo tantùm illo modo sumimus, ut tres illos alios ordines excludamus; artificialem, prodigiosum, & miraculosum.

Notandum præterea, naturalem effectum à natura non produci, nisi motu, vel mutatione; sanitas autem mutatione fiat necesse est, mutatio non contingit, sine qualitatũ activarum virtute. activæ qualitates ad operandum exigunt subjectum aptum, & idoneè ad agendum præparatum.

Ex hoc fundamento contra cunctas adver-

adversariorum machinas validè consurgit conclusio quæ fuit omnium Patrum: excepto fortassis Origine: D. Thomæ, Gersonis & Theologorum cunctorum (quod sciam:) Ulpiani etiam I.C. negantis *a* incantationes medicinis annumerandas. fuit Medicorum *b* & Philosophorum saniorum *c*. Ut auctoritate, sic & ratione prævaleamus. Ita enim ratiocinamur. Verba nullam vim neque artificialem, neque naturalem habent, ad hujusmodi effectus. de vi artificiali, nemo unquam vel suspicatus fuit. Supernaturalis si foret: gratiæ, aut miraculi foret: hoc autem dici nequit. quia Deus nihil tale promisit, nec Ecclesiæ revelavit, quale Magi jactant: nec Deus juvat Magicas incantationes: nec in Beelzebub sic operatur, ne gloriam illi suam eâ mensurâ communicet, quâ solet Angelis & Beatis.

4. Unde apparet, quàm incautè nuperus ille Homeri Interpres Spondanus (*d*) soleat repetere illud axioma: *Dei bonitatis esse, ad ejusque gloriam pertinere, tam admirandas effectiones creaturæ, nempè dæmoni concessisse*: Sed Calvinianus erat, cùm illa juvenis scriberet: maturior ætate, cùm resipuit, & ad Catholicos rediit, nunquam hoc effutiisset. Si supernaturalis ista vis non est: restat, ut sit prodigiosa, vel naturalis. Si prodigiosa: non fit ministerio bonorũ Angelorum: quia (ut postea docebo) hi se non immiscent Magicis operationibus: ergo ministerio malorum Angelorum, quod negant adversarii quidem, sed vim argumenti nequeunt evadere: fatentur alii, & ideò coguntur etiam fateri vim verbis nullam inesse.

Denique nullam verba hæc vim habent naturalem. quia verba scripta, sunt quid mortuum, & omnis energiæ expers: quæ si quam vim habent, ab atramenti vel chartæ, cui inscripta sunt, temperamento vim illam accipiant oportet, & proinde suâ propriaque vi non operantur. Ore verò prolata verba, vim tantùm habent contactu aerem feriendi, ut & animalium reliquorumque inanimorum soni. Sed sonus tactum non magis valet immutare, quàm color auditũ, vel dulcedo visum, quia non sunt sensuum istorum objecta. Quare cùm ad sanationem corporis necesse sit, sensum tactus immutari: fateantur oportet sanationi morborum solam verborum prolationem vel scriptionem nihil conferre.

5. *Respondet* Pomponatius, verbis primò & per se duntaxat auditum, affectionibus deinde animi immutatis per accidens tactum quoque immutari. *Sicut videmus* (ait) *fieri ab Oratoribus facultate Rhetoricæ, & à peritis musicis vi harmoniæ.*) Sed contra: Oratores non verbis nudis, verùm pondere sententiarum & rationum momentis persuadent: si nuda tantùm barbaraque & nihil significantia, vel parum apta permovendis animis, aut vesana & ridicula, ut sunt incantatorum verba, proponerent: nunquam animos concitarent in musicis, ipsa concentus suavitas & harmonica modulatio distrahit animum à doloris cogitatione, & ad lætitiam provocans lenit & contemperat humores: cui, quid simile in horrificis ac stridulis sibilis atque susurrris magorum? Vidit etiam Pomponatius

hîc

a l. 1. in Princ. D. de extraordi. cognit.
b Hippoc. li de sacro morb. Galen. l. 6. & 10. simpli. medi. Favulii de abdit. rer. causis l. 2. c. de cur. sup. nat. Beniven. lib. de abd. morb. caus. Joa. Langii Epist. 53. Franc. Valesi de sacra Philosoph.
c 3. Auger. Ferr. l. 2. metho. c. 11. Scalig. lib. 6. de subtil. c. 349. Condronc. l. 2. de mor. venefi. c. 5. Bokelii l. de philtris ca. 1. c. Theoph. lib 9. de Hist. plant. Plutarch. in vita Periclis. Rab. May. mon lib. 1. perplex. c. 72. Leo Vatti li. 11. de Fascino c. 11. Ant. Miran. lib. 16. de sing. certam. Grevini lib. 1. de veneo. d. In Odyss. agens. de Licanthropis.

hîc ſe operam luſiſſe: quare ad ſacram confugit anchoram; hæc contingere propter fidem vehementem incantatoris, & incantati. Hæc dicens cauſam prævaricaris (Pomponati) & vim verbis omnem detrahis. ſi totum illud credulitas operatur? quam tu fidem nuncupas? quæro qualis iſta fides? non dicet opinor ſupernaturalem? ſic enim vocare ſuperſtitionem atque perfidiam prorſus impium & perfidum. dices ergo naturalem, ſive humanam. euge, habes tuæ cauſæ faventem Ferrerium *a*, qui fiduciam hanc etiam ab adſtantibus exigit. ridiculè, quaſi poſſit imaginatio, vel adſtantium, vel ipſius incantatoris, quicquam operari in ægroti imaginationem, corpus, vel animam *b*. Ipſius ægri credulitas confidentis ſe juvari poſſe ab ea re, quæ nullam juvandi vim habet naturalem, tam vehemens eſſe poſſet; ut humorum inducat alterationem, unde ſanitas ſubſequeretur, ut benè Galenus, ſi tamen ipſe Auctor libri de Incantationibus: ſed eo caſu ſanitas verbis dumtaxat adſcribenda ut occaſioni cuidam, non ut cauſæ.

a loco citato.

b Refutatum id sup cap. proxim.

6. Simili modò ſinceræ & rectæ Philoſophiæ repugnant, ſententia *Origenis libr.* I. *&* 5. *cont. Celſum*, nomina in una lingua producere effectus, quos nequeant in aliam translata: & ſententia *Pici* in concluſionibus Cabaliſticis (quem optimè refellit Petrus Ciruelus Daroceſis in quæſt. de Cabala & Magia Judæorum) quæ eſt ultima inter ejus Parodoxas quæſtiones, barbara & nihil ſignificantia nomina plus habere efficacitatis, ea quoque quæ *Gregorius Toloſanus c* tradidit: cùm de Hiſtrionibus & poetis dicta, ad excantatores accommodat: quod eorum verba tùm demum rata ſint & efficacia, cùm animo intento & obfirmato ea proferunt. non enim iſti perſuadendo & affectiones concitando operantur, ut illi.

c lib. 19. Syntax. cap. 8.

7. Videte nunc frivola & impia Magices patrocinia, & quibus ſuperædificat, una fundamenta: quæ Cabaliſticæ tamen inſaniæ amatoribus mirificè placuerunt. Aſſerunt *primò* litteris & ſyllabis quandam eſſe cum cœleſtibus corporibus & mentibus ſympathiæ connexionem. quod tamen non probant ulla ratione, ac ne traditione quidem: nec poſſet probari, niſi illorum teſtimonio, quibus id à dæmonibus foret revelatũ, dæmones autem ſunt mendaciſſimi, nunquam ſpontè verum dicturi, nec à magis, ut verum promant, compelli poſſunt, id nunc ſuppono inferiùs probaturus. *Secundò*, dicunt verba illa majoris naturâ ſuâ efficaciæ eſſe, quæ ſunt orta à lingua digniore & à ſanctiore dignitate inſtituta, & quæ res ſanctiores ſignificant: qua in re mirè nugatus deprehenditur Laurent *d*. Ananias. Hoc diabolus commentus, ut ſanctiſſimis quibuſque rebus faciliùs & libentiùs myſtas ſuos faciat abuti. Sed refellitur, quia nec rei ſanctæ ſignificatio, nec linguæ dignitas, nec probitas hominis inſtituentis, ullam qualitatem phyſicam operativam poſſunt vocabulis imprimere. Deus etiam formulis Magorum nihil gratiæ vel virtutis promiſit, nec elargitur, quomodo ſit Deus ſibi contrarius? quomodo approbet artes, quas ipſe vetuit? denique talia aſſerere blaſphemum & erroneum

d lib. 3. de natur dæmon. f. 99.

 eſſe

esse, Parisiensis facultas Theologica jampridem definivit *artic.* 9. 10. *de Magia.* *Tertiò* somniant, nomina propria radios quosdam esse rerum, quas significant, & in ipsis nominibus, quasi vitam quandam latere. Quid dignum Anticyris, si non, istud? Quicquid enim Platonici dicant, nomina sunt hominum arbitratu indita. Nomina quoque nec sunt substantiæ corporeæ aut spirituales, nec sunt accidentia inhærentia subjecto: quare vitam in se habere non possunt: adveniunt quoque seu induuntur rebus, quas significant atque denominant, extrinsecus planè: quare nec emanantes à rebus radii dicendi. Multa quoque sunt nomina nihil significantia: multa quid aliud à rei natura significantia: quin & ipsa illa, quæ naturam rei significant (qualia putantur, quæ creaturis Adamus imposuit *a*,) hæc nullum potuerunt à naturis rerum influxum recipere: quia res corporeæ naturaliter nihil efficere possunt in id, quod corporis expers est, ut sunt nomina.

a Genes. 2. v. 20.

8. Objiciunt nobis, Deum ipsum rebus nomina indidisse. Probant, quia scriptum sit, *Omnibus iis nomina vocat b*, & alibi *c*: *gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis.*) *Respondeo* Deum quidem nosse cunctarum rerum, singulorum etiam Angelorum, & stellarum (de quibus eo loco agit Propheta) naturas proprias, & sic ea, cùm lubet, propriis nominibus, hoc est convenientibus earum naturæ, vocare posse: sed ea nomina mortalibus incognita sunt, nec magis revelata. deinde præsens positum pro futuro, *vocabit*; ut patet ex Hebræo vocabulo, quod futuri est temporis. Prior ergo locus nihil juvat hos argutatores; multò minùs posterior: nihil enim aliud est nomina Discipulorum in cœlo scripta esse: quàm esse in amicorum Dei relata album, quod alibi dicitur *inscripta esse libro vitæ*; quod sive accipias secundùm æternam Dei prædestinationem, quæ mutari nequit; sive secundùm præsentē justitiam, quæ mutationi obnoxia; certè id homines impii parum reverenter ad inditiia nomina, quibus ab hominibus discipuli compellabantur, audent transferre, quid magnoperè gaudendum illis, ob communem sibi nominationem cum cæteris hominibus, brutis etiam & urticis: quorum nomen non minùs Deo notum erat, qui novit omnia?

b Psal. 146 vers. 4.
c Luc. 10. vers. 19.

9. Hinc tamen illi inferunt, voces significativas primariò, per influxum cœlestem, significare; secundariò tantùm per nominum impositionem: & quia in significativis nominibus utrumque concurrit, in non significativis alterum tantùm; ideò plus virium habere nomina significativa. Quod imprimis alii pernegant, qui non significativis ampliùs differunt. Equidem lubet ab his omnibus quærere: num necesse non sit quemlibet influxum cœlestium orbium per traduces qualitates in subjectum tam remotum influere; ipsis influentiis recipiendis aptum & accommodatum? deinde, num res incorporeæ, ut sunt nomina, sint subjectum idoneum recipiendis qualitatibus corporeis? quorum ut prius nequit negari, ita posterius nequit affirmari. Nihil ergò tribuit energiæ primus ille influxus cœlestis. Impositio quoque humana, cùm sit nuda &

da & merè arbitraria denominatio, quid queat influere, nec Argus videat, quem ferunt fuisse oculatissimum.

10. Quartum dilirium est, vim complexorum verborum, (propositionum scilicet & orationum) efficaciorem esse. Primò, *quia veritas* (inquit Archimagus) *in ipsa propositione contenta hic accedit: cujus veritatis vis maxima est, quando formula seu carmen virtutis ac operationis astri seu numinis, quod comprecamur, continet commemorationem.*) O Satan, Satan tibi quàm perpetuo similis es? pergis hoc telo Divinos honores cõsequi. Nonnè satis hoc indicant, quæ mystes ille tuus, exempla petit, ex Hymnis Orphei & Apulei scriptis, idololatriæ plena? tum quia auctoritates illæ Poetarum refertæ vanitatis: tum quia sensum ac intellectum carminis astris asscribit: tum quia per hoc numen intelligit cacodemones; quos astris & singularum rerum speciebus, Magica distribuit. Conatur etiam probare, quia qui integram orationis texturam promit, magis animo dictis intendit, quàm qui verbum unum atque alterum: quare vis quoque vehementior imaginationis concurrit, & spiritus copiosior in rem incantatam transit. Quæ vana sunt, nec empsitanda titivillitio. Nec enim imaginatio extra imaginantem in res sejunctas vim habet ullam; nec spiritus ullus à loquente prodit, qui rem incantatam contingit præter afflatum: afflatus autem facultas ad sanitatem nulla est; ad morbum & noxam per contagium aliqua, ut docuimus.

11. Ex his manifestum fit falsa quoque esse, quæ ex tam bellis axiomatibus inferunt corollaria quod asserunt oportere, ut sic sanantes afflent ægro, & ei vocabula quasi inhalent. 2. quamlibet hujusmodi incantationem præter ordinem solitum & retrograde prolatam aut scriptam, insolitos effectus gignere. 3. debere ea, quæ Magus vult impetrare, inscribi rei, quam ut instrumentum adhibet, exempli gratia, si tabella, vel pergameno, vel herbæ foliis utatur, debere inscribere folio, membranæ vel tabellæ, ad quem id effectum faciat, cur, cedo? an quod verba non satis efficacia per se prolata? an quod alioqui dæmon surdus, ut ea non audiat; vel quòd scripta, quàm audita meliùs intelligit? an quòd ad memoriæ lapsum fulciendum opus hâc industriâ? nihil horum in causa, sed vafer ille vanarum observationum multiplicatione, velut variis retium plagis, sic pluribus peccatis miseros amat illaqueare. Legi exempla quæ Leon. Vairus collegit, sed in his omnibus pactum cum dæmone intercedens causa fuit effectionum. Vide inf. lib. 6. anacephaleos. monito.

QUÆSTIO IV.

De amuletis & periaptis.

NOta est Græcorum athletarum consuetudo, sed paucis philacteriis usi ad victoriam ne niceteriis magicis superat et adversarius. monimentum hujus rei habes in antiquis glossis Juvenalis Sat. III. his verbis; *rustici didicerunt luxuriam & palestris uti, & fracteriis* (*corr. philacteriis*) *ut athletæ ad vincendum, & mox: nam & niceteria fillateria* (*iterum corr. philacteria*) *sunt, quæ ob victoriam fiebant, & de collo pendentia*

dentia gestebantur. &c. Cunctis autem nota Romanorum gentilium consuetudo, qui soliti puerulis de collo res turpiculas suspendere, *Præfiscini*, ut dicebant; ne fascinarentur (unde & *Fascini* nomen inter obscœna relatum) alia quoque amuleta succini aut alterius materiæ contra morbos gestitabant quæ dicta *Amoleta*, *amolimenta*, *servatoria*, *probra*, quemadmodum & Græcis fuere, sua περίαπτα, περιάμματα, ἀποτρόπαια, ἀσάτευτα, καὶ φυλακτήρια, malorum, ut putabant, averuncatoria. Sic etiam prodesse sibi putabant Judæi sua phylacteria, seque per illa custodiri ac præservari à malis, perperam accipientes Divinum præceptum *a*. Eundem errorem Catholicis, non Hæreticus tantum Wierus; sed & qui Catholicus videtur ex scriptis, Remigius Lotharingus *b*, impingit; hinc omnium periaptorum usum temerè condemnantes ex Patribus non satis intellectis.

a Exod. 13 Deu. 6 8. Matth. 23. v. 5. ubi plura notamus in coment.
b l. 3. dæmonolat. c. 3.

2. Dico primò, *Amuleta hujusmodi, quæ collo dependent, vim nullam obtinent naturalem ratione verborum, characterum, vel figuræ, vel constellationis: sed duntaxat ratione materiæ, si qua huic, antipathiæ vel Sympathiæ naturalis vis insit.*) Hæc concl. est Catholicorũ omnium, & etiam Gentilium, quos præcedenti quæstione citavimus. Probatur, quia Physicæ ligaturæ facultas necesse est, ut à natura rei ipsius dependeat, quæ non competit, nisi ratione materiæ seu subjecti. Quare si quis effectus producatur, cujus causa nequit esse vis naturalis subjecti: effectus ille prodigiosus erit, & amuletum superstitiosum, qualia multa congessit Costa Ben-Lucas Judæus Lusitanus *c*: Huc referendum, si figuram attendunt; quod Hispanicis pueris ex Gagate ad collum deligant, manu in derisum, inserto intra digitos primores pollice, conformata. *Higam* vocant.

c l. de ligatuis.

Dico secundò; *Quando in ipsis verbis modo scriptionis, crucium numero, figura vel similibus spes non ponitur; pium & sanctum est, reverentiæ causa Sanctorum reliquias, cereas agni Dei effigies, Evangelium S. Joannis. Psalmum Davidis, & similia S. Scripturæ testimonia secum gestare collo appensa: sed effectus, qui inde oritur, erit supernaturalis, Dei beneficientiæ adscribendus, aliis autem ligaturis uti, quas vel usus Ecclesiæ Cathol. vel proborum Medicorum ars non commendat, uti omninò est prohibitum.* Quod ad reliquias attinet, hoc loco videtur non satis cautè locutus insignis Doctor Theologus Ciruelus Darocensis *libr. de superst. cap. 4. p. 3.* quando leviculis fultus rationibus sacrarum reliquiarum ad collum gestationem improbare non veretur. Dissentit ille ab hæreticis. nam ipse concedit reliquias Sanctorum in templis honorifice servari, & adorari: sed non vult eas à privatis collo appensas gestari; temerè vel incautè reprehendens antiquam virorum valdè sanctorum consuetudinem. Nonnè B. Helena clavorum CHRISTI unum fræno equi, alium galeæ Constantini indidit? Nonnè Beatus Antonius palmatam illam Anachoretæ S. Pauli? & ipsius Antonii tritum cum melote pallium exultans Athanasius tulit? Similia de Theodori Martyris pulvere Nyssenus: de ca-

de catena B. Petri magnus Gregorius. Sed in re nota non est immorandum. Conclusionis prior pars probatur. Ecclesiæ Cathol. inveterato & salutari more, nec non sententia D. Thomæ. Maldon. *a* Navarr. Silvestri, & aliorum. Ratio est, quia Sanctorum reliquias ita semper majores nostri sunt venerati:

a Tho 2. 2. q. 6. a 4. Maldon. in 1. cap. Joan.

3. Agni cerei ad hoc à solo Pontif. Maximo quotannis benedicuntur: sacræ scripturæ testimonia, ut licet ore proferre; etiā descripta collo deferre, & narrat Leontius Episcopus sanctum Simeonem Salum mulieri magæ amuletum in tabella conscripsisse; quo gestato illa non potuit ampliùs divinare, nec magica amuleta facere. (*Sur.* I. *Iul.*) nec ullus sanctorum Patrum hoc unquam improbavit. Nam D. Basilius *b* damnat περιαμματα characteribus (*nempè magicis*) insignita. Incertus auctor in Matt. qui exstat inter Chrysostomi opera, *c* invehitur in duo nequam genera hominum: *primum*, qui ex hujusmodi ad collum suspensis ipsi sanctiores volebant videri, ut Pharisæi olim: *secundum*, qui ex eadem superbia, quæ ad collum alii suspenderent, ipsi de capillis, vel vestimentis suis largiebantur. Ipse D. Chrysost. mulierculas illas reprehendit, vel quod non rectâ, sed Pharisaicâ id intentione facerent; vel quòd, per opinionis errorem, non à Dei gratia miraculosum auxilium, sed ab ipsa materiâ, vel forma scripturæ, id præstolentur, ut faciunt hodie, qui dicunt debere esse scriptum Evangelium in membrana virginea, vel litteris vel lineis miniatis & cætera. Sanè Chrysostomus eadem id mente reprehendit, qua divus Hieronymus, *d* qui satis indicat, pharisaicam illam superstitionem præsidium ab ipsis pittraciolis, non desuper à Custode Israel, Deo Saboth, exspectantem, se reprehendere: item quod quæ extrinsecus gerebant, eorum cultum & observantiam intrinsecam, quæ præcipua, negligebant. Denique in vita S. Antonini infestationem quandam dæmonum, cùm preces quasdam membranulæ inscripsisset, & in cubiculo ante Deiparæ Virginis imaginem affigi jussisset, legimus dispulisse. (*Surius tom.* 3. *fol.* 34.) Auctoritas D. Gregorii Papæ idem probat epist. ad Theodelineam, quem jure suo, id est Calvinistico, carpit Jos. Scaliger in Elencho cap. 8. verba divi Hieronymi contra mentem ejus detorquens. Sed bene, quod ovillum lanitium jam deponere Scaliger incœpit.

b Hom. in Psal 45.

c Hom. 34. in Matth. in hom. 72.

d In d. c. 23. Matth.

Posterior pars conclusionis probatur canonibus, qui anathema fulminant in eos, qui philacteriis (hoc est conservatoriis) utuntur; & si clerici ea faciant, jubent eos Ecclesiis eijci. *Can.* I. & 4. 26. *q.* 5. qui canones quomodo sint intelligendi, & de quo genere philacteriorum loquantur, petendum ex alio canone, *nempè ult. ejusdem quæstionis.* ubi inter cætera in hunc modum scribit beatus Isidorus. *ad hæc pertinent ligaturæ exsecrabilium remediorum, quæ ars commendat medicorum, seu in præcantationibus, seu in characteribus suspendendis atque ligandis: in quibus omnibus ars dæmonum est, quadam pestifera societate hominum & Angelorum malorum, exorta,* quæ sumpsit à D. Augustino lib. 2. de

doctrina Christiana. Idem alibi confirmat, D. Augustin a. his verbis: *Fingunt spiritus maligni umbras quasdam honoris sibimetipsis, ut sic decipiant eos, qui sequuntur Christum. Usque adeò, fratres mei, ut illi ipsi qui seducũt per ligaturas, per præcantationes, per machinamenta inimici misceant præcantationibus suis nomẽ Christi, qui jam non possunt seducere Christianos, ut dent venenum, addant mellis aliquantum.*) Chrysostomus homil. 25. ad P. Antiochen.

a tracta. 7. in Joan.

Quid verò diceret aliquis de his, qui carminibus, & ligaturis utuntur: & de circumligantibus aurea Alexandri Macedonis numismata capiti vel pedibus? Dic mihi, hæ nè sunt spes nostræ, ut post crucem & mortem Domini gentilis legis imagine spem salutis habeamus? &c. damnarunt hæc etiam tempore Caroli Magni Patres Concilii Turonensis cap. 42. & ipse Carolus. libr. 6. Capitulorum c. 72. & prius Constantinus Imp. apud Ammian. l. 16. & Antoninus Caracalla, apud Spartianum in ejus vita. Tales sunt nefariæ illæ formulæ precum; quas contra vulnera, & pericula ignis; aquæ & alia, quidam per mendacium adscribunt B. Leoni & aliis Sanctis, & (proh dolor) multi hodie gestitant; quibus Diabolus semper tandem imponit, & quando sunt in statu pessimo lethalis culpæ, sinit eos occidi & deserit, quos ante aliquoties defenderat. Possem nominare mihi probè notum; cui id accidit. Norunt Franci, cum superioribus annis, cum Barone Danou, hæreticorum Germanorum examina in Franciam irrupissent, & à Duce Guisio strenuè debellata fuissent, hujusmodi schediasmata collo cæsorum fere omnium appensa, fuisse reperta ab iis, qui cadavera spoliarunt. Hoc genus superstitionis subsannat Lucianus b. & Antonium Caracallam suppliciis compescere, constituisse testatur Spartianus. Et Tatianus Assyrius c hæc omnia refert ad Dæmonum dolos, & pacta per Magos cum illis inita. Huc etiam refero quod de ursariis, sic refert Balsamon Comment. Syn. 6. in Trullo; *Ursas trahere dicuntur ii, qui arctotrophi appellantur, qui quidem in capite & totius animalis corpore tincturas appendenes, & pilos ex ipso tondentes eos una cum tincturis dant perinde ac remedia & amuleta, tanquam contra morbos & fascinantes oculos conferre possint.*) Huc pertinent etiam formulæ omnes, quibus immiscentur nomina ignota Angelorum, hoc est alia præter, Michael, Gabriel, Raphael, hoc mirum fortassis alicui videbitur: quia Trithemius, & Rabb. alia quoque nomina cõfingunt eorum, quos dicunt esse motores orbium cælestium, item fata decernere, & fatales casus administrare, & mirifica quædam homines ab his discere: & similes impietates, quibus ille liber ארכניתאל scatet. In Sybillis quoque oraculis lib. 2, hic versus exstat, juxta quosdam codices ἤζουσι μιχα ἤλτε Γαβριὴλ, Παφαὴλτ' ὀσριῆτι. Sed in aliis libris habes ἰζομιὴλ, οὐριὴλ, σανιὴλ; ἀζαὴλτο, in quibus primum illud est corruptum pro Ιεgεμιὴλ, tertium pro ὀασθιὴλ, ut vocant eos Trithemius & alii, qui cœlorum motores eos faciunt. Sed nitor auctoritate & sanctione concilii Romani, quod fuit congregatum Romæ sub Zacharia Pontifice, ad damnandos

b in dial. philos.

c Orat. contra gen.

ſtandos errores Aldeberti & Clementis hæreticorum Germaniã perturbantiũ: ubi inter cætera, lecta una oratio Aldeberti, in qua continebantur hæc verba: *Supplico vos Angel⁹ Vriel, Angel⁹ Rageul, Angelus Tubuel, Angelus Michael, Angelus Adimis, Angelus Tubuas, Angelus Sabaoth, Angelus Simihel.*)

Quibus lectis Zacharias Papa, interrogavit Episcopos, ſententiam de his ſuam proferrent: illi damnandum Aldebertum pronunciarunt, ut hæreticũ: cauſa verò ſubditur & ipſum Decretum concilii his verbis: *octo enim nomina Angelorum, quæ in ſua oratione Aldebertus invocavit, non Angelorum, præter Michaelis, ſed magis dæmonum nomina ſunt, quos ad præſtandum ſibi auxilium invocavit. Non autem, ut à veſtro ſancto Apoſtolatu edocemur, & divina tradit auctoritas non plus quam trium Angelorum nomina agnoſcim⁹: id eſt, Michael, Gabriel, Raphael, Zacharias Papa dixit, optimè proviſum eſt à veſtra ſanctitate, ut conſcripta illius omnia igne concrementur: ſed opportunũ eſt, ut ad reprobationẽ ejus in ſcrinio noſtro cõſerventur ad perpetuam confuſionem.*

Nunc verò, quia omnia peracta ſunt, de utrorumque ſententia, quorum ſuperius mentio facta eſt nunc pertractatum eſt. Vniverſum concilium dixit: Aldebertus, cuius nobis actus & nefaria commenta lecta ſunt: & qui ſe Apoſtolum cenſuit nominari, & qui capillos & ungulas ſuas populis pro ſanctitate tribuit, quique ſub obtentu Angelorum dæmones in ſuum auxilium invocat: ſit ab omni officio ſacerdotali alienus, &c. a) Igitur ex concilii hujus ſententia, damnanda cuncta periammata, periapta ligaturarum & ſimilia, ubi alia nomina leguntur, quam trium, quos ſacra ſcriptura nominat, Angelorũ. Nominatur quidem Uriel, 4. *Eſdr. v.* 1. Sed liber ille Canonicus non eſt, nec tantæ auctoritatis? & in eodem reperias Jeremiel, quem nemo recipit: Aldeberti verò cætera nomina nonnihil ſunt depravata ex iis, quæ in Necromanticorum libris habentur. Sed de Uriel accurate ſcripſit Nicol. Serarius noſter comment. in cap. 12. Tobiæ q. 10. cum quatuor ſequentibus. Illud quoque attendendum, ne ipſis Angelorum nominibus veris utentes, ea malis Angelis accommodarint. cur non hoc auſint, qui auſi ſic abuti nominibus Dei? audi Procopium in Levit. contra quoſdam curioſos hoc utentes prætextu his verbis agentem. *Attamen (obiiciunt quidem) invocant Zabaoth. Quid tum? impiè hoc faciunt. Nam illam appellationem non Deo, ſed dæmonibus tribuunt, & plerumq; illi dæmoniaci uſurpant nomina divina, dum ea imponunt dæmonibus, quorum ambitioni ſerviunt.* hoc fit in precibus Magorum, quibus inſerta *magna* (ſic vocant) *nomina.*

a Vide apud Sur. tom. 3. menſe Junio in vita S. Bonifacii fol. 494.

CAPUT V.

Ars aurifactoria, quam Alchimiam nuncupant, ad quam magiæ ſpeciem ſit referenda?

NOn poteſt ſufficienter huic quæſtioni reſponderi, niſi priùs conſtet, quo ſe uſque vires ejus extendant. quare quatuor ſunt diſcutienda, *primò*, an ars iſta finem ſuum conſequatur? *ſecundò*, habendane in numero artium liberalium? *tertiò* ad quam magiæ ſpeciẽ pertineat? *quartò* licita ſit, an illicita?

QUÆ-

QUÆSTIO I.

An aurum hac arte verum conficiatur?

DUo quæstio hæc complectitur: *quid naturæ ope fieri queat, & quid fieri soleat?* quorum non eadem ratio est: priùs quam decidamus quæstionem, quædam de nomine & origine sunt præmittenda.

SECTIO I.

Quid nominis sit Alchimia & quando inventa?

1. NOmen Arabicum esse volunt, viri docti; & id indicare nomini præfixum, *Al.* ut in *Almanach*, & *Almagestum*, & similibus, Mixtobarbarum ergò vocabulum fuerit, ex Arabico *Al*, & Græco, χύω seu χύων, quod idem ac *fundo*, alii Græcam planè vocem censent, ex quibus est Joannes Chrysipp. Fanianus, qui deducit, παρὰ τὴν χυμείαν καὶ ἅλα, à sale & fusione *a* Sed huic Græci scriptores repugnant, qui plerumque scribũt χημείαν *b*: non χυμείαν. Sed quid χημεία significat? quidam ex Plutarcho *c* tradunt Ægyptum sacra lingua sacerdotibus vocari *Chemiam*: & indè suspicantur, vocari *Chemiam*, quasi Ægyptiam: videlicet quia primi mortalium Ægyptii illam à Mizraimo Chami filio acceperint, ab Ægyptiis Arabes didicerint: ab Arabibus, Europæi acceperint, & nomen & artem, ut & reliquam ferè medicinam & philosophiam Græcanicam. Nimis isti benigni sunt in Arabes. Nomen enim notum Romanis fuit antequam ulli noti philosophi vel docti inter Arabes, & quo tempore Arabia adhuc Christiana. Invenias illud apud Julium Firmicum Latinum *d* scriptorem, qui tempore vixit Constantini Magni. Apud Ægyptios quidem hæc ars in usu etiam Diocletiani tempore videtur fuisse, si Suidæ credimus, *e* & ab iis fortè Romani acceperunt. Verum illud de *Chemia* merum est commentum: Ægyptus enim non *Chemia*, sed *Chammia* dicta à *Chamo*: sic enim in Psalmis legimus; *in tabernaculis Cham*, *f* Ægyptiorum, & postea; *de terra Cham*, vocatur ipsa Ægyptus, hoc ergò nomen sacerdotes, ut testimonium antiquitatis suæ asservârunt, vulgò *Mitzraim* dicebatur Ægyptus: undè & hodiè adhuc Turcæ & Arabes vocant, *Masra*. Quarè si Arabes voluissent ab Ægypto hanc artem denominare: & addere suum illud *Al*, vocassent *Almasram*. Quid ergò? suspicor, ut multa Arabum vocabula, esse Hebræum illud, & quidem solidè, nec aliud significare quàm artem fusoriam sive liquatoriam. Etenim Hebræis, *Halichim*, significat itinera sive fluxus, ab *Halech*, quod significat facere ambulare seu fluere *g*. Unde ars liquans seu fundens metalla: adjecta litterula, ab *Halichim*, fit *Alchimia*, facillima formatione. Quid enim est Alchimia, quam pyrotechnica sive igniaria ars, resolutoria, & purificatoria metallorum? quæ ut *Chymia* species quædam est: sic etiam aurifactoria, sive Chrysopœia; species quædam est Alchimæ, quæ in extrahendo sive separando & in congregando sive coagulando ex aliis metallis auro, tota occupatur: unde non malè *Spagiricam* vocant nonnulli, παρὰ τὸ σπᾶν καὶ ἀγείρειν, à segregando & congregando. Ad hanc quidam

a N. comment. in Mavil.
b Dialogo de Chrysopœia.
c Cedrenus in Annal. Suid. mox citand. li. de Osid. & Isid.
d Lib. 3. in Lunæ decretis.
e in Diocletian.
f Psal 105. 2.
g Job. 29. 63.

dam retulit illum Manilii versum *a Materiamque manu certâ duplicarier arte:* qui, quia de Alchimia & de Alchimicis dicere videtur, (quæ est Critica audacia) contra veterum codicum fidem, eum tollendum, ut spurium judicavit. utrumque malè. nam & Manilii versiculus est, & non de Chrysopæis, sed de Bractearis accipiendus, qui malleando aurum, in bracteas seu foliola tenuissima diducunt & dilatant, & sic superficiem adeò dilatam quasi duplicant. Alchimicè certè non tam duplicant manu, quàm igne.

a 4. Ast. 10.

2. Non statui autem de tota Chymicâ agere; quam ego artem, quà medicinæ adminiculatur, sanè laudo, & veneror; ut physiologiæ fœtum præstantissimum, inventricem auri potabilis, rei non minùs utilis ad sanandum, quàm ad alendum, ac quoad fieri potest, vitam prorogandam; spiritus enim subtilissimos ex metallis, gemmis, plantisque educens; quo subtiliora, hoc puriora; & quò puriora, hoc efficaciora remedia præbet; metalla depurat, segregat, perficit, lapides conflat, aquam elicit, ignem vegetat, & in igne vegetato, ac quasi perennato, specimen edit artis & efficacitatis suæ, in humanâ vitâ propagandâ. Mihi quidem dubium non est liquorem illum Olibii Maximi; cujus beneficio lucerna multis seculis conservata fuit ardens, Chymicum fuisse: de quo Bernardus Scardeonus, *b* scribit Patavii ante aliquot annos, urnam fictilem effossam his inscriptam versibus.

b in Hist. Patavina.

Plutoni sacrum munus ne attingite fures,
Ignotum est vobis hoc quod in orbe latet.
Namq; elemẽta gravi clausit digesta labore
Vase sub hoc modico Maximus Olibius.
Adsit fœcundo custos sibi copia cornu,
Ne pretium tanti depereat laticis.

Plutoni Deo divitiarum dedicavit hoc suæ artis specimen homo gentilis, divitias illi acceptas ferens, intra majorem illam urnam minor alia reperta: in hac duæ ampullæ adfabrè laboratæ, argentea una, aurea altera: purissimo quodam ambæ liquore plenæ; quo lucerna multis jam sæculis ardens conservata censebatur.

3. De solâ Chrysopœiâ statui dicere: quæ vel ex adspersis pauculi pulveris aurei ramentis, aurum multiplicat, vel ex uno auro verum aurum producit: nam quæ ex auro liquato tantumdem vel minùs auri producit, sed purgatius; ea nomen aurifactoriæ non meretur. Chrysopœiæ igitur originem quidam nobis valdè faciunt antiquam, qui præclaro Adami titulo libellum quendam insignem obtrudunt: ut & alii Moysis; & Mariæ sororis ejus, & Salomonis, & Hermetis Trismegisti, & Aristotelis, & Pythagoreorum quorumdam libros venditant: hæc enim omnia pro imposturis habenda duxerim, & otiosorum hominum somniis. Quid? an quia ab Adamo prima scientiarum principia, idcircò & de hac ille arte scripsit, quem de nullâ constat scripsisse? An, quia Moyses in omni Ægyptiorum sapientia excellens, idcircò & ipse, & soror ejus (miror Aaronem non additum & Beseleel) animum ad alchimiam excolendam adjecêre? An, quia Cabalistæ nugantur Chamum in arca Noacho patri suo

suo *libros de Magia naturali* furatum, quos Misraimo filio suo donaverit, idcircò inter illos etiam Chymici libri fuêre? sed Chamum scimus non philosophiæ naturalis, verum Magiæ Dæmoniacæ fuisse propagatorem *a*. Hermetis Trismegisti non pauci supersunt libri, quis quæso vel color tenuis in illis hujus artis? eruent opinor, qui Phaetontæo ausu eò detorserunt; quæ de Turri Babel, & quæ de terra promissionis SS. cõmemoravit; & quæ Salomon in *Ecclesiaste* de meretrice: mores ejus depingens, Spiritu sancto afflatus, scripsit, illi ad Chymices mysteria deflexerunt: qui ausi divitias, quas œconomicæ prudentiæ, & navigationi in Ophir, disertè acceptas refert Regum Historia; Salomonis alchimiæ adjudicare. In quos (ut mitissimè agam) nihil dicam aliud, quàm quod fatuis solemus, *sanam mentem* iis optandam. Minore longè periculo peccant, Aimar, Ranconetus & Cardanus, qui Sibyllæ vaticinium illud; ἐννέα γράμματ᾽ ἔχω. τετρασύλλαβός εἰμι νόει με. &c. ad Arsenicum, admirandi lapidis materiam transtulerunt; quasi quatuor syllabarum & novem litterarum vox alia nulla foret.

a in lib. I. q. 3.

4. Item qui *Pandore poculum* hoc esse contendunt, ab Hisiodo notatum: sed hi plures Epimetheos, ex sola spe reliquâ quam Prometheos, ex hoc grege fateatur oportet. Nec minus illi suaves, qui Sisyphium saxũ extollunt *b*, & propter hujus lapidis inventionem meruisse nomẽ, quasi *divina sapientis* autumnant: propter promiscuam in vulgus beneficii cõmunicationem, ad inferos detrusum semper revolubilis saxi subvectione damnatũ, homines præparcè avari. Liberaliores alii cum Suida *Colchis auratam pellem* advertunt; illud enim δέρας τὸ χρυσόμαλλον. Jasonis libros fuisse in mẽbranis arietinis descriptos, artis alchimicæ doctrinam aurifactoriam continentes. Addunt alii, hoc illud *aureum* fuisse *femur*, χρυσοῦν μηρὸν, juxta Laert. lib. 8. Ælian. var. hist. li. 2. Lucian. & alios, sive (ut corrigunt alii) χρυσοῦν ῥοῦν, *aureum flumen*, à Pythagora in Olympiis ostensum, quod tamen Origenes *eburneum* appellavit *libr. 6. contra Celsum.* Hoc illud esse apud Hippocratem mirabile & imprimis *sacrum terræ opus*; ex quo animantia, plantæ, alimenta, pharmaca, fortuna, & ipse Plutus profluant *c*. Hinc apparet quàm vetustam illi originem arti arcessant. Equidem opinor vetustam: sed certa testimonia antè ævum Caligulæ non comperio. Nam quæ dicta, mera sunt conjectanea nec magis certum, quod quidam probant ex Esdr. libr. 4. cap. 8. vers. 2. *Quomodo autem interrogabis terram & dicet tibi: quoniam dabit terram multam magis, unde fiat fictile, parvum autem pulverem unde aurum fit.* Hoc enim perspicuè non ad artem fusoriam, sed ad naturales metalli ex terræ pulvere productionem potest referri. Si tamen quis contenderet, ad materiam auri transmutatoriam pertinere; is sciat, neque infallibili se testimonio niti, quia liber iste apocryphus est: neque claro loco & aperto antiquitatem artis se probare.

b Sysiphi quasi σιόσοφος.

c Hippocra. in epist. de Crateia.

5. Cœpisse sub Caligula docet Plinius, *d* rationem ex auri pigmento aurum liquandi, sed mox desiisse. Foditur hoc in Syria auri colore, fragili lapidum speculari-

d Plinius.

cularium modo. Vim ejus magnam Caligula, auri quàm sanguinis non minùs avidus excoqui jussit: & planè fluxit aurum excellens, sed ita parvi ponderis, ut detrimentum sentiret, nec postea tentatum ab illo. Diuturnum postea scriptoribus silentium fuit. Usque ad Diocletianum siluêre. Nam Suidas auctor est, cum eò regnante Ægyptii res novas molirentur, cæde multorum illustrium virorum in ipso exordio hoc incendium sopitum fuisse: & conquisita tùm ibi veterum de argenti & auri fusione scripta, omnia tyranni jussu flammis tradita, ne ex illa arte ditati Ægyptii, pecuniis freti, Romanis in posterum rebellarent *a*. Aliquot annis postea Zozymus Græcus scriptor vixit, cujus de arte sacrâ, & Chrysopœiâ libri Manu Scripti asservantur in Regis Christianissimi Bibliothecâ Fontis belli: ubi & Blemmidæ liber de eadem Chrysopœiâ dicitur exstare. Hic ille Nicephorus Blemmidas est, qui sub Ducâ Imp. multa præclara philosophiæ monimenta edidit. Zozymo Græcum antiquiorem, non novi: ille Arabes omnes, qui circumferuntur ævo antecedit: fictitium Morienum (Eremitam Romanum figunt inepti Arabicè scribentem) & verum Geber, sive Gebrum Arabem: qui non inventor artis, ut putant Fallopius & Erastus: sed cultor & ornator præcipuus. Hæc de origine habui dicenda.

a Suidas in Diocletianum.

SECTIO II.

De artis alchimicæ in auro faciendo efficacitate.

1. Mirum quàm hic in contrarium funis contentiosus trahatur. cultores alchimiæ affirmativam adeò tuentur; ut & perfectius aurum suis se fornaculis fovere, & educere, quàm natura solita, contendant. Osores Chymicorum contra omnia hujusmodi, ut præstigias, ludibria, & meros jactatorum bombos opinantur. Equidem puto inter hæc extrema, ut fit, mediâ viâ tutissimè incedi. Itaque tres invenio sententias. *Prima* est, non posse aurum verum sic produci. *Secunda*, posse aurum quidem quasi verum, sed quod tamen pro vero, nec liceat vendere æquali pretio, quo verum venditur: nec liceat illud in medicinis exhibere. *Tertia*, perfectius & purius aurum sic fieri posse, quam quod in terræ visceribus gignitur.

Prima sententia est Tostati *in Exod. cap. 7. quæst.* 10. Ægid. Romani, *quodlib. 3. quæst.* 8. (qui Avicennam quoque pro se citat, sed malè. nam Avicen. verè censuit contrarium, & ex professo de hac arte scripsit) negârunt etiam Averr. *in lib. 1. de Generat.* Aponensis *differr.* 200. Sed & ipsemet Chymicus Paracelsus *lib. de philosoph.* & videtur id voluisse Bernardin. Gometius à Medis docto & salito opere de sale libr. 2. a. 20. secundæ editionis fol. 168. *Secunda sententia* (ut opinor) verè fuit D. Thomæ. nam licet, ubi noluit quæstionem decidere, ibi ex hypothesi tantum locutus fuerit *b*: tamen ubi absolutè & decisivè locutus, ibi apertè & clarè hanc sententiam tenuit: produci posse aurum, quoad externas qualitates, sed quod ad intrinsecam auri perfectionem non pertingat *c*: quod etiam Cajetano, *c* & reliquis Thomistis placuit postea citandis. *Tertia sententia*

b 22. qu. 77. a. 22. ad 1.

c in 2. sent. d. 7. qu. 3 art. 1. c ad d. a. 2.

tentia est omnium Chymicorum, & præterea Timonis *in libr. 3. Meteor. qu. ult.* Antonii Mirandulani *de singula. certam. lib.* 10. Marcelli Palingenii, Cardani, Lacinii, & aliorum, quam accuratè tuetur And. Libavius Syntaxi 2. libr. 1. singularium. *Quartam* his sententiam possemus addere Pyrrhoniam, & Academicam *Dubitantium*, qui fatentur sibi non satis liquere; quam puto verè communiorem esse hominum hujus ætatis. Ex nostris illam defendêre Benedict. Pererius, & Gregorius à Valencia; *a* nam de bonitate & perfectione alchimici auri dubitant: & suspicantur, nunquam ab ullo verum & perfectum aurum fuisse productum: & Valencia *b* quoque indicat studio & arte humanâ vel non posse, vel vix fieri posse. Quid dicemus? Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas.

a disp. de Magia.

b in 22. disp. 6. q. 13. punct. 2.

2. Axio I. *Nullis idoneis argumentis contra sentientes convincunt aurum verum per alchimiam fieri non posse.* Ad probationem hujus conclusionis sufficit onus probandi transferre in adversarium: quia est conclusio negativa: & adfirmanti esse impossibile; incumbit onus ostendendi, cur id sit impossibile, eò quod is contendat, se id idoneis argumentis posse convincere; quod nos negamus. Veruntamen sic potest conclusio probari: neque ex parte materiæ seu subjecti, neque ex parte modi repugnat naturæ talis metamorphosis. Non ex parte materiæ, nam illa est alterari, & corrumpi apta, & perduci etiam apta ad formam præstantiorem, & est capax formæ introducendæ. Non ex parte modi: quia modus est, per decoctionem naturalem ignis; qui decoctionem naturalem caloris naturalis proximè imitatur. Quid ergò desit? aut si quid horum, ostendatur. Ostendere conatur sequentibus argumentis, quæ sigillatim diluemus adfusâ solutione. *Primò* argumentantur ab artis ipsius incertitudine & dissensione artificum, quia chymici inter se nec conveniunt in modo loquendi, nec in modo operandi, nec de materia aut nomine sui lapidis.

3. Conveniunt, *beneficio lapidis* hanc transformationem tribuendam; sed hunc ipsum lapidem, quo appellent nomine, non conveniunt. Longum sit omnia Merculini, Trevisani, Faniani, Taliensis, Rosarii, & aliorum nomina congerere, quæ sunt significationis planè diversæ. Ex paucis cætera possunt dijudicare, vocant χρυσοσπερμὸν aquam vivam, aquam vitæ, quam siccam, lignum vitæ, sanguinem humanum, lac virginis, Mercurium philosophorum, draconem, corvum, laton elixir, medicinam morborum omnium, id de quo bibit non moritur, & similia partim ridicula, partim pugnantia, partim irreligiosa. Modos operandi diversissimos commiscuntur, & de eo inter se digladiantur, cum Brachesco certat Tauladanus, Villanovanum impugnat Trevisanus, alii alios, & invicem se fatuos ignorantesque nuncupant. Sed de lapidis materia fortè saltem consentiunt; nihil minus sunt, qui ferri scoriam, sunt qui salem, alumen, magnesiam, cadmiam, calcanthum, arsenicum exposcant: sunt qui obtrudant bufones, capillos, ovo-

rum putamina, menstruum fluorem, vel humanum sanguinem. *Respondeo*, tam diversis nominibus eandem rem significari, sed his usos Scriptores scientiæ occultandæ causâ, quam non voluêre passim intelligi, licuit sanè Ægyptis symbola sua adhibere, licuit Poetis per metaphoras & fabulas sapientiæ principia occulere, licuit Aristoteli se dictorum obscuritate, ut sæpius solet, atramento involvere; ipsæ sacræ litteræ in Parabolis loquuntur. cur culpas, si & hi diversis nominibus, lusêre? Si quid minus aptè, & feliciter, & piè, ignoscerem, vide, verba despice: nunquam rei veritatem, aut artis efficacitatem, ineptia aut infantia docentis potuit exstinguere. Deinde quid mirum hanc quoque artem habere suas compulsationes dissidentium; quibus nec Philosophiæ pars ulla, nec medicina, nec jurisprudentia, nec Scholastica Theologia noscitur carere? Dissentio illa de materia, vel verborum est & nominum, vel sanè fuit, cùm ars minùs culta & magis incognita: periti in sulphur & hydrargyrum consentiunt.

4. Probant postea SECUNDO naturam metallorum ab iis ignorari. *Primò*, quia censent illa vivere & nutriri, cum Cardano: vel superioris ordinis animam habere, verum valde reconditam, cum F. Georgio in Harmon. mundi. *Secundò*, quia lapides putant esse rejectamenta siderum (ut Paracelsus) metalla verò adipem & medullam lapidum; & proinde metalla, cœli esse præstantiora excrementa: *Tertiò*, quia unicam volunt esse perfectam speciem metalli, nempè aurum; cæteras esse tantùm rude & inchoatum aurum, de quo mox plura. *Quartò*, non habent perspectam auri sui causam efficientem, qui soli calori efficientiam tribuunt: quo tamen solo non potest auri substantia perfici. Oportet enim, ut sol aquæ substantiam primùm calore concoquat & commutet: Frigus deinde & siccitas terrena, faciant aquam concrescere. *Quintò*, de auri materia valdè discrepant. Gilgil vult esse cinerem ex terra genitum, & aquæ mistum: Braceschus vitriolum, plerique sulphur, & argentum vivum, nec deest, qui arsenicon addat: qua in re indaganda videntur, ut Umbri, indicium sagæ naris secuti, certum sanè, ut ad cervæ cunabula perducat: fallax in rerum essentiâ discernenda. Præterea quomodo possunt mixta resolvi in mixtum illud, ex quo proximè generata fuerunt? nonne priùs oportet resolvantur in corpora simplicia? igitur si, quod eorum est fundamentum, metalla in sulphur & hydrargyrum resolvuntur, certè hæc duo nequeunt esse propria metallorum materia. Hoc argumentum multas involvit quæstiones, quas si velim exactè discutere, non sectionis unius, sed libri opus integri futurum. Uno fortassis verbo præstiterit absolvere, ut hæc illis omnia largiamur, nihil aliud consequi, quàm Alchimicos sic opinantes non esse veros Philosophos, neque causas operationis suæ tenere, nec operari scientificè, sed duntaxat esse nudos flaturarios pyrotechnicos, mechanicos, & non philologos. nullo autem pacto consequitur, probandum quod erat, aurum ab illis confici non posse: non enim gladium non facit faber, quia quæ

 ferri

ferri natura, quæ gladii ad pugnam rotatio vibratioque sit accommodata, nescit: non aquam rosaceam minùs perfectam Chymicus elicit, qui cætera adhibet arte requisita, etiamsi rosæ essentiam, & vim ignis, & principia distillationis ignoret. Quid igitur, si qui naturam ignoret metalli, segregatione, congelationeque requisita, cæteris quoque omnibus peritè utatur, minusnè ad flatum compositionemque ejus, quàm ad alterius, nihil ad operationem effectumque amplius præter causarum cognitionem adjicientis, vis excoctrix ignium est effectura? Intelligentiæ igitur jam ignis particeps, qui unum & inter alium novit discrimen. Pone autem aliquem, qui optimè metallorum naturam noverit; huic certè nihil argumentatio hæc oberit, quoad auri productionem: poterit ergò produci ab aliquo.

5. Sufficerent ista: dicam tamen quid de singulis illis censeam. Vivere & nutriri metalla, ut animam habentia, vegetativam: id non admodum absurdum est, sed fateor verius, quod Aristoteles censuit *a*, nec lapides, nec fossilia hujusmodi vivere vel nutriri: excrescere autem, per adjectionem materiæ, decrescere per subtractionem ejusdem: cùm verò Plinius *b* & alii, dicunt ea concipi, parturire, vivere, senescere, mori, metaphorice tantùm loquuntur. sed de hoc plura Scaliger, Fallopiusque *c*. Volo cum illis liberaliter depacisci. Esto, non vivant metalla: quid inde? facilior profectò inanimæ rei in aliam inanimam, quam inanimatæ in animatam erit transmutatio.

a l. 2. magno moral.

b Pl. li. 36. cap. 18. & 19. Leo Baptist. Albertus l 2 de æd. fi. c. 9.

c Scalg. exercit. I. Fallopius l. 1 de metallis & fossil.

6. Paracelsistarum illas locutiones sanè non satis rectas, nec commodas, sed improprias & translatitias, nihil moror: loquuntur illi inquinatè, sentiunt perperam: eos non defendo: de re loquor, non vocabulis. Hoc unum verissimum puto, neque negari posse, plus humidi pinguis, & si vis plùs adiposi esse succi in metallis, quàm in lapidibus ac gemmis. hinc enim metalla ductilia & dilatabilia sunt, quod lapidibus ob ariditatem & siccitatem denegatum. Unicane species metalli sit, mox videbimus.

7. De auri efficiente causa, considerandum. puto longè plura requiri, ut ex terra, atque ut ita dicam, elementis ferè nudis primum corpus mixtum existat & coaguletur, quàm requirantur, ut ex mixto jam coagulato & existente aliud conficiatur mixtum, dumtaxat differens perfectione. Auri substantia, ex terræ pulvere & aquæ liquore, in venis cavernarum solo calore non potest perfici, sed frigiditas quoque & siccitas requiruntur; postquam verò jam semel metallum coaluit in metalli substantiam, jam ignis solus poterit supplere, quæ ad perficiendum commutandumque illud in alterius metalli qualitates erunt necessaria. quia qualitates illæ accidentariæ sunt, & quæ activitatis igneæ vim non exsuperant. Quod exemplo potest declarari. nam sandaracha naturalis non potest gigni citra frigus illud: sed postquam plumbum semel in terræ visceribus genitum fuit, si illi misceas acetum, cerussam conficies *d*: ut verò ex cerussa prodeat sandaracha, nullâ jam opus refrigeratione, sed sufficiet sola adustio, ut sandaracha fictitia seu sandyx Syricum nasca-

d Galen. l. 9. de simp. medicam. facul. Pl. li. 34. in fin. Vitruu. l. 7

tur *a*. Orichalcum quoque sine frigore ex ære, vitri pulvere, & calaminaris lapidis tinctura fit; solaque decoctione & percolatione per ignem indiget *b*: cùm tamen fossitium & naturale, si quod est hujusmodi, etiam frigus illud postularet. Quid, quod & *c* Plinius censuit, solo igne lapides in æs fundi, & ferrum gigni? Quid, quod & sola decoctione ferrum fit στόμωμα Græcorum *d*. seu *Challamisch* Hebræorum? quod nos hodie chalybem vocamus sive *aciariam*, veteres latini, *ferri nucleum*, quia proprio nomine destituebantur, nam chalybs illis idem, quòd ferrum in genere *e*. Neque in his alio frigore opus, quàm cùm omnia peregit ignis, ut tunc materia se ad naturale frigus recipere sinatur: vel aquæ injecta citiùs refrigeretur & induretur:

a Plin. l. 15 c. 6 Aetius li. 2. Amat. in Diosco. li. 5. enar. 63.
b Vide Pl. l. 33. c. 45. & Vannocium l. 1. pyrotechniæ c. 8. § חרמיש
c lib. 26. c. 17.
d Arist. l. 4 Meteor. Vannocius d l. 1. c. 7 Alb. Mag. li 2. de lapid. tra. 3.
e vide Hier. Magium l. 2. m. fel. c. 8.

8. Porrò quam subdunt de auri materia dissonantiam, obstrepit illa, non obtundit. cedo; quam illi esse volunt? quamcunque dixerint, ex hac etiam cætera metalla constare Philosophi chymici contendent: sic facilem fore ad aurum transitum. Sed doctiores conveniunt in unam sententiam: quam ego quoque sequor, & sic Aristotelem cum his Auctoribus conciliari posse puto. Non agitur nunc de materiâ remotissimâ, quæ est materia prima, quam eandem esse nemo addubitat: sed agitur, de materia secunda: quæ jam certis formis est imbuta, hæc rursus est, quædam remotior, & quædam propinquior. non enim statim ab ultima ad primam hic immediatus est transitus: capiamus ergò exempli gratia, aurum. hoc aurum materiam remotiorem habebit exhalationem quandam humectatam una ex parte (quæ materia liquida è quibusdam vocatur, vel aqua intrinsecus unctuosa, ab aliis unctuosum aqueum incorporatum, vel humidum liquidum) ex alia parte habebit terræ portionem crassam & viscosam: sic huic terræ aqua illa pinguis & aerea commista, corporatur in primam, (& ut sic vocem) elementarem auri materiam. hæc materia non est adhuc propria auri materia, sed est materia communis omnium metallorum, & etiam lapidum. etenim si plus habeat ariditatis, deficiente humiditate, fit lapis: si plus habeat pinguedinis humidæ, exit in metallum: & propter copiam hujus, humidi, nitidi, puri, ac solidi, splendida adeò ac nitida sunt metalla.

9. Et hæc est sententia Platonis & Aristotelis ac sequacium *f*. Neque huic sententiæ repugnant (meo judicio) eorum Chymicorum, qui Physica principia norunt & amplectuntur. (hoc est non Empyrici, sed Philosophi sunt) sententia. Tales enim facilè assentiuntur huic remoto principio metallorum omnium. Equidem mihi videtur negari non posse. Quæro enim, num argentum vivum & sulphur sic immediatè ex materia prima sint enata? si adfirmas, quæro qua dispositione præcedente hæc potiùs, quàm alia forma, sit introducta? si negas, immediatè prodiisse: quæro quæ præcesserit? non enim omni formâ potuit illa materia caruisse. Negandum itaque id non est: sed ulteriùs progrediendum, & post hanc materiam communem, adeò remotam, quærenda quædam materia propinquior. De hac est omnis disceptatio.

f Plato in Timæo, & ibi Procl. & Calchidius. Arist. l. 3. Meteori. in fi. Theophr. l. de lapid. Janus Lacinilius Minoritæ. l. 1. Chimica art. c. 13. Albert. l. 3. de reb. metal. tr. 1. c. 2. Contarien. l. 3. Philosp. c. 9. Georg. Agricol. de re Metal.

ptatio. Censuerim itaque illam materiam remotam, non subitò prætermissis mediis ab extremo ad extremum progredi, &, quod dici solet, per saltum promoveri: sed primò gigni imperfectiora quædam: & sic naturam progredi ad perfectiora. Ex illâ materiâ remotâ primùm gigni sulphur, & argentum vivum sive ὑδράργυρον: istud potissimum coalescere ex humido isto pingui & aereo (ideò adeò mobile est:) ex terræ verò pinguedine seu viscositate potissimum gigni sulphur. Sulphur illud postea in metalli generatione fungi vicem viri, ὑδράργυρον vicem fœminæ, uti volunt [a] Chymici: hoc parum refert, crediderim potiùs utrumque agere & pati in invicem, reactione. Nec convincit contrarium quorundam objectoi; nec in plerisque fodinis sulphuris, vel argenti vivi, inveniri aurum; nec in auri plerisque inveniri sulphur aut argentum vivum. Sufficit enim in quibusdã vestigia horum reperiri, ut pyrotechnici sæpè experti. Et, ut ex his gignuntur, tamquam ex materia; sic in hæc rursus metalla resolvi volunt chymici & hanc resolutionem odore probant, & gustu; se in materiâ resolutâ qualitates sulphuris & argenti vivi dictantes invenire. Quoniam verò hic agimus de accidentariis dumtaxat differentiis, quibus hæc inanimata dignoscuntur solis: frustrà objicitur *odora canum vis*. Non enim dicitur hæc resolvi in sulphur & hydrargyrum formale atque perfectum, sed in materiam quandam, quæ sulphuris & hydrargyri qualitates plerasque retinens, satis indicat formam præcessisse horum fossilium: sicut homo occisus cùm est, & jam cadaver ferè dissolutum corruptione, indicium facit fœtor, corpus illud carneum fuisse, aut quod similius, cùm salem vel saccarum in aliquod ferculum dissolvis, sapor indicat, substantiam illarum rerum condimenti hujus materiam fuisse: & odor aquæ distillatæ, satis apertè docet, quæ herbæ distillatæ fuerint, præterea non est necesse res omnes resolvi in proximam suam materiam: nec corpus resolvitur in semen: sed sufficit resolvi in materiam remotiorem, sive elementarem. Ad ultimum itaque argumenti membrum dicimus; metalla resolvi immediatè in illa sua principia, quando alterantur, & per alterationem desinũt videri talia metalla, & fiunt quid liquidum & aridum, retinens principiorum illorum qualitates multas; & cùm hoc fit, tunc quodammodo resolvuntur iterum in corpora simplicia seu elementaria, nempè in liquidum, humidum & terrreum pingue: sicut etiam paulatim, per varias alterationes pyrotechniæ, principalia illla proxima in istud vel illud metallum coaluerunt.

[a] Avicen. epist. ad Hazon. Geber. Lullius, & alii, vide Lacin. d. lib. 1.

10. Tertiò argumentantur: fundamenta Chymicorum, si penitùs inspiciantur, vel falsa esse, vel prorsùs dubia; & proponunt, ac impugnant sequentia: quibus sigillatim ac ordine solutiones adjungam. *Primum* ergo adferunt illud Rogerii Baconis [b], *licet natura potens sit, & mirabilis, tamen ars, utens natura pro instrumento potentior est virtute naturali.* Hoc ergo videtur esse falsum, tùm quia nihil potest ars humana, quod vires superet naturæ (quæ nihil est aliud, quàm ordinaria Dei in creaturis

[b] li. de mirabilibus potestat. artis & naturæ.

turis dispositio:) quare si quis effectus producitur, quia naturam rerum superet: ille non humanus, sed vel Divinus, vel prodigiosus est. tùm quia omnis ars mechanica naturæ, ut basi, insistit, & eā imitatur, nec suis potest conatibus operum naturæ perfectiones adæquare. Nam verissimè Fabius ita scripsit; *imitatio, quæ artis est propria, nunquam tam feliciter naturam exprimit: quin inter hanc & illam semper aliquid intersit, ipsaque veritas pluribus parasangis sua sequentem vestigia hypocrisin post se relinquat a*) qui neget jubendus agri lilia cum veris, Dedali volatum cum alitibus comparare, & cum Praxitelis aut Phidiæ caballo hostiles manus effugere. *Resp.* Comparationem naturæ & artis institui duobus modis posse. uno quidem precisè ac nudè sola cum sola conferendo, unumque alteri, sive utriusque potentiam, seorsim invicem & mutuò componendo, hoc si Baconus voluit, ut inde fornaculis suis ea tribuat, quæ naturæ denegata; fateor omni illum reprehensione dignissimum fuisse, & argumentum contrarium solidè probari. Altero verò modo possunt ista comparari, non præscindendo unum ab altero, sed extensivè, verbi gratia, artificium humanum cum ipsa natura; qua in comparatione, artificium præsupponit naturæ vim, plus autem tum posse artem natura subnixam & adjutam, quam possit natura sola, plurimis patet experientiis. sic enim naturalis operatio juvatur, acceleratur & perficitur per humanam industriam & artem: quod voluisse dumtaxat Rogerium ejus verba indicant, & verissimum est.

a lib. 3. inst. orat.

11. *Secundò* reprehendunt quod dicitur à Chymicis, unicum esse perfectum metallum, sive unicam metalli speciem (aurum) cætera metalla dumtaxat esse auri inchoationes: & ideò tam facilè metalla reliqua ad aurum, naturalem suam perfectionem, reduci; quam homo æger ad sanitatem, & ovum ad pullum: Hoc illi triplici ariete sibi, non tam quatere quàm subruere videntur: & ita mihi quoque aliquando visum: nunc maturiùs re perpensa, video illa ipsa, quæ tum attuli argumenta; ut obsessi solent, saccis laneis, arietis impetum infringere: posse commoda explicatione, exarmari, & enervari. Arietes isti tres erant triplici testitudine contecti. Primus petitur à definitione metalli, quam Geber, Petrus Bonus, & multi Chymici admittunt: *metallum, est corpus fossile; durum, & naturam suam servans, à malleo dilatabile.* Sed hæc tota definitio æquè convenit argento, & plumbo, ac auro, æque ergò sunt metalla, atque aurum. *Respond.* differentias rerum essentiales præter quam hominis, nobis esse ignotas: ideò nos cogi definitiones formare ab accidentariis differentiis, quæ possunt sæpè communes esse pluribus; quæ probabiliter videntur specie differre. veluti si definias canem, certè definias per proprietatem latratus, hyena tamen hunc imitatur, quæ canis non est: & sic totum istud congestum, canis est animal irrationale, quadrupes, velox, latrabile, conveniet etiam hyenæ, nam & illa erit animal irrationale, quadrupes, velox, latrabile. Nemo tamen inferat canis nomen hyenæ competere, vel hyenam æquè canem esse: sed potiùs

inferendum, quiddam in hyena reperiri, quod in cane sit perfectius. Sic dico definitionis hujusmodi accidentariæ conditiones in singulis metallis inventas, non convincere singula hæc quibus conveniunt metalli species esse. Nam hæc non est convenientia generis in substantia, sed duntaxat quasi generis in accidentibus. Specificæ namque differentiæ ab essentia rei sunt desumendæ. Quare ut adversarii probent à definitione, identitatem genericam; necesse est, priùs probent, vel simul, & consequenter probent, prætensarum specierum differentiam essentialem, vel quid ei quodammodò æquipollens; v.g. Homo & equus species sunt sub animalis genere, id probari nequit eo duntaxat, quòd animalis definitio, quæ tamen essentialis est, conveniat utrique (sic enim convenit Petro & Paulo, & tamen P. & P. specie non differunt) sed probari præterea debet, quia homo est rationis compos, equus non est. sic etiam quod Aquila & Leo differant specie, non probandum tantum eò, quod ratio generica illis competat, sed etiam, quia utriusque essentia diversa est, cùm unum sit volatile, aliud bestia seu gradiens. Sic igitur, non quia hæc definitio eadem quæ auro, competit argento: ideò hæc duo specie distinguuntur: sed sequitur solummodò ambo hæc metalla esse: argentum quidem imperfectè, quia potest perfici, aurum perfectissimè, quia nequit in metalli ratione perfici: Infanti juxta ac viro convenit hominis definitio, ut & vitulo ac bovi animalis; sed infans adhuc perfici & definitionis membra perfectiùs potest participare: non tamen infans & vir sunt hominis species: idem de aliis metallis, & auro statuendum, nam alia illa natura ad hoc instituit, ut queant ad auream perfectionem progredi.

12. Verùm hic novæ suboriuntur difficultates; novi scopuli assurgunt. dicat enim aliquis, hinc sequeretur: *Primò*, naturam sic sæpiùs à scopo suo aberrare, quàm finem suum consequi. quod convitium ferretur in Deum, Naturæ quoq; aberrationes de suis inferioribus, more specierum, non solent prædicari, quia natura non multiplicat rerum imperfectarũ individua, ut videmus, monstra sterilitatis damno multata. hæc autẽ metalla de suis individuis rectè prædicantur; ut argentum de hoc vel illo. *Respondeo*. Non aberrat à scopo suo natura, quia finis ejus est, rerum varietate hunc mundum ornare: & perfectiora vult esse rariora. fit autem hominũ avaritia, qui metalla effodiunt priusquam ad debitam perfectionem perveniant, ut minùs auri sit, quàm cæterorum metallorum. Sicuti quia vituli pleriq; occiduntur à lanionibus, idcircò pauciores boves existunt; si his parceretur, boves fierent; si illis abstineretur effodiendis, paulatim aurescerent. Enuntiandi verò ratio, quædam est specierum, sive generica; quædam verò merè accidentaria. Monstrorum de inferioribus attributiva enunciatio accidentaria, potest æquè locum habere, ac argenti, auri, &c. sicut enim dicas rectè, hoc vas est argentum, sic etiam rectè dicas, Gorgo, est monstrum; sphinx est monstrum: & sicut etiam dicas vasis hujus essentia est stannea, vel materia ejus est stannum: nihil

nihil prohibet quin verè dicas; pygmæus iste est monstrosus, vel substantia hujus pygmæi est monstrosa. Sed parum hæc ad rem quæ de prædicatione. Quia revera: non quicquid imperfectum adhuc est, eo nomine monstrosum est: maximè si aptum perfectionem suam recipere, pullus in ovo non est monstrosus, vitulus non est monstrosus, infans non est monstrosus, quia hic ad virum, ille ad bovem, ille ad gallinaceum tendit: etiam sunt potestate, quod actu futuri, idem de metallis ab auro dicunt Chymici. Sterilitate damnata sunt tantùm monstra perfectorum animantium; non insectorum, non inanimatorum. Atque ita ruit hæc replicatoria machina.

13. *Secundò* contendunt adversarii proximam metallorum omnium materiam eandem esse non posse, sed uniuscujusque speciei debere esse materiam proximam diversam, quod etiam nonnulli Chymici fatentur *a*, & probatur: quia diversæ specie formæ eandem specie materiam nequeunt informare: ut de anima humana & equina patet, quarum neutra corpus alterius apta est informare: videretur alioqui, vetus illud delirium stabiliri posse: *omnia ex omnibus*, sive *quodlibet ex quolibet gigni*: & sic, si remotæ materiæ sufficeret idenditas, posset unus Alchimicus alterum, in Apuleium illum, vel Lucianum auritum transformare. *Respond.* Animas animalium perfectorum requirere corpora organica, certis perfectè modis disposita: animas animalium imperfectorum, ipsas quoque; quia ex materia educuntur, requirere suam & propriam minùs tamem perfectam organorum corporis composituram, quæ compositura, sive (ut dicam) organizatio, de illius individui essentia est. Inanimas verò res dumtaxat censeo requirere, materiam illam communem, & præcipuè constantem partibus homogeneis, eisdem esse & perfectiùs dispositam, ad plumbi, stanni, argenti vel auri formam: quia formæ istæ, non ad composituræ vel organorum fabricam, sed ad qualitatum primarum majorem minoremve participationem, consequuntur. Si plus habeant terrenæ admixtionis, fient ferrum, æs, plumbum; si plus aerei liquidi, fient stannum argentum, aurum. Conatur quidem natura semper aurum producere: sed, cùm nequit eo mineralis decoctio pertingere, contenta est aliorum metallorum generatione pro modo virtutis & materiæ proximæ dispositione. Si non satis multum adsit sulphuris subtilis ac rubei, adsit tamen satis hydrargyri subtilis & albi: fiet argentum: si verò vis sulphuris excedat, & unctuosum illud liquidum omni sit ex parte probè defæcatum, produceret aurum.

a Richardus Angelic. in Correctorio, & Joan. Bracescus contra Tauladanum.

14. *Tertius illorum aries* erat. Nunquam conquiescere naturam, sponte sua: sed moveri & moliri donec perfectionem suam sit indepta: metalla verò hæc apparere omnibus, etiam præsente causâ efficiente, in venis suis conquiescere, nihil solicita, ut in aurum transformentur. licet enim centum annis illic permaneant non impedita, nunquam tamen magis illa aurescent, sed in suo statu permanebunt, ferrum, plumbum, [illegible]ntum. Si sic igitur quieta ja-

ta jacent, suam nacta sunt perfectioně. *Respondent* Chymici & bene respondent, nos hanc commutationem deprehendere non posse: sed cur nequeamus, incredibilem reddunt rationem: quod ad alterius metalli in aurum metamorphosin millenarium annorum tempus requiratur. Quis hoc illis definitum tempus revelavit: quis credat cùm ad cæterorum metallorum perfectionem, cursus viginti vel triginta sufficiant annorum? Major ergò in auro formando mora, sed non tot seculorum admittenda. Sicut autem herbarum & arborum incrementa non cernimus dum crescunt: sed crevisse deprehendimus: ita latens est alteratio hæc & commutatio Metallorum: quæ, non, dum fit, sed dum facta est; cerni potest: quod verò illam non cernimus, impatientia fecit & cupiditas, dum malunt homines præsens lucrum minùs capere, & quale est metallum effodere: quàm spem pretio redimere, & illam tam longinquam operiri transmutationem. Sed cur ad hanc, fornaculis & follibus suis se triennio pervenire posse Eanianus & alii gloriantur, si non nisi lustris aliquot exactis id potest natura? causam puto, quia in terræ venis plus liquidi humidi affluit, & calor quoq; agit leniter ac paulatim: hic in chrysollo, nihil affluit liquidi: quare quicquid resistit, & revocat cursum efficientis causæ, id faciliùs hic absumitur: ignis quoque est continuus, & non impeditus, & quantum potest urget. Præterea nonnunquam aliquid auri maturi & perfecti artifices admiscent, ut sic ars adjuvans naturam, causa sit velocius reliquum convertendi, ut notat Trevisanus, *libro de transmutat. metallor. ante medium.* Ex his apparet admodùm probabilem esse sententiam Callisthenis, Alberti Magni, & Chemicorum, unicam esse perfectam metalli speciem *a*. Sed pergam esse liberalis ac comis: esto specie differant metalla, quid tum? speciei (inquiunt) in speciem quæ non sit alteri subordinata immutatio impossibilis est naturæ. Nos mox non esse impossibilem ostendemus. Nec ad rem facit illud de subordinatione. Revera enim multorum commutatio ostenditur, quæ sic subordinata non sunt: & subordinatio ista eodem modo potest intelligi de plumbo & auro, stanno & argento: quo illi de his intelligunt, quæ in tertia sect. producemus.

a Alb. Magni li. 3. de metal. tract. 1. c. 7. Gobri, Rosarii Vannoccii. Biringuccii, & alior.

15. *Quartum argumentum est*, ars ista nequit veras gemmas transmutare in gemmas alias veras. ergò nec metalla potest in alia. *Respond.* gemmas, si quæ sint liquabiles, posse ad majorem fortassis redigi perfectionem: non tamen in alias diversæ speciei mutari posse, quia non potest ignis quemlibet inducere colorem: nec gemmæ ad gemmam ea cognatio est, quæ metalli ad metallum. Gemmæ verò pleræque vel potiùs omnes, quia lapidum ex genere sunt, etiam sunt illiquabiles: quia non habēt humidum unctuosum, ut metalla: sed aqueum, quod igne difflatur *b*.

Ultimò objiciunt, non dari causam sufficientem, quæ hoc operetur: cœlos enim naturaliter hæc metalla in venis producere per calorem, & frigus: non qua calor ille vel frigus qualitas tantùm est,

b Sic Alb. Magn. in 5. Metap.

est, sive calor aut frigus : sed quà est organum ac instrumentum cœlorum, in cujus virtute agit, hic verò nec frigus adesse in Chemica operatione: nec calorem operari ut instrumentum agentis principalis, quia hic non adest agens principale. *Respondeo*, de frigore jam diximus, de calore verò dico nunc agere, ut instrumentum ignis; & esse ejusdem speciei cum calore cœlesti seu elementari. Agens autem principale est semen auri ipsis metallis insitum: quod semen calore fovetur, & adolescit in aurum. Probatio verò hujus, non incumbit alia, quam ab experientia, ad quam alchimici solent provocare, solemus enim à posteriore probare vim seminis alicui rei infuisse, cum genitum ex eo aliquid & ex potentia ejus in actum deductum cernimus. Denique conclusio nostra duntaxat exigebat, nos ostendere naturæ rerum hanc non esse contrariam Chrysopœiam, neque id argumenta adversariorum convincere, quod puto sufficienter ostensum à nobis. Hæc de primo axiomate.

SECTIO III.

De eadem efficacitate.

SIt 2. axioma. *longè probabilius est, posse alchymicam artem finem suum consequi, & alia in aurum igne transmutare: quam non posse.* Dico esse *probabilius*, quia revera id non probatur apodictìcè, sed tantùm topicè, sic tamen, ut moraliter ferè convincant rationes: *Primum argumentum*, quo conclusio probatur, pendet ex supradictis, quia contraria negativa habet argumenta non concludentia, imò nec admodum urgentia. *Secundum*, quia multarum rerum causæ naturales nos latent, & potest hæc esse de illarum numero: multa quoque fiunt naturaliter, quæ quis, propter causarum ignorationem, si facta certò nesciat: vel neget facta, vel non facta naturaliter, contendat. *Tertium*, quia Magorum illa industria, quia mutarunt angues in virgas, & è converso: juxta D. Augustinum *a* naturalis mutatio fuit: mirabilior tamen est hac, de qua nos agimus. *Quartum*, quia calor ignis vim habet transformandi metalla per varias alterationes, liquationem, separationem, congregationem, & alias hujusmodi: sicut & calor nativus, cibum potest variè conformare, priusquam augeat & incrementum præbeat ipsi alito, nec minùs est miranda illa cibi, puta pomi, in carnem: quàm hydrargyri in aurum commutatio. Denique si singulas illas alterationes consideres: quas Chrysopœi requirunt, etiam qui plurimas: nullam invenias; quæ vices ignis in materiam dispositam agentis excedat. cedo enim quæ illarum? quod si singulis par, cur non successivè omnibus, cùm ejus vis non retundatur, suggestis semper novis fomentis?

a lib. 3. de Trinit.

2. Quintò, persuadere id debent intellectui non malè disposito, cùm variæ similes experientiæ, tùm plurimorum id se consecutos asserentium assertio, hoc posterius probabo sectione sequenti: prius verò probatur iis quæ fusè retulerunt Scaliger *b* & Benedict. Perer. *c* primùm ars potest gignere vespas, scarabæos crabronesque ex cadaveribus, & ex stercore animalium: immò & scorpiones, ex herba Basilico ritè posita & collo-

b exercit. 23.
c quæst. de alchim lib. de Magia.

collocata certis locis: sed viventia hæc sunt excellentiora metallis: poterit igitur & metalla. Dices in his hominem arte tantùm materiam materiæ apponere, cætera naturam per putrefactionem & calorem solis producere: Verum in nostro quoque casu manum tantùm homo adhibet, cætera calor ignis in materiâ efficit, &, quæ in ejus potentiâ latebantq; educit. 2. aurum ex auripigmento produci arte Plinius auctor est, ut diximus, si dicas auripigmentum venam esse auri sterilem ac inopem, hoc est, aurũ imperfectũm, ut ait Fabianus: *a* hoc, ut dicitur sine probatione, negari quoque potest. Nam plus videtur differre ab auro, quàm cuprum: nam cuprum metallis annumerandum, illud verò potiùs coloribus ac tincturis. 3. ex ovis *b* calore fornacis Cayri solent pulli educi, non secus quàm fotu matris: cur non & hic fornax suppleat uteri terræ vicem? si dicas, ovum natura ordinari ad pullum, & esse pullum potentiâ: contendunt alchimici idem esse plumbum auri respectu, imò & argenti; ideoque solere hæc metalla juxta invicem reperiri. Sanè Plinius dicit *c* venam plumbi, quæ vicina solet esse & contigua venæ argenti: vocari *galenam*. Sed & ovum quoque magis differt à pullo, quam inter se metalla. 4. Naturaliter videmus multos vermiculos mutari in volatilia, utpote muscas: & tamen reptile & volatile, plusquam specie distant. 5. ut natura producit salé, bitumen, & attramentum: sic etiam illa nobis artificum exhibet industria. Si dicas specie differre hæc ab illis: contra urgebo: cum easdem habeant qualitates (quod docet experientia) non magis differre, quàm pulli quos fornaces Cayri produxerunt, à pullis adpectoratis à matre. 6. Plinius auctor est triticum & siliginem in invicem commutata, dices, solis accidentibus ea differebãt, eademque fuisse specie? Galeni *d* quidem sententia videtur, sed multis id non probatur, esto tamen: hoc si verum, quid ad 7. Nam Theophrasto lolium quoque in triticum fuit mutatum: loliumne hoc silvestre triticum fuisse dicent? quo authore? scimus enim quid inter triticum & lolium intersit. 8. calchitim in misii naturam mutari, satis notum est, verisimilius etiam ea specie differre, quàm idem esse. 9. lapidescere ligna si in fontes certos incidant: nôrunt Arduennæ, & lignum sit caudexque, qui neget. Bene est non negant adversarii: Sed hanc dicent fortè commutationem in deterius, viventis nempè ligni, in lapidem vitæ expertem: mortem hanc esse quandam ligni, faciliùs res degenerare quam meliorentur. Uurgeo, etiam meliorari. nam in Scotia ex putridis navium fragmentis, & ex arborum fructu in mare deciduo (res est vulgo notissima, & probabitur libro sequ.) gignuntur anates. Si tam admirabilem effectum transmutationis aqua nobis exhibet: cur ignis efficacitati, cujus major longe vis est in agendo, malignè detrahimus? Herodotus etiam scribit platanum in oleam vertisse: & alii cadavera, in statuas salis, ***de quo plura dicam l. 2. q. 18. in fine.***

3. Denique notissimum est posse saltem dæmones producere per applicationẽ naturalium agentium, non modò res inanimas, sed & animalia imperfecta quæcumque ex putrefactione nascuntur:

a cap. 4. dic. lib. de re metallica.

b Scal. f.

c li. 33. c. 6.

d li. 2. ad Glaucum cap. 7.

tur: *a* multò igitur faciliùs poterit metallum unum, in aliud eadem applicatione commutari. quia longè minor est metallorum differentia, quam inanimis & animati. Sed Diabolus nullum hujusmodi effectum producere potest, qui naturæ vires superet: ut constat: alioqui posset vera edere miracula. ergò effectus hujusmodi naturæ vires non superat. Igitur potest fieri ut vel docente Diabolo, vel industria & studio tandem homo ad hanc cognitionem pertingat.

a Est Scoti Lycheti communis in 2. l. 7 rel. 8. & probab. li. seq. q. 14.

SECTIO IV.

An aliqua narratione constet aurum hac arte factum?

1. NUllum adversarii fortius telum intorquent, quàm ab experientia; cur igitur, inquiunt, nullus hactenus effectum consecutus? cur omnes oleum & operam perdidêre? nonne moraliter hinc colligimus, id esse impossibilibus annumerandum? 2. quia, quæcumque adferuntur experientiæ, nituntur testimoniis ipsorum chimicorũ, quibus minimè credendum: tùm quòd in causa propria; tùm quòd mendicitas & paupertas fidem detrahat, tùm quòd spe fascinati & imaginationis vehementi apprehensione putant esse aurum quod non est, ut ait Pontifex Joannes 22. *a*. 3. *b* quia possunt esse operationes, vel fraudulentæ & deceptoriæ, ut fuit Bragadini, Veneti Alchimia: qui in Bavaria supplicio affectus anno 1595. coram omnibus imposturam suam confessus fuit: se ex auri ramentis pulveribusque quos mixtos carbonario pulveri habebat, aurum suum liquasse. Quare cavendum ne lectorem decipiat deceptus ipse Villamontius, pertinaciter defendens, veram fuisse & sinceram Anton. Bragadini Chrysopœiam: cùm enim illa scriberet, nondum dies fraudem hujus Cyprii plani aperuerat. *Vide quæ de illo Villamontius itinerarii lib. 3. c. 28.* vel possunt esse prodigiosæ, dæmone faciente. 4. quia hanc artem nemo unquam calluit: quod patet, eò quod nemo se unquam dixit ultmum ejus effectum consecutum: nemo etiam verbis vel scriptis eam alios docere potuit. His illi pugnant.

b Extrav. spondent. de crimin. falsi c. 13.

2. Sit conclusio. *De facto aliquos hac arte verum aurum fecisse, videtur esse valde credibile.*

Probo, quia tot ea de re narrationes sunt diversorum, ut videatur procacis animi & perfrictæ frontis, nulli credere. adscribam quæ nunc mihi ad manum. Cælius Rhodiginus auctor est *c* suo tempore in Gallia quendam ex infima plebe hominem, mirè sagacem, modum excogitasse, quo chrysulcæ æquæ vi, ex metallo quolibet aurum secerneret: & addit tales artifices vocari *Chrysoplintas*, officinam verò *Chrysophisium*. De Arnoldo Villanovano referunt gravissimi Jurisconsulti, *d* eum virgulas aureas chemica arte produxisse, quas omium examini subjecerit in aula Pontificis, & ideò concludunt chemiam veram esse scientiam. Objiciunt, Arnoldum fuisse valdè suspectum familiaritatis cum dæmonibus: *e* & ideò vel dæmonem hoc verè fecisse, vel saltem verum aurum supposuisse. *Respon.* has esse malitiosas conjecturas. Si suspectus Arnoldus, quomodo non in Romana Curia, ubi assiduus erat, comprehensus, ut

c lib. 21. c. 13.
d Jo. Andr. in additium ad Specutitu de crim. falsi. Old. consi. 74. de sortil. Abb. in c. ex tuarum de sortil. & ibid. Bald. Joa. Platean. in l. 1. C. de argent. prec. quod in thesin fra lib. 10.
e Penna. Com. 30. ad 2. p. Direct. Eymerici q. 11.

ut maleficus, & castigatus, mera autem conjectura est, dæmonem verum aurum supposuisse. Alii dicunt examini subjecisse, hoc est, obtulisse: non verò quemquam veritatis periculum fecisse. primùm explicatio illa verbo non congruit, deindè quis credat illo offerēte aurum ad examen, neminē Romæ periculum fecisse, ego verò, indeq,uod non scribitur ab auctoribus illis falsum aurum deprehensum; probabilius crediderim experientiam Arnoldo suffragatam. Sanè id confirmat quod de ipsius cum Raymundo Lullio concertatione auctor Theatri humanæ vitæ tradidit, *a* Raymundum hunc Balearicum, hominem acutissimum, multis rationibus demonstrasse Villanovano artis hujus ἀδυναμίαν, tum Arnoldum disputandi pertæsum; quin potius, inquit, te sensu crastinâ convincam die: quæ cum illuxisset, metamorphosim illi oculatâ exhibuit fide: qua ille motus, hanc ipse artem amplexus, multa de eadem scripsit opuscula, ante annos fermè 250. De hoc Lullio scribit quidam nostri temporis medicus: non alchimista, *b* *Hunc ego inquirendo comperio apud Anglos, re quidem verâ præstitisse, quod suis libris profitetur: & in arce Londini, jussu Regis probatissimum aurum confecisse: mihique genus nummi ostensum est, quod adhuc appellant Nobile Raymundi, auri scilicet puri & obryzi, summaque indicaturæ.*) Idem auctor Thesauri, hoc etiam narrat de Bernardo Trevisano; eum cum initio frustra magnas opes in hac Chrysoplyntica prodegisset; tandem accuratiore studio consecutum, ut biennio artem in opus, spem in rem deduceret. Hieronym. Cardanus testatur, *c* Antonium pharmacopolam Tarvisinum, coram And. Gritto Duce, & præcipuis patriciis Venetis, argentum vivum in aurum commutasse, & ejus operis quædam adhuc exstare vestigia. Hoc Julius Scaliger, in contradictoria exercitatione, eludit potiùs, quàm dissolvit, dicens; si hoc verum aurum fuisset, Venetos eum fuisse coacturos, Reipublicæ operam hanc navare, vel artificium indicare. Quis enim Scaligero indicavit, Tarvisinum eis non indicasse? sanè crediderim Venetos, vel incerti eventus spem contempsisse, vel præstigiis effectum adscripsisse. Tu Lector, ne idem sentias, accipe testimonium aliud ejusdem rei, ut in Cardani & Aragosii fide, hoc experimentum stet. Guilhelmus iste Aragosius, vir philosophiæ & medicinæ apprimè peritus, studiorum causâ degebat Patavii: semel, anno 1550. Venetias excurrit, & honoris causâ Hectorem Ausonium, mathesis & medicinæ laude clarum, invisit: ibi cum intra alia Alchimicæ aurificæ mentio fieret, eamque Guilhelmus solidis, ut ipsi tum videbatur, argumentis subrueret: *Ausonius in sequentem diem conventum indixit, eoque tres patricios Venetos, è nobilissima Corneliorum gente adductos: ex eo auro, quod Tarvisinus spectantibus patribus, hoc est, celeriter, non magna interposita mora, momento fecisset, confectos annulos spectandos contrectandosque exhibere curavit. Ipse deinceps Arogosius Tarvisium excurrens historiam facti didicit. Narrabat ille à Gallo quodam, Argosio faciesimillimo, domi sua per aliquot menses hospitaliter accepto, eum se pulverem honoru lo-*

a vol. 20. lib. 3. adit. Basileensis in Coloniensi vide Indicem.

b R. C. in Nomenclatore insignium scrip.

c Opere de subtilitat. lib. de metallis.

rarii loco accepisse, sed ut in eo tamquam arcano uteretur. Se verò non tam privati commodi, quàm publicæ fidei erga Rempublicam Venetam studio, eo inscio, Venetias navigasse, rem Patribus indicasse: specimen artis exhibuisse: privatim quoque in Corneliorum ædibus non semel. Interea verò Gallum illum insalutatis omnibus discessisse, neque se quidquam de eo amplius rescire potuisse a. Vides causam cur Veneti non urserint Tarvisinum, & quam inanis illa magni viri, sed sæpè iniqui Cardanomastigis, suspicio.

a Thesau. vitæ hom sic. Omitto quod de se similia Fernelius test atur lib. de abd. rer. caus.

3. Fortassis eadem arte apud Cedrenum ille frenum aureum consecrat, quod Anastasio Imperatori obtulit: sed videtur iste præstigiator potiùs fuisse quam Chymista, post primam operis hujus editionem incidi in librum And. Libavi medici, qui *p. 1. singularium*, *Syntaxi 11. de re metallica*, plura testimonia retulit.

4. Nunc ad objectiones respondeamus. Ad primum; multos ego commemoravi, quos non Chemici tantùm, sed & medici & J. C. gravissimi testantur rem ipsam factam exhibuisse, Arnoldum, Lullium, Tarvisinum. Et hodie nominare possem, quos novi viros graves, in dignitate positos, & Deum timentes; qui de se ipsis idem profitentur. Quos mentiri, vel imposturis, aut præstigiis, aut dæmoniacis artibus uti, nunquam in animum meum possim inducere: & sint injuriis viris honestissimis, qui queant id suspicari. Ad 2. dico. Pont. loqui de gregalibus, sive fece illa Chemicorum, qui lucrum captant, & aviditate pecuniæ in præceps ruunt, non de iis qui honestam inde rerum naturæ cognitionem dumtaxat petunt. Nec verum est, nullos nisi mendicos vel pauperes huic studio incumbere; quod Principes viri multi non fugiunt, nec etiam paupertas omnis à testimonio arcet: sed tantùm, quam vilitas aut vitiositas vitæ dehonestat. Phocion pauper erat: plus illi tamen injurato, quam jurato Paridi credidissem. Testimonium in propria causa rejicitur, sed hic testimonium dixêre scriptores, qui non erant Alchimistæ, acceperant illi quidem hoc ab Alchimistis; sed alchimici dicta sua factis probarant. Nec sanè domesticum testimonium, ut nec alia alias inidonea, rejiciuntur, quando aliundè testimonia habere non queunt b. Et quæso, unde hic initium historiæ haberi potuit, nisi ex ipsorum artificum dictis & relatione? Ad 3. posse aliquando esse tales, & fuisse: hinc tamen non sequi, nullas non fuisse tales. Ad 4. multos hanc artem verbis scriptisque prodidisse, & hodie tam tenere, & alios docere, si qui contingant in praxi errores, nihil mirum: quia facilè peccatur in iis, quæ ab ignis operatione dependent. Nec ullius artificis est, in iis, quæ ab activitate extrinseci agentis naturalis pendent, securum semper effectum spondere. Nec ulla quoque ars alia, in qua quis mente sanâ perfectionis ultimum apicem se consecutum asseveret, semper aliquid discendum superest: neque huic arti peculiare, quod opponitur.

b Petr. Gerar. sing. 300. Hippol. sing. 71.

***

L QUÆ-

QUÆSTIO II.

An Chrysopœia habenda ex numero artium ingenuarum, an mechanicis annumeranda?

1. FAcilis est decisio; *nihil in ea mechanicum esse præter ipsam operationem, & igniariam illam applicationem: Theoricam verò sive speculationē artis ipsius physiologiæ, in remotißimis latebris latentem, æquè ingenuam, æquè scientificam esse natura sua, quam sit physica: cujus est portio non ignobilis: aut medicina, cui subservit & ancillatur: eoq; nomine acromaticis & epopticis disciplinis aunumerandum.*

2. Si verò consideres ipsos Alchimistas, quidam illorum meri sunt mechanici, & flaturarii, ac ciniflones: quidam verò philosophorum nomen honestum in primis ac laudabile, jure suo sibi vendicant. Etsi enim omnis Alchimista ingenio simul ac manu utatur: tamen id omni mechanico artifici commune est, & manus præcipuam operis partem in illis vendicat: qui, principia causasque artis ignorantes, nec certum in rebus præparandis usum, juxta præcepta congrua & scientifica adhibentes, tempus & carbones absumunt; fuliginosi itaque & merè mechanici dicendi sunt, sed qui in oleis, & aquis, & gummis, & auro extrahendo, causas & præcepta artis norunt: quibus freti effectum sibi pollicentur: si, etsi manum ingenio, & operationem speculationi adjungant: non mechanici, sed philosophi dicendi: operatio enim illa, & manuum auxilium, accidentaria sunt scientiæ: ut in medico, & chirurgo satis est manifestum.

QUÆSTIO III.

Ad quam magiæ speciem pertineat Chrysopœia?

1. ÆQuè expeditum est respondere huic quæstioni. *Si alchimicus effectus verus non est*, quia falsum est aut apparens duntaxat aurum, *pertinet ad magiam præstigiatricem*, *si verus est effectus, tunc aut fit ope dæmonis, & pertinet ad Dæmoniacam*: verum effectum voco, quando aurum verum quis consequitur: hoc autem potest fieri dupliciter, vel verâ transmutatione, vel suppositione: quando hoc facit dæmon, potest etiam reduci hoc factum ad præstigiatricem: quando illud, non nisi, ut dixi, ad dæmoniacam. *Si verò verum aurum, sine ope dæmonis homo extrahit pyrotechnia sua, tunc alchimia pertinet secundum se & propriè ad Magiam naturalem: per accidens ad artificiosam.* Nam, qui a ad supernaturalem referunt, propter cœlorum influxus: illi meo judicio falluntur: nihil enim hic cernitur ut ostensum, quod natuaæ vires excedat.

a Arogosius & Svinger.

2. *Naturalis ergo alchimiæ exempla*, jam nonnulla proposui.

3. Dæmoniacæ refert unum auctor dæmonomaniæ: b se ex Guilhelmo Constantino, famoso alchimico, audivisse, socios ipsius, cùm perdiu flantibus, spes speciesve auri ostenderetur nulla, consilium à Diabolo petiisse, ritene operarentur, & optatum finem contingerent: an in aliquo peccatum ab ipsis esset, quod metallum arceret expetitum. Diabolum (ut solet) latebrosum dedisse responsum: quàm breve, tàm ambiguum: *Laborate, laborate.* hoc illos

b Supra qu. 1 sect. ult.

pro

pro secunda pollicitatione arreptum mirè animasse: ergò perrexisse inflando, & fornaculis continuandis, idque adeò strenuè, ut in nihilum cuncta redegerint: parati nihilominus pergere, & ad imum cunctam rem decoquere, & pro philosophico lapide bona cuncta dilapidare: nisi misertus dementiæ Constantinus suggessisset, morem hunc esse dæmonis ut decipiat amphibologia significati: cùm laborare jussit, hoc voluisse desisterent ab irrito conatu, & ad honestum opificium aliquod se transferrent, in quo certiùs operæ pretium cerneretur, sic ille. Sed alii paulò aliter narrant, idque se ex ore Natalis, qui Constantini socius fuit, accepisse, bonâ fide, scribunt: hos operarios auri avidos familiarem paredrum sub specie unius nymphæ excivisse, & sacro carmine lapidis confectionem ab eo postulasse, dæmonem jussisse, uti ex sex metalli (ut dicunt) anisatis, hoc est, æquali proportione, & hydrargyri certâ mole mixtis, malagma componerent, cùm itaq; hoc igni imposuissent, ecce tibi, fraudis minister, catus ille Mercurius, more grandinis cum tonitru metalla hucilluc disjicit, & spem simul eorum: cahinante lusus cacodæmone. Illi abactià chrysollo, non à furore: rursus magistellum adeunt, expostulant primum de injuria: deinceps supplices fiunt, & ut nunc saltem, meliore fide, quid agendum doceat, pergunt observare, demum ille nihil aliud retulit quàm, *strenue laborate.*

4. Deceptorii effectus duæ Historiæ occurrunt, prior præstigatorius Diabolicus: posterior ad deceptorios & emunctorios per humanam calliditatem pertinet. Priorem sic narrat Cedrenus: *Quidam ex eorum numero, qui Chemicam artem profitentur, callidus hominum oculos impostura præstringere, argentariis aliisque obtulit manus pedesq; statuarum, & alia aurea, dicens se thesaurum reperisse, multosque ita deceptos ad paupertatem redegit. Famâ vulgata captus, & ad Anastasium perductus, frenum equi ex solido auro conflatum ac margaritis consertum obtulit. Sed Imperator, freno accepto:* Ut omnes, *inquit*, fefelleris, me profectò non decipies: *statimque hominem, in castellum quoddam relegavit, in quo tandem periit.* nimirum hæc aurea, nihil erant nisi per magiam omnia facta oculorum ludibria. Posteriorem describit Jeremias Mederus *in Acromat. Chymistas duos societatem initam pacto firmasse, ut alter Chrysopœia certissimam artem se tenere profiteretur, alter rhizotomum ageret, seu agyrtam empyricum, & inter cetera scobem auri atro infectam colore, pro lunaria pulvere venderet. Ernestus Badensis Marchio mirè deditus erat pyrotechniæ, hunc ergò prior ille adit, & circumvenit, aureos montes pollicitus, & patria divitis Crœsi, parantur omnia, & jam ille, cætera belle,* inquit: *unum dumtaxat opus. Resch. vocant (Hebræa voce) hujus pulveres faciles inventu, apud quemvis pharmacopæum, vel rhizotomum. Marchio puerum mittit:* commodum *in palatii aditu ille alter merces suas exposuerat: & ut solent hoc genus, nihil deesse stentorea voce prædicabat. Adit eum Principis puer. Ille* Resch *expromit de pixidula fumosa, & pro solido appendit, quasi quid foret obvium ac* con-

cōculcatū, addit superpondium. Puer Domino refert. impostor eum pulverem inspergit hydrargyro, & aurum verum producit, sed quod liquatum ex pulvere; fit examen, verum aurum deprehenditur. Marchioni res mirè grata, & ipse in magistrū beneficus ac gratus probè donatum dimittit, Chrysopœiam pergit urgere: feliciter, quamdiu Resch *duravit: ubi ejus residuum parum fuit: undique conquiri jussit auriprolificam hanc materiam. Negabant omnes se, quis pulvis,* Resch *diceretur, audisse vel didicisse unquam, itaque Marchio quod supererat igne solùm liquat, & auri scobem, imposturamque simul deprehendit*, æquè lepidum est quod narrat probè compertum Gomes à Medis lib. 2. de sale, his verbis: *Siquidem superioribus annis dum agerem Lutetiæ aderat unà etiam studiosus quidam, quisquis ille fuerit, satis mihi notus, jamque constantis ætatis homo, atque in omni re, & scientia doctißimus, experientissimusque, sed qui ingenio esset ad fingendum acriore: ad persuadendum verò quam par fuit subtiliore. Et qui variis, tametsi negotiis implicitus, Chymica tamen arte, quam occultè exercebat, mirè delectarentur. Is puero Francisco Gallorum Regi familiaris valdè gratus atque in oculis erat; ac, quo tempore diuturnum illud & exitiale bellum apud Belgas, anno 1542. ab eodem Francisco commotum, à Carolo quinto Cæsare confirmatus vigebat, è Gallia ille in Belgas profectus est, atque Hispanum se simulans idiomate confisus, Lovanium primò, quò ipse paulò antea ejusdem causa belli è Lutetia pulsus me receperam: deinde Antverpiam se contulit, ubi domunculam conduxit, in eaque fornacem cum reliquis instrumentis Chymicis secretò construxit: jamque convocatis amicis, atque imprimis quatuor ditissimis sibi notis Hispanis mercatoribus: horum in negotiando tarditatem exprobare, atque ad majora eo, compendia excitare cœpit. Esse quippe sibi artem professus est, qua brevi ac compendio, sineque periculo, & navigatione, ditari ipsi amplissimè, atque vel Midæ, Cræsique divitias nullo negotio superare possent. Idque ad oculum prompto se monstraturum experimento, si auri sibi nummi quindecim, boni, probatique ponderis præberentur. At illi protinùs totidem libentißimè erogarunt. Itaque acceptis ille nummis, unum quemvis ex mercatorum pedissequis ad se accersiri jubet: cui intranti, duobus tantùm regalibus impensis: vade, inquit, in domum, quæ prima occurrat pharmacopolæ, à quo pete lapidem, qui Onastros appellatur, qui tametsi vilioris sit pretii, tamen ut emas citius, totum impende. Quo abeunte heus, ait, ne longam nobis moram facias, ito recta ad eum, qui è regione portæ majoris templi consistit, vidi quidem hesterno die ejuscemodi lapides prostare apud hunc longè præstantiores, quàm alibi. Astutè namque ille rem omnem, ac perquàm cautè pervenerat. Nam massam quidem auream triginta pondo auri probatißimi coegerat, eamque in modum lapidis compactam, variis appingi fecerat, atque circumvestiri coloribus: quam eidem noto sibi pharmacopolæ, fortè doli conscio, lucrique participi, commendarat: data tessera, ut cuicumque petenti Onastrum lapidem quantulocumque oblato pretio exhiberet: unde occurrenti pedissequo lapis est datus:*

atque ad manus Archichymistæ (dignus est enim hoc titulo) perlatus. Tum ille lapidem ostentans, ac sesquipedalia de corba proferens, jubet accendi fornacem, ollas educi, instrumenta apponi, quin lapidem inungere, lavareque cœpit. Demum oblatos sibi aureos dentibus premebat, post malleolis tundens, cum quadam tacita verborum interjectione, in ollam immittebat. Quibus rebus Spectatorum oculos in se, non intentos modò: sed quasi colligatos tenebat. Ex quo illi, cæca duce charitia, lapidem curiosè lustrare oculis, summopere admirari, spe simul & exspectatione accendi, hortarique se invicem, neque cunctandum experimentum succlamabant. Tandem commistis aureo cum lapide aureis quoque nummis, universa educta massa, excretisque per ignem coloribus, jam non lapidem, sed aurum purum putum ipse referebat. Qua illicò per duos ex Mercatoribus ad aurifices delata est, eaque probata satis triplum haberi inventa est ex auro purissimo, atque æstimatione primo. Quo nuntio allato domum, atque occluso post se ostio: mira omnes exultare lætitia, ac triumphare gaudio expetunt. Quare mutuò se imprimis jurejurando astringentes, ne cuiquam hominum hoc tantum arcanum retegerent: protinus experimentum, quod plusquam pro comperto habebant, non denis amplius, centenisve, sed millenis, & eò plus aureis iterandum censuerunt. Jamque se totos Archichymistæ, tamquam alteri Plutoni pecuniarum Deo, devoventes, precibus ab eo petierunt, ut millenis ab unoquoque oblatis aureis experimentum geminaret: nam si succederet, jam non per chiliadas, sed myriades ipsum deinde experturum. Quibus ille lentè, atque grandioribus quàm antea verbis respondens, tandem annuit: atque sub crepusculo vespertino ad se nummos adduci jussit: fuêreque ad ipsum profectò quatuor aureorum millia allata: nam testimonio mihi sunt, qui adnumerarunt. Quos ille accipiens: atque ad præparandos eos integrum dari sibi diem petens, Mercatores dimisit: statimque sub ipso noctis conticinio admissis equis, quos præparari jusserat, quàm celerrimè se in Galliam intulit, atque Lutetiam tandem tutus pervenit.) Hæc ille: finis non foret scribendi, si quæ singulis diebus talia contingunt, vellem persequi. Utilius erit, quod reliquum est, & ad animæ salutem spectat, discutere.

QUÆSTIO IV.

Licitane, an illicita sit alchimia?

PRohibitam censuit Angelus de Clavasio *a*, sed id nullo jure probat, verùm rationibus dumtaxat, P. Valencia eò inclinat, ut saltem ratione circumstantiarum sit illicita & perniciosa: idem P. Pererius censuit: uterque locis antè citatis. Licitam verò nec ullo jure prohibitam, imò & inter artes metallarias à jure civili receptam, communis est sententia juris interpretum *b*. Pedetentim progrediendum: nam facilis hic in via lubrica, lapsus.

2. Prima Conclusio. *Nullo jure in foro fori hac ars videtur prohibita, ut non liceat eam exercere, ex defensione juris positivi.* Quoad jus civile & commune Romanorum (de communi enim jure nunc

a in verb. Alchimia.
b Oldradi Joan. And Abbat. & Baldi locis su. cit. q. 1. sect. 4. Alberici. de Rosat. in ver. alchimia Guido. Papæ decis. 388. Fabiani tr. de empt. & vendi. q. 5. Zancrini. cap. extra. de accusat. Thomæ Arsoncini, quodam de hac re consilio.

nunc loquor, non de particularibus locorum statutis, vel regnorum sanctionibus) res est expedita: nec ulla constitutio talis reperitur. Quo ad jus Canonicum, videntur obstare duo Canones, nempè, *cap. Episcopi 26. quæst. 6. & cap. spondent in Extravagant. commun. libr. 5. de crimin. falsi.* Sed, si benè consideres, neuter canon convincit intentum. Nam *d. c. Episcopi* tantummodo damnat eos qui credunt personarum transmutationem in varias ferarum species fieri: quod & ratio docet addita: *si quidem* (ait) *Satanas transformat se in varias species ferarum.*) Non est igitur cur ad quamlibet speciei in speciem transmutationem canon extendatur. Et licet eò extenderetur, dicerent Alchimici se non credere hanc à dæmone, sed à natura fieri metamorphosim: nec eam esse veræ ac perfectæ speciei, in aliā perfectam speciem, sed imperfecti & inchoati in suaā perfectionē. Fortiùs stringit alterū *c. Spondent* nā illud disertè alchimiā prohibet, & infamiæ carcerisque pœnam præfigit, Clericos etiam possessis beneficiis privat, & ad capienda reddit inhabiles. Respondet Arsoncinus, Pontificem egisse tantum de iis, qui Sophisticè transmutationem confingunt: tamen Canonis verba satis clare indicant censuisse Joan. 22. nullum à quoquam eorum verum aurum fieri, & ideò omnes pro impostoribus habuisse; sic enim verbo tenus habet sanctio, *Spondent, quas non exhibent, divitias pauperes alchimistæ: pariter, qui se sapientes existimant, in foveam incidunt quam fecerunt. Nam haud dubiè hujus artis alchimiæ Professores alterutrum se ludificant: cùm suæ ignorantiæ conscii eos, qui supra ipsos aliquid hujusmodi dixerint, admirentur: quibus cùm veritas quæsita non suppetat, diem cernunt, facultates exhauriunt, iidemque verbis dissimulant falsitatem, ut tandem, quod non est in rerum natura, esse verum aurum vel argentum Sophistica transmutatione confingant: eoque interdum eorum temeritas damnata & damnanda progreditur, ut* (*) *fidis metallis cudant publicæ monetæ characteres fidis oculis, & non alias alchimicum fornacis ignem vulgum ignorantem eludant. Hæc igitur perpetuis volentes exulare temporibus, hac edictali cōstitutione sancimus: ut quicunque hujusmodi aurum vel argentum fecerint, vel fieri securo facto mandaverint, vel ab hoc scienter (dum id fieret) facientibus ministraverint, aut scienter, vel argento, vel auro usi fuerint vendendo vel dando in solutū: verum tanti ponderis aurum vel argentum pœnæ nomine inferre cogantur in publicum pauperibus erogandum, quantum alchimicum existat, circa quod eos aliquo prædictorum modorum legitimè constiterit deliquisse: facientibus nihilominus aurum vel argentum alchimicum, aut ipso ut præmittitur scienter utentibus perpetuæ infamiæ nota respersis. Quod si ad præfatam pœnam pecuniariam exsolvendam relinquentium ipsorum facultates non sufficiant, poterit discreti moderatio judicis, pœnam hanc in aliam (puta carceris vel alteram juxta qualitatem negotii, personarum differentiam, aliasque attendendo circumstantias) commutare. illos verò, &c.* Subdit pœnam in eos qui alchimica materia abutuntur ad monetarum adulterationem, de quibus est ejusdem Pont. constitutio

(* Sic legitur in editione etiam Plautiniana & Romana, sed depravate ac mutilè. Valentia conc. legent. *fictis* facili mutatione. Sed adhuc reliqua mendosa manent.)

stitutio alia, in *capit. prodigens extravag. singular. titul. de crimine falsi.* Ad hunc Canonē duplex mihi occurrit responsio, una eum non fuisse usu receptum, vel non usu abolitum. Nam postea hæc ars in ipsa adhuc urbe viguit maximè, vix cêntum annis postea, sub Leone X. nam illi Aurelius Augurellus egregius Poeta librum suum *de Chrysopœia* dedicavit: Qui inter cetera illud nimis jactanter, de Philosophico suo lapide.

Ipsius ut tenui projectâ parte per undas.
Æquoris argentum si vivum tum foret æquor,
Omne vel immensum verti mare posset in aurum.

Pici quoque Mirandulani circumfertur liber hac de re titulo *De auro conficiendo:* nec hujusmodi in Italia libri ex illo tempore vetitæ lectionis unquam fuêre. *Altera* Canonem ex hypothesi procedere (aurum omne alchimicum esse falsum) & ideò damnari tantum, qui falsum cudant: idque ad lucrum: nempè, ut utantur in contractibus & solutionibus (quod claré indicat textus) ideò non damnantur hoc capite, qui verum aurum producunt, & arti vacant animi dumtaxt causâ, nolentes in commerciis aut solutionibus hâc arte uti. Quare non ars, quæ ritè instituitur, & exercetur: sed artis abusus damnaretur. Sit igitur

3. Secunda conclusio; *In foro conscientiæ non promiscuè, sed cum delectu ars hæc permissa: imò plerisque, ut periculosa, sic illicita censenda.* Hanc conclusionem optimè probant argumenta Angeli & Auctorum primæ sententiæ, contra præcedentem verò vim habent nullam. Notandum quoque, quicquid illiciti est, id non ex artis natura (quæ in se mala non est, imò, quatenus ars est, & scientias imitatur, secundùm se bona est, ut & cæteræ speculativæ cognitiones) proficisci, sed à vitio circumstantiarum, quæ ut plurimum in hac operatione inveniuntur. Hæ si desint, non video quid reprehendi queat: sed quia vix unquam desunt omnes, rarò fit ut alicujus ratione non adsit vitium & peccatum. Ideò dixi, *plerisque pernitiosam & illicitam censendam.* Sed quæ istæ circumstantiæ? præcipuæ & capita cæterarum, quatuor: finis, modi, temporis & personæ.

4. *Si finis sit lucrum, & avaritia: illicita est,* quia lucrum ex hac arte est illicitum, non enim licet hoc auro uti ad commercia contractusve, ut statuit Joan. 22. Intellige, si pro vero auro quis uti vellet, nam hoc illicitum contendunt communiter DD. de hac re scribentes [a]: & meritò, nam aurum istud vel nunquam habet proprietates omnes veri auri, vel id adeò rarò contingit, ut censendum sit non contingere, quare tam verisimili causâ dubitandi existente, non licet in commercium deducere ut verum aurum: vendi tamen posse pro auro alchimico; & juxta æstimationem peritorum aurifabrorum, nemo DD. illorum negat, neque negandum est. Non licet etiam id facere, ut in medicamentis quis eo utatur: nam propter rationem jam memoratam, nec veri auri vires salutares habere, nec noxiis qualitatibus, ab igne carbonario & vene-

[a] Sic D. Thom. in 2. d. 7 q. 3. art. 1. & 22 q. 77. art. 2. ad 11. & ib. Cajet. 5. lu. & Funus in S. Fabia. 4. q. 8. Alber. in ver. emptio.

& venenato hydrargyro contractis carere consendum. Multò minus licet eo uti ad monetarum mixtionem: hoc enim unum caput foret criminis monetarii, juxta dictam sanctionem Joann. 22. & prædicti DD. juris concedunt tales puniendos pœna monetæ adulteratæ. His casibus subesset peccatum Mortale. Si verò quis illud cuderet sive produceret tantum ea gratia, ut ipsemet in annulos, catenas, aut supellectilem propriam eò uteretur: huic omni curâ foret adnitendum, & vigilantiâ, ne quis eò vivo vel mortuo per hoc deciperetur. Alioqui pro negligentiæ latitudine, hic quoque peccati gravitas nasceretur: & quartumvis quis diligens, vix vanitatis culpam evaderet. Nunquam sanè stultitiæ & imprudentiæ culpam evadit, qui ex hac arte lucrum quærit. Semper enim stultus est Mercator, qui in illud negotiationis genus incumbit, quo videt nullum, vel de millibus aliquot unum, lucrum fecisse: omnes verò, vel mille contra unum facultates suas absumpsisse. Quod cum alchymicis contingat, idem de his damni lucrionibus dubio procul sentiendum. Nec tuti in conscientia, qui hac in re sola vana ducuntur curiositate, nam *curiositas*, peccatum est oppositum *studiositati*, per excessum: quo quis desiderat immoderatè scire quod non expedit, vel plusquam expedit ipsi, vel modo quo non expedit: & est ex filiabus superbiæ, *Vide S. Thom. 2. 2. quæst. 167.* Et animus deditus vanitatibus atque insaniis falsis, exponit se decipiendum Diabolo: atque hoc esse omnis superstitionis initium docet B. Augustinus *libr. 2, de doctr. Christ. cap. 22. & 23.* Et Divinæ Scripturæ testimonio, qui amat periculum, peribit in illo. Sic enim sapiens loquitur: *In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus ejus* (Dei) *non eris curiosus. Multos enim supplantavit suspicio eorum* (hoc est vana spes & exspectatio.) *Et in vanitate detinuit sensus illorum.* Denique subdit: *qui amat periculum, peribit in eo.* Ecclesiastic. 3. à vers. 24. Denique uno verbo, *quando finis malus, ars illicita: & qualis finis, tale exercitium.*

5. *Si modus* (huc media pertinent) *exercendi artem illicitus, ars quoque: si vanus, ars vana: si sordidus & inquinatus, ars erit inquinata & impura.* Huc referenda media superstitiosa, ut si ex pacto expresso vel tacito cum dæmone; quod frequens esse docuit Auctor Dæmonomaniæ *a*, & sanè docet experientia: adeò ut Arnoldus Villanovanus, & Lullius, & Geber, & Bachonus, & Richardus Anglicus, Magiæ hujus nigræ suspecti vehementer fuerint: & Paracelsus, & Agrippa, & ille Guilh. Constantinus, & alii nonnulli deprehensi: & inter instructiones inquisitorum fidei sit una, hâc quoque notâ Magos hæreticos dignosci, *Director. Inquisit. fidei p. 3. fol. 443. edition. Romanæ. quæ in lucem prodiit jussu Gregorii 13.* ubi rationem subdit Auctor libri, Nicola. Eymericus; quia ut plurimum alchymistæ, quando non possunt pertingere ad finem intentum, quærunt auxilium dæmonis (*exemplum posui præcedenti quæstione*) eum invocant & implorant, & implorando obsecrant, & tacitè vel expressè ei sacrificant.) Accedit experientia, quia quandocunque viguit inter multos

a lib. 3. c. 3.

multos alchimia, etiam inter multos tùm viguerunt maleficia & sortilegia, ut hoc infelici ævo experimur. Tùm quia non desunt, qui adhibent vanas obsevantias cæremoniarum, nihil ad effectum conducentium, ut certæ diei, tunicæ ex lino crudo, certorum ciborum abstinentiam, & alia hujusmodi inania. Quod si ad aviditatem odium accedat, aut incontinentia, proclive admodum fuerit ad philtra & intoxicationes recurrere. Peccatur quoque non leviter in artis traditione, quando sacræ Scripturæ nominibus & verbis abutuntur ad suas nomenclaturas vel præcepta: neque minùs, quando libris suis inserunt figuras seu imagines, vel planè obscœnas, vel etiam propter abusum rei sacræ prorsus blasphemas, quod fecit ille typographus Basiliensis, qui Rosarium excudit; & sacræ Triadis, Christi Domini resurgentis, & B. Virginis Mariæ coronationis icones: quas homines hæretici templis ejecerunt, eas ad alchimica mysteria, & transformationes transtulit. Sed mirum id non est, sunt enim Sacramentarii ubique præposteri. Peccatur denique nimis curiosis sæpe experimentis, dum modò hanc rationem, modò illam sequuntur, & sic nunquam sciunt, quod semper addiscunt.

6. *Temporis* quoque *circumstantia perpendenda*. Nam temporis jactura pretiosissima: ejusque malè consumpti ratio reddenda Deo, quare peccant, qui nimis multum his vacant artibus, item qui eo tempore; quo officii ratio, vel debitum aliud charitatis aut justitiæ postulat: ut ad seria magis se conferant: v.g. magistratum quis gerit? non potest detrahere horis, quæ ad rectè munus exercendum necessariæ: familiæ præest? œconomia recta non debet incommodum sentire. Ecclesiasticus est: quæ ratio ordinis postulat, ea præponenda fornaculis, & voluntati suæ. Proximi necessitas operam tuam deposcit? charitas ei jubet adesse, non facis? peccas. Demum, uno dicam verbo: quod tempus otio licet honestè dare, illud licebit his studiis: nec amplius. Otium voco, quietem & vacationem ab actionibus & studiis, ad quæ quis tenetur.

7. Denique *personarum conditio hic vel potissimum discrimen inducit*: hæc enim, & finem solet illicitum intendere, & in modo errores gignere, & tempus inopportunum facere. Inprimis ars hæc illicita censenda pauperibus, immò & privatis omnibus periculi plenissima est, manifestum id fit, tum quia hi solent lucrum spectare, & sic arcentur eorum ratione, quæ dicta sunt in circumstantia finis, nam auro illo intendunt uti ad commercia, medicinas, vel monetam: aut si ipsi non usuri, periculum apertum est, ne utantur hæredes. Isti hac arte depauperantur: familiæ necessaria non præbent: causa sunt ut uxores & filiæ cogantur indigno se quæstu sustentare; cùm media & instrumenta, propter inopiam deficiunt, facile progrediuntur ad superstitiosa, immò & pacta quæ diximus in circumstantia modi: sanè hoc ipsi quoque chymici scriptores sunt testati. Nam Gaber a; *non ergò*, inquit; *hæc scientia pauperi & egenti convenit, sed potius est illis inimica. Secundo Polit. dicit*

a Rosarii philosoph fol. 224.

philosophus, impossibile est indigentem philosophari.) hoc est alchimiæ studere (nam solos alchimicos in libris *Turba philosophorum*, vulgati illi vocant Philosophos satis superbè.) Et idem Geber alibi; *a Artificem* (ait) *hujus scientiæ oportet esse subtilissimi ingenii, & naturas metallorum & eorum generationes, infirmitates & imperfectiones in suis mineris scire & cognoscere antequam perveniat ad hanc artem. Non autem ad ipsam indagandam accedat artifex grosso ingenio & duro repletus, nec cupidus, nec avarus in sumptibus & expensis.*) *Nec vir duplex animo, sine felle & cervice, vel mente variabilis, nec nimis festinus: sed doctrinæ filius, vir subtilissimo ingenio decoratus, sufficienter locuples, largus, sanus: firmus in proposito & constans, patiens, mitis, longanimis & temperatus.*) Avaro igitur & pauperi hæc scientia, secundum ejus Principem Gebrum, inaccessum & vetitum habet limen? Et nota requirere sufficienter locupletem: hoc est, cui supersit, à necessariis, ad hoc studium. Arcet etiam simplices & parvi judicii, cùm dicit ibidem, debere esse sine felle & cervice: hujusmodi enim facillimè à dæmone, & aliis impostoribus circumveniuntur: ideò vetita illis hæc ars propter periculum. Arcet etiam eos, qui amant alios decipere, cùm addit; nec vir duplex, quia hos arcet pernicies aliorum, quam quærunt. Arcet intemperantes, ut luxuriosos & amantes vindictæ, cum vult esse longanimes & temperatos: alioqui periculum est ne recurrant ad maleficia hostilia vel amatoria. Arcet variabiles, inconstantes, & impatientes: quia hi facilè, cùm non succedit, ad dæmoniaca subsidia confugiunt. Arcet eos, qui obtuso sunt ingenio, quia oleum perdunt & operam, item qui philosophiæ veræ imperiti, eandem ob causam confirmat id Arnoldus Villanovanus *b* his verbis; *Quicumque velit ad hanc scientiam pervenire, & non est philosophus, fatuus est: quia hæc scientia non est, nisi de occultis philosophorum*) propter irritos itaque conatus, temporis & sumptuum jacturam his quoque videtur illicita: & cum plerique alchimici vulgares sint tales, sequitur plerisque illicitam esse, in foro poli, de quo nunc agimus. Denique exigunt artis magistri & meritò, ut sit homo humilis, justus, pius, & Deum timens, citantur ista Hermetis *c*: *Oportet illum, qui introduci vult in hanc artem & sapientiam occultam, arrogantiæ vitium à se repellere, & pium esse, ac probum,* & postea; *Fili ante omnia Deum oportet timere, in quo dispositionis tuæ visus est.* & illud Alphidii nescio cujus: *Scito fili, quod istam scientiam habere non potes, quousque mentem tuam Deo purifices, & sciat te Deus habere certum animum ac rectum.*) Cùm superbum arcet, docet illicitam esse curiosis: cum pietatem, superstitiosos reijcit: cum probitatem & Dei timorem, & animi puritatem: vitiosas omnes quas diximus circumstantias detestatur. Non alii ergo licita ratione circumstantiarum, alchimia; quam hujusmodi.

a l. de perfecto magisterio.

b d. f. 224.

c à quarto tractatu um Rosar. fo. 223.

8. Hinc potest unusquisque secum perpendere *Primò*, an ipse talis: & an ulla, & quæ, pericula ipsi ex aliquo harum circumstantiarum defectu immineant: & ea cum Confessariis suis communi-

municare, & eorum sequi judicium debet.

Secundò potest videre confessarius, quando sit talis à peccato immunis, vel quando adsit veniale, aut etiam mortale; quando impendenda, deneganda, vel differenda talium absolutio: differenda, cum recidivæ verisimile periculum: deneganda, quando graviter, contra justitiam vel charitatem ob studium istud peccat, nec vult desistere.

Tertiò. Quia sæpiùs curiositas causa est studii, & hoc vitium valdè proserpit à minoribus ad majora, diligenter videndum, ne quis ad experientias & opiniones erroneas excurrat: v.g. ne putet hac arte hominem verum, modo à natura ad hanc generationem non instituto: sed urina vel alio humore, igne aut sole in vitreis phialis decocto posse produci, quod temerè Jul. Camillus asseruit, & incautè Thom. Garzonius *discur.* 41. *Fori univers.* credidit, & quidam, hoc inventum Arnoldo Villanovano tribuunt, vero an mendacio disputare non est necesse, inquit Mariana *lib.* 14. *rer. Hispan. cap.* 9. Nam quod tale quid fieri queat vel asserere, vel experiri stultum, impium, erroneum & blasphemum foret, tum quia, cùm homo præsupponat corpus & animam rationalem, si quod producit homo est: sequeretur, Deum ex lege & ordine, quem naturæ præfixit, teneri huic animam rationalem corpori infundere, quod blasphemum: vel rationalem animã ex materiæ potentia illic educi, quod hæreticum: foret enim tunc anima corruptioni obnoxia & mortalis. Deinde talis anima non haberet peccatum originale: quia per generationẽ viri nõ esset propagatum hoc corpus, & homo conceptus: nec indigeret Christi redemptione: quæ hæretica quoque omnia.

9. Ex his omnibus patet, optimã esse, (quam ajunt Angliæ) legem, ne cui sine permissu Principis, sub pœna capitis, liceat alchymicam exercere. quam legem expediret etiam alibi ferri. Nam tùm cũ delectu Princeps talia potest permittere, consideratis circumstantiis prædictis: ipsi enim reddenda Deo ratio (si temerè permittat & promiscuè) damnorum inde ortorum. Tunc etiã cessarent pericula pleraque, quæ diximus.

10. Etiam patet (nisi quæ circumstantia impediat) ordinariè hanc artem Principibus, & valde locupletibus esse licitam: qui & ea sunt philosophiæ cognitione, & eo ingenio, ut fraudibus & imposturis non pateant: & ea pietate, ut in proximi & Dei offensione se abstineant. & illis opibus, ut subditos propterea non gravent: & eo subditorum amore, ac Dei timore, ut publicum regimen vel pauperum subventionem propterea non negligant, & habenas sibi à Deo creditas ipsi abjiciant, & aliis plane tradant. Ut enim aliis honestis studiis animum principes, quantum opus est, sic & hoc studio relaxare quin possint, non est dubitandum. Sanè quod Eymericus de indiciis Magiæ hæreticæ dixerat, eam præsumptionem in Principibus viris & valdè locupletibus non esse admittendam, in cæteris locum habere, ibi in Comment. optimè Penna annotavit. Et Card. Cajetan. disertè scripsit, ac prudenter: *hanc artem vel nullorum hominum*

esse: vel Principum duntaxat, audito sapientum consilio, esse. Sanè pericula pleraque superioribus commemorata cessare in Principibus, manifestum est.

11. Cæteri, non est cur sibi blandiantur, ut tutos conscientia se arbitrentur opinione illâ Oldradi & aliorum Juriscons. Nam illi de foro tantum exteriore agebant, de quo ab illis quærebatur. Et plerique eorum rem non discusserunt: sed, ut oves solent ducem gregis caprum, sic ipsi Oldradum (cujus etiam argumenta jam dissolvimus iis, quæ dicta sunt) clausis oculis, ut oraculum, sunt secuti, nihil ejus addentes dictis (*ut Ioan. Andr. Abb. Alberic. & Guido Pap.*) pleriq; etiam ambigue loquuntur, si faciant verum ausum, idq; arte naturali) *ut Oldrat. Isern Bal. Brun. & Fabianus*) nullus verò ipsorum omnium, præter Thom. Arfoncinum, mentionem fecit d. extravagãtis Pontificiæ, *c, Spondent*, & vel ejus non sunt recordati, vel non bonâ fide dissimularunt. 12. Et licet usu canon ille non observetur: tanti tamen Pontificis sententia, & judicium sufficere debet, ut vulgus hominum (hoc est, quibuscunque conditiones superius requisitæ desunt) sibi existimet ab hoc studio abstinendum: quod gravissimis verbis Summus Pontifex Romanus sibi censuit damnandum, & à quo illos tam studiosè Christi vicarius, Petri successor dehortatur. Sed hæc suffecerint de materia non passim obvia.

FINIS LIBRI I.

MAR-

MARTINI DELRIO
SOC. JESU PRESBYTERI
LIBER SECUNDUS
De Magia Dæmoniaca & ejus Efficacitate.
SUMMARIA LIBRI II.

Q. I. *An sit aliqua magia dæmoniaca*; Probatur esse.
Q. 2. *Unde sit hæc Magia, sive quem habeat primum auctorem.*
Non esse à Deo, ut gratiæ gratis datæ.
Non esse effectus bonorum Angelorum.
Magia nulla alba, & de falsa Theurgia.
Planetaria ars.
Est orta & administratur per malos Angelos.
Glycæ error, ipse & alii quidam Græci Historici nimis superstitiosi fuêre.
Palingenii impietas.
Non fiunt magici effectus per animas defunctorum. *Grimoyriæ* artis vanitas.
Efficiens harum artium causa est diabolus, & humani ingenii depravatio.
Apostolus de generatione & ortu magiæ.
Q. 3. *Quæ sit divisio dæmoniacæ magiæ? & de ejus libris.*
Refellitur Agrippæ divisio.
Omnis magia ista nititur pacto cum dæmone.
Auctores qui de hac scripserunt, & ideò cavendi Zabulus, quis Barnabas Cyprius.
Item fictitii libri Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Pauli, Cypriani, Honorii.
De clavicula, & aliis libris Salomonis.
Trithemii steganographia, item libri Agrippæ & recentiorum nominati, & vetiti.
Q. 4. *De basi hujus Magiæ, pactoque explicito & implicito.*
Probatur tale pactum intercedere.
Locus Isaiæ c. 28. v. 15.
Alius Matthæi 4. v. 9.
Similitudines duæ hujus pacti.
Dæmoni liberum fallere pactum.
Libellum offerunt Magi Sybillis
Pacti expressi formæ & genera, & exempla.
Grillandi error.
Communia his pactis solemnia.
Signa dæmonis, in his vetusta & nova.
D. Irenei locus correctus.
Promissa similia factis hæreticorum nostrorum.
Quæ utrimque vis hujus pacti. & quale peccatum.
Pactum tacitum sive implicitum quale.
Quid dæmonem inducat ad pactum & obedientiam.
Quam malum sit cum eo pacisci aut fœderari.
Quo pacto Christus & Apostoli satanæ imperaverint?
Pacta hæc vana, inania, & periculi plena sunt.
Theodori Maillotii factum.
Germanus à dæmone necatus.
Q. 5. *Quibus indiciis discernendi effectus Magiæ ex pacto convento, ab effectibus Physicis, artificiosis, & miraculosis?*
Ratione distantiæ.
Ratione verborum, characterum, circumstantiarum, rituum, observantiarum.
Causæ à qua.
Q. 6. *An hæc Magia habeat quosdam effectus veros, & quo pacto dignoscantur?*
Effectus triplices sunt, falsi, veri, mixti.
Exempla præstigiatoriorum effectuum.
De Lamia & Menippo.
De Gelo & Mauricio.
De Pasete, & ejus obolo.
Simonis Magi varia.
De Mago qui fecit à Domino cuncta vasa frangi.
De Zytone Bohemo.
De herbis Magicis.
Circulatoris cujusdam moderni præstigia.
Verorum effectuum exempla.
Incantatio serpentum.

Cir-

Possunt

Possunt socios in Conventibus repræsentare, sed non innoxios, & cur? Sic infamavit B. Sylvanum, S. Kunigundim. B. Eustochiam Patavinam.

Vicinas tempore S. Germani.

Per energumenos interdum diffamantur, ut quidam in Germ. & Dorotheus Abbas.

Quæ convivia exhiberi possint & soleant. Ficta, Brachmanum, Paseris, Scotti, Vera & qualia ordinariè. Cur sal & panis soleant adesse.

Possunt carceribus & vinculis eripere. Historia Friderici Austriaci. Apollonius se cippo eripuit, Vestales mancipia fugitiva sistebant.

An in bellis ad victoriam possint momentum adferre? probatur posse, si Deus sinat. Probatur exemplis multis Septentrionalium, & Tartarorum: Lucensium, Chinensium. Noëma numen & saga. Ephesior Chrysamnes, Hunnorum.

Sed sæpè Deus non permittit, & tunc Diabolus suos fallit, ut Magnentium, Erricum Regem Sueciæ; Hadingum, Ferrantem Comitem Flandriæ, Guidonem Juliacensem Juvenem quendam Bohemum, Frid. Stuphium.

Innocentius Papa noluit per Magos ab obsidione liberari. Allobrogum Comes respuit auxilium Magi, & eum gladio necavit.

Possunt dignitates & honores procurare. De Martino 2. De Sylvestro 2. De Benedicto 11. Joanne 21. 22. & de Gregorio 7. de libro Cardinal. Benonis.

De Theoph. vice Domino de Stuph. de Barone Raitzio Britanno, Duce Aurelianensi.

Possunt Deo permittente veros thesauros & divitias largiri, & cur Deus non permittat: sed ipsimet semper ferè sint valdè inopes.

Psellus & Damhauderius explicati. Quomodo dæmon materiam & formam monetæ possit producere? quomodo potuerit Deus per Angelos creare mundum? exempla varia deceptionum, & cur dæmon nolit etiam quando potest veras & multas largiri pecunias. Exempla malè pereuntium qui sic thesauros quærebant, Græculus quidam, Macrianus & alius Basileæ & Anastasius, Pisani quidam.

Saraceni cujusdam factum. Melindensium superstitio quædam.

Caroli V. Imp. laus respuentis talia.

Q. 13. *An magi valeant incantare animalia bruta?*

Possunt, ut Atyr, Medæa, Nigritæ, Marsi, Peruani, Andini.

Locus D. Hilarii explicatus conciliatus cum aliis Patribus.

Salzburgensis Magus à serpente necatus.

Locus Psal. 57. v. 5. & Jerem. 8. v. 17.

An idem possint in alia animantia? D. Augustini locus explicatus.

Magus taurum funiculo domans, Grillandi error.

An colores queant immutare. Aquarum varia miracula, fontium, fluminum.

Q. 14. *An arte suâ possint aliqua mixta producere?*

Possunt imperfecta viventia, ut insecta.

Quomodo id soleant facere? Anseres Scoticos imperfectos, an perfecta animalia possint, mira ex Guilh. Parvo. Canes reperti vivi in lapide impervio.

Monstra quædam insolita & quomodo? de Monstro Basiliensi & de Saxonicis.

De natis ex commistione hominum & ferarū, hominis cum Elephanto, Leone, catto, cane, porco, mirus partus mulieris Augustanæ, de muliere Lusitana, quæ ex simio duas proles peperit. Gotici Reges ex urso. Sianitæ & Pegusiani ex cane orti.

Refutata & explicata hæc omnia.

Monstra ex hominibus & simiis.

De viro qui putabatur ex vacca natus, disquisitio.

Cæsalpini opinio de homine ex putrefactione examinata.

Monstra ex Divina ultione.

Docomenses caudati.

Angli caudati.

Q. 15. *An sint ulli dæmones succubi & incubi, & an ex tali copula proles nasci queat?*

Probatur solere hoc dæmones, & agere, & pati.

Probatur posse ex incubo dæmone nasci prolē, & explicatur, quo id modo fieri queat.

Dæmones inter se non multiplicantur, contra Nissenum: non habent corpora aerea, contra Cajetanum. Nec etiam proprium semen, contra Tertullianum, Josephum & alios veteres.

Senten-

expensus, apparitionis de modo parietum per fissionem. De præstigio Magdalenæ Cruciæ.

Christus Dominus verè ingressus clausis ianuis, contra Calvinum. Et de egressu ex utero virginis, & sepulchro contra Bezam.

Dæmon non potest aliquod corpus facere verè invisibile, sed benè potest facere invisum.

Quomodo invisibiles, Appollonius, Gyges. De Persei scuto Joan.

Juliacensis deceptio.

Heliotropia gemma non reddit invisibilem.

Ut membra grandiora, vel minora, vel sublata appareant Cichoranorum opinio.

Q. 18. *An magi queant corpora ex una specie transformare in aliam, falsa quorundam opinio. Diodorus. Vberius Pendr igon. Nicaraguani?*

Non posse perfectam speciem in aliam perfectam & organicam

Non potest anima hominis informare corpus belluæ, nec ex adverso. Nec potest corpus & anima simul sic mutari.

Locus Horatii in Epod. Spondani error.

Distinguendum inter ipsam transformationem, & effectus eam concomitantes: hi veri, illa illusoria est.

De Lycantropia seu insaniæ lupinæ morbo. Quomodo videntur sibi tales, & non aliis.

Quomodo faciat Diabolus, ut & aliis tales videantur.

De variis exemplis & quomodo fiat, ut relinquant terræ impressa vestigia lupina, ut inveniantur homines læsi in membris, quibus illatum lupo, vel feli vulnus.

De saga. Ferra. de alia Flandr. mutata in bufonem.

De mutatione Nabuchodonosor, Dan 4. v.30. & 33. & uxoris Loth. Genes. 19.

De platano versa in oleam apud Herodot. & cadaveribus hominum in statuas salis.

De S. Spiridione vertente serpentem in aurum, & aurum in serpentem.

Q. 19. *An magi possint facere bestias loqui, & an intelligant vocem bestiarum.*

Quo pacto bruta & res inanimæ, Angelorum opera queant loqui? & quo pacto nobis de hac tali locutione loquendum sit.

De Angelo in rubo alloquente Mosem & Esdram Exod. 3. v. 24. Esd. 14.

De filia Spiridionis ex sepulchro loquente.

De Cadavere Macarii jussu indicante homicidam.

De Calvaria eidem loquente.

De Africæ confessoribus loquentibus sine lingua.

De Angelo Sacerdote.

De capite loquace inter cadavera Hungarica postulante confessionem, mira historia, contra hæreticos, cui similis alia citatur.

Pseudomiracula gentilium varia in hoc genere.

Caput homicidium indicans, Orpheus mortuus, Cyro prædicit exitium. Narratio mira de Polycrito. Publii Romani caput vaticinantur. Columbæ locutæ. Ut & quercus Dodoneæ, Argus carina, equus Achillis. Ulmus Gymnosophistarum, Causus flumen, canis Simonis Magi, & alius Franciscæ Senensis? Theotechnus statuam Jovis fecit loqui.

Nulla creatura potest facere, ut bruta vel inanima intelligant, quæ loquuntur: benè tamen, ut aptè suo tempore & artificiosè id faciant.

De serpente Epidaurio, de Apollonii Leone, de asino Cayri. De Greta Ezlingensi, voces in uteris pregnantium. Brutorum voces ut edat homo, facilè facit dæmon, Magi quas brutorum voces queant intelligere, quas non?

Porphyrii locus de Appollonio.

An bestiæ se invicem intelligant?

Exempla elephantis, scorpii, piscium.

Q. 20. *An intelligentiam discursivam queat dæmon brutis largiri?*

Contra multos, beluas, nec rationem, nec prudentiam, nec providentiam, nec discursum, nec sapientiam habere.

Quid Galen. vocet ἐνδιάθετον λόγον, contra Eras.

Cardinalis Hosius explicatus.

Sunt quædam in illis rationem & prudentiam & providentiam imitantia. Quomodo scriptores intelligendi, qui rationem videntur illis tribuere, & prudentiam.

Quo-

Quomodo animalia tendant in suum finem, & an eum cognoscant.

Alius est finis rei particularis, alius universi.

Pulcher & acutus discursus Hier. Fracastorii.

Q. 21. *An possint dæmones facere ut homo non sentiat, vel ut longissimo tempore dormiat, aut inediam ferat?*

Jamblici locus notatus:

Cur Deus solitus permittere, ut Martyres gladio necarentur; quos à bestiis, flammis, & similibus præstiterat illæsos? Locus ad Heb. 11. v. 34.

Superstitiosa quibus aliqui se putant invulnerabiles, arma incantata. Crucifixus compunctus. Camisia inferni. Oratio. Leonis Pap. & Caro. Magn.

Exemplum cujusdam Quirini Belgæ sic decepti.

Item Scafii alius Helvetii.

Unde fiat, ut quidam malefici tam fortiter & contemtim sustineant tormenta.

Causæ tres.

De stigmate quod sagis dæmon imprimit, & mirum de stigmate Joan. de Vaulx, & alia quædam exempla.

De diuturno quorumdam somno disquisitio: rustici Germani, ebriorum in Apaturiis, Epimenidis, Heroum Sardorum, Septem dormientium.

Quo pacto contingat, ut quis diu perferat inediam de herba Coca, Schythica & aliis.

Locus Hippocratis.

Exempla vera, de Anglicana puella, Sacerdote Gallo, puella Spirensi.

De sanctorum jejuniis miraculosis. Bacconus refutatus.

Q. 22. *An Magicis artibus opera dæmonum sexus mutari queat?*

Exempla eorum, qui ex mulieribus facti viri: vetera ex Plinio & Gellio, & Hippocrate & aliis.

Gallina in gallum conversa. Jovianus in Neapolitana Historia & Sabellicus multa exempla ponunt, quæ in Italia contigerunt.

Alia duo mira valde, quæ in Hispania.

Aliæ duæ apud Fulgosum, ut & duæ olim apud Phlegontem.

Alia in Picardia.

Ratio naturalis, qua hoc contingat.

Suspicio, hos androgynos factos. Si sit natura: posse à dæmone nullo curari.

Exempla dæmoniacæ commutationis per idola. Non posse ex viro fœminam fieri.

Ausonii locus de hac re non credibilis.

Opinio auctoris de hyena.

Q. 23. *An dæmon possit seni juventam reddere?*

Problematice deciditur, quod accidentia, quæ senium à juventute discriminant, posse.

Explicantur Ovidii & poetarum dicta de tali Metamorphosi.

Locus psal. 102. v. 5. & Esa. 40. v. fin. de aquilæ juventute. Serpens cum liberis deponit senium.

Fabula de asino ferente poculum juventutis. Corvi candidi.

Exempla senum, juventuti restitutorum historica.

Tarentinus quidam senex. Et alius Riolanus. Et abbatissa Monuedriensis.

Indus quidam. Fons in Bonica id præstans alius in Lucacia.

Vitæ humanæ periodus quæ & quomodo intelligenda.

Locus Genes. 6. v. 6.

Locus Deutro 31. v. 2. Valesius reprehensus.

An humidum radicale possit reparari?

Quod ita, non tamen posset sic vita æternari.

De ligno vitæ locus Genes. 2. v. 9. expensus.

Q. 24 *Quid magia possit circa animam, quam diu illa corpus suum informat?*

Quid possit in sensus externos.

Zardictili.

Achemenidon.

Adamantis.

Otriussa.

Potomantis.

Theangelis.

Manicum Salonum.

Gelotophylis.

Oenothetis & similes.

Quid in sensum internum, maximè phantasiam.

Quid in appetitum concupiscibilem & irascibilem.

Concupiscentiæ motus non sunt peccata contra hæreticos.

Quid possit in memoriã. Memoria mira Athalidæ,

corporea. An anima seu spiritus defunctorum aliquando assumat corpora.

Moses quo in Monte Thabor modo apparuerit. Temerariè dictum Aug. Thuani & judicium de ejus Tragœdia. Item de iis, qui cum Christo Domino resurrexerunt.

Quando anima apparet in corpore aereo, an ipsa, an Angelus hoc fabricetur, & quo pacto? Item quomodo subeat corpus & illud moveat.

Sect. 3. Quo pacto doceat, & utile sit, Deum hoc aliquando permittere.

Est utile ipsis animabus.

Locus 2. Cor. 5. v. 4.

Est utile nobis viventibus.

Quo pacto spiritus à dæmonibus vel Angelis bonis discernendi.

Jacobi de Chusa liber hoc docens. Et alius Thiræi.

Regulæ ad dignoscendum dæmonem ab Angelo vel anima beati.

Quomodo discerni queat damnata anima, à dæmone.

De anima Andreæ Romani de iis qui æternum damnati dicuntur revixisse.

Quo pacto Angelorum & Beatorum ab invicem apparuit.

Angelus apparuit Anchoretæ in forma senis, D. Augustino in forma pueri, Ut & B. Dorotheæ, aliis fortè habitu fœmineo, & in forma columbæ. Et aliis aquilæ.

Sect 4. Probatio ab auctoritate Philosophorũ.

Astrologorum, Cahldæorum, Mahumetarum. Rabbinorum, Magorum. Indorum, Item legum, & Juris Interpretum.

Item sacræ Scripturæ veteris & novi Testamenti. 1. Reg. 28. Samuelis anima verè excitata defenditur. Refelluntur objectiones Leloyherii, probatur exemplis Mosis, Jeremiæ & Oniæ, Locus Luc. 24. v. 37. Joan. 20. versic. 19. Matth. 14. v. 16. Act. 12. ver. 5. Gal. 5. v. 16. & 17. 1. Pet. 3. v. 19. & c. 4. v. 1.

Sect. 5. Probatio ab exemplis & auctoritate Scriptorum, qui singulis sæculis vixerunt. Ostenditur eorum dicta simpliciter & citra metaphoram accipienda, cùm de apparitionibus loquuntur. Sic testes habemus plures de apparitionibus factis.

Sæculo 1. B. M. V. Cæsar Augustæ in Hispania, cùm adhuc viveret facta, Christi Domini tam B. Petro, quàm Carpo Episcopo facta, B. Valeriæ M. facta S. Martiali Episcopo.

Sæculo 2. apparitiones veras fieri docuerunt Justinus M. Tertullianus, & Origenes, apparuitque S. Potamiena Carnifici suo.

Sæculo 3. Apparuerunt B. V. M. & S. Joannes Gregorio Thaumaturgo: Filius M matri suæ Quarrilosæ: S. Cyprianus pluribus, S. Petrus Agatæ: S. Agatha amicæ: S Agnes parentibus.

Sæculo 4. Apparuerunt, Christus D. Petro Alexandrino: Constantino Magno SS. Petrus & Paulus: Item B. V. Maria.

Spiridion & Triphillius Constantino.

Filio patri Spiridioni respondit post obitum.

Duo Episcopi mortui subscripsêre.

Explicatus Canon Conc. Eliberitani.

B. Virgo iterum & S. Mercurius Basilio.

Item S. Artemius & S. Mercurius, item

S. Febronia, item D. Ammon. S. Antonio.

Item B Virgo, & anima Latronis.

D. Cæsarius, D. Paulus, & S Mamas.

Hoc tenuêre D. Basilius. Nianzen, & Nemesius.

Sæculo 5. apparuerunt, D. Martinus & S. Ambrosio & S. Severino Coloniæ, &c.

S. Joannes Baptista.

S. Gervas. & Prothasius Ambrosio.

S. Ambrosius diversis locis & viris.

S. Eulalia in columbæ specie.

S. Fructuosus.

Latro quidam insepultus D. Germano.

Felix Nolanus, & alii multi. ut Evagr. Philosophus, Gamaliel, & Stephanus, Micheas & Abacuc. S. Zacharias, Euthymius Ab. B. Virgo cum SS. Joanne Baptista & Evangelista, S. Januarius, S. Petrus & Apollinar. S. Cyprianus, Eulalia, iterum Sanctus Petrus, Sanctus Leo, S Barnabas.

D. Hieronymus testis & explicatur. Item D. Augustinus, & explicatur. D. Chrysostomus, & explicatur. Auct. epist. ad Cyrill. de de morte Hieronym rejectus.

Sæculo 6. apparuit quidam damnatus. Item Deipara cum SS. Fæminis, Item Joães silentiarius. S. Bartholomæus Ap. & visum oblatum Macedonio, Flaviano & Eliæ Patriarchis de Anastasio Imp. Item de

Theodorico R. Eremitæ in Lypara. Item de Nestorio & hæreticis damnatis. Apparuerunt SS. Apost. SS. Comas & Damianus S. Petrus B.V.M. S. Eutychius, visum oblatum Guntramo Regi, iterum B.V.M. Item S. Sergius.

Sæculo 7. Tenuêre hanc sententiam, Procopius, Evagrius & alii, Et B. Musæ apparuit Deipara, SS. Juvenalis & Eleuth. Theodor. Rex, & monialis quædam. Paschalis item Diaconus & Balnei Dominus. Justus Monachus. Deipara apparuit S. Ildephonso, S. Leocadia.

Tenuere hanc sententiam.

D. Gregorius Magnus.
Gregorius Turonensis.
S. Ildephonsus Toletanus.
S. Isidorus Hispalensis.

Sæculo 8. apparuerunt S. Suibertus. Deipara & B. Sabinus, SS. Euphemia & Glyceria, B. Tharasius, S. Andreas Apost. S. Gertrudis, & D. Jacobus major, Lebuinus Conf. tenuerunt autem eam sententiam. Julianus Pomerius, Venerabilis Beda. Joan. Episcopus Jerosolym. Paulus Diaconus.

Sæculo 9 apparuere D. Jacobus Apostolus. D. Mauritius Dux & M Pandulphus tyrannus. Item dæmones. Tenuere autem sententiam de apparitionibus spirituum. Julianus Tolet. junior. Theophylact. & alii eo sæculo.

Sæculo 10. SS. Petr. & Paulus B. Virgo S. Mauritius, D. Jacobus, tenuerunt autem hoc dogma.
Euthymius Monachus Gr.
Hugo Ætherianus Latin.

Sæculo 11. Apparuere Christus, Deipara, BB. Apostoli & multi Angeli. D. Andreas Ap. Adimarus. Quidam amicus Dunstani, B. Odilo, Faventini duo. Benedictus 8 & 9. B. Gregorius.
Canonicus Parisiis, Pelgrinus Episcopus Coloniensis, S. Benno. Tenuerunt eam doctrinam.
Petrus Damianus, Item.
Guihelmus Tyrius, &c. hoc sæculo vivens.

Sæculo 12. Apparuere Christus, D. Isidorus, (& sæpè B. Virgo Benedict. X.
B. Norbertus, Godefridus, tenuere eam doctrinam.
Dodechinus, D. Bernard. Petr. Cluniacens. Rupertus, & Honor. Augustodunens.

Sæculo 13. Apparuêre B. Ursula & innumeri, apud Auctores citatos, & de Martino Presbytero Canonico Regulari Legionennens. ejusque scriptis.

Tenuere hanc sententiam plurimi.

Vincentius Belluacens. Cæsarius Cisterciens. Helinandus, Thomas Cantiprat. D. Tho. D. Bonavent. & Guihelm. Parisiensis.

Sæculo 14. tenuêre hoc Scotus, Richard. de Mediavilla, Paludan.
S Antoninus, Gerson, Jacobus Cusanus, Dionys.

Sæculo 15. Tenuêre idem Carthus. & Episc. Abulens. Tostatus, qui omnes varia suppeditant exempla

Sæculo 16. Tenuêre & exempla retulêre Catholici plurimi, iidemque viri doctissimi, in libris Theolog. Domin. Sotus, Peltanus, Canisius, Maldonat. Bellarmin. Valentia, Tyreus, Marulus, Sabellicus, Egnatius, Jovius, Sigonius, Kranzius, Fulgos. Baron. Osorius, & Maffeius.

Variis temporibus appar.

Senior quidam excommunicatus sed Martyr. Historia Udonis Episc. Magdeburgensis & Galeatii Sfortiæ, Alodisii Imolensis pater. Ferdinandus Rex Neapolit. locus Guicciardini. Joan. Picus Mirandulæ Comes, Marsilius Ficinus, Petri de Paz Tribuni, Catharinæ Indæ exempla.

Quæstio de spectris inter Catholicos, & Novatores sectarios controversa, similis causæ Scaurianæ ostenditur.

Sect. 6. Solvuntur argumenta adversariorum, Melanchthonis, Joannis Rivii, Marbachii, Centuriatorum, & Lavatheri, locus Luc. 14 v. 26 Item 2. Petr. 3. v. 4. 1. Thessal. 7 v. 15. Dormientes pro morientibus in SS. locus 2, Reg. 14. v. 24. Ps. 102. v. 15 & 16. Job. 7. v. 9

Sententia Patrum explicata { D. Augustin, Anastasii, Nysseni, D. Chrysost. & Z. Theophilacti, , & Tertulliani.

Sect. 7. Dæmones non possunt exhibere veras defunctorum animas. Superstitiosum est, putare animas eorum, qui morituri dexteram porrexerint, apparituras. Periculosum pasci cum moriente, ut apparet. Exemplum

S. Lur-

S. Lutgardis. Exemplum Monachorum Zamorensium.

Q. 27 *De Dæmonum apparitionibus, de spectris, quæ Dæmones nobis objiciunt.*

Sect. 1. Naturalia quædam habentur pro spectris. Ignes fatui, Insulæ natitantes, item silvæ, ligna putrida lucentia, Cicindela Indica, Ignes concurrentes & compulsantes, apud Syrtim. Auditûs deceptiones Echo, statua Memnonis, murus Megarensis, caverna Britannica, D. Patricii antrum. Persici montes.

Artificialia, quæ pro spectris, ut αὐτόματα, statuæ Dædali, Archytæ, Archimedis, Boetii, aquila volans, triremis ex argento, hydraulica, fictitiæ spectrorum voces, Bonifacii VIII. conjugia his obtenta à Scotis de Pictorum Gente victoria. Testudines cum candelis. Abderitanorum juvenum Plauti servuli. Cimonis Atheniensis Mundi. Tirannionis. Nectanabai, qui pater Alexandri Magni.

Quale peccatum sit in fictione spectrorum. Ex sensuum vitio quædam habentur pro spectris, quæ non sunt talia, de ebriis Locus. Proverb. 23. & 33. Oculorum morbi, suffusio halahol, arcuatus morbus, quibus sui umbra semper obsservatur, alteratio oculorum ex inspectione Solis.

Auditus vitia in hoc genere, Phrenitis, & corylantiasmos species morbi imaginosi.

Vitia ex auditu & gustu, Goryza, Polypus.

Vitia ex phantasiæ triplici læsione. de iis, qui putant sibi adesse tibicines, Exempla: unum Theophili, aliud Argivi, tertium Abydeni, quartum ejus, qui putabat naves omnes esse suas, quintum Tauromiritanorum juvenum putantium se pati naufragium, cùm essent Aggrigenti in diversorio.

Item de hydrophobia.

Utitur his morbis dextrè dæmon, & se immiscet frequens.

Sect. 2. Varia dæmonum genera, species, ac studia.

Terrestres vocantur, feræ, seu canes.

Lubenter vexant initia Religiosorum conventuum.

Ut D. Antonii, D. Simeonis, S. Norberti, Soc. Jesu vivo adhuc B. Ignatio, & ejus virtute precum cessantibus terriculamentis.

Disputatio de speciebus Dæmonum & distinctio à Trithemio proposita, discussa explicataque fusissimè.

De igneis: an sint? Augustini locus.

De aereis quæ illorum natura.

De terrestribus, & variæ species istorum & Studia.

Helequini familia. locus Pet. Blesensis. De aquaticis, varia horum studia & apparitiones.

De subterraneis: species & studia istorum.

De Sibilla Nursina raræ quædam fabulæ.

Dominicus Mirabellius.

Thesaurici dæmones. Mammon.

De Lucifugis.

Asmodæus, locus Gen. 31. v. 24. varii errores Tritthemii in his refutati.

Nomina Græcorum, Hebræorum, Latinorum, Hispanorum, Gallorum, Italorũ, &c.

De Heccate, & Empusa, De Plutone seu Orco, & Pluto & Seraphi, & Mammona, Charon, Cerberus.

Luctatores dæmones, ut Temesius.

Alastor qui & exterminans, & Nemesis.

Locus Apoc. explicatus & à depravatione servatus, contra Bezam. *Apoc.* 9. v. 11.

Primasii & Ansberi error.

De Satyris & Fauno, varia eorum in S. Scriptura nomina, onoscelides, pilosi, sirenes o- nocentauri, lamiæ, & alia hujusmodi.

Eorum tripudia.

Locus Psal. 90. v. 5. & 6. de dæmonio meridiano. Refelluntur Novatores.

Dæmon meridianus, & dæmon deserti, pro ferociori,. eidem & cur, dæmones desertis gaudent.

Locus Job 1. v. 19.

Dæmon in meridie ferocior & importunior.

Pan dæmon meridianus.

De Russiæ dæmone meridiano.

Cum invadente peste cernuntur spectra dæmonum, ut sub Justiniano.

Consatense spectrum in India.

De Empusa & onoscelide seu onocentauro.

De nocturnis dæmonibus & Lucifugis.

Locus Senecæ in Oedipo.

Locus Gen. 32. v. 24.

De Lilich. De incubo.

Et locus Hymni Ambrosiani.

De Pane, cur Inuus dictus.

Locus

Athenodori

Athenodori, Eacii Cardani, Philippi Melanchthonis colloquia cum dæmoniaco spectro.
Persæ incestuosi. & alia plurima, & quotiescumque evanescunt.
Discrimen harum duarum assumptionum.
Unde proveniat facilitas molis augendæ, & minuendæ in spectris?
Genus mirum per stationculas seu figmenta.
Sect. 13. An dæmon possit tam acuratè corpus effingere, ut nullo signo queat dignosci?
De signis quibus dæmon dignoscitur.
S. Alberto objectum spectrum.
Cur nondum visus in forma agni, vel columbæ. Cur in formis hirci, canis, felis, equi, mustelæ, vespertilionis. Galli gallinacei, & innumera alia.
SACHIR cur dæmon ματαῖυς & Follon, seu Fatuellus.
Item in forma Dei, vel Christi Domini, vel Angeli: humanam formam induit omnis conditionis, sexus, ætatis: probatum id exemplis.
Qui defectus ut plurimum in ejus apparitionibus.
Cur morientibus semper adeò terribilis appareat.
Quomodo loqui possit in corpore assumpto?
An possit audiri & videri tantum, à quibus vult ipse?
Capita seu calvariæ quæ loquelam imitata.
Exempla vetera, novaque quomodo fiat hæc locutio.
Sect. ult An liceat procurare ut appareant nobis spectra?
Cur antiquis tam crebrò dæmones visi, nobis tam rarò?
Q. 29. An diabolus possit facere, ut homo verè resurgat?
Sect. 1. Errores hac de re varii.
Animalia quæ nascuntur ex putrefactione, potest vivificare.
Vicilinus avis.
Perfectiora non potest.
Item numero producere non potest.
Non potest facere, ut anima unius bruti migret, vel informet corpus alterius bruti.
Hominem nullo modo potest vivificare.
Possunt simulatas resurrectiones facere, subintrando in corpora.
Lovanii id olim Cornel. Agrippa curante factum.
Sect. 2. Discussa exempla falsarum resurrectionum primo fabulosarum: deinde cæterorum Gentilium, ut Galieni, Zacla, Apollonii, Simonis magi, Enacchis.
Mirum exemplum, &c. recens ex Nicol. Remigio.
Mortuus amplectens Comitem Richardum.
Populi Lucomoriæ quotannis redivivi.
Dæmonum in his fraus.
Aliquando substituit alios ac supponit.
Aliquando ipse corpora subintrat & movet.
Apulei, Platonis, Philostrati loca.
Aliquado fingit mortuos, qui non sunt.
De morbis qui faciunt, ut quis mortuus appareat.
De bobus quas striges putant resuscitari.
Joannis Duns Scoti mors.
Christi Domini & Sanctorum resuscitationes quo pacto ab his morbis discernantur.
Q. 30. Quid magia possit in ipsos cacodæmones?
Sect. 1. Bartiadis in Campestris libri.
Quam vim habeant boni Angeli in malos.
Quam cacodæmones in invicem.
Species eorum.
Pythonici, Paredrii, Catabolici, Onicopompi.
An sit subordinatio inter malos genios.
Job locus. c. 9. v. 22.
Cassiani locus.
Locus ad Ephes. ult. v. 12.
Certamina magorum.
Unum in Burgundia.
Secundum in Anglia.
Tertium in Germania.
Quartum in Bohemia.
Quintum in Suecia.
Sextum in Dania.
Septimum in Græcia.
Sect. 2. Sancti homines quantam vim acceperint magos & dæmones compescendi.
Vis exorcismi.
Salomonis exorcismi quales.
Locus Luc. 11. v. 19.
Dæmones à magis non coguntur, sed ex pacto obtemperant tantum.

MAR-

MARTINI DELRIO MAGICARUM DISQUISITIONUM LIBER SECUNDUS.

QUI EST DE MAGIA DÆMONIACA.

Præcipua hæc operis nostri tractatio est, & ideò pluribus capitibus, sive quæstionibus luculenter, quoad poterimus, discutienda. Sit ergò

QUÆSTIO I.

An sit aliqua magia dæmoniaca?

Ui dæmones esse negāt, etiam hanc esse negarunt cum Sadducæis, Democrito, Aristotele, Averroe & Simplicio, *quorum sententia est impia & hæretica.*

Nam & *dæmones esse, & dæmoniacam magiam*; quæ nec industria aut artificio hominum, nec naturalibus causis, sed immateriali quapiam & separata virtute nititur; hoc & sacræ Scripturæ testimoniis, & omnium ætatum memoria atque experimentis tam est compertum, ut velle probare, nihil sit aliud, quàm lychnis accensis meridianæ luci opitulari, hoc probant cum B. Augustino Theologi Catholici omnes *a*, & Philosophi plerique Trismegistus & Pythagoræi; ex Platonicis, Psellus, Plotinus, Proclus, Jamblicus, Chaldius & Apuleius; & Aristot. Theoph. Ammon. Philopo. Avic, & Algazel. Anne dare responsa de furtis occultis, & de thesauris; consequi scientias nonnullas statim, & sine labore addiscendi; subtrahere corpus præsens oculis videntium (& innumera hujusmodi) queunt reduci ad ullam aliam causam; quàm intellectualem aliquam & separatam naturam; Denique scimus Salmanticæ, & Toleti in Hispania & in Italia ad lacum Nursinum, & in spelæo Visagniano, adhuc avorum memoria hujus Goetiæ celebres scholas fuisse *b*.

a Augst. l. 11 de civ. Dei. c. 6. D. Th l. 3. contra Gent. c. 104 & qui optime, Victoria de Magia n. 9.

b Vide Laurent. Animali 5. de nat. dæmon. fol. 104.

QUÆSTIO II.

Unde sit hæc magia, sive quem habeat primum auctorem?

SUnt qui dæmones esse fateantur; sed negant tamen hanc magiam à dæmonibus seu diabolis manasse: tribuunt autem effectus ejus vel immediatè Deo per magos hujusmodi operanti; vel Deo per Angelos bonos eos perficienti. Priores *dicunt esse quasdam gratias gratis datas*, sicut sunt gratiæ linguarum, sanitatum *a* & hæc dona ut Balamo *b* sic & aliis improbis concedi non raro solere *c*.

a 1. Cor. 12. v. 5.
b Num. 23
c Matt. 7. 13. v. 8.
Non esse à Deo.

Dico primò, *hæc sententia est merè blasphema*, tribuit enim magicis artibus id, quod est proprium gratiarum gratis datarum; & cum veris miraculis præstigias confundit. Deinde gratuita Dei dona subjicit humano artificio, & certis ac ridiculis observationibus. Denique iniquè & invidè Deus vetaret, id quod ipse hominibus, uti gratiam, gratiosè largiatur. Adversariorum argumenta ex locis illis scripturæ petita, solum probant, aliquatenus similes effectus per artes magicas & per gratias gratis datas fieri; Deum quoque per malos aliquando miracula edere, ad fidei & Divinæ gloriæ propagationem. Accedit, quod qui ex dono gratiæ gratis datæ operatur; ille ad certum tempus, occasionem, aut ceremonias certas non restringitur, ut solent magi: qui, si vel in minimo deficiant; nihil efficiunt. Nec etiam hujusmodi Dei dona gratuita possunt aliis, per disciplinæ ac præceptorum modum, tradi: magi verò suis disciplinis hanc magicam tradunt; & Auditores, Magistrorum secuti præcepta, quæ Magistri, eadem operantur.

d Alii dicunt *hos esse effectus bonorum Angelorum*, quos per excellentiam vocant *Spiritus*. Sic jactabat his annis celebris ille magus Scotus Parmensis; qui Gebhardum Truchsesium Episcopatus Ubiorum Apostatam dementavit: estque perventus impostura magorum maximè Platonicorum, Jamblici, Porphyrii, Plotini, Procli & Juliani Apostatæ. Ex quorum traditione *Magia* omnis dividitur in *Albam*, quam censent esse licitam; & *Nigram*, quæ sit illicita. Albam ergò vocant θεουργίαν, & Nigram γοητικήν. Verum hanc fictitiam planè & palliatam *e* Theurgiam satis ipse Archimagus *f* rejicit, cum disertis verbis testatur *sæpissimè sub nominibus Dei & Angelorum, malis dæmonum fallaciis eam obstringi. & licet ejus ceremoniarum pars maxima, munditiam animi, corporis & rerum externarum, utensiliumque ostentet, immundos tamen spiritus: & deceptrices potestates hanc exquirere, ut adorentur pro Diis.)* Postea addit, *hujus speciem esse artem Paulinam, artem revelationum, & hujusmodi superstitionum plura, quæ eo ipso* (inquit) *sunt perniciosiora, quò apparent imperitis diviniora.)* Habeant illi hoc Principis & antesignani sui de hac *alba magia* judicium, ab homine mendaci veritatem meram *g*. Damnat eandem Theurgiam D. Augustinus libr. de utilitate credendi contra Manichæos. His adde fictitiam illam artem *Planetariam*, laminis inscriptam, & ad Carolum Magnum à quodã Bedæ discipulo (*sic mentiuntur & Alcuindum, Alcuino supponunt*) missam: utilem

d 2. Sententia, esse à bonis Angelis.
e Nulla Alba Magia.
f lib. de vanit. scient.
g nulla Theurgia

lem (*scilicet*) obtinendæ omni cognitioni supernaturali artium & scientiarum, & consequendis dignitatibus, divitiis, robori, amoris fruitioni, &c.

a Non esse à bonis Angelis.

a Dico Secundò cum Catholicis, *ut nec per se, sic nec per bonos Angelos his magicis operationibus Deum se immiscere magis quàm cæteris rebus, in quibus concurrit, ut causa universalis. Quare censeo hæc omnia instituta fuere à malis Angelis, sic etiam ab illis perfici & administrari, & contrarium est erroneum.*) Probatur primò ex variis Canonum rescriptis, quæ Gratianus adhibet causa XXVI. *b.* Secundò ex Parisiensibus artic. 9. 19. & 23. Verba sunt, *quod Deus per artes magicas & maleficia inducatur compellere dæmones suis incatantionibus obedire:* Error. 1. *Quod boni Angeli includantur in lapidibus & consecrent imagines, vel vestimenta, aut alia faciant, quæ in istis artibus continentur.* 2. Error & blasphemia. *Quod aliqui dæmones boni sint, alii omnia scientes, alii nec damnati nec salvati.* Error 3. ex his Arnobii *Cont. gent. magi non tantum sciunt dæmones, sed etiam quidquid miraculi edunt, per dæmones faciunt: illis aspirantibus & infundentibus præstigias edunt, vel quæ sunt non videri &c.* & ex his Joan. Salisberiensis lib. 1. de nugis curialium cap. 9. *Eos autem qui notentiora præstigia artesque magicas, & varias species mathematicæ reprobatæ exercent, jampridem sancti Patres ab aula jusserunt exire, eò quod omnia hæc artificia, vel potius maleficia pestifera quadam familiaritate dæmonum & hominum noverunt profluxisse.*) Deinde probatur ratione, hos spiritus bonos dici non posse. tùm quia jubent se tanquam Deos adorari, & sacrificia sibi fieri, quod boni Angeli jubere nequeunt. tùm quia hæ artes non minus diriguntur ad inferendum aliis exitium, per furta, neces, adulteria, &c. quam ad juvandum. tùm quia miscent multa mendacia & deceptiones. tùm quia docentur magi in spiritus uti imperio, & coactione, imò & minis rerum impossibilium ac planè absurdarum, ut apud Eusebium *c* docet Porphyrius, quorum nihil bonis Angelis potest convenire.

b c. illud quod in fin. c. qui sine v. ult. 26 q. 2. & episc. in prin. 26. q. 5.

c lib. 3. de præparatio a. 6.

d Glycæ error.

e pa. 3. an.

d Hinc apparet considerantèr legendum Glycam *e*, dum magiam sic distinguit à Goetia, quòd illa sit beneficorum geniorum ad boni alicujus effectionem. Goetia, maleficorum ad mali effectionem. Nam non tantum impropriè usurpavit nomen magiæ genericum, pro specifico theurgiæ, sed in errorem quoque labitur ponentium Albam magiam, & ejus administrationem bonis Angelis tribuentium. Utque hoc semel moneam, scriptor iste, ut & Constan. Manasses, Gregoras, & Nicetas, nimis multū tribuere videtur superstitiosæ prodigiorū observationi.

f Palingenii impietas.

f Erravit eundem errorem Palingenius Stellatus, dum in vetito jure libro *Zodiaci* 8. censet aerem etiam bonis dæmonibus plenum esse, quos harum artium auctores facit, & Deos appellat, Plotini & Jamblici deliriis nimis deditus: & quam non malus Poeta, tam non bonus Christianus, utpote hæreticus potius (scripta probant) quàm Catholicus. Ausus tamen opus illud Ferrariæ Duci dedicare.

Succedit his *error* 3. eorum, *qui censebant magicos effectus per animas defunctorum*

a Non esse ab animabus defunctorũ.
b Viæor de Magia n.17. Angles in 2. sent. de arte Magica a.2.

ctorum fieri *a*: quos Catholici Theologi jampridē exploserunt *b*, idque non difficulter. nam quæ rationes id convincunt de bonis spiritibus eædem, in animabus beatorum locum habent: quæ verò in purgatorio sunt animæ, non exeunt, nec speciali permissione Dei, ut petant suffragia vivorum: animæ denique perpetuis addictæ suppliciis, nulla dæmonum licentiâ vel permissione possunt exire, utpote, divino jussu, pessimo carceri mancipatæ. Apertissimæ sunt igitur imposturæ: quæ de evocandis per *Grimoyriam* animabus *c*. Necromantici confinxere. Si exirent, ad unius DEI exirent imperium. cur verò id Deus jubeat vel permittat, caussa subest nulla. Ut ad magorum preces & incantationes id jubeat, impium est opinari *d*.

c Grimoyriæ artis vanitas.

d vide Anan l 3. de Nat. dæm fol. 97. Petril. Thiræi 1. de apparit. spirit. c.12. à nu. 216. & c. 13. num. 301.

Præcipua ergò efficiens caussa istarum artium est ipse Diabolus, proxima est humani ingenii ex originali labe detorta indoles, quam festivi Apologi frondibus velatam nobis protulit per quam falsè Cælius Calcagninus *Libello de Amatoria Magia*, cujus verba non piget adscribere, & vos, ni fallor, legere juvabit; *Vanitas* (inquit) *olim juncta* miraculo, *furtivo concubitu genuit* Magiam *secundam cognomine, reformidansque ne fortè* veritas, *cum qua perpetuas inimicitias gerit, à qua etiam paribus signis congressa, sæpius profligata est, suum partum enecaret*, *illum* impudentiæ ac timori *junctis connubiali fœdore commendavit: at illi in sinu* incomprehensibilitatis *è vestigio collocarunt furtim*, *& sub* præstigiarum *crepundiis educandam. Quæ mox in grandiorem ætatem adulta, jamque pinnulis præmunita evolavit in* fatuorum arces, *ibique nidulans*, credulitatem *peperit. Quæ utpote parentis beneficiis grata, illam mutuo enutrit*, *& quasi* αντιπελαργιζει, *alioqui brevi interituram.*) Hæc ille, pari acumine & veritate. Pergamus nos quoque pro *Veritate* confligere, & *Vanitatem* expugnare, & fugatis *timore & impudentia*, labyrinthum illum *incomprehensibilitatis* (quis enim, quæ nihil sunt, vel intelligat, vel comprehendat?) Theologiæ veræ filio permetiri: *& præstigiarum crepundiis* in lucem prolatis, tandem *fatuorum* hanc *arcem* demoliri, & è nidulis suis *credulitatem* adeò perniciosam profligare: quod utinam Deus Opt. Max. nobis largiatur.

QUÆSTIO III.

Quæ sit divisio dæmoniacæ Magiæ? & de libris ejus.

CUm nulla sit *Theurgia* neque *alba Magia*, sequitur, omnem hanc prodigiosam Magiam, non aliam, quam *Goetiam & nigram*: hanc solemus vocare *Magiam specialem*. eam Archimagus *e* in duas species distinguit. unam, cujus cultores dicit se dæmoni submittere, ei sacrificare, & eum adorare: alteram quam ipse vellet persuadere à pacto cum dæmonibus immunem esse, sed eam dæmonibus vel invitis imperare, virtuteque quâdam divinorum nominum adjuratos advocare, & cogere; priorem illam fatetur esse legibus humanis divinisque vetitam, nefandissimam, & cunctis ignibus plectendam, posteriorem asserit, consequi quidem

e Refellitur Agrippæ divisio

quod

quod prætendit, nempè dæmones cogere (*quod post ostendetur esse idoneum*) sed tamen manifestis periculis illusionum obnoxiam esse. De priore verum est ejus testimonium, de posteriore bis mentitur. *primò, dũ negat eam niti fœdere cum dæmonibus inito:* nam revera semper expresso vel tacito pacto corrumpitur? *Secundò, cum asserit ea dæmones cogi*, de quo postea *a*. Volunt vetitæ hujus Magiæ inventorem fuisse, quendã Mercurium *sic contra Symmachum*, *Prudentius*, *& Salisbertensis li.* 1. *Polycrat. c.* 9. alii quendam Zabuluin, quem ego non alium existimo ab ipso cacodæmone, cui D. Cyprianus & alii Patres hoc nomen tribuunt) deindè magistrum laudant, quendam Barnabam Cyprium (hunc confinxere in contumeliam D. Barnabæ Apostoli, ut deformi suæ meretrici lenocinarentur.) Item ostentant, paris mendacii jactantia, libros Adæ, Abelis, Enoch, Abrabæ, Pauli, Cypriani, Honorii, Alberti Magni, & aliorum, & blasphemè mentientes dicunt, quæ his libris continentur, ea fuisse tradita ab Adami custode angelo Raziele, & à Tobiæ Comite Raphaele revelata. Prætexunt etiam Salomonis auctoritatem, cujus quandam *Claviculam* (quam egregiè refutat Bap. Segnius *lib. de vero studio Christiano c.* 7.) aliud ingens *volumen in septem distinctum* obtrudunt, plenum Sacrificiis & incantationibus dæmonum. Hunc librum Judæi & Arabes in Hispania suis posteris hæreditario jure relinquebant, & per eum mira quædam atque incredibilia operabantur. Sed quotquot inveniri potuerunt exemplaria, justissimè flammis inquisitores fidei concremarunt, & utinam ultimum exemplar nacti fuissent *b*. Vix dubito aliquod in manus Joan. Trithemii incidisse, undè & partitionem & materiam suæ *Steganographiæ*, periculi & superstitionis plenissimæ, acceperit, cujus operis nomen, quod nondum prohibitis ab Ecclesia libris sit insertum, suspicor accidisse: quia liber nondum typis vulgatus, in paucorum manus incidit: alioqui, quando prohibiti libri omnes Magici, satis iste prohibitus censendus, qui inter alios familiam ductat. idem dixerim, de Agrippæ libris *tribus de occulta Philosophia*, & omnium perniciosissimo *quarto* seorsim postea addito & edito: nec non de Thomæ Eboracensis, Petri Aponi & similium venenis, *& libro artis Grimoyriæ*. qui, Patrum nostrorum ætate, circumferebatur docens mortuorum evocationes, omnia horum placita scelesta. De antiquioribus etiam illis operæ pretium duco Archimagi verba adscribere. credendum illi in arte sua, nec magistri auctoritatem discipulis licet subterfugere. sic ergo scribit: *Hi libri acutiùs intuenti præceptorum suorum canonem, ritum, consuetudinem verborum, & characterum genus, exstructionis ordinem, insulsam phrasim, apertè sese produnt, nonnisi meras nugas & imposturas continere, & posterioribus temporibus à perditissimis perditionum artificibus esse conflatos, ex prophanis quibusdam observationibus, nostræ religionis ceremoniis permixtus, insitisque ignotis multis nominibus ac signaculis, ut perterreant rudes & simplices, & stupori sint insensatis, & his qui nesciunt bonas litteras.* Hæc miser ille, qui videns meliora, in finem usq; vitæ deterioribus adhæsit.

a Authores & libri professoris hujus artis.

b Eimericus Director. inquisitor. p. 2. & Penna ibi commẽt. 53 meminit. Nicetas hist. li. 4.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

De basi magiæ hujus sive de pacto expresso, & implicito.

COncl.I. *Omnes operationes magicæ, velut basi, innituntur pacto per magos cum dæmone inito: ita ut quotiescunque collibitum mago aliquid efficere adminiculo artis suæ, expresè, vel implicitè teneatur à dæmone poscere, ut ex condicto concurrat.)*

Probatur hoc primò Patrum auctoritate. D. Cyprianus *a* dicit, eos habere fœdus cum dæmone. D. Augustini verba *b* retulit Gratianus in Decretorum Codicem, quæ sunt ista: *Omnes artes hujusmodi, vel nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiæ, constituta.)*

a li de duplici Martyr.
b li. 2. de doct. Christia. cap. 23. habes c. illud v. ult. 26. q. 2.

Probatur deinde ex jure civili, sanctione Imperatoria *c*: *Multi magicis artibus usi elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, & manibus accitis* (sic legendum) *audent ventilare, ut quisquis suos conficiat malis artibus inimicos: hos (quoniam natura peregrini sunt) feralis pestis absumat.)*

c l. multi C. de malefic. & mathemat.

Tertiò, id statuitur credendum articulis Parisiensis scholæ *d* in hæc verba: *Quod inire pactum cum dæmonibus tacitum vel expressum, non sit idololatria vel species idololatriæ*: Error. *Et intendimus esse pactum implicitum in omni observatione superstitiosa, cujus effectus non debet à Deo vel natura rationabiliter exspectari.)*

d artic. 3.

Quartò id ratio persuadet. hoc enim & multi mali homines optant, & dæmon cupit: nec eorum id vires superat. docet hoc Isaias Propheta *e*, apud quem impii dicunt: *percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* quod S. Tho. satis probabili interpretatione Magis accommodat; ut & Pontifices, Joannes 22. in Extravag. contra magos, quæ incipit: *Super specula*: & Sixtus V. in Bullâ contra Astrolog. Mali ergò hoc lubenter faciunt, nec minùs ipse dæmon: qui ipsi quoque Christo Domino, ausus pacti conditionem offerre *f*: *Hæc omnia* (inquit) *tibi dabo, si procidens adoraveris me*: ubi videre licet pactum contractus innominati, do ut facias. Ita nunc diabolus magis ait: *si te mihi addixeris, ulciscar te, ditabo te, &c.* quæ germana & perfecta est pacti formula *g*. Deinde, ut dixi, hæc fiunt opera dæmonum, non magorum viribus: dæmones ab hominibus cogi nequeūt, ut id faciant: sponte ergò dæmones accurrunt. Dæmones autem gravi hominem odio prosequuntur, quare nec putandi gratis accurrere, sed vicissim aliquod operæ suæ pretium stipulari. Unde patet talem esse hanc conventionem & societatem: qualis est duorum latronum, quorum alter palàm in sylva vagatur, alter clam in subsessis latitat: excitatusque certò sibilo vel signo prioris, viatorem posterior dolosa sagitta transfigit: priore id sæpè nec vidente, nec gnaro, quo necem telo intulerit, in miseri tamen necem consentiente. priore magus, posteriori dæmon similis. Satis enim idonea rei declarandæ similitudo est, quæ petitur à potentibus vindictæ avidis; qui manu promptos sicarios sibi adjungunt: quibus constituto signo innuunt, quos & quando, velint interfici.

e c. 28. v. 15.
f Matt. 4.
g 9. v. 1. Lapeo scribit. l. jurisgent. de pact. Bald. & Caccielu intact. de pact.

Denique

Denique consentiunt hac in re Theologi tam veteres *a*, quàm recentiores *b*, Jurisconsulti quoque *c*, & Medici, *Condronchus li. 1. de morbis Venefic. & Cesalpin. disquisit. dam.* & res prorsus comperta, unanimi maleficorum & sagarum confessione, mirè per Europam omnem, & cunctas ætates consentiente. Lucanus etiam dubius licet, tamen hujusmodi fœdus agnovit, eo tantum deceptus, quod cogi pacto dæmonem existimet *d*.

Quis labor hic superis cantus herbasque sequendi
Spernendique timor? cujus commercia pacti
Obstrictos habuêre Deos parere necesse est,
An juvat? ignotâ tantum pietate merentur,
An tacitis valuêre minis? hoc juris in omnes
Est illis superos, an habent hæc carmina certum
Imperiosa Deum, qui mundum cogere quicquid
Cogitur ipse potest? †

Solus sagarum patronus recalcitratur, adeò futilibus ratiunculis chartas implens *e* ut contemnendas potiùs, & silentio tradendas, quàm refellendas mihi censuerim, maximè cùm alii id diligentiùs, quam difficiliùs præstiterint *f*.

Conc. *hoc pactum dæmoni, liberum est præstare, vel fallere.*) probatur experientiâ & ratione. ratio docet dæmonem cogi ab homine non posse, ut stet promissis: experientia verò, mendacissimum esse, decipiendi cupidissimum: ideoque raro præstare, quod pollicitus: cùm verò stat promissis (quod facit nonnunquam) non facit coactus, sed spontè ac subdolè, ut sic Magos sibi retineat devinctos, & alios alliciat, & hujusmodi nugis vim istam inesse persuadeat.

Tertia Concl. *Pactum hujusmodi duplex est, unum expressum, alterum tacitum: de utroque verò, non idem per omnia judicium.*) Explicanda hæc conclusio potiùs quam probanda. pro explicatione notanda sequentia.

Primò sciendum, *pacti expressi* hujus *triplicem esse modum. Primus fit solemnitate variâ,* & ipsi cacodæmoni visibiliter in corporeâ aliquâ formâ apparenti corã testibus fidelitas & homagium promittitur *g*. Hujusmodi pactum inivit nobilis ille ditionis Leodicensis narrante Cæsario Heisterbacensi *h*, ubi tamen dæmon loquens audiebatur, sed non cernebatur, hinc inter cætera, juvenis ille inconsultus Creatorem suum ore negat, manuque exfestucat, & diabolo homagium præstat; hic vicissim, illi divitias & honores pollicetur, eò lectorem amando, spondeoque lectionis & laboris sui uberem legendo fructum relaturum. Huc etiam referendum Theophyli Vicedomini factum, *qui ad dignitatem recuperandam à Principe dæmoniorum opem*, (ut scribit Sigisbertus *i*,) *expetiit, & ab eo jussus abnegare* Christum *Filium Dei, ejusque Matrem* Mariam *cum omni Christianismi proposito, & ipsam abnegationem scripto firmare, & scriptam signare, & signatam sibi tradere, ejus se servitio addicere.*) In hac testis

a D. Tho. 2. 2. q. 96. Guil. Paris. Scot. Gabr. Gerson. Trithem. q. 1.
b Abulens. Alph à Castro. Victoria Valentia. Binsfeld. Spineus, A. g. Sprenger, & alii
c Navar. Grillam. Remig. Binsfeld. prælud. 6. & alii.
d l. 6. paulo post medium.
† Exempla pactorum pete ex vita D. Basil. per Amphilochium cõscripta apud Surium tom. 1. & eod. 10. de Theophilo Adenensi, & nobilis Leodini apud Cæs.
e l. 2. c. 21. de quib. alias.
e l. 6. de præstig. dæmon. & l. de Lamiis.
f Binsfeld. ubi supra Erastus Bod. & Trithe. l. d. q. 5.
g Hoc describitur in Malleo malefic. p. 2. q. 1. c. 2. & ab Alf. à Castro l. 1. de just. hæret. punit. c. 6.
h l. 2. illust. miraculorum, c. 12.
i anno Domini 537.

testis fuit Magus, in illa villicus iniquitatis.

Aliquando id faciunt per libellum supplicem, quem diabolo præsentant. Sic nostro tempore Mantenses in Normandia Magi libellum conscripserant, quem oblaturi erant Sibyllis Magiæ Necromanticæ Præsidibus, cujus summa; Se orare Dominas; uti dignentur libros suos magicos consecrare; ad eum effectum, ut mali spiritus ipsis per omnia promptè obediant, juxta formulas conjurationis in libris contentas; & ut vocati, ipsis sine noxâ appareant in formâ pulchri hominis; & ne sit necesse circulum ullum facere, aut subire, in domibus aut agris. Secundò ut Sibyllæ libris signum suum seu characterem imprimant (*tres erant numero libri*) ut plus efficaciæ & dominii libris inesset in prædictos spiritus. *Tertiò*, ut supplices reddantur tuti à Judicum insidiis & punitione. Quartò, ut cæpta omnia & studia illis prosperè in aulis & amicitiis Principum succedant: in ludis quoque semper quandocunque volent lucrentur: *Quintò*, ne inimici ipsis valeant nocere. Pro his vicissim polliceri sese, quod prædictas Sibyllas, pro Dominabus & Principibus suis perpetuò sint habituri, & quotannis singulas animas se eis oblaturos (*hoc est necaturos & sacrificaturos, vel certè ad hunc eundem perfidiæ ritum initiaturos hominem unum*) quamdiu vivant, hoc ipso consecrationis librorum die, hac tamen lege ut Sibyllæ hæc postulata eis fide bonâ præstarent. Hi Parisiis omnes cum ipsis libris combusti fuère. *Narrat Crespetus li. de odio Satanæ, discursu* 15.

Alius modus priori similis cætera, nisi quod sine testibus peragitur. Tertius per vicarium initur, Magum videlicet, vel tertium aliquem; cum paciscens dæmonis aspectum vel colloquium reformidat, hoc tertium genus malè Grillandinus *q.* 3. vocat *Tacitum*; quamvis enim professio hic fiat alteri, quam dæmoni; fit tamen expressè, & in dæmonis nomine; ut patet ex iis, quæ ipsemet tradit *q.* 3. *num.* 1. *& seqq.* Fortassis ad expressum pactum pertinet forma illa rarior, in exemplo Germanicæ fœminæ, quæ obverso tergo, ex balneatorio lebete exsiliens, proclamabat, *Quantum à* Christo *sic saliendo recederet, tantum se ad dæmonem accedere*: dicam fusius lib. 5.

His pactis omnibus quædam sunt communia. Primum est abnegare fidem & Christianismum; Dei obedientiæ se subtrahere. B. Virg. Mariæ patrocinium repudiare, & conviciis insuper incessere. Solent blasphemè, per contemptum, vocare ruffam, latam, extensam. Sic ergò *venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne salvi fiant.* Luc. 8. vers. 12. hoc est, tollit veram fidem, ejusque confessionem, quia Divinos ambit honores (*vide D. August. libr.* 10. *de civitat. Dei, cap.* 20. *& lib.* 20. *contra Faust. cap.* 22. Ideò cogit *primum* Baptismo renunciare, quo quis vero Deo fuit initiatus. Quare & Hippolytus Martyr, *libr. de consumm. mundi*, scribit coactu rum dæmonem, ut dicant: *Nego Creatorem cœli & terræ, nego Baptisma, nego adorationem Deo à me præstari solitam: tibi adhæresco, in te credo.* Ideò unguem illis dæmon in frontem injicit, fingens se chris-

se chrisma abradere, Baptismi characterem delere: *Secundò*, fictè quoque illos novo tingit lavacro Baptismatis, non ignorabat hoc Tertull. *lib de Baptism. Hic quoque studium* (inquit) *Diaboli recognoscimus, res Dei æmulantis, cùm & ipse Baptismum in suis exerceat.* Ideò *tertiò*, negato priore nomine, novum illis inditur: (ut Roverensis *Cuno*, *Barbicapra* vocatus fuit) nonnè cognoscis figuram hujus rei in præclaris illis Satanæ membris? Ægypt. Pharao Josephi nomen mutat *Genes.* 45. Sed S.S. eo illum nomine nunquam compellat. Nabuchodonosor alia imponit nomina Danieli & sociis (*Dan.* 5.) sed Daniel semper se Danielem vocat, & tres illi in ipso clybano flammante, *Benedicite*, canunt, *Anania*, *Asaria*, *Misael Domino*: hoc dicentes nimirum, tui ô Deus non Regis terreni milites sumus, tibi, non tyranno, non dedimus: Abnegare *quartò* Patrinis & matrinis cogit, tam Baptismi, quàm confirmationis, & novos illis alios assignat, quia susceptores isti, sunt quasi fidei sponsores, & tenentur, quod credendum, spirituales filios suos docere. *Quintò*, dant diabolo scrutum aliquod vestimenti, quia Diabolus Patrem rerum singularum sibi studet vindicare; ex spiritualibus gratiæ bonis, fidem ac Baptismum; ex bonis corporis, sanguinem, ut in sacris Baal. 3. *Reg.* 18. ex bonis naturæ filias, ut suo loco ostendetur; ex bonis fortunæ, fragmentum vestis. fors, an quia Regi soliti substernere vestimenta, in dominii agnitionem? 4. *Reg.* 9. *Matt.* 21. *Sextò*, jusiurandum dæmoni præstant super circulo in terram sculpto. An, quia circulus expers principii & finis, symbolum est Divinitatis; & terra scabellum Dei? sic certè vellet eos credere, eum esse Dominum cœli & terræ. An quia circulus contrariam; eò quod omni caret angulo; habet figuram Crucis, quæ valdè angulosa? certè hanc odit vehementer, in qua se triumphatum meminit & mœret. & ideò amat figuram contrariam, invenias inter magica sigilla Crucem in medio circulo locatam, quasi captivam: quod sigillum (ut Gregor. Theologus *contra Julianum scribens* significat) ille magicis addictissimus apostata sic interpretabatur, ut præsumeret signum Crucis calcandum & abolendum planè brevi. *Septimò*, petunt à dæmone se deleri *de libro vitæ*, & inscribi *in libro mortis*, & sic legimus Avinionenses Magos inscriptos libr. nigerrimo. *Octavò*, pollicentur sacrificia, ut illi Mantenses, de quibus paulò ante sum locutus, & quædam striges promittunt, se singulis mensibus, vel quindenis, unum infantulum stringendo (h.e. exsugendo) occisuras. *sic Spinæus qu. de strigibus c.* 2. *Nono*, quotannis aliquid suis magistellis dæmonibus pendere tenentur, ut vel plagarum metum, vel earum, quibus ex pacto sunt obnoxii præstationum redimant vexationem: nec legitimum est aliquid, nisi sit atri coloris. *multis hoc probat Nicol. Remigius libr.* 1. *dæmonolatr. c.* 11.

Decimò, corporis alicui parti, modò huic, modò illi, (frequentius latentibus) stigma seu characterem suum, velut

lut de lapide emptis mancipiis fugitivis, solet imprimere: quod est insensile etiam acu perforatum. Non miraberis, si recorderis Antichristum ultimis temporibus signum bestiæ (*Diaboli*) impressurum manui, vel fronti suorum partiariorum, ut in revelatione suâ D. Joannes testatur, *Apoc.* 13. *v.* 16. quod litterali sensu de vero charactere seu signo bestiæ accipiendum, cum Primasio & Ansberto *in Apocal.* & D. Hippolyto, *dict. libr. de consummat. mundi.* Quod dæmon jam ab initio mundi facere consuevit. Amat enim nequissimus Deum imitari; qui in veteri Testamento suos signo circumcisionis, in novo autem signat signo Crucis, quod circumcisionis successisse volunt signo Nazianzenus & Hieronymus. Sic etiam Diabolus ab incunabulis Ecclesiæ hæreticos illos, qui Magicis simul impliciti, certâ significavit notâ. Auctores sunt gravissimi, qui docent. Irenæus, cùm tradidisset *a*, *Carpocratianos artes magicas, & incantationes operari, philtra quoque, & charitesia, & paredros oniropompos, & reliquas malignationes, dicentes se potestatem habere ad dominandum * etiam Principibus & fabricationibus mundi hujus*; subdit de signo inusto his verbis: *Alii verò ex ipsis signant cauteriantes suos discipulos in posterioribus partibus extantiæ dextra auris.*) Solitus alios dæmon signare in fronte, ut indicat Tertullianus *b* sic scribens; *A diabolo scilicet cujus sunt partes intervertendi veritatem, qui ipsas quoque res Sacramentorum Divinorum in idolorum mysteriis æmulatur. Tingit & ipse quosdam, utique credentes & fideles suos, expiationem delictorum de lavacro repromittit: & sic adhuc initiat Mithra: signat adhuc in frontibus milites suos.* Quos? utique Basilidianos qui Abraxan colebant: Abraxas enim idem qui Mithra, teste Divo Hieronymo *c*, tam vetus ergò origo hujus stigmatis, de quo aliàs plura *d. Undecimò*, sic signati promittunt complura nostrorum Geusiorum Orgiis simillima; nunquam se Eucharistiam adoraturos; injurios se perpetuò ac contumeliosos in B. Virginem, Sanctosque reliquos futuros, non verbis tantùm, sed & factis: conculcaturos enim, conspurcaturos, & confracturos quasvis Sanctorum reliquias ac imagines; signo Crucis, aquâ lustrali, sale benedicto, cereis & reliquis, ab Ecclesiâ benedictis, consecratisve se abstenturos: confessionem peccatorum integram se nunquam manifesturos Sacerdoti, istudque commercium cum dæmone pertinaci silentio obscuraturos: statis diebus, ad conventus, si queant, advolaturos; & quæ illic peragenda, non segniter obituros; denique, quotquot poterunt, dæmonis servitio adjuncturos. Vicissim Diabolus pollicetur, se illis semper præsto futurum, se in hoc mundo, votis eorum satisfacturum: se post mortem, illos beaturum. ex his pactis non nascitur obligatio mutua, sed dispar admodùm est conditio paciscentium homines enim se morti æternæ addicunt, per peccatum vera Diaboli mancipia efficiuntur; dæmoniacæque, donec ad Dei gratiam iterum perveniant, subjiciuntur deterrimæ servituti:

a li. 1. c. 24

* malè vulgo jam

b de præscript. adver hæret. post med.

c l. 1. comment. in Hamos.

d inf. q. 19. vide Remig. lib. 1. dæmonolatr. ca. 5. Nider. lib. 5. Fornicarii Sprenger. & alios.

tuti: veruntamen hominibus hoc pacto nihil juris, vel virium, in dæmonem acquiritur: nihil etiam facultatis in signa, quibus ex condicto utendumm comigrat, cogi se simulat versipellis, & spontè perficit, quicquid Magica ista profitetur.

In his tribus pactis lethale peccatum gravissimũ intercedit idololatriæ: quia cultus idololatriæ expressè creaturis exhibetur. Quod si ex animo fidẽ Magi abjiciant, sunt etiã apostatæ; si verò non totam fidẽ abjiciant, duntaxat credentes hunc diabolo cultũ deberi, vel diabolũ ea posse, quæ fides Catholica negat posse, sunt hæretici: sin hæc omnia fictè faciant, nec apostatæ, nec hæretici sunt, peccant tamen mortaliter & gravissimè; quia spontè faciunt actum idololatricum. etenim si à dæmone compulsi ex gravi timore id fecerint, (ut aliquando contingit a) committunt peccatũ mortale minus grave, contra fidei confessionem. In his pactis expressis dignoscendis manifesta ex solemnius indicia deprehenduntur. Quæ quia Grilandus clarè admodum prosecutus fuit, & quæ dixi, optimè confirmavit ex confessione unius Strigis, ejus verba ex qu. 7. non pigebit ascribere. *Quæ quidem mulier sub spe vitæ cuncta à principio usq; ad finem recensuit, quæ professio ipsa requirit, exprimendo omnia singula illius capitula. Primum enim dixit, quod quando adducta fuit per illam ejus Magistram ante tribunal Principis earum, qui est Diabolus in forma Regis præsident in solio Majestatis; instructa prius à magistra quid factura erat, venit & oportuit primò abnegare Baptismum, & omnia Christiana fidei documenta relinquere:* (En Apostasia) *deinde Ecclesiastica sacramenta cuncta projicere, pedibusq; propriis conculcare crucem & imagines B. M. V. & aliorum Sanctorum:* (en sacrilegium) *quamvis hæc ultima non fiunt corã eo, sed alibi postea: satis est, quod ista promittant se facturos, quamprimum edat occasio:* (en professionem) *Deinde fecit obligationem per solemnem stipulationem in manibus ipsius Principis, quæ vovit & promisit, quod perpetuo illi erit fidelis, & obediens, & omnibus ejus mandatis parebit* (En votum) *Deinde medio jurejurando, tactis scripturis, super quodam magno libro obscuras paginas continente, præstitit homagium sive perpetuum vasallagium* (En homagium) *& quod nunquam redibit ad fidem Christi, nec divina præcepta servabit; sed solum ea, quæ per ipsum Principem erunt decernenda, & quod perpetuis futuris temporibus erit obediens illi, & veniet continuè, cum vocata fuerit ad ludos & congregationes nocturnas, & quæ in eis per alias mulieres fiunt, ipsa faciet, & quod etiam aderit sacrificiis illorum nocturnis, & solitas preces & cultum adorationis præstabit:* (En idolomaniam) *vota quæcunque, quæ ipsam præstare contigerit, pro viribus adimplebit, & quoscunque poterit alios ad eandem professionem adducet* (en dogmatisationem) *E converso autem ipse Princeps, egregia fronte, promisit eidem mulieri sic præsenti præstare perpetuam felicitatem b. grandia, immensa, & voluptates, quascunque in hoc mundo habere desideraverit, & demum post hanc vitam longè majora munera consequetur.*] Hæc ille. Addebat Joan. de Vaulx Stabulensis sortiarius, persuasisse sibi diabolum, sortiarios post hanc vitam dæmonibus similes futuros, & in dæmones convertendos, & in aere principatum obtenturos. Quæ facilè quisque intelligit in Orgenica ludibria recidere.

Pactum tacitum duplex est. *Primum*, quando quis sciens volens, superstitiosis utitur signis, quibus uti solent magi, quæ quidem ex libris aut sermonibus eorum vel aliorum acceperit: hoc quoque mortale est crimen. nec enim ullo modo licet scienter ullam directè vel indirectè cum pravis spiritibus societatem inire, ut Theologi & Canonistæ c sentiunt. Si quis autem remedium aliquod naturale ex magorum libris vel sermonibus accepisset, & ab omni pacto foret alienus: ille licitè tali remedio uteretur. Istud pacti genus facilè dignoscitur. *Secundũ pacti taciti genus* est, quando quis ignorans utitur magicis signis, quia nescit esse mala à dæmone instituta: quod illis solet accedere, qui bona fide legunt superstitiosos, putantes eos esse probatorem philosophorum, aut medicorum: item iis qui accipiunt ea ab hominibus, vulgò habitis bonis & fidelibus. Hoc in idiotis vel nullum vel levissimum est peccatum, si duæ conditiones accedant. Prima est, si ignorantia sit probabilis, v. g. eorum qui hoc scire non tenentur, quoad eos qui scire tenebantur,

a Vide Remigium lib. 1. dæmonolat. c. 1.

b Scrib. gaudia, immensa,

c D. Aug. lib. 2. de Genes. ad lit. c. penult. & canones fermè omnes q. 5

bantur, ut Ecclesiæ pastores, confessarii, concionatores & Doctores: ii ut plurimum laborant supinâ & crassâ ignorantiâ: adhuc tamen istorum peccatum minùs est grave, quàm eorum qui scienter ista designant.

Secunda conditio est, ut ignorans ista, paratus sit, quando admonitus fuerit hujusmodi superstitionem relinquere. quia post admonitionem deficit ignorantia, & oritur contumacia. pro cujus gravitate, delicti magnitudo crescit. Hoc pactum ultimum discernere à naturali vel miraculoso effectu, difficillimum est. Qua de re dicam sequenti quæstione.

Interea, si quæras: *Quid dæmonem inducat ad pactum, & obsequium, seu patientiam hujusmodi?* Videtur esse quædam similitudo malitiæ maleficorum & dæmonis, quæ amicitiæ similem aliquã familiaritatem gignit: ex hac paulatim nascitur mutua confidentia: hæc gignit minoris in majorem quandam præsumptionem, & audaciam quasi imperandi; & in majore, voluntatem aliquatenus præstandi, quod à fœderato imperatur. Ita fit ut & maleficus dæmoni confidat, cui se putat imperare, & dæmon simulet se imperium agnoscere. hoc fusè & benè ostendit Abb. Tritthem. *quæst.3. lib. octa. quæstionum:* sed in eo dissentio quod ille putat dæmonem velle suis mancipiis gratificari obediendo, quo velit pacto, qui odit eos acerbissimè? facit potiùs, irretiat, devinciat, & perdat certiùs, celeriusque.

Denique illud maximè adnimadvertendum, gravissimum esse peccatum pacto ullo dœmonibus fœderari, ut docui olim in Monitis: nunc hic tantum inseram, & addam alia multa, quæ cum alii, tum Sebast. Michaelis gravissimè scripsit *Pneumalogicæ cap.* 7. contra eos disputans, qui Magos excusant, si nocumentum aliis non inferant: eo quod tales Patronomagi contendant, nihil esse mali, uti dæmoniorum opera ad bonum; præsertim iis imperando: quod & Christum & Apostolos fecisse legamus.

Ipse contra & jure optimo affirmat, summum esse malum, sic argumentari, & signum esse animi prorsus infatuati, & Deum contemnentis; juxta illud, *Impius cum in profundum* (peccati) *venerit contemnit.* Prov. 18. v. 3. Sic enim omnia illum subsannare. Si quis timendas dicat inferni pœnas, & damnandos in perpetuum impœnitentes, ridet, & negat adeò metuendum Avernum, Deum nolle mortem peccatoris, non creasse hominem ut pereat, &c. hos sanè (Theodoreto judice) ipsis dæmonibus esse deteriores. quia *dæmones credunt & contremiscunt*, isti nec credunt, nec contremiscunt. deteriores etiam sunt hæreticis: nam hæreticorum coriphæus Arius à D. Athanasio interrogatus, quid censeret? eumne qui Satanam adoret, rectè an malè facere? respondit, impium hunc & sine Deo esse, nec communem sensum habere, nec mereri hominis appellationem. *D. Athanas. in disp. in Concilio Niceno*: Quod à mendaci dictum verissimè, & in Sortiarios accommodate. nam hi Satanam adorant.

Sed Christus & Apostoli Satanæ imperarunt, quod ab eo fieri vellent: jubentes. Cur non & nos possumus? Dicere

cere possem, non quæcunque à Sanctis aut Deo fiunt nobis licet imitari. Nam in rebus divinis, quædam sunt credenda, ut incarnatio, transsubstantiatio, Trinitas, purgatorium, & similia quædam admiratione honoranda, ut Christi Domini, & sanctorum hominum miracula, quædam etiam imitanda, ut quæ ad morum & vitæ institutionem pertinent, quæ Christus discere nos jussit, ut mansuetudo, humilitas, charitas: de quibus illud est Apostolicum, *imitatores mei estote, sicut & ego Christi*. Velle in illis prodigiosis effectibus imitari, est animi prorsus superbi, & stulti, & volentis ambientisque Dei similitudinem in omnipotentia, aut omni scientia, tales imitantur Diabolum, qui similis esse voluit altissimo, dum per imperium, sicuti Christus, volunt dæmones cogere: tales, dum arcana & futura ex eis discere volunt, similes sunt protoplastis, qui scientiam divinæ similem appetierunt. Hoc vetuit Deus, quando dixit: *gloriam meam non dabo*: ego verò corde, tales inquiunt, etiamsi nolis, eam mihi usurpabo. Utebantur quidem prisci Christiani imperio in dæmones. (ut ait Tertullianus) *non invitatoria operatione, sed expugnatoria dominatione*. Ideò respondeo, hos qui pactum habent cum dæmonibus, non modò non imitari Dominum & Apostolos, sed planè contrarium facere, nam illi non advocabant, nec consulebant dæmones, nec eorum opera utebantur: sed eos increpant, pellebant, torquebant, etiam vera loquentes obmutescere jubebant, nec aliter quàm infensissimos hostes tractabant, quos adversarios nostros esse, & sicut rugientes leones circuire, quærentes quam devorent animam, sciebant. Posuit Deus ab initio mundi inimicitias inter hominem & diabolum. *Genes.* 3. *v.* 15. isti fœdus ineunt cum Dei inimico & jurato hoste, Job postquam multa de dæmonis malitia dixisset. *cap.* 40. *v.* 27. concludit: *Memento belli: ne ultra addas loqui*. quasi dicat, ne frustra tibi de induciis aut pace cum illo percussa glorieris vel blandiaris, cave. & sta pransus paratus, ut in præcinctu, signum prælii exspectans. Bellum Deus, ut Pater paratus, indixit: inter Deum & Diabolum perpetuum est bellum, nam *superbia eorum qui Deum oderunt, ascendit semper*: & Diabolus *Satan*, h.e. adversarius ideò nominatur, quare nos, qui vasalli sumus Dei, non possumus cum hoste ejus depacisci inducias, aut commercium habere. Clamat Apostolus. *Nolo socios vos fieri dæmoniorum*. 1. *Cor*. 10. *v.* 21. Hoc in baptismo promisimus Sacramento addacti, nomine Ecclesiæ rogante Sacerdote, & patrinis pro nobis respondentibus, iterum atque iterum: *Nos abrenunciare Satanæ* (adversario) *& pompis eius*. Data est potestas Christianis calcandi serpentes: & D. Paul. pollicetur, *Deus conteret Satanam sub pedibus vestris*: cur ejus pedibus advolvuntur? in nomine *Christi* miracula faciendi, & dæmones eijciendi virtus, Ecclesiæ repromissa, cur ad nomen & invocationem Beelzebub confugiunt? Cum itaque hoc bellum initio mundi conditi indictum, & initio Ecclesiæ Christianæ tuba Apostolica renovatum: & à nobis cum in Ecclesia fuimus regenerati, jurejurando votivo sit promissum: nonne sequi-

sequitur, eum qui cum Ecclesiæ & Dei adversariis pactum ullum, vel familiaritatem colat perfidiæ, transfugii, & apostasiæ reum non minus esse: quam si monachus votivam deserat professionem, quam si miles ad hostem transfugiat; quam si Christianus ad Mahumetismum, Judaismum, aut aliam hæresim se recipiat.

Quæ omnia contra primum præceptum sunt peccata: & ideò gravissima meritò censentur. Illud enim ut ordine, sic & dignitate primum est. Nam, ratione objecti, digniora sunt primæ tabulæ: & inter tria primæ tabulæ, præcipuum est primum præceptum. Tertium enim potissimum agit de cultu Dei externo: secundum de verbis exhibendo honore: primum de amore & fidelitate interna Deo præstanda & virtute religionis, seu Theosebias, seu Latriæ. Quare cum hæc virtus Deo sit omnium acceptissima, contrarium quoque vitium eidem oportet esse maximè odiosum: & ideò huic primo præcepto à Deo addita fuit pœna: quando testatur se fortem & zelotem esse, & hoc peccatum usque in tertiam & quartam generationem ulturum, & ejus præcepti transgressores vocat osores sui. *Exod.* 20. *v.* 5. Tam ergo grave peccatum est cum dæmone pacisci.

Præterea talia pacta sunt vana & inania: nam dæmon nunquam fidem servat, nec ullo promisso se ligari putat. Qui *Christo* ausus mentiri, cùm dixit: *Hæc omnia dabo tibi, si procidens adoraveris me*: scilicet reverebitur. Cypriano Mago nonne pollicitus alius Justinæ fruitionem: quid præstitit? à mendacii patre veritatem expectare, quàm dementia est? nonne *Iesus* ait de illo? *non est veritas in eo, cum loquitur mendacium ex propriis loquitur: quia mendax est, & pater ejus. Ioan.* 8. *v.* 44. frustra ergò cum illo pacisceris: qui ex mendacio & perfidia conflatus est. crede illi: si, quem nunquam deceperit, ullum invenias. Prudenter Orig. *lib.* 8. *contra* Cels. scribit, *probabile est dæmones, cum sint mali, ne cultoribus quidem suis fidem, datamque dexteram servaturos.* Immò non probabile id tantum, sed prorsus improbabile servaturos. nam mendaces sunt, & homines irreconciliabili odio prosequuntur, quod à lapsus sui tempore nunquam remiserunt, nec unquam minuent vel remittent. Si Deus permitteret, cito illi mortales omnes interimerent: quod quia vident sibi non licere, ideò assiduè hominibus animæ mortem moliuntur, per varias & multiplices peccandi illecebras: ne, quia ipsi beatitudine excidêre, homines potiantur. Odii magnitudo patet ex vehementia & acerbitate cruciatuum, ac vexationum quas intulere, quotiescunque tantillum Deus permisit, Jobo, Saræ maritis, D. Antonio & aliis innumeris. Pertinaciam odii docet Job. *c.* 41. *v.* 15. dicens, *Cor ejus indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.* & Servator noster Joan. 8. v. 44. ex operibus filiorum patris genium declarat: *vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: & ille homicida erat ab initio*: quibus verbis indicat hunc ejus esse perpetuum conatum: ad hoc cum nequit vi aperta, grassatur dolis, & benevolentiæ simulatione, ut præclarè docet B. Athanas. ad

nas. *ad Ægypti & Lybiæ Episcopos scribens contra Arium orat.* 1. *in principio.* Stulti ergo sunt, qui ei fidunt, & immemores ejus, quid Spiritus sanctus per eundem Job. c. 40. à v. 22. nos admonuit, impossibile esse superbæ illi vertici, se cuiquam subijcere, *Numquid* (ait) *multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?* ex animo scilicet & fide bona, ut tibi complaceat. *Nunquid feriet tecum pactum, & accipies eum quasi servum sempiternum?* finget & pollicebitur, sed non præstabit promissa. Indicat ergò hæc ἀδύνατα censenda. Nullis enim vinculis eum à nobis ligari, nullis cancellis includi posse: *Nunquid illudes ei quasi avi, aut ligabis eum ancillis tuis?* Scilicet parebit homini, qui maluit carere beatitudine æterna, quàm parere Deo, & Verbum hominem factum adorare.

Denique non vana tantum & inania sunt hæc pacta & familiaritas cum dæmone: sed periculosa & perniciosa supra modum. Ait D. Leo, beneficia Dæmonum cunctis esse nocentiora vulneribus, & præstare illorum odium quàm pacem metuisse. *hom.* 19. *de Passione Domini.* Confirmat ratio; quia nihil exitialius est morte animæ: hanc his pactis & familiaritate incurrunt, nec animæ tantum, sed & corporis sæpenumero. Uno id nunc exemplo docebo, aliàs pluribus. Nicolaus Remigius *libro primo Dæmonolatriæ cap.* 9. his verbis describit *Theodorus Maillotius* (*is præpraturam in vasti regni provincia, quæ ditionis est Lotharingicæ senex obtinuit*) *cùm adhuc juvenis, amplißima familia natam adolescentulam in matrimonium deperiret, & illi ejus potiundæ spes omnis esset abscissa atque erepta, (nam & fortuna egens atque humilis, atque famulatus mercenaria conditione, in qua tùm erat ignobilis & despicatus, nullam ne detegendi quidem amoris sui honestam satis rationem videbat.) Ergo, ut desperatis rebus, & ipsa se jam deserente exspectatione, homines ad quodvis consilium se facilè convertunt, ac nullo delectu fugienda sequendave amplectuntur: Maillotius conservum ex Germania, cui audiverat dæmonem esse ad quæcunque obsequia paratissimum, adit, huicque suam ægritudinem aperit, rogans, ut si quod ei remedium adferre posset, id gravatè faceret, ingrato enim non iri locatum beneficium. Hanc Germanus occasionem libens arripit, ut cui ex pacto intra dies paucos necesse erat, vel se suo dæmone liberare, atque expedire adducto alio, qui istud seu æs alienum in se transscriberet, vel ab eo obtorta cervice necari atque interfici (siquidem hæc ei pacto lex addita fuerat.) Agendo itaque ei negocio consequentis diei diluculum in clauso atque recondito quodam conclavi condicit: ubi vix dum se stiterant, cùm repentè patefactis foribus se infert lepida & liberali forma puella (hoc habitu dæmon primum se ostendere volebat, ne Maillotius ad formidabilem ejus aspectum exhorresceret) eamque se esse prædicat, quæ illi nuptias quas tantopere ambiebat, faciles esset confectura, modo vellet in iis quæ esset præceptura obsequi. Ac illo avide attenteque exspectanti, quænam ejus esset sententia: inprimis cœpit edicere, ut furtis, crapulis, libidinibus, blasphemia, cæterisque quæ animum inquinant vitiis temperaret, pietatem coleret, inopes facultatibus sublevaret, seipsum in hebdomada bis jejunio maceraret, solemnes ac quotidianas precationes ne intermitteret; eaque sedulo obiret omnia,*

Q quæ

quæ Christianum hominem decet atque æquum est facere. Istis enim omnibus, si se vellet nuncupatis verbis obstringere, futurum ut potitis thalamis sine ulla difficultate potiretur. Hæcque sic elocuta, ac constituto intra quem responsum auferret die, se foras ejecit. Maillotius qui videret tam sanctis atque honestis conditionibus tantum sibi beneficium obtendi, jam nihil cunctandum putabat, quin id gratus ac lubens acciperet. Sed dum magis magisque in eam rem cogitationem intendit, atque huc illuc variè inter spem metumque impellitur; ex ejus vultu domesticus quidam Sacerdos conjiciens aliquid subesse, quo sic distraheretur; eum blandè adortus, ac quid animo agitaret expiscatus, monitis suis pervicit, ne amplius ad colloquium ullum cum dæmone descenderet. Sicque frustratus sua exspectatione Germanus, non longè abiit, quin ex pacti formula pœnas penderet. Nam non adeò multis post diebus, equo plana atque aperta via decidens, inque caput proruens exanimis momento temporis repertus est.) Hæc Remigius.

QUÆSTIO V.

Quibus indiciis discernendi effectus Magiæ ex pacto convento, ab effectibus Physicis, & miraculosis, & artificiosis?

V*Bi nec miraculi, nec naturæ vis, nec artificii solertia invenitur, pactū intercedit.* Sed hoc nimis obscurè ac breviter dictum, consuevere Theologi latiùs explicare *a*. Ad dæmoniacam magiam pertinere, primò si opera naturalem facultatem excedunt, quod locum habet, si positivè concludatur res adhibita non habere vim sufficientem ad hunc effectum: nec etiam rationabilis causa suppetat, cur Deo vel Angelis bonis effectus adscribatur. Vult Valentia ad hanc notam reduci defectum ex nimia loci distantia. quia constat causam distantem non posse agere, nisi per medii alterationem: undè si eadem causa non ageret proximè vel propius applicata, quæ tamen agit in distans, evidens videtur ei, hoc naturaliter non fieri. Aliud fore dicit, sapiens duntaxat, profiteretur se causam ignorare, nam rerum naturalium vires & analogia cum effectu sæpiùs nos latent. Aliud etiam foret, mea sententia, si dissensio foret inter sapientes, num id naturaliter fieri possit necne; verbi gratia, si ageretur de effectu producto in re parum distanti: dubium enim est, utrum res aliqua possit agere immediatè in passum à se distans nihil in medium operando; & utrū agens ac patiens res necessario debeât esse cōtiguæ, simul secundū contactū, quē vocant quantitativum, an verò sufficiat se contingere tactu virtuali (quem appellant) eò quod passum suum sit intra spatium illud ad quod se vis agentis post extendere. licet enim sententia negans D. Thomæ plurium sit, & probabilior; affirmans tamen rationibus nititur probabilibus admodum, & gravissimis viris placuit *b*.

Secundò, censent Theologi iidem, ad dæmoniacam Magiam pertinere tria quoque alia vitia, primum est, si adhibeantur verba ignota, falsa, apocripha; absurda, nihil cohærentia, aut ad quem non sunt instituta: vel si aliqua nomina Dei incognitæ significationis, vel etiam bonorum Angelorum ignota, vel malorum

a Cajet. in summ. verbo incantatio. Victoria de Magia

n 16. Valentia disp. 6. q 12. punct. 2. in 22. D. Th.

b Scoto & Ocamo in 1. dist. 37. Avicenn. Nyph.

lorum Angelorum nomina inserantur, quæ non novit Ecclesia, de quibus pereruditè disseruit Guilhelmus Parisiensis [a]. idem erit, si adhibeantur certi characteres, aut figuræ aliæ, præter signum Crucis, vel ipsa Crux non ut oportet locata, formataque, vel ubi non oportet posita, vel superflue certis locis ac numero iterata: denique si quid apponatur aliud, nihil pertinens ad effectum, qui tali operatione intenditur. Secundum est, quando efficacitas operis tribuitur certis ritibus atque observantiis quibusdam peculiaribus, & ad hoc designatis, verbi gratia, ut id fiat certis diebus vel horis, ad certum stellarum situm, sub certo numero crucium vel candelarum, certa corporis positura: in tali charta, talis coloris & figuræ. Tertium est, quando vis collocatur in observantiis aliis planè superfluis & indifferentibus, v.g. ut ad expellendum dæmonem pili radantur, ut quis induatur telâ nunquam lotâ, operetur uno pede nudo, discinctus, sparso capillo, & quæ hujusmodi.

a Sum. de universo cap. ult.

Quando dicitur his omnibus, vel aliquo istorum opus esse ad effectionem, res meritò plusquam supecta est; præsertim cùm duo concurrunt, scilicet, quod credatur res non esse proportionata ad effectum producendum; nec adhibeatur ex legitima auctoritate: hoc est, quuando is, qui instituit vel præscripsit hanc rem, ut signum ad talem effectum, non poterat naturæ defectum supplere,: (quod facit in Sacramentis Deus, in Sacramentalibus Ecclesia) item quando ipse effectus non potest provenire, nisi à causa intellectu prædita, & circumstantia requisita ejus generis est, ut non videatur idonea, vel non solita movere Deum, vel Angelos ad effectum producendum: tunc enim luce clariùs est, non nisi à malo spiritu effectum sperari posse, v.g. Si quis à statua responsum postulans de rebus occultis, minas vel preces absurdas & ridiculas adhiberet, quales sunt Magorum apud Porphyrium [b], & iis gemma Lachesis apud Cl. Claudianum [c] illarum fortassis imitatione confictæ.

b Epist. ad Anebonem.
c de raptu Proserpinæ lib. 1.

E contra, quando hujusmodi effectus miri consequuntur à quocumque, & quotiescunque hoc applicatur, sine aliis cæremoniis vel observationibus meritò judicamus effectum esse naturalem. Sedulò cavendum hic duplex extremum, alterum ne in hac disquisitione temerè statim censeamus omnes effectus naturales; quia multoties dæmon quædam naturalia admiscet, ut totum naturale putetur: alterum ne temerè condemnemus, multarum enim (ut D. August. docet [d]) rerum naturæ nostram scientiam superant & fallunt.

d lib. 21. Civ. Dei cap. 4.

Artificialia discerni possunt minimo negotio, si vel magistratui (ad hunc pertinet in exteriori foro examinare, & publicum licentiæ testimonium his mirionibus dare) vel Confessatio, quod ad forum internum, occultè fiat artis demonstratio.

QUÆSTIO VI.

An hæc Magia quosdam habeat effectus veros, & quo pacto dignoscatur?

PEpo sit, non homo, qui vel asserat omnes effectus esse præstigiatorios, vel credat omnes veros. sæpius dæmon

fallit *a*, quia mendacii pater est: ideò sæpè perstringit oculos, aut sensibus aliis illudit vanâ objectâ imagine. nec rarò Deus impedit, ne quod in Magorum gratiam facere vellet, ac posset, id verè faciat: quod cùm cernit; ad præstigias confugit, ne impotentia ipsius detegatur. Quando autem & Deus permittit, & dæmon verum vult effectum producere; si is vires ipsius non superet, nihil profectò prohibet, quominùs verum effectum producat. Etenim causæ naturales verum effectum gignunt: uti illis potest Diabolus & activa passivis applicare: poterit igitur tum effectus veros producere. Minor propositio probatur, quia Divino Dionysio Atheniensi auctore *b* donorum naturalium peccando ille nullum amisit: unde fit, ut & vires naturales habeat valentissimas, diuturnam & multiplicem experientiam; essentiæ & qualitatum, quæ rebus quibuslibet peculiares, scientiam exactam: adeò ut verè effectum, quod cupit, dare possit commodissimè. Prudenter itaque communis Schola Theologorum *c* duplices effectus Magiæ; veros, & apparentes agnoscit. Propter hoc Tertullianus *d* Magos appellat circulatores ac Sophistas. Ego illis tertiam speciem adjungo, mixtorum effectuum ex veris & falsis, sive apparentibus tantum.

a Effectus triplices sunt Magiæ: veri, falsi, mixti.

b c. 4. de Divin. nom.

c post Origenem. August & Thom. Alp. à Castro de justa hære. punit. Victoria ubi supra a. 5. Sprerg. mallei q 5 Mich. Medina d. c. 7. fol. 61 & alii.

d Apolog.

Ad præstigiatorios refero primò, quos recensui lib. 1. cap. 4. item illud, quod de Menippo adolescente & toto illo nuptiarum cum Lamia apparatu atque utensilibus scriptum à Philostrato, quod fuit à nobis *e* alibi commemoratum: & quod de Empusa seu γελω Nicephorus *f*, eam sæpè infantem Mauritium è cubili, velut mox devoraturam extulisse, nullo accepto incommodo. *Secundò*, quod de Pasete proditum, incantamentis quibusdam facere solitum, ut repente convivium sumptuosum exhiberi videretur: rursus, ubi libuisset, omnia evanescerent; solitum quoque res emere, & pretium numerare, verùm mox nummi clam à venditore ad emptorem rediisse cernebantur *g*: *Tertiò*, talia pleraque quæ de Simone Mago legimus apud D. Clementem *h* Romanum, eum ex aere novum hominem creasse; quibus volebat, invisibilem factum; saxa, quasi lutum, penetrasse; statuas animasse; in igne positum non arsisse; duas, velut Janum facies habentem se ostendisse; in ovem aut capram se immutasse; in aerem sublatum volasse; aurum plurimum exhibuisse repentè; Reges facere, eosque dejicere potuisse; falci præcepisse, ut ipsa iret & meteret, eamque ivisse & decuplo plus cæteris messuisse; eundem, cùm esset aliquando Selene meretrix in turre quadam, & accurrisset multitudo ingens ad eam videndam, turrimque circumcinxisset adstantium corona, fecisse ut illa per cunctas fenestras turris illius omni simul populo prospicere & procumbere videretur; denique quod pueri incorrupti violenter necati animam adjuramentis evocasset, ejusque adjutorio talia patraret. Hæc Clemens. Addit nonnulla Anastasius Nicenus *i*. *Statuas* (inquit) *faciebat ambulare, & in igne volutatus non urebatur, & in aere volabat, & ex lapidibus panes faciebat: serpens fiebat, & in aliquas alias bestias transformabatur: duas habebat facies, in aurum convertebatur,*

c. 23. & li. de idololat. c. 9.

e Quodlibet de Lamiis, quæ edita cum adversar. in Senecā.

f l. 18. hist. c 9.

g Suidas ex Appione in verb. πασης.

h l. 2. recognition. & l. 6 constit. Apost.

i q. 2[illegible] faciebat pr.

batur, in conviviis exhibebat spectra omnis generis : vasa quæ erant in ædibus faciebat videri tanquam quæ sua spontè moverentur ad ministerium iis, qui portabant non visi : efficiebat, ut multæ umbræ eum præcederent, quas dicebat esse animas defunctorum. Ab his desumpta, quæ in eandem sententiam refert Glycas *a* Historicus. *Quartò*, huc spectat illud Nicetæ Choniatæ *b* de Mago, per quem factum, ut cuncta sua vasa remex frangeret. *Quintò*, loco memoriæ occurrunt præstigiæ Zytonis Bohemi (de quo etiam acturi sumus sequentis libri capite ultimo) *hic artem suam ostentans, nunc sua, nunc aliena facie staturaque: item in purpura & serico ac confestim in lana ac panno sordido, Regi se offerebat; ambulantique in terra, ipse tanquam in aqua adnavigabat : aliquoties equis rhedarius vectum, gallis gallinaceis ad epiredium suum alligatis subsequebatur. Convivas præterea Regis varie ludebat : interdum manus illorum, ne illas ad patinas porrigere valerent, in pedes boum, interdum in ungulas equorum transformans. Et aliquoties fronti illorum cornua cervina latissima adjiciens, quoties videlicet è fenestris ad subitum spectaculum prospicerent, ne rursus caput & ora ad mensam referre possent. Atque ut ostenderet se pecuniam quoque pro usu suo facilè conflare posse, triginta sues bene saginatos, ex manipulis fœni effingit, illosque pastum proxime Michaelis cujus pistoris locupletis extrudit; proponitque venales, quo pistor voluit pretio: hoc tantum emptorem monens, ne gregem novum ad flumen lotum compellat. Qua ille monitione neglecta, cernit in flumine manipulos fluitare, suibus submersis. Ergò diu venditore quæsito, atque in taberna vinaria tandem reperto, in qua porrectis pedibus in scamno recubabat, dum stomachabundus altero pede correptum excitare vult, eum à corpore protinus cum coxendice avellit: clarè Zitone quiritante; & obtorto collo emptorem ad Judicem trahente. Quid faceret pistor, in manifesto deprehensus, ut sibi videbatur, facinore, nisi ut damnum damno adderet, atque de hac insuper injuria cum Zitone decideret?) Hactenus Dubravius libr. 23.* Denique jactatoria illa Magorum de quibusdam herbis, ut de verbenaca, de latace; de æthiopide, de chamaleonte apud Plinium & Gellium *c*.

Talia denique quæ (proh dolor) nimis creduli Principes quidam, aliàs pii) coram se fieri sinebant, res ferreas (sine magnete) argenteas pateras & similia magni ponderis super mensa locata, sine funiculo, capillo, vel ullo instrumento, ab uno extremo ad aliud subsultantia, attrahere: chartam ab alio ex toto fasciculo clam extractam, in manu extrahentis manentem, nova inducta forma ter facere immutari : specula fabricari, in quibus quæ remotis admodum locis fiunt videantur: trium horarum spacio arbusculam veram spitamæ longitudine è mensa facere ut excrescat; ut arbores ibidem frondiferæ & fructiferæ subitò enascantur : certo lucernæ lumine accenso efficere, ut quotquot adsunt mulieres, vestibus se nudent, & quæ natura docet tegenda oculis objiciant, & sic nudæ tripudiare non desinant, quamdiu ardet in medio appensa lucerna certis insculpta characteribus,

a p. 1 ann.
b lib. 4. de vita Emanuelis in fin.
c vide Gelli 10. c. 2. Plin.

ribus, & leporino adipe plena, & alia in hujusmodi, quæ novitii circulatores ex Baptistæ à Porta scriptis & disciplina obtrudunt: quorum cùm nec naturales, nec artificiosæ causæ idoneæ profe-rantur, præstigiis adscribi debent.

Verorum effectuum exempla sunt secùdùm plerosque serpentum incantatio; de qua Propheta *a*. *Furor illis secundùm similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ obturantis aures suas: Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter*: item signa & prodigia pseudo-Prophetarum in Evangelio Divi Matthæi *b* & quæ suis locis docebo posse fieri, & facta fuisse. Duo sunt in sacris Litteris, de quibus admodum ambigitur, an veri, an apparentes tantum effectus fuerint. Prius est de suscitato per Pythonissam Samuele *c*. illusoriis annumerant: qui volunt non ipsam Samuelis animam, sed dæmonem larvatũ ac subditìtium advenisse, Scriptores sanè graves hoc arbitrati *d*. Verùm Divus Augustinus *libro de cura pro mortuis c.* 15. affirmanter asseverat (quem plerique cum Tostato & Lyrano sequuntur Neoterici, alibi à me laudati) *e*, veram Samuelis animam apparuisse Sauli, non vi carminis Magici evocatam (hoc enim rectè Tertullianus & sequaces ejus refellunt) sed Dei imperio adventantem ut impium Regem, corriperet, eumque ad pœnitentiam, denunciato mortis metu provocaret. Hæc mihi sententia videtur verior atque securior. Nondũ enim adversarii satis efficaciter respondere clarissimo testimonio libri Syracidæ *f*, ubi de Samuele ista legimus, *Et post hoc dormivit*: (hoc est mortuus quievit) *& notum fecit Regi* (cui, si non Sauli? & quando, si non hac vice?) *& ostendit illi finem vitæ suæ* (prædixit, eum de crastino moriturum) *& exaltavit vocem suam de terra in prophetia*. quid hoc est, nisi egressum ex inferno, qui est in terræ centro? quid hoc, nisi quod loquens propria voce prophetavit? utiq; non alius, quàm ille qui mortuus dormierat. Non obstat, quod objiciunt, eum dicere, *Cras mecum eris*, quod de vera Samuelis anima dici non queat: quia hæc in limbo, Saul in inferno. quomodo mendacium tribuatur Prophetæ? non inquam hoc obstat, vel enim possunt illa verba (ut ait B. Augustinus *g*) ad similem mortis conditionem referri, quasi dicat, cras mecum eris, non unus viventium, sed unus mortuorum. crastinus tibi dies ultimus illucescet. Vel sanè, ad loci & habitationis viciniã referentes, dicere possumus: cum aliquo esse, qui in eadem est urbe, licet non in eadem domo. Limbus verò Patrum & locus gehennæ ejusdem inferni sunt diversa habitacula, ut domus unius oppidi. Plura de hac re dicentur postea hoc eodem libro *q.* 26 *sect.* 4.

Posterius dubiũ est, de Magis Ægyptiis, qui cum Moyse de miraculorum patratione certarunt. Sic enim scribitur: *Fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam similiter, projeceruntq; singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones*. in aliis quoq; multis postea *h* dicũtur, *similiter ac Moyses* fecisse *i*, conati tandem similiter ciniphes producere irrito conatu: nam additur *k*, *nec facere potuerunt*. Defendi quidẽ potest sententia putantiũ hos Magorum serpẽtes

a Psal. 27. vers. 6.
b c. 24. v. 29. c. 1. Sam. 28.
c Tert. l. de de anima c. 5. Cyr. l. de ador. spi. Anast. q. 37. in script. Auctor qu. à Gentilib. propositorum, qui falso dicitur Just. mar. q. 57. Auctor li. 2. de mirabilibus S. Script. c. 2. & l. quæst vet. & novi Testa. q. 27. qui libri non sunt D. Augst. ipse tamen Aug. videtur huc inclinare in respons. ad qq. Simpliciani, & ad qq. Dulcitii: apertè verò tenuit D. Isi. Bas. in cap. 8. Is. Euch. Bed. & Hildeg. & Salisbenẽs. 2. Poly. c. 27. & ãbigens non parum D. Tho. non uno loco.
e Comment. in Hære. Octæ ad v. 457. ad de Martini Marti. Hypoty. l. 9. Reg. & Alphõs. Mendozam in Quodlibet.
f Ecclesia. c. 49. v. 21.
g ad 3. qu. Simplic.
h Exod. 7. v. 11.
i v. 22. & Exod. 8. v. 17.
k d. c. 8. v. 18.

tes ac ranas præstigiosas duntaxat fuisse *a*. Veruntamen solidior & probabilior mihi semper visa sententia cæterorum *b*, quia scripturæ magis consentanea, nec abhorrens à Philosophiæ scitis. Nonne dicuntur Magi sic fecisse quemadmodum Moyses: sed iste veros serpentes, veras ranas produxit. Si Magorum apparentes tantum fuerunt, cur fraudem Moyses non detexit: an & illum in re tam gravi Deus decipi passus: cur Magi dicuntur conati ciniphes, non potuisse: si veros ciniphes producere non conabantur. De modo hujus productionis adhuc controvertitur. expeditior est ratio eorum *c*, qui diabolum, non advertentibus spectatoribus, censent virgas subtraxisse & earum loco veros serpentes virgis mole æquales supposuisse, tam subitò & subtiliter, ut Ægyptii spectantes omninò crederent ipsarum virgarum sic commutatam formam fuisse. & propter hoc erroneum judicium spectatorum, dixisse Scripturam virgas in dracones conversas, non rei veritate, sed hominum opinione. Quare volunt similitudinem in eo positam, quod sicut Moysis serpens verus, sic & veri fuerunt Magorum serpentes: non autem in eo, quod sicut ex virga Moysis tanquam termino ex quo cœpta conversio, producti serpentes, ut terminus in quo desiit conversio: sic etiam virgis Magorum acciderit, scio cur hoc dicant, & quid adferant causæ, tamen (mea sententia) nihil repugnat Philosophiæ placitis, si cum D. Augustino & Cajetano dixerimus, ex veris virgis, ut ex materia conversionis, veros serpentes & ranas prodiisse. sunt hæc animalia insecta & de numero imperfectorum, quæ diabolus brevi tempore ex putrefactis virgis potuit producere, neque id vires ejus superat. nam quod solis calor multis diebus efficeret, id ille potest exiguo tempore, applicando activa, quæ novit ad hoc efficaciora. Nihilne ergo inter hæc mira magorum & Moysis interest? primò quod Moysis operatio miraculosa, magorum miranda tantum. deinde. Glycam audi, *& ipsi quidem virgas in serpentes commutabant, verũ virga Moysis ipsorum virgas deglutiebat: mutabant & ipsi aquam in sanguinem, sed immutatam semel naturæ priori restituere non poterant: educebant & ipsi ranas, sed ab iisdem ædes Ægyptiorum repurgare non poterant: iisdem facultas erat Ægyptios vexandi, sed sedandi supplicii potestatem nullam habebant. Quin etiam ipsorum corpora Deus magis pustulis afflixit, quàm reliquorum: ut hinc manifestum fieret, non solum ipsos pœnas divinitùs irrogatas inhibere non potuisse, sed etiam cum cæteris eadem supplicia pertulisse.*

Mea igitur sententia, illud de Samuelis anima omninò pertinet ad mixtorum classem. Vera enim fuit Samuelis anima, quæ apparuit: falsitas tamen sive deceptio sensuum in eo reperitur, quod visa obtemperare voci Pythonissæ: item quia verum suum corpus, aut veram syndonem non attulerat, ut videbatur. Alterum exemplum de Magis Ægyptiis, si sequamur sententiam agnoscentium duntaxat celerem suppositionem serpentum, pertinebat ad mixta: si verò placeat sententia D. Augustini, pertinebit ad vera. Lubenter etiam his mixti generis annumerem mirandam narrationem

a Sic Phil. l. 1. de vita Moysis Joseph l. 1 antiq. Dia adv. Trip. & auctor libri resp. ad quæst. Gentilium. q. 26. Ter. li. de anima c. 57. Hiero. & Ambr. in 2. Tim. 3. Procop. Rupert. R. ab Hugo in Exo.

b D. Aug. l. 3 de Trinit. c. 7. & 8. & l. 85. quæstionum q. 79 Theodo. in Exo. q. 18 Glycæ p. 1. anna. D. Thom Lyra. To. Burgens. & Cajet.

c Tosta. & Cajet. Lipomani

tionem Roberti Triezii Insulensis *a* de certamine duorum Magorum. Rapuerat unus puellam formâ egregiâ, & equo ligneo impositam per aera absportabat. alter in castro quodam Burgundiæ, celebri convivio præsens, quod castrum raptor prætervolabat, carminibus cogit raptorem in castri aream descendere, & immobilem illi coram omnibus mœstum cum præda erubescente sistit. Nec segnius raptor, nihil tale metuentem, eum à quo ita vinctus, latenter incantat, & è fenestra editissima, per cujus cancellos collo & capite prominebat, despicientem, immanibus subitò fronte protuberantibus cornibus dehonestat, & à repagulis ferreis magnitudine ramosæ frondis sic illaqueat & suspendit: ut per clatros caput retrahere non valeret, præcipitii verò altitudine deterritus, se demittere non auderet. Ita coactus corniger, pacta salute prius mutua, & disrupto ligamine, raptorem cum præda dimittit, qui rursus nube cava tectus in aerem se levavit: alter depositis cornibus, magna cum spectantium voluptate, salvum in cœnationem caput retraxit. Credo volatum accidisse: sed dæmone equuleum sublevante non proprium, qualis est avium: fieri potest ut raptor verus & rapta vera. de cornibus illud alterum totum puto præstigiosum.

a l. de technis & imposturis dæmon c. 5.

Restat quo pacto effectus sinceri à fucatis dijudicentur. Cùm hæc mira non à Magis, sed ab ipso dæmone perficiantur: non poterunt Magi perficere, quæ dæmon nequeat (ut incautè quidam *b* scripsere) sed quæcunque dæmon revera potest efficere, per dæmonem ex pacto poterunt Magi. Quo fundamento posito rectè superstruitur series regularum sequentium, veluti columnarum hujus ædificii. *I. regula*, si effectus magicus ejuscemodi sit, ut potentia dæmonis superet (quales sunt, qui soli Divinæ omnipotentiæ reservantur,) tunc effectus censeri debet præstigiatorius. *II. regula.* quando non constat effectum superiorem esse viribus dæmonis, res planè dubia est, & oportet recurrere ad circumstantias. ratio dubii, quia nec dæmoni Deus semper permittit facere quicquid posset, Deo non impediente: nec dæmon semper vult verè facere quicquid facere permittitur: sed gaudet præstigiator hominum deceptione. Utrum verò effectus superet vires dæmonis, id luculentius docebitur mox dicendis *c*.

b Ananias Remigius & alii recentiores.

c q. 7. & 8.

QUÆSTIO VII.

An magi possint facere aliquod verum miraculum.

Ex dictis in fine præcedentis quæstionis manifestum fit, idem esse quærere. V. *Magus aliquid possit.* & V. *dæmon aliquid possit*: quoniam Magi opera vi pacti à dæmone perficiuntur. Miraculorum ergò editionem Magi olim sibi vindicarunt. nam apud Clementem Romanum *d*. Simon Samarita gloriatur, nihil non quod velit se posse facere, sibique obtemperare omnia. Porphyrius *lib. de sacrificiis cap. de speciebus dæmonum*, scribit, quoties suorum prodigiorum machinas dæmones adhibent; multa eos naturæ consueto ordine alienissima efficere. Idcirco illos

d l. de rec.

los Jamblichus *a* vocat *Deorum pedisse-quos*, qui admirandis operibus Deorum vestigia subsequi proximè videantur. Eadem fuit existimatio Poetarum, quorum suis locis verba fortassis inserentur commodiùs. videntur in hunc errorem incidere quidam recentiores, dum inquiunt *b*, *naturæ leges in magicis operibus non attendendas*. Nos hoc diligentiùs scrutemur.

a de myst. Ægyp. c. 1.

b Nic. Remigius l. 3. c. 12. Spōdan. in Home. Odyss.

Observare lectorem velim, *miraculum* hoc tractatu me non accipere pro quovis admirando effectu, ut capiunt prophani Scriptores: sed Theologos sequi, qui strictiùs sumunt, pro eo quod Græci τὸ φέρας effectu tantum producto præter & supra naturæ creatæ vires. (verbi gratia, cæco nato visum reddere, mortuos suscitare.) Quando autem effectus respondet viribus creaturæ, (v.g. ciere pluvias ac ventos, à febri sanare &c.) τὸ θαῦμα solent vocare, non *miraculum simpliciter*, sed cum addito *miraculum secundùm quid*, seu *respectu nostri*, vel *mirum* aut *mirabile*. Hæc *mira* rursus dividunt in *absolutè mira*, quæ simpliciter & secundùm se digna forent admiratione, etiamsi causas & modum sciremus quo fiunt, & in *mira secundùm quid*, seu *respectu nostri*, qui ea admirantur, quia causas nescimus, non admiraturi si causas cognosceremus *c*.

c vide D. Tho. 1. p. q. 105. a. 4. ad 2.

Notæ verò quibus *mirum à miraculo* discernatur, nunc mihi istæ occurrunt. prima, ut dixi, si effectus superet vires rei creatæ & naturam, miraculum erit. 2. Si effectus non habeat propositum finem bonum, puta salutem spiritualem vel corporalem, sed tantummodo finē malum, ut puta curiositatem, vel quid aliud bonis moribus, aut veræ fidei repugnans, non est miraculum. ex hoc capite probatur, prodigia illa, & stupenda Antichristi opera, vera miracula non futura, sed falsa, ut D. Paulus Thessalonicensibus scripsit. hinc patet quid de curatione strumarum illa Elizabethæ Anglorum reginæ, hæreticæ Principis sit judicandum, si faciat in fidei suæ confirmationem, ut Gnato illo Tookerus affirmat. 3. dæmonum mira sæpè deficiunt in minimis, miracula perfecta sunt, utpote Dei opera, patet Exodi 8. de certamine magorum cum Mose. 4. dæmonum mira veris miracula supervenientibus evanescunt ut virgæ Magorū devoratæ à virga Mosis *d*, & oracula dæmonum coram sanctis hominibus obmutuerunt *e*. Denique miracula fiunt, per apertam & seriam Dei invocationem, mira Magorū, semper admixtis absonis, abditis, vanis, ridiculis aut superstitiosis precibus vel signis. His positis.

d D Aug lib. 10. de civ. Dei c. 16.

e Exod. 7.

Sit 1. Conclusio, *Miracula propriè dicta nulli magi possunt edere*. Est communis Theologorum *e* sententia, & probatur primò, quia facere miraculum est potentiæ infinitæ, & ideò Divinitati reservatum. omnis etiam creaturæ potentia naturæ cancellis limitatur: alioqui non haberemus efficax argumentum probandæ veritatis fidei, quàm semper Ecclesia miraculis astruxit *f*: imitata Salvatorem nostrum, qui hoc argumento probavit, excusari non posse Judæorum incredulitatem, propter manifesta miracula coram ipsis edita *g*: *Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit: peccatum non haberent*. Si objicias à ma-

f D. Just. in 1. Apol. Chrys. lib. contra Gentes de S. Babylo.

g Alex. de Hal. 2. p. q. 45. D. Thom. D. Bona. Fr. Victo. super num. 18 & 19. Aug. in 2. q. uni de dæm. & qui Gentilium exemplis optimè respondet Mich. Medina d. c. 7.

R lis

lis quoque & perperam de fide sentientibus nonnunquam miracula edita fuisse: & ideò miracula non debere censeri efficacem fidei probationem: Occurram: solere Deum aliquando hanc gratiam gratuitò etiam talibus largiri, sed id in veræ fidei probationem, ut quando dedit prophetiam Balaamo & Caiphæ: in falsæ fidei confirmationem nec dedisse unquam, nec dare posse. non magis enim mendacii confirmationem potest Deus miraculis comprobare, quàm potest ipsa veritas mentiri. Itaque miracula vera pseudo-Prophetarum a in nomine Christi eduntur, & proinde in veræ fidei confirmationem. Ex his patet, diligenter distinguendum inter hanc illationem: Fecit miraculum, ergò fides ejus est vera, & hanc; fecit miraculum verum in confirmationem fidei, quam profitebatur ipse, ergò hæc fides ipsius erat vera. prior enim falsa esse potest, quia per infideles Deus potest miraculum operari: posterior semper vera, quia non potest Deus ad falsæ fidei confirmationem per ullum operari miracula b. Confirmat nostram conclusionem dictam Nicodemi de miraculis Christi loquentis c, *Nemo potest hæc signa facere, nisi fuerit Deus cum eo*. Præterea hæc est sententia Origenis *lib. 2. contra Celsum*, D. August. *lib. 3. de Trinitate cap. 8.* & D. Isidori *in cap. non mirum. 26. quæst. 2.* Plura de hac re, & pereruditа Francisc. Toletus commentar. in Joannem: ubi tamen quod ait; dæmones aliquando ea facere, quæ miracula non modò videantur, sed & sint, id cautè legendum, miraculi namque vocabulum extendit ad mira quævis & spuria miracula: quod repugnat communi inter Theologos vocis acceptioni.

a Greg l. 27. Moralium c. 8.

b Jo. 15. v. 24.

c Matt. 7 v. 21.

2. Conclusio; *nec etiam possunt Magi operari absolutè mira.* patet id. quia nihil reverâ absolutè, & per se mirum, quod non idem sit miraculum. Quo sensu prolatum illud propheticum d, *Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus e* & illud, *qui facit mirabilia magna solus f.*

d vide Maldonatum add. v. 21.

e Jo... v. 2.

f d. c. 3. n. 7

Quædam ignaris causarum solent videri absolutè mira, quæ non sunt orta ex causis naturalibus, ut illud, quod refert Curopalata, de mortui Michaelis Cerularii dextra in Crucis figuram conformata, quæ firma mansit. Sed deceptionem aperit Baron. tom. 11. Annal. anno. 1058. defuncti hominis membra calentia, quam qui velit recipere formam & situm & obrigescentia frigore sic immobiliter permanere. Et addit sapienter, debere talia esse miracula schismaticorum humana arte composita: addo & hæreticorum.

3. Concl. *Magi possunt operari multa mirabilia secundum quid, seu respectu nostri, dæmone adjuvante, & Deo permittente.* conclusionis probatio inde petenda, quod plurimi sunt, miri & occulti effectus rerum, quos omnes optimè novit Diabolus: & quoscunque naturaliter novit posse produci, eos celerrimè, non tamen in instanti potest producere. Quare (quod alicubi dixit D. Aug.) difficillimum est homini intelligere, quousque se diaboli potestas extendat, de qua propheticus sermo profatur g. *Non est super terram potestas, quæ comparatur ei, qui factus est ut nullum timeret.* Nolo multa congerere, pro cunctis

g Psal. 71. v. 18.

cunctis unum sit exemplum plenum admirationis narratum ab Anton. Torquemada *a*, quibusdam regni Neapolitani locis, quando fœminæ enituntur, puero nascituro præire unum vel plures ranunculos sive rubetulas: quorum si quis terram contigerit (statim verò incipere saltitare huc illuc) confestim puerperam emori. Quapropter solere floreis insterni totum solum, & parietes undequaque auleis convestiri, ne funesti anteambulones isti, dum cadunt ex utero, vel subsiliunt, terram contingant. ideò etiam obstetrices lebetes penes se habere solitas, vel poculum aliud aqua plenum, in quod animalcula hæc conjiciant, & probè obturatum deferre ad fluvium, ibique demergere. Hoc ille, ut certâ compertum famâ refert. Si fit, fieri puto dæmonis artificio: qui has ranas mentiturt, & ad malefici cujuspiā petita, puerperam interemit, Deo id justis de caussis permittente: sine hoc permissu nihil eum posse, hinc manifestum fit, quia non modò potuit quod erat optatissimum, arbitrio suo Jobum lædere *b*: sed nec perfidum Regem mancipium suum decipere *c*: imò nec porcos invadere *d*. Hinc factum, ut cum Neroni Imp. nec ingenium, nec opes, nec voluntas, nec studium, nec Præceptores deessent: nunquam tamen, per illum Diabolus magiæ vel unum experimentum edere potuerit: sicque Nero magicen contempserit *e*, videlicet non passa fuit Dei provida bonitas hoc instrumentum, ad nocendum aptissimum, summæ potentiæ & malitiæ depravatissimæ accedere.

a forti florum diab.

b Job. 1. & 2.

c 3 Reg. 22. v. 22.

d Matth 8. v. 31.

e Vide Pli. l. 30. c. 2.

De hoc mirorum genere futura prodigiosa opera Antichristi.

QUÆSTIO VIII.

Quo pacto magi per Diabolum hæc mira efficiant?

Scientia cuncta dæmones operari vel actione immediata per motum localem, vel mediata: idque dupliciter, vel illudendo sensibus, vel applicando activa passivis per alterationem veram: quæ est communis doctrina Theologorum *f*. *operantur ergò per motum localem per alterationem, & per delusionem.*

Quoad *motum localem* inferiora corpora parent Angelis, adeò ut & cœlos rotare queant: an de facto sint tales orbium motores, alibi disquirendum: sed cùm queant eos movere, sequitur nullum adeò vastum esse corpus, ut id dæmones, quadam impulsus impressione loco movere nequeant, dummodò tamen ea motione ordo universi non turbetur: quare nec integrum elementum loco suo movere valebunt, (quo pacto capienda quæ Firmilianus ad D. Cyprianum scripsit: quæ de terræ motu locali seu partiali vera non forent) nec poterunt etiam cœlorum cursum mutare vel impedire *g*. Movere verò corpora locali motu potest dæmon velocissimè, & quo vidimus motu cœlos celerrimè moveri. Unde fit, ut queat rem aliquam oculis subtrahere, & aliam substituere tam præproperè, ut animos oculosque intuentium fallat, eisque persuadeat prioris in hanc posteriorem integram conversionem; tales credendæ Gentilium metamorphoses,

f D. Aug. lib. de Divin. dæ. c. 3. & 5. & l. 3. de Trin. c. 7. 8. 9. Div. Th. Sotil. 9. de just. q. 3. Victor. & Angelus supr. Molinæ & Valentiæ in 1. p.

g epist. 75.

ses, Diomedis sociorum in aves, & Iphigeniæ in cervam, ut a D. Aug. observavit, & fraudem aperuit Astyrius: cujus factum b Euseb. ab oblivione vindicavit. *Cæsarea Philippi, quam Phœnices Paneada vocant, fertur victimam quandam in fontes, qui illic ex radicibus montis Panei prorumpunt, ex quibus Jordanes prorumpere dicitur: in quadam diei festi Gentilium solemnitate, mactatam conjici: atque eam dæmonis vi ac potestate mirandum in modum ab eorum aspectu evanescere, miraculumque videri præsentibus valdè memorabile. Quibus dum gerebantur Astyrium quodam tempore fortè interfuisse, ac cùm videret tam multos illius rei admiratione obstupefactos, eorum erroris admodum misertum esse: deinde sublatis in cœlum oculis Deum omnium moderatorem per Christum supplicem, precatum, ut dæmonium illud, quod populum tanto errore cœcavisset, comprimeret, ipsum fraude ac fallaciis, quas hominibus solet intendere, coerceret: Hoc modo, cùm Deum oravisset; repentinò victimam fontibus supernatasse: atque ita ad rem illam, quam tantopere admirari consueverant, in nihilum interiisse, usque adeò ut nullum in posterum ex eo loco, ex ea omninò ederetur miraculum.*

a D. Tho. qq. disputis qu. 16. a. 10. d. l. 18 de civit. Dei c. 18.
b l. 7. Eccl. hist. c. 14.

Alter modus erat *activa passivis applicando*, per quem alteratione sive mutatione rerum mirabilia sæpè facit, quorum naturales sunt causæ: sed nobis incognitæ, ipsi notissimæ. Videt enim naturalium rerum omnium substantias, & proprietates peculiares singularum perspectas habet, commoda novit applicandi tempora, solertiæ, & artificii vix est quicquam quod ignoret: quid enim, adeò diuturna & assidua experientia atque observatione, non sit assecutus? præsertim cùm norit cuncta, quæ boni Angeli à mundi exordio patrarunt, & quæ homines excogitarunt, & plurima per bonos Angelos, Dei jussu Satanæ revelentur, quæ illi à Deo didicerunt c. Itaque sæpenumerò efficiuntur multa, quæ naturæ solius operatio nunquam fecisset, nisi dæmones illam artificiosa applicatione juvissent. atque illi tunc agentia naturalia, ut instrumenta sumunt. instrumenti verò conditio est, effectum producere, non tantum naturali suæ virtuti æqualem, sed longè etiam excellentiorem ac agenti principalis, à quo movetur, facultati respondentem. Securis ex se duntaxat, virtutem habet secandi; sed quatenus est instrumentum periti fabri, potest mensam vel statuam facere. Calor nativus, qui est in humano semine, qua calor est, potest calefacere, rarefacere, segregare, & condensare; sed qua instrumentum est animæ; potest ossa, nervos, carnem generare. Pari ratione intuemur causas istas naturales à dæmonibus applicatas, suis ipsarum propriis viribus quodammodo præstantiora effecta dare. quia quæ secundùm communem suum cursum nunquam produxissent, si à dæmone non fuissent applicatæ: ea nunc, ut à dæmonibus mota instrumenta, quoad substantiam, modum, vel celeritatem admiranda producunt d. Nunquam tamen hæc opera naturæ cancellos effugiunt, eò quod vim naturalem causæ principalis non excedunt. Insunt enim reverà hi effectus in ipsis naturalibus

c D. Aug l. 2. de Genes. ad lit. c. 17.
d D. Tho. 1. p. q. 110. a. 2. ad 3. & l. 3. adv. gent c. 103

bus agentibus, eo modo applicatis; quibus agentibus diabolus nihil confert applicando, præter conditionem sine qua effectus iste non produceretur. licet enim dæmon utatur rerum applicatarum vi naturali, operatur tamen ipse potissimum per modum artificiosum. Sicut coquus, cùm suave edulium concinnat, mediante arte per ignem id excoquit, licet ignis naturaliter operetur, quod solus ignis nisi tali esset arte applicatus nunquam effecisset. quid tamen hic coquus igni confert, nisi modum & conditionem, sine qua non? vim verò, quæ causæ physicæ nomen mereatur igni nullam influit. Duo igitur hic observanda. Primum quod nec sola activitas rei naturalis secundùm se debet attendi, nec sola quoque secundùm se applicatio dæmonis: sed vis naturalis, ut applicata à dæmone secundùm quod causa instrumentalis in his operationibus est res applicata; causa principalis ipse dæmon applicans: Quare ut dicatur effectum non posse naturaliter produci; debere esse talem, qui utriusque causæ conjunctæ superet facultatem. Hæc de *alteratione*, nunc de *delusione*.

Quando nec motus localis, nec applicatio hujusmodi satis juvant, tunc solent magi confugere ad circulatorias deceptiones, & mendaci specie sensibus illudunt humanis, ita ut quæ facta minimè sunt, à deceptis facta putentur. Deceptionis nomen latè diffundo, ut præstigium, deceptionem & errorem comprehendat. quæ solent distingui *a*. Decipit autem diabolus tribus maximè modis permutationem, mutando vel ipsum organum, quod cæteris quia melius noster Molina *b* explicuit, eum sequamur. docet ergò *ex parte quidem objecti* hoc posse, *primò* ostensarum rerum celeri agitatione, subitâ occultatione, variâ collocatione; separatione vel conglutinatione latente: ut faciunt circulatores agyrtæ, variis ligaminibus, globulis, scyphulis, &c. *Secundò*, per artem perspectivæ, certâ quâdam dispositione objecti in ordine ad oculum videntis, verbi gratia, cum lineæ confuso ductæ ordine (ut fit manifestum, quando quis directè ex adverso illas videt) aspicienti per foramen, vel rotata tabula, speciẽ exhibent artificiosæ alicujus picturæ. Sic volũt Doctores gravissimi *c* juncos & paleas humi stratas, si lucerna de cera & corio serpẽtis sulphurato accẽsa inferatur, videri serpentes saltitantes: ego hoc exemplum ad mixtam Magiam ex naturali & artificiosa malim referre. *Tertiò*, cùm formant subitò ex elementis, potissimum aere objectum, & illud offerunt spectatoribus, v. g. quando vel ipsi assumunt, vel alteri rei circumponunt corpus aereum sive phantasticum, simile rei putatitiæ. *Quartò*, cùm apponunt corpus aliquod mixtum, puta minerale, quod vi suâ naturali sit in causa, ut corpus cui apponitur, longè aliud appareat. Quo casu solet dubitari, num corpori addito vis naturalis insit hoc faciendi: an verò dæmon qualitatem illam objecto imprimat: an verò tantum in ipso medio qualitatem producat: quâ mediante species per medium delatæ sic modificentur, ut causam præbeant, cur objectum, quàm est, aliud appareat; eo modo, quo velum cæruleum per dioptram viridem viride apparet.

a vide Valentiam in 1. p. dis. 4. q. 2. puncto 2.

b 1. p. qu. 111. art. 4.

c D. Bonaventur. & Gab. in 2. d. 8. Guil. Parisiens. p. ult. de univ. c. 22.

Ex parte aeris medii hæc faciunt, *primò*, si impediant ne species ad oculum vel alium sensum deferantur. v.g. quando visui totum objectum, quod coram est, occultant, vel aliquam ejus partem tantum, 2. si medium imbuant aliqua qualitate, qua species per medium transeuntes, sic modificantur, ut objectum non quale est repræsentent. v.g. si aceto commisceatur sal, & linteus pannus id acetum benè imbibat, postmodum verò supposita candela inflammetur pannus, species, quæ diffundentur per medium hac flamma illuminatum, formidabiles admodum facies præsentium exhibebunt *a*. Item si de semine asinino & cera fieret candela, quæ sola in convivio luceret, omnes (si fas credere Parisiensi Antistiti *b*) convivæ viderentur onocephali. 3. si medium circa ipsum objectum inspissetur, mutatur objecti aspectus: ut quando denarius injectus in scutellam aquæ plenam, videtur major, & jacens in fundo, apparet in superficie. Eodem pertinet, si vapores intermedii aeris condensentur, unde contingit ut luna multimodis minui & mutari videatur, & ut putemus à gallinaceo trahi trabem, cùm revera festucam trahat. 4. si moto aere medio simul species moveantur, unde fit ut navigantibus videantur ad navigii motum arbores moveri: sic fecit diabolus, ut Claudiazonam navis, quæ vehebat Matrem Idæam sequi videretur *c*, 5. nonnunquam contingit falli sensum ex varia conformatione vel multiplicatione specierum sensilium: quod contingit aliquando ex forma instrumenti, per quod videmus, v.g. quando unicum conspicillum plures nobis unius objecti figuras exhibet: aliquando ex instrumentorum collocatione ac situ, ut si plura specula diversis locis disponantur, poterunt tot de loco in locum species multiplicari, ut quæ in uno loco fiunt, in alio appareant, & intuitiva rei præsentis esse visio videatur *d*: aliquando potest contingere per solum specierum sensilium, quæ sunt in phantasia transitum usque ad sensum exteriorem, vel saltem ad sensum communem, qui sensus eodem modo à speciebus afficiantur, quo affecti forent, si revera ab objectis externis eò species mitterentur, huc *e* quidam referunt relatam à Divo Aug. *f* apparitionem philosophi dubia solventis.

a Molina ubi supra.

b Guil. Paris. supra c. 22.

c Tertul. apo. c. 22. Minucius in Octavio & D. Aug. l. 10 de civ. Dei c. 16.

d Tignosus in l. 2. de anima fol. 177.

e D. Tho. in 2. t. 8 q. uni. ar. 5. ad 4.

f l. 18. de civ. Dei c. 18. E

Denique *deceptio ex parte organi* non minus varia est. Nascitur primò, mutato situ organi: undè facit rem, quæ uno in loco est, videri esse in alio, vel geminam quæ unica est, sicuti si digitum mittas inter oculum, & concavitatem cui oculus est inclusus, digitoque compresso eleves vel deprimas oculum, facies ut res simplex gemina videatur. secundò, si humores agitentur vel perturbentur, res aliter ac sunt conspicientur, ut contingit ebriis ac furiosis, qui credunt

duplicem solem & geminas se cernere Thebas.

Huc referendæ sunt ludificationes Zedechiæ Judæi, qui fuit tempore Ludovici Pii, & hominem in aera jactabat, & in membra discerpebat, & ea recollecta adunabat, currum etiam onustum fœno cum equis & agitatore coram toto populo absorbebat *g* quamquam in his etiam ex primo genere & secundo mixta nonnulla. Tertiò, solet impedire sensationem, crassiore aliquo humore ob-

g Tritem in Chron. Hirsaug.

reobstruens viam ne spiritus ad organum perveniant, vel alia ratione vim sentiendi hebetans. qua forte ratione Angeli Sodomæos aorasia *a* percusserunt. Cùm verò dæmon hominibus persuadeat eos immutatos esse in bestias, tunc non organum dumtaxat immutat, sed interdum & medium, semper verò simul phantasiam, ut accidit Præstantii patri apud D. Augustinum *b*. Potest enim diabolus sic componere & ordinare phantasmata, ut quis etiam vigilans (quod dicitur) somniet, more dormientium, & putet se ea sentire, quæ non sentit *c*, instar maniacorum. Hoc fit in Turcarum incantatione qua fugitivos retrahunt, quam describit Bartholom. Giegorgievizius lib. de Turcarum moribus fol. 93.

a Gen. 19.

b d. c. 18.

c Cajet. 22. q. 95. a 3.

Porrò *Præstigiatorii effectus duabus regulis deprehenduntur.* Prima est, si effectus non oritur à motu locali, & superat causarum naturalium applicatarũ activitatem (v.g. suscitatio mortui, aut veræ cæcitatis curatio) intervenit deceptio & præstigium. Secundo quando id, quod visum est, statim evanescit, nec permanet, est præstigiosa machinatio. Prioris exemplum est, quando Magi posito in camera arcu de certo ligno, & sagitta alterius ligni, & chorda certi fili, sagittam ejaculantur, & sic faciunt apparere in loco flumen enatum tantæ latitudinis, quantæ fuit sagittæ jactus *d*. Posterioris ut cùm videntur lacerare & vorare equum, qui mox sanus sistitur *e*: item in illo facto magi, quod narrat de simulato serpente Nicetas *f*. *Cùm ex editiore palatii Constantinopolitani loco Michael Sicidites naviculam vidisset, qua olla & patinæ vehebantur, carmine magico effecit, ut nauta exsurgeret & vasa non prius ferire desisteret, quam in pulverem redegisset. At paulo post barba prehensa lamentari, amotaque caligine, se ut ira numinis agitatum deplorare. Rogatus, cur merces suas ita tractasset? cum dolore narrabat, se remis intentum, horribilem serpentem super vasa porrectum, oculis inconniventibus in se conversum instar devoraturi, vidisse, qui prius volutaturi non desliterit, quam fictilia confracta essent. inde subito ex oculis evanuisse.*) De Eonis hæretici & magi præstigiis testatur Guilhel. Neubrigensis *g*. *ita oculos hominum fascinasse, ut videretur magnam virorum turbam penes se habere, & regiis deliciis ciborum, & apparatus splendidissimi abundare.*) Sed hunc tandem concilio Remensi damnatum, cùm ad mortem duceretur, sæpius ad terram dixisset *Terra finde*re, idque irrito conatu legimus apud Robertum in Chron. Sic dæmon ludit præstigiis, nec contentus miracula præstigiis imitari, conatur in hæreticis etiam ipsa præstigia subdolis Sycophantis adumbrare. Legi exemplum adeò lepidum & festivum, ut quod me recreavit, eo lectores hujus libelli nequeam fraudare, sed lubens, honestæ voluptatis eorum gratia, describendi laborem hoc loco assumam. *Tempore Sigismundi primi Regis Poloniæ, Jacob. Melstinki prætor oppidi Brezini, levitate quadam animi, auctoritatem nomenque Christi sibi adscivit, utrumque Zatorki Cracoviensem, cæterosque sibi similes latrones duodecim elegit, singulisque nomina apostolorum imposuit, se verò Jesum Christum apellavit. Qui per villas ubique ambulantes prodigia morionum & præ-*

d Guil. Par. infr. c. 22.

e idem Guil. sup. c. 25.

f l. 4. an.

g l. 1. hist. Ang. c. 19.

præstigiatorum more exerceban', sycophantasque alios & latrones, velut mortuos, subornantes, suscitabant; pisces in paludes lutosas primò impositos, ubi nunquam eos nasci possibile erat, in nomine Christi sui manibus capiebant, panes in fornaces imponebant, in nomineque Christi sui: cùm illic ante non essent, depromebant, cum ingenti simplicis vulgi admiratione. Quodã tempore ad Cestochoviam monasterium D. Virginis imagine celebre cum suis Apostolis venit, cumque illic aliquot diebus morarentur, unum ex suis quasi obsessum à dæmone subornaverunt, cujus opera victum acquirebant. Ille enim per hospitia ambulans carnes de coquina rapiebat, in suosque proiiciebat, qui cruce illas munientes carnes comedebant. Cumque ingens illic concursus populi ad Divæ Virginis imaginem, sycophantæ illi obsessum suum ad altare ducunt, duplici veste indutum, in cujus intercapedinem necessaria imponere posset: lapillos verò intra indusium ei imposuerunt: cumque ad altare deduceretur, ille è manibus deducentium furibundus sese proripiens, in altare donariis onustum irruit, pecuniasque rapiens in vestis duplicatæ intercapedine eas abscondit. Monachus ab altari divino intermisso officio aufugit. cæteri monachi accurrentes cingulũ eius solvunt. Ibi lapilli duntaxat in terram ceciderunt, pecunia verò in veste duplicata remansit. Monachi pecuniam arte dæmonis in lapillos transformatam putantes, exorcismis * eam in pristinam formam transformare nitebantur: sed cùm lapilli remanerent, Monachus librum sacrum indignabundus in terram projecit, dicens: similem dæmonem nunquam habuimus: abite cum eo ad omnes diabolos: sycophantæ illi cum pecunia recta in Silesiam fugerunt. Ibi apud matronam nobilem in quodam pago divertentes, cum illa viro absente eos recipere nollet, saltem mappam vel telam ad sacrificandum petierunt. At mulier fasciculum telæ illis obtulit. Tunc illi, hanc nobiscum accipiemus, & Christus tibi benedicet, ut tibi linum abundantius crescat. Ostende etiam si habes: quam cum similiter accipere vellent, mulier recusavit, maritum timens. Illi autem frustulum fomitis cum igne in telam clam involventes, mulieri reddiderunt. Itaque cista à tela, à cista verò domus accensa conflagravit. Viro domum reverso, uxor ob Christum cum Apostolis malè tractatum hoc sibi iustè contigisse dixit; At vir ira excandescens: latro hic (inquit) nequissimus, & non Christus fuit. Itaque cum vicinis eos insequitur, & in quadam villa assequitur, Tum Pseudo-Christus ad illum, qui vocabatur Petrus, dixit: Jam mea passio Petre, calixque quẽ bibiturus sum, appropinquat, cui Petrus, & mihi, ut video, Domine, imminet. Ille verò dixit: Petre ego aliter non possum, nisi per fenestram, hinc evadere. Tum Petrus: & ego te, quoad vivam, non derelinquam: sed, quocunque fugeris, sequar. Ergo per fenestram aufugit: cæteri quoque Apostoli, qua potuerunt, evaserunt, Rustici eos secuti baculis fustibusque cæcidere: dicentes: Prophetiza nobis Christe, cum tuis Apostolis, qua in silva baculi isti creverint. Ergo plagis emendati vitam suam postea emendarunt, dicentes: Difficile est nobis Christi passionem, Apostolorumque tormenta subire. Sic Poloniæ Chronica a.

* Opinabantur dæmonis præstigiis ita videri mutatam, & pulso per exorc. dæmone præstigias cessaturas & pecuniã sic pristinæ formæ reddendã.

a Martin. Biels Ki in annal. & Guaguin. in vita Sigismundi.

Agnoscis puto lector eundem infidelitatis & blasphemiæ spiritum in his sycophan-

cophantis, qui fuit olim in Cyrila Ariano, & postea in Calvino ejusque sequacibus, nimirum omnes ejusdem Satanæ organum fuêre. De Ariano Cyrila res notissima: de Albigensibus ex Luca Tudensi illorum temporum scriptore similia lectu digna refert Mariana *lib.* 12. *de rebus Hispaniæ, cap.* 1. de Belgicis Calvinianis testatur ipse, per quem res gesta Matth. Launous in narratione causarum conversionis suæ de Calvinismo ad Catholicam religionem. Lege si lubet (lector) ejus secundam, quam cum socio Penneterio etiam converso, edidit Apologiam, ante annos aliquot Lutetiæ impressam. Mihi nunc liber non est ad manum, Finiam itaq; cum Apuleio *a: Ante Poecilen porticum, isto gemino obtutu circulatorem aspexi equestrem, spatham praacutam mucrone infesto devorasse: ac mox eundem invitamento exiguæ stipis venatoriam lanceam, qua parte minatur exitium, & in ima viscera condidisse. & ecce pone lanceæ ferrum, qua bacillum inversi ad occipitium per inguen subit, puer in mollitiem decorus exsurgit, inque flexibus tortuosis enervam, & exossam saltationem explicat, cum omnium qui aderamus admiratione.*) Hæc haud dubiè dæmon perfecit, speciebus falsi objecti in oculos immissis, per medium aerem iis imbutum.

a lib. 2. de asino.

QUÆSTIO IX.

Quàm admirandos effectus veteres Magis tribuerint.

ARnobius libro primo, agens de Magorum admirandis, ad divinationes & maleficia, ut ad capita revocat his verbis: *Quis enim hos nesciat aut imminentia studere pranoscere, quæ necessariò (velint nolint) suis ordinationibus veniunt: aut mortiferam immittere quibus libuerit tabem, aut familiarum dirumpere caritates: aut sine clavibus reserare quæ clausa sunt, aut ora silentio vincire, aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare, aut uxoribus & liberis alienis inconcessi amoris flammas (sive illi mares sint, sive fœminei generis) & furiales immittere cupiditates,* Joan. Salisberiensis *lib.* 1. *Polycratici cap.* 10. *Domino*, inquit, *permittente elementa concutiunt, rebus adimunt species suas, ventura plerumque pronunciant, turbant mentes hominum, immittunt somnia, hominesque violentia duntaxat carminis occidunt, &c.*) non est omnia colligere animus, nec operæ pretium: sed quæ nunc occurrunt, & præcipua videntur. Ab Aquilone ordiamur, unde, propheta teste, malum omne penditur. Saxo Grammaticus *b*, apud Septentrionales scribit, *Gigantes Magosque inauditi generis miracula diversis præstigiis exercuisse, & per summam ludificandorum oculorum peritiam proprios alienosque vultus variis rerum imaginibus adumbrasse, illicibusque formis veros conspectus obscurasse.*) Olaus Magnus, de Lappis, Finis, & Biarmis auctor est *c*, *quamcumque volunt figuram assumere: item quæ in alio gerantur orbe ab amicis vel inimicis, lineæ vestis pretio, explorare, ventos quoque quos optent navigantibus vendere.*) Tres Tartarorum hordas, ultra Cazanense regnum incantationibus supra modum deditas, *iis caligines, aliasque tempestates cœli frequenter excitare, hocque modo hostes profligare*, narrat Alexan. Guagnin⁹ *d*.

b li. 1. hist. Dan.

c l. 1. c. 1. & l. 3. c. 18.

d in Tartaria.

A populis ad singulos si descendamus, occurrunt plurima. Zoroastres ex stellis velut scintillas eliciebat. Dositheus olim mira perfecit, sed eum discipulus Simon Magus superavit *a*, de cujus prodigiis egimus jam prius, & breviter ita Glycas part. 2.

a Clemẽs, in itinera B. Petri, sive Clemẽ. si falso ascriptus liber, sive (ut puto) ipsius, sed à mala corruptus manu.

Effecit ut statuæ ambularent, idemque in ignem prosiliens, non tamen urebatur: in aera subvolabat: ex lapidibus panes faciebat: alias atque alias in formas migrabat: facies aliquando binas habebat: in columna convertebatur: efficiebat, ut januæ clausæ sua sponte aperirentur, vasa domestica spontè moveri ad usus humanos viderentur: umbræ ipsum multæ præcederent, quas mortuorum animas esse dicebat. Cum aliquando à Cæsare perquireretur, terrore perculsus, alteri forma sua relicta fugit.) & postea idem de eodem Simone *b*: *habuisse canem alligatum catena in domus limine, devorantem eos, quotquot ad Simonem injussi adire conarentur. Canis verò Petrum intrare jussit, humana voce Petrum adesse nunciavit.*) vides divinæ, quæ in Petro virtuti, Diabolicam vim cessisse, & Cerberum, qui nequibat nocere, adulasse. Quæ de Orpheo & Amphione commenti Poetæ & vi musicæ eorum, ea magiæ utriusq; nonnulli adscripserunt *c*. Pythagoras femur suum aureum ostentavit, carmine aquilam cicuravit, cum qua frequens colloquebatur *b*. Numa Pompilius cœnæ opipare apparatum, cum nihil domi obsonorium habuisset, exhibuit *c*. Bajanus Bulgariæ rex, se quoties volebat in lupum, vel in cujuslibet alterius bestiæ formam mutare cernebatur, interdum faciebat ut à nullo videretur *d*. Ollerus osse incantato, tanquam navigio, vastissima maria superabat *e*. Ericus rex Gotthorum quocumque verteret pileum, inde ventum prosperum eliciebat *f*. Mira quoque de Apollonio refert Philostratus, & de Juliano Chaldæo Suidas *g*. quem in hac arte & subito sedanda urbis peste Appollonium simul cum Apuleio, coram Domitiano, superasse narrat Anastasius *h*. hujus Juliani mentio apud Arnobium lib. 1. ubi duo docti viri alucinati dum *Vulcanum* reponunt: addit idem Anastasius, & ex eo Cedrenus Manethonem magicarum operationum adeò fuisse peritum, ut palam semper præ se contempserit Apollonium Tyanæum. Apuleius ipse, multorum testimonio magus, de duabus fœminis scribit admiratione dignissima: primum *k* de quadam Caupona, regina sagarum (ut scias etiam tum quasdam ab iis hoc titulo honoratas) *Saga*, inquit, *est & divini potens, cœlum deponere & terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, Deos infirmare, sidera extinguere, tartarum ipsum illuminare. Amatorem suum, quod in aliam temerasset, unico verbo mutavit in feram castorem: quod ea bestia captivitatem metuens, se ab insequentibus re præcisione genitalium liberat: ut illi quoque simile, quod venerem habuit in aliam, proveniret. Cauponem quoque vicinum, atque ob id æmulum, deformavit in ranam, & nunc senex ille dolium innatans vini sui adventores pristinos in fece submissus officiosis ronchis raucus appellat. Alium de foro, quiddam quod adversus eam locutus esset, in arietem deformavit: & nunc aries ille causas agit. Eadem amatoris sui uxorẽs* quod,

b Pausa l. 6

c Plutar. c. in Numa & Ammia

d Sabellic lib. 3. Ennead. 2.

e Trithe. Chro. Hirsaugiensi.

f Saxo l. 3. Daniæ.

g Jo. Mag. c. 17. Goti hist.

h in Julian. 1.

i q. in S. S. 23.

k lib. 2. de asino aureo.

quod in eam dicacule probrum dixerat, jam in sarcinam imprægnationis, obsepto utero & repigrato fœtu, perpetua prægnatione damnavit: &, ut cuncti numerant, octo annorum misella illa, velut elephantem paritura, pondere distenditur.) Postea de Pamphilo, *a Maga primi nominis, & omnis carminis sepulchralis Magistra creditur: quæ surculis & lapillis, & id genus frivolis inhalatis omnem istam lucē mundi sideralis, imis tartari, & in vetustum chaos submergere novit. Nam simul quenquam conspexit speciosæ formæ juvenem, venustate ejus capitur, & ilicò in eum & oculum & animum detorquet. Minus morigeros & viles fastidiens, in saxa, & in pecua, & in quodvis animal punctò reformat: alios verò prorsus exstinguit.*) nihil attinet similia ex Luciani asino pescribere Plinius *b*, sed irridens ex Asclepiade, *Æthiopide herba amnes ac stagna siccari conjectu, tactu clausa omnia aperiri. Alchimenide cōjecta in aciem hostium, trepidare agmina ac terga vertere. Latacen dari solitam à Persarum Rege legatis, ut quocunque venissent, omnium rerum copia abundarēt:*) De hyænæ partium effectis plurima idē alibi *c*, de variis lapidibus etiam magis incredibile, *cachatis suffitu tempestates in Persia averti, & flumina sisti, si lapis similis sit pelli leoninæ: hyænæ pelli similem, discordialem esse domibus; cum qui unius coloris, invictum athletis: eandem vim alectoriæ Milonem expertum*, &c. Veniamus ad poetas. Empedocles, apud Laertium in hanc sententiam valde jactabundus.

a li. 2. de asino aureo.

b l. 26. c. 4.

c l. 28. c. 8.

Pharmaca, quis pellas morbos, leves senectam
Percipies, quæ cuncta tibi communico soli:
Compescesq; cruces ventorem ritè procellas
Exorti insanis qui vastant flatibus agros.
Sursum, si libeat, mox flumina pigra ciebis,
Et media induces ex tempestate serenum,
Induces media pluvias æstate salubres,
Et flatus sicca qui persient omnia messe,
Exstinctumque hominem nigro revocabis ab orco.

Et subdit ex Timæi historiis *d*, *Empedoclem. Etesiis aliquando vehementer flantib⁹ adeò ut fruges corrumperent, excoriari asinos jussisse, factisq; utribus eos collibus & montium verticibus admoveri ad compellendos flatus: cessantibusq; ventis, ab eventu rei* κωλυσανέμας *vocatum esse.* unus iste ex Græcis sufficiat; locupletiores sunt testes Latini, qui hæc uberius & elegantius descripsêre.

d li. 15. de vit. Phil.

Virgilius *e*.

e Eclog. 8.

Carmina vel cœlo possunt deducere lunam:
Carminibus Circe socios mutavit Vlyssis.
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis, &c.
Has herbas atque hæc ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Moeris, nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri & se condere silvis,
Moerim sæpe animas imis excire sepulchris,
Atque satas alio vidi traducere messeis,

Ovidius in Metam *f*. postquam narravit Ulyssis socios in sues mutatos, Circes amores, & odio Picum Regem copiosior, inter cætera; de Carmente, seu Canente Pici uxore;

f lib. 14.

Rara quidem facie, sed rarior arte canendi,
(Vnde canens dicta est) silvas & saxa movere.
Et mulcere feras, & flumina longa morari
Ore suo, volucresq; vagas retinere solebat.

Et paulò post, de ipsa Circe, quæ Pico viso, amore correpta, inquit.

Non tamen effugies, vento rapiare licebit,

Si modò me novi si non evanuit omnis
Herbarum virtus, nec me mea carmina fallunt.
Dixit, & effigiem nullo cum corpore falsi
Finxit apri, praterque oculos transcurrere regis
Iussit, & in densũ trabib⁹ nemus ire videri.

Quem inanem aprum, dum Picus equo admisso insequitur, ab ea solus deprehensus, verbis in flagitium invitatus & carmine malo;

Concipit illa preces, & verba precantia dixit,
Ignotosque Deos ignoto carmine adorat
Quo solet & niveæ vultũ confundere lunæ,
Et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
Tunc quoq; cantato densatur carmine cœlum,
Et nebulas exhalat humus, &c.

Sed cum ille mæcham castus aversaretur, in furorem versa.

Tum bis ad occasum, bis se convertit ad ortum,
Ter juvenem baculo tetigit, tria carmina dixit.

Et ille in avem mutatus, pennas in corpore vidit. Denique cum famuli ab malefica vi, minisque adhibitis regem suum reposcerent.

Illa nocens spargit virus, succosque veneni.
Exiluere loco (dictu mirabile) silvæ.
Ingemuitque solum vicinaq; palluit arbor,
Sparsaque sanguineis rubuerunt pabula guttis
Et lapides visi mugitus edere raucos,
Et latrare canes, & humus serpentibus atris
Squallere, & tenues animæ volitare videntur,
Attonitum monstris vulgus pavet, illa paventum
Ora venenata tetigit mirantia virga;
Cujus ab attactu variarum monstra ferarum
In juves veniunt, nulli sua mansit imago.

Et de Medæa, Circes nepte *a*.

Illa reluctantem cursu deducere lunam
Nititur, & tenebris abdere Solis equos:
Illa refrænat aquas, obliquaque fulmina sistit,
Illa loco silvas, vivaque saxa movet:
Per tumulos errat sparsis distincta capillis,
Certaque de tepidis colligit ossa rogis:
Devovet absentes, simulachraq; cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.

Tibullus *b*. *Vt mihi verax.*

Pollicita est magico saga ministerio.
Hanc ego de cœlo ducentem sidera vidi,
Fluminis hæc rapidi carmine vertit iter:
Hæc cantu finditque solum, maneisque sepulchris.
Elicit, & tepido devorat ossa rogo.
Iam ciet infernas magico stridore catervas,
Iam jubet aspersas lacte referre pedem.
Cùm libet hæc tristi depellit nubila cœlo:
Cùm libet, æstivo provocat orbe nives.
Illa tenere malas Medeæ dicitur herbas,
Sola feros Hecates perdomuisse canes.
Hæc mihi composuit cantus queis fallere posses;
Ter cane, ter dictis despue carminibus:
Ille nihil poterit de nobis credere cuiquam,
Non sibi, si in molli viderit esse sinu
Tu tamen abstineas aliis, nam cætera cernet
Omnia: de me uno sentiet esse nihil.
Quid credam? nempe hæc eadem se dixit amores

a Epi Hipsypiles.

b Eleg. 2.

Canti-

Cantibus aut herbis solvere posse meos.

Et alibi idem vates: a

a Eleg. 8.

Num te carminibus, num te pallentibus herbis
Devovit tacito tempore noctis anus?
Cantus vicinis fruges traducit ab agris,
Cantus & iratæ detinet anguis iter.
Cantus & è curru lunam deducere tentat,
Et faceret: si non æra repulsa sonent.

Propertius lib. 1. Eleg. 12.

Invidiæ fuimus? num nos Deus obruit? an quæ
Lecta Promethæis dividit herba jugis?
Non sum ego, qui fueram.

Petronius arbiter inducit sagam sic gloriantem;

Quidquid in orbe vides, paret mihi. Florida tellus,
Cum volo siccatis arescit languida succis:
Cum volo fundit aquas, scopulos atque arida saxa
Indigenas jaculantur aquas, mihi pontus inerteis
Submittit fluctus; Zephyrique tacentia ponunt.
Ante meos sua flabra pedes. mihi flumina parent,
Hircanaque tygres, & jussi stare dracones.
Quid leviora loquor? luna descendit imago
Carminibus deducta meis: trepidusque furenteis,
Flectre Phœbus equos revoluto cogitur orbe,
Tantum dicta valent, taurorum flamma quiescit
Virgineis extincta sacris, phœbeaque Circe
Carminibus magicis socios mutavit Ulyssis.

Nemesianus Bucolicorũ scriptor b.

b Eclog. 4

Cantavit quod luna timet, quo rumpitur anguis!
Quo currunt scopuli migrant sata vellitur arbor.

Et lyræ latinæ Princeps de sagis tribus famosissimis c, de Folia,

c Epod. Ode 5.

Quæ sidera excantata voce Thessala,
Lunamque deripit.

Et ibidem sic Canidia canit,

Non usitatis (vare) potionibus;
O multa fleturum caput;
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.
Majus parabo, majus infundam tibi
Fastidienti poculum:
Priusque cœlum sidet inferius mari,
Tellure porrecta super:
Quam non amore sic meo flagres, uti
Bitumen artis ignibus.

Et postmodum eadem d.

d Od. ult.

Quæ movere cereas imagines.
Ut ipse nosti curiosus & polo.
Deripere lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderique temporare poculum.

Sed omnium accuratissimè; licet, propter grandiloquentiam, & celsum illum spiritum, obscurius, M. Lucanus de Erisichto e.

e lib. 6.

Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit,
Non satis adductus, amor, flammisque severi
Illicitis arsere senes, nec noxia tantum
Poculo proficiunt, aut cum turgentia succo.
Frontis amaturæ subducunt pignora fetæ
Mens hausti nulla saniepolluta veneni,
Excantata perit, quos non concordia misti
Alligat ulla tori, blandæq; potentia formæ;

Traxerunt torti magica vertigine fili.
Cessavere vices rerum, dilataque longa
Hæsit nocte dies: legi non paruit æther,
Torpuit & præceps audito carmine mundus,
Axibus & rapidis impulsos Jupiter urgens
Miratur non ire polos, tunc omnia cōplent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo,
Et tonat ignaro cœlum Jove. vicibus iisdem
Humenteis late nebulas, nimbosque solutis
Excussere comis: ventis cessantibus æquor
Intumuit, rursus, vetitum sentire procellas,
Conticuit, turbante Noto: puppimq; ferenteis
Inventum tumuere sinus, de rupe pependit,
Abscissa fixus torrens, amnisque concurrit,
Non qua pronus erat. Nilum non extulit æstas,
Meander direxit aquas, Rhodanumque morantem
Præcipitavit Arar, summisso vertice montes
Explicuere jugum, nubes suspexit Olympus.
Solibus & nullis Scyticæ, cum bruma rigeret
Dimovere nives impulsam sidere Tethyn.
Reppulit Hæmonidum defenso littore carmen.
Terra quoque immoti concussit ponderis axem.
Et medium vergens, nisu titubavit in orbem.
Tantæ molis onus percussum voce recessit,
Prospectumque dedit circum labentis Olympi.
Omne petens animal lethi, genitumque nocere.
Et pavet Hæmenias, & mortibus instruit arteis.
Has avidæ tygres, & nobilis ira leonum
Ore fovent blando; gelidos his explicat orbeis
Inque pruinoso coluber distenditur arvo:
Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi.
Humanoque cadit serpens afflata veneno.
Et mox: *Illis & sidera primum*
Præcipiti deducta polo, Phœbeque serena
Non aliter diris verborum obsessa venenis
Palluit; & nigris terrenisque ignibus arsit;
Quā si fraterna prohiberet imagine tellus
Insererentq; suas flammis cœlestibus ūbras:
Et patitur tantos cantu depressa labores.
Donec suppositas propior despumet in herbas.

Nec minus eruditè patruus Lucani, pallio clarus & cothurno; reliquiæ Latialis Orchestræ, noster Seneca [a]:

[a] Medea v. 752.

Nunc meis vocata sacris noctiū sidus veni,
Pessimos induta vultus, fronte non una minax.
Tibi, more gentis, vinculo solvens comam.
Secreta nudo nemora lustravi pede,
Et evocavi nubibus siccis aquas,
Egique ad imum maria, & Oceanos graveis
Interius undas æstibus victis dedit:
Pariterque mundus, lege confusa ætheris,
Et solem & astra vidit, & vetitum mare
Tetigistis ursæ temporum flexi viceis.
Æstiva tellus floruit: cantu meo:
Messem coacta vidit hybernam Ceres,
Violenta Phasis vertit in fontem vacca,
Et Ister, in tot ora divisus, truceis
Compressit undas omnibus ripis piger:
Senuere fluctus, tenuit insanum mare
Tacente vento, memoris antiqui domus
Admisit umbram, vocis imperio meæ.
Die relicto Phœbus in medio stetit,
Hyadesque nostris cantibus motæ labant.

Apud

Apud eundem non minora sibi vendicat Nutrix illa *a*:

a Hercu.l. Oet. ver. 405.

Artibus magicis ferè
Conjugia nuptæ precibus admixtis ligant,
Vernare jussi frigore in medio nemus:
Missumque fulmen stare concussi fretum
Cessante vento, turbidum explicui mare,
Et sicca tellus frontibus patuit novis,
Habuere motum saxa discussi foreis,
Umbræ stetistis, & mea jussi prece
Manes loquuntur, sonuit infernus canis.
Mare, terra, cœlum, Tartarus servit mihi.
Nox media solem vidit, & noctem dies,
Nihilque leges ad meos cantus tenet.

Denique, & pueritiæ meæ labor ac studium Claudian *b*.

b lib. 2. in Ruffin.

Namque mihi magicæ vireis, ævique futuri,
Præscius ardor inest. Novi, quo Thessala cantu.
Eripiat lunare jubar: quid signa sagacis
Ægypti valeant? quà gens Chaldæa vocatis
Imperet arte Deis, nec me latuere fluentes,
Arboribus succi, funestarumque potestas
Herbarum; quicquid lethali germine pollens
Caucasus, & Scythicæ vernant in gramina rupes,
Quas legit Medea ferox, & callida Circe.
Sæpius horrendos Maneis, sacrisque litavi
Nocturnis Hecaten, & condita funera traxi
Carminibus victura meis: multosque canendo,
Quamvis Parcarum restarent fila, perenni
Ire vagas quercus, & flamina stare coegi.
Veraque non prono curvavi flumina lapsu
In fontes reditura suos. Neu vana locutam,
Me fortasse putes: mutatos cerne penateis.
Dixerat & niveæ (mirum) cæpere columnæ
Ditari, subitoque trabes lucere metallo.

Tam multa, tam magna sibi hæc vanitas vindicat: quædam falsò, quædam verè: sed quæ falsò, quæ verè, nunc nobis, quoniam alii id omisere, discutiendum est. rem totam certa methodo ad sua capita reducemus; illud semper memoria revolventes, *quicquid dæmon potest, id per eum, ex pacto magos posse: nihilque sic posse magos, quod nequeat dæmon.*

QUÆSTIO X.

Quid possint Magi circa ordinem naturæ & leges universi?

N*Aturam sibi parere*, & legibus cunctis universi superiorem se (ut legistis) magica gloriatur:

Mare, cœlum, terra, Tartarus servit mihi;
Nihilque leges ad meos cantus tenet.

Falsum hoc imprimis, & Soli Deo omnipotenti reservatum. Naturæ ordinem mutare nequit, nisi auctor naturæ; nec leges universi refigere, nisi qui fixit. scitum & ratum est hoc Theologorum decretum, nec motu locali (quæ actio est immediata dæmonis) nec applicatione agentium & patientium per alterationem, corruptionem, generationemve (quæ sunt ejus actiones mediatæ) posse quidquam, quod naturam superet, & proinde, nec id, quo mutetur ordo, seu lex universi: Sic Divus Augustinus & Divus Thomas *c*, probatur à Scholasticis auctoritate Apostoli *d*. *Non subiecit Deus Angelis orbem terræ futurum.* Ut interpretati D. Chrysostomus, Theophilac. D. Thom. & Sasbaut. non malè

c D. Aug. lib. 3. de Trin. D. Tho. l. 3. cont. gen. ca. 108. &

malè. quanquam revera verba illa de mundo novo seu Ecclesia potiùs agant, cujus caput est Christus, & de quo non semel Prophetæ *a*. Melius probant ratione, quia pars non potest plus toto. Ex hoc axiomate infereruntur multa particularia.

q.16. de malo.ar.8. quos sequitur. Vict.n.35. *d* ad Heb. 2. v.5. *a* Es.9.v.c. &c.65.v. 17.& Ps. 102. v.19. hoc est ipsis hominibus, qui omnes saltem post judicii diem crediti. sic Photius Primas. Ans. & Haym.

Primò non posse Magos dæmonis opera producere immediatè ullam formam substantialem vel accidentalem, quia naturæ lex est, ut corporeum subjectum nequeat à re incorporea immediatè alterari: diabolus autem est incorporeus, formæ autem illæ ex potentia rei corporeæ sunt educendæ. hinc sequitur non posse, diabolum immediatè ullam qualitatem corpoream & permanentem imprimere. v.g. calorem, frigus, albedinem,&c.*b*.

b D. Aug. d l 3. & communiter Theologi

2. non possunt aliquid creare, propriè loquendo, sive ex nihilo, quia causæ naturalis activitas non extenditur in id quod nihil est, hoc enim est virtutis infinitæ.

3. Nec ex qualibet re naturali possunt facere quamlibet. quia nequeunt immediatè formam introducere; ut autem eam mediatè introducant, necessarium est aptas dispositiones præcedere: nulla verò res est capax cunctarum dispositionum, quæ ad omnes formas requisitæ sunt. Hinc etiam fit, ut nequeant, quovis instrumento vel causa, quemlibet effectum gignere: tùm quia pendent à pacto inito, quod certa præscribit media: tùm quòd, cùm non agunt immediatè, causa vel instrumentum debet idoneam proportionem cum effectu habere.

4. Nequeunt formas substantiales (ut dixi) sine præviis alterationibus ac dispositionibus producere. Nec etiam id ipsum possunt facere in instanti (quia mutatio per creaturas nulla fit, nisi in tempore) nec etiam possunt quantumlibet parvo aut æquali tempore quicquid volunt perficere: nam naturaliter ad unam rem plus, ad aliam minus moræ requiritur, secundùm plures aut perfectiores unius quàm alterius dispositiones.

5. Præsuppositâ Aristotelis & sequacium sententiâ, quæ in Lycæo Peripatetico,& Scholis Theologorum receptior est: non poterunt vacuum in rerum naturam inducere; nec infinitum ullum actu; nec à privatione ad habitum regredi; nec ordinem, qui inter formas ad dispositiones rerum naturalium inducendo, extremas prætermissis mediis, vel posteriores, ante priores, immutare aut pervertere; nec corpus de extremo ad extremum transferre non transmisso medio; nec corpus longè à se distans localiter movere; quia necesse est, ut movens ac motum simul sint in loco (alioquin sequeretur etiam posse movere corpus per vacuum, & quamlibet intercapedinem) nec in instanti vel quantalibet celeritate corpus movere aut transferre. quia vis eorum motiva certis est finibus limitata. Quare intelligendum sanè, quod Tertullianus scripsit *c*; *dæmones momento esse ubique.* Item) *totum orbem illis unum esse locum.*) Nam impropriè totus orbis unus illis locus est, cùm constet sic v.g. eos esse in Oriente, ut simul tunc non sint in occidente. sive enim per substantiam suam sint in loco (quod probabilius,

c Apol.c. 21.

babilius, sive per virtutis applicationem (ut multi volunt) adæquatus eorum & proprius locus omnium judicio, certum habet & limitatum ambitum, vel virtuti vel substantiæ proportionatum, & ubique esse, omnia implere est: quod solius Dei proprium momentum etiam usurpavit pro celeri adeò motu, ut ab hominibus vix queat percipi.

6. Ex eo quod dictum est, non posse tollere connexionem & subordinationem partium universi; sequitur etiam, non posse tollere earum conservationem: quæ est ordinis & connexionis illius causa finisq; hinc porrò sequuntur, quæ de cœlorum motu & elementorũ translatione, sequenti quæstione dicetur: sequitur etiam non posse impedire proximè & directè (sicut faciebat Deus, quando in tam variis ac enormibus suppliciis Martyres servabat illæsos *a* non posse (inquam) sic impedire actionem agentis naturalis, quod habet omnia ad agendum requisita: sed dumtaxat id posse indirectè & medio aliquo artificio aut medicina, sicut faciunt homines. videlicet primò adhibitâ contrariâ causâ, quæ alterius causæ vim exeri impediat, v.g. si mantile de mollibus lapidum filis ex Carysto petitis, & instar telæ contextis in flammam conjiceretur, id non modò non amburereretur, sed splendidius, nitidiusq; exiret *b*. item si adamante admoveas, impedietur magnes ne ferrum attrahat *c*. Sic fortè diabolus Gentiles decepit, quando fecit ne flamma exureret capillos Juli *d*, aut Servii Tullii, aut L. Marcii, aut tunicam Servii Anagnini. Potest tamen & alia prodigii tam celebris causa reddi. Nempè hos ignes ex illo flammæ genere fuisse: quem vulgò vocant Ignem Fatuum: cujus origo hæc à Philosophis traditur. Exhalationes ab aere frigido, & nimis condensato, propè nos detineri: posteà per vehementem quorundam exhalationum invicem succedentium compulsationem, calefieri & inflammari: diversos quoque dolores & figuras recipere, prout vapor crassior & subtilior fuerit, & prout diversimodè fuerit configuratus, rubram apparere vel nigram flammam in materia crassiore, candidiorem & clariorem in subtiliore, & cæteram figuræ varietatem ex lucis reflexione repræsentare. Apparent etiam hujusmodi phantasmata (Galli vocant *des Advis*, Germani *Stallichten*, alii Drueclichter) vel inter equorum aures, vel supra verticem hominum vino, ira, vel alia ex causa effervescentium: item juxta sepulchra, bustuaria, vel patibula; quoniam ex corporibus viscosæ exeunt exhalationes; quæ, sicut dictum, motu illo inflammantur, præcedere vel subsequi viatorem putantur, quia progressu citatiore homo aerem commovet; idcircò si coneris apprehendere, diffugere videntur, ab aere pulsæ. Legi Nuperum scriptorem Jurisconsultum *e*, qui censet hæc omnia dæmonum esse ludibria, & his ignibus malum genium insitum esse. *cur enim alioqui homines sic* (ait) *pelliciunt in stagnorum fluminum voragines ac præcipitia?* non illa (mi homo) pelliciunt; sed fit, quia nocturnum silentium, & flammæ novitas ignaris causæ metum ac consternationem inducunt; & faciunt à via aber-

a Angle. in 2. q. uni. de dæmo. a 4. dub. 1. diffic. 55.

b Plutarc. li. de defectu oraculor.

c Plin. lib. 37 cap 4. & D. Aug. lib. 11. de civ. Dei c. 4.

d vide Vir. Æneid. 2. in lib. 1. Plin. lib. 2. c. 107. Ob sequentè de Prodi.

e Lib. 2. de dæmonolat. cap. 3.

aberrare, & sic in malum aliquod ruere, præsertim in flumina vel stagna. Natura enim sua hi ignes (ut flammæ quas Æthna eructat, in fretum feruntur) etiam volvuntur versus aquas (*ut rectè Leloyher observavit libro primo de spectr. c.5.*) ideò qui perturbati seu consternati, vel ducti curiositate, hos sequuntur, sæpè submersionis periculum subeunt. Si qua coactio extrinseca ad sequendum quandoque deprehendatur; illa certè naturalis non est, sed à dæmone. Nam non neget quandoq; posse fieri, ut his se flammis dæmon adjungat. sed cùm naturalem causam flammarum tenemus, haud arbitror cum plebecula ad prodigiosas causas confugiendum. Cur verò his non ustulentur equorum aures, vel hominum capita, causam putarim; quod ex sententia veterum Philosophorum *a*, ignis duo sunt genera (seu partes potius) flamma & pruna: prunæque proprium sit, urere ac non lucere; flammæ verò, lucere & urere, quando perfecta est flamma; quando verò imperfecta (ut de qua agimus) tunc tamen possit lucere; licet vim urendi non habeat. Et nomen satis indicat, hunc non verum esse aut perfectum ignem, sed quid igni simile, sicut caprificus & ficus fatua non vera est ficus, sed degenerans quid & ficui simile. Confirmant, quod narrant *b* ad aquas Scantias flammam exire: quæ invalida sit quando transit, nec longè in alia materia queat durare: & super hunc igneum fontem, quæ illum contegit fraxinus, æternum virere cernitur: quod non foret, si hæc flamma vera perfectaque foret. Talis etiam albus ille qui post tempestatem nautis apparet, & super malum, naviumque armenta sidens, nihil adurit: Gentilibus Dioscurorum seu Castrorum alba Stella, nobis *S. Telmus* dicitur *c*. Videte nunc insignem mathæologi Lutheri Meteorologia. *commentar. in c.9. Ge. fo.146.* de iride disputans, non contentus Iridem cum Halone vel Corona confudisse. subdit: *Ego non dubito saltantes capras, volantes dracones; lanceas, & similia esse effectus malorum spirituum in aere sic ludentium, ut aut terreant, aut decipiant homines: Gentes flammas in navibus apparentes judicarunt Castorem & Pollucem esse. Et apparet aliquando luna supra aures equorum. Hæc omnia certum est esse ludibria dæmonum in aere.*) Sic ille per *certum est, & non dubito*, nullâ redditâ ratione Philosophiam evertit: eodem jure, quo fidem; ut in Deum, sic in naturam jus sibi usurpans: *Lunam* vocat, illas, quas dixi flammulas: aut si Lunam vidit equorum auribus insidentem; vidit, quando lunaticus. Et tamen hanc censet *esse unam firmissimam & certissimam* (verba ejus sunt) *demonstrationem, quod omnes illæ impressiones, ut vocant, sint opera Dei, vel etiam dæmonum.* Iris, & cometa quidem, secundùm illum, Dei; cæteræ dæmonum sunt. Gaudeant tali Doctore, qui amant desipere. Quod verò legimus de erraticis flammarum globis humanam edentibus vocem, & de resecto cadaveris cum humero costisque brachio dextro, in usum luminis nocturni: cujus extremi digiti flamma sulphurea ac violacea tantisper arserunt, dum striges venenum malum totum dor-

a Galeni l.4. de simplic. Medicum facultat. Platonis in Timæo & ipsius Timæi Lucri.

b Plin. d. c.107.

c vide quæ dixi commen. in Hercul. Fur. v.14.

mienti infudissent, idque quod constituerant, totum perfecissent, demum flammâ extinctâ tam integros illibatosque mansisse digitos, quàm si lumini fomitem nullum ante præbuissent, quod Magas, quoties volunt, facere Remigius *a* asseverat, id omne idem rectè ad dæmonis technas retulit. Cæterum quod Cl. Claud. *b* canit in Æthnæ cacumine nives illæsas permanere, quia vastum illud incendium *sub nivibus servare fidem*, & *lambit contiguas, innoxia flamma pruinas*, hoc non est fabulosum (suffragantur enim historici, Philosophique *c*) sed est abditum naturæ secretum, fortè, an quòd flammâ nimis violenta propulsione ejectâ, minus activitatis habet in circumjacentia, quæ tam obiter attingit? quod si verum est, pertinent ad posteriorem activitatis impediendæ modum. Alter enim modus hujus impedimenti fit per aeris interjecti celerem ac violentum motum, quo impeditur actio naturalis, ne se in objectum insinuet. sicut solemus moto aere fumum, ne noceat oculis abigere, sicut etiam diabolus effecit, ne difflueret aqua, quam Tuscia Vestalis cribro portabat *d*. Sic flammam tinctam atri dæmonis spectrum impedivit, ne Jovis Apum[illegible]ni fanum absumeret, donec Divino miraculo aquæ benedictæ aspersio dæmones abegit *e*.

a d.c.3.

b de raptu Proserp.

c Strabo. Solinus. Plin. & Seneca.

d Valer. Max. l. 8. Tertul. Apolo. c. 22. Minucius in Octavio, D. Aug. l. 10. de civ. Dei c. 16.

e Theodoret. lib. 5. Hist. Eccl. cap. 21.

Sic ad Medeæ incantationes taurorum flammivomorum halitum innocuum factum Poetæ canunt. Semper enim Dei miracula diabolus conatur simulare. Scit sanctos *per fidem* (ut ait Apost.) *impetum ignis extinxisse*. Heb. 11. v. 34. ut fecerunt tres pueri Hebræi: *Dan. 3.* ut fecit B. Franciscus de Paula, aliique; uno contentus ero exemplo, in quo, cum fide, meritum quoque religiosæ seu cæcæ obedientiæ resplẽdet. Scardeonius ita scribit: *Accidit aliquando fortè fortunâ, ut Præpositus quidam Prædicatorum D. August. illic apud hos* (Jesuatos D. Columbini sectatores) *ad prandium invitatus accumberet: qui amotis epulis, semotisque arbitris; dataque loquendi venia, cœpit de Dominico professionis merito copiosè admodum, arroganterque disserere: tacitè exprobrans eis, quod professionem trium votorum, cùm inter cœnobitas connumerarentur, publicè, palamque cum cæteris Monachis solitâ non profiterentur formâ. Ad id Jesuitarum Præpositus, homo idiota sanè, sed prudens & dilectus Deo arguté respondit: Vis* (inquit) *Pater, quoniam in hos sermones incidimus: utrum unus ex nostris fratribus, ita simplici quodam modo Deo oblatus, an comes iste tuus, publicè tria vota professus, superiori suo obedientiam exhibeat sinceriorem? Annuit ille ignarus quidem, libens. Tum Jesuita ad hunc nostrum Marcum quamprimum conversus, qui ibi forté accumbentibus ministrabat, ait: Marce frater, hi sodales nostri frigent: virtute sanctæ obedientiæ adferas huc eis citò è coquina nudis manibus ardentes prunas, ut confestim calefiant. At ille haud cunctandum* (*ut erat ad obedientiam promptus*) *nihil fore credens, quod fieri non possit, si sub obedientiæ præcepto mandaretur festinus nihil hæsitans à coquina ad mensam ardentes prunas quam plurimas ambabus manibus junctis, absque ullo detrimento aut læsione sui portavit, utrique eas porrigens ad frigus tollendum: quas iterum, ju-*

ben-

bente Præposito, *cunctis admirantibus ad locum unde detulerat deportavit. Hinc Præpositus ille Dominicus ultra modum obstupefactus comitem suum intuetur, quasi idem esset illi illicò præcepturus. At ille cognita re nihil cunctandum ratus, quamprimum in hæc verba prorupit: Pater Reverende apage te, ne me jubeas tentare Deum, adferam, si voles, ignem prout soleo, testula, non manibus.*

At illi admirabundi ob tantum miraculum, hinc taciti intra se stupebant: hinc repentino comitis responso delectati, se mutuò inspicientes subriserunt. Subrideat fortè & aliquis Jesuitarum hostis hæc legens. At Scardeonius Jesuita non fuit, quin & Jesuitarum tenuem admodum cognitionem habebat, qui tum recens Patavium advenerant. Ille namq; nos vocat *Sacerdotes nominis Jesu, libr. 2. classe 5. fol. 95.* Jesuitas autem in prædicta narratione *de libr. 2. classe 6. fol. 113.* vocat eos, qui propriè *Jesuati* nominantur, illi auctorem Ordinis habent B. Joannem Columbanum, & ferè ad unum laici sunt: nos Auctorem habemus Ordinis nostri B. Ignatium Loyolam, & in singulis domibus multos Sacerdotes. Illi ab Urbano V. *Papa*, anno 1369. confirmati fuêre: nos primum à Paulo III. post annum 1540. illi *Jesuati S. Hieronymi*, nos *Clerici Societatis Jesu* sumus vocati. de illis lege Paulum Morigiam *libr. de orig. Religionum. c. 23. & 35.* de nobis vitam P. Ignatii Loyolæ à P. Petro Ribadeneyra, & P. Petro Maffeio accuratè descriptam. Erravit ergò Scardeonius in nomine, ut & cæteri; qui Jesuitas cum Jesuitis confundunt. Et ex hoc errore Bartholom, Fumus *in Armil. aurea verb. religio. nu. 4.* satis inconsideratè negat Jesuitas propriè Religiosos esse & Auctorem laudat Abbas *in rub. de Regular. n. 3.* qui tamen duntaxat scribit eos non propriè dici Regulares: quod & ipsum falsum. nam Jesuitæ utrumque sunt Regulares, qui Regulam certam profitentes: Clerici sunt Religiosi, quia quidem tria vota etiam solemnia, quæ Abbas requirit, emittunt; & nihilominus qui ea non emittunt, simplicium emissione Religiosos esse PP. Maximi, Gregorius XII. & XIII. definierunt. Verum Abbas errabat in facto: & Fumus imperitè Abbatis sententiam excerpsit. ambo autem de Jesuatis prædictis loquebantur. nam Abbatis tempore de Jesuitis nulla dum erat cogitatio: libri sunt corrigendi Abbatis, Fumi, Scardeonii, & (miror) id ab eis, qui nuperis editionibus præfuerunt, non animadversum. Veniâ planè dignus Fumus, si ante Soc. Jesu institutam scripsit. Venia indignus Baleus hæret. Anglus *in Lib. scriptorum Britanniæ*, qui nos fingit, additis (ut illi solemne) fabellis, Theatinos esse, & Venetiis primum à Paulo Caraffa, qui postea Paulus IV. Institutos. Minus tamen mirandum Anglo Calvin. nomen nostrum ignotum fuisse, sed planè miranda malignitas & stupor Parif. advocati, Papyrii Massoni: qui cùm in nostra Societate non paucis annis vixisset; ut rabula fori fieret, eam deserens, maledicentiæ quasi tyrocinium fecit in nomine nostro insectando, nam in Pauli IV. Pontificis vitæ rapsodiis, scripsit nos in Hispania *Ignatianos*: Nolæ in Campania

Jesui-

Iesuinos vocari, & sic ipse appellat: cur? ne novisse videatur, & ut apostasiam tegat, malè noverat, à quibus tàm malè tam malo exemplo defecit. Si tam parum illi noti, unde, aut qua, in intima se arcana cordis iste cordium & renum scrutator penetravit, ut nihil vereatur affirmare; eos sibi solos videri societatem cum Jesu contraxisse: & in eo nimium sapientes esse, quod se putent cœlo vel ipsi quandoque imperaturos? Qui cordis eorum tam penita perspexerat arcana, quo potuit pacto nomen ignorasse: si nec nomen noverat, non potuit se in hæc latibula profunda cordis penetrasse. Teneo te Spiritus apostatice. Brutiorum brutus iste mos est, ut quos flagitiosè deseruerunt, quia disciplinam non ferebant, illos infrunito ore & lingua virulenta conentur proscindere, ne non meritò transfugisse videantur. Ad rem redeo à diverticulo, in quod me Scardeonius pertraxerat.

QUÆSTIO XI.

Quæ Magorum potestas in orbes cœlestes, sidera & elementa?

FErendi sunt Empedocles, Sosiphanes, Apollonius, Virgilius & alii Poetæ, ut quæstione præcedente docui, plus nimium magis tribuentes: ferendi, quia gentiles: sed quis ferat hominem Christianum, & qui Catholicus amat audire. *In parabata* vincto, sic canentem?

> *Verba vel alto errantia cœlo:*
> *Sistere sydera, verba potentem*
> *Noctis possunt ducere lunam.*

quod ethnicum est, stolidum est, & merè fabulosum.

Primò, nec cœli, nec siderum motum sistere, vel eorum statos cursus retroagere magicen posse. hoc enim foret universi ordinem turbare. Hinc verò concidit fabula veterum de lunæ detractione: non magis consentanea rationi, quàm recentior nostris temporibus ridicula populi cujusdam opinio, arbitrantis lunam ab asino epotam: quia pecus Arcadicum de flumine biberat, in quo noctu lunæ facies, ut fit, lucentis reddebatur cum biberet: eoq; recedente subita nube luna velata videri desiisset: ideò miserum Sileni vectorem in carcerem conjecere, in equuleum egere, & alvo rescissa, ut lunam mundo redderet, sævissimè exenterarunt *a*. Conclusionem nostram D. Augustin. confirmat *b*. Veteris fabulæ origo nata ex ignoratione causæ, cur luna naturaliter deliquium luminis patiatur teste Plutarcho *c*, & veteri quodam Poeta cujus fragmentum, ut à Turnebo *d* accepimus, dignissimum est, quod pluribus locis legatur.

> *Sed tamen incurvus per pondera terrea nitens:*
> *Dicam quur fesso livescat circulus orbe,*
> *Purpureumque jubar nivei cur tabeat oris;*
> *Non illam, ut populi credunt, nigrantibus antris:*
> *Infernas ululans mulier prædira sub umbras*
> *Detrahit altivago è speculo, nec carmine victa,*
> *Vel rore Stygias* *
> *Vincibilemque petit clamorem, quippe per æthram,*
> *Qua citimus limes dispescit turbida puris,*
> *Inviolata meat: sed vasto corpore tellus,*

a Narrat Vives cōment. in lib. 10. de civ. Dei
b d. c. 4.
c l. de præcept. connubial.
d l. 19. adversar. c. 3.

Quæ medium tenet ima polum, dum lumina fratris
Detinet umbriferis metis, tum sidere casso
Pallescit teres umbra rotæ: dum transeat axem.
Aggerei velox tumuli, speculoque rosanti.
Fraternas reparat per cœlum libera flammas.

Addit postea multa disertissimè, quibus hanc sententiam confirmat, ibi legere poterit, quem capit priscorum Poetarum lectio.

Secundò nequeunt integrum elementum de loco suo naturali in alium transferre: nec partes, quibus integratur mundus, tollere vel suo movere loco. Ratio est eadem, quæ præcedentis conclusionis, estque sententia communis Theologorum, atque hoc voluit Firmilianus ad D. Cyprian. scribens. Terræmotus tamen possunt efficere: nempe immisso quopiam vehementi spiritu in cavernas terræ, vel vehementer agitato aere, qui in terræ visceribus est inclusus. Non id Poetæ tantum asseruerunt, ventis magos imperare: sed & Philostratus, dum scribit Apollonium apud Brachmanas duo dolia vidisse: quibus apertis, imbres & venti erumpebant, clausis serenitas & tranquillitas aeris redibat. Sopater quoque Philosophus, affectus ultimo supplicio fuit, quòd accusaretur carmine magico ventos vinxisse, ne annona Byzanitum inveheretur [a]. De Empedocle, & Rege, cui cognomen, *Pileus ventosus*, jam diximus.

[a] Eunapius de viris Phil. & Suidas.

Tertiò, quod huic affine est, possunt Magi tempestates sedare, possunt excitare fulgura, & tonitrua, grandines, & imbres, & similia Meteorologica ciere, & in agros quos volunt immittere. Irrisit hoc olim Seneca Philosophus [b] ita scribens; *Illud incredibile Cleonis fuisse publice propositos* χαλαζοφύλακας *speculatores futuræ grandinis. Hi cum signum dedissent, adesse jam grandinem, quid expectas, ut homines ad penulas discurrerent, aut ad storeas? Imò per se quisque, alius agnum immolabat, alius pullum: protinus illæ nubes alio declinabant, cùm aliquid gustassent sanguinis.*

[b] lib. 4. natur. qu.

Hoc rides? accipe quod rideas magis, si quis nec agnum, pullumve habebat: quod sine damno fieri poterat, manus sibi adferebat, & ne tu avidas aut crudeles existimes nubeis: digitum suum bene acuto graphio pungebat, & hoc sanguine litabat. Nec minus ab hujus agello grando se avertebat, quàm ab illo, in quo majoribus hostiis exorata erat. Rationem hujus rei quidam quærunt. Alteri ut homines sapientissimos decet, negant posse fieri: ut cum grandine aliquis paciscatur, & tempestates munusculis redimat, quamvis munera & Deos vincant.

Alteri suspicari ipsos ajunt, esse in ipso sanguine vim quandam potentem avertendæ nubis ac repellendæ. Sed quomodo in tam exiguo sanguine potest esse vis tanta, ut in altum penetret, & illam sentiant nubes? Quantò expeditiùs erat dicere, mendacium & fabula est? At Cleonæ judicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura providendæ tempestatis, quod negligentia eorum vineæ vapulassent, aut segetes procidissent. Et apud nos in XII. tabulis cavetur. NE QVIS alienos FRVCTVS EXCANTASSIT. Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri, tam palam est,

est, ut hujus rei causa nullius philosophi schola intranda sit. quàm fortiter asserit, quod ignorabat? aerem verberat, ipse falsas comminiscens causas quas refutet: nihil horum dicturus, si hoc pacto cum dæmone fieri scivisset. Audierunt hoc & legere sæpius recentiores illi, qui negant, tàm Catholici *a*, quàm hæretici quorum potissimæ rationes sunt, ab homine nec unam aquæ guttulam gigni posse; quasi verò dicamus, solum hominem suis ista viribus perficere: sed id dæmoni asscribimus ex pactis conventis operanti. Addunt nos impiè dæmoni adscribere: cùm in S.S. pruinæ, grandinis, pluviæ & similium origo adscribatur Deo. Quod non ignorabamus; ut nec illud, plurima passim in S.S. tribui Deo, quæ tamen constat humanas vires non superare: ut percutere, occidere, sanare *b*. Sed nimirum Deus hæc omnia facit ut causa efficiens principalis, independens, ut universalis: creaturæ verò, ut causæ efficientes, particulares, dependentes, ac minùs principales. Ulricus Molitor, *in Dialogo Austriaci*, paululum deflectit ab aliorum errore, & ingeniosè comminiscitur, diabolum quidem non posse aerem turbare, grandinare, &c. cùm vult; nihil tamen adfert ad probandum, cur id nequeat: sed quod quando futuram prævidet tempestatem, tunc sagas impellere ad faciendum ea, quæ procurandæ tempestati facere consueverunt, & iis persuadere rebus seu factis illis hanc vim concitandæ procellæ inesse; non nego, posse id aliquando contingere, sed ut plurimum aliter fieri contendo. Nam sagæ unanimiter confitentur, se quandocumque lubet, hæc posse perficere: & id confirmat experientia, quoties à judicibus & invitæ coguntur: sequitur enim effectus, dæmon ergò id ex pacto condicto ad signum concurrens perficit. Fallitur etiam Molitor, nimis jejunè & frigidè hic & toto libello disputans, dum probat, sine Dei permissione hoc dæmonem non posse, quis unquam Catholicorum hoc non asseruit? omnes clamamus permissionem Dei necessariam esse; at contendimus Deo permittente, & causis naturalibus non impedientibus dæmonem id, quando vult posse, licet aliàs tum tempestas nulla naturaliter fuerit oritura. Scio; *Burchardus lib. 19. Decret. titul. de arte magica. vers. credidisti unquam*, idem negavit, & censuit magos id credentes esse superstitiosos, superstitiosi sunt, quia magi: item si credant se hæc etiam non permittente Deo posse; immò & hæretici tum forent, ex hoc capite. Sed rectè sentiunt, si supposita Dei permissione, vi pacti, se id per dæmonem posse facere arbitrantur. Et hæc omninò sequenda, quæ est communis sententia Theologorum & Jurisconsultorum *c* Probatur primò ex S.S. Nam ibi Satanas *d* facit ignem de cœlo decidere & absumere servos ac pecora Jobi: excitat quoque ventum vehementem, qui filios ac filias convivantes ruinâ oppressit: quæ diabolum met ibi fecisse patres orthodoxi docent *e*. Deinde grandinem, qua Ægyptii puniti, expressè S.S. dicit per malos Angelos immissam *f*. Tertiò se offerunt quatuor angeli stantes super terræ angulos, ventorum flatus impedituri, & sic damna viventibus illaturi maximè *g*: quos esse genios alastores plerique

Sancto-

a Wierus medicus. & Fodemannus juxta.

b Deut. 31. v. 9. 1 Reg. 2. v. 6 cum simil.

c quos cit. Binsfeld. q. 40. in l. 4. C. de malefic. & mathe. cui addo Holozad. l. 1. de vera & fals. propy. c. 19.

d Job 1. v. 16 & 19.

e And Cæsariens. in c. 3. Apoc. vers. 13 D. Thom. & alii in Job 1. v. 19.

f Exod. 9. Psal. 77. v. 49. de quo ibi Opt. D August.

g Apoc. 7. vers. 1. recogn. D.

Sanctorum censuerunt *a*. Denique cur ab Apostolo toties vocantur dæmones, principes aeris hujus? potissimum propter magnam in aerem potestatem. Hoc confirmat non modò lex vetus XII. tabularum, quas eo nomine laudant Plinius & Divus Augustinus *b*: sed & Imperatoriæ, & Pontificiæ sanctiones *c*. Confirmant & ii, quos citavi Patres omnes, Clemens, Hieronymus, Augustinus, Andreas, Strabus, Divus Thomas, & alii: præterea complures, *ut Orig. lib. 8. cont. Cels. Ioan. Salisberiens. lib. 1. cap. 10. Henricus Theutonicus, quem sequitur Cantipratensis lib. 2. cap. 57. part. 29.* Quartò probatur historiis & exemplis, de ventis & tempestate sedata à magis tempore Xerxis, testis est Herodatus *d*. De Finnis & Lapponibus sic scribit Olaus *e*: *olim mercatoribus ventos venales exhibebant, tres nodos magica arte sacratos, quorum primo soluto placidos ventos, secundò vehementiores, tertiò vehementissimos sint habituri.* (Olim Aristæus docuit incolas Cycladum certis ritibus ac hostiis Etesias æstivo tempore elicere, & sic suavi frigore squalorem & sterilitatem ab agris arcere *f*: de pluviis cœlo devocatis per Magos. plena sunt veterum monumenta. Pluviam etiam Cianitæ Indi ridiculo ritu sic procurant, ut in Epistolis Peruanis nostrorum, anni 1590. & 1591. narratum, his verbis excerpsit Gaspar Stirillius: *Quando pluvia indigent, magus quispiam magna vocis contentione & acceleratione clamat, ut omnes ad montem conscendant: quo postquam pervenerunt, ut quilibet consueto more à cibis abstineat. Est autem eorum hoc jejunium, ut à sale, pipere, cibis coctis contineant: quod ubi factum est, voce intensa & clamore summo stellas invocant, aquamque præcantur, & ad terras, castellumque paganum sese vertunt, potionem quandam manibus tenent, quam ubi nobilis alicujus adolescentula manu porrectam ebiberint: ita à sensibus abducuntur, mentisque impotes fiunt, ut mortui videantur: sed ubi in se redierint, mel aqua & maizo miscent, quibus permixtis nubes aspergunt. Die sequenti nobilem aliquem, aut conspicuum & venerandum quempiam senem in lectū deponunt, subjecto lento igne, atque ubi sudare cœperit, sudorem vase excipit magus, anserino sanguini admiscet, atque ex radice expressa aqua rursum in aera jactat, nubes ut tingat, per sudorem, & sanguinem, & aquam, ut desideratam pluviam largiantur. Quod si casu ea eo die quo sunt superstitiosi pluat, gratias agunt stellis, magumque multis muneribus ornatum efferunt.*) Tantò nimirum Diabolus facilius stat pacto, quando pluvia vel grando in perniciem aliorum deposcitur, ut vix unquam fallat, quam quando in commune bonum, quod hi poscunt Indi, quos ut plurimum ludificatur: cùm tamen non minus eorum quam nostri sortiarii vi pacti operentur.

Nemini porrò videri debet mirum de aqua: cum Pausanias scribat, è lignis nullo admotis igne purissimam flammam Hippæis solitam barbarico carmine educi. Recentiora exempla nuperi scriptores prodiderunt. Admiratione dignum est, quod de ritu nostrarum strigum tradit Remigius, *lib. 1. dæmonolatr. cap. 25.* his verbis: *Hoc certe memini testatum spontanea & libera assertione plus minus ducentorum hominum, qui me*

a D Cle. li. 4. Hie. 7. in Ef. D. Aug. l. 5. contra Julian. c. 3. Strabus in Apo.
b Plin. lib. 28 Nat. histor. c. 2. & l. 30. c. & D. Aug. l. 8. de civ. Dei. c. 19.
c l. multis 6. Cod. de malefic. c. nec mirū 26. q. 5. & bulla Innoc. S. cont. maleficos.
d Lib. 7.
e Li. 3. c. 16
f Victori. lib. 19 Varia lect. c. 21.
g Pausa in Arcadis Dion. Cassius l. 5. Xiphil. in Anton.

me duumuiro damnante incendio crimen sortilegii luerunt: statis certisq; diebus solitos se convenire gregatim ad ripam vel stagni vel rivuli alicujus maximeq; si quis esset quem solitudo prætereuntium oculis sepositum haberet: atque illic aquas, acceptâ à dæmone virgâ, tantisper diverberare, dum vapores fumosq; abunde excitarent, quibuscum una sublimes efferrentur. Illud deinde, quod sic esset excitatum, se in nubes densas ac caliginosas induere: quod postquam una cum dæmonibus ei essent involuti, agerent pellerentque qua erat libitum, ac tandem multa præcipitatum grandine in terras decuterent.) Hic nullam puto deceptionem aliam intercedere, quàm quod diverberatione sua se putant vapores illos excitare: hoc dæmon facit; & striges effert per aerem in ipsis nubibus, & ne præfocentur, præbet remedia. Si per nubes feruntur, an negandum illas, dæmone differente, ex nubibus in terram decidere posse? sed de hoc postea. Remigius addit solitas aliquando, priusquam sic undam diverberent, in eam imittere ollam fictilem, cui aliquid arcanum dæmon incluserit; vel etiam lapides, ad eam magnitudinem decidere: Interdum candelas tantisper in stagnum devexas, ac lumine pronas tenere; dum stagnum affatim guttis illis defluentibus imbutum essent; pulverem præterea medicatum in aquas spargere. Ut plurimum uti ad diverberandam aquam virgis nigris à dæmone datis, & his constantissimè aquam flagellare, diras simul verborum exercitationes ingeminare. Quædam etiam confessæ, dolia transversa per nubes à sortilegis dæmone auxiliante impelli, donec loco, quem animo destinarunt superimpendeant: tùm dirumpi illa in saxa & flammas, & veloci impetu obvia quæque vastare ac contere. Multa refert idem exempla, *d. cap. 25. & libr. eodem cap. 26* addam duo, unum lepidum, horrendum alterum. In ditione Trevirensi rusticus fuit, qui cum filiola sua octenni, caules plantabat in horto: filiolam fortè collaudavit, quod aptè hoc munus obiret illa, sexu & ætate garrula, se nosse alia facere, magis stupenda jactat; pater, quod id foret sciscitatur, secede paululum, inquit, & in quam voles horti partem subitum imbrem dabo, miratus ille: age secedam, ait: quo recedente, scrobem puella fodit, in eam de pedibus (ut cum Hebræis loquar pudentius) aquam fundit, eamque bacillo turbidat, nescio quid submurmurans. Et ecce tibi subitò pluviam de nubibus in condictum locum. Quis (inquit obstupefactus pater) te hoc docuit? mater, respondet, hujus & aliorum similium peritissima. Zelo incitatus agricola, post paucos dies, invitatum se ad nuptias simulans, uxorem cum gnata, festinè nuptiali modo exornatas in currum imponit, in vicinum oppidum devehit, & judici tradit maleficii crimen supplicio expiaturas, hoc mihi fide dignissimorum virorum narratio suggessit: ubi notandus modus scrobiculam faciendi, & quod in eam jeceris bacillo confutandi. Sic intelligendum illud Propertii, de anu, quæ saga, *lib. 4. eleg. 5.*

Quippe & Collinas ad fossam moverit herbas
Stagnasq; currenti diluerentur aqua.

Sequens exemplum Jovinianus Pontanus memoriæ mandavit *a*. *Ferdinandus Neapolitanorum Rex Marcos oppidum, arci montis Draconis ad Maßicorum montium exitum sita, subjectum, Andegavensium factioni favens, arcta obsidione premebat, & defectu aquarum prope ad deditionem compulerat: cùm quidam impii Sacerdotes magicis artibus imbres elicere ausi sunt. Inventi enim ex oppidanis atque obsessis sunt, qui nocturnis tenebris deceptis castrorum vigiliis, per asperrimas rupes partim profecti ad littus, trahentes secum imaginem affixi ad Crucem Christi, maledictis illam prius ac diro prosecuti carmine, post in mare execrabundi immiserint: cœlo, mari, terrisque tempestatem imprecati. Quo etiam tempore Sacerdotes quidam mortalium omnium scelestissimi, dum satisfacere prophanis militum artibus student, ritum nefarium secuti (quo, ut dictum est, in hujusmodi elicii imbres putantur) asino pro ædis foribus constituto, tanquam agenti animam, cecinere funestum carmen, post divinâ Eucharistiâ in illius os palatumque injectâ conclamatum asinum funereis cantibus vivum tandem, ibidem pro templi foribus humavere. Hic verò vix dum profecto sacro, obnubescere aer, ac mare agitari ventis cum cœpisset, diesque medius offundi tenebris, ac nunc cœlum micaret ignibus, nunc lux eriperetur, tonitru cœlum terraque horrescerent, volutarent evulsa ventus arbores, discissaque fulminibus saxa complerent auras fragoribus: prorupit tanta è nimbis pluvia, imbresque tam validi, ut non cisternæ modò colligendis aquis satis non essent, sed arentia saxa, rupesque exusta solibus, torrentes undequaque prolapsos diffunderent. Ita Rex, qui sola in siti potiundi oppidi spem collocaverat, frustra ab ea habitus, ad Savonem vetera in castra redit.*) Eò libentius ista adscripsi, ut monearis mi (Lector) ritus, qui per abusum, & Prælatorum negligentiam quasdam in regiones irrepserunt, trahendi crucifixi, & Sanctorum imagines, ut sancti Martini, sancti Urbani, ac aliorum in Germania, & Aquitania ad impetranda commoda anni tempora, contra quos in Cantabria librum de superstit. Martinus de Arles edidit; videri initium accepisse à superstitione magica, & taciti pacti jure quam optimo suspectos haberi. Nam & Vincentius Belluacensis prodidit *b* Constantinopolitanos, suasu cujusdam Magi, D. Virginis imagine in mare demersa, Saracenorum classi tempestatem immisisse. Nonne animadvertis (Lector) sanctorum effigies dæmoni admodum odiosas esse? Hinc licet colligas quo nostri iconomachi genio agantur. His nihil obstat Canon Concilii Bracarensis primi. *Anathema dicens ei; qui crederet aliquas immundas creaturas (Diabolum) & tonitrua & fulgura, & tempestates, & siccitates, propria auctoritate facere, cum Priscilliano.* Vera enim sententia Canonis est damnare hæreticos illos, qui censebant eum primum esse principium, & virtutem creandi has res habere diabolum, easque producere posse, etiam non permittente Deo, quæ omnia sunt hæretica, & Mago Priscilliano digna.

a li. 5. belli Neapolit.

b lib. 24. Spec. Hist. c. 147.

At quod à nobis nunc asseritur, id Divinæ & humanæ sapientiæ placitis planè consentaneum est, & experientiâ compertissimum, non de pluvia, &

gran-

grandine, & ventis tantum: sed de fulmine quoque, cujus eadem ratio est. Andreas Cæsalpinus Peripateticus, *in dæmonum investigatione capite undecimo*, ita scribit: *Viri reperti sunt, qui non solum grandines, sed & fulmina concitabant, non tamen lædere posse fatebantur, quoscumque vellent: sed eos tantum, quos Deus dereliquisset.* (hoc est, sic reor, qui per mortale peccatum Dei gratiâ excidissent.) *Eorum quidam hunc modum servabat, in campis Principem dæmonum invocabat, orabatque, ut aliquem ex suis mitteret, qui destinatum à se percuteret fulmine: cui postea in bivio pullum nigrum immolabat & in aerem projiciebat: quem cùm postea dæmon assumpsisset, procellam acerrimam concitabat cum fulmine, sed rarò in hominem designatum cecidisse.*) Nimirum plus dæmoni Deus solet in agros, quàm in homines permittere.

Quartò, ut tempestates, sic & tenebras excitare possunt: legi apud Marcum Venetum *a* Tartaros adeò pollere dæmonum præstigiis; ut tenebras cùm velint, & ubi velint, inducant: semelq; à latronibus hac arte se circumventum vix evasisse, Hiatonus quoque narrat *b*, prælio inclinatam Tartarorum aciem à vexillario Mago: qui præcantatione tenebras hosti obscurrissimas offudit; restitutam vicisse.

a In peregr. Asiatica.

b in hist. Sarmatarum.

Quintò, possunt aerem & aquam certis in locis corrumpere & tabificam lethalemque reddere juxta Origenem d.l.8. & probatur ratione, quia possunt iis tetrum odorem conciliare, qualis est Italiæ Avernus, aut Judææ mare mortuum. De aqua id facilius est creditu: de aere probatur, quia licet aer continò fluat, vim tamen habet imbecillam ad resistendum, sed levi momento frigescit. sic enim idem in autumno manè frigidus, meridie calidus, serò tepidus, qui tam mollis ad calorem, cur durior ad odorem tetrum? Denique cùm *Maruthas Mesopotamiæ Episcopus legatione fungeretur apud Isdigerdem Persarum Regem, & Episc. pietatis nomine faveret Isdigerdes: Magi, timentes suæ religioni, quacumque Rex esset transiturus, illic intolerandum fœtorem excitant, calumniamque confingunt; comites Christianos istius esse artifices: sed deprehensi, re penitius cognita Magi supplicio affecti sunt.*) *Ita Nicephorus libro decimo quarto; Histor. Ecclesʃ. c. 18.*

6. Possunt Magi impedire ignis activitatem; ita ut quis innoxius per prunas ambulet, & non comburatur (nisi Deus impediat, ut solet in summo damnatis ad ignem.) Sic enim olim Dianæ Castabalis sacerdotissæ non lædebantur ab igne (Strabo lib. 5.) Sic Hirpi in Phaliscis per ignem illæsi ambulabant, testibus Strabone lib. 12. & Plinio lib. 7. cap. 2. Sic possunt facere ne quis aquis mergatur, ut quotidiè videmus fieri in proba aquæ frigidæ: possunt fluvios ad tempus sistere, fontes venis exsiccatis durare; scopulos & saxa novis fontibus terra productis diluere; aquas dirimere, & in caput repellere, ut retrofluere videantur, quod suis temporibus accidisse Plinius *c* fatetur. Denique possunt, per mineralia quædam, meteorologica opera facere: quæ etsi videantur prodigiosa, sunt tamen naturalia: ut congregare in cavernis montium

c l. 2. cap. 103.

tium mineralia aluminosa, & nitro commixta succendere, & sic subitam excitare nubem, quæ ad mediam aeris regionem elevata, ibi tandem in imbrem resolvatur:

QUÆSTIO XII.

Quid Magi valeant circa externa seu fortunæ bona?

HOrum cùm sint homines avidissimi, præcipuæ quoque sunt dæmonis illecebræ, nos sigillatim agemus, & à facilioribus ad difficiliora progrediemur.

1. Nemo dubitat greges & armenta posse perimere; quod faciunt sparso affricato, vel aliter exhibito veneno: interdum & motu locali, quando dæmon bestiarum subit corpora, eaque præfocat, præcipitat, vel discerpit: nonnunquam & laudatione sola, dæmone interea clanculum perniciem adferente. Nec aliter admittendum, quod Gellius scripto prodidit a; *Id etiam in iisdem libris scriptum ostendimus, quod postea quoque in libro Plinii Secundi naturalis historiæ 7. legi: esse quasdam in terra Africa familias hominum voce atque lingua effascinantium: qui, si impensius fortè laudaverint pulchras arbores, segetes latiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas, emoriantur repentè hæc omnia, nulli aliæ causæ obnoxia.*)

a l. 9. Noct. Attic. c. 4.

2. Possunt messes & fructus alienos pellicere & aliò traducere: ut narrant Servius, *in Eclog. Virg.* Apuleius *in Apolog.* & D. August. *l. 8. de civitat. Dei.* nec mirum, cùm id solo motu locali perficiatur à dæmone. Non videtur alienum à ratione suspicari; hoc fuisse Dardani Magi inventum, siquidem Turnebus etiam b censuit, à Dardano vocatos *Dardanarios*, annonæ flagellatores: eò quod, vel crediti, vel assimulati magicis artibus alienos acervos in sua horea traducere. Superioribus annis cum Moguntiaci degerem, Treviris affecta fuit ultimo supplicio saga nominis notissimi: quæ in domus suæ pariete impacto epistomio, lac omne vaccarum alienarum eliciebat, videlicet interea dæmon illas mulgebat, & celerrimè lac eò transportabat.

b l. 9. adv. cap. 16

3. Facilius possunt quaslibet fruges, terræque fructus perdere, & agris sterilitatem inducere. Magi malo carmine dæmonem accersunt, ille fruges mox perdit & anni proventum, sic intelligenda ista Ovid.

Carmine læsa Ceres sterilem vanescit in herbam:
Deficiunt læsi carmine fontis aquæ:
Ilicibus glandes, cantataque vitibus uva
Cecidit, & nullo pomo movente fluunt.

Solent (teste Remigio) acceptum à dæmone minutum pulverem spargere, unde erucæ, bruchi, locustæ, limaces, campe, & id genus pestes agrorum & hortorum confestim enatæ, omnia devastant & depopulantur sata olera, fructus, ipsaque interdum gramina: interdum murium copiam hoc facto excitant, qui ilicò in terram se abdunt, & germina radicesque omnes absumunt, à quo tandem iteratis aculeis crudeliter interficiuntur, interdum lupos illiso quodam in arborem gramine ex arboris, ut videtur cavo educunt, eo in quod

volunt

volunt ovile, gregemque abigunt, unde non nisi gravi strage illata revertantur: horum omnium judiciarias confessiones idem Remig. exhibet, *l. 1. c. 21. & 24.* & censet tùm à dæmone non produci de novo has pestes, sed undiq; celeriter ab eo collecta in unum locum congregari, quod quin facere possit, nihil est ambigendum. Lupos illos: quia gregi & ovili certo ac definito, & cui jussi, & quæ tũ vult jubens, nocent & insidiantur, verisimile videtur, dæmones esse, qui specie lupina talem pauperiem faciunt. Locustas, & reliqua insecta, & mures: quia ex putredine nasci possunt: nihil vetat, quin activa passivis applicando, dæmonem producere ex materia disposita posse censeamus, tempore tamen ad id requisito: quod brevissimum etiam ipsi sufficiat.

Recentia exempla quotidiana sunt, & ab aliis congesta plurima *a*. Et legi in Hispania literas Inquisitorum qui tum Pompeiopoli versabantur, & id se constanter comperisse testabantur, & convincit auctoritas Summorum Pontificum, quorum hac de re bullæ extant: Innocentii octavi ad Inquisitores Alemaniæ, Julii secundi ad Inquisitorem Cremonensem, & Hadriani sexti ad Inquisitores Lombardiæ, *Vide Spineum q. de strigib. c. 15.*

a Vairo l. 3. de Fascino. cap. 1. Binsfeldio & aliis.

4. Possunt igne domos absumere, ut contigit integro oppido Scilrochio, quod in Suevia anno 1533. fuit à quadam saga concrematum *b*,

b Lycost. l. de prodig.

5. Possunt alienæ famæ nocere, multis modis, primò, dæmoniacis præstigiis & ludificatione sensuum: ut Cenomamensis ille Triscalinus: qui insimulavit Parochum gestati sub brachio chartarum lusoriarum pro Breviario manipuli: quod & ipsi Parocho persuasit: fecitque, ut rubore suffusus, volumen abjiceret: talis etiam ille dæmon Moguntinus, diffamator mirificus, de quo Lycosthenes *in prodig. anni* 858. & dæmon alius sanctum quendam Monachum in Lusitaniæ Santareno exhibens, de quo *inf. l. 6. c. 2. q. 3. sect. 3.* Possent etiam, quod tenet Cumanus, *in lucerna Inquisito. n. 13. in fine*, assumptâ hominum innoxiorum figurâ in Conventibus suis comparere: si Deus id non impediret: quem id hactenus permisisse mihi & illectum & inauditum adhuc, in crimine Magiæ: in quo pactum cum dæmone intercedit: & ratione hujus pacti & conspirationis fœderatæ, potest & solet exhibere sagas etiam absentes, ut rectè Petrus Loyher. *l. 2. de spectr. c. 5.* contra Alciatum disseruit. Quinimò sagæ omnes fatentur, eos qui criminis hujus seu pacti sunt expertes & alieni, repræsentare in Conventibus se non posse, quod multis docet, eruditione egregia, nec minori fide quàm dignitate, Treverensis Suffraganeus Petr. Binsfeldius *c*, fatisque manifestum est pertinere ad Divinam providentiam, ut in innocentes nihil tale perfidia possit: si verò ad tempus breve aliquando consimile quid Deus permiserit: mox sanè dæmonis technas, ut araneorum telas disjicit, & innocentiam sartam tectamque tuetur: quod legimus de Beato Silvano Episc. Nazareno *d*: & de B. Kunegundi (apud Krantzium) sic diffamata per dæmonem de stupro: de multitudine illa dæmonum, qui nocturnum convivium cele-

c de confess. malefic. in fine.

d in legenda D. Hieron. si fides huic legendæ constaret.

celebrabant, & se hospitii vicinos atque vicinas falsis larvis mentiebantur: sed fraudem D. Germanus patefecit *a*. Facilius Deus permittat eos repræsentare imagines magorum, & eorum qui aliquando hoc crimine fuerunt irretiti. Non tamen negandum, absolutè posse dæmonem innocentum exhibere formas, si Deus sinat: qui cùm id sinit, vel fraudem mox aperit, ut dixi, vel propter alia peccata in eorum remissionem, vel ad majus meritum & gloriam sufferentiæ, id permittit, *Vide Bartol. Spineum quæst. de strigibus c.14. & Apolog.3. c.3.* Denique possunt famam lædere: instrumenta maleficii certis locis reponendo: ubi ea innocentes isti, quos volunt diffamare, putentur abscondisse: ut sic illi pro maleficis habeantur. Invenio id fecisse Mammon dæmonem, obsessorem B. Eustochiæ virginis Patavinæ: quam Deo majoris gratiæ & gloriæ causa toto vitæ tempore, quod illa patientissime & sanctissimè transegit, energumenam esse permisit: & cujus defunctæ corpusculo inscriptum indelebili charactere inventum, nomen Jesu fuit. Lege Bernardin. Scardeonium, *l.2. Antiquita. Patavinæ civita. clas.6 fol. 121.* Item possunt famam lædere peccata occulta revelando, ut solent energumeni; vel falso insimulando, ut tempore Ludovici II. Imperat. fecit quidam in Germania, quod narrant Sigisbert. & Vincen. Belluacens. *b* & alius dæmon insimulans de eodem crimine Dorotheum, & narrat Metaphrast. apud Surium, 5. *Januar.*

a in vita S. Germani.

b Sigisber. in Chron. Vincē. in spec. hist. l. 25. c. 37.

6. Possunt exhibere convivia, vel phantastica planè, ut arbitror fuisse Ægyptiorum, de quibus apud Origenem Celsus, & Brachmanum apud Philostratum: & Pasetis apud Suidam: & exhibebat superioribus annis Scotus Parmensis, ex cujus epulis saturi, ut sibi visi, convivæ, mox fame vera cruciabantur: vel ex veris cibis: quos cùm dæmon præbet sagis, ut plurimum morticina sunt, mali gustus & odoris tetri, *c*, nimirum Divina sapientia raro permittit ut suaves cibos apponat: ne gumiis hæc sit ad inescandum efficax illecebra; sal ut plurimum deest, sæpè panis, fortè an ut Divinis mysteriis orgia instituat contraria? nam in veteri Testamento panes propositionis quotidiè coram Domino ponebantur *d*: & omnis victima atque oblatio saliebatur *e*, nunc etiam Baptismo sal miscetur, & in Eucharistia pascimur vivifico Christi Domini carne panis speciebus sive accidentibus velata, an hæc odii causa in salem, & panem: Non dubito, si Deus sinat, & ipse velit, posse & salem, & panem, & benè ac opiparè conditos cibos apponere, raro id facit: non raro jubet invitatos symbolum conferre, & quemque quo vesci volet secum adferre: quod sagæ nonnunquam confessæ Judicibus *f*.

c Remig. l.1.c.19. ex judiciariis confessionibus sagarum.

d Lev. 24.

e Levit. 2.

7. Quando Deus sinit, possunt captivos carceribus & vinculis eripere, motu locali tantum ad hoc opus est, & perfractione: quod cùm homines valeant, cur non & dæmon? Narratio exstat de Lupoldo Duce Austriæ apud Trithemium *g* digna memoratu: *Anno Domini 1333. Fridericus dux Austriæ qui contra Ludovicum Bavarum Imperator delectus erat, inter Oetingam & Moludorfum*

f Jona. de Vaulx Stapuleti ann. 1597

g in Chronic. Hirsaug.

fum magno prælio victus, Ludovico traditus, qui in arcē munitam eum asservandum misit. Magus interim quidam Lupoldo fratri ejus in Austria promisit, se sua arte Fridericum incolumem educturum unius horæ spacio, si digna sibi merces numeraretur. Dux liberaliter promisit. Ergò dæmon ad Fridericum ablegatus avolat in Bavariam, formaque peregrini assumpta, custodiam ingreditur, inquiens: si ex captivitate liberari vis, hunc equum ascende, & te in Austriam ad fratrem tuum Lupoldum incolumem perducam. Cui Dux, *Quis es tu? ad quem ille: Noli interrogare, quis sim, quia nihil ad rem: sed ascende hūc equum, quem tibi exhibeo. Hic, cùm ducem, alioquin audacissimum, horror invasisset, & signo se sanctæ Crucis munivisset: spiritus cum nigro equo disparuit, & vacuus ad mittentem reversus est: à quo increpatus, quod non adduxisset captivum, ordinem rei gestæ narravit.*) De Apollonio scribit Philostratus eum se cippo eripuisse: & Vestales Romanorum suis creditæ precationibus mancipia fugitiva, nondum ut be egressa sistere *a*.

a Plin. lib. 28. c. 1.

8. Mihi dubium non est posse magicen per dæmones (Dei permissu qui *Deus Sabaoth* est, & cui placet victoriam largitur) præstigiis, & industria varia, qua (ut & robore) plus cunctis mortalibus pollent; & urbes obsidione liberare (ut exemplo Marcosano supra q. 11. probavimus) & expugnandas præbere, & in præliis victoriæ causam esse. non desunt exempla, nec ratio repugnat, cùm hominibus non rarò laus victoriæ meritò adjudicetur. Ollerus magica arte apud Suecos, armis clarus evasit, adeò ut Divinitatis opinionem sit adeptus, auctore Saxone Grammatico *b*, qui de Oddone Danico pirata sic scribit; *Absque carina altum pererrans, hostilia sæpe navigia concitatis carmine procellis evertit, negotiatoribus infestus, clemens agrestibus.*

b Saxo. l. 3. Dan. 1. c. lib. 5.

Inito cum Normannis conflictu, ita vi carminum hostilem hebetavit aspectum, ut districtos Danorum enses eminus radios jacere putarent: cominus verò ne ferrum quidem vagina extractum visu excipere poterant: victa quippè fulgore acies præstigiosæ coruscationis impatiens erat.) Similia de Biarmensib⁹ Olaus *c* & de Haquino Norvego memorat Saxo *d*: de Bulgaris ita vincentibus Anastasium Cuspinianus *e*: de Tartarorum contra Polonos memorabili victoria Cromerus, his verbis: *Poloni Tartaros anno Christi 1240. ad Legnicam commisso prælio graviter urgebant, & fugientibus instabant. Erat in extimo Tartarorum agmine inter alia signa, vexillum insigne, cujus pictura X. literæ figuram præ se ferebat: in cuspide verò figura erat tetra nigraque, capitis humani barbati: Id vexillum cùm signifer vehementiùs quateret, fumum atque nebulam densissimam & fœdissimam exhalabat. Ea nebula non modò aspectum barbarorum Polonis adimebat, verum etiam odore teterrimo eos enecabat. Incantationibus id quibusdam Tartari effecerant: quibus juxta ariolationibus, divinationibusque cæteris, cùm alias, tùm in bello plurimum utuntur, ex humanis etiam extis de futuris eventibus conjectari soliti. Barbari, ubi Polonos trepidare senserunt, cohortati sese invicem, impressionem in eos faciunt, perturbatisq; ordinibus magnam cædem ediderunt. Tan-*

c O laus. l. 3. c. 19.
d Saxo l. 10.
e in Anast. lib. 8. hist. Pol.

tus eo prælio interfectorum Christianorum numerus fuit, ut singulæ auricula à Tartaris præcisæ novem ingentes saccos explerent. Scribit Dubravius, *libr.3. histor Boem.* in pugna qua victor Siderius, omnes Lucenses ut nec ultra progredi; nec retrò pedem referre possent à saga suo quemque loco, ne profugeret, miro stupore injecto affixum. Chinenses Neomam virginem pro sancta colunt. de hac scribit Gonzalvus Mendoza, *lib.2. Hist. Chinens.c.2.* eam hunc cultum magicis artibus adeptam fuisse. Nam cùm quidam dux belli, Compo nomine, Regis jussu classem in quandam Insulam ductaret, is nulla vi anchoras solvere potuit ad abnavigandum. Tandem advertit navis chenisco inopinam Noemam assidere. Accedit venerabundus & opem consiliumque implorat. Illa refert, nisi se ductrice Chinenses victoriâ non potituros. Unà ergò proficiscitur, & hostes magicis præstigiis fidentes majoribus præstringit. Illi oleo in mare fuso, quasi classis incendio absumeretur, omnia ficitiis flammis involvebant. Noemia extinguebat, & similia eorum ludibrio dispellebat arte efficaciore: adeò ut cùm omnia incassum conari se viderent, victos se professi, Campo dediderint, addit Mendoza & alia nonnulla. Permittit ista quandoque Deus peccatis profligatorum exigentibus. Sanè perantiqua hæc magices bellica præstigiamenta. Nam legitur apud Diogenianum adagiographum Ephesiis notulas quasdam & voces magicas fuisse, quibus utentes in omni certamine victoria potirentur. Et Suidas testatur, Milesium quendam cum Ephesio in Olympiis palæstra depugnasse, nihilque in conflictu potuisse: quod Ephesius in talo patrios illos characteres haberet: quod simul ac animadversum à Judicibus, ademptas litteras, & Ephesium, qui jam triginta defatigarat, succubuisse. Polyænus etiam Auctor est *a* Chrysammen veneficam arte sua Cnopo victoriam de Erythræis peperisse: non tamen carmine, sed venenatis tauri carminibus furorem hostibus immisisse. Sed Francorum exercitum Rege Sigeberto ab Hunnis profligatum, carmine objectis spectris memorat Gregor. Turonens. *lib. quarto hist. cap. 28.* Ut plurimum Deus non permittit victoriam in dæmonis potestate: sæpè hic etiam suos mavult decipere veterator. Sanè Magnentius sic vana spe plenus, vincendum se præbuit Constantino Imperatori.

a lib. 8. Stratag.

Sic Ericus ille Rex Sueciæ, summus hujus cultor vanitatis, post tot victorias manus Ostanis evadere nequivit *b*. In eadem Suecorum historia legimus, Hadingum, ab Othino dæmone jussum cum Curetibus confligere prælio, profligatum: potione quidem ab eo roboratum, sed vincere non potuisse, donec à sene quodam exercitus instruendi industriam assequeretur, fallacissimosque dæmones eum plurimis ac variis bellorum casibus exposuisse, nunc victorem efferendo, nunc victum omni ope distituendo: sic tandem seipsum suspendio puclicè necari curasse victum mœroris magnitudine *c*. Deinde inter cæteras causas cladis magnæ, quam Flandri à Francis cæsi, anno 1302. acceperunt, memorat Meierus *lib. 10. Chr[illegible]ic.* quod Flandrorum militiæ Imperator Guido Julia-

b Joan. Magnus lib 17. hist. Gott.

c Joan. Magnus li. 2.

Juliacus, ſortilegos ac necromanticos ſibi adhibuit, & cacodæmonas adjuravit, & conſuluit. Eandem cauſam Ferdinandi Luſitani, Flandriæ Comitis per uxorem, cladi & captivitati adſcribunt, matris ejus ſortilegium, Gaguinus & alii Hiſtorici Franci: ſed id reticent Flandri. Sed idem Meierus anno 1304. de Guidone illo refert iſta: *fama eſt deceptum fuiſſe à quodam Nicromantico: abs quo artem didiciſſet, qua ille pollicebatur fore eum, quandocumque vellet, in quamlibet magno periculo, inviſibilem. At ea incantatio nihil ei hic profuit ad vitæ ſalutem.*) Ad veræ & æternæ mortis ſupplicium apprimè utilis fuit. Pergamenſes etiam olim conati ſe magicis artibus obſidione liberare, irrito conatu operam luſerunt, ut narrat Paulus Diaconus *libr.20. rerum Romanarum.*

Tempore Leonis Iſauri Maſalmas Princeps Sarracenorum Pergamum nullo negotio occupavit: quamvis cives freti mago quodam horrendum Diabolo ſacrificium immolaſſent, ſecta prægnante fœminâ; & fœtu vivo extracto, & in cacabo elixato: & cunctis bellatoribus manus dexteræ manicam tam impio ſacrificio funeſtantibus: auctor Theophanes. Aliud quoque memini ludibrii hac in re exemplum nobile.

Vratislaus Lucenſis Dux (verba ſunt Æneæ Silvii [a]) *Vratislaviæ conditor, bellum contra Gremozislaum Bohemiæ Ducem, nepotem ſuum ſuſceperat: ibi mulierem fuiſſe tradunt, quæ privilegio bellum perituro, Vratislaum in pugna caſurum, majoremque populi partem cum eo interituram prædixit: poſſe tamen evadere juvenem, ſi ſibi pareret. Adoleſcenti imperata facturum reſpondenti, juſſit: ut primum, qui obvius fieret, occideret, atque utraſque aures abſciſſas in pera reconderet: mox gladio inter priores equi pedes Cruce in terra factâ, & deoſculatâ, fugam maturaret. Pugna in campo, cui Thuſco nomen eſt, commiſſa, caſo Vratislao: adoleſcens qui novercæ paruerat, domum incolumis effugit: ſed uxorem, quam valdè amabat, interemptam reperit, carentem auribus, pectuſque confoſſam. ſic quas hoſti amputaverat aures conjugis ſuæ fuiſſe, ſtupens triſtiſque cognovit.*) digna merces conſultæ de victoria ſagæ, fortaſſis & uxor venefica fuit, & ſe prælio immiſcuit, quod ſolitæ mulieres Bohemæ: vel genus hic maleficii, per imaginem lethalem in prælio exhibitam, dæmone, interea domi miſeram iiſdem vulneribus mulctante, qua de re libro quarto diſſerendum. Sed & Fridericus ille Stuphius, qui ſe Fridericum II. mentiebatur, cùm ex magica pecunia bellum pararet: à Rudolffo Habſpurgenſi oppreſſus, captus & crematus legitur *in Boiorum hiſtor. libr. 7.*

[a] in Hiſt. Bohem.

Quare non minus ſapienter, quàm religioſè factum ab Innocentio Pontifice: qui vocatos ab Ethnicis è Thuſcia magos, & promittentes ſe Romam Alarici obſidione liberaturos, urbe curavit expelli [b] judicans capi urbem præſtare, quam magicis artibus eripi: ſicut ſe Latinâ oppidum eripuiſſe gloriabantur. Non diſſimilis prudētia, ſed juſtitiæ diſtrictior ultio fuit in Allobrogū Comite. Comitatus iſte Ducem Andegavenſem ſimul caſtrum Ovi, quod Neapoli munitiſſimum, undique mari alluebatur, à Duce accerſitus conſilii gratiâ, num

[b] Sozom. l 9 cap. 7. & Soſymus lib. 5.

oblatio cujusdam acceptanda, nec ne? Magus iste erat, & gloriabatur se hanc ipsam arcem artibus suis Carolo Pacifico (qui in eam tum se receperat) in manus dedisse, paratum eadem techna Andagavensibus arcem tradere; præstigiis se ex nube densata pontem exstructurum, & à continente in murorum arcis summitatem perducturum: sic metu propugnatores ad deditionem priùs à se compulsos fuisse, caverent tantum milites, qui ponte transituri; ne vel manu, vel brachiis, vel tibiis, aut armis crucis ullũ signum conformarent: tum enim pontem illum, cum transeuntium interitu, fumi instar dissipandum.

Comes iis intellectis, Ducem oravit, uti Magus ad ipsum mitteretur, de re tota eum certiorem facturus. Venit miser, & eadem Comiti narrat respondetque. Contra Comes, *Numquam se commissurum, ut tam strenuis militibus, veteranisque belli Ducibus exprobetur, Carolum Pacificum ab iis sine vetitis artibus, infamiaque tanta debellari non potuisse, sibi spem in Deo, & virtute collocatam. Simul magum carnifici traditum capite feriri jussit a*) Accidere hæc anno 1383.

Nonum sit de dignitatibus & honoribus, ad quos promoveri quosdam arte magica, multa sunt quæ suadeant. Primò proferuntur Pontifices Romani, quos ad Apostolici culminis apicem sic ascendisse tradunt varii Historici *b* nempè Martinum II. Benedictum IX. Joan. XXI. & XXII. Silvestrum II. & Gregorium VII. Sed respondeo de Martino II. dici malis artibus ad Pontificatum pervenisse, sed à Pontificum osoribus: nec necesse malas artes de magicis accipi: mala est ars, ambitus: mala, calumniæ: mala, simonia & hujusmodi. Silvest. II. summus fuit geometra, & de arte illa librum scripsit: qui M.S. scilicet habetur in Bibliotheca Farnesiana: Philosophiæ quoque peritissimus, sæculo tam inerudito, ut Philosophi ac geometræ pro magis haberentur: à vulgi igitur errore multiplex de illo fabula fuit, per Martinum Cistertiensem & Calfridum incautè dispersa.

De utroque Joanne, & Benedicto, & Gregorio, quæ sparsa feruntur: in schismaticorum Imperatorum ejus temporis gratiam fuisse disseminata, nihil dubitandum. Benno quidem ille Cardinalis, hostis dum vixit fuit juratus Gregorii, & librum suum refersit tot impudentissimis mendaciis: ut vel voluisse videatur animi causa Pontificis pessimi ideam exprimere, sicut in Cyro Xenophon optimi Regis: vel sanè, liber ab hæretico quopiam Patrum memoria, nomine Bennonis, fuerit conscriptus: sanè ipsi Scriptores qui Gregorii tempore vixerunt, apertè illi contradicunt, ut Onufrius & Berllarminus *c* docuere. Nec crediderim, Deum unquam permissurum, ut sedes Apostolica magico insessore contaminaretur. Secundò igitur alia quædam exempla proferuntur: ut Theophili, qui Vicedomini dignitatem dæmonis auxlio recuperavit *d* & similia. Nec mirandum posse magicas artes, quod sæpè potest ambitus, simonia, & similes corruptelæ: id enim tum succedit, quando Deus

a Froissardus lib. 9. cap 7.

b Vincent. Benno. Simonet ta Platina, & Nauclerus.

c Onufrius quinq; libris nondum editis, & ad Platinam addi. Rob. Bell. in tom. 1 l. 4 de Ro. Pon. c. 13.

d Sigiber. in Chron.

Deus permittit: qui cùm permittit, vel maturam sceleratorum ultionem, vel Divini cultus augmentum, vel aliud bonum unde solet elicere. Ipse quidem Diabolus ut plurimum magos decipit, inani dignitatis, Principatusve spe, & pro sceptro palum, pro corona rogum urendis largitur. De Stuphio illo narrant Annales Boiorum: de Barone de Rais Britanno, Monstreletus, *libr.2. Histor. cap.248.* de Duce Aurelianensi fusè Meierus libro decimo tertio. Prorsus verò ridiculum est, quod Auctor ille Nugivuendulus ארנע׳ז׳אר narrat Judæum quendam magum arte sua effecisse: ut ultimus Rex Italus Neapolitano regno dejectus fuerit, & nullus Italicæ nationis in æternum illic queat imperare: nec esse remedium: nisi magus ille ab alio potentiore evocatus, cogatur factum recantare. (*Sic mendaciss. ille scribit aphoris.35.*) quo nihil dici potest inanius, aut stultius. Nec positum à me, nisi ut vanitas magorum cunctis appareat.

10. Quod de dignitatibus, idem judicium est de veris divitiis & thesauris; posse dæmonem, si velit & Deus permittat: non solere, nisi rarissimè varias ob causas. Nam quod Psellus scribit [a], *nihil eorum quæ Diabolus promittit, ex se præstare illum posse, sed visu tantum inania suis cultoribus præbere*, id si de eo, quod facere solet, loquatur, verum: si de eo, quod potest, falsum. Quod enim à viro Cl. [b] traditum: non posse dæmonem, Deo permittente (hoc enim supponitur) ullam veram ac germanam pecuniæ materiam producere, nec veram formam dare: hoc distinctione fulciendum est, cùm enim forma pecuniæ sit inscriptio numismatis, quæ est merè artificialis: nihil dubitandum, quin aurea & argentea numismata, qualia volet, diabolus cudere possit. Materiam quoque numismatis, scilicet corpus mixtum metallicum, potest producere, applicando activa passivis per modum naturalis & artificiosæ productionis, sic enim potest producere insecta viventia, quæ metallis omnibus sunt perfectiora. Neque tamen hæc productio est vocanda creatio. Per veram namque creationem nequit Diabolus nummi materiam gignere, quia vera creatio est pecuniæ ex nihilo productio, quæ est opus omnipotentiæ soli Deo propriæ. Unde communiter Theologi, contra Platonicos, Simoniacos, & Avicennam, docent non potuisse Deum per Angelos mundum creare, ut per causas efficientes instrumentales, quæ effectum immediatè attingant ad morem causarum physicarum: nam quod per causas efficientes instrumentales inter causarum moralium pertingentes ad effectum (sicut in ultimo judicio, ad Angelicæ tubæ sonum mortui suscitabuntur) id per Angelos Deus possit, mihi quidem longè probabiliùs apparet.

[a] c. de collationibus auri & virtutis.

[b] Judic. Dam. hauderio in Mora. promptuario. c. de pecuniæ vitupetio.

Quare posset Deus absoluta potentia permittere, ut, diabolo quidpiam agente vel dicente, per creationem aurum de novo gigneretur, sed revera tūc Dei permissio ac voluntas foret causa efficiens principalis: ad effectum per modum causæ naturalis immediatè pertingens: Diabolus verò tantum foret morale creationis hujus instrumentum.

tum. Nec arbitror, si rem spectes, hæc negari posse, si loquendi modum objicias, nolo λογομαχεῖν. Idem probatur, quia dæmō novit omnes thesauros absconditos, & in mari submersas divitias, auri atque argenti fodinas, unionum & gemmarum latibula: & inde posset, nemine valente aut audente resistere, quæ vellet, sumere: longè quoque vafriùs, & occultiùs potest ex cujusvis scrinio vel sacciperio nummos subducere, quàm quisquam mortalium: quare cum furunculi, & crumenæ legi id sæpè faciant, proculdubio poterit & ipse.

Quod confirmant exempla variorum; quibus dicitur pecunias dæmon suppeditasse. Damhauderius quidem de pecuniæ vituperio disserens, quatuor exempla commemorat, quæ legi illic poterunt; Stuphius (quem dixi) magicis pecuniis exercitum stipendiavit. Nihilominus addo, posse quidem Diabolum suos ditare si Deus permitteret, & ille vellet: item si Deus juberet, & ipse nollet. (Invitus enim Deo cogeretur obedire) sed nec, nisi raro id dæmon vult, nec Deus unquam jubet, permittit verò non nisi rarissimè. Ipsum nolle, patet; quia videmus eum suos plerumque ludificari, & licet paucis aliquando paucas & veras largiatur pecunias, ut Treviris fecerat Doctori Vlaet: tamen ut plurimum decipit inani spe ac specie, quod multis exemplis confirmat Remigius testis oculatus, *libro primo dæmonolat. capite quarto* his verbis: *Sennel armentaria Duzæ 1. Kal. Octob. 1586. accepta à dæmone, ut sibi videbatur, pecunia, gestiens domum propere rediit, eam ut numeraret, excusso sacco, nihil nisi testas & carbones reperit. Catharina Metensis Duzæ prid. non. Novemb. 1686. succerdam: Claudia Morelia Serra. 3. Non. Dece. 1585. Benedictus Drigens Haracuriæ 18. Kal. Jan. Dominica Petronina Pangæi 13. Kal. Novemb. 1586. at plerique alii, arborum folia. Joanna à Banno Manerii 3. Non. Jul. 1586. cum nummum aureum charta involutum in via reperisset, uti dæmon eventurum prædixerat, atque eum maritum cupide ostentaret: advertit tandem, non sine pudore, pro auro nactam se calculum ferrugineum, quin etiam contactu primo facile in frustra dissiliret. Una Catharina Ruffa Vallea ad Mosellam. 5. Kal. August. 1857. agnoscit nummos se tres semel ab eo sine fraude accepisse.*) Hæc ille omnia ex actis judiciariis se Judice exceptis, cujus exempla libens usurpo, quia fide publica Notariorum, qui judiciis interfuere, sunt contestata.

Sic fert fama Faustum, & Agrippam magos; cùm iter facerent, solitos nummos ad oculum sinceros in diversoriis numerare; quos qui receperant, post pauculos dies cornuum frustra vel scruta vilissima reperiebant. Sic cuidam infaustæ, licet nobili, matronæ Mosellanæ; quæ ob crimen sortiarium, paucis ab hinc annis, apud aquas Confluentes flammis tradita, fiscellam dederat plenam scutatis, ut apparebat: illa reposuit in arcam: verùm cùm uti voluit, loco nummismatum fimum reperit equinum. Alia hujusmodi narrantur compluria, gaudet enim decipere, & ad iracundiam homines irritare. Laurent. Ananias *a*, cur nolit, causam reddit

a li. 2. de nat. dæmon.

dit aliam; malos genios esse deditos avaritiæ,& thesauros ac pecunias hujusmodi asservare Antichristo, filio perditionis, ut ei ad sumptum sufficiant; idque dæmonem ariolo cuidam respondisse,quamvis autem dæmoni, ut mendaci, minimè credendum; res tamen à vero parum abhorret. Certior tamen causa, Deum id nec jubere unquam, (quia non cooperantur ad malum) nec nisi rarò permittere, cur alioqui videamus hoc hominum genere, quibus tam splendidè divitias, dignitates,gratiam Principum pollicetur dæmon: nihil esse vilius, egenius, abjectius, odiosius; si ante divites erant, depauperantur: si pauperes, nunquam ditantur. Lucianus [a] refert Apollonium arte sua thesauros solitum quærere: sed nec Lucianus; nec Philostratus testantur, unquam eum consecutum quidquam, unde caput unctius referret. Pertinet hoc etiam ad Divinam providentiam, ut probam mundi atque Ecclesiæ militantis gubernationem: quæ in nimis evidens, eam ob causam, discrimen deduceretur. quot allicerentur in exitium veris opulentiis, cùm innumeri falsis alliciantur? si diabolus posset arbitratu suo, quos vellet ditare; quæ est mortalium ferè cunctorum auri sacra fames: valdè metuendum foret, ne ad dæmonolatriam homines ferè omnes adigeret, maximè eos, qui à recta fide deviarunt. Impiis etiam hac ratione diabolus pecuniam,belli nervum, suppeditaret: quare facilè pios opprimerent, nisi Deus miraculo novo subveniret. Meritò itaque ditandi homines potestatem atque arbitrium Deus sibi reservavit.

[a] in Alex.

Omnia dat Dominus, nec habet inde minus.

Dei est terra & plenitudo ejus, ipse aperit manum suam, & implet omne animal benedictione, ipse dat cuique, & non improperat, in sinistra ejus divitiæ & gloria. Ipse malos ditat, ut ejus bonitatem agnoscant, & convertantur: vel saltem, ut aliqua eorum bona opera compenset: quod de Cyro & Nabuchodonosor constat. ditat & bonos, ut rectè utantur, & in opera misericordiæ expendant. Diabolus de suo, quod det non habet: & revera maleficos Vatiniano prosequitur odio, tantumque blanditur ut decipiat, & ut ad æterna perducat supplicia; quod ut citiùs obtineat, non rarò ipsemet prodit contubernales, & Judici quasi in manum tradit, gaudet enim hominum, (quos odit, ut imaginem Dei) miseriis, calamitate, & interitu. Hinc fit, ut videamus eum homines lactare vana inveniendorum thesaurorum spe: & cùm quærere contra humanas etiam leges [b], persuaserit: tum eos vel metu exanimet, vel crudeliter præfocet. Andre. Treverus [c] narrat ab oculato teste acceptum, de Græculo quodam Macriano, eum dum in Paro Insula thesaurum quæreret, à terra absorptum. Similia quædam in Anastasio refert Cedrenus, & alii plures alia, unum adscribam admiratione non indignum: *Circa annum Christi* 1520. *Basileæ quidam sartor ingenio simplex, voce balbus incertum qua arte cryptam illam, quæ Augustæ Rauracorum patet, ingressus, & ulterius quàm ulli alii unquam potuerant progressus, miranda quædam spectra referebat.*

[b] l. prima C. de thes.
[c] l. 8. Cosmog. c. 1.

Cereo consecrato accenso in cryptam descendens, primo per ferream portam se transivisse ajebat: inde ex una concameratione in aliam, atque etiam in hortos pulcherrime virentes. In medio aulam magnifice ornatam spectari, & virginem formosissimam pubetenus, aureo diademate caput cinctam, crinibus solutis, inferne in horridũ serpentem desinentem, à quo manu ad scrinium ferreum deductus fuerit, scrinio duos molossos nigros incubare, & terribili latratu accedentes arcere.

At virginem minabunda similem eos compescere. Tum clavium fasce, quem collo alligatum gestaret, soluto, arcam recludere, & omnis generis numismata, aurea, argentea, area depromere. Quorum non pauca liberalitate virginis ex ipsa crypta se retulisse ostendebat. Addebat virginẽ narrare solitam diris imprecationibus sese, cùm regio esset orta stemmate, jam olim devotam, in tale monstrum mutatam fuisse, neque aliam salutis recuperandæ rationem superesse: quam si ab illibati pudoris adolescente ter deosculata fuisset, tunc enim formam pristinam sibi restitutum iri, & dotis nomine thesaurum omnem, qui eo loci lateret, liberatori cessurũ. Quin etiam affirmabat bis sese virginem deosculatum: bis tam horribiles gestus in ea præ gaudio speratæ liberationis observasse, ut sibi, ne vivus ab ea discerperetur metuendum fuerit. A quibusdam nepotibus in ganeum deductus, nunquam postea aditum ad cryptam invenire potuit, nedum ingredi a.) Quis non deprehendit illusionem? Juvenis ille mentis non benè compos, vel magis, illa de genere Lamiarum, dæmon osculum petebat, devoratura post tertium, non permisit Deus canes illi duo: alii dæmones, vel veri vel fictitii thesauri custodes, numismata quædam fortè vera, & Deo permittente data. Post annos aliquot alius civis Basileensis eandem cryptam ingressus, ut familiæ suæ paupertatem levaret, nihil præter cadaverum humanorum ossa invenit; & subitò correptus horrore, festinus egressus, intemperiis actus fuit, donec tertia post die miserè interiret *b*. Paucos ante annos quidam Prior Margullinæ cum duobus sociis fossam quandam in spelunca Regis Salai prope Puteolos thesaurorum causa ingressus, miserè interiit, nec amplius visus, ut narrat Vallamontius *libr.* I. *Itinerarii sui cap.* 23. Andr. Cæsalpinus, *in sua Dæmonum investigatione cap.* 12. scribit, quibus hæc confirmantur, *thesaurorum quidem*, (inquit) *indagatores per magicas facultates multos novimus: sed qui assecuti fuerint, compertum non habeo: Pisis tentaverunt quidam nostris temporibus effodere, sed rei difficultate victi ab opere cessarunt. Tandem anno elapso locum, in quo Neronis ædificia exstitisse ferunt, hodie autem sacris virginibus dicatum, effodere cœperunt, ubi erat ingens pini arbor: sed à dæmonibus adeò infestati sunt ut præ timore ab incepto desistere coacti fuerint: quo tempore multæ ex virginibus locum habitantibus à dæmone obsessæ sunt.*)

a Stumph. in Chron. Helvet.

b Idem Stumph. sup. & Rhenan, li. 3. German.

Quid mirum, si hanc thesauri illicitam scrutationem in suo solo fieri permiserant, in hoc mundo pœnam Deus inflixit, ut in alia vita parceret. Nemo (mea sententia) prudentiùs aut veriùs hac de re tota disseruit Paulo Grillando, *libr. de sortileg. q.* 3. *nu.* 12. quamobrem conducibile reor, ejus verba vobis transcri-

transcribere: *Arte hujusmodi jactant se posse invenire thesauros in locis valdè remotis & subterraneis absconditos, & quandoq; inducunt homines in talem insaniam, ut foveas quam ingentes conficiant pro inveniendis thesauris hujusmodi: & ista videtur mihi, quod sit una ex turpioribus illusionibus, quas dæmon homini faciat, quia in rei veritate nunquam legi, vidi, nec audivi quenquam ex necromanticis, magicis aut sortilegis hujusmodi aliquos unquam invenisse thesauros, aut aliàs aurum vel argentum: sed quamplures vidi huic operi incumbentes, qui mirabiliter conati sunt, velle experiri: qui post multos labores, & diabolicas observantias, demum nihil viderunt nec invenerunt, nisi terram:*

Et ratio est, quia Deus non permittit, nec vult dæmonem posse thesaurizare, quia alias sequeretur, quod isti magici, Necromantici, ac cæteri diabolicæ fidei Professores, essent cæteris Christi fidelibus ditiores, ac præstantiores: ac quamplures reperirentur, ex ipsis Christi fidelibus, qui animo ditandi prosequerentur illos, nec curarent Christianam ipsam deserere fidem: ut magno thesauro abundarent & venerarentur ab omnibus. Quinimò videmus hodie totum oppositum, quod isti sortilegi, magi, nicromantici, & similes sunt cæteris Christi *fidelibus pauperiores, sordidiores, & viliores, & in hoc mundo Deo permittente, calamitosam vitam communiter peragunt, demum verò infelici morte pereunt, & æterni ignis incendio cruciantur, ut in cap.* firmissimè. extr. de hæret. & C. nec mirum. 26. q. 26. q. 5. *Et ea argutia, qua dæmon illos decipit, eadem & similibus promissionibus ipsi nos decipere student: sed non capiunt, nisi aliquos: qui sunt simplicis cognitionis, carent intellectu, & ratione: vel qui sunt nimium creduli & curiosi; qui aviditate quadam impudenter appetunt scire ea, quæ nulla ratione, aut honesta causa competit sibi investigare,* d. cap. nec mirum ¶. auguria. vers. potentis.) Hactenus Grillandus. Melindenses Indos invenio solitos merces, quarum jacturam fecerunt, conari incantationibus è pelagi fundo extrahere, quo eventu nescio.

Lege Castannedam, *libr. 1. Histor. Indic. cap. 30.* permittente Deo nonnunquam Diabolus merces effert, ut eos in sua superstitione roboret: non permittente, nequit, & culpam in aliquod erratum incantantium conjicit. Notandum etiam hac in re: quosdam dici thesauros invenisse magicis artibus: qui id consecuti solerti, atque sagaci conjectura: ut Sarracenus ille, tempore Guiscardi Normanni in Apulia, cujus factum magiæ Platina *a* & Collenucius; sed prudentiæ meliùs adscribit Petrarcha, pro quo sententiam feret, quisquis rem justa lance trutinarit. Claudat hoc caput Carolus V. fortissimus & religiosissimus Imper. qui jure optimo Cornelium Agrippam, & duos alios Nobiles, aula & Regnis suis exulare jussit; eò quod illi thesaurorum, per artem magicam, spem obtulissent. Benè tibi sit, & stemmati tuo Carole: tu quidem beatitudine jam frueris: vivet, vincetque posteritas tua: quamdiu Catholicam tuebuntur, & ab impiis curiosisque artibus abhorrebunt. Huc si devolvantur, quàm virtute, tàm fortuna tibi sunt dissimiles futuri.

a Platina in Leon. Colleum in hist. Neapol. & Bonfinius in Hungarica.

QUÆ-

QUÆSTIO XIII.

An magi valeant incantare animalia, bruta?

DE serpentibus, id non Poetæ tantum, sed & Christiani credidere. Poetas laudavi sup. q. 9. plerosque Virgilium, Ovidium, Nemesianum, iis nunc accedant Lucilius in Satyr. lib. 20.

—— Marsu colubras
Disrumpit cantu, venas cùm extenderit omnes.

Horatius Epod.

Caputque Marsa dissilire nænia,

Ovidius de medicamine faciei.

Et mediæ Marsis finduntur cantibus angues.

Sopire cantu tradidit Maro lib. 7.

Item P. Silicus Italicus.

—— Serpentes diro exarmare Veneno,
Doctus Aryr, tactuque graves sopire chelydros.

Et Seneca, qui fusiùs describit Med. act. 4.

—— Triste læva complicans sacrum manu
Pestes vocat quascumque ferventis creat
Arena Libyæ, quasque perpetua nive
Taurus coercet frigore Arctoo rigens.
Et omne monstrum. tracta magicis cantibus.
Squammea latebris turba desertis adest.
Hic sera serpens corpus immensum trahit,
Trisidamque linguam exsertat, & quærens quibus
Mortifera veniat: carmine audito, stupet,
Tumidumque nodis corpus aggestis plicat,
Cogit in orbes.

Manilius lib. 5.

Non inimica facit sepentum membra creatis.
Accipient senibusque suis peploque fluenti.
Osculaque horrendis jungent impunè venenis.

Sic enim legenda hæc carmina *Senibusque*, rectè est in Gemblacensim, s. sicut enim veteres, *Vergilium* & *Vigilium*, sic *senus* & *sinus*, scripsere. Nonnè sequitur apud eundem Manilium?

Et senibus vires sumit, fluctumque figurat.

Viderint critici, cur ista corrumpāt, redeo ad institutum. Quæ dixi, ea confirmat fusiùs idem postea, agens de natis sub ursæ signo: idem confirmat, quod legi in nostrorum hominum annuis litteris Peruanis, datis anno 1591. viperæ innoxiam contrectationē in magorum Indicorum ludibriis, ad miraculum fortè B. Pauli elevandum à dæmone excogitatam, id ita narrat in collectan. suis Spitillus; *Celebrant & festum aliud superiore non minus superstitiosum. Puerum decora facie, & qui toto castello formosissimus habetur, cubiculo includunt, eique tamdiu jejunium imperant, dum excrescant capilli, tum magi præstigiatores cum senioribus eductum, veluti applicatione quadam, in ædis amicis alicujus arctissime illi juncti deducunt, ubi vetulæ puerū querula voce lamētantur, & plebs, quæ interea cogitur & convenit paulatim pueri capillos præscindit, oblato in singula capita ansere uno cocto. Altera die magus juniores ad venandas feras mittit, alios ut festum opportunum apparent ablegat, puellis ut bonum vinum excoquant imperat, Senioribus musica ut instrumenta componant, & ex ea hora eadem pulsare incipiunt, atque ab eo tempore, qui eas in res à mago emissi*

emissi sunt, liberè furari possunt, quidquid extra cujusvis domum repererint. Invitant populos vicinos, ut variis armis instructi ad festum conveniant. Puer festi tempore coronatus, altera manu telo instructa, altera vipera viva dependente, positam in loco quodam ornatissimo sedem occupat, unde facile colligitur dæmonis esse artes, cùm à vipera non mordeatur. Corpori etiam pueri plures aliæ viperæ mortuæ alligatæ sunt. Quæ venatione apprehendit juventus, cum coctis & assis anseribus, reposita sunt ad unum pueri latus: alterum claudit bona vini quantitas. Posteaquam milites ad festum vocati, militari quodam ordine & delectu, ingressi sunt, & viperam adorarunt, ad puerum accedunt, vinum illi proximum ebibunt, & præparatas pueroque adhærentes epulas sumunt: tum ad adorandum rursus viperam regrediuntur, eundemque cibum & potum repetunt, totosque tres dies hac ratione absumunt, quibus evolutis viperam necant. Exin fœminæ (quæ toto festi tempore clausæ domi hærebant) egrediuntur clamantes Victoria. In celebritate hujusmodi frequenter dæmon apparet: ad conbibendum, comessandum, festosque dies læte hilariterque agendos exhortans.) Sed & Pet. Chieza scribit, omnes Andinorum montium vastos serpentes omnem ferociam, vimque noxialem posuisse vetulæ cujusdam carminibus olim exarmatos: nunc etiam aspectu tantum terrere, cætera innocuos esse. Rursus idem confirmat Indicarum Navigationum historia, hanc enim vim Nigritis Africæ populis tribuit Alosius Cadamustus *a*. Quodque caput est, Patribus Christianis id sacræ Scripturæ loca vidētur indicare; dum ea ut sonant, accipiunt: & quæ de Marsis veteres tradidere, ut verisimilia admittunt DD. Hier. & Basil. D. August. Arnob. quoque Theodoret. Alcymus, Beda, & Euthymius *b*. Nec puto iis D. Hilar. repugnare *c*, nam ipse de dæmone accipit, allegoricè: de veris serpentibus, Patres alii sensu litterali: ipse de Marsis fabulam putat eatenus, quà vulgus putabat ea vi carminis contingere: cæteri admittunt eò sensu, quem Hilarius negaret, & quem nos retinemus, ad incantationem scilicet, ut ad tesseram, malum genium advolare, ipsumque serpentes vel exarmare, vel sopire, vel necare. Docet celebre exemplum Magi Saltzburgensis, qui cùm omnes, ad unũ milliare, serpentes in quandam foveam cogere niteretur: tandem ab ingenti uno & annoso, in eum exsiliente, necatus fuit. Nimirum cæteros dæmon eo compulerat: hunc noluit cogere, sed in magum concitare maluit. Etenim si vi carminis cæteri in foveam adacti, eadem se vis in hunc quoque exeruisset, idem patet ex ridicula & inepta verborum formula, qua magi utuntur: quàm si alii chartis non illevissent, melius cuctiosis ingeniis cõsuluissent. Loca scripturæ duo sunt. Apud Davidem legimus: *Sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas: quæ non exaudiet vocem incantãtium, & venefici incantantis sapienter d.* Naturali ergò instinctu novit vim sibi ab incantatione inferri posse, hoc genus aspidis tradit Euthymius, *Palemnem*, vocari apud Hieron. *e*; *Ego mittam vobis serpentes regulos quibus non est incantatio.* Hoc est, qui nequeunt incantari, possunt ergo cæteri; quamquã ne quid dissimu-

a Naviga. Ind. c. 28.

b in Ps. 57.
c. in d. Ps. 57.

d Psal. 57. v. 3. ad hunc locum respicit Alcymus l. 2
e 8. v. 17.

lem, sensus potest esse, adeò lethales fore serpentes, ut nequeant eorum morsus sanari: quàm explicationem confirmant LXX. dum vertunt, *serpentes mortiferos: quibus non est incantatio: & mordebunt vos insanabiliter.* Melior ergò ad probandum est ille locus Davidis: nec intelligamus, magos vi pacti hæc posse in serpentes; non dubito idem posse in cæteras belluas: unde Silus:

Harcelo non pavidus fætas mulcere leænas.

Etenim in crocodilos id solere piscatores, docet Villamontius, *itinerarii lib.* 3. *cap.* 12. Verisimile tamen fateor, quod censuit D. Augustin. *a*, ob fraudem, qua primi parentes à serpente decepti. Deum frequentiùs permittere serpentum, quàm aliarum ferarum incantationes, & majorem illorum esse cum dæmonibus familiaritatem; non natura, sed Divina permissione quadam. Sanè Grilland. *q.* 8. *in fin. Et ego alias* (ait) *vidi Romæ quendam magum excellentissimum, Græcum, tempore Hadriani VI. antequam perveniret ad urbem ipse Pontifex: quod solis verbis compresserat vires cujusdam ferocissimi tauri, existentis in armento in loco silvestri: quem sic affixum, ut ita dixerim, & humiliatum apprehendit per cornua, & chordula quadam satis debili, arte tamen magica fabricata tantum ipsum ligatum, quo voluit adduxit media nocte, circiter quatuor aut quinque milliaribus: quæ visa fuerunt per ducentos & ultra viros.*) Sed errat Grillandus, cùm putat hæc omnia ipsa verborum potentiâ effici potuisse, ut ille magus asserebat. *quod lib.* 1. refutatum. Quod in Circensibus soliti incantatione suis equis velocitatem, adversariorum verò tarditatem, moramque adferre, docent Arnobius, *lib.* 1. Hieron. *in vita Hilarionis.* Cassiodorus, *lib.* 3. *epistol.* 51.

a lib. 11. de Genesi ad lit. c. 18.

Quærat aliquis an ut animos, sic & colores ferarum dæmones verè queant immutare? nihil dubitem, quia norunt aquas, quibus id naturaliter perficitur. Aristoteles, *lib.* 3 *de Hist. animi c.* 12. testis est his verbis: *Sunt aquæ multis in locis, quas cùm oves biberint, moxque inierint, nigros generant agnos: ut in terra Assyritide, agri Chalcidi Thraciæ facit amnis, quem ob nimiam frigiditatem Psychrum vocant: & in Antandria duo sunt fluvii, quorum alter candorem, alter nigritiem pecoribus facit. Scamander etiam amnis flavas reddere oves creditur, quamobrem Xanthum pro Scamandro vocatum ab Homero autumant.*) Varro quoque apud Solinum tradidit, in litore maris rubri esse fontem, quem si oves biberint, mutent vellerum qualitatem & ante candidas, post haustum furvo nigrescere colore. Plura memorant aquarum miracula, quæ si reapse contigerunt, possent circa animantia per aquas hæc omnia magi. pergam addere nonnulla. P. Nazo, *lib.* 5. Metamorph.

—— Medio tua corniger Ammon.
Unda die gelida est, ortuque obituque calescit.
Admotis Athamantis aquis accendère lignum,
Narratur, minimos cum luna recesserit orbes.
Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit.
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

Cratis

Cratis & hinc Sybaris vestris conterminus oris.
Electro similes faciant auroque capillos
Quodque magis mirum. Sunt, qui non corpora tantum,
Verum animos etiam valeant mutare liquores.
Cui non audita est obscœna Salmacis unda?
Æthiopesque lacus quos si quis faucibus hausit,
Aut fuit, aut patitur mirum gravitate soporem.
Clitorio quicumque sitim de fonte levarit,
Vina fugit, gaudetque meris abstemius undis.
Huic fluit effectu dispar Lyncestius ãnis:
Quem quicumque parum moderato gutture traxit.
Haud aliter titubat, quàm si mera vina bibisset.

De admirandis Siciliæ aquis multa Thomas Fazellus. 1.*decad. libro primo capite quinto*, quod est de mirabilibus Siciliæ.

QUÆSTIO XIV.

An possint aliqua mixta, maximè sensibilia producere seu gignere arte sua?

SIt propositio prima, *animalia imperfecta, muscas, vermes, ranas, & hujusmodi insecta, & alia quæ ex putrefactione nascuntur, possunt producere celeriter: non creando, sed activa passivis applicando.* Hæc Divus Augustinus, quem Schola Theologica sequitur [a]. Solent autem hæc producere magi, ex pacto, per dæmonem activa passivis applicantem, nam ipsi magi plerumque nesciunt, quo ista pacto gignantur, & causas ignorant, ut quando diabolus dat sagis minutum pulvisculum, cujus in aerem jactu diversæ species locustarum, bruchorum, murium, erucarum, & similium animalculorum variæ pestes, statim nascuntur, jubet interdum primam quæ obvia plantam ex agro illo, quem vastari volunt, evellere: aut gramen perdendæ arbori illidere, & alias tales næniás adhibere, quæ vim nullam habent naturalem [b]. Sic possent magi etiam producere quosdam anseres imperfectiores, qui soliti gigni ex deciduis fructibus arborum in mari putrescentibus, vel sanè ex lignis navigiorum putridorum, ut norunt contingere Scoti, & Hebridum incolæ, quibus vocantur *Klakis & Bernicles* [c]. Sed an perfecta (quæ vocantur) animalia? probabilius mihi est, activa passivis applicando non posse, quia hæc ex putrefactione nasci non posse probabilius, & non nisi ex prolifico parentum semine, vel à parente, vel à dæmone incubo matri infuso, prout postea dicetur. Posset etiam dæmon talia jam producta muliebri utero includere, & callidè inde educta, occulta quapiam clancularii meatus via ipsi cognita; in locis remotis ubi nata videantur fovere, alere, & respirare facere: utpote inter saxa, in quibus non raró imperfecta nasci consueverunt, muscæ, mures, & similia. Hoc omninò crediderim contigisse in canibus illis quorum mentio fit à Guilhelmo Neubrigẽsi his verbis: *Dum in quadam lapidicina petra ingens ferramentis finderetur, apparuere duo canes capacem sui in eadem petra capacitatem replentes absque omni*

[a] D. Aug. l. 2. de Tri. in c. 7. Bonav. & alii in 2. di. 7. Alex. de Hales 2. p quæ. 43. D. Tho. 1. p. q. 114 art. 4.

[b] vide Nic. Remigi. 1. dæmonolatr. c. 21.

[c] Card. li. 7. de re variet. Lobelius in fin. lib. de hist. herbar.

omni spiraculo (intell. perceptili) *videbantur autem esse ex eo canum genere, quos leporarios vocant, sed vultu truces, odore graves, pilorum expertes. Et unus quidem eorum ut dicitur, citò defecit. Alterum verò stupenda, ut aiunt, edacitatis Henricus VVintoniensis. Episcopus diebus plurimis in deliciis habuit*) libro primo, Histor. Anglor. capite vigesimo octavo, & subdit, in alio lapide inventum bufonem catenulam auream circum collum habentem. Censeo huic catenulam à dæmone additam, nam ipse bufo ibidem nasci potuit, ut in carbonariis fodinis Leodicensibus silices ingentes nonnumquam reperiri, intra quos vivi bufones conditi, ut in nativitatis suæ cunis, latebant.

Possunt etiam dæmones producere quædam insolita monstra: quale illud in Brasilia, altum palmos septendecim, tectum corio lacertæ, mammis prætumidis, brachiis leonum, oculis rigentibus, & flammeis, scintillantibus, simili lingua *a*, qualia fortè monstra, quæ in Saxoniæ silvis, semihumana facie, capta anno 1240. *b*. Nisi fortassis illa sint ex nefario hominum ac ferarum coitu nata: quæ monstrorum plurimorum origo indubitata. Sic enim peperit olim bello Masico Alcippe elephantum *c*: sic anno 1378. apud Helveticos alia leonem *d*: sic anno postea 1471. quædã Papiæ cattum, Brixiæ canẽ alia: sic 1571. mulier Augustæ Vindelicorum, eodem partu, enixa primò caput humanum membranis involutum, mox serpentem bipedem, tertiò porcum integrum *e*: & quæ varia hujusmodi leguntur apud recentiores *f*. Illud superat admirationem reliquorum, quod Castaneda retulit, *in Annal Lusitaniæ*: mulierem ob quoddam crimen in insulam desertam navi deportatam: cùm ibi exposita fuisset, eam simiorum, quibus frequens locus, agmen circumstetisse fremebundum, supervenisse unum grandiorem, cui reliqui loco cesserint, ab hoc mulierem blandè manu captam in antrum ingens abductam, eique cùm ipsum, tùm cæteros copiam pomorum, nucũ, radicumque variarum apposuisse, & nutu, ut vesceretur, invitasse: tandem à fera coactam ad stuprum: facinus hoc multis diebus continuatum, adeò ut duos ex fera liberos susceperit, ita miseram (quantò mors optabilior!) victitasse per annos aliquot: donec Deus misertus navim eò Lusitanam detulisset: cumq; milites in terram aquatum ex proximo ad antrum fonte exscendissent, abessetque forte fortuna simius: fœminam ad invisos diu mortales accurrisse, & accidentem ad pedes supplicasse, uti se facinore & calamitosissima servitute irent ereptum: adsentientibusque, & casum mirantibus illis, eam cum ipsis navim adscendisse; sed ecce tibi simium supervenientem, inconditis gestibus & fremitibus conjugem non conjugem revocantem, ut vidit vela ventis data, concito cursu de liberis unum matri ostentat, minatur; ni redeat, in mare præcipitaturum: nec segniter fecit, quod minatus, tum recurrit ad antrum & eadem velocitate ad litus rediens, ostentat alteram, minatur, & demergit: subsequitur & ipse furens, tamque diu navim, natatu insequitur, donec undæ natantem vicere. Rem tota Lusitania teste notis-

a Anan. lib. 4. de Nat. dæmon.
b Lycost. de Prodig.
c Alex ab Alc. lib 2.
d Stumph. Chro. Hel.
e Lycosth. supra.
f Cardan. l. 16. de variet. Lemnium lib. 1. de occult. nat. mirac cap. 8.

notissimam, & à rege mulierem Ulissiponæ addictam ignibus, quorumdam precibus vita impetrata, lethum cum claustro perpetuò commutasse. Miraris Lector? en tibi Saxo Grammaticus, cum duobus Magnis, Upsalésibus Episcopis: narrant Gotthicos reges ex Urso & Virgine nobili originem ducere: & Joannes de Barros Pegusianos & Sianitas Indiæ gentes, à cane, qui cum muliere corpus miscuerat *a*. Verum his ego non sum credulus: qui certus sum ex homine, & fera verum hominem nasci non posse, quia ferinum semen perfectionis illius est expers, quæ ad tam nobilis animæ domiciliũ requiritur, quare si quid ex tali mixtione nascatur, monstrum id fuerit, non homo. Sequitur enim deterioris seminis conditionem talis fœtus: quarè ut summum hominis aliquam speciem præbebit. Nec enim crediderim, censendum perfectum brutum ejus speciei, cujus alteruter parentum: (v. g. ex Lusitana nati, nec simii, nec homines erant) sed monstrum quoddam mixtæ speciei & imperfectæ, ut mulus ex equo & asino, thoes ex hyæna & lupe: quare nec arbitror, si commisceatur sibi simili, vel alteri bruto perfectæ speciei, brutum ullum geniturum. Confirmat hanc sententiam cordati Historici Petri Chiezæ narratio, qua tradit rupices illos Andinos solitos ingentibus simiis se commiscere: & natos inde fœtus caput humanum & pudenda habere, cætera simiis similes esse: feros juxta ac fœdos, qui non loquantur, sed terribiliter ululent: & ab ipsis quoque Indis, pro monstris haberi. Denique in provincia Aulaga mulierem Indam ex cane tria monstra peperisse. hæc ille 1. *part. Histor. Pervana. cap.* 91. Præterea in nonnullis exemplis citatis, imaginatrix vis & corruptio seminis, & superfluorum in utero humorum copia, suam sibi singula partem possunt vindicare. Fieri potest præterea, ut mulieres harum aliquæ de strigum numero fuerint, & dæmon incubus calidum horum animalium semen illis infuderit, cur qui potest humano sic abuti, non possit & ferino; Sanè in illis exemplis, de Indorum populis & Gothorum regibus putarim hoc dicendum: quod dæmon in ferarum talium effigie fœminas compresserit, quod eum posse docebit frequens quæstio. Verissimam narrationem his adjungo. In hoc ipso Belgio fuit nefarius quidam; qui vaccæ se commiscuit. Post visa bos prægnans, & post aliquot menses edere masculum fœtum, non vitulum, sed puerum: adfuêre non unus, deque matris vaccæ cadentem utero adspexerunt, levatumque de terra nutrici tradiderunt, adolevit puer, baptizatus, & institutus Christianæ vitæ præceptis, pietati se addixit: & pro patre, seriò pœnitentiæ vacat operibus: homo quidem perfectus, sed qui sentiat in animo propensiones vaccinas, pascendi prata, & herbas ruminandi. Quid de hoc sentiendum? nonne hominem esse: planè crediderim: sed ex vacca matre natum abnuo, quid ergo? Diabolus peccati illius gnarus & impulsor, mox vaccam prægnantem fecit videri: cùm voluit, alicundè infantem surreptum attulit & vaccæ parturienti, quæ vento gravida erat, puerum sic supposuit: ut à

a Videre Torquemandam Horti floridi Dial. 1

vacca fundi videretur. Hinc nata opinio: & puer persuasus se vaccæ filium, matris putatæ propensiones hausit imaginando. Nam ut verus homo, ex seminis vaccini materia, nascatur, & organica illa dispositio perfecta humani corporis, in vaccæ utero, & vaccinæ animæ calore ac virtute, perficiatur: id Philosophos omnes mecum arbitror, inter ἀδύνατα, computaturos. Illud verò Manili, monstrorum productionem astrorum influxibus & fato Stoico ascribentis, sectæ est deliramentum.

Permiscet sæpè ferarum
Corpora cum membris hominum: non seminis ille
Partus erit, quid enim nobis commune ferisque
Quisve in portenti, noxam peccarit adulter?
Astra novant formas, cœlumque interserit ora,

Cæterùm Andr. Cæsalpini Paradoxum: sine semine bruta perfecta equos, boves, elephantos, imò & hominem quoad corpus, ex Solis calore, & putredine sola nasci posse: quod multis probare conatur, *lib. 5. Peripatetic. Quæst. q.* 1. unde sequeretur arte magica hæc omnia produci posse applicatione agentium ad patibilia: mihi nondum potui in mentem producere, ut id verum esse, vel suspicer. Quid non ignorem, præparationem materiæ ad formas animantium, quæ perfecta nuncupantur, dependere à virtute seminaria, & formatrice: quæ ad perfecti animalis conformationem opus habet, non tamen primarum qualitatum mixtura & temperamento, quod à cœlorum influxu, & Solis calore recipit: sed præterea perfecti animantis cooperationem exigit, ut cordati omnes Theologi & Philosophi fatentur, quos citant Conimbricenses nostri, eruditè hoc commentum refellentes: *in 2. de cœlo c. 3. q. 6. art. 3. & 4.* quos (curiose Lector) suadeo tibi legendos. Illud etiam considera, hominem quoad corpus sic gigni, vel sibi in his verbis contradicere, vel hoc tantum dicere, sic monstrum gigni posse: imò nec monstrum quidem: quia inanimatum; quæro enim qua illa humani corporis massa anima animabitur? humana? at hoc est delirium Paracelsi, hæreticum, ut aliàs ostendi: ferina? sed ferarum anima non potest humanum corpus informare, quia longè alias requirit dispositiones, longè dissimiliores, quàm anima bovis & canis, constat tamen corpus caninum à bovis anima informari non posse, quale ergò hoc monstrum, aut quid futurum?

Certum est monstra nasci aliquando Divina ultione. Docet Dockumensium Frisiorum pœna, ob eorum Episcopum S. Bonifacium cum sociis cæsum. *Nam horum Sanctorum indignam mortem* (ait Kempensis) *in filios filiorum Deus vindicavit: ut passim ex eorum familiis (quorum maiores tam nefarium scelus perpetrarunt) in hunc diem videantur in occipite habere grossos crines subalbi coloris, in modum caudæ cujusdam bruti animalis, ut justè dixeris.*

Sentit adhuc proles, quid commisere parentes.

Ita Cornel. Rempius Dockumensis, *lib. 2. de Orig. Frisor: cap.* 21. Imitemur Samsonem, & caudam caudæ connecta-

nectamus, scribit Polyd. Virgilius, *Hist. Anglor.* 13. in hanc sententiam : eò quod Rex Henricus II. ostenderet sese infensum B. Thomæ Cantuar. sanctum virum, *jam sic vulgò negligi cœpisse, contemni, & odio haberi: ut cùm vidisset aliquando Strodum: qui vicus situs est ad ripam Meduciæ fluminis, quod flumen Rocestriam alluit: ejus loci incolæ cupidi bonũ Patrem ita despectum ignominia aliqua afficiendi: non dubitarint amputare caudam equi, quem ille equitaret, seipsos perpetuo probro obligantes. Nam postea nutu Dei ita accidit, ut omnes ex eo hominum genere, qui id facinus fecissent, nati sint instar brutorum animalium caudati. Sed ea infamiæ nota jampridem, cum Gente illa eorum hominum qui peccarunt, deleta est.*) Sic Polydorus : cujus ultima clausula, an in gratiam adficta, an ex verò ? novit Deus, convitium certè in Gentem totam manavit, & durat inter homines protervos; qui, linguæ petulantioris, nihil habent pensi vera an falsa effutiant. Si quid talis dedecoris permaneret, Guilhelmus Tookerus Reginæ suæ, etiam hujus appendicis demendæ virtutem mirificam tribuisset. Citra jocum : apud Thom. Cantipratensem reperio, *lib. 2. de Apibus.* Nobili cuidam venationis gratia festos dies prophananti, ex uxore natam prolem canino rictu, & auribus braccorum (ut vocant) more flaccis ac dependulis.

QUÆSTIO XV.

An sint unquam dæmones incubi & succubæ, & an ex tali congressu proles nasci queat?

AXioma I. sit, *Solent malefici & Lamiæ cum dæmonibus illi quidem succubis: hæ verò incubis: actum Venereum exercere.* Perperam hoc negarunt complures hæretici; inter quos pars ista negativa communior videtur; ex Catholicis etiam nonnulli : sed pauci admodum, ex Belgis Philippus Broideus, ex Italis Cardanus Ponzinib. & Bapt. à Porta, sed horum auctoritas non magna, si cum contrarium asserentibus eam componas.

Placuit enim affirmatio axiomatis adeò multis, ut verendum sit ne pertinaciæ & audaciæ sit ab iis discedere : Communis namque hæc est sententia Patrum Theologorum, & Philosophorum doctiorum, & omnium ferè sæculorum atque nationum experientia comprobata. Ut cæteros taceam, voluere Plato, *in Cratylo*, Philosophus, & vetus Synagoga D. Cyprian. D. Justinus Mart. Clemens Alexand. Tertullian. & alii, qui vetustiores Patres, in eo quod voluerunt dæmones, posse cum mulieribus rem habere, optimè sensere nt, in eo verò à recentioribus jure reprehenduntur, quòd de hujusmodi concubitu Mosis etiam verba, de filiis Dei & filiabus Caini receperunt. Solidior ergò adhuc probatio hujus sententiæ desumitur à D. Hieron. in c. 6. ad Eph. & D. Aug. quem communis Schola Theologorum cum D. Isidoro sequitur : & pro eadem pugnat Bulla Innocentii 8. Pontif. contra maleficos.

Probantur hæc ratione & simul explicantur: Dæmones (quod postea docebo) possunt defunctorum corpora assumere, vel de novo sibi ex aere & aliis elementis ad carnis similitudinem palpa-

palpabilia effingere ac formare, possunt illa pro libito movere ac calefacere, si ergò possunt, quem natura non habent sexum artificiosè exhibere, & viris specie fœminea, fœminis specie virorum abuti, & has subjicere & illis se substernere, possunt etiam abundè acceptum verum semen adferre, & naturalem ejus emissionem imitari. Possunt ergò illa omnia facere, quæ axioma istud primum supponit: quòd cùm possint, & eos facere doceat experientia, non est cur dubitemus.

Axiom. II. *Potest etiam ex hujusmodi concubitu dæmonis incubi proles nasci.*) Major est difficultas hujus axiomatis, quæ tamen tollitur, quandò benè & dilucidè tota res explicatur. Sciendum ergò quod potest, (præter ea quæ diximus) diabolus semen aliundè acceptū (v.g. in ea, quæ somnianti viro contingit, illusione) deferre, & qua est agilitate & naturalium rerum peritia, calorem prolificum in semine quantumvis ille subtilis & aereus sit, ac facilè dissipabilis, conservare, & illud denique quo momento mulier ad concipiendū optimè disposita, quod eum non latet, tum illud matrici sic infundere, vel naturali vi attrahendum exhibere, & muliebri semini commiscere. Hanc conclus. tenuere auctores postea citandi.

Axioma III. *Attamen dæmones nequeunt vi sua & ex propria substantia, more animantium, generare.*

Probatur, quia nec dæmones inter se ullam habent individui, vel speciei multiplicationem, nec dæmones corpus aereum, vel ullum habent omninò (ut contra Platonicos M. Anton. Natta. *lib.* 7. *de Deo, fol.* 7. docuit, Francisc. quoque Georg. & Cajetan. & tenendum est) quare nec in proprio suo corpore commisceri possunt, (ut optimè docet Perer. *d. lib.* 8. *dispens.* 2.) nec ullum semen, nedum prolificum, quantumvis tenue, habent (qui fuit error Marci Ephesii, Josephi: & fortassis Athenagoræ, Tertullia. & vetustiorum illorum Patrum.) Quomodo proprium semen habere possint, cùm semen sit substantiæ corporeæ viventis pars, & residuum cibi optimè concocti, ex meliorum Scriptorum sententia? dæmones verò sunt substantiæ incorporeæ, & ideò de suo non possunt corporeum semen præstare: sunt etiam expertes animæ, vegetantis autem animæ functio est naturali calore cibum acceptum concoquere. Ideò commissum est hoc axioma, quod Auctores præcedentis axiomatis admittunt: & hanc duntaxat conclusionem asserere voluerunt; non verò præcedentem secundam negarunt Scriptores quidam magni nominis, ut D. Chrysost. & alii; quorum sententiam retuli & explicui olim, *Comment in Seneca Herc. Furent. v.* 447.

Quæ adversarii objiciunt exempla, illusarum aliquando muliercularum; ea nos non refellimus, nec rejicimus, præsertim contestata illa mira apud Jaquerium & Martinium Arelatens. sed contendimus ineptè illos hinc inferre; aliquando deluduntur; nunquam ergò id verè contingit, ex particulari affimativa inferunt universalem etiam affirmativam, in materia non necessaria, quod ineptum est.

Dicimus ergò: *Ex concubitu incubo*

cùm

cum dæmone ex muliere aliquãdo prolẽ nasci posse: & tùm prolis verũ patrem non fore dæmonem, sed illum hominem, cujus semine dæmon abusus fuerit. Negarunt hoc Plutarchus, *In Numa*, Paracelsus hæreticus, Ulric. Molitor, *de Pythonicis mulier. cap. ult.* & Nicol. Remig. *lib. 1. dæmonolat. c. 6.* sed argumentis fulti leviculis: non negat, dubitat duntaxat Bened. Perer. noster, *lib. 8. in Genes. disp. 3.* Sed hoc olim affirmarunt Ægyptii teste Plutarcho, & affirmant communiter Scholastici, qui omnes etiam optimi Philosophi fuêre. Probatur manifesta ratione ex iis, quæ dicta fuêre pro explicatione 2. Axiom. Accedunt plurima exempla ab illis & aliis narrata: quæ si vera sunt, haud dubiè juxta has conclusiones explicanda sunt. Vetustas obtrudit suos semideos, Hercules, Sarpedones, Æneas, Servios Tullos; Anglia, Merlinum: Pannonia, Hunnos ex Arlunis strigibus Gothicis & Faunis natos. Chieza *cap 27. p. 2. hist. Perus.* scribit in Hispaniola solitum Crocoton dæmonem misceri mulieribus, & ex eo natos bicornes nasci. Clivensium quoque ducum stemma huc retulit Helinandus lib. 4. apud Belluacensem. Xacam suum Japones talem esse volunt: nec desunt qui Lutherum in hanc classem retulerint. Et ante sexennium, in primario Brabantiæ oppido, punita fuit mulier, quod ex dæmone peperisset: & nostris temporibus id contigisse, etiam Lud. Molina, ex nostræ Societatis Theologis, prodidit, & complures alii Gentium diversarum Scriptores allatis exemplis confirmarunt.

Videte nunc, quam levia sint argumenta, quibus hanc alii sententiam impugnant, Maximè Nic. Remi. quorum primum arg. est. Dæmon & homo specie differunt. ergò ex hac copula sequi nequit proles, *Resp.* consequentiam esse nullam, tùm quia ex equo & asina, & aliis specie discrepantibus animalibus muli, thoes, leopardi, pantheræ & aliæ hybrides gignuntur: tum quia generatio hic non tribuitur dæmoni, sed homini, cujus est semen, ut rectè D. Thom. quodlibet. 6. a. 8. ad 6. & ideò hic ex homine, hoc ex viro & fœmina, nascitur homo.

2. *Argum.* Dæmon est expers vitæ, & origo mortis, ergò nequit esse auctor & origo actus vitalis. *Resp.* Vim hanc vitalem non inesse dæmoni, sed ipsi semini: sicut vis calefaciendi non inest scypho propinanti, seu tubo fundenti, sed ipsi vino. vide D. Thom. *sup. ad 5.* & Sprengerum 1. *p. Mallei q. 4. ad 2.*

3. *Argum.* Semen, quod dæmon infundit, sagæ fatentur esse frigidum & nullam adferre voluptatem, sed horrorem potiùs: quare nec poterit inde generatio consequi. argumentum hoc fuit Marci Ephesii, apud Psellum. Confirmat Remigius confessione sagarum, quæ fassæ sunt, omnem sensum voluptatis è tali copula abesse, imò & summum se dolorem percipere. *Resp.* cogit argumenti futilitas, quàm vellem me plura in re inani & spurca refellenda, insumere verba. Certum ergò videtur dæmonem, quando vult sub certi alicujus viri specie deludere, & non vult scire se esse dæmonem, tunc quam potest aptissimè imitari, quæcunque in veri viri & mulieris copula requiruntur: quare

quare necessario tunc curat, ut si quidem vult generationem sequi, (quod rarissimè accidit, nec enim ipse sua unquam causa generationem intendit, qui sibi simile nequit gignere: sed aliquando dumtaxat, in gratiam succubæ id optantis, conatur generationem ex alio semine) adhibeat necessaria ad generationem: quare & prolificum semen quærit, & inventum conservat, & tanta celeritate perfert: ut vitalis spiritus non evaporetur, & quando ac quale oportet infundit: Quando verò non intendit generationem: tunc infundit aliquid seminis instar, calidum tamen, ne fraus deprehendatur: sicque etiam corpus assumptum temperat, ne contactu timor, horror, aut aspernatio afferatur. Sed quando cum illis rem habet, quæ dæmonem esse non ignorant: ut plurimum semen fictitium & frigidum exhibet, ex quo concedimus prolem nasci non posse.

Deinde constat, sæpè eum interrogare succubas: num velint impregnari? quæ si assentiantur, assumit verum semen aliundè actu carnali decisum, ut dixi, & docet Sprengerus *a*. Quæritur autem, non tàm quid fieri soleat, quàm quid fieri possit. Unde ad confirmationem quoque argumenti, patet solutio: voluptatis sensum quando abest, abesse: vel quia dæmon vult eum non abesse: ut sic major sit peccati fœditas atque malitia, adesse autem potest hic sensus: si Deus non prohibeat, & dæmon velit, eum à succuba percipi: profectò quæ ad delectationem in hac spurcitia necessaria, hæc omnia dæmonem incubum adhibuisse non ra-rò, constat exemplis illis, quæ narrant plurima, Sprengerus, Binsfeldius, & Ananias, & potissimùm uno Sardicensis sagæ, & Virginis Hispanæ nobilis deceptæ, quæ invenias apud Torquemadam *Dialog.* 3. & Grilland. *quæst.* 7. *num.* 8. *&* 9. idem ex plurium confessione asserit Alfons. à Castro *libr.* 1. *de justa hæret. punit. capite* 16.

a p. 1 mallei q. 1. c. 2.

4. *Denique addunt*: haud esse credendum: Dominum Deum concurrere ad hujusmodi actum, aut animam tali corpori ex hujusmodi coitu nato infundere, & inchoato dæmonis operi coronidem addere. *Resp.* dæmonem quoad naturæ operationem, hic dumtaxat esse instrumentum, & applicare solummodo agens principale: quod est verum semen humanum. Deum itaque concurrere ad ultimam dispositionem organici corporis, ab humano semine nati: accidentarium verò quid esse, & morale dumtaxat, peccatum sagæ atque dæmonis malitiam, juvat Deus, ut Auctor naturæ naturam, peccato vero, cujus auctor non est, non adminiculatur. Si quid hujusmodi valerent argumenta, sequeretur, neque ex fornicatione, neque ex adulterio, neque ex incæstu, proles gigni posse. Respondent diversam esse rationem: quoniam in his ordo naturæ servatur, non verò in illo dæmonis Hymenæo. Hæc responsio frivola est. nam etiam in casu nostro naturæ ordo, quo ad physica generationis præcipua principia, servatur. natura enim dumtaxat postulat, ut ex viri prolifico semine, aptè mixto femini muliebri, proles nascatur. *Ult.* Molitor argumentatur,

tur, secundùm Conciliatorem principium gignendi est cor: ergò dæmon illo semine non potest ad generationem uti. quia deest virtus cordialis calorem, ut oportet, temperans. *Resp.* sive à corde sive à cerebro vis gignendi oriatur, spiritus genitalis ipsi semini est implantatus in ipsa seminis ab humano corpore decisione. demon verò hunc spiritum cum calore suo tantum conservat.

Quid igitur, dicat aliquis, etiamne ex viro incubo, & dæmone succuba liberi nasci poterunt? hoc ne Ægyptii olim concedebant, nec ego crediderim fieri posse. Longè enim plura hic requiruntur, & ad prolis generationem partumque longè plura matres quàm patres suppeditant, in conceptione par fortè utriusque conatus: post, omnia solius sunt matris, requiritur tractus temporis, ut semen in corpus organicum commutetur, & absolutissima illa humani corporis architectura perficiatur, requiritur etiam continua vegetantis animæ operatio in fœtu alendo, & alia pennè innumera naturæ arcana: quæ omnia utrum tam multa, tamdiu dæmon in assumpto corpore queat præstare plurimum dubito, & potiùs arbitror non posse: si possit, etiam succuba poterit concipere. Interea dum quis convincat hæc illum omnia posse, censeo, quos legimus matre succuba dæmone natos vel suppositititios fuisse alterius fœminæ veros partus, vel ab alio dæmone prolem emenentitam, ut non raró contingit: Ad priorem suppositivi partus fraudem lubens retulerim cum Jo. Reynardo (*libro de peregrinat. generis hum. serm. de impugnat. hom. per diabol.*) quod de Pictavorum Comitum ex Melusina origine referunt fabulosæ Francorum Historiæ, item de Andegavensis familiæ stemmate Polyd. Virgil.*a* & alterius cujusdam, ex Galfrido narrat Vincent. Bell.*b* & quod ex ore ducum Bavariæ & Saxoniæ acceptum narrat Sabinus*c*: nec admodum dissimile, quod de nobili Bavaro narrant alii, ei, cùm defunctam uxorem ferret impatientiùs: quadam nocte fœminam rediisse: seque resuscitatam dixisse, & marito convixisse, & ex eo liberos suscepisse: quodque futurum prædixerat, tandem conviciis & blasphemiis non se abstinente marito, subitò muliebri veste penes illum derelicta, evanuisse. Dæmon sic Nobili huic imposuit, & aliunde subtractos furto liberos sibi supposuit. Ad posterius genus fraudis refero parvulos: quos non ex incubis, sed per fraudem, quasi ex succubis dæmonibus natos vulgò *Cambiones* vocant: & ferunt adeò esse lacte insaturabiles, ut etiam quatuor nutricum rumis exhaustis, macilenti perseverent. ponderosissimi tamen, & tandem post aliquot annos evanescant. Itali, à continuò vagitu, *Vagiones* appellant: Germani, ut indicent suppositivos esse, nominant, Wechselbalg vel Wechselkindt *de his vide Spreng. 2. p. mall. 1 q. 2. capite septimo Gulh. Paris. p. ult. de universo, capite vigesimo tertio. Anan. lib. quarto de nat. dæm. Motiorem de Pythonic. mulier. capite sexto.*

Talem arbitror fuisse puerum, quem per Galliciam & asturias Hispaniæ ante annos 15. Mendicus quidam, summa cum defatigatione humeris bajulabat: cùm

a l. 13 hist. Angl.

b Hist. l 3. c. 116.

c Not. in Metamor. Ovid.

cùm ex nostris eum quidam in itinere repertum propè flumen, ut transuadaret, misericordia motus, retrò se in jumentum sustulisset, vix valida bestia potuit eum in alteram ripam exponere. Paulò post mendicus comprehensus, fatetur eum puerum, non puerum, sed diabolum fuisse, qui sibi promisisset, omnes se ad eleemosynas ei conferendas pellecturum, quamdiu sic circumferretur habitu pueri morbosi, & fasciis involuti.

His consentaneum est, *posse dæmones efficere, ut virgo mente & corpore permanens, non tamen sine virili semine concipiat.* probatur. quia potest virgini dormienti & ignaræ aliunde sumptum verum & fœcundum semen, sine congressu carnali, hymene aliisque claustris virginitatis incorruptis, infundere. Ut autem in partu virginitas conservetur, hoc dæmon nequit. cùm enim ab hoc vera corporum penetratio requiratur, quæ virtuti Divinæ reservatur: id, sine speciali miraculo fieri non potest. Propterea, cùm Calvinistæ negant hoc septum virginitatis in partu Christi Domini clausum mansisse: præcipuam certè miraculi & veræ virginitatis prærogativam tollunt. Exemplum quoque de Bambergensi puella, quod recitat *a* Oiderius, cautè legendum est, & de mentis tantum virginitate accipiendum; carnis enim integritatem amiserat per eandem copulam, qua conceperat. Nec à viro mulier cognosci potest, sine virginitatis jactura, nec imprægnari, nisi cognoscatur. Scio quid multi Scriptores narrent de vatiis, quæ conceperint duntaxat ex semine, quod in balneo, in quo illæ lotæ, priùs fuerat effusum, sed non credo, & video id etiam negari ab Andr. Laurentio libro octavo. histor. anatom. q. 11. quia neque virtus attractiva matricis, tam à se longè queat vim exserere, neque aqua solertiam habet, quàm dæmon spirituum evaporationem prohibendi, & semen illud, si fœcundum fuisset, fundum aquæ petiisset, non supernatasset. Sic Hebræi fingunt Bensyram ex filia Jeremiæ Prophetæ natum. Sed mentiuntur. Jeremias enim virgo mansit. Simile refert Averroes & de alia Alex. Magnus *de format. hominis capite primo.* Minus incredibile est, quod scribit D. Thomas *b* posse fortassis mulierem, absque miraculo & salva virginitate omnimoda, concipere: *sicut* (ait) *dicitur accidisse cuidam puellæ jam pubescenti, quam propter pudoris custodiam in lecto suo Pater habebat: qui cùm in somno pollueretur, semen ejus ad matricem filiæ descendit, & inde puella concepit,* hoc sequitur, & à dæmone idem præstari posse, contendit Abulensis com. in 19. Gen.

a Formic. c. 10. l. 5.

b Thom. quod 6. art. 18.

Item quæri scio, an dæmones cum sagis nonnunquam exerceant præposteram libidinem? sciendum hoc latrunculatoribus. Quidam, ut post comp. Theol. & Antonin. 1. *p. sum tiul. de luxur.* Ponzinibius, *de Lamiis n.* 64. & Benedic. qui hos non citat *li. secundo. peccat. sum.* 6. 8. hoc omninò negant: neque id compertum confessione sagarum Hispaniæ, Germaniæ, Galliæ: sed de lamiis Italiæ id quasi notissimum arffirmat Silvester Prieras *de Strigomag.* & Ananias *lib.* 4. *de nat. dæmon. fol.* 148. & etiam,

ab

ab illis affirmari fatetur Ponzinibius supra. Nimirum nihil adeò sordidum est, quod non κακῦργος iste subeat, ut hominum animas certiore exitio involvat, ideò offert cuique, quo illum capi posse sperat. Nec ullum scelus est, quod fæx ista hominum aversetur. Possunt itaque Judices etiam de hoc inquirere. Nec ratio ulla est, quæ contrarium convincat. Porrò sciat confessarius, tunc videri esse duplex crimen mortale, unum contra genus, alterum extra vas naturale: & ideò gravius peccatum, quàm si cum dæmone more humano, ac naturali commiscerentur.

Ultima in hac quæstione dubitatio nascitur, *Utrum vi magica fieri queat, ut gigantes nascantur, vel pigmæi?* Quoad Gigantes Fra. Valesius *d.c.* 8. affirmat id fieri posse, si dæmones seligant semen non qualecumque, sed plurimum, crassissimum, calidissimum, spiritibus affluens, & seri expers. Id verò eis facilè esse conquirere, deligendo homines calidos, robustos, & abundantes multo semine, quibus succumbant: deinde & mulieres similis conditionis, quibus incumbant: *& utrisque & viris, inquam, & fœminis, voluptatem majorem solito afferendo, tantò enim abundantius semen emittitur, quantò* (ait) *cum majori voluptate excernitur: poterant verò illi voluptatem augere, & titillando plurimum, & imaginationi plurima ad rem facientia repræsentando. plurima enim pars venereorum motuum ab imaginatione fluit. Quo fit, ut religiosi viri, & Deo adeò dediti, ut imaginationem etiam compescant, ejusmodi motus non persentiscant. Robusti ergò & grandes ut nascerentur, ita poterunt dæmones procurare.*

Hæc ille doctus simul Physicus & Philosophus, de eo quod fieri potuit præclarè, sed erroneè, quatenus Gigantes illos SS. putat ex dæmonibus incubis & succubis ita procreatos, quod jam à Theologis improbatum docui. Nos inde sumamus tantum, non repugnare hoc dæmonis potentiæ & industriæ. Nam Gigantes fuisse, impudentis protervìæ sit negare, cùm in *S.S.* testetur *Genes. cap.* 6. & omnium Gentium Annales similia multa proferant. *Diodor. l.* 5. *& 9. Plutarch. in Sertorio, Philostratus, in Heroic. Plin. Solinus Marian. Scotus & alii.* memini me nonnulla notasse *adversariis in Senecæ Tragœdias:* & miror Goropio Becano placuisse, tam ardenter in ea, quæ de Antverpiensi nostro Gigante narrantur, declamare. Dentis ejus magnitudinem ferre non potuit, quid illa tamen, ad majores molares Siculorum Ciclopum, quos vidit, appendit, penes se, insignis historicus. Thom. Fazellus habuit? Non injucunda lectio verborum ejus opinor futura civibus meis, ut hoc antiquitatis patriæ cymelium sibi ab homine Campiniensi tam facilè extorqueri non patiantur. Prolixa planè res est, adscribam & decerpam breviter, ad Erycem montem anno 1342. cadaver in antro inventum portentosæ magnitudinis, cujus anterior cranii pars aliquot Siciliensium modiorum capax erat: cujus etiam Bocatius fecerit mentionem *lib.* 4. *de Geneal. Deorum cap.* 68. Anno 1516. in Mazareno agro cæmentarios

tarios effodiſſe cadaver hominis cubitorũ ſtaturæ circiter 20. caput habẽs dolii inſtar, molares dentes ſingulos, unciarum 5. pondus æquaſſe, quos (ait) ſe vidiſſe. Penes ſe alios eſſe non paucos, Melillis effoſſorum gigantum dentes, quaternarum unciarum: habere quoque ſe os humeri latiſſimum & penè monſtroſum alterius gigantis Hyccarenſis. Duos ſibi molares alios, 4. ſingulos unciarum, datos à Simeone Piglione, cadaveris 18. cubitorum propè Panormum, anno 1547. Sequenti anno ibid. à Geor. Adorno cadaver aliud, cubitorum 20. repertum. Iatralis anno 1550. inventum cadaver cubitorum circiter 22. cujus caput 10. ferè circuitum pedum mentiebatur. Addit multa ſimilia, quibus ſingulis recenſendis non eſt, cur inhæream illud: notat, cæteris etiam oſſibus in cinerem contactu tandem abeuntibus dentes noſtris ſimiles, ſed majores, integros, effigiatos, ſubalbos, & carie carentes remanſiſſe; quod etiam in dente illo Antverpienſi olim viſebatur. Hetruſcorum gigantum vetus quoddam, An. Pomponii lethi epigramma meminit, Britannicorũ Camdenus: aliorum alii.

Ipſe Divus Auguſtinus ſcribit ſe vidiſſe in littore Uticenſi molarem dentem adeò magnum, ut molaribus centum communibus poſſet exæquari, *lib. 15. de civit. Dei, cap. 9.* Prætereo quæ Franc. Patricius *Dial. 3. de Hiſt.* ex Hemone Eremita de Emiphimis & Gyginis retulit, quia fabuloſa.

Reſtat de Pygmæis: poſſe dæmonem efficere cauſis contrariis adhibitis, ut ad juſtam humani corporis ſtaturam homines non perveniant, non eſt dubitandum. ſic enim videmus artificio humano, nempe potu vini aduſti, & incluſione in ollis parvis, puſillos illos catellos, delicias domicellarum parari: & lucri avidi parentes impiè certè, certis medicamentis efficiunt, ut filii pumiliones naſcantur. Omninò tamen crediderim hac in re minimam quoq; corporis humani quãtitatem, etſi ignotam dari, infra quam nequeat anima rationalis potentiis ſuis uti, & efficaciter corpus illud informare. Quare ſcriptoribus etiam illis aſſentior, qui licet agnoſcant cubitales ſe trium ſpitamarum homullos, quos *Pygmæos* vocant, gruum hoſtes, poſt Ariſtotelem *lib. 2. de hiſt. animal. cap. 12.* Philoſtrat. *in Hercule dormiente*, Plinius *libr. 7. cap. 2.* Claudianus, Juvenalis, Solinus, & alii deſcripſere: tamen meritò arbitrantur, eos non eſſe veros homines, ſed bruta, vel monſtra, & ad claſſem Simiarum referendos. *Vide ſi lubet, Gellium lib. 9. c. 4. Cœlium Rhodiginum l. 4. lect. antiq. cap. 3. & Cardanum l. 8. de rerum varietat. & Lud. Vivem in ca. 8. l. de civ. Dei & Bonifacium Simonettam lib. 4. epiſt. c. 10.* Repertam anno 1600. in Peruvia Nanorum provinciam, inde ſcribitur litteris P. Ruizii, quas hoc anno 1601. legi.

Nec negari poteſt *Pygmæos* fuiſſe; & ſtaturæ breviſſimæ, colligo utrumque ex loco Ezech. 27. verſ. 11. *Pygmæi in turribus tuis*; ſcio hoc aliter & aliter verti, & verſiones poni à D. Hieron. ad eum locum: ſed noſter meritò ſecutus eſt Aquilam ita vertentem, Symma. *Medos* vertit, quod placuit Theodoreto, Chaldæus Paraphraſtes, *Cappadoces*. Verũ

eſt

est de vocis radice, & ideò Theodotion, non satis certus, quid כמר significaret, Hebræum גמרים gammadim retinuit. Divus Hieron. gnarus, גמר significare, cubitum brachii, seu mensurã cubitalem *Jud. 3. vers. 16.* unde גמר cubitalis, vertit, *Pygmæos*, quorum hæc est mensura staturæ. Item D. Hieronym. ad vocem Græcam Aquilæ attendens, *Pygmæos* non accepit, ut nomen proprium, sed ut appellativum, quia interpretatur bellatores promptissimos, quasi deducatur ἀπὸ τῆς πυγμῆς, cujus vocis una interpretatio est, pugna seu pugillatus, altera mensura cubiti, quod sequitur D. Augustin. *libr. 16. de civ. Dei cap. 7.* Hinc ortæ variæ interpretationes. Quibus videbatur de Pygmæis illis propriè dictis accipiendum, quidam comminiscuntur, eos fuisse bellicosissimos, visus acutissimi, & sagittandi peritissimos, & ideò illis turrium custodiam permissam, sic Dionys. Carthusian. Verum id unde probant? certè vix credendum, potuisse eos loricam jaculis suis penetrare. Aliud itaque satis ingeniosè commentus Lyranus, robur. Tyri describi, & munitionum ejus, tale, ut etiam à pumillis istis turres defendi potuerint contra hostes potentissimos. Contortum id quoque, nec satis benevolum aut consentiens contextui. Reor omninò, *custodem* seu *robustorum*, (ut vertunt LXX.) mentionem fieri, sed hos vocari *Pygmæos*: non quod statura tales, sed quia turres tam altæ, ut viri etiam fortissimi & maximi in imo versantibus vix cubitales apparerent. sic vulgatam cum LXX. versione & cum Hebræo fonte conciliari debere, nunc quidem censeo, paratus sequi docentem certiora.

De pumilionib. his ex Nonnoso ista Photius Bibl. fol. 3. ὅτι ἀπὸ τῆς Φαρσὰν πλέοντι τῷ Νοννόσῳ, ὅτι τὴν ἐσχάτην τῶν νήσων κατειληφότι τοιόνδέ τι συνέβη, θαῦμα καὶ ἀκοῦσαι. ἐνέτυχε γάρ τισι μορφὴν μὲν καὶ ἰδέαν ἔχουσιν ἀνθρωπίνην. βραχυτάτοις καὶ τὸ μέγεθος, καὶ μέλασι τὴν χρόαν, ὑπὸ δὲ τριχῶν δεδασυμμένοις. διὰ παντὸς τοῦ σώματος. εἵποντο δὲ τοῖς ἀνδράσι καὶ γυναῖκες παραπλήσιαι, καὶ παιδάρια ἔτι βραχύτερα, τῶν παρ' αὐτοῖς ἀνδρῶν. γυμνοὶ δ' ἦσαν ἅπαντες πλὴν δέρματί τινι μικρῷ τὴν αἰδῶ περικαλυπτόμενοι, οἱ προβεβηκότες ὁμοίως ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. ἄγριον δὲ οὐδὲν ἐπιδεικνύντο οὐδὲ ἀνήμερον ἀλλὰ καὶ φωνὴν εἶχον μὲν ἀνθρωπίνην ἄγνωστον δὲ παντάπασι τὴν διάλεκτον τοῖς τε περὶ οἰκοῖς ἅπασι.

QUÆSTIO XVI.

De nocturnis sagarum conventibus & an vera sit earum translatio de loco in locum?

PRima sententia est, hujusmodi equitationibus & conventibus illas dumtaxat cogitatione animi, & Diabolica illusione interesse: hanc sententiam cum Luthero & Melanchthone multi sectarii tenuerunt: *a* sed & Catholici quidam, ex Hispanis integro libro quidam Minorita Fr. Samuel & auctor Fortalitii fidei, ejusdem ordinis, & Martinus de Arles canonista, ex Italis Ponzinibius integro fere libro, Bapt. à Porta *lib. 2. suæ Magiæ naturalis*, & cujus tempore res nondum satis explorata erat Alciatus *l. 8. Parerg. c. 22.* ex Gallis Duarenus;

a Wierus Godelm. Agrippa.

renus: Ærodius, & Mich. Montanus. ex Anglis olim Joannes Salisburiensis *lib. 2. Polycrat. c. 17. in fin.* ex Germanis, idem vult. Phil. Camerar. extremo cap. 72. operæ succisivæ, & Ulricus Molitor *de Python. mulieribus cap. 8.* & hoc se sentire subindicat Leonard. Vairus *l. 2. de fascina. c. 13.* Sed nituntur argumentis parum urgentibus. Quid enim solis ne id asseritur à mulierculis, ut excidit Alciato? unde igitur tot quotidie viri docti, clari, & secundum sæculum prudentes idē fatentur, puniunturque? Age sint sæpè, qui à dæmone illudantur sensibus internis externisque vinctis & sepultis, phantasiâ etiam fortè læsâ perturbataque; age, queat diabolus læsis corporis viribus & animi facultatibus plura homini persuadere, quam vel vini copia oppressi, vel melancholia ægri sese videre arbitrentur, ut docet D. Aug. *a* sint sane tria phantasmatum genera, quod ab eodem optimè *b* notatum; quid tum postea? quid ex his inferre queas, quam posse sagas decipi, semper autem illas falli hic non consequitur.

a li. 7. de Gen. ad lit. c. 11.
b Epist. 72 ag. Nebri.

Nec amplius probat, quod ad Evodium *c* scribens, de visis prodigiosis idē prodidit: fatemur enim tunc animas nō emigare ex corporibus, & Bodinum id ausum asserere, detestamur, fatemur sæpè sensus corporeos planè consopiri, adeoque efficaciter has imagines obversari, ut experrecti credant se audivisse, vidisse & fecisse, quæ numquam contigerunt. Nec ignoro exempla multa hujus deceptionis; ut de reo, qui se in Ditis regia fuisse dictitabat *d*; Gennadio, qui se choris beatorum interfuisse putabat *e*: de Platonico Philosopho alteri in somnis apparente, eumque docente *f*; de patre, qui clara luce filiam suam videns, se vaccam cernere, putabat *g*. Nec urget, quod eorum corpora inventa sint sæpenumero eodem loco jacentia, nec inde mota fuisse, ut de variis narratum ab Olao Tostato, Grillando, & aliis; & huc pertinens illud in vita D. Germani, de mulierculis convivantibus ut videbantur, & tamen domi repertis dormientibus: & quæ hujusmodi alia, his enim nihil amplius probatur, quàm decipi aliquando has mulierculas. Sed semper ita fieri non probatur. Vim quidem aliquam haberet argumentatio illa Alciati quærentis; cur non potius in conventu cacodæmonem loco mulieris, quam in lecto cum marito fuisse dicamus: si sola niteremur præsumptione, nunc non illa movemur, sed unanimi omnium ætatum, & nationum, & utriusque sexus etiam Ecclesiasticæ functionis, & ordinis nobilium reorum confessione; contra quam nulla vim habet præsumptio, Michol patris satellites decipit in Davidis locum substitutâ statuâ *h*: sic etiam potest & solet dæmon absumpto corpore, & in lecto locato dicere maritum. Nam strige ad conventum profecta, ne maritus eam abesse deprehendat, solet eum consopire, vel quid aliud supponere, quod earum vicem suppleat, ut maritus expergiscens uxorem esse putet, docetur hoc actis judiciariis. Quædam inquiunt *tonstrix Forpachii Cal. Sept. 1587. id se sæpe fecisse prodidit, atque ad sopiendum tali somno maritum, sæpenumero illi aurem vellicasse, dextra manu eo prius illita unguine, quo viam ad hujusmodi conventus affectans solebat se ipsa inungere: Eller uxor*

c Epi. 101
d Alex. ab Alex. l. 6. Geneal. dier.
e D Aug. de ep. 101.
f D. Aug. l. 18 de civ. Dei cap. 18.
g vita S. Macarii.
h Reg. 19.

xor decani in Ottingen, eodem loco & die, infantis culcitram : Sichen May à Speirchen scopas suppossuisse memoraverunt, postquam essent nomen sui dæmonis præfatæ, sicque maritis fucum sæpe fecisse.

Hamburgi non. Iunii 1590. *Maria uxor sartoris in Metzer Esch, stramentorum fascem velut unguine infuscatum, qui statim atque ipsa domum esset reversa, evanesceret. Catharina Ruffa ipsum dæmonem, sua accubatione, ejusmodi vices aliquando gessisse, declaravit.* Hæc Nicol. Remig. *d. lib.*1.*c.*12.

Objiciunt præterea D. Aug. libr. de spiritu & anima cap. 28. ubi eadem ferè verba habes, quæ *in cap. Episcopi.* 26.*q.*5. ubi qui hujusmodi næniis anicularum fidem præbent, videntur excommunicari. Hic canon Achilles est adversariorum, hunc urgent, hunc intorquent. *Resp.* librum illum non esse D. August. nec etiam D. Gregorii, cui tribuit Joannes Beetzius Carmelita, in 1. præcept. expos. 4. cap. 4. sed Hugonis Victorini, vel Hugonis Eteriani: & cujuscumque sit, non esse aliam ejus sententiam, quam prædicti Canonis. Quidam elevant auctoritatem Canonis, quia sit concilium tantùm Provinciale, quod errare potuerit: sed mihi nō placet eò confugere.

Alii negant esse concilii Ancyrani, eò quod in Concilii hujus exemplaribus Græcis aut Latinis hodie non exstet: verum neque hæc solutio mihi placet: quia Canon reperitur in quibusdam antiquis collectionibus Conciliorum, & in Damasi (si ipse auctor) Vitis Pontificum & in Decretis Burchardi *lib.*1. *c.*1. & Junonis *p.*11. *c.*30. & retentus fuit in Decreto Gratiani jussu Gregorii XIII. Pontific. correcto. Malo cū Turrecremata *ibi*, Victor. *n.*32. Basino, Alphonso à Castro & aliis respondere, quædam in illo Canone narrari, quæ per naturam rerum à dæmone perfici non possunt, ut alloqui & coram cernere Herculē & Achillem, qui sunt in inferno: item equitare super veras bestias, quæ tanta spacia tam cito, & per aerem conficere nequeunt: item equitare cum Diana vel Herodiade, cùm nec ulla sit Diana Dea, vel superstes numen, nec Herodias illa saltatricula ullibi in terris æquitet, in inferno cruciata: item agnoscere ullam divinam naturam, præter Deum: quare hujusmodi asserere, revera hæreticum esset. Alia verò in eodem Canone memorantur, quæ nec rerum naturæ repugnant, nec vires Satanæ superant, ut est hoc ipsum de quo nunc agitur, & talia non negat Canon posse contingere, sed tantum indicare voluit, non esse credēdum semper ea αυτοπροσωπως contingere; sed aliquando imaginationis vitio tribuenda. vera itaque Canonis explicatio est, eos hæreseos damnari, qui sagis asserentibus credunt: hæc omnia posteriora cum prioribus sibi contingere, prout illæ narrabant. Sufficit enim ad opinionis alicujus damnationē partem ejus aliquam fidei contrariam esse, quia verum est ex integra causa, falsum ex quovis defectu. Atque ita interpretor dicta Doctoris Navarrii satis perplexa locutione non paucos decipientis. Unde apparet neque Canonem illum *a*, neque locum Hugonis repugnare communi sententiæ Theolog. vel Quæsitorū & judicum receptæ praxi. Sed de hoc

a cap. 11. *Man. al. nu.* 38.

hoc Canone agendum copiosissimè libro quinto.

Denique argumentatur Alciatus; conventus hujus personæ omnes interdum, nomine JESU pronunciato evanuerunt, erant itaque phantasticæ, & non corporatæ personæ, quia corporea res sic nequit evanescere. *Respond.* Sagas quæ conventui interfuerant, non evanuisse: sed prædictis cernentium oculis, à suis dæmonibus celerrimè asportatas fuisse: & sic dici evanuisse; largè & impropriè sumpto vocabulo, pro desierunt videri. Neque hoc dissimulandum, videri Alciatum velle, non posse dæmonem corpora loco movere: idcircò enim contendit non fuisse Christum Dominum à Diabolo in pinnaculum templi, & montem excelsum sublatum: quod confirmat auctoritate Orig. *homil.* 31. *in Luc.* & D. Hieronymus *in Matth.* & temerè credidit hoc dicenti Alciato Phil. Camerarius *opera succisi*, c. 71. Sed postea docebo longè plures Patres contrarium tenuisse: imò D. Hierony. nihil habet, quod pro Alciato faciat. Origenes ei apertè refragatur, nam verba mutilata citat Alciat. objectionem ponens, responsionem Origenis omittens.

Objicitur etiam experientia, quod inunctæ, aliquando non translatæ, sed repertæ jacentes eodem loco, ubi se inunxerant: hoc de una Abulensis, de tribus vel quatuor testatur Spineus, de aliis alii. *Respond.* cum Spineo *c.* 30. & 31. hujus rei varias esse causas, tum ex parte Dei, tum ex parte dæmonis. Ex parte hujus: quia quando ipsi utilius est, tunc sagas decipit, eas loco non movendo: ut sic Judicibus & Principibus persuadeat falsa esse, quæ de talibus transvectionibus feruntur, atque ita justitiæ executionem impediat. Pactum ergò frustratur, quando majorem humano generi perniciem inde sperat: pactum servat, quando Deus ei permittit, & ipse sperat se sic plures illaqueaturum. Quod ad Deum, sinit ut plurimum, sic exigentibus hominum peccatis, Diabolum pacta cum magis inita servare: aliquando impedit, ut quando Judices curiositate moventur ad hujusmodi explorationes: ut sic Judices in peccati pœnam confundantur, & quasi excæcentur. Utrumque justissimè. Ex iisdem causis nonnunquā vult dæmon, & hoc ei Deus permittit, ipsas loco movere, & pro ipsis simulachrum earum illic relinquere, ut putentur non translatæ, sed illic remansisse.

Secunda ergò opinio est, quam verissimam judico: *Nonnunquam verè sagas transferri à dæmone de loco ad locum, hirco vel altero animali* (phantastico, ut plurimum, hoc est, dæmoni assumenti & formanti corpus aereum vel etiam hominis in forma, ea aliquando ternas quaternasve simul asportanti) *vel arundini veræ, scoparumve baculo etiam vero, sed acto & sublevato à dæmone, inequitantes, & corporaliter conventui nefario interesse.*)

Hæc sententia est multò communior Theologorum, imò, & Jurisconsultorum practicorum Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ, inter Catholicos tenent etiam scribentes plurimi. *Alb. Magnus apud Cantipratensem libro* 2. *cap.* 57. *part.* 19. *Cirvelus de superstit. p.* 2. *capite primo. Guilhelm. Neoburgensis mox citandus.*

Torre-

Turrecremat. sup. Grilland. libro secundo, de sortileg. quæst. 7. numer. 8. ubi fatetur se sententiam mutasse. Basinus de artibus magic. propos. 9. Remig. libro primo Dæmonolat. capite decimo quarto, vigesimo quarto, vigesimo nono. Auctores Mallei non uno loco, Penna in Direct. Inquisitor. part. 2. comment. 68. & alii Pet. Damian. *epist. 4. cap. decimo septimo.* & recentiores Medici, ut *Rousseus mox citandus libro secundo. de morb. venef. capite octavo, & lib. tertio cap. octavo. Cesalpinus investigat. dæmon. capite vigesimo.* & Theologi crebro numero hoc asserunt, rem diligentissimè discutientes, *Joann. Dodo in Apolog. contra Franc. Samuelem, Guilhelm. Parisiens. p. ult. de univers. capite vigesimo tertio. Silvester in verb. hæresis, num. 3. Abulens. in 4. cap. Matth. quæst. 47. Beetz. dict. c. 4. Vict. ubi supra Cajetan. 2. 2. qu. 95. art. 3. Alphons. à Castro libro primo, de just. hæretic. punit. capite decimo sexto. Sixtus Senensis libro quinto, bibliot. annot. 73. Crespetus de odio Satanæ discurs. 15. libro primo. Sebastianus Mich. in Pneumalog. Anglez. in 2. quæst. unica de arte magica. a. 4. diffic. 5. Petr. Binsfeld. d. operis conclus. 11. Spinæus contra Ponzinibium, Ananias lib. quarto de Natur. dæmon.* Et nonne Antichristi tempore tales conventus agnoscit futuros D. Hypolit. Martyr. *lib. de consummat. sæculi, haud longè princ.* hos movere leges Salicæ, ut patet ex lib. decimo septimo. Et Lambertus Danæus Calvinianus scribit Genevæ conventum esse ordinarium propè summam ædem, ut ex eo refert Crespetus. Sed accipite verba Hippoliti: *Tùc iniquus ille clato animo dæmones suos congregabit humana specie* (nōne sic inconventibus tripudiant & commiscentur cum strigibus?) *& eos qui illum ad Regnum invitarunt fastidiet: animasque multas inquinabit, quippè Principes eis constituet ex dæmonibus.*) Facit hoc quotidiè Diabolus superior, dum suum cuique strigum dæmonem magistellum attribuit. Tertullianus *lib. de anima c. de somniis*, affirmat, *domos quoque hominum dæmoniis patere, nec tantum in aditis, sed etiam in cubiculis homines eorum imaginibus circumveniri.*)

Videte nunc quo pacto hoc mysterium iniquitatis operetur jam olim, huc enim arbitror referendum quod abs Guilhelmo Neubrigensi in hunc modum traditur, *In Provincia Deirorum haud procul à loco nativitatis meæ, res mirabilis contigit, quam à puero cognovi. Est vicus aliquot à mari Orientali miliaribus distans, juxta quem famosæ illæ aquæ, quas vulgo* Vipse *vocant. Ex quo vico rusticus quidam ad salutandum amicum in proximo vico commorantem profectus, multa jam nocte minùs sobrius remeabat. Et ecce de proximo tumulo, quem sæpius vidi, & duobus vel tribus stadiis abest, voces cantantium, & quasi festive convivantium audivit. Miratus quinam in illo loco solemnibus gaudiis intempestæ noctis silentium rumperent, hoc ipsum curiosius inspicere voluit, vidensque in latere tumuli januam patentem, accessit & introspexit, viditque domum amplam & luminosam, plenamque discumbentibus tam viris quā fœminis, tamquam ad solennes epulas. Unus autem ministrantium cernens stantem ad ostium, obtulit illi poculum. Quo ille accepto, consulto noluit bibere, sed effuso contento & continente retento, concitus abit,*

factoque tumultu in convivio pro sublatione vasculi & persequentibus eum convivis, pernicitate jumenti quo vehebatur evasit, & in vicum cum insigni se præda recepit. Denique hoc vasculum materiæ incognitæ, coloris insoliti, & formæ inusitatæ Henrico seniori Anglorum Regi pro munere oblatum est: ac deinde fratri Reginæ David, scilicet Scotorum Regi, contraditum, annis plurimis in thesauris Scotiæ servatum est, & ante annos aliquot (sicut veraci relatione cognovimus) Henricus II. illud aspicere cupienti à Rege Scotorum Guilhelm. resignatum.) libro primo. Rerum Ang. capite trigesimo octavo: tales montium recessus, vulgus solitum nominare *montem Veneris*, qualem tradunt etiam in Italia propè Nursinum lacum esse, ut patet ex Epist. 46. Æneæ Silvii. Si mavis exempla recentiora & clariora, Robert. Gagui, Generalis Ord. S. Trinit. *libro decimo Histor. Francor.* ita scribit, *Quo tempore Guilhelm. Edelinus Theologus Doct. S. Germani de la Haya Prior apud Ebroicas ad perpetuum carcerem damnatus est, ob falsæ Religionis crimen. Nam cùm illustris cujusdam fœminæ amoribus teneretur, neque ejus consuetudine frui facilè posset, dæmonem Patronum sibi adhibuit, & eum in arietis specie adoravit: à quo postea doctus scopam sumere, atque inter femora equitis instar ponere, brevi momento quo volebat se traducebat.* Inter striges Avenionenses (ut narrat Mich. *Pneumal. schol. 6.*) puer captus fuit, qui Judicibus narrabat se à Patre in Synagogam (sic Conventum vocant) deductum, & ibi vidisse patrari multa nefaria & horrenda itaq; conterritum munivisse se signaculo Crucis, & dixisse: Jesu, quid istuc rei? simulque cum dicto turbam totam disparuisse & ipsum se solum ibi deprehendisse: postridiè domum redisse, quæ tribus à Synagoga miliaribus aberat, & patrem Judices detulisse. Unde & puero in vicinia nomen inditum *Masquillon* (hoc est, parvus sortiarius) huncque puerum cùm ipse Michael ista scriberet anno 1582. adhuc Avenioni captivum fuisse. Aliud contestatius accipe ex Grillando, cujus verba non pigebit adscribere. Quo (*nempè homagio*) facto statim unum dæmonem constituit (*ipse princeps dæmon*) ad custodiam ipsius mulieris, quam nunquam relinquere debeat, sed illi inservire in omnibus, quæ ipsa cupiet, & quotiescumque contigerit ad ludos accedere, hoc ipse intimabit mulieri, & illam deferet, & instruet. qui quidem dæmon associatur ei, tanquam maritus uxori, sæpè accedunt ad cógregationes illas, ubi maxima mulierum numerositas congregatur, & non vident illa in mente, aut intellectu, aut in apparentia, sed in vera & naturali forma accedunt ad loca prædicta, hoc modo & ordine. Videlicet, quia primum per unum vel duos dies antequam fiat congregatio, intimatur sibi per dæmonem illum, qui est ad ipsarum custodiam constitutus, qualiter nocte tali & tali hora se præparet ad veniendum ad ludum: quæ mulier, si haberet justam causam impedimenti, deducit & auditur, dummodo sit causa vera & excusabilis, quæ legitimè excusare possit: alioquin si fingeret habere causam, quæ nulla esset, ut non accederet, non deferebatur invita, sed remanebat in domo sua, nihilominus pro pœna sui mendacii adeò fortiter crucia-

cruciabatur à Dæmone, & in mente & in corpore maximis & continuis doloribus & ægritudine intrinseca vel extrinseca tam fortiter vexabatur, quod diu noctuque nihil penitus quietis haberet, sed semper tribularetur, & omnia quæ ipsa ageret evanescerent & perirent in fieri: adeò quod necesse fuit, ut tot mala cessarent, quod peccatum suum fateretur, & promitteret, etiam medio jurejurando, quod amplius non recusabit accedere. Cùm verò promitteret accessuram, statim adveniente nocte & hora, evocabatur voce quadam, velut humana ab ipso dæmone, quem non vocant dæmonem, sed Magisterulum, aliæ magistrum Martinettum, sive Martinellum. Quæ sic evocata, mox sumebat pixidem unctionis, & liniebat corpus suum in quibusdam partibus & membris, quo linito exibat ex domo & inveniebat semper magisterulum suum in forma hirci illam exspectantem apud ostium, super quo mulier ipsa dixit quod equitabat, & applicare solebat fortiter manus ad crines, & statim hircus ille ascendebat per aerem, & brevissimo tempore deferebat ipsam usq; ad nucem Beneventanam, & ibi suaviter deponebat, &c.) reliqua etiam refert consentanea his quæ alii citati DD. scripserunt solere in conventu contingere. Nam præcitati Theolog. adferunt varia exempla, & confessiones reorum, qui omnes conveniunt in corporali delatione, modo, & cæremoniis convẽtus & aliis circumstantiis: Quarum præcipuas summatim hic exsequar, additis nonnullis, quas accepi à Pet. Orano, V. Cl. mihi doctrinæ & integritatis nomine, (ut fratre) caro, qui præfuit anno 1597. & 1598. Quæsitoris & Judicis functioni in Stabulensium sagarum & lamiarum causa. Quoad baculum notat Sebastian. Michael. *d operis Schol.* 7. Abrah. Ezræ filium Levit. capite decimo nono. prohibitionem maleficii sic interpretari, *Non facietis experimenta per figuras, per baculos, per opera, per motus, per dies, & per horas,* & his verbis pleraque solemnia strigum comprehendisse, *per figuras,* intelligere circulum, de quo jam egimus, per *baculum,* virgas quibus utuntur ad maleficium hostiis, & aliàs quibus in ῥαβδομάντεια, & arundinem seu scopæ hastam cui inequitant transferendæ: gaudere autem virga Diabolum, ut imitetur virgam Mosis miraculorum effectricem, vel aliam illam floriferam Aaronis. Hunc baculum porrò inungi solere unguento confecto ex variis rebus insulsissimis, maximè ex unguine infantium necatorum. quanquam aliquando, non baculum, sed vel crura, vel alias sui corporis partes illinunt, ut patet ex verbis Ghirlandi, & ex sententia Avinionensi, *quam exhibebo totam lib.* 5. Posset sine unguento: sed hoc vult copiosum adhiberi, ut quamplurimos infantes interimant, opinantes sine hac pinguedine se ad conventum deferri non posse. Indicio est, quod prima vice dicit sufficere unguentum commodato ab aliis acceptum, postea necessarium esse, ut ipsemet sibi illud ex infanticidio præparent.

Sic ergò inunctæ solent devehi insidentes baculo, furcæ, vel colo, vel cremathræ, imposito uno pede, vel insiden-

sidentes scopis aut arundini, vel tauro, sui, hirco aut cani (*quorum omnium exempla prodidit Remig. lib*.1.c.14.) Sic inquam solent ad *ludum bonæ societatis* (ut in Italia vocant) conventum deferri, ubi ignis ut plurimum accensus, teter & horridus. ibi dæmon conventus præses in solio sedet, forma terrifica: ut plurimum hirci vel canis; ad illum accedere adorandi gratia, non eodem modò, interdum complicatis genibus supplices: interdum obverso tergo stantes, interdum cruribus etiam in altum jactis, nec capite in anteriorem partem prono, sed resupinato, adeò ut mentum ad cœlum feratur, tum candelis piceis oblatis, vel umbilico infantuli, ad signum homagii eum in podice osculantur. Quid? quod & missæ sacrificium aliquando, per summum scelus æmulantur, & aquæ lustralis, & similium rituum Catholicorum? *lib*.3. ex viri eruditi, senatoris Clarissimi Raymundi narratione ostendam. Insuper liberos duos Diabolo illic offerunt, ut annis superioribus mater Cunonis Roverensis, apud Binsfeldium, & anno 1458. quædam alia tres liberos suos apud Jaquerium cap.7. sed inquinatissimum sacrificium idoli Moloch, secundum utramque interpretationem, nequiter & crudeliter repræsentant; cum proprios vel alienos filios dæmoni offerunt, & occidunt, aut semen ipsum profusum ei dicant, ut sceleratissimus ille magus qui cum muliere in templo venerem exercens, semen sacro chrismati miscebat, quod narrat idem Jaquerius *flagelli fascinar. fol*.58. aut denique communione sumpta sacram hostiam, in ore asservatam, & extractam, dæmoni oblatam, coram eo pede conculcant, ut multæ striges inquirente Jaquerio confessæ fuerunt. *cap*.8.

His & similibus flagitiis & abominationibus execrandis commissis incipiunt mensis assidere, & convivari de cibis, quos dæmon suppeditat, vel iis quos singuli attulere: Interdum tripudiant antè convivium, interdum post illud: solent diversæ mensæ esse, tres vel quatuor cibis, interdum delicatissimis, interdum valdè insipidis & insulsis onustæ, quibus pro dignitate, aut opibus singuli locantur, aliquando suus cuique dæmon adsidet, aliquando malefici una ex parte, suus cuique dæmon ex adverso. Nec mensæ sua deest benedictio cætu hoc digna, verbis constans planè blasphemis, quibus ipsum Beelzebub & creatorem, & datorem, & conservatorem omnium profitentur: eadem sententia est actionis gratiarum, quam subdunt mensis sublatis. Legi formulas, manu famosissimi cujusdam malefici notatas. Convivio intersunt facie interdum aperta, interdum velata larva, linteo, vel alio velamine, aut persona, sic etiam personati frequentiùs, post convivium quisque dæmon suam quam custodit discipulam manu prehendit; &, ut omnia fiant ritu quàm possunt absurdissimo, dorsis invicem obversis, & in orbem junctis manibus jactantes capita more fanaticorum, choreas ducere; nonnunquam candelas accensas manu tenentes, quibuscum antè dæmonem osculantes adorarant, & cantare fescenninos in honorem dæmonis obscœnissimos, vel ad tym-

tympanum fistulamve sedentis alicujus in bifida arbore saltare, omniaque ridiculè & contra cæterorum morem peragere. tùm suis amasiis dæmonibus fœdissimè commisceri.

Quando sacrificia fiunt, fieri solent statim initio peracta adoratione: Sacrificia tamen etiam extra conventum sæpè faciunt. Denique addunt, quemque narrare sua ab ultimo conventu facinora, quæ quò graviora, & magis execranda fuerint, eò collaudari uberius: si nulla sint, vel non satis atrocia, verberari segnes atrocissimè à dæmone, vel à malefico quopiam seniore: ultimò pulveribus (quos aliqui scribunt esse cineres hirci illius, quem dæmon assumpserat, & quem adorarant, subitò coram illis flamma absumpti) vel venenis aliis acceptis, sæpè etiam indicto cuique nocendi penso, & pronunciato Pseudothei dæmonis decreto; *Vlciscimini vos: alioqui moriemini*: ut agnoscas legem Caritatis legi contrariam, suas quemque domos: si propè sint pedibus, sin distantiores, ut advecti repetunt. Conventus, ut plurimum ineuntur, vel noctis mediæ silentio, quando viget potestas tenebrarum, vel interdiu meridiè, quò sunt qui referant illud Psalmistæ notum de dæmonio meridiano, & Abenezra scribit à Magis certos dies & horas observari. Nostræ striges videntur in diversis regionibus varios habere statos dies. In Italia frequentant noctem quæ feriam sextam præcedit (*Sic Comanus in lucerna*) idque circa noctis medium (*ut ait Seb. Mich. schol.* 7. Lotharingicæ striges conveniunt noctibus quæ præcedunt feriam quintam, & diem Dominicam, teste *Remigio lib.* 1. *cap.* 14. apud alios legi noctem quæ præcedit feriam tertiam.

Posset dæmon eas transferre sine unguenti usu, (ut dixi) & facit aliquando, sed unguento mavult uti variis de causis. Aliquando quia timidiores sunt sagi quam ut audeant; vel quia tenuiores sunt ad horribilem illum Satanæ contactum in corpore assumpto ferendum, horum enim unctione sensum obstupefacit aliquando, & miseris persuadet vim unguento inesse maximam. Aliàs autem id facit, ut sacrosancta à Deo constituta Sacramenta, mimicè adumbret, & per has quasi cæremonias suis orgiis reverentiæ & venerationis aliquid conciliet. Nihil verò ad translationem conferre vim unguenti, vel indè patet, quod etiamsi, qui statuto conventus tempore ex curiositate quadam cupientes conventui interesse se unguẽto illinant, & revera per aerem eo devehantur, (Deo id, ut multoties probatum, ad puniendam incredulam curiositatem tàm temerariæ audaciæ permittente) tamen si quis fide firmus, caritate armatus, ad fraudes dæmonis revincendas dissipandasque ad fidei veræ confirmationem, eo se unguento inungeret; procul dubio (ut rectè Binsfeld.) nulla sequeretur translatio. quia hic omne pactum cum dæmone cessat, neque id Deus esset permissurus. Et propterea, quando extra conventui destinata tempora sese inungerent sagæ, non avolarent, nec auferentur, eò quod id pactæ non fuerunt. Sciunt hoc & ideò non unguntur, nisi audito conventus signo, aliquando monentur à suo Martinel-

tinello, aliquando à vocibus prætervolantis comitatus Sagarum Reginæ, aliquando aliter juxta Spineum c.30. Sunt tamen quidam malefici, qui ex peculiari pacto, ad certum quoddam signum, sivè unctionem, sivè pilei aut pallii posituram, sive quod aliud, quando volunt, aliò deferuntur: sed quod dixi frequentiùs est. His positis.

Probatur hæc translatio corporea, Primò, quia non potest dari quidquam, quod eam reddat non possibilem, quid desit? non deest corpus movens, nam diabolus corpus assumit, nec adest vel obstat corporis moti resistentia, vel gravitas; quia longè major est vis dæmonis moventis, qui montes loco movere posset. nec obstat celeritas motus ad locum remotum spatio temporis brevis: hoc enim valet efficere agilitas & vis naturæ angelicæ, juxta Divum Augustinum & B. Thomam, nec Deus id non permittit. exstant enim permissionis innumera ferè exempla, quædam etiam SS. clarissima. Citant nonnulli primo loco Christum Dominum bis se passum fuisse à dæmone transportari *a*, quod de malo spiritu accipiunt Origenes, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Gregorius, Strab, & alii: hoc exemplo non utor, quia licet multi Patres indicent per aerem Christum à dæmone volantem raptum, deportatumque fuisse; magis tamen placet, cum Origine & Euthimio, ductum duntaxat, & præeunte diabolo secutum Christum fuisse, & sic in pinnaculum, & in montem ascendisse; quod apertè Divus Lucas insinuavit; nec obstat Divus Matthæus, nam παραλαμβάνειν non raró significat assumere ducendo tantum *b*: & sic hoc loco quoque interpretantur homines eruditi *c*: ideò istud exemplum non multum urget. Secundò loco adduci solet, dæmones ingressos porcorum gregem, eos in mare præcipites egisse *d*. firmior adhuc locus est quem 3. adferunt, nempè Philippum Diaconum à spiritu ex deserto in Azotum delatum *e*: & Habacucum capillo in Babylonem translatum ad Danielem *f*. Ad hæc loca respondet Ulric. Molitor, malè nos ab Angelis bonis ad Dæmones argumentari, eò quòd Angelorum hac in re longè major sit vis ac robur, quàm dæmonum. Solutio ista mendosa est. quia motu locali non est cur dicamus naturaliter plus bonum Angelum, quàm malum posse: & Theologorum communis schola concedit diabolos retinuisse quæ naturæ dotes erant, amisisse quæ gratiæ erant *g*. Cùm ergò bonus Angelus Habacucum tulerit, permittente Deo, poterit & Diabolus hominem transferre. Quid mirum hanc dæmones à Deo in humana corpora potestatem recipere, qui longè majorem in animæ deceptionem acceperunt?

Probatur etiam id experientia tot exemplorum, ut, sine protervia, quis dissentire nequeat. Gravissimi sanctissimique patres referunt *h*, Simonem Magum coram Petro, alarum dæmoniacarum remigio in aerem sublatum, volitare visum. similia de Abari Scytha leguntur *i*, Badudum Britanniæ regem hac arte volandi, sed & infelici exitu parē, nobis proponit Anglorũ historia *k*.

De Erico Suecorum rege, quod in quam

a Aug. l. de divina dæmon. c. 3. Th. 1. p. 100. a. 3. Matt. 4. v. 8. & Lu. 4. v. 6.
b Matt. 1. v. 20. & 14. & c. 2. v. 14. & 20.
c Hesselus & Maldona. in Mat.
d Marci 5. v. 13. Mat. 8. v. 32.
e Act. 8. v. 26. & 40.
f Dan. 14. v. 35.
g Ita post D. Diony Thom. & alios,

Malleus p. 2. c. 3. Castro d. l. 2. c 16.
h Clem. Roman. l. 6. Const Apost. Egesip. l. 3. hi. Arnob. l. 2. contr. gen. Cyrillus Jerof. Catec. 6. Epiph. Amb. Maxim. & alii.
i Herod. melpomen. Nazianz ep. ad Bas. 22. Orig. l. 3. contra Cels.
k Polydorus l. 1. hi. Angl. Pontius virunnius compend. hist. Britan. & iidem annales hoc memorant de Olivetio Malmesburiensi quem Naucle-rus & Vincentius Elmerum vocant.

quam partem pileum verteret, in eam subitò asportaretur regionem, auctor est Joann. Magnus, Gotthorum Suecorumque historiographus lib. 17. Berengarium hæreticum & magum eadem nocte Romæ fuisse, & in Turonensi Ecclesia lectionem decantasse tradidit in Chronico Naugiacus.

Anno 1045. refert *N. prodigiis.* in Anglia quandam veneficam à dæmone palam equo nigro impositam, & per aerem obvectam, cui simile exemplum de Matisconensi Comite, ex venerabili Petro Abbate Cluniacensi, *libro sequenti refertur*, de vetula ex lebete saltitante, Cæsarius *lib.* 11. *miraculor. sub fin.* de maleficis Atrebatensibus Mejerus egit anno 1459. *Chron. Flandr.* Vincentius ex Petro Damiano refert de quinquenni puero nobilissimi cujusdam viri; qui puer Monachus factus, quadam nocte asportatus, manè repertus fuit in pistrino clauso, & interrogatus, dixit; se per quosdam ad magnum convivium delatum, & comedere jussum, & postea per superiora pistrino immissum a. Paul. Grill. *libro secundo de Sortileg. qu.* 7. narrat anno 1524. sibi ut Inquisitori oblatam quandam Lucretiam; quæ dum ex congregatione ludorum deportaretur domum, & sub auroram matutinus campanæ pulsus, quo ad orandum populus vocatur, fuisset auditus; subitò illam à dæmone vectore prope fluvium in agro spinis obsito derelictam. Fortè juvenis ei benè notus, illac transibat: eum ergò misera nomine proprio advocat, juvenis videns totam nudam, præter verenda femoralibus contecta, & passis crinibus, accedere formidabat.

a Vide Malleum malef. p. 2. cap. 3.

Persistit illa blanditiis allicere, tandem appropinquavit, & quæsivit habitus & moræ eò loci causam: illa primum alia omnia prætexere, & multa mentiri: donec juvenis incredulus negavit se illi opem laturum, nisi vera fateretur: illa fidem secreti stipulat, confitetur quod sibi accidisset, & qua ex causa. Juvenis eam secretò domum suam perduxit, & multis ab ea muneribus donatus fuit.

Sed tandem datæ fidei immemor uni atque alteri narravit: sic paulatim sparso rumore, & mulier capta, & juvenis testimonium veritati perhibere coactus, hæc omnia Grillando narravit. Subdit & aliud his verbis; *Mulier quædam Sabinensis diœcesis hanc profitebatur diabolicam artem; de qua cùm maritus suspicionem haberet, interrogavit eam pluries, quæ semper negavit. Maritus verò in suspicione sua persistens anxiè veritatem perquirebat: qui adeò astutè se gessit, quòd vidit illam quadam nocte se unguento quodam ungentem, qua unctione peracta vidit illam celerrime, quasi avem recedentem, & ex superiore domus solario ad inferiora descendentem. illam maritus sequens, ut videret quo tenderet, ampliùs non vidit, & accedens ad portam domus, invenit eam clausam.*

Quæ res magnam illi præbuit admirationem. Die verò sequenti iterum maritus uxorem interrogat, quod anxiè scire cupiebat, & illa constanter (ut ante) se nescire dixit. Maritus verò, ut ampliùs negare mulier non posset, apertè ei dixit omnia, quæ nocte præteritâ illam fecisse viderat: deinde fustibus illam percutit graviter, & duriora minatur verbera, nisi veritatem dixerit, quàm si apertè exposuerit, veniam

e illi daturum promisit. Mulier igitur se sjam celare non posse intelligens, veritatem aperuit, & veniam à marito petiit, quam illi maritus hac conditione indulsit, ut illum ad tales congregationes adduceret: illa verò ut veniam impetraret, facilè petita promisit, & promissum ex licentia Sathanæ implevit.

Adductus igitur ille ad locum, ubi ludi fiebant, ludum, & choreas, & cætera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, ut vesceretur, sedens, cùm cibos insipidos judicaret, petiit sibi dari sal, quod in mensa deerat, & quamvis iterum atque iterum petiisset, nunquam illud dabatur.

Tandem cùm post importunam petitionem prolixamque expectationem, sal illi daretur, dixit, Nunc laudetur Deus, quoniam jam venit sal. Quibus verbis prolatis dæmones, quia laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, luminaribusq; extinctis, mansit ille solus nudus, quousq; manè facto vidit quosdam pastores quos interrogavit, quænam esset illa patria in qua erat, illi verò responderunt esse agrum Beneventanum, in regno Neapolitano. Qui locus distabat à patria viri per centum milliaria, ob quam causam, licet dives esset, coactus fuit per viam mendicare, ut ad domum suam redire posset. Ad quam postquam pervenit, statim uxorem suam ob lamiæ crimen accusavit, & totam rem gestam, ut narrata est, coram Judicibus exposuit. Qui rem totam planè, ut oportebat, examinantes, vera esse omnia quæ diximus invenerunt, quæ etiam ejusdem mulieris confessione confirmata sunt. Hæc ex Grillando, Franc. Alfonsius à Castro *d. cap.* 16, addens se multa posse alia referre testimonia, quæ per fidelissimos testes in Hispania contigisse cognoverat. Bartholomæus verò Spineus Sacri Palatii Apostolici Magister *quæst. de strigibus cap.* 17. *& sequen.* non minùs certa protulit, ex quibus unum adscribam, *Quandam* (ait) *puellam, quæ cum matre Bergomi morabatur, inventam fuisse nocte Venetiis in thalamo sui affinis. Quam manè repertam nudam, recognitamque, quia consobrina erat, cùm interrogassent quomodo illuc venisset, aut ibi esset, & quare? plorans illa, postquam vestita ab eis fuit, hæc quæ subdo, enarravit, dicens: Hac nocte cùm in lecto vigilarem, vidi matrem meam, quæ me dormire putabat: surgentem de lecto, & exutam camisia se quodam unguento, quod ex vasculo assumpsit de sublateribus extracto, perungentem corpus: & statim assumpto baculo quodam ibi præparato, in modum equitantis ascendens extra fenestram deportata est, & à me nequaquam ex tunc ibi visa, cùmque ipsa quoque de lecto surgens, meum, ut mater fecerat, perunxissem corpus, extra fenestram educta, statim in hunc locum deportata suam, ubi matrem puero huic lecto decumbenti insidiantem vidi. Ex quo ego territa, cùm matrem quoque ob meum adventum conturbatam vidissem & comminantem, nomen Domini JESU & Beatæ Virginis invocavi, & ex tunc matrem non vidi, & ego hic nuda solaque remansi.*

His auditis à puella, scripsit omnia hæc affinis ille narrantis, Patri Inquisitori Bergomensi, à quo capta mulier, & tormentis exposita, cuncta confessa est, & addidit, se à dæmone plusquam quinquagies

gies deportatam, ut puerum illum prædicti affinis occideret: sed tamen prævaluisse nunquam, eò quod semper illum invenerit signo Crucis, & sanctis orationibus à parentibus benè munitum. Subdit & aliud, quod etiam adscribam. *Quidam Antonius Leo carbonarius Ferrariæ habitator, de Valle Tellina, narravit mihi hoc anno, se in patria sua ab eo cui infra scripta contigerunt, cognovisse. Quod cùm suspectam haberet ille uxorem suam ex relatione multorum, quod iret ad cursum* (hoc est conventum sagarum) *quando ipse nocte dormiret, finxit se quadam nocte profundè nimis dormire. Quod ubi percepit uxor, surgens de lecto inunxit se unguento ex vasculo prius abscondito, & statim nusquam comparuit; stupens autem vir suus, & quadam curiositate ductus, de lecto surgens idem fecit quod uxor, & statim per caminum (ut sibi videbatur) per quem etiam sibi visum fuerat ascendisse uxorem, delatus, in quandam cujusdam nobilis Comitis cellam vinariam deportatus est*: *quo loci etiam uxorem suam, cum aliis plurimis reperit. Eo autem viso, uxor ejus statim cū aliis quodam signo facto discessit: eodem viro suo in illo loco relicto. Qui manè à famulis domus inventus, & clamoribus, quasi latro, captus & ante Comitem constitutus, accepto loquendi spacio cum robore factum narravit, & ex hoc accusata uxor illius apud Inquisitorem, & tandem confessa, pœnam dedit suis dignam sceleribus.*)

Hactenus Bart. de Spina. Contestatiora adhuc tria Italicis istis addit strigiportii exempla Nico. Remigius *libro primo Dæmonolatr. capite decimo quarto.* quibus nequeo lectorem privare: ita scribit: *Lutzeii (qui vicus non ignobilis est in radicibus Vogesi montis) Majo mense anni millesimi quingentesimi octogesimi noni Bacchanalia à vicinis celebrabãtur. Ex eo vico Claudius Chotheius in vicinum, cui nomen est VVisembach, appetente nocte redibat: Jamque ejus montis, qui inter utrumque vicum assurgit, bonam partem conscenderat, cùm subitò correptus turbine stetit circumspectans attonitus, nuncubi rei adeò insolentis causa aliqua appareret. nam cætera tranquillissimus quietissimusque aer erat. Advertit in secessu quodam (eum accolæ crepidinem Moreliam appellant) larvatas mulieres sex, instructam multo auro atque argento mensam quandam saltando circumeuntes perindeque sua jactantes capita, ac qui intemperiis agitantur: tum iis astantem in nigro tauro hominem, qui eas, ut otiosus aliquis in trivio, spectabat. Ibi igitur constitit tantisper dum se colligit, ac rem totam certius oculis agnoscit. Quod dum facit, momento turba illa disparuit, ac se ab ejus aspectu subduxit.*

Amoto igitur eo metu, se denuò viæ committit, ac jam montis verticem superaverat, cùm ecce eum mulieres illæ à tergo insequuntur, capita sua ut antea iactantes, atque altum seu ex composito silentium tenentes. Præibat homo atra facie, manibusque in harpaginis speciem incurvis, quas etiam parabat illi in frontem immittere, nisi obstitisset districto atque opposito ense: siquidem hoc facto insultare desiit, quasi de vita metuens atque evanuit, ostendunt se nihilominus iterum mulieres illæ, unaque cùm iis homo, quem modò dixi tauri sessorem, chorearumque spectatorē, ad quem jam factus confidentior Chotæus accessit propius atque infert.

 Ita

Ita tunc hic es mi Desideri Gazete (id enim ei erat nomen) obsecro, si quid potes; serva me Nam (Pol) tibi fidem meam obstringo, me nihil eorum quæ vidi equidem palam esse facturum. Vixque hæc dixerat, cum turbo illum seu nebula involvit denuo: eo demum evolutus & liberatus, solum se in solo ac longè dissito à via loco reperit, quam tamen vestigando ad extremum nactus quam festinantissimè potuit domum se recepit, Triduò post id testimonium ad aliud postea à Iudice quæst. rursum vocatus hoc ex abundanti superioribus addidit, recordari se cùm propiùs ad mensam accessisset, visurus & quibus epulis esset instructa: dæmonem sibi è vestigio unguibus in os involasse, ac dum se contra ferro defenderet, inter hæc vehementiori vento iterum sublatum, atque, ad Combrimontis cataractas, qui locus à priore non minus ducentos passus aberat, fuisse deportatum. Quod nequis deliramentum esse putet hominis non sobrii, & noctis locique solicitudine tum forte exterriti, id etiam Sandeodati XI. Caland. Junii 1589. Barbelina Caxrta, è mulieribus illis una, superiore mense totidem ferè verbis apud quæsitorem recitaverat, hoc adiciens, tritici heminas duas, caseosq; bubulos totidem Chotæio illi à Desiderio Gazeto, ejusque uxore domo datos quo cœlatum haberet quod sic viderat Quæ de re coram compositi convenerunt, per omnia, extra hoc unum, quod Barbelina diceret non esse in Chotæium à dæmone intentatas manus, quia sic se mensæ propinquum intulisset, ut is in elogio suo mentitus fuerat, sed quod aureum craterem ab ea furto tollere paraverat.

Aliud exemplum ita narrat idem Remig. *Joannem ab Hembach vix dum ab ephebis egressum, venefica mater secum ad nocturnos dæmonum conventus deduxerat, ac quod tibiis sciret, iis illum canere jusserat, atque in proximam arborem quò clariùs exaudiretur inscendere: quod dum facit, ac saltantium choreas otiosus oculis collustrat, fortè insolentiâ admiratus (nam præpostera, ridiculaq; ibi erant omnia) Deus bone (inquit) unde isthæc nobis tam stulta amensq; turba? vixque hoc dixerat, cùm in terram prolapsus, altero humero debilitatum se, ac cùm astantium opem imploraret, solum reperit. Quod dum palam prædicasset, & variè de eo sentiretur: aliis visum, aliis rem gestam esse contendentibus: secuta est postmodum, quæ eam dubitationem tolleret occasio. Nam Catharina Prævotia in Fræissem 4. Nonas Septem. 1589. earum una, quæ choros illos agitaverant, ob sortilegii suspicionem non multo post comprehensa, rem omnem uti supra memorata est, adhuc ejus rumoris, quem Hembachius seminaverat, ignara, & nulla interrogatione præeunte fassa fuit. Keruers Otilla in VVerdestam. 8. & 7. Id. Aug. 1590. & Eysarbz Agnes Dusæ. 3. Non. Dec. 1590. qui proximus erat sequens annus veneficii damnatæ, idem quoq; diversæ affirmarunt, locum præterea illa, ibi id evenisset suo, quo id testatiùs fieret nomine* Mayebuch *appellans.* Tertium non testium tantum dictis clarum, sed & clara luce gestum idem in hunc modum recenset: *Rediens Nicolaa Lagbernhard è molitrina Guermingensi Assenuncuriâ ante 8. Cal. Aug. ann. 1590. ac iter secundùm sepem silvestrem aperto meridiè faciens, advertit in arvo finitimo chorum in orbem saltantium tùm virorum, tùm mulierum: verum quod præter*

ter solitum aliorum hominum morem aversi, tergaque ostendentes id faciebant, attentius eos aspiciens vidit præterea, qui caprinis, bubulisque pedibus deformes unà intermixti satatorium illum orbem versarent. Tùm penè metu emortua Iesu salutare nomen (uti quibus sinistri inauspicatique aliquid imminet) inclamare cœpit, ac rogare suppliciter, ut ad suos modò salva incolumisque redire posset. Illicò evanescere omnes qui tripudiabant, præter unum Petter Gros-petter *nomine, cui ocius in aerem sublato elabi interea atque excidere visum est penicillum quali furnarii consueverunt furni sui arca, priusquam panem in eum condant, extergere. Inter hæc vehementiori quoque illa correpta vento, vix anhelitum ducere, ac spiritum trahere: tùm etiam domum reversa, triduum integrum ex valetudine decumbere. Cujus rei fama cùm ipsa ejusque propinquis spargente, jam universum pagum peragrasset.* Petter *ille, ne videretur ejus dissimulatione tantum crimen agnoscere ac fateri: primum quidem apud judicem injuriarum ferocius agere: sed tandem veritus, ne non succedente lite majus ipse sibi crearet periculum, eam consultò deseruit: quæ res multò etiam magis ejus facti suspicionē auxit, æstimantibus multis malæ mentis conscientia illum eam, quamprimum in animum adeò avidè revocaverat, injuriam mussitare. Ergò judex in ejus vitam moresque tantò diligentiùs inquirere, ac cum certis indiciis rem non esse vanam comperisset, comprehendere: tùm ad criminis non adeò invitam confessionem adducere: tandem & alios, qui cum illi ejus sceleris sociatas fuerat, coarguere, ac jam manifestos facere. Inter quos fuere Barbelia Ioannis Latomi uxor Dusæ 6. Cal. Februar. 1591. & Mayetta Laurentii super majoris item uxor Dusæ, 14. Cal. Martii 1591. quæ diversæ totidem tamen verbis, illud de sabbato à se aversis una cum intermediis cornupedibus choro, proditum à conscio* Petter *indicium verum esse agnoverunt. Accessit & earum confessioni tertius Ioan. Michael armentarius Dusæ Cal. Martii 1591. hoc etiam ad majorem ejus rei fidem addens: se interea, dum hæc fierent, tibicinis functum officio, pedum quoddam forte oblatum ori admovendo, ac micantes ei digitos, uti cum ad numerum veræ inflantur tibiæ, adducendo. Ac cum Nicolæa illa (uti dictum est) Iesum tremebunda invocasset, seque præterea crucis signo munivisset, è quercus altiore ramo cui tum insidebat præcipitem decidisse, demum turbine involutum, ac in pratum nomine* Weiler, *in quo pascentem gregem paulò antè reliquerat, deportatum fuisse. Ejus rei gravissimum firmissimumque argumentum denique hoc fuit, quod locus, ubi sic in orbem agitatæ fuerant choreæ illæ, postridiè, quemadmodum Nicolæa ante monuerat, apparuit circo impressus qualem habent hyppodromi, ubi in gyrum aguntur equi: Sed & interstinctus ungularum caprinarum bubularumque recentibus vestigiis. Quæ & perstiterunt videri, dum aratro denuo proscissum, subactumque arvum illud bruma sequente fuit. Testimonium dixere Nicel Klein, Desiderius Vernex, & Gaspar Sutor, & quotquot in rem præsentem maturè ducti, de ea post à judice sunt interrogati.)*

Nonne ſat manifeſtum probantur choreæ, conventus translatio? An hic Dormitantii noſtri cunctorum abnutivi dicent hæc ſomnia tàm varios, tam aptè, quaſi in unam catenam annulos connexuiſſe? an illius Petters penicillum etiam ſomnians eo delatum? ſomniaſſe Nicolæam; & ſomnii ſoporifera ægrimonia triduo lectulo affixam? ſomniaſſe teſtes hos omnes ſolennia, & meræ vi imaginationis agro impreſſa veſtigia tam pertinaci impreſſione? greges ab Amphryſo Apollinem: aut à Gadibus Herculem Erythræas boves eò deduxiſſe; & choreas duxiſſe docilia armenta Lotharingico in ſolo? pergent ſcrupuloſi (ſcilicet) Dubitantii veteri ne innocentes hujuſmodi, fateantur ſe commiſiſſe, quæ nunquam deliquerunt, ſed errore opinionis putant ſe deliquiſſe? Quæ hæc, & quam pertinax libido eſt, generis humani hoſtibus ſic patrocinandi? Verùm de hoc libr. 5. uberiùs.

Non minus exploratum aliud Balduin. Ronſſeus *Epiſt. Medic.* 50. quod ſuis temporibus in Hollandia acciderat, ita narrat. *Erat in pago Oeſtbrouck non procul à Trajecto mulier vidua, cui ſervus convixerat, ad obeunda, ut res poſtulabat, munia domeſtica: Is cum jam ſæpiùs, ut ſolent eſſe curioſuli ſervi, per tranſennam animadvertiſſet, heram nocte intempeſta, ſtatim ac quieti ſe tradidiſſent domeſtici, quotidiè in ſtabulum, ad certum præfixumque locum venire, atque exporrectis manibus præſepi contiguum fœnile apprehendere. Admiratus tandem ille quidnam hoc negotii eſſet, ſtatuit & ipſe inſcia hera idem ſemel experiri, atque eandem pertentare aleam. Igitur hera ex conſuetudine ad ſolita veniente, atque ſicuti videbatur digreſſa, ſubſequitur, & ipſe locum contemplatur, atque exemplo heræ fœnile complectitur: Ibi ille ex tempore in aera raptus defertur in oppidum VVyck, in abditum & ſubterraneum ſpecum, ubi cœtum maleficarum de maleficiis conferentem inter ſeſe, reperit. Hera cum ſuis inopinam famuli ſui præſentiam admirata, rogat, quo aſtu, aut qua tandem ratione momento temporis illuc appuliſſet.*

Reſpondit ille ordine, ut res tranſacta eſſet: Tùm illa indignari primum atque excandeſcere cœpit, verita ne nocturni, atque clandeſtini iſti conventus hac ratione tandem eliminarentur: cum conſortibus igitur deliberandum cenſuit, quid in ambiguo hoc negotio faciendum ſuadeant, convenit tandem inter eas, ut amicè exciperetur, ſilentium ſtipularetur, atque arcana hæc, quæ illi, præter meritum atque opinionem, videre contigiſſet, nulli communicaturum ſe, aut revelaturum ſanctè peieraret. Ille interim quidvis pollicetur, ablanditur, & ut mitiùs agant, ſimulat ſe omnibus votis hoc unum expetere, ut cum illarum gratia liceat poſt hac ſortilegarum intereſſe collegio. Interim dum conſultatur, labitur hora, & jam abeundi tempus inſtat. In dubium iterum, inſtigante hera, jam vertitur, remittenduſne domum ſit totius cœtus periculo, an bono publico, enecandus. Communi tandem omniũ conſenſu mitior placuit ſententia, quæ juramento adactum domum deferendum decerneret. Suſcipit eam provinciam hera, atque fide data in humeros receptum domum delaturam pollicetur. Accinguntur operi, atque Euro ocyus per aera feruntur.

Sed

Sed ecce, emensis jam bonam partem itineris, conspicuum sese dedit lacus arundineto obsitus. Vbi malefica illa anus occasionem nacta, verita, ne juvenis pœnitentiâ ductus, quod furialibus istis feriis, (quemadmodum simulat) initiatus esset, visa tandem eliminaret, provolans, à se disjecit adolescentem, sperans, ut suspicio est, eundem partim casus violentia enectum, partim lacus ipsius altitudine absorptum iri. Verum, ut est Deus misericors, prorsus non volens mortem peccatoris? sed ut convertatur & vivat, vesanæ illius menti metus constituit, neque passus est juvenem insontem submergi, sed aliquanto æquiore conditione permisit, ut in hunc usq; diem vita protraheretur, dum fortè fortuna in arundinetum decidens, lethalem plagam ex casu non accepit, violentia impetuque casus per arundinetum quodammodo refractis.

Interim miser ille, qui solius linguæ ministerio jam utebatur, dum illucesceret, mille distorquebatur cruciatibus, ac suspiria trahens, tantisper ingemiscebat, dum prætereuntes insolita lamentatione attoniti, facta indagine, compererunt hominem prorsus elumbem. & cui utraque excidisset coxa. Rogant unde sit, quomodo eo calamitatis devenerit? narrat ille ordine singula, defertur tandem curru Vltrajactum. Ibi nobilis vir Ioann. Culemburg. Vrb. Præt. rei novitate quodammodo perculsus, admirabundus singula perquirit, atque indagine facta fascinatricem heram comprehendi jubet, vinculisque constringi. Illa simul ac in manus præfecti venisset, nihil negare, singula fateri, &c.)

Hactenus ille, quid ad hæc queat impudens os vel Wieri, vel Godelmanni, cum suis oraculis Luthero & Melanchtone? dicentne atrabiliariam mulierculam hoc credidisse, & deceptam fuisse? quid? ipse juvenis, quomodo sic lacer & elumbis, delumbaretne illum subito bilis atra? finxit fortassis, unde igitur, & quo modo in arundinetum delatus, si non ex illo specu, & unde in specum, si non ex domo? si loco non motus, quomodo perductus ex Oostbrouck in illud arundinetum? si sponte ivit, unde tam gravis & perpetua membrorum luxatio? atrabiliarii etiam, qui illic juvenem invenere, qui Ultrajectum ad Prætorem detulêre (ô impudentem pertinaciam.) Considera potiùs (lector) in hac narratione. *Primò* novum modum sive signum, fœnilis comprehensionem, absque ulla inunctione. *Secundò* solere dæmones certa sibi loca deligere, ad cœtus suos & conventicula malefica. Nam anno quoque superiore, Joannes ille de Vaulx Stabuleti decollatus, fatebatur, ex præcipuis locis generalium congregationum, esse unum in ditione Ultrajectina, & eò se non semel Stabuleto delatum. *Tertiò* nota, non ipsas modò maleficas ferri per aera, sed & auxilio dæmonis alios humeris eò deferre posse. Denique stultissimum esse misericordiæ crudelissimarum excetrarum se committere. Quantò tutiùs fuisset huic juveni. Nomine Salvifico Jesu, vel Crucis signaculo se munire, & totum illum cœtum, venti instar dissolvere, ac diffugare? Mansisset esto solus in specu: labor duntaxat itineris longioris pedibus exantlandus fuisset. Verum possem multa hujusmodi adijcere; nam similia

narrant

narrant multa exempla *Anan. d. libro quarto, Auctor Dæmonoman. lib. 2. cap. 4. Torquemada Dialog. 3. Binsfeldius d. operis membr. 1. cond. XII. And. Libavius in strigioportio, Cunamus in Lucerna inquisitor, & his antiquior Ioann. Cæsarius lib. decimo miracul'or. c. 1. & alii.*

Ex his exemplis desumitur fortissima probatio. cum isti ex mera curiositate inuncti, de loco in locum tam remotum re ipsa delati fuerint, manifestum fit hæc non contingere nuda dumtaxat imaginatione & delirio muliercularum: imò, nonnunquam conventu subito dissoluto, repertæ mensæ & suppellex argentea, & postea à dominis agnita, & confessæ uxores se illa secum ad conventum detulisse. Deindè Sortiarii locos omnes, & cibos, & vicina omnia diligenter notant, arbores, sepes, flumina, agros, domos discernunt, si larvati non sint, convivas agnoscunt, obvios quoque, quos in via habuerint, sæpè salutant & alloquuntur; cernuntur non rarò ab aliis viris catholicis, & mente sanis ad conventum euntes, vel à conventu redeuntes: interdum etiam visæ & deprehensæ nudæ; & ex turbine seu nube decidentes, aut vulneratæ & mutilatæ membris, *de quo l. 5.* Item hac deportatione sic sæpè defatigantur, ut domum reversis per totum triduum sit decumbendum priùs quam pedibus possint consistere, quod docet Remig. *d. l. 1. cap. 24.* confitentur omnes unanimiter eadem, nec in circumstantiis minutissimis discrepant. idem confirmant alii immunes ab eorum crimine & errore. Fatentur rei in ipso rogo, ubi nihil fictio profutura, & exhausta jam sunt tormenta. De vanis autem, & delusoriis, tam perpetim nequit una & consentiens omnium esse contestatio; tantaque inter locis, & temporibus, & ætate, ac studiis disjunctissimos, adeoque multos, consensio. peculiaris enim cuique est animi actio, & alius ab alio diversum quid imaginatur: nec cerebri aut phantasiæ omnium eadem dispositio, quæ dæmoni ad hujusmodi imagines necessaria foret, nec etiam mendacii tanta posset esse conformitas. Hoc argumentum meo judicio, hominem non pervicacem, idoneum est convincere.

Confirmatur hoc argumentum eo, quod (ut benè) Cumanus *supra num. 3.* somnia & phantasiæ tales non sunt in potestate hominis: ut ei accidant, vel iis careat pro lubito. Sed strigibus seriò conversis, & nolentibus ampliùs conventui interesse, nihil ampliùs tale contingit, dumtaxat quia nolunt, quod est evidens indicium in somnis ista non contingere. Præterea qui hæc asserunt somnia esse & ludibria, certè peccant contra reverentiam Ecclesiæ matri debitam.

Nam Ecclesia Catholica non punit crimina, nisi certa & manifesta; nec habet pro hæreticis, nisi qui in hæresi manifestè sunt deprehensi *cap. consuluisti 2. quæstione 5.* striges autem jam à plurimis annis pro hæreticis habet, & jubet per inquisitores puniri, & brachio sæculari tradi, ut patet ex libris Sprengeri, Nideri, Jaquerii, Michaelis, & docet experientia. Ergo vel Ecclesia errat, vel isti Pyrrhonii errant: Ecclesiam in re ad fidem pertinente errare

qui

qui dicat, anathema maranatha sit. Narrat idem Cumanus exemplum delationis veritatem declarans; quod licet, tentent increduli: *In Mendriosio* (inquit) *oppido Comensi contigit, jam ferè annis quinquaginta elapsis, ut cum ibi quidam inquisitor nomine Magister Bartholomæus de Homate, D. Laurentius de Concoretio Potestas, & Joannes de Fossato Notarius, contra has striges procederent: una die ista potestas, quadam curiositate ductus, volens experiri, an vere & corporaliter strigæ irent ad ludum; facta conventione accessit quodam die Jovis sero cum notario suo, & quodam alio, extra oppidum ad quendam locum, sicut illi strigia prædixerat: & dum ibi prope essent illi tres, viderunt ibi plures personas congregatas coram quodam (qui erat Diabolus in forma hirci) ad modū cujusdam magni Domini sedente: & ecce subito omnes illæ personæ ibidē congregatæ jussu Diaboli, adeò illum officialem & omnes ejus socios: Deo ob eorum curiositatem permittente, baculis percusserunt, quod ex talibus percussionibus, ille officialis, & notarius, & tertius ille alius infra quindecim dies mortui sunt.* hæc ille. Non ergo suaserim pervicacibus, ut se experimento committant, nec occinam illud vulgatum: Non credis, vade & vide.

Nec est quod ingerant, dæmoni nullam esse causam, hæc non cum singulis potiùs agendi, quam talem conventuū frequentiam instituendi. Multa hinc ille commoda percipit. Primò per hanc societatem & plurium consortium vehementiùs in malitia foventur & indurantur. Secundò hoc pacto, criminis participatione, singulorum peccata aggravantur. Tertiò talibus illicibus, & variis, quæ illic fiunt, inductionibus, plures faciliùs impedicant. Quartò multitudo facit audaciores ad malum; tollit Dei, hominumque timorem, & mutua imitatione ad majora facinora inflammat, ut solent carbones juncti. Quintò voluptas nefaria major videtur, quò pluribus innotescit. Sextò difficilius convertuntur, quò pluribus testibus se dæmoni addixerunt, & actuum frequentatione quasi quodam habitu occalluerunt. ita prudenter ratiocinatur Spineus *q. de strigib. c.* 20.

Breviter ergò concludo, has translationes, de quibus quæritur; posse modis quatuor contingere. primò sola cogitatione, quod S.S. vocat transferri in spiritu: & talis illa visio Ezechielis *a*. *Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei, & elevavit me spiritus, inter terram & cœlum, & adduxit me in Jerusalē, in visione Dei,* &c. Ultimū enim verbum, modum præcedentibus ponit verbis: ne putemus hanc similem translationem illi Habacuc, de qua Daniel *b*. Aliquando suis pedibus commeant ad conventus, ut narrant Remigius & Binsfeldius. 3. à Dæmone reverâ, secundum corpus, & motum localem, transferuntur, ut docui. 4. aliquando potest contingere, ut ipsi ignorent corporaliter, an opinione duntaxat translati fuerint; quod in divino illo raptu accidit Beato Paulo. Traditum invenio, in quibusdam P. Joannis Maldonatii dictatis, *de Dæmonibus*, quod quando volunt corporaliter transferre: tùm se inungunt unguento ex infantilis corpusculi adipe; quando conventibus per

a c. 8. v. 3.

b c. 14. v. 35.

insomnium dumtaxat interesse volunt: tùm in sinistrum cubare latus: quando verò malunt vigilantes: quæcumque in conventu fiunt cernere, ut coram se geri; tùm opera dæmonis ex ore vaporem quendam crassum evomere, in quo gestorum imagines ut in speculo intueantur. Et fortassis hoc Quæsitoribus insinuare volebat famosus ille Joannes de Vaulx Stabulensis, cùm diceret: scire se discernere, num corporaliter, num verò per immaginationem conventui interesset.

Unum restat solvendum, quod quosdam scio torsisse aliquando. Etenim doctior philosophus atque Theologus quærat, qui fieri queat; ut, cùm angelus sit incorporeus, queat rem corpoream loco movere? Respondeo, nec opus esse ad hoc nova à Deo virtute attributa, (ut censuit Guilh. Paris.) nec etiam distincta virtute seu potentia motiva (ut putavit Aureolus:) nec etiam posse Angelum sola voluntate & intellectu illimitatè & infinitè, quodcunq; velit corpus, & quando velit, & quo velit, & quanta velit celeritate, loco movere (hoc enim damnasse intelligendus est articulus Parisiensis, & meritò) quia hoc est virtutis infinitæ: Sed respondeo. Angelum determinatam sibique notam, suis viribus non majorem molem, ea celeritate vel tractu, quem & agilitas Angeli & rei motæ natura permittit, eo solere movere & transferre posse: quod in assumpto corpore, secundùm substantiam (malo enim hoc tenentes sequi) sit præsens, sicque præsens, sola voluntate corpus illud impellat, & eadem voluntate, mediante illo corpore, aliud corpus contiguum moveat: vel devehat *a* ad eum ferè modum, quo ventus fortis plumam agit per aerem, & certo tandem loco illam destituit, & destituendo sistit: Et sic Angelus deferens Prophetã Habacuc, dumtaxat tangebat capillos ejus. neque tum capilli corporis sustentabant, sed virtus Angeli ipsius per voluntatis imperium toti corpori impensa. Unde si velit Angelus sic moderari activitatem, ut celeritas devectionis nõ superet robur delati; fiet ut sit sine defatigatione hominis ista transvectio: si hoc nolit, haud dubiè mirè defatigetur homo necesse est, celeri illa per aerem delatione.

a vide Josep. Ang. in 2. d. 8. q.

Hinc intelligimus non esse certam differentiam illam Remigii *b*, quod Angelorum bonorũ transvectiones quietæ & laboris expertes sint hominibus; malorum verò plenæ lassitudinis, formidinis, & molestiarum. etsi enim ut plurimum credam hoc vere contingere; fieri tamen potest, ut si dæmon velit etiam citra lassitudinem & molestiam deferat, ut patet exemplis, quæ narrat Torquemada Dialog. 3. & ille Joannes de Vaulx Stabulensis hoc de suis transvectionibus testabatur. Illud certius, has dæmonum subvectiones semper periculi plenas & formidabiles esse.

b l. 1. dæmonol. c. 27.

QUÆSTIO XVII.

An possit dæmon quantitatem corporum sic mutare, ut penetratio partium sequatur, sive unum corpus in duobus locis disjunctis, vel duo corpora in uno & eodem loco penetrativè collocare?

B*Reviter censeo ad hæc omnia negativè respondendum, quia hæc omnia repug-* *nant*

de Jo. Ang. d. 8. q.

nant principiis physicis & ordini naturæ. Nam ut de posteriore priùs agamus, nec ipsemet dæmon potest loca distantia ab invicem; non occupato medio, simul implere, ex veriore sententia & communiore, minus ergò poterit ibi corpus unum statuere; sed soli hoc Deo reservatum. Nec obstant exempla, quibus docetur multos alio loco αὐτοπροσώπως aliis apparuisse, quam ubi revera tunc erant, non dormientibus modò, sed & vigilantibus *a.* Nam si à Sanctis hominibus & miraculosè apparitiones factæ, ut de Sanct. Nicolao, D. Agatho, & Divo Benedicto legimus; tum illæ ab infinita Dei virtute profectæ sunt: sin autem ab Anglis malis procuratæ, ad speciem tantum visæ & præstigiosæ censendæ. huc refero illud quod Origen. *l. 6. cont. Celsum* tradit, Pythagoram eodem tempore in duabus urbibus conspectum: & aliud de mulierculis commessatricibus in vita D. Germani, & de Imperatoris filio per Theodorum Monachum patri exhibito apud Zonaram *b. Vide Pet. Tyræum d. l. 2. cap. 8. cum seq.* Quòd verò ex aliis refert Ananias, *lib. 4. de Natura dæmon.* non posse dæmonem duorum hominũ simul occupare corpora: sed posse tamen, cum in unius corpore sit per substantiam suam vi sua alium, vel magno distantem intervallo, de crimine aliquo tentare: hoc fateor me non intelligere. Nã nihil prohibet duos esse sibi adeò propinquos, ut simul sint quasi unus adæquatus dæmonis locus, quem substantia sua occupet: nihil inquam prohibet hos simul à dæmone possideri. Si verò alter tàm longè distet à possesso, ut spaciũ illud excedat sphæram activitatis dæmonis; non credo posse dæmonem illum possidentem, huic alteri quicquam suggerere tentationis, ut enim nec quodvis corpus quãtumvis distans loco movere, sic nec quorumvis animos, à quorum corporibus absit longissimè potest Diabolus tentare; sed eos tantum, qui sint adeò propinqui, ut in uno quasi adæquato loco dæmonis censeantur. *Nonnulla huc pertinentia petite à Guilh. Parisiensi. part. ultim. de universo, cap. 13.*

a vide Pet. Tyræum l. 2. de spirit. appar. c. 6. & 7.

b tom. 3. in vita Basil. Macedonis.

Prior conclus. pars, de mutatione quantitatis, probatur: quia sanior philosophorum pars, cum Aristotele & D. Th. partium corporaliumq; dimensionum penetrationem naturæ non permittit, ideò nequit dæmon sic mutare corporis quantitatem; ut homo instar catti, vel mustellæ per tenuem rimam in cubiculum irrepat: multò minus, ut per januas clausas ingrediatur. docuit hoc benè Jo. Beets Carmelita *in primi præcepti expos. ul. c. 4.* Quarè quod de lamia in mustelam conversa Apuleius narrat *in Milesia* nugator Madaurensis, fictitium censendum. Mentitæ quoq; fuerunt illæ Striges Lotharingicæ, quæ Nicolao Remigio *c* persuaserunt, solere dæmonem veteranis Lamiis potestatem reipsa dare; ut queant ædes penetrare, & per quasvis angustias nullo negotio viam sibi faciant, in mures, feles, locustas, atq; alia hujuscemodi pusilla animantia contracta & diminutæ: intromissasq; denuò priori formæ restitui, si velint. Mentitus etiam similia jactans Scafius apud Nideri um *in lib. 5. Fornicarii.* hæc enim deliri. sunt omnia & illusoria. Sed solummodò dæmon præcedens, latenter aperit & claudit januas, vel fenestras, corporis

c Dæmonolatr. c. 14.

earum capaces, per quas eas intromittit, quæ se putant formam hujusmodi animantium induisse: quod prudentiores Italicæ sagæ Grillando *a* fuerunt confessæ. Hanc autem ostiorum apertionem & clausuram adeò subtiliter dæmonem facere posse; ut dormientes in cubiculo non evigilent: non dubitabit, quisquis meminerit ab Angelo factũ *b*, cũ B. Petrum de carcere eduxit: ubi nihil necesse est dicere hanc januarum apertionẽ, vel custodum somnum miraculosa fuisse. Si quis objiciat D. Chrysost. hanc vim Angelis tribuere, cũ scribit Abacuc de Angelo demissum & reductũ ex lacu clauso, & sigillis integris permanentib⁹. hoc enim ait orat. *quæ est de incredulitate D. Thomæ* inter orationes Patrum seorsim Romæ editas: πῶς ἠδυνήθη κατα γαγεῦ ὁ ἄγγελος τὸν ἀμβακοὺμ εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων καὶ πάλιν ἀναγάγειν· καὶ τὰς ἐπικειμένας σφραγῖδας ἐρρωμένας καταλιπεῖν *Resp.* id factum, non Angeli, sed divina virtute. Præterea videtur D. Chrysost. priorem Danielis captivitatem, *de qua c.6.* cum posteriore confundere. *de qua agitur Daniel. cap.* 14. Modus verò quẽ striges aliquando memorant, nempe Diabolum ipsos parietes aperire, & per quendam quasi fissionem & disruptionẽ ingressum illis præbere & egressum, post iterum partes conjunctas facere coalescere; scio, iis qui penetrationem partium admittunt, visum iri probabilem: & huc referri queat quod Cordubæ famosæ illi Magdal. Cruciæ acciderat, ut, hiante subitò pariete, à transeuntibus orans puella conspiceretur. Sed ego totum hoc vel præstigiosum puto, vel dumtaxat dæmonem maxima celeritate, quot sufficiunt lapides eximere & sustinere alios, ne ruant, & postea eadem celeritate atque dexteritate, iterum eos in suum locum reponere existimo: cumque hominum aspectus hanc celeritatem tartarei latomi nequeat deprehendere; fieri ut falsum formet judicium de aperto per partium compressionem pariete. Prorsus cum vero magistro suo Calvino impius est Wierus: cùm nugatur, ita Christum Dominum, post resurrectionem clausis januis ingressum ad discipulos: ubi meritò, cum gravissimis & sanctissimis Patribus *c*, Catholici scriptores, in hac corporis solidi penetratione, patentis miraculi rationem agnoscunt. Pari modo Beza similes blasphemant de Christi Domini Nativitate illæso claustro virginali & resurrectione clauso manente sepulchro. contendunt homines isti animales, hæc aperta fuisse, dum penetraret, & postmodum iterum clausa. quasi non potuerit creatura suo creatori, ut cæteris in rebus, in hac quoque obtemperare. sed nimirum isti cuncta conantur Christi Domini Divinitati & omnipotentiæ detrahere, ut ad Turcismum Paganismumque viam struant.

Cùm ergò quantitatem sic mutare non possit dæmon, adeoque illam comprimere, ut partes se penetrent: nequit etiam efficere, ut corpus quantum & coloratum verè reddatur invisibile illis, coram quibus existit, oculis eorum sanis & non præstigiatis; quamvis fieri queat, ut per accidens aliud illud non videant: Nam si corpus illud celeriter aliò transfert, iam præsens illis non est hoc

a 2. de sortileg. q. 8.

b Act. 12.

c D. Aug. tract. 121. in Joan. Greg. homil. 16 in Evangel. D. Chrys. in oratione. εἰσῆλθε ἡ θύρα τῆς ζωῆς διὰ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων θυρῶ. (quo quid apertius.)

hoc corpus: si verò species visivas, ne in oculos adstantium commeent, per corporis alicujus interpositionem, vel per nimiam aeris agitationem impediat; vel corpus illud aliqua sibi possibili ratione transformet: (hos enim modos invenio solere ab illo usurpari (corpus illud tunc quidem actu non videbitur: revera tamen visibile permanebit. Sic fraude dæmonum Domitiani oculis se subtraxit Apollonius apud Philostratum, sic Gyges latebat fictitio illo tectus annulo apud Ciceronem, sic de Persei clypeo Græculi fabulantur.

Sic intelligendum, quod Joan. Sarisberien. scribit de quodam: *fuitque magorum peritissimus, ut quascumque res vellet, invisibiles faceret; alias verò videbatur in alias species transformare* l. 1. de nugis curialium cap. 9. item quod Nicromanticus ille Guil. Juliac. persuaserat apud Mejerum *lib.* 10. sic quod de Cleomede Astypelensi referebat Celsus arcam ingressus, & intus operculum ejus retinentem, non esse repertum in ea, sed creditum evolasse, *lege Origenem l. 3. contra Celsum.* Quod verò scribunt nonnulli eum, qui gemmam gestet Heliotropiam, invisibilem fieri: non credo. Nam ut benè ait Guilhel. Parisien *a*. deberet lapis ille posse colorem omnem tollere, vel alios planè sic inducere objecto, ut non possit agnosci. Tantam verò vim illi gemmæ inesse nondum vel testis fide digni auctoritas docuit.

a d. p. ult. c. 22.

Denique ex his decidi possunt, & detegi illæ illusiones dæmonum, quando membrorum aliquorum speciem vel immensam faciunt apparere, vel nullam, ut sublata videantur: ut sunt, quæ narrantur in Malleis malef. de iis, qui virilia sibi ablata putabant, apud Sprenger. *p.* 2. 1. *cap.* 7. & quod legitur ridiculum in tom. 2. tracta. de credul. dæmon. adhib. *folio* 429. Nec puto dæmonem posse hominis parvi ossa sic extendere, ut Giganteæ fiat magnitudinis: ideò quòd Indi Cichorani certis id se herbis posse jactabant, jure optimo Petrus Chieza fabulis annumerat, *p.* 2. *Hist Peru. c.* 42.

QUÆSTIO XVIII.

An corpora ex una in aliam speciem magi queant transformare?

NOn ago de fabulosis Metamorphosibus Ovidii, Parthenii & aliorum: nec de naturalibus imperfectorum animalium commutationibus, de quibus Aristoteles *b* & Plin. *c* Sed de magicis, quæ virtute dæmonum fiunt perfectæ speciei in aliam formam perfectæ quoque speciei transformationibus. Et licet Ovidius & Propert. hoc præter alios senserint, quorum hic;

b l. 5. Hist. ani. c. 19.
c li. 11. Natur. Hist. c. 122.

Audax cantatæ leges imponere lunæ,
Et sua nocturno fallere terga ludo.

Ille autem:

Hanc ego nocturnas vivam volitare per umbras.
Suspicor; & pluma corpus anile tegi.

Similia de Siculo Liodoro Catanenses opinabantur, ut lib. superiore ostensum. de Simone Mago narratur in Itinerario D. Petri: de quodam ex Sarisburiensi dictum c. superiore; de Badulo Rege Anglorum Annales referunt, & iidem narrant Ambrosii, Merlini incantamentis Uterium Regem in Gorloidis Cornubiæ Ducis speciem transformatum,

matum, ut Igernæ uxoris ejus amplexu potiretur, & ex tam nefario concubitu Arturum & Annam genitos: *lege Galfridum & Virunnium.* Quin etiam in novum orbem hæc opinio se penetravit. Nam Nicaraguani credebant striges posse se in cattos, simias, porcos immutare: & Quahatemallani opinabantur famosam illam maleficam Augustinam, in bovis forma grassatam: quando Beatrix de la Cuva ingenti diluvio & terræ motu interiit. *Narrat Chieza Histor. Peruv. p. 2. cap.* 205. & 210.

Et licet olim, quid cum communi Theologorum Schola, de hujusmodi Lycantropiis, & similibus sentiam, publicè professus fuerim *a*: scilicet *omnes illusorias & deceptrices esse, & cum natura pugnare, hanc hominis in belluam degenerationem, idem nunc iterum mihi censui hoc loco, ubi disputationis ordo hoc exigit, affirmandum.* Addo, contrarium asserenti anathematis imminere pœnam, *ex cap. Episc. 26. quæst. 5.* quæ sententia auctoritate D. August. fulcitur *b*, idem ratio persuadet. Neq; enim anima humana potest informare corpus belluinum, ut nec anima leonis corpus equinum, vel anima equi corpus humanum, quia quælibet forma substantialis, ut suum esse tribuat informando, requirit peculiares sibique convenientes dispositiones, & organizationem corporis propriam, & ideò anima definitur actus organici corporis. Unde fit, ut nec ferina anima humanum corpus, nec humana ferinum queat informare, ut dixi. Non poterit itaque anima hominis in ferinum corpus migrare illud informatura. Multò minùs poterit simul cum corpore anima immutari, quod videtur Horat. *in Epod.* putasse quando ait de sociis Ulyssis à Circe restitutis;

Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Ulyssei,
Volente Circe, membra: tunc mens, & sonus
Relapsus: atque notus in vultus honor.

Imò verò humanam mentem, hoc est, animæ humanæ partem præcipuam, non amiserant: immortalis est anima, nec à dæmone corrumpi potest vel vulnerari: Semper ergò illusio hic intervenit illorum, qui transfiguratos putant: sæpè illorum etiam, qui videre se putant, quod non vident. Prudenti & nolenti decipi distinguenda est ipsa transformatio ab effectibus eam concomitantibus: quod si Spondan. fecisset, non tam multa Comment. Homericis hac de re vanè & juveniliter effutivisset. Sit conclus. *Ipsa quidem transformatio delusoria est; multi tamen eam comitantes effectus sunt verissimi.* V. G. Strages hominibus vel pecoribus illatæ, per dæmonem in corpore aereo aut lupino, sive per homines lupina tectos effigie (quod postea declarabitur) vel per eam non tectos, sed humana specie grassantes & efferatos; potest enim fieri, ut ex humorum vitio & atræ bilis excessu effectus quidam lupini, & odium in greges atque homines, desideriumque eos invadendi, & lacerandi, vorandique, mentem occupent. Unde & mendici λυκάωνα seu λυκανθρωπίαν inter morbos numerant, quam *Arabes Chatrab*, Latini *melancholiam*

a Comment. in Senecæ Agamen. v. 690.

b lib. 18 de civ. Dei c. 18. & de spiritu & lit. c. 28. ipse auct. mentitur Danæus Dialo. de sortia c. 1. contrariū D. Aug. adscribens

liam vel *insaniam lupinam* nominant *a*; ex simili vitio nonnulli se canes, leones vel alias bestias putant *b*. Qui hujusmodi solo morbo laborant, hi magi non sunt, & licet ipsi se lupos putent, lupinamque sævitiam imitentur, aliis tamen, ut sunt, homines videntur: talis sibi, non cæteris videbatur pater Præstantii apud D. Augustinum *c*: & alius quidam apud Thomam Brabantinum sive Cantipratensem *d*, & agricola ille Patavinus apud Fincelium. *lib. 2. de miracul.* & alius Borossus apud Sabinum *comm. in 7. Metamorphos.* & ille Pomponatii apud Euvichium *libr. de natur. sagar.*

a vid. Pau. Ægynetã l. 3. c. 16 & Ætium l. 6. c. 10. & Codronchum. l. 3. de mor. venef. c. 7.
b Avicen. l. 3 fen. 1. 14. c. 26.
c Aug. l. 18 de civ. Dei cap. 8.
d Cantipr. ini Apum

Sed quando aliis quoque lupi, canes, vel catti vel aliæ bestiæ videntur, ut mulier apud Palladium *in vita Macarii Alex.* videbatur equa, itemNeuri: apud Herodotum & Melam, & hodiè ex vulgi opinione quotannis quidam Hibernici, apud Camdenum, *in altera parte Hiberniæ*: hoc magicum est, & à solo morbo nequit proficisci. Verùm solet Diabolus tunc diversimodè decipere. nam solet aliquando aliud corpus substituere, & illis absentibus, & alicubi in loco abdito soporatis, ipse assumpto lupi corpore, vel aere formato, & sibi circumdato ista gerit: quæ putant homines ab illo misero absente & dormiente patrata, quod stratagema à Sancto quodam viro cunctis manifestatum, narrat Guilh. Parisiensis *d. p. ultima cap. 13.* Aliquando verò hominibus ipsis ferarum exuvias hujusmodi veras aptissimè circumdat: quod fit, quando illis dat lupinam pellem in trunco quopiam cavæ arboris occulendam: ut ex quorundam confessionibus constat. Aliquando deniq; ex pacto magis aeream circumdat effigiem belluæ, & membra membris quoad patitur similitudo circumponens, caput capiti, os ori, ventrem ventri, pedem pedi, brachia brachiis accommodat. hoc solet contingere, quando ad hoc inunctionibus certis (ut Dolani illi Lycanthropi, de quibus acta judiciaria sunt edita) vel solis verbis conceptis utuntur, ut ille apud Ducem Rusiæ à canibus laceratus, & in Bulgaria quidam Bajanus, de quo Sigisbertus in Chron, & tunc, ut & præcedenti casu, relinquũt vestigia lupi terræ impressa. Hoc autem ultimò casu nihil mirum est, si postmodum verè inveniantur saucii illis membris humanis quæ in ferino corpore ictum exceperant: Nam leviter cessit circumjectus aer, & vulnus verò corpori inhæsit. Verùm quando verum corpus abfuit, tunc Diabolus in absentium corpore eam partem consauciat, quam scit in ferino corpore sauciatam fuisse. Bartolom. Spineus *q. de strigibus capit. 16.* sui temporis historia ostendit: *Hujus etiam* (inquit) *apparentis conversionis strigum in cattos, testis alius in hac eadem civitate Ferrariæ Philippus nomine, artificio cerdo, sub judiciali juramento mihi asseruit hoc anno: strigem quãdam ante tres menses ei imposuisse, ne prohiberet venire circa puerum* (*à se fortè strigatum*) *quem curandum assumpserat, si quas blandientes & alludentes videret feles. Eadem igitur die dum discessisset illa, viderunt post horam ipse & uxor sua felem magnam, & hactenus ab eis invisam, quæ ad puerum accedebat concito*

cto gradu. Quam cùm ex timore parentes sæpiùs abegissent, postremò contra venientis vexationem ad impatientiam exarserunt: clausoque ostio vir ille gravissimè cattum hinc illc fugientem diutiùs hasta percussit, & demum ex alta fenestra se jactare compulit, ut toto collisa videretur corpore cattus. Ex tunc autem strix illa vetula toto confracta corpore per plurimos dies lecto decubuit: quo factum est, ut levis, quam prius habebant, suspicio, quod strix esset, & puerum suum, qui hac infirmitate strigiatus gravissimè laborabat, ipsa strigiasset, in vehementem transit, imò & violentam. Etenim percussiones & plagæ, quæ in catto infixæ sunt, in illa vetula sunt inventæ quoad morborum correspondentiam.)

Vix quinquennium effluxit, cùm in pago quodam occiduæ Flandriæ, ubi fascinaria pestis mirè gliscit, haud procul à Dixmuda, pene ad Iperlee & Isaræ confluentem situ, contigit; quod ab homine religioso, fide digno, qui tum illic in vicinia, auditione accepi: Rusticus quidam una cum filio adolescente in simposio potitans, nimis observabat coquam mensuras cerevisiæ, quam propinabat (ut solent) bifurca notantem creta. dissimulat nihilominùs interea; dum compotatio solvitur: tum hospitam vocat, ut calculum expensi subducat. petit ista, quantum creta notarat: negat ille, & multis ultrò citroque jactis, pecuniam in mensam projicit, quam sciebat sufficere; & discedit. Stomachabunda hæc, tu verò (ait) non hinc hodie poteris domum, vel non ego, quæ sum; abit contemnens muliercula minas.

Ubi pervenit ad fluviolum, in quo scapham reliquerat, nequit una cum filio admodum valido summa ope eam à ripa contis depellere, diceres clavis affixam uvido in solo. Fors duo tresve milites illac iter habebant; compellat, & Contubernales (clamat) boni, venite suppetias. ut hunc lintrem de ripa deducamus: merces operæ futura, largum à me bibale. Parent & ingressi quantum possunt protrudunt. diu frustra fuêre: Anhelus unus & sudans; quin sarcinas & onera hæc efferimus, fortè vacuam commodius deducemus. Fit; & ecce mercibus oppositis, vident in sentina ingentem luridum buffonem, scintillantibus oculis eos intuentem. Non tulit unus militum, sed gladii cuspide perforatum ad guttur tumidatum in aquam ejecit. ille quasi exanimis in tergum provolvitur ventre resupinato: vulnera natitanti imponunt cæteri alia & repente navis solvitur. Lætus rusticus auxiliatores ad idem, unde recesserat, hospitium reducit: potum petit: præbet ancilla. Quærit ille, ubi hospita? audit pessimè habere, & animam in lecto agere. Quid, inquam, inepta, ebrium me putas? vix media pars horæ elapsa, cùm ego illam isthinc sanam & malam, qualis tu, reliqui? Eo, & visam quid hoc, rei? intrat in thalamum, invenit collum & ventrem vulneribus confossam, laceramque expirasse. Unde hæc exclamat, vulnera? Nescire se profitetur ancilla, nec domo illam, quod sciat, pedem extulisse. Itur ad magistratum: vulnera cæsim punctimque illata inveniuntur iisdem in locis, quibus buffonem, qui nusquam comparebat, milites

militer distinxerant. Nec dissimile aliud, quod de municipe Mechliniensi narrabitur *libro 5. section. 3. vers. ad torturam sufficient, de indicio 8. ad nominationem accedente.*

Annus decimus agitur, cum Bebburgi (oppidulum est Ubiorum) suppplicio affectus fuit quidam Stumfius Petrus, eo quod cum dæmone succuba plus quatuor lustris consuesset, ab hac donatus fuit lata quadam zona, qua cùm cingebatur, & sibi & aliis in lupum verti videbatur. Hoc schemate ter quinque pueros jugularat, eorumque comederat cerebellum; duas nurus suas devorare conatus fuerat: propriam filiam, & commatrem suam, uxorem habuerat. loco constant hæc omnia actis Judiciariis, & iconibus in æs incisis, palamque venalibus. Qui plura volet de his transformationibus exemplis illustrata (quæ tamen ex iis, quæ tam breviter dixi, decidi poterunt omnia) legat Spondanum *in homeri Odyss. l.* 10. Binsfeldium de Confession. malefic. *concl.* 3. Remig. *l.* 2. *de dæmonolat. c.* 15. Jo. Ananiam *l.* 4. *de nat. dæmon. fol.* 180. Codronchum *d. cap.* 7. & Petr. Thyreum. qui cæteris plura & aptiore ordine in Theses digessit *lib.* 2. *de appar. spirituum à capit.* 15. *usque ad c.* 24. & qui ex eo Dialogum suum congessit Fr. Claudius prior *l. De Lycanthropia.*

Qui volunt veram introducere Metamorphosim (ut Spondanus, Bodinus, Peucerus, Phli. Camerar. & pauci alii) unicum adferunt argumentum ex sacris Litteris, dignum solutione; de Nabuchodonosor in bovem, & Lothi uxore in salis statuam mutata [a]. Sed cùm utrumque Divina sit factum virtute, non possunt hæc pro dæmoniacis conversionibus momentum habere. De Nabuchodonosore quoque plerique Patres negant formam bovis sive bovini corporis effigiem induisse; sed dumtaxant volunt, sic mente abalienatum fuisse, ut se bovem crederet [b]. Prætermissa longiore disputatione, mihi videtur contextui S. S. & sententiæ D. Gregorii *lib.* 5. *Moral. c.* 8. & rationi magis consentanea explicatio volentium [c] affectionem Regii corporis in bestiæ temperamentum commutatam, figuram etiam humanam aliqua ex parte in ferinam degenerasse, sensusque internos similes accepisse, brutorum internis sensibus: unde factum, ut & pecudum more quadrupes incederet, & fœno vesceretur, & homines fugeret, & sub dio degeret. Divina verò virtus fecit, ut sub tali temperamento & habitudine corporis, humana & rationalis anima perseveraret.

Ultimò posset objici, quod Herodotus scripsit, Platanum aliquando in oleam vertisse, & alii, apud Carnos cadavera humana per dæmonem in salis statuas fuisse mutata. *Resp.* Si locuti de proxima & immediata mutatione, illusorium id fuit & præstigiosum: si verò locuti de conversione mediata, sive per varias commutationes corruptionis & generationis materiæ secundæ, nihil prohibet ambo ista naturaliter contingere posse, introductis in materiam aptis ad has ultimas formas dispositionibus. Quod autem legimus apud Metaphrastem à S. Spiridione, serpentem in aurum mutatum, ut eo avarus ille

[a] Dan. 4. v. 30. & v. 33. Gen. 19.

[b] fusè hoc differunt Mich. Medina l. 2. de recta in Deum fide c. 7. & Ben. Pererius l. 5. in Dan. c. Sic Mol. A. p. q. 111.

[c] N. lib. de Prodi. an. 1349.

ille & immisericors dives deciperetur: & postea rursus ex auro Serpentem factum, vera hæc mutatio fuit, quia miraculosa & à Deo, qui potest. Neque hæc mutatio fortassis dæmoni, successivè tamen foret impossibilis, quia serpens insectum est, & proxima auri ac serpentis materia eadem nempe terra.

QUÆSTIO XIX.

An magi queant facere bestias loqui, & an intelligant voces bestiarum?

De hac q. disseruit post D. Tho. de potentia q. 6. art. 5. & vict. relict. de magia, n. 9. Alf. Mendoza in Quodl. Scholast. quæst. 5. sed loquendum nobis distinctius & pressiùs. Divina aliquando virtute fieri, ut quibus loquendi vis naturalis inest nulla, attamen loquantur, non est dubitandum; sacra Scriptura id attestante de asina Balaam, *Num.* 22. quod quo pacto Deus efficiat, ipse novit, qui enim locutionis omnis est fabricator, ille ut, quæ nota sunt organa, sermonis articulati formavit, potest & alia quæ lubebit instrumenta ad hoc deligere. Attamen ut plurimum existimo uti opera Angelorum, qui per res illas inanimas, vel per bruta loquantur; hoc tamen discrimine: per illa, quibus apta sunt organa & viventia ad hoc instrumenta, ut per picas, corvos, psittacos & hujusmodi, in ipsismet corporibus loquela formata: & tunc hæc locutio est vitalis actio ipsius animalis, non tamen est intellectualis ejus actio, sed est actio intellectualis respectu Angeli: per illa verò, quæ viventia quidem sunt, sed organa non habent apta ad loquendum, ut sunt asini, bovesque, putarim id facere eò quod ipsemet Angelus in eis, vel potiùs juxta ea, sermone in aere formato loquitur: denique dicendum de insensibilibus, ut igne, aere, aqua, terra, cadaveribus mortuis, capitibus resectis, statuis, & arboribus: & tunc quando vox tantum formatur juxta corpora illa, locutio nullo modo tribuenda est alteri, quàm Angelo, ut formanti & edenti: aeri, ut medio ac instrumento: nulli, ut vitalis actio: si formetur intra corpus illud sensile ineptum, vel etiam intra insensile, illi tribui potest ut organo. His positis facilè erit ferre judicium de sequentibus miraculosis locutionibus sacræ Historiæ: ut de asina Balaam, de qua consulendus ibi Cajetanus in Comment. de Angelo in rubo alloquente Moysem & Esdram *a* de Spiridionis filia Irene mortua depositi locum indicante *b*: & quodam interfecto, Macarii jussu homicidam indicante *c*: & de colloquio calvariæ, & alterius Macarii, de variis sedibus damnatorũ *d*, & de venerabilibus Africæ Confessoribus, qui persecutione Vandalica radicitus abscissis linguis adhuc clarè loquebantur: quod etiam Justiniani Imp. auctoritate fuit confirmatum, ut ejus temporis historiis testatissimum *e*; & de Anglo Sacerdote simile refert Polydorus *lib.* 13. *Histor Angl.* in his continuum miraculum fuit supplente Deo vicem partium defectarum in genere causæ efficientis. Unum addam ex Antonio Bonfinio *f*: *Anno circiter 3. post cladem ad Nicopolim Sigismundo Imp. à Turcis acceptam: cùm multi in eum campum descenderent, emissam inter ossa subin-*

a Exod. 3 v. 24. Esdr. 14. in princ.
b Ruffin. l. 1. hist. Eccl. c. 5. Socrates l. 1. c. 12.
c Euglos. l. 1. Exem. c. 6.
d Harulus l. 6. c. 14. g. l. 1 C. de offic præfid. Afric.
e Procop. l de bello Vandali, Ænea Gazeus de immortal. anim.
f l. 3 hist. Hungar. Decad 3. quod ille accepit a Joan. de Turotio Scriptore rerum. Hungaricarum fatis antiquo & bono.

inde vocem audierunt: Jesu Christi *Salvatoris & Mariæ Virg. nomina intonantem: loquaxque inter cadavera caput inventum, quod ubi homines sibi adesse novit:* Quid tam, inquit, *stupidi hic statis viri? Christianus ego sum, inexpiatus, inconfessus in hoc bello occubui.* Maria *mater me æterni supplicii reum esse non patitur. hæc me adhuc linguæ compotem servavit, ut delicta fateri, & animum sacris Apostolicis lustrare queam: proinde Sacerdotē, qui confessionem exaudiat, & me expiatum reddat, accersite quæso. Rogatus cur tantum à Virgine beneficium promeruisset, respondit: sibi peculiarem in eam fuisse in vita devotionem, & septena ejus festa quotannis reverendissimè celebrasse, religiosisque jejuniis pane dumtaxat & aqua decorasse. Quare accersito è pago proximo Sacerdote, confessionem ritè transegit: & impetrata erratorum omnium remissione, acceptaque novissima lustratione, repentè conticuit, perpetuoque quievit.*) Hæc ille, legant, resipiscant Novatores ad tam illustre miraculum: quod & Deiparæ devotionem, & jejunia; & festorum cultum, & confessionis Sacramentum commendat. Non absimilem narrationem invenies apud Thom. de Cantiprato *lib. 2. boni universal. cap. 29. part. 18.*

Simia Dei diabolus, conatus multa similia, sed pseudo-miracula, interdum Deo permittente, ad Divinam vindictam atque justitiam manifestandam: ut cùm homicidam caput præscissum indicavit Cercydam, teste Aristotele *a* & Orphei caput prædixit Cyro Persarum Regi, eum quoque à muliere necandum *b*. Aliquando ipse oracula nescio quæ confingit, ut quæ narrat Phlegon Trallianus *c* ex Herone, in hanc sententiam; *Polycritus post Locridem uxorem ductam, & postquam tres noctes cùm ea dormivisset, tertio die vita functus eam reliquit gravidam: quæ monstrum ex duplici sexu peperit, quod cùm in mediam concionem populi ductum fuisset ad consultandum: quid id præsagiret, quidve de eo faciendum esset: comparuit in medio populi spectrum, Polycritus, & futuram Ætolis & Locrensibus prædixit cladem, & impotente ad resistendum populo filium suum monstrosum dempto capite devoravit, & evanuit, mox & caput eandem cladem elocutum est.*) Addit idem Trallianus ex Antisthene Philosopho Peripatetico. *Quo tempore Acilius Glabrio Consul vicit Antiochum Regem Asiæ, deterritos Romanos oraculis ne amplius invaderent Asiam & Publii Ducis Romanorum caput relictum à lupo qui corpus devoraverat, ut ipse prædixerat furore Divino, ut putatur, percitus: cecinisse longo sermone adventuram cladem Romanis.*

a l. 3. de partibus anim. cap. 10.
b Philost. in imagin.
c l. de mirabilib.

Præstigiosæ planæ fuêre locutiones quædam apud Gentiles, & arte dæmonis simulatæ, ad lucrum Sacerdotum Gentilium, qui non raro magi & Pythonici; ut *d* geminæ columbæ, Dodones loquaces, item quercus Dodonææ *e*, Argus carina *f*, equus Achillis *g* & ulmus Gymnosophistarum, quæ Apollonium salutavit *h*, & Causus flumen, quod dixit, Salve Pythagora *i* (quem fuisse possessorem librorum Zoroastris magi docet Clemens Stromatheus) & carnis Simonio Magi apud Clementem in Itinerario & Glycam in Annalibus, qui & alios & D. Petrum

d Sophoc. in Trachi.
e Lucian. in Micyl.
f Apol. 4. Argonau.
g Homerus Illiad. 19.
h Philost. in Apol.
i Porphyr. in vita Pythago.

Petrum fuit allocutus: idem sagæ cuidam Franciscæ Senensi adscribit Grillandus sæpè nobis laudatus, *q.7.* Theotecnus magus Antiochiæ, sub Maximino, simulachrum Jovis vi magica fecit oracula fundere; quibus cives in odium Christianorum excitabat, & Imperatoriam persecutionem acuebat *a*. Lege D. Cyrill. Alex. *lib.3. contra Julian.* pleraque superiùs dicta recensentem. Adde ex Valerio Maximo lib.1. simulachrum Fortunæ Romæ in via Latina locutum.

a Euse. l. 9 hist. Eccl.

Cæterum ut sciant animalia, vel intelligant, quæ loquuntur, hoc nullus Angelus eis potest tribuere: posset tamen, etiam dæmon efficere, ut animalia suis temporibus & locis aptissimè quædam dicerent, accommodata personis, & rebus, de quibus ageretur, sed tamen licet dæmon illa ex instituto faceret, animalia tamen dumtaxat facerent casu & fortuitò; quibus ignaris & idiotis speciem quandam solertiæ, & intellectionis præberent; sicut etiam magi faciunt interdum, ut animalia miras quasdam gesticulationes, & motiones edant; quæ sine usu rationis, & prudentia judicant imperiti fieri non potuisse. talia sunt, quæ de serpente Epidaurio Valerius, de leone Apollonii Philostratus, de asino Cayri narrat Bellonus *b*. Longè faciliùs potest magus per dæmonem efficere, vitiatis organis corporeis: ut homo latrare, ululare, crocitare, rudere audiatur, conans loqui: vidimus enim artificio id nonnullos feliciter consequi: & legimus *c ann.* 1546. *Margaritam Eslingensem, ex ventris doloribus ita intumuisse, ut ventris moles totam faciem obtegeret, ac in circumferentia decem palmos excedere videretur. Audiebantur à circumstantibus lectum, gallorũ cantus, gallinarum coccyzationes, anserum strepitus, latratus canum, balatus ovium, porcorum grunnitus, boum mugitus, hinnitus equorum. Eduxit mira magnitudinis vermes atque serpentes ex latere circiter 150. quo miraculo fidem faceret, cùm tamen nil nisi præstigia dæmonum, à matre puellæ lucri causa conficta forent.*) In prægnantium uteris aliquando clamores infantium exaudiri: sed id fieri naturaliter, multis exemplis productis, & addita Physica ratione probavit accuratè integro opere Andr. Libavius *to.2. singular.* Sed ea ratio in hac Margareta locum non habet ullum.

b Val. Ma. l.1 c.8. Philost. l.5 Bellon. in Observat.

c N. l.3. de Prodi.

Sed an voces bestiarum magi intelligant? Porphyr *d*. scribit sua ætate de Apollonio Tyanæo dici solitum, illum cùm audisset hirundinem cum multis vociferantem, sodalibus suis quos secum habebat exposuisse, indicare eam cæteris, asellum onustum frumento ante urbem cecidisse, frumentumque humi fusum esse, verisimilius est, quod Eunapius (ut & Philostratus) hoc passeri tribuit: hirundo enim frumento non vescitur. Volebat autem Apollonius hoc facto fingere se garritus avium intelligere, quod Veteres de Tiresia & Melampo fuerant fabulati. Sed hæc sunt incredibilia, cùm enim bestiæ ratione careant, nequeunt discursu uti: qui ad sermonem ex instituto proferendum, qui sit rerum vel gestorum significativus, est necessarius, fateor affectus corporis, & appetitum posse vocibus suis indicare, & horum notitiam

d lib.3. περὶ ἀποχῆς, &c.

posse

posse diuturna observatione ab hominibus deprehendi: & posset dæmon, qui hæc habet perspectissima, magos ea docere, quod an velit facere, aut unquam fecerit, nescio: non est incredibile fecisse.

An autem se invicem intelligant bestiæ, ejusdem saltem speciei, quæritur? quoad effectus illos corporis & motiones appetitus belluini, affirmativam docet quotidiana experientia: quoad cætera quoque censuit, & probare conatus Porphyrius, aves scientiam habere vocis cantusque sui generis avium, ac quod ipsis accommodatum sit id posse aliis ostendere. idem Plato censuit, & Opianus agens de elephantis. quod arbitrantur, quia si elephas in cænum ceciderit, & clamaverit, socius id cernens abit, & redit adducens gregem elephantorum, ut opera communi servent immersum. exemplo etiam scorpii Lybici, qui cum solus hominem ferire non voluit, revertitur cum pluribus aliis, & simul hominem aggreditur annexis sibi annulatim sociis. exemplo denique piscis, qui confractum laqueum evasit, & aliis periculum indicat, undè sit, ut eo die generis hujus nulli pisces compareant. Vide Pet. Gregor. *lib.* 15. *de repub. cap.* 5. hæc ipsa memorantem, prudenterque monentem, intelligentiam veram, & discursum animantibus deesse. Addo nec eũ à dæmone illis tribui posse, quia rationalem eis animam nequit largiri, cujus creatio soli Deo reservatur: & requirit illa corporis organa sibi accommoda de quo seq. quæst.

QUÆSTIO XX.

An intelligentiam discursivam possit dæmon brutis largiri?

INde hæc quæstio dependet; *an bruta aliqua ratione sint prædita.* nam si sunt, facilè præstabit dæmon, ut sublatis impedimentis, discurrant, & scienter intelligant: si non sunt, id præstare non posse, certum est.

Fuêre igitur non pauci, qui rationem tribuant animantium plerisque. Empedocles dixit, omnia animantia & plantas mentem & providentiam habere. ut eum citat Sex. Empyricus *a*, & Parmenides ac Democritus. teste Stobæo *in Eclog. physic. b* videtur enim velle Lactant. *lib.* 3. *Instit. cap.* 10. apertiùs: Porphyr. *lib.* 3. *de sacrific.* & Plutarch. *libro quod bruta utantur ratione*, & lib. *utra animantia plus rationis habeant, aquatilia an terrestria?* & Galen *lib exhortatorio ad bonas artes addiscendas* scribit omnibus animalibus inesse ἐνδιάθετου λόγου, quod Erasmus vertit rationem affectuum capacem, non benè. Lacuna Segobiensis meliùs rationem intus delitescentem sive internam: ut Galenus rationem quidem tribuat brutis, quæ & in hominibus inest: sed hoc tantum discrimine, quod homines illam sermone queant explicare: bruta verò habeant quidem rationem, sed conceptus animi nequeant verbis exprimere. fuit hæc etiam Quintiliani sententia *libr. Institut. Orator.* & ex recentioribus id voluere Anton. Cittadinus *in lib.* 1. *Posterior. Arist cap.* 3. Laur. Valla, *Dialect. suæ* 9. imò & Card. Hosius *b*. nos nec ratione nec oratione, nec prudentia à bru-

a lib. contra Mathematic. fol. 226.
b l. 1. *f.* 93.
c Præfat. Confess. Petricoviensis.

brutis distingui voluit, sed religione & Dei cultu, atque contemplatione. Quæ verba putarem piè explicanda ut more Scripturæ sacræ locutus sit: id negans, quod minus judicabat, non quod omninò non esse judicabat, hoc sensu, ut censuerit, magis religione differre hominem à brutis, quàm aliis illis oratione, prudentia, ratione. Sit ergò Concl. *Brutis rationem, discursum prudentiam, providentiam (proprie dictam) vel sapientiam tribuere, rectæ philosophiæ, & fidei repugnat: est tamen in brutis quiddam solertiæ quod rationem & prudentiam, discursumque imitetur.*) Hæc est sententia Alberti Magni *in* 3. *de anima*. & Philoponi, *ad tex*. 157. ubi non obscurè hoc Aristoteles, & est D. Thom. 1. 2. *quæst*. 13. *articul*. 3. Gregor. 1. *dist*. 3. *quæst*. 1. idem Aristoteles *lib. septimo de histor. animal. capite primo*. tribuit illis vestigia animi humani & prudentiæ imaginem: unde sumpsit Arnob. *libro secundo contr. gent*. cũ scribit in brutis conspi ci multa rationis & sapientiæ simulachra. idem Hippocrati placuisse docet Galen. *libr. primo de util. part. capite tertio*. idem docuere Averr. *in* 7. *Physic*. Hieron. Magius *l*. 2. *de exust. mundi capite quinto*. Gabr. Zerbus *in* 1. *Metaphysic. qu*. 7. (quem operæ pretium sit legere) & Card. Toletus *in* 3. *de anima*. *quæstione septima*. Solerter multa fieri à bestiis: & ea doceri quæ discursu quodam videantur egere, docent, quæ narrant plerique: de elephantis, ex pluribus collegit Lipsius *Cent*. 1. *epist*. 50. de cæteris Ælianus, ut de Leonibus, *libro quinto & septimo, de natur. animal*. de tauris *lib*. 7. de cynocephalis *lib*. 6. de aliis similis *lib*. 5. de cervis. *lib*. 11. ubi tamen illud καλούντων συνίει, non interpretandum, *loquentes intellexit*, sed *vocantes intellexit*, scilicet audito Græco nomine, quod ille educator mansuetarius indiderat, ut de piscibus idem auctor dixit, χαχ8 [illegible] *lib. 8. cap*. 4. de canibus mirifica Protonotarius Ludovicus Peres de Portillo, libr. singulari, de Cane à fol. 16. de equis idem libr. singulari de equo, à fol. 83. qui superioribus annis utrumque librum sapientis. Philippo secundo Hispan. Regi dedicavit. De aliis multis animalibus exempla congerit Joach. Camerarius Decuriæ decimæ Problemate VIII. Probatur id breviter, si ratione ducuntur: sanè rationalia dicenda forent, si ratione ducerentur: ex electione operarentur, si electionem adhiberent: non semper omnia ejusdem speciei animalia ubique eodem modo, ut faciunt, operarentur. si discursu prædita forent: nossent universalia quædam axiomata, sine quibus nemo potest nec affirmativè, nec negativè discurrere. constat autẽ à brutis nesciri axiomata universalia. si ratione & discursu prædita sunt: ergò & scientia, & prudentia, & sapientia: norunt ergò ipsas rerum causas. norunt meliora à minus bonis discernere, si ratione prædita, ergò & libero arbitrio, in rebus de quibus discurrunt, & ratiocinantur. ergò peccare possunt & mereri. ergo & virtutes voluntatis illis non denegandæ, justitia, temperantia, fortitudo, liberalitas, obedientia. quis hoc philosophus somniet? non alius certè quàm, qui belluis cœlum pandit, Mahometus.

Dicendum itaque, ut hæc absurda vite-

vitemus, bruta nonnunquam à scriptoribus egregiis dici ratione prædita, non quòd veram habeant rationem, sed quia multa tam solerter faciunt, quam homines solent, qui ratione præditi. dici etiam prudentiam habere, quia perindè operantur, ac si prudentiam ducem in operando sequerentur. prudentia enim habitus est faciens nos promptos, ut eligamus media fini alicui accommodata; finem verò cum mediis ad eum tendentibus non assequuntur bruta, sed fortuitò in eum feruntur, difficilè hoc est intellectu, verùm ab Hieronymo Fracastorio fuit luculenter explicatum *a*, in hanc sententiam: Quosdam actiones animalium omnes ad instinctus naturales referre: sed nos explicare debuisse, an hi instinctus cum cognitione conjuncti sint, an non? alios dicere dirigi ab intellectu, qui fines noscit, & errare non potest, sed difficultatem hos non tollere. Si enim sic bruta volunt à Deo dirigi, ut Deus immediatè illa operetur, quæ bruta faciunt, apertè errant. Si verò velint Deum hæc facere mediatè per animalia, tunc recurrere quæstionem, utrùm animalia hoc simplici naturæ instinctu, an verò mediante cognitione faciant? Ideò ipse sumpta caloris nativi similitudine, respondet ingeniosè & eruditè: Deum, quando hanc universitatem creavit, eadem virtute, & potentia, qua fecit omnia, facultatem etiam singulis naturis propriam dedisse, qua pervenire possent ad fines rerum universitati debitos & congruentes. Indè contingere, ut multa à particularibus fiant, alium finem intendentibus per se, & alium tamen finem intendente natura, & ordine universi. Nam quod calor ille genitivus tam mirabilia operetur, calefaciat, attrahat, propulset, figuras dèt membris, vias, conceptacula, situs, ordines, juncturas, ac demum animam conflet, perindè ac si singulorum fines cognosceret: arbores etiam ac plantæ, folia, gemmas, flores, fructus, semina mira solertia, ut videtur, faciant, custodiant, muniant: certum est hæc à non cognoscentibus fieri. Sed dicendũ hæc fieri ab illis partim per accidens, partim per se, per accidens quidẽ, quatenùs est particularis quædam una natura: per se verò, quatenus est pars universalis naturæ, quam ordinavit Deus ad finem illum, quem ipse cognoscit. Sic (ait) & bruta quædam facere, non cognoscendo fines, & quasi per accidẽs, quatenus sunt naturæ particulares: quatenus verò partes sunt universalis naturæ à Deo ordinatæ, per se facere & intendere fines, non sibi sed Deo cognitos. Ut ecce, maturis ovis, avis illa vult deponere excitata pondere & molestia ovorum, hic finis avi est notus: alius est finis ratione universi, nempe conservatio speciei, qui est avi incognitus, sed Deo cognitus, & quasi consequens alterius: deponit itaque avis ovum, per se propter stimulum; per accidens respectu prolis: respectu sui, quatenus est hæc avis, sed respectu universi, quatenus est pars ejus, excludit prolem per se. Sic etiam innascitur avi appetitus deponendi ova loco tuto, per accidens ratione prolis conservandæ, sed per se, quia ovum amat, ut partem sui; hinc & aliæ subnotiones fiunt animantibus, secundùm species quas recipiunt, rerum sibi

a li. de intellectione, ad. 19.

ſibi ad hoc neceſſariatum. Undè (inquit Fracaſtor.) magna ſapientia & providentia Dei Optimi Maximi videri poteſt, qui univerſum totum ordinaturus modum naturis omnibus dedit, quæ neſcientes fines, omnia tamen faciunt, per quæ fines conſequuntur, quos ipſe ſolus cognoſcit, ad quem modum deinceps alia fiunt, quæ tam mirabilia nobis videntur. Et quibus appareat eam, quæ in brutis apparet, prudentiam non eſſe, ſed duntaxat inſtinctum quendam naturæ, & ordinis univerſi à Deo præſtituti. Cui hæc non ſufficient, legat And. Libavii *diſputat. de contemplatione intellectus beſtiarum, p. 2. ſingular.* quam his editis primum ſum nactus.

QUÆSTIO XXI.

An poſſint dæmones facere, ut homo non ſentiat, vel ut longiſſimo tempore dormiat, aut inediam perferat?

QUod primum, non quærimus utrum dæmon poſſit efficere, ne corpus habeat potentiam ſentiendi, ſed utrum poſſit facere, ne actu ſentiat, quod natura ſenſile eſt, verbi gratia, ne crucietur quæſtioni ſubditum. Jamblicus *libr. de myſter. Ægypt. paulo ante mea.* teſtatur multos prophetarum admoto igne non uri, vel ſi urantur, uſtionem non ſentire, ut nec alia tormenta ulla, loquens de vatibus Gentilium, addenſque id fieri Deo intus adflante qui repellat ignem, illaque cætera hebetet. Quis iſte Deus Jamblici Magi, niſi cacodæmon quiſpiam Eurycles, qui iſti prophetæ, niſi malefici? Cenſuere Gentiles magico carmine aciem gladii ſic retundi, ut nec levi vulnere cutem queat perſtringere? Nec deſunt, qui notent, ad tollendam hanc ſuperſtitionem, ſæpè Deum miraculo flammæ, aquæ, ferarum, & ſimilium ſuppliciorum atrociſſimorum vim ſuſpendiſſe, eaque omnia martyribus innoxia reddidiſſe: cùm verò ſecuri vel gladio fuiſſent addicti, ferri vim à Deo non coercitam, ut nationes intelligerent miraculo iſta, non magiæ adſcribenda. Sitne hoc verum, necne, equidem valdè addubito. Non propter locum B. Pauli, quo quidam nituntur, *is eſt ad Hebr. 11. v. 34. obturaverunt ora leonum, exſtinxerunt impetum ignis - fugaverunt aciem gladii*, ubi ſicut de igne & leonibus, ſic de acie gladii id miraculo adſcribitur. Hoc inquam me non movet: nam vera lectio eſt *effugerunt*, ut patet ex Græco contextu & Syriaca verſione: & loquitur Apoſtolus de ſanctis veteris Teſtamenti, quorum nullum legimus miraculo ereptum, quod acies gladii ſit retuſa, ſed quod miraculosè hoſtium gladios effugerint, quidam pacis tempore, ut Helias: alii verò in prælio, ut Samſon, Caleb, Joſue, David, Machabæi, &c. ſed movent me alia. Nam & memini de muliere ſepties icta gladio, ſed fruſtra; & Gentiles etiam illa cætera, licet falsò, tamen ad incantationem referebant. Legi duas alias hujus rei cauſas meliores, priorem, quia ſectio gladii impedita, potuiſſet dolo carnificis adſcribi: poſteriorem, quia gladius, eſt præcipuum & maximè legitimum ordinariumque juſtitiæ ultricis inſtrumentum [a]. Hodie quidam impii milites ſe fore invulnerabiles putant, ſi arma certo ritu incantent, vel ſacrilego auſu crucifixi imagi-

[a] Vide Joſe Anglez. in 2 q. de dæmon. art. 4. diffic. 5. dub. 1

a Sprenger in mal. p. 2. q. 1. c. 26.

imaginem compungant, *a* vel comminuant aut confringant, ita Condronchus *libro 3. de morb. venefic. cap.* 12. vel si ferant interulam lineam horrendis inscriptam imaginibus, quam vocant *inferni camisiam*: vel si periapta quædam ferant variis characteribus magicis insignita, aut orationes; quas blasphemè admodum & mendaciter tribuunt D. Leoni, vel Carolo Magno, insignitas *magnis* (sic magi loquuntur) *Dei nominibus*. Novi studiosum juris, nomine Quirinum, V. I. Baccalaureum: qui cum tali membranula fretus audacter se jurgiis & pugnis immicuisset, sæpè ictus nunquam saucius: tandē Romæ anno 1572. vel 1573. in symposio minimo vulnere fuit interemptus. Huc referendum quod de Scafio, sic scribit auctor Fornicarii. *In territorio Bernensium primus auctor maleficorum fuit quidam Scafius dictus: qui publicè de hoc gloriari audebat: quod, quandocunque vellet, ipse se omnium suorum in æmulorum oculis, velut murem facere valeret, & dilabi à manibus inimicorum suorum lethalium: & ita capitalium suorum inimicorum manibus sæpè, ut dicitur, evasit : sed cum terminum suæ malitiæ Divina justitia facere voluit, tandem per hostes suos in stuffa quadam prope fenestram quandam sedere explorabatur cautè: quo in loco, cum nullum de sibi insidiantibus suspectum haberet, per fenestram gladiis & hastis inopinatè transfixus est , & ob sua facinora ibi mortuus miserabiliter.*) Hæc Niderius. Sic suos dæmon deludit. Tormentorum sævitiā quotidiè malefici in equuleo eludunt, omnem enim cruciatum, vel risu, vel somno, vel silentio superant. Quo in genere stupenda est narratio Charondæ, quandam fœminā quinquagenariam sibi notam, sic elusisse infusionem laridi liquati toto corpore factam, & omnium membrorum diram distractionem: ex equuleo tamen sublatam omni sensu doloris vacuam, integram, & illæsam: nisi quod pellex pedis avulsus in quæstione, redditus non sit: cujus tamen illi jactura noxæ ulli vel impedimento non fuerit; quam omnia tormenta eludentem, & pertinaciter omnia negantem, elisa in carcere gula, Satan necavit, qui eam maleficii per energumenam accusarat. *libro de Antichristo revelato nota.* 1.

Narravit mihi P. Bernardus Oliverius, tum Societatis nostræ per Belgium Provincialis, prope Samarobrinam Anno 1599. captam puellam strigatricem, quæ nec pedum ustulationem sævissimam, nec flagra validissima sentiebat; donec Sacerdotis cujusdam monitu illi Agni benedicti ceream imaginem in collum injecere: tùm enim vi sacri amuleti dæmonis præstigiosa ludibria depulsa, & illa vim doloris cœpit persentiscere. Undè patet hanc indolentiam, quam agnoscit etiam Tostatus *q.* 354. *in Genes. cap.* 13. non nasci ex ulla Physica causa, sed opera dæmonis induci. Certè unguentum illud sagarum, quo ad transvectiones utuntur, ne consopiendi quidem naturalem vim habere docet Bartolo. Spineus *de Strigibus cap.* 31. Solent id causarum ignari miraculo & innocentiæ tribuere: cùm id tamen contingat, vel singulari quodam corporis robore, & animi tolerantia, quàm non raro & Gentiles & Christiani exhibue-

Ee

a Fulgos. l. 8. Exemplo c. 4. Ignatius l. 8. c. 4. & iidem ambo l. 5. c. 3.

buerunt *a*. Unius adscribam M. Attilii Reguli tolerantiam ex Silio Italico;

Non ignis, candensque chalybs, non verbera passim
Ictibus innumeris lacerum scindentia corpus,
Carnificesve manus penitusve infusa medullis
Pestis, & in medio lucentes vulnere flammæ
Cessavere: (ferum visu dictuve per artem
Sævitiæ extenti, quantum tormenta jubebant,
Creverunt artes: atq; omnis sanguine rupto
Ossa liquefactis fumarunt fervida membris:
Mens intacta manet, superat, ridetque doloris
Spectanti similis: fessosque clamore ministros
Increpitat, dominosque crucem clamore reposcit.

b l. 5. c. 115.
c Sprenger p. 3. 14 & 15. & nos infr. l. 3. p. 1. q. 6.
d li. Exorcismor. Avenioni excusus.
e Hippol. in titul. de q. Paris. de Puteo de Syndic. c. de tortura. il terzo Grillan de tortura quæst 4. Damhou der. prax. crim, c. 73

Alii utuntur inunctionibus, & pharmacis naturalibus confectis ex opio, solano, & similibus, quibus humores turbantur, sopor altus conciliatur, nervorum origenes obstruuntur, sensus stupescit, sensatio impeditur. Vim eam lapidi Memphyti ex Ægypto tribuit Dioscorides *b*. Sed plerique nituntur pacto dæmoniaco, & periaptis ex oscillis, vel cineribus, aut unguine infantulorum antè baptismum necatorum *c* vel deglutito apum rege *d* vel corpori alligatis membranulis cum certo characterum genere, aut etiam susurrato malo carmine, quorum omnium exempla suggerunt, qui de criminalibus judiciis scripsere *e*. Similem dæmonis operationem cernere est, in stigmatum illa tessera, quam diabolus imprimit strigibus: quæ sic sensu destituitur, ut nec acus longissimæ figura dolorē minimū adferat, neq; sanguinē eliciat: de qua satis copiosè alii. Adscribam Remigii verba; *Cum Isabella Pardæa Spinalii pridie Non. Majas* 1588. *ob sortilegii crimen comprehensa, urbis præfecto, partem corporis sic à dæmone inscriptā indicasset, subiit ei in animum experiri, verumne id esset, quod de hujusmodi stupore ferebatur. Ergo jussit in eam aciculam penitissime infigi atq; inculcari. Quod cum in satis magna hominum frequentia esset factum, & incruentum omninò vulnus apparuit, & nullum saga doloris vel minimi indicium aspicientibus dedit. Rursus* 3. *Calen. Nov.* 1590. *Brundusii Claudia Bogarta, tormentis jam exhibenda, cute, ut moris est detonsa fuerat, ob id cicatricem in summa fronte nuda ostendebat. Suspicatus igitur Quæsitor, quod verè erat, sic impressi à dæmone unguis vestigium quod ante capillis tegeretur. In id jubet aciculam altissime infigi, quod cum egisset, factum, nec illa doloris ullo sensu affici, nec vulnus vel tantillum cruore manare visum est. Perstitit tamen negare, ac dicere, eum olim ex jactu lapidis torporē esse obductum. Sed postmodum tormentis admota, non tantum agnovit id sibi à dæmone inflictum fuisse: sed & plurima alia, quæ indignissimè ab eo passa fuerat, enumeravit. Novissimè* 18. *Calend. Iul.* 1561. *Essei, qui pagus ab hac urbe milliario abest, cum hoc loci Dynasta præsens in Mugeta sortilegii rea lectorem periclitari jussisset, ac is illam idcircò nudam statuisset, investigaturus sicuti tesseram illam inveniret, tandem in sinistro femore macula verrucæ instar apparuit, in quam cum ferrum,*

vel

vel quantum poterat, adegisset : nec à Mugeta vocem, nec ab ipso vulnere sanguinis guttam ullam elicere, atque exprimere potuit, cum rursus locum maculæ proximum leviter etiam vulnerasset, ingentem ea ex dolore clamorē edidit, largus cruor sese inde effudit. Sic Remig. lib. 1. cap. 5. Claud. Charondas *lib. jam laudato nota.* 1. scribit stigma famosæ illius sagæ, cui nomen Bayarronne, in humero sinistro valdè latens, & imperfectissimè delineatum denarii tamen magnitudine, quasi à centro ductis filamentis ad peripheriam, prorsus omnis expers sensus fuisse. Suspicio etiam me tenet, illud gemini carbonis signum in Allobrogis fœminæ pedibus stigma fuisse. narrationem postea dabo *lib. 3. vel 5. ex Gersone.* Solent hujus signi variæ esse figuræ, vestigii leporini, manus bufoniæ, catelli nigri: quale signum visebatur in tergo Jo. de Vaulx Stabulensis, in quo illud singulare Petr. Oranus. Quæsitor negotii, observavit, si acu vel graphio profundiùs adacto perforares, nullum doloris sensum reus percipiebat, nec quidquam quærebatur: si verò à tergo, ita ut videre ipse nequiret, eminùs signo illius catelli minareris digito erecto, tanquam si acriter torqueretur, reum subitò torqueri solitum. hujus rei causam physicam non invenio, moralem hanc suspicor, contemptu indoluisse dæmonem superbissimum, & sic irritatum sævisse in mancipii sui cruciatum.

Cæterum illis Narcoticis pharmacis posset etiam somnus valdè diuturnus conciliari: ut fuit somnus illius rustici qui in Germania totum Autumnum & hyemem dormiendo fuit emensus. *a.* & qui in Apauriorum solemnitate ebrii, per multos dies obdormierunt, teste Eudæmo: & Epimenidis Cretensis, qui cùm quærens ovem meridiano æstu speluncam ingressus, sopore gravi victus. LXXVII. juxta Pausaniam, vel XLVII. juxta Eudæmum paulò pauciores, secundùm alios, quievit annos, experrectusque postea, ratus se parum indulsisse somno, pergebat oviculam quærere, fortè horum quietis causæ naturales fuêre: etsi de Epimenide, potiùs adscriberem dæmoni. De Sardoum semideorum somno fabula fuit. nam hi revera erant mortui, dæmonum præstigio visi sunt, & dormire, & excitati *b.* Quidam etiam somnus tam longus, aliquando per miraculum, verùm à Deo immissus, ut septem Dormientum sanctorum apud Laur. Surium, & aliorum quinque apud Paulum Diaconum.

a Lilius Girald. Dialog 4. de hist. Poet.

b vide de his Alex. Aphrodis. & Simpl. in 4. Phys.

Ultimum erat de inedia perferenda, de quo non est dubitandum, posse diabolum efficere, ut quis mensium multorum ferat inediam. potest enim id naturaliter contingere. nam & Indos memorant herbæ Coca ore gestatæ beneficio famem repellere. Petr. Chieza *p. 1. histor. Perus. cap. 96.* & Augustin. Zarate *libr. hist. Perua. cap.* 8 & Matthiolus *ep. Nuncupatur Dioscoridis.* ita scribit, *Scythæ Scythicam herbam circa Boetiam crescentem adinvenere, gustatu quidem prædulcem, cujus magna quidem commēdatio: quod in ore eam habentes, famem sitimque non sentiant. Idem præstat apud eosdem Hippice dicta, quod equis quoque eundem effectum præbeat. Traduntq; his verbis*

verbis Scytas etiam duodenos dies durare in fame, & siti.) & Gemma *a* multorum annorum agnoscit naturalem inediam. Hippocrates verò *libro de carnibus* negans ultra septimum diem famem naturaliter prorogari posse, de iis intelligendus est, quibus ventriculus, & jejunium intestinum humore chiloso vacant, in quem calor naturalis possit agere: tùm enim fieri solet, ut illud intestinum interea concrescat, atque ita homines emoriantur. Verùm si vel à morbo præcedente, vel alia ex causa sit in corpore residuus humor flegmaticus, crudus, lentus atque viscosus, illo calor naturalis utetetur pro alimento, donec totus humor absumatur. Idem futurum si ex summa cerebri humectatione materia quædam subtilis & pituitosa à capite in corpus descenderit, atque interea corpori in alimentum cesserit. Tunc enim quicquid à corpore expiraretur vel difflueret, continuò ab hoc humore in alimentum converso restitueretur, nec cibus homini opus foret, donec hic humor penitus consumeretur. Hanc inediæ diuturnæ causam fuisse censuerim, & Imbibesiæ (ut loquitur Plautus) in illa Rogerii Bacconi Anglicana puella, quã dicit viginti annis nihil comedisse: & in Gallo sacerdote, qui tempore Nicolai V. Pontificis biennio toto cibis potuq; abstemius fuit: & in puella Spirensi, quæ Ferdinandi Imper. jussu veritatis explorandæ gratia per multos medicos anno 1540. asservata, observataq; , sic ex gravi morbo jejuna perstiterat, jam ultra quadriennium, corpore interea bene forti, sano, nec ulla macie tentato, sed scabie tantum phlegmatica corpus obsitã: frequens interea lachrymabatur, & consuetas narium auriumque sordes habebat, & somno satis longo quietoque utebatur, nihil tamen, neque per sedem, neque per loca muliebria, fecium urinæve excernebat, de hac multa disputarunt ex Italis Simon Portius, *b* & ex Germanis oculatus testis, unus ex medicis observatoribus puellæ Gerad. Bucoldianus *c*. Si hæc fieri queunt naturaliter, cur nequeat perficere Panurgus ille Davus, diabolus, eadem industria, qua pravas corpori alias affectiones immittit? de Arabica puella id ostendam *lib. 6. cap. 2. sect. 3. quæst. 3.* ex B. Prospero. Sedulò tamen cavendum, ne sanctorum hominum naturam excedentia jejunia in hanc classem referamus, ut D. Mariæ Ægyptiacæ, D. Catharinæ Senens. SS. Lutgardis, Mariæ Oigniacensis, Christinæ mirabilis, *apud Suriũ*. Simonis Stockii, quẽ in Carmelo sex annis Deipara cœlesti manna pavit, *apud Monaldum Rosarium, & Rolandum Bouchiarium in ejus vita*. Deus enim tum qui creavit eos virtute sua sine corporali sustentat cibo. *vide de his quædam apud Picum Mirandul. lib. 3. de Prænot, capite quinto.* Impius autem est Rogerius Baconius, omnia hæc stellarum influentiis adscribens. cur, si hoc ita est, uni dumtaxat, & non alteri quoque vim hanc tolerandæ inediæ stellæ istæ, in commune influxum suum demittentes largiuntur? an, quod solius hujus corpus ita dispositum? sed quæ hæc dispositio sola influxui pervia? quæ hæc in aliis tanta vis & obstinatio ad excludendum? sed sat jam nugis Baconi refel-

a l. 1. Cosmocri. c. 6

b lib. de puella German.

c Epist. hac de re excusa Moguntiæ anno 1540.

refellendis operæ alibi positum à nobis. De hac prolixa inedia, quædam etiam Lilius Giraldus Dialogismo 17. habes in Grutheri thesauro Critico tomo secundo.

QUÆSTIO XXII.

An magicis artibus opera dæmonum sexus mutari queat?

NOn ago de membrorum ablatione (de qua jam dictum) sed de ipsa sexus virilis in fœmineum, aut fœminei in virilem commutaione, quam naturalem ex Medicis hujus sæculi fatetur *Cosmocrit.* 1. Gemma. *Factos ex mulieribus viros multos legimus* Hippocrates *libro sexto Epidem p.* 8. scribit Abderis Phætusam uxorem Pithæi, partui vicinam, misso in exilium marito, aliquot mensibus cessante fluxu menstruorum, cunctis in membris magnos perpessam dolores, corporis habitu in virum mutatam: Nam corpus virile factum, σῶμα ἀνδρῶδες, hispidam totam factam, barbam emisisse, & vocem asperiorem redditam: idemque apud Chasios accidisse Anamisiæ uxori Gorgippi. T. Livius *lib.* 42. de *Spoletana* muliere idem refert, Belli Punici 2. tempore; Plin. *lib.* 7. *capite quarto. Ex fœminis* (inquit) *mutari in mares, non est fabulosum. Invenimus in Annalibus P. Licinio Crasso, C. Cassio Longina Coss. Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus, jussuque auspicum deportatum in Insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit visum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & virilitatem provenisse, uxoremque duxisse. Ejusdem sortis & Smyrnæ puerum à se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Cossitium civem Tisdritanum, vivebatque cùm proderem.*) Hæc ille A. Gellius *libro nono noct. capite quarto. Libitum tamen est,* (inquit) *in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus, vir in temporibus ætatis suæ, ingenii dignitatisque gratia, auctoritate magna præditus, non audisse, neque legisse, sed scire sese atque vidisse in lib. Nat. Hist. VIII. scripsit, quæ infra posui ipsius sunt, ex eo libro sumpta: quæ profecto faciunt, ut neque respuenda, neque ridenda sit notissima illa veterum Poetarum de Cœnide & Cæneo cantilena.*)

Hæc Gellius, subdens superiora illa Plinii verba. Quibus verbis quod dicit, *miraculosum hoc*, voce usus est latè sumpta pro eo quod rarum & admirandum. de Cæneo & Tiresia legendus Ovidius in Metam. quid opus fabulis, ubi suppetunt historiæ? D. August. *ultim. cap. lib.* 3. *de Civit. Dei* memorat ex Gentilium scriptis, & mulieres homines, & gallinas in masculinum sexum fuisse conversas, de avibus mox idem ex Ausonio confirmabo: de hominibus pergamus asserere. Ad tempora propinquiora nobis venio. Jovian. Pontanus *in Histor. Neapolitana* narrat Cajetæ mulierem piscatori cuidam annis quatuordecim nuptam in virum migrasse: & aliam, cui nomen Æmilia, nuptam Antonio Spensæ civi Ebulano post annum nuptiarum XII. in virum mutatam soluto matrimonio, uxorem duxisse & liberos procreasse, addit idem, aliam fœminam, cùm marito filium

um unum peperisset, subitò exorta virilitate, marito jam non fœminam relicto, alteram duxisse, è qua liberos genuerit. nonnulla de pluribus consimilia narravit Cocceius Sabellicus *a*: quibus omissis duo ponam quæ nostris temporibus Hispania dedit, & conscripta fuere fidelissimè ab Ant. Torquemada *b* patrio idiomate, Amatus Lusitanus *c* auctor est in oppido Ezgueyra Lusitaniæ, distante à Conymbrica novem leucis, vixisse quendam virum Nobilem, cui filia erat vocata Maria Pacheco, quæ cùm ejus jam ætatis esse inciperet, qua fœminis menstrui fluores inchoantur, loco liquidi humoris, erupit ei è locis (si intus absconditum latuerat,) vel aliter natum foras prodiit virile membrum: sicque ex puella, subitò adolescens ephebus apparuit cum sexu vestitum virilem, nomen quoque assumpsit Manuelis Pacheci, navim conscendit, in Indiam profectus rebus fortiter gestis, strenui militis existimationem, opesque magnas comparavit. in patriam rediens, uxorem nobilem duxit. de liberis mentionem subdit Amatus nullam: sed ait, illum imberbem permansisse, facie in fœmineam declinante: quæ sunt indicia non perfectæ virilitatis. Ultimo loco subdit Torquemada, se ab amico viro magnæ auctoritatis & fidei pleno accepisse: non procul ab urbe Beneventana Hispaniæ, uxorem rustici cujusdam fortunæ mediæ, quæ quod sterilis esset, minùs à marito benignè habebatur: pertæsam malæ tractationis, quadam nocte aufugisse sumpto vestitu famuli domestici: sic ornata, virumque mentita variis in locis opera servili vitam sustentavit: post aliquod tempus, sive quod calor in ea naturalis tam efficax foret, sive quod imaginatio, nata & confirmata continuo habitu & ministerio virili, eam efficacitatem nacta sit: certè ipsa se in virum mutatam deprehendit, statuit ergò, quæ diu fuerat uxor, maritum agere. fœminam sibi matrimonio copulat, diu res latuit illo non audente cuiquam rem narrare: donec quidam, ei prius optimè notus cernens tam similem esse facie uxori profugæ rustici illius, interrogavit num fortè frater esset talis mulieris. huic rem omnem, uti contigerat, narravit. Sic res in lucem venit. Fulgosus scribit sequentia *d*: *Neapoli regnante Ferdinando primo, cùm Ludovicus Guarna Salernitanus civis, quinque filias suscepisset, quarum natu majoribus duabus alteri Franciscæ, Carolæ alteri erat nomen, posteaquam ad quintum decimum annum pervenerunt, ambabus genitalia membra in marium morem eruperunt: mutatoq; habitu, pro maribus habiti sunt. Franciscus & Carolus nuncupati. Item Ebili, sub eodem Rege puellæ, quæ jam quatuor annos viro promissa sponsæ habuerat nomen: qua nocte primum viro tradita cum eo cubuit, sive ex confricatione, sive ob aliam causam, quæ ignota sit, effractis membranis, quæ ut mulier videretur efficiebant, virilia membra prodierunt: domumq; reversa in judicio dotem repetivit, in virorum numero postea habita.*) Hæc præmisi minùs ut incredibilis videatur Phlegetontis *e* narratio. *Virgo quædam* (inquit) *Smyrnæ nata Philotis nomine cùm matura viro nuptum tradita esset à parentibus, masculino enato membro in*

a Sabelli. l. 9. Exemplor.

b Dial. 1.

c Centur 2. curat. 39

d l. 1. Exē. cap. 6.

e lib. 1 de Mirabilib. & longæv.

in virum abiit. Quin & Laodicææ, quæ in Syria, mulier Aeteta nomine, etiamnum cum marito degens, & è fœmina vir existit, cui nomen Aetetus, Præside Athenis Macrino, Romæ Coss. L. Lamia & Æliano vetere.) & addit Phlegon, Hadriani libertus, se hunc vidisse. Michael Montanus *lib.1. Experimentorum cap.22.* testatur suo tempore Vitriaci fuisse puellam nomine Mariam, quæ cùm saltaret violentiùs, subitò virilibus erumpentibus, in virum mutata sit: & ab Episcopo Suessionensi confirmationis Sacramento mutato nomine, Germanus vocari cœperit. Ejus postea mento barbam adnatam, diu vixisse ad decrepitam usque ætatem, uxorem tamen duxisse nunquam. Ille hoc vehementi imaginationi tribuit: sed addo corporis constitutionem eò vergentem. Auctor Antimologii scribit, *sibi visum Auscis in Vasconia virum plusquam sexagenarium, canum fortem, & hirsutum: qui ad annum decimum quintum ante puella fuerat, tandem tamen ex casu ruptis tenuibus ligamentis, pudenda erupisse, sexumque mutasse, cùm ei nunquam antea menses fluxissent.* ita Laurentius lib.7. hist. Anat. qu.8. Et ostendunt Medici Galenus lib. de usu partium, & lib. de anatomicis administrationibus, Ægineta, Avicenna, Rasis, & reliqui non obscuram esse rationem, qua id natura det effectum: conari semper eam, id quod perfectius: mulierem esse quasi monstrum virum quendam imperfectum, menstruis retentis diutius, fieri vocem robustiorem, cutem pilo vestiri, reliquum corporis habitum roborari, nec aliud ad Metamorphosim hanc deesse, quàm, ut, quæ sunt intus vasa seminaria, foris appareant: & id, quod myrtos, nympha κλητωρὶς & ἰσχόθεμις dicitur, Ismaelitis *Abathara* sive *Atbandar*: sumpto incremento, & pingui velamine, cui involvitur, & effracto, protrudatur in penem, cui persimilis, sed involuta prius fuerat. expelli autem caloris naturalis urgentis impetu. Sic illi: mihi tamen vehemens adhuc suspicio est, non tam hos ex fœminis ita viros factos, ut fœminæ desierint esse, quam ad fœmineum sexum, masculinum accessisse, ut androgini efficerentur, sexu tamen hoc posteriore prævalente, & ideò pro viris habitas. Cùm hæc ante multos annos scripsissem, incidi hoc anno 1606. in Historiam Anatomicam Andr. Laurentii opus accuratum, & gavisus sum valdè, idem quod mihi doctissimo Medico visum dist. quæst. 7. ubi diligenter ostendit commune illud dictum Medicorum, de inverso viro in muliere latitante, falsum esse, & utriusque sexus genitalia non situ modò, sed etiam numero, forma, & structura prorsus differre. Et quoad hanc conversionem addit: *Sanè portentosum hoc judico, & vix credibile. Quod si aliquando contingat, verisimile est in illis utriusque sexus adesse genitalia: prima quidem ætate ob caloris imbecillitatem latentia, quæ tandem per caloris ἐκλάμψιας emicatus, & effulgescentias erumpant. Aut existimandũ est: mulieres esse quasdam, à primo ortu calidissimas, & ita à natura conformatas, ut earum clytoris mentulæ formam referens, ita promineat, ut quia pennis instar distenditur, moxque flaccessit, virilem*

lem priapum mentiatur, & rudioribus imponat. Sed & sæpè falluntur obstetrices ob vitiatam genitalium conformationem, penis scilicet brevioris, & penitius tanquã in rima reconditi, testiumque latitantium, ut sexum vix possint internoscere. Scribit Pineus Lutetiæ anno 1577 in vico S. Dionysii mulierem noctu peperisse filium, qui festinanter ob virium imbicillitatem baptizatus fuit, pro filia, & Ioanna vocata: eam paucis post diebus pro filio mater primum, deinde & reliqui agnoverunt, non sine magna admiratione, & Ioannem nominarunt. Facile ergò est rudiori plebeculæ imponere. Sic Laurentius: qui etiam lib. 8. qu. 1. docet à natura non minus fœminæ quàm maris intendi generationem, & fœminam naturæ erratum ac prolapsionem dicere, id Philosopho indignum esse. Omnis siquidem rerum naturalium perfectio, ex fine petenda est, at fœminam ita formari necessarium fuit, alioqui non posset species humana conservari. Sanè eam dicunt fœminam esse monstrum, mihi semper visi non satis honorificè de primæ mulieris creatione loqui. Ideò dicendum, Naturam semper quod perfectius est intendere. non quia semper virum gignere intendit, sed quia cùm virum intendit, intendit perfectissimum gignere: cùm fœminam, hanc quoque conatur perfectissimam. Sed tamen si illud natura potuit, quod tot asserunt auctores, putarim, Deo permittente, causis naturalibus fretum, etiam posse vaferrimum illum. Sanè lubens eò retulerim, ficta illa miracula, quæ Diis falsis tribuunt Gentiles. Phlegon de Lapitha Cæneo idẽ narrat quod Ovidius de pluribꝰ scribit Anton. Liberalis *ex libro secundo Alteratorum Nicandri*: Hypermnestram venditam pro muliere invenisse pretium: postea in virum mutatam dono Deorum. Sipro. etiam Cretensem factam virum, cùm minervam vidisset lavantem. Galateæ filiam falso vocatam Leucippum, quæ Lencippe dicenda erat, sexu mutato suppositum nomen meruisse, beneficio Latonæ Phæstiæ concl. 2. *Impossibile crediderim natura & dæmoni de viro fœminam facere*, qui conatus irritus Neroni magiæ addictissimo in Sporo fuit. Hic opus est nimia retractione partium perfectarum, in locos fœmineos. Nec assequi possum, quo sic natura modo degeneret. Scio de Tyresia præter fabulas, etiam Phlegontem id narrasse *a*, & Anton. Liberalem satis ambiguè loqui de Siproeta: ut vix scias ex quo in quem sexum demigravit. Ausonii epigram. *a. lib.* 1. si totum diligenter legas, animadvertes de virili sexu in fœmineum degenerante locutum, his verbis:

a l. 2. de mirabilib. qua de re Iustin. ad Quæst. orthodox. Lucianus l. de astrolog. & Didymi a odyss.

Fœmineam in speciem convertit masculus ales,
Pavaque de pavo constitit ante oculos:
Nec satis antiquum, quod Campano in Benevento.
Unus ephebōrum virgo repentè fuit.

Ait ex puello puellam, & ex pavo pavam factam. Sed non credo, vel saltem credo ægerrimè: dixerim potiùs utrumque eis sexum infusisse, occultatum unum, manifestatum alterum, quod ad leporem etiam refero, & ad hyenam, de qua canit, Ovid.

Alternare vires, & quæ modo fœmina tergo,

Passa

Passa marem, nunc esse marem miremur
hyanam.

Sanè illam utroque sexu præditam Plinius tradidit lib. 8. ni fallor.

QUÆSTIO XXIII.

An possit dæmon seni juventam reddere?

UT qui senex est, non fuerit & desierit esse juvenis: vel ne, quam decurrit ætatem, non decurrerit, id nulla vi vel potestate perficiatur. Quis enim quod factum, maximè successiva elapsum actione, id reddat infectum? Verum ut, qui defecta jam & decrepita curvatur ætate, vires resumat & habitũ nitoremque juvenilem, mutentur cani in calorem meliorem, frigus in teporem, torpor in agilitatem, cæteraque corpus recipiat, quæ senium abstulerat; deque mala (quod ait quidam) merces fiat bona; non equidem audeo definire V. Dæmon possit, si Deus permittat? Non mihi planè de nihilo videtur, quod Poetæ memorant, & de ariete in agnũ, de Bacchi nutricibus rejuvenescentibus scripsit Æschylus, de Jasone à Medæâ recocto, scribunt Pherecydes, Simonides, & Lycophron, deque ipso Jasonis patre Æsone Græcus auctor Redituum, & Latinus transformationum Poeta Naso. In quibus tamen illa narratio perspicuè falsa, & naturæ repugnans; omni educto per vulnus sanguine, & novo suffecto id contigisse. Sic enim sequatur prius mortuum, & postea suscitatum viventis corpus: quod soli Omnipotentiæ Dei reservatum. Cætera fortassis contingere potuerunt, quæ cecinit *a*, potato succo salutari.

a Ovid. 7. Metam.

——Barba comaque
Canitie posita nigrum rapuere calorem,
Pulsa fugit macies, abeunt pallorque situsque,
Adjectoque cava supplentur corpore ruga,
Membraque luxuriant. Aeson miratur, & olim
Ante quaterdenos hanc reminiscitur annos.

Fatentur omnes, neque id sine perfidia negari potest, juventam aquilæ renovari. testatur Hymnographus Divinus *b*: *Renovabitur ut aquila juventus tua*; renovari fatentur omnes, licet quo id modo contingat, *c* nostris & Hebræis non conveniat. *d* Eodem pertinet illud Isaiæ: *Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas, sicut aquila.* Præstat idem vilibus & abjectis natura serpentibus (quod omnes fatentur) ut cum tenui illa sua liberide senectutem exuant, & induant juventutem: cur homini omnem hujus beneficii spem Hebe noverca præsciderit? scilicet, absumpta vis omnis per asini bajuli imprudentiam; qui pharmacum adeò salutare, à Jove missum hominibus, serpenti permisit ebibendum *e*. Cur naturalia quædam remedia nequeant inveniri tantæ efficaciæ? multa sanè latent nondum inventa, quàm hominibus ignota, tàm dæmonibus cognita: Humidum radicale restaurari, nativa illa nimia senectutis ariditas temperari, corrupto succus melior suffici, cæteraque deperdita, & ad hanc commutationem requisita, suppleri ad tempus, naturæ legi nihil repugnat. Sed nec impossibile, capillorum colorem mutari; cùm & corvos

b Psal. 102. v. 5.

c D. Aug. ib. & R. Sahadiæ ibi.

d c. 40. ve. ult.

e lege Pierium l. 24. Hierogly.

vos candidos visos multi tradiderint *a*. Denique metamorphosim, quam nunc defendimus, confirmant non pauci locupletes testes. Duo legas exempla apud Torquemadam *b*, Anno 1531. Tarenti fuisse centenarium senem capularem, qui pilis, cute, unguibus & situ atque squallore ætatis decidentibus, & in melioris ætatis omnia mutatis, de sene juvenis prodierit, & quinquaginta post annis supervixerit. In Castella quoque Rioja alteri cuidam viro similem obtigisse sortem, idque vulgi fama notissimum fuisse, & ab Ammira Castellæ sedulò exploratum. Monuedrum regni Valentini oppidum est (olim Saguntus) hic se vivo scribit Valescus Tarentasius *c*, fuisse Monialium Abbatissam; cui jam silicernio, subitò menstruis fluoribus renovatis, dentes renati, comæ denigratæ, rugæ & sulci cutis adæquati, mammæ pendulæ atque pannosæ ad instar virgunculæ sororiarunt: sic denique se vultu, facie, totoque corporis habitu juvenculam exhibuisse, ut rei novitate percussa, præ verecundia, se cunctorum oculis subtrahere niteretur. Quid multa? Lusitanicæ historicæ recentiores Scriptores, fidei probatissimæ *d*, commemorant longa narratione & certa cuidam Indo Nobili, annorum quibus vixit trecentorum & quadraginta spatio, juventæ florem ter exaruisse, & ter refloruisse. Nec desunt, qui in eodem orbe novo quandam Insulam repertam testentur *e*: Bonicam nomine; in qua fons scaturiat, cujus aqua, vino pretiosior, pota senium cum juventa commutet: quamvis de simili in Lucaya fonte narrationem ortam ex regionis situ salubriore non immeritò conjiciat Petr. Chieza *p. 2. hist. Peru. cap.* 41. verum sive in Bonica, sive in Lucaya, sive utrobique talis fons manat, facilè video, quam hæc nonnullis incredibilia videantur: sed illi cogitent, hujusmodi narrationibus, à quibus rectæ Philosophiæ ratio non abhorreat, quia ipse nihil tale viderit, fidem detrahere; singularis esse proterviæ & impudentiæ; qui verò quid ubi gestum fuerit, vel non fuerit, id de sua duntaxat opinione aut assentione decernunt, insaniæ assidere.

Instet quis ex adverso, certam humanæ vitæ periodum à Deo præfixam, hanc naturaliter non posse protogari ultra annum saltem CXX. ut probatur Dei verbis *f*: *Eruntque dies hominum centum viginti annorum.* Ideoque Mosen dixisse *g*, *centum viginti annorum sum hodie: non possum ultra ingredi & egredi.* Confirmari id ratione numerica, quia numerum hunc conficiunt tres quadragenarii, hoc est, quaternarius denariorum triplicatus, & sic totum cum toto coalescens omnem absumit perfectionem, tenatium nempè, quaterdenarium & denarium. Hoc argumentum facilè diluitur, quia à Deo præstituta non omnibus hominibus una eademque, sed sua cuique peculiaris vitæ periodus: & his quidem spatium vitæ ipsa hac metamorphosi sic extensum; hanc non posse naturaliter prorogari, nisi Deo permittente. Si permittat, posse ultra annos etiam centum viginti, quos constat multos superasse. Verba autem illa Dei, non de om-

a Herodo. l. 4. & Heraclides in Politiis.

b Dialo. 1 Horti floridi.

c l. 6. Philonii c. 12.

d Ferdin. Castannedali lib. 8. Pet. Masseius hist. Indicæ lib. 11.

e post. Cardanum Langius epist. medic. 79.

f Genes. 6. vers. 3.

g Deut. 31 vers. 2.

de omnis ævi hominibus prolata fuêre, sed tantum de tunc superstitibus, quibus hic terminus pœnitentiæ ante diluvium futurum datus *a*. Nec Moses ille asserit ultra se vivere non posse: sed tantum, adeò magnæ multitudinis gubernationi senio fieri imparem sese, ac minùs idoneum Argumentum illud ex numeris desumptum, mirè placuit Franc. Valesio *b*, adeò ut fusissimè illud prosequendum sibi existimarit: revera tamen frivolum est, ac nullius momenti. Nihil enim ex numeris in humanam complexionem potest influere; nec vita nostra à numeris, sed à causis naturalibus primis secundisque dependet.

a Sic Onkelus Hieron. & Chrys. in d. v. 3. & D. Aug. l. 15. de civ. Dei c. 24. quorum sentent. verior, quam Philonis, Josephi & sequaciū.

b de sacra Philosophia cap. 7

Fortius urget aliud argumentum hujusmodi. Vita humana humido naturali conservatur, istud semper annis vitæ consumitur, ipsa etiam atteritur alimenti nutritione, quia agendo repatitur: nec alimenti nutritio tantum potest reparare, quantum senio deperit, experitorum sententia Medicorum *c*. Necesse igitur sit, mox à statu ætatis humidum illud; quod totum comsumi incipit, refici, & primogeniam individui temperaturum, illa quæ veterascebat abolita, restaurari. Quod lubenter illis concedimus. Sed inquiunt, id nec arte nec natura perfici posse, Medici sentiunt *d*: *quibus respondeo*, licet Medicis ratio humidum radicale restaurandi hactenus fortè manserit ignota: nōinde sequi, illam dæmoni quoque ignotam esse aut impossibilem; quod si illam novit; cur nequeat, Deo permittente, in praxim deducere, & hac uti scientia? Urgebis fortè, posset igitur hominem perpetuò in vita tueri, & sic quasi immortalem reddere, quod jactabat ventosus ille Ægyptius contra quem Galenus scripsit: Verum occurro; consequentiamque istam pernego, potest vitam in multos annos extendere: potest ergò in æternum extendere. Quamvis enim longævus homo, mortalis manet, ut futurus erat etiam ante peccatum: sed quemadmodum tunc sola Dei voluntate (juxta quorundam sententiam) mortem effugisset; ita etiam in argumenti casu, si Deus dæmoni permitteret semper humidum radicale restaurare, homo iste tunc non moreretur, quia tunc eum Deus necessitate moriendi per talem dispensationem eximeret. Deinde si peculiarem dispensationem hanc tollas, dico; quia hoc Deus non videtur permissurus unquam; tandem post aliquot centenarios annorum, naturalis vis ita in homine deperiret & fatisceret, ut nulla remedia naturalia, quibus dæmon uteretur, ad restaurationem tandem prorsus collabescentis corporeæ molis, & naturæ quasi prostratæ, sint suffectura. Sed hoc nonnisi post diuturnum valdè tempus contingeret; ideò nihil pugnant ista cum iis, quæ dixi de prolonganda, non de æternanda vita. Ut autem videatis hujus consequentiæ vitium, cogitate arborem illam vitæ, sive ut Hebræi vocant *lignum vitarum e*, quod vitam in flore juventutis produceret esu suo in tempus multarum nunc vitarum longissimarum, ad aliquot etiam annorum millia, hanc illi vim fuisse naturalem, meritò dixerunt gravissimi Scriptores *f*, quia illam post hominis pecca-

c vide Franc. Valesium d. loco.

d Galen. l. de marasmo. Lang. epist. medicin. 79.

e Genes. 2. v. 9.

f Strabus & Hugo Victor. in Genes. & D. Th. 1. p. q. 97. a. v. Scotus in 2. d. 19. q. 1. Durā. ib. a. 1 Caiet. ad d. c. ult. & Perer. in Gen l. 3 q. 4.

peccatum retinuit, ut patet ex Genes. 3. vers. 22. ubi Deus Paradisum munit, ne Adam cùm iterum ingrediatur, & de ligno vitæ sumens, viveret in æternum. Attamen iidem Doctores docuerunt, non propterea hanc arborem potuisse hominem semper à morte præservare.

Hæc dicta duntaxat, ut offendatur vitium illius consecutionis potest vitam prorogare ad tempus longum, ergò posset in æternum. Nam qui lignum vitæ concedunt, vitam identidem prolongare potuisse, non tamen concedunt idcircò potuisse eam æternare. Nec quisquam eis hoc nomine litem movit. Cæterum quæ vis fructus illius fuerit, & an illud *in æternum* Genes. 3. vers. 22. sit accipiendum verè de perpetua vita, an de longissima ætate; viri hujus ætatis valdè docti dissentiunt; sesequor eos; qui de æterna vita, mortem prorsus excludente, acceperunt. *lege Pererium lib. 3. in Gen. quæst. 3. Bellarminum Cardinalem tom. 3. controvers. 1. libro 1. cap. 19.*

QUÆSTIO XXIV.

An magia, vel dæmon possit circa animam corpori junctam, idque informantem?

CUm Animæ potestates tres sint; jam diximus quid possit circa vegetativam, & etiam circa sensitivam, quoad sensus exteriores; nimirum. Primò, posse visū, auditū & reliquos sensus decipere, ut exemplis infinitis comprobatum ab aliis a. Secundò, interno sensu dæmon utitur ut instrumento, quo aliquid attentat, vel molitur in potentias animæ. Nam potest quadruplicem sensus interni functionem decipere turbatâ phātasiâ. Communis enim sententia Theologorum est, non posse ab Angelis novæ speciei impressione imaginationem seu phantasiam immutari, & ideò illos non posse efficere, ut qui à nativitate nunquam vidit, rectè de rerum coloribus imaginetur b: sed benè posse Angelos corpus aliquod phantasticum formare & illud oculis objicere, & sic speciem ingerere, vel ex speciebus rerum, quas homo verè aliquando vidit, iis per imaginationem commissis & confusis, species rerum effingere, quas homo nunquam vidit; verbi gratia chymeræ, ut conflatæ ex capra, leone & dracone, vel montis argentei, ex monte & argento: vel etiam concitatis in corpore motionibus atque effectionibus, unde phantasiæ contingat volvere læta vel tristia, quæ nec vidit, nec unquam fuère: vel, sicut in amentibus & phreneticis est cernere, ex humorum perturbatione varias eorum phantasiæ species observari; sic potest dæmon eorundum humorum inæquali commixtione & agitatione, assumendo & adducendo vapores instituto suo accommodatos, efficere, ut quales ipse vult imaginationes homo retractet, eaq; se videre & audire judicet, quæ revera, nec oculis, nec auribus unquam hausit, hinc manant tot falsæ apparitiones, revelationes, & exstases, ut Docuere D. Augustinus *lib. de cura pro mort. cap. 12.* Victoria *relect. de magia numer. 35. vers. ad secundum respondetur*, & Joseph Anglez. *distinct. quæst. 3. dub. 5.* P. Molina, *ad d. D. Tho. articul. 3.*

a Guil. Paris. p. ult. de universo c. 22. Anglez 2. in 2. dist. 8. q. 3 dub. 4 Remig. l. 3. dæmono. c. 11.

b D. Tho. 1. p. q. 111. art. 3.

Soi

Solent hujusmodi vires herbis inesse (si vera botanographi.) Matthiolus enim *in d. nuncupatoria* sic scribit; *Achemenidon plantam colore electri, sive folio, nasci in Tardictylis Indiæ meminit Democritus, cujus radice in pastillos digesta, indeque ex vino pota, noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia, per vanas numinum imaginationes. Adamantida Armeniæ Cappadociæ alumnam; qua leonibus admota, resupinari illos illicò laxo hiatu: nominis causam habere ajunt, quod adamantis modo conteri nequeat. Ophiusam in Elephantina Æthiopiæ etiam nasci tradunt, lividam & horribili aspectu, quæ pota terrorem minasque serpentium observari, ita ut mortem sibi eo metu consciscant, qui biberint, ob idque cogi sacrilegos eam bibere: adversari tamen ei palmeum vinum. Potamantim ad Indum fluvium inveniri narrant, qua pota lymphari homines observantibus miraculis: Manicum Solanum (ut Dioscorides est auctor) varias facere species, imaginesque non jucundas observari, si ejus radicis drachma ex vino bibatur. Theangelida in Libano Syriæ nasci, qua devorata, futura præsagiant homines. In Bactris, & circa Boristenem planta provenit: Gelotophyllis dicta; quæ si cum vino & myrrha bibatur, varias dicunt observari species, ridendique finem non fieri, nisi potis ex palmeo vino pineis nucleis, pipere & melle additis. Oenotheta (Crata Cratevas auctor est) omnium animalium feritates domat, collo alligata, vel jugo suspensa. Parthos ab Antonio fugatos scribit Appianus Alexandrinus, cùm fame premerentur in quandam herbam incidisse, quam qui comederent, nihil aliarum rerum reminiscerentur, aut intelligerent, nisi quod lapides continuò effoderent; quasi quidpiam magni operis facturi, & sic debachati bilem demum evomentes, interirent.*) quæ palam est, phantasiâ læsâ contigisse.

Tertiò potest diabolus, & facit quotidiè, spiritus & humores organorum commovere, & sensus interni, & concupiscibilis atque irascibilis facultatis organa turbare, motis simul corporeis membris: ita ut hinc oriantur variorum vitiorum cogitationes, quod non facit quidem immittendo imaginationi speciem novam, nec etiam unà cum sensu efficiendo ipsam cogitationem, sed tantummodo (ut dixi) facit ipsam potentiam concurrere cum specie objecti, & sic suggerit simulacra, quibus voluptatum memoria suscitetur, membra quoque generationis & semina irritando provocat, ut docet Magus ille Marcus apud Psellum *a*.

Cumque sensituus hic appetitus libertate careat, & coactione quadam in objectum suum compellatur: potest veterator eum necessariò in malum aliquem actum impellere, adeò nequeat appetitus sensitivus illud objectum non appetere. Verum motus hujusmodi peccati omnis est expers: &, quando voluntas fortiter renititur, majoris meriti & mercedis occasio, nobis gignitur. Quod diligenter notandum ne quem fallant Godelmannus, Dannæus & alii hæretici, hos motus concupiscentiæ peccato adscribentes, & proinde, quod absurdissimum, hominem nolentem ac renitentem peccato involventes, sed hi sunt fructus errorum de libero arbitrio negato, & natura Origenarii

a l. de dæmonibus

rii peccati malè intellectâ.

Quartò potest dæmon memoriam juvare, ejus organum adaptando ut faciliùs recipiat, & firmiùs species retineat, vel motu locali noxia repellendo, vel juvantia applicando. Eandem potest dæmon contrariis plurimum debilitare, & tollere, ut fecit Theodas in vita Barlaam & Josaphat apud Damascen. talem puto fuisse memoriam Athalidæ apud Laertium, *libro octavo in vita Pythagor.* talem Apollonii Tyanæi, quam laudat Suidas: talem oblivionem illius clerici Germani apud Fulgosum *libro 1. Exempl. cap. 6.*

Alia longè oblivio Simonis Thurvaii Angli, qui ex ista Dei punitione profluxit. Hic cùm esset Dialecticus acutissimus, & artium liberalium Parisiis professor magni nominis, plenior scientia quæ inflat, quam caritate, quæ ædificat: temerè in scholis, & palam nõ veritus est jactitare, se scire totam Christi legem, ac improbando eam posse annihilare: sed ita subita oblivione percussus fuit, ut primarum litterarum oblitus, nec Dominicam orationem pronunciare, nec alphabetum legere sciret. Nicolaus Dunelmens. dum adhuc adolescens esset, vidit eum litteras à filio proprio doceri: *qui mihi profectò* (*ait Matth. Paris. lib. 7. Histor. Ang.*) *hæc scribenti olim narravit.* contigêre hæc circa annum 1201. Tritthemius malè vocat Simeonem de Tornaco. fuit enim Anglus Cornub. cujus etiam mentio apud Polydorum *l. 15. Angl. Histor.* Sic oblivionem fortè Deus immissione quadam per Angelum malum induxit: memoriam quoque (ut dixi) juvare posset Panurgus, remediis naturalibus: ut medicus: suggerendo, ut choragus, artificio & præceptis, ut ætate nostra, qui citra superstitionem, memoriæ quandam artem professi, exstant multorum libelli, in his obscurus indoctis, sed non sine sale & acumine, *Thamus* Alexandri Dicsoni Arelii, quem non eodem genio defendit contra morsus Cantabrigenses Hejus Scepsius, in lucem edito Lugdunobatavi.

Quintò, potest intellectum subtiliorem & meliorem, quoad functiones ingenii & judicii reddere, per commodiores organi dispositiones, humoribus videlicet densioribus motu locali dispulsis, vel agentium naturalium adhibitis medicamentis, vel spiritibus sensitivis expurgatis, & ad organa dictorum modorum altero attractis, aut sanguinis defecatione iisdem spiritibus multiplicatis. Quò enim plures, meliores, purgatioresque sunt spiritus, & quò meliora ac expeditiora impedimentis sunt interni sensus organa: hoc intellectio expeditior atque fœlicior nascatur necesse est. Sed Angelorum bonorũ hæc quasi propria sunt munia: mali isti dæmones potiùs humorum densitatem, spirituumq; paucitate, imbecillitate atque impuritate tenebras mentibus amant humanis offundere. Suis etiam tribuunt mala pharmaca, quibus à recta mente homines deijciant, ut per se non rarò præstant in iis quos obsedere *a*. Seducunt etiam pravis suggestionibus, suadendo varia perperam, modò illicitum esse, quod revera licet: modò grave peccatum esse, quod duntaxat veniale est, ut sic scrupulis torqueant: modò inculcant

a Marc. 5. Matth. 8.

cant justa esse, quæ contra fas & jura sunt, vel contemnenda dicunt & levia, quæ lethalia & vehementiùs formidanda, ut sic conscientias reddant laxas atque licentiosas.

Petes fortè, an ergò queat dæmon artes atque scientias aliquas docere? nihil dubitandum, posse, si velit & sinatur à Deo: per locutionem nempe & manifestationem sui conceptus, non tantum, si in forma visibili appareat & homini loquatur, quod non negat D. Thomas *a*: sed etiam interna locutione & suggestione intellectu illustrato. non enim video, cur hæc illuminatio, quæ in malum finem tendit, dæmoni sit adimenda: cum hæc cognitio non referatur in Deum, nec cum ulla mentis vera fiat purgatione. quare utrum dicenda sit illuminatio, an illusio, an quo alio indigetanda nomine, ut, verbi gratia, nuda veritatis manifestatio: sanè quæstio de nomine futura est.

a 22. q. 36. a. 1.

In vita Sancti Norberti idiotam quēdam, sacræ Scripturæ subitò peritissimum reddidit, *capite vigesimo septimo. Surius 6. iun.* Hodie scimus multos anabaptistas sumptione potus vel cibi scripturæ magnam partem, eam nempe quam recipiunt, & erroribus suis firmandis putant oportunam, ediscere. quis docet nisi Diabolus? scriptum etiam reliquit Joann. Miderius *b*, idem de initiatione Lamiarum: apud quem hæc unius exstat confessio: *Infantibus nondum baptizatis insidiamur, vel etiam baptizatis, præsertim si signo crucis non muniuntur, & orationibus: hos cunabulis, vel ad latera iacentes parentum, ceremoniis nostris occidimus: quos postquam putantur oppressi esse, vel aliunde mortui: de tumulis clam furto recipimus, in caldari decoquimus, quousque evulsis ossibus tota ferè caro efficiatur sorbilis & potabilis. De solidiore hujus materia unguentum facimus nostris voluntatibus, & artibus, ac transmutationibus accommodatum: de liquidiori vero humore flascum aut utrem replemus, de quo is qui potatus fuerit, additis paucis cæremoniis, statim conscius efficitur, & magister nostræ sectæ.*

b fornicarii lib. 5.

Hæc confessio mulieris; subjungitur alia viri, huic conformis, & addens scelestæ initiationis & promotionis ad Tartareum magisterium alia ritualia: *Ordo*, inquit, *talis est, quo etiam seductus sum. Oportet primò eum Dominica die antequam aqua benedicta consecratur, Ecclesiam introire, mox futurum discipulum cum magistris: & ibidem abnegare coram eis Christum, ejus fidem, baptisma & universalem Ecclesiam. Deinde Homagium præstare Magisterulo, id est, parvo magistro (ita enim Dæmonem, & non aliter vocant) postremò de utre bibit supradicto: quo facto statim se in interioribus sentit imaginem nostræ artis concipere, & retinere, ac principales ritus hujus sectæ. In hunc modum seductus sum, & uxor mea, &c.*

In his verbis vides doctrinam illam potu præberi: sed fallebatur homo idiota, dum putabat novam imaginem efformari immediatè in mente, qua generatim omnia illi exhiberentur ad artem illa pertinentia: Neque enim id dæmoni possibile, neque talis cognitionis, intellectus magi capax erat. Sed interna quadam suggestione velocissima hæc

sugge-

ſuggerebantur, cujus velocitatem cum non perciperet magus, putabat ſimul ſe & in inſtanti didiciſſe, quæ ſucceſſivè & in tempore breviſſimo acceperat. Sic etiam poteſt in aere velociſſimè formatis ſimulacris, ea phantaſiæ noſtræ ita ſpectanda proponere: ut quaſi in ſpeculo mens noſtra uno intuitu cuncta conſpicere, ſicque illuſtrari ſibi homo intrinſecùs videatur. hoc nimirum ſtratagemate antiquus ſerpens, primum Ordinis noſtri parentem, Ignatium conatus fuit fallere, ſed fruſtra. adſcribam rem totam verbis Ribadeneiræ *a*. *perturbabat tamen viſionum, quos inter ſtudia percipiebat.* (de Gramaticalibus loquitur) *tum magnitudo, tum crebritas. nam cum nominum & verborum memoriæ mandari inflexiones vellet, tanta intelligentiarum divinarum copia in ejus animum influebat, ut novi ediſcere nihil poſſet: & ſi quid eſſet antea memoriæ traditum, id totum facilè efflueret: neque omni ſtudio animique contentione poterat, aut arcere appropinquantes, aut ingreſſas hujuſmodi cogitationes abigere: cujus rei novitate perculſus, quid hoc eſt, inquid rei? cùm oramus, cum confitemur & ſuperſubſtantialem panem accipimus, cum vigilamus, cum nos verberibus cædimus, cum ſpiritalia omnia ac divina munera obimus, neque tam frequentes, neque tam magnæ, tam neque vehementes ſe nobis illuſtrationes offerunt: cum puerilia agimus, & de Deo propter Deum, non cogitamus: tum ſpecioſæ noſtra menti imagines, & cæleſtes illuſtrationes occurrunt? agnoſco importuniſſimi hoſtis calliditatem, agnoſco veteratoris dolos & aſtutiam, &c.*

a l. 1. c. 14.

Nactus iſte animum Ignatii ad cœleſtium rerum ſenſa concipienda longo jam uſu promptum, & agilem, & præſagiens, ſi Ignatii doctrina ad pietatem accederet, majus ſibi malum imminere conatus fuit, hac melioris doctrinæ oſtentatione, tùm illi laborem litteralium rudimentorum irritum facere, *eo maxime tempore* (ut ait Maffeius *b*) *crebra intelligentiæ lumina eidē offerens, & recondita patefaciens Scripturæ ſacræ myſteria.*) Si hæc potuit in rebus ſanctiſſimis, & homine fide ac caritate in Deum illuſtri, quantò faciliùs infidelium animis rerum profanarum falſarumque ſcientiam ſuggeſſiſſe credendus? Cryſanthius Sardianus, Pontifex & magus, tempore Juliani Apoſtatæ, filium habuit, qui cū nec verſificatoriam artem, nec Grammaticæ partem aliam calleret, ſolo aſpectu Solis, contra Chriſtianos oracula fundebat *c*; ab eodem afflati Numine Sumano, varii Paſtores ovium ſubitò poetæ exſtitere, ut Evages *d*. Thynicus *e*, & alii: Amphiaraus quoque ſic vates factus *f*, & anus Pindari hymnum edocta *g*, & Soſipatra, quæcumque alibi ea abſente geſta, Poetarū, Philoſophorum & Oratorum ſcripta omnia à dæmonibus incubis edocta illi in ſpecie ſenum pellitorum cohabitantium *h*.

b l. 1. c. 6.

c Eunapi in Chryſan.

d Suida teſte.

e teſte Socrate apud Platonem

f Pauſan. in Corinthia.

g idem in Bapt.

h Eunapius in Ædeſio.

Sic divinitatis ſimiolus conatur θεοδίδακτος & ipſe facere. Sed hæc quam ipſe infundit ſcientia, ut plurimum dignoſcitur, quia non eſt permanens, nec ea cum lubet homo ut lubet utitur, ſed tantum per modum afflati vel exſtatii certis locis, temporibus aut cauſis. Cōtra quam Deus infundit ſemper & ubique prompta eſt ut patet de Salomone 3. Reg. de Apoſtolis, in Actis: de Beſelcele

cele

cele Exod. 35. de illo apud D. Hieronymum epist. 4. ad Dom. & libro secundo. de Abbate Joachim, qui ex Janitore, illiterato & idiota vino quodam ab Angelo allato & hausto, subitò non propheta tantum, sed & subtilis disputator, & Theologus eruditus statim emersit, ut narrat Laonicus Calchondilas libro sexto de rebus Turcicis. Distinguendi verò à θεοδιδάκτοις sunt αὐτοδίδακτοι, qui non infusione, sed labore suo eruditionem comparant, ut Dialectica. D. Augustinus, lib. 4. confess. & Theologiæ S. Athanasius, teste Nicephoro libr. Histor. capit. 44.

Sed doctrinæ à Diabolo acceptæ superiora illa sunt exempla.

Hoc anno 1600. mense Martio, Toleti lata per fidei Inquisitores sententia, cujusdam Roman. Ramirez ossa cum statua combusta fuere, qui in reatu & carcere obierat: huic inter cætera imputabatur accepta à dæmone medicinæ peritia. Quoniam verò multa in hoc facinoroso magica concurrêre, ideò fiscalis accusationem fide bona ex Hispanico sermone in Latinum transferre non gravabor. Postquam ergo narrasset eũ jam semel accusatum, abjurasse errorem Machometanum, addit relapsum (ut fex illa consuevit) & rediisse ad vomitum: servasse ritus & ceremonias Machometi, multis annis jejunasse magum jejunium quod vocant *del Ramada*, præmissis *guadoc*, & *zala*, lavando totum corpus, induendo indusium mundum, recitando *azoras* (hoc est, preces) ejus sectæ, versa facie ad *alquibla* (hoc est, solem orientem) elevando & demittendo caput, & se ad terram usque inclinando, & extendendo supinas in cœlum palmas cum diceret *Alaquevir* (hoc est, Deus est magn') & surgentem antè diem ad celebrandum jejunium *Zachor*, eo absoluto servasse & celebrasse solenniter Pascha ipsius *Romada* per tres dies: abstinendo omni labore & opere servili, præsertim primo die, induendo indusium mundum, faciendo dictum *gaudoc* & *zala* cum aliis multis ritibus & cæremoniis Machometismi. Et quod addens delictum delicto, & culpam culpæ, ad opus & finem malum, à multis jam annis pactum & fœdus inivisset cum dæmone expressum, eo adorato, & facto homagio, & animâ illi dicatâ, ea lege, ut dæmon ei adesset favore, ope, consilio, quotiescumque aliqua in re indigeret, & peteret: & ideò petiisse, & à dæmone obtinuisse notitiam peritiamque sanandi multas secretas & occultas ægritudines herbis, suffumigationibus & incantamentis superstitiosis, quibus de facto non paucos sanitati restituisset. Item persuasisse se multæ lectionis esse, & in sacris ac profanis historiis apprimè versatum: & valere plurimum memoria, cùm sit imperitus planè legendi ac scribendi. Quarè solitum lucri gratia & ex professo aliis de memoria præfatas historias ad verbum perinde recitare, ac si librum coram se explicatum legisset, facientem hæc ope dæmonis; & sic non parvam vim pecuniæ ab auditoribus receptam coacervasse. Cumque quidam eum interrogasset, qua ratione tam fidam memoriam adeptus esset; respondisse, quendam sibi magna necessitate conjunctum, peritissimum naturæ her-

barum, qui habebat familiarem dæmonem, potum nescio quem dedisse: quin etiam hunc eundem cum semel vellet Cæsaraugustum, quindecim inde leucis distantem, proficisci, facta conjuratione, quam dicunt: *de bon y varon*, subitò comparuisse equum, quem ambo conscendentes, minimo spacio temporis, ad urbis portas pervenere, & ibi equo, sed priùs frænum ademisse, derelicto, curasse negotia, quorum causa eò profecti erant, & reversos ad portam equo frænum iterum injecisse, & momento ferè domum relatos. Item, cùm quædam mulier se ad lectum conferens (in oppido Deza id accidit) irata fortè, dæmoni commendasset, & nescio quo ablata subito non comparuisset, maritus Ramirem accessit opem postulans, hic respondit, animum ne despondcret, se illi uxorem ejus restituturum. Dedit simul epistolam, & jussit ut certum ad locum inter vineta se conferret, & ibi facto circulo in medio circuli consisteret: at quando audiret turbam hominum pertransseuntem, etsi nullum videret, interrogaret, ubi rex foret? si responderetur illac transire, tum epistolam ante se in solum abijceret, fecit ille, quæ jussus, & uxorem recepit, non videns, quis aut quomodo reddidisset. Item solitum addebat fisci procurator edicere multa valde arcana, & quæ contigerant in locis remotissimis, quæ quo tempore indicabat, non poterant ei, nisi vi pacti dæmoniaci innotuisse. Semel (ait) cùm domo abiret, dixit venturum peregrinum quendam, qui eum quæreret, & peteret, accederet liberaturus filiam ejus ab obsidente dæmone, quare ut se statim vocarent. abiit, venit alter, vocatur Ramirez: & sic se gerit in sanando morbo, ut clarissimè appareat, ipsiusmet maleficio dæmoné in ægram antè immissum fuisse. Primo enim nuptiarum die misellam fluxus sanguinis cum animæ deliquio & cordis oppressione invaserat, moxq; lipopsychia frequenti durante, cœperat odisse parentes, & maritum, & hunc nec videre, nec cũ ipso dormire sustinebat. Advertêre obsessam esse, vocatur sacerdos, diebus octodecim exorcismis & consuetis Catholicæ Ecclesiæ remediis nititur malum hospitem abigere, tandem unus dæmon profatur, centum & unum illi muliebri corpori dæmones immissos, tum tamen cæteris absentibus se solum adesse, cum itaque Sacerdos solitos Manualis Ecclesiastici exorcismos ingeminaret, cumque adigeret dicere, quo cæteri abivissent: respondit profectos ad oppidum Deza, prædictum Roman. Ramirez conventuros, & quæsituros ab eo, quid fieri à se vellet; nec abituros, donec ipse recedendi licẽtiam concederet. Tum etiam crudeliùs misellam afflictam fuisse adeò, ut toto die in deliquio permanserit. Cumque Sacerdos juberet: ut fœminam vexare desineret: & eam cum marito, ut uxorem decet, sineret degere, eique redderet jocale preciosum, quod eripuerat, respondit, se adigi à Romano, & habere se jocale, sed reddere non posse. Postea cum parentes advocassent Roman. Ramirezium curandæ filiæ gratia moti dictis dæmonis: confestim ut domum ille ingressus, cæpit mulier mira dicere & agere, clamabat scire se illum

ſum adveniſſe, & cauſam adventus non neſcire: eò accedente; ut vidit, iterum deliquio concidit, & ore contorto triduum permanſit ſine cibo & potu, non valens quicquam ſubſtantiæ ullius trajicere. Magus itaque eam imbuit forti ſuffumigatione ſolearum, olei juniperini, & aliarum rerum, & revocat à lipopſychia, & alloquens obſeſſorem, dicebat, ſinas illam, ſinas illam, diſcedes, fuge, niſi velis me ſuffumigationem iterare. Sed nolente dæmone reſpondere, juſſit omnes exire thalamum, & putans ſe à nemine exaudiri, querebatur & expoſtulabat cum dæmone dicens: cur mihi non reſpondes, humilior certè fuit paredrus mei avi, quid commerui, ut mihi loqui dedigneris? an non ſufficit, quod me totum tibi à tam longo tempore devoverim? fac ergò, ſopora hanc mulierem, ne quid verborum noſtrorum exaudiat.

Interea dæmon alius advenit, cui reus, bene veneris, quid illic rerum egiſti? qui valent uxor, & liberi? Filius (inquit) tuus malè habuit, ſed jam extra periculum eſt: uxor peius habuit jam convaluit: nepotulus adhuc æger eſt, & periculum, ne moriatur. Tum infert Ramirez, cùm ſciant quod fidelem & diuturnam eis ſerviverit ſervitutem, & quantum eis obſtrictus eſſet: nec ignorent, ſe urgeri debito ducentorum regalium, pro ſolutione locati à ſe horti: æquum eſſe, ut viciſſim ſibi gratificentur, & ex obſeſſæ corpore recedant, ſaltem ſpacio quindecim dierum, & interea ſanam & incolumem relinquant; ut ſic copioſam ſolutionem mercedis recipiat, & in poſterum fama & exiſtimatio ejus creſcat, quæ alioquin inſignem plagam ſit acceptura, niſi exeant; poſſe poſtea iterum eam invadere, & poſſidere arbitratu ſuo. Pollicitum deinde dæmonem id ſe facturum, eique pariturum. Cùm verò videret Ramirez hoc colloquium ſuum ab aliis exauditum, ſeque deprehenſum tanquã poteſtatem in dæmonem habens, ſtomachabundus ei interminatur ſe in cõpedes eum conjecturum & facturum, ut ſui memor, nihil tale deinceps auderet. Expulſo dæmone, quia non ſatis largam mercedem opere parentes fœminæ ſolverant, eis minatur fore, ut brevi iterum ipſius ope indigeant: & maleficii ſortem ſtatim tranſtulit in maritum fæminæ liberatæ, jubetque dæmonibus ut in eum tranſeant, eumque divexent: fecere, & diem integrum crudeliſſimè afflixerunt, injectis mille imaginationum terriculamentis, & deſperationum tentamentis.

Quare vocatus iterum, cum ad eum acceſſiſſet; fortiter, inquit contubernalis cum dæmone colluctatus fuiſti: & adhibitis ſuffumigationibus dæmones ejecit: & ex oppido diſceſſit, male contentus exiguo ſtipendio. Poſt abitum deprehendere parentes filiam non modo non eſſe ſanatam; ſed peius in dies habere: ſcribunt ergò ad magum eundem, & ſimul ad eundẽ pecuniæ nõ parum mittunt, pollicentes majorẽ ſummam, ſi fœminam perſanaret. Ille dedignatus venire, dat tabellario materiã alterius ſuffitus, & ritum, quo uti deberet deſcriptum, addens, cũ domum rediſſet, inventurum illam meliuſcule valentem,

lentem, & cum sociabus tripudiantem: & ita factum est. cumque uxor adhuc nollet cum marito dormire, suffumigavit eam, addens verba, quæ jussus erat, nempe; dæmones exite ab hac fœmina, quia jubet Roman. alioqui ipsum vocabo, & veniet, & vos vi pellet: quia hoc mihi pollicitus fuit. Ad quam conjurationem mulier vehementi clamore edito sana facta libera mansit, & cum marito vixit, ut conjuges solent.) Hæc in actis illis judiciariis.

6. In voluntatem longe restrictior est magiæ dæmonisque potentia. Nequeunt voluntatem movere aliter quàm objecto, tanquam odibili vel amabili, exterius proposito: vel excitatis imaginariis visionibus, & cogitationibus; vel allecta & inclinata voluntate, per passiones in parte sensitiva inflammatas, quæ quò vehementiores sunt, eò quoq; & acrius inclinant, quasi abripiunt aliquando: nunquam tamen ullam voluntati necessitatem imponunt. Exulare illi jubent arbitrii libertatem, qui peccandi necessitatem vel coactionem ullam admittunt: etiam in iis, qui mortiferis culpis sunt irretiti. homines certè desiissent esse, si liberum arbitrium amisissent: sunt quidem hi Gratia gratum faciente destituti, attamen nec naturali libertate arbitrii, nec communi auxilio Dei sunt orbati. Unde hæc ergo in peccatum necessitas? peccatū nisi libero cōsensu non committitur: liber verò consensus arbitrium liberum præsupponit. Undè fit, ut (si Deus non prohibeat) possit diabolus, in actum aliquē vel motionem impellere, quæ motio ex suo genere, si consensus adesset, peccatum foret: peccandi tamen necessitatem nunquam voluntati queat adferre, quia invito consensum nequit extorquere [a]. Sed nec Deus sinit omnes in tentando vires dæmonem exserere: facitque ut tentator non tentet quantum posset, sed quantum humana fert imbecillitas: quam nunquam sufficienti sinit auxilio destitutam: ne in gravissimis quidem peccatoribus, quibus illud cum justis adhuc est commune, quod Apostolus ad magnum animæ solatium scripsit: [b] non bonis tantum, sed toti Ecclesiæ Corinthiorum, in qua multi erant mali, multi etiam justi: *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari ultra id quod potestis: sed faciet etiā cum tentatione* (pro tentati cujusque dispositione & capacitate) *proventum, ut possitis sustinere*) Quæ fidelitas, virium liberi arbitrii, & communis sufficientisque auxilii (de quo Theodoretus hæc verba accepit) divini, conservationem præsupponit & includit; cujus conservationis promissæ fida exhibitione consequitur humana imbecillitas: ut, ex tentatione dæmonis, non solum bonæ voluntati & conatui felix exitus, & evasio contingat; sic φονήσει τινὶ ἐκβασιν Augustin. & Hier. explicant [c], sed etiam, ut periculum prætergressi: fortioresque in posterum ad tolerandum effecti; pro detrimento, quod timebatur, ut lucrum præterea ex tentatione reportemus, ut optimè Photius exposuit: & noster id optimè vertit, quicquid Novatores ganniant. nam βαίνειν ultra progredi est, vide quæ in hunc locum egregiè ex variis D. August. locis Beda disseruit.

Cùm possint itaque peccatores, hoc admi-

[a] D. Th. 1.2. q. 80. art. 3. & confirmat eleganter Cyril. Catechef. 4.

[b] 1. Cor. 10. v. 13.

[c] August. in Psal. 61. & Hieron in Joan. idem Aug in ep. 89.

adminiculo freti, singula peccata lethifera vitare: sanè, si succumbant huic tentationi, cui potuerunt non assentiri: voluntariè succumbent, non coacti vel adacti necessitate, quæ hic nulla reperitur. Sed an saltem possit impedire diabolus ne sagæ pœniteant? ignoratio Theologiæ hac in quæstione Nicolaum Remigium *a* reddidit fluctuanti & ambigenti similem, dicendum, sicuti potuit in peccatum inducere, sic etiam posse obstinationem in peccato fovere. & nutrire per suggestiones, consilia malesuada, testationesque alias: sed nunquam posse absolutè impedire, ne vel alii peccatores, quantumvis graves, vel ipsæ sagæ pœniteant, & pacto, quod cum illo inierunt, renuncient. poterunt itaque cùm specialis illo auxilii favore, quandocunque serio volent, quantumvis retinente Diabolo pœnitere: sine speciali illo Dei auxilio id non possent; alioquin potentior esset in retinendo Diabolus, quàm Deus in recuperando, quod sanè blasphemum est. Probat istam communem Catholicis Theologis sententiam Andr. Vega de *Iustification. q.* 11.

a l. 1. dæmonolat. cap. 8.

Ut autem exemplo aliquo declaretur, quousque interdum soleat progredi dæmonis conatus in voluntate non planè, sed plenè, non verè, sed apparenter subigenda, ad tentatorum consolationem B. Angelæ de Fulgino verba repræsentabo; quibus illa quid experta fuerit, *vita ejus cap.* 19. sic exprimit: *Tormenta verò & animæ passiones, quas, sine comparatione acerbiores & plures esse dico, quàm corporis, patior quasi assiduè ab ipsis dæmonibus. Nec scio aliã assignare similitudinem, quàm de homine suspenso in pergula, qui ligatis manibus post tergum, & velatis oculis suspensus cum fune remansisset in patibulo, & viveret, cui nullum auxilium, nullum remedium, vel fulcimentum superesset. Dico quod adhuc desperatiùs & crudelius à dæmonibus torqueor. Video enim quod dæmones ita animam meam suspendunt, quod sicut suspensus non habet aliquid sustentameti: ita anima nullum videtur remanere sustentamentum, & omnes virtutes animæ subvertuntur, sciente ac aspiciente anima mea. Et quando anima mea videt subverti omnes virtutes, & discedere, & quod non potest se ibi opponere; & tantus dolor animæ, quod vix aliquando possum plorare propter desperatum dolorem & iram, aliquando verò ploro irremediabiliter, aliquando etiam tanta ira venit in me, quod vix possum me tenere, quin me totam dilaniem: aliquando non possum me tenere, quin me horribiliter percutiam, & percutiendo me ipsam tumefeci aliquando caput meum, & alia membra. Et quando anima videt cadere & discedere omnes virtutes, fit planctus animæ, & vociferor ad Deum meum.*

Item aliud tormentum patior, quia omnia vitia in me revixerunt; & aliquando reviviscunt: non quod in vita durabili rationem meam subjicientes, sed præbent mihi & adferunt magnam pœnalitatem. Et etiam vitia, quæ nunquam fuerunt in meo corpore, veniunt in me, & incenduntur, & adferunt mihi magnam pœnalitatem: sed non habent vitam continuam: & quando remoriuntur, dant mihi magnam consolationem. Video enim quod dæmonibus tradita sum multis: qui reviviscere faciunt

ciunt vitia quæ horreo, & quæ fuerunt mortua, & addunt illa, quæ nunquam fuerunt. Et ego recordans, quod Deus hic fuit afflictus & despectus, & pauper, vellem quando oportet, ut omnia mea mala duplicarentur. Et quandoque sum in tenebra horribilissima dæmonum, ubi videtur omninò deesse omnis spes boni, & est illa tenebra horribilis, & suscitantur vitia in corpore quæ cognosco intus in anima esse mortua: sed extra animam suscitant ea dæmones, & etiam illa vitia quæ non fuerunt suscitantur. Et in corpore ad minimum patior in tribus locis. Nam in locis verecundis est tantus ignis, quod consuevi apponere ignem materialem ad exstinguendum ignem concupiscentiæ, donec confessor meus mihi prohibuit. Cùm sum in illa tenebra, credo quod citiùs eligerem assari, quàm prædicta tunc pati: imò tunc clamo & advoco mortem, ut per quemcunque modum mihi Deus concederet eam evenire, & tunc dico Deo: Domine si me debes mittere in infernum, citò facias, & ne differas: & ex quo me reliquisti, comple, & submerge me in profundum. Et tunc intelligo, quod est opus dæmonum, & quod non vivunt illa vitia in anima mea: quia anima nunquam consentit eis, sed corpus patitur violentiam & est tantus dolor & tædiũ: quòd si duraret, corpus id pati non posset. Sed & anima videt, quod est ei ablata omnis potentia, quamvis non consentiat vitiis: non tamen habet potestatem a omninò resistendi vitiis: & videt quod est contra Deum, & sic cadit, & torquetur in eis. Et est quoddã vitiũ quod nunquam fuit in me: & prædictum vitium manifestè cognosco quod permittitur à Deo venire in me, & prædictum vitium est tam magnum quòd superat omnia alia vitia: & est quædam etiam virtus, quæ datur mihi manifestè à Deo contra prædictum vitium, qua virtuosè à Deo liberor. Et si non haberem ego fidem de Deo certam, solum in isto, & non pro aliquo alio, remaneret mihi: & in isto remaneret mihi spes certa, & secura, de qua non possẽ dubitare. Et virtus prævalet semper & vitium deficit, & virtus tenet me, & nõ permittit me cadere in vitium. Et est virtus tantæ fortitudinis, quod non solum tenet in me, imò dat mihi tantam fortitudinem virtutis, quòd verè in isto cognosco Deum & illuminor: & confirmor in tantum, quod omnes homines mundi, nec omnia dæmonia inferni, nec aliqua alia res, posset movere b ad minimum peccatum: & cùm ista virtute remanet mihi fides de Deo. Vitium autem est tam magnum, quod verecundor illud dicere: & quod quando prædicta virtus est mihi abscondita, & videtur mihi quod me dimiserit, non est res, quæ posset tenere nec pro verecundia, nec pro pœna aliqua, quin statim ruerem in peccatum. Tunc tamen supervenit illa virtus, & virtuosè me liberat: ita quod, nec ipsa possem peccare pro omnibus bonis, vel malis istius mundi & istos labores sustinui per duos annos & plus.)

a Sic scilicet ut etiã suggestionem ipsam expellat. nam habet ut non consentiat.

b Intellige durante & juvante illam gratia.

Hactenus interpres parum Latinus D. Angelæ: in cujus verbis cernere est tres gradus hujus gravissimæ & molestissimæ tentationis Diabolicæ, & simul Divinæ gratiæ non deserentis hominem efficaciam: voluntatem quoque nunquam à diabolo positivè cogi, quantumvis vis resistendi debilitetur, & videatur succumbere, non succumbit tamen: quia potest homo, cum Dei gratia non consentire. Denique cernis profe-

profectum quem cum tentatione D. Paulus pollicebatur, cujus verborum locus iste practicus quidam est commentarius.

QUÆSTIO XXV.

Quid Diabolus queat in anima à corpore separanda ipsaque separatione? ubi de exstasi, & mirandis circa cadavera.

EXstasim sive raptum potest Diabolus in homine efficere, ligando vel solvendo sensus exteriores idque modis duobus, prior est, quando illos tramites obstruit: quibus à cerebro spiritus sensitivi se ad exteriores sensus penetrant, veluti contingit somniantibus: posterior, quando eosdem spiritus sensitivos ab exterioribus sensibus ad interni sensus organa attrahit, ibique retinet, ne ab externorum sensuum organa queant descendere. Ita enim contingit, ut in raptu ob nimiam internarum virium sensitivarum applicationem, & spirituum sensilium ad interni sensus organa confluxum adeò impediantur sensuum exteriorum munia, ut corpus vivum cadaveris mortui & immobilis speciem præ se ferat. Hæc raptus naturalis causa vera, diaboli vires non excedit, talesque sunt sagarum & magorum exstases: quibus, cùm uno in loco maneant soporati, variis tamen in locis se fuisse & varia peregisse, decepti sæpè arbitrantur. Tale est quod Olaus de magis Lappiis narrat *a* hoc modo: *Si quis peregrinus cupiat de suorum conditione certi quid cognoscere, præstant, intra viginti quatuor horarum spacium rescifcat, quid cum illis agatur, vel si trecentis milliaribus absint: hoc modo. Incantator postquam usitatis ceremoniis Deos suos compellavit, subitò collabitur & exanimatur, quasi exstincto illo revera excedat à corpore anima. Neque enim aut spiritus in eo reliquus esse, aut restare cum vita sensus aliquis, aut motus videtur: sed ut adsint semper aliqui oportet, qui projectum & exanime corpus custodiant: quod cùm non fit, dæmones id abripiunt. Horis viginti quatuor elapsis, revertente spiritu seu è profundo somno, cum gemitu expergiscitur examine corpus, quasi revocetur in vitam ex morte, qui conciderat. Postea sic restitutus ad interrogata respondet, & ut fidem faciat percontatori, recenset aliquid, quod agnoscat ille, & certò sciat in ædibus suis aut cognatorum fuisse.*) Hæc in rei veritate se ita habere plures alii Olao attestantur. Sed in hoc raptu magico & similibus exemplis, cavendi multi errores, quibus ambiguæ illæ Olai locutiones non parum suffragantur. Errant imprimis, qui cum Cardano quotiescuuque collibuerit, naturali sua vi, & arbitrio voluntatis rapi se jactitant. Facit hoc procul dubio dæmon ex fœdere: nec fortassis certiùs aliud magiæ indicium, quàm hujusmodi voluntarii raptus. In virgine quoq; illa Cæsaraugustana (sic voco, quia illic ab Archiepiscopo ann. 1585. fraus tandem detecta) pseudostigmata Christi ostentante, raptus illi adeò frequentes, omnes ex pacto, cùm oves pasceret cum dæmone inito, nascebantur: ut & Magdalenæ Cruciæ Cordubensis, quæ famosa fuit saga. Errat etiam & graviter, neq; hoc à Censoribus prætereundum & relinquendum in ejus erat libro erratum: errat

a l. 3. c. 18. Septentrio, regn. descript.

errat inquam Bodinus *a*. censens in hujusmodi exstasi animam revera migrare, & deserere ipsum corpus, & aliis in locis interea versari separatam, qui Cabalistarum error fuit, à quo suspicor Platonicos alienos non fuisse, propter narrationem illam ipsius Platonis *b*, *Fren. Armenium genere Pamphylium, cùm inter cadavera cæsorum in prælio decem diebus jacuisset mortuus, domum relatum, secundò post die, cùm esset imponendus rogo, revixisse, ac prodigiosa quædam narrasse, quæ illo tempore apud inferos vidisset.)* Similis fabula fuit de quodam Glazomenio apud Origen. *l.3.contra Cels.* & illa de Aristæa Proconnesio, quem narrant Plinius *libro septimo, capite 52. & Plutarch. in vita Romuli*, ex Herodoto multoties defunctum revixisse, & animam quoties voluit resumere potuisse: ita, ut assistentes, animam, cervi effigie, ex ore evolantem viderent. Nam iste non mortuus erat, sed in raptu magico, &, non anima ex ore evolabat, sed diabolicum præstigium. Idem dicendum de militis dormientis ore egressa, & iterum ingressa mustela alba, & per gladium rivulo impositum iterato commeante, quod narratum ab Helinando *c*. fuit hoc ludibrium dæmonis, ad hoc institutum, ut de animæ migratione hunc errorem mentibus imprimeret: vetulis, deliris, & pueris, qui nondum ære lavantur, id quàm Philosophis persuasurus. Mors enim nihil est aliud, quàm animæ à corpore separatio: cumque ipso egressu hæc contingat separatio, fieri nequit, quin homo egressu isto moriatur. Si moritur, quis animam iterum in corpus inducit? Sola Dei virtute redire illa potest. Mortuorum animæ locum suum, teste Psalmista, ignorant, hoc est, corpus suum ampliùs non norunt, quare anima semel separata, nec aliud corpus subire, nec suum iterum ingredi ac informare potest, nisi Deo permittente atque ducente. De Philappis & Finnis igitur, & de Aristæa, & de Hermotimo Clazomenio *d*, quod illi objiciunt, id nos nec latet, nec movet. Ecstasis Diabolica intercessit, sed anima à corpore non recessit. *Omnia* (inquit Tertullianus, hac ipsa de re agens *e*.) *magis consectanda, quàm hanc licentiam animæ sine morte fugitivæ.)* Et alibi idem rectissimè pro Axiomate tradidit *f*, *nusquam animam sine carne esse, quam diu in carne est.)* Et in ecstasi animam extra corpus peregrinari. negat apertè auctor brevium quæstionum, quæ operibus D. Athanasii adjunguntur *g*. Nec Augustinus *h* quicquam habet, quod Bodino suffragetur, alibi verò palam contradicit *i*. Abutuntur etiam adversarii Scripturis. Nam cùm illud citant, *pretiosam esse in conspectu Domini mortem sanctorum ejus k*: perperam verba de Prophetarum ecstasi accipiunt: quæ ad veram mortem, seu animæ à corpore separationem sunt referenda *l*: &, quamvis de raptu acciperes, eorundem, *Mors*, vocaretur, qui mortui corporis imaginem repræsentat. Cùm etiam de Apostoli raptu ratiocinantur, non possunt probare eum extra corpus fuisse: potuit Deus id facere: sed an fecerit, cum ipsi Paulo fuerit incertum: malo dubitare, quàm cum B. Hildegardi affirmare *m* corpus verè ab anima tùm fuisse separatum, dubitant quot-

a l.2. Dæmonoma. cap.3.

b lib.10. de republ.

c Helena li.3. Chronicor. & Paradininus in Symbolis.

d Vide Lucia in Encomio muscæ, & Plutar. de dæm. Socr.

e lib. de anim.

f l. de resurrect. carn.

g quæst.33

h l.83. qq.

i lib.18. de civ. Dei epist. ad Evo. & (si ipse auct.) l. de spiritu & anima.

k Psal.115 v.15.

l ut cum B. Cypria. etiam Rabbini censent.

m in Quæstionibus suis.

quotquot memini Patres, dubitant etiam Scholastici omnes. Parū verò peritum se Philosophiæ Bodinus ostendit, cum *Apheresiam* cum *Ecstasi* confundit. In hac videtur anima à corpore abesse, quia privatum est corpus functionibus animæ sensitivæ, moventis, & interdum intelligentis *a*: in apheresia verò, non functionibus animæ modò, sed ipsa corpus caret anima. in illa corpus dicendum insensile, & immobile actu: in hac, naturaliter loquendo, est exanimum tàm potentia, quàm actu. Quale demum illud argumentum? si anima sit immortalis, necesse aliqua sine corpore operari illam posse *b*. Sed est immortalis, operari igitur potest in exstasi ab illo separata. Mi homo, moneo scholas Dialecticorum adeas, & discas: cùm sint plures unius rei functiones, non rectè, quod de omnibus non probâris, id ad unam te restringere. Deus bone, quot sunt functiones animæ in corpore existentis, in quas sibi corpus partem jusque nullum vindicat? cogita voluntatis, intellectusque actus, & super seipsam sui reflectiones, aliaque quæ ex libris, de animæ immortalitate agentium, possunt peti *c*. Verum certiora hæc Christianæ sapientiæ peritis sunt, & rectæ Philosophiæ non imperitis, quàm ut longiore indigeant probatione, neque mihi vacat vel lubet lucenti soli lampadem accendere. Solus Deus sic animā per raptum separare posset: & interea in corpore idoneas iterum recipiendæ animæ dispositiones conservare: quod an sibi contigerit, dubitare se D. Paulus profitetur *d*. Atque ita intelligendum existimo quod fertur in Franciscanorum gestis, de Beat. Ægidio, eum interrogatum: an aliquando in hac vita corpus suum per exstasin vel contemplationem anima deserat: respondisse affirmativè, & hominem cognovisse cui id acciderit: vel enim id dicebat, eò quòd omni corporis functione absoluta ad tempus, & sic corporis oblita fuerit penitus: vel quòd Divina potentia corpore educta, & in id reducta fuerit. Narrat historiam Joan. Salvator Irados tom. 1. factorum & dictorum illust. Ordinis. D. Francisci. fol. 205. Falluntur tertiò, qui falsos hos & dæmoniacos raptus sive exstases (pro iisdem nunc sumo non ignarus alibi *e* subtiliùs distingui) non separant à vero & supernaturali raptu: quo per spiritum Divinum homo ad rerum supernaturalium contemplationem sive cognitionem, cum abstractione mentis à sensibilibus, elevatur: de quo præclarè, ut solet, D. Thomas disseruit *f*: quales fuêre Prophetarum, Apostolorum, & sanctorum hominum, longè diversi à magicis exstasibus: de quibus Beatus Irenæus locutus agens de Marco mago *g*. Plurimorum de veri raptus natura opiniones Gentilium Philosophorum, & Arabum Astrologorum recensuit M. Antonius *h* Mocenicus, opere verbosiore quàm solidiore, &, excepta nona, cæteras satis benè confutavit. quid ex dictis ejus retinendum, quid repudiandum existimem, breviter accipite. Igitur falli *i* eum puto, dum subjectum raptus contendit debere esse mediam quandam substantiam inter mortalem & immortalem, & hujusmodi ait esse animam nostram: quam

a Scalig. de subti. contra Cardan.

b Aristot. lib. 2. de anim.

c vide (si Lubet) dict acita taque in Troat. Senecæ cho. 2.

d 2 cor. 12. vi. D. Th.

1. 2. q. 175 a. ult.

e d. quæst. 175 a. 2. ad 1.

f d. quæst. 175.

g l. 8 cont. hæt. c. 9.

h l. de transitu hominis in Deum.

i 1. cap. 13

Hh dicit

dicit esse mortalem respectu partis sensitivæ, immortalem respectu partis rationalis. fallitur, si sit in anima nostra pars una immortalis, & pars alia mortalis, quæso nonne pars hæc ab illa queat separari? divisibilis ergò jam anima nostra futura: quare nec immortalis. Absit hoc à mentibus nostris, totam hominis animam, quoad substantiam essentiamque suam, credimus esse immortalem. non anima, sed homo ipse respectu totius compositi, quid medium est: corpore mortalis, anima immortalis. subjectum tamen raptus, non est totus secundùm se homo: sed anima ipsa humana: subjectum totum incorporeum, indivisibile, & immortale. anima hæc subjectum est raptus, non ratione intellectus agentis, sed ratione intellectus possibilis: quod benè docuit Mocenicus a. Formalis causa raptus est ipsa illa actio, qua quis elevatur: & cælestibus illis rebus quasi unitur. Finalis causa est, conjunctio animi cum Deo, juxta illud Anicii Severini.

a cap. 30.

Tu requies tranquilla piis, te cernere finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

Agens sive efficiens causa, duplex aliquando potest esse. Instrumentalis, erit intellectus agens, principalis verò futura Deus, dixi posse aliquando esse, quia licet Deus per se solus sit causa sufficiens, solet tamen causas secundas, ut instrumenta, adhibere, quare poterit intellectus agens esse causa instrumentalis: quia quamvis ejus ordinarium munus sit, species à phantasmatibus abstrahere, & hic nulla sint phantasmata: solet tamen Deus, cùm se menti nostræ per raptum insinuat, ea, quæ vult nos tùm videre, Divina quadam repræsentatione ostendere: ubi verò spirituales hasce res intellectus noster percepit, tunc ope intellectus agentis, potest quædam rerum visarum similitudo & simulachrum effici, quem modum D. Thom. non repudiat b. Principalem causam dixi esse Deum; quia revera Deus est, qui hominem ad se rapit, ut fatetur c Mocenicus, nec potuit negare. sicut enim Sol in Sole non cernitur, sicut oculus sine lumine lumē non videt, sicut auris nisi aere plena ictum aerem non audit: ita nec Deus sine Deo cognosci potest: sed Deo plenus demum animus tantum in Deum erigitur, quantùm Divino collustratus lumine eum cognoscit: tantùm effervescit & exilit in superiora, quantùm, calore Divino succensus in Deum fertur: neque ad id, quod superius est & infinitum, quisquam attollitur, nisi virtute superioris & infiniti attrahatur & elevetur, juxta veram Platonicorum sententiam d. Deinde solus intellectus agens ad hoc nequit sufficere, quia quamvis Mocenicus dicat transitum hunc ex parte hominis esse voluntarium; id tamen verum non est. raptum enim scimus sæpè contingere invitis, ut sentit Div. Thom. e & docet experientia. Novi, & mecum norunt mille adhuc superstites, Virginem Deo devotam, ex iis, quas *Beatas* illic vocant, quæ Burgis, in Castella, an. 1585. superstes erat, & statim perceptâ Eucharistiâ vix eâ in os sumpta, in diuturnum rap-

b 1. p. q. 12. ar. 9. ad 2.

c c. 1. 5. 13.

d vide Moceni. c. 399.

e q. 1?. art. 1.

tum

tum elevabatur; adeò ut nec admotas & adactas in pedes aciculas sentiret: quæ ut erat humanæ gloriæ aversatrix, & sancta esse, quàm dici malebat aut videri, ardentissimè solebat Deum precari, ne quid illi hujusmodi coram aliis accideret: & ad se reversa, erubescentiæ plena atque pudoris, quàm poterat celerrimè se domum in conclave proripiebat. Non est ergò in nostra potestate, & proinde nec nobis est voluntarium sic mente abalienari: neque id poterit noster intellectus, quantumvis id nos vehementer velimus. Hæc non tam est actio, quàm passio intellectus: cùm hic anima se propriè & primariò gerat more patientis, secundariò & minùs propriè more agentis, & ipse Mocenicus a fateatur, hunc transitum hominis ad Deum (sic enim appellat raptum) plurimum passionis & minimum actionis habere. Deum verò dicimus esse causam efficientem raptus: non tantum universali quodam concursu, sed etiam ad hoc ipsum designato & particulari.

a cap. 41.

Hic in Syrtes impingit, & se abripi patitur procellis Gentilium & infidelium Philosophorum. Nam b sententiam proponens suam, contendit totam raptus efficientiam adscribendam soli agenti intellectui. hunc enim adjutum solo concursu universali Dei, vult posse statim intellectui possibili speciem seu ideam Dei repræsentare: & sic, quod erat, duntaxat intelligibile potestate, ut sit jam actu intelligibile, id vi sua intellectum agentem efficere: Quasi verò queat intellectus agens aliquam effingere speciem, quæ Deum repræsentet: quod meritò cum D. Dionysio Areopagita Theologi negarunt c.

b cap. 45.

c Dionys. de Divin. nomin. 1. D. Thom. & sibi interp. 1. 2. q. 12. a 2.

Sed videte quàm leviculis nitantur adversarii argumentis. *Obiiciunt primò.* Deus non est idem cum anima nostra: non potest igitur in illam agere. Quid est nugari, si hoc est argumentari? quasi nihil in aliud queat agere, quod non sit idem cum eo: & non sufficiat proportio ac similitudo causæ immediatæ & instrumentalis? quasi non omnia Deo obediant: quasi Deus, qui unus eminenter est omnia, non possit in cuncta, ut vult agere; apage mihi hos paganismos.

Secundo obiic. Deus est intellectus: nihil ergò potest agere nisi cognoscendo, sed extra se nihil Deus cognoscit: animus autem noster est extra Deum: animum ergò nostrum non cognoscit: nihil ergò in animum nostrum potest agere. *Respond.* Deus est intellectus, si sumas intellectum impropriè loquendo pro substantia spirituali in genere; non verò est intellectus, si cupias intellectum pro potentia intellectiva; quo pacto cùm sumi ab ipso docet consecutio argumenti: quæ nulla foret, neque antecedens cum illatione cohæreret, si aliter sumeretur: certum enim est spirituales substantias etiam aliter quàm cognoscendo agere posse, ut loco movere, & hujusmodi. Quod si velit tantum dicere, nihil posse agere in subjectum, quin subjectum illud cognoscat; hoc certè verum est, quia Deus omnia cognoscit: Spiritualis tamen substantia, ut Angelus, posset agere in aliquod subjectum sibi incog-

 nitum.

nitum. Unde tamen sequitur falsissimam esse illam subsumptionem, Deum extra se nihil cognoscere. Quid enim hoc aliud significat, quàm Deum præter semetipsum nihil cognoscere? non cognoscit ergò arbores, nec equos, non peccatores, non dæmones. quo ergò pacto creaturas conservat, & mundi satagit, & punit peccatores: esse hæc extraria Deo, & cognosci à Deo; fatendum igitur nobis, nisi Epicurei & athei sumus. Deus quidem eminenter est omnia, sed non formaliter. Si loqueris, de iis quæ sunt eminenter extra Deum; frustraris. quia nihil quod est, non est eminenter in Deo, ipse quoque animus noster hoc modo non est extra Deum. Quare patet te loqui, de iis quæ sunt extra Deum formaliter. Sed Deus cognoscit omnia quæcunque sunt, etiamsi illa non sint in Deo formaliter, sive etiamsi Deus illa non sit formaliter. Quare & animum nostrum Deus cognoscit, cognoscit sanè, & puniet, si viderit infidelem, & ad Gentilium scita impia desciscentem. Non sum ignarus istud axioma, (*Deum nihil extra se intelligere*) tribui Aristoteli*a*: sed Aristoteles veniam meretur; cujus oculus, nullo fidei veræ radio illustratus, ut noctuæ oculus ad illam lucem infinitatem caligavit. Christianis verò hominibus venia danda non est, si talia deliramenta pertinaciter tueantur, & non Gentilium placita regulis fidei, sed fidei scita illorum placitis pergunt submittere, verè cæci cæcos diligentes Duces, cum quibus in erroris foveam corruunt. Averroisticum hoc potiùs figmentum est, quàm Aristotelæum placitum: qui perfidiæ columen Arabs intestabilis, sectatores suos ex hoc principio eò deduxit, ut existiment etiam hinc sequi; Deum sic aliquid sibi perfectionis adjuncturum novæ, si hominem sibi per raptum conjungeret, vel si extra se alia intelligeret: Deoque ipsi tunc opus fore sensum & phantasiam, quæ omnia vel dypondii Theologi statim exsufflarint, ut vanitate sua diffluentia, nec quicquam cohærentia. Deus in se ipso, ut in speculo, simul & semel videt omnia; cognoscendo alia, tribuit ipsis perfectionem. Nobis accedit perfectio conjunctione vel cognitione, propter imbecillitatem & egestatem nostram. cuncta Deus possidet, nec ipse mutatur, sed mutat res, quas sibi conjungit. Denique censet idem Mocenicus, raptum omnem esse successivum: quod indiget, ut verum sit, commoda, interpretatione. Raptus enim fieri potest in instanti, quia Deus causa efficiens est activitatis, & potentiæ infinitæ: per temporis tamen fluxum actio seu passio raptus postea continuatur: & si quæ ad raptum, ex parte hominis aliquando præparationes præcedant, ut contemplari, &c. illæ sunt successivæ. Hæc de raptu nunc sufficiant. Non nego ad raptus hominem aliqua contemplationis ac desiderii vehementia, quasi præparari & disponi, ut rectè docuit Rodericus Dosma Delgadus li. 1. d. authoritate S. Scripturæ ca. 12. Sed contendo id plerumque illis contingere, qui patiuntur malorum spirituum falsas revelationes, si data opera conentur in exstases incidere, ut solebant olim Montanistæ;

a lib. 12. Metaph.

tanistæ, & hodiè solent Magi & Anabaptistæ: ac ne tum quidem ab eorum arbitrio raptus est effectivè seu physicè, sed moraliter duntaxat, & seu ex pacto. Quare nihil hoc pro Mocenico, vel contra me facit.

Alter veræ separations animæ à corpore, certissimus modus per mortem, quin sit diabolo permissione Dei possibilis negari nequit. Quot enim Angelus unus millia Assyriorum una nocte occidit: nonne Asinodeus septem Saræ maritos, & Jobi liberos omnes Diabolus neccavit? nonne maleficiis quotidiè dæmon plurimos necat? sed de hoc postmodum copiosius dissere tur lib. 3.

Postquam animam à corpore mors separavit, nondum diaboli omnis potestas sopita. potest in animam nonnulla, potest in corpus. Animam potest suppliciis addictam, quantum Deus jusserit punire: an possit iterum in corpus mittere, vel facere apparere, mox discutiemus.

Quoad cadavera mortuorum solet aliquando ea inducere, & iis apparere, ut postea dicetur: potest etiam in eadem: maximè in ea quæ sita sunt locis non consecratis: quæcunque potest in alias res corporales, & speciali quodam modo potest soletque miranda quædam in iis, & prodigiosas causas naturales ignorantibus, operari & exhibere quædam, quasi viventium corporum, & vegetantis animæ munera v.g. ut fluat ex vulnere mortui sanguis in præsentia occisoris (qua de re alio loco sermo fuit) 2. ut corpora diu serventur incorrupta neque putrescant, neque dissolvantur aut incinerentur; quia hoc naturaliter, vel ex unguentis, vel ex loci natura, imò & ex corporis natura potest provenire, vel etiam ex mortis genere. De mortis genere, scribit Plutarch. [a] *Cunctis* (inquit, *fere notum est fulmine ictorum non sentire corpora putredinem.*) quare non satis aptè Euripides introduxit Clymenem de Phetonte dicentem. *Putrescit, ast hic in convalle mortuus.* De corporis natura, est illud Ammiani Marcellini apud Rhodiginum [b] Romanorum cadavera cæsorum statim fatiscere, ac prorsum defluere: Persarum verò inarescere stipitum more, ut nec liquescant membra, nec sanie madescant perfusa: quod censet Ammianus vitam parciorem facere: & ubi nascuntur, exustas solibus terras. credit Cardanus [c], & de patris sui Facii corpore idem profitetur, causam hanc non arbitror contemnendam: victus enim parcitas arcet humorum copiam, undè propter eandem victus abstinentiam Xenophon [d] memoret Persas nec tussire, nec emungi. De loco ipso, potest ille vel hanc vim habere naturalem & conservatricem ratione Soli, vel Solis: vel etiam ratione situs. sic enim, quod Aristarchus *in Olympicis* tradidit, integrum cadaver armati & saucii hominis olim mortui in Junonis Eleæ templo, inter tabulatum & scandulare tectum inventum; causam reddit Pausanias [e], quod in illis latebris abditum, neque per æstatem vaporem, neque per hyemem frigoris noxam contrahere potuerit. De unguentis, res nota ex Ægyptiorum conditura, de qua Herodotus [f] & Diodorus [g]. Illud etiam naturæ miraculum est;

[a] lib. 4. q. conviv. 2.

[b] lib. 26. c. 24.

[c] lib. 8. de rer. var. c. 40.

[d] In præ-lia Cyri.

[e] lib. 5. de script. Græciæ.

[f] lib. 2. hist.

[g] lib. 1. Bibliothec.

est; cor eorum cremari non posse, qui vel Cardiaco morbo, vel veneno perierint a. Nec puto qualitates has impressas cordi dæmonem ignorare, vel non posse similem dispositionem in cadaver inducere, posset itaque facere, (*& hoc sit* 3.) ut cadaver spacio aliquo temporis comburi nequiret, fecit aliquando in vivis, cur nequeat in mortuis? 4. poterit efficere, ut cadaveris pili vel ungues excrescant. quia hoc potest naturaliter præstare complexio morientis, quando in corpus manavit aliqua vegetantis animæ ad formam imperfectam dispositio b: quod frequenter accidit in suspendiosis, quibus subitò spiritus intercluduntur; *quos* (ut ait ille) *Iupiter lavat, Apollo ungit & siccat*. Sæpè tamen hæc: ut in reliquiis hominum sanctorum, ex divino proveniunt miraculo. Ut cætera mittam; Dammis oppido prope Brugas, vidi olim Salvatoris Crucifixi imaginem prægrandem ligneam; quæ comam & barbam produxerat, & quotannis attonsæ refruticabant; id pro miraculo piis habitum, propter crebras, quas & Deus illic ægris sanitates conferebat, & alia in afflictos divinæ munificentiæ monumenta, crebris ibi tabellis notata; donec impius & pertinax Calvinistarum furor imaginem ignibus absumpsit, & templum (quod illis solemne) solo æquavit.

a Plin. lib. 11. cap. 37

b Aug. in 2. q. de Magia art. 7. diffic. ult. Binsfeld. Confess. mal. prælud. 11. dub. 4.

Quod sequitur, etiam non invitus ad divina prodigia retulerim. *Lintzii*, (ait Pet. Bizarus) *dum ibi à Carolo Austrio conventus celebrabatur, quidā rustico natus est infans, in quo nihil sanè desiderabatur: vixit dies quatuordecim, & triduò ante obitum sudavit, atque ita sudans extinctus est. In mortuo infante statim cœperunt apparere stigmata, in manibus, pedibus, & latere; sicut Christi vulnera pinguntur: in capite etiam ex ipso cranio nata est corona, ut corona spinea. Cæsar, cum hoc audiret, misit quosdam ex suis; qui hoc prodigium contemplati, eum de tota re plenius edocerent, remque ita se prorsus habere intellexit.*) Sic ille Epit. memorabilium Europæ pag. 302. Quæ hic partes naturæ? nullas certè video sufficientes.

QUÆSTIO XXVI.

An ope dæmonum fieri possit, ut defunctorum animæ seu spiritus viventibus appareant?

MAgni hæc momenti quæstio est: & quæ aliam includit primò ventilandam: *Utrum unquam animæ queant apparere*: de qua, ante annos fermè novem, Duaci in Quodlibeticis, ut vocant, copiosè disserui, sed quia oratio illa lucem non adspexit, hic ea cum lectore communicabo, quæ tùm cum auditorib⁹, prætermissis parergis oratoriis egi.

SECTIO I.

SIt primò concl. quæ quasi fundamentum est cæterarum: *Posse ac solere mortuorum animas nonnumquam divina potentia atque virtute, viventibus apparere, id & fidei Catholicæ scitis, & vera germanaque philosophia placitis consentaneum est.*) hanc conclusionem multi improbant: sed horum alii athei sunt, qui animam negant immortalem, & corpori volunt eam commori; hos facilè est

est refellere, quia hæresis eorum jampridem etiam à Platone, Aristotele, & aliis philosophis probis, confracta & proscripta fuit, ab Ecclesia verò id asserentes ignibus adjudicati: Docui id fusissimè prolixa dispositione, *Comm. in Seneca Troad. chor. 2.* Alii sunt philosophi sensibus nimis addicti: qui fatentur animam corpori superstitem esse, sed videri illam à vivis posse, vel ad vivos redire negant, duntaxat: quia id quo fiat modo ac ratione non intelligunt: hi docendi sunt rationem modumque: alii denique matæologi sunt, nec enim Theologi dici merentur: qui nati nobiscum ejusdem matris utero, iisdem uberibus lactati: falsi fratres, viperina proles, germanos lacessunt, & genetricis impio mucrone latus perunt: palam est me hæreticos intelligere, ex his quidam, eos qui se spiritus conspexisse asserunt, judicant lymphatos, ceritos, imaginosos, ad medicos & veratrum relegandos *a*: alii clamant, hujusmodi narrationes omnes, superstitiosas, & delirarum esse anuum vana insomnia *b*: alii, ut facetiores ludiones, & minùs cruenti, multas obscænas & ridiculas fabellas comminiscuntur: ut genus omne apparitionum reddant odiosum, imitati Batavũ illum Lucianum *c.* causa hos omnes vehementer stimulans est: quod hac mortuorum apparitione *Purgatorii fidem* validè stabiliri percipiant. Quare miror: ex Catholicis Hieronym. Magium *d*, majoris lectionis, quàm judicii virum, ausum fuisse scribere: nunquam, quæ circa mortuorum sepulchra vel cœmeteria conspiciuntur, simulachra, mortuorum esse animas, sed semper esse dæmones aut malos genios hominum deceptores: admiror etiam, id firmare auctoritate Porphyrii & Jamblici, juratorum fidei Christianæ hostium: nã quod Theophilactum & Chrysostomum allegat, id frustra facere mox ostendam: & simul ostendam dubitationem illam philosophorum inanem esse: hæreticorum verò dicteria, ipsis digna, hoc est impia, impudentia, mendacia, vix digna quibus respondeatur. nimis etiam temerarium fuisse virum doctum insigné aliàs causarum patronum pleno ore in Parisiensi Parlamento, *superstitionem* hanc sententiam vocantem, censentemque puniendos eos, qui animas redire arbitrantur. Lege si lubet libr. ejus ultim. de Sacra Politia, & videbis audaciam causæ minùs æquæ servientem, & obtinentem: sed eo jam tempore quo in Curias Gallicas multi se Novatores ingesserant. Idem tamen censuit Tiraquellus, *ad Alexand. ab Alexand. lib. 2. capite nono.* nihil probans, sed nudè affirmans, se habere hæc omnia pro meris somniis, idem asserit *ad lib. 5. cap. 23.* Sed propter ejus putare, nunquam id veriùs falsiusve futurum est.

a Lavaterus lib. de spectris. *b* Oecolamp. contra Theophilact. Marbach lib. de mira. [illegible] lib. de Veteri superstit. Beza. Aretius in Problem. Baleus in Catalog. *c* Melanch. in Kalen. Math., Erasm. in colloq. *d* [illegible] miscell. c. 12.

Probatur sententia nostra (ut ab imbecillioribus progrediar) primò communi opinione Gentilium: quorsum illa translatitia de Manibus evocandis, tam solemni carmine & ritu fieri solita: si nullas vivis mortuorum animas apparere credebant: quorsum (nisi quia hæc vulgò recepta, etiam inter sapientes opinio) ille poetarum Phœbus de Anchisæ filio referret?

Infelix simulachrum atque ipsius umbra Creusæ

visa

Visa illi ante oculos: & nato major imago.

Et ille Latinus Callimachus Cynthiam post obitum talia memorantem introduceret?

Sunt aliquid Manes. lethum non omnia finit,
Luridaque evictos effugit umbra rogos:
Nocte vagæ ferimur, nox clausas liberat umbras,
Errat & abiecta Cerberus ipse sera.
Luce jubent leges Lethæa ad stagna reverti:
Nos vehimur, vectum nauta recenset onus.

Unde? nisi ex hac opinione, scelestè apud illos orta Necyomantia? quam & Homerica Circe *in Odysseia*, & Ovidii Medæa *in Metamorphosi*, & Lucani Erischtho *in Pharsalia*, & Senecæ Tiresias *in Oedipo*, & Horatii *in Epodis* Canidia, Papinii *in Thebaide* Manto & Siliano *bello Punico* Autonoe, tam operosè exercuerunt. quorsum, nota paucioribus undem consuetudo, si socii in peregrinis regionibus obiissent, animas in patriam revocandi, cujus & Didymus, & Eustathius *a*, & Pindari Scholiastes *b* meminêre? unde aliunde orta illa communis illorum opinio *c*: solere animas iis qui per cædem violenter ipsas corpore expulerint apparere, omnibus adesse locis, minari & divexare? cur alioquin (quod & Fastographus Poeta notavit) Romanæ parens urbis *Remuuria* sive *Lemuria* instituisset? cur in republica Romana recepta solemniter *Feralia, Silicernia, Culinæ & Parentationes*: nisi Spirituum redeuntium causa? Hoc ipse Plato voluit *in Phædo. & epistol. ad Dionysium.* Hoc Platonici Porphyr. Athæneus, Maximus, Philostra. Eunapius. Hanc Platonicorum sententiam de Schola unus Madauren. *d* esse docuit & explicavit, nempè animas humanas, dum in corpore sunt, *Genios & dæmones* nuncupari, cùm à corpore sejunguntur: si boni meriti sint, posterorum suorum curam sortiri, & pacato quietoque numine domum possidere. & vocari *Lareis familiareis.* sin sceleratè vixerint, propter adversæ vitæ noxias, nullis bonorum sedibus recipi, sed in terra vagatione, seu quodam exilio, puniri, & inane terriculamentum bonis hominibus, noxium malis, *larvas*, perhiberi. Idem Apulejus *Apolog.* 1. *Et tibi* (inquit) *Aemiliane. Deus iste Mercurius Superum & inferorum commeator, virorumque Deorum malam gratiam, & semper obvias species mortuorum, quicquid umbrarum est unquam, quicquid* Lemurum, *quicquid* Manium, *quicquid* Larvarum *oculis tuis ingerat: omnia noctium occursacula, omnia bustorũ formidamina, omnia sepulchrorum terriculamenta.*) Arnob. libro secundo testatur solitos adjuvare certa nomina, ne animæ hic in terris detinerentur vagantes circa sua corpora. Testantur de visionibus animarum Dion. *in Caracall. & in Tito*, Plutarch. *in Cimone, Dione, Bruto, Alcibiade.* Addit Platonicos (fidem excipio) secutus D. Augustinus *e*, hosce malos vocari *Lemureis.* Servius Honoratus scribit eos *Maneis* vocari, quamdiu in alia corpora nondum migrarunt. Idem Servius & Sabinus, ab anima separant umbram & simulachrum. putant enim (falsò) hominem constare umbrâ,

a in Odyss. 9.
b Pyth. od 4.
c Elpener. apud Homer. Ody. 11 Virgiliana Dido & cæt. vide commen. nostrum in Senecæ.
Od. v. 117.
d lib. de Deo Socr.
e lib. 8. de civ. Dei.

umbra, corpore, & anima, *animam* cœlum petere, *corpus* in terram desinere, *umbram* sive *simulachrum* descendere ad inferos: *umbram* volunt esse nō verū corpus, sed speciem quamdam corpoream, quæ nequeat tangi, instar venti. Conveniunt tamen cum Poetis, istud quicquid vel ad cælos ascēdat, vel ad inferos descendat, interdū vivis apparere: ut alio loco docui *a*, & ut hoc putarabant malo magorum carmine evocari *b*. Soli ergò ex Gentilibus *Epicuri de grege porci* (sic se unus appellat eorum) *benè curata cute*, mente neglecta, negabant animas superesse vel apparere: cæteri id innumeris exemplis astruebant, cunctorum mullorum hominum, Plato *c.* de Castore & Polluce, Valerius, de Miltiade, Pausanias de quodam in Lypara, Aristoteles de Achille, Philostratus de Romulo, Auctor de Vir. illustribus, de Caligula, Suetonius, de Atheniensi Philosopho, Plinius Junior: de Pausaniæ infesta puella, Plutarchus: de Severo Imperatore, Xiphilinus de aliis *Apuleius libro octavo, & in Apolog. Sueton in Nerone, Quintilianus declamat.* 12. *Horatius Epod.* 5. *Valer. Flaccus libro primo.* & alii, quos longum referre, & fateor hæc ad dæmonum illusiones & præstigias referri posse: sed tamen, quæ ex Christianis subjungam, convincunt: etiam fatendum, Deo permittente, veras animas esse potuisse, non vanum duntaxat ἄγαλμα, seu (ut glossographi vocant (*Lernum*; nisi, *Larva* legendum.

a vide Commēt. ad Herc. Oetœum v. 99
b Lucianus in Necyomant. Apulei Metamorph. l. 2
c in Phœdone & ex Marc. l. 1. in somn. Scipio. c. 9

SECTIO II.

PRobatur nostra Conclusio secundo loco contra Philosophos illos, nimis carnales (nam ut optimè Divus Augustinus *d*, *in homine carnali toto regula intelligendi, consuetudo cernendi*) qui nihil credunt nisi quod vident, ideò revera nihil credunt: contra hos, inquā, probatur nostra sententia ratione unica, quia cùm Deus sit omnipotens, potest quicquid non implicat contradictionem; sed hoc quod asserimus adeò nullam implicat contradictionem, ut etiam sit naturæ consentaneum. Poterit ergò Deus, qui creavit animas, facere ut eædem separatæ iterum appareant. Imò, si Deus non obstet, posset naturali sua vi, id ipsa anima. quia nihil hactenus adversarii proferre potuerunt, quo probarent animarum id naturæ repugnare. Quid enim? cur natura animæ id non patitur? An quia nullo in loco propriè sint animæ? scio sic visum nonnullis *e*, qui arbitrati, animæ separatæ, natura sua, nullum locum competere: quod quia de loco dixere: qui sumitur pro superficie corporis continentis, & proprius est rerum corporearum: huc non pertinet: cùm enim sermo est de rebus spiritualibus & indivisibilibus, locus sumendus est universim pro spacio, quæ acceptio rebus corporeis cum rebus incorporeis, quæ alium locum habere nequeunt, est communis: in hujusmodi ergò loco animas separatas esse de facto negari nequit. fides hoc docet, quæ docet bonorum animas frui Deo, & esse non in terra, sed in cœlo, damnatorum contra non esse in cœlo, sed infra terram, & ibi, ut in certo loco, torqueri. ratio docet, quæ docet, impossibile esse, quod aliquid existat, & non in certo spacio: videlicet in toto & infi-

d Ser. 147. de tempo.

e Durand. in cap. 37. q. 1. & videntur hoc velle Aristoteles 1. de cœlo D. Greg. Nazian. 1. or. dd. Theol. & Aug. l. 83. qq. 20. & lib. 12. super Gen. ad lib

infinito spatio (sic solus Deus existit) aut in parte spatii, ita ut non in alia, & sic omnes creaturæ existunt. Est autem in hoc loco definito anima, eò quòd ejus substantia in eum potiùs locum, quàm in alium fuit translata: vel per vim propriam & naturalem, quia seipsam ad eum locum transtulit, etiamsi in eo loco non operetur actu, sufficit enim quòd possit: vel per vim alterius extrinsecam potentiorem eò delata sit, ut si ab Angelo bono vel malo invita aliquò deferretur, vel etiam detineretur coacta, sicut mali in inferno *a* Et sic explicari possunt variæ Doctor. locutiones: ut D. Thomæ, qui vult esse in loco per applicationem virtutis: ut Scoti, qui per substantiæ præsentiam: ut Jul. Scaligeri, qui per designationem, omnium obscurissimè. Sic autem futura in loco est anima & occupabit locum divisibilem, licet sit ipsa indivisibilis: & poterit occupare majorem vel minorem locum quod peculiare est indivisibilibus spiritualibus, denegatum indivisibilibus quantitavis: si qua reipsa sint talia à corpore quanto aliter quàm per intellectum separata, quod vix arbitror intra maximum sphæræ, quam simul activitate sua potest occupare, secundùm proportionem majoris vel minoris perfectionis essentialis, qua prædita erit: & ideò poterit sibi formare corpus, quod assumat, & in quo appareat saltem tantæ quantitatis, quanta est sphæræ activitatis ejus: vel etiam (quod magis mirandum) posset formare diversa ac plura corpora minora, & hæc omnia assumere, & in his omnibus apparere, dummodò cuncta illa in sphæra activitatis ejus continerentur: sicut de Angelis posse esse in pluribus non adæquatis suæ perfectioni, communiter receptum est *b*. Possunt ergò esse, & sunt de facto in loco adæquato. quid ergò obstat?

a vide Molin. 1. p. q. 2. art. 11.

b D. Tho. 1. p q. 52. vide Val. de Ang. q. 3. punct. 3. & optimè loquent. Mol. sup. & a. 1.

An quod ex uno loco in alium sese nequeant movere? veruntamen hoc esse falsum docent Theologi *c*. Posse animam separatam se movere ex uno loco in alium probatur: quoniam humanus animus vi sua subsistit, & res absentes atque distantes cognoscit, estque inter illum & cœlestes mentes quædam naturalis societas atque conjunctio, unde fit ut conscius hujus affinitatis, propiùs ad illas accedere, & earum frui suavi consortio concupiscat. quid autem illo imperfectiùs, si frustra concupiscit? frustra verò concupisceret, si se illis motu locali nequiret aggregare, & vi sua in altum ascendere non posset. Præterea nonne anima corpori, quod animat, vim sese movendi largitur? cur non & separata seipsam valeat movere. cùm & in loco sit, & ista vi vehementer indigeat, ne incassum appetendo aliquid miserrimè torqueatur. Cur ergò aliquis abjiciat, ad corpus suum animam regredi, vel patrios lares invisere cùm lubet, non posse? objecit hoc olim Platoni non satis gratus discipulus *d*, cui respondeo, nudatam semel animam corporis integumento, illud pro arbitrio rursus induere non posse, neq; huc illud divagari licere. quia vel invita retinetur in sui receptaculi ditissimarum cruciabilitatum egastulo: vel liberè obedit supremo totius Universitatis Dictatori, à quo in hanc coloniam deducta fuit. Ad corpus

c Scot. in 4. d. 49 q. 4. Dom. Sot. ib. d. 45. q. 1. a. 3.

d Arist. 1. de anima tex. 41.

corpus autem non regreditur, quoniam ingressus animæ ad corporis sui informationem vitamque, à naturalibus materiæ, quas unio hæc arctissima subsequitur, præparationibus dependet. Neque hoc ergò obstat.

Alii igitur dicunt has apparitiones possibiles non esse: quia cùm spiritus corporis sint expertes, cerni corporeis oculis, vel humanis auribus exaudiri, vel ullo à nobis sensu corporeo percipi non possunt. Nam quod Lucretius de tactu cecinit.

Tangere vel tangi, nisi corpus nulla potest res:

In cæteris quoq; sensibus locum habere. Nihil enim externis sensibus percipit, nisi quod corporatum: nihil ad internum sensum, nisi per externos se penetrare: nihil sciri aut intelligi, quod utroque prius sensu perceptum non fuerit. Quare nec intelligi hæc visa, quæ nemo externo sensu percepit, nec sensu ullo percipi potuisse, quæ spiritualia sunt. Fortis hic nodus & difficilis fateor, cui perrumpendo fortis quærendus est cuneus. Futilis ille & ridiculus, quem suggerit Cardanus, *in libris de subtilitate* parum subtiliter; spiritus denatorum atque ipsos dæmones naturaliter ab homine visu, auditu, odore dignosci: oculatior Lynceo, auritior Mida vel Sileni asello, sagaciore naso quàm Plauti illa anus merobibula, fuisse oportet; si vis ista audiendi, odorandi, cernendi & discernendi spirituales substantias, ei à natura concessa fuerat. Sed ille fortassis ex corpore aereo tenuiore animas formabat, qui multorum error olim fuit *a*, & utinam non hodie. Nec etiam credibile est; quod Cæsarius, recentior illo antiquo & uno ex partibus, *in suis Dialog.* non semel asseruit; *animæ figuram esse similem vasi spharico, vitreo, undique oculato b* & alibi: *anima est substantia spiritualis, & in sui natura spharica, ad similitudinem globi lunaris ex omni parte videt.)* Incredibile inquam hoc si propriè loquitur: arbitror esse locutiones allegoricas & metaphoricas: quibus animæ essentiam, perfectionem, & multiplicem cognitionem volebat indicare, ut ex ejusmet verbis apparet: *c.* Sed Cardanus addit errorem errori, dum censet (homo de animæ immortalitate dubius, ut indicant omnes ferè illius libri editi: & maximè quem conscripserat, sed non ediderat, amicis autem familiaribus aliquando ostendebat. *de animæ mortalitate liber.*) apparitiones omnes imaginarias esse, & species illarum primas imaginando tantum concipi opinatur. Quod aliquando contingere lubens concedo, semper contingere lubentiùs nego. Res est paulò luculentiùs explicanda, est enim cognitione dignissima, & quàm Divus Thomas *d* mirabilem esse profitetur, & inter Divina miracula computandam.

Visionem veteres à *viso* distinxerunt. *Visio* illis ὅραμα, quoties nos id videre, prius opinamur: quod ita postmodum evenit, ut apparuerat. *Visum* verò φάντασμα nominant: cum intervigilio vel in somnis, ei qui vigilare se putat, formæ aliquæ oculis sese videndas offerunt. De *Visione* disputationem differo in libros sequentes: de *viso* nunc agendum, quod Christiani *apparitionem* dicere

a Vid. quæ dixi ad d. cho. 2. fol. 445.

b lib. 1. Miracul. c. 32. & li. 4. c. 39. & lib. 7 c. 16

c d. c. 39. & d. cap. 16. & lib. 8. c. 78.

d 1. p. q. 89 a. 8. ad 2.

cere maluerunt. *Apparitio*, teste Isidoro, *a* triplex est: intellectualis, imaginaria, corporata. *Intellectualis* dicitur, quando substantiæ separatæ in solam mentem, non aliena forma, sed seipsis se insinuant: quæ rarenter se offert, & imago quædam est beatificæ & æternæ visionis, & à tractatione ista prorsus nunc aliena. *Imaginaria*, *quæ spiritualis* etiam dicitur, tum vocatur: quando, non (ut Cardanus putat) spiritus illi corporei sensibus famulantes, sed ipsæmet animæ separatæ formas aliquas alienas sensui nostro interno indunt, quibus in earum cognitionem inducamur. *Corporata* dicitur visio, quando hujuscemodi simulachra externo sensu excipiuntur. De his nunc *spirituali & corporali*, disserimus, & earum neutram cum naturæ legibus pugnare contendimus. *Spiritualis* illa vigilantibus & dormientibus communis est. in ea, *spiritus* (sic animas separatas malo vocare, quàm cum paganis *umbra*, aut *simulachra*) sui potiùs idæas quasdam in hominis phãtasia efformant, quàm aliena ipsi specie occultati illam subeant; & sic immutant, atque afficiunt internum sensum, non sua ipsi ut neque per se, sed Angelorum vel dæmonũ ministerio. nequeunt enim tales imagines, sine eximia quadã potestate & scientiæ præstantia, in hominũ imaginatione, effigiari. hac potestate spiritus carent, quia nequeunt alia à se movere. scientia quoque & peritia hac carēt, quia neq; cùm à corpore recederent, eam habebant, nec postea didicerunt, cedo enim à quo, vel cujus ex disciplina? Opera igitur aliena, viventiũ formis similia simulacra, in tabula imaginationis, incorporeo penicillo, depingunt, tristiore quidem habitu ac facie illorum, qui adhuc pœnas perferunt, pullo ut plurimũ & aquilo amictu: contra in veste candida, hilari & renidente vultu eos, qui à suppliciis liberati, & ut dignoscantur, vivis quàm simillima depingunt. Non ergò apparitiones imaginariæ sunt impossibiles; & modus iste facilis est apparendi etiã vivis. Sic enim & Judæi Oniam atq; Jeremiã, sic Saul Samuelem juxta nonnullos, sic Constãtinus Petr. & Paul. recognovit *b*. Probemus idem de *corporea*: visa solis vigilantibus objiciuntur, & in iis spiritus assumunt corpora, & assumptis utuntur, quod facere posse, & quo faciant modo sequenti quæstione ostendemus, nunc supponimus; sive Theologos consulas, sive Philosophos Christianos, certum jam & definitum videri à substantiis sejunctis visibilia assumi corpora; in iis ergò assumptis, quid mirum si à viventibus conspiciuntur: sive illud ex elementis formatum sit, sive alienum sit cadaver, utrumque visibile est.

Sed instabit aliquis; an ergò asseris spiritus (de dæmonibus res certa) humanos etiam cadavera subire? Quoad damnatorum animas, nihil video cur non æquè atque dæmones: non enim subeunt ut informent, sed ut loco tantum moveant. Beatas animas aliena corpora non subire, omninò crediderim. neque enim id illas decet, sua nonnunquam, sunt qui asserant subire. naturæ legibus id non repugnare concedo. fieri & decere, viris *c* piis & doctis asserentibus, ut non repugno pertinaciter, non etiam audacter assentior.

Nam

a l. 2. Orig. c. 8. D. Tho. 1. p. q. 12. a. 3. ad ult.

b 2. Mach 15 2 Reg. 28. Syno. 7. act. 2.

c Soto in in 4. d. 43 q 2. a. 1. quem sequitur Tyræ de appar. spirit Hesselius in Mat. c. 17. & ibd. Maldona. & fusissimè Franc. Suarez in 3. par. in. q 45. dispu. 32. sect. 2 Peltan. de purg. c. 5.

Nam honestum non videtur, nec decens sanctas illas, & jam gloriosas, animas, corporum suorum diffluentium & tabidorum, antè resurrectionem, angustias iterum subire; cum id sit minimè necessarium, & queant elementari supplere corpore. Volunt Thaboris in cacumine suo apparuisse, cum Christo Domino, legiferum Moysen. Mihi non improbabile videtur, non in proprio, sed in aereo & eam ad rem efformato corpore, Moysen comparuisse, ut Strabus & Beatus Thomas voluerunt *a*: Et poterit adhuc dici vera apparitio, in qua vera Moysis anima apparuit, & Moyses verè dicetur apparuisse; à parte enim potiore facienda denominatio est: & Divus Augustinus *libr. de cura pro mortuis* subindicat, hanc se apparitionem Moysis haud dissimilem putasse ab apparitione Samuelis, in qua nemo dicit Samuelem, in suo corpore proprio apparuisse. Argumenta quoque omnia, quæ contra Divum Thomam adferuntur, non valdè stringunt, ut nec Patrum auctoritates, in quibus resurrectionis vocabulum, ut latè sumptum, posset accipi de eo, qui in corpore assumpto similis est resurgenti, in quam sententiam Jansen. *concord. c. 67.* inclinavit. Sed quia revera D. Hieronymus, Epiphanius & alii plerique Patrum (habes eorum verba apud Suarem) pro vera resurrectione faciunt, non traham funem contentiosum. Dico potiùs veras resurrectiones, ad rem de qua differitur, nihil pertinere: nos enim de mortuorum loquimur apparitione, illa Moysis tamen non magis futura mortui apparitio, quàm Eliæ. æquè enim tum vivens fuisset Moses, atque Elias. Quod verò quidam *in vincto Parabata*, ubi Moysen inducit dæmoni quærenti. *Huc unde Mose*? Sic respondentem.

a Strab. in c. 9. Luc. & D. Th. in c. 17. Matth. & 3. p. q. 353. Abulen. Lyran & alii voluerunt.

—— Nempe summo ab æthere
Vbi cum Enocho raptus & vate Elia
Felix, Dei novissimum expecto diem.

Id cautè intelligendum. Nam si vult Mosem raptum viventem cum Enoch & Elia, qui nondum mortui: certè hoc temerarium est, & sacræ Scripturæ contrarium. Si cum Elia & Enoch venturum tempore novissimo, id æquè temerarium. Si in summum nempe empyreum cœlum translatos Enoch, & Eliam, quod planè novum inauditum, ut antè obitum quis sit gloriæ illius particeps, hoc est beatus; idem comprehensor, & viator. Sed longè periculosius adhuc, quod in eodem opere, Michael, & Angeli boni, Luciferi pœnam deplorant, & Deum etiam crudelitatis accusant. Tanti videlicet erat Prometheum Æschyli in Luciferum, & Nereides in Angelos bonos transformare. Hoc etiam audendi Poetæ illi potestas fuit. Sed ad rem quod de Mose dixi; idem respondendum de iis, qui resurgentes cum Domino apparuerunt resurgente. nam & isti ad vitam reverterant, & fortassis secuti ascendentem Dominum in cœlum amplius mortem non experti, si tamen in proprio apparuerunt corpore illud informantes, ut est vero simillimum. Negamus itaque spiritus sua assumere corpora, ut in iis appareant duntaxat; non ut informent & vivificent; tum enim non redeunt, ut sint ta-

les, quales cernuntur; ſed ut hiſce, velut notis, ſe præbeant agnoſcendos, cui rei ſatis eſt idoneum corpus effictum.

Elementaria hæc corpora non ipſæ animæ ſibi componunt, ſed Angeli ipſis illa vel dæmones fabricantur, nec enim animæ ſeparatæ queunt in hoc agere, ut neceſſe, nam hoc motu locali faciendum foret, anima verò ſeparata non poteſt vi propria alia à ſe movere, ex veriore ſententia [a]. caret enim organis corporeis, quæ illi ad movendum corpus erat neceſſaria, quando erat in corpore. Hinc inſtare quis poterit interrogando. Si in elementare corpus nequit agere; quo in illo pacto poterit apparere, aut illud ſubire? *Reſpondeo* animas corpora hæc non arbitratu ſuo, ſed Dei ſubire voluntate atque imperio; quare quando hoc fit, tunc Deus illis largitur qualitatem aliquam, quæ defectum ſuppleat; quod quoad animas beatas apertius puto, propter viſionem DEI multa illis largientem dona; & eorum deſideriis abundè atque per omnia ſatisfacientem. aliter autem à ſpiritibus (etiam dæmonibus) corpora moventur, aliter ab anima corpus informante. Hominis motus eſt organicus, nam homines à naturali appetitu ſollicitati, per qualitatem quandam nervis inſitam membra movent (ad quorum motum etiam nervi moventur) non ſimul omnia membra, ſed aliud poſt aliud. Sed animus corpore ſolutus appetentiam quidem retinet, ſed organis corporeis deſtituitur: ideò corpus, cui ſe conjunxit, non membratim, neque per partes impellit, ſicuti ſuum, dum vivebat; ſed integram ſimul ejus molem protrudit, licet præſtigiis quibuſdam fieri queat, ut organicè movere videatur. Sic ergò ſubit, ſic movet corpus aſſumptum, & ſic firma manet ſecunda noſtræ concluſionis probatio, conſentaneam eſſe philoſophiæ illi, quam naturalem vocamus. Idem de Morali probabit ſequens ratiocinatio.

[a] Sot. ſup. & Suar. Pelran. ſupr.

SECTIO III.

TErtio probatur concluſio, quia decet & utile eſt hoc DEUM aliquando permittere. Etenim ſi quod ad multorum demanat utilitatem, ſi quod Dei honorem promovet, id fieri expedit. id decet Deum permittere: hujuſmodi eſſe, de quo agitur, neceſſe eſt adverſarii fateantur. Nam non difficulter evincerem hæc viſa, & commodi multum adferre nobis, & ad gloriæ divinæ extrariam magnitudinem aliquid adjungere acceſſionis. Cedunt in animarum, quæ Deo gratæ deceſſerunt, utilitatem hæ apparitiones. quia ſi in corpore proprio apparent; dixi quid ſentiam: ſed ſi tamen in exuviis apparent ſuis, gratiſſimum ad illis jucundiſſimumque fuerit: nam ineſt animabus ad ſua corpora, quaſi ad domicilium ſuum inſitus quidam ab incunabulis amor, à quibus vi abſtractæ fuerunt, ad quæ ſpontè redeunt; undè & Philoſtratus invitas ſcribit ſeparari, & Plato φιλοζῶντας vocat, & D. Paulus [b] dicit nos *exſpoliari* nolle, ſed malle *ſupervestiri*, ut moleſtam cunctis animæ à corpore ſeparationem oſtenderet, ſicuti Theophylactus interpretatur: quam amo-

[b] [illegible]

amorem separatione non minui, sed conjunctionis pristinæ, & redintegrandæ unionis appetitionem Theologi volunt manere. Sin autem alieno in corpore conspicuos se præbeant, non exiguam percipiunt voluptatem, ex negotiorum nostrorum utili gestione, & rerum procuratione, quæ ad divinum spectant honorem: interim suam quoque causam agunt, non illæ modò quæ subsidii & opis indigæ, quod etiamnum expientur, & à vivis eleemosynas, suffragia, jejunia, missarum sacrificia impetrant, quibus divinæ justitiæ faciant satis, & pœnarum diminutionem obtineant; sed & ipsi beati, cœlestis Hierosolymæ albo adscripti cives; quos interdum Deus sese jubet ostendere, ut corporibus eorum debitos honores exhibeamus, quæ Spiritus Sancti purissima fuere templa; quod de Sanctis Gervasio & Protasio Divus Ambrosius testatur: hoc ergò ipsi lucro apponunt; quia sic in se Deum sentiunt & lætantur honorari. Nobis autem, Deus optimè! quot inde commoda, quot cumulantur emolumenta? docent animam nostram corpori manere superstitem: ostendunt non esse impossibilem corporum resurrectionem cujus quædam sunt adumbrationes: clamant Deum non vivis modò, sed & mortuis præesse, cujus imperio ista peraguntur: certa esse loca manifestant, ubi sontes indesinenter excrucientur, & pii ævo immortali cum jucunditate jugi perfruantur: admonemur societatis & communionis, quæ nobis cum defunctorum fratrum spiritibus intercedit, perferunt ad nos DEI mandata, & mutuæ caritatis aliarumque virtutum fiunt auctores, nos de suo statu, & quæ nobis vitæ ratio instituenda faciunt certiores: morientibus interdum se viæ comites, & ad cælestem patriam duces exhibent: horum monitu divinam declinamus iram; ab his sæpè sanitas accipitur, & imminentia cervicibus nostris mala depelluntur, & ad proborum exemplum ab improbis pœnæ exiguntur: ipsis quoque damnatorum simulachris juvamur, per quæ fides nostra fulcitur; & fiat, ut firmius multò, iis quæ de scelerum suppliciis & de Dei justitia & providentia credenda suscepimus, assentiamur. Hæc omnia & animadvertit, & in Theses artificiosè ac breviter digessit, & scriptorum gravissimorum exemplis atque historiis solidè probavit Societatis nostræ Theologus Petrus Thyræus *a*, cujus scripta manibus teruntur, pari voluptate & utilitate: nolo eadem hic recensendo actum agere. Tu (bone Lector) considera, an non illi fructus egregii & lauti, quos ab apparitionibus decerpimus? an non hæ gemmæ quovis auro & margarito pretiosiores: hæc nobis omnia, per nefas & invidentiam, moliuntur eripere, si intelligunt, per stuporem & temeritatem miserandam, si non intelligunt, qui visorum fidem ex animis mortalium evellere allaborant.

a l. 1. de apparit. spirituum

Metum nobis hic obtrudunt *b*, sed metuunt ubi nihil timendum. Ingens (inquiunt) hac ratione fraudis seges seritur, dolorum occantur sulci, & lata superstitionis arantur novalia, tenduntur subtilia & rara retia, plagæ captendulæ instru-

b Sic Calv. in Lit. Lavathe. de spect. Chopin. l. 3. de sacra pol.

instruuntur; quibus incauti capiantur, & impedicentur: Satan se solet in hominem, & adeò in lucis angelum transfigurare, quò illum pacto à veris spiritibus distinguemus? Dei donum est discretio spirituum, nec omnibus concessum, malè ergò consultum sit generi humano; si tales contingant apparitiones, quibus discernendis non satis idonea Deus remedia reliquerit. *Resp.* difficilem verè esse spirituum hujusmodi discernendi rationem: neque id cuivis pervium aut perspicuum. Non deesse tamen hominum eruditorum scripta in his tenebris prælucentia, ne periculosè aberremus; signa illa produnt singula verisimilia per se, quædam minùs, quædam ampliùs, si tamen valde multa vel potiùs cuncta concurrerent, satis certa & luculenta futura. Scripsit olim tractatum integrum circa annum Domini. 1387. Bertramus Episcopus Theselicensis ad Cunonem Archiepiscopum Trevirensem. *de illusionibus dæmonum*; & Joan. Hagen, aliàs de Indagine Carthusian. *l. de apparitione cujusdam defunctæ* huc spectantè: & fusius egit integro opere Jacob de Chusa Theolog. *de apparitionib. spirituum, & quo inquiri & agnosci debeant modo, Vtrum verè an fictè appareant?* conatur illum suggillare, ut omnia quæ Catholica & pia sunt, Wierus, sed nihil ex eo protulit, quod non pium, prudens, & religiosum, paucis iste scriptor notus. Notiores sunt Peltani labores & Thyræi prædictæ theses *a*, è quibus quæ certiora, primo loco seligãtur. Si signum crucis, nomen Jesu, Mariæ, vel aliorum sanctorum, cereumve, reliquias, agni Dei ceream effigiem, lustralem aquam, panem, salem, eorumve benedictum aut alia hujusmodi Sacramentalia, & Catholicæ religionis symbola fugiant aut detestentur. Si postquam quod semel exegerunt præstitũ, adhuc frustra rursus appareant, & sint importuniores (nam animæ, cum satis feceris, vel non redeunt, vel semel tantũ ut agant gratias; contra dæmones causas ex causis ut funiculum nectunt, ut vel obsideant, vel saltem graviter decipiãt) his ergo concurrentibus, diabolus est. 2. si se dicat animam esse alicujus damnati; mentitur; & dæmon est, ut plurimum, vix enim unquam damnatorum animæ sinuntur egredi. 3. si prætexit apparitioni causam falsam, vel malam; v.g. dicit se apparere coactum vi conjurationis magicæ, vel ut revelet curiosa, parum necessaria, aut quæ nesciri expediret, dæmon est. 4. si aliter ejus oratio sit falsa, superstitiosa, malesuada, desperati, superbi, libidinosi, vindictæ appetentis, aut aliter perturbati præferens animi ostentationem: dæmon est. 5. si appareat forma non humana, formosa & benè formata; sed terra, deformi, aut vili: vel canis, serpentis, suis, draconis, aranei, bufonis, vel similium, vel nigri Æthiopis, malus est genius; si verò forma humana, bona angeli vel beati, vel Dei, tunc consideradã operatio: si ex genere suo improba, ut blasphemiæ, superstitionis, mendacii, homicidii, luxuriæ, &c. vel dolosa, ex modo operationis; ut si primo congressu lætitiam adferat animo, & tranquillitatem, postea horroré, turbationem, vel desolationem, vel etiam magno cum fætore, strepitu, vel clade abeat, dæmon est. D. Antonius hanc

a Peltan. d cap. c. & Thyr. d. lib. I. cap. 16.

hanc suis cautionem tradidit, his fermè verbis, *Non est difficilis bonorum malorumque spirituum discretio, si enim post timorem successerit gaudium, à Domino sciamus venisse auxilium: si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur.)* Hanc juxta normam, quæ Divi Thomæ *a*, B. Catharinæ Senensi, Gersoni, & aliis in hac palæstra probè exercitatis, non immeritò placuit, suos armavit pater Ignatius *b*: expertus id ipse fuerat, in fictitio illo & oculato monstro, quod præsens lætitiam adferebat, absens contristabat *c*. contra bonis spiritibus peculiare, vel jucundum, quem attulerint animo, sensum conservare, vel initio allatum metum, tranquillatione maxima compensare, ut Mambre, Gedeoni, B.V. & aliis novimus accidisse *d*. In eandem sententiam D. Macar. *e*. Quæ à Deo & bonis Angelis (*id enim ibi est, à gratia*) procedunt, lætitia prædita sunt, caritate, pace, & veritate: quæ autem ab iniquitate (*h.e. à Diabolo*) turbatione plena sunt, nec habent dilectionem, aut gaudium erga Deum, *hoc est, spirituale*. plura de hoc dicenda iterum lib. seq. *de revelationibus*. Hæc puto signa non obscura discernendi visiones malorum spirituum à bonis: & tunc non debere nos dubitare, quin sint aversandæ. Semper enim vel sunt dæmonum vel damnatorum: si tamen unquam damnatorum animæ compareant. Nam etsi fateat Deum id posse permittere; causam tamen vix video, cur id permittat *f*. sanè si permitteret, non video quomodo possint illorum visa discerni à dæmonum apparitionibus: nisi fortè si qua denunciarent, indicarentur, quæ omnem hominum cognitonem superarent. Item nisi occuparent corpus hominis viventis, nunquam enim animæ, vel Angeli boni hominum viventium corpora subintrant: sed hoc dæmonum proprium, ut Zoroastres in magicis observavit, *vide Petrum Leloyerium lib. 4. de spectr. cap. pen.* Quid igitur (dicat aliquis) tu de illis; quorum legimus animas iterum in corpus ingredi iussas, & quidem nonnullas inferni suppliciis addictas indè liberatas? ut Andream illum Romanum an. 1070. cujus historiam habes lectu dignissimam in vita S. Annonis Coloniensis libro primo, capite 33. apud Surium die quarto Decembris, tomo sexto. Equidem arbitror illos inferni pœnis non nisi ad tempus addictos à Deo. Nam ex inferno nulla est redemptio, quando quis ad eum absolutè damnatus: sed fieri aliquando potest, ut quando paulò ante visi expirare, revera tunc animam non exhalarint, sed tantum sint extasim passi, in qua per visum & repræsentationem, ob oculos mentis Divino ministerio objectam, visi sibi sint & mori, & verè in judicium rapi, & cætera illa quæ narrant: Post quorum narrationem, vel statim vel diu postea, verè animam exhalarint. Quæ sententia cùm aliorum, tùm Baronii Cardinalis est tomo Annal. XI. dicto anno 1070. Cùm tamen ibi dicat Andreas se verè mortuum fuisse, non verò dicat se ad æterna supplicia inferni damnatum, sed tantum ad loca æternæ dãnationis tractum, (quod dici potest etjam de damnato ad tempus) probabilius multò dici posset hunc ex priori illo gene-

a 1.2.q.30 art.3.ad 3.

b libello exercitior.

c Ribadeneira ejus vitæ l.1.c. 7. Maffeius cap.7.

d Jud.c.7. v.22. & c.13. v. 22 Luc.1. v.13. & 30 cap.2. v.10. Mar. 16 v.6.

e Hom. -

f Aliquando comparere volunt Peltan. & Tyræus.

illo genere fuisse; non absolutè damnatum, sed ad tempus puniendum secundùm præsentem injustitiam, absolutâ sententiâ suspensâ: quæ est D. Tho. Durand. Richard. Abulens. & aliorum Theologorum sententia, lege Bellarminum nostrum lib. 2. de purgato. cap. 8. ubi de anima Trajani disputat. & Valenc. in 3. part. disp. 11. quæst. 1. puncto 2. & Franc. Zoar. in 3. part. tom. 2. disputat. 43. sect. 3.

Par difficultas est Angelorum apparitionis à Beatorum hominum apparitione dignoscendæ, nam & eorum qui in purgatorio sunt apparitiones, bonorum Angelorum opera vicaria nobis, ut plurimum, puto exhiberi. Scio viros eruditos, signa quædam commemorasse; humanas animas quæ jam beatæ, lætiore vultu apparere, quæ adhuc expiantur nubilo ac tristiore, hoc sanè admodum probabile est *a*. Addunt sic Angelicas ab humanis discerni: humanas esse animas, sic se barbatos, senes, vel pueros, vel fœminas exhibeant, aut mœsto habitu, nihil enim horum Angelos decere: ut nec in illa quoque animalis ullius specie se exhibere, nec columbæ quidem, item si humanam cognitionem superantia prædicant aut doceant, si preces, vel quid aliud subsidii postulent. Sed lubet ab his quærere; an nequeant Angeli custodes suscipere formam eorum, quorum sunt custodes, & qui in purgatorio expiantur: certum est posse, & solere, neque id ipsi negant, cur non igitur tum, preces aut simile subsidium postulent? cur non tunc in eadem, qua illi erant forma, pueri, senis barbati, mœsti, vel fœminæ appareant, ut cognoscantur? Deinde nonne Beati multi nunc norunt, quia viatorum superant cognitionem, futura quoque, ut Angeli, norunt si Deus illa revelarit? incertæ igitur sunt hæ notæ. Quibus & historiæ nonnullæ repugnant. Nam & in Patrum vitis habetur scriptum, Angelum Anachoretæ judiciorum Dei inscrutabilem abyssum intelligere desideranti, senili facie & vultu apparuisse *b*. Notissimum quoque quod de B. Augustino commentarios de Trinitate cogitanti refertur puerum illi visum, qui casso & irrito conatu cum Amphitrite Nerea, quantus quantus est, in exilem scrobem cochleari infundere nitebatur *c*, quem Angelum fuisse non est ambigendum, non magis quàm alium illũ, quem per vetus historia certaminis; D. Dorotheæ narrat *d*, similem puero quadrimo pulchellulo & tenello rosas suave rubentes & mala recentia Theophilo, ut animosa & Deo fidens virgo promiserat, hyeme media, attulisse, cùm illis in locis cuncta gelu vi frigoris constricta horrerent. Ruffinus etiam & D. Bonaventura testantur, D. Gregorio Nazianzeno se videndam obtulisse Sapientiam cum Castitate, & posset quis, nisi per soporem hoc illi contigisset, suspicari fœmineo cum schemate Angelos fuisse. D. Laurentius Justinianus *e* affirmat, sibi virginem quandam Sole candidiorem apparuisse, quæ se sapientiam Dei esse diceret, quæ propter hominum reformationem huamanã formam suscepisset, & ab eo in sponsam recepta, dato pacis osculo, recessenit: atque hunc fuisse D. N. Jesum hac illi forma

a Sic Trithem. l. oct. quæstionum quæst. 5.

b Albert. Pata fera. in Dom. 1. post Pentecost.

c Jacob. de vorag. ne ser. 3. de Trinit. & [illegible] lista.

d apud Surium.

e in Fasciculo Amoris.

a Bernard. Justinian. in ejus vita apud Sur. tom. 1

ma apparentem, volunt illius vitæ Scriptores *a*. Arbitrarer potiùs Angelum fuisse, quod si Christus ipse fœminea in forma apparuit, cur non Angelos eadem in forma se conspiciendos præbere nonnunquam credamus? Exstat Divi Gommari, quem Brabantini mei venerantur, vita, vel à Theobaldo, vel alio quopiam antiquo & diserto Scriptore, litteris tradita: ubi *b* reperias Angelum à Deo missum, in columbæ specie mirabili splendore rutilantis, supra tentorium se conspicandum præbuisse, & peregrinationem quam animo volvebat dissuasisse, sublimiorum studiorum atque operum proposita commutatione, cui cùm vir sanctus paruerit, nihilque inde sit subsecutum, unde dœmonis fallacissimi queat illusio deprehendi, complura verò, unde id Divino mandato factum appareat, neque dæmones columbæ adhuc speciem Spiritui Sancto dicatam abusos meminerim, boni hanc Angeli apparitionem fuisse, mihi persuadeo. Sed & alia visio vigilanti Wamberto oblata, videtur docere in aquilæ ingentis forma Angelum apparuisse. (*Apud Sur. in vita S. Berturphi cap. 12. Januar. die 5.*) quamvis si quis contenderet, hac veram avem fuisse, ut & illa videtur, de qua in translatione S. Laudoaldi scribit *libr. primo.* Nogerus Episcopus (*Sur. tom. 2.*) non valdè repugnatim. Hæc ergo & similia, ne Notis ab illis traditis indubitatè assentiar, memorantur: sed imprimis, quia totam hanc spirituum discretionem, quod illi non diffitentur, ex Divina potissimum revelatione, arbitror dependere. Propterea tutius & præstabilius judico cum B. Augustino *c*, meam hic ignorantiam fateri, & discipulũ me præstare, quam præcipiti temeritate aliquid definire, vel agere Præceptorem, res enim hæc altior est quã ut à me possit attingi, & abstrusior, quàm ut eruere, & profundior, quàm ut vadare queam. Hæc pro tertia probatione.

b 8. apud Sur. tom. 5.

c lib. de cura pro mortuis, c. 16.

SECTIO IV.

Quarta petita probatio est ab auctoritate Divina & humana, humanam voco quæ nõ est petita ex sacris Theologiæ, sed ex humanæ sapientiæ abditis, dividamus has probationes, & sit quarta illa, quam ex Gentiliũ opinione initio quæstionis fusè deduxi: quibus adde hoc censentes Platonẽ *in Phalone*, Trismegistum, *epistol. ad Tatium*, Apul. *apol.* 1. Maximum Tyrium, *lib. de Deo Socrat.* Plutarch. *in Bruto.* Plin. Jun. *in epist.* Lucian. *in Philopseude.* ut omittam Homerum, Æschyl. Eurip. Virgil. Senecam & cæteros Poetas: imò & Historicos, Dionem. Pausan. Tacitum, Sueton.

Quinta probatio petitur ex scriptis quorundam Astrologorum, qui censent animarum apparitiones, ab astrorum certa conjunctione, & influxu pendere, ut Ptolomæus, Julius Firmicus, Albumazar, & alii Arabes, quos secutus Pomponatius, quorum hæresim, etsi verissimis argumentis doctè alii confutarint, tamen inde patet, etiam hos homines, ferme atheos, apparitiones animarum admisisse, ut illis nostri hæretici meritò judicentur deteriores.

Sexta probatio desumi potest ex opinio-

pinionibus Chaldæorum, Mahumeta-
norum, Cabalistarum, & Rabbino-
rum; quorum omnium unanimis sen-
tentia animarum apparitiones recipi-
endas decernit. Loquor de Synagoga,
jam reprobata post Christum crucifi-
xum. Josephum hoc voluisse constat,
tùm quia censuit veram Samuelis ani-
mam apparuisse *a*: tum quia narrat
Catulum à spiritibus occisorum dirè
vexatum fuisse *b*, hoc idem censuere
Simeon Ben. Joaz. in libro, *Machar,
Hasudoch*, Rabinus Habbadochs, mul-
tas memorans apparitiones in lib. *Ga-
la Razaya*, & alii citati à Leloyerio *c*,
ubi etiam ex Cabalistis idem probat.
qui non, *Ne Schama*, nec; *Ruach*; sed
quod vocant, *Nephech*; illud nempè
Gentilium simulachrum seu umbram,
de qua Servius (Virgilius *imaginem*
vocavit;) volunt post mortem circa
sepulchrum conspici. Idem credunt
Musselmanni ex suo Pseudo-Prophe-
ta *d*, ut Avenzoar, & Avicenna. Idem
censuere Zoroaster, *in Magic.* & Zoar;
idem Indorum Bragmanes Calecutii,
Coloimi, Malabarenses, & cæteri O-
rientales *e*, idem Floridenses, Peruvii, &
cæteri Occidentales credunt *f*. Hos vi-
sum fuit adducere; non quod iis quid-
quam tribuam: sed quod contra Epi-
cureos, qui Scripturam sacram rejiciunt;
& contra hæreticos qui Ecclesiæ perpe-
tuam sententiam aspernantur; uno di-
cam verbo, contra larvas & nugones,
larvas etiam & nugas in aciem produ-
cere cogamur.

a Picus l. 5 contra astrolo. & Perleloyerius l. 3. spect. c. 9. & nos agemus lib. seq.
b l. 6. antiqui c. 15. l. ul. belli Jud. sub fin.
c d. l. 5. c. 5. & cap. 6. נשמת נפשרות
d Azoar IX. XXVI. & passim.
e vid. Pau. Venet. l. 3. cap. 28.
f Levic. Apoll. in hist. Peru.

Septimam probationem, legum, Tri-
bunaliumque judicialium suppeditant
archiva. Nam & Ulpianus agnoscit *o-
stentum* quoddam φάσμα τερατῶδες *g*,
& Manes agnoscit Martian. *h* & ma-
gica sacrificia, quibus spiritus evocari
putabantur, damnat Modestinus *i*;
quod *Manes accire*, vocat, & à multis
fieri queritur, & pœnam mortis sancit
Imperat. Constantin. *k* quo loco in i-
dem recidit alia lectio, quæ pro *Mani-
bus accitis*, habet, *Dæmonibus accitis* *l*,
Manes enim ut plurimum erant ipsi
dæmones, qui animas mentiebantur.
Et hanc de animarum apparitione
sententiam tenuere, I. C. non infimæ
notæ, *Budæus & Alciat. ad d. l. ostentum,
Christoph. Portius §. final. instit. de loca.
Arnold. Ferron. in consuetud. Burdegal.
Alex. ab Alex. in Genial. dier. l. 2. c. 9. &
l. 4. c. 19. & l. 5. c. 23. & l. 6. c. 21. Didac. Co-
varr. l. 4. var. resol. c. 6. Petr. Leloyer. l. 3.
de spectr. toto. qui cap. 4. docet hoc etiam
tenuisse Bar. Brissonium Curiæ Parisien.
Præsidem*; quibus cùm & sacræ Scriptu-
ræ, & Conciliorum, & sacrorum Pa-
trum, & Theologorum communis sen-
tentia suffragetur; cæteris Jurisconsultis
contrarium sentientibus, illos non du-
bito præponendos.

g l. ostentum. D. de ver. oblig.
h l. in tantum de rer. divis.
i l. ex Senatus consulto ad l. Cornel de sicar. Leloyer. l. 3. c. 5.
k l. multi C. de mal. & Mathē.
l sic legit D. Aug. & Compēd. Βασιλικ.

Octavo probatur conclusio, quoni-
am perpetuus hic Ecclesiæ sensus fuit.
Veteris quidem Testamenti tempore,
probatur. quia anima Samuelis apparuit
Sauli, *m*, non carminis magici vi excita-
ta, sed à Deo missa; hæc enim verior vi-
detur sententia; quæ non veteribus tan-
tum Rabbinis Ahiæ, Saadiæ, Eleazaro;
sed & Josepho *n* (qui certè uni novatori
Davidi Kimchi sunt præferendi) sed
gravissimis quoque Patribus placuit;
Justino, *contra Triphon.* & Augustino, *de
cura pro mort.* quorum sententiam pro-
bavi

m 1. R. 28.
n l. 6. antiquit.

bavi superius *a*, ut consentaneam sacræ scripturæ; & cui, si Ecclesiastici librum pro Canonico recipimus, ut Catholici omnes recipiunt, (de quo miror *b* D. Thomam addubitasse 1. *part. q.* 89. *a.* 8. *ad* 2.) refragari non possumus. ut magni nostræ ætatis Theologi observarunt *c*. Nec sunt magni momenti, quæ nobis opponit Leloyerius, *lib.* 4. *de spectr. cap.* 1. verbosiùs quam nervosiùs. Imprimis non distinguit inter has propositiones; *Samuel vere apparuit in assumpto corpore, vi carminis Magici, seu virtute dæmonis*: & hanc; *Samuel vere apparuit in corpore assumpto jussu ac imperio Dei, deceptis Saule & Phytonissa qui putabant magica confectum evocatione.* Primam enim propositionem duntaxat Tertulli. Cyrill. Anastasius & alii, quos adducit, Patres negarunt: idque meritissimè: Secundam nemo illorum discussit, neque negavit; quam nos nunc asserimus, ideò corruunt omnes fermè Leloyerii contra nos machinæ. Deinde vetavit (ait) Deus ne quis rei alicujus cognitionem à mortuis petat, eosve per magos similesque seductores consulat; quod cùm contra Dei præceptum conaretur Saul; non est credendum Samuelem, summum divinæ legis zelatorem, voluisse quasi cooperari, saltem favere & satisfacere impio regi. *Respondeo*, missum à Deo Samuelem, ut impium regem corriperet, eique instantia supplicia denunciaret, sicque eum ad pœnitentiam hortaretur. Sic legimus, vindictæ sumendæ à peccatoribus causa similes appariciones non rarò factas, ob fores coronatas, Christianis, tempore Tertull. *d* divinitus fuit flagris cæsus: quòd factioni hæreticæ communicasset. Natalius eodem modo, ab angelis exceptus, auctore Eusebio *e*, de cive Hipponensi, ut rem sibi notam, ob latum pejeraturo jusjurandum, similia narrat Augustin. *f*: de Laurentio Cantuariensi Episcopo, fugam à grege meditante, ei B. Petrum plagas inflisse: testis est Beda *g*: Hospiti, Mauritio imperante, B. Virgo in somnis apparens, eò quod blasphemantes hospitio non ejecisset, vimini genua circumaravit, & manè tibiæ à cruribus inventæ abscissæ, ut habetur in Niceph. historia *h* 3. objicit, hunc fuisse dæmonem. quia nihil boni consilii dedit Sauli, neque eum ad pœnitentiam hortatus est, sed conjecit in desperationem. *Resp.* concionatorum & confessariorum officium esse hominibus brevitatem vitæ proponere, & dicere illud Prophetæ; *Dispone domui tua, quia morieris & non vives*: item, *stulte hac nocte tollent à te animam tuam*, & alia hujusmodi, quibus sanctum inducant timorem: quod si peccatores indè ansam arripiant desperandi, culpa vacare concionatorem, sibi reum id debere imputare, quòd bono pharmaco sit abusus. similia est cernere in hoc facto Samuelis; qui, quæ ad pœnitentiam apta proponebat, Saul in malum succum convertit: Deinde nemo nescit, non minus aliquando juvare consilia & adhortationes; quæ non expressis verbis, sed indirecta quasi oratione proponuntur, virtutem enim hæc habent consolandi, & à malo revocandi. Quæ oportuit adversarium considerare, & tali argumento non uti. 4. respondet ad Ecclesiastici locum, *cap.* 46 *vers.* 23. duntaxat voluisse scriptorem præcipuas Samuelis laudes

a supra q. 6. ubi vide

b Bellarm. l. de Purg. c. 6. & l. 4. de Christ. c. 11 Bellarmin. de Purg. l. 1. c. 11. Pereri. de Magica c. 9. Valent. in 3. disput. 11. q. 1. Punct. 1. § 9. Pet. de purg. l. 1. 6. 5. & qui fusissime discutit hanc controversiam [illegible] Alfons. Mendoza scholast. quodl. q. [illegible]

c Tertull. adv. Praxeam.

d [illegible] hist. cap. 48.

e serm. 117

f inter editos Lovanii.

g Beda l. 2. hist. c. 6.

h l. 18. c. 33

des ibi commemorare, parumque sollicitum fuisse, an visio illa ficta, an vera fuerit. Sed contra hoc, verba non patiuntur, nostra versio habet; *Et post hoc dormivit, & notum fecit regi; & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltavit vocem ejus de terra in prophetia, delere impietatem gentis.*) *Notum fecit regi*, post mortem suam, ipse Samuel, sive postquam dormivit. Sic Græce, καὶ μετὰ τοῦ ὑπνῶσαι αὐτὸν προεφήτευσε: ipse igitur met prophetavit, qui mortuus: & ipse vocem suam de terra exiens edidit ἐκ γῆς τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀνομίαμ, moriturum. 5. patres obijcit. Auctorem *libri Græci quæstionum ab Orthodox.* quem sanè parum peritè dicit ejusdem auctoritatis esse cũ ipso Justino Martyre contrarium tenente, temerè verò, Jurisconsultus homo pronunciat, quæcunque in illo libro tradita sunt, per omnia & in omnibus sacræ Scripturæ consentire; si locus hic foret, aut tempus permitteret, non deforent quæ obijcerentur. D. verò Augustinum etiam obijcit, non satis intellectum; *Nã in lib. de cura pro mortuis*, apertissimè (quod bona cũ venia adversarii dictũ) c. 15. nobiscum sentit. August. ut alibi dixi, & clarè jam Theologi nostri [a] ostenderunt. Alii Patres nihil nobiscum pugnant, quia duntaxat negare voluerunt, vi carminis magici Samuelem excitari potuisse, & quia ipsi hanc apparitionem tribuebant magiæ Phytonissæ (quod nec necessarium erat, neque verum) ideò ex tali suppositione necessariò eò delapsi fuêre, ut negarent aliud quam dæmonẽ apparuisse. Nos quia suppositionem illam falsam putamus, ideò hac in re à Patribus illis, ad alios Patres recedimus. Denique obijcit, post multa impertinenter & παρέργως, fusa; illud *cras mecum eris*, quod putat mendaciter dictum, si à propheta dictum; ego veritatem hujus dicti clarè, *libr. hoc eodem qu. 6.* tam proposui. Certa satis ergò hæc SS. auctoritas de anima Samuelis.

[a] vide l. 1. qu. 6. & quos citavi fol. præced. litt. 1.

2. Adhuc certius (ut ait D. Augustinus [b] est exemplum Mosis, qui cum fuerit verè mortuus [c], cum Christo Domino in monte Thabor apparuit [d] ut verisimilius arbitrantur D. Augustin. in corpore assumpto, & ex aere formato. 3. exemplum est Jeremiæ & Oniæ, qui Judæ Machabæo apparruerunt [e]

Sed veniamus ad tempora Christianorum (ut Judæos omittam, quibus hæc sententia constans fuit, exceptis Sadducæis) & quia promiscuè hæretici negant apparationes mortuorũ, sive beati sint, sive non sint, in universum: ideò nos in universum de his, sive jam cœlites, sive nondum, agemus, & per ætates omnes Ecclesiæ descendemus, ut clarissimè appareat verè Catholicorum hunc semper sensum fuisse; aliorum quidem hoc affirmantium disputando, aliorum verò id satis apertè probantium exemplis apparitionum; quas pro verissimis habebant & narrabant.

Initio ipso hæc fuit sententia primitivæ Ecclesiæ & Apostolorum & ipsius Christi Domini; qui cum sciret Apostolos id credere, non modò illos non reprehendit & contrarium docuit; (quod non erat optimus magister, lux mundi vera, prætermissurus) sed potiùs hanc sententiam ut eorum animis firmiùs infigeretur, silentio suo, & indirecta respon-

[b] d. cap. 15.
[c] Deut. 34. in fin. & in epist. Iud. & Josue 1. hoc omnino tenendũ ostendit Alimendoz d. q. 5
[d] Matt. 17. Luc. 9.
[e] 2. Mach cap. 5.

sponsione comprobavit: ut mox videbimus. Nam cùm post resurrectionem Christus Dominus janüis clausis ad Apostolos fuisset ingressus, quod non putabant nisi à spiritu fieri posse, existimarunt se spiritum videre, & ideò vehementer conturbati & conterriti fuerunt *a*; quidam Theoph. expresè asserit putasse eos esse animam aliquam, quæ ex altera vita rediisset: quod idē D. Aug. *b* Eucherius, Beda & Hugo Card. & multi alii censuerunt, putabant autem animam esse Christi, in corpore aereo assumpto, non in corpore proprio; de cujus resurrectione nondum erant planè certi. Sciebat Christus cogitationes eorū, & respondet, palpatione veri corporis cognoscant, se spiritum non esse. Eadem fuerat; ante passionem suspicio ac metus Apostolorum, cum viderent eum ambulantem super aquas *c*, neq; tùm reprehensi, quod putarent esse aliquando spectra, sed quia putabant Christummet ipsis tum non apparere. Eandem aliorum tum sententiam fuisse convincitur ex B. Luca *d*, nam universa quæ Hierosolymis erat Ecclesia, dicentē Rhodē, quod Petrus *e* ex carcere liberatus ante fores adstaret: dixit insanire, eo quod certò sibi persuaderet, Petrum vivere & in carcere detineri; animamque viventis hominis extra corpus suum apparere non posse sciret; ideò de vivi hominis anima puellæ errorem reprehendebat, & angelum in specie Petri credebat, puellæ assensura si Petrum mortuum credidissent. Quo loco Græci ἄγγελος, est; unde probat locus *f* aliquando per Angelos, ἑτεροπροσώπως, animas repræsentari: præcedentia verò loca in Evangeliis apud Luc. non habent, ἄγγελος, sed expresè habent, τὸ πνεῦμα: apud Matth. verò, φάντασμα. Ex quibus sic ratiocinamur; apud Matth. nomen genericum fuisse positum, ut intelligamus tam de angelis, quàm animabus hanc opinionem viguisse: apud Luc. verò in Evangelio vocem τὸ πνεῦμα positam, ut restringamus ad animas, vel saltem ad solos angelos non restringamus: apud Luc. in Actis, angeli nomen positum, ut de Anglis idem censuisse Ecclesiam sciamus. Sanè hæc adeò ferè sunt inseparabilia, ut olim Sadducæi, & hodiè hæretici, utrumque æquè impugnent. Quis verò non rideat Lavatheri responsionem πνεῦμα, pro Angelo tantum accipi? ergo spiritui resistēs caro in mēbris nostris, illa non animæ sed angelo repugnat; utitur enim Paulus voce, πνεύματος: ergò apud Petrum Christi anima concionata fuit angelis, & non hominibus in inferno degentibus (ἐν φυλακῇ πνεύμασι. *g*.) contra communem Antiquitatis consensum *g*. Ergo falsò Athanas. *h* tradidit, in Hymno trium puerorum, πνεύματα, significare hominum animas; sed nugor, cum talia serio refello.

a Luc 24. v. 37. Jo. 20. v. 39.

b Serm. 88.

c Mat. 14. vers. 26.

d Act. 12. v. 25.

e Galat. 5. v. 16. & 17

f 1. Pet. 3. v. 19. & c. 4. v. 6.

g Clem. Alex. l. 12. & 6. Stromа. Atha. Epist. ad Epist. Hilar in Psa. 118. Epis. hæres 77. Cyril. Ale lib. de recta fid. ad Theodos. & lib. 22. in Joan. Amb. 11. ead. 10. an Rom. Ruf in Symb. & alii.

h Athanas lib. de S. S.

SECTIO V.

NUnc ad dicta Conciliorum & Patrum & historicorum veniamus: quæ non obscurè id docent & persuadent, nisi protervi, & pertinaces, quod hæreticorum est proprium, esse velim', unum illis effugii divortium præcludamus, quidam omnes visiones negant: qui sunt indigni quibuscum scriptis contenda-

tendamus: eodem enim jure omnium Historiarum, omnium librorum, qui in sacro Canone (quem sibi quisque illorum, quem vult, hodiè fingit, cras refringit) non continentur, fidem & auctoritatem repudiare possunt, quo quid insanius, quid cunctis rei publ. partibus est pernitiosius, & gravi vindicta dignius? Modestiores alii; Angelorum permittunt visiones, & recipiunt, pro lubito tamen suo; quando illis in disputando negotium non exhibent: sed iidem isti, veterem omnem memoriam sic interpretantur, ut contendant, αὐτοπροσώπως, nunquam animas ne Beatorum quidem vel apparuisse, vel apparere: sed quandocunque talia leguntur, de ἑτεροπροσώπως, facta, per bonos vel malos spiritus, apparitione id accipiendum. His regula illa Augustini aliorum validè obstat; quando verba scripturæ propriè possunt accipi, ad Metaphoricos vel tropicos alios sensus non esse confugiendum: sunt autem scriptorum de his rebus verba pleraque adeò clara, ut qui illa ad tropos revocet, is nihil non eodem jure sic queat detorquere.

Deindè nihil nos cogit absurdi, nihil rationi consentiens parum fieri posse, fieri decere & expedire jam docuimus, cur igitur sanctissimis, & gravissimis hominibus, ea simpliciter & sine fuco narrantibus, ut αὐτοπροσώπως gesta, non credamus: sed vel invitis, ἑτεροπροσωπίαν, obtrudamus? Quasi verò non ipso loquendi modo utrumque genus apparitionum distinxerint: Nonne (ut alios mittam) D. Cyprian. cum de imaginaria, vel per angelos facta loquitur, simpliciter vocat visiones; cùm verò de apparitione Beati alicujus, αὐτοπροσώπως, facta: tunc addit apparuisse talem vel talem: idem discrimen observant acta martyrum: idem vita & Dialogus D. Greg. *vide Cyprian. epistol.* 10.11.12.69. *acta Mart. apud Sur.* 24. *Febr.* & 1. *Maii. Greg. passim in Dialog.* Quin etiam soliti ipsi Angeli idipsum declarare quando apparent, ut fecit Gabriel Archangel. cum in forma sancti Marcellini se visendum præbuit apud Eghinartum *lib.* 3. *de transl. SS. Martyr. Marcellini & Petr. c.* 12.

Primo Sæculo nobis occurit prima Hispaniæ, & fortassis Europæ totius, Ecclesia Beatæ Mariæ Deiparæ de Columna, à B. Jacobo Zebedæo, cùm adhuc in vivis uterque degeret, dedicata ad Hæbrum Cæsaraugustæ: quod & Annalibus Celtibericis [a] proditum, & adeò constanti Ecclesiæ illius traditione receptum, ut Catholicus ibi non habeatur, qui dubitet: traditur *B. Virgo* Columnæ insistens Apostolo Hispaniarum apparuisse, & jussisse eo sibi loco sacellulum dedicari, quod nunc dives & nobilis Ecclesia est. Si vivens adhuc alio in loco, quam ubi degebat, B. Jacobo se videndum exhibuit: cur nequeat nunc cœli terræque Regina cùm lubet? & sæpè illi lubuisse, mox docebo, apparuit non semel *alius*, cur non & mater? *Petro* persecutionem vitanti Christus conspicuum se præbuit, & dixit Romam se contendere, ut iterum crucifigatur, intellexit Domini mentem Petrus, & reversus agitur in crucem, sicque in Petro Christus iterum crucifigitur. (*testatur D. Ambros. contra Auxent. de Basil. nova tradēda D. Greg. in* 4. *Psal. Pœnit. Hegesip. lib.* 3.

[a] Ant. Feuter. Chron. cap. 23. Vasæus, Garibay, & alii.

lib. 3. de excid. Ierosſ. cap. 2. Item Carpo Cretensi, auctor est D. Dionys. Areopagita, *epist. 8. ad Demoph.* Jesum multis Angelis comitatum apparuisse & inclementiæ nomine reprehendisse, quod lapsi fratris, & seductoris pœnam expeteret. Vespasiano Imper. S. Martialis Lemovicum Episcopus vixit discipulus Christi, is vidit *S. Valeriæ* Martyris animam, instar lucidæ flammæ cœlum petentem. (*Narratur in Actis S. Martialis, apud Surium.*)

Seculo secundo, Iustinus Mar. Apolo. II. *ad Imp.* redire animas mortuorum, apparere nonnunquam, & proinde immortales esse, ut gentilibus persuadeat, ipsis Gentilium per magos evocationibus utitur, & contra Triphonem disputans, asserit Samuelis animam verè fuisse evocatam. *Tertullianus* non modò nihil nobiscum, sed tantùm cum magicis næniis pugnat, inquiens. (*Sed si quasdam revocavit animas in corpora* Dei *virtus in documenta juris sui, non idcirco communicabitur fidei & audaciæ Magorũ, & fallaciæ somniorum & licentia poetarum.*) Verum etiam apertè facit pro nobis, nam & subindicat aliquando factum, & causam facti addit. Et luculentiùs idem. *Atqui hoc quoque de anima prædicatur. Nã, si de aliquo jam pridem defuncto, tanquam vivo quis requirat: præ manu occurri dicere.* Habet jam & reverti debet. *hæc testimonia animæ quantò vera, tantò simplicia, quantò simplicia tantò vulgaria, quantò vulgaria, tantò cõmunia, quantò communia tantò naturalia, quantò naturalia, tãtò divina.*) quæ non tantum ad corporum resurrectionem, sed & ad hunc animarum reditum miraculosum possunt referri. *Origenes* rectè, quod quasdam redire posse censuit, idque nobis tunc sufficit, perperam, quod ad improborum animas restrinxit, *l. 7. Celsum impugnans, improba verò anima & pravis facinoribus in terram retracta, ita ut adspirare ad superiora nequeat, vagabunda in terra volutatur, nunc circa sepulchra oberrando: ubi etiam umbratilium animarum phantasmata sunt sæpius visa, nunc terras has obeundo, cujusmodi hos spiritus esse credendum est, qui omnibus sæculis & coerciti sunt & præpediti veneficiis, &c.*) Et sanè Origenis tempore D. Potamiæna Basilidi carnifici apparens, eum ad fidem convertit, nec hunc tantum, sed & complures alios ut docet Euseb. *libro sexto capite quarto:* & ipsemet Orig. *contra eundem Cels. lib. 1.* testatur, *multos pene invitos attractos esse ad Christianam religionem, spiritu quodam repentè mutante intellectum eorum: ut pro verbo exoso ad id temporis non cunctarentur mortem oppetere, post visiones oblatas ipsis vel dormientibus vel vigilantibus. Multa enim talia vidimus, quæ si memorarentur duntaxat gesta in nostra præsentia, cachinnum tollerent infideles, ratinos quoque, sicut illos de quibus malè suspicantur, fingere. Testis autem est Deus nostra conscientia, conari me non falsis narratiunculis, sed veris exemplis commendare Iesu doctrinam.*) hæc ille. quæ sanè possemus & nos singulis ferè paginis Lavathero, Rivio & similibus incredulis objicere, & inculcare.

Seculo tertio, D. Gregorio Thaumaturgo, cum Deipara B, *Ioannes Evangelista* apparuit; ut narrat quàm prolixo, tàm verò sermone, scriptor ejus vitæ

gravissimus, D. Gregorius Nissenus. Qui quando angelica est visio, id solet addere, ut facit in visionibus oblatis, B. Ephræm. *in eius vita.* Nocturnarum quoque visionum, *epist.* 12. meminit D. Cyprian. & idem, *epist.* 69. eos graviter reprehendit, qui visiones hujusmodi contemnunt. B. Quarrillosæ filius ejus Martyr apparuit, & ad martyrium matrem confirmavit, ut narratur in epist. Africanorum Confessorum, *quam nobis exhibuit Laur. Sur. die* 24. *Febr. tom.* 1.) in cujus additione, etiam D. *Cyprianus* Montano, & Flaviano confessoribus traditur adhortator apparuisse. Sic & alia nos authentica Martyrum Cirthensium acta, referente eodem Sur. (*die* 1. *Maii. tom.* 1.) docent D. Cypr. Mariano, apparuisse & manum porrexisse, & ab Agapio puerulum martyrem paulò antè coronatum visum fuisse D. Ambrosius *Serm.* 90. *B. Agnes* (ait) *parentibus ad eius sepulchrum assidue vigilantibus, quadam nocte choro virginum comitata cum apparuisset, sic ad eos locuta dicitur: ne me parentes mortuam lugeatis, nam unà cum his virginibus vivo apud illum in cœlis, quem in terris tota mente dilexi*) addit & eandem Constantiæ post annos aliquot sanitatem in somnis spopondisse & præbuisse. Prius etiam, sub Decio, B. Agathæ *S. Petrus* apparens in carcere mammillam ejus pectori restituit. (*Acta S. Agathæ* 5. *Febr. apud Sur.*) Eadem postea S. Luciæ apparens, matrem ejus Euticiam sanguinis fluxu liberavit (*Acta S. Luciæ* 13. *Decemb. apud Sur.*)

Post annum Christi CCCC. seu sæculo IV. Christus Dominus dignatus apparere D. Petro Alex. in forma pueri, querentis vestem suam ab Ario discissam (*Sur tom.* 6. *die* 15. *Novemb.*) In ipsis exordiis (*ait Hadrian. tom.* 2. *epist. Decretal. & Synod.* VII. *sive Concil. Nicen.* 2. *Act.* 2.) *Christianorum cum ad fidem converteretur pius Imperator Constantinus, sic legitur: Transacta die nocturno regi facto silentio, somni tempus advenit, & ecce adsunt sancti Apostoli Petrus & Paulus, dicentes: Quoniam flagitiis tuis posuisti terminum, & effusionem innocentum sanguis horruisti: missi sumus à Christo Iesu Domino, dare tibi sanitatis recuperandæ consilium. Audisti ergo nostra monita, &c.* Ecce dicunt se missos à Christo, dicuntur adfuisse Regi, utique αὐτοπροσώπως apparentes; & nominantur Apostoli; cum in aliis Constantini visionibus præliantí ostensus, à Zonara *tom.* 3. non nominentur, qui apparebant; eò quod angelici spiritus essent. Sic etiam cum Constantinus templum Deiparæ construi jussisset: arhitecto apparens ipsa, rationem docuit. qua columnæ possent erigi. *Greg. Turon. de gloria Martyr. c.* 8.) Constantio Spiridion & Triphillius prius in somnis apparuere, quam eum sanarent, & tamen hi adhuc erant in vivis. (*ex metaphrast. Surius tom.* 6. *die* 12. *Decemb.*) Par potestas à mortuo loquelam obtinere, & consequi ut appareat. De eodem illo Spiridione referunt Socrates, *lib.* 1. *c.* 8. & Ruffin. *lib.* 1. *c.* 5. quod Ruffini verbis referam; *Filiam habuit, Irenem nomine: quæ cum ei bene ministrasset, virg. defuncta est. Post ejus obitum venit quidam dicens, se ei quoddam depositum commendasse: rem gestam ignoraverat pater, perquisitum in tota domo: nusquam quod posceba-*

cebatur, inventum est. Persistebat tamen ille, qui commendaverat, & fletu ac lacrymis perurgebat: vitæ quoque suæ se illaturum exitium, nisi commendata reciperet, testatur. Permotus lacrymis ejus senex, ad sepulchrum filiæ properat, atque eam ex nomine clamitat. Tum illa, de sepulchro, Quid vis ait pater? Commendatum, inquit, illius, ubi posuisti? At illa locum designans, illic, ait, defossum invenies. Regressus domum, rem, sicut filia de sepulchro responderat, repertam tradidit reposcenti.)

Quæ potuit respondere, non potuit apparere sanè, ut & illi qui mortui jam Nicenæ Synodo subscripsere. Historiam admirandam prodidit Greg. Cæsariens. presbyter, *apud Lipoman tom. 6. in orat. de Nicene Syn.* Duo (ait) *Sancti Episcopi Chrysanthus & Musonius, cum nondum decisioni suas adjecissent subscriptiones, accidit ut divina providentia ab humanis excederent. Divini ergo patres, cum venissent ad communem locum, in quo dormiebant, cumque simul cum eis essent, & quæ dicebantur, audirent, ô fratres, dixerunt, & patres, præclarum nobiscum certamen decertastis, cursum perfecistis, fidem servastis. Si ergò quod factum est, Deo gratum judicatis (nunc enim purius cernitis) ne quid sit impedimento, quo minus vos quoq; decisionem subsignetis. Hæc simul & dixerunt, & signata decisione sanctorum Patrum loculo imposita, totam illam noctem insomnem peragunt in oratione. Die autem sequente, cum venissent ad loculum, solutis quæ erant imposita signaculis, cum sanctam revolvissent dessionem, invenerunt sanctorum Patrum ad eos adjectas subscriptiones.)* addit Nicephorus, l. 18. c. 23. ipsius subscriptionis verba; *Chrysanthus & Musonius: qui cum Patribus omnibus in sancta prima Oecumenica Synodo consensimus: quamvis corpore translati, manu tamen propria nos quoque libello subscripsimus.*) Unde patet & Spiridionis, & omnium primæ Synodi patrum sententiam fuisse animas, divina permissione ad nos redire posse, nam alioquin nec ille filiam vocasset, nec isti subscriptionem postulassent. Nicæno concilio vetustius, utpote durante adhuc antè Constantinum persecutione, celebratum fuit in Hispania concilium provinciale Elibertitanum, in cujus, *can.* 34. legimus; *Spiritus defunctorum non esse inquietandos*, quo significatur spiritus defunctorum superesse, & cernere quæ circa sepulchra eorum fiant: undè & sequitur; nonnunquam adesse his locis; & detestari ritus Gentilitios, ex errore natos, de animarum circa sepulchra centenaria oberratione, de qua puto Canonem illum agere: & à qua sententia non videtur omninò alienus Nemesius περὶ ψυχῆς, qui liber perperam tribuitur Nicæno. Anno 366. Julianus Imp. occisus fuit incerti spiculo: & divina visio prius ostensa S. Basilio, cui cum B. Virgine S. Mercurius apparuit, & discedens, & cruentam hastam referens; ut ex Helladio D. Basilii discipulo docuit D. Damascenus, *Orat. 1. de Imag.* eodem quoque tempore & alius, ad castra proficiscens, vidit vel vigilans, vel somnians, complures ex Apostolis & Prophetis in unum coactos & de injuriis Juliani in Ecclesiam quærentes, &

in commune consulentes ; & duos ex eorum numero, cæteris bono animo esse jussis, discessisse, pauloque post rediisse ad conventum, & nunciasse tyrannum occisum. Sozomenus hæc narrans *l. 6. c. 2.* duorum nomina prætermisit; sed Nicephorus addit, duos olim egregios fuisse milites ac martyres, Mercurium, & Artemium. *Sic ille l. 10. c. 35.* B. Febronia Martyr, & virgo natalis sui die quotannis mediæ noctis tempore in Nocturnis precibus, apparebat cunctis in choro versantib. eo ipso in loco procumbens, ubi psallere solita. (*Metaphrast. apud Sur. to. 3. Iunii 13.*) Ammonis animam vidit B. Antonius comitantibus angelis in cœlum pergere. (*Athanas. in vita D. Ant. idem refert Palladius in vita Ammonis.*) D. Martino Turonen. Episc. apparuit è cælo descendens B. Virgo, & ex inferis ascendens anima latronis, qui pro Martyre colebatur. (*Sulpitius Severus in vita D. Martini.*) D. Pauli primi Eremitæ animam visam B. Antonio in cœlum ab Angelis deferri, auctor est D. Athan. *in vita Antonii.* & D. Hieron. *in vita Pauli.* fuit in hac sententia Nemesius, paulò antè citatus: fuit & D. Basilius, *li. de vera virgin. paulò antè medium*; ubi postquam dixisset virginem, etiam cùm sola est, semper revereri debere & Dei, & angeli custodis præsentiam; *Quid* (subdit) *per singulas pergam? Ipsas Angelorum infinitas multitudines, & una Sanctorum Patrum beatissimos spiritus. Nullus enim ex his est, qui non singula ubique consideret. Etsi enim oculis carneis minimè conspicui sunt: incorporeis tamen obtutibus ad agnitionem complectuntur, & comprehendunt omnia.*) vult ergò Sanctorum animas nobis cùm volunt adesse, Dei permissione, & nullũ esse locum quo se successivè penetrare non possint; nihil in rebus esse actionibusque humanis, quod aliquando nequeant intelligere, ne quid hic ubiquitatis somnies. Idem in Panegyr. B. Mamantis Mart. significat multis D. Mamantem apparuisse. *Memores estote Martyris, quotquot illo per somnia potiti estis*) D. Greg. Nazianz. *Orat. in laudem Cæsarii, dicit* sibi sæpè in somnis visum fratrem, & licet addat, *sive cupiditate*) qua scilicet amantes sibi somnia fingunt) *sive ipsa veritate*; manifestum tamen testimonium dat sententiæ suæ, de possibili animarum apparitione.

Vixere eodem sæculo nonnuli Patres mox citandi: sed, quia, mors eorum & vitæ pars potior incidit in sæculum sequens, in illud distuli.

V, *Quod tempus intercedit* inter annũ CCCC. & D. sæculo quinto adscribendum, viros habuit quà sanctitate, quà doctrina valdè illustres *a D. Martini* transitus D. Severino. & D. Ambros. absentibus ostensus: apparuit etiam, ut auxilium laturus iis, qui corporis ejus translationem parabant: apparuit & alias non semel ut narrat Gregorius Turon. *li. de mirac. D. Martini, & li. de gloria Confess. b* D. Joannis præcursoris caput altissimè Herodias defodi jusserat, multis postea sæculis *sanctus ipse* duobus Monachis in somnis apparuit, & quò loco esset ostendit. Rursus cum memoria ejus interiret; & ignoraretur quo loco delitesceret hoc sæculo, antè Marciani imperium, idem sanctus Marcello monacho mirabili modo

a Martinus moriens apparet in Italia & Germania & Gallia

b S. Joannes Baptista apparuit.

modo locum sepulchri sui capitis indicavit. (*Prosper & Sigisbert. in Chron. Sozomen. lib.* 8. *cap.* 21. *Niceph. lib.* 12. *cap.* 49.) Ubinam sepulta forent corpora a DD. *Gervasii & Protasii*, per visionem eorum D. Ambros. didicit, teste B. August. *lib.* 22. *de civitate Dei cap.* 8. *& libr.* 9. *confess. cap* 7. ipsius etiam D. Ambrosii verba hanc sententiam nostram confirmant, quibus eodem sensu: quo D. Basilius, Sanctorum spiritus ubilibet esse testatur; *Nam licet universi sancti ubique sint, & omnibus prosint: specialiter tamen illi pro nobis intervenerunt, qui & supplicia pertulere pro nobis. Martyr enim cum patitur, non sibi tantum patitur, sed & civibus* Serm. 77. de Natali Octavii, Adven. &c. B. Paulinus (fortè Diaconus, certè non Nolanus ille) *b In vita S. Ambrosii: Eodem*, inquit, *quo obiit die, sicut textus epistolæ loquitur, quæ à Simpliciano successore ejus venerabili viro, suscepta est de partibus Orientis, ad ipsum, tamquam adhuc nobiscum viventem, directa (quæ nunc usque Mediolani habetur in monasterio) quibusdam sanctis viris apparuit orans cum illis, & imponens illis manus: habet enim diem epistola quo directa est, quâ lectâ invenimus diem esse, quo ille defunctus est.*

a SS. Gervasius & Protasius apparuerunt.

b S. Ambrosius apparuit in Oriente.

Intra Tusciam verò civitate c *Florentiæ ubi nunc vir Sanctus Zenobius Episcopus est, quia promiserat se illos sæpius visitaturum, frequenter ad altare, quod est in Basilica Ambrosiana, quæ ibidem ab ipso constituta est, visus est orare, sicut ipso sancto viro sacerdote Zenobio referente, didicimus* d. *In eadem etiam domo, in qua declinans Eugenium mansit, tempore quo Rhadagaisus supradictam civitatem obsidebat, cum jam penitus desperassent viri civitatis: per visum cuidam apparuit, & promisit, alio die salutem illis adfuturam. Quo referente civium animi sunt erecti: Nam altero die adveniente Stilichone comite cum exercitu: facta est de hoste victoria. Hæc Pansophia in religiosa fœmina, matre pueri Pansophii referēte cognovimus.*

c Item Florentiæ.

d Ibid. it.

Mazcezeli ut desperanti de salute sua vel exercitus, quem ducebat contra Gildonem baculum tenens manu in visu noctis apparuit, atque cum provolveretur ad pedes viri sancti Mazecezel, percutiens terram senex baculo quo regebatur (tertio hac enim specie illi apparuerat) ait: Hic, hic, hic: signans locum, deditque intellectum viro quem visitatione dignum fuerat arbitratus, ut agnosceret se in ipso loco, in quo sanctum Domini viderat Sacerdotem, die tertia victoriam adepturum: atque ita securus bellum & inchoavit, & consummavit. Nos tamen ea Mediolani positi, ipso Mazcezele referente, cognovimus. Nam & in hac provincia, in qua nunc positi hac describimus, plurimis hoc ipsum retulit sacerdotibus: quibus etiam referentibus securius antè nobis cognita huic libro adjungere arbitrati sumus.

Sisinnii etiam & e *Alexandrini Martyrum, qui nostris temporibus, post obitum sancti Ambrosii in Agunia partibus persequentibus gentilibus martyrii coronam adepti sunt, cum reliquias Mediolani summa cum devotione susciperemus: adveniente quodam cæco & referente cognovimus: qui eodem die tacto loculo, in quo Sanctorum reliquiæ portabantur lumen recepit: quod per visum noctis vidisset navim appropinquare littori in qua multitudo erat albatorum virorum. quibus descendentibus ad terram,*

e Item cæco.

terram, cum unum de turba precaretur, ut sciret qui essent ii viri: audierit Ambrosium eiusque consortes. Quo audito nomine, cum deprecaretur ut lumen reciperet, audivit ab eo: Perge Mediolanum & occurre fratribus meis, qui illuc venturi sunt (designans diem) & recipies lumen. Erat enim vir (ut ipse asserebat) de littore Dalmateno, nec se ante venisse in civitatem asserebat, priusquam recto itinere reliquiis Sanctorum occurrisset nondum videns: sed tacto loculo videre cœpisse. Hactenus Paulinus de Ambrosio, & quidem certò comperta. Nunc age, alium ejus ætatis, D. Ambrosii contra Symmachum Collegam, Prudentium adjungamus.

a Eulalia apparet.

a Prudentius de S. Eulalia.

Virgo citum cupiens obitum
Appetit & bibit ore rogum.
Emicat inde columba repens,
Martyris os nive candidior
Visa relinquere, & astra sequi:
Spiritus hic erat Eulaliæ,
Lacteolus, celer innocuus, &c.

b Fructuosus apparuit.

b De sancto fructuoso & sociis.

Vidit præsidiis ex domo satelles
Cœlum martyribus patere apertum,
Insignesque viros per astra ferri.
Quin & filiolæ monens herili;
Ostendit sceleris notam paternis
Cœlo vivere, quos forum peremit.

Postea, cum pio studio conarentur fratres, quisque sibi partem reliquiarum auferre, subdit;

Sed ne reliquias resuscitandas,
Et mox cum Domino simul futuras,
Discretis loca dividant sepulchris
Cernuntur niveis stolis amicti,
Mandant restitui, cavoque claudi
Mixtum marmore pulverem sacrandum.

c Latro insepultus apparet.

c Scribit Constantinus presbyter, *in vita S. Germani Antisiodorensis cap. 17. cùm sanctus vir in loco quodam spectris infesto moraretur intrepidus, subitò antè os legentis adstitit umbra terribilis, & paulatim sub oculis intuentis erigitur. Parietes etiam saxorum imbribus colliduntur. Tunc verò deterritus lector, præsidium sacerdotis imploravit. Qui statim prosiliens effigiem terribilis imaginis intuetur, & præmissa obsecratione nominis Christi, imperat: ut quis esset, quidve illic ageret, fateretur. Qui protinus terrifica vanitate deposita, voce humili more supplicantis eloquitur: se comparemque suum auctores fuisse multorum criminum insepultos iacere, & ob hoc inquietare homines, quia ipsi quieti esse non possent. Rogat, ut pro eis Dominum precaretur, quatenus recepti requiem mererentur. Ad hæc vir sanctus indoluit, imperatque ut locum ostenderet. quo iacerent. Tum verò cereo præcedente dux umbra prægreditur, & inter difficultates maximas ruinarum, intempesta nocte locum, in quo projecti fuerunt, indicavit: Ut verò mundo redditus est dies: circumiectos incolas invitat, hortatur ipse operis maturator, & insistens: rudera tumultuariè superiecta ad tempus rastris avulsa purgantur. Inveniuntur corpora fusa sine ordine, ossa ferreis adhuc nexibus illigata. Ad legem sepulturæ fossa dirigitur, membra exuta vinculis, linteis induuntur, humus superiecta componitur, oratio, intercessionis impenditur, requies defunctis obtinetur: ita ut post eandem diem sine ullo terroris indicio, domicilium frequentato habitatore floruerit.) apud Surium mense Julio.* Sed tot tam claris exemplis aliquas inseramus *d* auctoritates sive do-

d Authoritates PP. & DD. de Apparitionibus mortuorum S. Hieronymus S. Augustinus.

ve dogmata Patrum, mox ad alia exempla redituri. *Hieronymus lib. ad Vigilantium*, in uno illo, nostros Novatores omnes jugulat sacræ veritatis gladio eloquentiæ bracteis inaurato: *Ais vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei animas Apostolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, & ubi voluerint adesse præsentes. Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, & non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestaque custodia, in fortunatorum insulis & campis Elysiis, recluduntur. Tu Deo leges pones? tu Apostolis vincula injicies: ut usque ad diem judicii teneantur custodia, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptum est: sequuntur agnum quocumque vadit. Si agnus ubique: ergò & hi, qui cum agno sunt, ubique esse credendi sunt. Et cùm Diabolus & dæmones toto vagentur in orbe, & celeritate nimia ubique præsentes sint: Martyres post effusionem sanguinis sui arca operientur inclusi, & inde exire non poterunt.*) Siste, lector: & istud, *ubique*, pro *ubilibet*, positum (ut Sanctum Basilium interpretatus fui) memento, simul rationes D. Hieronymi etiam percellere eos, qui negant è cœlo Sanctorum animas egredi posse. Amicus & admirator Hieronymi *Divus Augustinus, lib. de cura pro mort.* totus in eo est fermè, ut probet secundùm legem Dei ordinariam, & sola ac nuda ipsarum animarum naturali facultate, animas illis quibus adscriptæ sunt locis egredi ad tempus non posse: extraordinaria tamen Dei permissione quando voluerint, eas suis receptaculis ad homines visendos egredi posse: videte hanc ejus mentem verbis, & serie disputationis apertè significatam, cùm *cap. 10.* scripsisset, mortuos apparuisse viventibus, & quo illorum corpora jacerent inhumata nescientibus, locisque monstratis monuisse, ut sepultura, quæ defuerat, præberetur: subdit: *hæc si falsa esse responderimus, contra quorundam scripta fidelium, & contra eorum sensus, qui talia sibi accidisse affirmant, impudenter venire videbimur.* Et non sunt impudentes adversarii nostri; qui consensum ætatum omnium exsibilant? Ut autem intelligeremus hoc non accidere lege ordinaria, sed speciali privilegio, Deique permissione singulari, *capit. 13.* illud de matre sua adscripsit, quod adversarii calumniosè in nos detorquent; *si rebus viventium interessent animæ defunctorum, ut de aliis taceam, me ipsum pia mater nulla nocte desereret.*) Etenim de singulari illa permissione aliàs apertè asseruit, quod de continua & ordinaria lege hic negavit. *cap. 15. mitti* (inquit) *ad vivos aliquos ex mortuis divina Scriptura testatur, & Samuelis atque Moysis apparitionibus id confirmat.*) De fide ergò hoc censuit Augustinus, idem postea, *cap. 16.* confessorem *a Felicem* cùm à Barbaris oppugnaretur Nola, *non solum beneficiorum effectibus, verum etiam ipsorum hominum aspectibus apparuisse, non incertis rumoribus sed testibus* (ait) *certis se cognovisse. Verum* (addit) *ista divinitus exhibentur, non aliter, quam sese habeat usitatus ordo singulis creaturarum generibus attributus.* (Vult ergò Sanctus Doctor id fieri posse, sed non fieri naturaliter, vel consuetudinaliter. ideò enim ut hoc doceat, mox subdidit; *alii sunt humanarum*

a S. Felix apparet.

narum rerum limites, alia Divinarum signa virtutum: alia sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt: quamvis & naturæ Deus adsit, ut sit: & miraculis natura non desit.) Quippè miracula præter naturæ quidem fiunt ordinem, naturæ tamen rerum numquam adversantur. Quid hac veritatis tuba sonorius? quid hoc lumine Ecclesiæ manifestius? quid hoc perfidiæ malleo potentius hæretici exspectant? vivorum negotiis mortuorum spiritus interfuisse, superstitibus adfuisse, visos in orbe nostro, testatur *a*. Auctor. epist. ad Cyrillum. Jerosol. quæ tribuitur (licet falsò) Augustino, ipsa qua decessit hora, narrat *b* Hieronymi animam ei apparuisse, multaque sapienter monuisse, & eruditè docuisse. Sed hujus Epistolæ auctoritas & fides sunt exiguæ, vel nullæ: ideò pergamus aliò *c D. Chrysostom. homil. 74. in Joann.* agnoscit mortuorum in somniis apparitionem, & eam fuisse sententiam Judæ Thadæi Apostoli ex loco scribit, ut censeret sic Christum post mortem solis Apostolis & non aliis appariturum. Apud *d* Palladium legimus à *B Pambo* visos fratres duos Pæsium & Esaiam in cœlis *e*: (*in Paesio & Esaia.*) ab Abbate *Apollo* visum fratrem ejus defunctum (*in Apollo*) *f Anuph* vidisse choros beatorum *g*: & ejus animam postea à numerosis Angelis & Martyribus in cœlum cunctis videntibus sublatam. (in Anuph.) Solitus autem Palladius disertè exprimere & distinguere visionem Angelicam à visione animæ, & addere Angelum hominis alicujus speciem assumpsisse, ut observare potes *ex cap. 86.* de Evagrio Diacono, visione Angelica ab amore libidinoso mulierculæ deterrito: ubi etiam habes apertam distinctionem apparitionis alterius dæmonum ad hæreticam blasphemiam conantium eum inducere.

a Auctor ep. ad Cyrillum.

b S. Hieronymus apparuit.

c S. Chrysost.

d Palladius.

e Duo fratres apparuerunt.

f Item alius.

g Item chor. Beatorum.

His fermè temporibus *h Marcus Gazensis* vixit, testis oculatus, narrans Joannis Cæsareæ & Porphyrii Gazensis Episcoporum legationem ad Arcadium de diruendo Marnæ templo; ubi inter cætera describit tempestatem gravissimam, quam Deus permiserat oriri propter hæreticam Naucleri pravitatem: *implorabamus* (inquit) *preces B. Procop. anachoretæ. Cùmq; fuisset vespera & tempestas non cessaret, permansimus vigilantes totam illam noctem. Circa matutinum autem ex multa afflictione parum dormitarunt sanctissimi Episcopi, & videt in somnis Dominus meus Porphyrius, sanctum Procopium Anachoretam dicentem eis: Nauclerum Catechismo instituite & obsignate (est enim ex Arii hæretici execranda secta) & efficite, ut ipse anathemate notet Arium, & malam ejus fidem: & statim cessabit tanta tempestas i.*) Subdit deinde sic factum, & mare tranquillatum.

h Marc. Gazensis.

i B. Procopius apparuit.

B. Chrysostomo, commentarios in D. Pauli Epistolas scribenti, assistentem, eumque docentem B. Apostolum vidit Proclus Constãtinopolitanus *k*, ut scriptis proditum à Leone Augusto, & Metaphraste, *in vita Chrysostom.* Eidem ab exilio redeunti Comanæ in templo D. Basiliscus Martyr, Nicomediæ olim passus, apparuit dicens: *Confide frater Joannes: cras enim simul erimus l.* Ajunt Presbytero quoque Ecclesiæ prius apparuisse Martyrem, atque dixisse: (*præpara Joanni fratri locum. Venturus est enim.*)

k S. Paulus apparuit.

l S. Basiliscus apparet.

enim.) narrat Palladius, *in Dialog.* & addit confirmasse eventum: postridiè enim mortuum & sepultum eo loco S. Antistitem. B. Cyrillus Alex. dissentiens vehementer à Chrysostomo, in somnis monitus à Deipara fuit, ut cum eo mortuo in gratiã rediret *a*. (*Niceph. lib.* 14. *Histor. cap.* 28. *ex Niceta.*)

a B. V. M. apparuit.

Aliam visionem Adelphii de gloria B. Chrysostomi, à Sophronio (*in Prato spirituali capit.* 128.) descriptam, ut meram imposturam, meritò à Baronio *tom.* 5. *anno* 407.) confutatam, prætermitto.

Sed omni fide digna est historia, quã de Synesio Cyrenes Episc. & Evagrio Philosopho idem Sophronius memoriæ mandavit ex Leontio, (*Prat. Spiritual. c.* 195.) cùm assiduè Synesius eum (Evagrium) conaretur ad Religionem Christianam traducere, isque objiceret doctrinam Christianorũ, de resurrectione corporum, deque mercede bonorum operum, maximè centuplo pro eleemosyna post hanc vitam recipiendo, sibi non posse non fabulosam videri. Tandẽ tamen Episcopus nihil diligentiæ prætermittens ei persuasit Christianum fieri, & cum liberis baptizari. *Cæterum non multò posteaquam baptizatus fuit, dedit Episcopo auri tria centenaria in usum pauperum dicens: accipe aurum istud, & distribue illud pauperibus, & fac mihi cautionem manu tua, quod Christus mihi ipsum reddet in futuro sæculo. Qui suscepto auro promptè illi cautionem fecit, ut petebat. Vixit itaque post baptismum annos aliquot Philosophus, ac tandem infirmatus est ad mortem. Cùm verò morti proximus esset, dixit filius suis: Quando curabitis funus meum, chartam istam in manibus meis ponite, & me cum illa sepelite. Mortuo autem illo fecerunt filii sicut eis ipse præceperat, sepelieruntq; eum cum chirographo b. Tertia autem post sepulturam die apparuit Episcopo Synesio nocte quiescenti, dicens. Veni ad sepulchrum ubi jaceo, & accipe chirographum tuum, accepi enim debitum & satisfactum mihi est: atque ut certior ejus rei fias, propria mea subscripsi manu. Ignorabat enim Episc. quod chirographum illud consepelissent ei. Mane autem facto, accersitis filiis ejus dixit: Num aliquid cum Patre vestro in monumento posuistis? Illi putantes quod eos de pecuniis interrogaret, dixerunt ei. Nihil Domine præter pannos consuetos. Quid igitur. Nunquid vel chartam aliquam consepelistis ei? tunc recordati filii (ignorabant enim quod de chirographo diceret) dixerunt ei: Ita sanè Domine, chartam enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando sepelieritis me, chartam istam in manibus meis date, nullo penitus sciente. Tunc dixit illis Episcopus somnium quod nocte illa viderat. Sumensque illos cum Clericis ac primariis civitatis, accessit ad Philosophi tumulum. Quo aperto, invenerunt jacentem Philosophum, chirographumque manu Episcopi conscriptum suis manibus tenentem. accipientes autem chirographum ex manibus aperuerunt, inveneruntque in eo noviter manu Philosophi subscriptum ita: Ego Evagrius Philosophus tibi sanctissimo Domino Synesio Episcopo salutem: Accepi debitum in his litteris manu tua conscriptum. Satisfactumque mihi est, & nullum contra te habeo jus, propter aurum quod dedi tibi, & per te, Christo Deo & Salvatori nostro, &c.*

b Evagrius mortuus apparet Synesio.

Mm Idem

Idem narrat Hugo Eterianus, *lib. de regres. anim. ab infer. capite decimo sexto.* Luciano Presbytero viro sancto, temporibus, non Constantini (ut malè *Nicetas orat. de martyrio & invent. S. Stephani*) sed Honorii & Archadii, apparuit semivigilanti ter, diversis noctibus *B. Gamaliel* B. Pauli Præceptor *a*, eique indicavit locum reliquiarum corporis sui, & B. Stephani protomartyris, & B. Nicodemi, & B. Abibi: quæ & eo inventa fuêre loco, & per Orosium Occidenti illata, exstat Epistola Luciani de hac re luculenter scripta, (*apud Surium tom.* 4.) quam Avitus Hispanus in Latinum transtulit è Græco, cujus etiam exemplar exstat, & meminit Gennadius, *de viris illustribus, capit.* 47. cui suffragantur Marcellinus Comes, *in Chron.* & Nicephorus, *lib.* 14. *cap.* 9. Et ut certior foret hæc visio, idem B. Gamaliel, eodem tempore apparuit Nygetio Monacho, cui etiam situm loci ad Orientem indicavit, ut refert ipse Lucianus.

a B. Gamaliel apparuit.

b Ipsum quoque Protomartyrem nonnullis apparuisse testis est Evodius, *lib.* 1. *de ejus miraculis.*

b S. Stephanus apparuit.

c De Micheæ & Habacuc apparitione, his propriè legendus Sozomen. *lib.* 7. *cap. ultim.*

c Micheas & Habacuc.

d De Zachariæ Prophetæ corpore non multum post invento, sic Sozomenus *lib. nono. capit. ultim. Cophar. villa est in territorio Eleutheropolis Palestinæ. Huic præfectus erat agri ipsius conservus Calimerus quidam, Domino quidem suo fidelis, sed morosus interim ac difficilis, & in conterminos agricolas iniquus. Quamvis autem talis esset, Propheta tamen ei vigilanti clara luce apparens seipsum revelavit. Et horto quodam demonstrato, Age quæso* (inquit) *hic fodito, &c.* subditur enim corporis sacri, ostenso loco, inventio.

d Zacharias Proph.

Absens & vivus adhuc *e Euthymius* noctu visus Teberoni Saraceno, quem cùm sanasset, postea ad se profectum, magna Saracenorum pars Christi fidem fuit amplexa, anno Christi 420. ut prodidit Cyrillus Monachus, probatissimus Historicus, *in vita S. Euthymii, Surii tom.* 1. *Januar.* 20.

e Euthymius.

Circa annum 429. Abbati Cyriaco *f B. Virgo*, cum duobus, SS. Jo. Baptista & Evangelista, apparuit, & negavit in cellam ejus ingredi, manebat enim ante januã, eò quòd ignaro Abbate, duo Nestorii libri in ejus cella forent, hostis Deiparæ: *auct. Sophron Prat. Spirit. c.* 66.

f B. V. M. & S. Joan. B. & Ev.

De Beato Paulino Nolano *g*, *in libro de vita Paulini apud Surium tom.* 3. *Junii* 22. narrat Uranus, & ei ante mortem apparuisse, & cum eo collocutum fuisse S. Januarium Mart.

g S. Januarius.

h Beatus Petrus Apostolus & S. Apollinaris ejus discipulus per visum apparentes Sixto Papæ, anno 433. eum admonuerunt Ravennati sedi imponendum Petrum illum, verè Chrysologum, virum simul sanctissimum & eloquentissimum: *auctor ex antiquis archivis Ravennatum, in eorum historia, Hieronymus Rubeus.*

h S. Petrus & S. Apollinaris.

Scribit Procopius, *l.* 2. *de bello VVandalico i*, B. Cyprianum Afris oppressis apparuisse, & bono animo Christianos esse jussisse, seque brevi tempore ultorem futurum: quod sanè Wandalis debellatis, biennio post accidit. Anno 456. Theodoricus Rex victis in Gallicia

i B. Cyprianus.

licia Suevis, in Lusitaniam contendit: ubi ne urbem Emeritam deriperet *a*, B. Eulaliæ Martyris apparitione coercitus fuit, auctore Divo Isidoro, *in Chron. Gothor.*

a B. Eulalia apparuit.

De B. Leonis ad Flavianum de recta fide epistola Sophronius ista mira memorat. *cap.* 147. *Prati spirit. Narravit & hoc nobis ejusdem Cœnobii Pater Abbas Menas, audisse se Eulogium Alexandrinum Patriarcham dicentem. Cùm profectus essem Constantinopoltm, fruitus sum contubernio Domini Gregorii Romani Archidiaconi singularis viri, qui narravit mihi de sanctissimo ac beatissimo Leone Romano Pontifice, dicens haberi scriptum in Ecclesia Romana: quod cùm scripsisset Epistolam ad S. Flavianum Constantinopolitanum Episcopum contra impios Eutychetem & Nestorium, posuerit eam super tumulum Principis Apostolorum Petri, & orationibus ac vigiliis* & *jejuniis vacans, oravit ipsum summum Apostolum dicens, siquid, ut homo, vel minus cautè posui: tu, cui à Domino Salvatore nostro Jesu Christo & Ecclesia & hæc sedes commissa est b, emenda, post quatuor verò dies apparuit ei Apostolus, & dixit, legi ac emendavi. Sumensque Epistolam de sepulchro B. Petri aperuit eam & invenit Apostolica manu emendatam.*) Idem c. 148. *Theodorus* (inquit) *sanctissimus Episcop. Dornæ, quæ est in Lybia, narravit nobis dicens: cùm essem cubicularius S. Papæ Eulogii vidi in somnis virum reverendi habitus, statura procerum, dicentem mihi: Nuncia meum Elogio Papæ adventum, ad quem ego: Quis es tu, qui jubes ut nunciem? Respondens ille dicit mihi: Ego sum Leo Roman. Pontifex. Ingressus igitur ego nunciavi dicens: Sanctissimus & Beatissimus Papa Leo Romanæ sedis Antistes convenire vos vult. Cùm hoc audisset Papa Eulogius, exurgens concitus occurrit in occursum ejus. Salutantesq; se invicem, oratione facta, consederunt. Tunc verò Dominus & eximius Leo dixit S. Eulogio. Scis quare huc venerim ad vos c: Respondit ille, Non: ait ipse: Veni ut vobis gratias agerem, quia ritè & magnificè pro mea Epistola respondistis, quam scriptam misi ad fratrem meum Flavianum Constantinopolitanum Patriarchã, sensum quidem & sententiam meam aperientem, hæreticorum autem ora obstruentem. Scito autem frater, quia non mihi tantum vestrum Divinum laborem studiumque contulistis, sed etiam Supremo culmini Apostolorum Petro, & ipsi præ omnibus quæ à nobis prædicatur veritati, qui est CHRISTUS Deus noster: Ista non semel tantum, sed bis terque conspiciens trina apparitione firmatus, enarravi B. Papæ Eulogio*) Idem Sophronius, *c.* 149. narrat *d* adhuc aliàs *D. Petrum* eidem Sancto Leoni apparuisse, & nunciasse ejus dimissa peccata. Vixit hoc sæculo Theodoretus is scribit: *e BB. Apostolos Joannem & Philippum*, Theodosio Imper. olim apparuisse, *lib.* 5. *Hist. cap.* 24. Anno 485. conante Petro Fullone Cypri Ecclesiam sibi subjicere *f*, *S. Barnabas* Apostolus tribus continuis noctibus ter Anthemio Salamines Episcopo apparuit, & locum corporis sui una cum Evangelio S. Matthæi propria Barnabæ manu conscripto, sepulti indicavit: quæ & inventa, *narrat fusè Alexander Monachus, apud Surium tom.* 3. 11. *die Junii.* Breviores futuri sumus sæculis sequentibus.

b S. Petrus apparuit.

c S. Leo Papa apparuit.

d S. Petrus iterum.

e SS. Apost Joannes & Philippus.

f S. Barnabas.

Saculo inchoato 6. hoc est post annum Christi CCCCC. Hæretici Severiani multi variis fuêre *visis* conversi, ut imprimis, Isidorus Monachus Philoxemensis, apparitione *damnati* illius, qui Christo Domino alapam incusserat *a*, quod fusè narrat Sophronius, *cap.* 30. *Prat. Spiritual.* Deinde Cosmiana uxor Germani Patricii, quam propter hæresis contagium *b*, *Deipara* visibiliter apparens cum aliis sanctis fœminis, arcuit à templi aditu. (*Sophro. qui & alia multa subdit seqq. capit.* 49.79.106.188. 213.) Reginæ mulieri Cappadoci, officio Diaconissæ *c*, in somnis vivus, & in Laura degens apparuit, eamque docuit quæ erat necessaria *Joannes Silentiarius*, narrante rem gestam Cyrollo Monacho, *in vita ejus apud Lippoman. tom.* 6. *d D. Bartholomæus* in Daris apparuit Anastasio, & corpus suum ubi sepultum esset indicavit, sicque Patronum urbis ac defensorem professus fuit. *Sic Nicephor. lib.* 16. *cap.* 35.

a Damnatus apparuit.

b Deipara.

c Joannes silentiarius.

d Bartholomæus.

Anno Christi 515. *e* obiit Macedonius Patriarcha Constantinopolitanus ab impio Anastasio in exilium actus, de eo Cedrenus ita scribit: *cùm jam esset sepulchro condendus, antequam id fieret, sublata dextera manu crucis signo sepulchrum obsignavit. Idem; Theodoro cuidam suorum familiarium per visionem dixit: Excipe hæc & abi, & Anastasio recita. Ego quidem Macedonius ab eo ad Patres meos, in quorum fide perstiti. Interim tamen semper Deum interpellabo dum tu quoque venias, & causa nostra disceptetur.*) *Legendi eadem de re Miscella, ex Theophane libro decimo quinto. Anastas. in Chron. & Theodorus Lector collectan. libro secundo.*

e Macedonio Schismatico visum oblatum.

Verùm quia Macedonius Schismaticus obiit, alios Anastasio Deus Catholicos & ab ipso quoque in exilium missos, accusatores præstituit, quos ambos Deus visione præmonuit, se pararent, ut, decimo ab Anastasii obitu die, morituros, & causam suam ante horrendum tribunal acturos, ii fuêre *f*. Elias Patriarcha Jerosolymitanus: & Flavianus Patriarcha Antiochenus, *legendi. Cyrill. in actis Sabæ apud Surium tom.* 6. *die.* 5. *Decemb. & Sophro. in Prato Spiritu.* 35.

f Eliæ & Flaviani Patriarchis visum certius oblatum.

Theodorici Regis Italiæ animam *g* solitarius Lyparitanus vidit, inter Joannem Papam & Symmachum Patricium, vinctis deduci manibus, & in ollam Vulcani projici, ut narrat Beatus Gregorius Papa. *libro quarto. Dialog. capite trigesimo.*

g Solitario in Lypar. Ins. visum oblatum.

Interdum accidit, ut in visione is, cui fiebat, ad locum deduceretur, ubi animæ detinebantur: ut docet exemplum illud Monachi *h* Nestoriani, quem cùm Beatus Cyriacus Deo commendaret: *circa horam nonam diei sequentis, aspexit frater, qui erat in spelunca, quandam adstantem sibi aspectu terribilem, ac dicentem*: Veni & vide veritatem. *Assumensque eum duxit in locum tenebrosum ac fætidum, ignem evaporantem, atque in ipsis ignibus videt Nestorium, Eutychetem, Apollinarem, Dioscorum, Severum, & Origenem, & alios quosdam, dixitque illi is qui apparuerat: locus iste præparatus est hæreticis &c.*) *Hactenus Sophron. Prat. Spiritual. capite vigesimo sexto.*

h Nestoriano Monacho visum oblatum.

Cùm Justinianus Imp. Apostolis templum exædificasset, constat quod *Apostoli* (ait Procop.) *i beneficiorum memo-*

i Apostoli apparuerunt.

memores ad Regis honorem nunc hominibus apparuerint. Regis inquam pii & religiosi. Neque enim ab humanis recedunt divina, sed admisceri percupiunt, & hominum conversatione oblectari.) Sic Procop. libro primo de ædific. Iustiniani. ubi vides etiam ejus sententiam de quæstione nostra, cujus etiam illa sunt huc pertinentia ea eodem opere : *Circa Sinus terminum in arduo satis & edito loco a sanctis Cosmæ & Damiano olim templum dedicatum est : Vbi Iustinianum graviter ægrotantem, & jam morituri speciem præbentem, nempe à medicis desperatum, & inter cadavera jacentem isti sancti per somnum & visum apparentes curaverunt.)*

a SS. Cosmas & Damianus.

Idem *libro primo de bello Gotth.* testatur mœnium Romæ partem à *b* Beato *Petro* Apostolo, Gotthis obsidentibus, defensam fuisse. Beatum verò *c Stephanum* visum apud Apostolorum Principes, pro urbe Metensi intercedere, in qua ejus erant reliquiæ, scribit Gregor. Turon. *lib. 2. Histor. Francor. cap. 6.* Sed & anno 552. filium vitriarii Judæi triduo in fornace illæsum *d* Beat. Virgo puero se visibilem præbens servavit : qui cum matre postea baptizatus; rei gestæ historia certissima peti potest ab eo, qui tum vivebat, Evagrio, *libro quarto capite trigesimo quinto.* ex eo Gregor. Turon. *l. de glor. mar. cap. octavo.* & Glycas, *Annal. par.* 4. Redempto Episcopo Ferentinati ad sepulchrum *e* Sancti Eutichii vigilanti, idem martyr astitit dicens : *Redempte vigilas? cui respondit, vigilo. Qui ait, Finis venit univers. carnis,* & quæ sequuntur apud D. Gregor. *Dial. libro tertio. capite* 38. Circa annum 587.

b S. Petrus Romam defendit.
c S. Stephanus Metas.
d B. Virgo puerum.
e S. Eutichius apparuit.

Guntrammo Regi de Chilperico pessimo Francorum tyranno, visio hujusmodi fuit ostensa, quàm ipsemet Rex apud Gregor. Turonensem sic narrat : *vidi & ego aliam visionem, quæ hujus interitum nunciavit. Adducebatur in conspectu meo à tribus Episcopis vinctus catenis, quorum unus erat Tetricus, alius Agricola, tertius verò Nicetius Lugdunensis erat, è quibus dicebant duo, solvite quæso eum, & castigatum abire permittite. Quibus è contrario cum amaritudine Tetricus Episcopus respondebat. Non fiet ita, sed igne concremabitur pro sceleribus suis. Et cum diu multumque quasi altercantes hæc inter se verba conferrent : conspicio eminus æneum super ignem positum fervere vehementer. Tunc me flente, apprehensum infelicem Chilpericum infractis membris projiciunt in aneum: nec mora, inter undarum vapores ita dissolutus ac liquefactus est, ut nullum ex eo penitus indicium remaneret.* (*Gregorius Tur. lib. 8. histor. Francor. ca. 5. f.*

Narsetem, Eunuchum, sed belli Ducem clarissimum, nefas omittere, de quo sic Evagrius; *Commemoratum ab his qui unà cum Narsete fuerunt, dum precibus & aliis pietatis officiis divinum numen placaret, debitumque cultum ei tribueret, S. Virginem ei apparuisse, planeque tempus præscripsisse, quo bellum hostibus gereret, atque non prius ad prælium comittendum se accingeret ; quam cœlitus signum acciperet.*) sic Evagrius, de Totila & Theia Regibus ab eo devictis loquens, *lib. 4. cap. 23.* idem Nicephorus refert, *lib. 17. c. 13.* cujus verba sunt ex Evagrio explicanda, non enim loquitur de cunctis bellis Narsetis, sed de hoc Gotthico.

f B. V. M. Narseti apparuit.

Paulò post, Sergiopolim obsidente Chosroe, visus D. Sergius Martyr cum innumerabilibus cœlestibus propugnatoribus defensionem parare, atque per muros ubique discurrere. *Nicephr. l.17. cap.7. ex Evagro lib.4.c.27.*

Justino juniore imperante Anatolium hominem præstigiatorem & impium *a*, primò quidem imago Deiparæ palam fuit adversata: deinde & nonnullis fidelibus Deipara ipsa apparuit, eosque contra scelestum illum incitavit, inquiens ab Anatolio filium suum contumeliis affici. *Evagrius lib.15. c.18.*

a B.V. apparuit.

Septimum sæculum inchoatum, Anno 600. juvat ordiri à Beatissimo Gregorio I. Romano Pontifice & Ecclesiæ Doctore; cujus solius sufficere deberet auctoritas, is primum de B. Musa refert sequentia: *b Quod quadam nocte ei per visionem B. Dei genitrix Virgo Maria apparuit, atque coævas ei in albis vestibus puellas ostendit. Quibus illa cum admisceri appeteret, sed se illis jungere non auderet, Beata Maria Virgnis est voce requisita, an velit cum eis esse atque in ejus obsequio vivere: Cui cum puella eadem diceret, volo, ab ea protinus mandatum accepit, ut nihil ultra leve & puellare ageret, & à risu & jocis se abstineret, sciens per omnia, quod inter easdem Virgines, quas viderat, ad ejus obsequium die trigesimo veniret. Quibus visis, in cunctis suis moribus puella mutata est, omnemque à se levitatem puellaris vitæ magna gravitatis detersit manu. Cumque eam parentes ejus mutatam esse mirarentur, requisita rem retulit, quid sibi B. Dei Genitrix jusserit, vel qua die itura esset ad obsequium ejus, indicavit. Tunc post vicesimum quintum diem febre correpta est. Die autem tricesimo, cum hora ejus exitus propinquasset, eandem beatam genitricem Dei, cum puellis quas per visionem viderat, ad se venire conspexit, cui etiam se vocanti respondere cœpit, & depressis reverenter oculis, aperta voce clamare, Ecce Domina venio. In qua etiam voce spiritum tradidit.) l.4. Dialog. cap. 17.*

b B.V.M. apparuit, Musæ.

De B. Probo Reatino Episcopo memorat, illi simul & puero qui aderat apparuisse *c* SS. Juvenalem & Eleutherium Martyres, stolis candidis amictos, qui animam Probi secum in cœlum asportarint, *lib.4. Dialog. cap.12.* hæc de cælitibus, de quibus alia idem eodem libro *c.* 11. & 14.

c SS. Juvenalis & Eleutherius.

De damnatorum apparitionibus idem exempla suppeditat, ut de *Theodorici* anima in ollam Vulcani visa deijci, quod antè citavi, & confirmat Hugo Ætherianus *d*, *libro de regress. animar. capite septimo*, & de *Moniali*, quæ visa antè altare per medium secari, *lib. 4. Dialog. cap. 51.*

d De damnatorum apparitionibus

De animabus, quæ adhuc expiabantur, idē plura suggerit *e*. *Pascasium Diaconum* visum Romæ in Thermis stantem & balneantibus obsequentem, in pœnam schismatico præbiti favoris, uti fassus illi, cui apparuit, Germano Capuano Episcopo, cujus & precibus mox pœnali loco fuit liberatus. (*lib. 4. Dialog. cap. 40. & Hugo Aetherianus lib. de regressu animar. cap. 14.*) Similia fermè habet de *anima Domini balnei*, qui pro culpis suis post mortem thermarū caloribus deputatus, eodem in loco jussus lavaturis sedulò ministrare: quam operam cùm Centumcellensi presbytero non

e De purgantium animarū apparitionibus.

non semel præstitisset, presbyter ei caritatis causa duas oblationum coronas detulit. Sed ille mœrens, afflictusque respondit: *Mihi ista quare das pater? iste panis sanctus est, ego hunc mandicare non possum. Ego etenim, quem vides, hujus loci Dominus aliquando fui, sed pro culpis meis huc post mortem deputatus sum. Si autem mihi præstare vis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panem, ut pro peccatis meis intervenias Et tunc te exauditum esse cognosce, cum huc ad lavandum veneris, & me minimè repereris. In quibus verbis disparuit, & is qui homo esse videbatur, evanescendo innotuit, qui spiritus fuit, &c.*) *d. lib.* 4. *cap.* 55. ibidem & aliud addit de *Iusto Monacho*, qui Copioso fratri suo apparuit, & se supplicium per salutaris sacrificii oblationem docuit evasisse, quod paulò aliter narrat Glycas, *part.* 4. *Annal.*

Hactenus *S. Gregorius*, ea dignitate, sanctitate, prudentia vir; ut, nisi hæreticus, ejus testimonium, nemo queat rejcere. Vixêre eodem sæculo *Gregor. Turon.* & B. *Isidorus Hispalensis*, quorum testimonia superius jam adduxim⁹, vixit etiam *Sophronius* auctor *Prati spiritualis*, è quo jam plura testimonia exhibuimus, vixit & *a B. Ildephonsus Toletanus* Episc. cui B. Virgo candidissimam vestem donavit; ei apparens cum virginum choris, quæ vestis etiam hodiè asservatur. Eidem & regi totique clero ac populo; ex tumulo suo surgens *b B. Leocadia* apparuit, velum manu quasi porrigens: undè ad apparitionis veritatem comprobandam, B. Ildephonsus, accepto à Rege cultello, partem præscidit: quæ cum cultro inter Ecclesiæ thesauros reposita.

a B. V. M. apparuit.

b Item B. Leocadia.

Utrumque testatur Julianus Pomerius ejusdem Ecclesiæ antistes, apud Surium, *tom.* 1. *Januar:* 23. Anno 696. Ebroinum cœcus quidam audivit in ollam Vulcan. à dæmonibus portari, ut narrat Ado Viennens. *in Chronico.*

Octavo sæculo post annum 700. Floruere *Iulianus Pomerius*, quem nostræ sententiæ fuisse docent paulò ante ex eo laudata, de B. Ildephonso. vixit & *S. Suibertus c* qui ægris, quos curavit, multis, post mortem apparuit, teste B. Marcellino, *in ejus vita cap.* 30. *apud Surium mense Martio.*) Item venerabilis *Beda*, qui quod idem de apparitionibus sensetit, patet ex Hist. Anglorum *lib.* 4. *cap.* 14. 25. & *lib.* 5. *cap.* 14. & aliis ejusdem libri, ac vitarum, quas conscripsit locis. Vixit & Beatus *Ioannes Damascenus*: cui, jussu Iconomachi Imperatoris abscissam manum *d*, Beata *Deipara* virgo restituit, ut narrat Beatus *Ioannes Hierosolymitanus* Patriarcha, *in ejus vita.* vixit his temporibus *Paulus Diaconus*, qui narrat Arnulphum Longobardum in prælio protectum fuisse à *B. Sabino* Martyre; *e* & Barbaro, cum pictum vidisset olim Martyrem agnitum, *lib.* 4. *cap.* 5. *de gest. Longobard.* Admiratione dignissimum est, quod narrat Constantinus Episcopus oculatus testis, de translatione reliquiarum *S. Euphemiæ* martyris, *apud Lipoman. tom.* 6. præstrictum splendore miraculorum Leonem Isauricum clam sustulisse martyris reliquias, & earum loco ossa arida imposuisse; veras autem reliquias cum loculo in maris undas projecisse. Incidêre nautæ quidam in loculum rei ignari, & putantes thesaurum aliquem in eo repositum, suscepêre, &

c S. Suibertus apparuit.

d Item B. V. M.

e B. Sabinus M.

re, & aperuere, & mirificè, qui inde exhalabat odore perfusi, cognovere sacras esse reliquias, cumque hærerent ignari cujusnam forent, eadem nocte videre lumina & cereos, virosque mirè candicantes, Deumque laudantes *a*. *Cumque appulissent Levinum, & somno se dedissent, viderunt in quiete Glyceriam Martyrem occurre Euphemiæ virgini, amplecti illam & exosculari, & adventum gratulari, ex eo cognoverunt, cujus essent illæ reliquiæ. Ter inde solventes ter ventus reflantibus eodem reiecti sunt. Denique Euphemia adstitit illis in somnis, & quæ foret edocuit, ac se ibi velle subsistere edixit, ex quo fuerat ab impio Leone in mare proiecta.*) Sic ille, cui potius credendum quã Zonaræ, hæc Copronymo tribuenti.

a S. Euphemia miracula patrat, & apparet.

Idem Zonaras paulò post ita scribit de Leone Armenio: *Hæc Imperatorem turbabant, nec min⁹ matris terrebat insomnium. b Videbatur illa sibi in æde Deiparæ Blachernis esse, & cernere matronam quandam, quam adolescentes candidis induti vestibus comitarentur, & ædis solum sanguine redundare, audireque matronam illam iubere dari matri Imperatoris vas eo sanguine plenum, quæ cum id adversaretur, dicere illustrem illam matronam: At filius tuus eos, qui me venerantur sanguine implet, neque intelligit se, & Deum, & filium meum ad iram commovere,*) hanc matronam fuisse B. Virginem verba ipsa loquuntur. subdit Zonaras; *Est & D. Tharasius iam ex hac vita ærumnosa translatus, cuidam in somnis visus, qui Michaelem quendam inclamaret, eumque ad invadendum & occidendum Leonem hortaretur.* Sanè mox Michael Balbus eum interemit anno 787. Hungo Pictorum Regi apparuit *c D. Andreas Apostolus* victoriam promittens, quam præstitit; apparente in cœlo cruce decussatâ rubeâ, cùm pugnaretur: quod etiam Buchananus licet Calvinista tradidit, *lib.* 5. *Historiæ Scotor. rege.* 65.

b B. V. M. apparuit.

c S. Andreas Ap. apparuit.

His temporibus vixit *d Beata Gertrudis*, de qua apparente meminit Ludovicus Blosius, *in Monili spirituali, non uno loco*; paulò post fuit imperium Romanum in Carolum Magnum translatum, *e* huic *D. Iacobum* Zebedæum apparuisse, & hortatum: ut Hispaniæ regna ex Saracenorum eriperet potestate, recentiores quidam scriptores scripsêre. (*Ludolphus Bebenburgius de veterum Principum Germanorum zelo cap.* 14. Certiore fide contestatæ sunt aliæ ejusdem Apostoli apparitiones, hoc & sequentibus sæculis Regibus Hispaniæ factæ, quibus & opem se laturum in prælio promisit, & visus in conflictu hostes in fugam agere. Vidisse se & Mauri fatebantur, & nostri gloriabantur; de quibus mox.

d S. Gertrudis apparuit.

e S. Iacobus Ap.

Ludgero, frustra quærenti corpus *f* S. Lebuini, *tandem visum ei est in somnis, sanctissimum sacerdotem Christi Lebuinum secum loqui, & sui detegere locum sepulchri, & membra ibi reperta ubi spiritus indicarat. Hucbaldus Elnonensis apud Surium tom.* 6 *Novembr.* 12.

f S. Lebu.

Anno octingentesimo sæculum cœpit nonum, eo Ramyrus Rex Hispaniæ fortissimè totum diem cum Saracenorum maximâ multitudine pugnavit: sub noctem cum exigua suorum manu in collem quendam se recepit. Regi vigilanti & Deum precanti *g D. Iacobus* adstitit

g S. Iacobus Apost. apparuit.

jussitque omnes confessione lustrari, & sumptâ Eucharistiâ prælium conserere. Mane, cùm omnes ad unum obtemperassent, monitis Divi; signa contulêre, hostium sexaginta millia concidêre. Visus in eo prælio Apostolus albo vectus equo, vexillum gestans niveum, quod rubea crux transversa distinguebat. *Auctores Roderic. Episcopus, Chronicum Generale Alphonsi Regis, Mariana lib. 7. cap. 13.* & alii.

Vixit hoc sæculo *Theophylactus* Bulgarus, qui in decimo quarto capite Evangelii Joannis fatetur, spiritus mortuorum vivis apparere. Vix opinor eodem *Julianus Toletanus Junior*, auctor Prognostici, qui *l. 2. c. 29.* docet, *mortuos scire posse, quid agant vivi, & cap. sequent.* ex D. Augustini, *de cura pro mortuis*, sententia, ac penè iisdem verbis concludit; *Scripturæ auctoritate apertè probari mortuos posse viventium oculis apparere.* Carolo Calvo Francorum Rege Numonis quidam usurpator bonorum Ecclesiasticorum conspexit, sensitq; *a D. Mauritium* sibi apparentem, & increpantē, & pedum sacrum capiti illudentem: nec vana visio: paulò post decessit. (*Sic Annales Andegav.*) Simile quod legitur in Chron. Cassinensi, *lib. 2. cap. 26.* à puero conspectum *Pandulphum Principem Capuanū b* ferreis nexibus vinctū, & in cœnoso ac fœtido lacu usque ad guttur demissum, & testibus à duobus nigerrimis spiritibus in profundum sub inde demitti, & iterum extrahi. Causam rogatus, respondit: *Quoniam aureum calicem Cœnobio S. Benedicti eripui, & in agone mortis restituere neglexi.* Et c. 48. vidit Eremita quidam Æthiopes stramine onustos (qui se dæmones dixerunt) eidem Pandulfo rogum parantes: & eâdem horâ compertus est exspirâsse: hoc de Pandulfo hic adscripsi propter argumenti similitudinem, nam accidit sæculo undecimo.

Post annum nongentesimum, cùm Joannes Decimus exercitum in Apuliam misisset adversus Saracenos, SS. Apostoli *Petr. & Paulus* in prælio conspecti, Christianis victoriam maximam pepererunt.) *Sic Luitprandus temporibus illis proximus lib. 2. c. 14.*) Joanni Zimiscæ Imp. contra Rossos pugnanti, jussu *B. Virginis* auxilium tulit, visus multis, *B. Thedorus Martyr.* (*Sic Zonar. tom. 3.*) Eodem sæculo accidit horribilis illa tragœdia *Udonis* Episcopi Magdeburgici: quam postea narrabimus. Tu lector memento hic ponenda fuisse, si eam referentes accuratè in veritatem inquisierunt. Vixêre hoc sæculo decimo *Euthymius* Græcus & *Hugo AEtherianus*, quorum uterque tenuit mortuorum spiritus viventibus se in conspectum aliquando dare. *Euthym. in capite decimo quarto. Joan. Hugo Aether. de regress. animar. cap. 7. 11. 14. 15. & 16.*

Anno nongentesimo decimo quarto Ferdinand. Consalvus Castellæ Comes, utriusque fortunæ illustre specimen, vir dictis factisq; magnificus, cū trecentis dumtaxat militibus, Divino fretus monitu, maximas Almansoris copias profligavit. Idem decimo sexto post anno, sub signis habens peditum 15000. equites 450. triduum continuum cum multitudine Arabum incredibili conflixit: cùmque postremo die *c D. Jacobus* visus adesse prælio, in-

a D. Mauritius.

b Pandulfus Capuanus.

c S. Jacob. Apost.

innumeris cæsis, triumphavit.) *Chron. general. Vasæus & alii.*

Successit sæculum XI. ab anno millesimo, hoc sæculo bellum sacrum fuit, Duce Godefrido Bullonio: cùm in expeditione Antiochena nostri fame fermè consumpti, & equis ferè defecti forent, visione & monitis *a D. Andreæ* confirmati, qui etiam lanceam Dominicam illis indicavit, non unam obtinuere victoriam, in prælio quoque cum Corbona, apparuere agmina *b Equitum albatorum*, quæ Persas in fugam egere. (Guilhelm. Tyrius, qui bello sacro interfuit, *lib. 6. Sacræ Hist. cap. 4. & 9.*) Eodem bello, expugnatâ ab Christianis urbe Sanctâ, *c Adimarus* Episcopus, diu ante defunctus, visus est milites præire, & muros conscendere, & adhortari, se subsequerentur. (*Joan. Naucler. vol. 3. gen. 37.*) Paulò ante *d Christus* Dominus cum B. Virgine, SS. Petro, Joanne, Stephano, Martino & aliis multis quoque Angelis, Henrico II. Imper. ostendit se noctu in templo Romæ vigilanti. (*Idem Naucler. ibi gener. 34.*) *e* Tunc Amicus etiam defunctus Beat. Dunstano apparuit, & futura multa prædixit, quæ & contigere. *Osbertus in vita Dunstani, apud Surium decimo nono May.*)

Non semel post mortem visus amicis est Beat. *f* Odilo Abbas Cluniacensis. (*Petr. Damian. in ejus vita apud Surium mense Januar.*) Floruit hoc tempore, & ad sequens sæculum pervenit, Petrus Damian. vir doctissim⁹ & eloquẽtissimus: qui Cardinalatum cum solitaria vita commutavit: opera ejus, quæ multa sunt, apparitionibus variis sunt referta, ut de Beato Pelegrino (Colon. Episc. ex purgatorio. Item duobus primoribus *g* Faventinis ex inferno apparentibus, *epistol. 2. ad Hildebrand.* ut de animalibus in specie avicularum apparentibus *epistol. 5. cap. 3.* de anima *h* Benedicti VIII. nigro equo insidente & apparente Episcopo Capuano, non tantum idem Damian. *ibid. cap. quarto.* sed & Martinus Polonus idem tradidit, *in Chron.* & D. Antonin. & Platina. de Benedicti IX. apparitione idem Damian. *cap. 5.* ut de *i B. Andrea & B. Gregorio* apostatam Monachum flagellantibus *cap. 11.* & alia quæ longum foret referre. Si seriem temporis spectes hic ponendum quod *k* de *Pandulpho* Capuano retuli paulò ante, confirmat Leo Ostiensis lib. 2. cap. 62. & 82. Nota est historia fundationis *l* Carthusiensium: cujus occasio celebris illa, & publica, primò, secundò, tertio, facta die in Vigiliis mortuorum apparitio Doctoris cùm concineretur versiculus, *responde mihi*: ter enim mortuus caput sustulit, & justo Dei judicio se accusatum, se judicatum, se damnatum exclamavit (*narrat. Franc. de Puteo in vita Brunonis, apud Sur. tom. 5. 6. Octob.*) Hoc sæculo vixere S. Anno Colon. & S. Benno Misnensis, *m* Episcopi: illi apparuere prædecessores Episcopi, & mirè, ostensa in veste ipsius macula, commonuerunt, ut acerbitatem animi, erga eos à quibus injustè vexatus fuerat planè aboleret è memoria & mente. De D. Bennone traditur eam jam defunctum, Marchioni Misnensi in somnis apparuisse, & oculum eruisse ob damna Ecclesiæ illata; prius narrat de Annone Lam-

a S. Andreas Ap.
b Agmina albata SS.
c Adimarus Episc.
d Christus D. &c.
e Amicus mortuus.
f B. Odilo
g Faventini duo.
h Benedictus VIII.
i Andreas & Gregorius.
k Pandulfus.
l Parisiensis Doctor
m SS. Episcop. apparuerunt.

Lambert. Schaffnab. *in Histor. Germanor.* posterius de Bennone scribit, *in ejus vita cap.* 32. Hieron. Emserus apud Surium, 16. *Julii.*

Nec XII. sæculum suis caruit visionibus mortuorum, ecce tibi, ann. 1112. vel potius 1139. Alphonsus Lusitaniæ Rex commissurus prælium contra quinque Reges Sarracenorum, jussus est in somnis, *à Christo*, bono esse animo, & signo uti in prælio, cui quinque vulnerum imago inscripta, obtinuit victoriam memorabilem, & hinc fluxit Lusitaniæ Regum insigne. Decimoquarto post anno, Alphonsus Rex Castellæ Baezam obsidebat, ei apparens *D. Isidorus* auctor fuit prælii committendi, nec ferè alia Victoria contigit illustrior. (*Marian libro decimo, capite decimo septimo. Vazæus, Samalloa, & alii.*)

Anno 1117. cum plurimis prodigiis, inter cætera, trepidaret Italia, *Cremonæ quidam infantulus in cunis jacens pannis obsitus, in primam loquendi vocem contra naturam os aperuit, matremque suam escas parantem fratri suo majori, qui plorando panem petiverat, à corporis curis compescuit, asserens sibi visam Dei Genitricem Mariam ante tribunal Christi stantem, instanissimisq; precibus, pro judicio quod mundo propter peccata sua intenderat, ipsi supplicantem, & post hæc deposuit eloquium usque ad tempus humanæ conditionis congruum.) Verba sunt Dodechini in Histor.*

a Benedictus XX.

Benedicti X. Pontificis apparitio prior facta a Joanni Portuensi, qua confessus se Odilonis Abbatis precibus ab æternæ mortis periculo servatum: & posterior Edelberto facta, qua confessus etiam se Purgatorii pœnis liberatum: *narratur à Pet. Damiano in vita Odilonis, apud Surium* 1. *Jan.* Apparuit etiam *b* S. Norbertus post mortem suis, *ut narratur in ejus vita capite quinquagesimo secundo. D. Bernard. Gualdricum avunculum defunctum post aliquot dies noctu vidit. Sciscitatur, quo in statu sit? respondet avunculus, in prospero. Quærit iterum Bernardus, quid causæ fuerit, ut in agone fremeret, & corpore terribiliter moveretur? Eadem* (ait ille) *hora duo nequam spiritus, me in puteum profundissimum præcipitare nitebantur, unde ita contremui, verum accurrente B. Petro, evasi.*) *Auctor vitæ D. Bernar. libro primo capite decimo.* Huc B. Godefridus Cappenbergensis quoque spectat.

b Norbertus.

Idem tenuere Rupertus Tuitiens. & Honorius Augusto. Nam & ille narrat *c* B. V. sibi sese conspicuam præbuisse, & ad scribendum impulisse. (*Rupert. in prolog. Cant.*) iste verò, *in Sigillo Mariæ capite primo* meminit *d*, *Mariæ Ægyptiacæ, quam Deipara, apparens ad pœnitentiam traduxit, & Theophili e, quem Diaboli mancipio eripuit, & pueruli Judæi quem in fornace protexit.*) Item Petrus Cluniacens. *libro de miraculis.*

c B. V. M.

d Iterum.

e Iterum.

Vixit per hæc tēpora Martinus Presbyter, Canonicus regularis, Legione: ubi varios libros conscripsit, ex rudi, & illiterato repentè factus doctissimus à *f* D. Isidoro, in cujus Monasterio degebat, per visum in somnis oblato, quem cùm ederet libro, ut testatur Joan. Mariana, *l.* 11. *rer. Hispan. c.* 16. Libri asservantur ibidem in magnâ religione, qui viderunt, ajunt esse in prophetias quasdam Danielis & in Apocalypsin. Mihi,

f D. Isidorus.

cùm legione degerem, librorum videndorum copia non fuit: manus Beati viri videnda & osculanda fuit: quæ integra permanet cum pelle & unguibus, licet siccitate contracta, & pusilla.

Sequenti sæculo XIII. post an. 1200. D. Jacob. Alphonso Legionensi Regi ad Emeritam, & eodem tempore *a* D. Isidorum Zamoræ aliis apparuisse, & auxilium præliantibus tulisse, docent Mariana, *libr. duodecimo, cap.* 15. Zamalloa, & alii Annalium Hispaniæ Scriptores. Hoc sæculo vixere Vincentius Belluacensis, *auctor speculi Historialis*, & Cæsarius Germanus Ordinis Cister. *auctor insignis libri miraculorum seu exemplorum*: qui quas apparitiones spirituum memoriæ prodiderunt, non est institutæ brevitatis hîc describere, magni enim voluminis res foret. Idem dico de Helinando Frigidi montense, *in Chronic.* Thoma Cantipratensi, *libr. de apibus*, & vita Sanctæ Lutgardis, *libro secundo*, qui & hoc sæculo vixêre, & exempla plurima, sibi notissima congessêre. Vixit eodem tempore D. Thomas Aquin. cujus hanc fuisse sententiam patet *ex 3. part. q. 69. art. 2.* ubi hanc quæstionem examinans, stat pro nobis. Idem tenuit Guilhelmus Parisiensis, *in sum. de univer. part. ult.* non uno loco, idem D. Bovent. *in 4. distinct. 45. quæst. 3.* huc referendum exemplum apparitionis Beat. Ursulæ & Beati Gereonis cum sociis Coloniam defendentium, apud Bredenbach. *l. 4. c. 22.*

a Isidorus.

Hic succesêre sequenti *ferè sæculo* 14 alii Theologi magni nominis, qui omnes nobiscum sentiunt, ut Richard. de Mediavilla, *in 4. dist. 45. qu. 3.* Petr. de Palude, *ibi ead. q. 3.* Scot. *ib. q. 1. art. 4.*

Sæculo XV. hoc affirmarunt Antoninus Florent. Archiepiscop. qui & exempla multa suppeditant *in sum. Histor.* & Gerson *passim in operibus suis.* Jacob. Chusan. *in libro hac de re edito.* Dionys. Rickel. Carthusian. *in 4. dist. 45. qu. 1. & in opere de quatuor novissimis, & libro de Novitiis Ordinis sui*, in quibus multas etiam habes apparitiones: censuit etiam Alph. Tostatus, *in lib. 1. Reg.*

Nostro sæculo 16. anno 1534. die 23. Januarii, Facultas Theologica Parisiensis, in causa Aurelianensi consulta, hoc respondit, his verbis, *Animas defunctorum divinitus, sed Divina virtute, ordinatione, & permissione, interdum ad vivos redire, exploratum est.)* habes hoc rescriptum in tom. 2. var. consul. Juris Francofurti editorum. Et ut cæteros mittam, ex professo hoc tuentur Dominicus Sotus *in 4. dist. 45. quæst. 1 artic. 4.* Peltanus *lib. de Purgat. cap. 5.* Petr. Canisius Marial. *libr. 5. capit. 20. & 21.* Maldonatus *in cap. 14. Joan.* Greg. Valen. *in 3. p. d. 6. quæst. 11. punc. 1. & disp. 11. quæst. 1. p. 1.* Bellarmin. *controvers. de purgatorio libro 2. cap. 8.* Joseph. Angl. *in 4 quæstione de suffrag. artic. 1. in fine*, Petr. Thyreus, S. I. primò *Thesibus hac de re editis potissimum capite undecimo, imò postea libris.* M. Marulus *opere de institut. vitæ monasticæ: ut libro sexto, capite decimo quarto, ubi plurima sunt exempla*, Alfons. Mondoza *in Quodlib. Scholast. qu. 5.* Ex Historicis etiam tenuere Fulg. Sabellicus & Ignatius *in lib. Exempl. locis quàmplurimis.* Paul. Jovius. *in vita Actii vicecomitis, & Hist. libro trigesimo.* Carol Sigonius *de Imperio Occidentis libro 3. & decimo: & Regn. Ital.*

Ital. libro primo. Alb. Cranzius *Saxoniæ libro septimo, capite decimo sexto, & 14. & lib. 9. Metropol. cap. 13.* Franc. Gomara *Mexicanæ Hist. cap. 20. & c. 104.* Hier. Orosius *de rebus ab Emanuele gestis*, & Petr. Maff. *in Indica. Histor.* Th. Bosius; passim *de Not. Ecclesiæ*, &, quem hoc agmen clausurum, Historiæ Ecclesiasticæ facem clarissimam, & valentissimum contra Novatorum impugnationes pugilem ut invictum Triarium, in ultimum locum conjeci, Cæsar Baronius singulis *Animalium* (quos jam septem, ut septem Candelabri Catholici aureos candens bono publico edidit) *Ecclesiasticorum tomis.*

Harum ultimarum ætatum insigniora quædam exempla duntaxat adscribam: minoris enim recentiora hæc faciunt adversarii. Primò ergò, quod nesciam certum sæculum, hic referam, quod ita Glycas *p. 4. Annal.* In historia Ecclesiastica Philonis historici reperitur, *quodam persecutionum priscarum tempore, seniori Ecclesiastico ab Antistite sacris interdictum fuisse. Cùm autem senior ille quandam ob causam necessariam aliò profectus fuisset, accidit ut ab Ethnicis comprehensus testimonio suo veritatem obsignaret. Hinc templum eo loco conditur, & renovalia peraguntur: cumque Antistes hæc verba pronunciaret* Pax universis, *sandapila templo excessit, idque non semel, sed bis terve factum. Hinc per quietem Antistiti senior oblatus: Abito, inquit Episcopo meo sis auctor, ut huc veniat, meque vinculis exsolvat. Nam officio me sacro exclusit, ideoque sacris interesse vobiscum nequeo. Testimonii quidem coronam consecutus sum, sed Dei faciem nondum conspexi. Quod si me ipse profectus huc non exsolverit, alius exsolvere nemo poterit. Quum igitur his obtemperatum esset, sandapila templo excedere desiit.*

Digna hoc loco est quæ adscribatur (eò quòd superius sæculo X. quo contigit, fuit prætermissa) divinitus de malo Episcopo sumpta vindicta. *Cùm Udo Magdeburgens. Episcopus, ne signis quidem ac divinis vocibus commonitus ab impudicitia sibi temperatet, viri religiosi Deum, ut Episcopum, aut corrigeret, aut tolleret, rogarunt. Inter eos cum noctu in Cathedrali Ecclesia S. Mauritii Fridericus Canonicus ejusmodi precibus operam daret, vehementioris venti afflatu, omnia quæ in templo erant lumina exstingui perspexit, nec multo post duos juvenes venire, duo candelabra accensis cereis ferentes, & Christum, cum parente ejus atque Apostolis subsequi. A quibus cum essent vocati sancti homines, quorum corpora in templo quiescebant: visus est inter eos Mauritius venire, qui longa atque gravi oratione Udonem Episcopum accusavit, quem haud multò post Christus nudum adferri à duobus jussit, atque damnavit. Is autem pugno ab ipsorum altero, qui eum portarunt, graviter in mediis renibus ictus, Christianam hostiam, quam in communione ejus diei pridie sumpserat, revomuit in calicem qui altari impositus fuit: atque securi percussi Udone, rerum illarum omnium visio evanuit. Qua re vehementer territus Fridericus, cum ad altare accessisset, calicemque in eo esse cum Christiana hostia inspexisset, & simul Episcopum mortuum humi jacentem, alios religiosos viros excitavit, qui ablatum inde Episcopi corpus in agro sepeliverunt.*) Fulgos. libro nono.

 exempl.

exempl. cap. 12. & Joan. Naucler. 2. p. Gener. 34.

Cùm duo locupletes mercatores, non ignobiles, per Taurinos saltus in Galliam proficiscerentur, ampliorem humanâ specie virum obviam habuere, & ab illo mandatum in hæc verba suscepere: Ludovicum Sfortiam fratrem meum alloquimini, hasque illi litteras nomine meo date. Obstupentibus illis & percunctantibus quisnam esset? sese Galeatium Sfortiam esse respondit, & mox ab oculis eorum evanuit. Illi Mediolanum properè redierunt, indè Vigleuinum, ubi Maurus degebat. Litteras ducis offerunt, quarum hoc argumentum erat: O ô ô Ludovice, cave tibi, quoniam Veneti, Gallique tuam in perniciem coituri sunt, tuamque à stirpe rem eversuri. Verùm si mihi tria millia aureorum dederis dabo operam, ut conciliatis spiritibus sinistra fata avertantur, idque consecuturum spero, si mihi non adversatus annueris, Vale. Subscriptio erat, Galeatii fratris tui spiritus. Illud ipsum licet alii, ut commentum irriderent, non tamen multo post Princeps à Ludovico XII. Gallorum Rege. Principatu dejectus & captivus abductus est) Hactenus oculatus testis Bern. Arulnus *sect.* 1. *Histor. Mediolan.*

Ludovici Aldoisii pater Imolæ Dominus, haud diu (inquit Sabellicus) *postquam decesserat, homini à secretis, quem filius Ludovicus Ferrariam mittebat, in itinere venanti similis equo insidens cum accipitre apparuit: huicque ut filium in hunc ipsum locum posterâ die venire juberet, præcepit, quoniam magni momenti res ei prædicturus erat.*

Eâ re auditâ Ludovicus tùm, quia non credebat, tum quod insidias verebatur, alium pro se misit. Et illa ipsa umbra, quæ ante apparuerat, obviam facta, vehementer indoluit, quod filius non venisset: longe enim plura ei dicturam se fuisse affirmabat. Sed tunc illud tantum referri jussit, quod transacto XXII. anno, ac præterea uno mense, die quoque specificè addito, Vrbis imperium, quod obtinebat, esset amissurus. Vt tempus, quod umbra prædixit advenit, adhibita magna cura, ea ipsa nocte, quam patris manes suspectam fuerat, ducis Philippi Mediolanensis confœderati milites, ad muros penetrârunt, adhibitisque scalis, glacie magna constrictis fossis, urbem cum ipso Principe cœperunt. Sabellicus lib: 1. Exemplorum c. 4.

Francisc. Guicciardinus *Hist. libr.* 1. narrat fama vulgatum, spiritum Ferdinandi Regis Neapolitani, Jacobo Chirurgo filii Alphonsi Regis ter diversis noctibus apparuisse & primâ vice mansuetis ac mitibus verbis; posteris verò minabundè & increpanter imperasse suis Alphonso verbis denunciaret, non esse cur vana spe seipsum lactaret, vires Francorum sustinendi, statutum enim ac definitum fatali lege, stirpem Aragoniam infinitis casibus jactari, & tandem regno privari.) Quod verò idem addit Guicciardin. *Se però è licito tale chose non del tutto disprezzare*, id non de apparitionis, sed de prædictionis fide, addidit, & meritò, nam falsam cernimus.

Franc. Picus Mirand. Comes *in vita Jo. Pici patrui* scribit, non longo post obitum Jo. Pici tempore spectrum Joannis apparuisse Hieronymo Savonarolæ, eique dixisse, torqueri se pœnis expiatoriis:

toriis; eò quòd non satis diligenter & fœcundè, talentum sibi à Deo creditum eruditionis & ingenii, multiplicasset, & quia non quanti par erat fecisset internas Dei suggestiones inspirationesque, quæ adhortabantur, honestos labores, quos inchoarat non abrumpere, & quæ sibi animo proposuerat, ea instanter operari atque perficere. Quæ Hieronymus mox in concione proposuit, & omnium precibus Picum commendavit, Cæsar Baronius de Michaele Mercato seniore testatur, ei cum Marsilio Ficino summam intercessisse amicitiam, studiorum consuetudine, & Platonicæ sectæ vinculis arctius colligatam. Accidisse autem aliquando, *ut ex more, quidnã post obitũ supersit homini ex ejusdem Platonis sententia, sed non sine tamen trepidatione, deducerent, quæ labantia, fidei Christianæ sacramentis suffulcienda essent; eo enim argumento exstat ejusdem Marsilii, ad ipsum Michaelem mercatum erudita quidem epistola de animi & Dei immortalitate. Cùm verò inter disserendum eorum progressa longiùs fuisset disputatio, eãdem ad calcem perductam eo clauserunt corollario, ut junctâ simul dexterâ pacti fuerint, uter eorum ex hac vita prior decederet, (si liceret) alterum de alterius vitæ statu redderet certiorem.*

Quibus inter se conventis, ambo jurati ab invicem discessere. Interlapso autem haud brevi temporis spacio, evenit, ut cum summo mane idem Michael senior in philosophicis speculationibus vigilaret, ex inopinato strepitum velociter currentis equi, ejusdemque ad ostium domûs cursum sistentis. O Michael, ô Michael, vera vera sunt illa. Ad vocem amici Michael admiratus: assurgens, fenestramque aperiens, quem audierat, vidit post terga, ad cursum iterum acto equo candido, candidatum prosecutus est cum voce, Marsilium, Marsilium invocans: prosecutus & oculis: sed ab eis evanuit. Sic ipse novi casus stupore affectus, quid de Marsilio esset, solicitus perquirendum curavit (degebat ille Florentiæ, ubi diem clausit extremum) invenitque eundem illa ipsa hora defunctum, quâ eo modo auditus & visus est sibi.) Sic Bar. Ann. tom. 5. *anno* 412. Prætermitto quæ narrat Bredenb. *lib.*7.*collat.c.*11.*&* 46.*lib.*8.*c.*12.14.23 *&* 4.

Adscribo unum quod multorum militum gravium, qui vidisse se sanctè jurabant, testimonio compertum. Cum annis superioribus admirando illo opere Alexander Farnes. Antverpiam obsideret; Batavi Anglique, ut obsessis opem ferrent, & obsessi eodem tempore, ut hostem detinerent, factâ eruptione, acerrimè pugnabant, aggeremque jam Regio militi ereptum possidebant, securi, ut sibi videbantur. Tum à regiis militibus primò paucioribus conspectus propè aggerem Petrus de Paz Hispanus tribunus, vir, & militaribus, & pietatis ornamentis laudatissimus; qui jam mensibus aliquot ante defunctus visus hic armatus, ut solebat, legionem præcedere, & suis quondam militibus manu advocatis, sequerentur, ut se, imperare. Indicant primi secundis, hi tertiis, hi sequentibus; vident omnes idem, mirantur, animisque resumptis notum sequuntur ducem: præit ille, & recta in in hostem ducit, fit pugna: sed Batavi in naves compulsi, aggerem Regiis reliquêre. Hoc momento oppidum munitissimum spe victoriæ, & se tuendi, decidit.

Hor-

Horrendum planè quod hesternâ die legi præscriptum Ticino, mense Aprili hujus anni 1601. in diœcesis Ticinensis oppidulo, quod Coretto vocatur; cum justa in templo cuidam notario persolverentur, repentè è sandapila cadaver surrexisse, & conversum ad quendam cognatum suum; qui funeri intererat, ei dixisse properaret domum suam, & ibi scripta quædam instrumenta caperet, eaque loco cuidam pio confestim restitueret, propter quæ suppressa ipse defunctus justa Dei sententia foret inferni suppliciis adjudicatus. Quo dicto iterum caput uti prius reclinavit. Hoc à Deo permissum, ut discerent mortales, quam graves pœnæ scribas hujusmodi perfidos, & piorum legatorum interceptores manerent.

Alteram quoq; adscribam historiam spectri (nescio an dæmonis, an ipsius animæ damnatæ) qua memoria digniorem me legisse commemini: prolixitatē narrationis ex litteris Peruanis anno 1500. collectam, ipsis sive Francisc. Brentii, sive Gasp. Spitille verbis commemoratam, spero lectionis voluptas & utilitas superabit. *Accidit in missione* (Illa in latina) *eidem P. Samaniego res admirabilis, & consideratione digna, cuique eo in genere vix contigit similis, quæ etiam ejusdem urbis incolis: in qua evenit, ita innotuit, totque testimoniis confirmatur: ut nullus dubitandi locus relinquatur, quæ ab iis personis accepta est, qui oculis & auribus hauserunt: qui casus eventu infœlix, ideò permissus est (quemadmodum etiam de similibus quæ in confessione contigerunt, credi potest) ut hic novus populus discat, quâ fide & integritate uti debeat pœnitentiæ sacramento, in quo non parvam sentit difficultatem. Quarè etiam Inda, quæ in omnium oculis legem integræ confessionis violabat, videntibus eisdem punita est & castigata, ut unius animæ ruinâ, multarum salus procuraretur. Res igitur quæ accidit est ejusmodi.*

Agebat in domo præcipuæ cujusdam Dominæ hujus loci adolescentula decem & sex circiter annorum, quæ bello capta ac baptismo tincta: Catharina vocabatur. In ea cum ætate crescebat libertas, & mores dissoluti, etiamsi non rarò ab hera reprehensa castigaretur, quæ eò pervenit malitiæ, ut cum perditis quibusdam clam consuesceret, nec tamen propterea à confessione abstineret: sed hoc peccatum labris premeret, ne meretricula aut perditis moribus haberetur. Hæc igitur Kal. August. 1590. *morbo depressa Sacerdotem evocavit, cui animi noxas aperiret, sed id fecit non integrè, ut & in eadem ægritudine novem aliis vicibus recedente Sacerdote præsentibus aliis famulis contemptim ridebat, hac fermè oratione: Aliud quod agerem, non erat, quàm ut peccata faterer: adjectis etiam turpibus, & inhonestis verbis, quibus offensæ cætera, singula ad heram referebant, quæ meritò Catharinam increpans, tandem vultu & voce mutatis amicè rogavit, quænam illa essent, quæ Patri aperire non vellet, narravit illa non difficulter, adjunxitque quoties Patrem in morbo vocasset, ut se purgaret confessione, stetisse ad levam quendam Æthiopi similem, qui moneret ne fateretur, quod ea peccata levissima essent, & nullius momenti, & ex illorum confessione à Patre dissolutior haberi posset.*

A dexte-

A dextera verò manu apparuisse S. Mariam Magdalenam exhortantem, ut quicquid esset, liberè evomeret. Accersitum rursum Patrem Domina de omni eo, quod acciderat instruxit, qui modis omnibus tentavit, ut ad integram animæ expiationem induceret, sed frustra: quo enim exhortabatur magis, eò reddebatur obstinatior, ita ut nec nomen Jesu enunciare vellet. Alio etiam tempore cum illi sacram crucifixi imaginem offerrent, ut in eum intueretur, & animo revolveret Christum pro nobis cruci affixum, & in cruce mortuum, summa cum indignatione & animi commotione respondit. Iam scio, sed quid vultis faciam? Ad quam hera ut ad Christum te convertas, qui admissa crimina remittat, si fatendo recognoscas. Cui Catharina; obsecro ut mihi desinatis esse molestæ, cumque hera abscessisset, cœpit amores suos & turpitudinem decantare, duravitque ad dies plures hæc agendi & dicendi ratio, donec quadam nocte, accersita cum ancillis hera, in hæc verba prorupit.

Torqueor & animo angor, plurimum ob violatam confessionem: & ab ea hora usque ad mediam noctem toto corpore obriguit, ut crederetur mortua, & de humatione & sepultura esset cogitatio: sed ad se reversa accitoque sacerdote, nihil de antiqua fatendi consuetudine remisit. Tres post horas paulò antequam expiraret, monita à servis, ut apprehensa manu cruce & cereo sacro, nomen IESU invocaret, respondit: Quis est ille IESUS? eum non novi, ac in ultimam partem lecti reflexa, sedensque audiebatur cum alio quodam, qui tamnen oculos fugiebat, colloqui.

Ac alia serva, quæ eodem in loco ægra decumbebat, vehementer Dominam rogavit, ut in dinstinctum cubiculum transferretur: quod ut ajebat, larvas quasdam atras videret, quibus admodum terrebatur. Nocte ea, qua Catharina exstincta est, domus tota tam fœtido ac putri odore perfusa est, necessarium ut fuerit, cadaver loco patente & aperto exponere: Dominæ etiam frater è cubili brachio extractus est. Ancilla quædam in humeris veluti calce percussa est, pertulitque aliquot dies ejus læsionis signa. Equus mansuetißimus alioquin, actis in murum calcibus huc & illuc discurrens tota nocte insanit. Idem fecerunt & canes multa discursione & latratu. Humato jam corpore, cùm ex ancillis quædam locum intrasset, in quo Cabarina decubuerat, nemine conspecto, sensit in se vas quoddam, quod tabulatis imppositum erat, jaci.

Major præterea pars hujus urbis vidit multo crepitu & sonitu huc & illuc plurimos lateres & tegulas, etiam ad duo millia passuum projici; non quod in palatio ullus sit later vel tegula, cùm pleraque hujus urbis ædificia omnia palma tegatur. Ancilla alia spectantibus multis pede protracta fuit longißimè, etiamsi quæ traheret, non videretur. Septimo Octobris cùm quædam serva vestiarium esset ingressa, ut inde vestem aliquam sibi sumeret, vidit Catharinam erigentem sese in pedes: ut vas quoddam arriperet, fugiente illa tanto impetu vas in murum impulit, ut in mille partes frangeretur. Die sequenti vestiario annexa fuit crucis imago chartacea, quæ uno impetu à muro avulsa in conspectu omnium tres in partes

in partes distracta est. Eodem die cum in horto Domina cœnaret, medius later lanci injectus totam cœnam evertit: cujus filius annorum quatuor, eo ipso tempore clamare cœpit, Matercula, Matercula, Catharina me præfocat, appensisque ad collum Sanctorum exuviis ab ea pœna liberatus fuit. Hæc Dominam coegerunt ut ædes mutaret, & in consobrinæ domum se reciperet, relictis ancillis quibusdam ædium custodibus.

Decimo dicti mensis, cum ex ancillis aliqua in officinam dispensatoris ivisset, sensit se ter à Catharina vocari: quam timore nimio dilapsam exhortatæ sunt cæteræ, ut invocato Domini nostri auxilio, cereoque sacro accenso regrederetur: assumptis duabus, quæ cæteris animosiores videbantur, securè rediit, quam defuncta monuit, ut dimissis aliis, cereo abjecto, quod pœnam inferret, sola persisteret. Emittebat Catharina ex omnibus corporis juncturis flammas, incredibili cum fœtore. Caput cum pedibus ardebat, cincta erat veluti ignia fascia octo aut decem digitos lata, quæ in terram usque protendebatur, videbaturque libidinis & admissæ turpitudinis pœna & castigatio quædam.

Viso hoc spectro tremere, & exalbescere cœpit serva, ad quam infelix defuncta, accede huc. Quoties ego te evocavi? Respondit serva penè examinis: Bone Jesu, quis non horreat te visa? Quæ cum diceret, in eundem locum descendit formosissimus puer albis vestibus, qui servam hortatus est, ut posito timore forti esset animo, notaretque diligenter, quæ à Catharina acciperet, ut in alios evulgaret, ac simulatque ab hoc loco abscessisset, confessione maculas omnes expiaret. Tum hæc in verba Catharina: Scias inferno me mancipatam, & gravissimis subjectam pœnis, quod cum Sacerdoti advolverer, ut peccata fateter, levissima tanta referrem, cujusmodi sunt, quod garrula essem & loquax, in iram proclivis, & id genus alia, silentio verò involverem libidines, & consuetos cum adolescentibus congressus. Tu igitur disce benè confiteri, & nullum crimen tacere. Horumq; vos commoneo, quod ita mihi imperatum sit, cogarque aliorum in exemplum hæc verbis aperire. Jam pulsus ad salutandam Deiparam virginem audiebatur, defuncta mox in angulum quendam secedit & evanescit. Angelus verò (angelum enim fuisse, quem viderat puerum, credebat famula) abire ad suos famulam jubet, quod & fecit.) Placuit hanc omni fide contestatam historiam ultimo loco ponere, quod in ea omnes apparitionum species concurrant, Angeli, Beatæ Mariæ Magdalenæ, dæmonis in specie Æthiopis, animæ damnatæ in assumpto corpore, ut arbitror non suo, sed aereo ad sui corporis speciem efformato. Habent Athei quod rideant, si nolunt resipiscere, de pœnis inferni & animarum immortalitate. habent Calvinistæ de cereis benedictis, de Sanctorum reliquiis, de confessionis auricularis integritate; ejusque necessitate, quid dicent? confictum id à Jesuitis. qui potest, quod à cunctis hodie, locis illis queat confutari, si confictum foret? Nolunt credere? eant, & audiant videantque; Mulierculàrum commenta inquient? credo, lateres & tegulæ longinquis locis allatæ & dispersæ, quæ cunctus populus

lus vidit, istis imaginationis opera sunt. extracti lecto viri, videntibus aliis solo allisa & per humum raptata mulier, somnia, illisa parieti vasa & in partes innumeras confracta, somnia fuêre. Sed grandiorem malitia ad hæc fingenda spargendaque valuit: quid pueri quadriennis innocentia? doli capax illa non est ætas, ut vel antè reliquias præfocari se à vix nota & mortua mentiatur, vel reliquiarum appensione metum fictum ponat. Quam vereor ne Catharinæ exitium illis impendeat: qui Catharinæ crimen & laudant, & imitantur, confessionis sacra mysteria in histrionicam hypocrisim vertentes, & inferni pœnas fabularum loco habentes.

Habetis nubem testium grandinemque copiosum exemplorum, quibus labrusceta, & urticeta Novatorum radicitùs vellatis, confringatis, calcetisque. Illud unicum propono. perpendite vos diligenter, utrum æquiùs tutiusque credere, primæ & secundæ Synodi Nycenæ Patribus, Græcis Latinisque Ecclesiæ Doctoribus, sexcentis aliis gravissimis Theologis, & probatæ fidei Historicis, & omnium sæculorum sexdecim receptæ sententiæ, an novissimi sæculi procacibus quibusdam iisque perpaucis, de ludo Saxonis excucullati, vel Stigmatiæ Noviodunensis. hi negant mortuos viventibus apparere ad tempus posse, negant Deum id unquam permittere, illi contra utrumque, ut audivistis affirmant, vel disertis verbis, vel allatis exemplis, quæ nunquam recitassent, nisi vera credidissent. Scaurianum planè judicium est, magnificum illud & magnanimum Scauri rei dictum, non ignoratis, quia Valerium Max. *lib. 3.* legistis. *Varius* (inquiebat) *Sucronensis, Æmilium Scaurum, regia mercede corruptum, imperium Romanum prodidisse ait: Æmilius Scaurus Princeps Senatus huic negat se culpæ affinem esse. cui credetis?*)

Pari ergo nunc ratiocinatione, Sanniones nostri temporis, Momidicaces Ecclesiæ pestes, apparitiones spirituum negant & subsannant: fatentur aliquas & in honore habent, Sancti, & orthodoxi Patres, orbis Doctores, Asiatici, Aphricani, Europæi quibus credetis: Magdeburgici Centuriatores, & Lemanicole coaxatores asserunt, nullas unquam visiones defunctorum fuisse veras: militantis Ecclesiæ: quæ columna veritatis est, centuriones & Evangelii præcones, qui scientiam suam de sapientiæ æternæ uberibus suxerunt, unanimi consensu litteris mandârunt plurimas, ut veras: quibus credetis? Beatorum apparitiones habemus, damnatorum habemus, beandorum habemus: Ecclesiasticæ monumentis historiæ, Patrum traditione, conciliorum actis divinæ scripturæ tabulis consignatas, & de manu in manum per omnes Ecclesiæ ætates traditas, conservatasque. Nonne temerarium contra niti, flagitiosum repugnare, impium atque blasphemum his omnibus fidem derogare? quid, mendacii vel stoliditatis ea eorumque auctores accusare? nomen non invenio, quo appellem. Tu (*lector*) rei indignitatem animo complectere, complexus abjice, abjectam conculca & execrare. Quid mendacii

accusare, nisi falsa pro veris obtrusa dictitare? quid stoliditatem adscribere, si non causari: adeò tot gravissimos, sapientissimos, sanctissimos viros, fuisse vecordes, ut inanibus næniis se passi fuerint ludificari, & pro historiis fabellas aniles receperint? hæc adversariorum modestia est.

SECTIO VI.

SEd ratione fortassis aliqua vel argumento efficaci ad hoc credendum impelluntur. Examinandas ipsorum objectiones tibi fideliter proponam: tu judica & discute.

In Italia (inquit Philip. Melancht. in Manlii Calendario) habent impurissimas & obscenas fabulas de Maria, quæ apparuit Monachis) bellum dictum & mendacissimo dignum scurra. Habet Asia & Aphrica, habet & Hispania, & Germania, Deiparæ sacratissimæ apparitiones, ut doctum habet non sola Italia, & eas ab omni obscænitate & impuritate tàm remotas, quàm à fidei puritate Melanchton, quàm à morum & vitæ castitate ac sanctimonia fuit alienus Lutherus, nec illæ fabulæ vocari possunt, quas omni ævo gravissimi scriptores & sanctissimi viri publicis testimoniis consignârunt, quas Ecclesiasticæ traditiones confirmârunt. Sed hæc *Melanchtonis & Ioan. Rivii* modestia fuit, tot sæculis probatas Sanctorum apparitiones, anilia censere deliramenta, & cum ipsi essent homines ineptissimi, Divum Gregorium Papam ineptũ vocitare, addunt vanitatem impudentiæ, cum multa falsa & inania pueriliter, sine judicio, & fallaciter, sine candore, congerunt, & quorundam privatos abusus & stultorum deridiculas opinationes in publicam Catholicorum contumeliam detorquent, quasi non rebus verissimis & optimis hoc fit adnatum, ut obnoxiæ sint fuco, & hominum dæmonumque dolis atque malitiæ expositæ, in multorum pravè utentium vertant perniciem. quid pane utilius? Sodomæ tamen ejus abundãtia nocuit; quid vino salutarius? plures tamen ebrietas, quàm gladius necavit. quid Dei adoratione præstantius? quot tamen illã in cultum idolorum deflexêre? discretio ergò & prudentia necessariæ, ut veras à falsis discernamus: non verò licet, propter falsas, veris fidem derogare.

Marbachius negat ullas veras: nisi Christi & Angelorum reperiri, cur ergo tam diligentes, quando per Angelos exhibitæ, id Patres & historici addere consueverunt? cur hæc novus Vigilantius vincula Sanctis injicit? cur his eos compedibus & manicis ligat: cur in hunc nervum compingit, homo propter multiplices blasphemias nervo dignissimus propter transfugium, compedibus vinciendus, & propter amentiam atque furorem, totus vinculis quadrupes constringendus?

Centuriones & Lavatherus addunt argumenta paulò verisimiliora, quædam quibus probare conantur, nullum esse Purgatorium (quæ ut impertinentia hoc loco prætermittimus:) quædam quibus respondebo, tractationi accommodata. Quid inquiunt Augustino respondeas, qui non obscurè, viventium

rebus

rebus animas defunctorum negat interesse, alioquin sibi matris optimæ cõspectum nulla nocte defuturum? (*d. libr. de cura pro mort. supr. citato.*) Quid Athanasio *a*, Chrysostomo *b* Theophilacto *c*, Tertulliano *d*, censentibus hæc esse commenta dæmonum, qui se suffragiis nostris indigere, & ex Purgatorio, via alta atque ardua, fingunt advenire? Addunt Scripturam. Nam is *qui descendit ad inferos, non amplius ascendit*, Job. *e*. Psalmistæ *f homo est spiritus vadens & non rediens: pulvis est, & postquam semel defloruit, dicitur suum locum nõ amplius recognoscere*, quo igitur pacto queat redire: alicubi dicimur *g omnes mori, & sicut aqua dilabi.* quis delapsas ad fontem revocet? DD. Petrus & Paulus *h* mortuos inquiunt dormire: cur ante terminum suscitas? negat Abraham *i* Chaos quantum interjacet, à mortuis posse transmitti, & idcircò illos nec mittendos, ut vivis renuncient, quæ illic geruntur. Quo pacto si nec per se queunt, nec à Deo mittuntur: mortalibus apparebunt? Hæc summa argumentorum, quæ momenti alicujus. Sed reverà hoc est abuti Scripturis, & Patrum dicta calumniari. Non negat apud Lucam Patriarcha Abrahamus mitti à Deo mortuos posse, vel solere, sed tunc mittere abnuebat. *Chaos* illud hiatum maximum atque impermeabilem significat, quem sine Dei permissione nullus transire mortuorum queat: Dei enim lege immutabili constitutum est, ut sine ipsius permissione receptaculis suis animæ nequeant exire. Dei quoque lex sanxit, ne damnatorum Beatis ulla esset condolentia (huc D. Greg. iter istud impervium retulit (nec sortis ullam esse commutationem, vel meritorum ullum consortium inter illos (huc Amb. & alii retulerunt, de quo vide Caten. D. Thom.) Dormire mortuos testantur Apostolorum Principes, fateor: sed *somnus* ille mortem significat, & *dormire* est mortuũ esse, phrasis ista Græcorum fuit unde & sepulcreta vocant κοιμητήρια, hoc est, dormitoria, & Homerus, de virga illa Mercurii loquens, qua putabant eum mortuos suscitare, mortuos nominavit ὑπνώοντας ἐγείρει (dormientes excitat:) id obscurius & deterius vertit Maro. *Lumina morte resignat.* Hebræi etiam *dormire* dicunt, pro mori, & Syri mortuos vocant *dormientes*, propter spem resurrectionis. (ut Angelus Caninius observavit) si ergò dormire Lavathero, est in nullius conspectum unquam venire: ubi fides resurrectionis? dormiebant Moses, Samuel, Jeremias & Onias, apparuerunt tamen. *Sed omnes sicut aqua dilabimur, pulvis sumus*, & quasi in auras dispergimur. Tibi verò, Lector quisquis his fulcris innitere, edico, te moneo, discaveas, ne hujusmodi rationibus utare. Nam si quid probent, eadem opera probant ne resurrectionem quidem unquam fore. dilapsæ semel aquæ nunquam redeunt, amnes aspice: num nos nunquam redituri? Potiùs ergò fatendum his & similibus locis, nihil aliud velle S. S. nobis indicare, quam vitæ nostræ imbecillitatem & fugacitatem, ut D. Augustinus & Angelomus annotarunt. Psaltes Regius negat *à mortuo amplius locum suum cognosci.* ubi adverte nullum omninò Patrum, nequen-

a q. 23. in Script.
b hom. 29 in 8. c. Matt.
c in d. c. 8.
d l. de anima.
e c. 7. v. 9.
f Ps. 77. v. 39. & 102 v. 13. & 16
g 2. Re. 14. v. 14.
h 1. Pet. 3. 1. Thes. 4. v. 13.
i Luc. 16. v. 16.

quenquam ante Lutherum, ſic locum hunc exponere, ut facit Lavatherus: ut quàm cito, tàm verè, de tam novitio commento Novatorem queas agnoſcere. Quatuor invenio veterum explicationes. duas enim Hebræorum in *Midraſch tehillim* omitto, unam ut impiam, quæ animæ hinc ipſius mortalitatem colligit, alteram, ut parum convenientem textui, de originali peccato; hoc cum homine reſurgente non amplius reſurgere. iſti וראישוב *Velo jas chubh*, accipiunt de *jetzer haarez*. Duæ Patrum expoſitiones ſunt planæ tropologicæ, ut Arnobii hic, de divitiis, & alia Baſilii (*de pœnitent.*) Hominem ſemel in peccatum lapſum, non poſſe ſine Dei gratia, ut ſua exſurgere. Tertia eſt volentium, *locum* hunc, non capi de corpore, ſed de toto hoc orbe ſublunati, in quem, egreſſa ſemel de habitaculo corporis anima, nequit ſine ſpeciali DEI permiſſione redire: ſic innominatus, ſed pereruditus pſalmorum Interpres. Quarta eſt Apollinaris, & Euthemii, ſenſum eſſe, ſcire Deum & cognoſcere humanæ naturæ conditionem, & interitus noſtri accelerationem, qui nati mox denaſci incipiamus, & cum nobis ſemel occiderit brevis lux, & vitæ flos iſte emarcuerit, haud poſſe abruptam vitæ telam iterum connecti, vel vinculum iſtud animæ atque corporis ſemel diſſolutum rurſus colligari, neque animam noſtram, poſtquam venti inſtar ſemel evolarit; ultra corpus ſuum agnoſcere, ut illud ſubeat ac poſſideat. Nam in ipſa reſurrectione, Beati illud jam ſplendidum & incorruptibile deprehendent; damnati, fædum ac horridum & obnoxium corruptioni: tam verò damnati, quàm beati, Angelica opera, Dei nutu, illud ſunt agnituri. Quid? quod nonnulli intelligunt de ipſis amicis, qui poſt animæ receſſum, corpus amplius non agnoſcunt, ſed deteſtantur? & hi more Hebræo *ſuum* pro, *ejus*, accipiunt. videtur hujus ſententiæ P. Emanuel Saa. Quid? quod Divus Hieronymus ſecutus Hebræam phraſim, eandem vertit, *non cognoſcet eum amplius locus ejus*, quod plerique Hebræi volunt, & paraphraſ. Chaldæus, & Vatablus ſequuntur, & ſic locutus ante fuerat Beat. Job capite ſeptimo. ubi Hebræa, Chaldæa, Græca, & Latina conveniunt, hac prorſus ſententia, mortui memoriam interituram, quaſi non fuiſſet: vel ſuperſtites, quid cum vita functis agatur, aut quo in loco detineantur, numquam niſi per revelationem futuros certiores. Quæ omnia contra communem ſententiam nihil habere virium, eſt omninò clariſſimum. Minus etiam obſtat, quod eidem Regio Vati dicatur homo, *Spiritus vadens & non rediens.* nam quod præceſſit *quia caro ſunt*, id apertè indicat agi de naturæ humanæ depravatione & improbitate; quæ cùm ad deteriora ſemper vergat, à malo tamen ad bonum, per ſe nequit redire: vel, quod magis placet, agi, de homine corruptibili, qui, cùm ad mortem Pegaſæo gradu properet; à morte ad vitam retrogredi, virtute non poteſt ſua. D. Jobi verba, *Sic qui deſcendit ad inferos, non aſcendit nec revertetur ultra in domum ſuam, neque cognoſcet eum amplius locus ejus*: eundem planè ſenſum habent, quem illa

Davi-

ריצר· הא·

Davidis paulò prius explicata. Bellè quoque Dionysius exponit, animam quæ ad inferos descendit, in pristinam vitæ rationem, divitias, latifundia, palatia, naturiliter non redire: *quamvis* (verba sunt ejus) *miraculosè id fieri possit, sæpeque factumque sit.*) Et illo senior D. Thomas ibidem disertè tradit, Job locutum de eo, quod secundùm cursum naturæ fit, non de eo, quod agitur miraculosè. En adversariorum tela, ex scripturæ pharetra. Plus fortassis fiduciæ in Patribus, plus suppetiarum? nihil utique minus calumniosa utique tota illa testificatio, quæ Rhemniæ legis, ulla, si lege teneri paterentur, non effugeret inustionem.

Miror Augustinum nobis objici, cujus sententiam ex eodem libro audivisti, non ambiguè cervicosos istos condemnantem. Vult ille quidem plerumque Angelicas esse operationes; sed addit spiritus etiam aliquando αὐτοπροσώπως ad vivos mitti. Negat eosdem arbitratu suo redire posse, citra Dei voluntatem: alioquin sibi matrem continuò adfuturam: sed nutu Dei aliquando rediisse, profitetur, & exemplis confirmat. Athanasium producunt in pugnam, sed larvatum: Anastasius enim ille Nicænus est, non Athanasius, ejus dividenda auctoritas. Nam quæ ab illo *quæst.* 11. dicuntur, levi brachio in adversarios retorserim. negat spiritus apparere, fretus Davidis testimonio, de quo nos jam copiosè. addit hæc verba: *De animabus enim Sanctorum non est dubitandum, nam & post mortem & in judicii die cognoscent omnia.*) Unde sic possumus ratiocinari: si beatorum animæ cognoscunt omnia post mortem, locum igitur & suum cognoscunt; si locum suum permittente Deo, ad illum redire possunt, idcircò enim damnatorum animas negavit redire posse, quia locum suum non cognoscunt, de animabus enim his tantum accepit verba Davidis, non de omnibus, ut Lavatherus. *Q. verò* 8. non adimit omnem simplicitus reditum (nam hoc Scripturæ sacræ refrageretur) sed negat à Deo remitti, ut humanæ curiositati satisfaciant, narrando quid apud inferos rerum geratur. Sciendum quoq; temporibus illis quando hæresim viguisse contendentem; mortuorum animas, illorum maximè, qui violenter necati, dæmones fieri, & malis deinde carminibus ad hominum obsequia & responsa danda compelli. Huic dementiæ de summa vi Patres opposuerunt, & væsaniam illam sedulò confutarunt. In his sanè diligens Isidorus *lib.* 2. *Etymolog. cap.* 8. & os aureum Joannes Constantinop. *homil.* 2. *de Lazaro, & homil.* 4. *in Lucam*, ubi reddit rationem, cur Deus non permittat multos in vitam redire: ut sic dæmonum fraudibus materia subtrahatur. qui dicit non permitti multos, nonne de nonnullis, licet paucis, fatetur? adimit etiam facultatem redeundi curiosarum narratiuncularum gratia, absolutè ad Dei nutum vertendi licentiam, non tollit: quin apertè potiùs *hom.* 29. *in Matthaum* scribit, *spontè sua redire non posse.* cur adderet (*spontè sua*) si nec Divina voluntate possent redire? Nec aliud agebat Theophylac. *in c.* 8. *Matth.* cùm testatur dæmones quoddam dogma instituere voluisse, de vagatione animarum

marum in hoc orbe; cui minimè sit assentiendum, quoniam animæ corpore egressæ jam certum habent locum, & non oberrant vagæ, quibus verbis negat spiritus pro arbitrio ἐν τῷ κόσμῳ (sic loquitur) πλανᾶται quoniam certis mansionibus statim assignantur, impugnat enim eundem errorem, quem Chrysostomus; & uterque nobiscum, ut docui, sensit. Denique Septimius Tertull. etiam illud Gentilium, de præventis immatura morte, figmentum planè Poeticum, & fortè Platonicum, rejicit, & docet nec illorum *animas vagari, donec reliquatio compleatur ætatum*. hancq; ille licentiam Poetarum, cum magorũ audacia, jactantium inanem suam animas eliciendi potentiam; & cum insomniorum fallacia, quæ Manes falsa soliti immittere, comparans, meritò refellit. Verùm & ipse addit, Dei virtute quasdam animas revocasse in documenta juris sui. Sic scriptum ab eo invenias extremo de Anima libro. Sic ergò neque S. S. neque Patres, neque ratio; sed sola temeritas, novandi cacoethes, & vetustati detrahendi, Catholicisque convitiandi libido Adversariis suffragantur.

SECTIO VII.

SIt 2. Conclusio, *magi nequeunt opera dæmonum veras defunctorum animas nobis ostendere*: hæc est sententia Tertullia. *lib. de anima, cap. penul.* D. Isidori *lib.* 8. *Etymol.* Chrysost. & August. quos citat & sequitur D. Thom. 1. *p. q.* 117. *a.* 4. *ad* 2. Guil. Paris. *p. ult. de univer. c.* 24. Victor. *de magia n.* 17. & fusè docet nuperus Scriptor Alfonsus Mendoza Quodlib. Scholast. q. 5. ratio est, quia Sanctorum animæ in manu Dei sunt, & soli Deo obediunt: damnatorum nequit Diabolus sinere egredi, sine nutu Dei, sine quo nec ipse id potest: quod ipsum etiam habet locum in iis, quæ expiantur. Ideò solent ipsi has vices subire dæmones; qui per mundum adhuc vagantur, & has animas amant mentiri, ut ex Porphyrio docuit Jamblicus *lib. de myster. Ægyptior.* Neque id mirandum, cùm in Angelum quoque lucis se transfigurent, & in B. Virginem Deiparam, ut in Biturigibus Vibiscis, cùm illic degerem scio accidisse, imò & in ipsum Christum Dominum; qualis Beat. Martino apparuit diabolus.

Ex his sequitur primò, prorsus esse superstitiosum, quod ex quorundam delira opinione retulit Ananias *a* animas eorum, quibus exspirantibus dexteram porrexerint, & vicissim porrectam receperint, ipsis post obitum apparituras. Nulla enim hujus rei vel scripto, vel non scripto Dei verbo, nec historiarum verarum narrationibus auctoritas huic opinioni adminiculatur.

a lib. 3. de nat. dæmon.

Secùndo sequitur non esse temerè imitandum, quod olim factum à nonnullis, & quod Joan. Friburg. in Sum. Conf. *lib.* 1. *tit.* 11. *q.* 23. secundùm se consideratum, dicit non esse damnandum de peccato, non enim negant D. Tho. & ipse, & qui eos sequitur Beezius *in præcept.* periculosum esse, & tales ut plurimum se deludendos dæmoni propinare & illi subjacere comminationi. *Qui amat periculum, peribit in eo*, ideò prudẽter Cirvelus. *lib.* 3. *de superstit. cap.* 11. repre-

prehendit illos, qui cum invicem paciscuntur, ut (si permittatur) is, qui prior morietur, vivo appareat, eumque de suo statu faciat certiorem. Scio id Deum permisisse aliquando, ut audivisti de Marsilio Ficino; de S. Lutgarde legitur *lib. 2. vitæ ejus tomo 3. Surii, in Iunio*, & apud Dominicanos Zamoranos accidisse olim monacho cuidam. Is cum quodam Minorita hoc pactum inierat. moritur Minorita, & post dies aliquot apparet stipulatori mensas sternenti; & (ait) se expiatorium circumgestare ignem. Et ad cruciatus sui indicium, manum mensæ ligneæ crassæ impressit, eamque altè admodum combussit. notam hanc audivi ab oculatis (ut ajebant) testibus, superesse manus mensæ inustæ, & ad perpetuam rei memoriam parvulo clatro ferreo obtectam: & narrat in Chron. Dominicanorum Frat. Anton. Senensis, ut de re nihil sit dubitandum. Quando Deus redire permittit, majoris boni id causa permittit: ut plurimum Behemoth hanc agit personam. Pactio ipsa vix fieri potest, ut curiositatis peccato vacet. præstat salutem suam semper cum pavore & spe operari. Eadem B. Lutgardis cum jussisset cuidam moniali, ut si prior moreretur, eam viseret, addidit, ut primum diceret; *Benedicite, orationem Dominicam & Salutationem Angelicam, ne* (inquit) *diabolus suo more aliquod figmentum adducat.*) *dict. li. 2.* Si hoc illa sancta tam illuminata metuebat: quantò magis nos debemus metuere? Sequitur etiam tertiò ex his, posse faciliùs discerni variorum & multiformium spectrorum illusiones, quas dæmones objicere solent, de quibus nunc videamus.

QUÆSTIO XXVII.

De dæmonum apparitionibus, sive de spectris, quæ dæmones nobis obiiciunt.

SECTIO I.

DUo præmittenda, varias esse illusionum causas, & varia dæmonũ genera. Patet primum, quia multa habentur pro spectris, quæ naturalia sunt, vel artificialia; item quæ sensuum vitio, aut imbecillitate vitiatæ phantasiæ talia videntur esse, cum non sint qualia videntur. de singulis, Petrum Leloyherium *a*, in plerisq; secuti videamus. Naturalia sunt, & decipere tamen aptissima, ignes illi fatui, de quibus egimus superius: item insulæ natitantes: quales vidi apud D. Audomari fanum in Morinis complures; quales etiam in Italia, & alibi celebrant veteres scriptores *b* in lacu Vadimonis Cecubo; & Reatino: ut sunt etiam arbores, & silvæ radicitus evulsæ, & classis speciem in mari præbentes, teste Plinio Seniore *c*: ut, ligna putrida nocte lucentia: ut animalculum Indicum, de genere Cicindelarum, sed majus, instar scarabæi, quod etsi toto corpore luceat, oculis tamen maximè, qui pro corpusculi modo ingentes, tantum fundunt lucis, ut ad eam legere & scribere soleant. Coculium vocant, micat luce quaternarum stellularum, quarum si quis pinguedine manus & faciẽ inungat, ardens & formidabile spectrum apparet. *Sic Chieza pag. 2. Hist. Perua. cap. 30.* Item vapores variis formis conformati, quales illi, quos Sylla vidit hircorum similitudine capitibus apud Epheum covcurrere *d*, & similia, quæ

a lib. 1. de spectris c. 6. 7. 8. & 9.

b Arist. de admir. audition. Tit. Livius l. 9. Senec. l. 3. nat. qu. & Plin. Jun. l. 8. epist. 10. & Seni li. 2. Nat. hist. c. 95.

c lib. 16. Nat. hist. c. 1.

d Plutarc. in Sylla.

quæ apud Syrtim majorem ex eadem causa Diodorus Siculus scribit contingere *a*, digna lectu. Talia quoque (si à visu, ad auditum lubet transire) sunt admiranda quædam sonorum, ut Echus in locis diversis, quæ & notavimus Commentar. in Senecæ tragœdias, decipere nonnullos testatur Cardanus *lib. 18. de subtil.* item sonus statuæ Memnonis, de qua eodem opere egimus; & muri Megarensi, de quo *in Atticis* Pausanias; & caverna Britannica, de qua Clemens Alexan. *l. 6. Strom.* fors, an D. Patricii antrum? item prælii ac victoriæ voces, apud tres Persicos montes, de quibus idem Clemens. Mirifici quoque interdum soni nati ex uterinis suffocationibus, imperitis medicis imponunt. *quando* ait Corn. Gemma li. 1. Cosmocrit. c. 7.) *à venenato spiritu inflatæ arteriæ, diductæque in amplitudinem, secundum longitudinem contrahuntur: undè necesse sit aliquando mulierem strangulari: undè & voces mirandas ex imis visceribus exaudiri, nunc velut ranarum coaxatus, nunc serpentum sibilos, nunc crocitus corvorum, gallorum cucurritus, latratus canum, &c. quæ tamen pro viarum & erumpentis spiritus proportione casus effingit.*)

a Lib. 3. Biblioth.

Ut naturalia sic & artificialia quandoque decipiunt, & pro spectris habentur: ut erant αὐτόματα Dædali, de quibus Aristoteles *lib. 1. de anima, & lib. 1. Politic.* & alia Archimedis, Archytæ ac Boetii, de quibus superius actum: & nostris temporibus oblata Carolo V. Aquila ænea, volans per aerem: & Parisiis, triremis argentea, quam remiges, ejusdem materiæ, & impellebant, & sistebant & retroagebant. Ut erant etiam Hydraulica veterum, & hodiè in hortibus Estensibus Tiburi admiranda; de quibus Claudianus;

*Intonat erranti digito, *pedibusq; trabali*
Vecte laborantes in carmina cōcitat undas.

* Sic correxit Leloyer. Pro *peritusque*.

Et de quibus jam exstant Heronis libri. Ut sunt artificiosa spectra, quorum modum docent Cardanus *lib. de Varietat. rerum.* & Baptista. Porta *lib. de magia naturali*, quamquam verè in his omnibus, rerum quibus utuntur natura ad artificium adfert vim maximam: ut & in naturalibus illis prioribus, sæpè accedit artificiosa hominum applicatio. Sed ad hanc classem magis propriè pertinent artificiosæ voces quorundam; quibus cum sint præsentes, voces simulant absentium, vel cum ore loquātur, ex ventre verba videntur proferre, sicque voces dæmonum vel Angelorum mentiuntur: Item qui per tubos noctu loquentes, Angelorum vel animarum voces simulant; quale quid de Bonifacio octavo circumfertur apud Nauclerum, Masseum, & alios. Item qui simulant se animas maritorum defunctorum, & sic suadent viduis, ut sibi nubant novi, qui hoc Lovanii factitarat: & de alio qui Andegavi, narrat Leloyerius cap. 7. Sic apud Boetium Scotiæ Rex Kennethus, Pictos, à quibus erat victus, vicit. Noctu ad Principes exercitus sui dormientes, immisit servos indutos squammis lucentibus, & manu tenentes hastas ex ramis putridis noctu lucere solitis; qui illos ad pugnam fortiter ineundam hortarentur: se à Deo missos Victoriæ sponsores. Angelos illi credidêre, & animosè Pictos aggressi, ad inter-

internecionem ceciderunt. Sic nonnulli usi cancris vel testudinibus, iisque cum candelulis affixis, in cæmiteriis, nō semel ignitorum spectrorum speciem præbuère. quare nonnulli suspicantur ab Homero *a* testudini tributum nomen armaturæ fallacis ἀπηλυσίης αἶχμα. Sic etiam Abditerani juvenes, cum spectrorum schemate, conati sunt Democritum terrere, ut narrat Lucianus *in philospeude*. Sunt in recentiorum libris, ut Bocatii Decamerone, & similibus exempla plurima, sed me magis capiunt antiqua. in fabulis tale quid comminiscitur Mostellariæ Plauti servulus, tale quid narrat Æschynes orator, *b*, à Cimone Atheniensi factum, qui se Scamandrum finxit, ut vitiaret Callirrhoen: tale quid narrat Joseph *c* factitatum à Mundo, ut deciperet Paulinam, fingente se Anubim: tale quid à Tyrannione Sacerdote idolorum excogitatum, qui mentiebatur Saturnum, ut libere matronas nobiles mæcharetur; nos docet Ruffinus *d*, & meminit ejusdem facinoris D. Cyrillus Alexand. *contra Iulianum lib.* 7.

a in Hym. Mercur.

b epist. 10.

c lib. 18. antiq. c. 4.

d lib. 11. hist. c. 25.

Et Nectanabus Ægyptius Magus se in Jovis Hammonis effigie transformans, Olympiadem Philippi uxorem decepit, & adulterino concubitu Alexandrum Magnum genuit: unde illi orta opinio de Jove parente. narrat Josephus Gorionides *libr. 2. Histor. Iudai c. 6.* & laudat auctores, Ægyptiorum Sapientes, Titum Romanum, Strabonem Cappadocem, & Nicolaum Damascenum.

In his fictionibus, cum stuprum accedit, peccatum gravius est, quàm in stupro simplici, & gravius puniendum: cum furti causa fit, puniendum pœna directariorum *l. saccularii. D. de extraord. crimin.* Si nihil aliud quam metus incutitur, pro periculi magnitudine, res æstimanda: ex genere suo, puto mortale peccatum: & pœna est arbitraria, fustigationis puta: & si mors secuta, exilii perpetui. *argum. lib.* 4. §. *cum quidam. D. ad leg. Cornel. de sicar. l. infiniti.* §. *cum eo D. de furt. & l. penult.* §. *ultim. & l. ultim. D. de extraord. crimin. voluere post gloss. in l. si quis aliquid D. de poen. Lucinius Ruff. in comparat. legum Mosis & Iurisconf. & Leloyer. supra fol.* 173. nec puto idoneam excusationis causam amorem præbere, nec tutum satis esse *cons.* 101. Oldardi, optimi aliàs consiliarii.

Sensuum alterationem vitiumque, falso visorum, vel alio sensu perceptorū spectrorum, causam non raram esse, docet idem Leloyerius *cap* 8 exemplo ebriorum, de quibus optimè D. Amb. *e*, *Hinc* (ait) *vanæ imagines ebriis, incerti visus, instabilis gressus, umbras transiliunt sæpè, sicut foveas, nutat his cum facie terra, subitò erigi & inclinari videtur & quasi vertatur, timentes in faciem ruunt, & solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus, tanquam maris fluctuantis fragor & resonantia fluctu litora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alii risu solvuntur incondito, alii inconsolabili mærore deplorant, alii cernunt irrationabiles pavores, vigilantes somniant, dormientes litigant.*) idem terribilia nempe visa apparere ebriis, Plinius prior affirmarat *f*. Depravato more suæ sectæ, Lavatherus S. S. dum sic

e l. de Helia & jejun. c. 16.

f lib. 14. c. 22.

ſic vult intelligendum illud Salomonis *a*, ebrietatem diſſuadentis: *Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perverſa. Extraneas*, ait ille, viſiones & apparitiones admirandas, qua in re ductorē habuit Pagninum: qui cum Paraphraſte Chald. videtur ſic accepiſſe זרות Zarot, quaſi vim neutri haberet, & ſignificaret *extranea*, h. e. res extraneas: quod licet non diſplicuerit Janſenio, probum tamen non eſt. Fœminino enim ſenſu accipiendum & quidem non de rebus, ſed de mulieribus. Senſus enim, quem D. Hieronym. & Beda ſecuti, vinū concupiſcendi alienas eſſe cauſſam. ideò Septuaginta, ut ambiguitatem hanc tollerent, ſingulari numero vertere ἀλλοτρίαν, alienam, ſeu extraneam: quam vocem nec S. S. nec Patres ſimpliciter poſitam, de alia re, quam de muliere ſeu ſcorto accipiunt, ut eodem capit. paulò antè: *puteus profundus aliena*, ut ibi explicant Salonius, Beda, Hieron. & alii. Oculorum effuſio facit videri volitantes ante oculos quaſi muſcas vel ſaltitantes formicas, ut non ſine ſtudiorum incommodo, à multis jam annis experior. Abenzoar *libro primo, capite 1. tract. 8.* meminit morbi dicti *halabol*, quo qui affecti, ſingula putant ſe videre gemina. Arcuatis cuncta apparent lutea. Refert Ariſtoteles de quodam, qui ſuammet imaginem ſive ſimulachrum, in aere ſibi, quaſi in ſpeculo, propter oculorum vitium, ſemper obverſari exiſtimabat. idem teſtatur, eum qui diu in ſolem oculos intenderit, & oculo alio celeriter averterit, primò ei cuncta iri viſa gilva, mox rubea, & tandem nigra, donec alteratio illa viſus recedat. Auditus etiam læſus decipere cōſuevit, ut fit in iis, qui morbum imaginoſum (ſic vocant) patiuntur. cujus ægritudinis viri docti duas ſtatuunt ſpecies, unam notiorem, cui nomen φρενῖτις, quādo phantaſmata objiciuntur animo, viſili imagine: de qua ſpecie Cornelius Celſus, & Cælius Aurelianus conſulendi, & pertinet ea ad phantaſiæ vitium; altera ſpecies eſt κορυζαλιασμός, qui viſui tollit ſomnū, auribus indit vitium, quo ſibi audire tinnitus & ſonitus videntur, de hoc Varro, *in Prometheo* Satyra,

Leviſona mens ſonorinas imagines
Adſatur, non umbrantur ſomno pupullæ.

Guſtus quoque vitiatus ægros mirè decipit, ut & odoratus, Polypo, Gravedine, ſeu κόρυζα, & miro illo catarrho, qui regnabat in Caſtellla. 1581. & multos abſumebat. Verùm crebrior & major deceptio manat à phantaſiæ corruptela, quæ aliquando conjuncta eſt cum Phrenide, (& ſic vocatur ea quæ cum febri vehementi eſt,) aliquando cum Mania (hæc febris expers eſt, & diuturnior,) aliquando levicula tantum eſt febris, nec ad Phrenitim ſufficiens *b*. Theophilus medicus cætera prudens, opinabatur cum febriret, prope lectulum tibicines & cornicines aſſiſtere, & continuè auribus ejus cantum inſonare: idque, jam ſanus accidiſſe ſibi pertinaciter contendebat *c*. Sed huic iſta tædio erant: alteri cuidam voluptati. Sic enim Horatius, *Epiſtol. ad Florum.*

—— Fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire tragœdos
In vacuo lætus ſeſſor, plauſorque theatro:
Cætera qui vitæ ſervaret munia recto
More,

a Prov. 13. v. 33.

b vide Cel. l. 3 c. 18

c Galen. l. de differ. Symp. c. 3.

More, bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis.
Et signo læso non insanire lagenæ,
Posset qui rupem & puteum vitare Patentem:
Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus,
Expulit helleboro morbum, bilemque meraco,
Et redit ad sese, Pol me occidistis, amici,
Non servastis, ait, cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.

Abydi simile quid contigisse narrat Aristoteles *in lib. de* admirand. addition. Hanc in væsania falsæ opinionis voluptatem, de quodam Thrasyllo, putante naves omnes, quæ ad Pyreum appellerent, suas esse: fusè testatur Ælianus *libro quarto variar. hist.* Sed ad spectra redeamus imaginaria. Haud scio an quid rarius eo acciderit, quod à Timæo Locro commemoratũ. *Agrigẽti domus fuit, cui cognomen* τριήρη. *ab eventu tali. Adolescentes aliquot* (Tauromínitani) *illuc convenientes convivium hilarius agitabant. Mox uti assolet cùm incaluissent vehementiùs, ita decussi mente sunt, & ita externati, ut in triremi se opinarentur constitutos, marique altius undabundo hyemen ingruere atrocem. Proinde, velut naufragium veriti, tanquam egestis, quæ intus forent, navigium facturi levius, vasa omnia, & quicquid mero fervidis occurrebat, in viam, seu in mare festinantius jactare adorti sunt, accurrentibus hinc inde qui projecta deriperent. Insequenti die ubi adfuère Magistratus factum arguentes, cùm illi necdum satis edormissent: respondere, se metu mortis præoptâsse, quæ in navi forent disperdere, quàm fluctibus devorari. Admirantibus mentis stuporem universis, qui inter eos videbatur natu grandior: Ego, ô viri Tritones, præ formidine infra thalamos me conjiciens in imo jacui. Cùmque amplius delirare animadverterentur, dimittuntur ab ignoscente magistratu, commoniti modo gravius, caverent in reliquum invitationem ejusmodi brutalem. At illi, velut gratiam fatentes: Si inquiunt, servati ex tam procellosis undis portum fuerimus assecuti, inter marinos Deos vobis (ô Tritones) ut servatoribus in patria statuas surrigemus.* (*Sic Cœlius Rhodig. sed ex Athenæo* a.

Hydrophobi aquam fugiunt, eò quòd putant se in illa videre canem à quo admorsi fuère *b*.

Solet autem Diabolus hisce naturalibus morbis sæpè se adjungere, & hominum proclivitate abuti; *Serpit hoc malum Diaboli* (ait D. Augustinus *c.*) *per omnes aditus ensuales, dat se figuris, accommodat se coloribus, adhæret sonis, odoribus se subjicit, infundit se saporibus & quibusdam nebulis implet omnes meatus intelligentiæ, aliquando crudeliter torquens dolore ac metu, aliquando jocosè distrahens, vel subsannans ludicris.*)

a Athenæus l. 2. cap. 1. & Delius lib. 17. A. L. cap. 2.
b Paul Æginеta lib. 5. cap. 3. & Antholog. Epigram. Græc. l. 7.
c lib. 18. qq.

SECTIO. II.

SUnt enim dæmonum, ut variæ operationes atque libidines, sic & varia genera, quod secundo loco nobis erat notatum. Omnes quidem immundi, &

di, & mali, hominesque sunt infesti, ut post Chrysippum, & Plutarchum, & Philonem, rectè contra Jamblichum Porphyrius *a* & eò melius Minutius *in Octavio*, eos tamen à loco Marcus apud Psellum *b* dividit in sex genera, ut eo prior fecerat Orpheus, scribens ad Musæum:

a lib. de abstinen. animal.
b de dæm. Natura.

δαίμονας, οὐρανίους, καὶ ἠερίους καὶ ἐνύδρους
καὶ χθονίους, καὶ ὑποχθονίους

Dæmones cœlestes, aereos, aqueos, terrestres, & subterraneos seu Sumanos.

Apud Eusebium lib. 4. de demonstratione ipse Apollo sic canit,

Πῆ μὲν ἐπιχθονίοις, πῆ δὲ οὐρανίοις, πότὶ δὲ αἴθρης
Αὐδοῖσιν βασιλεῦσι καὶ ἠέρος ὑγροπόροιο.
Ἠδὲ θαλασσαίοις καὶ ὑποχθονίοισιν ἅπασι.
Πάντα γὰρ ἐνδέχεται φύσεως μιστώμασι τῶνδε.

Partim terrestribus, partim cœlestibus, interdum & ætheris ipsis Regibus, & aeris humida permeantis, & marinis, & subterraneis omnibus. Omnia enim capiuntur naturæ plenitudine horum.) Cœlestes autem vocat æthereos, sive igneos, ut appellat Marcus. Aereos etiam Plato *c* agnovit, Magices inventionem illis tribuens. Terrestres Chaldæi cum Zoroastre (ut Psellus exponit) vocant *Feras*, seu *canes terrestres*, in Zoroastris enim magicis scriptum legimus Σὸν γὰρ ἄγγεῖον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσι *Tuum enim vas bestiæ terræ incolent*. ad quæ Psellus, bestiæ terræ sunt οἱ περὶ τὴν καλινδούμενοι δαίμονες, *qui circa terram oberrant*, cujus interpretationem magis probo, quam Plethonis, δύλαι καὶ κνώδαλα *vermes & omnis generis reptilia viliora*. Idem magus postea subdit, Ἐκ δὲ ἄρα κόλπων γαίης θρώσκουσ' ὀυτ(?) Σῆμα βροτῷ ἀνδρὶ χθόνιοι κύνες δεικνύντες, *Certè ex terræ sinibus prodeunt canes terrestres, nunquam signum verum homini mortali demonstrantes*: quos Plethon vult apparere solitos caninâ vel aliâ fœdâ specie iis, qui sacris initiantur. Quod licet Zoroaster acceperit de sacris magicis, verum tamen est etiam, solere his spectris versari etiam illos, qui pravitate vitæ derelictâ religioso cuipiam Ordini se addicunt: quod ipsum Leloyherius *d* confirmat testimonio Hæbreorum in opere, quod inscribunt *Holam Abbas*: Idem Athanasius de D. Antonio in ejus vitâ, & similia ferè narrans de S. Simone Treverensi Evervvinus Abbas apud Surium 1. Junii, & alia leguntur in vitâ S. Norberti, de dæmone vexante initia sanctæ plantationis Præmonstrarensium (*Surius Junii 6. vitæ illius cap. 19. 26. & 27.*) Ego possum confirmare, eò quod verè accidit, initio fermè nostræ Societatis, instituto Collegio à P. nostro Ignatio Laureti: & ei Præfecto Rectore, P. Oliverio Manareo, qui etiamnum superest, & à quo, ut rem verissimam accepi, quod subdam: Anno 1555. maligni spiritus modò unum, modò alium locum magno strepitu infestantes, plerisque, in quibus nonnulli Religiosi instituti tyrones erant, mirum, quantum molestiæ, & inquietis adferrent: Etiam claro die apparebant variis figuris. Uni dæmon in forma Æthiopis apparuit: & multis illecebris atque persuasionibus verborum

c in Phædro.
d lib. de spect. c. 1.

rum conatus fuit à Religioso instituto illum avertere: quod cum irrito labore se facere videret, abiit inhalato diro admodum & virulento fœtore, qui toto illo die perduravit. Alteri se conspicuum præbens effigie D. Pauli adhortabatur ad sacram Epistolarum suarum lectionem atque studium, ut hoc specioso colore eum ab humaniorum litterarum cura abduceret, sicque per inobedientiam è religione expelleret: quod & perfecit. Ipsi Oliverio in atri & ingentis molossi specie obvius, in eumque insiliens, ad terram ferè adflixit. Orantibus: ut cogitationem diverteret, aut abrumperet: instar catti obmurmurantis sese adjunxit non semel, scabellumque, cui innitebantur, quatiebat, pulsabatque. Nec lectis quies, nec mensæ refectio, sine infestatione, concedebatur. Crebro varii catelli à quiescentibus lectuctulum ascendere, & tegmina subire sentiebantur: quæ res multos formidine plenos & somno privabat, & stratis expellebat. Prandens quidam, invisi hostis pugno in latere tam acriter percussus fuit, ut confestim expelluerit, & ferè retrorsum à scamno dejectus ceciderit. Subditorum molestia bono Rectori permolesta erat, tentavit Ecclesiastica remedia, quæ oportuna occurrebant; Missarum, precum, exorcismorum, lustralis aquæ, sanctarum Reliquiarum, & id genus alia. His tamen Deus malum planè tolli noluit.

Quare ad communem Patrem, B. Ignatium Oliverius recurrit, preces ejus & opem in hac molestia petit. Ignatius, quâ erat animi demissione, ad patientiam cohortatur per litteras, & ad ea remedia, quibus Ecclesia in similibus uti consuevit. Hæc, inquam, Oliverius per litteras, omnia jam à nobis curata, tentataque: sed durat malum, & gliscit. Quibus acceptis litteris respondit P. Ignatius; *confidete in Domino, & in bonitate ejus, ipse vos liberabit: & ego seriò pro vobis orabo.* Acceptas litteras Rector in corona Patrum Fratrumque legit, qui tum fortè congregati: & mirũ dictu, è vestigio illa sprectrorum & phantasmatum infestatio adeò conquievit; ut nihil hujusmodi Laureti postea fuerit auditum, nihil visum. Nimirum scriptis litteris posterioribus optimus Pater pro filiis orare cœpit; & interea, dum Roma Lauretum litteræ perferuntur, exoravit. Hos ergò Zoroaster vocat *canes terrestres*; *canes* vel propter formam assumptam, ut Pletho; vel ut Psellus, quia animarum carnifices sunt; *Terrestres verò*, ut ait idem, quia ex cœlo deciderunt, & circa terram volutantur. *καὶ κύνας μὲν τούτους καλεῖ, ὡς τιμωροὺς τῶν ψυχῶν. χθονίους δὲ, δ' ἐξ οὐρανοῦ πεπτωκότας καὶ καλινδουμένους περὶ τὴν γῆν.* Sic ille in Chaldaicis oraculis.

Verùm quia quod Psellus sive Marcus breviter, id de dæmonum generibus ab eorum habitatione deductis Trithemius multò cupiosiùs scripsit. ejus verba *ex libro Quæstionum ad Maximil. Cæsarem. quæst. 5.* non pigebit adscribere, multis additis, quæ ad explicationem disquisitionemque magicam pertinere judicabo. *Sicuti dæmones* (inquit) *in potestate acumineq; subtilitatis ab invicem differunt: maleficarum quoque potestas non in omnibus una, sed in singulis: prout dæmonibus concurrunt naturæ*

subtilio-

ſubtilioribus vel groſſioribus diverſa. Multa enim ſunt genera dæmonum, & certis inter ſe gradibus diſtant, ratione locorum, in quæ cadentes à principio ſunt detruſi.

Primum quidem genus dæmonum appellatur igneum: quod circa ſuperiorem pervagatur aerem, nec unquam ante judicii diem ad inferiora demergitur: ſed continuo ſub regionibus permanentes ſublunaribus, nullum habent cum hominibus in terra commercium. Quod verò ſub luna permaneant, Sanctus quoq; teſtatur Auguſtinus in opere, de Agone Chriſtiano, ſic dicens, Dæmones non habitant in cœlo, ubi Sol & ſtellæ ſunt, ſed omnes ſub regione lunari verſantur. Hinc motus opinor Apulejus dixit, animalia eſſe ignita, propterea quod Ariſtoteles confirmavit, in fornacibus ardentibus quædam animalia parvula ſæpius viſa volitâſſe pennulis apta, quæ totum ævum ſuum diverſantur in igne, quoniam cum igne oriuntur, & cum igne exſtinguuntur, & ad ſuum unde venerant locum evaneſcentes redeunt.) Divi Auguſtini locus eſt capite tertio, negat tantum D. Auguſtinus dæmones habitare in cœlo, unde exciderunt, & in firmamento: de ignis ſpæra nihil addit, ideò ad primum hoc genus probandum non pertinent ejus verba. Quod attinet ad Apuleium ille fallebatur, quia dæmonibus ignita corpora verè tribuebat. Ariſtoteli denique illa animalia non ſunt dæmones, ſed inſecta quædam volatilia ephemera, in fornacibus Cypriis reperiri ſolita. Si dæmones iſta putavit Apuleius, quomodo cenſuiſſet illa cum igne extingui; aut cum igne oriri; quia dæmones immortales eſſe, & morti non obnoxios ex ſectæ ſuæ decretis arbitrabatur: fortè hoc volebat incenſo igne incipere illic in flammis dæmones tali forma cerni, & extincta flamma apparere deſinere? Sed pergit: *Nulla ſunt eis cum maleficis conſortia, quoniam cùm demorentur in igne, propter ſubtilitatem ſuam non poſſunt corpus groſſum ſive aereum induere.*) Vana ratio. Si nulla eſt ſphæra ignis, ut multi arbitrantur: totum hoc corruit figmentum, ſi qua eſt talis ſphæra, nondum hinc ſequitur dæmones tales non habere commercia cum maleficis. quia dæmones omnis corporis proprii ſunt expertes, utpote ſubſtantiæ merè ſpirituales; quæ nec terreæ, nec igneæ, nec aereæ corporeæ groſſitei conſimiles ſunt. & poſſunt ignei iſti, non minus quàm aerei, corpus alienum invadere & aſſumere. Quare vel illi quoque cum maleficis ineunt commercia, vel hujus rei alia quærenda eſt ratio, quam nondum invenire potui. Et quid neceſſe hos in igneum illum carcerem extra infernum, qui in terræ centro, includere: quaſi pœnam ſuam, ubicunque ſunt, non circumgeſtent.

Hoc ergò dæmonum genus ego crediderim fictitium, & ab Orpheo *cæleſte* vocatum, quia putabat in cœlis degere: alii fortè *igneum* vocant, eò quòd in aeris regione ſuperiore manſerit.

Secundum genus aereum dicitur, quod in aere errans nobis propinquo commoratur. Hi quidem poſſunt ad inferiora deſcendere, & aſſumptis de craſſiore aere corporibus, quandoque hominibus apparere. Aera permittente Deo ſæpiùs turbant, tonitrua & tempeſtates concitant, & omnes

nes simul in perniciem humani generis conspirant. More hominum affectionibus moventur passionum, superbia maximè & invidia, tanguntur que perturbationibus continuis, & nec solido vestiuntur corpore, nec uno consistunt loco, nec unam omnes formam habent: sed plurimas, easque sæpius mutant, secundùm varietatem affectionum, quibus vel occurrunt maleficarum carminibus evocati, vel impulsi perturbatione ad nocendum.)

Notandus hic quoque error & fugiendus, dæmonibus ulla omninò esse propria vel adnata corpora, aut ulla visili formâ oculis humanis corporeis præditos esse: conspici tantum possunt in forma corporis extrinsecus formati, vel cadaveris assumpti. Pergit.

Habent enim violentum omninò & furiosum morem perturbationibus plenum, unde vehementer malefacti & perturbati repentinas plurimum machinantur insidias, & dum suas agunt incursiones, partim latere volunt, partim inferunt violentiam. Malefica horum dæmonũ operatione fulta, tantò sunt ad maleficandum potentiores, quantò superiorem ex eorum ordine cõcurrentẽ fuerint assecutæ.) Hæc omnia verè crediderim. *In Vita D. Antonii D. Athanasius aerem plenum esse dixit dæmonibus: quod Mercurius ante dixerat Termaximus: nullam videlicet mundi partem dæmonum præsentia distitutam.* (Hoc de sublunari mundo intelligendum, alioquin falsum esse docet D. Augustin. *d. cap. 3. de agone Christiano*: & sic accipe, quod subdit: *S. quoque Præsul Ambr. dixit: Plenus est mundus sanctarum virtutum, quia est plenus nequitiarum.* Cave à sequentibus, nam more suo falsa veris miscet.

Unde Platonici dæmones, in aere volantes, modum densissimæ nivis, ignitæ, cupientibus tradidêre visibiles: si aliquamdiu versus cœlum Sole splendente irreverberatis oculis continuaverint obtutus. Sed nescio an in aere causetur objectum ex consistentia reali vel certè oculorum motus interclusus repræsentet imagines falsas: non sine detrimento sensus tamen levi, præmissorum accepi experimentum.) Verè experimentũ fallax, nequã, & graviore dignũ detrimẽto, cujus mater curiositas, pater ignorantia, illusio sensus fuit, ut videre videreris tibi, quod in rerum natura visile non existit, vel pueri advertant, solarẽ splendorem sic oculos præstrinxisse.

Tertium genus dæmonum terrestrium dicimus, quos prolapsos de cælo in terram, pro suis demeritis minimè dubitamus. Catholici neque de aeris, eò delapsos, de cœlo pro suis demeritis, fas sibi ducunt dubitare. *De his sanctissimus Præsul & Martyr Christi Theophorus quondam Ignatius, in epistol. quadam ita scripsit ad Ephessos: nihil melius est, quàm pacem habere, in qua omne telum evacuatur aereorum simul & terrestrium spirituum.)* Vides B. Ignatium, igneos illos non agnoscere; & aquaticos (ut arbitror) sub terrestribus comprehendere. De his terrestribus nonnulla jam diximus: addit quædam fusius post illustranda Trithemius; *Ex his autem dæmonibus alii versantur in silvis atque nemoribus: qui venatoribus ponunt insidias: alii verò putidis degunt in campis, qui nocte aberare faciunt itinerantes; nonnulli demorantur in locis abditis atque cavernis: reliqui cæteris minus furiosi ac perturbati, demorari cum hominibus in obscuro delectantur.)*

tur.) Huc pertinent omnes illæ species, quas paulò post per numeros quatuordecim, ex variis Scriptoribus adducam, ut Faunus, qui & Fatuus & Fatuellus dictus, & Satyri, qui etiam Foni, & Onoscelides de quibus Sozomenus *libro octavo capite sexto*, ubi meminit Gerontii Diaconi idcircò castigati à Divo Ambrosio & exauctorati à Nectario; quod affirmaret noctu à se Onuscelidem capite rasô apprehensum, & in pistrinum dejectum. Sancti enim viri censuerunt non temerè hoc illi cum dæmone Onuscelide commercium fuisse: non verò, crudelitatem asserentis Onoscelides, damnârunt. Sic enim factum illud Nectarii & Ambrosii accipiendum. De talibus finxit Stellatus, eos sibi in itinere Luna lucente comites adhæsisse Sarracillum, Sathiel, & Janam; sed Poeticè, hoc est mendaciter inducit illos dicentes, domicilium sibi esse in Lunæ globo. talis etiam, qui apud Alexand. in Genial. diebus narratur Thomæ Monacho visus. Tales etiam *Lamia*, quàm à nocte *a* Hebræi *Lilith* vocant. Tales Ceres, Diana cum sodalibus, Napææ, Driades, Hamadriades, Trophonius & similes Pseudothei. Tales Fatuæ, Furiæ, & earum (ut fingunt) mater Furina, & manium mater Manna, Mantua, Mania, & Mannuana, & his similes crediti masculi sexus, Aquili, Sumanes, & Tripses, de quibus Martian Capella lib. 2. Isidor. in Gloss. Arnobius contra Gentes, nos quoque paulò post nonnulla, cùm de incolis Spelæorum. Addit; *Non uno ducuntur affectu, sed vario. quoniam alii sint aliis minus depravati, quamquam omnes sint malis perturbationibus pleni. Ex his quidam gaudent solis illusionibus territare homines, alii prædictionibus futurorum in admirationem sui trahere cupiunt audientes, nonnulli verò ad hoc summo conatu laborant, ut homines irrationabili furore turbatos, aut melancholia furentes terreant, lædant, vel occidant, quod experientia sæpius factũ agnovimus. Hinc S. Joannes Chrysostomus* in lib. 3. de providentia ad Stagyrium Monachum, *omni actione Diabolica potentior est ad nocendum mœroris magnitudo. quia dæmon quoscunque superat, per mœrorem superat: eum si auferas, nihil à dæmone lædi quisquam poterit.)*

a לילית

Præclarè hæc omnia, & prudenter: non æquè, quod sequitur statim; *Hoc autem dæmonum genus raro est maleficis familiare, propter inconstantiam affectionum & levitatem: quâ territare multos gaudent potius, quàm unius muliercula subesse imperio.)*

Levicula prorsus ratio, & ex falso præsupposita, quod subesse queant, aut subsint: nec illud verum, & uni subesse, & multos territare nihilominus non posse. *Commorantur tamen interdum, & pollicentur vesanis in vitro, aut crystallo sive speculo: & carminibus concitati respõsa dant mulierculis, & si quis venturus in via eis maledixisset, pronunciant.)* utique post factum, nec morantur in his rebus dæmones, sed dumtaxat aliquas functiones illic exercent. *Et hoc (ait) maleficarum genus multum differt à reliquis, quia quod illæ maleficio reddunt infirmum, istæ curare pollicentur, verùm quia maleficium ut plurimum refellunt maleficio, earum accessus*

ab

ab Ecclesia omnibus interdicitur Christianis.) Hoc verissimum: & hinc apparet divisum esse regnum Satanæ: & habes causam Vatiniani odii, quod intercedit inter Ariolos seu Veratores, & magos venenarios seu Striges. Hos illi conantur detegere & prodere, hi vicissim illorum vitæ clam insidiantur.

Quartum genus dæmonum denominatur aquaticum: quoniam se humoribus immergens, circa fluvios & lacus inhabitat, ira plenum, turbatum, inquietum, & fraudulentum, quod in mari tempestates concitat, naviaque demergens in profundum, multis vitam aufert in aquis. Et isti dæmones, quoties assumunt corpus visibile, in sexu frequētius apparent fœmineo: in masculino rarius videntur, propterea quod in locis versantur humidis, & molliorem vitæ ductum sequuntur, nec virile schema facilè cæterorum consuetudine possunt assumere.) Falsa ratio ex falso fundamento naturæ illorum corporeæ. Cur enim ex aqua cæteris elementis mixta, si spiritus sunt, ut sunt, minus ex aere virile, quàm fœmineum schema componant? cur nequeant æquè facilè cadaver assumere masculum, quam muliebre? *Unde Naiades, Nereidesque Nymphas aquarum non masculino, sed fœminino dudum sexu nominavit antiquitas.*) Verùm eadem antiquitas, Neptunum, Nereum, Protheum, Phorcum, Glaucum, Palæmonem, Tritones, Acheloum, Alpheum, Eridanum, Tiberim, &c. masculino sexu nominavit. Nec ad rem, quod addit, *A nostris autem aquaticæ mulieres*, id est, Wasserfrawen/ *communi vocabulo dicuntur.* Teutones Belgæ masculino nomine Neckers compellant: & Cantipratensis *Neptunos*, de quodam additâ narratiunculâ *lib. 2. de apibus cap.* 75. *p.* 11. Dæmones aquatici fuêre, qui Pastoribus Peloponnesiis propè Paludem, eodem quo Syracusæ à Sarracenis captæ die, id nūciarunt, *Fazellus deca.* 2. *rer. Sicular. lib.* 6. Hujusmodi etiam dæmonum ministerio, qui pejerabat in locum Paliscorum (qui hodie Naphta dicitur) demergebatur, ut Aristoteles, Diodorus, & Macrobius referunt: & propè Dianæ ad Yhomisium oppidum, fons est in Camarinam influens, cujus si quis olim aqua manibus non castis, vinum diluisset, nulla mixtio consequebatur. In Alesino agro, Caroniæ hodie dicto, fons aliquando fuit, naturâ tranquillus, verùm insonantibus tibiis exultabundus ad harmoniæ modos elevabatur, & ultra margines intumescebat, *teste Fazella deca.* 1. *l.* 1. *c.* 5. quæ vel fabulosa fuêre, vel non sine cooperatione dæmonum contigêre. indicio est, quod desiêre. Redeunt verba Trithemii.

Qui verò habitant in locis ficcioribus & subaridis, quoties hominibus corporaliter apparent visibiles, in viros se transformant.) ne hoc quidem admittendum in credulitatem, docet strigum etiam cum succubis talibus commercium, & nomina Napæarum, Driadum, & Lamiarum deserticularum.

Diversarum quoque species assumunt bestiarum, prout diversis tanguntur affectionibus. Sancti autem Angeli, quoniam affectione nunquam variantur, uniformiter semper apparent in forma virili. Nusquam enim legimus scriptum, quod bonus

bonus spiritus, in forma sit visus muliebri, aut bestiæ cujuscunque sed semper in specie virili.) Non satis securum hoc ultimum de Angelicis apparitionibus jam ostensum *super hoc eodem libro, q. 26. sect. 3. litt.* r. *circa fin.* ratio etiam illa de immutabilitate actionum parum habet soliditatis. Sicut enim Angelus immutabilis est ad malum, sic Diabolus ad bonum: & sicut diabolus circa malum, modò in hoc, modò in illud propendet, sic etiam Angelus circa bonum; quare sicut dæmon, ut uni affectioni ad malum certum satisfaciat aliam, ut alteri aliam assumit, quid vetet Angelum, ut diversos fines bonos attingat, etiam diversas formas se non indignas assumere? denique videndum, ne quod hic ait nonnihil repugnet cum arbitrii Angelici libertate.

At sæpè visi sunt dæmones circa fluvios & fontes, in specie mulierum aliquando chorisantes, aliquando capillos more fœminarum explicantes: nunquam verò cum hominibus loquentes, & varias ludificationes exercentes. Et hoc genus non consuevit cũ maleficiis habere commerciũ.) consuesse tamen cum hominibus succubarum more indicant veterum fabulæ, sed nonnullo eventu comprobatæ, de Morgana, Melusina, Alcina, & similibus quas Fatas, seu Feas vocant; de quibus aliàs plura, *hoc c. v. 14.*

Quintum genus subterraneum dicitur, quod in speluncis & cavernis, montiumque remotis concavitatibus demoratur. Et isti dæmones affectione sunt pessimi, eosque invadunt maximè, qui puteos & metalla fodiunt, ut qui thesauros in terra latentes quærunt, in perniciem humani generis paratissimi. Hiatus efficiunt terræ, ventosq; flammivomos suscitant, & fundamenta ædificiorum concutiunt.) Hoc genus Apollo apud Euseb. lib. 4. de demonstratione vocat ὑποχθονίους & νερτέρους subterraneos & inferos. An ergò ex hoc genere Jobi vexator Satan? opinor & illi, qui Salmanticæ & Toleti in spelunca maleficas & curiosas artes adhuc avorum nostrorum memoriâ docebant. *Noctibus* (subdit) *aliquando de montibus turmatim egressi mirandas stupendasq; in campis ducunt choreas, & quasi unius Ducis metuentes imperium, subitò evanescunt ad signum, & ad sua diverticula revertuntur. Interdum nolarum inter eos auditur sonitus, & se nonnunquã spiritus hominum vita defunctorum mentiuntur.*) De choreis & sonitu vario memorabile exemplum narrat de Atlante monte Plinius *lib. 5. natur. hist. c.* 1. & Solinus *Polihist. cap.* 37. qui hos dæmones vocant *Aegypanes*: choream describit Saxo Grammaticus & omnigenum dæmonum dat nomina *lib.* 1. *Dan. hist.*

Trux Lemurum *chorus advehitur, præcepsque per auras*
Cursitat, & vastos edit ad astra sonos.
Accedunt Fauni Satyris, Panumque *Catervâ*
Manibus *admixtâ militat ore fero.*
Silvanis *coeunt* Aquili, Larvæque *nocentes*
Cum Lamiis *callem participare student.*
Saltu librantur Furiæ, *glomerantur iisdem*
Larvæ, *quas* Simis Fantua *juncta premit.*

Turmarum militarium multa subdentur

dentur postmodum exempla, cum de Hellequini familia dissereretur, cujus etiam meminit Thom. Cantipratens. *d. l. 2. c. 49. p. 4.* & fortassis eo referendum atque sic emendandum, quod Pet. Blesensis de curialibus seu aulicis sera nocte sæpè vagantibus *epistol.* 14. usurpat, *milites Herkelini* vel *Herleurini*, nam codices omnes diversam objiciunt lectionem, nec ulla satis emendata videtur, ut diligenter notatum à P. Joanne Busæo *in Notis ad eum locum*: cujus tamen conjecturam non tàm improbo, quàm quid in mentem mihi venerit propono. Huc referenda etiam Frisiæ spectra nocturna, de quib. Cornelius Kempensis *lib. 3. de situ Frisiæ c. 31.* cujus verba dabo *lib. 6.* Fortassis etiam ex hoc genere exercitus illi in Hispania visi Sancio cuidam, ut illius ætatis scriptor Petrus Cluniacensis tradidit, cujus verba, etsi hoc loco commodè insererentur, relinquam tamen ubi olim exhibui *lib. 3. par. 1. q. 7. Sect. 1. versic. undecimum est. Nihil magis quærunt* (verba sunt Trithemii) *quàm metum hominum & admirationem, undè habemus compertum, quod simpliciores hominum quosdam, nonnunquam in sua latibula montium duxerunt, stupenda mirantibus ostendentes spectacula, & quasi beatorum ibi sint mansiones, amicos vivorum se mentiuntur.*)

Ex hujusmodi ludibriis natæ sunt fabulæ de monte Veneris, cujus mentio apud Pium II. in epist. & speluncæ Sybillæ, quam in Ancona describit Antonius de la Sale: & montis Albarum fœminarum, apud Kempensem; & in Brabantia *den Alvinnen Berch*, & in Italia de Specu Nursino, & Sibylla illic degente, cujus meminit D. Pius II. *epist.* 46. & mira sunt, quæ Crespetus ex actis judiciariis retulit, unde apparet stupenda excæcatio magorum. Refert *l. de odio Satanæ disc. 6.* quemdam Dominicum Mirabellium natione Arpinatem cum Noverca sua Margaretha Garnier & aliis complicibus Mantæ in Francia captos, & Lutetiam adductos, unà cum libris Magicis, quos deferebant Sibyllis Magiæ præsidibus consecrandos. Dominicum hunc in judicio confessum, quòd quidam ejus socius nomine Scotus, qui diu in Francia vixisset, famosus Necromanticus, & qui coram variis Principibus artis suæ mira experimenta patrârat, & ex iis non paucos discipulos habuerat, quos nihil rei bonæ docuisset, hunc inquam Scotum accessisse & convenisse Sibyllam illam nobilem, quã in specu Nursino Itali ferunt habitare: retulisse hanc exiguæ esse staturæ, in sella humili sedere, capillitio soluto & in terram dependente, à qua acceperit librum consecratum, & digito adhærenti annulo dæmonem inclusum, cujus libri & dæmonis opera posset transferri ad quemcumque vellet locum, dummodò ventus ei ad eum locum profecturo adversus non flaret. (*Ride lector, ventus dæmone fortior est? & quæ sequuntur ride mendacia magica.*) Dixit præterea custodes à summo Pontifice locatos, qui summa cura specum custodiunt, ne quis eò possit se conferre, adire, & consulere Sibyllam: nec ullos ad eam pervenire posse exceptis Magiæ mystis, qui se nôrint invisibiles præstare, idque, quia quando quis cum ea loquitur, sive sit Magus, sive non sit, per omnia circumquaque vicina loca hor-

rendæ tempestates & fulgura excitantur, quod insinuare voluerit Stellatus *lib.* 2. his verſ.

Hos ventos vel Dii aerei, vel ſidera mittunt.
Sæpè etenim cum theſauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel conſecrare libellum,
Vel magico ritum quemquam ſibi ſubdere divum,
Audivi exortum ventum, ſubitamque procellam.

Addit Creſpetus has Sibyllas libenter cuſtodire greges ovium, & inter armenta verſari: ideò paſtores citius ad earum cognitionem venire, quàm alios, non hæc cauſa eſt; ſed quia opiliones & armentarii ſolent ſimpliciores & hebetiores eſſe, & otio abundant: quare dæmonum iſtorum inſidiis magis expoſiti. Sequitur ad Trithemium:

Ex his quoque dæmonibus quidam incubones ſunt theſaurorum, quos avaritia mortalium in terra abſcondit: & ne rurſus in uſus perveniant hominum, eos ſubducunt, furantur, & cuſtodiunt: & quandoq; de loco in locum tranſportant. Tales fuêre canis ille horridus, & illa ſemianguineo corpore mulier, de quibus egi ſup. libro 2. q. 12. verſ. 10. lit. G. & infer. q. 28. in fine.

Et hoc genus dæmonum cum maleficis mulieribus nullum conſuevit habere commerciũ. Addo: his incubonibus theſauricis ajunt perfectum *Mammon*, quem veteres *Plutum* dixêre, hunc incantatores, ferè ſemper irrito conatu conjurant, & plerumque cum vitæ utriuſque, nunquam nõ cum melioris vitæ amiſſione.

Sextum genus dæmonum appellatur Lucifugum: *propterea quod lucem maximè horrent, & teſtantur: quia nec diebus unquam apparet, nec alio modo corpus, quàm de nocte poſſunt aſſumere. Hoc eſt*, negotium, quod in tenebris perambulat: *genus dæmonum imperſcrutabile, ac penitus tenebroſum, paſſionibus frigidis agitatum, malitioſum, inquietum & perturbatum, quod occurrentes homines violenter comprimis nocturnis horis, ſæpiuſque Deo permittente aut flatu quoſdam interficit, aut contactu.*) An ex hoc genere fuerit Aſmodæus, de quo in Tobiæ legitur Hiſtoria, prorſus ambigo. Natam verò hinc opinor gentilium opinionem; Cerberum & umbras nocte vagari: luce autem exortâ recludi. *Legi poſſunt, quæ dixi ſup. quæſt.* 26. *ſect.* 1. Hebræi talem autumant eum, qui cum Jacobo luctatus, quos Origen. *in* 3. *Periarchon.* ſecutus fuit: ſed contextus ſatis indicat, & communior Patrum Græcorum Latinorumque traditio habet, bonum Angelum fuiſſe, Deum repræſentantem. Lucifugos etiam agnoſcunt Thargumæi *in Pſal.* 90. *ver.* 5. & 6. & innuit Procopius *lib.* 2. *de bello Perſico.* Arbitror ex hoc genere Hecaten fuiſſe: vide quæ paulò poſt dicam hac eadem q. v. 8.

Proſequitur Abbas Spanheimenſis; *Maleficis non convenit hoc genus dæmonum, neque carminibus arctari poteſt, quia lucem fugit, & vocem hominum ſimulque omnem tumultum.*) Non ſatis firma hæc eſt ratio, ut negemus lucifugos, ulla cum hominibus habere commercia: nam vera commercii cauſa; nempè offenſa Dei & hominum pernicies: perindè locum habet in hiſce, atque in aliis gene-

generibus. Magna enim & acris eſt omnium, & horum (qui, ut dixit, malitia excellunt) odii in Deum & homines vis atque propenſio, cujus quotidiè gliſcit incrementum: fieri tamen poteſt, ut propter quandam moroſitatem, & ab omni converſatione averſionem, ægriùs iſti ac rariùs, quam alii, pactionibus fœderentur. Nam (ut ſubdit.)

Aereum maximè ad maleficia fœminarum conſuevit occurrere, nam eſt cæteris omnibus magis ſubtilè, & audaciſſimæ temeritatis.) Noluit, opinor, negare, quin ad virorum quoq; maleficia concurrat. quæ enim ratio eſſe poteſt, ſi ſunt audaciſſimi & ſubtiliſſimi, cur viros reformident, quos tamen non paucos conſtat irretiri? Cur fœminas tantum ament, & non viros irretire, & protrahere in ruinam? Fœminarum ergò tantum meminit Abbas, quia longè plures ſemper fœminæ in hoc crimine deprehenduntur, de ſtrigatione loquor: nam excantatores ſeu divinatores plures forte viros reperias.

Terreſtrium quoque nonnulli, ut eſt dictum, maleficis ſubſerviunt, qui tamen inferiori gradu habiti, majora illa maleficia inducere minimè poſſunt.) Fateor diſparem eſſe dæmonum poteſtatem: ſed nullum eorum puto, quin, ſi Deus permittat, & agrorum fruges perdere, & tempeſtates excitare, & pluvias ciere, & homines veneficiis queat necare. Puta etiã paredrios, & virunculos domeſticos, ex terreſtrium iſtorum genere non paucos eſſe. Sed hæc Deus & Angeli nôrunt: nobis hominibus hac de re nihil certi eſt: ideò dæmonologiam hanc Trithemii verbis propoſui, nonnullaque inſerui, quæ ſcribenti mihi rectæ philoſophiæ ratio ſuggerebat. Pergam nunc, & quantum lectio ſcriptorum multiplex juvabit, ſingula exemplis & hiſtoriarum auctoritate confirmabo.

Dæmones ab Hebræis vocantur *Malachim racghim*, Angeli mali, *raſchegaljoth*, capita ſeu principes captivitatum, *Satanim*, calumniatores, unde Arabicum *Satainim*: & *Elilim*, vanitates ſeu ſimulahra, unde Græcum ἐλελεῦ, cognomẽ Bachi: & *Schedim*, dæmones Græcis vocantur πνεύματα πλάνα, πνεύματα πονηρὰ. Spiritus deceptores, ſpiritus improbi, & δαίμονες ἀπὸ τοῦ δαιμαίνειν, quòd terrorem incutiant: Latinis hi, de quibus agimus, *Manes*, *Lares*, *Genii*, *Larvæ*, *Lemures*: Gallis, *Guieliers*, *Lutins*, *Gobelins*, *moynes bourez*, *loupgarox*: Italis. *Farfarelli*, *Mazzaruoli*, *mazzapengoli*. Hiſpanis, *trazgos*, *duendes*. Apparuêre olim formis, quàm nunc plurib. unde nata fuit illa veterum multitudo Deorum infernorum; de Geniis, Lemurib. Laribus, Manibus jam diximus: de aliis videamus.

Primò, occurrit, *Hecate* triviorum & quadriviorum præſes; triplici facie dextrâ equi, ſiniſtrâ canis, mediâ fœminæ [a]: hanc cenſebant ſpectrorum immittere terriculamenta [b], & illâ adventante ſolum tremebat, & thædarum fulgur cernebatur, quod *ſacros ignes*, vocat Seneca: & canibus multis cincta adventabat, quorum terribilis ululatus & latratus audiebantur [c], hanc quando ſpeciem mutabat, Scholiaſtes Apollonii, *in libro tertio*, cenſuit, *Empuſam*, vocatam: ſed alii diſtinguunt, hæc uxor fuit Plutonis, eadem quæ Proſerpina de canibus

[a] Geneſ. 31 v. 25.

[b] ימלא- עיסכם- אשיר- צרלותר- שטנים- שרים.

[a] vid. quæ dixi commentar. in Sen. Medeam. v. 7 & v. 788. aliter ſe ipſam deſcr. apud Euſebium in lib. de demonſtratione, inde pete.

[b] vide cõment. eũdem in v. 8.2.

[c] vide eũdem commen. v. 839. & ſeq. Loy. her. l. 1. c.

nibus

nibus Hecates accipio illud ipsiusmet apud Eusebium, γαῖα δ' ἐμῶν σκυλάκων, δνοφερῶν γένος ἡνιοχεύει. *Terra verò meorum catulorum atrorum genus vehit.* Significat enim se præcedentibus verbis præesse dæmonibus æthereis, aereisque, isto addit sibi terrestres etiam parere, quos sacrificantibus magis apparere Zoroastres cecinit superiùs adductis verbis, initio hujus sectionis.

2. *Pluto*, hunc Græci vocârunt, ἅδην, eò quòd mortem in orbem induxerit, ab Hebræo E D. vocatus etiam est Plutus, Deus divitiarum, sicut & Hebræis seu Syris, *Mammona*; ab Ægyptiis dictus, *Serapis*, hoc est ardens, à voce Hebræa *a*, *Seraph.* quem alii, *Solem* contendunt, & ipsiusmet affirmat apud Macrobium lib. 1. Saturnal. 1. 20. & paulò obscuriùs apud Eusebium lib. 5. de demonstrat.

a שרף.

3. b *Charon*, Hebræâ origine iracundum & furore plenum notat: qualem nobis Virg. 6. Æneid. & Seneca in Herc. Furente eum exhibent.

b חרון.

4. c *Cerberus*, juxta Leloyer. deduci potest à d *Celebhaarets*, hoc est canis terræ: nam dæmones sic à Zoroastre vocari jam docuimus:

c כלב.
d הארץ.

5. Erant & quidam dæmones luctatores, qui homines luctari compellebant, qualis ille, παλάμναιος, Temesius, qui Temesam infestabat, fingens se Politæ à Brutiis occisi animam; de quo multa Græci *e*: imitabatur simia Angelum, qui cum Patriarcha Jacob luctatus.

e Pausa in Eliac. & Strab. l. 6.

7. Fuère & admodum truculenti, qui *Alastores* dicti, fortassis idem cum Nemesi Alastor. Nam Nemesim fingebant ultricem scelerum, & hoc officium Alastori tribuit Origenes, *Contra Celsum*, vocans eum *Azazel*, & Zoroaster vocans, *Carnificem*, & Scholiast. Euripidis, *in Medæa*, ideò dictum censet, quòd nihil scelerum eum lateat, ὃν ἐστι λαθεῖν. ego potius, quia nihil eum fugit aut latet eorum, quæ Deus permittit perdere ac destruere. Fortassis hic est ille *exterminator*, de quo in Apocal *f.* rex ille locustarum, angelus abyssi, cui nomen Hebraicè, *Abaddon*, Græcè Apollyon, Latinè, *exterminans* (אבדון ἀπολλύων.) ubi male Primasius legit, *Armageddon*, & Hansbertus ac Haymo, *Labadon*; sed, ut nos, rectè legerunt Andr. Cæsariensis, & Arethas Cappadox; Tychonius verò totum præteriit, fors etiam Donatistis mos fuit SS. pro arbitrio detruncare: nam & Beza & similes novatores hodie illud; *Latinè exterminans*, delent; quod (ut à Latino Interprete optimè additum) Ecclesia Romana agnovit, & retinuit. Omnibus tribus linguis significatur dæmon cuncta corrumpens ac destruens.

f c. 9. v. 1 אבדון

7. & Fuère *Fones seu Satyri*, quorum Princeps, *Faunus*; huic terribiles ac inopinatos sonos tribuebant: & his erroribus averruncandis, *Iovi Fauno* sacrificabant, cui dicata ædes in Aventino *g*. hos Psellus vocat *Asinipedes*, à forma *Onoscenes*, sive *Onoscelides*, ut notat Sozomen. *lib.* 8, *cap.* 6. S. S. vocat eos pilosos שעירים *Saghirim*, Levit. 17. vers. 7. ubi noster vertit, *dæmonia*; LXX. verò, *vana* seu *idola*: eodem sensu: idem invenias 2. *Paralip.* 11. *vers.* 15. Sic etiam vocantur dæmones; *talpa & vespertiliones*, ab

g c. 9. v. 2 אבדון

ab Isaia *a*; item pilosi & Sirenes *b*; item pilosi onocentauri, & lamiæ *c*. haud dubiè à spectrorum varietate. dicti & *Ægypanes*, quasi capripedes; quales à Poëtis finguntur, & horum tripudia sæpè visa in Atlante monte, scribit Plinius *d*; audita narrat Mela; hodiè & videri & audire confirmat Jul. Scaliger *e*. Sed & D. Antonio talem olim in deserto obvium factum, auctor est D. Athanasius, *in vita Antonii*, eorundem visorum meminêre Plutarch. *in Sylla*. & Diodorus Siculus, *in Bibliothec*. Rabbi Abrah. Ezræ, F. multa de his fabulantur *comment. in Genes*. relatu indigna.

a c. 2. v. 5. b c. 13. v. 13. v. 21. c c. 14. v. 14.

d l. 5. c. 1.

e contra Cardan. exerc. 355.

8. Sacra Scriptura meminit etiam *dæmonii meridiani*, *f*, his verbis; *Non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano*: ubi quatuor enumerantur pericula sive pestes quas omnes vult esse dæmonũ genera, Paraphrast. Chaldæus, nam exponit; *timorem dæmonum in nocte ambulantium, & sagittam Angeli mortis interdiu emissam, & mortem in tenebris ambulantem, & turbam dæmonũ meridiè grassantium*. Puto enumerari duo pericula sive damna ab hominibus, & duo à dæmonibus impendentia, ab hominibus vi aperta, & dolosis machinationibus, à dæmonibus quoque latenter & palam, idque noctis & meridei potissimum tempore, aliquando solo pavore spectrorum & terriculamentorum, aliquando etiam à dæmone pestilente afflatâ lue, vel alio damno dato ab eodem. Sanè etiam D. Gregor. Nazianz. *orat. de sacro Baptisma*. conjungit, omissis intermediis, timorem nocturnum, cum dæmonio meridiano. Et dæmonum ista damna duo, puto posita primo & quarto loco; ut significet, etiam ea, quæ homines damna inferunt, non sine dæmonum ope inferri. Ut enim alibi dicitur, Deus infert, *immissiones* (h. e. plagas) *per angelos malos*: scio R. Salomonem & alios, duo ultima referre ad dæmones. Sed isti pro *davar*, cum duobus Kametz, דָּבָר quod negotium, causam, rem, molitionem significat. minus rectè, cum Masoretis legere, *deber*, cum sex punctis, דֶּבֶר; quod volunt esse genus dæmonis, sed potius significat mortem, pestemve (*Exod. 9. v. 3.*) ut hoc loco vertit D. Hieronymus, & sequitur Vatablus. Sanè Vulgatus noster non solus, *davar*, legit, sed & LXX. ἀπὸ πράγματος. Quoad meridianum dæmonium, etsi placeat mihi explicatio D. Hieron. intelligi manifestos dæmonum insultus, atque palam ab iis illata damna: tamen puto verissimum esse, quod D. Basilius, & Theodor. tradiderunt, Psalmistam locutum ex opinione, quæ apud multos obtinebat, & postea obtinuit; quædam esse dæmonia meridiana, quod etiam refertur commentario in Psalm. qui D. Hieronym. tribuitur. Dicam de his, quod sentio, primum illud, *ab incursu*, significat vehementem, acrem, apertam, & importunam infestationem. nam Hebraicè est, *g Mikketebeh*, hoc est, à ruina (ut Arnobius) excidio, exterminio, devastatione, Græcè σύμπτωμα, quod alii morsum, alii excidium, alii interitum commorientium & simul ruentium exponunt. Deinde illud *incursu & dæmonio*, ex idiotismi vi accipio pro *incursu dæmonii*. Sic enim

f Psal. 90. v. 9. & 6

g מִקֶּטֶב

nim rectè Aquila & Symmachus verterunt phrasim. Tertiò puto dici, *Meridianum dæmonium*, duabus de causis. Primum à loco, nam credebantur in deserto versari, quod Hebræis ad Meridiē (ideò sicut meridies & desertum in vet. Testamento sæpè pro iisdem ponuntur, sic puto meridianum dæmonium, & dæmonium deserti esse idem) undè legimus ferocissimorum dæmonum copiam maximam habitâsse in horto, ubi sepulchrum Jamnis & Mambres, uti narrat Palladius, *in Macario*: & dæmonum genus *Iamias*, in desertis habitâsse Lybiæ, colligimus ex Dionis Lybiæ Histor. ubi adhuc hodiè multa spectra. Et Procop. atque Cyril. *in Isaiam*, testantur, dæmones gaudere silvarum & desertorum habitatione; & Panem in silvosis montibus, ὑλήεσσα κατ' οὔρεα novem rusticos ligna secantes interfecisse acuto cantu, & diro ejus furibundi aspectu corporis; & plures interfecturum, nisi eum Ἄρτεμις ἀγροτέρη compescuisset (*hoc est dæmon fortior imbecilliorem*) respondit oraculum Apollinis Dodonæi in Branchidis, apud Eusebium *lib. 5. de præparat. Evangelica*: Psellus. *lib. de Nat. dæmon.* causam reddit, quia hoc dæmonum genus sit solare: & ideò Leoninæ naturæ; quorum propria hæc conditio. sanè Asmodæum Raphael ligat & ablegat in desertum: & Christus Dominus in deserto tentatur: & David dæmones hosce vocat, *bestias sylvæ*, juxta nonnullos, *Ps. 103. vers. 20.* Sic Jacobi 1. *v. 19.* ventus vehemens, qui domum diruit, & Jobi libros omnes simul oppressit, venit à deserto (h. e. meridionali plaga) idque meridiano tempore, nempe prandentibus illis, ut optimè sive Origenes, sive alius auctor comment. in Job tribuit Origeni, Hebræo רוח *ruach* tam spiritum πνεῦμα LXX.) quam ventum (Aquila ἄνεμος.) significat, rectè, nam ventum hunc dæmon excitavit. De hoc ita Origenes, si ipse auctor libri prædicti; *Hæc scientes Sancti atque horum memores, quod ipso meridiano tempore hora prandii, ruina occupati sunt filii Iob, atque mortui, oraverunt ad Deum conservari, sicut à negotio in tenebris ambulante, ita & à ruina & à dæmonio meridiano. Sicut enim in noctis tenebris, sic similiter in medio meridie pluriores dæmonum tentationes se demonstrant, quam cæteris temporibus.*) Et postea introducit Job negantem ventum illum à Deo excitatum, sed ipsum dæmonem, mentito vento, hæc patrâsse: *Tu videlicet & Spiritus ab eremo veniens, tu quatuor angulos domus tetigisti, &c* Jarrius scribit duo esse dæmonia, quorum unum DEBER, alterum KETEB nominetur, & horum unum meridie, alterum noctu grassari. Secundò igitur à tempestate diei dicitur meridianus, eò quòd hoc genus dæmonum meridiano tempore & apparere solitum & homines crudelius acriusq; infestare; tū spirituali tentatione ac prælio, maximè luxuriæ & acediæ stimulis, quæ duo peccata urgent vehementius hominem cibis distentum plenumque, ut rectè Nicetas, *in Nazian. orat. citata*, & Euthy. ac Theodoret. *in Psal.* tùm etiam corporeis afflictionibus, quod potest colligi ex veterum gentilium opinione; qui Pana (dæmonum meridianorum hic unus) tum maximè iracundum & formidabi-

lem

lem credebant, ut testatur Theocritus. *edyl.* 1. & colligitur ex historiis. In Russia Orientali sub meridiem messis tempore solitus erat obambulare rura dæmon, habitu viduæ lugentis, operariisq; , nisi protinus viso spectro in terram proni venerarentur, brachia curaque frangebat *a*: Testes quoque scriptorum libri sunt, spectra terrifica solere apparere, quotiescumque pestilentiæ, aut alia hujusmodi mala invadunt, quod luculenter comprobavi Comm. in Oedipum *v.* 172. & 174. Addo, quod huc maximè pertinet. In salinis Peruanis pænè flumẽ Comsatam Indis apparuisse spectrum giganteâ mole, sed ventre secto & eviscerato: ulnis gestans binos infantulos, & dira denuntians evanuisse, contempsêre rudes populi, eo quòd sole lucente apparuisset: sed minas secuta horrenda lethi lues confirmavit, *sic Chieza par.* 1. *Histor. Peru. c.* 24. Addo & aliud à Procopio, cum ingentem illam & admirandam luem, quæ Cosdrois & Justiniani tempore orbem totum depopulata describit, traditum, visos in humana specie dæmones versari in publicis privatisque locis, & obvios percutere, quosq; percussissent, eos confestim morbo correptos (*virulento nimirum & ardenti afflatu, unde Hebræi hos dæmones vocant*, Meririm & Reschaphim; *exitiales, & ardentes seu ignitos.*) & aliquibus vigilantibus claro die, (*en meridianum dæmonium*,) aliquibus in somnis noctu (*en nocturnum*) id contigisse *b*. Dæmonium meridianum, cum Empusa confundit Scholiast. Aristophanis *c*. Empusam exponens δαιμόνιον μεσημβρινόν. Ego Empusam puto, etiam nocturnum fuisse spectrum; sed, cum noctu apparebat, *Hecatem*, cum meridie, *dæmonium meridianum*, vocatam, illa se in omnes formas mutabat: fiebat, ut ait Epicharmus, *in Hebes nuptiis*, planta, bos, vipera, lapis, musca, fœmina; addit Aristophanes mulam & ingentem belluam, alii unicum crus æneum, alii asininum, vel crus vel membrum tribuunt, hinc vocata ὀνόχολος idè ὀνοκένταυρος. Theodoretus in Isaiam: *Onocentauros veteres quidem* ἔμπουσας, *qui autẽ nunc vivunt, appellant*, ὀνοσκελίδες. cui consentit Scholiastes Aristophanis. Deniq; fiebat Empusa quidquid cupiebat, quidquid illi expediebat, ut ait Epischarmus. Hæc de meridiano. *De nocturnis dæmonibus* constat, noctem quasi proprium esse scamma spectrorum, & dæmonum; undè *& Principes tenebrarum* dicuntur, & legimus *illis propriam noctem, & potestatem tenebrarum*. Ephes. 6. Luc. 22. vide August. in Ps. 10. Ex his nocturnis est Asmodæus in historia Tobiæ. cap. 6. & Angelus exterminator Ægyptiorum, quem fuisse malum docent D. Hiero. in c. 24. Isaiæ, & Rupertus com. in Exod. 12. quos sequitur Fevardentius in Ruth. cap. 3. v. 9. Seneca *d* diuturno tempore, grassante peste, dixit, visa,

Vaga per lucos simulachra virum,
Majora viris:

nocturno verò (sic hæc dividenda) illud:

Quin Tænarii vincula ferri
Rupisse canem fama & nostris
Errâsse locis.

Planè pleraque spectra & terriculamenta dæmonum nocte robur habere; manè evanescere; ex plurimis scripto-

a Pet. Gre. de republ. lib. 12. cap. 20.

מזיקים רשפים

b sic Proc. lib. 2. de bello Persico.

c in Ranis.

d in Odip.

 tori-

torib. aliàs docui *a*, & Psellum dæmones quosdam agnoscere *Lucifugos*: tenebrarum incolas & amatores: Antagonistam verò Patriarchæ Jobi *b*, bonum fuisse Angelum, non dæmonem, ut censuêre quidam apud Procopium, & homo præceps nimis ac temerarius Franc. Georg. *c in problematibus* SS. Ex his nocturnis est princeps *Succuborum* dæmonum, quem Hebræi vocant *Lilith*, hoc est apparitionem nocturnam, à *Laila* (hoc est nox:) quia non solent tales dæmones viris esse infesti, nisi nocte. Unde Ecclesia cum Ambros. contra eos precatur.

Procul recedant somnia,
Et noctium phantasmata:
Hostemque nostum comprime,
Ne polluantur corpora.

Incubi dæmones etiam interdiu grassantur, quorum, *Pana*, Principem veteres constituebant: eum Hebræi, *Haza*. nostri per excellentiam nominant *Incubum*: Glossar. *Incubus*, πᾶν, vocatur, & *Inuus*, ut ego arbitror, non ab Hebræo, *adnas*. (affligere:) quod longè petitum, sed à verbo Latino, *ineundi*. Ardere enim hunc dæmonem, & ei subditos, amore improbo fœminarum veteres censuêrunt *d*: non quod delectentur concubitu, sed quod gaudeant ab hominibus Deum offendi, & genus humanum tam fœdè contaminari. Sic intelligendus Abbas Serenus apud Cassianum *e*, dum dicit, *Dæmonum quosdam esse truculentiores, efferatioresque, qui bellis cædibusq; sunt insatiabiles, & in transeuntes irruunt, & eos crudeli morte conantur interimere*: (quare videtur meridianum dæmonium, & illa, de quibus in Evangelio D. Matthæus cap. 8. vers. 29. & Pseudo Abdias lib. 3. in vita D. Andr.) *alios verò esse, qui Fauni dicantur, seductores & joculatores, & hos certa quadam loca seu vias obsidere, & nequaquam tormentis eorum, quos prætereuntes potuerint decipere, delectari, sed derisu tantum & illusione contentos, fatigare eos potiùs quàm nocere, & hos interdum innocuis incubationibus hominum excubare.*) quibus in verbis duo sunt observanda, illud; *non delectari eos tormentis hominum*, accipiendum comparativè, non æquè delectari atque alii illi crudeliores delectantur. Verius enim est, omnes omninò dæmones optare quàm gravissima mala hominibus inferre, si Deus permittat; docet enim D. Antonius apud Athanasium, cunctis Dæmonibus hostile odium in homines esse, gravius in Christianos, atrocissimum in religiosos & virgines Deo dicatas; singulos tamen, non nisi, quantum Deus permittit, nocere. Si amplius non sinantur, gaudere hominum derisu & deceptione, & illico in aliquod veniale saltem peccatum; ut otiosæ spectationis, vel locutionis, visus solutioris, distractionis in oratione, & hujusmodi aliorum; in quæ vel boni facillimè pertrahuntur. alterum, quod ultimo loco posuit, de incubationibus dæmonum, quo non asserit omnem hujusmodi oppressionem & quasi suffocationem nasci à dæmonibus: constat enim aliquando à morbi melancholici specie illa oriri, quam Flandri vocant *Mare*, Galli, *Coquemare*, Hispani, *Pesadilla*; Themison ἀπνιγαλίων, alii *Ephialten*, vocant, & copiosè describitur à Paulo

a in Herc. Furen. com. vers. 123. ex Virg. Hor Prop. Statio, & Catul. & Josepho atque Hebræis.
b Gen. 32 v. 24.
c tom. 1. Sect. 3. probl. 234. הליליח ליל.
d D. August. lib. 15. de civ. Dei c. 13. Isidor. l. extremo. Octa. Origen. Macr. lib. 1. Satur. 22.
e collat. 7. 32.
f lib. 12. epist.

Paulo Ægineta Medico a: aliquando duntaxat non corporis mala affectio est, sed nuda ac mera dæmonis infestatio, ut docui *supra quæstion.* 15. Pergamus ad alia.

a lib. 3. c. 15.

Nonò igitur, Pausanias b descibit nobis dæmonem quendam *Eurynomum*, longis & prominulis dentibus, & corpore livido ac cadaveroso formidabilem, pelle vulpinâ vestitum; cadaveribus moutorum vesci solitum, eaque ad ossa usque devorantem. Quibusdam videtur hæc *Mortis* descriptio: crediderim potiùs, quando spectrum aliquod aliquâ formâ veteribus apparuerat, statim eos nomen certum illi indidisse, & sacrificia vel expiationes illi avertendo instituisse: unde & orta sequentia muliebrium spectrorum sive ostentorum nomina fictionesque. Nam

b in Phocaic.

Decimo loco occurrunt *Sphinx* illa Thebana, de qua Strabo, *lib.* 9. Apollodor. *lib.* 3. *bibliothec.* Higynus, *in fabulis cap.* 151. Natalis Comes, *lib.* 9. *Mythol cap.* 8. & Lilius Gerald. *in Ænigmatibus*, quæ si fuit, dæmon fuit: qui formam illius speciei, Simiarum assumpsit, quæ *Sphinges* vocantur, de quibus lege Pierium, *lib.* 6. *Hierogly.* & Solinum *cap.* 30. Secundò, *Harpyjæ*, de quibus Hesiod. *in Theogonia*, Apollon. *lib.* 2. *Argonaut.* Orpheus, *in Argonaut.* Apollodor. *lib.* 1. *biblioth.* Eustach. *in Odyss.* μ, & Izacius, *in Lycoph.* Tertiò, *Gorgones tres*, de quarum forma & genere dictum fusè *Comment. in Medeam Sen. v.* 831. Quartò *Sirenes tres*, de quibus egi, quæ necessaria hoc loco, *Advers. in Sen. Medeam v.* 355. & de his mentio apud nostrum Interpretem vulgatum Isai. 13. *vers.* 21. ut & LXX. verterunt, & teste Eusebio, tres Interpretes; non tamen ejusdem verbi Hebræi loco, quo noster Theodoretus vult, *Sirenas* fuisse dæmones ad voluptatem incitantes. Quintò *Erinnyes*, sive *Eumenides*, quas Latini *Pœnas*, vocavêre: & ipsæ tres; de quarũ habitu & conditione multa congessim s ejusdem Comm. in Medeam, *v.* 18. *& seq. & v.* 960. Ultimò, *Nymphæ*; quarum quædam aereæ, ut Sibylla de qua Plutarch. *l. de sera. num. vend.* quædam terrestres, ut Oreades, Napeæ, Dryades, Hamadryades; quædam aquaticæ, ut Nereides, & Najades, illæ maris, hæ fluviorum: quas omnes dæmonum spectra fuisse constat, & si non constaret, inde probaretur, quod adspectus earum iratarum de recto mentis statu dejiceret, quod dæmonum proprium (ut docent ex Græcis Scholast. Theocrit. & Hesychius, ex Latinis Varro & Festus.) sic affectos nos, *lymphatos*, quasi Nymphatos: Græci vocant, νυμφολήπ7ας, tales, visa Cerere, *ceriti*: viso quoque Fauno in meridie: *mente attoniti*: audito Pane territi; *Panico pavore*, dicuntur vexari vano metu; quamquam hoc nomen etiam hydrophobia laborantibus & cæteris illis, possit accomodari latè sumpta voce. vide quæ dixi Comment. in Herc. Oeteum, *vers.* 246.

Undecimum spectrorum genus est, id quo nutrices solitæ infantes metu incusso, quietare; de hoc genere primum est Pytho Lucilii Sat. 30. *Acco, Alphito, & Mormo*, desumpta puto nomina, ab personis Tragis seu Comicis terro-

rem adferentibus deformitate: de *Mormo*, id Theocritus & Aristophanis Scholiastes docuere. *Acco*, à vetula illa, quæ sui adspectu in speculo ad insaniam redacta, & facta terror puerorum, originem habuit; *de qua Rhodiginus lib.* 17. *A.L.cap.*2. *& Adagiographus in* Accisare *de Alphito.* idem testatur Plutar. Deinde & *Gello*, de qua adagium Γελλῶ παιδοφιλοτέρα: hanc ajunt virginem vita decessisse, & ejus spectrum in Lesbo oberrare, & immaturam pueris necem adferre. volunt ejus meminisse Saphonem. Alia fuit *Gilo*, de qua sic Nicephorus: ubi commemorat ea, quæ Mauricio Imperium portenderunt; inter cætera *a*: *Mater verò ipsa partus tempore, è terra novum quendam & variantem suavitatis odorem redditum esse, dixit: illud insuper, quod anicularum est, & mihi prope incredibile, addens persæpè eam, quæ* Empusa, *vocatur, alius verò,* Gilo, *dixerit: infantem ex cubiculo veluti eum devoraturam extulisse: nihil tamen detrimenti ei adferre potuisse.*) sed quicquid ille dicat, verisimilius est strigem hanc sive lamiam fuisse, quæ puero, Angeli custodia bene munito, frustra insidiabatur. Prudentior Evagrius, *lib.* 5. *c.*21. nihil de *Gilo*, neque de anicularum commentis addidit, judicium totum lectori permittens. Quiddam anicularis deliramenti hic fuit, quiddam non delirium, sed verè verum delirium erat & absonum à ratione, putare corpora harum fœminarum sic extenuari, ut clausis ostiis ingredi possent, & corpora quantitate prædita per januas se penetrarent (vide quæ dicta sunt à nobis q.17.) verum erat, has malas multas mulierculas ope dæmonis nonnunquã in cubicula hæc induci solitas, citra quãtitatis corporum immutationem vel solidorum penetrationem, & ibi infantulis perniciem moliri. Quare diligenter inter hæc eum distinguere judicem oportet, qui in his nec credulitate, nec incredulitate volet decipi. Et in judicatarum rerum præjudiciis omnes circumstantiæ accuratissimè sunt examinandæ, fieri enim potest, ut Judex ex uno reum capite, quod in accusationem deductum, vanitatis deprehensum sit, absolvat, quem tamen condemnasset si aliter accusatio fuisset instituta. Verbi gratia, strix aliqua accusatur, quod clausis januis sit ingressa, & corpus ejus in spiritum immutatum, & ita jam non corporea pueros interemerit. Nullus Judex adeò bardus erit, ut huic accusationi fidem adhibeat: sed si neget rea, & alioquin necatos illos infantes vel læsos non constet, neque id accusator aliter, quàm ex illa fabula Metamor. probet, procul dubio per sententiam absolvetur. Si diligenter legas vitam Tarasii ab Ignatio Monacho descriptam, non difficilè fuerit deprehendere hunc statum causæ fuisse mulierculárum à Georgio (non à Philippo, ut quidam vocant) Præfecto urbis absolutarum, & Isauri Leonis sævitiam ac inscitiam in eo positam fuisse; quod incredibili quo erat stupore mulierculas illas in spiritum converti crederet. Accipite verba Ignatii: *pauperculæ quædam mulierculæ accusatæ fuerant cædem fecisse lactentium infantium per foramen † domorum vel portis etiam clausis subeuntes, & ex improviso infantes necantes. Quæ etiam*

a lib. 18. hist. cap. 9

† Sic vocat angustas rimas aut fissuras corporis earum non capaces.

iam trahebantur in judicium ab iis qui credebant fabulis (de paganis loquitur, à quibus illud de *Gello*, antiquitus confictum) *Et nolebant Christi Dei nostri sequi doctrinam, quæ simulachris & phantasmatibus nequaquam decipitur* (nimirum quia spiritum à corpore novit optimè discernere.) *Est enim apud Græcos in fabulis fœmina quædam Gello nomine, quæ dicitur, cùm immatura morte vitam abrupisset, quibusdam spectris accessisse ad recens natos infantes, & eos interfecisse.* (En fabulam, quod mortua rediisset & infanticidia patrasset) *hujus fabulæ improbo pellecti ac decepti spiritu, qui ea dicebant probabiliter, conantur ad mulierculas transferre hoc execrandum scelus, & eis adscribere in spiritum conversis, causam eorum qui moriebantur ante tempus* (vides lector accusationis fundamentum) Gello mortuo necasse legitur infantulos : nunc multi reperiuntur subitò sublati : probabile itaq; est ab his mulierculis, deposita mole corporis, & in spiritum conversis, atque sic se per solida corpora vel tenues fissuras immittentibus, necatos. Nonne meritò Scriptor iste contra tales accusatores exclamat, verbis sequentibus ? *ô stuporem? ô cordis oculorum cæcitatem? Si corpus longitudine, profunditateq;, & latitudine compactum ac constipatum in spiritũ dissolutum procedit, & hæc facere conceditur : Christus ergò, qui est ipsa veritas, dicens: Spiritus carnem & ossa non habet: reputatus est phantasma ab iis, qui hæc asserunt* (scilicet fœminas has tum, non corporales sed spiritus fuisse, seu spirituali hac vi penetrandi præditas fuisse) *Quin etiam Christus quoque vi veram carnem accepit, & spiritum carnem & ossa non habere vere affirmavit discipulis, nulla re circumscribetur, quæ obstet quominus sit phantasia. Sic ergò censens & citra dubitationem indicans Georgius, fœminas absolvit à criminibus.)* hæc Ignatius ille, non satis peritè spectrum, spiritum, phantasiam pro iisdem sumens, scilicet pro phantasmate, seu corpore tantum apparente & nihil de strigum verarum crimine attingens vel agens, contra quas, & quæ de illis tradidimus, nihil argumentatio ejus virium habet, ut qui rem intelligunt, facilè primo intuitu perspiciunt.

Tertio loco occurrunt *Lamiæ*, de quibus etiam sacri Vates Jeremias & Esaias *a*; quas vera dæmonum ludibria sive spectra fuisse, cùm Apollonius Thyanæus, tum D.Hier. & alii Patres docuerunt ; de quibus & Strigibus (quas ab esu carnis opinor humanæ, veteres Magistri in Glossat : *Lestrigonas*, vocârunt) quia ex professo tractavi copiosè Comment.in Medeam Sen. *v.732.* ne actum agere videar, eò te lector optimè malo ablegare ; quàm eadem repetere. Germani inferiores vocant Alven & Alvinnen; Gotthi, *Elvas b*, videtur meminisse D.Hier. cùm dicit sæpè mulos ac tremulos ad ubera materna lactantes à dæmonio corrumpi *c.* de hujusmodi tam vetus narratio, sive opinatio, ut Lucilius meminerit. nam lib. 20. *Terricolas Lamias* vocat; & lib. 30. etiam voracitatem attribuit ipso epitheto, alludens ad infantulorum viscerationem his versibus.

Lamia & Pytho oxyodentes,

a Esa. 13 v. ultim. & Thren.

b O laus l. 13. c. 11.

c ad Paul. de obitu Blesillæ.

Quod

Quod veniunt gumiæ illæ vetulæ improbæ, ineptæ.

Duodecimum, quando apparet in forma *hirci* (unde ab Isaia & Mose vocari pilosum, seu Saghir, contendunt Jarrhius & Kimchi) vel *leonis* (unde templis Gentilium affigi solita capita leonina: quod ridet Arnob. *lib.6.cont. Gent.*) vel *serpentis*, ut cùm Æsculapius Romam advectus: & anachoretæ de quo B.Nilus *lib. de orat. ad Deum c.*102. *&* 103. vel *noctuæ*, ut apud Virgil.extremo Æneid.vel *muscæ*, ut apparuit Laoduni in Energumena, & solet apparere Anabaptistis, unde & vocatus *Beelzebub*, Dominus muscæ; *vel porci, lupi, aut alterius animalis* cujuscunque: nam in omnium ferè formis aggressus est DD. Antonium, Macarium, & cæteros sanctos Monachos deserti incolas. Recentius unum, sed cui vix simile invenias, proditum fuit memoriæ à Gaguino Hist.Francorum Scriptore; Philippo Bello Rege, quendam laicum sive conversum(ut vocant) Monasterii vallis Sarnariæ; nomine Adamum, paulò ante Natalitia Festa summo manè ad Monsterii negotia peraganda, ut cum famulo se in viam dedisset equitem, ei se in via offert arbor ingens gelu,& pruinis obsita, ad ipsum properans, quasi conferre gradum & corpus cupida, equus expavefactus caput retrorsum flectit, & viam remetiri, quam peregerat conatur. Adamus ingenti labore jumentum retinet, & calcibus porrò cogit. propinquior ut arbor fuit, illa confestim evanuit ex oculis, odore tetro atque sulphureo relicto. Argumentum indè ducit Adamus, dæmoniacum esse spectrum, seque Deo precibus commendare satagit, nec iter intermittit. Paulò post respiciens, videt nigrum quemdam virum equo insidentem spadici se subsequi, cui subiratus: *Quomodo*(inquit) *infelix & damnate, audes me his technis aggredi? An nescis fratres meos, qui domi sunt, pro me, saluteque mea supplices ad Deum preces fundere? Abi quantum potes, nulla tibi mei curatio, nil in me possides.* Abit malus: sed ecce mox redit, similis viro, gracile & protensum habenti collum. Adamus,tot molestias pertæsus,gladium, quæ ad epiphium ligatus, stringit, & ense ter quaterve per aerem vibrato,aereque propter celerem divisionum sibili sonum edente, conatur abigere spectrum, hoc verò subitò personam mutat: & sistit se staturâ mediocris viri, cui caput cappa & scapulario Monachi corpus ornatum, oculi scintillantes instar chalybis vel æris radiis solaribus oppositi. Adam punctim aliquoties hostem petit, sed irritis & cassis ictibus, aereque cedente. Tunc majori despectu & irrisione,dæmon induit formam asini. Perterritus famulus, hero suadet, gladio circulum in terra ducere, & in circuli medio crucem Dominicam efformare. Adamus consilium exsequitur: verùm veterator non desinit. Mutat auriculas asini in cornua, & sic minabundus irrumpere in circulum se velle simulat. Denique lusus jam satur, in rotam se vertit, & seipsum volvens Monachum invadit, superque illum continua latus rotatione (*sic videbatur*) transit circulum, & Monacho prorsus illæso spectrum fugit. Fidem Rei facere, longa famuli terrorem conse-

censecuta ægritudo, & diuturnus fætor vestium Adami, & raucedo ejusdem atque difficilis respiratio, à quibus ægrè convaluit; equi denique subita mutatio; qui ex mansueto & cicure, post visionem hanc ferox, sternax, calcitrosusq; esse cœpit. Addamus rariora quædam genera spectrorum.

Decimum tertium genus est, cohortium, acierum, castrorum militarium; sicut enim bonorum Angelorum acies visæ bis in sacris Litteris *a*: sic & simiæ Dei, diaboli sæpè se in militum consertorum specie ostendunt hominibus. In vita S. Norberti, *cap.* 16. leguntur specie armatorum militum in quosdam Religiosos dæmonia incurrisse: ut & in vita S. Guthlaci Anachoretæ, *apud Surium mense Aprili*. In Chron. Hirsgaviensi Trithemii legimus sub an. 1168. Monacho cuidam Limpurgio, propè Wormatiam visam multitudinem maximam equitum peditumq; ordinatarum more acierum, quasi ad prælium procedentem: cùmque Monachus audacter, quinam forent, interrogasset; illos respondisse; se non veros vivosque milites esse, sed animas militum, & non ita pridem his ipsis in locis Principi cuidam stipendiatos occubuisse: vestes, arma, & equos, quæ vivis peccandi fuerant instrumenta, nunc mortuis indicia suppliciorum esse: quæ circum illos videret, omnia nihil nisi ignem esse, quo comburantur, se precibus atque suffragiis adjuvari posse. Leloyherius *b* huic Religioso insultat, quod temerè animas defunctorum esse crediderit: cujus contrarium tamen rationes & argumenta ejus non convincunt. Ait, *dæmones fingunt se animas esse*, sæpè, non semper, *strepitum edidêre discedentes & fragorem*. possunt & spiritus mortuorum. *Flammis vestes & arma circumdata, dæmones esse probabant*. Non hoc asserit historia, sed ea ipsa, quæ aspicientibus, vestes & arma videbantur & equi; ipsis flammas combustrices fuisse. Deinde & flammæ fuerint, nonne profitebantur se spiritus esse, qui adhuc expiabantur? Denique Virgilianum illud;

—— quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos;

Tantum probat, dæmones imitari quoque Divina judicia; quibus frequēter: *in quo quis peccaverit, in eo punitur*. posset igitur hoc exemplum ad præcedentem de animabus quæstionem reduci. Sanè arbitror eandem historiam esse, cum ea: quam iisdem locis, sed anno 1123. contigisse, in eandem sententiam narrat Abbas Urspergens. fol. 281. Sequentia ad istam censeo pertinere, quia miscentur, quædam vana curiosaque, nec suffragia petuntur. Joannes Cæsarius auctor est *c*, sequenti nocte, quando exercitus Ducis Brabantiæ à Leodiensibus occisus est, servum quemdam Comitis Lossensis propè Montenake, locum occisionis, circa noctis initium, vidisse maximum torneamentum dæmoniorum: Sacerdotem quoque quendam Hispanum, propè ejusdem Comitis castrum, dum in crepusculo noctis de villa in villam transiret, vidisse hastiludium maximum mortuorum validè clamantium, *D. VValteri de Melene*, qui Walterus, famosus militia, nuper erat defunctus: hancque visio-

a Gen. 32. in princ. & 4 Reg. 6 v. 17.

b l. 4. c. 6.

c l. 12. c. 16. & 17.

visionem addit sæpiùs ea nocte & evanuisse, & iterum apparuisse. Joannes Niderius narrat a. *cùm propter hæreses Regnum Bohemiæ tumultu ac cædibus concuteretur: circa metas Regni præfati, nocturno tempore, versus vallem quandam, auditos clamores & congressiones equestrium virorum: qui & coloribus variis induti sæpius sunt visi. Fuerunt tunc duo armigeri audaces satis, in castro non multum distanti à loco monstrorum: qui omninò scire volentes, quid veritatis sibi visa portenderent, nocte quadam versus vallem, ubi solita videri conspexerant, iter arripiunt. Antequam autèm iis appropinquare auderent, compunctus unus, dixit alteri: Sufficiat nobis ista vidisse, ego iis non approximabo, dictum est veterum, cum talibus nullum debere jocari.*

a l. ultim. Formicarii.

Quem alter, velut pavidum increpans, equum pupugit, & cum eo congressu omnibus ante dictis exercitibus appropinquavit: de quibus unus egrediens caput illi amputavit, & ad suos rediit, quo viso ille, qui timidus substiterat, fugam iniit & funesta nova nunciavit. In crastino autem truncatus reperitur, & caput quidem in valle, ubi acie visæ fuerant, nullius autem hominis vel equi vestigium repertum est, sed tantummodo in locis luttosis, signa quædam & vestigia avium visa sunt.) Idem & aliud addit, sibi ab Archiepiscopo Moguntino, viro magnæ industriæ & fide digno, narratum: *Nominavit* (ait) *nobis quendam Rheni sibi notum militem, cujus pro tunc filius vivebat: qui miles super omnes pene inferioris Alemaniæ nobiles semper exstiterat nimis in rebus bellicis imperterritus: gerebat autem & patiebatur nonnunquam, propter suam animositatem vel fortitudinem, ab aliis graves guerras, propter quas non semper de die, sed nocturno tempore, ad loca sibi commodosa equitare solebat.*

Hic igitur quadam nocte assumptis famulis per silvam circa Rhenum equitare voluit, & principium ejusdem intravit. Antequam verò finem silvæ haberent, ultra quam campus latus jaceret, prout moris est eorum qui verentur insidias, præmisit famulum, ut in termino silvæ videret, an ne in campo insidiæ aliquæ essent. Luna insplendente, vel astris lucentibus hæc videri poterant. Famulus igitur, *cùm per arborum ramos exploraret commissum, vidit per campi longitudinem exercitum satis mirabilem appropinquare in equis: quo viso, considerata nunciavit militi, qui ait: Stemus ad modicum, quia verisimile est, pro hujus exercitus custodia subsecuturos alios: ad hos properabimus, & an inimici sint, qui præcesserunt, an amici experiemur, nec paucos timebimus. Deinde, morula transacta, de silva miles cum suis recedit, in campum venit, & neminem nisi quendam equestrem in equo sedentem, & in manu alium ducentem equum, eminus sequentem suos intuitus est. Ad hunc cùm miles venisset, quis esset quæsivit in hæc verba: Numquid tu cocus meus es? ita eum sibi à longinquo videbatur, paulò etiam antea cocus ejusdem militis vita functus fuerat. Qui respondit, Sum Domine, Cui miles. Quid, ait, hic facis? & qui sunt hi, qui præcesserunt? Cui defunctus respondit, Domine, hi qui præcesserunt, sunt nobiles & armigeri tales & tales (multos enim expressit nomine proprio) quos oportet, & me cum eis ista nocte esse Hierosolymis, quia hæc pœna nostra est.*

Ex

Et miles iterum. Quid sibi vult equus iste, quem ducis nullo insidente? Ad vestrum, respondit, obsequium erit, si mecum ad terram sanctam venire veltis. Securus esto, te per fidem Christianam, recedendo & revertendo vivum reducam, si meis obtemperabitis monitis, Tunc miles ait, Diebus meis mira attentavi, his hoc addam etiam mirabile. Dissuadentibus igitur illud famulis, de equo proprio miles desiliit, defuncti equum ascendit, & ab oculis famulorum uterque equester subtractus est. Sequenti autem die famulis, juxta condictum exspectantibus, miles & defunctus redierunt ad locum, ubi primum convenerant. Tunc defunctus militi ait: Ne phantasma omninò fictum ista fuisse credatis, duo quæ vobis do rara, reservate in mei memoriam: inde protulit mappulam parvam de salamandra, & cultellum in vagina. Primum, inquit, cùm immundum fuerit, igne purgate: alterum cautè tractetis, quia ab eo vulneratus, intoxicatus erit.) In his multa sunt indicia fuisse visionem dæmoniacam, maximè donum hoc cultelli: quo multis exitium, ipsi quoque donatario, parabatur. Aliam historiam ex codice Gassinate profert illustr. Baron. Annal. tom. XI. anno Christi 1004. quod exhibebo lib. 6.

a l. 5. hist. Pol.

Cromerus diligens Scriptor a; *Naclum*, inquit, *arcem Pomeranorum munitissimam Vladislaus* I. *Polonorum Rex obsidebat. Ibi noctu lucente Luna aspiciebantur crebro ab excubitoribus quasi armatorum hostium acies, ex apertis campis ad Polonorum stativa adequitantes & incursantes. Cùm id sæpius adequitantes indignati Poloni inquietari sese, nec usquam in apertum certamen prodire hostes, nocte quadam, cùm ibidem hostes adesse nunciarentur, fremebundi agminatim è castris sese proripuêre, diffugientesque casso labore longius prosecuti sunt. Obsessi, tumultu* Polonorum *exaudito, & excursione è castris animadversa, erumpunt subitò, & ignem in opera atque tuguria militum stramine arundineque contecta conjiciunt, quo celeriter pluribus in locis se diffundente, paucis qui in castris manserant, se defendentibus, facili opera cum magna castrorum parte conflagrarunt. Nocturnas umbras illas fuisse autumant, quæ hostilis exercitus speciem ostentantes, Polonos ita Divino permissu exagitarunt, propterea quod solemne omnibus Christianis quadraginta dierum jejunium, priore expeditione, promiscuo ac temerario esu carnis & lactariorum, moribus & institutis Ecclesiæ Catholicæ contemptis temeraverat.*) Hæc ille, res clamat spectra fuisse Diabolorum; ut & illa de quibus Antoninus Hist. par. 3. quam avorum memoria solebant vocare, *Familiam Hellequini*: cujusmodi cuncta, illusiones dæmonum esse, jampridem docuit Guilh. Parisiensis, *part. ult. de univ. cap.* 24. Tales exercitus possent magi multos exhibere, si ex pacto, quod cũ dæmone superiore habent, dæmones illi subditos evocarent: numquam tamen Deus legitur permisisse, ut talis militia ultra incussionẽ inanis terriculamenti procederet. Nam si lædere, occidere, munitiones capere, vel hostium invadere castra sinerentur: nulla illis humana potestas valeret resistere, ut prudenter idem Guilhelmus. Huc refero pugnas illas Regum Septentrionalium & victorias partas, contra magorum dæmonum-

monumque cuneos, apud Olaum Magnum *a*.

a l.3.c.12.

Decimo quarto, dæmones sunt sub illo spectrorum genere, quo in nemoribus & aliis amœnis locis sese ostentant instar puellarum aut matronarum, in veste candida, interdum in stabulis cum luminaribus cereis, ex quibus etiam distillatæ guttæ, postmodum in equorum jubis, quas sedulò pexuerunt & nexuerunt, solent ab hominibus inveniri, talis illa vidua Russiana in meridie obambulans, de qua paulò ante mentionem feci: tales quas vocant, *Sibyllas seu Nymphas albas*, *Dominas nocturnas*, *Dominas bonas*, & earum, *Regina Habundia*; Quarum adventu multum prosperitatis, & rerum omnium copiam putant superstitiosæ anus domibus contingere, quas frequentarint, & ideò domi suæ illis epulas instruunt, escariis lancibus & vasis vinariis omnibus apertis ac discoopertis, ne quid illis ad sumendum more objiciatur: quæ planè idololatrica esse, docet prædicto loco idem Episcop. Paris. ut & Nicol. Cusan. *lib. 2. excitationum*. Huc refero tres illas quæ visæ Machabæo Banckoni, à quo Stuartorum genus; quæ venantibus visæ Regnum illi prænunciarunt *Boeth libr. 12. Scot. Histor.* Harum bonarum Dominarum, quas Gentiles *Parcas* vocavêre, mentio habetur & convivii illis præparati, in vita D. Germani Episcopi, & apud Divum Antoninum, *pag. 2. hist. tit.* 11. §. 5. Tales etiam, *fatales Sorores*, seu *Nymphæ*, falsò putatæ bellorum Præsides & Victoriarũ largitrices, quæ Hothero Regi familiares in Septentrionis Historia *b*. Itali vocant, *Fatas*, Galli, *Fees*, quales finguntur Melosina, Alcina, Morga. De His dicam plura lib. 6. cap. 2. sect. 3. in Remedio 1.

b Olai l.2.

Decimo quintò, hujus generis spectra sunt, per quæ Deus aliquando denunciat futura bella, pestem, mutationes regnorum & similia, pauca commemorabo exempla. Nocte quæ seditionem Antiochenorum præcessit, visa mulier ingens & formidabili aspectu, aerem scutica tam fortiter verberans, ut totâ sonus Urbe exaudiretur *c*. Gennadio Patriarchæ Constantinopol. nocturno tempore accedenti ad altare templi, ut Deum pro salute publica deprecaretur, horrendum spectrum se obtulit, quod cùm ille sacro ritu conjurasset, respondit: quamdiu Gennadius viveret, sibi non licere damna, quæ imminebant, Ecclesiæ illius inferre: sed eo mortuo sævissimè se in illam grassaturum *d*. Priusquam Hunnericus persecutionem in Catholicos Aphricæ inchoaret, super cacumine montis Ziquenti homo giganteæ staturæ visus, & auditus clamare: *Egredimini, Egredimini*. & in æde Fausti, quæ Carthagine est, visa multitudo Æthiopum sanctos Ecclesiæ fugans, & ante se impellens *e*. *Alia multa hujusmodi suggerunt Carda. libro decimo quarto de variet. rer. & Fulgos. tit. de prodig. lib.* 1.

c Sozom l. 7. c. 23.

d Theod. Lect. l. 1. collect.

e Vict. Uticens. l. 2. de persecut. Wandal.

Decimo sexto loco, hic occurrunt illa spectra: quæ certis temporibus & locis aut domibus solent tumultus & vexationes varias exhibere: cujus rei prætermittam exempla, eò quod notissima res sit, & legi possint, quæ attulêre veteres

teres recentioresque: *ut de Temesio dæmone*, Strabo & Pausanias citati, & Ælianus lib. 8. var. Hist. *de pueris nigris cirratis*, Augustinus lib. 22. de Civitate Dei, *cap. 8. de Danio Episcopo Mediolanensi*, Gregorius lib. 3. Dialog. cap. 4. *de vocibus & sonis auditis in Marathone post pugnam cum Persis*. Pausan. in Attic. *& antè pugnam Leuctricam in templo Herculis*, apud Ciceronem, de divinat. *antè pugnam cum Cimbris*, apud Plinium lib. 2. cap. 59. *antè bellum civile Syllanum in eadem Italia*, apud Appian. de bello civil. lib. 1. *antè primum prælium Pharsalicum Antiochiæ*, apud Cæs. lib. 3. de be bello civili; *antè mortem Cæsaris Dictatoris domi ejus*, apud Dionem; *recentiora sunt*, apud Niderium; *lib. ultim. formicarii*. Guilh. Paris. *d. cap.* 24. Torquemadam, *Horti florum colla.* 3. Alexand. ab Alexand. *lib.* 5. *Gen. dier. cap.* 23. & confirmat praxis Forensis Hispaniæ: qua licitum conductori, qui ante id ignorabat, spectrorum sic inquietantium causa domos relinquere conductas, ut post Portium censuit Covarr. *a* Solent hujusmodi infestationes juberi vel permitti à Deo, ob pœnam peccatorum, vel ad exercitium bonorum, vel ob aliam causam occultam. Interdum ista peragunt dæmones maleficorum immissione, ut contigit B. Antonio *b*, & nobili Aquitano, qui Parisiensem studiosum jure suo per vim spoliârat *c*; sæpius spontè faciunt suâ, tantum ut homines falsâ quapiam revelatione decipiant aut persuasione fallaci: sicut apud D. Augustin. illi baptismum dissuadebant: contenti sunt aliquando solâ vexatione, & inquietatione, nullo cum corporis damno, ut jaculator ille spiritus, de quo Guilhel. Parisiensis, qui vasorum collisione & lapidum jactu somnum disturbabat, & culcitrâ subtractâ de lecto deturbabat, & Salmantinus ille Torquemadæ, qui grandibus saxis quosvis petebat: irrito tamen & innocuo contingens ictu: quod Marcus Magus apud Psellum *d*, proprium dicit esse dæmonum subterraneorum, de quibus mox agemus. Quo verò pacto dæmones lapides jacere queant & alia hujusmodi operari, quæ videntur manus & corporata instrumenta requirere, Scholastici disputant, assentior iis, qui præsente per substantiam suam eo loci dæmone, & imperio voluntatis aerem lapidi proximum movente, & sic lapidem impellente, hæc fieri censent; quando nullum ipse corpus induit: si verò corpus formatum, vel cadaver assumeret, nulla foret difficultas *e*.

a l. 4. variar. resol. c. 6

b Cassian. collat 8. c. 18.

c Froissar. in Chron.

d l. de dæmon.

e Vide D. Th. quod l. 7. Dur. Capr. & alios in 2. d. 7.

In locum *decimum septimum*, veniant spectra illa * Berussiæ, de quibus quadam epistol. scribit Joan. Meletius; *In Sarmatia coli spiritus quosdam visibiles, qui lingua Ruthenica*, Coltri, *Germanica*, Koboldi, *dicantur, quos credant habitare in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum, nutriuntque eos laute omni ciborum genere, eo quod adferre soleant nutritoribus suis frumentum, ex alienis horreis furto sublatum. Cùm verò alicubi illi spiritus habitare & nutriri cupiunt, hoc modo suam erga patrem familias voluntatem declarant: in domum congerunt noctu segmenta lignorum, & mulctris imponunt lacte plenis varia stercora animalium: quod ubi paterfamilias animadverit, nec dissipaverit segmenta, nec stercora è mulctris ejecerit, sed de inquinato la-*

* al. Borussiæ.

to lacte cum omni familia sua comederit, tunc illi apparere, & permanere ibi dicuntur.)

Idem judicium de spectris, *virunculorum* ac *fœmellarum*, brevitudine ac specie pigmæi vel pumilionis, olim in multorum domibus frequentium, & domestica fere cuncta ministeria solitorum obire, equos curare, domum verrere, ligna, & lympham adferre, & similia facere, de quibus Olaus Magnus *a*. Galli vocant, *des Gobelins*: Teutones, Kabbautermannekens, & Gulterkens, & Sueones, *Trullas*, appellant. An ex hoc genere fuerint, *Eros*, & *Anteros*; qui ut infantuli, in balneo, jubenti Jamblico apparuerunt *b*, id cogitandum relinquo. Sanè huc pertinent, *Montani illi*, quorum nobis Historiam Georg. Agricola prodidit *c*, *In metallicis* (ait) *fodinis inveniuntur, & truculenti quidem, vel solo aspectu terribiles, plerumque metallicis infesti atque inimici sunt. Talis fuit* Annebergius, *dæmon, qui operarios amplius duodecim flatu interfecit, in specu qui* corona rosacea *appellatur, eo nomine relictus, quantumvis argento dives esset. Flatum verò emitteb at ex rictu, cum equi specie habentis procerum collum & truces oculos appareret. Ejusmodi etiam fuit* Snebergius, *nigro cucullo vestitus, qui in fodina Georgiana operarium è terra sublatum, in superiore loco maximæ illius concavitatis, quondam feracis argenti collocavit, non sine corporis attritu. Quæstuosam admodum fodinam deserere apud Turcas cogebatur Iudæus à dæmome metallico, hominibus frequenter in forma capræ aurea cornua gerentis apparente. At sedatos illos, Germanorum alii, ut etiam Græci*, Cobalos, *vocant, quod hominum sint imitatores. Nam quasi lætitia gestientes rident, & multa videntur facere, nihil interim efficientes. Alii*, virunculos montanos, *vocant, quia plerumque apparent nani, tres dodrantes longi, videntur autem esse seneciones, & vestiti more metallicorum, id est, vitteto, indusio & corio circum lumbos dependente. Innoxii sunt hi metallicis, etsi interdum glareis operarios lacessunt, rarissimè tamen lædunt, nisi cachinno vel maledicto lacessiti. Potissimum opus facere videntur in his specubus, in quibus metalla jam effodiuntur, vel ea effodi posse spes est.*) Cætera rectè, illud minus, quod animantium nomine dæmones comprehendat. Scio sic locutos veteres non paucos: sed & scio id ex lacte Platonicorum bibisse, & quia ambigui erant, num anima & corpore constarent. Nunc quia Catholicis satis definitum *d*, nec anima nec corpore perfectas substantias illas separatas componi; vitanda nobis hujusmodi locutio, parum cauta, parum propria. Damnandus verò prorsus Paracelsi error, dæmonum hæc genera, ad hominum species reducentis. Nam *Epistol. ad Athenienses, sive de occulta philosophia*; quasi verissimum axioma, nihil veritus fuit constanter asseverare, Deum præter homines Adami posteros, alia quatuor hominum genera, carne, & ossibus, & ratione prædita creasse, eosque in singulis elementis ad inhabitandum collocasse; in quibus singuli suam haberent remp. & ex negatione, ac laboribus victum & amictum sibi comparere, & eos homines, qui in terræ visceribus habitant, vocari *Pigmæos* & *Gnomos*; qui in aquis, *Nymphas* & *Unde-*

a lib. 3. cap. 11. & 12.

b Eunapius in Jamblico.

c cap. de ani. subter

d c. firmiter de sum. Trin D. Tho. 1. p. q. 50. scol. in 2. d. 8.

Undenas; qui in aere, *Silvos* & *Melusinas*, quos solos cum hominibus Adami posteris commercium habere, & ex mutua commixtione liberos gignere: Qui in igne sunt, *Vulcanos* & *Salamandras* appellari: Et incertum adhuc esse, cuinam generi horum hominum vera fides in Deum sit data, & via ad salutem patefacta.) Hæc ille prout eum citant Godelmannus & alii: in libro tamen fragmentorum, invenio Paracelsum dubitanter induci loquentem: sed arbitror Latinum interpretem, hoc suum assuisse, ut magistri occultaret impietatem. Nam dictis illis nihil nugacius, nihil blasphemius, nihil à recta fide dici potest alienius, ergò mutila & manca S.S. quæ de uno tantum hominum genere nos instruxerit? ergo dubia salus nostra; ergo dubia redemptio? non ergo secundus Adam Christus; ut nos, qui in primo mortui, in secundo vivificaremur? si hoc dubium: nonne ruunt veteris Testamenti promissiones, concidit exhibitio & repræsentatio Novi? Et sunt qui tales libros nugis, mendaciis, blasphemiis refertos, in Latinum vertant sermonẽ? sunt qui pulchris formis cudãt recudantque? sunt qui ament Paracelsistæ vocari? Sed ad institutum redeamus.

Ultimo loco sese offerunt spectra dæmonum thesauros custodientium. Cabades rex Persarum cum accepisset in collimitio Persiæ & Indiæ, in munitissima arce Zudaderensi, pretiosissimorum lapidum, auri & argenti, thesaurum maximum à dæmonibus asservari; qui mortales omnes aditu arcerent: eo cum exercitu profectus castrum vi conatus occupare, fortiter propugnantibus dæmonibus, repulsus fuit, confugit ergo ad Judæorum & Magorum artes, quæ & ipsæ irritæ fuerunt. *Ergo cum ei persuasum* (ait Cedrenus) *fuisset, Christianorum ad Deum precibus hoc potiri posse, auxilium à quodam Christianorum in Perside degentium Episcopo petiit. Is indicto Christianis jejunio, precibus & Synaxi, divina peregit mysteria, & ad locum accedens conjuratos dæmones ibi degentes exegit, castrumq, nullo labore potiendum tradidit.*) *Glycas par.* 4. *Annal.* & *Cedren. in Anastasio:* Talis etiam dæmon ille Basileensis, de quo dixi *supr. qu.* 12. & hinc factum, ut Dracones fingerentur custodes thesaurorum, ut horti Hesperidum, & Aurei velleris: hinc porrò factum, ut thesauris addere sint soliti Serpentem aureum: quemadmodum refert Ascanius Centorius, *l.* 4. *comment. bellor. Transsilvan.* de thesauro invento prope Devam urbem Transsilvaniæ, circa annum 1550. Nota etiam Historia Magi Germanici, qui cum specum ingressus esset ubi thesaurus reconditus, socio in vestibulo manente, vidissetque incubantem arcæ nigerrimum canem, nihilominus, cupiditate metum pellente, porrò progressus, ruente terra, in specu fuit tumulatus. Plura vide *d. qu.* 12. Prætermitto quædam jam vulgaria, ut quod in Indiis sepultarum cum maritis uxorum animas mentiuntur, ut sic persuadeant has conjugi suo convivere, quæ spontè illis commoriuntur: quod non uno loco testatur Pet. Chieza, *part.* 1. *Hist. Peru.*

Visis spectrorum generibus, quæri poterat: quo illa pactorepelli & vinci queant:

queant; sed quia decisio communis est omnibus malis, quæ per dæmones inferuntur, ideò de hac re disserendum mihi putavi, quæstione de remediis contra maleficia, *hujus operis libro ultimo.* Quo pacto dæmones apparere sic queant, nunc accuratius investigemus, quam quæstionem indecisam reliquit Divus Augustin. *Enchrid. ad Lauren. cap. 59.*

QUÆSTIO XXVIII.

Quomodo possit dæmon se corporeis oculis, cùm sit incorporeus, visibilem præbere?

CONstat non posse corporaliter: nisi assumpto corpore. Certum enim est dictum Beati Ignatii, *Epist. ad Smyrnens.* incorperea videri à corporeis non posse, quia incorporeorum nec species, nec figura est, aut particula animalis ullius formam habentis, ob naturam, quam habent simplicem. Constat etiam eos corpus vel ex elementis sibi coaptare, vel subingredi & assumere cadaver. de utroque modo, quæ dicenda hucusque distuli, repræsentabo liberaliter. Dixi (corporaliter) nam phantasticè possunt apparere, turbatâ phantasiâ.

SECTIO I.

ALiquando igitur cadaver aliquod assumunt humanum vel ferinum, & illud movent ac impellunt motu non vitali, sed locali tantum, sicut aerem possunt impellere, & hoc corpus, præsertim nondum valde dissolutum, puto, si DEUS permittat, posse illos ita attemperare, ut sensum tactus omninò fallant. Nec video quidquid ab homine docto ac pio, in medium allatum, quod me ab hac sententententia deducat. Imprimis quod ex D. Luca *a*, proponitur dictum Domini, quo se verè corporatum, & non phantasticum spiritum esse probabat: *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere*: id ad rem non multum facit, certè non urget. Solum enim Dominus probare voluit, posse illos contactu sentire & dijudicare, visu se non decipi, corpus enim ipsum habere verum, quia tangibile: & proinde nudum phantasma & fictitio corpore indutum non esse. Nulla verò hic erat cogitatio, de cadavere assumpto. Hoc enim carnem & ossa habere manifestum est, quo argumento Christus probat, se spiritum non esse: quod illi existimabant, quia videbant januis clausis ingressum, quod corporeæ rei repugnabat, tam vivæ, quam mortuæ. Et quia, palpatione tantum poterant corpus esse cognoscere, non verò, cujus esset corpus: ideò jubet etiam oculorum uti sensu & *videre* (nam propriè hic vox sumenda, ut textus indicat) *manus & pedes*: ex quorum vulneribus reliquis, certe deprehenderent ipsum illum esse, qui triduo ante fuerat crucifixus *b*. Ex quibus patet, verba Domini veram certamque sententiam habere, etiamsi corpus diceremus à dæmone assumptũ, sic ab eo temperari posse, ut tactus sensum fallat. Quid, quæso? nonne dæmon longè admirabiliora efficit quotidie,

a c. ul. 39

b Sic optime Joan. Mald. ibi.

tidie, quam sint simulare carnis mollitiem, ossis duritiem, teporem ac suavem calorem, qui corporis attactu percipitur, & cæteras tangendi qualitates? Dico has eum simulare posse, non dico veras exhibere posse, vera illa & vitalia, sunt corporis vivi, & ab anima informante procedunt: simulata, & proximè adumbrantia non requirunt animam informantem, & à substantia intellectuali, (eatenus ut externo sentienti talia appareant) poterunt perfici. Quod adferunt de cadavere hominis recenter mortui, in eo etiam adhuc calido deprehendi, deesse qualitates illas suavis ac vitalis teporis, facilitatem movendorum membrorum, & pro mollitie rigorem quendam successisse: id totum concedimus. Negamus autem, quod inde ad cadavera per malignum spiritum assumpta argumentantur. Esto illic eadem sit corporis substantia, quæ & hic adest, esto adsint qualitates plures eædem, utpotè calor ille residuus. Tamen adhuc deest huic cadaveri non assumpto, quod simulet illa reliqua quæ diximus. At in nostra visione, dæmon inest cadaveri, cuncta illa simulans. Minus est adfabre simulare, quam vere efficere. Quare nec illud sequeretur, non potest corpus adhuc calidum illa per se solum præstare atque efficere: ergo nequit dæmon in cadavere assumpto illa eadem tam callidè & artificiosè simulare, ut tactum fallat. Cur, qui sensum principem (nempe visum) potest decipere, non queat tactum, sensum maximè terrestrem, & vilissimum, minimeque spiritualem? Quod verò quidam hæc cadavera assumpta, ut & aerea corpora formata, deprehenderint esse tactu frigida & horrida, ut illi apud Alexand. *Genial. dier. lib. 2. cap. 9.* & apud Cardanum, *libr. 16. de rer. varietat. cap. 93.* & alii, de quibus postea: id inde provenit, quia vel dæmon teporem illum non vult adumbrare, vel quia non permittitur id à DEO facere: quo sensu etiam accipiendum, quod refert Cajetanus [a], cuidam de hoc frigore & horrore corporis quærenti, dæmonem respondisse, *se non posse melius facere*, videlicet, DEO obsistente, vel saltem non concedente. Si quis exempla requirat harum apparitionum, legere poterit apud Guilhelm. Parisiensem, *P. ult. de Universo*, aliquando assumpto bestiæ cadavere delusisse militem; qui, cùm putaret se formosa potitum virgine, invenit se in amplexu cadaveris bellui ni tabe soluti, fœdissimè jacentem. De Polycriti apparitione & spectro filium devorante, jam scripsimus non uno loco.

[a] in 2.2.q. 95.art.3.

Fabulæ simile videtur, quod Phlegon [b] retulit, ille tamen oculata se fide Trallis testatur cognovisse; rem sic narrat, ut utar compendio: *Philinnium Damostrati hospitis & Charitûs filia, Machatem hospitem amare cœpit, indigne id ferentibus parentibus, mœrore mortua, & publice fuit funerata. Sexto post obitum mense, cum eo revertisset Machates, ingressa ad illum Philinnium hospiti se, post longa colloquia commiscuit non semel illo vesperi, quo & cum eo cœnam sumpsit, & annulum ferreum & poculum inauratum à Machate dono accepit, ipsi vicissim annulum aureum & fasciam pectoralem*

[b] lib. de mirabilib. & longævis.

ralem dedit. Nutrix, dum pergit sedula, ne quid hospiti desit, satagere, videt cum eo in lectulo jacentem alumnam. Læta parentibus id indicat. Illi stupentes accurrunt, & altero die utrumque deprehendunt, & cum ejulatu, dormientem cum hospite filiam amplectuntur. Sed torvis in eos intuens Philinnium, ô vos crudeles (ait) *in filiam parentes! ergone vos invidisse mihi meo Machatæ, paterna in domo vel triduum solidum frui! Magno vobis dolore hæc sive curiositas, sive duritia stabit. Renovabitis dolores præteritos, & filiam iterato sepelietis. His dictis, expalluit & concidit cadaver mortuo iterum simile, seu potius* (ut erat) *mortuum. Concidere simul oppressi mœrore parens uterque. Re populus & magistratus intellecta, jubent sepulchrum aperiri: vacuum id corpore repertum: Erant in eo duntaxat annulus ferreus, & scyphus auratus, dona Machatæ: sed in cubiculo & lectulo inventum cadaver Philinni, & Helli cujusdam auguris consilio, ut prodigium, ejectum extra urbis limites, avibus ac feris devorandum. Ipse Machates, à spectro videns se delusum, sibi paulò post manus, ignominiam non ferens, conscivit.*) hæc à Phlegonte fusiùs narrantur; illo Phlegonte, cujus auctoritate & Jurisconsultus Paulus *a* & Origenes *b*, ad probandam Eclypsim, quæ Christo accidit moriente, utuntur. In historia quoque Laodunensis energumenæ Nic. de Obry, legimus Diabolum Baltazum, assumpto suspendiosi corpore, conatum abigere ab ea exorcistam.

a l. antiq. D. si part. hære per
b cont. Cels. & tract. 29. in Mat.

Agrippæ facinus non absimile habens infra *q. 29. sect. 1.* addam nunc quæ de eadem re Cæsarius Monachus Heisterbacensis, *libr. 12. Miracul. c. 3.* scribit; cujusdam Principis Germani mortui corpus integro priusquam sepeliretur anno, dæmonem gestasse, & ita rexisse, quasi illud vegetaret (ita namque intelligendum quod scribit; *spiritum illud loco animæ vegetasse.*) non enim potuit informando, nec in essentiam ejus illabendo; sed duntaxat ut in loco existens vitales ejus actiones per illud imitando: ut docet multis Tostatus, *in Exod. c. 7. q. 12. cum seqq.* Subdit Cæsarius similia legi in vita S. Patricii Hibernorum Apostoli, de quodam homine, in cujus corpore multis annis Diabolus habitans pro anima, ad nutum viri sancti tandem evixit, corpus verò corruit, & in pulverem redactum fuit. Et, *c. 4.* clericus (scribit) quidam adeò dulcem vocem habebat, ut audire eum deliciæ putarentur: donec religiosus quidam vir superveniens monuit hominis vocem non esse, sed diaboli; dæmonemque adjuravit: quo discedente, cadaver corruit planissimè fœtens.

Denique multæ falsæ resurrectiones gentilium huc sunt referendæ: & constat cum sagis ut plurimum induto cadavere diabolum sive incubum, sive succubum, rem habere; unde & in hoc genere hominum, cadaverosus quidam fœtor graveolentiæ cernitur.

SECTIO II.

Aliquando sibi elementare corpus diabolus circumdat, idque efformatum qua pollet industria, unit sibi non aliter; quàm motori intus existenti corpus mobile & inanimum unitur.

An

An possit ex solo aere materiam desumere, equidem ambigo, & puto, sic aerem condensari non posse solum, ut quid solidum exhibeat. sed sive possit, sive non possit; solet quod facilius, partes aeri (quo maximam partem utitur) commiscere terreas, & aqueas, nubium, vaporum exhilationumve, ut & colores facilius hac mixtione exprimat, & facilius membra conglutinet, & condenset; quæ sententia Lud. Molinæ est, & antiquiorum *a*; nec argumentum, quo quidam utuntur *b* ad probandum solo ex aeris elemento corpus assumere, nos stringit; cùm tantùm probet, eos ab aere partem potissimam mutuari. Hinc alii censent corpus hoc tale fore nunquam, ut nequeat tactu deprehendi, verum corpus non esse. Sed rationes, hac ipsa quæstione discussi, Christi Domini dictum *c*, ostendi alium habere sensum, quam ipsi arbitrati. Addo, quod in libro Genesis legimus *d* de Angelis Abrahamo apparentibus quorum pedes abluti, nec deprehensi tactu; id ab ipsis eludi potius, quam dissolvi: ajunt deceptum Patriarcham, præoccupatione opinionis; eò quòd viros putaret, quæro, cur non igitur quicumque viros putant, hac præjudicata sententia judicent viros esse? An solus Abraham cæteris imprudentior? Ipse ille, quo nituntur, Cajetan *e*. fatetur verorum ossium & carnium similitudinem, non modò visibilem, sed etiam palpabilem, & solidam exhibere. *Solidam*, ait, non instar aeris diffluentem, aut duritiei duntaxat aliquid modicum habentem Quod verò *libr. 3. cap. 6.* apud Cæsarium diabolus dicit, quando corpora à dæmonibus sic assumuntur, ea dorso carere: ludebat puellam mendacissimus: Quòd dixi elementorum aliqua opus commixtione, nec Maro ignoravit, cum cecinit *f*.

a vide Molin. 1. p. q. 51. a. 2. disp. 2.
b Anglez. in 2. d. 8. q. 2. diffic. 8.
c Luc. ult. v. 39.
d Gen. 19.
e d. art. 3.

> *Tum Dea nube cava tenuem, sine viribus umbram,*
> *In faciem Æneæ, visu mirabile monstrum,*
> *Dardanius ornat telis*, &c.

f Æn. 10.

Ecce non aere solo, sed nube mixta. De vapore Sprengerus, *in Malleo*, docet visas veste subducta in agris mulerculas, corpus motitantes crissantesque solas, & adspectum mox dæmonem vaporis sive exhalationis atræ habitu, recedentem. Mantenses magi, Mirabellius & socii, Parisiis combusti, in judiciaria confessione dicebant, ad hanc corporum assumptionem dæmoni duo esse necessaria, ventum secundum, & lunam plenam, nam si ventus sit adversus, non posse corpus coalescere; si verò sit Luna decrescens vel corniculans, non posse defectu materiæ formare corpus nisi valdè pusillum, & prô Lunæ augmento majus, majusque. placet hoc Crespeto, *l. de odio Satanæ discr.* 27. sed mihi ridiculum videtur: quasi nequeat dæmon Deo non impediente ventum sedare aut excludere: & defectum illum Lunaris influxus supplere. Scilicet aer & nubes de ostrino genere sunt, quod Lunæ augmenta consequi solet, & decrementa imitari Dæmonis apparitio in corpore elementari; fuit illa frequens visio fratrum Tarquiniorum apud Dion Halycar. *g*: talis Athe-

g lib. 5.

nodori apud Plinium *a*, quicquid dicat Franc. Picus, *libr.* 1. *de prænot.* illud enim puto axioma & regulam statui verè ac puto posse: In gentilium & damnatorum (quia fidei expers) apparitionibus non animam (nisi speciali Dei privilegio, de quo unde constat in Athenodori visione?) defuncti apparuisse, sed ejus loco cacodæmonum quempiam. Tales etiam putarim omnes apparitiones spirituum, otiosa cum hominibus & varia multipliciaque colloquia miscentium, testatur de Facio patre suo Cardanus: & meritò omnes, suspectum habet Sortilegii sive pacti cum dæmone. Testatur Melanchton (*lib. de anima*) se & colloquia & disputationes cum pluribus spectris instituisse, sanctitas hæc curiositas nuda, an occultum pactum? nihil judico, rem in medio relinquo. Tale haud dubiè spectrum incestuosi Persæ, cujus semper cadaver terra ejiciebat, de quo prolixa commemoratio apud Agatiam reperitur, *l.* 2. *belli Persici extremo*, tales visiones fuêre Gentilium Idolorum, ut Castoris & Pollucis ad lacum Juturnæ *b*: ut L. Domitii Ænobarbi *c*, ut Amitis Persæ *d*: ut quod apparuit Dioni Siracusano *e*, ut Curtio Ruffo *f*. ut imperatori Pertinaci, apud Capitolinum, ut Tacito Imp. apud Vopiscum, ut & Juliano apud Ammianum *g*, Valenti apud Zozimum, & apud eundem Serenæ uxori Stilichonis: alia præter hæc congessit Pet. Thyræ *lib.* 1. *de apparit spirit. cap.* 9. Et talia semper spectra quæ subitò evanescunt, potest enim elementaris substantiæ subita nimiaque rarefactione se subducere oculis.

a lib. 7. epist.

b Symmac li. 1. ep. 29.
c Sueton. in Nerone cap. 1.
d Cresias in *frag*men.
e Plut. in vita Dionis.
f Tac. lib. 11. Annal. & Pl jun. l. 7. epist.
g Capitol. in Pertina Vopiscus in tacit. Ammian. lib. 21. & 25. Zori. lib. 4. & 5.

Illud discrimen nunc occurrit, cùm in cadavere apparent; non possunt vel alteri viventi corpori cadaver illius circumdare, vel ipsi sic induti corpus ullum subire, repugnat enim corporis ratio, quia nequeunt dimensiones quantitativæ invicem, sine vero miraculo, penetrare. Sed quando apparent in assumpto corpore elementari, licet, vel omninò nequeant, vel difficillimè queant (prius opinor) aliud corpus sive cadaver subire; possunt tamen vero & viventi corpori, elementare istud circumdare, ut homo sic indutus, vel aliud animal multò majus immò & gigantæum videatur. Nihil video obstare, cur nequeat. Suadet etiam aereæ substantiæ facilitas ad dilatandum, sive rarefaciendum, & spissandum densandumque; quam meritò Psellus causam tradidit; cur spectra, tam brevi spacio, crescere & decrescere videantur.

Tertium genus invenio rariusculum dæmoniacarum apparitionum per figmenta quædam seu statunculas, de quibus exhibebo quæ didici à Thoma Brabantino, *libro secundo, de bono Univer. cap.* 57. *pag.* 22. ubi scribit hanc sententiam; *Gunerchena Brabantiæ villa est solemnis & nota: in hac quidam juvenis puellam virginem adamavit: cumque pro ejus nuptiis parentibus ejus loqueretur, & illi ruerent: puella medio tempore incidit in febrem acutam, qua ingravescente omnibus mori visa est. Luctu ergo facto, campanæ quasi pro mortua pulsatæ sunt. Nec mora, juvenis amator puellæ de villa eadem in crepusculo noctis transibat ad aliam, & cum per dumeta pergeret, audivit vocem quasi fœminæ lamentantis: solli-*

sollicitè ergò discurrens, & quærens auditam, invenit puellam, quam mortuam æstimabat, cui & dixit: Mortuam te plangunt tui, & huc unde venisti? Ecce ait, vir ante me vadit, & qui deduxit me. Stupefactus ab hoc juvenis, cùm neminem alium nisi puellam videret, audacter rapit eam, & in domum extra villam protinus, occultavit. Hinc regressus in villam amicis suis loquitur, ingreditur ad Patrem puellæ cum amicis suis sedentem ad funus: quærit si filiam suam sibi daret, quam quasi mortuam deplangebat. Cui Pater admiratus respondit: Numquid pro Deo mihi es, ut mortuam resuscites & accipias in uxorem? Cui juvenis, Tantum (ait) *libens spondeas, ut filiam tuam habeam in uxorem, si vivam reddidero & sanatam. Cui pater consentiens, dictum coram omnibus confirmavit. Mox juvenis revelato linteo, quo cooperta putabatur, figmentum mirabile, quale à nullo hominum fieri potuit, invenerunt. Dicitur autem ab his, qui figmenta hujusmodi diabolica inspexerunt, esse interius putrido ligno similia, levique exterius pellicula circumducta. Hinc reducta puella est, & patri reddita: sanaque post dies aliquot dictum juvenem maritum accepit, & usque ad tempora nostra incolumis perduravit. Simili prope modo, cùm quidam in confinio Flandriæ sororem languidam & mortuam putatam, sub eadem die, antequam sepeliretur figmentum, inter arundineta juxta maris littora invenisset, reduxit eam ad propria, & ingressus domum, ubi ab amicis quasi mortua plangebatur, discoopertum figmentum extra gladio in frustra concidit, horrentibus cunctis & clamantibus. Cur in funus sororis, tanta crudelitate sæviret. Et mox subridens, crudelis, inquit, videor in sororem? Non est illud sororis corpus, sed figmentum & illusio dæmonum. Et hæc dicens secum cunctos accepit, & adduxit ad domum propriam, & in eis sororem reductam ostendit. Et hæc usque ad tempora nostra permansit.*) Si quæras, quid de his sentiam, dicam cum Alb. Magno & Cantipratense, mihi non liquere. Fiere possent à dæmone Deo permittente: Sed arbitror in his duobus exemplis, quoad illud primum procum, & in secundo hanc fortè virginem Satanæ partiarios fuisse.

SECTIO III.

VUlgaris persuasio est, semper in his corporibus assumptis aliquid obvium oculis quo deprehendatur dæmoniacum esse spectrum, facilè crediderim, sic contingere. Sed puto si majore potestate non impediantur dæmones, posse qua velint apparere forma, humanamque perfectam, & omni ex parte pulchram, pulcherrimamque exhibere. Qualem se fortassis exhibuit B. Alberto Carmelitæ, à quo crucis signo objecto fuit fugatus; ut narratur à Joan. Maria Compostellano, *initio vitæ S. Alberti*. Verùm solet ei obstare Dei voluntas, quæ ut semper aliquid adsit, quo detegatur impietas & impostura; ne quam mortales ignorantiæ justam excusationem prætexant; certis animalium formis dæmonia nondum uti permisit; ut columbæ, seu oviculæ, seu agni: fortè quod Agnus verus sit Christus Pastor bonus verusque, & in columbæ specie Spiritus Sanctus solitus

ſit apparere, & quia hæc animalia dolo carent, & nullum inferre ſolent damnum, ut docet Tyræus ſup. Libentius induit animalia, in quibus aliqua ſunt quæ meritò culpes. Hirci forma ſeu capri valdè ei antiqua eſt: & quia hircus Numen Ægyptium eſt, cenſet Moyſes Maymo, *in ductore dubitantium* juſſos Hebræos in ſacrificiis hircum offerre. Et olim Jupiter Hammon in hirci forma colebatur, dictus *Hammon*, quaſi, *Chammon*, à Cham inventore magiæ. Hodie etiam ſolemne illi, quando pactum expreſſum iniit, offerre ſe conſpicuum forma virili: poſt pactum, quando adorandus, ſemper in forma hirci, ut ſibi accidiſſe fatebatur Joan. ille Stapulenſis, & obſcuriùs innuitur in confeſſione Doctoris Edelini apud Jaquerium, *cap.* 4. & habetur apertiſſimè in ſententiæ Avinionenſis breviculo, quod verbotenus dabo, *libr.* 5. *ſect.* 15. *circ. fin.* Aliquando à facientibus homagium non cernitur, ut narrat Mejerus *Chron. Flandriæ anno* 1459. quando tamen ſe adorandum proponit, ſemper id in forma caprarum mariti, & quidem fœdi aſpectu, atri, olidique. Hujus rei variæ cauſæ redduntur. una, quoniam ob reverentiam Verbi incarnati, Deus non patitur eum tunc aſſumere humanum ſchema. Et hoc ſenſu Sebaſtia. Michael, *ſchol.* 10. *Pneumal.* arbitratur ad litteram accipiendum, quod *Apoc.* 13. *v.* 4. traduntur impii beſtiam adoraturi, hoc eſt Diabolum in beſtiæ forma. Sed cùm beſtia illic vocetur ipſe Antichriſtus, juxta DD. Hippolytum, Methodium, Irenæum, Aretham & alios, conſtat, hunc ſenſum non eſſe litteralem. Illud

שערים

verius, quia coluerunt olim diabolum in forma hirci, ideò dæmones, vocati SEGHIRIM, hoc eſt piloſos, ſeu hirſutos, ut ſolet aliquando D. Hieron. vertere, *vide c.* 17. *Levit.* & *c.* 13. *Eſai. v.* 21. & *c.* 34. *v.* 14. Nam *Sahir*, Hebræi, *hircus*, dicitur, ut Latinis, à pilis & horrore: unde fors etiam *Satyri*, nomen deductum. Confirmat Kimehi, *in radicum libro*, dum ſcribit: *Saghir*, vocari diabolum, quia ſolitus hirci effigie ſe conſpiciendum præbere. Illud etiam notat Michaelis, *d.* & *c.* 17. *v.* 7. *Levit. LXX.* non temerè vertiſſe, μαάιους, quaſi dicant, *Fatuellos*, unde deducta vox Longobardica, *Matous*, litteræ omiſſione; quos Galli ad verbum vocant, *Foll tons*; & alii per abbreviationem, *Follons*, quia riſum excitant riſu, tripudio, ſibilo, cantu, &c. quod dæmonem feciſſe conſtat ex vita D. Antonii, & D. Thom. 1. 2. *qu.* 89. *art.* 4. *in argument.* 3. Ego tamen illud ματαίους, pro vanis potius acceperim: ut reſpexerint ad *Elilim*, nomen idolorum. Nam idolis ſacrificare eo loco prohibetur, hoc eſt dæmonibus qui vana idolorum ſpecie colebantur.

שעיר

Alia cauſa reddi poteſt: animalis hujus fallacitas, ſuperbia, & alia vitia, quæ moribus & actionibus ſuis dæmones ſtudioſè imitantur, ut multis oſtendit Remigius, *libr.* 1. *cap.* 24. Denique hircum ſeu capram: *ut legimus in vita S. Radegundis libr. quem ſcripſit Baudomina Sanctimonialis ejus coætanea*: induit, quia hircorum, qui à ſiniſtris locandi eſt caput: ſanè hac ut plurimum forma adoratur. ut exemplo Edelini Doctoris Sorbonici probat Gangui-nus *a*, & aliis Torquemada; idque ab anti-

a l. 10. hiſt. Fran. Torque. dial. 3 Remig. l. 1. dæmono. cap. 13.

antiquissimis Thesei temporibus manasse censet Remigius: equidem prius ex sacris opinor Prophetarum testimoniis id deduci posse, in quibus, *Zairim*, vocantur, ut docui. Quando vult familiaritatis & fidei specimen præbere, catti, vel canis sumit effigiem. de cattis, quotidiana lamiarum confessio fidem facit: de cane, Agrippa Cornelius, & Simon Magus, tales nacti paredrios. Si quis aliquo devehendus, equum induit. testis de Hadingo Olaus, de Comite Matisconensi, Petrus Cluniacensis, & Hugo Floriacensis *a*: si per locum angustum vel rimam subiturus, vel custodibus illusurus, vespertilio, musculus, vel mustela fit *b*. Si qui præsentes sint, colloquium impedituri, vel quos velit latere, muscam induit, & partes auribus vicinas occupans, quæ vult, insusurrat *c*: si ut gregem laceret, ut sæviat in animantes hominesve: induit lupum *d*: si quos terrere velit aut turbare: ut Gallus gallinaceus magnus & ferociens Pachomio, (*Metaphrast. apud Surium mense Majo*) ut corvus aut vultur S. Romualdo, (*Damian in ejus vita*) ut vulpecula verò apparet Hilarioni *e*: ut canis Dunstano (*apud Surium in ejus vita mense Majo*:) ut Serpens, Leonardo Corbejacensi *f*: ut draco, D. Margaretæ, & Ferd. Gunzalvo, Castellæ Comiti, ejusque exercitui *g*: Si ad malũ, specie boni, velit inducere, apparet forma Christi, ut D. Martino apud Severum; vel in forma Dei, ut Theodoræ viduæ, vel in forma Angeli, ut D. Julianæ *h*. Denique formam capit, quæ instituto maximè sit accommodata: & quia ad omnia ferè idonea est humana, hanc ut plurimum effingit, non eodem modo. Scribit vetustus Scriptor in vita S. Roberti Abbatis; *Nocte quadam vir sanctus vidit malignum ad chori aditum consistere, & conari quidem sæpiùs ingredi, sed frustra tamen. Habebat formam rustici præcincti, nudis longisque tibiis ferentis à tergo sportulam, & ad pectus lignum funibus innexum. Cœpit porrò producto collo circuire chorum, oculos in fratres attentè conjicere, si qua posset forsitan gratum sibi in aliquo cernere. At viro Dei instantiùs orante, & fratres à corpore excitante, improbus explorator diu frustra exspectans: cùm nil se proficere viderit, indignabundus ad chorum fratrum conversorum se contulit: illic quoque cunctos curiosè contemplans; si quos videret somnolentos, cachinnans sprevit: si noxiis cogitationibus occupatos, mirum in modum tripudians applausit. Tandem inter novitios reperit juvenem quendam animo ad illicita evagantem, nec nisi solo corpore illic præsentem, immò etiam clandestinam fugam meditantem, animadvertens igitur illum suæ sortis esse, fuscinula apprehensum, in fiscellam suam projecit, & celeriter inde se proripuit. Cernens id vir sanctus, multum pro salute illius anxius & sollicitus, manè diligenter jussit illũ inquiri. Sed ille ante auroram vagus & profugus, excusso suavi jugo Christi, secutus erat inimicum. Adjunxit autem se hominibus sceleratis, deditusque latrociniis, non diu post captus est & capite plexus, miserrimè è vita excessit.* Nuptiarum pompa dæmon apparuit calamistratus, procaci vultu, & actiosus, *vide Sur. tom. 3. Jun. 7.* Maximo Rhegiensi apparuit, ut navis & nautæ recens appulsi: Evagrio, ut Clericus hæreticus: Macario,

a Olaus [illegible] Pet. Clu. de miraculis. Hugo in Chron.
b Cyril. in vita S. Daniel Apul. in Minæa [illegible] Joan. Nider. l. [illegible] Formica.
c Remig. c. cap. 3.
e D. Hier. in Hilarione.
f Marulus lib. 5. c. 7.
g Rodericus Sancius par. 3. Hist. c. 12.
h Marul. supr.

ſemel ut meſſor, ſemel ut pharmacopola: Nathanaeli ſemel ut agaſo agens aſinum, ſemel ut ſervus lorarius: quæ Marulus & Sabellicus, ex vetuſtioribus, teſtantur *a*. Apelli apparuit, ut pulchra, & compta, & illecebroſa mulier: ſed hic prudenter eum ferro, quod verſabat, candente abegit *b*. Sed quamtumvis ille velit pulcherrimam hominis ſimilitudinem repræſentare: quæ Dei bonitas eſt, tantum ſolet aſſumere, quam & qualem Deus permittit, teſte D. Chryſoſt. *Hom.*4. *de Lazaro:* & ideò vel ipſo invito fieri videmus, ut qui non obeſæ nimium mentis ſint; ſemper, ſi attendant, fucum queant deprehendere. Aut enim ſe oſtendunt dæmones humano corpore atro, illuvioſo, ſqualido, fætente, tetro, ac formidabili: ſaltem obſcuro, nigro, fœdoque vultu; naribus vel deformiter ſimis, vel immane aquilis; oris ritu ſparſo, profundoque, luminibus valdè abditis flammantibuſque, manibus pedibuſque obuncis ac vulturivis, ſtrigoſis brachiis cruribuſque, & admodum viloſis, caprinis etiam vel aſininis tibiis: uno vel utroque pede bifido corneoque, interdum & ſolidungulo, interdum mutili pede altero, vel utroque. demum ſtatura corporis nunquam juſta ac decora, ſed cui ſemper adſit aliquid inſolitæ notæ, & deformitatem, pravitatemque dæmonis prodentis. probant iſta veteribus recentibuſque exemplis alii *c*: & nos jam multa in medium attulimus. Sanè moturis ſolet maximè terrifica apparere ſpecie, ut B. Martino apud Sever. Sulpitium: ut Florentio illi, cui viſus ore vaſtam flammam, naribus fumum fundens ſulphureum (*Blaſius Melaneſius, in vita S. Joan. Gualberti*) ut B Odolini apud Sur. in ejus vita 1. Janua. ut B. Oportunæ ferociens in ſpecie nigerrimi Æthiopis, capilli & barba ſtillabant quaſi picem calidam & liquidam, & oculi ferrum ignitum & ſtricturas ſcintillans.) *Adelelinus Epiſcopus in ejus vita apud Sur. menſe Aprili.* cujus rei rationem Angelus reddidit B. Aichadro, hoc à Deo permitti, ut hic ipſe terror tam terribilis viſionis expiet in ſanctis, ſi quid adhuc expiandum in illis eſſet reliquum: ut ſcribit Fulbertus *in vita Aichadri, apud Sur. menſe Septembr.*

a Marulus d. cap. 7. Sabel. l. 10 exemplar. cap. 3.
b Soſomen lib. 6. cap. 28.
c Sebaſt. Michael Pneuma cap. 4. Tyreus l. 1 de appar. ſpiriti c. 9. Binsfeld. maief. prælud.
12. Remig. lib. dæmon. c. 7. 8. 10. 14. & 23. & lib. 3. c. 10. Ananias lib 3. de Nat. dæmon.

In hoc aſſumpto corpore loqui illos poſſe & ſolere, teſtatur omnis antiquitas: quæ & oraculorum ab eis fuſorum, & antrorum, quercuum, ſtatuarumque loquentium (de quibus actum alibi) meminit: eoque pertinent etiam calvariæ ſeu capita mortuuorum Gentilium, in quibus dæmones locuti: ut caput filii Policriti; de quo Phlegon *d*, ex Hierone Alexandrino: caput Publii, de quo idem Phlegon ex Antiſthene, caput Gabinii, de quo Plinius Senior *e*: & cranium magi, de quo Franciſc. Picus *f*: & alterius magi, de quo Melchior Flavinus Minorita *g*. Sciendum quod omnes vitales actiones dæmonibus natura denegavit, quia propriè carent corpore. & ideò, non magis quàm Angeli, putandi verè comedere, vel bibere potum eſcamve corpoream: qua de re dubitare (videtur Origenes dubitaſſe Dialog. 3. de Chriſto homine) ut cenſeo; non Philoſophicum ſequi Catholicum eſt, ſed dilirium ſequi recentiorum Rabbinorum: Philoſophicum non eſſe, norunt

d lib. de mirabil.
e lib. 7. c. 52.
f lib. 7. de prænot. c. 10.
g lib de ſtatu animarum poſt obitum.

runt omnes Philosophi, & optimè probat Tosta. q. 11. in Exod. c. 7. Catholicum non esse confirmat S. S. Tobiæ 12. v. 23. Rabbinicum esse patet ex Auoth. Natali, ubi homo demens, scribit dæmones tria cum hominibus habere communia, edere & bibere, venere uti & prolem gignere, & mortales esse. Quis non ridet hæc hodie etiam inculcari ab homine Calvinista; cui Tobiæ liber non est Sacrosanctus? cùm itaq; loqui sit actio vitalis, sequitur loqui cùm videntur dæmones, non loqui propriè, & vitali actione, sed producendo sonum in aere humanæ voci similé, & adstantium auribus insonantem, ut Gregoras *a*: ad eum fermè modum quo quis artificiosè quopiam instrumento; puta tibia vel tuba, sonum vocis humanæ exprimat: vel quo modo cavæ valles exceptam ac repercussam vocem articulatè admodum reciprocant: vel, ut crispi numeratione pectinis, organa pneumatica in varios accent⁹ ac tonos solum discriminant, *lege si lubet Tostatum in d. c. 7. q. 15.* Sermone ut plurimum utuntur, quo regionis illius incolæ, ut Psallus tradidit *b*. Sed (quod notandum, nam & hinc fucum queas deprehendere) utuntur voce stridula, subsibilante, confusa, obscura, debili, pusilla, & quasi ex dolio, vel per testam rimosam; docent hoc sagarum confessiones plurimæ, apud Remigium *c*. Potest autem diabolus, quando in assumpto corpore apparet, videri; & quando loquitur, audiri, à quibus tantum vult, cæteros verò latere idque naturaliter. Si nempè quoad nonnullos, & non quoad alios ex parte organi, vel objecti adferat aliquando impedimentum, ut si medium impediat ita, ut per illud species ad oculum vel auditum non perferantur, vel si ipsas similitudines prohibeat, vel quos latere vult, in extasim rapiat; ad alios verò, à quibus audiri & videri vult, sinat simulachra & sonos liberè commeare, & imaginationem eorum ad alia nulla abducat *d*.

a l. 1. hist Byzantinæ sub fin.

b l. de dæmonibus.

c l. 1. dæmonolat. cap. 8.

d Albert. & Rich. in 2. d. 8. Ang. q. unic. de dæmon. ar. 4. dub. ult. Ananias d. li. 3. & alii.

SECTIO ULTIMA.

PRocurare denique, ut dæmones nobis appareant, vel, ut defunctorum animas nobis repræsentent (quod illi facere revera nequeunt) nullo modo licet, imò mortale est peccatum.) Nam, ut socios vocare non possumus; quibuscum omnis familiaritas nobis est interdicta; docent D. August. *e* & D. Thom. Non vult Apostolus, *Nos socios fieri dæmoniorum* *f*. Amicè ab illis & precario petere, vel recipere; est in adversarii castra se recipere, & transfugere à Christi Ecclesia. Per modum imperii & compulsionis non possumus eos adigere, nisi quatenus sumus ad hoc à Deo delegati per exorcisticam dignitatem, in cujus exercitio Divinum imperium operatur *g*. Denique etiam si liceret, stultum id foret: quia nihil à dæmone expectandum boni vel utilitatis: nihil boni confert in homines, nisi majori permixtum malo; nihil docet, nisi merè curiosum & futile; non obsequitur, nisi ut perdat, & æterno exitio involutos diræ suæ subdat tyrannidi. Ex his apparitionibus dæmonum oriri posset alicui dubium, cur illi antiquis Patribus verisimiles apparuerint adeò frequenter, nobis hodie

e lib. 2. de doctrin. Christian. c. 23. & Th 2. 2. q. 90. art. 2.

f Corin. 10. v. 20.

g vide Tyræum lib. 1. cap. 15.

die non item? Hanc quæstionem olim S. Joannes Briglintonius proposuit S. Guilhelmo Shlegtholmensi, qui respondit; *Antiquorum Patrum animos non fallax splendor & inanis gloria, sed Divina gratia illustrarat. Itaque facilè illi fraudulentas inimici machinationes pervidentes seu pugiles invicti, illum fortiter expugnarunt. Quod ille superbus non ferens, difficillima tentationum certamina illis objiciebat, monstrosas formas, & teterrimos impetus ei ingerens, ut vi illos protruderet in peccata. Nos verò, qui facilè ei obedimus, occultis tentationum jaculis, citò prosternit, etiam si nullam nobis tetram speciem repræsentet.*) Hactenus illius temporis Scriptor, *apud Sur. Octob.* 10. Addo, tum id Deum permisisse, quia minus periculi ab illusione imminebat.

QUÆSTIO XXIX.

An diabolus possit facere ut homo verè resurgat?

EMpedocles apud Laert. *libr.* 8. & cæteri magi, contendunt esse quasdam herbas, quibus mortui ad vitam revocantur. Xanthus Historicus narrat herba Bali, Tillonem quendam & draconem vitæ restitutos, & Juba refert, Arabica quadam herba suscitatum alium. Sed Archimagus nostri temporis censet, de homine, non posse id dæmonem; de cæteris animantibus posse. Sic enim naturaliter muscas submersas reviviscere, si in cineribus tepidis ponantur; apes similiter, si succo nepetæ perfundantur: anguillas defectu aquæ mortuas, si integræ injiciantur in acetum, & permisceatur sanguis vulturis & sub fimo recondantur: intra paucos dies omnes vitæ reddi: Pellicanum pullos mortuos, proprio sanguine, ad vitam revocare: Leunculum quoque defunctum voce & spiritu parentis resuscitari: idem mustelæ juris esse in catulos. De pellicano & Leone, scio veteres multos graves Auctores consentire. *Vicicilinum* autem parvulam vocant resuscitatum Indi, quia putant hyeme emori, verè suscitari, ut tradit Fran. Comara, *c.* 23. *Hist. Mexicanæ.* sed bona cum illorum venia.

1. *Censeo, quæ ex putrefactione quoque nascuntur animalia, ea posse cùm vitam amiserint, naturalibus remediis à dæmone vivificari.*) quia novit vim coloris putredinalis, & cætera ad hoc requisita. Notandum tamen, non fore hoc idem animal numero, quia licet materia possit adhuc esse eadem: si corrupta nondum erat: tamen anima, quæ ex ejus potentia educetur, de novo, non erit eadem cum ea numero, quæ perierat. Soliusque Dei est privilegium posse, quod periit, iterum idem numero reproducere: quam sententiam cæterorum, dissentiente Scoto, veriorem puto. Scotus enim & Richard. censent etjam per naturales causas id fieri nonnunquam posse *a*. Contra Dur. & Marsil. neq; Deum id facere posse *b*. Scotum refellunt recentiores *c*, & meritò, cùm à privatione ad habitum non sit possibilis regressus juxta Aristot. 5. *Physic. & 2. de gener.* D. Dionys. (*c.6. de div. nom.*) Ambros. Lact. & alii Patres, semper de hac re, ut de vero miraculo, loquuntur. Durandū iidem Sotus, Sonci. Suar. & alii

a Scot in 4. d. 41. q. 3 & Rich. ibid. a. 3. q. 1.
b Dur. de 43. q. 3 Marsil. ibi q. 20.
c Capreol in 4. B. 434. 1 in arg. contr. secundam conci. 5. Metaph. q. 6. Sotus d. 43. q. La. 3. Tolet. 2. de gener. q. ult. Bannes & alii ibid. Suar. in 3. p. q. 13. sect. 6.

& alii citati, tam copiosè & fortiter refellunt: ut qui eum adhuc defendere nitatur: is pervicaciæ, & temeritatis notam certè nequeat effugere. Hinc ulterius infero, cùm resurrectio requirat numericam identitatem rei resurgentis, tùm quo ad formam, tùm quo ad materiam earumque unionem: eandem saltem specificant: solum hominem propriè dici resurgere, hujus enim solius, quia immortalis, eadem perdurat forma: cætera animantia si quando vivificentur impropriè dicuntur resuscitari *a*. *Quare simpliciter loquendo, nec ut insecta quidem resurgant, Satan poterit efficere.*

a vide [illegible] ad q. 53 sect. 1. & 2.

Censeo 2. *animantia perfectiora, & quæ ex putrefactione non nascuntur, ea naturaliter ab eo vita reddi non posse.*) Quia requirunt perfectiores quasdam dispositiones, accuratioremque organorum singulolorum præparationem, quæ non nisi naturali seminis virtute possunt confici. Et hoc apud Simeonem Metaphr. *in vita S. Silvestri* fatetur Zambre magus Judæus, qui taurum verbis in aurem submurmuratis occiderat, eum vivificari nisi à Deo non posse. Quare si qua talia nonnunquam visa sunt revivíscere, penitus mortua non fuêre, sed mortuis tantum similia: sicut animantia, quæ certis anni temporibus immota jacent, & quasi mortua, postea vere ineunte excitantur, videntur vitæ reddita: ut accidit gliribus, ursis, & passeri vitulino (*h.e. vicecilino*) apud Mexicum, teste Card. *b*

b l. 7. de variet. c. 36.

Censeo 3. *non posse dæmonem efficere, ut anima unius bruti, aliud corpus animet.*) quia singulæ hujusmodi animæ ex potentia materiæ eductæ, si à materia sua seperes, emoriuntur. Sed quid de homine?

Censeo 4. *minimam vel nullam dæmonis esse potestatem,* hoc explico. Non potest facere ut homo à mortuis resurgat: sive non potest facere, ut anima hominis suum corpus subintret, & illud vivificet, informetque. hæc conclusionis pars, est fide tenenda *c*, & est Philosophiæ innixa: qua definitum, à perfecta privatione & totali, non dari ad habitum naturalem regressum. miraculosa itaque est hæc res, quare & Deo propria. Non potest dæmon ipse illud corpus informare; quia ipse est substantia perfecta & completa, cui repugnat aliam substantiam, ut partem, componere. Non potest dæmon animam humanam à corpore separatam iterum illi immittere, ut eam informet: probo, quia unicus modus est naturalis uniendi animam corpori, per generationem corporis, & creationem infusionemque animæ. Sed hic corpus non generatur: ergò hic non est naturalis uniendi modus. Supernaturalis verò modus, qualis intervenerit in resurrectione, soli Deo competit. Posset dæmon, si Deus permitteret, cogere animam damnatam subire corpus, ut illud moveat, & in illo actiones aliquas demonstret: quia sic ipse potest subire, & hanc animam invitam cruciatu ad hoc posset compellere. Possunt etiam magi (ex pacto) per superiores dæmones cogere inferiores, ut cadaver ingressi, illud gestent, moveant, cæteraque ad tempus faciant, quibus videantur vivere. Ut factum Lovanii à Corn. Agrippa. Is commen-

c vide Soar. & Sot. sup.

mensalem habebat nimis curiosum, semel profectus aliquò Agrippa, uxori, quam postea repudiavit, claves musæi sui tradidit, addita prohibitione, ne quem ingredi sineret. Inconsultus iste adolescens, oportunè, importunè non destitit mulierculam deprecari, sibi copiam ingrediendi ut faceret, donec impetravit. Musæum ingressus, incidit in *libellum Conjurationum* legit: en illi pulsatio ad januam, turbatur; sed pergit legere, pulsat iterum nescio quis: & nihil respondente rudi harum rerum juvene, dæmon ingreditur, quærit, cur vocatus? quid fieri jubeat? isti metus vocem intercludit, fauces dæmon, sic miser luit pœnam nefariæ curiositatis. Redit interea domum archimagus: videt exultantes super eam dæmones, utitur solitis artibus, adsunt vocati: narrant rem, ut gesta, ille homicidæ jubet cadaver ingredi, & per forum (ut cæteri solebant studiosi frequentius convenire) aliquoties obambulare, tandemque corpus deserere. Ambulavit ille ter quaterve, tum corpus concidit, diffugiente eo qui regebat. Creditum diu, hunc subita correptum morte concidisse: sed indicia suffocationis initio rem suspectam facere, postea tempus omnia divulgavit, & Agrippa quas pectore occultaverat hæreses, in Lotharingiam profugus, cœpit evomere.

SECTIO I.

OBjiciuntur nobis multæ Gentilium narrationes, non Poetarum modò de suscitatis ope Æsculapii, Tindareo, Glauco, Admeto, & simil. sed & graviorum Scriptorum. de Ere Armeno narrat Plato *a*: de Gabieno & aliis Plinius, de Zacla Ægyptio Apulejus, de suscitatis ab Apollonio Philost. libr. 4. de suscitatis à Simone Mago Clemens, & Egesippus, *b* de aliis à Numadio mago in apocryphis Prochorus. Mirum illud Plutarchi, apud quem Enarchus à Medicis pro mortuo habitus & relictus, non multo post visus ad vitam redire, se dicebat vere resurrexisse: illosque dæmones, qui eum vita eduxerant, graviter ab ipsorum Principe increpitos fuisse, quod eum pro Nicauda coriario rapuissent: qui eodem die & hora febre correptus, cùm in lecto jaceret, eo morbo decessit: Neque hac re contentus, ad testandam resurrectionem suam, Plutarcho, qui nunc laborabat, brevi incolumem eum fore prædixit: atque ita contigit.) Polychronici auctor Ranulphus *c* narrat Comitem Richardum quadam nocte solum, orationis gratia, ingressum in templum; invenisse ibi mortui capulum, in quo cadaver erat repositum. *Dum autem Comes oraret, subito mortuus ille magno cum strepitu è feretro exsilit, ac extensis brachiis, quasi in amplexus ejus ruiturus, ad Comitem accessit. Quem cùm Comes signũ crucis fronti suæ imprimens, frustra intẽsius ut recederet adjuraret, stricto gladio illum dissecuit: & exinde statuit per totam terram circa funera vigilias celebrari.*) Utroque admirabilius est, quod ex Guaguini descriptione Moscoviæ, nunc adjiciam: *Populos scribit quosdam in Lucomiria, regione Russiæ, habitantes, quotannis 27. mensis Novembris die, ut solens*

a Plato l. 10. de rep. Pl l. 7. c. 52. Apulejus in M lesia l. 1. Philostra. l 6 de vita Apollo. *b* D Clemens in Itinerario, & Egesip. l. 3 de exc. Hierof. cap. 2. Plutarch. l. de anima.

c l. 6. c. 7.

lent hirundines & ranæ : sic & ipsos præ frigoris brumalis magnitudine mori : postea redeunte vere 24. Aprilis die denuo reviviscere. Addit hos, cum sibi mortem imminere sentiunt, merces suas certis in locis deponere: quas Grustensii & Serponovutzii vicini populi, suis mercibus interim æquivalentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi reviviscentes eas merces, si justæ videantur, pro suis accipiunt: sin minus, easdem repetunt. Unde lites & bella sæpissime inter eos oriri dicuntur.) Verum idem narrans Sigismundus liber Baro *fol.* 89. *Moscoviæ* habet pro fabula.

Quare his omnibus & similibus exemplis succinctè respondendum. *Multas solere esse illusiones dæmonum circa huiusmodi.* Aliquando corpora mortuorum furatur, & substituit alia aerea: quæ movet instar viventium: sic abstulisse eum corpus Romuli, scimus ex Livio, & Gleomedis scimus & Alcmenæ, quam etiam Rhadamanto datam fingunt uxorem: & Aristeæ Proconnesii, ex Plutarcho & Herodoto: item Aspalidis & Ctesyllæ, virginum, ex Antonino Liberali *a* Sic alios ad tempus substituit, pro Glauco, Tyndareo, Ero & similibus, vel ipse subivit eorum exuvias.

a Livius l. 1 Plut. in Romulo. Herodot. l. 4 Antoninus Liberalis in Transforma.

Nam aliquando etiam ut quæ verè cadavera sunt, fingat vivere, ipse illa subingreditur: &, sicut nauta solet movere navim, sic ipse illa movet, & viventium similia cogit opera, gestusque imitari. Huc referendum illud Simonis Magi factum, quod objiciunt: huc illud de Richardo Comite: huc illud de Ero Pamphilio seu Armenio: nisi hoc potius à Platone confictum, ut metu inferorum homines à peccando deterreret, ut Justinus Martyr censuit, *in Paranesi*: huc illa de Gabinii, Polycriti, Publii capitibus fatidicis; huc illud Apuleii de Socrate, cujus abscissum caput veratrix copa, cum amputasset, iterumque injecta spongia conjunxisset corpori: postridie miser, dum contra jussum in flumine bibit, excidente spongia, caput amisit. Nam huic verè caput præscissum fuerat, simulate duntaxat redditum: huc pertinet, quod de Agrippæ omeotrapezo narravi: huc alia tria quæ narrat Nicolaus Remigius *lib.* 2. *dæmonolat. cap.* 1. huc quod à Philostrato, *Heroicor. Dialog.* 1. narratur, Phrygios pastores, cum pecudes pestilitate absumerentur, in Sigæo, ad Ajacis Telamonii sepulchrum congregatos, variis maledictis defunctum lacerasse: unum cæteris petulantiorem Homeri versus *b*, quib. Ajacis fuga describitur, cantilare cœpisse, αἴας δ' οὐκέτι μίμνεν: tum vocem truculentam è monumento erupisse, ἀλλ' εὖ ἔμιμνον, & pastores perterritos in fugam egisse, vocis enim auctor hic dæmon: huc denique pertinet de Germano juvene admirandum, quod sequente quæstione narrabitur. Nisi quod illic finxit occidi, qui occisus non erat, sed abstractus à sensibus decollari se putabat, cæteri quoque præstrictis oculis idem arbitabantur. Nec enim illi caput præscissum fuit, nec restitutum, sed omnia fuêre præstigiosa.

b Ilia. Ο.

Hoc modo fictæ resurrectionis exemplum subdam unum, quo antiquitas nullum nec certius, nec mirificentius prodidit. Historia Dalhemii accidit in Lotharinga an. 1581. inter Petronium Armentarium, & Abrahelem succu-

bam,

bam, quo pacto ab hac ille perductus sit primum in nefarios amplexus, deinde in proprii filioli parricidium: denique ex mœrore & desperatione, & ficta filioli resurrectione ad idololatriam: & quo pacto dæmon vivo similem præstiterit anno integro, deinde cadaver destituit, eleganti imprimis carmine graphicè admodum exhibuit vir præstans, Nicol. Remigius *lib. 2. Perioch.* 1. quod adscribam eo libentius, quo æquius melius? quia (malo more, nec ferendo nuperi typographi, detractis carminum libris, mutilum ejus de dæmonolatria opus ediderunt) facilius servabitur, quo pluribus locis legetur:

Est Vasti regni mediis in finibus ora,
Inter arenosi sinuosa fluenta Mosellæ,
Et Sarræ rectos immoto littore cursus:
Pagus in hac celebri non multum nomine Dalhem,
Illic dum pascit semota in valle bubulcus
Causa
Armentum, & varios curarum corde volutat
Fluctus: forte rei angustæ pertæsus iniquam
Sortē aut ultrices meditans ardentius iras,
Illatum ob damnum, aut inimicæ jurgia linguæ:
Gressio, & corpus assumptum. Inductio.
Ecce inopina ultro sese infert succuba multum
Virgineo pellax vultu, gestûsque decore
Tota ementitis caput exornata smaragdis,
Inque orbes utrimque comas intorta nitentes:
Solatur mœstum: vocat in spem se potiundi,
Atque inopum votis frustra tam sæpe vocatas
Spondet opes, vel quas auritus poscere Iacchum
Rex nolit: sua si non ire in verba recuset.
Qualis ab alternis animatus follibus ignis
Lambit anhelando dum fiat ductile ferrū.
Vt facilem monitis, & ad omnia jussa paratum
Pactum.
Trux habeat, nullas suadendi negligit artes.
Iam placet alterius tam blanda lege subire
Imperium, pactoque fides firmatur utrimque,
Concubitus.
Itur in horrendos amplexus, jungitur impar.
Absurdo coitu Venus, irrediviva nefandos
Extemplo moritur libertas inter amores.
Ac veluti infesto serpentem saucia morsu
Membra sequax spargunt sic toto in corpore virus,
Ipsa salus sese satis opportuna saluti
Vt dare non possit, vel si se exporrigat omnem:
Integrum amatorem sic occupat Abrahel ista
Illuvie (indiderat namque hoc sibi pessima nomen
In quasvis domitum leges, ut flectere possit,
*Arbitrio penitus nullo * fandi atque nefandi.*
* Dure dictum, & falso interpreteris de vehementi ac violenta persuasione, & dura servitute, libera tamē manente humani arbitrii libertate.
Nec mora, confestim spoliatæ præmia poscit
Prima pudicitiæ fac pars, ait, ut sit amoris
Æqua mihi tecum. Nulla constare magis re.
Posse id, quam facinus si patret victa furori
Quo natura novo patrium submittat amorem.
Ergo cum sera jam luce coegerit omnem
In sua tecta gregem, & se lare deniq; parvo
Condiderit: primum ut se dulcis ad oscula natus
Veneficium.
Invalida innixus concedet brachia collo,
Depromptum pera (quam dum is perquirere gestit

Rure

Rure revertenti sæpe est expertus inanem)
Exporgit malum hoc, vix primis morsibus illud;
Attigerit, cũ, dente fremens, offensus ac ore,
Lividus extremis labiis titubanter abibit,
Pone premens refugam constrato corpore terram,
Hæc æquis oculis ea dum mandata facessit,
Suspectare queat eo demum pignore amorem,
Qui novus hæret adhuc, testatum firmiter iri.
Tale horrere nefas primum, dubiaque furorem
Naturamque inter sese committere pugna:
Sed qui hostem firmum vacuum intromisit in arcem,
Hic ejus dubitet mandata capessere frustra:
Cum prece si blanda primo nil impetret, audax
Imperio, actutam in violentam transeat iram,
Sitq; illi semper præsens pro lege voluntas.
Iam reducem vesper, qui tanti conscius esse
Debebat sceleris, gurgusti in limine diris
Stiterat innexum patrem: cum filius ultro
Obvius amplexu multam de more salutẽ
Ingeminat, pedibusque micans & blæsulus ore:
Nil magis ille inhibet tamen impia vota, sed audens
Pergit crudelis feralia munera lethi
Porrigere. Infandi fit natus victima amoris
Non horrente manu propria mactare parente.
Extemplo quæ se concludi passa latebris
Abdiderat natura suis vehementior exit,
Insurgitque potens luctu: quem questibus agris
Atque inconsulto fletu dum pascitur, adstat
Momento cadit monitrix, solatur, & una
Lucem instaurandum puero, redivivaque fata
Spondet, si ex animo supplex idse oret adorans.
Versurum facilis, quantumvis fœnore iniquo,
Admittit, totum qui se decoxerat ante:
Ac fœda nati maculatos cæde penates
Dum cupit incõstans quavis ratione piare,
Conscelerat magis & funestat acerbius illos.
Nam primo genibus se advolvens dæmonis, illum
Seu præsens Numen veneratur. deinde puellum,
Si modo vitales iterum sibi postumus auras
Ejus carpat ope, acceptum illi spondet habere:
Qualis ubi irato glomerantes prælia venti
Incumbunt pelago, tremit artus navita, multum
Ambiguus vitæ, & votorũ prodigus omnes
Ordine sollicitat Divos, precibusq; fatigat.
Restabat tumulo projectum terga cadaver,
Extremum fugiens ubi vita reliquerat illud,
Et maturabat funus tardissima mater:
Ecce manus inter tractantis visa moveri
Membra, suoque iterum sensim superare calore,
Lumina semianimes dejectis qualia ocellis
Monstrant vel quæ vix somno se mersa resolvunt.
Hæc instauratæ præter spem signa salutis
Arripiunt animis hilares, quantaque fovendo
Sedulitate queunt, prostratos viribus artus
Nunc hos, nunc illos revocant ad munia vitæ

Parricidium. Desperatio. Idololatria. Ficta resurrectio pueri verè mortui.

Surgit

Surgit inque pedes se extemplo dat puer, infert,
Deinde gradum, & nota compellat voce parentes:
Solum ab eo varius, quem se monstraverat olim,
Quod turpi cõtracta cutis macii offerat ora
Quodque recedentes oculos stupor occupat alter.
Hac igitur specie desertos hospita sensus.
Vita animat rursum suetasque redintegrat auras:
(Virbius ut quondam intercepta est luce potitus)
Sed non mens eadem sedet, & non qui ante fovebat
Spiritus officio vitam molitur eodem,
Verum agitat pigram vitæ sub imagine molem
Organicus dæmon, moresque imitatur agendo:
Spirans quos olim præ se natura ferebat.
Tandem quo sese in sua terga revolverat annus,
Momento & solidum cursu compleverat orbem
Deserta vacuas sedes statione relinquens,
Sulphureo nidore fugam, strepituq; fragoso
Prodidit, atque olidas pulsans erupit in auras.
Tum ruit aversum geminata morte cadaver.
Consequitur putris tantaque gravedine fœtor:
Qualis inoffenso sensu hunc oblimet inertem
Quantumvis stupor, & late vim excludat odorum,
Non queat humanis admitti naribus, ergo
Raptatur tectis impacto mordicus unco,
Atque inhonoratis puro sub cespite terra
Conditur exsequiis: ipsum se horrente parente,
Naturam probro qui sic pudefecerat amens.

Denique fingit mortuos, qui revera non mortui sunt, ad hoc utitur non raro commoditate morborum naturalium, quos ἀφόνους vocant: veluti si sint apoplectici, siderati, vel attoniti: qui crebro communi nervorum principio vehementer afflicto, jacturam faciunt sensus ac motus membrorum omnium, & sic sensu motuque defecti, quasi mortui concidunt jacentque. 2. Si καρᾶ corripiantur, quæ est capitis quædam percussio, cum debili febre, humoribus sic cerebrum infestantibus, ut totius inde corporis stupor & immobilitas consequatur: quam comitante profundo somno, fit ut homo clausis oculis demortui specie, longissimo quandoque tempore sic jacet, ac si mortuus esset. 3. Si patiantur λιποθυμίαν, seu syncopen & animæ deliquium: qui morbus, ad ea quæ diximus, addit aliquando motus arteriæ, pulsusque amissionem: quæ passio reddit hominem vero mortuo quam simillimum, & durat donec frigidorum humorum intemperantia & impetus dissipetur, tali morbo laborans (*teste in Elogio Iovio.*) Jo. Duns Scotus, vivus pro mortuo sepultus interiit. Tali morbo censuerim laborasse Evarchum illum Plutarchi, nec quidquam momenti habet prædictio illa, quæ ex humana etiam prudentia, & crisi medica, potuit manare.

4. Si

4. Si fœminæ sint, quæ matricis strangulationes, & ictericas passiones sustinent, ob quas multum aliquando tempus, velut mortuæ solent jacere *a*: talem fuisse Apollonii illam puellam, deprehenditur ex ipsomet Philostrato & Eusebio *libr. contra Heriocl.* talis etiam jam fuit puella Heraclidis. In Aviola & Tuberone, vis ignium frigidos syncopes humores discussit. De Lucumoriæ incolis, fortassis verè responderim ab ipso auctore ex aliorum tantum relatione, ut fabellam narravit: ideò toties repetit verbum *dicitur*. Si tamen res vera narratur, referenda ad dæmonum præstigia: quæ partibus illis valde grassantur (ut patet de Nervorum Lycanthropia) & incolæ putandi interea somno consopiti, ut glires ac ursi solent.

Ex prædictis illis dæmonis fraudibus nata persuasio strigum quædam valdè ridicula: credunt enim aliquano boves, vel arietes, quos occiderunt, & elixos assosve comederunt, eosdem postea numero à dæmone suscitari. Hujus dæmoniacæ technæ modos haud est difficilè varios deprehendere. Primò id facere potest præstrictis oculis intuentium: immisso nempe in organum humore, vel alia impressione, aut comotione spirituum, ab imaginatione orta, & perducta ad sensum communem, & organa sensuum externorum: quo solent descendere simulacra & species impressæ commotione & objecto rei sensibilis: & ibi solent hæ species conservari, atque adeò sæpè movere ipsum apprehensionis principium, ut sensus exterior sibi æque affici videatur, ac si ab objecto exteriore verè immutaretur. Ut solet in somnis accidere dormienti: potestque Diabolus id etiam in vigilantibus efficere: quia res istæ corporeæ substantiis incorporeis, quo ad localem motum obediunt. Hic modus est juxta sententiam D. Thomæ, *quem lege de malo, quæst. 16. art. 11. Secundo* potest hoc fieri suppositione, quid enim prohibet dæmonem, ne bovem mortuum cum pelle & ossibus aliò deferat, & bovem similem huic vivum supponat quam celerrimè, ita ut mutationis subitatio lateat astantes? & interea, dum cadaver aufert, & bovem alium reponit, potest per interpositionem alicujus nubis, vel præstigii alterius, efficere, ne astantes videant locum esse vacuum & bovem ablatum. *Tertiò* potest (quod ait Spineus, striges nonnulli confitentur) perficere, ut quando Rex vel Regina cursus seu conventus virga corium, in quo collecta & congesta sunt ossa, percutit, tunc confestim dæmon aliquis pellem illam subeat, conjungat, compingat, & figuræ bovis adaptet, molemque sic erigat, regatque, ut verus idem bos suscitatus videatur. *Quartò* potest corpus bovinum ex aere efformare totum cum nova pelle, & novis ossibus, vel aliud corpus aereum compaginare illis ossibus reliquis, & inserere relictæ pelli, & ad tempus quoad opus, sub illa pelle conservare ac movere, & facere ut ambulet ac mugiat: & cum necesse, illud postea deserens, videbitur bos mortua corruere. *Unde* (ait Spineus) *à strigibus communiter asseritur; quod reducti tales boves, suscitati ut sibi videtur, ad stabula dominorum suorum, ex mandato Domini vel Dominæ cursus,*

sus, infra triduum moriuntur, quasi macie in horas desiccentur ex toto : & tremulata postmodum, quæ videbantur carnes in præjacentem materiam (scil. aeris) *cito resolvuntur.*) Vide Bart. Spineum q. de Strigibus cap. 7.

Sed ut ad morbos illos revertamur, Christi Domini & sanctorum virorum miraculosæ suscitationes, facilè à morborum illorum cessationibus discernuntur. quia in fidei testimonium, solo jussu, aut prece ad Deum fusa, nullo temporis discrimine, aut mora, patrabantur: quandoq; etiam corpore per tabem dissoluto, fœtenteque, ut contigit in Lazaro: in morbis verò istis corpus absque corruptione & fœtore perseverat: quandoque redintegratum corpus planè dissectum, discerptum, disiectumque *a*: aliquando post longissimum tempus, ut D. Maurilius puerum à septennio mortuum *b*, & triennio exacto S. Stanislaus Petricum quendam ad ferendum veritati testimonium pro Ecclesiæ jure contra Boleslaum *c*. Vide plura de hac re apud Michael. Medinam *lib. 2. de fid. cap. 7.*

a D. Stanislai vita apud Sur. Mal. 8. to. 7.
b Fulgos. l. 6. c. 9. Marulus l. 4. c. 10. & lib. 2. cap. 12.
c Dubrau. l. 8. & Jo. Longin. d. tom. 7. Surii c. 15.

QUÆSTIO XXX.

Quid Magia possit in ipsos Cacodæmones?

PEriêre libri veterum quorundam hac do re perscripti : scripserat enim Bartiades librum *de Paredris*, & Campestres opus *de Catabolicis infernalibusque*, quos citat Fulgentius *expositione Morali in Virgil.* ex aliis ergo subsidia nobis sunt petenda, maxime ex veritatis lapide Lydio, sacra Theologia, ex Historiis probatis.

Constare arbitror cuivis Catholico, nihil magis virium esse in bonos Angelos, vel animas Beatorum : in malos verò nihil etiam potestatis habere, nisi ex pacto, fingunt itaque dæmones se à Magis cogi, quibus spontè obtemperant, ut plures irretiant & retineant irretitos. Quod nunc est paulo enucleatius declarandum.

Si de bonis spiritibus, sive Angelis quæras, iis competere etiam natura vim aliquam arbitror malos cogendi, vel saltem compescendi, non tamen promiscue. Naturaliter quidem id posse, quoad dæmones, qui sunt inferioris ordinis & hierarchiæ, non tamen exercere hãc vim, nisi Deo jubente vel permittente: quoad æquales verò hierarchiæ atque ordinis dæmones, vel etiam superioris, nullam habent vim cogendi naturalem, sed tantum accipiunt aliquando peculiari Dei concessione, & quasi delegatione. Idem dicendum de malorum vi in malos, (quos invenio distingui in *Pythonicos*, hoc est, vaticinatores; in *Paredryos*, hoc est, familiares seu accessores, in *Catabolicos*, hoc est, à quibus obsessi dirè affliguntur, & in terram eliduntur; qualis erat ille, de quo in Evangel. *d*, & in *Oniropompos*, ut vocat Irenæus non semel, hoc est malorum somniorum averruncatores vel ostentatores bonorum, omnium enim hæc genera fingunt se Magis obtemperare, & his omnibus commune est, aliquos esse superiores, aliquos inferiores. Sed ut Angeli boni sibi superioribus spontè & alacriter obtemperant : sic è contrario cacodæmones superioribus suis, ut prava mancipia duris dominis, aut imbecillior tyranno potentiori, nonnisi inviti & malo do-

d Luc. 9. v. 38. & 42. Irenæus l. 1. de hæres. Simon. & de hæres. Carpocr.

lo domiti obediunt. Quare, quæ inter dæmones ordinum, ex quibus exciderunt, adhuc ratio habetur, illa sanè non est vera atq; propria subordinatio; nam ei deest ordinis ratio formalis atque perfectio, quæ per media subordinata, in unum ultimumque finem dirigitur. Quo sensu verissimè Jobus negavit *a*, ullum apud inferos ordinem reperiri. Ordinum duntaxat quædam imperfecta, sive materialis, ut vocant, ubi distinctio reliqua, quæ usque ad mundi finem duratura. Hoc sensu cum Cassiano Theologi *b* ordines dæmonum agnoscunt, quod non obscurè confirmat Apostolus, scribens ad Ephesios: *Adversus principes & potestates*: cap. ult. vers. duodecimo, ubi vides choros duos nominari, cum de dæmonibus agat. Ex hoc naturali robore & ordinis dæmonum præcellentia nascitur quoque Magorum quorundam in alios Magos vis atque potestas, qua vel effectus aliorum impediunt, vel invicem arte sua male mulctant, & necant, Deo permittente; hæc enim ipsorum concertatio, est quasi quidam conflictus dæmonum: quibuscum illi Magi certantes sunt fœderati. Unum certamen in Burgundia peractum, narravi præcedenti libro. Alterum accipite compertum relatione fidorum. Concurrerant in aulam Anglicanæ Reginæ duo magi, jucundum exhibituri spectaculum, paciscuntur singularem, una in re sibi invicem parendi necessitatem, prior jubet alterum per fenestram despicere: quod cum facit, enatis subitò cervinis ex capite cornibus, cunctorum sannis & ludibriis diu fuit appetitus. Quare, quam impotens injuriæ, tam cupiens vindictæ attrocioris, pingit carbone humanam in pariete effigiem, tum priori Mago imperat, subire effigiem illam, & parietem cessurum ingredi, mortem sibi cernens præsentem, horrere hic, & deprecari. Urgere alter conventa: subit ergò coactus, & visus corpori paries locum dare ingredienti: sed ingressus nusquam postea comparuit, videlicet superior dæmon eum occiderat, & corpus in desertum, vel speluncam alicubi abdiderat. Tertium adscribam C. Germanici *c* verbis, ut rem compertam sibi narrantis, *sicuti* (inquit) *præstigiator quidam nobilis, in diversorio publico in N. Hospitis famulum ita petentibus reliquis convivis, decollavit; cum autem ei rursus caput imponere vellet, animadvertit adesse alium Magum, qui eum in hoc proposito impediret. Rogat hic eum, ne hoc faceret. Verùm cum admonitioni repetitæ alter non pareret, præstigiator in mensa lilium crescere fecit, cui cum caput & flores amputasset, concidit statim absque capite de Mensa Magus ille, qui alterum impediverat, & præstigiator absque ullo impedimento famulo caput imposuit è vestigio, & ex hospitio urbeque ne à magistratu, propter commissum homicidium deprehenderetur, aufugit.*) Hic præstigium fuit in simulata capitis primi abscissione, & etiam repositione, item in lilii productione & detruncatione certamen fuit inter magorum dæmones, quorum inferior satis fortis erat, ad impediendum vim præstigii, potentiori tamen coactus (non opinor invitus) cedere in clientuli sui nece, qui verè interemptus.

a c. 9. v. 22

b Cassian. collat. 8. c. 14. & 16. D. Th. 1 p. q. 109 a. 1. & 2. Paludan. & alii. N. 1. 1. de Lamiis c. 3. n. 19.

Quartum sit de Zytone Bohemo; illo mirifico præstigiatore cum Bavaricis contendente. rem gestam narrat Joannes Dubravius *a*. *VVenceslaus* (inquit) *Imp. & Boemorum Rex, affinitatem cum Principe Bavariæ Ioanne iniit, ducta in uxorem filia ejus Sophia. Socer, ubi generum ludicris spectaculis & magicis præstigiis delectari cognovit, plenum ludionum & præstigiatorum plaustrum secum Pragam vexit.*

Ibi dum præstantissimus artificium ludibria artis ad permulcendos oculos explicat, adest inter spectatores Zyti VVenceslai Magus, ore usque ad auras dehiscente, accedensque propius, artificem illum Bavari cum omni apparatu protinus devorat, solos duntaxat calceos quia luto obsiti videbantur, expuens, secessumque inde petens, ventrem, insolita esca, gravem, in lolium aqua plenum exonerat, præstigiatoremque adhuc maditum spectatoribus restituit, passim deridendum adeò, ut cæteri quoque ejus socii à ludo desisterent.) potentior hic fuit dæmon Zytonis, illud de devoratione merum præstigium fuit, sed ferè abreptus miser, in solium aquæ fuit injectus à dæmone, non per alvi vias egestus. Quintum erit ex Olao *lib. tertio, cap. vigesimo*, apud quem *magus quidam Gilbertus cum Catillo præceptore de artis præstantia contendens, cum exiguum bacillum characteribus Gothicis vel Ruthenicis inscriptum, à præceptore projectum, manibus apprehendisset, statim obriguit, & insula latus. Veter dicti apud Ostrogothos in caverna subterranea fertur ligatus.*) sextum suggerit Saxo Grammat. Hist. Danicæ *lib.* I. de sene quodam, quem magum fuisse summum, vel inde probatur, quod Biarmenses, hujus artis fiducia feroces unus omnes superarit, prolixa narratio est, ideò legere volenti, ad Saxonem indicem intendi, ubi ille prælium Hadingi & Thuningi describit. Huc lubens retulerim certamen Calchantis & Mopsi vatum, quod Calchanti exitium attulit victo. narrant Græci *b*. hæc ergo dæmonum in dæmones, & magorum in eosdem potestas.

a Joan. Dubrau Epis. Olmuziensis rerum Boemicarum l. 23.

b Strabo Grego. l. 14. & Eustach. in Homeri Iliad. primum.

SECTIO I.

SANCTI verò homines frequentissimè coercendi dæmones potestatem à Deo admirabilem acceperunt, ut innumera testantur miracula, quibus illi malos hos vicerunt & profligarunt. *Eadem vis Sacramentis, Sacramentalibus & exorcismis Ecclesiæ semper Catholicæ competiit, neque extra illam vis ista reperitur* c. Videntur nostris exorcismis, olim quidam similes à Salomone instituti; viguisse apud Hebræos probatur, id non ex Josepho tantum *d* & Origine *e*, & D. Epiphanio, sed & ex Salvatoris nostri verbis, Judæos refellentis, quod dicerent eum dæmones in Beelzebub eijcere *f*. *Filii* (inquit) *vestri in quo dæmonia eijciunt?* quod quam ad Apostolos, rectius referri ad ordinarios Judæorum exorcistas, meritò viri docti censuerunt. Nondum enim, cum hæc dicebantur, Apostoli ad prædicandum missi fuerant, & hæc potestas illis postmodum concessa *g*. Et discipuli eandem, quam magister calumniam sunt passi, ut eis Jesus prædixit, apud Matthæum. Quare non satis efficaciter Apostolorum vel discipulorum

c vide hoc docentes Pet. Tyræ disp. de dæmonia. p. 3. Bosi. de Not. Eccl. Bellarm. & alios, contra Novatores.

d lib. 8. antiq. c. 2.

e Orig. hom. 35. in Mat. Epiph. in hæresi Ebionitarū.

f Luc. 11. v. 29. Matt. 10. in prin.

g d. c. 10. v. 15.

rum

rum suorum exemplo Dominus fuisset usus: quia statim Judæi respondissent in eodem ipsos, in quo magister, nomine hæc efficere. Crediderim Salomonem hos exorcismos instituisse; quo tempore adhuc Deo adhærebat: ideoque in illis virtutem Divinam fuisse operatam, & fortassis vim aliquam ex ipsa Dei institutione habebant; non tantam opinor, quantam hodie Catholicæ Ecclesiæ exorcismi. Quod si contendas compositos à Salomone, cùm esset idololatra; tunc necessariò illos annumerare cogeris, cùm D. Thom. & Victoria, magorum incantamentis: quorum vis omnis posita in pacto cum dæmone. Sed magis placet prior sententia.

Itaque cùm vis omnis magorum in dæmones pendeat & oriatur ex fœdere cum iis inito: sequitur sanè; si magus pactum habeat cum dæmone superiore, non posse magum vim facere huic dæmoni superiori; posse tamen per ipsum dæmonem superiorem, ex pacto famulantem, juvantemque inferiores cogere, ad aliquid faciendum, omittendumve, & impedire ne perficiant, quæ aliàs potuissent: ut probatur ex Caldæi illius magi querela apud D. Augustinum *a*, qui *conquerebatur, purgandæ animæ magno molimine frustratos sibi esse successus, eò quòd vir ad eadem potens, tactus invidia, adjuratis sacris precibus potentias alligasset, ne postulata concederent.*) ligavit ergò unus dæmon, quod alius solvere nequivit. idem docet Euseb. *b*. & apertissimè Cynops magus apud (quisquis ille fuit) Prochorum, ubi *cùm D. Joannes dæmones interrogaret, cur Cynopi parerent, unus eorum respondit: quia omnis virtus Satanæ in eo habitat & fœdus ac pactum cum universis Principibus nostris: & nos cum eo pariter pactum habemus. nam & nobis obsequitur Cynops, & nos illi.*) citra tale pactum inutilis est omnis magorum in malos genios conatus, cùm ex pacto (ut doctum q. 2.) tantum operentur *c*.

a l. 10. de civit. Dei c. 9.

b In vita D. Joa. c. 14.

c vide D. Augu. l. 2. sup. Gen. d. litt. & Frat. de Magia à n. 24.

Hinc infertur primò mentitum Appollinem cum mago respondit, κλῦθι μευ οὐκ ἐθέλοντος, ἐπεί μ' ἐπέδησας ἀνάγκη. *Audi me non videntem, quia me illigasti necessitate.* apud Euseb. ex Porphyrio. Nam spontè respondebat, sed fingebat se cogi formula septies repetita, quam ipsemet instituerat, ut patet ex alio fragmento apud Euseb. libr. 4. de demonstrat. cujus initium Κλυίζειν Ερμὸν, &c. Deinde & illud fictum quasi Supplicis, λύετε λοιπὸν ἄνακτα, βροτὸς θεὸν ἐτ κέτι χωρεῖ, *Solvite jam Regem, mortalis Deum non amplius capit, de se nequissimus dæmon loquitur.* & solvi à mago postulat. Præterea vanam esse jactantiam magorum, de potestate dæmonum spectrorumque eliciendorum, nec ullam ejus vim esse herbæ Cynocephalææ sive Osiriti, ut nugabatur Appion *d*, vanam etiam Numæ jactantiam & ceremonias *e*, fictas etiam, ut ex mero pacto, citra vim cogendi, natas alias Siciditæ magi apud Nicetam & Theodori Santibarini apud Zonaram *f*, & Joannis Teutonici visiones: de hoc ultimo adscribam, quod legitur apud auctorem Adagiorum Germanicorũ *g* quia quorundam jactantiæ, qui quæ ipsi non fecerunt, & fumosas imagines magorum crepant, ipsi degeneres, retunden-

d Pl. l. 30. c. 2.

e Plutarc. in Numa.

f Nicetas Chron. l. 4. & Zonaras to. 3.

g In Adag. Qui quæ vult, dicit, quæ non vult audit.

dendæ idoneum, nec illepidum. Scribunt ergò eum licet nothum, eruditionis titulo clarum, ad Halberstadensem Canonicatum evectum, qui non nisi Nobilibus concedi solitus, commune nobilitatis malum, superbia, faciebat eum contemptum collegis. molestum id ei, tandemque mederi malo constituit. collegas invitat ad convivium, & lautissimè excipit. inter cæteras conviviales festivitates, injicit mentionem actoamatis magici, & quærit, num suos singuli parentes adspicere cupiant? Illi ardere studio videndi, tandem elicit iste malo carmine umbras deformes coqui, stabularii, morionis, rustici persona, quorum facies in paternis ædibus illi aliquando vidisse se fatebantur. suum quoque Patrem exhibuit habitu Canonici, pingi aliqualiculo. Dimissis übris, *Eia*, inquit, *dicite fide bona, eccujus Patrem nobiliorem judicatis*? metu perterriti, & pudore suffusi, suam quisque domum repetiêre, nec ultra Joanni vitium sanguinis exprobravêre. Item sequitur, idem judicium esse debere de veterum Deorum ex urbibus solemni evocatione, cujus formulam Sammonicus Serenus apud Macrobium tradidit a. Sanctis hominibus hanc à Deo potestatem non rarò concessam scio: cæteros mitto, S. Stephanus Episcopus Diensis, *dæmonibus, qui populum avertebant, ne illi auscultaret, præcepit, ut palam se eis visendos exhiberent: isti parent & apparent procera ac immani statura nigerrimi, cornuti, fœtorem & flammas spirantes.* Surius in ejus vita Sept. mense.

a Macrob. l. 3. Satur. c. 9.

SECTIO III.

INfertur secundò *nulla verba* (quia in re lapsus videtur Grillan. q. 3. num. 23. qui coactionem agnoscit) *nullasque res corporales habere facultatem directè & per se dæmonem cogendi, ut appareat, accedat, fugiat, aliquid faciat, vel facere desinat.*) Nulla namque corporalia robur substantiarum spiritualium, ac separatarum possunt æquare b: Ideò nihil ab his naturaliter dæmones pati possunt, licet queant supernaturaliter. Quare non assentimur magis, cùm varia producunt remedia naturalia contra dæmones, ut Hermes, qui suffumigatione ex ligno aloes, vel ceti spermate dæmones congregari, suffumigatione ex sulphure fugari, tradidit, ut Porphyrius, & Proclus, qui similia multa, & quidam apud Hippocratem c, qui adhuc inaniora nugantur: Non assentior hæreticis, qui exorcismis, & cunctis rebus consecratis ac benedictis vim supernaturalem omnem detrahunt, contra quos alii egerunt d. Nec placet Catholicorum quorundam credulitas vel superstitio; qui rebus etiam non consecratis, ut hypericoni, rutæ, cornibus, stercorique caprino, balneis, item flagellationibus eam vim adscribunt, ut putent ipsum his dæmonem malè affici, irritari, vel exagitari. flagellationibus hujusmodi, dum corpus obsessi nimis affligitur, morbus magis accenditur, & augetur, quare & deterius æger afficitur, & ex ira atque tristitia cumulantur dispositiones atrabiliariæ dæmoni optatæ. sic stulti dum dæmoni nocere vo-

b D. Tho. in 4 dist. 7. ar. ult. & in c. 41. Job. lect. 3

c l. de morbo sacro.

d Tyræus d. p. 3. 4.

re volunt, eum juvant. nec aliud quidquam hic invenias dæmoni molestum, quàm quod in alio se, quasi flagellari æstimet, & qua est superbia doleat.

Sed hoc unum, verè tanti apud hos plagosos esse non deberet. fecere id Sancti aliquando, sed horum flagra, ut & voces, & sola præsentia, dæmonem miraculosè cruciabant. Balnea melancholico humori purgando conducunt. Rutæ & hypericonis foliola flatus absumunt, & humorum perturbationi, quæ à flatibus provenit, sedandæ mirè prosunt *a*. Stercus & cornu caprinum acri suffitu eadem discutiunt & tingitur etiam superbus ille se in alio rideri, ac ludum fieri. Optimè igitur animadversum à Conrado Wimpina, & Fr. Valesio *b*, frequentius à dæmonibus invadi eos, in quibus bilis atræ major est copia, quia succus iste cumprimis idoneus est, ut homines in furorem & insaniam vertantur, quod dæmones optant summopere. quare & atrabilariis maximè insidiantur, & morbos, ut plurimum inferunt melancholicos. Unde consequitur, quod cùm corporalem materiam non possint transmutare, nisi activa passivis applicent, malè illos habere, si corporeis hujusmodi rebus adhibitis, dispositiones eorum malitiæ ac dolis aptæ expellantur, & contrariæ prorsus introducantur. Igitur quæcunque res corporeæ inducunt in corpus patientis dispositionē contrariam dispositioni requisitæ ad actionem dæmonis, illæ corporeos humores purgant directè, & corpoream ægritudinem pellunt naturaliter; cur verò dæmō fugiat, & corpus illud deserat, sunt solùmodo causæ indirectæ, & sine quibus non. Et hac mente licebit obsessis à dæmone, petras vel herbas natura efficaces, asque ulla tamen incantatione, habere & gestare *c*, quæ communis est sententia. His quædam solent objici. 1. quod Eleazarus apud Josephum *lib*. 8. *Antiq.c*. 2. radice quadam dæmonium extraxit. *Respondeat* aliquis, hanc fortè à Salomone institutam, cum exorcismis, & sic potuisse Deum supernaturaliter in herba operari.

Verùm id, jam Christianismo introducto & Evangelio promulgato, parum verisimile est. Potiùs crediderim Eleazarum magum, sic per signum pacti operatum, quod prudenti lectori circumstantiæ à Josepho additæ facilè persuadebunt: videtur ejusdem generis virtus illa radicis, tam superstitiosè effodiendæ, de qua scribit *libr. 7. de bello Judai. ca.* 25. 2. locus Tobiæ *d*, his verbis, *cordis ejus*, (piscis Callyonimi) *particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum*: quod & postea factum legimus 1. *Resp*. Suffumigatio hæc indirectè dæmonem pellebat, sed Angelus Raphael directè dæmonem expulit, & in deserto religavit: quare & actio tota postmodum Raphaeli tribuitur *e*: *dæmonium ab ea ipse* (Raphael) *compescuit*. Tribuitur autem vis illa cordi, ut ei insita, non literali, sed Prophetico & allegorico sensu, referendum enim hoc ad Christum Dominum, qui & Magdalenam à dæmonibus, à quibus possessa, & nos tyrannide diaboli, liberavit. Non meum hoc est, sed B. Prosperi *f*. latè ipse & mulus, sed inter cætera illud: *satiat ex se ipso*

a Hippocra. l. de flatibus.

b Wimp. l. 2. de superstit. cap. 10. 11. 12. & Valesi. sacra. Phil. c. 15. & 18.

c c. ult. 26. q. 7. Alb. Mag. in Luc. c. 9. Spreng. p. 2. c. 5. remediorū. l. 5. Formicar cap. ul. Meng. flagel. dæm. ca. 3. Valer. Polydor. in pract. exercist. & dicam plura li. 6. c. 2. sect. 2.

d Tob. 6. v. 8.

e c. 12. v. 3.

f de præd. p. 2. c. 39.

se ipso in littore discipulos, & toti offerens se mundo ἰχθὺν. Namque Latine piscem sacris Litteris, Majores nostri hoc interpretati sunt, ex Sibyllinis versibus colligentes, quod est Jesus Christus Filius Dei Salvator, piscis in sua passione decoctus. cujus ex interioribus remediis, quotidie illuminamur & pascimur.) obscurius hoc dictum, intelliges si legeris D. August. *a* à quo illa desumpsit. Sanè ἰχθὺς vocatur etiam Christus à Tertull. *b sed nos pisciculi secundum ἰχὺν nostrum in aqua nascamur: nec aliter quam in aqua manendo salvi sumus.*)

Ad citharam Davidis *c* nos invitant: sed frustra. Nā illic non dulce melos directè dæmonem fugavit: sed dūtaxat citharam feriente Davide, lenius Saul habebat, quoniam, Rege concentu musices delinito, nonnihil sedabantur humores, quibus agitabatur; & propterea vexationi dæmonis minus idonei reddebantur. Ideò malus ille tunc temporis recedebat, non quod musica vel delectaretur, vel offenderetur, sed quod ægrè ferret hac sui domicilii sibi quasi turbari possessionem, per hujusmodi humorum temperiem meliorem: sententiam hanc R. Moysis Ægyptii ex nostris multi sequuntur *d*, Vana enim de propensione dæmonis in harmoniam quorundam est opinatio, unde nata majorum nugamenta, Saturno lugubrem cantum, cæteris planetis hilarem ac lætum offerendum, quod jam pridè Guilh. Paris. *e* refutavit, Alii ad allegoricum sensum confugiunt, & asserunt, verè fugatum dæmonem pulsu citharæ, sed id virtute ac meritò crucis Christi, cujus figura fuit illa cithara *f*.

a l. 18. civ. Dei c. 23.
b De baptis. c. 1.
c 1. Reg. 16. v. ult.
d R. Moses in l. de 13. articulis, & in Doctore dubitant. Lyran. & Abulens. add. c. 16. a q. 41. & Andlez. sup. diff. 6.
e p 3. de univers. c. 8.
f sic Felis. in 2. d. 8.

Infertur 3. falsam esse persuasionem Poetarum, Palingenii hæretic *l.* 10. *seu Capricorno*: & Petr. Ronsardi Catholici, *lib. de dæmonibus* posse à magis ligari (ut solent in cippo vel mala mansione facinorosi) in phialis, speculis, annulisve, semper enim vel superior atque potentior eos illic cogit adesse, & imperio suo retinet, vel ipsi spontè sua, & ex pacto adsunt, ibique se continent, quare vehementer improbanda Hermetis commentatio, quia sic ligandi dæmones præcepta prodidit, & mentiti Apollo & Hecate apud Theodoretum lib. de oraculis, dicentes se coactos advenire verborum formulis, & cum iis asserens Porphyrius mentitus. Quod dixi, ex Patrum *g* & Scholasticorum dictum sententia. Suntque hac de re aureis digna litteris, *in Gen.* verba Henrici de Hassia: *Ipse simulat se captum, ut te capiat: se vinctum, ut te vinciat: se tuo imperio subditum, ut te sibi subdat: à te inclusum, ut contra te finaliter concludat: fingitse tua arte, vel imagini vel lapidi alligatum, ut funibus peccatorum religatum, ad infernum te perducat.*) plura quibus hæc confirmantur, habes apud Fran. Picum *lib. 7. de prænot. c. 4.*

Solidè autem licet verbosè Tostatus, etiam reddita ratione hoc demonstrat, his verbis: *Impossibile est, quod minor potestas sibi subiiciat majorem: & tamen non est potestas super terram, quæ comparatur potestati dæmonum,* Job. 40. c. *ideò non erit aliquid naturale vel ceremoniale, per quod dæmones possint ab homine cogi, ut veniant, aut respondeant, aut aliquid operentur. Nisi objiciatur de Ecclesiasticis exorcismis: Sed tunc dicendum,*

& illo prior D. Prosper 2. pa. promiss. & præd. c. 2. [illegible]

g Eusebii l. 5. de præcep. c. 6. D. Aug. c. 21. de civit. Dei c. 6. Alp. de Castro l. 1. de just. hæret. pun. vict. sup. n. 31. Sibyllani pereg. qq. Decat. 3. c. 8. q. 1. qui citat. verba Hass. Theodor sup. & al.

dum est, quod coguntur ad aliquid, scilicet ad recedendum de corporibus obsessorū, vel ad non nocendum: sed hoc fit per Deum in quantum ipse instituit id, quod ab Ecclesia fit: & est ibi virtus Divina latens operatrix, sicut est in operatione Sacramentorum. Attamen in operibus maleficorum, quibus dæmones cogere volunt non operaur Deus, cùm potius contraria sint Divino honori: ideò non possunt malefici cogere dæmones ad aliquid, sed ipsi dæmones mentiuntur, & simulant se cogi. quia in hoc stat maxima virtus suasionis eorum.

Nam si ipsi non possent cogi à nobis ad veniendum aut respondendum vel agendum aliquid : sed quicquid agerent voluntarie agerent a: *desperarent homines de eorum conversatione, quasi nihil meditantibus eis possent, & ita distraherentur ab eis: cùm verò illis simulantibus putant homines, quod possunt cogere illos, afficiuntur nimis ad maleficia, quasi per hæc compotes efficiantur omnium quæ velint: & hoc dæmones efficere cupiunt, ut per talem errorem & affectum catenatos sibi teneant animos hominum. Et tamen vere non possunt dæmones cogi ab hominibus per maleficia: imò si cogi possent, non docerent ipsi hominibus modum, quo eos cogerent, quia per hoc dæmones miseriores efficerentur, si vere hominibus subjicerentur. fingunt ergo se subditos ut fallant, cùm tamen non subdantur, sed ad tempus cùm placuerit spontè serviant. Vere autem subdi hominibus pro nullo lucro dæmones vellent.*) Nihil hoc dicto verius. Quam verò periculosum sit hujusmodi captivos carcere inclusos penes se habere, convincitur variis exemplis. suffecerit unum commemoratum à Joanne Niderio *b* his verbis, *In minori Basilea paulò ante præsens generale Concilium, domicilium habuit quidam vir de mala vita, & fortè de maleficiis satis suspectus: filiam hic habuit, quam in domo juveni cuidam nuptui tradidit, tandem senex pater ægrotare cœpit, & ad filiam & filiastrum, demonstrato quodam scrinio dixit: hoc vasculum non moveatis, alioquin pœnitentia ducemini: sed in loco stare permittite usque post meum decessum, & ita in brevi vetulus expiravit. Transacto autem tempore plurimo, nec filia nec ejus maritus magnipendit patris jussum, sed de domo priore in aliam domunculam se transferentes, scrinium, quod satis modicum fuit, portavit extra domum versus novum hospitium: sed in ipso itinere tanti ponderis esse cœpit, ut in ipso viriles artus deficerent, & exinde uxorem pro adjutorio invocavit.*

Hæc autem uxor, an postea in domo scrinium apperuerit, vel quo alio modo incautè se circa vas habuerit oblivioni tradidi, Unum constat, quod in domum novam cum infantulo quem ingenuerant parentes prædicti venerunt: & ecce subitò uxor, velut rabida, super cunas irruit eum necare volens quod maritus intuens, vi uxorem invasit, & eam à dæmone obsessam esse didicit, qui cùm exorcizaretur, minatus est dæmon, se non exiturum, nisi eam necaret, & ita factum est super exorcistæ manibus? Altera die maritus per viam stratæ incedens publicè, casum lapidis recepit inopinatissimè de superiore parte cujusdam canalis cadentis, & in facie, cooperatione, ut videbatur dæmonis, percussus tam deformiter, ut vix homo videretur esse.) de his inclusis multa Crespetus docet, quod suis Dominis se aliquando si-

a possent usurpat pro inceerent, & voluntariè pro non ad lubitum alienum, & agerent, pro agerent refingerent.

b lib. 5. Formicar.

do sistant præsentes: quosdam esse Saturninos, alios Joviales; alios Venereos, aut Mercuriales & cæt. colendos certo ritu statis vicibus noctu possessorem suum excitare, & nonnunquam, nisi malũ malint, ab eo alloquendos: in Francia & Italia venales reperiri, ac semper suis emptoribus exitio esse. hæc ille fusius *lib.* 1. *de odio Satanæ discur. XII.* SS. tamen viri non rarò dæmones certis rebus vel inclusêre, vel astrinxere: ut S. Canon de quo in Menæis Græcorũ. S. Martii, in hæc verba, Interprete Mattheo Radero nostro, *tantam vim & potestatem in dæmones accepit, ut alios agros committeret, & frugum custodes poneret, alios autem tectis obsignatis inclusos, in ædis suæ ædificandæ fundamentum defoderet.*) Item S. Lupus Senonen. ipsum siti affligentẽ & aquæ frigidæ, quã adferri præceperat, se inserentem inclusit vasculo ejulantem & si quis esset prodentem: inclusit autem cùm signatum cruce pulvinar strictim ad os vasculi applicasset. *Sic vetustus scriptor vitæ ejus apud Sur. mense Septemb.*

Sic legimus Asmodæum ab Archangelo Raphaele ligatum in deserto (*Tob.* 8. *vers.* 2.) quatuor etiam Angelos ligatos in magno flumine Euphrate, & jussu Dei solutos (*Apocal.* 9. *v.* 14. & 15.) & ab Angelo ligatum diabolum catena per annos mille, & missum in abyssum (*Apoc.* 20. *v.* 2.) Asmodæum cacodæmonem esse nemo negat. Quatuor illos Angelos, malos spiritus rectissimè Tichonius hom. 7. And. Cæsariensis, & Beda *illic* asseruerunt. Alligatio porrò ad certum locum referenda est, non verò mystice duntaxat ad impiorum corda, sicuti tandem convictus fatetur Ambrosius his verbis, *Alligationem ergo Diaboli secundùm litteram intelligendam puto, ut in aliquo abyssi loco virtute Divina ligatus teneatur, vel certè in inferno, usq; ad diẽ solutionis suæ:* idem D. Gregor. cum litteræ adhæret, fatetur *lib.* 4. *mor. c.* 12. & Andr. Cæsariens. addens rectissimè: *catenam* ad nostram intelligentiam vocari operationem potentiorem, qua dæmonis malitia coercebatur: hæc enim sunt vincula & rudentes, ut alibi vocantur. 2. *Petr.* 2. *vers.* 4. & *in Canon. Judæ vers.* 6. Quod apud Cæsarium quidam dæmon in obsessi corpore inclusus, exorcismo coactus fatetur: tria dicens esse verba in Missæ Canone, quibus ut vinculis, Lucifer in inferno sit religatus, scilicet, *Per ipsum, & cum ipso, & in ipso, lege libro quinto miracul. cap.* 13.

Possunt autem sancti sic dæmones vincire, primo ut Dei ministri, metu injecto & minis intentatis, quas dæmon scit irritas esse non solere. deinde subtractione Divini concursus à Deo impetrata, qua fit ut nequeant dæmones loco moveri, quod alias possent. denique impressa dæmonibus spiritali quapiam qualitate, & vi detentiva, cujusmodi illa est, qua inviti in inferno detinentur: & igne corporeo spiritus incorporei torquentur. Docent nos id primum usus & formulæ sacrorum exorcismorum, quibus interdum dæmon excommunicatur (hoc est, proscribitur, & quasi relegatur in pessimam inferni mansionem) & sic illic loco quasi alligatur: unde D. Augustinus, voce Honorarii edicti usus, nuncupavit interdi-

terdictum: *lib. 20. de civit. Dei cap. 7.* & exemplum habemus *lib. 2. vita D. Bernardi cap. 6.* Secundi modi meminit Palladius in vita B. Macarii; ubi agit de ſepulchro Jamnes & Mambres, *Hiſtor. Lauſiac. cap. 20.* Tertius modus frequentior eſt, communis omnibus dæmonibus quo ad eorum pœnam æternam, de quo lege D. Thomam *1. p. q. 64. a. 4. ad 3. & lib. 4. ſumm. cont. Gen, cap. 90.* & Epiſcopum Abulenſ. in *25. c. Matth. q. 706.*

Nonnulla tamen reperio, quæ videntur etiam maleficis hanc vim tribuere: ſed penitius conſiderata, ſolum indicant pacto per Magum inito cum potentiore dæmone, dæmonis inferioris actionem & poteſtatem impediri, & ſic eum interdum per magos cogi velit, nolit obedire: ſed id à mago fit vi vicaria fortioris dæmonis, ſeu ope potius ejus utente. Sic apud D. Hieronymum *in Hilarione* quæritur dæmon ſe licio & lamina conſtrictum teneri. Sic Jamnes & Mambres dicto loco multos dæmones religârant. Sic intelligendus D. Auguſt. cùm ſcribit, dæmones juſſis ſuperioribus ligari, fugari, abſtrahi, & alienari à certis locis ac rebus, *de divinat. dæmon. cap. 7.* Sic capio Euſebium, cùm fatetur dæmones ab hominibus poſſe detineri *l. 5. de præparat. c. 6.* Nec aliter Albertus, Victoria, & reliqui Catholici Theologi cenſent eos annulis includi (quod ajunt) quam ex pacto, idq; vi potentioris dæmonis, detineri, ſi verè adſtricti detinentur: vel ſponte ſua fingere ſe detineri, quando dæmõ potentior illis ſe non immiſcuit.

Infertur quarto omninò ſponte ſervire hominibus ſpiritus illos, quos vulgus *Familiares*, ſeu *Martinellos*, ſeu *Magiſtellos*, vocat: Græci, quod adſint aſſiduè παρέδρυς, de quibus Irenæus & Tertull. egêre. tale fuiſſe dæmonium Socratis aliqui cenſuerunt *a*. talem Simoni mago tribuit D. Clemens, & Cynopi Prochorus, talem Thraſio cuidam Ariſtoteles *b*, talem nomine Crotanem ſtudioſo cuidam, & poſtea equiti Aquitano, tribuit Froſſardus *in Chronic.* talem fuiſſe Cornelii Agtippæ canem, etſi diſcipulus ejus Wierus neget, cæteri verius affirmant. Memini me apud Joan. Cæſarium legere *c*, cujuſdam Paredri exemplum dignum memoria, in quo tamen illud admirandum, dæmonem illum pro mercede quinque ſolidos exegiſſe, & juſſiſſe ex illis pauperi cuidam Eccleſiæ campanam emi; qua diebus Dominicis fideles, ad Divinum officium convocarentur. Haud dubie latebat fraudis aliquid, & ſpes lucri majoris affulgebat. Mirandum quoque nihil mali intuliſſe militi. Vix unquam Paredri ſine Dominorum noxa ſolent recedere. Ut plurimum paciſcitur dæmon, pro certo tempore: quo finito vel alium illi prior herum reperiat, vel ipſe dæmoni necandus cedat, ut refert & exemplo illuſtrat Nicolaus Remigius *li. 1. dæmonolat.* Sed hæc ſufficiant de *magia*. Pergamus *ad maleficium*.

a Maxim. Tyrius 26 & 27.

b D. Clemens li. 2. recogn. Prochorus in vita D. Jo. Evangeliſtæ. Ariſt. de admira. audition.

c li. 3. c. 36

FINIS LIBRI II.

DISQUISITIONUM MAGICARUM TOMUS II.

IN QUO AGITUR DE MALEFICIO, VANA OBSERVATIONE, DIVINATIONE, & conjectatione.

Εἰς ΜΑΡΤΙΝΟΥ ΔΕΛΡΙΟΥ νεοχάρακτον Μαγείαν Μελύδριον,

Κεφαλαλγίῃ τυπεῖσα
Υς καρκίνους λαπύσσει
Ποταμηγενὲς λόγευμα
Εχιος πιοῦσα δρὸν
Ορείγανον χελώνη.
Πεπαρμένη βέλησσι
Αἲξ δικτάμου φύτευμα
Ελατήριον μαστεύει
Τὶ δ' οὓς βέβληκε δαίμων
Εχις τε καρκίνος τε,
Βλαβερόν τε πῆμα θνητῶν,
Πάρεστι, θεοῦ τε πάντες.
Υπὸ δαιμόνων σφαλέντες
Οσιοι κελαινοχρώτων
Αλάληθε θνητὴ ὅσσοι
Αιποχρίς ου Μαγείης
Μανίης τ' ἔχεσθε οἴστρῳ,
Απιστίης κὰπ' ὕπαρ
Οσσοι καδήκατ' ἰόν.
Τέχνης τε θαυμάτων τε

IN MARTINI DELRIO noviter excusam Magiam Odarium.

Caput icta sus dolore
Fluviatilem obteritque,
Exestque sæpe cancrum.
Et ante viperina
Testudo tabe pota
Mundam vorat conilen.
Jaculis onusta capra
Virtute præpotentis
Dictamini opem sibi fert.
Quos icit ipse dæmon.
Sive ille cancer, sive
Serpens, nocensve pestis,
Quid agant? adesse cuncti.
Huc dæmonum tenebris
Illuse, quisquis erras
Desertione quisquis
Christi furis, Magiæ
Maniæque captus œstro:
Tabescis & qui amato
Felle INFIDELITATIS:

Huc,

Φύσεως ὅσοι ἀγνοίῃ
Βεβόλησθε, θεοῦ τε πάντες,
Κατὰ χεῖρα ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Λάζυσθε βίβλον, ἠδὲ
Σοφὸν ἐκπόνημα, μᾶλλον
Σοφίης λύχευμα δ᾽ αὐτῆς
Λάζυσθε καὶ πίεσθε
Οδ᾽ ευηφάτους γὰρ ἔνδον
Σελίδας κρυπτάσκει: Αἴτηχος
Πελειλόγου ἄμοιρα
Νόσου κάθαρμα γνῶναι
Αειδάλους ΘΕΟΙΟ
Αμάρυγμα δ᾽ ἄνδρα νόσου
Ιαλα μὴ λαβέσθαι
Σοφῆς θρενὸς, τεκούσης,
Φίλες χερὸς πορούσης.
Βίβλος, ἠδὲ ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Προποδηγέτις σφαλέντων.
Βίβλος, εὐρυχανδὲς ἠδὲ
Θεόκραντόν ἐστι δῶρον
Αληθίης δίκη ἐρασαὶ
Λάζυσθε τήνδε βίβλον.
Περίεργα ἔργα ὅσσοις
Φύσεως δαῆναι ἡδὺ,
Οισιν μέμηλε,
Οισιν μέμηλε ΘΕΙΟΝ,
Λάζυσθε ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Σοφὸν ἐκπόνημα βίβλον.

Huc, quisquis inscius es
NATURÆ & artis ejus,
DELRI liber sagacis
Mox in manum inseratur.
DELRI liber SOPHIÆ
Germanus ille fœtus;
Animo imbibatur alte.
Nam paginæ recondunt
Animi medelam. Egentes
Ratione nosci morbi
Purgamina: æviternæ
De MENTIS igne cusum
Hominem, sibi medelam
Animo sagace promptam,
Manuque latam amica,
Abjudicare turpe est,
Hoc DELLRII volumen
Cœli evolutum ab arce
Per januam in viam dux
Erroribus patescit,
Hoc in manum volumen
Date VERI & ÆQUI amantes,
Penitusque quid recondat
NATURA, cui voluptas
Est nosse: JURA quisquis,
Verumque NUMEN optas
Date in manum volumen
A DELRIO evolutum.

CLAUDIUS DAUSQUEIUS S.I.

AD EANDEM ALIUD.

Eu multa certo pollicere Apolline
Ventura, seu minare multa credulis
Sive exsta spectes, astra Cælo seu notes,
Impostor es, mendax, superbus, improbus,
Fatere, verus iste te prodit liber,
Mentita veris corrigit, fallacias,
Commenta, tricas, fraude consutos dolos,
Præsente cuncta dissuit victrix Deo

Vis

Vis ingeni potentis, & constans labor.
Atque istud audes impius convellere?
Impostor es, mendax, superbus, improbus.
Fatere verus iste te prodit liber.
Veri peritus auctor, invictus malis,
Magicisque larvis, nominis notum decus
DELRIO, facta dicta verat omnia.
Spectata virtus, certa stat scriptis fides.
Fatere, verus iste te prodit liber,
Seu multa certo pollicere Apolline
Ventura, seu minare multa credulis
Impostor es, mendax, superbus, improbus.

CAROLVS GOOSSINVS S. I.
OS OCVLVS SIS IGNARO.

SUPERIORIS ET CENSORUM APPROBATIONES.

R. P. Oliverii Manaræi Societatis Jesu Vice-Præpositi Provincialis licentia pro hac etiam Operis parte Tomo Primo inserta est.

Hunc tertium *Magicarum Disquisitionum* librum à R. P. Martino Delrio Societatis Jesu Theologo conscriptum, quod multiplici sit variaque eruditione refertus, nihilque contineat, quod Catholicæ fidei adversetur, dignum judico qui prælo mandetur. Datum Lovanii 8. Februarii, Anno Domini 1599.

GVILHELMVS FABRICIVS
Noviomagus, Apostolicus ac Regius Librorum Censor.

T*Res posteriores*, quartus, quintus, & sextus, *Disquisitionum Magicarum* libri, auctore viro docto P. Martino Delrio Societatis Jesu Presbytero, ob multijugam eruditionem, jucundam rerum abditarum varietatem, ac soliditatem doctrinæ, Lectori, hisce potissimum temporibus, multo utilissimi futuri sunt; uti & *priores* earundem *Disquisitionum*. Proinde in magnam utilitatem Ecclesiæ omninò typis mandandos esse judico. Datum Antverp. XXVI. Kal. April. Anno 1599.

SILVESTER PARDO S. THEOLOGIÆ
Licentiatus, Cathedralis Eccl. Antverp. Canonicus, Librorumque Censor.

SUM-

SUMMARIA PARTIS PRIORIS

LIBRI III.

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex maleficium.

MAleficium esse definitur, & dividitur. Quædam concurrentia ad omnia maleficia.

Variæ efficientes causæ seu instrumenta maleficii de pulveribus. De herbis, festucis & similibus, quæ substernunt. De unguentis. De halitu seu afflatu. De verbis, minis, increpatione, laude, rebus sacris, ut aqua lustrali, vi aperta, infanticidiis, de sanguinis functione: de strigibus veterum opinio. Gelo, Panamanæ striges Lilith matres dæmonum: & de illis errores Hebræorum. Lamiæ, quid & quales Græcis. Thren. 4. Isai. 34. Quo pacto infantes olim & hodie necent.

Quæst. II. De maleficio insomnii.

Ritus solemnis, exempla. Loca Virgilii, Ovidii, Valerii Flacci. Telephron. Denasatus nebula somnii quid Apuleio. Modi soporandi magorum signa varia pro instrumentis, & singulorum exempla. De unguento & illinimentis, an possint mutari in minuta animantia, & arctas rimas subire.

Quæst. III. De amatorio maleficio.

Sect. I. Quid sit, quædam hujusmodi credita veteribus. Astrites lapis, linx, qualis avis. De nostri ævi philtris, de his quæ fiunt intra corpus, quod in his ut plurimum misceant res sacras, & exempla.

De his quæ fiunt extra corpus. Sacrilegia, quæ his immiscentur, de imaginibus amatoriis, De pergameno virginea ex cute pueri. Cur in hoc potissimum maleficio rebus sacris abutantur, & exemplum quoddam de Eucharistia.

Sect. II. Quæ vis maleficii amatorii, probatur late non posse voluntatem eo cogi, sed appetitum tantum. L. eorum. C. de malef. & mathem.

Locus Baruch 9. v. 42. accuratè tractatus. Qui funiculi apud Jeremiam, qui verò apud Poetas. Loca Virgilii, Valerii, Nemesiani, Propertii. τὰ πίτυρα quid sint, defensus interpres vulgatus. Theocriti locus. Burchardi locus. Olivæ aduri solitæ, Epityrum edulium. Hesychii locus. Ossa quid significent Hebræis.

Quid ossa olivarum.

Menti & corpori hæc quam noxia, ostenditur ratione & exemplis.

De Hippomanes, quotuplex sit, explicantur varii auctores. Varia judicia contra hujusmodi Magos, & quæ juris Romani pœna. Anton. Guibertus refellitur. Exemplum ultionis divinæ, quod in Misnia accidit.

Sect. III. De remediis contra philtra & amoris viscum, vana quædam Gentilium. Loca Virgilii, Tibulli, Nemesiani, & Propertii. Error Pomponatii. De antidotis naturalibus. De antidotis moralibus & Christianis. Ex Helinando quæ soleant amorem adferre, vel fovere natum. Quæ vitanda. Remedia facti.

Pulcra exempla. Hypatiæ, Appæ & Gelæ.

Sacerdotis cujusdam. Cardanus refutatus cum remedio suo.

Quæst. IV. De maleficio hostili.

Quid sit, de ingredientibus. notata quædam opinio Grillandi.

Sect. I. De fascinatione.

Hæc nunc tota luculentior quæstio. De vulgari seu poetica fascinatione: qualis, & quæ ex ea ortæ superstitiones.

Fascini nomen. Præfiscini. *de Higa*, Hispan. Loca Virgilii & Tibulli, Despuere in sinum. An quis fascinetur à benevolis, aut a se-

aliud ex malleo exemplum. Locus G. Luc. 8.v.27.& 13. v.11.1. Re. 16.v.14.15. & 23. dæmonũ nomina ab effectu in SS. Cur magna in his auctoritas Sprengeri & Niderii.

Exempla ab iis allata varia B. Angelæ Fulginalis, Stiradii. Dementiam adferunt. Exemplum ex Matthiolo morbi Gentilium à dæmonibus, ut cererictorum, Panicorum & Fanaticorum.

Quo pacto dæmõ inferat morbos. Catechites.

Sect. VI. De mira rerum solidarum & magnarum in corpus ingestione ac egestione.

Exemplum mulieris Zabernensis, item & alia septem octove, & præcipue mirum ex vita S. Petri. Tarentasii. Pisanæ monialis.

Quæ in corpore naturaliter innascantur? Exemplum Comitis cujusdam. Quæ naturaliter innasci non queat.

Quo talia pacto dæmon possit ingerere & exercere. Exempla duo Ambr. Paræi, de studioso, & pastore. Tertium Remigii. Refellitur modus Paracelsi, de fulmine & aqua.

Sect. VII. De maleficio devovendi.

Esse aliquos energumenos, & quæ ad hoc requisita, ut possessi à dæmone dicantur. An penes homines sit potestas sic devovendi. An diaboli subintrent ipsa corpora. Discussa sententia B. Hildegardis Cæsari, Gennadii, Tostati exempla varia. Notatus locus Scriptoris Annal. Ecclesiasticorum, cur id Deus aliquando permittat.

Sect. VIII. De maleficio ligaminis.

De vulgi quadam opinione, & ex ea consuetudine nuptiali. Solere homines reddi maleficiatos.

De variis modis ligaminum. Cur plures viri maleficiati quàm fœminæ? Causæ maleficii proximæ.

De Lemniis fœminis maleficiatis. De Bohemis mulieribus. Valazca Propertii locus. Palumbi presbyteri, & Veneris historia.

De virilium ablatione notatus locus Sprengeri. De muliebri arctatione. De impedimento respectivo. Quoddam esse impedimentum perpetuum, contra Canonistas quosdam, & quod hujusmodi.

Mira Dei promissio quædam apud Karentinos de fonte Salmacis.

Sect. IX.

De maleficio odii. Exemplum & locus Virgilii. Exemplum aliud, & quo pacto hoc maleficium dæmon procuret. de maleficio oblivionis, & ejus exemplum.

Sect. X.

De maleficio incendiario de corona Medæe Senecæ locus, exempla varia Lotharingiæ, Helvetiæ, Rhenanæ provinciæ.

Quæst. V. Quibus personis malefici queat nocere?

Nemine sine Dei permissu, quo habito possent cunctis hominibus. Cur infantibus permittantur nocere. Cur ut plurimum his insidientur. infanticidiorum exempla. Opinio vulgi de indolentia acquirenda. De unguento Pagano. Cur interdum & bonis nocere permittantur.

Vulgi opinio discussa, & interpretata, quod justitiæ administris nequeant nocere. Ostenditur contrarium aliquando accidisse. Ananiæ ratio rejecta, quædam Niderii sententia notata. Goninus Magus Parisiensis. Unde orta opinio.

Quæst. VI. Cur Deus patiatur maleficos rebus sacris sic abuti?

Quæst. VII. Cur per maleficia tantopere dæmonem grassari Deus patiatur?

Sect. I. Fit ad gloriam Dei, quia sic ostenduntuntur, suavitas, clementia, sapientia, potentia, justitia, &c. attributa Dei.

1. Fit ad hominum utilitates varias primò eorum, quibus nocitum, patientiam, constantiam, caritatem, humilitatem, & reliquas virtutes. exempla heremitæ cujusdam, & D. Juliani. Deinde & cæterorum fides confirmatur, & varii errores exstirpantur, docentur esse dæmones, docentur hæretici veram non habere fidem, qui non possunt ista sanare, vel dæmones fugare. Exemplum Lutheri. Item Parochi Lutherani, Ministrorum Augustanorum. Ministrorum Calvinistarum in Picardia. Dæmones interfuêre funeri Lutheri, & Belgicæ Iconoclastiæ. Dæmonis imagines cur Calvinistæ linquant intactas, Dei & Sanctorum confringant; varia ejus rei exempla.

Sect. II. Vindicta peccatorũ præcipua est causa. Aliquando alienorum, ut in discipulo

B. Eleutheri & infantulo apud D. Gregorium. item ob parentum injustam imprecationem, vel etiam in conjugum.

Ut sunt *contumacia* in Deum & alios Superiores vel parentes. Nabuchodonosor.

Ægyptii duo juvenes. Florentini decem Fratres, ob diras parentum. Loc. prov. 30. v. 17. *Odium & vindictæ cupiditas & invidia* Exemplum Saulis. aliud Alexandri ab Alexandro, & quatuor in vita S. Arnolphi.

Carnalis libido, etiam conjugum, & *quæ huc diriguntur*. Saræ mariti, B. Magdalena, puella apud D. Hieron. puella apud D. Prosperum. cur tam multa dæmoni liceant in conjugatos; Sacrilega votorum violatio, quam horrendè punita: exemplum terrificum trium Monachorum.

Crudelitas injusta: ut Boleslai Regis Galliæ Ducis, *item accusatio vel criminatio calumniosa*, ut de tribus fœminis, & uno viro, calumniantibus D. Gregorium Siculum, D. Danielem stylitem.

Agnitæ veritatis impugnatio & apostasia, exempla variorum in sacris Litteris, Canonibus, & D. Cypriano.

Blasphemia, ut Alexander & Hymenæus. Sartor Wagorniensis apud Thom. Waldensem blasphemans contra Sacrosanctam Eucharistiam. Gajan. blasphemus in Deiparam. item alii Constantinop. & Neomagi

Imprecatio, *qua quis sub conditione se dæmoni addicit*. muliercula apud Cæsarium. Et de illo, qui animam diabolo vendidit. Coloniensis virgo apud Niderium *de prætermissa mensæ benedictione*. de Petro Bernensi Judice, *& prætermisso crucis signo*. De hospite Spandacens.

De capitaneo Bravo. de nobili quodam Silesio, de virgine Saxonica. De quodam maledico in Martyrem, de Goduino Comite.

Usura vitium. de Monialibus quibusdam. cur eleemosyna data sagis noceat.

Duritia & immisericordia in pauperes. de sagis ideò mendicantibus, de Pictaviensi quodam De Episc. Moguntino. de Richbergero quodam. *Irrisio sacrorum mysteriorum, contemptus rituum & censurarum Ecclesiæ*. De Batavo missam imitante. De Novato. De Proculo Ariano. De Donatistis. De indignè sumentibus Eucharistiam exempla tria. Epachii mors. Multi periere ob contemptam communicationem Episcopi.

Templorum & sacrarum rerum direptio, *& Ecclesiasticorum redditùum ac jurium invasio*.

De Comite Matisconensi. De Comite Teutonico de Orgerio Oeconomo. De aliis duobus. Item de pœna quorundam militum in Hispania, post hanc vitam, ut apparentes declararunt. De Deioca propter eleemosynas salvo. De Berneto propter corruptelam & injustitiam damnato.

De Alfonso Rege Aragonum precibus Cluniacensium liberato purgatoriis pœnis, contra hæreticos, & de confessione,

Irrisio & contemptus sanctorum virorum & festorum, de muliere quadam. exemplum punitæ fœminæ, quia fuerat ingressa virorum Monasterium: virilem habitum mentita. item contemnentes festorum celebrationem. De civibus Torpetensibus. *Pusillanimitas*, *desperatio*, *curiositas*, Theophyli Oeconomi.

Propter culpas veniales. Moses ob levem iram. Religiosa quædam ob præcipitem Gulam. alius ob tepiditatem & distractionem in oratione.

Quæst VIII. Cur cum ista damna plerumque diabolus possit per se inferre, malit per alios.

Quia in majorem hoc cedit Dei contemptum. Pluribus nocet. Quædam non posset tam commodè per se, verbi gratia, hæreses spargere, abuti rebus sacris per sacrilegium. Ut plura illi Deus permittat in homines. De remediis remissivè.

PARS POSTERIOR LIBRI TERTII. SIVE DE VANA OBSERVATIONE.

Quæst. I. *Quid sit?*

Definito ponitur.

Quæst. II. *Quale sit peccatum.*

Quando lethale.
Quando veniale. } Exempla singulorum.
Quando nullum.

Quæst.

Quaest. III. Quotuplex sit?
A causa finali ostenditur esse quadruplex.

Si expectentur bona { Fortunæ. Corporis. Animi. Supernaturalia.

Quaest. IV. Unde queat dignosci, quando sit hujusmodi vana observantia?

Sect. I. Quid quando non constat causam habere vim hujus effectus supernaturalis à Deo. Quid, quando constat esse effectum naturalem vel Divinum, sed adduntur variæ circumstantiæ, ponuntur de singulis exempla.

Sect. II. Ostenditur particularibus casibus vana observantia.

1. Quando requiritur fides in hominem.
2. Si effectus tribuitur sigillo, characteri, figuræ, verbis &c. quæ repudiata lib. 1.
3. Quando verba sacra, vel opera pia detorquentur ad res vanas, & quæ res tales censendæ? Quæ res indirectè spectent ad Dei honorem. Explicata sententia Cajetani, & limitata de illis, quæ ex mera devotione faciunt.
4. Per certa jejunia voluntaria, & orationes ab Ecclesia ad hoc non institutas nec probatas, eventum aliquem exspectare. De arte Notoria, ejus ritus & confutatio fusè. Item de arte Paulina, & de arte Angelica.

Sect. III. 5. de gestantibus reliquias, Evangelium Divi Joannis & similia periammata.

Quæ necessaria ut hæc sint licita. sententia de his Augustini explicata, veteres etiam Canones, c. illud 26. q. 2. c. non liceat, 26. q. 5. c. ne observetis 26. q. 7. Cassiodori locus exponitur.

Sect. IV. De omnium observatione latè disseritur, & enumerantur eorum genera varia ex D. Augustin De Salisatoribus. De auris tinnitu. locus Carulli. & alterius incerti Poetæ Spatulomanthia. Sternutatio. Ex nomine, exemplo Aug. de Nicopoli. Ex verbis fortuito prolatis. De iis, quæ domi contingunt. οἰκοσκοπικά De iis quæ foris, ταξενόδια. Exempla. D. Augustini locus. Omnis mentio habetur in sacris Litteris. Locus 3. Reg. c. 20. v. 33. Vanitas omnium. D. Marci factum. locus Blesensis, & Judith. 8. v. 33.

Signum à Deo petere aliquando licitum: varia hujus exempla. Servi Abrahæ. Gedeonis. Jonathæ D. Augustini. Gregorii VII. Clodovæi Regis. Omnia observare illicitum. Cajetani locus notatus. Omen offensi pedis notatum in Gracho, Grasso, Protesilao, Tibullo. De omine sternutationis, ex Theocrito Aristotele. Propertio.

Sect. V. De strenis an sit vana observantia, quando liceat eas mittere. De Kalendis Januariis & earum celebratione: Explicantur c. 1. Concil. Antisiodor. c. non observetis c. 1. non licet. c. si quis Kal. 26. q. 7. c. 9. Concil. Tolet. 4. Burchardi locus. Hibernici lupi hari. Christ.

Sect. VI. De superstitione temporariorum ad scindenda ligna, herbas colligendas, &c. Qui observant certos dies festos, ut prænuncios serenitatis vel pluviæ, vel ut naturalis efficacitatis majoris, quò ad herbas phlebotomiam & similia, vel ut infaustos & omninosos. Dies Ægyptiaci, qui sint in c. non observetis, & c. quis existimaret, 26. q. 7.

S. Augustini locus ad Gal. 4. v. 10. Posterum, quid Ambrosio & Augustino. Qui aquam benedictam uno Dominico, quàm alio plus virium putant habere. Qui ovis diei Parasceves vim inesse incendii putant extinguendi.

Sect. VII. Observantiæ vanæ in sanandis morbis & variis noxis repellendis.

Quando consideratur ut oblatio fit ex eleemosynis: vel crux empta eleemosynis. Qui pilos vel capillos ægri miscent ceræ oblationis. Qui mergunt imagines aquis. Qui certas adhibent ligaturas. Qui per annulum desponsationis metunt. Qui porcorum lintri collum applicant. Qui cingulum ægrotantis mentiuntur. Qui stramen bipenne dividunt. Qui animalia lustrant per ignem. Qui libum S. Lupi pinsunt, &c. pecuariorum ligaturæ locus, Burch.

Qui utuntur absurdis orationum formis, de curatione vulnerum inter milites Hispanos

S. Adalberto: videtur verò potius esse Adalberti hæretici olim damnati.

Legere Psalm. 108. juxta certam versiculorum distributionem aliter a quàm exstat. Ad curanda maleficia, accipere tres olei violacei mensuras, & consistere contra Solem, ante ortum, exprimere nomen læsi & matris ejus, & Angelorum gloriæ, &c. Item ferre inscripta nomina trium Regum cum certis versiculis. vel verba incognita & absurda, ut veterum, *Danata*, *Daries*, *&c. Recentiorum verò* Abrac, Amon, &c. vel illa inscripta pani, *Irioni*, *Khiriorhi*, vel istud, *Hax*, *pax*, *max*, *&c.* contra morsus canis rabidi.

Vel contra dolorem dentium, strigiles, falcesque, &c. vel, Galdes, &c.

Item Gibel, Gor, &c. Vel in piscium captura illud Constantini, Joa Sabaoth.

Quod est abuti Dei nominibus, Libri Bamachii, & Catrachiri virgas parellulas vi certorum verborum committere mediis partibus, &c. Thoraci lignum rotundum cum certo murmure appendere. Brachanticæ duæ superstitiones in manum ægri ponere salem, vel nudum Soli sistere: Sacrorum statuas mergendi superstitio. Levini Crucii liber notatus.

Principis cujusdam mors formidanda, qui superstitionum amator.

MARTINI DEL-RIO DISQUISITIONUM MAGICARUM

LIBER TERTIUS.

QUI EST

DE MALEFICIO, ET VANA OBSERVATIONE.

ADjungo posterius istud, quoniam pauca & minus difficilia de illo nobis occurrunt dicenda.

PARS PRIOR DE MALEFICIO.

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex maleficium?

On disputo, *an sit*, id suppono. qui negat: eos Sacræ litteræ, Juris utriusque sanctiones, Historici, Poetæ, communis consensus, & sæculorum omnium memoria damnat. Nullum Magiæ genus amplius cacodæmonem oblectat. *quia* (ut ait Synesius) *calamitates mortalium convivia sunt malorum dæmonum.* Sumimus autem *maleficii* nomen non pro damno, seu peccato quovis: sed pro signo effectivè magico atque superstitioso, quo, qui utitur, *maleficus a.* qui verò læditur, *maleficiatus* appellatur *b.* Describi sic potest, *Maleficium est magiæ species, qua quis ope dæmonis alteri damnum parat.* Dixi *specie magiæ*, ut ad hujusmodi damna vocis latitudinem coerceam. Addidi, *ope dæmonis*: si enim pactum & fædus cum dæmone desit, nihil res ad hanc tractationem pertinet: non magis, quam homicidium ferro patratum, vel raptus

a Rubr. Cod. de malefic. & mathe.
b extra de frigid. & maleficia.

raptus virginis, vel furtū, aut latrociniū. *Dividi maleficium* potest aspectu *finis*, vel adspectu *finis*, vel adspectu *efficientis*. *Efficientem* causam hic non voco Deum permittentem, neque dæmonem perficientem, neque pravam malefici consentientis & cooperantis liberam voluntatem, hæc enim tria semper in omni maleficio concurrunt. nec enim capillus de capite cadere potest, sine Dei permissu: nec dæmon plus damni potest inferre, quàm Deus permittit, nec vult id quod permittitur, patrare, nisi maleficus in maleficium consentiat. Quod manifestum est facere sacrilega imitatione Dei Opt. Max. qui sacramentorum ministerio salutem ut conferat, ministri voluntatem requirit. Requiri hanc malefici intentionem docet, quod contactum vel pulveres strigum videamus tantum nocere illis, quibus nocere voluerunt quod multis exemplis Nicol. Remigius confirmavit *a*: & verò certum est de maleficiis, quæ composita non sunt naturalibus venenis. Sed voco efficientes causas, instrumenta materiamque nocendi, quæ ad nocumentum immediatè concurrunt. Hujusmodi efficientia sunt varia.

a lib. 1. dæmonol. c. 5 & l. 2. c. 8. & 9.

Primò nocent pulveribus quibusdam minutis, in cibum potumve infusis, vel nodo corpori affricatis, vel in vestes diffusis: horum, qui necant atri: qui morbum tantum adferunt, cinericei, vel interdum ruffi coloris sunt, contra, quo pulvere malum tollunt, & medicinam faciunt, is plurimum albus est. Vis tamen ista, non ex pulveris colore, vel aliis qualitatibus manat: sed tota pendet à pacto cum dæmone inito. colores tantum deserviunt declarandæ conventorum fidei, & ne sagæ decipiantur, *quid* (ut dici solet) *pro quo* præbendo. Hoc inde colligitur, quia nonnunquam qui color albus uni medicinam facit, is in alterius strigis potestate lethalis est, & cinericeus penes unam morbos, penes aliam lethum adducit: quin etiam uni & eidem sagæ aliquando necem infert, aliquando sanat à morbo *b*, prout dæmoni signum lubet commutare. Putaram hujusmodi pulveribus cibos infectos à Simone Mago, apud Anastas. *quæst. in SS.* 23.

b horum exempla pete à Nic. Rem. li. 1. c. 2. & l. 2. c. 7. & 8.

2. Maleficium patrant herbis, festucis, aliisque id genus frivolis in humum projectis, quæ supergredientibus (quibus tamen malefica voluerit) ægritudinis vel necis certissima causa sunt *c*.

c vide Remigium d. c. 8.

3. Utuntur unguentis albis, vel subruffis, instar bituminis, in quibus interlucent permixtæ metalli micæ, & simul luteæ candicantesque guttæ: si unguentum hoc igni inijcias, fulgorem, strepitum, nidoremque edit. cui similem res alia nulla. hoc nonnullæ semper habent manus illitas, ne qua nocendi elabatur occasio, lethale, si demulcendo vel summas vestes attigerint *d*.

d vide Remi. l. 1. c. 3.

4. Solo halitu afflatuve inficiunt, sic solent esse causa puerperis abortiendi summo cum vitæ periculo, ut exemplis comprobant Nicol. Remi. Sprengerus, & Loyherius *e*. & hoc dæmones posse Psellus olim docuerat *libr. de dæmon*.

e l. 2. c. 7. Spreng. in malleo Loyherius lib 2. de spe c. c. 5.

5. Gravissima damna inferunt solis verbis unde *Lucanus*.

Mens hausti nulla sanie polluta veneni
Excantata perit. Virgilius:
Miscueruntque herbas & non innoxia verba.

Nempe

Nempe quæ docuit dæmon. undè *Ovidius* vocat *Hecateia*:

Protinus horrendis infama pabula succis
Conterit & tritis Hecateia carmina miscet.

Seneca, multis venenis enumeratis de Medea:

Addit venenis verba non istis minus
Metuenda a. Quodq; mirum, interdum nocent solis minis, vel increpatione, immò & laude, creditum id non gentilibus modò, qui Baccare frontem cingebant, ut huic malo obviarent, sed & ætati nostræ probatum experientia *b*, quod & ego fateor, sed & addo, hæc omnia non virtute verborum, sed opera diaboli ad signum concurrentis perfici.

a Luc. l. 6. Virgil. 3. Georg. Naso 9. Metamo. Sene Medea.
b docet Rem. l. 3.

6. Nec rebus sacris parcunt, ut quæ aspergillum pulveribus contigerat, & sic aspergens aliam aqua benedicta miseram confecit, apud Remigium *lib. 1. cap. 2.*

Denique quædam grassantur apertius, quæ per dæmonem strangulari vel præcipitari alium curant, vel puerulos noctu injecta culcitra præfocant *c*, vel acu post aurem infixa necant, ut apud Sprengerum illa obstetrix Helvetia: vel è cunis rapiunt, & lancinant, aut in usum unguentorum, ut aliàs docui, vel in cibum sibi gratissimum, undè Glossarium vetus *Strigæ* λαιςρύγονις: ducta voce à Læstrygonibus Homeri Odyss. κ anthropophagis: sic etiam legimus Euchetas & Gnosticos qui magia utebantur, infames fuisse infanticidiorum: à quibus, in Catholicos hanc Nationes calumniam derivarunt: Interdum puerulis virulenti quidpiam instillant, undè moriantur vel statim, vel tabe paulatim: interdum & sanguinem exsugunt. hinc orta vetus opinio de Fresaia vel strige avicula, de qua Q. Serenus:

c vide Remi d. c. 7.

Præterea si fortè premit Stix atra puellos
Virosa immulgens exertis ubera labris.

Et alia opinio ab Ovidio comprobata his versibus:

Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis:
Carpere dicuntur lactentia corpora rostris.
Et plenum poto sanguine guttur habent:

Meminit & Festus Pompeius. Talis illa Gelo, si præstigiosa non fuit, quæ incassum Mauritio in crepundiis mortem molita, ut narravit Græcus scriptor, *Nicephorus lib. 8. Hist. ca. 9.* In Panama Peruviæ multas striges inventas, quæ sanguinem infantulorum exsugebant, refert. Pet. Chieza *descript. Indiæ. p. 2. cap. 196.* Hoc genus Hebræis & veteribus Latinis: illis sub nomine *Lilith*, his sub nomine *Lamiæ* quoque non ignotum, præter ea quæ dixi, probant alia alllata à Seb. Michaele in *Pneumalog.* quod observarint has ut plurimum esse *Naschim* (h. e. fœminas) ut ait Helias *in Tisbi.* quod *Lilith*, deducitur à voce *Lail*, quæ noctem significat, eò quod nocte cum illo dæmone grassari solitæ: item quia tales mulieres ab Hebræis vocantur *matres dæmonum*, eò quòd dæmones colunt, fovent, & obsequentes habent. Interrogati quondam seniores Synagogæ undè fieret, quòd plerique pueri nondum octiduani (*nota, ante circumcisionem*) reperirentur necati, responderunt eos interimi à *Lilith*, hoc est Lamiis:

נשים
לילית

miis: hodiè potissimum nondum baptizatis infantulis insidiantur. Testatur idem Helias, quod mulieres Hebreæ, ut sunt valdè superstitiosæ & deditæ sortilegiis, contra hanc pestem utuntur superstitione quadam: quam se ab ipsa Lilith *hoc est primaria quadam strige* didicisse gloriantur, ut certos characteres & nomina in angulis cubiculorum describant. Neque has Græci ignorarunt. Nā Duris *lib. 2. rerum Libye.* testatur Lamiarum nomen deductum, à quadam fœmina, cui nomen Lamia, quæ zelotypia furens, quod maritus in mala deditus adulteria foret, prolem etiam adulterinā sustulisset, & magna prosequeretur cura, hunc infantulum ipsa necavit, & quotquot alios deinceps adipisci potuit *a*. Videntur solitæ Lamiæ veteres infantulis mammas ostentare, quasi eos lactaturæ, & sic fletum compescere. nam hoc hoc est, quo SS. allusit dicens *Nudaverunt Lamiæ mammas suas.* & quod Serenus dixit, *virosa ubera lactantibus insere*, & quod Ovidius aggredi infantulos *nutricis egentes.* Sic ergò solitæ simulare alimoniam, & interea verè miseros infantulos exsugere. Hodie non tam simulant se nutrices, quàm ferarum specie invadunt incustoditos, & dormientium cum sanguine vitam exsugunt, vel tabifico veneno interimunt.

a Thren. 4. Isai. 34.

Altera restat divisio, à fine petita. Secundùm quam omne maleficium, vel est *somnificum*, vel *amatorium*, vel hostile.

QUÆSTIO II.

De maleficio somnifico.

SIc voco quando aliquem potione, malo carmine, & certis ritibus soporant, ut interea ei venenum infundant, vel infantulos rapiant, aut necent, vel furto quid subtrahant, vel stupro adulteriove contaminent, faciunt hoc interdum magi, & fieri potest naturalibus venenis soporiferis: recentia exempla congerunt Pet. Binsfeld. & Nicolaus Remigius, & patet exemplo quod narratur in vita D. Bernardi *b*, nam ibi tot annis adjacentem maritum incubus uxoris fefellit, quod eo dormiente factū oportuit. Pleraque magiæ secreta sparsim. Virgil. attigit, in his & istud *Æneid. 6.* de Cerbero & Cumea:

b Binsfel. de confess. malef. p. r. conclus. 5. Remig. l. 2. c. 4. vita D. Bern. l. 2. c. 6.

Cui vates horrere videns jam colla colubris,
Melle soporatam, & medicatis frugibus offam
Objicit: ille fame rabida tria guttura pandens
Corripit objectam, atque immania terga resolvit.
Fusus humi totoque ingens extenditur antro.
Occupat Æneas aditum custode sepulto.

Sic & Ovid. 7. *Metamorph.* de Medæa;

Pervigilem superest herbis sopire draconem.
Qui crista linguisque tribus præsignis, & uncis
Dentibus horrendus, custos erat arboris aureæ:
Hunc postquam sparsit Lethai gramine succi,
Verbaque ter dixit placidos facientia somnos:
Somnus in ignotos oculos ubi venit, & auro
Heros Æsonius potitur.

Sed Maro tantum meminit physici ef-

 fectus,

fectus, Ovidius etiam magici per carmina, quare sic intelligenda ejusdem Medæa *in epist.*

Flammea subduxi medicato lumina somno
Et tibi, qua raperes vellera, tuta dedi.

& apud Senecam:

Tu quoque relictis pervigil colchis ades
Sopite primum cantibus serpens meis.

Apollonius etiam *lib.* 4. *Argonaut.* tradit incantamentis soporatum: idq; magno molimine effectum, multis versibus Valerius Flaccus *l.*8. *Argon.* ostendit.

Iamque manus Colchis crinemque intenderat astris
Carmina Barbarico fundens pede, teque ciebat,
Somne pater, somne omnipotens, te Colchis ab omni
Orbe voco, inque unum jubeo nunc ire draconem.
Qua freta sæpe tuo domui, qua nubila cornu,*
Fluminaque & toto quicquid micat æthere: sed nunc,
Nunc age major ades, fratrique simillime letho.*
Tu quoque Phryxea pecudis fidissime custos
Tempus ab hac oculos tandem deflectere cura,
Quem metuis me stante dolum? servabo parumper
Ipsa nemus; longum interea tu pone laborem.
Ille haud Æolio discedere fessus ab auro
Nec dare permissa, quamvis jubet ora qeieti
Sustinet. ac primi percussus nube soporis,
Horruit, & dulces exclusit ab arbore somnos.
Contra Tartareis Colchis spumare venenis,
Cunctaque Lethei quassare silentia rami
Perstat, & adverso luctantia lumina cantu
Obruit, atque omnem linguaque manuq; fatigat
Vim Stygiam, ardentes donec sopor occupat iras.
Iamque alta cecidere jubæ, nutatque coactum
Iam caput: atque ingens extra sua vellera cervix, &c.

* nota, *cornu* pro potentia & robore
* hoc est altior seu profundior.

Apuleius ille Madaurensis Platonicus, Magicarum (teste D. Augustino) artium peritissimus, non abs re vel finxit, vel narravit, de Thessalis; solitos Larissæos cadaveribus custodes addere grandi pecunia stipendiatos; *quibus perpetem noctem eximie vigilandum erat, exertis & inconnivis oculis semper in cadaver intentis, nec acies usquam divertenda, immo ne obliquanda quidem. Quippe cùm teterrimæ versipelles in quodvis animal ore converso, latenter obrepant; ut ipsos etiam oculos Solis & justitiæ facile frustrentur. Nam & aves & ursum, canes, & mures, imo verò etiam muscas induunt. Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt.*) Erat Larissæ mortuus primatis civitatis filius, mille nummis custoditurum se cadaver una nocte paciscitur Telephron: ratus se hominem ferreum & insomnem, certe perspicaciorem ipso Lynceo vel Argo, & oculeum totum. Quid plura? cubiculo inclusus, desolatus ad cadaveris solatium, perfrictis oculis & obarmatis ad vigilias, animum suum permulcebat cantationibus.

bus. *Cum ecce crepusculum* (inquit ipse) *& nox provecta, & nox altior, & deinde concubia altiora, & jam nox intempesta, mihique oppido formido cumulatior quidē: cum repente introrepens mustela contra me constitit, obtutumque acerrimum in me destituit: ut tantillulū animalis præ nimia sui fiducia mihi turbaverit animum. Denique sic ad illam; quin abis, inquam, impurata bestia, teque ad tui similes musculos recondis, antequam nostri vim præsentariam experiaris? quin abis? Terga vertit, & cubiculo protinus exterminatur. Nec mora, cum me somnus in imum barathrum repente demergit; ut ne Deus quidem ipse Delphicus facile discerneret, duobus nobis jacentibus, quis esset magis mortuus. Sic inanimis & indigens alio custode ibi non eram.*) Hæc ille de se ignarus interea naribus & auribus demorsis, vicariam subiit lanienam. Id enim alius ille Telephron mortuus, à Zacha Necromante ab inferis reducto spiritu, sic narrat. *Nā cum corporis mei custos hic sagacissimus exertam mihi teneret vigiliam, cantatrices anus exuviis meis imminentes, atque ob id reformatæ frustra sæpius, cum industriam ejus fallere nequivissent: postremo injecta somni nebula, eoque in profundam quietam sepulto, me nomine ciere non prius desierunt, quam dum hebetes artus & membra frigida pigris conatibus ad artis Magicæ nituntur obsequia. Hic utpote unus quidem, sed tantum sopore mortuus, quod eodem mecum vocabulo nuncuparetur, ad suum nomen ignarus exsurgit, & in exanimis umbræ modum ultroneus gradiens, quanquam foribus cubiculi diligenter occlusis per quoddam foramen præsectis naso prius ac mox auribus, vicariam pro me lanienam suscitavit.*) Subdit experimentum, & veræ debilitationis indicia certissima. Quibus in verbis vides cadaverum mutilatrices excetras, vides anum in mustelæ effigie soporantem, vides & *nebulam somni*, sed non addit quo injecta modo. Ut plurimum solent sagæ ad hoc certis luminibus uti, quorum fumum ab Apuleio arbitror *nebulam somni* vocari, interdum accendunt pedes aut manus mortuorum inunctas prius oleo quodam à dæmone accepto, vel ad singulos digitos candelulis affixis; interdum facibus excantatis, de certi generis lychno, & nota illis pinguedine, & utuntur vel accensis sibi prælucentes, vel eas domi certo defigentes accensas, & sopor durat, quamdiu lumen illud ferale. Nonnunquam partes aliquas cadaveris certis locis suspendunt: nonnunquam alia adhibent æque omnia scelesta; quæ tamen ex pacto tantum efficacitatem sortiuntur.

Maleficii hujus per solam appensionem membrorum exemplum narrat Cæsarius Cisterciensis *libr. 6. miraculorum, cap.* 10. hunc in modum: *Homo quidam simplex Engilbertus nomine, de provincia Tulpeti natus, ante paucos annos defunctus est. Iste cum esset cæcus natus, propter varia dona, quibus hominem ejus interiorem illuminaverat gratia divina, in diversis provinciis noscebatur, & à multis magnisque personis sexus utriusque venerabatur. In cappa simplici & tunica lanea nudisque pedibus tam æstate, quam hyeme incedebat, & puero se regente sic limina Sanctorum satis remota sæpius visitavit, carnibus nunquam vescebatur, non lectisterniis, sed modico tantum*

straminis vel fœni noctibus utebatur. Ego multa bona de eo vidi, & ipse multos tam verbo quam exemplo ædificavit. Hic tempore adolescentiæ, cum nocte quadam in domo materteræ suæ, matronæ divitis, inter alios ejus servos se cubitum locasset, in ipso conticinio duo fures parietē suffodientes ingressi sunt, qui igne discooperto, lamine incenso, cistis apertis, intrepide colloquebantur. Quos ut prædictus Engilbertus audivit, & fures eos esse non dubitavit, cum servos ex utroque latere dormientes excitare non posset, subsellio cultello suo perforato collo injecit, & clava manum armavit: & quia illos quasi cæcus videre non potuit, duce auditu ad illos tendens, & clavam utraque manu vibrans, ex omni parte quidquid tangere potuit, quasi furiosus feriens, de domo illos ejecit. Quos usque ad foramen secutus dum aditum scala obstrueret, & illi stantes extra domum neminem præter ipsum solum vigilare sensissent: de tali expulsione confusi, habito consilio denuo nisi sunt intrare. Quod ut ille ex motu scalæ sensit, unam partem scalæ arcæ magnæ, in qua continebantur grana, & erat foramini continua, supposita, alteramve utraque manu servavit. Illos intrantes usque ad umbilicum, Engilbertus dorsa eorum, quia proni jacebant, per scalam fortiter pressit, & in tantum depressit, ut non solum eis progressum, immo etiam regressum prorsus adimeret. Qui quasi sub torculari positi, dum mane capi timerent, veniam postulaverunt, datis verò terribilibus juramentis, quod nunquam personam ejus læderent, vel domum illam intrarent, dimissi sunt. Mane cum prodente Engilberto, à vicinis nulla arte dormientes possent excitari, quærerentur circa domum maleficia, quorum virtute hæc noverant fieri, supra foramen de tecto pendentem, quasi spinam humani cadaveris repererunt, qua amota mox omnes excitati sunt. Post multis annis elapsis iidem fures fama & virtutibus jam dicti Engilberti excitati, ejusque ut opinor precibus compuncti, eum adierunt, & quasi ipsi essent confessi, deinceps duxerunt vitam religiosam. Hoc factum mirabile, & alia quædam, de quibus in sequentibus dicetur, ab aliis mihi relata, & utrum nam vera essent à me interrogatus, ita gesta fuisse simpliciter testatus.) Hæc Cæsarius. Frequenter sane fures magica utuntur, ut lateant.

In Flandria occidentali, haud procul Balliolo, superioribus annis fur unus prehensus fuit, & apud eum repertus truncus pes patibulati, quo ad hujusmodi soporiferum lumen abutebatur articulis incensis.

In Leodiensis ditionis oppido Huyo (ut quidam) vel Dinanto (ut alii) noctu ad diversorium venêre duo, qui se à via admodum fessos simulabant. cœnâ sumptâ negant se cubitum aliò ituros, sed importunè admodum pervicaci instantia tandem abs caupone impetrant, ut liceat ad ignem in culina somnum capere. Interea ancilla domus, cui non satis peregrini isti placebant, clanculum per foramen quoddam pervigil conspicit, quid acturi. Nocte intempesta, videt è marsupio manum abscissam mortui depromere, & digitos inungere, tum admotos igni incendere. omnes lumen recipere, uno excepto. id verò magi mirari insolitum. sæpius ergo tentant, & flam-

& flammæ admovent: frustrà semper. Tum eorũ unus, quid tum (ait) si unus duntaxat in domo vigil? & affixa ad caminum manu, quatuor digitis velut candelis obscura flamma colluctantibus, domo egressi, noto sibilo socios advocant ad prædam. Puella subsequitur egredientes, & domo, janua revoluta, excludit. inde irrumpit in herilem thalamum: invenit omnes altum adeò stertere, ut nulla vi (nam in medium cubiculi de lecto detraxerat & protraxerat) potuerint evigilare. Interea fures per fenestram quandam se dirigebant in domum, occurrit ista, & scalis deturbat. Instant tamen, & alia moliuntur ingressum. hæc luminis memor, & suspectione hanc esse soporis domesticorum causam, omnes digitos exsufflat, ut lux emortua, dormientes experrecti, ad clamorem accurrunt, & domo protelant manifestarios. Post aliquot dies capti, facinus confessi fuêre. Quid mirum ergò, si sagæ noctu irrepant ad cunas infantulorum & aliorum, quos eunt perditum? Petr. Binsfeld: *comm. in tit. §. de malefic. & mathemat. ad lib. 4. in fin.* sic scribit, *Retulit idem Joannes Cuno de Rover, cùm Anna mater ejus & aliæ duæ sagæ convenissent, ut de nocte virum quendam zelosum persecutorem maleficorum maleficio conficerent. Magisterulus præcedens, fenestras & januas aperuit. Ipse autem Joannes Cuno pro comite à matre & aliis adductus fuit, ut candelam ardentem, quæ non naturali, sed arte diabolica confecta erat ipso Joann. Cunone propriis scriptis sic distinguente) teneret. Venientibus autem in cameram maleficiandi in civitatem Trevirensem, cùm maleficiandus pro more bonorum Christianorum se signo crucis & piis exercitiis, antequam se quieti traderet, munivisset, nihil efficere potuerunt, sed re infecta reclusis januis revolare debuerunt. Vir autem bonus, cui nocere voluerunt, adhuc vivit Dei gratia, & tamdiu vivet, quamdiu* Deo *placuerit. Mater dicti Cunonis, cùm & ipsa examinaretur super articulis propositis, eodem modo confessa est, sicut filius in hoc puncto.*) Qui superioris ordinis sunt Nicromantici maleficiarii, nihil habent necesse hanc candelam sibi prælucere, sufficit in remoto aliquo loco accensam defixerint. Manifestum hoc in sequenti narratione, accepta à viris fide dignis, digna quæ sciatur, nam Divinæ quoque ultionis addit exemplum. Abstinebo loci & Ordinis, & personarum nominibus, ne quis sagānare in Hispania, ubi res verè gesta, in cubile veritatis & personarum notitiam pervadat. Ibi quadam in urbe magni nominis Concionator, qui cùm aliis prædicaret, ipse reprobus vel factus vel permansit. familiaris erat cuidam viro nobili, cui formosula uxor, sed casta matrona. hanc cœpit hircus ille efflictim deperire: nec diu ignem sinu fovit occultum, aperit animum, & mulieri flagitium nititur suadere. Illa certa tuendæ castitatis, sedulo conatur ad saniorem mentem revocare à dementia. Sed erat oleum camino addere. ut Naphtam accensam vehementius aqua injecta exasperat, ut gliscat incendium: sic admonitiones hûc ultro inflammabant. Nec desiit urgere, donec pertesa molestiam, statuit ulcisci nebulonem, rem totam pandit marito, quem non

minus quàm Atridas talis dolor urebat, ejus jussu uxor tempus addicit: venit nox optata male amanti. Maritus cum aliquot famulis egregiè armatus erat in propinquo conclavi, familiarem hunc haud familiariter excepturus. opperiebatur adventum matrona. Tandem en tibi sæculari habitu, accinctum gladio & pugione. ducentem illam, audacter subsequitur, & postquam consedisset, veterem cantilenam iterat. mulier refutat, & negat, ut solita. fecerant audaciorem tenebræ nocturnæ mœchum, & vim parat, vis vi repellitur: tandem verita mulier, exclamat, & condictum marito signum contenta voce tollit. Surdo (quod ajunt) fabulam, nec maritus, nec quisquam accurrit. Quid ageret? fugeret? tenebatur brachiis fortioribus. consentiret? mors probro & peccato potior honestati. ungus ergò & dentes, arma stringit muliebria, & faciem deformat: sed præ furore hæc ille vix sentiebat. Gladium deposuerat, dorso pugiunculus hærebat: ut advertit matrona, inter luctandum manu eum eripit à tergo, & stricto mucrone perforat adversarium, & vita privat. collabitur cadaver. victrix vix sui compos accurrit in conclave, ubi maritum abdiderat: invenit illum & famulos omnes mortuis, quam vivis similiores, clamat, vellicat, trahit, nihil non agit, ut expergefaciat. at illi consopiti manebant. suspicata (quod erat) maleficio id fieri, & videns sibi in sepsa spes omnes locatas, cadaver domo effert, & in plateam abjicit cum gladio & cruento pugione. Interea dum ibi jacet, circuitores nocturni in cadaver incidunt, ferunt in carcerem, facie lota, etsi non facilè, tamen agnoscitur Concionator. Prætor seu (ut vocant) *Corregidor* prudentia pollet: silentio imperato præsentibus, summo manè adit cœnobium, evocat Priorem, ait se de re maximi momenti cum ipso coram tota familia agere optare: jubeat omnes ad unum in Capituli locum convenire. facit Prior. convenere vivi omnes, nam mortuus ille solus deerat. Prætor ait videri sibi aliquem deesse, re animadversa Prior, verè (inquit) omnes adsunt, excepto tali (& nominabat) qui fors nunc se ad proximam parat concionem. Ipse quoque, subdit ille, vocetur. mora haud longa futura, currunt nonnulli ut vocent: cubiculo clauso, pulsant ostium, nemo respondet. It ergò cum Priore prætor, & januam vi reserant. nemo erat in cella, dumtaxat fax ardens & obscurum lucens, defixa erat in camino. Mirari omnes, & stupere. Tum Prætor Priori & Conventui narrat, ubi & quale inventum cadaver: Et dum illud auferunt è carcere, ut prophanæ sepulturæ (quam S. S. *asini sepulturam* vocat) meritò tradatur: ecce tibi nobilis ille cum uxore, & rem omnem narrant. conferuntur momenta temporis: reperiuntur evigilasse, quo fax extincta. Sic & perfidia hypocritæ detestatione omnium, & mulieris castitas atque fortitudo laudibus totius viciniæ celebrata, non facilè ex illic habitantium memoria delebitur.

Ex Remigio nunc addam quædam quibus hæc explicentur, confirmenturque: scribit ad Soporiferum fascinum striges usurpare cadaver abortione egestum,

gestum, resecto inde unà cum humero costisque continentibus dextro brachio, in usum luminis: & ardere ejus membri extremos digitos flamma sulphurea ac violacea, tantisper dum perficiant quod cœpere: & hac flamma extincta tam integros & illibatos manere digitos, quàm si lumini fomitem nullum præbuissent, idque confessos maleficos Guermingæ 14. Kal. Januar. 1589. Sic Remig. *lib.* 2. *cap.* 3. & idem confirmat *cap.* 4. cùm docet, solere prius ex cadaveris illius abortivi unguine, de membris elixis parato, quam personam consopire volunt, probè inungere. Vergavilla X. Kal. Febr. Margareta Luodman, in judicio agnovit inter scelera hoc quoque: *Se nocte quadam N. ædes fuisse ingressam eo animo, ut somni sopiti faucibus venenum infunderet, idque inceptum quin perficeretur parum abfuisse: ita in proclivi videbantur esse omnia. Sed (malum) contra quam putabant excitatum illum fuisse à somno: adeò ut, re infecta, cum facinoris sociis ipsa se in fugam dare cogeretur: consectante interim illo manu armata, ac tandem cùm assequi non posset, minas ferocius intentante. Ea igitur de re ad ampliorem cognitionē interrogatus ipse, N. testis omnem uti illam saga præparaverat, certis, disertisque verbis recensuit: videlicet appetitum se sicuti dictum est, veneno: hocq; unum illis ne præberent fuisse impedimento, quod fortè experrectus (nondum enim illatum unguine delibutus fuerat) se crucis symbolo atque oratione Dominica contra tantum discrimen atque periculum munivisset: verumque illud omninò esse, quod illas cum telo multum via esset prosecutus, nec tamen assecutus.* Et postea: *Ferè omnes criminis rei deprehensi, in Germania quæ est ditionis Lotharingicæ, asseverant concorditer eam sibi à dæmonibus (modo iis per aliquot annos fuerint operati) penetrandarum ædium facultatem esse tributam: ut scilicet per quasvis angustias nullo negotio viam sibi faciant, in mures, feles, locustas, & alia hujusmodi pusilla animantia prout usus postulat, contracti atque imminuti: intromissosque denuo priori formæ restituti, si velint ac tum commodum inceptum peragere, quale superius est declaratum, scilicet illiniendo eo primum per artus omnes cui moliuntur interitum, ne evigilet: tum firmiter ac validè os ei diducendo, ne potionem agitatione excludat: tandem venenum faucibus ingerendo admota lucerna, quæ sulphuream flammam evomat.)*

QUÆSTIO III.

De amatorio maleficio.

Φίλτρα, receptissimum nomen, rarius ἀγώγιμα, apud Epiphanium, & *Charitesia*, apud Irenæum Latinè, ita vocant quicquid dicitur, fit, daturve eo fine ut in amorem quis, Venerisq; furias pertrahatur. Plurima hujusmodi philtra veteres nobis commemorarunt, ut in veteribus Glossis *tegularia*, quod super tegulis adolerent philtra Jovi stygiali, hoc est Plutoni, qui Numen illicitum ad amorem putabatur, & hæc sacra stygialia, & Cocytia dicta, Virgilius in 4. Æneid. de Didone:

Sacra Jovi stygio, quæ ritè incepta paravi.

Cocy-

Cocytiorum mentio apud Horatium in Epod. ubi Porphyrio dicet Cupidinis sacrum, non quod eo Veneris filius invocaretur, subdit enim dicta quod inferis Diis à veneficiis fierent, sed quia sacrum amatorium. Multa simul complexus apud Apulejum. Apol. 1. Levius Poeta,

Philtra omnia undique eruunt,
Antipathes illud quæritur,
Trochili, iynges, tæniæ,
Radiculæ, herbæ, surculi,
Ipsiplices, bitortiplæ,
Hinnientium dulcedines.

Ubi *Ipsiplices*, ut est in Glossariis, αὐτόπλεκτα φύλλα, in Festo dicuntur *Ipsullices* bracteæ in virilem & muliebrem speciem efficæ, quæ & *Subsilles* eidem dictæ. Agnoverunt has & alii Poetæ, nam de his simulacris amatorum est illud in 4. Virgilii, *Effigiemque* (Æneæ) *toro locat*, Theocr. & Virgil. *in Pharmacent*, *Iyngem*, quam Langius ait à Germanis vocari, Windals, Wasseroths, Kuerdrommel: Latini *Frutillam* vocant: *Hippomanes*, laudant idem Theoc. Virg. Propertius: *Remoram*, & *Sippen*, Aristoteles a, *ranæ* quoddam oscillum, Plinius b, Astiriten lapidem ex Æsopo, Hesichius illustrius: sagittas ex hostili corpore, Archelaus Thallum seu termitem olivæ, Valerius in Cyri, alia multa Lucianus *In Dial. Bacchid.* & *Melittæ*, & ex recentioribus Marsil. Ficin. *l.13. Theol. Platonicæ*, Pomponatius *de Incant. c. 8.* & Cælius Calcagninus *integro opere*, *de Amatoria magia*. Veteribus his videtur communis error, etiam nolentes hujusmodi philtris in amorem pellici posse; quem errorem mox discutiemus. Prius videamus maleficia hoc in genere nostri ævi: quæ nobis, omnium optimè & exactissimè, Grill. Scriptor prodidit c. *Amatoria* (inquit) *sortilegia, vel fiunt intra corpus, vel extra corpus* (scilicet maleficiati.) *In corpore communiter fieri solent per cibum, vel potum* d. *Et in his frequenter admiscent* (*quod vix solent in hostili vel somnifero maleficio* e) *Sacramenta Catholicæ Ecclesiæ, ut hostiam consecratam* f. *vel nondum consecratam, sed circumscriptam notis & litteris sanguineis: super qua dici curant, quandoque unam duas tres, quinque vel plures missas, quibus celebratis, tradunt hostiam ipsam, non integram prout est, sed in pulverem redactam valde subtiliter, personæ maleficiandæ, quam assumere in cibo, sicut in menestra vel in potu: eodē modo faciunt cū calamintha aliis immixta speciebus, & tradita, ut supra in cibo vel potu, ex quo dicunt illā esse naturæ attractivæ, & quod poterit cor & voluntatem absorbentis trahere ad amorem personæ tradentis. Sed omnes sunt nugæ & dæmonis fallaciæ, &c.*) Et postea, *Bis autem habui in facto sortilegos, qui huic sortilegio sive maleficio incumbentes, hostiam immiscuerant, unum videlicet Clericum Religiosum, qui hostiam ipsam sacratissimam accipiebat, cujus partem ipse sceleratissimus qui cupiebat amari, assumpserat, dicendo quadam verba satis turpia atque nefanda, quæ hic referre non expedit, reliquam verò partem hostiæ, miserat ad ipsam mulierem, non in forma hostiæ, sed minutatim contritam & in pulverem redactam sumendam in cibo aut potu. Iterum habui alium, qui hostiam nondum consecratam acceperat, & super illam circum-*

a lib. 1. de hist. anim. c. 14. & l. 9. c. 17.
b l. 8. c. 42 & l. 32. c. 4 plures cit. Tiraq. 13. lege connubiali.

c de sortil. q. 3. a. 15. & q. 5. a. n. 2.
d l. si quis aliquid. §. qui abortionis D. de pœn. l. 3. § hæc adjectio. D. ad leg. Corn. de sicar.
e Grill. d. q. 3. n. 18. in fi.
f Gloss. in c. accusatus § licet de hæret. in 6.

cumcirca, cum sanguine annularis digiti, nonnulla verba satis turpia descripserat, deinde ipsam hostiam super altari deposuerat, hoc est super nudo lapide consecrato, sub linteamine tamen altaris abscōdita, & a quodam Sacerdote rotundæ conscientiæ super illa quandoque missas celebrari fecerat, certis orationibus ad ejus propositum superadditis: deinde hostiam ipsam sumpserat, quæ tamen non erat expressè consecrata, cujus partem alteram pro se assumpserat, alteram verò partem personæ maleficiandæ tradiderat, redactam in pulverem; ut proxime dixi, asserentes uterq; ipsorum, qui hostiam ipsam assumpserant, indissolubili amoris vinculo ad invicem se colligandos, nihilominus nullum effectum apparentem vidi, nec percepi. Nec sunt adhuc duo anni elapsi, quod alium similem casum audivi, Romæ accidisse de quadam impudica muliere, in cujus cophinis repertæ fuère duæ hostiæ, super quibus ambabus erant descripta quædam verba sanguinea, &c. quas ipsa tenebat, ut asseruit ad effectum tradendi cuidam alteri mulieri, ad instantiam viri, qui ejusdem mulieris amorem concupiscebat. Alius quoque nondum est annus elapsus, quod duæ impudicæ mulieres Romæ quas vidi & audivi, quæ acceperant oleum baptismatis, quo inunxerant sibi labia, dicentes hæc verba, fides abrenuncio tibi, &c.) & cum labiis illis sic inunctis osculatæ fuerant viros quosdam, causa captandi amorem ab ipsis, ut ipsæ asserebant. Nihilominus demum omne experimentum fallax fuit, & suorum excessuum condignas vices luere pœnas. Aliud exemplum à triennio & citra in eadem urbe contigerat: quoa quædam turpissima mulier acceperat particulam cutis illius qua infans indutus egreditur de utero matris quamprimum venit in lucem, illamque similiter super lapide nudo sacrato absconderat, & super illa plures Missas, numero quinque celebrari fecerat, cutemque prædictam postea assumpserat, & baptizaverat sub nomine personæ maleficiandæ, cum aqua baptismatis & cæremoniis consuetis, deinde eandem in pulverem redegit, ad effectum tradendi personæ maleficiandæ: tamen interim capta fuit, nec perficere potuit sortilegium, sed congruas sceleris sui luit pœnas.) Hæc ille, qui addere potuit, adeò nefarios etiam esse hujusmodi sortilegos, ut fœminæ viris sua menstrua, & viri (quorum utrumque vix pudicæ aures tolerant) semen in cibum potumque aliis permixta, & certis verbis condita, præbeant, ut multorum constat confessionibus, stercora quoque & alia hujusmodi excrementa, ut Sprengerus tradidit. Prosequitur deinde Grillandus dicta sua, inquiens, *Extra corpus autem sive extra intestina fiunt maleficia amatoria per aliquas mixturas compositas ex herbarum foliis vel radicibus, metallis, reptilibus terræ plumis, intestinis membrisve, avium, piscium, vel animalium, aliarumve similium rerum naturalium.)* adde, maximè expetere a. vel capillos vel unguium præsegmina, vel fasciam, vel quid aliud vestimenti quod solitum tangere corpus maleficiandi: aut, si nihil hujusmodi queant nancisci, vel epistola, vel quid aliud de illius domo) *& tunc adhibent certas ligaturas, quibus hæc involuta consuunt in chlamide vel tunica maleficiandi, vel abscondunt sub capite lecti, vel inter plumas,*

a Grillan. q.3.n.23.

mas, vel materatia, super quæ ipse dormit, aut sub limine ostii vel alterius loci, super quo ipse maleficiandus vir transiturus, aut mulier transitura sit.) Hæc ille partim *d.q.3.à num.15.* partim *q.5. num.3.* ubi etiam addit sacrilegia quædam istorum. *Ipsi* (inquit) *sortilegi admiscent sæpius in istis aquam benedictam, scilicet Fontis Baptismatis, aut communis amphoræ existentis in Ecclesia, aut oleum sanctum Baptismatis, Chrismatis aut Extremæ unctionis, ramos olivarum benedictarum, ramos palmarum, candelas benedictas, sacros Agnos Dei, thura benedicta, cereos paschales, & his similia. Quandoque autem capiunt aliqua ex reliquiis Sanctorum Martyrum, si habere possunt, scilicet particulas ossium, capillorum, vel vestium. Alii autem capiunt frustula quædam indumentorum Sacerdotalium, aliorumque panniculorum benedictorum quibus sacra mysteria venerantur, celebranturque, sicut camisiæ, purificatorii, corporalis, tunicellæ, manipuli, amictus, stolæ candidæ, lapidis sacrati, mappæ altaris, patinæ, sudarii, calicis, & similia, & ista omnia, vel istorum partem admiscere solent in sortilegiis amatoriis, adhibitis eorum nefandissimis precibus & Diabolicis verbis, ad turpes libidinis actus, tot Sacramentorum, & aliorum sacrorum perpetrantes abusum.)* Mox subdit tertium quoddam genus sortilegii amatorii, his verbis: *Quidam ex his qui sunt expressæ professionis: deferunt quandoque imagines quasdam ad loca sacrificiorum, terrâ vel cerâ aut gemmarum, seu alia quavis mixtura confectas, illasque baptizant prius nomine personæ maleficiandæ, sub devotione & invocatione diaboli, cum eisdem cæremoniis, quibus uti solent nostri Sacerdotes in vero Baptismate: & adjiciunt quædam verba turpia & nefanda: quibus imaginibus quandoque aperiunt pectora, & ipsarum corda ingenti calore ignita reddunt: aut tantum detinent ut liquefiant, putantes quod eodem modo cor hominis maleficiandi similiter aduratur, seu mollificetur, & obediens reddatur ad votum sortilegi, vel amantis.)* Jo. Salisb. *libr.1.cap.11. Vultriculi sunt, qui, ad effectus hominum immutandos in molliori materia, cera, vel forte limo, eorum quos pervertere nituntur effigies exprimunt: cujus illusionis in Pharmaceutria Virgilius meminit:*

Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit
Uno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore.

Naso quoque in libro Heroidum.

Devovet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.

Qui locus etiam ad hostile maleficium referri posset, de quo postea. Duplex enim magica devotio fuit, una hostilis, qua mortem intendebant, altera (de qua nunc sermo) erotica ab utraque, Papinio teste, Circe dicta *simulatrix*, & μορφωτρία à Lycophrone in Salisberiensi lubenter corrigerem. *Vulticoli* sunt & de hac *defixione* (sic devotionem vocabant) haud dubiè est illud Poetæ veteris in Ciri,

Inde Jovi generat magno frigidula sacra,
Sacra nec Idæis Senibus nec cognita sacris,

Pergit

Pergit Amycleo spargens altaria thallo
Regis Iolchiacis animum defigere vobis.

Ut opinor Minois in amorem suæ alumnæ. Nam ut devotio, sic *defixio* duplex, & hoc puto velle auctorem Glossarii his verbis: *Defixione*, νιηgομαντεία, κατάδεσμοι. primum ad diras referendum, posterius ad vincula & nexus amatorios, & corrigo *defixiones*, quia à defigendo non defingendo. patet ex Plinio libr. 28. Histor. cap. 2. & Cicerone libr. 2. de legibus. Ut plurimum utuntur hodiè in amatoria defixione pergameno virginea: quam conficiunt ex cute pueri recens nati, & ante baptismum mortui, vel abortivi inscripta characteribus & verbis magicis, cujus miram potentiam atque efficientiam nugantur magi recentiores *a*, & exemplum suggerit Leloyher *b*. Utebantur & olim funibus quibusdam & ligaminibus, de quibus nos postea. Grillan. præterea rationem investigat, *cur ad amatoria dumtaxat abutantur rebus sacratis?* & multis respondet, qui volet eum legat. Hodierno tempore, etiam ad hostile veneficium buffones baptizant, & eis (quod horresco cogitans) venerabilem Eucharistiam exhibent deglutiendam. Sic nimirum quotidie deterior fit mundus, & homines in graviora hoc sæculi fine scelera præcipitantur. de amatorio philtro miraculum narrat, publica fide & multorũ sæculorum continua attestatione confirmatissimum Thom. Bossius, Oratorii Presbyter; cujus opera, quàm hæreticis odiosa, tam Catholicis utilis fuit: is ergò de notis Ecclesiæ *c*, *Nonum miraculum* (inquit) *contigit Aufidun Piceno. Siquidem anno* 1273. *quædam mulier, cùm sumpsisset ore Eucharistam, non deglutiit, sed servatam secum detulit, ut illa uteretur ad amorem mariti conciliandum sibi per veneficia. Quamobrem sic malis artibus edocta, super prunas in tegula repositam projecit: quo facto (mirabile dictu) cœpit Eucharistia apertissimè in carnem conversa sanguinem latè emittere, ita ut prunas extinxerit, neque cohiberi potuit cruoris eruptio, donec canduerunt carbones, quamvis mulier nihil non egerit injiciendo cinerem, pulverem, ceramque apponendo. Tum novo eventu attonita, linteo tegulam cum carne Divina & sanguine involvens, stabuli propinqui stercore infodit. Latuit res annos septem, quamvis aliquot mirabilia evenerint, quæ undenam nascerentur alios qui dē latebat, mulierem non ita facti ac sceleris sui consciam. Iis exactis, illa tandem apperuit rem gestam Sacerdoti, qui cùm se eo contulisset, reperit intactam carnem sanguinemque recentem linteumque illæsum. Miraculum patefactum, cunctisque divulgatum, ex omnibus locis innumeros ad sui spectaculum commovit, & commovet adhuc post annos tercentum & sexdecim. Visitur enim caro, visitur sanguis vitreis ampullis inclusus, ad tanta rei memoriam sempiternam, neque post tanta temporum spacia quicquam ex iis est corruptum aut tabefactum.)* En quo pacto Deus tam manifesto miraculo nefarium mulierculæ sortilegium inhibuerit. Sed nunc videamus, quæ vis hujus sortilegii amatorii.

a Picatrix Abonus, & Agrippa.
b lib. 1. de spectris capit. 5.
c l. 14. c. 1.

a Legist. in d. §. adject. & d. §. qui abortionis Azon. tit. C. de malefic. & mathe. Oldra. consil. 210 Godefri. & Angel. in l. eorũ, C. de malefic. Alberic rub. C. de hæret. Fita tract. de mal. Gril. d. q. 3. a. n. 15. Tiraq. d. l. 13. & tract. de pœn. minuen. Pet. Loyer. d. c. 5 Ant. Guibert. Menoc. Clari Farinac. & aliorum Canonist. verò ut Hostien in sum. de mag. §. quam sententiam Anan. rub. de sortil. Aucaran. in c. ex tuarum, & Abb. c. in

SECTIO II.

DIco primò; *hisce philtris voluntas nullius cogi potest, ad quem non vult amandum, sed bene potest imaginatio perturbari, humores concitari, & totum corpus interius quasi accendi, adeò ut quis, dæmone variis tentationum illecebris interius certante, æstro quodam libidinis vexetur, & sic vehementer trahatur ad desiderium carnalis copulæ cum aliquo in genere; quod si tum temporis maleficus amator accedat, & artibus, quibus solent mulierculæ capi, eam instanter urgeat, vel dæmon de illo uno tam assiduè memoriam & phantasiam moveat, exhibendo speciem circumstantiarum, propter quas amore dignus videatur, & subtrahendo eas, quæ indignum redderent: facilè fit, ut in nassam præda cadat.)*

Atque hæc est ratio & modus, quo per ista diabolus solet decipere: vulgus autem nequit distinguere inter actiones voluntatis, & motus concupiscentiæ, impetusque portionis inferioris. Unde non oportet credere iis, qui quævis causantur coactionem voluntatis, verè enim nolendo volunt, & vellent abstinere, sed volunt peccatum committere.

Hæc sententia communis est Jurisconsultorum *a* & Theologorum *b*, probatur primum, *l. eorum. C. de malef. & Mathemat.* ubi Constantinus Imperator ait, *aut pudicos animos ad libidinem deflexisse intelliguntur*: non (ait) *coegisse*, sed ait, *deflexisse*: ideò, si lex Rhemia vigeret, Wierus hic non effugeret frontis inustionẽ, nimisquàm manifesto imperatoriam sanctionem calũniatus.

Secundò probatur ratione, quia multa sunt pharmaca, quæ vim habent naturalem turbandi humores, irritandi semen, excalefaciendi totum corpus: & si nullæ res tales invenirentur, posset dæmon rebus, quibus vellet, uti, tanquam signis conventis, & deinde juxta pactum ipse per se, & turbationem, & flatulentiam, & pruritum, & calorem in corpus inducere, simulque personæ certæ importunam suggestionem imaginationi, quasi valdè dignæ amari, objicere; & sic in hujus amorem inflectere posset; sed volentem tantum. Nam in voluntatem, propter arbitrii humani libertatem, nulla dæmoni jurisdictio, nulla coactio competit: quæ omnia superiore libro probavimus *q. 24.*

Tertiò probatur exemplis, ut Marci Antonii Triumviri apud Plutarc. & alterius, de quo Cleodemus apud Lucianum; ut Marci hæretici & magi, apud D. Irenæum; puellæ adductæ ad S. Hilarionem, apud D. Hieron. Josaphat Regis & Thedæ magi, apud Damascenum, *in vita Barlaam.* Justinæ & Cypriani magi, apud Nazianzenum & Nicephorum, de quo consule Pamel. *in vita D. Cypriani*) ut etiam hæretici cujusdam apud D. Epiphan. qui, quod paulò ante exempli narrationem, dixerat à mago coactus mulierculas; id inintelligendum, de vehement. persuasione & forti inclinatione, non de necessitatis absolutæ coactione. Valentiniani quoque Imp. apud Procopium lib. 3. de bello Wand. Marcellinæ apud Gregoram

tabulis e. od. tit. idẽ Ancar. in c. accusat. §. sane de hæret in 6 Squillacẽs de fi. Cath. c. 8. Turre in c. si per sortiarias 33. q.

b D. Tho. & S. Bona. & Pallud. in 4. d. 34. Spreng. Malle. p. 2 q. 7. Castro l. 1. de just. hære. pun. c. 15. Mich Med. l. 2. de recta in Deum fid. Angel. Silv Rosel. Fun. Caiet. Graffius & alii Sũmistæ, Binsf. in d. l. eorũ q. 1. Angl. & alii omnes quod sciã & ex Medicis integ libell. de Philtris Joan. Bekelius e. Plutarch. in vita Ma. Ant. Lucian. in Philop.

seu de Irenæ. l. 1. c. 9. D. Hieron in vita S. Hilar. Greg. Nazianz. orat. 29 in laud Cyprian. & Niceph. l. 5. c. 27. Epiph. l. 1. to 2. cont. hæres Filitonita D. Greg l. 1. Dial 6. 4. Nicet. l. 4. Histor.

goram lib.3. ſtratidis cujuſdam apud Calchondylam lib. 2. Item probatur Hiſtoria Baſilii Pſeudomonachi & juvenculæ monialis, de qua Divus Greg. Magn. egit; item Sceleri Sethi; de quo Nicetas *a*. legite illa accuratè, & invenietis injectam propenſionem, ſed defuiſſe neceſſitatem parendi.

Quartò probatur auctoritate SS. Patrum, ut omittam Epiphan. Irenæ. & duos Grego. jam citatos: probatur auctoritate Arnobii lib.1. contra Gentes D. Hierony. dum docet quoſdam dæmones amoribus & amatoriis canticis deſervire *b*: & alibi maleficia contendit vim habere, ut amemus quæ odiſſe deberemus; & deteſtemur, quæ nos amare decuiſſet *c*. Caſſianus quoq; *Incentores*, ait, *libidinum atque luxuriæ quoſdam ſpiritus eſſe Propheta commemorat, Spiritus inquiens, fornicationis decepit eos, & fornicati ſunt à Deo ſuo d.*) non quæro, an rectè explicet dictum Oſeæ, ſed quid ſenſerit ipſe, id apertè teſtatum aſſero.

a l.3 in Epiſt ad Epheſ.c.6.

b Super. c. 3. Napū.

c Caſſian. coll. 7. ca. 32. Oſeæ 4.v.12.

d Baruch. 8.v.42.

Denique probatur S. S. locis eſſe aliqua hujuſmodi maleficia. Nahum 3. *verſ*.4. *Propter multitudinem fornicationum meretricis ſpecioſæ, & gratæ, & habentis maleficia*: quod de his rectè noſter Fran. Ribera fuit interpretatus. Apud Baruch. in epiſt. Jerem. niſi fallor, mentio habetur maleficii amatorii concremationis, verba ſunt iſta; *αἱ δὲ γυναῖκες περιθέμεναι σχοινία ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐγκάθηνται, θυμιῶσαι τὰ πίτυρα. ὅταν δέ τις αὐτῶν ἐφελκυσθεῖσα ὑπό τινος τῶν παραπορευομένων κοιμηθῇ, τὴν πλησίον ὀνειδίζει ὅτι οὐκ ἠξίωται ὥσπερ καὶ αὐτὴ, οὔτε τὸ σχοινίον αὐτῆς διερράγη.*

Quæ vulgatus ſic vertit: *Mulieres autem circumdatæ funibus in viis ſedent, ſuccendentes oſſa olivarum. cùm autem aliqua ex ipſis, attracta ab aliquo tranſeunte dormierit cum eo, proximæ ſuæ exprobrat, quod ea non ſit digna habita ſicut ipſa, neque funis ejus diruptus ſit.*)

Qui locus inſignis, adhuc denſis obſidetur tenebris, ignorantia antiquitatis. Unam ejus partem, quæ de funiculis eſt, nobis Herodotus clariſſimè exponit *libro primo*, ut habet verſio Latina (Græco nunc exemplari careo) in hæc verba: *una iiſdem Babylonis lex eſt, omnibusmodis execranda. Nempè omnibus mulieribus indigenis commune eſt, ſemel in vita ad veneris templum deſidentibus, cum externis viris conſuetudinem habere. Cæterum cùm pleræque ſint divitiis tumentes, quæ ſui copiam facere recuſent, hæ vehiculis cameratis ſubvectæ, pro templo conſiſtunt, relicta interim à tergo magna famulitii turba. Pleræque etiam hunc in modum faciunt, ad templum Veneris ſedent, nodis corolliſque tempora revinctæ, è quibus dum aliæ ſeorſum abeunt, aliæ regrediuntur. Nam diverticula undecunq; ſic funiculis diſtincta aditum præbent externis ad mulieres illas, quam cuiq; libuerit diligendam. Porrò cùm ſemel illic conſederint, non prius domum regrediuntur, quam hoſpitum aliquis, pecuniam mulieri in ſinum injecerit, & cum eadem à fano ſeorſim abducta rem habuerit. Hoſpitem autem illum, qui pecuniam obtulit, dicere oportet: tanti ego tibi Deam Mylittam imploro. Mylittam enim Aſſyrii Venerem appellant. At verò pecuniam illam, quantulacunq; ſit, non eſt fas rejicere, ſiquidem in ſacrum convertitur uſum. Neque mulieri*

etiam permittitur hospitem aliquem repudiare, sed quicunq; is est, qui pecuniam objecerit primum, hunc illa sequitur citra delectum. Postremò ubi jam congressa fuerit cum externo mulier, Deâ expiatâ, domum revertitur. Jam, quæ forma sunt elegantiore, citius (ut par est) expediuntur: quæ verò deformes, diutius coguntur desidere pro templo, antequam legi faciant satis.

Fitq; interdum, ut uno atque altero anno, aut etiam triennio, atque diutius expectare oporteat miseras. Alicubi, nempè in Cypro, similis quædam lex est.) Hactenus Herodotus, ex cujus narratione facilè intelligas, quibus funiculis circumdatæ dicantur; & quis funis disruptus: nempè is qui semitam ad illā faciebat; nam discedens hunc disrumpebat, vel hospes, vel ipsa fœmina: sed & illud intelligitur ultimo loco, cùm objicit funem non disruptum, deformitatem exprobrari, quòd eas mortalium nullus cubili dignetur. Quare retracto, quæ olim hac de re publicè Lovanii dictavi, ea referens ad nodos, & ligamina amatoria, de quibus egêre veteres Poetæ.

Virgil. *Eclog*.8.

Terna tibi hæc primum triplici diversa colore.
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco.

Nempè amati simulachrum. ligabant conceptis verbis, ut apud eundem:

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores,
Necte Amarylli modo, & Veneris, dic, vincula necto.

Valerius, *in Cyri*, addit & aliud, in sinum dispuite ter:

Terq; novena ligat triplici distincta colore
Fila, ter in gremium mecum, inquit, despue virgo,
Despue ter virgo, numero Deus impare gaudet.

Nemesianus, *Eclog*.4.

Hæc eadem nobis, quæ versicolaria fila,
Et mille ignotas Micale circumtulit artes.

Erant hæc fila, ut plurimum lanea, & rhombo torquebantur, vel devolvebātur ab orbe, vel glomo. Propertius, *l*.3.

Improba non vicit me moribus illa, sed herbis:
Staminea rhombi ducitur ille rota,
Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta e sectis anguibus ossa trahunt,
Et strigis inventa per busta jacentia plumæ.
Cinctaque funesto lanea vitta viro.

Hoc est vitta lanea suspendiosi: quod & ipsum magicum. *Et lib*.2.

Deficiunt magico torti sub carmine rhombi.

De trina despuitione Tibullus, *Eclog*.2.

Hæc mihi composuit cantus, qui fallere possis,
Ter cane, ter dictis despue carminibus.

Sed ad rem, magicum mysterium, cujus meminit Jeremias, & à quo populum Dei dehortatur, est adoletio, τῶν πιτύρων, de cujus vocis significatione non omninò res certa, nam cæteri vertunt, *furfures*, noster verò, *ossa olivarum*, inter quæ quid melius & fidelius versum, certius definiri posset, si Hebræa illa epistola exstaret, nunc de Græcæ vocis significatione decisio pendet. Puto non unam esse significationem hujus vocis, Hesy-

Hesychius, πίτυρα τὰ τῶν σιτωνη κριτῶν ἐλαΐα: sanè hujusmodi tritici vel hordei furfures, sive pelliculas, quæ molendo secernuntur (sic etiam Dioscorides, & Theophrastus usurpant) succendi solitos in veneficio amatorio plerique existimant, & nituntur loco Theocriti, *Eydil.* 2. νῦν θυσῶ πίτυρα. ubi Scholiastes, θυσῶ, exponit, περικαύσω igne absumo. Vix crediderim furfures solitos adoleri, (qui parum ad hoc idonei) sed bene farinam in mola, de qua tamen paulò antè jam locutus erat Theocritus, nec necesse habebat repetere; quare malo, πίτυρα illic exponere, ut hic facit noster. Nam de eodem maleficii genere locutum Poetam illic, & hic Prophetam, eò proclivior sum, quod eodem Eydil. fatetur Theocrit. amatoria illa maleficia Græcos à Babyloniis didicisse. Sicut ergò laurum urebant veteres & bitumen, & statuas ex argilla vel cera, de laur. Virg.

Daphnis me malus urit, ego hanc in Daphnide laurum:

Bituminis, ni fallor meminit Horatius, sed locus non occurrit, de statuis argillaceis & cereis:

Limus ut hic durescit, hæc ut cera liquescit,
Uno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore.)

Sic etiam puto solitos adurere ossa olivarum, hoc est minutas olivas, & duriores cæteris, ac penè osseas: quæ est vocis Græcæ altera, minus nota, significatio, apud Athenæum *a*, ex Callimacho & Philæmone: pro quodam minuto ac viliore & coloris furfuracei olivarum genere, quod πίτυρον, vocarunt. Unde & fraces ac magmata olivarum Hesychio videntur dicta, ἐπίτειρα, dum scribit, ἐπίτειρα ἐνπιάσματα ἐλαιῶν, ubi fortassis, ἐπίτυρα, legendum, nec in voce ut opinor peregrina quærenda solita Græcorum compositio ἐπίτυρον, edulium notavit Athenæus, & Varro, *libr.* 6. *de lin. Lat. Apud Plautum, si unum epityrum edam apud illum esuriens insane benè. Epityrum vocabulum est cibi, quo frequentius Sicilia, quàm Italia usa*) sic Varro. Locus Plauti est in Mili.glor. nempe fiebat ex pityrodi oliva confricta. meminere & Cato & Columella, *libro de re rustica*, conficiendi modum indicantes, & Græcanicas magnæ Græciæ urbes, id conficere solitas: fortè etiam vocem ἐπίτυρα, sic contrahebant vulgò, dicentes, ἐπίτυρα. Sed noster vertit, *ossa olivarum*, certum est Hebræos, quæ in quaque re fortiora & duriora sunt, ea vocare *ossa*, ut ossa obsidentiũ חנך עצמות chonach ghatzmoth *b* scitum etiam, hanc olivam minutam plus ossis, quam carnis edulis præbere. constat quoque Hebræa phrasi, genitivum fixum habere vim mobilis recti: & ideò, *ossa olivarum*, accipi posse, pro osseis olivis: sicut in Mosaicis scriptis *c*, *asinus ossis*, ponitur pro asino osseo. Quare suspicor hoc loco à Jeremia scriptum fuisse עצמיזתים ghatsmoth Zethim, quod ad verbum significat; *ossa olivarum*, & Græcos interpretes gnaros significationis, quam diximus vertisse, τὰ πίτυρα. Nonne verò simillimum est Babylonias, quæ Magicis nugis erant addictissimæ, veritas ne diu illuc excubare cogerentur, se à *sortilegiis* hujusmodi non abstinuisse: maximè quas nec divitiæ,

a lib. 1. Coen. sophist.

b Ps. 53. vers. 6.

c Gen 49 v. 13.

tiæ, nec forma nec genus cõmendabant? Quærebãt ergò istæ bliteæ ac diobolares undecumq; lenocinium & Pityrides olivas, quæ vilioris pretii insumebant flammis. Et quam vesanæ flammam alebant inclusam, longè aptius atque expressius ossium, quam furfurum, adustione contestabantur: simul enim sic quærebantur de duritie ac rigore hospitum, & adventorum, quos illarum nulla miseratio tangebat: ideò non solas olivarum carnes, sive cutim (nam in his olivis cutis potius quàm caro) sed solidas olivas cum nucleis osseis adolebant: nimirum duritiam illam sibi invisam hoc pacto mollituræ, & corda ferrea amore liquaturæ. *Si furfures* vertas, perit elegans ista mysterii magici analogia. Verisimile est cum ista urerent addidisse, quod solemne reperio: sic se ossa hospitum urere, vel, in hospite suo hæc se adolere: vel precari, ut sic hospites earum amore torrentur: quæ omnia Virgilius & Theocritus posuêre. Demum sic adusta & in cineres redacta spargebant in ventum jacta trans caput. Theocritus:

ἄλφιτα τοι πρῶτον πυρὶ τάκεται, ἀλλ' ἐπίπασσε.

Farinæ primum, igne liquescunt, sed disperge.

Virgilius.

Fer cineres Amarylli foras, rivoque fluenti
Transque caput jace.

Sed hæc satis vel nimis, de loci Baruchi explicatione, quæ si probetur, benè erit: sin, meliora expecto. Et opportunè post annum quartum quintumve postquam hæc à me primum edita, ut in Hispaniam redii, ostensus mihi liber singularium hominis è nostris eruditi, & industriæ singularis Martini de Roa, lib. 3. cap. 9. & 10. fusè in hunc Baruchi locum disquirit, dissentit in nonnullis. nam cap. 9. funes hos putat esse, *Zonas junceas*, meretricum vilium insigne. hoc non convenit cum Herodoti verbis, qui (ut ego) exponit de funibus quibus lectulum suum cingebant, & quod addo de illis aulæa vel centones suspendebant, ita cellam suam à cæteris quasi domunculam dividentes. Deinde funiculi ruptionẽ putat esse idem quod apud veteres zonæ solutionem. Verum hoc in meritriculis locum non habet. nã virginum hoc propriumerat in primo congressu, juxta illud, quod zonã posset solvere virgineam, res nota, non pertinere ad quemvis coitum. Benè quod idem c. 10. illud de junco & zona quoque retractat, & funiculos capit, ut dictum debere. Rectè autem doctèque probat funiculorum ruptionẽ intelligi de tentorii seu tabernaculi ablatione sicut Jerem, 10. 20. Nam post coitum redibat domum mulier, jam lege soluta. Quæ interpretatio cum sit & simplicissima & accommodatiss. miror cur nos quasi deserens, tertiam deliciis amatoriis, & sectorum nodis florumque corollis addiderit, quæ mea sententia nec Herodoto, nec Barucho consentanea est. Attigerant hunc locum Guevarra in Habac. & Perer. in Daniel. sed attigerant, vel potius insinuarant, quam interpretati. Roæ liber mihi non visus, nisi diu post primam editionem meam: post quam etiam plus anno editus. Potuêre eosdem scriptores legentibus, ea-

dem in mentem venire. Hinc patet, vel juxta hanc primam concl. nostram intelligendum Burchardum: vel errorem subesse ejus sententiæ, *libr. 10. cap. de arte magica cap. ult.*

Sit secunda conclusio quæstionis, *hæc philtra & menti & corpori ut plurimum valdè noxia sunt.*) Nota minus esse noxia, quæ non dantur intus sumenda, quia si per nudas incantationes facta, ut plurimum solum nocent menti: si per illigationes aut contactum extrinsecum, etiam corpori solent nocere, si habeant venena mala admixta, quod in his non frequens: si verò dentur in potum & cibum, solent ut plurimum valetudinem vehementer debilitare, & de statu mentis deijcere, quia eorum ingredientia solent esse admodum periculosa: ut fluores menstrui, sperma (ut patet ex vetustis libris Pœnitentialibus) cerebrum felis, vel asinini pulli, uterus hyenæ, virga lupi, remora, ossa rubetæ, scinci, & præ cæteris (quod vocant) Hippomanes: quod est triplex, ne quis fallatur: unum cujus mentio apud Theocritum, *in Pharmaceut.* tradit esse plantulam quandam Arcadiæ: alterum, quod ut canit Tibull.

Virus cupidæ stillat ab inguine equæ.

& Propertius:

Hippomanes fœtæ semina legit equæ.

Qualis est suum apria: tertium, pellicula quæ revellitur è fronte pulli equini recens editi, cujus odor equas in furorem redigit de quo Aristoteles *a*, Plinius, Columella, & Virgil. & alii. Quàm hoc noxium si docet interitus Caligulæ, qui mortuus, cum ei Cesonia hoc potandum porrexisset, ut narrant Joseph *b*. & Sueto. & Juven. eò respexit:

Vt avunculus ille Neronis:

Cui totam tremuli frontem Cesonia pulli
Infudit: & mox ut est in 4. M. S. libris,
Tanti partus, equæ quantum una venefica constat.

De cunctis autem philtris Ovidius prudentissimè:

Nec data profuerint pallentia philtra puellis.
Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Euseb. testatur his Lucretium Poetam primò dementatnm, deinde furoris impatientiâ seipsum interemisse. de Lucullo prodidit Plutarchus, his eum primò actum in furorem, mox etiam interemptum *c*. de quodam similia narrat Aristot. *Virgo illa incantata à Basilio* (ut ait D. Greg.) *febricitare incepit, & vehementer anxiari, magnisque vocibus cum stridore clamare. Modò moritura sum, nisi Basilius monachus veniat, & ipse mihi per sua curationis studium salutem reddat.*) En verba mente captæ, & corpore languentis. Illa verò, de qua D. Hieron. scribit, *postquam amator, magicis artibus instructus, ab Æsculapii sacerdotibus rediit, & subter limen domus puellæ tormenta quædam verborum & portentosas figuras sculptas in æris Cyprii lamina defodit; & ilicò amore insanire virgo, & amictu capitis abjecto rotare crimen, stridere dentibus, inclamare nomen adolescentis: magnitudo quippe amoris eam in furorem verterat.* De tribus ordine Abbatibus, successivè ab eadem sortiaria toxico amatorio necatis, lego apud Spreng. de Frid. duce Austriæ, & electo rege Romanorum, quem

a Arist. lib. 6. hi. ani. c. 18. Plin. l. 8. c. 42. Colum. l. 6. Virgil. in Georg.

b li 11. ant. Sue. in Calig. Iuven. sat. 6.

c Euseb. in Chro. Plut. in Lucul. Arist. in Magn. Moral. D. Greg. d. c. 4. Hier. in vita D. Hilarii Spreng. p. 1. q 7. Caspini in Ludo Bavaro, Ant. Panhorm. libr. 4. de gest. Alfonsi Pet. Leloyer l. de spect. cap. 5.

quem Lud. Bavarus vicit, auctor est Cuspianus: de Stephano, quodam equite Neapolitano, Anton. Panhormita: de puella, cui amator membranulam inscriptam in sinum jecerat, & narrationem, & judicium nobis proponit Pet. Leloyherius: quare cum tam noxia solea nt esse philtra, meritò Athenienses Temniam sagam morte mulctarunt *a*, & nimis laxi fuêre Areopagitæ, cùm alteri, mortuo eo qui acceperat *b*. ignoverunt: prudentissimeque jura civilia: quibus seqq. pœnæ receptæ: de quibus quo ad praxim acturi sumus fusius. li. 5. Sect. 16. nunc breviter. Si præbens amatorium quid, non adhibuit magicam superstitionem, nec mors secuta fuit: pœna relegationis & damnationis in metallum olim puniebatur *c*. hodie judicis arbitrio extraordinariè punitur *d*. Quòd si mors fuerit secuta; quam ut plurimum sequi tradidit Hippolytus de Marsil. Insignis Criminalium judiciorum tractator *e*: tum, si ob malum finem præbuit philtrum (utpote causa abortus, vel illiciti amoris) sive tum adhibitæ sint artes magicæ, sive non, mortis reus censetur, ex communi sententia juris interpp. *argum. d. §. qui abortionis*, quod & olim prudentum opinione receptum Jul. Paulus tradidit *f*: neque id acerbum debuit videri Antonio Guiberto *g* dignum enim planè supplicio, malus adeò animus, fini improbissimo, per summum periculum & pessimum exemplum, studens. Quod si non dedit ob malum finem, sed bonum (ut puta ad arcendam fœminæ sterilitatem, ad conciliandum mariti animum à se immeritò alienatū,) tunc si accessit ars magica, adhuc punienda est audacia lethali supplicio: capitale est enim his uti artibus *h*: si verò non adhibuit quicquam magicum, sed naturalibus usa fuit, quæ putabat non nocitura, extra ordinem mitius punienda est, circa *i* mortem. Hæc vera, si desit hæresis suspicio: hâc accedente, quid dicendum, videbitur *d. sect.* 16.

a Demost. contra Aristogitonem.
b Arist. li. 1. Mag. Moral. c. 17.
c d. §. qui abortionis
d Menoch de arb. jud. cas. 358. Binsfeld. in d. l. eorum, q. 3.
e in l. ejus. leg. Corn. de sicar. D. ad.
f l. 5. recep sent. tit. ad leg. Corn. de sicar.
g libr. 1 q. jur. ca. 16. num. 1.
h l. nemo aruspicē, & ibi Dd. C. de malef. & mathe. & sic intel Menoch. de arbit cas. 388. n. 5.
i arg. l. 3. §. ex Senatusc. D. ad leg. Corn. de sicar. & ibi Bat. & Menoc. d. cas. 358. num. 7.

Humanam vindictam prævenit aliquando divina ultio. Siffridus presbyter, in Chron. suo narrat ann. 1260. accidisse, *ut adolescens quidam in Misnia, ut suis potiretur amoribus, à Mago in locum ædium desertum deduceretur: cui cum spectrum, puellæ illius quam amabat imagine, per maleficii incantationes se obtulisset: amator ille perditus, manum ei porrigens, à malo dæmone parietibus alliditur, & miserabilem in modum necatur: qui ejus quoque cadaver tanto in Magum impetu projecit, ut semianimis longo tempore jacuerit.*)

I nunc, & animam committe ignibus doloso hoc pulveris magici mantelio contectis. Nonne potius audiendus Phocylides: qui cecinit, omninò fugiendas amatorias incantationes & philtras? idque verum, etiam quoad conjuges, quia etiamsi conciliarent amorem (quod nunquam vel rarò contigit) tamen semper, ut minimum, reddunt debilem, attonitum, & mentis emotæ: quemadmodum piscibus (acuta & apta est Plutarchi *k* similitudo) accidit, qui non retibus vel hamis, sed medicamentis capiuntur.

k in conjugalib. admonitionibus.

SECTIO III.

Restat de remediis videamus, & constat, ex dictis, inutilia esse antidota

contra

contra philtra, & remedia illa Gentilium: quæ per incantationes aut lustrationes quasdam fiebant: quæ Christianis etiam prorsus illicita sunt. Virg. 4. Æneid.

Hæc se carminibus promittit solvere mentes
Quas velit, ast aliis diras immittere curas

verè dicit, *promittere*, nec enim præstabat. Tibullus lib. 1.

Quid credam? nempe hæc eadem se dixit amores
Cantibus aut herbis solvere posse meos.
Et me lustravit tædis, & nocte serena.
Concidit ad magicos hostia pulla Deos,
Non ut totus abesset amor, sed mutuus esset,
Orabam: nec te posse carere velim.

Putabant enim his lustrationibus alterutrum evenire, vel ut amore liberarentur, vel votis potirentur. Nemesianus, inducit pastorem quærentem hæc omnia sibi incassum cecidisse:

Quid prodest quod me peregrini mater Amyntæ
Ter vittis, ter fronde sacra, ter thure vapore
Lustrarit, cineresque aversa effudit in amnem,
Incendens vivo crepitantes sulphure lauros,
Cum sic in Meroen totis miser ignibus arsi?

Vittas intellige funesti viri, ut dictum superius, omisit & aquæ aspersionem, de qua Propert. lib. 3. loquens de amore.

Quod mihi non Patrii poterant avertere amici,
Eluere aut vesto. Thessala saga mari.

Putavit vir doctus etiam ebris & laminis usos pro periaptis contra magicas devotiones (quod non negandum) & probat his Arnobii verbis, *Adversus ictus noxios & venenatos colubrorum morsus remedia sæpe conquirimus, & protegimus non laminis, Psyllis, Marsis venubus, aliisque institoribus, atque planis)* sed fortassis illic pro *laminis*, corrigendum, *Iamidis* (ut olim Franc. Bentius noster censuit) qui autem, *Iamidæ*, docuit Petrus Victorius lib. 13. variar. lect. c. 15. nempe aruspices nugacissimi.

Hanc secuti opinionem gentilium videntur, non Eunapius modò, *in vita Edesii*, de illa quam magus Philometor in amorem pellexerat, magus verò Maximus amore solvit; & Plin. sed & Pomponat. homo malè Christianus. Opus est antidotis distinctione. 1. si naturalia tantum sunt medicamenta, maniam purgantia & ardorem libidinis temperantia (ut agnus castus, & hujusmodi) dummodo noxia non sint valetudini, licebit eis uti. 2. si verò dubitetur num insit illis vis naturalis, an verò sint merè superstitiosa remedia; tunc iis abstinendum. tale quod de Scythica seu Promethæa herba refert Propertius; quod de insperso corpori pulvere, in quo se mula volutaverit, vel hirci urina bibita, vel rubeta in corio pecoris recentis alligata, & de virga lupi Plinius & Pomponat *a*. tradidêre. 3. si moraliter improba sunt remedia, planè vitanda & vetita sunt, tale remedium Cratetis apud Laertium, scil. sui suspendium; talia Rasis ac Pauli Ægynetæ licentiosa balnea, tripudia, commessationes, & quæ sequi solent deteriora: tale etiam illud Faustinæ, quo usus M. Antonin. Philosophus; qui

a Plin. lib. 28. 32. & 39. Pompona. l. de incantat. Laert. l 6.

qui gladiatorem ejus adulterum occidi jussit, & illam incedere inter caput & collum *a*. Quartò si sit admixta superstitio, tunc pertinent ad vanam observantiam, de qua 2. *p. hujus libri* agendum, si verò dæmonis pactũ intervenit, pertinent ad dæmoniacam Magiam, de qua dictum, *libr.* 2. Quintò, optima sunt remedia Christiana, tùm illa quæ contra cuncta maleficia vim habent, Ecclesiastica; de quibus agendum *lib. ult.* tum etiam quædam moralia, quibus caro maceratur & concupiscentia domatur, ut opera pœnitentiæ, humicubationes, cilicia, flagella, jejunia: his interdum etiam sub mortali, si magna necessitas, homines uti tenentur, ut & aliis quæ partim in omittendo, partim in committendo, posita. In omittendo, ut vitare conspectum rei amatæ, & ocium, & alia libidinis irritamenta, de quibus optimè Helinandus disseruit *b*. Vis existinguere libidinem? (ait) amove ligna de igne, si stridet incendium ligna innumerabilia sunt, potissima autem

a Capitol. & Suidas.

b habet apud D. Anton. lib. 6. hist. Sum. tit. 13. c. 6. §. 4

Otia, segnities, somnus, caro, fœmina, vinum,
Prosperitas, ludus, carmina, forma, puer.

De primo est illud SS. *in desideriis est omnis ociosus.* & Ovidii.

Otia si tollas, periere cupidinis arcus,
Despectaque jacent & sine luce faces.

De 2. dicit Martialis.

Quæritur Ægysthus quare sit factus adulter?
In promptu causa est, desidiosus erat.

De 3. canit Dionysius Cato, in distych. Moral.

Plus vigila semper, nec somno deditus esto,
Nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat.

De 4. ait Apostolus: *Bonum est non manducare carnes.*

De 5. ait Helinand. *mulier dicitur à molliendo, ut & malleus, quia sicut faber per malleum mollit ferrum: sic diabolus per mulierem, mollit, & malleat universam terram.* D. Hieron. *Ferreas mentes libido domat.* Claudian.

Ferrea lascivis mollescunt corda sagittis.

De 6. Apostol. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Virg.

Et venus in vinis, ignis in igne furit.

De 7. Ovidius:

Luxuriant animi rebus plerumque secundis.

Salomon in proverbiis. *Prosperitas stultorum os perdet.* D. Augustinus: *Secundæ res Sapientum animos fatigant: plus obfuerunt Salomoni, quàm profuerit ipsa sapientia, contra adversitas aliquando retrahit à peccatis.* Ideò ait Dominus Oseæ 2. *Sepivi aures tuas spinis, ut semitas tuas non invenires, & post amatores tuos non curreres.* Spinæ sunt adversa.

De 8. *ludi* nomine, jocum intelligit omnem, mœstitia enim libidini repugnat, teste Poetâ.

Non solet in mœstos illa venire thoros.

De 9. *carminis* nomine, omne melos musicum comprehenditur, sive voce, sive instrumentis fiat. Esai. *Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum, in conviviis vestris:* hinc, *& opus Dei non respicitis.* addit Helinand. *Difficile invenitur aliquis lenis vocis & gravis vitæ: quippe cum vocis lenitas cantum desideret, vitæ gravitas planctum.*

De 10. est illud,

Rara est concordia formæ atque pudicitiæ.

& illud,

Lis est cum forma magna pudicitiæ.

De II. ait Helinandus: *Quantum enim periculi sexus adfert in muliere, tantum ætas in puero, periculosa est ætas pueri, periculosior societas, periculosissima verò familiaritas. Unde legitur in vitis Patrum: Non habendam familiaritatem cum fœmina, puero, vel hæretico.*) Hactenus ex Helinando Antoninus.

In faciendo consistunt; occupatio mentis in curis gravioribus, cogitatio mortis & inferni, lectio bonorum librorum, preces ad Deum fusæ, implorata auxilia Beatorum, & Angelorum, & maximè Beatissimæ Deiparæ Mariæ: quæ, ut castitatis amantissima, summopere desiderat homines hac spurci amoris lue liberare. Utile quoque frequenter meditari, non externam illam, & perituram citò speciem, quæ fragilis, caduca, sæpè mendosa & fucata, & falsis tantum lenociniis adumbrata: sed rimari cogitatione internam & profundiorem corporis constitutionem, quid illa fuit, antequam nasceretur? stilla seminis spurci & olidi, quid nunc est? saccus stercorum, aufer cuticulæ pelliculam, quid illa tetrius aut horribilius: quid cadaveri propius? sterquilinium nive contectum albet. solvantur nives: pax; *pax naribus & oculis*; clamabunt omnes, & diffugient, nive fugacior est forma. non liquatur, sed vanescit, illam aqua excipit; hanc quid nisi deformitas & formido, qualis mormolycii? cum anima diffugerit, quid futura hæc sive Lais, sive Helena? esca vermium, cadaver putridum, fœtens, tabe dissolvendum, ex cujus spinæ medulla serpens terribilis enascetur. Hoc amem, hoc depeream! Narrat Suidas de Hypatiâ Alexandrina: eam cùm consilio nequiret auditoris adamantis, importunam sollicitationem abrumpere: panniculos ei suos, fluore menstruo maculatos objecisse: *Hoc* (inquiens) *est adolescens, quod amas: nihil autem pulchrum.* Appa & Gela Foroiuliensis ducis Gisulfi filiæ, carnis putridæ sub mamillis positæ odore, suam defendêre castitatem. Barbari enim natura ita fœtere Longobardorum mulieres opinati intactas reliquêre. *Annal. Bojor. lib. 3. & Anton. Bonfin. lib. 8. Rerum Hungaricar. Decad. 1.* Sed & Thom. Cantipratens. pium quendam virum, cum cogitationes importunas, cujusdam mulierculæ, formosæ dum viveret, animo abigere non posset: sepulchrum narrat ejus aperuisse, & amplexum cadaver tabidum; & faciem faciei ejus contaminatæ tabe, vermibusq; imposuisse, & in hoc fœtore volutatum ore; donec fœtor & horror, omnem libidinis memoriam superassent.

Quantò efficacius hoc, illo ridiculo, & quod nisi præfata lectoris venia, nequit referri, quod Hieronymus Cardanus a præscribit: *eum, qui* (sic ait) *stercora recentia amica in suo ponat calceo, & calceum statim induat, amore liberandum.* utatur ille suo remedio. apage has sordes. equidem tetro odore amorem cum fastidio commutandum crediderim, quamdiu fœtor durabit: post, nescio: nisi quis mentem similibus (quas dixi) cogi-

a lib. 2. de varietat.

cogitationibus muniat, armetque. His remediis continentur, quæ ex Avicenna Niderius posuit *a* excepto sexto, quod ipsemet fatetur sæpe non proficere.

a l. ult. Formicarii.

QUÆSTIO IV.

De maleficio hostili.

HOstile, vocatur, quicquid in bonis animi, corporis aut fortunæ damnum infert, aut aptum est inferre, aut idcircò adhibitum fuit à malefico ut inferret: primum actu, secundum potestate, tertium intentione, hujusmodi est, quæ in his interveniunt, ut plurimum sunt frigida, amara, noxia, & naturæ humanæ hominumq; saluti contraria; ideò, *venena mala*, vocari vult *b* Grillan. contra quam in amatorio, in quo censet, ut plurimum intervenire, res calidas, dulces, amœnas homini, & coadjuvantes naturalem calorem & potentiam luxuriandi, & ideò à lege hæc vocari, *bona*, vel, *non mala venena*, quia non sunt instituta hominis necandi causa *c*: hæc perpetuo vera non esse, facilè credent, qui præcedentem quæstionem accuratè legerint. De præcipuis ergò hostilis maleficii generib⁹ nunc agamus, & quia prolixa atque varia disputatio est, in suas sectiones eam partiamur.

b q. 3. n. 25

c lib. 3. §. hac ædic. D. ad l. Corn de sicar.

SECTIO I.

De fascinatione.

UT res commodius intelligatur, notanda differentia triplicis fascinationis, nam puto vocabulum largè sumptum de propriè & impropriè dicta fascinatione, dividi posse, *in Poeticam*, seu, *vulgarem*, in Philosophicam, & *in magicam*.

Vulgaris, seu, *Poetica*, est, de qua potissimum disputatur; secundùm quam dicuntur homines fascinari, ipsa visione seu aspectu activo fascinantis, vel etiam invido aliquo laudante, eo solo, quod malignè aut malitiosè aspicit, vel laudat alium, à quo est averso animo. Et hæc opinio multa peperit alia opinamenta. primò hoc periculum imminere potius pulchris quàm deformibus, pueris quàm majoribus ætate. Secundò hoc periculum removeri quibusdam euphymiis: nempè si benè precentur iis, quos cum laude & admiratione intuentur: vel si quid turpiculum pueri gestēt appensū collo, unde fascini nomen inditū virili membro, eò quòd contra fascinationē talia gestarent oscilla: & mutato in paulò honestiorē modū more, digitos duos cum pollice sic insesto, ut tale quid exprimant, de gagate, vel ebore, vel argento: ut fit hodie in Hispania (*Higa vocant*) imò si summo manè surgenti quis ita digitos intendat, id ipsum quoque amuleti esse loco censent, quod malo exemplo Reginæ cuidam fieri ajunt, si baccare frontem cingas, si ter in sinum despuas. denique si cùm avide lautum edulium sumas, & te intentius aspicienti partem cibi porrigas, *præfiscini*, hæc omnia fore, ne fascineris. De turpiculis illis mentio apud Lucillium, teste Glossario: Mutonium, προσβασκάντιον, ὡς λυχνίδιον, fortè loco illo quem ex libr. 4 .citat Nonius, *Nam quid mutino, subrectoque huic opus signo, ut lucraretur lardum, & carnaria*

naria furtim Patrum conficeret? q.d. præstitisset infantulum fascinatum emori, quàm in furem adolescere. Tertiò censent ad bruta quoque hanc fascinationem pertinere gallinas, agnos, equos, & ferunt fascinatos aliquando cecidisse. Huc pertinent illa Poetarum, Virgilii.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Item.....*baccare frontem*
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Et Theocritus docet contra hanc fascinationé solitos in sinum sibi despuere:

ὡς μὴ βασκανθῶ, τρὶς ἐς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.

Ut non fasciner, ter in meum expui sinum.

Solent quidam huc referre illud Albii Tibulli, *lib.* 1. *eleg.* 2.

Hunc puer, hunc juvenis, turbâ circumstetit arcto,
Despuit in molles & sibi quisque sinus.

Verùm prior illos versus refutat: qui docet, eum, de quo agit, ut insanum ac lymphatum, cinctum fuisse coronâ puerorum, & cæterorum: qui tamen, ne quid eis detrimenti ab aspectu, tactuve insani hominis contingeret, despuendo se sibi consulere arbitrabantur, cujus superstitiosæ aversionis, ut consuetæ, testis est Theophrastus, *lib. de characterismis in descriptione superstitiosi.* Sed quoniam à Tibullo amans inducitur utens magis artibus: si dicas eundem amantem amentemque describi, non aberrabis à vero. nam Plato, *in Symposio*, amoris furorem fascinatorium esse docuit: eò quòd mutuo aspectu & intentione oculorum, amor hauriatur, augeaturque,

Hanc fascinationem cum suis remediis esse superstitiosam nemo negaverit opinor, quam damnant Dd. Basili. Chrysost. Hieronym. & alii citandi: & profert Richardus, *quodl.* 3. *q.* 12. duos articulos, quibus non obscurè anathema dicitur iis qui illam tenent. Sine maleficiis verò, opinionem de solo morbo per laudationem inferendo, nemo Catholicus Theologiæ peritus, aut veræ Philosophiæ sectator admiserit. Nam quæ de vi verborum diximus, & de vi imaginationis *libr.* 1. illa convincunt, nec verbis hanc vim inesse, nec imaginationi quoad corpus distans, ut verè quidam apud Algazelem, *lib.* 5. *Physicor. cap.* 9. asserunt. Ad natale fascinantis astrum confugere, ridiculum est; omnes enim illâ horâ nati, fascinatores forent. vim animæ unius in corpus alterius effectivam tribuere, est damnatum delirium Avicennæ. Nec satisfaciunt, qui ad temperiei & substantiæ dissimilitudinem confugiunt, quia inter res ejusdem speciei nequit ei esse tanta substantiæ pugna ac similitudo. non.n. basiliscus basilisco, non vipera viperæ, sed homini & aliis animalibus nocent. Et ut unum animal alteri tam sit noxium, id est, vehementi naturæ antipathiâ nasci necesse est: hanc verò ex differentia specifica, quam sequitur differentia temperamenti. Quid? quod fascini hujus defensores contendunt, etiam fascinari quem solere à benevolis & carissimis *a*. verba Plutarchi, & Heliodori suggessit mihi, & communis patriæ & Religionis conjunctione amicissimus,

a Plutarchus 5. Sympos. c. 7 Heliodorus l. 3. Æthiopi histor.

mus, And. Scottus noster. Græci codices mihi nunc non suppetunt: quare ponam ex versione ejusdem: *Haud sanè ignoras,* (ait Plutarch.) *quod & amicis, & familiaribus, & parentibus nonnulli oculum fascinantem esse existimant: usque adeò ut mulieres non ostendant illis pueros, nec diutius ab hujusmodi hominibus inspectari sinant, quo modo ergo id mali videbitur ab invidia effici? quid porrò per Jovem dices de iis, qui dicuntur se ipsos fascinare? nam hoc quoque audisti: sin minus, illa certè prorsus legisti.*

Eutelidæ fuerant pulchri per colla capilli:
Sed tibi dirus homo conspecto in fluminis undis.
Invidit, turpisque invasit protinus illum
Morbus, invidia corrupta est gratia formæ.

Narrant enim Eutelidem cùm sibi pulcher visus esset, propria specie captum, in morbum incidisse: atque habitum bonum unà cum pulchritudine perdidisse.)

Vides fabulam Narcissi fabulæ similem: si quid tale accidit: arbitror utriq; contagiosam aliquam fontis exhalationem fuisse exitio. Sed audi quid Plutarchus hac de re censuerit, putat enim in his ex vera invidentia id oriri, quod etiam Heliodoro visum, Plutarchus:

Audacter dico universas quidem animæ affectiones, quibus diu insint, in iis malos habitus ingenerare: hi cùm naturæ vim cœperint, qualibet ex causa moti, sæpè etiam invitos homines in jam proprias ac consuetas perturbationes deferunt. Sic autem considera, timidi etiam ipsa auxilia formidant, iracundi in charissimos quoque sunt morosi. Amatores & intemperantes, postremo nec sanctissimis quidem temporibus quamvis morti vicinis queunt abstinere. Mira est enim consuetudinis vis ad attrahendum affectum in id quod sibi est proprium. Et qui in lapsum est propensus, ubiq; necesse est impingat. Nulla est itaque admiratione dignum, si qui invidendi & fascinandi habitum sibi induxerunt, etiam adversus familiares ex morbi proprietate moventur: ast ubi moti fuerint, quod natura solent, efficiunt, non quod volunt. Quemadmodum enim sphæram sphæricè moveri, & cylindrum in modum cylindri necesse est, pro formæ differentia: ita & hominem sic invidum affectio invidenter adversus omnia movet. Quin etiã verisimile est illos familiaribus & charis peius nocere.)

Imò verò id mihi minus fit verisimile. cur? an quod frequentius illos respiciant? aliquid id foret, si habitibus non uteremur quando volumus: & habitus à primis illis motibus animi non differrent: quos confundit Plutarchus: non obscurè etiam voluntatis humanæ libertati his verbis, ut ex geometrica cõparatione patet, frænum injiciens. A cæteris etiam Philosophis recedit, qui perspicuè malevolam invidentiam requirũt amori repugnantem. Solus Heliodorus Plutarcho consentit, & si de facto dubitet: *Porrò*, inquit, *si qui sunt, qui etiam charissimos, & quibus benè volunt fascinant: id quidem non est mirandum, si cùm sint natura invidi, non quod volunt faciunt, sed quod naturaliter solent.* Præsupponit uterq; naturalem vim maleficam illis inesse: quæro qualis? Physica an moralis? Si mortalis tantum, hæc illis nolentibus non elicitur. Si Physica, præexistens, aut tunc nata. si existens, cur non nocet prius subjecto cui inest.

Si

mus, And. Scottus noster. Græci codices mihi nunc non suppetunt: quare ponam ex versione ejusdem: *Haud sanè ignoras,* (ait Plutarch.) *quod & amicis, & familiaribus, & parentibus nonnulli oculum fascinantem esse existimant: usque adeò ut mulieres non ostendant illis pueros, nec diutius ab hujusmodi hominibus inspectari sinant, quo modo ergo id mali videbitur ab invidia effici? quid porrò per Jovem dices de iis, qui dicuntur se ipsos fascinare? nam hoc quoque audisti: sin minus, illa certè prorsus legisti.*

Eutelidæ fuerant pulchri per colla capilli:
Sed tibi dirus homo conspecto in fluminis undis.
Invidit, turpisque invasit protinus illum
Morbus, invidia corrupta est gratia formæ.

Narrant enim Eutelidem cùm sibi pulcher visus esset, propria specie captum, in morbum incidisse: atque habitum bonum unà cum pulchritudine perdidisse.)

Vides fabulam Narcissi fabulæ similem: si quid tale accidit: arbitror utriq; contagiosam aliquam fontis exhalationem fuisse exitio. Sed audi quid Plutarchus hac de re censuerit, putat enim in his ex vera invidentia id oriri, quod etiam Heliodoro visum, Plutarchus:

Audacter dico universas quidem animæ affectiones, quibus diu insint, in iis malos habitus ingenerare: hi cùm naturæ vim cœperint, qualibet ex causa moti, sæpè etiam invitos homines in jam proprias ac consuetas perturbationes deferunt. Sic autem considera, timidi etiam ipsa auxilia formidant, iracundi in charissimos quoque sunt morosi. Amatores & intemperantes, postremo nec sanctissimis quidem temporibus quamvis morti vicinis queunt abstinere. Mira est enim consuetudinis vis ad attrahendum affectum in id quod sibi est proprium. Et qui in lapsum est propensus, ubiq; necesse est impingat. Nulla est itaque admiratione dignum, si qui invidendi & fascinandi habitum sibi induxerunt, etiam adversus familiares ex morbi proprietate moventur: ast ubi moti fuerint, quod natura solent, efficiunt, non quod volunt. Quemadmodum enim sphæram sphæricè moveri, & cylindrum in modum cylindri necesse est, pro formæ differentia: ita & hominem sic invidum affectio invidenter adversus omnia movet. Quin etiã verisimile est illos familiaribus & charis peius nocere.)

Imò verò id mihi minus fit verisimile. cur? an quod frequentius illos respiciant? aliquid id foret, si habitibus non uteremur quando volumus: & habitus à primis illis motibus animi non differrent: quos confundit Plutarchus: non obscurè etiam voluntatis humanæ libertati his verbis, ut ex geometrica cõparatione patet, frænum injiciens. A cæteris etiam Philosophis recedit, qui perspicuè malevolam invidentiam requirũt amori repugnantem. Solus Heliodorus Plutarcho consentit, & si de facto dubitet: *Porrò*, inquit, *si qui sunt, qui etiam charissimos, & quibus benè volunt fascinant: id quidem non est mirandum, si cùm sint natura invidi, non quod volunt faciunt, sed quod naturaliter solent.* Præsupponit uterq; naturalem vim maleficam illis inesse: quæro qualis? Physica an moralis? Si mortalis tantum, hæc illis nolentibus non elicitur. Si Physica, præexistens, aut tunc nata. si existens, cur non nocet prius subjecto cui inest. Si

Si tunc nata: qua nova efficiente causa? nam erga hanc personam benè afficiuntur. Cæteri arbitrii libertatem hac in re concedunt, & ajunt innoxium intuitum esse, si animo aspiciant non malo, ut advertit Tostat. *in Num.* Sed magis philosophicè procedit Plutarchus hac in re. Nec tamen fæliciùs philosophatur, de sui ipsius fascinatione. Plutarchi sunt ista *Bonus vir Euthelidas, & quicunque seipsos dicuntur fascinare, non sine ratione id mihi videntur pati. Periculosius est enim* (ut ait Hippocrates) *summe bonus habitus, & corpora simulatque ad summum vigorem processerint, non stant, sed cadunt, & in contrarium vergunt. Quando igitur ii integrum cœperint incrementum: seque spe melius affectos vident, adeò ut sese demirentur ac circumspiciant, eorum corpus prope mutationem est* (esset Plutarche, licet seipsos nec dimirarentur, nec circumspicerent, juxta Hippocratem) *& per habitus vitium in deterius tracti seipsos fascinant.* (Quomodo per habitus vitium id malevolentiam dicebas, ergone credendum quenquam sibi ipsi malè velle solitum, aut suis bonis invidere? esto aliis inviderint; numquam huc se porriget vis invidentiæ, ut philautiam animo expellat.) Sed hæc ipsa ratio Plutarchi, quam subdit, ostendit quid fascinationis nomine comprehenderit, nam subdit: *Hoc autem magis fit ex fluxibus, qui vel circa aquas, vel alia quædam specula subsistunt. Exhalat enim spiritus in objecta: eoque fit, ut quo aliis nocebant, seipsos male habeant. Quod cum pueris fortasse contingat, falso causa obtuentibus adscribitur.*) vult ergò Plutarchus in aquam ex oculis spiritus diffuso, & in Euthelidam, corrupta jam aqua, vapores cum illis spiritus reflexos, cujusmodi spiritus & benè habito & sano corpore, ut erat Euthelidæ, emanasse non est credibile. agrorum & venenatorum illa affectio est, & non nisi ex virosis aut corruptis humoribus profluens. Pueros autem affici hoc pacto & fascinari, quia ex se ipsis spiritus quosdam seu qualitates nescio quas effundant, quæ aere corrupto in eos redeant unde exivere: nullus crediderim. Verè tamen Plutarchus, falso causam obtuentibus, scilicet quatenus obtuentur, adscribi pronunciavit: nec enim negare voluit, quod ante asseruerat visu aliquos esse contagiosos.

Si ergo loquamur de hac fascinatione propriè dicta, quam poeticam seu vulgi vocavi, quam ipsa visione cum imaginatione malevola fieri volunt, quod satis ipsum nomen Græcum indicat, dico, illam esse aliquid non naturale, sed fabulosum, superstitiosumque.) Hanc conclusionem optimè docent quidam egregii medici, ut Jul. Scaliger, *de subtilitate excitat.* 349. & Franc. Valesius, *Sacra philosophiæ cap.* 63. & Theologi, ut *Richard.* quodl. 3. quæst. 12. *Abulens.* locis mox citandis, & Haliacensis Card. in *perspectiva*, Ciruelus, *part. 3. de superstitione capu.* 5. Leonard. Vairus, *toto ferme libr. 2. & 3. de fascino*, & Laurent. Ananias, *libr.* 4. *de natur. dæm.* Andr. Laurentius *lib.* 11. *histor. anatom. q.* 1. probatur auctoritate D. Basilii, *homil. de invid.* qui hoc spernit, ut muliebrem nugacitatem. Secundò, quia, cum visio sit actio immanens, & fiat per introsusceptionem sive per passionem, non verò per actionem transeuntem, nec per radiorum emissio-

missionem , non potest idonea hujus fasc. causa naturalis assignari. denique quia nec Hippocrates, nec Galenus, nec ullus veterum Medicorum (si Valesio, multæ lectionis, & probatæ experientiæ medico, credimus) hujus fascinationis, cum fusissimè tamen egerint de cunctis morborum generibus & causis, meminerunt. Ut satis mirari nequeam doctos quosdam Theologos scriptis mandasse: hanc comprobari à medicis & philosophis, nec negari posse experientia convincente. Unum tamen medicum solum laudant: si medicus ille bonus & peritus; Marsilium Ficinum, *in opere de animæ immortalitate*, quod non ex Æsculapidarum, sed Academicorum scitis conflatum est. Sed nimirum isti vulgarem fascinationem à philosophica, propriam ab impropria non distinxerunt.

Secunda conclusio. *Philosophica seu physica fascinatio, non nisi impropriè dici potest fascinatio, propriè verò, est contagio seu infectio.* Sciendum, pro intelligentia conclusionis, fieri posse ut aliquis alterius aspectu lædatur. nam verum est illud Poetæ:

> *Dum spectant oculi læsos, læduntur & ipsi:*
> *Multaque corporibus transitione nocent.*

Quod de lippis lib. 1. doctum est: Et quidem hujusmodi læsio contingit, maximè quando mutuus est intuitus: etsi possit etiam, quando tantum intuetur oculus læsorem, per modum passionis (de quo nunc non agitur) vel quando solus lædens aspicit lædendum: qua de re nunc agimus. De hac ita Plutarchus disserit: *Novimus homines, qui visu pueris maxime nocent, quippe halitum, utpote humidum ac debilem, vertunt & in deterius movent: quod quidem minus accidit iis qui induruerint & jam compacti sunt. Tametsi qui circa Pontum habitant, quos olim Thybes appellabant, Plutarchus scribit non tantum pueris, sed etiam viris perniciosos esse. tabescere enim & ægrotare, qui aspectum eorum, & halitum, ac sermonem exciperent. Perspecta est autem res, ut videtur, ab iis, qui cum illis commercia exercebant, & servos illinc educebant venales. Verum hæc istorum malitia haud proinde fortassis est mirabilis. Nam & attactus & affricatio manifesto quoddam habent patiendi principium, & quemadmodum aliarum avium pennæ aquilinis conjuncta, decrescunt ac pereunt occulta quadam vi pallumarum caulibus putrescentibus: sic nihil est absurdi: hominis etiam tactum partim quidem esse utilem, partim verò gravem ac noxium. Iam verò ex aspectibus quibusdam noceri; id quidem (ut dixi) sed quoniam causa ejus perdifficilis est, pro falsa rejicitur. Atqui (inquam ego) quodammodo ipsius causæ vestigium quoddam ac semitam invenisti: ut qui ad defluxus corporis perveneris. Nam & odor, & vox, & respirationes fluxus, evaporationes quadam sunt animantium, & partes quæ sensus movent, atque illapsæ afficiunt. hujusmodi autem longe verisimilius est ex animalibus emanare, ut quorum spiritus, propter calorem & motum, veluti pulsum quendam & concussionem habet: quo spiritu concussum corpus defluxus quosdam assidue emittit. id quod per oculos imprimis fieri par est. Nam cum visus multiplicem*

habeat

habeat motum, cum spiritu ipsum igneum ejaculante, mirificam quandam vim disseminat. Qua ex re multa, tum pati, tum facere per visum, homini accidit: quippe quem res visæ vertunt ac modicis tum voluptatibus, tum jucunditatibus afficiunt, quin & amoribus (qui vel maximi aut vehementissimi sunt animæ affectus) principium dat visus. Hinc diffluit ac colliquescit amator, ubi pulchras intuetur, ceu ad ipsas adeat. Unde haud immerito mirari quis possit, esse, qui existiment hominem per visum pati ac vexari, non autem facere ac nocere. Pulchrorum etenim ex adverso aspectus, quodque ex ipsorum oculis exit (sive id lumen sit, sive fluxus) amantes liquefacit, & consumit, cum voluptate dolori conjuncta. (id quod ipsi, γλυκύπικρον, hoc est, dulce amarum vocant) neque enim vel ex contactu, vel ex auditu contingit hominem adeo sauciari atque affici, ut si quos vel ipse aspiciat, vel ab iis aspiciatur. talis enim ex visu diffuso fit, & inflammatio, ut plane amoris imperitos existimem eos, qui mirum putant Medorum naphtam ex intervallo ab igne inflammari. Pulchri enim etsi per longe distantes intueantur, ignem intra amantium animas incendunt. Sæpe etiam hominum auguriosorum auxilium videmus. curantur enim hiaticulam intuentes: cui talis inesse vis & temperatio videtur, ut morbum attrahat & excipiat per visum, veluti fluxum exeuntem. Unde hiaticulæ ne sustinere quidem sustinent hominem auguriosum: sed a se avertunt, & oculos clausos tenent: non quod illi (ut quidam putant) curationem invideant, sed quod velut ictu feriantur. Ex omnibus autem morbis maximè ac celerrimè contrahitur convictu lippitudo. Usque adeò celerem vim habet visus inferendi atque affricandi aliis morbi principium.) Ex his Plutarchi verbis nota, *primò*, illi hanc fascinationem esse similem detrimentis, quæ contactu & affricatione inferuntur: hoc est, nihil esse aliud, quàm naturalem quandam contagionem: ut appareat eum non admittere vulgarem illam, docent id comparationes ejus de rupicula, de lippitudine, de amore: etsi rationes hæ mihi non probentur, & aliàs, *lib.* I. veriores in medium protulerim.

Subdit deinde cur noxius magis fit intuitus invidorum, quàm aliorum. *Affecta* (inquit) *anima corpus afficitur. Nam cogitatio de rebus venereis excitat pudenda, & canibus præ ferocia, in certaminibus adversus feras, sæpe visus exstinguitur, atque excœcatur. Mœrores autem, & avaritiæ, ac zelotypiæ colores vertunt, atque habitus lancinant: quibus affectibus haud minus invidentia in animum penetrare solita, corpus malitia implet, quam pictores eleganter exprimere conantur invidiæ faciem depingentes. Quando igitur cumque homines: sic ex invidia affecti oculos infigunt: si verò proxime animam ordine locati ipsius malitiam attraxerint, veluti veneno tincta tela impetant, nihil (opinor) præter rationem aut fidem obtingit, si conspectis nocent. Nam & canum morsus periculosiores sunt, si ira perciti mordeant: & hominum semina efficaciora esse ajunt, si amore coeant. At prorsus animæ affectiones confirmant, & vehementiores efficiunt corporis vires. Propterea id genus amuleta, quæ à prohibenda fascinatione, προβασκάνια vocantur, sunt qui putent*

putent adversus invidiam conferenda, quod scilicet sic) *trahatur visus per absurditatem, quo minus initatur affectis.*) Aliquid est hoc ultimum in Plutarchi doctrina; qui non attigit punctum præcipuum difficultatis, nec enim ostendit, quo pacto ille malevolus vel calidus affectus queat noxialem qualitatem suam in alium effundere. Mutuatus reliqua à Plutarcho hoc præclarè & luculenter satis explicat Heliodorus, *Aethiopicæ Histor. lib.*1. Interprete Scoto: *Sic se res habet. Hic aer nobis circumfusus per oculos, nares, halitum, aliosque meatus ad profunda penetrans, & ex qualitatibus exterioribus eo secum inferens, qualis influxerit, talem etiam iis, quæ excipitur habitum ingerit. Itaque ubi aliquis livore perditus res pulchras intuetur, circumstantem aerem qualitate malefica replet, ac proprium spiritum acerbitatis plenum in proximum quemque contorquet: spiritus autem utpote subtilis, ad spirituum usque medullas ipsas pervadit, ac plerisque morbus fit invidia, & proprium accepit nomen fascinationis. Jam verò illa etiam considera; Charicles, quàm multos sanè oculorum ægritudo, quàm multos etiam pestes tabes corripiat: cùm tamen nunquam tangant eos, qui iis morbis laborant, aut nec lecto aut mensa eadem participent: sed cùm eundem tantum hauserint aerem.*) Vides ut à contagione pestis probet hanc invidentiæ fascinationem: quia utraque ab exhalationibus seu vaporationibus pravis vitiato aere proveniat? Prosequitur: *Sit autem tibi hujus rationis indicium, si quod aliud, etiam amorum ortus: quibus rei visæ dant originem, & veluti subventaneas affectiones per oculos in animas ejaculantur. Idque justa admodum ratione. Nam cum ex nostris meatibus ac sensibus, maxime assiduam visus habeat motionem, & calidissimus sit, paratior existit ad capiendum eas, quæ circumcirca sunt defluxiones, sicq; amorum transitus inito spiritu attrahit.*) mox subdit de rupicula & basilisco, de quibus nos *li.* 1. egimus.

Habetis ad Philosophorum mentem explicatam fascinationem, quam tuentur Philosophi & Theologi recentiores: quorum breviter una & consentiens opinio est; Avicennæ, Algazelis, & gentilium, illa superstitiosa, quæ rejecimus, nihili esse, nec ab ipsa visione, qua visio est, fieri alterationem ullam in alio; sed alterationem effici per venenatam aliquam qualitatem manantem in putridis humoribus aut vitiosa complexione ipsius intuentis; hanc qualitatem communicari spiritibus vitalibus, qui imaginatione acriore & attentione intentiore animi concitantur, & exciti viam quærentes ad oculos perveniunt. His spiritibus effluentibus ex oculis non quidem ipsa visione, sed spiritibus simul cum visione excitatis & erumpentibus, aerem proximum malo suo virum inficere, & ab hac aeris parte aliam infici, & sic perveniri ad partes aeris proximam illi, qui est inficiendus, (puta pueri) & hunc aerem proximum insinuare se in oculos lædendi, & ex oculis ejus, quæ pars tenerrima citius inficitur, se penetrare in corporis partes interiores. Hæc est sententia Alexandr. Aphrodisæi, *in problematib.* & Aristot. *problema* 20. *sect.* (nisi dicas hunc ex vulgi sententia locutum) apertè est D. Thom. 1. *part. quæstione*

stione 117. *arti.* 3. *ad* 5. 2. *&* 3. *contr. gent. cap.* 103. quem Ferrar. ibi & Ægyd. Columna, *contr. error. Philosophor.* & alii sequuntur. Et probant non malè exemplis Richard. *d. quæstione* 13. *& aliis locis*, Richardi sunt ista; *videmus enim hominem patientem in oculis quandoque aspectu suo lædere hominem, qui illum aspicit, quod contingit ex hoc, quod oculi mala qualitate infecti aerem medium inficiunt, & aer infectus oculos directos ad oculos infixos inficit, eò quòd secundum rectam lineam & directius illa infectio derivatur ad oculos aspicientium, quàm non adspicientium multum, ad hoc cooperante imaginatione illius, qui aspiciens oculos infirmos imaginatur se lædi, & ego expertus sum in me ipso, me quandoque non potuisse tenere aciem visus, nisi cum difficultate directè contra oculos illius, qui infirmitatem patentem in oculis patiebatur.*) Vide hanc fascinationem, quam Richardus admittit, non aliam esse, quàm (ut dixi) infectionem quandam: & præter ea illum addere unam circumstantiam imaginationis ejus qui læditur; quæ valdè probabilis est, & propria pestis atque omnium morborum contagiosorum, qui facillimè hauriuntur ab iis, qui timent corripi, vel correptos se autumant. Addit Richardus; *Ad hoc est etiam alia experientia, quæ habetur per Philosopum, primo libro de somno & vigil. ubi dicit sic, quoniam sicut visus patitur, sic & facit aliquid; in speculis enim valde puris cum menstruis supervenientibus mulieres inspiciunt in speculo, fit superficies speculi, velut nubes sanguinea, & siquidem si novum speculum, non facile est abstrahere hujusmodi maculam, si verò sit speculum vetus, facilè est. causa verò, sicut diximus, quoniam non solum patitur visus aliquid à visibili, sed etiam facit aliquid, & movet aera, quemadmodum & splendida. nam visus est splendidorum habentium colorem.* Quod ait visum facere aliquid; non sit accipiendum, quasi velit ipsa visione aliquid emitti, quà visio est; sed simul seu concomitanter quosdam exire spiritus seu vapores, qui noxam illam speculis inferant. dubitari autem potest, utrum hi spiritus virulenti emittantur per ipsum oculi globum, ut volunt Richardus & Abulensis, an verò duntaxat per cavitates orbium seu angulos, undè solet lippitudo exire? Mihi nullo modo verisimile videtur, per solum globum exire, fieri potest, ut aliqui, sed rari admodum & pauci. putem longè plures exire per cavitates illas & simul per os, & nares plurimos & efficaciores, cum exspiratione inhalari objecto, cui damnum infertur, sed quod contagio afflatur. Nonne putridi vaporis longè plus, & citiùs expeditusque, calidius etiam & inflammatius, ab ore in cor per asperam arteriam, quam per oculos solet immitti? Fortassis etiam veritati prorsus consentaneum est, quod Valesius contendit. ab oculis nec suffusiones, nec nubes, nec albugines, sed ophtalmias duntaxat seu lippitudines tantum in alios mitti; minus ergò mittant affectiones non suas, sed aliorum, certè scabiem non oculus, sed manus & contractus membrorum affricabit. Pestilitas nunquam aspectu, sed halitu oris solo propagari consuevit: quarè ægrorum non aspectum, sed contactum.

& propiorem accessum fugimus. De menstruatis illa, quoad speculi suffusionem vera puto: sed quæ de morbis hominum aut aliis admirandis Plinius narravit, *lib.7.cap.15. & libr.28. cap.7.* ea quotidiano usu & experimentis conjugatorum refutari Valesius convincit. Tertio probat Richardus, eò quòd passionibus quibusdam animi, oculi quasi transmutentur, & ignescant adeò, ut nec agnosci ferè queant, & præterea etiam solo aspectu alios ad amorem aut lasciviam possint pellicere. Putant enim ex solo aspectu, mediante imagine, passionem primum interius concitari, & eam oculis se insinuare, & qualitatem aliquã oculis, illicem ad lascivum amorem, inserere. Atque adeò esse mulieres seu viros, quibus illicitivũ illud seu qualitas attractiva ad amorem insit in oculis, per modum qualitatis perpetuæ & immanentis: aliis verò inesse illam duntaxat durante passione amoris, hoc est quamdiu illi ipsi concupiscunt seu amant. Qua de re prorsus dubito, & pace Richardi dixerim, hæc non sunt admodum verisimilia: nam qualitatem talem inesse aliam, quam sit ipsa pulchritudo oculorum, vel decentia, & gratia aliqua mortalis, quæ venustate, alacritate, decore aut aliis amari dignis conditionibus, animum vulneret hac Cupidinis sagitta, nihil necesse est, cùm hæc sufficiant, nos imaginari. Nec urget probatio Richardi, quam his verbis subjungit: *Quandoque enim videbis mulieres turpes, & oculos turpes habentes, & tamen quandoque magis aspicientes ad suum amorem alliciunt ex aspectu suo, quàm longe pulchriores mulieres, & quandam habent nocivam efficaciam transeuntem: hoc est cum passione transeuntem, quod videtur persuadere experientia, unde viris periculosum est tales mulieres respicere.*) Fateor periculosum, sed quia vel hæ mulieres sunt illecebrosę, vel conversatione, vel aspectus gratia aliqua vel ipsa lascivia; quæ ex oculis eluc[illegible]ns provocat homines ad id, ad quod natura depravata eos invitat. nec forma sola capiuntur, qui amant: nam sat cuique formosum, quod amat, videtur.

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.

Quod verò efficacior ad malum sit aspectus harum cum passione amoris seu aromania ipsæ percitæ; fit, quia tum acrius oculos intendunt, & ignea illa lux splendidior, addit aliquid decori, sicut & vox eorum, qui ex animo loquuntur, magis solet auditorum animos percellere. Si vis me flere, ait ille, flendum est primum ipsi tibi: si vis amari, ama. nam magnes amoris amor. Et hæc est causa cur dicat Eccles. cap. 9. v. 3. *Ne respicias mulierem multivolam, ne fortè incidas in laqueum illius.*) Minimè his verbis probare voluit commentitiã illam qualitatẽ Richardi; qui certè prorsus impropriè hãc vocat, *fascinationẽ*, nam & amantes non nisi impropriè fascinari dicuntur. Quis unquam Helenam, vel Penelopem, vel similes tot ambitas procis, *fascinatrices* vocavit?

Ad Abulensem veniamus, qui stat pro nobis, & accuratè rem discussit locis tribus. Primò scribens in Genes. *cap. 21. col 6. novæ editionis*; distinguit, ut nos distinguimus, & vulgarem illam fascinationẽ, quam motibus animi irati attribu-

tribuunt, refellit: quia tales motus, *pertinent ad passiones animales* & *non ad naturales : infirmitas autem fundatur super aliqua naturalia , vel harmoniam, vel non harmoniam humorum & aliorum in corpore.*) Physicam verò istam , probat, si fiat in corpore propinquo, nam in longè distans jure optimo negat fieri posse. quia spiritus isti expelluntur virtute naturali, qui sunt aliquantulum graves, utpote, *humidi humilitate aquea, & ideò non possunt in longum tendere , nisi per magnam virtutem potentia expulsivæ,* qualis nec inest oculo, nec, si inesset, sufficeret; quia vis illa noxia resistentia medii facillimè commutaretur.

Hæc eadem omnia docet, *in d. Paral. 4. à fol.* 52. ubi *fol.* 55. *col.* 2. expresè asserit , non dandam fascinationem illam vulgarem , sed Physicam, quæ provenit ex aliqua pestifera qualitate existente in animali per modum morbi : & distinguit inter propinquum objectum & remotum, *fol.* 51. *col.* 4. & *fol.* 57 *col.* 2. & quoad propinquum prudenter addit, necessarium esse, ut illud propinquum depositum sit ad recipiendam corruptionem illam fascinationis , *quod docet dict. fol.* 51. *col.* 4. & verò certissimum est. Verum idem hanc materiam magis ex professo exanimavit comment. in c. 21. Num. *à q.* 9. & *q.* 10. docet, quod præsupponimus, speciei visibili nullam inesse qualitatem activam, vel passivam alterantem ad modum quatuor naturalium qualitatum: quia species visivæ, nec calidæ, nec frigidæ, nec siccæ , nec humidæ sunt, formaliter , aut effectivè, sed nec virtualiter : & tantum illæ efficere possunt, ut res , cujus species sunt, videatur. Quare ipsæ nocumentum nullum inferre queunt per se ; sed aliquid illas comitatur , unde noxa hauritur: quæ haud dubie sequeretur , etiamsi res visa non videretur, & videns , oculis clausis, non vidisset. Illud verò concomitans, esse spiritus (corpora quædam subtilia) substantiæ calidæ & humidæ, qui in vapores quosdam resolvantur. Hi si ad corpus aliquod tenerum delati ei adhæserint , *frigiditate superficiei corporis solidi, cui inhærent , & aeris circumstantis, condensantur, atque visibiles effecti corpora apparent.* Et hoc in speculo, in quod intuetur menstruata, contingere. Animalia itaque in quibus hi venenosi humores sunt , per oculorum pupillas spiritus emittere solere qui valdè noceant iis, quibus inhæserint. Et hos spiritus non pertinere ad potentiam visivam, sed ad tactivam; quæ per applicationem & contactum operatur ; & illi per calorem , vel humorem nocent.

Qui per ipsam visionem , qua videt, dicunt malum inferri, necesse est, fateantur cum Platonicis visionem fieri per radiorum emissionem ; quod omnium accuratissimè refutavit Abulens. *sup. qu.* 11. rationibus validis octodecim. Idem, *qu.* 14. *cum seqq. usque ad* 19. posteà pressiùs fascinationis materiam discutiens, *q. quidem* 14. expresè asserit, hæc verba; *Dicendum est quod plurimi eorum , qui Catholicæ veritati valde inhærent , fascinationem nihil esse dicant, nullum quoque animal fascinari, id est, oculo percuti, nullumque bonum aut malum per oculos causari. Horum autem modus sanè, ut isti accipiunt, solidam veritatem habet. Vulgares namque qui secundum suum nomen insipien-*

insipientes sunt, arbitrantur & asserunt, quosdam homines esse malorum oculorum: addentes quod si isti oculo furibundo, aut invido, vel qui qualitercumque ad malum modo aspicere aliquid voluerint, illud lædent atque occident. & si benigno oculo illud conspexerint, nihil nocebunt. Hæc autem penitus falsa sunt, & naturæ dissona.) Vides sententiam Abulensis, de vulgari fascinatione; qui rectè ostendit, si qualitas illa insit venenata, etiam cùm nolunt, obtutu nocituros, ut rectè Plutarchus, & Heliodorus censuerunt. Idem q.18. significat hanc fascinationem ab Ecclesia damnari. *Nos quoque* scribit) *cùm tota Ecclesia fascinationem improbamus, quam accipiunt vulgariter intelligentes: qui enim vulgo loquuntur, in pueris teneris, pullis, atque parvis porcis facinationem interdum asserunt evenire. similiter in aliis domesticis animalibus nescientes quid fascinatio sit.)* Hæc ille de vulgari: nam de Physica, *q.*14. docet, illam per cogitationem prædictorum vaporum fieri: & *q.*15. docet quædam animalia id natura insitum habere, ut queant sic nocere: quædam omnibus, alia nõ omnibus, sed ad hoc dispositis & tales esse homines, qui non quando volunt: & quib⁹ volunt sed, si non concurrant requisita ex parte agẽtis & patientis: quib⁹ volunt, nequeant: si verò hæc õnia concurrant, etiamsi nolint, noceant. Unum tamen addit explicatione indigens, his verbis: *Habet tamen qui huiusmodi est, in sua potestate, quoniam si clausos semper oculos tenere voluerit, neminem fascinabit unquam, aut cùm se voluerit aliquare custodire, ne eam fascinet, cadet oculos & erit impossibile eam fascinare.* Hoc ex hypothesi verum duntaxat, si vapores isti ex oculis solis prodeant: nam si ex ore vel aliundè, nihil prohibet, etiam cæcis talem vim adscribere. Prudenter addit *quæstion.* 16. licet plerumque hæc noxa tenerioribus corpusculis inferatur: interdum inferri posse durioribus, si valdè vehemens & excessiva sit hæc qualitas, ut in basiliscis & lupis quod ad quosvis homines experimur: denique, *q.*17. docet ex hac eadem causa posse quædam in corpora remotiora, quàm queant alia: quæ omnia certa sunt, nec alia indigent probatione.

Sufficiant ad probandum aliquam esse fascinationem naturalem seu Philosophicam. & eos qui fascinationem defendunt (ut Ronseus epistol. 48. Francis. Suares, *in Metaphys. disput.* 18. *section.*8. *capit.*26. *& cursus Conimbricens. in* 5 *lib. Phys.* & alii) de hac tantum, non de priore illa Poetica & vulgari locutos.

Pars altera conclusionis quæstionem ingerit de nomine: *an fornicatio dici debeat ea, quam ex vitiato humore spiritus isti conciliant, noxa?* Odi λογομαχίαν, omnem; quando nihil ex vocis usurpatione mali consequitur. Sed quia, sicut de *Fati*, voce dici solet; nomen esse suspectum, etiamsi quis mentem habeat non malam: sic etiam de *fascinationis* voce libenter usurpem: sine addito, seu explicatione, illam non esse probandam. quia periculum est, ne quis aliter accipiat, quàm tu protuleris: cessat periculum, si sic loquaris, ut metaphoricè, non propriè te locutum, ex contextu seu orationis serie facilè deprehendatur. quod in SS. & Pa-

trum

trum locis mox proferendis, factum.

In hac verò quæstione tùm agimus, *an detur fascinatio?* confestim omnes sic nomen accipiunt (& meritò) ut vulgò consuevit. Nam ubi metaphoræ vel analogiæ ratio aliud non suadet, receptum est vocabula in propria significatione sumere, maximè inter Physicos vel Methaphysicos. Ideò sanctè admodum Tostatus profitetur: *satis sibi molestum esse confiteri publicè aliquam posse fieri fascinationem* (confitebatur de sola Physica) *hoc autem non ideò quòd veritas latere debeat* (*desiderat enim veritas in publico collocari*) *sed quia simplices impotentes distinguere à falsis vera, cùm audirent fascinationem possibilem, arbitrarentur aliquid, quod inconveniens esset, & ad superstitiones varias verterentur.*)

Hæc ille sapientissimè. Quid? quod certè decet Philosophum & Theologum verum, quoad fieri potest, vocabulorum proprias significationes non confundere, ne vel Grammaticis ludibrium debeat, vel fateatur se impropriè loqui. Macedonum illud probum, ligonem ligonem, palam palam, proditorem proditorem vocari. Nihil clarius, nihil expeditius, nihil ad erudiendum alios accommodatius. Quis ferat si incendium voces diluvii nomine, quia flammis omnia inundat? si morbis aliena affingas nomina, quis probet? taces, cum contagioni fascinationis nomen imponis. Quid est fascinatio? *fascinationem* definit Tostatus (*q.* 15.) *cùm aliquis quempiam videns, ad eum non coniunctus corporaliter, nec in eum quidpiam agens eum lædit.* Nonne id fascinationis nomine omnes includunt pro instrumento vel efficiente ipsam visionem, & præterea requirunt animi malignitatem? ut propriè dicta *fascinatio* verè non sit aliud, quàm (ut definit Valesius) *passio oculis illata & concepta, profecta ex quadam affectione animi maligna ejus qui intuetur.* (certè hoc Aristoteles, Plutarchus, Heliodorus, Plinius, confirmant) at hæc desunt in Physica hac contagione; sed ea ad humores omnem agendi refert efficacitatem. differunt ergò Physica & vulgata, cùmque vulgata propriè sit fascinatio; utpote cui primo nomen inditum; & Physica duntaxat translatitiè, per quandam analogiam, latè sumpto nomino, sic appelletur; consequens est impropriè hanc dici fascinationem atque omne contagium ore, halitu, naribus, effricatione membrorum, illatum eodem jure dici posse fascinationem Physicam. Repugnat notio nominis. Nam, *fascinatio*, non deducitur (ut quidam opinati) à *fando*, quod incantationibus inducatur; sed origine Græcanicum est, quia *fascino*, formatur à βασκαίνω, mutatis duabus litteris, βασκαίνειν. significat invidere, quod, Cicerone teste, usurpabant pro nimiū videre, quoniam qui invident alicui, ab invidiosi fœlicitate nequeunt oculos avertere βασκανία propriè est invidentia. Deut. cap. 28. vers. 56. ubi nos habemus, *invidebit fratri* suo, *Gracè est*, βασκάνει, quod Divus Augustin. *l. locutio. Hebraicar.* transfert. *fascinabit*, Chaldæus autem, *habebit oculum nequam*. Nec ignotū illud patrisfamilias *an oculus tuus nequam est, quia ego bonus*

nus sum? Matth. 20. quod de invida mercedis alienæ contemplatione dictum. Et quia livor in oculis maximè se prodit etiam Horatio teste, *Non est hic obliquo oculo mea commoda quisquam Limat. non ideò obscuro, morsuque venenat.* ideò fortassis Eccles. 31. v. 25. pronunciatum. *nihil oculo nequius creatum*: hoc est invidentiùs; nisi malis eò referre, quod oculus peccati & concupiscentiæ fenestra esse soleat, malorumque animi affectuum index seu leno potius illecebrosissimus. Nihil enim hoc ad probãdam fascinationem facit, ut nec alia SS. loca, vel quorundam Patrum auctoritates. Nam fascinationem latissimè sũpsere, pro quavis gravi deceptione, ut etiam magica præstigia comprehendat, de quibus mox dicam. Sic accipio, *malum oculum*, in Epist. Davidis Imp. Abissinorum ad Manuelem Regem Lusitaniæ apud Franc. Aluarez histor. Æthiopiæ, cap. 135. Sic ait Sapiens, *Sap. 4. v. 12. fascinatio nugacitatis obscurat bona*, Græcè est, βασκανία ϰαὶ φαυλότητος, id est, fascinum vile, nugax, & nihili; phrasi Hebræa. Sic enim significat, à vilissimis, & minimi pretii quisquiliis terrenis, maximè à nugatoria & adulatoria laudatione, ita & nos perstringi, & ludificari, ut ad vera bona prorsus cæcutiamus, ut bona pro malis, mala pro bonis habeamus; terrena cœlestibus sempiternis interitura præferamus, fascinationis verò nomen usurpat, quia vulgus Judæorum falsam illam fascinationem credebat contingere, adeò ut hujusmodi fascinatorem oculum Saræ impii recutiti tribuere non vereantur; quod Abulens. *in 21. cap. 6. Gen.* refellit D. Bona. comment. in ỳ. illum 12. vidit alludi ad fascinationem, & ideò dicit, secundùm quod homines maligni dicuntur laudando pueros fascinare, satis indicans quanti illa faceret. Sensum quem diximus, in notis suis Pet. Nannius Alcmarius ex parte amplectitur. Adspectu etiam ad illam opinionem, metaphoricè D. Paulus locus, *ad Gal. 3. v. 1.* cùm scribit; *Quis vos fascinavit non obedire veritati*: hoc est, quis vestram salutem & veram fidem vobis invidens, adeò dementavit, ut ad lucem clarissimam caligetis, & tam subitò leviterque ab ea fide defeceritis, quæ tam manifestè vobis à me tradita fuit; ac si pennicillo prædicationis ante uniuscujusque vestrum oculos CHRISTUS pro nobis crucifixus foret? Vera hæc SS. locorum sententia, D. Hieronymus non obscurè sententiam suam prodidit, habere se pro fabula illud vulgi *Dignè* (ait) *Paulo qui etsi imperitus est sermone, non tamen & scientia, debemus exponere: non quòd scierit esse fascinum qui vulgo putatur nocere, sed usus sermone sit trivii, & ut in cæteris, ita in hoc quoque loco verbum quotidianæ sermocinationis assumpserit. Dicitur fascinus propriè infantibus nocere, & ætati parvulæ, & his qui necdum firmo vestigio figant gradum. Hoc utrum verum nec ne sit, Deus viderit: quia potest fieri, ut & dæmones huic peccato serviant, quoscumque in Dei opere vel cœpisse, vel profecisse cognoverint, eos à bonis operibus avertant. Nũc illud in causa est, quod ex opinione vulgi sumptum putamus exemplum, ut quomodo tenera ætas noceri dicitur fascino: sic etiam Galatæ in Christi fide nuper nati, &c.* Adeò certum Hieron. naturaliter id

non

non contingere, ut, si fiat, opera dæmonis fieri consuerit. Eadem mens Chrys. *in idem cap.* 3. scribentis, monet enim ne, quando audimus invidam seu oculum malum, existimemus, quod oculorum conjectus intuentes lædere soleat; μὴ τοῦ τις νομιζέτω, ὅτι ἡ ὀφθαλμῶν βολὴ τοὺς ὁρῶντας βλάπτειν πέφυκεν. & reddit rationem, quia ipsum oculi membrum malum esse nequit; verum hoc pacto livorem animi à Christo notati *a*. Nam oculorum est simpliciter tantum videre; cæterum perperam videre, est animi intus depravati. Additur non tamen hæc dici, quasi livor per se alteri nocere possit; sed ostendat eos qui ista docebant, per invidiam ad hoc venisse: ταῦτα δὲ ἔλεγεν οὐχ' ὡς τοῦ φθόνου μετὰ ἑαυτὸν ἰσχύοντος ἀλλ' ὡς ἄν. vides omnem vulgatæ opinioni aditum obstruxisse, removet oculi organum, removet visionem, removet ipsam invidentiam. Idem disertè vulgarem illam de vetulis fascinantibus opinionem reprehendit, *homil.* 8. *ad Coloss.* B. Anselmus ad d.c.3. exponit quidem, *fascinavit livido læsit intuitu: & respectu invidiæ vos tenellos læsit, dolensque de promotu vestræ perfectionis ac fidei solo livore nocuit: sicut aliquis qui solo respectu dicitur res alterius posse diminuere: & ita vos liventi suo aspectu tabescit, ut non credatis veritati meæ prædicationis, sed falsitati sui dogmatis.* verum subdit aliam interpretationem, nempe: *Vel sicut incantatores fascinant & deludunt homines, ut credant verum esse, quod falsū est; ita nescio quis fascino suæ deceptionis ita vos incantavit, ac verbis suis immutavit, ut &c.* vides de vulgari loqui per, *dicitur*: de magica absolvere, sicut & D. Hieron. locutus est, quem imitatur. ut & Primasius ipsismet D. Hieronym. verbis compendio acceptis utens, quemadmodum Theoph. Chrysostm. Sedulius totum illud prætermittit, contentus interpretari, *fascinavit*, hoc est, *invidit*. Cajetanus retulit ad magicas sensuum ludificationes, Catarinus ad Physicam quam dixi fascinationem, non ad vulgarem. Sed verior, commodior saltem explicatio Cajetani, quam Adamus Sasbaut, sivè Leonard. Hassel. secutus fuit. Nam quæ Sasbauto adscripto post mortem commentaria in epist. Pauli & Isaiam, sunt selecta & in ordinem digesta ex lectionibus prædicti Leo. Hasselii. ut norunt qui contulere, & hujus illum auditorem fuisse meminerunt. Sept. Tertullian. videtur hanc vulgarem opinionem solis Ethnicis adscribere, & livori, seu odio, *fascini*, nomen tribuere: & quia pulchris periculum imminere putabant, ideò remedio, *velamen capitis*, virginibus commendat, quoniam eo aspectus arcebatur. Sic scribit lib. de virg. velan. cap. 15. *Sed enim vera & tota & pura virginitas, nihil magis tenet, quàm semetipsa etiam fœminarum oculos pati non vult, alios ipsa oculos habet, confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat adversus ictus tentationum, adversus jacula scandalorum, adversus suspiciones, & susurros, & æmulationem, ipsum quoque livorem. Nam est aliquid etiam apud Ethnicos metuendum, quod* fascinum *vocant, infeliciorem laudis, & gloriæ enormioris eventum. Hoc nos*

Matt. 6. & 20.

* for. de diab.

interdum * *diabolo interpretamur, ipsius est enim boni odium. Interdum Deo deputamus, illius est enim superbiæ iudicium, extollentis humiles & deprimentis elatos. Timebit itaque virgo sanctior vel in nomine fascini, hinc adversarium, inde Deum, illius lividum ingenium, hujus censorium lumen &c.* En tibi agnoscit rem, causam reddit aliam quàm vulgò putabatur: effici hæc dæmone faciente, Deo permittente, nihil verius. Hæc ergò Patrum Orthodoxorum sententia: nec favent illi, vel Henrico Com. Agrippæ Physicam fascinationem impugnanti: quem refellit Six. Senens. *lib. 6. biblioth. annot.* 267. vel Cinglianis hæreticis, nimium vulgari illi tribuentibus, Calvino, *in Exod. c.* 22. Aretio, *problem. de fascin.* & Lamb. Danæo, *c.* 2. *de sortiar.* qui auctoritate quorundam Patrum calumniosè abutuntur.

Tertia concl. *quædam & frequentior fascinatio pendet à dæmonis maleficio, qui strigi vel sortiario ex pacto nocere volenti cooperatur. Quæ definiri potest, fascinum est perniciosa qualitas dæmonum arte illata, ob tacitum vel expressum hominis cum dæmone pactum.*) Hæc probatur autoritate D. Hieron. & aliorum Patrum jam citatorum D. Thom. Abulens. Ferrar. Suares. & cæterorum Theologorum laudatorum, probatur experientia quotidiana, & confessionibus sortiariorum. Ad hanc opinor referenda plurima, quæ variis Scriptoribus visa ad alias species referenda. nam solent pacisci nefarii isti homines, ut quos lividè vel iracundè aspexerint, iis dæmon perniciem inferat, ignari postea putant hæc ipsa visione perpessos; quorum ex numero bonus Poeta Hieron. Vida, *Bombycum lib.* 2. narrat. quod suo tempore acciderit;

> *Quandoquidem memini Tusci alta in rupe Viterbi*
> *Ipse senem vidisse ferum, cui dira vigebant*
> *Ora, gravesque oculi suffecti sanguine circum,*
> *Fronsque obscœna situ, hirtique in vertice cani.*
> *Ille turci (scelus) obtutu genus omne necabat*
> *Reptantum, tenues animas, parvasque volantes:*
> *Quin etiamsi quando hortos ingressus, ubi annus*
> *Exuit expleto turpem novus orbe senectam,*
> *Floribus & passim per agros incanuit arbor,*
> *Ille hortis stragem dedit, arboribusque ruinam:*
> *Spemque anni agricolæ mœsti flevere caducam.*
> *Nam quocumque aciem horribilem intendisset, ibi omnes*
> *Cernere erat subitò afflatos languescere flores.*

Quis enim credat uno humore naturaliter tam diversæ speciei res solo afflatu interemptas? Sed immiscebat Davus ille cuncta interturbans. Talis etiam fuit Telchinum fascinatio, à quibus invidi, & fascinatores vulgò *Telchines*, dicti B. Gregorio Nazianzeno & Synesio Gregorio verò Palamæ, *Tabes Telchinodica* idem quòd tales vultu fascinante & insidiosè blando illata, ferunt (fabulæ) Telchinas fratres novem

vide A-ctag. τιλχῖνες

novem ex Actæonis canibus in homines versos in Rhodo insula, Rheæ comites, & in varias species se convertere solitos: nunc hominum pedibus manibusque truncorum, nunc piscium, nunc anguium, nunc dæmonum, insignes planè veneficos & præstigiatores crediderim, & invidos (ut ait Hesych.) fascinatores: vel potius veros cacodæmones admodum maleficos, οὐκ ἐπὶ κακῷ θέλγοντας; pessimo fine homines hos præditos vellent demulcentes, ut scribit Eustachius, *in XIII. Iliad.* invidos dæmones fuisse indicat D. Nazian. & post illum Tzetya, atque ideò etiam dicti παλαμναῖοι. quasi manuum opere exitiosi. Tales etiam Tybios fuisse Ponticos de quibus Plutarchus superius meminit, *& Plinius l. 7. cap. 2. his verbis. In Aphrica esse familias quasdam effascinantes, Isogonus & Nymphodorus tradunt, quarum, laudatione intereant prognata, arcescant arbores, emoriantur infantes. Esse ejusdem generis in Triballis & Illyriis adiicit Isogonus, qui visu quoque fascinent interimantque quos diutius intuentur iratis præsertim oculis. Quod eorum malum facilius sentirent puberes.* Confirmant Gellius, in Noct. Artic. eodem referendus, ut & Beat. Isidorus junior in Originibus.

Fieri autem hæc pacti cum dæmonibus initi vi satis ostendit, quod fascinatorum hujusmodi notas esse volunt, si in oculis ambobus, vel eorum altero, binæ sint pupillæ, aut in altero effigies equi aut canis: quæ nihil dubito esse stigmata, quibus mancipium Satanas suum insignivit. Nostris enim temporibus deprehensæ, quibus in oculis erat nota catellini vel buffonii pedis: & quod de gemina pupilla dicit, ita capio, ut videri geminam credamus non esse.

Objiciunt ab Aristotele, Plinio & aliis rutam, gaganten, hyenæ pellem & alia remedia naturalia præscribi: morbum igitur esse naturalem. Respondeo hoc argumento probari duntaxat, impropriam illam fascinationem physicã: deinde etiam hæc valere contra dispositiones corporis quibus dæmon abutitur: & sic indirectè refragari ipsi dæmonis actioni.

Vulgò receptum ut magicæ præstigiæ omnes per metaphoram fascinationes vocentur: quo sensu Jaquerius librum edidit, quem vocat *flagellum fascinariorum*: & eodem sensu dicuntur Judices à strigibus fascinari. qua de re sic scribunt inquisitores Germani. *Sunt & tales maleficæ, quæ judices solo aspectu & oculorum intuitu maleficare sciunt, quòd eis nullam molestiam inferre queant.* Mallei fol. . . . . item *Experientiâ nos docente novimus, quod judex aut alii assessores, ita alienati in eorum cordibus fuerint, quod omnem, si quam habuerunt indignationem amiserunt: nec ipsas molestare quoque modo præsumebant, sed liberè abire permiserunt. Qui scit & videt expertus est, & verum dat testimonium, & utinam talia procurare non possent.* Sic illi fol.... Arbitror Deum non permittere in judices fideles, & ritè ac justè procedentes; sed duntaxat judices iniquos, aut modicæ fidei, aut curiosos, &c.

Restat videre unde vulgaris illa fascinii sit opinio, de oculo visione vel ore laudando fascinante. Placet Francis. Valesii conjectura fortassis indè, quòd pueri, qui solito crassiores, nitidiores, pulchrio-

pulchrioresque sunt, à fœminis virisque occurrentibus solent attentius aspici, laudari, palpari, motitari, in ulnas & palmas accipi. Verissimum verò est dictum illud Hippocratis, *habitum qui ad summum bonitatis attigit, esse periculosum*: & illud Cornelii Celsi, *Qui nitidiores solito sunt, suspecta sua bona habere debent.* Cùm ergò infantuli, ob naturalis habitus teneritudinem, cùm visi sunt optimè valere, sæpè ex inopinato in magnum aliquod vitæ discrimen incidunt; vulgus non intelligit causam tam repentinæ mutationis; &, quia hanc non intelligit, suspiciosum in malum, culpam in adspicientium atque laudantium oculos & verba conjicit: quos cum quotidie pueruli pulchelli, & obesuli plurimos habeant; facilè anus aliqua rugosa & deformis in hoc numero reperitur: quod genus cum sit tetrum, morosum, & odiosum, ei potius adscribitur noxa, quam cæteris. Hanc vulgi opinionem paulatim (quæ moralium curiosa levitas est) etiam doctiores nonnulli superstitiosi, vel ingenii quidvis defendendo ostentandi, avidi sunt secuti. tandem ab infantulis ad agnos itum, in quibus caussa non admodum dissimilis. denique proserpens per audaciam ignorantia, ad equos, segetes, & aliam fabulam produxit.

SECTIO II.

De maleficiis venenariis.

SEcundo se loco nobis offert, *veneficium*, propriè dictum. Wierus nullum agnoscit hujusmodi, quia putat nisi vero ac naturali veneno sagas nocere non posse: nec ab eo longè abit Lerchemerus Lutheranus. Sed huic magistrum ejus, Lutherum illi, Venerandum (ut solet vocare) præceptorem suum Agrippam perfidos perfidis possem objicere, si qua tenebrionum istorum auctoritas foret. Sanè Lutherus nimis magnificat hac in re dæmonis potestatem, dicit eum in toto mundo regnare, *a*, & mox regnum istud quale sit, explicat his verbis; *Sumus autem nos omnes corporibus & rebus subjecti Diabolo, & hospites sumus in mundo cujus ipse Princeps & Deus est. Ideò panis quem edimus, potus quem bibimus, vestes quibus utimur, imò aer, & totũ quo vivim⁹ in carne sub ipsius imperio est.*) Hæc ille blasphemus. Ergò jã Princeps & Deus dæmon illi, qui certè mundi pacs fuit? nos Deum unum cognoscimus dæmonum judicem Principemque mundi ut conditorem ac rectorem sic Dominum Deumque. Ergò corpus & res omnes Lutheri Diabolo subjectæ? nos didicimus, nec in res Jobi, nec in corpus quicquam juris dæmonem habuisse, nisi disertis à Deo, pro illa vice, verbis concessum. Ergò Lutheranis aer, & omnia quibus vivunt sub Diaboli imperio sunt? nos fatemur Domini esse oves & boves, volatilia cœli, sylvarum feras, & cete, & pisces, & quicquid creavit; nec horum quicquam ad dæmonem pertinere. *Mea sunt omnia*, dixit Dominus: excipit Lutherus, quæ in mundo sunt omnia, & ea adjudicat Diabolo. Credidit Satanæ Omotrapezæ suo dicenti Luc. 4. vers. 6. *Quia mihi tradita sunt: & cui volo do illa.* Sed mentiebatur: non pleno jure illi tradita quæ accepit, precario, & definitâ potestate accepit. B. Paulus vocat *rectores mundi*, sed expli-

a Commen. in epist. ad Galat. c. in Germanico citat Godelmannus.

explicat D. Augustin. *Ne fortè, cùm dixisset mundi, intelligeres, dæmones esse rectores cœli & terræ*, mundi *dixit* tenebrarum harum mundi, *dixit amatorum mundi*, mundi *dixit, impiorum & iniquorum*, mundi *dixit, de quo in Evangelio dixit.* Mundus eum non cognovit.) *tract. in Psalm.* 14. Scio B. Joanni dici *mundi principem, Ioan.* 12. *v.* 31. & 14. *v.* 30. & à B. Paulo *principem & rectorem mundi. Ephes.* 6. *v.* 12. & ab eodem 2. *Corinth.* 4. *v.* 4. *Deum sæculi hujus*: sed imperitè Lutherus *mundum & sæculum* accepit de rebus quæ in mundo existunt omnibus, quod de solis malis hominibus per metonymiam dictum, qui cum mundo serviant & sæculo, mundi & sæculi nomine nominantur: & quia servos se mancipia diabolo dedicant, ipse princeps eorum & rector; & quia eum colunt, sic Deus eorum dicitur, sicuti & lurconum Deus est venter *Philip.* 3. *v.* 19. hanc lectionem & interpretationem amplectuntur Cyrillus & Ambrosius *in D. Pauli epist.* & D. August. *l.* 22. *cont. Faustum c.* 2. & 9. & eam non improbât alii quidam Patres: communior tamen ea distinctio est, ut dicatur, *In quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes*: & sic Diabolus non vocatur Deus, sed qui est unus & verus Deus. *Sic malunt Irenæus lib.* 3. *cont. hær. cap.* 7. & *lib.* 4. *cap.* 48. *Tertullian lib. quinto cont. Marcionem D. Chrys. Theophyl. Oecumen. & Primas. in d. cap.* 4. Nullus verò Patrum sic Diabolum rerum cæterarum corporearum vel *Principem* vel *Deum* vocavit, sicut dixit Lutherus: qui satis apertè in Marcionis & Manichæi errorem deflexit. Nec etiam Lambertus Danæus Calvinianus *a*

satis considaranter locutus: cùm dixit diabolum quicquid in his terris naturâ est corruptibile, corrumpere posse, nisi à Deo conservetur, dicere debuit, si Deus illi permittat. Nam si Deus conservationem subtrahat, ipsum illud per se corrumpetur, non per dæmonem. Sed his omissis.

Sic. Concl. *permittente Deo, maleficiis suis sagæ complures mortales morbis gravissimis, vel morte afficiunt.*

Probatur hæc sententia primum auctoritate D. Augu. *l.* 10. *de civ. Dei*, quod habes c. nec mirum §. magi 26. *q.* 5. & *serm.* 207. *de temp.* & *lib. de divinat. dam. c.* 6. & *Concil. Constantinopol. in Trullo ca.* 61. & Tertulliani *in apologetico*, & *libr. de carnis resurrect.* ubi ait, *calicem non dico venenarium in quem mors aliqua ructaret. sed fictricis* (hoc est, sagæ devoventis) *vel archigalli, vel gladiatoris, aut carnificis spiritu infectum*, & Arnobii *lib.* 1. *contra gent.*

2. Probatur jure Pontificio, *d. c. nec mirum*, & *const. Inno. VIII. Alex. VI. Hadr. VI. Leo X. de malef. & incant. in* 7. *decretal.*

3. Ex jure civili *l. multi C. de malef. & Mathem. l. eorum C. eo. t.* § *item lex Cornelia. Inst. de publ. jud. Leonis Imp. Nov.* 65. *Carolinâ constitutione*, denique *leges & praxis Italiæ, Hispaniæ, Galliæ & German. hoc confirmant.*

4. Historiis omnium gentium, paucas tangam. Notum illud Romani Argyropoli Imp. ex Zonara to. 3. Narrat. Villamontius scelerum omnium scelestissimum quiddam: Venetiis maleficum fuisse, qui damnatorum in triremibus animas emebat, promittens libera-

a l. 3 de sortia.

berationem à terra illa servitute pœnæ & numerans decem aureos pro illorum anima, quam chirographo proprio sanguine notato vendebant, addicebantque dæmoni & maleficio, mox ne retractare possent certo contactos veneno subitò necabat. Addit se interfuisse supplicio, quod de isto sumebatur. (*l.1. c. Itinerarii c.33.*) quis unquam talia versando audivit? narrat præterea Andr. Thevetus *a*, in Africæ oppido Guzola Elzanam quendam spacio duorum annorum malis artibus plusquam octingentos homines interfecisse, Narrat Spreng. *In Mall. p.2.* duas in Episcopatibus Basiliensi & Argentinensi, concrematas obstetrices, quia una earum quadraginta, altera innumerabiles pueros recens in lucem editos, necavissent, inditis clam in eorum capita grandibus aciculis. Domitiani tempore fuisse nonnullos, qui acubus oblitis veneno, quos collibitum esset pungebant, & læsorum multi sine doloris sensu moriebantur. quod & Commodo Imp. factitatum, narrat ex Dione Xiphilin. *in Domitiano & in Commodo.* Scribit Joan. Nider. *Formicarii l.5.* in territorio Bernensi quosdam maleficos utriusque sexus suos proprios infantes occisos devorâsse: idemque factum ab aliis in ditione Lausaniensi. Et *t.* C. quidam Francofurtensis b. *Præterito anno* (inquit) *Comes quidam superioris Germaniæ octo veneficas, quæ CXL. interfecerant infantes, Vulcano tradidit. Anno LIII. captæ sunt Berlinæ duæ fœminæ veneficæ, quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatæ sunt.*

a l.7. Cosmog. c.13.

b Godelen. *1.* de Lamiis ca. 7.

Eæque mulieres rapuerunt furto alterius vicinæ mulieris infantulum, & ipsum dissectum coxerunt. Factum est divinitus, ut mater quærens infantem, interveniret, ibique ollam & imposita amissi infantis membra videret. Captis itaque mulieribus & in tortura examinatis, dixerunt: si processisset coctio, tunc futura fuisset ingens glacies, ita ut omnes fruges perderentur.) Scribit Cardanus *c* circa annum Domini 1536.

c li.15. de varietat. rer. c.8.

Salassiæ circiter quadraginta viros ac fœminas conjurasse, inter quos carnifex erat, ut cum pestis antea sævisset, tunc verò jam mitesceret, unguentum conficerent, quo tangentes portarum coronidas, inficerentur: pulverem quoque confecisse, quem super veste clam spargerent. Latuit aliquãdiu hæc res, sublatique multi. Sed cum cujusdam, nomine Neri, fratrem atque unicum filium sustulissent: vixque alii quàm domini domuum, aut filii perirent: simulque animadvertissent androgynam se in domos insinuantem, atque eos maximè perire, quorum domus ingrederetur: deprehensâ conjuratione omnes exquisitissimis tormentis necati sunt: fassi etiam decrevisse in pompa celebri Divi cujusdam, subsellüs perunctis universos cives occidere, paratasque ad hunc usum supra viginti ollas. Tentarunt & idem alii Genevæ post, dederuntque pœnas.)

Grillandus *d* docet hæc contingere vel introsumptione, vel applicatione exteriore per contactum. Eorum quæ per intus sumptionem fiunt agnoscit duos modos, nempe unum per cibum aut potum, quando venena (ut plurimum) in pulverem trita iis immiscent: alterum agnoscit, qui fit per inunctionem, *quando maleficiandum* (inquit *e*) *sive masculus sit, sive fœmina, dormientem, suis liquori-*

d q.3. & 5.

e d. q. 3. n.29.

quoribus, aquis, oleis, aut pinguedine, sive aliis similibus unctionibus plura & diversa venena continentibus inungunt, quandoque aurem, ventrem aut caput, guttur, pectus, costas, seu aliam partem corporis personæ maleficiandæ: qua sic dormiens nihil sentit, & est tanta vis & potentia illius unctionis, quod paulatim durante calore ipsius dormientis, ingreditur intus carnes: & vadit ad penetralia cordis viscerum maleficiati. unde paulò post causantur ingentes dolores in corpore eius, cum primum scilicet maleficium vel factura (ut dicunt) *tangit intestina maleficiati. illinc succedunt maximi ululatus, & lamentationes tam crebræ.*) huc referenda strigatio, quando puerulorum exsugunt sanguinem, venis ungue aut acu, aut aliter ope dæmonis apertis, quod constare scribit Spinæus, *quæstione octava de strig.* ex parvis cicatricibus relictis, & interdum, post cattorum apparentium fugam, guttis sanguineis prope pueros ejulantes remanentibus. Addi debet tertius modus per inhalationem, omnium enim pessimum est veneficium istud; nec enim humoris & crassioris materiæ vehiculo indiget, quibus faciliùs occurritur: sed ipsum tenuitate sua, ore attractum citò ad cor se penetrat. Hæc causa cur Agyrta ille insignis veneficus, in quadam Italiæ civitate, cum alio suo Antagonista, de theriacæ contendens efficacia, vicerit, alter venenum illi liquidum, quod putarat efficacissimum, infuderat: cui sumptione antidoti mox obviavit. Ipse contra alterius hiare jussi pixidulam ori apposuit, in qua buffo inerat vivus: tum semiclausâ & sæpiculè semiapertâ velociter pixidulâ, ingessit halitum virulentum & brevi momento hominem confecit. Scilicet hic Christiano populo dignus est ludus, & benè institutæ respub. quæ certamina hujusmodi permittunt. Ipsi etiā malefici interdum afflando vel inficiunt, vel necant. Narrant quidam dubiæ fidei scriptores apud perfidum Balæum, toxicati funalis fumo Clementem VII. de medio sublatum. Narrat Sprengerus *a*, mulierem quandam inter Breisacum & Friburgum, cum vicina litigasse, mox cum noctu ante ostium domus aliquid ageret, ventum quendam calidum è domo fœminæ alterius ex opposito habitantis, in faciem ei insufflasse, undè & subitò lepram contraxerit. In diœcesi tandem & territorio Nigræ Silvæ, maleficam, dum à lictore strui lignorum præparatæ imponeretur, ei dixisse, *En tibi à me mercedem*, simul in vultum ejus insufflasse: & ecce, miser operitur totus horrendâ leprâ, quæ paucorum dierum spacio eum pluribus adjunxit.

a Mallei, p. 2. q. 1. c. 15.

Hæc veneficia inhalatoria, non satis à nonnullis intellecta video: Bodinus vim refert ad ipsius anhelitus virulentiam. Sed nulla tanta potest esse hominis cum homine antipathia, ut docui Sect. præcedente, nisi fortè ex alimento, ut de puella Aristotelis, Napelo nutrita legimus, sed tunc non cui vellet maledica dumtaxat noceret, verùm cunctis mortalibus noxius anhelitus ejus foret. Danæus tribuit veneno in ore gestato, hoc Bodinus impugnat argumento, cum dicit responderi non posse, nempe quia venenum hoc prius noceret ipsi malefico, quam alteri. Nodum vides (Lector) insolubilem. Sed ride, quod vides. quid si dicat Danæus,

maleficum prius se antidotis contrariis præmunisse? concidat nimirum stramineus ille ventosi hominis Achilles, sic ille ipse, Bodino non ignotus, faciebat Italus Parisiis, tam carus Catharinæ Mediceæ, qui chirothecis, globulis, vel pulveribus suave fragrantibus, alios solo necabat odore, illæsus ipse, & hoc pacto à se interfectam Navarræ reginam Albretham, veneni vi per nares in cerebrum penetrante, gloriabatur: si quidquam de Calvinismi fulcro credendum Calvinianis historicis, *Francia Memoriis Gallicè conscriptis tom. 3. & Richardo Dinothio lib. 5. belli Francici.* Vera causa est, hæc ex pacto fieri per dœmonem ut plurimum, afflante incassum Mago, & putante hæc halitu fieri suo. Est quidem venenorum quorundam mira efficacia, quæ possint subitam lepram inducere, vel lethum: & posset dæmon quæ novit antidota, suis præscribere, & illi innoxii possent in alios pestem transfundere, sed id rarò contingere putandum.

Hæc interius sumpta, Grillandus *a* scribit fieri per compositiones & mixturas multiformium venenorum, quædam ex herbarum foliis, festucis, aut radicibus, animalibus, piscibus, aut reptilibus venenosis, lapidibus & metallis mixtura, quàm utilius ignorari, & interdum in pulveres, interdum in liquida, addo & in unguina, reduci.

a d. q. 3. n. 26.

Alia dicit Griland. esse extrinseca, sunt in primis quæ solis verbis fiunt, *b* in quibus jam docui ex pacto, ad signum constitutum, omnia fieri à dæmone. ut sunt etiam, quando latenter (ut idem ait *c*) *sortilegia sub certa quapiam forma composita, clamydi assuunt, vel in lecto abscondunt ipsius maleficiandi, seu in aliquo loco subterraneo fovea facta, aut sub limine ostii, super quo destruendus sit transitus.*) Quosdam autem addit capere residua eorum quos volunt inficere: alios, exhumare mortuos, & uti eorum vel vestitu, vel carnibus, vel pinguedine, vel ossibus: alios à suspendiolis mutuari nonnulla. Quod nec veteribus ignotum fuisse reperio. Sic enim de Canidia Horatius: canit ab ea infossum & terra obrutum, post multas lancinationes, insignibus raptis, ingenuum puerum, ut posset *Longo die bis, terve mutata dapis*

b Grill. q. 3. n. 27.

c q. 5. n. 7.

In emori spectaculo,
Cum promineret ore, quantum exstant aquæ
Suspensa mento corpora, (en infanticidium)
Exerta uti medulla, & aridum jecur
Amoris esset poculum, (en maleficium philtricum)
Interminato cum semel fixa cibo
Intabuissent pupulæ

Et alibi de eadem, *d* quod ad maleficium hostile spectat, dicit, amaro utens sarcasmo:

d eod. 17.

O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulchris pauperũ prudens, anus
Novem diales dissipare pulveres.

Hunc ergò diem ex tribus ternariis observabant: ut & illi qui terna tribus coloribus distincta licia. Sed apertissimè quod dixit Lucanus adstruit *e*: imprimis enim illam in nudis bustis habitantem depingit, & habitantem tumulos expulsis umbris, tum addit, primum de nece hominum, deinde, & de instrumentis magicis, quæ dixi:

e lib. 6. pharsali.

Viven-

Viventes animas, & adhuc sua membra regentes
Infodit busto, fatis debentibus annos,
Mors invita subit, perversa funera pompa
Retulit à tumulis: fugere cadavera lethū,
Fumantes juvenum cineres ardentiaque ossa
E mediis rapit illa rogis, ipsamque parentes.
Quam tenuere facem, nigroque volantia fumo
Feralis fragmenta tori, vestesque fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra favillas
(hæc è rogis mos rapere, addit mox quæ de sepulchris sumat)
Ast ubi servantur saxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tracta durescunt tabe medullæ
Corpora: tunc omnes avidè desævit in artus,
Immergitque manus oculis, gaudetque gelatos,
Effodisse orbes, & sicca pallida rodit
Excrementa manus: laqueum, nodosque recentes (sic corrigo)
Ore suo rupit pendentia corpora carpsit,)
Abrasitq; cruces, percussaq; viscera nimbis
Vulsit, & incoctas, admisso sole, medullas:
Insertum manibus chalybem, nigramque per artus
Stillantis tabis saniem, virusque coactum
Sustulit, & nervo morsus retinente pependit
(hæc de suspendiosis, sequitur de inhumatis)
Et quodcumque jacet, nulla tellure cadaver,
Ante feras volucresque sedet, nec carpere membra
Vult ferro manibusque suis, morsusque luporum
Expectat siccis raptura è faucibus artus.

(Efficaciora enim putabant, quæ sic feris erepta, quam quæ ipsemet maleficæ desecuissent, sed pergit deinde, quo pacto & vivos jugularit, & eorum abusa sanguine, & extis.

Nec cessant à cæde manus, si sanguine vivo
Est opus, erumpat jugulo qui primus aperto:
Nec refugit cædes, vivum si sacra cruorem
Extaque funereæ poscunt trepidantia mensæ;
(Addit etiam de prole exsecta seu abortivo hujusmodi)
Vulnere si ventris: non quà natura vocabat
Extrahitur partus calidus ponendus in aris.

Subdit, si opus habeat adolescentis, vel viri violenter necati animâ, quam evocet, ipsam indiscriminatim, quos velit necare:)

Et quoties sævis opus est ac fortibus umbris,
Ipsa facit Manes hominum mors omnis in usu est.
Ille genæ florem primævo corpore vulsit,
Illa comam læva morienti abscidit ephebo.

(Nec parricidii expertem putes, non magis quam nostras striges: voluptas præcipua illi, sævire in proximos.)

Sæpe etiam caris, cognato in funere, dira
Thessalis incubuit membris: atque oscula fingens,
Truncavitque caput, compresaque dentibus ora
Laxavit, siccoque hærentem gutture linguam

Præmordens, gelidis infudit murmura,
Arcanumque nefas Stigias mandavit ad umbras.

Vides diligentissimum poetam, nihil conatum prætermittere, qui mos illi. L. Apuleius, *Miles. libro secundo.* in eandem mentem: *Nam nec mortuorum quidem sepulchra tuta dicuntur* (à lamiis) *sed & bustis rogis reliquiæ quædam, & cadaverum præsegmina, ad exitiabiles viventium fortunas petuntur: & cantatrices aviculæ, in ipso momento choragii funebris, perpeti celeritate, alienam sepulturam antevertunt. His meis addit alius, imò verò istic, nec viventibus ullis parcitur, & nescio quis, simile passus, ore undique omnifariam deformato, truncatus est.*) En de maleficio hostili, quod de iisdem Thessalis Lucanus dixerat. Narrat deinde, quæ vera fuisse videtur admodum probabile. Mox igitur ita scribit. *Infit Telephron. Pupillus ego Mileto profectus ad spectaculum Olympicum, cum hæc etiam loca provinciæ famigerabilis adire cuperem, peragrata tota Thessalia, fuscis avibus Laryssam accessi, ac dum singula pererrans, tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquiro: conspicor medio foro procerum quendam senem. insistebat lapidem, claraque voce prædicabat. Si quis mortuum servare vellet, de precio liceretur, & ad quempiam prætereuntium. Quid hoc, inquam, comperio, hiccine mortui solent aufugere? Tace, respondit ille, nam oppido puer, & satis peregrinus es, meritoque ignoras, Thessaliæ te consistere, ubi sagæ mulieres ora mortuorum passim demorsicant, eaque sunt illis artis magicæ supplementa. Contra ego, & quæ tu, inquam, dic sodes, custodela ista ferialis? Iam primum, respondit ille, perpetem noctem exime vigilandum est, exertis, & inconversis oculis semper in cadaver intentis, nec acies usquam devertenda, Immo nec obliquanda quidem. Quippe cùm deterrimæ versipelles, in quodvis animal ore converso, latenter obrepant, ut ipsos etiam oculos solis & justitiæ facile frustrentur. Nam & aves, & rursum canes & mures, imò verò etiam muscas induunt.* (En primum maleficium, ficta Metamorphos. & sic clancularius ingressus) *Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt*, (en secundum de maleficio somnifico, quod in hunc locum reservaram) *nec quisquam definire potest, quantas latebras nequissimæ mulieres, pro libidine sua comminiscuntur, si qui* (custodum) *non integrum corpus mane restituerit: quidquid inde decerptum diminutumque fuerit, id omne de facie sua defectum sarcire.*) Interponit postea narrationem prolixissimam, & abs re nostra, quare totam prætermitto, finis rei fuit iste Telephron, mille denariis conductus, subit custodelam dum vigilat; en mustelam parvulam in eum fixo intendentem, fugat illam, sed somno consopitur, interea sagæ profectis ejus naribus, ac auribus vicariam in eo lanienam exercent, & ceram in modum profectarum ei partium applicant examussim. Quo ille postridie per cadaver loquax audito *tentare aggressus, injecta manu nasum prehendit & manū nasus sequitur: aures pertractat, ambæ deruunt, sic, pro mille nummulis, debilitatus, in patriam redire non sustinuit, sed capillis hinc inde laterum dejectis aurium vulnera celavit, nasi verò dedecus linteolo pressim agglutinato decenter obtexit.*) Huc faciunt illa Fabii de-

bii de-

bii declamat. 14. *Facinus, quod dicitur inquietare superos, sidera diris agitare carminibus, tumulos, bustaque scrutari, & amputatis cadaveribus ipsas in scelera armare manus* cadaverum (explicui, cùm de maleficio somnifero disquirerem) cave pro *ipsas* reponas, *impias*, corrumpes, non castigabis. Gnostici hæretici, Zoroastis magi disciplina imbuti, cujus & libros quosdam in lucem ediderunt *a.* humanas amabant *visceratíones*, ut vocat Justinus seu *cænas Thyestæas*, ut vocant Athenagoras & Theophilus, seu *Sacramentum infanticidii & inde pabulum*, ut ait Tertullianus: infantem enim farre contectum certatim confodiebant, sanguinem lambebant, & membra singulis dispertiebantur, ut narrant Minucius, Epiphanius, & Eusebius, quam calumniam Gentiles in Christianos omnes mendacissimè devolvebant *b.*

a Porphyr. in vit. Plotini.

b vide Justin. Apol. ad Anton. Pium Athenagoram in Apol. Theophilum. l. 3. ad Autolyc. Orige. l. 6. & 7. Col. Cels. Tertullia. Apol. cap. 7. Minucium in Octavio. Epip. hæresi. 29. l. 5 hist. Eccl. c. 1.

In applicatis tantum extrinsecus venenis, frequentissimè dæmon ipse damnum infert, & verius videtur contingere in veneno, quo (ut refert Jubertus Medicus Aquitanus) si stipes inungatur, equitem ipsum necesse perire. Non credo id naturali vi veneni contingere, quia non credo veneni ullius activitatem esse tantam, ut per tot involucra se diffundat. Nisi, quæ de Stygis aqua traduntur credibilia, omne illam metallum penetrare, & sola contineri asinina ungula.

Equidem aures mihi putarem asininas enatas, si crederem. Grillandus refert nonnulla *c.* faventia Juberti dicto, sed & in illis concursum diaboli ex pacto, non vim veneni, recognosco. Inter hæc extrinseca, sunt ollarum defossiones profundæ sub limine; quarum certè naturalis vis non attingit effectū. Aliam maleficii hostilis speciem, per arma malo imbuta carmine, reperio apud Mejerum, his verbis: *Primum omnium Aurelianum conatum fuisse omnem Regiam stirpem per scelus extinguere, atque per artes diabolicas & maleficia ad regni solium grassari. Tradidisse Ducem gladium, pugionem & annullum suum Monacho Apostatæ & sociis ejus, ut ea dicarentur diabolicis præstigiis, incantarenturque ad maleficia per illa perficienda, Monachum illum in turre Mongeya, juxta Lingiabum, super flumen Matronam, per artes suas evocasse duos ad se cacodæmones, quibus gladium annulum & pugionem, ut illis operarentur tradidit. Ea instrumenta à cacodæmonibus initiata, incantataque & reddita Monacho, atque per eum Aurelianensi. Per ea instrumenta incantasse ac dementasse germanum suum Carolum Regem, adeò subtiliter, ut vix quisquam posset percipere. Primam incantationem factam apud Belloacum, quæ adeò erat virulenta, ut Regi ungues atque capilli deciderent. Alterum maleficium in Cænomanis, in quo tanta erat vis, ut nemo mortalium judicare posset, an viveret Rex, nec ne. Jacebat enim absque ullo sensu, & spiritu vitali quantum cerni posset. At postquam ad se redire cœpit obsecro* (inquit) *auferte hunc gladium, qui mihi corpus transfodit, idque mihi facit germanus meus Aurel.*)

c d. q. 3. n. 30.

Suspicor duo quædam ad hoc maleficium referenda, quæ olim in civili jure observavi: sed suspicor, & de priore vehementius: nempè de peculiari Arabum scelere, quod *Scopilismum* vocabant.

bant. Nam Arabes maleficiis deditos hodie scimus, & olim fuisse docet Seneca, cùm Medæam ex Arabia petentem venena introducit. Et ingens ille terror qui σκοπελυις positis agrorum Dominis etiam validis & potentibus incutiebatur, vix aliundè nasci potuit. Quare suspicor causam, cur σκοπελίζειν deprehensi, aut convicti, mortis supplicio adficerentur, fuisse; non quod sacrilegii quidquam in hoc crimine fuerit (quod tamen Jac. Menochio visum *in opere de arbitrariis Judic.*) Sed quòd maleficii crimen subfuerit: alioquin solæ mortis minæ tam acriter punitæ non fuissent, quamtumvis frequenti crimine & armata manu periculum Domini advertissent, considerent hoc juris studiosi. cùm legent *l. quadam D. extraordin. crimin.* cujus hæc sunt verba, *In Provincia Arabiæ* σκοπελισμον *crimen appellant, cujus rei admissum tale est; plerique inimicorum solent prædium inimici* σκοπελίζειν *id est lapides ponere, indicio futuros, si quis eum agrum coluisset malo letho periturum esse insidiis eorum qui scopulos posuissent, quæ res tantum timorem habet, ut nemo ad eum agrum accedere audeat. crudelitatem timens eorum qui scopelismum fecerunt, hanc exsequi solent Præsides graviter usque ad pœnam capitis, quia & ipsa res mortem comminatur:* Sic Ulpianus. Pineda noster copioso in Jobum commentar. de hoc crimine interpretatur illud, *Sed cùm lapidibus regionum pactum tuum. caput. 5. v. 23.* Eum lege. mihi nondum liquet an de hoc crimine capiendum.

Suspicio mihi præterea est de maleficio, in crimine *saccularioru*m, de quo Jure consultus ait, hoc nomine dictos, *qui vetitas artes exercentes in sacculos, partem subducunt, partem subtrahunt.* *l.* saccularii. D. de extraordinar. crimin. Nam arbitror, non quosvis sacculi seu crumenæ excisores vel subductores, βαλαντιτόμυς sed eos qui vetitarum (hoc est magicarum) artium ad id subsidio utuntur, ita nuncupari: quales illi sunt, qui in lusu ab Hispanis dicuntur *cargel el dado.* Nam cæteri crumenilegi simpliciter furibus sunt annumerandi: sicut & ille de quo Virgilius,

> *Et succus pecori & lac subducitur agnis.*

Et ille Plautinus, qui ait,

> ... *Propino magum poculum ille bibit*
> *Caput ponit condormiscit. ego sibi subduco annulum.*

Nec enim assentior Petro Gregorio hæc duo ad *saccularium* referenti, *li. 37. Syntagmatis juris cap. 14. n. 7.* Licet etiam huc referre maleficium vetus Circi aurigariorum, de quo D. Hier in vita Hilarionis, *Auriga Gazensis in curru percussus à dæmone tot⁹ obriguit, ita ut nec manum agitare, nec cervicem posset reflectere. Delatus ergò in lecto cùm solam linguam moveret ad preces, audit: non prius posse sanari, quàm crederet in Jesum, & se sponderet arti pristinæ renunciaturum: credidit, spospondit, sanatus est.* Arnobius etiam lib. 1. inter cæteros magiæ effectus numerat, *in curriculis equos debilitare, incitare, tardare,*

SECTIO III.

De abortu, difficili partu, lactis exsiccatione.

DE triplici hoc maleficio præter Grilland. *q.6.* alii quoque sunt testes. Sic enim scribit Joan. Nider. li. ult. Fornicarii, *In oppido Boltingen, Lausanensis Diœcesis quidam dictus Stadelein grandis maleficus, captus per præfatum Petrum Judicem loci, fatebatur se in certa domo ubi vir & uxor simul manebant per sua maleficia successivè in utero uxoris præfatæ septem circiter infantes, ita ut semper abortum faceret, in fœmina annis multis necasse. Simile fecit in eadem domo omnibus pecoribus fœtosis, quorum nullum vivum partum edidit in eisdem annis.)* Postea ex ejusdem confessione instrumentum maleficii, quod fuerit, ostendit his verbis, *subter limen ostii domus se lacertam posuisse dixit, & si amoveretur, fœcunditatem inhabitantibus restituendam prædixit: cùm autem serpens ille quæreretur sub limine, nec inveniretur, quia in pulverem fortassis redactus erat, pulverem seu terram de subter positam asportabant, & in eodem anno uxori & omnibus jumentis domus fœcunditas restituta est.)* Solo interdum efflatu abortum adferre ostendit Nicol. Remigius *l.2.cap.7.*

De pariendi difficultate & quidem perpetua sic Apulejus, ***amatoris sui uxorem, quod in eam dicaculè probrum dixerat, jam in sarcinam prægnationis obsepto utero, & repugnato fætu, perpetua prægnatione damnavit.*** *Ut cuncti numerant, octo annorum misella illa onere, velut elephantum paritura, distenditur.)* Latino Græcus accedit scriptor Pausanias, cujus *in Beoticis* ista habentur, *Pharmacidas Thebani à Junone missas ajunt, ut parturienti Alcmenæ impedimento essent, sed eas, dum Alcmenæ partum inbiberent, à Tiresiæ filia Historide, tali commento delusas. Ex eo namque loco, unde illæ facilè audire possent, clamavit peperisse jam Alcmenam: illas ea voce deceptas, statim abiisse Alcmenam ilicò puerum enixam.)*

De tertio, præter Grilland. legi potest illo vetustior Spreng. *Quadam* (ait) *nocturnis temporibus & sacratioribus utique, ex inductione diaboli, ob offensam Divinæ Majestatis majorem, in quocumque angulo domus suæ se collocant, urceum inter crura habentes, & dum cultrum vel aliquod instrumentum in parietem vel columnam infigunt, & manus ad inungendum adponunt, tunc suum diabolum, qui semper eis ad omnia cooperatur invocant, & quod de tali vacca, ex tali domo, quæ sanior, & quæ magis lacte abundat mulgere affectat, proponit; tunc subitò diabolus ex mammellis illius vaccæ lac recipit & ad locum ubi malefica residet, & quasi de illo instrumento fluat, reponit.)* Superioribus annis Trevirensi in civitate combusta fuit malefica, quæ confitebatur, se solitam ex pariete per epistomium lac, quod divendebat plurimis, mulgere, Baldui. Ronsseus *Medicæ venationis epist.* 50. docet solitos à maleficis utres consui ad anatis similitudinem ex corio, quos vulgò appellant *Litelaten*; & eis uti ad emulgendum lac è vaccis alienis, & hos utres spontè suæ

ire

ire vacuos, vel ab iis in pratis collocari, & mox plenos ad domum maleficæ redire: quod comprobat rei gestæ vera narratione, quam habes lector *libr.6. cap.2. sect. 1. quæst.3.* à me verbis ejus relatā. Aliæ herbis, verbis, vel solo attactu, lacte privant armenta, pecoraque quæ lubet. Biebrana Laodunensis saga solis minis ubera vicinæ mulieris sic exsiccavit, ut ad obitum usque sagæ, quamvis multos pepererit, lacte semper caruerit, claudam hanc sectionem verbis Grillandi: *Quædam veneficia fiunt ad desiccandum totum lac unius gregis, vel fœcundi armenti vaccarum, adeò quod nihil casei penitus reddant, quamvis antea in maxima abundantia reddidissent: & similiter abortiones totius gregis, vel armenti inducere possunt: prout alias vidi & habui in facto Romæ quod duæ maleficæ mulieres, cum istis maleficiis perire fecerant abortando multos pecudum fœtus, & matres desiccaverant penitus.*) De hoc avertendi lactis maleficio, ejusque remedio, lepida narratio quædam exstat in Joan. Beetzii Carmelitæ *Præceptorio ad 1. præcept. Exposit. ult. c. 7.* his verbis: *Quædam vetula dierum malorum plena, volens ex invidia impedire lac vaccæ vicini sui, accepit cultellum pergens ad ostium domus in qua fuit vacca, & ponens se contra splendorem Lunæ, dixit:*

Hier snydick een spaen in mollekens ghevvaen,
Ende een ander daer toe, so neem ick het melck van deser koe.

Hæc verba audiens Dominus vaccæ, arripuit fustem, & currens post eam, atque percutiens ajebat.

Hier slan ick eenen slack, ende eenen anderen als ick mach,
Ende den derden daer toe, so behoud ick d' melck metter koe.

Hoc erat primum remedium.) hæc Betzius vir eruditus, qui ante annos fermè centum triginta vixit inter Carmelitani Ordinis viros illustriores. Huic maleficio simile reperi apud eundem eodē loco de frumenti aversione narratum his verbis: *Quædam mulier circuivit Bonarium cum frumento, dicendo, illum versum:* super aspidem, *&c. post veniens ad domum suam, habuit fistulam in solario quam manu accipiens & prædicta verba dicens, cecidit totum frumentum illius Bonarii coram se per fistulam in solario, & ita furabatur frumentum de agro: quæ tandem per quendam Episcopum deprehensa & combusta est.*) Hæc ille licet barbarè, bona tamen fide. Quis non agnoscit frumenti hujus vectorem dæmonem? quid ergò rident illud Poetæ?

Atque satas aliò vidi traducere messes.

Vel XII. tab. prohibitionem: NEVE ALIENAM SEGETEM PELLEXERIS.

SECTIO IV.

De sagittariis, Assassinis, & imaginum fabricatoribus maleficis.

SUnt vel præcipui hujus classis maleficii; quos vocant *Sagittarios*, seu *Balistarios*; quorum Innocentius tertius Papa, vocat artem mortiferam & odibilem, & sub pœna Anathematis contra Catholicos & Christianos exerceri vetat *a*. Cujus Pontificiæ sanctionis vereor, ut satis probam nobis inter-

a l. 5. Decretal. tit. de sagitt.

interpretationem gregarii juris Interpretes cuderint, qui accipiunt de bello injusto Christianos lacessentibus cum arcubus & sagittis. Quæso quid peculiare, in utentibus arcu & sagittis? an quod eminus, & quasi ex insidiis? quasi verò id in hoste distinguendum, dolo an virtute? quasi minus peccet, qui sica cominus latro, quàm qui sclopo de longinquo interficiat eminus? quid ergò jam olim mihi visum, canone isto percelli singulare quoddam genus maleficorum qui *sagittarii* seu *Balistarii* vocati: quos accuratè Sprengerus describit *a*. hi fœderantur dæmoni, nam ex pacto ipsi addicunt animæ & corporis dominium, ille vicissim pollicetur se adfuturum, ut quem longissimè dissitum volent, infallibili ictu trajiciant. Solemnia seu ritualia sunt ista. præstant dæmoni homagium, mox sexta feria proxima Hebdomadæ majoris, infra tempus missæ sacram crucifixi imaginem aliquam sibi deligunt, in quam, ut in scopum, tela colliment, vel (quod Petr. Binsfeldius testatur) sclopo post tergum ejaculato glandes plumbeas emittant. Nec constat, an aliqua tunc verba ad hanc operis apostasiam adjiciant. Postea certo telorum numero in crucifixi imaginem emisso, credunt se totidem uno die, quoscunque deligent, necare posse, quocunque illi loco fuerint, etiam remoto & concluso. Dæmon enim spondet, se tela eò perlaturum, & hostili in corpore defixurum. Ea tamen hac lege: si hominem necandum maleficus aliquando viderit, & tunc iterum de novo actuali (ut vocat) consensu eum occidi voluerit. Ultimò pollicetur tantam illis se, balista bombardave jaculandi peritiam tributurum, ut denarium capiti impositum, absque capitis læsione valeant dejicere. Subjicit duo exempla hujusmodi facinorosorum. Unum Puncleri cujusdam quem tandem rustici fossoriis instrumentis pertinacem occiderunt: secundum, alterius, qui, eò quòd miraculosè pedem de loco, ubi crucifixum trajecerat, è quo recens scaturiebat sanguis, movere nequibat, in scelere deprehensus, pœnas publicè supplicio persolvit. De hoc ego genere lubens prædictum Canonem capio. Nec obstat quod malefici magi aliis quoque Canonibus sint excommunicati *b*. Cùm n. maximè execrabile sacrilegium horum maleficio accedat, sitque nocentius reliquis omnibus, meritò dignum visum, specialem illis pœnam irrogare, qui hanc infidelibus contra fideles operam navarent. Olaus Magnus *c*. meminit alterius generis *sagittariorum*. nempè Lappones & Finnos de plumbo conficere jacula magica digiti longitudine, & ea per quævis dissita loca mittere in eos, de quibus vindictam expetunt, & hos aborto carcinomate in crure vel brachio, intra triduum vehementia doloris emori.

Ut ego nunc de *sagittariis*, sic (nisi fallor) optimè Couarruvias *d*. contra vulgi sententiam explicuit alium Canonem Innocentii IV. *tit. de homicid. in 6*. quem Theologi & Canonistæ, propter historiarum inscientiam, ad omnes homicidas extendebant, qui conductis hominibus aliquem occidi curârant, cùm revera, ut ille ex Volaterrano, &

a p. 2. Malleі q. 1. ca. 16.

b c. ad abolendam. c. excommunican. de her. & in Bulla Joan. 22. & alia Leonis 10. sess. 9. in Conc. Later.

c li. 3. c. 17

d li. 1. var. resol. c. 10.

P. Aemilio docuit, de certo tantum genere hominum mentio fiat, & Gente, cui *Assasinorum* nomen fuit: de quibus oculati testes, optimè scripserunt, Tyri (in qua ditione illi degebant.) Episcopus Guilhelmus *a*, & Cardinalis atque Episcopus Acconensis Jacobus de Vitriaco *b*. quem Scriptorem à blattis ereptum, Moschus, Pastor Armentariensis, vir doctus & probus, publico bono, typis evulgari curavit.

a Belli sacri l. 20. c. 31.
b Orient. hist. c. 14.

Haud multum à *sagittariis* discrepat genus maleficorum, qui quasdam fabricantur imagines, quas vel acubus pungunt, vel igne liquant, vel confringunt, & sic certum iis, quos tales imagines designabant, interitum tabe, vel alio mortis genere adferunt. Negat hoc totum Hieron. Cardanus *c*. Wieri Dux, cæci cæcus: impugnat, non rationibus, sed puris in Hect. Boethum, Francisc. Picum Inquisitores Germaniæ, & ipsum D. Aug. ut erat homo pius, conviciis. Sed canè contemnas latrantem, quàm compescas facilius. Agnovêre hujusmodi imagines & Jurisconsult. *d*. & Theolog. *e*. & confirmant Poetæ veteres, quorum fabulæ, semper ex vero aliquo trahebant originem, quare Buccananus fallitur, qui *l. 6. Hist. Scot.* negat hoc genus apud vetustiores inveniri. Confirmat, non unus Historicus Scotorum. Hector Boetus: quem ut singularem adducunt testem mira de Rege Duffo narrantem: sed alii complures, quorum exemplis Scotica illa narratio confirmatur, & omnes hos ut mendaces rejicere, Cardanicum & Wiericum, hoc est, temerarium, & impudentiæ plenum sit. Ex hoc ortam illam narrationem de Maleagri nece, & fatali stipite Altheæ non diffiteor. Sed sine fabula clarè, & velo levato canit *f*. Ovidius, de Medæa saga:

c lib. 15. de variet. rer. c. 80.
d Gril. q. 5. Accur. Salyc. Arg. in mult. C. de malef. Damhau. in praxi crimin. & alii
e Inquisitores Germaniæ in Mall. p. 2. q. 1. t. 12. Alf. Castr. l. 1. de just. hær. pun. c. 15. Bins. fel. de cōfess. sagar. & alii.
f epi. Hypsipyles.

Devovet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.

Peritè hoc, & omninò ex arte: sed Horatius *g*. imperitè, quod, quæ hujus erant malefilii, illa transtulit ad animarum evocationem: describens enim apparatum Saganæ & Canidiæ Lamiarum, dicit duas ab illis statuas fabricatas: *ceream*, referentem nempè maleficio imbuendum: *&* *laneam* quæ maleficæ vicariæ vicaria erat in affligenda altera.

g li. 1. ser. sat. 8.

Lanea & effigies erat altera cerea major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea simpliciter stabat servilibus, utque
Jam peritura, modis.

Cornel. Tacitus (non jam Poetam dabo, sed ex principibus Historiæ.) de scelere Pisonis & morte Germanici scribens Ann. 2. *reperiebantur solo & parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina & devotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptū, semi usti cineres & tabe obliti, aliaque maleficia quis creditur animas Numinibus infernis sacrari.*) vides quam antiqua impietate Apulejus lib. 3. de asino, vocat *laminas ignorabiliter liberatas*. ubi fortè legendum *inorabiliter*. sicut Parcas dicimus inexorabiles. Inde sagæ dictæ *simulatrices*, (ut cerea statio) & *fictrices* Tertulliano & *vulticula* Salisberiensi, & ipsæ imagines, *Ipsiplice* Festo, & *Subsiles* ut antea docui. Nicetas lib. 4. Histor. narrat. in Aaronis inventam imaginem viri

viri compedibus vincti, & cor clavo transfixi.

Duffi historiam pete ex ipso Boëtho, & *lib.* III. *rer. Scoticarum*, & Cardano & aliis. Franciæ annales a. referũt, similia his tentata ab Enguerrani Marihnani uxore, in Franciæ Regem, & deprehensam dedisse pœnas, cur non & hoc Cardanus & Wierus refutarunt? an quod uno factum loco, nequit tum alibi fieri? de alia cerea imagine, de qua Sprengerus agetur section. sequente. De iisdem sic Mejerus *libro decimo sexto*, Anno 1462. narrat *captos Brussellæ tres viros ex familia Comitis Stampani, cum quodam myropola, qui quandam fascinationem parasse dicebantur, per tres viriles ac totidem muliebres imagines juniori Principi Carolo infascinando. Custoditi fuêre longo tempore apud Quercetum Haynoniæ, ac pariter cum illis Carolus Noyerius ex fuga retractus, qui & ipse è familia erat Stampensi. Conjurationem myroposa detexit.*) Sed cur tot imagines uni occidendo, nempè tres viriles? ut quod per unam non succederet, per aliam perficeretur? fœmineas arbitror fuisse furiarum Ultricum, à quibus viriles Carolum repræsentantes malè mulctarentur, ut ex Horatii illis jam citatis verbis colligitur. Vel fortè unica imago fuit, & numerum fama adauxit. Sanè de Pavioti agens maleficio Gaguinus *libro septimo*, imaginum plurium meminit, at Aemilius, & alii unicam fuisse memorant. Recentiùs accipite. Anno 1574. Lutetiæ Parisiorum decollatus quidam nobilis fuit, penes quem reperta imago cerea, variis characteribus insignita; cor & caput imagini confixa erant. Ibidem duo alii capti tum fuêre, quorum unus Carolo IX. Regi, alter Henrico Duci Guisio, hoc ipso maleficio defixionis cereæ mortem machinabatur: narrat Crespetus, & addit vidisse, cùm Avenioni esset, cultrum parieti infixum, quo de sententia Judicis excoriatus fuerat quidam magus, eò quòd sic pungendo ceream imaginem, Pontificem Maximum de medio sustulerat. *ista Crespet. libro de odio Satanæ discur.* 10. Illud etiam observo jam diu ante fabricatis statuis aliquando abuti magos. nempè dæmone illas pro maleficii signo acceptante, tale puto illud, quod Joann. Curopalates narrat *historiæ suæ fol.* 24. *Venetæ edition.* quendam Joannem Morochazarium, Theophili Imper. Præceptorem, cùm hæreticus & magus esset, ad Patriarchatum Constantinopolit. evectum; hunc cùm natio perfida & dura (*Bulgarorum*) in Romani Imperii fines excursionem fecisset, tribus freta Ducibus, consilium hujusmodi dedisse. fieri debere malleos tres æreos ingentes, & viris manu promptis tradi, cùm his se accessurum noctu ad statuam quandam tricipitem, quæ in euripo Hippici olim jam stabat, fecit, accessit, jussit validè singuli singula capita percuterent, ut in terrã quasi una plaga decuterentur. Ipse laicâ veste indutus, ne deprehenderetur, magica quædam verba submurmurat, & vim statuæ omnem adimit: ex tres viris illis duo fortissimis ictibus duo statuæ capita dejecerunt, tertius remissiore manu tantum inclinavit, nec totum avulsit caput reliquum. Suntque similem eventum Duces illi experti. secutâ

a Paul Æmyl. l. 8. & melius Gaguinus l. 7.

Ggg 2 namque

namque in eorum exercitu vehementi ſeditione, & hinc ortâ pugnâ inteſtinâ, duo Duces cecidere, tertius ampla, non tamen lethali plaga ſauciatus, cùm exercitus reliquiis domum ſe recepit. Non erat hæc imago (ut ſtultis Græcis pleriſque viſum) Bulgaris hiſce fatalis, ſed magus ea uſus, ut ſigno & condicto, & pro imagine malefica. Scribunt Zonaras & Glycas a. Simeonem Bulgarorum Ducem Crobatis bellum intuliſſe, moleſtum id erat Romano Lacapeno. ſed acceſſit ad eum Joannes quidam Aſtrologus; & nunciavit ut aliquem mitteret, qui caput ſtatuæ ſupra Xerolophum locatæ amputaret, eam ſtatuam Simeoni fatalem eſſe. miſit ille, truncatur ſtatua, notatur hora, nec diu poſt compertum eadem illa Simeonem in Bulgaria ex ſtomachi dolore interiiſſe. Quod apud Curopalatem, idem legi apud Cedrenum. Neminem tam obeſæ naris puto, qui non ſtatim percipiat, has duas ſtatuas magico murmure in cerearum illarum imaginum de novo fabricatarum hic locum ſucceſſiſſe, & devotam à Janne & Joanne(niſi utrobique idem, quod ſuſpicor) vitam quatuor horum Ducum in ſtatuarum capitibus, ſi potuere id in ſtatuis, jam olim fabricatis, cùm nec ulla de Simeone, nec de Ducibus illis Barbaris foret cogitatio, cur non potuerunt in noviter efficta cerea imagine, & efficto nomine lædendi? cur ſi abſciſſo, vel effracto capite, non liquato toto corpore? ſi id in Græcia contigit & Francia, cur non potuit in Scotia, & Germania? Porrò ex illis Cedreni, Zonaræ & Glycæ locis ſatis apparet, multas in Circo Pyzaceno ſtatuas fuiſſe magici artificii, quæ Conſtantinop. Imperii eventa prædicere putabantur, certis litteris ſeu characteribus notatas, quos fratres Eudociæ Auguſtæ cùm legiſſent, multa mala Bizantio imminere prædixerunt. Narratur Hiſtoria paucis nota ab Himerio Chartulario, cujus apud Suidam mentio, poſteritati verò commendavit ex m.ſ. Codice, Jul. Cæſ. Buleng. *libr. de Circo Roman. c.6.* inde petant, qui volent, Benè de ſæculo hoc & ſeqq. vir diligens & multæ lectionis merebitur, ſi Iſinenium, Himerium, Greg. Monach. & alios, qui nondum editi, pari ſedulitate largiatur publico bono qua D. Chryſ. orationem εἰς τὸ ἱπποδρόμιον, dedit. Aliud exemplum nunc adjicio ex Zacharia Vicecomite p. 1. complementi exorciſticæ doctrina 5. his verbis relatum: *Romæ accidit, ut quidam fullo maleficatus veniret ad me ad petendum auxilium, cujus domum ego una cum ejus familiaribus ingreſſus cùm ſubvertiſſem, inveni in quodam tinctura vaſe fece pleno, figuram ceream clavo ferreo à capite uſque ad anum transfixam, brachia, crura ac totum denique corpus clavis refertum: qui clavi ipſum maleficatum in cunctis partibus affligebant eo modo, quo in figura cerea collocati erant.*) Lædunt igitur iſta ſecundùm maleficii intentionem, actione illa externa, ex pacto cum dæmone inito manifeſtatam. Solemne denique hodie ſagis noſtris, effigies has baptizare in nomine Beel-zebub, & nomen occidendi illis indere.

a Zonar. tom. 3. Glycas p. 4. Annal.

SEC-

SECTIO V.

De morbis variis à dæmone illatis.

NEgant Avicenna, Galenus, & eo teste Hippocrates (nam Cæsalpinus aliud tribuit ei) morbos illos per dæmones mortalibus inferri posse, quos secuti Pomponatius & Levinus Lemnius. Non, quod dæmones id velle, non credant, quos malos esse non negarunt: non quod dæmonum vim minorem censeant, quam hominum aut animalium (hoc foret absurdissimum) sed quia morbi omnes naturalibus ex causis nasci queunt. Verum recta hæc ratiocinatio est, possunt morbi ex naturalibus causis oriri: nequeunt ergò dæmones morborum irrogatores seu immissores esse. Sanè Codronchus, Cæsalpinus, Fernelius, Valesius & alii optimi medici lib. superiore citati, Arabius lib. 1. contra Gentes, Tertul. in Apologeti. Divus Hieron. *in* 4. *c. Matth.* D. Chrysost. *ho.* 54. *in c.* 17. *Matth.* D. Th. 1 *p. q.* 15. *a.* 5. & alii Theologi contra sentiunt. Juristæ quoque, ex quibus agnoscit Burchard. *lib.* 19 *Decret. c. de re magica*, & optimè hoc probant Pet. Leloy. *lib.* 1. *de spectr. c. ult.* & Grillan. sæpè citatus *a*, mihi nunc sufficiunt SS. firmiora testimonia, quam qui non admittunt, habendi pro Ethnicis & Atheis. Jobum Diabolus *b* percussit ulcere pessimo à planta pedis usque ad verticem capitis; sed & alios eadem morbos dæmoni, ut efficienti causæ, adscribit. In illa unum diabolus aurium & linguæ usu privavit, & simul *epilepticum* reddidit, quem D. Mat. *lunaticum* vocat *c*, non quod dæmoniacus non esset, sed quod à dæmone obsideretur, & simul plenilunii temporibus, per dæmonem comitiali morbo gravissimè affligeretur: eò quod tunc cerebrum humorib. plenum aptius erat exagitari. Solent quidem alii esse lunatici, non obsessi à dæmone, & hoc sensu de lunaticis locutus Julius Firmicus *d*: Sed nostri Evangelistæ agebant de eo, qui simul energumenus. Epilepticorum quoque dispositione gaudent dæmones, & ideò non raro se illis insinuant: & per illos, quo tempore corruebant, soliti responsa dare. Apuleius, magnus magus *e*, traditur accusatus, quod servum suum Thallum, remotis arbitris secreto loco, arula & lucerna & paucis consciis, carmine incantatum, corruere fecerit, deinde nescium sui excitaverit. Servus hic morbo caduco laborabat, eo ignaro sic abusus Madaurensis, ut à dæmone responsum acciperet. hanc ille accusationem sic tractat, ut videatur fateri, certè non diluit. Sic recentiores audiamus, Sprengerus *f* prodidit quandam maleficem epilepticum morbum certis inflixisse, per ova cum mortuorum corporibus subtumulata, præcipuè ex earum secta inhumatis, & certis cum ceremoniis exhumatis, & in potu vel cibo præbitis. Apud D. Lucam *g*, unum diabolus vexavit Maniaca illa affectione, quam lycanthropiam medici nominant, cujus præcipuum judicium est, quod domi nequeant contineri, & in deserta loca se proripiant, circaque sepulchra oberrent. Aliam adflixit convulsione spinæ dorsi *h*, quo loco dæmon ille vocatur πνεῦμα ἀσθενείας spiritus infirmitatis, eò quòd (ut sub

a q. 6. usq. a. l. 13.

b Job. 2.

c Mat. 9. v. 17. Luc. 9. v. 39. Matt. 17. v. 14.

d lib. 3. Mathes.

e Apol. 1.

f p. 2. Mallei. q. 1 c. 11. in fin.

g Luc. 8. v. 27.

h Luc. 13. v. 11.

ſubditur) eam vinxerat Satanas ἤν ἔδησεν; nam dæmones in SS. nomen habent ab effectu: ut *ſpiritu avaritiæ*, qui impellit in avaritiam, *fornicationis*, qui ſuaſor turpitudinis. Saulem etiam dæmon per atram bilem divexabat, apertè hoc illi ſacra Hiſtoria tribuit, *Exagitabat eum ſpiritus nequam*, qui pulſante David citharam recedebat[a]. Hodie id utinam non doceret expetientia quotidiana! Multa ſuppetunt exempla, utar dumtaxat recentibus: quæ in judicio comperta ſibi Sprengerus prodidit, cujus & Niderii exempiis, libenter utor, quia (quicquid hæretici dicant) docti Theologi fuêre, & in his, de quibus agimus, rebus exercitatiſſimi, & quæcunque tradere, his ſimillia noſtra videt ætas, & recentiores ea confirmant omnia: deinde vixere fermè antè annos centum, quo tempore nondum hæreſis Lutheri nata, ut cauſa nulla fuerit, multa, quæ huic contraria, confingendi: denique videmus tum Germaniam dæmonum manifeſta & crebra infeſtatione pleniſſimam fuiſſe, ut intelligamus eos tum Luthero, & Zvvinglio hoſpitium paraſſe, eorumque quaſi quoſdam metatores præceſſiſſe, ut nunc Antichriſtum præveniunt, ejuſque ſunt veri anteambulones, Calviniani, Anabaptiſtæque. Sed pergamus, ignoſce lector parentheſi non longæ, nequeo, præ amoris vehementia, memoriam perditorum fratrum ſic deponere, ut non ſubinde & in animum & in calamum incurrant. Sprengerus narrat[b] ſequentia, *Honeſta quædam perſona, & uni ex familiaribus Archiducis matrimonio copulata, in præſentia notarii* &c. *ſecundùm formam juris, depoſuit. Cum tempore virginitatis ſuæ, cuidam ex civibus famularetur, accidit, ut uxor illius gravi dolore capitis langueret: pro cujus curatione, cum quædam mulier acceſſiſſet, & ſuis carminibus & certa praxi mitigare dolorem haberet, Ego inquit, ejus practicam diligenter obſervabam, perſpexique, quòd contra naturam aquæ fuſæ in ſcutellam quandam, ipſa aqua in ollam aliam aſcendiſſet, cum aliis ceremoniis quæ recitare opus non eſt, conſideranſque quod ex illis dolor capitis in domina non mitagaretur, aliqualiter indignata, hæc verba ad maleficam protuli: vos non facitis, niſi ſuperſtitioſa, & hoc propter commodum veſtrum. Tunc malefica ſtatim ſubjunxit, An ſim ſuperſtitioſa vel non, tertia die tu ſenties; quod rei probavit eventus. Nam tertia die mane, me ſedente, & fuſum apprehendente, tantus dolor ſubito corpus meum invaſit primo in interioribus, ut non eſſet pars corporis, in qua non punctiones horribiles ſentirem: ſecundo non aliter mihi videbatur, niſi quod continuè igniti carbones capiti meo ſuperfunderentur: tertio in cute corporis, à vertice uſque ad plantas pedis non fuiſſet ſpacium acus, ubi non fuiſſet puſtula ſanie repleta.*

Sicque in his doloribus ejulando, & tantummodo mortem optando uſque ad diem quartum reſtiti. Tandem maritus dominæ meæ, ut ſtabulum quoddam intrarem injunxit. At ego paulatim incedendo, eo præcedente, dum ante oſtium ſtabuli eramus: Ecce, inquit ad me, pecia panni albi ſuper oſtium ſtabuli. At ego. Video, tunc ille quantum potes remove, quia fortè melius habebis. Tunc ego, quantum potui, uno brachio me ad oſtium tenente, cum altero peciam apprehendi. Aperias,

[a] 1. Reg. 6. v. 14. 15. & 13.

[b] p. 1. mallei q. 1. ca. 12.

perias inquit Dominus, & considera diligenter ibi reposita. Tunc ubi peciam solvi, plura ibi inclusa repperi, præcipuè autem grana quædam alba, ad modum quo postulæ inerant corpori meo, semina quoque & legumina, quorum similia nec edere poteram aut intueri, cum oßibus serpentum & aliorum animalium intuita sum. Et sic stupefacta dum inquirerem à domino, quidnam agendum foret, ut in ignem cuncta projicerem injunxit. Projeci: & ecce subito non post horæ spacium, aut quartale, sed in momento, ut res illa in ignem fuerant projectæ, omnem sanitatem pristinam recuperavi.)

Idem subdit. *Mulier quædam maritata & honesta accessit, & juxta juris formam ut supra deposuit. Retro domum (inquit) habeo viridarium, est & illi contiguus hortus vicinæ meæ. Unde, cum quadam die transitum fieri ex horto vicinæ ad viridarium meum non absque damno perspexissem, stans in ostio viridarii, & apud me ipsam conquerendo, & querulando, tam de transitu, quam de damno: vicina subito supervenit, & an suspectam haberem inquisivit. At ego territa, propter malam ejus famam, nihil aliud, nisi hæc verba, protuli, gressus in graminibus damna demonstrant. Tunc illa indignata quia ad ejus forte beneplacitum, me litigiosis verbis cum ea implicare nolebam, abscessit cum murmure, & verba, quæ protulit, licet audirem, intelligere non potui. Post paucos verò dies ingens infirmitas mihi incidit, cum doloribus ventris, & acutißimis torsionibus à latre sinistro versus dextrum, & vice versa quasi duo gladii essent pectori infixi, & sic die noctuque clamoribus vicinos omnes alios inquietavi, & confluentibus hinc inde pro consolatione, accidit, ut lutifigulus præfatam vicinam & maleficam adulterino flagitio habens in amasiam, simili modo visitationis gratia accedens, & infirmitati meæ compatiens post verba consolatoria abscessit. Sequenti tamen die festine rediit, & inter alia consolatoria subjunxit: Experimentum capiam an ex maleficio vobis hæc infirmitas contigerit, quod si sic repertum fuerit, sanitatem vobis recuperabo. Accepto ergo plumbo liquefacto, & me in lecto recumbente, plumbum in scutellam aquæ plenam super corpus meum appodiando infundit, &, ubi quædam imago, & figuræ diversarum rerum ex plumbo congelato apparuissent, ecce, inquit, ex maleficio vobis hæc contingit infirmitas, & super limen ostii domus una pars maleficii continetur, accedamus ergo & illis amotis melius sentietis. sicque maritus meus cum eo pariter ad tollendum maleficium accedunt, & lutifigulus limen elevans marito injunxit, ut manum in foveam, quæ apparuerat, mitteret, & quæcunque inveniret extraheret, quod & fecit. Nam primò imaginem quandam ceream in longitudine unius palmæ, undique perforatam, habentem duas acus ex adverso per latera, ad modum quo ipsæ punctiones à sinistro latre usque ad dextrum & è converso perseverat, extraxit: demum pecias panniculorum diversas, & plurima, tam grana, quam semina, & ossa, continentes. Sicq; illis in ignem conjectis ego convalui, sed non ex toto. nam licet tortura, & punctiones cessassent, appetitusque comedendi rediisset ex integro, tamen pristinæ sanitati usq; in præsens minimè sum restituta. Unde hoc, quærebam, quod pristina sanitas non redibat?*

redibat? Respondit, sunt & alia instrumenta alibi abscondita, quæ invenire non valeo. Et qualiter prima instrumenta reposita agnovisset, dum inquirerem, respondit, ex amore, quo amicus amico revelare solet, hæc cognovi.)

His duobus subdit alia multa brevia, nata ex desiderio ulciscendi, dum indignarentur mulierculæ, se ab amasiis, ad nuptias convolantibus deseri, & ultionem minatæ mox exsequuntur. Sed omnem superat admirationem, quod narrat Cornel. Gemma post calcem *li. 2. Cosmocrit.* narrat fusè casum Catharinæ Gualtheri puellæ Lovaniensis annorum 15. cujus curationi ipse præfuit Anno 1571. quæ, cum obtrusum à gentili & coætanea libamenti frustulum comedisset, in morbi symptomata incidit prorsus prodigiosa, quorum ipse spectator quotidianus, vidit illam eijcientem tot, & talia, & tanta, ut ipse crediturus non fuerit oculis alienis. Octavo morbi mense magno nisu per posticum ejecit anguillam vivam & perfectam, crassitudine policari, longitudine sesquipedali: *cui & squamæ, & oculi, & cauda universa, ut anguillis solet. triduo antè quam foras erupit, auditum narrat bis terve in utero sonum non ipsi puellæ modò, sed adstantibus quoque velut argutum & tenuem ab angue productum: & cū egereret manifestè puella retulit se sensisse, quod primum exserto capite se retraheret per posticum, inde cum impetu exiliret. Post anguilla, quam mortuam exenteratamque suspenderant, loco sublimi ab animalibus tuto, repente evanuit. Puella interim cœpit evomere ingentem humoris aquosi copiam, humano lotio non absimilem, saporis absurdi. Duravit ea vomitio plus 14. dies, singulis profectò exonerans super libras 14. vel ut vulgo nominant,* gheltas *tres: præterea urinam interea quotidie reddebat bis terve copiosam. Nullus in ventre tumor, nulla in tote corpore inflatio exterius apparebat: & ipsa puella potus ac cibi parcissimi, vix unum cyathum vini, aut cerevisiæ, liquorisve alterius potitabat. Eo venit hæc aquæ excretæ abundantia, ut spatio duarum septimanarum facilè amas duas implere potuerit. Post hanc aquæ copiam, cœperunt & pili confertim exire per vomitum alvi, copiosissimi numero, digiti longitudine, sed longiores alii, alii breviores, ejusmodi sanè, quales annosis canibus evelluntur: auctaque est indies ea pilorum quantitas, ut facilè pilas quam plures justæ magnitudinis implere potuerit: ejecit hos omnes magno fastidio & vomitus difficultate. Interjectis deinde nonnullis, successere aliqui vomitus, qui floccos ingentes pilorum eijcerent, cum materia purulenta instar saniei, interdum simili stercori columbino aut anserino: in qua colluvie & frusta lignorum, & membranarum tenuia rudimenta; sed & lignorum partes adeò vivæ, ut ex caudicibus obsoletis diffractis inæqualiter comminutæ portiones viderentur unguis amplitudine, aliæ crassitie intus fungosæ, foris obductæ vetustiore cortice nigræ. Paulò post cœpit alius vomitus niger ut carbo, dixisses atramentum verum, vel sepiæ succum, imò carbones veros minutissime tritos atque permistos, singulis diebus prodeuntes ad quantitatem lib. 2. aut 3. sæpissimè cum pilis tam copiosis, ut nuci juglandi includi non possent, omnibus albis, prolixis, & durioribus: quæ cum*

per

per triduum ita durassent, ejecit semel & puri sanguinis tanquam è vena dissecta libras duas, nulli rei alterius generis permistas. A vomitu sanguinis rursum secutus est ater, ac si antimonio trito tinctus fuisset humor, omninò liquidus, in dies singulos ferè ad libras 5. aut 6. atque hoc portentum septimana integra constanti, bonarum lege ac spacio perduravit: Cessavit aliquamdiu divinis humanisque remediis adhibitis. Interea pilos adhuc, sed pauciores, gradatimque atriores excernebat, immò & breviores in dies, ut cùm prius ex flavo ruffescerent, paulatim lividi, nigri, tandem aterrimi, ac velut dissecti in frustra minutissima per vomitum redderentur. Quandoque cum his & virulentus humor, & crassus quandoque similimus limo. Circa Septembris medium membranæ frusta minora, tanquam ventriculi partes, evomuit: habebant hæc speciem tunicæ crassioris, carnosæ, lentæ, fractuque contumacis: quibus, profectò ut fœtus chorocidi, etiam venarum ductus inarati ramosa propagine spectabantur, interdum medii palmi longitudine. Has aliæ sunt è vestigio subsecutæ tenuiores multò, sed penitus nigræ, venarum duntaxat vestigia referentes, membranæ allantoeidi non dissimiles. Postremo venerunt & tertii generis tunicæ, vasorum prorsus expertes, aliarum omnium ●nuissimæ, ut locum amnii retinerent. Sed erat his alia multò substantiæ atque figuræ ratio, quàm in agninis fætuum involucris. Nam huic tenuitati aderat mira soliditas, figurarum ratio quovis miraculo major. Fragmenta illius varia, sed tria præ cæteris rara duorum palmorum amplitudinem superabant, intertexta striis profundis sine epigraphis: quæ sese à vertice ad basim secantes mutuo, cancellos in rhombi speciem efformabant. non habeo cui melius conferam, quàm cum senecta viperæ: quanquam nihil hactenus à me conspectum fuit, cui posset meritò comparari. Sed hoc in eo præcipue admirandum, quod secundùm longitudinis ductum, velut canalis quidam profundior appareret, insculptus fibris transversis & raris, prorsus ut in aspera pulmonis arteria. Erat hæc regio penitus cava & circularis, in unius membranæ fastigio paulatim angustior, anguini capitis vestigium repræsentans, cum apophysi mastoeidi, seu processu mammillari: in alterius fine sensim latescens, nescio quid ventricosum & inæquale, etiam bifurcato vertici non absimile, præ se ferret. Universæ partes invicem coaptatæ totius anguillæ longitudinem atque crassitiem satis luculenter expresserant. Illud autem tuberculum papillare viam fuisse respirationis existimo, fortè per quam & solidis & humidis ad sui nutricationem necessariis vescebatur. Postquam hasce membranas ejecit, secuti sunt lapides fere innumeri, quos vesperi semper, ac stata horarum periodo, magnis cum tempestatibus, animique deliquiis eructabat. Forma fuit ejusmodi, quæ passim in vetustis ædificiorum ruinis solet occurrere. Lapides solidi, angulosi, inæquales, tùm specie, tùm magnitudine, quæ subinde ad nucis juglandis quantitatem accessit non absque suffocationis discrimine manifesto, videbantur quandoque obtecti calce, & coagmentati varie, ut ab illis, qui parietibus detrahantur, distingui non possent. Semel me præsente quendam ejecit

lapidem angulosum vix cum duplicis castaneæ mole librandum, saxum illud magna spiritus contentione projecit, ut & vomentem viderim manifestè, & in lebetem sonitum cadentis audierim, magno horrore cum animi mei, tum turbæ undique circumfusæ. E vestigio magnam quoque ligni portionem pollicis longitudine pariter & crassitudine, sed minore difficultate secrevit. Erat hoc satis porosum flaminibus rectis insigne, cui & commissura quædam insignior velut per medium totius longitudinis excurrebat. Interea tamen, & pili per vices, sed minores ordine pauciores ac nigrigores. Accessit aliud, quod omnem excederet fidem, os enim triangulare, solidum foris, intus cavum ac spongiosum reddidit, tale, ut planè constaret esse fragmentum cruris bubuli, & puellæ parens diceret, se tale vidisse pridiè in suis carnibus jurulentis. Nec mora, sequenti die articuli ossei, tali, digitorum acies, rotulæ, variæ speciei & magnitudinis prodierunt. Interdum tamen pili, & lapides intermixti, atque omnium postremò, vitri atque æris portiuncula.) his narratis Gemma meritò censet, horum mirabilium DEI permissione, dœmonem fuisse ministrum, qui causis tamen naturalibus, ordine etiam servato, quoad potuit, usus fuit. Idem vellem existimasses, eodem opere, de muliere alia, quæ florente ætate, per novem continuos annos infandis doloribus intestinorum cruciata, primum crassioris tunicæ rudimenta dejecit, deinde & arboris frusta ingentia, pleraque pollicis crassitie, ac paulò etiam longiora, pariterque omnia ferè, quæ ad arboream speciem pertinerent, folia, scilicet, laurinis foliis non absimilia, radices, cortices, etiam quæ tomento alicui inclusos nucleos, nullo tamen vestitos putamine, præ se ferrent. Quod ego mallem ad prodigiosos dæmonum effectus, quam ad naturales morborum παρατηρήσεις referre.

Ad eosdem effectus permittente Deo productos retulerim cruciatus corporeos B. Angelæ de Fulgino, quos his verbis describit: *Corporis sunt tormenta innumera à multis dæmonibus multipliciter excitata. Vix enim credo quod scribi possent infirmitates & passiones mei corporis. Nam non remanet in me aliquod membrum, quod non horribiliter patiatur, nunquam enim sum sine dolore, sine languore continuo, sum debilis & fragilis plena dolore, ita quod oporteat me continuo latere. Non est in me membrum, quod non sit percussum, totum & pœnatum à dæmonibus & semper sum infirma, & semper tumefacta, & plena doloribus in omnibus membris meis: ita quod cum magna pœna possum me movere, & sum fatigata jacere, nec etiam ad sufficientiam possum comedere.* hinc discis sanctam hanc viduam fœmineo, ut Job virili sexui, exemplum patientiæ propositam. *In vita B. Angelæ c. 19.*

De mentis abalienatione perpetua jam docui, dum de philtris dissererem. Stiradio quoque potione mens abalienata à virgine venefica, *l. 2. Hist. Dubravii.* de modica ad tempus exemplum non injucundum auditu narrat Matthiolus in Dioscoridem [a] de circulatoribus, haud dubie Magis Bohemiæ *In vinum* (inquit) *radicis cujusdam pulverem,*

[a] in præfat.

verem, cujus gustatu fauces convelluntur, immiscent, &, cui fucum facere volunt, jubent, ut illo in vino intinctum digitum, quasi prægustandi causa sugat. Tum illico digitum vino madidum in os inditum, sibi mordicus, non sine dolore & clamore, premit invitus. Interea, perinde atque blanditiis, mœrentem consolatur circulator, temporum, carpique arterias alio oblinit medicamento: deinde nummum in terram projectum hortatur, ut tollat. Ibi ille pronus, primum se nequit attollere, mox unguinis vi, amens factus, concidit, statimque ejus more, qui metuit ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur simul se fluctibus obrui. Ergo eum erigit circulator, ille: quasi ulturus injuriam, primum maleficum obliquo ac torvo intuitu exprobare, mox hominem aggredi videtur: postremo fugientem circulatorem persequi, donec absterso tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum ac menti restituatur. Vbi autem ad se rediit, quasi qui evaserit à mari naufragus, capillum vestimentaque veluti vela torquere exprimereque brachia tergere, & nares emungere, conspicitur.) ut sola vis unguenti hoc faciat, & non interveniat opera dæmonis, qui fieri queat, non intelligo.

Gentiles idem sensisse olim, probare possumus ex morbis, quos illi diis suis, hoc est dæmoniis, adscribebant, ut de *Ceritis*, qui dicti quasi *Cererricti* δημητριόληπτοι, de lymphatis, Panicis, similibusque jam tradidi. Ideoque eos qui fanatici erant, & variis linguis in morbo loquebantur δαιμονῶντας, vel ab Hecate, aut Heroibus infestatos, vocabant *a*. Quare & Levinus Lemnius *b* tandem dat manum, & fatetur dæmones hujusmodi causas morborum accidentarias esse: Qui si causam accidentariam vocat, extrinsecam, efficientem tamen, nobiscum sentit.

a Lucian. in Philip. seu Hipocrates de Sacro morbo. *b* l. 2. de occul. nat. mirac. c. 1.

Restat explicandum, quo pacto dæmon morbos inferat? quod Franc. Valesius accuratè docuit *c*. Nempe illum esse causam externam, eò quòd extrinsecus advenit corpus inhabitaturus, & morbos illi illaturus. Si morbi ex materia pendeant, movet internas causas. sic Melancholicos morbos excitat. Nam principio bilem atram, quæ corpori inerat, commovet, & fuligines in cerebrum, & internorum sensuum cellulas propellit. Deinde adauget bilem atram, admotis causis exurentibus, vel detento isto humore, ne expurgetur. Epilepsiam paralysim & similes noxas infert, per succi crassioris delationem, obturato ventriculo cerebri, vel obstructis radicibus nervorum. Cæcitatis causa est, vel surditatis, noxia excrementa ad aures, vel oculos coacervando. Sæpè etiam ad odium, amorem ad alias animi perturbationes inducendas movet imagines, ut in imaginatione firmius inhærescant. Ad corporeas verò affectiones excitandas, spirituosam ex ipso sanguine substantiam deligit, eam separans & expurgans à crassitie materiæ, deinde spiritibus istis utitur, quasi proximo animæ instrumento ad efficacissimè & velocissimè agendum. Dico ex rebus venenosissimis eum educere quandam quasi quintam essentiam (ut ex gemmis & auro solent chymici & ea inficere ipsos spiritus vitales, & sic eum malefico morbo imbuere, quod advertit prudenter Cæsalpinus *libr. de dæmon.*

c Sacra Philosop. c. 28.

dæmon. investigat. cap. 16. Quod cùm fecit, ægrè ars humana satis celebria & efficacia remedia potest vel solet adhibere: quo enim hæc materia subtilior & tenuior, hoc quoque ad lethum est acrior, & efficacior. Solet omnem prævenire medelam. Nec obstat quicquam, quin hæc ipsa damna inferat interdum per se, sine tali materia, vel interna agente causa, si impediat vel lædat sensationes, vel spiritus animales detineat aut subtrahat, & aliis mille, quos novit, modis. Qui verò morbi ab internis causis non dependent, sed ab externo tantum impedimenti nocumento, vel noxio afflatu, ut plurimum per se operatur, ut quando instrumenta maleficii, unctiones, signa, defossa, vel similia, ad ipsum veneficium vim naturalem nullam habent, sed sunt pro signis tantum, atque ex pacto dæmon operetur, quod docuit idem Andr. Cæsalpinus *de operis cap.* 17. tum quoque potest per res externas homini vim aliquam facere, ut ille docet *capit.* 8. Veluti cum malefica irata pomum coctum manui alterius sic fecit conglutinari, ut & acerbissimum inferret cruciatum, & nulla arte posset dissolvi, vel deglutinari, *leg. Nicol. Remig. lib.* 2. *dæmonolat. capit.* 4. Quid ni credamus, cum etiam Catochiten lapidem Corsicum legamus ea vi præditum, ut se junctis corporibus agglutinet, & impositas manus detineat? *Solin. Polihist.*

Quo pacto venefici morbi ab aliis dignoscendi, agam *lib.* 6.

SECTIO VI.

De mira rerum solidarum atque magnarum in corpus ingestione & egestione.

PRodigiosi sunt plerique morbi per maleficium illati, sed omnium prodigiosissimus mihi videtur, quando per os vel imum gutturem ejicit æger, spinas, ossa, ligna, saxa, frusta vitrorum, acus, cultros & alia ferramenta, glomos pilorum, pannos, setas, cornu lucernæ, & hujusmodi, quæ vel comestione, vel aliter in corpus immitti potuisse videtur impossibile. hujus exemplum unum habet Sprengerus *a*, de muliere Zabernensi, ubi obstetrix quædam, eò quod ipsam non accersierat ad puerperium, graviter irata, noctu cum duabus aliis maleficis ad puerperam accessit, & dixit ad vindictam se aliqua in ejus intestina velle immittere, quorum dolorem post semestre dumtaxat sentire inciperet. Dixit, & *ventrem ejus manu tetigit: ad quem contactum puerpera videbatur sibi extrahi intestina, & iis immitti quædam, quæ tum oculis dignoscere nequibat. Postea sexto vix mense finito: internorum viscerum tortura ipsam subito tam dira invasit, ut nec* (verba sunt Sprengeri) *diebus nec noctibus à clamoribus, omnes inquietando, abstinere posset. Et quia devotissima Virginis & Reginæ misericordia exstitit, & pane & aqua singulis sabbatinis diebus iejunando: ideò & per ipsius suffragia crediderit se liberari. Unde & quadam die, ubi opus naturæ perficere volebat, tunc omnis illa immunditia corpore prorupit, & advocans maritum cum filio dixit: suntne res istæ phantasticæ? nonne dixi, post dimidii anni spaci-*

a in Malleop. 2. q. 1. c. 13.

spacium res ista cognosceetur? aut quis vidit unquam spinas, ossa, simul etiam ligna me comedisse? erant enim spinæ rosarum, longitudine unius palmæ, cum aliis variis rebus innumeris immissæ.) Aliud exemplum relatum est à Benivento *a* de muliere Florentina, tertium à Joanne Langio *b* de Ulrico Neusesser rustico: quartum de puella Leuvenstetensi in historia Germanica, hac de te excusa Anno 1562. tria his addit Nicolaus Remigius *c*. Octavum planè admirandum & cui refellendo, nullæ nugæ, nullæ calumniæ, nullæ phaleræ vitiligatoris Wieri, sufficerint, adscribam ex vita S. Petri Tarentasii, à Gaufrido conscripta *d*. his verbis, *Symphoriani dicitur castrum Lugdunensis Ecclesiæ paucis ab urbe milliaribus distans, ubi vir fidelis & Religiosorum fidelis sedulusque susceptor, magnæ conversationis, pariter & opinonis Abbatem, ad hospitium suum aliquando, quasi vim faciendo, pertraxit. huic juvencula erat filia miserabili incommoditate laborans. Egerat enim quædam mulier malefica, per nequitiam invidæ socrus inducta, ut languore tabesceret desperato, nec viri sui præsentiam, nec aspectus ullatenus toleraret. Affectione muliebri genitricis persuasa, ut satanas satanam ejiceret, famosum quendam maleficum accersivit. Adfuit, exploravit, agnovit, & muliercularn asserens inferratam, terit arborum cortices, pocula verbis & herbis infecta propinat, mordet etiam dentibus propriis brachium miseræ mulieris. Res mira, res nova, res (ni fallor) hactenus inaudita. Ab illo quidem languore convaluit: sed interdum, ex corde procedere sentiens velut acus, cruciabatur atrociter, donec per morsuram brachii, quam nulla cicatrix obduerat, acus educeret vis occulta. Crudele remedium, sed hujusmodi congruebat auctori. Plures in hunc modum quam triginta per temporum intervalla prodierant: quædam, ut vulgo dicitur, excapsita, quædam admittendis filis idonea foramina præferentes. Præterea prædictus Abbas ad domum, ubi hæc actitabantur, advenit. Celebris est persona; cujus hoc opus & alia non indigna admiratione narrantur: sed parcendum adhuc superstiti, & nomen credidi reticendum. Huic pater anxius miserabilem exhibet filiam, nec sine lacrymis lugubrem explicat tragœdiam. Eadem hora fit fides dictis, & sentiens acum mulier gemebunda deplorat. Jam pervenerat ad foramen, solitus jam præcesserat cruor, jam cœperat apparere, jam particula ejus exierat. & accedens unus ex Fratribus laicis, eidem Abbati deserviens, cruentam extraxit, annis pluribus ad testimonium conservandam; Orat Abbas, & locum vulneris tangens, in virtute fidei pollicetur, nec ferrum ultra, nec chalybem inde processurum. Factum est: sed mutata materia est, malitia necdum prorsus extincta. Cœperunt lignei sudes parvuli, quales vulgo brocas appellant, ex quercino robore, vel fraxinei, pro ferreis acubus egredi crassiores spinis & modice longiores. Nec unius tamen omnes, sicut nec acus fuerant, longitudinis vel crassitudinis erant. Sedecim in hunc modum intra annum & paucos menses ex muliere ligna prodierunt. Adfuit demum Reverendus Petrus Antistes, cui divinitus servabatur tanti miraculi plenitudo. Offertur mulier Missarum solemnia celebranti, sicut præceperat vespere præcedenti.*

a li. de admirand. morb. cau.
b l. 1. epist. 38.
c lib. 3. dæmonolat. c. 1.
d apud Surium, tom. 3. Maji, 8. cap. 13.

Eidem hora septimum decimum lignum ex muliebri corpore egreditur, quod sub oculis omnium sacellanus extraxit. Confitentem itaque mulierem Præsul absolvit, & sacram ei tradens Eucharistiam ab omni deinceps cujuscunque materiei progressu jubet esse securam. Sic ab omnibus jam præstigiis liberata adhæsit viro, filiosque procreavit. Et ut dicitur, hodieque superstes, virtutem prædicat, quam in seipsa feliciter meruit experiri: Petrus de Fraxineto, dicitur pater, notus, etiam honoratus inter convicaneos suos, ut si quem dubium novitas tanta reddiderit, probare forsitan liceat, quod credere detrectarit.) Hactenus Gaufridus Abbas Altætumbæ, cui Cistercienses & Claravallenses Abbates negotium dederunt vitæ hujus conscribendæ; cùm Romanus Pontifex Lucius eis mandasset, ut eam fideliter conscribi curarent. Sed Monachus fuit Scriptor, inquient adversarii, credo plus fidei mererentur mendacissimi ipsorum Ministri & Prædicantes. Cæsa. pin. *de investig. dæmon.* Contigit autem (ait) *hoc anno Pisis hæc vidisse multis spectantibus. quædam à dæmonibus obsessa sæpius, modò inter adjurandum, modò postea ejecit corpora, & magnitudine & forma per se ineptissima, ut devorarentur, clavos ferreos prælongos, ossa lapides, globos laneos, carbones, aliaque multa inculcita autem ea regione, qua thorax incumbebat, præcipuè qua cor, globuli multi reperti sunt ex plumis affabre efformati diversis figuris, sed plurimi instar rosarum perpetuis plumarũ tenuissimarum ordinibus, nunc filo implicciti, nunc solo glutine, alia genera reperta sunt in cervicali qua caput residebat.)*

Quid multa? superioribus annis Duacensi cuidam, & Insulensi ancillæ similia fermè acciderunt. Exemplorum sat habemus, causam ruspemur, quæ sat abstrusa & abdita.

Primùm fateor, quædam in corporibus humanis solere interdum ex pravis humoribus coalescere, ut sunt tophi, lapilli, capilli, oscilla, conchylia, spinæ, globi pilorum & quæ talia potuit dæmon in ipsis ulceribus, vel in corporis partium congruis finibus procreare, quod naturaliter fieri posse, consentient veteres novitiique Medici *a*. Norunt mecum multi Comitis filium, qui ante annos fermè novemdecim, Luxenburgi, in urina lacertulas satis magnas ejiciebat, quod etsi plerique uxoris ejus adulteræ (quam & occidi per sicarium ille postea jussit) veneficio tribuerent, potuit tamen naturaliter contingere, ex humorum corruptione, & tenuum vitio. Mulier illa Calvini sectæ erat addicta, & ministro familiarior, quàm oportebat, ideò nec à moribus, nec ab instituto aliena fuit vulgi suspicio.

a Gale lib. 2. ad Glaucum. Celsus l. 5. c. 6 Ælius l. 16. c. 100. Le Lemn. lib. 3. de occul. nat. mirac. ca 40. Alex. Benedict. lib. 2. & 3. Anat. Anto. Benив. lib. supra citato c. 3. 18. 24. 94.

Secundò, puto non posse naturaliter in corpore humano generari, ex ulla putrefactione, acus, cultros, forfices, & hujusmodi metallica artificiosè conformata: quia calor naturalis, nisi plurimorum annorum spatio, non videtur metalla inibi gignere posse: multoque minus, sic fortuito ad certam analogiam atque dispositionem artificiosam; videntur tam varii humores convenire posse: nisi Democriteam & Epicuream revocemus insaniam, ex fortuito atomorum concursu cuncta construentem,

tem. Neque adhuc legi, qui hanc vim naturæ tribueret.

Tertiò dico hæc omnia multis modis dæmones per maleficos operari posse. Etenim primo possunt sic sensibus illudere, ut quis putet ista in corpus ingeri, vel egeri: cùm tamen revera dumtaxat dæmon cultros veros, & hujusmodi reliquam, quæ evomitur, artificiosam materiam, quæ in ægri corpore nunquam fuerat, vel etiam ipsos humores, qui ejiciuntur, faciat apparere cultros, & reliqua illa, vel etiam aerem sic condenset, & coloret *a* quod verisimillimum est contingere, quando res illæ quæ visæ sunt solidæ ac densæ, paulò post cernuntur evanescere. Præterea possunt, citra fictionem res hujusmodi per dæmonem in os occultè ingeri, unde mox ejiciantur: possunt etiam aliis corporeis partibus inseri & includi. Negat id Wierus, homo fronte nulla! licet non videam, cur neget. testantur enim Medici & Chirurgi fide digni, quorum nonnullos *b* ipse laudat, talia sibi visa & ex corporibus excerni, vel exsecari, & ea manibus contrectasse sese. Eos verò omnes ad unum decipi contendere, quid est, nisi strenuè pudorē totum exuere? ex modis immittendi, quos comperio, duo tantum mihi placent. Primus est, quem non prætermisit Binsfeld. *c* ut profundo dæmon somno demergat hominem, & sensum doloris eximat, tum dextrè incidat membrum, & materiam illam duram imponat, denique eadem subtilitate vulnus adeò consolidet, ut nulla citatrix vel vestigium relinquatur, quod periti Chirurgi nonnunquam faciunt.

a hoc volunt semper in his accidere Grill. de sortileg. q. 3 & Cardan. d. c. 80. de varnet.

b Trallian. l. 4. c. 6. Beniv. de [illegible] mo [illegible] cap. [illegible] & 80 [illegible] Lang. [illegible] historia de [illegible] Leven [illegible] Germaniæ [illegible] Beniv. & Benedict. [illegible]

c [illegible] 4. C.

Dices fortassis, ut hæc queat in partibus carnosis & facilè dilatabilibus & promptæ consolidationis, quarum exempla recenset Nicol. Remig. *d* non tamen id poterit in aliis; quibus illa facilitas non est propria, v. g. in intestinis, orificio stomachi, gutture, arteriis, & talibus organis, quæ angusta valdè sunt nec dilatantur, nisi ad functiones suas naturales: vel etiam, si sectione divisa fuerint, non possunt reuniri. *Respondeo* difficilius quidem in his id contingere, absolute tamen posse & in aliis. licet enim nobis incognita sint medicamenta, iis consolidandis & reuniendis idonea, dæmoni tamen illa sunt notissima. Præterea quamvis sponte sua non dilatentur, nisi ad naturales suos effectus, vi tamen aliqua adhibita, possunt extra consuetum ordinem dilatari & comprimi. cujus rei duas historias ad finem faciendam attulit testis oculatus, Chirurgiæ laude clarus, Ambros. Paræus *e* prior est, de studioso, qui cùm spicam germinis deglutivisset, eaque in pulmones ζαχειαν descendisset, natura illam transversis pulmonum lobis illæsis, integris etiam costarum musculis, & quæ succingit eas membrana incolumi, integram expulit, posterior est de opilione, qui semipedalem cultellum, cui corneum erat manubrium crassitudinis pollicaris, in fauces à prædonibus ore aperto adactum, sex solidos menses in corpore retinuit, & tandem nata in inguine vomica, inde Chirurgus extraxit. At necessarium planè fuit, per angustissimos meatus quosque à faucibus in inguen cultrum pervenire. His tertiam narrationem Remig. addidit de mo-

de malef. q. 7. concl. 6.

d li. 2. dæmonolat. c. 4.

e l. 2. chirurg. c. 7.

de morione: qui, apud Armoricos, mucronem gladii tres digitos longum per os in fauces adactum, duodecimo post die, per anum egessit. Nonne culter iste, per tot spiras intestinorum subtilissimorum, & per illud, quod à re ipsa vocatur *intestinum tenue*, fuit devolutus? Neque in his ulla unquam maleficii mentio vel suspicio fuit. si natura id potuit & casus, cur ex proposito id adnitens nequeat ille mille artifex solertissimus.

Alter modus est Silvestri Pieratis, quem recentiores quidam sunt secuti *a*, sc. dæmonem peritia pollere, res solidissimas dividendi & comminuendi partes in minutissimas, etiam instar pulveris, & eas iterum uniendi applicatis, sicubi opus, naturalibus activis, idque tam præpropere & subtiliter, ut cernentium oculi nequeant, ob nimiam motus celeritatem, quidquam horum advertere; ideoque putent homines ea integra immitti & emitti. Hi duo modi probabiles sunt.

a Silv ver. maleficiũ q. 5. Cosmas Philiarchus de off Sacer. p. 2. l. 3. in tract. primi præcepti Decalogi.

Valdè miror tertium quendam, tam multis placuisse *b*. cùm sit planè improbabilis. Volunt isti à dæmone poros corporis extendi, per eos deinde duriora & hæc majora inseri: & poros rursus concludi: quorum apertione iterata demum, quando dæmoni videtur intrusa expellantur. Sic ajunt à fulmine sine læsione poros vaginæ penetrari, laminamque gladii chalybeam liquari. sic jactu lapidem sub aqua recondi, nec manu retracta viam cerni, per quam lapis in aquam penetrarit. Supponit hæc opinio corporum penetrationem esse naturalem, cum Buridano: quam D. Thom. Scot. Durand. & alii melius philosophantes, contendunt à solo Deo perfici posse. hoc ergò primo peccant. Si dicant corporeas hic dimensiones, sive corpora non penetrari: incredibilem quandam dilationem pororum, etiam in partibus corporis non raris, coguntur excogitare: cùm tamen isti pori tam sint natura angusti, ut sine insigni læsione distrahi non possint. Nec simile quidquam in illis, quæ pro ratione ea adferunt, dissimillimis reperitur, fulmen quidquam est subtilissimum & tenuissimum, ea præditum vi naturali, ut duriora atque resistentia consumet, mollia verò & cedere facilia sine læsione *c*. transmittat: at ferrum, ligna, lapides, res sunt spissæ duræ, & minimè aptæ sic se in poros insinuare. Aqua corpus est liquidum, humidum, tenue, fluitans, cujus rei solidæ cedens loco, capax etiam liburnarum rerum quæ injiciuntur, impulsu condensabile, & iis exemptis aptum vi sua statim coire & & reuniri: utque sine partium separatione condensatur; sic, sine earundem nova medicina, rare fit atque extenditur, quæ quam sint ab humani corporis membris aliena, *vel pueri norunt, & qui nondum ære lavantur*.

b Paracelso li. de occul. Philo. Baroni. Lichtenbergio l. de præcipuis Magiæ artic. Ludovic. Milichio l. de magico dæmone, & Nic. Remi. d. c. 1 lib. 3.

c Seneca l. 3. nat. q. 2. Isidor. li. 13 Etym.

SECTIO VII.

De maleficio devovendi.

SUppono, quod Catholicis certum est, *energumenos à dæmonibus sæpè invadi, & possideri, vel obsideri*: hoc est dæmones, in hominum ingredi corpora, & simul potestatem aliquam eos vexandi

vexandi seu affligendi accipere: ambo enim requiruntur, ut quis sit energumenus; qua de re doctè, post Mengum & Polyd. Pet. Tyræus *a.* disseruit. sic homines dæmoni tradendi potestatem constat olim Apostolos habuisse, ex S.S. *b* & alios quoque sanctos homines ut olim, sic & hodie eam à Deo accipere, qua non nisi prudentissimè, & cum magna caritate atque justitia utantur; haud difficulter probaretur, si hujus loci foret *c*. An verò dæmones eos quos possident energumenos, sic possideant, & ut eorum corpora, ipsimet subintrent, posset quis dubitare quod B. Ildegardis *in libris revelat. suarum* scribat de se quadam energumena in vera visione vidisse, *quod ipsa permissione Dei quadã nigredine & fumo diabolicæ cõglobositatis obsessa erat & obumbrata, quæ totam sensualitatẽ rationalis animæ illius opprimebat, nec ea elevato intellectu suspirare permittebat: velut umbra hominis aut alterius rei, vel fumus opposita obtegit & perfundit: unde hæc rectos sensus & actus perdebat & inconvenienter sæpius clamabat ac faciebat. Et me cogitante & scire volente quomodo diabolica forma* (id est substantia) *hominem intraret, vidi & responsum habui, quod diabolus in sua forma, ut est, hominem non intraret, sed eum umbra & fumo suæ nigredinis obumbrat & obtegit, si enim forma illius hominem intraret, citius membra illius solverentur, quàm stipula à vento dispergatur. Quapropter Deus non permittit, ut hominem in sua forma intret. Sed supradictus perfundens, ad insaniam & inconvenientia evertit, & per eum, quasi per fenestram vociferatur, & membra illius exterius movet, cùm tamen in eis in forma sua interius non sit, anima interim quasi sopita & ignorante, quid caro corporis faciat.* Sic illa apud Theodoricum Abbatem, *ejus vitæ l. 3. c. 20.* Sed hic locus ostendit verissimum esse dictum Theologorum, sæpè eos, qui assuevere multis revelationibus etiam veris, putare se habere per revelationem; quod habuere per discursum opinionemque. Indicant hoc multa. *Primò*, quia principio verè tantum describitur obsessio, non possessio. *Secundò*, quod inquisitio hæc parum erat necessaria, & satis curiosa. *Tertiò*, quia suspectum est, quod ait Deum non permittere ut diabolus secundùm suam essentiam, ut solet esse in suo loco, corpora possideat. communis enim Theologorum distinctio hoc discrimen statuit inter *obsessos & possessos*, quod in his sit dæmon, ut erat in statuis idolorum nonnunquam: & hoc indicant inflationes & multa alia quæ in possessis cernuntur. *Quartò*, quia ratio nulla est, nec enim forma dæmonis sive substantia ejus spiritualis ipsi corpori contraria, sic est, ut illud statim destruat, etiamsi nolit, solo ingressu. *Quintò*, quia non semper anima sopita est, quando dæmon energumenum vel obsidet vel possidet, ut apparet, quia videmus sæpè illos omnium recordari quæ egerint. *Denique* sancti & Theologi omnes sic semper locuti & opinati fuere, ut dicerent dæmonem corpus arreptitii intrare, & ab eo exire. Non quidem id subire, ut informet, vel tanquam pars ejus (quod vocant) corpus integret; sed tantum ut loco, vel instrumento organico usurus, ut fusè explicat Episcopus

a Mengus in fuste dæmon. Polydor. de exorcis. Tyræus dissert. de dæmonia. *b* 1 Cor. 5. v. 1. 1 Timot. 1. v. ult. vide Tyræum. *c* operis q. ult.

Abulensis, *in 7. Exod. q. 16.* Rectius itaque dictum à Cæsario *l. 5. c. 15.* dæmones non uniri animæ substantialiter, nec in ipsa anima, sed applicatione tantum, & oppressione per energiam seu operationem animæ addesse, & sic homini uniri, & ei quasi illabi. allegat Gennadium, *l. de Eccles. dogmat. ca. 82.* hoc tenentem: tamen corpori inesse sicut in loco posse, & in cavitatibus ejus latere, nunquam Gennadius negavit, & expressè Cæsarius ex S.S. confirmat, non enim rectè dicitur exire, nisi quod intus fuit. Salvator autem jubet de corpore dæmones exire, *Matt. 5. v. 9.* Intus ergò fuere. Restat nunc ut quæramus, *an malefici possint & soleant sic alios devovere, ac dæmoni quasi mancipare?* Multorum confessionibus constat eos id putare, fatentur enim se dæmones in brutorum vel hominum corpora immisisse; & ipsi dæmones cùm exorcizantur, id solent prætexere, se à tali vel tali immissos. prætermittam, quæ recentiora sunt, à Remigio & aliis allata duo tantum adscribam ab iis commemorata, quorum fides rejici nequit. Anastasius Nicenus *a.* de Simone Mago: *multos* (ait) *tentantes eum dicere præstigiatorem: cùm eos esset allocutus, & deinde convivii prætextu bovem sacrificasset, & eos convivio excepisset, variis morbis, & dæmonibus eos subjecit.*) D. Hieron. *b* nobis proponit dæmonem à B. Hilario ejectum, quem magus in virginem immiserat, *Perducta* (inquit) *à parentibus ad Monasterium seni traditur, ululante statim & confitente dæmone, vim sustinui. Invitus abductus sum. Quam benè Memphi somniis homines deludebam! ô cruces! ô tormenta, quæ patior! Exire me cogis & subter limen ligatus teneor Non exeo: nisi me adolescens qui tenet, dimiserit. Tunc senex Grandis, ait, fortitudo tua qui licio & lamina strictus teneris. Dic, cur ausus es ingredi puellam Dei? ut servarem, inquit, eam virginem. Tu servares proditor castitatis? Cur non potius in eum, qui te mittebat, es ingressus? Ut quid, respondit intrarem in eum, qui habebat collegam meum, Amoris dæmonem?* &c.) En ut magus immiserat dæmonem verè: & sic opinor etiam multa eorum, quæ narrat Anastas. à quo Glycas *p. 1.* fuit eadem mutuatus: & imprimis de quo nunc agimus, Deo permittente, potuisse verè à Simone mago patrari: quare Annalium *c* Scriptori eruditissimo, nequeo assentiri, qui mira illa Simonis ab Anastasio prodita, judicat tantum fuisse imposturas, hominibus per imaginem & visum ostensas, cum nulla veritate consisterent. sunt enim in iis multa, quæ & posse & solere contingere, lib. præcedente *de dæmoniaca magia* satis copiosè ostendimus. Anno 1581. in Vivaresiæ oppido Annonajo, fuit malefica nomine *Boyarona*, quæ variis plures cuique, non uno modo dæmones immisit, quibus gravissimè divexati fuère. In his filius & filia illius fuerunt, quos nucibus alteri paratis, sed more puerili abliguritis ab ipsis qui deferebant, singulos tribus dæmonibus possidendos mancipavit. Similia factitabat strix alia dicta, *la Gochonne*: ita ut illis tum partibus cuncta plena fuerint, per maleficia votiva energumenis. Narrat oculatus testis vir doctus & prudens Claudius Cha-

a in S.S. q. 23.

b in vita S. Hilarion.

c tom. 1 anno 68.

Charon. *l. de Antichristo revelato Nota* 1. fatetur hoc fieri solitum Bap. Codronch. Medicus *l. de morb. malefic. c.* 7. Hæc autem immissio malorum spirituum, non provenit à facultate cogendi: quæ nulla magis competit, in dæmones. Nam vel spontè dæmones ex pacto obsessum vadunt, finguntque se obtemperare: vel inferiores dæmones ad id adiguntur, à dæmone superiore volente hac in re malefico gratificari. Utroque tamen casu Dei permissio requiritur, ut causa sine qua non posset hoc fieri: permittere verò Deus id consuevit non nisi ob grave aliquod obsessi peccatum *a*. non rarò propter parentum iratorum imprecationes, quarum tria exempla suggerit Joan. Cæsarius *b*. Ait Ovid. de Medæa, *Devove absentes*. Et experimento compertum est hodie plerasque striges cum dæmone pactas ut cuicumque diras imprecentur, bruto vel homini, confestim illi tabe lenta incipiant tentari, vel alio interitu de medio repente tollantur. Nec irritam hanc ut plurimũ earum devotationem plurimis exemplis docet Remigius *lib.* 2. *cap.* 9. 10. *& tribus seqq.*

a vide Tyræum d. opere. c. 10.
b l. 5. exem. c. 11. 12. & 13.

SECTIO VIII.

De maleficio ligaminis.

NUllum hoc frequentius hodie est maleficium: adeò, ut in aliquibus locis vix audeat quisquam clara luce matrimonii solennia celebrare. ne quis malus conjugum votis illudat. Id si fit, quia, quò pauciores adfuturi, & rei conscii fuerint, hoc plurimum insidias effugiunt; nihil ad hunc tractatum pertinet cautela hujusmodi: si quod antelucanos conatus magicos, minus pollere credunt, res superstitione non vacat. Sed ad ipsum maleficium veniamus. Solent malis verbis hominem reddere (ut Canones loquuntur) frigidum & maleficiatum: hoc est, ad actum conjugii inidoneum. Hoc illos posse & solere probatur, tum auctoritate Canonum *c*. tum communi sententia Theologorum *d*. tùm praxi Ecclesiæ, quæ sic affectos post triennii experientiam irritam, & adjuncta septem testium juratorum manu, separare consuevit *e*. tùm ex opinione Rabbinorum veterum, & Borosi qui exstat, existimantium à Chamo tali damno multatum Noëmum fuisse, tum exemplis mox referendis, & experientia quotidiana: tum denique ratione. potest hoc fieri naturaliter, castratione, elisione, ruptione, desiccatione, infrigidatione & similibus ex causis, quas cùm norit dæmon, poteris illis uti. confirmant id Historici, & Poetæ. Deinde fit sæpè, ut qui cùm una nequit, queat cum aliis, vel qui cum cæteris potest, cum una non possit, item ut non possit cum ea sola, quam maximè amat & deperit. item, ut, ablato dumtaxat ligamine, fiat potens, qui prius nihil poterat, cujusmodi varietas ex naturali causa nequit provenire. provenit ergò ex supernaturali seu prodigiosa: non Divina, ergò Angelica. non bonorum Angelorum opera: ergò malorum.

Modis seu formis ad hoc diabolus utitur penè infinitis. sanè auctor Dæmono-

c c. si per sortiarias 33. q. 1. & toto tit. extr. de frig. & malefic.
d in 4. de 14. D. Tho. 3. p. q. 58. ar. 2. & alii citati ab Enriquez l. 2. de matri. c. 8.
e c. laudabilem de frig. & malef. vide P. Enriq. d. c. 8. n. 1. & c. 7. n. 4.

monomaniæ plures quinquaginta reperiri scripsit: Quidam magi, solummodo ligulam, certis cum verbis prolatis, nectunt, sed dæmon interea maleficium perficit, & sive virum, sive fæminam reddit impotentem. tam in fæminas, quàm in viros grassari verè dixit Ananias *a*. sed tamen facilius & frequentius in viros cernimus hoc malum serpere, fors, an quod ubi plus operæ & instrumentorum requiritur, facilius ibi aliquis defectus & impedimentum occurrit? an quia cùm plures sint maleficæ, quàm malefici, pluribus viris nocetur? ligari autem posse volunt plurique vel in diem, vel in annum, vel in æternum, aut donec nodus ligulæ solvatur.

a li. 4. de nat. dæm.

A viris doctioribus septem traditas invenio causas proximas hujus impotentiæ, quibus causis dæmon abutitur. *prima* est quando conjugem alterum alteri reddit odiosum. vel invicem sanè odiosos facit, per calumniam suspicionemve, aut morbi alicujus immissionem: sicuti cùm vel Venus, juxta Stesichorum, vel Medæa, injecto pharmaco fecit, ut omnes fœminæ Lemni graviter ore olerent, sicque illas mariti sunt aspernati: Medeæ facinus vult esse Myrtilus. *libro rerum Lesbyca.* 1. *b* aut id faciunt phantasia turbata, sic ut aliquid in compare vehementer odiosum vel formidabile inesse credant: sic Valazca *c*. Lubussæ Boemæ famula, mulieres à virorum amore per veneficium adeò avertit: *ut conjuratione initâ, suos quæque maritos, fratres, Patres, filios, una nocte interfecerint. mox arce Vissegradensi obsessa, Primislai Regis exercitum ad internetionem ferè ceciderint.*) Aliquando faciunt, ut invicem quidem ament ardentissimè, sed quando ad copulam ventum, subitò accensi odio, alter alterum cædat, vel unguibus laceret, quod genus & Theologi *d*. & Jurisconsulti *e* noverunt. tunc dæmon primò accendit ardorem libidinis proposita forma conjugis, ut concupiscibili: & quando venitur ad amplexus, tunc proponit ut odiosam & exitialem, faciens ut membra generationis appareant vel magnitudinis prorsus incongruæ, vel formæ horribilis aut supra modum fædæ. *Secunda* causa est, quando corpora impedit, ne queant ad se mutuò appropinquare, & sic ea dividit, vel detinens ea in locis diversis, vel cùm conatur jungit, phantasma aut quid aliud injiciens intermedium. ad prius videtur pertinere illud Propertii *f*.

b Natalis Mythol. l. 6. c. 7.

c Æneas Silvius in histor. Bohem. & Bap. Egnal. 13. c. 2.

d P. Hen. de Sacramen. li. 1. 8. nu. 2. Soin. 4. d. 3. a. 2. Jaquer. fla ta, 12.

e auctor dæmonoma. & auctor lib de lamiis l. 2.

Invidia fuimus, quis me Deus obruit aut qua
Lecta Prometheis dividit herba jugis?

f l. 1. eleg. 2

Pertinet ad posterius, quædam narratio, plena admirandæ novitatis, cujus fides penes auctores sit. narrat ex Vincentio Belluacensi D. Antoninus *g*. Romæ temporibus Henrici tertii Imp. fuisse juvenem quendam locupletem & nobilem, qui recens uxorem duxerat, sodales suos opiparo convivio nuptiali exceperat. Exivere in campum à prandio lusuri pila. Sponsus ludi dux. pilam poscit, & ne excideret annulus sponsalitius, inserit eum digito statuæ Veneris æreæ, quæ in proximo erat. omnes unum petebant, sic citò de-

g. Vincen. 26. hist. Antonin p. 2 sum hist. ti. 10 c. 7. § 4.

rò defatigatus ipse à ludo secessit, & ad statuam rediens, annulum recepturus, ecce, videt digitum statuæ usque ad volam manus recurvatum, & quantumvis conatus annulum recuperare, nec digitum inflectere, nec annulum valuit extrahere. Redit ad Sodales, nec illis ea de re quicquam indicavit.

Nocte intempesta cum famulo ad statuam revertitur, & extensum ut initio digitum repperit, sed sine annulo; jacturâ dissimulatâ, domum se confert ad novam nuptam. Cumque thorum genialem ingressus, sponsæ se jungere vellet, sensit impediri sese & quiddam nebulosum ac densum inter suum conjugisque corpus volutari, sentiebat id tactu, videre tamen nequiebat, hoc obstaculo ab amplexu prohibebatur, audiebat etiam vocem dicentem, *Mecum concumbe, quia hodie me desponsasti. Ego sum Venus, cui digito annulum inseruisti, nec reddam. Territus ille tanto prodigio* (inquit Anton.) *nihil referre ausus est, vel potuit, insomnem duxit noctem illam multum secum deliberans. Sic factum est per multum tempus, ut quacunque hora cum sponsa concumbere vellet, illud idem sentiret & audiret.*

Erat sanè alias valens, & domi aptus & militiæ. Tandem uxoris querelis commonitus rem parentibus detulit. Illi habito concilio, Palumbo cuidam, presbytero suburbano, rem pandunt, is autem erat Necromanticus, & in maleficiis potens. Illectus ergò promissis multis, compositam epistolam dedit juveni, dicens: Vade illa hora noctis ad compitum, ubi quatuor viæ conveniunt, & stans tacitè considera. Transient ibi figuræ hominum utriusque sexus, omnisque ætatis & conditionis, equites & pedites, quidam læti, & quidam tristes, quicquid audieris, non loquaris, sequetur illam turbã quidam statura procerior, forma corpulentior curru sedens, huic tacitus epistolam trades legendam, statimque fiet, quod postulas. Ille autem juvenis, totum implevit, prout edoctus erat. Viditque inter cæteros ibi mulierem in habitu meretricio mulã inequitantem, crine soluto per humeros jactato, vitta aurea superius constricto, auream virgam gerentẽ in manibus, qua mulam regebat, præ tenuitate vestium pene nuda apparebat, gestus exsequens impudicos. Ultimus dominus turbæ terribiles in juvenem oculos exacuens, ab axe superbo smaragdis & unionibus composito, causas viæ ab eo exquirebat.

Nihil ille contra, sed protenta manu epistolam ei porrigit, dæmon notum sigillum non audens contemnere, legit scriptum: moxque brachiis in cœlum elevatis: Deus, inquit omnipotens, quamdiu patieris nequitias Palumbi presbyteri? Nec mora, satellites suos à latere mittit, qui annulum extorquerent à Venere. Illa multum tergiversata vix tandem reddidit. Ita juvenis voti compos, sine obstaculo, potitus est diu suspiratis amoribus. Palumbus autem ubi dæmonis clamorem ad Deum audivit de se, intellexit sibi præsignari finem dierum: Quo circa omnibus in membris ultrò truncatis miserabili pœna defunctus est, confessus coram populo Romano inaudita flagitia.) Hæc ille, in cujus verbis & maleficium vides divisionis, & curationem nefandam per aliud maleficium, & seriam maleficii pœnitentiam.

Tertia causa est, si spiritus vitales prohibean-

hibeantur transire ad membra generationis, & sic seminis decisio impediatur, de quo impedimento, rectè Joan. Major disseruit *a*.

[a in 4. d. 34. q. 3.]

Quarta est, si semen prolificum exsiccetur & subtrahatur.

Quinta. si virga viri flaccida fiat, saltem quando quis vult actum matrimonii exercere; de quo Ovidius. *Quid vetat & nervos magicas torpere per artes?* Petronius: *Forsitan rediret hoc corpus ad vires & resipiscerent partes veneficio credo, sopitæ*.

Sexta, si qua naturalia alia pharmaca applicentur, quibus vis patrandi quovis modo tollatur. hæ causæ vulgatiores cunctis ferè notæ & obviæ sunt apud Doctores *b*.

[b Paul. & Sot. add. d. 34. Silvest. Verb. maleficium. q. 6. Abulen. in c. 19. Matt. q. 90.]

Septima, causa est rarior, nempè muliebrium locorum obseratio, vel nimia coarctatio: aut viri genitalium retractatio, absconsio, vel vera ademptio. De virili hujusmodi calamitate narrationes varias sui temporis proponunt Sprenger. & Remig. *c*. Quoad retractionem & absconsionem fortassis illa naturaliter fieri posset, quanquam dubito, & inclino in negantem partem: ademptionem constat esse semper merum præstigium, licet alibi, ut in avium nidis apud Sprenger. malefica membra illa ostentet: nec enim aliter potest ista tollere quàm homines, sectione aut simili separatione, adempta verò non magis potest restituere, quàm homines. Sunt ergò hi modi quoad viros, præstigiosi. Quoad mulieres, sicut ex naturalibus morbis coarctatio hæc oriri potest, sic etiam à dæmone causari, idque opinor tam de arctitudine in ossibus, quam de arctitudine in carnositate *d*.

[c p. 2. mal. q. 1. ca. 7. Remig lib 2. dæmonolat. c. 5.]

[d de utraque egerunt Vict. Sot. Ledesm. in d. 34. & Henriquez li. 11. cap. 7. n. 3.]

Dixi duplex esse impedimentum; unum quoad omnes, sic invenio mulctatum Silvanum ab uxore apud Tacitum lib. 4. ann. & Aurelium apud Zonaram tom. 2. & fortè Amasim Regem Ægypti *e*. aliud quoad unam duntaxat personam certam, hoc vocant Dd. maleficium respectivum: ita legimus affectum Theodoricum Regem, qui poterat cum concubinis, cum uxore sola non poterat *f*. idem de quodam Eulatio, refert Greg. Turonens. lib. 10. cap. 8. Sic Galeacius Sforciæ fraude tactus fuit, ne matrimonio Isabellæ Arragoniæ potiretur *g*.

[e Herodo. li. 2.]

[f Paul. Æmyl. in vita Clotarii]

[g Franc. Guicciardin. in l. 1. Ital.]

Dixi secundò, impedimentum quoddam esse temporarium, quoddam perpetuum: perpetuum vocant, quod usque ad mortem duraturum, nullo naturali remedio, nec aliàs licitè, auferri potest. Scio cum glossa *h*. quosdam negare à diabolo ullum hujusmodi perpetuum impedimentum induci posse: sed scio quoq; hoc glossæ dictum communiter à Canonistis & Theologis doctoribus *i* rejici: ut repugnans ipsius contextus menti, licet non verbis.

[h in c. requisisti. & c. si per sortiarias 33. qu. 1. Card. ibi.]

[i Abb. & alii ad tit. de frigid. & malef. Navarr. conf. 1 l. 4 tit. 15. Abulens. d. q. 90. Mag in 4. d. 34. & ibi D. Tho. a. 2. Duran. Paluda. Richa. Major Soto. Vict. uterque Ledesma. Palac. & alii cit. per Henriq. 2. d. c. 8. §. 2. lit. O.]

Deinde cur non ut semel, sic sæpius poterit dæmon impedire copulam? cur ut sæpius, sic non & poterit toties quoties permittit Deus? Denique falsum est glossæ fundamentum, semper ab auctore maleficium illud tolli posse: postea *lib. ult.* docebimus, aliquando non posse maleficas sanare, quæ nocuerunt. Nec dubitarim plura posse dæmonem destruere, quam reparare. Quid si membrum præsciderit? non magis illud

lud, valebit restituere, quàm vitam semel ademptam. Ex his puto facilè (lector) intelligit temerè Mich. Montanum *libro primo. des assais cap.* 21. adimere hæc maleficia dæmoni, ut adscribat viribus imaginationis, potest illa impotentem aliquem ad res veneris reddere, nemo negat, verum effectus tàm varios ac multiplices uni adscribere imaginationi, nec Orestes quidem dixerit in dilucidis intervallis. Quis locus imaginationi in aliàs valido, & cupido, & sperante se posse, imò non dubitante: prima vice, qua spe fallitur.

a l. 14. hist Danor.

Ultimo loco huic maleficii generi videtur annumerandum, quod refert Saxo Grammaticus, his verbis *a*. *Mares in urbe Karentina*, (apud Rugianos) *cum fœminis in concubitum admissis, canum exemplo cohærere solebant: nec ab ipsis morando divelli poterant. Interdum utrique perticis è diverso appensi in usitato nexu ridiculum populo spectaculum præbuerunt.*) Sanè iis, qui feræ, & non homines. hominibus enim tam acerba hominum calamitas, non cachinnos, sed singultus, sed lachrymas excutiat. Hei! quid peccata non merentur? quid non ultionis clementissimo Deo extorquēt, fieri potest, ut dæmonum hic opera intercesserit, & Deo, illa ut carnificum utente manu, hoc supplicii dirissimi genus à commeritis exegerint. quod si in adulteros, & concubinarios hodie similia judicia exerceantur, quæ perticæ suffecerint? plures sanè continentiam amarent, & obscænas libidines aversarentur. Fieri etiam potest, ut meræ dæmonis præstigiæ fuerint, si non fuêre præstigiæ, vix est ut naturalis ratio reddi queat: nisi dicas & viscositatem seminis, & dispositiones membri, quæ in feris sic cohærere solitis insunt, in hos homines à dæmone introductas: quod puto ejus industriam & vires non superare.

Quid si & Salmacis fons maleficum quid habuerit injectum? sanè, quod Strabo *libro* 14. de illo refert παλακίζουσα τοὺς πίνοντες, ex eo bibentes malacisari: id ego non tam ad mutationem in in Hermaphroditos *b*. quam ad emasculationem & (ut Varro loquitur alio tamen sensu) mulierationem retulerim. Hæc enim hominibus illis à Christi lege & fide alienis, quasi necessaria consecutio (nefas) videbatur, ut qui agere nequiret, pati inciperet. Beneficium hoc inter cætera fidei Christianæ non minimum, quod cum dæmonum cultu portentosa hæc dæmonum suasu & hortatu crimina paganismo inolita, tandem plerisque in regionibus prorsus exoleverint.

b ut Ovid. l. 4. Metamor.

SECTIO IX.

De maleficio odii.

Hoc usum Valascam supr. ostendi & agnovit Arnobius li. 2. contra gentes. Addam alia. Godschalcus Hollenus Augustinianus *Præceptorii fol.* 20. *lit. A.* sic scribit: *Novi mulierem quæ voluit facere divortium inter duos se mutuò amantes, propter quod deberet salariari. Scripsit in chartulis duos characteres ignotos, cum aliis tamen devotis verbis, & dedit chartulas ut portarent: & tamen nulla sequebatur divisio. Secundò scripsit hæc eadem caseo, & dedit illis ad comedendum: & accepit postea pullum nigrum, & divisit*

visit per medium, obtulit unam partem diabolo (certè sacrificii ritu) *& aliam dedit ad comedendum illis duobus, tunc sequebatur maximum odium inter eos, ita quod unus alterũ videre non poterat: Unde hoc, nisi quod dæmon habuit tunc offertorium suum?* sic ille. Censeo hoc maleficii genus respexisse Poetam, cum inducit dæmoni quandam dicentem:

Tu potes unanimes in prælia mittere fratres.

And. Cæsalpin. *de investigat. dæmon. cap.* 10. scribit solere maleficas sub limine vel in angulis domus capita serpentum & pelles defodere ad odium conciliandum. Sed hæ quisquiliæ signa tantum sunt pacti conventi. Nam odii maleficium auctorem habet dæmonem. Nec enim naturalia pharmaca possent aliud quam hominem atro turbidoque sanguine, & quadam melancholiâ gravi afficere: item humorem nimis adurere, vel frigus noxium inducere, unde oriatur quædam ferocitas, morositas, crudelitas, & misanthropia in universum, qualis est in iis qui lupina insania laborant. Postea dæmon hoc odium dirigit in certam personam, omnes odio oportunas imagines phantasiæ objiciens, & velut ob oculos ponens, & in memoriam reducens, cum amaritudinis miris modis causisque, adeò ut cùm illa recurrunt animo, vix queat homo non gravissimè irritari, & excandescere, etiam in illos, quos hac perturbatione desinente efflictim amat. Hujus maleficii memorabile exemplum narrat Joan. Bap. Codronchus *lib.* 3. *de morb. malefic. c.* 8. sic ille; *In oppido Sepino ditionis Neapolitanæ erat quidam Iacobus nomine, cujus uxor tantum odium cum eo exercebat, ut à primo die quo inter ipsos matrimonium contractum fuit, simul habitare non potuerint: tantum abest ut sese invicem copulaverint. Et, si quando Iacobus ad uxorem accedere voluisset, tanto furore ac rabie percita uxor erat, ut se per fenestram potius præcipitem daret, quàm illum perpeti posset.*

Quod cùm cuidam religioso viro ab ipsis hospitio recepto narratum esset, de hac re durius, & ad fidem præstandam difficulter se habens, experiundi gratia illicò mulierem accersiri jubet, ejusque maritus in interiorem ædium partem sese abdidit: ne ejus præsentia uxor ingredi renueret. Venit mulier: quæ de odii sui causa contra conjugem interrogata, suam vicem prius, miserumque finem cùm deplorasset: se nullam inquit ejus rei rationem reddere posse, quia absentis mariti tanto desiderio & amore se flagrare dicebat, ut id verbis exprimere nequiret: Cùm autem ad illum alloquendum & videndum accedere vellet, illicò imaginationi suæ, tot deformitatibus, & turpitudinibus, totque horribilibus monstris maritum depictum apparere, ut mortem prius subire vellet, quam illum ferre asserens, quod ejus anima tota, omnesque vires, & spirituũ partes in maritum, tanquam in oblatum malum, & sui perniciem ferebantur. Rursus eo absente ejusdem desiderio æstuare se ajebat. De cujus mulieris verbis, cum bonus ille Sacerdos periculum facere vellet, dixit mulieribus eam comitantibus, ut illam circum pedes, & brachia circum lectum valido fune in crucis modum vincerent, quo maritus, omni repugnantia remota, expeditum accessum ad eam haberet. Verebatur enim ille Sacerdos,

dos, ne ob deformitatem aliquam celandam mulier se ita affectam esse simularet. Vxor denique se ob mariti desiderium ligandam tradidit, rogans, ut ad se maritum admitterent. Quo ingrediente, nullæ unquam furiæ tam immanes visæ sunt, nulla fera tam efferata, nulla bellua tanta rabie & furore concitata, ei similis inventa fuit: spumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totumque corpus velut furiis agitatum ac dæmonibus plenum videbatur. Mulieresque ibi assidentes retulerunt, eius ventrem ac stomachum funibus contortis, ipsis tangentibus, refertum visum esse totamque cutim ut flagris cæsis redactam.

Nec furendi finis factus est, donec maritus concertationis labore defessus, & illius misericordia motus illinc exiit. Et tandem post tres annos mulier quædam in veneficiis versata quæ Iacobi matrimonium cum illa uxore graviter molesteque tulerat, maleficium quod patraverat solvit. Et ita Iacobus uxore potitus est: & inde in summa pace atque otio tranquillissimè vixit.)

Huc pertinet *maleficium oblivionis*, quò fit ut viri uxores ita negligant, ut videantur earum non meminisse. Rem exemplo declarabo, duobus testibus iisdem illis comprobatam. *In oppido Hetruriæ Sangemineanensi juvenis quidam adeò perditè veneficam mulierem adamavit, ut formosam alioquin & honestam uxorem una cum filiis reliquerit, & cum pellice suorum immemor, vitam eò usque traduxerit, donec uxor de maleficio monita eò concessisset, & clam malefici instrumento perquisito, invenisset sub lecto bufonem olla inclusum consutis oculis: eo igitur arrepto & solutis oculis postea cremato: confestim vir suorum recordatus, tanquam è somno surgens ad uxorem & filios reversus est.)* Condronch. d. l. 3. c. 26. Cæsalpin. c. 10. de dæmon. investigat.

SECTIO X.

De incendiario malefico.

NOn animum inflammant modò, sed & corpora & domos, & oppida: ut facile appareat æterni ignis esse alimenta. Corona Creusæ nota est, quam munere impio Medea concremavit, ex asphalto humectiore & sulphure pharmaco inunctam volunt Cælius *libr. 15. A. L. cap. 13.* & Venetus Natalis *lib. 6. mytholog. cap. 6.* quasi horum tanta vis esse potuerit, ut modica inunctione totam Regiam Corinthi corripere posset, cur non naphtam medicam addidêre? vis nonne ejus efficacior? cur non *insopibilis*, ut vocat Martianus, *perennitatis igniculos Lemnii Fabri?* cur non flammivomi pecoris Æethæ? cur non semina flammæ Meduseæ? cur non cuncta quæ Tragicus commiscentem facit Medæam?

Piæ sororis, impiæ matris faciem.
Vltricis Altheæ vides.
.... tu nunc vestes
Tingue Creusæ, quas cum primum
Sumpserit, imas urat repens
Flamma medullas, ignis fulvo
Clusus in auro latet obscurus,
Quem mihi, cœli qui furta luit
Viscere fato: dedit & docuit
Condere vires arte Prometheus,

Dedit ac tenui sulphure tectos,
Mulciber ignes, & vivacis
Fulgura flammæ de cognato
Phætonte tuli, habeo media
Dona Chimeræ, habeo flammas
Vsto Tauri gutture raptas,
Quas permisto felle Medusæ
Tacitum jussi servare malum.

Omnia quidem hæc fabulosa, sed efficacissima ad extinguibile incendium opinabantur vulgò: Poeta verò gnarus vim illam, à dæmone ex pacto se exserturam, concludit prece ad Hecatem (magorum Numen)

Adde venenis stimulos, Hecate,
Donisque meis semina flammæ

Concida serva quo pacto condita & clausa? ut solent hodie initio impunè contingas, & aspectu nihil vel sensu ignitum.

....fallant visus
Tactusque ferant .... quid interea, an otiosa?
..... meet in pectus
Venasque calor stillent artus,
Ossaque fument .... ita fit, & omnia amburuntur.

Illic quid mox. *Avidus per omnem regiæ partem furit,*

Vt jussu ignis jam domus tota occidit
Vrbi timetur, unde flammas opprimat?
Et hoc in ista clade mirandum accidit:
Alit unda flammas, quoque prohibetur magis,
Magis ardet ignis: ipsa perfidia occupat.

Nemo hic adeò Philosophus sit opinor, quin maleficam vim agnoscat. Ne fabulas opinemur, faciunt quæ recens gemina contigerunt, prodita à Nicolao Remigio *lib. 2. c. 13.* Letherii quædam saga cui nomen Iana Nigra Armacuriana obnixè quiddam à Francisca Huyna contenderat, quod cum impetrare nequiret, in desiderium vindictæ exarsit. Nam *accepto* (inquit) *à dæmone linteolo, quo erant involuta minutiæ quædam instar fœni defecti, admonita est clam illud deponere in Huynæ ædes, ac properè facescere. fore enim ut non multo post flammam corriperet subitò, unde illæ cum omni suppellectile consumerentur. Linteolum igitur glomo obvoluit, ac Huynæ, tùm fortè aliquid in furnaria agenti, venale offert, in telæ qua illam adornare audierat licium: sed cum negaret eo sibi opus esse, quod ex domesticis operis speraret plus satis sibi futurum. Nihilominus bona illa in pistorium lacum, qui prope erat, abjecit: addens se, si tum id usui esse non contingeret, cum vellet, restituturum.*

Ac vix pedem extulerat, cum deflagrare cœpit cella illa farinaria, quæ depositum glomum continebat, deinde universa domus adeò præcipiti ardore atque incendio, ut nullum ei remedium satis maturè adferri posset. Res utriusque discreta atque separata assertione, simul & ipso eventu fidem sibi apud omnes indubitatam vindicavit.)

Minus latens incendium, sed perniciosius fuit, quod ita describit Erasmus Roterodamus, & etiam Lycosthenus *in Prodigiis*, testatur ille sic in Epistolis: *Oppidum est in Helvetia, nomine Schiltach, quod quarta Idus Aprilis anno 1533. totum subito conflagravit, ejusque incendii causam, quantum illius loci municipes apud Friburgi magistratum, (quæ*

urbs

urbs illinc abest octo milliaribus Germanicis) renunciaverunt, talem fuisse, rumor est. Dæmon sibilo signum dedit è quadam ædium parte. Caupo suspicans esse furem, ascendit, neminem reperit: Sed idem signum, rursus ex alto cœnaculo redditum est, & huc conscendit caupo, furem persequens: Cùm nec illic quicquam appareret, sibilus auditus est è fastigio fumarii. Illicò tetigit cauponis animum, esse dæmoniacum quiddam.

Iubet suos esse præsenti animo, accersiti sunt Sacerdotes duo, adhibitus exorcismus, respondit se esse dæmonem, rogatus quid illic ageret, ait, se velle eruere oppidum. Minitantibus sacrificis respondit, se pro nihilo ducere minas illorum, quod alter esset scortator, uterque fur: Aliquanto post mulierculam, qui cum habuerat consuetudinem annis quatuordecim: cum interim illa quotannis confiteretur, & acciperet Eucharistiam: sustulit in aerem, imposuitque fumarii fastigio, tradidit ollam: jussit, ut inverteret, invertit, & intra horam totum oppidum combustum est.) Hæc ille, nec admodum multi sunt anni cum per Rhenanum tractum incendiarii quidam grassabantur: qui in aliorum domibus, gladium, hastam, scipionem, vel quid aliud caloris aut ignis expers deponebant: atque mox post aliquot horas inde prorumpens flamma, quasi ex malleolis, ædes absumebat.

QUÆSTIO V.

Quibus personis malefici queant nocere?

CUm Draco ille antiquus usque ad judicii diem mansurus sit ligatus, *a* nemini potest nocere, nisi cui Deus permiserit, & quantum permiserit. D. Leo, *Et cum eis,* (inquit) *nihil amplius in quenquam liceat, quàm justitia divina permiserit, quæ dignatur suos aut corrigere disciplina, aut exercere patientia, agunt tamen versutissima arte fallaciæ ut ex arbitrio propriæ potestatis, aut lædere videantur, aut parcere: & multis (quod dolendum est) ita per nequitiam simulationis illudunt, ut quidam illos timeant pati infensos, & velint habere placatos, cùm beneficia dæmonum omnibus sint nocentiora vulneribus quia tutius est homini inimicitiam diaboli meruisse quam pacẽ.*) Serm. 19. de passione Domini. Ut porcos subiret, à Christo veniam petiit *b.* nec mẽdaces facere Prophetas Achabi, *c*, nec Jobum affligere *d.* sine divina potuit permissione. Hac obtenta, *non est potestas, quæ comparari queat ei super terram, e.* Quare, cum per dæmonem damna malefici inferant: sequitur illis omnibus eos nocere posse, cui ne noceant Deus non prohibuerit. Defendit autem Deus omnes sincere sperantes in se: *liberat eos de laqueo venantium, & à verbo aspero, à timore nocturno, à sagitta volante in die, ab incursu & dæmonio meridiano,* & tribuit virtutem, *super aspidem & basiliscum ambulandi, & conculcandi leonem & draconem, f,* hoc est superandi omnem vim, & effugiendi omnes insidias principium tenebrarum.

Dico igitur primò: *Deo permittente,* (quod in seqq. etiam præsuppono) *fœderatus dæmonis inferioris posset nocere dæmonis superioris fœderato, non virtute sua, sed accepta licentia vi: quia dæmon ille superior non potest resistere divinæ volun-*

a Apoc. 20. v. 2.

b Matt. 8. v. 31.

c 3. Reg. 22 v. 22.

d Job. 1. v. 12. & 2. v 6.

e Job 41. v. 34.

f Psl. 90. v. 36. 13.

voluntati. Alioqui, si Deus sinat eos agere juxta legem ordinariam, duntaxat possunt fœderati dæmonis superioris nocere inferioribus, vel æqualibus: quia lex ordinaria est, qua Deus sinit illos agere invicem quantum possunt: *maleficorum verò robur & potestas dependet à potentia dæmonis cum quo pactum habent.* sic vetula malefica occidit juvenculam maleficam, apud Sprengerum *a.* sic finita sæpe Magorum certamina cum alterius morte, ut docui lib. præced.

a 2.p.q 2. principali.

2. Frequentissimè *solent nocere infantulis*, Deo id permittente, quoad baptizatos quidem, quia sic multis peccatis præservati in cœlum rapiuntur felices, securi quod malitia non mutabit eorum intellectum, permittit hoc etiam Deus in pœnam parentum, vel ad eorum probationem, teste D. August. *b.* Ante baptismum verò perceptum, non rarò permittit illos Deus occidi, ne, propter actualia peccata, quæ commissuros videbat si viverent, graviorem sibi damnationem acquirant: neque Deus propterea crudelis est, aut non justus: quia propter solum originale peccatum mortem merebantur: Sanè nondum ablutis unda sacra videmus ut plurimum Dæmones insidias struere, & eorum nece gaudere: quia tunc, qui necant malefici, longè gravius peccant, & attrocius Deum offendunt. nam planè innocentes atque innocuos anima simul & corpore perdunt, præsertim si liberos proprios, quos & dæmoni offerre, & occidere sæpè solét striges: sicut olim faciebant Cananæi, & cultores *c* Molachi & Barbari nostris temporibus Indi Temixstitani. Narrantur in hoc genere infanticidii immania facinora Baronis cujusdam Armorici, à Nicol. Jaquerio *d.* & Sagæ Helveticæ à Sprengero *e.* Cur verò potissimum tam teneræ ætati noceant, multæ hæ sunt causæ. hæc ætas est imbecillior ad resistendum, est incautior ad cavendum: nequit earum conatum deprehendere, vel revelare, vel accusare, petunt etiam ab his instrumenta maleficiorum. nam persuasum habent, si certo numero corda infantium exsciderint & comederint, se patientiam omnium tormentorum consecuturas adeò, ut ad confessionem criminum perduci non queant *f.* conficiunt quoque ex corpusculis infantium occisorum famosum illud unguentum suum, quod Grillandus dicit vocari in Italia *unguentum Paganum.*

b lib. 21. de civ. Dei, c.14.

c Levit. 18 v.21. Psal. 105. v.37. 4. Reg. 23 v.10. Jer. 32. v.35.

d flagelli fascinatiorum ca 15.

e d. p. 2. q. 1. c. 13.

f Blasfelc in l. multi C. de malef. qu. [illegible]

Dico 3. *haud dubiè quando naturalibus venenis utuntur, æquè possunt (Deo tamen permittente) bonis hominibus nocere ac malis: de facto tamen sæpius nocet malis & peccatoribus, quam justis & bonis.* Quoniam Deus plus sæpè juris tyranno largitur in mancipia, quàm in Dei filios & amicos: quibus ipsis tamen interdum nocere permittit, propter majus bonum eorummet, qui patiuntur.

De judicibus & justitiæ ministris præcipuè quæritur, an & his nocere queant? vulgò decantata, & à nonnullis etiã doctis recepta opinio est, ex speciali privilegio his concesso, non posse *g.* hi duabus rationibus utuntur, unam petunt ab experientia & eventu, sed ista nec perpetua & uniformis est, nec nunquam fallit. aliam rationem addit Ananias, quia si nocere possent Judicibus, viderétur

g Grill. q 7. n. 39. Ananias l. 4 de nat. dæm. Rem. l. 1. dæmonolat. c. 2.

tur aliquid in ipsum Deum juris habere, quia jus haberent in illos qui Dei funguntur officio. ratio ista valeret, si absolutè, & non limitatè ex Dei permissione id possent: nunc quia potestas ista tota pendet à nutu Dei permittentis, parum solida ratio est. Nonne in ipsum Christum, qui Judex ipsorum dæmonum est, potuit Diabolus & Judæi atque Romani ejus membra, adeò ut & in crucem egerint; nonne Job, Rex erat & Judex, & tamen privatus cunctis opibus fuit, & ulcere pessimo corpus à dæmone obtectum? quis tamen inde inferat, in Deum ipsum aliquid juris habuisse dæmonem? sanè nullus. quia sciunt omnes, hoc quicquid potestatis fuit, id desuper à Deo Patre luminum fuisse concessum. Sed & sic dari dæmoni nunc posse à summo Judice, & tamen in hunc illi propterea nihil juris proprii, sed delegati tantum competeret. Proferuntur quædam exempla, inter quæ formicarii auctor a. *de publica verò justitia* (inquit) *omnes malefici, qui supra, & verbo & experientia testimonium dederunt, quòd eo ipso, quod per Reipubl. justitiæ officiales capiuntur, statim omnis maleficiorum enervatur potestas. Unde cùm sæpè dictus judex Petrus, antefatum, Stadelein, capere vellet per suos famulos, tantus tremor manibus eorum incussus est, & corporibus, & naribus illapsus tam malus fœtor, ut ferè desperarent, an maleficum invadere auderent. Quibus Judex ait, securè miserum invadite, quia publica tactus justitia omnes vires perdet suæ nequitiæ.*) Niderius itaque censuit, non ante hanc vim Judicibus ex privilegio competere, quàm reo capto. Monstreletus quoque lib. 4. Chronicorum de Edelino agens id videtur confirmare. Attamen si Divinum privilegium foret cunctis Judicibus concessum, cùm Dei perfecta sint opera, & executionis justitiæ tam necessaria, tamque principalis pars sit ipsa captura: non dubito, quin & ad illam extenderetur. quare neque ad illuden dũ satellitibus capientibus maleficium valiturum: Arbitror potius hic Petri firmam in Deo fiduciam ei fuisse auxilio, quàm privilegium illud. Quid, quod Sprengerus ipse refert, & nos retulimus, etiam in ipso rogo sententia Judicis damnatam lamiam solo anhelitu carnifici lepram intulisse, cùm ipsa leprosa non esset? Et cùm Parisiis ante annos triginta degerem, fama publica ferebat famosum magum (quem sæpè vidi) nomine Magistrum Goninum, cùm propter facinora varia ad laqueum damnatus fuisset, sic illusisse Judicibus, ut pro ipso viderint appensam patibulo, primi Præsidis mulam. Nihil affirmo, sed hoc fama dispersum sæpè audivi: certè ille judicio supervixit.

a lib. ult.

Prudentius itaque Ananias b. hoc privilegium restringit ad eos Judices, qui hoc digni nomine, qui Deum præ oculis habentes rectè riteque suo funguntur officio: nam quos avaritia excæcat, quos trahit ambitio, quos crudelitas vel vindictæ amor agit, qui curiositate adducti perperam multa designant, hos, ait, *crebrò sic à dæmone excipi & impeti, ut aliquando necem non evadant, idque non paucis accidisse.* Satis hoc verisimile mihi videtur, & Divinæ congruum providentiæ atque justitiæ,

b d li 4. de nat. dæm.

tia. Quia tales erant, Christo Domino in terris conversante, Sadducæ: frequentior trium annorum spatio de energumenis fit mentio, quàm toto veteri Testaméto, per tot sæcula: & quia in Ecclesia primitiva similis fuit error Peripateticorum, idcircò tam multi tunc per dæmones obsessi & erepti *a*. Quia hodie atheismus ex Calvinismi radice repullulat, idcircò tot passim maleficorum examina succisa multiplicantur. Deinde contra hæreticorum nostri téporis perfidiam fides nostra stabilitur, cùm videamus dæmonum fraude data per magos damna, ab eorum Syministis, ut cum Florente loquar, *prorsus nulla remediari*, sed eo dæmones loco Novatorum habere adjurationes, quo Judiacas olim filiorum Scevæ: hi numero septem, ut simiæ solent, D. Paulum in exorcismis imitabantur: sed insultans illis diabolus, Jesum se nosse, Paulum nosse, ipsos non nosse inclamavit, & energumenus in eos exsiliens κατακυριεύσας αὐτῶν ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, contra eos prævaluit, & ut Dominus mancipia, nudos, & vulneratos effugere coegit *b*. Nonne sic dæmon Wittenbergensis Lutherum in summas angustias, & alvi profluvium adegit? narrat historiam oculatus testis tunc Lutheri sectator, Staphilus *c*. Nonne sic anno 1582. Birgellis dæmon Parochum Lutheranum contempsit & afflixit, quem Franciscanus facilè ejecit: narrat historiam idem Bredenbach *d*. Nonne prius Augustæ Vindelicorum anno 1563. Doctor Simon, Pastor Catholicus energumenam liberavit, quod frustra plures Ministri confessionis Augustavæ fuerant conati? testis est idem ille Scriptor *e*. Nonne Laodunensis energumenæ ex ore dæmon, Calvinianos irridens, nihil sibi ab illis timendum clamabat, cunctis audientibus (anno 1566.) quoniam amici essent & fœderati; *f*: res est toti Picardiæ notior quàm ut negari possit. Sanè fuit animadversum, & quo tempore Lutherus obiit, in Geila Brabantiæ, ab obsessis dæmones ad Lutheri funus advolasse, & quando (anno 1566.) Belgica fuit iconoclastia, tum Geilæ, tum Amsterodami, ut Goesiis adessent, obsessos iterum deseruisse, *g*. Ipsi vicissim Calviniani, grati animi ostendendi causa, Parisiis in D. Medardi templo, in vitrea fenestra, qua extremi judicii imago continebatur, unicum reliquere dæmonem rubrum, (quem ipse vidi;) in D. Pauli Londinensis æde, solam effigiem diaboli quem D. Michael calcarat: Antverpiæ in æde summa, vidi solam relictam statuam diaboli, qui malo ad sinistram latroni insidebat, Ruremundi solum simulachrum dæmonis folliculari, qui D. Genovefæ solet appingi, denique Lugduni Batavorum cùm excurrerent Franciscan. Monasterium suburbanum eversuri, quandam vexilli loco imaginem diaboli prælongo fixam hastili *h*: prætulerunt, ut appareret cui forent stipendiati, cujus auctorati militiæ. Quotidie cernimus dæmones, maleficos, & novatores, quasi communibus animis & odiis in Catholicos ferri, gravissimos tamen magorum & diaboli conatus, & noxas vel illos irritos reddi, vel has aboleri, Catholicis precationibus, benedictionibus,

a testantur Tertul. in apolog. & lib. ad Scapulam & D. Cyp. advers. Demetrianum.

b Act. 19. à v. 13.

c Staphi. in absoluta respons. contra Smidel. quo libro omnes tent legant Eudani Dubium ... Dia ... pag. 3. c. 31.

vel Bredenbach l. 7. collat. c. 40.

d d. l. ... c. 43.

e sup. cap. 42.

f vid. ... gallis ... celissime ... conflictu ... & ... mel ... & ... energumenorum ... Alexand.

g Lindan. l. 1. de ... *g* ... idololatria Bredenbachius ... 7. cap. ... & 35.

h Lindanus ... ... Bredenbach. sup. c. 31.

nibus, rebus sacratis, Sacramentisque, ut fusè probabitur postea *lib. ult.*

SECTIO II.

Dixi permissionis causam esse peccati vindictam, & sanè hæc frequêtissima est. aliquando sic punit Deus peccata aliena, sed hoc rarius; sic propter B. Eleutherii immoderatam lætitiam, diabolus ejus discipulum, quem reliquerat, iterato invasit *a*. sic infantulum diabolus extinxit, quia parens detrahentem Episcopo lubenter auscultarat *b*. & non rarò liberi, eò quòd ipsis immeritis mala parentes imprecati fuerint, attrociter à dæmone mulctantur; quod tum fit ad sumendam de ipsis parentibus ultionem: exempla præbet Cæsarius *c*, à quo & unum habes, de marito, cujus execratione iniqua permotus Deus, permisit uxorem ejus à dæmone affligi *d*. Sed frequentius, atque ut plurimum, sic per dæmonem Deus punit varia hominum facinora propria, præsertim certa quædam quæ hoc loco enumerari, ad multorum utilitatem arbitror futurum, ut quos peccati fœditas non movet, eos atrocitas pœnarum permoveat. *Primum* ergò est *ex superbia nascens contumacia* in eos, quibus jure obedientia debebatur, propter hanc cœlo dæmones deturbati, & Adamus Paradiso exturbatus *e*, & Nabuchodonosor sic dementatus, ut se bestiam crederet *f*, & Ægyptii puniti malorum Angelorum immissione, propter hanc in parentes puniti illi, de quibus sic Joannes Archipresbyter scribit *in vita D. Zenobii* Florentini *g*. *Cum mulier quædam Pagana & illustris, & dives valdè in hac civitate, mortuo viro, duos superstites haberet filios, quos delicatissimè enutrierat, & ad perfectam illi jam pervenissent ætatem, quodam die in iram versi, matrem propriam pluribus verberibus enormiter flagellarunt. Quod scelus ipsa impatienter abhorrens, corpora eorum horrendis imprecationibus destatata fuit, genibusque procumbens & terram manibus pulsans, Erynnem, cæterasque infernas pestes in rabiem filiorum magno cum gemitu invocat. Exaudiunt dæmones ab imis tenebris: juvenes aggrediuntur, illos in furias exagitant; Qui statim ut rabidi canes, mordaciter ad invicem sua membra corrodunt. Concurrunt famuli, fit clamor ingens, alii funes, alii catenas ferunt. ligantur juvenes, nec rabie contineri valent, &c.*) aliud quod paulò post accidit, narratur à D. August. *h* & morbi & sanationis ad reliquias D. Stephani oculato teste, de decem fratribus, quod ut parentes, sic imprecantes, non ferre inultum videatis, ex ipso Pauli libello, quem obtulit D. Augustino præstat adscribere *i*: sic ergò Paulus ait; *Cum adhuc in patria nostra Cappadocia Cæsarea moraremur, frater noster natu major gravibus atque intolerandis communem fratrem affecit injuriis: in tantum, ut ei etiam manus non dubitaret inferre. Quod nos omnes filii pariter congregati patienter tulimus, ut ne verbum quidem fratri nostro pro matre nostra, cur hoc faceret diximus. Illa autem fœminei doloris stimulis incitata injuriosum filium maledicendo punire constituit. Cumque ad sacri baptismatis fontem, post gallorum cantus, me-*

g Maii. to. 3

h lib. 22. de civit. Dei, c. 8.

i extat inter sermones Augustini novos quos Lovan. Vlimmetius edidit

morato filio suo iram Dei imprecatura, properaret, tunc ei, nescio quis in patrui nostri similitudine, ut intelligitur, dæmon occurrit, & ab ea prior, quo pergeret requisivit. Cui illa ad maledicendum filio suo ob intolerabilem contumeliam, se ire respondit. Tunc ille inimicus, quoniã in mulieris insanientis corde locum facilè invenire potuit, ut omnib⁹ malediceret, persuasit. Illa autem vipereis inflammata consiliis sacrum fontem provoluta corripuit, & sparsis crinibus nudatisque uberibus, hoc à Deo potissimum postulavit, extorres patria & circumeuntes alienas terras, omne hominum genus nostro terreremus exemplo. Mox maternas preces efficax vindicta prosequitur, eundemque continuò fratrem nostrum ætate & culpa maiorem tremor membrorum tantus invasit, quantum in me usque ante hoc triduum, vestra sanctitas vidit. Servato autem ordine, quo nati eramus, ante unum annum eadem nos pœna omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam pervenisse, impietatis suæ conscientiam, & opprobrium hominum diutius ferre non potuit: sed laqueo guttur astringens luctuosam vitam termino funestiore conclusit. Egressi ergò nos omnes opprobrium nostrum non ferentes, & communem patriam relinquentes, passim sumus per diversa dispersi.)

Sequitur postea narratio liberationis, post diuturnam peregrinationem, & locorum sacrorum visitationem. possem addere tertium exemplum ex Alexandri Neapolitani scriptis *a*. Nimirum semper implebitur Sapientis Prophetia, *Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum* (LXX. vertunt, *senectutem*, Hebr. est: *Leirkkohath*, quod obedientiam significat, si deducas è radice *Jaka*, audire, obtemperare, si à radice *Kava*, significat præstolari seu expectare, noster ab hac radice reduxit *b*, & ideò *partum* vertit, quia partus sive liberi, est spes & expectatio matrum) *matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii Aquilæ*, ad litteram sensus est, suspendantur in patibulis: per anagogen verò, post obitum, imò & in hac vita, fiant partes & præda dæmonum.

Secundum peccatum est, *odium proximi seu invidia*: ut enim charitas metatrix est Dei, domicilium præparans Spiritui Sancto: sic vititium illi contrarium, domum instituit, & diabolum invitat, ac introducit, Religiosi cujusdam periculo, id probat idem Alexander *c*: sed firmius testimonium nobis Saul præbet, quem idcircò Spiritus malus *d* invasit. De odio & vindictæ cupiditate, quatuor exempla suppeditat Lisiardus Episcopus *in vita S. Arnulphi. cap. 24. & 38. & 41. & 42. apud Surium mense Augusto.*

Tertium est *carnalis libido, & etiam conjugatis intemperantia*, propter quam licuit Asmodeo 7. Saræ sponsos interficere *e*, propter quam septem dæmonia Mariam Magdalenam occuparunt *f*. propter quam B. Paulus Corinthiũ incæstuosum Satanæ tradidit *g*, & propter adulterium Michaelis Paphlagonis Imp. Byzantii infœlix casus, apud Curopalatam *h*. Et quia ad hanc dirigebatur curiositas ornatus ac dissolutio exterior, ideò puella illa apud

a l. 4 Gen. dier. c. 10. ליקהת קיהיקה

b ut & Ge. 49 vers. 10. Prov. 30. v. 27.

c d. c. 19.

d 1. Reg. v. v. 14.

e Tob. 6. v. 7.

f Mar. ult. v. 9.

g 1. Cor. 5. v. 5.

h in vita D. Hilarion

pud D. Hiero. patuit dæmoni per maleficum immisso: ideò videmus, inhomines libidinosos & in actum conjugalem, quem plerique non quo oportet affectu expetunt, nec quo decet pudore & modo exsequuntur, plus licere maleficis, quàm in reliquos peccatores. Ideò curiosam corporis sui cum statua Veneris collationem, dæmoniaca obsessione Deus ultus fuit in alia puella, narrante id B. Prospero a. Mundo cordi promissa Dei clara visio, impuro cordi dæmonis debetur aspectus & consortium. Valdè hominum obscœnitate dæmon delectatur, & maleficæ omnes Veneris mancipia sunt, nec inter eas ulla virgo permanet, ut nec inter Calvinianos, & alios hæreticos cœlibatus osores. Unde apparet magnam inter magiam, & hæresim, & libidinem esse cognationem.

a l. de dimid. temp. c. 6.

Quando ad sordes libidinum sacrilega voti violatio, & scandalosa status ratione vita accedit, minus mirandum. Sed exemplum tamen dabo, quod etsi recenti ferè memoria multis notissimum, sine horrore tamen nequit memorari. Loci nomen taceo. In Flandriæ Comitatu Prioratus est. Tres ibi nomine tenus Monachi degebant, re ganeones & concubinarii, cua suique erat, nec pudor ullus aderat, simul helluari & libidinari, quadam die in seram noctem compotatione protracta, unus qui minus scelerosus, sat (ait) Baccho, ventrique datum: Deo gratias saltem. Ego verò, subinfert alius procacior, cacodæmoni gratias ago, & agendas censeo, cui operamur. Et cum risu mensa relicta, ruitur in cubilia, singuli cum scorto vix decubuerant, ecce tibi in triclinium vi janua reserata dæmon magni, atri, & trucis viri specie habitu venatorio, & cum eo coci duo parvuli, ambulabat, & lectos circumspicit torvo vultu. deinde horrenda voce; ubi qui mihi gratias egit? adsum. referam, lecto abstrahit pavitantem, & fermè præ metu animam efflanté. traditum cocis jubet infigi veru, & luculento igne probè assari. parent promptè, assatur infelix, emoritur planissimè, cæteri ferè præ formidine; assi corporis nidore cubiculum impletur. Demum venator ad superstites sub stragulis trepidantes vix vivos, digni vos etiam (ait) pari supplicio, nec deest voluntas mihi. Vetor vi majore. Invitus abeo, & moneo: resipiscite, aut manent terribiliora. Disparent larvæ: nec tamen his aliis animus rediit vel vox, nisi clara jam luce. Ubi surrexêre, collegam inveniunt mortuum, (& ne visum inanè putes) plenè assum. Haud scio an ab aliquot sæculis quidquam ad exemplum utilius acciderit: scio locum & Ordinem, sed utrumque silentio involvo.

Quarto loco se offert *justorum virorum afflictio vel cædes injusta & crudelis*, ideò tam graviter punitus fuit Ariobaldus Dux Longobardorum *apud Jonam in vita S. Bertulphi, mense Augusto*. Boleslaus impius Rex ob necem D. Stanislai anathemate ictus amens factus, à canibus propriis fuit devoratus b, Geila uxor Ducis Franconiæ D. Kilianum jusserat occidi. res latebat: sed Deus auctorem hoc pacto prodidit. *Unus eorum, qui sanctos viros gladio peremerat, subitò à dæmone arreptus,*

b Surius in ejus vita tom. 7 Maji 8.

arreptus, ingenti voce clamare cœpit: Kiliane acriter me persequeris, Igne enim consumor: quod feci, celare non possum. Video imminere mihi gladium suo sanguine respersum. Talia diu vociferans & propriis dentibus se lanians, à præsenti migravit ad pœnas æternas. De talibus quippè scriptum est. Duplici contritione conteres eos Domine. *Alter verè cadis Sanctorum conscius in rabiem versus, gladio se petiit, effusisque visceribus per tormenta præsentis temporis ad æterna pervenit. Quisnam Geila, talia cernenti tibi sensus tunc erat? infœlix cruciatibus aucta furebas. Non multò post & ipsa bellua, de qua loquimur, cruciatibus arrepta, quantis poterat vocibus clamabat: justè torqueor, quæ sanctis viris tortores adhibui: Rectè crucior, quæ cruciatus illis paravi. Acriter instas Kiliane, ignem accendis Kolmane, fomenta ministras Tornane. Sufficiat vobis vicisse, nimis vestras ulciscimini injurias. A calice dictus es Kiliane, sed nimis amaram mihi potionem infundis. His dictis miserabiliter torquebatur, ita ut à multis teneri vix posset. Tandem cum magno cruciatu ad cruciatus Diabolo paratos migravit.)* Hactenns auctor Martyrii B. Kiliani *a*. Item *calumniosa eorundem accusatio*, ut de fœmina patet. quæ D. Gregorium Agrigentinum fuit calumniata, ut in historia vitæ ejus legitur apud Metaphrast. *Sur. Mens. Novembri* & de alia narrat Cyrillus in vita S. Danielis Stylitæ, quæ virum sanctum mendaciter infamarat. (*Sur. mense Decembri.*) Paulò post idem ibi narrat de viro & fœmina & liberis occupatis à dæmone propter patris in Sanctum calumniam. Item *maledictio in Sanctos*, ut in Malachiam, teste D. Bern. in ejus vita.

a apud Sur. tom. 4. Jul. 8. vide comment. P. Serarii in hanc vitam.

Quintum peccatum est *agnitæ veritatis impugnatio*, ut apud Apostolum *b*. & in Canonibus *c*: nec non *apostasia à fide*, quod cujusdam fœminæ exemplo comprobavit D. Cyprian *d*.

b 2. Thess. 2. v. c.
c c. ult. 26. q. 5.
d serm. de lapsis.

Sextum, his temporibus (prôh dolor!) frequentissimum est *blasphemia*, propter quam D. Paulus Alexandrum & Hymenæum dæmoni torquendos permisit *e*. Thomas Waldensis testis oculatus, quæ ipso præsente acta, circiter an. 1384. narrat in hunc modum; *Historiam refero, quam ego præsens vidi oculis carnis meæ, in Cathedrali Ecclesia S. Pauli Londini, ubi venerandus Cantuariensis Antistes fœlicis recordationis Thom. Arundelius filius & frater Comitum, pro loco judicii (assistentibus sibi Norvicensis Ecclesiæ, tum Præsule Alexandro, & aliis) residens Episcopali sede verba quædam & interrogationes proponebat, de fide Eucharistiæ ad quendam sartorem, de partibus Vvigorniæ, deprehensum in hæresi. Cumque flecti omninò non posset, nec aliud quàm benedictum panem sacratissimam hostiam volebat appellare vel credere, tandem jussus facere reverentiam hostiæ respondit blasphemus. Verè inquit, dignior est aranea reverentia. At illicò de alto culmine tecti descendens ingens & horrida visu aranea ad os blasphemi directo filo pervenit. Et dum sartor loqueretur, ut intraret per polluta labia aranea, sollicitè laborabat. Adstitit Illustris Princeps Thomas Oxoniensis Dux, tunc regni Cancellarius, & vidit prodigiū. At prædictus Archiepiscopus statim surgens*

e 1. Tim. 1. v. 20.

gens

gens cum aliis, exponit omni illic collecto populo, quid ultrix manus Domini faceret in blasphemum a.)

a Thom. Waldens. lib. Sacramentali contra Jo. Wicleph

Nonne verisimile est, dæmonem in araneæ forma, sic istum miserum obsedisse? Sophronius *b*. blasphemiæ in Deiparam insignem ultionem recenset, hisce verbis. *In hac* (Heliopoli Phœniciæ *mimus quidam erat, Gajanus nomine, qui in theatro sanctam Dei genitricem blasphemans populo spectaculum blasphemiæ præbebat. Apparuit autem ei S. Dei genitrix. Noli quæso, noli ita lædere animam tuam. Ille verò rursus deterius illam blasphemabat. Unde ipsa tertio apparens, eadem repetebat. Cum autem ille se non corrigeret, sed plus quoque blasphemiis adjiceret: meridie dormienti sibi apparuit, nihilque dicens, digito signavit ejus manus & pedes. Evigilans autem invenit se truncatum manibus & pedibus. Atque ita infœlix, ut truncus inutilis jacens, confitebatur omnibus: cujus rei gratia, & quomodo hoc passus esset, utque propter blasphemias clementer cruciatus fuisset.*)

b Prati spir. c. [illegible]

Quos ipsi Beati sic per se puniunt, an non credendum malis spiritibus ad vexandum à Deo propter idem peccatum tradi? similia narrant alio tempore accidisse Constantinopoli Nicephorus *c*. c, Neomagi & alibi Bredenbachius *li*. 7. *d* cap 360.

c l. 18 hist. cap. 33

Septimum non minus frequens, est *execratio seu imprecatio mala*, qua quis sub conditione se dæmoni addicit. hanc non irritam esse solere, docent quæ subjungam. Jo. Cæsarius *lib*. 11. scribit mulierculam, quæ se dæmoni addicebat, à dæmone sublatam, nusquam comparuisse. Joan. Nider. ista commemorat *d*.

d l. 5. Formicarii.

Tempore, quo in Universitate Coloniensi Sacræ Theologiæ studio adscriptus fui, quædam virgo quindecim vel sexdecim annorum, moribus, secundùm sæculum, satis composita, in domo cujusdam suæ consanguineæ nutriebatur, extra domum parentum. Cumque cognatæ suæ scypum satis vilem terreum quendam à casu fregisset: cognata ira replebatur in lapsus negligentiam, & in ream virginem. Quæ virgo tantò hoc molestius tulit, quantò vasculum vilius exstitit. In iram ergo commota virgo; hora sumendi cibum, nec comedere, nec ad mensam præ ira se præsentare voluit. cujus cognata ait: Oportet ut comedas: at virgo apud se (ut mihi postea & exorcistæ retulit suo) hujuscemodi verba submurmurando dicebat, Si me oportet edere, in nomine diaboli fiat. sic mensam accessit, benedictionem mensæ, quam benesciebat, dicere neglexit, & in primo morcello, ut putabat, muscam ori illatam sensit: quam cum nulla arte eiicere valeret, deglutivit, & immediate obsessa fuit, semper tamen usum rationis bonum habuit, licet sæpe satis vexaretur à dæmone. Cùm autem in domum parentum cum mœstitia reduceretur, & diutissimè nullus reperiretur, qui liberare posset: tandem quidam frater nostri ordinis, nunc Magister, Gotfridus Schlussel, Sacræ Theologiæ professor, calamitati parentum & puellæ compatiens, se in eius exorcisatione intromisit pacto tali prævio: ut si liberaretur, nihil terreni exorcistæ daretur, sed puella in castitate solita, si vellet liberè, & non in matrimonio, de cætero Deo militaret. Legit igitur pater præfatus missam, obtulit obsessæ oblationem consuetam, in eadem adfuit per totam & in nullo vexari videbatur. Finitoque offi-

cio, post satis diutinum exorcismi actum, membris omnibus virginei corporis pene præcontusis, exiit dæmon, & ita virgo deinceps Domino in castitate servivit.) vides hic imprecationem & prætermissam mensæ benedictionem ex iracundia & contemptu, vides pœnam, vides liberationem, mediante missæ oblatione, proposito virginitatis, & exorcismo, sine, hæretici rideant, tu tam salutaria ne contemne. Paulò ante aliud idem Niderius retulerat, de insigni illo maleficarum judice, Petro, de quo non semel locuti sumus. *Postquam*, inquit, *officium resignavit, & civitatem Bernensem reintravit, ibique domicilium tenebat: die quadam rediens ad castrum Blanckenburg, ubi cognatus ejus in ipsius officium substitutus fuerat, in eodem castro Petrus quædam negotia apud sibi notos expedire volebat. Tunc una malefica & quatuor consortes ejusdem malitiæ viri, de sero in loco uno machinamenta suæ artis volventes pro viribus, ut Petrum graviter veneficiis læderent vel occiderent, quem hæc latebant fraudis commercia. Adveniente igitur nocte, Petrus se benedicendo crucis signo cubitum ivit: sed nocte omninò surgere proposuit ad scribendas quasdam necessarias epistolas, ut mane recedere valeret. Evigilans igitur intempesta nocte, sibi videbatur ex inopinato quod dies adesset, luce ut decept⁹ fictitia, de quo in se iratus, quia ut putabat, noctem neglexerat, non se ut debuit, muniendo more solito, vestimentis induit per gradus altos versus locum, ubi pugillarem habuit, descendit, & locum clausum reperit. De quo majore ira exardescens, cum murmure per gradus quos descenderat versus lectum iterato scandebat, emittendo unicam ex indignatione maledictionem per verbum satis breve ac si diceret. In nomine diaboli. Et ecce statim in tenebris densissimis Petrus projectus est in præceps per graduum prædictorum passus adeò graviter; ut famulus qui subter scalam in commodo dormiebat excitaretur, & exiens quid adesset conspicere volens, dominum suum Petrum accenso lumine, solum in terra, privatum rationis usu, jacentem, & collisum per omnia membra, sanguinem plurimum è corpore emittentem reperit.)*

Subdit post aliquod tempus confessione rei unius compertum quatuor maleficos, cum una malefica, sic Petrum gradibus dejecisse. Nota verò & hic, quam noxia Crucis consignatio neglecta Petro fuerit. Dignissimæ lectu sunt tres historiæ à Germano quodam I. C. suæ de Lamiis disputationi insertæ, quos totidem verbis adscribamne, si meis, videar aliquid non bona satis fide repræsentasse *a Ioachimo* (ait) *I. Electori Brandeburgico nupta fuit Ioannis Daniæ Sueciæ & Norvegiæ regis filia Elizabetha, cui, ut alimenta se mortuo regina haberet, oppidum Spadaco ad Suevi & Haveli flum. confluentem maritus attribuit: in quo oppido, ipsa adhuc vivente, miles quidam, per Marchiam iter faciens, cum morbo impeditus detineretur, decumbens, tradidit crumenam pecunia refertam hospitæ asservandam. Post aliquot dies, cum convalescit, repetit saccum. Mulier avara, cum ægre tantam pecuniam amitteret, deliberat cum viro, utrum reddere debeat. Ineunt consilium, ut mulier neget depositum.*

a Georg. Godelm. l. 1. de Lamiis ca. de malitia diaboli.

Quare cum miles suum repeteret, illa confidenter negat se quidquam accepisse, simulat

mulat se mirari impudentiam militis, qui ausit flagitare cum nihil dederit asservandum. Miles indignitate rei motus obiicit vicissim hospitæ perfidiam. Quare maritus, tanquam defensurus suam conjugem, extrudit militem domo: is ante fores irritatus scelere hospitæ stringit gladium, velut impetum facturus in virum, & ferit feminam. Hospes implorat fidem vicinorum, & queritur suas ædes oppugnari, accurrunt lictores, & militem, quod vim publicam fecisset, abducunt in carcerem. Post aliquot dies Senatus oppidi alio mittit narrationem facti & sententiam præscribi petit. Constabat ædes publice oppugnatas esse, quare fertur sententia, ut miles ultimo supplicio afficiatur. Cumque jam instaret dies judicii, venit diabolus in carcerem ad captivum, indicans ei, quam sententiam judices laturi sint, & pollicetur se hoc periculo eum liberaturum esse, hac conditione, ut se diabolo dedat. Miles constanter respondet, se potius moriturum esse, quamvis sit innocens. Cùm verò diabolus verbis multis exaggerasset periculum, nec tamen inflexisset militis animum, tandem pollicetur ei liberationem, sine ulla conditione. Et cùm veneris, inquit, in iudicium, dic te imperitum esse forensium negotiorum, & patrono indigere: ibi astabo cæruleo pileo tectus, & ornato pennis. Pete igitur, ut me iubeant causam dicere. Miles qui hoc sine impietate facturus videbatur, ait se hoc consilio usurum esse. Postridie in judicium ducitur: adest etiam orator tectus cæruleo pileo, ibi cùm actor peteret militem propter vim publicam capitali supplicio affici, miles respondit, se imperitum forensium negotiorum, petere ut liceat ipsi suo advocato pro se dicere, concedunt Judices. ibi diabolus de jure eruditè disputat: non esse capitali supplicio afficiendum eum, à quo non sit ortum rixæ & tumultus initium, ait ab hospite militem vi extrusum & spoliatum esse. jubet quæri saccum, locum monstrat. Ibi cùm hospes vehementer negaret, addens etiam diras imprecationes, ut ipsum, abreptum Diabolus perderet, si fecisset. Hanc imprecationem cum invocatione diaboli cùm aliquoties repetivisset ibi causidicus: omissa jam disputatione forensi adoritur hospitem, & comprehensum per fenestras & medium forum omnibus perhorrescentibus cum fragore abducit, nec postea unquam corpus hospitis inventum est.)

En hic avaritiam imprecationum causam & injustitiæ, quomodo Deus ultus per carnificem suum. Non dissimilia narrantur his à Cantipratensi: Cùm tres (inquit) combibones in taberna mero incaluissent, orta de animæ immortalitate, & pœnis inferni sermone: unus procacior id totum pro nugis habere, & commentis sacrificorum, cæteri jocanti applaudere. Interea advenit unus magna vir statura, & vasto corpore, & assidens: Qui hi (ait) sermones? quæ risus causa? Refert procax ille, & addit, se quidem licitanti haud magno pretio animam venditurum, quin & pecuniam in symbolum collaturum. Tu verò, infert adventor. Quanti illa mihi indicas? nec mora, conveniunt de pretio, hic animam addicit emptori, emptor solvit: potatur strenuè de præsente pecunia. Denique sub noctem, Tempus (ait) emptor, ut ad propria quisque. Sed vos jus dicite, si quis equum capistro ligatum emerit, nonne jus ei cum capistro

pistro equum abducendi? Et cum dicto venditorem trementem in omnium oculis abripit, & sursum in aera levat, & secum ad infernum trahit, visurum quod credere noluerat. Animarum quippè mercator erat iste, cujus figura fuit Rex ille Sodomorum, dicens, Da mihi animas, cætera tolle tibi.) Sic Cantiprat. *lib. 2. c. 55. part. 3.*

Pari terrore, sed meliore successu miles Hispanus hic in Belgio, ante annos viginti duos, cùm adhuc sæculo mererem, à Deo commonitus tantum fuit. Capitaneus Bravo vocabatur, sæpè à me visus, deditus supra modum aleæ, & in ludo diras jacere in se juxta atque alios pronus, quadam die, cùm damnosi semper numeri lucrum jactu quærenti subsilerent, ira effervescens in caput suum dirissima precabatur: & subitò coram multis qui aderant, ab invisa manu ad tabulatum usque sublatus, post aliquod tempus mortuo quàm vivo facie similior in solum deponitur. fœlix si ut livorem cadaverosum toto post vitæ tẽpore retinuit, sic resipiscens lusus aviditatem deposuisset. Sed pergit ille I. C. *in Silesia* (inquit) *quidam nobilis, cùm invitasset convivas, & hora convivii jam instante, & apparatu facto, spe frustratus esset, excusantibus se convivis, cur non comparerent, prorupit iratus in hæc verba: veniant igitur omnes dæmones, si nullus hominum mecum esse potest. His dictis egreditur in templum, ubi Pastor Ecclesiæ concionem habebat: & ut iracundiam concoquat, auscultat aliquamdiu: dum verò in templo moratur, veniunt equites in aera domus magni & nigri, & jubent servum domus, ut dominum suum advocet, eique significet, adesse hospites. Servus consternatus abit in templũ, & indicat hæc domino suo, qui nescius consilii, Pastorem consulit. Pastor abrumpens concionem hoc consilium dat, ut tota familia domo exeat, quod cùm fieret, & famuli ac ancillæ properarent, fortè obliti infantem in cunis jacentem & dormientem, secum non auferunt. Dæmones incipiunt comessari & vociferari, prospicereque per fenestras formis ursorum, luporum, felium & hominum,* & *monstrare pocula vino repleta, assaturas & pisces. Hæc vicini, nobilis, Pastor, & alii cùm viderent. Ah inquit pater, ubi infans meus? vix cùm hæc dixisset, unus ex dæmonibus ulnis suis infantem ad fenestras gestat, quasi monstratus parentibus. Nobilis prorsus consternatus & solicitus de incolumitate infantis, fidum habens servum, quem interrogat, quæso tu dic, quid agam? Servus, Domine, inquit, commendabo & committam vitam meam Deo meo, & in nomine Domini ingrediar, & ut infantem auferam auxilio & beneficio Dei videbo. Benè, inquit nobilis, Deus tecum sit, & juvet te, animumque tibi confirmet. Servus, accepta benedictione à Pastore & reliquis: ingreditur, & ante conclave, in quo erant dæmones congregati, procidit in genua & se Deo commendat, & hoc animo aperit januam, & videt dæmones horribili specie sedentes, stantes, obambulantes, serpentes, & uno impetu accurentes ad se, & vociferantes: Hui, Hui, tu quid hic tibi? Ille sudans, & tamen divinitus confirmatus, alloquitur dæmonem, qui infantem gestabat: Tu, inquit, mihi infantem trade. Nequaquam respondet iste, jam meus iste est infans, dic Domino tuo, ut veniat, & accipiat infantem. Cui servus:*

Ego

Ego fungor jam officio meæ vocationis, in quam me Deus collocavit, & scio quicquid in hoc officio facio, id Deo gratum esse. Quare ratione mei officii, & auxilio, nomine & virtute Jesu Christi aufero abs te infantem, & patri ejus restituo, atque ita ipse apprehendit infantem & brachiis suis amplexus est. Isti nihil aliud respondent, nisi vociferantes, Hui nebulo, hui nebulo, relinque infantem, relinque, alioqui te discerpemus. Ille nihil curans minas diabolicas abiit incolumis, & incolumem infantem patri nobili reddidit. Dæmones postea, aliquot diebus elapsis evanuerunt, ut in ædes denuo migrare cum tota familia nobilis potuerit.)

Vides inconsulti dicti, quas pœnas pater dederit: vides dæmonis potestatem in innocentem puerulum claudicate. Nam, quod scriptor ait, benedictionem à Pastore & cæteris accepisse, hoc est, promiscuè à Pastore & cæteris, commentum suspicor Lutherani hominis, & discrimen ordinem confundentis. Sequitur tertia narratio; *In Saxonia virgo opulenta formoso juveni ac tenuioris fortunæ, matrimonium promisit. Hic quid futurum prævidens, illam prædivitem, & sexus ratione mutabilem, fidem vix servaturam esse puellæ respondit. Illa contra diris se execrari his verbis cœpit, si alteri quam tibi nupsero, tunc me diabolus in nuptiis illis abripiat. Quid fit? post intervallum aliquod mutat animum, nubit alteri priore sponso spreto, qui eam semel atque iterum promissi, diræque imprecationis admonuit. Sed illa posthabitis omnibus nuptias cum altero sponso, relicto priore celebrat. Ipso die nuptiali, cognatis, amicis & convivis hilaribus; sponsa, vigilante conscientia, redditur tristior solito. Tandem diaboli duo, sub specie duorum equitum in ædes nuptiales adveniunt, excipiuntur; adducentur mensæ. hisque remotis, choreæ, unique ex his sponsa honoris causa, tanquam peregrino adjungitur, cum qua bis saltavit, & tandem eam è conspectu parentum & amicorum, summo cum gemitu & lamentatione, per ostium, in altum sustulit. Altero die parentes & amici mœsti sponsam quærunt, ut delapsam fortè sepelirent: sed ecce iidem socii occurrunt, vestes & aurum referentes, additis verbis. Non in has res, sed in sponsam à Deo nobis fuit potestas concessa.)*

Sic illa corpore & anima diabolo tradita, quæ promissionem nuptiarum violavit, & imprecationem additam contempsit. Aliud denique exemplum de quodam, in Martyrem maledico, sibi insaniam imprecante, & mox furore correpto, & sequenti die sic horrendè absumpto, dedit Cæsarius *Engelberti Colonien. libro 2. cap. 14. apud Surium mense Nevembri.* Huc etiam referendum est, quoddam de Goduino Comite, qui cum perjurio sibi esset necem imprecatus, subitò panis bolo fuit suffocatus.) *Polydor. Virgil. lib. 8. hist. Anglor.*)

Octavum solet esse vitium *usuræ*, confitentur enim sagæ nihil maleficii posse illis inferri, qui eleemosynis vacant: contra narrantur, quæ salem sub usuris mutuum dedere virgines, dirè à dæmonibus maleficio immissis vexatæ *a*. Prius intelligendum de conferentibus eleemosynam iis, quas nesciunt esse sagas. nam qui sciunt esse, & tamen

a Bredenbach li. 6. collat. c. 27.

tamen conferunt, hos putant posse à maleficis lædi. Neque mirum si Deus hos quasi fautores oderit, ideoque permittat lædi. odit Deus mirè avaritiam, ut docetur alio exemplo quod Lamberti Schaffnaburgensis anno 1066. verbis dabo. *Regingerus Misnensis Episcopus obiit. Is dum suscepto Episcopatu Goslariam venisset, post refectionem, in cubiculum, ubi thesauros suos quorum nimis amator erat, nullo conscio, infoderat, quasi paulum requiescere volens, sese inclusit: cumque jam die vergente in vesperam, præter modum consuetudinemque suam somno indulgere videretur, rem insolitam mirantes cubicularii, pulsare ostium cœperunt, sed nec pulsantibus, nec vociferantibus ullum dabatur responsum. Tandem fractis foribus irrumpentes, invenerunt eum fractis cervicibus, colore tetro exanimem, ipsis thesauris miserabilem in modum incubantem.*) Discant Prælati thesauros sibi in cœlis & non in terra defodere. Ex hac radice natum vitium.

Nonum reputo, *duritiam & immisericordiam in pauperes.* Ut ommittam Moguntinum Episcopum illum, ut opinor à dæmonibus murium specie necatum, quod pauperes murium nomine tempore famis dedecorasset, & & sibi duxisset persequendos a: recentius quiddam ex Petro Bizaro subjungam.

a Munster in Cosmograph.

In Suevia (inquit) *Bavaris & Franconibus finitima, fuit quidam nobilis valdè dives & opulentus, nomine Rikbergerus, cujus annui reditus supra 30000. nummum aureorum extendebantur. Hic tametsi in reliquis vitæ actionibus non vulgari laude dignus censebatur, ineffabili tamen cupiditate laborabat, eaque factum est, ut quotidie opes per fas & nefas accumulare, omniaque ad se rapere studeret. Cùm itaque prospiceret annonæ caritatem, quæ proximo anno in ea regione subsequuta est, sua horrea tritico & frugibus implevit, magnoque pretio ea divendere cœpit: adeò ut indigenæ compulsi ab eo victum emere, ob inexhaustam ejus avaritiam, vel fame prorsus perirent; vel si ali & sustentari vellent, ad magnam egestatem atque inopiam redigerentur: tam care illis granum & reliqua ejus generis divendebat. Ad hunc, præter alios innumeros, venit quidam pauper & liberis onustus, cum sextaleris, eumque rogavit, ut pecuniam acciperet, ac quandam tritici mensuram sibi daret, seque reliquam parter pecuniæ quam illi deberet, brevi bona fide persoluturum: at ipse hunc superbo vultu & iracundis oculis intuitus, à se protinus abire jussit, & quot reliquum erat pecuniæ secum adferre, si frumentum vellet, atque ita miser ac mœstus, diras imprecatus, illinc recessit. Paucis post diebus cum is quendam ex famulis in horreum misisset, ut illud de more inspiceret, ab ipso in reditu accepit, tres nigros boves intus esse, qui granum devorarent, qui autem hoc retulit, proximo die lecto decumbens, haud multò post è vita migravit* b. *Idem quoque accidit cuidam generoso, quem illuc herus miserat, ut videret an ita se res haberet, sicut prior narraverat: is enim & boves & equos inspexerat. Cùm igitur de hac re certior fieri vellet, ipsemet in eum locum proficisci statuit: ivitque ad portam horrei, ibique per quasdam rimas vidit totum horreum plenum*

b Hi dæmones erant in bovino schemate.

varius

variis atque innumeris armentis, quæ omnes fruges absumebant. Hoc spectaculo ita perterritus est, ut statim furiosus atque insanus evaserit, multaque dementer fecerit, donec tandem catenis adstringeretur. Hic horribilis casus magnam sanè admirationem attulit, cùm in ea Provincia, tum præcipuè in Aula Cæsareana, quæ illum antea prudentissimum cognoverat.) a Hæc ille, narrans quæ in Europa memorabilia post annum 1560. accidisse ipse notarat, *Epitom. fol.* 281. Triplici hac visione clemens Deus pœnam semper augens pro culpæ modo, patienter operiebatur, & ad pœnitentiam revocare nitebatur. Notatum à quodam, sagas, quibus à Satana semper nocendi necessitas imposita est, si desint quos ulciscantur inimici, eleemosynam mendicare: & si quis facultate præditus ad erogandum, & sagas esse nescius, denegarit, hunc in magno versari periculo, sic Pictavi an. 1567. duo magi confessi sunt se quadam die, squalidos egentesque stipem ante fores prædivitis patrisfamil. postulasse, ea recusata injecisse sortem, & domesticos omnes in rabiem actos obiisse furiosos b.

a Crescente pertinacia crescit supplicium.

b lib. 3. dæmonomа. c. 15.

Decimum sit *irrisio sacrorum mysteriorum*, & quod eodem pertinet, *abusus atque contemptus ceremoniarum & Sacramentorum Cathol Eccles.* Ulciscitur Deus quotidie, & pergunt hæretici contemnere, quædam de singulis accipite. de Batavo per ludibrium Missæ sacrificium imitante an. 1574. & dirè mulctato, legendus Bredenbach. c Novatum constat, eò quod nec chrisma, nec exorcismos in Baptismo percepisset, à maligno vexatum d. Scribit Victor Uticensis e Proculum quendam Arianum, qui de pallis altaris, camisias sibi & femoralia faciebat, frustratim sibi vorasse linguam (*haud dubio obsessum*) & sic turpissima morte consumptum. Donatistas Eucharistiam effundentes, quibus eam objecerant, canes invasere teste Optato. Multos suo tempore ob indignam Eucharistiæ perceptionem immundis spiritibus adimpletos, nobis est auctor D. Cyprianus f, & memini me duo illustria legere exempla apud Gregor. Turonensem, & in vita S. Godefridi Ambianensis Episc. g suffecerit adscribere illud Gregor. Turonensis. *Epachius* (inquit) *presbyter, dum temerè, quæ indignus erat agere præsumpsisset, Divino judicio solo projectus, occubuit. Hic enim dum Dominici Natalis vigilias celebrare Ecclesiam expetisset, per singula horarum momenta egrediebatur è templo Dei, ac in domo sua pocula lasciva spumantibus pateris hauriebat, ita ut affirmarent multi, eum post galli cantum in ipsa nocte vidisse bibentem. Sed cùm esset ex genere Senatorio, & nullus in vico illo Ricomagensi juxta sæculi dignitatem, haberetur nobilior, celebrare Missarum solemnia expetitur. Nec dubitabat miser vino madefactus appetere; quod jejunus quisque non sine metu potest terrente conscientia explicare. Verum ubi explicitis verbis sacris, & confracto Dominici corporis Sacramento, & ipse sumpsit, & aliis distribuit ad edendum: mox equini hinnitus ad modum vocem emittens, ad terram ruit, ac spumas cum ipsa mysterii sacri particula, quàm dentibus comminuere non valuit, ab ore projiciens,*

c Lib. I. collat. c. 39

d Euseb. l. 8. hist. c. 31

e lib. I. de persec. Vandal.

f lib. 2. contra Parmenianum.

g Greg. Turon. l. 1. de glo. Mart c. 78. Sur. 8. Novemb. in vita S. Godefridi li. 3. c. 12.

iiciens, inter manus suorum ab Ecclesia deportatur. Nec caruit ultra hac Epilepsiæ infirmitate, sed per singulos lunares cursus incrementis decrementisque hæc semper pertulit quia ab haustu nimio vini minimè infœlix abstinuit.)

Hunc epilepticum energumenum fuisse indicat hinnitus equinus: & meritò, quia sicut equus & mulus, corpus Domini non dijudicavit. Bredenbachius non dissimilem violati jejunii, sed in cibi qualitate vindictam recenset his verbis; *Paucis ab hinc annis postquam Torpatenses in Lutheranam doctrinam concesserant, feria sexta solemne Pascha festum proximè præcedente, finita Lutherani Ecclesiastæ concione, civibus è templo D. Matri Virgini sacro revertentibus, quidam alium concivem & familiarem invitat ad prandium, rogat una domum comitetur, habere se egregiè paratum petasonem VVestphalicum, alter parum abhorrens respondet sibi esse gallum opipare elixum, quem cupiat in symbolum adferre: Dum ad mensam accumbitur, alter os quoddam galli ambedere volens imprudens penè ipsum deglutit, quod cùm neque transmittere, neque eximere valeret, eo ipso die suffocatur. alter postridie Paschæ malo spiritu corripitur, & non multo post rabie ac furore exagitatus animam una cum dæmone exhalat.*) Sic ille Belli Livonici pag. vigesima septima.

Huc pertinet contemptus excommunicationis. Cùm D. Hugo Episcopus Lincolniensis quosdam contumaces excommunicasset, nec magnifacerent, illi subitò non comparuerunt. Militem alium ob eandem causam diabolus nocte sequente invasit, & animam subitò extorsit. Alii quoque ab eodem excommunicati, à diabolo præfocati fuère. (*de quibus lege vitam ab æquali ejus scriptam c. 23. apud Surium to. 6.*)

Undecimum est *templorum, & sacrarum rerum direptio ac expilatio.* Pet. Cluniacensis, postquam multa, quæ in hoc genere palam & frequenter à Matisconensi quodam Comite fuerant commissa, recensuit, infelicem ejus & honoris plenam de vita migrationem in hunc modum commemorat *a*, ad terrorem & correctionem nostrorum hæreticorum: *Cum solenni die Matiscone in palatio proprio sedisset, eumque multitudo tam militum, quam diversi ordinis circumstaret: repentè ignotus homo equo insidens per palatu ostium ingressus, omnibus conspicientibus & admirantibus usq; ad ipsum equitando pervenit. Cumq; ei astaret, se ei velle colloqui dicens, ut surgeret, ac se sequeretur, non tam monuit, quàm imperavit. At ille invisibili potentia constrictus, nec jam resistere valens surrexit. atque usque ad ostium domus processit: ubi equum paratum inveniens, eumque ab eo conscendere jussus, ascendit. Cujus stantis habenas ille arripiens, statim cum velocissimo cursu per aera ferri cunctis conspicientibus cœpit. Cumque immenso ejus clamore ac miserabili ejulatu tota civitas commota ad tam invisum spectaculum concurrisset, tamdiu eum per aera currentem attoniti conspexerunt, quamdiu naturali oculorum acie eum subsequi potuerunt. Qui cùm eum diu, succurrite cives, succurrite, vociferantem audirent, nec juvare valerent, subtractus tandem*

a l. 2. mir. c. 1.

tandem visibus hominum, æternus quemadmodum meruerat, est factus socius dæmoniorum.) Sic iste direptiones & sacrilegia sua luit in hac & in sequenti vita. Hujus mores postea imitatus Otgerius quidam Oeconomus, quia tam graviter deliquerat, in hac vita fuit severè admonitus; ut futuræ, si saperet, vitæ supplicium effugeret. subdit enim Venerabilis idem Abbas, dum hic portam, qua miser ille Comes abductus fuerat, & quæ postea semper obstructa manserat, conatur aperire: *Ecce invisibiliter à diabolo raptus, ac videntibus, qui aderant multo in aera spatio sublevatus, sed confestim dimissus corruit, ejusque corrpore graviter colliso, brachium quoque illius subita ruina confregit.*) Duo alia extant exempla *l. 3. vitæ S. Remacli*, quæ apud Surium mense Sept. legi possunt. Ego addam quintum exemplum pœnæ quam milites post obitum perpeti, qui manus ab expilatione templorum non abstinuerant, in gratia tamen decesserant, visione quadam idem auctor declarat: quam ille, ut certissima fide compertam doceat, multa addidit, quæ censui prætermittenda; potuit illa poni l. præc. *c. de spectris mortuorum*, sed non incommodè hic recensebitur: eo quod variæ quoque pœnæ hic & supplicia eorum narrantur, qui ut Matisconensis ille Comes sacrilegi fuêre. Itaque Pet. Venerabilis inducit ipsum, qui viderat Pet. Engelbertum Monachum jam, & à sæculari ad spiritualem militiam digressum sic loquentem *a Tempore, quo Rex Aragonensis Alfonsus, regnum Majoris, Alfonsi Hispaniarum Regis jam mortui obtinebat, contigit ut contra quosdam, qui in regione, quæ Castella dicitur ei repugnabant, exercitum commoveret, & ut de singulis regni sui domibus singuli illuc pedites vel equites dirigerentur, edicto sanciret. Ego edicto coactus, unum ex mercenariis mercede mihi servientibus Sancium nomine ad exercitum destinavi. Paucis post diebus decursis, omnibusque qui expeditioni illi interfuerant ad propria redeuntibus, ipse quoque domum reversus est. Non longo deinceps tempore elapso, more humano morbo correptus, nec diu cum morbo luctatus, defunctus est. Inde post quatuor ferè menses, ex quo è vita decessit, dum apud Stellam in domo mea hyemali tempore juxta ignem in lecto jacerem, subitò jam dictus Sancius circa mediam noctem mihi adhuc vigilanti apparuit. Qui igni assidens, & carbones, quasi ad calefaciendum, vel ad clarificandum, huc illucque reversans, multò magis se mihi cognoscibilem demonstrabat. Erat autem nudus & absque omni vestitu, excepto parvo vilique tegumento, quo velut inhonestiora corporis obvelabat. Quem cum vidissem; quis inquã es tu? at ille humili voce: Ego sum inquit, Sancius famulus tuus. quid inquam hic agis? vado inquit, Castellam, iterque meum multus exercitus comitatur, ut ubi deliquimus, ibi & delictis pœnas debitas exsolvamus? Et, cur, inquam, huc divertisti? Est inquit mihi spes veniæ, & si misereri volueris, celeriorem mihi requiem comparare poteris. Quomodo inquam? Quando, inquit, nuper expeditioni, quam nosti interfui, hostili invitatus licentia, Ecclesiam quandam cum quibusdam sociis invasi, quæ intus sunt inventa diripui, vestimenta insuper Sacerdotalia mecum rediens*

mir.

l. 1. mir. c. 23.

diens

diens asportavi. Pro quo specialiter diris pœnis subactus affligor, & remedium à te sicut à domino meo, quantis possum precibus expostulo. Nam poteris mihi subvenire, si beneficiis spiritualibus me studueris adjuvare. Rogo insuper, ut dominam meam, uxorem tuam, ex mea parte, mea functus vice depreceris, ne octo solidos, quos pro servitio meo mercenario jure mihi debebat, reddere jam moretur, & quod necessitatibus carnis, si adhuc viverem, reddidisset, animæ meæ longè amplius his egenti, erogando eos pauperibus, largiatur. Jam ego tali ejus collocutione magis animatus: quid, inquam, de concive nostro Petro Dejoca nuper defuncto actum est? Rogo ut, si quid de illo nosti, aperias. Illum, ait, opera misericordiæ frequenter quidem, sed maximè præteritæ famis tempore, impensa pauperibus, beatorum requieti adjunxerunt, & vitæ æternæ participem effecerunt. Cumque eum tam promptè & facilè mihi respondere audissem, adjeci. & de Bernetio alio cive nostro, ante parvum tempus similiter, ut nosti defuncto, aliquid tibi notum est? illum inquit, infernus possidet. quia ad terminandas huic villæ lites & judicio dirimendas prælatus, multa sæpè muneribus aut gratia illectus injustè judicavit: & quia cuidam pauperi viduæ quodam tempore baconem unum, qualecumque vitæ ejus subsidium, crudeliter auferre non timuit. Tunc longè amplius ad majora quærenda animi fervore succensus, adjunxi: De rege nostro Alfonso ante paucos annos defuncto tibi aliquid notum esse potuit? ad hæc quidam alius in fenestra capiti meo proximè superposita residens. Noli, ait, hoc ab isto quærere, quod ignorat, quoniam recens ejus ad partes nostras adventus, hoc ei notum fieri nondum permisit. Mihi verò, cui à die obitus mei quinquennalis cum hujusmodi spiritibus mora, plura quam isti noviter nota fecit, quod de rege quæris, ignotum esse non potuit. At ego rursus novæ vocis auditu attonitus, ac videre cupiens vocis auctorem, converti oculos ad fenestram, adjutusque lunæ splendore, quæ lumine suo omne tunc domus spacium clarè illustrabat, conspicio hominem in inferiori fenestræ margine residentem, quem in eodem habitu, quo aliud videram cernens: Et tu, inquam, quis es? ego innuit, ejus quem aspicis socius sum, & Castellam cum isto & multis aliis proficiscor. Et tu, inquam, de rege Alfonso, uti dicebas, aliquid nosti? Novi, inquit, ubi fuerit, sed verò ubi modò sit nescio. Nam aliquamdiu tormentis acribus inter reos cruciatus, postmodum à Cluniacensibus monachis inde sublatus est. Exinde verò, quid de eo factum sit prorsus ignoro. His dictis ad socium, qui igni assidebat, verba convertens, ait, surge & jam inceptum peragere incipiamus. Ecce enim jam omnes vias, quæ intra vel extra Castellam sunt, subsequens mox exercitus sociorum implevit, & jam multis velocissimè præter gressis, ut festinanter eos sequi debeamus urgemur. Ad hanc vocem Sancius surrexit, & flebili voce, quod prius rogaverat ingeminans, Rogo! inquit, Domine, ne mei obliviscaris, & ut dominam meam, conjugem tuam, quatenus, quod corpori debebat, miseræ animæ restituat, oro, sollicitus exhorteris. His dictis statim uterque disparuit. At ego mox conjugem juxta me in lecto dormientem, citata voce exsuscitans, priusquam ei, quod vide-

videram, vel audierã, narrarem, interrogavi. Utrum aliquid Sancio communi nostro mercenario pro mercede deberet. Qua respondente, quod ego nondum ab aliquo nisi à mortuo audieram, se videlicet eidem Sancio adhuc octo solidos debere: nequaquam ultra dubitare potui, cui fidem & mortui relatio & mulieris confirmatio conferebant. Facto mane octo illos solidos à conjuge accipiens, & de meo quod congruum visum est addens, pro ejus qui apparuerat salute pauperibus distribui, & sacrarum Missarum adjutoria ei à sacerdotibus mea prece & studio impensa, ad pleniorem peccatorum ejus remissionem adauxi.) In hac tam clara, tam certa, tam commendabili visione docemur, quod *mortuos opera sequantur*. hos quidem milites eò quòd confessi decesserant, & culpam sacramento pœnitentiæ deleverant, expiatoriis suppliciis pro pœna peccato debita ad tempus, illum quia non confessus erat, & culpam criminis abolere neglexerat, æternis cruciatibus fuisse mancipatum. Catholicis utriusque sortis optio est, hæreticis qui & confessionem respuunt, & purgatorium negant, altera tantum competit, quam agnoscunt, & fatentur. Accedat denique horribilius aliud ab Humberto Archiepiscopo coram Papa narratum: In Teutonicis partibus Comes quidam dives ac præpotens, sed bonæ opinionis & innocentis vitæ, prout humanum erat de ejus æstimatione judicium, ante decennium ferè defunctus est. Post cujus obitum quidã religiosus vir per spiritũ ad inferiora descendens, præfatum Comitem in supremo gradu scalæ cujusdam positum vidit. (Ajebat namque, quia scala inter stridentes atque crepitantes ultrices incendii flammas videbatur erecta, atque ad suscipiendos omnes, qui ex eadem Comitum genalogia descenderent, constituta. Erat autem tetrum chaos, immane barathrũ, infinitè patens, atq; in profunda demersum, unde scala producta surgebat. Hoc igitur ordine succedentium sibi series tenebatur, ut cum quis eorum novus accederet, primum interim gradum scalæ teneret: is autem qui illic repertus erat, aliique omnes ad proximum sine gradu in ima descenderent. Cumque alii atque alii ex eodem genere homines post carnis obitum ad præfatam scalam, per temporum intervalla confluerent, alii protinus cederent, ineffabilis judicii necessitate ad inferiora migrabant. Planè dum vir, qui hæc contemplabatur, causam hujus horrendæ damnationis inquireret, & præsertim cur ille Comes sui temporis puniretur, qui tam justè, tam decenter, tam honestè vixisset? Audivit, quia propter quandam prædii Metensis Ecclesiæ possessionem, quam B. Stephano ejus proavus abstulerat, cui videlicet iste jam decimus in hæreditate successit, omnes isti non diverso supplicio deputati sunt, & sicut eos ad peccandum non dispar avaritiæ culpa conjunxit, ita nihilominus ad perferendas attrocis incendii pœnas, commune supplicium copulavit.) sic Pe-

trus Damiani epistol. ad Nicolaum Papam, ut citat Baronius tomo XI. Annal. anno Christi 1055. Quæ utinam audiant potentes Ecclesiarum bonis suffarcinati, qui se bonæ fidei possessores putant, malè à majoribus occupatorum. Ad hoc caput reducitur *irrisio virorum sanctorum*, quam Deus non solet relinquere impunitam. Scribitur tale quid in antiquissima sancti Carilephi vita: *Mulier quædam Gunda nomine, quam clandestinus supplantator illexerat, Spiritui Sancto volens illudere, virili præsumpta veste, in beatissimi Carilephi monasterium ingredi conata est, ut probaret verumne esset illius vaticinium, quo prædixerat sexui fœmineo nunquam datum iri copiam in illud intrandi: sed iusto Dei judicio, priusquam vel aspiceret cænobii clausos aditus, arrepta à diabolo retrorsum ruit, adeoque fœde ab illo vexata est, ut dicere me pudeat. Caput enim illi adegit inter fœmora, sicque factum est, ut quæ sacratis liminibus falsa oscula imprimere tentaverat, immundas sui corporis partes osculari cogeretur, sexumque ipsa suum, quem virili habitu tegere voluerat, cunctis cernere volentibus palam proderet. Ea res effecit, ut deinceps eò se conferre mulieres ausæ non sint.*) *Surius tomo tertio Mens. Iulii.* Utinam & nostri temporis muliercularum audacia hoc exemplo eis narrato reprimatur. Aliquando etiam, ob festorum dierum cultum temeratum Deus talia permittit, ut ei accidit qui servile opus faciebat in festo sancti Philastrii. *Beatus Rampertus Brixiensis in tractat. de translatio. S. Philastrii.*

Duodecimam causam præbet multorum *Pusillanimitas*, & *desperatio*, *cùm mœrore oppressi à Deo vel non petunt auxilium, vel se malis eripiendos diffidunt, qua de causa etiam plerique se dæmoni ut auxiliatori subjiciunt*: præbet etiam *curiositas nimia* causam, quando impudenter petimus scire, quod nulla ratione competit investigare: prius illud patet ex Historia Theophili, Oeconomi, quem nobis oculatus testis Eutychianus, Patriarcha novæ Romæ, dereliquit, quam albi breviter attigi, hic latius prosequar verbis auctoris. *Cùm Cæsar Iustinianus rerum potiretur, Theophilus quidam in oppido Ciliciæ Adana Oeconomus Ecclesiæ fuit, multis quidem ille gratus, & Episcopali munere, quod tamen constanter detrectavit, dignus existimatus. Qui ab æmulis immeritò accusatus, & de officio Oeconomiæ dejectus, in eam animi impotentiam, adeoque impietatem, devenit, ut hortator, Mago Iudæo morem gerens, Christum Dei Filium ac matrem ejus Mariam data syngrapha turpissimè abnegaret, seque totum imperio satanæ, qui se videndum obtulerat, traderet, atque manciparet. Quid hic faceret miser, tam nefarii criminis sibi conscius? Totus animo perturbatus, ut nusquam ferè posset consistere, cum irato DEO se dæmonis esse mancipium cogitaret, mutato consilio tandem ad sanctissimam Dei matrem confugiendum duxit, ac templum ei sacrum petiit, in quo suas preces ac supplicationes, cum multa jejunatione conjunctas, noctes ac dies indefessè consumpsit, magnumque veræ pœnitentiæ specimen edere cœpit.*) subditur deinde

deinde, admodum pia & verè pœnitentis ac demissi contritique spiritus, oratio ipsius Theophili, Quid multis, *addidit Theophilus quadraginta dies in hoc Mariæ templo perdurans, nullumque orandi, & plorandi lamentandique finem faciens (tantus in illo fervor erat pœnitentiæ,) denique opitulante sacra Virgine, suam scriptam & consignatam diabolo syngrapham, qua Christianismum abjuraverat (mirabile dictu) recepit, in Dei gratiam rediit, &c.*)

Hanc historiam (quà salutare cunctis, qui justo Dei judicio, in maligni hostis, aut maleficorum, ejus membrum, manus inciderint, ac certum efficaxque remedium proponitur) ex Græcis habent Metaphrastes *a*, ex Latinis Petr. Damianus & Sigbertus *b*. Posterius, de curiositate, traditur à B. Augustino, & in Decreto Gratiani inseritur *c*.

Interdum hæc *ob culpas veniales* à Deo permittuntur, maximè ut sanctitas & gratia eorum, qui sanitatem redditurі, cunctis innotescat. hoc contigit Abbati Mosi, apud Cassianum, propter leviculam iram *d*, hoc propter præcipitem gulam & levem, cuidam religiosæ apud D. Gregorium *e*, hoc cuidam religioso, ob tepiditatem & distractionem in oratione, apud scriptorem vitæ D. Bernardi *f*. quorum sanatio famam auxit D. Equitii, & D. Macarii, per quos Deus illos liberavit.

a apud Surium mense Feb. to. 1.
b Damian. serm. de Nativ. B. Mariæ Virg. Sigebertus in Chron.
c c. ult. 26 q. 5. ex D. August. l. lib. 2. de doctr. Christiana c. 22. & 23.
d collat. 7. c. 27.
e lib. 1. Dial. 4.
f lib. 2. c. 1.

* * *

QUÆSTIO VIII.

Cur cum ista damna plerumque diabolus possit per se inferre malit, uti operâ maleficorum?

DUas invenio causas. alteram quia hoc pacto majorem Deo se facere credit injuriam, quando creaturis ratione præditis, & baptismo ablutis, & chrismate delibutis, potest abuti ad creatoris ipsius vilipendium, & irritationem. pluribus etiam sic nocet, quia non adeò homines abhorrent à conversatione & familiaritate maleficorum, atque odio consortium diaboli. Si namque semper se dæmon palam obtruderet, multi fœdus cum eo percutere, & has artes maleficas exercere detrectarent. Denique plures adsciscit sceleris socios, quos perdat.

Altera est, quia quædam per homines potest, quæ vel non posset per semetipsum immediatè perficere, verbi gratia si resistendum sit alicui viro sancto concionanti, aut recta suadenti, sicut per Jamnem & Mambrem Mosi, per Elimam D. Paulo restitit. item si sint hæreses spargendæ, sicut per Simonem, Menandrum, Marcum, & alios fecit. item si sacris rebus abutendum, quod in maleficiis frequentissimum est *g*: quibus cum per homines abutitur, copiosius lucrum refert animarum. tum quia sic plures in fraudem inducit: nam contemptoribus rerum sacrarum contemptum adauget, venatoribus falsò persuadet hæc à Deo, non à dæmone fieri *h*, & sic ad defensionem maleficorum multos inducit, atque ita peccatum eis impin-

g ca. cuicunque 26. q. 5.
h sic Div. August. tract. 7. in Joan.

impingit, tum quia consequitur, ut ad magicam superstitionem homines etiam addant sacrilegium. Unde DEUS magis magisque offensus, plura etiam in dies principibus tenebrarum in miseros mortales permittat. Interdum tamen, quod per illos posset, mavult per se operari, tum ut eorum aliquam gratiam promereatur, tum ut ab iis suspicionem noxæ removeat, tum ut sic potentiam suam ostenderet. Singula exemplis illustrat Remig. *libr. 2. Dæmonolat. c. 9.*

Restabat dicere de remediis maleficiorum: sed id differo in ultimum librum. Sequitur videamus de vana observatione.

LIBRI III.

PARS POSTERIOR,

SIVE

DE VANA OBSERVANTIA.

QUÆSTIO I.

Quid sit?

DE hac egit D. Thom. 2. 2. q. 96. Potest definiri, *Vana observantia est, Magia superstitiosa, qua commodum aliquod speratur ex re, quæ nec supernaturaliter eo pertinet, neque naturaliter id præstare potest.* Dicitur *vana*, quia vel non consequitur effectum intentum; vel si consequatur, plus noxæ, quam commodi adfert, quia homo illa utens tantum percipit utilitatem in rebus corporeis vel temporalibus, animæ verò detrimentum refert. Dixi, *nec supernaturaliter*, quia qui effectum exspectant à Deo per media Deo displicentia; ii vani sunt.

QUÆSTIO II.

Quale sit peccatum?

A*Liquando lethale, aliquando veniale. Lethale* erit, *primo*, si fiat ex pacto expresso cum dæmone. *Secundo*, si quis gnarus sit saltem subesse pactum tacitum, sive cum admonitus non vult desistere *a*. *Veniale* est, quamdiu quis ignorat tale pactum cum dæmone, si tamen nec ipse tenetur scire, nec fuit admonitus *b*. Intellige de eo, qui nec consuluit peritos. Nam licet quis ratione officii vel status non teneatur scire, tenetur tamen, ut incipit dubitare, con-

a Sil. ver. superst. q. 10. in fin.
b Sil. sup. Nav. c. 11. Manu. & est comm

consilium petere à doctis: quod si non faciat, negligens est. potuit enim scire; & ideò non ignorat invincibiliter. *Nullum* est *peccatum*, quando quis joco tantum facit, sine præjudicio, vel periculo sui aut alterius *a*: item si quis laboret ignorantia invincibili, & utitur mediis vel bonis, vel indifferentibus.

a Cajet. & Val. add. q. 96.

QUÆSTIO *III*.

Quotuplex sit?

SI causam finalem adspicias, potest reduci ad *quatuor* quasi *species*. *Prima* est, quando exspectatur commodum in rebus exterioribus seu fortunæ, ut in animalibus, segetibus, vineis, bona aeris constitutione, &c. 2. quando expectatur bonum aliquod corporis, ut sanitas, liberatio à carcere, hostibus, ferro, igne, aqua, & hujusmodi, quia sic se putat fore innoxium. 3. quando expectatur bonum animæ naturale ut ars, vel scientia aliqua. 4. quando expectantur bona supernaturalia, ut sunt remissio peccatorum, per aliquas certas orationum formas, aut versiculos Psalmorum vel sacræ alterius scripturæ, & alia hujusmodi, ab Ecclesia vel Deo ad hoc non ordinata.

QUÆSTIO *IV*.

Unde dignosci queat, quando sit hujusmodi vana observantia?

SECTIO I.

DIco breviter, *primo*. Si constet, quod effectus superet naturæ vires, tunc attendere oportet, an per sacram Scripturam, vel Ecclesiæ definitionem vel approbatam ab ea traditionem effectus iste Deo tribuatur, sive, quod idem est, an hujusmodi testimonio constet, effectum hunc esse divinum: si nihil hujusmodi reperitur, effectus tribuendus est pacto cum dæmone inito, & proinde censenda superstitio magica, ut minimum; vanæ observantiæ tales sunt effectus, remissio peccatorum extra sacramenta, quo ad mortalia; extra sacramentalia, quo ad culpas veniales. item divinatio rerum futurarum contingentium, inflexio aut directio earum actionum, quæ ab arbitrii libertate merè dependent.

Secundo, si constat rem, cui tribuitur effectus, hanc vim à Deo vel à natura habere, non est vana observantia ex parte effectus, sed posset esse vana observantia ratione alicujus vitiosæ circũstantiæ, verbi gratia ciliciũ, disciplina, jejunium, quia corpus affligunt & macerant, prædita sint virtute ad coercendum concupiscentias carnales, ex viribus carnis, & corporis habitu nimis læto, pullulantes: sed si his addas circumstantias ridiculas, & ad hoc à natura, Deo, vel Ecclesia non ordinatas, veluti certam horam, definitum numerum, quem nec excedere, nec minuere liceat, vel præsentiam certarum personarum, vel ut fiat illa vel illa manu, flagro serico, & hujusmodi, erit vana observantia. Ex his regulis infertur esse vanam observantiam.

***

SECTIO II.

PRimo, si ad productionem effectus requiritur fides in ipsum hominem qui sanaturus, v. g. credere quod is possit sanare.

Secundo, si effectus attribuitur magicis imaginibus, figuris, sigillis, characteribus, ipsis vera, vel rythmo, vel contactui, &c. *& non Deo, quæ lib. 1. discussimus*: & in his plerumque est incantatio & peccatum mortale.

Tertio, si quis utitur certis orationibus, aut sententiis etiam sacris, aut operibus piis, in rebus vanis, & ad Dei cultum & honorem, directè nec indirectè pertinentibus. Voco indirectè quando res non sunt vanæ, quia sunt utiles proximis, ut sanitatem illis vel nobis ipsis adferentes. Nam in hujusmodi rebus fieri posset aliquando, ut licet nos rationem sive initium nesciamus praxis alicujus; tamen vir sanctus aliquis id instituerit, & à Deo hujus efficientiæ gratiam obtinuerit. Quare in hujusmodi, si quis ea adhibeat ex mera devotione, & curationem à DEO expectet solo; sanè indirecte ad DEI honorem hoc referret auctorem omnis miraculosæ sanationis, & qui orationi ac fidei, ac jejunio Christianorum, sanationes pollicitus fuit. Fuit (ni fallor) hæc sententia Cajetani *a*: ita scribentis: *Quarta superstitio est observationum in verbis, aut rebus sacris portandis, dicendis, utendis, adjunctis aliquibus conditionibus non malis, quarum ratio nescitur: ut patientes spasmum nervorum primo Carolino oblato Christi cruci in parasceve utuntur pro remedio, confecto ex illo annulo: & sic de similibus. Quantum enim apparet, in hujusmodi superstitio intervenit: quoniam vana conditiones apparent. Si tamen ex mera devotione fiunt, & nonnisi à Deo intendant, & exspectent effectum, putantes DEUM inspirasse alicui sancto viro hujusmodi conditiones, non audeo damnare, sed tolerabile mihi videtur.)* Sic Cajetanus. Cujus ego sententiam eatenus amplector, ut putem distinguendum ante factum, & post factum. Quo ad eum, qui consilium peteret, num sibi liceret hujusmodi facere, omninò suaderem desisteret; immò responderem non licere. cum enim lege ordinaria non sit solitus DEUS hujusmodi conditiones, in quibus aliquid vanitatis apapparet, sanctis inspirare, temerarium est sibi quid hujusmodi persuadere; & saltem res jure habetur pro suspecta: quare & tenetur quis admonitus eam vitare. Sed si quis post rem bona fide & opinione qua dicit Cajetanus peractam, & nunquam super eo monitus: vel confiteretur, vel consilium quæreret; non auderem illum damnare præteriti peccati: consulerem tamen in posterum abstineret. Si quæras, an in rigore sit vana observantia? respondeo ut minimum speciem valde verisimilem præ se ferre. Quod semel dictum sit circa hanc Cajet. doctrinam, quæ utilis est ad multorum consolationem post factum, ut dixi: & consideranda in plerisque casibus sequentibus particularibus, in quibus apertè malum vel peccati deformitas non apparet.

a in sum. verb. superstitio.

Quarto, per certa jejunia & quasdam orationes (quæ in quibusdam libellis, damnatis

damnatis ideò à Papa Pio V. continentur) dubias indulgentias, & remissiones peccatorum, & consecutionem rei optatæ exspectare seu quærere, est vana observantia: per certa verò jejunia & orationes sine humano labore, sed secundùm instituta artis cujusdam, scientiam infusione acquirere, pertinet ad primam magiæ speciem, fit enim ex pacto expresso cum dæmone, & est mortale, hanc artem vocant *artem Notoriam*. damnata fuit Parisiis anno 1320. de qua D. Thom. *d.q. 96. art.* 1. Alexand. de Hales 2. *p.q. de sortilegio*, & alii. inter quos Ciruelus opere Hispanico, sed accuratè in hanc sententiam diseruit: quosdam esse autodidactos, qui se putant, sine ullo labore, lectione, auditione ve, sine præceptore aut studio, Divinarum, humanarumque rerum omnium cognitionem brevissimo tempore sola Divina inspiratione adipisci, certis tantum cæremoniis observatis: mentiuntur Salomonem hac fretum arte unius noctis spatio sapientiam consequutum, & methodum hujus artis libello, quem circumferunt, complexum de adeptione sapientiæ Salomonis; refellit eos S. S. narratio 3. *Reg.* 2. de libr. merum est commentum: nec enim ipsi fabulæ artifices inter se de illo consentiunt. Conveniunt tantum, quia cuncti ritus quosdam (sed varios) tradunt in specie pios & Deo acceptos. Method. communior est hujusmodi: Principio jubent discipulum generali confessione totius vitæ maculas eluere, & frequenter communicare, & quandocunque in peccatum aliquod inciderit, eodem statim die confiteri: indicta per Ecclesiam jejunia diligenter observare, & insuper addere spontaneos dies alios, præsertim quamlibet feriam sextã, qua nonnisi aqua & pane uti liceat; quotidie septem Psalmos, & certas quasdam preces offerre. Hæc omnia septem septimanas ad unguem observanda, & interea ab omni negotiorum sæculi tumultu, ac cogitatione hominem abstinere se prorsus debere. Quibus peractis libellus alias quasdam precum concipiendarum formulas præscribit tunc recitandas, & certas figuras exhibet, tunc adorandas, & præfigit etiam certas horas, quibus preces istæ & adorationes obeundæ, nempe septem primos Novilunii dies ipsos Sole quotidie exoriente. Ritibus hisce per tria novilunia ter peractis debere hominem sibi præeligere diem aliquem, quo sit magis devotus, & inspirationi recipiendæ, magis accommodatus: tum hora tertia debere solum se sistere in templo vel oratorio quopiam, vel in medio agri cujuspiam flexis in solo genibus, manibus oculisque in cœlum sublatis, ter primum versiculum Hymni, *Veni Sancte Spiritus*, pronunciare: quod cùm fecerit, repentè, non minus quàm Salomon, Prophetæ ac Apostoli, omni scientia impletum iri; adeò ut obstupescat ipsemet tam subita mutatione sui. quasi in Angelum vel hominem alium migrasset.) Habetis mysteria omnia hujus artis. In quibus quid prius mirer? stoliditatem hos ritus adscribentium Salomoni? scilicet notat ille, vel feriam sextam, vel nostram exomologesin, vel Eucharisticam sumptionem, vel Hymnum, *Veni Sancte Spiritus*: an verò potius mirer blasphe-

niam tale quid de Salomone, Prophetis, Apostolis insinuantem? an sacrilegam audaciam rebus sanctissimis per summam hypocrysim sic abutentem? nam hunc cultum, & totum hoc adorationis patagium exhibent diabolo, sacres illi preces, & Ecclesiæ Sacramenta offerunt, cui initiantur. Profligati homines corpus animamque simul periculo exitii manifesti exponunt. Etenim testatur Cyruelus *l. de superstit. p. 3. c. 1.* multos huic arti vacantes vitæ utriusq; jacturam subisse: quosdam enim sibi notos à diabolo in aerem sublatos per turbinem, & terra undisque raptatos, & ita afflictos, ut toto vitæ tempore incurabili ægritudine laborarint. Fuisse hoc misericordiæ Divinæ documentum, volentis illos in hac vita sceleris tam atrocis pœnas pendere. Deterioris sibi sortis videri alios, quorum tam improbo conatui eventus aliquis respondit, justè id Deo ad illorum majorem excæcationem damnationemque permittente. De his sciendum, à dæmone nihil illis scientiæ verè infundi, nec enim id potest per modum veræ infusionis (*vide dicta lib. 2. q. 4.*) sed solet ipsemet illos obsidens, vel possidens per eos loqui, ipsorum phantasiam turbans, & linguam movens, ad quædam illis incognita & arcana proferendum: sicut facere consuevit, quando striges post ecstasin mira narrant, quæ autumant se in locis remotissimis vidisse, audisse, vel egisse, quando verè loco motæ non fuerunt. Indicium hujus rei evidens est, quia quando istos suos mystas aut odidactos dæmon deserit, nihil illis scientiæ reliquũ manet; & ne illorum quidẽ, quæ paulò ante dixerant, meminerunt. Deinde jure optimo hæc hæc ars damnatur, qui utitur ceremoniis, non ad hunc effectum institutis (quod semper suspectum) observat dies & horas nihil ad hoc pertinentes: jubet adorari figuras illas, quæ nec Dei sunt, nec Sanctorum, sed vanæ & magicæ. Quibus Deus vult scientiam infundere, absque ritibus præscriptis ullis id facit, & infudit olim paucis, hodie fortè nullis: ars ista contendit non nisi ad amussim exactè servatis omnibus scientiam infundi, & quidem omnibus si observent. Non igitur qui infundit est Deus, nec Angelus bonus, sed diabolus: diabolo offerunt preces, diabolum adorant, diabolo jejunant, diabolum habituri sunt remuneratorem. Plura contra hanc Bap. Segnius *cap. 7. de vero studio Christiano.*

Hujus vanitatis varii sunt rami seu stolones: unum vocant *artem Paulinam*, quia fingunt à Deo traditam B. Paulò in ecstasi constituto, & Apostolum eam posteris tradidisse. Quid stultius, scelestius, blasphemius dici potest?

Aliam invenio, nescio an speciem Notoriæ dicam; nam in multis convenit, in eo tamen discrepat, quod notoriam ajunt fieri per modum subitæ infusionis, hanc aliter vocant *artem spirituum*, vel *artem Angelicam*, qua dicunt hominem quandocunque vult, omnium rerum quas nosse vult, scientiam accipere, ministerio Angeli custodis vel aliorum Angelorum bonorum. Hujus duas tradunt species, unam *obscuram*, quæ fiat per viam elevationis, transitus, raptus, seu ecstasis: alteram *claram*, quam dicunt fieri Angelis visibili in for-

macorporis assumpti apparentibus & jucundè colloquentibus. Hac usus fortè Cardanus, quando cum tribus illis spiritibus Averrois sectatoribus disputavit. Verum hæc ars nihil est aliud re, quàm impia *Goitia*, seu *Magia alba*, de qua dictum *lib.* I. nec hi Angeli alii, nisi dæmones Paredrii hominum deceptionem & interitum enixè procurantes. Artis impia falsitas luce clarior est, quia omnes ejus formulæ sunt meræ conjurationes, seu adjurationes, quibus illi spiritus ad obsequium adiguntur. Constat autem bonos Angelos non adjurari, sed precibus honorari & implorari velle ac debere. Contra hanc vanitatem etiam scripsit Joan. Bapt. Segnius *d. opusc. c.* 8. & 9. unde patet quid sentiendum, qui jactitant se spiritum habere, à quo cuncta doceantur (ut solebat quidam magus Parmensis dicere) aut præditos se, & dirigi spiritu quodam adeò potente, ut etiam imaginibus alienis queat imperare, quod impostor ille Maltesius his ipsis annis in Brabantia gloriari solitus ferebatur. Nimirum hos fœdus cum morte percussisse, & ad Necromanticorum tribum planissimè pertinere.

SECTIO III.

QUinto, quando gestantur reliquiæ, vel Evangelium S. Joannis, aut aliqui versus Psalmorum, non ex devotione tantum, sed adjunctis vanis circumstantiis, v.g. ut sic vel sic sint scripta vel reliquiæ sint in vase triquetro vel rotundo, vel tribuendo vim formæ, vel materiæ *a*. ut scriptum sit in pergameno virgenea, vel tempori, ut scriptum sit oriente *Sole*, vel personæ, alligatum sit ab incorrupto, vel modo, ut tot filis, vel talibus. item necesse est, ut nulla adsit figura præter signum crucis, nulla imago præterquam Christi, vel B. Virginis, vel Sancti alicujus noti, aut solita Angeli boni, item nulla barbara & incognita Dei vel Angelorum nomina sint addita, denique nihil aliud adsit vani vel mendacis. Deus enim nunquam est auctor mendacii, vel vanitatis *b*. Objiciat fortè aliquis solum signum crucis jure Canonico permitti. *Resp.* Canonem agere de characteribus quibus crucem annumerat: non agere de imaginibus, quæ cùm in templis piè habeantur, cur non possint & collo gestari? De ligaturis superstitiosis accipio Antisidorense Concil. Can. 3. quem à mendo liberum nō queo præstare, sed legitur in fine: ***nec sub tibia aut pede, aut hominem linea fieri penitus præsumat.*** Prior prohibuerat superstitionem solvendi vota ad arbores, sentes, aut fontes gentilia superstitione scuratos: postea vetat superstitiosas ligaturas, quæ *sub tibia* teniis alligatis fiebat, sed divinent alii, mihi nox mera, in illis *hominem lineo*. Lux clara in sequentibus: nam de his luculenter sic D. Augustinus *c*. *Ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ atque remedia, quæ Medicorum quoque disciplina condemnat, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis, quas characteres vocant, sive in quibusdam rebus suspendendis atque ligandis, vel etiam saltandis quodammodo, non ad præservationem corporum, sed ad quasdam significationes occultas, aut etiam manifestas, quæ mitiore nomine Physicam vocant:* ut non

a D. Tho. sup. a. 4. & Navar. d. c. 11. n. 35.

b ita sentiunt Canonistæ per tex c. non licet. 26 q 6. D. Tho. sup. D. Antonin. 2. p. tit. 2. c. 1. Martinus de Arles de superstit. tract 10. Viguer. c. 56 v. 5.

c l. 2. de doctr. Christ. c. 20 reperitur in c. illud 26. q. 2.

ut non superstitione implicare, sed naturæ prodesse videantur: sicuti sunt inaures in summo aurium singularum, aut de struthionum ossibus ansulæ in digitis, aut cùm tibi dicitur singultienti, ut dextra manu sinistrum pollicem teneas.) censuit itaque D. August. in his esse vanam observantiam, arbitror, quia hæc ad furti observationem notabant. fieri namque potest, ut ultima duo Physicam vim ad sanitatis conservationem aliquam obtineant, & tum à superstitione forent aliena. Addit idem Augustin. postea, observatu quiddam dignissimum, non quicquid intus sumptum naturaliter juvat, idem etiam appensum juvare: & ideò plus cautionis adhibendum in his appensis, quoniam in iis plus periculi versetur. *Aliud* inquit *a*, *est dicere, tritam istam herbam si biberis, venter non dolebit, & aliud est dicere istam herbam collo si suspenderis, venter non dolebit. Ibi enim probatur contemperatio salubris: hic significatio superstitiosa damnatur.*) quibus verbis sentit, prius esse remedii, posterius verò signum pacti. Sic è converso, non quicquid efficax est à natura appensũ; ut sunt quidam Indici lapides contra dolorem renum, lineis, &c. id etiam est efficax tritum, & intus sumptũ. Subdit sapienter Aug. *Quanquam ubi præcantationes & invocationes & characteres non sunt, plerumque dubium est, utrum res quæ alligatur aut quomodo adjungitur sanando corpori, vi naturæ valeat, quod liberè adhibendum est, an significativa quadam obligatione proveniat, quod tantò prudẽtius oportet cavere Christianũ, quantò efficatius prodesse videbitur Sed ubi latet, qua causa quid valeat, quo animo quisquis utatur, interest.*) Ex quibus verbis tria colligas. *Primò*, si putatur res naturaliter prodesse, tunc licet suspendere de corpore, quia hoc fit tanquam remedium. *Secundò*, si putatur non prodesse naturaliter ut causa, sed duntaxt ut signum futuræ sanationis, tunc omninò abstinendum. *Tertiò*, si res dubia sit, nec adsint Medici, qui consulantur, tunc animum & intentionem appendentis rem bonam, si vel malam facere bonam, facit opinione priore; malam, si posterius credat. Tunc enim incideret quis in *c. admoneat.* 26. q. 7. quo laici anathemati, Clerici degradationi subjiciuntur. Canones *b*. non permittunt orationes alias inscribi periaptis præter orationem Dominicam & Symbolum; sed usu Catholico, id ad Evangelium B. Joannis, & alias S. Scripturæ partes extensum videmus: quia par in iis ratio procedit nempe devotio ferentis, & verborum sanctitas. Quæ si prosunt piè recitatæ, cur non & piè gestatæ; sed semper superstitiosa quæ diximus vitanda; inprimis numeri certi iteratio. quando illi vis attribuitur. Unde sanè oportet intelligere, quod magnus Cassiod. scripsit *c. multis efficax remedium in variis malis fuisse trinam recitationem hujus versic. Dirupisti vincula mea, &c.* ut non ipsi æternæ repetitioni sed in honorem Sanctissimæ Trinitatis ter repetentis, devotioni, Deus id detulerit, sed de orationum formulis mox plura.

a d. lib. 2. c. 26.

b c. non liceat 26. q. 5. & c. non observetis 26. q. 7.

c in Psal. 115.

SECTIO IV.

SExtò, huc referenda vanissima omnium (κληδονισμῶν) animadversio,

sio. de qua B. Chrysost. *hom. 21. ad pop. Antioc. Et quid tandem sunt omnia: Sapè domum quis suam egressus hominem videt monoculum, vel claudicantem & ominatus est.* Et postea, *Si virgini occurreris, sterilis dies erit, si verò meretrici, dextera & plena, & multa mercatione plena.*) mox ut par erat in hanc dementiam invehitur ut & Philemon apud Theodoret. ὅταν ἴδω παρθενοῦλα τι σέπταρεν ἤ τις ἐστὶν ὄπροστιόν σκοπεῦντα ἀπολῶ τοῦτον εὐθὺς, &c. quod ita vertit Zenobius, *cùm videro observantiam qui sternuat, aut speculantem si quis accedat, perdam ego hunc hominem è vestigio.* Subdit deinde auctores alios veterum ridentes superstitionem omnium Menandrum, Antiphonem, Arcesilaum, Diogenem Bionem. vide Theodor. lib. 6. de curand. Græcor. affect. in principio. Quod verò Ausonius tria tantum omina agnoscit, eum refellunt cæteri qui plurium meminere. fortè de præcipuis tantum loquebatur. sed quæ illa in re vanissima D. Aug. sic scribit *a*. *His adjunguntur millia inanissimarum observationum, si membrum aliquod salierit, si junctim ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius intervenerit: atque illud quod lapidem calcant tanquam diremptorem amicitiæ minus molestum est, quàm quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantibus intercurrerit. Sed bellum est, quod aliquando pueri vindicantur à canibus. Nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, ut etiam canem qui medius intervenerit, ferire audeant, non impunè. Namque à vano remedio citò ille percussorem suum ad verum Medicum mittit. Hinc sunt etiam illa, limen suum calcare, cùm ante domum suam transit: redire ad lectum, si dum quis se calceat sternutaverit: redire domum si procedens offenderit: cum vestis à soricibus roditur, plus timere suspicionem futuri mali, quàm præsens damnum dolere. Unde illud eleganter dictum est Catonis, qui cùm esset consultus à quodam, qui sibi erosas esse caligas diceret à soricibus respondit, non esse illud, monstrum: sed verè monstrum habendum fuisse, si sorices à caligis roderentur.*) vides quot genera hic fuisse à D. August. enumerentur. *Primò*, Salisatorium de quo Isidorus tradit *Salissatores* sed *Saltores* vocari hujusmodi ominosos. *Salissatio* παλμὸ vet. glossario vocatur & palpitatio: hujus species à ciliis, vel oculis, potissimæ istius Suidas & Theocritus meminere: illius Plaut. in Milglor. *Præcantatrici, collectrici ariolæ aruspicæ flagitium est si nihil mittetur, quæ supercilio spicit.* & in Pseudo. *Nisi quia futurum est, ita supercilium salit.* vide Cælium lib. 7. c. 29. quo videtur referendum quod quidam sonitum spontaneum auris dextræ, vel sinistræ observant, ut si hæc tintinet, inimicum, si illa, amicum, nostri putent memoriam tum recolere. de quo Aristinetus *b*. οὐκ ἐβόμβει σοι τὰ ὦτα, ὅτε σοῦ μετὰ δακρύων ἐμεμνήμην *nonne auris tibi resonabat quando tui lachrymans recordabar*: & alicui huc pertinere videatur illud Lesbyæ vatis à Veronensi conversum,

Sonitus suopte Tintinant aures.

Quod illa dixerat: βομβεῦσι δ' ἀκοαὶ ἐμοί. & apertius incertus quidam, sed antiquus *c*.

Garrula quid totis resonas mihi noctibus auris?

a ... c. 20.

b in epist. amatoria.

c inter Catalect. Virg.

Nescio

Nescio quem dicis nunc meminisse mei.

Quod referre ad amantium sympathiam, nimis longè petitum, huc pertinet & *Spathulamanthia*; quæ fit nuda spathularum inspectatione. A corpore etiam sumitur omen sternutationis, & offensionis pedum, de quo mox plura dicemus.

Alia ducuntur ex nomine, alia ex fortuitis aliorum verbis, alia ab iis, quæ domi, alia ab iis quæ in via contingunt. Ex nomine ductum illud, quod narrat Glycas *a.* de Augusto, eum Nicopolim vocasse, quam exstruxerat urbem: & ibi hominis ac asini statuas aheneas locasse: eò quod ea nocte, quæ Actiacam pugnam præcessit, in hominem inciderat, qui asinum agebat, cumque illius de nomine sciscitatus fuisset: *mihi quidem respondit ille nomen est Eutiches* (h. e. felix) *asino verò Nicon* (h.e. victor.) Ex verbis fortuito prolatis, quæ Cicero censuit propriè vocari omina *b.* ut cùm filia Consulis bellum Perseo cogitantis patri dixit Perseum obiisse, quod erat Melitæi catelli nomen. Οἰκοσκοπικὰ (de quibus olim Xeno cratem tradit Suidas librum composuisse) sunt apud Terentium, si introiit in ædes ater alienas canis, vel anguis per impluvium decidit de tegulis, vel gallina cecinit illud de cane, *caninam scævam* vocabant ut ex Plauto alii notant, de angue testatus etiam Xenocrates, & addidit de mustela etiam Dio Cassius lib. 58. & Plautus in Sticho. de angue quoque Theophrastus in notis superstitiosis, de gallina canente, docent Donatus in phorm. act. 4. Apulejus lib. 9. de asino. ut hodie multi peccant, si salinum eversum, vinum effusum, si crebrius vel rarius in mensa stet nutatum: si quod in convivio verbum tristius pronunciatum, si quis crus cruri imposuerit, si canis ululavit, corvus tecto insidens crocitavit, & hujusmodi. Quæ foris eveniunt non sunt pauciora, & hoc genus vocant τὸ ἐνόδιον, ut quæ D. August. retulit, & quæ Horatius canit,

Impium parcæ recinentis omen
Ducat, & prægnans canis, & ab agro
Rana decurrens lupa Camerino
Fœtaque vulpes:
Rumpet & serpens institutum.

Tale quoque Gentiles judicabant obvium habuisse Christianum, ut narrat Photius, & colligas in Minutio ni fallor & Tertulliano. Item si obvius intestabilis, abscissus, (sic Lucian. in Pseudolo) cæcus, claudus, aut mulieri sparsis crinibus. Item leporem iter transverso saltu velut diremisse, capram, aut aliud animal in via vidisse; & quod ex irreligiosa mente hæreticorum profectû, habuisse obvium Monachum, cujus etiam mentio apud Pet. Blesensem *Epist.* 65. & alia infinita, ut subjecta post finem hujus sectionis tabula docebit.

Huic ominosæ observationi plurimum tribuêre olim Romani, ut patet ex Ciceronis libr. *de divinat.* & Valerio Maximo *lib. 1. cap.* 5. Item Græci & Ægyptii, ut docet Pausan. *in Achiat.* & Theophrast. *in Characterismis*, ubi multa exempla ponit *c.* necnon Syri, teste S. S. in Regum historia *libro* 3. *cap.* 20. *vers.* 33. ubi legitur nomen *ominis*, quod D. Augustinus *d.* negat se in sacris Litteris invenisse, fortè incide-

rat

a Annal. p. 5.

b l. 1. de divinat.

c c. de superstitio.

d l. 1. retract.

rat in libros in quibus non habebatur, *viri pro omine acceperunt, & pro fœdere & rapuerunt, &c.* ἰο ἄνδρες οἰωνίσαι το καὶ ἐασπίσαντο, ut nunc in LXX. legitur, vel potius οἰωνίσαντο interpretatus est, in genere sunt augurati, ut & Hebræum נחש *machasch* generale est, & pro ratione subjecti interpretandum. ideò noster rectissimè vertit *omen.* De horum omnium vanitate legendi Pet. Blesensis. *de Epistol.* 65. Franciscus Picus a. Wimpina, Mich. Medina. Benedict. Pererius, & Jul. Sirenius: præcipua ratio est, quod cùm omnia certam nullam causam habeant, sed à casu planè dependeant, in contrarios ferè semper eventus rapi possunt. exemplo sit illud Anchisæ apud Virgilium; qui visos equos spem pacis ait facere, & bellum minari. Longè autem diversa sunt, omen fortuitum arbitrio suo rapere, & signum à Deo, ex necessaria & ad honorem Dei tendente causa, poscere, quod in S. S. licitè fecêre, servus Abrahæ *b* de quo optimè illic in Comment. locutus fuit Thom Anglicus) & Gedeon *c*, & Jonathas *d*: & in aliis Historiis, Greg. VII. in causa Cardinalis Simoniaci, apud Martinum Polonum, & D. Augustin. *e*, & Clodovæus Rex Francorum *f*. De omnium variis speciebus, si quis multa volet à nostris diversa poterit legere Blesens. de epist. 65. & Joan. Salisbeciensem *libro primo de Nug. curial. cap. ult.* dum meminerit ea ab ipso non approbari, sed ut aulicorum vita commemorari: & notanda inprimis hæc quæ subjungit verba;

Cætera de genere hoc adeò sunt multa loquacem

Ut lassare queant Fabium.

Quibus quæcumque domus institerit, eam nec ab ipsa salute arbitror posse salvari.)

Quare.

Concl. sit, *Omina semper illicitum observare.* Nam licet Cajet. *g* scribat: *potest homo absque omni præsagio cavere prudenter ab imminentibus dubitando ne præsens occursus sit signum futuri ex communi utriusque causa cœlesti, vel etiam Divina providentia: ut si quis cadens corporaliter, timeat aliquem casum in statu vel honore, &c. Propterea tamen non desistat ab operibus prudenter agendis, sed cautius vigilet, &c. Potest enim esse, ut iste casus, sit effectus causæ futuri casus, & propterea significet illum.)* Hoc revera est de valdè rarò aut nunquam contingentibus, & si quando contingat, jam non *omen* propriè dictum, sed *prodigium* potius fuerit, à Deo missum, & τερατοσκοπία licitam, pro morum emendatione, referendum. Equidem semper mihi visa hæc Cajetani observatio portam pandere, ad ominosam istam observationem, quæ D. Augustin. & aliis *h* inanissima semper visa. *nonne* (utar verbis Ciceronis de Divin.) *hoc si suscipimus, & pedes offensio nobis, & abruptio corigiæ, & sternutamenta erunt observanda.* Nonne semper prætexat superstitiosus? offensionem quamvis pedum sibi Divinam iram prætendere? quid enim aliud Gentiles contendebant? Nonne hoc in Tib. Gracho observarunt, quo die occisus fuit, domo egredientem ad limen gravissimè pedem *i*, offendisse? Non-

a Picus l. 6 de præenot. c. Wimpina (qui opt.) l. de divinat. c. 13 Medin. de recta in Deum fide l. 1. c. 2. Pererius in c. 24. Gen. disp. 6. Siren. l. 9. de Fato. c. 21. & 22.
b Gen. 24.
c Iud. 7.
d 1. Reg. 14.
e Edgos. l. 1. c. 3.
f Egnat. l. 1. c. 4.

g in sum. v. superstitio.

h D. Aug. d c 20. Pico Wimpinæ Sirenio. Medi. Pererio, Salisberiensi & Blesens.

i Val. Max. l. 1. c. 4. Plut. in Grachis

Nonne dicat, hoc idem Crasso infausti prælii die accidisse? a Nonne hoc de marito Laodamia scribit?

a Plutarch in Crasso.

Cum foribus velles ad Trojam exire paternis,
Pes tuus offensus limine signa dedit.
Ut vidi ingemui, tacitoque in pectore dixi,
Signa reversuri, sint precor, ista viri. b

b Ovid. in Heroid. epist.

Nonne de se jam venia dignius Tibullus? qui cecinit:

O quoties ingressus iter mihi tristia dixi,
Offensum in porta signa dedisse pedē. c

c l. 1. eleg. 3.3.

Quid si enim dicerent, eventum hūc ab eadem provenire causa providentiæ, à qua mortes & strages istorum? Nonne Cajetano judice absolvendi? Sed objiciat aliquis. B. Marcus Evangelista. evangelizandi causa, navigio Alexandriam petens, cùm navem egrederetur, calceum rupit, atque Deo gratias agens, iter suum expeditum esse perhibuit. *Respond.* hoc ex apocryphis proferri. Deinde ut utar verbis Pet. Blesensis. *Quicquid alii credant, ego indubitanter credo, sanctum Evangelistam, hoc non ex superstitiosa curiositate dixisse, cui etsi nunquam calceus ruptus esset, ei tamen sui expeditionem itineris, per Spiritum Sanctum Dominus revelasset.*) Sic ille: quia addit aliud omen, eorum qui, si in itinere aliquis interrogaret, quo proficiscantur, subitò recitent. Nituntur facto Judith 8. v. 33. quæ discedens inhibuit, ne quis eam quo proficisceretur, interrogaret, quasi interrogatio aliquid ominis habuisset, quod susceptum iter potuisset impedire. Sed hoc est sinistrè interpretari mentem sanctæ viduæ, quæ id vetuit tantum, ne quis allocutione & salutationibus ejus inceptum moraretur; vel ne curiosius, quid egressa faceret, scrutarentur. *De sternutamentis* semper erit quo excusent in adversum aliquid, qui sternutat: ducet ab eadem causa utrūque eventum, sit felicior alius, & optatis potiatur, idipsum dicet signum fuisse successus, & non à naturali, sed superna cœlesti causa communi id evenisse. Sanè sternutationum medium omen censuêre Veteres, ut notatum Scholiastæ Theocriti d, ideoque sternutante aliquo, astantes illi bona verba dicebant: ut si quid portenderetur mali, id fausta precatione averterent e, matutinam sternutationem prorsus infaustam: meridianam firmissimi auspicii, & conatus non irriti indicium rebantur, etiam Aristot. auctore, maximè si à dextro latere f. Unde Propert. g

d In Thalisiis & Epithala. Helenes. Plinius l. 28. c. 2.

e Apuleius, de asino l. 2.

f Sect. 33. problem. c. 11.

g Xenophon anabap l. 6. l. 2. eleg. 3.

Nunc tibi nascenti primis (mea vita) diebus.
Aridus argutum sternuit omen amor.

Et Catullus, de Acme & Septimio h, sternutationis dextræ approbationem vocat auspicium bonum. Quid? quod & *peditum* observabant, & Græcis quidem omen erat bonum, ut *ex Hymno in Mercurium*: Latinis infaustum censebatur, ut ex Catone *de re Rustica* fuit aliis observatum, de *Soricino* auspicio æquè ridiculi Veteres, de quo præter Plin. in Histor. natural. etiam rectè accipiunt illi Ausonii,

h Epigram. 45.

Quadrupes auspiciis quis jungitur oscinibus? Mus.

Unde N. libr. 1. Auson. lect. cap. 25. Sed hæc suffecerint de nugis omnium, de quibus etiam nonnulla Polydorus

3. de

3. de prodigiis & Nausea *libr. 2. mirabilium.*

*Hic inserenda est Tabula hoc signo * notata.*

SECTIO V.

SEptimò, potest nonnunquam vana observantia contingere in *strenis primo anni die* dandis. Solebant Ethnici Kalendas Januar. (ut docent Sueton. & Ovid. *a*) magna solennitate celebrare, in honorem Jani, & inter cætera tunc invicem dare strenas, in omen sive precationem bonam anni prosperè decursuri: vel aliorum multorum adijciendorum. nam dicta quasi *trena*, & ternarius perfectionis atque plenitudinis index, eò quòd tria sint omnia Aristoteli *b*. Has *strenas* propter hujusmodi superstitiones, concil. Antisiodorense vocat diabolicas *c*, verba sunt: *Non licet Kalendis Ianuarus veculo aut cervolo facere, vel strenas diabolicas observare: sed in ipsa die omnia beneficia tribuantur, sicut & reliquis diebus*, quo loco legerim libens, vel saltem explicem, *vitulo*, (seu *buculo*) *aut cervulo facere*; ut sit simile illi, *cum faciam, vitula pro frugibus*: quod memini cùm contulissem placere fratri Basilio Poncio de Leon, homini eruditionis elegantioris, & qui eas mittunt damnari videntur à D. August. apud *d* Gratian. & à Martino Papa; Qui: *Non licet* (ait) *iniquas observationes agere Kalendarum, & otiis vacare, neque lauro aut viriditate arborum cingere domos. Omnis enim hæc observatio Paganorum est. e*) Solebant autem pii Christiani eo die jejunare, in detestationem gentilitiæ superstitionis, ut docemur à D. Ambros. *f* & Concil. Toleta. 4. *g* qui verò contempto jejunio festum diem, cum paganis, agebant, illis Romanorum Concil. sub Zacharia Pontifice dixit anathema *h*. Quare si quis hodie vel in honorem Jani vel Streniæ Deæ epulis vacaret, aut strenas mitteret, vel acciperet, is esset idololatra: si id faceret tantum, ut omen certum prosperi eventus, foret vana observantia mixta divinationi: plerumque mortalis, si tantum id faceret, ut incertum omen vel augurium, peccatum esset veniale, si animi tantum causa, vel amicitiæ conservanda causa, pro consuetudine Christianorum, nullum esset peccatum: imò si faceret in honorem circumcisionis Dominicæ, quam tunc celebrat Ecclesia, mereretur coram Deo. Nam hodie cessant exolitæ Gentilium superstitiones, quæ tam rigidæ sanctionis canonum causa fuere.

Cavendæ tamen etiam hodie superstitiones illæ, de quibus Burchardus ita scribit: *Observasti Kalend. Ianuarii ritu Paganorum, ut vel aliquid plus faceres propter novum annum, quam antea vel post soleres facere. ita dico, ut vel mensam tuam cum lapidibus, vel epulis in domo tua præparares eo tempore: aut per vicos & plateas cantores & choros duceres, aut circa tectum domus tuæ sederes ense tuo circumsignatus, ut ibi videres & intelligeres, quid tibi in sequenti anno futurum esset, vel in bivio sedisti super taurinam, ut & ibi futura tibi intelligeres, vel si panes prædicta nocte coquere fecisti tuo nomine, ut si bene elevarentur, & spissi & alti fierent: indè prosperitatem vitæ tuæ eo anno provideres. ideò quia Deum Creatorē tuum* (hæc

a Sueton in August. & in Calig. Ovid. 1 Fastor. Festus in strena.

b lib. de cœlo [illegible]

c [illegible]

d cap. non observetis 26. q. 7.

e cap. non licet. 26. qu. 7.

f serm 27

g Can 10.

h cap. si quis Calendas. 29 qu. 7.

um (hæc faciendo) *dereliquisti, & ad idola, & illa vana te convertisti, & apostata effectus es, duos annos per legitimas ferias pœniteas* Burch. in Pœnitentiali, lib. 19. c. de arte magica, v. Observasti Kalendas. Ubi habes brevem quandam enumeratione̅ superstitionu̅ illius diei, quæ cum strenarum missione hodierna clarum est nihil similitudinis habere. Ubi pro *lapidibus* fortè corrigendum est, *lautitiis*. Non habui in quem locum commodius rejicerem, etsi sacrilegii aliquid subesse censeam, quod Hiberni silvestres lupos in magno honore habent & in patrinos asciscunt, quos *Charichrist* appellant, pro eis orantes & benè precantes, & sic se ab illis lædi non verentur. narrat Chambdenus, *in Brittannia Antiq.*

SECTIO VI.

OCtavo, superstitio est *temporariorum*, qui dies, menses, annos observant, non ad Dei cultum, sed ad directionem negotiorum suorum: ut qui certis temporibus herbas colligunt, vel ligna succidunt, pro ædificiis vel navibus superstitione carent, si id faciant permoti naturali observatione motus & influentiæ cœlestis, certis enim temporibus vis herbarum efficacior est, ligna quoque minus obnoxia sunt corruptioni, & aptiora sunt ad usum. Sed superstitio foret, si observaretur certus unus hebdomadæ vel mensis dies tantum, vel certa diei hora, qua talis hora vel dies est, vel adderentur circumstantiæ inutiles, aut orationes otiosæ, vel no̅ approbatæ [a]. Unde sequitur, quod rectè Binsfeldius infert [b], huc referendos qui *observant certas festivitates*, ut Conversionis B. Pauli, Vincentii, Urbani, vel aliorum, quibus si pluat, vel cœlum serenum sit, sibi spondent serenitatem, fertilitatem, vini copiam vel inopiam, aut continuatam per tot dies pluviam, unde & superstitiosos fecere versus, quorum primus est;

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni, &c.

Item *qui colligunt herbas in die* Sancti Joannis, ad certos quosdam effectus, credentes eo die habere vim naturalem efficaciorem. vel *inserunt arbores* ipso die Annunciationis B. Mariæ, vel in Festo S. Stephani *minuunt sanguinem equorum*, & similia faciunt, naturalem causam attendentes, quæ nulla est, unde vanè ista instituunt: sed & festa sic potius inhonorant quam colunt. Si verò directè ista adscriberent merito Sanctorum, Deo tribuerent effectum, ut sanctos illos honorandi, viderentur & ipsi sanctos illos honorare, quare nec auderem eas damnare. Huc etiam pertinent, qui *observant quosdam dies*, ut puta diem D. Magdalenæ, diem Lunæ, *&c. ut infaustos*, vel ut faustos ad iter, aut rem aliquam inchoandam, item *an cum surgunt*, *primò* induerint calceum vel femorale dextrum an scævum, aut quo pede primum tangant terram, vel domo egrediantur, & quæ hujusmodi nugatoria eos constat peccare isto superstitionis genere. Tales in jure Canon. videntur *dies Ægyptiaci*, quorum mentio apud D. August. [c] Collegit nationu̅ cunctarum ferè dies omninosos & obscænos Alexander ab Alexand. *li. 4. gen.*

[a] c. non liceat. 26. q. 5. & d. c. non observetis Silv. v. superstitio. q. 10 Sic intellige Burchard. d. c. v. 3.

[b] de Confess. malefic. in 3. causa dispositiva ad malef.

[c] Comm. in epist. ad Galat. 4. Enchir. c. 79. & in c. non observetis, & c. quis existimaret 26, q. 7

4. *gen. dier. c.* 20. sed hos Ægyptiacos prætermisit. Cælius Rhodiginus *a*, hoc tantum, *vocari dies atros & ἀποφράδας, vulgò à veteribus deluxata voce*, *Ægyptiacos ab Ægypti, inquit, vanitate proclinato nomine, Eorum Augustin. meminit, & in canonicis decretis non est prætermissum.*) Sed qui dies isti apud Ægyptios, hoc debuit explicare. Glossa Canon. vult Ægyptios docuisse qui dies toto anno infausti forent ad opus inchoandum, & hos Ecclesiam olim in Kalendariis suis signasse, quorum posterius nihil dubito, quin falsum sit: nunquam enim hæc Ecclesia recepit, Apostolicæ prohibitionis memor *b*, posterius potest recipi, astrologorum enim ista commenta fuere, & Ægyptus inventix astrologiæ. Petrus Breslayu *lib.* 1. *Notabilium c.* 53. hujusmodi dicit esse Jan. 1. & 25. Febr. 4. & 26. Mart. 1. & 28. Aprili. 1. & 10. Maii 3. & ult. Junii 10. & 17. Julii 13 & 27. Aug. 1. & 24. Sept. 3. & 21. Octob. 3. & 22. Novemb. 5. & 28. Decemb. 7. & 22. unde acceperit nescio. Suspicor tamen, Ægyptios pro lævis & nefastis habuisse etiam dies illos, quibus tot plagis à Moyse percussi, & quo Pharo cum exercitu mari demersus. Nam singulis gentibus insignes clade aliqua dies, postea semper atri habiti. ut de Romanis, Græcis, aliisque docuit Alexander ab Alexand *c* Exempla plura harum superstitionum, suggerunt Patres, illa D. Pauli verba. *Dies observatis, & menses & tempora & annos. Timeo vos, ne frustra laboraverim in vobis*) explicantes, ut Ambrosius, Dies *observant, qui dicunt ut puta, crastino proficiscendum non est, post crastinum enim non debet aliquid inchoari, & sic solent magis decipi. Hi autem colunt* menses, *qui cursus Lunæ perscrutantur, dicentes, ut puta, septima Luna instrumenta confici non debent. Nona Luna servum, emptum ut puta, domum ducere non oportet, & per hæc facilius solent adversa provenire.* Tempora *verò sic observant, cum dicunt: Hodie veris initium est, festivitas est, post cras Dulcanalia sunt. Et talia iter ajuntum. Posterum est, domum egredi non licet.* Posterum, *significat adversum & præposterum, quasi commoditate serum.* Annos *si colunt, cum dicunt Kalendis Ianuariis novus est annus. quasi non quotidie anni impleantur: sed ut Iani illius memoriam recolant bifrontis, hac superstitione nituntur, quæ longè debet esse à servis Dei. si enim Deus ex toto corde diligatur, ipso propitio, nulla debet esse formido neque suspicio harum rerum. Prospère enim potest cedere, quicquid simpliciter sub Dei devotione fit.* D. Augustin. *d Eos enim inculpat qui dicunt, non proficiscar quia e prosperus dies est, aut quia Luna sic fertur: vel proficiscar, ut prospe recedat, quia ita se habet positio siderum. Non agam hoc mense commercium, quia illa stella mihi agit mensem: vel agam, quia suscepit mensem. Non plantem hoc anno vineam, quia bisextus.*) quæ ad verbum comm. suo inseruit Divus Anselmus. *Idem August.* sic alibi *f*, *sicut observant, qui certis diebus, sive mensibus, volunt & nolunt aliquid inchoare, eò quòd secundum vanas doctrinas hominum fausta vel infausta existiment tempora*, & alio rursus loco *g*, *plena sunt conventicula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum à Mathematicis accipiunt. Iam verò*

a lib. 14. antiq. lect. cap. 9.

b ad Gal. 4. v. 10.

c d. c. 20.

d epist. 119 c. 7.

e lege posterus.

f d. c. 79.

g in d. c. 4. ad Galat.

verò ne aliquid inchoetur aut ædificiorum, aut hujusmodi aliquid operum diebus, quos Ægyptiacos vocant, sæpè etiam nos monere non dubitant.) Hactenus Patres, quorum adscripsi verba, quoniam licet primo loco, & juxta contextus seriem, Apostolus loqueretur de superstitioso dierum mensium, & annorum, cultu Judæorum, quos Galatæ Judaizantes haud dubiè imitabantur, ut optimè cum Græcis D. Hieron. & Primasius arbitrati. fieri tamen potest, ut aliquid etiam paganismi simul irrepserit. ut vidi in Francia, tempore Catharinæ Mediceæ, quando inter aulicas matronas adeò hæc vigebant, ut nihil inconsultis astrologis (quos *Barones suos* nuncupabant) conari auderent. Quæso, si quis dies infortunatus, unde? ex astrorum respondent influxu, & positura? verùm hæc est alia atque alia singulis annis, nec eadem illo eodem die. fusè hoc physicis rationibus refellit Ciruelus *d. p. 3. cap. 6.* qui potest consuli. Ad hanc superstitionem diariam referendi quoque sunt, qui certis diebus olera scopis tangunt, ne ciniphes, erucæ, campæ, vel alia insecta noceant: item qui nolunt ungues præscindere die Veneris, vel nere die Sabbathi, cum interea abstineant in honorem Deiparæ cæteris operibus servilibus: qui credunt majorem inesse vim aquæ benedictæ Dominicis post quatuor tempora, quā aliis ad speciales quosdam effectus. item qui ova, quæ gallinæ pariunt die Parasceves, toto asservant anno, quia credunt ea vim habere ad exstinguenda incendia, si in ignem injiciantur. cedo enim, vis hæc naturalisne? unde? à die, vel matre? nemo hoc dicat. nam quid absurdius? nulla matri prærogativa tum præcipua competit: nihil diei, cœlestes orbes tum vel sidera singulare influunt. Vis illa supernaturalis ergò. cur non idem competit enixis die Anastasis, vel Natalis Domini? speciali, inquiunt, privilegio. dic sodes, unde nosti? cui & quando concessum? constat experientia, dicent. Sed illa fallax, & unde certus es, non ex pacto effectum nasci? Devotio persuasit, dicat alius. Non bona devotio, quæ cum scandalo conjuncta. quæ meritò suspecta, quæ anilis, quæ singularis, quæ nullo Ecclesiæ vel traditionis munita suffragio. Faciunt in his partibus multi. Sed in iisdem partibus multi pietatis & rerum fidei morumq; imperiti, multi curiosi, multi superstitiosi. Lege Martin. de Arles tractat. de superstitione.

SECTIO VII.

NOno loco sunt observantiæ vanæ in malis depellendis & morbis sanandis variæ, ut si quis faciat oblationē, ex bonis eleemosyna impetratis, credens ea majoris efficaciæ ad effectum consequendum: qui putant crucem ex eleemosynis emptam vel factam, vel sanctiorem & efficaciorem: qui offerunt sanctis ceram vel aliam materiam, illi immiscentes capillos hominis, vel pilos animalis ægri: qui mergunt imagines in aquam, pro pluvia obtinenda: qui faciunt quasdam ligaturas, ne lac vaccis subtrahatur, qui per annulum desponsationis mejunt, ut liberentur maleficio: qui pro quibusdam capitis doloribus, & similibus morbis curandis ad porco-

rum

rum lintrem seu obbam collum applicant. In nomine Patris, &c. qui metiuntur cingulum ægrotantis ad cognoscendum à quo sancto sit sanitas impetranda, adhibitis aliis definitis ritibus qui stramẽ bipenne dividunt, ut sanẽtur manuum vel digitorum tumores: qui pro quibusdam pecudum morbis ignes struunt ex peculiaribus lignis, & in eum animalia impellunt, vel in orbem circumducunt, & quod primo loco transit animal, hoc sanctis offerunt. qui Sancti Lupi libum pinsunt hoc ritu, coquunt libum triangularem, prætexto Trinitatis sanctissimæ, honore, & ei quinque foramina imprimunt, in memoriam (sic colorant) vulnerum Christi; postea, in B. Lupi honorem, libum dant in eleemosynam primo mendico non ex proposito, sed ignaro, & fortuito occurrenti, sic arbitrantur armenta gregesque sola in pascuis, à lupis invadi non posse. frequens est, in pagis prope Thenas & Lovanium. Superstitio se prodit in eo (ut cætera mittam) quod fortuito mendicanti dari debet; nam quid hoc, vel ad custodiam pecoris, vel ad honorem Dei, attinet? tales etiam ligaturæ pecuariorum, ad liberandos canes ac pecora à clade & tabe, vel ut ea inferant pecoribus aliorum. *lege Burchard. d. c. 19. v. fecisti ligaturas.* Huc pertinet opinio Silesiorum, Moravorum & vicinarum gentium putantium fascinationibus resistere fasciolas vel teniolas rubeas, alligatas equorum frænis vel ephippiis. vetusta superstitione eadẽ de causa apud Græcos & Rom. pueri puellæq; fasciolis russeis præcingebantur. Apulei. Miles l. 2. Chrysost. in hom. XII. 1. ad Cor. & alii apud Martin. Rom. l. 1. sing. c. 3. & lib. 2. c. 23.

Huc referendæ sunt innumeræ orationum formæ, quibus vulgò vulnera sanantur, vel morbi curantur, vel infortunia arcentur. Quale illud de quo Burchard. ibid. v. collegisti: *Collegisti herbas medicinales, cum aliis incantationibus, cum Symbolo & Dominica oratione.* Corrige audacter, quam cum Symbolo, & dom. orat.) *idest, cum Credo in Deum, & Pater noster cantando. Si aliter fecisti, decem dies in pane & aqua pœniteas.*) Est & alia in usu inter Hispan. milites, qua quidam salutatores, ut ferunt, sanctè viventes, & omnes gratis curantes, cum sola impositione linteorum, & certorum recitatione verborum utuntur, formula fuit Hispanica, sed reddam Latinè ad verbum: *Per Christum, & cum Christo, & in Christo, est tibi Deo Patri omnipotenti, in unitate Spiritus sancti omnis honor, & gloria, per omnia sæcula sæculorum. Oremus, salutaribus præceptis moniti, & divina institutione formati, audemus dicere, Pater noster, qui es in cœlis, &c. Amen, Iesus, Potentia Patris, sapientia Filii, virtus Spiritus sancti sanat hoc vulnus ab omni malo. Amen Iesus. Domine mi Iesu Christe, credo quod nocte Iovis Sancti in cœna, postquam lavasti pedes tuorum sanctorum discipulorum, accepisti panem sanctissimis manibus tuis, & benedixisti, & fregisti, & dedisti, tuis sanctis discipulis, dicens, accipite & comedite, hoc est enim corpus meum, similiter accepisti calicem in sanctissimas manus, & gratias egisti, & tradidisti illis dicens: accipite & bibite, quia hic est meus sanguis novi testamenti, qui*

pro multis effundetur in remissionem peccatorum. hoc quotiescunq; feceritis, facite in meam commemorationem. Obsecro te Domine mi Iesu Christe ut per hæc sanctissima verba, & per virtutem illorum, & per meritum sanctissimæ Passionis tuæ, sanetur hoc vulnus, & malum istud. Amen. Iesus. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen. Iesus.

De hac formula mota fuit Ipris anno superiore quæstio, maximè quia nullum naturale medicamentum accedebat. Reverendis. Episc. Iprensis Simonius, & consiliarii ejus totam curationem hanc judicarunt superstitiosam & illicitam. & prohibuere ne quis ea uteretur. Multis hæc damnatio dura visa, sed immeritò. Nam hic effectus totus exspectatur à Deo per modum miraculi. Sed miracula sic assiduè & quasi ex consuetudie poscere, est Deum tentare. Deinde sancti viri, ad miracula edenda, non sunt usi certis, & quasi conceptis verborum formulis, sed modò sic, modò aliter prout Spiritus sanctus suggerebat. Tertiò sanctitas hujus, non satis probata: fit enim plerumq; ut malefici præclarè specie externa, sanctitatem mentiantur; neque in hac re milites satis idonei judices, quibus sancti videntur, qui extrinsecus peccata gravia non produnt. Quartò, qui donum sanationum à Deo acceperunt, illi nunquam accipiunt cum conditione, ut talibus vel talibus utantur verbis: sed tales commentitiæ formulæ sunt indicia pacti saltem latentis. Quintò, non licet privatis comminisci formulas, quas nec sacræ literæ, nec Ecclesiasticus usus approbavit, qualis est ista, quæ licentiosè abututur, & depravat multa sacrosancti Missæ sacrificii verba, etiam ipsius Canonis. Denique applicat verba consecrationis rei, ad quam instituta non fuit, (quod non est permittendum) & præterea petit effectum sibi concedi per vim prædictorum verborum, quæ vis, non ad vulnerum corporis consolationem, sed ad panis ac vini transubstantiationem, à Salvatore nostro directa fuit. Neque illud negligendum est, Ecclesiam & Catholicos ejus filios, tanta semper in veneratione hæc sacrosancta consecrationis verba habuisse, ut nefas ducerent illis uti, nisi quando in Missæ sacrificio, vel quando in Ecclesia, vel scholis, aut disputationibus iis necessariò utendum: contra Diabolus, & membra ejus malefici, rebus nullis utuntur libentius aut frequentius ad sua sacrilegia nefanda, quam & ipsa Venerab. Eucharistia, & iis quæ ad illam pertinent. Hæc mihi nunc contra hanc & similes formulas occurrebant.

SECTIO VIII.

NEc quisquam nitatur auctoritate cujusdam Canonistæ, qui vixit an. 1454. nomine Felix Malleolus & fuit Canonicus Tigurinus, sed de hæresi tantum non damnatus, quare & Joan. Baleo & similibus tantopere commendatus: hic Malleolus, integro libello, *duorũ tractatuum de exorcismis*, se patronum præbet hujusmodi precationum & medicamentorum, plurima hujus opuscula circumferuntur, sed in plerisq; multa sunt temeraria, erronea, & scandalosa: quare maturo & sapienti consilio Ecclesia Romana ejus nomen, inter primæ classis prohibitos scriptores, quorum cuncta scripta sunt vetita, retulit.

tulit. ideò Catholicis ejus auctoritas profligata planè censenda: sed nec rationes ullius momenti attulit. Examinemus singulas breviter, vult licitam esse curationem per hujusmodi verba (dicam Latinè, tum ut omnes intelligāt, tùm ne quis utatur, si eo, quo pronunciandá sunt verba, idiomate & rythmo proponerentur *Si sancta Maria virgo puerum Iesum verè peperit: liberetur animal hac Passione, In nomine Patris, &c.* Et illud, *Christus fuit natus, Christus fuit amissus, Christus fuit inventus: ipse benedicat, & consignet hæc vulnera, in nomine, &c.* Et illam, *Ego adjuro vos vermes, per omnipotentē Deum, ut ista civitas vel domus sit vobis tam detestabilis, quàm Deo est vir ille qui falsam sententiam protulit, & justam novit, in nomine Patris, &c.*) & dicit hæc dicta, mutatis mutandis etiam proficere, contra lumbricos & vermes, qui animalium viscera corrodūnt. Fatetur suæ sententiæ contrariū esse quendam, qui scripsit de superstitionibus (*intellige Martin. de Arles*) & Joan. in summa Confes. & An. Dom. 1405. Lectoré ordinis Augustiniani coactum revocare Heidelberg. articulum, quo dixerat posse hujusmodi formulis sine peccato aliquem uti, & nominatim secunda illa, coactum, inquam, hoc revocare, ad mandatum Domini Episcopi Spirens. & peritorum studii Heidelberg. tanquam erroneum, & polliceri, se de cætero non amplius talia verba prolaturum. His non obstantibus contrarium ipse censet. Probat primò quia pium est & meritorium sanare morbos, non hominum modò, sed & brutorum: ut probantur multi Sancti fecisse. *Resp.* hoc facere, citra omnem superstitionis suspicionem, & sic facere est pium ac meritorium: formulas verò hasce superstitiosas esse, & meritò suspectas.

Secundò, licet benedicere animalibus in nomine Domini. *Resp.* licet, si nihil addas superstiosi dicti vel facti.

Tertiò, licet illa maledicere, seu conjurare, & excommunicare, & exorcisare, ut fecit S. Wilhelmus Lausanensis Episcopus, qui ab anguillis læsus omnes anguillas suæ ditionis maledictione expulit & relegavit, sicut & B. Pruminius insulam S. Marci prope Constantiam, venenosis coinquinatam vermibus, totaliter suis precibus mundavit. Et Episcopus Lausanensis, tùm vivens, contra venenatas sanguisugas, quæ veneno suo inficiebant Salmones & alios pisces, exorcismos ex sacris Scripturis compositos, fecit pronunciari. Et soliti sunt etiam in Helvetia, contra valdè noxium genus vermium quod vocant, *Inger*: instituere judiciarium processum, sicut fit contra facinorosos: & sicut & Constantienses & Curienses faciunt contra vermes alios nuncupatos *Lauffkaffer*. *Respond.* Exorcismos & Ecclesiasticas depulsiones animalium probari, quos publicus Ecclesiæ usus recepit & approbavit, non quoscunque privati comminiscuntur. Hodie in ritualibus Romanis habemus expressas formulas legitimas, quas omnes sequi deberent: possunt & uti tutò propriis dicœsium, quæ à sede Romana approbatæ: immò sine peccato uti illis possunt; etiamsi non sunt expresè approbatæ, dummodo nec improbatæ, nec à viris do-

ctis & piis in dubium vocatæ, nec apertam vanitatem præ se ferant, & iis licitè quoque usus in Æthiopia Franc, Alvarez Lusitanus contra locustas, narrat ipse in Historia Æthiop. Ut sanè in formula ipsius exorcismi seu adjurationis Lusanensis Episc. nihil continetur, quod possit improbari, nisi fortè citatio illa, & procuratorium piscium, & alii quidam actus judiciarii, quæ omnia videantur vana & superflua: quod idem dicendum, de publica praxi Constantiensi & Curiensi. Tertiò verò illa adjuratio erat introducta privatim à rustico, nec de origine prima ejus quicquam constat: in exorcismis autem non recipiendas quasvis pro arbitrio exorcisantis preces, sed certas & ab Ecclesia præscriptas docent Conc. Carthaginens. 4. *can* 7. & Joan. Micrologus *l. de observ. Ecclesiæ, cap.* 7. Quoad factum denique Gulhelmi & Prumii, similia legimus de S. Patricio & aliis, sed aliud non probant, quam licere sacrâ adjuratione, vel oratione, virtute Dei, animalia noxia expellere, quod nemo negat: Licere autem certas formulas arbitratu quorumvis confictas in usum inducere, id non probatur, quod nego ego. Sanè Apostoli, & Sancti, absque alia verborum additione dæmones expellebant, & morbos sanabant in solo Christi nomine *a* sic DD. Petrus, ac Paulus, D. Joan. *b* D. Thom. D. Andr. DD. Judas & Simon *c* & D. Hilarion. *d.* fecere.

a Act. 3. v. 6. & ca. 16. v. 15.
b Prochorus in vita Joan.
c Abdias l. 1. 9. 10. & 13 hist. Apost.
d D. Hier. in ejus vita.

Quartò addit, pro argumento, ex legenda S. Basilii, eum benedictione solitum munire animalia imbeciliora contra grandiora: item, quod qui porcos castrant, eos D. Anton. commendant, & si porci D. Anton. donati violenter ab aliquo, illum non esse impunitum. *Resp.* hæc nihil ad rem pertinere: nihil enim hic verborum superstitiosorum intercedit. De D. Basilio in vulgatis legendis multa narrantur, quæ nullâ nituntur fide vel auctoritate. Cur B. Antonio porcus appingatur, nescio, nisi hoc ex hac ortũ consuetudine fuerit: sed quod hujus consuetudinis initiũ, rursus ignoro. Devotioni populorũ puræ & innoxiæ, sanctorũ charitatẽ sæpenumero favere & applaudere videmus. Nimirum rectè Ambrosius. *Prosperè*, dixit, *potest cedere quicquid simpliciter sub Dei fit devotione.*

Quintò ex sacra Scriptura sic argumentatur, Paul. dicit, *omnia quæcumque facitis, in nomine Domini nostri Iesu Christi facite e*, qui omnia dicit, nullum actũ (saltem bonum) excipit. *Resp.* eum sumere pro certo, quod est in controversia, hunc actũ animalis cum talibus verbis curari esse bonum. Nec dicit Apost. licita esse quæcunq. in nomine Jesu facimus, sed quæcunq; facimus, ea nos in hoc nomine, & nõ in alio facere debere.

e Coloss. v. 17.

Sextò, tempestatem per maleficium excitatam, ab agris alio maleficio repellere, est actus bonus: ergò etiam superstitiosâ formulâ licet repellere morbum animalis maleficiati. Antecedẽs probat ex l. eorum. C. de malef. & auctoritate Azon. in sum. & Arch. *Resp.* & legem illam, & auctores eam sequentes manifestè errare contra fidem, & docebo fusè lib. 6.

Septimò, quoad primam formulam, excusat illam: Quia *Si* particula in ea

non

non est dubitativa seu conjecturalis, seu causalis, significans idem quod, *quia verè.* Quemadmodum, in illo: *si judicas eos cognosce.* item, *si in inferno nulla est redemptio, sanè terribilis est recordatio.* *Resp.* etiamsi ita sumas formulam esse superstitiosam, quia vel illud additur, ut causa sanationis, vel ut signum; si ut signum, non est signum ad hoc à Deo vel Ecclesia institutum, ergò à privato, & tum meritò suspicamur pactum cùm dæmone. quia cum Deo nemo sic paciscitur: nec licet nobis Deo signum præscribere, vel dare. Si ut causa, vel quatenus aerem verba verberant, & sunt talis sonus (quod est ridiculum) vel quatenus ipsa verba vim Physicam habent (quod æque absurdum) vel quatenus habent vim moralem, quæro an hæc sit ex opere operato, an ex opere operantis? non illud, quia non sunt Sacramenta. si istud, ergò jam à devotione res pendet, ergò etiamsi aliis uteretur verbis, id à Deo obtineret. ergò jam vana formula. habet hoc argumentum vim contra cæteras omnes. Nec tamen vim habet contra institutas ab Ecclesia formas exorcismorum: quia Deus Ecclesiam in his dirigit, & sponsæ suæ votis favet: adeò ut Ecclesiæ preces hujusmodi, ut nominis Christi, quod invocatur & inseritur, ut causa simul & ut signum operentur, eo modo quo & signum crucis formatum pronunciatumque *a*.

Octavo contendit licere aliquando dæmonum uti ministerio, & eos ad hoc invocare: quia D. Theodorus Episcopus Sedunensis ingentem campanam à Leone Pontifice sibi donatam, à Roma Sedunum usque per dæmones portari curavit. Confirmat, quia generales hæ propositiones sunt rejiciendæ, omnibus nobis injuriam & damna & molestias pertinaciter inferentibus est ignoscendum, qui hoc dicat ex Domini præcepto, eum dicit mentiri. veritati enim consonum esse non parci quibusdam, sed oportere puniri. Item de usuris generalem facientes prohibitionis detestationem errare, cùm in multis contractus usurarum videatur licitus. Sic vult, qui negant ullas formulas superstitiosas esse licitas, eos quoque errare. *Resp.* me mirari audaciam vel ignorantiam hominis. audaciam quod fabellas nobis pro historiis obtrudat, quarum nullum refert auctorem, Si hoc accidit (non credo quidem) sed si accidit, speciali Dei revelantis permissione hoc ab Episcopo illo factum, alioqui nec omnia semper Sanctorum aliàs virorum facta imitanda, imò nec necessario semper probanda. Confirmationis primum membrum prorsus vel calumniosum est, vel absurdum. calumniosum, si vim præcepti Dominici remissione injuriæ intellexit: absurdum, si sic intellexit, ut ex argumento videtur intellexisse. Dominus enim rancorem, iram, ulciscendi studium, & animi perturbationem prohibuit. Sibi vindictam relinqui voluit, eam in hoc sæculo retribuit per Judices vicarios suos. Nihil igitur hoc pertinet ad judiciariam injuriæ prosecutionem. Secundum membrum de usuris erroneum est. nunquã enim usurarii cõtract⁹ ulli liciti fuerũt.

a Thyræus lib. de dæmoniac. p. ult.

Postea conatur probare formulam ratione versus, seu rythmi superstitiosam non esse. Quod nec nos dicimus:

dicimus tamen, quia non ſolet Eccleſia exorciſmos verſibus ligare, hoc non carere aliqua ſuſpicionis cauſa.

Decimo vult etiam ratione rituum, & geſticulationum variarum, quibus utuntur ruſtici & alii hujuſmodi medentes, non poſſe dici formulas ſuperſtitioſas. *Reſp.* ritus omnes & geſtus abſonos, quos Eccleſia non recipit, nec verbum Dei ſcriptum, vel non ſcriptum, approbat, cenſeri meritò vanæ obſervantiæ ſpecies, & propterea fugiendos, tanquam ſuperſtitioſos. Addit etiam certè parum piam dicti ſui multiplicem confirmationem: prima eſt. Chriſtus Dominus cæcum ſanavit ſpuens in terram, & facto luto, & eò illitis oculis. 2. D. Marcus eodem modo ſutorem ſanavit in manu ſiniſtra læſum. 3. Heliſæus miros geſtus fecit, ut puerũ ſuſcitaret. 4. D. Hieron. per ſignum crucis leonis pedem ſanavit. 5. in parvulis baptizandis multos ritus, tactus & mores nunc exercent Sacerdotes, qui in primitiva Eccleſia fuiſſent exorbitantes. *Reſp.* ex his ineptiſſimè inferri, ad ritus illos à mulierculis & ruſticis privata auctoritate receptos. Chriſti Domini ritus fuit maximè myſticus & ſignificativus, ut SS. Patres oſtendunt. Heliſæi factum, propheria fuit incarnationis Dominicæ. De D. Marco illa narratio, mera nænia eſt. D. Hieron. Eccleſiaſtico remedio & proprio Chriſtianiſmi ſigno fuit uſus. Sacerdotes, qui alios ritus ſervant, quam Eccleſia præſcribit, peccant: qui eos tantum ſervant qui ſunt in Ritualibus, nihil faciunt quod non Eccleſiaſtico uſu à pluſquam mille annis receptum ſit, ut docet Bellarminus *to.* 2. *agens de baptiſmi cæremoniis.* Plenum verò impietatis eſt, nec à blaſphemia alienum, cæremonias Eccleſiæ & actiones Chriſti, atque Prophetharum comparare maleficorum actionibus, & ex illis has velle deducere vel comparare, ut facit Malleolus.

Undecimo conjectorem agit. *fortaſſis,* inquit, *eſt arcanum Dei, quod ſancti viri per revelationem receperunt. Sicut olim per hoc verbum Ananiſapta, reſervatum, tentum & portatum contra peſtilentiam fideliter credẽtes ſecuritatem perceperunt. Reſp.* non, quod poſſem, omne *fortaſſis affirmativum*, ſolvi per *fortaſſis negativum*: ſed quamdiu de tali revelatione non eſt ulla probatio, tutiorem partem eligendam ut abſtineatur; deinde ipſorũ eſſe qui defendunt non conjicere, ſed probare revelationem: denique illud ipſum quod addit, de *Ananiſapta*, cujus exemplo conatur intentum probare: eſſe non tantum vanum, ſed etiam merè magicum, & ex pacto dæmoniaco natum. Sciendum enim inter magica reliqua periammata ſolitum, ut contra peſtes & febres peſtilentes, in quo tres verſiculi debebant certo deſcribi modo;

Ananiſchapta ferit, mortem quæ lædere quærit, &c.

Quibus quid poteſt dici ineptius? nam illud *Ananiſapta*, nihil prorſus ſignificat, & ponitur tamen verſu tertio, ut Dei nomen, & petitur ab eo, ut ferentis miſereatur, unde patet ſic ocultè dæmonem invocari, qui hoc ſibi nomen vel ſignum conſtituerit. Deinde quod ait fideliter credentes tantum ſanari: hoc indicat eum requirere certam fidem virtutis illorum verborum: quod

quod & ipsum est impium. Si verò licet de significatione conjicere, suspicor vocem esse ex Chaldæo vel Hebræo confictam. Si velis deducere ex חנני Choneni, miserere mei, & שופט Schophet, vides misericordiam ut à Judice peti, sed non à Deo vero, ut arbitror. Nam *Ana* אנא secretis Mekubalim mysteriis significat mentem cui innatæ primæ notiones: in cujus medio dicunt sedere angelum, quem vocant ענים *anim*, qui rei veritatem homini aperit & indicat, unde & הענב *henabh* alii pronunciant *Ana*, nomen idoli, & illis ענני *anani* divinatio. *Schaphat* verò denotat eum judicare שפט: *Ananisapta* igitur quasi *ananischapta* significat dæmonem illum, divinationi qui præest, & dijudicat atque indicat morbi causam atque remedium. semper enim malefici priusquam sanent, sententiam ferunt, maleficio morbum illatum fuisse. Atque hoc arbitror arcanum illud magnum, quod Malleolus indicare voluit vel debuit. Sanè magicæ voces pleræque ex Hebræo sumptæ. Non me latet cabalistarum deductio litteraria, scrupulosè si non superstitiosè ex Guarino proposita à Martino de Arles lib. de superstition. qui supponunt *Ananisapta* significare malam mortem (qua quæso lingua?) & qualibet littera repræsentari unam dictionem. ut A. sit Antidotum, N. Nazareni, A. Auferat. N. Necem, I. Intoxicationis, S. Sanctificet, A. Alimenta, P. Pocula, T. Trinitas, A. Alma, & sic significari, quod mors Christi, quæ ex parte Judæorum mala fuit, ex parte Dei mortem (hoc est Diabolum) ferire. & cæt. Quæ, quis non videt esse gerras Siculas? Nec verò infœlici illi Fœlici suffragatur, quod.

Duodecimo subdit experienter (*utar ejus verbis, ne quis me fingere quidquam putet*) videtur, & ab Ecclesia permittitur, quod illi, qui per certas formas verborum serpentes tollunt, (prout Apostoli fecerunt) & tangunt, & in medicinalibus refectionibus multipliciter deducunt, imò leprosos sanando, nondum fundamentaliter infectos, multum proficiunt: ecce & quod illi, qui propriè talibus verborum exorcismis in eadem forma non utitur, licet fortiora loquatur, nihil apud serpentes operatur. *Respons.* primò falsum esse quod dicit ab Apostolis serpentes sublatos, per certas verborum formas: nam hoc per illos factum dumtaxat, jussione, in nomine Jesu, ut Dominus præcepit, & cui formæ, ut causæ ac signo, suam opem atque effectum pollicitus fuit *a*. falsum est secundò ab Ecclesia incantatores serpentum, qui commentiis hujusmodi formis utuntur, vel morborum curationes tales perficiunt permitti, ut docui jam sæpè, & ostendam ex professo li. 6. Tertiò falsum est, aliis formis potentioribus utentes effectum non consequi: consequuti enim eum sunt sancti viri signo crucis, invocato nomine Dominico, & similibus Ecclesiastic. remediis. Quod si loquatur de formis commentitiis atque privatis, hæc ipsa experientia docet ex pacto fieri. nam ideò prodest una, quia legem illam Diabolus tulit: non prodest altera, qui eam non præscripsit.

a Marc. ult. 18.

Decimo tertiò, sic argumentatur,

Deus

Deus etiam per malos Sacerdotes, si servent præscriptam ab ipso verborum formam, conficit Eucharisticum Sacramentum, per bonos verò, si formulam non servent, non conficit, ergò etiam Deus per malos seu maleficos, si verba concepta servent, tribuit sanitatem, per bonos non tribuit si non servent. Consequentia probatur. quia, teste D. Gregorio, miracula minora probantur per majora. Sed illud de Eucharistia est majus, istud de curatioe morbi est minus. ergò istud bene probatur per illud. *Equidem miror* Christiani alicujus tantam esse posse impudentiam, ut Sacratiss. rei mentione sic abutatur, & talem instituat comparationem, nimirum magiæ sectatorum hoc proprium est, non Catholicorum votum verorum. Ad argumentum negatur consequentia. nec urget probatio, quia præsupponit falsum, nempè miraculosam, & non prodigiosam, hoc est à Deo, non à dæmone causam in casu proposito: quod à nobis impugnatur. Transubstantiationis miraculum de fide est. miraculum fit, quia Christus hanc, & non aliam formam verborum instituit. Sanatio hæc nullo argumento idoneo probatur à Deo esse, & quare corruit tota machina. D. enim Gregorii verba de duobus veris miraculis sunt.

Decimo quartò insistit probationi experientiæ parum attendens experientiam tantum ostendere, quid factum sit, sed non docere quod curatio sit à Deo, vel etiã quod sit licita. nã non quicquid corpori prodest, id licitum est, ut cõstat, alioqui & nimio potu ad vomitum, & nequioribus aliis uti liceret, & Medici talia suadentes excusarentur, alioqui à dæmonibus morborum curationẽ petere liceret, ut impius Paracels. censuit, & non minus obscurè Malleolus videtur concedere, quæ cuncta sunt impia.

Decimo quintò, quæ in his formis continentur, cuncta sunt ex. S. S. desumpta. ergò licita & sancta. *Resp.* nihil hac illatione frigidius, peccatum enim hic est in abusu applicationis. eò quod verba sacra applicantur, ad ea quæ Spiritus S. nullo modo intendit, quemadmodum peccant qui ad divinationes, satyras, pasquil. & hujusmodi, S. S. verba deflectunt. Confirmat arg. suum; quia non reprehenderetur, qui cum signo crucis simpliciter diceret sanare in nomine Christi. ergò nec ille, qui paulò plus rituum & verborum bonorum adhibet. *Resp.* Rursus consequentiam claudicare, quia prior ille Ecclesiasticam & Evangelicam formam sequitur: posterior voluntariam suam commentitiam. Deinde & prior ille hoc faciens temerè, potest peccare delicto tentantis Deum.

Decimo sextò, credentibus Deus pollicitus miraculorum patrationem ad solum credentium jussum: neque distinxit, si hac vel illa forma usi fuerint, sed formam generaliter loquens liberam reliquit. neque nos igitur hanc licentiam restringere neque distinguere debemus. *Resp.* Christum Dominum fidelibus eam potestatem tribuisse, qui fide firmi, in nomine ipsius, ad fidei confirmationem ista facerent, quando salus animarum hoc deposceret, ut patet ex serie contextus D. Marci [a]. Et sic Christus Dominus miracula sua edidit. Velle autem miracula edere, duntaxat ut

[a] c. ca. ult.

ut homo, vel equus, vel vacca, sanentur ægritudine corporali; hoc Christus nec jussit, nec approbavit, nec solet concurrere ad hujusmodi. formam quoque simplicem nobis reliquit, manus impositionem, & simplicem in nomine ejus cum benedictione jussionem, vel precationem. Hanc Christi licentiam nec restringimus, nec distinguimus, sed arcemus ab ea superstitiosas additiones & ampliationes.

Ultimò sic argumentatur: in dubiis benignior intepretatio facienda, sed hic res dubia est, ergò potius dicendum licere, quàm non licere. Conf. Deus intentionem facientis attendit: eam rusticus iste hoc faciens habet bonam. ergò non est damnandus à nobis. *Resp.* An hæ formulæ sint illicitæ necne, strictè loquendo dubium non esse. Primò quia non sunt sufficientes rationes, neque argumenta satis idonea, ut iis intellectus sanus ac benè dispositus moveatur ad credendum, has formulas esse bonas ac licitas. hoc tamen necessarium esse, ut dicatur dubium, constat *a*. Deinde quia regula juris Canonici improbat omnes orationes, & formulas hujusmodi, præter *Pater noster, & Credo*, ut docuimus: nec invenitur exceptio per Ecclesiam introducta specialiter de hujusmodi formulis: sed dubium non potest dici id de quo invenietur regula vetans, nec probatur de eo casus specialiter exceptus *b*, ergò istud hic non potest dici dubium. Denique hic non sunt Doctorum sententiæ pro parte affirmativa, dubium enim non dicitur, nisi sint hinc inde utrimque Doctorum opiniones *c*. Verùm ergò dubium hic non potest esse de re, utrum per sit licita, ne ne? sed tantum de persona, utrum peccaverit faciendo, quod putabat, licitum, nec ne? quæ duo sunt omninò diversa, fieri enim potest: ut peccem faciendo rem licitam: & fieri potest ut non peccē, faciendo rem illicitā. Quare etiam aliud est judicare de re, aliud de homine. Quando quis judicat de homine, debet spectare bonum hominis, quod consistit in eo ut quis bonus censeatur: ideò in dubio, ne homini fiat injuria, teneor potius judicare, quod non deliquerit. Sed quando quæritur de ipsa re, quia rei non interest, qualis existimetur, bona an mala, ideò non accommodandum est in dubiis judicium bono rei, sed bono ipsius judicantis, hoc est ei quod utilius est judicanti *d* bonum autem judicantis est, non decipi intellectu, & intellectus bonum est veritas, nempè sic rem intelligere, ut revera est: quare hoc judicium est conformandum ipsi rei, quo ad fieri potest, & de re judicandum non ut expediat personæ facientis cujus hic ratio non habetur: sed prout natura & conditiones rei postulant. qua in re D. Thomæ cæteri assentiuntur *e*. Accedit, quod quæstio hæc de re, pertinet ad communem animarum salutem, quæ paucorum superstitiosorum favori præferenda est. quando verò disceptatur de animæ periculo, tùm non quod lenius videatur in quosdam, sed quod revera sit animæ tutius, id sequendum, ut communiter docent DD. *f*. Ad argumentum itaque breviter respondeo, ex majore benè inferri, de peccato ipsius, utentis, quando verè dubium est, pec-

a Aragon. & alii ad 2 D. Th. 2. 2. q. 60. a. 4.

b Barto. in l. quoties D. si quis caution.

c Cuma. §. in fin.

So. in cons. 115. col. 3. vol. 1. Corneus cons. 71 li. 2. pat. 3.

d Guido Papa sing. 217.

e Sic intellige pecul. lat. de arb. §. 8. ver. sed quid si arbiter.

f Cajè. Sot. Aragon. in d. a. 4.

peccaverit necne, ut puta de rustico dubium fuisse: de Monacho verò Professore Theologiæ non puto, tenebatur enim scire: perperam tamen infertur, idem de re, nam nec dubium id est: & si foret, non sequenda nisi pars negativa, quæ tutior: & proinde verè benignior in animas.

Alia quædam postea accumulat, quæ prætermitto, quod sint non minus inepta, quàm frigida, & ridicula, utpote meræ fabellæ, de Moyse, Virgilio, &c.

Potuisset fortius argumentari ex l. 4. C. de malef. & Mathem. ubi Constantinus Imp. scribit, *Nullis criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus aut in agrestibus locis innocenter adhita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis, grandinisque lapidatione quaterentur, quibus non cujusquam salus aut æstimatio læderetur, quorum proficerent, actus.*) Respond. solet Constantin. adhuc rudem rerum fidei superstitiosa ad finem bonum remedia permisisse, ita Anto. Contius & alii, & addunt quidam posteriorem legis partem, ex libr. βασιλικῶν tanquam iniquam rejectam. Mihi non videtur in lege quicquam iniqui contineri. Nam Constantin. remedia superstitiosa non approbat, nec etiam licita esse pronunciat. sed dumtaxat decidit in foro civili non esse puniendos nec severissimis legibus (scilicet contra maleficos latis) vindicandos, qui maleficia vel alias calamitates superstitiosis modis depellerent, certè æquissimum est, non eandem subire conditionem eos qui contra salutem hominum aut pudicitiam moliuntur, & eos qui *innocenter* (sic loquitur) ista remedia adhiberent ad maleficia dissolvenda. Si perpendas, ista Accursii & Bartoli mens fuit. Nihil ergò Constantini sanctio pugnat cum jure Canonico, quò ista prohibentur, *c. illud & c. qui sine 26. q. 1. cum simil.* quibus & peccare docetur, & in conscientiæ foro pœnitentiam condignam imperandam, c. ex tuarum *de sortileg.* Semper remedia ista Christianis displicuerunt, sæpè & Ethnicis: ut docuit præter alios, in quem hoc annn 1606. indicante & præbente viro Nob. D. Joanne de Herrera incidi Annæus Robertus lib. 1. rerum Iudicatar. c. 5. cujus doctè & breviter dicta, nihil vetat adscribere, *Hippocrates veneficos quosdam & irridet & execratur, qui se profitebantur orationibus, & certis quibusdam sacrificiis sanaturos morbum, quem illi sacrum, nos comitialem vocamus* a. *Galenus fraudes hujusmodi rejicit, tanquam fraudes aniles, & præstigiaturas Ægyptiorum, & Babyloniorum, atque in Pamphylum quendam invehitur, qui in herbarum collectione imprecationes quasdam admurmurare solitus erat* b *Alexander* ψευδομάντις *à Luciano videtur, qui grassante pestilentia versum hunc foribus inscribi jubebat, tanquam certissimum adversus vim pestilentiæ remedium,* Φοῖβος ἀκερσεκόμης λοιμοῦ νεφέλην ἀπερύκει c. *D. Thomas curationes morborum* d *per verba aliter fieri non posse credidit, quàm virtute dæmonum: eosque qui verbis & characteribus morbos curant, vel alia quæpiam miranda præter naturam agunt, asserit fœdus habere cum malo dæmone, vel expressum, vel tacitum. Magia multam habet cum medicina affinita-*

a de morbo sacro.

b Galenus περὶ ἁπλῶν φαρμάκων.

c Lucian. in Alex. seu ψευδου.

d 2. 2. q. 69. art. 2.

nitatem, Plinius, Natam primum è medicina nemo dubitat (*inquit*) ac specie salutari irrepsisse , velut altiorem sanctioremq; quàm medicinam. Ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vires religionis , ad quas maximè etiamnum caligat humanum genus a & postea subdit : *Itaque cùm extraordinaria ista seu fraudes & imposturæ, seu etiam morborum curationes, non remediis naturalibus constent , sed à dæmone procedant, rejiciendæ sunt, nec inquirendum an prosint nec ne .Sub Antonino Caracalla damnati sunt, qui remedia quartanis tertianisq; collo appensa gestabant* b. *Sub Imperatore Constantio si qui remedia quartanæ vel doloris alterius, collo gestaret, sive per monumentum transivisset vespere malevolorum argueretur indiciis:* ille(*inquit Ammianus Marcellinus*) ut veneficus, sepulchrorumque horrores & errantium ibidem animarum ludibria colligens vana, pronunciatus reus capitis interibat c. *Ulpianus incantationes, quamtumvis in morborum curatione proficiant, rejicit & damnat.* d *Imperatoriæ constitutiones remedia hujusmodi inhibent & interdicunt* e. *D. Augustin. ab Ecclesiæ unione illos excludit, qui in collectionibus herbarum carmina dicunt, eosque qui characteres ægrotis ad sanandos eos apponunt* f. *Inter Veteres Car. Magni sanctiones hæc una est.* Ut à Clericis vel laicis phylacteria , vel falsæ inscriptiones, aut ligaturæ, quæ imprudentes pro febribus aut aliis pestibus adjuvari putant, nullo modo vel ab illis, vel à quoquam Christiano fiant: quia magicæ artis insignia sunt. *Cano. 42. Conc. Turonensis sub Carolo* g *Magno habiti*. Admoneant Sacerdotes Catholicos populos, ut noverint magicas artes, incantationesque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil posse remedii conferre, non animalibus languentibus claudicantibusve, vel etiam moribundis quicquam mederi, non ligaturas ossium, vel herbarum cuiquam mortalium adhibitas prodesse: sed hæc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur. *Constantinus Imper. cùm videret multos dæmonem Cilicium venerari quem etiam quia plerosque ægrotos sanabat,* ἰατρὸν ϗ σωτῆρα *solebant appellare, dæmonis illius templum diruit penitusque subvertit , ut notum cuique faceret, non ab hujusmodi dæmonibus, sed à vero & omnipotenti Deo opem implorandam, & petenda morborum remedia* h. *Neque enim vel medicinæ intuitu , vel morborum curationis gratia omittendæ sunt pietatis regulæ, aut violanda Christianæ Ecclesiæ præcepta.*) Sic ille, optimè & verissimè, & sententiam hanc secuta Parisiensis curia decreto suo confirmavit. Quæ ex S.S. probationi adduxit intermedia prætermisi. quia locorum illorum interpretatio verior & aptior alio tendit.

a Plin. lib. 28. c. 1.
b Spartian. in Caracalla.
c l. 14. in fi.
d l. 1. §. Medicos D. de var. & extraor. crim.
e eorum C. de malef. math.
f can. admoneant can. non observetis 26 q. 7. can. nec mirum 26 q. 1. c. illud 26. q. 2.
g Capita Caroli Magni l. 6. c. 26.
h Euseb. l. 3. vitæ Constantii.

SECTIO IX.

Ex his infertur decisio de multis formulis, quas non præterquam planè, ut de iis possint Lectores, quando de facto inciderint, judicare, nec adscribam integras , ne curiosi & impii queant abuti : sed adscribam tantum initium ac finem , omissis mediis & circumstantiis , quas auctores earum requi-

quirunt. Primæ quatuor frequentes sunt hic in Eburonibus.

1. Ad equos sanandos. interrogant cujus coloris sit? si dicas, spadicem clamant, Spadix, si laboras tali vel tali morbo, tam verè saneris, quàm Joseph & Nicodemus, &c.

2. Ante par ante, par ante ante, &c. ut virgo Maria peperit.

3. Alligare equum stoloni arboris, quæ nunquam fructum tulit, idque trium horarum spatio.

4. Pro quovis morborum genere, funiculo laneo brachium circumdare, in nomine Dei, &c. & ad nomen sancti, cui morbus tuus sacer, funiculus contrahetur & fiet brevior, &c.

5. Dicto, consummatum est, pedem equi terræ fortiter incutere, & addito alio versicul. ex orat. Dom. clavum excidere.

6. Ad morbum quendam animalis sanandum, injicere phialæ vitreæ aqua limpida plenæ, novẽ hordei grana, &c.

7. Filũ per chrisma trahere: aut terreã imaginem, sub altaris pala abscondere.

8. Tempore Missæ dentes tangere, & quendam ex Evangelio passionis versiculum simul dicere.

9. Cum ægroto ante febris accessionem manus lavare, & interea certum ex Psalmis versũ submurmurare: vel laborantis manu prehensa dicere, æquè facilis tibi hæc febris sit, atque, &c.

10. Recipe tres panes missales, & in uno scribe, qualis est Pater, & in altero &c. & in. 3. &c. & dare has hostias febricitanti, &c.

Undecima ducere ægrotum feria sexta (idque continuis tribus diebus) ante Solis ortum, versus orientem, & eo expansis ad Solem manibus in crucifixi morem stante, dicere, Hodie dies illa est qua Dom. Deus ad Crucem accessit &c. deniq; recitare novies ternas orationes Dom. & ternas salutationes Angelicas.

Duodecima illud Aphricani: Gustate & videte quod bonus est Dominus, inscriptum certæ suppellectili &c.

Decima tertia in aquæ frigidæ cyathum instillare profluentis sanguinis definito numero gutas, & inter unamquamque legere Pater noster &c. & propinare patienti. eumque certa interrogare: *vel* fronti ejus certum versiculum cruore illo inscribere. *vel* in sanguine sistendo, dicere, Sanguis mane in te, &c. sanguis mane fixus &c. & ter repetere. *Item*, in sanguine Adæ orta est mors † &c. ô † sanguis ut fluxum tuum ut cohibeas. *Item illud*, Christus natus est in Bethleem & passus, &c. & hæc dicentem tenere innominatum digitum in vulnere, & facere certas super vulnere cum eo cruces, & dicere quinque Pater, & semel Symbolum, &c. *Item*, certum versiculum solum dicere ex Passione. *Item* dicere, In nomine Patris, &c. chunrat, cara, sarite, &c.

Decimaquarta tribus diebus ante Solis ortum super equo dicere, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti exorcizo te vermem per Deum Patrem &c. † ut nec carnem, nec ossa hujus equi edas, &c. Deinde certo numero recitare Pater & Ave. Tandem in dextram aurem equi, cùm aliquot crucibus factis, insusurrare quatuor quædã verba.

Decimaquinta ad inveniendum furem,

rem, in cryſtallo crucem facere cum oleo olivæ, & ſub cruce ſcribere, S. Helena, & puero caſto atque legitimo decenni tradere phialam tenendam, & poſt tergum ejus flexis genibus ter dicere orationem S. Helenæ; deprecor te Domina S. Helena; mater Regis Conſtant. &c. Amen. & cum angelum (*intellige nigrum*) videbit puer in phiala, tum interrogare quæ quis voluerit. *Item* ad furem deprehendendum, accede fluentem aquam, inde quot ſuſpectos habes, tot numero lapillos collige, domum refer, fac igneſcant in foro, defode ſub limen &c. imponantur ſcutellæ aqua plenæ cum certis ritibus, & ad nomen furis calculus ejus aquam faciet ebullire. *Item* leguntur ſeptem Pſalmi cum Litaniis; hinc ſequitur oratio terribilis ad Deum Patrem, &c. hinc exorciſmus in furem: denique formatur in figura circularis cum barbaris nominibus, & in medio pingitur oculus, tum clavus æneus, certorum laterũ, oculo infingitur malleo cypreſſino, & dicitur certus ex Pſalmis verſiculus. ſic fieri oculum putant excuti. *Alii*, die Sabbathi ante Solis ortum ramum avellanum abſcindunt, dicentes: Ego te ramum hujus æſtatis reſeco &c. in menſa ſternitur tegumentum additis his verbis, &c. quæ ter repetenda. *Alii* utuntur exorciſmo ſeu anathemate, quod blaſphemè vocant S. Adelberti, cujus initium eſt, Ex auctoritate Dei omnipotentis &c. & finitur, Amen dicant omnes. Poſtea cantabitur, Media vita in morte ſumus, &c. Quam prorſus ſuſpicor eſſe illius Adelberti hæretici, qui ſe ſanctum vocabat, & damnatus fuit à Papa Zacharia: cujus Hiſtoriam, & Magicam quandam impiam orationem, invenies in vita S. Bonifacii Apoſtoli Germaniæ lib. 2. *apud Surium menſe Iunio. Alii* legunt Pſal. 108. juxta certam diſtributionem.

Decimaſexta, ad curandum maleficiatum: Accipe tres olei violacei menſuras, & conſiſtens contra Solem ante ejus ortum exprimere nomen læſi & matris ejus & angelos gloriæ, qui ſtant in gradu ſexto, ſex diebus ter in die. Septimo autem collocetur ille nudus, &c. deinde nomina horum angelorum inſcribenda lamiæ, &c. viceſima die menſis ſanabitur.

Decimaſeptima. Item fere inſcripta nomina trium Regum, cum certis tribus verſic. *vel* verba plane incognita & abſurda: ut illa veterum, *Danata darios*, &c. & recentia, *Abrac*, *Amon*, &c. *vel* illa pani inſcripta, *Irioni Khirioni*, &c. *vel* iſtud: *Hax*, *pax*, *max*, &c. contra morſus canum rabidorum: Item contra dolores dentium: *Siriliges Falceſque* &c. vel aliud: *Galbes* &c. *Galdes* &c. Item *Gibel*, *Got*, &c. Et in piſcium captura, illud Geoponici Conſtantini *Iao Sabaoth:* & quorum his nugis olim libri referti fuere Bamacius; & Cariachirus, à Galeno deriſi. *l. Simplici.* in illo Conſtantini eſt abuſus duorum Dei nominum.

Decima octava, virgas parallelas vi certorum verborum mediis partibus committere, & in crucis formam vincire, & de collo ſuſpendere, vel thoraci lignum rotundum cum certo murmure applicare, ut Turcæ faciunt. Sed ſunt

ſunt innumera hujuſmodi commenta, quæ ex prædictis dijudicari poterunt: & nos alia quædam *lib. 6.* profligabimus, quæ propria Paracelſiſtarum. Aliæ quædam ſuperſtitiones in expoſit. 1. præcepti apud Beezium leguntur, *cap.* Alii (inquit) *promittunt ſic: Vis ut maritus tuus diligat te: accipe de omnibus crinibus tuis, & offer illos ad altare ter cum cereo ardenti: & tunc quamdiu portabis illos ſuper caput tuum, tamdiu exardeſcet in amorem tui.* Alia ſuadet ſic: *accipe hæc ſancta verba ſcripta, & conſue veſtimentis viri tui, & non poterit occidi, vel ſubitanea morte mori*: vel, *fac ſcribi litteras infra Evangelium talis feſti, & ſuſpende illas ad collum viri tui, & non poterit ſubmergi ſi pertranſit mare.* vel ſic, *ſi vis habere maritum ad voluntatem tuam, quære clavos ferreos antiquos* (*vulgariter* hoefnagelen) *de quibus inventis debet formari annulus ſexta feria infra Miſſam: poſtea ſuper lege Evang.* (quoddam certum) *& dic quotidie Pater noſter, tunc ſi annulum in digito portaveris, habebis maritum pro tuo deſiderio infra annum. Item ſi ſponſa debet habere bonam fortunam, oportet quod in nuptiis ingrediatur domum ſub duobus evaginatis gladiis poſitis ad modũ crucis S. Andreæ. Item ne* Alf, *vel* mar *equitet mulierem in puerperio jacentem, vel ne infans rapiatur* (à ſtrigibus) *debet poni cultellus vel corrigia ſuper lectũ.*) hactenus ille contentus tantum poſuiſſe quantum ad fugiendas agnitas ſuperſtitiones pertinebat; formulas verborum, quas præterea adhibent, prudenter prætermiſit.

Nuper duas hic in Brabantia non infrequentes deprehendi. Prima, ut ſciant an æger moriturus, ſalem ignaro in manum imponunt, & attendunt liqueſcat ſal, nec ne? quod pertinet etiam ad divinationes. Altera eſt; ſi quis febri laboret, jubent prorſus nudum ſe Soli exorienti opponere, ac ſimul certo numero Dominicas orationes & ſalutationes Angelicas recitare. Sic liberandum. Crebro etiam virgines faciunt, tanto ſanitatis corporeæ quam verecundiæ majori cura; quo, niſi Almodæo auctore vult cum veſte pudorem, cum pudore pudicitiam paulatim ponere. Priori poſſet aliquid phyſiologicum ſubeſſe: Sed id adeò incertum & obſcurum, ut non injuria ſuſpectum cenſeatur. Nunc iſta ſufficiant exempla, plura ſum daturus *lib. 6. cap. 2. ſect. 1. quæſt. 1.* & ex opere Martini de Arles *de ſuperſtitione*, quod exſtat in Juris Oceano, peti poſſunt: apud quem invenies egregie confutatam quandam vanam obſervantiam, quæ ſimul eſt ſuperſtitio, & Dei tentatio, & ſacrilegium, & blaſphemia, qua Navarræi ruſtici utebantur, imaginem B. Petri in flumen mergentes, ad pluviam impetrandam: cujus dicta moneo ut notes, quia ruſtici & accolæ Rheni ſolent idem facere cum ſtatua (ſi commemini B. Urbani. Fuit penes me libellus M. S. Levini Crucii Curionis Boſcepani, cui titulus, *Eruditorum exorciſtæ*, qui vir certe nec indoctus, nec exigua hujuſmodi rerum experientia præditus, plurima congeſſit remedia contra maleficas noxas, quarum pleraque etſi manifeſtæ ſuperſtitionis nequeant revinci, expedit tamen propter clarum periculum, & proclivem abuſum: iis prorſus abſtinere. Quapropter oro

&

& hortor omnes, ad quos liber ille, quod sciam nondum editus, pervenerit (scio verò quosdam illic traditis incautè admodum uti aliquando) ne temere ullo remedio inde excerpto utantur, nisi prius solicitè, cum pio, & erudito, & prudente aliquo Theologo rem contulerint, & is secura omnia declararit.

Formidandum quoddam in hujusmodi negotiis exemplum Gerson narravit: suo tempore Principem quendam fuisse, cui cum suaderetur, ut peteret consilium à sapientibus, quos sciebat esse tales, & sibi benevolos.. *Utrum licitæ essent superstitiones quas exercebat, & credebat? Respondit, Cur inquirerem à talibus, etenim scio quod dissconsulerent mihi: Ego tamen sic agere, & sic credere penitus disposui, nec omittam. Et in hac infelicitate positus, & præventus morte repentina, destitit vellet, nollet nunc agnoscens in inferno, quoniam* Dominus odit observantes vanitates supervacuè. *Et contra,* Beatus est vir cujus est Dominus spes ejus, & non respexit in vanitates & insanias falsas. Sic ille tract. de observat. dierum superstitiosar.

SUMMARIA BREVIA

LIBRI QUARTI.

DE DEVINATIONE.

P*Ræambulum.* De nominibus quibusdam, quid significent Prædictio Prænotio, vaticinium, Prophetia. locus D. Hierony. loca Jerem. 13 v. 23. & 23. Oseæ 9. v. 7. Exod. 12. v. 12. c. 18. v. 11. Dan. 11. v. 8. Deut. 13. Jer. 23. v. 25. cũ simil.

Divinatio quid, locus Pvov. 16. v. 10. de divinatione judiciaria. Exempla Salomonis, Danielis, Ariopharnis, Alphõsi primi Neapol. Tiberii & Theodorici regis, Caroli Magni, Friderici 3. Solymanni Turcæ.

Conjectatio quid, quo pacto deinceps hæ voces sumendæ. S. Beatricis Atestinæ sepultæ miraculum.

CAP. I De divina Prænotione seu Prophetia.

Quæst. I. De nomine & natura.

Prophetæ & prophetandi sex significationes, loca 1. Par. 25. v. 3. & 5. 1. Reg. 10. v. 12. 3. Reg. 18. 29. & v. 4. Tit. 1. v. 12. 1. Reg. 12. Eccl. 48. v. 41. 1. Cor. 14. v. 5. Exod. 7. v. 1.

Propheta unde dictus Græcis. Nabi כביא unde Hebræis נכואן à נכא vel מכ vel כן Videntes unde, Prophetæ definitio Cassiodori. alia melior. Prophetiæ causa efficiens. An humana aliqua opus præparatione, locus 4. Reg. 3.

Subjectum Prophetiæ. Sententia Platonis & Aristotelis, fatui, genus omne hominum & sexus etiam mali, & ignari, & inviti, quomodo prophetia sit voluntaria.

Inspirationum seu illuminationum species de imaginaria & intellectuali, de duplici elevatione.

An Deus semper per Angelos, & nunquam immediatè prophetiam inspiret. Conciliati D. Hieronymus, Augustinus, & alii Patres

Patres. Quo fiat modo influxus prophe-ticus mediante Angelo?

De materia prophetiæ, quæ res occultæ huc faciant, locus Deut. 18. v. 15. & Cor 14. v. 1. 3. 4. Quomodo Prophetæ dicantur participes æternitatis Dei. De Prophetiæ certitudine, tum absolutæ, tum conditionatæ. de lumine prophetico, & variis ejus nominibus.

Thomæ Angelici libri attributi Doctori Angelico. An lumen propheticum sit idem cum lumine fidei. Peccatum est grave illi credere. An necesse Prophetam intelligere quæ dicit. An necesse prædicere aliis. Lumen propheticum ad quam qualitatis speciem reducendum? Locus Micheæ.

Quæst. II. Quæ sint species Prophetiæ?

Duo genera, per Sacerdotes & Prophetas.

Sect. I. De rationali. Urim & Thummim.

De duplici Epho. Quid rationale Hebræis חשן videre veteres aliis punctis legisse nõ חֹשֶׁן sed חשן λόγιον, non λογεῖον, cur Latinis rationale judicii: refellitur Jarrhius.

De nominibus ejus Chaldæis, Hebræis, Græcis. Quid rei fuerint Urim & Thummim. Posse sciri. Non fuisse aliquid adversum ab ipsis Lapidibus XII.

D. Augustini mens exquisita, sunt nomina ipsorum lapidum, qui alibi etiam vocantur Soham, & Millvim. Locus Exod. 25. v. 7. & 30. explicat Oleaster defensus item defensi Vulgatus & LXX. De usu hujus prophetiæ. modus interrogandi Applicare Ephod. consulere Dominum applicato Ephod consulere Dominum pro iisdem. locus 2. Esdr. 7. v. 65. & Deus 33. v 8.

Quis modus respondendi. Defensus Josephus. secundus mixtus ex splendore & sermone. Locus 1. Reg. 28. v. 6. quid responsio per Sacerdotes.

Solvuntur argumenta viri docti contra Josephum. Ejus summa in his auctoritas Græcis. λόλιον vocarunt quo sensu LXX. dici queant Græci. De tempore quo hoc oraculum cessavit. Cur vocetur judicium τῶν δηλώσον, cur *urim* illuminatio, *Thūmim* veritas.

Sect. II. De oraculis Prophetarum.

Divisio oraculorum, visio, verborum, somnium. Nomina quorundam Prophetarum minus notorum visio ὅρασις מראה vel ראי quid verbum λόγος דבר quid quomodo fiebat Consilium מלאכות Evangelium. Onus seu משא quid sit fuse quæsitum, refelluntur varii.

Hieronymus defensus Apoc. 2. in fin. v. 24. Jere. 23. v. 33. λῆμμα quid Græcis LXX. cur idem dicatur onus & munus Reprehens. Theoph.

De ecstasi seu raptu prophetico יד quid Ezec. 1. vers. 3. & cap. 8. vers. 1. & 3. In raptu prophetæ semper sibi præsentes hoc distincti à fanaticis hæreticorum. Polychronii fragmentum.

Auctor li. de spiritu & anima defensus contra Petr. Olivarium. Apocalypsis quomodo scripta hoc genere prophetiæ Tertulliani locus. alius And. Cæsariensis κάτοχος quid κατοχὴ congelatio, morbus. Theodoretus & Theophylact. notati.

De somnio חלום, ἐνύπνιον, quando sit prophetia, quando non. Modi seu somniorum sex in SS. differentiæ Hebræi solebant somnia petere. ut & gentiles ponuntur loca hujusmodi Gentilium dicta ψυχομαντεῖα.

Vigilias Christianorum ꝗ Julianus eo conatus derivare per calumniam Judæi idololatræ, hac in re imitati fuere paganos. Locus Esa. 1. c. 65. v. 4.

Divinorum somniorum finalis causa multiplex ex sacris litteris ostenditur.

Locus D. Job c. 4. vers. 13. & c. 7. v. 14. & c. 33. v. 15. Locus Num. 12. vers. 6. Exempla multa divinorum somniorum ex histor.

Quæ species prophetiæ sublimior & excellentior sit.

Quæst. III. Quo pacto prophetia, sive divina revelatio discernenda sit à divinatione sive dæmoniaca revelatione?

Aucto-

Auctores qui de hac quæstione tractârunt: capita, unde petenda distinctio.

Sect. I. Quænam necessaria judicaturo de revelatione?

Spiritus discretionis quid, & quotuplex de discretione experimentali. hæc est in ordine ad seipsum.

De discretione in ordine ad alios. quædam infusa, quædam doctrinalis seu acquisita, quæ ad hanc necessaria sint, doctrina, pietas, experientia & alia multa. Tenenda præcipuè humilitas. suspendenda non præcipitanda sententia. Exempla sacræ Scripturæ, Jacob, Josue, Samuelis, Heliæ, B. Virginis locus Luc. 1 v. 29. Sanctorum Ambrosii & Episcopi Cyprii. Illusio mulieris Carthaginensis.

Præstat humiliter rejicere revelationē, quàm avidè arripere: an liceat petere, ut fecêre quidam Sancti Ephrem, Maurus, Herebertus, & alii, sed non imitandi in hoc. Quod deceptæ multæ personæ per hoc ut S. Catharina Bononiensis. Conatus sic dæmon decipere B. Augustinum. sciebant hoc D. Bonaventura, & ii, de quibus narrat Gerson & B. Coleta.

In aliis personis tutius eas reprehendere & durè increpare. Notabilis locus de hac re Gersonis. Et quomodo respondendum objectionibus, quas illusi solent facere, cur non rejiciant.

Sect. II. Quæ consideranda in persona cui facta revelatio?

1. Fides revelationibus hæreticorum & cæterorum infidelium non est credendum. tales fuêre Cerinthi, Marci, Montani, Archonticorum, Manetis, Juliani Apostatæ, Donatistarum, Messalianorum, Anabaptistarum, Campani, Justi Velzii. Francisci de la Cruz Grætienzis pseudoprophetæ. de Vatibus Britannorum, utroque Martino & aliis, Bubages qui.
2. An sint sui juris, an arreptitiæ, his non credendum. Exemplum de quadam ex Firmiliano, de Montano, de monialibus Quercetensibus. Joanna Potiere, de Indorum coboba, de Libussa Bohema.
3. An mores & vita correspondeant sanæ fidei & de vitiis hic maximè considerandis, Apollonii sententia de Quintilla & Marimilla. Quo pacto mores intelligendi & examinandi. Petrus Sartor Antverpiensis pseudo eremita. Orationis mentalis quædam pericula ratione viæ unitivæ, de lapsu Begardorum Beguinarum, Dulcinistarum, Lollardorum, Illuminatorum. Periculosi alii scopuli multi. Eremitæ apud Cassianum Fr. Joannis de Rupescissa. F. Fran. Crucii.
4. Corporis constitutio.
5. Conversatio, status.
6. Ætas sexusque.
7. An sint Novicii in spirituali.

Exempl. Francisci Pici, qui hoc indicio fallaciam miræ revelationis detexit.

Sect. III. De revelationibus mulierum non Sanctarum.

Parum credendum huic sexui. Cur facilè decipitur. Quæ præcipuè consideranda in mulierum moribus.

Decepti visionibus muliercularum quomodo Tertullian. & nostro tempore Fra. Francis. de la Cruz Cordubæ multos decepit. Et in Belgio monialis quædam arreptitia in qua Christus loqui & hostiam sive Euchacist. panem consecrare credita ab illusis.

Quàm periculosa Confessariis conversatio cum mulierculis etiam piis ex Gersone. At attendendus status virginitatis, matrimonii, viduitatis hac in re, contra Leloyherium.

Sect. IV. De revelationibus virginum & mulierum; quæ sunt Canonizatæ, aut notæ sanctitatis.

De S. Angela Bohema.

S. Brigitta Sueca vidua.

B. Brigida virgo Scota.

S. Gertrudis Brabanta. S. Hildegardis.

S. Elisabetha Schonaugiensis defensa.

S. Catharina Senensis.

Quo in pretio habendæ harum revelationes. Refelluntur. Henric. de Hassia & Sibyllanus. Solvuntur eorum objectiones, & defenduntur vaticinia Sanctarum.

Discutitur prophetia B. Catharinæ Senensis de immaculata B. Virginis Mariæ Conceptione.

Discutitur locus unus ex concionibus B. Catharinæ Senensis.

Quid

Quid de præsentibus. An cogitationes hominum nôrit. Exemplum Scorti Parmensis. Dæmonum hac in re fraudes. Quomodo facta aliquando prædicat ut facienda. Exempla Apollonii, & juvenis cujusdam, & Chariberti, & Cæsarii impostoris moderni hujus generis remissivè.

Quæst. III. *Quomodo dignoscatur divinatio à prophetia & divinatione?*

Notæ ex proportione rei cognoscendæ & causæ. Notæ ex modo & natura quæsitionis. Notæ ex intentione quærentis. Quæ excusent à peccato. Locus Proverb. 19. v. ult. Quando liceat signum petere.

Quæst. IV. *Quale peccatum sit divinatio?*

Quando sit hæresis, quando superstitio, quando illicita dumtaxat.

Quando implicita sit venialis.

Quando jocus omninò licitus.

Quæstio V. *Quotuplex sit divinatio?*

Quid pactum implicitum & explicitum. Scholastici non satis propriè loquuntur in specierum assignatione.

Quæst. VI. *De speciebus divinationis, in quibus aperta divinatio intervenit?*

Oracula & vaticinia, ut Jovis, Dodonæi, Hammonis, Trophonii, Apollinis Delphici, Clarii, &c. Veneris Gazensis.

Quæ horum physica causa?

nulla contra plerosque, vera est dæmon.

cur uno loco potius quàm alio?

cur prisca oracula cessarint?

De Pythonicis vatibus. Veterum, ut Dodonides columbæ. Gallicenæ. Pythia Delphica.

Branchidarum, Colophonii, Soractinique vates. Francica Merovei, Pythonissa. Ventriloqui. Engastrimantes, & Sternomantes. Eurycles, Pythones, Arcarii dæmones, seu vates. Exemplum rustici in Misnia afflati à dæmone, fanatici, enthei. multorum nomina. Sibyllæ unde dictæ. קנ Ectatici.

Sect. II. Necromantia seu ϕονομάντεια, fusè descripta, ritus collecti ex veteribus Poetis. Statii & Lucani loca quædam. Melidensium superstitio. Duo modi Necromantiæ. Nuda invocatio & sacrificium. Sagæ primum murmurant, deinde incantationem proferunt. comminantur. Forma minatum.

Pœnæ hujus divinationis. Dæmon in hac pro anima apparet σκιομαντεία quid νεκυομάντεια κλῃδόν.

Exemplum Santeberni magi. Divinare in Pythone. quid locus 1. Reg. 28. v. 7. Quam periculosum, probatur exemplis. locus Psal. 105. vers. 28. & Isa. 8. v. 19.

Sect. III. Varia Hydromantia, ut qua usus Andronicus, una fiebat per annulum, alia per lapillos, alia ex pelagi agitatione. Orientales mare baptizant. Veneri sibi despondent, alia ex aquæ colore & imaginibus. Pagomantia, varii ad hanc olim fontes. Crateres Palicorum, cisterna Alfacena, Palus Junonis. Apollo Thryxeus, Rhenus Germanorum, alia per cyathum. per cathinum ut Fessæ. Mulieres Germaniæ ad vortices aquarum. superstitio hodierna, suspectorum nomina mittendi in aquam. Aretinus fons obturatus à B. Bernardino Senensi.

Sect. IV. De aliis manganiæ generibus.

De Lecanomantia, veteri & recenti. Castromantia. Catoptromantia. Christaliomantia. Exempla duo recentia. Et tuto quemlibet posse confringere hujusmodi, docetur aliis duobus exemplis recentibus.

Dactylomantia, varia exempla vetera & nova. Onychomantia, aliter apud veteres, aliter nunc fit. Quevedi quoddam factum. Acromantia Pharmaceia. Coscinomantia. Axinomantia, Cephalæonomantia: Germanorum, Longobardorum. Apionis & Taciti calumnia in Judæos. Cleidonomantia.

De modo excutiendi oculum furis. Varia exempla.

Quæst VII. *De speciebus, in quibus vel non explicitum pactum, vel est admodum latens.*

Sect. I. De haruspiscina seu ariolatione.

Gazareni qui, De victimaria. Extispiscina. Juvenalis locus. Pyromantia. Utuntur Lituani. An huc pertineat mos transiliendi pyras. De lustratione per ignem. Capnomantia. Locus Statii. Thurifumia Statii. Libanomantia Dionis. Tephramantia.

5. v. 20.

5. v. 20. Locus Apoc. 12. v. 3. Locus Psal. 18. v. 12. Respondetur exemplis allatis de veritate prædictionum quarundam.

De Thrasillo. Cur J. C. jungant Mathematicos cum maleficis, & qui illis propriè dicantur mathematici. Quomodo & cur Deus permittat illos aliquandò verum prædicere. De Ascletatione.

Exempla aliqua falsarum prædictionũ. Joannis XXI. Papæ mors.

Hebræorum qui auctores iconoclastæ. Pancratii. Constantini Stephani. Prædicentium adventum Antechristi. Petri Leonii Spoletani. Abraham hos confudit disputando. Ab his deceptus Manuel Comnenus. Joannes Galeacius contra astrologum decepit. Petri de Monte Ilicino mendacia Alfonsus Aragonum Rex contemptor horum & quale. Ludovici Sfortiæ stultus amor astrologiæ. Alexandrinorum judicium de his & vectigal βλακηνομιον. De medicorum fatua & superstitiosa quadam astrologia, nec non chirurgorum. De diebus Criticis. De astrologia investigatrice occultorum.

Quæst. II. De conjectatione ex elementis, meteoris, plantis, arboribus, brutis.

Tria videri tantùm esse elementa.

Ausonii locus. De iis quæ gignuntur in media regione aeris, De cometarum prædictione. Aliquando prosperè prædicere. Cheremonis liber. Mira exempla de Nola Bodkensi. De campana Villilana. De pisciculis monasterii S. Mauricii.

De prænotione ex ventis. Item ex nubibus, grandine & similibus.

Pisidas notatus.

De maris tumore, terræ motu. Arequipæ mira prodigia. Indi adjuratores malè mulctati, Vulcani Peruviani. Iride, halone, &c. Ex arboribus, plantis, floribus, &c. quæ. Quædam hic superstitio.

Quæ conjicienda ex animantibus.

An ipsæ præsentiant quæ prænuntiant?

Quæst. III. De conjectatione medicorum.

Regula quædam traditur.

Quæst. IV. De conjectatione Physiognomica.

De tribus ejus speciebus. Scriptores, Melampus & alii. Juvenalis locus.

Fundamenta artis. Locus Esai. 3. v. 9.

De Matthia Corvino Rege.

Probatur quædam esse licita. Et quatenus. Socratis dictum. Locus Cassii medici. De quibus liceat Physiognomo judicare, de quibus non. Exemplum. Antonii Tiberti Cesænatis discussum.

Quæst. V. De Chiromantia.

Duæ ejus species. De Physica. De astrologica. Verderii error de hac.

Prohibitio Sixti V. Artis vanitas. Scriptores. Juvenalis locus.

Solvuntur argumenta contrariæ partis. Locus Exod. 13. v. 19. Job. 37. v. 2. manus Dei quid significet in Scriptura.

Locus Exod. 24. v. 31. 2. Reg. 3. v. 15. Esai. 8. v. 11. Ezech. 1. v. 3. & c. 33. v. 22. & c. 37. v. 1.

Examinantur exempla prædictionum Chiromanticarum, Bartholomæi Coclitis. Alexandri Medicæi. Jovius notatus.

Zingari qui, & an tolerandi Principibus, fusè.

Corinthia lex de sumptibus.

Quæst. VI. De conjectatione ex somniis.

Oniropoliæ scriptores. Somniorum divisio. Fundamenta vanitatis hujus.

De libro Danielis Somniali in c. non observetis 26. q. 5. Synæsius notatus.

Quædam licet observare contra Tenophanem & Epicuræos, quædam non licet contra Stoicos. Prudentii locus. Somniorum certitudo vel fallacia unde petenda. De causa efficiente somniorum. Synæsii & Porphyrii error. Item Platonis, & Aristotelis. Hippocratis divisio non sufficiens.

De Naturalibus ex causa intrinseca.

1. animali. Locus Salomonis Eccl. 5. v. 2.

2. intrinseca corporalis. Quæ propria somnia singulorum humorum prædominantium. De naturali extrinseca causa, & divisio.

Quando liceat attendere somniis ex causis naturalibus. Explicantur singulæ causæ exemplis. Non licet divinare de futuris contingentibus, ut de gratis datis à Deo, nec de liberi arbitrii actionibus.

De diabolicis insomniis. Locus Homeri. & locus Eccl. 2. v. 7. De Lectisterniis & captione

chi. Fratris Ducis Britanniæ.

Templariorum defenditur hæc historia contra quosdam. De morte Clementis V. Papæ, & Philippi Pulchri Francorum Regis Præpositi S. Lamberti Leodinensis. De Innocentio IV. fabula Britannorum rejecta.

Sect. II. De purgatione monomachiæ seu duelli.

De inventione duelli, de gentibus quæ usæ, de causis propter quas inductum.

De ritibus, de armis. Duellum paralitici contra Judæum, qui imaginem Deiparæ violârat. Duella inter reges pro regno, inter privatos pro regib. pro testimonio pudicitiæ. Pueri contra Gigantem. Burchardi contra Conradum.

De successione avorum inter patronos nepotis & patrui. vicere qui pro nepote.

Wenceslai Regis mirum duellum contra Ratislaum. Aliquando Deus miraculo decidit, ut in causa Wenceslai, aliquando res dubia manet, ut inter equites Hispanos, Rui Paez de Viedma, & Pae Rodriguez de Avila. Sæpe justus vincitur.

Duellum omni jure repugnare ostenditur. Prohibitio & pene Concilii Trident. aliæ priores Julii 2. & egregiæ ejus rationes. Extensio Gregorii XIII. ad privata duella, & quæ citra solemnes ritus fiunt. Quædam declarationes sive illationes ex Bulla prædicta. Extenditur ad eos, qui dicunt; Veni, ego te tali loco exspectabo. Non procedit contra Principes, qui duellum permitterent infidelibus.

Bellum justum potest auctoritate Principis duello decidi. Non tamen hoc possunt facere per modum divinationis aut ad gloriam, &c. Locus 2. Reg. 2. v. 15.

Qui consulentes incidant, qui spectatores. Fit mentio non visæ Bullæ Clementis 8.

Sect. III. De purgatione vulgari per ignem.

De proba ferri candentis. Quod judicium. Solemnitates. Formula.

Exemplum Tetbaldi Pelerarii. Lex militaris apud Radevicum. Leges Franciæ, Longobardicæ, Slavicæ, Flandræ.

Vomerum quis numerus.

Ferri consecratio qualis, ponitur formula.

Phoclis locus de hac purgatione. An Nobiles eam quoque subierint, quod ita. Exempla. Conradi Marpurgii contra hæreticos. Richardæ & Cunigundæ Imperatricum. Emmiæ. Reginæ. Historicorum dissensio conciliata.

Aliorum in Græcia, Matronæ Christianæ in Rugia. Comitissæ Mutinensis. Ludovici Regis German. Legatorum. Orcisorum Comitis de Oldenborg.

Wirtenbergenses injuste accusati de incendio, & detecti postea rei Exemplum Piscatoris. Trajectensis, & cujusdam Hypocritæ. Ivonis loca discussa, & ostensa canonibus repugnare. Rollonis Normanni factum mirum.

Certamen Catholici Hispani cum Ariano. Robertus Cantuariensis doluit, quod hanc purgationem suasisset.

Emma Regina sic se purgavit.

De judicio prunarum. Exempla.

Monachi Ægyptii, & B. Briccii Turonensis Episcopi. Haraldi. Hyberni.

Sumebant & ab aliis rebus hoc indicium.

Eulalius se purgavit fiscellâ in ignem injectâ. Episcopus quidam ad fidem Rossos adduxit projecto libro Evangeliorum in ignem. Sic etiam approbata in Hispania Missa Mosarabum.

De probatione per pyram. Exempla.

Petri Massiliensis. Popponis Apostoli Danorum. Catholici Episcopi provocantis Arianum. Savanarolæ factum, seu potius jactantia. Petrus Albanensis sic Petrum Florentinum simoniæ convicit. Ritualia hujus judicii.

Ut Catholica fides his adstructa, sic iisdem hæresis deprehensa punitaque probatur exemplis. Hæreticorum Cameracensium. item Argentinensium.

Flamma hæresi quod umbra corpori: cum fuga erroris, vis perit ardoris. redit hæc illo rediente. Hæretici alterius exemplum.

Variæ prohibitiones hujus probæ.

Imperatorum & Pontificum, c. Mennam 2. q. 5. discussum & c consuluisti. 2. q. 4.

Sect. IV. De purgatione vulgari per aquam.

De aqua fervente. Nationes quæ receperunt, & quo fundamento.

De poculo zelotypiæ Num. 5.

Prohibitio purgat per ferventem.

Exemplum Legatorum Ludovici Germaniæ Regis, confutata quædam traditio Hebræorum. Ritualis oratio. Solebant manum injicere probatum exemplo Hiacynti Diaconi Ravennatis.

Formulæ duæ hujus probæ collatæ inter se.

De purgatione per aquam frigidam.

Quomodo fiebat. Exemplum uxoris B. Gangulphi. Lex Alsatica.

Alius modus mergendi hominem totum.

Imperatoriæ & Pontificiæ prohibitiones. c. ex tuarum de purgat. Canonica explicatum. &c. sententiam sanguinis. Ne Cleri vel Monachi sæcularibus, &c.

De hodierna probatione sagarum per aquam frigidam. Sententiæ Germanicorum Scriptorum. Jurisconsulti cujusdam recens libellus de hac re.

Quæst. V. De proba, ut vocant, aquæ frigidæ in qua sagis explorandis quidam in Germania utuntur.

Sect. I. Discutitur opinio & rationes Adolphi Scribonii.

Contra fictitiam illam levitatem dæmonis sagas sustentantis disseritur. Non est credibile hoc sic à Deo à mundi initio prædestinatum. Refellitur supernaturalis & fictitia aquæ sagarum antipathia. Lutherus exploditur, qui voluit omnia liquida apta præbere balneum, esse idoneam baptismi materiam.

Quo pacto elementa laudent Deum.

Qua ratione aqua instrumentum & sigillum salutis.

Sect. II. Excussa sententia & rationes J. C. cujusdam Catholici.

Laudatur adversarius, & hujus contradictionis ratio proponitur. Qui, & ubi tantùm Judices hâc utuntur probâ.

Esse praxim paucorum & indoctorum judicum. Summa sententiæ contrariæ.

Ostenditur parum necessaria hæc purgatio ad mentem adversarii.

Ostenditur pugna in dictis ejus, & incertitudo hujus probationis. Exemplum vetulæ sagæ, quæ seipsam prodidit.

Ostenditur ex eo & alia pugna. Item hanc supernatationem non esse tribuendam bonis Angelis, sed dæmoni.

Cautelæ, quas ponit, ostenduntur superfluæ.

Tertia pugna in dictis adversarii.

Gratis conficta diversitas in maleficio & aliis criminibus, nec probata, nec vera.

Sed ostendit purgationis hujus vanam defensionem.

Inducitur argumentum de saga, quæ furti accusata tantùm, & aquæ injiceretur ex prisco more ad purgationem, & ostenditur si hæc purgatio vera certaque, necessariò Judicem perplexum fore.

Multa refelluntur breviter πάρεργα adversarii. Quæ præcipua nunc causa paucitatis miraculorum sit. Deo non attribuenda omnia creaturarum mala, & talem propositionem fidei repugnare.

Excusatur mens adversarii eam ponentis.

Quo sensu probationes sint judici arbitrariæ.

Hanc jure Canonico probam omninò esse prohibitam accuratè ostensum.

Non licet Judici infligere quamcunque pœnam quam rei maximè metuunt.

Hæc purgatio non favet maximè Reip.

Neque hoc solum potest eam facere licitam. Ut actus sit bonus, non sufficit eum tendere ad bonum finem.

Sagas non detestari maximè hanc purgationem, quod si detestantur, indicium est pacti.

Non esse hoc indicium certius testimonio complicum.

Non est eadem ratio hujus indicii & illius testimonii.

Et nec indicii ex cadavere sanguinante & ex hac.

Non sequitur, Deus juvat judicem in uno, ergo semper, & in omni.

Non fallitur, qui secundum acta nocentem absolvit. Deus non vult omnia crimina hic actu puniri. Aliquando judici & judicio nocent maleficæ.

Sors ista est divinatoria non consultoria

Consultoria sors etiam hodie est prohibita. L. eorum. C. de malef. & mathemat. ut non sit iniqua, quomodò accipienda.

Maleficium maleficio destrui posse, error maleficium per media superstitiosa tolli posse:

posse: vel erronea, vel planè temeraria propositio.
Scotus falso citatus à malleo malef.
Posse aliquem peccare in eo quod facit bona intentione.
Impugnatur ut prorsus spurium & tyrannicum arbitrium liberum & plenum Judicis, quod adversarius ei concedit.
Judex secundùm legem debet judicare: alioqui belluas imitatur.
Quomodo Judices omnes legibus subditi sint. Præstare absolvere nocentes, quàm per hanc probam deprehendere.
Quid Judici hic metuendum, quid non.
Mortale est non obedire Ecclesiæ.
Causa, cur tam parum Judices promoveant per indicia legitima. D. Bernardi locus de hac proba discussus.
Sect. III. Proponitur & probatur vera sententia negativa.
Judices, ignari Pontificiæ prohibitionis, qui hac proba utuntur, peccant.
Probatum primo definitione peccati.
Pontifices Romani quid senserint de hac probatione.
Illis esse credendum & obediendum in hac re c. Mennam. in fin. 2. q. 5.
c. ex tuarum, de purgat. Canon.
Diluuntur rationes adversarii, quibus conatur ostendere diversum quid statuendum in purgationibus vulgaribus cæteris, & in ista.
Ostenditur non esse diversam rationem judicum & privatorum.
Ostenditur esse tentatio Dei.
Quomodo sint petita à Sanctis hominibus.
Quando liceat signum petere.
Probatur hic non esse miraculum.
Exempla multa docent falsam esse probam.
Judices non tenentur fidem habere huic probæ.
Quale hic pactum intercedat.
Declaratur res.
Pactum hic inter Judices & dæmonem, non inter sagas & dæmonem intercedit.
Exemplum quoddam recens discutitur.
Dissensio judicum in hac purgatione.
Cur Dæmon hoc pactum inierit, & lucra ejus ex illo.
Ostenditur hæc proba continere peccatum inobedientiæ & ariolationis.
Dæmonem corporeum facere temerarium est & errori proximum.
Multa adversarii parerga, & non vera & quædam. Judex communnem sententiam hic sequi tenetur.
Alioqui peccat, & potest conveniri actu injuriarum, talem torquens, est tyrannus, sententia est nulla, occidens est homicidii reus
Quæst. VI. De aliis quibusdam vulgaribus purgationibus.
De purgatione per pondera & lancem.
De purgatione per crucem.
Qualis ista purgatio, quæsitum.
Frisonum consuetudo.
Quid contendere vel certare cruce, item quid stare ad crucem.
De sortitione quadam facta Constantinopoli de Imperio.
De abjicientibus res aliquas, ut ex earum recuperatione cognoscerent sua sibi à Deo peccata fuisse remissa.
Exempla S. Attiliani Zamorensis Episcopi & S. Arnulphi Episcopi Metensis.

MAGICARUM DISQUISITIONUM

LIBER QUARTUS.

QUI EST DE DIVINATIONE.

SUnt quædam nomina, quæ cùm latè sumuntur, solent confundi, ut *divinatio, vaticinium, prænotio, prophetia, conjectatio, prædictio*: & sic sumendo, pro his omnibus, in titulo posui unicum nomen divinationis. Si pressius sumantur, discrimen aliquod agnosco. *prænotio & prædictio*, cætera quatuor semper complectuntur: sed *prædictio*, ordinem ad alium actumque denotat extrinsecum: *prænotio*, intrinsecam tantũ cognitionem. *Vaticinium*, divinationi & prophetiæ commune nomen est, sed ad *Oraculum* tamen, quod viva fit hominis voce, restringi consuevit, cùm *divinatio* ulterius porrigatur. De *Prophetia* D. Hier. notat *a*, semper à sacris Litteris in bonam partem accipi, patet hoc verum esse, quando loquuntur absolutè, nam si pseudo-Prophetas quoq; hoc nomine honorent, distrahentem quampiam particulam adjiciunt (ut Prophetæ *stulti, Baal, Samariæ, lucorum, &c. b*) vel loquuntur per ironiam non obscuram, petitam ab existimatione atque opinione populi, qui pro talibus eos habebat sicut & *idola*, nuncupat *Deos c* atque adeò semper, aliquid additur in contextu, quod non sinat ignorari Pseudoprophetas fuisse *d*. *Divinatio* nunquam in Bibliis sumitur de prophetico lumine. Nam illud Salomonis, *Divinatio in labiis Regis, in judicio non errabit os ejus e*; nihil ad prophetiæ donum pertinet, sed ad sagacitatem in occultis & perplexis judiciorum latebris, circa facti ambigua, eruendis necessariam Judici. est enim quædam sicut in Medicis causis, sic & in judicariis divinatio metaphorica, qua, quæ præterita sunt, & quorum veritas ignoratur, solerti discussione conjiciuntur. Ut fuit in judicio Salomonis, cùm veræ matri filium restituit *f*. Ut fuit in Daniel inquisitione, qua senum perfidia detectâ, Susannam vitæ, honori marito restituit *g*, ut in judicio Ariopharnis Thracũ Regis, quod hujusmodi traditur, Tres Cimmericorum Regis filios de paterno regno contendentes, Judicem elegere Ariopharnem, hic jubet patris cadaver sepulchro erui, arbori allegari, & eos arcu contendere, ut qui patris cor transfixisset, in regnum succederet. Primogenitus guttur, secundus medium pectus corde illæso transfixit. Supererat minimo spes Regni. vicit pietas & se Regno cedere malle, dum in patris cadaver pietate superior

a in ca. 3. Micheæ.
b Jerem. 23. v. 13. Ose. 8. v. 7
c Exod. 12 v. 12. & c. 8. v. 11. Dã. 11. v. 8
d Deut. 13 Jerem. 23 v. 15. c. 28. v. 21. & 14. Ezech. 21. v. 21. Mic. 3. v. 6.
e Prov. 16 v. 10.
f 3. Reg. 3.
g Dan. 13.

perior esset, professus jaculari detrectavit. Huic Thrax regnum adjudicavit, quia naturæ propensione, se & verè filium, & virtute præstantiorem ostendisset *a*. An hanc historiam volvebat animo Alphons. primus Neap. Rex, cùm similem protulit sententiam? vel naturali sagacitate id potuit, quæ in eo mirifica fuit. Nam adhuc penè puero cum Aragonia, utriusque Siciliæ regna susciperet, accidit, ut cujusdam ancilla ex Domino pareret, & ad libertatem ex Hispaniensi lege provocaret. Dominus, ne matre cum filio privaretur, negabat ex se natum, deerant in re clam patrari solita probationes, quid ageret? belle se expedivit. jubet sub hasta partum vendi. vincitur Dominus licitatione. ergone (secum) filius meus in servitutem me vivo? quin potius fateor, quod res est. & ecce paterni animi erumpunt invito lachrymæ. Subsequitur lingua confessionem oculorum, sic patri filium, matri debitam Rex libertatē asseruit *b*. Quem imitaretur hoc judicio, non habuit, ut Tiber. *c*. habuit Theodoricus, Rex Gotthor. Spoponderat mulier Italica nuptias secundas amatori, pacta se filium prius domo exturbaturam, cùm conaretur resistere filius, & Regem adíere ambo, filius sibi alimenta deberi, nec domo paterna à matre ejici licere. contra mulier filium non agnoscere, suppositum esse. Suspecta Regi mulier fieri incipiebat. Atqui ô mulier *inquit Rex*, potes, si me audis, & hac te molestia expedire, & melius conjugium inire, quin tu juvenem hunc, qui filium se dicit tuum, maritum accipe. minor est ætate, & facie liberaliore. Icta mulier tam inopinata jussione primum conticescit: mox se colligit, & multa prætexêre negationi, parum cohærentia vel apta, ut deprehensam facilè intelligeret Rex. Fingit ergò se pœnam addere, nisi consentiret. quod restabat infelici, ut scelus fugiat horrendum: filium agnovit *d*. Coram Carolo Magno pater & filius homicidii rei agebantur, factum uterque negabat, nec tormentis ullis ad confessionem criminis perduci poterant: condemnat Imp. utrumque ad suspendium. Tum pater, victus amore filii se reum, filium verò sceleris expertem profitetur *e*. Minoris momenti, non minoris industriæ fuit Frider. III. judicium. ad eum cùm rusticus venisset, & questus esset, jugalium equorum alterum in caupona sibi furto ereptum: Ambiguum Imper. sibi indicari jussit, cùm hoc rusticus negaret se facere posse, qui hominem non nosset. miror, inquam Fridericus, non alterum quoque ereptum tibi, cùm tot in hac urbe sint equites, equi tam pauci. Equa, ô Cæsar, subdit rusticus est altera; quæ militibus parvo usui. Igitur age, inquit Impe. quam inscende, & per omnes vicos, plateas, compita, & angiportus urbis equita: subtractus equus in aliquo stabulo latitat: & cùm jugalis odorem senserit, statim hinnitum tollet. Paruit rusticus, atque ut Cacum mugitus bovis, sic hinnitus equi tunc furem prodidit *f*. Nec subticenda Turcarum Regis Solymanni prudentia. Byzantii Judæus Christiano certam auri summam mutuam dederat, ut constituta die præter sortem, usuræ loco, duas carnis ejus-

a Diodor. Sicul. l. 10

b Ant. Panorm l. 1. de gest. Alfonsi.

c Sueton. in Tiberio

d Joan. Magnus libro hist. Gott. c. 29

e And. Barbat. in cap. præf. de probat.

f Æneas Silvius l. 2 de rebus ab Alphō. gestis.

dem Christiani uncias reciperet. Die illa sortem reddit Christianus, fœnus negat. aditur Solymann. ut rem decidat, ille Judæum animo detestatus, novaculam adferri jubet, & Judæo potestatem facit, qua velit, membri parte, debitori duas carnis uncias exscindat: ea lege, ut omninò duas tantum: si minus plusve exsciderit, capite luiturum. Non ausus Judæus hanc aleam subire, Christianum absolvit *a*. De hujusmodi ergò *labiorum Regis divinatione*, Salomon loquebatur, sicut enim cor Regis, sic & ejusdem labia in manu Dei sunt. ambo Deus æqualiter dirigit, & quibus suas in terris vices delegavit, eos supra cæteros sæpè mortales magna solertia & prudentia donat. *Divinatio* ergò illic *pro conjectatione* posita. *Conjectatio* namque procedit ex consideratione causarum signorumve, sive hæc sint cùm vera prudentia conjuncta, sive vanitatis comperta, quare quædam conjectatio licita, quædam illicita est. *Divinationis* nomen nos deinceps restringemus ad illicitam tantum: hæc à conjectatione differt; quia non procedit per signa, vel argumenta, ut facit conjectatio. *Prænotio*, deinceps nobis generale nomen erit. ejus partes, ut membra corporis, tres sunt futuræ: Divina prænotio, quæ manat à Deo: & vocabitur *prophetia*, ad hanc pertinent quædam miraculosa, seu Divina ostenta & prodigia, futurum solita certò & ordinariè prænunciare; ut quod post obitum B. Beatricis Atestinæ per longum temporis spatium observatum est, quod quoties aliquid novi familiæ Atestinæ, ex qua fuerat orta, immitteret, toties multis ante diebus in sacello ejus prægrandis strepitus exaudiebatur, & corpus ejus quod de more supinum jacebat, in alterum latus revolutum reperiebatur. *Scardeonis lib. 2. antiq. Patavinar. class. 6. fol.* 120. alia de campanis quibusdam retuli, *inf. ca. 3. q. 1. & de alus multis cap. 2. q. 7 sect. 2.* Dæmoniaca quæ derivatur ex pacto tacito vel expresso cum dæmonibus, & dicetur *divinatio*: & naturali, quæ sumitur ex signis vel causis naturalibus, quam vocabimus *præsagium*, vel *conjectationem* strictè sumptis vocabulis.

a Corrozetus de dictis & factis memorabilibus.

CAPUT I.

De Divina prænotione, seu prophetia.

QUÆSTIO I.

De natura & nomine prophetiæ.

IN SS. *prophetiæ* nomen, & *prophetandi* verbum, sex fermè modis solet accipi; primo, pro eo quod est canere vel psallere certis Divinas laudes modis, vel instrumentis. Sic legimus prophetasse Idithum & Heman *b* & sic quidam illud accipiunt *c*, *Num & Saul inter Prophetas?* 2. pro Ethnicis vatibus ac Poetis, sic Epimenidem *d* Apostolus appellat Cretensium Prophetam. 3. pro phanaticis, qui arreptitiorum more mente abalienati, insolita, inepta, insipientiaque effutiunt. sic dicitur Saul domi suæ à malo agitatus spiritu, prophetasse *e*. & Sacerdotes Baal dicuntur etiam prophetasse. 4. dicuntur prophetare, qui miraculum aliquod edunt, quo declarant

b 1. Par. 15. v. 3. & 5.
c 1. Reg. 10. v. 12.
d ad Tit. 1. v. 12.
e 1. Reg. 18. & 3. Reg. 18. 29.

rant se veros fuisse Prophetas. Sic Elizæi mortui corpus dicitur prophetasse, quia occisi à latronibus cadaver contactu vivificavit *a* 5. qui res sublimes, divinas, & ab hominũ cognitione remotas, & Scripturæ sacræ arcana interpretantur & docent. Sic sumpsit Divus Paulus *b* quando confert donum linguarum cum dono prophetiæ; sic & Aaron, eò quod Pharaoni exponebat oracula, quæ Moyses à Deo acceperat, vocatur Propheta *c* Sic sumpsit Philo Judæus, cum Prophetam definit; Dei oracula intus dictantis, interpretem *d*. Et huc pertinet etiam alia significatio, quando sumitur pro veris Dei cultorib. & veris religiosis *ut volunt sumi 3. Reg. 18. v. 4. Abulens. & Cajet. 6.* pro eo, qui occulta Dei arcana, per divinam revelationem accepta, hominibus enunciat *e*. Nos nunc de hac ultima specie tantum loquimur.

a Eccl. 48. v. 14.
b 1. Cor. 14. v. 5.
c Exod. 7. v. 1.
d lib. de præmiis & pœnis.
e not hæc Pererio in Genesi. ca. 20. disp. 1.

Nomen hoc prophetiæ Gr. à præfando (προφημι) deduxerunt; Hebræis, נבואה *Nevua à Nibba*, unde *Nabi*, prophetes, radice verbi incerta, potest enim esse *Nub*, (hoc est loqui) & significaret, *Nabbi*, loquentem: potest esse *Ban*, (intelligere) & significaret intelligentem, nimirum perfectissimè, ut qui res oculis fidelibus subjectas cognoscunt. Unde & Prophetæ Hebræis dicti sunt. *videntes*. *f*. Hæc de nomine suffecerint, de re videamus.

נבא נביא בנבן

f 1. Reg. 9. v. 9 præf. in Psalm.

Cassiodori communius recepta definitio, concisior est, quam ut per illam commodè rei natura intelligatur. Dic explicatius, *Prophetia est divina inspiratio, rerum à nobis procul distantium eventa, immobili veritate & maxima cum certitudine prænoscens atque denuncians.*) Explicemus singula definitionis membra. *Divina*, dixi, contra Artephium & Rogerium Baconem, qui Prophetiam tribuunt astrorum influentiis; contra Aristot. & Peripateticos, qui corporis humoribus contra Moysem Ægyptium, Avicennam & Algazelem qui naturali industriæ studioque adscribunt. hi cuncti falluntur. quia omnis prophetia Spiritus sancti donum est, nulla humana allatum voluntate, ut duæ Catholicæ columnæ Petrus & Paulus *g* contestantur, Unde B. Hier. *h* infert solos veros Prophetas, Dei Spiritu locutos; nec alios prophetarum nomen mereri, quam qui Spiritus sancti luce collustrati, futura prædicunt. Ad hoc nulla dispositio naturalis vel humana absolutè requiritur, potest enim Deus ipsam simul cum lumine dispositionem infundere *i*. Sed qui amat omnia suaviter dirigere, ut plurimum se rerum naturis accommodat, quoad ipsi placet. Alb. Magnus libr. 3. de somno & vigil. tract. 1. cap. 5. Quare cum aptissima sit dispositio, qua mens à sensibilib. motionibus & rerum humanarum solvitur curis; videmus eam Prophetas aliquando comparasse sibi, ut Helizeum impii Regis Israel aspectu forte ad zelum & indignationem nonnihil commotum, musices suavitate *k*. Quæ tamen dispositio, plane per accidens ad prophetiam juvat, nec illius causa ullo modo dic. meretur. Naturalis verò prænotionis vel dæmoniacæ causa per accidens est corporea dispositio, quæ à sensuum usu vehementer mentem avellit. atque id-

g Petr. 1. v. 20. Ro. 12. v. 6. 1. Cor. 12. v. 10.
h in Dan.
i D. Th. 2. 2. q. 171. art. 3.
k 4. Reg. 3

idcircò Plato & Aristot. dixerunt: frequentiorem esse divinationem in fatuis attonitis, & furentibus, quam in mentis sane hominibus: in dormientibus quam vigilantibus; in morti vicinis, quam vita vitali longum adhuc fruituris: in atrabiliariis, quam sanguineis. minus enim sensibus intenti illi omnes, & melancholici insuper vigilantes quasi somniant *a*.

2. Dixi, *inspiratio*; late sumpta voce, pro quovis influxu, instinctu, illuminatione, aut revelatione. hanc Deus aliquando largitur angelis bonis, qui prædicant aliis, & de Sodomorum eversione didicimus *b*, & de posteris Ismahelis *c* de Samsone *d*. de Tobiæ uxore *e*. de Christo Domino *f*. & ejus præcursore *g*. vel ut visiones explicent hominibus *h* Aliquando Deus confert hoc donum hominibus, tum viris tum fœminis, maxime probis & sanctis, ut Eliæ, Esaiæ, Deboræ. Oldæ, & quamplurimis aliis, quorum laus est in sacris Historiis: interdum tamen & malis atq; improbis, nonnullis Gentilibus, ac fortasse Sibyllis, & Balaamo *i* & Caiphæ *k*. Confert autem aliquando ignaris se prophetare, ut dicto Caiphæ, & juxta C. Ambrosium *l* Abrahamo, cum dixit: *postquam adoraverimus revertemur ad vos*: sed tunc impropriè vocari prophetiam, censuit D. August. *m*. aliquando verò id accidit gnaris se à Deo illuminari, ut Balaamo prædicto. Interdũ quoque confertur hoc donum invitis, ut *n*, Sauli juxta quorundam interpretationem: sed sæpius, sponte spiritum Dei recipientibus: tuncque ea ratione prophetia potest vocari voluntaria, quia influxum Dei non inviti recipiunt: involuntaria nihilominus erit, quatenus eum, non quandocunque ipsis, sed quando Deo lubet, recipiunt: & quia non qua mensura ipsi volunt, sed qua Deus, & quia non quam volunt ipsi diu, sed tantisper dum Deo videatur: ut de extasi libr. 2. diximus, quæ sic etiam voluntaria, nec aliter.

a vide Valesium de sacra philos. cap. 30
b Gen. 19.
c Gen. 21.
d Jud. 13.
e Job. 6.
f Luc. 2. Mar. ult.
g Luc. 1,
h Dan. 8. & 9. & in Apoc. sæpe.
i Num. 22 & 23. vide S. August. tract. 14. in Joann. Clementem Prom l. 8. const. cap. 1.
k Joan. 11 v. 51.
l lib. 1. de Abrah. c. 8
m lib. 12. sup. Gen. ad l.
n 1. Reg. 11 v. 6.
o Put. Exod 3. & 4. 1. Reg. 3. Jer 1. Dan. 10. Joan. 4. Abac. 2.

Inspirationum alia quoque differentia petitur inde, quod interdum ei nullum colloquium accedit, sed nuda tantum fit præceptione aut ostensione, ut in plerisque Vet. Test. prophetiis cernitur: interdum Dialogismus aliquis Prophetæ ac Spiritus S. accedit *o*.

Illuminationis seu inspirationis hujus duas ponunt Theologi species, *imaginarium & intellellectualem. Imaginariam* sive *sensibilem*, vocant, non quia non pertingat ad intellectum (talis enim impropriè vocaretur prophetica inspiratio) sed quia primariò fit per sensibilem sive imaginariam representationem, ex qua mentis conceptio nascitur, eique quasi commensuratur. *Intellectualem* appellant eam, quæ non ducit originem à sensu vel imaginatione, sed oritur immediatè per lumen infusum intellectui, & per species intellectuales, de novo inditas: vel præexistentes: sed divina virtute, ad naturalem aliquam mentis conceptionem formandam applicatas. Quæ elevatio dupliciter contingit. 1. quando intellectus sic elevatur, ut sine operatione phantasiæ cognoscat: quod raro ex speciali privilegio conceditur. 2. quando phantasia intellectioni cooperatur, non quidem intellectu primum à phantasiæ

siæ moto sed phantasia ipsa mota & applicata ab intellectu, ut secum operetur & concurrat. *Vide Franc. Suarem, 3 p. q. 10. a. 1. disp. 9 sect. 2.*

Solet ut plurimum Deus mediatore angelo prophetiam inspirare: primo revelans Angelo, ut angelus deinde revelet homini quod jussus: idque vel in assumpto se corpore ostendens, vel apparitione tantum spirituali speciem humanæ menti exhibens rerum, quas Spiritus S. homini vult præsignificari. Sic Moysi, *in manu mediatoris*, data lex a sic Zachariæ & in Zacharia *b* Angelus Domini loquebatur, sic in Apost. c Christus Angelo, Angelus Joanni, Joannes aliis manifestat: quæ pater Christo, ut homini, ab initio conceptionis revelaverat, quod suaviter divinæ gubernationis, uti solitæ mediis, est accomodatissimum *d* Et sic censuere gravissimi Sancti: de facto, tantum solitum DEUM prophetiam per angelos inspirare *e*. Non negandum posse DEUM, si velit, ipsum immediatè sic in mentes hominum influere, quod nec Damascenus, nec alii illi Patres negarunt: & affirmarunt D. Hieronymus & D. Gregor. & recentior. Turrecremata *f* quin etiam D. Hieronym. qui priorem modum concedit *g* posteriorem hunc aliquando à Deo usurpatum contendit *h*. Scio Deum posse, si velit; an fecerit, nescio nec multum refert scire. Non caret difficultate prior ille influxus, qui fit mediante angelo: cùm nec Angelus spirituale illud lumen creare, nec ipse in humanum intellectum queat illabi. Quin etiam sive sensuum adminiculo in hominis mentem, hoc lumen à Deo creatum immitti ab Angelo posse, negat Scotus: sed affirmant Albertus & Henricus de Hassia: modò negare, modò concedere videtur D. Thomas, sic tamen, ut quando hujusmodi lumen intellectui sine sensibili apparitione vel specie immittitur, (ut fit in revelatione intellectuali) hoc à Deo, qui solus illud creare potest, immediatè fateatur immitti: quod accuratè, ex horum Scholasticorum sententia docuit Fran. Picus *lib. 2. de Præn. c. 3.*

Dixi tertio, *rerum à nobis procul distantium.* hujusmodi res sunt. 1. quæ natura sua longe distant ab humana cognitione, ut abstrusiora Dei consilia, mysteria fidei, & similes res divinæ. (hoc sensu Christus Dominus prædicitur futurus Propheta *i Prophetam de gente tua, & fratribus tuis, sicut me, suscitabit, &c.* & eo referenda prophetia, quam Apostolus cum dono linguarum *k* comparat) 2. etiam res, quæ sunt à cognitione nostra semotæ, ratione modi cognoscendi: quando quod enunciatur, non nisi supernaturali lumine potest cognosci: veluti cum Helizeus rescivit, quæ cum Naamo Gezi pactus fuerat *l* & B. Petrus, quod inter Ananiam & Saphiram convenerat *m* 3. denique sunt alia longe distantia ratione temporis, quod vel jam usque adeò oblivione obliteratum est, ut non nisi divina revelatione sciri queat; quo pacto Moysen de mundi creatione prophetasse scribit D. Gregor. super Ezechiel. vel quia tempus ad huc futurum, & eventus

a Act. 7. v. 38. & Gal. 3. v. 19.
b Zach. 1. v. 9. cap. 2. in princ.
c D. Th. 2. 2. q. 172. a. 2.
d D. Dion. Areop. Cæl. Hier. cap. 4. D. Aug. lib. 3. de Trin. & videatur Damasc. li. 2. Orthod. fid.
e Hier. præfat. in ... & in ... Div. Gregor. ... 8. Mora
f Turrecr. in Prolog Revel. S. Brigitæ c. 4.
g in Ezech. 2. & 3.
h in de præf. & c. 6.
i Deut. 18. v. 15.
k 1. Corint. 13. v. 1. 3. 4.
l 4. Reg. 5.
m Act. 5.

ventus contingens, ideoque soli Deo liquidò notus, juxta illud; *Annunciate quæ ventura sunt, & sciemus, quia Dii estis vos.* a Et hæc est vocis *prophetiæ*, frequentior: adeò ut propria locutione hi soli Prophetæ nuncupentur, qui futura contingentia prædicunt. generaliter tamen loquendo, cæteri quoque Prophetæ vocantur b. futurorum contingentium, cognitio soli Deo reservata est, quia ad perfectam cognitionem, necesse est rem cognosci tanquam præsentem: soli autem Deo, ut præterita & præsentia, sic etiam futura, semper ante oculos versantur, quia æternitas caret initio, caret fine, & in ea cuncta simul cognoscuntur: solus autem Deus æternus est. ideò cùm Deus hoc futurorum contingentium lumen propheticum homini largitur, tunc privilegium illud, quod æternitati competit, eamque consequitur, cum homine communicat. Quo sensu Hieron. de Ferraria dicebat, *Prophetas à Deo æternitatis participes*, fieri c.

a Isai.41. v.23.

b vide Euseb lib.5. dem Evā. c.1. Iren. l. 4. cont. hær. c.37. D. Gregor in pr. Ezech. & D.Th. de verit. q.12 & sic intelligendus Delgadus l. 1. de auctor. sac. script. cap.8.

c lib. compendii Revela quod post ejus mortem vulgavit Hieron. Benivenius Florentinus.

Dixi quarto: *immobili veritate*, hoc intelligendum est de prophetia absoluta, quam vocant *prophetiam sententiæ*, sive *præscientiæ*: cujus eventus semper prædictioni respondet: quia tunc res considerantur, prout in ipso Deo existunt, & ab eo solo dependent, qui solus est immutabilis. Non verò hæc particula definitionis procedit in *prophetia comminationis*, sive, *consilii*, quatenus hæc est conditionata, & in ea res considerantur, ut à causis secundis dependent, quæ sunt mutabiles prophetia ista conditionata, in se quidem est mutabilis, pro actionum humanarum mutabilitate: in Dei tamen præscientia etiam hæc immutabilis est: d. quod cum Prophetæ probè norint, & comminationis suæ naturam cum Dei voluntate comparent: sequitur eos ne tum quidem falli vel fallere quando quod prædixere non evenit: ut Jonæ cum Ninivitis, Esaiæ cum Ezechia contigit, hanc distinctionem non Patres modò, sed & Scriptura e sacra clarissimè confirmat.

d Justin. q.36. ad Orto. Chrysost. hom.1. in Mat. Gregor. l.16. Moral. ca. 2. & 6.

e 4. Reg. 20. Isa. 38 Jer. 16. ar. v.6. Ezec. 18. v.21.

Dixi quinto, *maxima cum certitudine*, quia quibus divina fit revelatio, solent à Deo sic mente illustrari, & voluntate affici, & de fide ac veritate revelationis certiores reddi; ut apertè agnoscant, & firmissime credant, Deum esse revelationis sive visionis auctorem: & queant, nescio quo (ut ait D. Greg. f) intimo sapore discernere, se nec humanis somniis, nec diaboli fraude illudi: sed certo certius sciant, hoc sibi lumen Dei dono concessum (quod de matre sua B. Augustinus prodidit c: de se vero passim profitetur B. Angela de Fulgino cap.19. 27. 28. 29. & alibi) & adeò clare cernant futura, iisque præbeant assensum: ut æque facile sint negaturi prima & receptissima notissimaque scientiarum principia, quod de Savonarola ille dictitabat g. & de quodam suo familiari, quem non nominat, Picus affirmat: quem ego Hieronymum hunc fuisse opinor: sed, quod verius certiusque, tales fuisse omnes revelationes Patriarchis, Prophetis, Apostolis, cæterisque prædicatoribus ac doctoribus nascentis Ecclesiæ factas, merito censuit Thomas *Anglicus* h illo in Genesim commentario, qui mendaciter Doctori *Angelico* litte-

f l. dial. c. 48.

g l.6. conf.

h in d. compendio Revel.

litterulæ additione fuit attributus. Idem nonnulli putant imposturæ genus accidisse Commentariis, *in Apocal. & in Epist. Canonicas.* Sed; quicquid sit de hoc auctore ; Lumen istud cælitus cum veris revelationibus infundi solitum , Theologi contemplativi seu mystici variis nominibus appellant: *soporem internum, intimam inspirationem, dulcedinem experimentalem*, *Divinam illustrationem*, *sensum nimis sensibilem, absconditum manna* , *donum discretionis spirituum.*) Adhuc controvertitur, an hoc lumen sit idem cum lumine fidei; an quid diversum ab eo , eique superadditum ? posterius verius Pico videtur *a.* & mihi quoque formali saltem distinctione, fortassis idem est re, & novam nactum materiam, eo se extendit ac porrigit novo quodã modo , sed nolo subtiliora hæc & minutiora nunc discutere : *vide si lubet Delgadum lib.* 1. *cap. nemo.*) sive re idem sit, sive diversum , quando hoc simul datur, tunc graviter peccat, qui hujusmodi revelationi fidem non præbet. Sic Zacharias exemplum, linguæ usu privatus *b.* & in Regum Historia , qui jubentem Prophetam non sauciavit, & qui propter inobedientiam discerptus fuit à leone *c.*

a d. cap. 3.

b Luc. 1.

c 3 Reg. 20. v. 36.

Dixi 6. *prænoscens*, quia Prophetiam definio, quæ maximè germana, cui proprium, ut quod pronunciat, id sciat se profari, juxta illud Danielis *d. Revelatum est Danieli verbum verum, intellexitque sermonem* : *intelligentia enim opus est in visione.* necessarium ergò est intelligere : sed & aliis nunciare : quare.

d c. 10. v. 1. in cujus expositione extrema supra modum ridiculus est Calvinus.

Dixi 7. *atque denuncians*, nam prophetiæ donum datur ad Ecclesiæ utilitatem, ut, quæ, Deo inspirante , Sancti cognoverint, ea cæteris annuncient. Illud denique quæri consuevit : Lumen istud , ad quam qualitatis speciem debeat revocari ? Communis sententia eadem est, quæ D. Thomæ *e.* ad patibilem qualitatem reduci , quia fit impressio quædam subitaria, similis affectioni transeunti & facilè recedenti, non enim Prophetis semper adest, sæpè illos deserit. Haud ineptè compares versantibus, in tenebricoso loco , qui candelæ lumine illato , circumstantia cernere incipiunt eodem illato , rursus illis occæcantur omnia. Unde Michæas *f cùm sedero in tenebris, Dominus lux mea est*: Et B. Petrus *g. Habemus Propheticum sermonem cui bene facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco.* Habet tamen hoc lumen adeò multa communia cum supernaturalibus habitibus, ut Julius Sirenius, vir eruditus, conetur probare *h* melius reduci ad habitum, apud illum invenietis argumenta , quibus communem sententiam impugnat, nec lubet, nec vacat plura.

e d. art. 2.

f c. 7. v. 8.

g 2. cap. 1. v. 17.

h lib. 7. de fato. c. 14.

QUÆSTIO II.

Quæ sint species Prophetiæ.

DUo , quasi suprema *genera Prophetiæ*, in S. S. invenio : unum *per Sacerdotes*, alterum, *per Prophetas*: sæpè quidem qui Prophetæ, iidem & Sacerdotes erant , sed aliter futura prædicebant quatenus Prophetæ. Res est non omnibus pervia, & digna diligentiore examine.

SECTIO I.

De rationali, & Vrim ac Thummim.

SAcerdotalis prophetiæ modus consistebat in applicatione Ephod. fuit autem *Ephod* duplex. unum *linteum*, etiam minoribus concessum Ordinibus *a*. ut puero Samueli: alterum, *Sacerdotale* quod etiam vocatum est *superhumerale*, auro & trium colorum varietate ornatissimum *b*. Josephus etiam vocat stolam hieraticam, epomidem, & diploidem: huic aureis catenulis appensum erat *Rationale* seu *Pectorale*. utroque enim nomine utuntur Latini: Hebræi, *choschen* vocant, juxta puncta quæ nunc habemus; nam Josephus aliis usus fortassis, cùm vocat, *Essen*; Græci eodem teste, λόγιον Scriptum quidem aliquando apud Septuaginta, Philonem, & Hieronymum invenias, λογεῖον sed mendose: pertineret enim potius ad locum consulendi, rectius alibi apud eosdem, λόγιον: quasi dicas oraculum, sic enim ab Hesychio, λόγια: explicantur, μαντεύματα: & apud Plutarchum, *in Sylla*, vates vocantur, λόγιοι. Sed cur λόγιοι? Si Græca Josephi verba perpendas, qui veritatis irrefragabilis oracula fundebat. Latinis dictũ *Pectorale*, quia pectori appensum; *rationale*, quia more animalis ratione præditi rationabatur: hac ipsa de causa *judicii*, elogio addito, illud cohonestabant, vocantes *rationale judicii*, & *judicium filiorum Israela*, & *judicium Vrim*, in Hebræo quidem fonte *c*. Rationem reddit Jarrhius, quia supra Vrim, inscripta vocula, *Mispath*, sed hoc somnium est recutti. potius crediderim, quia Sacra S. consuevit, id quod quisque facere debet, sive cujusque officium, vocare *judicium d*: Sacerdos autem, rationali indutus proponebat Deo hominum dubia, desideria, & negotia: & per rationale, non tantum Deus propitiabatur, sed etiam significabat hominibus quid fieri vellet & quis rei successus futurus esset, ut non malè Abenezra. Huc sanè facit, ipsum nomẽ *Vrim & Thummim*: de cujus etiam significatione & usu videndum. Scripsere quidem multi, sed optes meritò distinctiora & clariora, ut rei dignitas postulabat, cæteris melius egere Tostatus, Lipomanus, Frã. Ribera, & Nic. Serarius *e*. Agendum accurratè de tribus; nomine, re, usu.

Quod nomen: Chaldæi vocârunt, *Vraja & Vhumaja*: Hebræi, *Vrim*, & *Thummim*. *Vrim* significat illuminationes, seu lumina, à radicè *Vr*, Græci vertunt, τὰ δῆλα, δήλωσιν, φωτισμοὺς, φωτίζοντας. noster, *doctrinam*, cùm agit de rationali, cùm verò de ipso Sacerdote *f*, *eruditum Thummim*, significat perfectiones à *thamam*, perficere, Græci nuncupant, ἀλήθειαν, τελειώσεις, & τελείους. noster vertit, *veritatem*, & aliquando Metonymicè, *Sacerdotes*, vel etiam aliter, prout illi res visa postulare.

Sed quid rei ista nomina; *Vrim*, & *Thummim*? quidam negant se scire *g* puto ex scriptura tamen id colligi posse. Alii censent diversum quid fuisse in rationali à XII. lapidibus: sed dissentiunt inter se, fuerunt qui putarint. XIII. lapidem fuisse (Suid. vocat adamantem) cujus color, pro diversitate prosperi vel adversi successus, intrante in atria Sacerdo-

a describitur. Exod. 28. ךשחו- שח.

b d. c. 23. v. 15. & 30.

c Num. 27 v. 21.

d Prov. 1 v. 3 c. 1. v. 9.

e Tosta. d. & Lipom. in Exod. c. 28. Rib. in l. 3. de templo. c. 1. Serarius, Thesib. de Josuan. Sacerdot. B. אוריא דמיא & מים & אורים אור Sarariꝰ Thesi de Josuæ Sacerdotibus.

ב משם

g D. Aug. in Exod. q. 117. David. Kimchi in lib. radicum, Cajet. in Exod. Pagn. & al.

cet dote, mutaretur. hanc opinionem, meo judicio, D. Augustinus *a* fabulosam vocavit, nec de Josephi sententia locutus. Abenezra nescio quas astrolabii figuras comminiscitur: quem multis rationibus luculenter Tostatus refellit *b*. Salomon Jarrhius, & Eugubinus censent, fuisse nomen ineffabile rationali inscriptum. Philo Judæus, & Hugo Victorin. volunt, ipsa hæc verba (*Vrim* & *Thummim*) rationali insculpta fuisse, alii laminas quasdam lucentes, & quisque quod somniavit, vel in buccam venit, ut licet videre apud Tostatum. *Verum mihi placet*, quod multis aliis, nihil ab ipsis lapidibus XII. diversæ rei fuisse. Primò quia censeo hæc ipsorum lapidum fuisse nomina, sicut iidem lapides etiam alibi *c* vocantur, *Schoham* & *Milluim*, lapides candorũ seu pelluciditatum & plenitudinum, vel vocantur dumtaxat, *Milluim*, ut videtur noster Interpres intellexisse: qui vertit, *lapides Onychinos* (hoc dicens de duobus illis supra humerum) *& gemmas ad ornandum Ephod.* (sic vertens *Milluim*, de his XII. lapidibus obscurius LXX. qui *Soham* vertunt, ἀρδίας.. nam sardius unus ex XII. Secundo, quia, si quid aliud fuissent, certè Moses, qui cuncta, quæ in λογίῳ inerant, tàm accuratè perscripsit & appendit, aliquid de ejus, quod erant, forma, quantitate, qualitate, materia, loco, nobis prodidisset: Respondet Jarrhius, idcircò hæc prætermissa, quia vel Deus ipse, vel Moses, in Monte Sinai, Urim ad Thummim fuerat fabricatus, Apagesis, fabulator: hoc tu de capite tuo. si verum foret hoc ipsum nobis S.S. tradidisset: sicut tradidit, priores Decalogi tabulas à Deo, posteriores à Moyse perscriptas.

a d.q. 117.
b [illegible] cap. [illegible]
c Exod. 28.v.7. שהם & מלאים

Objiciunt, postquam Deus *d* Mosi jussit ponere in rationali XII. illos lapides, mox ut de re planè alia, alio loco *e*, dicitur: *pones autem in rationali judicii doctrinam & veritatem, &c.* Respondeo hoc dici, ut brevem quandam anacephalæosin & explicationem cunctorum, quæ de his omnibus lapidibus promiserat. q. d. jussi, ut tales & tales gemmas rationali insereres. cape nunc jussionis illius causam. idcircò jussi, ut hæ gemmæ tibi sunt, *Vrim* & *Thummim*, hoc est manifestatio & veritas rerum futurarum. Hoc enim breviter, ait: id quod in rationali pones, hoc tibi futurum doctrina & veritas. Nec ullam hic video obscuritatem in hac repetitione, nec novitatem in nomine, tam Hebræis non novo, sed & celebrato. Dicitur autem rectissimè Moses, *ponere in rationali Vrim & Thũmim*, quia lapides illos per Beseleelem curavit ex Dei præscripto inseri rationali. Nisi fortè censent, ipsum per se Mosem intexuisse illa verba, & non per textorum magisterium ac manus. Quod si *ponere*. tum per illos dicendus Moses: certè & nunc nostra in sententia. Deinde sciant adversarii, eandem vim esse phrasis hujus, *lapides milluim*, & *Schoham*, simpliciter, item, *lapides urim ac thummim*, & *urim ac thummim*, simpliciter, utrobique enim iidem lapides significantur, sed illic additur vox *lapidum*, quia de gemmis dumtaxat, quæ gemmæ erant, agebatur: hic verò omittitur vox *lapidum*, quia de iis agitur,

d Exodi 28.v.17.
e v. 20.

non quà lapides, ſed quà gemmæ oraculi exhibitrices. Quid autem ineptiæ eſt, ſi Metonymicè oraculi nomen tribuatur gemmis, oraculum fundentibus? Novæ ne Metonymicæ Sacræ Scripturæ ſunt locutiones? Quid tenebricoſi: *pones &c.* pro: pones in rationali lapides, quibus à munere, nomen eſt *Urim* & *Thummim*? Nec opus fuit exprimere modum alium, quàm ſeriem ipſam gemmarum ſatis expreſſam. Illi potius exprimete deberent, ubi illud in rationali vacuum, ad hæc nomina intexenda? an inter ſingulos lapides? an in ambitu omnium? an ad dexteram, an ad ſiniſtram? ה demonſtrativum, cur potius demonſtret hanc texturam, quam lapidum miraculum? imò hoc potius, q.d. admirandos illos lapides, *Urim* & *Thummim*. Auctorum qui nobis objiciuntur auctoritas magna foret, ſi vel inter ſe convenirent, vel rem diſcuſſiſſent diligentius. D.Hieron. *ad Fabiol.* quod nobiſcum pugnet, nihil habet, quod faveat adverſariis, tantundem: utitur ſolum modo loquendi Sacræ ſcripturæ, D.Aug. q.117. ambiguè loquitur, & quid eſſe potuerit indicat, profeſſus id neſciri D.Greg. *p.2. paſt.c.*1. nihil omninò dicit præter verba Scripturæ & myſticam expoſitioné. Rabanus *lib.ult.in Exod.* per, *ſive hoc, ſive illud*, rem reſolvit. Radulfus, *lib.6.in Levit.* aſſerit dumtaxat fieri potuiſſe, ut inſcriberentur hæc verba. Rupert. *in Exod.* obiter, nec aliud, quàm, *doctrina & veritas inſcribitur illi.*) Solus ergò cum Hugone Victorino, ex Patribus, Philo videatur hoc certò cenſuiſſe: etſi de Philone etiam dicat quis, non ineptè, texturam non vocaſſe vocum harum inſcriptionem, ſed lapidum inſertionem & has ipſas lapidum texturas, vocatas manifeſtationem & veritatem: & ſic etiam has virtutes dicere depictas in τȣ̃ λογίȣ, propter lapides fulgorem Propheticum emittentes. Et rectè ex Joſepho, *lib.3.ant.c.9.* Ribera noſter hoc, cũ Lyrano & aliis, collegit, quod diximus, quia licet Joſephus nomina, *Urim* & *Thummim*, non nominet; uſum tamen & miraculum deſcribens, ſatis apertè indicat ſe Prophetiã per Urim & Thummim ipſiſmet lapidibus tribuere. Scilicet ignoraſſet Joſephus hanc ſcripturam horum nominum: aut ſi ſciviſſet, tam pertinaci ſilentio involviſſet.

Sic ergò ſtatuo, *Urim & Thummim fuiſſe has ipſas gẽmas*. XII. ut volunt Joſephus, Lyran. Toſtat. Oleaſter & Ribera. Videtur enim hoc probabilius, tùm propter ea quæ jam diximus: tùm, quòd in Levit. ubi Sacerdos veſtitur *a*, nulla fit horum XII. lapidum mentio, ſine quibus nunquam Sacerdos ritè veſtitus fuiſſet, ſed eorum loco, tantum fit mentio de Urim & Thummin: ut hinc appareat, talibus nominibus ipſos lapideſmet ſignificari. Qui quoniam ſplendidi & micantes clariſſima refulgebant luce; dicti ſunt non ſolum ſplendidi & lucentes, quòd parum futurum, ſed ſplendores & illuminationes, *Urim*, & quoniam erant ex gemmarum illis generibus, lectiſſimi, integerrimi, & perfectiſſimi, dicti ſunt, non perfecti, ſed perfectiones, *Thummim*: ea emphaſi, qua ſolent Hebræi, ut & Latini, abſtracta pro concretis uſurpare, quam Oleaſtri ſunt etiam, æquum non fuit à viro

a c.8.v.8.

eru-

erudito acerbius exagitari. LXX. verò & vulgatus dum interpretantur, *doctrinam & veritatem*: maluerunt sua nobis versione usum lapidum, quàm vocis significationem exhibere: prudenter id amplectentes; quod magis ad mores legentis formandos faciebat. Nominum verò ratio hæc fuit. *Vrim*, dicta, quia, ut lux quædam, tenebras ignorantiæ discutiebât fulgore suo: *Thummim*, verò, quia, ut omnis prophetiæ, certa quoque splendoris erat promissio, & indubitato Deus, quod fulgore pollicebatur, id eventu perficiebat, nefas erat dubitare. Hæc de re.

De *Vsu prophetiæ*, duo nobis sunt consideranda, modus interrogandi, & modus respondendi. *Interrogationem*, *a* Hugo Victor. censet, per quasdam sortiones solitam proponi. Quod undè acceperit, aut quid illi suffragetur, nescio. Jarchius & Abenezra tradunt solitos codicillis inscribere quæsita, & hos rationali imponere: cujus rei cum in Sacra Scriptura nullum vestigium inveniatur, nihil vereor istud pro commento rejicere, communemque sententiam aliorum amplecti *b* Receptius enim & verius puto, Sacerdotes, post debitas preces, viva voce proposuisse interrogata, indutos, cùm alia vestimenta sacerdotalia, tùm Ephod & Rationale seu moniale gemmarum Ephodi appensum, de quo nunc agimus: quod vocabât *applicare Ephod*, seu *consulere Dominum applicato Ephod* *c*, vel simpliciter, *consulere Dominum*, quando de Sacerdote sermo, vel pro se, vel pro rege, sic enim rex per Sacerdotem consulebat Dominum *d* quem morem nobis SS. explicat *e* per Esdram, si ad Hebræum fontem recurras, ubi enim nos habemus, *donec staret Sacerdos doctus & eruditus*: LXX. vertere, *staret illuminationibus & perfectionibus* (nam qui cum gentilibus malunt, *imitationibus*, Latinè quidem loquuntur, sed vim vocis Hebreæ, quam LXX. sunt optimè interpretati, parum expresserunt (illic inquam Hebr. est: stet Sacerdos, *Leurim vel thummim*, & sensus est: donec sacerdos Dominum consulat indutus Urim & Thummim. Et (quod eruditè Ribera notavit) ut collationem summæ dignitatis Pontificiæ designent sacræ literæ: dicunt, Urim & Thummim alicui collata. Sic enim Moses tribui Leviticæ benedixit *f* *Perfectio tua & doctrina tua viro sancto tuo.* ubi Hebr. est, Urim & Thummim tui viro sancto tuo: & eodem sensu LXX. vertere: *Date Levi manifestationes ejus, & veritatem ejus.* Quæ ad litteram de eodem sacerdotali ornatu sunt accipienda: sed per hunc ornatum allegoricè significatur perfectio & doctrina, qua sacerdotem præditum esse oporteret. Tostat. ibi valde se torquet, & vertit in varias interpretationum formas: sed hæc, quam dixi, simplicissima est.

Respondendi modum, arbitror duplicem fuisse. Cùm enim has gemmas Deus inseri jusserit pectorali: ut per tam lucentes perfectosque lapides, ipse lucis perfectionisque omnis auctor interrogaretur: & respondens tàm Sacerdotes, quàm principem & populum spirituali sua luce illustraret ac perficeret, evolvens involuta, explanans ambigua, & docens quæ facienda o-

a in Cath. Lipoman.

e 2. Esd. 7. v. 65.

f Deut 33. v. 8 et s.

da omittendave forent, & modos præscribens, quibus res inchoanda perficiendaque, satis apparet, responsiones interrogationibus accommodari debuisse: interrogationum verò quædam per affirmationem negationemve nudam possunt expediri, quædam longiorem requirunt explicationem. Arbitror itaque ad prius illud genus interrogationum, nudo lapidum splendore seu fulgore responsum: & ex eo Sacerdotem colligere solitum, suaderet an dissuaderet consulenti: quo sensu accipio Josephi dicta *a* : quem Tostatus & Ribera meritò sequuntur: nec est, quòd quis arbitretur Div. Augustin. hoc fabulosum judicasse; nam quid perstringat paulò antè docui. Ad posterius genus interrogationum, non respondebatur illo tantum splendore (nec enim commodè hoc potuit) sed longè aliter. audiebatur enim à Sacerdote interna quædam vel externa quandoque locutio seu oraculum, quod ipse postea interroganti manifestaret. Quamquam nec hic absurdum sit opinari, ad splendorem tunc lapidum accessisse sacerdoti lumen propheticum menti ejus à Deo infusum. De hac quidem responsione prolixiore, patet ex Regum gestis *b*, ubi præter responsionem ad interrogata, insuper DEUS docuit modum prælii conserendi & propter talem modum responsionis, puto genus hoc oraculi vocari consuevisse, *responsionem per Sacerdotes* c.

a lib. 3. antiq. c. 9.

b 2. Reg. 5. v. 23.

c 1. Reg. 28. v. 6. ubi Hebr. est Urim.

Vidi qui contra Josephi quem sequor, sententiam, non uno ariete moliretur. 1. sibi displicere scribit, & suspectum esse singulare Josephi testimonium. 2. quoniam in eodem loco Josephus duabus adhuc aliis in rebus labitur: hic quoque lapsum, tùm quia dicit hoc à Græcis, λόγιον, vocatum, cùm tamen LXX. sic vocarint, qui Hebræi fuerunt, tùm quia dicit ducentis ante suos commentarios annis, hos splendores ob legis violationem extinctos: cùm tamen Thalmudici, & Jarrhius, & Kimchi, & Elias Germanus testentur, diu ante huic oraculo finem impositum, scilicet jam inde à captivitate Babylonica, quod à Jaddo responsum ferunt Alexandro Magno petenti, ut pro se Deum de belli Persici eventu consuleret. Denique quia sequeretur ex hac Josephi narratione, hoc oraculum tantum insuevisse de bello respondere: quod non est verum. item sequeretur solummodo consuevisse de illis quæstionibus, ad quas, per *ita*, vel *non*, responderi posset. constat autem sæpè pluribus respondisse, & quidem interdum inopinata, & præter interrogationem *d*. His vir acutus & egregiè doctus conatur Josephi fulgorem infuscare: sed levi manu fuligo potest amoveri.

d d. v. 23.

Ad primum respondeo, licet id solus Josephus dixisset: maximam ejus, in rebus ad Sacerdotium spectantibus cùm ipse Sacerdos fuerit, auctoritatem esse debere: præterea nullus alius superest illius ævi Hebræus scriptor, qui talia discutere potuerit, præter Philonem & Josephum. Philo paucula hujusmodi attigit, allegoriis solis intentus: neque negavit. Josephum ergò solum id affirmasse, quid mirandum?

Ad 2.

Ad 2. nego in his Josephum labi. Licet enim LXX. fuerint Hebræi Sanhedritæ, Græcè tamen non Hebraicè scripserunt, & cum Græcè scriberent, λόγιον dixerunt: & eos postea cuncti Proselyti Græci in hac nomenclatura secuti fuerunt, non aliam ob causam, nisi ob eam, quam Josephus ibi retulit, ex cujus contextu Græco, manifestum est, eum loqui de Græcis duntaxat illis, qui Judaicos ritus venerabantur. Notum verò Judæos & Græcos sic distingui, ut Græcorum nomen retineant; quotquot ex gentilibus ad Judaismum transierant. *a* De oraculi quoque cessatione, merito Josephi auctoritatem cunctis Thalmudicis sexcentis Rabbinis recentioribus, qui totius antiquitatis sunt imperitissimi, præfero. De Jaddi quidem illo responso, quoad oraculorum cessationem, nec Latini, *b* Græci Historici *c*; qui res Alexandri scrupulosè ferme sunt prosecuti, vel uno verbulo meminerunt. Josephus verò *d* Zonaras, & Glycas, quando accurate narrant, quæ Jaddus cum Alexandro egerit, ea recensent, unde satis colligatur, de oraculo per Urim & Thumim nihil Alexandrum cogitasse: cujus illum quoq; fuisse ignarum prorsus verisimile censeo: De Victoria verò contra Darium, à Deo docent per visum certiorem factum. Arbitror ergo Josephum egisse de fulgore hujusmodi penitus semperque cessante. Nam per intervalla, quin aliquando etiam prius cessaverit; ut Saulis, & postea quorundam Regum, post Davidem, tempore; non est dubitandum. Glycas quidem *e* indicat; quando Israelitæ Deum offenderant, non consuevisse illis Deum per Ephod respondere. *Sic igitur suspicor*, solitos Judæos primo per Sacerdotes, applicato Ephod, Deum consulere: si hac via non succedere, recurisset ad Prophetas etiam qui Sacerdotes non essent *f*, sic enim legas ipsos quoque Sacerdotes ad Holdam prophetissam oraculi causa adiisse *g*.

Ad tertium dico, nihil eorum sequi, quæ inferuntur. nam belli meminit Josephus, ut rei, de qua frequentius agebatur: Fulgoris verò tantum, prætermissa subsequente Sacerdotali manifestatione, meminit, quia manifestatio illa res solita; fulgor verò, res cæteris gentibus plane insolita & inaudita erat. & ideò illam memoriæ statuerat commendare. Duplex ergo fuit unius oraculi Urim & Thummim manifestatio sive responsio, prior illa & exterior, tantum per fulgorem lapidis: & postèrior quandoque etiam extrinseca, per Sacerdotem prophetiæ spiritu imbutum, qui quod perceperat admoto pectorali, id postea quærentibus manifestabat. Forrassis propter tot manifestationes concurrentes. Septuaginta interpretantur judicium τῶν δήλων, hoc est, judicium bis quidem manifestorum Sacerdoti, & tertio manifestorum consulentibus. Eandem ob causam, *Urim*, vocarunt illuminationem; & *Thummim*, veritatem sive perfectionem (eodem enim hæc recidunt) quoniam Deus neminem fallere vel potest vel vult; sed quicquid Sacerdoti dicebat, hoc verissimum & numeris omnibus erat absolutissimum. Sacerdotis quoque officium erat eadem populo verè ac plenè de-

a Act. 14. in ejus. & passim in novo Test.

b Q. Curtius Rufus.

c Diodor. Sic. Plutar. Arrian.

d Joseph. l. 11. antiq. c. 8. Zo. Gr. tomo 1. Glyc. p. 2. annal.

e Glyc. annal. parte ex 1. Reg. 20. v. 6.

f 4. Reg. 22. v. 14.

g Sic. Phil. l. 3. de vita Mosis Origin. l. 6. in Lev. Hier. c. 3. Ose. & epist. 117. ad Fabiol.

ne denunciare nulla omissionis, dissimulationis, mutationis aut falsitatis alterius adhibita mixtione.

Hæc de re valde obscura, si non luculenter, haud certè prorsus indiligenter dicta sufficiant.

SECTIO II.

De oraculis Prophetarum.

SUffecerint ista de *Oraculo per Sacerdotes*. Post Davidis regnum, raro per Sacerdotes Domino respondente, frequentius esse cœpit, *oraculum per Prophetas*; quod dividi potest in *visionem*, *& somnium*, sicut & *oraculum per Sacerdotes*, dividi potuit etiam, *in visionem fulgoris*, & *manifestationem verbi*: ideò quædam ex dicendis, *de visione & verbo*, analogia quadam possent etiam accommodari prophetiæ, *Vrim & Thummim*: ut non obesæ naris lectores facile animadvertent.

Visionem & verbum, Græci Patres & LXX. non raro confundunt, ut & ipsa Scriptura: cum visionem dicit auditam, verbum verò visum vel ostensum *a*. ut cum Isaias dicit *b*. *Audi cœlum, quia Dominus locutus est*, & tamen initio vocaret *visionem*: & cum Zacharias & Ezechiel dixissent, se verbum Domini explicaturos, subdunt visionem *c*, differunt tamen. Nam

a Isai. 2. & 13. & Amos I.
b Isai. c. I.
c uterque c. I. vide etiam Abdiæ I.
ארראי ראוהכור

Visio, Græcis, ὅρασις, vel ὅραμα, Hebræis, *roe*, vel *mare*, est prophetia, qua mens spirituali oculo cernit objectum propheticum ipsi cœlesti lumine repræsentatum, differt *à verbo*, quia verbum sæpe contingit sine visione, & visio sine verbo differt, *à somno*, quia visio sæpe offertur vigilanti. crebro quoque usurpatur more Hebræorum pro concreto, seu pro re visa, sic Moses rubum *d* vocat visionem: sic Prophetæ dicuntur videre visiones *e*. Tales consueverunt esse frequentius Sanctorum virorum revelationes: quæ quibusdam sæculis crebræ admodum leguntur, ut uno sæculo duodecimo ferè, Orni solitarii, quam Gervasius Presbyter descripsit; Tundali Hyberni, Cyrilli Prebyteri, Roberti Abbæ Lymburgensis, Joannis de Plinio Joachimi Siculi, Simonis Stochii Carmelitæ, Joannis Brydlyngton & aliorũ.

d Exod. 33.
e Ezech. 1. Joel 3. cum similibus
דבר

Verbum, sive (ut mavult Cyprianus) sermo Græcis, λόγος; Hebræis *Dabar*. est prophetia, qua Spiritus sanctus, mentali quadam locutione, prophetam occulta docet, ut cum Esaiæ *f* dixit *Sume tibi librum*, & iterum *g*: *vade dic Ezechiæ*, *&c* Locutio ista fiebat, vel voce formata in aere, & audita, ut Abrahamo ne filium necaret *h*: vel verbis in ore prophetæ positis, ut Balaamo, & hæc Aramæis propriè dicta; *i Malki*, Hebræis, *Malachuth* (hoc est consilium) quasi dicas regem prophetiarum, sive prophetiæ speciem præcipuam, nihil enim consilio est utilius. Visioni & verbo hoc commune fuit, quod vel de lætis, & faustis erant, & in novo Testamento tunc vocantur, *Evangelium*: in veteri nomina visionis aut verbi retinent: vel erant de infaustis ac tristibus rebus, minarum & luctus annuntiæ, regibus ac populis exitia portendentes: tunc Hebræi vocabant hujusmodi prophetiam, *Massa* à verbo, *Nasa*, levare, tollere, portare, assumere. Per hanc radicis varietatem factum, ut

f c. 8. v. 1.
g c. 39. v. 1.
h Gen. 22. v. 11.
i Num. 22 & 23.
במאר כיוה משא נשא

con-

controvertatur, quid propriè in sacra Scriptura significet, *Messa*? Olim Aquila vertit ἄρμα, non accipiens pro curru (ut apud profanos) sed pro pondere seu onere, ut noster optimè transtulit. Calamitas enim cui impendet, eum Æthna gravius premit: & in quem talis prophetica sententia ferebatur, hic metu atque tristitiâ oppressus, quasi caput nequibat erigere. si explico, & amplector D. Hieronymi sententiam, *in Nahum*. Quid ni amplectar? semper si attendas vocabulum pro adversa, nunquam pro secunda denunciatione invenias usurpatum: & perspicuè Hebræum nomen, Onus seu Pondus significat *a*, & in Psalm. 27. Græca versio φόρτιον, habet, hoc est, pondus. Sic nonnulli putant à Joanne *b* vocari, βάρος, hoc est, ut noster vertit, pondus: sed nisi fallor, ipsi falluntur: non enim illic sermo est de prophetia, sed de onere interdictorii alicujus præcepti, ut rectè primasius & Haymon sensere. Nec longè abit Spiritus Sanctus, cùm *onus* usurpat pro ipso populo, cui tale quid imminere denunciatum fuit *c*: quia talem populum Deus diu laboravit sustinens, tandemque humeris suis, quasi onus molestissimum excutit, dum eum abjicit; cum suo quasi favore & peculiari defensione destituit. LXX. Theodotion & Symmach. solent vertere, λῆμμα, quæ vox à λαμβάνω, deducta, donum & munus significat *d*. quid commune, dicat aliquis, oneri & muneri? Multum sanè in proposito: imò hic idem est onus & munus. Nam prophetica comminatio infortunii & supplicii instantis, præclarum & pretiosum est Dei donum, quia quos Deus diligit, castigat, & quos castigat, prius, ut resipiscant, minas proponit illis, & ut solent fugare malantes, quàm lædere, lapidem manu lavat, & ostentat, priusquam jaciat. Homini sic liberum relinquit, fugere à ventura ira. Sanè λῆμμα, primario significat limationem sive assumptionem, secundario donum: eo, quod dum datur, à donante levatur & traditur, à donatario verò assumitur. Unde Theonis & aliis Mathematicis, Dialecticis quoque, λῆμμα, nominatur illa propositio, quæ demonstratione vel argumento inserta, & non probata, assumitur ab alio, & ut, qui inseruit illam, probet, postulatur. Sic cùm Interpretes isti in SS. λῆμμα usurparunt, pro re ipsa acceperunt, quæ assumitur sive elevatur, idque cosentaneæ idiotismo Hebræorum, quibus Propheta dicitur, quasi assumere & levare ipsum onus, & libratum intentare cervicibus impiorum, quibus impiis brevi imminentem Divinam iram comminatur: huc enim pertinent illæ passim occurentes phrases, *assumere luctum*, *assumere planctū*, *assumere parabolam*. Cavendum itaque ne cum Græcis recentioribus *e*, λῆμμα, ad quamvis prophetiam extendamus. Si cui hæc nimis fusè dicta videbuntur: is si, quam se viri egregii in his torserint *f*, considerare dignabitur, non diffido illum æqui boniq; hanc nostram diligentiam consulturum.

a Exod. 23 v. 5. 4. Reg 9. v. 25. Ps. 27. v. 5.
b Ap. c. 2. in fi. v. 24.
c Jer. 23 v. 3.
d D. Hier. in Jerem. c. 23. & Favorin. in Lexic.
e Theoph in Habac. & Nahū.
f Joa. Pet. Oliverius lib. de prophetia c. de Lemmate, Arias Monta. Præludiis in proph. minor. Franc. Ribera in Nahum.

Hæ duæ species, *Visio & Verbum*, aliquando junctæ sunt cum *raptu*, seu *ecstasi*, aliquando separatæ, simul fuêre in raptu B. Pauli, ad tertium usque

cœlum, ubi vidit & audivit, quæ non licet homini loqui: fortassis etiam Ezechielis visio quædam talis fuit *a*, quæ vocatur *iad*, hoc est, prophetia leniter, sed violenter influens. Quando igitur ecstasis accedit, tunc tenenda Patrum *b* doctrina: Prophetas non fuisse sic mente captos vel attonitos, ut non probè scirent, quid prædicerent. Polychronius in Ezech. cap. 3. *Quemadmodum Divini & incantatores ad dementiam usque procedunt, dæmone stuporem illis ingenerante; ita è contrario Prophetis sensus afficitur, dum anima spiritus efficacia collustratur.* Hoc enim proprium fuit fanaticorum, quales erant hæretici Montanistæ, & vates Gentilium, ut ex Beato Paulo sibi visus colligere Theophylact. initio commentar. in 1. ad Cor. cap. 12. Immeritò valdè ab Olivario reprehenditur auctor, *de spiritu & anima* (exstat inter opera Augustini) quod scripserit Beatum Joann. in ecstasi Apocalypsin scripsisse. Nam ecstasis duplex est, una Divina, alia diabolica: ut insinuat Tertull. his verbis *c*; *Ecstasis hoc operatur de suo proprio, ut sic nobis sapientiæ imagines inserat, ut & errorum.* Sapientiæ scilicet ac veritatis Divina, errorum & falsitatis diabolica. Non igitur auctor ille ecstasim sumpsit, pro mentis attonitæ abalienatione, & animi quadam impotentia: qualis erat in Pseudo-Prophetis illis: sed more Patrum & recto, pro raptu, sive pro abstractione tantum à terrenis, & sensum corporeorum functione: nec voluit sic constitutum Evangelistam scripsisse; sed quæ, dum in tali ecstasi constitutus viderat, ea postmodum in scriptum redegisse. ut mittam D. Pauli raptum: talis haud dubiè D. Joann. fuit, quod testatur cùm dicit, *se in spiritu fuisse* (ἐγενόμην ἐν πνεύματι) scilicet correptum & absorptum in ecstasi, ut rectissimè Haymon fuit interpretatus: breviter idem uno verbo insinuare voluit Andreas Cæsariensis; πνεύματι ἁγίῳ γενόμενος κάτοχος; quod vocabulum, sic afflatum Spiritu Sancto significat, ut totus ab eo correptus mente seu spiritu, & occupatus solida possessione fuerit: nam affectio animi extaticorum, κατοχὴ, vocata, quia sensibus corporeis ad tempus quasi privantur: unde & morbus quidam ita nominatus, qui corporis sensu motuque privat *d*, qui κατάληψις nostri Medici, *congelationem*, appellant. Idem significari puto, quando Prophetæ dicunt; *factam super se manum Domini e*, item, *elevavit me spiritus*, aut *eduxit me manus Domini in spiritu*, item, *cecidit super eum mentis excessus*, ubi Græcè est ἔκστασις *f*. Perperam Theodoret. & Theophylact. *g* cum *Lemma*, confundunt cum hujusmodi raptu, hoc est, *Jan* cum *Massa*.

Tertia species erat, *somnium*, dormientibus tantum medio simulacro, sive phantasmate, contingens: Hebræi vocant *chalom h*, Græci, ἐνύπνιον. Si quis quæ eventura sunt somnians, ipse quid somniet non intelligit: tunc ejus respectu non erit prophetia: sed adspectu tantum illius erit prophetia, cui Deus significationem somnii revelabit. quare Joseph Propheta, & non Pharao, vel ejus servi: Daniel Propheta,

a Ezech. v. 3. & c. 8. v. 1. & 3. יד

b Justi adamonit. ad Gent. circ. fin. & q. 2. ad Orth. Epiphan. (qui fusè) hær. Mõtanistarũ quæ est. 86. Hier. præfat. in Esa. Chrysost. in Ps. 44. & hom. 29. in Epist. ad Corint. August. l. contra Acad. c. 7.

c lib. de anima.

d Galen. l. 13. Therapeut. & l. 4. de locis fect. Ætio, & Ægyner.

e 4. Reg. 3. v. 11.

f Ezech. 11. v. 1. & ca. 40 v. 1.

g Actor. 10. v. 10.

h In Nahum.

ta, & non Nabuchodonosor *a*: somnians autem ipse demum annumerabitur Prophetis, quando cum somnio simul intelligentiam somnii percepit, ut Daniel in altero superbi Regis somnio *b*. De his somniis propheticis tria sunt consideranda, modus, causa & gradus seu dignitas.

a Gen. 40. & 41. 1. Dan. 1. & 4.

b Dan. c. 2.

Modus multiplex est, ut accuratè noster Pererius explicavit *c*. quædam immittuntur cum pavore & horrore somniantis *d*, quædam pacificè *e*, 2. quædam non intellecta, quædam simul intellecta, ut dixi. 3. quædam clara & sine involucris, *f* ut Joseph, trium Magorum, & B. Pauli: quædam obscura, implexa, involuta, ut Pharaonis & servorum ejus, & Nabuchodonosoris *g*. 4. in quibusdam Deus alloqui videtur, ut Salomonem *h*, interdum Angelus bonus, ut B. Joseph *:* interdum aliquis homo, ut Paulum vir Macedo, *i*. 5. aliquando somnia correspondent antecedentibus cogitationibus, & sic initium sumunt ex causa animali: ut primum somnium B. Joseph, & primum Regis illius Babylonii: quandoque verò nulla præcedit cogitatio, ut in somnio secundo B. Joseph accidit *k*. hanc differentiam notavit. B. Gregor. *l*. 6. nonnunquam nihil petenti Deus somnium inopinato immittit, ut fit plerumque, & accidit in prædictis S. S. exemplis: nonnunquam verò petentibus revelationem eamque sperantibus, ut Danieli *m*: consuefactos enim Hebræos hujusmodi desideria sua proponere, & ab eo petere, ut per omnia futurum illis eventum pandere dignaretur, manifestius est ex S. S. quàm ut quis debeat dubitare *n*. Soliti id ipsum Gentiles facere in templo Serapidis, seu Plutonis, ut discerent qua ratione à morbis liberarentur *o*, vel ad resolutionem dubiorum habendam, ut fecit Edesius *p*, & apud Poetam Rex Latinus *q*: & in templo Æsculapii Apollonius *r*: & Spartani Magistratus in templo Pasiphaes *s*: tale fuit templum Amphiarai *t*, & Galliæ apud montem Garganum *u*, & hujusmodi templa vocabantur *Psychomantea*. Conatus ad hoc crimen Apostata Julianus, per calumniam, detorquere Vigilias Christianorum ad sepulchra Martyrum: sed retudit illum validè B. Cyrillus *x* Judæos nonnunquam eo superstitionis delapsos, ut ad captanda somnia in Gentilium templis incubarent, docet Esaias Propheta *y*: *Qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres, qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorum dormiunt.*) Ubi LXX. ut solent, paraphrasticè addiderunt, *propter insomnia*, διὰ ἐνύπνια causam incubationis explicantes. D. Hier. *In delubris*, inquit, *idolorum dormiens, ubi stratis pellibus hostiarum incubare soliti erant ut in somniis futura cognoscerent. Quod in fano Æsculapii usque hodie error celebrat Ethnicorum, multorumque aliorum.*) Idem Cyrillus *ibi in Comment.* confirmat.

c 1. 3. de observat. somnior. *d* Gen. 15. v. 12. Dan. 2. v. 1. *e* Gen. 28. v. 12. *f* Matt. 1. v. 20. & c. 2. v. 12. 13. & 20. Act. 16. v. 9. *g* Gen. 40. & 41. Dã. 2. & 4. *h* 3. Reg. 3. *i* supra citat. locis in litt. N. *k* Matt. 2. *l* l. 6. Moral. c. 13. *m* Dan. 2. v. 18. *n* 1. Reg. 28. v. 6. & 15. *o* Aristop. in Pluto. *p* Eunapius in Edisio. *q* Æneid. 7. *r* Philoct. in ejus vit. *s* Cic. 1. Tuscul. & 1. de divin. *t* Pausin Boet. *u* Strab. l. 6. *x* lib. 10. in Julian. *y* cap. 65. v. 4.

Causæ somniorum efficientes alio loco explicabuntur: nunc de divinorum somniorum finali causa (ut vocant) agimus dumtaxat: quæ ex S. S. multiplex desumitur. 1. ut quis à malo absterreatur, sicut factum Abi-

melech *a* Regi Geraræ & Labano *b*: hanc insinuat B. Job *c*, *in horrore* (inquiens) *visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines, pavor tenuit me, &c.* & alibi *d*, *terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.* 2. ut consoletur afflictos, & mœstos perfundat lætitia, quod de se asserit B. Angela de Fulgino cap. 16. 3. ut adhortetur ad aliquod bonum, ut Gedeonem *e*, & Judam ejusque exercitum *f*. 4. ut moneat vel doceat quid agendum fugiendumve, ut B. Joseph, & tres Magos *g*. hanc causam Jobus significat his verbis *h*, *per somnium aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina ut avertat hominem ab his quæ facit, &c.* 5. ut spiritum prophetiæ, vel visione, vel quod aliud spirituale donũ simul largiatur: quo pertinent juxta nonnullos ista Mosis *i*: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad eum.* Significare voluit, quod spiritum prophetiæ, vel visione, vel somnio, collaturus sit: potius crediderim agere de iis, quibus jam dato prophetiæ spiritu, significat se postea cùm eorum nullo tam familiariter, quàm cum Moyse acturum, cum hoc ore ad os, cum illis dumtaxat per visionem & somnia. Melius huc facit istud Joelis *k*; *Senes vestri somnia somniabunt, & Juvenes vestri visiones videbunt*, præcesserat enim, *Effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri.* Sic donum sapientiæ & prudentiæ in somnis datum Salomoni *l*, ex probabiliore sententia Tostati *m*: sic promissio obvẽturæ dignitatis, Joseph & Mardochæo *n*. 6. ad revelationem Divini alicujus mysterii *o*, vel magnarum reip. aut imperii vicissitudinem *p*, ut Israelis *q*, Ægypti & Nabuchodonosor *r*. Ad hæc capita reduci possunt multa somnia Divina, quorum in Historiis Sanctorum fit mentio, ut illa Africana apud Victorem Uticens. *de persec. Vandal.* 2. oblata Eusebio Episc. Carthagínens. & quæ post obitum Sidonii visio oblata pincernæ apud Greg. Turon. *l. 2. hist. Franc. c. 22.* & inter alia unum mimi, *in vita Simeonis Sali*, apud Metaphr, aliud sacrilego Trajectensi oblatum sæpius, apud Sur. *to. 4. in vita S. Friderici.* aliud oblatum Monacho Cluniacensi B. Virg. tempore S. Odonis, apud Joan. Monachum, *l. 3. vita S. Odonis c. 9.* cujus occasione B. Virgo cœpit vocari, *Misericordia Mater.* aliud Bertæ matri Sancti Suiberti, apud B. *Marcellinum, cap. 1. vita Sancti Suiberti.* aliud Sancto Abramio confessori, *apud Metaphrast. in ejus vita.* aliud Henrico Imper. apud Rupertum, *in vita S. Hereberti. cap. 26.* aliud S. Lutgero apud Monachos Wertinens. *ejus vita c. 11. & 16.* aliud S. Hugoni Gratianopolitano apud Guigonem, *in ejus vita*, aliud Hartmanno Tuitiensi apud Conradum, *in vita S. VVolphelmi.* aliud multiplex Elpediphoro, apud Joannem Presbyterum, *in vita S. Basilei Episcop. & Mart.* & alia innumera.

De gradibus seu dignitate prophetiæ multa variaque congelsêre Moses Ægyptius *s*, & Francisc. Picus *t*, sed minutiora, quàm utiliora: idcircò, illis omissis, tantum dico quod ex iis omni-

a Gen. 20.
b Gen. 31.
c c. 4. v. 13.
d c. 7. v. 14
e Judic. 7. v. 13.
f Mach. 15
g Matt. 1. & 2.
h c. 33. v. 15.
i Num. 13. v. 6.
k c. 2. v. 28
l 3. Reg. 3.
m Add. c. 3. q. 12.
n Gen. 37. Esth. 11.
o Gen. 28. Dan. 7.
p Gen. 15.
q Gen. 41.
r Dan. 2. & 4.
s in Doctore Dubitantium
t de præn. l. 1. c. pen. & ult.

omnibus intellectualis revelatio, quæ fit sine cooperatione phantasiæ, præstantissima est, si secundum se & præcisè sumatur: altera verò, in qua phantasia ab intellectu excitata concurrit, est præstantior extensivè, quia primam & quid aliud præterea comprehendit. Sic etiam intellectualis per se sumpta, & comparata cum imaginaria, perfectior est: sed si imaginariam addideris ad intellectualem, tum extensivè simul ambæ perfectiores erunt, quam seorsim sola intellectualis. *ita P. Franc. Soarez ad 3. part. q. 30. art. 1. dispen. 9. sect. 2. cui adde Episcopum Guadixensem Horoscum lib. 1. de vera & falsa prophet. cap. 3.*

QUÆSTIO III.

Quo pacto prophetia sive divina revelatio discernenda sit à divinatione sive diabolica revelatione?

NOn minus necessaria, quam ardua est hujus quæstionis accurata pertractatio, propter quotidianas, etiam spiritualium personarum illusiones, questus Synesius ante sex sæcula multos tum temporis privatos & Sacerdotes finxisse somnia, pro revelationibus, πλαττόμενοι τινας ὀνείρους οὓς αὐτοὶ καλοῦσιν ἀποκαλύψεις, Eph. 54. in ea decidenda sequar vestigia aliorum, qui certatim ad hunc lapidem versandum accurrerunt, præcipui fuere B. Vincentius Ferrerius, *tract. de vita spirituali cap. 11. & 12.* Joan. Gerson. *tractat. de probat. spirituum, & alibi passim*, Cardinalis Turrecremata, *in præfat. Defensorii revelation. B. Brigittæ*, Henric. de Firmaria, *lib. de quatuor instinctibus*, Ægid. Carlerius, *p. 1. Sportæ fragm. in princ.* Hieronym. de Ferraria, *in Compend. revelat.* Joann. Francis. Picus. *libr. ult. de prænotion.* Ribadeneyra, *libr. de tribulatione c. 15.* Delgadus dict. lib. 1. de auctor. Sacr. Script. cap. 1. & noster Franc. Ribera, *lib. 1. vitæ Iesu d. cap. 2.* à quo citatur opus Joann. de Horosco de vera & falsa prophetia, quem nancisci tandem datum anno 1605. Pinciæ, liber est variæ eruditionis, & judicii probi, seu Hispanicè tantum scriptus, editus Segoviæ lectu dignissimus. & alii, & quidam alii recentiores, quorum dicta cuncta invenies apud istos antiquiores. Possunt omnia reduci ad tria capita: de eo qui judicat, de persona cui facta revelatio, de ipsa revelatione & ejus circumstantiis. de singulis videamus.

SECTIO I.

De necessariis judicaturo de revelatione.

VEl quis judicat de apparitione propria, vel de aliena: & plus periculi est priore casu. Utroque oportet sit persona spiritualis & devota. nam *animalis homo non percipit ea quæ spiritus sunt.* Oportet itaque eum qui rectè sit judicaturus, primo *donum discretionis*, à Deo petere: ut queat sincerum manna divinæ revelationis, à mellita lethalique dæmonis offa dignoscere, & hæc discretio conceditur aliquando à DEO immediate simul

cum ipso lumine prophetico, ut dictum est aliquando seorsim, idque vel ad privatam accipientis instructionem, vel ad aliorum quoque, & totius Ecclesiæ doctrinam, & remedium. Hoc enim dono homo consequitur, ut in se, & de se sciat probare spiritus, & etiam sciat illos de aliis, & in aliis discernere. Potest autem hic considerari quasi duplex modus, unus *experimentalis*, qui cum ipsa revelatione propria infunditur illi, cui facta revelatio: *qui modus* (ut ait Gerson.) *fit per inspirationem intimam, seu internum saporem, sive per experimentalem quandam dulcedinem, sive per illustrationem à montibus æternis, effugantem omnes tenebras dubietatis.*) Hic modus rarus est, & paucis concessus: & quibus concessus non est, illi non possunt, suo judicio, in propriis revelationibus stare: quibus verò concessus à DEO fuerit, illi tamen eo uti non possunt, ad discernendas aliorum revelationes, quia sicut *nemo novit quæ sunt spiritus, nisi spiritus* ipsemet; sic nemo cognoscit infallibili certitudine, per experimentalem hunc sensum, ea quæ in alieno sunt animo. *Alter* modus, qui datur maximè in ordine ad alios, ille nititur etiam, seu confirmatur experimentis variis, tum sui, tum aliorum: & solet à Deo concedi maximè illis, quibus officii & dignitatis ratione incumbit animarum cura. Sed non debet quis facile sibi persuadere, se donum istud à Deo accepisse: ideoque ad preces continuas, etiam debet adjungere humanæ prudentiæ, & doctrinæ media. *Tertius* enim est modus discernendi spiritus, quem vocant *doctrinalem*, per diligentem & piam sacræ Scripturæ tractationem; quæ Regulas præbet falsos Prophetas à veris discernendi: lectio quoque Sanctorum Patrum & Historiæ Eclesiasticæ multum confert, ut illusiones & revelationes, signis ac notis peculiaribus queat dijudicari: his si adjungatur observatio virorum spiritualium, & experientia, & in ambiguis obscurisque consulantur viri docti & pii, & in via spiritus longè progressi, in militia verò contra dæmonum astus exercitati veteranique: sperandum est posse deceptiones sic sentiri & vitari. Planè ad hunc ultimum judicii ferendi modum, non sufficit sola doctrina, sed accedat oportet ad illa experientia propria, ut quis sit & doctus & contemplativus, ut & Scripturam & reliquam Theologiam non leviter delibarit, *& in semetipso expertus sit variam* (ait Gerson) *affectionum spiritualium pugnam, tanquam ascenderit nunc in cœlos, nunc descenderit in abyssos, & viderit mirabilia Dei in mysticum diversarum affectionum, quasi collidentium se fluctuum, enarrant mirabilia ejus. Inexpertus autem talium, quid novit eorum?*) Ad hæc autem nulla magis necessaria dispositio reperitur, quàm solidæ humilitatis, ut enim docet Moses apud Cassianum, *solis humilibus à Deo hæc cognitio datur.* Denique est judicium præcipitandum, sed res Deo diligenter prius commendanda, & multiplex scrutinium mentis faciendum: juxta mox dicenda. Docent hoc Sacræ litteræ. Narrat Joseph Jacob patri sua somnia: increpat eum Pater,

sed

sed rem tacitus considerat *a*. Apparet Angelus Josue filio Nun, forma viri armati: ille disquirit interrogatione, quis esset, nec adorat incognitum *b*. Audit Samuel vocantem Deum, nec respondet Domino, sed accurit ad Heli, donec monitus fuisset ab Heli Sacerdote, quomodo se gerere deberet *c*. Helias discernit inter turbinem, commotionem, ignem, & auram lenem, & perpendit prudenter, in quo illorum Dominus se manifestaret. Salutat Virginem sacratissimam Gabriel Archangelus; illa, priusquam responderet, *cogitat*, *qualis esset illa salutatio d*: non id leviter, διελογίζετο, maturè & diu, animo atque cogitatione volvebat, utrum illa salutatio illusoria esset, & à Deo, an à dæmone, ut optimè Euthymius. Hoc imitatus D. Ambrosius, cùm illi corpora SS. Martyrum Prothasii & Gervasii revelata; hoc Episcopus Cyprius, cùm D. Barnabas illi se manifestavit; hoc cæteri Sancti, ut vidimus *libr. 2. quæst. 6.* Si hoc illa mulier Carthaginensis fecisset *e*, quæ causa fuit schismatis maximi, non tam turpiter delusa fuisset, nec non malorum Africæ occasionem præbuisset. Sanè quamdiu res dubia est, longè tutius censetur, potius eam pia cum humilitate repudiare, quam cupisse & confidenter recipere, aut assentiri.

a Gen. 3. v. 12.
b Josue 5. v. 13.
c 1. Reg. 3. v. 9.
d Luc. 1. v. 29.
e vide Optat. Milev. l. 1. de Parmenia.

Objiciat fortè aliquis, apud Cæsarium legimus, multos precibus à Deo revelationes visionesque & postulasse & obtinuisse: si petere licet, cur non & oblatas amplecti statim atque recipere? *Respondeo*, multa fieri à multis non imitanda, imò nec probanda, maximè ab hominibus incompertæ sanctitatis. Nam si quis, de quo constaret sanctum esse, id in casu aliquo peculiari & necessario peteret, quod olim sanctè factum à B. Ephræm, docet Amphilochius, *in vita S. Basilii*, & à Sancto Mauro docet, *in ejus vita*, Faustus, *apud Surium in Jan.* & à S. Hereberto docet Rupertus, *ejus vita cap. 13. apud Surium mense Martio.*) ut non auderem damnare: sic non vererer cæteris suadere, ne idem sibi putarent imitandum. Quoniam invenio viros doctos, vel valdè spirituales semper hujusmodi desideria ac petitiones improbasse: quia nasci solent ex occulta superbia, æstimatione, & amore sui: quo cupiant manifestam aliis suam sanctitatem, & saltem ex curiositate vana, ut optimè tradidit Sanctus Vincentius superius laudatus: & ideo Deus solet permittere tales decipi, & impingere, ut de se ipsa testatur, mulier singularis prudentiæ & sanctimoniæ B. Catharina Bononiensis *f*. Deinde quia in talibus non consistit sanctitas, neque perfectio Christiana, nec ista nos Deo faciunt gratiores, aut proximo verè utiliores. Denique quia hujusmodi aversari, non est januam Deo præcludere: sed per custodiam sui, & humilitatem & castum timorem, Spiritum Sanctum allicere, qui amat quiescere super humiles ac timoratos, quæ cuncta diligenter ac seriò tradita fuêre à nostri Ordinis viro, Franc. Aria *g*. prius nos docuit D. Augustinus conatum hoc dæmonem sibi persuadere, uti signum

f lib. 1. de vita & erroribus suis.
g lib. de orat. mentali D. August. l. 10. confess. & l. de vera religione & Circelo p. 3. de superstit. c. 11.

gnum aliquod à Deo peteret: se verò id detrectasse: gnarum quàm multos hæc curiositas perdidisset. Ideò alibi monet his abstineamus, & quod intra nos est, Dei regnum, in iis quæ videntur, non quæramus. Post Augustinum idem monemur à Gersone cujus in similibus magna sanè auctoritas est, his verbis; *Enarrantur exempla sanctorum Patrum, qui curiositatem hujusmodi visionum, vel miraculorum tanquam perniciosissimam fallacissimamq; refugerunt. A qua se Augustinus liberatum, in suis* confessionibus *gloriatur in Domino. Quam propterea D. Bonaventura abhorrendam nimis esse determinat, totoq; conatu repellendam, nunc orationibus, nunc increpationibus seu flagellationibus propriæ mentis & corporis: exemplo illius, qui ut tentatione careret superbiæ, quæsivit, & obtinuit à Domino ut per tres menses Dæmoniaca vexaretur obsessione. Alter sanctorum Patrum, dum sibi dæmon transfiguratur in Christum, diceret, ego sum Christus te personaliter visitans, quia dignus es: confestim clausit oculos utraq; manu vociferans. Nolo hic Christum videre, satis est ipsum in gloria si videro: statimq, disparuit. Alter sub aliis verbis similem servavit in hujusmodi illusione humilitatem: Vide, inquit, ad quem missus sis. Ego certè talis non sum, quod dignus sim hic videre Christum. Alterum quia nolebat intrare templum, dicens: sibi satis esse, quod oculis corporeis aspexisset Christum, colligaverunt catenis, solvere jejunium, carnibus vesci, vinumq; bibere compulerunt. Sicq; timore compresso, sanatus est.*) Pro cautela postea subdit idem, ut non modò suspẽsum teneatur judicium, *sed reverenter quoq; cum Apostolorum Principe dicatur, Exi à me Domine, quia peccator sum, quia vilis sum, quia visionibus tuis indignus sum, quas hic neq; quæro, neq; accepto, sed repello. Sic in alio, non in hoc sæculo visio tua tota merces mea Domine Deus & sufficit. Quid à me de visionibus tuis in hac vita? quid de Superiorum meorum monitionibus? mitte potius alium, quem missurus es: & me meus spiritus humili tegat obscuroque loco.*)

D. Bonaventuræ, quem citat, locus est, *libr. de profectu religios. cap. de sæmono no*, ubi etiam addit, desiderio revelationum multos lapsos in gravissimos errores. Prudenter itaque B. Virgo Coleta ipsi etiã Deo multa ei secreta revelare volenti, respondit: *Domine Deus, sufficit mihi te solum cognoscere, & peccata mea, eorumque abs te veniam obtinere.*) *sic Stephanus Iuliacus ejus vitæ c.* 5. hæc sanè optime dicantur in propriis visionibus, in alienis approbandis, credendisve: ipsis confessariis aliisq; judicibus hanc Gerson præscribit regulam: *Cave ergò* (inquit) *quisquis eris auditor, aut consultor, ut non applaudas tali personæ, & non laudes eam, non mireris, quasi sanctam, dignamque revelationibus atque miraculis. Obsiste potius, increpa durè, sperne eam, cujus sic exaltatum est cor, elati sunt oculi ut ambulet in magnis & mirabilibus super se: ut digna sibi videatur, quæ non humano more operetur salutem suam, per doctrinam scilicet Scripturarum & sanctorum, cum dictamine rationis naturalis, nisi consilium habere præsumat, & putet, nedum ab Angelis sed à Deo, nedum semel in necessitatibus, sed penè jugiter, velut in quotidianis*

dianis collocutionibus, talem admone, non sublime sapere, sed sapere ad sobrietatem: quoniam verissimè ait, qui dixit, superbia meretur ludi. Et eò dignius, quò instar Pharisæi latentem hærentemque ossibus superbiam, sicut nec Phthisicus febrilem calorem superbus attendit. Quid enim faciliùs quàm vilissimum peccatorem dicere, sed veraciter, simpliciterq; ita sentire ex intimis, hoc divini muneris est, nō humani solius exercitii.) Hoc ultimum addidit, quia solent personæ, quibus per revelationes dæmon illudit, fateri quidem se peccatores & indignos esse; sed, vel apertè increpationes hujusmodi ægrè ferre, & sic detegitur interna superbia, & cognoscitur illusio: vel saltem ex duobus unum prætexunt. nam vel dicunt se idcircò alieno judicio non credere, quia de suo certi sint per revelationem intimam & secretam: vel sanè non audere se visionem rejicere, quia si fortassis visio à Deo esset, hoc foret spiritui sancto resistere, & semen gratiæ ejus in crepundiis suis exstinguere. Utrique dicto idem ille Cancellarius Parisiensis optimè occurrit. Primo quidem: Deum nunquam esse Deum divisionis, ideò si ab ipso sit illa certitudo, nunquam per alterius judicium contrarium eum impugnabit: sed potius illi, quem vel ut superiorem, vel ut consiliarium saltem, humiliter consuluerint, idem inspiraturum, atque in mentem missurum. Nec enim patitur Deus sperantes in se, & timentes, & quod in se est facientes, in tanti momenti negotio, falli. Debet autem ei, qui vidit revelationem, hæc ipsa certitudo, quam prætexit, de superbia & pertinacia esse suspecta: & tutior pars eligenda est. Nam sibi credendo & innitendo, potest peccare; superiori credendo peccare non potest: sed certo certius per animi submissionem & obedientiam mereri. Quo ad alteram ait: *sed profectò Spiritus Sanctus qui se dat humilibus, nequaquam ex humiliatione, quam prædiximus, se subtrahet, intrabit potius, exaltabit, & in beneplacito suo deducet victor super excelsa animam hanc, in oculis suis vilem & absque ulla ruga fictionis, humilem & simplicem.*) Hactenus ille. Sane hæc humilitas DEO tàm grata est, quàm quod gratissimum: Dæmoni tam odiosa, ut eam non ferat, sed ut plurimum statim diffugiat. Non audes fortè respuere? cogita decipi te posse, & interea comperendina? & consule prudentiores te. Divus Cyprianus, & alii sancti revelationes magni fecerunt: sed eas tantùm, quas à DEO esse sciebant. Olim quoque visiones divinæ frequentiores fuere, quia magis necessariæ: hodie quo minus necessariæ, hoc infrequentiores sunt, & suspectiores habendæ, ut non immeritò debeant, & à magistratu Ecclesiastico discuti, & à privatis vitari: qui prætextu vel fictarum, (quod hypocrisis proprium) vel habitarum (quod illusorium esse consuevit) revelationum, de aliis (maximè illorum à DEO non commissis curæ) personis: in earum, (ut plurimum mulierculatum) familiaritatem & sollicitudinem sese ingerunt: ut & avorum memoria Begardi & Lollardi, in Belgio; & nostra,

Illuminati faciebant in Hispania, & hodie etiam alii quidam factitant, suo periculo, aliena fraude.

SECTIO II.

De persona ejus, cui facta revelatio.

QUoad *personam Prophetiæ*, seu videntis visiones, multa sunt consideranda. *Primò fides* illius, an sit sincerè Catholica; quare non est credendum revelationibus Dæmonicolarum, (qualis illa Childerico Regi Franciæ facta, procurante & explicante Basina, quæ vivente adhuc marito ei nupserat, & saga erat; qua ingenium posteritatis ejus declaratum Francici Historici putant, (*lege Gaguinum lib.* 1.) vel hæreticorum. Nam initio Ecclesiæ Cherinthus falsas revelationes finxit, & eas Apostolorum nominibus insignivit, ut Cajus & Dionysius Alexandrinus tradidere *a*: tales prophetiæ sectatorum Marci Magi: *b* tales prophetissarum & ipsiusmet Montani, ut Patres antiqui illius temporis prodiderunt, Claudius Apollinaris, Miltiades, Apollonius, & Serapion, quorum verba refert Eusebius *c*: tales Archonticorum Martiades & Martianus, qui librum confinxere, quem vocabant, *Revelationes Prophetarum d*: Manetis quoque tales revelationes, de quibus contra Faustum agens D. Augustinus: talis Juliani Apostatæ, quam narrat epist. ad Oribasium, de arbuscula; tales, quibus Donatistæ Generosum conati decipere; *e* & quibus utebatur Vincentius Donatista: tales, quibus illusi Messaliani gloriabantur *f*: tales fuêre nostris temporibus Munzeri, & Anabaptistarum, tales Campani, tales Justi Velsii, & Franc. de la Cruz revelationes. Tales hoc anno 1601. hic Grætii, qui suspendio sceleris pœnas luere duo, maritus & uxor; qui penes se solos Ecclesiam remansisse incolumem pertinacissimè jactabant: ideò communes liberos pater baptizabat, mater patrini more spondebat. hi mundum hoc anno periturum prædicebant: sed morte mundi interitum prævenere. Plurimos hujusmodi dedit olim Britannia. Illic enim natus in Cambria quidam Merlinus Magus scelestissimus: verumenim, frustra renitentibus Pontico Virunnio, & Lelando, est hoc de illo testimonium Guilhelmi Neuburgii, & Polydori, & alias mendacissimi, Buccanani. Sanè Magum fuisse, gesta ejus à Galfrido Monumethense tradita convincunt. Cave, hunc qui veteri Pendragonis ævo vixit, confundas cum alio Merlino Scoto, Helii Thelesini (qui & ipse vates) discipulo: qui Astronomiæ & Physicæ, ut magister, valdè peritus, multa fertur prædixisse: & videtur aliis Prophetis Britanniæ, Kentigerno, Sansoni, & Gildæ, annumerandus. Hanc Merlinorum distinctionem, notarunt Anglicarum rerum Scriptores, Treviza, Ranulphus, & Giraldus Cambrensis. Falsæ fidei Pseudoprophetæ fuere ibidem, Joannes Ballus anno 1390. teste Wadeno, *in fasciculo Zizaniarum*; & Pagani antè Christum natum, *Eubages*, vocati: ex quo-

a Euseb. l. 3. c. 22 & l. 7. c 10.
b Iren. l. 1. c. 8. & 9.
c lib. 5. c. 15. 16. 17. & 18.
d Epiph. hæres. 40.
e D. Aug. epist. 165. & lib. 3. de animæ ori. c. 11.
f Theod. l. 4. hær. fab.

quorum secta, quidam Aquila, & alius Perdix, teste Christophoro Mylæo. Nec dissimilis vanitatis sunt prophetiæ eorum, qui ea in medium proferunt, quæ decreta Generalium Conciliorum, vel Sedis Apostolicæ convellunt; ut ridiculæ prophetiæ illæ Marioni Advocati Parisiensis de Societate Jesu, refutatæ valdè à Renato des Fons. *in libro contra le playdoyer de Marion cap. 5. & 6.* nam Marionus iste, ut Arnaldo genero suo complaceret, & cum eo atque Pasquerio, ac Doleto, quadrigam Calumniatorum & Sycophantarum nostri temporis impudentissimorum, sufficeret, etiam prophetias falsas coram Senatu Amplissimo proferre in medium non dubitavit. Nimirum vidit sola Lutetia, dedit una curia; quos vix, tam dissitis provinciis, tot sæcula: Pattæcionem, Medium, Ecebolium, Lamponianum. Nimirum tanti est his Herostratis, inter Cathenas, & Quadruplatores, & Æzonenses: inter συκοφάντας, εὐρυμνοὺς, καὶ φυλεγκλήμονας, censeri, & digito ostentarier.

2. *Num sint personæ arreptitiæ*: nam harum revelationibus vel prophetiis nihil credendum, delusos à quadam multos scribit Firmianus, ad B. Cyprian. *a* hoc argumento Miltiades probat prophetias Montani falsas: quia spontè incipiebat vaticinari: sed invitus furoreq; & amentia correptus, pergebat *b*. Tales fuere prophetiæ monialium Quercetensium anno 1491. de quibus ita scribit Christianus Massæus *c* *Eodem* (inquit) *anno, circa festum Cathedræ (terribile dictu) cœperunt dæmones habitare & possidere monasterium dominarum Quercetensium: quas annis quatuor, & mensibus totidem miserabiliter vexaverunt. Vidisses eas crebro, velut canes per agros discurrere, instar avium, volare per aera, sicut feles in arbores repere, pendere de ramis: variarum animantium effingere voces, secreta prodere, de futuris eventibus prophetare. Denique quoties D. Henricus Cameracensis Episcopus, aut Dom. Ægidius Nettelet, Decanus ejusdem Ecclesiæ, viri virtutum, ad exorcismum earum accederet: En inquiunt, cornutus ille nunc in via est, ut nobis comminetur, venit. Post multa remedia, undecunque collata, earum nomina delata Romam, ab Alexandro VI. lecta fuerunt in cœna Domini sub divino sacrificio, sed nihil profuit. Ioanna Potiere, quæ malorum dicitur dedisse principium, à nono ætatis anno ludere cum Diabolo cœpit, qui accusabat eam in monasterio CCCC XXXIV. vicibus indignè communicasse: sed ille quia mendax est, non stamus verbis illius. Ipsa Cameracum adducta, quadragenaria major in carcere periit, circa Festum Martini. Cæteræ post annos 4. mense Iunio liberatæ sunt)* Eandem Historiam narrat, etsi paulò aliter Joannes Molinetus Valencenensis, *in Chronico Belgiæ nondum edito*, è quo quæ libr. 6. referam, ea mihi optima fide ex M. S. Codice describi curavit Clariss. I. C. & Senator spectatæ justitiæ, Petrus Oranus Leodicensis. Tales omninò divinationes Indorum: qui sumpto cohobæ semine externantur, & mox cessante furore vaticinantur. de quibus Per. Chieza. *part. 2. histor. Paruat. c. 27.* tales Libussæ Bohemiæ apud Dubravium, *libr. 2. Boiem histor.*

a exstat inter Cyprian. Episc. nu 75.
b Euseb. d. cap. 16.
c Chroni. lib. 20.

3. *Num fidei sinceritatem, vitæ ac morum integritas, virtutesque commendent, an verò vitia & imperfectiones notabiles eam dehonestent.* Ideò non credendum superbis, ambitiosis, impatientibus, carnalibus, ebriosis, iram foventibus, odia exercentibus, dissidia ferentibus; vel alios diffamantibus, vel pecunias hinc corradentibus: nec etiam hypocritis, qui singularia quædam affectatæ devotionis & pœnitentiæ signa, per superiores Ecclesiasticos non approbata, ostentant. Confirmantur hæc, unius ex primis patribus, Appollonii sententia, qui prophetias Montanistarum falsitatis hinc arguebat *a*: tùm quod Maximilla & Quintilla maritos suos deseruerant: tùm quod erant pecuniæ cupidæ, fœnus exercentes, tesseris & tabulis ludentes, & mercedem prophetiarum accipientes, tum quòd lascivæ, deditæ pigmentis, cultui corporis, & sumptuoso luxui vestimentorum *a*. Gerson etiam sic scribit: *Habet præterea qualibet passio profundata suam læsionem, suam ætatem, suum (ut Origenes loquitur) dæmonium, patet in philocaptis, zelotypis, & iracundis, in invidis & avaris.* Unde Poeta.

a Euse. l. 5. cap. 17.

Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt,) Nimirum hi sunt manes, quos quemq; pati Poeta cecinit: hæc quæ *cuique Deus fit dira cupido.* Solent animi cujusque vitia variis signis deprehendi: ex familiaribus & amicis quibus sunt notiores ex actionibus, & opinionibus eorum: ut si à Deo sese de quibusque actionibus præsumant erudiri: si consilia & indicia spernant aliorum: si foris Curios simulant, & intus vivant Bacchanalia: si mulierculas peccatis onustas circumducant: si se in officia concionandi, confessiones excipiendi & alia hujusmodi ingerant (ut faciebat Petrus ille Sartor Antverpiensis pseudo heremita) sine legitima vocatione ac missione: si in aliis suis actionibus, moribus, exercitiis vani sint, præcipites, imprudentes, indiscreti, maximè in oratione mentali, verbi gratia, si adhuc imperfecti, & viæ purgativæ cum sint, præcipitent se per unitivam, aut statim ac orare incipiunt, sine præparatione idonea, præsumunt se habere tantum passivè, nihilque sua ex parte conantes, influxum divinum expectent. Nam si quòd aliud, hoc sanè est illud in quod temeritatis saxum impingentes, plerique spirituales, per illusiones periculosas, & hæreses fœdissimas, Begardorum, Beginarum, Dulcinistarum, Lollardorum, Illuminatorum, &c. naufragium fecerunt. Duo sunt hujusmodi illusorum scopuli, unus est opinionum juxta falsarum atque erronearum credulitas, & superba contumacia: & interdum fœdissima quædam, & execranda, gradatim irrepentia peccata, etiam cum Angelis illis deceptoribus: alter valetudinis debilitatio, & cerebri læsio, non in mulierculis tantum, sed etiam in viris, alias nec levibus, nec insipientibus, sed dulci hoc, & venenato otiosofæ contemplationis (ab omni voluntatis cooperatione) vel intellectus adminiculo, quarè & meritò, remotæ & infructuosæ ipsorum corporeorum sensuum titillatorii influxus, poculo ebriis. Quo in genere longum foret planè recentia eorum, qui ab indiscretis & indo-

indoctis Magistris, in hanc foveam præcipitati fuerunt, nota nobis exempla recensere: neque id expedit, superstitibus etiamnum tàm cæcis quàm cæcorum ductoribus. Cæteros utinam vel sero faciant, istorum cautos pericula. Eodem pertinent, qui contumelias, examen, judiciaque aliorum, modum procedendi ipsorum, aut dicta minus probantium, vel illis non credentium, ægrè & impatienter ferunt: qui demum contenti non forent, hujusmodi carere revelationibus, & illas potius aliis concedi: sed in his nimium sibi complacent, & doni hujus cæco amore tanguntur. Solet enim dæmon, cuique per id quod vitiosè amat, illudere. Prudenrer D. Leo *a*. *Novit Diabolus, cui ingerat illecebras gulæ, cui adhibeat incitamenta luxuriæ, cui infundat virus invidiæ, cui exhibeat escam cupiditatis: novit quem fallat gaudio, quem mœrere conturbet, quem errore seducat, & causas quærit nocendi, ubi quemque studiosius viderit occupari.*) Idem confirmat *in vita Moysis*, Gregorius Nissenus. Præ cæteris apti sunt deludi: qui natura sunt tenaces sententiæ suæ, seque solos putant sapere, reliquos despuunt ut fungos: talis ille, qui se in puteum præcipitavit, apud Cassianum: talis postea Franc. Joannes de Rupescissa, ante trecentos annos, talis nostro tempore Franciscus de Cruce in Peruvia, de quo postea.

a serm. de jejunio.

3. *Consideranda corporis constitutio*; Nam si valetudo parum firma, si præferat redundantiam bilis atræ, si habitus corporis inedia, vel insomnia plus æquo [illegible]natus, si sit cerebro læso, vel nimis apprehensivus, aut imaginationis turbidæ & æquo vehementioris, quia tales, ut dici solet, etiam vigilantes putant se videre, audire, gustare, quæ nec gustu, nec auditu, nec oculis percipiunt, talibus dæmon facilè imponit, quia falsarum rerum imaginibus observantibus tenaciter adhærent, & assentiuntur. Hoc solet epilepticis contingere, ut vi morbifera agitati vaticinentur. Qare annis superioribus non satis cauti fuere: qui sic affecti unius ariolationes tanti faciebant. Admiratione dignam epilepticæ fœminæ historiam narrabo ex Gersone, *libr. 5. sect. 16. in fine.*

5. Addit Gerson, *referre: qualis sit & fuerit persona, qualiter erudita, quibus assueta, cum quibus conversata, quibus delectata: pauper sit: an dives? in divitibus timendam superbiam & ambitionem, in pauperibus verò fictionem.*) Sed hæc observatio est petita à valdè remotis & incertis, melior est sequens.

6. *Nec ætatis, nec sexus differentia negligenda est.* Nam si casca sit & caduca ætas delirii, periculum est, si puerilis, levitatis & morbi imaginosi, quia humidiore, quàm par est, sunt pueri cerebro, & pleni vaporibus qui parvo negotio commoventur *b*. Quare & per eos, ut aptiores suis conatibus, dæmones olim amabant oracula fundere: sed & hodie factitant, in crystallomantia, & in hydromantia. De fœmineo sexu, constant hunc esse suspectiorem: sed de eo separatim agetur sequenti sectione.

b Notat. hoc. Joan. Nider. in 1. præcept. c. 11. quæst. de divin.

7. Considerare oportet, *utrum sit in spirituali exercitatione persona veterata, an verò novitia tantùm*: an alias eam dia-

diabolus sic decipere conatus fuerit, aut deceperit: an quæ illi aliàs revelata, vera fuerint. Si tyro, valdè verenda fraus, *quia* (ut inquit Gerson) *novitius fervor citò fallitur, si caruerit regente, præsertim in adolescentibus & fœminis, quarum est ardor nimis avidus, varius, effrænis, ideoque suspectus.*) Hoc indicio Francisc. Picus *a* primò detexit falsitatem cujusdam revelationis visionisque, post & alia indicia accesserunt, ut quòd vana quædam bonis mixta, Diabolus in forma Christi Domini cœpit suadere.

a l. 9. de præn. c. 3.

SECTIO III.

De revelationibus mulierum non sanctarum.

SExus ratio est habenda, ut dixi, quia si cætera sint paria, plus fidei virorum revelationes merentur. Quia sexus iste imbecillior, naturales vel dæmoniacas suggestiones plurimum habet pro divinis: multa quoque sibi somnia fingit, quæ vera credit, juxta illud paræmicum, *Anus quæ vult somniat*: abundat passionibus admodum acribus & vehementibus, quare quod à passione natum, id à veritate profectum putat, sunt etiam fœminæ naturæ humidioris & viscosioris: humidum verò facilè commovetur, & varias figuras recipit, ægriùs autem ac seriùs à motu cessat. Ideò mulieres citiùs imaginantur, sed viri minùs pertinaciter imaginationes fovent: cumque illæ minus ratione polleant, minus etiam prudentiæ habeant, proclivius est dæmoni eas similitudine falsa & apparente decipere. Ideò invenias in sacris Litteris paucas Dei prophetides. Marias duas, Annas duas, Deboram, Oldam, & unam atque alteram alias, Prophetas verò plurimos. Contra apud infideles Idolorum Prophetas paucissimos, mulieres innumeras, ut prudenter notat Horozeus libr. 1. de vera & falsa Prophetia cap. 23. In earum moribus præcipuè consideranda. præter lasciviam, luxum, avaritiam: (quæ ex Apollonio notavi) utrum vagæ sint, garrulæ, criminatrices, laudis cupidæ, aut cerebrosæ: quæque se in docendi, prædicandive in Ecclesias aut Sacramentorum administratione (absque legitima Majorum licentia) contra doctrinam Apostoli ingerant. Nam quæ sunt hujusmodi, non se ipsas dumtaxat fallunt, sed & viros eruditos tandem, si nimis illis creduli, in præceps trahere consueverunt. Testis est, sui temporis doctissimus Tertullianus, qui dum visionibus muliercularum (ut ille de animæ quantitate ac colore *b*) confidit, immemor eorum quæ doctissimè & verissimè contra has ipsas scripserat, in absurdissimos errores delapsus fuit. Sed ætas nostra præbuit in Peruvia illustrius adhuc exemplum, quod P. Josephi à Costa verbis adscribitur *c*.

b de anima c. 5

Fuit in hoc Peruensi regno vir magni pro illo tempore æstimatus doctus Theologus, ac Theologiæ Professor, idemque Catholicus ac pius diu habitus, ac penè tunc hujus orbis miraculum. Is familiaritate mulierculæ cujuspiam, quæ se edoceri ab Angelo magna quædam mysteria jacta-

c de novissimis temporibus l. 2. c. 11.

bat,

bat, quæque extra se interdum rapiebatur, aut rapi simulabat, velut altera olim Philomene aut Maximilla Montani, ita devinctus est, ut illam de summis Theologiæ quæstionibus sæpè consuleret: in omnibus pro oraculo haberet, magnis revelationibus plenam & Deo valdè charam prædicaret, satis alioqui sordidam, & perexiguo sensu præditam, nisi ad instruenda mendacia. Igitur, sive à Diabolo corriperetur (quod facilius est credere) cùm ejusmodi ecstasim pateretur, sive callidè eam fabulam simularet (quod nonnulli viri prudentes existimarunt) ille Theologus; quod à muliercula magna & mira de se audiret, ac multò grandiora futura conciperet, libenter ei se discipulum addixit, cujus Patrem spiritualem agebat. Quid multa? eò abductus est homo, ut miracula facere tentaret, & fieri sibi persuaderet: cùm miraculi vestigium, ne tenuè quidem exstaret. hæc quod & propositiones aliquot ab illa Prophetissa accepisset, à sensu Catholicæ Ecclesiæ alienas, à sanctissimæ inquisitionis Judicibus, toto hoc regno stupente comprehensus est. Ibi per quinquennium ferè auditus, toleratus, examinatus, ac tandem patefactus est homo omnium superbissimus, ac insanissimus.

Cùm enim Angelum sibi divinitus datum à quo omnia quæ vellet disceret, ac deinde summa Dei ipsius familiaritate & immediato colloquio se potitum, pertinacissimè dissereret, in eas nugas delatus est, quas, nisi ab homine prorsus mentis emotæ dici nullo modo sibi quisquam persuadeat. Erat verò ille tam integro sensu, quod ad cerebrum attinet, ut mihi integrior non sit. Itaque & seriò affirmabat, se & Regem futurum & Pontificem Summum sede Apostolica ad hæc regna translata, concessam quoque sibi sanctitatem super omnes Angelos & choros cœlestes, atque Apostolos omnes, quin etiam oblatam sibi à Deo unionem hypostaticam, sed ab ipso non esse admissam. Datum quoque se Redemptorem orbis, quoad efficaciam, ut ipse loquebatur, quod Christus solum quoad sufficientiam fuisset. Omnem statum Ecclesiasticum abrogandum: leges verò alias se editurum faciles & apertas, secundùm quas cœlibatus Clericorum tolleretur, multitudo uxorũ concederetur, confessionis necessitas excluderetur. Hæc atque alia tanta contentione affirmabat, ut nos teneret attonitos, quod homo talia sentiens non insaniret. Denique diu evolutis gestis illius, & plusquam centum & decem propositionibus hæreticis, aut à sana doctrina Ecclesiæ alienis condemnatis, jussi sumus, ut habet de more sacrum illud tribunal cum homine disputare, si fortè ad mentem & fidem hominem revocare possemus. Convenimus autem cum ipsis Judicibus & Episcopo Quitensi, tres alii. Eò introductus homo ea libertate & facundia perditissimam suam causam defendit, ut ego in hodiernum diem etiam stupeam, eò adigi posse mentis humanæ superbiam. Professus est doctrinam suam non posse monstrari, nisi divina Scriptura, & miraculis: quod esset superior omni humana ratione. Scriptura autem testimoniis longè se apertiùs atque efficacius probasse, quà probaverit Paulus Jesum Christum fuisse verum Messiam. Miracula autem se perpetrasse plurima, eaque tanta, ut Christi resurrectio non fuerit majus. Nam & se verissimè esse mortuum,

tuum, & resurrexisse, atque id evidentissimè (ajebat ille) esse ostensum. Scripturas verò proferebat memoriter (cùm nullum librum haberet, atque ipso etiam Breviario spoliatus esset) ex Prophetis, ex Apocalypsi, ex Psalmis, ex aliis locis, tot & tam longas: ut vel memoria esset admirationi. Eas verò ita ad sua commenta adaptabat, ita allegorizabat: ut quivis vel rideret, vel fleret: Postremò si miraculis rem agere nobis placeret, se libenter ea statim exhibiturum. Hæc ita dicebat homo, ut vel nos insanos putare videretur, vel ipse insanire. Nam & per revelationem sibi innotuisse jactabat, Serenissimum Joannem Austriæ bello navali à Turca esse superatum & regnum Hispaniæ à Philippo invictissimo jam penè amissum: & concilium Romæ habitum, ui de Gregorio deponendo, & alio subrogando ageretur. Quæ ideò nobis significaret, ut quoniam erant à nobis certis nuntiis nota, sciremus ei, non nisi divinitus innotuisse. Et cùm essent omnia adeò falsa, ut amplius esse non possent, ab illo tamen asserebantur, ut notissima nobis. Deniq; cùm nihil proficisceremus per duos dies disserendo, & ad publicum spectaculū esset cum cæteris, ut in Hispania fieri solet, delatus, intuebatur semper in cœlum ignem in inquisitores, & omnes grassaturum cœlitus exspectans, ut illi erat pollicitus Diabolus. atqui ignis quidem nos nullus ex alto corripuit, illum verò, & Regem & Pontificem, & Redemptorem, & legis latorem: ex imo flamma rapuit atque redegit in cineres.) Hactenus P. Josephus. En fructus incautæ conversationis cum mulierculis, prætextu confessionum, & nimiæ facilitatis in credendis, primò quæ ad laudem propriam, mox etiam quæ ad cæteros & publicum Ecclesiæ statum, denique ad fidei mysteria morumque doctrinam ex superbia occulta suique amore nata credulitas, ex hac hæresis, & vanissima quædam divinitatis affectatio, cum incredibili mentis cæcitate. Sic igitur vilissima fæmella virum eruditione & sapientia clarum decepit. Sic & Magdalena de la Cruz Cordubæ multis imposuit *a*, & in Belgio non multi elapsi sunt anni, cùm in una urbium Hannoniæ, religiosa quædam credita energumena, & adducta ad Superiorem ejusdem Ordinis, ut exorcisaretur, dum res in longum abit, & illa vocibus diversis successivè loqui incipit: quarum una tenuior se Deum Christumque Dominum nostrum fingebat, alia dæmonem crassior imitabatur: hâc multa palam impia effutiebat: illâ, quædam ad pietatem (ut videbantur) pertinentia ita creditum, à quibus minimè decuit, in illa modò Jesum, modò diabolum loqui, sic periculi plena & fallaciæ res eò progressa, ut muliercula solemni ritu, quasi per eam Christo loquente, hostiam incruentam, prolatis verbis Canonis consecrare auderet. & (proh dolor) pii, sed vel indocti, vel incauti consecratas (potius execratas dicere deberē) ab hac Sacerdotissa, (sed non secundùm ordinem Melchisedech) azymas panis eulogias acciperent, & tanquam verum Domini corpus, allatis & prælatis cereis, in altari collocarent, & venerarentur. Duo tamen hic erant imposturæ indicia: tum quod erat energumena, tum quod auderet Sacerdotale ac virile officium usurpare.

a de qua P. Ribaden[illegible] Pa[illegible] Ignatii & [illegible] c. 24.

Sed

Sed Domine libera nos à similibus: homines sumus, decipi possumus. Propter hujusmodi similiaque pericula Gerson addit: *Hoc præcipuè considerandum, qualiter cum suis Confessoribus & instructoribus tales mulierculæ conversentur. Si collucutionibus intendunt continuis, sub obtentu nunc crebræ confessionis, nunc longæ narrationis visionum suarum, nunc alterius cujuslibet confabulationis: expertis* (inquit) *credite, nominatim Augustino & Domino Bonaventuræ, vix est altera pestis vel efficacior ad nocendum, vel insanabilior.*) quæ monitio aureis digna litteris est. quot enim hic lapsus stellarum de cœlo? quot qui spiritu cœperant, carne consumantur? P. Leloyherius addit a regulam aliam, plus tribuendum revelationibus virginum, quàm viduarum; & viduarum, quàm conjugatarum, fateor hoc verum, cæteris paribus: quia virgo purior, & Deus puritatis amans, ideò & plures legimus virginum revelationes: & virgo cogitat, quomodo placeat Deo, conjugatæ cor distractius adhuc quàm cor viduæ, si paris non sint sanctimoniæ: plus credendum conjugatæ sanctæ, quam viduæ lascivienti: plus viduis, quæ verè viduæ sunt, quàm virginibus anxiè conjugium optantibus, magis aut parum recollectis.

a l. 4. de spect. c. pe.

* * *

SECTIO IV.

De prophetiis seu revelationibus virginum, seu mulierum quæ canonizatæ & notæ sanctitatis.

FUere multæ hujusmodi, quarum extant revelationes, ut S. Angelæ filiæ Regis Bohemiæ, virginis Ordinis Carmelitarum, quæ scripsit librum revelationum ante annos 400. B. Brigittæ Sueticæ viduæ, cujus exstant libri revelationum, quas qui tribuunt B. Brigidæ Scotæ Virgini b, falluntur: nisi & ista fortè revelationes ediderit, quod non arbitror. hæc virgo vixit anno 518. at B. illa vidua post annum 1370. excessit è vivis. Hic etiam longè antiquior, Pipini Ducis Brabantiæ filia, S. Gertrudis ann. 664. revelationes quoque suas collegit: claruit S. Hildegardis in Germania anno 1108. cujus & aliæ supersunt. Et eodem tempore S. Elisabetæ Sconaugiensis, cujus revelationes libris duobus complexus Rogerus Cisterciensis Anglus, vir doctus & pius: quem ut nullum sanctorum virulentiæ maledicentiæque fœtidi oris sui Balæus immunem esse noluit *in Catalogo Scriptorum Britan.* quo libro nihil unquam legi scurrilius, mendacius, aut magis blasphemum. Miror nondum ab aliquo Anglo Catholico larvam morioni & scelerosissimo Apostatæ detractam. Hac recentior, tempore Gregorii XI. circa annum 1360. quo tempore S. Brigitta vivebat, fuit S. Catharina Senensis, & ipsa revelationibus illustris. de ha-

b Simlerus Leloyher & alii.

de harum itaque revelationibus, maximè de B. Brigittæ, quæ plurimas scripsit & habuit, nonnulli ambigunt, quo illas in pretio habere oporteat.

Henricus de Hassia *a*, & Sybillanus, *b*, ambo Catholici, ambo Religiosi, sed (ut verum dicam) nonnihil audaces, volunt D. Brigittæ & similium revelationes, non debere haberi pro indubitanter veris, nec acceptari tanquam à Spiritu Sancto editas. Qui si hoc intelligerent de certitudine fidei Catholicæ, ejusque veritate, item de editis à Spiritu Sancto dictante, ut credendum SS. editam sanè verum dicerent, sed puto neminem paulò prudentiorem tale quid unquam, opinatum. Argumenta quoque illorum, cùm longè tendant ulterius, indicant eos longè aliud voluisse, scilicet, loqui de certitudine humana seu morali & de dictamine Spiritus Sancti, in Divinis revelationibus ordinariò, quod sanè, nimis multum de auctoritate & opinione Sanctarum Christi sponsarum, est decerpere. Sic illi argumentantur. Primò, quia quæ prædixerunt, possent aliundè prædici, ut ex industria solo lumine fidei, & doctrinæ confortata. 2. quia potuerunt ex illusione dæmonum nasci, Deo hoc meritò permittente, eò quod etiam sine culpa præsumebant facere, quæ mulieribus illicita, ut concionari, & docere. 3. quia potuerunt provenire ex phantasia nimis debilitata, & ex errore quodam mentis. 4. quoniam in illarum dictis quædam occurrunt minus, secundùm communem Theologorum sententiam, consentanea rationi & veritati. 5. quia prophetica illarum doctrina supervacua, & parũ Ecclesiæ videtur necessaria. Hæc momenta non me deterrent, non movent à debita sanctis mulieribus, earumque dictis exhibenda reverentia. Non quidem revelationes illas, tanquam fidei Catholicæ assertiones, tueor: sed ut reverentia dignas, & à cœlesti lumine collustratis mentibus prolatas, venerabiles defendo, & quãdiu ab Ecclesia, ut piæ approbantur, non nisi temerè rejici posse contendo. Ad primum argumentum respondeo plurima in his contineri, quæ, cùm tot annis prius prædicta fuerint, nonnisi à Deo potuerunt revelari. Ad secundum, quod Episcopi varii, & Summi Pontifices modum illum Sanctarum extraordinarium, in docendo & exhortando permiserint, ideò nihil illas indebitum usurpasse. quare nec causa fuit ulla, cur sponsas suas Christus tam fœdè ab animarum adulterio diabolo decipi & rideri pateretur. Ad tertium respondeo, nullum delirii vel aberrationis à mente sana signum unquam in illis deprehensum fuisse, quare non minus hæc conjectura, quàm præcedentes, vanitatis & malitiæ plena censenda. Ad 4. negamus in earum revelationibus quidquam reperiri, quod Catholicæ fidei sinceritati palam repugnet, vel cum ea consistere nequeat. Si quid fortè communiori Scholasticorum sententiæ repugnat, non ideò confestim damnandum, ut erroneum, cùm piè & prudenter intellectum, suis quoque probatis auctoribus & rationibus non absurdis stabiliatur. Alioqui Pontifices Romani, ut Eugenius tertius Hildegardis, Bonifacius verò nonus Brigittæ, revela-

a Comment. in Genes.
b Decad. 1. Peregr. quæstion. q. 5.

revelationum libros, adhibito maturo Doctorum & Cardinalium Concilio atque examine, non permisissent ad Ecclesiæ utilitatem in vulgus edi. Ad quintum dico, solere Deum sæpè quædam permittere: imò & facere, quæ nobis videntur Ecclesiæ non admodum necessaria, vel idcircò, ut majoris suæ munificentiæ nobis sint signa, & famulos amicosque suos amplius honoret. Præterea quis Consiliarius Dei fuit, aut quis mentis ejus abyssum sic penetravit, ut pronuntiet aliquid ab eo factum supervacuè.

Joannes Franciscus Picus aliud argumentum molestius adfert in medium, quod sanè imprimis removendum. Harum Sanctarum revelationes contradictorias esse, quare alteram earum necessariò falsitatis convinci. D. quidem Catharinam Senensem, ut sibi revelatum, prodidisse, Deiparam cum originali peccato conceptam fuisse: contra B. Brigit. hujus istam maculæ aspersione liberam ab initio conceptionis exstitisse. *Resp.* me talem contradictionem non fateri, D. Brigittæ revelationem agnoscere, & quod illa asseruit credere. Quod attinet ad D. Catharinæ Senensis prætensam revelationem, sunt qui respondeant, eam deceptam & falsam revelationem pro vera habuisse *a*. Sed hoc in Sanctam parum honestè dicitur. Alii volunt hujusmodi revelationem post obitum Sanctæ Catharinæ, præpostero & pertinaci quodam zelo confictam à defensoribus illius sententiæ: ad infirmandam revelationum contrariarum fidē *b*. confirmat hunc conatum similitudo at-

a Petr. Læloyherius l. 4. de spect.
b Sic Amb. Catarinus ejusdem ordinis l. 3. pro immaculat. concep. circa prin. & Fr. Suarez. in 3. q. 27. dis. 3. sec. 5.

tentatorum Bernæ apud Helvetios, priusquam ad hæresim ea civitas deflecteret (nempè anno 1590.) ut testatur ea de re editus auctoritate publica Historiæ libellus, è quo id alii Chronographi *c* tradiderunt. cur, inquiunt illi, quod eodem in genere semel patratum deprehenditur, non & aliàs factum credatur *d*. concurrentibus pro contrariæ partis veritate multis indiciis? Neq; hoc Ordini toto, sed paucis quibusdam foret falsi crimen impingere. Exstat libellus historiæ olim excusus, quem legi Moguntiæ in bibliotheca Societatis amplissima. rem compendio complexus fuit Frater Nicolaus Basilius in Additione ad chronicon Naucleri, qui eo vixit tempore fol. 1006. his verbis. *Eodem anno (1509.) pridiè Kalend. Junii apud Bernam in Helvetia quatuor sancti Dominici conventus ibidem Fratres, Prior, Lector, Subprior, & custos capti, per torturam examinati, degradati, ad ignem condemnati, miserabiliter sunt combusti, propter quasdam dolosas, falsas, impias, & diabolicas machinationes, quas in odium immaculatissimæ Virginis Mariæ conceptionis occasionaliter excogitarunt. Nam quendam simplicem idiotam superstitiosis quibusdam incantaminibus diaboli arte dementarunt, ac plurima tam in Sacrosanctæ Eucharistiæ Sacramento, quàm sculptis imaginibus tentaverunt, quemadmodum facta eorundem in lucem arte calcographiæ sunt impressa, ideò præsentibus eorundem confessata superfluum duxi addere. Tandē verò ad instantiā Bernensium, Haimo Lausanensis Episcopus, loci ordinarius, inquisitionem contra eos fecit, quo adstante una cum Matthæo VVa-*

c Additio. ad Chron. Euseb. & primæ additiones ad Naucletum.
d semel malus, de reg. jur p. 1. Sum. Theol. t. 8. c. 2.

VValensi Episcopo, Achilles Castell. Episcopus, & Apostolicæ Sedis Legatus, ad hoc à Papa Julio specialiter missus, ab omni gradu, & privilegio Clericali depositos 23. die mensis Maji, potestati tradidit sæculari, atque dehinc ultima die ejusdem mensis, igne (ut hæretici) sunt incinerati, præsentibus ibidem multis hominum millibus.) Sic Nicolaus Monachus Hirsaugiensis, *hæreticos* vocans; non quia negârunt B. Virginem sine originali peccato conceptam, sed quia contendebant pertinaciter contrarium fide tenendum, & quia magicis præstigiis usi fuerant, & multa contra fidei Catholicæ sinceritatem dixerant; fecerantque, ut in libello illo continetur. Fieri tamen potest, ut Baselius fultus auctoritate Concilii Basiliensis habuerit articulum de Conceptione immaculata pro articulo fidei; sed pro libero utriusque partis defensione, jam Sixtus IV. decretum ediderat, & propterea sanè si idcircò hæreticos censuit, valdè à vero aberrasse: veruntamen arbitror, solummodò quo ad pœnam hæreticis, eos comparasse. Quicquid de opinione Baselii sit, mihi probabilius videtur; neque hoc ab Ordine falsò confictum, neque à D. Catharina, ut revelationem, proditum non ab Ordine, qui cùm sit sanctissimus, tale crimen in se non admisisset, non à Sancta proditum, ut revelationem: quia nec F. Raimund. nec ullus Confessariorum cæterorum, vel familiarium B. Catharinæ, qui diligentissimè cunctas D. Catharinæ revelationes collegerunt, & posteritati collectas emisêre, ullam hujus revelationis mentionem fecerunt: nec etiam in libris B. Catharinæ illa revelatio invenitur. Duo hic objiciuntur; primò dictum Cajetani, qui hoc ex D. Antonino affirmanter asserit. Secundò locus quidam ex opusculis illius Sanctæ. Ad 1. respondeo, S. Antoninum scribere tantum, si quis objiciat hanc revelationem S. Brigittæ, sciendum alias Sanctas miraculis claras contrariam revelationem habuisse: Sed Antoninus dictum suum non confirmat ullius Auctoris testimonio, ut solet, nec etiam ipsemet, ubi de vita B. Catharinæ egit, ullam, inter alias, hujus revelationis facit mentionem, ut nec Confessarii Beatæ illius, sicut dictum est: ideò non magni facio hoc dictum Antonini: quo ad solutionem argumenti, pro temporeusus, eò quod Joan. de Neapoli alia solutio, quam ibi refert, ei meritò nimis impudens videbatur. Ad 2. respondeo, optare me locum ex scriptis ejus adduci. Nec enim invenio, nisi fortè id colligant ex illis verbis, quæ adnectuntur in fine Orat. XVI. ubi sic legitur: *Tu scis Domine, quia ista est veritas*, quem locum, frustra quærenti, Joan. Deckerius jam olim Lovanii, & nunc Grætii in Theologiæ professione collega meus mihi ostendit: De quo verbo potest esse non injusta suscipio hoc additum ab illis, qui volebant ea quæ in præcedenti Oratione dicta fuerant, haberi pro prophetica revelatione, & dicto contrario simile dictum B. Brigittæ volebant refutare: præcesserant autem nonnulla de concepta Deipara in Originali peccato. Suspicionem

ctionem facit, quod sine his verbis tota oratio perfecta est: & quod si voluisset B. Catharina hæc verba addere, non fuisset ei necesse, ponere illud *subjunxit*, quod immediatè his verbis videmus à librario præponi: accedit quod orationum ejus alia nulla sic terminatur. Quare vel illa hoc non addidit, vel si addidit, non addidit, ut sibi à Deo revelatum; sed ut opinionem suam, quam cum plerisque sui Ordinis omnino veram & certam, humanis tantum rationibus & persuasionibus inducta, putabat. Potuit autem Sancta illa, hac in re, qua de Theologica quæstione, naturali, non divino lumine præeunte, disserebat, errare, quod humanum est. Sanè fallacem esse argumentationem, qua eo loco utitur, nemo prudens Theologus dubitaverit. extrema enim sumit, medium conceptionis ipsius tempus transilit: quasi concludas, nec ante hoc tempus, nec post hoc tempus aliquid fuisse, vel futurum, & inde inferas, ergo ne nunc quidem esse hoc tempore. Fuere quidam olim Dd. qui censuerunt, posito, quod Beata Virgo in Adamo peccavit, & Christi Domini redemptione indiguit, consequi, ut non potuerit ipso momento conceptionis sanctificari *a*, sed qui rem melius examinarunt, illi multis contrarium docuere *b*, ex quorum dictis cum clarè colligatur, DEUM hoc non absolutè tantum & simpliciter facere potuisse, sed etiam, stante illa hypothesi: non intelligo quo pacto fuerit à DEO revelatum, *Non potuisse Deum animam B. Virginis Mariæ infundere, nisi in materiam putridam*? Sic enim illic vocatur caro, infecta peccato originali. Nonne hoc dictum repugnat decisioni Sixti IV. Pii V & Concilii Tridentini? nam si hoc Deus non potuit: ergo factum credere non licet; Si hoc Deus sciebat, *quia veritas esset*, atque hoc Beatæ Catharinæ revelarat: certè illi revelavit implicite, contra sentientes in fide errare. Quo igitur pacto permittit Ecclesia, ut pium & probabile credi, sine originali peccato conceptam de facto fuisse? si hoc probabile credit, certè nequit Deus revelasse, hoc à se fieri non potuisse. Absit ergo, ut credamus illa in oratione divinam revelationem contineri: Absit, ut credamus Beatam Catharinam, humillimam, sanctissimam, & circumspectissimam Dei sponsam, talia præfractè & parum solidè dicta, tam gravi Dei testimonio confirmare voluisse, aut pro divino oraculo obtrudere. Nulla igitur revelationum hic pugna est, ubi unica invenitur B. Brigittæ revelatio, quam non ipsa tantum, idque pluribus locis *a*, ut videas constantiam, sed & alii sancti confirmarunt. Unus Marsil. Theologus gravis *b*, & neutrius Ordinis, Dominicani neque Franciscani, tres revelationes diversorum recensuit, & eas addit fuisse graves & miraculis confirmatas. Quoad cæteras revelationes aliarum rerum, quæ contrariæ sibi prima facie videntur, si quis illas eodem modo discutiat, & circumstantias sedulò conferat, non magno negotio deprehendet, eas vel conciliari posse, vel earum alteram non ex revelatione, sed ex opinione peculia-

a l. 1. revel. c. 9. l. 6. c. 45. & c. 55.
b in 2. q. 20. & in 3. q. 4.

culiari , putantis id veriſſimum eſſe, vel ex vehementi tantum imaginatione profectam.

SECTIO V.

De indiciis à natura ipſius revelationis petitis.

SUppono , ſi lumen illud certitudinis, de quo Sectio I. dictum , cum revelatione junctum fuerit , tunc parum referre vigilantine an dormienti viſio contigerit: ſi deſit hoc lumen, tunc ſemper plus vigilantis revelationi, quàm (ut Varro vocat) ſomnoriæ deferendum. Hoc ſuppoſito.

Conſiderandum primo , *qualis ſit illa revelatio*, ut an ſit ſapiens viſio nempè conformis ſapientiæ quæ de cœlo eſt. talis autem futura (teſte Gerſonio) ſi habeat illa à D. Jacobo requiſita *a*. *ut ſi pudica, modeſta, ſuaſibilis, bonis conſentiens, plena miſericordiæ & fructibus bonis, non judicans ſine ſimulatione.*) Si (ut hoc fuſiùs explicem) inſtiget ad aliquid, quod exemplis Chriſti & Sanctorum magis aſſimilet, ſi hominem intrinſecè demiſſiorem reddat , quàm ſine revelatione fuiſſet, ſi mitiorem, manſuetiorem , recollectiorem, & à ſæcularibus & extraneis curis abſtractiorem , ſi invitat ad ſimplicitatem, unionem, & (ut ſic loquar) intimitatem cordis: ſi id, ad quod inſtigat, pluribus virtutibus ſit ornatum & præſtantioribus, quam ejus omiſſio, vel factum contrarium: ſi ad quod invitat, ſit ſimpliciter & intimè bonum, non aliqua duntaxat ex parte : denique ſi incipientem ad peccati deteſtationem & præteritæ vitæ confuſionem excitat, proficientem per boni deſiderii inflammationem , & fervoris devotionem , ad meliora cariſmata promovet , perfectum verò implet divinæ dulcedinis interna prægustatione. Unde præclarè ſcriptum à Joanne Saliſber. *libr.* 2. *cap.* 17. *Sed cum hæc à ſpiritibus circa homines fiant , eam ſolam rerum imaginem fidelis anima non aſpernatur , quæ innocentiam relinquit incolumem. Quod ſi materiam vitiis afferat , libidinem fortè accendens , aut avaritiam , aut dominandi ingerens appetitum , aut quidquid huiuſmodi eſt , ad ſubverſionem animæ , proculdubio aut caro , aut ſpiritus malignus immutit*) Peritè duos falſarum revelationum fontes memorat , *carnem & dæmonem* , ſed mox minùs peritè & verè , quæ de Lamiis dicitur , omnia falſa pronunciat , quod fuit à nobis alibi refutatum , *ſupr. libr.* 2. Dæmoniacæ revelationes cenſendæ , quæ prædictis operantur contraria , ad ſcurrilia & carnalia , vel invida , & detractoria , & immodeſta incitant , quæ hominē reddunt averſum à Chriſti & Sanctorum imitatione , reddunt gaudentem novis & ſingularibus inventis ſuis. *Vt enim optimè Divus Bernardus* ait *b* , *ſe transfigurat malignus ille ſpiritus aliquando in angelum lucis , ut virtutis ſimulatione plus noceat : ſed & tunc quoque ſi diligenter advertimus , nunquam niſi amaritudinis & diſcordiæ ſemina ſpargit. Suadet enim nonnullis ſingularia jejunia quædam , unde cæteri ſcandalizentur, non quia diligit jejunium, ſed*

a c. 3. v. 17

b Serm. de util. verb. Domini.

sed quia scandalo delectatur.) Item si suadet aliqua contra canones, vel constitutiones, vel regulas, vel alia præcepta majorum. hoc indicio Beatus Simeon Monachus Trevirensis eum deprehendit. narretur historia ab Euervvino Abbate a, *in verticem montis Sinai jussu superiorum eum missus fuisset, ibi habitaturus: nocturnis horis in specie Angelica dæmon apparuit, & ut missam celebret hortatur. Ipse nec planè dormiens, nec perfectè vigilans contradicit, non deberi sine presbyteri ordine aliquem hoc mysterium implere: contra inimicus instat, se Dei legatum esse, Christum hoc velle, nec decere sanctum locum ministerio tali diutius privari. Renitentem ergò & contradicentem, adjuncto sibi consortio alterius dæmonis, de lectulo educunt, ante altare jam vigilantem statuunt, alba induunt, de stola utrimque altercantur: hostis more presbyteri, Simeon more diaconi contendebat sibi imponi debere. Tandem Dei famulus ad se reversus*, virtute orationis & signo Crucis *inimicum repellit, seque delusum ingemiscit.*)

Deprehensa quoque illusio ex attentata similis ferè superbiæ audacia, &, quia modestiæ auctor non erat, revelatio, in initio ordinis Præmonstratensis. Rem totam narrabo verbis scriptoris illius Beat. Nortberto coævi a. *Inter quos* (Præmonstratensis religiosus) *fallax ille spiritus: quosdam considerans idiotas, & sua illos quondam recognoscens fuisse vascula in quibus suæ quieti & voluptati indulgere consuevisse: ita illos falsa suæ illusionis sapientia replevit, ut qui prius in libris vix legere noverant, jam ex libris magna quadam dicerent, & de futuris prophetando majora & stupenda prædicerent. Danielis denique unus ex eis prophetiam se scire asserebat, & de ea quadam duce mendacio, loquebatur: ubi de quatuor, & septem, & decem cornibus, & regibus Propheta scribendo, inducit, & de Antichristo. In quibus jam simpliciores quosque attentos reddiderat, & si fieri posset, etiam ipsum Dei hominem & Venerabilem Abbatem Simonem Sancti Nicolai, in errorem induxisset. Iam enim eo usque progressa erat ejus arrogantia, ut ipsis assidentibus, etiam in capitulo, sermonem facere auderet. Et qui vidit & audivit, præbet hujus rei testimonium. Et hoc signum ejus, quia de sermone profert initium. Erat enim hic sermo:* Estote fortes in bello, & pugnate cum antiquo serpente. *Hæc spiritus ille mendax per organum illud suum proferebat: sed ad veritatem quæ sequitur, videlicet,* Et accipietis regnum æternum, *haud quaquam procedere nequam valebat. Porrò cum ab auditoribus veritatis & dulcedinis fallax ille spiritus se ex parte deprehendi cerneret, ut est mille artifex, majore arte ad alia fallendi genera se convertit, ut quia manifestæ operationi intentos non poterat subvertere, saltem contemplatores quoslibet averteret à contemplatione. Nam ille idem Clericus, laboris hujus magister, subita quadam & gravissima infirmitate corripitur, &, qui prius de visibilibus responsa dabat, jam in cœlum os suum, ad invisibilia & ineffabilia promenda, ponere non verebatur. Concurrunt,*

a Surius 6. Junii cap. 27.

runt, fratres, ut consuetum est, ad inungendum eum, concurrunt ad ea quæ dicebat audienda: De se quidem magna, sed de pluribus circumstantibus asserebat majora. De se quod eadem vespera aut futurus esset cum angelis in cœlo: aut staret sanus cum cæteris fratribus in choro. De aliis verò singulorum considerans habilitatem, quasi prophetando & augurando dicebat. Hunc cum nuper in Ecclesia ad superiora raperer, vidi ad æternitatem vocatum: istum jam, &c. subjungit varia de aliis. Vide hic gradus superbiæ, primum idiotas sibi dæmon deligit, & facit videri doctos: deinde facit illos scripturam interpretari. 3. etiam coram majoribus disserere in locis, ubi tacendum de his & culpa potius humiliter agnoscenda. 4. facit eos Pseudoprophetas, de se magna loquentes, nec de aliis minora, ut superbia pluribus affricaretur. Subjicit postea de alio idem faciente, & has omnes dæmonis machinationes dissipatas, statim ut religiosi, fraudem subolfacientes, respondere, se nec hunc, nec ullum alium amplius audire velle, donec pater eorum Nortbertus reverteretur. hæc enim responsio, *humilis obedientiæ virtute* dæmonem vicit. Nec efficacius ferè ullum extat remedium. Dabo aliud exemplum verbis Franc. Bentii *ex annuis litteris nostrorum provinciæ Mediolanen. Anno* 1590. *In oppido quodam suburbano propè Aronam, ad triginta mulieres malo dæmone agitabantur, omnes ferè virgines, infimaque conditionis, eæ præsertim quæ sunt voto virginitatis obstrictæ, mirum, has quibus dolis circumveniat, quibus artibus oppugnet. varias inducit formas, ut alliciat ad infanda, ut deterreat ab honestis. assimulat modò personam, & pietatem monachi, & quod audire aures horrent, ipsiusmet Christi crucifixi, hortantis ad impia: quin & ursum, leonem, serpentem: impetum facturus in puellas hianti ore, & devoraturus uno haustu: minacem etiam militem cum sclopo parato & instructo, jamque extrusuro pernicialem glandem cum flamma tonitruque nisi extorqueat assensum. Sed* simplicitas *virginum vincit omnem astutiam* Deo nixa. *Magna omninò earum* fides, *eoque clypeo ignea nequissimi tela exstinxere. Ex plurimis narrationes duæ reponentur: Ex earum numero quædam nobilibus orta parentibus, & molliter educata, cum haberet aliquando noctem infestam à diabolo insidiante, stratum deserit, & hyeme licet media ac tempestate perfrigida, in nudo pavimento nuda cubat, cum cresceret nihilo secius flamma (ut magnum incendium aqua ingesta) clam cubiculo egressa in hortum secedit, ibique magni æmulatione Francisci, quam eadem factitasse acceperat, corpus projecit in aggerem nivium, tamdiuque pervolutavit, obstrepente licet dæmone (qui ab ea noscebatur) & dentibus frendente, ut internum ignem externo frigore restrinxerit. Alteri item dæmon noctu se ostendit imagine Beatæ Vrsulæ, crucis vexillum præferens multarum virginum comitatu, atque ita locutus est, videt Deus amatque tuum istud studium tuendæ pudicitiæ: sed quoniam difficile admodum est in paterna domo, in tanto strepitu occursantium, & periculorum objecto non contaminari mentem aliqua ex parte, nos allegavit ut te duceremus,*

remus in cœnobium sacrarum virginum, omissis curis omnibus ipsius numini studiose famulantium. Hic virguncula, Deo aspirante, cum verens diaboli insidias, dexteram duxisset manum à capite in pectus, moxque à sinistra produxisset in dexteram, ut efformaret crucem, *se talibus visis, tantoque honore indignissimam esse profitetur. Neque verò vobis habeo magnam fidem, timeo & in speciosis consiliis fictos dolos, quodsi Dei legatione fungimini, has* Sanctorum reliquias (*habebat reliquias alligatas ad collum*) *humiliter veneramini. Mirum dictu, procubuerunt in genua larvæ venerabundæ, & tanto magis urgent ut maturet profectionem. At illa, mihi non licet quicquam gravius statuere mei patris spiritualis injussu, neque ad eum adire decet nocte intempesta: convenite vos illum & exponite mandatum DEI, ubi diluxerit, ego accedam & utar consilio illius. Hoc responso, dæmones abjecta omni simulatione in suas se tenebras abdiderunt, cum fremitu in irridentem puellam, quod lingua solum bellarent, gratesque agentem suppliciter Deo contumelias, & probra certatim ingerentes.*) Hactenus Bencius. quid hac virgine sapientius? sed docebat nimirum illam VERA SAPIENTIA, cui se pudicitiæ Zona colligarat. Impudicitia statim prodit dæmonem: sic enim ab calamistris, & procaci vultu, & curiosa discursatione D. Robertus Abbas dæmonem in nuptiis agnovit *a*. Et lasciva forma & motu, ac verbis, eundem cognovit S. Dunstanus, & ignita forcipe arrepto ejus naso lepidè irrisit *b* teste Osberto Cantuariensi. Addam singularis cautelæ exemplum, quo docemur, nihil tutius esse, quàm timere suum sequi judicium, aut ab obedientia majorum ullius revelationis etiam certæ fiducia recedere. Genebaldus Laudunensis Episcopus per incautam cum uxore, quam deseruerat familiaritatem, ex bono principio ortam tandem, quæ humana fragilitas est, cum ea corpus miscuerat: sed postea ad cor reversus, & D. Rhemigio Rhemensi confessus in augustissimum locum instar sepulchri reclusus fuerat, ubi cum septem annis pœnitentiam asperrimam egisset: *Septimo* (inquit Hincmarus in D. Remigii vita *c*) *anno, in vigilia cœnæ Domini, cùm idem Genebaldus in oratione Domini pernoctaret, & seipsum defleret, circa mediam noctem Angelus Domini, cum magna venit luce ad eum in oratorium ubi pronus jacebat, & ait ad eum: Genebalde exauditæ sunt pro te orationes patris tui Remigii: suscepit quoque Dominus pœnitentiam tuam, & dimissum est peccatum tuum, surge, & hinc egredere, facque ministerii Episcopalis officium & reconcilia Domino pœnitentes criminibus suis. Genebaldus autem nimio terrore perculsus, respondere nihil potuit. Tunc Angelus Domini confortans eum, & ne timeret hortatus est, sed gauderet in misericordia Domini sibi collata. Qui animatus, dixit ad Angelum: non possum hinc egredi; quia Dominus & Pater meus Remigius clavem hujus ostii secum habet, quod & sigillo suo signavit. Et Angelus ad eum: ut non dubites* (inquit) *me à Domino missum; sicut patet tibi cœlum; sic & ostium istud patebit. Et statim, salvo sigillo*

a vide Sur. 7 Junii tom. 3.
b Surius 19. Maii.
c apud Sur. 13. Januar.

gillo ac cera , ostium illud apertum est) Ecce tibi veræ visionis indicia : prius perturbatio , mox consolatio, & verum ac apertum miraculum sigilli ac certa integritas : non tamen censuit vir sanctus obedientiæ quidquam derogandum. Tunc Genebaldus in modum crucis se jactans in limine, dixit, *Etiamsi ipse Dominus Iesus Christus dignatus fuerit ad me venire peccatorem: hinc non egrediar , donec ille venerit, qui me in ejus nomine , in ista reclusione constituit. Et statim Angelus Domini recessit ab eo.)* Quid ergo ? placuit Deo Genebaldi animus , & per Angelum hæc omnia , eadem nocte , Rhemis pernoctanti in oratione D. Rhemigio manifestavit , eumque Laudunum proficisci jubet, & Genebaldum Episcopali sedi restituere , quod & factum ab eo confestim. Contra Divus Guilhelmus Aquitaniæ Dux , si dæmonis suggestiones , quibus & fervor devotionis minuebatur: & ad sæcularia revocabatur, initio dijudicatas repressisset ; non se sic Lucensibus ad bellum ducem obtrusisset : nec cœcitate percussus fuisset *a* : sed illum , deceptio , cautiorem reddidit postea, ut facilè secundæ revelationis falsitatem contemneret *b*. Prudentissimus senex Abrahamius (ut Beatus Ephrem prodidit) revelationes illas, quibus eum dæmon *Sanctum* & *Beatum* prædicabat, contrario humilitatis actu statim profligabat *c*. Vah! quàm contraria fuit illa Gandensis virgo , nostris temporibus ? misella diu vacarat orationi : & Sacramenta frequentarat ; sed vel non satis exercitatum nacta fuerat confessarium , vel nacta, ei sua secreta spiritualia non pandebat , vel benè monenti non credebat. quicquid horum fuerit , paulatim variis revelationibus eam diabolus superbiæ spiritu inflavit. tandem persuasit meritis reliquis parem esse Deiparæ Virgini: deesse fæcunditatem junctam virginitati illibatæ : si pergat , id quoque consecuturam. ô vafrum commentum, & muliebri ingenio accommodatum ! jam illa se confessione indignam non esse putabat : itaque per annos aliquot eam intermittens, non abstinebat tamen à sacra synaxi. Quid multa ? semel dum in templo versatur , & communionem exspectat , ardentiusque beneficium illud reliquum postulat ; audit , bono sis animo, dilecta , exorasse te scito. concessa tibi fœcunditatis cum castimonia prærogativa , quam petis: de cœlo confide te gravidatam; commiscuerat enim se cum dæmone , qui lucis Angelum mentiebatur, domum reversa , sentit uterum tumescere: justo post partus tempore adveniente , pium quendam & prudentem adit civem , benè notum, narrat rem totam , petitque ut in domus ejus penetralibus sibi liceat parere , & stipulatur arcanum fore. Ille nec credulus dictis de revelatione , nec tamen sustinens virginem domo excludere : veritus , ne grassari jam incipientibus Sectariis, materiam res vulgata præberet blasphemiis hæreticorum dicteriis atque lædoriis , eam suscepit , adhibita obstetrice fida partum exspectat. Misera doloribus vehementer torquebatur , tandem magnam , pro-

prole

a Theobal. in ejus. vita c. 16 apud Sur. Febr.

b ibi c. 19.

c Sime. Metaph. ex Ephre- apud Surium Martii 16.

prole humana, horridorum, & villosorum, fœdissimorumque vermium copiam effudit utero, quorum tam dirus erat aspectus, ut omnes exhorrescerent, tam teter odor, ut fœtore fermè exanimarentur. Sic demum misella se delusam intellexit, & superbiæ suæ fructum, à superborum Principe retulisse, quem oportebat. Sic mulier decepta, sed & virus ille dolosus coluber supplantavit. Apud Gregorium Turonensem leguntur hæc de Sancto Friardo & socio ejus Secundello, *Sanctus Friardus cum Secundello Diacono in supradicta insula stetit immobilis: habebat tamen uterque eorum propriam cellulam, sed procul inter se positam. Cumque strenuè in oratione persisterent, nocte Secundello Diacono apparuit tentator in specie Domini, dicens: Ego sum Christus, quem continuò deprecaris: jam enim sanctus es: & nomen tuum in libro vitæ cum reliquis Sanctis meis adscripsi: egredere nunc ab hac insula, & vadens fac sanitates in populis. His & ille illectus deceptionibus discessit ab insula, nec socio nunciavit; tamen cum infirmis in nomine Christi manus imponeret, sanabantur. Reversus autem post multum tempus ad insulam, venit ad socium cum vana gloria, dicens: Abii extra insulam, & virtutes multas in populis feci. Cumque conterritus ille interrogaret, quid hoc sibi vellet, cuncta quæ gesserat simpliciter pandit. At senex obstupescens, suspiransque ac lachrymans ait: Væ nobis: in quantum audio à tentatore delusus es: vade, age pœnitentiam, ne ultra tibi prævaleant ejus doli.)*

Ecce vides lapsum, primò quia occulta est superbia, credidit se sanctum, & ex hoc frontispicio non cognovit dolosam machinam. 2. quia descivit à bono proposito manendi in illa insula. 3. quia clam habuit magistrum consilia sua; & obedire illi neglexit. Vide nunc, ut victus vicerit, fretus *humilitate, obedientia, & oratione.* Sequitur apud Gregor. Turonens. a *Quod ille (Secundellus) intelligens & perüsse se timens, cum fletu ad pedes ejus prosternitur, regans ut pro se Dominum deprecaretur. Cui: Veni, inquit, & pariter ejus omnipotentiam pro salute animæ tuæ poscamus: non est enim difficilis Dominus se confitentibus misereri, cum ipse per Prophetam dicat:* Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat. *Orantibus autem illis advenit iterum tentator in simili specie ad Secundellum Diaconum dicens, nonne præceperam tibi, eò quòd oves meæ morbidæ essent, & pastore indigerent, ut egredereris & visitares, atque opem sanitatis eis tribueres: Et ille, In veritate comperi, quod seductor sis, neque te Deum credo, cujus te speciem mentiris habere. Tamen, si Christus es, crucem tuam, quam reliquisti, ipsam ostende, & credam tibi. Cumque non ostenderet,* Diacono crucem *in os ejus* faciente, *confusus evanuit.*) Et ecce tibi consilium, quod in similibus dubiis potes adhibere, petere ut se cruce consignet, vel ut formata cruce tibi benedicat. Divæ Matronæ similiter dæmon, apparens in forma speciosæ mulieris, suasit ut relicto deserto urbem peteret, minus pudori ejus periculum ibi fore: sed beata statim insidias, ex austerioris vitæ dissuasione intellexit inimici. (*Simeon Metaphrast. in e-*

a l. de vit. Patrum c. 10. citat. Surius 1. Aug.

in ejus vita mense Novembri. Sic sanctus Marcellus Abbas dæmones ex obsessis pulsurus, iisque aliquoties clamantibus, *Iube nos exire*, *in nos quoniam accepisti potestatem*, nihil jussit, sed perseveravit in oratione, donec à DEO impulsi recesserunt. Causam quærentibus, cur non statim jussisset, prudentissimè respondit, *Quoniam dicentes me in eos accepisse potestatem, nihil aliud agebant, quam quod vanæ gloreæ laqueis me conabantur implicare* a.) Cujus documenti utilitas non in exorcismis modò, sed & in revelationibus cunctis maxima est, quia maximum in his vanæ gloriæ periculum, ut de Secundello vidimus. Ipse quoque Spiritus Sanctus mirabili quadam visione se Beatæ Angelæ Fulginati insinuans, cùm eam collaudasset, & ipsa ideò rem suspectam haberet, quòd sic exponeretur periculo vanæ gloriæ, pro certo signo probæ revelationis ei assignavit, quòd quò magis laudabatur, hoc ei crebrior & acrior omnium peccatorum præteritorum memoria occurreret, &, ne conata quidem, ullum vanæ gloriæ locum dare posset. Narrat hoc ipsa fusè cap. 19. & idem aliàs quoque se expertam scribit cap. 21. 22. & 29. Sed & illud attendendum, multiformes in omnem partem esse dæmonis fraudes. aliquando suadet quod optimum est, tunc periculum subest superbiæ: ideò tunc valdè cavenda hæc pestis. Aliquando suadet, quod bonum est: sed tunc considerare oportet, num hoc bonum sit majoris boni impedimentum. si posterius hoc observasset Beatus Jordanes Prædicatorii Ordinis Magister Generalis, non illi diabolus aliquoties hac techna imposuisset: semel quidem: ut ad concionandum eum redderet inidoneum ac debilem, specie boni exempli præbendi, & austerioris vitæ, impulit ea relinquere, quæ corpusculo illius erant necessaria, & eum ad maximam virium infirmitatem redegit b. Sed & aliàs iterum iterumque eum hoc prætextu decepit. quæ Historia, quia religiosis utilis futura, digna est pluribus locis legi. sic ergò scribit Læander Albertus c de illo febribus acutissimis laborante: *Forte cum venerando patre, erat quidam cœnobii cujusdam præsidens quem Priorem appellant, Ordinis nostri, vir discretus, solers, providus, litteras calens, & moribus compositus, qui aliquando medicinæ operam dederat. Is igitur Iordanis patris animum ignorans, & sciens eum in ægrotatione sibi ipsi rigidissimum, dixit: Pater oportet ægrotum in omnibus medico se subjicere, si pristinam nancisci cupiat sospitatem. Quapropter licet sis nostræ religionis præfectus & caput, ægrotus præfecturæ auctoritatem dimittas, mihique te subdas, & obedias necesse est. Quod si feceris, haud vereor, quin brevi incolumis hinc exeas. Annuit venerandus Pater humiliter, præter ergò ordinis nostri consuetudinem super plumas ægroto quiescenti (sic enim Prior prudens jusserat) nocte diabolus, formam præ se ferens angelicam apparuit, dicens, veluti admirabundus. Est ne hic Iordanes fama & opinione apud omnes tàm præclarus? præfectus & pater tàm insignis Prædicatorum Ordinis? Essem anceps, nisi antehac te diu novissem. O quam vilis & impudens factus es, qui*

veluti

a Simeon. Metaphr. in ejus vita 19 Decembr.

b Leander Albertus ejus vita cap. 23

c ejusdem vitæ c. 21

veluti unus de dominis terræ, in strato plumis & sericis ornato quiescis? O infœlix, quale Ordini tuo & Fratribus exemplum præbes? sed non est tui Deus in finem oblitus, qui ad te corrigendum me misit. Surge igitur è grabato, terræque protinus supplex inhæreas, statimque diabolo evanescente perterritus Jordanes in terram corruit, & sic jacens, postquam illuxit, à Priore & Fratribus invenitur. Quem Prior severè corripiens, coegit ex meritò obedientiæ in strato præparato decumbere.

Sequente nocte iterum diabolus pristina forma assumpta adstitit, & durius quàm antea redarguit velut sibi inobedientem, moxque in solum ipsum desilire præcepit: Quem cùm mane ejus diei Prior iterato super solum jacere conspexisset apprimè indignatus dixit: miror tuam simplicitatem, ne dicam inscitiam, qui non solum in corporis, sed & animæ præjudicium contra obedientiam hoc facere præsumpseris. Ego enim Deum cœli, terræque Dominum testor, quod noluissem pro toto terrarum orbe sic graviter contra Deum & Ordinem deliquisse: & hæc dicens, in fletum maximum prorupit. Quod cernens venerabilis Pater, & ipse lachrymans procidit ad pedes ejus, narrans ei visiones, sed magis illusiones: & qualiter, ut conjicere poterat diabolum illum fuisse, qui in Angelum lucis fuerat transfiguratus. Prior verò captus admiratione ac quadam commiseratione illius, aliquantulum lenitus, jussit ipsum stratum ascendere. Ex hoc enim tantam membrorum debilitatem contraxerat, sic humores indurati fuerant, ut vix spiritum ad quiescendum haberet. Tertia nocte diabolus ut prioribus, adfuit: quem ut conspexit vir Sanctus (jam enim increpationes eruperat) ait: O nequissimè generis humani hostis, ô impudice canis, ô immunda bellua, quomodo meam ausus es simplicitatem deludere, ceu zelum, qualemcumque erga Ordinem præteferens? Et ego quidem, nisi hoc omnipotentis Dei dispensatio permisisset, sapientiùs advertissem, quod multò melior est obedientia, quàm stultorum victimæ. Et *in faciem ejus expuens, eum fugavit.)*

En Sanctus vir deceptus inani specie boni, resipuit *solido obedientiæ bono* se muniens. Nota etiam ultimum illud, quod apparenti in Angeli forma in faciem expuit: nam hoc etiam viri spirituales commendant, quando visio suspecta est: & novi hominem, cui hoc optimè cessit. Concludendum hoc caput testimonio B. Meinulphi Diaconi & Confessoris, qui ipse apparens hanc regulam docuit; visiones veras esse, quæ ad pietatem & religionem Duces forent. Historiam ex Gobelino Persona, verbotenus accipe: *non longè ab obitu cuidam cubiculario suo per visum in somnis apparuit, hortans eum, ut mundo & pompis ejus ocyus valefaciat, & ad Regis æterni se conferat militiam. At ille visionem illam non alio quàm illusionis loco habens, nihil de vita emendatione curavit. Sanctus autem vir, ejus infirmitati se accommodans, iterum eum ut prius admonuit: Sed cùm neque sic quicquam de vita rectius instituenda cogitaret, tertio ei apparuit, atque ad eum: Nescis miser, nescis, quam immanis prædo mentem sibi vindicet tuam, qui tibi auctor & suasor est, ut neque mittenti Domino, neque mihi ab eo misso obtemperes. Certè cùm tu malè vivendo planè desipias, neque ab hac stultitia sponte*

sponte recedere velis, Divina te admonuit revelatio, ut vel sic ad frugem meliorem te reciperes. Tu autem (stultè) tibi pateris miserè & perniciosè illudi, qui veram revelationem pro phantastica habes illusione. Neque enim quisquam fidelium ambigit illam visionem esse illusionis expertem, quæ ad Christianam pietatem & religionem invitet: quod si quilibet faceret tibi vigilanti, nequaquam negligere deberes; sed quando te verba non corrigunt, ad facta veniendum est. Itaque planè efficiam, ut visionem quam tu intelligere dissimulas, reipsa verissimam esse certò experiaris. His dictis, ille expergiscitur: sentit à mento barbam omnem avulsam, fugit procul ab oculis somnus omnis, &c.) Addit quo pacto visioni obtemperarit *a*.

a in vita S. Meinulphi apud Surium 5. Octobr.

Secunda consideratio est, *quod quando in visione vel revelatione suadentur aliqua pia, bona, rectaque, tùm diligenter perpendendũ est, nũ simul aliqua suadeantur impia, improba, vana & inutilia.* Multarum hujusmodi passim occurrunt exépla: ego contentus sum, eris & tu (piè Lector) nonnullorum Sanctorum, Jacobus Vitriacus *b* egregiè confirmat hoc dictum, cùm ita scribit: *Quidam ex amicis ejus* (B. Mariæ Oegniacenæ) *præcipuis, à dæmonio meridiano perambulante in tenebris, aliquando tantò periculosius quantò subtilius infestabatur. Callidus enim hostis, transfigurans se in Angelum lucis, sub specie pietatis ei familiariter in somnis apparebat, nonnunquam ejus quædam vitia reprehendens, ad quædam etiam facienda bona eum fraudulenter adhortans, ut prius tanquam antidoti cujusdam falsa specie oblata, postea occultius venenum instillaret, & mellitâ linguâ blanditer exertâ, postmodum dentem infigeret, & ad extremum caudam suam quasi cedrum stringeret: cùm enim jam illi fides ceu veraci haberetur, tùm instar sophistæ & impostoris, veris quibusdam proditor ille falsa permiscebat, bonorum intermixtione falsis quandam umbram insidiose prætexens. Tandem suis machinis eò perduxit fratrem illum, ut res ejus pessimum exitum fuerint habituræ, si non ancilla Christi, revelante Spiritu S. callidi veteratoris fraudes didicisset. Cùm autem diceret homini, revelationes illas non esse à Deo, sed maligni dæmonis illusiones esse, & ille è diverso, non sancto, sed suo spiritu obiiceret: Cùm tot beneficia præstiterit mihi spiritus ille, tot vera & futura prædixerit, nullo pacto mihi vult imponere: illa ad solita orationis arma confugiens.* (En bonum remedium, bonum scutum.) *pedes Domini rigat lacrymis, cælum precibus instãter pulsat, nec facit finem: donec impius ille impostor, cum multo gemitu & pudore ipsi nocte in cellula sua oranti adstaret: quem illa commentitio præditum splendore intuens: Quisnam es tu, inquit, aut qui vocaris? Ille superbo ut erat vultu illam torvis oculis vicissim aspiciens: Ego sum, ait, quem tu maledicta precibus tuis compulisti venire ad te, quæ meum mihi amicũ per vim auferre conaris.* Somnium *autem ego vocor. Multis enim præsertim religiosis, in somnis, instar Luciferi appareo, mihiq; obediunt illi: & ex meis consolationibus animis efferuntur, dignosq; se putant, qui Divinis & Angelicis fruantur colloquiis. Amicum illum meum, quem pro tua voluntate mihi abstulisti, jam eram à bono proposito retracturus: Et id sanè eventus rei docuit. sed ova aspidum rupta sunt, & maligni illius frau-*

b l. 1. vitæ B. Mariæ Oegniacens. c. 9.

fraudulenta consilia in lucem prolata.) Quibus verbis nobis simul & artes dæmonis, & modus, & finis, & remedium, quo in re dubia utendũ, proponuntur. Hoc remedio B. Vincentius Ferrerius aliam dæmonis illusionem deprehendit, & dispulit *a*. sic & B. Gutlacus insidias immoderata suadentis jejunia, intellexit & cavit *b*. sic specie juvandarũ animarum diabolus persuasit S. Elphego, ut ex carcere, se deducentem, reducentemq; sequeretur, exemplo B. Petri Angelum sequentis suasit & persuasit in Angeli specie: sed eductum Confessorem in via deseruit: ille fraudem intellexit, doluit: & Martyrio, quod fugerat, se iterum obtulit, ac coronam meruit *c*. Sic eodem prætextu conatus cuidam Monacho suadere ut cellam desereret, impeditus fuit à B. Arseno. Quare diligenter notanda, fideliter retinenda est doctrina ejusdem B. Arsenii, qua velut in speculo, simulachra pugnæ dæmoniacæ, & capita insidiarum præcipua, nobis, apud Metaphrasten, proposuit spectanda. Et quia hujus capitis res ista, & in primis utilis, ideò verbotenus exhibebo: *Hoc quoq; vos non lateat, ô fratres, quod noster inimicus Diabolus, multis & variis utens machinis nos conatur decipere, & boni prætextu in mala impellere: ut, verbi causa, suggerens hospitalitatem, & consequenter fratrum, qui accedunt, gratam & benignam exceptionem, efficit, ut simul comedant & compotent: causa autem est, bonum caritatis, deinde sic paulatim suffurans & attrahens, imprudentes nos trahit, ut ventri serviamus, & deinde ad satietatem libidinis, nos polluit & voluptatibus. Aliis rursus submittens in animum eleemosynam & benignitatem, & in pauperes beneficentiam, immittit amorem pecuniæ, & in furorem impellit avaritiæ. Aliis autem multorum utilitatem tanquam escam porrigens, efficit, ut silentium & quietem relinquant, tanquam rem inutilem, & ut cum multis quidem mundanis habeant consuetudinem, & nonnunquam etiam cum mulieribus incautè hoc faciant, persuadet: tanquam qui jam eò pervenerint, ut sint impatibiles; & sic miseros reddit libidinosos, & servientes animi perturbationib⁹. Aliis nullam exhibens molestiam, & ut à nullo capiantur vitio insidiosè procurans, extulit in superbiam, & sic nullo negotio præcipitavit. Nonnunquam autem faciens, ut à bellando abstineant, & maximè ii, qui ad suscipienda exercitationis certamina se paulò ante exuerant: decipit efficiens, ut essent securi, & de nulla re soliciti. Ex quo factum est, ut cum injecerit in socordiam, & ut labores negligerent effecerit: repentè illos invaderet, tanquam expugnatu faciles & inermes: & sic maxima tempestate eorum mentem labefactaret, & conturbaret, & sæpè etiam in vitiorum profundum immergeret. Alios rursus, cùm, ut sibi fiderent, persuasisset, ut qui jam ad majorem pervenissent mensuram: suggessit ut eis crederentur aliorum cogitationes, vitiorumque & bellorum annunciationes. Quibus cùm nondum rectè sua vitia abluissent, primùm quidem recordationem & informationem eorum, quæ audiverant, immisit, non absque animi perturbatione. Deinde vero etiam miserè impulit ad æternis contaminationem d.* His enumeratis, subdit propter tot stratagematum multiplices noxas, nobis multa nostri custodia, & sobrietate, vigilantia quoque, & ad bonum

a Pet. Rau [illegible] l. 1. vit. D. Vincent.
b [illegible] [illegible] in [illegible] vita [illegible] 11.
c [illegible] [illegible] [illegible] vi
d l. de probat. spiritus.

bonum attentione, opus esse. Nonnulla his addi possunt ex Joan. Horozeo lib. 1. de vera & falsa prophetia cap. 15.

Tertia consideratio est Gersonis *a*, *considerandum an quod revelatum fuit, id humana negligentia quis sine revelatione potuerit assequi:* tunc enim suspectam esse debere, ut supervacuam & minimè necessariam. Quòd si fuerit de rebus, quæ & humanam intelligentiam, & dæmonis scientiam excedunt, tunc non poterit aliundè, quàm desursum, missa fuisse revelatio. Sed an res hujusmodi sint, difficilè est statim indicare, quia non potest nisi successu temporis quando eventus prædictionis declarat veritatem, vel diligenti discussione (quando occulta cogitatio revelatur) id deprehendi, sitne Divinæ tantum res illa cognitionis, an etiam dæmonis aut hominis? Hoc vitio prophetiæ Savonarolæ laboravi, tipsiusmet confessione.

a l. de probat. spiritus.

Quarta consideratio, videndum, an *non tam sit desumpta ex sacris Litteris* (tunc enim suspecta haberetur) *quam illis consentanea omni ex parte, & constans, congrua quoque Sanctorum hominum doctrinæ & exemplis, nihil falsi & erronei admixti habens, totaque pertinens ad salutem hominum & Dei gloriam.* Divinæ namque revelationis hæc illustria sunt documenta. Nam juxta Gloss. in Matt. cap. 17. suspecta est omnis revelatio quam videmus per omnia convenire cum Lege, Prophetis, & Evangelio.

Quinta consideratio est, *utrum revelatio aliis revelationibus indubitatis confirmetur.* Nam si nec aliæ certæ res dubiæ manent, potest enim diabolus, ut semel sic sæpius, ut uni sic pluribus idem revelare. Certarum revelationum ex hoc capite multa supersunt in Ecclesiasticis Historicis vestigia. talis illa admiranda B. Hermanni Steinfeldensis, qui & Joseph vocatus, eò quòd B. V. Maria ab Angelo paranympho in somnis ei visa desponderi, Virgineæ benignitatis exemplo clarissimo, cujus jucunda descriptio in Beati illius vita continetur *b*; talis alia Eutychii Patriarchæ, *apud Eustachium in ejus vita.* talis alia B. Gulhelmi Roscidensis, *apud Sur. April. 6.* talia alia S. Adalberti sub mortem ei oblata, & à Leone explicata, *apud eundem XXIII. mensis ejusdem*, tales multæ ejus quem paulò ante laudavi B. Meinulphi *c*; tales multæ apud Petrum Venerabilem *in libris miraculorum d.* Valdior cēsenda confirmatio per alios, quàm per eundem, item per incognitos, quàm notos, per viros, quàm fœminas.

b apud Sur. 8 April. tom. *

c apud Sur. 5. Octob.
d lib. 1. ca. 23. & 2.

Sexta consideratio, *si pugnantes sint diversæ de eadem re revelationes, ut plurimum ambæ suspectæ sunt habendæ: interdū tamen sic veras conatur diabolus contrariis oblatis infirmare*: ideò non statim rejiciendæ omnes, sed illis, re maturè deliberata, credendum, non quæ priores sunt, (fieri enim solet, ut cùm dæmon conatus fuerit illudere per falsam, Deus aliâ verâ immissâ nebulam illam, lucis superventu, dejiciat) sed quas plures ac probatiores sanctitate, prudentia & sacra doctrina confirmant, & quarum auctoribus minus causæ fuit talia contingendi v. g. in revelationibus de Immaculata conceptione Deiparæ Virg. Mariæ, quando paria sunt reliqua momen-

momenta circumstantiarum, plus tribuendum revelationibus habitis (si quæ sunt) ante controversiam eadem de re natam, & post natam controversiam, iis quas habuerunt, qui nec instituti; cujus D. Thom. nec alterius cujus Doctor subtilis, fuêre: hi enim ab effectu liberiores, & hac sanè ex parte revelatio D. Brigittæ præponderat alteri, quæ tribuitur D. Catharinæ Senensi.

SECTIO VI.

De indiciis petitis à revelationum circumstantiis.

DUO præcedentia indicia quasi mixta sunt, partim ex ipsa revelatione, partim extrinsecus petita, sequitur nunc, ut quæ in circumstantiis observatu necessaria, indagemus.

1. Occurrit, *illud à fine petitum*, quid moverit hominem ut hanc revelationem aliis indicaret, propalaretq;: Num curiositas, levitas, vanitas, cupiditas, avaritia, ambitio, utilitas propria, an aliorum; si propria, an spiritualis, aut carnalis, si aliorum, paucorumve, multorum, an omnium: & in hac ipsa causæ investigatione perpendendus finis, non tantùm proximus & apertus, sed occultus etiam & remotus. *Potest enim* (Gerson ait) *finis proximus apparere bonus, & salubris, & devotus ad ædificationem aliorum, qui tandem prolabatur in multiplex scandalum, dum non respondebunt ultima primis, vel alias falsum fictumq; deprehendetur in personis fuisse, reputatis magnæ sanctitatis, ut docuit ætas nostra in deceptionibus Doctorum Joannis de Varenis, Joann. Huss. & similium)* Ideò Elias, quantum poterat, conabatur, amans humilitatem, à se amoliri Elisæum, ne videret eum rapi igneo curru in cœlum. (*4. Reg. 2.*) Prudenter Arsenius sibi factas revelationes nunquàm, nisi aliorum posceret utilitas, narrabat, & tum narrabat quasi alteri accidissent, ut Simeon Metaphrast. observavit *a*: B. quoque Hildegardis vix superiorum jussu induci potuit, nec inducta fuit, donec Eugen. 3. Pontif. eam ad revelationes suas scribendum animavit *b*. Idem fuit sensus B. Libuinæ, cui cum Christus Dominus vigilanti apparens; quinque vulnerum suorum signa luculenter impressa reliquisset, & cerneret virgo tam hiantia vulnera homines latere non posse, timeretque concursum & applausum hominum, sic Deum deprecata scribitur, *Maneat obsecro Domine, hoc dignationis sacramentum inter me & te, sufficit enim mihi gratia tua.)* Noli dubitare, gratam sponsæ humilitatem & custodiam fuisse, magno enim miraculo confestim cute vulnera obtecta fuêre, dolore tamen & livore perpetuo permanente *c*. Eadem virgo alio tempore meritò quendam solitum revelationes suas narrare, & (quod facilè accidit) narrationis calore quædam de suo adjicere, idcircò pœnis purgatorii addictum vidit *d*.

Secundò, *discutiendæ cogitationes, quæ revelationem subsecutæ vel præcesserunt*, nam ex præcedentium imaginatione posset nasci phantastica illusio. Ad malis cogitationibus fluctuantem animũ spiritus S. non accedit, nec vera revelatio:

a in ejus vita.

b Theodori Abb. l. 4. vitæ Hildegard. c. 4.

c Joann. Brugman. in vita S. Libvvinæ p. 2. c. 8.

d Idem Brugman. p. 3. c. 2.

tio: nec tamen semper bonam & piam cogitationem vera revelatio & divina subsequitur: in ipso namque orationis fervore, plerisque Diabolus conatus irrepere. Ad veram revelationem semper sequuntur bona desideria, & effectus boni: ad illusoriam, aliquando per accidens, & ad tempus boni, qui tamen à diabolo in majus malum diriguntur. Notatum illud prius fuit ab Hucbaldo, qui cum recensuisset visiones S. Aldegundis, addit: *In cunctis hujusmodi revelationibus virgo prudens magis magisque se humiliabat, regno Dei propior fiebat, sponso cœlesti ferventiùs inhærebat a)* Hic profectò genuinus est effectus verarum revelationum: qui huic contrarii sunt, apertè docent illusoriam fuisse, quæ præcesserat.

a Hucbal. in vita S. Aldegundis c. 2.

Tertiò notatum à quibusdam, *utilissimum* quoque esse ne decipiamus, *ipsi visioni seu revelationi signum crucis opponere, seque cruce communire.* Confirmat hanc doctrinam, efficacem sanè & piam Senatus Bravonius. narrat enim S. Osualdum Episcopum cum dœmonis irrisis & difflatis terriculamentis omnibus, veterator ei in forma speciosa Angeli se ostentasset, *crucis signo* se munivisse; eò quod sciret Angelum lucis id non molestè ferre, angelum verò tenebrarum illo in fugam compulsum iri. *Quod & factum est, Nam* (*verba sunt Bravon. S.*) *simul atque signum illud malignus tentator vidit, instar fumi ab oculis ejus evanuit.* b)

b Senatus Bravon. in vita S. Osualdi Wilgorniens. c. 2.

Quartò videndum, *quomodo se Spiritus ipse ingesserit. Nam proficientibus* (ut admonet P. noster Ignatius c) *Spiritus malus se durè, implacidè & violenter, quasi cum strepitu quodã, ut imber in saxa decidens, infundit: bonus verò iisdem leniter, placidè & suaviter, sicut aqua irrorat spongiam: Illis verò qui in deterius proficiunt, experientia docet contra evenire.*

c in lib. exercit. de dignos. spir.

Quintò *advertendum, an quæ initio mentem lætitia demulserat, ea sit postea in horrorē & mœrorem versa: item num qui cœpit à principio, sensim horror amotus non fuerit, sed constans permanserit.* duæ enim sunt hæc revelationum falsarum notæ. *Sin autem initio quidē homo perturbetur, & horroris aliquid persentiscat, sed postmodum, hac molestia & anxietate animi detersa, dulcedine quâdã internâ perfundatur, signum esse divinæ consolationis,* ut nos B. Antonius docuit & notant in 1. cap. Luc. Theophilact. & Beda & Hieron. in cap. 28 Matth. Cui rei naturalis esse causa videtur antipathia quæ est homini cum dœmone homicida, & sympathia quæ homini cum Angelis intercedit *d.* Ad illam antipathiã retulerim libens vulgarem quandam opinionem, quæ vigebat temporibus B. Petri Cluniacens. *e* à qua ipsemet non erat alienus, nempe eos quibus mortui apparuissent, non diu supervivere. fortassis orta opinio inde, quod nonnullis dœmones in mortuorum specie cum apparuissent, illi, ex horrore, & vitæ mortisque antipathia, morbo contracto, mox decesserant. Cæterum documentum illud D. Antonii est accipiendum, de vera interna dulcedine, quæ famem ac desiderium virtutum adfert, & adauget, præcipuè caritatis & humilitatis, quam limitationem meritò B. Catharina Senensis adjecit.

d Guilhel. Parisiens. 2. Pat. principal. de universo p. 2. cap. 152.
e lib. 1. de mira. c. 11.

Quod confirmat attestatio B. Angelæ Ful-

læ Fulginatis, sibi ex visione in animo mansisse vehementius desiderium, cruciatus omnes & injurias pro Deo sustinendi. Objiciat quis fortè posse dæmonem, quem initio attulerit horrorem præsentia sua, ut solet, quando apparet nubes tangens vertice, aut aliâ simili specie terrificâ, eum mox cum lætitia & suavitate sensus, verborumque blanditiis commutare. *Resp.* nos agere de apparitione, quæ non ratione formæ, sub qua comparet, sed ratione duntaxat præsentiæ apparentis, hos effectus horroris & anxietatis adfert. Nam quando ratione formæ terrificæ, opus non est alio fermè indicio; si sit enim monstrifica forma, certum est dæmoniacam esse: si sit humana, tunc aliæ circumstantiæ considerandæ, de quibus *lib. 2. quæst. 26. sect. 3.* non indiligenter egi. Huc si lubet, licet recurras.

Sextò considerandum, ***num revelationes veris miraculis astruantur***, tunc enim nihil dubii manet, quin à Deo fuerint: ut illa nobili matronæ facta, cui revelatum, S. Winwalocum ei, quam amiserat oculorum claritatem, redditurum. Mox enim ut Sanctum adiit, visum amissum recuperavit [a]. Mira verò & prodigia, non satis idoneè revelationem confirmant, quia potest ea dæmon efficere. Etsi tamen miracula defuerint, non tamen ex hoc solo capite censenda revelatio falsa fuisse. B. Præcursor Christi Propheta fuit, & plus quam Propheta, miraculum tamen nullum fecit.

[a] Sur. in vita Winwaloci. 3. Mart.

Septima regula est, *quod si, cum revelatio fuerit absolutè aliquid,* ***& non sub conditione prædicens*** (prophetiâ vocant absolutam & independentem) ***& postea contrarium evenit,*** vel ***non evenit, quicquid prænunciatum fuit, falsa revelatio, & non de cœlis est.*** Probatio (*inquit Gerson*) spiritū respicit, nedum personam quæ visiones patitur, sed visionum qualitates, si veræ sint, per omnia, etiam usque ad minimam propositionem; quoniam in spiritu veritatis falsitas non est: in spiritu autem mendacii mille quinq; sunt viæ apertæ, ut in unica latenti falsitate decipiat. Ideo Christus dœmoniacos & Paulus Pythonissam prohibuerunt à testimonio veritatis, quam profitebantur) confirmat hanc doctrinam D. Chys. *hom. 19. in Matth.* Ex hoc indicio probantur veræ fuisse revelationes Catharinæ Raconisiæ, quas recenset Joan. Francis. Picus *b.* & Margaritæ Ravennatis apud Hieronym. Rubeum *c*, & B. Aloysii Bertrandi de Societate nostra, & P. Francisci Borgiæ, ut ex illius vita retulit Thom. Bosius *d* hinc etiam probantur divinæ fuisse revelationes Joannæ illius, virginis Lotharingicæ, quæ dicta Gallis *la pucelle Ienne*, quæ Carolum VII. Francorum Regem in regnū, unde Anglorm fuerat armis dejectus, restituit, circiter annum 1428. quam pari invidiâ, crudelitate, calumniâ, & injustitiâ sæpè ab illa victi profligatiq; Angli, cum in pugna vivam cœpissent, flammis feralibus quasi maleficam combusserunt: sed postmodum ann. 1456. Calixtus Rom. Pont. ejus nominis tertius causæ cognitionem Archiepiscopo Rhemensi Joanni Gulhelmo Parisiensi delegavit: hic verò innumeris testibus omni exceptione majoribus de innocentia, modestia, castitate, & religione

b. in ejus vita.
c. Hist. Ravenna an. 1510.
d lib. 6. de Notis Eccl. c. 2.

gione Joannæ auditis, ejus innocentiã, & sententiæ illius injustitiam, declarârunt: indicii acta Parisiis asservari: ea in urbe natus Papyrius Masson. testatur, idque apud Victorinos Canonicos Regulares juxta Belleforestum *in vita Caroli VII. fol. 345.* favent ejusdem innocentiæ non Francici modò scriptores (quos ut suspectos Britanni rejiciunt) sed & alienigenæ Itali, Græciq; *a*: sed & Belga Meierus *b*, parum aliàs in Francos benignus, & Hispanus Mariana *de reb. Hispan. lib. vicesimo extremo*. Philip. Bergomensis ait: tum duos adhuc ex iniquis Joannæ judicibus fuisse superstites, citatos, & legitimè convictos, damnatosque & combustos: duorum verò aliorum judicum mortuorũ ossa effossa, & similiter concremata fuisse: & jussum Rothomagi, ubi virgo fuerat combusta, templum construi, & ex reliquis prædictorum bonis, quæ confiscata per sententiam fuerant, ibidem ad Dei honorem, & defunctæ propitiationem, sacrificium quotidianum institui. sic honor immeritæ detractus, tandem vix vicesimo post mortem anno, judicio Pontificio, restitutus. Prudenter itaque Polidorus Virgilius, licet Anglorum Stipendiarius, *lib. 22. hist. Anglor.* non ausus fuit Joann. damnare, sed rem ita reliquit ambiguam, ut innocentiæ potius suffragetur. Qui acta judiciaria volet percurrere, legat Belleforest. *à f. 387.* ubi sententiã judicum delegatorum refert *fol. 393. c* Hoc lapide veritatis Lydio deprehensæ leves & fictæ revelationes olim quidem Montanistarum *d*, & recentiori memoria Joann. Sagi Bethyci, & Fr. Joan. de Rupescissa *e*, & nostro tempore Monialis Lusitanæ, quæ fortè adhuc in vivis, & Francisci de cruce in Peruvia *f*. Ideò, mea quidem sententia, incassum, quidam conati fuere revelationes Hieron. Savonarolæ Ferrariensis tueri, Apostolico judicio damnatas. Quàm ille multa de Ecclesiæ reformatione, de Turcarum & Maurorum conversione, de Florentinorum fœlicitate, quæ mox adimplenda, & astantium multi erant visuri antequam moreretur, prædixit? addens (*in revelationum compendio*) illas absolutas & immutabiles prophetias esse? attamen nihil horum ferè adhuc contigit, pleraque omnia intrà centum fermè annos contraria contigerunt. Quare ex partium studio, & Alexand. VI. atque Mediceorum odio factum, ut non consideranter Historici nonnulli defensionem Savonarolæ susceperint, vel damnationis justitiam in dubium vocarint. *g* Profectò sicut eventus ejus prophetias coarguit, sic contumacia in sui Ordinis præfectum, & contemptus Pontificiæ (quæ, vel palam injusta nihilominus metuenda est) excommunicationis, & aliæ similes actiones, illusionis diabolicæ, &, quæ subsequi solet arrogantiam, obstinationis, gravia & urgentia sunt argumenta. Legite Raphael. Volateranum, quem vera scripsisse patet ex illis ipsis, quæ Fran. Guicciard. *h* quamvis in Savonarolæ defensionem propendens memoriæ mandavit. Nonne magis piè & cordatè faciunt *i*, qui pro sedis Apostolicæ judicio, quam pro privati hominis existimatione, induunt arma litte-

a citat Tho. Blosius l. 8. de Not. Eccl. c. ult. cui adde Philipp. Bergom de clar mulier. c. 157.
b lib. 16. Annal. Flandr.
c Epiphan hæres 48. & Euseb. l. 5, c. 15.
d Marian. l. 19 c. 3. Pet. Leloyh. l. 2. de spect.
e Joseph à Consta. l. 2. de temp. noviss.
f Sabellicus Enne. ad 10. lib. 9 Annal. Ferron. li. 2. rerum Francic. & alii.
g lib. 5. Geograph. sub fin.
h lib. 3. rer. Italicarum.
i Pet. Ribadeneyra lib. 2. de tribulat. cap. 20.

litteraria, calamiſque decertant? Neque id magis clariſſimi Ordinis, qui ut aſtrum in hoc militantis Eccleſiæ cœlo lucet, ſplendori obfuerit, quam Angelorum choris Luciferi factio, vel Apoſtolico cœtui Judas impius. Et ne hæretici ſe immunes harum jactent illuſionum: quid quæſo aliud eſt liber ille manuſcriptus Jacobi Brocardi Calviniſtæ *revelationum ad Eliſabetham Angliæ Reginam, & præfatio in Geneſim*, aliaque nonnulla ejuſdem opuſcula, niſi farrago quædam dæmoniacarum revelationũ, quarum præcipuam de ann. 1580. jam tempus mendacii convicit? Contra prudenter ex ſubſecuta eventus veritate Nicolaus Sanderus Sanctæ Virginis Cantianæ Elizabethæ Bartonæ, vaticinia à Deo fuiſſe comprobavit, *lib. 1. de ſchiſmate Anglicano*: ſanè vitæ ſanctitas, Martyrii laurea, & clariſſimorum Synmartyrum Roffenſis & Mori conteſtatio, locum dubitationi relinquunt nullum. Quam diſſimilis in eadem inſula nata Elizabetha alia, de cujus fraudulenta prophetia ſic Sanderus ſcribit, *Hæretici, inquietum & turbulentum genus hominum, ad commovendum Londinenſem populum, ſeditioni tum & hæreſi valdè deditum, inauditum adinvenerunt ſtratagema. Induxerunt quippè quamdam puellam octodecim annos natam, hæreſi ſimul & pretio corruptam, in eam improbam ſimulationem, ut ſe permitteret in abdito inter duos muros cujuſdam domus angulo ad tempus concludi, & per fiſtulam ad id aptam eas voces edere, quas iſtius ſtropæ artifices ſibi ſuggererent. Nomen puellæ Elizabetha Crofta erat, doli author Dracus quidam. Ita ergò illa inſtructa & in loco ad fraudem accommodato collocata, mirabiles emittit continuo ex antro ſuo voces, eaſque tam ſonoras, ut per omnes vicinias audiretur. Accurrunt undique cives, quid ſit inquirunt, mirantur, voces non mortalis hominis, ſed Angeli eſſe clamabant, urbi ac Reipubl. iſte ſpiritus comminatur miſeriam, ærumnas, mala omnia, ſi nuptias cum Hiſpano, aut communionem cum Papa Romano admittant. Multa item contra ſanctum ſacrificium, & reliquam fidem Catholicam, quaſi oracula fundebat: erant ex conſpiratoribus, qui data opera ſe turbis adſtantibus ſemper ingeſſerant, qui hujus ſpiritus propheticas & obſcuriores ſententias, ad religionis everſionem & ſeditionem movendam interpretabantur. Magiſtratus autem ad multitudinem compeſcendam, & quid rei ſit, luſtrandum accedit, fraus difficillimè apparuit: ſed tandem, inito conſilio de diffodiendo muro & vicinis parietibus, undè voces reddi conjiciebant, miſera puella prodiit, ac examinata, quorum ſuaſu & conſilio hoc fecerit, confeſſa eſt ſtatim, ſe à quibuſdam ſeditioſis ſectariis, & ab eo imprimis, quem nominavimus Draco, ad iſtam nequitiam inductam fuiſſe.) Hæc ille lib. 2.* Quid autem neceſſe Munzeri, Lutheri & ſimilium pſeudo-prophetias memorare? de hoc ſeptimo indicio diſcernendi, lege Joann. Horozeum d. l. c. 16.

Denique *à modo etiam revelationis judicium formandum*, quando aliquid in eo malum moraliter reperitur, ut puta turpe, ſcandaloſum &c. Sed quando nihil prædictorum, nec mali modi adeſt, res omninò periculi plena remanet, quantumvis multa veræ fidei ac virtu-

tibus solidis consentanea adsint. Nam nec verarum revelationum unus esse modus vel certus consuevit, nec unus alio certior aut consuetior. Scribit enim B. Angela de Fulgino, *has spirituales illustrationes & elevationes aliter solitas ipsi accidere una vice: & aliter alia: ita quod semper ibi novitas contingit, & hoc est totum inenarrabile. Revelationes enim & visiones sunt alterius modi una vice, & alterius alia.*) Sic illa c. 56. in fine. Sanè toto opere diversos, quos experta, modos describit, præsertim duos insignes, quibus se Christus Dominus præsentem ejus animæ solitus exhibere, invenies eos cap. XXVII. Claudatur hæc de revelationibus disquisitio canone Concil Lateranens. sub Leone 10. sess. 11. cujus hæc sunt verba.

CAPUT II.

De Divinatione.

SIcut species præcedens vera, sic ista falsa, ideò illam Conjectationi præposui, quæ quasi mixta.

QUÆSTIO I.

Quid sit divinatio?

ESse aliquam constat, vel Cicer. teste, cujus de ea duo libri supersunt. *videtur nihil aliud esse, quàm significatio occultorum ex pactis conventis cum dæmone.*) *Significatio*, inquam, quia non perficitur solâ mentis intellectione sive cognitione, sed signis quoque & verbis exterioribus utitur, qua in re differt à sententia, per vanam observantiam acquisita. Est autem tam præteritorum & præsentium, quàm futurorum, dummodò illa sint occulta, hoc est procul remota ab humana cognitione *a*. Ideò malui dicere, *occultorum*, quàm *futurorum*, Nam prophetia & divinatio in materia conveniunt. Quæ de pacto cum dæmone adduntur, illa separant divinationem à prophetia, & à naturali conjectatione, hæc enim nascitur ex disciplina & observatione humana: illa verò desuper à Deo infunditur. Cumque quanta est divinatio, dependeat ab ope dœmonis, qui *æmulatur divinitatem, furando divinationem*, unde & dicta divinatio quasi divinitatis imitatio: sequitur divinationem non posse progredi ulterius, quam dœmonis cognitio pertingit, sequitur etiam, nec arte, nec naturâ divinationem perfici. Utuntur ad eam magi diversis instrumentis. Qui pactum expressum habent cum dæmone, quia noverunt gratius illi nihil accidere hominum idololatrico cultu; ideo plerumque sacrificium interponunt, ara statuta, precibus nuncupatis, accenso thure, vestibus ferè, quales sunt nostrorum Sacerdotum *b*. Neque tamen hoc semper faciunt, sed omittunt aliquando, vel quia temporis angustia non patitur, vel quia hoc non exigit forma divinationis, qua utuntur, sunt enim plures & diversæ, ut post docebo. Quia tacitum pactum habent, iis variis utuntur observationibus pro natura sceleris: non quidem sacrificantes, sed tamen quæ faciunt & dicunt, referentes, gnari, vel ignari, in honorem dæmonis.

a Vide quid hoc sit supra c. 1. q. 1.

b fusè Grillan. q. 5. n. 1.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Quæ occulta possit dæmon revelare?

Q*Vædam, non omnia, possunt*, quia non omnia norunt: quæ communis est Orthodoxorum sententia, post Tertullian. & Originem, nempè D. Augustini, Eusebii, Anselmi, Rabani, Damasceni, D. Thom. *a* Adscribam solius verba Marci Historici, qui postquam narravit mendaces responsiones idoli Veneris, subdit ista, *Tales enim sunt dæmones, ut qui decipiant & nihil veri dicant. Neq; enim possunt aliquid certò præscire: sed ex verisimilibus præ se ferunt se præscire: apud eos qui eis serviunt. Quomodo enim possunt verum dicere, qui exciderunt à veritate? Quod si in aliquibus contingit eos divinare, hoc fit ex eo, quod evenit: quo modo etiam accidit in hominibus, ut sæpè quædam prædicant futura, de re quæ eventura* b.) Quæ valdè obscurè dicta, sic intelligenda, ut vera sint: malle dæmones mentiri, sed posse, si velint, verum aliquando dicere, atque adeò dicere solere, ut tamen hac ipsa veritate decipiant. Nonnulla quoque quæ creatam scientiam non superant, scientificè posse prædicere, juxta illa, quæ mox dicenda.

a Tertull. Apolog. cap. 21. Origen. Periarch. l. 4. Euse. l. 5. de præp. c. 10 August. l. de divina dæm. & 2. Retract. c. 30. Dama. l. 2 de fide c. 4 Ansel. de casu diaboli c. 21. Raban. in c. sciendū 26 q. 4. q. D. Tho. in tract. qq. 16. q. de dæmon. & p. 1. q. 56.

b Marcus in vita S. Porphyrionis, Gazæ Episc.

Primò nequit *dæmon certò prædicere, ea quæ sunt omninò liberè futura*: *c* ut sunt primò quæ dependent absolutè à voluntate Dei, cujusmodi sunt supernaturalia mysteria, nec non gubernationes & mutationes regnorum ac rerumpub. quia corda Principum sunt in manu Dei, qui solus illa commutat ut lubet. 2. ea quæ dependent ex arbitrii humani libertate, ut quid cras sim facturus vel cogitaturus. 3. quæ sunt omninò & propriè futura contingentia, quamdiu illa non habent causam certam & determinatam.

c Tertul. & Orig. supra August. l. 2. de Gen. ad lit. c. 17 & Ans. supra.

Secundò, *ex istis quæ certò non novit, potest dæmon multa probabiliter tantum & conjecturam faciens prædicere* d. Summam enim diuturnâ observatione sibi experientiam comparavit, & pollet angelico ingenii acumine, & optimè novit rerum naturalium facultates, & ad quid valeant hominum voluntatem, mediante appetitu sensitivo, inclinare, novit omnium hominum temperamenta, affectusque, novit quid ex his & illis sequi soleat. Unde contingit, ut sæpè ad amussim prædicat, quid quando homines sint facturi, vel etiam quod Deus hunc vel illum populum sit puniturus, quod talis exercitus gladio, fame, pestilitate affligetur, quod talis à tali sit occidendus, quod Princeps de solio exturbandus; nam & hoc ex diligentia & fide conjuratorum, socordia & incuria cavendi, vel pellendi, potest colligere. Sic apud Nicetam, fanaticus ille Basilacius Isaacio excæcationem, & de solio dejectionem, quæ mox consecuta, prædixit. *e* Degebat iste Vates propè Rhadestum: habebatur à vulgo Propheta. *Cæterùm* (ait Nicetas) *nihil veri aut perspicui de rebus futuris loquebatur, sed verba confusa, inter se dissidentia & perplexa fundebat: & quamvis sæpè ridicula quædam admisceret, tamen turbam pastorum, agricolarũ & remigum attrahebat. Nam mulierum ad se venientium mammis contrectatis, & talis exploratis, obscura promebat oracula, & ad plerasque quæstio-*

d Euse. d. c. 10. Aug. de divin. dæm. c. 5. & 6. Damasc. 12. de fid. cap. 4.

e Nicetas Chenia. lib. 3.

quæstiones non respondebat, & suas divinationes discursationibus & insanis gestibus peragebat. Astabant ei quoque cognatæ aniculæ, vecordes & insanæ, quæ consultoribus explicabant, quid illi Basilacii gestus rerum futurarum designarent, & taciturnitatem, ut sapientem orationem interpretabantur. Is igitur homo, ut dixi, vates vulgo habebatur, & futura prædicere putabatur, à mulierculis præsertim, quibus turpes quæstiones, & deformes vestium implexiones, pro ludo & joco cordi erant. Cordatis verò hominibus, ineptus histrio, & vetus silicernium videbatur. Erant etiam, qui eum Pythonico Spiritu esse præditum haud obscurè judicarent: quorum ego judiciis maximè assentior) rectissimè, nam & obscœna illa disquisitio, & discursationes, verbaque perplexa cuncta Satanicum fanaticum fuisse convincunt. Ut & ea quæ sequuntur: *Imperatorem enim ad se venientem, neque ut tanta potentia præditum excipit: neque salutationi ejus, quæ erat,* Salve Pater Basilaci: *respondit, neque tacito nutu capitis gratias egit, sed huc atque illuc, instar pulli equini, aut hominis furiosi saltans, accedentibus maledixit, nec ipsi quidem Imperatori parcens, vix tandem inquietis illis agitationibus omissis, scipione, quem manibus gestabat, imaginis Imperatoris, quæ in ejus oratoriæ cellæ pariete depicta erat, oculis erasis, etiã pileũ de capite illius auferre studebat. Quæ cum fecisset, Imperator eo, ut deliro, despecto, discessit.)* vaticinium mox eventus comprobavit, quem poterat quivis sagaci prudentiâ prævidere, cum & Alexius diligentissimè in fratris perniciem tenderet, & Isaacius, in opportuna securitate, omnes delatores arceret atque repelleret? adeò ut velle perire videretur.

Tertiò *potest diabolus certò prædicere, quæcunque dependent à causis necessariis, quæ quidem ab aliis naturalibus causis nequeunt impediri,* ut sunt motus cœlorum, eclypses, conjunctiones astrorum & ejusmodi: *quæ verò non necessariò, sed ut plurimum duntaxat eveniunt, eò quod possint ab aliis causis naturalibus impediri,* ut imbres, pluvias, nimbos, tempestatesque sonantes, & alia de hoc genere, *illa per conjecturas cognoscit & probabiliter prædicit tantùm. Certo quoque potest prædicere ea, quæ novit se permittente Deo facturum.* Sicut v. g. si Deo permittente ipse pestilitatis alicujus auctor & illator fuit, vi mali cessatura certo die, novit pestem cessaturam, idque certius adhuc, si ex pacto, ad certi signi alicubi reconditi vel condicti sublationem morbus desinet: poterit certò finem mali prædicere. Sic puto Turca ille Famagustanus, qui congregata in foro concione populi, prædixit se intra horæ spatium moriturum & confestim se mortuo luem desituram: quod & factum, huic dœmon id manifestârat, *refert historiam Villamontius lib. 2. peregrin. cap. 7.* Item *quæ intellexit per revelationem: sive illa contineantur in sacris litteris, sive aliter dæmoni à Deo fuerint manifestata.* Hoc pacto tam multa olim maligni spiritus prædixerunt de fidei arcanis, de Christi ortu & miraculis, de idololatriæ eversione, & similibus, ut cum Hermetem iidem Spiritus docuerunt Ægyptiorum superstitionem abolendam *a*, cum Appollo se cedere Hebræo puero pronunciavit, & alia

a Aug. l. 8. de civit. Dei c. 23.

alia, quæ accuratè congesta à Steucho Eugubino *a*, Hæc quoad futura.

a lib. 3 de perenni philo. à c. 14.

Quartò, *nihil dubitandum præterita dæmonem omnia memoria tenere, quæ vel alienâ revelatione accepit, vel ipso coram gesta fuere*: tunc enim actus cognitionis cognoscentis rem ut præsentem, sui speciem in mente dœmonis impressam reliquit.

Quintò, *de præsentibus res obscura non est, nam quæcunque actu exteriore podita sunt*, ut secreta furta, res perditæ, thesauri olim defossi, metalla subterranea, quæ hominum cognitionem fugiunt, *dœmonibus nota sunt*, de solis cogitationibus in animo manentibus controvertitur, an eas dæmon cognoscat? Experientia sæpè probavit illum non esse mendacem indicem, sed per energumenos veris infamiæ jaculis configere. Scio quid Scot. Durand. Ockam censuerint: sed placet communior sententia Alberti Magni, Alexan. de Hales. D. Tho. D. Bonav. Richardi, & Ariminens. *virtute suâ naturali, nullas eum affectiones liberas, vel cogitationes spontaneas hominis, sine alicujus manifestatione, posse cognoscere.* quia hoc Deo proprium *b*. Quo argumento sancti Patres Ambros. & alii *c* probant Christi & Spiritus sancti divinitatem, ex cogitationum secretarum cognitione. Sed & Gentiles hoc fassi, cogitationes hasce, soli Divinæ naturæ perspectas, cæteros latere *d*. *Verum si cogitationes vultus vel membri alicujus motu aut mutatione, vel alio extrinseco signo prodantur: peritius & solertius quam exercitatissimi medici, ex hujusmodi dæmones indiciis internas animi affectiones deprehendunt*, ut docent Aug. & Cassian. *e*. *Potest etiam* veterator *adeò vehementer phantasmatibus immissis hominem turbare, ut vix ad aliud advertere, vel aliud queat tum cogitare, quàm quod ab eo suggestum fuit: ita fit ut videatur divinare quæ homo cogitat.* Hoc accidit in Albigeriana visione, de qua ex Aug. Cardanus *f* ita Scot. Parmensis an. 1579. Trajecti ad Mosam hanc cogitationum scientiam aucupabatur, dicebat enim, cogita quod voles, & cogitationem divinabo, scil. dœmon importunissimam statim de re aliqua Mago nota immittebat cogitationem. Et an. 1600. idem factitabat Græculus ille apud Brabantos impostor: & hac fraude cluebat Apollonius Tyranæus apud Philostratum lib. 1.

b 3. Reg. 8. v. 29 Act. 1. v. 24.
c D. Amb. in Luc. c. 5 D. Hier. in Matt. c. 9 D. Chrysl. ho. 30. in Math. B. Cyrill l. 2. in Joa. D. Aug. lib. de scientia dæmon. Anast. qu. 17. ad Antioch. Dydimus de Spir. S.
d Xenoph lib. 4. de dict. & fact. Socra Apollon. Tyran. in Orat. ad Domit.

Julianus Aposta apud Ammianum l. 25. Pacuv. apud Gell. lib 14.
e D. Aug. d c. 5. Cassian. col. 7. c. 16 Gerson. tom. 2. de exam. doctrinar. lit. c. in fine.
f lib. 8. de variet. rer.

Notandæ sextò circa hæc fraudes aliquæ diaboli. Nam cum est ignarus rei futuræ, tùm, si coram prudentioribus & doctioribus agat, exili sono, ambiguè, vel perplexè & obscurè adeò respondet, ut vix intelligatur, exempla vetera suppeditant varii *g*, recentius unum Grillandus *h*, idemque fieri ab eo solere testatur Psellus *l. de Nat. dœm.* Si res ipsi sit cum ignaris & simplicibus fucum non facilè deprehensuris, audacter, & palam mentitur *i*. Causa tam ambiguè respondendi est, ut quomodocunque res accidat vel laudem consequatur, si pro consultoris voto; sin contra, queat prætexere ignorantiam atque stuporem interrogantis, qui mentem responsi non intellexerit. Ecce Cræso respondet.

g Cicero de divina. Euseb. lib. 6. præpar. cap. 10. Socr lib. 4 hist. Eccl. cap. 15.
h quæst. 6 num. 7.
i Euseb. l. 4. de præpar. c. 1. & lib. 5. c. 6.

Perdet Cræsus, Halyn transgressus, maxima regna.

Si vicisset Cyrum hoc volebam dixisset: te copias omnes hostiles depopulaturum. Vincitur Crœsus, hoc ait volebam, te amissurum regna amplissima, cur mentem meam non assecutus? Simile responsum tulit Ferrantis Flandriæ Comitis mater, cum pro diademate carcerem filius sibi infœlici prælio despondit. *lege Gaguinum lib. 7. Histor. Franc. & Bernard. Girad. lib. 10. Annal.* Solent interdum etiam divina oracula ambigua esse, sed non in contrarias partes, ut dæmonum. v. g. illud redditum Henr. I. Imper. Ratisponæ, quando dormienti S. Wolffgang. apparuit, & dixit aspice diligenter characteres in muro, qui est apud tumulum meum, exaratos; vidit ille, nec aliud legit quam POST SEX. dubius non quid aliud quàm *sex*; Sed quid illo *sex* significaretur; an moriturus post sex dies, menses, annos. itaque quod certum & tutum amplexus, quasi post sex dies moriturus, eleemosynis vacare, iis elapsis, idem facere per semestre: ne fortè menses indicati, denique putans, sexennium prædici; toto illo se ad mortem paravit: quo elapso, fit Imperator, hoc ergò prædictum, & non mortem intellexit. Quam utilis fuit æquivocatio ista? (rem narrat auctor vitæ S. Wolffgangi apud Sur. 31. Octob. tom. 5.) Hoc discrimen; diaboli oracula contrarios sensus patiuntur, & noxia sunt ambiguitatis; Dei diversos, sed adferunt utilitatem animæ, hoc est verum.

Septimò, sciendum, *dæmones quâ pollent celeritate, quæ in remotis longo itinerum intervallo regionibus geruntur, ea tam celeriter denunciare posse, ut diu ante prædicta ab ignaris putentur*. Sic Apollonius, cum Ephesi esset, exclamavit, ut præsens spectaculo, Romæ interfici Domitianum *a*. aliud exemplum de quodam juvene refert Gellius *b*. aliud de Chariberto Aimoinus *c*. aliud sui temporis Grillandus *d*, plura ævi hujus Nicol. Remigius *e*.

De his qui volet plura, legat Grilland. *q. 6. a. n. 3.* Michael Medinam, *lib. 2. de recta in Deum fide c. 1.* Binsfeldium, *in rub. C. de malef. & mathemat. Notab. 10.* Horozeum *cap. 14. lib. 1.* de vera & falsa prophetia.

a Philost. in vita Apollon. *b* lib. 15. Noct. Attic. n. 18. *c* l. 3. Annal. c. 22. *d* q. 6. n. 8. *e* l. 3. dæmonolat. cap. 14.

QUÆSTIO III.

Quomodo dignoscatur divinatio à prophetia & conjectatione?

QUando pactum adest expressum, nihil res habet difficultatis: in pacto tacito difficilius judicium. Tria tamen poterunt observari; nempè *proportio rei* cognoscendæ, & causæ per quam cognitio quæritur; *natura quoque* qua prædita est cognitio quæsita; & *intentio*, quam habet qui quærit.

Primò, si talis *sit illa proportio, ut sufficienter unum ex alio deprehendatur, non erit divinatoria, neque damnanda hæc inquisitio*. Proportio autem hujusmodi triplex est, una, qualis effectus ad suam causam, sic cognoscitur eclypsis ex cœli motu: alia qualis causæ ad suum effectum, sic ex fumo ignis cognoscitur: tertia, qualis diversorum effectuum cum causa communi, cui uterque effectus connectitur: & sic originis ratione etiam sibi quodammodo proportionan-

tionantur; sic, quia quæ causa est arcus cœlestis, eadem quoque causa est serenitatis, rectè serenitatem ex arcu cœlesti colligemus. Si verò ex nullo horum capitum trium queat unum ex altero cognosci; censenda investigatio cum tacito dœmonis pacto conjuncta.

Secundò quoad ipsam cognitionem, sivè modum cognoscendi, consideranda. Num quæratur cognitio certa & infallibilis; vel saltem firmior, quam par sit sperari, consideratâ humani arbitrii, & aliarum similium causarum concurrentium libertate, tunc pactum tacitum censebitur. Hinc vehementissima suspicio nascitur contra astrologos, onirocriticos & similes, qui de hujusmodi futuris contingentibus aliquid absolutè asserunt, etiamsi dicant, se velle id probabiliter tantum affirmare *a*. Contra ex eodem capite excusandi astrologi, omrocritæ, & similes: qui revera non nisi ut probabiliter, & indefinitè, circa humanos eventus, quædam conjiciunt, ex impressionibus cœlestibus & corporeis affectionibus, quas homines ut plurimum suâ sponte sequi solent *b*

a Sixt. 5. in bulla contra astrol. &c.

b Cajet. 2. 2. q. 95. ar. 5. & 6.

Tertiò, attendendum, *velit ne quis seriò quærere cognitionem occultorum, per media ad id vana, & ex mediis istis solis, non à Deo, illam exspectet. nam & tunc præsumitur tacitum pactũ subesse.* Ex hoc capite à superstitione divinatoria excusabitur, 1. qui joci tantum causa huic divinationi vacaret, sciens eam inutilem esse: quemadmodum nemo superstitiosum judicet eum, qui in cerebro gallinæ smaragdum, vel in simiæ tergo caudam quæreret, sciens se illic non inventurum. 2. qui gnarus rem ad hoc naturâ suâ inefficacem esse, per hanc tamen, à Deo cognitionem exspectaret precibus & desideriis petitam; sic in SS. excusantur sortes consultoriæ, de furto Acham *c*, & de causa tempestatis *d*, & de Jonatha *e*, juxta dictum sapientis *f*, *sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur*, sic etiam excusandi, qui in gravi causa, & arduo negotio, cum aliud non suppetat remedium, signum à Deo petiere. ex cœlo vel terra, vel doceri cupiunt, per aliquam vocem sive actionem humanam, præter intentionem dictam, vel factam *g*, ut servus Abrahæ: & Jonathas fecerunt. *h* Et hæc veriora sunt quam quæ nimis rigida Niderius posuit in Præcept. 1. c. 9. lit. D. in fine.

c Josu. 7.
d Jon. 1.
e 1. Reg. 14
f Prov. 16 v. ult.

g D. Tho. 2 quæst. 95 art. 7.
h Gen. 24 & 1. Reg. 14.

QUÆSTIO IV.

Quale peccatum sit divinatio?

INprimis, *illicita est & superstitiosa, & sapiens hæresim*, quando quæritur cognitio rerum ipsi dœmoni incognitarum. *Illicita, superstitiosa & manifestè hæretica:* quando dœmoni cultus latriæ vel duliæ exhibetur, vel imagines vel libri baptizantur, vel pueri rebaptizantur, rerumve sacrarum abusus accedit. *Illicita tantùm & non superstitiosa*, quando quæritur cognitio quæ dœmonis scire non superat *i*.

Secundò sciendum, *quod explicitum pactum semper sit mortiferum*, sive voce, sivè facto dæmon invocetur: nec inter fideles ullus videtur locus esse ignorationi. Alcimus Avitus, ut mittam cæteros, contra divinationem illicitam

i Penna com. 67. in part. 2 direct. Inquisit. de quo nos plura lib. seq.

 hanc

hanc tulit sententiam verissimam, *lib. 2. Carmin. c. 15.*

Nec minus hos pulsat temeraria cura sciendi.
Angit præscitus ducti quos terminus ævi;
Cùm tamen eductas inferni sedibus umbras
Colloquiũ miscere putent, & nota referre:
Spiritus erroris, qui tum bacchatur in illis,
Ad consulta parat vanis responsa figuris.
Nec verò multis dicamus singula verbis,
Præsenti illusus damnabitur ille perenni
Judicio, quisquis vetitũ cognoscere tentat.)

Sint exemplo Saul consulens Pythonissam in Endor: & uxor Jeroboami consulens Beelzebub Deum Accaronis. (*3. Reg. c. 28. & 4. Reg. c. 1.*) *Natura quoque sua lethalis est. Divinatio conjuncta tantùm implicitæ sivè tacitæ invocationi, seu quod idem est pacto, sed sit venialis.* 1. propter ignorantiam; si illa tanta, ut difficulter vinci potuerit; hoc est, nec affectata, nec nimis crassa vel supina fuerit. 2. Licet materiæ levitas ordinariè non excuset, eò quod hæc est usurpatio cognitionis Deo reservatæ, quæ per se admodum gravis, etiamsi à materia abstrahatur; tamen quando claris indiciis constaret animum & intentionem planè caruisse superstitione, (v. g. quia non tam cognitionem adipisci voluit, quàm tali observatiunculâ sic se per jocum oblectare) peccatum fieret veniale vanitatis: possetque nonnunquàm contingere, ut talis jocus ab omni delicto immunis esset, & adeò decenter & opportunè adhiberetur, ut ad virtutem Eutrapeliæ videretur pertinere. Sic P. Greg. Valentia *a*, quem in hac q. sum secutus.

a 2. 2. disp. 6. q. part. 4

QUÆSTIO V.

Quotuplex sit divinatio.

Ex D. Augustini & D. Thomæ doctrina, *b* divinationis omnis fundamentum est implicitum vel explicitum pactum cum dæmone. *Implicitum* censetur, quando quis quærit cognitionem soli Deo reservatam, aliunde quàm ex Deo, idque mediis indebitis, h. e. à divina providentia ad hoc minimè institutis. Nam hoc ipso, quod quis ad has vanitates & insanias falsas respicit, vult profectò à dæmone edoceri; qui hujusmodi curiositatum auctor est, & earum functionibus se lubentissimè permiscet. *Explicitum pactum*, seu invocatio duplex est, nam vel fit expressis & conceptis verbis, ut faciunt incantatores, qui conjurant per illicitas formulas à dæmone institutas: vel fit ipso facto & actione: quandò quis facit illud, quod novit dæmonem, pro signo seu tessera suæ opis & efficientiæ constituisse. *c*

Theologi explicitas omnes (ut & Grillan. *d*) reducunt ad *Necromantiã.* implicitas *ad Sortilegium & augurium*, nimis laxè & impropriè his vocibus utentes, quarum pressior est significatio, nec satis omnes species (quæ penè innumeræ) comprehendens: de quibus jam materia & ordo me vocant sigillatim agere. Dividam in duo quasi capita omnes quas invenio species, priore complectar eas in quibus clarè cognoscitur pactum expressum: posteriore cæteras.

b Aug. l. 2. de doct. Christ. c. 22. & 23. D. Tho. d. q. 85. art. 2.

c Cajetan. d. q. 95. art. 3. Navarr. c. 11. Manual. n. 21.

d d. q. 6.

QUÆSTIO VI.

De speciebus divinationis, in quibus aperta invocatio intervenit.

HUjus summa quasi genera sunt duo, *Oraculum* seu *Dæmonomantia*, & *Magania*. In his multa conjectatio, prophetiuncula juxta illud verum mendacis oraculum: Ρολλοὶ θριοβόλοι, Ραῦροι δἑ τε μάντιες ἄνδρες, multi calculorum conjectores, pauci verò vaticini.

Oracula vaticinia, χρησμοὶ, μαντεύματα, *Dæmonomantiæ*, hæc omnia possunt pro iisdem sumi; nam commune omnibus est, quod iis *Theomantiam* veram, sive *prophetiam*, Diabolus conatus fuit imitari, dando petentibus responsa, vel ex antris, vel ex statuis, vel ex hominibus. Talia fuêre oracula *Jovis Dodonæi*, quod à posteris Dodanim institutum; qui Magi fuêre, & quercus consecrarunt, & pelves pulsari instituerunt, quæ species divinandi diu sanè viguit: Item *Jovis Ammonis*, quod Hebræum vocabulum significat, veracem juxta unam Etymologiam. nam juxta aliam potes cum Josepho, *fortem* interpretari. Nam mediæ litteræ geminatio potius ad pronuntiationem, quam significatum pertinet. Græcis, ἄμμος, harena, Ægyptiis *Hammon* Sol, quo nihil oculatius, nihil fortius, secundum Gentiles. Item *Jovis Trophonii*, de quo exstat accuratus Dialogus Nicolai Leoniceni *a*: Item *Apollinis Delphici, Clarii, Delii, Smynthæi*, & innumera *b* alia; *Veneris etiam Gazensis*, paucis noti *c*. Horum causam physicam reddi posse multi censuerunt, non veteres tantùm, sed & recentiores viri eruditi *d*: plerisque visum est peculiarem quandam loci illius è terra exhalationem, quæ fanaticos efficiat adducere. Utuntur similitudine petita ab illis, quos atra bilis exagitat: inquiunt, non modò sibi ignota fari solere, sed linguis etiam loqui, quas, dum sani erant, nullo modo scivissent. Verum hoc, quod de linguarum locutione addunt, atræ bili tamquam causæ efficienti, nequit adscribi, quia dependet à consideratione. Prætereà sanior, h. e. Christiana philosophia, hac in re consentit Psello; quem illi injuria reprehendunt: qui Psellus, & cum eo Codronchus & Fernelius insignis medicus *e*, censuit effectus tales adscribendos dæmoni adsistenti, vel obsidenti hominem, specum, statuamve; per accidens tantùm fieri, ut dæmon hæc, quam illa loca, ubi talis non est exhalatio, velut accommodatiora instituto suo deligat: sicut & libentius obsidet atrabiliariorum corpora. Quare quod expurgato medicamentis corpore cesset vaticinatio; hoc indè fit, quia dæmon illa corpora deserit, in quibus non invenit amplius amicas sibi dispositiones. Quod v. prisca cessarint oracula, non tam tribuendum vapori seu exhalationi illi deficienti, quàm virtuti Salvatoris nostri Jesu; qui superveniens fortior, forti armato hæc deceptionis vasa extorsit. Jamblichus, ipse sibi contrarius *f* vaticinia, nec ab arte, nec à naturâ, nec à ratione, nec ab alia quapiam causa manare censuit, sed divini-

a Dial. Trophonius.
b Vide Theodoret. l. 10. de curan. Græc. affection. Cælium Calcagnin. l. de orac. Jul. Siren. l. 9 de fato. Leloyer. l. 4. de spect.

c Marcus in vita S. Porphyrionis Gazensis Ep.
d Lambl. l. de myst. Plut. l. 1. de fe. oraculi. Pomponat. li. de incant. Apponens in sect. 30 problem. Levi. Len. li. 2. de occult. cap. 2. Sirenius sup. & alii.
e Fernel. l. de abdit. rerũ caus. 1. Codron. li. 2. de morb. malef. c. 8.
f l. de myst. c. 21. & 26.

vinitus tantum concedi, h. e. à dæmonibus. Dæmon autem hæc oracula pleraq; per maleficas fundebat; tales enim fuêre illæ fœminæ, quæ dictæ, *Dodonides columbæ*, ut docuit Pausanias in Arcadic. *a*. sic dictæ, quia Thessali (teste Servio in Bucoli.) tam vaticinatrices quam columbas, vocant, πελειάδες. Tales *Gallicenæ* (sic dictæ mulieres antistites Gallici numinis, in Sena Britannici maris insula (quæ magici carminis ut tempestates ciebant, seque in quæ collibitum animalia videbantur transformare, futura prædicebant, & sanabant quæ aliis insanabilia *b*. tales *Pythia*, Delphis, ut ex descriptione Oraculi à plurimis *c* tradita patet: talis. *fatidica Branchidarum*, quod oraculum à Jamblicho *d* descriptum. Magi etiam fuêre, *Vates Colophonii, Trophonii,* & *Soractini*, de quibus Pausan. *in Achaic.* & Strabo, *Geograph. lib. 5.* legendi. Talis Francica Pythonissa, quæ Meroveum decepit, de qua Greg. Turon. *hist. Franc. lib. 5. c. 14.* Tales omnes, *Pythonici*, qui & *ventriloqui*, dicti, & ἐγγαστρίμυθοι, & ἐγγαστριμάντεις (eò quod ex imo ventre vox prodire videbatur, ut explicant Origenes & alii *e*) & γυρομάντεις, eò quod aliquando sub pectore infra cutem se dœmon ostentet, & per pectus loqui videatur (talem se vidisse scribit Cælius Rhodiginus *f*) vocantur etiam *pythones*, à sciscitando, πυνθάνεσθαι, & εὐρυκλεῖς, à quodam Eurycle sic obsesso; juxta Suidam & Aristoph. vel ab ipso dæmone obsidente, quem Euryclen vocat Plutarch. Ventriloquum nobis describit ipse Apollo apud Eusebium de demonstrat lib. 5. ex Porphyrio mago, fluxum quendam ex Phœbi radiis descendentem aeris puri sub stridulo flatu occultatum; delinitum cantibus & infandis verbis (*vides dœmonem aerium magicâ formulâ adjuratum descendere,*) cecidisse circa caput inculpati receptoris (*magi qui se ex ritu purgarat*) terminum velamentorum (*vittas indicat quibus caput redimitum:*) mollem verò implesse tunicam, assultim per ventrem citato motu recurrentem, & tandem in humanam vocem per fistulam erupisse (*quod ambiguum an de summo an de imo gutture dicat. nam illi per utrumque loqui soliti*) versus sunt:

Ρεῦμα τὸ Φοιβείης ἀπονεύμενον ὑψόθεν αἴγλης,
Πνοιῇ ὑπὸ λιγυρῇ κεκαλυμμένον ἠέρος ἁγνοῦ.
Θελγόμενον μολπαῖσι καὶ ἀῤῥήτοις ἐπέεσσι,
Κάππεσεν ἀμφὶ κάρηνον ἀμωμήτοιο δοχῆος
Γεπτανιον ὑμένων. μαλακὸν δ' ἐνέπλησε χιτῶνα,
Αμβολάδην διὰ γαστρὸς ἀνέσσυ μενον παλίνορσον.
Αὐλοῦ δ' ἐκ βροτέοιο φίλην ἐτεκνώσατο φωνήν.

Talem fuisse Saulis Phytonissam, 1. Reg. 19. testatur Flavius Josephus lib. 6. antiq. cap. 15. talis Brabantus impostor nobilis, de quo Joan. Brodæus lib. 8. miscellan. cap. 19. Huc pertinent quibus dæmon ex arca respondet. operæ pretium puto adscribere, quod duo recentiores Scriptores Germani de hac re commemorârunt: fuisse in Misnia rusticum quendam, hunc domum retulisse pecuniam vesi-

cæ suis

a Natalis Comes li. 6. Mythol. c. 10

b Pompō. Mela. li. 3. & Cælius li. 13. antiq. c. 33.

c Herod. Xenoph. Strab. &c.

d libro de myster. Ægypt.

e Origen. li. 7. contr. Cels. Chrysost. in 1. ad Cor. c. 52 & Oecum. in c. 16. Actor.

f. li. 8. c. 10

cæ suis inclusam, & scamno imposuisse: cumque aliò abivisset, sus domestica, ut vorax & multivorum est animal, in vesicam incidit, & ut vidit, devoravit. Rusticus rediens, quam non inveniebat, ab uxore deposcit. negat mulier vidisse se quid agat? adit stolidus vetulam propè degentem, quam pro veratrice habebant. jubet muliercula virum in limine domus resistere, nec à linea, quam cretâ notârat, latum abire culmum: mox ingressa cubiculum, dæmonem sciscitatur de fure, his verbis, arcam introspiciens: *Quidam N. pecuniam suam domum reversus tali amisit die, quem ais furatum?* respondit veterator ex arca (novo suo tripode) *Sus comedit domestica. Tu tamen dicito, conjugem ejus, ut cum sacerdote amasio eam abligurriret, clam sustulisse.* respondet illa rustico, quod à dæmone jussa, tacet de sue. Sed rusticus cuncta sciebat. nam nihil veritus anile interdictum, pedetentim ac leniter illam fuerat subsecutus, & ante ostium cubiculi substiterat, ut quid malefica moliretur, accuratè per rimam observaret; Reversus domum, uxori & amicis cuncta narrat: ex eorum consilio suem mactat, crumena potitur. Defert triveneficam ut calumniatricem, & dæmonis partiariam. magistratus portentum flammis expiavit. Vocantur etiam hujusmodi, *a dæmone afflati*, vocantur, *fanatici*, etiam a Jurisconsultis *a*, Græcis ἔνθεοι, ἐνθεαστικοί; ἐνθουσιασταί; differunt ab *arreptitiis & obsessis*, solâ vaticinatione. Ex hoc genere fuere Orpheus, Musæus Atticus, Tyresias Sosipatra apud Eunapium, *in vita Ædesii.* Montanistæ apud Epiphan. *hæres. 85.* & alii apud Lactant. *lib. 4. instit. cap. 25.* Ruffinum *lib. 1. Ecclesiast. hist. cap. 4.* & Oecumen. *ad capit. Actor. 12.* & communiore consensu *Sibillæ*, quarum nomen non est improbabile deductum à *Kibbel* b. *recepit, acceptavit*: unde *Kabbala*, significat doctrinam cælitus traditione acceptam. Sanè Sybillarum antiquissima Sambethe, Noachi filia fuit. Tales etiam sunt, ἐκστατικοί qui à dæmone extra se rapti, motu sensuque privati, & mira putantes interea sese adspicere, quæ ventura postmodum, enunciant. Omnes hujusmodi phanatici, sive vates idolorum, ventriloqui, Ecstatici, & reliqui quos dixi, damnantur in sacra Script. *c.* & contra hos Saul pœnam mortis sanxerat, vel potius à Moyse sancitam, fuerat executus *d.*

a l. 1. D. de ædil. ædict.

b Esthe. 4. v. 4. להקבל קבל

c Lev. 20. v. ult. Deut. 18. v. 11.

d 1. Reg. 18.

SECTIO II.

De Mangania modis variis, & primò de Necromantia.

ALterum divinationis caput vocatur, γοητεία sivè μαγγανεία, cujus plurimi sunt modi.

Præcipuus est ille, quem cum Jamblicho perperam nonnulli audent vocare, θεουργίαν, rem pessimam honesti nominis pallio tegentes, ut accuratè docuit Petrus Leloyherius *e*; aliis melius dicitur, ψυχομαντεῖα ψυχαγωγία, ψυχοπομπεῖα, *sepulcrale carmen*, vocat Apuleus, communiter dicimus Græcâ denominatione, *Necromantiam*, hanc Gentiles certis locis (quæ putabant esse

e lib. 4. de spect. c. 4. vide Aug. lib. 10 de civit. Dei cap. 9

a Claudia in Ruffin.

esse inferni ostia, ut in occiduo Galliæ littore, a ut apud Tesprotum, Tarentum, Avernum, Cimmerios, & Heracleam certis ritibus exercebant: quibus se putant manes elicere. describitur accuratè è nostris Poëtis, Horat. Sat. 8.

...Carminibus quæ versant atque venenis
Humanos animos, has nullo perdere possum
Nec prohibere modo, simul ac vana luna decorum
Protulit os, quin ossa legant, herbasque nocentes,
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis, passoque capillo,
Cum sagana majore ululantem (pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram.
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt, cruor in fossam diffusus, ut inde
Maneis elicerent animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat altera cerea major
Lanea, quæ pœnis cōpesceret inferiorē,
Cerea suppliciter stabat servilibus, utq;
Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, sævam
Altera Tisiphonem, &c.

Melindenses etiam hodie agnum divellunt, teste Castameda l. 1. Hist. Indicæ cap. 31. ego puto ritum fœderis feriendi esse.

Seneca, *in Oedipo*, canit in nemore obscuro densitate arborum Tiresiam hanc magicen peregisse, ut Laium evocaret;

Huc ut sacerdos intulit senior gradum,
Haud est moratus, præstitit 1. noctem locus.
Tunc 2. fossa tellus, & 3. super rapti rogis
Jaciuntur ignes. ipse 4. funesto integit
Vates amictu corpus, & 5. frontē quatit.
Lugubris imos 6. palla perfundit pedes:
Squallente cultu mœstus ingreditur senex:
Mortifera canam 7. taxus astringit comā,
Nigro bibentes vellere, 8. atque atræ boves
Retrò trahuntur 9. flamma prædatur 10. dapes,
Vinumque 11. trepidat igne ferali pecus.
Vocat inde 12. Maneis, teque qui Maneis 13. regis,
Et obsidentem 14. claustra lethalis lacus:
Carmenque magicum volvit, & rapido 15. minax.
Decantat ore, quicquid aut placat leves
Aut cogit 16. umbras. irrigat sanguis 17. focos,
Solidasque 18. pecudes urit, & multo specum 19.
Saturat cruore. libat & 20. niveum insuper
Lactis liquorem, fundit & Bacchum 21. manu
Læva 22. canitque rursus, 23. & terram intuens 24.
Graviore Maneis voce, & attonita 25. ciet.

Adscripsi notulas numerarias, ut intelligatis, totidem his versibus ritualia exprimi, accuratissimè, ut solet Poeta iste: de quibus qui plura volet, adeat Adversaria & Commentaria nostra, quæ jam edita superioribus annis. Statius tamen addidit numerum ararum, hostiarumque, & alia quædam,

hoc

hoc ipsum Tiresiæ elicium describens copiosissimè, sed parum clarè: addam lucis aliquid adscribendo, quod illorum erat officium, qui commentarios polliciti. Primò itaque significat Tiresiam solitum huic dumtaxat divinationi, neglectis aliis, vacare:

Consulit ille Deos, non larga cæde juvencum,
Non alacri penna, aut verum spirantibus extis,
Nec tripode implicito, numerisque sequentibus astra:
Thurea nec supra volutāte altaria fumo.

Subdit solitum dumtaxat Maneis elicere: idque tum facturum, prius Thebanum regem, qui se consuluerat, ritè purificasse, & communivisse, ne quid illi noxæ à Manibus inferretur. Sed primus versiculus mendosus est, & fortè præcedens aliquis intercidit.

Tam penitus duræ quam mortis limite manes
Elicitos patuisse refert.... mox;
....parat ante ducem, 26. circumque bidentum
*Visceribus, laceris, & * odori sulfuris aura,*
Graminibusque novis, & longò murmure purgat.

* malè meus cod. odoris. Cæruleæ, coronæ vocantur ferrugineæ, nam color hic Dis sacer. Imbres Actæi, mellis liquor. Quantū) versus iste non pendet a præcedenti: declarat fossionis modum. Trunca nemora, arbores decapitas, quod hic solemne. Acheronte satæ sunt Eumenides

Deinde, descripta silva veteri, & tenebrosa, & horrenda, & Hecatæ sacra & spectris infesta:

Hic senior vates (Stygiis accommoda quippe
Terra sacris, multoque placent sola pinguia tabo)
Velleris obscuri pecudes armentaq; sisti
Atra monet....
Tum fera 27. cæruleis intexit cornua sertis
Ipse manu 28. tractans, notaque in limine 29. silva.
Principio largos novies 30. tellure cavata
Inclinat Bacchi latices, & munera 31. verni
Lactis, & Actæos 32. imbres, suadumque cruorem.
Manibus aggeritur quantum 33. bibit arida tellus.
Trunca 34. dehinc nemora advolvit, mœstusque sacerdos
Tres Hecatæ, 35. totidemq; satis 36. Acheronte nefastis
Virginibus, jubet esse focos tibi rector 37. Averni,
Quamquam infossus 38. humo, superat tamen agger in auras
Pineus: hunc juxta 39. cumulo minor ara profundæ
Erigitur Cereri: frondes, atque omne cupressus
Intexit 40. plorata latus. jamque ardua ferro
Signati 41. capita, & frugum libamine 42. puro
In vulnus cecidere greges. Tunc innuba 43. Manto
Exceptum pateris 44. prælibat sanguinem, & omnes:
Ter circum 45. acta pyras, sacri de more parentis.
Semineces fibras 46. & adhuc spirantia reddit
Viscera, nec rapidas moratur frondibus 47. atris
Subjectare faces. atque ipse sonantia 48. flammis.
Virgulta, & tristes crepuisse ut sensit acervos

ara tres, ponuntur Hecatæ tres Eumenidib. sed hæ, non infossæ humiles tamen unica Plutoni infossa, sed super illas etiam alias eminens, similis paulo hac demissior, Proserpinæ. Cupressum ploratam vocat: quæ in funere alicujus ambusta Prælibabat Virgo sanguinē quem Maneis bibituri Secundus enim iste sanguis, primus effundebatur quamdiu terra imbiberet, posterior Manium potus ac deliciæ.

Tiresias... Cujus mox subit carmen Magicum prius (nam & Papinius duo ponit) quo invocantur, Infernus, *seu* Tartarus, Pluto, Proserpina, Hecate, Tisiphone, & jubentur Cadmeæ gentis Manes liberè pati exire, cæteros manere.

Tartareæ sedes & formidabile regnum
Mortis inexpletæ, tuque ô sævissime fratrum:
Cui servire dati Manes, æternaq; sontũ
Supplicia atque imi famulatur regia mundi:
Solvite pulsanti loca muta & inane severæ
Persephones, vulgusque cava sub nocte repostum
Elicite, & plena redeat Styge portitor alno.
Ferte simul gressus, nec simplex Manibus esto
In lucem remeare modus: tu separe cœtu
Elysios Persea pios, virgaque potenti
Nubilius Arcas agat. contra per crimina functis:
Qui plures Erebo, pluresque è sanguine Cadmi:
Angue ter excusso & flagranti prævio taxo
Tisiphone dux pande diem, nec lucis egentes
Cerberus occursu capitum detorqueat umbras.

Sequitur tandem secunda & minax incantatio, moram vate non ferente.

Atque hic Tiresias, nondum adventantibus umbris
Testor (ait) Divos, quibus hunc sacravimus ignem,
Lævaque 49. convulsæ dedimus carchesia terræ,
Iam nequeo tolerare moram, cassusne sacerdos
Audior? an rabido jubeat si Thessala cantu
Ibitis? an Scyticis quoties armata venenis
Colchis agit trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor? si nõ attollere bustis
Corpora, nec plenas antiquis ossibus urnas
Egerere, & mixtos Cælique Erebique sub unum
Funestare Deos libet, aut exsanguia ferro
Ora sequi, aut ægras functorum carpere fibras
Ne tenues annos, nubemq; hanc frontis opacæ
Spernite, ne moneo. & nobis sævire facultas.
Scimus enim & quicquid dici, fierique timetis,
Et turbare Hecaten, ni te Thymbraee vererer;
Et triplicis mundi summumque quem scire nefastum est,
Illum, sed taceo prohibet tranquilla senectus.
Iamque ego vos avidè, &c.

Ex his Papinii ritualia præterea, plus viginti notavi notulis: singula probare libri integri foret. Illud tantum addidero, patere hinc duos, *Necromantiæ* modos; unum per sacrificium & incantationem solam, quo utebatur Thiresias: alium Thessalicum, adhibitis funestioribus ritibus, ossibus, librisque mortuorum, & aliis rebus planè feralibus, quem

Ecce tibi Magorũ in dæmones jaci solitas minas de quibus dixi lib. 2. ex Anchone Ægyp. Triplicis &c. Dæ.

quem Lucanus describit, *l. 6.* agens de Erichto excitante animam defuncti militis Romani, primum itaq; illic inter cadavera, nutans animo quod caperet,

1. Electum tandem trajectum gutture 2. corpus
Ducit, & inserto laqueis feralib. 3. unco,
Per scopulos miserum trahitur, per saxa cadaver,
Victurum, montisque cavi: quem tristis Erichto,
Damnarat sacris, alta sub rupe locatur.

Ut illic in sua specu: quam nemus tenebrosum magis inumbrabat, ubi nulla unquam à sole lux: cadaver habuit: assumpsit habitum artis suæ præceptis congruentem.

** Discolor 4. & vario furialis cultus amictu*
Induitur, vultusque 5. operitur crine soluto,
Et coma vipereis substringitur horrida 6. sertis

* pro, decolor hoc est ater,

Tum opus aggreditur, & adhibet instrumenta solita, quibus corpus vivificari videatur.

Pectora tunc primum ferventi 7. sanguine supplet
Vulneribus laxata novis, taboque medullas 8.
Abluit, & virus largè 9. Lunare ministrat
Huc quicquid fetu genuit natura sinistro
Miscetur. non spuma canum, 10. quibus unda timori est:
Viscera non 11. lyncis, non diræ 12. nodus hyenæ.
Defuit, & cervi pasti serpente 13. medulla:
Non puppim 14. retinens. Euro tendente rudenteis

Virus.) Spumam quam vocant Lunæ de qua Comm. in Senecam. porro cuncta quæ hic recensentur, habentur ut venena magica, veterum

In mediis echineis aquis, oculisque 15. draconum,
Quæque 16. sonant fata tapefacta sub alite saxa:
Non Arabum 17. volucer serpens, innataque 18. rubris
Æquoribus custos pretiosæ vipera conchæ:
Aut viventis adhuc 19. Libycæ membrana cerastæ,
Aut cinis 20. Eoa positi phœnicis in ara.
Quo postquam viles, & habenteis nomina pestes
Contulit, infando 21. saturatas carmine frondes,
Et, quibus os dirum 22. nascentibus inspuit, herbas
Addidit, & quicquid mundo dedit ipsa veneni.

libris commemorata,

Post herbas, incantatio sequitur duplex, primum ululatu (sicut Horatii Sagana) & incondito ferarum sono: deinde concepto ac solemni Carmine. Hodie quoque murmur, verbis præmittunt.

Tunc vox Lethæos cunctis pollentior herbis
Excantare Deos, confudit 23. murmura primum
Dissona, & humanæ multum discordia linguæ.
Latratus habet illa canum, gemitusque luporum
Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur,
Quod strident, ululantque feræ, quod sibilat anguis,
Exprimit, & planctus illisæ a cantibus undæ
Silvarumq; sonum, fractæ tonitrua nubis.

a corrige cautibus,

Silvarumque sonum, fractæ tonitrua nubis.
Tot rerum vox una fuit: mox cætera cantu
Explicat Æmonio, penetratque in Tartara lingua.

Duo mox subduntur carmina, prius quoque (ut superiora illa Tiresiæ) deprecatorium, posterius comminatorium. In deprecatorio advocantur Eumenides. Styx; Chaos, Pluto, Mors, Eulysii, Persephone, Hecate, Cerberus, Parcæ: & Charon: & obsecratio additur, commemoratis suis meritis, an cultu illis assiduo, necatorum infantium, & antropophagiæ;

Exaudite preces, si vos satis ore nefando.
Pollutoque voco; si nunquam hæc carmina fibris
Humanis 24. jejuna cano: si pectora 25. plena
Sæpe dedi, & lavi calido 26. profecta cerebro:
Si quis 27. a qui vestris caput, extaque lancibus infans
Imposuit, victurus erat. parete precanti.

a vulgo male legitur profecta.

Demum, cum umbra, jam apparens, suum cadaver subire vereretur, ac detrectaret, quod illa jusserat;

. . . Miratur Erichto
Has fatis licuisse moras, irataq; Morti,
Verberat immotum vivo serpente 28. cadaver,
Perque cavas terræ, quas egit carmine 29. rimas
Manibus illatrat; regnique silentia rumpit:

Idque minis illis magorum veterum, quas Porphyriusmet irrisit commemoratis: quas apud aliũ neminẽ tam disertè expressas invenio: sunt autẽ sequentes:

Tisiphone, vocisque meæ secura Megera,
Non agitis sævis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? jam vos ego nomine vero
Eliciam; † Stygiasq; canes in luce superna.
Destituam, per busta sequar, per funera, cunctis
Expellam tumulis, abigam vos omnibus urnis.
Teque Deis, ad quos alio procedere vultu
Victa soles. Hecate, pallenti tabida forma
Ostendam, faciemq; Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenso, quæ te sub pondere terræ
Contineant, Ennæa, dapes: quo fœdere mœstum
Regem noctis ames, quæ te contagia passam
Noluerit revocare Ceres. Tibi, pessime mundi
Arbiter, immittam ruptis Titana cavernis
Et subito feriere die, paretis? an ille
Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
Non concessa tremit; qui Gorgana cernit apertam,
Verberibusque suis trepidam castigat Erynnim,
Inspectata tenet vobis qui Tartara, cujus
Estis vos superi, Stygias qui peierat undis?

† En Zoroastreum illud qui dæmones vocat telluris canes ut doctũ li 1. Hæc imitatus Cl. Claudianus Minatur Dæmogorgonã quod imitatus fuit Statius versibus citatis.

Neque hæc tantum, sed postquam umbram in corpus suum impulit, illam quoque ad fata, eique pollicita est immunitatem à magicis de cætero cantibus.

. . . Dic (inquit Thessala) magna
Quod jubeo mercede mihi nam vera locutum
Immunem 30. toto mundi præstabim⁹ ævo
Artibus Æmoniis, tali tua membra sepulchro,

Tali-

Talibus exuram stygio cum carmine silvis.
Ut nullos cantata magos exaudiat umbra.
Si tanti vixisse iterum, nec verba, nec herbæ
Audebunt longæ somnum tibi solvere Lethes.
A me morte data....
Addidit & carmen, quo 31. quicquid consulit, Umbram
Scire datur.

Denique cùm cadaver respondisset, non potuit, sine venia Erichtus umbra discedere. concedit ergò redeundi facultatem.

... Sic postquam fata pergit.
Stat vultu mœstus tacito, mortemque reposcit.
Carminibus magis opus est, herbisque cadaver
Ut cadat, & nequeunt animam sibi reddere fata.
Consumpto jam jure. semel. 32. tum robore multò
Exstruit illa rogum. vadit defunctus ad igneis.
Accensa juvene positum reliquit Erichto,
Tandem passa mori....

Si mortuus mori quiret, vel arte magica resuscitari, sed de umbra, ut de anima locutus Poeta, Metaphoricè vitam mortemque usurpavit. Sunt autem & in his versibus triginta duæ notatæ observantiæ magicæ in hac specie divinationis. Huic secundæ speciei, quatenus injurii sunt in vita functos: vel deportationis, vel mortis pœna statuta in viliores *a*: & posteriore jure, in utriusque speciei evocatores à Constantino lethale supplicium sancitur *b*:

a l. § adversus D. de sepulch violat. l. qui sepulc. C. eod.
b l. multi C. de malef & mathemat.

Tertullianus arcanum detegit *c*. cùm docet, non umbras defunctorum: sed earum loco dæmones apparere, dæmones operari sub obtentu animarum: *item*, omnem in corporalem corporum exhibitionem præstigias esse exempla dæmonum, qui apparentes mentiti se esse animas defunctorum, nova & vetera Crespetus, *l. de odio Satan. discur.* 12. *à fol.* 192. *in fine refert.* Prior illa Tiresiæ in qua nudum simulachrum, seu idolum animæ exhibebatur, & sola perficiebatur invocatione: σκιομάντεια, propriè dicebatur: posteriore verò, in qua Diabolus sæpè, cùm cadaver non aderat, totius humani compositi figuram simulabat; v. g. cùm quis Achillis habitum staturamque corporis videre volebat: ordinariè numquam sine sanguinis effusione obtinebat, ideoque Apollon. Tyanæus *d* ut se peritiorem aliis ostenderet, negabat se sanguinem libasse, vocabatur strictè, νεκυομάντεια, sive νεκρομάντια, Glycas *e* disputans de verbo, κληδονίζεσθαι, scribit eam vocem quosdam accipere pro observatione omnium, alios verò pro evocatione. *Nam κληδόνα, vocari Geniorum per excantationes certas attractionem, & è sublimi deductionem: deducta voce à κλῶ quod idem sit cum καλῶ, evoca.*) Idem alibi *f* non obscurum exemplum nobis proposuit Santabareni illius Pseudomonachi: qui Basilio Imperatori filium vita functum, sic ostendisse fertur, ac si vivus adhuc foret. *Effecit enim, ut specie imaginaria Constantinus eques patri, in quadam silva, obviam fieret, quem ubi visus fuisset Imperator, & complexus, & osculatus esse, mox evanescentem ex oculis amisit.*)

c lib... nima.
d Philost. lib. 4.
e par. 2. animal. p. 4.
f 1. Reg. 18. v. 78.

amisit.) Fefellit Imper. sed non Leonem Philosophum Juniorem Basilii filium; qui Santabarenum, non pro sancto, sed pro venefico, ut erat, semper habuit: usus hac Apion Grammaticus cùm umbram Homeri suscitavit, Cicerone teste 1. Tusculana, & Plinio libr. 30. cap. 2. In ea se jactat Empedocles apud Laertium & Plinium. Sacræ Scripturæ, videntur hanc divinationem vocare, *divinationem per Pythonem a,* usurpantes nimirum Pythonem, pro dæmone ex terræ profundo specu adveniente, & respondente. Periculi plena res, tum ipsi mago, quem Diabolus interdum aufert, & vitæ aspectuique subtrahit; ut de quodam narrat Franc. Picus *b*; tum ipsis qui curiosè consulunt, qui nonnunquam de mente abalienantur, & malè pereunt, ut Rex quidam nostris temporibus *c*. Quis etiam nescit infelicem exitum Heliogabali, huic superstitioni addictissimi *d*? utrisque consultori & consulenti, pœna mortis lege veteri infligebatur *e*. Non desunt, qui de his intelligant illud Regis Hymnographi *f*; *comederunt sacrificia mortuorum,* & illud Isaiæ *g*, *num requiret pro vivis à mortuis*? Hæc de Necromantia sufficiant, de qua ingeniosum opus exstat Stephan. Forcatuli I. C. quo Juris Auctores Pipinianum, Africanum, Paulum, & alios introducit sua ipsosmet responsa explicantes.

a 1. Reg. 18 v. 7. 8.

b l. 4. de præn. c. 9.

c N. l. 2. de Dæmonom. c. 3.

d Xiphilin. in ejus vita.

e Deut. 18. v. 11. juncto Levit. 20. v. 6. & 27.

f Psal. 105.

g c. 8. v. 19

SECTIO III.

De Hydromantia.

DE hac quoque seorsim dictam, quia nulla fæcundior impostu-ris. Jamblichus meminit, ὑδρομαντείας, seu divinationis per aquam, quæ traditur Andronico Imper. in pretio fuisse, hic enim cùm multiplicibus, propter crudele edictum, de necandis conjuratorum propinquis, odiis ac malis se videret obsessum, ad futura per noxiorum dæmonum cultum noscenda se convertit: *Seque totum* (inquit Choniates *h*) *permisit iis, qui futura ex aquis, quasi per caliginem conjiciunt, & imagines futurarum rerum, velut ex umbra solarium radiorum consectantur. Ac ipse quidem iis nocturnis sacris interesse noluit, metu famæ, ut arbitror: sed illud Hagiochristphoritæ Stephano mandat. Is Setho adhibito, qui ab ineunte ætate talibus oraculis deditus, oculos propterea Manuelis Imper. jussu amiserat, certò ritu percunctatur: quis post Andronicum sit imperaturus? Malus genius in aquis primas nominis Isaacii litteras exhibuit, sed ordine converso,* Si *pro* Is. idque secunda responsione addidit fore; *intra exaltationem Crucis,* atque ita planè accidit postea; intra illud tempus, Jussu Isaacii Angeli, occiso Andronico. Modum illius divinationis Niceta addidit se ignorare, nec scire velle, ad fugam tamen superstitionis scire, non est inutile. Invenio species ejus varias, una fiebat per annulum de filo suspensum in aqua, & vasculi latera constitutis ictibus pulsantem: alia conjectis in aquam stativam tribus lapillis, & observatis gyris, qui trifariam invicem implexi, circa lapillos diffundebantur: 3. ex agitatione varia pelagi, quam olim Siculi & Euboenses, hodie multi nautæ notant. Hinc

h Nicet. Choniates annal. lib. 1.

Hinc Christianorum quorundam Orientalium nota superstitio; qui quotannis mare quasi animatum baptizant. Aliò longè pertinens, quòd Princeps Venetorum annulo in mare jacto quotannis Adriaticum sibi despondet, Dominationis indicium non magiæ argumentum est. Fit in memoriam navalis victoriæ, qua duce Sebastiano Ziano vicere filium Federici Ahenobarbi Othonem, captumque obtulere Alexandro III. Pontifici: qui Venetias profugerat. Tum enim Ziano Pontifex annulum de manu sua detractum obtulit, dicens: *Auctoritate mea hoc annulo fretus, Oceanum tibi subjicies, & quotannis tibi posterisque eo die, quo hanc victoriam, pro Ecclesiæ defensione obtinuisti, despondebis mare: ut sciant omnes, maris tibi dominium concessum, quia sedis Apostolicæ tuendæ curam & studium fideliter suscepisti. Sit hoc tibi, quasi pignus benedictionis, & secundæ sortis in futurum.* (Narrat Villamontius libr. 1. peregrinat. suæ cap. 34. Priorillo Sabellicus Decad. 1. lib. 7.) 4. ex aquæ colore fuit, & imaginibus in ea apparentibus, sic tradit Varro belli Mithridatici eventum, multis versibus præsignificatum fuisse. Ad id olim fontes quidam fuêre particulares, unde & παγομάντει, vocata: tales ex Xenagora docet Macrobius fuisse crateres Policorum in Sicilia *a*: talis in Ægypto cisterna in templo Aphaceno, de qua mirabilia memorat Zozimus *b*: & ut mittam Junonis paludem apud Laconiæ Epidamnum, Apollonisque Thyrxei oraculum, propè Cyrneas ad Lycum, in fonte templo proximo *c*: videtur huc referenda Celtarum veterum, hoc est Germanorum, superstitio: qui recens natos Rheno flumini commendabant, ea mente, si spurii forent absorbendos, si legitimi innoxios supernataturos, juxta illud Claudian.

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus

Qua de re plura diximus, *Comment. in Tragœd. Senecæ.*

Quintò statuebatur cyathus aqua plenus, & verbis immurmuratis observabatur, num aqua spontè effervescens effunderetur. Sextus modus est Fessanus: ibi aquam in vitreum catinum effundunt, eique olei guttulam admiscent, & sic in aqua tanquam in speculo, mira cernere se opinantur *d*. Septimum indicat Clemens Alexandr. cùm scribit mulieres Germanas, solitas sonum, vortices, ac circumvolutiones amnium notare, & inde futura prædicere *e*. Denique non sunt alieni ab Hydromantia, qui hodie adhuc in Italia, ad furtorum Auctores detegendos, trium suspectorum nomina totidem pillulis inscribunt, & eas in aquam conjiciunt: hisque multò sunt sceleratiores, qui ad hoc aqua lustrali abutuntur. Cæterum tempore S. Bernardini Senensis supererant adhuc vestigia, παγομάντειας. Nam qui ejus vitam composuit, ei contemporaneus scriptor *f*, de Aretio agens ista prodidit: *extra mœnia urbis ejus fons antiquus fuit, jam olim temporibus illis, quibus idololatria regnabat, impuris dæmonibus dicatus. Solebant eò cives Aretini, & alii circumquaque vicini, tanquam ad oracum Apollinis confluere*

b Nicet. Choniates annal. lib. 1.

a l. 5. Satur. cap. 19.

b in vita Aurelian.

c Pausan. Achaic.

d Joan. Leo l. 3. descr. Africæ.

e l. 1. stromat.

f vitæ c. 40.

fluere, responsa petentes ad occultas quæstiones suas, & morborum suorum curationes. Id verò animadvertens Bernardinus, verus Christianæ religionis cultor & amator adversus hunc dæmonum cultum fortissimè sese erexit: & primò quidem concione ad populum habitâ & absolutâ, magnopere omnium confirmatis animis hortatus est eos sequi se, ad demoliendam impurissimorum dæmonum habitationem, prorsusq; abolendam. Mox verò arrepta securi vel malleo, cũ populo egressus est ad fontem, cumq; ad fanum dæmonis pervenisset, primus ipse ictibus cœpit contundere, evertitq; aram, & fontem lapidibus penitus obturavit.) Fit mentio etiam in Concilio Antisiodorensi, tom. 2. Concilior.

SECTIO IV.

De aliis mangania generibus.

PRimo loco obvia, λεκανομάντεια, de qua Psellus *c.* ult. & Nicetas, *d. lib.* 2. Cedrenus ea testatur usum Joannem magum Theophili Imper. præceptorem: Curopalates Joannem Patriarcham Iconomachum vocat, Glycas verò scribit, *par. Annal.* 2. verum Alexandri patrem Ægypti Regem Nectanabum, magiæ peritissimum, hanc cognovisse: Ægyptum in hostium venturam potestatem: hodie ea Turcæ utuntur: nam in pelvim aqua plenam injiciunt cum variis characteribus pretiosos lapides, auri argentique laminas: tum responsum ex pelvis fundo auditur.

2. γαστρομάντεια. hæc fiebat per phialas vitreas ventricosas similiter aqua plenas: & inspectante puro puero, vel prægnante muliere: responsi loco certæ figuræ & imagines apparebant.

3. κατοπτρομάντεια, quæ rerum quæsitarum figuras in speculis exhibet politis: in usu fuit D. Juliano Imper. *a.* qui imperium emit, de quo ista Spartianus: *fuit præterea in Juliano hæc amentia, ut per magos pleraque faceret, quibus putaret vel odium populi deliniri, vel militum arma compesci. Nam & quasdam non convenientes Romanis sacris hostias immolaverunt, & carmina prophana incantaverunt, & ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri, præligatis oculis incantando, vertice respicere dicuntur, Julianus fecit. Tuncque puer vidisse dicitur, & adventum Severi, & Juliani decessionem.* (Aliud mixtum Pagomantiæ refert Pausanias *b.* agens de Patris Achajæ: ibi ante Cereris ædem fontem esse, qui à templo lapideo pariete secluditur. *Ibi oraculum maximè veridicum fuisse cognovi, ex eo non rerum omnium, sed morborum tantum eventa prædicabantur. Speculum* (ait) *tenui suspensum funiculo demittunt, ita librantes, ut in fonte omninò non mergatur, sed imò ambitu summam aquam contingat. Exinde ubi odores adoleverint & ritè Deum precati fuerint, inspiciunt in speculum, & ex ejus imaginibus perituśne an victurus is æger sit, de quo consuluerunt, divinant. Neque latius omninò hujus aquæ divinatio patet.*) Sed & de Pythagora recentiores memorant, solitum speculo concavo inscribere literas humano sanguine temperatas, & speculum Lunæ opponere, sicque divinare *c.*

4. Non dissimilis præcedenti, κρυσταλ-

a Spartian. in Julian.

b In Achaic.

c Cælius lib. 9. c. 23. Leloyer l. 4. de spect.

σταλλομάντεια; nisi quod hæc in crystalli frustis fiat annulo inclusis, vel vasculo alteri, vel etiam nudis, & in cylindrum aut obelum conformatis: quibus etiam fingit se dæmon inhabitare. Quendam Norimbergæ an. 1530. ferunt in crystalllo thesauros vidisse à dæmone ostentatos: quos cùm postea quodam ante urbem loco effosso quæreret, adhibito familiari uno spectatore, & jam in specu arcam vidissent, atque ad eam cubantem specū atrum canem, magus ingreditur arcā aperturus, canemq; abacturus, sed Cerberi offam secum non attulerat, itaque ille cumen speluncæ quassavit, & miserum ruina obruit: qua & specus terra oppleta. Vir quidam, Patrum memoria Græcarum literarum Latinarūque peritus, & fœlix si illotis manibus fidei mysteria contrectare non præsumpsisset eruditum commentarium, in Germania edidit *de dæmonum natura*, eumque libello Plutarchi, *de defectu oraculorum* præfixit, ex eo petita est, verbis ipsius, sequens narratio: *Consulti aliqui, de reb.* (ait.) *ignotis, in cristallis conspiciunt ea manifesto, de quibus quæsitum fuit.* Et postea, *Fuisse aiebat sibi notum unum ex præcipua familia Norinbergæ. Eum quodam tempore venisse ad se & attulisse in serico panniculo involutam gemmam cristallinam, figura rotundam, & dixisse: donatam sibi illam fuisse a quodam ignoto, qui se ante multos annos de hospitio compellasset, forte in forum conventum, quemque ipse in domum suam adduxisset, & triduo habuisset secum. Fuisse autem ab illo discedente & relinquente munus hoc, ad significationem grati animi, edoctum se cristalli usum talem: si qua de re certior fieri vellet, ut promeret cristallum, & puerum marem castum juberet aspicere, & ex eo percunctaretur, quid cerneret? Fore enim, ut de apparentibus puero visis omnia quæ requireret, indicarentur. Atque affirmarat hic, se nulla unquam in re fuisse deceptum, & mirabilia de puerorum indiciis rescivisse: cùm cæterorum nemo quisquam aliud, quam nitidam & puram gemmam intuendo videret. Quodam tamen tempore, cùm gravida ipsius uxor puerum marem gestaret in utero, illi quoque species in cristallo oblatas. Primò autem omnium formam viri se exhiberi solitam illo habitu, quo tum communiter uterentur. Et ita deinceps aperuisse, de quibus interrogatum esset, cætera: explicatisque cunctis, illam rursus viri figuram discessisse & evanuisse reliqua. Discedentem autem eam, quam diximus figuram viri, visam sæpè urbem perambulare & ingredi templa, fuerat autem fama passim dissipata de illis indiciis, ut negantibus, aut dissimulantibus suum delictum aliquod, vulgò minarentur: se relaturos de eo ad illum se in cristallo ostendentem viruncululum. Quin etiam compertum est, fuisse a doctis quibusdam, de dubitantibus suis in litterarum studiis aliquando nescio quid proposit um, & in cristallo lectum. Sed his & aliis hujusmodi compluribus commemoratis dixit Spenglerus, hunc aliquando ad se venisse cum tali oratione, arbitrari se tempus esse, ut à cristalli tali usu tandē abstineret. Nam & sibi jam persuasum, eo ipso non leviter peccari, & animi perturbati cruciatus gravissimos, se diu sanè perpessum esse: itaque se decrevisse deinceps nihil cum illo experimento velle negotii habere: & tradere nunc ipsi quod accepisset, de quo memi-*

meminisse posset, quid et ſæpè demonſtraſſet, neque ſciret qui memores in civitate percrebuiſſent. Permittere autem, ut faceret de eo quod collibuiſſet. Tum Spenglerus collaudato eo, accepiſſe ſe ajebat criſtallum, & in minutiſſimas partes contudiſſe, & una cum ſerico involucro in latrinam abjeciſſe.) Benè profectò benè, nec aptius potuit, utinam ſic omnes hæc & ſimilia ſuperſtitionis arma abolerent. Nec verendum quidquam eſt cuiquam, ne fortè ſe dæmon ulciſcatur. impunè hoc omnibus, qui cum fide fecêre. Burdigalæ Advocatus quidam paredrium habebat in phiala vitrea: eo mortuo hæredes nec philam retinere volebant, nec frangere audebant: conſilium petituri, adiere Coll. Soc. Jeſu: Patres juſſêre phialam deferri ad ſe; coram ipſis ſe terræ illiſuros; attulêre, ſed orârunt ne coram ipſis frangerent: immana ſe metuere viſa, recedentibus ergò illis, in accenſum tum fortè clibanum magna vi phialam conjecêre, & nihil aliud, quàm ex utriuſque elementi conflictu brevem ſtridorem audivêre. Mihi ipſi cum an. 1578. Judicis adhuc miniſterium obirem, inter rei cujuſdam Licentiati annotatas à fiſco chartas: præter libellum magicis plenum characteribus, oblata ſimul capſula, ſandapilæ more efformata, & in ea virunculus mandragoreus, ater & ſitu prædoreq; obſitus, largo capillitio, ſed imberbis: hunc vulgò putant, ad divinationes, lucra, & multa mirè efficacem: accepi librum, capſam, & fictitium cadaver, hoc etiam primum laceravi abruptis avulſiſque brachiis. dictabant, qui aderant, magnum mihi & domui periculū imminere: riſi & abire, qui metuerent, juſſi: abeuntibus, in focum, qui aderat, conjeci: nec aliud quàm uſtæ radicis, nidorem percepi.

5. Loco ſuccedit, δακτυλομαντεία, quæ divinat annulis ad certam cœli poſituram conſtructis vel incantatis, & ſuper tripodem ad certa verba motis, deſcripſit Ammianus lib. 29. cujus verba dabimus ſect. 3. q. 7. vel annulis incantatis, qualis fuit annulus Gygis, quo (teſte Herodoto) fretus Candaulem ininteremit, tales duo illi Phocenſium tyranni, de quo Clemens Stromateus; qui ſonitu ſpontè edito eum commonebant de commodo rerum gerendarum tempore: qui tamen inſidias conſpirantium ſic evadere nequivit: Fuit hujuſmodi annulus exitio cuidam Hieronymo Cancellario Mediolanenſi: ut & alteri, qui cùm eum in ignem projeciſſet, ſed mente non bona, ſtatim à dæmone correptus, & in furorē actus fuit. Princeps quidam, hoc ævo, alium emerat aureis viginti: promiſerat venditor, ſemper, dum geſtaret, aleæ & chartarū luſum fore lucroſum. it, ludit primò, cedit non infeliciter: redit ad fritillum, ſed magna cum nummorum jactura. Sic ſe deluſum videns, quem emi non oportuerat, annulum confringi juſſit.

6. Occurrit, ὀνυμαντία ſive, ὀνυχομαντεία, in hac oleo ac fuligine impolluti pueri unguem illinebant, & ungue ſolem verſus obverſo, certum quid ſubmurmurantes, videbant, quæ cupierant. Hodie ulterius progreſſum malum. Quevedum quendam veteranum militem Hiſpanum novi, bello & armis, quàm pietate clariorem; qui, quo tempore Dux Medinæ Cœli ex Gallicia ſol-

ſolvebat, Belgium petens: Bruxellis, non uni in ungue ſuo claſſem è portu Corunnæ ſolventem, & paulò poſt procellis vehementer afflictam, velut in ſpeculo clarè oſtendebat. Hic ille, qui vulnera quoque ſolis verbis ſanabat aliorum; ſua ſic ſanare ipſe, vel aliis ſananda permittere detrectabat.

7. Quidam putant eſſe ἀηρομάντειαν, illam Ariſtophanicam, *in Nubibus*. Sed iſta, ſi tonitru, fulmen, oſcines, & alia ſimilia conſiderat, pertinet ad augurium, ſi planetarum adſpectus felices adverſoſque; ad Aſtrologiam: ſi quædam aereorum ſpectrorum inſolita viſa, ut equitum, &c. ad τερατοσκοπίων, referenda. Sola adhuc ſpectat, quæ ex aere conjurato dabat oracula, de qua Pictorius, *de magia c.* 10. Cardani Aeromantia, de qua ibi ait, potius Hydromantia dicenda eſt.

8. Dici poteſt, φαρμακεία: qua utuntur incantatores, ἐπᾴδειν, qui divinant freti ſolo dæmonis commercio: præter incantationem nihil adhibentes: ut Feſſæ faciunt quædam mulierculæ tribades [a], & nonnullæ Ægyptiæ ſive Zingalæ, de quibus poſtea, totam Europam percurſantes, & in Byzantino foro Turcæ, & olim *in Apulei aſino*, quidam Diophanes.

[a] Vide Jo. Leonem in ſcrip. Africæ. l. 3

9. Eſt κοσκινομάντεια, quæ uſurpata Veteribus [b] (unde & Adag. *cribo divinare*) cribrum imponebatur forcipi, forcipem binis digitis comprehendebant & elevabant, & præmiſſis conceptis verbis ſubjiciebant nomina eorum, de quibus ſuſpicabantur eos furtum, vel aliud occultum crimen patraſſe: reeum verò judicabant illum; quo nominato cribrum tremebat, nutabat, movebatur, vel convertebatur. quaſi qui digitis forcipem tenebat, arbitratu ſuo cribrum movere non potuerit. Quod formulam Pictorius proponat verborum pronunciandorum, fecit inconſultè: quod ea ſit uſus ter, & quod eventum certum prædicet, fecit impiè & mentitur pollicendo. Ad hanc reducit vir doctos Horoſcus lib. 2. de vera & falſa prophetia modum furti concipiendi (Ch. probandi) per lancem & licium: nempe lancem lineis funiculis illi gratam, & cum murmure roratam, ex lege XII. tabula. cum lege d. lib. 2. c. 6. quod ſanè veriſimilibus quàm quod poſt Zatium Alpinum Franc. Balovinus in li. 57. XII. tabular. & cum eo Ziracu. ad Alexan. Genial dier. l. 6. c. 10. ſcripſit de μητραγύρτοις prætextu religionibus furantibus.

[b] Theocrito, Luciano, Polluci.

10. Ad eundum uſum erat, ἀξινομάντεια: qua ſecurim rotundo infigebant palo, & ex ejus motu furem deprehendebant. Quando autem ſucceſſus futuri divinatio petebatur, tunc gagatem lapidem ſecuri imponebant, ut Plinius refert *li. 36. c. 19.* Huic ſimilis divinatio militaris perſecutum tincta aſpide oleo. habes apud Suidam ex Ariſtophane.

11. Erat, κεφαλαιονομάντια: faciebant aſini capite ſuper prunas aſſo. Germanis priſcis in uſu fuiſſe volunt. Longobardi poſtea uſi capite caprino, cui divinum honorem habebant [c]. Vehementer ſuſpicor prius illud de Arcadico pecore genus olim ab improbis Judæis interdum divinationi impenſũ, hincque factum ut Apion, & reliqui Ægyptii, & illos ſecutus Tacitus, ca-

[c] Gregor. li. 7. epiſt. 7. & in Dial. l. 3. c. 16. & 28. & hom.

 lum-

luminarentur, eos pro Deo caput asininum coluisse.

12. κλειδομαντεία, per clavem; cui circumdabant chartulam inscriptam nomen suspecti: deinde clavem alligabant sacræ Scripturæ Codici, hunc virgo sustentabat, & verbis certis murmuratis chartula ad nomen criminosi vertebatur, movebaturque.

13. Sic quod Germanus quidam I.C. his verbis tradidit: *ex oculo quoque excusso, hodie fur cognoscitur. Primum leguntur Psalmi cum Litania, deinde formidabilis subsequitur oratio ad Deum Patrem & Christum; item exorcismus in furem, hinc in medio ad oculi similitudinem vestigio, figuræ circularis nominibus barbaris notatæ, figitur clavus æneus triangularis, conditionibus certis consecratus, incutiturque malleo cypreßino: & dicitur, Justus es Domine, &c. tum fur prodetur. Rostochii quidam pecuniam in quodam loco seposuit. Cùm autem eam postea invenire tam citò non potuisset, fabrum convenit, ab eo petiit ut oculus furi excuteretur. Quo pacto statim ipse Dominus, qui fabri diabolica opera usus est, oculum amisit.*) Nonne Lector optime, justo Dei judicio iste incidit in foveam quam fecit, & meritò pertulit, quod tam injustè, per artem pessimam, malum alteri moliebatur? subdit; *Gustronii quidam cochlium argenteum amiserat: cùm autem furem ex oculo quoque excusso cognoscere cuperet, fabrum adiit, ab eoque petiit, ut sua arte magica furem oculo privaret; quod & factum est, & statim filiolus illius, qui cochleum in quendam angulum conjecerat, oculum amisit.*) Sed & aliud divinationis diabolicæ genus reperio in Indorum historiis, in iis quæ de Floridensium rebus gestis agunt, aspidomantiam vocare possumus. Narrant sequentia de Rege Holata Outina, eum exercitu subsistere jusso, senem magum centum & viginti annos superantem advocasse, & quo in statu res hostium forent pronunciare jussisse. *Tùm magus locum in medio exercitu paravit, & conspecto Ottignii, quod puer ejus gestabat scuto, petere illud jubet: impetratum illud collocat, orbe quinque pedum diametri circum illud ducto, additis quibusdam characteribus & notis: tùm in scutum genibus flexis pedum calcaneas insedit, sicut nulla parte humum tangeret: & nescio quid submurmurans, varios gestus exprimebat, tanquam in vehementem aliquam orationem incumberet: qua ad quadrantem horæ producta, illicò tam horrendus apparuit, ut humanam effigiem amplius non exprimeret, nam ita omnes artus contorquebat, ut ossa dissolvi exaudirentur, denique præter naturam multa faciebat. His peractis momento in pristinum statum rediit, lassus tamen admodum & quasi attonitus: deinde circulo egressus Regem salutavit, ipsique indicavit hostium numerum, & quo loco illum exspectarent.*)

Claudat seriem Salisberiensis, *libr.* 1. *de nugis curialium c.* 11. scribens: *Imaginarii sunt, qui imagines quas faciunt, quasi in possessionem præsidentium spirituum mittunt, ut ab eis de rebus dubiis doceantur: hos idololatras esse S. Scripturæ convincit, & Divino Majestatis judicio condemnandos.*)

In

In his omnibus verba magica solent intervenire, ideò dubitari nequit, quin ad hanc quæstionem pertineant.

QUÆSTIO VII.

De mangania speciebus in quibus vel non est explicitum pactum, vel latens admodum est.

HÆc implicitam habentia pactionem revocari possunt ad tria capita, *Ariolationem* sive *Haruspicinam*, *Augurium* & *Sortes*. de quibus nunc videndum.

SECTIO I.

De Haruspicina sive Ariolatione.

ARiolatio latissima significatione omnem complectitur divinationem: sed hic eam strictè sumo, ut Isidorus eam scribit: Arioli *vocati propterea, quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt, funestæ sacrificia offerunt, iisque celebritatibus dæmonum responsa accipiunt* [a].) quibus verbis describit solam divinationem explicitam, quæ ad oracula refertur. hoc placuit etiam Rabano [b], & Gratiano Ivoni, & Burchardo, qui in Decretum suum id retulerunt. *Haruspicinam* idem Isidorus vult dictam ab observandis horis, melius alii, à veteri vocabulo *Haruga*. quod (teste Donato) hostiam significabat. Ego nunc utrumq; nomen media quadam & modica latitudine usurpo, pro tota ἱεροσκοπία veterum, sive disciplina divinandi in sacrificiis Gentilium solita servari: quare olim semper puto in his intervenisse idololatriam expressam, non tamen semper pactum explicitum hodie fieri potest, ut neutrum interveniat.

a lib. 8. Etymol. c. 9

b l. de magor. præstig. c. 1. 26. q. 3.

Haruspicum seu Gazarenorum (sic enim vocatos docet D. Hieron. *in Esai. c.* 47.) prima divinatio erat ex vivæ adhuc victimæ observatione, dum producebatur, dum ad aram sistebatur, tum attrectabatur, dum vinum ei infundebatur. possumus vocare *victimariam* θυτικὴν θυματικὴν: quæ omnia, si quis volet exemplis confirmata, is adeat Barn. Brissonii, crudeli certè & indigna morte absumpti viri, *Formularum lib.* 1. quædam etiam nos olim in Senecæ Oedip. delibavimus, ad illa.

Appellite aris candidum 1. *tergo bovem.*
Curvoque nunquam 2. *colla depressum*
jugo.
Opima 3. *sanctitas victima ante aras* 4.
stetit.
... Huc properè 5. *admove.*
Et sparge 6. *salsa colla taurorum mola.*
Placidone vultu sacra, 7. *& admotas manus.*
Patiuntur? ...
Vnone terram ac vulnere afflicti petunt?
Vtrum citatus 9. *vulnere angusto micat.*
An lentus altas irrigat plagas cruor?

Secunda verò fuit *extispicina* qua motum & singula mactatæ hostiæ membra rimabantur, jecur maximè, unde Græcis dicta ἡπατοσκοπίαι, hanc ubertim rident Lucianus [c], & Arnobius [d], describit noster ille eadem tragœdia.

c lib. de sacrific.

d l. contra gent.

Ede certas viscerum nobis notas.
MAN. Genitor, quid hoc est? non 1. *levi motu, ut solent,*

Agitata trepidant exta , sed totas manus
Quatiunt , novisque prosilit 2. *venis cruor ,*
Cor marcet ægrum 3. *penitus , ac mersum* 4. *latet ,*
Liventque 5. *venæ , magna pars* 6. *fibris abest ,*
Et felle nigro 7. *tabidum* 8. *spumat jecur.*
Ac semper omen unico imperio grave ,
En capita 9. *paribus bina consurgunt toris :*
Sed utrumque cæsum 10. *tenuis abscondit caput.*
Membrana , latebram rebus occultis negans.
Hostile 11. *valido robore insurgit latus ,*
Septemque 12. *venas tendit: has omnes retrò*
Prohibens reverti limes 13. *obliquus secat,*
Mutatus 14. *ordo. est sede nil propria jacet,*
Sed acta retro cuncta , &c.

Fuit autem non quorumvis , sed certorum animalium inspectio. Juvenal. *Sat.6.*

Spondent amatorem tenerum , vel divitis orbi
Testamentum ingens , calidæ pulmone columbæ
Tractato Armenius, vel Comagenus haruspex:
Pectora pullorum rimatur , & extra catelli,
Interdum pueri . . .

Sed exsecti matri viventi, ut ex nefariis Julia. Apostatæ magicis docemur.

Tertia est πυροσκοπία & πυρομάντεια in hac aliquando pix trita in ignem spargebatur, aliquando tædæ picæ illitæ accendebantur , & certis characteribus signabantur , & si flamma tædarum in unum coibat, prosperum: si lambens & divisa comparebat, infelicem, si tricuspis assurgebat , gloriosum eventum : si variè dispersa, in ægro mortem, in sano morbum : si crepitans , infortunium: si subitò exstincta , ingens periculum ominabantur. aliquando hostiam in ignem conjiciebant, & dumtaxat considerabatur flamma ignis victimarii , utrum in unam coiret pyramidem, quod prosperum : an verò divideretur, quod adversum. quis ignis color, splendor , accensus , strepitus : an citò victimam comprehenderet , an exstingueretur & similia. quidam putant auctorem hujus fuisse Amphiaraum , alii Argonautas alios : apud Romanos usa Tanaquil , teste Valerio Maximo *a*, de hac idem Tragicus: a *l.1.c.1*

TIR. Quid flamma: largas jamne 1. *comprehendit dapes ?*
MAN. Subitò refulsit lumen 2. *subitò occidit.*
TIR. Vtrumne clarus ignis 3. *& nitidus stetit,*
Rectusque purum verticem 4. *cœlo tulit ,*
Et summam 5. *in auras fusus explicuit comam?*
An latera 6. *circumserpit incertus viæ,*
Et fluctuante 7. *turbidus fumo labat ?*
MAN. Non una facies 8. *mobilis flamma fuit :*
Imbrifera quales implicat varios sibi
Iris colores: parte quæ magna poli
Curvata picto nunciat nimbos sinu

Quis

Quis desit illi, quisve sit dubites color:
Cærulea fulvis mista oberravit notis,
Sanguinea rursus ultimum in tenebras abit:
Sed ecce pugnax ignis in 9. partes duas
Discedit....
Immugit aris 10. *ignis*, *&* 11. *trepidant foci.*

Utuntur hodie Lituani. nam ægris si umbra, corpore igni opposito, adversa cadat: certam spem recuperandæ valetudinis concipiunt: sin aversa ceciderit: conclamant, & pro deposito ægrum habent *a*. An ab hoc vitio immunes Germani? qui in succensione pirarum, quas piè in honorem B. Joan. accendunt, veteri idololatria Chaldæorum & Ægyptiorum in sacrum morem commutata: peccant dum ad crepitum, fumum, flammæ modum & similia attendunt: item quia definitis vicibus se circumire vel transiliri debere putant, sunt enim ista, ut rectè censuit Wimpina *b*, reliquiæ veteris paganicæ lustrationis & traductionis per ignem, quam ex sacris litteris Patres confutarunt. Glycas ex Theodoreto hoc docuit, ne multos congeram *c*, *Quinetiam (ait) liberos suos per ignem traiecit. Quid autem istud verbum sibi, quæso vult? Iosephus tradidit Achazum quendam suorũ filiorum Baali solido sacrificio concremasse. Verùm Theodoricus aliter sentit: arbitror, inquit, hisce verbis significari speciem quandam erroris, qui ad nostra usq; tempora duravit. Videmus enim semel in anno rogos accendi, quibus insiciantur pueri quidam & viri. Quin etiam infantes ab ipsis matribus per flammam transportantur, quæ res videtur esse quasi quædam averruncatio, & lustratio)* Sic Glycas.

Quarta est nubila καπνομάντεια, fumi observatrix, eaque duplex *d*, nam vel grana sesami, vel papaveris nigri in ardentes prunas jaciebant, & indè surgentem fumum notabant: vel sine hujusmodi granis, solum observabant sacrificii fumum, & interdum fumum rogi. Huc pertinet illud Nasonis, *in Ibin*, de rogo Polynicis & Etheoclis,

Et nova fraterno veniet concordia fumo,
Quam vetus accensa separat ira pyra.

De fumo illud Papinii est *lib.* 10. *Thebaid.* ubi postquam pyromantiam Tiresiæ descripserat, addit eum ore fumum fatidicum hausisse.

Ille coronatos jam dudum amplectitur ignes,
Fatidicum sorbens vultu flagrante vaporem.

Vapor enim iste fumus est. nam quis credat flammam hausisse Tiresiam, & supervenisse? Usos etiam Capnomantia Judæos & considerasse an fumus, qui ex victimarum sacrificio ascendebat, rectus ascenderet, an in obliquum vergeret, docet Theophilactus *in Osea cap.* 4. Pictorius *libr. de Magia, cap.* 11. quosdam Papinii versus de morte Menecei huc retulit, qui perspicuè ad Pyromantiam pertinent. Non aliam speciem, sed genus quoddam ipsius Capnomantiæ putarim fuisse *Thuresumiam* illam in qua ex fumo thuris adoliti divinabant. Statius,

Thurea nec supra volitante altaria fumo.

Hoc verum de ista: sed alia longe, de qua Dion.

Quinta est propriè dicta λιβανομάντεια

a Anal. [illegible]
b [illegible]
c Annal. [illegible]
d Carda. l. de vera Sapient.

a l. 41. hist August.

τεια quam proponit Dio. Cassius *a*, agens de Nymphæo propè Apolloniam, *ibi & oraculum* (inquit) *editur, idque hoc modo. Thure accepto, precibusque ejus rei ergò, quam volunt, factis, ipsum thus, ut secum eas preces deferat, ad ignem projiciunt: tùm si ratum sit futurum votum, ab igne thus è vestigio corripitur: ac si thus extra ignem fortè deciderit, accurrens ignis id abripit & consumit: sin irritum erit votum, neque accipitur ab igne thus, &, si in ipsam flammam conjiciatur, recedit ab ea, atque effugit, ita in utramq; partem ignis futura prædicit, morte nuptiisque exceptis, de his enim non licet cuiquam oraculum illud consulere.)*

Sexta est τεφραμάντεια sive ἀποδονομάντεια, qua divinabant olim ex cineribus sacrificiorum: videtur hoc factum in ara Apollinis Ismenii, & ideò Sophocles *in Oed. Tyr.* vocasse cinerem divinatorium, μαντείαν ἀπόδον fortassis tale quid etiam observandum in cinere Alphæi, quem idcircò Moschus vocavit, κόνιν ἠραν ubi ex Pausania docui quondam *b*, per κόνιν, significari τέφραν, per pulverem cineres sicut & in Herc. Oetæ sumitur.

b in Adversa ad Sene Medea v. 81.

Et cineres patrio pulvere sordidos.

Hodiè viget quoddam superstitionis hujus vestigium, cùm res, de qua divinandum, digito bacillove cineri inscribitur, & cinis aeri puro permittitur, & attenditur ad litteras quæ in cinere agitato apparent. Item cum jubent aliquem tres personas cogitare quibuscum matrimonium optet, vel speret contrahere, tùm tres ducunt sulcos in cinere, ille autem jubetur singulis personis suum sulcum deligere, tum aversus stare ne suclos videat, quos interea alter tamdiu forcipe ostendit, donec eorum unus ab illo ter deligatur, & quam ille sulcus destinabat, ea spondetur ipsi uxor futura, posset hoc ultimum ad sortem divinatoriam reduci.

Septima est ὑδρομάντεια & οἰνομάντεια qua considerabant colorem utriusque laticis in sacrificio fusi Æneid. 4.

Vidit thuricremis cū dena imponeret aris
(Horrendū dictu) latices nigrescere sacros,
Fusaq; in obscœnum se vertere vina cruorē.
Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.

Ariolationem ergò hic alii agnoscunt, ergo potius diras, seu omen, ut in illis Thyestæ.

Verni capiti fluxere rosæ,
Pingui madidus crinis amomo,
Inter subitos stetit horrores:
Imber vultu nolente cadit:
Venit in medias voces gemitus,
Sed vagus intra
Terror oberrat.

Item:

Sed quid hoc? non vult manus
Parere: crescit pond⁹. & dextram gravat.
Admotus ipsis Bacchus à labris fugit,
Circaque rictus ore decepto effluit.
Et ipsa trepido mensa subsiluit solo.
Vix ignis lucet.

Omnia tamen divinationis sunt, sed sub auguriis comprehensæ seu auspiciis, de quibus sect. seq. Persis divinationem ex vino tribuit Alex. Neapolit. *lib.* 15. *c.* 13.

Octava forma ducitur ab edulibus variis, ut κριτομάντεια, ἀλευρομάντεια, & ἀλφιτομάντεια. De hac ita Theod. Balsā *in* 6. *Syn. quæ in Trullo, Mulieres quædā* (inquit) *cū hordeo ea, quæ ab aliis ignorantur,*

Octava forma dicitur ab edulibus variis, ut κριτομάντεια, ἀλευρομάντεια, & ἀλφιτομάντεια. De hac ita Theod. Balsam. *in 6. Syn quæ in Trullo, Mulieres quædam* (inquit) *cum hordeo ea, quæ ab aliis ignorantur, enunciant. hæ dicuntur χοιδρίαι quæ Ecclesiis & sanctis imaginibus assidentes, & se ex iis futura discere prædicantes, non secus ac Pythonissæ futura prædicunt.* Alia posset videri ab Horatio significata libr. 1. ep. ad *Fuscum.*

Utque sacerdotis fugitivus liba recuso.

Nam in m. s. vetusto S. Laurentii Leodiensis eo loco adnotatum: *cùm in servis suspicio furti habetur, ad sacerdotem ducuntur, qui crustam panis carmine infectam, dat singulis. quæ cum hæserit gutturi, manifesti furti reum asserit.*) Sic ibi legitur, quod non tam explicando carmini, quam notandæ superstitionis priscæ causa volui adscribere. In Antisiodorensi concilio can. 4. sic legitur: *Non licet sortilegos, vel auguria respicere, nec ad characteres, nec ad sortes, quas sanctorum vocant, vel quas de ligno, aut de pane faciunt aspicere, sed quæcumque homo facere vult, omnia in nomine Domini faciat.*) Item aliam puto quæ in sacrificiis, (quam Theocrit. describit *in Pharmaceut.*) observabat molas & libamenta, & præcipuè triticum, hordeum, far & ex eo tosto fresoque factam farinam, & ea mox subsecutam Victimæ conspersionem. Seneca.

Et sparge salsa colla taurorum mola:

Qua de re ex Dionys. Halycarnass. Suida, & aliis, multa ibi. *in Comment.* notavi *a* τυρομάντεια perficiebatur caseo, ἰχθυομάντεια piscibus, quæ antiquissima, nam usi illa Polydamas bello Trojano, & Tiresias Thebanus: apud Lycios à piscibus vivis non uno loco perebatur, sed in Dina fossa, & in fronte Apollinis apud Miras, & apud Syrrhũ vicum *b* ᾠοθυτικὴ seu ᾠομάντεια ex signis quæ in ovis apparebant, qua Orpheũ usum vult Suidas: de eadem nonnulla Leonibus *lib. 3. var. histor. capite decimo tertio.* huc referenda præstigiosa illius nuperi impostoris scedulam in ignem conjectam, in quodvis allatorum ovorum illæsam ostentantis. Huc non est referenda superstitiosa expiatio Isiacorum per ova, de qua Juvenal. *sat. 6.*

Nona est κηρομάντεια, qua utuntur hodie quoque Turcæ: cùm ceram liquant & aquæ guttatim instillant, & figuras indè ortas observant. Alsaticæ vetulæ aliud genus commentæ: cùm aliquis ægrotat tot cereos æqualis ponderis incendunt, quot Sanctos morbi immissores autumant, & cuique cereo suum sanctum appropiant, cujus cereus primus consumptus fuerit, eum morbi pronunciant autorem, læsoremque.

Decima ἀνθρωπομάντεια, quæ rimabatur hominum mactatorum fibras ac viscera. Usus ea Heliogabalus, monstrum non homo: usus etiam Julianus Apostata, qui gravidarum alvos exsecabat. *c*, ut Antiochiæ & Carris deprehensum; usus & teste Ammiano *lib. 29.* quidam Polentianus, usæ & Arlunæ Scythicæ, ut est libr. 1. Annal. Bojor. à quibus id accepere Tartari, de quibus narrat Cromerus *lib. 8. histor. Polon.* usi

a Oed. v. 334. & 335.

b Cælius l. 7. c. 29. & Plin. l. 9. c. 16. & l. 32. c. 2. Plut. l. de induct. animal.

c Cedren in Annal. & Theod. l. 3. c. 21. & 22.

usi & Lusitani veteres apud Strabonem *l. 3.* Hæc ad *extispicinam* commodè reduceretur: ut & ad hanc, sacrificium filiorum in Topheth, ubi igne absumebantur in honorem Molochi in Sacra scriptura. *a*

Undecima fuit δαφνομάντεια, ex laurei rami combustione. prosperum signum, si obstreperet cum fragore, infelix, si juxta Propertium, taceret *extincto laurus adusta foco,* de hac multa, & ita, ut nescias quis á quo acceperit, Parrhasius ac Rhodiginus *b* vaticinabantur autem præmansis lauri foliis, testibus Lycophro, & Hesiodo, unde laurus dicta Symbolum divinationis, Constantino *in Geopon.* & Aphtonio, *in Progym.*

Duodecima potest esse βοτανομάντεια, cum ex verbenæ, lunariæ, salviæ, myricæ, ficus, & aliorum simplicium foliis ramulisve, consignatis nomine quærentium & quæstione, cognitio futuri petebatur. cave cum his confundas Sibyllæ folia apud Maronem, in his enim non quæstio, sed oraculi carmen erat inscriptum. συκομάντεια ficus folia postulabat. De divinatione per tamaricem seu myricam, ex Nicandri Scholiaste, sic Cælius Rhodiginus *c: Apollo myricos vates sanxit prænunciare mortalibus futura, propterea insignē fruticē hunc Nicander μάντιν vocat, id est, vatē. Quin & magi item Scythæ myricino vaticinantur ligno. Sed & in Lesbo Apollo myricæ ramum tenet: qua ratione Myricæus quoq; est cognominatus. Et Archæus prodit quandoque in somnis visum Deum illum myricæ ramo decorum. Et Metrodorus refert antiquissimam esse plantam myricam: nam Ægyptii in Jovis pompa coronantur myrica, id est, tamarice, ut interpretatur Dioscorides: sicut apud Medos Magi.)*

a 4. Reg. 26. v. 6. Ezech. 20 v. 31.

b Joan. Parrha in Claudiani l. 2. de rap. Proserp. Cælius Rhod. l. 5. antiq. c. 7.

c l. 7. antiq. lect. c. 29.

Decima tertia ὀμφαλομάντεια, obstetricum propria: quæ per nodulos umbilico & secundinis adhærentes conjiciunt, quoties puerpera sit postmodum paritura.

Decima quarta novitia quoque est, ex eadem obstetricia schola, superstitio, ἀμνιομάντεια. Fœtus maternus in utero materno tribus membranis involvitur: quarum prima dicitur χορίου seu secundinæ: alia verò à farciminis forma ἀλλαντοειδές. tertia à mollicie ἄμνιος. hæ duæ posteriores aliquando cum fætu sic erumpunt, ut facies ac caput infantis quasi galeatum appareat: Vulgus Belgicum vocant galeam (*den helm*) hæc membrana cognomen tribuit Imper. Diadumeno, & causidici Romani multa pecunia involucrum istud emebant, se illo ad causæ victoriam juvari multum arbitrantes *d.* Ex hujus tegminis colore rubicundo, vel livido, fortunam infantis, aniculæ ariolantur, hæc ἀμνιομάντεια, de cujus vanitate legendus Levinus Ziricæus *e.* Sed & Jovius, ne quid superstitionis omitteret, nimis hujusmodi vanitatibus pro Episcopo, deditus, in Ferdinandi Davalli nativitate (*lib. 1. Piscarii*) hujusmodi pelle involutum ex utero prodiisse consideravit.

Decima quinta est æquè ridicula divinatio Judæorū per *Jedughim,* ידועים cujus Rabbini *f* mentionem à Mose factam comminiscuntur. nempe volunt fuisse animal quoddam, nomine *Jedugha g* ידוע humana forma, cujus ex umbilico

d Lampr. in vita Diadumeni.

e l. 2 de occult. nat. mir. c. 8.

f Moses Samsonis F. in præceptum Negativum 38.

g Deut. 18 & Lev. 19.

bilico medio funiculus propendebat, quo instar cucurbitæ humo adhærescebat, & quantum funiculi longitudo patiebatur, circumcirca omnem terræ fructum depascebatur: capi à venatoribus non posse, nisi sagitta funis præscindatur: tunc statim expirare per ejus ossa, certo ritu in ore gestata, vaticinandi donum nactos homines, indeque ariolos dictos *Iiddedhonim*. tales isti recutiti fabulas nobis obtrudunt, digni qui & terræ cum suo, *Iiddeghonim* יד עבים affigantur, & cum eo conviventur. Nisi humanam illi formam attribuerent, possemus suspicari, eos allusisse ad Plant. animal quoddam agni specie, quod nasci ferunt sic terræ cohærens, & vicina sibi, quoad funiculi longitudo permittit gramina depasci, & pabuli post defectum marcescere in vicina Moscoviæ Tartaria: de quo Sigismundus *in Moscovia*, & Jul. Scal. *contra Cardan.* & plenius ex professo Andr. Libavius *p. 2. singul. disp. de agno Scythico.*

Decima sexta est λιθομάντεια: cujus meminit Jamblicus, & Orpheus agens de Siderite lapide: sed ritus ejus mihi non satis perspectus. Huc spectat Chaldæorum lapis Mizoris, de quo ita Zoraster. Ηνίκα δερκόμενον δαίμονα προσγειον ἀθρήσῃς, Ουε ἱέθον μνίζερν ἐπαδῶν. *Quando conspexeris dæmonem terrestrem* (tibi responsum expetenti) *accede, incantans sacrifica lapidem mnizurim:* ubi Psell. in Scholiis rem aperit: *Dæmones* (ait) *circa terram volitantes natura sua sunt mendaces. Quod si ex his verum aliquem sermonem audire cupias, aram appara & sacrifica lapidem MNISURIM. Habet enim hic lapis vim advocandi majorem dæmonem, qui occulta ratione materiali genio applicatus, rerum inquisitarum veritatem insusurrat, quam ille porrò homini interroganti profert. Indicat enim nomen ipsum, quo in advocatione utendum est una cum lapidis sacrificatione.*

Hæc Psellus, cui similia Nicephorus ad li. Synesii de insomniis. fuit hæc vanissima superstitio, putantium non omnes dæmones æquè mendaces, sed aliquos veraces, deinde & illud erroneũ quosdam esse materiales, ἀπεγγῦσι ὕλης ἀναγησμένυς, materia tenebrosa plenos, ut loquitur. Hic ergò magicus ritus Chaldæorum. Non desunt, qui putent Judæis in usu fuisse lapides quosdam Divinatores, & eos prohiberi à Mose *Levit. 26. v. 1.* nam ubi noster vertit, *Lapidem insignem*, illi malunt vertere · *Lapidem imaginationis*, vel ut alii *Lapidem speculationis*. Sed illi nugantur cum suis, quos nimis libenter sequuntur Rabbinos. nã *eben Mascith* משכיה אבן vocat lapidem pictura vel artificio aliquo sic ornatum, ut aspectu suo homines capiat, & alliciat ad honorandum: ideò enim additur, non quidem, ut divines per illum, sed *ut incurves te ei*, hoc est, ut adores illum. Non vos celabo, quid aliquando mihi de hoc loco in mentem venerit, antequam ditionem Romanam viderem. Suspicabar nostrum interpretem primũ scripsisse, *Lapidem insignem*, inde cum alii verba transposuissent: *insignum lapidem* factũ, denique *insignem Lapidem*. confirmat conjecturã versio LXX. in qua disertè scriptum: λιθονσκόπον. *lapidem signum.*

Et fuit illa veterum superstitio: qui Mercurios ponebant in viis, vel alios Deos *vios* sive *viales*, itinerum indices & signa, prohibeat ergo legislator, non lapides indices viarum poni, sed poni hujusmodi lapides habitu Deorum, & ad adorandum. Scio quæ de radice שכה Sachah, prolixè hic Oleaster adferat: sed probare nequeo, quod vulgatum interpretem tam facilè deferat, imò & de versione loci Job apertè ignorantiæ accuset. Etiamsi vera significatio foret, *operire*, dicere possem: quæ picta sunt, coloribus esse contecta & operta. Posset quis ad hanc speciem referre quorundam superstitionem, qui ut somnia ipsis contingant futura prænuncia, gestant amethistum gemmam.

Decima septima occurrit ῥαβδομάντεια, quæ multiplex fuit, de qua sic Cælius Rhodiginus *d. cap. vigesimo nono* scribit, *Virgas in rebus divinis eximii cujusdam usus fuisse veteribus, ex plerisque conjectare licet. Nam, qui Persicos ritus diligentius animadversos litteris mandarunt, illorum magos, qui sacrificiis perficiuntur, carnes super myrto & lauro positas tradunt subtilibus virgis adurere, mox oleum lacte melleque commixtum conspergere, ac cõprecari, fasciculos ex myrica per tenues manu tenentes. In Pyrethiorum meditullio surrecta stabat ara, ubi inexstinctus servaretur ignis, fierentque itidẽ comprecationes non sine myricinis virgis. Sicut in Scythia quoque, ubi vaticini tradũtur plures, salignis virgis divinatio concipitur, quas dissolvunt ac separatim singulis humi constratis vaticinãtur, interim virgas comprehendentes componentesque. Narees verò, quot esse Androgynos putat Herodotus, tiliã scientes trifariã, digitosq; implicãdo ac resolvẽdo præcinunt futura.*) & postea. *Etenim in plerisque locis virgâ (ut diximus) præsagiunt, quod in primo compositionis tertiæ Dion quoq; confirmat.*

Quæ ille de Persis Magis, ab Herodoto *libro primo*. & Strabone *libro decimo quinto* mutuatus: quæ de Scythis, & Enarriis, ex Herodoti *libro quarto*. Scytharum progeniem Turcas, hunc morem retinuisse, colligitur ex Historiis [a] Collenucii. Sed illud mihi nota (Lector) ῥαβδομάντειαν non pertinere ad unum dumtaxat caput, quædam enim explicitam continebat invocationem, nempe quæ conceptis verbis efficiebat, ut virgula recta spontè sua in circulum coiret junctis extremitatibus. Alia verò ad sortes pertinet, quando regnum vel quid aliud, virgis datis, cui obtingeret, experiebantur: sic Aaroni prærogativa Sacerdotii, virgula contingit florente, sic & Beatam Virginem nonnulli, ex apocryphis, tradũt Josepho sponsam datam: quo ad hæc tempora Divinatoria sors permissa. Aliquando ad ariolationem nostram (quam *auspicium* vocavit Tacitus) referenda, ut illa Persarum, & Scytharum, Germanorum quoque quam Tacitus describit. *lib. de moribus Germanor.* qua de re nos postea plura Sect. 3. Aliquando ad omnia, ut illa, de qua sic Cranzius *l. quarto Metropol. c. decimo nono, & vigesimo nono. Memorant annales Henrici III. Imp. fabulam de Hildebrando puero, quod cum filius esset Fabri lignarii, ex sarmentis ordine cõpositis inscius ipse Has litteras conservarit: quibus astans homo litteratus legerit ex ea cõpositione scindularũ:* Dominabor

[a] l. 1. rerum Neapoli.

nabor à mari ad mare. *Unde conjectans divinum aliquid in puero, suaserit parenti, ut eum litteris traderet. Traditus profecit, & in cancellariam Regis pervenit, & Scrinarius evasit. Somnio admonitus Imper. de eodem, quod cornua videretur habere, quibus filium suum contereret, hominem in vincula conjecit: sed ab Imperatrice vinculis exutus, Cluniacense monasterium petiit. Indeque profecit primum in Subdiaconum, deinde in Cardinalem, novissimè in in Gregor VII.)* Hæc ex annalibus illis Cranzius, quæ nescio cur fabulam vocet.

Decima octava est λαμπαδομάντεια, quando nonnulli candelam in D. Antonii honorem accendunt, sicque se res perditas confidunt inventuros. alia est vetus superstitio *Lucenaria,* de qua Propertius lib. 4.

Sed neque suppletis constabat flamma lucernis

& alio loco:

Seu voluit tangi parca lucerna mero.

Petronius *in Satyra, Lucernæ humore defectæ, tenue & extremum lumen spargebant:* hæc magis videtur ad hominis augurium pertinere. An etiam huc pertinuerit modus furti concipiendi per lancem & licium; quem Sex. Pomperius describit, dubium mihi: puto potius non pertinere, quidquid Acron prodiderit vide sub q. *6.* sect. 4. vers. *9.*

Decima nona vocatur ὀμφαλομάντεια, nempe duplex divinatio, qua virginitatem puellæ explorabant. 1. per funiculum, quæ res etiam hodie in usu pravo: & videtur olim eò respexisse Catullus in nuptiis Pelei & Thetidis.

Non illam nutrix, orienti luce revisens,
Hesterno poterit filo circumdare collo.

2. quod, auctore Guil. Parisiense, *a* solitum in Britannia redactum in pollinem tenuem, achatem in potu præberi, quem qui quæve sumpsit, nisi virgo sit, statim cogatur evomere. Referuntur & alia, quæ idem per urinam indicium faciunt. Et referuntur ut arcana naturæ; vereor ne prorsus sint magica, certè sunt illicita, & famæ restitutioni obnoxia.

a p. ult. de uni. c. 22.

Sunt & aliæ mille nocendi artes & nomina mille, quæ utinam ut mihi, sic cæteris ignotæ & inexpertæ. Damnant hæc omnia Theologi & Canonistæ, *vide Euseb. lib. 4. præpar. Evang. cap. si quis 26. q. 5. Joannem Salisberiensem l. 2. de nugis Curialium cap. 28. Michael. Medinam lib. 2. de recta in Deum fide fol. 29. & Julium Sirenium lib. 9. de Fato cap. 15. & 16.*

SECTIO II.

De Augurio & auspicio.

AUGURIUM vel dependet à natura, ut nautarum, agricolarum, &c. de quo postea (est enim commendatione dignum, utpote naturalis conjectatio, vel hominum industriâ atque artificio institutũ,) rebus futuris, non necessariis, sed voluntariis conjiciendis inserviens: de quo nunc agimus, quod ipsemet Cicer. *b* vanitatis & ineptiæ condemnavit, longè hac in re prudentior, quàm Plato *in Phædro,* vel Xenophon, in *Cyriped.* Quod verò & Aristoteles

b l. 2. de divin.

ſtoteles *a* meminit augurii, ille vel populari ex ſententia loquitur, vel augurium vocavit, naturalem præſenſionem avium, qua pluvias tempeſtateſque inſtantes nobis indicant cantu, volatu vel garritu. Nobis Chriſtianis dubitare non licet, totam Augurum diſciplinam, incertam & illicitam eſſe: qua, quod abſtineret Dei populus, etiam ab ariolo laudatur *b*: quam ſciunt omnes damnatam à Moſe ac Prophetis *c*, & à juris Canonici *d* auctoribus, à quibus etiam variæ pœnæ infliguntur: quam ſciunt pacti cum dœmone damnari, à B. Auguſtino, *e* ſciunt à recta Philoſophia valde alienam. *f*

Auſpicii verò ſive *Augurii* vocem nunc eò extendimus, ut etiam omnia comprehendat: ſicut & Græci ſumpſerunt, ὀρνιθειαν, οἰωνιϛικὴν, οἰωνομάντειαν, ὀρνιοσκοπίαν, *pro obſervatione cunctarum rerum ſubitò, & inopinatò, & inſolito, accidentium inſtituta ad cognitionem futurorum, vel occultorum.* Sic acceptum reduci poteſt ad ſpecies quinque, *primum* ex cœlo, *ſecundum* ex avium volatu vel garritu, *tertium*, ex tripudio pullorum, *quartum* ex quadrupedibus, *quintum* ex diris & portentis: & horum omnium communis diviſio eſt, quod eorum quædam ſunt *Oblativa*; quæ non poſcuntur; quædam *Imperativa*, quæ veniunt optata & quæſita *g*.

1. ergò genus *è cœlo* captato ab auguribus proſpectu, & cœli regione deſignata (*templum h* vocabant) expectabat auſpicium, nempe tonitru, vel fulmen ſive fulgetrum: quorum alia *bruta*, quæ nullâ ratione naturæ nitebantur, ſed erant vana prorſus, alia *Fatidica*: & hæc rurſus vel peſtifera, vel conſiliaria, vel auxiliaria, & hujuſmodi nugaciſſima, de quibus multa Plinius & Seneca, *i* quæ ſanè eruditè refellit Wimpina *lib. de divinat. cap. 3. 4. & 11.*

a l. 9. de Hist. anim. c. 31 & alib.
b Nu. 23. v. 23. l.
c Lev. 19. v. 29. Deu. 18. v. 10. Eccl. 34. v. 5. Jer. 27. v. 9.
d c. illud c. ſed & illud 26. q. 2. c. ſi quis Epiſc. c. aliquanti, ſi quis clericus, c. auguriis 26. q. 5.
e l. 2. de doc. Chriſti c. 24.
f docent hoc. Cic. d. l. & Franc. Picus l. 6. de præn. c. 4.
g Pet. Sanctiſlorius Monte-peſſul. l. hiſt. rer. memorabil. c. 140.
h Varro li. 6. de lingua latina

2. *ab avibus* petebatur, unde dictum *augurium*, quaſi vigurium. Avium aliæ *oſcines*, quæ cantu ſeu garritu; aliæ *Præpetes*, quæ volatu putabantur prædicere, & harum rurſus variæ differentiæ, *funebrees, cliviæ, arculæ, volſcræ, remores, inebræ*, & aliæ multæ. *k* Stultitia hæc refellitur benè ab eodem Wimpina *lib. eodem cap. 12.*

3. de *pullorum tripudio* ſumebatur. Duo à pullariis pulli in cavea ſervabantur. primò diluculò, imperato de more ſilentio puls aut offa, cavea recluſa, pullis objiciebatur: ſi negligerent cibum, ſiniſtrum auſpicium erat; ſi avidè depaſcerentur, ita ut aliqua ex roſtro deciderent & terram ferirent, dicebatur *Soliſtimum tripudium*, & habebatur ſecundum. *pavere* veteribus idem quod ferire. inde dictum primò terripavium deinde terripudium, denique *tripudium l.* Idem & *Sonivium* vocatum à ſono, quem puls edebat cadendo. Nugaciſſimum ſanè commentum, cujus tamen neglectui tribuere Romani clades P. Claudii & Lucii Junii bello Punico 1. *m* & Flaminii bello Punico 2. *n*.

4. ex *quadrupedibus* ſumpta, teſte Sext. Pompeio vocabant *auſpicia Pedeſtria*; ut apud Romanos ex equorum fremitu, *proprium gentis* (ait Tacit. *o*) *equorum quoque præſagia ac monitus experiri, publicè aluntur iiſdem nemoribus ac lucis candidi, & nullo mortali opere contacti, quos preſſos ſacro curru ſacerdos, & rex*

i Pl. l. 2. c. 52. & 1. & l. 28. c. 2. Senec. in Natural. quæſt.
k Serv. l. 2. Æneid. Feſtus in voce Oſcines, Gellius l. 6. c. 6. Pl. l. 10. cap. 13. & 18.
l de his Cicer. l. 1. de divin. Feſtus in Puls. & in Oſcinum.
m Polybius l. 1. & Val. Max. l. 1. cap. 4.
n Liv. l. 22.
o l. de morib. German.

& rex vel princeps civitatis comitantur, hinnitusque ac fremitus observant: nec ulli auspicio major fides.) Durasse eam superstitionem diu postea, etsi paulum diversa forma apud Luizicos, ex Ditmaro noster Lipsius *in comment.* admonuit. De Lupino auspicio, Plinius & alii valde multa, & prorsus contraria tradiderunt, quos habes diligenter annotatos à Tiraquello *a*; de capra, asino, leone, vulpe, cane, mustela, ariete, & aliis: quæ Alexander nullis auctoribus firmarat, vir idem, supra modum diligens, accuratè comprobavit.

a ad Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 3

5. sunt *Omina*: quæ pertinere ad auguria vel unus ostendit Claudianus sequentibus versibus:

Nullusque dies non triste minatur
Augurium, quoties flaventia serta comarum
Sponte cadunt? quoties exsudat ab ubere sanguis,
Larga vel invito prorumpunt flumina vultu,
Injussæque manus mirantia pectora tundunt?
Si buxos inflare velim, feriale gemiscũt.
Tympana si quatiam, planctum mihi tympana reddunt.
Ah vereor, ne quid portendant omina veri.)

Ubi Ceres & exempla præbet ominium seu Dirarum, & quod vocavit *augurium*, postea vocat *omina*. Hæc solent etiam *prodigia* dici. Valer. Maximus, b *admirabile inter cœnam prodigiũ incidit. Infusum namque pateræ ejus vinum nec semel, sed iterum, ac tertio, in sanguinẽ versum est. Qua de re consulti Magi monuerunt, ut ab incepto desisteret.)*

b l. 1. c. 7. de Xerx.

Sed de omnibus plura diximus l. 3. ubi de vana observantia egimus. Huc reducenda omnia prodigia & ostenta, & monstra, quatenus quis vanam quandam ex his instituit divinationem, quam veteres τερατοσκοπίαν vocarunt, à qua aliena est Christiana observatio monitorum quorundam mirabilium, quæ quibusdam Deus largitur. Duo exempla referam infra c. 3. q. 2. & alibi aliud familiæ Estensis B. Beatricis apud Scardeonum, tale quod de monte Vesuvio & mortuorum impiorum & damnandorum mox aliquorum prædictione, *Pet.* Damian. epist. ad B. Dominic. Loricat. suprà agens de Pandulfo Capuano, his verbis: *quandocunque in illis partibus reprobus dives moritur, ignis erumpere de prædicto monte videtur, & tanquam sulphureæ resinæ congeries ex ipso Vesuvio protinus fluit, ut torrentem faciat, atque de currente impetu in mare descendat.)* miraculo ignis, addam aliud humanum: Herodotus lib. 8. scribit, quando Amphiensibus sinistri aliquid publicè eventurum, solitam sacerdoti Minervæ subitò promissam enasci barbam. Sed redeo ad inanima. De familia Serviliorum scribit Plinius, nummũ illis fuisse æreum: quem auro & argento cibarent, qui ad futuros familiæ prosperos eventus crescebat, ad infœlices minuebatur, lege Plinium l. 2. c. 65. De sanguinis admiranda in Gallia pluvia, quæ incidens suprà carnem hominis, aut supra lapidem non poterat ablui, cadens verò supra lignum facilè eluebatur; auctor ex Fulberto Carnotensi est Baronius Annal. XI. Anno Christi 1017. De fonte Glomu-

Glomuzenzi nattat Dietmarus, qui quando lætus pace & annona annus subsecuturus tritico, avena & glande refertum se ostentat; quando pestis imminet cineribus, quando bellum, sanguine plenus fluit. quod idem Erasmus Stella, & Petr. Albinus *in Chronico Misnensi* asserunt. Alibi in Germania fons est dictus Hungerbrun / qui quando decrescit gravem annonam, quando exarescit diram famem protendit. In monasteriis non rarò accidit, ut religiosi morituri, in templis ubi sedilia sua habent, trunco capite aspiciantur. Quibusdam etiam nobilium familiis quædam notata. est quæ certissima suorum mortis indicia habet, si fons quidam natura sua valde limpidus ab incognito quodam verme turbetur, alteri signum est, si terra quædam arci ipsorum vicina, in voraginem subsidit. In Bohemia spectrum fœmineum vestitu lugubri apparere solet in arce quadam illustris familiæ, antequam una ex conjugibus Dominorum illorum è vita decedat. ita ex aliis, ut certa, refert Phil. Camerar. *operæ succisivæ* cap. 73. vide supra in prin. lib. & d. q.2. *Monstra* sunt naturæ valdè aberrantis à consueta forma in animantium productione ludibria. *Ostenta* verò & *prodigia* vocamus, varias & terribiles atque insolitas in aere, aut aliis elementis apparitiones ac sonos vel effectus, ut pluvias sanguinis, acies in cœlo visas, & similia, quibus pleni Julii Obsequentis & Lycosthenis libri, & Josephus *libro 7. de bello cap. 44.* & egregiè Wimpina *lib. de signis*, *a*, certa horum interpretatio à divina revelatione dependet, ut fuit concessa Danieli: *b* non licet ea curioè observare ad fortuitos eventus certò prædicendos: rectè tam Concionatores ex iis imminentem Dei vindictam denunciant, vel ab instanti facinore ac vitæ pravitate homines iis deterrent, & ad pœnitentiam hortantur. reverà enim idcircò illa solent à Deo ostendi. Plura de his pete à D. Augustino *lib. 21. de civit. Dei cap. 28.* & qui hos portentorum observatores egregiè confutant Picus, *c*, Wimpina, Medina, & Sirenius.

a à cap. 22. usque ad 27.

b cap. 5.

c Picus l. 6. de prænot. c. 6. Wimpin. sup c. 17. Medin. l. 2. de rect. fid. c. 2. Siren d. l. 9. c. 19. & 20.

Ult. Auspicium ex acuminibus militare, cujus & Cicer. & Arnobius meminere, quidam ad ostenta referunt, cum Cælio Calcagnino, alii ad Geomantiam, alii cum Turnebo non dissimile faciunt, ab Anxinomantia. quale fuerit, nihil habeo certi. *Lege si placet Antonium Valtrinum Comm. de re militari.*

SECTIO III.

De sortibus illicitis.

MAnganiæ tertiam partem dixi esse *Sortes.* Sors olim dicta *Phur*, ut patet ex l. Esther *cap. 9. v. 26.* quam plerique Persicam vel Susianam vocem esse volunt. assentior potius D. Hieronym. Hebræam esse, & deduci ab Hebræo פור pur, cadere seu labi (etiam juxt Furster.) quia sortes in urna conjectæ labuntur, unde & festum Hebræis *Phurim*, non *Phrurim.* Josephus in hac voce mendosus est, vel more Græco detorsit. Sors autem, teste Divo

Thom.

Thom.,*a*, triplex est, divinatoria, consultoria & divisoria.

a 2.2. q. 95. ar. 8.

Divinatoria vocari potest κληρομάντεια: quæ ex genere suo prohibita, *D. Greg. lib. 7. ep. 66. libr. 9. ep. 47. in Decretal. c. 1. de sortileg. D. Thom. de art. 8.* & talis fuit sortitio Jonæ 1. ut ibi post Lyran. & Ferunt optimè Franc. Ribera quæ & ipsa multiplex est, una, eadem cum oraculo, ut fuêre sortes, Deliæ, Lyciæ; Antiates, Prænestinæ & similes, sic accepit Seneca.

in Throadib. *Post fata demum sortis incasta fides.*

& in Oedipo *Sorte Phebeia excitus.*

Cæteræ sortes pleræque nomen à materia sortiuntur: ut sunt παλομάντεια, πελματεια, ἀστραγαλομάντεια, quæ bacillis, talis, oscillis, pilulis, aut tabellis inscriptis, in altum vel in urnam conjiciebantur.

3. his similis fuit κυβομάντεια, sive aleatoria, ut apud Propertium.

Me quoque per talos Venerem quærente secundos.

Damnosi semper subsiliere canes.

Huic dediti valdè Augustus & Tiberius Impp. teste Suetonio, & Attalus Rex Pergami. Utebantur hujusmodi sorte teste Pausania Græci, apud Buram Achaiæ: & in Apono fonte in Italia, teste Suetonio in *Tiberio.*

4. παλομάντεια, quam dixi, seu ῥαβδομάντεια, quam Tacitus tribuit Germanis; *b sortium consuetudo simplex*, ait, *virgam fructiferæ arbori decisam in surculos amputant, eosque notis quibusdam discretos, super candidam vestem temerè ac fortuitò spargunt, mox, si publicè consulatur, Sacerdos civitatis, sin privatim, ipse paterfam. precatus Deos, cœlumque suspiciens ter singulos tollit, sublatos secundùm impressam ante notam interpretatur, &c.*) frequentissima quoque Sinis hodie est ferè similis quædam divinatio duorum lignorum æqualium, quam describit fusè Gunzalus Mendozius *lib. 2. hist. Chinens. c. 4.* nec non Philippinensium seu Lusitanorum in India, teste Martino Ignatio *Itinerarii cap. 8.* In sacris literis invenio nonullas huc pertinentes, ut est illa sagittarum, de qua Ezechiel, & alia virgarum de qua Oseas, & secundùm nonnullos Moses. Ezechielis verba sunt, *c Stetit enim Rex Babylonis in bivio in capite duarum viarum divinationem quærens, commiscens sagittas, interrogavit idola, exta consulit. Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem.*

b de moribus. German.

c cap. 21. v. 21.

Divinationem hanc variè explicant, orta diversitate, quia non conveniunt de significatione verbi *Kilkal*, קלקל quod D. Hier. vertit *commiscuit, LXX.* verò *fecit ebullire, & virgam* pro *sagittis* ἀναβράσαι ῥάβδον, quod tamen Polychronius docet dictum pharasi Hebræa pro *misit* seu *jecit sagitta,* ἀντὶ τοῦ ῥῖψαι βέλη, ταύτῃ γὰρ τῇ λέξει ἐχρήσατο ἡ ἑβραΐς. D. Hieronym. in Comment. explicat modum divinationis: *stabit in ipso compito & ritu gentis suæ oraculum consulet, ut mittat sagittas suas in pharetram & commisceat eas inscriptas, sive signatas nominibus singulorum, ut videat, cujus sagitta exeat, & quam prius civitatem debeat oppugnare, hanc autem Græci βελομαντεῖαν, sive ῥαβδομαντεῖαν nominant.*) & addit

addit postea, LXX. hic non tam sensu, quàm verbis à vulgata dissentire. Nam illud ἀναβράσαι seu *ebullire*, nihil aliud est, quàm velociter exire seu ascendere. Sed alii putant eo significari genus alterum divinationis: nempe commixtas sagittas in aerem fortiter jecisse, & in quam partem caderent, dextram an sinistram, versus Rabbath, an versus Hierusalem observasse: sic R. Joseph, & (ut videtur) Chaldæus Paraphrastes, eamque interpretationem optimè tam nostra, quàm Græca versio patitur. Denique quia *Kalal* קלל etiam significat lævigare, & polire, ideo exponunt, tersit seu polivit sagittas, volunt enim significari genus divinationis Catoptromanticum: quo augures in splendenti cuspide velut in crystallo vel ungue, futura inspiciebant: sed cum hoc sit Recentiorum commentum, præstat D. Hieron. & Septuaginta Interpretes illos sequi.

Alter locus est *Deut.18.v.11. Vechober chaber* וחבר חבר, quod noster vertit *incantator:* Recentiores vertunt *jungens junctionem*, ut exprimant speciem ξυλομαντείας, qua per frusta lignorum iterum coeuntia divinabantur. Sed nostram versionem confirmant LXX, Φαρμακὸς ἐπαείδων ἐπαοιδὴν, *veneficus incantans incantationem*: & rectè, incantatores enim *à Chabar* חבר, quod significat, se sociare. Vocantur *Chabarim*. quasi dicas socii, nempè dæmonum, quibus se pacto seu fœdere inito conjungunt. Longè ergò clarius vertit noster vulgatus, quam Recentiores isti: & benè Pagninus retinuerat versionem LXX. interpp.

Tertius locus est *Oseæ 4.v. 12. Populus meus in ligno interrogavit, & baculus ejus annunciavit ei*) non constat, de quo genere hoc dictum, apud Hebræos, R. Moses Samsonis *F. in explicatione præcepti Negativi. 52.* commemorat hujusmodi ritum: decorticabant bacillum ligneum uno tantum ex latere, tùm in aerem projiciebant, si fortuito casu, primo jactu apparuisset superior pars decorticata, at secundo jactu superior pars vestita, prosperum successum augurabantur: sin è contra primùm pars vestita, infœlicem: si utroque jactu vestitum vel nudatum latus superius fuisset, mixtum eventum sibi pollicebantur: & hoc ab Osea putant significari. Divus Hieronymus autem vult, de eodem agi genere, de quo egit Ezechiel, & vocat hic ῥαβδομάντειαν, quod illic βελομάντειαν, pro iisdem enim ista accepit. Sentit hoc etiam Theophilactus *in Oseæ*, sed aliter explicat ipsum ritum: *virgas* (inquit) *duas statuentes, carmina & incantationes quasdam submurmurabant: deinde virgis dæmonum operatione aut effectu, cadentibus considerabant, quònam utraque earum caderet, antrorsumne an retrorsum, ad dexteram, vel sinistram. Sicque tandem responsa dabant insipientibus, virgarum casu pro signis usi. Eundem ad modum Nabuchodonosor vaticinabatur, ut Jezekiel habet.*) His adde quæ dicta *supr. sect. 1. superst. 17.* Et scito etiam in Antisiodorensi Concilio mentionem fieri sortium de ligno prohibitionum can. 6.

5. Spe-

5 *Species* est *Geomantia*, cujus laborioſa induſtriâ mentitur artem, nam ſexdecim figurarum in ſolo, vel abaco nomina τεχνικά diſpungit, ex ſedecim additis diverſis punctorum coordinationibus, quæ nomina ſingulis ſuis aſtris putant reſpondere, hoc olim Hali, Et famoſus Magus Oliverius Malmesburius, libro edito, & poſtea Gerardus Cremonenſis, Bartholomæus Parmenſis, & Gaſpar Peucerus Lutheri ſectator: quorum libri prohibiti, ſunt complexi ſcriptis. Et Peucerum miror id tam diligenter proſecutum, cum veriſſimè fateatur, toti illi diſquiſitioni nullam prorſus rationem, nullam veri ſpeciem ſubeſſe. Archimagus quoque Cornelius ſuam diverſam ab illa aliorum Geomantiam æquè fallacem & mendacem, poſteriore ſcripto fuit teſtatus. Picus de hac cecinit.

Atq; frequens bibulam mucro cum pungit arenam.

Hanc deſcripſit Pictorius *in Epitome de Magia cap. 8.* Quanta ergò dementia eſt his vacare, quæ à ſuis damnantur auctoribus? Ex piis Scriptoribus & Catholicis, eruditè refutârunt ſæpè jam citati, Franc. Picus *li. 6. de Prænotion. cap. 3.* & qui, toto clam opere ex Pico plurima, Conr. Wimpina *lib. de divinat. cap. 5.* & Jul. Sirenius *lib. 9. de Fato cap. 38.*

6. Vocant ϛοιχομαντείαν. Fiebat primum aperto libro Homeri vel Virgilii, & attento primo, qui obvius inſpicienti verſu, Sortes Virgilianas, vel Præneſtines vocabant. Sic Socrates mortis ſuæ diem conjecit: Sic Claudius, Trajanus, Alexander, Macrinus, Gordianus Junior & alii Impp. tempus regni, vel vitæ, vel alia, *qua de re Suetonius in Tiberio, Spartianus in Hadriano, Lampridius in Alexandro, & alii in horum vitis quædam Lipſius libro 2. Elector. capite duodecimo.* Judæos quoque ſolitos in quavis fermè re inchoanda ſic ex ſacris bibliis apertis ſortiri, docet ex Thalmudicis Joſephus Stephanus in lib. 1. Machab. cap. 3. nu. 48. Huic vanitati Gentilium deinde ſucceſſit apud Chriſtianos, apertio Veteris aut Novi teſtamenti: quam inſigni blaſphemiâ vocant Sortes Apoſtolorum ſeu ſanctorum: hâc uſi fuêre Heraclius Imp. apud Cedrenum: & Romanus Diogenes, apud Cuſpianum: & Andronicus ſenior apud Gregoram *libro octavo,* & Chrannus filius Regis Francorum: apud Gregorium Turonenſem *lib. Hiſtor. capite decimo ſexto, & vigeſimo,* & B. Theodora Alexandrina nondum bene catechiſata, apud Simeonem Metephraſt. *XI. Septem* & Meroveus apud Gregor. Turonenſ. *Hiſt. Franc. libro quinto capite decimo quarto.* ubi & alius ritus exprimitur, nam ponuntur tres codices Scripturæ ſacræ ſuper Sancti Martini ſepulchro, & ſigillatim ſinguli aperiuntur; uſus hac denique Gandulphus, apud Ranulphum *libro ſeptimo Polychronitici capite ſexto,* & ſui laudator facinoris Hieron. Cardanus, *de varietate libro decimo quarto.* Damnata fuit hæc ſuperſtitio non uno Concilio *a.* Eccleſiæ Catholicæ decretis. Huc quidam referunt certas illas Epheſiorum notas magicis verbis junctas: quas ferenti

a c. aliquanti & c. ſi quis clericos. 26. qu. 5. Antiſid. conc. can. 4.

tenti conatus omnes forent efficaces, harum beneficio volunt Crœsum è rogo liberatum *a*, sed hæ pertinent ad q. 6. Et ne quis objiciat vel D. August. in Confess. vel Gregor. Turonen. factum, *libro quinto histor. Franc. capit. quadragesimo septimo, & seq.* Nam sancti tunc librum aperiebant, non ut de futuris certiores redderentur, sed ut consolatorium aliquid vel exhortatorium in sacra pagina reperirent, ut testatur ipsemet Gregor. & sic solent hodie multi pii viri cum tentantur, aperire libellum illum aureum Thomæ de Kempis *de contemptu mundi*, eò quod semper aliquid in eo occurrat, quo roborari se & confirmari sentiunt, quod sanè expers est superstitionis: Augustinus etiam divinâ admonitione ad hoc inductus, *vide lib. 9. Confess. capite ultimo*, Sunt qui velint duas exceptiones esse ab hac regula, videlicet: Primò, si quis id faciat gravi necessitate compulsus, ad terminandam gravem litem, vel anceps consilium, & citant D. Augustinum, *Epist. 180 ad Honorat. & lib. 1. de doct. Christiana cap. 28.* Secundò, si debita cum reverentia, precibus ad Deum fusis, adhibeantur, ut vult *Beda in cap. 1. Actorum.* Imprimis admiserim has conditiones, non separatim sumptas, sed conjunctim: & ideò pro una tantùm. Nam puto simul requiri & materiæ necessitatem, & recursum ad Deum: nec Patres alterum excludere, sed supponere: cum alterum tantùm expresserunt, ut Augustinus, qui gravitatem materiæ solius consideravit: nam de grege propter periculum mortis deserendo agebat, & ideò sortionem fieri inter pastores, qui fugere, & qui manere deberent, volebat. *de Epist. 180. sub fin.* Beda verò utrumque disertè exquirit. Nec levis causa fuit D. Francisco, sua & proximorum salus, nec nullæ, nec frigidæ tepidæve preces præcesserant, cum sorte consultoriâ usus, nec deerat ad hoc excitans divina revelatio.

a vide Eustach. in Homer.

Narrat D. Bonaventura *vitæ illius cap. 13.* è quo Div. Antonin. *3. p. sum. hist. tit. 24. §. 7.* sed carptim & mutilatè desumpsit: sed ille his verbis: *Immissum est ejus menti per divinum oraculum, quod in apertione libri Evangelici aperietur ei à Christo, quod Deo in ipso, & de ipso maximè foret acceptum. Oratione itaque cum multa devotione præmissâ sacrum Evangeliorum librum de altari sumptum, in Sanctæ Trinitatis nomine aperiri fecit per socium, virum utique Deo devotum & sanctum. Sanè cùm in trina libri apertione semper passio Domini occurreret, intellexit vir Deo plenus, quod sicut Christum fuerat imitatus in actionibus vitæ, sic conformis ei esse deberet in afflictionibus & doloribus Passionis, antequam ex hoc mundo transiret &c.* idem statuo de facto Sancti Danielis Stylitæ apud Metaphrastem: & in vita Sancti Huberti Leodiens. Episcopi apud Surium tomo 6. Duo ergò illa concurrant necesse est, ut licitè quis utatur hâc sorte: revelatio vera si accesserit, vel sola illa præcesserit, nihil neque timendum, neque accusandum. In Beati Matthiæ sortitione omnia adfuisse, & præterea morem deligendi suis vicibus Sacerdotis Summi, nondum abolitum,

satis

ſatis clarè docet Beda *in capite primo Actorum*. Si ergo vel revelatio, vel aliæ duæ cauſæ ſimul, ſine revelatione, moverunt Archidiaconum Batonienſem, ut experiretur, quod ait *Epiſt.30*. poſt triplicem ejuſdem ſomnii de amico recurſum: quam ego facilè crediderim divinam viſionem : *& curioſitatis humanæ* (ſine affectu curioſitatis) *ſortibus, & revolutione Pſalterii, viſionis eventum diligentius exploraret : & oculis ejus primum ſe verſus ille obtulit : Moyſes & Aaron in Sacerdotibus ejus, &c.* ſanè cenſuerim, cum Joan. Buzzo noſtro Bleſenſem excuſari poſſe, alioquin negari nequit, non optimi rem exempli cenſendam,

Longè alia quædam eſt ſors Apoſtolorum licita planè, non vetita, de qua ſic Cæſarius *libro octavo Miracul. capite quinquageſimo ſexto, conſuetudo eſt maximè provinciæ noſtræ matronis: ut tali cum ſorte ſpecialem ſibi Apoſtolum eligant; in XII. candelis, XII. Apoſtolorum nomina ſingula in ſingulis ſcribuntur, quæ à Sacerdote benedictæ, altari ſimul imponuntur: accedens verò fœmina, cujus nomen per candelam extrahit, illi plus cæteris honoris & obſequii impendit.*[Quin & in Hiſpania ſic Ferdinando Cortezio ſortienti, Beatum Petrum Apoſtolorum Principem Romanæ, ſeu verè Apoſtolicæ Eccleſiæ petram ſecundam (nam prima JESUS) obveniſſe invenio in Hiſtoria Mexicana Franc. Lopez de Gomara *capite vigeſimo primo*. decebat Evangelium illic plantaturo, rigatorem favere, quo rigante nunquam non incrementum dat JESUS Chriſtus.

Septimo loco venit *Ludus*, qui deſcribitur in δωδεκαεδρῳ, & alter quem vocant *Ludum Paſtorum*: qui duo noxiè per Franciam & Germaniam multis ſolemnes, ad cognitionem matrimonii futuri, opum, dignitatum, liberorum, &c.

Neque prætermittere hoc loco poſſum vel debeo indiſcuſſum periculoſum quoddam dictum Andr. Cæſalpini *libr. de inveſtigat. dæmon. capite duodecimo*. ubi ſic ait: *Sunt qui conſcriptos de bona & mala fortuna libros conſulunt fortuitò in libelli particulam incidentes, in qua explicatur quod quæretur.* (loquitur de libris quales dixi) *ſed hæc ut plurimum apud cæteros vana reperiuntur, vera apud eos quibus dæmon cooperatur.*] An ergò dæmon futurorum hujuſmodi præſcius, ut ſciat talia, quæ ſaltem quo ad media, è libero ordinariè arbitrio dependent, ad certum & verum eventum dirigere? Nullus hoc veræ Theologiæ peritus concesſerit. Debebat itaque dicere, quando dæmon cooperatur, tunc ſæpius vera videri, propter dæmonis in conjiciendo ſolertiam: non verò ſcribere: ut plurimum vera ſi dæmon cooperetur, niſi cum explicatione, quare tum potius quàm alias.

Octavò, venit ἀλεκτρυομαντεια: quando definitus locus in partes æquales deſcribitur, & unicuique ſingulæ alphabeti litteræ inſcribuntur : deinde ſingulis litteris granum frumenti imponitur : poſtea ad hoc enutritus oſcengallinaceus introducitur; qui grana comedat. denique notantur litteræ, quarum primum grana depaſcitur v.g.

litterarum: P.E.T. tunc creditur notari, Petrus Petronius, Petrucius, & quorum simili modo nomen inchoatur. Sic deceptus Valens Imp. de successore quærentibus philosophis. & quia Gallinaceus abſubſerat, grana notata. ΘΕ.ΩΔ. omnes occidi jussit Theodoros, Theodosios, Theodatos Theodulos; & tamen illi Magnus Theodos. in imperio successit. *a* Hoc cum Zonara quidam volunt factum per ἀλεκτρυομαντείαν: sed apertè Socrates dicit factum per νεκυομαντείαν: Sozomenus per oraculum ex tripodis machina laurea, quem Nicephorus sequitur. Cassiodorus autem cum Socrate sentit. sed per errorem, vult ipsummet Valentem opera dæmonis usum inquisivisse de successore. Zonaras verò vult hoc factum ab Jamblicho & Libanio: sed hos omnes falli ex eorum temporum scriptore Ammiano patet, qui reos quidem quæsiti vaticinii nominat FIDUSTIUM, IRENAEUM BERGAMIUM, HILARIUM, & hos quidem convenisse alios vaticinandi peritos, (quos non nominat. & fortè fuerè LIBANIUS, & JAMBLICHUS) & recitat mox verba Hilarii jam latera fodicati; *Construximus (magnifici Judices) ad cortinæ similitudinem Delphicæ, diris auspiciis, de laureis virgulis, infaustam hanc mensulam, quam videtis. & imprecationibus carminum secretorum, choragisque multis ac diuturnis ritualiter consecratam movimus tandem. Movendi autem, quoties super rebus arcanis consulebatur. erat institutio talis. Collocabatur in medio domus, emaculatæ odoribus Arabicis, undique lance rotunda purè superposita ex diversis metallicis materiis fabrefactis, cujus in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor scriptiles formæ peritè incisæ dejungebantur spatiis examinatæ dimensis. Has linteis quidam indumentis amictus, calceatusque itidem linteis soccis, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans litato conceptis carminibus numine præscitionum auctore ceremoniali scientia supersistit, cortinulas, pensulum annulum librans ex carpathio filo, perquam tenui mysticis disciplinis initiatum: qui per intervalla distincta retinentibus singulis litteris incidens saltatim, heros efficit versus interrogationibus consonos, ad numeros & modos pene conclusos: quales leguntur Pythici, vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tùm quærentibus nobis, quis præsenti succedet imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur; assiliens annulus duas perstrinxerat syllabas, & cum adjectione litteræ postrema, exclamavit quidā præsentium* THEODORUM, &c.

a Zonaras to. 3. in Valen. Socrat. l. 4. c. 15. Sozom. l. 6. c. 5. Niceph. l. 11. c. 45. Cassiodo. l. 7. Tripart. c. 35. Ammian. l. 26

Subdit etiam interrogatos num quæsissent, quid ipsismet impenderet, dixisse versus. qui responsi; quibus & ipsis capitalis sententia, & Principi exustio denunciabatur, quæ cuncta sic evenere. Nam & THEODOSIUS successit, & hi capite mulctati, & Valens vivus à Gotthis igne consumptus fuit. Adeò ut supplicet hæc omnia per Diabolum, Deo revelante, ad tot scelerum vindictam fuisse revelata. Ex quibus verbis Ammiani patet SOCRATEM, & CASSIODORUM, & ZONARAM incomperta sibi, & parum vera narrasse.

Nonum

Nonum genus est ὀνομαντεία, quæ petitur ex nomine consulentis per elementa nominis diversimodè collocata & quasi per anagrammatissimum faustum quid vel contrarium indicantia. hoc fuit PYTHAGORICUM Commentum. v.g. si *Joannes Magnus*, resolvas in *agnus animose*. hac putant ab APOLLONIO Romæ puellam; quæ nuptiarum die mortua, suscitatam.) *Philost. libr. 4.)*

Decimum dicebatur ἀριθμαντεία, quæ fuit duplex, una Græcorum valorem litterarum considerantium & futurum victorem augurantium, cujus nomen majores numeros contineret: ideoque Hectorem ab Achille superatum *a* Altera fuit Chaldæorum, qui alphabetum distribuunt in tres decades quibusdam litteris repetitis, & nomina petentium resoluta commutant in numeros, & singulos numeros suis planetis attribuunt. Huc referenda Judæorum recentiorum Rabala, quam dividunt in duas partes, in quandam θεομαντείαν blasphemiis refertam, & ἀριθμαντείαν hanc vanissimam, quam lege refutantem Tegnium *lib. de vero studio Christiano.* & melius Ciruelus in Paradoxis quæstionibus earum ultima, quæ est *de Cabula Judæorum* & à qua non abit longè Platonis Arithmeticum vaticinium, *b* reprehensum ab Aristotele *l. 6. Polyt.* Sanè APOSTOLUS & EVANGELISTA D. JOAN. in Apoc. nomen Antichristi per numerum 666. significavit, c. 13. ut illi à Deo fuerat revelatum: sed omnium hactenus ingenia in nomine illo eruendo frustra fortassis desudarunt: *qui multa volet, legat Riberam* in Apocalyps. *Sanderum* de Antichristo, *Fevardentium* in Irenæum, *& fusissime differentem Raimundum* de Antichristo. a. c. 20. *usque ad vigesimum quintum.* qui Arithmantiæ tamen nonnihil amplius, quàm par erat, detulit, ex Platonicorum commentis. Locus ille APOSTOLI non confirmat Arithmantiam; sed duntaxat numerorum involucris arithmeticis prophetiam contexit. quod & nobis liceret S. Spiritu id inspirante. Ipsis verò numeris vim aliquam divinam vel naturalem proprietatem tribuere; erroneum est.

a Terentiam. Maurus citatus à nobis (ubi de hac re dixit plura) Opinationibus in Accii Astyanacten.

b lib. 8. de republ.

XI. Potest esse, quod Pythagoræ tribuit Plinius considerandum in nominibus propriis vocalium numerum parem, esse prosperum; imparem verò orbitatis claudicationisve indicium. Circumfertur de his & similibus nugis, liber *Alchindrinæ*, superstitiosus planè & flammis dignissimus; quem fingunt fuisse discipulum Aristotelis. Huc & ad præcedentem speciem communiter referenda est illa circularis figura , in cujus media inter semilunas area, varii numeri arithmetici, in proximo circulo, inscripta verba, *vita, bona fortuna, mala fortuna, mors, morbus sanitas*, in sequenti, nomina planetarum cum certis numeris: in 3. alphabetum Latinis literis capitalibus, in 4. certi arithmetici numeri, qua in Germania quidam utuntur, & cujus formam si Geor. Pictorius non exhibuisset, usumque non explicasset, fecisset longè consultius.

Fortassis etiam gentilibus in usu fuit aliud quoddam Onomantiæ genus, quando

quando ex ipsa nominis significatione, omen capiebant, vel aliquid futurum divinabant, ut alibi (*Opinationibus in fragmenta Tragicorum*) docui Græcos fecisse in nomine Astyanactis, & Augustum in nomine Niconis, *de quo lege sup.lib.3.part.2.quæst.4.sect.4.* Huc retulerim, quod refert Prudentius sic à tyranno irrisum B. Hippolytum martyrem:

Illa suppinata residens cervice, quis, inquit,
Dicitur? affirmant dicier Hippolytum.
Ergò sit Hyppolytus, quatitat, turbetque jugales
Intereatque feris dilaniatus equis.

Ut enim alicubi ab Ausonio proditum, veteribus divinationis species erat, *nomen componere, quod sit,*
Fortunæ morum, vel necis indicium.

Quæ, quàm sint vana, docuit etiam Joan. Brodæus lib.7.miscellan.c.5.

Ab hac superstitione non sunt immunes, qui ex nominibus sic parentum arbitratu impositis, fortunas hominum & eventus futuros autumant dependere, indeque quid futurum sit ratiocinantur. Expertes sunt culpæ, qui sedula diligentia, quædam per angelos vel homines sanctos prophetico spiritu imposita nomina, cum eorum quibus imposita fuere munere, virtutibus, aut exitu vitæ componunt, & ostendunt illa cum rebus consentire, quod olim fecêre Patres Orthodoxi, de Abel, Enoch, Noe, cæteris: de quibus lege D. ISIDORI *lib. 9. Origen. c. 6.* ad hoc præit nobis Angelus in Evangelica Historia *Matth. 1. vers. 21. Luc. 1. v. 13. & 14.* & ipsemet Jesus Simoni nomen, *Cephas*, imponens, *Joan. 1. v. 42. collato cum Matth. 16. v. 18.* Aliquid simile P. Nicolaus Serarius, *in Machab. præloq. 1. ubi de hac re,* notavit ex Gorionide, de nomine Machabæi; quod sanè potuit PROPHETICE à patre inditum fuisse, prævidente ingens animi robur & cor, quod Judæ futurum. Sanctorum verò nomina liberis imponere, ut illorum potissimum patrocinio se suaque commendent, & mores imitentur, pium & religiosum est; & eadem ex causa consuetudo Pontificum Romanorum, ab aliquot jam sæculis nomen pristinum cum dignitate Summi Sacerdotii commutantium, laude digna, ut quod maximè.

Ultimo loco, Joannes Leo, diligens scriptor, *a* quandam, ὀρνιθομάντειαν, sortiariam recenset: in capsula abaculi forma constructa quasdam ali aviculas, ad has venire, qui consilium quærunt, & obolum offerre: aviculam stipem accipere, inque capsulam inferre rostro: deinde regredi, & responsum in chartula referre consultori. Hæc sufficiant de his superstitiosis sortibus partim divinatoriis, partim consultoriis.

a lib. 8. de script. Afri

SECTIO IV.

Quale in his peccatum?

NOTANDÆ sequentes conclusiones. Quoad sortem divinariam, & auguria cætera;

Primò, grave peccatum est inquirere occultas culpas per haruspicia, vel auguria, vel sortes divinatorias. nam hæc non possunt

possunt ita sciri sine dæmonis auxilio. quare quidam qui per astrolabium conatus fuerat furem occultum nosse, etiam sine intentione dæmonem invocandi, ut graviter peccans, ab altaris ministerio fuit per annum suspensus *a*; idque ex gratia & dispensatione: quia secundùm jus commune debuisset in perpetuum suspendi *b*.

a ca. 2. de sortileg. | b c. si quis Ep. [illegible] 26. q. [illegible]

2. *Æque mortale peccatum est auguriis vel sortibus conari prædicere futura cõtingentia c:* ideoque in clericos lata excommunicationis sententia *d*.

c D. Th. d. q. 95. a. 6. & 7.

d c. si quis Epis. cum seq.

3. *Quamvis non sit peccatum mortale hujusmodi observare, nisi, quando quis illis fidem adhibet, semper tamen maximè periculosum est, secundum illa dirigere actiones suas, etiamsi quis illis minimè credat,* ratio, quia justissimè Deus solet permittere, ut tales malè pereant: Diabolus etiam per hujusmodi sæpè in majora pertrahit, & in magis seriis decipit: &, ut minimum, per hæc homo pessimum habitum acquirit, proximè disponentem ad infidelitatem.

Aliquot exemplis hic illic sparsim ostensum, quàm perniciosum esse solitum sit consulere dæmonicolas. Addam nunc ex Adamo Chronographo, de Olaph Rege Norvegiæ, is cum invasisset DANIAM fretus responsis dæmonum, classe victus, ipse se in mare præcipitavit, uxor vero fame & inedia miserè periit. *omnes* (ait) *affirmant peritum augurιorum, observatorem sortium, & in avium prognosticis omnem suam spem reposuisse: & artis magicæ studio deditus, omnes quibus illa redundat patria, maleficos, habuit domesticos, eorumque deceptus errore periit.*)

Sic Adam lib. 2. cap. 28. ex Chronico CADOMENSI, de decepto Odone BAIOCENSI EPISCOPO, pro PONTIFICIO MAXIMO carcerẽ perpetuum nacto, narrat Bacon. tom. 10. Annal. anno 1084. Habes exemplũ *ex Chronic. Scotorum*, aliud, de Nathaloco Rege XXV. narrant illum ipsum, à quo Rex cæsus, *ad divinos missum, ut de victoria, de vita Regis ac regno ejus percontaretur: responsum à quadam anu accepisse, Regem non diu victurum, nec periculum ei ab hoste, sed à familiaribus instare. Cùm ille urgeret,* à quo? *anum,* à te, *subjecisse, ille mulierem execratus, cùm domum rediret subiit animum illa cogitatio: nec responsum celari posse, nec edere tutum esse: ne se apud Regem hominem pravum, & suo timori indulgentem, suspectũ redderet. Itaque tutius est tyrannum, cum multorum gratia interficere, quàm cum gravissimo capitis proprii discrimine, incolumem servare. Statim ubi domum rediit, impetrato ad responsa divinorum expromenda, secreto caso Rege, duodecimum imperii annum ingresso, patriam servitio, & se periculo eximit.*) Narrat Buchananus, *libr. 4. fol. 35.* Sed cur fabulam magis concinnè fictam, quàm verisimilem vocet, non intelligo. Etsi enim anus illa, immò dæmon ipse, hoc citra revelationem scire non potuerunt, tamen malitia dæmonis sic Deus usus fuit. Nam illa erant ingeniosissimè instituta ad hoc, uti miles iste cujus ingenium præceps, & manus prompta dæmonem non latebant, ad cogitationem tollendi tyranni impelleretur; quod sivè illi prosperè, sive male cessisset, vel tyranni, vel aggressori seu

consultoris nece animum homicida pasceret. Nonne similes æstus animi, simile tyrannicidium in Azaele Syro. *lib.* 4. *Reg. c.* 8. nobis S. S. suppeditat? In eadem Scotia Bancho maleficæ sortes regnum spondentes exitium pepere-re. nam occisus à Macbeto seu Maccabæo; cui etiam ipsi divinationes ariolorum mercedem crudelitatis, necem attulerunt, persuaserant invictum fore, donec silva quædam procul inde remota, ad arcem, quam Macbetus incolebat, accederet; nec fœmina geniti manu occubiturum. Ut fidem dæmon similibus vaticiniis faceret; cum jam vincendum necandumque ab hoste fortiore, infestissimoque perspiceret, persuasit, ut milites ramis prægrandibus prælatis silvæ speciem præberent; & percussorem ei immisit Makduffum, qui non natus, sed cæsus ex matris utero. Multis hæc describit Boetus: pro fabula Milesia vel minimo ex Atellanis ridet ille alter: sed hæc dæmonis mores mirè exprimunt: nec continent quidquam, quod fieri non possit, aut quod fieri non soleat, de silvarum stratagemate Olaus, & alii similia: de pseudoraculis dæmonum plenæ sunt historiæ.

4. *Idem hodie dicendum de sorte consultoria, qua inquirimus, quid nobis faciendum, vel judicandum.* nam & hæc sub anathemate prohibita *a.* probatur, quia non licet hujusmodi, nisi à Deo, inquirere: Deus autem non vult nos suam voluntatem per sortes indagare: sed petere illam à doctrina Ecclesiæ, S. Scriptura, superioribus nostris, ac aliis doctis ac piis viris. *Mortale autem est, quando aliquid superstitiosi adhibetur, vel sorti certò creditur: si verò utrumq; deesset, & sine superstitione ulla, simpliciter quis forte voluntatem Dei inquireret, probabiliter tantum sorti credens, foret peccatum veniale.*

a can. sortes 26. q. 5.

CAPUT III.

De Conjectatione.

Huc usque sermo fuit de prænotione prorsus licita, *de qua est c.* 1. vel de prorsus illicita, *de qua fuit c.* 2. Nunc sequitur agamus de ea, quæ aliquando licita, aliquando illicita est: quã vocamus *Conjectationem.* hæc vel est Physica seu Naturalis, vel Politica seu civilis, quæ *sortis* nomen retinet.

QUÆSTIO I.

De Conjectatione ex astris.

In naturalis conjectationis classem refero, quæcumque causis naturalibus verè innituntur, vel saltem eas non improbabiliter omninò prætexunt: cujusmodi sunt agricolarum, pastorum, nautarum, architectorum, medicorum, physiognomorum, chiromantarum, astrologorum, & oniropolarum: de quibus nunc sigillatim nobis est disserendum.

Quoad conjectationem, sive judiciariam ex astris mathesim, duæ possunt ejus species constitui, prior licita, posterior illicita. Prima species est *astronomia*, quæ nititur universalibus, veris & incommutabilibus principiis, & scientiam consequitur futurorum artis suæ: veluti revolu-

revolutionis annorum, cursus siderum, distinctionis eorum, item naturæ solis & planetarum, eclypsium, stationum, retrogradationum, aspectuum, conjunctionum, oppositionum, & similiũ; quo in genere quædã jam prodierunt utilia, & majora exspectantur Tichonis Brahei, Nobilis Dani. Altera est, *Astrologia*, tam dissimilis priori, quam pellex conjugi justæ: quæ nititur principiis communibus variabilibusque, & prædicit effecta eventuum futurorum, non necessariorum, sed contingentium: quasi ab astris necessitudine aliqua dependentium. Et ex illa priore, in hanc tandem, *Chaldæi* deflexere. Sic vocati initio Sacerdotes Babyloniorum, teste Diodoro Siculo *lib.* 2. *Biblioth.* eò quòd Chaldæa natio in hoc genere antistabat Sanè ideò receptũ postea, ut simpliciter, *Chaldæus*, Astrologũ significarit, sicut *Arabs*, latronem, & *Chananæus* mercatorem, sic usurpant Daniel, *prophetiæ suæ* 2. *v.* 2. Juvenalis *Satyr.* 6. & Gellius, *lib.* 1. *noct. Atticar. c.* 9.

Astrologiæ hujus partes sunt quatuor, prima versatur circa *Revolutiones*, & prædicit totius anni bella, pacisque vicissitudines, aeris salubritatem, annonæ pretium, morbos animantium, &c. Secunda continet *Magisterium Nativitatum*, docens quid sigillatim homini tota vita obtinget. Tertia vocatur *Electionum*, quæ docet quid in singulis rebus consultò & utiliter faciendum, quid omittendum, quando ædificandum, quando mihi navigandum, equitandumve, quando egrediendum manendumve domi, denique quando & quibus locis singula facienda, ut feliciter cedant, hac se mirabiliter jactabat, meus olim in Mathesi Doctor. Joann. Stadius: ipsi tamen, si demas, quæ per imposturam aliquando consequebatur, omnia pessimè & infelicissimè cedebant. 4. est, *imaginum sculpendarum*, planè præstigiosa, & à nobis *libr.* 1. satis confutata. Trium cæterarum, nulla quidquam habet certitudinis, sed quo longius abit, quæque à communibus illis astronomiæ canonibus, & ad particulares singularesque eventus propius accedit, eò à scientia & certitudine longius recedit, & mendacio vanitatiq; sese arctius adjungit. Unde.

Sit 1. concl. *Astronomus non recedens à suis universalibus, commensuratis, immediatisque principiis, potest juxta canones artis suæ certò prædicere, etiam multis antequam eveniant annis universales illos artis suæ eventus, nisi tamen vel supputatio, vel instrumenta eum fallant.*) Hinc ortæ Ephemerides, quæ vulgò circumferuntur. Hanc conclusionem neminem puto negaturum, quia sicut se habet res ad esse, sic ad cognosci. eventus necessarii sunt, & certi: poterunt igitur certò cognosci. Juxta eandem rationem, poterit ex Lunæ & Solis vario colore & aliis phænomenis, astronomus ventorum, pluviarum, serenitatis & hujusmodi vicissitudinis tempestatum eventus probabiliter prædicere; ratio, quia ut plurimum hæc accidunt, aliquando tamen ob peculiares aliquas causas impediuntur. Huc spectant Arati, Ciceronis, Hesiodi, Virgilii, & Germanici de Phænomenis carmina.

2. Conclusio, *Astrologiæ species illa pri-*

ma non est superstitiosa, si tantum profitetur opinionem cum formidine oppositi: v.g. minantur astra annonæ caritatem, fortè futura durior annona: metuo ne sit, &c. *Secunda verò non est supestitiosa, si tantum profitetur suspicionem.* v. g. suspicio est hunc puerum fore talem: inclinabitur ad hoc: horoscopus illi talia portendit, &c. *Tertia pars denique non est superstitiosa, si tantum dicat se æstimare quod res benè sit cessura: & revera animo suo non plus tribuat, quàm verbis præ se fert*; (quod in omnibus his tribus notandum) *fusè hæc docet Conrad. VVimpina lib. de Fato: & alio opere de superstitione lib. 2. c. 7.* ratio, quia propter consideratos eventus similes, ad similem astrorum posituram sæpè subsecutos, licet nobis æstimare, suspicari, & metuere similia: neque ullum peccatum in hac observationis cautione versatur: quæ est portio quædam prudentiæ, & ideò secundum se est bona.

Tertia conc. *Astrologia verò istorum trium modorum ulterius tendens, & prædicens aliquid ut certò eventurum, merè illicita est, & superstitiosa: totaque hujusmodi divinatio incerta est ac vana, nec artis aut scientiæ digna nomine:*)

Notandum ex Caietano *a* solere hic incurri tria peccata mortalia, secundum tres modos excedendi. Primò, quando Christianæ fidei mysteria stellis subjiciuntur, & deducuntur ex astrorum influxu vel situ, qua in re peccavit etiam Petr. Haliacensis, qui diluvium Noe, nativitatem Jesu, religionis fideique mutationes & alia hujusmodi supernaturalia arcana astrorum disciplinæ subjecit: Firmicus quoque, Albumazar, Aponensis, Machiavellus, & Paul. Jovius *b*. Italique complures in eundem scopulum impegerunt: quos perfidiæ reos meritò peregit Joan. Picus Mirandulæ *c* Comes. Refellitur hoc dogma, quia talia mysteria à libero Dei decreto dependebant solo, Deus autem, ut constituit, sic etiam potest cœlorum cursus immutare, ideoque Christiana religio cœlis superior est censenda. *Confessio* enim, *ejus super cœlum & terram. d*

a In sum. verb. astrorum observatio.

b l. 13 hist.

c l. 2. cont. Astrolog. c. 5 & l. 5. act. 11.

d Psalm. 148. v. 14.

Secundum peccatum est, quando futura contingentia, ex astris censent certo præsciri posse, hoc enim tollit libertatem humani arbitrii. Nam si certo præsciri possent, hoc foret, quia actiones illæ ab astris, & non ab arbitrii libertate penderent, sicque desinerent esse futura contingentia. Contradictoria itaque sunt certo aliquid hujusmodi prædici, & tamen hujusmodi libera sive contingentia esse.

Tertiò peccatur, quando interrogationes & electiones cælestibus hisce corporibus subjicuntur, ut certæ cuidam causæ, & tanquam legis decreto: ita ut quis hanc vitæ actionibusq; suis regulam, & normam præfigat. Hoc enim repugnat dignitati divinæ gratiæ, quæ vincit naturam, repugnat etiam divinæ legi, quæ talia vetat, sic observari, repugnat nostræ mentis & consilii dignitati, qua cunctis rebus corporeis sumus præstantiores, & sublimiores.

In duo hæc posteriora peccata incidunt, quotquot plusquam oportet huic astrologiæ tribuunt, ut veteres Chaldæi, & qui in libris juris vocantur Mathematici ac Planetarii: & ex recentio-

centioribus, ideò cavendi, Jul. Gauticus Leovitius, Cardanus, Bellancinus. Joannes Stadius, Junctinus, & Nostradamus, contra quos omnes est præcedens tertia conclusio.

Quæ probari potest ratione, & auctoritate. Ratione, quia cum eventus isti non exstant necessario, & certo, non possunt certò & necessariò præsciri. Deinde quia hi effectus non continentur in astrorum potestate, quibus etiam nec Deus, nec humanum arbitrium subsunt: Et aliæ plures rationes peti possunt ex bulla Sixti V. contra astrologos, & ex doctissimo, prolixoque opere Joann. Pici contra Astrologos.

Auctoritatis probatio, suas habet classes, 1. probatur Scripturæ sacræ testimoniis, quæ docet rerum futurarum præscientiam solius esse Dei *a*, & eam prorsus adimit homini *b*, monet ne quis discat astrologiam, vel ab astris sibi timeat, & has esse vanas leges infidelium *c*: ne sequamur vanitates philosophorum, κατὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, *secundum elementa universi d*, quod de astrologia Divus Athanasius accepit: ridet augures, & ostendit à scientia sua Babylonios & Chaldæos fuisse deceptos, illudque ipsis studium inutile & noxium fuisse *e*. Quis Deo non credat? Ecce, clamat ipse Deus. *Ego sum Dominus irrita faciens signa divinorum; & Ariolos in furorem vertens, convertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens f*, Ex his locis patet errasse Salisberiensem cum *libro primo capite undecimo*, scribit, *viguit autem ista scientia, & forte eam aliquatenus licuit exercere, donec Deum natũ nunciavit stella de cœlo, magosq; non reprobos, primitias fidei ad eum adorandum novo & inaudito ducatu perduxit, exinde verò penitus interdicta est*. Immò ut semper mala fuit, sic semper interdicta jure divino fuit.

a Esai. 41. v. 23. *b* Eccles. 8. v. 7. & c. 24. v. 14. *c* D. Paul. ad Coloss. 2. v. 8. *d* Esai. 47. v. 10. & 13 *e* Esai. 44. v. 25. *f* lib. de Ponder. & mensur.

2. Quia concilia & canones PP. gravissimis pœnis præstitutis, eam damnant: longum foret verba adscribere, loca indicabo, *cap. illud, cap. illos, cap. sed & illud, 26. quæst. 2. cap: igitur, 26. q. 3. cap. non liceat, 26. q. 5. c. 2. de sortileg. Concilii Tridentini. Index lib. damnator. Reg. 6. & plenissimè Sixtus V. P. m. bulla contra astrologos*. Equidem lego apud Epiphanium *g* olim Aquilam Ponticum ex Ecclesia pulsum, eo quod his studiis nollet abstinere.

g lib. de Ponder. & mensura

3 Damnat eandem Jus civile Romanorum, *libro secundo*, C. *de Malef. & mathem. l. Mathematicos, C. de Episc. aud.* quibus & ars interdicta, & codices incendio, & utentes damnantur exilio: sed alibi etiam morte plectuntur, *lib. 5. C. de malef. & mathemat.*

4. Ut omittam Originem, & Eusebium, *libr. 6. de præp. Evang. cap. nono.* damnant communiter. Patres orthodoxi, *Basilius homil. in Genes. 6. & serm. in Princip Proverb. D. Chrysost. in cap. 2. Matth D. Ambros. lib. quarto, Hexam. capite quarto. D. August libro secundo de Genes. ad litter. c. 17. & l. 2. de doct. Christ. à c. 21. & lib. 5. de civit. Dei, aliquot primis capitibus, & hom. in Ps. 61. D. Gregor. homil. de Epiphania. Ioan Salisberiensis li. 2. Polycratici, cap. 19. & 24. & 26.*

5. Damnant communiter Theologi, tũ veteres, *ut D. Th. 2. 2. q. 95 a. 5. S. Bonaven. in Centiloquio. D. Antonin. 2. p. tit. 12. c. 1. §. 6. Petr. de Tarentasia. Richard.*

Paludan. Gabr. Maj. in 4. sent. Guilh. Paris. tract. de legib. ad longum. tùm recentiore, & opere doctissimo & uberrimo, Phœnix ævi sui, Joan. Picus Mir. & ejus nepos, contra Bellancinum patrui libros defendens, Joan. Franc. Picus, *libr. 5. de Prænot. Julius Siren. l. 9. de Fato à c. 29. qui tamen postea, 36. & 37. videtur aliquantulum plus æquo tribuere Astrologis, item Ciruelus Darocensis Theologus, Philosophus & mathematicus bonus li. de superst. p. 2. c. 3. Mic. Medina l. 2. de recta in Deum Fide cap. 2. & noster. Bened. Pererius l. integro de divinat. astrolog.*

6. Damnant communiter Jurisconsulti tàm Canonistæ quàm Legistæ, *Joannes Andr. Abbas, Ancaranus, Anania in cap. ex tuarum, de sortileg. Turrecremata in d. c. illos, & in summa de Eccles. Alberic. Rosatus in voce, Sortileg. Troilus Malvetius tract. de sortibus p. 1. Bal. Salicet. & alii scribentes in l. 2. & 5. C. de malefic. Grill. de sortileg. q 3. n. 8. & 9. n. 13. cum seqq. & q. 11. n. 16. Petr. Leloyherius l. 3. de spectr. cap. 9.* Joan. Horuscus Episcop. Guadixiensis libro secundò, de vera & falsa prophetia cap. 29.

7. Damnat hujus artis peritus, ex ipsa experientia, & praxi horoscoporum, viginti schematibus & exemplis allatis Sixtus ab Hemminga Frisius recenti opere: *astrologia refutata.*

8. Damnant Philosophi & Medici, ex veteribus optimè Bardesanes Syrus & Diogenianus, *apud Eusebium, d. libro sexto capite sexto & septimo, & plures alii apud Joan. Stobæum serm.* 78. ex Neotericis, Georgius Trapezuntius, *l. cur. astrologorum judicia ut plurimum sint falsa?* Francisc. Vales. *libr. Sacræ Philosophiæ* c. 31. Nec omittendum dictum prudens Medici cujusdam Judæi: qui cum Petro Castellæ Regi (cui sævitia morum, & innoxius sanguis, uxoris, Fratrum, Episcoporum, Principum, Nobilium, plebeiorumque innumerorum, *Crudelis*, nomen peperit) eò quòd Judæus illi ex Horoscopo nova imperia, montes (ut ajunt) aureos addixisset, rebus postea desperatis quærenti, & qui vaticinii fides constaret? respondisse fertur: *cœlo rigente, si quis in balneo lavet, sudaturum nihilominus.* astris studia vitæ moresque plus posse significans auctor Joann. Mariana *libro decimo septimo de rebus Hispanicis capite decimo quarto.*

9. Damnat ipsemet vanitatum cunctarum studiosissimus sectator & coryphæus, Henricus Cornelius, scribens, *hanc artem nihil esse aliud quàm superstitiosorum hominum fallacem conjecturam: qui ob multi temporis usum de rebus incertis scientiam fecerunt: in qua, emungendæ pecuniæ gratia decipiant imperitos, ipsi simul decipiantur.)* Hæc ille malus, malo bonum perhibens testimonium arti non bonæ.

10. Damnant Historici, ut Tacitus, cujus illud præclarissimum extat, l. 17. de Mathematicis, *genus hominum infidum petentibus, sperantibus fallax: quod in civitate nostra vetabitur semper, & retinebitur.)*

11. Damnant Poetæ, ut Sibyllinorum oraculorum auctor lib. 3. ut Juvenalis Satyr. 6. ut Ennius, cujus illa sunt egregia:

Non habeo denique nauci Marsum augurem.

Non

Non vicanos haruſpices, non de circo aſtrologos.
Non Iſiacos conjectores, non Interpretes ſomnium,
Non enim ſunt ii, aut arte divini, aut ſcientia:
Sed ſuperſtitioſi vates, impudenteſque arioli,
Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat:
Qui ſui quæſtus cauſa fictas ſuſcitant ſententias.
Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam.
Quibus divitias pollicentur, ab his drachmam petunt:
De his divitiis ſibi deducant drachmam, reddant cætera.

Apud Laertium ab anu domeſtica, meritò ridetur Thales: in quem Gabriæ feſtivum extat epigramma, luſére & alii, *in Anthologiæ l.* 2 ſed præ cæteris illud Leonidæ placet quo aſtrologiæ matrē, dixit audaciam, obſtetricem ſtultitiam: & ridet mœchæ maritum, jactantem ſe gnarum probri alieni & infortunii, domeſticum dedecus cùm ignoraret. Luſit in eundem Martyr Morus:

Aſtra tibi æthereo pandunt ſeſe omnia vati,
Omnibus & quæ ſint fata futura monent:
Omnibus aſt uxor quod ſe tua publicat, id te
Aſtra, licet videant omnia, nulla docent:

& quæ ſequuntur pari ſale ac lepore condita.

Sed non deſunt Aſtrologis quædam argumenta. *Objiciunt primò*, illud Gen. 1. v. 14. de luminaribus cœli: *Et ſunt in ſigna, & tempora, dies, & annos*. Unde quidam, etiam ex numero Theologorum, colligunt aſtra, etſi non ſint cauſæ, certa tamen eſſe ſigna futurorum omnium: quod non Plotino tantum, & Porphyrio: ſed & Origeni, & Euſebio, & ipſi Auguſtino tribuitur à Julio Sirenio *a*: qui hoc tenet, & confirmat ex Iſaiæ verbis *b*: *complicabuntur ſicut liber cœli*: ubi per cœlum multi intelligunt firmamentum, & dicunt firmamentum vocari librum, eò quòd tanquam in libro ſic in cœlo cujus ſtellæ ſint characteres, futura legantur ſignata.

a d. c. 36. & 37.
b c. 34. v. 4.

Reſpondeo, aſtra non eſſe certa ſigna futurorum omnium. Nam illa Origenis ſententia, refertur quidem ab Euſebio, ſed non approbatur ab eo: à D. Auguſtino autem expreſſè & clarè refellitur. *ſub initium libri* 5. *de civit. Dei*, nec verò ſibi contrarius eſt Auguſtinus: vel Origeni favet, *in lib.* 2. *contra Manichæos c.* 21. Nam hoc, *c.* 21. per *corpora cœleſtia*, non intelligit orbes cœleſtes, ſed Beatorum corpora glorioſa, ut contextus manifeſtat. Locus autem Iſaiæ nihil ad rem facit, quia ſimilitudo deſumpta ex more Hebræorum: qui libros ſacros in unico folio, ſive oblonga membrana ſcribebant: & eam inſtar telæ textorio radio circumvolutæ, circa cylindrum, vel bacillum ligneum circumvolvebant, ac complicabant. Hinc ergò petita comparatione; ſicut quando cœlum creatum primò apparuit, dicitur extenſum fuiſſe, ſicut membranaceus hujuſmodi liber, quando ſpectandus evolvitur & exponitur. Pſalm. 10. verſic. 2. *Extendens cœlum ſicut*

sicut pellem: sic Propheta, agens de mundi fine ac cœlorum dissolutione, comparat eam libro illi complicato, sive membranæ circumvolutæ, ut optimè advertit Auctor Quæstion. Orthodoxor. *Respons.* 90. quod clarè explicuit B. Joannes in Apocac. *a cœlum recessit, sicut liber involutus.* Quo loco Andreas Cæsariensis consuetudinem quoque illam Hebræorum observavit: ex quo cum desumpta sint ad verbum ferè, quæ loco illo scribit Arethas Cæsariens. & locus ejus in versione Latina sit mutilus, rectè sibi consulet, qui ex Andrea locum Arethæ correxerit. Ut igitur ad locum Moysis in Genesi revertar, dico illic agi de signis in universum, sive qualibuscunque (ut vox Hebræa *Oth* denotat) ne mpe astronomicis, universalibus, denotantibus diversitates anni tempestatum, diei, noctisque *b*: vel etia m politicis & forensibus: vel quandoque miraculosis; non verò agitur de astrologicis; quæ vanissima sunt, nec signi nomen merentur. Pluribus hanc Sirenii opinionem refellit Ben. Pererius *d. opere* 4.

a c. 6. v. 14.

b de quib. Ps. 135. à v. 7.

Obijcitur 2. ex libro Judicum illud, cap. 5. v. 20. *De cœlo dimicatum est contra eos, stellæ manantes in ordine & cursu suo, adversus Sisaram pugnaverunt.*) Quo, inquiunt, pacto pugnaverunt; nisi quoniam Judæis faustus, Sisaræ verò infaustus ille cursus astrorum, & siderum statio? si ergò Sisara periit propter hunc ordinem siderum ipsi adversum: potuit etiam hoc ipsum per astrologiam prævideri, ac metui, ac vitari. *Respondeo*, ex antiquitat. Josephi. verè hujus conflictus tempore procellam magnam exortam fuisse, aquæ etiam & grandinis multum oculis Cananæorum offusum, & sic arma bellica ipsi usui esse non potuisse. Quod auxilium cum cœlitus fuerit missum, ait S. S. *de cœlo dimicatum. c.* missum verò fuit per angelos defensores populi Israelitici, quorum Princeps est Michael. Hi dicuntur in ordine & cursu suo fuisse auxilio Israelitis, propter ordinem militiæ, seu hierarchiæ, in qua quisque suum ordinem & stationem servabat; item propter continuam operationem & instantiam custodiæ cuique commissæ, in qua fideliter unusquisque Angelus perseverbat: quam vocat cursum: & sic eo loco stellarum nomen Angelis tribui voluere Vatablus, Vales, & alii, idque confirmant ex illo B. Joannis. *d. ubi cauda draconis traxit tertiam stellarum partem.* Sed nec Hebræum nomen positum in Cantico Deboræ *e*, *Haccohabim*, aliud quam stellas seu sidera significat, nec apud D. Joan. per stellas Angeli, sed viri Sancti ex veriore expositione *f*, sunt intelligendi, sicut & apud Danielem, cum ait *g*, *Et magnificatum est usque ad fortitudinem cœli; & dejecit de fortitudine, & de stellis, & conculcavit eas.* Melior ergò Cantici Deboræ interpretatio est, quam video placuisse Cajetano; sic aerem, cæteraque elementa, & tempus ipsum favisse populo Dei, ut ipsæ quoque stellæ solitæ imbres ciere, censeantur contra Sisaram pro Israele pugnasse. Denique nec consequentia argumenti valet.

c Procop. in Judic.

d Apoc. c. 12. v. 3.

e d v. 20.

f Orig. tr. 30. in Matth. Greg lib. 32. mor. c. 14.

g Dan. 8. 10. si explicat Andreas Cæsar. in Apoc. c. 12.

Tertiò, objiciunt illud Davidis *h*: *firmamentum annunciat opera manuum ejus*;

h Psal. 18. v. 2.

ejus, hoc est, ajunt, prænunciat ea, quæ Deus facturus est. *Respond.* non illum esse sensum, sed hunc; pulchritudinem cœlestis hujus, & visibilis fabricæ nobis indicare excellentiam operum Dei invisibilium: & cogere nos ut fateamur, non alium potuisse firmamenti esse architectum; ut Patres plerique exponunt *a*, nec dissentiunt Rabbini & Vatablus. Nam de Apostolis, haud dubiè est allegorica interpretatio.

a D. Hie. & Euthy. D. Ambr. l. 2. Hex. c. 4.

Quartò, objiciunt ex Historiis, sæpè has prædictiones esse veras; ut præter cæteras fuêre quatuor. una Theagenis, qui ex stemmate seu genitura addixit Augusto imperium *b*. 2. Thrasylli, qui mortem sibi instare, miranti Tiberio dixit, quam secreto Tiberius ei, re cum nullo communicata moliebatur *c*. 3. Ascletarionis, de quo ista Suetonius in Domitiano: *Hunc* (Ascletarionem mathematicum) *delatum, nec inficiantem jactasse se quæ providisset ex arte, sciscitatus est* (Domitianus) *quis ipsum maneret exitus, & affirmantem fore, ut brevi laceratur à canib⁹, interfici quidem sine mora, sed ad coarguendam temeritatem artis sepeliri quoque accuratissimè imperavit. Quod cùm fieret, evenit ut repentina tempestate dejecto funere, semiustum cadaver discerperent canes.*) 4. Est eorum, quibus summæ dignitates vel imperia vel Pontificatus ab Astrologis ante prædicti, dignitas Allabio cuidam, mirè à fortuna jactato *d*, & Athenaidi; quæ postea uxor Theodosii Junioris *e*: Imperium Rodolph. Habspurgio *f*: Pontificatus, Leoni 10. Hadr. 6. & Marc. 11. *g*. His omnibus.

b Suet. in Octavio c. 94.

c Diony. l. 55.

d Eun. in vita Æd.

e Zon. & alii.

f Cuspin. in Cæsar.

g Jovius in Leo. l. 3. idem in Hadri. 6. Garim. l. 4 & Onuf. Pan.

Respondeo, Quando Astrologi verum dicunt, tùm multò diligentius esse cavendos, quia satis clarum hoc signum foret, eos pactum cum dæmone inivisse, ut ait D. Augustin *h*. & de Thrasyllo Dion. indicat, cùm scribit solitum affirmare, quæ nuncia longinquis è regionibus adferrentur. Ideoque Jurisconsulti in tituli rubrica *i*, *Maleficos* cum *mathematicis* jungunt, quia ut plurimum mathematici etiam sunt malefici, ut explicat optimè Dion. *l*. 49. tum dicit pulsos urbe ab Agrippa τινὰς ἀστρολόγους καὶ τινὰς γόητας, unde patet mathematicos dictos ipsos Astrologos, & sic mathematici in illa rubrica, & passim in jure alibi, pro solis Astrologis seu genethliacis ponuntur: quo sensu etiam Historici vocabulum accipiunt: *k* & sic accipiuntur in S.C. illo apud Ulpianum, *libro septimo de offic. Procons.* quod Pythæus conservatum edidit bono reipub. *l*. Aliquando hoc nomen Chaldæos etiam, & reliquos Ariolos complectitur, ut apud Juvenalem, Sat. 6. *Nemo mathematicus genium indemnatus habebit.* & Sat. 14. *Nota mathematicis Genesis tua.* Nunquam tamen quando prohibebatur ea superstitio, legitimam conjectationem Astronomorum, nec artem Geometrarum, vel Arithmeticorum comprehendit, quorum scientiam Philosophiæ annumerabant. Aliquando Deus permittebat, & hodie permittit, Astrologos etiam ignaros, & nescientes verum prædicere, in pœnam audientium *m*: sicut & permisit aliquando sortes oraculorum esse veras, & Ariolum Balum prophetizare *n*; & huc lubens refero illud Ascletarionis, quod in pœnam & ter-

h l. 2. de Genes. ad lit. in fin. & lib. 5. de civi. Dei, cap. 7.

i C. de mathe. & malefi.

k Sue. Tacit. Ammianus, cæteri.

l Collatione. Mosaic. & Roma leg. tit. 15.

m docet D. Aug. l. 4. Confess.

n Num. 23. & 25.

torem Domitiani permissum. Sæpius id permittitur ob nimiam quærentium curiositatem, teste D. August. *a* qui rectissimè addit, *non quia vera sit prædictio, idcirco minus esse superstitiosam, vel sacrilegam, vel ideò magis licere prædictionibus talibus fidem dare: sed semper retinendum illud Dei præceptum; Etiamsi dixerint nobis, & ita evenerit, ne credamus eis* b.) Denique quod de somniis dixit Aristoteles; hic quoque verissimum, hujusmodi divinationem, nonnisi ex accidente fore veram. sicut enim qui assiduè jacit aleam, vel talos figit; is aliquando seniones, aliquando Venerem jacit, invenitque; sic cum isti centies mentiantur; quid mirandum, si ter verum dicant? sanè si mendacia notarentur, mille forent, pro uno vero dicto: Pauca notantur, non adeò tamen: quin veris longè plura. Quis nescit Hebræos illos, qui Leoni Isauro vera quædam prædixere, ob mendaces prædictiones, Arabia pulsos fuisse *c*, cum Zitam Principem in infelicem iconoclastiam perpulissent? Quis de Pancratio non legit; eum & Constantino Irenes filio Impe. cladis maximæ, & sibi ipsi necis causam fuisse *d*: Quis Constantini Stethati nescit amentiam: qui & sibi, & Alexio Branæ, stulto vaticinio, exitium attulit? habebatur tamen Stethatus Princeps sui temporis Astrologorum *e*. Quis nescit, quam hactenus vanæ omnes prædictiones eorum, qui diem vel annum adventus Antichristi, vel excidii mundi, prædixerunt *f*? Mitto Petri Leonii Spoletani insignis medici inanem hujus Mathesis fiduciam, qua mortis Laurentio Mediceo occasionem, & sibi ipsi præbuit præcipitationis in puteum *g*: Mitto, quod Cedrenus narrat de Abrahamo, Genethliacos coram Ægypti Rege vanitatis convincente. Mitto Manuelem Connenum Imp. cui magno stetit, nimis addictum esse huic insaniæ: quæ illum & classe maxima nudavit, & posteritati semper ridendum propinavit *h*. Mitto Joann. Galeacii ducis Mediolanensis factum, qui cum ei astrologus quidam mortem imaturam planè prædiceret, sibi ipsi verò longam vitam polliceretur: hominis ridens stoliditatem, statim strangulari eum jussit *i*. Mitto mendacium duplex Petri de monte Ilicino in Concilio Constantiensi, quod Æneas Silvius narravit *k*. Addam duntaxat duorum Principum diversa judicia & mores.

Alphonsus Aragonum Rex sapientiæ veræ amator, in litteratos omnes mirè munificus fuit, solos astrologos à curia sua arcebat; prudenter censens, sibi nihil opus eorum industria, eò quòd sidera stultos regere, sapientes astris censeret imperare *l*. Contra Cardanus memoriæ commendavit Ludovic. Sfortiam, versutum potius quàm prudentem, & perfidum quàm æqui bonique amantem Principem, Alphonso dissimillimum, impendiosum quendam astrologum, artis imperitissimum aluisse, in quem plus centum auri magna talenta profuderit. *a*, *Astrologus pro tanta mercede tempus unicuique negotio inchoando præscribebat adeo ridiculè: ut Princeps cogeretur tempestatibus maximis equum conscendere, & cum aulico comitatu ac stipatoribus* aliò

a lib. 2. de doct. Chrysost c. 22. & 23

b Deut. 13

c Zonar. tom. 3.

d Paul. Diacon. lib. 23. rerum Romanarum

e Nicetas lib. 1.

f vide commēt. nostrum in Senecæ Oct. vers. 386.

g Jovius in Elog. vide Nicetam Chron. li. 2. 5. & 7.

h Correzet. l. factor. dictorumque Memorab.

i lib 4. de Alfonso.

k Sylvest. d lib. 4.

l Cardanus in Ptolom. de astrol. lib. 1. text. 14.

alio migrare per medios imbres, per cœnū & lutum, non secus ac si hostium manus fugeret.

Tam fœlici eventu, ut, regno tandem à Gallorum Rege spoliatus, captus, in carcerem compactus, colapho cæsus, in clathrata ferrea mortuus fuerit, verum fortunæ utriusque ludibrium.) Joan. XX. Pont. Max. (qui ante Petr. Hispanus auctor Summularum) medicus, philosophus, astrologus, ex stellarum situ & positura longam sibi vitam in Pontificatu pollicitus corā familiaribus suis: quarto post mense, Pontificatus octavo, subitò corruente testitudine recentis ædificii Viterbii oppressus interiit, auctoribus Valerio & Stella, *in vitis Pontificum.* Sed quis astrologorum se Alphonso Sapienti (hoc illi nomen vanitas ista tribuit) præferat? Quæ laudi, majori & veriori fraudi fuit? utar Marianæ nostri verbis: *Emanuel sanè patruus, suo & aliorum procerum nomine, Alfonsum publica sententia in conventu pronunciata, regno privavit, ea calamitate dignum, quod divinæ providentiæ opera, & humani corporis fabricam insigni linguæ procacitate, ingeniique confidentia, accusare ausus fuerit. uti vulgò hominum opinio est, ab antiquo ducta per manus. Vocis stoliditatem numen justissimè vindicavit.* (Vanæ sapientiæ persuasio, huc insipientiæ perduxerat.) *Id fortè astra memorant portendisse ejus artis non ignaro, si ars est, & non potius inane mortalium ludibrium, quod à prudentibus semper accusabitur* (verum dictum à Tacito usurpatum) *& semper tamen patronos habebit. Ex eo fuerunt suspicacem* esse *redditum, & ex metu crudelem, &c.*

Cernis quò illum hæc vanitas præcipitarit, & fecit ut alia sapiens, sibi ipsi toto vitæ decursu (notatum id) desiperet, pessimeque semper consuleret. Ægyptios deditos ajunt huic vanitati, maximè Alexandrinos: quod tamen prudentiorum fuerit judicium, possumus ex Suida colligere. Tradit, Alexandrinæ solitos astrologos vectigal pendere, βλακηννομίον, nuncupatum: quoniam eos non nisi fatui homines consulerent, quos Græci, βλακάς, vocant: ducta Metaphora ab inutili pisce, quem nec canes quidem velint attingere.

Conclus. 4. *Si non superstitiosi certè noxii infirmis illi medici sunt, qui secundum lunæ & aliorum planetarum insignis Zodiaci stationes, de morbis judicant, verbi gratia, quæ cuique evenerit ægritudo, & quo illi pacto medendum: nec non chyrurgi, qui in vulneribus idem observant, & dies considerant vulneris, & stellas eis præsidentes* (quas vocant, Centel, Neus, Dibergibel, Lachadiel, Sapissa, Elebra & simil.) *& inde prænunciant vulnus esse lethale, vel sanabile.*

Hæc omnia fusè describit Conrad. Wimpina *a*: tales etiam videntur illi astrologi, qui generatim pronunciant, qua die pharmacis, venarum sectione, aut cucurbitulis corpus sit evacuandum. Meritò suspecta sunt hæc omnia, quia stellarum non est tanta vis in hæc inferiora, & si qua talis vis foret, ea posset & solet aliarum particularium causarum concursu planè impediri. Imo & sola materiæ indispositio, lunæ & astrorum omnium actiones evariare facit teste Galeno *b*, cui Avicenna consentit; quare observationes & effectus hujusmo-

a d. l. 3 c. 8. & 9.

b lib. 2. de de dieb. criticis.

jusmodi dierum indicum, provocantium, vel criticorum, longè magis dependent ex materiæ dispositione, concoctione *a*. & status morbi temporibus ac symptomatibus, quàm ex sideribus: quæ est vera sententia Hippocratis & Celsi *b*. Longius etiam aberrant isti Astrolatri, quia præcipuè attendunt ad quosdam lunæ imaginarios ariolos, aspectus, & conformationes: parvifacientes vel contemnentes potius, quomodo ad cœli vel siderum influxus recipiendos materia disposita fuerit, & quæ periodi temporum, quæve concoctiones & crises sint morborum. Hos ergò meritò maximè Galenus *c* contempsit, Augustin. Niphus *d* risit, & multis eorum patefactis erroribus *e* Joannes Langius impugnavit: & Marsilius Ficinus, qui junior ista defenderat *f*, eadem postea fatetur se scripsisse *g*, non ut probaret, sed ut cum Plotino astrologorum ineptias rideret.

a l. 4 Fen. 2. tract. 1. cap. 1. *b* Hippoc. passim & Cels. l 4. cap. 4.

c lib. 12. Therapeu. *d* lib. 5. de diebus Critic. *e* Epist. 35. *f* l. de vit. Cælitus conservãda. *g* l. 12. ep. ad Politanum & Picum.

Concl. 5. *Pars illa interrogationum, quæ res occultas investigat, ut furta, thesauros, virginitatem, &c. planè vetita & perniciosa est omni jure.* Prohibent sacræ litteræ, Levit. 19. v. 31. *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitamini ut polluamini per eos.* Deut. 18. v. 10. & 11. *Nec inveniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem aut qui ariolos sciscitetur, & observet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui Pythones consulat, aut divinos, & quærat à mortuis veritatem, omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter hujusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.)* Jure Ecclesiastico prohibetur hoc *capite primo & cap. ex tuarum, de sortileg.* Jure civili plurimis rescriptis. *l. item apud Labeonem §. si quis astrologus D. de iniur. lib. 2. & l. nemo aruspex. C. de malef. & mathem. lib. 1. C. de thes. l.* 10. Tolerantur hi sæpè in rebus publ. sed exemplo pessimo & publico malo.

QUÆSTIO II.

De conjectatione, ex elementis, meteoris, plantis, arboribus, brutis.

ASTRIS & cœlis proximum, de quo certò constet elementum est aer. satis valdè enim probabile est ignis Sphæram propriam esse nullam, quæ sententia valde antiqua est, & à recentioribus quibusdam strenuè defenditur *h*, videtur hæc mens Ausonii in Gripho Ternarii.

Tres Charites, tria fata, triplex vox, trina elementa.

In media regione aeris variæ valdè fiunt impressiones meteorologicæ. Exhalationum copia gignit magnos & parvos ignes, diversissimè configuratos, pro exhalationum ipsarum forma diversa: ut modò videantur flammæ, modò columnæ, modò lanceæ, modò stellæ saltantes vel discurrentes, descendentes, vel ascendentes, aliquando verò & cometæ multiplices, de quibus non est nunc tempus agendi *i*. quibus omnibus commune est magnam temporis siccitatem denotare: signa quoq; esse ventorum diuturniorum, vel violentorum: quod maximè cometis convenit, qui si frequentes fuerint, etiam præsignificant sterilitatem, tamen ac pestem: eò quod vis cometæ omnem vapo-

h Hieron. Card l. 1. de variet. c. 2. Scipione Capicio l. 2. de Principis Franc. Patricio lib. 7. disc. cuss. Peripatet. to. 4. Fran. Valesio de sacra philos. c. 50. Villaspãdeo & aliis.
i Vide Arist. 1. Meteor. ãc. 4. Plin lib 2 Nat. Hist. & ibi Commẽt. Milichii Senecam l. 1. Nat. q. Contaren. l. 2. de ele. Card. lib. 4. de subt. l. 1. & 14 de variet. Scaligerum contra Car. exerc 79. Fracasto, in lib. de Homoc. & Andr. Duditium tract. de Cometis, & ep. ad Joan. Craton &

vaporum & exhalationum humiditatem absumit: undè consequenter mortem minantur biliosis, & qui ardentioris sunt naturæ, quales plerique Principum & Magnatum: eadem siccitatis causâ, ad bella quoque & seditiones inclinant. Cætera quæ his astrologi & Squarcialupus addunt, vana sunt & fallacia: quæ dixi, naturæ consentanea videntur. Fit tamen non rarò ut cometarum causa sit, supernaturalis dumtaxat Dei dispositio, ut quando fœlicem aliquem eventum portendunt, quod sæpenumero accidisse allatis Historiarum exemplis olim, teste Origine, *libro primo contra Celsum*, docuit Cheremon, *li. de Cometis*, qui si exstaret, fortassis deprehenderetur nata hæc inde opinio, quod quæ uni regioni seu regno fœlicia fuere cum aliorum clade conjuncta erant; Vel sanè causa est Dei dispositio hoc pacto volentis admonere homines, de imminente publica calamitate, vel morte Regum aut Principum, ut ad pœnitentiam & morum emendationem recurramus *a*. Tunc autem cometæ pertinent ad ostentata (de quibus actum) & Dei caritatem nobis egregiè commendant, non ferientis nisi nos prius admonuerit: idcircò videmus crinitas stellas in eam partem comam diffundere, cui minantur. Mirificum hujusmodi commonitionis signum, narrat Gobelinus Persona *b*: nempe in monasterio Bodkensi, quod B. Meinulphus confessor exædificavit, quoddam miraculum ordinarium contigisse talibus ostentis annumerandum; *Tintinnabulum* (inquit) *quoddam magnum æneum benè sonorum in eodem monasterio reverenter asservatur. Nam quoties aliqua ex ejus monasterii sororibus brevi erat abitura è vita absq; ullo humano ministerio, per se fortem reddebat sonum.*) Rideat hæreticus, ut lubet: sed alia duo similia accipiat etiamsi non lubet. Scribit Leonard. Vairus *c*, *in Celtiberiæ oppido Villila campanam esse, quam vocant incolæ* campanam Miraculorũ: *hanc per aliquot menses priusquam resp. Christiana aliquid adversi patiatur, ex seipsa nemine pulsante, sonare solitam, cujus rei* (sic ait) *testimonium per publicos tabelliones hisce oculis egomet legi, præter fidem, quam de eadem re illius regni Proreges faciebant suis litteris.*

a Damasc. l. 2. de fide orthod. c. 7. Bonaventu. in 2. d. 4. qu. ultim.

b in vita S. Meinulphi mens. octobr.

c l. 2. de fascino c. 14.

Accedat & aliud è Galliis, quoniam Hispaniam à testimonio arcent adversarii Eodem Vairo teste, ad flumen Rhodanum, in Sequanorum confinio, situm est nobile monasterium S. Mauritii. Vivarium illic visitur, in quo juxta numerum monachorum pisces ponuntur. Illorum si quis ægrotet, pisciculus quoque semivivus cernitur supernatare, quod si monachus è vita migraturus sit, paucis ante diebus piscis moritur. Hoc ita se Vairus accepisse scribit, tũ ab Antonio Cardinale Granvellano, singulari bonarum artium patrono, teste oculato: tum ab aliis fide dignis, ut rem locis illis notam atque omni fide contestatam.

Porrò cum exhalatio quoq; sit venti materia, & ventorum ideò præcipuæ qualitates sint, caliditas & siccitas: facile intelligitur, cur ex iis & sanitatis corporum, & fertilitatis anni probabilia signa queant desumi. Qui de ventis plura volet, alibi quærat *d*.

d Vide Senecam l. 5. Nat. qu. Pli. 2. art. c. 40 & ibi Milichium Card l. 1. de varie. c. 1. & 8. Valesf. de sac. ph. c. 50.

Secundo, non pauciora fiunt ex vapori-

poribus, quæ & ipsa suas adferunt probabiles prænotationes. Ex nubibus quam multa quæant prædici, post quēdam Gerardum, docet Conrard. Wimpina *a*, nec sua rustica prognostica desunt pluviis communibus, nec prodigiosis pluviis *b*, sive naturalia tempestatis anni, sive naturalia iræ Divinæ comminatoria. Anno superiore 1600. die 18. Feb. prope Arequipam. ex illis qui multi in Peruana sunt montes ignivomi *(vulcanos vocant)* unus eorum *Guyana putina*, principio candidam nubem visus pecorariis è longinquo eructare, quam consecuta est procella fragminū ingentium quasi avulsorum à rupibus, sed ignitorum: hæc paulum spatii progressa comminuebantur in minores lapides, & paulatim centesimo fermè passu à cratere in cinerē. Ubi saxa decidebant, cuncta revulsa, diruta, comminuta, interempta: ubi lapides, pauci mortales evasêre in jumenta. fors Hispanus iter faciebat eques: cùm vim grandinis lapillaceæ non ferret, descendit, & se sub equo locat: sed equus non valebat subsistere præ vi ictuum. herus videns nec tutum, nec quietum sibi sub jumento refugium: ephippium aufert, equum deserit, capiti sellam imponit, sic ægrè evasit cranifragium. torrentes & fluvii ac fontes nonnulli penitus exaruere, & aliis lapsus facultas interclusa cineris multitudine, idque per leucas plus trecentas. Arequipæ primùm ortæ clara luce tenebræ ferè mensem durarunt. Interea initio cœlum fulminibus visum dehiscere, & audiri tonitrua, flammeiq; globi instar artilleriæ bellicæ aciebus hinc inde dispositis mutuo explosæ, vicissim huc illuc discurrere, ingens globus semel decidit, & à templo in proximum ambitum, inde in viam publicam patente porta erupit, & subitò disparuit relicto sulphureo nitore, terræ motus ingens fuit: adeò ut multæ domus conciderent, reliquæ quasi tripudiarent nutantes: Nec cessavit interea pluere terram albam, instar cinerum seu calcis tritæ, ut nemo per plateas incederet, quin mox digiti spissitudine cooperiretur. domus, quæ nimirum tectæ essent crassitudine semipedali: sic pleræque sub onere gemebundæ subsiderunt, malum durabat, luce per intervalla potius ostentante se, quàm diem præbente. Mense ferè exacto cessatio fuit, & nonnulla intermissio, ut nostri qui illic degunt præscripsere: sed adhuc metus manebat graviorum. Magnam morum in melius tùm timor expressit commutationem: omnes ad pedes Sacerdotum devlovi, adeò ut quies nulla daretur, & vi in cubicula pœnitentes irrumperent. Sic Deo lucrum animarum multarum accessit. Sed nec Satanas neglexit occasionem. Nam cùm Indi pagani viciniores flammis, solita superstitione magos accessissent, & simul ad montem illum properarent, & malis cantibus, ac sacrificiis procurarent: magos & viciniores quosque flammæ consumpserunt, cæteri omnes malè mulctati, desperabundi pars suspendio, pars aliter sibi mortem consciverunt. Hæc narrata litteris P. Joann. Ruizii de Alarcon scriptis Arequipæ Martii XV. anno superiore quarum hoc anno Martio mense exemplar Hispanicè præscriptum legi: unde hanc epito-

a l. 1. de signis c. 5.

b de quib. Plinius supra c. 56 & 58. & ibi Milichius.

c Simile accidit anno 1631 & seq. initio, in regno Neapolitano, cum mons Vesuvius arsit & infinita damna intulit.

epitomen excerpsi. Vix quidquam simile lectum vel auditum. Idem de grandine & glacie dicendum, (quæ specie non differunt *a*, & Pisidas in κοσμυρία Poeticè non philosophicè contra Aristotelem agit.) Nivium quoque copia fertilitatem anni, roris & pruinæ multitudo sterilitatem potius, prænotant. nebula descendens serenitatem, ascendens imbres indicat. Tonitru & ecnephias sunt indicia pluviæ subsecuturæ: alii verò sonitus in aere audiri consueti *b*, magis pertinent ad prodigia. Fulmen & prester quid pronuntient, Wimpina te docebit *c*.

a Vales. c. 50. de sac. Philos.

b Ut 2. Machab.

c d. cap. 6.

Tertiò maris tumor, venti, fluviorum insolitæ eluviones, pestis annuntia sunt. terræ motus quoque idem designant, testibus Ammiano, Procopio, & aliis.

Quartò, quoad impressiones, quæ per reflexionem lucis, circa vapores ac exhalationes fiunt (ut Iris, halo, coronæ parelus, virgæ) naturalium præsensionum prognostica censeri possunt: ut & hiatus, & quæ foveæ & fenestræ vocantur: nec non flammarum illi tractus, quibus ignis fatui est nomen, sunt enim effectus varii, exhalationis vel vaporis superabundantis & vincentis obstantia: vel interdum luminis victi ac profligati *d*.

d vid. Wimpinam. d. cap. 5.

5. (Ut ad terrestria veniamus) ex arborum quoque proventu prognostica colliguntur, ut *teste Tullio*.

Lentiscus, triplici solita grandescere fœtu,

Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

e Amygdalorum copia indicat messis abundantiam *f*. Trifolium inhorrescit, & folia contra tempestatem surrigit. Sine auris ludentia arborum folia, lanugines & pappi, populei flocci volitantes per aerem, aut aquis innatantes, tempestatem pronunciant. Si rosæ violæve sub autumnum iterum floreant, pestilitas imminet. Burdigalæ, quæ pestem illam magnam præcessit hyems, aliquas in horto nostro rosas protulit, quas & vidi. Unum hoc non videtur vacuum à superstitione, quod quidam tradidêre: sub autumnum duas vel tres glandes legendas, tum cultro scindendas, trium aliquod in his solere reperiri, muscam, vermem, vel araneam, muscam denotare dissidia eo anno futura, ut vermem fertilitatem, aranea mortalitatem denotari.

e vide Senec. l. 1. Nat q. Pli. l. 2. à c. 28. Contar. ct. l. 2. de elemen. Per numiam l. 3. Phys. & Card. l. 4. de subtil.

f Vide Panegyr. nostram de Nativit. Deiparæ Virginis.

Sextò, animantes etiam quædam nobis prænunciant, ut,

Cana pulex fugiens è vasti gurgite ponti,

Nunciat horribiles clamans instare procellas.

Ut & acredula matutinis instans vocibus:

Fuscaque nonnunquam cursans per littora cornix,

Si tamen,

Demersit caput & fluctum cervice recepit.

Ipsorum quoque alumni dulcis aqua iranunculi.

Mollipedesque boves spectantes lumina cœli,

Et quæ talia ex Arato Tullius *g*. & ex Hesiodo Virgil. Quid contemptius masculo, vel passerculo? tamen domos illi

g l. 1. de divinat.

illi ruituras; hi aeris contagionem fuga præveniunt, quorum etiam causas Francisc. Picus investigat *a*.

a l. 1. Geor.

Ex observatione hujusmodi Phænomenorum, emersere Canones prænotionum, quibus utuntur nautæ, pastores, & agricolæ, de quibus non contemnendum opus exstat Antonii Mizalpi Monluciani, *Ephemeridum rusticarum*. illa quidem ipsa animalia præsagii sui sunt ignara; sed impetum quendam naturalem solummodo sentiunt, movente phantasia per humores concitata ad petendum quæ commodo, & fugiendum, quæ noxæ sunt futura. Quod sigillatim idem Picus ostendit, de ciconiis, cypselis, mergis, delphine, cæterum longum nimis & lentum feret mihi singulis inhærere. Veniamus ad nobilius animal, hominem, & ex eo quædam præsagia.

QUÆSTIO III.

De Conjectatione Medicorum.

EGimus *b* de quadam falsa & illegitima, imò ludibriosa; nunc de vera, seria & gnesia dicendum, hanc medicorum σημειωτικὴν, Veteres. recentioresque Doctores integris tractationibus sunt prosecuti *c*; quos legere poterunt, qui plenos sitiunt crateres: mihi hoc unum videtur universim posse statui.

b d. l. 3. c. 3 cum seqq.

c q. 1. conclus. 4. Hippoc. l. de Prog. & in eum commen. Galen. Asæpè in Probl. Celsum l. 2. de Medici. & horum sequentes vestigia Franc. Picum d. l. 3. c. 7. Wimpin l. de ignis c. 8. & à c. 13. usque ad 2. Joan. Guintherum Andernacveter & novæ medicinæ com. men. 1. Dial. 7.

Signa proba sunt, quæ naturalibus principiis, & veris experientiis comprobantur: cætera sunt vana, & ab arte Medicorum aliena. Proborum, quædam sanam integramque valetudinem testantur; quædam degenerantem vel jam affectam; quædam succumbentem & jam victam, quædam se recolligentem & victricem: quædam deniq; sunt ambigua, etiam ipsis Magistris. Nec ulla tam certa, quin fallant aliquando, ideò vetus sermo verus, præstare à sexaginta Medicis, quàm à Scabinis sex damnari, & morte addici.

QUÆSTIO IV.

De prænotione Physiognomica.

PHysiognomus ex pilorum & membrorum corporis colore, habitudine; & proportione; de temperie, valetudine, quædam etiam de moribus, ingenio, & animi affectionibus putat se scire: præcipuè frontem considerat faciemque, quia hæc solet esse speculum virtutum intellectualium; & tum vocatur hæc μετωποσκοπία. Hujus mentio apud Juvenalem, *Sat. 6.* cùm scribit frontem vati à muliere præbendam. Aristot. & Polemon confundunt cum *Chiromantia*, quæ propriè manuum considerat lineamenta, quasi quoddam virtutum activarum speculum: ac si considerat etiam reliqua membra totiusque corporis habitum, *Physionomica*, vocatur.

Hanc Physiognom. veteres Medici Hippocrates & Galenus diligenter excoluerunt, ut & Arist. integro libro, & qui extat Polemon. Athenienf. *libro de Naturæ signis*: quorum scripta laudantur, eò quòd naturæ vestigia calcarunt. Sed recentiores Barth. Cocles *in Anast.*

nast. Physiogn. Luc. Gauticus & alii ferè plura miscent superstitiosa, præter unum fortè Pet. Motium; cujus librum *de multiplici temperamento & cognoscendis hominibus*, laudat Michael Medina *a* quia primò complexionis modum, deinde medico & philosophico ratiocinio propensiones & ingenia gentiū, provinciarum, & singulorum hominum describit: methodus hæc vera & recta, sed Scriptorem illum nondum potui nancisci, visus mihi non infœliciter Conrad. Wimpina *b* Galeni & Aristotelis ferè omnia in compendium redegisse.

a l. 1. pa tæChri. c. 2.

b l. de signis l. 8. 9. & 10.

Artis fundamenta varia sunt, primum petitur à quadam cum animantibus similitudine, v.g. qui parvis sunt oculis invidi censentur, quia simiæ tales; qui magnis, stupidi; sicut boves & asini; ratio est: quia cum Deus auctor naturæ gnarus esset, quâ quodque animal indole dotasset, singulis etiam ea addidit instrumenta, quæ huic indoli forent quam aptissima, ferocibus, ut leoni, apro, tauro, ungues, dentes, cornua? timidis ac fugacibus, ut lepori & cervo, artus celeri fugæ necessarios; fortibus araturis, vel onera bajulaturis, toros, gibbum, dorsi humerorumque robur; ut camelo, bovi, equo & reliquis veterinariis. Idcirco quasi ex signo & à posteriori (ut loquuntur scholæ) animantium indolem ex ipsis instrumentis corporeis: quibus à natura sunt prædita, colligunt.

Secundum fundamentum à moribus gentium atque provinciarum desumitur; quæ cum certo sint corporis habitu ut plurimum quoque ingeniis, moribusque discrepant, v.g. physiognomi definiunt fuscos, stupidos ac pertinaces esse, quoniam Æthiopes sunt hujusmodi.

Tertium à sexu, v.g. quia mulieres candida ut plurimum & molli sunt cute, eædemque sunt pavidæ ac leves: ideò candidos & molli cute, moribus obnoxios iisdem censent. Hujus secundi & tertii fundamenti ratio ducitur à complexione, cum enim eadem temperies simul causa sit cutis hujusmodi & morum hujusmodi: ratiocinantur, in quocumque cutis sit talis, talem esse temperiem, quare ab eodem ejusdem temperiei ratione, similes mores exspectandos.

Quartò rimantur affectus animi, à motu membrorum & corporis affectionibus, tale illud Hippocratis, *Oculi non nictantes sunt iracundi: quoniam irati fixis & immotis oculis intuentur.*) Sed ratiocinabatur Salomon *a* dicens: *Homo Apostata, vir inutilis, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum,* Et Esaias; *b agnitio vultus eorum respondit eis,* hoc est, vultus exterior eorum, secreta cordis patefecit; sic argumentatur Martialis *c* (quem vetusta exemplaria, nescio cur vocent Martialem Cocum.)

a Prov. 96. 12.

b Esa. 3. 9.

c l. 11. Epi. 54.

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine læsus,
Rem magnam præstas Zoile, si bonus es.

Matthiam Corvinum Hungariæ Regem haud illaudatum Principem, nimis deditum divinationi; adeò ut nihil nisi consultis astrologis soleret sus-

 cipere,

cipere, *a* nam studiosè accepimus *b* huic vacasse physiognomicæ divinationi, ut ex primo aspectu lineamentorum faciei, de temperamento & moribus hominum solertissimè judicaret: ita ut magiæ speciem æmulis præbuerit.

a Bonfini. l. 8 Hung. hist. decad. 4.
b Joachim Cureus in Annal. Silef.

Quintum fundamentum petunt ex collatione signorum cum signis, & ex quibusdam alia colligunt, v.g. invidiam ex iracundia, cui tristitia & animi pravitas sit adjuncta.

Sit concl. *Physiognomica consistens intra cancellos naturalis Philosophiæ, licita est, & habet aliquid probabilitatis.*)

Probatur primò, quia positorum fundamentorum aliqua sunt probabilia, quædam minus, quædam amplius.

2. Probatur ex sacris literis, in quibus *virorum robustorum facies dicuntur similes faciei leonum c* item quod *in facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum in finibus terræ. d* & alibi; *sapientia hominis lucet in vultu ejus. e* item: *cor hominis immutat faciem illius, f* & quæ jam citata *g*

c c. paral. 12. v. 8.
d Prov. 17. v. 24.
e Eccles. 8. v. 1.
f c. 13. v. 31.
g Prov. 6. v. 12. Esa. 3. v. 9.

3. Ex juris interpretibus, quorum communiore calculo receptum, quando plures de aliquo crimine sunt accusati & capti, primum quæstioni subjici debere illum, qui facie deformior: quoniam credendus sit animo quoque pravior *h*

h Bald in l. 2. nu. 5. C. quorũ appell. non recip. Paris de Syndicatu Hippolytus. Marsi & alii.

4. Probatur sententia Philosophorum, Pythagoras enim ad hujus disciplinæ regulas, discipulos vel admittebat, vel repudiabat. Socrates hac indicina deprehendit Platonem fore, qualis postea laudatus. *i* Maximi hanc fecere Plato; *k*. Aristoteles & Sext. Philosophus: quorum primus eâ utitur in Dialogis, Secundus accuratè tradidit, tertius idcircò corpus vocat animi imaginem. Cicero hinc petitis jaculis adversarium mirè lacessivit. *l* Velleius Paterculus, veteres ea multum usos testatur *m*.

i Siren. l. 9 de Fato c. 39.
k in Tim.
l Orat. pro Roscio Comæd.
m l. 2. hist.

Dixi non *certitudinis*, sed *probabilitatis*: quia solent quidem corporis dispositiones affectionibus animi præire, quod integro libello Galenus demonstravit: sed præire, non trahendo vel cogendo, verum leniter & assiduè inclinando: ita ut bonâ consuetudine & fræno rationis, haud difficulter illa propensio superetur. Quod de se testari Socratem non puduit, cum Zopyrus Physiognomus ex lineamentis corporis ejus, bardum, stupidum, & mulierosum illum judicasset, *n* Sic intelligendus Cassius medicus *o*, cum quæsisset, cur prodigiosæ formæ homines, plerumque etiam emotâ sint mente? respondet *quia corpori consentit anima, ut animæ corpus.*)

n Cic. l. de fato. Alex. Aphrodis. l. 4. de fato.
o Probl. 51

Unde sequitur 1. longè certius judicium ferri de brutis, quàm de hominibus, quia bruta, propensione sola trahuntur, homo propensionem arbitrii habenis moderatur. Sequitur 2. quod Physiognomo non licet judicare de facto, sive de actuali hominis vita, scilicet hunc esse talem, sed de pronitate tantùm ac inclinatione, ut optimè censuit Proclus, *p*. v.g. talem propendere & inclinari in avaritiam, mulieres vinum, &c. 3. sequitur, non posse hanc facultatem judicare de donis divinis & gratuitis, quia Deus hæc distribuit cuique, prout vult, nec de extrinsecis planè

p in Alcibi ad Platon.

planè homini, ut morte violenta, opibus, honoribus, & cæteris fortunæ bonis malisve: nec de nuptiis, statu vitæ, & aliis negotiis, quorum electio est merè voluntaria, talibus nugis plenus est liber *de nevis* Melamphi. Ratio est, quia nihil istorum dependet à corporis habitu, vel constitutione. Permittit quidem Deus, ut quædam divinationes istorum eventu comprobentur: sed simul eos sinit falli in iis, quæ magis ipsis necessaria. Scribit Paulus Jovius in Elogiis, de Antiocho Tiberto Cesænate, qui Physiognomus excellens suo tempore habebatur eum *Guidoni Balneo prædixisse, quod ab intimo amico necaretur: Pandulfo item Malatestæ Ariminensium tyranno, quod ex Patria pelleretur, & exul in extrema egestate periturus esset. Paulò post Pandulfus Guidonem ob spectatam virtutem & suspectam obtruncat: Antiochum ipsum custodiæ mancipat, eventum præsagii exspectaturus. Antiochus custodis arcis filiam ita flexit: ut resti ab ea impetrata in fossam demittereretur: sed compedum sonitu proditus, & à fuga retractus, cum puella percutitur. Pandulfus tandem exsul, & egens ab omnibus desertus, in hospitali diversorio senex periit.)* sic dum aliis cavit, sibi non cavit Antiochus. Potuere etiam illa per humanam prudentiam conjici, quid enim inexspectatum aut mirandum, si familiaris tyranno vir fortis, ob suspicionem ab eo necetur? quid verisimilius; quam tyrannum invisum, vel necari si sit audax, vel compelli in fugam, si timidus: & semel pulsum, ad egestatem redigi? His poterunt adjici nonnulla ex Horozeo lib. 2. de vera & falsa Prophetia cap. 8. & 9.

QUÆSTIO V.

De Chiromantia.

CHiromantiam dividunt in Physicam, & Astrologicam.

Conclus. 1. *Physica Chiromantia, licita est, & physiognomiæ pars, & ideò de illa idem, quod de hac judicium)*

Ratio est, quia per lineas & partes manus considerat ipsam corporis temperiem, & ex temperie corporis probabiliter indagat animæ propensiones, hanc probat artem Aristoteles *l. 1. Histor. animal. cap. 5. & 30. ac 34. problem. sect. 10.* & prolixè eam exsequitur Conrad. Wimpina *l. de signis cap. 10. 11. & 12.* incautè verò Petr. Primodaius; dum inter duas has species non distinguit, omnem chiromantiam videtur damnare. *Academiæ Franciæ p. 2. die primo capite 4.*

Conclus. 2. *Chiromantia astrologica prorsus vana & illicita, scientiæ nomen non meretur.)* Scientiam esse nititur probare Anton. Verderius *a*, nam loqui illum de hac etiam, non de physica tantùm patet, tum quia conjungit cum astrologia, & utramque scientiam contendit esse; tum quia in responsione penultimæ objectionis, dicit harum manus linearum significationem ab astris infallibiliter dirigi, &c. quæ sane Ecclesiasticam mereretur censuram, quia Papa Sixtus V. editâ contra astrologos & Chiromanticos bullâ, definivit, neutram esse scientiam, & utrosque pariter

a l. 7. var. lect. c. 6.

 dam-

damnans, gravibus subjecit pœnis, cujus doctissimi & maximi Pontificis sententia præponderat omni contra sentientum temeritati: tum etiam quia in Catalogo Romano librorum, quorum vetita lectio, omnes qui Chiromantiam docent apertè sunt annumerati, prohibita est. Ergò.

Vanam esse, docet optimè Franc. Valesius *a* doctiss. medicus, meritissimo illam detestans; primùm namque laborant væsania Mathematicorum de astrorum influentiis, quam improbavimus *sup. q. 1.* Addunt de suo; quod stultius est, hanc areolam esse Jovis, illam Mercurii, tertiam Veneris, atq; ita porrò. Superaddunt tertiò tales areolæ lineas hoc prænotare: alias illud, quorum nihil ratione vel auctoritate confirmant, sed nudo suo delirio, & prætextæ experientiæ postulant nos manus dare. Cumque tam inania sint artis hujus principia, fuere tamen semper, qui hoc quoque mendacium parvuli diligerent. Olim prosâ oratione Chiromantiam tradidit Helenus Syracusius libro, quem nominat χειροσκοπον ονωρισμα *manus inspectorum augurium*, carmine verò comprehendit Eumolphus quidam, utriusque meminêre Pollux & Suidas. Recentiores scripsêre Joannes de Indagine (Lutheranus, alius à Carthusiano nominis ejusdem. Joan, Taisnerus Athensis, Antonius Cermisonus, Bartholomæus Cocles, Michaël Savonarola, Petrus de Arca, Marcellus, Saya, Andreas Tricassius, Michael Scotus, Joan. Teukesberg & alii: quorum libri scatent superstitiosis. Ars ista palmam manus primò in certos colliculos, areolos, & lineas dividit: areolis planetas singulos, lineis astra quædam præficit: horum denique astrorum atque planetarum vulgò creditos effectus ipsis areolis ac lineis manus adscribit, ut breviter Wimpina *b*, ostendit, addens se horum non approbatorem, sed narratorem esse nudum: suo judicio cuncta nænias esse detestatur, hos & impugnat vehementius antiquus scriptor Joannes Salisberiensis *l. 2. Policratici c. 27.*

a Sac. Philosoph, c. 32.

b sup. c. 17

Contra hos libratum illud Juvenalis Sat. 6.

. . . . frontemque manumque:
Præbebit Vati crebrum popisma roganti.

Quorum prius ad metoscopum, posterius ad chiromantem referendum, bene Britannicus observavit. Solent hanc vanitatem profiteri uxores (si uxores) ex illa colluvie, quæ totam pervagantur Europam, vulgò *Zingaros*, seu *Ægyptios* nuncupant, de quibus multa collegit Crespetus *libro primo de odio Satanæ discur. 12. fol. 176. cum seq.* Sed hi Scriptoribus Germanis, quàm Gallis vel Italis notiores: Ideò hos audiamus. Conditionem eorum & originem sedulò perquisivit extra res fidei non despicabilis, sed Munsterus L. 3. cosmograph. *f. 257. Cum ageretur* (inquit) *annus post Christum natum 1417. primùm per Germaniam apparere ceperunt homines nigredine deformes, excocti sole, immundi veste, usu rerum omnium fœdi, furtis imprimis intenti: præsertim fœminæ illius gentis: nam viris ex furto fœminarum victus est. Tartaros aut Gentiles vulgus vocat, in Italia*

*Cianos

*corr. Cindanos, vel zingaros.

* *Cianos appellant, Ducem, comites, milites inter se honorant veste præstantes: canes venaticos pro more nobilitatis alunt: sed ubi venentur, nisi furtim non habent. Equos sæpè mutant, major tamen pars pedibus graditur. Fœminæ cum strato & & parvulis jumento invehuntur. Litteras circumferunt Sigismundi Regis & aliquorum Principum, ut transitus illis per urbes & provincias incolumis permittatur innoxiusque. Ferunt ipsi ex injuncta sibi pœnitentia mundum peregrinantes circuire, atque ex minore Ægypto primum emigrasse. Sed fabellæ sunt. Hominum genus, quod usu compertum est in peregrinatione natum ocio deditum, nullam agnoscent patriam, ita circuit provincias, furto (ut diximus fœminarum victitans, canino ritu degit: nulla religionis cura, etiamsi inter Christianos parvulos suos baptizari curet; in diem vivit, ex provincia demigrat in provinciam: per aliquot annorum intervalla redit: sed multas in partes scinditur, ut non iidem in eundem facilè redeant, nisi per longa intervalla, locum. Recipiunt passim & viros & fœminas volentes in cunctis provinciis qui se illorum miscent contubernio. Colluvies hominum mirabilis, omnium perita linguarum, rusticæ plebi gravis imminens: ubi foris illa laborat in agris, hi spoliis invigilant casellarum. Anus eorum chiromantiæ & divinationi intendunt: atque interim quo quærentibus, dant responsa quot pueros, maritos, aut uxores sint habituri miro astu & agilitate crumenas quærentium rimantur & evacuant.*

Hæc de illorum moribus verissima. Undè sæpè animum subit admiratio, quo jure, vel injuria in quibusdam provinciis hoc genus flagitii à Principibus toleretur: non sine maximo scandalo; & damno rusticorum. Nam scelerum impunitatem permittit, qui sceleratos tolerat. Si hos fures liceat tolerare, certè & alios. Si horum chiromantia & maleficia reliqua tolerantur: non id est niti contra divinæ legis, & Ecclesiasticorum canonum auctoritatem? Notoria sunt flagitia quæ Munsterus memorat, & iisdem planè verbis Albertus Kranzius *lib. 11. Saxoniæ c. 2.* ut alter ab altero, vel ambo à Tertio acceperint. Quod attinet ad maleficium, docet experientia. nam si quis illis ex sacco vel capsa unicum nummum largiatur, omnes nummi, qui in eodem capsa vel sacco inerant, migrasse quo unicus ille, non rarò deprehenduntur: quod apertum maleficium est. Quoad divinationes illas, nequeunt excusari à superstitione, aut hæresi (si sic sentiunt) aut impostura scandalosa. Quòd alios passim recipiant, in nationibus per quas transeunt, id nullo pacto illis concedere deberent respub. sed tales qui se iis aggregant, & ipsos receptatores, condignis pœnis coërcere. Nam contra rationem est otiosos & vagabundos fovere in reip. perniciem: quod vel improbū planè. Notæ sunt contra otiosos leges Ægyptiæ, & Atticæ apud Athæneum l. 4. & Pierium lib. 34. Notum hodiè, ubi justitia viget, magistratus solere in tales inquirere, unde victitent, nam nemo de vento præsumitur vivere (*l. fin. de alim. pupil. præsta*) & meritò semper commendata fuit lex Corinthiorum, quam ex Diphili comœdia retulit Athæneus libr. 6.

Est optimè hic statutum apud Corinthios:
Si quempiam obsonare semper splendidè
Videmus, hunc rogamus: undè vivat, &
Quid faciat operis? si facultates habet.
Ut redatus harum solvere expensas queat:
Perpetimur illum perfrui bonis suis.
Sin fortè sumptus superat ea quæ possidet:
Prohibemus huic ea ne faciat in posterum,
Ni pareat jam plectitur mulcta gravi:
Si sumptuosè vivit, is qui nihil habet,
Tradunt eum tortoribus. Proh hercules?
Nec enim licet vitam absque malo degere
Talem scias, sed est necesse aut noctibus
Abigere prædam, aut fodere muros ædium
Aut in foro agere Sycophantam; aut perfidum.
Præbere testem. Nos genus hoc mortalium
Ejicimus ex hac urbe, velut purgamina.

Cingaros credo tolerassent, quos non præsumptio est sed res docet clependo, harpagando, sutelis, maleficiis vivere.

Verùm excusant illos Patroni, calamitosum esse genus hominum miseratione dignum cur? Ex Ægypto oriundi, luunt majorum à fide Christiana apostasiam, & pœnitentiam obeunt, septennalē locis incertis vagationem. Summa defensionis hæc est, quam diluunt alii: quem dixi Sebastianus: *Sunt anni* (inquit) *plus, minusve viginti sex ab hoc tempore, quando ego Munsterus ista scribo, quod Heidelbergæ agens istius gentis primoribus me adjungens vix extorsi litteras quasdam, quas gloriabantur se habere ab Imperatoribus; at illæ mihi ostensæ erant. Vidimus quoddam quod ajunt Lindojæ à Sigismundo Imperatore impetratum: in quo mentio fiebat quomodo majores eorum in minori Ægypto, olim ad aliquos annos, abjecto Christianismo ad Gentilitatis errorem relapsi fuissent, & resipiscentibus ex pœnitentia injuncta, quot tot annis eis singulis eorum familiis aliquot per orbem peregrè proficiscerentur, diluerentque in exilio perfidiæ suæ crimen. Sed jam dudum evanuit tempus hujusce suæ peregrinationis, & tamen colluvies illa non cessat circum vagari, furari, mentiri, augurare, & divinare.*

Cur si pœnitentiæ terminus effluxit, pœnitentiam adhuc prætexunt? verum falsum etiam, quod de Ægypto jactant. Nam interrogati nec sciunt quidem quid Ægyptus, aut ubi minor vel major. Unde ergò emerserunt? Mira varietas est sententiarum. Quidam *Cincalos* dictos putant, quasi ἀνεζίους, penatium expertes & mendicos. Sanè γ & κ. commutantur facillimè, & Menander in Thaide quendam ait πτωχότερον λεβέριος ἢ κιγκώλου, mendiciorem leberide & sincalo. Leberis significat spolium serpentinum: *Cinclus* avem cui etiam nomen, σεισοπύγις: si caudæ demas ornatum, valdè implumis: inde rustici egenos & errones, *cinclos* dixere, ut ex Æliano & Suida docet Adagiogra-

graphus *chliad. 2. cent. 2.* hæc sententia placuit Pierio Valeriano *libro vigesimo quinto Hieroglyphicor.* Sed ad rem non facit. Polydorus Assyrios & Cilices putat: Volaterranus Uxios è Persia: hoc est ariolari nomen indicat, Belgæ *Egypteners*, Galli *Egyptiens*, Hispani *Gitanos*, Itali *Cingaros*, vel *Cianos* vocant: Germani superiores, *Zigeuners*, quæ omnes voces ab *Ægyptio* deductæ: & & hæc ultima, quasi *Chusener*, à Chus Chami filio patre Ægyptiorum & Æthiopum. Hi quia vident tempus pœnitentiæ præfixum effluxisse: nunc duo quædam comminiscuntur: unum est se non posse ad patriam redire interceptis itineribus: cogantur ergò dividi, & certæ alicui nationi adscribi, & legibus ibi receptis vivere: vel pellantur. Alterum est, etiam post illud septennium, sibi ex patriis sedibus subinde necessariam esse migrationẽ: si secus fecerint, & non quotannis mandras vel hordas suas (id est hominum multitudinem utriusque sexus) exulatum miserint, calamitatem & sterilitatem omnibus certò præstam esse. Digna hæc causa, in quam sedulò inquiratur: quod si fiat, statim apparebit impostura. Quæ vel ubi hæc gens, quæ quotannis tantoperè multiplicatur? hæc quidem in peregrinatione sua nisi adultos undecumque colligeret: citò interiret. Deinde satis isti ostendunt falsum fuisse primum illud de injuncta pœnitentia. Quod de fonte horum verisimilius comperi, est quod *in Annalibus Boiorum* his verbis ab Aventino perscriptum fol. 826. libro septimo. *Eâdem tempestate furacissimum illud genus hominum colluvies atque sentina variarum gentium: quæ in confinio imperii Turcarum atque Hungariæ habitant* (Zigenos *appellamus*) *rege Zinkelone, nostras peragrare capere regiones, furto, rapina, divinationibus, impunè prorsus victum quæritant. Ex Ægypto se esse mentiuntur, extorresque domo à superis cogi se, majorum delicta: qui Deiparam Virginem, cum puero Jesu hospitio excipere recusarint, septem annorum exilio expiare impudentissimè confingunt. Experimentis cognovi eos uti venedica lingua & proditores, atque exploratores esse. Cùm alii tum imprimis Maximilianus Imp. Cæs. August. & Albertus parens Principũ nostrorũ publicis edictis testantur: adeò tamen vana superstitio hominũ mentes, velut lethargus invasit, ut eos violari nefas putent, atq; grassari, furari & imponere impunè passim sinant.*)

Tria hinc collige, primum origine Sclavos esse ex ditione Winden: sanè, quod peculiare ipsis idioma, in Sclavonicum vergere significat Aventinus loquens de nativo. Scio namque præterea fictitium quoddam habere ipsis solis notum: quod Hispani vocant *Zirigueuca:* Germani teste Munstero, Rotwelsch, hoc est Rubrum Barbarismum. Norunt intereà cuncta ferè Europæ idiomata, & apud Germanos germanicè, apud Gallos gallicè, apud Italos Italicè, &c. loquuntur; quod necessarium ad finem explorandi. Secundò vides hos septennem illam priorũ pœnitentiam, jam ad singulos posterorum porrigere, ut prætextus sit vagãdi. Tertiò compertos Principib. prudẽtissimis de proditione meritò damnatos, sed quadam imprudentium superstitione foveri.

foveri. Dicam quod rem valde confirmat: cum adhuc in Hiſpania anno 1584. verſarer Legione: magna tùm multitudo iſtorum per pagos illos inundarat, feſtum corporis Domini tum celebrabatur. petierunt aditum in Civitatem, ut (honoris cauſſa) præſultarent, quod illic conſuetum; fecere, ſed à meridie propter furacitatem fæminarum ortus tumultus, fugere in ſuburbia, & ad S. Marci (D. Jacobi equitum magnifica eſt habitatio & hoſpitale) ſe conglobarunt: & juſtitiæ adminiſtros militari vi repulerunt. mox tamen, neſcio quo pacto, diſſimulata omnia. Huic hordæ Comes erat; ſic appellant: in turba multi recepti Hiſpani, etiam ex Graiales, Villabraxima & pagis nonnullis Caſtellæ. Comes tam peritè Caſtellanum idioma loquebatur, quàm ſi Toleti natus. Sciebat omnes Hiſpaniæ aditus terreſtres, (*Tuertos* vocant, omnes regionum anfractus, & difficultates: quid roboris eſſet cuique civitati, qui præcipui in quaque & quæ cuique opes. Nihil ferè ad rempub. pertinens, tâm arcanum, quod eum lateret, nec clam hoc, ſed gloriabatur. Quo aut cui rei hæc curioſa exploratio? Nonnè compeſcendi vagabundorum hæc curioſitas, etiamſi ſolum peregrini. & inculpatæ vitæ? Bene tibi, bene ſit, Maxime Carole, qui in conſtitutionibus Comitiorum habitorum Auguſtæ Videlicorum *an. 1549.* cap. 26. hanc fecem mortalium, hos errones periculoſiſſimos, *Zyngemeros* ſeu præſtigiatores Teutonica terra excedere, veluti exploratores & proditores Chriſtianæ Eccleſiæ miſſos à Turcis ſanciviſti. Commemorat hanc conſtitut. Petr. *Gregor. lib. 34. Syntagm. jur. univerſ. c. 16. num. ult.* invehitur in eoſdem Creſpetus *d. loco*, & (cui meliorem opto religionem) Philipp. Camerarius I. C. *opere horar. ſubciſivarum cap. 17.*

Sed objiciuntur nobis duo, unum S.S. auctoritas, alterum exempla certa hujus divinationis. Auctoritates ſunt duæ: prima eſt *Exod. 13. verſ. 4. Et erit quaſi ſignum in manu tua.* Reſpond. hoc explicari ſequentibus verbis: *& quaſi monumentum ante oculos tuos.* loquitur enim de ſolemnitate azymorum: cujus celebrationem vult Hebreis eſſe ſignũ memoriale liberationis ex Ægypto; ſumit autem metaphoram à more hominum, qui quando volunt alicujus rei recordari, ſolent digito annulum indere, vel filum alligare: quia cum manum ſæpè ante oculos elevemus, fit ut recordemur ejus, quod verebamur ne obliviſceremur.

7. Job. 37. v. 7. *Qui in manu omnium hominum ſignat, ut norint omnes opera ſua.* Depinxit ergò Deus in manu ſingulorum unde queant prænoſcere, quid dicturi, facturi, paſſurive ſint.

Reſpond. Cum Olympiodoro & Philippo presbytero ibi, verbis iſtis ſignificari hanc temporis viciſſitudinem, de qua loquitur, ſerenitate & procellis nivium imbriumque à Deo contemperatam, ut & Dei fortitudo fiat manifeſta, & homo videns ſe tam facili negotio à Deo quavis tempeſtate impediri à propoſito, manumque ſuam ſic quaſi quibuſdam vinculis aſtringi, & ab opere arceri: cognoſcat ſe, ſine Dei adjutorio

torio posse nihil, suamque confiteatur imbecillitatem: favet huic expositioni versio LXX. quæ habet; *ut cognoscat omnis homo imbecillitatem suam:* nec non Hebræus contextus, in quo ad verbum, sic; *in manu* (sivè in vehementia) *omnes obsignabit ad sciendum omnes homines opus ejus.* Ubi ex more Hebræorum, *Beiad* ביד, noster vertit, *in manu*, pro in vehementi atque admirabili signo, sicut Isaias & Ezechiel *a Iad* posuere pro visione prophetica non vulgari: sicut Moses *b manum Dei* usurpavit, pro potentia & magnitudine Dei. Lege longè aliam explicationem loci Job, apud Francisc. Valesium, quæ quamvis ingeniosa sit, cum præcedentibus verbis non cohæret.

a 1. Reg. 3. v. 25. Esa. 8. v. 11. Ezech. 1. v. 3 & c. 33. v. 22. & c. 37. vers. 1.
b Exod. 14. v. 31.

3. Certant exemplis prædictionum, quas evẽtus roboravit. Bartholomæus Cocles ille, qui tot chiromantiæ libros edidit, Antiochi Cesænatis, de quo *q. præcedenti* scripsi, discipulus, Lucæ Gaurico astrologo fuit auctor fugæ, ut, qui instabat, cruciatum violentum evaderet. Gauricus contemnens monita: eò quòd Joannem Bentivolum Bononiensi tyrannide deficiendum in Ephemeridibus prædixisset: jussu violenti Principis, ex alta trochlea suspenso fune quinquies quassatus, & astrologiæ suæ jactatæ, & chiromantis contempti pœnas dedit. Alexandro Medici Græcus quidam ex manus inspectione prædixit mortem, & signa edidit percussoris: fore ex ejus intimis, habitu gracili, vulticulo buxeo, suspensa taciturnitate, cæteris insociabilem: quæ in unum Laurentium, qui & percussor, omnia conveniebant. Sed idem ille Cocles, prædixerat Copono cuidam, eum brevi scelesto homicidio manus cruentaturum: & Hermeti tyranni filio, futurum, ut exul in acie cæderetur. Hermes igitur fatali metu percussus Copono clam imperat, ut Coclitem, novum sibi Agamemnoni Calchanta, necet. Nec Cocles discrimen nesciebat. Ideò secreta galea caput munierat, ingenti gladio, quem peritissimè ambabus manibus regebat, semper armatus. Verùm à Copono bajuli habitu personato, dum seræ ostii, calculo injecto, præpeditæ, clavem insereret, adacta in occipitium securi, interfectus est: nullam aliam patrati facinoris causam adferente Copono, quam quod ipse Cocles brevi homicidam futurum asseruisset. Unus ista omnia narrat Jovius *c*, nec usquequaque indubitatæ fidei Historicus, nec satis, à superstitiosis & gentilium, ne dicam opinionibus, saltem locutionibus, alienus: cui ut ea contigisse concedamus, idem tamen, quod astrologis talia jactantibus, cum D. Augustino respondendum. vide supra quæst. 1. respons. ad 4. objectionem. ut digitus manus, sic chiromantiæ pars quædam est, divinatio ex unguinibus: non illa de qua superius actum *cap. 2. quæst. 6. Sect. 4. nu. 6.* Sed alia novitia, ut suspicor ab aniculis ad colum inventa: hæc conjicit ex maculis albis atrisve in ungue apparentibus, & singulis digitis suos canones attribuit: alios mulieribus, alios viris destinatos, nec valetudinis prosperæ vel adversæ notas prodens; (quod aliquotenus tolerandum foret) sed excurrit ad fortuitos effectus ab alienæ voluntatis arbitrio libero de-

c in Elogiis.

ro dependentes, quod temeritatis & vereor ne superstitiosæ sit impietatis. Extat tamen (si Deo placet) hæc menia artis in opere de Physiognomia Hispanico cujusdam Hieronymi Cortesii, si ut nugas edidit, minus malè: Sed minus cautè, cautius nugari in minus periculosis aliis, nam nugandi copiosa ubique materia.

QUÆSTIO VI.

De conjectatione ex somniis.

GRæci vocant ὀνειροπολίαν, de qua Senariorum libellus à Junio Hornano editus habetur *a*. Cæterorum onirocriticorum veterum, non magna reipub. jactura omnes libri interierunt, præter unum Artemidorum Daldianum, delirum senem, qui libris quinque cuncta ab aliis tradita complexus fuit. Brevior est Astrampsychus Græcè & Latinè his annis editus: sed æquè nugax ut & alius ille Arabs, qui Græcè barbarizans una cum Artemidoro in lucem prodiit in Gallia. Hodiè in pretio habent Apomasaris Arabica Apotelesmata, ex recentioribus Conra. Wimpina, vellem ne tam multa sine antidoto congessisset *b*. Avorum quoque memoria, hanc in Italia vanissimè profitebatur artem Junianus Majus *c*: cujus extant epistolæ & libelli quidam Grammatici. Ex insomnis prophetiam fingebat Thomas Munzerus Anabaptistarum parens unus: Brasileenses Indi in expeditione somnia observant: si se hostium carnes torrere somniarint, prosperum somnium censent, & victoriam spondent: sin contra suas, ab hostibus vinci metuunt. *Joann. Stadius lib. 2. Hist. Brasileens. c. 27.*) Legi cum utilitate tantum illi de hac materia videntur, qui cum D. Thoma & Antonino *d*, quibus liceat attendere, quæ & quibus interpretata permissum sit, expenderunt *e*. hos imitabor.

a Inter animadv. lib. 1. c. 8.

b l. de divinat. c. 14 & l. de insomniis per decem capita.

c de quo Alex. ab Ale. lib 1. cap. 11.

d D. Thō. 2. 2. q. 95. a. 6. Anton. 2. p. tit. 12. cap. 5. 6. 7.

e Thuttecrem in c. nō obsetvetis 26. q. 7. Mich Med. d. c. 2. Valef. sup. c. 32. Ciren. d. l. 9. c. 25. Joan. Niderrad. præcep. c. 10. q. 2. Salisb. l. 2. c. 17.

f l. 1. c. 2.

Macrobius, *lib. 1. de somn. Scipion:* quem sequitur *Salisber. l. 2.* somnia dividit, in ἐνύπνιον φάντασμα ὄνειρον ὅραμα χρηματισμὸν, *insomnium, spectrum, somnium, visum, & oraculum*: sed Artemidorus *f* ea quinque ad duo revocavit, *insomnium*, nempe & *somnium*: sub insomnio spectrum, sub somnio comprehendit visum & oraculum, quoniam hæc illud consequuntur. Gentiles consentiunt species primas, insomnium & spectrum, ἀσημάντους esse, nihilque significare vel præmonere, *Somniū* igitur strictè sumptum, ut opponitur insomnio, definiunt, motum aut figmentum animæ multiforme, futurorum bonorum vel malorum significativum. Hujus verò prædictionis fundamentum statuunt experientiam, & quandam proportionis similitudinem rei somniatæ ad eventum. Experientiam vocant, si unus vel plures, cum hoc vel illud somniassent, talem vel talem postea fortunam sunt experti: similitudinem verò illam proportionis longè quoque putidius investigant. Primò ex quodā more ac consuetudine. v. g. radi caput honestum & religiosū est monachis, quia moribus ipsorum & regulis id consentaneum: ergò si monachus id somniet sibi accidere, prosperum erit somnium. Sin verò id somniet aliquis

quis conjugatus; præsagium dicent esse infaustũ, quia conjugatis dedecorosum, sic raso vertice incedere 2. ex vocabuli significatione: veluti audit quis vel legit Serapidis nomen, morietur: quia Serapidis idem qui Pluton. & Orcus. 3. ex rei significatu Hieroglyphico, ut si quis sibi visus sit catena ad templum alligari: fiet Sacerdos, & illi templo serviet æternum 4. à fabulosis narrationibus: veluti visus est sibi aliquis vagus in Isthymo filiolum suum quærere? peribit filius mersione, juxta fabulam Melicertæ. 5. de aliqua ratione astronomica vel physica, longè petita, veluti somniavit se Lumen à Luna petere? cæcus fiet, quia Luna proprio caret lumine. item videtur quis in somnis manus ursæ habere? damnatus ad bestias, & ad palum deligatus, ab urso devorabitur cur? quia ursus intra speluncam latitans ori manum inserit, & veluti adedens exsugit, indeque sumit nutrimentum. Hæc artis sunt fundamenta, quàm geniosa, tàm puerilia: mireque ridiculus in his est Artemidorus, quia quod uni aliquando casu accidit, in consequentiam trahit, & canones conflat stuppeos, quibus merè fortuiti casus ad similes eventus prædicendos pertrahantur.

Undè apparet primò, nihil hujusmodi Onirropolicis libris deferendum, meritòque damnari eos, qui ad hujusmodi scripta animum adjiciunt, nominatim ad legendum fictitios hac de re libros Abrahami, & Salomonis, & libellum somnialem, qui Danielis Prophetæ nomine falso circumfertur, de quo agitur in Decreto Gratiani *a*. Apparet 2. superstitiosum esse consilium Synesii *b*: quo suadet, ut quisque sibi suis ex somniis, cum eorum quæ postea perpessus collatione, artem quandam conjectandi conficiat; quod inutile studium, vanumque commentum accuratè jampridem Franc. Picus confutavit *c*.

a d. c. non observ. *b* l. de somniis. *c* l. 6. de prænot. c. 8.

Sit tamen 1. Concl. *Quædam somnia rerum eventum prænunciant, quædam nullum, vel illusorium. quare etiam quædam licet observare, quædam non licet.*

Conclus. hæc egregiè confirmatur à Prudentio *in Hymno ante somnum*, his versibus.

Sed dum pererrat omnes
Quies amica venas,
Pectusque feriatum
Rigat placente somno;
Liber vagas per curas
Rapido vigore sensus,
Variasque per figuras
Quæ sunt operta cernit.
Quia mens soluta curis;
Cui est origo cœlum,
Purusque fons ab æthra,
Iners jacere nescit
Imitata multiformes
Facies sibi ipsa fingit,
Per quas repente currens
Tenui fruatur actu.
Sed sensa somniantum
Dispar fatigat horror.
Nunc splendor intererrat,
Qui dat futura nosse:
Plerumque dissipatis
Mendax imago veris
Animos pavore mœstos
Ambage fallit atra.

Canonica hæc incerta; non æquè quod ſubdit, etſi plerumque contingat:

Quem rara culpa morum
Non polluit frequenter,
Hunc lux ſerena vibrans
Res edocet latentes:
At qui coinquinatum
Vitiis cor impiavit,
Luſus pavore multo
Species videt tremendas.

Verùm concluſio multis repugnat. nam eſt contra Xenophontem Colophonium, & Epicuræos, qui cuncta ſomnia volebant contemni: eſt contra Stoicos, Protagoram, Artemidorum, Thyanæum, & ſimiles, qui ſi ſomnium ſit, neceſſariò quoque aliquid volunt ſignificare (ut ex eorum ſupra poſita definitione patet) & ideò nolunt ulla omninò negligi, vel præteriri. Utrumque extremum condemnat S.S. Stoicorum dum ait *a: ubi multa ſunt ſomnia, plurimæ ſunt vanitates, & ſermones innumeri. tu verò Deum time.* Item *b; ſomnia extollunt imprudentes, quaſi qui apprehedit umbram, & perſequitur ventum. ſic & qui attendit ad viſa mendacia.* Epicuræos autem damnat, dum tot exempla divinorum ſomniorum & interpretationum, paſſim ſuppeditat *c*. Rectius ergo Homerus *d* & Virgilius *e* commenti ſunt fabulam, de duplici porta ſomniorum, per eburneam falſa, per corneã emitti vera; ut indicarent quædam vera & ſignificativa, quædam falſa & inania ducenda.

a Exod. 5. v. 6.
b Eccl. 34. v1
c Sup. c. 1.
d Iliad. 2.
e Æneí.

2. Concl. *Tam certa ſunt ſomnia, quàm eorum certa cauſa. ſi hac effectum certum certò producit, etiam ſomniorum prædicto certa. ſi probabiliter, probabilis. ſi fortuitò, fortuita & fallax.*]

Explicatione hæc tantum indigent. Syneſius prædicto commentario comminiſcitur Spiritum quendam phantaſticum, quem vult eſſe animæ vehiculum, auctorem & fabrum omnium ſomniorum: quod Platonicum figmentum eſt, fabulis æquale poetarum: Porphyrius duas cauſas agnoſcit unã, dæmones bonos, maloſque, quam nos admittimus eſſe cauſam quorumdam ſomnorum: aliam notiones quaſdam, quas animus ex alia vita ſecum allatas in corpus intulerit: quod eſt à fidei dogmatibus alienum. Nec enim animus hominis corpore antiquior advenit aliundè, nec quando infundebatur à Deo, ullas ſecum creatas ſpecies attulit. Ariſtoteles *f* negat ulla à Deo immitti ſomnia, quod S.S. prorſus repugnat. Contra Plato *g*, cuncta ſomnia dæmonibus adſcribit, quod rectæ Philoſophiæ, & quotidianæ experientiæ refragatur. Melius Hippocrates *h*, vera ſomnia, partim Deo, partim naturalibus cauſis adſcribit. Rem acu tetigiſſet, ſi tertium membrũ addidiſſet, non prætermiſſum à D. Gregor. *i*: qui rectiſſimè ſomnia trib. auctorib. adſcripſit, Deo, Naturæ, Dæmoni: unde poſteriores Theologi ea diviſerunt, *in divina, Naturalia, & Dæmoniaca.* præcipua difficultas eſt de Naturalibus.

f l. de divinat. per inſomn.
g in Sympoſ.
h l. de inſomn.
i l. 8. Moral. c. 13. & l. 4. Dialog. c. 48.

Naturalia proficiſcuntur vel à cauſa intrinſeca ſomniantis, vel à cauſa illi extrinſeca. *Intrinſeca* naſcuntur; quædam potiſſimum ab anima, & tunc dicitur *cauſa animalis*, aut (ut quidam loquuntur) *moralis*: quædam potiſſimum à corpore, & vocatur *cauſa corporalis*, & ab aliis, ſtrictè loquendo, *naturalis*. *Intrinſeca*

trinſeca cauſa animalis eſt, quando ſomnia obveniunt de rebus, quibus cogitatio vigilantis valde fuit intenta, juxtà illud Salomonis *a*.

a Eccl. 5. v. 2.

Multas curas ſequuntur ſomnia, de hac cauſa Attius;

Res quæ in vita uſurpant homines, cogitant, curant, vident,
Quæque agunt vigilantes, agitantque ea ſi cui in ſomnis accidant.

Minus mirum eſt.) idem cenſuêre Lucretius, & plurimi, quos *b* alibi citavi: nunc non repetam. D. Greg. Nyſſenus acutiſſimè ſcripſit *c* hujuſmodi ſomnia ſimilia cenſenda cytharæ; cujus fides ceſſante manus impulſu, adhuc modicum extremâ motione trepidant ac tinniunt.

b in com. & Adverſ. in Seneca Octaviá. c lib. de hominis opificio.

Corporalis intrinſeca cauſa naſcitur à præſenti diſpoſitione ac temperamento corporis, quod vel inedia exhauſtum, vel crapula repletum, vel humore aliquo nimis prædominante ægreſcit, vel alio interiore vitio laborat. Ex his cauſis vel pacata, vel turbida, vel multiformiter varia ſomnia naſcuntur. Quibus ſanguis eſt copioſior, roſas ſomniant puniceas, crocum, hortos, convivia, choreas, complexus, aerem, volatum, & læta omnia. Phlegmatici, mare, aquas, balnea, navigationes, ſubmerſiones, onera gravantia: tardam & impeditam à noxiis fugam. Cholerici colores flavos, rixas, pugnas, incendia. Melancholici fumos, caliginem, tenebras, vagationes per loca ſola, nocturnas oberrationes, tetra ſpectra, mortes, triſtiaque cuncta. Quibus veſica humore plena, ſomniant de lacubus, fluviis, imbribus, & ſomniando nonnunquam impluunt ipſi in ſavanas. Quibus dominantur ſinceri purique ſucci, putant in ſomnis volutari ſe inter odoratos ſuaveſque floſculos: contra in ſordidis, cœno, cloacis, cadaveribus verſari ſeſe, quorum in corpore humores fœtidi putridique coacervantur. Quibus viſcido humore affectæ obſtructæque ſunt partes cerebri poſteriores, illi comprimi ac ſuffocari ſibi videntur in ſomnis ἐφιάλτην Græci, Latini *Incubum* morbum, Hiſpani, *la peſadilla*, Galli *la coquemare*, vocant.

Naturalis extrinſeca ſomniorum cauſa eſt, quando dormientis imaginatio ab agente extrinſeco movetur; hujuſcemodi agens eſt duplex, alterum eſt aër ambiens, alterum impreſſio ſive influxus corporum cœleſtium. Sicut enim corpora cœleſtia ſuo in materiem corpoream influxu varias formas lapidū, metallorum, plantarumque gignunt: ſic influendo in phantaſiam, quæ organis corporeis eſt immerſa, poſſe à cæleſtibus corporibus produci ſpecies imaginabiles effectui à corporibus illis cælicis promananti conformes, non eſt negandum: De his

Sit 3. concl. *Somniorum ex naturalibus cauſis derivatorum, eatenus licita eſt obſervatio & interpretatio, quatenus cauſæ naturales effectibus cauſæ ſua conjunctis ſunt adæquatæ.)*

In hac concluſione medici, Hippocrates & Galenus, & Theologi conſentiunt, eaque deducitur ex jam dictis. Indiget verò tantùm explicatione. Quando cauſa eſt *intrinſeca animalis*, poſſumus ſomnium obſervare, ut in poſterum ſtudia vitamque noſtram

 melius

melius & securius instituamus. Est, quem lectio vel cogitatio diurna, fœdis illusionibus tempore nocturno, inquinet, excludat quanta potest cura similes cogitationes. Territant alium crebra somnia, & in pusillanimitatem, desperationem, vel quod aliud adigunt vitium? causas debet somniorũ inquirere, & remedia procurare, quibus liberetur. Contra somniis alius urgeretur in bonum ut religionem, cælibatũ, pœnitentiam, probet iste, num hæc, ut videntur, à Deo sint. Somniorum hujusmodi naturalium interpretatio pendet ab experientia, & ingenii solertia, cognitione studiorum, morum & propensionum, quæ sunt in singulis.

Quando causa *intrinseca est corporalis*, potest quis instantes morbos metuere, seque præmunire. Scribit Galenus *a*, quendam cum somniasset alterum crus sibi factum lapideum, mox ea corporis parte paralyticum extitisse. Eadem causa tam vehemens quandoque est & accelerata, ut quando quis somniat aliquid sibi accidere, id revera tunc illi accidat, exemplum Cornelii Ruffini peterelicet à Plinio secundo *b*.

a lib. de præsag. quæ ex somn. ducunt.

b lib. 7. Nat hist. cap. 50.

Quando *naturalis* causa est *extrinseca*, tunc videndum, an effectus sui principium aliquod in nobis habeat, ut si somnianti ipsi agendum vel patiendum aliquid sit ab illa causa, (exempli gratia, si somniem, me iturum Romam, vel conflicturum.) an verò eventus principium somnianti sit prorsus extraneum, veluti quod largus imber erit, quod navale prælium futurum, quod Turcæ profligandi. Et hæc extrinseca rursus in duplici genere sunt, quædam non aliò sunt à somniante remota, quin possit ab illis naturaliter affici & pati, v. g. possum hodie pati à causis futuræ cras pluviæ, ut experiuntur podagrici & herniosi: quædam tam procul remota sunt à somniante, ut nihil corpus ejus ab illis naturaliter pati queat, v. g. non possum hic pati à causis futuri hic imbris post biennium, propter temporis distantiam, nec futuri statim imbris in Japonia, propter loci intercapedinem: nec à causis, propter quas modernæ reginæ Angelorum successor ad solium evehendus: quia causæ hujusmodi nihil pertinent ad corporis mei temperamentum. Hoc igitur dico; Extrinsecas causas, quæ in nos possunt operari, probabilitatis aliquid præbere ad hujusmodi somniorum interpretationem, juxta probatorum medicorum & Philosophrum morem; similitudines in somnis visas inter se comparantium, & quæ quarum rerum sint similitudines, & ex qibus causis proficiscantur perpendentium. Verè tamen hæc probabilitas valde tenuis est & minuta. Extrinsecorum verò, quæ in nos agere nequeunt penitus incerta & fallax est observatio: si quando respondeant eventui, id à casu fit, vel ab intelligentia quapiam revelatur.

Unde infertur corollarium, *eum peccare, qui ex naturalibus somniis, etiam intrinsecis, futura contingentia divinat, vel quæcumque ab arbitrii manant libertate sivè somniantis, sivè alterius, multoque magis, qui de iis, quæ sunt gratiæ, dari à Deo gratis solita.* ratio est, quia hæc non dependet à causis naturalibus, aut temperie corporis. Hæc de naturalibus

Diabo-

Diabolica ſomnia ſunt, quæ mali ſpiritus inſidioſè dormientibus immittunt, vel ad perturbationes animi ciendas, ut libidinem iram, odium, deſperationem; vel ad occultorum aut futurorum ſignificationem; de quibus verũ illud Penelopes Homericæ, minimè curãda ſomnia & illud Sapientis: a *multos errare fecerunt ſomnia, & exciderunt ſperantes in eis.* De hoc genere fuerunt lectiſternia gentilium in fano Serapidis, Æſculapii, Podalyrii, & aliorum, quibus incubantes ſomnia captabant, quorum mentio etiam apud Maronem in Æneid de quibus jam egi *b*. Minus notum illud, quod de Venere Gazea ſcribit Marcus Hiſtoricus, teſtis oculatus *c*; *In loco* (ait) *qui vocatur tetramphodos* (*hoc eſt quadrivium*) *ſtabat ſtatua marmorea, & dicebant eam eſſe Veneris, erat autem ſupra aram marmoreã: ſtatuæ verò effigies erat nudæ mulieris, quæ palam oſtentabat verenda ſua, ſtatuã autem in honore habebant omnes cives, maximè verò mulieres lucernas accendentes & thure ſuffientes. Dicebant enim eam in ſomnis reſpondere iis, quæ volunt inire matrimonium. Decipiebant autem ſe invicem mentientes. Sæpè verò juſſi à dæmone contrahere matrimonium, tantum abfuit, ut id rectè eis procederet, ut inter eos fierent divortia, aut male cohabitarent, &c.* addit enim de mendacibus reſponſis plura, & de ſtatuæ *ad ſignum crucis* dejectione, dœmoniſque fuga. Hujuſmodi ſunt ſomnia Anabaptiſtica, & fuêre olim Enthuſiaſtarum, & admiranda quædam Gentilium, quæ ad nuturales cauſas vel nullo modo, vel ægrè poſſunt referri, notabo loca, unde petet qui volet; tale fuit ſomnium Epithelis Meſſenii de anu liberanda per humi effoſſionem inter myrtum & ſimilacem, tale Ædeſii Philoſophi apud Eunapium *d*, tale matris Attilæ *e*, de filio: tale Ptolomæi apud Tacitum *f*. tale Neſtorii Athenienſis apud Zozimum *g*, & Juliani Apoſtatæ, apud eundem, & Ammianum, *h* & multa alia apud Valerium Maximum *i*, ſed omnibus admirabilius, quod de Odati & Zariarde refert ex Charete Mitylenæo, Athenæus *k*.

a Eccl. 34.

b Sup. c. 1. q. 2. ſect. 2

c in vita S. Porphyr Epiſcopi Gazenſ. Februarii.

d Pauſan. in Meſſenia.

e in ejus vita.

f Anton. Bonfin. rer. Hungar. l. 3. c. 1

g l. 4. hiſt.

h l. 4. Annal lib. 21.

i. lib. 1. c. 7

k lib. 13. Dypnoſ. c. 13.

Tale meo judicio fuit noſtris temporibus ſomnium Lud. Borbonii Principis Condæi: qui Hugenotorum hæreticorum & perduellium, contra Regem Chriſtianiſſ. Carolum IX. copias ductabat, ſi vera ſunt, quæ de illo Richardus Dinotus ſcripſit: nam ut de alienis dubitem facit, quod cum bis mei meminerit *in Hiſtoria tumultus Belgici*, bis (deceptus puto non ſponte) veritatis cum injuria id factum: video deceptum in meis, & alienis quibuſdam, quorum teſtis oculatus fui: decipi potuiſſe credo etiam in reliquis: hæc dubitandi cauſa. Sed is *lib. 2. de bello Gallicano* acturus de prælio prope Druidatũ urbem commiſſo; *Cum Condæani* (inquit) *ſub ſignis ſtarent, adventum hoſtium & prælium exſpectantes, inter duas acies duo lepores exciti ſunt, qui innumeris ſclopetorum glandibus petiti, intacti in diverſa abierunt. Prognoſticon craſtinæ pugnæ, in qua hoſtiles acies inter ſe congreſſæ, campum prælii vacuum reliquerunt in diverſa abeuntes* (primum hoc ad omina pertinet, & hi lepores duo dœmones videntur fuiſſe) *Pridie ejus diei quidem*

non

non minus prodigiosum ipsi Condæo accidit, quod futuram etiam pugnam prænuntiare visum est. Cùm ad rivum quendam, per quem ille cum equitatu transibat, multus populus congregatus esset, ut transeuntes equites spectaret: ecce anus in mediam aquam se coujicit, Condæumque arrepta illius ocrea sistit, atque eum attentè respiciens hæc verba protulit, Princeps vade, tu patieris: sed Deus est tecum. (Quis adeò obesæ naris, cui non suboleat Satanæ commentum, ut in hæresi Zvingliana, pro qua tuenda hoc bellum gerebatur, miser, & comites confirmarentur? Erat hæc vel de eodem grege; vel fluminearum Nympharum una, hoc est cacodæmon. Certè bonus Spiritus non diceret, cum hæretico ad hæresim propagandā esse Deum. Sed pergit Calvinista) *Narrabat etiam ipse præterità nocte somnium habuisse, quo sibi videbatur ter diversis temporibus in prælium descendisse, penes ipsum victoriam stetisse, tribus præcipuis hostibus cæsis: sed post lethale vulnus accepisse.* (En somnium, forsan à pincerna narratum? audi accommodantem rebus tam præteritis, & ideò non tam Prophetam, quam narratorem) *Hoc Condæi somnium faticidium fuisse postea tempus ostendit. Nam in Druidico prælio Sanctus Andreanus Marascallus occubuit, Guisanus Dux obsidione Aureliarum, Comestabilis in pugna Sandionysiana lethaliter vulneratus est, Condæus post in Bassacensi prælio trucidatus.*

Pulchrè, nam inter Poltrotum & Guisium quem occidit, tùm prælium fuit: & Princeps Condæus in Poltroto erat, cùm scelestissimus latro Guisium sclopo inopinus trajecit, quod se factum auctore Condæus numquam fateri voluit. Quid etiam vetet tale somnium à Condæo militari stratagemate confictum ad suos animandos, & de tribus victoriis certos securosque reddendos? dices eventus respondit. adi Aristotelem, docebit à casu hæc fieri posse, & quia facilè est accommodare visis eventa, cum præteriêre. Huc pertinet quod Blesensis scribit; *Non ignoramus*, inquit Apostolus. *astutias Satanæ, Mentibus hominum phantasticas illusiones immittens, nunc avium volatu, nunc incursu hominum, nunc ferarum somniisque aut aliis modis promittit scientiam futurorum: & sic rerum eventus lætos, infaustosve denunciat, ut quietem cordium vana curiositate solicitet, atque ad aliquid paulatim de fidei sinceritate incrustet*, & paulò post, *verumtamen ut fidem habeam somniis, nulla me somnia inducent. Non inficior, quin anima frequenter ex reliquiis cogitationis, vel ex innata sibi perspicacia,* (significat præsagium illud & solers quod ex præstantia spiritualis naturæ nascitur, sed valdè imperfectum, cum homo post eventum ut plurimum collatione somnii & contingentium facta deprehendit) *quasdam futurorum præfiguret imagines: sed crebrò decipitur. Nam sicut per experientiam didici, ex ea ultione, quæ mihi gaudium quandoque nuntiaverat, postea contrarium reportavi. Somnia itaque ne cures amice carissime*) Sic ille epist. 65. editionis optimæ Buseianæ.

De his sit 4. Concl. *Dæmoniaca somnia observare, ut fraudem dæmonis caveas, licet, ad occultorum scientiam, vel*

eventus

eventus futuros, nec licet, nec expetit.) Prior pars patet, quia hoc animæ salutare est, & aliquando necessarium. posterior pars probatur, quia hoc lege Dei prohibitum *a*: *Non augurabimini, nec observabitis somnia*. Item quia non potest horum interpretatio, circa miraculum haberi, nisi ex pacto cum dæmone; quod prorsus illicitum. Nec etiã hoc expedire potest. quia sic accepta occultorum cognitio, curiosa & superstitiosa est; futurorum verò contingentium, non nisi fallax, utpote ipsi Diabolo incerta. *vide Salisberiensem, d.c.17.*

a Levit. 19. v. 26. Deut. 18. c.

Divina insomnia nobis à Deo mediantibus bonis Angelis suggeruntur, quorum jam causæ & modi sunt explicati *b*; exempla, qui volet, ea passim reperiet, ut Theodosii Imp. *c*. Arnobii Rhetoris *d* Mauritii Imp. *e*, & Bardægi, & fortassis tale fuit Alex. Magni de sanitate restituenda Ptolomæo *f*, & de Castrioto matris apud Barletium lib. 1. & multa apud Fulgosium lib. 1. Exemplor. c. 5. Sit.

b Sup. c. 1. q. 2. in fin.
c Theod. l. 5. hist. c. 6. & 7.
d apud Hiero. in Chron. Euse & apud Glycam p. 4. Annal.
e apud eundem Glycam.
f D. Aug. de cura pro mort.

Concl. 5. *Divinorum somniorum observatio licita est: sed interpretatio solis convenit illis, quibus à Deo facta interpretationis revelatio.*) Prior pars patet, quia immittuntur à Deo ut ea observemus, eaque nos doceant, moneant, corrigant. posterior pars probatur verbis Danielis *g*: *Mysterium quod Rex interrogat, sapientes, magi, arioli; & aruspices nequeunt indicare Regi: sed est Deus in cœlo, revelans mysteria, quia indicavit tibi, &c.* & postea *h*, *Mihi quoq; non in sapientia, quæ est in me, plus quàm in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est: sed ut interpretatio Regi manifesta fieret*. Paulus quoque *i*, *quæ Dei sunt, nemo cognovit nisi Spiritus Dei*. Sic Hildebrandus interpretatus est somnium Petri Damiani, de quo quidam somniarat eum excæcatum; non id, sed amissurum amicum, qui illi tam carus quàm oculi. Narrat ipse Petrus agens de B. Dominico Loricato.

g Diodor. Sicul. l. 17. *g* Dan. c. 2. v. 27.
h v. 36.
i 1. Cor. 2. v. 11.

Discernere dæmoniaca à divinis somniis pertinet maximè ad confessarios, & qui medicinam faciunt animarum, qui discretionis spirituum dono prædili sunt. pendet hoc judicium à causis & circumstantiis reliquis ad eum modum, quo visa & revelationes expendendas docui *k*. In summa hoc observandum, si constet neque ex animali, neque ex corporali causa somnium fuisse natum, dubitetur verò utrum sit à Deo, vel à diabolo, tutissimum fore, si, ut à diabolo immissum caveas & contemnas. probatur hæc regula, tùm ex Sapiente Syracide, qui docet extrinseca somnia esse contemnenda, quæ non constat à Deo immissa. Nam iste est sensus horum verborum *l*. *Nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio, ne des insomniis cor tuum*. 2. probatur ratione, quia curiosa somniorum observatio, ad hoc discrimen agnoscendum est supervacua, quia Deus solet, quando somnium mittit, simul hominem certũ reddere, hoc somnium à se profectum, & cælitus immissum fuisse. 3. docetur experientiâ: nam eos qui curiosè ad somnia attenderunt; somniorum interpretatio subsecuta, in gravissimas calamitates & interitum præcipites egit, ut Agamemnonem Homericum in Iliade. Cyrum Persarum Regem *m*, Xerxem *n*, Onomarchum

k l. 2. q. 6. & hoc l. 4. c. 1. q. 3.
l Eccl. 34. v. 6.
m Sabelli l. 6. Ennea 2.
n Herod. lib. 7.

a Diodor. Sic. l. 16.
b Plutarch in Demetrio & in Pompeis.

chum a, Antigonum & Pompeium b.

Atque hic de somniis finem facerem, nisi veniret in memoriam frequens illa, & mihi gratissima cum V. CL. Justo Lipsio familiaritas, cùm Lovanii degerem: quæ, quàm tunc grata & jucunda mihi frequens de rebus, quæ & illum & me decebant, hoc est litterariis, moribusq; formandis, collucutio; tam nunc molesta est, acerbaq; privatio. Incidit quadam die de somniorum vaticiniis sermo: Tùm ille retulit fuisse Bruxellæ sutoris cujusdam uxorem annis præteritis viginti, quæ plurima prædicebat variis, ab eventu ad unguem comprobata; Spellium (præfectus ille viarum erat, vocamus Brabanti, *de Roy Roe.*) agendũ in crucem. Requesenium gubernatorem, ex morbo mox obiturum, concilium supremum Regis vim passurum, & plerosq; carceri mancipandos consiliarios: & similia non pauca. Hanc se non semel vidisse & audivisse. Solitam dicere in somnis sibi spiritum quendam se ingerere, specie diffusi corporis candidi, cujus nequiret lineamenta discernere: ab eo se doceri omnia: cumq; appareret, semper se tanto tamq; continuo horrore percelli, ut animo linqui sibi videretur; hanc cogere postea, ut vel cum vitæ periculo denunciet aliis quæ in somniis edocta, nec sinere quietam, dũ jussa peragat. Fuisse mulierculam satis alioqui contemptibilem & simplicẽ, non quidem diffamatam: sed nec compertæ sanctitatis. Varia subit animum de hac re cogitatio. Quàm certum, hæc somnia supernaturalia fuisse, tàm mihi dubium, Utrum divina, utrum dæmoniaca fuerint? Solent divina mulieribus non minus, quàm viris contingere, nec obstare vel utilitas, vel paupertas personarum. Solitus horror quidam divinas etiam apparitiones comitari. Solita accedere ad dicendum coactio. Verum pellucent mihi in hac narratione plura, cur potius suspicer ab atro, quàm ab candido spiritu ista profecta. Primum illa species diffusi candoris, informis semper; & continuum adferens horrorem, non cumulatum sequenti mentis lætitia & tranquillitate, indicium facit non obscurum auctoris sui candorem mentientis. Sexus suspectus, & conditio nihil commendans, quam nec sanctitas, nec prudentia, aut devotio, vel alia signa hujusmodi comitabantur. At lucrũ illi nullum hinc, vel quæstus, sed sæpè verbera, convitia ferè semper. Sic solet sagis accidere, & suis hanc dæmon mercedem pendit. Deinde quæ prædicebat, de publicis quidem rebus erant; sed eorum cognitio in publicum parum erat necessaria. quia tùm prædicabantur, quando vix præcaveri poterant. nempe exiguo paucorum dierum antequam contingerent tempore: frustra etiam prædicebantur, à sola muliercula, cui fidem adhibere, nullius prudentis viri fuisset. Non consuevit autem Deus, quæ præsciri, & præcaveri vult, sic nuda à persuasionũ momẽtis omnibus indicare. Deniq; quæ prædicebat, hujusmodi erant, ut non dico dæmonis, sed etiam humanæ prudentiæ & conjecturæ subjacerent. Spellii supplicium, quia sciebat dæmon, eum jam reum esse, & propter crebras accusationes occultarum delationum seriò & sedulò in ejus actiones, vitamq; inquiri. Ludovici Requesenii morbus, anthrax erat in corpore simul

simul obeso & admodum bilioso: quis eum lethalem fore non prævideret? judicant medici, ex indiciis externis, non queat Æsculapius ille fulminatus, cui patent corporis interna? Ordinum molimina contra Concilium status, jam diu coquebantur: Hesii audaciam & conatus non ignorabat, qui stimulabat: ex consiliariis qui invisi, qui magis, qui minus, tenebat Sathan omnia, videbat conjuratos vigilare, alios vel non credere, vel contemnere, vel stupere: quid futurum, & quæ ex similibus (ut dicunt Dialectici) præmissis consequentia, non erat magnæ, neque supernaturalis sagacitatis odorari. Sed salvo hæc meliore judicio.

CAPUT IV.

De conjectatione politica, sive de sortibus.

POliticam sortem voco, quæ jure ac legibus probis aliquando recepta: ut est *sors divisoria*, *sortium contractus*, *canonica purgatio*; & fuere olim permissæ, nunc verò damnatæ, variæ quædam *vulgares purgationes*, de quibus singulis agendum.

QUÆSTIO I.

De divisoria sorte.

D*Ivisoria sorte* Romani olim in judicibus legendis, provinciisque sortiendis utebantur, nec non in familia herciscunda, militaribus, aliisque negotiis. Judicum illam sortionem *a* Romani ab Atheniensibus accepere, ubi jam olim in Areopago judices, conjectis in urnam variis litteris, sortiebantur *b*; quod & Siculos imitatos Plutarchus, cùm de augurio, quod ex littera M. ipsi obtingente cœperat Dionysius, ageret, *in Apophtheg.* apertè docuit. Sed de gentilium sortitione, cæteris plura & meliore methodo Junius Hornanus tradidit *c*. Addam quæ J. C. & Theologi censuerunt. Si dubium sit, qui primi causam in jure dicere debeant *d*: si de hæreditate & bonis dividendis *e* si de optimè pluribꝰ relicta *f* de servis manumittendis, libris dividendis, & similibus *g*, eam permittunt jura: prohibitum duntaxat sortiri Episcopum *h* vel aliã quamvis dignitatem aut beneficium Ecclesiasticum *i* In cæteris ergò dignitatibus, & officiis, actionibus, pœnis: rebusque aliis, divisoria sors, qua quid cuique tribuendum, quæritur, prohibita non est, ut patet ex *cap. 1. 26. q. 2*, qui canon de hac divisoria tantùm debet intellligi, ut patet ex ipsomet D. August. *k* ut tamen in his nullum peccatum intercedat, servandæ sunt quatuor conditiones *l*. Primò debet eventus à Deo exspectari, & non à casu vel fortuna, vel astris, quare & Deus invocandus juxta illud *m*; *In manu tua sortes meæ*. Si quis certò eventum exspectaret ab astris vel fato (sumpto ut sumunt Stoici & Astrologi) mortaliter peccaret, si à casu vel fortuna (fortunam non ut gentiles, nam tunc esset mortale & tale idololatricum, sed ut Christiani sumunt Philosophi, accipiendo *n*) in re gravi foret, veniale; in re levi, vix esset peccatũ. 2. debet adhiberi simplex sors, sine ulla superstitione, vel abusu rerum sacrarum aut Scripturæ sanctæ *o*. non tamen est mortale peccatum, nisi magna adsit irreverentia. 3. necesse est, ut illi qui sortiuntur, æquali jure nitantur. alias enim esset injusta sortitio: & quidem gravior, si de bono publico ageretur. v. g. si de officiis publicis

a de qua ex Ascon. & Sigon. l. 2. de judic. c. 12. *b* ex Luciano, Demost. & Schol. Aristoph. bene Sigon. l. 3. de rep. Atheniens.

c l. 2 Animadv. c. 5. *d* l. 14 D. de judic. *e* lib. 2. C quando & quibus quarta, lib 10. *f* l. 3. C. de legat. *g* Minsinger. 4. obser. 37. *h* l. 47. C. de Episc. *i* fin de sortileg. *k* in ps. 30. conc. 2. prope fin. *l* D. Tho. 2. 2. q. 95. ar. 8 & Cajet. in Sum. v. Sors. *m* disp. 30. *n* vide Veracruz. 2. Physic. specul. 5. Sot. & Tolet. in eund. Physic. li.

blicis digni & indigni sortes mitterent. Sors enim posset indigno favere, cum damno reip. & injuria dignorum. 4. ut principalis intentio mittentium sortes, non sit inquirere voluntatem Dei modo extra ordinario *a* (quia talis modus omninò est incertus) sed præcipua intentio debet esse, ut auferantur lites, discordiæ, querelæ, invidiæ: quod nos docuit Salomon *b*. *Contradictiones* (inquit) *comprimit sors, & inter potentes quoq; dijudicat*. Quare si aliter concordia posset iniri, res sorti non esset committenda: sin aliter nequit discordia sopiri, bonum pacis sortem permittit servatis his conditionibus. Hinc praxi receptum in militia, ut quando plures sunt rei, sorte experiantur, quis necandus, quis liberandus: tùm verò servandum, ut sit par sortientiũ reatus, alioqui iniqua est sortitio, quoad minus nocentes. Sic tempore tẽpestatis licet sortiri ex omnium consensu quis navi ejiciatur: & tẽpore pestilitatis sortiendum, quis Parochorum in urbe remanere debeat *c*: eadem ratione, quando dubium cui cedere debeat eleemosyna, potest sortitione res decidi *d*.

a D. Aug. epist. 119. ad Janua. c. 3. 36. q. 2.

b c. 2. & 4.

c Prov. 18. v. 18.

d D. Aug. epist. 80. ad Honorat. & l. 1. de doct. Christ. c. 28.

Porrò ne quem fallant, quæ in S. S. leget de sortibus, rectissimè post D. Hier. & Bedam re monuit Gratianus, ea nihil ad nostra pertinere tempora. Nam in veteri lege, Deus inter alias cæremonias, hanc quoq; instituerat, qua in sortitione uterentur, eamque sorti præmitterent; quæ qualis fuerit, non satis constat, videtur fuisse quædam ad Deum mentis elevatio cum oratione ad hoc instituta. ut colligitur ex Levitico *f*: ubi de capri emissarii sortitione, sic legitur; *duos hircos stare facient coram Domino in ostio tabernaculi testimonii, mittensq; super utrumque sortem, unam Domino, & alteram capro emissario, cujus exierit sors, Domino offert illum pro peccato: cujus autem in caprũ emissarium, statuet eum vivum coram Domino, ut fundat preces super eum & emittat in solitudinem.*) & D. Lucas de sortitione Apostolatus ita scribit; postquam narravit duos ab Apostolis coram Deo statutos; Barnabam & Matthiam. Et *orantes, dixerunt, Tu Domine, qui corda nosti omniũ, ostende quem elegeris ex his duobus unum, accipere locũ ministerii hujus apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suũ. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam g.*) Primùm igitur statuebantur sortituri coram Deo, mox oratio fundebatur, tertiò sortes singulis dabantur, eæ miscebantur, in sinu, urna vel alio vase cujus sors exibat, super eum cadere dicebatur. Certè missas aliquando in sinum, testatur Salomon *h*. *Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur*, interdum in calicem, quem sinu continebant: unde & calix in S. Scriptura sæpè significat sortem, ut secundùm nonnullos, his verbis, Dominus *pars hæreditatis meæ & calicis meæ i*. Totum ergò hoc negotium cæremoniale fuit: quare legis veteris cæremoniarum abrogatione, etiam hæc sortitionis cæremonia cessavit. Unde Venerab. Beda *k*, observat Apostolos ante S. S. acceptum, in electione D. Matthiæ adhuc legali cæremonia usos fuisse, post Spiritum verò S. acceptum non amplius sortem adhibuisse, sed sola usos oratione ad Deum, & jejunio adjuncto: sic enim leguntur elegisse septem Diaco-

e arg l. 3. C. commu. de lega.

f d. c. 2. & d. c. 4.

g c. 16. v. 10.

h Actor. 2 v. 24

i Prov. 16 v. ult.

k Psal. 15 v. 16.

Diaconos & Presbyteros *a*. Sanè cùm Salvator, qui fallere non potest, nec falli, cuncta promittat orantibus *b*, stultum & absurdum est, relicta oratione, quæ promissionem habet, confugere ad sortem, cui se adfuturum Deus in novo Testamento non promisit. Nonnulla de sortibus etiam Joan. Arboreus l. 13. & comment. in Cap. 1. Proverb.

...6. & c. ...v. 12 Matth. 7 ...7. Joan. 14. v. 13.

QUÆST. II.

De contractu sortis, sive Loteria.

Est in usu frequenti Europæ contractus quidam, quem vulgò vocant *Lotheriam*, iste vel privatim fit, vel publicè, privatim pro arbitrio cujusq; quando aliquis equum vel quid simile statuto pretio (v.g. pro Laureis) exponit sortiendam cui obtingat, & deinde in hanc summã plures symbolam quisq; conferunt, & aleam jaciunt, quis equum sit habiturus: vel etiam privatim plures annuli, libri, specula, vel alia supellex proponitur, inter familiares eodem modo collatis symbolis (quæ vocantur *Lota*) sortienda, vulgò vocant *la raffe*, aut *riffe*, Quidam vocant *ludum ollæ*, opinor propter urnam seu ollam, in quam sortes jaciuntur.

Publica verò cùm instituitur, opus est Principis vel Reip. consensu. suntque hoc in contractu, sive publicè, sive privatim fiat, multa consideranda, ut justitiæ contractus, & perfectio illibata maneat.

Conclus. 1. *hunc contractum esse licitum*, hanc probat benè Briard. *c* quod sit licitus patet, quia nullo jure, nec naturali, nec Divino, nec humano prohibitus: Non naturali, quæ celebrari sic potest, ut nulla in eo intervenIat iniquitas, si serventur conditiones mox dicendæ. Secundò; quia cedere potest in publicam utilitatem. 3. quia secundùm se, nihil est aliud, quàm sors quædam divisoria, instituta ex beneplacito concertantium sive consortientium. Quod Divino jure non sit prohibitus, probatur, quia nec per sacram Scripturam, nec per ullam traditionem Ecclesiæ: quod nec jure humano, probatur. quia nec civilis, nec Canonica lex ulla profertur, quæ de hoc contractu expresè egerit. Et fallitur Corad. *d* putans prohiberi legibus quæ vetant ludum alearum. Nam inprimis hoc dici non potest de Loteria publica, in qua non jacitur alea; & quoad privatam illam *riffam*, in qua intercedit alea (licet jure Castellæ prohibita sit jure novo:) ea quoque non est prohibita dictis legibus, de aleæ prohibitione agentibus. quod probo, quia ludus aleæ prohibitus est, non quia fortuna in eo dominatur; sed quia perdentes in ludo aleæ solent blasphemare, & etiam solent homines suas opes omnes brevi tempore sic consumere, & depauperari, ut patet ex ipsis rescriptis juris *e*. Nam si in fortuna fundaretur dicta prohibitio: certè numquam, nec pro parva summa liceret ludere alea, tunc enim prohibitum foret, quia per se malum. Nunc verò videmus jura permittere lusum aleæ pro re modica seu causa convivii *f*. & sententia est magis consona rationi & legibus, hoc interdictum solummodò pertinere ad solitos ludere, sive ad frequentantes aleã, sive ad deservientes aleæ *g*. ideoq; censenda alea non esse prohibita, quia per se mala, sed malam factam quia prohibita, & quatenus prohibita: prohibitam verò, propter geminum

c Quodl. 5.

d de contract. tra. 3. q. 71. conclus. 2.

e l. fin. C. de rel. & sum. fun. Palu. in 4. d. 15. q. 3. a. 5. Silv. verbo. ludus 5. 4.

f l. quod in convivio. D. de aleat.

g hoc volunt Aug. sup & Briard sic & videtur esse gloss. in c. Episcop. verb. deserviens. 95. di.

minum blaſphemiæ & decoctionis periculum. Quorum utrumq; cùm ſubſit nullũ in hoc, raffæ contractu crediderim, ſicut Briard. defendit poſterius genus ſortis in urnam conjectæ; à ratione ſimilitudinis; eodẽ modo defendendũ prius illud per aleam. Præterea quæ ad juſtitiam unius, eadem ad alterius juſtitiam ſufficient: & ſicut lucrum in uno factũ licet retinere, ſic etiã licebit in altero.

Notandũ verò in hoc contractu duos contractus virtute miſceri; primum, reſpectu ejus qui jocale, vel ſuppellectilẽ exponit, & eſt vera quædam, ſed implicita venditio; quo pro tali ſumma pecuniæ ipſe, omnibus illis qui ſummam ſimul conficiunt, vendit rem illam; puta equum, quinque ſortientibus, quorum ſinguli decem aureos conferunt, vendit pro quinquaginta aureis. Secundum verò reſpectu emptorum inter ſe, ſic enim contractus quidam ſortis diviſoriæ; cenſentur enim ſicut inter ſe convenire, ut cui ſors favet, ille pro ſuis decem aureis totum equum habeat, & tota ipſi merx cedat, cæteri verò diſpendium ferant ſinguli ſuæ ſymbolæ. Nec aliud requiritur ad juſtitiam contractus utriuſque, quàm ut tota ſumma ſimul adæquet, non excedat valorem mercis, & ipſi ementes omnes æqualiter ſubjiciantur utrique fortunæ, lucri & amiſſionis. Licitum verò hoc eſſe probat Franc. Garcias [a]. quia revera contractus iſte in idem recidit, quo omnes iſti ſortientes inita ſocietate ſimul rem vel res illas, quæ ſorti exponendæ, emiſſent: tunc enim poſſent ſi vellent inter ſe convenire de ſorte diviſoria jacienda, quid cuique rerum illarum obtingeret, quod licitum eſſe nemo unquam negaverit.

[a] l. 3. de contract. c. 20.

§ 2. Concl. *conditiones ad juſtitiam lucri in hoc contractu conſiderandæ ſunt pro ratione perſonarum, quæ hic adſunt variæ.*) Hanc aſſerit & optimè explicat Franc. Garcias, & illum nullo addito ſequitur Lud. Lopeſius [b].

[b] de contract. c. 33.

Notant quinq; perſonarum genera in hoc contractu lucrari poſſe. Primò dominos mercis ſeu venditores: his licitum eſt tantum accipere pro mercibus quantum poſſent lucrari alio quovis cõtractu licitè illas diſtrahentes, quod tãtum poſſint accipere, probatur; quia quoad ipſos intercedit cum ſortientibus contractus venditionis, venditor autem poſſet cõſequi quantum merces illi juſti lucri adferre valent, hoc eſt quanti ſunt ipſæ merces. Si ergò amplius acciperet venditor iſte, injuſtum foret lucrum, & teneretur reſtituere. Si tamen quod amplius permittitur conferri ultra mercis pretium, id non cederet domino ſeu venditori mercis: ſed pauperibus, vel officialibus ſeu miniſtris licitus foret exceſſus, ut patebit ex modò dicendis. Hæc exceptio ſolet cõtingere in publicis ſortitionibus, quæ conceduntur Civitatibus vel Communitatibus, ut hoc pacto ſe liberent ære alieno: tunc enim ſolet Princeps dans licentiam, conſiderata publica neceſſitate, pretium ſortis aliquando paulò liberalius ſtatuere: neque fit injuria ſortientibus, qui hoc ſciunt. Cavenda verò fraus venditorum, ne ſortitionem facere morentur, poſtquam ſufficientes ſymbolæ ſunt collatæ; item ne merces mutent, vel diminuant. Item ne, quando ſimul facienda ſortitio, aliquas merces prius patiantur ſortem ſubire. Pro quo ſciendum, ordinariè

riè certam diem præfigi, quo simul sortes omnes trahantur, die ac nocte labore non intermisso: interdum tamen instituitur sortitio, hoc pacto: primum proponuntur omnes partes sive suppellex sortienda tota; & statuitur singularum sortium pretium, v. gratia, quinque stuferi tùm statim singularis volentium sortiri sortitio instituitur, quo quisque confert ordine, v. g. venio & offero decem stuferos, duæ sortes pro me extrahuntur statim, si venit statim alius, qui adfert quindecim stuferos, tres sortes pro illo extrahuntur, quodque mihi vel illi obtingit, hoc auferimus. Hic modus periculosus est, nec deberet à Principibus permitti, quia multis fraudibus est obnoxius. Nam primò, cùm non intercedant in sorte ducenda solemnitates, quæ solent in altero genere, facilius est, ut fiat aliqua collusio. 2. non potest constare facilè de æqualitate pretii: tùm quod si certum tempus præfigatur, fieri potest, ut tunc non satis multæ symbolæ sint collatæ: si tempus liberum permittitur, fieri potest, ut venditor nimis diu hanc exercens sortitionem, longè accipiat ultra pretium mercium, nec sufficit dicere, fieri etiam posse, ut infra hoc accipiat, & sic communem aleam subire. *Respon.* enim, non debere ullum fortunæ periculũ hic intervenire inter emptoré & venditoré, quia ipsorum ad invicem respectu, est contractus vendítionis, sed inter ipsos tantum emptores: respectu enim ipsorum mutuò est contractus sortis. Deniq; cùm sic merces subtrahantur, quæ sortito contigerunt, semper vilior fit tota merx, & ideò injustum est, durare idem singularum sortium pretium Si dicas semper alias æquè bonas merces sufficí ablatis: neque hoc est satis credibile, neque sufficit. Nam nimis diuturna permittitur sic licentia venditori hunc exercendi contractum. Longè itaque tutius est & securius, tùm Reipub. tùm privatis, hoc secundo genere relicto, prius tantum exercere.

Secundò poterunt lucrari ipsi emptores sive sortientes. quia poterit, qui unam fortè drachmam contulit, mille accipere. nam quicquid illi citra fraudẽ sors obtulit, id potest auferre & retinere, ratio est, quia omnes sortientes in hanc conditionem consenserunt, ut quisq; auferat, quod illi sors detulerit: atq; ita omnes æquali subsunt periculo. Nam qui multas symbolas colligit, ut multis potest frustrari, sic multis potest lucrari, qui paucas, paucis & lucrari, & pauci jacturam potest facere. Cavenda hic collusio sortientium & eorum qui sortes extrahunt, leguntque. Quod si quis per hujusmodi collusionem aliquid fuerit consecutus, tàm ipse, quàm collusores tenentnr ipsam rem illam restituere, non domino priori sive vẽditori sortis (quia jam illam ipse vendidit) sed consortientibus qui emerunt dubium eventum: & ideò res illa debet vendi, & pretium inde redactum, inter socios sortitionis iterum sorti subjiciendum: vel si res extet, ipsamet. In hac verò sortitione an sit admittendus fraudator? certè si fraudem non adhibuisset, sors illa ipsi non advenisset: & pœnam peccati sui æquum est eum sustinere; tamẽ quia fieri potuit ut alia sors æquè bona illi fuerit obvẽtura, & nulla lex eũ privar

privat iterata sortitione, ideò mihi res dubia est, nec auderem eum arcere.

Tertiò ministri & officiati, qui adsistunt sortitioni, tùm in schedulis scribendis, tùm in sortibus extrahendis, tùm ne quid fraudis vel doli committatur: licitè stipendium aliquod pro labore suo recipiunt, ita tamen si nec plures, quàm necesse sit, ministri hujusmodi adhibeantur; nec æquo amplius stipendium ferant, nec diutius quàm necesse foret; rem extrahant. Quæ vera, tàm respectu venditoris, quàm emptorum: scilicet si nolint plus æquo tribuere, vel nolint rem sic extrahi, vel nollent tot ministros adesse. Nam si consentiant, non video cur minus hic operetur consensus emptorum, quando ipsorum expensis ministri adsunt: quàm venditoris, quando ipsi expensæ solvendæ. Neque mihi hoc satis perpendisse videtur Garcias, dum putat has exceptiones tantum locum non habere, quādo ministri à venditore sunt alendi. Si quæras à quo ordinariè alendi? cum lucrum ipsius sortitionis, hoc est, quod sortiendo contingit, omninò pertineat ad emptores, neque hujus lucri pars ulla cedat venditori: & impensæ ministrorum fiant ratione ipsius sortitionis, hoc est, ratione secundi contractus virtualis, non ratione primi: sequitur impensas eorum esse debere, inter quos lucrum ipsum partiendum est, & inter quos celebratur secundus contractus, quæ est communis sententia *a*.

a Alcocer, de ludo c. 49. Garcias d. cap. 20. Lopez d. c. 23.

Sed Alcocerius unum excipit casum, quando scilicet venditor aliter sine impensis in proxenetas, aut institores, non potuisset illas merces distrahere: cùm enim ipse tunc per sortitionis compendium evitet illas impensas, æquum videatur, earum loco, subire partem impensarum sortitionis; Nihilominus Garcias & Lopezius contendunt etiam hoc casu, rationi illi communi locum esse: quia ad venditorem jam sortitio illa nihil pertinet. Æquior tamen (ut puto) est sententia Alcocerii. quia commodum illud, quod percepit venditor, revera dependet, & provenit virtute ipsius sortitionis; nec sine sortitione illud consecutus fuisset: & sic quoad hoc negotium non debet considerari venditor expers commodi ex sortitione. Deinde in praxi receptum, ut venditor soleat hæc omnia subire, & omnes expensas facere, non tantùm factas in taxatione & valore mercium constituendo, sed etiam factas in ipsa sortitione: verùm in ipsa taxatione sortium (verbi gratia summæ totalis, ad quam numerus & valor sortium pertingere possit,) habetur ratio probabilis omnium istarum impensarum: & sic Domini in se totum solent recipere: Alioqui si emptoribus aliquid propterea decederet, tum locum habet, quod dicit Molina *p. 2. de just. disp.* 509. nempe, id à principio publicandum esse.

Quintò licitè deducitur & accipitur ex tota summa pretii emptionis illa quantitas pecuniæ, quæ assignata fuit à Principe ad opera pia, vel eleemosynas: sive illa deducatur à portione venditoris seu pretio, sive à lucro, quod cedit sortientibus, sive ab utroque: præsertim si ab initio hoc promulgetur.

Pia enim & religiosa est consuetudo, quia Princeps vel Respub. talem licentiam contractus sortiarii concedens,

dens, aliquam partem sic reservat: nec injuriam facit contrahentibus; non venditori, cui non tenetur alter licentiam dare: non emptoribus, qui hac conditione pecunias suas sorti subijciunt. Quod de causa pia dictum, idem tenendum de publica necessitate, quare posset aliquid reservari ad solvendum debita Principis vel Reip. si tamen verè talis necessitas subesset. Ideò quãdo cõceditur in remedium civitati vel communitati, ut posset Princeps aliquid segregare ad necessitates illius Civitatis, sic etiam posset taxare liberalius summam pretii. Sic bene Garcias.

Ultimò *potest is, cui merx aliqua cessit, quia symbolas contulit plures omnibus aliis, vel certò numero intra tot dies, mercem illam recipere & retinere.*

Intellige quandocumque acceperit, dummodo non sit res ex numero illarum, quæ jam expositæ sortitioni: quod si ex earum numero sit: non potest eam accipere, postquam aliqui jam symbolas contulerunt: statim enim, ut contulerunt, in hanc mercem ipsis jus fuit acquisitum, sic fit ut venditor alteri addicere nequeat, quod jam alteri venditum. Hæc ratio satis indicat, hoc intelligendum, quando instituta jam sortitione, vel acceptis symbolis fit promissio. Si enim promissio facta foret ut solet, ante symbolarum collationem, hoc est initio, quando sortis divisoriæ sive Lotheriæ fit publicatio, tum enim sæpè additur, qui primam symbolam contulerit, is habebit hoc vel illud, qui intra tot dies tot symbolas contulerit, habebit illud, qui numero vicerit reliquos intra tale tempus, illi hoc cedet; tunc isti omnia etiam post inchoatas sortes acquirerent, quæ ipsis promissa fuerunt ante sortitionem, & antequam res ipsa venderetur: & tunc sortientes in hanc conditionẽ consensisse sunt censendi. Sic intelligendi Garcias & Lopezius, & sufficiant ista de hoc contractu *Lotheria.* de quo vide Molin. d. loco & Zaa in Aphorism. verbo venditio. n. 15.

QUÆSTIO III.

De purgatione Canonica.

C*Anonica purgatio* dicitur, quæ regulis Ecclesiastici juris cõsentanea est: quæ duplex est, una *per jusjurandum*, in qua nihil est sortis: hanc soli improbant hæretici, qui contendunt numquam licere jurare, ne in judicio quidem: contra quos legi potest Alf. à Castro *a*, Cochlæus contra Anabaptistas & Gregor. Valentia *b*. Probatur etiam hæc purgatio quoad Laicos in Concilio Triburiensi *c*, sicque testatur Cromerus *lib. 19. hist. Polon.* se Sophiam Reginam de stupro accusatam, suo & septem honestarum ac nobilium fæminarum jurejurando purgasse. Probatur verò quoad presbyteros & Episcopos, constitutione Gregorii Magni, qui varios Episcopos sic se jussit purgare *d*, idem statuere Alexander *e*, Innocentius, & Leo *f* Pontifices; idem sancitum in Concil. Agathensi *g*, & Ilerdensi *h*: id ipsi fecere Sixtus *i* & Leo III. *k* & Pelagius PPæ.

a l. 10. verbo juramentum hær. 15. c
b 2. 2. disp. 6. q. 7. pun. 5.
b si quis presby. 2. q. 4.
c c. presby 4. seq. d. qu. 4.
d c. super causa d. q. 4.
e c. quoties ibi.
f c. omnib ibi si legitimi ibi.
g c. presbyt. si à plebe ib.
h c. mandastis ibi
i me auditum ib.
k Sigeber. in chron.

Altera purgatio est, *per venerabilis Sacrament Eucharistici sumptionẽ*, hanc Catholici contendimus esse licitam, quando injungitur ab Ecclesiastico judice competente. In veteribus Germaniæ consiliis hæc purgatio fuit probata.

statutum enim illis, si furtum in monasterio committatur, tunc fratres se ita expurgent, missa celebretur in eorum præsentia, & ea expleta *omnes in hæc verba communicentur; Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem a.* Item; *si Episcopo aut presbytero aliquod maleficiũ imputatũ sit, pro singulis missam celebrare debet, & communicare: & de singulis imputatis se innocentem ostendere. Quod si non fecerit, quinquennio à liminibus Ecclesiæ extraneus habebatur b.* Nec desunt exempla Pontificum optimorum, qui hanc expurgationẽ exegerunt. Lotharius Rex, pactis cum Nicolao Pontifice non steterat, sed adulteram iterum in thalami partem reduxerat, profectus Romam absolvi petit à Pontifice Hadriano, dicens se promissis Nicolao factis stetisse, *Pontifex pro comprobatione innocentiæ* (ait Sigisbertus *c*) *ad examinationem corporis & sanguinis Domini tàm regem quam optimates regni invitavit. Illi nihil Deum veriti corpus Domini nostri temerè & perperam acceperunt:* sed rege in itinere Placentiæ statim moriente, & omnes intra annum reliqui perierunt. Malus erat Imp. Henricus. sed tamen simile sacrilegium committere exhorruit, invitante illum ad similem sacramenti Venerabilis purgationem Gregorio VII. Pontifice tàm Sancto, quam malis cunctis inviso, tam religioso, quam hæreticis semper odioso. Narrat historiã Lambertus Scaffnaburgensis his verbis *d Ita absoluto eo* (Nempe Henrico Imp. *excommunicatione,*) *Papa missarũ solemnia celebravit, confectaq; sacra oblatione, Regẽ cum cætera, quæ frequens aderat, multitudine ad altare evocavit, præferensq; manu corpus Dominicum; Ego, inquit, jã pridem à te tuisq; fautoribus litteras accepi, quibus me insimulabas sedem Apostolicam per simoniacam hæresim occupasse, & aliis quibusdam tam ante Episcopatum, quam post acceptum Episcopatum, criminibus vitam maculasse, quæ mihi secundum scita canonum omnẽ ad sacros ordines accessum obstruxerunt. Et licet multorum idoneorum certè testium adstipulatione crimẽ refellere queam; eorum scilicet, qui omnem vitæ meæ ab ineunte ætate institutionem integerrimè noverunt, & eorum qui meæ ad Episcopatum promotionis auctores fuerunt. Ego tamen ne humano potius quàm divino niti videar testimonio, ut satisfactionis compendio omnem omnibus scandali scrupulum de medio auferam; ecce corpus Dominicum quod sumpturus ero, in experimentum mihi hodie fiat innocentiæ meæ, ut omnipotens Deus, suo me hodie judicio vel absolvat objecti criminis suspicione; si innocens sum; vel subitanea interimat morte, si reus. Hæc & alia: ut solenne est, præfatus verba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum judicem, & innocentiæ assertorem adesse precabatur, partem Dominici corporis accepit & comedit. Qua liberrimè assumpta, cum populus in laudes Dei, innocentiæ ejus congratulatus, aliquam diu acclamasset, tandem impetrato silentio conversus ad Regem. Fac ergo fili, inquit, si placet, quod me facere vidisti Principes Theutonici regni suis in dies accusationibus aures nostras obtundunt, magnam tibi molem capitalium criminum impingentes, pro quibus non modò ab omni rerum publicarum administratione, sed ab õnimoda vita sæcularis conversatione usq; ad extremum spiritum te suspendi oportere existimant. Petunt etiam magnopere diem & le-*

a c. sæpè contin. ib

b c. si Epis. ibid.

c anno 870. in Chron.

d anno 1077.

& locum statui, audientiamq; præstari canonicè discutiendis, quas adversum te adferant, accusationibus. Et nosti optimè humana plerumq; vacillare judicia, & in publicis disceptationibus nonnunquam falsa pro veris persuaderi, dum pro disertorum hominum ingeniis & dicendi copia & suavitate falsitas verborum phaleris adornata libenter auditur, & veritas nullis eloquentiæ nixa adminiculis contemnitur. Cùm ergò tibi benè consultum cupiam pro eo, quod in calamitatibus tuis supplex Apostolicæ sedis patrocinium expetisti, fac quod moneo. Si te innocentem nosti, & existimationem tuam ab æmulis tuis per calumniam falsis criminationibus impeti, libera compendiosè & Ecclesiam Dei scandalo, & teipsum longæ concertationis ambiguo, & sume hanc residuam partem Dominici corporis: ut comprobata Deo teste innocentia tua, obstruatur omne os adversum te iniqua garrientium: & me deinceps causæ tuæ advocato, & innocentiæ tuæ vehementissimo assertore, Principes tibi reconcilientur, regnum tibi restituatur, omnes quibus jam diu respublica divexatur bellorum civilium tempestates in perpetuum sopiantur. Ad hæc ille inopinata re attonitus, æstuare, tergiversari &c.)

Sequitur quo pacto experimentum hoc innocentiæ suæ facere detrectarit. Vidisti (lector) indicii hujus formulam, vidisti causas. Hæ nonne veræ: quod Deus fidelissim⁹ veritatis sit testis: quod in humanis disceptationibus fallaciæ sit locus, divinam verò disquisitionem nec falli posse, nec fallere? in formula, quid nisi pium, quid nisi consentaneum sacris litteris, præceptisq; divinis? verba quæ rem deceant: res ad honorem Dei, pacem Ecclesiæ, concordiam justitiamque sanciendam, scandala schismataque tollenda instituta & peraccommodata. quid igitur Legulejus vilis a summis Ecclesiæ Antistibus obstrepit? quid rana conatur in elephantum intumescere? cur hanc vocat *furiosæ explorationis speciem*? cur Episcopos *Sacramentales*, per ludibrium homo *Sacramentarius* appellat? unicam adfert rationem, rationis expertem. Quia in exsecrationem sic & perniciem convertatur, quod ad salutem institutum putabatur. Putabatur ergò, & non erat? jam Christus mendax, qui hoc apertè professus? Nonne ejus sunt ista b? *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: in me manet, & ego in illo.* Si salus in me & ego in Salvatore, putabor tantum salvus & non ero? Quid illa c? *Sicut misit me vivens pater, & ego vivo propter patrem: & qui manducat me, & ipse vivet propter me.* Falsa promissio, si vivere putatur duntaxat. Quid deniq; illud clarissimum? *Non sicut patres vestri manducaverunt manna & mortui sunt. Qui manducat hunc panem vivet in æternum d.* vivet, planè, vivet, ad salutemq; veram & perfectam hoc institutum non putatur fuisse tantum, sed scitur: sed fide creditur. Nonne dixerat veritas e: *Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi: si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*) Credat non esse salutem, qui non credit sub panis specie esse carnem. Nos carnem credimus, salutem credimus: non tamen omni sumenti.

a Hotoman calvinista Commēt de Feud.

b Joan. 6. v. 56.

c vers. 58.

d vers. 58.

e vers. 50.

Sumunt boni sumunt mali,
Sorte tamen inaquali
Vita vel interitus.
Mors est malis vita bonis,
Vide paris sumptionis,
Quam sit dispar exitus.

Sed D. Thomæ non credit fabula: an nec Apostolo a. *quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicẽ Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini: Probet autem seipsum homo & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi, & imbecilles & dormiunt multi. Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utiq; judicaremur.*) Igitur indignè sumẽtibus pernicies semper, & exsecratio fuit, non institutione, vel instituentis voluntate, sed sumentium perversitate, qui quod ad salutem eorũ datum, in mortem malunt abuti. Institutum initio ad vitam æternam dignè sumentium, sic sume: nullus Pontifex, in perniciem, aut exsecrationem convertet, nullus voluit, nullus potuit. Ac qui sumit in testem innocentiæ, cum sit nocens, dignè sumit? O juris Sacerdote dignum judicium! sed eo, qui justitiam nobis Deam, pro habitu seu virtute justitiæ definies, novum Justitiæ lacellum erexit. Quid aliud in tota forma purgationis proponitur, quàm quod à B. Paulo sancitum? Nonne hoc purgatio indicit? Dei testimonium optimum & certissimum est, illud adducatur & dubium tollat. Si reus es, noli eum testem advocare; si innocens es, advoca. Proba teipsum prius, dijudica: reus es? cave accedas, damnationem manducabis, & exitium adferet tibi sacrilega audacia; abstine moneo, & edico. At, nil conscire tibi, nulla te mortali culpa pallescere, postquam conscientiæ arcana scrutatus es, deprehendis; adesdum securus, innocentiæ non deerit, qui pro nocentibus obiit, ut eos ad innocentiam revocaret. Quid in his mali? quid falsi? Non defuit Deus innocentibus, & hoc indicio eos expurgavit, nocentes verò necavit. Absolvit Gregorium VII. damnavit Lotharium, absolvit in Morinis virum nobilem Erkimbaldum de Borban, quem Comitem vocat Cantipratensis. hic lecto affixus intellexit à nepote (filium alii contendunt) vi virgini vitium oblatũ. Domini hæredem nemo accusare, multò minus punire audebat. Quid faceret æger? justitiam negligat? gladium illi in vindictam malorum Deus tradiderat. Nepotem qui occidat, non reperitur. Si faciat ipse? fraude opus, parricida vocabitur. Vocabor (inquit) sed ab hominibus carnifex futurus sanguinis mei; sed justus ultor, sed justitiæ defensor in oculis Domini. An quia Nepos non nocens? successore carebo, providebit Dominus, cui servio, cujus gloriæ affectus meos postpono, sic animatus, pugionem abscondit sub cervicali, vocat Nepotem, tanquam ultima ei monita & mandata daturus. Venit adolescens, quintò post die, placatum sperans avunculum. Accedit, postulantis capiti aurem admovet. Ille pro osculo, pugionem condit in gutture, nec desinit premere, donec videt exhalasse. Hanc accipe victimam justitiæ Deus (addit) tibi immolatam. Scis quæ in animo & visce-

a 1. Cor. 11. v. 27.

Commen. in Instit. Justit.

viſceribus meis doloris magnitudo obverſans lancinet paternum amorem: ſed vicit amor tui. Paulò poſt vires cernens deficere, obit exomologeſim: tacet de cæde nepotis, quæ in ore omnium recens. Quærit Epiſcopus ſilentii cauſam. ſi oblitus: num ſaltem nunc ſe accuſet, & animo pœniteat? reſpondit Burbathus, ſe juſtam credere, & quod meritorium putet, id nolle infectum. Epiſcopus ejus pertinacia deteſtata (ſic putabat) redit ad templum, de via revocat æger. tum ait redeunti. Ut, pater, quam diverſa Dei ſint & hominum judicia intelligant, qui tecum præſentes, aperi (quæſo) hierothecam, in qua pignus ſalutis aſſervatum adfers. recludit ille, nec hoſtiam reperit: hanc admiranti æger ſe in ore, mediatore Angelo datam, oſtendit habere. Hiſtoria notiſſima eſt toti Belgio, non elegantis modo & accurati artificii picturis venuſtiſſimis in Bruxellenſi civica domo exornata, ſed etiam hiſtoriarum monumentis conteſtata *a*. Sic Deus etiam abſolvit Sibichonem Epiſcopum Spirenſem coram Henrico III. adulterii accuſatum *b*. Sic ſæpè nocentes & culpæ reos indignè ſumentes, vel Deus pœnis corripuit, vel non permiſit ſumere, & tranſmittere *c*. Interdum tamen permiſiſſe Deum hoc ſcelus impunitū in præſens, dilata in poſterum digna ultione, nos docet Andronici Imp. perfidia apud Choniatam *d*. Sed occulta judiciorum abyſſus à nobis non ſcrutanda. Sublata tamen aliquando hæc purgationis forma, eò quòd ſuſpectis non eſt danda Euchariſtia *cap. dilecti de purgat.* [illegible] *non cap. tribus de conſecrat. d.* 2.

a Cantipr. [illegible] Fulgoſ. [illegible] meliùs Cæſarius l. 9. c. 38. *b* Crantz l. 4. Saxon. c. 43. Adal. [illegible] c. 3. & Chron. Hirſaugienſe. *c* Cyprian. ſerm. de lapſis. Greg. Turonenſ. li. [illegible] de glo. Mart. c. 88. Petr. Cluniac. [illegible] de mirac. [illegible] Cæſar. [illegible] 9. exemp. c. [illegible] 60. 64. Surius in vita S. Godefridi, [illegible] c. 12. *d* [illegible] Annal. in fin. [illegible] Ma[illegible] Co[illegible]

QUÆSTIO IV.

De vulgaribus purgationibus.

IN ſortium Politicarum numero cenſeri poſſunt miræ quædam judiciariæ diſquiſitiones, quibus fortuitò eventui veritas culpæ vel innocentiæ decidenda permittitur. *Vulgares* vocant *purgationes*, idque rectiſſimè: ut nomen nobis indicet nullo ipſas legitimo uſu, ſed vulgi quadam uſurpatione & obſervatione ſuperſtitioſa fuiſſe introductas: pleraſque etiam jure Canonico expreſsè vetitas. Solet iis Deus tentari potius, quàm voluntas ejus explorari. Unde & *exploratoriæ probationes* Latinè dicuntur, Barbaro verò vocabulo in Conſtitution. Neapolitanis *paribiles leges*, eò quod rem non ſciri, ſed apparere tantum faciant. In his plerumque peccari, tentando Deum, probabiliter poſtea.

Talis purgatio eſt, quotieſcumque poſcitur, ut Deus miraculum faciat: veluti ſi quis conſcius innocentiæ ſuæ peteret ſe ſepties percuti gladio, ad innocentiam ſuam probandam, ut factum in fœmina ſepties icta *e*, aut in ignem intraret, de quo poſtea.

e de qua eſt Epiſt. D. Hier.

SECTIO I.

De provocatione ad Divinum judicium.

SÆpè fit, ut qui ſe injuria affici ab aliis putant, nec hominum præſidiū vel auxilium ſupereſſe cernunt, ad Deum confugiant, non quidem malis ut illos eripiat, ſed ut ſumpta de perſecutoribus ultione tali indignos ſupplices injuria fuiſſe, cunctis faciat manifeſtum: interdum illos ad tribunal Dei ſiſti intra certum tempus, interdum nullo tempore addito jubent: *citationem ad comparan-*

parandum coram Deo Judice vocant, de hac meritò dubitant plerique quid tenendum: metuendane citato sit, nec ne? item licita citanti, an illicita?

Quoad citantem & quiritantem ob injuriam, *Dico primò, si citra odium, aut vindictæ cupiditatem vel impatientiam, iram, desperationem, vanitatem, aut aliam vitiosam affectionē, per injustitiam oppressus quis, hoc faciat, bono fine (puta ut innocentia ejus appareat, nec infamia gravetur familia, aut ut liberetur mundus tali tyrāno, aut ut resipiscat, & terrore perculsus, pœniteat, desinatq; ab oppressione & concussione miserorum) licita est talis citatio.* fatetur Fevard. b se tale non audere damnare, equidem cùm res sit indifferens, & finis bonus, puto actum esse meritorium. nec desunt exempla Sanctorum hominum. Sic enim Sara dixit Abrahæ c: *Judicet Dominus inter te & me*, Sic David ad Saulem d, *Judicet Dominus ex te.* & Zacharias filius Joiadæ, cum jussu Joas Regis interficeretur, similia protulit: *videat Dominus, & requirat.* Nec alia mens septem Machabæorum Martyrum e, quorum prophetia vim habuit imprecationis & citationis, ut illæ priores duæ; quæ ambo exitio persecutorum paulò post fuere comprobatæ. Nonne Apostolus Alexandro ærario impunitam esse non debere censuit injustitiam ejus, cùm diceret f? *Reddat illi Dominus secundùm opera sua.* malum magnum pro multis malis, quæ illi ostenderat. Nonne Sancti Martyres, etiā novi Testamenti, clamant ad Deum g? *Usquequo Domine non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra?* Legimus etiam de Beato Eustachio Abbate, cùm hæreticus quidam Agrestius, B. Columbanum jam mortuum conviciis & calumniis laceraret, sic ultum esse calumniatorem, idque in concilio Matisconensi. Ita namque scribit Jonas Abbas, ejus cōtemporaneus h, *cùm sic ille* (Agrestius) *frivola garriret, sagax Eustachius ut erat virtute patientiæ & scientiæ insignis, respōdit. In horum præsentia Sacerdotum te ego ejus discipulus & successor, cujus tu disciplinam & instituta damnas, ad Divinum judicium illum intra præsentis anni circulum disceptaturum invito, ut justi Judicis examen sentias, cujus famulum tuis obtrectationibus maculare conaris.*) Scire vultis eventum citationis? post aliqua media, sequenti cap. subjicit Jonas: *Sed cùm ille* (Agrestius) *sæpius sibi datum pœnitentiæ locum non agnosceret, ut B. Eustachii sententia, ad Divinum judicium ipsum vocantis prævaleret, ante triginta dierum circulum, priusquam vertentis anni meta compleretur, à servo suo, quem ipse redemerat, securi percussus interiit.*

Accedat & aliud tempore legis gratiæ. Gualterus Burgensis, vir doctrina & sanctitate clarus, per injuriam pulsus Episcopatu Pictavensi, à Clemente V. quamdiu vixit, injuriam patienter tulit: moriens jussit, credo ad exemplum aliorum sepulchro inscribi: *Ad justum Dei judicium appello.* Legit eloquium Clemens, & injuriæ, quam intulerat, memoria, expavisse ferunt: addunt i alii non diu post obiisse: sed, quem citant Volaterranus, id non addit, & fabulosum puto.

Memoratu dignissimum est, quod legitur apud ætatis illius Scriptorem doctum,

a extremo c. 13. Esth.

b Gen. 16. v. 5.

c 1. Reg. 24 v. 14.

d 2. Paral. 24. v. 23.

e Ibi. 2. Mach. 7. v. 17. & 9.

f 2. Tim. 4. v. 15.

g Apoc. 6. v. 10.

h vita B. Eustachii seu Eustasii c. 6. mense Martio.

i Raphael Volaterr. anthropo. lib. 21.

doctum, eruditum & veracem. his verbis: *Monasterium D. Jacobi apud Leodium notum multis est & acceptum. Istud quidam adolescens, consobrinus majoris Præpositi causa devotionis & religionis intravit, quod ut audivit Præpositus, indignè tulit: mox forti manu collecta satellitum, intrat violenter Cœnobium, rapit juvenem, & nudatum sancto habitu sæculari induit. Abbas ergò Monasterii, collectis primoribus civitatis, Episcopo conqueritur, & totum Clerum pro tantis injuriis interpellat. Hoc autem cùm indignanter audire vix vellet Episcopus, & Abbbatem potius duris verbis impeteret, flexis Abbas genibus, cum moderamine verborum dixit: Judicem contra te (ô Præposite) in terra habere non possum; & ideò contra te Deum summum Judicem interpello, ut intra quadraginta dies uterque nostrum compareat coram illo, sententiam pro meritis accepturus. Ad hoc Præsul cachinans cum suis irrisit hominem, atque sprevit, & repulit exprobratum. Quid plura? quadragesimo die circa nonam mortuus est dictus Abbas: & cùm pro eo solemniter pulsaretur, sedens in balneo Præpositus quæsivit à circumstantibus, quid hoc esset? moxque quidam ingrediens respondit Abbatem D. Jacobi modo esse defunctum, & pro eo pulsationem fieri tam solemnem. Ideò ergò recordatus Præpositus quadragesimum diem esse, qua se citatum audierat ab Abbate, consternatus animo, dixit suis, cito videte quid faciam? mortuus ego sum, comparere me hodie Summi Judicis adspectibus oportebit. Nec mora, post verba hæc, cùm balneum egredi festinaret, in adstantium manibus cum diro ejulatu & vocibus expiravit: ibi procul dubio respondere compulsus, ubi causarum strepitus cessant, Jurisperitorum advocatio conticescet, ubi nec preces, nec pretium liberabunt.*

Hactenus Thom. Cantipratens. aliàs Brabantinus *in lib. Apum.* Castrensis etiam *lib. septimo.* tradit Innocentium quartum à Rob. Grossetest. dicto Lincolniensi, famigerato illa ætate Philosopho, quem excommunicarat, & ille ad Deum Judicem provocarat, Pontificem ad Dei tribunal citans, mortuum quo die mortuus est Robertus, auditamq; hanc in Pontificia aula vocem: VENI MISER AD JUDICIUM. repertumque sequenti die Papam in lectulo exanimatum, ac lividam in ejus latere cruentamque plagam, ac si fustè percussus fuisset, & id accidisse an. 1253. cui consentiunt Matthæus Parisius, Joan. Buriensis, & alii Britannici Scriptores, quorum hoc commentum puto ab hæreticis vel schismaticis eorum operibus fortassis insertum. Nam Neapoli hunc Innocentium in expeditione contra Manfredum mortuum scribit Naucle us, parũ Pontificibus addictus *Chronic. fol. 2. generat. 42.* & non meminit talis citationis, ut nec Platina, (non reticiturus, nec Monachus Paduanus, nec Paulus Langius Cygnolus Monachus Bozaniensis, sed perfidus hæreticus: nec alter hæreticus Mutius in chronic. Germanorum, nec ex Catholicis quod sciam Gentium aliarum quisquam, non Onuphrius, nec Massonus, nec Ricordanus, nec Episc. Nebiensis, nec Volaterranus, nec Flavius Blondus, qui accuratè de morte & anno mortis ejus consentiunt, & omnes fatentur e-

ruditio-

ruditione, justitia, sanctitate Innocent. 4. excelluisse. Relinquat igitur prudens Lector fabellam de Innocent. 4. Britannis, ut ad Arturi rotundam mensam suaviter eam fruatur Balæus, non tam ingeniosus, quàm impius similium dramatum fabricator.

Dico 2. *Periculosum est hominibus non copertæ sanctitatis has citationes imitari.*) Nam facilè fallit amor proprius, & persuadet nos injuriam perpessos, cùm non simus: facilè etiam latens aliqua gloriolæ, & vindictæ, vel alterius perturbationis animi nebula se immiscet, ut veritatem non videamus.

Dico 3. *lethaliter peccant, qui scienter injustè alios citant.* probatur, quia nocent injustè & graviter. sic enim sugillant eos qui citant, ut oppressores innocentiæ. minus etiam constantes gravi terrore percellunt, ita ut ex metu mortis possint in morbum incidere & mori. Quod fortassis aliquando contigit.

Quoad eos verò, qui citantur, existimo duas regulas posse statui. *Prima est, si constet eos justè judicasse, nec ullum esse dubium de sententiæ aut facti, propter quod citantur æquitate: tunc posse hujusmodi citationem ab illis contemni.*) ratio est, quia justo Judici præmium à Deo, cujus vicem fungitur, non supplicium est exspectandum. Sciebat hoc magnus ille Imperator militum Gundizalvus Ferdinãdus de Corduba: *Qui cùm Tarentum obsidens maleficum quendam seditiosumq;* (inquit Jovius a,) *militẽ ad supplicium duci jussisset illeque multum reluctatus se iniquißimè damnari vociferaretur, & proinde Gonsalvum ad dicendam causam, ad Dei maximi tribunal magna voce citaret: vade, inquit Gonsalvus, festinaq; confisus optimo Judici, & causam instrue. Nam ibi pro me aderit, qui oportune respondeat Alfonsus frater: qui nuper, ex Serra vermegia, in cœlum contendit. Tùm enim Gonsalvo nunciatum fuerat, fratrem à Mauris circumventum, dignam forti pioque duce mortem oppetiisse.*) Sic ille meritò nebulonem injustè provocantem contempsit.

a in vita Consalvi.

Altera regula sit, *Quando Judex aliquam animi perturbationem sensit: quæ ad dãnandum, vel movit omninò, vel ad citius damnandum movit: vel etiam non usque adeò certa est sententiæ justitia, ut non supersit probabilis contrarii metus: tunc malè facit Judex, si contemnat hujusmodi citationem, rectè facit, si diligentius iterum omnia momenta & quæcumq; ad veri indagationem pertinent, examinet ac perpendat, & reum interim in custodia servet, ut vel retractaretur prior sententia, vel maturiore consilio confirmetur.*) probatur hæc conclusio. (quæ Fevardentii quoq; fuit.) tum quia Judices non possunt nimis circumspectè procedere in re tanti momenti, cùm non hominis, sed Dei judicium judicent b, tum quia, qui videbantur nocentes ex allegatis & probatis, eos tempus postmodum sæpè docet fuisse prorsus innoxios. non opus est exempla proferre, sunt ad manum non pauca, nec obscura. tum denique, quia sæpissimè accidit tales citationes non esse irritas, scribunt Historici Hispanorum Ferd. III. Regem, jussisse duos nobiles perduellionis reos ex turri vel rupe altissima præcipitari: illos constanter crimen negasse, quod quia videbant se frustra facere, tandem

b 2. Paral. 19. v. 6. & 7.

dem ad divinum tribunal provocaſſe, regiq; denunciaſſe, ibi, ut ſe ante diem triceſimum, ſiſteret: Ferdinandum poſtea ipſo die triceſimo fatis ſubita morte arreptum *a*. Germania ſola multa præbet exempla. Menuercum Paderbornenſ. Epiſc. gravi contumelia Corbeienſis quidam monachus affecerat: cui Epiſcopus: REDDITURUM ALTISSIMO FACTI RATIONEM prædixit. Monachus floccipendens, riſit Epiſcopum. Ecce moritur Antiſtes: & nihil mali ſentiens ante monachus, in ipſa hora mortis Epiſcopi expiravit *b*. Paucis annis poſtea Henric. Mogunt. (vel ſecundum alios Wormatienſis) Epiſc. falsò, & per calumniam Arnoldi, accuſatus, & per prævaricationem Cardinalium duorum à Pontif. Eugenio. 3. ad cauſæ cognitionem delegatorum, depoſitus ipſo Arnoldo ſuffecto, fuit: ſed ad juſtum judicem Deum interpoſita appellatione, ſequenti anno mortuus fuit. Ejus audita morte; ambo illi Cardinales obiere ſubitò: alter digitos proprios arrodens: alter in latrinis, Arii morte *c*. Tempore Henrici quarti, Buchardus Halberſtad. Epiſcopus, & Meginherus Abbas Hersfeldenſ. de jurib. Eccleſiarum litigantes: invicem ad Dei tribunal evocarunt, & ambo die dicta repentè ex hoc ſæculo migrarunt. Sic olim ex Aventino lib. 4. ſcripſeram, ſed commentum inveni additum ab Aventino, quod invicem citarint, ſolus Meginherus Epiſcopum citavit, qui ſolus injuria fuerat affectus, ut patet ex ejus ætatis ſcriptore Lamberto Scaffnaburgenſ. quem vide, & ab Aventino cave.

a Rutius l. 3. de Reg. Hiſp. Mariana in Hiſpan. Annal. l. 13. c. 11.

b Crantzius lib. 4. Metropo. c. 4.

c Conrad. in Chr. Moguntino.

In vicina Germaniæ Gothia, memorabile accidit illud Joannis Turſonis, de quo ſic ſcribit Olaus *d*, *quendam capite plecti juſſerat. Is genibus inixus, en morior injuſtè*, inquit, *teque voco hac hora ante tribunal Dei, ut reſpondeas, cur me innocentem morti condemnes. Vix autem miſer carnificis manu obtruncatus fuerat, cum etiam judex de equo corruit exanimis.*) Liguriæ pars nota Italiæ. ibi Genuenſium triremes adverſus piratas emiſſæ biremem Gotholanam accepere; & in Siculorum Gotholanorumque contemptum, extra Drepanum, furcæ noctu rectorem biremis affixerunt, Miſer ille diu fruſtra queſtus, nihil unquam ſe Genuenſibus nocuiſſe: ut vidit plus gentis odium illos, quàm æquitatem movere: præcipuamque mortis ſuæ cauſam eſſe trierarchum Genuenſem; juſſit ut ſe ille intra ſextum menſem ante Deum judicem ſiſteret: nec irrita vocatio fuit. condicto Ligus tempore mortuus fuit *e*. Armoricis Franciſcus Dux præfuit: is ſumma crudelitate fratrem ex Anglia redeuntem de medio ſuſtulit; ſed viciſſim fratris citatione intra annum de medio ſublatus, principatum cum vita amiſit *f*. vix eſt quiſquam cui non ſit audita damnatio Templariorum: ex his unus Neapolitanus eques traditur ad divinum judicium appellaſſe, & Clementem V. ac Philippum Pulchrũ Francorum Regem, anno ſpatio conceſſo, coram tribunali illud ſupremum citaſſe: addit Fulgoſus *g*, intra id tẽpus, Clementem repente mortuum, nec multò poſt Philippum quoque interiiſſe. Hoc alii ex calculo temporis conantur

d lib. 14. hiſt. Aquilon. c. 20.

e Fulgoſ. lib. 1. c. 6.

f Æneas Sylvius Europeæ hiſt. c. 43.

g d. cap. 6.

tur refellere. Sed idem confirmant Christianus Massæes, & Meierus *a*, qui Papam & Regem eodem anno 1314. tradunt obiisse, illum 20. April. hunc 29 Novembris: fuerunt quidem Templarii Anno 1312. in Concilio Viennensi tertia Aprilis condemnati: sed non omnes eodem Anno comprehensi ac occisi: sed quidam sequenti, ut Neapolitanus ille; scilicet anno 1313. cumque 1314. currente mortui sint Judices illi duo, dicuntur non immeritò eodem anno obiisse, quo citati fuere: imò Gaguinus & Æmilius mortuum volunt regem Anno 1313. quem constat Pontifici supervixisse.

a Meierus l. 2. Annal. & lib. 17. Chron. Masse. cō sentit Onuphr. in PP. Rom. Histor.

b Alcia de singular. certam. c. 2.

SECTIO II.

De purgatione Monomachia.

NUlla fuit quondam frequentior purgatio ista, quotiescumq; criminis notitia, seu probatio obscura; vel actor reum provocabat; vel reus ipse offerebat se, aut suo loco alium: inventionem quidam Mantinæis tribuunt; alii volunt antiquiorem esse *b*, constat etiam Palæstinis in usu fuisse, ex Goliæ provocatione, quem David superavit. Fuit maximè in usu post Barbarorum in Italiam irruptionem apud Longobardos *c* & apud Germanos *d* & Francos *e* & etiam Hispanos *f* non ex homicidii tantum causa (*jur. c. xvi. §. si quis hominem §. si quis alium de pace constant.*) sed & ob aliud quodvis grave crimen, vel magni momenti causam, ut post Bald. communiter D. D. censuere *Bald. in d. cap. xvi. Alciat. & Oroz. c. ad l. ex hoc jure. D. de just. & jur. Julius Ferret. cons. 6. de duello in prin. & cons. 9. num. 6. cons. 11. num. 3. & 4. & Menchaca libr. 1. illust. qq. cap. 49.*) Et sanè in jurisjurandi locum propter crebra perjuria hoc fuit introductum, coram Joanne XIII. per Othonem 4. in Romandiola *g* sed prius apud Francos jam Carolus Magnus hoc statuerat; quoad causas criminales *h*, postea ad civiles quoque extensum *i* ut & apud Moschos *k* & Danos *l* olim in usu. Ritus duelli possunt colligi tùm ex Annal. Bojorum *lib. 4.* tùm ex Ticinensis Hist. Bern. Sacci *l. 9.* Sed in moribus & armorum genere præsertim, non idem observatum apud singulas nationes: plerumque receptum ut armis militaribus regionis ejus uterentur, Carolus Magnus voluit ut fustibus: postea receptum, ut rei sit optio, & jus armorum præscribendorum. In celebri illo duello Cambronensi inter Judæum, qui imaginem Deiparæ vulnerarat, & paralyticum, Lex Carolina servata.

c Lege Longob. tit. qualiter se quisque defen. deb. tit. de purga rei tit. de homicidio liberi hominis.

d Lambert. Schaffnabur. sæpe.

e docet Guido Pada decis. 92. Hotoman. l. 3. observat. c. 15. Charondas decis. 607.

f tit. 4. parte 7. & passim Mariana in hist. Hispan.

g l. antiquit. & l. ult. lib. 2. lege Lōb. tit. 54.

h l. mentio d. tit. 54.

i d. l. leg. Franc. tit. 4.

k Olaus Lib. 10.

l Saxo l. [illegible]

Anno enim 1326. Guilh. Tertio Comite Hannoniæ, Verpa quidam se finxerat sincero animo Christianis sacris baptismo initiari, suscepit ex fonte Comes, & Guilh. filiolum nominavit, & apparitorem Curiæ Montensis esse jussit. Non diu post, homo impius ingressus ædem monasterii Cambronensis, actus furiis, blasphemias in Deiparæ imaginem multas effundit, & (horrendum) venabulo quatuor plagas inflixit, unde sanguinis statim rivi manarunt; videre faber asciarius quidam, & Monachus laicus Matthæus Lobbius.

faber

faber ascia caput findere Judæo parabat; sed à monacho prohibitus, rem detulêre igitur ad Abbatem [Joannem de Montibus: is ad Comitem. Judæus pertinaciter tormenta elusit: Sic dimissus: quadriennio postea ab Angelo apparente, quidam senex nomine Joannes Flander Estinnensis, & septennio jam ex paralysi clinicus jubetur Judæũ accusare, & duello provocare. Bis monitus, Parochi jussu senex rem adhuc differebat. Tertium illa ipsa Virgo quinque illis plagis consauciata se videndam præbuit; & imperat monomachiam. Plenus spe ac fide senex adit Cambronem; cernit in imagine vulnera, quæ in viso, accedit Comitem, accusat recutitum, dies pugnæ dicitur, arma rudes fustes & scuta lignea, supersunt hodiè. Judæus vesco corpore, ferox viribus tibiales fascias tintinnabulis cinxerat, & sic senem ridebat. Sed juvit athletam suum Deus tam impar commissus, æger sanũ, debilis fortem, senex juvenem prostravit: & horrendè blasphemantem, convictum, sed non pœnitentem, comes jussit caudæ equinæ alligatum trahi ad patibulum, & capite deorsum, duobus ad latera molossis eum rabidè laniantibus, appensum subdito igne fumo interire.] *narrat fusè Robert. Hauportius duabus ea de re libris carmine conscriptis.*) Hispani semper militaria arma retinuere, ut ex cunctis eorum Annalibus patet. Duellorum tùm inter Principes pro regno, ut inter Corben & Orsuan Hispanos apud Livium; & Edmundum Anglum & Canutum Danum Reges apud Polydorum, Hundingum & Roheum Daniæ Reges apud Crantzium, Petrum Aragonium & Carolum Andegavensem apud Antonium *a* & pro principibus inter privatos: ut Charellum & accusatorem reginæ Gondilbergæ *b* pueri quoque pro uxore Henrici tertii contra gigantem *c* & Burchardi contra Conradum jactantem se cum regis nepte concubuisse, anno 950. apud continuatorem Regionis: item inter privatos, ut coram Othone 1, quando disceptatum utrum in successionibus avorum essent nepotes cum patruis, ut patrem suum repræsentantes, admittendi, & vicere, qui pro nepotibus pugnabant *d*. Mira sæpè in his accidere, duo tantũ narrabo. Unum ex fide Dubravii *e* Radislaus Curimensis Princeps Mistibogii, filius, per injuriam invaserat Boëmiæ fines, coactus à suis tandem optimus Rex Wenceslaus militem collegit, cùm jam dimicaturæ essent acies. *Si aliter, exclamat Wenceslaus, nisi prælio res componi nequit, cur non potius sine insontium sanguine, ipsi inter nos singulari certamine decernimus? Nulla fit mora, loricolam super cilicinam vestem indutus, parvoque ensiculo succinctus Wenceslaus in arenam prodit: at Radislaus Cataphractus hastatusque cum ingenti machæra se infert. Wenceslaus signo crucis frontem pingens subitò angelos vidit, atque hanc vocem, velut ab homine promptam audit: Ne feri. & repente Radislaus humi procumbens, veniam audaciæ poposcit, seque potestati victoris permisit. Allevans prostratum Wenceslaus monuit, data venia & dignitate ei restituta, ut contumaciam in obsequium debitum*

a Livius l. 23. & Plutar. in vita S. ipionis Polydorus Virg. l. 7. hist Angl. Crantzius l. 2. c. 21. & 22. Daniæ D. Anton. p. 3. tit. 20. c. 4. § 8. hist. Ssuri & Ricius l. 3 hist. Neap. Froissai Chron. l. 1

b Paul. Dia. hist. Longob. l. 4. c. 16.

c Naucle-rus gener. 35.

d Witt-chindus l. 2. Vincentius l. 24. speculi c. 70

e l. 5. hist. Bohem.

verteret, ne post gravius ab irato numine plecteretur.) Hic Deus miraculo justitiam causæ declaravit; quando miraculo Deus non favet, fieri solet, ut vel maneat dubia res; vel justam fovens causam succumbat. Prius in pugna duorum Hispanorum Nobilium accidit tempore Alfonsi Regis: qui Petri Regis Castellæ pater. Hi fuere Ruy Paez de Viedma, & Pay Rodriguez de Avila, ille hunc proditionis accusavit: hic illum sceleris gravioris vicissim recriminatione pulsavit. cum ventum esset ad duellum, tribus continui diebus ab ortu solis ad occasum pugnarunt, multisque se vulneribus affecerunt, & dubia prorsus, nec in unum alterumve inclinante victoria: utrumque rex innocentem pronunciavit, & æquali virtute præditos amicos esse voluit. Narrat fusè Pet. Maxia *a* Sic etiam dubia mansit Famorensium causa quos proditionis accusabat Did. Ordonius de Lara, innocentes contendebant Ariæ Gonsalii filii: quorum cum duos jam Ordonius occidisset, tertioque vulnus lethale inflixisset; saucius cadens equo habenas aberrante gladio præscidit, equus Ordonium invitum extulit extra monomachiæ septa, quod victi indicium. Sic ille non victor, equi culpa: non victus, propria virtute. Judices sibi N. L. pronunciarunt. *Mariana l. 8. Histor. Hispan.* Multos quorum causa justa erat, in monomachia sæpè succubuisse docent post Innocentii III. rescriptum, *cap. 2. de purgatione vulgari* & Regis Rotharii l. 1. lege LONGOBARD. titu. de monomachia, etiam JOANN. BAPTISTA SUSIUS *b* & URREA HISPANUS *c.*

a Silv. var. lect. p. 2. cap. 10.

Ut ut est, repugnat omni juri, quæ est communis DD. sententia, contra Paridē à Puteo, ut docent recentiores scriptores non pauci, *nempe Lancellotus Conrad. libro 1. templ. judic. capite 1. §. 3. vers. duellum prohibere, & tractatu de duello, in præfat. Menchaca libro 1. illustrium quæstionum c. 12. & cap. 49. Vivius libr. 1. comm. Opinion. lit. D. vers. duellum Petrinus Bellus p. 19. de re militari titul. 2. à num. 128. Julius Ferreceus consil. 3. numero 3. & 6. consil. 2, numero 4. cum seqq. cons. 8. numero 4. consil. 20. numero 10. & idem sæpiss. in tractatu de duello. Alciat. l. 5. respons. cons. de duello.* Quod repugnet juri naturæ, docent optimè SUSIUS *d. opere* & Antonius Bern. Mirandulanus *libro suo contra Possevinum de expugnatione singular certam.* & PETRUS MESSIA *p. 4. variar. lect. cap. 9.* Quod juri civili probant communiter DD. *ex l. 1. C. de gladiator. libro 11.* quamvis ea lex hoc non convincat, sufficit tamen, quod nulla ROMANORUM lege sit hæc monomachiæ purgatio approbata: cumque juri naturæ repugnet, constat omnem consuetudinem in contrarium invalidam esse, ut rectè Canones dicunt *d.* Quod jure divino & sacris litteris prohibitū sit duellum, probant ex omnibus locis, quibus prohibemur Deum tentare, & quibus prohibemur occidere *e.* Apertior est probatio juris Ecclesiastici seu divini positivi. Nam & olim hoc Canones prohibuere, & apertissimè Concilium Trident. cujus hæc sunt verba; *Detestabilis duellorum usus fabricante diabolo, introductus ut cruenta corporum*

b lib. de injustitia duelli.
c l. de duello.

d cap. 1. de Cleric. pugn. in duello Alciat. de responso de duello. & DD. citat.

e Pet. Mathæus in Notis ad Bullam. Gregor. XIII. mox laudandā, tamen revera loc. illa scripturæ parum urgēt protervos. c. toto titu fermè de purgatio. vulgari. tit. de cler. purgante in duello. C. monomachiam. 2. q. 4.

rum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex CHRISTIANO *orbe penitus exterminetur: Imperator,* REGES, DUCES, PRINCIPES, MARCHIONES, COMITES *& quocunque alio nomine Domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris inter* CHRISTIANOS *concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac jurisdictione & dominio civitatis, castri aut loci, in quo vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, privati intelligantur: & si feudalia sint, directis* DOMINIS *statim acquirantur. Qui verò pugnam commiserint, & qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & ut homicidæ, juxta sacros Canones puniri debeant, & si in ipso conflictu decesserint, perpetuò careant Ecclesiasticâ sepulturâ. Illi etiam, qui consilium in causa duelli, tàm in jure, quàm facto dederint, aut aliâ quâcumque ratione ad id quemquam suaserint, nec non spectatores, excommunicationis, ac perpetuò maledictionis vinculo teneantur: non obstante, quocunque privilegio, seu pravâ consuetudine, etiam immemorabili.)*

Damnarat eundem abusum sub excommunicationis pœna, quoad subditos tantum Romanæ sedis, Julius II. anno 1508. mense Aprili, & rationes addiderat damnationis benè multas & graves, primò quia hoc fiat humani generis inimico instigante. 2. quia hinc hominum mortes repentinæ, & animarum perditiones, & nova inter adstantes amicos pugnantium odia & altercationes, & ex uno inconvenienti plura oriuntur, in animarum & corporum periculum, generisque humani jacturam perniciosum exemplum, & scandalum plurimorũ. 3. quia CHRISTUS docuit DEUM non esse tentandum. 4. quia hominem homini insidiari nefas. 5. quia gladiatoria munera & hujusmodi purgationes vulgares à religionis nostræ pietate damnantur. 6. quia cruenta husmodi spectacula à canonibus PONTIFICUM, & imperialibus legibus sunt prohibita. Denique GREG. XIII. laudatissimus PONTIFEX ad omnes CHRISTIANOS voluit pertinere hanc probationem, ut & Concilii Tridentini Patres eam extenderant; & quod illi de solemni, sive publico duello sanciverant, hoc ipse prudentissimè ad privatas, & non solemnes duellationes, propter easdem causas, quæ in iis quoque cernebantur, porrò producendum sibi censuit *a* anno millesimo quingentesimo octogesimo secundo, nona Decemb. his verbis; *crescente hominum malitiâ facinorosi non desunt, qui quod publicè prohibitum est, privatim exsequi non dubitent, dum sic pœnas prædictas eludere se posse arbitrantur. Nos ad hæc evertenda pleniùs evidentiusque providendum esse rati, considerantesque duellum privatum, non minus cruentum, & animæ & corpori noxium esse, quàm quod publicè perpetratur: auctoritate Apostolicâ statuimus (1.) illos, qui ex condicto, statuto tempore & in loco convento monomachiam commiserint, etiamsi nulli patrini sociive ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullæve provocatoriæ litteræ aut denunciationis chartulæ præcesserint, censuris & pœnis omni-*

a Bulla quæ incip. ad tollendũ detestabilem.

omnibus à dicto Concilio propositis teneri, perinde ac publico & consueto abusus singulare certamen inivissent. (2.) volentes etiam locorum dominos, si certamen ex condicto hujusmodi permiserint, aut quantum in se fuerit, non prohibuerint, (3.) omnesque illud fieri mandantes, instigantes, consilium vel favorem dantes, equos, arma, pecuniam, commeatum, & alia subsidia scienter subministrantes, aut (4) ex composito spectatores vel socios quovis modo se præbentes eisdem censuris & pœnis subjacere, etiamsi illi, qui ad locum destinatum pugnaturi accesserint, impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit, quominùs illa committatur, Non obstantibus, &c.) Ex quibus sanè apparet, qui hodie privatis provocationibus in hanc excommunicationem, nulli reservatam incidant. Videor autem mihi ex verbis utriusque prohibitionis quædam colligere non inutilia observatu. Primò illos quoque incidere, qui dicunt, *Veni ad talem locum: ego te illic exspectabo:* nam isti certum tempus constituunt, illud ipsum præsens; sicut crastinum, qui dicunt cras tali horâ, &c. Secundò Principes non prohiberi hanc licentiam concedere infidelibus; tum quia sunt extra curam Ecclesiæ, tùm quia Concilium expressè dicit; *inter Christianos* 3. non prohiberi justum bellum gerentes Principes, quam possunt causam prælio decidere, eam paucis committere per duellum definiendam, hoc enim tunc in belli locum succedit: Non tamen licet illis animi causâ, vel gloriæ solius ad ostendendum robur militum facere; sicut olim fecerunt Joab & Abner, a nam vox *ludere*, illic significat prolusionem pugnæ. Instituebatur enim hoc, ut arbitror, quasi divinatorium quoddam victoriæ præjudicium, quo Germanos olim uti solitos, Cornel. Tacitus testatur *b*. Quæ ipsa divinatio est prohibita: Et sicut pro sola gloria humana bellum non licet suscipere, sic nec duellum licet permittere. 4. Quoad consulentes, ex Gregorii verbis intelligitur, eos dumtaxat incidere, qui suadent affirmativam, non verò qui duellum dissuadent: & ad hoc consilium conscriberent vel darent, hi enim non peccant. 5. Quoad spectatores non incidere, qui illac transeuntes obiter adspicerent certamen: vel subsisterent ad dirimendum: imò nec illos, qui ex instituto eos fuissent comitati; ut certamen impedirent: ideo enim additur, *si per ipsos non steterit, &c.* ipsos scilicet spectatores & socios, &c. unde 6. infertur, eos qui comitarentur vel sociarent, incursuros, etiamsi non sit pugnatum; quando conati sunt efficere, ut pugnetur, vel saltem si poterant, non impediverunt ipsi, sed maluissent pugnam conseri. Hæc salvo rectius sentientium judicio de re quotidiana. Quidam asserunt etiam à Sanctissimo Domino nostro Clemente VIII. hodierno P.M. bullam quandam de Duello editam, quam nondum potui nancisci. Habes in compendio Bullarum nuper Venetiis edito.

a 2. Reg. 2. v. 15.
b b lib. de mori. German.

QUÆ-

SECTIO III.

De purgatione vulgari per ignem.

HÆc triplex fuit, per rogum, per prunas, per ferrum, hoc est, vomeres seu lateres, seu conticulas vel chirotecas candentes Innocentia probababatur, si illæsus quis abiret: sin, nocens habebatur, hanc invenio aliquando sponte susceptam, aliquando injunctam provocato. De ferro candente obtinet hodie apud Japonios, ut docent epistolæ nostrorum, una P. Luisii Froes, scripta anno 1595. narrat illustre miraculum, quod accidit Omuræ, in hanc sententiam: *Fuerat Christianus quidam degens inter Ethnicos, accusatus furti: & quia hoc crimen severissime castigatur in Japonia. Sic ut de eo, quantumvis minimo, convictus, morte cum nulla veniæ spe mulctetur, nec tamen possunt hunc Christianũ verè convincere, ecce mox gentiles eum obsident: & dum aliud non possunt, importunè compellunt, ut ritu ipsis consueto juramentum edat, qui erat, ut in folio chartæ subscripto scriberet quod erat jurandum, deinde folio in palmam manus deposito, imponeret ferrum candens, manumque constringendo, in suum caput vindictam & iram Chamis imprecaretur, si objecti criminis reus foret. Quod si manus fortè amburatur, ajunt experientia probatũ eum noxæ esse reum, si verò à læsione cum folio maneat immunis, esse innoxium. Cùm igitur hic Christianus in has angustias adductus esset, quippe vel jurandum illi erat, vel repudiato juramento, quo se reum faciebat, vitæ discrimen adeundum, innocentiæ suæ confisus dixit, fas sibi non esse, utpotè Christiano, per falsum Deum Chamis jurare, sed tantùm per verum. Consentiunt gentiles, ut per suum Deum juret. Ille ergo signo crucis in folio expresso, ferroque candenti imposito, quia id facere cogebatur, magnâ animi præfidentiâ ferrum manu constrinxit. Res mirabilis, nec manus nec folium amburitur. Itaque non solùm solutut est pœnâ, quam gentiles illi minabantus, verum etiam culpa, quam falsò illi impingebant.)*

Hactenùs epistola latinè edita Moguntiæ anno millesimo quingentesimo nonagesimo octavo. Planè vetus hæc purgatio & celeberrima fuit. Sed in Francia tantùm licita in causis sæcularibus, ut colligitur ex epistol. Ivonis 91. & 251. Invenio ferrum istud ignitum vocatum *Judicium:* quod nomen arbitror commune fuisse instrumentis omnibus harum vulgarium probationum. Petrus de Loyheyr. [a] formulam nobis proponit ex sancti Mauritii Andegavensis archivis istam: *Nos tamen sufficienter muniti denarrationem & discussionem istius causæ nostræ sæpius in audientia omnium illic adstantium offerebamus, & paratos nos semper esse ad omnem justitiam præferebamus, cum ecce quidam de hominibus, quos Berlajus reclamabat, Tetbaldus Peletarius nomine, de parte sua surrexit, nobis nescientibus & justitia nllatenus dictante & non per consilium nostrum, qui sponte suâ se Judicium portaturum manu suâ obtulit. Quod Rainaldus Popardus avunculus suus dixerat sibi, & qua verè partitio illa facta fuerat de antecessoribus suis,*

[a] lib. 2. de spect. c. 7

ſuis, inter Canonicos Sancti Mauricii & anteceſſores illius Berlaii, ſicut in chartis noſtris continebatur. Et ſicut Tetbaldus obtulit, ſic paratus fuit, & per manum ſuam in Eccleſia ſancti Dionyſii apud Duadum, videntibus multis, tàm de parte noſtra, quàm de parte Domini Berlaii (quorum nomina ſubternotata ſunt) Judicium portavit. Poſt Judicium portatum Tetbaldus ille, Deo propitiante, illæſus, & ſanus omninò apparuit. Viderunt autem vel Judicium portari, vel manum tertiâ die de more regardari ferè univerſi homines & mulieres de Doado, & plures de hominibus Domini Berlaii teſtes Judicii portati & hominis, Deo miſerante, ſalvati & liberati.)

Ubi cernis ſolitos cauſam addere, quæ illos moveret, ſive id exprimere, quod probare per Judicii lationem volebant: vides etiam Clericos proteſtantes, ut irregularitatem & cenſuras evaderent incurrendas: ſi hominem ipſi ad hoc adhortati, & mutilatio vel mors ſubſecuta fuiſſet. Meminere hujus variæ leges Septentrionalium, omnes occupata à Barbaris Italia & Galliis latæ: apud Radevicum *a* fit mentio legis militaris, qua ſervus non deprehenſus in furto, ſed accuſatus, jubebatur vel Domini juramento, vel igniti ferri judicio ſe expurgare.

a l. 1. rerum Frid. c. 26.

Leges Francicæ & Longobardicæ jubebant per novem vomeres ignotos homicidii accuſatum ſe expurgare. *b.* Slavi poſtquam veram amplexi ſunt religionem, in arboribus, fontibus, lapidibus jurare deſierunt; recepto uſu, examinãdi per Sacerdotes ſuſpecti, adhibito ferro vel vomere candenti. *c.* In Flandriam quoque hanc legem, Philippus Comes tulit, anno milleſimo centeſimo ſexageſimo quarto. *d Si quis vulnus in nocte acceptum alii imputaverit, ſi Scabinis dignum videtur ferro candenti ſe excuſabit accuſatus: ſi aufugerit, manum perdet.* Item: *ſi fur vocatus accuſatus fuerit, ferro candenti ſe excuſabit, ſi culpabilis permanſerit, ſuſpendetur.)* In hoc judicio non fuit certus vomerum numerus, ut nec formæ ferri certa ſpecies vel pondus præſcriptum, ut ex varietate judiciorum patet, ut plurimum Francicâ conſuetudine uſos puto in ferri conſecratione ſive imprecatione, quæ fuit talis. *Deus judex juſtus, qui auctor es pacis, & judicas æquitatem, te ſuppliciter rogamus, ut hoc ferrum ordinatum ad juſtam examinationem cujuslibet dubietatis faciendam benedicere & ſanctificare digneris, ita ut ſi innocens (de prænominata cauſa, unde purgatio quærenda eſt) hoc ignitum in manus acceperit, illæſus appareat: & ſi culpabilis atque reus, juſtiſſimma ſit ad hoc virtus tua, in eo cum virtute declarandum, quatenus juſtitiæ non dominetur iniquitas, ſubdatur falſitas æquitati. Per Dominum noſtrum e* In *Antigona,* Sophoclis cuſtodes corporis Polynicis, accuſati negligentis cuſtodiæ paratos ſe dicunt innocentiam ſuam comprobare, & ferri candentis contrectatione, & per pyram ambulatione, & jurejurando.

b Lombard. l. 1. tit. 11. de partic. Francica lex. l. 4. c. 56.
c Hermol. Hiſt. Slavor. c. 84.
d Meyer. in Chron. Fland.
e Annal. Bojor. l. 4.

ἢ μύδρους αἴρειν χερσίν,
ἢ πῦρ διέρπειν, ἢ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν.

In Concilio Triburienſi docemur *f* hanc probationem in Germania non fuiſſe nobilium, quibus juratoria duodecim ingenuorum conteſtatio ſufficiebat:

f ca. Nobili. 2. q. 4.

ciebat : sed ignobilium. Verùm historiæ testantur, etiam nobiles eam sæpè subivisse, aliquando per laminam, aliquando per chirothecam, aliquando aliter. Anno millesimo ducentesimo decimo quinto, vel circiter *a* Conrad. Marpurgius inquisitor Apostolicus, si accusati de hæresi negabant, judicio ferri candentis experiebatur, & si amburebantur, eos porrò committebat rogo. Quod ab illo contra Canones perperā factum : si factum id fuit. Jam enim Stephanus V. prohibuerat, ut postea dicemus. Caroli tertii Imperat. uxor Richarda fuit insimulata adulterii, sed candenti ferro crimen diluit *b*. sic Kunigundem Henrici II. uxorem se expurgasse constat : in eo tamen, si dissentiunt Historici, quod quidam velint, eam calcasse pedibus nudis *c* alii vomeres sex manibus tulisse *d*. Quare nisi dicas eam successivè manibus tulisse, & pedibus calcasse, Crantzium à se ipso dissentire necesse est. Nonnullos alios se juvene Georg. Pachymeres massam candentem manibus innocuis gestasse commemorat. Emmam quoque Angliæ reginam nudis pedibus super ignitos vomeres ad contestandam pudicitiam ambulasse, scribit Polydor. *Angl. histor. lib. 8.* Plus est, quod scribit Saxo Danus *e* in Rugia ad fidem conversa, matronam quandam, per injuriam à conjuge adulterii insimulatam : *cum purgandæ infamiæ gratia manum admovisset candenti laminæ : subitò ferrum, quod erat exceptura, perinde atque innoxiæ manus contactum fugiens, neglecto pondere, sublime se extulit, penduloque motu gradientis fœminæ incessum comitans, cum ante aram jactandum esset, in ter religiosam adstantium admirationem proprio impulsu humi decidit.*

a Trithe. in Chron. cap. 21.

b Annal. Bojor. d. lib. 4.

c Fulgos. li. 8 c. 1. & Crantzius li. 4. Saxo. cap. 52.

d Crantz. li. 4. Metropol. c. 5. junct. d. cap. 32.

e lib. 14. hist. Danor.

Exempli verò memorabilis & fidei conjugalis specimen, nobis duo conjuges, Mutinenses Comites, æternâ dignum historiâ, Othone tertio imperante exhibuerunt. Mariam erat hic nactus uxorem lubricâ fide, conscientia nulla : hæc, ut nova Phædra, Comitem Mutinensem in amplexus trahere conata, repulsam vertit in furorem, & odio ejus quem impotenter amârat, inflammata, crimen suum in innocentem regessit. Nec latuit dolus Comitem, hinc amor in Imperatorem, inde urgebat honor proprius, cessit honor amori, quia Cæsaris honorem vitæ suæ præponebat. Conjugi tamen suæ, mulieri prudentissimæ, & quod rarum, forti, conatus Augustæ, responsum suum, calumnias illius, periculum suum aperuit, decretumque sibi dixit, mille mortes oppetere potius acerbissimas, quam tantum Imperatoris sui, de incontinentia & perfidia Augustæ natum dedecus in lucem proferat. Proindè illam se, si quid de ipsa benè unquàm meruerit, obtestari : virili constantiâ sexus & conjugii oblita, sententiam, quæ impendebat, mortis ignominiosæ ut perferret : se necato conjugis animum & memoriam resumeret, & animo imperterrito nomen mariti ab ignominia liberaret. Non diu post Comes culpam Augustæ, suo capite luit, creduli Proeti judicio condemnatus. Conventu deinde Imperiali apud Roncalias instituto, quo die vi-

duis jus dicebatur: Mulier prodit, & coram consessu ex lege Imperatorem ad talionis pœnam vocavit, eò quod maritum suum injustè de medio sustulisset. Otho admirabundus: *At tu quonam pacto*, inquit, *viri tui, quam jactas innocentiam, comprobabis. Candenti* inquit *lamina*, adfertur illa Othonis jussu ferrum benè ignitum: adlatum vidua sine noxa cunctis intuentibus prehendit manu, & tenuit: Externavit miraculum Imperatorem, adeò ut se quidem suppliciis dignum profiteretur, sed moram aliquam posceret subeundi. *Triplex vadimonium defero,* (illa respondit) *Reginæ supplicium solum posco*, cujus nefaria calumnia me marito, te fidissimo milite, remp. cive strenuo spoliavit. Cunctis æquissimum visa petere. Augustus eam collaudat, & pro dilatis sibi vadimoniis, quatuor in Hetruria castris donat: Augustam verò, quæ Veris igne malè arserat, carnificis manu in rogum conjectam, justis flammis absumi jussit a. Carolo Calvo Francorum Rege, Ludovici Germanorum Regis terras, nepotibus suis per nefas eripere conanti: Germani primò deprecari vim & Francis ad ferri igniti judicium vocatis, cum illæsi Germani rediissent, nec ab ambitioso Rege, quidquam æqui bonive impetrare valerent, sumptis armis illum re infectâ, multis amissis ultra Rhenum iterum compulerunt b. His favit, contra, idem judicium duodecim vomerum, interfectores Christiani Comitis de Oldenborg in Saxonia, prodidit, & in rotam misit c.

a Gotfrid. Viterb. in Chronic. Crantzius lib. 4. Saxon. c. 26.

b Paulus Æmyl. Annal. Francor. lib. 3.

c Alb. Crantzius lib. 7. Metrop. c. 14.

In Saxoniæ quoque oppido Vittenbergo, excitati publici incendii crimen, impactum fuit cuidam: ille & jurejurando, & judicio se innocentem probavit, cùm enim longo itinere ferrum candens manu retulisset, illudque illæsus in terram dejecisset: ecce tibi ferrum ex omnium oculis fugit: sed eo fermè anno exacto, quum quidam alius, qui incendii conscius erat, silicibus viam publicam in oppido paviret, ferrum in arena abditum prodit; manumque validè amburit; mirantur omnes, & vomerem illum recognoscunt, & reum ad judicem abripiunt: qui quæstione admotâ verum exsculpsit, & cruribus fractis noxium rotæ imposuit d.

d Crant. l. 8. Vand. cap. 30.

Aliud æquè mirandum apud Cæsarium, *libro decimo miraculor. capite trigesimo quinto*: his verbis descriptum reperitur: *Referre solet Dominus Bernardus de Lippia, quandoque Abbas, novisse se piscatorem in Episcopatu Trajectensi, qui cum quadam fœmina multo tempore fuerat fornicatus. Et quia ejus peccatum nimis erat notorium, tempore quodam in Synodo imminenti accusari timens, statim ad Sacerdotem veniens, magis, ut post patuit, timore pœnæ, quam amore justitiæ peccatum confessus est, consilium quæsivit & invenit: si habes (inquit Sacerdos) firmum propositum, numquam peccandi cum illa, candens ferrum securè poteris portare ipsumque peccatum negare. Spero autem, quod virtus confessionis liberabit te. Quod ita factum est cunctis stupentibus, quibus factum innotuerat.*)

Læsus tum ab igne non fuit: sed cùm posteà peccati iterandi in recidivam

divam voluntatem incidiſſet, & gloriaretur ſe non magis aduſtum fuiſſe à ferro illo candenti, quàm ab aqua fluminis in quo tum navigabat, aquamque tum manu hauriret: candentis ferri vicem egit aqua algida, & manum aduſſit pelle totâ detractâ. Sequenti etiam capite, idem narrat de quodam peſſimo hypocrita, qui peregrinationis pallio ſcelera contegebat, is ab alio quodã nefario homine nummis conductus, hoſpitis à quo benignè habitus ædes incendio abſumbſerat, bis exceptus, bis pro gratia incendium immiſit. Territus Dominus multos detulit, de quibus ſuſpicabatur: qui omnes expertes culpæ, candenti ferro illæſi ſe expurgarunt, domo tertium ædificata, ferrũ in quendam domus angulum abjectũ jacebat. Venit poſt aliquod tempus pſeudoviator ille, tertiò humanè excipitur, videt ferrum, rogat, cui uſui? audit ab hoſpite, quid illo actum. Quin, inquit, illo deinceps ad alios uſus uteris ne jaceat otioſum? ſimul manu comprehendit: ſed illud repentè incanduit, & manum validè aduſſit, ille cum ejulatu abjicit. Hoſpes admiratione perculſus, meritò ſuſpicatur hunc bis exuſtarum ædium reum, ergò comprehenſum ſiſtit judici, judex equuleo, faſſus omnia incendiarius in rotam agitur. Tam admiranda ſunt Dei judicia.

Verùm quærat aliquis, an numquam hæc purgatio fefellerit? Immò memini S. Ivonem pro incerta habere. Nam *Epiſt. 74.* agens de hac ferri igniti proba, negat convictum adulterii militem, cujus manus inuſta fuerat. *Cauterium* (inquit) *nullum tibi certum prabet argumentum, cum per examinationem ferri candentis occulto Dei judicio multos videamus nocentes liberatos, multos innocentes ſæpè damnatos. Prætereà cùm talis examinatio ſit in Deum tentatio, non eſt mirum, ſi divino judicio deſeritur, cùm incautè & ſine judiciali ſententia ab aliquo ſuſcipitur.*)

Sed habuit Ivo pro incerta, tùm demum, quando privatâ auctoritate ſuſciperetur, tunc etiam illicitam credidit, ut docet apertè *Epiſt. 254.* quando fit *ſine conſilio*, ut ait, *& non præcedente judiciariâ accuſatione*: licitam verò eſſe volebat, quando præcedente ordinariâ accuſatione omninò humana deſunt teſtimonia, nec aliud ad veri indagationem quis habet quod faciat: & hoc caſu ſe judicem illa uſurum apertè profitetur *Epiſt. 251.* ſed apertè Canonibus Ivo repugnat, illis ipſis quos citat, qui abſolutè aſſerunt, tali inveſtigatione abſtinendum, & delicta tantum ex confeſſione rei & aſſertione teſtium punienda: nec de multis præſumendum judicium, ſed ea Deo judici relinquenda. Sed objicies argumentum Ivonis à ſimili: *Jurare omninò prohibitum lege: tamen à Divo Paulo terminandis litibus permitti. Sic quod canonibus prohibitum, eadem ex cauſa, & exigente incredulitate humanâ poſſe fieri.*

Reſpondeo diſſimilem eſſe cauſam. Nam juſiurandum in judicio fieri lex nunquam prohibuit, imò vetus diſertè præſcripſit. Sed omnes ſuperſtitioſas adinventiones, ut per ſe malas, divina lex ſemper prohibuit: tales autem eſſe

 has

has purgatione STEPHANUS Pontif. clarissimè definivit, ut sequenti quæst. ostendemus. Illud etiam miror Ivonem *Epist. 91.* in causis Ecclesiasticis eam non recipere, quasi in laicis causis, seu sæcularibus, non eadem subsit tentationis Dei, una ex parte periculum, & prætensa illa veri indagandi necessitas, non æquè in Ecclesiasticis occurrat: planè hærenti similior & dubitanti hac in re, quàm docenti aut definienti fuit. Pergamus ad reliquas narrationes.

Aliud ergò adscribam ex eadem, è qua pleraque reliqua admirandorum fœcunda Cranziurrna, de Rollone Normannorum duce, qui Robertus postea vocatus. Noverat suos in latrocinia, furta, rapinasque propendere, idcircò severas de his leges tulit; quarum metu pollicens sibi securitatem, omnium jussit rusticos intrepidè rusticani operis instrumenta in agris relinquere.

Quidam ex agricolis domum reversus ab importuna uxore interrogatus, cur instrumenta non apportaret, ducis præceptũ objecit. At illa furtim ex agro instrumenta subduxit & abscondit, ut maritum redderet cautiorem. reversus vir in agrum, ubi non reperit, quæ reliquerat, rem ad loci præfectum defert. Ille ad ducem, vocatus à Duce rusticus, pretium accepit amissorum. Jubetur præfectus ignis purgatione adhibita furem explorare. Primus conatus irritus fuit, nam ignis furem non prodidit, licet omnes rustici subiissent scrutinium. Tum Dux versus ad Episcopum, Deus, inquit, Christianorum, si est conscius secretorum, cur furem non prodit? Episcopus necdum benè firmatum in religione non corripuit: sed causam prætendit, quia ignis nondum furem attigisset. Jubetur diligentius inquirere præfectus etiam apud vicinas villas. Nec sic quisquam repertus est. Vocatus à Duce rusticus, an cui indicarit rem in agro esse, rogatur: ille nemini præterquam uxori dixisse respondit. Uxor quæstionibus admota furtum fatetur. Tum Dux marito clàm vocato, Sciebas inquit, uxorem furacem esse, an non? Ille sciebam, inquit. Cui Dux, cur ergò aut non punivisti, aut non indicasti, ergo jussit ambos suspendio necari. Et hac severitate legem sanxit. a

Memoriæ etiam occurrit factum Catholici Hispani Arianum Gothum tempore LEOVIGILDI, ad probationem ignis provocantis, cum enim verbis & rationibus nihil proficeret, *Est* inquit, *digito meo annulus aureus: ergò eum in ignem jacio, tu candentem collige, projectumque inter prunas annulum ita ignire permisit, ut eis similis cerneretur: Conversusque ad hæreticum ait, si vera est prosecutio tua, sume eum ab igne. Illo autem resistente, ait, Immensa Trinitas Deus, si quid indignum te credo, ostende: certe si recta est fides mea, nihil mihi prævalebunt hæc incendia sæva. Et ablatum ab igne annulum diutissime palma sustinuit, & nihil est nocitus.* Hæc Greg. *l. de gloria confesso. c. 14.* verbotenus. Sed hic contestatio fidei sinceræ fuit, non judiciaria inquisitio. Verùm enimverò non immeritò hæc expurgatio semper bonorum & Deum timentium conscientias punxit. Legimus enim de Roberto Cantuariensi Episcopo, cum Regi Eduardo persuasisset, ut Emmam matrem

a Nau- vega.

matrem adigeret; ob suspicionem stupri cum Advino Vintoniensi Episcopo commissi, ad hunc se modum expurgaret, & ea igne maneret illæsa; timore correptum in continentem ex Anglia fugisse, ibique animi mœrore brevi contabuisse *a*.

Non dissimile fuit judicium per prunas, quas vel in sinum conjiciebant, vel manu ferebant, vel calcabant. De monacho quodam, qui ut meretricem Porphyriam servaret, & monasterio alicui commendaret, nihil veritus fuit eam secum abducere, & propterea in omnium irrisionem, & execrationem incidit, quod cum meretrice consuesceret; narrat Leontius *b*, eum cum ægrotasset, & mortem præsentiret propinquantem, coram plurimis jussisse adferri thuribulum plenum candentibus carbonibus, & eos accepisse carbones, & infudisse in sinum, & omnibus audientibus dixisse; *Benedictus Dominus, qui olim rubum servavit incombustum, is mihi fuerit testis fidelis, quod quomodo meas vestes non attigit hæc quæ est in igne urendi vis, ita nec ego attigi mulierem toto tempore vitæ meæ.* 55. Judicium idem in Gallia subivit B. Briccius D. Martini in Turonensi sede successor. Hunc enim populus reum peragebat stupri cum muliere religiosæ professionis commissi, quæ linteamina Episcopi lavare solita, ex aliquo improbo pepererat. Briccius jussit ipsum infantem nondum menstruum in medium adferri: & coram populo interrogavit, num ipse pater ejus foret: respondit infans, eum non esse, sed alium quem non nominavit. Fiebat id virtute divina, sed plebs dæmonis operæ adscribebat. Prunis itaque candentibus birrum implet Briccius, & tota defert urbe illæsus: sic se à libidinis carnalis flagitio alienum professus, quemadmodum flammis vestimentum intactum. Nec tamen furentibus persuasit: sed ab Episcopatu fuit deturbatus *c*. HARALDUS etiam HYBERNUS, se Magni Regis Norvegiæ, qui Hyberniam bello vexaverat, filium probavit incedens nudis pedibus super ardentes prunas *d*. Nec humano in corpore tantum hæc exploratio obtinuit; sed aliis quoque in rebus. Nam Eulalium monachum fiscella palmea in ignem injecta, & illæsa permanens, suspicione criminis absolvit *e*. Rossis verò fidei Catholicæ veritatem, missus ad eos à Basilio Imper. Episcopus persuasit; cum ipsis postulantibus liber Evangeliorum in caminum ardentem missus, & per multas horas ibi relictus, tandem igne exstincto integer, nec ullo afflatus ardore fuisset repertus *f*. De Missa D. Isidori, sive, ut vocant MOZARABUM, memorant non dissimilia Toletani Annales *g*. Qua de re ita JOAN. MARIANA; *Communi consensu de Gotthica precum ratione antiquanda actum. Tentatum id quidem aliquoties erat, neque tamen successerat*, & post nonnulla. *Visum est controversiam ignis judicio permittere: sic ejus seculi mores erant rudes & agrestes, neque satis expensi ad* CHRISTIANÆ *pietatis regulam, rogo in platea accenso, liber uterque Romanus & Gotthicus in ignem projecti. Et Romanus quidem continuo ex igne prosiliit ad populus victoriam interpretabatur:*

c Greg. Turon. l. 2. histor. l. 1. Sabell. exemp. l. 10. c. 2. Fulgos. & Marullus & alii.
d Saxo. lib. Dan. hist. 35. Crantzius l. 5. Noru. c. 6
e Marullus l. 1. exemp. c. 4.
f Zonaras tom. 3. & Cedrenus.
g vide Fillegam in dispens. hac de re post Hispanicas ejus Sanctorum vitas.

batur: nam liber alter sub flammis & igne diu permanens, illæsus inventus est. Rege arbitro, nihilominus populo persuasum, utramque precandi rationem superis placere: quando uterque liber ex incendio evasisset incolumis, &c. lib. 9. cap. 18. de rebus Hispan.

Qui pyram ingressi probandæ innocentiæ causa, multos invenio. Nam & Sophocles, ut dixi, agnoscit morem. *Petrus Massiliensis presbyter, suspectus de hæresi, Antiochiæ ipso die Parasceves, Sacrosanctam Christi Domini lanceam manu gestans, nudus corpore, per coacervatorum lxx lignorum struem ardentem, mediosque ignes illæsus evasit* a) Poppo Danus presbyter, in fidei Christianæ probationem, vestem prius cera copiosa illinit, eamque indutus, in medio populi circo, sic se in flammam intulit, & perstitit sine ullo doloris sensu (quod sanctè affirmabat) donec vestis tota corpori circumfusa, intacta flammis cute, in favillas redigeretur *b*, eo permoti miraculo Dani *c*, duelli purgatione sublata, ignis purgationem introduxerunt, fortassis etiam eos movit iteratum aliud ejusdem Pópponis factum, nam alio tempore, cum verba Danis persuadendis, ut Christiani seriò fierent, non satis haberent efficacitatis, percunctatus est: *quid si ad candentis ferri tactum manus ejus cernerent intactas essentne consensuri credituri que? cunctis succlamantibus, Velle: in chirotheca formam jussit ferrum cudi, idque ignitum adferri. Rubebat igne ferrum, ille tamen intrepidus manum immisit ad cubitum, deportavitque ad locum constitutum. Ibi cum ad pedes Regis Suenonis projecisset, victa manus dedit concio, sponte subiens lavacrum regenerationis d)* A Theodoro Lectore *e* historia refertus hujusmodi tempore Martini duos Episcopos, unum Catholicum: alterum Arianum, principio verbis disputasse de fidei dogmate controverso: deinde Catholicum, conditionem concertatori propòsuisse, ut vanis disceptationibus prætermissis, rogum ignis secum ingrederetur, & fidei suæ veritatem uterque hoc judicio, DEO comprobaret teste: denique ARIANUM detrectasse ingredi; Orthodoxum nihil moratum, ingressumque, ex ipso rogo multis disseruisse, & nec minimum ustulatum egressum fuisse.

a Pauli Æmyl. hist. Fran. l. 4.

b Crantzius l. 5. metropol. c. 45.

c Saxo Hist. Danor. l. 10.

d Saxo l. 10 Vitichian. l. 3 a Cr[illegible] l. 4. Dan. c. 4.

e l. 3. Collectan.

Vera narratio: sed res non sub Martiano, verum sub Anastasio accidit, ut melius à Cedreno & Nicephoro, *lib. 15. c. 23.* proditum. Jactabat Savanarola se hoc judicium subiturum; cum ad rem ventum, substituit alium pro se: neque hoc detrectabat Minorita accusator; sed hoc tantum, ne ille Sacrosanctam secum Eucharistiam deferret: quod revera diffidentiæ non obscurum erat signũ. *f*. Fulgos. auctor est à Joanne Gualberto Petrum Archiepiscopum Florentinum, provocatione ad judicium pyræ accensæ, Simoniæ condemnatum *g*. Sed verius est id à Petro Albanensi Episcopo factum, qui propterea *Igneus* fuit vocatus, teste Urspergensi, *in Chronic.* prius tamen, quam ille Episcopus adhuc crearetur. rem totam adscribam, ex vita ipsius GUALBERTI, ut creditur à BLASIO Melanesio fide integerrima conscri-

f confer ea quæ scripsit Guicc[illegible] d. l. 3. & Volaterrā in Antrop. cum iis quæ Phil. Comin. l. 8. hist. c. 19 qui tempore illo [illegible]

g La[illegible] eodem [illegible]re modo narratur ex S. Am[illegible]neq Pictaviensi: Cæsar Baron. [illegible] 11. Annal. anno Christi 10[illegible]

ta, is postquam narravit sæpè à D. JOANNIS GUALBERTI monach. PETRUM illum Flor. accusatum simoniæ, & ejus fautores ad ignis judicium provocatos, subdit tandem; *Præfigitur itaque locus & dies, quo istud fieri debeat, ut si qui velint possint coram intueri. Locus præfixus est in monasterio Septimi, quod tunc erat ordinis memorati, nunc vero Cisterciensium est. Dies fuit quarta feria primæ hebdomadæ Quadragesimæ.*

Modus probationis fuit ejusmodi, ut in loco publico duæ lignorum strues juxta se fierent, quæ obtinerent in longum decem pedes, in latum quinque, in sublime quatuor & dimidium, intèr utrasque verò strues semita interesset longitudine brachii prunis ardentibus constrata, per quam unus ex monachis transiret. Ubi advenit statutus dies & hora, invitatur Episcopus Petrus a suis ut accedat visurus tantæ rei experimentum, ne civitas Florentina tam diuturna vexetur altercatione. At ille prorsus renuit. imo si qui charum eum haberent, eos eò accedere vetuit. Sed plebs omnis utriusque sexus, & cleri maxima pars illuc properarunt. Pollicentur fautores Episcopi si ea probatio suo potiatur effectu, ut quisquam è fratribus per ignem illæsus transeat, se ipsis suffragaturos, & ab Episcopo defecturos. Itaque fiunt Litaniæ & aliæ preces a monachis, sacrificium solemniter celebratur ab Abbate illius instituti, clericis & monachis adjuvantibus. Ubi ventum est ad agnus Dei, unus ex monachis fert aquam sacratam ad aspergendum, alius thuribulum, thuris incendendi causa, tertius faculas ad ligna inflammanda, quartus imaginem crucifixi. Invocatur a cunctis Dominus noster Jesus Christus, & Sanctissima Virgo Maria Mater ejus pleno ore, ut rei veritas declaretur.

Sacrificio peracto deponit casulam, crucemque manu gestat Abbas, qui sacrificaverat. Petrus is quoque dicebatur. Litaniis absolutis unus ex Abbatibus eligitur, qui clara voce populo exponat petitionis & sponsionis conditionem. Deinde Abbas Petrus cum cruce, quam manu gestabat S. Joanne interim coram adstante, & orante ingreditur per medios ignium globos, flamma in sublime ascendente, calcatque ardentes prunas, quæ erant in via inter lignorum incensas strues. Sed prius quam ingrederetur ignem cunctis audientibus, ita precatus est: Domine Jesu lux vera omnium in te credentium, peto misericordiam tuam, oro clementiam tuam ut si Petrus Ticinensis, qui dicitur Florentinus Episcopus, pecunia Florentinam sedem occupavit: tu æterni Patris Filius, tu mea salus in hoc tremendo judicio ad me adjuvandum festines, & me illæsum sine ullis adustionis vestigiis conserves: sicut olim tres pueros in fornace Babylonica servasti.

His dictis per medios penetrat ignes, neque corpori, neque vestimentis ullo adustionis vestigio inhærente. Cumque vellet vertere sese, & eadem via per flammas reverti, a populo retinetur, quippe jam perspicue rei veritatem edocto.)

Vide mi hic Lector, quam admirabundus Deus in sanctis suis, & quomodo divina sapientia varios ac multiplices quasi ludos edat, ut admirationem ac venerationem in cordibus nostris excitet. Volat ferrum & in aëre pendet, sequiturque manus innocentis unius,

unius, fugit alium, & candentia servata multis post mensibus invenit reum ac punit. Popponi chiroteca est ferrea ignita, quod foret ex leni corio suavibus imbuta pigmentis: circa corpus positas eidem adurit vestes, corpore illæso, edax vis flammæ; sed in Abbatem Petrum (qui postea Episcopus Albanensis) ut simonia detegatur, ne hoc quidem valet, sed Babylonium renovat spectaculum. Idem contigit S. Bonifacio: qui simili miraculo ad Tyranni petitionem per medias ignis strues, illæsus ambulavit, & sic Tyrannus, cum Russorum magna multitudine, impulsus, ut Christiano lavacro abluerentur. lege PETRUM DAMIANI in vita SANCTI ROMUALDI capite vigesimo nono & trigesimo. Confer. nunc hæc, cum iis quæ hæreticis accidere. Tàm procul ab eis hæc Dei virtus, quàm remota ab eorum mente vera fides.

Duas historias narrat Cæsarius Cisterciens. a

a lib 3. mirac. 6. 16. & 17.

In Cameraco (*inquit*) civitate Episcopali infra hoc quinquennium plures hæretici comprehensi sunt, qui omnes timore mortis suam perfidiam negaverunt. Missus est ab Episcopo clericus, qui negantes per candens ferrum examinaret, adustos hæreticos esse sententiaret. Examinati sũt omnes, & cõbusti sunt omnes: qui cum traherentur ad pœnam, unus ex eis vir nobilis sanguine, reservatur à clerico ad vitam, si fortè illum quoque modo reducere posset ad pœnitentiam, cui sic dixit: Homo nobilis es, misereor tui, & compatior animæ tuæ: rogo & moneo, ut adhuc de tanta perfidia resipiscas, & de errore ad veritatem redeas, ne per mortem temporalem mortem incurras æternam. Ad hæc ille respondit: Experimento didici me errasse. Si sera pœnitentia mihi prodesse posset, non renuerem confiteri. Cui cùm ille diceret, pœnitentiam veram nunquam esse seram, vocavit Sacerdotem, confessus est homo errorem suum, ex toto corde Deo promittens, si vita concederetur, satisfactionem. Ut autem pius Dominus vim ostenderet confessionis, mox, ut pœnitens cœpit peccata sua confiteri, cœpit & ipsa combustura in manu pœnitentis paulatim minui, quæ in tantum, eo aspiciente, decrevit, in quantum confessio profecit. Medietate confessionis peractæ media pars plagæ est sanata: ut autem confessionem totam complevit, & virtus ipsa confessionis combusturam tàm in colore, quàm in dolore delevit, & manus pristinam sanitatem recepit. Vocatus est vir à judice ad ignem: ad quem clericus. Quare eum vocatis? ut ardeat, inquit, eò quòd in examinatione combustus sit. Tunc clericus, ostendens manum ejus sanctissimam, liberavit eum à pœnis, cæteris igne consumptis.

Hæc cum audisset magister Conradus respondit Abbati. Et ego dicam vobis simile, quod ante paucos annos apud Argentinam recordor accidisse. Decem hæretici in eadem civitate scilicet Argentina, quæ & *Strasburg*, comprehensi sunt, qui cum negarent, per judicium candentis ferri convicti, sententia incendii sunt damnati. Die statuto,

tuto, cùm ducerentur ad ignem, quidam ex comitantibus, uni illorum dicebat: Miser damnatus es, age vel nunc pœnitentiam, peccata tua confitendo, ne post incendia corporis, quæ momentanea sunt, animam tuam ignis gehennalis æternaliter comburat. Cui cùm ille diceret: considero quidem me errasse, sed timeo pœnitentiam tantæ necessitatis, minus acceptam esse Deo: Respondit, ex corde tantum confitere. Deus est misericors & pœnitentiam suscipiet. Mira res, mox enim, ut homo confessus est perfidiam, manus ejus plenam recepit sanitatem. Tardante eo in confessione, cùm à Judice vocaretur ad pœnam, Confessor ejus judici respondit. Non justum est ut homo innocens damnetur injustè. In cujus manu dum nullum vestigium combustionis reperiretur, dimissus est.

Habebat idem homo uxorem non longè à civitate manentẽ, horum quæ dicta sunt prorsus ignaram, ad quam cùm venisset gaudens, dixissetque: Benedictus Deus qui me liberavit hodiè ab interitu corporis & animæ, causam ei exponens: respondit illa: Quid fecisti ô miserrimè? quid egisti? ut quid propter momentaneum dolorem recesisti à fide tua sana & sancta? magis debueras, si fieri posset centies corpus tuum incendiis subjicere, quàm à tam probata fide semel recedere. Sed, quem non seducat vox serpentina? Immemor ille beneficii sibi divinitus collati, immemor tam evidentis miraculi, consilio uxoris acquievit, & errorem pristinum resumpsit.

Deus verò non immemor vindictæ, pro tanta ingratitudine, manum plagavit utriusque. Renovatum est incendium in manu hæretici, & quia conjux auctrix exstitit resumpti erroris, consors facta est redivivi doloris. Tam vehemens erat incendium, ut ossa manuum penetraret, & cùm uti non auderent clamoribus in villa, quos vis extorsit doloris, fugerunt in nemus vicinum, illic ut lupi ululantes. Quid verbis immoror? proditi sunt, in civitatem reducti sunt, simulque in ignem nondum plenè extinctum missi, & in cinerem redacti.

Quid hoc quæso rei? an hæresi flamma, quod umbra corporis adeone hæresi debita flammarum exustio, ut cum fuga erroris vis recedat ardoris, & errorem redeuntem ardor inseparabilis comitetur?

Quid quod altero quoque stupendo planè eventu Deus comprobavit, & arreptitio usus carnifice in hæretico puniendo? stet in ore duorum testium veritas, hi sunt Bernard. Luxemburgius, *in Cata. hæret. lit. E.* & illo vetustior, Thomas Brabantinus, cujus adscribam verba: *Erat circa Cameracum quidam hæreticus astutus valdè, qui metuens inquiri & comburi à Fratribus Prædicatoribus, qui in dicta civitate eo tempore plurimos comburebant, finxit se arreptum à dæmone, & ob hoc ad Sanctum Aicardum in Aspera, obsessos curare potentem, ligatus ab amicis deductus est, ut in eo non hæresim propalatam sed furiam putarent. Et ut audivit quidam Clericus obsessus à dæmone & ligatus quod Eligius Boogris (sic enim vocabatur ligatus)* nempe hæreticus ille,

 ut pa-

ut patet ex Bernardo) *poneretur in loco subsequente nocte idem Clericus obsessus Divino nutu solutus est, & aggregans mattas & stramina, atque Ecclesiæ scamna super ligatum hæreticum* (Eligium) *cumulavit. Ludum autem & furias credens ille dissimulat, quoad usque Clericus ignem de lampade sumens comburere hæreticum cœpit, & tunc hæreticus exclamavit. Ad cujus vocem expergefacti custodes, cùm ignem extinguere niterentur, Clericus arrepto gladio, quem casu juxta lectum invenit, omnes violenter abegit, & hæreticum in igne combussit. Nec mora Divino exacto judicio, Clericus à dæmone liberatus & plenè sospes apparuit.*) Sic ille boni universalis libro secundo cap.ult.

Planè miraculi plena hæc olim purgatio fuit, & ideò non injuria sublata fuit, quia miracula poscere non necessaria, Deum est tentare. Sed quis vetuit, constat vetuisse Fredericum II. *libr.2. Neapolit.const.cap.trigesimo primo.* Ex Decreto etiam Gratiani *a* videatur Gregorius Magnus. Cave fallaris, facinus hoc Gratiani est, vel inscitia Scriptorum. Nihil tale Gregorius rescripsit. lege totam illam Epistolam ad Brunichildam Reginam Franciæ, quæ superest *b*, videbis purpureæ chlamydi assutum stramineum limbum: quem nec Ivo Carnotensis agnovit *c*, nec antiquior Gratiano, quod sciam. Sed prohibuit Stephanus V. ad Moguntinum Archiepiscopum scribens: *Ferri candentis vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri à quolibet, sacri non censent Canones. Et quod Sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est præsumendum. Spontanea enim confessione vel testium approbatione, publica delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro judicare. Occulta verò & incognita, sunt illi relinquenda, qui solus novit corda filiorum hominum* d.

a c. Mennem 2.q.5.

b l. 11. registr.ep 88.

c pa 5. decreti post medium.

Quibus verbis subdit Gratianus non hæc duo tantum purgationis genera quæ hic nominantur, sed & quælibet similia inhibita *e* videri, eò quod in quibuslibet talibus ratio quam Pontifex addit æquè procedere intelligatur. Quod apertè dictum, *vers. ult. d.cap. Mennem*, ubi legimus, *Vulgarem denique ac nulla Canonica sanctione fulcitam legem ferventis scilicet aquæ sive frigidæ ignitique ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis* (*quia fabricante hæc sunt omninò facta invidia*) *nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare, imò Apostolica auctoritate prohibemus firmissimè.*)

d c. consuluisti 2.2. q.5.

e c. in lib. namque in fine 2.q.

Quæ sanè ultima verba indicant duorum alterum, vel si Gregorius ista scripsit, quod non puto, ipsius hodie registrum mutilum exstare, & Ivonem quoque in mutilum exemplar incidisse, in quo nempè tam magna pars epistolæ illius desideretur: vel (quod placet amplius) cùm hoc fragmentum alterius Pontificis alicujus rescripti portio esset, id Gratianum confudisse cum Gregorii verbis vel temporum injuria ex Gratiani libro titulum, quem huic præfixerat præscripto secundo, totum interiisse, sicque librarios de duobus unum fecisse: desumpta enim hæc ultima verba sunt ex Epistol. Alex. II. ad

Rainal-

am; quæ fratris & filii ejus Lotharii Rainaldum Cumanum Episcop. & subjungenda videntur in fine, *cap. super causa, ead. 2. q. 5.* prohibitum ergò hoc ab Alex. II. sed & prohibitum quoque iterum Apostolicâ auctoritate ab Honorio III. qui disertè testatur ferri candentis judicium, penitus esse interdictum: utpote in quo Deus tentari videtur: & mandat templarios, qui Livones hoc judicium subire compellebant, per censuras Ecclesiasticas cogi eo abstinere *a*. Fusius hæc paululum prosequi visum, quia postmodum sequenti sectione iis utendum erit contra Novitios quosdam, *aquæ frigidæ*, defensores.

a c. dilecti fili. de vul. pur-

SECTIO IV.

De purgatione vulgari per aquam.

Fiebat adhibita vel calida, vel frigida, de calida seu fervente constat receptam legibus Longobardorum, Saxonum, Rhenariorum & Frisiorum *b*, & irrepsisse per malam imitationem poculi Zelotypiæ, quod Moyses introduxerat apud Judæos *c*. sed hæc fervens suasu diaboli introducta, illud verò poculum herbarum amaricantium à Deo fuit institutum: qui solus occulta cordis novit, & judicat, & nequit cùm indicat ea mentiri, & veritatem sic se indicaturum promisit Moysi: qualis sponsio, cùm in aquæ judicio nulla habeatur, pravo more, & præpostera imitatione, per abusum fuit introducta.

b Lomba. l. 1. tit. 10. Speculi Sax. l. 1. ar. 39 leges Frisonum. ti. 13 & ti. 14. c. nobilis 2. q. 4 e num. 5. v. 14. cujus ritum ex Hebr. textu facilius colligas quam ex Latino videndi quoque Cy-

Nam quod Beat. Hieronymus, *in 1. Reg. cap. 6.* memorat his verbis, hauseruntque aquam & effundunt in conspectu Domini. *Hebræi tradunt, quòd coram Domino in eandem aquam maledicta congesta sint: & sicut in lege mulier zelotypa hausta aqua probatur, ita & idololatræ hac aqua probati sunt, Hi videlicet qui se idola coluisse penitus denegabant. Tradunt etiam quod quicumque idololatra hanc aquam gustasset, labia ejus ita sib adhærerent, ut nequaquam ea ab invicem idololatra separare posset. Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & interficiebatur. Quod & sequentia demonstrant in eo quod ait:* Judicavitque Samuel filios Israel in Masphat. *Judicare in hoc loco idololatras, secundùm legem morti tradere intelligendum est. Dicunt etiam quod Moyses hoc modo idololatras, qui sibi vitulum fecerant, probaverit, quando arripuit vitulum & combussit, & contritum usque ad pulverem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israel.*)

ril. l. 4. de adorat. & Theo. in n. q. 10. & Joseph. l. 3 antiq. c. 19 Phil. l. de special. legib. Xist. Senens. l. 2 v. zelotypia.

Totum hoc; quia nititur sola Judæorum affirmatione: nec D. Hieronym. affirmat: libertatem nobis relinquit credulitatis. possum uno verbo dicere, non credo recutitis. Si factum, Deo jubente factum à Moyse, de aquæ frigidæ proba, qua isti utuntur, nullæ nec revelationes, nec testimonia aut indicia sunt Divinæ jussionis. Quare jure optimo Canones eam sustulere *d*; nominatim superiore sectione de Carolo Calvo breviter perstrinxi, ut hic fusius & clarius narrarem verbis Caroli Sigonii & Aimonii *e Ludovico Germaniæ Rege Francofurti mortuo, Carolus Calvus Imperator & Franciæ Rex properè Aquas, Coloniamque contendit, ut Lotharingi-*

d d. c. Menam in fin & d. c. cõsuluisti.

e Aimo in l. 5 Histo. Franc. c. 34 Sigonius s. Regni Italiæ.

 fuerat

fuerat occuparet. Ludovicus tres filios reliquerat, Carolomannum, Ludovicum, & Carolum cognomine Crassum. Ex quibus Ludovicus, qui paterno funeri interfuerat, ubi patruum paterni regni fines ingressum castra ad Rhenum posuisse audivit, ira incensus, quod paternum regnum invadere esset ausus, Francofordia copias movit, atque ad alteram Rheni ripam è regione concedit. Ibi jure primum, deinde gratiâ per per legatos petitâ, cùm neutrum impetrasset: decem homines cum aqua calida, totidemque cum frigida, decemque alios cum ferro candente misit, jussos experiri judicio, utri regnum illud conveniret, quod cùm ipso pater suus Ludovicus Sacramento interposito divisisset. Qui re tentata, cùm detrimentum nullum cepissent, nihil tamen æqui obtinuerunt, Ob id Ludovicus, &c.

Sed quomodo *tentarunt*? sanè injecta manu in ferventem, & non adusta, docet ritualis adhiberi solita oratio hujusmodi *a. Deus Judex justus, fortis, & patiens, qui es auctor & amator justitiæ, qui judicas æquitatem, judica Domine, quod justum est, quia recta tua judicia sunt, qui respicis super terram, & facis eam tremere. Tu Domine omnipotens qui per adventum Filii tui Domini nostri Jesu Christi mundum salvasti, & per ejus Passionem genus humanum redemisti: tu hanc aquam per ignem ferventem sanctifica, qui tres pueros id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, jussione Regis Babylonis missos in caminum ignis servasti: tu clementissime præsta, ut si quis innocens in hanc aquam ferventem manum mittat, sicut tres pueros supradictos de camino ignis eripuisti, & Susannam de falso crimine liberasti: ita Domine manus illius salvam, & illæsam perducas. At si quis culpabilis, vel incrassante Diabolo cor induratum, præsumpserit manum mittere, tua justissima pietas hoc declarare dignetur, ut in ejus corpore, tua virtute manifestetur, & anima illius per pœnitentiam salvetur.)*

a Annales Bojor. l. 4.

Non igitur ore bibebant, sed manum immittebant. Docet hoc etiam historia quam narrat Gregorius Turonens. de Diacono Catholico cum Presbytero Ariano disputante, & ad fidei veritatem comprobandam sic provocante, *Factus rei veritas approbetur, succendatur igni ahenus, & in ferventi aqua annulus alicujus projiciatur, qui verò eum sustulerit ex unda ferven̄nti, ille justitiam consequi comprobetur.)* Conditionem hæreticus accipit. Interea Diaconus, diffidentia quadam tentatus, unguentis quibusdam brachium manumque illinit. Hæreticus negat periculum subire: cùm Catholicus brachium exsereret, hæreticus vidit unguentis delibutum, exclamat adversarium magicis præsidiisconfidere, non fidei, oritur altercatio. *His itaque litigantibus supervenit Diaconus alius ab urbe Ravenna, Hyacinthus nomine, sciscitansque quæ esset hæc altercatio, ut veritatem cognovit, nec moratus extracto è vestimentis brachio in ahenum dexteram mergit: annulus autem qui injectus fuerat, erat valdè levis ac parvulus nec minus ferebatur ab unda quàm vento ferri posset vel palea. Quem diu multumque quæsitum infra unius horæ spatium reperit, accendebatur interea vehementer focus ille sub dolio, quo validius fer-*

fervens, non facilè posset assequi annulus à manu quærentis: extractusq; tandem. Nihil Diaconus sensit in carne sua: sed potius protestatur in imo esse frigidum ahenum, in summitate verò calorem teporis modici continentem. Quod cernens hæreticus valde confusus injicit manum audax in aheno, dicens. Præstabit mihi hæc fides mea: injecta manu protinus usque ad ossium internodia omnis caro liquefacta defluxit, & sic altercatio finem accepit. Hæc ille *libr.* 1. *de glor. mar. c.* 81.

Exactiores duas formulas, quàm sit illa Aventini, post primam hujus operis editionem nactus sum, si duæ, & non una potius. Eam quæ plenior est mihi suppeditavit, vir eruditione & religione clarus, & de litteris benè meritus Petrus Decanus Bruxellensis, quam in Hispania ex codice quodam Bibliothecæ regiæ, litteris Gotthicis ante sexcentos, ut minimum annos exarato, diligenter exscripserat. De altera me monuit vir generosus Marcus Velserus, omnis antiquæ, & novæ historiæ callentissimus, quam Juretus ex Cod. M. S. cum Notis in epistol. Junonis vulgavit, quæ in fine adscribitur cuidam D. Eugenio, his verbis; *Hoc judicium autem petente Domino Ludovico Imper. constituit B. Eugenius, præcipiens ut omnes Episcopi, Comites, Abbates, omnisq; populus Christianus, qui infra ejus imperium est * hoc judicium defendat innocentes, & examinentur nocentes, neque perjuri perdant suas animas malum consentientes.* Quæ verba non mendosa modò sed & mutila valdè. Suspectum etiam hoc totum, nec enim crede Ludovicum sancivisse quidquam tale, cùm in capitularibus Caroli Magni parentis ejus aquæ frigidæ probatio disertè prohibeatur. Deinde quis iste S. Eugenius? aut quando vixit? Nam de Tolentano, non est quod suspicere: licet formula videatur eadem cum ea, qua Visigothi sunt usi: Jureti etiam formulæ desunt aliquot primæ orationes & alia nonnulla, quæ exstabant in illa Gothica, ideò eam hic tibi exhibebo, adscriptis in margine variationibus ex Juretina.

INCIPIT EXORCISMUS VEL Benedictiones Aquæ calidæ, in qua manus ad judicium Dei mittitur.

Cum homines vis mittere ad comprobationem judicii aquæ calidæ. Primũ fac eos intrare cum humilitate in Ecclesia & prostratis in oratione dicat Sacerdos has orationes.

Prima Oratio.

Auxiliare Domine quærentibus misericordiam tuam, & da veniam confitentibus: Parce supplicibus, ut qui nostris meritis flagellamur, tua miseratione salvemur. Per.

Secunda Oratio.

Quæsumus Omnipotens Deus afflicti populi lachrymas respice, & iram tuæ indignationis averte: ut qui reatum nostræ infirmitatis agnoscimus, tua consolatione liberemur. Per.

Tertia Oratio.

Deus qui conspicis omni nos virtute destituti, interius exteriusque custodi: ut & ab omnibus adversitatibus muniamur in corpore, & à pravis cogitationibus mundemur in mente. Per.

His orationibus completis surgatur pariter,

riter, & coram hominibus illis cantet presbyter Missam, & faciat eos ad ipsam Missam offerre. Cùm autem ad communionem venerint; antequam communicent, interroget eos Sacerdos cum adjuratione, & dicat:

Adjuro vos homines per Patrem & Filium, & Spiritum S. & per vestram Christianitatem, quam suscepistis, & per Vnigenitum Dei Filium, quem Redemptorem creditis, & per S. Trinitatem, & per S. Evangelium, & per reliquias, quæ in ista sancta Ecclesia sunt reconditæ: ut non præsumatis ullo modo ad istam sanctam Communionem accedere, nec sumendo communicare. si hoc vel istud fecistis, aut consensistis, aut aliquam veritatem inde scitis, seu qui hoc egit nostis.

Si autem tacuerint, & nullam indè professionem dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & communicet more solito: postea verò communicet illos. Cùm autem communicant ante altare; dicat Sacerdos:

Corpus hoc & sanguis Domini nostri Jesu Christi, *sit vobis ad comprobationem hodie.*

Expleta Missa descendat Sacerdos ad locum destinatum, ubi ipsum examen peragatur. Deferat secum librum Evangeliorum & Crucem, & canat modicam Litaniam, & cùm compleverit ipsam Litaniam, exorcizet, & benedicat aquam ipsam antequam fervescat, ita dicendo:

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi Filii ejus, Domini nostri: ut fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & contrarietatem ejus, & ipsum inimicum, ne valeat a contendere justitiam Dei ullo modo, nec manifestationem ejus, ipso præstante, qui venturus est judicare vivos & mortuos, & sæculum per ignem. Amen.

Item alium.

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris Omnipotentis, & in nomine Iesu Christi Filii ejus Domini nostri: ut fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & b omnem phantasmam diaboli: ut si hic homo manum suam in te c miserit, & innocens exstiterit de hujus culpa, vel unde accusatus est, pietas Dei Omnipotentis liberet eum. Et si, quod absit, culpabilis est, & d præsumptuosus in te manum mittere ausus fuerit ejusdem e Omnipotentis Dei virtus hoc declarare in eo dignetur: ut omnis homo timeat & contremiscat nomen sanctum gloriæ Domini nostri: qui vivit & regnat Deus per omnia sæcula.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui es Iudex justus, fortis & patiens, & multum misericors, per quem facta sunt omnia: Deus Deorum & Dominus dominantiū, qui propter nos homines & nostram salutem de sinu Patris descendisti, & ex Virgine Maria carnem assumere dignatus es, & per passionem tuam mundum in Cruce redemisti, & ad inferos descendisti, & diabolum in tenebris exterioribus conligasti, & & omnes justos, qui pro originali peccato ibidem f detenti erant, magna potentia tua exinde liberasti: Domine quæsumus mittere digneris Spiritum tuum sanctum ex summa cœli arce super hanc creaturam aquæ g, quam nos igne fervescere, atque calescere præsumimus, ut rectum judicium per

a Pantin contemnere, vel contaminare quod infra est.

b al. omne phantas.

c al. missurus, est innocens unde reputatur, pietas Dei liberet Innoc.

d Præsūptuosè al.

e al. omnipo. virtus super eum hoc.

f al. detinebantur.

g quæ ab igne fra. c. videtur, qui al.

Per eam super hunc hominem (nomine meo) a comprobes ac manifestes. Te Domine b suppliciter deprecamur, qui in Cana Galileæ signo admirabili tua virtute ex aqua vinum fecisti, & tres pueros Sidrach Misach & Abdenago, de camino ignis ardentis illæsos eduxisti, Susannam de falso crimine liberasti, cæco nato oculos aperuisti, Lazarum quatriduanum à monumento suscitasti, & Petrum c mari mergenti manum porrexisti, ne respicias peccata nostra in hanc orationem: sed tuum verum & sanctum judicium coram d omnibus manifestare digneris, ut si iste homo e pro hac reputationis causa (videlicet illud vel illud) ad præsens modo manum suam in hanc aquam igne ferventem miserit, & culpabilis f ex hac reputationis causa non est, hoc ei præstare digneris, ut nulla læsio, g nulla malitia in eadem manu appareat, per quam sine culpa calumniam incurrat. Iterum te Deus Omnipotens nos indigni & peccatores h famuli tui suppliciter exoramus, ut i secundùm verum & rectum judicium tuum nobis in eodem loco etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac k reputationis l causa (IL) si per aliquod maleficium diabolo instigante, aut cupiditate vel superbiâ incitante culpabilis est in m facto, vel in consensu, & n huius probationis iudicium, subvertere aut violare o voluerit, malo confisus p ingenio, manum in hâc aquam præsumptuosus ausus fuerit mittere, tua pietas q hoc declaret; ut in manu eius dignosci queat, quod iniustè egit r, & deinceps per veram confessionem pœnitentiam agat, & ad emendationem perveniat: ut iudicium tuum sanctum & verum in omnibus gentibus declaretur: per te Redemptor mundi, qui venturus es iudicare vivos & mortuos, & sæculum per ignem, Amen.

a al. comprobet ac manifestet. b suppplices al. c al. mari deest. d al. in hac oratione. e al. hominibus in hoc mun. hic dig. f al. ex hac causa, furto, videlicet vel homicid. aut adulterio, vel luxuria aut pro qualibet causa culpa modo ad præsens manum. g vel ma-cula al. h famuli tui al. i al. sanct. k al reputatus. l est nota criminis valens illud m al. factu n hoc cō prob. jud. al. o volens al. p puto di spescendum ingenio. q al. taliter hoc declarare dignetur. r ut & ipse al. Reliqua hæc rursus desunt in Juretim. s Pant. manare. t Pant. rigare. u Pant. ut te mundã exhibeas nec in te aliquam phantasmam ut supra.

Item alius exorcismus.

TE autem creaturam aquæ, adiuro te per Deum vivum, per Deum sanctum, qui te in principio separavit ab arida. Adiuro te per Deum vivum, qui de fonte Paradisi s manavit, & in quatuor fluminibus exire iussit, & totam terram t rigari præcepit. Adiuro te per eum, qui te in Cana Galileæ sua potentia convertit in vinū: qui super te suis sanctis pedib⁹ ambulavit, qui tibi nomen imposuit Siloha. Adiuro te per Deum, qui in te Nahamam Syrum sua lepra mundavit: dicens, Aqua sancta, aqua benedicta, aqua quæ lavas sordes & mundas peccata. Adiuro te per Deum vivum, ut u munda exhibeas, nec in te aliqua phantasia retineas, sed efficiaris fons exorcizatus ad effugandum, & evacuandum, & comprobandum omne mendacium, & investigandum & comprobandum omnem veritatem: ut iste, qui in te manum miserit, sive veritatem habuerit, nullam læsionem in te accipiat: & si mendacium habet, & justitiam, appareat manus ejus igne combusta, ut cognoscant omnes homines virtutem Domini nostri Iesu Christi, qui venturus est cum Spiritu sancto judicare vivos & mortuos, & sæculum per ignem. Amen.

Post hæc exuat eum vestimentis suis, & induat eum, vel eos vestimentis mūdis de Ecclesia, id est, indumento de exorcista, aut de Diacono, & faciat eos vel eum osculari Evangelium & Crucem Christi, & aspergat super eos de aqua ipsa, & i, si qui intraturi

sunt

sunt ad Dei examen det illis omnibus bibere de ipsa aqua benedicta, cum autem dederit unicuiq; dicat

Hanc aquam dedi tibi (vel vobis) ad probationem hodie. Deinde imponatur igne a subter caldaria, & dicat Sacerdos has orationes, quando ipsa aqua calescere cœperit.

In nomine S. Trinitatis, Deus Iudex justus fortis & patiens, qui es auctor & creator, clemens & misericors, & judicas æquitatem, tu judica qui jussisti rectum judicium facere, & respicis super terram. & facis eam tremere. Tu Deus omnipotens, qui per Adventum unigeniti filii tui Domini nostri Iesu Christi mundum redemisti, qui per eius passionem genus humanum subvenisti & salvasti: tu hanc aquam ferventem sanctifica, qui tres pueros, id est, Sidrach, Misach & Abdenago sub Rege Babylonis Nabuchodonosor in camino ignis accensa fornace salvasti, & illæsos per Angelum tuum eduxisti. Tu clementissime Dominator præsta: ut si quis innocens ab huius b culpa vel causa sui reputationis, homicidii, adulterii, latrocinii fuerit, & in hanc aquam manum miserit, salvam & illæsam inde educat, qui tres pueros supradictos & Susannam de falso crimine liberasti. Ita Domine omnipotens, si culpabis fuerit, & incrassante Diabolo cor obduratum; manum in huius tui elementi ferventis c miserit, tua veritas hoc declaret, ut in corpore manifestetur, & anima per pœnitentiam salvetur, & si ex hoc scelere culpabilis fuerit, & per alt... uius d maleficii, aut per herbas, aut per Diabolicas incantationes hanc peccati sui culpam occultare voluerit, & tuam iustitiam contaminare, vel violare se facere posse crediderit, magnifica tua dextera hoc malum evacuet & e omnium rei veritatem demonstret. Per te clementissime Pater, qui vivis & regnas in Trinitate perfecta. Per omnia.

a Pant. ligna ego ignes. b for culpæ vel causæ suæ reputatione, vel quod valde suspicor hic aliquoties reputatio scripta pro barbara voce reptationis, à voce reptat accusare seu provocare, quod adhuc hodie Hispani retinent.

c Pant. censet deesse voculam, creaturam fors etiam paulò ante deest alia obduratum habuerit. d Pant. putant deesse voculam ingenium, ut sup.

e Pant. omnem.

ALIA.

OREmus Deus qui beatam Susannam de falso crimine liberasti. Deus, qui beatam Teclam de spectaculis liberasti, Deus, qui sanctum Danielem de lacu leonum liberasti, & tres pueros de camino ignis ardentis, tu libera innocentes & consigna factores. Per Dominum nostrum.

Et qui manum mittit in aquam, ad ipsum examen dicat orationem Dominicam, & signet se signaculo crucis, & festinè deponatur ipsa aqua fervens desuper juxta ignem, & judex f perpendat ipsam lapidem in ligatam ad mensuram. N. infra ipsam aquam more solito. Et sic inde extrahat eam in nomine Domini ipse, qui intrat ad examen judicii. Postea cum magna diligentia sic fiat involuta manus sub sigillo judicis signata usque in die tertio quo visa sit viris idoneis & æstimata.

Et formulam totam & ritualia, in quibus multa, propter quæ meritò Sedes Apostolica prohibuit. Quod hic in fine de obvoluta in tertium diem manu dicitur, hoc eò retulerim: quia si præstigio aliquo manus læsa vel illæsa, interea, evanescente præstigio rei veritatem apparituram credebant.

Quoad frigidam puto illam eodem modo in usu probationis versatam: videlicet Deus, ut in ferventi innocentis manum servabat adustione innoxiam, ignis

f Fort. propella eam lapidi alligatam ad mens. ut sic expressa sit ac certa mensura lapidis deprimentis seu detrahentis manum & funiculi à quo lapis dependebat mihi hæc sententia pellucet. Nisi, dicas ipso lapide involuto explorasse quam fervens esset aqua ima.

ignis actione prohibita: sic in frigida aliquando nocentis manum amburebat, contrariam aquæ actionem tribuens, frigiditate naturali in supranaturalem ardorē commutata. Ad hanc me conjecturam ducit scriptor vitæ sancti Gangulphi Martyris, per hæc verba: *Interim ad quendam veniunt fontem* (Gangulphus videlicet uxorque) *ubi his uxorem vocibus compellat. Multa quidem de te coniux passim feruntur fœda & indigna natalibus tuis, & adhuc mihi quidem certò non constat, verène an falsò illa dicantur. Tùm illa, etiam intrepidè jurando, falsos de se rumores sparsos, ait, nec se unquam alieno concubitu pollutam. At Gangulphus: divina, inquit, providentia, quam nihil fugit, ut se res habeat, jam certis declarabit indciis. En fons hic propositus est, nec frigidus valde, nec immodice calidus. In hunc igitur immitte manum, & è fundo lapillum extrahe: & si quidem à culpa es aliena, nihil mali patieris, sin autem polluta es, non sinet Deus latere scelus tuum. Illa Beati viri, sicut alios omnes, ita hos quoque sermones vecordiæ adscribens, incunctanter manum iniicit in fontem. Ecce autem, simulatque lapillum secum retrahere conata est, membris ferè omnibus obrigescit, & in digitis & brachio, quousque aqua pertigit, abstracta cute, nuda caro cernitur, nihilque aliud misera illa; nisi repentinum interitum exspectat* a.) confirmat idem Sigebertus, & significat hunc illum fuisse fontem, quem miraculosè ex Campania Warenas Gangulphus transtulerat, convictam adulterii uxorem deseruit: nec diu post uxoris hortatu ab adultero fuit necatus. Non igitur hac purgatione spectabatur, an aquis mergerentur: confirmat, quod retuli de legatis Ludovici Regis: quo enim pacto decem viri secum aquam tulissent, in quam toti mergerentur? missos tamen cum frigida, narrat Aimonius. Siccapio quod leges Alsaticæ habebant, ut plebei & minoris testimonii rustici, aquæ frigidæ se judicio expurgarent *b.*

a apud Surium 11. Maii.

b Rhen. German. libr. 2. tit. 54.

Alia tamen quxque fuit aquæ frigidæ proba, qua quis in aquam totus mergebatur: si emergeret tertiò, ut innocentem absolvebant, ut docet Abbas *in c. licet in fin. extra ne cler. vel monachi,* &c. Afflictus *ad Constit. Regni Neapolit. lib. 2. tit. 31.* ubi eam consuetudinem meritò Frider. 2. Imp. ridet, quam etiam Lotharius Imp. jam ante prohibuerat in Legibus Longobard *c.* statuens, ut examen aquæ frigidæ per legatos & commissarios imperii ubique interdicatur omnibus, ut ultra non fiat, & illo prior Carolus Magnus in capitularib. l. ult. Prohibuit etiam Pontifex, quisquis ille, apud Gratianum *d* & invalidam judicavit Lucius his verbis: *Ex tuarum intelleximus continentia litterarum, quod cum H. presbyterum: quia infamabatur de homicidio: à sacerdotali officio suspendisses, prædecessoris tui litteras tulit in medium, quibus apparuit eum judicio aquæ frigidæ, suam innocentiam purgavisse & Episcopum suis eum litteris absolvisse. Quia verò peregrina judicia sunt inhibita, purgationē quam præstitit, sufficere non putantes: mandamus* e *&c.*) admittit accusationē de novo, & præscribit purgationē Canonic. juratoriā. Vocat autem *iudiciū peregrinū*, quia alienū à canonibus & more judiciorum

c l. 2. c. 55.

d d. cap. Mennam in fin.

e cap. ex tuarum, de purgat. canon.

ab Ecclesia recepto. Et quia solebat aqua hujusmodi, per clericos benedici, ideò ad ipsam probationem hoc pacto tollendam: dum non invenirentur clerici ad hoc munus, sanxit in conc. Generali Innocent. 3. ne ullus clericus purgationi aquæ ferventis aut frigidæ, seu ferri candentis ritum cujuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat. c: *sententiam sanguinis ne cleri, vel monach: secu. &c.*

En tibi formulam benedictionis ex dicto libro Gothico, una cum collationibus formulæ editæ à Jureto.

INCIPIT EXORCISMUS aquæ frigidæ.

CUm hominem vis mittere ad judicium aquæ frigidæ ob comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines, quos vis mittere in aquam. Adduc eos in Ecclesiam, & coram omnibus illis cantet presbyter missam & fac eos ad ipsam missam offerre, cùm ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos Sacervos cum adjuratione ista, & dicat.

*Adjuro vos * homines per Patrem & Filium & Spiritum S. & per * Christianitatem quam suscepistis, & per S. Trinitatem quam * docuistis, & per istas sanctas reliquias vel sanctam venerationem, quæ in ista Ecclesia sunt, ut nō præsumatis accedere ad hoc sanctum altare, nec istam sacram communionem accipere ullo modo, si hanc causam vestræ reputationis (hoc est illa vel illa) fecistis aut consensistis, aut scitis quis hoc egit.*

*Si autem tacuerint, * aut nullam professionem inde dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & more solito communicet, postea verò communicet illos, qui in aquam mittendi sunt.*

*Cùm autem communicat, dicat sacerdos * ad altare, * corpus hoc & sanguis Domini nostri Iesu Christi sit vobis ad probationem hodie *.*

*Expleta missa * accipiat Sacerdos crucem & Evangelium & incensum, & pergant ad locum destinatum cum aspersione aquæ benedictæ ubi probentur. Et cum venerint ad ipsum locum * det illis hominibus bibere de aqua benedicta. cùm autē dederit unicuiq; dicat. **

* In libro Jureti magna hæc in seqq. est confusio, & ut sup. quædam inaniter repetuntur. Ex quibus tamen videntur quædam posse explicari.

*Hanc * aquam dedi vobis ad probationē hodiè.*

ser. hu nec *al.* * te etiam per invisibile & ineffabile nomen Christi Jesu filii Dei omnipotentis sub cujus p calcabilem præbuisti, qui etiam in te bapt. dignatus est. *al.* qui te invisibili sanctificatione sacratum, ad animarum purgationem inenarrabile instituit sacramentum. Per quem olim & pop. Israeliticus s. pedibus transivit, & ex aqua ferrum quod casu ceciderat, Heliseus divina virtute contra naturam natantem in suo manubrio redire fecit: ut n. m. s. hunc hom si in al. culp. est ex hoc q. 1. objicitur scil. aut opere aut consenso, seu conscientia, vel quolibet ingenio. Sed per virtutem Domini nostri Jesu Christi rejice ex te & fac illum natare super te quatenus cognoscant fideles Christi, nullum maleficium, nullum præstigium divinæ virtuti posse resistere, quod non detectum fiat & omnibus manifestum. Adjuro etiam te per, virtutem ejusdem D. N Jesu Christi, ut ad laudem illius, cui omnes creatura servit, & cui cœlestis exercitus famulatur clamans S. S. S. D. D. & ut nobis adjutantibus & ejus misericordia m obsecrantibus obedias. Qui regnat & dominatur per 1. s. s.

* *al.* omn. * *al.* unigenitum Dei filiū & p. 5. T. q. 5. * *al* deest docuistis *sed additur* & sanctum Evangeliū & per sanctas reliquias, quæ in ista Ecclesia sunt, ut non præsum. ullo modo cōmunicare, neque accedere ad altare, si hoc fecistis, aut cōsensistis qui hoc egerint. * *al.* nullus hoc dixerit. * *al.* ante * *add.* al. ad laudē & gloriā nominis sui & ad Ecclesiæ suæ utilitatem * *al.* expl. mil. faciat aquam benedictā ipse Sacer. dos, &

pergat ad locum ubi omnes probantur Cùm autem venerit ad ipsū locum, det illis hominibus bibere de aqua benedicta * *al.* Litaniam faciens omnibus pro eadem causa Dominum deprecantibus. det examinādis bibere *de aqua benedicta & cum dederit.* * *al.* Hæc aqua fiat tibi ad probationem hodie. Per Dominū nostrum Jesum Christum qui est verus judex & justus. * *al.* quia te segregavit ab aquis superioribus & juss. de

Postea

Postea conjuret aquam, ubi illos mittere debet dicens ita,

Nota in seqq, mutilum esse nostrum exemplar Gothicum, supplendum ex m.s. Jureti: quare ex utroq; concinnabo, quasi unam formulam, Juretiana tamen lectione in marginem relata, ne confundam.

*Adjuro te aqua in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te in principio creavit * & te jussit ministram humanis necessitatibus, qui etiam jussit te segregari ab aquis superioribus. Adjuro * te per ineffabile nomen Domini, videlicet Iesum Christum filium Dei vivi, sub cujus pedibus elementũ se calcabile prabuit: qui etiam baptizari se in te elemento aquarum voluit, Adjuro etiam te per S. Sanctum, qui super Dominum in te baptizatum descendit * Adiuro te per sanctam & individuam Trinitatem, cuius voluntate aquarum elementum divisum est, & populos Israel siccis vestigiis transire fecit: ad cuius etiam invocationem Helias, ferrum quod de manubrio exierat, super te natare fecit, Vt nullo modo suscipias hos homines, nomie I. L. illo si in aliquo sunt culpabiles, de hoc quod illis obiciunt, scilicet aut per opera, aut per consensum, aut per ullum ingenium, sed facias eum supernatare super te: & nulla possit contra te facere aliqua causa maleficiorũ, nullaq; præstigia dæmonum concinnari, ut investigatio Dei vel manifestatio possit occultari. Adiurata autem. Per nomen Dei Christi pracipimus tibi, ut nobis per nomen eius obedias, cui omnis creatura servit: quem Cherubin collaudant, dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum: qui etiam regnas & dominaris per infinita sæculorum sæcula, Amen.*

* al. Adjuro te & contestor per patrẽ & filium & sanctũ & per sanctam & individuã Trinitatẽ & per omnes Ang. & Arch. & per omnes Principatus & Potestates Dominationes quoque & virtutes, & per Dei sedilia. Cherub & Seraph. & per diem tremendũ judicii Dei * nec non & viginti quatuor seniores, qui quotidie laudant, Deum, & per

In Gotthico exemplari immediatè sequitur alia oratio: sed rectiùs exemplar Gallicum titulum interserit.

Hominis coniuratio.

*Adiuro * te homo N. per invocationẽ Domini nostri Iesu Christi per omnes Angelos & Archangelos, & per omnes Sanctos Dei, & per tremendi diem iudicii, & per viginti quatuor Seniores qui quotidie laudant, & per quatuor Evangelistas Marcum & Matthaum, Lucam & Ioannem, & per duodecim Apostolos, & per duodecim Prophetas, & per omnes sanctos Dei Martyres, & per sanctos Confessores & sanctas virgines, per principatus & Potestates, per Dominationes & virtutes cœlorum, per Cherubin & Seraphin, per omnia cœlestia Angelorum agmina, Adiuro te per tres pueros, Sidrach, Misach, & Abdenago, & per centum quadraginta quatuor millia Martyres, qui pro Christi nomine passi sunt, & per S. Mariam matrem Domini nostri Iesu Christi & per populum sanctũ Dei, & per illũ baptismũ qui te regeneravit per manus sacerdotis. Adiuro te * ut si de hoc furtum aut homicidium aut adulterium aliquod fecisti, aut consentaneum exinde fuisti, & sic habes cor incrassatum & induratum, ut hoc approbationis* suadente celare disposuetis. & culpabilis exinde es: evanescat cor tuum incrassatum & induratum, & non suscipiat te aqua incredulum & seductum: ut dicat populus, quia Deus noster judex est, cujus potestas in sæcula sæculorum, Amen. *Hac forma verbis brevior & succinctior est, sensu tamen convenit cum Gotthica † seqq. mutila & mendosa.*

quatuor Evangelistas, & per sanctos Apostolos quoque Martyres & Confessores, nec non per sanctã Dei Genitricem Mariam, omnesq; virgines, & per cũctum populum sanctum Dei, vel per sanctum baptismum in quo renatus es. Si tu hoc malum fecisti, ex quo culparis, vel assensum aut bajulasti, aut in domũ tuam recepisti, * aut inde conscius, aut consentaneus exstitisti coram omnibus dicito. † Quod si diabolo

*nis Dei judicium, per aliquod maleficium evacuari vel evertere posse facere credideris, si culpabilis es evanescat cor tuum, & non suscipiat te aqua ista, neq; ullum malum possit * inimicus contra hoc elementũ prævalere, sed manifestetur vel declaretur Dei virtus in isto loco per invocationem Domini nostri Jesu Christi. Propter hoc obnixè te deprecamur Domine fac signum tale in homine isto, ut si culpabilis est reputationis causa, declaretur per hoc judicium tuum rei veritas & nullatenus eum recipiat aqua ista. Hoc autem fac Domine ad laudem & gloriam tuam, per invocationem nominis tui, ut omnes cognoscant, quia tu es Deus noster benedictus & laudabilis. Per immortalia sæcula sæculorum. Amen.*

inimici Panti (?)d. in al.

*Post conjurationem autem aquæ exuat eos vestimentis suis, († & induat eos vestimentis de exorcista, & alliget in eis singulariter sinus rectæ consuetudinis) faciatque eos osculari * Evangelium & crucem, & post hæc aspergat super unumquemque ex ipsis de ista aqua benedicta, & dicat adjurationem sequentem, & projiciat eos statim singulariter in ipsam aquam. Hæc autem omnia facere debet ieiunus: & neque illi antea comedant, neque ipsi qui eos mittant.*

† al. sanctum Eu. & sanctũ Eu. & sanctam cr. & sanctificatis omnibus aqua benedicta, cum timore, & reverentia Dei filius de ejus clementia projiciat in aquam. Et nihil amplius habet cod. Juretti,

Sequitur exorcismus.

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis & in nomine Iesu Christi filii eius Domini nostri, qui regnat cum Patre & Spiritu sancto: ut fias aqua exorcizata ad effugandam & evacuandam omnem potestatem & omne phantasma diaboli, ut si iste homo descenderit in istam aquam, & innocens est de huius reputationis causa, pietas Dei omnipotentis liberet eum, & recipiat eum tuum elementum. Et si culpabilis est, & præsumptuosus in istam aquam descenderit, non eum recipiat, sed declarari dignetur virtus tua in eum, ut omnis homo timeat & contremiscat nomen gloriæ tuæ sanctum. Per cuncta sæcula sæculorum, Amen. Domine libra innocentes & consigna factores, Amen.

Habes (Lector) ritum universum hujus probationis per aquam frigidam, qui olim in usu, & quem canones Pontificii vetant: non propter verba vel solemnia ritualia, quæ pleraque pia, etsi non desint aliqui in his nævi; sed propter ipsam rem, & quia hæc à vulgo paulatim recepta fuerant Pontificibus tamen Romanis reclamantibus: Nam Pontifices meritò damnabant hanc Dei temerariam tentationem, & miraculi quasi Judaicam postulationem. Et observatione dignum est obtinuisse paulatim ubique Pontificiam prohibitionem, primum quoad reliqua crimina; deinde post Divi Bernardi tempora etiam quo ad hæresim: abusum denique hæsisse in ipso crimine Maleficii seu Magiæ: ita tamen hæsisse in hoc crimine, ut sine ulla Dei invocatione, sine ullo ritu pietatis aliquid præferente, quasi per ludũ Judices hac proba abutantur quibusdam dumtaxat in regionibus. Nam hodie in multis Germaniæ locis maximè Westphaliæ circulo, utuntur hac proba, in maleficis indagandis: quas enim fama, vel aliarum depositione suspectas habent: eas statim absque ulteriore inquisitione capiunt, captasque extra urbem deducunt: & in aquam

aquam frigidam ita conjiciunt, ut dextra manus sinistro pedi, sinistra verò dextro pedi sit alligata: & si supernatat, veneficas vehementius suspicantur, & idcircò duriori subjiciunt quæstioni: sin submergantur, innocentes esse credunt. De hoc genere purgationis seu potius probæ, hactenus inter Catholicos, quibus illibata Canonum auctoritas probè constitit, illicitam esse: Sed Novatores, qui à Romana Ecclesia desciverunt, mirè digladiati. Licitam esse mordicus defendit Arnold. Scribonius Philosophus Marpurgensis: illicitam contra ostenderunt prolixè, non Wierus solum & Bodinus: sed insuper libellis ex professo, Joannes Euvichius, Hermannus Nevaldus, & Augustin Lerchemerus, & ex I. C. Oldendropius, Hotomann. Joann. Borcholt. Venatorius & alii, quos citat & sequitur Godelman. *lib. 3. de Lamiis cap. 4.* quos ego, ut ejusdem sectæ homines non magni facio, sed hæreticos hæretico Scribonio objicio, ut saltem intelligant Novatores: hanc esse suorum communem opinionem, à qua in judiciis non tam temerè deberent recedere. *a* Postea prodiit libellus cujusdam Jureconsulti: qui ex Catholicis unus & solus, hucusque (quod sciam) scriptis hunc judicum abusum defendere conaretur. Res magni est momenti: & proinde diligenter, non obiter tractanda & disquirenda veritas, non verborum copia, sed rationum momentis sit ergò

a Excusus liber Coloniæ apud Gymnicum anno 1568 defensio probæ aquæ frigidæ, &c.

QUÆSTIO V.

De proba (ut vocant) aquæ frigidæ, qua strigibus explorandis in Germania quidam utuntur.

SECTIO I.

discutitur opinio & rationes Adolphi Scribonii.

VVILH. Adolphus Scribonius, hujus sententiæ, & praxis judiciariæ acerrimus defensor, conatur eam stabilire rationibus partim Physicis, partim hyperphysicis, ad Physicam enim pertinet, quod dicit de dæmonis levitate, sagarum pondus super aquas sustinente: ad Theologiam verò, quod de odio & antipathia aquæ ac sagarum. Sed ut hoc commodius intelligatur, accipite dicta illius, ut sunt à Richio *b* repræsentata: cui & alii ea referentes, hac in re consentiunt *c*: non ea contraho etsi possim facilè, ne quis me calumniari suspicetur. Dicit ergò ille, hanc supernatationem sagarum provenire ex Satanica levitate, ut causa efficiente. Satanam enim esse natura levissimum, utpote plus de aere, quàm de aqua participantem, & ideò posse illas sustentare super aquis: duobus modis, vel se supponendo sagis, & eas quasi dorso elevando: vel etiam se iis uniendo, & toti illorum corpori, occupatione & possessione quadam, infundendo: non quidem hypostatica unione, aut mixtione Physica intrinsecè coadunando; sed levitate sibi connata illis quodammodo, per præsentiam suam, data

b c. 4. nu. 229.

c Godelm. dict. cap. 4 & Binsfeld. de confess. Malefic. p. 1. conc. 7 dub. 1.

data & quasi communicata. *cacodæmon ergò* (inquit) *substantialiter in sagis diffusus, eas retinet, quantum scilicet ad ipsum spiritum, qui sine sua essentia eas inhabitat, non quantum ad substantiam partium corporis sagarum. Levitas ergò ea non est, quæ à forma corporis immediatè provenit: sed adventitia, extrema, & aliunde accepta.*)

Hæc ille, ut obscurè, sic sanè mendosè obscurissimè: quia vel hoc tantum voluit: sagas à dæmone sustentari, prærogativa levitatis, quæ ex aerea natura in eo vim habet quis emergendi: idque subingresso corpus dæmone, ut solet subingredi energumenas: tuncque illas emergere more utrium inflatorum: vel, si hoc non voluit, certè falsitatem sententiæ non intellectæ his involucris verborũ perperam coaggeratorum contexit & obruit. Mendosè verò, quia uterque modus ille supponit dæmonem aereum habere corpus: quod alibi refutatum. igneum potius haberet, & sic ab aqua extingueretur, vel aquam excalefaceret, & ebullire cogeret: quæ ambo experientiæ, & rectæ rationi repugnant.

Illa etiam secum pugnant: cacodæmonem substantialiter in sagis diffundi: & spiritum sine sua essentia eas inhabitare. Quis etiam credat sagas omnes esse à dæmone possessas, ut sunt arreptitii seu energumeni: & ut fuêre Gergezenorum sues? hoc ipsæ sagæ negant, & experientia refellit. Si obsidet, quomodo apparet foris illas accedens? an duobus tùm est in locis? an verò exit & redit, cùm lubet? posset credo: sed sic facere non credo. Deinde si hoc facit ejus levitas: cur cæteri energumeni non æquè leves, cur subsidunt in aquis? cur mersi porcorum illi greges; quia noluit eos sustinere? jam ergò non levitas illa naturæ dæmonis, sed voluntas hoc operatur. Hoc verum est, & eò redit res, cùm addit Scribonius: Satanam, ut Dei lictorem eas sustinere: & quia lictori non licet præscriptum Judicis excedere, ideò fieri; ut nec sontes mergere, nec insontes sustentare dæmon queat: ne insontes periclitentur, evadant sontes impunitæ. Sed hoc jam ad hyperphysicam refugium est, de quo statim. Contra illam levitatem fortiter etiam urget, quod gravitas & levitas proprietates sunt rerum corporatarum: quare non magis conveniunt dæmoni, quàm animæ rationali. Sed audio, nescio quam spiritualem levitatem. Si, quia dæmon spirituali levitate præditus est, hoc potest; certè & anima poterit, quæ ipsa quoque spiritualis tota, & proinde levis tota; & tota in toto corpore, & in singulis corporis partibus substantialiterque diffusa, non inhabitat modò, sed informat etiam. Hoc verò non posse animam norunt, qui natare non norunt, & aquas aliquando ingressi. Si animæ levitas hoc non potest: ratio clamat, nec dæmonem corpus ingressum posse ratione suæ levitatis si sustinet, sustinere: quia corporea illa mole potentior eam loco potest movere, ut doctum libro secundo.

Confugit tandem Scribon. ad Dei voluntatem & prædestinationem: *Quid si, inquit, dicerem Deum ipsum sagarum, quas scilicet verè reas novit, corpora singulari quadam & specifica levitate induere,*

induere quæ in superficie aquarum ferantur? inde certè non sequeretur, Deum ab operibus creationis non cessasse. Ita enim prædisponere potuit, ut si quæ sagæ futuræ sint speciali quodā modo in aquis nequaquā submergi debeant. Utrum verò hoc omnipotentiæ Divinæ contrarium esse dicetur? utrum etiam voluntati, quia non expressè significatum est in sacris Litteris? minimè.

Nos verò illud fatemur Deum posse cùm lubet dubitamus an unquam libuerit, indicia nulla invenimus, cur credamus voluisse? multa habemus argumenta, quæ noluisse, & nolle doceant. ideò petimus probari, quam affirmant, Dei voluntatem: & experientiam, quā adducunt testem, ut fallacem non semel, mox refutabimus. Quæ verò de nova creatione addit, non extra chorum modo sunt saltantis, sed etiam delirantis. quid enim ad rem illa?

Addit, Aquam ipsam sagas in se ferre non posse. cur putas? *quia* (inquit) *De. Opt. Max. suo prudentissimo justissimoque judicio ab omnibus inde sæculis elementum aquæ prædestinavit salutari hominis lavacro, ut qui à peccatis abluendi essent, & Christi Ecclesiæ initiandi, hujus baptismate uterentur, & per hoc medium novi homines facti, quasi per januam in Christi regnum ingrederemur, qui prius rejecti fueramus. Quandoquidem, inquam Vatiniano quodam odio eas accusat, & rejicit: ut si maximè pro viribus tentent, non tamen submergi possint.*

Ecce jam (Lector) non à dæmone petitam causam efficientem, sed ab aquæ natura. Quia insitum illi odium in maleficas, insitum autem ab auctore naturæ: qui cùm aquas creabat, jam mente cunctorum præscia statuerat aquas fore salutis nostræ instrumentum. itaque insevit odium aquis, illarum, quæ salutis & suæ & aliorum osores, & vexatrices. Sic enim mox explicat. *Et quodnam* (ait) *est illud odium? aquæ Deo placuerunt, quibus usurpatis peccata hominum ablueret, atque purgaret: in baptismate Christo Dei Filio nomina nostra primum damus, & ejus albo incorporamur, adeoque in civitatem Dei ut germani cives recipimur: ideoque omnes, qui salvi modo fieri volunt, sacræ huic aquæ baptismali immergi ac purgari oportet: at sagæ spreto isto Divino lavacro: toti Trinitati, Deo Patri, Filio & Spiritui Sancto scientes volentes renunciant, & nihil Dei & Creatoris opera, nihil ordinationes, & creaturas facientes, peccatores, & apostatæ omnium aliorum fiunt pessimæ. Cùm autem hoc scelere in toto mundo nullum scelestius unquam definiri aut reperiri possit, quid dubitem dicere? si sagæ non submergantur aquis, id fieri ob peculiarem istam antipathiam, videlicet quod elementum aquæ nolit illas intra alveum suum recipere, sed omninò respuat, & omnibus modis fugiat: hunc scilicet in finem, ut peccatrices ejusmodi manifestentur. Nam & creaturæ inanimatæ serviunt prædicationi, & gloriæ nominis Divini, ut scilicet cœli, ita quoq; elementa enarrant gloriam Dei, tum aliàs, tum in hoc: si peccatum & injustitia ab illis revelata puniatur. Aqua in baptismate est Sacramentum, est signum, est sigillum initi inter Deum & hominem baptizatum novi fœderis Quid ni igitur eodem modo, signum aut judicium esse possit, dissoluti illius, & fracti iterum fœderis? Et hanc rationem sive causam facillimè dixerim*

xerim esse verissimam : ut si aliæ nullæ admittendæ esse videantur, una tamen hæc recipienda sit.

Hactenus ille : in cujus verbis quædam sunt verissima, sed non aptè allata ad id probandum de quo ambigebatur. in quibus facilè agnoscas spiritum illum, qui Scripturæ testimoniis gaudet abuti , & semper summa vi adnisus, ut mendacio veritas ancilletur. Spirituales illas aquæ prærogativas, regenerationis ratione illi competentes agnoscimus, Catholici. Sed quid si diceremus cum Principibus Novatorum quorum summam puto Marpurgi esse auctoritatem: prærogativam hanc aquæ singularem non esse : nonne corrueret hujus antipathiæ fundamentum? At ecce Lutherus cùm ab eo quæsitum fuisset : num, deficiente aqua liceat baptizare in lacte, aut cerevisia? principio quidem inopinata fortè perculsus interrogatione, hæsitans, dixit: id Divino judicio committendum : recollecto post spiritu , & illo suo afflatu entheo, subjunxit : quicquid balnei nomine nuncupari posset, id censendum minimè ineptam baptismi materiam. *a* Neque Martin. alter, Kemnitius ille , Leiseri oraculum, satis certò credidit, num elementum hoc aquæ necessariam baptismo materiam præberet : hoc enim si Christo Domino affirmanti *b*, & Apostolis Magistrum sequentibus *c*, credidisset: nunquam quæstiones illas : an hic vel ille liquor sit naturalis, & vera aqua, otiosas vocasset *d*: cum iis, de necessitate aquæ ad baptismum sive de nessaria Sacramenti hujus materia , inquiratur. Nec etiam Calvinus id credit : qui apertissimam Christi Domini locutionem *Joannis* 3. allegorico sensu accepit : & per *aquam*, intellipi voluit, non elementum illud aquæ : sed ipsum Spiritum Sanctum, qui dicatur aqua eò quod animos nostros abluat: quia sine baptismo salvari hominem posse putavit : atque ita præivit. clarumque signum Anabaptistis sustulit ad gehennam. Sed nos hæc omnia Lutheri, Kemnitii, Calvini, deliria detestamur. viderit Scribonius tamen , quid illis sit responsurus , si hæc sua dogmata torqueant in imaginariam antipathiæ chimæram. Habemus Catholici, Deo laus, habemus arietes fortiores *e*. Miramur interea, & Calvini strophas atq; tropos: & Lutheri vecordiam juxta ridemus, ut enim de hoc nunc loquar cum & lacte, & jusculo carnium sive herbarum, & vino, & similibus liquidis ablui possimus, negari non posset illa balnei usum præbere posse, & quo quidq; ad abstergendum aptius: hoc etiam efficaciorem baptismo materiam præbiturum. an ergò id, quod Hebræi vocant, *aquam pedum?* pax auribus quæso & naribus sit : sordet, fœtetque Luthero soli, ejusque delirium hoc protervè tuenti, tale lavacrum , tale balneum contingat, sed ea lege, ut, pro honesta strigilecula , illi scopæ taxeæ, quibus strigmenta deradantur , & amurca nitro condita, pro ceromate adhibeantur: sicque stringatur toto enixè corpore, pumicetur, levigetur. nihil illo mundius , nihil belliui, nihil augiæ stabulis dignius invenietur.

Quid agis Scriboni, Vatinianũ aquæ in sagis odium est ; an ergò aqua prædita ratione? ideò enim irasci belluas & odisse

a In colloqui. convivia. c. 17.

b Joan. 3. v. 5.

c Act. 8. v 36. v. 17 Ephes. 5. v. 26.

d Examen Conc. Trid. c. 2 sess. 7.

e vide infra sect. 3.

disse negant Philosophi, quâ ratione carent. Metaphoricum, inquies, odium intelligo: & quale in plantis cernimus, sed etiam talis in plantis amor, qui tamen in aqua, & aliis elementis nullus cernitur, nisi quædam ad locum suum, quoniam is ad eorum conservationem putatur facere propensio. Si sagas odit aqua, cæteros amet; unde hoc probabis? fateris video naturalem hunc amorem non esse ullum nec odium sanè: sed vis supernaturalem hunc affectum esse, quæro, an ejus sibi conscium elementum aquæ, an ignarum? non dices conscium. Quid enim absurdius? quia nec sensu quidem præditum, quantò minùs cognitione? & hoc necessarium foret, ut sagas à cæteris discerneret, sed non discernis etiam, cum & hæreticos alios & hypocritas sic, Divi BERNARDI tempore expuerit. Ejus verba postea recitabo *ex ser. 66. in Cat.* IGNARUM est ergò; & sic movetur à DEO. Novone motu quoties saga aquis injicitur? non satis explicat & videtur velle semper hoc operari decretum DEI, ab eo tempore, quo DEUS aquæ elementum creavit: & ex hoc DEI decreto semel sancito, vim hanc aquas accepisse, sicut herbæ nimirùm vim illam sibi similis per semen producendi lege illa primitiva, qua jussæ Genesis primo: *Germinet herbam terra virentem & facientem semen, &c.* Nihil dubito, si hanc legem DEUS ab initio posuisset aquis, hanc illis in perpetuum vim competituram. Sed ut hoc credam à DEO factum, necesse sit alias adferri probationes, vel ex scripturis, vel ecclesiasticâ traditione in re tanti momenti solis niti conjecturis; hoc verò nec sobriæ, nec sanæ mentis est, vel sapientiæ. Omnes nos salutari lavacro ablui necesse est, ut salvi simus: quid tum? nemo hoc CATHOLICORUM negat: negant nonnulli Novatores. Huic sacro baptismati, totique sacratissimæ Trinitati sagæ renunciant: hoc quoque fatemur, & ideo cunctis suppliciis dignissimas, & scelus earum atrocissimum profitemur: quid inde consequitur: Odere idcircò illas aquæ & exspuunt onus molestum, credo, ut aquæ vivæ cadavera: sed fors hoc propter aquæ & aëris copiam, quæ in cadavera se insinuavit. Viva corpora mergerentur: non supernatarent. Verum audio hoc fieri, quia sagas aqua prodere mavult, quam celare crimen: & sic quasi præconem agit, scio creaturas omnes laudare Deum, & gloriam Dei enarrare: sed hoc non faciunt eo modo, quo Josue jussit Achanum dare Deo gloriam, non quo Pharisæi id à cœco nato exigebant: sed suâ pulchritudine, ornatu, utilitate, & efficacitate, quam ipsis Deus tribuit, opificis & Creatoris sui bonitatem, sapientiam, divitias & potentiam hominibus annuntians. Illa verò confessio & indicatio, & ut ita dicam præconium, sive magis accusatio, quam confingit Scribonius, sacris litteris, Conciliis, Patribus, & Ecclesiasticis monumentis nova est, & inaudita: quare nec verosimilis, nec credibilis, nec tuta, scil. alia nobis media Deus non reliquit, ad explorandam veritatem. Signum est initi cum Deo fœderis: hoc scimus & credimus dicenti. Deo signum ut credamus

damus eandem esse fœderis violati, postulas? da simile testimonium & credemus. Das nullum? non credimus istud, qui illud confitemur. Deinde non aquæ quatenus est aqua, ut instrumento, neque ut sigillo, salutem tribuimus nostram: sed quatenus ad aquam accessit forma baptismalis, salubriter illa abluit, quando verbum accessit ad elementum: tunc enim factum est Sacramentum, quod nudum prius erat elementum. Tolle verbum: nec sacramentum, nec sigillum agnosco, tunc dicam aquæ laudem Dei & gloriam nobis annunciari per terram, per aërem, per ignem; & quæram, cur non hæc æquè sagas prodant? cur illis aer spiritum non reddit difficiliorem, & lenta prodit præfocatione? cur non subsidit terra, & medias haurit, ut sic prodantur? cur non aer illas solo allidit, & vicissim resultu, ut pilas, terra in aerem repercutit? cur ignis illis communem se cum cæteris præbet creaturis? Equidem si odio sunt ulli elemento, igni erunt odio: nam ignem illæ præ cæteris elementis odere, & mutua solet esse antipathiæ ratio. Sunt & alia plura, de quibus sequenti Sectione.

SECTIO II.

Excussa sententia & ratione J. C. cujusdam Catholici.

JUris C. quem dicebam, & cujus parco nomini, primum dictum Scribonii de diabolo sagas sustentãte rejicit, censet enim nullum hic esse factum, nullum ministerium, neque operam ullam dœmonis, sed Dei omnipotentis solius, per suos ministeriales angelos bonos, id exsequentis *a*. Qua in re, quam minus securam sit ingressus viam mox ostendetur: illud autem ab eo consultè fuit additum his verbis *b* *Licet sæpè holitor sit opportuna locutus, tamen multum intererit* Davúsne loquatur an herus: *ideò ne scientiæ vel sensuum altitudine potius, quàm exercitii Christianæque charitatis pondere hæc scripsisse videar: totum dependere me à sanctæ matris Ecclesiæ auctoritate profiteor, nihilque quod eidem in ullo adversetur, determinatè, multò minus obstinatè, defendere velle.*) Salutarem profectò clausulam exosculor, & hanc illi mentem gratulor, speroque futurum, ut, cum Ecclesiæ sententiam Canonibus priscis luculenter expressam viderit, cum rationum suarum & imbecillitatem, & communis sententiæ vim, atque momenta diligentius perpendit, liberaritque: sese illi sit adjuncturus, prudentis sanè est, communem potius Theologorum & Jurisconsultorum Catholicorum sequi orbitam, quàm recentium & Novatorum ratiunculas, primâ specie fucum aliquem acumini præferentes, amplecti Majorque apud sinceri judicii homines auctoritas, est traditæ à summis Pontificibus praxis, & doctissimorum totius Europæ virorum scriptis consignatæ: quam aliquot latrunculatorum, vulgi opinionem frequentium, periculosæ experientiæ, & usurpationis. Ego nihil in hac tractatione scientiæ exquisitoris vel sensuum altitudinis profiteor: sed tamen studium veritatis,

a c. ult. n. 238.

b supra n. 239.

tatis, & diligentiam, & lucem nonnullam, pro ingenii mei tarditate, & imperitia scribendi, spondeo. Spero concertatorem, ut vult alios ipsum ab omnibus ferme dissentientem benignè ferre, non ægrè laturum, si soli ipsi non consentiam, ut cum tot viris clarissimis & doctissimis conspirem & sentiam.

In primis quod supponit plerosque Judices hâc hodie uti probâ, id scio verum non esse, nisi fortassis de sola loquatur Germania. Nam in Italia, Hispaniaque (ubi illibata Canonum auctoritas) penitus nulli eâ nunc utuntur. In Francia & Belgio, vel nulli omninò, vel adeò pauci, ut eorum ratio habenda non sit: iique non nisi indoctiores & rurales judices. In ipsa Germania, doctiores quique hunc usum improbare cœperunt: & illi ipsi, qui nondum deseruerunt, cum scrupulo & anxietate, metuque erroris id faciunt: ut patet ex epistola Westphalorum ad Godelmannum missa, & ejus operibus inserta. Plerique etiam, ut J.C. illi Germani quos citavi *qu. 4. sect. ult.* testantur, jam paulatim in desuetudinem multis in locis eam abire. Hoc ergò sensu vera est inscriptio operis illius: *hâc probâ plerosque hodie judices uti.* Hæc præmisso.

Sententia scriptoris illius (ut eam non minùs fidè, quàm compendiosè totam ante oculos proponam) in summa hæc est: *Quando indicia sufficientia ad comprehensionem adsunt, tunc comprehendi debere,* (quod certum est) *quando verò contra incarceratum vehementiores præsumptiones (etiam species facti) accederent, tales ut communiter ad torturã sufficientes esse possent: tunc non esse confestim quæstioni subjiciendos, sed ad firmius robur præcedentium indiciorum, probam hanc aquæ primitùs adhibendam: non ad reum per hanc convincendũ: sed præparãdam & muniendã troturæ viam, & momentum faciendum tantò confidentius* a.)

a sic ille n. 24.

Considera (*lector*) juxta hanc sententiam duo, primum concedere auctorem, ad pœnam sive supplicium inferendum non esse adhibendam hanc probam, sed tantum ad torturam. Deinde quoad torturam, ea non utendum judicibus ad supplementum, quando desunt sufficientia ordinario jure indicia: sed tantùm ad confortationem præcedentium indiciorum, alioqui satis validorum ad torturam, idque duntaxat, ut judex sic confidentius possit ad torturã procedere. Ex quibus patet primò, quàm exigua sit, & quam non necessaria ad judiciariam inquisitionem hæc proba,; solùm enim prodesset ad torturam, idque nonnisi quando jam ad torturam sunt indicia sufficientia, si sunt sufficientia; jam non necessitatis res est, sed abundantioris tantùm cautelæ, & quasi curiositatis. Rursus, si certum à Deo missum signum est: cur non ut ad torturam, sic etiam ad condemnationem quoque adhibeatur, eodem modo? verbi gratia, ut confidentius judex condemnet. Immò major videretur esse necessitas hujus probæ: quando testimoniis convicta sufficienter saga, torturam tolerantia elusit; quam in casu, quo probam adversarius requirit: adeò, ut nisi omni tempore prohibita hæc foret, tunc potiùs ea utendum videretur.

Illud etiam non capio, quod subdit, *plerasque è levioribus indiciis comprehensas, ubi generali inquisitione factâ, nulla quæ adminicularentur indicia supervenirent, aut ante aut post aquæ probam: purgatione canonica indicta, ac ejuratione solemni præmissa, per ipsos dimissas esse & restitutas (sic aiunt num. 28,)* benè quod dimiserint: non benè, quod probam tunc instituerint. Nam si tantum erant indicia ad capturam sufficientia: jus illis non erat, (ex ipsorummet sententia) cogendi ad hanc probam, tunc enim duntaxat asserunt probæ huic esse locum, quando ad priores illas pro captura, vehementiores aliæ præsumptiones accederent & insurgerent, quæ communiter ad torturam sufficerent (ut dictum ab ipsis *num. 24.*)

Deinde si hæc legitima probæ species est, ad canonicam purgationem veniendum minimè fuit; cedo enim, vel mergebantur, vel non; si mergebantur, cur ut innoxias non solvis? cur adigis ad ulteriora? nonne sat expurgata, quæ Deo judice expurgata? certè conditio hæc vulgarium hujusmodi purgationum semper fuit: ut quibus eventus favisset, ei se judex fautorem exhiberet, absolveretque, quam vel aqua vel ignis absolvisset. Si supernatabant, quid adhuc testimoniis egebatis? certè non nisi, quia probæ vestræ in omnem partem incertitudinem noveratis; non ergò hæc Dei miraculum est, si incerta, si dubia. Vos ipsi præjudicio vestro causam prævaricamini.

Sed addunt *a* experimenta innocentium quorundam, qui, cum vellent probare, sponte suâ mergebantur, sicque fassi sunt cognatos affinesque suos, quos videbant immersabiles, verè culpæ reos esse; immò & ipsi se accusatores ac vindices præbuerunt. Unumque narrant exemplum his verbis: *E diverso contigit, vetulam quandam stipite arundineo nixam (quæ ante complures annos maleficii, unà cum marito & sorore, insimulata & comprehensa, his supplicio absumptis: illam quod & leviores, tum contra se, quàm contra cæteras præsumptiones militarēt, pariterq́ gravida & partui proxima esset: in exilium fuerat relegata, ubi contra identidem geminatum, ac sub pœna Magistratus interdictū, provinciæ ac habitationi suæ se intulisset) comprehensam, ac aquæ ad submergendum hoc an. 1594. adjudicatam, carnificiq́ traditā, tantâ potentiâ aquis sese sæpius interdum usque ad humeros videndam extulisse, & quasi ebullisse & prosiluisse, ut demergente, & obtrudente eam sæpius conto carnifice, sub aquis vix contineri potuerit: exstititque tum multorum sermo, ipsam nisi tanta vehementia conto per carnificem fuisset depressa, ac in aquis detenta, facili & quidem celeriori negotio, quam homini esset possibile, enataturam ac evasuram fuisse.)*

a Nu. 25. & 30.

Hanc scriptor, hoc indicio fretus *b*, nihil dubitat maleficam, & comburendam fuisse potius, quàm submergendā. Ego hic rursùs hæreo, si comburenda, ergò vult indicium sufficere ad mortem, & contradicit suæ positioni, qua ad torturam duntaxat eo utendum censuit *c*: Item, si conto eam sub aquis carnifex potuit detinere & mergere: non igitur Deus hoc per suos ministeriales angelos bonos exsequitur, & sagas arcet ac repellit ab aquis, ut postea dicet

b Nu. 31.

c Nu. 24.

dicet ipse *num. 138*. Nam quis hominum robur vincat angelorum? si angeli expellebant: qui fieri potuit, ut conto carnifex, angelis contranitentibus, eam potuerit submergere, & aquis præfocare? Non igitur erat cur dubitaret, & tam multa scriptor ille meditaretur circa hanc facti speciem *a* sed paucis poterat concludere. hic effectus à vi naturali non manat: nec à Deo manare putandus: non enim Dei voluntas, & ministrorum ejus efficacitas, in hac una malefica irrita foret: restat, ut vis enatandi extrinseca sit, & ab illo, qui hominum gaudet interitu ac deceptione: cujus tamen conatus omnes à ministris justitiæ Deus, ut plurimum, patitur superari.

a n. 11. 134.

Video hic dæmonem conantem pactis conventis stare, & sagam undis expellentem: video vinci à conto carnificis: qui id fieri potest? certè digitus Dei hic est, carnifici victoriam tribuentis, quia judicium Dei exsequitur. Si hæc & consimilia verissima meditatus fuisset, non confugisset ad illam regulam, qua putat difficultates omnes decidi & exhauriri *b*, *Judices indiciis qua ad torturam de jure sufficiunt præcedentibus posse in supplementum plenioris & legitimæ probationis, sine conscientiæ læsione ita facere, ut dilucido, & strictè lictori mandato, sufficienti intervallo interjecto, apparere ipsis ac omnibus circumstantibus, de natatione vel submersione delata sufficienter possit*) addit & alias cautelas circa modum, primò hoc intervallum unum esse debere & aliquanto laxius, saltem ad solius judicis non carnificis arbitrium distinctum & temperatum: debereque judicem advigilare, ut omnis fraus, collusio, fucus, indiligentia, vel implicatio absit. Cautela hæc bona est, si res ipsa licita foret.

b n. 16. cum seqq.

Solent enim omnes mergendi & natandi imperiti, sed & periti, dum merguntur, antequam aquis profocentur, aliquoties supra aquas capite & interdum humeris efferri, conante quantum potest natura hominis conservationem. diligenter itaque videndum, ne quid tale hic eveniat, quod Magiæ asscribatur, vel miraculo. Ideò suspicor addi ab auctore: judicem omni cura prospicere debere, quid naturæ, quid miraculoso indicio sit tribuendum. Sed frustra sunt cautelæ omnes, nec ulla humana prudentia unquam poterit sanctum efficere, quod, quia illicitum est, vitandum erat. Neque nunc disputamus, quid judici faciendum ut hoc inducium exerceat cautè & circumspectè: sed an ullo id ei modo liceat exercere?

Quod postea *num. 38*. requirit, non accedere judicem ad hoc experimentum, nisi vehementissima, & plusquam ad torturam sufficientia præcesserint indicia: id pugnat cum iis quæ *numer. 24. & num. 35*. dixit, sufficere præsumptiones vehementiores, quæ ad torturam communiter sufficerent. si sufficiunt, quæ ad torturam sufficiunt. cur nunc requirit, plusquam sufficientia? si præcesserunt plusquam sufficientia: quid hac opus proba? sicut enim ad condemnationem, ubi reus legitimè convictus, vel ipsa facti notorietate, res luce meridiana clarior est: hæc proba foret superflua *c*. Sic etiam ad

c cap. 2. de proba.

ad torturam superflua erit: quando sufficientia ad eam habentur indicia. Nec enim superfluæ inquisitiones judicibus permissæ sunt, *ut docebitur lib. seqq.*

Quod addit *num.39.* discrimen esse inter maleficos & alios criminosos: & in maleficis, propter difficultatem probandi, majorem licentiam Judicibus concedi, ut scilicet hæc aquæ probatio admittatur; in criminibus cæteris non admittatur, sed in iis canonicæ & ordinariæ purgationes sufficiant. Item, peculiare esse hoc in maleficio, quod licet Panormitan. (quem DD. alii veteres sunt secuti) censuerit in aquæ frigidæ purgatione supernatationem esse documentum innocentiæ: tamen in solo crimine maleficii contrarium notandum. id ut gratis dicitur, gratis posset negari, & ex dictis D. Bernard. *ser. 66. in Cantic. in fin.* ubi idem hæresi & hypocrisi tribuitur, falsum apparet. Nobis nunc tamen, id est, minime negligendum. ex eo enim pellucere potest vanitas vel probæ, vel defensionis ejus. Etenim si hæc proba ad condemnationem institueretur post torturam, aliquid forte ad rem pertineret, quod de difficultate probationis in hoc crimine prætexitur. Nam difficultas tota, quæ in hoc crimine peculiaris Judicibus occurrit, inde nascitur, quod sagæ plerumque tormenta eludant per somnum vel indolentiam: ante tormenta vero, ad indicia quæ pro tormentis sufficiant, longe plura invenias momenta contra sagas, quam contra adulteros, vel nefariæ Veneris reos. plures enim correi sunt sagarum, & hoc crimen non occultius admittitur, quam ista quæ dixi: in quibus unicus duntaxat est conscius, & secreta thalami quæruntur, quodque dici solet, etiam Soli & astris reliquis ea occuluntur.

Cum itaque velit auctor hanc probam ad torturam duntaxat præmitti: non est, quod in hoc sagarum crimine peculiare jus introducat. Cæterum, quod à cæteris criminibus non modò hoc excipit, sed etiam contrariam illi quandam ab extrinseco conditionem appingit; scilicet etsi criminosi alii justè accusati mergantur, tamen in hoc crimine sagas mergi non posse. hoc certe, si ratione criminis fieret: consequeretur eas mergendas: quando de alio crimine (puta furti) accusatæ, juxta ritum illum veterem, de quo Panorm. egit, aquis iniicerentur, si noxiæ forent: quæro igitur, mergẽtur, necne? Si mergendas dicat: contra, sed illam quam narravit *n.30.* patet, mersam non fuisse vi ponderis sui, sed violentia conti deprimentis: & tamen sagam fuisse dixit, & damnatam dixit, quia exilii mandatum bis infregerat, atque ita non proper maleficium, nec enim ratione maleficii ad aquas damnassent, ubi moris est ad rogum mitti juxta leges Imperii. Si dicat non mergendas: certe jam sequitur, hanc supernarrationem non esse introductam, duntaxat à Deo ad dirigendum judicẽ, in ejus criminis judicio, de quo disceptatur, tunc enim non ageretur, nec judex inquireret, an esset rea maleficii, sed an esset rea furti, puta, vel adulterii. In quibus criminibus deciperetur tunc hac proba Judex, Nam dum de furto quærit, si non mergitur

gitur (quia saga) certe absolvet eam, quæ verè furti rea sit, quia non demersa: & ideo à furto immunis censenda. Nec ad rem facit, quod hinc indicium capiet maleficii.

Quid si enim nulla concurrerint alia eo quod etsi saga sit, nulla tamen de ipsa suspicio habebatur, certe Judicis officium erit dimittere: quam miraculo Deus sagam esse docuit. Si non dimittit, iniquus erit Judex, qui furti ream, divino expurgatam judicio, non dimittit. vides in quot se stimulos conscientiæ injiciant: qui has Novitarum superstitiones, vulgariaque sequuntur opinamenta. Nunc videamus, quibus rationibus suam probam defendat, & singulis ordine respondere conabor, habentur *ejus cap. 2.* & toto postea *cap. 4.* ubi excursionem unam prolixissimam addit, qua narrat & describit Dei providentiam suavissimè omnia regentem, & mortalibus optimè, ne dæmon illos decipiat, providentem: & per Angelos custodes etiam singulorum elementorum omnium satagentem. hanc quidem probam peragere per eum, qui aquæ præest elemento.

Multa in iis deducendis accumulat, non certa, nec probata. Et quamvis omnia forent certa & probata, nihil tamen nos ea premerent. Esto enim Deus impedit, ne dæmon nos opprimat, ut vult & posset: ergo nullum lædit? ubi Job? Impedit Deus ne nos, ac judices & magistratus præcipuos ad lubitum decipiat? ergone semper & omnes? ubi Achab ore deceptus Pseudo prophetarum? ubi Susanna falso crimine damnata? Quod denique dicit *num. 223.* pauciorum miraculorum hodie causam esse, fidei inconstantiâ & teporem; ea quidem una est; sed melior alia, quia stabilita jam semel fide, minor est, vel nulla necessitas eorum. Et quod *num. 226.* addit opera omnium rerum creatarum sive bona, sive mala Deo esse attribuenda, id nisi sane explicetur, Catholicum non est, nam culpæ mala seu opera, quibus peccant homines, Deo, quà mala sunt, tribui fides vetat. Sed puto eum de actu naturali tantum & non morali sensisse.

Primum argumentum ejus, pro hac proba, est inter alia multa, id quoque à judicis arbitrio pendere, ut probationibus iis pro arbitrio uti possit, quas adhibendas judicat, & iis credat, quantum iis probatum existimet, ut Hadrianus Imperator censuit *a*, *Respond.* Probationes judicis eatenus esse arbitrarias, ut iis ex legum præscripto sic utatur: ut nullas assumat, quæ jure prohibitæ sunt. qualis est ista, de qua agitur: nullas etiam, quas Deum offendere vel putet, vel putare debeat, qualem istam esse postea ostendam. hoc sane, quod de arbitraria judices licentia in criminalibus sæpe jactatur, suis cancellis, & Jurisperiorum sanctionibus, postea lib. seq. includam, & licentiosam proterviam voluntate, pro ratione abutentium, frænis velut infrunitum animal constringendam moderandamque docebo.

a l. 3. §. ejusdem D. de testibus.

Secundum argumentum præsupponit, jure Canonico non prohibitam esse hanc purgationem in crimine maleficii: quia jus Canonicum non dicit expresse,

expresse, non licere in hoc crimine hac proba uti; & quæ expresse prohibita non sunt, illa stare non prohibentur *a*: tum quia crescente delicto modus pœnæ & tormentorum debet crescere *b*. Ex hoc fundamento sic argumentatur. Hoc crimen quotidie augescere videmus: licet igitur judici genera veritatis inquirendæ invenire nova, non prohibita. quod probat multis DD. dictis generalibus. *Respond.* Fundamentum præsuppositum esse vanũ, falsumque. Quia sic posset probare in maleficii crimine ad eruendam veritatem, etiam duellum indici à Principe posse. Nam nec duellum in maleficii crimine indici, est jure prohibitum, expressè facta mentione maleficii. sic posset de ferri candentis proba hoc idem inferre. Sed cum in his pateat illationem hujusmodi non esse faciendam; satis apparet, nec de aquæ frigidæ proba hoc dici posse. Sicut ergo duellum fieri non potest ad probationem maleficii, idcirco duntaxat, quia duellum fieri generaliter prohibitum fuit: non poterit etiam hæc proba adhiberi, propter eandem generalem prohibitionem. Nec enim solent leges purgationem aliquam prohibentes, addere, ut non liceat ea uti in tali, & tali crimine: sed simpliciter vetant ea uti. quia qui generaliter prohibet, omni in re id prohibet: qui furari, is prohibet aurũ, argentum, ferrum furari: qui candente ferro experiri prohibet, is prohibet experiri in omni casu quo ratio prohibitionis procedit.

a arg. l. ... nec non S. § quod vis in verb. sed si leges non prohibeant D. ex quibus caus. majo. in integ.
b l. relig. D. de pœn

Qui ergo prohibet canon, uti judicem probatione aquæ frigidæ, prohibet ea uti in omni crimine. quia nullum est crimen, in quo prohibitionis ratio æque non militet: ea enim hic est, quia superstitiosum, & incertum, & cum Dei tentatione conjunctum est hoc genus probationis: ut ipsimet Canones indicant, citati *super quæst. sect. 3. in fin. cap.* c *& sect. 4.* d. ex quibus diserte & annullantur tales purgationes aquæ frigidæ, & prohibentur litigantes eas præstare. & judices prohibentur postulare. Et Doctores omnes tam Theologi quam Jurisconsulti ad unum, hanc accepere, ut generalem prohibitionem, neque putarunt sibi ullum crimen excipiendum, neque unquam de maleficio excipiendo, in hunc usque diem vel somniarunt: quia videbant prohibitionis rationem æqualem in maleficio, atque in cæteris criminibus. Generaliter & sine criminis ullius exceptione (nullam enim addunt) locuti sunt Theologi, Jurisperitique. *D. Thom. in 2. 2. q. 95. artic. 8. in add. 3, & ibi Cajetan. D. Anton. 4. p. tit. 15. cap. 34. §. 2. Binsfeld. 2. p. de confess. malefic. quæst. 1. post ultim. conclus. Petr. Thyræus lib. de dæmoniac. edition. 2. Petr. Gregor. lib. 48. Syntagm. cap. 19. Abbas in cap. licet in fin. ne cleric. vel monach. Matt. de Afflict. ad lib. 2. Constit. Regni. tit. 31. Turrecrema. in d. cap. consuluisti. Abb. & Ancaran. in cap. fin. de purgat. vulg. (ubi bene loquitur) Andr. Alciat. in Compend. Judicarii processus. Judoc. Damhauderius in pract. crim. cap. 43. Navarr. cap. 11. Manual. 36. Nicol. Remig. lib. 3. Dæmonolat. cap. 9. Andr. Gail. lib. 2. de pace publica cap. 7. nu. 24, (ubi sicut & Ancaran. expresse addit esse mortale*

c c. Mennam. in fi. q 3. junct. c. in l. namque in fin. 2. q. 5. & in c. consuluisti. 2. q. 5.
d c ex tuarum de purg. Canon c. sententiam sanguinis. Ne clericis vel monach. &c.

mortale peccatum) Joan. Althuz. admonit. ad Judic. idem tenere Joachimus à Beust, Borcholt. Venatorius, & alii citati à Godelmanno d. cap. 4. num. 23. & num. 27. qui addit, hanc communem Dd. sententiam, approbari quoque ab omnibus facultatibus Juridicis Academiarum Germaniæ.

Sane cum Canones sic expresse loquantur, & generatim ab omnibus Dd. intelligantur (nec enim vel unum Theologum Catholicum, vel unum Jurisconsultum pro se adducunt adversarii. Cujacius enim in Feudis tantum meminit moris prisci, non vero eum laudat vel probat) nonne ab Academiarum & Doctorum recedere communi consensu, canonum innixo & menti & verbis, propter levicula s rationes, temerarium & inconsultum est admodum? frustra igitur sibi hoc effugio blandiuntur. satis enim expressa est prohibitio Canonum. Quia negatio malignantis est naturæ, & universim destruit, quicquid eam subsequitur.

Modus pœnæ augescit cum delicto: quando legibus ille modus non adversatur: hunc adversari jam palam est. Hac vite fracta, cedo alteram.

Tertium argumentum simile est sequentibus, quæ omnia multum habent verborum, sed parum stringunt: reducam analytice ad sua enthymemata vel syllogismos. sic enim vis ratiocinationum optimè intelligitur, & fucus omnis removetur. tertii ergo argumenti summa hæc est. Judices possunt & debent eam adhibere pœnam, quam rei maxime metuunt, & propter quam ipsi aliique exemplo territi efficacius à delicto deterrebuntur: hujusmodi quo ad maleficas, sunt ignis & aqua. ergo his elementis, Judicibus in hoc crimine potissimum utendum. *Respond.* primo si quid hoc argumentum valeret, probaret etiam de ferro candenti: de quo tamen id nec ipse adversarius asserit: quod si asserit: nonne Dd. omnibus Canonibus, & aliis quoque *a* manifeste se opponit. quod cujus modestiæ sit, ipse viderit: Si quid etiam valeret; probaret non in maleficis tantum, sed & in homicidis, & in aliis criminibus: quod tamen adversarius in aliis negat. Ignis enim tormentum maximè metuendum est, tam latroni, quam Lamiæ. Præterea quæro, cur aquam magis metuant Lamiæ quam fidiculas, & equuleum: quia (inquiet) illi queunt resistere, huic non queunt. Sed cur huic nequeunt? Deus (inquit) non permittit. Unde nosti? experientia. sic semper principium petitur. *Secundo respondeo.* Majorem absolute falsam esse; si sit propositio universalis, adhiberi enim non possunt à Judicibus pœnæ, quibus jura vel legitimæ consuetudines non suffragantur: hæc vero aquæ frigidæ usurpatio, Dei tentatrix est, & juri adversatur, ac proinde usus ejus corruptela est, non consuetudo. Si negat universalem esse propositionem: corruit syllogismus, quia peccat in modo.

a d. Menonam. in fi. d. consuluisti d. c. ex tuarum d. c. sententiam & c fin. de pur. vul.

Quartum argumentum. Ad veritatem indagandam uti debent Judices modo qui magis favet utilitati publicæ, talis est hæc proba. igitur ea utendum. Minor probatur: quia tendit

 ad

ad conſervationem publicæ utilitatis, ad ſalutem ac reconciliationem humani generis, omniumque terræ fructuum proventum *Reſpond.* Minorem falſam eſſe: probationem vero ejus ſupponere, quod erat probandum. Non enim quæritur; an maleficæ, quæ veræ maleficæ ſunt, & quas eſſe Judici conſtat, puniendæ? item an Judex modis legitimis quibuslibet uti poſſit? conſtat enim affirmativa horum pars, ſed quæritur, an iſte modus ſit legitimus, & in hoc fallitur ſcriptor ille, quia putat, ut actus aliquis ſit legitimus, & bonus; ſufficere, ſi per eum quis ad bonum finem tendit. Nonne bonum, ægro ſanitatem conferre, ſane ſi finem ſpectes: ſed ſi per maleficium conferas, vel ut per fornicationem aut aliud peccatum eo tendat, actus erit malus, & lethalis, cur? nonne ad finem bonum tendebat? ita, ſed per medium non bonum. Idem hic aſſero bonum ad finem tendere Judices hos: ſed peccare, quia per mala media, nempe ſuperſtitionem & tentationem Dei. Præterea hoc quoque argumentum laborat vitio, quo præcedens, dum plus probat, quã intendit: nihil probat, ad eundem enim finem tenderet Judex per duelli vel ferri candentis purgationem: & tamen hoc ei non licet.

Quinto, conſtat experientia ſagas probam aquæ maxime vereriri deteſtari, eo quod ſciant ſe ſic detegendas: veriſimile ergo eſt illas tali indicio convictas; non auſuras ſubire equuleũ, vel ſaltem in eo non negaturas, quod ante in aquis coram omnibus palam fecerunt *Reſpond.* Conſequentiam hanc nihil valere. Deinde, ſi hanc maximè deteſtantur: quomodo ſolent ſe illæ huic probæ offerre tàm frequenter? Item, unde ſciunt certò, ſe ſic detegendas? niſi quia pacti ſibi talis conſciæ ſunt. Si pacti conſcii; ſit hoc igitur dæmonis opera quod adverſarius negat. Denique potius crediderim, illas tunc libentius equuleum ſubituras, & tormenta pertinacius laturas, ut tolerantia diluant præcedens aquæ indicium, ſic enim caſſum redditurae conatum illum improbi judicis.

Sextò. Indicia depoſitionis & denunciationis ſociorum & complicum, incerta ſunt & fallacia: ergò poteſt judex ad eorum robur hanc probam adjicere. Anteced. probatur, tùm quia malefici potentiores ſolent ſe larvis obtegere: tùm quia Diabolus poteſt innocentium vultus in conventibus exhibere; tùm quia conventus tales incerti, & imaginarii ſunt. *Reſpond.* Primo nec conventus eſſe imaginarios & incertos omnes, contrariũ docui, *ſupr. lib.2.* nec omnes ſemper larvati interſunt, ut etiam illic docui. nec diabolus à Deo in hoc crimine permittitur innocentes exhibere, ut etiam docui *eodem libr.2.* ſic falſum antecedens. Sed ſi illud concederem, & nunc pro confeſſo haberem; inde tamen non ſequeretur illatio illa. Poſſunt enim illa indicia aliis legitimis indiciis roborari (de quibus agetur *libr. ſequenti.*) & ut nulla forent indicia legitima alia, præſtaret reũ nocentem abſolvi, quàm ex prohibitis indiciis & illegitima probatione condemnari, teſte Stephano Pontifice *a*. Denique hoc argumentum etiam

a in d. c. conſuluiſti.

iam probaret de omni vulgari purgatione,

Septimum argumentum, ex verbis D. Binsfeldii, contra ejus mentem, non dicam calumniosè, certè non omninò candidè detortum & contextum est: quibus, vir ille & doctus & pius, judices ad puniendum maleficium istud hortatur: & probat in hoc crimine plus deferendum testimonio complicum, quàm in cæteris criminibus: ex his concludit adversarius, hanc ergò probam recipiendam: quia hæc proba est certior illis testimoniis. *Respond.* nec esse certiorem, sed incertiorem: quia nullus homo tàm mendax, quàm Diabolus, cujus hæc proba pacto nititur: nec ad rem pertinere certior sit, nec ne. Ratio enim dissimilis valdè est harum probationum, testimoniorum, probatio divino, naturali, & positivo jure nititur: proba hæc ut jam sæpè dictum: sed seq. sectione probandum, omni juri repugnat.

Octavum argumentum, teste Binsfeldio indicium homicidii ex cadavere sanguinante coram occisore petitum, videtur soli divino miraculo adscribendum: ergò sentiendum similiter de sagis supernatantibus. *Respond.* quid de antecedente sentiam, hoc opere non semel me indicasse: sed esto, sit adscribendum miraculo: an eadem ratio hujus probæ? dicis, non probas. Ego qui nego, discrimen dabo: Nulla in sanguinis illa missione causa subest suspicionis de pacto cum dæmone: nihil illic miscetur superstitiosi: non quæritur illic à Deo signum, proinde, nec Deus tentatur: quæ omnia reperiri in proba frigidæ docebit sequens sectio.

Nonum argumentum, ait inconvincibile esse, si diligenter advertatur: adverte igitur quæso (*Lector*) mecū, & herbam para, quam victi victori porrigamus. Sed quid hoc? an montes parturivere? certè nihil hic reperio *à n.65*, usq; ad *n.70*, quod vim habeat argumenti, nisi istud: Judices à maleficis, quæ ad judicium ejusque ordinem pertinent, nec lædi, nec impediri possunt. Dæmon ab initio mundi semper omnia conatus fuit & conatur, ne malefici puniantur, & ut amasios suos eripiat judicibus: ideoque persuaserat olim omnia, quæ fatentur, illusarum mentium esse somnia: sicque consecutus diu fuit, ut impunitate & contemptu judicum mirè numerus cresceret reorum. Eadem ex causa tàm maleficæ, quam dæmon summopere vellent lædere, & exterminare omnes judices: quòd nequeant, fit quia Deus non sinit; cujus potestas est infinita, dæmonis finita, si ergo tantopere Deus potestatem suam ostendit in defensione & tutela judicum in hoc crimine; quare non idem plane volet, & operabitur Deus, *circa executionem hujus aquatilis probæ quæ quasi index est, & minister ad hujus maleficialis hæreseos veritatem retegendam ac cognoscendam?*] Sic enim ille concludit, ex præmissis quas narravi, breviter, hoc ait: Deus potentiam suam ostendit in tuendis judicibus contra dæmonum & maleficorum insidias, vult igitur eam ostendere quoq; in crimine eorum detegendo. *Respond.* Quid si negem consequentiam, & dicam argumentum à purè

particularibus procedere? Deus hoc facit, ergò & istud vult. Si dicas probari consequentiam: quia: ut decet Deum judices tueri ne lædantur; sic decet eos dirigere, ne fallantur. *Respond.* nunquam illos falli, quando usi sunt modis & mediis à jure comprobatis. Non enim fallitur judex, qui nocentem absolvit, quem acta docent innocentẽ, vel non docent nocentem. Nunquam falli, solius Dei est, neque hoc judiciis humanis competit. Præterea multa crimina sæpè Deus vult in sequenti sæculo in solidum puniri: ideò ea permittit hic latere. At reipubl. melius consultum si deprehendantur: sanè, sed an Deus semper quod singulis rebuspublicis utilius, id facere tenetur? Quid si illas punire velit? Possim etiam dicere, utilitatem illam reipub. honori divino cedere; hunc sæpè exposcere, ut crimina quædam futuro ultimo judicio serventur expianda. Nonne eodem argumento idem de furibus probem & sicariis? Deus potentiam suam ostendit in Judicibns & ministris aliis justitiæ tuendis, ut exiguo numero aliquando & plures & ferociores comprehendant, eorumque vitent gladios: ergò etiam volet hanc providentiam suam extendere ad criminis eorum detectionem. Denique non semper judicia hæc sine omni impedimento procedunt, vel læsione judicum, aut ministrorum justitiæ, *ut docui lib. 3.* Ecce, quàm levi manu & brevi fascicula, stupeus arietis tam invicti funis discissus, machinam exarmavit.

Decimum, sors consultoria permititur; quatuor conditionibus concurrentibus: hæc proba est quædam sors consultoria, & in ea inveniuntur conditiones quatuor illæ, nam non fit, in electionibus Ecclesiasticis: sed fit in rebus Spiritualibus & ad animæ salutem pertinentibus; & fit cum reverentia, & ex necessitate, defectu aliarum probationum, poterit igitur hac judex uti. *Respond.* Hanc sortem non esse consultoriam, sed divinatotiam, nam consultoria sors quærit, quid agendum vel judicandum sit; hocque de futuro: divinatoria, quid eventnm sit, vel quid factum, latens. In hac proba verò non quæritur de futuro, neque de eo quid faciendum; sed tantùm de præterito sive de culpa & commisso non aperto. Divinatoria igitur hæc sors foret. Prohibita ergò hæc proba, ut cæteræ sortes divinatoriæ. Immò & consultoriæ sortes hodiè prohibitæ sunt, nec permittit nos Deus voluntatem suam per extraordinaria, & jure Ecclesiastico vel S. S. non approbata media investigare *a*. Unde quæ dixi suprà capite secundo quæstio. 7. sect. 4. Neque hic adsunt quatuor illæ conditiones, nam deest necessitas *b*

a text. in c. sortes 24. 26. quæst. 5.
b ut docui sup. sect. 1.
c p. 2. q. 2.

Undecimum c, mallei malef. auctor ex Scoto dicit licere uti absque Mortali ad tollendum maleficium remediiis vanis & superstitiosis, dummodo sine alio maleficio fiant: & desit omne pactum cum dæmone, etiam implicitum: quia hoc est destruere opera diaboli, quod est laudabile. Hubertinus & Goffredus putant maleficia posse per eandem artem destrui, per quam facta sunt Imp. etiam, *in l. eorum, C. de malef.*

malef. & mathemat. permittit maleficia quæ in bonum finem diriguntur, nempe ad salutem hominum, &c. Cùm igitur in hac proba desit pactum omne, desit etiam maleficium: licebit judici eâ uti, etiamsi aliquid superstitiosi admisceretur. *Resp.* imprimis hic non agi de maleficii destructione, sed tantùm de probatione maleficii commissi: & proinde hic opus diaboli non destrui, sed tantùm indicari. Deinde pactum hic non abesse. Imper. quoque illam constitutionem (nisi dicas eum tantum toleranter loqui, non verò approbativè) iniquam esse, & divino juri contrariam; quia jus divinum omne maleficium prohibuit, nec enim facienda sunt mala, ut eveniant bona. Hubertini verò Goffredi, & ut videtur Mallei malefic. opinionem; nos lib. 6 copiosè refutaturos, quæ sanè, quoad destructionem maleficii per maleficium est erronea *a*, quoad destructionem per superstitiosa tantum media, temeraria est, ut minimum quia superstitio semper est in vitio & peccato, nec unquam licita *b*, dicenda. Nec Scotus aliud dixit *in 4 d. 34. q. unic.* ubi hæc tractat, quam licere maleficia, signum tollendo, destruere: quod verò superstitiosis & vanis uti remediis liceat. Scot. non dicit, sed de hac re dicentur aliàs plura lib. 6.

a art. Parisi. 5. & 6.

b Vide D. Th. 1. 2. q. 95. & quæ diximus lib. 1. c. 1. & d. art. Paris. 5. tex. Lev. 19. & 20. & cap. admoneant 29. q. 2. cap. nec mirum 26. q. 5.

Duodecimum est, omnia quæ ab hominibus fiunt, ab intentione eorum ita judicanda, ut si intentio bona sit & doli expers, peccato vacua sit actio, quia peccata non sunt, si voluntaria non sunt: ideò si judex putans hoc sibi licere, bonâ intentione & citra dolum, ad veritatem inveniendam hoc utatur remedio, vel nihil, vel parum peccare. Confirmatur 1. quia in rebus, quæ ad fidem non pertinent, falli; vel nullum, vel parvum est peccatum. Confirmatur 2. hoc argumentum, quia judices teste Menochio *c*, duplex arbitrium habent, unum astrictum & ligatum, alterum liberum & plenum; quod dici potest, *concessio ab homine vel lege facta, quâ possit judex semoto jure, æquitate & ratione, sed proprio ductus appetitu, à dolo tamen alieno, quod placuerit statuere.* Confirmatur 3. tum quia alioqui facilè sagæ, sine hoc probæ genere, judicia eludent, & experientia docet illas nullâ Canonicâ purgatione meliores fieri: tum quia judicibus adimitur unica ratio certi aliquid statuendi, & sic molestiis & scrupulis innumeris involvuntur. Ex his omnibus, *à numer. 82. usque ad 91.* concludit, *vix ullum vel neglectæ legis, Canonisve, vel temeratæ religionis piaculum pertimescendum esse illi judici, qui proprio ductus appetitu, à dolo tamen alieno, ac pleno illo arbitrio utitur, cognoscendæ per hanc probam veritatis.*

c de arb. jud. q. 6.

Respond. Plurima hic occurrunt discutienda, quorum jam pars explicata, pars fusius explicabitur libro seq. Imprimis illa regula, ut sit Theologicæ doctrinæ consentanea, sanè est intelligenda, quæ à sola intentione, peccati petit rationem. Nam cùm peccatum sit triplex, infirmitatis, malitiæ, & ignorantiæ *d*. Illud quod ex ignorantia committitur, bona cum intentione committi potest, & peccatum tamen esse *e*, ut accidere certum est, quando vincibilis ignorantia est: tunc enim

d D. Gregor. li. 26. moral. c. 26. D. Thom. 1. 2. q. 26.

e Act. 3. v. 17.

 bonam

bonam intentionem non prorsus excusare eum, qui facit, quod scire debuit, sibi non licere: certius est, quàm ut probari nunc à me debeat *a*. Solùm quod ab ignorantia omninò invincibili fit, caret omni peccato: quia censetur omninò involuntarium: vincibilis solummodò minuit peccatum, affectata verò auget; efficit enim, ut sit peccatum ex malitia considerandum: itaque qualiter ignoret judex, sibi hâc probâ uti non licere. Si hoc scire, & discere expressè noluit, tunc ignorantiam directè affectavit: si verò advertens, vel facilè potens advertere, se discere posse ac teneri, occasionem tamen discendi oblatam neglexit: indirectè tunc laborat ignorantia affectata: & sicut prior est expressè reus ob peccatum malitiæ, sic posterior implicitè & interpretativè eodem recidit, totiesque sic peccabit, quoties vel directè vel indirectè, quando se discendi iterum occasio obtulit, discere vel expressè noluit, vel neglexit *b*. Quæ in Judicibus locum habent, quia hoc addiscere tenentur: eo ipso enim quod judices sunt, tenentur scire, quæ officium judicandi exigit: tenentur quod qui rudiores sunt, consilium petere à doctis & piis viris, quare cum hoc negligunt, à supina ignorantia excusari non possunt, cum tam facili negotio consulendo Academias, Facultates, hoc queant discere. Quod si tamen aliquis contenderet rem hanc esse difficilem cognitu. (Quæ mea quidem sententia facilis est cognitu, quia sufficienter à summis Pontificibus decisa) & judex adhibuisset aliquam diligentiam ad sciendum, non tamen omnem quam adhibere poterat & ratione difficultatis rei, & status sui, tenebatur: adhuc ignorantia erit vincibilis, & proinde cum peccato, quia talis ignorantia non tollit voluntarium. Quando autem quis diligentiam sufficientem dicendus adhibuisse, hoc alterius & prolixæ disputationis est *c*; nobis sufficit illud fundamentum subvertisse, quo supponebatur ab adversario solam intentionem bonam sufficere, ne quis peccet faciendo, quod facere non oportuit. *Ad Confess. 1. Respond.* eam esse falsam. Quin etiam falli in iis, quæ pertinent ad mores, & præcepta Decalogi potest esse Mortale, si quis fallatur propter ignorantiam rerum, quas sub M. tenebatur scire: ut tenentur judices ea, quæ ad officium eorum spectant, & grave continent præjudicium, ut in nostro casu: cumq; omnis error voluntarius quarumcunque rerum, semper sit peccatum ex communiore & veriore sententia, contra Durandum: sequitur, quò error periculosior fuerit & majoris detrimenti, hoc futurum peccatū erroris gravius, hic autem detrimenti est maximi, quia fovet superstitionem, tentat Deum, & proximo gravissimam infert injuriam. *Ad 2. Respond.* Judices qui tali arbitrio libero & pleno utuntur, non judices esse, sed tyrannos, utpote quibus in corde illud:

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas:

Et qui jubent potiùs, quam cognoscunt: ideoq; regnant potiùs, quàm judicant. Ulline unquam ab illo homine vel

a vide D. Tho. & ibi Medin. 1. 2. q. 74. art. 5. & d. q. 76. art. 2. Sco. in 2 d. 22. Valen. disp. 2 q. punct. 6. & q. 2.

b Bar. Medin. 1. 2. q. 94. art. 8.

c. Videantur Victor in Rel. de Indis. n. 9. Vegal. 6. in Conc. Trid. c. 18 Sot. in 4. d. 5. art. 2. q. unic. Bannes 2. 2 q. 10. a. 1 dubio 10. Vale. sup. punct. 1. Angl. in 2 d. 22. q. 2. art. 2.

vel à lege facta hæc tam laxa concessio, ut ipsi liceat solo vacare dolo; cæterum seponere jus, æquitatem & rationem, proprium verò sequi appetitum, & sic quodcumque placuerit in judicio statuere? Deus bone, quo talia judicia deciderunt? hancne licentiam tribui ab hominibus Christianis? qui jus & æquitatē removet, nonne justitiam tollit; quæ omnis vel benignâ æquitate vel rigido jure fulcitur? æquum bonumque naturalis est juris; hoc tollis, si ab æquo bonoque & jure simul judicem permittis abire. Non hominis, sed Dei judicia judices judicare. Rex ille Israelis verè dicebat; hominis est arbitrium sequi rationis, quæ nos à belluis discriminat, & ratiocinatione præcedente, imperare humanis affectibus, qui quod contra legis præscriptum sæpè nituntur; ideò judices nolebant humanum sequi judicium, sed divinum: quia judicandi leges acceperant à Deo Judæi, ideò qui secundùm illas judicabat, memor erat se Dei judicare judicium. Adversarii ne hominis quidem judicium amplectuntur, sed belluarum; hominis est rationem nunquam removere, belluarum est appetitum sequi, qui ergò judici, semotâ ratione, proprio duci appetitu, permittunt; nonne bestiā, non hominē judicatorio tribunali imponunt? Non, non, qui legibus contemptis judicat, à Deo judicabitur. Princeps es, & legis condendæ habes auctoritatem: justis quas tulisti legibus, pare: non metu pœnæ, quam quæsivisti (hanc nemo à te exposcet) sed metu legis divinæ, metu legis naturæ, amore honestatis & decoris, & laudis. Nullus est Princeps, qui Dei lege aut jure naturæ absolvatur: aut hoc jus hanc æquitatē possit sine peccato transgredi judicando. Principe judices inferiores, supremi quidem illi & qui Principis immediatè gerunt vicem, dum contra legis mentem non tendant; possunt verborum proprietatem extensione, vel restrictione; labefactare; alii his inferiores, & à quibus ordinaria solet appellatio, saltem in civilibus esse, illi verbis etiam legis astringuntur: si contra ea judicant, peccare censendi ex communi Theologorum sententia *a*. Notari digna sunt illa D. Augustini; *In istis temporalibus legibus quamquam de iis homines judicent, cùm eas instituerunt: cùm tamen instituta & firmatæ, non licebit judicibus de eis judicare, sed secundùm easdem* b.) Divus Gregor. etiam scribit, à judicibus jura divina humanaque revolvenda, & cum revolverint, secundùm id quod illis constitum est, judicandum *c* & addit exemplum Moysis, qui querelas populi semper ad Domini tabernaculum ingressus referebat, & juxta quod Dominus imperabat, judicia proponebat. *Nimirùm* (ait) *nos instituens, ut non ex corde nostro, sed ex præcepto sententiam proferamus.*) Hoc tenebantur sequi præcepto Dei judices Israelis, qui judicare jubentur, juxtà legem eis à Deo per Moysem datam *d* immò & Regi ipsi eadem necessitas incumbebat *e*. Sanè apud Romanos testatur Asconius solitos judices jusiurandum in leges præstare, quod illas solemni formulâ præiretur. Nihil autem perniciosius, nihil periculosius semper judicatum, quàm

a D. Tho. 1.2 q. 69. Med. 22. q. 6. art. 15 & ib. Bann. & Aragon. & Sot. Item Cajet. in sum. verb Judex Navar. Man. ca. 25. n. 5. & 13.
b l. de vera religione c. 3.
c ca. summoperè 11. q. 3.
d Deuter. 17. v. 10.
e cap 17. v 19.

quam si affectui indulgere judex permittatur, appetitus verò semotus à ratione, nihilo passione & affectu melior est. Absit ergò à Deum timentium mentibus, absit à Christianis subselliis, talis arbitrii plenitudo qualis in 2. confirmatione proponebatur. *Ad 3. Conf. Respond.* Præstare sagas centum nocentes absolvi, quam ut per talem probationem innocens una mulier condemnetur, vel periclitetur, præstare eas absolvi sine judicis peccato, qui licita omnia expertus; quam cum peccato & superstitione veritatem deprehendere, & crimen punire. Quid tibi (O judex) proderit, si provinciam criminosis liberaris, animæ tuæ dispendium facias? quid tibi prodest bene consulere aliis, si tbi per peccatum malè consulueris? At illa deterior fiet dimissa, tibi non nocebit, sed sibi, consequetur illam Nemesis sua. De scrupulis quod additur, dicerem lubens, *Trepidaverunt ubi non erat timor.* Eximatur semel hic error ex eorum mentibus, erronea conscientia cessabit, doceantur timere superstitionem, doceantur quàm grave peccatum sit Deum tentare. Doceantur mortale peccatum esse, non obedire Ecclesiæ*a*, quæ universim prohibuit vulgares purgationes. Non puto me hac in re falli; unam ex causis, cur canonicis & civilibus mediis veritatem non assequantur, præcipuam esse credo, quod huic superstitiosæ probationi confidant; cæteris, hoc est justitiæ & Deo diffidant, & ideò eas obeunt negligentius. Nonne hoc meretur decipi & illudi?

a Navar. sup. n. 15. in fi. ve. 6. pec. mortaliter.

Ult. argumentum, petitur ex verbis D. Bernardi *in Cant. cant. ser. 66. in fin.* ex cujus narratione colligunt, hunc morem miraculosum, & apud veterem Ecclesiam in more positum. *Sed Respond.* verba D. Bernardi hoc non probare, & D. Bernard. post Longobardorum & Barbarorum in Italiam & Gallias irruptiones ac imperia diu vixisse, nempe post annum 1100. ut antiquior illi auctoritas quærenda fuerit in re, quàm ante Bernardum Stephanus Papa. & tempore Bernar. Lucius 3. & mox post Bernardum Honorius 3. damnarent. Sed S. Bernard. hanc consuetudinem non probat, nec laudat, nec Ecclesiasticum morem, sed quorundam tantùm privatorum fuisse docet: notandum quoque illos hæreticos, de quibus loquitur fuisse Apostolicos, & pauperes de Lugduno, & de Barulo dictos, verba Bernardi hæc sunt, *Probatum est, mori magis eligunt, quàm converti. Plerumque fideles injectis manibus aliquos ex eis ad medium traxerunt. Quæsiti fidem cùm de quibus suspecti videbantur, omnia prorsus suo more negarent, examinati judicio aquæ, mendaces inventi sunt. Cumque jam negare non possent, quippe deprehensi aqua eos non recipiente arrepto, ut dicitur fræno dentibus tam miserè, quàm liberè impietatem non confessi, sed professi sunt; palam pietatem astruentes, & pro ea mortem subire parati. Nec minus parati inferre, qui adstabant. Itaque irruens in eos populus, novos hæreticis sua ipsius perfidiæ martyres dedit. Approbamus zelum, sed factum non suademus.*) Hæc ille, ex quibus patet hoc vulgi factum fuisse, & abs Bernardo illud factum non approbari.

bari. Quomodo approbaret Canonum & peritus & observantissimus? Si dicas Bernardum loqui duntaxat, de præcipiti nece illis illata, & hanc damnare; non judicium aquæ. *Resp.* D. Bernardum necessariò de utroque intelligendum. Nam si examen illud licitum erat, etiam licita mors ex illo subsecuta. Nam post culpam ita deprehensam solebant statim supplicio tradi. Deinde B. Bernardus non approbat illud examen, sed solummodò narrat quid vulgo factum, quando adhuc in causa hæresis vigebat hæc probatio de facto. Principibus dissimulantibus nec satis promptis ad parendum Canonicis decretis; quæ pro ævi barbarie plerique ignorabant. Respondi argumentis scriptoris illius Catholici, & excepi hastas ejus amentatas, nunc vicissim communis & veræ sententiæ tela torquebo.

SECTIO III.

Proponitur & probatur vera sententia negativa.

EGi de iis qui ignari sunt prohibitionis Canonum: de aliis sit Conclus. *Peccant judices qui gnari prohibitionis Pontificiæ, proba hac aqua frigida in maleficii crimine utuntur.*) In conclusione hac suppono prohibitam esse probam; quod probatum à nobis supra *a*. Nec valet solutio adversarii, non esse mentem Canonum de hoc crimine loqui. Vis enim negativæ indefinitæ prohibitionis, est universalis, ideoque præcepta negativa semper ubique, & omnes ligant: ut docent quotquot Decalogum explicant, ideò qui dicit. *Non licere uti proba aqua frigida*; intelligendus est de purgatione cujuslibet criminis per talem probã. Neq; hactenus, quòd sciam ullus, hanc limitationem canonum illorum somniavit; ut de purgatione levium tantum criminum loquerentur, nec modernus iste scriptor tantæ adhuc est auctoritatis, ut ejus interpretatio contra receptam hactenus sententiam sit admittenda, cum nec vera sit. Nam canones illi de furto, immò & homicidio loquuntur, quod grave crimen est. *Concl.* communis est, ut superius probavimus.

a sect. præced. in respon. ad 2. arg.

Probatur primò. *Quia peccatum est factum vel concupitum contra legem æternam*, ut ait D. Augustinus *b*, sive ut ait D. Ambrosius *c*, *Peccatum est legis divinæ prævaricatio, & cælestium inobedientia mandatorum.* Inter cætera autem legis divinæ sive æternæ mandata est, ut oves pastorem suum audiant, & Ecclesiæ capiti obediant: constatq; Catholicis omnibus; ad hoc visibile caput Ecclesiæ, pertinere decisionem rerum fidei, & eorum, quæ à fide dependent. Horum ex numero est judicare, quid religionis virtuti repugnet, quid non; sivè quid superstitiosum sit, quid non sit. Cùm itaq; Pontifex Romanus, visibile caput Ecclesiæ (fremant hæretici, ut lubet) declararit probam seu purgationẽ aquæ frigidæ superstitiosam esse *d*, illi non credere, & contrarium contendere; est non audire Ecclesiam, & proinde peccare, dignumque se præbere, ut habeatur, sicut Ethnicus & publicanus: & proinde est incidere in cœlestium prævaricationem mandatorum. Si dicas,

b l. 2. cont Faust. D. Th. 1. 2. q. 71. a. 6. Schol. in 2. d. 35.
c De Paradiso c. 8.
d c. consuluisti 2. quæst. 4.

Stephanum Papam meminisse tantum ferventis aquæ, & non frigidæ. Urgebo; eandem frigidæ & ferventis esse rationem; quia generaliter ibi subdit pro ratione, *Quod Sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est præsumendum.* Igitur Stephano Papæ idcircò hæ probationes superstitiosæ, quia non repertæ in canonibus, non sancitæ sanctorum patrum documento: sed ab hominibus vulgò præsumptæ. Promant adversarii unum unius patris documentum hanc probationem approbans; & videbuntur non penitus auctoritate veterum destituti. Solus Ivo videtur quodam casu ferrum candens probasse: sed adversarii ferri candentis probationem æquè atque ego improbant: & Ivonis rationem supra Sectione confutavi. Præterea Pontifex alios *a* aquæ frigidæ & ferventis simul mentionem faciens, utramque vocat, *popularem inventionem*, utramq; dicit factam, *fabricante invidia.* (*h. e.* diabolo hominum saluti invidente) utramque æqualiter detestatur. Aquæ etiam hujus frigidæ purgationem Lucius III. vocat, *b*, *peregrinum judicium* (nempe alienum ab Ecclesiæ moribus.) & declarat invalidum. Sed & Innocent. 3. judicavit eandem esse aquæ frigidæ aquæ ferventis, & ferri candentis prohibitionem *c* Est ergò summorum PP. judicio hæc proba, *inutilis, plebeia inventio, peregrinum judicium fabricatio invidiæ superstiosa adinventio, destituta patrum documentis.* Canonibus improbata. Quædam adfert adversarius, *à num.* 156. ut probet diversam esse rationem aliarum probationum, quæ prohibitæ, 1. (ait) illi subibantur sponte & ultronea oblatione: hæc à judice injungitur. Hoc ipse vidit non esse verum; nam ex *dict. cap. Mennam, & cap. ult. de purgat. vulg.* patet etiam solitas injungi à judice alias; & exempla superius allata docent etiam aquæ probam sponte susceptam. Ideò dicit 2. adustionem naturalibus remediis posse per dæmonem impediri: & ideò hanc probam esse incertam. Quasi verò non possit etiam vel ipse sustentare in aquis maleficam, vel aliquid ei supponere quod sustentet 3. adfert ex malleo maleficar. quod si duellum alicubi potuit permitti, multò magis posse probam ferri candentis: item etiamsi peccent duellatores, judices tamen excusari posse. *Respond.* hæc omnia jam ostensum evidenter esse falsa. ultimò dicit experientiam huic favere probationi (quod nec semper verum, & etiam olim illis aliis favebat) & propter Sacram Baptismi hanc aquæ esse prærogativam; quod est gratis conjicere, & somniare vigilantem, & declinare post Scribonium. Confes. hæc probatio, quia Divinatoria sors est superstitiosa; sed hujusmodi probatio est quædam species sortis divinatoriæ, ut docui sect. præced. ergò est superstitiosa. Major est omnium Doctorum & certa: quia divinatio est una species superstitionis. Minor probatur ratione D. Thomæ *d*, quia ordinatur ad judicanda occulta Dei scientiæ & judicio reservata, præsupponit enim contraria sententia, nisi per aquam frigidam non posse crimina deprehendi: At si aliter quam per

a c. Mennam in fine 2. q. 5.

b cap. ex tuarum de purgat. cano.

c cap. sententiam sanguinis ne cleric. vel monach.

d 2. 2. qu. 95. a. 8. ad 3.

a d.c. consuluisti.

per vulgares purgationes, investigari nequeant, Stephanus V. Papa *a* definit relinquenda illi, qui solus novit corda filiorum hominum. Et sanè temerarium est, laicos judices occulta peccata scrutari velle, de quibus nec Ecclesiæ licet judicare; sed ei tantum, qui corda & renes scrutatur. Hanc confirmationẽ cum. 5. loco insinuasset adversarius, *cap.* 1. certè *cap.* 3. suo loco non dissolvit. non enim de secretis illis providentiæ divinæ, & majestatis gloriæve Dei agitur in argumento: sed tantum de peccatis, quæ via licita, omnibus tentatis, judex nequivit deprehendere. Sed videtur eam velle solvere *num.* 173. dicendo, diversam esse rationem privatorum sic occulta inquirentium, & judicum, nam judices faciunt, ut vicarii Dei, & ex officio, privati ex mera curiositate. Hæc responsio evertitur, eò quòd canones disertè etiam de judicibus loquantur, idque tam quoad magistratus, quàm quoad privatos prohibent *d. cap. consuluisti d. c. tuarum. d. cap. Mennam. d. c. ult.* & sanè æqualis ubique est superstitio, & Dei tentatio, & in magistratu hæc sunt minùs ferenda, minùs excusatione digna. Confirmat. 2. hæc probatio: Jure Canonico vulgares omnes purgationes sunt improbatæ, ut patet ex dd. canonibus & communiter Canonistæ sentiunt: sed aquæ frigidæ proba est vulgaris probatio; ut patet quia non est canonica, neque legalis, ergò est prohibita. Dicent fortè, eam esse miraculosam. Sed tunc contra eos procederet argum. sequens.

2. *Probatur concl.* Tentatio Dei est peccatum repugnans religioni & primo præcepto Decalogi; sed qui utitur hujusmodi probatione, tentat Deum, ergò hæc probatio est peccatum repugnans religioni *b* Mai. probatur, ex comuni sententia DD. Minor verò probatur auctoritate Honorii Pontific. qui vulgari purgatione ferri candentis dicit Deum tentari *c* & quod ille de una specie asseruit, de cæteris quoque vulgaribus probationibus communis DD. schola intellexit, eadem enim in omnibus est ratio, quia vel potest illud delictum aliter deprehendi, & tunc nulla adest necessitas: & ideò miraculum petitur à Deo circa necessitatem, quæ est aperta DEI tentatio: vel si non potest sciri aliis mediis illud peccatum, tunc judex est injustus, qui de quibus judicare non potest, eò quòd divino throno sunt reservata, judicium usurpat. Sed, si benè consideres sententiam contra sentientis scriptoris, semper hic adest Dei tentatio. Etenim vult judicem non devenire ad hanc probam, nisi habeat sufficientia indicia ad torturam; nec ad alium finem, quàm torturæ hanc probam tuetur. *vide quæ de hac re dixi præced. sectio in princ.* Conatur hoc crimen tentationis Dei evadere, quia signa & miracula sæpè legimus in S. S. petita, ab Abrahamo, ejus servo: Gedeone, cæteris: *Resp.* cum Alexandr. de Hales, hæc non facta ad imitationem posterorum, sed in significationem & figuram futuri, juxta illud Apostoli, 1. *Corinth.* 10. *vers.* 11. *omnia hæc in figura contingebãt illis.* Quod si figuram non recognoscas; dico, speciali Spiritus sancti instinctu vel jussione seu revelatione ea fecisse; nec aliter

b D. Tho. 2. 2. q. 97. Summistarum in verbo Tentatio Dei. vel Tentare Deum Navarr. c. 11. n. 38. & seq. Galen. Westcapel Catechesi 61.

c cap. ult. de purg. vulg.

a D. Th. d. art. 8. ad 3. & summistæ & Navar. Petrus Anchard in d. c. ult. & Binsfel. l. q. 1. Alexand. de Hal. p. 3. quæst. 45. men. 3. Valen. 2. 2 dis. 6. q. 14 prin. 1. Turrecrē. ad 2. q. 4. in prin. 1. 3. & cap. consului sti ead q. n. 2. & 3. d. 22. qu. 178. art. 1.

licere à Deo signum petere *a* juxta D. Thom. aut magna & evidenti utilitate, vel necessitate exigente, v. g. ad gentis alicujus conversionem certo inde subsecuturam; ut Apostoli & alii Sancti fecerunt. In nostro verò casu, quia Deus satis multa dedit media legitima veritatis explorandæ, necessitas ista cessat: ut supponit Stephanus Pontifex. Quod attinet ad Achaz: ille per Esaiam reprehensus fuit, eò quod Dei signum oblatum respuerit, ne Deum honore hoc afficeret: quod, quid ad rem quæso?

Probatur conclusio, quia hic non est miraculosa Dei operatio censenda, sed pactum Magicum cum dæmone, ergò illicitum jussione sua ad hoc cooperari. Probatur antecedens, quia hoc promiscuè contingit ad projectionem in aquam, quam faciunt judices Catholici, & hæretici, ut constat? quia maximè hæc proba viget inter hæreticos: sed hæretici non faciunt vera miracula. Si dicas hoc ad confirmationem fidei ipsorum non fieri. *Resp.* nulla illos unquam facere ad confirmationem fidei, tam ordinaria verò & continua eos facere, ad aliam rem probandam, id nunquam auditum, nec credibile. 2. probatur, Deus per nullos facit miracula sine necessitate: hic non esse necessitatem idoneam, ostensum est 3. vera miracula Deus aliis miraculis nunquam enervat, quia veritas nequit impugnare veritatem. Ergò si sagas non demergi foret verum miraculum, nunquam hoc aliis miraculis everteretur. Sed legimus aliquando per miraculum hanc immersabilem Magorum vim sustulisse, adeò ut de facto sagæ aquis demersæ & absorptæ fuerint. Ergò illa vis immersabilis non est miraculosa. Quod subsumpsi, id probatur ex Histor. miraculorum quā Cæsarius collegit; ubi *libro nono* narrat, maleficos quosdam, qui, freti maleficiis, supra flumen ambulabant, projecta in flumen sacra Eucharistia, statim demersos fuisse. Si dicas illud, nec in judicio, nec à judicibus actum: Inferre possum, igitur hæc veritas immersabilitatis non est à Deo tributa maleficiis, pro signo certo criminis comprobandi. Nam hi verè malefici fuere, & tamen demersi sunt, vi sacri panis Eucharistici. Ergò miraculosè demersi, miraculo posteriore destructum prius miraculum foret, etiamsi corā judicibus eorum jussu id actum fuisset. Nam vis miraculi nō restringitur ad judicum præsentiam. Urgeo quartò, miracula Dei nunquam fallunt, sed sunt certissima & infallibilia: hæc proba fallit aliquando. *Respond.* *b* hoc fieri fraude & dolo carnificis, vel quia non benè advertunt judices, & fidem non habent, nec satis confidunt Deo; quod tamen erat necessarium ad miraculi patrationem. *Sed contra*, si sit saga (secundùm vos) mergi non potest vi humana adhibita: quia nullæ vires humanæ Angelis bonis ministerialibus possunt resistere. Et tamen *numero trigesimo primo*, fassi estis eam quæ malefica erat, vi à carnifice demersam: tibi ergò ipsi respondeas. Item. Godelmannus ex litteris cujusdam Nobilis Borussi, sex sagas diversis vicibus, cùm verè constaret esse reas, in aquam gelidam colligatis artubus projectas, submersas fuisse scribit

b Nu. 12. 2.

bit *a:* & de pluribus hoc idem affirmat Joan. Althusius *b.* Confirmat sagas aquis submergi posse & solere Dubravius Episcop. Olomucensis, *libro octavo. Histor. Bohem.* agens de Vratislao Rege; *Idem Vratislaus Gerardo Præsuli ac fratri suo auxilio fuit in abolendis tollendisque magorum portentis artibusque maleficiis, quas cùm multi viri mulieresque nimis licenter exercebant, mentes hominum fascino turbantes, boumque & pecudum lac, segetemque alienam pellicientes, atque ipsa interdum elementa dæmonum violentia concutientes, per quæ imprudens vulgus à sincera in Deum fide evertebatur. Nec tamen aliter Gerardo malis obviam ire, quàm per censuram Ecclesiasticam licebat: eam illi pluris, quàm plumbeum gladium æstimabant. Ergò non ferrum tantum, sed ignem quoque & aquam Vratislaus maleficis admovit, aliosque securi feriri, alios flammis exuri, sagas nonnullas aquis submergi jussit. Atque hac animadversione in auctores amplius centũ distracta, reliquos desinere artem vetitã, damnatamq; metu similis pœnæ coegit.*

a l. 1. de la. … c. 2. … b Althus. … ad Judicem.

Audis submersas aquis sagas Bohemiæ, ubi tum miraculi vis, quam prætendunt? Effugium unum video, ad inquisitionem à Deo subveniri, non ad supplicium, quasi non illa ad hoc dirigatur, quasi diploma de illa his nostris aquariis ullum sit peculiare. Quod etiam additur: de judicũ parva seu modica fide; planè impertinens est, illa enim dictis Scripturæ locis exigitur fiducia in miraculis, quæ ad fidei confirmationem edenda erant, non quæ ad Judicum inquisitiones, & notitiam pertinebant. *Matth.* 17. *v.* 20. *Marc.* 9. *v.* 23. & 24. Quod autem de Scævæ filiis *Actor.* 19. Adfertur, id vel eodem referendum, vel ad rem nihil omninò facit. 4. probatur hic pactum intervenire, quia cùm naturali hoc vi contingat, nec miraculosa Dei operatione; restat fieri ex vi pacti cum dæmone; non quidem expliciti vel expressi, tale enim Judicibus nullum nunc puto intercedere (neque aliud probant, quæ multis dicit auctor ille, *libri sui capit* 3, *à numero* 91. & quod dicit esse pactum implicitum cum Deo, id jam probatum est esse explicitam Dei tentationem. Sed dicimus cum primo aliquo Judice pactum explicitum intercessisse dæmoni, ut dæmon ad tale signum proderet occultum & latens crimen; nempe ut, quæ sagæ essent, eas sustineret, ne mergerentur: postea (ut contingit in omnibus hujuscemodi rebus) alii Judices hoc edocti, ut illius primi pacti, idem obtinuerunt, atque ita jam, etiam ignari, ex pacto implicito operantur. Pactum hoc verò implicitum intercedere patet, quia superstitiones omnes nituntur pacto implicito, ut docet Beat. August. *c* (& cum eo omnes Theologi.) Lege D. Augustin. loco illo & seqq. cc. & deprehendes hic, & superstionem, & pactum implicitum versari: quia effectus nec est causæ naturali adæquatus; nec talis, ut à Deo debeat meritò per miraculum exspectari. Cùm ipsis sagis non intercedere quoad hoc ullum dæmonis pactum non malè sentit, nec invalidè probat ille scriptor *à numero nonagesimo septimo.* Nam illo exemplo quod ibi narrat clarissimè id cernitur, referam ejus verbis;

c l. 2. de doc. Chri. c. 20. 21. & 23. & de civit. … 5.

bis; *Quemadmodum hac adhuc æstate in præfectura Linnensi, Diecœseos inferioris Coloniensis, accidisse dicitur, quod vetula quædam videns duas mulierculas aqua tentatas non subsedisse, ipsa ad præfectum loci accurrens, & interpellans: eousque tàm ipsum quàm cæteros ministros justitiæ præsentes permovet volens ac acerrimè instans, ut & ipsa aquis tentaretur: se, licet apud populum suspecta admodum sit de hac maleficiali hæresi, jam tamen innocentiam suam per hoc coram populo testatam facere, indignamque hac suspicione publicè se eximere velle. Annuit importunè efflagitanti Præfectus & cæteri: sed hanc in aquam projectam evidentius supernatasse, neque ut demergeretur, vel fundum peteret (quamvis id studiosè suo motu super aquas tentans) efficere ulla ratione potuisse dicitur. Extracta, ecquid carnifex suorum membrorum ipsa esset, interrogatur: potuisse insimulatam hoc effugisse periculũ, donec producto accusatore, necessitas adesset huic tentamini. Tandem confluentibus indiciis contra eandem compluribus, ipsa ante torturam quærentibus respondit, amasium suum sibi suasisse, ut hoc aquæ periculum subiret: se illam liberaturum, & in ipsis aquis famam vitamque ejus adservaturum esse. Hac confessione spontè prolata incineranda eadem fuisset, nisi se ipsam in carcere pridie suspendio suffocasset.*

Cernitis in hoc exemplo, tacitum pactum operatum in tribus mulierculis, & quoad tertiam, prævaluit pacto expresso cum tertia inito, quia volebat dæmon hanc rogo tradi, vel saltem necari, moraliter certus impœnitentem obituram. Judices autem isti nõ sunt secuti Scriptoris illius sententiam, quia non sufficientia habentes indicia, ad solas mulierculæ importunas preces, ad hanc purgationem processerunt; atque ideò ex duplici capite graviter peccarunt. Primò quod usi illicita probatione. Secundò, quod præcipitanter ea usi. Sed hinc colligo Scriptorem ab aliis Judicibus, qui similiter praxi illa utuntur dissentire, dum ipse vult præcedere ante probam debere indicia ad torturam sufficientia: illi verò putant, à proba cum aliqua diffamatione posse incipi. Qua in re fortassis loquuntur magis consentaneè praxi ordinariæ illi, sed reproba, 5. probatur hoc pactum, ex moribus diaboli; conatur ille Dei miracula effingere, habere conatur suos Martyres; qui sunt hæretici, & inter hos sagæ: ideò sicut Deus plerisque suis Martyribus miraculosè concessit, ut aquis mergi non possent, in veræ fidei confirmationem: sic diabolus præstigioso miraculo conatur persuadere hominibus etiam suos Martyres esse immersabiles: & hoc pacto duo consequi conatur. 1. ut illa Christi miracula falsa reputentur. ut saltem ipse æqualem cum Deo potestatem habere videatur: & præterea confirmentur in pertinacia Pseudomartyres sui, quibus sic persuadet se eos servaturum in igne, sicut servavit in aquis. Confirm. hæc ratio, quia si aliqua saga sic injecta in aquis verè pœniteret & animo ejuraret, statim mergeretur: quia pactum cessaret.

4. *Probatur* nostra concl. Non obedire in spiritualibus (cujusmodi est id de quo agimus) Pontifici maximo, est non obedire Deo, juxta illud; *Qui vos audi, me audit, qui vos spernit, me spernit.*

nit. Sed non obedire voci & jussioni Dei, est grave peccatum : ergò uti hac proba est graviter peccare, cùm Pontifex eam prohibuerit, ut probatum initio hujus sectionis. min. probatur verbis Samuelis, *nunquid vult Dominus holocausta & victimas* (quæst. d. numquid magis gaudet Deus cæde & supplicio nocentium? nam & hi vocantur à Prophetis hostiæ & victimæ, ut docui alio loco) *& non potius, ut obediatur voci Domini? a* (ut non tendatis, ô Judices, contra Dei prohibitionem) *Melior est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum.* (Suavior est Deo odor obedientiæ, & humilis sensus vestri submissio, quàm nidor adustarum ex vetitis probationibus lamiarum, puras manus vestras & mentes amat Deus submissas præceptis vicarii sui, non rogos, non pyras, non cnissas miserarum contra Canonũ præcepta examinatarum, damnatarumque.) *Quoniam quasi peccatum est ariolandi, repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.*) Quid accommodatius ad probandum, hanc probam Canonico jure vetitam, ad ariolationẽ sortis divinatoriæ, & manganicam divinationem pertinere? Non dicimus illic Samuelem de sagis, ut hac probatione locutum, non ita decipimus: sed dicimus hoc ab eo probatum: inobedientiam, quæ fit prætextu alterius boni, Deo ingratam & ariolationi similem esse, hinc inferimus, cùm hæc sit inobedientia valdè similis illi Saulis inobedientiæ, ut ostendi: idem quod illa mereri nomen, & in eandem classem reduci. Addimus hoc argumentum ab

a 1. Reg. 25 [illegible]

adversario visum, sed non depulsum, lege quæ scripsi *à numer.* 123. *usque ad* 127. & videbis me verum dicere. Quæ verò mox sequuntur de dæmonum potestate in corporibus deferendis & similibus, ad rem nihil pertinent. Nam conari negare, vim dæmonum in corporibus movendis, vel in elevandis, & sustinendis in aqua, id sanè foret in Philosophiam, quod solœcismus in Priscianum, egimus de his, *lib.* 2. ubi etiam docuimus, vera per Satanam edi miracula non posse; & hæc eadem omnia D. Binsfeld. breviter sed solidè docuerat, ideò contra illum, qui hic miraculum nullum agnoscit (ut nec ego) tota illa disputatio & λογομαχία, *à num.* 128. *usque ad* 149. & quæ porrò subduntur; à Deo talem potestatem eludendi Judices dæmoni non permitti, ea planè non probantur satis. Cogit me adversarius hic extra Chorum nonnihil, ut eum subsequar. Multis enim conatur hic suadere, dæmonem hoc in equæ elemento non posse: quia dæmõ est ex elemento aeris compactus, non aquæ: sed facilius in invicem operantur & possunt, quæ sunt ex eodem elemento compacta: ergò facilius dæmon operatur in aere, quàm in aqua; ergò non quia potest, corpora sustinere in aere, ideò potest in aqua. *Respond.* hoc tantùm probare posset, quod difficilius faciat in aqua. Sed neque hoc probat. nam major argumenti, dæmonem esse compactum ex corpore aereo; est erronea, vel saltem prorsus temeraria, & ideò moneo Scriptorem, ut retractet, & legat quæ Scholastici ea de re, vel quæ ex illis & ex PP. optimè Molina,

lina, & Valentia *a*. Nec ad rem pertinent, quibus fusè agit, ut ostendat dæmones in aqua nihil miraculi hactenus ostendisse. Non enim sequitur, aliàs non fecerunt: ergò nec tunc poterant, nec nunc possunt. Et quod dicit, Priscos Martyres idcircò Divina virtute supernatasse; id jam nos docuimus sententiā nostram roborare. Sed neq; est verum, nullos Martyres Christi submersione necari potuisse. Legat Surium, legat Baronii Martyrolog. & Annales, inveniet complures aquis suffocatos, nolo immorari: quia hoc est, τὸ πάρεργον.

5. *Probatur concl.* qui Judex sine causa sufficiente, & prægnante recedens à communi sententia juris interpretum, perperam judicat *b*, & proinde peccat, ut & Doctor consulens sine idoneo fundamento contra illam *c*. His addimus Corollaria quæ sequuntur ex prædictis, primum Judicem qui hac proba fuerit usus, posse conveniri actione, ut possunt, qui injustè aliquem carceri mancipant *d* 2. Si, cùm non adsint alia sufficientia indicia ad torturam, propter adminiculum hujus probationis vulgaris reum subdat torturæ Judex, peccabit, & tenebitur actione injuriarum, ut supra, etsi reus in tortura non fateatur, quia injuriam fecit indebitè torquendo, vi indicii à jure improbati *e*. Quòd si reus tormentorum vi confiteatur; confessio erit nulla, quia vi extorta: & judicium ex ea subsecutum nullum, & sententia irrita *f*. Et per consequens Judex talem supplicio mortis afficiens homicidii reus est, coram Deo, quia occidit, quem non habebat jus occidendi. Notandum tamen

a in 1. part. q. 55.

b l. 1. de offic. q. c. 1. 6. ne innitatis 5. & ibi Ab & Dd. de Const. fusè Jas. in auth. Novissima num. 22. C. de inoff. test.

c Anton. Maria Gorat. in tractâ. de Commun. Dd. opin. l. 3. in spect. 1. & 2.

d l. nec Magistratibus 32. de injur. Kirch. commun. opin. Cēt. 5. cōcl. 30. Godel. sup. n. 30.

e d. c. sententiam sanguinis & d. c. ex tuarum.

f l. pen. D. d. q. est comm. Dd. testib. Vivio, & Cla quos sequitur

Confessario, ut diligenter personam Judicis consideret. Nam si casu aliquo fieret, ut laboraret ignorantia invincibili (quod vix puto posse hodie contingere) immunis esset à peccato in foro poli: si laboraret vincibili, pro magnitudine & probabilitate ignorantiæ decresceret peccatum. Hanc puto & veram & securam de hac aquæ frigidæ purgatione sententiam.

Binsf. sup. & dicam de hac re l. seq.

QUÆSTIO VI.

De quibusdam vulgaribus probis.

QUædam est probatio per pondera, & lancem, nam in eadem Germania appendunt sagas, & ajunt eas ultra centum pondus (nempè librarum 14. vel 15.) deprimere non posse quantumvis sint proceræ vel obesæ, hoc etiam Reckius damnat, *lib. de proba aquæ frigidæ à nu.* 41. Ego idem de illo dicendum puto, quod de aliis vulgaribus purgationibus, nempè niti pacto dæmoniaco, superstitiosum esse, & cum Dei tentatione conjunctum. Canonibus expresè non prohibetur, quia est inventum planè recens.

2. Est quoddam sortis seu purgationis genus per crucem, de quo fit mentio in Constitut. Caroli Magni *g*, ubi jubentur litigantes, *cruce*, aut *scuto*, & *fuste*, decertare, & in Capitulari, ubi habes, *campo vel cruce contendat*. Ex his locis crucem fuisse genus armorum quidam volunt. Ego non assentior, sed puto fuisse genus purgationis per sortes, quibus se ad crucem aliquam ei manus imponens, vel eam amplectens, quis expurga-

g l. 3. fol. 62.

purgabat. Sanè illis locis cruci, campus, hoc est duellum opponitur, & in testamento Caroli Magni apud Nauclerum. *Si accusator contendere voluerit de ipso perjurio, stent ad crucem.)* *Cruce*, ergò, *contendere*, non aliud, quàm *ad crucem stare*. *Stare* verò *ad crucem*, quid sit nescio, nisi id quod dixi. Crucis judicium etiam Frisones superstitiosè exercebant, ut docet lex eorum 14. *sortes tales esse debent, duo tali de virga præcisi, quos tenos vocant: quorum unus signo crucis innotatur, alius purus dimittitur, & lana munda involvitur, super altare seu reliquias mittuntur; & Presbyter si adfuerit, vel si Presbyter deest, puer quilibet, unum de ipsis sortibus de altari tollere debet, & interim Deus exorandus, si illi septem qui de homicidio commisso juraverunt, verum jurassent, evidenti signo ostendat. Si illum qui cruce signatus est sustulit, tunc unusquisque illorum septem faciat suam sortem, id est*, tenum, *de virga, & signet signo suo, ut eum tam ille, quàm cæteri qui circumstant, cognoscere possint, & obvolvantur lana munda, & altari seu reliquiis imponantur, & Presbyter si adfuerit, si verò non, ut superius puer innocens, unumquemque illorum sigillatim de altari tollat, & ei qui sortem suam esse cognoverit rogat, cujus sortem extremam esse contigerit, ille homicidii compositionem persolvere tenetur, cæteris, quorum sortes prius levatæ sunt, absolutis.)* Si ritus etiam communis Francis fuit, *certare cruce*, non foret aliud, quàm sic judicio crucis contendere; *& stare ad crucem*, foret convenire cum adversario; ut stent ambo crucis judicio, quod fortè verius.

3. Huc pertinet sortio illa quatuor Constantinopolitani imperii candidatorum, Alexio Murgziphlo superato, quam Bonifacius Comes Montisferati, Balduinus Flandriæ Comes, Ericus S. Pauli, & Dandalus Dux Venetorum, pacti: ut in æde Apostolorum, pro numero Candidatorum, quatuor calices ordine collocarentur: quorum unus solus hostiam sacram contineret, cæteris vacuis; eosque totidem Sacerdotibus traderent, ut ad cujusque Principis nomen unum tollerent, & eis redderent: imperium verò illi deferretur, cui calix obtigisset Christi Domini corpus & sanguinem continens. Sed meritò post illis pactio ista displicuit, & jus designandi quem vellet, communibus suffragiis in Dandullum contulerunt, narrat Nicetas, *in fine Annal.*

4. Huc pertinent quidam olim, qui res aliquas abjecere, ut ex earum recuperatione cognoscerent, sibi delicta sua dimissa à Deo, hoc enim est Deum tentare; nec licet, nisi habita revelatione ad hoc faciendum; quod credendum de S. Attilano Zamorensi, de quo Marincus Siculus, *lib. 5. rer. Hispan.* & de S Arnulpho ex Lotharingiæ Principe, Eremita, & Metensi Episcopo, de quo Fulgosius, *lib. 6. cap. 9.*

HÆC DE CUNCTIS MAGIÆ GENERIBUS DICTA, & termini sunto Tomi Secundi.

SUMMARIA LIBRI QUINTI, SIVE DE OFFICIO JUDICUM.

Ratio scriptionis.

Sect. I. An in hoc crimine servandus ordo & processus ordinarius?

De natura criminis & ejus gravitate. Judex arbitrium suum quomodo debeat moderari circa judicandam gravitatē hujus criminis. Septem circumstantiæ hoc crimen aggravantes. Quando Judici liceat pœnam legis excedere vel minuere. Post sententiam in crimine maleficii licet pœnam minuere, exemplo hæresis. Quid semper Judex ante oculos debeat habere. Non arctatur Judex ad antiquum ordinem juris, sed ad receptum suæ regionis.

Sect. II. Quomodo in hoc crimine inquisitio instituenda?

Quid ista & Quotuplex. conditiones requisitæ ut sit valida Quomodo debeat constare de corpore delicti, quo pacto necesse ut præcedat accusatio. Quod debeat esse certa, specifica & clara. quando necesse tempus adscribi? Quæ judicia debeant eam præcedere Quando absolutus semel de eodem crimine quis fuit, vel gratiam obtinuit. vel pœna non condigna punitus, quid Judici faciendum. Quando transactio impediat inquisitionem. Qui Principes possint gratiam delicti concedere. An maleficis Princips possit gratiam concedere. Exempla Caroli V. Imp. & Caroli IX Franc. Regis An invalida gratia concessa inhibeat omne judicium, an primum duntaxat? praxis quædam DD. explicata. Qui competentes in hoc crimine Judices. Inquisitorum fidei, quanta in hoc crimine sit potestas. Quanto temporis spatio in hoc crimine inquisitio excludatur: sive quæ hic præscriptio possit opponi. An contra absentem possit institui inquisitio?

Sect. III. De optimis indiciis, ex quibus tuto Judex potest procedere.

Ad quos actus judiciarios requirantur clariora indicia. Quid singulæ judiciorum species operentur. Judex quomodo possit arbitrari, quæ levia, quæ gravia, quæ gravissima sint. An generalis aliquando sine indiciis formari possit inquisitio. Quando sufficiant levia indicia. quæ requisita ad torturam. De judicio per testes. de nominatione facta per socium criminis. hæc exigenda à Judice, nec potest eam omittere. Injungenda judici per confessarium restitutio damnorum. An de nominatione socii credendum judici. quantam & quando fidem adhibere teneatur Simancæ sententia rejecta, communis defensa. Quando subjiciendus iterum torturæ nominans, ut ratificet dictum suum. De minorennium & fœminarum testimoniis. Non licere de sociis in individuo rogare. Quomodo interrogandus nominans de circumstantiis, & de diffamatione. Denominans debet esse constans & perseverans. De jurejurando quod nominans tenetur præstare. Quæ indicia requisita ad torturam, plenè traditum quæ sufficiant. præsertim de fama. conciliata pugna DD. de fuga. de amicitia, de collocutione, de superstitione, & repertis instrumentis, & similibus urgentissimis, & horum exempla quædam de confessione extrajudiciali. Conditiones requisitæ, ut unum ex talibus judiciis cum nominatione complicis, sufficiat ad torturam.

turam. Explicatæ quædam communes opiniones & praxes discussæ. Qualis debeat esse fama, ut valeat pro judicio. Quæ sit vis bonæ famæ. Quam difficile sit famā exactè probare, quæ ad hoc sint requisita. primum de fama in specie, deinde de fama in genere. Quale debeat esse indicium fugæ, ut valeat ad torturam, vel ad pœnæ condemnationem; traduntur aliquæ regulæ. Quale debeat esse indicium minarū, ut sit sufficiens. Discrimen inter minas & jactantiam. Quid considerandum in æquivocis ambiguis minis. Ex indiciis remotis nunquam licet procedere ad condemnationem.

Sect. IV. De aliis indiciis minus urgentibus & minus certis

De non impediente maleficium. Conciliantur dissidia DD. & quæ hinc obligatio restituendi nascatur. De patrocinante maleficis exemplum Wieri, Edelini, & N. cujusdam Belgæ de defensorib⁹, occultatoribus. Quādo deferendi sint, an servandus ordo fraternæ charitatis quando incurratur obligatio restituendi. Indicium ex mendacio rei, ex vacillatione, titubatione & vultus mutatione. Si visus cum instrumento S. maleficii in loco, &c. Explicatur sententia communis, & rejicitur sententia volentium hoc indicium sufficere ad condemnationem. Indiciū conversationis. Indicium postulatæ inquisitionis, & nimiæ solicitudinis. Item sponte denuncians, cùm non teneatur de judicio inventi in domo cadaveris. Item inventi in via prope domum. Item de indicio vicinæ, vel inventionis in loco. Item de transeunte per viam illam. Item de eo, *cui bono*; sive qui causam habebat cur illud factum vellet. Item de eo qui ad clamorem inhabitantium vel vicinorum visus ex domo fugere. Indicium cadaveris sanguinantis. Indicium malæ physiognomiæ, despectus in terram: mali nominis. Locus directorii inquisitorum. Indicium ex mala Patria, vel parentibus pravis. Indicium taciturnitatis. Indicium jurandi, blasphemandi, execrandi, scurrilia loquendi, vel aliter peccandi, consuetudo. Indicium, non posse lachrimari. Indicium ex mutatione crebra domicilii. Indicium ex singularitate in pietatis vel religiositatis ostentatione. De indicio eradicati chrismatis, & de stigmate. multa de hoc stigmate imprimi solito.

Sect. V. De denunciatione & testibus.

Eædem testificationes & probationes recipiuntur quæ in hæresi. Receptio testium à quibus facienda? item quando facienda, ratificatio item, & publicatio, testes non sunt nominandi. Cogi possunt quilibet ad testimonium de testibus auritis, locus Chrysostomi. Quæ exceptio hic valeat contra testes. Quibus modis testes cogi possint? Ex multiplicatione testium, & depositionum quas fecere complices vel personæ aliter infames, nunquam licet venire ad condemnationem.

Ex debilium & dubiorum indiciorum multiplicatione, non potest nasci unum indicium indubitatum. Quid quando post sententiam latam complices testimonium suum retractant Judici faciendum? Nunquam post latam sententiam Judex patiatur partes sive denominatos ad denominantem accedere. Quid faciendum Judici quando testes variant. Hujus criminis & Hæreseos praxis & ratio eadem. In hæresi, cui standum primæ an secundæ depositioni. Simancæ quædam sententia discussa.

Sect. VI. De accusatione.

Accusatio quid, hodie in ejus locum successit querela. quæ personæ hic admittantur ad accusandum. Solum repelluntur inimici capitales, an & excommunicatione majore? Quomodo proponenda accusatio. de pœna calumniatorum.

Sect. VII. De apprehensione & carcere.

Quando cuilibet licitum capere maleficas, explic. li. ult. C. de malef. & mathem. Quovis loco & tempore capi possunt. In quemvis compingi possunt carcerem, etiam in quo brevi morituræ, quando hoc sit verum. Quales probationes seu informationes debeant præcedere, priusquam capi possint. Simancæ sententia quædam nimis laxa rejecta. Sententiarum varietas & explicatio Gomezianæ. De nominatione testis infirmi. An liceat capere ad solam extrajudicialem informationem

An relaxandi sub cautione fidejussoria, vel juratoria. An malefici capi in Ecclesia, & ab ea possint extrahi. & an irrequisito Episcopo. Bulla Gregor. XIV. hac de re. Quis judicare debeat de immunitate. Quid consequatur ad injustam carcerationem. An peccet fugiens ex carcere justo? Postquam reus captus quæ sint judici observanda. Notantur superstitiosa quædam, 1. ut sublimes tollantur, ne terram contingant. 2 detractis vestibus induere certi generis interula. 3. ne Judex patiatur se tangi super nudam manus & brachii junctarum. 4. producendas coram Judice, obverso tergo. Refelluntur rationes quædam Danæi & Godelm. cur nequeant Judici nocere potest captivitatem. discutitur an sit verum maleficas Judicibus post captivitatem nocere non valere. Historia Stabulensis de ore accepta Petri Otoni. Cautelæ quædam legitimæ servandæ cum incarceratis. Cur ex carcere non eripiat captas diabolus. Grillandi opinio. Exempl. magi Pompeiopolitani permissione Judicis se inungentis & abvecti. Curiositas judicum in talibus experimentis vitanda.

Sect. VIII. De Accusatione.

Sect. IX. De quæstione seu Tortura.

Quæ interrogationes licicitæ fiant. quo ordine Non nisi necessario veniendum ad tormenta. Modus torturæ quis adhibendus, quando deferendum apppellationi. de gravitate tormentorum adhibendorum, Bulla Pauli III. abstinendum inusitatis tormentis. Quoties FF. reus torqueri possit, an plus quàm ter, & quando liceat iterare. conciliatæ sententia de semper post torturam negante, quod in ea confessus, exemplum facinorosi Mediolanens. Rejicitur sæva quædam praxis Sprengeri, de sententia ferenda ad continuandam torturam. An convictus reus subjiciendus quæstioni. an quæstione sic se purget, ut nequeat condemnari. an liceat torquere plene à testibus convictum? Navarri dictum explicatum. Personarum torquendarum in hoc crimine, an sit aliquod discrimen faciendum: de maleficio. Taciturnitatis modus, causæ, variæ dæmonis ad hoc technæ. Exemplum de Lycanthropo Westphalico. Exemplum maleficæ Oenipontanæ. Quæ remedia contra hoc maleficium Judices adhibere soleant, quæ ex his licita, quæ verò non, de infusione aquæ profanæ frigidæ. de infusione benedictæ. Examinantur multæ praxes Sprengeri, an deceptoriis verbis inducendæ, de expoliatione, de explicatione seu abrasione. & quidnam circa eam observandum. de experimento lachrymarum & modo eas conjurandi. de præbita ter aqua benedicta & infusa ei guttula ceræ benedictæ. an liceat per alias maleficas tollere maleficium.

De facto quodam Episcopi Ratisbonens. Devotæ preces cum jejuniis & operibus misericordiæ. de periaptis appendendis collo sagarum, de mensura longitudinis Christi Domini. de observatione sextæ feriæ ad torquendam. An in Paschalibus liceat torquere? de submisse dicendis nominibus testium. An liceat interrogare num velit subire probationem ferri candentis? an relaxandi ad meliorem custodiam sub cautione, Godelmanni superstitiosus modus.

Sect. X. De aliis mediis veritatem perscrutandi. Contra Bodinum, non licet Judici dolo, falsis promissis, mendacioque veritatem a reo expiscari. Licere mentiri, est hæresis Maruli error. Judici licet uti æquivocatione & ambigua promissione liberationis. Multa Sprengeri dicta discussa. Quæ vis confessionis sic extortæ. Quando Judex ex ea condemnans mortaliter peccet. Quædam aliæ cautelæ excussæ. Historia rei quæ accidit prope Argentinam. De experimentis sumendis reprehenditur factum quorundam. De confrontatione.

Sect.

Sect. XI. De confessionibus

Ex quali confessione reus possit damnari. Ex quali non possit. Confesso & convicto semper adhuc dandus terminus ad se defendendum. De confessione per signa surdi & muti. De eo qui maleficium confessus, negat se mala intentione fecisse.

Sect. XII De abjuratione criminis.

De suspicionum divisione & generibus, quomodo differant suspicio, opinio, & præsumptio. Judicis arbitrium in his, quale. Exempla suspicionum hujusmodi, quando quis propter abjurationem factam dicatur esse relapsus. Quomodo facienda abjuratio. Quando cogatur judex admittere pœnitentiam præmissa abjuratione. quando & quomodo reus possit adigi ad abjurandum. Quando ab Ecclesia ad pœnitentiam receptum, laicus judex adhuc possit capere & punire c. ad abolendam ¶. in præsenti vero, de hæret. An judex Eccles. teneatur tunc eum eripere. Variæ formulæ abjurationum.

Sect. XIII. De purgatione Canonica.

Quid sit. Quando deferenda. Simancæ sententia perpensa & cribrata. Judicium sive arbitrium judicis hoc totū habet sibi commissum. Qui cogendi, qui non admittendi ad eam. Quid operetur negotio ejus, quid defectus. Solemnia & ritus.

Sect. XIV. De absolutione.

Quando reus possit absolvi. Absolutio diffinitiva, quid. Absolutio ab observatione seu instantia judicii quid. Quando hic habeat vim illius quomodo cognoscatur an sit ab observatione judicii, an verò sit definitiva sententia. de praxi quotidiana non absolvendi, nisi ab observatione judicii, ostenditur unde orta, & quæritur quando ea utens judex excusetur; quando non. Non satis punitus in una curia potest in altera iterum puniri, & quo pacto? Distinctio Marantæ superflua. Formula absolutionis.

Sect. XV. De sortilegiorum qualificatione, sive quæ sint hæreticalia, quæ non.

Quæ sint sortilegia hæretica. distinctio inter hæretica & hæreticalia Clari, Farinacii & Juristarum quorundam hac in re lapsus. Aliud est hæresis, aliud factum hæreticum, aliud factum sapiens hæresim, declarata singula suis exemplis. Qualitas criminis ejus qui invocat dæmonem ad sciendum vel faciendum id quod est in dæmonis potestate. Discutitur controversia inter Barbariam & alios Jurisconsultos. Quando ad inquisitores fidei pertineat de hujuscemodi judicare. Quæ sint sortilegia, hæresim sapientia. De sacramento, sacramentalia, reliquias, vel alias res benedictas miscentibus. De baptizantibus. De miscentibus res non sacras super quibus dicta est missa, & hic de Sacerdote hoc faciente. De invocantibus dæmonem per modū sacrificii vel adorationis. De aliquid à dæmone petentibus.

Sect. XVI. De pœna & supplicio maleficorum.

Lamiæ, venefici, malefici, sagæ nomina in hoc tractatu, pro iisdem sumenda Wietus, Godelm. & alii nominales reprehensi. De pœna sortilegiorum quæ hæresim sapiunt. Quid foro conscientiæ. Quid in foro fori secundum canones. quid de laicis. quid de clericis. Peccata Sacerdotum hac in re, 1. si aras spolient, lumina exstinguant, &c. ut noceant. 2. missas defunctorum pro viventibus celebrant. Grillandi error. 3. Imagines Sanctorum conculcantes aut deijcientes. 4. celebrantes super rebus profanis. 5. abutentes vasis & vestibus sacris. 6 Missæ admiscentes orationes non præscriptas in Missali officio. Pœnæ communes omnibus, clericis laicisque. De docentibus, discentibus, consulentibus. De amatoria præbentibus. De serpentum incantatoribus, de astrologis, chiromanticis, & reliquis divinatoribus. De præbentibus poculum abortionis. Episcopi an possint convictos, morte dignos, etiam pœnitentes, tradere brachio sæculari. Qui sortilegi tradendi brachio sæculari. Formulæ condemnationis. Pœna sortilegiorum morte minor, & quorum. Qui aliquem occiderint morte mulctandi. An etiam Lamiæ sive striges quæ nullum occiderint, comburendæ sint? Fundamenta negantium disjecta ordine. In atro-

atrocioribus etiam conatus puniendus. Senectus quando idonea causa pœnæ minuendæ. Delicta sagarum non sunt insomnia. Credenda earum confessionibus. Auctores Theologi, Juristæ, Medici & Philosophi agnoscentes pactum dæmonis & Lamiarum.

Auctores qui affirmant Lamias dæmonibus commisceri. Auctores qui affirmant ab iis excitari tempestates Auctores affirmantes translationem corporalem de loco ad locum. Navarrus explicatus fusissime docetur judices teneri stare Lamiarum confessioni. Quo pacto possit judex colligere an Lamiæ delusæ, necne. Quid intersit inter abnegationem B. Petri & omnium peccatorum, & abnegationem Lamiarum. Lamias, eo quod Lamiæ sunt, occidendas probatur. Ex jure divino explicatur locus Exod. vigesimo secundo. vers. decimo nono Ex lege Ecclesiastica. Lege sæculi scripta & non scripta. Per rationes breviter ostenditur immanitas & atrocitas ipsius sceleris, comprobatione gravissimorum aliorum. Locus Exod. 22. vers. 18. probatur etiam à causis propter quas solet quis morte damnari. Explicata Carolina constitutio. Defensa ignis pœna. Utrum judici liceat pœnam pro lubito suo minuere. quando peccetur remissione. comment. in cap. Episcopi vigesimo sexto. qu. 5. unde desumptus canō & cujus auctoritatis. Explicatus ostensus nihil pertinere ad striges nostras.

Sect XVII. De libris magicis.

Quomodo & quibus prohibiti, & ad quos deferendi. Non absolvendi, quæ retinent. Quæ pœnæ retinentium. Episcopi an quia tales, licet legere. Cui competat dare veniam legendi. Quid de auctoribus, seu scriptoribus eorum.

Sect. XVIII. De Eucharistia morituris præbenda.

Consuetudo multorum locorum, non dari: quando tolerabilis. Navarri sententia explicata. Jure communi receptum ut præbeatur. Cautelæ quædam circa hoc. Confessio nunquam deneganda. Unctio extrema non danda damnatis.

Sect ult. An corpus sepeliendum?

Quid de iis qui in carcere se occiderunt, quomodo intelligendum quod crimina & criminum pœna morte exstinguantur, contra communem. Quomodo non peccent qui arma vel instrumenta necis reo suppeditant, quibus se interimat. De iis qui moriuntur sine culpa sua ante sententiam. Jus contra mortuum agendi quot annorum spatio præscribatur?

MAR-

MARTINI DELRIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERI

TOMUS TERTIUS;

DISQUISITIONUM MAGICARUM

LIBER QVINTVS.

DE OFFICIO JUDICUM, CONFESSARIORUM contra maleficos: sive de Processu judiciario in crimine Magiæ.

VEre Comicus.

Nunquam ita quisquam benè subacta ratione ad vitam fuit, Quin res, ætas, usus semper aliquid apportet novi, aliquid semper moneat, ut quod

Nunquam te facturum putabas: id post facias tamen. quis credidisset me, post annorum viginti felix à Tribunalibus ad Religiosam vitam transfugium, ad hanc Masuri rubricam rediturum? redeo tamen, non ut coram me reus palleat, non ut Quæsitor sedeam: vel ut Quadruplator aures præbeam: sed, ut judicibus consulam, quibus ex librorũ confusa congerie, aut usu nimis arbitrariorum hodie judiciorum ista minus libuit, vel licuit ad crimen de quo nunc agimus accommodare. Nam quibus nec otium deest, nec voluntas, fateor de fontibus ista hausuros non difficulter: haud scio tamen an ea methodo, & ad conscientiæ securitatem directione. Certè confessariis, quorum plerique nudi Theologi sunt, in re, ne juris quidem peritis planè pervia non inutilis opera mea fuerit: quorum potissimum gratia, me diebus aliquot antiquo iterum ludo passus sum includi.

Sequar ipsum judicii ordinem, qui ordinarius: & rem in sectiones partiar: & legam [a] vestigia eorum, quos æquiùs meliùs, & prudentiùs de latrunculatoriis hisce locutos arbitrabor, Clarum, Bossium, Simancam, & alios, præcipuè Prosperum Farinacium insignem non lectione tantùm, sed & usu, Jurisconsultum.

[a] vide Bar. Tægeum pract. cri. p. 1. c. 2. & Tib. Decianum tract. cri. p. 1. c. 1. & l. 2. c. 3.

* * *

SEC-

SECTIO I.

An in hoc crimine servandus ordo & processus ordinarius?

CONstat inter delictum, crimen, maleficium à juris interpp. differentiam aliquam statui, quæ tamen nostro instituto parum idonea est, ideò, ut solent etiam alii DD. *a* ista pro iisdem nunc sumo & præsuppono sortilegii sive maleficii crimen esse publicum, mixti fori & commune: de quo, si à laico committatur, uterque judex potest cognoscere, Ecclesiasticus & laicus: item esse crimen nominatum, sive ordinarium: eo sensu, ut habeat nomen certum, & etiam pœnam certam jure præfinitam: esse tamen crimen extraordinarium, & exceptum: eo sensu, quod in eo quædã obtinent peculiaria, & quod sub generali, legis dispositione continetur, ut crimen læsæ Majestatis, aut hæresis; ad quod constat maleficium pertinere, quæ est sentia DD. communis *b* verissima: esse quoque crimen enormissimum, gravissimum, atrocissimum, quia in eo concurrunt circumstantiæ criminum enormissimorum, apostasiæ, hæresis, sacrilegii, blasphemiæ, homicidii; immo & paricidii sæpè, & concubitus contra naturam cum creatura spirituali, & odii in Deum, quibus nihil potest esse atrocius. Pendet quidem à judicis arbitrio pensare gravitatem delicti, utrum sit atrox, vel atrocissimum *c*: sed tamen debet judex hoc arbitrium suum moderari ex circumstantiis delicti, quas optimè explicat Prosper Farinacius *d*: hic verò concurrunt non paucæ, primò quod delictum est mali exempli & cujus noxa ut cancer serpit, attestante experientia. Secundò solet nocturno committi tempore, quando minus sibi homines cavere possunt. Tertiò committitur clam & proditoriè, sivè per industriam insidiosam: cujusmodi homicidia sunt graviora. Quartò solent lædere eos, quibus sunt conjunctissimi: dominos, fratres, patres, liberos, conjuges, sodales, collegas, familiarissimos quosque. Quintò peccant ex consuetudine quadam delinquendi. immò quasi assiduè: nam semper malum aliquod machinantur, Diabolo incessanter eas stimulante & quotidianum pensum exigente. adeò ut vel poculum unum, vel vas aliud, si plus nequeunt, frangere cogantur, ut testantur Remigius & alii. Sextò quia delicto huic infligitur pœna atrocissima, nempe incendii. Septimò quia delictum hoc committunt animo planè deliberato, dolo manifesto, & (ut loquuntur practici) *appensatè*: quod indicat perseverãtiã, cõplacentiã in crimine.

Secundò sciendum est, quod licet in pœnis irrogandis ampla sit arbitrandi potestas judicibus concessa: tamen, sine gravissima causa non licet judici pœnam à lege statutam excedere. (ratio, quia judicem magis commendat misericordia, quàm severitas, ut varii canones & leges docent *e*) nec etiam illi licet eam minuere, sed debet juris rigorem hac in re sequi *f*. hanc esse Divi THOMÆ sententiam, & communem jurisconsultorum indubitatam benè probat Farinacius. *pract. crim. q.* 17. *n.* 5. qui *n.* 7. etiam docet ex sufficì-

a vide DD. in li. 1. C. si ad delict. & Blanchũ in pract. crim. §. visis indic

b vide DD. in l. ult. C. de accusa. Prosperũ Farin. praxi crimin. q. 18. num 100.

c ex communi sententia jux. Clarum pract. cri. §. 1 Villal. & Soar. in The. cor. opin.

d pract. crim. d. q. 18 a n. 63.

e c. disciplina cap. namque c. vera justitia c. licet 45. d. c. rex cap. regum. 2. 2. q. 5. li. respiciendum l. hodie D. de pœn.

f §. oportet Auth. de judic. c. de caus. de offic. de lege. c. licet de pœn.

ſufficienti cauſſa poſſe judices pœnas à legibus indictas non ſolùm minuere; ſed etiam pro ſuo arbitrio augere; & hoc ſenſu omnes pœnas delictorum hodie, juxta facti & perſonarum qualitatem, ab arbitrio judicis dependere: idque etiam obtinere, quoad pœnas conſuetudine vel ſtatuto introductas: & quando judices jurârunt ſtatuta obſervare: & quoad pœnas omnes tam principales, quam acceſſorias; & in quovis crimine, etiam hæreſis. Quod intelligendum ante ſententiam: poſt ſententiam enim non poteſt judex pœnam augere vel minuere, niſi conſulto Principe: (excipitur crimen hæreſis in quo ſolo, reo ad fidem reverſo, poteſt ſententia mitigari *a* & puto hoc obtinere etiam in maleficio, & praxis docet, ſæpè enim Judices quas damnârunt vivas exuri, jubent ſtrangulari vel decollari (ut factum annis ſuperioribus Stabuleti in cauſa Joan. de Vaulx.) Intelligendum ſecundò, de judicibus ordinariis & majoribus, & non prohibitis hoc facere, & quando id non vergit in partis præjudicium, dico *ordinarus*, quia delegatis hoc non licet: niſi ex cauſa delegatis principum, vel majoris magiſtratus, quia delgato ſuum tribuit arbitrium, dico *majoribus*: quia minoribus magiſtratibus id non permititur, niſi conſulto Principe, vel niſi cauſa quæ movet ſit intrinſeca & cohærens delicto. Dico *non prohibitis*: quia ſi ſtatutum expreſsè id prohiberet, vel verba ſtatuti pœnalis imperativè ad judicem dirigerentur, vel ſtatuto alio caveretur: verba ſtatutorum, ut jacent ſeu ad literam accipienda: non liceret pœnam mutare. Dico, *quando id non vergit in præjudicium partis*: quia quando pœna eſt applicanda parti læſæ, vel denuntianti, &c. non poteſt de hac pœna judex detrahere. Denique jure communi hæc poteſtas pœnæ arbitrariæ, ſic limitatur: ut, licet ex cauſa judex poſſit pœnam mortis ordinariam commutare in aliam mitiorem, tamen non poſſit mutare in aliam mortis vel corporis pœnam (ut puta pœnam ignis, in pœnam laquei, vel flagellationis, vel mutilationis membri, vel triremium, aut ſimiles corporis afflictivas pœnas) ſed debet commutare in pœnam carceris, exilii, pecuniariam aut ſimiles: de facto tamen & conſuetudine pleriſque in locis contrarium conſtat obtinere, ut etiam in alias corporis afflictivas: & quaſcumque mitiores pœnas; ex cauſa commutare ſoleant. Secuti in his ſumus communiores DD. ſententias, ut patet ex Farinacio *d. q. 17.*

a c. ut commiſſis §. nec non de hære. in 6

In his autem ſemper judici velim ante oculos eſſe illud extremum judicium ſupremi tribunalis, de quo ſunt ſequentes rythmi veteres.

Judicabit judices judex generalis,
Neq; quidquam poterit dignitas Papalis:
Sive ſit Epiſcopus, ſive Cardinalis,
Reus condemnabitur, nec dicetur, Qualis?
Ibi nihil poterit quidquam allegare.
Neque quid excipere, neque replicare,
Neque ad Apoſtolicam ſedem appellare.
Neque codicillos Cæſaris citare.
Reus condemnabitur, nec dicetur, Quare?
Cogitate miſeri, quid vel quales eſtis,
Quid in hoc judicio dicere poteſtis.
Hic non erit Codici locus, nec Digeſtis,
Idem erit Dominus, judex, actor, teſtis:

His suppositis ad quæstionem respondetur, non arctari in hoc crimine judicem ad priscas solemnitates, neque ad ordinem illum publicorum judiciorum antiquum, quem exolevisse scribit Paulus J.C. *a* sed tamen teneri sequi eum ordinem juris, qui æquitati naturæ consentaneus est: eum præterea, quem in criminibus privilegiatis sive exceptis, jura communia & particularia locorum præscribunt: quem qui turbet aut negligat, ejus judicialia acta nulla forent *b*: licebit tamen judici recedere à communi aliorum criminum praxi, in hoc delicto vindicando: quatenus peculiaria quædam hoc crimen exigit, de quibus postea, atque ita censeo conciliandas contrarias quorundam Juristarum *c* sententias, non satis distinctè loquentium.

a l. 8. D. de pub. judic.

b lib. 16. C. de pœn.

c Bodini in Dæmonom lib. 4. & Godelman. de lamiis lib. 3.

SECTIO II.

Quomodo inquisitio in hoc crimine instituenda?

INquisitionem voco (ut solent J.C.) delicti informationem judicis officio & auctoritate factam *d*: ea vel est generalis, quando judex in genere quærit, quis sit delicti commissi auctor vel socius: vel specialis, quando inquirit in personam certam, de cujus delicto certior factus fuit per accusationem, vel per denunciationem, vel aliũ modum. Ut autem valida sit inquisitio specialis (nam ut generalis sit valida, sufficit commissum esse crimen tale, quod sine sociis committi non soleat) docet Farinacius *e* (qui optimè hanc materiam prosequitur) requiri sequentia: primò, ut in genere saltem constet delictum esse commissum, quod intellige quoad ea peccata: quæ in actum & perniciem externam eruperunt, debet enim constare segetes corruptas, infantem occisum &c. quoad peccata verò intellectus: ut hæresim, vel voluntatis, ut pactum cum Diabolo, comessationes, concubitus cum diabolo & hujusmodi difficillimæ indagationis, non solum potest inquiri contra eas, licet non constet de corpore delicti: sed etiam sunt condemnandæ, si duntaxat dicant se ad conventum delatas, *ut bene Annal. Albert. de agnos. assert. Cathol. & hæret. qu. 25. & Farinac. q. 2. num. 26.*

d Jul. Clar. pract. crim. quæst. 3. Damhaud tit. de inquis cap. 8

e pract. crim. q. 1. cum seq.

Secundò ut præcedat aliqua saltem accusatio, quod etiam jure Canonico obtinere verius est *f*: sed huic hodie conditioni, generali consuetudine derogatum est. reputatur enim inquisitio remedium ordinarium, & in omnibus delictis potest ex mero judicis officio citra accusationem ullam institui *g*: semper tamen necesse est, ut adsint alia aliqua loco accusationis, ut puta denunciatio, fama, vel indicia, de quibus statim.

Tertiò requiritur quo ad formam ut inquisitio sit certa, specifica & clara, ita continens delicti qualitates & circumstantias, ut per ejus incertitudinẽ, generalitatem, vel obscuritatem non tollatur reo defensio *h*. ideò debet in ea explicari locus & tempus, scilicet non dies nisi citra calumniam, ex justa causa, id reus petat, & judex diem sciat sed annus ac mensis, commissi delicti, ex sententia

f c. forus §. judiciũ de verb. signi. Clarus d. q. 3. Men. consi. 160.

g Gomez. variar. resol. to. 3. de delict. c. 1. n. 49. Clarus d. q. 3. § sed certe Decia. cons. 18. & alii.

h lib. libellorum. D. de accus. Vulpellus resp. crim. 1. Bolarus de inquis. num. 79.

ſententia veriore & communiore *a* quo ad inquiſitionem ſpecialem : nam quo ad generalem verius eſt, hanc expreſſionem loci & temporis non requiri : in ſpeciali quoque hoc locum tantum habet de criminibus, quæ temporis momento committuntur : non verò iis, quæ ſucceſſivo tractu, in quibus locus & tempus non poteſt ita deſignari, ut ſunt crimen læſæ Majeſt. hæreſis & ſimilia *b*: & ideò idem de crimine magiæ dicendum, hanc additionem in ejus inquiſitionem non eſſe neceſſariam. Quod ſi aliquæ qualitates expreſſæ in inquiſitione non probarentur: tunc ſi additæ fuerint clauſulæ, *de omnibus & ſingulis*, vel *ſe non adſtringens*, vel *meliori omni modo*, vel crimē ſit non iterabile, (ut homicidium in eandem perſonam) vel conſtet ex confeſſione rei de crimine, vel quando qualitas illa verè delictum non aggravabat, nec alterabat: his caſibus reus adhuc eſſet condemnandus: aliàs foret abſolvendus.

a Menoc. conſ. 106. Oſaſcus conſ. 64. & 66. Decian. conſ. [illegible]

b Menoc. conſ. 100. Decianus conſ. 18.

Quartò requiritur præcedere indicia ipſam inquiſitionem : quæ ſententia communior & æqua eſt; contraria verò quorumdam, *c* eſt periculoſa & iniqua prorſus *d*: etiamſi judex habeat liberum arbitrium, & licet inquiſitio ex mandato Principis fieret : niſi tamen Princeps, non ad partis poſtulationem, ſed motu proprio mandaſſet contra aliquem inquiri, & aſſereret eum deliquiſſe, idque ad ſuam notitiam perveniſſe. Qua tamen in re cavendum valdè Principibus, ne facilè talia mandata dent : facillimè enim circumvenitur à delatoribus Principum bonitas atque crudelitas, eoſque ſæpè ex nimis credulis facit crudeles, quæ verò ſint legitima indicia mox videbo.

c Tiber. Deciani conſ. 18. [illegible] I. vol.

d ut poſt Ang. P[illegible] [illegible] [illegible] Cl. [illegible] [illegible] [illegible] Maſcard. & alios [illegible]

Proſp. Farin. q. I. num. 89.

Quintò requiritur diffamatio ſeu fama : non ab accuſatoribus rei, ſed ab aliis quoque hominibus fide dignis, nata. Sed magna hic difficultas oritur circa iſtud quintum requiſitum, an ſemper neceſſarium ſit famam præcedere, etiam quando alia ſuppetunt indicia. Nam Dd. videntur nimis generaliter loqui, & conſuetudo eorum dictis parum conſentanea videtur. Putarim poſſe illos conciliari, ut dicamus : ſi ſint alia indicia ſufficientia & legitima, non opus eſſe diffamatione, ne in ſpeciali quidem inquiſitione : ſi deſint illa, omninò requiri diffamationem, quando incipitur ab inquiſitione ſpeciali *e*. Sed ſi incipiatur ab inquiſitione generali formata ex mero judicis officio, tunc non videtur neceſſarium ut procedat diffamatio : ſicut ſolet practicari, (teſte Claro *f*.) quia commiſſo aliquo delicto, hodie judices non procedunt à ſpeciali contra aliquem inquiſitione incipientes, ſed à generali informatione & inquiſitione, quis illud delictum commiſerit ? & tunc ſic in genere primùm interrogantur teſtes, an ſciant quis commiſerit ? ſi negent : an ſciant aliquem diffamatum de delicto illo commiſſo ? & ſi aliquem hujuſmodi teſtes nominent, tunc contra hunc ſpecialem inſtituunt inquiſitionem, ſi aliqua adſint nominationi legitima indicia ad inquirendum, (quæ indicia ſunt loco diffamationis.) ſufficiant

e Sic intelligendi D communiter loquentes quos refert Proſper Farina q. 1 nu. 50 maximè Rolandus à Valle conſil. 57. vol 4. Clarum reprehendens.

f pract. cr. qu. 6. ver. præterea ſcias.

ficiant indicia ad capturam, capitur nominatus: si capi non potest, monetur & citatur ad comparendum, & se expurgandum: si non comparet, in contumaciam bannitur: quæ omnia esse praxi recepta & juri rationique consentanea docet optimè Prosper Farinac. *a* Et sic posset judex etiam in crimine magiæ procedere per inquisitionem, non attenta diffamatione, in casu quidem proposito. Requiritur autem præterea diffamatio quando judex procedit ad partis querelam atque accusationem: quæ est communis sententia. Non tamen improbabiliter quis defenderet, tùm accusationem supplere defectum diffamationis, ut videtur velle Clarus *b*. Debet autem hæc fama primò esse orta à fide dignis, & non malevolis personis, vel futilibus: debet esse vehemens, & quasi procedens ex ore partis populi majoris: debet de ea constare per testes, saltem duos omni exceptione majores particulariter super fama receptos & examinatos. Hæc certa sunt ordinariè in criminibus cæteris. Nam in hæresi & læsæ majestatis crimine, quidam limitant: & famam dicunt non requiri *c*: sed revera existimo, etiam in his criminibus idem obtinere, ut fama requiratur, nisi ejus loco adsint indicia & præsumptiones: quod satis apertè indicat Simancas *d*, à Prospero in aliam citatus sententiam. idem ergò censuerim de crimine Magiæ. Super infamia autem inquiri potest ad solam denunciationem viri probi. & cum reperta fuerit infamia, tunc potest procedi ad inquisitionem de crimine *e*.

a d. opere q. 9. circa fin.

b q. 6. ver. sed certe ex quo talis postulatio.

c vid. Prosp. Farinac. supr. n. 14.

d in prax. hær. tit. 21. de inquis. ord. num. 6. & 7.

e Duenas reg. 209. Clar. supr.

Sextò requiritur, ut is, contra quem instituitur inquisitio, non fuerit aliàs de crimine hoc eodem, per judicem fori externi absolutus, vel à Principe gratiam delicti obtinuerit; vel etiam de illo non fuerit condemnatus pœna condigna delicto, & non leviore. idemque dicendum etiam si absolutus esset à judice propter defectum accusatoris crimen non probantis, si sit tamen diffinitivè absolutus, & non dumtaxat (ut faciendum hoc casu prudenti judici) ab observatione judicii. Limita hæc primò: nisi qualitas, quæ in secunda accusatione vel inquisitione de novo additur diversificet delictum *f* (verbi gratia, ex homicidio in parricidium.) item nisi sit crimen mixti fori (ut est crimen Magiæ) nam in hoc, si fuit punitus à judice sæculari, non poterit iterum puniri à judice Ecclesiastico: nisi judex sæcularis minorem imposuisset pœnam, quàm par erat, & quam judex Ecclesiasticus potuisset imponere. Si verò ante fuit damnatus à judice Ecclesiastico, tunc quia in tam gravibus criminibus Judex Ecclesiasticus non potuit punire pœna condigna delicto, ut potest sæcularis judex: ideò semper in his poterit iterum conveniri, & damnari ab sæculari judice *h*: quæ verissima, etiam quando loquimur de pœna ordinaria & principaliter ad puniendum delictum irrogata. 3. nisi collusio & prævaricatio accusatoris, vel primi judicis intervenerit: tunc enim iterato poterit inquiri. 4. si fuerit absolutus vel condemnatus probabiliter & verisimiliter ignorante eo, qui suam vel suorum

f Gomes. tom. 3. de delict. c. 2. n. 27. Foller. praxi cri. Can. 35. nu. 8.

g c. felicis § per hos de pœn. in 6. optimè hoc docet Gomes. d. c. 1. num. 40. & post plurimos Farinac. q. 4. n. 7.

suorum prosequitur injuriam: quod procedit dumtaxat, si sit grave crimen & magna causa. 5. nisi sit absolutus; non diffinitivè, sed ab observatione tantùm judicii: vel relaxatus sub fidejussione de repræsentando: vel si purgavit indicia per torturam, his enim casibus poterit, supervenientibus novis probationibus aut indiciis, iterùm in jus duci *a*, id tamen intra tempus à jure ad hoc vel consuetudine præstitutum, & jure quidem civili non distinguitur inter eundem & alium accusatorem: jus verò Canonicum id alteri permittit, veteri verò sive eidem accusatori hoc non permittit. *b*

a Vid. Prosper. d. q. 4. Prosp. n. 26

b vid. Prosper. n. 30

Quæri solet etiam de transactione, quando illa impediat novam inquisitionem vel processum? breviter ex eodem Prospero respondetur *c*. Si remissio delicti publici sit habita per transactionem (suppono licitam) cum parte: poterit non ab illa, sed ab alio auctore, iterum impeti judicio (quia sententia facit jus quoad omnes, non autem transactio) multoque magis à fisco, & eo requirente poterit judex adhuc eundem processum prosequi, vel iterum de novo procedere) aliud enim est jus partis læsæ, aliud jus reip. læsæ) & in criminibus atrocibus hæc transactio nihil debet diminuere de pœnæ ordinariæ gravitate. Cæterum si transactio vel compositio fuisset cum ipso fisco vel judice, tunc quia pecunia soluta successit in locum pœnæ: non posset iterum retrahi in judicium, vel conveniri reus iste, etiamsi nova supervenirent indicia. hæc regula procedit, 1. nisi aliàs constaret omnimodè de delicto commisso per reum, vel ex facto notorio, vel confessione rei, vel ex probatione judiciaria: tunc enim non valeret ista per judicem laicum facta compositio, & esset omninò illicita judici, si sit facta post sententiam, dico, *constaret*, quia nullæ præsumptiones ad hoc sufficerent; dixi *per judicem laicum*, quia Ecclesiastico judici permittitur pœnam sanguinis in pecuniariam commutare, licebit etiam hoc judici sæculari, quando reus exciperet de nullitate processus, vel quando judex aliquam justam haberet causam recedendi à pœna ordinaria, & illam commutandi, Dixi *si sit facta post sententiam*: quia si ante sententiam, tunc judex id faciens ex causa non justa, peccat, sed valida est compositio: si ex causa justa faciat, transactio valida est, & judex non peccat. 2. limitatio est, si reus primum hoc delictum commiserit, poterit judex sic componere: non verò si sit homo facinorosus, solitus hoc delictum vel alia patrare, tamen si de facto ante sententiam judex cum tali facinoroso componeret: verosimilius est valituram compositionem; licet ipse tum peccaret. 3. limitatio, dummodò priùs cum parte inierit reus concordiam, alioqui hanc præcedens concordia cum fisco iniqua est, & non valet, immò consensus ille partis debet esse expressus & evidens, non tacitus tantùm vel dissimulatus. Non valet inquam respectu partis, sed benè respectu fisci transigentis 4. limitatio, si hæc ttransactio foret inita in criminibus, super quibus transigi non potest, ut sunt læsæ Majestatis Divinæ & hu-

c sup. a n. 31. & q. 5. per totã.

manæ, raptus virginum & similia, super quibus ut valeat transactio, consulendus primò est ipse Princeps, & his criminibus annumero sortilegium hæreticale. 5. limita fore invalidam compositionem reo, si judicis fraus, dolus, collusio aut corruptela intervenisset, vel si metu eam à reo extorsisset.

Quoad gratiam delicti factam à Principe, Prosper fusè admodum, sed in hanc sententiam *a*, differre abolitionem ab indulgentia Principis; abolitionem non extinguere crimen, sed tantùm judicii instantiam, ideò transacta lætitia publica, propter quam Princeps eam concedit, infra triginta dies potest acusator de novo accusare: & ideò hanc non trahi ad crimina enormissima, nec ad omnes personas. Indulgentiam verò Principis fieri cum causa, & crimen extinguere, quare si Princeps alicui gratiam faciat de omnibus delictis, vel generaliter omnibus delinquentibus, de omnibus delictis indulgentiam concedat: talis indulgentia comprehenderet etiam gravissima crimina, & notoria & liquida, & extenderetur ad carceratos quoque & condemnatos.

a q. 6. per tom. & Oddo Perusinus optimè l. 1. de resti. tut in integr. q. 91 & seqq.

Sit regula, *semel à Principe gratiam criminis consecutus, non potest amplius ab ullo judice molestari.* Hæc facultas gratiam criminis faciendi competit Principibus superiorem non recognoscentibus, aut saltem habentibus regalia jura: item Baronibus & feudatariis, si fuerit illis in investitura expresse concessa quoad Duces & Marchiones, & Comites, quicquid dicant alii; *b* non puto hanc potestatem accipere, nisi cætera regalia jura iis concedantur, & sic practicatur in Francia & Hispania, ubi hoc jus soli Regi est reservatum. Non tamen licet supremo Principi pro lubito has gratias concedere.

b apud Prosperū & ipsemet supra n. 8.

Non potest enim nisi prius parti læsæ sit satisfactum. *c* Non potest in homicidio deliberato, hoc enim Divino repugnat juri: *d* ideò licet in foro externo non sit, qui absolutam hanc Principis potestatem impedire possit, in conscientiæ tamen foro hoc faciens, peccat: nisi id faceret pro bono pacis publicæ, vel ob aliam utilitatem reip. maximam: quod cùm de assassinis etiam DD. *e* concedant, existimem ad veneficos quoque pertinere, ut in iis idem jus Principi.

c Prosp. latè à n. 15 maximè n. 25 post D. Tho. 2. 2. qu 67. n. 4. & Plot. mox cita nu. 55

d opt. hoc docent Baptist. Plot. vol. 2. cons. crimin. varior. cons. 73. à num. 46. Plaza in Epit. delict. c. 10.

e Plot. sup Joseph Laud. Decis. Lucem 15. Lud. Peguer. decis. crimin. nu. 11

Rarius tamen potest contingere, ut justa causa huic gratiæ suppetat, rarissimè quoque legimus, bonos Principes hac usos potestate. Carolus V. Imp. Agrippæ pœnam mortis non indulsit, sed cum is effugisset, exilium irrogavit, & in Francia ille obiit. In eadem Christianissimus Rex Carolus IX. ejus nominis, qui ultimus fuit, Triscalino, ut socios proderet, vitam & libertatem permisit, non sine bonorum offensione. Fateor si Princeps aliquam hujusmodi invalidã gratiam concessisset, licet illa foret nulla: tamen deberet reus illâ usus à judice absolvi & relaxari: ne sub fidei publicæ prætextu decipiatur, & sic practicari in Italia & Hispania, docent graviss. Scriptores, apud Prosperum Farinac. qui illos sequitur. *f* quod puto intelligendum, quoad primam apprehensionem, nam sic semel apprehensus, & tunc relaxatus, deberet com-

f Boss. Clar. vulpell. Lud. Peguer. Farin. n. 27. q. 6

commonefieri de nullitate gratiæ, itaque ut sibi caveret imposterum, vel impetraret gratiam aliam; manere enim punibilem & pœnæ obnoxium, quod si negligeret, posset à judice capi & puniri.

Tunc enim unica illa ratio praxis hujus planè cessaret, neque jam dici posset sub fide publica deceptus. Equidem cùm lex nulla (quod sciam) huic dicto repugnet, & DD. illi *a* non satis clarè proponant, an quoad primam tantùm apprehensionem, an quoad seqq. quoque loquantur, & publicè intersit delicta puniri: omninò arbitror conscientiis judicum, quod dico tutissimum fore. Hæc de sexto requisito.

Septimò requiritur in hac inquisitione, quod in omnibus actibus judiciariis, ut fiat à judice competente: quem constat in hac materia esse tam Ecclesiasticum, quàm sæcularem judicem, item fidei Inquisitores: quibusdam tamen casibus, quos benè Simancas ponit. *b* Inprimis quia solent venefici & Striges fidem Catholicam abnegare, vel saltem ea dicere & perpetrare, quæ sapiunt hæresim, *c* ideò ab Innocent. 8. Jul. 2. Leone 10. Hadr. 6. Pontificibus hoc negotium Inquisitoribus fuit demandatum. *d* De sortilegiis propriè dictis (hoc est divinationibus illicitis) non debent inquisitores fidei cognoscere, nisi sortilegia hæresim saperent manifestè: videlicet si quid impium & hæresim præ se ferens admisceretur, vel si crederet sortilegus aliquid divini inesse sorti. *e* Idem dicendum de conjectoribus suspectis reliquis, qui facilè in infidelitatem incidunt, vel dæmonem adorant, vel cum eo fœdus habent, vel credunt eum futura contingentia certò scire, vel abutuntur sacramentalibus. In cæteros superstitiosos inquisitores fidei, sive facta sint atrocia, sive sint levia, non inquirunt: nisi quando sapiunt apertè hæresim: ut baptizare scienter jam baptizatum, vel baptizare imaginem: quoad superstitiosos verò Magos *f*, quia (ut ait Cyprianus *libr. de duplici martyrio*) *qui magicis artibus utuntur, tacitè Christum abnegant, dum cum dæmonibus habent fœdus:*] vixque fiat, ut non vel hæreticum quid credant, vel hæresim sapiens faciant; ideò vix unquam incidet ullus talis, quin contra eos inquisitores possint procedere; & poterunt quoscunque judices compellere, ut ad se mittant acta contra hæreticos hujusmodi magos facta. *g* In omni verò judice illud commune hic quoque est: ut reus debeat esse subditus jurisdictioni inquirentis ratione delicti domicilii, vel originis, *h* vel etiam ratione conversationis per decem annos in aliquo loco; *i* & non minoris spacii, idque de delictis tantùm commissis alibi durante hoc decem annorum spacio: quia tam longa conversatio domicilii electi rationem habet: operari tamen hoc non potest, quoad delicta prius commissa. Sunt & aliæ multæ causæ tribuentes jurisdictionem, quæ in nostra materia minus considerandæ sunt, quia vix unquam, ut dixit, Sortiariæ nostræ carent hæresi: hæretici verò coram pluribus judicibus ac diversis judiciis possunt con-

a in praxi inquisit. c. 11. & c. 8

b Silv. lib. 3 de Strig. & dæmon admir. c. 1 Joan. Picus l. 3. Dial. Strix

c Bullas horum edit simul Binsfeld. in tertia edit. libri de confess. Bullæ Julii II. meminit Picus sup.

d c accusatus, §. sanè de hæret. in 6. c. 26. q. §. illud 26. q. 2.

e dic §. sanè Halens. p. 2. q. 184

f gl. & DD. in c. accusatus, §. sanè de hæret. in 6 Oldr. cons. 210.

g c præsidentes c. ut officiũ §. denique c. ut commissi de hæret. in 6 c. cum Berthol. de re jud.

h l. 1. C. ubi de crim agi oport. c. si diligent. de foro com. vid. Cova. pract. qq. c. 11. n. 3.

i Boss. de foro comp. nu. 72. Farin. q. 7. nu. 5. & seqq.

conveniri, *a* & ubicunque locorum reperiantur, possunt à loci judice puniri ex communi sententia praxi recepta: *b* habet enim hæresis crimen causam in se continuam & successivam, & ideò ubicunque hæreticus versatur, ibi delinquere censetur: *c* quæ ratio in sortiariis efficacissima est, quæ vix pedem, sine loci damno & novo crimine uspiam figunt.

Octavò requiritur in sortilegiis & maleficiis non hæreticalibus nec enormibus, ut intra 20. annum à crimine desito, inquisitio instituatur, nam spacio 20. annorum reus præscribit ex communiore & veriore sententia: *d* sed quando maleficium vel sortilegium conjunctum est cum hæresi, nulla temporis præscriptio reum potest juvare, immò & post mortem, hæresis poterit inquisitio institui. *e* immò etiam quandocunque tam grave est maleficium vel sortilegia superstitio, ut exceptum, vel enorme crimen censeri debeat, poterit quamdiu vivit reus inquisitione pulsari: *f* & quando fuerunt apostatæ vel hæretici, tunc etiam pecuniaria quam defunctus debebat, ab hæredibus est luenda; *g* ut puto, usque ad annum quadragesimum, nec minori tempore præscriberent hæredes, *h* quantumvis in crimine læsæ majestatis humanæ quinquennio præscriberent. *i* Ex his sequitur, diuturnitatem temporis octo, vel decem, vel amplius annorum, sive à delicti commissi, sive à reatus die sumas, in his criminibus nihil prodesse ad pœnæ diminutionem, de ipso delinquente sumendam, ratio est, quia in his criminibus, nulla præscriptio potest eò suffragari, ut benè Farinac. *dict. quæst. 12. num. 90.*

a c. per hoc 1 §. de hær. in 6. Gabr. l. 2. tit. de jud. concl. 1. n. 19.
b Duen. reg. 378.
c Novell. reg. 220. Anna in tract. de agn. assert. Cathol. & hæret. q. 25. Penna in direct. inquis. Schol. 45. post multos, Farin. q. 7. lim. 9.
d vide Farin. q. 10. in princ. & q. 1. lim. 8
e vide Farin. d. q. 10 n. 29. & 37
f. Marsil. in l. qui falsam §. 1. nu. 1. D. ad l. Corn. de fal. Caret. tr. de homic. § 28. n. 7.
g post Peregrinum de jur. fisc. l. 4. Farin. d. q. 10. n. 76.
h cap. 2. de præsc. in 6
i l. 2. C de

Nonò requiritur, secundùm jus commune, ut contra absentem non fiat inquisitio: sed regula ista fallit in criminibus exceptis; imò de consuetudine, etiam in aliis criminibus potest formari inquisitio contra præsentes, & contra absentes, sive sint contumaces sive non *k*.

Apost. vid. Gomez 3. p. de del. c. n. 8. Farin. q. 25. nu. 159

k post Clarum Farin. q. 1. nu. 69. & & n. 11.

SECTIO III.

De indiciis optimis, ex quibus judex in hoc crimine tutò potest procedere.

Constat eò clariora & verisimiliora & propinquiora requiri indicia, quò actus judicialis majoris præjudicii fuerit reo ut ad condemnationē, quàm ad torturam, ad torturam, quàm ad capturam; ad capturam, quàm ad inquisitionem, hoc suadet naturalis æquitas, & receptum est communi consuetudine, & probatum Bruno *tract. de indici 2. part. quæstion 6. num. 4.* & Bossio, *tit. de inquisit. nu. 61.* quod etsi improbetur aliis, *l* tamen revera est consentaneum planè rationi, nec video cur corruptela vocari debeat. docet hoc benè Farinac. *dict. quæst. 1. num. 47.*

Constat secundò, quod indicia quædam sunt levia, quædam gravia, quædam gravissima & levia; suspicionem gignunt tantum, vel ad summum simplicem præsumptionem, minus tamen semiplenam probationem; gravissima verò gignunt semiplenam probationem, ut minimum *m*.

Constat tertiò, quæ sint levia, quæ gravia,

l Claro q. 20. n. 3. Rol. a Valle & aliis.

m Clar. sup. n. 1.

gravia, quæ gravissima, hoc ordinariè pendere à judicis arbitrio: eumque judicare debere, personarum & rerum circumstantiis trutinatis, quæ indicia ad quid sufficiant; *a* quod arbitrium debet ille dirigere ad normam juris scripti, vel consuetudinarii, & receptas interpp. opiniones, & praxim patriæ. *b*

Inquisitio generalis potest aliquando formari non præcedentibus ullis indiciis, sed puta dumtaxat ex notificationibus seu informationibus extrajudicialibus: in qua si vocati & examinati testes aliquem particularem nominant, tunc contra nominatum posset formari specialis inquisitio: *c* sine indiciis verò ullis, non liceret incipere à speciali contra aliquem inquisitione: si tamen judex procederet, posset reus opponere de nullitate inquisitionis, ob defectum indiciorum: si reus non opponeret, tunc adhuc valeret processus, nam hic defectus non invalidat, nisi reus opponat. *d*

Ad assumendas ex officio informationes super delicto, sufficiunt indicia levia; sed ad transmittendam reo inquisitionem, sive ad eum citandum pro delicto, necessaria sunt indicia gravia *e*. Quoad capturam, si fiat tantùm, ne reus fugiat, intereà dum fit inquisitio, sufficiunt levia indicia: si verò fiat, ut specialiter contra eum procedatur, necessaria sunt gravia. Ad torturam meâ sententiâ sufficiunt indicia plus quàm gravia: & arbitror à Claro gravia vocari, quæ communiter gravissima: sanè ut docet Farinacius *f*, ea deberent esse indicia tam urgentia, & certa, & luce meridianâ clariora: ut judex sit quasi certus de delinquente, & ut nihil aliud ipsi desit, quàm rei cõfessio, quod intelligendum non in genere probationis, sed in genere indicii; hoc est, quæ sint apta ad plenè persuadendum animum judicis; non tamen ad plenè probandum, stat enim judicem esse persuasum de culpa rei, & reum esse noxium, etiamsi hoc non sit plenè probatum, quia deest confessio rei, vel aliqua alia probatio; quando ergò judex sic putat se habere plena indicia, potest procedere ad torturam, sed si haberet plenas probationes, tunc deberet procedere ad condemnationem *g*.

Hæc indicia volunt DD. debere ad torturam esse proxima delicto, & non remota (v.g. quod testes deponant de ipso delicto, vel de visu) sed intelligendi sunt, quando unicus testis deponit, & indicium non est confirmatum aliis indiciis; ordinariè enim debent indicia remota gravia probata esse per duos testes, etiam in crimine hæresis, *h* nec sufficeret unus testis omni exceptione major, sed debent esse duo omni exceptione majores: ad inquirendum verò sufficerent non omni exceptione majores, præterea ad probandum indicia hæc remota (de quibus tantùm agimus) testes debent isti esse non singulares, sed contestes, siquidem indicia sint planè remota, si verò sint non multum remota: sed quasi adminicula quædam delicti, plurium singularia testimonia virorum bonorum sufficient *i*, maximè quando hæc testimonia omnia sub eodem crimine quasi subordinantur, ut si dicat unus, se vidisse aliquid po-

a Conrad. Lancell. in pract. tit. de inquis. n. 33. Farina 8. n. 46.
b Farin. sup. Binsf. in l. ul. C. de malef.
c Clar. q. 5. vers. scias etiam.
d Fran. Beo cons. 70. nu. 16 l. 2. Joan. Mar. Monticol. pra crim. reg. 1. Farin. sup. n. 49.
e Clar. n. 2 & 3. Farina n. 41. Osasc. consil. 14 nu. 5. 136. n. 3
g l. fin. l. alitos, C. de proba. l. qui senten. C. de pœn. l. fin. C. de cust. reor.
h Clar. q. 22 in pr. Far. q. 37. num. 13. & seq. Gomes. lib. 3. de delict. c. 12 n. 28. & 19.
i vide Farin. n. 36.

nentem ſub januæ limine, & equos poſtea mortuos: alius quod vidit tangentem puerum, & hunc mortuum: tertius, quod vidit projicientem pulverem, & ſubſecutam tempeſtatem; hæc enim omnia in unum tendunt finem, & ideò hæc ſingularitas adminiculatur potius, quàm obſit, *Alex. conſil. 13. lib. 7. Gomeſ. 10, 3. c. 2, num. 12. Minſing. ob. 100. cent. 2. Andr. Gail. lib. 2. obſ. 66. optimè loquitur hac de re Simancas in praxi. tit. 35. 4. num. 34.*

Proxima indicia etiam requirunt duos teſtes, quandò non ſunt immediatè de ipſo delicto, ſed de adminiculis proximis: ſed ſi ſint de ipſo delicto, ad torturam ſufficit unus exceptione major. *Farinac. optimè num. 41. qui etiam ſeqq. numeris multa ponit dignissima obſervatu.*

Sed nunc veniamus ad ſingula indicia. *Primum* ergò eſt indicium per teſtes. Sufficit autem in hoc crimine unus teſtis ad inquiſitionem particularem inſtituendam, etiamſi ſit aliàs inhabilis: ſed ſi ſit teſtis legitimus & exceptione major, eſt ſufficiens ad torturam, juxta Clarum *quæſt. 21, num. 2.* cujus dictum nimis indiſtinctè uſurpat Godelmann. *libr. 3. cap. 3. num. 13.* tu explica, juxta jam à nobis dicta ex Farinacio.

2. Indicium eſt Nominatio ſocii criminis; hoc etiam indiſtinctè ponit I. C. ille Francofurt. more ſuo: ſed accuratè punctum iſtud tractavit Dominus Binsfeldius, quem, qui plura volet, poterit legere: ut & Proſperum Farinacium inſignem J.C. *a* Sciendum communem eſſe DD. ſententiam, maleficos & mathematicos de conſociis interrogari & torqueri poſſe, quod & jure civili cautum, *b* & omnium praxi receptum eſt; *c* immò & judicem teneri interrogare, & reum in conſcientia teneri denunciare ſocios quos neſcit, immò præſumit non ſe correxiſſe, nec deſtitiſſe à crimine, eſt ſententia Theologorum *d*. Judex hoc facere omittens peccat graviter contra juſtitiam, quia non occurrit & impedit mala Reipublic. & privatis inde imminentia, quæ tenetur impedire; & idcircò tam privatis, quàm reipubl. eum teneri ad reſtitutionem omnium damnorum inde redundantium, vult communem eſſe ſententiam Theologorum (ut eſt) Binsfeldius: *e* qui addit ex Soto & Navarro, teneri etiam confeſſarium hujuſmodi reos admonere, ut ſocios non correctos denuncient, quod ſi nolint facere, non debere eos abſolvere, ſi abſolvat peccare. Quod ſi reus ſciret aliquem ex ſociis eſſe converſum, neque periculum eſſe, ne ad vomitum redierit, vel ſit rediturus; tunc non poſſet illum nominare, nec confeſſarius, volentem talem nominare, poſſet abſolvere.

Sed quædam circa hanc rem (nempe circa nominationem factam ab uno complice, de hac enim hac ſect. diſputato: non de facta à pluribus, de qua res eſt certior) ſunt explicatius tradenda, fuſè docet Binsfeldius, judicem debere credere reo ſocios caſus excepti denuncianti: fruſtra enim aſtringeretur ad interrogandum, ſi non deberet ei fidē habere. Certum eſt aliquam habere debere, ſed quantam & ad quid? nunc videa-

a Binsf. de cofeſſ. malef. memb. 4. Farinac. de judic. & tort. 43.

b l. fin. C. de maleſ.

c vide Far. d. q. 4. n. 67.

d D. Th. 8. 2. q. 70. a. 1. ad 2. Cajet. to. 1 tr. 31 reſp. 5. ad Cherub. & add. dict. n. 1. Caſtr. Sot. Angl. Nav. citati à Binsf.

e ſup f 384 cum ſeqq.

videamus. Gignit denunciatio idoneam præsumptionem contra socios *a*, si sequentia concurrant; nempe si non sit defectus in persona, qui elevet fidem, hujusmodi autem defectus raro contingit. Admittuntur enim infames: tales sunt omnes complices, ideò minus fidei meretur eorum testimonium, quàm virorum bonorum, admittuntur tamen ad denunciationem & testimonium, quia vix possunt alii haberi, & malefici non solent hoc crimen nisi coram complicibus committere & solis illis detegunt, & infamiæ hoc impedimentum est juris positivi, ideo lex potest in eo dispensare ex justa causa, ut fecit; debet tamen juxtà nonnullos *b* hæc complicis denunciatio esse facta in tortura, eò quod cùm sint infames, parum illis extra torturam credendum: reprehendit hanc sententiã, quæ tamen communior videtur, Simancas *c*, & ait ejus auctores sine lege & ratione loqui; rationem jam dixi, & favet *c. illi qui 5. q. 5.* & hoc satis colligitur ex Carolina constitutione, quæ in imperio servanda est. Nec Simancæ opinio alibi locum habere potest, nisi fortè, ut ex dicto socii extra torturam procedatur ad inquisitionem: nunquam, ut ad torturam: immò non sufficeret, si reus statim ac à tortura depositus erit, hoc diceret: sed debet tortura specialiter adhiberi pro confirmatione suæ depositionis: nec sufficeret prima tortura, in qua reus suum delictum confessus est, *sic Clarus §. ult. q. 45.* Antequam verò specialiter torqueatur pro confirmatione depositionis illius in tortura, in qua suum crimen fassus, factæ, debet eandem depositionem spontè ratificare, non secus ac ipsam principalem delicti confessionem, *Marsil. §. diligenter. nu. 153. Carrer. de indic. & tort. §. octavum indicium. nu. 17. & 22.* postea poterit coram nominato, ad confirmationem suæ confessionis, & ut socios magis afficiat, & ut defectum infamiæ expurget, & ad omnem alium bonum effectum, iterum subdi torturæ, sed admodum levi. *Sic post Boer. Boss. Vulpel. Clarum. Farinacius quæst. 43. nu. 139. qui testatur sic Romæ practicari.*

a est communis DD in l. fin C. de accus. & c. 1. de confess.

b Camillus, Campegius ac Zanch. de hæ. c. 9. Menoch. de arb. cas. 474. n. 10. Mascard. de probat. vol. 3. con. 1311. n. 38.

c Annot. in Zanch cap. 2.

Item requiritur, ut nominator nihil iræ vel rancoris habeat, vel odii cum nominato, quod judex debet diligenter attendere, & quærere: nam inimici nominatio nullam fidem faceret *d*: ita sanè si sit gravis inimicitia. tùm enim hoc impedimentum est juris naturalis, nec lege nec statuto posset tolli *e*. Minorennium testimonium ad inquirendum potest usurpari, non ad torquendum, nisi meliora & plura accedant indicia *f*: fœminarum, propter sexus infirmitatem & levitatem, plures denunciationes sunt necessariæ, quàm virorum, puta, exempli gratia trium vel quatuor pro uno viro. Et hæc omnia locum habent in hoc crimine, etiam quoad conjuges, parentes & liberos *g*, *Secundò* requiritur ex parte judicis, ut non interrogarit veneficum *de socio* aliquo in individuo, sed in genere *de sociis*, non de hoc vel illo: quia hoc foret suggerere, non inquirere *h*, & hoc cavet Carolina constitutio: sed alii DD. volunt hoc procedere, quando non concurrunt alia indicia vel præsumptiones

d Gigas de crim. læsæ majest. c. 7 n. 6. Gramma cons. 38. num. 3.

e Anchar. in c. pastoralis de re jud. Barbat. de testib. nu. 43. Phil. Franc. & alii.

f vide Clar. §. fin. q. 14.

g est communis vid. Binsf. d. 2 mem. in princ.

h sic post Gomes. & Wesenb. Godelm.

ptiones contra singularem personam: nam si aliqua indicia, vel indicium, aut præsumptio contra personam in specie, sive in singulari concurrerent: tunc volunt licere judici interrogando descendere ad speciem: ut fuitne tecum P. in conventu malef. quando hæc vel illa fecisti *a*, quod tamen explicandum ex Farinacio. scilicet duobus casibus tantùm, etiam in exceptis criminibus, posse in specie interrogari deponentem de consociis.

a Plurimos citat & sequitur Binsfeld. sup. in conc. 1.

Nempe quando reus dicit se cum sociis deliquisse, sed eos non nominat: tunc enim monendus est, & cogi potest, ut eos in specie nominet. Item quando contra certam personam adest præsumptio legitima & valde clara, sive indicia tam manifesta, ut verè per illa dicatur constare ipsum esse delinquentem. *Sic*, (ait Farinac.) *vidi servari à justis & bonæ conscientiæ judicibus, d.q. 43. num. 133. Tertiò* requiritur ex parte criminis, ut nominans diligenter sit interrogatus de omnibus circumstantiis *quis, quid, quando, ubi, cum quibus, quomodo?* nec enim aliter posset procedere ad inquisitionem & torturam ex tali nominatione, *est omnium & d. Carolinæ. Quartò* requiritur, ut inquirat à vicinis, an nominata persona fuerit de tali crimine à fide dignis umquam diffamata vel suspecta habita, *sic constitutio Carolina:* & sanè est ex adminiculis necessariis, ut post docebo. *Quintò*, ut reus in sua nominatione non vacillet aut variet, sed constanter perseveret; etiã in speciali tortura, ut docui, & statuit Constitutio Carolina; nam deponens varius non modò ad torturam, sed nec ad inquisitionem sufficiens indicium præbet, ut ex communiore sententia receptum *b*, & meritò, quia deponens varius perjuro non absimilis est. *Sextò* requiritur, ut nominans jusiurandum præstiterit se vera fateri, & verè nominare *c*, qua in re tuta & receptior praxis est, sufficere principio factum juramentum generale de veritate dicenda, & postea iterum oblatio in ratificatione, aut in confrontatione cum nominato, nec opus est alio speciali, ut sentiunt nonnulli *d* quos meritò refellunt Menochius, Clarus, Farinac. *e*.

b Farinac. sup 187. & seq.

c Marsil. in pract. d. §. diligenter à n. 62.

d Marsil. sub Anto. Gomez. to. 3. ca. 12 num. 18. Blanch. & alii.

e vide Far. sup. n. 44 & Lud. Peguer. decis. cri. n. 28. & 34

Ad torturam denunciati seu nominati ab uno complice sufficient hæ conditiones, si aliæ confessiones plurium reorum concurrant, vel etiam adminiculentur alia indicia: *f* quod ita intellige. Quia versamur in casu excepto, & DD. hoc negantes loquuntur de criminibus non exceptis, ideò si plures testentur de eodem suo consocio, faciunt indicium sufficiens ad torturam, ut in praxi observatur *g*, idemque obtinet quoad alia indicia & præsumptiones adminiculantes. Putant quidem DD. etiam sine ullis adminiculis aliis ad torturam sufficere nominationem unius socii, ita Gomez. & Blanchus, ex malè intellecto Salyceto, sed eos optimè refellunt Menoch. *d. cas. 474. numer. 46.* Bertazz. *in consil. 341. numer. 8. & 25. fol. 2.* Farinacius supr. *numer. 39. junctis numer. 147. & 155.* & ideò timoratus judex semper requirat indicia, non levia, sed magna & urgentia, ut benè monuit Mascardus *lib. 3. de probat concl. 1311. num. 14. juncto num.*

f Bald. quoniam liberi n. 2. C. de test. Gram. con. 21. & con. 35. Nat. con. 298. vol 2

g Post Boer. Pag. Bossi. & alios Clar. §. final. q. 21. & Far. sup. n. 41. Menoch. de arb. judic. cas. 474. bene Binsfeld. sup. con. 6

numer.35. quæ cum uno solo complice: Nonnullam harum conditionum me exigere si sint nominationis plurium complicum: & quando tantùm est unius, requirere aliquam istarum, non omnes, non auderem facilè alia usurpare: quàm à jure suggesta, & bene commemorata per Farinacium *a*, 1. si accedat unus testis oculatus major exceptione, poterit judex procedere ad torturam valdè gravem, quia tunc habet plusquam semiplenam probationem, non tamen facit iste testis plenam tunc probationem, ut malè putarunt multi recentiores secuti Calcaneum, hoc temerè affirmantem *b*, nam non potest dici planè probatum, vel reus convictus, nisi per duos saltem exceptione majores, talis autē nunquam est socius criminis. 2. si accedat non unus testis auritus, sed ut minimum duo *c* hi enim faciunt præsumptionem aliquam *d*, 3. si accedat inimicitia gravis nominati cum occiso, vel damnificato *e*. 4. si accedat fama contra nominatum *f*, Sed hoc indiget explicatione.

a n.163.

b con.110. num. 4. *c* Aym. Crave. consf.178. & Tiber. Decian. consf.18. *d* Menoch d.cas.475. Cephal consf.140. *e* Joan. Maria Montice reg. or. 4. & 5. Clarus § fin. quæst 22, *f* Cal. Crevet. Mont. sup Tiber. Decian. d. con. 18 lib. 1. *g* egregiè Farin. hoc docet q. 47 an. 28

Nam fama vehemens: si fuerit orta à personis honestis & fide dignis: sola sine aliis adminiculis facit indicium ad torturam: vehemens autem censetur, non ex numero testium (qui impertinens est ad hoc) sed ex causis suis. nam si causæ seu conjecturæ unde ortæ sunt verisimiles, graves, & urgentes: censebitur esse vehemens, secus si non orta sit nisi ex levibus frivolis & non probabilibus, neque tùm sufficerent ad torturam *g*, si non sit vehemens fama; tùm si non est orta à personis honestis & fide dignis, (verbi gratia, ortum habuit à complicibus) scio variarum sententiis: existimo tamen si fama orta sit post incarcerationem, vel accusationem, famam non adminiculari, ut benè Farinacius docuit: sed si orta fuisset ante accusationem & incarcerationem, probabilius puto (saltem ubi non viget Carolina constitutio, quæ repugnet) famam hujusmodi adminiculaturam: vix enim potest in hoc crimine famæ initium ab aliis, quàm complicibus oriri: & sic intelligo atque recipio sententiam Binsfeldii. *in l.fin.C.de malef. indicio sexto.* & hoc obtinere in omni re turpi, de qua non solet nisi inter infames personas tractari, ut de meretricio, alea, lenocinio & simil. fatetur Farinacius *d.quæst.47.numer.160.*

Quæ autem requirantur ut dicantur verè esse fama, post videbimus, 5. si accedat, cum dicto socii criminis fuga nominati ob metum non justum, vel suspicionem non vehementem *h*, inquisitionis contra eum formandæ antè accusationem formatam, vel antequam ad actum judicii aliquem sit processum coram judice non inclementi, aut solito procedere non temerè, neque præcipitanter: his enim casibus, si judicium deserat, neque citatus compareat, vel absentiæ justas causas adferat, vehemens oritur suspicio: sicut etiam quando servato debito judicii ordine carceri fuit mancipatus, & sine effractione aufugit. nam si indebitè carceratus fuisset, & etiam carcere effracto fugisset, non tamen fuga hæc eum faceret pro confesso haberi *i*, Sed de fuga mox plura 6. si accedat stricta amicitia & assidua

h And. Gail. l 2. obs. 109. n.8. Myns. cen.5. obs. 98.

i Covar. 1.var.resol. c.2. Rola à Valle cons.7. n.47. t.1.

assidua conversatio nominati cum nominante tanta, ut faciat valdè verisimilem præsumptionem participationis in crimine *a*, 7. si accedat secreta collocutio nominati & nominantis, ante crimen commissum habita: verbi gratia, antequam segetes destruerentur, puer necaretur, &c. *b*, 8. si accedat superstitio nominati: ut si usurpaverit res, facta, vel verba, quæ sapiant incantationem *c*, exempla sunt si artem magicam alios docere sit conatus *d*, si olla cum unguentis magicis vel cum bufonibus, vel alia instrumenta hujus perfidiæ in ædibus ejus sint reperta: maximè si liber magicus in domo ejus repertus sit, cui superior potestatem habens & in bonum finem id non concesserit *e*, item si quis alteri fuit interminatus maleficium, cujus effectus fuit subsecutus *f*, maximè si qui minatus consuevit minas exequi *g*, sed necesse est quædam hic concurrere, ut dicam postea. Item si nominatus inveniatur in stabulo aut domo alterius, tempore, & loco quando non debet, & maleficium postea subsecutum fuit.

a Sic sent. commun. explicat. Pariu. q. 43. n. 174. & n. 177. & hanc probat benè Binsf. sup. indi. 5.
b Farina a. n. 176.
c Carolina const. a. 44.
d ibid.
e Lud. Rō. sing 323. Menoch. & alii quos sequitur Binsf. ind. 8. benè addēs hoc indicium esse vehementissimum.
f exemplum rei judicatæ adfert Bapt. Zilletus con. crim. 79.
g Binsfel. indic 4.

Item si quis feram vulnerasset, & in eodem membro mox vulnerata inveniatur persona de hoc crimine infamata: ut in Lycanthropis sæpè accidit & nuper hic in Belgio mihi retulit evenisse quiddam permirum Nob. & spectatæ fidei vir, Vanderburchtius Decanus Ecclesiæ Mechliniensis. Municeps bombardam gerens deambulabat extra municipium, cui ecce obstrepunt multæ aves ex obscænis corvi & picæ, in arbore prope viam. Sclopum collimat, & displodit: visus sibi unam certo ictu perculisse, & decidisse de ramo, reperit solam ferream clavem de cingulo muliebri delapsam. capit, & domum rediens narrat amico, & num norit clavem, quærit? respondet alter se nosse, clavem vicinæ domus N. itur ad domum, reperiunt januam clausam: inserunt in seram clavem, recludunt, ingrediuntur pro familiaritate, quæ illis cum Patrefamilias: ingressi Matremfamilias inveniunt glande latus ictam. Cape (*Lector*) & aliud certissimum: Versabar anno millesimo quingentesimo octogesimo septimo Caleti, (quando fælicibus auspiciis Sereniss. Archiducis Alberti vi expugnatum, à *Catholici Regis* militibus tenebatur) ad Pontem Nuleti duo signa Walonum præsidio posita limitem, contra Bolonienses, tùm hostes, tuebantur: sub vesperam sudo cœlo Procubitores duo vident nubem subnigram advolare, & in ea videntur sibi audire confusas voces multorum, quos nulli videbant. tùm alter audacior: quid hoc rei est: satin securi? Si videtur, librabo arcubuziam in ipsam nubem: assentitur socius. cum tonitru sclopi decidit ex nube ante pedes mulier ebria, nuda, benè obeso corpore & media ætate: femur trajecta duplici vulnere, capta, se mentis impotem simulabat: nec ferè aliud adloquentibus referebat: quàm: *Hostesne, an fæderati?* quid ad hæc, qui negant transferri? negabunt credere sese, maneant increduli, quia nec oculatis, quos possem plurimos adducere, credent: non credent. cur? quia nec viderunt, nec audiverunt: & quosdam interrogaverunt, qui se nihil scire

ſcire reſponderunt. Si quæ quis neſcit, quia neſcit, ideò non vera: verè illi, & rectè. An audeant profiteri ſe quæ in domeſtico conclavi geſta, ſcire omnia, neſcio. Non ideò tamen minus geſta. Capiant & alia quæ alii oculati teſtes, non auriti tantùm, in Actis judiciariis, ſacramento veritatis adacti profeſſi fuere. verbis ipſis Nicol. Remigii Quæſitoris proponam.

Eſt Girumcuriæ (inquit) *in Vogeſorum provincia caſtellum ſatis firmum, è cujus ſumma arce cum tegularum aliquot ordines fulmine eſſent dejecti, Sebaſtiana Picarda non multò poſt (nempe X. Kalendas Novembr. milleſimi quingenteſimi octogeſimi) in eo pago ſortilegii rea fortè, & id apud judicem profeſſa eſt dæmonis ſuaque ſimul opera eſſe patratum. Cùm enim (inquit) ex nube una in illam proruiſſemus; eo conſilio, ut funditus eam everteremus, non fuit tamen in noſtra poteſtate id exſequi: ſed tantùm pauxillulum id ruinæ attulimus, ut eſſet, quod ejus conatus nos non omninò pœniteret: Simile huic eſt, quod ſequitur: Cuninus quidam nomine, magiſtratum in Divi Clementis fano Roncati, ubi commorabatur obtinens, Kalendis Decembribus milleſimi quingenteſimi octogeſimi ſexti, cum ruri fœnum inter domeſticos curaret, cœlumque jam magnis tempeſtatibus commotum cerneret, domum fugam parabat. ſed dum ad eam ſe inſtruit, ſubito fulminis ictu proximè ſe quercus ſex radicitus vidit everſas, ac eam quæ ſeptima loco adhuc ſtabat, totam, ſeu unguibus laceratam ac diſcerptam. Cùm jam multò magis properaret, amiſſis etiam præ feſtinatione pileo ac inſtrumentis iis, quæ tùm manibus geſtabat, ecce, de integro audito fulminis fragore illi viſa eſt in ſumma quercu, quæ in propinquo erat hærere mulier, quam (ut credibile eſt) nubes ſe eo impetu exonerarat. Eam igitur conſideratius intuens, cognovit è vicinia eſſe vetulam, quàm illico ſic cœpit verbis increpare: Tune peſſima ea es Margareta Warina ad quam quantum nunc comperio non immeritò ante hac ſortilegii ſuſpicio apud omnes pertinuit? unde tu nunc nobis ades iſto habitu? Cui illa: Ignoſce mihi hoc quæſo, ac cælatum habe, quod nunc vides? faxo, ſi hoc ita de me promerueris, ut numquam à me tibi, tuiſque vel minima oriatur injuria. Ac ne quis de iſtis addubitet, ſciat, non modò eſſe probata Cunini illius teſtimonio, quod jurejurando apud Quæſtorem ſanctiſſimè firmavit: ſed etiam ipſius Warinæ agnitione, & extra tormenta ſæpius repetita, & in ipſo vitæ ultimo momento multis audientibus confirmata.*

Huc etiam pertinet, quod ex aliis quæſtionibus capitalibus, eorumque qui eas exercuerunt fida renunciatione compertum habeo. Coorta enim magno fragore, tonitribuſque tempeſtate, qui armenta, reliquoſque pecorum greges in collis Allemanni jugo cuſtodiebant (is ad vicinos Huecariæ campos, quæ eſt in Vogeſorum præfectura, pertinet) ſe, ut in operto eſſent, in proximas ſilvas abdiderant; ecce verò illis ex improviſo viſi ſunt duo ruſtici ſummis arborum, quæ proximè ſtabant ramis hærentes, ac velut implicati adeoque animis conſternati, ut facilè indicarent illuc non conſilio, ſed caſu atque inauſpicato aliquo impetu eò deveniſſe. Tum autem veſtitus fœditas atque depravatio, quaſi per lutum ſenteſque omnes

omnes

omne fuissent raptati suspicionem adaugebat, eo loci à magistello suo ejectos detrusosque fuisse, postquam is eos hac atque illac more suo traxisset. Confirmabatur & ideò magis, quòd cum illic tanto temporis spacio, consedissent, quantum satis esset ad probandam asserendamque oculorum fidem: momento tamen, advertenteque nemine delapsi apparere desiissent. Tandem & dubitationem omnem amovit: quæ non longo post tempore subsecuta est illorum ea de re spontanea, atque armentariorum verbis confirmata confessio, cum ad interrogata ex vinculis responderent.

Est etiam villa quæ se Bellimonte Vitellium contendentibus sinistrorsum ostendit: ibi in summum tectum cum fortè & iisdem è procellosa nube præcipites decidissent: magnaque difficultate Rotarius (id erat alteri nomen) afficeretur, quemadmodum ex tam arduo loco se incolumes possent in terram demittere (nam & earum rerum adhuc erat rudis & insolens, hocque illi ad insanas huiusmodi nimborum molitiones periclitata primum fuerat abitio.) Amantius, qui à prima pubertate in dæmonis servitutem à parentibus abductus mature se iis assuefecerat, ridens ibi infit: Bono animo es stulte, nam qui nos habet sua potestate ad difficiliora habiles atque idoneos Magister, hoc etiam negotium facilè ac sine ullo negotio expediet. Nec dictum res diutius morata est. Nam subito turbine una correpti, sine ulla noxa in terram sunt depositi. Ipsa tota sic contremiscente domo, ut à fundamentis revelli videretur. Hocque ipsi diversi totidem tamen verbis recensuerunt. Imo & cum villaticis commissi, de die, de tumultu ac trepidatione omni, inter eos liberè, ac constanter convenit. Ac tandem, quos vivos criminis societas conjunxerat, eosdem mortuos flamma judicis condemnatione absumpsit. Hucusque Remig. *l.3. c.12.* cum devectionem multis exemplis egregiè adstruxisset, sic concludit. *Quid nostris temporibus vulgatius, quàm sunt tam frequentes & assiduæ sagarum, de ea re assertiones: tum iis consentanea hominum testimonia: qui non per somnium, aut magicis artibus aversos sensus, sed oculis suis vidisse se illas nubibus excussas, vel summis arboribus ac tecti perplexas hærere, vel humì attonitas jacere, constanti sermone affirmaverunt? Nec id quidem in trivio confabulantes, sed in jure sacramento Sanctissimo rogati atque adacti, ut in superiore disputatione non semel est demonstratum.)* Nonne similia accidere in Italia, quo ad Grillandi Lucretiam? a nonne in Helvetiæ Schiltachio quoad Sagam illam Erasmi *in Epistolis*? nonne in Batavia, quoad incautè curiosum illum adolescentem Ronsfei? Cur (dic Sodes) quod in Italia, Helvetia, Hollandia accidit, non potuit in Morinis contingere? Hoc ergò indicium satis firmatum.

a vide l.2. quæst. 16.

Pergo ad alia. His annumero ossa, vel testas locis planè alienis corporis eorum, quos oderunt insertas; vel quid simile patratum præter naturam; ut mirificum illud quod Valfracuriæ anno 1589. contigisse refert Remigius de Jana Blasia; eam cùm, quem ulcisci volebat Claudium Girardum invitasset, *ut una secum ad focum pauxillulum sedere non dedignaretur, atque ex pomis, quæ recens ibi cocta videbat, sibi quæ vellet haberet: & Girardus id facere non semel recusasset,*

cusasset, causans sibi non esse diutius ibi morandi otium, & omninò nullum ejus cibi, quem offerebat tum esse desiderium: ex pomis illis unum ejus volæ manus cum tanto ardore adhæsit, ut alteram ei excutiendo statim admovere cogeretur, verùm dum id facit, utræque sic conglutinantur, ut in unum coaluisse viderentur, medii pomi ardore interim sic increbrescente, ut res illi parum abesset ab insania. Inclamat igitur obvios quosque obtestans, ut sui miserescerent. Adferre quisque pro se ei malo quod poterat remedium: hic aquam restinguendo ardori: ille instrumenta dirimendis separandisque manibus: sed cùm nihil horum quidquam prodesset, & jam palam esset id illi mala aliqua arte confectũ esse negotium ex vicinis accurrens consideratior unus monuit: uti eo reduceretur, ubi illum id malum primum invasisset.

Quod cùm factum esset, cœpit bona illa Blasia, ceu ridiculum quid contingisset, hominem ludibrio habere, nihilominusque superiore brachio ad manum usque quod intererat tantisper demulcere, dum id pomum illi excideret: quo facto confestim sedatus est dolor; cœperuntque ei manus libere ut ante facere officium.

Quibus indiciis annumerarim aliud satis frequens, & quod accidit anno isto 1599. in Brabantiæ oppido primario: cùm maleficiatæ clarè & sæpius observatur figura, (suppono esse aliàs mente sanam, nec imaginoso morbo laborantem) seu species ipsius maleficæ, ei minantis, vel eam vexantis. Quamquam hoc indicium solum non sit tam efficax, quàm præcedens. Item quàm foret, si unus testis exceptione major deponat se vidisse sagam propinantem equo, qui mox mortuus, potionem: aut si duo testes legitimi deponãt nominatum exercuisse actum aliquem, qui ex communi maleficorum praxi solet ad maleficium dirigi, v. g. quod stans in aqua, retro tergum aquam projecerit in aerem, vel quod, ante exortam mox grandinem, visus sit lapidẽ ferire bacillo: vel flores de variis arboribus lectos in ollam conjicere: vel virga aut manu percutere, vel inungere animal, quod paulò post mortuum. hæc ait Binsfeld. *a* esse indicia urgẽtissima, quorũ unumquodq; per se sufficiat ad torturam: quantò (si hoc verum, de quo dubito) certius est sufficere, quando accedit ad nominationem complicis? 9. Si cùm capiuntur, aliqua dicunt vel faciunt, quibus significent se sibi timere à morte, actum esse de se, neque se vivas manus Judicum evasuras *b*. 10. Confessio extrajudicialis rei sive accusati, duobus probata testibus, nisi error probetur, ita Binsfeldius *c*.

a Indic. 8.

b Carolina d. c. 44.

c Indic. 9. ex comm. ut ait sententia.

Sed hoc verum est tantum in confessione hujusmodi speciali de certo facto: non de generali, ut de incantatione tantum vel magia: item de facta: seriò non joco, nec non de verisimili atque possibili, ut postea docebo de confess. judiciali.

Hæc sunt indicia maximè verisimilia & legitima. quando, quæ ad naturam atque plenitudinem eorum requisita sunt, concurrunt: & hæc haud dubiè non tantum faciunt cum nominatione complicis concurrentia semiplenam probationem, adeò ut sic semper unum istorum indiciorum cum nominatione

natione tali qualem requisivimus, sufficiat ad torturam: sed etiam ex multorum sententia, quædam ex his sola sufficiunt: quod tamen non libenter practicarem: sed semper vellem unum ex urgentissimis, cum alio leviore, vel plura semper leviora concurrere.

Conditiones autem requisitæ: ut unum ex his cum denunciatione complicis ad torturam sufficiat etiam in exceptis, sunt sequentes, additæ iis, quas superius jam posuimus suis locis: *primò* ut talis nominatio complicis, adeò verosimilis sit, ut ultra adminicula illa, Judex ex ipso quoque testium numero, & qualitate deponentium, & persona eorum, contra quos deponitur, & aliis facti circumstantiis, quasi certò credat nominantem non mentiri *a*. 2. quod socius criminis socios nominans non patiatur, nisi hunc unum defectum: nam si plures habeat, etiamsi tantum duos (v. g. quod non tantum sit infamis & criminosus, sed etiam sit vilis, abjectus, aleo, vel alias inhabilis) tunc ne in exceptis quidem facerent indicium ad inquisitionem specialem, nedum ad torturam *b*. etiamsi in tortura suam nominationem confirmasset *c*. quia hæc unicum supplet defectum tantum: quod procedit multò fortius in nominante socio criminis inimico, perjuro, vel vario, & sibi contrario *d*. 3. secundùm quosdam nominatio unius contra eum, qui est bonæ famæ & existimationis non valebit cum adminiculis, ad torturam: sed valebit, cùm bona fama duntaxat debilitaret indicia contraria *e*, ideò considerandum potius quot & quanta sint ista indicia adminiculantia: ut si non superent bonam illam famam, tum vera sit hæc communis DD. limitatio, si illam superent, non debeat propterea nominatus torturam evadere *f*. 4. si deessent alia adminicula, non valeret ad torturam nominatio sponte ad nullam Judicis interrogationem à reo facta: quia hæc, ne judicii quidem vim tum haberet: sed si adsint alia adminicula, vult omninò Farin. *g*, eam æquè valere ad torturam, ac valeret si ad interrogationem Judicis emanasset: & sic intelligendam communem DD. dicentium: si reus nulla præcedente interrogatione complices nominet, non facere indicium. Et sanè hæc distinctio quæ etiam Claro placuit: & Peguero *h*, quoad inquisitionem, non minus æqua videtur in foro conscientiæ quoad torturam. in foro externo quia durat præsumptio, quod testis, ultrò se offerens examini suspectus est, ideò tutius illic Judex faceret sequendo communem. Porrò quoad duplicem casum, quem addit Farin. n. 192. scilicet procedere illam communem, primò quando quis nec carceratus, nec à Judice requisitus sponte Judicem adit, & revelat crimen complicis, 2. quãdo quis sponte revelat delictum, de quo sibi impunitas promissa à Judice ratione hac, quia 1. casu tunc præsumitur denunciator sive accusator, secundo casu præsumitur corruptus promissione impunitatis. Equidem, quia utrumque fundatur in præsumptione juris, potius quàm in facti veritate: putarem in conscientiæ foro, ubi veritas tantùm attenditur posse Judicem hac nominatione, re bene perpensâ uti ad inquirendum saltem.

a c. in fidei favorem, de hær. in 6. plurimos citat. Far. q. 43. n. 77.
b post Mar. Carrer. Boer. & alios. Far. sup. n. 178
c Burs. cons. 69. & cons. 275. Bona cons. Kirchou. Mascar. qui omnes testantur esse com.
d vide Farin. à n. 179
e bene docet Farin. n. 47.
f Farin. q. 43. n. 188
g sup. n. 190.
h Clar. q. 21. Peguer. decis. crim. 5. n. 30.

saltem: nam ad torquendum, non censeo. Sciendum 5. non prodesse adminicula, quando tortura, in qua nominatus fuit socius, non fuit legitimè peracta seu decreta, puta sine præcedentibus indiciis. *Farinac. post alios num.* 193. *& seqq.* Deniq; non valere dictum socii criminis ad torturam, etiam cũ adminiculis, si potuit veritas actu vel habitu aliter haberi, quidam putant: sed eos meritò refellit Menochius *cas.* 474. *num.* 62. quem sequitur Farin. *num.* 195. *d.q.* 43. Ex quo restant quædam breviter addenda, de indicio famæ, fugæ & minarum.

Quartum indicium est, Famæ indicium, de quo sciendum, ut fama sit idonea pro indicio, debere ortam esse à viris, nisi sit de re melius vel æquè perspecta fœminis, hoc est, quando factum amplius vel æquè fœminas tangit *a*; v. g. de maleficio abortus, vel sterilitatis, vel infanticidio & simil. ideò in strigarum delictis potest fama originem ducere à fœminis æquè ac viris. Item debet esse fama solida, non levis, non vaga aut varia, aut decrescens, aut contraria; sed constans, crescens, & uniformis ac eadem in toto populo *b*: aliàs, quando famæ sunt contrariæ, si simul sunt ortæ, & testes utrimque sint pares: ut & verisimilitudines æquales, negativa tollit affirmativam, bona malam, & censetur negativa, etiam quando testes aliqui dicunt se nihil scire, quia per hoc satis indicant non fuisse famam in toto populo. Si famæ simul non sint ortæ, posterior tollit priorem, nisi prior nitatur meliori testimonio, vel verisimiliori causa; tunc enim prior non tolleretur *c*: debet fama orta fuisse tempore delicti commissi, vel statim post, non ex longo intervallo, nedum post accusationem, inquisitionem, vel incarcerationem *d*, nisi tamen causa, ex qua fama sumpsit originem, supervenerit post longum intervallum, accusationem, inquisitionem, vel incarcerationem, quia tunc quandocumque supervenerit famæ causa, validum indicium fama præbebit *e*, ratio est quia non potuit ante initium sumere, cùm effectus causa posterior. 4. ut fama aliquid operetur, debet esse fama in loco delicti commissi, nec sufficit si sit alibi, locus autem delicti juxta qualitatem & facti exigentiam latius protenditur, vel in vicinia tantum, vel in parte oppidi, vel in toto oppido, vel in tota Provincia *f*, 5. Debet fama nec esse procurata nec affectata *g*. ratio, quia hæc non est fama, sed hypocrysis & fictio. 6. Debet fama hæc mala per bonam famam non fuisse deleta, magna enim sunt bonæ famæ privilegia. nam paribus momentis Judex debet inclinare in bonam famam *h*, testes non multò pauciores deponentes de bona, præferuntur deponentibus pluribus de mala *i*. Fama bona in genere tollit malam in genere & in specie *k*, est communis, & vera, quando mala in specie non est adjuta alio indicio: tunc enim puto tantum, illam debilitaret, ut colligo ex dictis Vulpelli, Clari & Bossi conjunctis prout illa posuit Farinac. *numero centesimo nonagesimo septimo & seqq.* tollit etiam omnem aliam delicti præsumptionem & indicium, adeò ut reum torquendum ex indiciis legitimis specificis præcedentibus, eripiat torturæ: secun-

a Farin. q. 47. n. 161.

b post Rol. cons. 3. vol. I. Mascar. de proba, & al. Farin. n. 163.

c vide Far. à n. 165.

d Carer. tract. de indic. & tort. n. 12. & 17. Foller. pract. crim. ver. dentur capitula quod suffocavit uxor. n. 28.

e Post Bar. Alex. Sal. Bos. & Mars. Farin. n. 178.

f Bald. & Saly. in l. ea quidem C. de accu. rectè cont. Bar.

g Foller. sup. n. 35. post Bal. & Masca. l. 2. de probat. conc. 748. n. 8.

h Peguer. decis. cri. 17. nu. 13. Hector. Æmil. tracta. de testi. verbo testis bonã vel malam n. 7. & 9.

i Æmil. sup. n. 14. & seq

k Bursat. cons. 315. vol. 3.

secundùm nonnullos, quorum sententia à quibusdam communis vocatur *a*, attamen contraria est multorum melius rem discutientium, & praxi, & rationi magis consentanea, ut dumtaxat bona hæc fama, quando ad malam famam accedit, aliquod aliud indicium minuat, & debilitet indicia, non verò planè tollat *b*, idque adhuc solummodo; si indicia levia *c*, & qualia, qualia, non verò si sint particularia *d*, aut gravia: & ideò adhuc posse tunc reum torqueri *e* sed tamen (ut aliquid etiam bona fama operetur) debebit levius torqueri, quæ videtur sententia Casoni *f* & Farinacius addit hanc esse veritatem, & secundùm eam indistinctè semper se vidisse indicari. Plura etiam idem de mala fama (*à nu. 186. usque ad fin. qu. 47.*) quæ sic breviter cape commodiori ordine & clarius tradita.

a ab Arnono solilo 37. & Bursat. consf. 166. vo 2.
b Vulpel. consf 105. Ludo. Peguer. deci. crim. 17. n. 13.
c Vulp. consf. 10. n. 4. Merenda consf. cri. 88. n. 77. lib 2.
d post alios Hector. Æmil. sup. n. 17.
e Clarus q. 60. v. frequens etiam.
f de indi. & tor. tra. 1. c. 2. n. 5. Farin. 192

Mala fama in genere alicujus facti facit delicti præsumptionem *g* dummodo mala fama sit in eodem delicti genere, de quo quis inquiritur *h* & si accedant alia adminicula, sufficiet ad torturam *i* sive sit persona vilis, sive non, & sive sit delictum difficilis probationis sive non: nam Dd. qui quo ad personam vilem, & in delictis quæ sunt difficilis probationis, putant non requiri ad torturam alia indicia, præter famam malam in eodem delicti genere, sævi nimis sunt & adferunt non admodum consentanea juri, quare Farinacius *k* eos meritò reprehendit: ideò nec maleficiis quidem putarim judicem absolvendum, qui hanc crudelitatem amplecteretur.

g Masc. de probat. l. 2 concl. 831. num. 10.
h Masc. su. Frác. Personalis de indic. & tort. n. 56.
i Cason. d. c. 2. n. 2. Clarus q. 21. v. fama sola. Farin. 23. n. 12.
k Person. & ab eo allegat. sup. n. 55. & 56.

Famam exactè probare, quàm necessarium tàm rarum est in indiciis: adeò ut Grammat. Senator Neapolitanus scripserit, se nunquam vidisse processum, in quo repererit famam publicam legitimè fuisse probatam, quod & Julius Clarus, & Vulpel. & alii egregii partim Judices, partim Advocati asseruerunt *l*; quare cùm in nostra materia, plerumq; contra sagas & striges ex famæ indicio procedatur, pergam eos juvare, quibus deest larga suppellex libraria, vel otium ingentia illa volumina Farinacii, Bossii, Mascardi & al. percurrendi. Ad famam probandam requiritur, 1. ut testes ad minus sint duo, nec sufficit unus omni exceptione major: sed *m* ut minimum duo esse debent spectatæ, integræ, & optimæ opinionis ac fidei *n*, atque idipsum, quod sint tales articulandum & probandum in processu, juri communi magis consentaneum est, quando agitur ad inquisitionem particularem vel torturam, imò non bene faciunt Judices, qui communiter hoc solent prætermittere, licet aliquos pro se habeant DD. revera enim fundamentum istorum quod unusquisque præsumatur idoneus & omni exceptione major testis in re tanti momenti, leviusculum est *o. 2. requiritur*, ut etiam non interrogati testes de fama exprimant causas, indicia, & conjecturas, quibus orta est fama, nec sufficeret, quod dicant se audivisse à multis, vel publicè, vel ita esse publicam famam *p* nisi & causas & illa alia adderent;

l d. q. 47. n. 206 q.
m vide Far. n. 207
n Masc. sup. conc. 749. Hip. Rim. consf. 59. vol. 1. c. qualiter & quando de accusat.
o vide Far. à n. 221.
p op Sin. de hæret. c. 65. posf. n. 37. Vulpel. consf. 10. n. 12.

derent: quibus additis, sufficeret dicere se ita audivisse publice dici: de quo statim amplius. 3. *requiritur*, ut testis sciat saltem rudi Minerva describere (non enim opus est exacta definitione, quam vix juristæ & advocati possunt dare) quid sit fama, de qua deponit: saltem sic ut appareat judici eum satis intelligere: quare reijici deberet, qui diceret se nescire *a*, vel diceret esse id quod per plures personas dicitur, vel quod publice dicitur, vel quod per istum aut illum dicitur *b*: sufficeret autem, nec de hoc interrogandus esset, si ex præcedentibus judici constaret testem satis intelligere, quid sit fama *c*. 4. *requiritur*, ut specificè deponat de fama illis ipsis articulis, in quibus fama est articulata; nec sufficeret quod in fine poneretur generalis clausula de fama præced. omnium &c. *d*. 5. *requiritur*, ut debeant exprimi auctores à quibus fama est orta: & quidem probabilius est id obtinere, etiamsi interrogati de hoc non forent: & quod nominati isti debeant esse alii, quàm contestes: nec sufficeret dicere, se audivisse à majori parte populi, si postea diceret se non recordari, à quibus, nec ullos posset nominare, nam si aliquos nominaret, & diceret se reliquorum non tenere nomina, hoc sufficeret: immò si fama foret orta ex probabilibus conjecturis & causis, hoc quintum requisitum cessaret *e*. 6. *requiritur*, ut dicant testes se audivisse à majori populi parte, vel ita dici à majori populi parte *f* (si addant illius civitatis *g*, vel etiam si id non addant, quia satis hoc intelligitur *h*) à majori (inquam) parte populi id publice dicentis, vel privatim *i*, nec necesse est addi, & ita majorem populi partem sentire *k*; sufficit etiam si dicant, se audisse sic dici per totam civitatem *l*; non sufficeret si dicant, se audisse à mille personis, vel à diversis personis, vel à multis personis, vel à pluribus & pluribus personis, quia nihil istorum significat majorem partem populi *m*. Sed quid si dicant se ita audivisse publicè dici, vel ita esse publicam vocem, seu famam? tunc distinguendum. nam in criminalibus quando agitur dumtaxat ad habendam semiplenam probationem (verbi gratia, ad torturam) hoc sufficeret, quando testes simul adducerent causas & conjecturas verisimiles, unde orta esset fama: in civilibus verò hoc non sufficeret: & sic conciliat Bald. & Bart. contrarias opiniones. Prosper Farinacius. *supr numer. 295. cum seqq.* n. *Septimo requirunt* nonnulli plures hos testes non esse singulares: sed verius est, hoc non requiri & famam sive bonam sive malam posse probari per testes singulares, dummodo non sint contestes in specie famæ irrogatæ *o* 8. *fama* probatur per decem testes, etiamsi non sint uniformes, dummodo causas & auctores famæ bene exprimant, & alias sint testes habiles: tamen non sufficient ad torturam, nisi concurrant alia adminicula *p* 9. *probari* potest fama etiam per scripturam, ut litteras bonorum virorum, per privilegia, & instrumenta antiqua & alias scripturas authenticas: scripturæ autem non possunt esse pauciores duabus, imò saltem tres, & debent habere originem à diversis

a Clarus § fin. q. 6. n. 18

b Rol. cōs. 54. vol. 1. Natta cō. 473. Vivius in l. commun. opini.

c Mascar. sup. d. con. 749. n. 36

d Mascar. sup conc. 752.

e multis Farin. à n. 228. usq; 236.

f Bar. in l. de minore plurium D. de qua. Fra. Hercu. an. de tortu. 312. in fin.

h Bart. su. n. 20.

i Bald. in c. præterea n. 16. de testibus.

k Clarus sup. q. 6. v. 15.

l Capel. Tolo. de. 380. n. 9.

m Salyc. in lib. ea quidem n. 119. C. se accus.

n fusè Far. à n. 238.

o de quib. §. fin. d. q. 6. nu. 14.

p Far. su. n. 265. & 304.

versis personis. *a*, Hæc de probatione famæ in specie.

a vide Prosp. Farin. sup. an. 267.

Bonæ famæ in specie probandæ *b* hæc est regula, quod unusquisque præsumitur in suo artificio vel statu (etiamsi carnifex foret) bonus, donec probetur malus: maximè si sit natus ex bona patria, vel ex bonis parentibus, vel si sit nobilis & dives: vel benè educatus: & ideò etiam quis præsumitur bonæ famæ, nisi tamen adesset sceleris aliqua præsumptio specialis, quia hæc excludit præsumptionem generalem. Fallit etiam regula illa, quando agitur de præjudicio tertii, tunc enim hujusmodi bona fama est probanda, item quando hæc præsumptio bonæ famæ redundaret in præjudicium ejus pro quo præsumitur (de quo vide Menoch. *libr. quinto, de præsumpt.* 1. *à. nu.* 20.) item fallit in eo, qui aliàs fuit malus malæque famæ, item in eo, qui dat operam rei malæ sive illicitæ. *Ad probationem famæ bonæ vel malæ in genere* requiruntur eadem, quæ ad probationem ejus in specie: unde valet argumentum à fama in specie, ad famam in genere.

b Mascat su. concl. 751. & conf. 1911

Quintum est Indicium Fugæ *c*. de hoc regula prima est, quod fuga ante inquisitionem formatam vel accusationem porrectam, contra fugientem gignit ordinariè suspicionem & præsumptionem non levem doli & delicti commissi *d*, non tamen sola, sine adminiculo alio, facit semiplenam probationem: quare neque sufficit sola ad torturam, quicquid multi dixerint: & loquor de fuga quoad ipsum fugientem: nam de fuga complicis, non arbitror umquam illam facere indicium contra complicem inculpatum, hoc est contra quem non sunt alia indicia, fugientem autem intelligo, etiam illum, qui occultè latitat in civitate aut loco ubi habitat: eum quoque, quem ex signis evidentibus constat fugam adornare, idque magis, si accesserit contumacia adversus citationem: vel etiam fugerit per loca invia & insolita puta per saltus aut nemora, quæ non sunt in transitu: vel si inventus in delicto aut præparatione, clamore populi fugatus fuit, quo casu etiam denegatis defensionibus posset torqueri, si clamor populi sit ortus ex probabili & verisimili causa, ad opinandum quod volebat delictum committere, sed clamore fuit impeditus. *e*, Quod si metuit subito, & ex improviso se conjiciendum in carcerem, antequam capiatur: fugiens vel se occultans non præbet fuga indicium idoneum ad torturam: multò minus, si jam captus ex manibus satellitum & ministrorum justitiæ se eripiat, quantumvis juridica & legitima sit captura, quod diligenter notandum contra multos *f*, & verissimum est, quando quis etiam ex intervallo postquam elapsus fuit, vel spontè iterum compareret, vel invitus iterum captus fuit: quod maximè obtinet in iis, qui vel propter debilitatem carceris incommoda ægrè possunt ferre, ut de se testatur Demosthenes *g*, vel quibus admodum verecundum sit incarcerari, propter genus vel dignitatem, vel professionem. Spontè dicitur rediisse; qui, cum possit iterum fugere, permittit se capi, vel citatus comparet. Est autem hæc spontanea comparitio (si ante bannum fiat) adeò potens,

c vide Farin. à num 177.

d vide Prosp. Far. q. 48. per tot & Clarum num. 2.

e | Mascat. de prob. multis l. conc. 819. & conc. 531.

f vide Far. n. 11. hoc cōtra Carter. & Follet. benè Farina à nu. 14. docuit.

g epist. 3.

potens, ut fugam planè expurget, cætera verò indicia omnia debilitet: ideò si propter illa antea poterat torqueri, judex eum jam non poterit torquere, ex plurimorum Dd. sententia, vel non poterit nisi levius multo torquere; juxta Farina. *num.* 55. Reg. 2. & post accusationem, vel inquisitionem fugæ in criminalibus causis, quando agitur de pœna luenda in corpore, adhuc non præbet indicium sufficiens ad torturam: etiamsi accederent alia adminicula. nam adminicula hæc tantum ante inquisitionem operantur & non postquam fuit inquisitio cæpta, quia post inquisitionem cœptam fuga non præbet ullum indicium *a*, & ideò alia indicia huic non possunt adminiculari, quod nullum est. Quod si alia indicia sint multa, & urgentia, ac gravia, illa vim suam habebunt: non verò huic quod nullum est, adminiculari sunt dicenda: Reg. 3. Hæc obtinere puto, etiamsi judex non habeat famam crudelis, neque comminatus sit se male tractaturum, ratio; quia molestiæ judiciales, & gravissima caussarum criminalium incommoda, revera sunt justa metus & fugæ caussa, quando verò illorum duorum alterum accederet, fatentur omnes fugam nullum indicium præbere *b*, Reg. 4. Fuga cum quantumvis multis adminiculis aliis, non sufficit ad condemnandum pœna corporali vel ordinaria: si verò esset juncta cum uno teste exceptione omni majore & oculato, tunc posset sufficere ad condemnationem pœnæ pecuniariæ, & extraordinariæ *c*. Reg. 5. Causa probabilis fugæ probatur, per jusjurandum fugientis, quando constat de causa probabili: etiamsi præsumi aliunde possit eum non propter hanc causam, sed propter delictum discessisse: verbi gratia, dicit quis se discessisse: quia timebat accusari vel incarcerari: si constet hæc comminata vel præparata fuisse, statur juramento quod ob eam causam discesserit *d*. Sextum est indicium minarum. circa quod nota differre jactantiam à minis. jactitare se dicitur, qui dicit se posse ultionem sumere, offendere, delinquere, &c. si vellet: minari verò, qui dicit se velle facere, sive se facturum. hæc duo perperam nonnulli confundunt: etiam in aliis rebus. Sit conclusio, *quo ad minarum indicium*, quando damnum vel delictum est subsecutum, communis sententia est, sive jactaverit quis se, sive minatus fuerit, efficax hoc indicium esse ad torturam: quando minans vel jactans est persona potens malæ vitæ, & solita minas exsequi *e*, intellige si sit dubium, quis delictum cómiserit, & minator in hoc ipso delicto sit malæ famæ *f*, ratio est: quia in hoc casu idem est animus jactantis & minantis. hoc verum in foro externo, quia talis illic præsumitur: in interno tamen foro, puto inter minas & jactantiam distinguendum confessario; & diligenter quærendum, an jactitarit animo adimplendi, necne. Nam gravius longè est peccatum ejus, qui jactitavit, vel minatus cum desiderio exsequendi & exsecutus: immò duplex est peccatum.

Similiter in foro *g* externo idem est,

a Bart. & communiter omnes Peg. deci. 17. n. 31 Clarus q. 21. n. 23. Far. n. 27.

b Farin. n. 47.

c Farin. num. 69.

d Farin. n. 44. seq.

e Bart. l. metum C. quod met. caus. Far. q. 50. n. 7. & 99.

f recte Cla q. 21. n. 37 Pegue. deci. cr. 17 num. 11.

g Far. n. 8.

est, si quis expressè vel tacitè sive ænigmaticè minetur occidere, aut vulnerare (verbi gratia, faciam ne doleat tibi caput: extraham tibi pennam de ala, &c.) sed in foro interno in æquivoca seu obscura locutione scrutanda est mens loquentis. Et hoc quod diximus de homine malæ famæ & solito exsequi, locum habet, quando non accedunt alia adminiculantia indicia: nam si accederent alia, tunc ex solis minis, & mox subsecuto delicto posset subjici torturæ etiam non solitus exsequi *a*. Hæc limitanda, primò si offensus haberet alios etiam inimicos præter minantem: tum enim debet judex esse valde circumspectus, & considerare an sufficientes sint minæ, & an forte alius inimicus hoc tegmine fretus offenderit, ut narrat accidisse Paris de Puteo, & ex eo alii *b*. Secundò limit. quando delictum non esset subsecutum in continenti, sed ex intervallo: hoc autem decernere permittitur judicis arbitrio: qui considerare debet qualitatem personarum, & an ante habuerit opportunitatem delicti committendi; nam si statim non habuit, & fecit statim ac eam nactus est, intervallum nihil elevat indicium *c*. Tertio fallit, quod diximus esse indicium sufficiens hujusmodi minas, si sint ambiguæ, & quæ possunt significare vindictam legitimam sive juris, & licito modo (verbi gratia, ulciscar, solves. pœnitebit te, non sic abibit & talia) *d* quod certe verum est, si minator solitus sit via juris se ulcisci: verum si consuevit se vindicare via facti (ut solent sortiarii) in his judex potius debet sequi sententiam Parid. de Puteo volentis etiam tùm fore indicium ad torturam *e*. 4. minæ debent fuisse specificæ, seu de eodem, quod subsecutum fuit delicto. sic non nulli post Spec. & Dec. quorum doctrina (ut rectè Farinacius) tantum est admittenda, quando minæ prolatæ fuere in aliqua certa specie, & subsequitur delictum planè alterius speciei, quod non continetur sub specie comminata, neque est præparatio seu gradus quidam ad illud (verbi gratia, quando quis minatur occidere, & secutum est domus incendium *f*.)

Sed si minæ fuerunt in genere prolatæ (verbi gratia, dolebit tibi caput, faciam ne hic intres, ne loquaris, &c.) & delictum illa generali significatione continetur; vel si delictum plus nocuit, vel minus quam minatum fuit, sed effectus tamen est quid ordinatum ad minas; tunc adhuc locum habebit regula (verbi gratia, si in quem minæ occidendi prolatæ, inveniatur tantum vulneratus. vel è contra. quia vulnera nequeunt ad certam mensuram dari *g*.) 5. limit. procedere regulam, quando minæ non fuerunt revocatæ, & quando erant prolatæ animo sedato, & post intervallum à prætensa injuria: sic, ut queant dici processisse ex animo deliberato; non ex calore iracundiæ *h*, 6. limit. ut minæ sint absolutæ. Nam si fuerint conditionatæ (verbi gratia, faciam si tu adhuc transieris hac &c.) tunc nihil operantur, nisi sufficienter probata conditione in minis apposita *i*. 7. debent minæ apparere, hoc est probari per duos testes efficaciter, quos oportet saltem esse concordes

a Menoch de præsumpt. l. 1. q. 89. Far. num. 11.

b vide Farin. n. 12.

c vide Farin. à n. 14

d Osasc. cons. 64. nu. 55.

e Farin. num. 21.

f ut bene Natta. cons. 41 num. 2.

g Farin à num. 24.

h Farin. num. 27.

i Far. n. 32

cordes in qualitate minarum, licet discordent in loco & tempore *a*: alias si essent omninò singulares, vel esset unicus tantùm testis, minæ non facerent indicium ad torturam; sed tantum ad faciendam inquisitionem generalem sufficerent. 8. ad torturam sufficerent minæ hominis soliti exsequi, cum causa præexistente minarum, utpote honor læsus, odium, utilitas, aut quid simile: quod si ad consuetudinem exsequendi & causam, accederent alia adminicula præsumptionum (utpote inimicitia) tunc etiam ad condemnandum sufficere tales minas censet Farinac. post multos, quos allegat *b*, non quidem ad pœnam ordinariam, seu extraordinariam & pecuniariam, non corporalem. quod fateor, quando concurrunt minæ, inimicitiæ, delictum, & consuetudo exsequendi: idque facilius in excepto & occulto difficilisque probationis crimine nostro sortilegii admiserim, quam in aliis: tamen semper propenderem in sententiam negantium *c* unquam in ullo crimine licere ex hujusmodi indiciis tantùm remotis ad condemnationem procedere.

a Farin. à nu 40.

b Vide nu. 30. 36. & 39.

c Fran. Cason de indic. tra. ... 1 nu. ... Diaz. reg. 370. Ant. Gomez. to. 3. ... n. 15. ... Geo... l. 1. ... c. 1

SECTIO IV.

De aliis indiciis minus urgentibus & minus certis.

PRimum est, quando quis potuit maleficium impedire, & non fecit: si tenebatur non lege tantum caritatis (qua omnes homines tenentur) sed etiam lege justitiæ, ut puta ratione officii: tunc puto urgentem præsumptionem occultæ societatis induci; *d* & talem non prohibentem esse plectendum pœna saltem extraordinaria *e* quando aliqua adhuc adminicula accedunt. intellige primò posse torqueri &, si post torturam necessaria reliqua adsint ad condemnationem juxta dicta paulò ante in fine præcedentis sectionis etiam posse procedi. Quod notandum est procuratoribus, & advocatis fisci, & similibus officiatis justitiæ. Sed, si quis tantùm tenebatur obviare ex præcepto caritatis; tunc non puto istud indicium sufficere ad torturam, si alia nulla conjunctura concurrit. maximè si postea non associavit se sic delinquenti *f*. Et hæc limitant DD. quidam in crimine læsæ Majestatis, quos sequitur Jul. Clar. & non est dubitandum de foro externo; ibi enim non revolans hoc crimen punitur: sicut & servi, qui non defenderunt Dominum occisum *g*. In foro conscientiæ, neque hos servos, neque alios illos, ne in crimine quidem læsæ Majestatis, putarim ad restitutionem damnorum teneri *h*, Hinc patet indicium & præsumptionem induci contra judices: qui omittunt vel negligunt maleficos punire, ad quod tenentur ratione officii, ut dixi, ut & belli dux ratione militum: & prælatus, subditorum, quæ est communis sententia, *argum. c. qui potest*, 23. *qu.* 3. *cap. negligere* 2. *qu.* 7. *Simanc. in praxi tit.* 15. *Capic. decis.* 130. *nu.* 67. *Praza epit. delict. c.* 28. *n.* 30. & 31. *Nicol. Moron. de fide treug. & pac. qu.* 138. *n.* 41. & hi omnes: quia jure ad hoc tenebantur, ad restitutionem damnorum ex omissione hac ortorum, parti læsæ

d tiam de hom. cap. qui potest &c. quantæ de sen. excommun. c nō inferenda c. 25. q. 3. cum sim.

e Gandin. tit. de præsump. & ind. in du. n. 24. Menoch. arb. c. 355. n. 7. quos sic interpret.

f sic intellige sententiam communem, quā seq. Antō. Gomes. d. l. 3. tit. de hom. n. 4. & in tit. de læs. maje. n. 8. Clar. § fin q. 87. n. 3. & Far. qu. 51. n. 6.

g l. 1. § sed & in eod. ad Syllan.

h sic bene Clarus sic post Joan. Medin. & Cova ibi. citatos.

tenentur : neque obſtat Covar. & Med. citati loquuntur enim de iis, quì tantum tenebantur obviare ex caritate: quoad ſervos Domini occiſi aliud eſt, quia licet puniantur in foro externo, id fit propter præſumptionem, & ideò in foro conſcientiæ non tenentur ad reſtitutionem.

2. Eſt, quando quis patrocinantur ſponte maleficis, & conatur criminis enormitatem elevare, & contendit, non eſſe credendum iis, quæ de illis certò narrantur, & ea omnia vana eſſe & delira aliaque hujuſmodi, ſicut fecere Wierus hæreticus, & noſtris temporibus quidam Calidius Loſeus Theologus, cujus animæ Deus parcat: qui dum viveret, fuit eo nomine ſuſpectus inſinceræ fidei, & Bruxellæ incarceratus, & Treviris expulſus, quia libellum paraverat, & conabatur clanculum Coloniæ, (quod hic inſerendum duxi, ut, ſi fortè infœlix iſte partus poſthumus, cum noxa publica, lucem aſpexerit : vel ſcripta exemplaria, ut ſolent opera tenebrarum, clam diſtribuantur, ſibi quiſque caveat, ne ſpecie pietatis impietatem hauriat) paraverat inquam, & conabatur libellum edere in hanc ſententiam, coactuſque fuit abjurare hujuſmodi dicta, ſcriptaque, & meritò, ſic enim natura comparatum eſt, ut quæ quiſque libenter & protervè defendit, ea non fugiat, neque ſe illis facilè abſtineat : à quibus verò ſe abſtinet, ea non multum laboret, cum invidia & moleſtia tueri. Deinde ut plurimum tales poſtea deprehenduntur occultæ ſocietatis rei. Eſtque hæc perſuaſio diligenter vitanda, cùm omnibus, tùm maximè procuratoribus, advocatis, judicibus. Wierus, ſi credimus Creſpeto *diſcurſ.* 3. *de odio Satanæ* hanc defenſionem ſuſcepit, quia ob Magiæ crimen pœnam mortis verebatur. Ex Jaquerii *flagello Faſcinariorum* conſtat per Edelinum Doctorem Sorbonicum hoc diabolum conatum perſuadere mortalibus. Jaquerii verba ſunt; *non immeritò creditur, quod dæmones, qui hæreſim & ſectam abominabilem faſcinariorum erexerunt, induxerunt aſſertores ad credendum, & pertinaciter aſſeverandum : quod ea, quæ per maleficos faſcinarios fiunt in cultu dæmonum, non ſunt niſi illuſiones dormientium, hoc autem luce clarius patet ex proceſſu facto cuidam magiſtro in Theologia* (addit Monſtreletus p. 3. Chronic. eum fuiſſe Priorem S. Germani in loco, quem vocant Galli en l'haye, & ante fuiſſe monachum ordinis Divi Auguſtini, & prius etiam aliorum Ordinum, unde hominis inconſtantiam facilè notes.

Super hujuſmodi hæreſi & ſecta deprehenſo : qui ſponte confeſſus fuit & detexit, quo modo in cultu dæmonis ipſe cum pluribus aliis complicibus realiter & pluries convenit, quem dæmonem inter eos vidit, & coluit apparentem, quandoque in forma hominis, quandoque in forma hirci, ubi abnegavit Deum & fidem Catholicam, Beatamque Virginem & crucem. Prædictus autem magiſter vocatus Mag. GUILHELMUS *Adeline anno Domini milleſimo quadringẽteſimo quinquageſimo tertio die duodecima menſis Septembris.* Monſtreletus vocatus Guilhelmus Edelin, & dicit hanc ſententiam

tiam

tiam latam mense Decembri, in Vigilia Nativitatis Dominicæ: in cæteris conveniunt, de loco, de confessione, de pœna (*in capella* Episcopali Ebroicensi *judicialiter coram judicibus fidei, cum lachrymis terram prostratus, exhibuit quandam schedulam continentem sua commissa contra fidem in dicta hæresi & secta, offerendo prædictis judicibus abjurationem. Ipsa autem schedula continebat inter cætera, quod quando ipse fuit introductus ad dictam sectam, Diabolus asserebat, quod ipse Magister Guilhelmus benè posset si vellet augmentare ejusdem dæmonis dominatum, præcipiendo eidem Mag. Guilhelmo prædicare, quod ejusmodi secta non erat nisi illusio, & quod hoc prædicaret, ad contentandum populum patriæ, ubi tunc morabatur ipse Magister Guilhelmus. Hunc Mag. Guilhelmum ego, qui hæc scribo novi, & frequentissimè vidi antequam esset de hoc crimine suspectus.*) Hæc Jaquer. *flagelli hæreticor. fascinar. cap.* 4. Nostris temporibus summa ope & vi Doctor Vlaet, unus ex Principis Electoris Trevirici Consiliariis, hoc idem contendebat; sed ei se fortiter eruditè conscripta confutatione erroris, Petr. Binsfeldius opposuit, *edita disputatione de confessione maleficar.* Captus ille Vlaletius, crimen tandem, fraudemque confessus: ut & Edilinus, flammis feralibus consumptus fuit. Indicium hoc nititur aperta juris præsumptione *l. uni C. de privat. carcerib.* & *c. error.* 84. *d.* & *docent.* Pet. Loyherius *libro secundo de spectris, fol.* 526. Ludovicus Richeaumus noster *in libro trium Discursum*, Jaquerius Michael. Remigius Bodinus, Crespet. & alii.

Oratos velim Judices (quos ego talia perperam effutire intelligo) ut dignentur Disquisitiones nostras legere, & in singula inquirere: quæ displicebunt, refellant: quæ refellere nequibunt iis, fastu, & obstinatione seclusis, assentiantur. Irridere, contemnere, nec legere, intelligereve velle, vanitatis, non gravitatis est, inscitiæ, non sapientiæ, scurrarum, non justitiæ Sacerdotum. Solo autem Canone illo, *Episcopi 26. qu.* 5. niti; & verba urgere, non sententiam: nec ad ipsa quidem verba satis attendere, totamque canonis seriem: sed frustulatim eum discerpere: nec explicationem Theologorum, & Canonistarum doctissimorum admittere: nec judicium suum communi omnium Europæ Catholicorum sæcularis & Ecclesiastici fori Tribunalium praxi, rerumque judicatarum auctoritati submittere: sed unum malle Wierum, aut alterum, reprobæ religionis hominem sequi, cum scandalo audientium publicè ista jactare: quid aliud est, quam Tribunalia omnia Catholica inscitiæ, injustitiæ, crudelitatis damnare? quam maleficis & eorum sceleri habenas permittere ad nocendum? quam reipubl. & humano generi toti, & Deo Optimo Maximo tali convenientia patrocinioque teterrimæ apostasiæ, atrocissimam injuriam inferre? *vide dicta supr. lib.* 2. *qu.* 16. & *dicenda infra hoc eodem libr.* 5. *sect.* 16. *lit. VV. ubi cap. Episcopi fusissimè explicabo.*

3. Est, cum sortiarii, ut plurimum etiam sint hæretici: eos qui scienter defendunt ipsos, & errores eorum, esse

ipsis deteriores, proque sociis habendos *a*, qui nesciunt esse sortiarios, hi puniendi non sunt, ut tales: nisi sua defensione judicis officium impediant *b*. Qui scientes esse sortiarios, non defendunt errorem, sed personam tantum: illi se valdè suspectos reddunt, & contra illos specialiter inquiri potest, & ob defensionem hanc sunt puniendi *c*: ut & advocati & notarii: illi, si scienter & spontè in judicio patrocinantur, venia non petita, vel ad hoc à judice non deputati; hi, si instrumenta scienter illis confecerint. Quod si judices, vel Domini eos in suis jurisdictionibus, aut terris defenderint: primo sunt excommunicandi, & post pertinaciam officiis, dignitatibus, & bonis privandi, & in exilium mittendi *d*, ut regiis Hispaniæ & Siciliæ constitutionibus justissimè cavetur, fallit hæc 3. regula, quando sortiarii non sunt hæretici.

4. Quod de defensoribus dictum, idem de fautoribus obtinet: qui verbis, factis, consilio, vel pecunia eos juvant *e*.

5. Majorem etiam præsumptionem de se præbent occultatores sive receptatores eorum *f*: si scienter hoc fecerint *g*, vel non vi coacti. Quod, si contra occultatorem occurrat alia præterea præsumptio, cogetur ipse vim vel ignorantiam probare: ut si sit amicus *h*, vel consanguineus; neque hic cognatio excusat à pœna in totum *i*, sed tamen causa est lenioris multò punitionis: maximè si sit valde arcta necessitudo? ut conjugium, filiorum, fratrum. *k*. Hæc quoq; locũ tantũ habent, quando maleficiũ est junctum cum hæresi.

6. Tenentur omnes si maleficium sit conjunctum cum hæresi, maleficium denunciare (quod extra cognoverint) & judicibus indicare *l*: & qui hoc non faceret, meritò præsumitur socius, argumento fautorum ac receptorum. Sed quæritur V. *an debeat hoc casu præmitti correctio fraterna*: si constaret maleficiũ non esse conjunctum cum hæresi, nemo dubitat esse correctionis fraternæ servandum ordinem: sed quia hoc est de planè raro contingentibus, quoad striges & sortiarias & veros magos dæmoniacos: ideò quoad hos, omninò censeo hac in re idem dicendum, quod de hæreticis, de quibus Dd. sollicitè disputarunt *m*. *Imprimis*, si hæreticus est dogmatista: protinus debet judicibus deferri, ut cautum lege divina *Deuteron. cap.* 13. & 17. ratio, quia nulla moraliter spes suppetit tales admonitione corrigendos: & juxta D. Paulum: *mali homines & seductores proficerent in pejus errantes & in errorem mittentes* (2. Timoth. 3.) unde consequitur quotiescunque probabiliter constat nõ redituros admonitioner ad sanam mentem, statim denuntiandos *n*. quia periculum est, ne sermo eorum, ut cancer serpat. quare commune bonum præferendum est unius privatæ famæ: & cum talis judicio suo plusquam judicio Ecclesiæ tribuat, stultum sit sperare quod privati hominis admonitionem auscultaturus & crediturus. Et hoc verum de omnibus quos constat malitia errare: nam hi solent esse pertinaces. hujusmodi ergo tenetur quisque sub mortali deferre.

Secun-

a c. qui alior 24. q. 3. cap. qui consentit, 11. q. 3.
b c. accusatus §. ul. de hæret. in 6.
c c. excõmunicamus §. credentes de hær. Brunus l. 15. de hæret. c. 13. Simãc. in pract. tit. 14.
d c. si adversus de hæret.
e 2. paral. 19. vers 1. Turrec. Sum. de Ecclesi. 2. p. l. 4. c. 21
f l. 1. & 2. de recept.
g Bart. in d. l. 1. text. in li 1. C. de recept.
h cum oporteat. de accusat. l. si vicinis C. de nupt
i c. leg. 23. q. 8. c. infidelis 28. quæst. 1.
k l. ult. de recept cũ simpl.
l Deut. 13. & 17. Plato l. 10. de legib. D. Leo. hom. 4. de collect. & hom. 4. de jejun. D. Thom. & Cajet. 2. 2. q. 33. a. 7.
m Bernard Arevalus l. ib. de fra. ter. correct. concl 6. propos. 6. Alf. à Cast. l 2. just hær punt. c 25 Sot. lib. de rat. teg. secre. mẽb 2. q. 4. & lib. 5. de just. & in q. 5 a. 1. Can. l. 12. de loc. Teho. c. 9 Dom. Bãnez 1. 2. q. 33. a. ult. dub. 2. Simancheo sup. c. 23.
n est cõmunis sententia citatorum & præterea Dd. in 4. d. 19.

Secundò ſi conſtat aliquem ex ignorantia errare, & certum ſit moraliter ſive firmiter creditur poſt admonitionem emendandus, & correctio profutura: tunc præmittenda eſt admonitio fraterna *a*.

Tertiò, ſi dubium ſit utrum correctio profutura necne, & utrum ex malitia an ex ignorantia peccet: hoc eſt, ſi dubitetur probabiliter de ejus pertinacia: tunc res eſt dubia, quidam cenſent tunc prius legitimè admonendũ *b*, quàm denuntiandum: & legitimè admonere vocant, quando quis admonetur ab habente auctoritatem prælationis, judicii & eruditionis: ita ut teneatur illi credere. nam non eſt dicendus admonitionem contempſiſſe, qui non credidit ei, cui credere non tenebatur. hæc ſententia eſt valdè æqua. Reſpond. tamen videtur utilior ſententia contraria, nempè hoc caſu deferendum Eccleſiæ *c*, argumenta pro ſententia hæc ſunt, tum quia in re dubia non eſt reſp. Chriſtiana in diſcrimen adducenda, ſemper enim ſubeſt periculum moræ & ſubverſionis aliorum: & lege naturæ bonum commune particulari præponendum, tum quia ſi reus ille non erat bonæ famæ, parum refert eam juſtè lædi? ſi verò erat, hoc ipſo magis nocere Reip. potuiſſet, cujus bonum præferendum ejus exiſtimationi. tum quia vel errabat ex mera malitia, & tunc juſtiſſimè delatus fuit: aut errabat ignorantia, & tunc Judices vel eum non comprehendent, vel comprehenſum abſolvent, & & utroque caſu ſalva erit ejus fama. Ex hi infero *magiæ crimine* (* quia lamiæ ſemper ſunt valdè pertinaces, & vix fieri poteſt, ut ex ignorantia peccent: & ſemper mora eſt damnoſa aliis) *ideò ſemper ſub mortali unumquemque teneri confeſtim eas denunciare, etiamſi cùm hæreſi non ſit conjunctum earum crimen: & ideò qui non revelant hoc crimen, extra confeſſ. Sacramentalem, acceptum indicium contra ſe, ſaltem ad inquiſitionem etiam ſpecialem præbere*, quod miror Dd. non obſervaſſe. Opinor omiſiſſe, quia comprehendebant ſub crimine hæreſis, ut Sancta Inquiſitio facit in Hiſpania. Deinde ſagæ revelandæ ſunt, quia delictum earum non cenſetur commiſſum, ſed committendum & damna impendent proximo, & Reipublicæ, ideò in conſcientia quis non poteſt tacere: hoc enim in genere Doctores communiter de conſcientiæ foro recipiunt in quovis crimine committendo *d*. Peccabit ergò hoc non faciens, ſed contra charitatem, non contra juſtitiam. idque omittendo, non committendo: ideò non tenebitur ad reſtitutionem, ad damna, & intereſſe partis *e*, niſi ſit talis qui ex juris præſcripto revelare tenebatur *f*.

7. Indicium ſumitur ex mendacio rei, quod ſemper ſufficit ad inquirendum: non verò ſufficit ad torturam, niſi ſit adjutum aliis præſumptionibus *g*. Intellige mendacium facere indicium, ſi concurrant ſequentia, nempè ſi ſit circa qualitates & circumſtantias, ſubſtantiales ſive proximas delicti (ut circa tempus vel locũ delicti) non circa remotas, (ut locũ originis rei:) & circa ea, quæ, ſi verè dixiſſet, reo præjudicaſſent in hac cauſa: & reus non habet pro ſe ullum indicium innocentiæ, ut puta unum

a Eſt Dur. l. 19. & citatorum communis

b Bao. ſup. ſi: poſt Areval. & Sot. (quos citat) Simanc. nu. 12.

c fusè per Plaza Epit. delict. c. 22 n. 17. Ant. Gemez. d. tom. 5. ti. de homic. n. 4. & tit. de læſ. Majeſtat. n. 9. Menoch. ſup caſ. 355 nu. 2.

d poſt Med. & Covar. benè Clarus. d. q. 87. & Farin. ſup. n. 25.

e Sot quẽ refert & ſequitur Meno. ſup. n. 3. melius loquens. Pet. Navarra de reſtit. l. 2. c. 2. n. 11. & 7.

f poſt in n ferè Farin q. 52. n. 6. & 8.

unum testem, bonam famam, vel quid simile: & mendacium evidenter est probatum.

8. Est rei variatio adjuta aliquo alio præjudicio, idque circa qualitates & circumstant. proximas delicto (ut dictum de mendacio) & ea quæ immediatè rei defensionem respiciunt. Reus variat, qui modò dicit unum, modò aliud: hæc variatio facit indicium ad torturam, cùm emanat ante torturam in examine: & ad ulteriorem torturam, cùm contingit in tortura. & ad novam, quando post præcedentem contingit *a*, dummodo præcedens tortura facta sit ex indiciis legitimis: & dummodò præcedentia indicia non sint satis per torturam expurgata: nam si forent expurgata sufficienter, non posset amplius interrogari super delicto *b*. non noceret etiã variatio si nata esset ex oblivione, vel alia causa probabili, verbi gratia, si se corrigendo reus variasset: his enim causis deest doli omnis suspicio *c*.

a Angel. de malef. in ver. fama publica. 150. & est Marsil. Bart. & aliorum commu. vide Farinac. n. 25. 31. & 36.
b Cephal. cons. 164. l. 2. Personal. de indic. & tortur. n. 86.
c Farinac. n. 33.

9. Est vacillatio & titubatio, quando quis loquitur tremens, trepidans, timens, vel pallens, vel sudans præ angustia timoris: & notarius illud indicium scrips: tunc volunt hoc esse idoneum indicium ad torturam cum variatione præcedentis numeri, Bart. & alii: fundamentum hujus sententiæ est, quia oculus & vultus solent esse animi indices, ut ex sacris Litteris & prophanis Scriptoribus probat Simancas *d*: sed adhuc existimo istud indicium non esse sufficiens cum variatione, quia nimis est fallax & dubium & debile, quia multis hoc contingit, dumtaxat sollicitis de proprio honore, & metuentibus potentiam adversariorum, aut judicum asperitatem, quamvis innocentissimi sint: adeò, ut plerumque nesciant præ perturbatione, quid dicant, ut benè Novel Paris, & alii apud Farinac. *e*.

d de hære. q. 85. n. 31. & seq. Binsfeld. indic. l. 20
e Novel. reg. 43. Paris de Put. de tortura § c. 5. n. Farin. sup. nu. 8. Clarus. q. 21 n. 38.

10. Si cum instrumento magicæ noxæ visus esset de loco exire fugiens, pallensque, & quo loco inventus est aliquis læsus vel res maleficiata: hoc indicium omninò puto esse propinquum & sufficiens ad torturam per se solum, ut simili fatentur omnes de exeunte timido & pallido cum gladio cruento, & ex domo ubi occisus inventus *f*: imò communiorem & veriorem sententiam esse volunt *g*, hoc sufficere ad condemnationem, maximè si alia accedant indicia *h*. Sed quidquid hi dicant, ego sequor. Gandin. Boer. & Joan. Andr. contrarium volentes *i*. nempe nec sic quidem esse sufficiens indicium ad condemnationem. Miror autem Farinac. fateri hoc non esse verum de domo habente duo ostia, & tamen putare verum de via publica vel agro: cujus haud dubiè plures sunt loci egrediendi & ingrediendi *k*. Facilius autem admiserim sententiam illam communem in pœna dumtaxat pecuniaria, non verò in ordinaria, vel extraordinaria corporali: nihilominus, etiam quoad pecuniariam, quia Farinacius *l* cum Claro, fatetur Judicem non teneri eam infligere, sed tantum posse si velit: semper sim auctor ex hoc indicio ne procedat ad ullam condemnationem.

f vide Farin. n. 50. & 55. cum seqq.
g Farin. & & alii n. 52 & 54.
h idem n. 61.
i vide Farin. 53. & 60.
k confer. n. 55. cum 64.
l num. 67

11. Est conversatio cum malis hominibus infamatis de eodem delicti genere,

genere, eaque stricta & continua: sed hoc indicium est valdè generale & remotum, tendens potius ad diffamationem, quàm ut per se sit indicium; egimus de illo præced. sectione.

12. Si commisso maleficio quis confestim veniat ad curiam: ut sollicitet inquiri & procedi de auctore criminis, cùm hoc ad eum non pertineat sollicitare. hæc enim ingestio & sedulitas suspectum facit: & sæpè exemplis hoc deprehensum *a*, sed hoc etiam est leve, & debet bonis præsumptionibus aliis reprobari ut sufficiat ad torturam. Quod multò magis tenendum de illo, qui spontè, cùm nō tenetur, malefactorem denunciat: nam qui tenetur denunciare, & non denunciat, vel tardè denunciat, hic præbet suspicionem contra se taciturnitate sua *b*.

a narrant Maisil. in pract. cri. n.150. §. diligenter Novel. in pract. cr. post prin. n.110. Carer. tract. de indic. §. 15. indic. An. Gomez. p.3.c. 13. n.14.

b vide Far. an 49.

13. Si inventus fuerit veneficio occisus vel læsus aliquis in hospitio seu domo, posset esse indicium contra hospitem seu dominum domus, argumento eorum quæ censent Doctores de invento mortuo in domo alicujus. nam delictum in domo factum, præsumitur factum per existentes in domo *c*, qui poterunt torqueri tanquam testes, si non probatur eos in domo tum non fuisse: idque nullo alio indicio concurrente: tanquam rei principales, aut aliis præsumptionibus concurrentibus: intellige nisi sint bonæ vitæ ac famæ, tunc enim non poterunt torturæ subjici ut rei principales, nisi, si tacuerint & celaverint mortuū, vel nisi constet homicidium non potuisse committi ab aliis, quàm in domo existentibus: hoc autem difficulter potest constare, & in eo facilè Judex potest labi (ut patet exemplo pulchro quod narrat Farinac. *nu.* 111.) quare non facilè hoc credendum Judici, nisi sint personæ viles & de crimine simili suspectæ, *vide Farinac. à n.* 98. *usque ad numer.* 219. qui *numer.* 120. benè addit hoc indicium nunquam sufficere ad condemnationem.

c Paris supra c.n.14. Novel. supra n. 102. & 103. Foller. in pract. crimin. & alii.

14. Adhuc levius indicium est, si mortuus reperitur in via prope domum alicujus; eadē enim tunc suspicio est de domino & inquilinis domus illius: hoc sufficit ad torturam, si sit repertus valdè contiguus domui, & dominus vel domestici habuerunt inimicitiam cum defuncto, vel aliàs sint malæ famæ in similibus: vel si concurrant aliæ præsumptiones fortes *Farinac. à numer.* 120. Sic memini processum Madriti an. 1575. contra quandam famosam meretricem, prope cujus domum repertus asininus pullus excerebratus: quæ confessa in tormentis se usam cerebro ad philtrum, & flagellata in exilium missa.

15. Est indicium viciniæ, quia in prædictis casibus etiam est præsumptio contra vicinos: quæ idem operatur quod præcedens, & etiam eliditur: si vicini sint bonæ famæ, vel mortuus extra viciniam habebat inimicos, à quibus potuit occidi. *Farinac. à num.* 127.

16. Si quis tempore maleficii, vel in continenti post inveniatur in loco delicti, vel loco propinquo valdè, & quasi contiguo cum armis seu instrumentis maleficii: tunc etiam si aliàs fuisset bonæ famæ, quia duo concurrunt, (locus &

cus & instrumentum (posset subjici torturæ, sine aliis adminiculis) : quia tunc est indicium valdè propinquum, si verò sit inventus sine instrumentis, tunc ad torturam necesse est concurrant aliæ præsumptiones, *vide Farinac. à num.* 133.

17. Est quando quis frequentat locum vel viam, ubi maleficium commissum, vel visus est immediatè ante in illo loco vel via ambulare : tunc si iste malæ famæ in similibus, poterit statim subdi torturæ: si sit bonæ famæ, non nisi accedentibus aliis præjudiciis. Intellige de eo qui aliàs nō erat solitus locum vel viam illam frequentare, nec tunc habebat aliam justam causam illac transeundi, ut quia volebat accedere domum suam, Ecclesiam, vel quid aliud. *Farinac. à num.* 138.

18. Desumitur ex illo Cassi, cui Bono: nam præsumitur deliquisse, qui causam habuit delinquendi gravem, & deliberatam, non subitam tantum vel levem: & sufficit hanc causam fuisse existimatam talem à reo, maximè si sit pronus in illam causam (ut in amorem vel odium) & dummodò appareat alium neminem hanc causam habuisse : & hæc causa sit in specie judicialiter probata ; neque hæc omnia sufficient ad torturam, nisi mala fama aut aliud indicium accesserit. *Farinac. num.* 144. *cum seqq. ex Casona optimè de hac loquente, libr. de Indic. tract.* 2. *cap.* 1. *& cap.* 13.

19. Acclamatio aut vociferatio in domo injuriam patientium, & tum fugiens seu exiens ex domo visus : nam tunc quasi duo concurrunt indicia, quorum prius indicat delictum, posterius delinquentem, & unum juvatur ab alio : ut sufficiat ad torturam, est indicium remotum, & per duos testes legitimè probandum : *Farinac. à num.* 157.

20. Ex communi opinione Doctorum & Judicum, si cadaver positum coram reo sanguinem emittere inciperet, vel ex vulnere, vel ex ore, vel naribus : hoc indicium quidam magni faciunt, & de ejus causa aliàs à me disputatum hoc eodem opere *a*. Ego istud indicium nunquam existimarem sufficere ad torturam, quidquid graves, Dd. quidam in contrarium dixerint *b*. Moveor quia verè est indicium remotum, & quasi prodigiosum: de cujus causa non constat, & incertissimum, quod nullo jure vel causa juridicè probata nobis constat, & tortura maximi est præjudicii, quare nisi accedant fama, minæ, inimicitiæ vel simile adminiculum, numquam ad torturam ex hoc indicio, Deum timenti Judici procedendum, affirmavit. *Farin. num.* 156. *post Ant. Gomez. fusè & prudenter hoc discutientem d. tom.* 3. *c.* 13. *à nu.* 5. *& Marsil. in pract.* §. *diligenter n.* 181. *Mas. & alios.*

21. Sumunt quidam ex mala physiognomia & malo nomine, item si oculos in terram defigant: de malo nomine, est sententia Marsilii Bruni, & multorum *c*; sed hæc meo judicio prorsus est inanis præsumptio, quando nomen impositum puero à parentibus; sit impositum viro aut adolescenti à moribus, ut solent malefici nomina invicem mutare, tunc haberem pro idoneo

a l. 1. q. c. 3. v. 6. cadaver.

b post Angel. & Parid. Boer. decis. 166. Blanc. de indic. ad l. fin. D. de q. n. 480. Cat. tract. de indic. Indici 17. n. 1. Nove Reg. 1. 4. Menoch. de arbitr. cas. 270. n. 16. & de præsum. l. 1. q. 89. n. 18. & alii.

c v. de Menoch. de præsum. l. 1. q. 89. Far. à n. 165.

neo indicio ad probandum esse malum hominem in genere, non verò ad probandum speciale delictum aliquod, nisi ipsum nomen delictum illud significaret, sed tamen ad torturam solùm hoc non sufficeret. Quoad oculorum in terram defixionem; hoc levius adhuc est, potest enim ex pudore oriri: nec est proprium unius in specie delicti, ac ne in genere quidem delicti sufficiens argumentum. Ut nec physiognomia mala: quare de his omnibus indiciis prudenti judici parum curandum est, quod non advertunt duo J.C. hæretici, his nimium tribuentes *a*, ut fortassis etiam Martin. de Arles. nec obstat, quod directorium Inquisitorum, *in 3. part. in cap. de signis exterior. per quæ Nicromantici hæretici dignoscuntur, & magi hæreticantes*, scribit eos communius habere torvum visum, & obliquum ex visione & apparitione & collocutione malorum spirituum: non enim illic ponit indicia sola ad torturam, sed etiam generalia quædam ad dignoscendum personas, in quas formanda inquisitio, & hæc ponit tantùm, ut præambula quædam indicia ipsorum indiciorum ad torturam.

a Bodin. in dœm. & Godel. l. 3. c. 3. Marti. de Arles de superst. an. 100.

22. Æquè leve indicium est, si quis natus sit ex mala patria, & in qua multi tales criminosi: hinc enim nimis generalem suspicionem gigni patet, ut optimè docet Simancas *b*. idem censeo de parentibus, quamquam sit indicium nonnihil propinquius, & magis immineat periculum ab his, quam à patria; & faveat suspicioni experientia, maximè quando mater est malefica, & magis adhuc, si etiam avia fuit, hoc ut certum admisere Godelm. & Bodin. *c* sed hoc etiam indicium, ut incertum rejiciunt, nisi juvetur vehementibus præsumptionibus aliis, Catholici & prudentiores Scriptores *d*: magis urgeret hac in re conversatio & educatio cum tam malis parentibus, ad quam reduco præcedentem suspicionem: puto enim, si à talibus parentibus ortus, & ab his educatus fuerit, gigni suspicionem ad inquirendum, quando non est bonæ famæ reus, si aliud indicium præterea accedat, posse torqueri.

b Inst. Cathol. c. 50. n. 8 & 9.

c d. c. 3. Bodin. l. ult. c. 4.

d Cyrill. in summ. crim. rub. 29. de q 5. 4. n. 1. & 2 Simon. sup. d. c. 50 n. 10 & 11 Far. q. 47. n. 279. Binsfeld. indic. 16.

23. Si quis inimicorum objectione, vel amicorum admonitione insimulatus taceat, & quasi contemnat, silentioque eludat, quidam putant idoneum indicium; quos citat Binsfeld. *e* sed meritò eos non sequitur, est enim leve & incertum indicium, indigens adminiculo aliorum, etiam ad specialem inquisitionem.

e Ind. 6.

24. Si quis consueverit scelerata juramenta, vel blasphemias, vel obscœnissima verba proferre, aut dœmonem sæpè nominare, seque aliosque illi frequenter devovere; verbi gratia, do te dœmoni, auferat te diabolus, &c. si quis alia gravissima scelera specie differentia à sortilegio committat; eum sortilegii suspectum censet Binsfeld. *indic.* 11. eò quod graves Scriptores tradant hujusmodi suspectos esse de hæresi. *f* Sed observa hoc indicium ad malam famam reduci, & dumtaxat solum sufficere ad inquirendum, ad torquendum non, nisi præsumptiones aliæ adminiculentur.

f Ut post Carrer. & Sim. Menoc l 5. de præsu. præs 6 & 1. 1. q. 12. Cast. l. 1. de justa her. puni. c. 15.

25. Si dum torquentur, nullas emittant lacrymas, nam censent DD. quidem

dam, eas flere non posse, si velint, & ideo hoc indicium ponunt Spreng. Gril. Bodin. Sed hoc meritò alii *a* inane & frivolum signum reputant: nam si loquuntur de lachrymis ex pœnitentia vel devotione, illæ non sunt spontaneæ, sed à Deo cui lubet, dantur: si de lachrymis propter sensum doloris, fieri potest, ut sit talis quarundam constitutio corporis; novi pueros, quos citius flagris discidisses, quàm vel unā lacrymulam excussisses; è contra Picardorum hæreticorum genus in Bohemia, quod *Flentes* vocant, ajunt ubertim flere quandocunque lubet. An ergò hi nequeunt esse striges.

a Godel. & Binsf.

26. Si vagæ sint, sæpè habitationem & domicilium mutantes: maximè post diffamationem, vel complices captos: *b* hoc indicium est bonum indicium, sed commune omnibus criminosis, vim habet ad torturam, quando alia accedunt indicia: fallit si sint bonæ famæ, quia hæc illud purgat, item si migrandi justam causam probet.

b Binsf. indic. 15.

27. Si singularitatem quandam præ se ferant impietatis vel religiositatis ostentatione, quoad diuturnas in templo moras, habitum, &c. sic Binsfeld. *c* ut verum tamen fatear, hoc indicium valde lubricum & leve est, hypocrisim potius probans, sortilegium verè non nisi remotissimè.

c Indic. 17

28. Quidam sagas volunt dignoscere ex eradicatione chrismatis in fronte, alii ex stigmate impresso; sed utrumque meritò improbat Binsfeldius *d*; nam quoad eradicationem illam, ridiculum hoc est, chrisma enim nihil visibile vel sensibile relinquit in vertice uncti, quoad stigma non omnibus illud inurit, sed iis tantùm, quib. diffidit eos constantes fore, ut jam alii observarunt *e*: præcipuis non inurit; aliquando etiam delet cum capti sunt, & quando non delet, id relinquit, ut hanc superstitionem judicum foveat, & sic nonnunquam innocentes plectantur, nec enim facilè verum signum dignoscas à macula, vel nævo, vel clavo, vel impetigine naturali, tum quia non eadem est forma signi, aliquando est simile leporis vestigio, aliquando bufonis pedi, aliquando araneæ, vel catello, vel gliri, tum quia non idem locus; in virorum enim corpore sæpè visitur sub palpebris, sub labiis, sub axillis in humeris, in sede ima, fœminis etiam in mammis, vel muliebribus locis, tum etiam quia non omnium stigma est insensibile, ut docet experientia. Et si advertant se pungi, fingere dolorem possent, etiam quem non sentiant. Quamobrem Michaëlius *Pneumalog. schol. 5.* monet Judices, cùm acu vel pugiunculo jubent stigma pungi: id tam cautè fieri debere, ut striges non advertant, solere enim illas cum advertunt fingere, se vehementer stimulatione hac cruciari.

d Indi. 24.

e Danæus Bodin. Godelm.

Plerumque etiam aliis ex causis sunt cicatricosæ, quia sic in suos non rarò dæmon sævit, ut os totum lacerum ac dilaniatum relinquat, & perpetua inhæreant vestigia, ut de Rosa Gerardina testatur Remig. *c. 13.* Quamquam ex his ipsis cicatricibus aliud rursus, sed incertum nascitur indicium.

29. Longè certius indicium est sequens; in Hallo villa Diœcesis Trajectensis, fœmina quædam misera, die quadam

Danæus odin. odelm.

quadam pedes suos pelvi imponens, & extra illam retrorsum saltans, sic ait: salto de potestate Dei, in potestatem diaboli: quam diabolus mox rapiens, & in aera sustollens, multis qui aderant in villa, sive extra villam videntibus, ultrà altitudines nemorum transtulit, ita ut usque in hodiernum diem nusquam compareat, *sic Cæsar lib. 11. cap. 60, & præcedenti capite*, apertè indicavit, hanc magicis artibus institisse. Sanè hujusmodi dictum factumve, indicium urgentissimum & proximum putarim. Hæc de indiciis, quædam addamus de denuntiatione.

SECTIO V.

De Denuntiatione & testibus.

QUid operetur denuntiatio *a* sive testimonium complicis, ostensum luculenter *Sect. 3*. Nunc tantùm addenda breviter quædam de denuntiatione & testimonio aliorum, qui teneatur denuntiare, & testari jam vidimus *Sect.* superiore. Nunc addo praxi receptum; per regulam, quâ leges dicuntur spectare ea, quæ frequentius contingunt, ut quæ in hæresis crimine testimonia probationesque recipiuntur, eadem locum habeant in crimine Lamiarum; ratio, qua Lamiæ semper suspectæ sunt de hæresi, & raro hæc suspicio fallit: semper enim earum facta ferè sapiunt hæresim manifestam.

a Plur. Castro l. 1 de justa hær. pun. c. 12. & Siman. in praxi tit. XI. Spreg. Silv. Spinæus, Jaquet. alii.

b hodie contrariũ in prax. obtinere scio. vide Gail. l. 2. obser. 96. n. 10. bene post alios. Sim. ti. 35 n. 7. ex quo deinceps addemus & alia.

2. Receptio testium debet ab ipsismet judicibus seu Inquisitoribus fieri; nec est deleganda nisi magna ex causa, & prudenti ac probo viro *b*, recipi possunt etiam ante litis contestationem *c*, & etiam ratificatio testimoniorum fieri poterit extra tempus præstitutum ad probandum *d*, si justa & probabilis aliqua causa id exegerit; semper autem erit ratihabitio testium adhibenda, etiamsi reus se habere illos pro ratificatis profiteretur. Publicatio quoque testimoniorum reo præbenda est, ut contra queat excipere: nomina testium verò non sunt in hoc crimine simul publicanda, quia periculum ferè evidens hinc eminet variis ex causis testi, & negotia fidei sic retardarentur, metu perculsis testibus *e*: consultum tamen, ut (quod fit in Hispania) judices diligenter exquirant à reo, num quos habeat inimicos, & testes suspectos in genere, quibus credi nollet, & quare? confrontatione ergò testium, & rei in hac materia non utendum, nisi magna ex causa & omni periculo cessante *f*: ut cessat quando complices deposuerunt. Et possunt testes super iisdem articulils etiam prorsus contrariis, factâ jam publicatione audiri, *Post multos Simanc. suprà num. 3,*

c c. quoniã freq. §. sunt & alii, ut lit. non contest, *d.* c. ult. de hær. in 6. DD. in d. c. quoniã fre. & c. 2. de test.

e sic statuit Innoc vide Dir. inq fol. 52

f Sim. sup. n. 17.

3. Possunt in hac causa à judicibus, maximè Ecclesiasticis (ut sunt Inquisitores) quælibet personæ egregiæ, etiam quilibet consanguinei, compelli, ut se coràm ipsis sistant, & testimoniũ perhibeant, quod fidei favore receptum *g*. Ut autem in hoc crimine illustres coguntur, sic etiam infames alias personæ, ut complices (de quibus actum) excommunicari, & similes, non ut plena eis fides, sicut aliis non famosis, sed quanta prudẽti judici videbitur,

g gl c. 1. de test. cog. Rom. nota 401. Jas. in l. ad egregias. D. de jurejur. Aymon. cons 120.

circumstantiis consideratis præbeatur *a*, valet etiam testimonium auriti testis, qui se ex ipsomet reo dicit audivisse *b*, non qui ex aliis; sic intelligendus D. Chrysost. *hom. 30. in. Gen.* cum negat ex auditu judicandum, nec exceptio in hac causa contra testes admittitur, nisi quæ testem penitus refellat, ut capitalis inimicitia, conjuratio, subornatio; cæteræ tantùm elevant fidem, non tollunt.

Sed isti testes inhabiles, infames & non integri; tum demum admittendi, quando alii haberi nequeunt, ut in crimine isto ex natura rei & actus, ut plurimum contingit. *c* Coactio autem illa fieri potest, non per incarcerationem (etsi quidem judices hoc perperam faciant,) sed exacto jurejurando se testimonium dicturos, sub pœna excommunicationis; denique indicta mulcta, & captis pignoribus, *l. si quando, C. de testibus cap. 1. 2. & ult. de testibus cog. Franc. Vivius in comm. opin. verbo testis citatus.* Et cogi potest etiam, qui juravit se non revelaturum. *cap. intimavit. de testib. & dic. c. ult. Vivius l. 2. verb. confessionem.*

a n. in fidei & ibi DD. de hær. in 6. Gondisal. de hær. q. 25. Cor. sal. l. 5. miscel. cl. 20.
b Siman. bene sup. n. 20. & 21. seq.
c post plurim. Ant. Gabb. 1. com. concl. rub. de ref. conc. 9. vide optime loquentem Binsf. ad hoc fusè allegantē membr. 2. concl 7. f. 356. & add. An. Gom. to. 2 c. 12. nu. 18 Aymon cons. 178. Decis. cons. 18. l. 1. Iud. peg. dec. crim. 27. n. 44. vide sup. sect. 3. litt. I ubi dictū quibus concurrentib. valeant ad torturam.

4. Quantumvis multiplicentur depositiones personarum infamium & complicum, non est procedendum judici ex his solis ad condemnationem; scio contrarium communius teneri & in praxi obtinere, *d* saltem ut pœna puniatur extraordinaria, argumentum eorum est, non lex aliqua aut ratio urgens, sed generale Brocardicum, ex multiplicatis indiciis debilibus resultare indicia indubitata. Sed hoc argumentum valde debile est; nec in rigore verum, nunquam enim quæ natura suâ sunt dubia, possunt rem facere indubitatam, sicut nec multa venialia peccata unum mortale: nec multa ægra, unum sanum, nec multa non alba unum album, nec multa tepida unum calidum, &c. quando res non sunt subordinatæ ad unum finem natura sua, sicut una depositio natura sua non subordinatur alteri. Deinde totum illud, nihil fundamenti habet, nisi præsumptionem. Præterea quis neget; quamvis rarum id sit, fieri tamen nonnunquam posse, ut uno casu plura concurrant indicia ad crimen non verum, quàm ad verum? Esto sit probatio criminis admodum laboriosa, progrediatur hoc ergò ad torturam: si ad necem insontis extendis; nonne durus & sævus meritò dicare? sit crimen atrox natura: quid tum, si reverà non commisit? sic aliqui noxii elabentur, præstat decem elabi, quàm unum innoxium condemnari: si tortus fuit innoxius, potest ei solatii aliquid impendi, si damnatus & necatus, quod tu mortuo præbeas cataplasma? Denique rarum illud & receptum, etsi ad torquendum minora probationum adminicula sufficiant; ad damnandum necessaria esse luce meridianâ clariora, nonne hoc illi ipsi fatentur DD. quibus Bodinus & alii contra sentientes sententiam suam confirmant; *Marsil. pract. crimin. §. diligenter num. 3. Chassaneus suprà consid. Burg. rubric. 1. § 5 num. 123. Anton. Gabriel. d. concil. 7 num. 7. Jul. Clar. quæst. 21. n. 9. ubi hoc confirmat arrestis Burdegalens. & Parisiensibus Blanch. de judic. num. 384. Monticella reg. crimin. 4. num. 6. Osasc.*

Osas. cons. 65. lib. 1. Farinacius quæst. 43. num. 34. 92. & 71. Quos omnino hac in in re puto judici sequendos.

5. Si testes isti complices, postquam aliquem in tortura & concurrentibus cæteris necessariis, denuntiarunt, & confessionem denominationemque hanc ratam habuerunt, & confirmarunt ad bancum, ut oportet, & ante sententiam: postea post sententiam, in loco supplicii, morte instante, innocentiam denominatorum à se protestati judici populoque fuerint; vel ipsis denuntiatis coram omnibus dixerint, se illos habere pro probis & inculpatis: sententia receptior est, judici parum curandam esse hujusmodi palinodiam, tum quia raro sub mortem æqua sibi mente constant, ut ante illud tempus, quando confessio ratificatur; tum quia solent importunitate eorum qui denunciati fuere, vel admonentium de animæ salute vehementer rei sollicitari, & perturbari in extremo illo vitæ puncto, tum quia hæc recantatio non est facta adhibitis solemnitatibus, quæ adfuere primæ confessioni, ideo prævalet prior, tum quia ista est extrajudicialis, prior judicialis. Confessio quidem non perseverans habetur pro nulla: sed demum, quando revocatur ante sententiam latam, non postea. Moriens præsumitur memor salutis, quando est animo imperturbato, & sibi benè præsens: nec tamen omnes morituri, maximè sortiarii, sunt sancti, quare hæc præsumptio levior est, quam qua nititur prior confessio, his argumentis hoc tenuere nonnulli *a*. qui vero in terminis contrarium scripserit; scio nullum. Confirmant, qui docent rectissimè, dictum morientis non esse idoneum testimonium, ut alius torturæ subjiciatur, nec in homicidio *b*; nec judice dicente se tulisse, falsam sententiam *c* nec in furti crimine *d*, nec in aliis ullis *e*, ex communi & in praxi recepta sententia. Cavendũ ergò judici, ne post denominationem factam, & lata jam sententia umquam permittat partes ad reum accedere: hoc enim ad nihil utile fuerit, nisi ut reum molestent, frustra quidem si is non revocet: si revocet, damnosum id futurum, quia gignitur præjudicium non exiguum judicio, quod sacrosanctum & indubitatum esse deceret, & ipsi quoque reo, qui falsum dixisse, vel falsitati consensisse sese in judicio, ubi veritas dicenda, fatetur.

6. Quando malefici isti complices suos produnt, & postea ex intervallo variant; idem servandum, quod in causa hæresis solet servari; est enim eadem ratio hujus criminis, & eadem praxis *f*. In hæresi res non est certa, nam sunt qui censeant standum illi testimonio quo hæresis revelatur; & ideo si primo testimonio hæresis revelatur, standum primo; si posteriore revelatur, standum posteriori; etiamsi alterum juramento foret confirmatum *g* ratio est, favor fidei & religionis; qui ut facit, ne hoc crimen in perniciem Christianæ religionis maneat occultum; etiam facit, ut in dubio quis præsumitur hæreticus, quantum ad condemnationem pœnitentiæ in foro Ecclesiæ imponendæ, pro utilitate animæ *h*. Inprimis observo forum Ecclesiæ duplex esse, unum publicum, ut est Inquisitorum: aliud

a Godelm. l. 3. c. 9. n. 51. Binsfeld. supra fol. 309.
b si quis in gravi §. si quis moriens ad Sylland. & Bart. & al. add. §. si quis moriens.
c Hippol. Mars. in prac. § restat in pri.
d ...
e Ant. Gomes. sup. c. 13. num. 17. Jul. Clar. d. qu. 21. num. 17.
f docui supra in 1. sectionis hujus & ult. Binsfeld. d. memb. 2. fol. 315.
g ex text. & gl. in c. accusa. §. licet de hær. in 6. Felin. in c. cũ in tua coll. 2. de test. Cov. lib. 2. var. res. cap. 13. Repertor. inquisito. verbo, testes Menoch. de arb. casu 108. quos refert & seq. Binsfeld. fol. 114.
h post. gl. & Joa. de Imo. Squillacẽsis de fide Catholica ca. 34. Joseph. Mas. de probat li. 1. concl. 405. nu. 8. qui citat plurimos.

aliud privatum & secretum, ut est pœnitentiariorum seu confessorum, quoad secundum facilè admiserim hanc sententiam tot DD. nullum enim hæc præsumptio damnum, immò & commodum adfert pœnitenti. Quoad prius forum, quia res est maximi præjudicii, & solent inquisitores vel brachio seculari tradere, vel alia etiam corporis afflictiva pœna, cum publica ignominia, reum afficere; valdè hæsitare me fateor. Sane nec Jac. Simãcas Episc. Pacensis, & postea Zamorensis, hoc simpliciter admittit, cujus hæc sunt verba de hac testimonii correctione loquentis *a*; *nec audiendi sunt, qui putant eo dumtaxat casu id accipiendum esse: cum posterius testimonium* (scilicet, revelans, quando primum non revelabat) *est contra reum in favorē fidei. Nam licet eam speciem ille expresserit, mens tamen legislatoris aliud proculdubio vult, æqualitas enim justitiæ servanda est inter accusatorem & reum, quinetiam reis favorabiliores esse debemus, & ad absolvendum, quam ad condemnandum proniores* b. Quid ergo dicemus? Utique censeo si utrumque testimonium confirmetur judiciali jurejurando, & æquè probabilibus nitatur conjecturis ac rationibus, priori potius standum, sive revelet, sive non. Nam favor fidei ad tam magnum præjudicium rei porrigi non debet. Si utrumque confirmatum sit jurejurando, sed unum judiciali, alterum spontaneo & extrajudiciali, standum illi quod judiciali nititur. Et quia prius semper coram judice solemniter perhibetur, posterius vel rarò vel numquam; semper tum standum erit priori; accedit quod quando jurat in posteriore, eo ipso jam declarat se perjurum, qui prius falsum jurarit, priore quoq; testimonio jam jus quæsitum, quod idem testis non potest auferre: posterius denique semper laborat suspicione subornationis, ut teste Simanca Demosthenes Lampidi objecit *c*. Uno tantum casu puto standum posteriori, sive juratum sit, sive non; quando apparet manifestis indiciis testem non levitate aut odio, non prece aut precio, sed justa omnino ex causa testimonium correxisse *d*. Quod verò idem Simancas putat majorem præsumptionem adhuc fore pro testimonio posteriore; si reus moriens illud pro exoneratione suæ conscientiæ perhibuerit; quia tunc nemo præsumitur peierare, vel salutis immemor esse, *Ex D. Chrysosto. homil. 5. in 2. Timoth. Roman. Igneo & Marf.* id jam supra docui non procedere, quando iis quæ juravit, contradicit post sententiam latam; in tali etiam hæc præsumptio cessat.

a d. c. 36. num. 56.

b d. c. accusat. §. licet lib. ab senten. de pœnis, l. Aria de act. & obligat. l. favorabiliores de reg. jur.

c orat. contra Phormionem.

d sic et d. 5. licet, & Covar. sup. & Curtio Sen. cons. 69. Siman nu. 3. & 5.

SECTIO VI.

De iis, quæ loco accusationis esse solent in hoc crimine, & de accusatione ipsa.

ACcusatio, quæ aliquando sequitur incarcerationem, aliquando præcedit solemnior est, quam *denunciatio*; est enim maleficii alicujus apud judicem, ad vindictam publicam solemniter facta delatio, sed in praxi, *querela* successit in locum accusationis, quare ubi judex non potest procedere ex officio

ficio contra delinquentem, nemine querelam proponente (quod in non multis locis est,) plerisque enim potest judex ex officio in quocumque delicto procedere, & ideò in plerisque locis, *inquisitio* successit in locum accusationis *a)* ubi contra querelam omnia possunt objici *b,* quæ contra accusationem.

Quoad personam, in hoc crimine admittuntur omnes alias inhabiles, quia est crimen exceptum, ut communiter omnes fatentur *c,* & ideò in hoc crimine laicus poterit accusare clericum: admittitur etiam minor viginti annis, etiamsi suam vel suorum non prosequatur injuriam, admittitur mulier, admittuntur infames & criminosi, & etiam socius criminis: etiam excommunicati, excommunicatione majori: soli repelluntur ab accusando inimici capitales. Quod receptum de capitali inimico, quia est impedimentum juris naturalis *d.* Quoad excommunicatos excommunicatione majori, licet illi actores esse non possint, nec illis possit jus dici; & videantur illos excludere Clarus, *quæst.14. numer.16.* & Farinac. *supra numer.32.* verius tamen est, eos non excludi in hoc crimine, sicut nec in hæresi, ut fatetur ipse Farinac. *num.56.* ubi præter inimicum dicit nullum inhabilem in exceptis criminibus excludi; nec puto hoc Clarum voluisse negare. Quo pacto enim complices admittantur, qui ferè omnes sunt excommunicati? Ad rationem contrariam respondeo, non ipsis jus dici tunc, sed Deo; cujus directè causa agitur, quando fides defenditur.

a Farinac. q.11. in princ.
b Farinac. sup. nu. 6.
c Farinac. nu. 12. & seq. Clarus quæst. 14.
d vide Farina. n. 40. & Clarus num. 17. d. q. 14.

2. Debet accusator crimen judici proponere cum indiciis & argumentis suspicionum, & idoneè cavere de damno resarciendo, si succumbat, & incarcerari donec caveat. *e.* Calumniator tenetur ad damna, expensas, & interesse calumniati *f;* & jure communi ac constitutione Pii V. ad pœnam talionis; plerisque in locis ex jure consuetudinario, pœnâ arbitrariâ, pecuniariâ, vel corporali. *vide Farinac. d. quæst.16.*

e constit. Carolin. c.12. & 14. & 2. C. de exhib. reis l. 9. C. de his qui accu. Ang. de malef. v. ad querelam.
f Farinac. ostendit esse communem q.16. n.8.

SECTIO VII.

De apprehensione, & carcere.

Quamvis nemini liceat auctoritate sua maleficos occidere, licet tamen cuique in manifesto crimine deprehensos comprehendere, & judici offerre; *ut explicanda l. ultim. C. de malef. juxta Binsfeld.* nam si lex illa generaliter accipiatur, esset rixarum seminarium, quia maleficus meritò se defenderet, & aperiretur occasio petulantibus innoxios comprehendendi, addo præterea requiri, ut vel sortilegus si fugitivus, vel desit copia judicis, vel bellum fuerit indictum talibus, ut de hæreticis contra Goffredum & Alberic. docet Simancas *g.* vel etiã nisi maleficus ille sit bannitus: alias, qui non habens merum imperium *h* & non existens in majori magistratu *i* caperet & incarceraret, injuste faceret. Potest autem capi quovis loco, & tempore, & cuivis carceri includi: quia exutus est omni privilegio, neque illa procedunt in criminibus atrocissimis, quare etiam

g arg. l. non est singulis de reg. jur. li. ait prætor. §. si debitorem quæ in fraud. credit. Siman prax. tit. 25. nu. 5.
h Farinac. q.27. n.34
i Vide Farin. q.27. num.6.

iam possunt detineri in compedibus, manicis, cippis *a*. possunt pro pœna teneri in carcere obscuro & tetro, in quo intra paucos dies moriantur; sed hoc intellige postquam crimen confessi, vel convicti, & damnati, de crimine mortem merente *b*. Capi tamen non poterunt nisi præcesserit informatio aliqua, post judicia legitima, ex æquiore sententia *c*: legitima verò ad capturam esse eadem, quæ sunt ad instituendam inquisitionem generalem, videtur velle Menoch. lib. 1. de præsumpt. quæst. 88. numer. 1. de quo hæsito. immò Simancas vult in crimine hæresis neminem capi, nisi judices compererint plusquam semiplenis probationibus reos urgeri *d*. ratio, quia sola etiam captura in crimine hæresis vehementer infirmat. verum hæc sententia, nec satis fundata est, nec satis tuta reipub. quam privatim misericors in reos, tam publicè noxia, & in commune vergens periculum. Nam semiplenæ probationes omnium judicio ad quæstionem etiam in criminib. minus reip. noxiis sufficiunt. Deinde quo crimen est atrocius, & in commune perniciosius, hoc levioribus judex indiciis fretus potest ad capiendum procedere. Sed & personarum habenda est ratio, ut facilius procedatur contra vilem, & pauperem, & plebeium, quam contra nobilem, bonæ famæ, & locupletem. Forte opinionum diversitas quam Pacensis Episcopus hac in re inveniebat, in præceps eum egit. nam si octo enumeratis à Farinacio *e* addas aliam Gomesii *f*. & commemoratam Simancæ, jam decem numerabis. Illis prætermissis *primum statuo*, judici de delicto commisso constare debere; ut vult Gomesius; sed id intelligo, quando de actu extrinseco & damno dato agitur, *deinde statuo*, judicis arbitrio permitti, quando sine, vel cum quibus indiciis; capere reum debeat *g*, verumtamen eum oportere legibus, ratione, & æquitate hoc suum arbitrium moderari, considerata criminis, & personarum qualitate, quare ad simplicem querelam sive delationem nunquam sim auctor, ut ad capturam, ne vilium quidem personarum, se judex accingat; nisi delator summariè probet reum esse suspectum de fuga, & idoneè caveat per fidejussores; aut si persona sit locuples, se suaque obliget, pro refusione impensarum, damnorum & interesse, casu quo querelam suam non probaret. his enim concurrentibus Castrens. Bald. & aliorum veterum *h* sententia recipi poterit, alias certè nimis rigida. Poterit eodem modo judex procedere, quando ad delationem accedit nominatio seu indicium ab ipso infirmo periculosè laborante, (verbi gratia, defertur ad judicem à medicis, Petrum esse maleficio læsum; Judex ex officio mittit Notarium ad Petrum, qui interroget, quem putet auctorem maleficii, Petrus nominat Joannem, qui jam delatus fuerat ab alio.) ratio praxis est, quia talis infirmus adhuc sensibus & judicio integer animo imperturbato, præsumitur meritò salutis suæ memor, & hujusmodi infirmitas habetur pro quadam specie torturæ *i*, ideò iste torto comparatur: nec dici potest spontaneus delator, neque hic locum habent alia

a Farinac. supra nu. 100. & hoc factũ in causa Doctoris Edelini.
b Farinac. num. 104.
c Lancel. corr. d. de offic. præt. in cau. crim. tit. de capti. Mynsing. cent. 5. obs. 69. Anto. Gomes. d. tõ. 3. c. 8. & opt. Farin. à nu. 1. 2. usque 117.
d Simanc. d. tom. 25. num. 2.
e d. q. 17. à nu. 114.
f d. tom. 3. cap. 8. v. 1.
g argu. l. D. de cust. reo. Clarus q. 28. nu. 2. Kirchou. Centur. 4 concl. 30. Bonaco. in comm. opin. & alii.
h vide Farinac. sup. 115. 120. 128.
i Cravet. Roland. Mascard. & alii apud Farin. num. 29.

alia illa impedimenta, quæ recensuimus contra nominationem sortiarii in ultimo supplicio deponentis. Optarem tamen hoc casu hanc nominationem infirmi nudam non esse, sed ornatam causis opinionis sive suspicionis, cur illum credat auctorem. Denique notandum, quod socii unius denunciatio, indicium sufficiens præbeat ad capturam, si aliud indicium accedat. Sic post multos Menoch. *lib.2.de arbitr. judic, cent.474.numer.25.* Mascard. *volum.5. de probat.conclus.1311.num.10. & 11.*

Porrò ad solam informationem extrajudicialem in scripta non redactam, sive quæ non sit in actis & apud acta, quicquid nonnulli censuerint, non arbitror capere licere: nisi duæ saltem à Claro *a* requisitæ conditiones concurrant, scilicet ut delictum sit enorme (quale est crimen maleficorum,) & periculum sit, ne reus aufugiat, interea dum informationes in actis recipiuntur: quod periculum cum semper ferè sit in maleficis, quæ ut plurimum sunt viles personæ proclives in fugam; vix accidit, ut judici non liceat post nudam hujusmodi extrajudicialem informationem, vel post querelam, qualem diximus, incarcerare. Prosper Farinacius *b* addit tertiam conditionem, ut judex securus sit, quod post captum reum venient testes depositiuri: sed cum Salyce. Claro, & Cavense, quos ille citat, puto priores duas sufficere. Illud optimè idem Prospr. admonuit. *male facere judices illos, qui lucri causa multos penes se habens exploratores & ad simplicem unius illorum relationem reos in carcerem compingunt. hæc enim practica damnabilis est* (inquit) *nec in judiciis per principes toleranda.*

a q.28. n.2. in fin

b supra num. 131.

Quoad personas nobiles, & honestiores genere vel dignitate, & conjuges respectu maritorum, eas sub fidejussoria, immò & juratoria cautione relaxandas censuit Godelman. *c* & multos citavit, sed in primis illi Dd. non loquuntur in terminis & expresè de nostro crimine. Deinde nec genere, quando venit infligenda pœna mortis, id verum est in aliis criminibus si rei alias ex carcere fugerint, vel si delictum sit notorium, vel in flagranti crimine sint reperti, vel ad torturam jam adjudicati. Præterea requiritur, vel judex reum repereat innocentem, vel saltem valdè dubitet, & utroque casu cautio illa non admittitur, nisi finito processu & completo. Denique certum est non cogi judicem dimittere, sed hoc totum, ab ejus arbitrio, prudenter perpensis circumstantiis omnibus, dependere *d* nec facilis esse debet in nostro crimine; quod, sicut hæresis, omni privilegio & dignitate reum penitus spoliat. Nunquam sanè dimitterem sub juratoria cautione tantum. Quomodo qui Deo perjuri, mihi jusjurandum servent? [sub fidejussoria verò: non nisi urgentibus gravissimis causis, & quando fidejussores se ut custodes obligarent, quo casu multò melius prospicitur reipubl. quam si ut fidejussores tantum; quæ cautela à Soare accepta placuit Menochio eam explicanti. *e*

c supra num. 14.

d vide Farinac. hæc bene probantem qu.33. à num.24.

Capi sortiarios seu maleficos etiam in Ecclesia posse, puto ex multiplici capite, tum quia crimen est atrocissi-

e de arbit. cas. 303. num.37.

 mum,

mum; tum quia sunt sacrilegi, tum quia blasphemi, tum quia venefici & homicidæ deliberati & proditorii, tum quia sunt ut plurimum hæretici & apostatæ, nam nullis istorum suffragatur immunitas loci sacri, ne ibi quidem ubi viget *a*; & in casu quo non valet immunitas, volunt multi etiam non requisito Episcopo reum extrahi per judicem secularem posse: alii tamen volunt ab Episcopo veniam peti. prior opinio de jure verior & receptior erat ante bullam GREGORII XIV. optimi & laudatissimi Pontificis, quâ expresse cautum, *ne liceat sæcularibus judicibus, sine* EPISCOPI *licentia aliquem ex* ECCLESIA *extrahere, etiam in casu permisso, nisi forte* EPISCOPUS *talem licentiam dare recusaverit: & tunc reos sic extractos debere ad carceres Ecclesiasticos conduci, ut illic detineantur, donec per* EPISCOPUM, *vel ab eo deputatum, cognitum fuerit an crimen sit tale, ut gaudere non debeant immunitate* ECCLESIASTICA) Ubi tamen hæc bulla non obligaret, ibi posset extrahi casu dicto: sed modestè & cavendo tumultum & offensionem personarum Ecclesiasticarum, & dummodo postea, comperto quod non debuerint extrahi, statim Ecclesiæ restituantur *b*, & in iisdem locis, valebit jus præventionis in eo, ut si reus nondum sit extractus, ad Ecclesiasticum judicem; si jam extractus, ad sæcularem pertineat judicare, num immunitate gaudere debuerit, nec ne *c*

a vide Farinac. late scribentem quæst. 28.

b Covar. lib. 2. var. resol. c. 20 num 18. Clar. q. 30 num. 20. post Guidonem Pap. Boer. Remig. & alios.

c Vulpell. resp. 130. n. 6 Farinac. supr. num. 76

Indebitè carcerati malefici, etiamsi carcerem effregerint, propter talem fugam nec puniendi erunt, neque pro confessis habendi, neque ad carcerem redire tenentur, etiamsi redire juraverint *d*, neque tenebuntur ad pœnam conventionalem ipsi vel fidejussores, si quos dederunt *e*: neque ad torturam propter hujusmodi fugam rapi possunt (ut possent si carcer fuisset justus,) etiamsi animo non revertendi fugissent *f*. Sed an in foro conscientiæ peccet fugiens ex justo carcere, quæstio est difficilis, neque hic tractanda. Peccare censet Farinac. nu. 90. cum Covar. *g* sed non peccare censuit Major, & Felin. cum antiquis aliquot Canonistis, & ex recentioribus Lopezius, *instruct.* h *c. 66.* immò & teneri fugere, si tutò possit, voluit *Victor. relect. de homic.* Breviter nihil hic peculiare est, quoad sortiarias, ideo de hac quæstione in genere tam pro sortiariis, quam reliquis; si vis, lege, *Covarr. supr. Sot. ad 2. 2. quæstion. 69. argument. 4. Navarr. Manual. cap. 25. Victor. d. relect. Lopez. d. cap. 66. Binsf. in Enchirid. & Brunor. sup.*

d sic post Rolandi à n. Mins. & Covarr. I. var. resol. c. 2. n 7. & 11. quidā notant & benè

e Farinac. qu. 30. num 70.

f Farin. à num. 85.

g d. 1. Var. resp. c. 2. num. 8. & 14. & Brunor. à Sole in q. lega. q. 30 num. 24.

In ipsa captivitate quædam sunt judici observanda, primò, ut statim perquirantur omnes arcæ & anguli domus accuratè; num inveniantur pixides, unguenta, pulveres & alia instrumenta maleficiorum: neque rei permitti debent iterum ingredi domum, ne capiant taciturnitatis medicamenta. *Sic Pet. Greor. lib. 13. de repub. cap. 30.* superstitiosum autem est, quod quidam addunt curandum lictoribus, ut sublimes de domo tollantur, ne, antequam in carcerem detrudantur, terram contingant, credo verentur isti, ne sint de genere Antæi Libici, cui contacta terra vires de novo sufficiebat, juxta fabulas. Tale etiam illud, detrahere omnem

nem illis vestem, & induere eas sola quadam interula; quæ uno die neta, texta & consuta: superstitiosum non foret, sed utile eas omnibus suis vestibus spoliare, & aliis vestire, ea gratia, ne quid lateret in vestibus maleficii. Sanè hæ diligenter excutiendæ & scrutandæ. Valde etiam mihi suspectum, quod quidam graves auctores *a* scribunt; admonendos judices, ne patiantur se à maleficis tangi super nudam juncturam manuum & brachiorum. cur quæso? si ne veneno inficiant; certe possunt etiam infici aliis partibus tactis: ne fascinent; deme venenum, & partium istarum nulla erit fascinatio. Simile est, quod addunt iidem, producendas ante judicem maleficas tergo adversas, quia putant, si judices ante alios, maleficæ adveniētes adspexerint, eos fascinari visu, & fieri mitiores ac faciliores ad absolvendum; nonne hæ sunt neniæ pueriles? quid virium habet aspectus maleficæ, eò quod primo vel secundo loco judicem viderit? Deinde quomodo hæc cohærent, maleficæ cognitioni judicum addictæ, statim vim maleficiorum amittunt, quod iidem asserunt auctores: & fascinant nihilominus modis prædictis, an, quod fascinant ante cæptam cognitionem post captivitatem, post cæptam verò cognitionem non amplius? ostendant diversitatis hujus causam si nos credere sibi postulant. Deinde communior est rumor, statim atque incarceratæ sunt, nocere eas amplius non posse. Nec defuere qui sollicitè causam quærentes, tandem duas reddidere homines non Catholici *b*. Primam quod commodè illic venena sua habere non possint, quasi vero Diabolus ea nequeat adferre: & nequeant illa ab eo accipere nisi per manum commentariensis, ut illi falso supponunt. Secunda quod liberè cum suo magistello communicare non audent; & maximè metuunt, ne à judice colloquentes deprehēdantur, quasi nesciant nocturni temporis multum sibi ad hoc superesse, & nequeant occultè dæmonem, etiam aliis præsentibus alloqui, surdaster credo Satan est, & eget clamoribus. Refelluntur hi ipsa experientia, nam constat à Satana illas vehementer sæpe in carceribus affligi (ut de nonnullis testatus Remigius *lib. 1. c. 13.*) constat etiam in ipso carcere aliquando illi commisceri, & posse grandine agros lædere: cùmque hæc damna inferant per ipsum dæmonem, solo nutu possent illi significare, & ipse, illis vinctis, id exequi per sese. Anno CIↃ. IↃ. XCVII. cum Stabuletum proficiscerentur Leodio Quæsitores, Oranus & alii, in via plana subitò currus dejectus fuit, & mirifice per mediū confractus, omnibus tamen illæsis; pedibus ergo, quibus equi non aderant, reliquum iter confecerunt, cum Stabuleti in carcere invisissent Joan. illum de Vaulx, cujus causa eò profecti fuerant; is statim illis, bene (ait) in via expalluistis; nec satis vobis omnia prosperè successerunt. Et dissimulantibus illis, casum narravit, addiditque se id à suo dæmone accepisse, damnum tamen ab alio quodam dæmone illatum, injussu suo: voluisse dæmonem amplius nocere; sed non licuisse. Hinc causam habetis, posse per dæmonem nocere, si Deus permittat,

a Spreng. in malleo p. 1 q 15. & Greg. sup. n. 4.

b Danæus de Sortiar. c. 4 Godelm. 2. c 4. lib. 3. num 17. Exemplū vide infr. lib. 5. sect. 10 in fine.

rarò Deum permittere, ne justitiæ executio in maleficos impediatur. *Plura videte sup. lib. 3. part. 1. q. 3.*

Utilior ergò est monitio, ne judices illos diu detineant in carceribus, sed vel sontes velox pœna consumat, vel innoxii reperti liberentur maturius *a* & ut observentur, ne qua secum ferant, vel ne qua inferant alii, quibus sibi necem queant inferre: & eadem de causa, ne diu solæ permittantur, nihil enim Diabolus diligentius conatur, quàm ad mortis consilium illas inducere *b*. Sed cur eas carceribus non eripit: GRILLAND. *quæst. 9.* scribit quosdam judices sæpe expertos an solita inunctione Magi capti per dæmonem efferrentur, & nullam umquam sortilegia tum effectum sortita: Unde multos tenuisse, quod captæ à dæmone eripi non possint: & rationes reddit duas, primam quia Diabolus mavult illas in professione sua statim mori. 2. quia DEUS non permittit dæmones exercere potentiam suam, ne id fiat in scandalum ipsorum judicum, & Dei ignominiam. Nam videretur plus posse Diabolus in suis ministris strigibus; quam Deus in suis, qui sunt judices, quæ ratio posterior est D. Thom. Confirmatur, quia Pompeiopoli existens Inquisitor permisit cuidam malefico capto ut se inungeret, & licentiam dedit evolandi si posset, & ille statim sublatus fuit in aërem. Cum Legione in Hispania degerem legi litteras ad Doctorem quendam Canonicum datas, quibus hoc inter cætera narrabatur. Ergone hoc tunc accidit, quia cessabat ratio prædicta, nec dæmon poterat videri contra judiciariam potestatem prævaluisse? Suaderem tamen Judicibus abstinere ab hujusmodi experientiis, in quibus plus est curiositatis, quam pietatis. Punitæ morte judicum curiositatis ego alias ex Cumano exemplum dedi; quod idem ex Silvestro Prierate CRESPETUS narravit, *lib. 1. de odio Satanæ discur. 15.* Posterior autem illa: D. Thomæ ratio quanti sit momenti dictum jam, *lib. 3. part. 1. quæst. 5.*

a Authen. hodie. de custod. reorum.

b Nic. Remig. lib. 3. dæmonolat. c. 6. 7. & 8.

SECTIO VIII.

De accusatione in judicio post incarcerationem.

De hac sufficiunt jam à nobis dicta, sup. sect. 6. si quis plura volet, legat Prosp. Farinac. *quæst. 12. & 16.* Clar. §. *fin. q. 12. cum mul. seq.*

SECTIO IX.

De tortura.

Ad hanc jam diximus, quæ sufficiant indicia; *sup. sect. 3. & sect. 4.* Nunc videndum nobis qualis esse debeat? quando iteranda? decernenda ve? & quæ hac in re superstitiosa sint vitanda? Quoad primum secundumque sunt enim valde commixta, quæ de iis dici possunt, scienda sunt sequentia. Imprimis poterit judex instituere interrogationes ad formulā illam à Grillando *c* traditam; *Quid sit illa professio, quam faciunt cum dæmone, & quibus modo ac ordine ad illam accedant, & quibus cæremoniis & solemnitatibus in ea utantur:*

c q. 7 n. 7

tantur: Ad quid se obligent dæmoni? sub qua forma verborum fiat ipsa obligatio? quæ sint ab eis servanda & ad quæ teneantur? quæ præmia habeant, & quæ habere sperent ab earum Principe Dæmone? ex quibus rebus simplicibus vel mixtis componant unguenta, quibus liniant corpora sua dum vadunt ad ludos? cum quibus etiã rebus faciant alia venefica maleficia? quem ordinem teneant, quando accessuræ sunt ad ludos prædictos? sitne verum quod vadant corporaliter, vel illa sit illusio, sive visio quædam in apparentia, in mente, & intellectu? casu quo accedunt corporaliter, an ambulent pedibus propriis, vel aliter deferantur, & quomodo, & per quem? Item quomodo & qualiter celebrent sacrificia; offerant preces & munera dæmoni? Item quæ sint illis in præcipua observantia in dicta professione?]

Et alia hujusmodi quæ judici ex præcedenti inquisitione, vel denunciatione videbuntur exquirenda: postea poterit interrogare de singulis: *num hæc, & quando, & cum quibus, &c. fecerint?* in his utile erit à levioribus, quæ facilius confitentur, ad graviora progredi, ideoque ultimo demum loco de copula cum dæmone interrogare (*Spreng. part. 3. mallei quæst. 14. & 15.*

Abstinendum judici tormentis, si possit abstinendo veritas haberi, *quæstio* enim, *res fragilis est, & periculosa, & quæ sæpe veritatem fallit*; a sæpe fit ut *innocens pro incerto scelere certissimas luat pœnas b,* frequenter tamen cogitur judex quæstionem adhibere, *cum qui se negant crimine quo accusantur teneri, torquentur, ut facinoris veritas, quæ indice voce non promitur, dolore corporis exprimatur,* teste B. Cypriano c, & est Theologica sententia communis.

a l.1. §. quæstion. D. de qu. Aristot in Rhet. ad Alexand. de quæst.

b D. Aug. l.19. de civit Dei.

c. Cypria. ad Demetriam, Joã. Major. in 4.d.15 qu. 22. Sylve. Tabi & alii verbo Inquisitio

Torturæ modus judicis arbitrio committitur, sed debet illud moderari prudentiâ & æquitate; primo, ut præcedant indicia sufficientia, de quibus egimus *Sectione* 1. ut constet prius de corpore delicti, quod ibidem probavimus. 3. ut reo sit data indiciorum copia, & processus contra ipsum jam formati, & tempus ad se defendendum sufficiens *d.* 4. ut reus nec sit confessus, nec convictus. 5. ut per interlocutoriam reum jam damnârit ad quæstionem, expressis in sententia causis, cur; & reus non appellarit, aut frivolè & calumniosè appellarit, appellationi enim non frivolæ aut calumniosæ deferendum est, adeò ut contra eam tortus & confessus nequeat condemnari. Si constet judici frivolam vel calumniosam esse, potest eam contemnere: poterit autem credere talem esse, quando in processu erunt indicia legitima ad torquendum, quæ reus in termino sibi concesso non sufficienter expurgavit. Si de hac re judex dubitaret, omninò deberet appellationi deferre, & à tortura supersedere. 6. debet judex postquam reus cibum vel potum sumpsit, propter periculum vomitus, ut minimum quinque vel sex horis à quæstione abstinere. 7. debet pro gravitate delicti, certitudine indiciorum, & qualitate personarum, etiam qualitatẽ & gravitatem tormentorum remittere vel acuere. Modos autem & gradus

d de his & seq. vide Prosp. Farinac. q.38

torturæ rectè proponit FARINACIUS *a*. debet etiam judex, licet istud delictum sit atrocissimum, eum modum & diuturnitatem quæstionis in eo servare, ut corpus rei maneat vel illæsum, vel modicè læsum, salvum innocentiæ vel supplicio: illæsum dico, quod ad carnis lacerationem, aut ossium vel nervorum fracturam, nam quoad discompaginationem, sive disjunctionem juncturarum & ossium non immoderatam, vix in tormentis ea potest evitari. Hic meritò cunctis sequenda foret (extra tormentum insomniæ) Pauli III. bulla LVIII. *b* quæ vetat reum in tortura ultra horæ spacium detineri. Debet etiam judex abstinere novis, & in sua provincia insolitatis torquendi modis; sed utatur solitis in hoc crimine; ut tormento funis tenuioris & affusione aquæ frigidæ in tergum appensi, vel etiam additis ad pedes ponderibus, vel ut baculo inter pedes inserto nequeat jungere; vel tormento vigiliæ omnium optimo & tutissimo, quando non additur simul membrorum extensio, hoc optimè nobis descripserunt Flamin. Cartar. & Farinac. *c* & eo potissimum utendum quoad mulieres; maximè honestiores, ut sunt moniales, &c. hæc in inferenda quavis tortura.

a sup. à num. 34.

b habes in Bullario Magno par. 1.

c Cartar. l. 4. praxi cri. c. 2. n. 7. & 8. Farin. sup. nu. 7 & 8 Farin. sup. n. 71. & Marsil. in l. 1. D. de quæst.

Quoad iterationem quæstionis, servandum primò, ne unquam etiam urgentissimis indiciis supervenientibus, reus torqueatur ultra tertiam vicem, etiamsi varius sit in confessione: quod si semper constanter negaverit, non posset ultra duas vices torqueri *d*, licet contrarium servetur in praxi; secundò non est repetenda eodem die quæstio, sed unus saltem dies inter singulas est interjiciendus, ut terror ille & dolor resideat *e*; tertiò, nunquam est iteranda nisi superveniant indicia nova & diversi generis, & prioribus evidentiora, & nisi reus sit adeò fortis ac robustus, ut animo & corpore in priore tortura perduraverit, item nisi priores torturæ nimis lenes & insufficientes fuerint: quod dijudicare pendet à judicis arbitrio; quartò si reus in tormentis confessus, sequenti die non vult ad bancum (quod ajunt) confessionem suam ratificare extra torturam, dicatque se dolore tormentorum falsa fuisse confessum, poterit absque novis indiciis de novo subdi quæstioni, ut perseveret. Si tunc reus in secunda quæstione pergit negare, primam confessionem expurgat, & est dimittendus, nec poterit tertiò torqueri *f*, nisi tamen prima tortura fuisset insufficiens, & indicia valdè urgerent, tunc ad tertiam posset deveniri *g*. Quod si in tertia adhuc negat, omninò dimittatur: si in tertia sicut in prima iterum confitetur, & post torturam ratificet quæstionem, omninò est puniendus: si tertia in tortura iterum confitetur, sed post torturam negat, non non poterit quartò torqueri, sed est absolvendus, quia cuncta indicia priora purgavit, & ultimum istud solùm ad quæstionem non sufficit, estque tandem finis aliquis quæstionibus imponendus *Sic Siman. suprà numero 43. & alii illi suprà citati, & præterea Boss. Blanc. Carer. & Farinac. eos sequens supra numer. 99. & 105. vide Marsil. in repetitione l. repe-*

d sic intellige Siman. & quos aleg. prax. c. 52. n. 42.

e Major. in 4. d. 15. q. 22. & Simanc. sup. n. 39.

f Sic Simanc. sup. n. 43 & in suis pract. Milleus Clarr. Dam. haut & Carrat.

g hæc est mens etiã Siman. sup. n. 46. & Fran. Pegnæ. in direct. inquisit. 3. p. com. 59

l. repetit. D. de quæstion. Et quod tunc simpliciter & absolutè sit dimittendus liber, volunt Eymeri, in 3. part. direct. & Pegna d. comment. 31. Anton. Gomez. d. capite 13. numer. 26. solvens argumenta contraria. Damhaud. in prax. crim. cap. 40. & alii apud Binsfeld. l. 7. de malef. C. q. 1. conclus. 16. Estque non illepidum quod narrat Marsil. habuisse Mediolani quendam insignem nebulonem; qui in tortura fatebatur, & in auditorio post torturam cuncta iterum negabat; tandem rogatus, quare sic faceret, renidens respondit, quia melius judico millies torqueri in brachiis; quam semel in gula, quare? quia multos reperias chirurgos, qui norint sua in loca reponere & coaptare ossa brachiorum, nec unum invenias, qui norit reaptare gulam, & similibus sibi illudentem Hippol. Marsil. coactus fuit liberum dimittere Porrò qui dimitendus, eum censeo dimittendum absolutè & simpliciter, sine fidejussoribus, idque ex receptiore sententia; neque causam indecisam relinquendam. Si tamen indicia non forent per eum sufficienter purgata; vel etiam si verisimiliter exspectarentur indicia nova & clariora præcedentibus; tunc ex multarum Curiarum praxi, posset reus dimitti datâ fidejussione de se repræsentando, cùm iterùm à judice accersetur; & tunc, cum ista indicia nova supervenerint, reus iterum examinatur, hæc dimissio tunc non est absoluta, sed stantibus tantùm rebus, prout tunc se habeant. *ut bene post Boer. & Caravitam Clarus q. 62. & Damhaud. sup.* Praxis verò illa quam Sprengerus ponit, *Part. 3. Mallei q. 14.* ut damnetur non ad torturam iterandam, sed ad eandem alio die continuandam, & hoc posse fieri non ortis novis indiciis, mihi callidior, quam verior; & crudelior, quàm æquior videtur. Nec enim decet hujusmodi verborum captiunculis sævitiam intendere, quid prodest vocare continuationem, quæ reverà est iteratio? quam durum etiam est, per continuatos dies quæstionem exercere? absint à piis judicibus hujuscemodi commenta. Quod dixi, secundâ vel tertiâ vice iterari tormenta posse; id procedit, quando reus duntaxat caussatur dolore quæstionis, se victum fuisse, sed si contenderet erroneam fuisse confessionem, & se paratum probare suum errorem, & adsint aliqua indicia pro revocatione facientia, tunc non posset iterum subjici quæstioni, sed deberet ei spacium tribui probandi erroris, interea latius haberi, & admitti ad eam Advocati & Procuratores ut possint cum iis conferre *a*. Hæc de reo non convicto.

Cæterùm si reus sit convictus, consultius est judici non subjicere eum quæstioni, quia tortura solet indicia præcedentia purgare, immò & plenas probationes; & ideò reus etiam convictus in tortura, & post eam constanter persistens, foret liberandus, ut ex communi DD. sententia docet Farinac. *b*. Et licet multi gravissimi juris interpp. existiment adhuc hujusmodi posse condemnari *c*, etsi Parisiensis Curia, teste Paponio, aliquoties judicârit; contrarium tamen, quod dixi, cōmunius & verius esse, cum Cartario censuit

a Bossius tit. de tort. n. 19. Foller. & Fran. Personalis apud Farin. num. 102.
b qu. 4. n. 26. & qu. 40. à nu. 1.
c Marsil. singu. 108 Gramma. cons. 12. n. 24. & dec. 8. n. 3. 4. & 7. Covarr. pract. qq. cap. 23. post nu. 9 Ant. Gomes. d. c. 13. post n. 20. Remi Foller & alii.

censuit Farinac. saltem quoad pœnam ordinariam, ut ea infligi non possit: extraordinariam non corporalem fatetur infligi posse, quando convictus tantum fuit præsumptionibus urgentissimis; quod si convictus fuerit plenis probationibus, tunc posse infligi pœnam corporalem extraord. etiam triremium. Sunt tamen aliqui casus, quibus tortura reum convictum non eriperet punitioni ordinariæ. 1. si non detur super delicto, de quo quis fuit confessus vel convictus; sed ad notitiam aliorum delictorum. 2. quando datur tantum pro habenda ulteriore veritate qualitatum aggravantium. 3. quando irrogatur ad habendos complices, fautores, receptatores, & alios participes. 4. si judex decernit eam cum protestatione, id se facere sine præjudicio probatorum; & reverà hæc protestatio non appareat contraria facto, ut appareret, si reus interrogaretur super principali delicto, etiam oretenus & non scribente Notario. Sed utrum judex possit reum testibus plenè convictum torquere? Navarr. *in Man. capite 18. numero 59. respondere* judicem qui hoc facit ad impediendam rei appellationem, peccare mortal. nisi constet calumniosam ac frivolam fore appellationem. In illis locis, ubi necessaria est rei confessio, non habet locum Navar. sententia, ubi non est necessaria; procedit quoad tormenta ad hoc instituta, ut delictum illud, de quo convictus est, fateatur, non quoad complices nominandos, aut circumstantias delictum aggravantes, de quibus non est plenè convictus.

Quoad personas torquendas, crimen istud est exceptum, ideò privilegio suo omnes spoliantur, diversimodè tamen. Nam qui sunt privilegiati ratione dignitatis vel ordinis, illi planè spoliantur, etiam clerici & monachi, etiam non infamati, mitius tamen sunt torquendi isti quàm alii, ut docet Simancas *a*. Quoad eos qui sunt excepti ratione ætatis; puto si sint minores annis XIV. tantùm esse terrendos, etiam terrore reali, ut nudando, ligando, & ad equuleum adducendo, non tamen imponendo. Si minores tantùm viginti quinque annis, ingressi saltem decimum quartum, torquendi, sed mitius, quam majores: senes verò, pro cujusque viribus, minus tamen acriter quam viri *b*. Idem de cæteris privilegiatis ratione debilitatis, qui torqueri poterunt moderatius, dummodò absit mortis omne periculum: excipiendæ semper prægnantes, favore partus, donec pepererint & periculum illud evaserint: quoad alias mulieres, nihil peculiare est, nisi quod honestatis, quam in viris, adhuc major habenda ratio, maximè si virgines aut sanctimoniales sint.

a d. tit. 52 à num. 23

b est communior ut patet ex Jac. Pottic. con. 99. Simãc sup. n. 21. & 22. Farinac. q. 41. n. 103

Quoad tertium dubium, sciendum multos maleficos contumacissimè tormenta perferre, munitos (ut ipsi vocant) remedio, sive *maleficio taciturnitatis*: quod maleficium *c* tradunt componi ex corde, vel aliis membris infantuli non baptizati, violenter necati, & in pulverẽ redacti, quibus cineribus corpori inspersis, vel occultatis, silentii hanc vim consequantur. Certum est in tormentis multos hoc silentium

c Spreng. mal. malef. p. 3. q. 14. & 15. & ex eo alii,

lentium

entium retinere, ut *a* scriptores plerique testantur, & quotidiana narrat experientia. Fit autem hoc artificio diaboli multis modis, quorum quosdam observat *b* Binsfeld. etenim multiplex est causa hujus silentii, vel enim tacent quia dolorem non sentiunt, vel quia loqui non possunt; etiamsi sentiant; vel quia nec sentiunt, nec loqui possunt; ut quando profundo somno opprimuntur, (somnum hunc conciliat dæmon causis merè naturalibus, ut medicamentis soporiferis & similibus) vel sanè, quia licet sentiant & loqui possint, robusti tamen atque fortes omnia tolerant, & obstinato animo cruciatum interrogationesque omnes contemnunt; ut non sentiat, solet dæmon efficere per quandam naturalem vim obstupefaciendi sensus habentia; quibus fit, ut vel dolorem non sentiant, vel lenior & tolerabilior dolor videatur, de qua re actum superius, *lib. 2. quæstio. vigesima prima*, Aliquando pondera appensa ipse levat, & corpus ipsum sublevat, funes quoque quibus ligati & extensi laxat, aliquando verò ea quæ corpori infligi, vel infundi videntur; ipse aliò avertit, aut vim eorum priusquam corpus contingant tollit, aut aliquid medium densum & solidum: quod simul facit, ne astantibus sit conspicuum: interponit. Aliquando deniq, corpus ipsum malefici ex equuleo tollit, & aliud substit uit: quæ cuncta cum Deus permittit, illi facilima sunt; rarius tamen hanc superpositionem corporis alterius contingere puto: frequentius aversionem illam sive depulsionem, item interpositionem (quam dixi.) Et vel vehementer fallor, vel plane in factum in Lycantropo illo Westphalico annis superiorib. de quo, ut ex ore *Sereniss. Electoris Ernesti*, *Bavariæ Ducis*, Carolus Bilheus Vir. Clar. mihi narravit, ista ferebantur: hominem vicies (*en, judicum clemens arbitrium, quo se porrigat in illis partibus Aquilonaribus*) sævæ quæstioni subditum, nihil fassum, sed renidenti similem cuncta supplicia pertulisse, tandem carnificem reo poculum quoddam medicatum præparasse: & ipsum quidem putum putum vinum propinasse, bibisseque, reo verò exhibuisse potionem illam alteram, sic imposuisse, ecce tibi confestim reum omnia sua facinora narrantem; & inter cætera, lustrorum aliquot Lycantropiam, & quæ tum plurima perpetrarat, quærentibus, unde hæc tam subita mutatio? respondit, pactum se cum dæmone, eumque sibi pollicitum hanc indolentiam cum taciturnitate in tormentis, & omnia supplicia, quæ carnifex ipsi infligeret, in se illum suscepturum. *hoc scilicet, ut dixi, adversionis, & interpositionis modo, stultus enim sit, qui existimet ipsum autoprosopos dæmonem torqueri potuisse*) mox verò ut illud (nescio quid) bibisset, dæmonem abscessisse vel invitum, vel pacti contemptorem, ideò se nolle amplius torqueri, malle spontè profiteri. Silentium etiam solet Diabolus inducere occupatione corporea malefici, perclusis illi interius faucibus & ore, ea moderatione, ut non præfocetur, loqui tamen non queat; interdum etiam organo auditus sic obstructo, ut judicis

a Eymeric. p. 3. Direct. inquisit. & ibi Penna commẽt. 39. Gril. de tortur. q. 1. anu. 12. Damhud. & alii.
b in d. l. 7. p. 1. conclus. 15.

voces interrogationesque non exaudiant rei: quorum omnia exempla suggerit Nicol. Remigius *a*. Aliquando duntaxat prope adsistit, & dehortatur à confessione, adhortaturque, ut brevia hæc tormenta, spe vitæ præsentis longioris, & æternæ cum illo beatitatis, fortiter ferant; demum addit minas & intentat sæviora, si quid promant. Denique solet illis membranulas & alia instrumenta magica, variis notata characteribus, suppeditare, quibus in locis corporis secretissimis abditis, ex pacto sensum adimit doloris. Nonnunquam etiam per alias maleficas (*ut ait Spreng. supra quæstion.* 15.) maleficiantur quantumcunque remotas. *Prout malefica quædam in Isspruch se jactare solebat, quod ubi ad minus filum ex vestimentis alicujus detenti haberet, tantum efficere posset, quod quantumcunque tormentaretur, etiam usque ad mortem, nihil fateri posset.*) Sed hoc totum ex pacto diabolus faciebat.

a li. 3. dæmonolat. c. 8. & 9.

Ut his judices obvient, quid non moliuntur? multa ritè, multa perperam. Sunt qui prophanam frigidam ori infundant, id si in ipsa quæstione fiat, quia cruciatum adfert, & periculosam convulsionem, pars tormenti censendum; si post quæstionem, adhuc æstuante corpore, idem arbitror? si diu post, quid operari queat, nisi ex pacto & maleficè, non intelligo; minus si ante quæstionem, ut plerique solent: cavendum ergò. Qui benedictam aquam infundunt, sive ante quæstionem sive in quæstione, si sic directè ad veritatem promendam putant eas adigi, vereor ne superstitiosi: si indirectè, quod obsessis credant, vel dæmonem propè adsistere; & ideò piacularē hanc undam propinant, vel inspergunt; non ausim damnare. Probem magis. Catholicis enim constat, fugando dæmoni efficacem hanc lympham; quare fortassis etiam suadendum, ut citra superstitionem circumcirca equuleum aspergatur locus, & sit in loco quæstionis usui futura aqua benedicta. Examinemus nunc quædam hac in re à Sprengero & sociis tradita *b*. *Primum* suadent reum diligenter induci verbis & rationibus, spe dubia addita; quod fortè non damnabitur ad mortem si confiteatur, ut veritatem non celet, & Deo det gloriā, hæc diligentia laudabilis est. Nam monitio frequens (*ut aiunt*) & carceris calamitas, & multiplicata informatio proborum virorum, solent disponere ad veritatem eruendam. Et à nobis (*addunt*) expertum est, quod per hujusmodi informationes maleficæ taliter confortatæ fuerint, ut in signum resistentiæ in terram spuentes, quasi in faciem diaboli, dicerent; faciam quod justum erit, & consequenter crimina sua fatebantur.)

b part. 3. Mallei q. 14.

Secundò ut dum ministri se parant ad torquendum, alii interea exspolient reum; (*si sit mulier; exspolianda fuerat à mulieribus aliis, antequam ad carcerem ducatur*) ne quid in vestimentis (ut jam dixi) lateat maleficii.

Tertiò debent capilli capitis & barbæ abradi, imò & per totum corpus etiam in partibus secretioribus; si fœminæ sint à fœminis, si viri à viris: & sic cavebitur inhonestas & inverecundia, propter quam Inquisitores Germanici Sprengerus & socii non ausi fuerunt

hoc

hoc uti remedio, ut ipsimet profitentur, addentes alibi hoc in usu esse *a*. Tamen (inquiunt) in aliis regnis Inquisitores talem per totum corpus abrasuram fieri mandant. *Unde & Cumanus Inquisitor nobis insinuavit: quod anno elapso,) qui fuit* 1485.) 41. *maleficas incinerari mandasset omnibus per totum corpus abrasis. Et hoc in districtu & comitatu Burbiæ, in confinibus Archiducis Austriæ versus Mediolanum.*

a d. p. 3. 1. q. 15.

Et hoc remedium multum prodesse, inter alios duobus exemplis lectu dignissimis, sed, propter prolixitatem, nunc à me omittendis: quorum ipse testi oculatus & judex fuit, confirmat Jud. Damhauderius *b*. In hac tonsione illud moneo observandum, si fiat duntaxat, ne maleficium lateat foraminibus corporis insertum, vel crinibus inspersum, ritè id fieri: eademque de causa putarem, ne qua unctio subesset, etiam totum corpus aqua calida prius diligenter abluendum; sed si tonsio fieret ex opinione, quod per eam robur corporis & animi fortitudo pereat exemplo Samsonis, (in quo totum id divina virtute contingebat, & etiam documento Apollonii Tyanæi *c*: putarim seriò hoc esse Magicũ & superstitiosũ.

b prax. cri. c. 37. n. 21

c Philost. l. 7. & 8. Nic. Rem l. 3. c. 91.

Addunt & quartam cautelam, si investigare (*inquiunt* d, *addo verba ne quid viris magnis videar affingere*) affectat, an maleficio taciturnitatis sit involuta, an lachrymari coram eo queat stando aut tormentis exponendo. *Hoc enim ipsum pro certissimo signo, ex fide dignorum antiqua relatione, ac propria experientia docente, adeò compertum est, quod etiamsi ad lachrymandum conjurationibus hortetur & compellatur, si malefica existit, hoc ipsum scilicet lachrymas emittere non potest: dabit quidem flebiles voces, & ex sputo genas & oculos linire, ac si fleret, attentabit: super quo à circumstantibus cautè avertendum erit. Modus autem conjurandi ad lachrymas veras, si innoxia fuerit, & cohibere lachrymas falsas, talis vel consimilis in sententia practicari à judice potest seu presbytero, manum super caput delati seu delatæ ponendo: Conjuro te per amarissimas lachrymas à nostro Salvatore Domino &c.* Quis miretur sub ea tempora hæreses invaluisse, quando hujusmodi, quæ nec Scripturæ sacræ, nec Conciliorum, nec Decretorum Pontificiorum, nec Patrum, nec Ecclesiæ consuetudine introductæ sunt formulæ, ad superstitiosas observationes accedebant? Jam ante docui indicium istud lachrymarum prorsus esse fallax, & annumeranda haud dubè experientia, superstitiosis aliis explorationibus, quas mox refellam. Formula ipsa nihil continet impii, sed formulas hujusmodi judicibus præscribere merè arbitrarias, & fallaci duntaxat innixas experientiæ: non satis pium, neque religiosum est, & sapit tentationem DEI. Nec ratio etiam quam addunt est bona: scilicet hoc contingere, quia gratia lachrymarum in pœnitentibus donum est Spiritus sancti: & diabolo displicet, ideò illam conatur impedire. Age enim, si oratio illa efficax ad hoc donum à Spiritu sancto impœnitenti & nolenti maleficæ impetrandũ, ad lubitum interrogantis latrunculatoris: (quod quis credat?) sanè diabolus non magis poterit has lachrymas impedire, quam cordis pœnitentiam: si non est ad hoc

d Mall. d. q. 3. q. 15.

efficax, cur id Diabolo displiceat: cui fictæ lachrymæ non possunt non placere? cur ergò per hujusmodi commenta; ab Ecclesia non approbata, via struitur similibus superstitionibus? Prætereea cur nequeat Diabolus lachrymas si velit elicere, quas muliebre ingenium cum lubet elicit, & superstitio Flentium Picarditarum?

Quintam. Insuper addunt iidem scriptores, *Tonsis capillis capitis, cum calice aut scipho aquæ benedictæ, guttulam ceræ benedictæ immittendo, & invocatione Sanctissimæ Trinitatis, jejuno stomacho tricies in potu ministrando per Dei gratiam à plerisque taciturnitatis maleficium abstulimus.* Cætera transire possunt, cavendum ne vis ponatur in numero illo ternario, aut in jejuno stomacho, utrumque enim impertinens est ad effectum.

Sextam ponunt de tollendo hoc maleficio per alias maleficas: sed hoc meritò improbant, & de hoc postea agetur copiosè libro sequenti, *cap. 2. quæst. 2.* Objicitur factum Præsulis Ratisponensis: Quod dum quidam hæretici propria confessione convicti, ut impœnitentes & defensores perfidiæ morti fuissent adjudicati, accidit ut in rogo illæsi persisterent, projiciuntur ergò in profluentem: sed nec aquis demerguntur: Nutare multi, & fidem illorum suspicere. Sollicitus de gregis salute bonus pastor, triduanum indicit jejunium, & preces Deo fundendas. nondum expleto triduo, venit quidam, & denunciat hosce sub uno brachiorum habere maleficium insertum inter carnem & cutem, invento & amoto, confestim illos vindex flamma concremavit. Hunc ergò inquiunt denunciatorem fuisse Necromanticum, & ejus præsulem usum denunciatione. Sed qui narrat Sprengerus, dubius fuit an Necromanticus fuerit, necne; potuit enim Deus bono illi præsuli id aliter revelare, in causa tam gravi & populo necessaria. Deinde nos non omnium hic facta defendenda, sed causarũ ac gestorum pondera libranda suscepimus.

Septimam ergò hinc eliciunt, devotas ad Deum orationes junctas jejuniis & bonis operibus, immò & populo indici poterunt preces publicæ ad invocandum divinum auxilium in generali, & ut contra dæmonum qualcunque infestationes cœlitum auxilia implorẽtur: Juxta illud boni Regis Josaphat *a* *Deus noster ergò non judicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te*)

a 2. Paral. 20. v. 12

Octavo loco addunt quædam *b*, mihi quidem non parum suspecta, nempè: quoad diem, *ut infra missarum solemnia & sacratioribus diebus, maximè sextis feriis quousque fit compulsus pro exspectatione Salvatoris nostri, malefica interrogentur. ut si sal aut aliæ res benedictæ cum septem verbis quæ Christus protulit in cruce, in scedula conscriptis, simul colligatis, collo malefici alligentur; longitudo Christi benedicta super nudum corpus & extra circumcingantur.*) Ego (quicquid illi dicant de experientia) illi experientiæ non fido. Reliquias Sanctorum appendi collo, aut quasvis res Ecclesiastico ritu benedictas, cereas effigies

b Spreng. d. p. 3. q 10 Pet. Greg. lib. 13 de rap. c. 30. num. 5.

AGNI

AGNI DEI (ut vocant) salem benedictum, &c. probo, dum desit irreverentiæ periculum: & scio quoad agnum Dei hoc multis feliciter cecidisse. de verbis certis scripturæ, quid sentiam jam dixi *libr.1.quæst. de periaptis.* De longitudinis Christi Domini mensura, quid illa operari idonea, novit Deus: sanè cùm benedici illam prius volunt, indicant, hoc benedictioni Ecclesiæ tribuendum. in ipsa etiam circumdatione, aliquid vereor ne sit mendosi. Dierum illa observatio suspecta quoq; non immeritò. Sed & jura festis diebus abstinere judicialibus jubent, nisi quando periculum esset in mora, ut patet ex *libr. Provinciarum C. de feriis*, ideò quod jure receptum, ut in atrocioribus criminibus quovis festo, etiam in Paschalibus, liceat torquere, sed ad Dei honorem (ut addunt DD.) id ego certè ad casum periculi lubenter restrinxerim. In genere tamen loquũtur (*ex l. nemo C. de Episc. audien. Bald. Spec. & alii quos sequuntur Clarus §. fin. q. 64. num.* 34. *& in Binsfeld. in l. 7. C. de malef. qu.* 1. *conclſ.* 18.) Sed cùm idem Clarus fateatur timentes Deum Judices his diebus nunquam aliquem pœna sanguinis afficere (*vide illum quæst. 97. v. 6.*) idque in Dei honorem; non video cur, cessante illo periculo, non sit idem dicendum de tortura.

Nonò adjiciunt ipsa quæstione, legenda dicta testium, submissis nominibus, dicendo: *Ecce convicta es per testes, &c.* Hoc non satis intelligo. Nam si velit duntaxat nomina testium taceri, parum ad rem. hoc enim etiam extra quæstionem servandum, de quo superius. si submissa voce nominari, ita ne reus exaudiat nomina, exaudiens tamen reliqua: sanè hoc superstitiosum est.

Decimò monent interrogandum reum, an velit subire iudicium ferri candentis, & si annuat, cognosci verum esse maleficum: profectò id fallax est inprimis: deinde iniquum proponere reo, quod ei facere, vel judici non liceat permittere.

Undecimò monent *eos qui nihil in tormentis confessi, de carcere pœnoso, ad benè munitam, sed minus incommodam mansionem transferendos nullo tamen modo relaxandos sub juratoria vel fidejussoria cautione: quia sic nunquam veritas ab ita relaxatis habetur, sed semper deteriores efficiuntur.*) In primis potest casus occurrere in quo sic sint relaxandi ad meliorem custodiam: Judici tamen tùm vehementer cavendum, ne aliis sint noxæ suo exemplo, vel verbis. Deinde potest etiam contingere, ut locus sit cautioni fidejussoriæ, ut superius dictum. Nec satis certa illa affirmatio, nunquam meliores effici. Non est abbreviata manus Domini, & præcedens vexatio dare potuit intellectum.

Alia, quæ Sprengerus addit, mox commemorabimus loco suo. Nunc ponamus XII. *quidam ex a.* Francofurtensi I. C. quod addo, ut vitetur, quia merè superstitiosum. Quidam (ait) ne dolores sentiant solent hos versus pronunciare.

a l. 3 de lamiis c. 10. n. 39.

Imparibus meritis tria pendent corpora ramis.

Dismas & Gestas, &c.)

Quis non hæc rideat? scilicet jam vis etiam in Hexametri pedibus; subjungit

git & quædam ex Psalmis. Et homo religiosus non audet hæc pronunciare superstitiosa, ut facit (meritò) sequentia Grillandi *a*, nempè ad eruendam veritatem Judici pronuncianda esse verba Prophethæ: *Dominus labia aperiat, & os meum annunciabit veritatem.* Nonne hic ipsa Psalmi verba detorquentur? cur ergò vim arcessit à verbis Prophetæ? item quis illa pronunciabit? Judex? qui hoc ad reum? reus? primum quid si nolit? deinde certè invitus pronunciabit, nec impetrabit. Sed nugas mitto.

a de q. 4. n 14.

SECTIO X.

De aliis mediis veritatem perscrutandi.

MAjoris momenti quæstio est, liceatne judici dolo falsis promissis, vel mendaciis à reo veritatem elicere? v. g. si fingat eum ab aliis etiam complicibus denunciatum, si promittat liberationem, quam ei non cogitat, nec vult impendere, nec de jure potest. Homo præcipitis ingenii & nova ac periculosa amantis Joan. Bodin. *b*, hæc omnia Judici permittit. In primis dum asserit licere mentiri. hoc hodie hæreticum est, fide enim tenendum, mendacium (quod nomen hujusmodi mereatur) esse rem simpliciter & per se malam, ideoque adeò illicitam, ut nec Pontifex dispensationem bonam facere possit: quæ est sententia non D. Augustini modò, & Thomæ, ut nugatur Bodinus: sed hodie communis Catholicorum *c*, qui illam sacris Scripturæ locis optimè confirmant *d*. Fuit id sententia Bodini. M. Marulus *l. 4. de Instit. benè vivendi capitulo 4.* Sed errore animadverso, ejus Interpres Gallicus planè contrariam Marulo sententiam tribuit: & multas paginas, quæ non sunt Maruli, Marulo inseruit, dictorum ipsorum Maruli confutationem pro Maruli dictis continentes; quam bono exemplo & prudenter ipse viderit. Argumenta Bodini ex sacris Litteris facilè solvuntur, & nos in tractatu de mendacio solvimus omnia.

b l. 1. dæmonon. c. 1

c D. Aug. l. cont. mēdac. epist. ad Hiero. & in Psal. 5. Amb. in c. cavete 12. q. 5. Greg. Isidor. Innocent. & alii apud Gratian. d. c 22. D. Th. 2. 2. c. 10 art. 1. Alf à Cast. l. 10 in verb mendacium & alii.

d Ps. 5. v. 7. Sap. 4. v. 9. 1. Eccl. 7. v. 14. Eph. 4. 25. Apoc. 21. v. 8.

Sed nota aliud esse dicere aliquid falsum, aliud occultare aliquid verum (ut notat D. Augustinus *e*) veluti cùm utimur, non mendacio, sed æquivocatione: prius illud non licet cuiquam, maximè Judici qui in hac re gravissima, & in judicio scienter mentiens, haud dubiè peccaret mortaliter *f*. posterius verò istud sæpè licet *g*. prius pertinet ad dolum malum, quia est contra legem, Divinam & humanam: posterius pertinet ad dolum bonum *h*, quia nec juri Divino, nec humano repugnat, & dirigitur in bonum reipub. & justitiæ executionem. his positis sit prima conclus. *Poterit Judex uti æquivocatione & verbis subdolis* (citra mendacium) *& ambigua promissione liberationis, ut reum inducat ad fatendum veritatem, & auctorē criminis commissi deprehendat.* Est communis opinio Dd. apud Covarr. & Plaxam *i*. Dissentit quidem ab hac Jul. Clar. *k* sed non distinxit mendacium à sermone æquivoco: imò apertè loquitur de eo qui expresè impunitatem promisit, quæ sanè promissio ad Bodini casum pertinet, nec mirum est si Paris de Puteo & Dyn. dissuaserint

e super d. Psal. 5. & l. 22. contra Fau. c. 34.

f benè hoc docent ex D. Th. Cajet. Nau. Covarr. Binsfeld. p. 3. dub. 3.

g Hadrian. Quodlibet de mēdac.

h de quo multa dixi Com. in l. contractu de reg jur.

i var. resolut. cap. 2. in fi. & Plaza l. 1. Delict. c. 37. n. 1. in fin.

k d. §. fi. 55. v. 7.

ſerint tali promiſſione uti. Sanè fateor Judicem non poſſe impunitatem reo promittere, niſi ſit Supremus Judex, qui habet abſolvendi & liberandi poteſtatem, & hoc facere intendat. Quoad inferiorem Judicem maximè hæc quæſtio procedit, & quoad dolum bonum, non quoad dolum malum ſive cum mendacio conjunctum, qui nec Supremo judici permiſſus. Objicitur à quibuſdam, promiſſio eſt juris naturalis & eo jure obligat: quare & hoſti & reo ſervanda. Reſpondeo quando de re poſſibili eſt: iſta autem eſt, de re quæ jure Judici impoſſibilis: ideò nihil refert, quod Judex habuerit animum liberandi reum: ſi verò non habuit animum, peccavit etiam per mendacium, verba menti contraria proferens. 2. Reſpo. iſta locum non habere in noſtra concluſione; in qua nec Judex intendit liberare, nec verba id neceſſariò ſignificabant, imputet ſibi reus: quod non ſubtilius ſenſum verborum ambiguorum diſcuſſerit. Exempla aliqua hujus æquivocationis occurrunt paſſim in praxi. Acutum fuit dictum Judicis Leodien. & licitum, qui ſagæ pertinaciter cuncta neganti, dixit: ſi veritatem luculenter profiteretur, ſe illi de publico vel ſuo, quoad viveret ipſa, quotidie cibum & potum neceſſarium præbiturum, & curaturum ei domum novam exſtrui, *domum* intelligens ligneam faſcium ſtraminumque, in qua erat comburenda. Alia ſuggerit Sprengerus *a*, veluti ſi honeſtius habeatur reus ſolito. & ſinantur ad eũ intrare viri honeſti, & non ſuſpecti, qui frequẽter colloquantur de variis rebus etiam impertinentibus: & tandem fidenter ſuadeant, ut fateatur veritatem, promittendo Judicem facturum ſibi gratiam, & ſe eſſe velle mediatores: *poſtea ſubintret Judex & promittat facere gratiam, ſubintelligendo ſibi vel reipbl. in cujus conſervationem totum quod fit, eſt gratioſum.* Poſſet etiam Judex dicere ſe illi optimè conſulturum, & confeſſionem ei utiliſſimam futuram, etiam ad vitam ſibi comparandam, hoc enim veriſſ. de vita æterna, quæ vera vita eſt. Idem Sprengerus *b*, paulò ante tradiderat ſententias tres alias huc pertinentes. Scilicet poſſe illi ſecuritatem vitæ promitti, quando Judex intenderet eam vel exilio punire, vel carcere perpetuo. hæc ſententia ſatis æqua eſt. Alios (ait) velle, ſic ad tempus tum in carceribus aſſervandam, ſed poſtea incinerandam poſt aliquod temporis ſpatium: refellere debuit, quia reverà mendacium continet promiſſio hujuſmodi. Tertiam ponit dicentium, poſſe Judicem ſecurè vitam promittere, & poſtea ſe à ſententia referenda exonerare, & in ſuum locum alium ſubſtituere: neque hanc rejicit, ſed eſt omninò ſimilis ſecundæ & adhuc peior, conjuncta cum mendacio: Ideò penitus cavendo, fortaſſis tutius eſt; quod alibi poſuit *c*, nempè ut petenti gratiam reo, reſpondeat Judex; fateatur veritatem confidenter, clemẽtiæ ſe rationem maximam habiturum, amplius ſe facturum quàm ipſe petat, & ſimilia verba generalia.

a d. q. 15.

b d. q. 14.

c d. c. 15.

2. Concluſio, *ſi Judex dolo malo hujuſmodi per mendacium confeſſionem extorſerit: non poteſt ex ſola hac confeſſione reum damnare: niſi reus poſtea compertâ fraude, de novo id fateatur ſpontè:*

vel

vel alia satis prægnantia indicia & argumenta accedant: vel saltem fraude cognita non retractet, quod inductus dolo malo dixerat.) hæc est verior sententia Imolæ, Decii, & aliorũ; quos sequitur Cover. a benè addens, quando nec retractat, nec expressè ratificat confessionẽ, nec aliàs satis prægnantia accedunt indicia: mitius & extraordinaria pœna affici debere, si accedant alia indicia, posse plecti ordinaria. Si objicias promissionem hanc contra remp. esse factam, & ideò non prodesse debere reo ad pœnæ diminutionem. Respond. Covarr. tunc Judicem non debere servare promissionem, quando viâ ordinariâ & rectò planè tramite cognovit delictum, non quando dolosè illud & via illicita expiscatus fuit.

a d.c.2.

Dixi in conclusione *dolo malo*, quia si *dolo bono*, & proinde viâ licitâ cognovisset: putarem non esse opus novâ ratificatione, saltem in foro exteriore: imò nec in interiore. licuit enim Judici bono dolo, malum obstinatii silentii animum rei decipere: & sibi iste imputet simplicitatem suam. Nec arbitror Clarum, si in terminis de dolo bono interrogatus fuisset, dissensurum, ut satis indicat *supra numero* 8. nec etiam Menoch. *de arbit. cas.* 164.

3. Conclus. *Si tamen Judex putans id sibi licere: si dolo malo criminis confessionem à reo elicuerit, & fraude cognita reus nec ratificat, nec retractat: ideoque Judex eum ordinariam ad pœnam condemnet: non auderem Judicem de mortali peccato accusare.)* Hæc conclus. intelligenda de peccato, non quod incurrit mentiendo; de quo vix potuit habere probabilem ignorantiam; sed de peccato, quod incurrit reum ex tali confessione condemnando. de hoc enim peccato valdè probabilis ei suppetit excusatio, cùm id ei licere, imò & eum debere multorum locorum praxis, & plurimorum DD. confirmet sententia b, adeò ut communiorem censuerit Alciat. & communem saltem fateantur Plaza & Clar. c

Addidi, *nec retractat*: quia si reus expressè retractaret, nec alia contra ipsum argumenta concurrerent, tunc certè non auderem judicem à mortali culpa liberum asserere. Nam illi communis Felini & aliorum (ut rectè Covar. quẽ sequitur Menoc. d) intelligenda, quando reus cognita fraude expressè confirmat suam confessionem, vel saltem tacitè, non retractando. nam tunc illam ratificasse censendus: & hæc distinctio fuit de mente Paridis de Put. *c. de tort. v. sequitur quæstio quotid.*

Inquisitores Germaniæ docent adhuc quasdam alias cautelas non improbandas: ut Judex diligenter consideret complicum dicta ad reum pertinentia, & hæc reo proponat, & diligenter singula investiget. si qua etiam instrumenta, ut unguenta, pixides, bufones, præsegmina cadaverum, & similia in domo ejus reperta fuissent, ei offerat, & quærat quid his egerit, cur ea servarit, &c. 2. complices, si quos habet, qui contra reum deposuerunt, ad reum intromittat, & permittat eos simul mutuo de facinoribus suis conferre, edere ac bibere, & habeat in loco vicino auscultantes & verba accipientes: etiam, si opus, Notarium publicum: si desint com-

b Arch. d. in ca. vellem 21. q. 2. Cini. in l. præsenti C. de his qui ad Eccles. confug. Felin. in c. adferre de præsumt. & Cottæ in Memora.
c Alciat in l. natura D. de verb. sign. Plaz. l. 1. delict. ca. 37. clar sup. nu. 9.
d Covarr. d. c. 2. Menoch. de arbit. cas. 1961.
e d. q. 15.

complices, utatur ad hoc personis, quas novit non ingratas reo, sed amicas, & quasi faventes atque miserantes: qui quodam sero intrent carcerem, & sermones dedita opera producant in multam noctem, tum quasi fortuitò id accidisset, quærantur serò nimis esse ad recedendum, ideò in carcere pariter reliquum noctis exigant, & semper colloquantur, ut sint similiter (ut dictum est) in vicino dicta excipientes. *Tertiò*, quod quandocumque veritatem fateri incipiant, nullo modo Judex actum hūc interrumpat, ne dimidiet confessionem, sed instet quoadusque de omnibus veritatem dixerint, saltem quoad principalia, etiamsi in mediam noctem deberet proferre, & prandium cænamve differre. Nam experientiam docuisse per dimidiationes & interruptiones illos frequentius ad vomitum redire, & non aperire veritatem quam inceperant detegere.

Quartò, si prædicta deficerent omnia, tunc si fieri posset, deducendos ad aliquod castrum, & ibi certis diebus custodiæ mancipandos: tum castellanum fingere se cogitare longum iter, & diu abfuturum: interea ut aliqui familiares, vel mulieres honestæ mulierem viri, si vir sit, virum visitent: promittant ei (non, ut ait Spreng.) quod velint eam omninò permittere liberè abire: sed citra mendacium verbis æquivocis (ut dictum supra de Judice in genere) multa & illecebrosa, dummodò se informent de certis, quæ scire cupiunt, experimentis. *Et advertat* (inquiunt) *Judex quod sæpissimè per talem modum fassæ fuerunt & convictæ. Et novissimè in Diœcesi Argentinensi prope oppidum Schletstat & castrum Konigsheim malefica detenta nullis tormentis & quæstionibus deduci poterat ad fatendum sua crimina: tandem modo supradicto per Castellanum servato, licet præsens erat in castro, ipsum tamen malefica æstimabat abesse: tres ad eum familiares intrabant, & ei liberam relaxationem promiserunt, dummodò super certa experimenta eos informaret. Et licet prima fronte renueret, & quod dolosè cùm ea agerent proponeret: tandem interroganti de quibus informare vellet, unus dixit super grandinem excitandam, alter super carnalia facta. Tandem ubi super grandinem illum informare volebat, & scutella plena aqua apparata, malefica sibi injunxisset, ut digito paululum aquam moveret, & ipsa certa verba protulisset: subitò locum quem explorator nominaverat, scilicet silvam adjacentem castro, tanta tempestas & grando replevit, sicut à multis annis visum non fuerat.*) hactenus illi. Sed in hoc exemplo bis peccatum, primo in mendaci promissione. Ut enim Judici non licet mentiri, sic nec licet alios ad mentiendum inducere.

Secundo peccatum fuit in eo, quod nimis longè exploratores progressi. non enim licuit maleficam etiam paratam ad peccandum inducere: etsi licebat examinare, quomodo soleant operari, & sic intellige quod de informatione dictum: nempè de verbali per modum dicentis, non de reali per modum facto ostendentis & exemplum præbentis, vides hic jam captas posse ex condicto cum dæmone quædam operari.

 Solent

Solent etiam Judices uti *confrontatione*: ea duplex est una spontanea, altera violenta; *spontaneam* voco, quando parati sunt rei, alios nondum captos societatis arguere & convincere: hanc nunquam Judex permittat, nisi præcesserint indicia talia, ut propterea citari possint: & jam citati, si non benè dissolvant objectiones rei constanter eos accusantis, queant in carcerē compingi. Nam alioqui fieret injuria his denunciatis. *Violentam* voco, quando complices in mutuis delationibus inter se dissentiunt: tunc debent primò seorsim, postea simul de hoc dissidio interrogari, quod si subdolè comperiat persistere, nec alia est via inveniendæ veritatis: solet altera in alterius mutuo conspectu torqueri, de hac praxi vid. Judoc. Damhaud. *prax. crim.* 47.

SECTIO XI.

De Confeßionibus.

IN ritè confessos non aliud Judicis officium est, quam condemnandi, juxta illud Christi Domini: *Ex ore tuo te judico.* & illud Jurisconsulti, confessus pro judicato est, quia quodammodo sua sententia dānatur *a*. Intellige si confessio sit clara, certa, virisimilis, constās, & legitima. nam obscura & dubia in favorem interpretanda confitentis *b*, parum idonea est ad judicandum. Verisimilis etiam sit oportet, quia inverisimilis nunquam sufficit ad condemnandum *c*. Inverisimilis autem est, quæ de re est impossibili, aut omninò falsa *d*: quod concedimus Ponzinibio, & Godelmanno; sed contendimus eos errare, dum in lamiarum confessionibus ea dicunt notoriè falsa & impossibilia, quæ vera & possibilia nos esse docuimus supra *libr.* 2. Legitima etiam sit oportet; hoc est, non præsumpta tantum, nec ficta tantū fictione juris (nisi ex contumacia, quæ liquidissimam inducit probationem *e*) nec contra quam coloratè aliqua objiciantur *f*, nec quando est incidenter tantum facta, vel metu tormentorum, vel extra judicium, vel in figura tantum judicii, vel absente parte, vel in judicio summario, aut nullo: erit autem bona in casu lamiarum & hæreticorum, etiamsi non constet de corpore delicti *g*. Dicetur facta metu tormentorum, non tantum si graviter tortus fuit; sed etiam si fuerit leviter tortus, levatus ad torturam, ductus ante equuleū, spoliatus, vel si seriæ minæ de torquendo præcesserint, quoad eos qui timid i sunt & torturæ inassueti *h*. Item ut sit legitima, necesse est, non sit exorta, nullis vel nonsufficientibus indiciis præcedentibus: nam talis esset nulla & invalida, etiamsi millies foret ratificata *i*, item, si in repetitione quæstionis sit exorta, quando non licebat Judici repetere *k*. Item si extorta per Judicem pendente apppellatione à sententia torturæ *l*. item si confessio extorta à reo, contra quem sola fama urgebat, etiamsi sæpius ratificetur *m*. idem si emanârit ab eo, cui denegata defensio, vel copia indiciorum *n*. item si sit illius, qui qualibet ex causa de jure torqueri non debeat *o*. confesso autem & convicto per legitimam quoque torturam adhuc ante condemnationem dandus

a Luc. 19. l. 1. & 3. D. de confess.
b Farinac. q. 50. n. 20
c Farinac. q. 43. n. 21.
d gloss. in c. fin. de confess. in 6. gloss. l.
C. de confess.
e Farin. q. 11. n. 97. & q. 30. n. 16.
f Farin. q. 21. n. 31.
g Farin. d. q 21. n. 34 & q. 33. n. 16.
h Farin. q. 2. n 25.
i Farin. q. 37. n. 46. 57. & 103. cum seq.
k Farin. d. 4. 37. n. 110.
l Farin. q. 38. n. 78.
m Farin. sup. n. 17.
n Farin q. 47. n. 8.
o Farin. q. 36. n. 84.

dandus est terminus ad se defendendum, etiam non petenti, ex æquiori & receptiore sententia *a*. Fallunt ista in eo qui à natura mutus simul & surdus foret: qui non potest, ex sua confessione signis declarata, condemnari: quare frustra torqueretur: sed damnari duntaxat potest ex testium depositione ac probatione *b*. Denique quæri potest, an qui confessus factum maleficum, negat se prava intentione fecisse, sit audiendus? ut plurimum, quia præsumptio ei contraria est *c*, puniendum nihilominus constat *d*, etiamsi juramentum offerat de recta intentione: interdum tamen poterit Judex juratum reum admittere ad probandum aliqua verisimilia, quibus confessio ejus elidatur. Quod si res dubia sit, poterit reus torqueri, ut intentionem suam proferat, ut bene post Lanfranc. & Bossium, asseruit Simanc. *prax. hæret. titul.* 20. *numero* 10.

a Farin. q. 41. n. 55. p. vi. Fari. b. 19. à nu. 32. usque ad 40. ubi Bossium refellit & n. 90. cum seq. maximè n. 99. ubi indistinctè quoad omnes personas hoc tenendum ostendit.
b Ant. Gomez. p. 3. c. 1. n. 69. Gril. Cas. & alii quos sequitur Farin. q. 41. n. 90.
c l. si non convicii c. de inju. consimil.
d c. 1. de præsump. c. contra Christianos de hære. in 6 Bart. in l. inter omnes ¶. rectè de furt.

SECTIO XII.

De abjuratione.

VT in aliis speciebus hæresis, ita etjam in Lamiarum crimine, abjurationi aliquando locus est: quando judicium tātum nititur suspicionibus. Sumimus hic abjurationem pro execratione seu anathematizatione jurejurando firmata. Et quia suspicio hæc, quæ est levis quædam præsumptio mali ex levibus indiciis procedens; si oritur ex diversis causis non æquè urgentibus, fit ut quædam suspicio sit levis seu modica *e*, quæ etiam potest vocari temeraria juxta Menochium *f*, alia vehemens seu verisimilis, alia violenta. Et sic dividendo levis oritur ex indiciis admodum levibus, quæ absolutè dubium relinquunt judicis animum, & hæc propriè dicitur *suspicio*. Vehemens oritur ex indiciis habentibus multum verisimilitudinis, adeò ut inclinent aliquantum judicis animum in alteram partem, & sic dubitationem non excludunt totam: hæc suspicio magis propriè vocatur *opinio*. Violenta deniq; oritur ex indiciis valdè fortibus & adeò efficacibus, ut omnem dubitationem ex animo Judicis eliminent, & faciant eum planè uni parti assentiri *g*, hæc propriè vocatur *præsumptio Judicum*, *sententia* de hac est, *c. cum contumacia, c. cùm accusatus de hæret. in* 6. *capit. quorundam f*, 34. Judicis autem arbitrio permittitur qualitatē sive quātitatem suspicionis moderari: dummodò caveat ne levis sit corde, nimis facilè credendo. Exempla hujusmodi suspicionum ponit Sprengerus *h*; ut si quis deviet à communi consuetudine vivendi, si conventiculis secretis maximè nocturnis intersit, aut cum suspectis familiaritates secretas habeat, dicit levem oriri: si quis quos novit maleficos visitat, munera offert, occultat, recipit, defendit, vel aliter actu favet, tum oriri vehementem: si quis perpetraverit ea quæ pertinent ad ritus maleficorum, paciscendo, adorando, sacrificando, comminando, tangendo, aut dormientibus per visum apparendo, aut cubicula insensibiliter ingrediendo, &c. vel si penes eos instrumenta maleficii sint reperta, hujusmodi violentiam præbere suspicionem. Levi ergò suspicione laboran-

e c. accusat. in pr. de hæret in 6.
f l. 1. de præs. q. 7. à n. 46. maximè n. 59. & habes in d. c. accus. §. illo verò & ibi Archid.
g sic post Meno ch. d. loco benè dissentem. Farin. q. 36. 1. à n. 178.
h p. 3. q. 19

borantibus poteſt indici *a* abjuratio etiam ſpecialis hæreſis, de qua leviter ſuſpecti: & ſi talis qui ſic abjuravit, reincidat, non punitur ut relapſus *b*. Si verò ex gravibus ſuſpicionibus abjuraſſet, (nam & huic abjuratio indicitur) tunc cenſeretur relapſus: in hac debet fieri abjuratio in genere de omni hæreſi, & in ſpecie de illa qua vehementer ſuſpectus fuit *c*, & tales fuêre abjurationes Theodoreti & Ibæ in Concilio Chalcedonenſi *act*. 8. ſi verò detur abjuratio ex ſuſpicione violenta, tunc facienda abjuratio, ut à verè malefico, & tanquã à deprehenſo exigeretur. Debent autem violenter ſuſpecti; quando crimen fatentur & parati ſunt abjurare hæreſim, & redire ad ſanam mentem, ad pœnitentiam ab Eccleſiaſticis Judicibus recipi: quod ſi nolint, debent tradi brachio ſæculari ut impœnitentes *d*; debẽt præterea cum adjuratione generali omnium hæreſum, & diſerta atque clara, errorum de quibus ſunt ſuſpecti, canere palinodiam, & contraria aſſerere, & jurare ſe nunquam ad abjuratos errores redituros, & hæc omnia ſcripto libello abjurationis, propria ſcriptione munito, confirmare: quæ cuncta ab Apoſtolorum temporibus recepta fuêre, ut oſtendit Simancas *ſup. n.* 8. & 10. & hæc abjuratio hodie coram Clero & populo fit, nec poteſt privatim admitti, niſi ex magna cauſa l. Quid ſi qui tantum urgetur ſuſpicione vehementi ſeu veriſimili, detrectet abjurare? videtur Simancas *ſupra num.* 13. velle eum poſſe tanquam cotumacem & impœnitentem tradi brachio ſæculari, *ex c. ad abolendam de hæret.* Sed) ut ait Spreng. ſupra. (dictum *cap.* §. *in præſenti vera*, videtur tantum loqui, non de ſuſpectè vehementer, ſed de manifeſtè deprehenſis, contra quos conſtat rigidius eſſe procedendum; contra hunc igitur Epiſcopus procedet per excommunicationem & ſi in ea per annum ſteterit, condemnabit ut hæreticum. Porrò quando maleficum Eccleſia recepit ad pœnitentiam: laicus Judex poſſet illum apprehendere, propter damna temporalia variis illata, & propterea condigno ſupplicio affigere: nec teneretur Eccleſiaſticus Judex impedire, quia licet eum non poſſit tradere, poteſt relinquere puniendum. Sic Spreng. Sed de hoc plura mox *ſect. de abſolutione*. De abjuratione facienda ab iis qui cõfeſſi & faſſi, qualis fuit abjuratio Doctoris Edelini, nihil peculiare occurrit. adſcribam tantum hiſtoriam rei geſtæ, verſam ex gallica narratione Enguerrani Monſtreleti *Chron. p.* 4. ait Enguerran. Anno 1453. Dominica die, quæ incidit in vigil. Nativitatis Dominicæ, Ebroici publicè in theatrum adductus citatus voce præconis, & condemnatus fuit ſentẽtia Judicis ad perpetuum carcerem Epiſcopi dictæ civitatis, Magiſter Guilhelmus Edelin, Doctor Theologiæ, Prior S. Germani en l'Haye, priùs Ordinis D. Auguſt & aliarum Sacrarum familiarũ religioſus: qui tẽtatione & ſuggeſtione hoſtis Tartarei, ei ſe maniciparat, ea lege, ut concupiſcentiis ejus profanis & mundanis ſatisfaceret, & præcipuè ut frueretur Nobilis cujuſdã Equeſtris familiæ matronæ amplexibus, quam ardebat: quâ gratiâ, ſe obſtrinxit ea ſervitute inimico, un cogere-

tur

a c. accuſ. in pr. ſupr.

b d. c. accuſat. ubi videtur errare Ancharan. ut benè notat Siman. c. 53 n. 5. & rectè idem Spreng. d. q. 19.

c c. litteris §. quo circa. de præſumpt. Simanch. & Spreng. ſup.

d ut ex Canni. b. ad luctus per eum Spreng. ſup. & ex variis conciliis Siman. ſup. n 6. & n. 13. Leo Epiſt. 75. cap. ſi quis Epiſ. 1. q. 7 c. ad abolendam de hæret.

tur convenire ad certum locum, quotiescunque dicto inimico collibuisset: quo loco soliti erant conventus suos agere: & duntaxat incenso baculo cum scopis confestim eo transferebatur. Confessus fuit idem Magister Guilhelmus sponte sua, se homagium exhibuisse inimico se offerenti præsentē in specie arietis, eique osculum sub cauda ore impressisse, & multis variisque annis postea in damnato hoc instituto vitæ perstitisse. Interea omnibus in rebus quæ à dæmone postulasset, illum faventem auxiliaremque habuisse: donec accusatus malefícii fuerit comprehensus, & in carcerem compactus: à quo juridicæ incarcerationis tempore vis omnis hostilis evanuerit. Et per prædictam condemnationis sententiam jussus est Mag. Guilhelmus in lacum seu fossam recludi, pane & aqua deinceps alendus. In theatro verò Inquisitor fidei, voce altâ & diserta oratione luculenter in memoriam reo redegit, quam olim laudabiliter & utiliter populum concionib. juvisset, & instituisset, cùm Apostolico ritu per totam provinciam fidem & legem CHRISTI JESU promulgaret: quo miser postea decidisset, aliaque multa idonea eum ad pœnitentiam seriam inducere. Interea catamidiatus seu mitella ad infamiam depicta ornatus, populo spectandus erat propositus, accurrente multitudine magna. Sed finita concione inquisitoris, idem Guilhelmus, sciens se gravissimè peccasse, & sceleribus atrocissimis Deum offendisse; gemere, & flere; & alta voce veniam à Deo, Episcopo. & justitia petere (*addit Iaquerius quod in terram prostratus exhibuit quandam schedulam continentem sua facinora commissa contra fidem in dicta hæresi & secta, offerendo prædictis judicibus abiurationem* (& commendavit se suppliciter precibus assistētium. Deniq; fuerunt illi impacti compedes ferrei, & deductus in fossam: ut ibi per pœnitentiam elueret nefaria & horrenda peccata quæ commiserat) hactenus Monstreletus. Quoad formulas abjurandi varias invenias, unam *in c. ego Berengarius de conser. dist.* 2. aliam *sess.* 19. *concil. Constantiensis*, aliam *apud Turrecrema l.* 4. *de Eccles. p.* 2. *c.* 22. aliam *apud Alf. à Castro. l.* 1 *de iust. hæret. punit. c. ultim.* alias *apud Sprenger. d. p.* 3. distinctas, pro quorum suspicionis gradu *quæst.* 23. 24. 25.

SECTIO XIII.

De purgatione Canonica.

PUrgatio Canonica vocatur, de objecto crimine innocentiæ ostēsio secundum sacros canones facta, ac hanc etiam reo deferendam levi tantū suspicione laboranti voluit Sprenger [a]. censens *suspicione notabiles* vocari à Pontifice illos, qui quavis suspicione laborant: quæ etiam est opinio Archidiaconi. Qnare nutat apud me dictum, saltem modus loquendi Simancæ, volentis [b] non esse deveniendum ad hanc purgationem, nisi cum reus publica laborat infamia, & simul crimen plenè probari nequit, ea tantum ratione, quia si crimen plenè probetur, damnari; si infamia non laboret publica, absolvi debeat, contra enim quis inferat: si infamia publica laboret, torquendum

[a] Jaq. flagel. Fascinat. c. 4.

[b] Rainer Godofrid. Silv. verb. Purgat.

(juxta alibi dicta) si crimen plenè nequit probari, tunc propter infamiam, vel suspicionem debere vel abjurare, vel se expurgare. Sed de infamia assentior Simancæ, hanc sufficere ad expurgationem quando crimen amplius probari nequit: & accusator defecit in probatione, ut benè Clar. *q.* 63. *n.* 4. Non assentior, si omnem suspicionem excludat. Sed benè est, quod postea *a* etiam vehementem suspicionem admittit & totum id, quando facienda purgatio, quando non, judicis recto arbitrio permittit habituro personæ, & circumstantiarum aliarum rationem. Expurgatorum quoque numerus ab eodem arbitrio dependet, ut & qualitas personarũ, an ejusdem, an æqualis cum reo conditionis, an inferioris? Viles personæ non sunt onerandæ purgatione Canonica, nisi illæ spontè se offerant; & dicant se posse invenire idoneos qui expurgent, & tum possent mediocres etiamsi non planè boni, admitti *b*: Qui, cum vilis persona non sit (nam vilis potius esset torquendus) ad arbitrium judicis non vult se purgare, si præsens sit; statim potest, ut contumax & convictus, puniri. Qui in purgatione deficit, pro convicto habetur, ut benè Siman, quem vidi rectè prosequentem hanc materiam *toto illo c.* 45. cui adde Clarum supra, & Menoc. *l.* 2. *de arb. iud. cas.* 274. De vulgaribus purgationibus egimus *tit. de sortilegiis sortiariis lib.* 3. formulam sententiæ purgationis habes apud Spreng. *qu.* 23. ubi etiam ritus omnes & materiam benè discutit, & adde *tit. de purgatione Canonica in Decretal.* & quæ dixi *supr.* 3.

a n. 5. ex Decio.

b Simanc. supra 8.

SECTIO XIV.

De absolutione.

ABsolutio impendenda, quando vel reus objecta crimina diluit, vel accusator ea non probavit; nonnunquam id ab accusatione tota, nonnunquam ab instantia judicii: nonnunquam sub fidejussione prout judici videbitur justius & commodius *c*. *Absolutio* igitur alia est *diffinitiva*, alia *ab observatione iudicii diffinitiva* (quæ vocatur etiam à crimine: sivè ab accusatione, sivè *absoluta*) dicitur quando reus absolvitur tanquam innocens, quia crimen non commisit. *Ab observatione seu instantia judicii* dicitur absolvi, qui solvitur non tanquam innocens, sed duntaxat tanquam tunc non repertus culpabilis, ut puta propter judicii nullitatem probationumve defectum & rebus ita stantibus ut tunc stabant *d*. & hæc habetur etiam pro definitiva, eatenus, ut si nova indicia non oriantur, reus iterum molestari non debeat: immò etsi orirentur, non poterit repeti, nisi intra certum tempus ad accusandum institutum, nempè decem annorum inter præsentes, viginti inter absentes. Quod si dubitetur sitne diffinitiva, an tantum à judicii observatione recurrendum ad acta, si habetur *absolvimus ab observatione iudicii*, vel *ab hactenus deductis*, vel *stantibus rebus pro ut stant*, aut similia seu æquivalentia verba: tantum censetur absolutus ab instantia judicii. Si habetur, *reum absolvendum uti innocentem, non culpabilem*, & hujusmodi verba alia adsint: censendus absolutus

c Simanc. in pract. c. 51.

d Clarus. 6. in. q. 57. & 62. Far. in q. n. 24.

tus definitivè. Si verò res ex actorum verbis non colligitur, (verbi gratia, si tantum diceretur: *Absolvimus reũ*, tunc legenda diligenter acta, & videndum: an constet ex actis duntaxat crimen non fuisse probatum, non verò crimen à reo non commissum, tum censenda tantum fuisse à judicii observantia: si constet vel omninò non commissum crimen, vel non commissum à reo (verbi gratia, qui suum *alibi* benè docuit) tum habenda ut definitiva. Si ex actis adhuc res manet ambigua, tunc communior sententia & praxis est, ut habeatur tantum pro absolutione ab instantia: quod communi praxi receptum in favorem reipubl. ut crimina puniantur: qui favor præponderare debet favori privato reorum. Hæc ratio etiam est fundamentum opinionis receptæ & generalis consuetudinis (exceptis locis paucissimis) qua licet jure communi scripto magis consentaneum sit, actore non probante reum diffinitivè absolvi, tamen consuetudine & praxi judiciorum invaluit, ut casu non probati criminis sententia feratur tantum absolutoria ab observatione judicii, ut post Covarr. & alios optimè deducit Prosper, Farinac. *a*. Et sic intellige, quæ scribit in distinctè Sprenger. *b*. Nam quando deprehensus est verè innocens reus, judex illi faceret gravem injuriam, & mortaliter peccaret inferens in sententia eum duntaxat absolvi ab instantia judicii: immò tenetur diffinitivè absolvere, alioqui reus tunc potest à tali sententia appellare: nec contraria consuetudo foret æqua vel toleranda. Si tamen reus non appellaret: in foro quidem externo censeretur sententiam approbasse: in foro tamen interno non auderem judicem excusare. Non enim quia alter vel ignarus est, vel incurius juris sui, licuit judici injuriam facere; nec etiam superveniẽs ratificatio tollit præcedens judicis peccatũ, nisi quoad obligationem restituendi. Quæ velim diligenter à judicibus notari pro intellectu eorum quæ de hac re traduntur à Doctoribus nostris *c*. & praxi vulgata. Hæc intelligenda, de absolutione in eodem foro. Nam si in alio foro agatur, tum nec absolutio definitiva planè reum liberat. Nam absolutus in foro poli seu conscientiæ, potest adhuc puniri in foro fori. Et, quia crimẽ nostrũ est mixti fori, si absolutus in curia sæculari non fuit punitus ab ea sufficienter, & judex Ecclesiasticus habet pœnam quam infligat majorem, eamque reus merebatur, poterit eam infligere. Contra quoque nimis leniter castigatum à curia Ecclesiastica, poterit severius, etiã ad mortem, damnare judex sæcularis *d*. Neque tunc censetur bis pro eodem crimine puniri, sed utraque punitio pro eadem una continuata habetur: & quia in atroci crimine versamur, & cui expiando vix ulla supplicia sufficiant; parum hic necessaria est distinctio Marantæ *e*, Sed hæc sufficiant: formulam absolutionis pete à Sprengero d. q. 20.

***

a supra n. 13. & 28. id p. 3. q. 2.

c Grillan. tract. de relaxa. carcerat. titu de absol. Inno. q. 2. Covarr. li. 1. var. resol. c. 1. n. 8. & l. 2. c. 10. Clar. & Far. supra & iis quos plur. illi citant.

d Optimè post alios Farinac. sup. n. 10.

e tit. inquisit. nu. 100 post Bart. & Pari.

SEC-

SECTIO XV.

De sortilegiorum qualificatione: sive quæ hæreticalia, quæ non?

POst absolutionem, tractandum de condemnatione, sed quia congrua delicti pœna dependet à delicti qualitate, hæc necessariò sectio præmittenda fuit: non ratione Lamiarum seu Strigum, quarum crimen semper cum hæresi conjunctum est, ut docet experientia, sed ratione quorundam Sortilegiorum minus atrocium, & in quibus pactum solummodò tacitum reperitur. procedamus per brevia axiomata.

Axioma primum, *Sortilegia hæretica dicuntur omnia in quibus dæmon invocatur ad faciendum, vel indicandum ea, quæ vel facere vel scire non potest.*) hoc est certum *a* quia hæreticum est illum credere posse facere vel scire, quæ neque scire neque facere potest: sed Deo sunt reservata. Dixi hæretica non hæreticalia: nam hæreticale significat tam quod sapit hæresim, quam quod hæreticum est, & quia has duas significationes multi *b* non benè distinxerunt, ideò etiam errarunt in hac materia. prima ergò hæc non tantum sapiunt hæresim, ut illi volunt: sed verè sunt hæretica facta, non dico sunt hæreses, (nam hæ ab intellectu pendent, & hæresis est intellectus error) sed dico facta hæretica, sicut enim propositio hæretica est, ipsa enuntiatio falsa Catholicæ veritati contraria: sic etiam factum est hæreticum, quod Catholicæ veritati repugnat non formaliter, sed quasi materialiter, quia est materia circa quam intellectus aberrans versatur in hæretico errore: & ad factum hæreticum sufficit id quod fecit esse hujusmodi, ut si quis rem ita se habere pertinaciter contenderet, is verè hæreticus esset, verbi gratia, rebaptizat quis aliquem, factum est hæreticum. quia qui tenet posse rebaptizari, est hæreticus. id factum sapiens hæresim sufficit: ut qui hoc assereret fieri posse, quod facit, ejus propositio vere diceretur propositio hæresim sapere, non tamen verè diceretur esse propositio hæretica. verbi gratia, si quis sacramentalia misceret usibus profanis, circa pactum expressum vel invocationem expressam dæmonis: faceret factum sapiens hæresim, quia si diceret hoc fieri oportere seu licere, hæc assertio saperet hæresim. Ex his puto pendere decisioné controversiæ inter Barbat. & alios Jurisconsultos, de iis qui dæmonem invocant ad cognoscendum seu faciendum ea quæ ipse facere vel cognoscere potest, à Deo non impeditus: v.g. ut revelet furta commissa, ut in amorem carnalem inducat. Quoad hæc enim Barbat *c*. censuit, horum cognitionem pertinere ad inquisitores fidei, & ea sapere hæresim manifestam. Sed alii Barbatiam reprehendunt, & cum Oldrado volunt hæc non pertinere ad inquisitorum cognitionem, neque esse hæreticalia *d* & in hac re inveniuntur in Parlamento Parisiensi apud Paponũ contraria. Sed pro Barbatia faciunt arresta Theologi Spineus & Pegna *e* Inprimis, pertinere etiam ad Inquisitores cognitionem, dubitari nequit, cum cri-

a Grilland. de sortileg. q.10. n.1. 2.6.10.19. Clarus §. hæresis vers. successivè quæro & alii communiter.
b Clar. Farin. & alii J.C.

c cons. 55. lib. 1.
d Oldrad. cons. 210. Tiraq. de pœn. caus. 4. n. 3. Gemin. con. 54. Alber. rub de hæret. Afflict. sup const. Neapol Clarus §. hæresis. n. 25. & Far. q. 20. Papon. l. 22. tit. 3. a. 1. & 2.
e Pegna in direct. q. 42. cómen. 67. Spin. Apolog. 4. contra Ponzinin cult. benè id probant.

crimen ſit mixtum. Deinde non eſſe crimen hæreticum (niſi quid aliud accedat) nec ſapiens manifeſtam hæreſim id quoque puto, ſi deſit dæmonis invocatio expreſſa: ſapere tamen hæreſim non manifeſtam crediderim, quando conſulitur dæmon ſive maleficus divinator de rebus amiſſis: licet enim dæmon norit, ipſum tamen conſulere ſapit hæreſim, occultam ſaltem; idem dicendum in philtris, quibus magici characteres, & ſuperſtitioſa alia pactũ occultum habentia, admiſcentur: ſed quo ad amatoria ex philtris merè naturalibus, circa ſuperſtitionem exhibita, putarim ea non ſapere hæreſim: quare & judicem diligenter inſpicere, & conſiderare hæc debere. Illud non dubito, hæreſim ſaltem ſapere, niſi potius verè hæretici ſint Magos illos, qui credunt quod ſolent jactare ſe unitos ſpiritui, ſive præditos ſpiritu quodam excellenti ſeu potenti, cujus efficacitate poſſint cogitationes aliorum ſcire (quod ſoli Deo reſervatum) & occulta divinare, & alium ad aliquid imaginandum, ut loquuntur, neceſſitare, aliaque miranda, ſupra hominum communem potentiam facere. Quos, etſi negent, neceſſe eſt vel illa non poſſe præſtare, & tantùm fingere, vel ſi credunt iſta & faciunt, verè Magos eſſe, & tales quales dixi, pactum cum dæmone habentes. De his ſapienter ſcriptum à Cardinali Cuſano *libro tertio de docta ignorantia cap. undecimo.* Non illa phantaſtica (*nempe unio*) Magorum qui hominem ad quandam naturam ſpirituum influentialium ſibi conjecturalium, quibuſdam operationibus mediante fide (*hanc intelligo fiduciam quam Magi ſemper exigunt*) adſcendere dicunt: ut in virtute ſpirituum talium quibus per fidem uniuntur (*hoc eſt per promiſſam eis fidelitatem & patientiam*) plura & ſingularia mirabilia, aut in igne, aut in aqua, aut ſcientiis harmonicis, apparentiis tranſmutationum, manifeſtatione occultorum & ſimilibus efficiant. Manifeſtum eſt enim in his omnibus ſeductionem eſſe, & receſſũ à via & veritate. Propter quod tales ad fœdera & pacta unitatis, cum malignis ſpiritibus taliter aſtringuntur, ut id quod ſub fide credunt, opere oſtendant in thurificationibus & adorationibus, Deo tantum debitis; quæ ſpiritibus, quaſi potentibus implere petita & de vocalibus, iſtis mediantibus, magna cum obſervantia & veneratione impendunt. Conſequuntur aliquando per fidem (*intellige*) (per) *non ut cauſam poni ſed non pro* (juxta) *nam error eſſet credere quod fiducia illa magorum ſit efficax*) ipſa caduca petita, uniti ſic ſpiritui; cui etiam, à Chriſto æternaliter diviſi, in ſuppliciis adhærebunt.) *hactenus ille.* Quando autem dubium eſt, ſintne hæreſim ſapientia, neque ſortilegia: non pertinet ad inquiſitorem judicare aut cognoſcere ſintne talia vel non (verum hoc pertinet ad Theologos qualificatores:) ſed poſtquam conſtat ea ſapere hæreſim, dubitatur verò tantum an ſapiant manifeſtam: poſſunt de illa qualitate cognoſcere, & pronunciare ſe judices eſſe *a*. Qualitatem verò horum factorum puto deſumendam à circumſtantiis & actibus, ſeu rebus quæ admiſcentur.

a Pegna. d. comm. 97 in fine ubi dicit hanc veram & comm. eſſe ſententiam.

2. Axio. *Quæcumque fiunt sortilegia à sortilegis habentibus pactum expressum; sunt respectu operantis sapientia hæresim, etiam circa res quas dæmon cognoscere vel facere potest, respectu verò operis duntaxat si sint circa res quas dæmon cognoscere nec facere* a,) ratio, quia primo casu, propter fœdus illud, operans est hæreticus: secundo casu tunc tantum factum ipsum sapit hæresim. Sed quoad non habentes pactum expressum.

a post alios Grill. q. 10 à n. 4. Far. d q. 20 nu. 8.

Dico tertiò. *Si qui sortilegio Deum abnegent, vel adhibeant sortilegio hostias sacras, vel aliud sacramentum aut etiam Sacramentalia, immò vel reliquias vel agnos Dei, vel alias res Ecclesiastico ritu benedictas & sacratas* b, *vehementer sunt suspecti de hæresi.*] ratio, quia tales significant se credere hujusmodi adhibita vim habere ad maleficorum operationem. Et de hac crudelitate debent examinari, & si nolint respondere, possunt desuper torqueri; & si non fateantur, ut vehementer suspecti debent adjurare.

b Eymeric. d q. 2. & ibi Penna comm. 67. Alf. à Cast. l. 1. de just. hær. punit Berna Cuman. in Lucer. inquisit. ver. sacramentis abuti. Joan. à Roias tracta de hæret. p. 2. assert. 12. num. 267. Farin. d. q 20 nu. 85. in 2. editione sup. Grillan. q. 10. n. 16

Dico quartò, *si qui baptizant imagines ex qualibet materia, vel rebaptizent pueros: hoc ipso vel hæretici sunt, si putant formam vel materiam baptismi aliam esse posse ab ea quam Christus instituit: vel sunt vehementer suspecti, etiamsi negent se hoc credere*, c quia tales actus natura sua præ se ferunt aliquid quod est hæresis manifesta. Nec invenio Grilland. *q. 3. n. 6.* contrarium sensisse, ut illi Farinac. impingit. Idem dicendum de consecratione & baptismo librorum. Nam magi libros suos, ut vim energiticam accipiant (*sic falluntur*) curant benedici per Sacerdotem aliquem habentem stolam in collo, & aqua benedicta cum aspergillo ex herba hypericontis eos aspergentem, simulque profantem, *ego te baptizo in nomine Patris, &c. & interea* alia manu sacerdos tenet cereum benedictum, postea ponit libros sub mappa altaris certo loco, idque tribus certis diebus, quorum ultimo in modum crucis fascia ligat librum & recludit in loco puro & abdito. hoc fassi magi Mantenses Paris. 1586. mense Novemb. *teste Crespeto disc. 12.*

c Penna super Spinad apol. 4. Farin. num. 85.

Dico 5. *si ad res quas potest dæmon facere vel cognoscere sciendas vel efficiendas, misceantur res non sacræ verbi gratia, hostia non consecrata: etiamsi super eam Sacerdos missam dicat. probabile est non esse sortilegium hæreticale, quando fit à non habente expressum pactum d.* Putarem tamen distinguendum. nam si iste benè sentiat de præsentia corporis Dominici, & transsubstantiatione, & non præbuit hanc hostiam populo adorandam, sed vere aliam, quam elevavit, consecravit: hanc verò accessoriè tantum super altare ad magicos effectus posuit: erit tantum suspectus de hæresi: si verò illa alia credidit, tunc aperte foret hæreticus: si verò revera, nec credidit ista vim aliquam ad effectum magicum habere, non erit suspectus de hæresi, sed extra ordinem puniendus. Hæc ita, si de hac ejus intentione constet; nam quamdiu non constat, mihi quidem videtur de hæresi meritò maximè suspectus.

d Olda consl. 10. col. 3. Grilland. q. 10. nu. 13. & q. 11. n. 9. & 20. Farin. n. 84.

Dico 6. *Quandocunque dæmon invocatur per modum sacrificii vel adorationis sapit res manifestans hæresim: quando per modum imperii, non rarò idem dicendum.* v.g. primò si admisceantur res sacræ *e*

e DD. sup. citati ver. dico tertiò.

2. si invocetur, ut amicus Dei, & ei carus, 3. si putet hoc non esse peccatũ, vel saltem non grave. 4. si petat quæ dæmon præstare nequit, ut suscitare mortuum, animam defuncti repræsentare, arbitrii libertatem cogere ad amandum, &c. vel quæ nescit ut futura contingentia: vel quæ scit contingenter, ea petit doceri certò & infallibiliter. 5. si petat quæ potest dæmon, sed credat eum ea posse etiam Deo non permittente: vel petat revelari præsentia aut præterita, omninò infallibiliter *a*. Immò si rem recta reputemus via, quia nobis omne cum dæmonibus commercium interdictum, quotquot non modò per viam obsecrationis, sed etiam per viam imperii aliquid à dæmonibus student obtinere, valdè sapiunt hæresim *b* illud tamen fateor ipsius suspicionis pondus, qualitate personarum & aliis circumstantiis esse trutinandum *c*.

a Bernard. Bosinus tract. de attib. magicis concl. 1. & seqq.
b Spineus d. apolog. 4. & Siman. Cath inst tit. 21. nu. 13. & Penna ubi supra commen. 68. litt. O.
c v Pennā supra.

SECTIO XVI.

De pœna & supplicio maleficorum.

PRogrediamur à levioribus. Sed notandum principio, quosdam J. C. *d* nimis credulos Wiero Medico & hæretico magnam vim facere in distinctione nominum, *venefici, malefici, incantatoris, strigis, Lamiæ*: quasi verò hoc judicium ex nominibus, non gestis ac facinoribus, sit decidendum. Constet judici de re, nomina contemnat: quæ rebus subduntur, non res nominibus: & sic, qui de hac materia veteres novitiique scripsere rebus ipsis nomina posthabuere: quod & ego hoc tractatu feci pro iisdem sumens *veneficos, maleficos, incantatores, sagas, striges, Lamias.* itaque hac putida diligentia prætermissa, facta nunc perpendamus.

d Fichard. con. 112. Jo. Althuzius admonit. ad Jud. God. tract. de lam.

Quoad peccata sortilegii, quæ hæresim non sapiunt, in pœna utrumque jus civile & Canonicũm eo conveniũt, quod judicis arbitrio permittant: debere tamen judicem arbitrio sic uti, ut canonibus legibusque se accommodet; nec earum præscriptum transiliat temerè, videlicet, nisi qualitas facti, conditio personarum, animus delinquentis, scandalum inde exortum similiave suadeant pœnam intendere vel minuere: quod idem in mandantibus & consulentibus observandum, communiter receptum videtur *e*. Solent autem jure canonico sortilegi non hæreticales (ut vocant) sive sint laici, sive clerici, & ad quemcumque finem ea fecerint in foro pœnitentiali puniri pœnitentia XL. dierum *f*; sed cum hodie omnes pœnitentiæ confessario sint liberæ, poterit moderari *g*. In foro fori, si publicum crimen, olim imponebatur publica pœnitentia, quam si detrectarent, vel non complerent, à communione fidelium arcebantur *h*; hodiè sublata illa publica pœnitentia, Laicus non hæretica, nec hæresim sapientia conficiens, pro prima vice erit excommunicandus *i*, si monitus perseverat, & est vilis persona, publice est fustigandus, vel mitra chartacea dehonestandus; si honestior, relegandus, vel perpetuo carceri mancipandus *k*, consequitur autem infamia hoc crimen, etiam

e Abb. c. 8. de sortileg. Grill. sup. q. 11. Menoch. de arbit. cas. 338. num. 11. Far. q 20. num. 94.
f text. & DD. c. 1. de sortileg Grilland. d. q 11 n 2. 6. & 9
g Menoch supra n. 6. & 7.
h c. pro dilectione & seq. de consecrat. d. 2. Silv. v. superstitio q. ult.
i c. si quis Episcopus c. aliquanti. 26. q 5
k c. contra idolorũ d. q. 5. Roma. sing. 66 Grilland d. q. 11. n. 4 & 10. Menoch. sup. n. 18

etiamsi nihil horum illi judex infligeret *a*. Hæc certum est procedere, quando ad malum finem: sed quid si ad bonum? idem in laicis & clericis tum obtinet: adhuc esse puniendos, etiamsi verba sacra admisceantur, vel cruces, &c. si sint admixta alia, ut characteres, nomina ignota, & hujusmodi observationes quas constat nihil per se habere efficaciæ ad illum finem bonum *b* & tunc pœna est arbitraria.

a c. 3. 2. q. 8. c. infamis 6. quæst. 1.

b Gril. q. 1. n 2. q. 2. n. 4. & 5. & q. 11. n. 8. 14. 15. 23. 24. & 27. q. 14. n. 4. 3. q. 17 n. 4. & 5. & Far. supr. 96.

Quoad clericos; conficiens non hæreticalia, in simplicitate cordis & zelo bono (v. g. pro inveniendis bonis Ecclesiæ subtractis) suspenditur à divinis & ministerio altaris per annum & ultra judicis arbitrio, secundum facti turpitudinem & criminis *c* qualitatem; si dolo malo fecisset, deponeretur ab ordine sacro, omnibus beneficiis privaretur, & in monasterium perpetuò detruderetur; immò & infamis effectus, tonsurari solet, & in modum stulti decalvari, vestibus ante & retro rescissis & decurtatis, & mox degradari, hoc est perpetuò ab altaris administratione removeri *d*. Et quia hac in re multa & varia (proh dolor) sunt Ecclesiasticorum delicta, etiam parochorũ (ad quod Episcopos & Archidiaconos decet attendere) breviter quædam ex Grill. & Farinacio judicibus Romanæ curiæ, subjungam pro clariore dictorum intelligentia.

c cap. 2 de sorti. Grilland. d. q. 14. nu. 3.

d c. si quis episc. 26 q. 5. post Grill. Menoch. Barb. Far. supr n. 92.

Sacerdotes qui causa vindictæ seu doloris aras spoliant, aut luminaria consueta exstinguunt, vel quid simile faciunt, nocendi gratia iis, quorum quasi in funus hoc impendunt officii, honore & dignitate privantur, & infames efficiuntur *e* si verò ex inimicitia missas defunctorum pro viventibus celebrarint (Belgæ dicunt, *een moort misse*) ut is pro quo sacrificium offerũt, celerius moriatur, vel incurrat mortis periculum: proprii ordinis gradu dejiciuntur & in exilium perpetuum, una cum eo qui Sacerdotem consuluit, vel hoc fieri mandavit, ejiciuntur *f*. nisi tamen sponte de præmissis coram Episcopo vel Metropolitano se culpabiles detulerint, & de ipsis condignam peregerint pœnitentiam, ut bene Grilland. *d. c. quicumque*: fallitur tamen Grill. dũ putat *g* hæc sortilegia non sapere hæresim: omninò enim sapiunt, quia est hæresis putare hæc habere effectum hujusmodi, ideò hæc pertinere censeo ad hæreticalia: sicut & imaginũ crucis, B. Mariæ, vel Sanctorum conculcationem & dejectionem factã dolo vel iracundia: nam quod Grilland. ait non sapere hæc hæresim, falsum id esse sciunt, quotquot iconoclastarum furores norunt & execrantur.

e c. quisq. 2. q. 8. c. de bened. 38. q. 1. cap. admon. 29 q. 7. Foller. in prac. crim. c. n. 49. Far. q. 19. num. 49.

f c. quicunque 26. qu. 5. & Dia. prac. cri. Can. c. 35. Men. sup num. 15 Grill. qu. 10. n. 12. & q. 11. num. 17.

g d. n. 12. & seqq.

Sacerdos celebrans super rebus profanis, quæ vulgo putantur aptæ ad sortilegia: ut sunt hostia non consecrata, circumscripta certis notis & litteris sanguineis, ducto sanguine ex annulari digito; item cuticula, qua infantis caput nascentis est involutum; panis incoctus, sive massa cruda, vel coactis in placentam, vel lapis, vulgò dictus, *calamita*, beneficiis est privandus, & in carcerem detrudendus *h*; idem dicendum si sit abusus vasis aut vestibus sacris *i* verbi gratia, altaris palla, calice, patina, purificatorio, tabernaculo Eucharistiæ, aut reliquiarum, lapide sacrato

h Dia. supra c. 39. Gril. q. 14. Menoch. sup. n. 12. Farin. supra n. 107

i Gril. q. 16. & post eum Menoch. & Farin.

crato vel ejus frusto, corporali, manipulo, stolâ, albâ, velis sanctuarii, &c. proponant hujusmodi sibi exemplum Regis Balthasaris *a* qui tamen non abutebatur ad sortilegium, sed ad usum domesticum profanum, quod minus erat.

a Dan. 5.

Sacerdos, qui in solemni missæ sacrificio, preces, quæ non tendunt ad Dei cultum & salutem animæ, sed potius tendunt in peccatum, obtulerit, (ut ille cujus vesanum amorem fusè describit Grillan. *b*) eodem modo puniri debet, quo præcedentes *c*.

b q.16.n.2.

c Gril. Men. Farin. supr.

Omnibus autem communes pœnæ sunt sequentes: qui consulunt divinatores, vel remedia (illicita videlicet) petunt à maleficis, in easdem incidunt Ecclesiasticas pœnas, in quas & ipsi malefici aut divinatores; præterea sunt ipso facto excommunicati, excommunicatione tamen nulli reservatâ *d* &, si sint Clerici, quam laici, debebant olim quinquennalem subire pœnitentiam *e* jure autem civili, eandem discentes ac docentes, incurrunt pœnam *f* qui Magos in domum suam vocant, causa artis exercendæ, privati bonis, debent in insulam deportari *g* qui Magos consulunt, gladii pœnæ subduntur *h* ex Carolina sanctione, & consuetudine Imperii, etiamsi ob bonum finem interrogarint, vel magicis artibus aut remediis usi fuerint: exilio vel aliter infra mortem damnantur, arbitrio judicis *i*. De amatoria præbentibus, dictum *lib. 3. part. 1. q. 3. sect. 2. in fin.*

d ca. 126. quæst. 5.

e c. 1. & 3. 26. q. 5.

f l. 8. C. de math. & malef.

g l. 3. d tit.

h l. 5. eod. titul.

i Caroll. const. ca. 109 God. l. 3. de la c. 1 nu. 31 Kirch. conf. 12. nu. 9.

Incantatores Serpentum, si præcantatione suâ dumtaxat, implorant simpliciter & devotè auxilium Dei, absque alia superstitione; ut culpæ, ita etiam pœnæ expertes sunt: si verò Diabolum invocant expresè vel tacitè, erunt puniendi pœnis commemoratis Sortilegorum. Ut autem queant ista discerni, advertendum ad verba ipsa, ad modum, ritum, & ordinem incantationis: quia si in eis insunt aliqua verba extranea, vel ignota nomina aut characteres, sive alia, quæ non conducunt per se ad effectum intentum, tota res diabolica & superstitiosa debet censeri *k*. Dicendum idem in cæteris remediis contra maleficia.

k Summa conf. quâ cit. & seq. Gril. q. 11. n. 28. & Farin. sup. n. 110.

Quoad astrologos judiciarios, chiromanticos & hujusmodi divinatores, si tantum prædicant eventum, ut possibilem præsumptivè & inclinativè, non sunt puniendi ut sortilegi, si verò prædicant, ut infallibilem vel necessariam, sunt hæretici sortilegi *l*: & contra eos videnda Bulla Sixti V. contra astrologos edita 1585.

l Berbet. in Viator. jur. rub. 8. n. 5. & 6. Grill. q. 11 n. 16. & 13 q. 39. n. 13 & 14. Farin. sup. n. 112.

Qui præbent poculum naturale aborsus, ut venefici puniendi, non ut sortilegi, nisi sortilegia admisceant *m*. Quando Episcopus captivum habet aliquem sortilegum hæreticum, si paratus sit homo ille abjurare, & condignam subire pœnitentiam, non potest eum tradere brachio sæculari, nec etiam potest acta judicialia seu copiam processus ejus ullo pacto cum judice sæculari communicare, alioqui jure Canonico incurreret irregularitatẽ. *n*. Dumtaxat enim quibusdam casibus sortilegi hæreticales possunt tradi brachio sæculari 1. si fuerint Doctores & seductores, nisi sponte suâ ad Ecclesiam redierint, & hæreses abjurârint, seque

m vide bullam de aborsu Sixti V.

n c. sententiam sanguinis Ne cleric. vel mona. Anchara in c. ea quæ de reg. jur. in 6. q. 4. Farin. sup. n. 105.

a Simancas prax. c.59.n.ult.
b de his trib. fusè Simanc. prax. c.59. cum seq. Alf. à Castro l.2. de just. hæret punit. c.2.

contra illas strenuos præbuerint *a*. 2. Si sint relapsi. 3. Si sint impœnitentes, ad quos reducuntur convicti omnia negantes pertinaciter *b*. Quod Farinacius *d. nu. 105.* extendit etiam ad sortilegos, qui hominem occiderunt, vel quid simile fecerunt, quod jure civili morte luendum est; ut nonnisi aliquo trium dictorum concurrentium possint degradari, & curiæ sæculari tradi. Sed in aliis criminibus enormibus id verum non esse postea ostendam, *hac eadem sect.* Et quando accessit ad hæresim homicidium qualificatum, aliud dicendum, mox ostendam. Formulas condemnationis quoad istos singulos pete ex Sprengero *p. 3. mallei.*

c Gril. d. q. 11. n. 1. 6. 9 Menoch. sup. n. 4. Farin. q. 20. n. 87.

Quando sunt sortilegi hæretici, aut hæresim sapientes, contra eos agi sicut contra hæreticos, receptum est utroque jure *c*, quando non sunt tales, sed ab omni errore hæretico alieni, à sæculari etiam magistratu solent virgis cædi, ad triremes, vel in exilium mitti, vel extraordinariâ infra mortem pœnâ, affici, interdum etiam pecuniariâ, juxtà personæ & criminis qualitatem *d*.

d post alios Clatus §. hæresis. n. ult. Menoch. sup. & Farin. sup.
e l. 1. Cod. de mal. & math. Berber. d. rub. de sortil. n. 2. & 8. Damhaud. in praxi crim tit. de homic. per sortil. c. 73
f Ponzinib. Fich. Godelm. & alii.

Si mors sit alicujus maleficiati subsecuta, locum esse pœnæ legis Corneliæ, & comburendum esse sortilegum, communis est sententia *e* Quoad Necromanticos & cæteros magos atque maleficos, solas Lamias excipientes, idem fatentur patroni Lamiarum *f*. Sed Lamias nostras non esse eximendas numero cæterorum Magorum, communis est sententia Theologorum & Juristarum, ut mox docebo. Fundamenta Godel. & aliorum sunt. 1. Lamiæ fatentur impossibilia; nempè se volasse ad conventus, libidinem cum dæmone explêsse, tempestates excitasse, & hujusmodi. *Respond.* libr. 2. ostendimus hæc dœmoni non esse impossibilia, & ideo fidem habendam earum confessionibus censent Catholici communiter. 2. Lamiarum peccata sunt potius cogitationis, vel nudi conatus, quàm facti vel executionis: ideò ab Ecclesia puniri non deberent, nec à judicibus aliis, *Resp.* falsum præsupponi, progrediuntur enim in opus exterius: & in atrocioribus criminibus receptum; conatus aliquando puniendos, ut constat *g*. 3. Pœnam minuere deberent, ætas senectutis, & sexus fragilitas. *Resp.* senectutem non esse idoneam causam minuendæ pœnæ in atrocioribus delictis, ut ex praxi judiciorum affirmat rectè Jul. Clarus *h*, deinde falsum supponunt, solos senes in hoc peccatum incidere. Ut etiam falsum supponunt, solas mulierculas sic delinquere: quamquam nec in hæresi, nec in similibus atrocioribus sexus excusat. 4. Lamiæ debent censeri similes dormientibus, confitentur enim crimina commissa in mentis excessu, vel sopore. *Resp.* multa sagas immò ferè omnia vigilantes committere, & propter hæc puniendas; ut propter pacta cum dæmone, coitum cum eodem, infanticidia, segetum & jumentorum damna, &c. Immò, & quæ in somnis gererent, culpa non carent, quia & ante somnum ea præmeditantur, & post somnum ea rata habent, & sibi in illis complacent *i*.

g Jul. Clarus §. fin. q. 62. n. 1. Kircho & alii quos sequitur vel invitus Godel. l. 3. c. ult. n. 36.
h §. fin. q. 60. n. 6.
i Simanc. in prax. c. 11. n. 4.

5. *Argumentum*, pacta hujusmodi sunt imaginationes delusarum mentium. Venereus quoque coitus cum dæmone, est rei impossibilis fictio. Quæ de tempestatibus & damnis datis narrantur, eorum excedunt potestatem: quæ de translatione corporali dicunt, sunt nugæ meræ. *Respond.* imprimis credendũ contra seipsos ipsorum confessioni, sicut & aliis reis, deinde jam conformes omnium esse testificationes, & tam confirmatas experientia omnium populorum & sæculorum, *ut id negare, nihil sit, nisi insanire,* ut benè dictum à Sylvestro *a quibus* (ut ait Penna) *b nemo* (*nisi sensu careat*) *queat contradicere,* & (ut alius quidam de grege hæretico dixit) *qui hoc ausit negare, is audeat negare meridie lucere solem, & bis sex esse duodeim.* Et singula nos lib. 1. comprobavimus *c.* Nunc duntaxat auctores ea confirmantes citabo. PACTUM istud agnoscunt & habent pro certo, tum THEOLOGI, ut post Cyprian. *libro de duplici martyrio.* & D. August. *in cap. illud 26. quæstione 2.* tenent D. Thom. *2.2.q.95. & 96.* Alex. Halens. *part. 2. quæst. 184.* Albert. Magn. *in 2. d. 7. art. ult.* Petrus de Tarantasia, (qui postea fuit Innocent. V.) *ibidem.* Petrus de Bonaventura, *ibidem,* Guido Carmelita, *in speciali quæst. quam de hac re composuit jussu Papæ Joan. 22.* Scot. *in 4. d. 34.* Gabr. *in 2. d. 8. qu. 2. artic. 4.* S. Antonin. *2. part. titul. 12.* Guilhelm. Parisiensis *in tract. de fide & legibus,* Sylvest. Tabie. Angl. Armill. Grasiis, *in versic. superstitio & versic. maleficium,* Gerson. *in 2. part. Trilogio Theologisatæ Astrologiæ,* Joannes Trithemius harum rerum nimis peritus, *in qq. à Maximiliano Cæsare propositis;* Franc. Victoria, *relect. de Magia,* Alfon à Castro, *libro 1. de justa hæret. punit. cap. 15.* Eymericus, *direct. inquisit. cap. 43.* & ibi Penna, *comm. 66.* Bernard. Comens. *in disputatione post Lucernam Inquisitorum,* Sprengerus *in Malleo,* Niderius *in formicario,* Hollenus, *in Perceptorio,* Basinus, *libro de Magicis,* Bartholo. Spinæus, *contra Ponzinibium,* Silvest. Pieras, *lib. de strigimag. & dæmon. admiran.* Franc. Picus, *Dialogo, strix,* Jaquerius *in flagello hæret.* Joseph. Angl. *in 2. qu. de Magia.* & novissimè Sebast. Michaelis, *in Pneumalogia,* Crespetus, *de odio Satanæ in homines,* & Petrus Binsfeld. *part. 1. de confess. maleficar. prælud. nu. 7.* Cardinal. Toletus, *lib. 4. summ. instructio. Sacerdot. cap. de magica 15.* Idem ex Juristis asseruere Grillan. *lib. 2. de sortileg. qu. 3.* Martin. de Arles, *tract. de superstit. à n. 85.* post veteres Joan. Andreæ, *in cap. accusatus § sanè de hæret. in 6.* Archidiac. Monac. Guilhelmum *de Monte Lauduno* & Bartholomæum Raymundi, *ibidem,* & satis fatetur Oldrad. *consil. 210.* item Turrecremat *in c. illud 26. q. 2.* Berber. *in viatorio juris titul. de sortileg.* Simancas *in pract. c. 11. & Institut. Cathol.* Damhaud. *in tractat. crimin.* Navarr. *in Manual. cap. 11. nu. 25. & in cap. numquid Cain. de pœnit. d. 1.* Menoch. *de arbit. jud. cas. 388.* *Farin. prax. crim. quæst. 20.* Florimund. de Reymundis, *de Antichristo cap. 7. nu. 5.* Nic. Remig. *opere de dæmonolatr.* Quodque caput est, expresse hoc docet Joan. 22. *in sua extravag. super specula.*

Et quia contra hæreticos agimus, etiam

a l. 1. de strig & dæm. admir. c. 14.
b d. commu. 68. lit. R.
c de pacto q. 4. de tempest. & damnis qu. 11. de concubitu q. 15. de translat. local. q. 16. li. 2.

etiam ex ipsis hoc accuratè docent, Lamb. Danæus, *Dialog. de sortiariis*, Joa. Bodi. *lib. de dæmonom.* Thomas Erastus *in Furnio*, Georg. Pictorius, *in Resolut. an sagæ ignis mulcta damnandæ.* Hotom. *cons. 98.*

De Venereo coitu *succuborum & incuborum*, hoc tenent cum Innoc. 8. Pontif. in Bulla de hac re edita, & plurimis SS. Patribus Alex. de Hal. *1. part. quæst. 78.* D. Thom. D. Bonav. Scot. Dur. Gab. Dionys. Carthus. *in 2. d. 8.* Guill. Paris. *de universo part. ult. cap. 23.* Abulens. *in 6. Genes. quæst. 6. & in 7. Exod. quæst. 12.* Alfons. à Castro, *sup. cap. 16.* Cajetan. *in 2. 2. quæst. 99. art. 3.* Sixtus Senens. *l. 5. sanct. biblioth. anno 73.* Barthol. Med. *1. 2. quæst. 72. ar. 2.* Spren. Nide Sylvest. Pic. Holen. Spin. Victor. Mich. Gresp. Totel. Angl. Binsf. Comens. Jaquerius, *supr. citati*, & Ulricus Molitor, *in Dial. cum Sigismundo cap. 5. & 6.*

Ex Juristis, Martin. de Arles sup. Grill. *lib. 2. q. 7.* Simanc. & Remig. supr. & locorum omnium acta de hac re judiciaria. Nec non prædicti quinque hæretici; & ipsemet Lutherus, *in Convivialibus*, ut appareat mendacium Fichardi, hoc attribuentis solis Inquisitoribus & Papatui addictis, ut ille loquitur.

De Grandine tempestat. &c. hujusmodi; quæ probantur omninò à Theologis, *arg. cap. 1. Iob, ubi* D. Tho. & Carthusian. idem docuêre Patres, *in cap. nec mirum 26. qu. 5.* D. August. *libr. 8. de civitate Dei cap. 19.* Isidor. *lib. 8. Etymol. cap. 9.* Innoc. *in bulla sua ad inquisitor.* D. Thom. & cæteri Scholast. *in 2. d. 7. & 8.* Castrens. Silv. Spinæus, Hollenus, Spreng. Michael. Tolet. Jaquer. Nider. Victor. Angl. Binsfeld. & alii citati. *Ex Juristis* consentiunt Simancas, Menoc. & Damhauder. & Remig. & Comens. citati; Azo. Godofred. Bart. Ang. Bald. Salyc. *in l. 4. C. de malef.* ubi text. apertè hoc confirmat. Bonifacius de Vitalinis, *tract. de malef. cap. de sortileg.* Joann. ab Anan. *in cap. 1. de sortileg.* Grilland. *lib. 2. q. 6.* Francisc. Balduin. Jacob. Rævardus & alii ad ll. XII. tab. Pet. Greg. *libro 34. Syntagm. Juris universi cap. 11. & cap. 13.* Petr. Matth. *in 7. Decretal. titul. de malefic. & incantat.* Nec non tres illi hæretici quos nominavi, & Lutherus Archihæreticus.

De Translatione corporali eam per dœmones fieri posse & solere ex Patribus docent Clemens, *libro 6. Constitut. Apostol. cap. 9.* Arnob. *libro. 2. cont.* Egesipp. *libro 3. de excid. Hieron.* Cyril. Gieros. *Catechef. 6.* Maximus Taurin. *sermon. de Natali Apostol.* Epiph. *lib. 1. contra hær. 30.* Georg. *lib. 1. Dial. cap. 4.* Et alia exempla suggerit Joan. Cæsarius Monachus Cisterciensis, *li. 5. cap. 27. 34. 56.* & quæ his addunt Bart. Spinæus: *contra Ponzinibius* Grillandus, Castrius Remig. & Binsf. à me citati.

Est ista communis sententia Theolog. & Jurist. S. Thom. Scot. Dur. Cajet. Silvest. Angl. Victor. Castrii, Sprengeri, Niderii Jaquerii, Michaelis, Crespeti, Toleti, Spinæi, Pici, Guill. Paris. Binsfeldii, & aliorum citatorum: Turrecr. *in c. Episcopi 26, q. 5.* Grill. *de sortileg. quæst. 7.* Pennæ *supr. d. commun. 68.* ubi citat Commens. & Albert. *de*

agi os-

agnoscend. cath. assertion. q. 24. num. 24. vocat hanc sententiam communem Theolog. & veram, ut est revera. Nec ei repugnat Navarr. *cap. 11. Manual. nu, 38.* nam voluit solummodò negare : eas vehi, cum illis circumstantiis, quæ exprimuntur in *d. c. Episcopi.* Ratum ergò maneat, quintum hoc argumentum planè falsis præsuppositis niti. Mirè tamen circa hanc delusionem Lamiarum pertinaces sunt earum occulti quidam Patroni. Arripiunt occasionem ex d. cap, Episcopi (de quo nos mox copiosè & luculenter disseremus.) Quia delusas Herodianas illas canon asserit, sic ratiocinantur : *si illæ delusæ, ergò & nostræ striges.* At quia homines, aliàs nec inepti, nec infusè stolidi, animadvertunt non satis validè inferri. *Ergò saltem* (inquiunt) *possunt etiam deludi.* Unde igitur cum aliqua in jure sistitur, judici constabit eam non delusam, quæ potuit? Ne quid dissimulem, en vobis ipsorummet argumentationem ad me à V. Cl. Phil. Numanno Secretario oppidi Bruxellensis in Brabantia, poëtica arte, sed pietate clariore, cui cum illis quotidianæ velitatiunculæ pro veritate, perscriptam : *Manifestum est* (inquiunt) *Doctores de materia sagarum scribentes ad unum omnes hoc admittere, quod mulierculæ à dæmone sæpè illudantur ac decipiantur : ita ut per imaginationem cogitent, & credant certè se perpetrasse ac fecisse veraciter, ea quæ tantùm in sola phantasia opera Diaboli mentem obfuscantis obversata sunt. Non satis tutò ergò agere judices, quando confessionibus sagarum sive voluntariis sive per vim extortis, fidem adhibentes, easque pro sufficientibus habentes probationibus, miseras illas ac fortè insontes suppliciis tradunt, quæ, cum deceptæ sunt, negare non possunt ea, quorum se re verâ reas putant. Quamobrem cuivis judici meritò scrupulus nascatur. Quia confessio in hac re pro sufficienti probatione haberi nen debeat : cum fieri possit, ut ex errore deceptæ mentis procedat confessio. Quo igitur pacto judex poterit dignoscere: Utrùm in individuo reus reave, quæ ei offertur, sit per imaginationem delusa, vel verè commiserit quæ fatetur.*

En Rhodus, en saltus, quis non agnoscat argumentum Wieri, cujus venenum Calidius Looseus, in Alemannia haustum & ejuratum, in Belgium, præsertim Bruxellam diffudit, ut antidotum propinem tam periculosè potis primum nebula ratiocinationis, seu vaporis noxii exhalatio, removenda. Nempe prætexitur prætensio scrupuli ex confessione falsa & erronea, quam contendunt esse, quando ex nuda confessione proceditur. Quis unquam asseruit (non ego quidem usquam) soli standum confessioni? censui semper & profiteor in hoc crimine ex nuda & sola confessione rei procedi non posse, *cum Bald & Angel. in l. 1. C. de confess.* quia ex tali non videtur satis judici constare certò posse de crimine, quod tamen necessarium est ad condemnandum, ex sententia communiore. *arg. l. 1. §. item illud & ibi Bart. D. ad Syllania.* Sed contendo paralogismum latere in hac solius nudæ confessionis nuncupatione: Et ideo, ut in omnibus æquivocis, esse necesse prius disquirere, quid vocem nudam confessionem. Si

de confessione legitima & ritè facta loquuntur. in qua & adfuere indicia (alioquin nulla foret) & reliqua de quibus disserui *suprà libro quinto, sectione undecimâ.* Certum est ac manifestum, eos hallucinari. Nam leges humanæ talem confessum habent pro judicato: & in Evangelio Paterfamilias servulum nequam, *ex ore ejus* (hoc est ex confessione) judicat, & ex tali confessione indiciis fulta, quæ ad torturam per se sufficerent, reum damnari posse, non est dubitandum, ut meritò censuit post alios Daniel Mollerus. *part. 4, Constitut. Saxonicar. sect. 2. nu. 13.* & hoc in terminis de crimine & confessione strigum accuratè probat Arnald. Albertinus, *de agnosc. assertion. hæret. qu. 25.* quem lege si lubet. Si de non ritè facta (verbi gratia, destituta indiciis, improbabili, vel impossibili) loquuntur, illis assentior: sed nego hoc in casu proposito locum habere. Nam quæ Lamiæ confitentur, non sunt impossibilia, nec improbabilia peritis humanæ & divinæ philosophiæ, sed admirabilia tantùm. *Probatum id à me toto libro secundo Disquisit. Magicar.* Nec unquam judices probi ex tali nuda confessione procedunt, vel ad damnationem, vel ad torturam, vel ad capturam aut inquisitionem (*vide dicta supr. sect. 2. ver. Quartò requiritur*) semper enim indicia requirunt, quibus aliquandò validius, aliquando imbecillius, sufficienter tamen confessio astruitur: quæ indicia qualia esse debeant, docui *suprà sectione 3. & 4. per tot.* & non possunt particulatim, nisi specie facti in particulari propositâ, explicari. Cur, ergò metuunt stare confessioni sic legitimè factæ? In foro poli standum esse confessioni proponentis in exomologesi peccata sua, etiam absque ullis indiciis, cur non in foro fori cum indiciis? si Dei vicarius illic peccatum non metuit, cur hic vicarius terreni Regis formidet? an temporariæ pœnæ major est dolor, quàm æternæ, aut primæ mortis gravius periculum vel damnum, quàm secundæ? quid? quod in sacramentali confessione tenetur judex stare rei confessioni: adeò ut si dicat se talia patrasse, non possit Confessarius illum rejicere, sine peccati Mortis reatu, quasi illusum, ex hoc quidem solo (quod prætexitur) capite, quod deludi à dœmone aliquandò tales contingat, sed tenetur ei & absolutionem & pœnitentiam impendere? Igitur nec judex fori externi, sola fretus conjecturâ quia deludi solent, potest strigum juridicæ confessioni fidem derogare. Quod inde etiam stabilitur, si malefici se conspirasse in reipub. vel Principis perniciem faterentur: ex isto illusionis capite nullus judex auderet eos absolvere vel dimittere, sed censeret se obligatum ad reorum condemnationem procedere, ut reorum læsæ Majestat. Etsi hanc publicam injuriam negligeret, ipse à superioribus judicibus in jus vocaretur, ac ille ipse fisci procurator (tam somnolentus vel contemptor divinæ injuriæ) nactum se spongiam crederet succi plenam, quam averet exprimere. Cur ergò segniori esse liceat in Dei injuria, quæ perspicuè in majus Ecclesiæ & naturæ damnum vergit? Denique si in furtis, latro-

latrociniis, sacrilegiis, adulteriis, homicidiis, falsæ monetæ, Sodomiæ, &c. criminibus stari potest legitimæ confessioni, cur non in hoc quoque delicto? Iniquum planè est aliam exigi certitudinem, quàm quæ juxta criminis naturam potest haberi, si cujusquam autem, certè hujus criminis ea est natura, ut de eo fermè judici aliundè nequeat constare, quam ex indiciis, præsumptionibus, & reorū confessione, eò quod clam committatur, & sæpè nulla post se sceleris vestigia relinquat, quare hic potissimum locus est sententiæ, volentium solam legitimam, quæ verisimilis sit reorum confessionē in talibus delictis ad condemnationem sufficere, quam admittit Godelmannus, *libro tertio, de Lamiis capite decimo, num. 47.* & tenet Mollerus, *d. section. 2. à numero 11.* atque ita prius deciderat Jul. Clarus §. *fin. lib. 5. recept. sent. quæst. 55. quomodo autem dicatur constare de delicto.* Nonne sunt hæreticis annumerandi isti fœderati partiarii dœmoniorum? sanè id communius receptum docent Grill. *quæst. 10. num. 10. de sortileg.* & Clarus, *d. quæst. 55. vers. potest etiam, & quæst. 4. v. 1.* quos sequitur Moller. supr. Quis autem neget ad hæreseos condemnationem sufficere legitimam confessionem, nisi qui à gravissimis juris interpretibus temerè velit dissentire? *Bald. in l. si quis non dicam rap. C. de Episcop. & cleri. Felino in cap. auditis extr. de præscript. Arelatensi in tract. de hæret. Notab. 2.* Quamobrem censeo non tantùm judices securè posse stare tali confessioni, sed etiam teneri sub culpa lethalis peccati. Quia cum judex ex officio & secundùm leges reum damnare tenetur: si non damnet eum, ex cujus absolutione periculum imminet reip. & scandalum mali exempli plerisque gignitur, ad damna inde provenientia tenetur resarcienda, *ut docebo in fine hujus sectionis 16.* Nec diffiteri quis potest, striges esse noxias reip. & conari quam plurimos possunt, in societatem criminis pellicere, & earum absolutione bonos jure optimo scandalizari: secundùm leges verò tales à judicibus legitimè captas, tortas, confessas puniri morte debere. Constat ergò judices hoc facere nolentes, lethaliter peccare in Deum & rempub. & quod hinc consequitur, tales judices in hoc proposito manentes, absolvi in foro conscientiæ nullatenus posse: quod accuratè perpendendum est eorum Confessariis. Quis nescit judicem teneri ex actis procedere? aut quis unquàm Syndicatum intendit, aut in foro fori reprehendendum judicavit, si secundùm allegata & probata sententiam tulisset? Dumtaxat quidam excipiunt, si privatim certò sciret, reum esse innocentem, quod ipsum tamen multorum gravium Theologorum, & communior Juristarum sententia non admittit, nisi in eo qui legibus superior est, negat in subsellii inferioris judicibus, sed hoc loco nullus huic exceptioni locus est. Nemo enim adversariorum affirmare audet, certò se scire illas delusas & esse innocentes, præter Wierum, Ponzinibium, Leoosеum & similes, quorum jam explosus est error, obstinatione & impudentiâ & inscitiâ plenus, sed dicunt

dicunt dumtaxat sæpè illas deludi, & idcircò in individuo judicem dubitare. Verùm hinc ego contra infero, quando in individuo judici non constat delusam esse, teneri judicem legitimæ rearum confessioni stare. Quæro, si nosset non esse delusam, nonne damnaret? si damnaret, quam sciret non delusam: cur non teneatur etiam fassam damnare quam nescit delusam? semper sanè præsumenda est non delusa, donec delusa fuisse probetur, quia legitima confessio, vera esse præsumitur; contendenti delusam, probatio incumbit, non probanti: meritò objicitur, neminem, qui aliàs mente constet, stultum vel delusum præsumi, nisi probetur. Videte in quem scopulū isti impingunt, dum scrupulum timent: Scrupulorum proprium est facere, ut timeas, ubi non est timendum, & contemnas, ubi meritò sit trepidandum, sic isti dum vitant, vel fingunt se vitare inanem culpam, in verum crimen incurrunt. *Ubi impius interficitur* (ait D. Ambros. libro secundo de paradiso) *Christus infunditur: ubi abominatio aboletur, sanctificatio consecratur. Impium est* scribit Cassiod. libro nono, varior. in edicto Alarici) *judices illis esse indulgentes, quos cœlestis pietas non patitur impunitos.* Hæc de scrupulo prætenso: Nunc de ipsa delusione manum conseramus.

Primùm dicunt: *Manifestum esse Doctores de sagarum materia scribentes ad unum omnes hoc admittere, quod mulierculæ à dæmone sæpè decipiantur ac illudantur: ita ut per imaginationem credant ac cogitent, certò se perpetrasse ac fecisse veraciter, ea quæ in sola phantasia opera Diaboli mentem obfuscantis obversata sunt.*] Siste gradum, bonam horum Doctorum partem non oscitanter perlegi, & nego ad unum omnes hac de re idem sentire, quoad id, quod de facto contingit: sed tantùm conveniunt quoad id quod potest contingere. Fatentur omnes unanimiter fieri posse, ut mulierculæ decipiantur: imò & viri, nam ne sexus quidem melior purus ab hac contagione, sed utrum re ipsâ sæpè decipiantur, item utrum hæc deceptio in cunctis quæ fatentur, an in quibusdam tantùm locum habeat: non idem sentiunt nec scribunt. Ponzinibius, Wierus, & simil. videntur velle semper illas deludi: Alciatus, Duar. Godelm. & alii, videntur velle tantùm deludi, quoad pleraque & quidem quoad hæc semper: quorum omnium jam explosæ sententiæ indignæ sunt quibus refellendis iterum calamus desudet. Communis Theologorum, Juristarum, & omnium Ecclesiasticorum Tribunalium, & ferè omnium sæcularium subselliorum sententia est, illusionem hanc in paucis admodum rebus seu facti speciebus (nempe delatione ad conventus, transfiguratione, & carnali copula cum dœmonibus) & id rarissimè in his ipsis contingere, sic præter cæteros disertè scribunt Jaquerius, Comensis, Sprenger, Michaelius, Binsfeldius, Remigius. Peccant itaque disputatores isti, primò cùm asserunt, omnes in hac delusione convenire: secundò, cum quod de quorundam casuum seu visionum confessione conceditur, id ad cæteros extendunt, de qui-

de quibus idem negatur: tertiò dum quod rariſſimè contingere: immò, quod tantum contingere poſſe multi dicunt, id ipſi ſic interpretantur: quaſi crebrum eſſe vel frequentius ab omnibus concedatur. Sin fatentur id frequentius quidem non eſſe: cur non potius frequentius eſſe ſolitum amplectuntur: & animo propendent, ut ex frequentius contingentibus confeſſionem veram, quam falſam eſſe præſumant? Sicut legiſlatori (ſecundum Theophraſtum) ſic & judici oculus mentis ab eo quod ſemel aut bis accidit, ad id quod ſæpius conſuevit, transferendus. Deinde peccant, & largius, cum ex tali præmiſſa propoſitione inferunt: *Non ſatis ergò tutò judices agunt, quando confeſſionibus ſagarum, ſive voluntariis ſive extortis per vim, fidem adhibent, & eas pro ſufficientibus ad damnationem probationibus habent.* Errant inquam ſic argumentantes 1. quia videntur velle ſubindicare judices hoc nunquam tutò facturos: quod ex præmiſſa tamen particulari propoſitione eos inferre recta ratiocinandi ratio non permittit. Ais, ſæpè decipiuntur; ergò judex nunquam earum confeſſioni tutò credat. ſemper decipi eas foret neceſſe, nunc nec ſæpè, ſed rariſſimè decipi deprehenduntur. Sæpiùs ergò erraret judex non credens, quàm credens. Quod ſi tantùm hoc volunt, Aliquando deluſæ ſunt: ergò à ſic deluſis aliquando judex rapi poteſt in errorem. Verum id quidem, ſed & illud verum; ſæpiſſimè & ferè (ſi ferè) ſemper compotes mentis ſunt & erroris vacuæ, & verum eſt quod confitentur: ergò judex confeſſionem illam ſequens ſæpiſſimè & ferè ſemper rectè judicabit, & nunquam, vel vix unquam ab illis in errorem deducetur. Amplius dico, quamvis deduceretur; ſi confeſſio legitima fuerit; addicens confeſſam ſupplicio legitimo, nihil peccabit, ſed error expers eſt culpæ, functus enim eſt officio ſuo, qui ſecundùm allegata, & probata, & publicam conſcientiam, immò & privatam (cui dubitatio ſola non repugnat) ex juris norma judicavit. Præterea ſi quid iſta ratio valeret, in ſimilibus valeret; in quibus tamen nemo judiciorum vel legum peritus ullatenus eam admiſerit. Quàm ſæpè tormentorum acerbitas falſam in proprium caput reorum confeſſionem extorquet: ergone judex qui ex confeſſione per quæſtionis cruciatum expreſſa, ſed alias legitima, reum damnavit, non ſecurè procedet? ſæpè fit ut multi teſtes pecunia corrupti in unum teſtimonium conſpirent, nec occurrat contra illos exceptio vel depulſio ſufficiens, & tamen reus verè ſit innocens: ergò teſtimonio legitimo teſtium judex non tutò nitatur? Quis hæc ferat? ſimilia ſunt tamen, quæ adverſarii adferunt. Quia quod ad judicem attinet, qui decipitur, parum vel nihil attinet, qua ex cauſa decipiatur, ſi peccaturus idcircò, quod ſine ſua culpa deceptus condemnarit. Nec ad rem pertinet, quod deceptio ex quæſtione vel teſtimonio, vel ex rei ſpontanea confeſſione ſit orta: quia ſuppono in his omnibus æque judiciorum ſolemnia cuncta ritè obſervata fuiſſe. Si ergò talia ad ſubvertendum omnium publicorum ju-

diciorum ordinem & rationem ſufficere debent ; valebit illa argumentatio : ſi non ſufficiunt ; invalidus eſt, & obtuſus iſte numero à deluſione petitus. Qui etiam inde retunditur: quod hac in re eadem quoque eſt ratio faſcinationis & cæterorum criminum. Nam etiam quoad alia crimina reos à dæmonibus deludi poſſe conſtat ; ut quoad homicidium, vim publicam, adulterium, monetariam, &c. ſi faciat dæmon, ut quis putet à ſe factum, ut alii videantur videre ſe Petrum facientem, quod alius fecit: Nemo tamen in aliis criminibus ad reorum liberationem à pœna juris unquam hoc colore uti voluit: quia nullus fuit, qui tàm frivolæ defenſionis vanitatem non proſpexerit. Quot ſomniantibus illuſiones contingunt, quas homines putant ſibi vigilantibus oblatas? quot in ſomnis aliquando cædes, incendia, proditiones nonnulli ſibi videntur deſignare? Quid ſi ergò ſomniet, v.g. Petrus ſe Paulum capitalem inimicum gladio trajicere, & Paulus gladio trajectus reperiatur: capiatur Petrus, & putans ſe, quod tantùm ſomniavit, revera patraſſe, & ideò ſponte aut in tormentis homicidium à ſe commiſſum fateatur, quod alius commiſerat: quid judex faciat? abſolvet? non licet legitimè confeſſum: damnabit? innocens eſt reipſa. Innocens peribit: & tamen juſtè ac tutò fuerit à judice damnatus. Idem ſibi reſponſum exiſtiment iſti, qui cauſam tam frivolam quærunt, in tam immanis injuriæ Deo & reipubl. illatæ diſſimulatione. Verùm hæc de argumenti forma & validitate jam nimis multa.

Venio ad rem ipſam, & inquirere ſtat, an aliqua regula tradi poſſit, qua judici conſtet ; an vera ſit confeſſio Strigum, an vana & illuſoria? Priùs quædam ſunt fundamenta præjacienda, ut firmior ſit ardua ſtructura.

Notandum inprimis ea, quæ magis accidunt, aliquando ſomno depreſſis accidere, ut quæ Toſtat. Olaus, & Baptiſta à Porta de quibuſdam narrant: aliquandò certò & perſpicuè vigilantibus. Nam certum eſt auguria, & reliqua maleficia, de quibus S.S. non uno loco egit, à vigilantibus acta, ut à Magis Ægypti, *Exod.8.* Pythoniſſa Saulis, *1.Reg.28.* maleficis Manaſſis, *2.Paral.c.33.* Balaam ariolus vigilans imprecari ſolitus, *Nu.22.* Sæpè etiam quod unus ſomniavit, hoc alter verè patravit, *ut Judic.7.* Madianita miles ſomniarat, quod Gedeon in caſtra irruens verè fecit. Unde fit, ut poſſit, quod uni ſagæ ſomnianti, hoc alteri vigilanti verè contigiſſe: quare non poſſumus ex hujuſmodi narrationibus, quæ particulares ſunt, univerſim colligere ſemper verè, aut ſemper falsò hæc contingere.

Notandum ſecundò, ſolere hominem deludi, vel imaginariè tantùm, ſeu interna imaginatione, quando in rei inanem ſimilitudinem cogitatio tendit, quaſi in rem veram ſenſibus objectam, ut fit ſomniantibus. Quod non videtur ferè unquam habere locum in ſtrigibus noſtris, quia ferè ſemper concurrunt circumſtantiæ aliquæ, ex quibus pateat, delictum earum imaginarium non fuiſſe, ut cùm effectus reſultat in alio, quàm in ipſa ſtrige, puta in agris,

in maleficiato,&c. Vel deluditur homo per præstigium, quando immutatio oritur ex parte rei visæ, & non ex parte videntis, quia res aliter oculis videnda objicitur, mutato fortè medio, & aliis speciebus ad oculum deductis, quàm revera objectum præfert, ut cùm videtur esse lupus vel cattus, qui homo est. At ista deceptio locum habet in præstigiosis metamorphosibus, quando striges sibi vel aliis videntur transformatæ; sed generat tantùm deceptionem opinionis, & consistit cum vero crimine homicidii, &c. Vel denique fit illusio per apparitionem rei qualis est, & qualis apparet; sed per diabolum de novo fabricatæ ad alicujus veræ rei similitudinem; ut quando diabolus corpus aëreum assumit ad similitudinem viri vel fœminæ, vel hirci, & talis apparet strigi. Tunc tantùm deluditur strix, si putet esse verum hominem vel hircum, qualis apparet. Sed tunc deceptio potissima est ex parte objecti; ex parte verò videntis non est deceptio in sensu exteriore, sed in opinione; quia unum putat pro alio: si tamen huic viro succuba sit mulier, vel hunc hircum adoret, vel hoc hirco transferatur ad conventum, non est deceptio quo ad criminis reatum vel malitiam.

Unde fit manifestum in hac materia duplicem considerandam & distinguendam illusionem; unam opinionis, & alteram rei: opinionis quoque illusionem esse duplicem, unam quando fallitur opinio, & cum ea simul sensus exterior; alteram quando sola opinio, vel solus exterior sensus. Opinio qua sensus deluditur, quando per præstigium videntur sibi sagæ equitare in hirco vero, & ab eo deferri ad conventum: quando rem habent cum dæmone, & putant eum in proprio corpore, & proprio semine concurrere: quando putant se transformatas in cattos, & sibi vel aliis tales videntur. Et certum est hujusmodi delusionem solam eas à pœna Sodomiæ vel homicidii patrati non liberare; non magis quàm similis delusio excusabat illas, de quibus in *d. cap. Episcopi.* Fieri potest, ut sic hodiè multæ illarum sint delusæ aliquando: sed tunc judex debet attendere ad factum, an sic equitarint, an se dæmoni commiscuerint, an puerum strigaverint, an ea fecerint, quæ ad transformationem vel strigiportium Diabolus docuit.

Sola opinio decipitur, quando putant dæmonem esse Numen, aut ei deberi adorationem, aut esse omnipotentem vel omniscium, vel largiturum illis beatitudinem, &c. hæc deceptio non excusat à pœna, ut nec hæreticos reliquos, quare, παρεργὺν est, quod strigum rudiores, & idiotæ sic decipiantur.

Sensus solùs decipitur, cum aliquid videndum, tangendumque à diabolo objicitur, quod tamen qui sensu deluditur, scit non esse quale videtur, aut quale tactu, gustu, olfactu, audituve percipitur, veluti quando striges non nesciunt se rem habere cum ipso dæmone, equitare super dæmonem, non mutari in cattum; sed hæc sibi videri tantùm, &c. Et talis delusio opinionis, quæ est in lamiis doctioribus,

ctioribus, & minùs rerum imperitis, multò adhuc minus à pœna ordinaria præbet excusationem: quia hic ex earum parte est malitia formalis & perfecta.

Restat ergò difficultatem totam versari in delusione, quæ est ex parte rei, sive facti. Quin nec ipsa est simplex aut uniusmodi. Nam aliquando existimant sibi vigilantibus accidere, quod verè in somnis tantùm accidit: hæc delusio non magis excusat à pœna quàm à peccato, verbi gratia, putat una se delatam ad conventum, quæ mansit in loco sopita, priùs tamen verè fecit omnia, quæ solent adhiberi ad strigiportium; vel putavit se cum dæmone vigilantem commisceri, cùm tantùm sit somnians delusa, sed tamen dæmonis amplexus expetebat, & in nefarium scelus animo consentiebat. Sufficit malitia, conatus, & pactum initum, & obstinatio perfida sibi in vigilia complacens, & ad hoc planè deliberata: sicut obtinet in hæretico, qui quàm in somniis accepisset propositionem hæreticam, eam vigilans postea approbaret, ac tueretur: quem certò rogus maneret.

Aliquando putant se fecisse, quod dæmon ipse fecit, verbi gratia, putant se tempestatem concitasse, pauperiem agris fecisse, necem pecoribus & infantulis intulisse; quæ tamen cuncta ex condicto ad signum præstitutum diabolus patravit, ipsis id fieri volentibus, & ex conventione signum præfixum sustulerunt. Quid tum, (quæso) interest, per se, an per alium fecerint?

Quod si (quod rarissimum) nihil tale conatas striges, nihil cooperatas apparuerit; & æquè dubitetur, an per dæmonem hæc sint operatæ, ad singulares circumstantias tùm judici recurrendum: & quia casus sunt individui, ipsæ quoque conditiones circumstantiarum individuæ sunt & peculiares; nequit res ulla generali regula definiri. Possunt tamen quasi in genere circa singulas circumstantias quædam observari, non parum lucis Judicibus zelo Dei præditis allatura, nam quorum zelus est in loculis vel emortuus, iis quoniam in media luce amant cæcutire, frustra sol veritatis illuxerit.

Præclarè (mea sententia) notatum fuit à Sebastia. Michaelio, *Pneumalogiæ opere extremo*, nobis ad hanc veri investigationem, strenuum veritatis athletam, & fidei claram lucernam, Beatum Augustinum præivisse, & si penitius inspiciatur, tres nobis Canones indagatorios eum tradidisse, *libro 18. de civitate Dei capite 18.* liber ille Michaelii Gallico scriptus est idiomate; in gratiam nationum cæterarum redigam fide optima in compendium, quæ dicit. Prima regula quam tradit, *est judicium desumendum ab effectu subsecuto.* Sic enim volens decidere, an quod de Iphigeniæ sacrificio narratur, verè acciderit, an præstigiosè? concludit Iphigeniam reipsa nec immolatam, nec in feram fuisse mutatam, sed aliud animal ei ablatæ dæmonis dolo ac sutilis suppositum, probat ab experimento subsecuto, quia diu postea vivens alibi reperta fuit Iphigenia. Eodem argumento probat

probat Diomedis socios non fuisse conversos in aves, adeò quòd istæ aves Diomedeæ postea inter se mixtæ (ut & Meleagtides) speciem suam cæterarum avium more propagaverint. Unde colligit à dæmone socios Diomedis subitò translatos aliò, & has illis aves aliunde compulsas, fuisse substitutas. E contra patet vera fuisse Moysis in Ægypto miracula, quia Nili pisces verè mortui reperti, & locusta vineas ac messes verè perdidit.

Verè quoque patientiæ exemplari Jobo dæmonem damna dedisse, quia vera mors jumentorum, filiorum, & servorum ipsis cadaveribus, & subruta domus ruinis apparuit, nec quicquam horum postea vivens vel integrum repertum: confirmat hanc regulam Divus Thomas, cùm censet præstigias & illusiones diaboli diu durare non posse: cùm sint, non naturæ seu substantiæ subsistentis, sed quædam dumtaxat accidentia, quæ Dialectici communia vocant, quorum est proprium alteratione naturali velociter commutari. Secundùm hanc ergò regulam patet in criminum, quæ striges fatentur plerisque veritatem à parte rei subesse, non nudam illusionem. Infanticidia probantur, quia pueri, quos illæ fatentur à se necatos, à parentibus præfocati vel exsucti reperiuntur. Exhumatio corporum, sepulchri religione violatâ, probatur; quia cadavera sepulchris eruta non inventa in locis suis, frustum vestimentorum, quod dicebant se dæmoni pro arrabone dedisse, re ipsa repertum abesse à vestis parte, quam illæ narrabant. Homines & jumenta maleficiis læsi, & interdum ab illis liberati, sunt ubique ad manum.

Secunda regula est, *Attendendum, an quæ afferunt, sint dæmoni possibilia*, sic enim Divus Augustinus ibidem ostendit, non fuisse socios Diomedis in aves verè & essentiali transformatione mutatos: quia specifica mutatio essentiæ unius in aliam, superat creaturæ potestatem. Sed dicit factum subtractione & suppositione illa quam memoravimus, quia hoc Divina permissione difficilè non est dæmoni. Hanc regulam secutus est Divus Thomas 1. *parte quæstion.* 114. *artic.* 4. *ad* 2. cùm scribit, si agatur de resurrectione mortuorum aut similium rerum supernaturalium, & ea dæmonibus tribuantur, credendum fuisse duntaxat illusiones. Nam licet Deus universali sua providentia utatur ad plurimos effectus, malis spiritibus: nunquam tamen utitur iis, ad opera verè miraculosa, quæ sibi & bonis Angelis Beatisque reservavit: & quia diaboli donorum supernaturalium non sunt capaces. Hac regula usi fuêre veteres Christiani in discernendis miraculis veris Beat. Petri, à fictitiis Simonis Magi, testibus Clemente, *libro* 3. *recognition.* & Irenæo, *libro* 2. *cap.* 27. Secundùm hanc quoque regulam credendum est confessioni strigum, quia quæ fatentur, non superant vim dæmonis, ut ostendi *toto lib.* 2. nec quicquam eorum repugnat, imò consentanea sunt omnia S.S. Patrum doctrinæ. Quare ut ex hoc indicio res decidatur, opus est viro in S.S. & Patrum lectione & Philo-

ſophi ſolidè verſato: qui ſit pius, doctus, & Catholicus, quia (ut ait Tertul. *libr. de anima.*) dæmones ſoli novere Chriſtiani.

Tertiam D. Auguſtin. regulam petit *ex multitudine teſtium, & conformi ſimilitudine narrationum*: quia univerſorum unanimis ubique conſenſus excludit omnem deceptionis aut ſomnii ſuſpicionem. *hoc argumento utitur d. libr.* 18. *cap.* 18. Sic in cauſa ſtrigum ex diſtantiſſimis regionibus hodie idem teſtantur Scriptores Italiæ, *Grillandus, Albertinus, Silveſter, Spina & alii*: Hiſpaniæ *Ciruelus, Caſtrius, Simancas, Toſtatus*: Galliæ, *Jaquerius, Michaelius, Creſpetus* Germaniæ, *Sprenger, Nider, Mollerus*: Lotharingiæ, *Remigius, Gregoriuſque*: Treviris, *Binsfeldius*: denique alii innumeri. Ipſæ quoque ſtriges cùm idem quod dicunt in Hiſpania, dicant in Italia, & quod in Germania, totidem factis & verbis in Gallia, & quod uno anno, in alio ſemper jam ab annis pluſquam octoginta continuis in equuleo & extra quæſtiones liberè profiteantur, idque tam appoſitè, ut mulierculæ & pueri litterarum alioquin rudes videantur legiſſe, intellexiſſe, & memoriæ mandaſſe, quæcunque viri docti de his rebus ſcripto per Europam totam variis linguis tradiderunt: nonne hic conſenſus univerſalis plus ſatis convincit? hæc iis non accidiſſe in ſomnis? nam ſi hæc ſomniarunt, quo pacto ſic ſemper omnes idem ſomniarunt, eodem ſibi eveniſſe modo, eodem loco, eodem tempore, die, hora? Ut Medici docent ciborum quantitas, & qualitas, & diverſa ætas, & varia corporis humorum temperatio generant diverſa ſomnia: hic idem ſomniant omninò, & divites ſplendidi, & Iro pauperiores egentioreſque, famelici, & dapſiliter habiti: viri fœminæque, anus, & pueri, bilioſi, & phlegmatici, ſanguinei & melancholici, ergone omnes iſtos tam diverſæ ætatis, nationis, conditionis, tempore alio, atque alio, ſimili ſemper ciborum uſos quantitate & qualitate, æquali temperamento corporum fuiſſe dicent, quia eadem ſemper ſomnia fuerunt? Dicent fortaſſis hæc illis ſomnia, non à naturali cauſa, ſed à dæmone immiſſa, & ideò tam ſimilia exiſtere.

Humanam igitur iſta naturam ſuperant, & à dæmonibus iſta procurantur. Et quæro, cur non igitur concedant hæc à dæmone fieri verè, & non per ſomnium illuſiones, ſed vigilantibus ad talia hos mali artifices abuti, cùm id illis ſit æquè expeditum, neque Sanctæ Scripturæ, nec Patrum ſententiæ, nec rectæ rationi refragetur. Quid? quòd non ſit veriſimile dæmonem hæc ſomniantibus tantùm hominibus ubique omnibus adeò conformiter effingere. Id probatur, quia hæc ab uno & eodem dæmone ſimul eodem tempore non fiunt, nam unus ſimul pluribus in locis adæquatis eſſe nequit vel operari, ut docent Juſt. Martyr. *q.* 40. *ad orthod.* & Dydim. *lib.* 1. *de Spiritu S.* Deberent ergò tot eſſe fermè ſomniorum immiſſores dæmones, quot ſunt ſortiarii & ſortiariæ ſic ſomniantes, & illis conſtitutis diebus non vacare alteri rei, quàm ſomniis effingendis. Magnus hic conſenſus,

ſenſus, magna diſcordium mentium diſcordia. Solent (ait) ad malum mali conſpirare. Fateor, ſed ad majus malum libentius, & ideò non credendi per ſomnium velle deludi, quos in atrociora peccata vigilantes poſſunt pertrahere, ideò palam magiſtelli, & concubini eſſe malunt, & verè hanc Dei imaginem tantùm deturpare, inceſtareque. Longè quoque facilius eſt dæmoni corpora loco movere & transferre, cibum potumque miniſtrare, corpus aſſumere vel effingere, quàm imagines, ſimulachra, & phantaſmata tam variarum rerum dormientium ſenſui interiori immittere & imprimere, quia ſtrigum phantaſiæ eodem tempore non ſunt eodem modo diſpoſitæ, nec ſemper omnes omnium quæ repræſentanda conditiones animo ante conceperunt, maximè prima qua hæc experiuntur vice, nec poteſt Diabolus quas vult ſpecies in phantaſia imprimere, ut docet B. Thom. 1. *p. q.* 111. *art.* 3. *ad* 2. His trib. D. Aug. Canonib. examinatoriis ultimus accedat in praxi utiliſſimus.

Quarta regula & certiſſima videtur, *caſu occurrente circumſtantias omnes diligentiſſimè debere perpendi: nam hinc clarè dignoſcetur, an circa factum confitens fuerit deluſus.*

Nam in re adeò occulta & arduæ probationis non eſt moderati aut ſenſati hominis demonſtrationes exigere, vel probationes luce meridiana clariores. tùm quia dicenti eſſe deluſum confitentem, incumbit probatio, non verò neganti, quia hæc pro ſe habet præſumptionem, tùm quia in ſimilibus, nempè exceptis criminibus, hoc receptum eſt à ſaniore juriſprudentium parte, ut admittantur probationes aliæ minus ſufficientes, verbi gratia, infamium & complicum depoſitiones & teſtimonia, *ſic poſt gloſſ. Salic. Alexand. Gaud. & alios docent Clarus libr. 5. §. fin. q. 21. & Binsfeld. memb. 2. de confeſſ. malef. concl.* 5. Item quo plures circumſtantiæ concurrent, fiet res evidentior: quando autem aliquæ deſunt, ſi adſunt aliæ, hæque adſunt non enervantur idcircò, nam in his circumſtantiis eadem ratio eſt, quæ teſtium. Sicut enim majoris momenti ſunt duo teſtes affirmantes, quàm decem negantes ſe vidiſſe: ita & in noſtro caſu plus momenti obtinent duæ circumſtantiæ præſentes ad veritatem confeſſionis adſtruendam, quàm abſentia vel defectus decem aliarum ad enervandam confeſſionem. Nam ex eo quod non eſt, nihil poſitivum poteſt inferri. Hoc poſito videamus de ſingulis circumſtantiis.

Quoad circumſtantiam *Quis*, ſeu perſonæ confitentis, conſiderandum an aliàs ſibi mente conſtet, & ad rem appoſitè loquatur: an det ſcientiæ ſuæ vel facti non improbabiles rationes: an dicat ſe diſcernere noſſe inter illuſiones in ſomnis, & res ipſas quæ vigilanti acciderunt, quod aſſerebat Joann. de Vaulx, & Inquiſitores Germani teſtantur eſſe modos dignoſcendi. Minimum verò refert an ſint idiotæ, nam idiotæ quoad ſenſuum externorum functiones tàm pollent, quàm qui docti ſunt, ætas etiam non multum ad rem perti-

net, nisi si nondum essent doli capaces, quoad peccatum, vel etiam præ senio delirarent. Nec majoris momenti est conditio paupertatis vel divitiarum, nam etsi pauperes facilius in hæc scelera pertrahantur; pertracti tamen non magis obnoxii sunt delusioni, quàm divites & nobiles. Idem de sexu judicium. De energumenis (nam fortassis aliquæ sagæ simul sunt enegumenæ) censuerim, quando talis aliqua ex bonis fundamentis Judici suspicio est: tunc eas curarem primò exorcizari, & facta exorcizatione, eodem loco ejus confessionem haberem quo cæterorum. Nam quæ in dilucidis intervallis energumeni faciunt, eorum æquè memores sunt postea atque alii: quæ verò faciunt tempore vexationis, vel (ut rectius dicam) quæ tum in illis diabolus facit, eorum postea non meminerunt.

Igitur quandocunque in judicio rerum actarum probè memores sunt, & circumstantias cæteras idoneè recensent: putandæ sunt non illusæ, nec excusandæ à criminum pœnis, quæ confitentur se patrasse interea dum ratione recta utebantur. Rarò tamen crediderim energumenas esse, quæ sagæ sunt: saltem post possessionem à dæmone non esse factas sagas: sed vel jam ante sagas fuisse, vel quæ veræ sunt sagæ, propter assiduam dæmonis assistentiam, & maximam in eas potestatem, multa cum energumenis comunia, quo ad ferociam & crudelitatem potissimum habere, vel habere videri.

Secunda circumstantia (*Quid*) comprobat confessionem, quando delictum quod confitentur, dæmoni, seu per dæmonem homini non est impossibile, nec viro sapienti & erudito incredibile, quantumvis stupendum sit, & admirabile, horrendum aut execrandũ. Nam talia solent ab eis patrari, & quò regnum Antichristi vicinius, hoc Satanæ potestas major concedetur, & charitate magis ac magis refrigescente, clariùs atque clariùs mysterium iniquitatis incipiet revelari & operari. Utrum verò aliquid sit incredibile vel impossibile, judicium pertinet ad Theologos, qui cum humana Divinam Philosophiam prope conjunxerint: nudi verò litteratores, Juristæ, vel Medici non sunt idonei Judices, multoque minùs homines quidam Luciani, & Athei, seu polytici nostri trochi, pietatis, publicæ salutis, & Catholicæ religionis negligentissimi, ambitionis verò & divinarum undequaque aggregandarum studiosissimi.

Quid verò adeò abominabile fateri possunt, quod non factum aliàs comperiamus? Incæstus, Sodomiæ, paricidia, fidei apostasiæ, sacrilegia, nostris temporibus, nonne ludus? Antropophagiam horrent animi, sed possem singularum ferè nationum proferre non pauca exempla. Carybas mala consuetudo. Judæos, Italos, Hispanos aliquando adegit durissimum famis telum. non minus efficax odii magnitudo planè belluina superioribus annis Angræ quendam Lusitanum N. Pilatos tria Castellanorum corda trepidantia vocare adegit, ut narrat Hist. *de las Terce-*

ras.

rus. Quid Mattiacum aliud (quo te ô Belgica mea hæresis avertit [f]) nautam? sed nolo meis verbis, carmine volo cognoscas Lector Nobilis Nortvvici:

Lugdunum *cingit* Batavorum *miles Iberus*.
A Batavo contra cingitur ille mari.
Non opus est gladiis ferroque rigentibus armis,
Solæ pro Batavo belligerentur aquæ.
Iacturam pecoris Batavus quam fecit, & agri,
Hispano decies sanguine. Ibere lues.
Mercator sapiens tamen haud mercabitur una
Hispani generis corpora mille bovi.
Macra caro est, nuper cum cor gustasset Iberi
Respuit, & canibus nauta vorare dedit, &c.

Nam plura addit. Comesse potuit, qui in tam immani facinore ludere: sed Dinothus tamen dissentit, nam ait hunc Læstrigonem abjecisse, sed tamen alium arrosum id Delftum transtulisse, pietate, ludibrio, & petulantia. Idem Dinothus fatetur, *libr*. 5. *Historiæ Gallicæ*, persuasam plebem Catholicam fuisse, pueros ab uberibus matrum per Hucnossios seu Calvinistas avelli, verubus infigi; & instar hædinæ aut aprugnæ mandi peravidè consuevisse. Verus necne rumor ille fuerit, non habeo affirmare: malo falsum credere, quamvis genius sectæ non abhorret. tamque crudelia tertii illius belli civilis facinora fuere à Calvinianis perpetrata, ut ea posteritas nunquam sit credituta. Nihil ergo tam crudele, vel nefarium sagæ profiteantur, quod non sit exemplis contestatum. Puto me hoc opere toto singulorum criminum multiplicia memorasse: & reperiri, quæ unam in personam omnia concurrant, scripsit ad me ex nostris, vir fide dignus, Gaspar Rhey Anno 1600. in hæc verba: *Hic Monachii 27. Novemb. mater filiaque duo viri puerque duodennis (erat hic ex reliquiis eorum, qui non multo ante hoc tempus itidem hic flammis cremati, aut stipitibus induti) atroci prorsus supplicio affecti fuerunt. Medea fabula est, Thyestes fabula est: superos & inferos polluerunt. vis verbo dicam, quicquid scelerum in libris, quos de magia inscribis, admiserunt isti. hoc ex ore Iudicis jurati: qui in veneficos hosce & quæstionibus egit, & illos (libros inquam tuos, ac diligentissimè, perlegit) præsens audivi. Itaque sexies urbem intra usti sunt ferro ac laminis, extra perfractis ante brachiis à rota in rogo ustulati sunt vivi.* Non ergò attendendum judici: ut credat immane magis vel minus sit facinus; sed in ipso considerandum facinore, quantumcunq; sit, an quod à se patratum fatentur, id verè patratum fuerit. v.g. dicit se commovisse tempestatem & grandinem præcipitasse in agrum Titii vicini sui: videat an verè tùm ager ille oborta procella fuerit grandinatus. Dicit sese strigasse (ut loquuntur) filiolum. N. & verè puellus nullo apparente morbo contabuit, fortassis etiam cicatrix parvula, in pectusculo vel gutture puerulí inventa. Dicit se necasse vaccas aut jumenta N. defossa sub limine stabuli ollâ, quæ ibidem reperta: aut solo contactu necasse dicit, & visa fuit tangere,

nec certa mortis causa apparet alia. Dicit se adolescentula 10. vel 11. annor. cum solo dæmone consuesse, quæ per inspectionem fœminarum peritarum devirginata invenitur. Nec verè peccatum strigum ullum est difficilioris probationis aut suspectius de delusione, quam nefanda cum dæmonibus Venus. Remigius tamen indicia duo suggerit, si post tam nefario concubitu defuncta, præ lassitudine per aliquod tempus ei decumbendum fuerit: aut si substrata lintea largo cruore sint perfusa, quæ duo sagæ duæ in actis confessæ fuerunt: *lege illum lib.* 1. *cap.* 6. Sanè hæc sunt indicia clara, quibus saga queat cognoscere se non somniasse. Immò quoad viros etiam censent. Itaque & alii, nunquam sic deludi quoad concubitum, quin discernere queant, an vigilantes id fecerint, licet enim initium in somnis potuerit contingere, in ipsa tamen patratione necessariò volunt hominem expergisci, atque id ajunt docere illorum experientiam, qui fœdis hujusmodi imaginationibus inter dormiendum commaculantur. Et hæc fuit Hebræorum jam olim opinio, *quod rerum natura non capiat quemquam coire nescientem*, ait D. Hieron. *Traditione in Genes.* qui non refellit, ut nec Rupertus; & idem tenent Liran. Tostat. & Oleastrius *in cap.* 19. *Genes.* agentes de ebrii Loth incæstu; scio D. Iren. *libr.* 4. *c.* 51. & D. Chrysost. *hom.* 44 *in Gen.* Theodoret. Ambros. & alios voluisse, hæc omnia prorsus ignaro, nec sentiente Loth facta; quod naturaliter fieri posse etiam Cajetan. & Perer. noster censuerunt. Nec quicquam dubito à dæmone adeò fortiter aliquem soporari posse, ut ne in decisione quidem seminis dormire desinat. Posset itaque dæmon sic sagis illudere, fateor. Verùm causam non video, cur id in diabolicis hisce mancipiis fieri suspicemur, quæ (ut narrat Spreng.) non rarò repertæ sunt in agris clara luce supinæ, & crissantes, & postea visus teter vapor ab earum corpore se sursum elevare: quem illæ in actis suum incubum fuisse confitebantur.

Item quando affirmant se ad conventum delatas, vel iter pedibus confecisse, & visæ sunt ab aliis agnitæ: & complices asserunt se simul adfuisse, & in reliquis circumstantiis: conveniunt. Quando post reditum à conventu aliquot diebus ægri, ut multi apud Remig. & Binsfeld, quando reperta vasa convivantium, ut à lanione Camerarii: quando inventæ nudæ in agris à cursu revertentes, ut Grillandi Lucretia: quando post multum denique tempus ac laborem domum rediere, ut Presbyter Pici, & Nobil. ille Lochiensis Bodini: quando quassatis membris semineces ex nube in terram dejecti, ut juvenis Batavus Ronsse: aut in arborem, ut Margareta & armentarii Remigiani. Denique quando se ajunt cattum, vel quod aliud animal induisse, & vestigia patrati sub tali larva criminis apparent, ut sanguis pueri exsucti in cunis, apud Spin. vel vulnus in strigum corpore, qua parte schema ferinum convulneratum fuerat, ut cattus ejusdem Spinei, & bufo apud Ipras Flandriæ.

Denique hæc circumstantia (*quid*) innu-

innumera indicia judici queat præbere, sed notanda dumtaxat, quæ rem ipsam, de qua quæritur, concernunt, verbi gratia, vel delationem, vel concubitum. Nam si hæc verisimilia, parum attinet, etiamsi parerga quædam admisceantur minus verisimilia: ideò enim solet diabolus falsa veris assuere, ut ne veris quidem fides constet, quod in confessione Mantensium Necromãticorum ex Crespeto aliàs ostendi: item in exemplis quibusdam à Remig. adductis. Denique in hac circumstantia, quæ omnium præcipua est, audiat Judex prudens prudenter monentem Plutarchum: *Quodammodo Philosophiam tollunt, qui rebus mirabilibus fidem nõ habent. Oportet autem quam ob causam aliquid fiat ratione iractare: quod verò id fiat, ex historia sumendum lib. 5. Symposiac. c. 7.* Itaque narrationi reorum stare oportet, quæ tot Historiis est comprobata. Hanc incredulitatis adversariorum ex inscitia natam pertinaciam jampridem veteres damnaverunt. Apul. *libr. 1. de asino* asserit hominibus multa evenire usu mira, & planè vera, quæ tamen ignaris relata fidem perdant. Dionys. Halicarnass. *lib. 5. antiquit.* docet hoc unicuique insitum à natura, ut ex propriis ea, quæ de aliis dicuntur judicemus, & an aliquid credibile vel incredibile sit, id ex propriis viribus metiamur. Plinius autem senior (locus excidit) *quemadmodum* (ait) *multa fieri non posse, priusquam facta sunt, judicantur; ita multa quoque quæ antiquitatis facta sunt, quia nos ea non vidimus: neq; rationẽ assequimur, ex iis esse, quæ fieri non potuerint judicamus. Quæ certè summa insipientia est.)*

Tertia circumstantia est *Cur?* utpotè si habuit causam tum temporis ad pactum cum dæmone ineundum: puta insatiabilem libidinem, pusillanimitatem, desperationem, desiderium vindictæ, curiositatem, egestatem subitam aut valdè gravem, & hujusmodi? quibus impelli consuevisse Theophili, Edelini & aliorum exempla declarant.

Quarta, *Quomodo*: non est magno usui. quia parum refert an modum ignorent: sufficit, quid ex parte sua fecerint: & quibus usæ sint instrumentis. occulta sunt plerumque Satanæ stratagemata, & media naturalia: Sat erit si indicent, quibus usæ, pulveres: unguina, decermina mortuorum, bufones, illæ, &c. maximè si ista compareant apud illas, vel visa, vel reperta, quibus asserunt locis. Modus etiam operandi sedulo distinguendus est ab ipsa rerum adhibitarũ efficacitate, quamvis enim quod saga se dicit adhibuisse, hoc sit secundum se inutile ad effectum producendum: sufficiet, si pro signo esse queat; nam efficacitatis vis omnis pendet à peritia & operatione ipsius diaboli ad signum operantis: ut patet in transvectionibus, & procellis excitatis, similibusque.

Quinta, *Quibus auxiliis*: hoc est, an ope dæmonis, & cum quibus complicibus. hoc indicium frequentissimum & optimum est: quia fatentur complices se simul fecisse. Videtur autem incredibile omnes eodem modo circa singulas circumstantias delusas fuisse: quamvis enim tam facilè foret dæmonibus decem decipere quam unum: tamen non est censendus Deus hoc æquè permitte-

mittere. Ne omnis ratio probandi talia delicta occulta judicibus adimatur; hoc enim dissentaneum est providentiæ divinæ.

Sexta est, *Ubi?* quæ minimi momenti est. nam possunt æquè deludi uno loco atque alio, Deo permittente.

Septima circumstantia (*Quando*) non multum attendenda: quia tantum uno, quantum alio possunt die, quantū interdiu, tantum noctu: & quovis tempore decipi à dæmone possunt. Adminiculantur tamen hæ duæ ultimæ reliquis circumstantiis ad earum confirmationem, cum testes conveniunt in loco & tempore: nec nihil probabilitatis habent locus famosus, aut tempus solemne (hoc est dies ordinarii) quibus earum scelerosa conciliabula celebrantur.

Sed (inquies) potest in conventu innocens repræsentari, adeò ut multi testes postea deponant eum se illic vidisse. Respondi aliàs, vel Deum id nunquam passum: vel si passus fuit aliquando eos infamari: nunquam tamen passus est eos damnari, sed mox eorum innocentiam in lucem protulit, ut in illo ipso facto B. Germani; quod adversarii urgent: & certius probatur ex D. Athanasii judicio, qui falso accusabatur brachium Arsenii ad usus magicos abscidisse. Demum si quid hujusmodi argumentum valeret, in adulteris, homicidis, & aliis etiam valeret. Nam posset etiam diabolus in latronū cavernis, & lustris libidinosorum innocentem exhibere tanquam adulterum vel homicidam: quod quidam B. Silvano narrant accidisse, æquali historiæ fide, qua illi de B. Germano memorant, & de Satarenensi monacho habes inferius *l. 6. cap. 2. sect. 3. qu. 3.* Si concedunt æquè in aliis criminib. hoc locum obtinere: næ illi quam fidum sceleratis patrocinium, tam infidam reipubl. & Deo navant operam: nihil enim accommodatius fit ad criminosos omnes suppliciis eripiendos. Si negant in aliis peccatis idem locum habere: doceant cur in solo crimine fascini dæmon hoc possit & non in aliis. Sat scio nunquam idoneè docebunt.

Sextum Arg. est, malefici non sunt occidendi propter abnegationem fidei: quia omnes homines, dum mortaliter peccant, fidem abnegant, & dæmoni, relicto Deo, adhærent, & tamen non propterea occiduntur. Conf. B. Petrus ter Christum negavit, & tamen non fuit propterea necatus. *Resp.* Peccatores recedere à Deo per inobedientiam tantum: & ideò impropriè dicuntur propterea infideles, & fidem negare: sed malefici seu lamiæ recedunt à Deo per expressam abnegationem Dei & fidei, quod est *Apostasia*, propriè dictæ infidelitatis species: constituens peccatum unū specifice à cæteris mortalibus peccatis distinctum. ut optimè deducit Binsfeld. *in l. 7. C. de malef. in resp. ad 1. argum.* Quoad B. Petrum ille tantum peccavit contra præceptum confessionis fidei, fidem verò nequaquam amisit. malefici fidem corde & ore abjiciunt. idque spontè nullo urgente metu. Petrum statim pœnituit; sagæ manent in sua defectione. plura de Petri negatione egregia invenies apud Fra. Soarez *tom. 2. in 3. p. D. Thom.*

Septimum arg. Deus permittit maleficia

ficia fieri, & sinit maleficos vivere. ergò non debet eos homo occidere: *Res.* ridiculum esse quod inferunt, sic enim sequeretur nullorum criminum reos occidendos, quo d esse hæresim certam docent Castr. & alii Catholici Scriptores. Nonne magistratui *gladius à* Deo datus *ad vindictam malorum a.* Ex his apparet, quam ridicula sint argumenta adversariorum. Sit ergò

a Rom. 13. 1 Pet. 2 vide Orig. hom. 20. in Nu.

Conclusio, *Lamiæ occidendæ etiamsi hominem nullum veneno necassent; etiamsi segetibus, & animantibus non nocuissent, etiamsi necromanticæ non forent, eo ipso tantum : quod dæmoni fæderatæ, quod conventui interesse solitæ, & quæibi exercentur præstare.*

Probatur id primum jure Divino, Exodi 22. vers. 19. *Maleficos non patieris vivere.* quo loco vox Latina est admodum latè patens, nec restringenda ad solos venenarios, ut nec Græca, nec Hebræa, quod quia fusè probavi *b*, hic non repetam. idem statuitur Levit. XX. vers. ult.

b l. 1. c. 2. de voce Mechassephim.

2. Probatur jure humano, lege Ecclesiastica. *cap. pervenit* c. *contra idolorum 26. quæst. 5. Extrag. varius, una Joan. XXII.* super specula. *alia Innoc. 8. quæ ponitur ante malleum malef. alia Alexand. 6. incip.* cùm accepimus *: alia Leonis X. incip.* honestis petentium votis ; alia Had. *VI. incip.* Dudum uti nobis) & lege sæculi, scripta quidem *l multi l. nemo l. nullus. l. etsi. C. de malef. & mathe.* non scripta verò, consuetudine ferè Universali Europæ, judicum Ecclesiasticorum, qui solent brachio sæculari eos tradere *c*: & judicum sæcularium, ut patet ex Scriptoribus, qui res criminales prosecuti sunt nationum omniū: *Italorum*, Blanei, Caterii, Grillandi, Gandini, Clari, Follerii, Bossii, & aliorum, *ex Hispania* Bern Diaz Plazæ: Aviles. Avendanni, Covarr. Gregorii Lop. *ex Gallis* Fabri, Millei, Michaelii. Jaquerii. Berberii, Remigii, *ex inferiore Germania* Damhauderii, *ex superiore* Althusii, Godelman, Fichardi, Molleri & ipsorum Patronorum Lamiacorum : qui dum queruntur & improbant, contestantur consuetudinem hanc invaluisse, Hæc PP. rescripta, hanc Impp. sanctionem, hanc Europæ generalem consuetudinem; hæc decreta cūctorum tribunalium accusare mendacii, hoc est contendere falsum supposuisse & asseruisse : quod nomen quod supplicium meretur ?

c ut docēt omnes, de Inquisitorum tribunali egere Lucerna Inquisitor. Directorium Inquisit. et lud. Comensis, hoc verò Bumerici Viatoriū Inquis. Berberus Sprenger. in malleo Jaquerius in flagello Simanc. in praxi. Alf. à Cast de justit. hæret. punit. l. 1. c. 15.

3. Probatur ratione : criminis gravitati commensuranda pœnæ gravitas ; gravitas autem criminis petenda à personæ offensæ dignitate, & ab ipso offensionis modo. Ostenditur à Lamiis Deus Opt. Max. & Deipara, & omnes cœlites, & universa Ecclesia genusque humanum, & animata inanimataque omnia : nam Deo & Superis maledicunt, & blasphemant : cæteris creaturis abutuntur, & exitium parant; idque modis contumeliæ & crudelitatis plenissimis, primo intervenit *idololatria*, gravior quàm Israelitarum, illi vitulum aureum adorabant, coram eo bibebant, saltabant, canebant *d*: hi coram dæmone ipso, cui se devovent, cui sacrificant, cui fidelitatis & obedientiæ Sacramentis se addicunt : coram hoc (inquam) edunt, bibunt, choreas ducunt, cantillant, fœdissimeque multa

d Exo. 32. à num. 5.

operatur. Secundò *consulunt ipsum dæmonem* frequenter, quod ipsum morte dignissimum, ex lege Dei *a*. Tertiò, *offerunt filios & filias suas dæmoniis*: Lege Dei jubentur occidi, qui semen suum offerunt Moloch. *b*. Quartò, eadem lege necari jubetur, *qui cum jumento coierit c*, item qui adulterium commiserit *d*: item qui cum sexus ejusdem homine *Sodomiam commiserit e*, longè detestabilior est spurcities magorum; quia, cùm sint conjugati, adhuc versantur in continuo quasi concubinatu cum dæmonibus, & sic non tantum contra sexum, neque tantum extra speciem peccant, sed etiam extra genus: quod detestabilius est, & pess. omnium carnalium peccatorum. Nec otiosum est, quod cùm Divina lex *f* dixisset *maleficos non patieris vivere*: subjungat immediatè: *Qui cum jumento coierit moriatur*.

Qui immolat Diis occidetur. nimirum ut hæc connexa, & comitari solita sese, indicentur. Sextò, intervenit in eorum crimine atrocissimo *blasphemia & maledictum in Deum*: quæ Divina quoq; lex morte sancivit vindicanda *g*. Septimò accedunt in uno *crimine & alia multa*: quibus à legibus humanis justissimè mors decreta supplicium: apostasia à verò Deo *h*, exercere ritus & sacrificia Diaboli fœdius, quàm ulli olim pagani *i* transfugium à Deo ad hostem dæmonem, cum Deo Sacramentum militiæ in baptismo dixerint *k*: rebaptizatio quoque, & chrismatis seu confirmationis conata abrasio: crimen læsæ Majestatis Divinæ apertissimum ex ipsa Professione & pacto seu fœdere solo, ut ex formula & ritu ipso constat *l*, nocturni conventus ad magicos apparatus, quod ipsum capitale *m*. Cùm itaque tam multa concurrant in uno crimine, quorum singula morte dignissima: videtur communi judicio carere: qui communem hanc pestem non censet igne gladioque abolendam: & suspicionem occulti consensus conspirationis meritò præbet: qui se, Dei & hominum conjuratos hostes defendere atque tueri velle profitetur.

Accedat & alia ratio. Criminum morte puniendorum tres sunt causæ præcipuæ 1. ne criminosi vivendo damna inferant proximis & reip. constat autem maleficos etiamsi non occiderent veneno: tamen plurima damna inferre; ut enim cætera mittam, cùm eorum peccatum sit in uno multiplex quædam colluvies, sentina, & semper repullulascens hydra peccatorum: Deus gravissimè semper offenditur, & ad clades toti reipub. inferendas provocatur maximè: ut his infelicissimis temporibus experimur, quibus hujus sectæ (quæ jam cæteris longius proserpit) flagitia, bonorum hominum precibus, & pietati præponderant, plusque illa possunt ad irritandum, quàm hæc ad Deum placandum. 2. causa est, ut etiamsi aliis non nocerent facto, ne noceant exemplo, ut videmus quotidie in lamias multiplicari, & earum sermones atque opera cancri instar serpere: quare tollendæ de medio, ut *stulo pereunte, sapiens astutior fiat*. 3. ne si diutius mali tolerentur, majora aggravatis sceleribus supplicia sibi accersant, & de die in diem

a Lev. 20. v. 6.
b d. c. 20. v. 2.
c d. c. 20. v. 15.
d d. c. 20. v. 10.
e d. c. 20. v. 13.
f Exo. 22. v. 18.
g Lc. 24. v. 15. & 16 idem in auth. ut non luxu contr. nat. Boer. decisio. 31.
h c. 1. de aposta. & ib. DD. l. 2 & 3. C. de Apost.
i l. 1 & 2. l. nemo venerantis C. de pag.
k l. desertorem § is qui ab hostes D. de re milit. l. si quis aliquid ex metallo § trásfugæ, D. de pœn.
l etsi excepta C. de hær. juct. l. quisquis C. ad leg. Jul. majo.
m ult. C. Theodos. de malef.

diem fiant deteriores. Cumque salutis pars sit, minus affligi: optime illis ad salutem cōsulit æternam, qui maturè flagitiis eripit. Docet experientia vix illas extra rogum, vel carceres converti: quomodo convertantur, quæ domi moriuntur, nec habent qui ad Deum revocet conscium peccati eorum quenquam? Potest illas Deus ad pœnitentiam etiam domi revocare: sed non videmus hoc fieri, quod singulari Dei contingit clementia, quæ pœnas tantis sceleribus debitas vult breviore & leniore hic supplicio expiari. Cùm itaque omnes hæ rationes locum habeant in lamiis, etiamsi nullum occiderint animal: consequens eas adhuc meritò morte plecti. & hos Judices clementes potius quàm crudeles in eas existere, consequens etiam impios & crudeles in rempublicam & quasi parricidas patriæ esse, qui ad tam evidentem patriæ perniciem hæc viperarum examina dissimulatione, conniventia, aut aliter, fovent, celant, tuentur, aut debitæ pœnæ subtrahunt.

Objicitur ex Constit. Carolina locus cujus hæc sententia est a: si alicui damnum maleficio sive veneficio intulerint, morte ignis plectantur, si verò nulli damnum intulerint, pœnas patiantur pro delicti quantitate & qualitate. *Respond.* semper (ut ostensum) hujus delicti eam esse qualitatem & quantitatem, ut si fœderatæ fuerint cum dæmone: si in conventibus, ea quæ fieri solent, fecerint, morte plectendæ sint. Dumtaxat ergò caput hoc definit, venenarios illos semper igne puniendos: cæteros, si venenarii non sint, aliquando igni, aliquando alio supplicio puniendos. Patronis ergò lamiarum, qui hoc capite nituntur, docendum fuit, harum lamiarum crimen hujusmodi non esse, quod mortem mereatur: quod hactenus illi ostendere nequiverunt, & Binsfeld. Grill. Spreng. Alf. à Castro & alii citati, nosque etiam non obscurè contrarium demonstravimus. Quid quæso absurdius, qui vaccam aut equum occiderit, interfici: qui à fide Christiana defecerit, & Deo maledixerit, & Diabolo se addixerit expressa professione, & cum eo fœdissimè coierit, & sacrificaverit, &c. eum morte non affici: estne hoc pœnas criminibus commensurare? Visum mihi, unde hæc omnia luculenter probari queant, inserere huic loco exemplar sententiæ latæ Avinione anno 1582. ut refertur à Sebastiano Michaelis, *in Pneulogia.*

a art. 109.

Visis processibus coram N. N. N. &c. contra nobis constitutos reos, accusatos, & delatos: quibus tam per vestram, & quorumlibet vestrum relationem, ac propriam confessionem judicialiter coram nobis factam, atque sæpiùs repetitam juramento vestro medio: quam per testium dispositiones, eorumque accusationes, & alias legitimas probationes, ex dictis, actis & processu resultantes, nobis legitimè constitit, & constat quod vos & vestrum quilibet Deum nostrum omnium Creatorem & Opificem

Apostagia consummata.

cem. Unum & Trinum abnegastis: & immitem Diabolum hostem antiquum humani generis coluistis, vosque illi perpetuo devovistis, & sacratissimo Baptismati, & his qui in eo fuerant susceptores, levãtes & proparentes, vestriq; Patres Paradisi, & æternæ hæreditatis, quam pro vobis & toto genere humano Dominus noster Jesus Christus sua morte acquisivit, coram præfato Cacodæmone, in humana specie existente abnunciastis: infundente ipso rugiente diabolo denuò aquam, quam accepistis, vestro verò mutato nomine in sacro Baptismatis fonte vobis imposito, sicque aliud commentitium nomen vobis imponi fictitio Baptismate passi fuistis, & accepistis: atque in pignus fidei Dæmoni datæ vestimentorum vestrorum fragmentum & particulam illi dedistis: & ut à libro vitæ vos deleri & obliterari pater mendacii curaret, signa vestra propria manu, ipso mandante & jubente, in reproborum damnatorum, mortisque perpetuæ libro nigerrimo ad hoc parato apposuistis: & ut ad tantam perfidiam & impietatem vos majori vinculo devinciret, notam vel stigma cuilibet vestrum, veluti rei suæ propriæ inussit: & illius mandatis & jussis jurejurando, super circulo (quod Divinitatis symbolum est) in terram sculpto (quæ scabellum pedum Dei est) per vos & quemlibet vestrum præstito vos obstrinxistis, signo Dominico & cruce conculcato: & illi parendo, adminiculo baculi, quodam nefandissimo unguento ab ipso Diabolo vobis præscripto illitis cruribus & positi per aera ad locum constitutum intempesta nocte, hora commoda malefactoribus, statisque diebus ab ipso tentore portati & translati fuistis: ibique in communi Synagoga plurimorum maleficorum sortilegorum, & hæreticorum fascinariorum, cultorumque Dæmonum, accenso igne tetro, post multas jubilationes, saltationes, commessationes, compotationes & ludos, in honorem ipsius Præsidentis Beelzebub Principis dæmoniorum, in formam & speciem fœdissimi & nigerrimi hirci immutati, ut Deum, re & verbis adorastis; & ad illum complicatis genibus supplices accessistis, & candelas piceas accensas obtulistis, & illius fœtidissimum ac turpissimum anum (proh pudor!) summa cum reverentia ore sacrilego deosculati estis: illumque sub veri Dei nomine invocastis: illiusque auxilium, & pro vindicta in omnes, vobis vel infensos, vel petita denegantes, exercenda efflagitastis: atque ab ipso edocti vindictas, maleficia, fascinationes tum in humanas creaturas, tum etiam in animalia exercuistis, atque homicidia infantium quamplurima commisistis, imprecationes, ablactationes, tabes, & alios gravissimos morbos ope jam dicti Satanæ, immisistis, infantesque per vos, nonnullis etiam scientibus tantum & annuentibus, arte jam dicta malefica oppressos, & confessos & interfectos fuisse, ac demum in cœmeterio sepultos noctu & clam exhumastis, atque in Synagogam prædictam, fascinariorum Collegium portatis: denique dæmoniorum Principi in solio sedenti, obtulistis, detracta & vobis conservata pinguedine, capite, manibus & pedibus abscissis, truncumque decoqui & elixari, & interdum assari curastis, jubenteque ac mandante præfato Patre vestro comedistis, & damnabiliter devorastis: mala denique malis addendo, vos viri cum succubis, vos mulieres cum incubis fornicati estis, Sodomiam

Transfugium.

Sacrilegiũ

Leg. sub cruribus positi. Ecce conventus & trásportatio. Ecce idololatriam perfectam

Finis nocere maleficiis humano generi.

Maleficia & crudelitates.

Sepulchrorum violatio. Antropophagia

Sodomia

Sacrilegiũ

miam

sententiæ eundem rationis tenor.

domiam veram, & nefandissimum crimen misere cum illis tactu frigidissimo exercuistis: & quod etiam detestabilissimum est, augustissimum Eucharistiæ Sacramentum per vos in Ecclesia sancta Dei aliquando sumptum, iam dicti Serpentis à Paradiso eiecti præcepto, in ore retinuistis, illudque in terram nefariè expuistis, ut cum majori omnis contumeliæ, impietatis & contemptus specie Deum nostrum verum sanctum dehonestaretis, ipsum verò diabolum, ejusque gloriam, honorem, triumphum & regnum promoveretis, atque omni honore, laudibus, dignitate, auctoritate & adoratione honoraretis, decoraretis & honestaretis. Quæ omnia gravissima, horrendissima ac nefandissima sunt, directe in omnipotentis Dei omnium Creatoris contumeliam & injuriam. Quam ob causam nos F. Florus Provincialis Ordinis Fratrum Prædicatorum, Sacræ Theologiæ Doctor, ac Sanctæ Fidei in tota ista Legatione Avinionensi Inquisitor Generalis: Dei timorem præ oculis habentes, pro tribunali sedentes per hanc nostram sententiam diffinitivam, quam, de Theologorum & Jurisperitorum consilio, more Majorum in his ferimus scriptis; Jesu Christi Domini nostri, ac B. Mariæ Virginis nominibus pie invocatis dicimus, declaramus, pronunciamus, & diffinitivè sententiamus: Vos omnes supra nominatos, & vestrum quemlibet fuisse & esse veros Apostatas, Idololatras, Sanctissimæ Fidei desertores, Dei Omnipotentis abnegatores & contemptores, Sodomiticos, & nefandissimi criminis reos, adulteros, fornicatores, sortilegos, maleficos, sacrilegos, hæreticos, fascinarios, homicidas, infanticidas, dæmonumque cultores, Satanicæ, diabolicæ atque infernalis disciplinæ, & damnabilis ac reprobatæ fidei assertores, blasphemos, perjuros, infames, & omnium facinorum & delictorum convictos fuisse. Ideò vos omnes, vestrumque quemlibet, tanquam Satanæ membra hac nostra sententia Curiæ sæculari remittimus, realiter & in effectu condignis & legitimis pœnis eorum peculiari judicio plectendos.)

Habes his epitomen scelerum, quæ fascinarii isti soliti committere, quam alibi accuratius comprehensam habes, & exemplum damnationis Ecclesiasticæ, quo illa pacto Curiæ sæculari, reos puniendos tradit: nec opus alia solemnitate, si laici sint rei.

Majus opus quando tradendi sunt Clerici, quos constat ante traditionem omni clericali privilegio, præmissa regradatione, seu (ut vocant) degradatione spoliandos. Quæritur autem, quid si Moniales sint, vel Monachi laici: nullo in Clericorum gradu constituti: an & hi exauctorandi, & quomodo?

De his ultimis non memini me quidquam legere. Sed arbitror sufficere nudationem seu spoliationem habitus Monastici, ut viris caputium, fæminis velum, cum scapulari, & habitu supremo auferatur, vestisque laica illis injiciatur, & Ordine, cui se addixerant, ejecti, spoliatique omni Religiosorũ privilegio, sortisq; laicæ effecti declarentur, sicque Curiæ sæculari tradantur. Praxim hujus casus nondum vidi, sed suspicor hanc esse, vel esse debere.

Sed quia in fascinatiorũ causis multorum criminum quædam quasi colluvies & sentina reperitur: quorum non eadem qualitas est, quæri solet

propter quæ liceat vel expediat hanc Clericorum vel Monachorum traditionem facere?

Si sola hæresis propriè dicta, hoc est error in fide pertinax reperitur: sequenda decreta Canonum de hæreticis quæ proposui supra, *hac eadem sectione*.

Quid judici in cæteris criminibus quæ hæresim comitantur ut plurimum, & quæ subjungam, facere expediat: id quia dependet à circumstantiis personarum, loci, temporis & cæt. prudentiæ & facti est, nec regulis ullis potest definiri. Hoc tantum in genere: honoris Divini, & timoris, publicæ utilitatis summam semper habendam esse curam: & ita demum, si hæc permittant, juris rigorem remitti posse.

Si quæras quid judici liceat? Resp. etsi olim degradatio non nisi propter tria crimina jure Canonico expressa permitteretur: hodie tamen praxim contrariam invaluisse passim, ut propter alia quoque crimina his majora id facere liceat: quod sanè & à plerisque Interpretibus receptum, & æquitati valdè consonum, post Bald. Ancaran. & Abbat. frustra reclamantibus Antonin. Anan. & Butrio, & in praxim deductum videmus. Quare licet hodie propter unum crimen valdè enorme, vel plura gravia (sic voco quæ non tam enormia) etiam non exspectata incorrigibilitate Clericum tradere sæculari brachio puniendum: ut docent, post alios, Guilh. Benedictus *in c. Raynutius*: Bernard. Dias de Lugo Episcopus Calaguritanus *Pract. criminal. Canon. cap.* 90. & Felicianus Episcop. Schalensis *lib. de depositione & degrad. c.* 14. à quibus adferuntur exempla multa rerum sic judicatarum in Italia, Hispania, Francia, Belgio: dissentiunt tamen in eo dumtaxat, quod incidente casu Felicianus censet, prius consulendum Pontificem Maximum: fateor id tutius. Sed alii hoc necessariũ non putant, nec puto in praxi observari. Quod verò videamus jure Canonico requiri incorrigibilitatem, *c. cùm non ab homine. de judic.* hoc rectissimè censent, cum Ancar. Abba, Felino & aliis, citati Dd. recipiendũ in criminibus levioribus, & reipub. parum noxiis, non verò in enormibus & reipub. periculosissimis. (*vide Diazium supra c.* 33. *&* 60 *Felician. cap.* 2. *&* 14.) quorum sententiam verissimam puto in criminibus hujusmodi diu continuatis *arg. c. quam sit. de excess. Prælator*.

Crimina autem hujusmodi valdè enormia, & hac severitate digna in fascinariorum facinoribus, præter ipsam hæresim mihi videntur saltem tria occurrere.

Primo est *Apostasia* à Deo & professione Christiana mera & perfecta, & transfugium ad dæmonem illique præstitum homagium, sive accedat idololatria, (quæ per se sufficit) sive nõ accedat: quia hoc crimin, secundùm se, gravius est hæresi propriè dicta, & punitur non tantum pœnis omnibus hæreticorũ *a*: sed eò acrius, quod qui hæretico locus pœnitentiæ permittitur, is Apostatæ jure civili disertè denegetur *b*.

a c. 1. & ibi Innoc. Hosti. & alii de Apost.

b tex. & gl. in l. 3. C de Apost.

Secundo loco est talis *Sodomia* nefandissima, per concubitum cum succubis & incubis dæmonibus: propter Sodomiam verò tradendum brachio sæcula-

ſæculari Clericum, criminis hujus aliquoties commiſſorem, ſtatuit Pius V. Pontifex Maximus in Bulla, incip. *Horrendum illud ſcelus*: de qua conſule Navarr. cap. 27. Man. num. 246. & ſuperioribus annis hoc in praxim Duaci deduxit. Reverendiſ. Epiſcop. Atrebatenſis.

Tertio loco *homicidium*, quod in noſtro caſu multis ex capitibus eſt enorme, & qualificatum: primò quando occidunt proprias proles, vel parentes, aut conjuges (ut apud Remig. lib. 2. cap. 1.) & horum ſimilitudine, quando Monachi vel Monachæ necant ſuos Collegas vel Conſorores. 2. quando nondum baptizatos, & animam perdunt cum corpore. 3. quando ad necem accedunt decoctiones illæ, aut antrhopophagiæ. 4. ſi veneno necant. 5. quando necant proditoriè ex pacto mediante ipſo dæmone. hæc duo ultima indigent probatione, cætera clariſſima ſunt. Quartum & quintum itaque probo, quia deterius eſt hominem veneno, quàm gladio occidere *a*: ideò Romani venena etiam adverſus hoſtem deteſtabantur, ut Cornel. Tac us & L. Florus docuère. Deinde conatus proditorius gravitatem homicidii ſemper aggravat: eſtque major ac doloſior proditio, quoties cavendi aut prohibendi minor occaſio vel poteſtas eſt. Dæmones autem ſunt inſidiatores inviſibiles, in omnem nocendi occaſionem intenti: quorum nec inſidias vere, nec vim (ſi Deus illi permittat) atque ferociam, prudentia aut vires humanæ ferre valent. Denique per tales & maximè diuturnos, atque acerbiſſimos cruciatus excarnificatos necant, & ut plurimum (quo quid gravius?) dementis ſimul recto dejectos ſtatu, in delitia, miſerandumque furorem præcipitant, cumque ſanitate corporis, animi quoque tollunt incolumitatē. Quæ cuncta Philo Judæus *b*, qua ſolet gravitate & copia verborum, rationumque perpendit, & idcircò juſtum Moyſis zelum validius commendavit, quod maleficis nec diei quidem unius inducias à nece concedendas ſtatuerit: adeò ut, ſi carnifex deſit, per ipſummet Principem Judicem populi, eos de medio tolli voluerit, qui tali ſupplicio manus ſuos non contaminaturus, ſed Deo ſanctificaturus, ut alter Phinees, videatur.

a ter. in l. 1 C. de malef & mathe. vid. Fr. Baldui. ad 4. l. inſtit. tit. de pub. jud. & L. Cornel. de ſica. ver. eadem leg. & veneſic. l. 3. Dat. L. Corn. de ſicar. ideò hoc crimē morte extinguetur. l. hujus D. jure fiſci.

b l. de ſpecial. legib. circa med.

Addit vocem à Legiſlatore Exodi, cap. 22. ubi lex illa præſcripta, poſitam, capi de omnibus, qui vetitis artibus alicui necem moliuntur: & eos ad duo deducit capita, qui dicuntur οἱ μάγαι, καὶ φαρμακευται, & poſtea explicat, quos duplici nomine complecti voluerit, nempè qui vel potionibus, vel verborum conceptis formulis abutuntur, φίλτροις καὶ ἐπωδαῖς τισιν: quæ pro iiſdem ſumi ſæpè ſolere ſatis indicat Heſychii lexicum, ubi habes: ἐπασιδοὶ, φαρμακοὶ, γόητες, ſed de hoc aliàs plura dicta nobis fuere *c*.

c l. 1. c. 3

DD. communiter admittunt veneni mali nomine, etiam magicos ſuſurros, & incantationes, ſive formulas quaslibet conceptis verbis ex pacto cum Dæmone inito operantes comprehendi *d*: quia per damnum ex verbis talibus & venenis, juxta illud Tragici de Medæa: qui poſtquam genus omne lethalium graminum, & Serpentum commemoraſſet, ab ea uſurpatum, ſubdit:

d vid. Gril. de ſortil. q. 2. & Pet. Binsfeld. in l. 1. C. de malef.

Addit venenis verba non istis minus Metuenda.

Sanè ratione pacti & Dæmonis sic vocati, damna inferentis : Nonne Justinian. Imp. lege Cornelia de sicariis perinde illos teneri sanxit *a* : qui susurris, ut qui venenis, occidêre ? Quid quæso hic susurri aliud, quàm verba illa tam metuenda? Plato quoque occidi voluit lege sua, non solum qui venenis datis nocuissent, sed & quicunque deligationibus, aut illecebris, aut quibusdam incantationibus ad lædendum paratus esse videretur : & hæc omnia se veneficiorum nomine comprehendere affirmavit libr. de legib. XI. ferè extremo : ἐὰν καταδέσησιν ἢ ἐπαγωγαῖς, ἤ τισιν ἐπῳδαῖς ; ἢ τῶν τοιούτων φαρμακειῶν ᾑντινῶν, δόξῃ ὅμοιος εἶναι βλάπτοντι. Incantationum itaque & susurrorum nomine, omnem malorum verborum ex pacto efficaciam, quod malefici usurparint, genus comprehendi qui negaret, neminem legi, nec audivi.

a d. vers. eadem lex de publ. jud.

Unde nihil dubitem huc referre, formulas illas devovendi, seu diras imprecationes, quibus maximè variis hæc hominum venena Deum offendunt. ut erat illud quo, quæ alicui nocere cupiebat, & se dæmoni per pactum olim mancipa𝑟at N. Lovanii semper utebatur : *Per illud jus & imperium*, *quod in me tibi permisi* (dæmonem alloquebatur) *postulo*, *ut quantum polles potesque tali vel tali* (nomen exprimebat) *noceas.* Ubi notandum imprimis hac forma contineri & exprimi primò complacentiam sive ratihabitionem primi pacti, cujus hæc quædam est revocatio & nova quodammodo apostasia. Deinde peti simpliciter & indefinitè, ut dæmon quantum poterit noceat: quare & illud peti, ut si queat occidere per diros cruciatus, id faciat. Ideò si constaret, ad Tartareas has preces, Dæmonem alicui mortem intulisse : debere puto hanc mortem devoventi huic, ut quæ jussit, imputari. Si de nullius nece constet, sed tantum de morbis & afflictionibus illatis; officium Judicis erit, quacunque meliore via poterit, juridice investigare, num mortis etiam causam alicui præbuerit, hoc est, an aliquis ex iis, quibus diras imprecata est, morte violenta, dæmonis ejus opera, sit sublatus.

Si verò præterea in eadem familia, ubi degit (verbi gratia in eodem Monasterio Superior, vel Confrater) aliquis non sine suspicione maleficæ noxæ, & maximè illius ejusdem, quæ grassetur eodem tempore adhuc in alios domesticos, interierit : cæcum putem, qui locum quæstioni idoneæ hic superesse non videat : cùm indicium hoc illa confessione, & infamia personæ clara confirmatum, planè propinquum sit censendum. Ad pœnam tali infligendam; si de morte illata, ne per tormenta quidem, quicquam fateatur: etsi lenior sententia sit quorundam, leviori quàm mortis supplicio afficiendam *b*; tamen quando in multos tam improbo & propinquo conatu reus grassatus fuit, etiamsi mors nulla foret subsecuta, ordinariam mortis pœnam tali conatui infligendam, justius videntur complures Doctores summæ auctoritatis censuisse *c*. Quam sententiam equidem opinor, in iis qui non sunt usi ad nocendum veneno aliquo aut

b ut post Bertach. Carr. & alios Clar. l. 5. §. homicidium n. 14

c Ang. & Salyc. in l. 1. C. de malef. Con. in Clemen. si furiosus p. 1. circa prin. Menoch. de arbit. jud. cas. 360.

aut instrumento naturali, sed immediata opera diaboli, longè apertiorem & æquiorem habendam. Nam qui hoc pacto, vi talis conventionis initæ homines perdunt; planè similes sunt malitia homicidis quos vulgo vocant *assassinos*, quorum homicidium pro valde enormi & qualificato in praxi haberi norunt, qui criminalia subsellia vel obiter adierunt, Hos commune Doctorum suffragium jubet omninò actu degradari, etiamsi conatum improbum mors subsecuta non fuerit, si modò per ipsos non steterit, quominus interficerentur *a*. Longius etiam hac in re plurimi J. C. progrediuntur, adeò ut censeant clericum, qui assassino mandavit occidere quempiam, à judice sæculari in hoc conatu deprehenso assassino, posse & ipsum mandatorem ab eodem judice capi, & sine ulla degradatione supplicio affici: quod ultimum licet non diffitear videri communius receptum *b*, securius tamen arbitror judici sæculari, prius degradationem hoc casu aperiri, & urgere Ecclesiasticum forum, quatenus justè & honestè poterit, ad hoc faciendũ. Cæterum similitudinem assassinatus maximam in hoc maleficorum conatu inesse, quia docui *lib. 2. q. 4. litt. B.* non arbitror mihi nunc probandum; quid interest, pretio conducam sicarium, qui meum inimicum ex insidiis interficiat: an hoc vi pacti conventi à dæmone, id ut faciat, obtineam? hic pro pecunia est, anima ei pacta & promissa.

a docent hoc non inaccuratè rejectâ Dini & Angeli contrariâ sententiâ. Diazius sup. cap. 9. & Feli d. c 14.

b patet ex citat. à Bott. q. 96. Lupo de libert. Eccl. q. 9. & Arnol. Albertin. in rep. c. quoniam de hær. in 6. quos sequuntur Diazius & Feli. Episc.

Verùm dicat aliquis, quid igitur respondes canoni, *c. cum non ab homine, de jud.* breviter *Resp.* sequi me cum multis graviss. J. C. quos Felician. & Diazius sequuntur, Ancaran. & Abbatem: qui censuere, canonem illum intelligendum de unico tantùm, & non qualificato homicidio: non autem de unico homicidio qualificato (ut sunt ea quæ nos initio proposuimus homicidia maleficorum) neque de pluribus non qualificatis.

Concludo igitur, *quolibet istorum trium casuum, multoque magis duobus vel tribus concurrentibus, vel uno perfectè patrato, & alterius propinquo conatu accedente, Magos, sortiarios, maleficos, incantatores, sive quocunque alio appelles nomine, posse à judice Ecclesiastico, quamvis Monachi, quamvis Sacerdotes sint, actu præmissa degradatione brachio sæculari puniendos tradi.*

Si objicias, quosdam docere, ex quibusdam canonum locis, ad hanc traditionem sortilegii crimen non sufficere *c*, sed duntaxat ad verbalem depositionem: Occurritur, id intelligendum casu, quo sortilegii crimen inter proprios suos terminos consistit; hoc est, non progreditur ultra illicitam divinationem non conjunctam cum expresso pacto apostatico. Nam de tali simplici divinatione, ut sunt pleræque astrologorum & similium, expressè canones illi loquuntur, nempe *cap. unic. 26. q. 1. c. si quis Episcopus 26. q. 5.* Et ideò nostræ sententiæ nihil obstãt. Cæterum quando incantationes etiam medicamentis ad malorum remedium adhibitæ; tunc ex D. Augustino expressè jubet alius Canon Clericos degradari, *cap. admoneant in fin. 26. q. 7.* Cujus loci duæ sunt explicationes, una est *d. degradari*, poni

c Fuse apud Abb. in c. ad abolendam de hær. quem seq. Felic. & Diaz. ille cap. 12. hic c. 10.

d Anto. de Butr. in c. at si clerici de jud.

 pro

pro curiæ sæculari tradi, ut per præcedens etiam quod subsequitur, significetur. Idcircò enim ferè semper fit actualis degradatio, quæ hoc nomen propriè meretur: alia est, degradationem tantùm poni pro depositione verbali *a*, quæ propriè vocatur depositio, impropriè verò degradatio diceretur. Prior sententia verborum proprietati inhæret, posterior æquitati. Sed suspicor in re non dissentire Abbatem & Butriū. Nec enim Butrius opinor, affirmaret incantatores, qui nec apostatæ, nec Sodomitæ, nec alii noxii suis artibus esse sunt conati, actu degradandos, ut curiæ sæculari traderentur; sed contenderet canonem illum de his non loqui, verum de iis, ad quorum crimen incantationis, grave damnum aliis illatum, Sodomia, aut apostasia, accederet. Contra Abbas non opinor negaret, incantatores illos, de quibus Butrius sic acciperet Canonē, & de quibus concl. nostra fuit, curiæ sæculari tradi posse; sed contenderet canonem illum de his non egisse, sed de aliis, de quibus nos non loquimur: quæ Abbatis explicatio etsi minus propria, magis tamen consentanea videtur illi contextui. Sane nobiscum sensisse Abbatem & cum Butrio, quoad enormes illos, quos dixi sortilegos, patet, quia Abb. *b* solitus est distinguere inter crimina gravia, graviora, & gravissima, de gravibus tantùm vult agi *in c. cum non ab homine de judic.* de gravioribus, *in cap. tua de pœn.* in gravissimis *in cap. novimus. de verb. signific. & cap. penult. de hæret.*

a Abb. in d. cap. ad-moneant.

b in c. tuæ de pœnis.

Et inter gravissima collocat quæcunque sunt qualificata, & valde perniciosa reipubl. & quia pro hujusmodi criminibus puniendis condignam pœnam non habent canonum sanctiones; ut illa condignè vindicentur, & reipublic. consulatur, ac satisfiat, vult meritò introductum, ut judex Ecclesiasticus talium reos degradet, & ilicò post curiæ sæculari (ut fieri solet, tradat, *juxt. d. cap. novimus, & d. c. penult.* si verò delicta minus atrocia & minùs perniciosa reipubl. sint tamen ex gravissimis: tunc vult judicem debere degradare, & degradatum perpetuis carceribus mancipare, quæ suprema juris Canonici pœna est, & in mortis locum successit *c*. Quæ sanè Abbatis sententia meritò Diazio & Feliciano suprà citatis placuit. Et hæc puto posse & debere judicem sequi.

c cap. 3. de pœn. Innoc. in c. qualiter 2. de accusa.

Porrò si spes affulgeret emendationis, & magna atque clara pœnitentiæ indicia exstarent (*cave tale putes, quod reus secum putat clementer agi: melius indicium pœnitentiæ foret, si diceret nulla sibi condigna supplicia posse irrogari, & malle hic Deo tam atrociter offenso, gravi supplicio satisfacere*) nec rei sunt relapsi, nec scandalum timetur, nec magnum imminet reipubl periculum ex hac clementia: his concurrentibus semper, etiam in tribus illis quæ dixi criminibus, æquius, lenius & honestius Episcopo putârim, (nisi particulari causa in contrarium movente) si reum hujusmodi post actualem degradationem, sive monachus, sive alius Clericus sit, maximè si in ordine sacro constitutus) ipsemet ad perpetuos Ecclesiasticæ curiæ carceres damnet.

Sic factum Ebroici, magistro Guilh,

Guilh. Edelino; *a* sic factum Cameraci Joanni Potiere *b*: sic factum Cordubæ Magdalenæ Cruciæ, in quorum tamen causa Sodomia & maleficium cum apostasia concurrebant, sed in omnibus pœnitentiæ signa erant clarissima, & scandali atque noxæ publicæ periculum abesse judicabatur.

Quoad ignis pœnam, ea quoque meritò recepta, & à maleficis aruspicibus (*l. 3. C. de malef.*) generali Europæ consuetudine, ad omnes magos, maleficos, sortiarias, lamias extensa: quia sunt apostatæ, sunt hæretici, sunt peccantes contra naturam, quorum omnium hæc legitima pœna est *c*. Et hæc pœna cœpit jam in Hispania à regno Ramiri Regis, circa annum 844. Nam ille Magica sacra cantionesque ignis supplicio coercuit (*Joan. Mariana de reb. Hispan. lib. 9. cap. 17.* In Italia prius adhuc à temporibus Divi Gregorii, quando Romæ Basilius quidam senator magus, qui ut pœnam effugeret, se Monachum esse velle finxerat, flammis absumptus fuit, (*vide D. Greg. libro primo Dial. capite quarto*) hic Basilius unà cum Prætextato; qui ambo senatores & viri illustres, fuêre Magiæ convicti *d*: ut videas hoc crimen semper non muliercularum tantùm & vilium, sed virorum etiam nobilium fuisse: quicquid Wierus & similes ogganniant. Impœnitentes itaque vivi comburendi, pœnitentes prius strangulandi *vide Covarr. libro secundo, var. res. capite decimo. num. 9. & Clarum d. §. qu. 99. num. 7.* In Apostasia quoque speciale, quod in foro externo illi pœnitentiæ locus non est. *lib. 3. c. de Apost.*

a docui alias ex Monstroleto & Jaquer. *b* docui ex Maceo & Malineto.

c Joan. Andr. Hostiens. Ab. in c. ad abolendã de hær. & cap. 1. de apostat. Dd. in d. l. nullus aruspex. Co. de malef. Bart. cõs. 212 vol. 2 Co. Brun l. c. de hær. c. 3. Coras. lib. 3. Miscell. c. 8. Aimeri in Direct. Comens. in Lucer na inquis. Bina. Pegna & alii tex in d. §. transfugæ cum sim. Clarus § Sodomia. nu. 4. Damh. in praxi cri. & est omnium. *d* Cassiod.

Ad hanc autem pœnam ignis ex communi consuetudine sufficere fidei abnegationem, & fœdus cum dæmone, docent Bart consil. quod incipit, mulier striga, de qua quæritur in fin. & habetur tomo consil. crimin. Zileti 1. & Mollerus ad constit. Saxo, part. 4. sect. num. 4.

Unum restat dignum quæstione, *V. Judici liceat hanc legis pœnam consuetudine receptam minuere pro lubitu suo?* decidenda hæc quæstio est ex traditis à D. Thom. *& ejus interpp. 22. quæst. 67. artic. 4.* si adsit accusator, eo justè invito, non posse ullum judicem ne supremum quidem pœnam debitam laxare: si verò injustè invitus esset, ut si valdè vita rei foret reip. necessaria, tunc inferior judex id non posset, sed benè supremus posset *e*, quod tamen rarissimè, & non nisi maxima ex causa faciendum. Inferior verò Judex nec permittente accusatore posset *f*, superior poterit eo remittente, si tamen id fiat cum bono reip. quod quia raró accidit, ideò etiã raró pœna relaxanda. Si judex ex officio processit, minor non poterit eam relaxare: supremus non potest, nisi utilitas reipublicæ id exigat; una & præcipua causa est leniendæ pœnæ, pœnitentia voluntaria. Sanè prudentes Judices semper censuerunt, spontaneam & promptam confessionem & indicia pœnitentiæ, levioris pœnæ infligendæ, etiam in hoc crimine causam idoneam esse.

Stabuleti Joannes de Vaulx igne cremandus, capite plexus fuit: aliis locis, qui vivi erant exurendi, strangulantur ad palum. Hoc movit judices

lib. 4. var epist. 22. & 23.

e D. Tho. 1. 2. qu. 67 art. 4. ad 3. & ibi Caj. Sot. lib. 5. de just. & ju. q. 4. n 4. *f* post D. Tho Arago & Valenc. & Bart. Salon.

illos Allobroges in casu, quem his verbis narrat Cancellarius Parisiensis, contigisse anno Domini 1424. *Recitatus est Lugduni Galliæ coram Clero processus cujusdam mulieris, delatæ & detentæ Burgi in Breyssia, quæ est notabilis villa Ducis Sabaudiæ, circa quam est domus Sellionis Ordinis Carthusiensis; hæc mulier sub pallio devotionis & revelationum fingebat mirabilia.*a *Asserebat enim se esse unam de quinque fœminis missis à Deo compassivè, pro redimendis innumeris animabus de inferno. Et jam sua collusione subdola deceperat in regione illa quamplurimas simplices mulierculas. Sciebat videndo frontem, peccata, quæ fecerat unusquisque: hoc enim secundùm Augustinum etiam Diaboli malitia scire potest, & suis revelare, non autem ea quæ futura sunt absolutè, sive ea quæ in secreto cordis latent, & nullo exteriore motu aut signo sese produnt. Habebat etiam supradicta mulier duos carbones in pede, qui eam afflixerant, quotiescunque aliqua anima ad infernum discendisset, quotidiè tres animas ab inferno liberavit: unam vel duas sine difficultate, aliam seu alias cum pœna majore, ut dicebat. Mentis quoque excessus seu exstaticos sæpè habebat, in quibus mirabilia per revelationem didicerat: eratque miræ abstinentiæ, singularissimæ etiam vitæ, plura verò alia de ea scribenda forent. Nuper autem cum Spiritus almus Ecclesiæ suæ rector verus (ut creditur) hunc spiritum falsum detegere vellet: hæc mulier capta, & pœnis ut torqueretur, est addicta: quæ omnem veritatem confessa est, qualiter omnia prædictæ cupiditatis occasione finxisset, ut se nutriret hoc modo, & paupertati suæ subveniret, aut fortassis pro hujusmodi diabolo se miseram in famulam dedicavit. Inventa est insuper morbum caducum habere, ac eundem sub extaticis excessibus, quos finxerat, palliare, de qua cum varia opinio esset, an tanquam hæretica puniretur: judicatum est à doctis, ad pœnitentiam eam admittendam, nec esse hæreticam: quia illa quæ fecerat dimisit, nec obstinata permansit.*] ita *Gerson lib. de examinat. doctrinar. litt. O in fine.* Hæretica non erat, quia in mente errorem nullum foverat: saga tamen & malefica, quia peccata ex pacto cum dæmone inito divinabat, carbones etiam illi videntur illusione dæmonis apparuisse, quamquam & humana vatrities quid simile carbonibus potuerit adhibere.

a Sic corrig. vulgò malè legitur, religione.

Ordinariè expedit reipubl. sontes puniri: ideò ordinariè peccaret etiam Princeps hanc pœnam mortis relaxans: & si quod malum Reipublicæ inde proveniret ad justitiam pertinens, judices, etiam Princeps, tum tenerentur ad damnorum restitutionem. *Valenc. & Aragon. suprà & est commun. sententia, Silv. & Cajetan. in verb. Judicum peccata, Navarr. in Manual. capite decimo tertio, & aliorum.* Quàm ægrè autem Deus ferat maleficos, magos verè idololatras, Jesu & Mariæ hostes defendi, aut debitæ mortis pœnæ eripi: in Anatolii cujusdam & sociorum Magorum causa, multiplici miraculo Bizantii fuit ostensum, narrante rem multis Evagrio *lib. 5. Histor. Eccles. cap. 19.*

Qua de re in monitis 3. & 4. plura sum dicturus. Hic restat ut repræsentem quod sæpè pollicitus sum, Analyticum

ticum commentarium in *a c.Epiſ.cauſ. 16.quæſt.5.* quem extorſit non neceſſitas, ſed adverſariorum impudens pervicacia. Tribus §§. rem complectar. *§.1. de cap. Epiſcopi auctore & auctoritate.*

a Commentarius in c. Epiſcopi, 26. quæſt 5.

Quidam volunt eſſe concilii Aquileienſ. capite primo, ita Bodinus & Danæus hæretici. Miror unde hanc inſcriptionem *capit. Epiſcopi* acceperint. Nam nulli libri quos multos vidi, vel Ivonis, vel Burchardi, vel Gratiani, eam exhibent. forſan lectionem illam commenti, ne viderentur nimis impudentes in ſolutione, quam adducunt? volunt enim nullam concilii illius auctoritatem fuiſſe, utpote quod conciliabulū, non juſta (inquiunt) Synodus habeatur. Quæro ex Bodino de qua Aquileienſi Syn. loquatur? An de priore? hæc fuit anno 381. tempore Damaſi Papæ & Gratiani Imperatoris: in qua Palladius & Secundinus Ariani condemnati: cujus nulli alii canones extant, niſi actio unica contra Arianos, qui Synodum hanc Gratiano extorſerant Provinciale concilium fuit, ſed ſemper pro juſto & legitimo habitum: nec aliud ferè in quo plures pro numero ſanctitate conſpicui, ut Valerian. Euſeb. Bononienſ. Ambroſ. Philaſtr. alii: quos citat Bodinus & contendit ferreo ore in conciliabulum conveniſſe. Probat etiam ex hoc concilio canonem deſumptum.

Poſterius aliud celebratum Aquileiæ anno 698. ſub Sergio Papa in quo Eccleſia Aquileienſ. quæ relapſa in ſchiſma occaſione Quintæ Synodi fuerat, iterum reconciliata fuit Romanæ Eccleſiæ: hujus concilii meminere Paul. Diaconus *libro quinto hiſtor. capite decimo octavo.* Baron. *Annali. Octavo,* ſed canones nullos ejus proferunt: nec quod ſciam extant. unde ergò probat Bodinus eſſe hujus concilii canonem? cui etiam injurius eſt, id vocans Conciliabulum, cum Romani Pontificis auctoritate fuerit congregatum. Dent Bodinus & Danæus aliud concilium Aquileienſe, quod conciliabulum fuit, ex quo canon ille ſit deſumptus.

Jaquerius & alii citant *ex concilio Acquirenſi*: Sed mendoſi codices eos in fraudem traxere. Plerique ſcribunt, *ex conc. Anquirenſi.* Non diffiteor fieri poſſe ut ruditas illius ſæculi cauſam præbuerit Gratiano ſic ſcribendi, ut cenſet Ant. Auguſtinus *lib. 1. de emend. Gratiani Dialog. 5. in fine.* ubi docet ſic ſolitum aberrare in nominandis Conciliis: ſed ipſa potius ſæculi, quam Gratiani error dicendus, quia hanc corruptionem deprehendas etiam in Pariſienſe Burchardo, ſed in Lovanienſ. Ivone eſt *Ancyrenſi*: inde nata differentia quod veteres ſoliti *C.* & *Q.* confundere, ut in nomine Quirini & Cirinii, diſſentiunt autem tàm Ivonis, & Burchardi, quàm Gratiani veteres codices, *in Acquirenſi, Anchyrenſi, Anchyrani.* conſtat concilii verum nomen eſſe *Ancyranū,* ab urbe quæ Græcis Ἄγκυρα. & ſic alibi vocat Gratian. *cap. Diaconi 8. &c. de Syracuſanæ 13. diſt. 28. c. 32. presbyteros. diſt. 50. c. 6. ſi qui epiſcopi. d. 92. c. 40. ſi qua de reb. 12. qu. 2. c. qui divinationes. 26. q. 5. c. deſponſatas 27. qu. 2,* Ancyra urbs Galatiæ antiqua & nobilis, ubi celebris ille lapis theſaurus antiquariorum,

rum, & apud Claudianum *Ancyranique triumphi:* Straboni & Ptolomæo Ἄγκυρα: Laonico corruptè Οὔγκυρα: hodiè Bellonio & Nigro *Anguori*, statim occiso Maximo celebratum in ea concilium fuit, persecutione cessante, anno fermè 314. *a* in quo multa de lapsis salubriter constituta fuerunt, nec pauca contra magicas fraudes sancita, & contra contagiosam superstitionem ex commercio cum gentilibus in populum fidelium proserpentem: ut patet ex can. 23. seu (ut Balsamon) 24. qui relatus à Gratiano *in d. c. qui divinationes,*

a Alii volunt 308.

Sed ex his canonibus Balsamon. 25. alii 24. tantum ponunt: nec inter eos noster habetur. Unde igitur Gratianus eum descripsit? Inciderat in collectionem quandam sexdecim partialium librorum, in qua *lib. 6. cap. 6. & 7.* adjiciebantur duo canones conc. Ancyrano, quos hodiè additos videmus primo concilior. tomo editionis Surianæ, item optimæ Romanæ: priorem de homicidis servi alieni, posteriorem de sortilegis & maleficis per Episcopos parochia expellendis: quem totum Gratianus descripsit, errorum quæ in codice collectionis erant nulla ratione habitâ. An Burchardus ex illo eodem codice partialium librorum descripserit, an verò collector ex Burchardo, non possum definire, quia collectionem illam non vidi.

Quid ergò, dicemus ne hunc canonem esse concilii Ancyrani? communis hæc opinio est, non recentiorum modò, Turrecrematæ *in d. c. Episc.* Tostati *in Exod. & Matth.* Jaquerii *in Flagello,* Alphonsi à Castro *lib. 1. de justa hæret. punit. c. 16.* Victoriæ *relect. de Magia* Caranzæ *in summa concilior.* Simancæ *in Cathol. instit.* Spinæi *q. de strigib.* Silvestri *de strigimag. admir.* Binsfeldii *de Confess. malef.* & Ant. Augustini *in d. Dial.* verum etiam antiquorum, ut Collectoris illius partialium sexdecim librorum, Collectoris omnium conciliorum, Burchardi, Ivonis, Gratiani.

Objiciunt qui contra sentiunt, quod iste canon nec in Græca concil. editione sola, nec in ea quam Balsamon interpretatus fuit: nec in Latinis versionibus. Cresconiana, vel Dionysiana (quam secutus Joan. Wendelstinus) nec in Tegurina, nec in alia ulla, concil. Ancyrano inseratur. Sed de multis quæ ex conciliorum canonibus exciderunt, hoc unum esse potuit: potuere etiam Burchardus & alii veteres Latini plenius volumen nacti fuisse, quam Balsamon aut alii Græci, aut qui vertêre ex Græcis, quorum libri conciliorum Latinis semper fuere corruptiores & magis mutilati.

Nihilominus alii adhuc censent ex nullo concilio desumptum, sed ex aliquo Patrum. Nam Beetzius *in Præceptorio,* adscripsit B. Gregorio, evidenti memoriæ lapsu. Alii volunt desumptũ ex D. Augustini *lib. de spiritu & anima.* Sed liber hic non est Augustini, ut mox docebo: & actor ille mutilè admodum hoc canone fuit usus. Doctissimus denique Annal. Eccles. scriptor censuit à Damaso id statutum, *tom. 4. Annal. anno 282.* sic scribens: *In actis autem Damasi Papæ, in Ecclesia recitari solitis, de quibus inferius erit mentio, habentur ali-*

qua

qua ab eodem Pontifice decreta in Romano concilio: hoc ne an priore incertum est, &c. Deinde *post quædam concilii decreta, ait: nec non etiam excommunicandos esse omnes, maleficiis, auguriis, sortilegiis, omnibusq; aliis superstitionibus vacantes: qua sententia præsertim fœminas illas plectendas esse, quæ illusæ à dæmone se putant noctu super animalia ferri, atque unà cum Herodiade circumvagari, &c.* Atq; hoc censet confirmari, quia censet eadem fermè à S. August. descripta haberi *de spiritu & anima c. 28.* nec non in appendice Ancyrani concil. & apud Gratianum sub eodem titulo collocata. *26. q. 1. c. 12.* Et constet ex Severo Sulpitio *vita S. Martin. c. 25.* in occidente & oriente maleficorum artes plurimum invaluisse, quod ex Ammiani lib. ult. hist. uberius probetur: adeò ut in ipsos sacros Dei ministros præstigiæ quoque magicarum excantationum irrepserint, ut de Gerontio Diacono D. Ambrosii narrat Sozomenus *lib. 8. hist. cap. 6.*

His tamen argumentis nondum inducor ut Burchardo, Ivoni, Gratiano, ne dicam tot aliis doctissimis viris contradicam, vel à communi me sententia patiar avelli. Maleficorum multitudo non minor fuit Constantii, & Juliani temporibus, ut non paucioribus exemplis possem probare: Sed quid opus in re clara? quod autem à Gratiano sub eodem titulo collocetur, ut ab appendice quoque illa: hoc perspicuè non pro Romano, sed pro Ancyrano concil. facit. Quod eadem apud Augustinum totidem ferè verbis legantur, auget suspicionem, Damasii non esse hoc decretum de mulierculis, sed recentius: nam liber ille non est Augustini, sed alterius nec tam docti, nec tam antiqui. Nec Augustinus subticuisset Damasi esse piæ recordationis sanctionem.

Nec quidquam obstat, ne credamus illa Damasi acta, in iis saltem partibus, quæ in Ecclesia non recitantur (qualis est ista) esse mendosa: nec didici unquam illa Damasi acta in Ecclesia olim integra recitari solita, sed sicut hodiè videmus in Breviariis inseri, seu recitari non acta integra, sed Actorum partem.

Pro Damaso roboris aliquid habet hoc unum argumentum, quod horum actorum extant Romæ complura exemplaria m. s. quorum quatuor Illustrissimus Baronius vidisse testatur, *dict. tom. anno 427.* Accedit illud Antonii Augustini *Dialog. 14.* de hoc cap. episc. his verbis, *Damaso in concil. Rom. asscribi vidi in lib. quodam Michaelis Tomasii ex veteri libro, in quo vita ejusdem Pontificis conscripta.* Verùm hæc opinio etiam patitur difficultates, quas nostra. Inprimis enim in canonibus Conciliorum Romanorum, quæ duo sub Damaso habita, non reperitur, non in priore anni 373. quo damnati sectatores Apollinaris. Nam illius Canones interciderunt, & eorum summam volunt Anathematismis Theodoreti comprehensam, qui nihil pertinent ad d. c. Episc. *Lege Theodoret. l. 5. hist. cap. 11.* Nec reperitur iste canon in posteriore concil. sub Damaso Romæ habito. supersunt isti canones, & in iis nullus est nostro consimilis. Præterea veterum scriptorum, qui nostrum canonem exhibent, nullus Damaso asscribit: non

Burchard.

Burchard.lib.10.c.1. non Ivo.p.11.cap. 30. non auctor sexdecim partialium librorum: non collectores conciliorum; sed omnes consentiunt in Concil. Ancyrense. Multa etiam reperies ad verbum in lib. illo de spiritu & anima: cujus auctor si ex Damasi actis, sumpsisset, cur non meminisset, solitus, non concilia, sed auctores etiam recentiores, & minoris nominis, quam Damasus, citare: ut Boëtium *c. in fine*: ut notes Augustinum esse non posse: *& cap. 47.* quædam dissentanea Augustino, consentanea Gennadio ponit. nec possidius in Indiculo operum Augustini hunc memorat librum: & Vincentius Belloacens ac Trithemius Hugoni Victorino, nonnulli Etheriano adscribunt.

Quare magis vergit animus, *ut donec certiora habeamus, eum Ancyrano Concilio* relinquendum: cui tamen arbitror vel à Burchardo, vel aliis quædam inserta: Sunt enim in illo quædam tradita ad modum Doctoris disputantis, nec certa, nec admodum solida: ut suo mox loco docebo; imo si ad mentem adversariorū interpretemur, falsa & absurda, prorsusque indigna tùm Damaso, tùm Ancyranis Patribus: Quæ nescio, unde Burchardus descripserit; ab Ivone Gratianus, à Burchardo mutuatus Carnotensis Ivo, Burchardus ex duobus unum canonem conflavit, cui Gratianus etiam de suo tertium limbum in extremo assuit. Nam rectissimè glossa Canonica tres in eo partes deprehendit, & secundam incipere ab illis verbis *illud etiam non omittendum*: Gratianus Burchardo & Ivoni tertiam addidit cujus initium, *Nonnulli inveniuntur, &c.* post illa, *infidelis & pagano deterior.* In Gratiani ergò verbis tria sunt membra diversorum scriptorum, in Burchardi & Ivonis duo.

Primum est, *Ut Episcopi eorumque ministri, &c.* Usque *& ideò à tali peste mundari debet sancta Ecclesia*: hoc totum reor Acyrani concilii fuisse: additum fortè ad ea, quæ habeamus in ejusdem Concilii *can. pen.* sancita, *vide c. qui divinationes, 26. quæst. 10.* Mediæ partis & secundæ reliqua, non arbitror esse concilii illius, quæ pleraque continentur in Pseudo Augustini libr. de spiritu & anima, sed valdè mutilata & truncata: quæ cujus sint nescio. Ex hoc libro verbis quibusdam mutatis, & fine atque principio nonnullis additis, primus ille compilator tàm illustri additamento, ex suo ingenio, tàm magno auctuario concilii Canonem adauxit. Nec novum est Gratiano & aliis compilatoribus canonum, cogere in unum diversos canones: nec novum librariis præcedentis canonis verba cum præcedentis vel subsequentis canonis verbis confundere *leg. Anto. Aug. Dialog. 6. cum seqq.*

Quæ & quanta Canonis istius auctoritas? nunc indagandum. Id ex præcedenti quæstione pendet: communis enim sententia est, & indubitata, etsi Gratiani decretum à sede Apostolica sit receptum, ita tamen receptum esse, ut fides dictorum penes auctorem sit, & tanta sit eorum canonum, quos in medium producit auctoritas, quanta est fontium unde canones illi manarunt.

Nec

Nec enim quisquam eorum, qui jus Ecclesiasticum vel à limine salutavit, potest ignorare multa in Decreto haberi, quæ postea Decretalibus, Sexto, Clementinis, & Extravagantibus abrogata fuerunt: nonnulla quoque sunt à Gratiano per errorem inserta, quæ cum veritate pugnare deprehenduntur, quæ nihil nunc necesse est recensere. Notarunt ea viri docti & Catholici. D. Anton. Augustinus d. opere Dialogorum, & non uno loco Cæs. Baronius Annalium Ecclesiasticorum tomis novem. Quod ut Gratiani ævo concedendum, ita hoc nostro, nimis tenero & acuto, diligenter animadvertendum; ne quis vel contemptu, vel inconsideratione in præcipitium aliquod ruat. Quod ad ipsum verò hunc Canonem *Episcopi*, spectat, cum non sit nisi concilii particularis, seu Provincialis: de cujus à Romano Pontifice approbatione non constat, & ideò errare potuit: non est auctoritatis tantæ, ut quæ per eum deciduntur, certa fide sint credenda, nisi quatenus S. Scripturæ, & Ecclesiasticæ traditioni, ac definitioni S.A.C. Rom. Ecclesiæ sunt, quæ tradit, consentanea. Deinde longè minor est argumentorum seu rationum; quàm sanctionis seu decisionis auctoritas.

Nec argumenta habenda pro definitis vel statutis ab ipso illo concilio. Equidem si bono sensu capiantur, & congrua interpretatione fulciantur, ne argumenta quidem illa rejicio. Nicol. Remigius vult hunc Canonem ex eo capite invalidum censeri, quòd Marcellus Ancyranus Episcopus Sabellianismi (ut ait) meritò suspectus fuerit [*Sic ille lib. 1. Dæmonolat. c. 29.*] Verumtamen hoc planè impertinens est. Nam tunc temporis quando hæc Synodus congregata, non videtur adhuc in hæresin prolapsus, nec ipse Concilio huic præsedit, sed Vitalis Agricolaus, & Basilius Amasenus teste Balsamone. De ipsa quoque Marcelli hæresi rem planè obscuram esse patet, ex iis, quæ post Severum, Epiphanium, & D. Hieron. more suo, diligenter, Cardinalis Baronius adnotavit *lib. 3. Annal.* Addit Remigius hujus Concilii quoad istum canonem, auctoritatem Patrum, quò posterior ætas tulit, ut Ambrosii, Augustini, Thomæ, Bonaventuræ, & aliorum sententiis esse impugnatam. Sed accuratè perpendas, facile videbis Patres illos, de secta, cujus in d.c. Episcopi fit mentio; nec verbulum unum locutos fuisse: solummodò asseruerunt, transvectionem esse possibilem (hoc est posse à dæmonibus corpora de loco in locum transferri) quod non decisioni Canonis, sed rationi ejus tantum uni repugnare mox ostendemus. Ratio ergo hæc à Patribus istis rejecta meritò, non ipse Canon.

§. *Explicatio verborum & sententiæ. d.c. Episcopi.*

In Gratiani editione Romana, jussu Gregorii XIII. correcta, sic scribitur iste Canon. in principio:

Episcopi eorumque ministri omnibus modis elaborare studeant, ut perniciosum, & à Diabolo inventam sortilegam & magicam artem ex parochiis suis penitus eradicent, & si aliquem virum aut mulierem hujuscemodi sceleris sectatorem invenerint,

rint, *turpiter dehonestatum de parochiis suis ejiciant. Ait enim Apostolus,* Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem devita, sciens quia subversus est, qui hujusmodi est, *Subversi sunt, & à diabolo captivi tenentur, qui relicto creatore suo Diaboli suffragia quærunt, & ideò à tali peste debet mundari sancta Ecclesia*] Hactenus prima pars canonis, quæ nec luce, nec confirmatione alia indiget, utpote satis clara & certa.

Statuerant Ancyrani concil. Patres, alio canone, sortilegos quinquennali pœnitentiæ subjici: nunc isto canone sanciunt de ipso crimine magiæ & sortilegii quid in genere existimet, nempe pestem esse, & omnimodis eradicandam etiam pœnis infamibus, ut detonsione, flagris, &c. quæ hodiè adhuc in usu vigent. Apostoli illa verba pessimè Erasmus de factiosis exposuit seu contentiosis, ut & Calvin. & Hofman. hæretici: sed de verè ac propriè dictis hæreticis optimè. D.Hieron. Ambros. Sedulius, Theophylact. Cajet. & cæteri Catholici, immò & ex suspectis magnus Erasmi amicus Faber Stabulensis. Unde rectè elicio ex hoc quoque Canone sortilegia, & magicas artes ad hæreticam pravitatem & ejus inquisitores pertinere, servatâ tamen distinctione, quoad pœnam, sortilegi hæretici, & non hæretici, de qua disserui hoc eod. lib. *sect.2. & 15.*

Ait *Diaboli suffragia,* hoc est auxiliũ, *quærere,* qua eum pro creatore & opitulatore colunt, tanquam Deum, quæ est basis & fundamentũ totius *c. Episc.* Et jacto fundamento contrario, nemunum esse Deum, nec aliud præter eum numen, contra quam Gentiles credunt: ostendit cum Gentibus eadem perfidiæ macula deformes esse quosdam Christianorum, de quibus subdit parte secunda;

Illud etiam non est omittendum, quod quidam sceleratæ mulieres retrò post Satanam conversæ, dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt & profitentur se nocturnis horis, cum Diana Dea Paganorum, vel cum Herodiade & innumera multitudine mulierum, equitare super quasdam bestias, & multarum terrarũ spacia intempestæ noctis silētio pertransire, ejusq; jussionibus velut Dominæ obedire, & certis noctibus ad ejus servitium evocari]

His verbis tota narratio criminis, & sectæ hujus graphica descriptio proponitur. Unicum autem crimen impingitur illis, Apostasiæ & infidelitatis ex delusione per dæmonem natæ, fuisse enim has mulierculas adeò sceleratas; ut Dianam Numen Gentilium, & fæminarum nequissimam Herodiadem, pro Deabus colere se faterentur, & alias in eundem errorem pertrahere conarentur. Meritò itaque *sceleratas* vocat, quæ à Deo recedentes, & à fidei puritate desciscentes, Satanam sequuntur. Sequuntur autem Satanam & post eum convertuntur, quia (ut ajunt) Dei dominium deserebant, & Diaboli servitio se mancipabant, ejusque jussionibus parebant, certis noctibus evocatæ, mentitas illas bestias conscendentes, & Dianam venatricem Pseudonumen Paganum, vel Herodiadem incæstam & innoxio Præcursoris Dominici sanguina cruentam, comitari se & colere credebant.

Et

Et his omnibus certam fidem præstabant, & eadem animo comprobantes, & fieri quæ credebant optantes: ut credulitate, sic voluntate peccabant. Hæc summa narrationis. Cui facilè credent, qui sciunt quid Mantenses Magi nostris temporibus, de Sibylla Nursina, & alia propè Parisios degente, in actis Judiciariis sunt professi, quæ ex Crespeto præcedentibus libris commemoravi.

In nostra canonis narratione, notet Lector primò, in illo cursu seu pompa dæmoniaca adfuisse, cursus Dominam seu Reginam, ut hodiernæ quoque sagæ fatentur: & eam nominatim dici, vel *Dianam*, vel *Herodiadem*. additur in libro illo de anima & spiritu: *Minerva*, talis pompæ quoddam simulachrū legitur in narratione B. Antonini, quam exhibui *lib.3.p.1.quæst.4.sect.8.* Ubi etiam *Venus* mulo vecta: an quia meretrici sterilitas convenit? Dianam eandem cum Hecate seu Proserpina, docui Magicum Numen fuisse, hoc est, cacodæmonem, comment. *in Senecæ Medæam vers.7.11. & 787. & Dominæ* nomen illi peculiare fuisse: inde petat, qui volet. De Herodiade idem dicendum: quia sub hoc nomine dæmon aliquis (fortè Venus) colebatur. Herodias fuit Aristobuli filia Salomes saltatriculæ mater, & utraque dignum vita exitum vitæ invenit; narrante rem Nicephoro *lib.1.hist.c.20.* certum neutram ex inferno redisse, neutram choreis illis adfuisse. falsa ergò persuasio fuit mulierculарum, quod cum Diana vel Herodiade equitarent: falsa etiam, quod super bestias equitarent, quia veterinaria hæc erant dæmones, qui bestiarum formam assumpserant, falsa etiam, quod crederent veras bestias posse tam exiguo temporis spacio adeò dissitas provincias pertransire. Quid mirum si triplici mendacio tinctam persuasionem canon reprehenderit, & hanc idololatriam, ut hæresim verbis seqq. damnaverit.*

* Textus

Sed utinam hæ solæ in perfidia sua periissent, ut non multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent, Nam innumera multitudo hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credunt, & credendo à recta fide deviant, & errore Paganorum involvuntur: cùm aliquid divinitatis aut numinis extra unum Deum arbitrantur.] Totus hic versic. deest Pseudo Augustino illi, sed habent Ivo & Burchard. nisi quod pleraque legunt in singulari numero, item: *& in errore paganorum revolvitur.*

Nunc, commemorata mulierculарū hujusmodi credulitate, quid in ea & quale quam vitiosæ perfidiæ insit malum ostendit. nempe latens dæmonis pro Deo cultus: hunc vocat, *perfidiam, infidelitatem, falsam opinionem à recta fide deviationem, & errorem paganorum:* quæ omnia sic connectit, ut unum alterius sit ratio & explicatio. nam (*&*) simul pro copula & causali particula hic (ut aliàs sæpè) sumendum.

Cum dicit (*utinam hæ solæ, &c.*) non lætatur de istarum interitu, sed optat nullas alias præterea in idem perfidiæ barathrum pertractas, & id factum dolet. Unde colligas, quam sint in Ecclesiam & remp. crudeles, qui in tales mulierculas seductas & seductrices volunt clementes videri. Ait; *Perfidia*, quo

 nomi-

nomine non compellat ipsam dæmonum illusionem, præstigias seu phantasmata. non longum est discrimen inter illudi, & perfidum esse. Sæpè sanctissimis viris dæmon per phantasmata illudit, ut de B. Secundello, Jordano & aliis docui *lib. 3. Disquisit.* quorum tamen in mente animi nulli insuit perfidia. Perfidia fidei, illusio seu deceptio prudentiæ contraria est. Ipsum itaque *perfidiæ* nomen, docet hoc loco non agi de illusione quà illusio est, sed de illusione quà est conjuncta cum perfidia, seu de muliercularum deceptarum perfidia, quà talis, h. e. quà infidelitas est. Etenim illusio hic tantùm erat fons perfidiæ, & quà talis erat, ejus quoque mentio prætermitti non potuit, ut de infidelitate commodius, quod intendebat, canon probaret: ut, peccati fonte & causa cognita, peccatum justius damnatum intelligeretur. Ait, *Infidelitatis*) ut sciamus quid perfidiam vocavit: eandem mox vocat *falsam opinionem*: cujus falsitas in eo, quod & veras bestias, & illas Dian. & Herod. adesse, & numen esse opinabantur. Et propter hoc ultimum dicit à recta fide defecisse? cujus dicti subdit rationem, quia sic *errore Paganorum involvuntur*: quia quod Pagani sentiunt, videlicet plures uno Deos esse, idem ipsæ sentiunt, hoc enim subdit in vers. fine, ad manifestandum de quo errore Paganorum sit locutus. Nihil his omnibus verius, nihil clarius: & valdè obtusum pectus gestet, qui non quò sequentia tendant illicò perspiciat. Sequitur:

TEXTUS. *Quapropter Sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo Dei omni instantia prædicare debent, ut noverint hæc omninò falsa esse: & non à divino, sed à maligno spiritu, talia phantasmata mentibus fidelium irrogari.*] Nihil horum etiam apud Pseudo August. continetur: sed agnoscunt ea Burchar. & Ivo. apud quos tamen in q. l. pro *fidelium*, est *infidelium*. quæ variatio repetitur etiam in Gratiani codicibus. res autem eodem recidit, *fideles* fuere ante perfidiam, infideles facta hac persuasione.

Nunc periti more medici morbo ostenso medicinam Canon apparat: ideò enim monet divini verbi præcones, Doctores & ductores animarum, ut pedo veritatis pestem ab ovibus, quas nondum scabies invasit, sedulò arceat, docendo quæ seqq. versic. præscribentur.

Ait, Hæc *omninò* (sive ut Burc. & Ivo, omnimodis) *falsa est*] quæ est *hæc*? nempe quæ de transvectione super veras bestias, & de comitatu Dianæ & Herodiadis, & de earum dominio ac numine dicta sunt, omni ex parte & undequaque mendacia esse, *Phantasmata*) sic vocat, non imagines seu simulachra quæ objecta fuerunt intellectui sola, sed simul ipsos circa hæc errores. Nam non tam quæritur an à bono ista spiritu, vel à malo immissa: quam an ista verè, an illusoriè & præstigiosè tantùm contingant.

Atque ita jam habemus erroris narrationem, damnationem, & remediũ. statim subdit decisioni rationes: quibus Sacerdotes per Ecclesias sibi comissas hujus perfidiæ gravitatem & vanitatẽ populo queant persuadere. Huc enim perspicuè omnia sequentia verba tendunt,

dunt, usque ad vers. *quisquis ergò aliquid, ubi* rursùs definitio seu sanctio condemnatoria contra hosce hæreticos iteratur. Rationes autem has desumit à causis ac modis illusionis ipsius, dicens:

Si quidem ipse Satanas, qui transfigurat se in Angelum lucis, cùm mentem cujuscunque muliercula ceperit, & hanc sibi per infidelitatem subiugaverit, illicò transformat se in diversarum species personarum atque similitudines: & mentem, quam captivam tenet, in a *somniis deludens: modò læta, modò tristia, modò cognitas, modò incognitas personas ostẽdens: per devia quæque deducit, & cum solus spiritus hoc patitur, infidelis mens hoc non in animo, sed in corpore evenire opinatur.*

a melius somnis ex Burg. Ivo & Pseudo August.

Causam duplicem illusionis proponit, deludentem & delusam. Ex parte deludentis, quia hoc diabolo, qui vult deludere, non est difficile. Nam potest istis majora. Modum verò quo deludere sit solitus ostendit, hæc eum in spiritu facere. Sed quia hoc potest duobus modis contigere, 1. iis qui dormiunt, & nullatenus vigilant, 2. non planè dormientibus, sed semivigilantibus, quando eis objiciuntur simulachra aut planè præstigiosa, aut apparentia in corporibus per dœmonem formatis vel assumptis; ideò quæri solet, de quo istorum duorum modorum canon nunc loquatur? Spin. contendit loqui de posteriore tantum. Probat, quia si de priore loqueretur, frustratoria esset ratio; nam postmodum expergefacti animadverterent, sibi dormientibus illa per visionem duntaxat imaginariam accidisse, quemadmodum id animadverterunt post exstasim, qui rapti fuêre. Atque ita fieret, ut istæ in perfidiam non laberentur per falsam credulitatem. Verum hæc argumentatio parum stringit. Cur non & exstasis, & in somnis illusio adeò vehemens esse queat, ut postmodum homo credat se vigilantem ea corporeo sensu passum fuisse? Quare malo dicere, c. de utroque modo intelligendum, ac solummodò excludi plenam & omnis somni expertem vigiliam, quæ interpretatio verbis contextus multò melius convenit. Et quocunque modo illud (*solus spiritus*) sumas, non docet semper id in solo spiritu fieri, nec ullum hic verbum reperias, quo id convinci queat: tantummodò docet sic fieri solere; & cum ita fiat, adeò cautè hunc impostorem irrepere, ut tamen quibus illusi, hi credant & pertinaciter contendant, verè hæc sibi vigilantibus evenisse.

Qui transfigurat se) qui solet nonnunquam se transfigurare in Angelum lucis, sumptum à D. Paulo, *2. Cor. 21. 14.* qui usus voce μετασχηματίζεται h.e. assumit similitudinem & quasi schema Angeli lucidi & gloriosi: ne putes de ipsa specie seu forma essentiali mentionem fieri, sed de externo tantùm splendore, quo *Angeli lucis*, hoc est splendentis & gloriosi, tenebrio iste lucifugus fulgorem & claritatem imitatur: qua de re consuli potest D. Athanasius *in vita B. Antonii*. Est autem argumentum à majore ad minus. Si aliquando potest imitari & exhibere ipse miser & caliginosus speciem Angeli beati? cur non & alias species viliores

liores & damnatorum, ut Dianæ, Herodiadis &c. Hoc ergò facit primò: deinde postquam qualis apparet, talis creditur esse à muliercula quapiam (nam *cujuscunque* positum pro cujusvis vel alicujus: quo pacto non crediderim locutum Beatum Damasum, sed potius Burchard. vel Gratianum) tum illam producit ex errore in infidelitatem, & ex illusa facit infidelem, sc. persuadendo se ut Numen credi & coli. Postquam verò semel hàc infidelitate mentem imbuerit, proclive est frequentius atque frequentius eam in somnis deludere. Hinc porrò patet, quæ sit causa ex parte delusorum, nempe infidelitas, propter quam Deus permittit sic eas deludi. Nisi n. crederent divinitatis aliquid Dianæ ac Herodiadi competere, nunquam illas adorarent, vel comitarentur. Nunc enim, ut Pagani, id credant: Deus permittit, sic illas à dæmone per insomnia & imaginarias species deludi: ut credant factum, quod nec fieri quidem potuit.

Cum mentem cujuscunque) non sic intelligas, quasi vocula, *cum*, inferat hoc necessariò à dæmone fieri, ita ut nequeat eas verè transportare: sed tantùm inferri id quod contingit: hoc est (ut loquuntur) *cùm*, non habere vim inferendæ necessitatis antecedentis hujus dicti ad consequens, sed contingentiæ seu possibilitatis tantummodò. Solum enim vult probare, dæmoni possibile esse sic has deludere.

* *Species atque similitudines* (conjunctio (*atque*) vim habet explicandi, nam ne de vera specie, seu essentiæ mutatione quis capiat, additur posterius, quasi dicat, species, hoc est, similitudines. *Captivam*) infidelitate (*Per devia quaque deducit*) hoc est, fingit se corporaliter eas per invios calles & varias semitas desertaque loca deducere. Nam si verè per devia deduceret, jam sibi ipsi canon repugnaret, concedens vigilantium animas saltem deduci: quod esset absurdius, nec enim mens à diabolo extra corpus suum potest deduci.

Cum solus spiritus hoc patitur.] Burch. etiam, Ivo, & Pseud. August. habent, *patitur*, quod positum pro *patiatur*: sed restringitur ad sectam istam mulierecularum, de quibus est sermo. Nam istæ non poterant nisi in somnis, talia perpeti: nec possibile erat à Diabolo illa re ipsa exhiberi (nempe Dianam aut Herodiadem Numen, aut veras bestias tam celeriter se moventes) quæ simulabat. Necessarium itaque fuit, hoc illis perpetuò contingere apparenter. Unde etiam patet, quam ineptè hinc strigũ patroni colligant, ne nunc quidem unquam mulierculas maleficas corporaliter hæc pati, h. e. verè de loco in locum transferri, aut concumbere. Quin etiam de his ipsis Dianianis non non affirmatur, quid fieri possit, vel non possit, sed tantũ quid de facto fieri soleat, vel non soleat. Subsequitur in Canone: *Quis enim non in somnis & nocturnis visionibus extra se educitur, & multa videt dormiẽdo, quæ nunquã viderat nocturnis vigilando? quis verò tam stultus & hebes sit qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur.*

En primũ argumentum quo probat hæc mulierecularum dicta ex mera illusione

ſione manaſſe, & videri illis facta, quæ nunquam facta fuerunt. Probatio hujuſmodi eſt: Nemo eſt cui non concurrente ſolâ vi naturali, frequenter accidat multa videre ſomniantē, quæ putat ſe pervigilē videre, & ideo experrectus, putat ſe non in ſomnis, ſed in vigilia hęc conſpicatum. Quod ſi tantùm naturalis cauſa, paſſio puta præcedēs, languor, vel quid ſimile poteſt polletq; quantò id facilius erit virtuti cauſæ ſuperioris, qualis eſt potentia diabolica, quæ naturalibus illis, non liberis cauſis abuti, cum vult, poteſt? Ideò dementis ac ſtupidi foret hominis contendere, hujuſmodi non potuiſſe non corporaliter ſimul contingere. (Hinc ſubinfert tacitè mulierculas iſtas fuiſſe deluſas: quia quæ in ſpiritu tantùm illis contingebant, ea ſibi vigilantibus accidere corporeo ſenſu percepta contendebant,) ſicut hebes foret, qui naturales ſomniorum deluſiones verarum rerū ac factorū nomine cohoneſtaret, quia viſus ſibi vigilando iſta perpetrare. Senſus ergò iſtorum verborum: *Qui hæc omnia, quæ in ſolo ſpiritu*, &c. pendet à ſuperiore membro. Scilicet, *hæc omnia*, quæ nunquam vigilantes viderant, ſed viderant tantùm cùm dormiebant. Qui hunc ſenſum eſſe non videt, ne ille vigilans ſomniat, & oculis apertis nihil videt. Adverſarii autem noſtri, ſic interpretantur: In ſomnis homo ſæpe videt, quæ nunquam viderat vigilans, ergò mulieres etiam iſtæ decipiuntur in omnibus, quæ fatentur à ſe facta vel viſa. Nonne vitium conſecutionis vel pueri viderent, nempè falſum aſſumi, aut ſaltem id quod prius fuit probandum, mulieres iſtas tantùm ſomniaſſe quæ fatebantur. Æquè perperam exponunt quod ſequitur: ſtultus & hebes eſt, qui, quæ in ſolo ſpiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitratur; ergò ſtulti ſunt & hebetes, qui credunt iſta mulieribus his ſimul in corpore accidiſſe. Quis enim non continuò excipiat, quin ut prior probas hæc in ſolo ſpiritu facta, & tunc demum tibi corpus licebit excludere. Ut enim canonis honori conſulatur, neceſſariū eſt hæc ſic conjunctim accipere: quæ in ſolo ſpiritu fiunt, ea ſimul in corpore contingere non poſſe: non verò quæ in ſpiritu fiunt, etiam ſimul in ſpiritu & corpore contingere non poſſe: hoc eſt ea quæ quis ſomniat, ſimul ſomnianti revera contingere non poſſe, quo nihil foret abſurdius.

a *Cum Ezechiel Propheta viſiones Domini in ſpiritu, non in corpore vidit? & Joannes Apoſtolus Apocalypſis ſacramentum in ſpiritu, non in corpore vidit & audivit?* * *Sicut ipſe dicit: ſtatim, inquit fuit in ſpiritu, & Paulus non audet dicere ſe raptum in corpore.*

a Textus Ezeh 3. & 11. Apoc. 1. & 4. 2. Cor. 2.
* Ivo ſicut ipſe ſtatim inquit, fuit in ſpiritu.

Ecce SS. exempla, quibus probat nonnunquam aliqua contingere homini in ſolo ſpiritu, & non in corpore, hoc eſt imaginariè ſeu ſpiritualiter, & non re vera ſeu corporaliter. Hoc benè probat Canon, nec eò amplius probare potuit: quare nec amplius probare voluiſſe credendus eſt: niſi quis auctorem canonis ſupini ſtuporis velit accuſare. Omnes enim norunt exempla particularia, non niſi de aliquibus, & non de cunctis probare; ex particularibus enim univerſalis conclusio

clusio non deducitur. Esto contigerint ista Ezechieli, Joanni, Paulo in spiritu: ergòne nihil aliis contigit in corpore? ergo quæ de Christo & Habacuquo legimus, illis in solo spiritu contigerunt, quis hoc adfirmans, non ad Anticyras relegetur? Audent tamen Ponzinibius, Alciatus, Duarenus ac similes, qui ea affirmant, unde hoc quod diximus necessariò consequitur. In Pseudo Augustino aliter ista leguntur nempe: *cum Ezechiel & alii Prophetæ, Joannes Evangelista etiam & Apostoli in spiritu, non in corpore visiones viderint*] quibus verbis de Prophetis & Apostolis videtur voluisse universim id affirmare, ut consecutio efficacior redderetur, si hoc voluit, & non quod Canon tantùm: vide mendacium audax. Quis credat talia vel B. Damaso, vel D. Augustino in mentem venire potuisse? Nulli Prophetæ, nulline Apostoli verè & corporaliter ullas visiones viderunt? Dormiebat Princeps Apostolorum, quando excitatus Angelum vidit; & ab eo deductus ex carcere, solutis catenis, liberatus fuit. *Act. 12. v. 7. & 8.* Somniabat Christus Dominus quando à Satana super templi pinaculum, & supra montem excelsum translatus? *Matth. 4.* Somniabat Abacuc, quandò ab Angelo à Judæa translatus in Babylonem, & Daniel in somnis cibum comedit in leonum lacu? *Daniel 14. v. 35.* Condemnent etiam isti Canonis Ancyrani suppletores, omnes illos Patres doctissimos & sanctissimos, qui corporali visione in specie aliqua visibili contendunt ab Esaia, *cap. 6.* Domini gloriam visam; *D. Greg. Nissenum orat. 6. de beatitudin. D. Chrysostom. in d. cap. 6. & hom. 4. de incomprehensib. Dei natura, & in Joan. hom. 14. D. Cyrillum Alexandri. lib. 1. in Joann. cap. 22. & horum sequaces Euthym. ac Theophylact. in 1. cap. Joan.* Damnent D. Irenæum *lib. 4. cap. 37.* Chrys. *d. hom. 14.* & The. *In Dia. Immutabilis,* sic accipientes illud Oseæ 2. v. 10. *Visiones multiplicavi, & in manu Prophetarum assimilatus sum.* Falsus ergò potiùs ille auctor negans universim. Pressius noster de tribus tantùm, de quibus tamen ipse hoc non admodum certum vel necessarium. Ezechiel tantum asserit, *assumpsit me spiritus c. 3. v. 12. & 14.* Item *spiritus quoque levavit me, & assumpsit me.* cap. 11. v. 1. Sed non additur imaginariè, an cum corpore ut Abacukum. Quid quod probabilior, immò fortè sola vera interpretatio est, spiritum illic vocari Angelum, & dici Prophetam in corpore, & quidem cunctantem ab Angelo translatum de loco ad locum, nempe à fluvio Chobar in suburbia Babylonis, ubi Judæi de transmigratione degebant, *d. vers. 12. & vers. 14.* & postea inde Hierosolymam *d. cap. 11. v. 1.* quæ interpretatio melior est, tum quia magis amica contextui, tum quia probata D. Hieron. his verbis, *Transferturque Propheta non ut quidam existimant in spiritu sed in corpore: quod & de Abacuc, juxta Theodotionem legimus.*] assentitur Theodoret. sed & Polychronius, & alius Scholiastes Græcus *in catena*: quibus tutius assentiare quam Rabbinizantibus: qui exponunt visum sibi vehemento vento rapi.

Apoca-

Apocalypsis scriptor B. Joannes fatetur, se *in spiritu fuisse.* c. 1. v. 10. non etenim credendus est in somnis vidisse quæ narrat, sed vigil in exstasim raptus atque ita illa, quæ præsentia non erant, sed futura, corporaliter non vidit, sed in spiritu, ut rectè Ambr. Haymon. & alii eo loco interpretantur. Quare non satis aptè adversarii ex hac D. Joan. revelatione colligunt, maleficis omnia quæ fatentur in somnis contingere: neque hoc canon ex isto B. Joan. exemplo voluit, vel potuit probare. Tertium illud de B Paulo, non contra nos, sed in se ipsos, plus habet difficultatis. Verba sunt 2. Cor. 12. v. 14. *Novi hominem in CHRISTO ante annos quatuordecim (sive in corpore: nescio, sive extra corpus, nescio. Deus scit) raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum. Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus, nescio Deus scit, quoniam raptus est in paradysum, & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* In hoc toto testimonio non aliud potest canonis instituto accommodari: quàm audaces nimium fuisse has mulierculas, quæ non formidarent de suis visionibus certi aliquid definire: nempe se tunc certò corporalibus sensibus ea percepisse; cum tamen Apostolus, neutram de sua visione partem audeat affirmare? sed dubius maneat, an in corpore, an extra corpus fuerit raptus. Verum hic (quæso Lector) attende primò, quam id pro adversariis nihil habeat momenti, Quid enim? Divus Paulus non audet profiteri, an tum fuerit in corpore, an extra corpus? ita sanè loquitur. Non igitur potuit mulierculis illis constare, an & ipsæ tum, quando putabant se cum Diana equitare, fuerint in corpore. Hæc enim tota vis argumenti est. Respondeo primum id non sequi. Non quia conferenda ullo modo sapientiæ vel solertiæ hæc vasa ad ignominiam cum vase electionis (absit talis blasphemia) sed quia res valde dissimilis est, habuerunt enim istæ mulierculæ, non solum unde possent, sed unde deberent intelligere, spiritu tantum & imaginariè hæc se passas; rei videlicet impossibilitatem, ut dixi: quam quia delusæ non intelligebant, nec veritatem docentib. auscultabant, merito canon eas damnavit. Apostolus autem nihil habuit, cur se deberet in alterutram partem resolvere. Contra solet nostri ævi strigibus accidere, quib. plurima suppetunt indicia, unde queant & debeant intelligere se in facto non delusas, & corporaliter se, quæ asserunt, egisse, quæ hoc eodem libro, & hac sectione copiosè sum prosecutus. Unde jam constat nec ab illis Dianæ comitibus ad nostras striges validum satis argumentum peti, quod fusius ostendam §. sequenti; nec D. Pauli exemplum istud plus probare, quàm non semper visiones istas in corpore simul & spiritu accidere. Attende secundò eos, qui ex hoc. v. 14. colligunt id quod adversarii nostri contendunt, cogi dicere illud: *in corpore, vel extra corpus*, sic accipiendũ, quasi neget se scire, an visio illi reipsa & vera apparitione, an imaginaria tantum contigerit. Qui sensus est à canonis mente (nisi manifestum errorem canoni adscribas plane alienus: sequeretur enim nescivisse B. Paulum an vere in tertium cœlum &

in paradysum raptus fuerit, corpore & anima simul, sicut Abacuc in Babylonem: an vero secundum spiritum tantum, sicut B. Joannes in Pathmo existens: quod dici nequit, quia B. Paulus scire poterat, corpus suum Damasci in terra mansisse, & hoc tenebatur credere sociis, qui eum deduxerant, & Judæ qui hospitio eũ exceperat. Et hunc sensũ accuratè, & meritò post D. Augustinum refellit D. Thomas, & ostendit esse sensum Judaicum, à D. Hieronymo quoque explosum: veram autem sententiam verborum B. Pauli esse, quód ignoret, non an in exstasi hoc sibi acciderit (quod satis sciebat, & non fuisse corpus loco motum) sed an durante illa exstasi & visione, anima modo extraordinario miraculoso fuerit divina quapiam operatione ab ipso corpore separata: vel utrum anima manserit in corpore illud informans, alienata tamen à corporeorum sensuum functione. *Sic ille 2.2. quæst. 175. a. 6. & de verita. q. 6. a. 6. & in d. c. 12. quo loco etiam D. Chrys. hom. 28. Theophil. Haymon. Sedul. Cajetan. Catarinus.* Adverte tertiò, eos qui volunt hoc exemplo doceri animã D. Pauli extra corpus raptam, facere canonis auctorem temerarium, qui præsumat affirmare id de quo negat Apostolus sibi liquere: affingunt etiam canoni, quod nullo modo dixit. Denique qui hinc eliciunt non posse aliquẽ corporaliter per Angelos deferri, dissentiunt à D. Paulo: nam putabat id fieri potuisse (secundùm eorum interpretationem) alioqui non dubitasset, sed apertè pronunciasset se extra corpus raptum, si in corpore credidisset se rapi non potuisse. Quomodocumque tamen has tres Ezechielis, B. Joannis & B. Pauli exstases interpreteris; inde nec consequetur, mulierculas illas nequivisse à dæmone corporaliter transferri, quia à non esse factum, ad non posse fieri, invalidum est argumentum: nec etiam consequetur, quia sic tribus illis contigerit; similiter non aliter mulierculis illis contigisse: multo minus consequetur, sic semper & ubique omnibus contingere: sed duntaxat consequetur decipi illas mulierculas potuisse, quia hæc illis non corporaliter, sed imaginariè duntaxat contingere potuerunt. sequitur in Canone.

Omnibus itaque publicè annunciandum est, quod qui talia & his similia credit, fidem perdit.]

Concludit, istas mulierculas debere judicari hæreticas: de his enim, & qui qualia mulierculæ istæ credebant, credunt, hæc accipienda. Nam adversarii qui hæc verba ad omnes nostrarum strigum confessiones porrigunt, iniqui sunt inquisitoribus fidei, & nimis in maleficia liberales, & errant multimodis. Primò, quia istud, *qui talia credit* referunt absurdissimè ad proximè præcedentia: præcessit autem proximè de Paulo, Joanne, & Ezechiele. Quæro igitur, an fidem perdit, qui hæc ita credit contigisse illis, ut canon refert? manifesta quidem hæc foret ipsius canonis contradictio, & (ut scholæ loquuntur) implicantia in adjecto. An ergò volunt fidem perdere, qui non credit his tribus ista contigisse; sicut canon asserit, hoc est contendit hæc illis non tantum imaginatione: sed etiam in corpo-

corpore contigiſſe. Sed tunc iſte ſenſus non aptè cohæreret cum præcedentibus: & dicendum fuiſſet; *Quod qui talia non credit*. Deinde hoc non foret verum. Nam etſi aliquis diceret B. Paulum in corpore raptum, non perderet idcircò fidem, ſed temerarius tantum fuiſſet, qui aſſereret, quod Paulus ſe profeſſus neſcire. Qui diceret Ezechielem corporaliter translatum, contra communiorem recentiorum ſententiam loqueretur, ſed fidem non perderet: quia probabiliorem veterum Patrum ſententiam ſequeretur, & alias canon Divum Hieronymum, Theodoretum, Polychronium, & Græcos alios eo capite ſolo hæreticos pronunciaret: quod non eſt ferendum. Non igitur hic verſiculus & decretum de hæreſi pertinent ad ea, quæ velut argumentando canonis authores inſeruerunt: ſed duntaxat ad præcedentem canonis ſanctionem, qua ſacerdotes jubebantur populum docere, hæc iſtarum mulierculærum deliria (quæ ſunt commemorata) eſſe omninò falſa, & nata ex Diaboli deluſione; & eos, qui mulierculærum affirmationi fidem adhiberent, à recta fide aberrare, & errore paganorum involvi.

Senſus ergò, *qui talia credit*, qualia hæ mulierculæ Dianianæ de quibus canon agit. Hoc autem quod ſequitur *Et his ſimilia*: non eſt referendum ad omnia quæ mulierculæ iſtæ credebant, ſed quædam quæ credebant, & erant verè hæretica. Primò, aliquid eſſe Numinis præter verum Deum. Secundò, quod alteri quàm uni Deo divinum honorem liceat exhibere. Tertiò, quod talia ſuadens, aut ad talia hominem devehens ſit bonus Spiritus. Quartò quod nequeant eis talia contingere, imaginariè ſeu in ſolo ſpiritu. Quintò, quod poſſit ullus immediate præter ſolum Deum, ſubitò vel ſine rerum naturalium applicatione, ſpeciem ſeu eſſentiam ullius creaturæ, in aliam commutare: vel vera creatione aliquid producere. Nam hæc omnia eas crediſſe partim expreſsè in canone habetur: partim non improbabiliter ex eo colligitur. Ad hæc ergò talia & ſimilia, hoc eſt hæretica, iſtud eſt referendum. Non poteſt autem referri ad cætera, in quibus decipiebantur quidem, non verò idcircò fidem perdebant, verbi gratia, primò, quòd putabant de facto hæc ſibi vigilantib. accidere. Nam hac in re deluſæ tantum erant, non hæreticæ, ſecundò, quod putabant veris ſe beſtiis vehi, tertiò, veras beſtias poſſe tàm citò, tam longa terrarum ſpacia trajicere, & per aërem volare, ſine ſpiritualis intelligentiæ opera: quia ſunt errores contra philoſophiam & rectam rationem, non contra fidem Catholicam, quartò, quod opinabantur ſe convenire & diſcurrere cum multitudine mulierum & hominum aliorum, partim vivorum, partim mortuorum, quæ tantum erat deluſio, & non hæreſis. Si verò crediſſent ſe dæmonum operâ poſſe corporaliter deferri, etiam per aërem valdè celeriter, ſucceſſivè tamen & congruo, activitati dæmonis, & earum conditioni; tempore: id nec erat hære-

 ticum,

ticum, nec deceptio : sed dubia duntaxat quibusdam opinio, re autem vera probabilior, & tantum non de fide sententia. Igitur quod ad hanc translationem attinet, non deciditur quid diabolus facere possit, sed quid de facto cum istis mulierculis egerit.

Ex his jam perspicitis, quæ hoc canone definiantur esse hæretica: nempe quidq; illa à me commemorata; Quorum 1.2.3.& 5. etiam Tostatus Episcopus Abulens. *postea citandus*. Cardinalis Turrecremata *ad d.cap. Episcopi*, Silvester Sacri Palatii Mag. & alii observarunt & quidem. 1.2. & 3. apertè satis colligitur, ex iis, quæ jam in textu sunt explicata. Quintum verò fuit significatum obscurius, quando dixit, *super quasdam bestias* : sed apertissimè decidetur sequentibus canonis verbis. Equidem, Quartum addidi, videns apertè elici ex contextu, cum agit de exemplo revelationis B. Joannis. nam S.S. satis apertè docet eam mere spiritualem fuisse : & ideò ex S.S. satis apertè convincitur, aliquam visionem merè spiritualem esse posse. Nunc pergit quintam illam probare.

Textus. *Et qui fidem rectam in Domino non habet, hic non est ejus, sed illius in quem credit, id est diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt.*]

Pergit ostendere has milierculas fidem perdidisse : Quasi dicat, Dixi has miseras fidem perdidisse: quia nulla est fides, nisi quæ recta fertur in Deum, ut in primum principium, & naturæ auctorem ac Dominum totius creaturæ. Qui ergo non habet hujusmodi rectam fidem (hoc est erroneam nec detortam aut divisam ad alia Numina) *ille non est* DEI) ut legit Ivo & Burchard. (hoc est non pertinet ad Deum : *sed est Diaboli*, cui se mancipavit, & ad quem pertinet quia in eum credit. Nam ad eum confugit, post eum conversus: eo ipso quod credit illum esse creatorem hujusmodi bestiarum, quibus per aëra transferantur. Hæc enim opinatio ejus contraria est S.S. attestanti: quæcumque creata sunt, per Dominum nostrum, & non per bonos vel malos angelos esse facta & sine Deo factum esse nihil, quod factum est. Cùm itaque tam disertè hoc veritas Evangelica profiteatur, meritò concludit.

Joan. 1.

Textus. *Quisquis ergò aliquid credit posse fieri, aut * aliquam creaturam in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem aut similitudinem: nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior.*]

* Sic Ivo & Burch.

En capitis totius anacephalæosim, in qua recolligens author multos Paganorum errores, eos omnes apertè damnat : & subindicat mulieres illas sceleratas, his omnibus assensum præbuisse. Nam alioquin hæc nihil omninò ad præcedentia pertinerent. Putabant ergo Gentiles 1. à suis numinibus, quæ plurima & vanissima colebant: posse res aliquas de novo fieri seu creari, sic enim existimarunt à Neptuno equum, à Minerva productam oleam: quod esse hęreticū patet. quia creare est infinitæ potentiæ, & ideo soli Deo cōpetit, ut probatum ex initio Evangelii secundùm Joannem, Sed credere, quod per

per applicationem activorum & passivorum, aut per alterationem qualitatum, modo naturali generationis sive mutationis, quædam ex subjecta materia, dœmonum industria gigni queant, non est hæreticum, sed verissimum, *ut docui lib. 2. disquisition.*

2. Credebant posse à Pseudotheis suis homines & animantia in cœlum transferri seu Deificari (quod homines vocabant, *Indigitari*) quod Canon noster dicit, *mutari in melius.* Sic illi cœlum Diis & Semideis, Semonibus, Medioxumis, & Patellariis implerunt: quin etiam & aquilas, & canes, & corvos, & asinos hoc honore dignati, quo nihil magis impium aut stolidius. 3. Credebant posse ab illis bestias in viliora bruta, vel homines in bestias verè transformari, hoc noster canon vocat *in deterius immutari*: quibus narrationibus tota Nasonis Metamorphosis, & Divi Augustini lib. 18. de civitate DEI redundant, quod etiam est planè erroneum. Sed erroneum non foret opinari, imperfecta quædam, ad ejusdem speciei perfectionem, naturæ consentaneam à dæmonibus perduci: aut quæ perfecta sunt, ab iisdem debilitari aut viliora accidentariè (ut dici solet) reddi, ac effici posse: quod docet quotidiana experientia. 4. Putabant illis Deificatis (ut sic loquar) animantibus majorem, quam cum in terris versabantur virtutem atque efficientiam inesse: qua de re multa Spineus *q. de strigibus cap. 22.* post D. Thom *in lib. 12. Metaphys.*

Quintò censebant hæc fieri à bonis spiritibus, hoc est à Diis suis, quos non credebant esse cacodœmones. Quæ quinque meritò cuncta tam gravi censurâ notantur. Hæc ergò subindicat omnia credidisse, mulierculas illas primò posse à Diana vel Herodiade de novo fieri seu creari tales bestias, secundò Herodiadem & Dianam factas Deas; tertiò posse ab illis homines, in quas vellent, bestias commutari, ut de Circe gentiles crediderunt; quartò bestias hasce quasi Deificatas, posse per aerem volare, & minimo tempore ingentia terrarum spacia permeare, quod ejusdem speciei bestiæ adhuc terrenæ non valerent; Quintò, hæc se obtinere beneficio bonorum spirituum (quales putabant Dianam & Herodiadem) existimabant. Hinc patet, ad quam & qualem crudelitatem hæc canonis ultima verba sint referenda.

Duo hic quæri possunt, primò cur hoc versiculo solùm mentio facta primi & secundi membri; hoc est creationis & transformationis? secundò, cur dicatur *Pagano deterior,* qui credit idem quod Paganus?

Ad 1. Respon. quia capitis hujus intentio præcipua fuit, ostendere, quod hæ mulierculæ incidant in idololatriam & apostasiam: quia omnia illa capita errrorum fidei, pluralitatem Deorum introducunt, & quoddam inferunt à Deo ad dœmones transfugiũ, nihil verò apertius præsupponit Deorum pluralitatem, quam primus ille & secundus error.

Ad 2. Respond. quia loquitur de iis, qui semel baptismo illuminati fuerunt, & ab eo apostatarunt, ut patet ex c. initio, Nam finis capitis ipsi princi-

pio respondet, quia tales derelicto Creatore suo, diaboli suffragia quærunt. Quod subsequitur in contextu;

Textus. *Nonnulli inveniuntur, qui interno livore permoti, in perniciem suorum inimicorum altaria, &c.*

Hæc jam sunt parerga, & constat verba esse Gratiani, nec enim habentur in Burchardo, nec Ivone, nec in Pseudo Augustino, & eorum summa desumpta fuit ex cap. 13. ejusdem q. 5. quæ de alia specie facti agit.

Secutus sum in hac interpretatione præcipuè Tosta, *in c. 4. Matthæi*, Torquemadam, suprà & alios, quos recentiorum plerique sequuntur.

II. §. An hic canon aliquid ad hodiernas striges pertineat, aut ad eas sit extendendus?

Contendunt id Alciat. Ponzinibius, Duarenus; & Wierus, & alii pauci; nituntur argumentis hisce. Primo *in cap. Episcopi* dicitur, eas nocturnis horis cum Diana aut Herodiade super bestias equitasse, convenisse statis temporibus, & in conventu præsidi conventus obtemperasse: quæ cuncta nostris Lamiis conveniant, ut videtur sensisse Martinus Navarrus. Secundò, in vers. *omnibus* dicitur, quod, qui talia & his similia credunt, &c. Lamiæ verò credunt his similia. Tertiò, Lamiæ credunt se transformari in cattos, canes, anseres, & alia bruta; quod hic in ultimo versiculo damnatur. Quartò, sic videtur canonem accepisse Burchardus; *nam libro decimo nono, cap. de arte Magica vers. ultim.* hæc scribit: *credidisti ut aliqua fœmina sit, quæ hoc facere possit, quod quædam à Diabolo decepta se affirmant necessariò, & ex præcepto facere: id est cum dæmonum turba in similitudine mulierum * transformata (quam stultitia vulgaris HOLDAM vocat) certis noctibus equitare debere super bestias, & in eodem se consortio annumeratam esse? si particeps fuisti istius incredulitatis, annum unum per legitimas ferias pœnitere debes.*] quibus verbis videtur expresse respicere ad nostrum c. Episcopi, & illud sui temporis strigibus accommodare. Quinto, illæ mulierculæ dicuntur illusæ: sed & Lamiæ similia narrant. Similiter ergò ex illo capite credendæ sunt à dæmone delusæ talia confiteri.

Verumtamen communis opinio Theologorum & Jurisconsultorum est *capitulum Episcopi ad Lamias nostras non pertinere.* tenent hoc Abulens. Turrecremata & alii mox citandi, & sic passim Romæ, in Italia, Hispania, Gallia, Germania, fidei Inquisitores à sede Apostolica deputati & confirmati, & Judices sæculares, qui justiores & doctiores, unanimiter practicant, ut non obstante isto capitulo Lamiarum confessionibus credunt, & contra easdem ad mortis usque supplicium procedunt, quod à me multis probatum, *lib. 2. q. 16. & fusius lib. 5. hac sect. 16.*

Dico igitur *sententiam extendentium hunc canonem ad Lamias nostras primò Lamiis ipsis infructuosam esse, deinde perniciosam Ecclesiæ & reipubl. tertiò periculosam assertoribus, quarto rationi & veritati parum consentaneum.* Probo singula: Primò est *infructuosa Lamiis*, quia per eam non eripiuntur supplicio: nam

nam adhuc ex *d. c. Episc.* hæreseos convinceretur, quoniam *c. Episcopi* tales mulierculas definiret esse infideles, & à Deo ad suffragia dœmonum desciscere. Et rectè definit: quia licet delusæ fuissent in somnis: tamen (ut optimè ratiocinatur Nicol. Jaquerius *flagell. fascinarior. cap. ult.*) postquàm evigilârunt, recordantes eorum, quæ in somnis egerant, putantes ea verè & corporaliter à se gesta: ratificant pactum & cultum dœmoni exhibitum, & solicitè sibi cavent ab iis quæ in somnis dœmon prohibuit, & omnia sedulò exsequuntur, quæ jussit facere. Fovent etiam pertinaciter voluntatem ad similes conventus revertendi, & faciendi quæcumque arbitrantur se illis commisisse sacrilegia, Sodomiam, incæstus, infanticidia, idololatriam, &c. profitentur sæpè coram complicibus, etiam in judicio se hæc nolle deserere. Quare sunt hæreticæ & apostatæ censendæ, licet hæc nequam voluntas & opinio ex delusione nasceretur. Ad cultum enim & exercitium hæreticæ pravitatis sufficit, liberè in eam consentire, & eam acceptare. Sicut si aliquis Catholicus somniasset se audire aliquem docentem vel concionantem, non esse Purgatorium: postea verò vigilans, putaret se vigilantem hæc audivisse, & memor eorum quæ somniârat argumentorum, huic hæreticæ propositioni fidem ac consensum præberet, & animo dictisque eam foveret: talis dubio procul habetur & esset verus hæreticus, & ut talis puniri deberet. Item, sicut qui (est comparatio Bernard. Cumani *Lucernæ numero 9.*) in somnis passus est illusionem, quia somniabat sibi rem esse cum aliena uxore, si postea memor somnii complacet sibi de tali actu propter delectationem, quam inde sibi visus percipere ex spolio thalami alieni, licet non peccet ratione somnii, quà somnium fuit (quia judicium rationis tum ligatum erat, & ideò tum peccare non potuit) mortale tamen adulterii peccatum sibi consciscit ratione complacentiæ subsecutæ, & consensus pleni in vigilia præstiti. Nam rectè Divus Augustinus, delectari falso crimine verum est crimen. Deinde quis ignorat, has vigiles multa conari ad hoc crimen: & conatus, qui ad cogitationem accessit, pœnam in atrocioribus criminibus meritò exigit, *l. quisvis. C. ad leg. Jul Majest. l. si quis non dicam rapere C. de Episc. & Cler. l. unic. C. si qua præditus potest. l. 1. De extraordin. crim. l. 1. D. ad leg. Pomp. de parricid. l. fugitivus D. de verb. signif.* Quis ignorat fautores & conscios eadem pœna cum maleficis puniendos? *l. 1. §. occisorum D. ad S. C. Syllan. l. verum D. ad leg. Pomp. de parricid. § alia de publ. judic.* Denique patet in d. c. Episcopi, non obstante delusione hæreticas declarari, quia dicit *sceleratas & retro post Satanã conversas*, quod est esse apostatas à fide; dicit *alios secum ad infidelitatis interitum traxisse* (quod est dogmatizantium) *à recta fide deviasse, fidem perdidisse, in errorem Paganorum devolvi, diaboli esse non DEI, & paganis esse deteriores.* Si ergò capitulum istud pertineret ad striges, deberent ergò adhuc hodie striges tractari ut hæreticæ, & à fide

fide apoſtatantes. Quem igitur fructum ex hoc c. percipiunt, quod illas tam clarè hæreticas pronuntiat, & proinde ſubdit pœnis hæreticorum.

Secundum, *quod hac ſententia ſit perniciosa reipubl. & Eccleſiæ*, clarius probatur, quia ſtrigum defenſores conantur per hoc capitulum obtinere, ne Lamiæ interficiantur, ut patet ex Ponzinibii, Wieri, & aliorum ſcriptis: & docet quotidiana experientia impunitas iſto prætextu, vel minus quam oportet punitas dimitti: nec fidei Inquiſitores inter Catholicos ullum majus impedimentum experiuntur, quam Legiſtas quoſdam & rabulas has falsâ imbutos opinione ab hoc canone definiri, hæc cuncta eſſe illuſoria, nec gravem mereri pœnam. Queruntur de hac re ſcriptores ferè omnes: ex Proteſtantibus Mollerus *comment. in conſuetudin. Saxon.* & Bodinus *in Dæmonoman.* ex Catholicis viri pii & docti Remig. *in dæmonolatr.* Ludovic. Richeaume noſter *lib. trium diſcurſuum*, Pet. Leloyer. *lib. 2. de ſpectris.* Creſpetus *lib. de odio Satanæ 1. diſcurſ. 2.* ubi teſtatur jam Franciſci 1. tempore in Francia delatum numerum majorem centum millibus, ſed plurima cum acceſſione adauctum poſtea, judicum conniventia, & magnatum clandeſtino favore: & graviter deplorat *diſcurſ. 8.* multitudinem jam eſſe tantam, quantam nunquam viſa fuit, & cauſam gliſcentis mali eſſe judicum perfidiam, deceptorum Wieri ſcriptis, & deceptorum à diabolo, vel certè complicum Sortiariorum, *vide illum à fol. 118.* Sebaſtianus Michaelis *Pneumalog. fol. 53. & 55.* ſcribit. à Genevenſibus ſolummodò puniri magos, qui hominibus vel brutis nocuerint, cætera illorum deteſtabiliſſima ſcelera inſuper haberi, & ut illuſoria prætermitti: non curari ab illis injurias Deo illatas per idololatriam, blaſphemias, Sodomiam &c. & ideo Genevam eſſe ſcaturiginem vivam atheiſmi & idololatriæ. Hæc ille vicinus de vicinis ſuis potuit comperta habere. Conqueritur eadem de re Barthol. Spineus Sacri Palatii Magiſter cum ſcribit: *potiſſimam labem, cur ſic invaleſcat iſta peſtis eſſe quorundam Juriſtarum perſecutionem, quibus Principes Theologiæ imperiti facilè credunt, quaſi ſapientibus, licet in hujuſmodi ſatis rudes exiſtant: utpote Dei providentiam, diaboli poteſtatem atque malitiam, & pleraque alia Theologica, ad quæ præſens articulus deducitur, ignorantes; & implent allegationibus legum folia, quæ & in pluribus non faciunt ad propoſitum, eò quod puros actus humanos poſſunt regulare leges humanæ; non autem diabolicis colligatos poſſunt bene cognoſcere: ſed ſolum præſuppoſitâ cognitione ſuperioris ſcientiæ, ſacræ (inquiam) Theologiæ, poſſunt pœnas determinare talibus convenientes*, ſic ille Apolog. 1. capite tertio, poſtea capite quarto, ſic ſcribit. *Hoc capitulum* Epiſcopi *malè intellectum à Juriſtis, quatenus hæc quæ ad Theologiam pertinent pertractat, eſt cauſa illorum ruinæ, putantium eo quod in corpore juris Canonici redactum eſt, poſſe proprium ſenſum circa illud ita procedere, ut etiam Theologorum communi ſenſui ſe opponant. &c.* Idem capite nono. *Adeoque nunc invaluit*

luit ista pestis: ut dixerit in quadam concione diabolus, qui in forma Principis apparebat (ut retulerunt qui adfuerunt nonnulli ab inquisitore deprehensi) sitis omnes bono animo: Neque enim elabentur anni multi, quod superabitis Christi fideles, quod optimè diabolus obtinet suffragio Wieri, sibique similium, qui se patribus Inquisitoribus imponunt, dicentes hæc esse deliramenta, sicque scelestis his apostatis favent, & in hæresibus suis indirectè confirmant. Nisi enim præpedirentur Patres Inquisitores quorum molestiis: quorum sæpè Principes tanquam sapientum persuasionibus inclinati, denegant auxilia Inquisitionis officio debita: jam eorundem ferventium inquisitorum zelo secta hæc esset penitus deleta, vel certè extra fines Christianorum penitus fugata. Et his omnibus antiquior unus inquisitorum Nicola. Jaquerius Anno 1457. sic scriptum reliquit: *Quod quidem* c. Episcopi, *quidam incautè attendentes obstaculum non modicum præstant extirpationi sectæ & hæresis fascinariorum, unde ipsa favorem accipit & incrementum.* Hactenus ille flagelli fascinat. capite nono. Verùm quid opus è Galliis, Italia & Germania, coacervare testimonia? Nonne in ipsa nostra Teuthonica Brabantia, quæ solebat ab hoc crimine satis esse pura, hoc scelus videmus gliscere, ex quo multorum in corda falsus d. cap. Episcopi sensus se penetravit, maximè Judicum & causidicorum quorundam, quibus temerè usurpata Wieri lectio, & incautè auditi sermones Loosei, & à quibus divina injuria & Catholicæ religionis dehonestatio haud magni penditur. Minantur mihi Philippicas, & calami rigorem, exspecto & reexspecto; sed nihil video, nisi minas & inanes jactantias, pergunt interea canes impedire, & caulas lupis reserare, sinunt malum proserpere, immo fovent dum non prohibent, quin etiam prohibentes ipsi prohibent, quid negligere cum possis perdere perversos, aliud quàm fovere? *error, cui non resistitur, approbatur: & veritas, quæ non defenditur, opprimitur.* Hi dominium tyrannicum dœmonis in Christi Ecclesiam confirmant, horum opera salus reipub. proditur, ab his de communi interitu privata lucra comparantur: quibus volupe est in utramque aurem dormire, donec tortuosus draco se toto corpore insinuet, & venenum apostasiæ, idololatriæ, ac nefandissimarum libidinum, incredibilis crudelitatis, execrandorum sacrilegiorum, & quotidianarum contra tenellam ætatulam, contra fruges & alimoniam mortalium, contra patriæ totiusque generis humani salutem, machinationum, per totum paulatim Christi corpus diffundat. Quis non hos de repub. & Ecclesia pessimè mereri pronunciet? quis non profliget, execretur? videmus; si quidquam videmus, impunitate striges fieri deteriores, & pedetentim plures pluresque sibi complices impigrè adjungere: nec quidquam illis optabilius esse, quam quod assiduè diabolus inculcat sinceram adhuc partem eodem carcinomate pervadere. Si de ullo crimine verum, de hoc sanè ve-

 rissimum

rissimum est vetus illud, *Parcendo nocentibus innocentium salutem conservari non posse.* Deus ipse per Esaiam satis apertè Babyloniis insinuat, se religioni in qua maleficis parcatur, propitium nunquam futurum, sed ab ea gravissimas pœnas exacturum. *Venient* (inquit) *tibi* Babylon) *hæc duo subito in die una sterilitas & viduitas, Universa venerunt super te propter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiam incantatorum tuorum vehementem, Sapientia tua & scientia tua hæc decepit te, veniet super te malum & nescies ortum ejus: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare. Ista cum Incantatoribus tuis, & multitudine maleficiorum tuorum in quibus laborasti ab adolescentia tua, si fortè quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum, stent & salvent te augures cœli,* &c. cap. 47. v. 9.10.11. Confirmat Beatus Joannes Chrysostomus deplorans, quod ab hoc nefario ausu vix orbis minima pars servetur, & omnes ferè sint æternæ mortis periculo expositi: hæc Dei iram semper quidem provocasse, sed nunc multò magis, post tot tam ingentis benevolentiæ ac miserationis tam insignis indicia, postquam ille filium redemptioni nostræ impendit: *Lege illum hom. 10. in cap. 3. epist. 1. ad Thimo. sub fin.* Quid ergò fas sperare nobis, ubi tot quotidie pullulant maleficorum fascinariorum defensores, & in Scabinatus, Consulum, Fiscalium, Parlamentorum, & in ipsa Principum sacraria irrepunt? Utinam recogitarent annos antiquos, & priora sæcula revolverent, statim deprehenderent, nulli unquam Principi, Reipub. provinciæ maleficia exitio non fuisse, quorum exempla quædam Monitio. III. in fine ponentur. Unde etiam probatur quod sequitur.

Dixi tertiò, *hanc sententiam esse ipsis assertoribus valde periculosam*, probatur. 1. quia, ut ex dictis Esaiæ verbis patet, Babylonicam sortem in ultione sibi consciscunt, qui Babylonis scelus imitantur, & Diaboli contra Deum partiariis, ad divinam injuriam, & patriæ perniciem & Ecclesiæ Catholicæ pestem, adeò sedulam atque fidelem operam navant, & Satanæ regnum propagant, & Antichristi sunt imitatores. 2. quia dum non credunt assertioni Theologorum (ad quos spectat de peccato, sit vel non sit, item quantum vel quale judicare) nec stant Pontificum declarationi, aut communiori Ecclesiæ judicio, suæ nequiter & incautè fidunt prudentiæ sapientiæque; & præter peccati noxam, excommunicationis etiam se periculo exponunt in eos latæ, qui Inquisitores in hæreticorum investigatione & punitione impediunt. Tertiò, quia non immeritò se faciunt multorum criminum suspectos: inprimis quod non sint alieni à crimine quod defendunt, ut Jaquerius notavit de Doctore Edelino, & Treviri norunt de Doctore Vlaet. & de Wiero testatur Crespetus *disc. 3.* & docuere Leloyher. Richeaumus, & alii complures, & possem ipse quorundam nomina referre. Item quod causa negandi sit atheismus, eò quod non credant esse dœmones, vel quia non benè sentiunt de di-

de divina providentia, quam putant sinere innoxios à dœmone infamari, repræsentari, & tandem supplicio affici; vel quia pertinaciter tenent, dæmonem non posse corpora localiter transferre, nec tempestates ciere, nec morbos hominibus immittere, quæ contra fidem sunt, quia SS. repugnat, ut docui *lib. 2. Disquisit. quæst. 11. 12. & 16. & lib. 3. quæst. 4. sect. 2.* & quia sentiunt aliter quam Ecclesia. Nam caput Ecclesiæ, & (ut sic dicam) ejus lingua seu os est Pontifex Romanus: Pontificum verò Romanorum multi post d. cap. Episcopi adhortati sunt Inquisitores, ut contra striges seu Lamias sedulò & severiter procedant, & pestem hanc exterminent; & harum crimina, se non pro illusionibus, sed pro veris ac nefandis excessibus habere manifestè profitentur, ut patet ex Pontificum Bullis Innocentii VI. ad Inquisitores Germaniæ, Julii III. ad Inquisitorem Cremonensem, Hadriani VI. ad Inquisitores Lombardiæ, & Clementis Septimi ad Episcopum Bolensem de strigibus Mirandulanis; quas bullas referunt & scriptis suis inserunt Sprengerus, *in princ. mallei malefic.* Spineus, *qu. de strigibus cap. 15. & Apolog. 1. cap. 11.* & integras ponit Petrus Binsfeldius *lib. de confess. malefic. edit. ultima.* Sic etiam sentiunt cuncta tribunalia Ecclesiastica Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ, Galliæ: sic semper Apostolici Inquisitores in praxi observârunt: ergò hic est sensus, hoc judicium Ecclesiæ; à quo dissentire non est cordis sincerè Catholici, sed hæresim sapit. Mihi quidem, qui Ecclesiam non audiunt aliquid definientem, pro Ethnicis sunt & profanis 4. tales si à malitia, certè nequeunt excusari à stupore ac stolida temeritate ac præsumptione. Non à stupore & stoliditate: quia negant posse fieri, quæ recta Philosophia & Theologia fieri posse convincit *ut ostensum libro 2. & 3.* Et quia negant facta, quæ ubique, & omnes ferè se fieri vidisse, & esse expertos, homines fide dignissimi contestantur: quod sapientum judicio desipere ac insanire est: quia nihil velle credere, nisi quod propriis oculis adspexeris, signum est stoliditatis, vel protervæ obstinationis; quæ qualis ipsa est, cæteros putat esse mendaces, fungos & leves in credendo. Levis est corde qui citò credit, sed cordis nullius & frontis ferreæ, qui communi virorum proborum & sapientum assertioni non credit. Nec à præsumptione queunt excusari; quia ipsi jus usurpant definiendi, aliquid sit hæreticum, necne; quod non ad Juristas, sed ad Theologos; non ad Parlamenta, subsellia laicorum, sed ad Episcoporum conventus & Synodos pertinet: imò præferunt suam sententiam sententiæ Inquisitorum Fidei, & Pontificum Romanorum. Nam cum isti censeant non esse illusoria, quæ striges confitentur: nostri adversarii Wieriani contendunt, deceptiones esse & pro illusionibus habenda. Planè ultrà crepidam sutores: & perindè faciunt, ac si lictores & alii judicum executores, judici dicerent eum malè judicasse, & se sententiæ opponerent. Nam in causa hæreseos Judices laici reverà tantùm sunt executores sententiæ per Ecclesiastico

judices latæ. Quando enim Ecclesia definivit, verbi gratia, qui negat transsubstantiationem panis in veram carnem & Sanguinem JESU CHRISTI in Eucharistia, hæreticus est & pœnis hæreticorum plectendus. Tum judex sæcularis tantùm cognoscit de facto, an Petrus hoc neget. Si Petrus dicat se negare, partes judicis sæcularis non sunt aliæ, quam exsequi in hoc homine, quod Ecclesiæ decreto statutum: & tenetur credere, talem verè hæreticum esse. Sic quando Ecclesia definit striges nostras, ut verè criminosas puniendas; non licet laico magistratui hanc sententiam eludere, dicendo; hanc, quæ fatetur, delusam; sed ritè confitentem debet condemnare. Nec etiam effugiunt notam temeritatis, tum iisdem ex causis, tum quia, cum nudi juristæ vel medici sint, tamen audent sibi arrogare declarationem determinationis conciliorum circa fidem, quæ auctoritas non competit nisi Prælatis Ecclesiarum, idque de consilio Theologorum; quibus Prælatis solis concessa facultas canones fidei condendi. Adversarii verò contendunt d. canonem Episcopi pertinere ad striges nostras, & ideò illo Canone decidi, has deludi: Pontifices autem, quos nominavi, declarant illas non deludi, nam jubent Inquisitoribus, ut in striges, tamquam verorum criminum reas rigorem legum contra hæreticos latarum exerceant, nec tamen Canonem Episcopi antiquant, nec ullus eum Decreto tollendum judicat; ergò satis declarant se sensuisse, nihil hunc canonem ad striges pertinere, alioquin eum abrogassent. Eodem modo cum intelligunt Inquisitores fidei, qui semper ex doctissimorum Theologorum & Canonistarum numero deliguntur. Nonne temerarium est, contra hos omnes suo judicio, in re tam gravi, & adeò periculosa sibi & reip. niti?

Ultimam denique conclusionis nostræ partem; *videlicet sententiam adversariorum nec veritati, nec rectæ rationi esse consentaneam*, probo; quia veritati consentaneum esse nequit, quod judicio Ecclesiæ & Pontificum declarationi repugnat, ut facit sententia adversariorum. Nam Ecclesia est columna veritatis, & Pontifex Romanus est lingua seu os Ecclesiæ, cui est promissum à veritate, *Non deficiet fides tua.* Quod verò veritati consentaneum non est, id rectæ rationi nequit esse consentaneum. Prætereà ex ipsis sectæ illarum Dianiarum circumstantiis, non prorsus excœcatis, statim apparet, quàm diversa fuerit illarum secta, à nostrarum strigum secta. 1. Illæ credebant plures esse DEOS, Dianam, Herodiadem, &c. nostræ striges non nesciunt se diabolum venerari, & ei debitum uni DEO se honorem deferre. 2. illæ profitebantur quædam prorsus impossibilia, ut equitare cum Herodiade, quæ nequit ex inferno egredi; & cum Diana Dea, quæ nulla est: nostræ nihil fermè confitentur, nisi quod citra miraculum, sit possibile. Si dicas Sever. Sulpitius, *libr. 1. de vita D. Martini*, scribit ei umbram tetram Latronis, quæ ex inferno prodierat apparuisse: sic ergò Hero-

Herodias inde prodire potuit. Respon. non rectè id inferri. Nam quoad Latronis animam potuit id Deus permittere ad falsi cultus destructionem: si verò inde Herodias prodiisset (quam illæ misellæ credebant esse veram Herodiadem) id foret ad falsi cultus confirmationem, quod Deus nunquam permitteret 3. illæ credebant quod cum Diana proficiscerentur: nostræ, quod cum suo magistello seu martinetto dæmone: in quo illæ fallebantur, nostræ non falluntur. 4. illæ omnes putabant aliquid veri Numinis & divinitatis inesse creaturæ (nam in hac re disertè canonis decisio fundatur, dum ait; *quia hujusmodi mulieres aliquid Numinis & divinitatis extra unum Deum arbitrantur*, nostræ striges vix illæ hac ignoratione vel errore ducuntur. 5. nostræ expresse renunciant Deo, & professioni fidei, quam in baptismo ediderunt, offerunt dæmoni asservatam Eucharistiam: conculcant cruces, & alia multa faciunt sacrilegia; quorum nihil illis aliis mulierculis impingitur. 6. misceri se carnaliter cum dæmonibus fatentur; quod non aliæ. 7. nostræ conficiunt & utuntur maleficio; pecudes; hominesque, præsertim infantulos, necant; & fruges procellis perdunt, quorum nihil de aliis illis legitur. 8. nostræ conspirant cum Satana in humani generis perniciem: qua de re nihil est in d. cap. Episcopi. 9. nostræ baculo, vel olla, vel quo alio utensili inter tibias sumpto, per aërem vehuntur, & interdum pedibus iter conficiunt in itu ad conventum, & reditu domum; secus ac illæ quæ tantum super bestias se dicebant omnes equitare, has & similes alias differentias facilè quilibet colliget, ex confessione illarum, in d. cap. Episcopi & nostrarum strigum in actis judiciariis, unde apparet sine justa ratione adversarios ad nostras d. cap. porrigere. 10. argumentatur. Bernard. Comens. *in Lucerna inquisitorum cap. 4.* tempore Concil. Ancyrani secta strigũ videtur nondum nata fuisse; ac fortassis nec Gratiani tempore, qui anno demum. 1150. vel circiter (*Sic. gloss. cap. cum post appellationem §. forma vero. 2. quæst. 6.*) decretum compilavit. Nam prædicta secta strigum videtur pullulare cæpisse, paulò plus quam à centum quinquaginta annis, ut ex Jaquerio & antiquis Inquisitorum processibus apparet: idem asserit eo loco Franc. Pegna, *in addition.* Sanè vetustiorem Jaquerio, de strigibus in terminis ac clarè loquentem haud scio an alium invenias: ille autem nondum centum quinquaginta annis devixit: Quo igitur pacto, *cap. Episcopi*, de tam diversis, & tam diu post secuturis hæreticis egisset? nam easdem non esse illas mulierculas cum nostris; sed in multis multum discrepantes, jam ostensum.

Unde etiam fit manifestum, veritati ac rationi consentaneam esse sententiam contrariam eorum, qui *d. cap. Episcopi*, volunt non pertinere, ad eas de quibus nunc agimus striges: quæ est planè communis Catholicorum sententia, imprimis eorum quos citavi Pontificum Romanorum, *Innocentii, Hadriani, Julii, & Clementis*; & Episcoporum vel Cardinalium, *Turrecrema-*

 ta in

ta in d. cap. Episcopi Alphon. Tostati, in Matth. cap. 4. quæst. 47. Simancæ Episcop. Zamorensis Catholic. institut. titul. 27. & fidei Catholicæ inquisitorum, *Jaquerii flag. Fascin. Sprengeri Mallei malefic. part. 2. Nideri in Præceptorio præcept. 1. cap. 11. quæst. 4. Bernard. Comens. in Lucern. Inquisitor.* & magistrorum sacri Palatii, *Sylvestri Pneratis, de strigimag. libr. 1. cap. 14. & libr. 2. capit. 1. & 4. & Spinei, de strigibus cap. 1. cum seqq.* & aliorum gravissimorum tam Jurisconsult. quam Theologorum, si non omnium, certè tot ac tantorum, ut eorum comparatione adversarii meritò nulli censeantur, nonnullos nominabo, *sic Joan. Grassus cons. de strigibus, Augustin. Botta de Saviliano, de eadem re alio consc. Bernard. Basinus relect. de artibus Magic. propositión. 9. Paulus Grilland. de sortileg. quæst. 7. & post accuratam disputationem Arnoldus Albertinus de agnoscendis assertionibus hæret. quæst. 24. à numer. 13. maximè numer. 42. qui multa argumenta in contrarium adducit, quibus egregiè ipsemet respondit Franc. Pegna commenta. 68. in directorium Eimerici, & idem in Annotation. ad Ambrosium de Vignate tractat. de hæres. quæstione duodecima ubi etiam accuratè ostendit Ambrosium illum à nobis non dissentire, & si dissentiret, ejus opinioni non standum: Marquardus de Susanis tractat. de Judæis & aliis infidelibus capit decimo tertio. numer. 28. Joan. Major in 2. cap. 14. quæst. 3. Barthol. Sybillianus. 3. Decad. Mirabilium, cap. 7. quæst. 4. Franc. Victoria relect. de Magia quæstione 7. Alfon. à Castro libro primo, de justa hæret. punit. capite decimo sexto. Sixtus Senens. libr. 1. Bibliothe. Sanctæ annotat. 73. Pet. Binsfeldius Suffragan. Trevirens. de confession. malefic. in solutione argument. ad Primum mihi fol. 347. Michaelius in Pneumalog. & Franc. Picas libro tertio. dialogistrix, & omnes quos citavi superius hac sectione decima sexta.*

Restat respondeamus objectionibus adversariorum.

Ad 1. dico quædam esse similia mulierculis illis cum nostris strigibus; sed in præcipuis, maximè quæ sunt fundamenta & bases, *dicti cap. Episcopi*, discrepare, immò nec in his, quæ ponit argumenta, conveniunt, nam nostræ non tantũ noctu, ut illæ; sed etiam interdiu vadunt ad cursum, nec unquam cum Diana vel Herodiade se putant, nec super veras bestias vehi, nec semper equitant, nec Dianæ vel Herodiadi obtemperant, nec ignorant præsidem conventus esse satanam *v. supr. versic. ultimam denique.* Ideò hic non procedit argum. à simili, nec extensio Canonis, cujus verba non conveniunt nostris strigibus, nec dispositio, quia nostræ non credunt totum quod illæ asserebant: quod totum complexum in canone illo damnatur; non verò credulitas, quod à dæmone in alium locum corporaliter queant transferri, quæ nihil habet commune cum opinione infidelium, ut dicti auctores optimè ostendunt, maximè Albertin. *d. loco numer. 25.* & ex hac extensione magnum contra philosophiam sacram prophanamque absurdum sequeretur, ut doctum abundè. Navarri auctoritati jam respondi, eum aliter intelligendum,

gendum, *vide lib.2.quæst.16.*

In 2. Objectione supponitur minor falsa: nam falsum esse ostendi nostras striges credere similia his quæ in d.cap. Episcopi damnantur.

Ad 3. Quoque Resp. vel nullas, vel vix ullas Lamias hoc credere. Solent enim in confessionibus suis dicere, se aliis videri tales: ipsæ autem sciunt se transformatas non esse. Quod si rudiores aliquæ id, ut Lycanthropi quidam faciunt, putent fateor tales à dæmone, quo ad hoc punctum, delusas esse: tamen si hoc pertinaciter teneant, dico ex hoc cap. Episcopi, illas ut hæreticas debere damnari: ut rectè censent Ambrosius de Vignate, Albertinus, Pegna & alii.

Ad 4. Resp. primò, incertum esse, de qua secta mulierum Burchardus loquatur. Nam Burchardianæ eodem modo, quæ illæ Gratiani, deludebantur, nempe circa præsentiam Herodiadis aut Dianæ: nostræ verò circa sui dæmonis, tam vectoris, quam incubi, Præsidis in conventu non decipiuntur: sciunt enim ipsummet esse. Pleræque etiam norunt discernere, quando id vigilantibus verè, & quando somniantibus per imaginationem contingat. Denique notant loca, personas, & reliquas omnes circumstantias, & de his in confessionibus suis tam noxii, quam innoxii, in testimoniis conveniunt: quod delusionem omnem excludee satis ubertim ostensum. Nostræ quoque quo ad transformationẽ, non credunt se cũ hominibus veris rem habere sed cũ dæmonibus in corpore formato, vel assumpto. Item sciunt distinguere vel inter veros homines qui choreis intersunt, & inter dæmones illis permixtos. Ideò possumus negare Burchardũ de strigibus nostris loqui, quarum secta diu post adhuc ignota mansit. Secundò dubium est quo pacto Burchard. accipiat illud; *necessario.* Nam si de necessitate absoluta, ut velint nolint cogantur eo in bestiis advolare, quæ si nolint, eo non devehuntur, sed domi manent, sed postea pœnam aliquam absentiæ luunt. Si verò intelligit necessitatem conditionatam, v.g. debent ire, sed nolint affligi: malè id adscribit infidelitati, nam res ita se habet de facto. Si capit de necessitate morali, v.g. quod putent se peccare non eundo, & ideò ire debere: hoc nihil attinet ad nostras, quæ sciunt se peccare eundo, non verò remanendo. Et sanè toto illo capite nihil proponit Burchardus has sentire, quod rectæ fidei repugnet, juxta jã à nobis demonstrata. Nec mirum hac in re illũ errasse: qui in eodem capite hallucinatur circa tempestates ciendas, & maleficium amoris odiique, ut ostensum *lib.2. & 3.*

Ad 5. Argum. ex resp. ad 4. patet solutio.

Habent adversarii plenam (nisi fallor) *d.cap.Episcopi*, explicationem, quam velim eos perpendere, sine protervia, aut pervicacia; quæ faciunt ut videntes nihil videant.

SECTIO XVII.

De libris Magicis.

Nec possũt ad hæredes transmitti, nec legi, nec retineri, sed sunt igni tra-

ni tradendi *a*; Ut jure antiquô cautum, & in primitiva Ecclesia observari solitum *b*; & hoc renovatum edicto Pii IV. & Clementis VIII. Pontif. in regg. quas præfixerunt Judici *lib. prohibit. Reg.9.* Intellige præterquam ab illis; quibus prohibitorum librorum generalis lectio, in bonum publicum Pontificis Maxim. auctoritate fuerit concessa *c*. Solis Pontificibus reservatum est hanc licentiam largiri *d*. & quibus ipsi hoc permiserunt, ut nominatim omnibus Inquisitoribus fidei, & eorum commissariis, pro tempore existentibus: Episcopis verò, eo solo quod Episcopi sunt, hæc licentia legendi libros prohibitos non competit, ut docet Penna *e*. & hoc fuit à Pio V. quibusdam Episcopis disertè responsum. Sunt autem tales libri, non auctoritate propriâ comburendi; sed potius deferendi ad inquisitores. Qui eos retinent, nisi deferre parati sunt, non sunt absolvendi: & hæc absolutio reservata est habentibus potestatem absolvendi à casibus Bullæ cœnæ Domini: & ab aliis impensa absolutio, nulla est & invalida, sunt etiam tales retinentes vehementer de eadem hæresi suspecti *f*: si libri sunt ab aliis compositi. Nam si ab ipsismet compositi forent, planè convincerentur, & damnari possent ut hæretici magi *g*; si tamen faterentur à se compositos, vel à se scriptos, vel ab alio se dictante scriptos, nec quicquam causari possent quod eos ab hæresis crimine tueretur, *vide de hac re benè loquentem Siman in prax. à nu. 4. tit. 39.*

a l. cæteræ D. fam. herciſ. l. mathe. C. de ep. audien.
b Actor. 19. v. 19. cum seqq. & Aug. testatur in Psal. LXI. in fin. Damasc. de Barinam & Josa.
c Eymeri c. 43. num. 1 & Penna. ibi in comment. litt. C
d Jul. 3. in bulla, cum meditatio cordis.
e ad direc. inquisitor par. 2. c. 4. Commen. 3. fol. 9. 1.
f hæc omnia fusè docet Simâ. Campeg. & Zanchinum Penna. d. cõmen. 3.
g Arch. Jo. Andr. Domini ca filii de hære. in 6. Rom.

Idem quod Inquisitoribus fidei, quo ad librorum horum usum puto esse publicis Librorum Censoribus Ecclesiasticis: non vero DD. quia doctores sunt, nec Parochis quia Parochi, quod diligenter notandum, etsi in multis locis periculosè Parochi & DD. hoc jus sibi usurpent.

sing. 323. Carc. de hæret. num. 125

SECTIO XVIII.

De Eucharistia morituris præbenda.

Consuetudo multis locis est maleficis ad mortem damnatis denegare viaticum corporis Dominici; quæ consuetudo tolerari potest, propter Sacramenti reverentiam illis locis, ubi post sententiam statim reus morti traditur. Locis aliis, ubi pridiè sententia fertur, & postridiè reus interficitur, etiam consuetudinem hanc admittit Navarrus *h* Sed omninò putatim, tunc reis præbendam communionem, nisi quid aliud obstet: nempè dummodo Catholici sint & verè pœniteant, probatur hæc sententia jure Pontificio *i* & civili *k*, & DD. auctoritate *l* probatur & ratione, quia consulendum ejus animæ, cujus corpus traditur ad mortem: neque hoc est dare Sanctum canibus, pœnitens enim jam Deo amicus est, & non canis. Nec dedignatur Christus eum invisere, pro quo mori dignatus fuit in cruce.

Item ad hoc requiritur, ut reus sit jejunus; non enim idem obtinet in ægro morituro, & sano morituro, ut optimè docet Navarrus *m* & ut tantũ temporis inter supplicium & communionem intercedat, ut species sacramentales sint verisi-

h lib. 5. Consil. 16
i ca. quæsitum. 13. q. 2. cap. super eo. de hæret. in 6. Motu proprio Pii V super hoc edito.
k Sãctione Crimina. Carol. V. art. 79.
l gloss. & DD. in Clem. 1. de pœn. Turrecr. in d. c. quæsitum Aufret. de potest. Eccl. super laic Jul. Clar d. q. 99 n. 3. v. Binsfeld. memb. 2. dub. 5. multos allegantem.
m d. consi. 16.

verisimiliter consumptæ ad quod non dubito, cum Navarro *a* quatuor horas sufficere, confessio Sacramentalis numquam reo, ne immediatè quidem ante mortem, deneganda *b*: contra unctio extrema reis nunquam concedenda *c*. Semper autem cavendum ne post Eucharistiam, vel confessionem quilibet reum invisat, ut inebrietur, vel alia fiant piam mortem & seriam pœnitentiam impedientia: qua in re hic in Belgio & Germania superiore multum & frequenter peccatur.

a Manual. c.25.n.23. *b* Navarr. n. 23. *c* Clar d. num. 3.

SECTIO XIX.

An corpus sepeliendum.

Sequenda in hoc regionis consuetudo, quoad illos, qui à carnifice juxta tenorem sententiæ sunt interfecti *d*. Quoad alios, qui sententiæ executionem morte prævenerunt, notandum primo hujus, (ut & hæresis) excepti criminis naturam esse, ut morte non finiatur, sed contra mortuum procedi in eo possit *e*; & in locis ubi bona confiscantur, potest etiam post mortem agi ad bonorum confiscationem: sed ubi talis consuetudo non est, saltem ad memoriæ damnationem *f*: & corpus sepultum condemnatum posset exhumari, & ossa combur; Qui durante reatu sibi mortem consciverunt, ii non sunt sepeliendi Ecclesiastica sepultura *g*, sed cadaver deberet à judicibus in furcam agi. Si objicias contrariam sententiam communiorem, quoad ultimum membrum, nempè non posse judices in corpus in carcere mortui sævire, illud suspendendo, quia crimina & eorum pœna morte exstinguuntur *h*. *Respondeo*, hanc rationem locum non habere, quando moriendo novum crimen committitur, & ipsa mors crimen est: crimine enim nec crimen, nec criminis pœna potest extingui. Hæc me causa impellit, ut à communi sententia recedam. Deinde plerique censuerunt & optimè: in atrocioribus criminibus, rectius æquius esse adhuc cadavera puniri, cum gravissimo scelere se debitæ pœnæ reus conatus fuit subtrahere: & consuetudo ferè generalis comprobavit hanc praxim cadavera talium puniendi, ad aliorum necessarium exemplum *i*. Eos autem consanguineos & amicos, qui reis in carcere venenum vel laqueos, vel cultros suppeditant, ut violentas sibi manus inferant ad ignominiam evitandam, in quos meritò DD. invehuntur *k*, non dubito teneri lege Cornelia de Sicariis.

Si verò non vi sibi illata, sed ægritudine, vel debilitate, aut incommoditatibus carceris morerentur ante sententiam; in his ego prorsus sequerer communem illam sententiam; adeò ut si in talem non legitimè confessum aut convictum, judex sæviens, eum non patiatur Ecclesiasticæ tradi sepulturæ; peccet mortaliter, & actione injuriarum conveniri à propinquis defuncti possit *l*. Poterit tamen judex sinere corpus sepeliri cum protestatione, & litem cæptam contra mortuum prosequi citatis ad defensionem iis quorum interest; ut in hæresis crimine servatur *m*. Sed quot annorum spacio currit jus contra mortuum agendi! putarim in hoc crimine

d Gomes. tom. 3. c. 14. nu. 8. Clar. §. ult. q. 100. num. 1. *e* Gomes. d. tom. 3. c. 1. n. 80. *f* Gomes. sup. & Clarus q. 51. n. 14. Simanc. in prax. tit. 72. & tit. 56. *g* c. placuit 23. q. 5. & ibi glos. & & DD. *h* Vide Clarum d. §. fi. q. 51 n. 1. & Gomez. sup. n. 71. & Menoch. de arb jud cas. 285. *i* latè hæc ostendũt post Igneũ Frã. Marcum & alios ipsi Com. & Clarus. locis dictis Covar. lib. 2. resol. c. 1. Simanc. d. tit. 62. *k* Mars. singul. 150. Menoch. l. cas. 285. *l* d. c. placuit & ca. c. ex parte de sepult. Alberic. Angi. & alii in li. 3. §. quoties D. de inju. neque hac in re prax contrariam proferunt DD. supra citati: sed omnes volunt unanimiter quo ad hos jura servari. *m* Ægid. Bellamera. decis. 977. & 678. cum seq. Alberti rubr. de hær. Siman. d. titu. 62.

quoad bonorum confiscationem, non posse agi, post annum quadragesimum ad memoriam tamen damnandam, adhuc agi posse *a*, juxta jus Canonicum; sed civile videtur quinquennii tantum spacium exigere *b*, cui in foro civili standum.

a Brunus de hær. l. 5 c. 17. Siman supr. n. 7. ex ca. ult. de præscrip. in 6. *b* l. 1. C. de apost. & ita gloss. in l. Manichæ 11. verb. subire. C. de hær. & est comm. teste Gomes supra n. 81 quem sequitur Clarus d. n. 14.

APPENDIX I.

AD LIB. V.

HIs addam, quæ ad me V. CL. Petrus Oranus scripsit quinto Kal. Decemb. 1599. & adjungam ex rebus alibi judicatis nonnulla, quæ solius Parisiensis Curiæ judicatis non immeritò præferantur: quanquam nec Duareno (cujus in scholis, quam in subselliis, major laus) satis credam, hoc Parlamenti illius constans esse judicium, sed fors illum arresta aliqua decepere, quæ aliis, ipsi non notis fundamentis innitebantur. Oranii verba sunt.

In Magicarum Disquisitionum Tomo primo adversus Alciatum nostrum, strenuè decertasti, depulsioneque plena atque solida, errorem notasti & confutasti, demiror doctissimum Alciatum non tantum in Parergis, verum etiam in recitationibus ad Decretales Pontificum in eo errore perstitisse, sic autem scribit *c*.

c in c. perniciosa n. 66. de off. & potest. ordinarii.

In contingentia facti vidi quamplurimum dubitari, Inquisitor pronunciaverat contra quandam mulierem ac tradiderat Iudici sæculari, hic ad partis instantiam vidit processum, in quo continebantur, quod hæc mulier confecerat pocula quadam amatoria & solum contra eam erant indicia quarundam maleficarum, quæ dicebant, quod in quodam lusu nocturno cum dæmonibus viderant ipsam mulierem ludentem, ac ducentem choreas, ipsa verò negaverat omnia & fatebatur se esse Catholicam: fuit dictum quod Iudex sæcularis non deberet exequi inquisitoris sententiam ex defectu jurisdictionis, quod in illo processu Inquisitor non poterat cognoscere; nam quoad pocula amatoria, clarum illud delictum non esse hæreticum, nec ejus cognitionem ad Inquisitorem spectare d. *neque enim est credendum quod etiam ipsa verè fuisset in lusu, nam quamvis credatur sociis criminis in tali delicto, attamen illud non est trahendum ad ea quæ verè non videntur sed per illusionem dæmonum* e, *præsertim cum istæ participes criminis essent mulieres, quæ regulariter non admittuntur in causa sanguinis* f, hæc Alciatus.

d Panorm. in c. 1. de sortileg. per c. accusatus de hæret. in 6. *e* c. episc. 26. q. 5. *f* cap. 3. de testam.

Mi DELRIE, ex uno errore, in alium labitur Alciatus, si quidem Pontifex Maximus *g* in accusatione etiam mulieres audiri rescripsit, non quaslibet, sed conscias, & participes ejus criminis, ac facinoris; & audiri, non tanquam accusatrices, sed tanquam testes; certum enim est conscias haberi pro testibus; audiri, & examinari tanquam testes: quin etiam generali consuetudine comparatum, usurpatum atque receptum, ut ejusdem criminis, & facinoris sociis credatur, si sanguine suo, id est morte, accusationem suam signaverint, & roboraverint.

g indic. 3

Et quod traditur *h* Reum criminis non interrogari de cõscientia aliorum, quod qui sibi non pepercit, multo minus alteri parciturus sit *i*, id intelligendum

h in l. repeti § 1. de q. & l. ult. C. de acc. & in c. ult. 15. qu. 3. *i* §. fin. autem C. de bonis eorum qui ante sententiam &c Æmitianus declar. 29

dum est de confessis, non convictis; hos enim adversus conscios, socios, & participes criminis interrogari manifestò jure probatur *a* : immo & confessum interrogari in crimine læsæ Majestatis *b* in aperto est: tale autem crimen est sortilegii & magiæ. Judices rerum capitalium apud Stabulenses sortilegas convictas, nec confessas proscribendas, non damnandas capitis, vel ad rogum contendebant; ac ne quidem, si in flagranti crimine comprehensæ essent; sicque apud eos more majorum usurpatum: verum auctorante Principe jactatam consuetudinem, & abusum abrogavimus, hoc enim nec jus admittit, altero contentum; ut vel confiteatur, vel convincatur reus *c*.

a in l. dict. Hadrian. §. 1. de custodia reorum.
b c. 1 de confessis.
c l. qui sententiã de pœnit.

Scio asperrimum *crimen paricidii* (quod Seneca, *d* & Quintilianus *e* *nefas ultimum*, vocant: eoque sensu in Regem attentatum, *ultimum facinus*. Quintus Curtius appellat *f*) non vindicatum acerbissimo illo supplicio, more majorum etiam in convictum & manifesti parricidii Reum; nisi si ultro confiteretur, nec confessionem fuisse exortam tormentis *g*, tamen nihilominus convictus capitali pœna uti homicida coercebatur, ea fuit lenitas Augusti nolens parricidii pœna plecti nisi confessos, nec Augustus sua interrogatione, CERTE PATREM TUUM NON OCCIDISTI? viam salutis, & libertatis, Reo aperuit, ut voluit Casaubonus *h*. sed benignâ interrogatione abnutivum responsum elicere voluit; ne convictus, non tamen confessus, pœnam parricidii sustineret. tam horrendum facinus parricidii vix credidere patratum veteres; nisi si parricida se suo judicio convinceret.

d lib. 1. de de Clement. c. 23
e decl. 377
f li. 8. hist.
g Sueton. in vita Aug. c. 33.
h in notat. ad Suetõ. d. c. 33.
i conf. 108.

Quod verò Alciatus scribit, adversus divinationes, & incantationes, Inquisitores incongruos, & incompetentes esse judices, quod divinationes sortilegia, ac alia id genus, species sint falsæ Religionis, nulla tamen dogmata fidei Catholicæ contraria contineant. hoc simpliciter verum non est, si enim Divinator, sortilegus, invocaverit, & adoraverit dæmones, spem in eos ac fiduciam posuerit; sacrificia ac preces eis obtulerit (quod utique faciunt sortilegi & venenarii) rectè pro sua Jurisdictione inquisitor inquirit. & ita post Oldradum *i*, & Jasonem *k* resolvit Conradus Brunus.

k in l. hujusmodi de leg. 1.

Demiror Gallos doctissimos errationem Alciati insecutos. Franciscus Duarenus *l* sic de sortilegis scribit: *de aniculis quæ volitare per aera, & nocturno tempore saltitare, & choreas agere dicuntur, quæritur? Et solent plerique Quæstores in eas acerbius animadvertere, quàm jus & ratio postulet, cum Synodus Ancyrana definiverit quædam esse quæ à cacodæmone multarum mulierum mentibus irrogantur, itaque Curia Parisiensis (si nihil aliud admiserint) eas absolvere ac dimittere meritò consuevit.* Hæc ille.

l in tit. ad legem Cornel. de Sicar.

In eandem sententiam ita quoque Petrus Erodius *m* *nuper extitere apud Valenses & Cenomanos vicinos nostrorum Andium, qui ex hoc maleficio damnati sunt, & quos in tormentis audio confessos, se sacris (quæ sabbata nuncupant) rituatim initiari, Christianissimum abjurare & profiteri paganismum: deinde à tergo notari signis: postremo donari pulve-*

m l. 5. rerũ judicatarum tit. de malefi. cap. 11. editio 2.

pulveribus & medicamentis, quibus & brutis & hominibus officiant; itaque alios tale quid conficere, nonnullos virinam sistere, quosdam arceri concubitu, an id effici possit ut persuadere volunt hominibus intactis, videbimus prout res incidet; durat in hodiernum diem hæc, seu magorum, seu sortilegorum perniciosa factio, nisi quod ea non amplius philosophorum, aut honestorum virorum sit, sed rusticorum & idiotarum, quæ res (inquit) *vanitati vanitatem adjecit.*

Idem alio loci *a* à sanguine sortilegorum, ex Ammiano Marcellino abstinendum contendit, quod multa in hoc genere vana sint, multa non nociva, multa insaniæ conjuncta, multa miseranda; & si hæc deliria humana aliquam pœnam merentur, mitiorem vult adhibendam, ut enim furiosus satis ipso furore punitur, ita sortilegus vana indagine.

a l. 8. rerũ judicatarum tit. de malefi. ca. 14. editione postrẽ. Nihil necesse nam non probat quicquam, sed Hippiam tantum agit, & cujus causã rei ignorat, contendit eã fuisse.

In eundem errorem delatus Michael Montanus libro tertio *periculorum*, seu *tentamentorum*, Lipsius noster *gustus*, Auctor verò operis, *Essais* vocat, *capite undecimo* tit. *des Boiteux*. Curassem ab Amanuensi meo describi, nisi Lipsius in libraria sua haberet, à quo, si voles, legendum accipies.

Contra Matthæus Cognetus, Senator Regius *b* sortilegos tanquam homicidis nequiores, naturæ humanæ inimicos omnimodò puniendos contendit, & dirius severiusque in eos à Magistratu animadvertendum: quod & ipsum firmat doctissimus Theologus Claudius Espenceius; *c magiam proscribere* (inquit) *sceptri magis est quam styli*, & eo loci multa de magis, præstigiis & incantationibus.

b en ses discours politiques c. 31.

c in commentariis ad poster. epist. D. Pauli ad Tim. cap. 3.

Quin etiam Francisc. Hotomannus in sortilegos animadvertendum consultus respondit *d*, Etsi fortè non sit plenè probatum delictum sortilegii, tamen sufficere publicam vocem, & famam in loco, ut possit quæstionibus subjici. quod omnium impietatum atque scelerum à Satana repertum scelus, & maximè abominandum sit, propter expressam abjurationem & renuntiationem Christianæ Religionis: deinde propter fidem & homagium quod diabolo præstatur: & propter exitum quod ista maledicta diaboli mancipia mortalibus inferunt, cujus rei causa, leges civiles humani generis inimicos, & hostes communis salutis appellant *e*.

d consl. 98

e in l. etsi & in l. ul. C. de malef.

Idem Hotomannus *f*, in morbis curandis magnam qua de consulebatur non modò circulo, verum etiam certâ hâc verborũ formulâ usam fuisse refert *d'ainsi qua Dieu a va, & charietée a foy, & le pain n'a faim, & l'eau n'a soif, & le feu n'a froid fau, e noysi, parte d'icy dedãs* quod magicum carmen (exorcismi formulam vocat Hotom.) *g* Constitutionibus Imperatorum damnatum legimus *h*. eos enim qui susurris & carminibus istis utuntur, quamquam pernegent, testibus tamen gravatos, equuleo dedendos, ungulisque sulcantibus eorum latera tondenda, pœnas proprio dignas facinore.

f consl. 99. num. 2.

g d. consl. 99.

h in l. nullus & in l. eorum C. de malef.

Quod verò Alciatus, Erodius, & alii, sortilegos ad sabbata proficisci, ferri per caminum, nigrum hominẽ vel hircum adorare, tripudiare una, atque unguenta pulveresve dari, quibus aut trãsferantur, aut solo etiam flatu alios tabe conficiant; deridicula & insomnia esse putant,

putant, ad sui dicti confirmationem advocant Decretum Patrum in concilio Ancyrano; solidè abs te confutatum est, ut & hoc ipsum præstitit Sebastianus Michaelis Theologiæ Doctor *a*, neque adhibendam mage fidem Joanni Baptistæ Neopolitano *b*, quam Apulejo Africano, utrumque enim fieri posse reipsa, & opinione, ideoque à particulari ad universale nullam esse consequentiam.

a in sua Pneumal. in libell. conc.
b l. de magia c. 26.

Joannes de Vaux Stabulensis Monachus, inter alia recitabat indicendæ congregationis (ita enim vocabat) statos conditos dies; ubi nocte intempesta ad destinata loca sodalitas comparebat; quæ dæmoni in forma hirci apparenti adorationes genibus submissis faciebat, iisque in locis exstrui mensas epulis & cibis bonis, beneque sapidis (neque enim inanes mensas fuisse) & primæ mensæ honoratiores uxoribus (quos *les braves hommes*, appellari referebat) accubuisse primæ mensæ majora subsellia, Beelzebub, Astarot (hæc Venus & Joannis ipsius succuba) & Leviatam occupasse, secundis & tertiis mensis interfuisse etiam plures dæmones sine nomine, bibi ad sanitatem Beelzebub, epulis exempta fame, mensisque remotis, in promiscuos concubitus & amplexus rui, in recessu accipi à dæmone pulveres spargendos in aera, ad fruges, vineas & segetes inficiendas, & sparsis pulveribus ventorum turbines & tempestates spurcissimas excitatas.

Non ignoro Senecam *c* hæc non probare, sic enim ille, *Apud nos in duodecim tabulis cavetur, ne quis alienos fructus excantassit: rudis adhuc antiquitas credebat fructus posse excantari, attrahi imbres, & repelli cantibus, quorum nihil posse fieri tam palam est, ut hujus rei causa nullius Philosophi Schola intranda sit*: sed hoc Senecæ dictum, ut erroneum convicisti.

c l. 4. naturalium q. cap. 7.

Florimundus de Remundis *d*, refert apud Burdegalenses Capitulum generale per sortilegos indici solere diebus Mercurii & Veneris mensis cujuslibet, ita enim confessos sortilegii criminis reos, Sebastianus Michaelis in *Pneumalogia*, seu *en son discours des Esprits, scholio septimo*, scribit, *les sorcieres estre transportez d'un lieu en l'autre par Satan pour leiour & heures le ieudy environ la minuict, duquel seulement ils sont transportez comme trestous ont convenu en cela & confessé. Peut estre*, (hanc rationem ille subjicit) *pour ce que le diable veut avoir les permieres, & estre recognu au premier rang de la semaine. Car les Turcs celebrent le vendredy, les Iuifs, le Samedy, les Chrestiens le Dimanche, & quand à luy il s'est mis devant tous pour avoir la la permiere celebration.*

d en son Antechr. dec. 7. n. 5.

Quod de Pasete, natura molli, sed magia omnes superante ex Suidæ historicis refers, idipsum inter adagia sua Erasmus retulit, ad quem, cùm quid emeret, & rei pretium venditiori numerasset, nummus perpetuo redibat idem carmine magico, convivium repentè partibus omnibus instructum ac sumptuosum exhibebat, quod statim si libuisset evanescebat: potuit convivium fuisse verum non simulatum, fascinatum & imaginarium, cujus rei fidem faciunt convivia, quibus assiduè Joan-

nes de Vaux interfuit, cujus confessio ab aliis quoque magicis & sortilegis probata.

Tempore reverendiss. *Georgii Austriaci Episcop. Leodicens.* (bonæ memoriæ) Magister Hugo Bourlettus chirurgus insignis, & à medicis laudatus, multum similia factitabat: vinaque extraria Româ ex Hispania, & aliis ex locis reipsa in mensa omnibus demirantibus repræsentatis poculis exhibebat: vivunt adhuc horum actuum testes compertæ fidei, at ille postea ad meliorem mentem reversus, maleficiis abstinuit, & ex impio factus pius; quique diebus singulis sacris operabatur. Reverendiss. Gardinalis à Groesbeck, eum in familiam suam recepit. obiit autem valdè piè, & Catholicè, ab annis octo, & quod excurrit.

Verissimum est, quod in secunda parte operis tui scribis; Constantinum Imperatorem ad Bassum Præfectum urbi rescribentem *a*, non usum verbo, *Coegisse*: quod verò ais non usum verbo, *deflexisse*; ipse apud te despice, anne *defixisse*, legendum sit, ita enim Theodosianus Codex habet. *defigere*, sortilegorum verborum est; apud Ciceronem *b*. Quæcumque *Augur, injusta, nefasta, vitiosa, dira, defixerit*, (sic in melioribus Codicibus & ita quoque Lambinus) *irrita infectaque sunto*. Plinius *c* *defigi diris deprecationibus, nemo non* (inquit) *metuit* Ovidius) abs te etiam laudatus.) *Devovet absentes simulachraque cerea figit*, & alibi; *Sagaque Phœnicia defixit nomina cera*. Quod ipsum non ignoravit Accursius noster in exemplo absse posito *infigendo cera imaginem d*, & in glossis Philoxeni, *defixionis Necromantiæ*, leguntur.

a l. in eorũ, C. de malefi.

b l. 2. de legibus.

c l. 38. Historiarum.

Unde apud Paulum *e* I. C. minus rectè legitur, *interficerent aut deficerent*, legendum enim, ut enim ex Codice Vesontino Cujacius noster restituit, *defigerent*: qui autem defixiones faciebant, *curiosi* vocabantur, unde apud Horatium, *curiosus* pro maleficio seu mago accipitur, qua de re videri poterit Cujacius *f*.

d in l. 6. in verbo non dubitavit C. de malefic.

e l. 5. sententiarum tentiam ad l. Corneliam desicar. § 9.

f l. 20. observat. c. 22 & l. 2. c. 17.

Quod tu de puella Joanna Lotharingia, idem planè censeo, ejus gesta, & stratagemata, non sub Carolo, *sexto* (uti scribit) sed sub Carolo, *septimo*, contigerunt (cujus rei testes advoca Paulum Æmilium Monstreletum, Micquellum Girardum & alios) Virago illa obscuri generis in Barrensi Ducatu Jacobo Dareo patre, ac Isabella matre nata, Divino afflata numine rem inclinatam fortiter restituit; Anglos ubique perfidos, Francia ejecit; Carolum Septimum Remos unguendum sacrandumque perduxit; illique, ut ratum firmumq; Imperium more Majorum esset effecit; Aurelianensem urbem gravi obsidione liberavit, vidi ejus statuam æneam Aureliæ in ponte ad Ligerim servatæ à viragine & virgine urbis monimentum, cæterum dum in Compendii obsidione ex urbe erupit, ab hostibus comprehensa, & Rothomagum producta ad palum damnata, viva exusta est; non absque æterno Anglici nominis probro, qui se magicis illius artibus Francia profugere falso querebantur.

Admirandum sanè est quod de illa affirmatur *g*, pyrum arborem, sub qua illa sedebat, dum patris gregem minabat,

g per Micquellum, qui Aurelianæ urbis ab Anglis obsidionem & Joannæ res gestas scripsit.

bat, ovesque ruri pascebat, cùm ut Regem Carolum VII. adiret, primo cœlesti voce monita est; neque cariem neque vetustatem sentire, neque fulmine tangi, neque pluvia grandineve, aut nive intingi.

Inquisitor in Provincia Stabulensi apud acta probatum reperi, malum sub qua maleficæ duxerant choreas, & saltatorium orbem versaverant, in quaque earum Aulœdus Tibicenve confederat, fœlicem ac frugiferam factam infœlicem ac infrugiferam *arborem vidi*.

Redeo ad Joannam, quam ab Anglis flammis feralibus quasi maleficam ambustam refers: an eo sensu exaudis hæc verba Constantini ad populum *a*, *Feralis pestis absumat*?

a in l. multi C. de malef.

Jacobus Revardus *b*, existimat per illa verba nihil aliud voluisse Constantinum, quam maleficos igne consumendos esse, sed quia de Diis manibus, quibus feralia sacrabantur, accitis arte magica locutus sit; ideoque *ferali peste* potius quàm *igne*, hujusmodi homines absumendos rescripserit? *quanquam* (inquit) *non ignorem pestem feralem de supremo supplicio accipi posse & veteres pro morte ac interitu pestem posuisse. unde apud Festum pestiferum fulgur, quo mors exiliumve significatur*.

b lib. variorum c. 3

Dionysius Gothofredus *c*, ignis quoque supplicium intelligit, quod magi Diis manibus consecrarentur: ut quemadmodum in feralibus pecudes absumebantur, & ipsa cadavera, ita manibus consecrarentur, quos in carminibus suis invocassent.

c in notis ad d. l. multi.

Ego verò per hæc verba *pestis feralis absumat*, intelligo maleficos & præstigiatores bestiis objiciendos: quod ipsum Græcus interpres notavit *d*, probarunt quoque antiqui nostri juris Interpretes, & maximè Odofredes *e* *magos* (ait) *feralis pestis absumat, quià sunt objiciendi feris bestiis lacerandi*. sic quoque notavit Cujacius *f* *feralis* (inquit) *pestis absumat, id est: bestiis objiciatur, & ut ego interpretor, feralis pastus absumat*.

d lib. 60. basi iconti 39.

e in d. l. multi.

f in notis ad dict. l. multi.

Matthæus Coignetus *g* utitur hac interpretatione, *que la peste cruelle les puis' esteindre & consumer, & pour telles sorcelleties Iehu fit manger au chiens la Royne Iesabel*.

g d. c. 42.

Neronis tempore de Christianis tanquam sortilegis supplicium sumptum legimus, & hi aut feris, aut canibus objiciebantur, aut crucibus figebantur, aut flammabantur, stantibus ad palum destinatis unco (ne motatione capitis picem cadentem declinarent) gutturi suffixo, è lamina ardente pix aut unguentum in caput liquiefiebat; ita, ut rivi pinguedinis humanæ per arenam amphitheatri sulcum facerent; eoque pertinet locus ille Juvenalis Satyra prima.

Pone Tigillinum, tæda lucebis in illa;
Qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant,
Et latus mediam sulcus deducit arenã.

(Ita legendum contendit Scaliger *h*) non vero.

Et latum media sulcum deducit arena:

h l. 5. de emendatione temporum ca. de Roma sub Nerone incensa.

Hactenus Oranus.

In his quod de Joannæ ævo me monet amicus, verissimũ & memoriæ lapsum agnosco lubens. De duobus aliis nõ video causam, cur sententiam mutem.

Nam

Nam illud de Constantini rescripto *a*, *deflectendi*, voce usum, non *cogendi*; verum est, nec facilè hic admiserim correctionem illam *defigendi*: tùm quia libri omnes Codicis Justinianæi, quos vidi, continent, *pudicos ad libidinem deflexisse animos*: tum quia C. Theodosianus à Joanne Tilio *b* primum editus hanc lectionem confirmat: tum quia Constantinus Hermenopolus *c*, in hujus legis breviario legit, *qui magicis artibus pudicos animos ad libidinem deflectunt*, *publicatione & exilio puniuntur*, tum quia *defixio magica*, devotionis & execrationis quoddam genus fuit, & non animæ promovendæ, vel pervertendæ, sed sanitati corporis perdendæ instituta: nec satis Latinè dicas, *animum defigi*, sed deflecti *in libidinem*.

a l. eorum 4. C. de malef.

b l. 9 ti. 16. lib. 3.

c l. 6 Epit. tit. 10. στρέφοντες.

De *Ferali* flamma, cùm scriberem; nulla mihi cogitatio fuit legis illius Constantini, cujus initium *multi*. Sed *d* *ferales flammas*, funestas atque lethales nuncupabant; ut Minucius *feralia digna*; Symanchus, *feralia commenta*, Salvianus, *peccatum feralissimum*; noster ille decus orchestræ, *ignem feralem*, *ratem feralem*: *locum feralem*, *saxum ferale*, *turbam feralem*, alii alia, quos olim laudavi *e* quæ vox à *Fera*; sive mortem, sive parcam ita vocarunt. De Constantini tamen verbis nondum mihi liquet, quid ille per *pestem feralem*, potissimum supplicii ultimi indixerit, illud quidem quod adjungitur, favet explicationi Græcorum: *quoniam natura peregrini sunt*, quasi dicat; quoniam alieni ab humanitate, ideò belluis cedant. Sed ego, *ferale* pro *ferino*, nondum reperi apud classicos Scriptores, repugnat etiam syllabæ modulus, in hoc citatus, in illo productio ac statarius. Ergò censeo potius Constantinum eo loco duntaxat definivisse, ut ultimo supplicio de medio tollantur, quàm pœnæ genus exprimere voluisse. Nec arbitror semper eadem morte damnatos, Facit Ulpianus *f* ut credam, lib. 7. de officio Proconsulis, sub titulo de Mathematicis & vaticinatoribus; dum ait: *& variè puniti sunt ii, qui id exercuerunt*, *pro mensura scilicet consultationis*, ut vides lacuna subest, expleo; *& modo consultat*. quamquam Ulpianus de certo tantum mathesis hujus vetitæ genere id dicat, constat tamen non idem semper supplicium in aliis quoq; generibus obtinuisse; ut nec in Christianos, qui non infrequentius à tyrannis exusti, quin & frequentius quàm feris objecti. docent Tigillini tædæ, & Tertullianici, *Semaxii*. Cuperem doceri, Constantini tempore maleficos ferino pastu assumptos, nã de concrematione facilè docuero. Lege Gregoriani Codicis, lib. 7. tit. de malefic. & Manichæis; invenies à Diocletiano & Maximiano eos addici, ut loquuntur, *flammeis ignibus exurendos*, Lege C. Theodosiani legem primam, quæ Justinianæi tertia est: reperies haruspices, *concremandos*, ab ipso Constantino ad Maximum rescribi. Quid ergò vetat, quò minus *feralem pestem* ita sumamus? Nam Accursii Olefredi, & Græcorum in judicio Latinitatis, non opinor sontica planè auctoritas: nec in Cujacii verba juratim libens, aut cujuspiam alterius, hic quidem Rævardo & Godofredo accedo proclivius, ut & Petr. Fabro, qui idem

d l. multi 6. C. de. Adversa

e In Herc. Furent. v. 1145. Scio leunic. C. de his qui per furales angustias, usurpari: sed quia funera erat cullei mansio mala, sic vocantur.

f in Mosacarum & Romanorum legũ apllatione quam Pithoeus ex m f. edidit Harmeus feralem pestem gladii pœnam interpratur. Ann. 1430

idem asserit *Sentistri lib*. 2. *cap*. 7. Nam & apud Jul. Paulum, *lib*. 5. *sentent. cap*. 23. quamvis magicæ artis conscii jubeantur summo supplicio affici (hoc est bestiis objici, vel in crucem agi) ipsi tamen magi vivi jubentur concremari. Sed res non tanti, ut plura putem verba commutanda.

Addam ex Gallicanarum Curiarum actis nonnulla, quæ nec in Francia quidem, Parlamenti Parisiensis illud judicium receptum passim, aut omni tempore, satis ostendant: describam verba Gallica, ne quis me de meo quid affinxisse, vel perperam transtulisse suspicetur.

Ex actis judiciariis Episcopi Belluacensis, contra Joannam Daream vulgò vocatam, Jehanne la pucelle (*hac acta extant in Monasterio S. Victoris Canonicorum Regularium Parisiis*) *quæ fusè referunt, Bernard. du Girard. in Annalibus Franciæ sub Carolo VII. & Franc. Belleforestus in ejusdem Caroli VII. vita à fol*. 345.

CUm prope Compendium potita esset hostium, Parisiensis Universitas litteris publicis eam apud Henricum Angliæ Regem accusavit sortilegii & maleficii: causæ prætensæ fuère sequentes, quæ etsi falsò prætexebantur, ostendunt tamen sensum Ecclesiasticæ Curiæ, & almæ Academiæ illius temporis: Promotor itaque fiscalis, quidam Guilhelmus *a*, de Estivel, aut ut in Actis *b*, & in sententia Delegati *c* Apostolici vocatur, Joannes de Estivet; ubi in art. 4. dicitur arbor quædam fuisse apud Dumpreum, ubi solitæ convenire maleficæ & misceri dæmonibus; *que pres de Domprein y a un grand & vieux arbre qu' on nomme l' Arbre charime Fée de Bourlemont, & que apres de cest arbre y a une fontaine, pres laquelle on dict que frequentent les malins esprits aueq; lesquels se meslent de nuict les sorciers dansans & gambadans autour dudict arbre & fontaine*. Articul. 5. *que le subdict arbre fontaine, sont surnommee des Fées Aussi luy demandoyent, si elle a uoit cognoissance de ceux ou celles, qui certains iours de la sepmaine vont aut Sabbat auec les Fées Respondit, auoir ouy dire, qu' on y alloit le Ieudy*. Articul. 6. *qu' elle alloit audict arbre les heuret qu' on celebroit le divin seruice, à fin que estant lors seulle elle peut à son ayse danser & caroler autour des lieux susdicts, ou elle faisoit plusiers bouquets & chabeaux des fleurs & herbes plus soesues qu' elles trouuoit és enuirons, & enconrounoit ledict arbre en chantant certains vers & disant quelques mots de sortilege: & y retournant le l' endemain, quoy que le soir elle y eust mis lesdicts chapelets & guirlandes si est. ce qu' elle nytrouuoit chose quelconque*. Articul. 7. *Qu' elle soulloit porter en son sein de la mandragore: esperant par ce moyen en avoir bonnn fortune, tant en richesses, qu' en autres choses temporelles; comme si la mandragore auoit en soy telle efficace*. Articul. 19. *Avoir pris conseil des malins esprits, & que par enchantemens, & moyens non permis allicites elle auoit descouuerte certaine espee, qui estoit en l' Eglise de saincte Catherine du Fierbois*, Articul. 20. *Auoir eu des anneaux charmez, & qu' elle die quelques paroles sortileges sur son enseigne, & sur les guidons* que

a sic vocatur in Bulla Calisti III. apud Bellefo- rest. fol. 386. par. 2.
b ibid. fol. 346.
c fol. 393.

que portoyent les siens, disant qui cela servoit pour leur donner bonne fortune en guerre, vsant de grandes conjurations, à fin que par le sort elle bien heurast leurs entreprises: tenant pour tout certain, que tant qu'ils porteroyent ces drapeaux ainsi conjurez ils ne pourroyẽt receuoir aucune desfaicte pars leurs adversaires. Et qu'elle se plaignit publiquement à Compeigne lors, qu'elle fust prise, de ce que les siens auoyens oublié d'aporter ses enseignes & que pource elle estoit tombee en ce malheur. Pource que ceux qui s'aydant d'arz defendus, & soubs bon pretexte pretendant authoriser leur peruersité ont de constume de consacrer les instrumens desquels ils s'aydent. Articul. 36. *Que par quelque sort & inuocation elle auoit faict paroistre quelques malings esprits au Roy & Duc de Bourbon pour les seduire.*) Propter hæc universitas Parisiensis, & Judices illi Priores, judicarunt Joannam sortiariam fuisse & maleficam, apertè docentes se arbitrari, hujusmodi crimina, non illusione aliqua, sed verè à criminosis hujusmodi committi solita.

Idem censuit Episcopus Ebroicensis in causa Guilhelmi Edelini, ut superius docui *a*, idem Inquisitio Avinionensis in causa plurimorum, quorum damnationis formulam suo loco exhibui paulò ante *b*.

a li. 5. sect. 21.

b sect. ul. l.

Idem est judicium Parlamenti Burdegalensis & fuit Consili Attrebatensis, quo tempore adhuc Artesii ad Parisiensem curiam appellabant; utriusque rei probationi clarissimæ sunt quæ subjungam, Remundi, & Monstreleti verbis.

Extractum ex libro Viri Clariss. Florimundi de Remundis Consiliarii Regii in Senatu Burdegalensi, cujus libri hæc est Epithesis & inscriptio, *l'Antechrist. cap. 7. n. 5.*

T*Ous ceux qui ont lasse quelques marques du temps que l'Antichrist. doit arriuer, escriuent que la sorcilerie sera lors espandue par tout, eust elle iamais tant de vogue qu'en ce malheureux siecle icy les selletres de nostre Parcament en sont toutes noircies. Il n'en y a pas assez pour les ouyr. Noz Conciergeries en regorgent, & ne se passe iour que noz jugemens n'en soyent ensangantez, & que nous ne reuenions tristes en noz maisons, espouuantez des choses hideuses, & effroyables qu'elles confessent. Et le diable est si bon maistre, que nous ne pouuons enuoyer si grand nombre au feu que de leur cendres il n'en renaisse de nouueau d'autres. In me contenteray de ceste Histoire prodigieuse aduunue l'annee* 1594. *laquelle surmonte toutes celles que Bodin a remarquees dans sa* Demonomanie: *voila pour quoy i'en ay voulu faire, le recit particulier.*

Vne ieune femme, nommé Ieanne Bosdeau, appellante du Iuge ordinaire de la Chastellanie de Sallignac en Lymosin, qui l'auoit condamnée à la mort estant ouye en la chambre criminelle, sans piene ne tourment confessa (comme elle auoit faict par deuant le Iuge.) Qu'en son ieune age vn Italien l'auoit desbauchee & amenee à la veille de S. Iean sur la minuict dans vn champs, ou il fit auec vne verge de haus vn grand cerne *à, marmortant quelques paroles, qu'il lisoit dãs vn liure noir. Sur quoy sur uint, vn bouc grand & cornu tout noir, accompagné de deux femmes, & tout aussi*

tost

tost vn homme habilè en prestre. Le bouc s'estant en quis de l'Italien qui estoit ceste fille, & luy ayant respondu qu'il l'auoit amonee pour estre des siennes, il luy fit faire le signe de la croix, de la main gauche, puis commanda à tous de le venir saluer. Ce qu'ils firent luy baisan le derrier,

Ce bouc auoit entres les deux cornes vne chandelle noire allumee, à laquelle les autres alloyent allumer les leurs. Et lors qu'ils l'adoroyent on iettoit dans vn bassin de l'argent. Ceste femme s'estant de puis retrouuee au mesme lieu, le bouc luy demanda vn bouquet de ses cheueux, lesquels l'Italien coupa, & les luy bailla. Le bouc l'ayant retiree à part la coucha dans de bois & la cogneut charnellement, à quoy e ll prenoit vn extreme de plaisir souffroit beau coup de douleurs, sentant la semence aussi froide que glace.

Tous les mercredis & vendrodis de chasque mois le chapitre general se tenoit au Puy de Fome, ou elle s'estoit trouuee vne infinite de fois, avec plus de saixante autres personnes, tous lesquels portoyent vne chandelle noir, qu'ils allumoyent à celle que le bouc auoit entre ses cornes, à laquelle il auoit donnè le feu, le tirant au dessoubs de sa queue. Apres ce la tous se metroyent en dance en rond, le dos tornè l'vn à l'autre. En ceste assemblee on disoit la messe à leur mode, tournant le dos à l'autel. Celuy qui faisoit l'office: (qu'elle nomma) estoit reuestu d'vne chappe noire sant croix esleuant vne tranche ou rond de raue tainte en noir, au lieu de l'hostie, criant tout lors de eleuation. Maistre ayde nous. On mettoit de l'eau dans le calice au lieu de vin & pour faire, l'eau benitte: le bouc pissoit dans vn trou à terre, & cetuy faisoit l'office, on arrousoit les assistans auec vn asperges noir.

En ceste assemblee on distribuoit les mestiers de sorcellerie, & chacun rendoit compte de ce qu'il auoit faict, les estats estoyent pour empoisonner, ensorceler, lier, Guerir maladies aues charmes, faire perdre les fruicts de terre, & telles autres meschancetez ceste miserable confessa tout cela, auec vne merueilleuse franchise & naifuetè: car pour vne femme rustique elle auoit bon esprit, persistant tousiurs mesmes dans le feu, au quel par arrest elle fust condemnee. Beza, n'estoit pas bien informé, lors qu'en sa charie il taxa nagueres nostre Parlament a'incredulité, & de peu de foy far ce, disoil il (& cecy tien ie d'vn Gentilhomme d'honneur, qui l'ouyt) que nous n'osious, condemner les sorcieres à la mort, nos Registres tesmoignent le contraire.

Aliud ex lib. 2. Historiarum de Enguerran. de Monstrelet.

EN ceste annee (1459.) en la Ville d'Arras, ou Pais d'Artois, aduint vn terrible cas & pitoyable, que l'on nommoit Vaudoisie. ne sçay pour quoy: mais lon disoit que ce estoyent aucunes gens hommes & femmes, qui de nuict se transportoyent par vertu du diable des places, ou ils estoyent, & soudaient se trouuoyent en aucuns lieux arriere des gens, & bois, ou es desert, la ou ils se trouuoyent en tresgrand nombre hommes & femmes: & trouuoyent illec vn diable en forme d'homme, duquel ils ne veoyent iamais le visage, & ce diable leur lisoit, ou disoit ses commandemens, & ordonances, & comment & par quelle maniere ils le deuoyent adorer, & seruir puis, faisoit per chacun deux baiser son derriere, & puis il bailloit à chacun vn peu d'argent, & fi-

& finablement leur administroit vins & viandes en grand largesse, dont ils repaisoyent : & puis tout à coup chacun prenoit sa chacune : en ce point s'estaindroit la lumiere & cognoissoyent l'vn auec l'autre charnellement : & ce fait, tout soudainement se retrouuoit chacun en sa place, dont ils estoyent partis premierement.

Pour ceste folie furent prins & emprisonnez plusieurs notables gens de ladiste Ville d'Arras, & autres moindres gens, femmes folieuses & autres : & furent tellement gehinez & si terriblement tormentez, que les vns confesserent le cas leur estre tout ainsi aduenu, comme dit est, & outre plus confesserent avoir veu & cogneu en leur assemblee plusieurs gens notables, Prelats, Seigneurs, & autres Gouuerneurs de Bailliages & de villes : viore tel selon commune renommée que les examirateurs & les iuges leur nommoyent, & mettoyent en bouche si que par force de peines, & de tormens ils les accusayent, & disoyent que voirement illes y auoyent veuz. Et les aucuns ainsi nommez, estoyent tantost apres prins, & emprisonez & mis à torture tant & si tres longuement, & par tant de fois que confesser leur conuenoit, & furent ceux cy qui estoyent des moindres gens executez, & brulez inhumainement ; aucuns autres plus riches & plus puissans, se rachepterent par force d'argent, pour euiter les peines, & les hontes que l'on leur faysoit. Et de tels y eust des plus grans qui furent preschez & seuois par lex Examinateurs qui leur donnoyent à entendre & leur promettoyent s'ils confessoyent le cas, qu'ils ne perderoyent ne corps ne biens. Tels y eust qui souffrirent en merueilleuse patiẽce, & constance les pienes & les tormens, mais ne voluerent rien confesser à leur preiudice, trop bien donnerent argent largement aux Iuges, & à ceux, qui les pouuoyent releuer de leur pienes, autres y eust qui se absenterent & vuyderent & du Pais : & prouuerent leur innocence si qu'ils demeurerent paisibles. Et ce faict icy à taire ce que plusieurs gens de bien cogneurent assez que ceste maniere de accusation fut vne chose controuee par aucunes mauuaises personnes, & pour grever & destruire, ou deshonorer par ardeur de conuoitise aucunes notables personnes, qui ceux hayayent de vieille haine, & qua malitieusement ils firent prendre meschantes gens tout premieremẽt, ausquels ils faysoyent par force de piene de tourmens : nommer aucnes notables gens, tels que l'on leur mettoit à bouche : lesquels ainsi accusez estoyent prins & tormentez, comme dit est, qui fust polr voir au iugement de toutes gens de bien vne chose moult peruerse & inhumaine au grand deshonneur de ceux qui en furent notez, & au tresgrand peril des ames de ceux qui par telz moyens vouloient deshonnorer gens de bien : & à tant fin de ceste matiere.

Ad hanc narrationem Monstreleti respexit Franc. Balduinus Atrebas. *Comment. in tit. 18. l. 4 institut. Iustinian. fol. 774* his verbis: *sed quo gravius & ab hominis ingenio magis alienum est hoc malum, ea maior adhibenda est cautio, ne quis eius prætextu ab adversariis temere obruatur. Facilè enim hic quidvis confingere potest ingeniosa simultas, ut & multitudinẽ credulam statim commoveat, & attonitos Iudices irritet adversus eum, quem cum dæmonibus rem habere mentietur.*

Ante annos sexaginta sensit infelix nostra patria, magno suo malo huiusce generis calumnias. Magna erat Valdensium men-

mentio, quos adversarii jactabant nescio quid commercii habere cum immundis spiritibus. Hujus criminis prætextu optimi quiq; statim opprimebantur. Sed tandem Parisiensis senatus causa cognita, vidit meras esse sycophantias; infelices reos liberavit, improbos sycophantas cum iniquis judicibus damnavit. Exstatque adhuc ejus hac de re memorabile arrestum editum vicesimo die mensis Maii. anno 1491. Ita Franc. Balduinus, & fieri potest, ut in Attrebatensium judicum processu judiciario odii, calumniæ, crudelitatis, aut præcipitationis indicia nonnulla reperèrint: propter quæ malè judicatum, ritè verò provocatum; sententiam emendantes; Patres Parisienses pronunciarint. Et ideò non tam declararint Arresto suo, hæc quæ magis attribuuntur, & propria confessione illorum confirmantur, etiam cessante omni Quæstionum timore, inania delusarum mentium esse (quæ declaratio temeritatis plenissima foret) quam judices illos, à quibus appellatum, improbè & vi innocentiam oppressisse. De Waldensium quidem secta (quorum Albigenses ex stirpe fruticarunt) graves scriptores testantur, non immunem à fascinariorum hæresi & crimine pessimo illam fuisse, & nomen Gallicum fascinariis commune confirmat. Sed Balduinus ex Meiero sumpserat, qui ex Monstreleto fermè verbotenus in hunc modum: *Anno* 1454. *Atrebati horrendum quid contigisse legimus. Complures fuisse inhumaniter igne crematos, qui de nocte occultas coitiones habuere cum diabolo: unde magnam accepere pecuniam. Viri primarii mulieresque complures indiciis crematorum deprehensi, pars capti & sævissimis tormentis admoti, alii vi pecuniæ redempti, nonnulli solum verterunt, quidam verò adeò in pœnis constantes fuerunt, ut nihil confiterentur. Fuisse referuntur, quidam ex judicibus adeò detestabiles, ut quosdam sibi inimicos indicari curaverint, tanquam conscios, reis in tormentis ad hoc coactis,) Addunt in nocturnis illis conventibus, ex omni ordine statuque mortalium viros mulieresq; interfuisse, eosque ibi diabolum in* * *humanam effigiem transformatum adorasse: cujus tamen nunquam videbant faciem. In illius verba mandataque jurasse. Convivio ab illo parato largiter epulatos: inde exstincto omni lumine quemq; cum sibi proximè oblata promiscuè concubisse, sine ope diabolica in sua unde exierant, loca restitutos.)* Hæc ille: arbitror in verbis ultimis negativam deesse *non sine ope diaboli.* Sanè ex Meiero patet, non opinionem convelli de maleficorum solitis sceleribus, sed judicum istorum crudelitatem & injustitiam avaritiamque damnari: atque hoc arresti Parisiensis esse fundamentum. Quæso nonne Parisiense Parlamentum injustè judicasset, nisi talium judicum vel Tyrannorum potius decreta rescidisset? Nam de quæstione nostra possintne perfici à Lamiis opera dæmonum ea, quæ solitæ sunt fateri? id non à Jurisconsultis, sed à Theologis: non à sæcularibus subselliis, sed ab Ecclesiasticis Tribunalibus fuit decidendum. Habetis ea de re apud Joan. Gersonem Paris. Cancellarium, almæ Theologicæ Parisiorum facultatis articulos, eruditione & veritate plenos, nobis faventes. Accipite & aliud gravissimum

* non semper ergo in hircina.

mum Curiæ Spiritualis Tr. virorum judicium.

Denique quia mentio à me facta sup. sect. 4. indicio 2. Losei Gallidii, qui librum in Lamiarum Patrocinium conscriptum, mille machinis conatus fuit in publicum protrudere: & metuunt nonnulli, ne tandem cacodæmon aliquis id perficiat: duxi pro antidoto Palinodiam ejus adscribendam, cujus authenticum & originale (ut vocant) exemplar est penes pium & honestissimum virum, J. U. Licent. Joannem Baxium, (cujus studium atque zelus contra nefariam hanc hæresim Deum aliquando remuneratorem experietur) ab eo acceptum transsumptum fidi Notarii manu est hujusmodi.

Ego *Cornelius Loseus Gallidius* Goudæ oppido Hollandiæ natus, nunc ob tractatus aliquot, *de vera & falsa Magia.* sine scitu & permissione Superiorum hujus loci, temerè & præsumptuosè scriptos, à me communicatos, deinde ad imprimendum Coloniam missos: in *Imperiali Monasterio S. Maximini propè Treviros*, ex mandato Rev. ac Illustriss. Domini nuncii Apostolici, Domini *Octavii Tricarnensis Episcopi*, arrestatus, atque detentatus: cum certo sim informatus in supra dictis libris, necnon in Epistolis quibusdam meis, eadem de re ad Clerum & Senatum Trevirensem, aliosque clam missis ad impediendum executionem Justitiæ, contra magos & veneficas (contineri multos articulos,) qui non solum erronei sunt & scandalosi, sed etiam suspecti de hæresi, crimenque læsæ Majestatis sapiant: utpotè seditiosi & temerarii, contra communem Doctorum Theologorum sententiam, decisiones ac bullas summorum Pontificum, contra praxim & statuta, legesque magistratuum ac judiciorum, tum hujus Archidiœcesis Trevirensis, tum aliarum Provinciarum & Principatuum: idcircò eosdem articulos, prout ordine hic subnectuntur, revoco, damno, reijcio, & pro non dictis atque assertis à me haberi volo.

1. In primis revoco, damno reijcio ac improbo (quod sæpè scriptis verbisque pertinaciter apud multos asserui, quodque tanquam hujus disputationis meæ caput ac palmarium esse volui) nimirum phantasticam esse, & tamquam superstitionem vanam pro figmentis habendam, quæ de corporali magorum & lagarum evectione, sive translatione scribuntur: tum quod hæreticam pravitatem prorsus suboleat: tum quod seditionibus hæc opinio admixta, proindeque læsæ Majestatis crimen sapiat.

2. Nam (quod secundo loco revoco) missis ad diversos clam litteris, contra magistratum pertinaciter absque solidis rationibus divulgavi, cursum magicum falsum esse & imaginarium; asserendo insuper torturæ accerbitate miseras cogi ea fateri, quæ nunquam fecerunt, dura laniena sanguinem innoxium fundi, nova alchimia ex humano sanguine aurum & argentum elici.

3. Ex quibus & id genus aliis, partim in vulgus per privata colloquia, partim diversis ad utrumque magistratum datis epistolis, superiores ac judices apud subditos Tyrannidis notavi.

4. Et consequenter cum Reverendissimus

dissimus & Illustrissimus Archiepiscopus & Princeps Elector Trevir. non solum magos & sagas in sua diœcesi suppliciis dignis affici sinat: sed etiam leges de ordine sumptibusque judiciariis maleficarum ediderit; inconsulta temeritate præfatum Electorem Trevirensem Tyrannidis tacitè insimulavi.

5. Revoco præterea ac damno conclusiones hasce meas; non esse maleficos, qui Deo abrenuncient, dæmoni cultum exhibeant, tempestates inducant, opera diaboli, & similia opera perpetrent, sed omnia esse somnia.

6. Ad hæc magiam non dici maleficium, nec magos maleficos, & locum *Exod. XXII.* (maleficos non patieris vivere) intelligi de iis, qui veneno naturali naturaliter applicato occidant.

7. Pactum nullum esse, nec existere posse inter dæmonem & hominem.

8. Dæmones non assumere corpora.

9. Vitam *Hilarii* à *D. Hier.* scriptam non esse authenticam.

10. Nullum concubitum dæmonis cum homine.

11. Nec dæmones nec magos posse tempestates, pluvias, grandinem, &c. ciere, & mera esse somnia, quæ de his dicuntur.

12. Spiritus & formam à materia separatam posse videri ab homine.

13. Temerarium esse affirmare, quod quidquid dæmones possunt, etiam magi possint eorum operâ.

14. Sententiam illam, quod dæmon superior inferiorem possit expellere esse erroneam, & inferre injuriam Christo, Luc. XI.

15. Pontifices in suis bullis non dicere, quod magi & malefici talia opera (ut supra dictum est) perpetrent.

16. Pontifices Romanos dedisse facultatem inquirendi in maleficos, ne si contra fecissent, fictè magiæ insimularentur, quemadmodum antecessores eorum aliquot verè magiæ fuerunt insimulati.

Has omnes & singulas assertiones cum plurimis calumniis, mendaciis & sycophantiis, in magistratus tam sæculares quam Ecclesiasticos, petulanter & inverecundè, falsoque profusis: quibus scripta mea de magicis scatent: expresse, scienterq; condemno, revoco, atq; reijcio: veniam de commissis à Deo & superioribus obnixè petens & sanctè promittens, quod in posterum nihil horum docebo, promulgabo, defendam, vel asseram, nec verbo, nec scriptis, per me vel alios, quocumque locorum me venire contigerit. Si contra fecero, subjicio me, exinde prout ex nunc omnibus pœnis juris contra relapsos hæreticos, refractarios, seditiosos, reos læsæ Majestatis, injuriosos sycophantas publicè convictos, nec non & in perjuros statutis. Submitto me quoque correctioni arbitrariæ, tam Archiepiscopi Trevirensis, quam aliorum quorumcumque magistratuum, sub quibus me degere contigerit, quique de meo relapsu & violata fide certiores facti fuerint, ut me pro meritis puniant in honore ac fama, bonis ac corpore.

In quorum omnium fidem hanc meam præfatorum articulorum revocationem propria manu subscripsi, in præsentia Notarii & testium.

Sic

Sic subscriptum.

Cornelius Looseus Callidius.

Et denuò subscriptum.

Acta sunt hæc *In Imperiali Monasterio S. Maximini* extra propè Trevirim *in Stuba Abbatiali*; ibidem coram Reverendiss. Reverendis, Venerabilibus & Eximiis Domino *Petro Binsfeldio* Episcopo Azotensi, Reverendissimi Archiepiscopi Trevir. Domini nostri clementiss. in spiritualibus Vicario Generali, & *Reinero* dicti Monasterii Abbate, *Bartholomæo Bodegemio* Delpho I.V. L. Curiæ Ecclesiasticæ Trevir. Officiali, *Georgio Helffensterio* SS. Theologiæ Doct. Ecclesiæ Collegiatæ S. Simeonis, in civit Trevir. Decano, & *Ioanne Golmanno* J.U. Doctore, dictæ Ecclesiæ Canonico, & curiæ Trevir. sigillifero &c. *sub anno Domini* 1592. *more Trevir. die Lunæ* 15. *mensis Martii* in præsentia mei Notarii infra scripti, & honestorum *Nicolai Dolert*, & *Danielis Majer* Reverendi Domini Abbatis respectivè secretarii & scribæ, testium ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum.

Subscriptum.

Adamus hac Tectonius, Notarius.

Et inferius.

Collatum cum suo originali repertum concordari per me infrascriptum Secretarium Oppidi Antverpiensis.

G. KIEFFEL.

Habetis integram Palinodiam: postea tamen iterum Bruxellæ vice pastorem agens in Ecclesia S. Mariæ de Capella, accusatus fuit de relapsu & post diuturnum carcerem dimissus, & (ut pertinacem dementiam intelligas) tertiam accusationem, denuò suspectus, morte præreptus, evasit, sed (quod dolendum) non paucos homines tamen Physiologiæ & Theologiæ solidæ non satis gnaros, stoliditatis hujus reliquit sectatores. Qui utinam saperent, & quàm temerarium atque noxium sit, Ecclesiæ judicio, unius Wieri hæretici deliria præferre, tandem seriò intelligerent.

SUM-

SUMMARIA
QUÆSTIONUM
APPENDICIS II.

A*N denunciatio plurium per se sit indicium sufficiens ad torturam, absque aliis indiciis aut adminiculis*; q. procedit de denunciatione complicum. explicatur sen- tentia authoris obscurius posita lib. 5. disquisitionum.

Unius complicis denunciatio quando sufficiat.

Sola non sufficit ad torturam, & licet benè ad inquisitionem, citationem & capturam.

A tortura non inchoandum, confessus de se non sufficit ut torqueatur socius quem denunciat.

Si judex ad unius complicis ritè interrogati, denunciatum torsisset, non subjacet syndicatui.

Respondetur quæstioni principali affirmativè.

An plures testes inhabiles valeant in ullis criminibus.

Mitior aut favorabilior sententia quando sequenda judici.

De apparente & vera crudelitate seu clementia.

An Carolina constitutio tollat judicium ex denunciatione plurium complicum.

Judicibus sequendæ decisiones curiarum in similibus.

Probationes quam claræ ad torturam requirantur.

In exceptis criminibus an sit sufficiens nominatio ad torturam l. potestate seu arbitrio judicis, quousque se extendat in criminibus exceptis.

Quando unum inhabile possit habilitari ab alio inhabili.

Cur possit quoad torturam, & non quoad condemnationem.

Socii secundi inculpatio est pro novo indicio.

Numeri vis magna in testimoniis q. experientia docet plurium complicum nominationes veras esse.

Sortilegii crimen æquatum in more procedendi hæresi.

Limitatio quædam in quibus non sufficit denunciatio plurium complicum.

Q. 2. *An inimicitia denuntiantum contra denunciatos, debeant plenè probari per duos testes: vel an sufficiat semiplena probatio per unum testem, aut etiam præsumptio ad elidendum indicium probationis.*

Inimicitia valet ad elidendum denuntiationem.

Exceptio debet à reo plenè probari,

Probationum ut non una species, sic nec eadem vis est, nec omnia omnibus causis conveniunt.

Inimicitia & odium quomodo debeant probari.

Arbitrio judicis permittitur, utrum inimicitia sit sufficienter probata.

Capitalis quando probanda.

Decisio quæstionis de uno teste h. de præsumptionum vi & differentia.

Q. 3. *An denunciantes debeant esse contriti, sicut quidam volunt, cum jure non sit expressum, & sagæ rarissimè pæniteant.* Respondetur negativè &c. ante sententiam.

Post sententiam de varia acceptione contritionis.

Explic. accusatus §. licet de hæret. in 6.

Personæ integritas qualis in teste requiratur.

Quid operetur contritio, & quo sensu requiratur.

Q. 4. *An ea quæ de jure ex Constitutione Carolina requiruntur Art. 31. in denunciatione unius requirantur etiam in denunciatione plurium.* 1 *Ponuntur verba Carolina, & respondetur negativè*

Q. 5 *An denunciationibus infamium sit credendũ in criminibus exceptis contra personas bonæ famæ?*

Non credendum pluribus denunciantibus quorundam sententia.

Aliquando credendum, aliorum verior.

Pendet à judicis arbitrio sententia auctoris.

Q. 6 *An saltem ad hoc duorum vel plurium infamium denunciationes necessaria? pendet à circumstantiis personarum.*

Q. 7. *An ultra denunciationem plurium, denunciati diffamatio requiratur in criminibus exceptis, ut possit procedi ad inquisitionem specialem & ad ad torturam?*

An ad inquirendum aut torquendum sufficiat sola fama.

An ad inquirendum necessariò debeat præcedere diffamatio quod non. Quod nec ad torturam in criminibus exceptis.

Ratio vel restrictio quæ variis subjungitur, quando pertineat ad omnia, sed ad proximè præcedens tantùm.

Explic. c. inquisitioni de accusat & inquis.

Q. 8. *An satis denunciari aliquem aut aliquam à pluribus, quod illam viderint in conventu & congregatione sagarum, in ordine ad torturam, absque eo quod damna fecerit?*

Quæ in conventibus fieri, & de strigiportio dicuntur, non esse illusoria

In raptu striges quorum sensuum compotes, & de quibus aptè deponant.

Non fieri insensibiles, nec obstupescunt unguento prorsus, explicat dictum suum. Quo sensu Scriptores quidam striges vocent ebrias & furiosas. Striges non assumunt naturam dæmonum, multa striges ipsæ faciunt. Striges quæ faciunt, ipsis tribuenda, nam etsi instigante dæmone, voluntariè tamen faciunt: & contrarium dicere fidei repugnat. quid Lamiæ, an soli dæmones.

Striges unde dictæ, credere strigibus, non est credere dœmoni.

Strigum denunciationes non sunt planè dubiæ, quanta fides hujusmodi denunciationibus de conventibus haberi soleat & debeat. l. Simancas, Prieras, & Comensis explicati.

Respondetur quæstioni affirmativè: Judex sæcularis, non minus sollicitus esse debet de strigum conventibus, quam de damnis datis.

Dei injuria judicibus maximi facienda locus 2. paralip. 19.6. & Ex 22.18. explicantur l. Item Deuter. 13.8. & 1 Reg 2.30. l. Carolina constit. art. 109. explicata.

Q. 9. *Quando fit talis denunciatio, quod hæc vel illa persona interfuerit conventibus sagarum, an requiratur specificatio temporis & loci: vel utrum sufficiat generalis denunciatio plurium, absque hujusmodi circumstantiis ad inquisitionem & torturam.*

Ordinariè necessarium est exprimere locum & tempus.

Fallit in exceptis criminibus maximè in denuntiatione de conventu lamiarum & cæteris criminibus successivis.

Intell. lib. 3. de accusat. & l. in causis. C. eod.

Explicat. constitut. Carolina artic. 3. d.

An reis possit tolli defensio, maximè quam vocant de alibi, & an propter omissionem loci & temporis censenda hæc tolli.

Q. 10. *An in hoc crimine vel aliis exceptis, testes qui sunt singulares in circumstantiis, dummodo concordent in effectu, substantia & fine admittantur & an hujusmodi testes singulares, quando plures sunt, faciant indicium ad torturam?*

Examinatur quotuplex sit distinctio singularitatis, & quomodo consideranda.

Respondetur toti quæstioni.

Q. 11. *An in denunciatione plurium requiratur, quod quilibet fecerit confessionem in tortura, vel utrum id tantùm requiratur in denunciatione unius?*

Defenditur communis opinio, & retractat author ex parte modũ loquendi quo fuerat usus. Respondetur quæstioni sub distinctione.

Q. 12.

Q. 12. An mulier possit esse testis in causis criminalibus?

Discutitur materia, & res. affirmativè.

Q. 13. An ad confessionem duarum mulierum procedi possit, sivè ad torturam, sivè ad condemnationem.

Ad torturam sufficere, sed rarò.

Ad condemnationem nunquam.

Q. 14. An denunciationes fœminarum tum magis fidem faciant, quando non adsunt testimonia virorum in contrarium?

Sub distinctione responsum?

Q. 15. An plurium minorennium denunciatio sit indicium sufficiens ad torturam?

De eo qui est viginti annorum.

De minore viginti annis, sed pubere.

De pubertati proximo.

De non proximo, sed tamen majore novem annis.

De novenni minore.

Non sufficit unus impubes, ad torturam.

An ad condemnationem g. Conciliantur sententiæ. ibi.

Q. 16. An verisimilitudo denunciationis ab uno tantum facta, sit sufficiens adminiculum procedendi ad torturam?

Quanta vis inverisimilitudinis, aut verisimilitudinis in testimoniis.

Respondetur affirmativè de criminibus exceptis, de indiciis remotis & propinquis.

Q. 17. An malefici denunciantes impliciti etiam aliis criminibus faciant indicium ad torturam, maximè quando sunt plures.

Negativa sententia probabilis, quia communior.

Teneo tamen affirmativam cum praxi.

Respondetur argumentis contrariis.

Q. 18 An extrajudicialis revocatio infirmet judicialem nominationem, adeò ut non faciat amplius indicium idoneum ad torturam?

De facta revocatione extrajudiciali ante sententiam condemnatoriam, certa est negativa.

De facta post sententiam, dubium procedit.

De facta tempore confessionis vel Eucharistiæ.

De facta in via vel in supplicio.

Responde. quæstioni absolutè negando c.

Q. 19. Quando nihil invenitur de instrumentis maleficii, an denunciatio plurium per hoc elidatur, ita ut non amplius præbeat indicium ad torturam?

Resp. negativa.

Q. 20. An leviora indicia sufficiant ad torturam in criminibus exceptis, quam in aliis?

Resp. affirmativa.

Non debere æquam sollicitudinem & indagationem adhiberi in exceptis & non exceptis criminibus.

Explic. accusatus §. licet in favorem fidei. de hæret. in 6.

l. absentem D. de pœnis.

l. respiciendum D eodem tit.

Q. 21. Quæ leviora indicia in exceptis ad torturam sufficiant?

Quomodo intelligendum dictum commune, licere judici in atrocioribus, jura transgredi, & in his ordinem juris esse nullum ordinem tenere.

Indicia debere esse sufficientia in suo genere, & quæ talia?

Quid si desint idonea indicia, sed judex causam habeat suspicandi quid faciet? c

Q. 22. An judex promptior, & facilior debeat esse ad torturam, in atrocioribus & occultis?

Resp. affirmativa.

Q. 23. An in hoc crimine dignitas à tormentis excuset?

Resp. negativa.

Q. 24. An in atrocioribus gravior adhibenda tortura, quam cæteris?

Pendet ab arbitrio judicis.

Q. 25. Quum sagæ plerumque sint induratæ, & maleficio taciturnitatis munitæ, qualis tortura in hoc crimine sit efficacior.

Pendet ab experientia, utile sacra aliqua remedia miscere.

Q. 26. Quoties possit elevari reus, & quot possint dari ictus, pro quolibet indicio.

Pendet ab arbitrio, De trib. ictibus

Q. 27. Quam diu possit reus ordinariè in chorda elevatus teneri?

Intell. Bullæ Pauli tertii.

Q. 28. Quid in utroque (numero, & tempore) ad summum fieri possit?

Pendet ab arbitrio, & circumstantiis.

Q. 29. An non possit judex, cum vidit reum

esse induratum, aut ex aliis justis causis, desistere ab examine & tortura, & post aliquot dies eam repetere?

Responsio est affirmativa, addita cautela quadam.

Q. 30. *Quid sentiendum de infusione aquæ frigidæ in tergum rei appensi?*

Respondetur affirmativè.

Quando liceat novis uti tormentis, & solitum modum excedere.

Ratio Philosophica hujus tormenti.

Q. 31. *An & quando tortura ex primis indiciis repeti possit maximè in hoc crimine, cum sagæ plerumque sint obstinatæ & induratæ?*

Aliquando posse, & varia monita utilia.

Q. 32. *An in jure & legibus fundamentum habeat, quod quidam dicunt torturam non debere repeti ultra tertiam vicem.*

Æquitate niti.

Posse tamen judicem ex causa ultra repetere.

Q. 33. *An illæ tres vices intelligendæ de uno die, aut de tribus interpolatis.*

De planè tribus.

Q. 34. *Quid si reus tot delicta commisisset, ut examen uno die peragi non possit;*

Repetendum prorogatione in alios dies.

Q. 35. *An consuetudines locorum quo ad modum torturæ simpliciter sequendæ sint, cum magna sit differentia personarum, indiciorum criminum: ita quod non semper uno, & eodem modo possit procedi: & casus, causæ, & genera tormentorum, sivè lege sivè consuetudine nequeant terminari;*

Ordinariè sequendæ; posse tamen interdum eas non sequi supremos judices: contrariæ sententiæ conciliatæ.

Q. 36. *An judicibus inferioribus à judice superiore modus Torturæ præscribi possit;*

Ponuntur distinctiones, quibus licet vel non.

Q. 37. *An sit danda copia, & indiciorum & processus informativi in criminibus, atrocioribus exceptis, vel an sufficiat indicia reo à judice proponi, eumque in continenti cum suis defensionibus, audiri, cum isto modo melius veritas haberi possit.*

Ordinario jure prius illud necessarium videtur.

Ex consuetudine quorundam locorum posterius licitum.

Q. 38. *An sint concedendi advocati in criminibus atrocioribus, cum soleant ex hoc rei magis indurari, & instigari ad negandum;*

Disputatur in utramque partem, & resolvitur affirmativè *a*. Utiles cautelæ contra advocatorum tricas & frustrationes *b*. intell. l. per omnes, 6. C. de defensor civit. c. Intell. c. fin. de hæret. in 6. l. quisquis §. denique C. ad leg. Jul. majest.] d. l. per omnes.

Q. 39. *An confrontatio sagarum, quæ ut plurimum pronæ sunt ad revocandum, concedenda videatur.*

Varii modi in hac re.

Respondetur quæstioni, de confrontatione violenta.

De confrontatione ad cortinam.

De confrontatione spontanea.

Q. 40. *An dictum Binsfeldii trium vel quatuor fœminarum denunciationes pro unius viri denunciatione exigi, debeat servari in terris imperii.*

Respondetur negativè.

Q. 41. *Quid sentiendum de praxi Germaniæ, quæ denunciationes de choreis & sagarum conventibus, hactenus pro veris, & sufficientibus, & non illusoriis accepit.*

Respondetur, optimam & fundatissimam esse.

In fine subjunguntur quædam, quæ foret æquum & utile, lege sanciri.

MAR-

MARTINI DELRIO SOCIETATIS IESV, &c.

APPENDIX II.

Seu Responsio ad Quæsita cujusdam Serenissimi Principis.

DE MODO PROCEDENDI CONTRA STRIGES SEU VENEFICOS.

LECTORI S.

CUM anno 1602. casu occurrente, variæ in Principis Serenissimi supremo consilio quæstiones emersissent circa Veneficii probationem & quæstiones: petita fuere variarum Academiarum Consilia, ad me quoque scriptum eadem de re. postquam responderam, missa mihi apographa eorum, quæ ab aliis rescripta fuerant. Quibus lectis censui paulò fusius rem totam, quæ Disquisitionum Magicarum mearum libro 5. multum lucis adlatura, de novo examinandam & accuratius sententiam meam, quà explicandam, quà confirmandam. Fruere, Lector, & Vale.

QUÆSTIO I.

An denunciatio plurium per se sit indicium sufficiens ad torturam, absque aliis indiciis aut adminiculis.

AFfirmativam tenui de complicum denunciatione (nam quoad denunciationes virorum aliàs proborum qui participes criminis non sunt dubitari nec solet, nec debet.) de plurium inquam denunciatione complicum idem tenui *libr. 5. Disquisit. Magicar. sect. 3. § ad torturam.* Sed quia nonnulli non rectè mentem meam assecuti fuerint, operæ pretium fuerit eam hoc loco paulò accuratius explicare, ne quis fallatur eorum, quibus tanti mea, ut legere non dedignentur. Hac de re, quæ discutitur, scripseram olim *d. sect. 3. à vers. Secundum indicium est.* Nominatio Socii, *paulò ulterius usque ad vers. Quartum indicium est*, pro instituta brevitate satis multa; pro desiderio & capacitate lectorum, non satis fortè dilucidè quædam.

a Explicatio sententiæ meæ, & loci in Disquis. Magicis.

Non volui *d. vers. ad torturam.* disserere de plurium complicum denunciationibus socios criminis nominantium, (quia de efficacia nominationis plurium censebam meritò dubitari non debere) sed duntaxat, volui decidere quæstionem de unius complicis nominatione (de qua major difficultas occurrit) & quoniam videbam extrema hic periculosa: nam hinc quidam

immane multum illi tribuunt, quorum idcircò sententiam refutavi, *versic. Putant quidem* Inde verò alii nimis multum detrahunt unius complicis nominantis testimonio : cum tamen fieri queat & soleat, ut unius nominantis denunciatio in nostro crimine talis sit, ut *a* Judex aliquibus concurrentibus circumstantiis, meritò sibi persuadeat reum vehementer urgeri, & propter summam dicti verisimilitudinem, eum verè inculpari : idcircò media tutiore incessi via, & Clarum, Farinac. Binsfeld. & alios secutus, quædam collegi indicia, quibus concurrentibus, ex unius complicis alios nominantis denunciatione Judex tuta conscientia (qui scopus est libri illius quinti) possit nominatum quæstioni admovere. Hac autem in re hoc ordine sum progressus. Primò contra Simancæ sententiam ostendi debere hanc denunciationem esse factam in tortura. *versic. Debet tamen juxta nonnullos* removi etiam quædam alia impedientia, ex parte nominantis, nominati, & judicis. Postea *à d. versic. ad torturam,* posui conditiones adminiculantes, quarum si aliquæ, vel omnes accederent, & priorum requisitorum nihil desit : hoc est, absint impedientia illa, quæ dixi omnia: crediderim omninò securam reddi torturam ejus, qui ab uno solo complice fuit tali modo nominatus. Harum tamen conditionum adminiculantium *d. versic. ad torturam* nullam exigere volui, quando plures complices nominarunt eundem. Semper ex professo egi de uno complice Nominante quare quod in d. vers. fine posui in plurali *à complicibus,* id tantum posui primo adminiculo unius complicis, non ut de plurium denunciatione disputarem. Et semper aliàs utor expressè singulari numero, prætterquam *vers. sed quadam circa hanc rem,* ubi scripsi *admittantur infames :* verum ita loquor non collectivè de pluribus simul, sed de singulis divisivè : nempe quod nullus sit adeò infamis, ut à denunciando in hoc crimine arceatur: quæ ratio allata ad probandum complicis denunciationem hic aliquam fidem mereri.

a Ex unius complicis denunciatione an possit unquã procedi ad torturam.

Nec decuit huc trahere quod postea *versic. conditiones autem in principio,* monui, *adminicula debere esse talia, ut judex ultra illa adminicula, ex ipso quoque testium numero, & qualitate deponentium, &c. credat nominantem,* & quod præcessit, *cum denunciatione complicis :* satis ostendunt, adhuc manere me in casu unius complicis: & agere de aliis testibus, si qui sint nominationi ab uno complice factæ adminiculantes. Alia denique requisivi ad condemnationem *sectio. 5. versic. 4. & 5.* plura quàm ad torturam *sectio 3.* ideò non oportet ab uno ad aliud argumentari. Hæc de sententia mea ; nunc age, probemus illam, de ipsa difficultate definitivè procedendo. *b*

b Concl. 1. Unius complicis nominatio non sufficit sola ad torturam.

Dico primò, non placet, nec satis tuta mihi videtur sententia multorum graviũ scriptorum, volentium in criminibus exceptis (ut vocant) *in quibus reus de se confessus potest de sociis criminis interrogari,* (inter quæ sine controversia numeratur crimen Magiæ text. l. fin. C. de malef. multos citat. Farinac. libr. 1 1. q. 34. num. 67.)

nu.67.) *sufficere ad torturam, si nominatio sit facta a uno complice, idque ob gravitatem & immanitatem delicti.*

Ista conclusio est contra multos. *Pet, Cyn. Angel.in l.fin.Cod. de accusat. Butr. Imol. Abbat. in cap. 1. de confess. Gandin. in tit. de qu. & tortur. nu. 18. Bonifac. Vitalin.in Rubric. quæ indicia præcedere debeant sub nu. 9. Guidon. de Susaria tractat. de indic. sub num. 42. Ambr. de Bononia tractat. de quæst. num. 9. ubi affirmat sic se vidisse practicari. Anton. Gomes. Hisp. tom. 3. de delictis titulo de probat. num. 18. Blanc. tract. de indic. num. 378. Placam. de delict. cap. 13. num. 28. & Federic. Scotum consil. 10. num. 28. & 31. lib. 2. ubi in occultis.* Quorum rationes non valdè urgent. Nam licet hoc crimen sit exceptum, & in multis Regulæ juris in eo locum non habeant, veluti quod infames admittantur adversus hujus criminis reos, *l. famosi, D. ad leg. Jul. Majestat. cap. in fidei. de hæreditat. in 6. cum sim.* & quod reus de se confessus potest de sociis interrogari. *l. fin. C. de malef. cap. litteras de Præsumpt. cap. 1. de confess. cap. nemini 15. quæst. 3. coontra regulam in l. repeti D. de quæstion. & l. fin. C. de accusat.* & quod crimen sit atrocissimum: licet hæc vera sint, non tamen inde sequitur, in hoc crimine quoad omnia à jure communi recedendum: vel eò usque & quantum unusquisque volet rigorem contra hos criminosos intendendum: *a* vel inutilem fore de consortio sociorum interrogationem, licet ex unius nominatione ad torturam judex non prosiliat, proderit enim ad inquisitionem formandam contra nominatum, & ut inquisitio nominato transmittatur, ut personaliter compareat, quæ communis est sententia *Bald. in l. servorum, C. de testibus. & lib. 1. C. de summ. Trin. nu. 5. Bosius tit. inquisit. nu. 4. & 61. Clarus lib. 5. § fin. quæst. 21. num. 2. Menoch. lib. 1. de præsumpt. q. 88. num. 12. & 13.* & præterea ut capi quoque reus possit. *Salyc. in l. absentem. num. 9. C. de accusat. Boer. deci. 319. num. 4.*

a Licet diffiat ad inquisitionem, citationē & capturam.

Probatur verò conclusio authoritate & ratione, Auctoritate, clarissimarum Academiarum, Bononiensis, Patavinæ, Friburgensis, & Ingolstadiensis, quæ hoc anno 1602. interrogatæ id responderunt. Ratione verò, quia haud dubiè communis recepta est ab interpretibus, ne in atrocissimis quidem delictis, absque legitimis indiciis judici à tortura inchoandum: *& colligitur ex l. 1. in princip. D. de quæstion. & l. milites, C. eod. unde hoc voluerunt multos adducentes Hippol. de Marsil. in l. 1. column. 2. & in l. de minore colum. 2. D. de quæstion. idem in Sing. 117. Hieron. Gygas de crim. læs. Majestat. tit. quomodo & per quos qu. 26. Clarus. d. § fin. quæst. 64. nu. 9. Mascard. conclus. 1391. nu. 4. de Probation. idem conclus. 1398. nu. 4. & Farinac. lib. 2. quæst. n. 37. num. 74. & nu. 86.*

Legitimum verò indicium non est, unica unius complicis nominatio, qui est infamis: testis enim infamis aliàs in re inhabilis censetur ad probandum: & fulciri debet aliis adminiculis, ut indicium faciat etiam in criminibus exceptis, ex textu *in l. sicuti. C. de quæstio. Bartol. in l. 1. § idem Cornelio. D. de quæst. Bald. consil. 259. lib. 1. & multi adducti à Farinacio dict. quæst. 37. num. 58. & quæst. 36. num. 68. & 70.* Unde consequitur,

quitur, à pari ratione reum infamem de seipso confessum, & de aliis interrogatum non facere fidem ad effectum torturæ, & ita communiter docent plerique. *Gloss. & Salycet. in d. l. fin. C. de accusat. Bart. in l. maritus, D. de q. juncta l. qui ultim. D. de pœnit. Bald. de consil. 259. Ang. & Roma. in l. si certus D. ad Syllanian. Alex. cons. 11. num. 5. lib. 1. & cons. 89. nu. 12. lib. 3. cons. 124. ad fin. lib. 6. Corn. cons. 95. in fin. lib. 1. Socin. cons. 96. col. 4. lib. 3. Decius cons. 189. num. 10. vers. Secundò etiam Marsil. in §. diligenter numero 60. & in libr. 1. §. Divus. num. 5. de quæst. & cons. 74. numer. 8. & 12. cons. 109. num. 16. & 130. num. 42. & in singul. 209. Ruin. cons. 146. col. 1. & cons. 147. numero 3. lib. 5. Paris. cons. 151. num. 9. lib. 4. Boer decis. 319. col. 1. & numer. 3. Grammat. decis. 28. numer. 12. & decis. 34. numero 37. & benè decis. 56. num. 1. & 2. cons. 21. num. 6. cons. 69. num. 4. egregiè Cravett. cons. 78. col. 2. Rolandus à valle cons. 16. num. 17. & cons. 73. num. 20. lib. 1. Bertazzal. cons. 4. num. 11. & cons. 310. per totum. cons. 332. & 341. num. 25. ubi secus concludit, quando ad unius nominationem accedunt alia adminicula. Item Gigas d. tract. tit. quomodo & per quos quæst. 7. numero 5. Carerius tit. de hæresi. num. 118. Bossius de indic. num. 11. ver. 66. & 149. & 198. Clarus quæst. 1. numero 9. Joannes de Arnono soliloquio 94. Menoch. de arbit. judic. casu 474. num. 43. item Brun. Cason. & alii. quos congerunt Mascard. concl. 1317. num. 52. & Farinacius quæst. 43. numero 145. & 155. & prius num. 27. & 75.* Quæ sententia communis cùm sit juri & rationi magis consentanea, meo judicio, Judici sequenda est in utroque foro; si quis tamen illam contrariam Cyni & aliorum secutus esset, putarem eum Syndicatui non subjacere: facit enim tot Doctorum, quos secutus est, & citavi suprà *vers. ista conclusio est contra*, ut dici nequeat ex capite suo vel temerè fecisse aut processisse, qui gravium Doctorum, & quorundam Judicum, praxim doctrinamque amplexus fuit, licet minus probabilem vel tutam.

a Plurium nominationem sufficere multi negant.

a. Concl. 2. *Sed quando reus à pluribus complicibus debitè interrogatis fuit denunciatus, etiam absque aliis indiciis vel adminiculis, licet judici procedere ad torturam in nostro crimine.* Conclusio hæc magnam difficultatem habet propter adversantium multitudinem & argumenta. Nam contra illam tenent magni nominis Scriptores: non tantùm loquentes de criminibus non exceptis, *ut Grammat. cons. 21. post num. 10. Mart. Ant. Natta cons. 398. nu. 10. & Mascard. concl. 1317. nu. 1. pro quibus facit textus l. fin. C. de accusat.* Verùm etiam in exceptis, *ut Marsil. cons. 79. n. 13. & cons. 109. num. 10.* in quibus si testes sint omninò inhabiles, numerus non supplet fidem, *sic Petr. Anchar. cons. 246. In causa Alex. in l. si quis ex argentarii: §. cogentur, numer. 1. D. de eden. Corn. cons. 333. col. 7. lib. 1. Felin. in c. testimonium num. 5. de testib. Cravett. cons. 99. numer 10. de antiq. temp. in 1. p. in §. quod libro officialis. nu. 19. Ubi habet pro absurdo quod plures testes omnes inhabiles, possint simul fieri habiles; quia nequit ullus dare alteri, quo ipse caret.* Denique ne plures inhabiles testes ad torturam vel quæstionem jungantur.

gantur, videtur, generaliter, quoad omnia crimina statutum in d. §. idem Cornelio. & volunt ibi Bart. & quoad plures nominantes alii *ut Roland. cons. 16.n.18. & 23.lib.1.Bursatus cons. 201.nu. 61.Bertazzol.cons.28.nu.3. cons. 116.nu. 21. & 234.col.1.*

Nec desunt argumenta fortia pro hac parte: quibus tamen sufficiens solutio datur.

a His argumentis quæ solvuntur singula.

a Primò inquiunt, quotiescunque duæ sunt sententiæ contrariæ probabiles, res dubia manet: & tùm præstat mitiorem partem sequi, qualis hic est negativa, & præstat nocentem absolvere, quàm innocentem condemnare. *l.absentem cum simil. D.de pœnis.* Nec videtur Judex satis tutus in conscientia, si affirmativam sequatur: cum debeat securiorem sequi interpretationem *cap. ad audientiam. & capit. significasti 2.de homicid. Gloss. & DD.ibid.* Pro præmisso accedente multa solent declamatoriè à Sagarum patronis prolixè exaggerari. Sed pro horum & similium intelligentia, quædam mihi quoque hoc loco sunt copiosius dicenda: ut Judicia hæc promoventur, & facilitetur via executionis, & tenebræ veritati offusæ dispellantur.

Resp. Fateor inprimis rem dubiam esse hoc sensu: quod non sit certa, nec affirmativa, nec negativa parti, sed nego casum dubium, eo sensu: quod judici non satis tum possit verisimiliter constare, sufficiens indicium habere, se, ut credat reum torqueri debere: quod sufficit, ut postea docebitur. Quare, cùm plurium nominatio in ordine ad torturam dubium sustulerit, & quandam certitudinem induxerit, negandum nos hic in dubio versari. Dein nego mitiorem respectu reip. & boni publici esse negativam, licet sit mitior respectu nominati, judex verò debet potiùs considerare quid reip. sit utilius. Neque verò semper mitior aut favorabilior sententia Judici sequenda est, fallit enim illa regula, si adsint signa & indicia sufficientia, qui suadeant sequi interpretationem in partem deteriorem, quod etiam in conscientiæ foro obtinet, ut Theologi docent. *lege S.Thom. 2.2.quæst.60.art.4. & Domi. Sotum libr. 3.de Just.quæst.4.art.5.* Denique quid si dicamus, quod utique verissimum: securiorem hic partem esse, si judex præsumat potius veram esse denunciationem, quàm si præsumat esse falsam, primò quia illud utilius est ipsi personæ denunciatæ: spes etiam est fore, ut torta delictum confiteatur, & sic anima ejus salvetur: Si verò non torqueatur, timendum quod morietur sine confessione, & damnabitur. 2. quia ut plurimum docet experientia in nominandis sociis sagas veritatem dicere, *ut attestatur Binsf.tract.de confess.malef.memb.2. concl.1.rat.10.* Securius autem est præsumere quod frequẽtius accidit 3. quia constat eadem experientia, summo labore maleficas adigi ad has nominationes: quod signum est dæmonem eas impedire, ne regnum suum, supplicio affectis subditis, diminuatur: & proinde denunciationes esse veras, & id impulsu quodam Dei fieri, ut complices, dæmone invito, nominent: sanè providentiam Dei hic operari clarum est, quia vix unquam permissum reperias

innocentes nominari, quod si nominati, mox eorum innocentia Deo sic disponente palam fit: *Binsfeld.d.loco.post 7. concl. in solut.argumentorum.* Quartò hoc est longè utilius reip. ut statim docebo: & licet non foret hoc securius & probabilius, adhuc tutò posset judex hanc sententiam amplecti.

Quia quotiescunque sunt duæ sententiæ probabiles contrariæ, licet judici alterutram sequi, nec tenetur sequi probabiliorem. maximè si judicet alteram magis tùm profuturam reip. Sed in nostro casu ambæ sunt probabiles, & affirmativa meritò censetur reip. utilior: ergò licet judici eam sequi.

Major quoad priorem partem negari non potest, quia tunc id prorsus arbitrarium est judici, & est communis sententia casuistarum. quoad posteriorem partē probo, quia quando parti non fit injuria (quod hic suppono) judex tenetur actiones suas ad reip. cujus minister est, utilitatem dirigere. Nam salus reip. suprema lex est, *Cicero de Legibus.* Minor vero sic ostenditur vera pro priore parte: sententia illa probabilis est, quæ nititur authoritate gravium Doctorum, vel probabilibus rationum momentis (ut omnes fatentur.) Sed utraque pars his nititur, ut patet tota hac quæstione. probabilis ergò utraque. Negativā verò videri minus utilem reip. quàm contrariam, probo: quia reip. hoc utilissimum censendum quod ad perniciosissimum crimen exstirpandum & sontes detegendos viam sternit, hoc facit affirmans, impedit negans. quia negans præcludit judicibus ferè aditus omnes in secreta cubilia hujus pestis penetrandi, cùm tollet fermè cuncta, quæ ad hoc usui, adminicula: contra affirmans suggerit judici modos, quibus ad noxiorum cognitionem perveniat, ut patebit ex responsione ferè sequentium omnium quæstionum.

Quinto hæc sententia tutior est ipsi judici; probo, quia est magis consentanea veræ clementiæ & misericordiæ, quàm altera. probo. quia licet semper, à volentibus reos debitis suppliciis eripere, prætendatur prætextus misericordiæ & clementiæ: hi tamen ut plurimum falluntur & fallunt, dum clementiam vocant privatæ personæ causam causæ Dei & reipub. præferre. Revera tamen non est crudelis, qui ut multos ab unius injuria defendat, aciem gladii, quem ad hoc à Deo recepit, in unum exerit. clemens ille potius dicendus & misericors. Nec unquam crudelis est, qui remediis permissis, licet in speciem durioribus, ægrum reipub. corpus sanaturus, putrida & noxia membra præscindit. Justior etiam, quia honori divino hæc sententia melius magisque consulit. nam ad Dei honorem apprimè facit, ut homines fidei desertores, in Deum & cœlites blasphemi, in totum genus humanum & naturam injurii, dæmonum partiarii &c. deprehendantur ac puniantur: quod consequitur pars ajens. negativa saltem non consequitur. Denique tutior est judici, quia licet extremi judicii comminationes contra sentientium nonnulli valdè exaggerent: tamen cum communes sint omnibus judicibus, meritò magis formidandæ illis, qui nimis

mis remissi ac desides sunt in hoc crimine vindicando. Nam si unius lamiæ innocentis cruor à judice exposcetur: quid tot infantulorum innocentissimorum, quos partim post baptismum, partim antè baptismum solitæ necare. & his quidem cum temporali corporis æternam quoque vitam animæ eripere? Nonne tales judices: qui, ut uni parcant, tàm multos necari permittunt, rectè dixerim similes Altheæ Ovidianæ, quam ideò acutè vocavit *impietate piam?* sunt enim hi falsa pietate vere impii. timent ubi non est timor, & dum sartaginem fugiunt, in flammas ruunt. De hac re gravissimè sic olim Almæ universitatis Ingolstadiensis facultas Theologica & facultas Juridica unanimiter anno 1590. laudatissimo Bavariæ Duci Guilhelmo responderunt: „*In his casibus jus habet magistratus, ut postponat privatum damnum alicui bono communi reipub. quod ordinariè sequitur ex tali modo procedendi contra suspectos criminum. Quemadmodũ eadem ratione non est curandum si fortè contingat aliquando, ut secundùm allegata & probata condemnetur, is qui verè est innocens. Nam plus interest reipub. ut secundùm allegata & probata, quæ cũ plurimum veritate nitũtur, feratur sententia: quàm ut nunquam contingat condemnari aliquem innocentẽ. Quod adeò verum est, ut plerique Theologi & Juristæ consentiant, & rectè, debere judicem damnare eũ, qui secundùm juris ordinarium processum probatur reus, quamvis ipse judex privata sua scientia nosset illum esse innocentem, & falsò delatum.*]

Hactenùs illi: quorum decisio mihi tàm certa, quàm quod certissimum, & mutato uno atque altero verbulo, tota in nostra quæstione locum obtinet, si, *allegata & probata:* mutemus in *sufficientia indicia*, quæ certè sunt allegationum seu probationum quædam species. Quicquid autem sit de ratione illa quam adjungunt, hoc est sivè illa opinio verior & probabilior sit, quàm contraria negativa, quæ & ipsa à magnis Theologis & Juristis defenditur, quod ad rem non facit: illud certum est, licet illa sententia communis verior non foret, adeò tamen probabilem & receptam esse sententiam, ut Judex eam in rem deducens, quieta & tranquilla conscientia esse debeat. Contra non satis intelligo, quo pacto judex in crimine tàm atroci ac pernicioso reip. cùm paria sint utrimque momenta rationum, possit securo animo illam opinionem eligere, quæ probabilior non est, immò nec æquè probabilis, & apertè habere adjunctam justitiæ exequendæ retardationem, & tantùm non evidens periculum nocentissimos magos debitæ pœnæ eripiendi.

a Secundò, conclusioni objiciunt pro Germania ubi de hac quæstione tùm fuit compulsatio. Germanos Judices oportet in imperio ad Imperatorias constitutiones criminales à Carolo V. conscriptas, velut ad Cynosuram vel regulam Lesbiam, judicia exercere: non tantùm in modo pœnarum, sed etiam in judicii ordine & processu: quare nec licet illis alia indicia admittere, quam quæ in illis constitutionibus exprimuntur: nullo servato discri-

a Arg. Carolina constit. seq quæ hoc indicium ignorat.

mine exceptorum, vel non exceptorum, quia hujus discriminis constitutio illa non meminit. *arg. l. semper in stipulat. D. de reg. Jur. Hyppolyt. de Marsil. consil. 24. num. 21. & seq. Menochius Praeses Mediol. lib. 2. de arbit. cent. 5. casu. 474. numer. 42.* Carolina verò constitutio inter cætera indicia maleficii non ponit duorum vel plurium denunciationem, *vide illam art. 44.* Non est ergò in Germania curandum hoc indicium aliis destitutum. *Resp.*

In hoc argumento hoc solum verum est, sequendam pro norma Germanis illam constitutionem, in iis quæ illa cavet: cætera falsa. primò, non licere judici alia indicia sequi, quam illic posita: hoc negandum. Nam Caroli mens non fuit omnia indicia commemorare, quæ sunt ferè infinita: sed quædam ponere, eaque leviora quàm sit denuntiatio, quæ Judici liceat sequi. quis nescit illud Ulpiani, leges non posse ita scribi, ut omnes casus qui quandoque inciderint comprehendant: & ideò illum qui jurisdictioni præest, interpretatione ad similia procedere, & jus dicere debere *l. neque ad seqq. D. de legib.* Quare, quod cæteris legibus Imperatorum commune est, hæc Carolina ex aliis juris scripti & consuetudinarii decretis interpretationem admittit: cum non appareat Carolum voluisse per eam communia vel particularia regionum jura tollere: contrarium potius colligitur, quoniam ipse Carolus in locis nonnullis illarum Constitutionum, se, judicemque remittit ad jus commune & consilium Jureconsultorum: licet ergò in non expressis Judici hæc sequi, maximè si confirmentur recepta in locis illis praxi & decisionibus judiciorum. Miratus autem sum vehementer quendam in causa consultum, rerum judicatarum autoritati de hoc crimine conatum detrahere. Prudentius eædem illæ duæ Bavaricæ Academiæ Facultates §. 1. scripti præfati asseruerunt; *Magistratui & judici " sæculari plurimum profuturum, si videat " aliquot processus sagarum habitos in vi- " cinis locis. Nam ut verisimile facinora " sagarum vicinarum esse similia: sic etiā " similiter ferè procedendum.*] sic illi op- " timè. Nec alia puto bonorum & peritorum judicum mens unquam fuit: quàm cæterorum acta judicialia, res alibi & in eodem quoque consistorio judicatas, maximi facere, & (quando de errore non liquet) exactè sequi. Ideò tanti fiunt in Germania decisiones Cameræ Spirensis, in Francia Lucii & Paponi Arresta, Neapoli decisiones Afflicti & aliorum, per totam Ecclesiam decis. Rotæ Romanæ, &c. Non facilè Judici prædecessorū vestigia deserenda, vel transferendi termini, quos majores ejus posuerunt. Sed legibus (ajunt) non exemplis judicandum. Sanè si legibus exempla repugnent, quod non est in præsenti. Secundò falsum, quia illic non fit mentio discriminis inter excepta & non excepta crimina; ideò judici Germano discrimen hoc negligendum. Est argumentum nihili, & merè negativum. Sed pergunt argumenta congerere communia aliis nationibus. Nam.

a *Tertiò* probant suam negativā sententiam, In criminalibus, ut reus condemne-

a Indicia hæc non sunt satis clara.

demnetur, debent probationes esse luce meridianâ clariores. *l. sciant cuncti. Cod. de probation & c. sciant 2. q. 8. Bald. consil. 257. verba inquisitionis colum. 2. vol. 1 prætext. in leg. si quis. C. ad leg. Jul. Majest.* ergò & indicia, ut reus torqueri possit, quod tenent *Marsil. cons. 101. num. 13. & Roland. cons. 16. num. 29. & 30. lib. 1.* Quis autem dicere ausit duorum vel plurium complicum nominationem esse indicium clarius luce meridianâ?

a Non valet arg. a condemnatione ad torturam.

Resp. a Non valere consequentiam, sicut nec à captura rectè procedas ad illationem de quæstione. Etenim ad capturam seu incarcerationem leviores, ad torquendum urgentiores requiruntur, sed tamen non luce meridianâ clariores sicuti ad condemnandum. *ut docent eruditè Jul. Clarus d. § fin. q. 20. & Menoch. lib. 1. præsumpt. quæst. 88. & 89. Farinac d. q 37. sub num. 5.* maximè in his atrocioribus, in quibus honor, substantia & vita hominis periclitatur. *gloss. & Abb. in c. litteras. de præsumpt. Gigas de læs. Majest. titul. quomodo & per quos quæst. 29. Decian. in crimin. lib. 7. c. 45. num. 1.* clariorum ergò probationes requiret Judex ad condemnandum: claræ sufficient ad torquendum. Sicut enim modus torturæ à Judicis pendet arbitrio: sic etiam decernere, quæ indicia sint sufficientia ad torturam, & quæ non, & quæ probationes & præsumptiones validæ. *legendus hac de re idem Menochius de arbitr. casu. 90. nu. 9. & 270. num. 3.*

b In exceptis criminibus non est nominatio socii sufficiens argum. ad torturam.

b *Quartus aries* negativæ sententiæ est, In cæteris criminibus sociorum nominationes non gignunt indicium ad torturam. *Joseph. Mascard. vol. 3. de probat. concl. 1311. Menochius l. 2. de arbitr. centur. 5. cas. 474.* Ergò nec in exceptis. Eadem enim est ratio in utrisque, cùm excepta tantum vocentur respectu pœnæ gravioris, quam judex in his atrocibus potest imponere, non verò respectu processus & ordinis judiciarii, quem nec in his licet judici alterare seu transgredi, *sic docent Hippol. de Marsil. in praxi crim. §. diligenter num. 96. & consil. 52. num. 16. & cons. 24. col. antepen. versic. restat respondere. Grammat. vol. 34. col. fin. Bossius tractat. de indic. ante torturam sub num. 78. Roland. cons. 12. numer. 72. libr. 3.* Et licet concederetur, in his criminibus posse judicem excedere juris communis regulas, etiam in modo procedendi; hoc deberet restringi ad inquirendum, *ut loquuntur Decian. consil. 18. num. 42. & Menoch. d. cons. 100. num. 66.* & quoad alia modicum damnum adferentia, non quoad torturam, cujus damnum est gravissimum: & in qua receptum, ne excepti quidem criminis reum sine indiciis torqueri posse, *l. 1. l. maritus. D. de quæstion. Alb. in rubric. ad l. Jul. majestat. num. 3. vers. & tamen in isto casu. Follerius in practic. crimin. vers. quod suffocavit num. 58. Lud. Carrer. in 2. tractat. de indic. & tortura, §. circa quartum. num. 78. Gabriel. Zaraina in addit. ad Mattessillani sing. 55. vers. & hæc regula ampliatur.*

Resp. Multa hoc argumentum involvit, quorum contrarium verius puto. Inprimis nego consequentiam à delictis cæteris ad excepta, ipsum enim nomen satis indicat peculiarem judicis

circà hæc potestatem. Nimirùm quod in iis possit Judex transgredi statuta & communes juris regulas, & sequi æquitatem ac conscientiam suam, prout rem postulare judicat, *judicat doctrinam Baldi in l. quid ergò. §. pœna gravior D. de his qui not. infam. communius receptam etiam ab ipso Marsilio in l. 1. num. 23. D. quæstion. Docent hoc Decian. d. numero 42. Menoch. de arbitr. quæst. 84. num. ult. & d. consil. 100. num. 51. Binsfeld. post præludia. concl. 6. vers. regulare & juridicum.* quod expeditissimum est, quoad judices supremos, qui in statuta ut inferiores quidam, non jurant. *Sic ex Jasone & aliis Bajardus addition. ad Clarum. §. 1. num. 14.* Nec procedit hoc solummodò in casibus jure communi quoad hæc crimina expressis, sed semper & quoad omnia juris positivi decreta. Nam alioqui non forent crimina à juris positivi regulis absolutè, excepta, ut sunt: & vix est ullum crimen, de quo non invenias aliquid in jure speciale, & à communibus juris regulis exceptum, & sic si quoad quædam tantùm, & non quoad cætera quoque dicas vocari excepta, vix ullum crimen foret, quod non diceretur exceptum, quo nihil absurdius. *Hoc voluit, quod dico, Farinac. quæst. 18. numero 60.* Quare ipsemet Mascardus inter illa distinguit, qui suam conclusionem cum ampliationibus limitat, ut locum non habeat in criminibus exceptis.

Et quoad nostram quæstionem optimam rationem in quodam suo consilio insignis Academia Friburgen. Brisgoiæ anno 1601. reddidit his verbis: *quia quod socii criminis adversus socium sufficiens indicium ad torturam non præstent, id operatur infamia, quæ jure positivo testem repellit, non autem jure naturali inhabilē reddit. Binsfeld. d. cons. 6. duob. 2. illat. 6. Atqui crimina excepta ad leges juris positivi non exiguntur, sed ab iis sunt exempta, concessumque judici, ut ex probationibus jure naturali sufficientibus procedat: atqui jure naturali socius criminis à testimonio non repellitur. Hinc unius socii testimonium adversus socium in criminibus exceptis, in quibus socius de sociis interrogari potest, indicium ad torturam præstare potest, juxta Abbat. & Joann. de Imola col. 2. in cap. 1. de confess. & Anton. Gomes. to. 3. cap. 11. num. 18.*] Bona certè ratio diversitatis, & quæ ostendit naturam & libertatem criminalis judicii in exceptis, non esse restringendam ad pœnæ excessum, in quo Mars. & sequaces valdè hallucinantur. Quamplurima id ostendunt, peculiaria etiam quoad procedendi ordinem, quorum pleraq; sequentibus quæstionibus ostendentur, nunc suffecerit; 10. quod socius de socio contra juris regulas potest interrogari. *gloss. & DD. in l. fin. C. de accus. 20.* quod hic testes singulares plures socium denunciantes probant. *Anchar. cons. 277. vers. non obstat secundum. Joan, Crottus tractat de testibus & Gigas postea citandi,* idque quoad torturam, *ut tenent Bossius tit. de indiciis num. 159. & Clarus d. qu. 21. num. 9.* unde & illud infertur, non esse veram limitationem quorundam sentientium hæc, licet in inquisitione & similibus vera sint, in tortura tamen ea locum non habere.

Longè

Longè verius est in criminibus exceptis (quale est Magiæ) etiam torturæ quantitatem & qualitatem à judicis arbitrio dependere *l. 1. l. quæstionis modum. de quæst. post Bald. Gandin. & alios Menoch. de arbit. cas. 271 num. 2.* item an & quando iteranda quæstio, *Bald in l. 2 C. quod met. causa. Marsil. in d. l. questionis modum Menoch. cas. 272. num. 4.* tertiò arbitrari, quæ indicia sint idonea ad torturam: *post alios Menoch. ibidem cas. 270. num. 3.* denique ut procedat in hoc crimine, quo sibi modo procedendum putat. *Sic ibi Menoch. casu 474. num. 34 referens ad hoc Bald. Salyc. Boer. aliosque.* Atque ita lux illata iis, quæ de exceptis criminibus obnubilabantur.

a Ab uno inhabili ad plures, quia quod est inhabile, non potest aliud facere habile, &c.

a *Quinta* ratio adversariorum est, unus testis inhabilis & insufficiens, nec in criminibus quidem exceptis ullum facit indicium ad torturam, ut communiter omnes concedunt, ergò neq; plures. proba est consequentia, quia inhabilitas & insufficientia testium eorũ multitudine nec tollitur, nec suppletur. Duo enim vel plura, quæ in sua specie sunt imperfecta, nequeunt unquam facere unum perfectum, sicut nota nullitatis in numeris arithmeticis, quantumvis illam crebrò multiplices, nunquam per se efficient ullum ens numerabile. *Est ratio Mascardi d. vol. 3. concl. 1311 n. 18.*

Verùm hæc argumentatio, quantumvis acuta videatur, repugnat tamen sensui communi etiam idiotarum, quibus lumen rationis humanæ dictat plus credendum rumori & assertioni multorum, quàm unius. Et si non plus virium haberent duo quàm unus, certè etiam unius dicto stare deberemus, cùm tamen Salvator noster restrinxerit hanc credendi in judiciariis necessitatem ad ora duorum vel trium testium. *Matth. 18. v. 16. Joan. 18. v. 17.* etiam in mortis supplicio ingerendo, propter crimina *Deut. 17. v. 6.* Si dicas illic agi de testimoniis habilium, urgeo. Sicut duorum habilium testimonia possunt sufficere ad condemnationem, ubi unius habilis testimonium non sufficeret: sic etiam ad suspicionem ac verisimilitudinem in animo judicis gignendam, plus poterunt duæ denunciationes inhabilium, quam una unius inhabilis.

Deinde duplex potest considerari inhabilitas, una quæ prorsus inhabilem facit, altera quæ tantùm inhabiles secundum quid; seu, quod fermè recidit in idem, una inhabilitas juris naturalis, altera tantùm juris positivi. Quæ vim nullam ad aliquid obtinent, ea nec plura quicquam efficiunt: ut est cernere in infantibus, & amentibus, quoad testimonium ferendum, isti similes sunt notæ Arithmeticæ indici nullitatis, quam *cifram* vel *cero* vocant, similes sunt candelis non accensis: inferas in aulam obscuram centum, non plus quàm nulla, vel una collucebunt. Quin verò vim aliquam obtinent, licet exiguam & imbecillam, ii quod soli nequeunt, aliis similibus adjuncti interdum non nequeunt: similes unitati Arithmeticæ, quæ sola non efficit numerum; sed si tres unitates jungas, efficient ternarium; similes sunt selibribus candelis accensis earum, quod una

non

non poteſt implere ſpacium luce ſuâ, poterunt plures implere; ſimiles ſunt guttis aquæ, quod una nequit, plures excavant. De prioris ergò generis; ſeu de omninò, & ex naturæ defectu inhabilibus procedit argumentatio, & intelligendi DD. contrarii. *Alex. Marſil. Felin. Maſcard. & alii.* Nam tales ſunt furioſi & infantes, quoad teſtimonii dictionem. Sed de generis poſterioris inhabilibus procedit, qui propter juris poſitivi impedimentum inhabiles ſunt, & ideò ſecundùm quid tantùm: Nam jure naturali vel criminoſiſſimis, qui nihil unquam credendum aſſerat, mihi ſit incredibilis, ſi nihil illis credendum, cur etiam poſitivo jure in hoc crimine interrogantur, & ad denunciationem admittuntur? cur etiam ut denuncient quæſtionum cruciatu adiguntur? Inanis crudelitas foret, & caſſa deteſtandaque ſævitia. Eſto: plus argumentis quàm teſtibus credatur, hoc non in his ſolis infamibus obtinet, nec verum, niſi quando argumenta teſtimoniis præponderant, & non quia minus teſtibus, ergò nihil, immò quia minus, jam aliquid; de his inhabilibus ſecundùm quid agimus, in quibus quilibet per ſe gignit in animo judicis aliquam præſumptionem, licet talem qualem; plures enim idem aſſerentes ſimul juncti, fortius penetrant animum & credulitatem, adeò ut ex plurium dictis & præſumptionibus, collectivè ſimul oriatur unum indicium ſeu probatio, quæ judici poſſit videri ſufficiens ad torturam. Hoc tenuerunt Friburgenſes d. anno, & etiam clariſſima facultas juris Patavina, in reſponſionibus ad eandem quæſtionem nondum excuſſis, ſed menſis Decembris inito anno 1601. datis, & ajunt hanc eſſe ut eſt) doctrinam Bart. *in d. §. idem Cornelio,* & de mente Nattæ *conſ. 298. n. 10.* & ſic reſolviſſe multas. *Corn. in l. 1. C. de teſtam. n. 35. & conſ. 42. col. fin. lib. 1. conſ. 172. n. 20. lib. 2. Cravet. conſ. 9. n. 12. & 99. n. 10. & ipſum Roland. à valle conſ. 98 nu. 34. cum aliis citatis à Proſpero Farin. q. 43. num. 41. & fuſius q. 62. num. 317. & 341.*

Ne quis autem me mihi ipſi objiciat, quod *libr. 5. Magicar. diſquiſit. ſect. 5. §. quarto quantumvis* tenuerim contra multorum praxim, quantumvis multiplicentur depoſitiones infamium & complicum, nunquam judici procedendum ex his ſolis ad condemnationem: ubi utor argumento iſto Maſcardi, & multa produco, quæ cùm ſint imperfecta, nequeunt ſimul omnia unum perfectum producere, v. g. multa venialia, unum mortale, multa ægra, unum ſanum, multa non alba, unum album, multa tepida, unum calidum, &c. quando res non ſunt ſubordinatæ ad unum finem naturâ ſuâ, ſicut una depoſitio naturâ ſuâ non ſubordinatur alteri, quo igitur pacto nunc aſſero duas nominationes invicem firmare, ſi non ſubordinantur invicem? Huic objectioni occurro, redditâ diverſitate rationis, cur aliud obtineat in depoſitione plurium inhabilium quoad condemnationem, & in eadem aliud quoad torturam. Singulæ in ordine ad condemnationem ſunt planè ineptæ ad hunc effectum, nec ad eum ſubordinâtur, quia condemnatio

debet

debet inniti judiciali certitudini, quam quia tales nunquam possunt gignere, neque ad hoc intelligendæ subordinari. Singulæ verò nostræ nominationes infamium non sunt prorsus ineptæ ad quæstionem, sed ad hanc singulæ tantùm sunt infirmæ & secundùm quid ineptæ, ut dictum superius) quia tortura innititur tantùm verisimilitudini & opinioni, quam singulæ possunt aliquam, licet qualem qualem gignere, atque ideò ad hunc finem censentur invicem subordinari, & adminiculari. Et ista ratio confirmatur exemplis à me positis, in quibus inest privatio rei ad quam producendam deberent concurrere, ut in tepido est privatio calidi potius quàm calor imbecillus, in non albo albi contradictio, in ægro privatio sanitatis: at veniale peccatum specie distinguitur à mortali. Rectè igitur illic aliud tenui de condemnatione, aliud nunc hic respondi de tortura; neque ista secum pugnant.

Sextò argumentatur: propositio quæ asserit plurium complicum nominationem per se indicium sufficiens torturæ præbere, in hac fusa & ampla extensione *a*, planè nova est, nec usquam recepta, opinio verò aut etiam lex non recepta neminem obligat. *Menoch. libro 2. præsumpt.* 2. Novitas etiam meritò est suspecta: Confirmatur, quia qui videntur illam tenere, variis eam circumscribunt limitibus, quos habes apud Binsfeld. *d. conc. 6.* Sed breviter Respond. non esse novam, sed plures eam tenere, quos mox citabo: esse quoque in praxi ferè ubique receptam *juxta Binsfeld. supra & Friburgens. in suo cons. citato.* Limites autem illi quibus circumscribitur nihil obstant generalitati assertionis: sunt enim conditiones, quarum plerasque non ipsi admittimus, & eas contineri in propositione nostra fatemur; nec sunt adminicula propriè dicta seu indicia alia, quæ nos exclusimus, cum nonnullis circumstantiis de quibus postea.

a Est nova opinio.

b Igitur sic vi via facta per hostes, & quæ solent objici, soluta manent. Restat ut conclusionem nostram affirmativam stabiliamus, quæ

b Probatur cōcl. 2.

c Probatur 1. auctoritate tenentium etiam unius socii dictum sufficere ad torturam, *ut Angl. in pract. sua crimin. quem citat Lud. Bologn. in addit. ad Guidonem de Suzar. tractat. de indic. numer. 71. Blanci & aliorum, quos retuli supra conclus.* 1. *in princ.* quorum sententia licet sit minus probabilis, docet tamen quid de plurium nominatione tenuerint (2.) probatur illorum auctoritate, qui censuerunt plurium nominationes sufficere ad condemnationē, *ut Ant. Gomes. tom. 3. var. resol. rub. de probat. delict. rub. nu.* 18. *& sic servari in Cathalonia fatetur Lud. Puguer. Decis. crimin. 5, num.* 18. quorum opinio licet communius rejiciatur. *testibus Bossio de indic. num. 165. juncta numer. 77. Marsil. d. §. diligenter num. 60. Nicola. Boer. decis. Burdegal. 319. num. 4. Blanco de indi. num. 381. Farinac. quæstio, 43. num. 39 & 40. & quæstio 62. numer. 73.* tamen patet illos pro nostra conclus. stare (3.) probat authoritas praxis curiar. & doctrina scribentium *d. Boerii decis. 319. numer 17. ubi refert. sic bis fuisse servatum in Parlamento Burdigalensi ob nominationem*

c Ab Actore.

d Et praxi.

nem duorum & trium reorum : *& Curia Parisiensis hanc esse praxim testatur Paponius libr.* 22. *tit.* 13. *art.* 2. *&* 3. *tenet etiam Clarus d.quæst.* 21. *numer.* 9. *& nu.* 11. *ubi memorat Thom. Grammat. super capitulis regni attestantem. Sic servari in regno Neapolitano : idem senserunt Gigas d.tit. quomodo & per quos. q.* 8. *Aymon cons.* 178. *numer.* 3. *Roland. à Valle cons.* 16. *num.* 20 *libr.* 1. *Bonacos. commun. opin. p.* 1. *vers. indicium faciunt Farinac. q.* 43. *n.* 37. *Bertazz. cons.* 225. *n.* 20. *Lanfranc. in praxi n.* 72. *cap.* 8. *Binsfeld. d. conclus.* 6. *Friburgenses & Patavini & Ingolstadienses DD. supra*: favet ergò praxis & authoritas Jurisconsultorum.

a Et ratione multiplici

a Confirmant plurimæ fortes & appositæ rationes : ut argumentantur Friburgici, si ad socii nominationem accedat præsumptio seu conjectura, tunc denominatus potest torqueri, secundùm omnes DD. Atque secundi socii inculpatio est novum signum seu indicium gignens novam conjecturam seu præsumptionem. ergò tùm reus poterit torqueri. Si respondeas esse quidé novum, sed à priore non diversum, nec diversam vim probandi obtinere. Probatur habere diversam & aliud gignere adminiculum, quàm genuerit nominatio prior. Nam prior erat insufficiens, posterior verò ei addita est sufficiens. quia probatio composita ex duabus speciebus imperfectis, quæ tamen ejusdem sunt generis, formæ, & substantiæ, hoc est ex duobus individuis ejusdem speciei infimæ in ordine ad suum effectum, plena est & sufficiens. *docet Menoch. libro primo. de præs. quæst.* 39. *num.* 3. *& seq. per l.* 5. *C. qui in tutel.* & hoc probatur inductione similium partim Physic. partim Juridicorum, Physica sunt : quæ de una & pluribus candelis, de una & pluribus guttis lapidem caventibus superius allata : item de pluribus gradibus frigoris vel caloris eum intendentibus, & ad calidum vel frigidum ut octo perducentibus: de duobus pueris trabem ferentibus, de pluribus Actibus habitum gignentibus, quæ cũcta uni soli denegata, possent adduci.

Juridica verò, quia in illis probationibus, quæ ad unius facti probationem tendunt, quæ non prosunt singula, multa juvant, *Bart. & eum secuti alii in d.l.* 1. §. *idem Cornelia.* plures testes singulares deponentes de subordinatis ad torturam sufficiunt, *ut docebitur postea, q.* 8. ad eandem sufficiunt plura indicia etiam remota. *Bart. & communiter in l. fin. D. de quæstio. Angelus Aretin. in verb. quod fama publica num.* 6. *& ibi in addit. August. nu.* 52. *Ægyon. Boss. d. tit. de indic. num.* 71. *Blancus deinde num.* 150. *& sequitur docens communem Farinac. d. q.* 37. *num.* 11. *&* 43. Item, si cum dicto socii contra nominatum adforet aliquod indicium seu adminiculum, veluti unus testis de auditu, unus de visu non integer, inimicitia nominati, fama, fuga, extemporanea conversatio, secreta collocutio aut similia : nominatio illa sufficeret ad nominati torturam, quamvis hæc sit remota satis à facto : docet ex plurimis. Prosper Far. *qu.* 43. *à nu.* 163. *usque ad.* 177. cur non igitur multò magis si ad nominationem ab uno reo factam, accedat nominatio ejusdem facta ab alio vel ab aliis, cùm isti non adferant adminiculum remotum, sed de ipso facto,

cto, & super ipso facto? Nonne cùm Judex teneatur singulos interrogare, singulis tenetur aliquid credere? si singulis aliquid, cur non plus pluribus quàm uni? cur credat aliquid primo magis quàm secundo vel tertio? Si dicas non operari secundum, quia est in eodem genere probationis cum primo, nempè in genere denunciationis: Cassa hæc evasio est, & falsa: si vera foret nec testis omni exceptione major, posset efficere certitudinem ad condemnandum, cùm sit in eodem probationis genere, nempè testimonii. Hinc formatur alia ratio valida.

Unus testis etiam omni exceptione major, ad condemnationem invalidus est, nec sufficit, quia solummodò præbet probationem inidoneam ad condemnandum: si tamen alius illi similis testis adjungatur, ambo simul progignent probationem plenam ad condemnationem: & sic duo isti testes de visu deponentes plenè crimen probabunt ad effectum, ut reus ad pœnam ordinariam possit condemnari. Cur ergò similiter duorum complicum unum tertium nominantium denunciationes, non facient indicium sufficiens ad torquendum: cur inquam quod non possunt sejunctim, non poterunt copulativè? Sanè sicut isti singuli sunt inhabiles in ordine ad torturam, sic illi singuli sunt inhabiles in ordine ad condēnandum. Cur etiam hic numerus fidem non augeat, cùm generalis judiciorum sit regula testium fidem num. augeri & num. suppleri, quod in fide deficit? *ex text. libr. 3. § argumenta D. de testib. cum gloss. in verbo numerus, unde id eliciunt Jacob. Butig. & Florian. & l. ob carmen § fin. D. eod. Alex. cons. 47. col. 1. & cons. 78. lib. 2. & cons. 149. col. 2. libr. 5. Decius cons. 163. col. pen. Curt. Jun. consil. 168. n. 17.*

Favet nostræ sententiæ præterea ipsa experientia maximi facienda in similibus, quæ docet in hoc crimine plurium complicum denunciationes vix unquam vel nunquam fallere, docet etiam vix unquam in hoc arcanissimo scelere veritatem alia via posse deprehendi, cùm vix probatio sceleris per alios quàm per inhabiles & complices facinoris possit haberi: Quare cùm hic casus inciderit, vel necesse est inquisitionem judiciariam & processum fieri irritum & inanem: vel permittendum judici ut pluribus talibus credat. Et ea de causa judicum arbitrii est decernere, an criminis probatio per alios, quàm per complices haberi possit, vel non possit, *juxta Dd. Plotum in l. si quando § 2. numer. 8. C. unde vi. Mascard. de probation. concl.* 1403. *nu.* 4 *vol.* 3. *quos sequitur Bajard. ad Clarum quæst.* 24. *num.* 115. & rectè judicem id arbitraturum, si non attendat ad id quod absolutè est impossibile, sed ad id quod in tali crimine communiter solet accidere, plusquam probabile est. *ex sententia Alex. cons* 112. *vol.* 2. *& cons* 152. *n.* 15. *lib.* 5. *Zasii cons.* 2. *n.* 60. *vol.* 2. *Grammat. decis.* 34. *num.* 7. quam licet impugnet Riminal. Jun. *cons.* 360. *num.* 88. *vol.* 4. tamen eam multarum praxis regionum meritò amplectitur, ne contra bonum publicum occultissima delicta maneant impunita. *Sic Bajard. sup. nu.* 114.

Ultimò probatur, quia idipsum obtinet in crimine hæresis (à quo ad magiam

giam est bonum argumentum , quia striges semper involutæ sunt contra fidem, & Sixtus V. quadam Bulla dicitur hæc crimina quoad inquisitionem exæquasse) invenio inquam de hæresi idem tradidisse Pennam *ad* 3. *p. Directorii Inquisit. Appendice ad quæstion.* 61.sit.

Ultima conclusio. *Moderanda hæc opinio nostra, eam procedere, si ex verisimilibus conjecturis & num. testium, vel ex qualitate deponentium* a *vel ex personis eorum contra quos deponunt, præsumantur nominantes falsum non dicere.*

a Limitationes.

Hæc limitatio est Collegii Patavini illam desumentium ex d. c. in fidei & c. *accusatus* §. *licet de hæret. in* 6. *& Fran. Aretino in c. cum. P. Manconella. est de accus. col.* 5. *numer.* 21. *& Marsil. cons.* 24. *num.* 13. *Roland. cons.* 73. *num.* 25. *libro* 1. *Sprenger. in mall. q.* 4. *& aliis.* Et ad hæc capita reduci possunt conditiones aliæ requisitæ à Binsfeld. *l.* 3. *d. concl.* 6.

Friburgensium limitationes sunt, si in denunciatione constanter perseverent. 2. si pœnitentes ad indicium accedant. 3. si cum contritione moriantur. 4. si nulla mendacii, aut odii, aut inimicitiarum sit suspicio. Ex his 1. & 4. certè 2. & 3. non æquè, & postea de his plura dicentur.

***

QUÆSTIO II.

An inimicitiæ denunciantium contra denunciatos debeant plenè probari per duos testes: vel sufficiat semiplena probatio per unum testem; aut etiam præsumptio ad elidendum indicium denunciationis.

AD hanc quæstionem variatum responsis. Omnes concedunt odium & inimicitiam valere ad elidendam denunciationis fidem *c. repellantur. c. meminimus, de accus. lib.* 3. *in princ. D. de testib. l. liberi. C. de inoff. test. etiam in exceptis criminibus. c. per tuas, de Simon. c. cum P. ubi Abbas. d. accusat. Bart. in l. in quæstionib. D. ad leg. Iul. Majesta.*

Concedunt etiam, sicut auctor suam intentionem debet plenè probare, sic etiam reo exceptionem suam, in qua fungitur vice actoris plenè probandam. *libr.* 1. *D. de except. & ibi Castrens. l. in exceptionibus D. de probat. & ibi gloss. l. quoties & lib. cum de indebito.* §. *autem pro parte ib. l. matrem. C de probation. Areti in rub. inst. de exception. num.* 24. *Fulvius Pacianus de prob. vol.* 1. *arg.* 66. *& seq. Decius in c. in præsentia nu.* 50. *de probat. & cons.* 534. *numer.* 9. *Gravett. cons.* 201. *num.* 29. *& ex communi Dd. id probans Jos. Naschand. vol.* 2. *de prob. concl.* 685. *num.* 1. *&* 2.

Omnes etiam fatentur probationum varias esse species, quarum una sit efficacior alia: 1. evidentia facti. 2. confessio. 3. instrumentum. 4. testes. 5. jusiurandum. 6. præsumptio. 7. quæst. octa-

octava, fama. *Sic post Aristotelem, & Ciceronem, Menoch de præsumpt. libro primo; quæst prima, cum seq. Mascard. libro primo de probat. quæstione quarta.* Sicut Dialectici duplicem agnoscunt probationem, unam apodicticam, qua res per suam causam necessariam, vel causa per suum necessarium effectum cognoscitur, quæ est probatio demonstrativa: & aliam Topicam, seu Dialecticam, quia ex probabilibus seu verisimilibus aliquid confirmatur. illius apodicticæ unus est gradus certitudinis hujus verò topicæ plures sunt, secundum probabilitatem majorem, minoremve probationem. Ita quoq; in prædictis probationibus juridicis, & inter ipsas, & fermè in singulis varii sunt gradus firmitudinis & verisimilitudinis. Nam unus testis alio certior, unum instrumentum alio perfectius, una præsumptio est alia credibilior & firmior. *Menoch. libro primo, quæst. 29. & 30. de præsumpt. & q. 44. numero 8. & 9.* una est urgentissima: qualis est quæ vocatur juris & de jure, quæ resp. illi apodicticæ, ut patet ex allatis exemplis de Menoch. *d. lib. 1. qu. 3.* alia non convincit, sed valdè verisimilis est, ut præsumptio juris, alia levis, qualis est præsumptio hominis.

Item constat non omnia hæc probationis genera omnibus causis convenire. quia quædam testibus vel instrumentis directè probari non possunt, sed solis præsumptionibus ferè, ut sunt mentale adulterium, simonia, hæresis, dolus & similia, quæ habes apud Menochium *dict. lib. 1. quæst. 58.* quibus annumerandum est odium & inimicitia, quia latent in animo; ideò conjecturis investiganda & probanda ex aliqua facti alicujus circumstantia, unde inimicitia potuit oriri, desumptis. *arg. l. dolum. C. de dolo cap. 2. de renunciat. in 6. Bald. cons. 41. præmittendum est. n. 4. lib. 5. Abb. in c. repellantur. num. 2. de accus. Mascar. lib. 2. de probat. conclus. 898. num. 4. & 5.* Denique inimicitiæ probationem fieri debere juxta reg. text. in cap. in omni negotio. de testibus & in l. ubi numerus D. eod. tradunt Bald. & Mascard. *ille in l. errore. C. de testam. iste ubi supra conclus. 901. n. 2.* & inimicitiam capitalem difficilius probari, quam non capitalem constat. Item à judicis arbitrio pendere utrum sit inimicitia, nec ne, item quæ sit capitalis, quæ non, quæ gravis, quæ levis: est communis sententia plurimorum, *quos citant. & sequuntur Nellus tract. de test. num. 4. Clarus §. fin. qu. 24. & ibi Baiardus, Menoch. lib. 2. de Arbitrar. casu 1. L. n. 3. Farin. q. 49. n. 86. & q. 53. nu. 57.* quod judiccum moderari potest ex traditis per Vivium & Mascard. quos retulit Baiard. d. loco, & alios apud Moncadam *in addit. ad Crottum de testibus in caus. crimin. n. 169.* Hinc infero conclusionem sequentem.

A judicis arbitrio pendet, an inimicitia in casu proposito sit satis probata, nec ne. Probatur l. 3. §. ideò D. & §. ejusdem de testibus. §. Si verò talis aliquem. Auth. de instrum. vide Menoc. lib. 1. de arbitr. q. 9.

Sciendum pro arbitrii hujus directione; quod capitalis omninò testem repellat, & nominatorem etiam in exceptis, neque expurgatur hæc inhabilitas

tas per torturam. *quod repellat, probatur l. 3. in princ. D. de testib. cap. cum oporteat. cap. meminimus cum simil. de accusat. auth. si dicatur. C. de testib. & in corpore unde sumitur: quod in exceptis quoque & tortura. l. 1. §. praterea D. de q. & ibi Marsil. Gigas in tit. quomodo & per quos q. 7. n. 6. Bertazzol. in crim. consil. 38. n. 15. & cons. 528. n. 7. Menoch. de arbitr. ca.* 474. *n. 55. Farinac. q. 53. &* 12.

Levior inimicitia testimonium & nominationem tantum elevat & debilitat. *Bald. in Auth si dicatur in fine C. de testibus. Iacobin. à S. Georg. in l. testium. D. eod. & alii apud Farinac. d. q. 53. num.* 54. Cùm verò utraque gravis & levis lateant in animo, putarim utramque eodem probationis genere probari posse, sed causas graviores requiri ad probationem plenam inimicitiæ capitalis, quam levioris, causas capitalis has memorant DD. 1. si quis alteri moverit quæstionem status. 2. quando intentata fuit vel illata mors ipsorummet, vel parentum, vel amicorum personis, inter nominatum & nominantem. 3. minæ necis ab eo, qui solet exequi 4. accusatio criminis capitalis, ut adulterii, hæresis, &c. 5. controversia de majore saltem parte bonorum. Denique quævis atrox injuria inter illos. *Mascard. vol. 2. de prob. concl.* 898. *Binsfeld. d. concl. 6. dub. 2. prope fin.* Ex quibus facilè secernas causas gravis & levis inimicitiæ: quamvis interdum ex levioribus causis oriri gravissima & capitalia odia constet. judex tamen, ut plurimum ad causas attendere debet, quia sufficit probare causas gravis odii, quamvis hanc inimicitiæ magnitudinem extrinsecis signis non ostenderit. *Innoc. in ca. cum l. & A. de re judica. in fin. per text. in c. 2. cum seq. 3. q. 5. Bald. in l. præscriptione. num. 36. C. si contra jus. Rom. in rub. de arbitr. col. 11. Grammat. decis. 33. n. 7. Marsil. d. l. 1. §. præterea. num. 3. Farinac. d. q. 53. n. 21.* Contra ubi inimicitiæ magnitudo factis probata, ut conatu vel illatione necis, aut gravis valde damni, aut atrocis injuriæ: non putarim judici valdè laborandum de causæ investigatione. Ut enim vulgò dicitur *Obras son Amores*, his factis amor cognoscitur: sic è contrario etiam factis clarè animus hostilis manifestatur.

Verùm si quod horum indiciorum, signorum, factorum, vel causarum unde præsumptio elicitur, vel quæ testes attulerant, à nominante fuerit negatum: hoc non potest per præsumptionem, nec per unum testem plenè probari, sed opus est duorum testimonio ad hoc judici persuadendum, ut docet Menoch. de præsumpt. lib. 1. q. 51. & cavetur in Carolina sanctione crimin. Ordinatione 23. & 30. Neque quoad hæc quæ diximus distinguendum inter inimicitiam & odium, quia ut quis repellatur, sufficit probare, quod sit valdè odiosus nominans nominato, etiamsi non sit inimicus secundum multos. *Ita Præpositus in c. quod verò col. fin. 3 q. 5. Gigas supra q. 2. n. 30. & plures apud Farinac. q. 49. nu.* 30. fateor tamen me reale discrimen inter magnum odium & capitalem inimicitiam non satis capere.

Igitur his positis: quæstioni satisfiat, *certum est, & in eo supponitur duorum testimonio has inimicitias plenè probari.*

De

De unius testimonio, crediderim illud non sufficere, cujusvis dignitatis sit, ut plenè probet & repellat nominantē, *l. jurisjurandi C. de testib.* posset tamen facere semiplenam probationem, *per notata in l. admonendi D. de jurejuran. & in l. matribus. D. de qu.* & etiam ad infringendum seu elidendum indicium ex nominatione natum. Sic *Patavini* DD. Si tamen in testimonio additæ & probatæ sint causæ; species & qualitates inimicitiæ. *Iason. in l. 1. C. de testam. num. 9. & in l. Titia textores colum. 3. D. de leg. 1. Bald. in l. solum C. de testib. & in l. si quis testib. ibi. in fin. Imola in cap. Raynutius de testam. Grammat. decis. 34. num. 11. Farinac. q. 49 n. 126. & seq.* Et quidem sine adminiculis duo mihi sufficerent testes ad probandam capitalem inimicitiam: cum uno requirerem adminiculum aliquod, & hanc esse communem sententiam, affirmat Melchior Phalaz *tract. majoratum. p. 1. q. 4. num 5.* facilimè namque semper unus testis inveniretur, qui de inimicitia hac deponeret: & sic reus cum præjudicio reip. semper liberaretur: quamvis enim Judex, si velit, possit in criminibus exceptis leviores inimicitias contemnere, tamen capitalem cogitur magnifacere, & propter illam tenetur testes omni exceptione alias majores repellere. *juxta gloss. communiter receptam, in cap. cùm oporteat. de accus. quam seqq. Clar. Menoch. Farinac. & alii supra citati.*

Quod attinet ad præsumptionem, distinguere oportet. Nam præsumptio quæ dicitur juris, & de jure plenam & claram facit probationem, *ut docet Menoch. lib. 1. de præsumpt. q. 36. n. 1.*

Præsumptio quoque juris idem operatur, cum sit etiam ipsa vera, propria, & perfecta probatio (*ut ostendit ex communi sent. idem Menoch. dict. q. 36. à n. 3.* maximè quando ex natura rei aliæ à præsumptionibus probationes haberi nequeunt, aut nulla legis præsumptio illi repugnat. *Alciat. de præsumpt. 3. p. Menoch. supra dict. lib. 1. q. 38. Mascard. lib. de probat. q. 10. à n. 34. usque ad 47. ex l. Imperator ubi Alexa. & Iason. D. de leg. 1.*

Præsumptio denique hominis, si sit vehemens: & urgens, constituet veram probationem & legitimam, maximè si aliquod adminiculum accedat *Berous in rubr. de probat. num. 42. Bald. in addit. ad specul. tit. de præsumpt. §. species Menoch. dict. libr. 1. quæst. 36. num. 14.* Ratio est, quia præsumptio hominis planè subjicitur arbitrio judicis; quare, si sit admodum vehemens, poterit judicem movere, ut illi fidem tribuat. *Berous dict. num. 42. Menoch. dict. lib. qu. 44. num. 8. & 9.* Hæc de valdè vehementi facilè concesserim; de non vehementi, sine aliis adminiculis nequaquam. Semper enim adest præsumptio hominis contra complicem in nostro crimine. quia striges sunt hostes humani generis, & vicissim sunt cunctorum odium: & sic semper odii exceptio præsumptione hujusmodi probata judicum diligentiam, & justitiæ rigorem, & criminis denunciationem frustraretur. quod est magnopere judici, ne fiat, attendendum: Cum inimicitia, utpotè repugnans naturali juri, nisi benè probetur, nunquam sit præsumenda. *l. in ratione. §. cùm quidam D. ad leg. Falcid. l. 1. C. de mandat. Princip. cap. cum in jure. de offic. delegat.*

delegat. Aymon. consil. 8. num. 8. Mantua Benarid. consil. 24. num. 13. cons. 52. num. 17.

QUÆSTIO III.

An denunciantes debeant esse contriti, sicuti quidam volunt, cum hoc jure non sit expressum, & sagæ rarissimæ pœniteant?

SAtis obscurè quæstio proponitur. Vel ergò quærunt, an eo tempore debeāt esse contriti, quo denunciāt, an saltem antequam moriantur. Prius illud, quocunque modo capias contritionem, dicendum non est: quia contra praxim est, ut ante sententiam latam se parent ad confessionem: contra prudentiam quoque. Nam confessioni tali (loquimur de sacramentali) non satis fidendum judici, quia vix fit, ut pœniteant nondum damnatæ: & eam exigere, foret reos satis ad perfidiam proclives sacrilegii periculo exponere.

Post sententiam quoque hæc contritio, ad id quod dicimus, mihi præcisè non videtur necessaria. Quod probo, vel enim loquuntur de contritione propriè sumpta, quatenus est pars una prævia pœnitentiæ: & nego de hac unquam judici constare posse: vel sumunt pro attritione, & de hac, quoniam interna est, idem asserendum. Si dicas, potest judici constare, de hac æquè ac confessario, dico rationem esse disparem: nam judex in foro poli tenetur credere reo pro se loquenti: judex in foro fori credere non modò non tenetur: sed, ne facilè credat, sibi plurimum cavere tenetur. Deinde si ille decipitur hac in re, damnum est solius decipientis: si iste; damnum est præterea justitiæ & reip. Vel denique contritionem sumunt pro actuali confessione Sacramentali. Sed (quicquid dicant alii Domini respondentes) certum est, in praxi judices ad illam attendere non solere: nam latroni contra socios creditur, etiamsi nolit confiteri: ut & hæretico impœnitenti & infideli, de Sodomia complicis, quæ cuncta crimina cum strigum crimine solent concurrere. Verum licet sit hoc in praxi novum, volūt saltem in jure satis fundatum, & rationi valdè consentaneum: de jure probant, ex c. accusatus §. licet de hære. in 6. ibi, *si ex manifestis indiciis apparuerit, non ex levitate animi aut odii fomite, sed zelo Orthodoxæ fidei, &c.* Verum respondeo illa aliunde apparere posse: nec confessionem illam satis manifestum signum ad hoc esse: cum ante sententiam soleat esse ficta, post eandem possit esse simulata ad pœnam mitiorem obtinendum. Deinde aliud est, *non videri motum, ex levitate animi, &c.* in denunciando, aliud *debere esse contritum.* Non est igitur isto textu expressum, sed nec alio ullo: non quidem ex verbis, sed nec ex sententia & interpretatione congrua: nam licet quæ ex sententia legis sunt, lege cauta censeantur *l. nominis D. de verb. signific. l. neque leges. l. scire, cum sim. D. de leg.* attamen non omnis legis extensio ex legis sententia est. Probant ratione 1. fidei humanæ fundamentum est personæ integritas, quæ in contritis abest, 2. quia nulla fides adhibenda personæ, quæ fidem Deo violavit, 3. quia tales non con-

tritæ

tritæ sunt mancipia Diaboli, qui mendax est. 4. quia dæmon id unicè agit, ut carceratæ nullum denuntient: igitur si quæ persona aliam denuntiet: fortis est præsumptio, quod ex odio in genus humanum suggerat incarceratæ ut innocentem denuntiet.

His argumentis nihil moveor. Ad primum dico, integritatem personæ posse intelligi, vel de sanctitate & perfecta justitia: vel de fama illibata. priore modo nego illam in judicialibus esse fundamentum fidei: adminiculatur, ut magis credatur à judice, sed absolutè non requiritur. posteriore modo in judicialibus criminum non absolutè requiritur, nam nec contritio reos tales facit: sed eatenus tantum, ut criminosis non credatur, si nihil adsit, quo expurgetur infamiæ vitium: hic verò expurgatum est per torturam, quæ facit illos credibiles. maximè si tempestivè non revocent.

Ad 2. ratio laborat vitio plus probationis. quia sequeretur nulla in re illis credendum. Idem respondetur ad 3. & præterea etiam Diabolo mendaci exorcismis extorqueri veritatem: sic mancipiis ejus tortura illam posse exsculpi: & valet similitudo, quia exorcismus est, quasi quæstio, qua dæmon torquetur. Quarti consequentia nihil valet. nam non quicquid conatur diabolus impedire, Deus permittit, ut possit. nec etiam providentia Dei facilè sinit innocentes deferri & puniri. Quare nego illam præsumptionem esse fortem, vel benè fundatam.

Igitur si pœnitentiæ signa, etiam citra confessionem illis apparerent, bonum id foret, & optandum judici: sed citra illam vix est, ut pœnitentiæ signa censeri debeant: quare *simpliciter assero, sufficere Iudici, si aliunde quàm ex contritione (quomodocunque accepta) possit verisimilis apparere denunciatio, & ideò talis ei videatur.* Certè super pœnitentiæ signis exterioribus an essent sufficientia, necne, semper advocati sine fine litigarent. Quare ista sententia nova mihi videtur satis noxia judiciorum expeditioni.

Fateor D. Binsfeld. *libr. 3. conclus. 6.* istam conditionem posuisse, & me ex illo *libr. 5. Disquisit. sect.* 3. sed nec ratione nec auctoritate hoc novum dictum ille confirmat: quare suspicor & verisimile est, id cum eo sensu posuisse, quo equidem posui: nempè quod confessione sacramentali ante mortem accedente aut tempore denunciationis accedentibus signis exterioribus judici verisimilibus ex animo pœnitere: multo firmior sit, & securior in praxi, sententia de recipienda complicum plurium sine aliis indiciis denunciatione: non verò eo sensu: quod si deessent talia signa vel confessio, ut non esse tutam sententiam credatur: quod in terminis nullum vidi adhuc asserentem, contra receptam quam dixi & notoriam praxim. Hæc de nova quæstione nunc dicenda occurrebant.

***

QUÆSTIO IV.

An ea, quæ de jure & Constitutione Carolina Art. 11. requiruntur in denunciatione unius, requirantur etiam in denunciatione plurium?

PAtavini & Friburgenses responderunt non requiri, idem ego responderam. Sciendum moveri quæstionem propter artic. 31. & art. 44. quorum tenor sequitur.

ARTIC. XXXI. RUBRICA.

Communia indicia, quorum quodlibet solum ad torturam sufficiens est.

„ SI unus reus convictus, qui in suo „ delicto auxiliatores habuit, ali- „ quem in carcere denunciat, qui ei ad „ perpetrandum delictum commissum „ opem tulerit, est etiam suspicio con- „ tra denunciatũ, si modò in hujusmo- „ di denunciatione sequentes circum- „ stantiæ & requisita observentur & re- „ periantur.

„ 1. Quod denuncianti persona de- „ nunciata in quæstione nominatim „ non fuerit proposita, adeoq; de ejus- „ modi persona in specie non fuerit in- „ terrogatus aut tortus denuncians, sed „ in genere interrogatus, quis ejus in „ crimine fuerit auxiliator: denuncia- „ tum ex se cogitatione assecutus fuerit „ & nominaverit.

„ 2. Convenit, quod ille denuncians „ omninò specificè interrogetur, qua- „ liter, quomodo, & quando eum de- „ nunciatus invenerit, & qualem societatem cum eo habuerit, & in hoc „ debet denuncians interrogari de om- „ nibus possibilibus, & necessariis cir- „ cumstantiis, quæ pro occasione & „ qualitate cujusque facti, omnium op- „ timè ad sequentem investigationem „ veritatis conducere possunt, quæ hic „ omnes descibi nequeunt, sed quili- „ bet diligens & discretus per se consi- „ derare potest.

3. Convenit inquirere, an denun- „ cians in singulari inimicitia, malevo- „ lentia, vel contrarietate cum denun- „ ciato consistat. Nam ubi talis inimici „ tia, malevolentia aut contrarietas no- „ toria esset, vel inquirendo reperiretur: „ tunc denuncianti de ejusmodi de- „ nunciatione cõtra denunciatum non „ esset credendum, nisi de hoc alias tam „ verisimiles, firmas causas, signa veri- „ tatis indicet, quæ quoque in investi- „ gatione reperiantur, quæ firmum in- „ dicium faciant. „

4. Ut persona denunciata adeò „ suspecta sit, quod denunciati crimi- „ nis rea videri possit. „

5. Quod denuncians in denuncia- „ tione constanter manere debeat.

Rubrica, De Magia sufficientia indicia.

ARTIC. XLIV.

SI quis se offerat alios Magiam do- „ cere, vel aliquem maleficare mi- „ netur: & illi, cui minatus est, ejusmo- „ di quid contingat, vel etiam singula- „ rem consuetudinem cum Magis aut „ maleficis habeat: vel talibus suspectis „ rebus, gestibus, verbis, & substantiis „

utatur,

„ utatur, quæ Magiam secum impor-„ tant, & illa persona de hoc aliàs sit „ diffamata, hoc præbet firmum indi-„ cium Magiæ, & sufficientem causam ad torturam.) Hactenus sunt verba Constitutionis criminalis sancitæ à Carolo V. Imp.

Hoc posito respondetur hanc Constitutionem in d. art. 31. capiendam de denunciatione unius, ut in terminis loquitur, non plurium. Nam locutio singularis legis non potest resolvi in pluralem, quando plurium & unius diversa est ratio, juxta doctrinam Præsidis Mechlimiensis in loco à vi numeri. Nu. 1. & 8. diversam verò rationem esse in nostro casu plurium & unius, ostensum in resp. ad 1. quæstionem. Item primum requisitum d. art. 31. non habet locum in denunciatione à pluribus facta, quod probatur. Non debet reus in genere de complicibus interrogari, quando indicium aut præsumptio adest contra singularem personam: sed potest fieri de illa specialis interrogatio. *gloss. & DD. l. fin §. de accusat. Brunus de indic. 1. part. q. 6. nu. 4. Bossius de inquisit. num. 61. Menoch. Præses de arbitr. Iud. l. 2. cent. 5. cas. 474. n. 53. Binsfeld. memb. 2. concl. 1. vers. pro judicibus annotandum*, quando autem plures denunciant, post primam denunciationẽ jam adest denunciatione primi indicium seu præsumptio, hoc enim prior ille operatur: & ideò inter indicia ad inquisitionem & interrogationem hanc sufficientia ponitur denunciatio unius complicis, *idem Menoch. de præsumpt. libr. 1. præsump. 8. num. 2.* & constat plus requiri ad inquisitonem specialem, quàm ad interrogationem specialem, quia illa est majoris præjudicii. Unde & illud infero, cum plus idcircò etiam requiretur ad capturam: si in ea licet, magis licebit ad specialem interrogationem: sed ad capturam sufficere, non desunt qui velint, *ut Lancellot. pract. crim. tit. de inquisit. n. 34.*

Præterea nec 4. conditio requiritur in denunciatione à pluribꝰ facta, ut etiam doctum in resp. ad 1.

Ergo Carolina non potest extendi ad denunciationem plurium.

QUÆSTIO V.

An denunciationibus infamium sit credendum in criminibus exceptis contra personas bonæ famæ?

PRoponitur quæstio generaliter: & supponit absolutè, sive sint plures denuntiantes, sive unus: atque in his terminis eam discutiemus, scilicet utrum vel pluribus talibus sit credendũ? sic res magnam patitur difficultatem.

Plerique censuerunt contra constantem & non vulgarem denunciati famam bonam, nihil ad torturam valere plurium complicum nominationem. idque ne sit in potestate & arbitrio istorum tam infamium gravare & denigrare bonum nomen, existimationem, personam hominum proborum. *citantur pro hac sententia, Raph. Cuman. consil. 136. ad 1. col. 4. Alex. consil. 89. num. 13. lib. 3. Mars. cons. 74. num. 25. & in crimine nostro maleficii cons. 109. n. 27. Paris. cons. 151. num. 13. lib. 4. Grammat. cons. 21. num. 8. cons. 35. n. 37. cons. 57. n. 11.*

conſ.58.num.18.& conſ.66.n.5.& melius Deciſ.28.num.17.& 18.ubi poſt. And.de Iſernia & alios ab eo allegatos ſic plenè affirmat. Item Socin. Iun.conſ.39.num.66. li.2.Rol.à valle conſ.16.n.24. & conſ. 13. numer. 35.l.1. Menoch.de arbitr.caſ.474. num. 42.Bertazzol.conſ.59.numer.8. & conſ.61. n.16. Vincent.Onded.conſ.100. num. 40.lib.1. hæc communiter recepta ſententia valde probabilis eſt: quando bona fama tam conſtanter & plenè probata eſt, ut dubitare Judex non poſſit aut debeat, communi ejus loci hominum exiſtimatione denunciatum propter mores ante actæ vitæ haberi pro viro probo, & ab hoc crimine alieno: *arg. l. de minore §. plurimum. D. de quæſtion.* & hoc niſi alia adminicula concurrant pro denunciatione, quæ judex magni meritò faciat: tunc enim indicium hoc denunciationis valde grave foret: & multi tenent bonam famam denunciati tollere indicia levia, & gravia ſolum elidere. *ſic Paul.Merend.in criminal. variis conſ. diverſorum conſ.88.numer.78. Vulpellus conſ.105. num.6. & conſ.125. nu.26.* Ex horum ergo ſententia iſtud indicium adhuc aliquid virium haberet contra generalē probationem famæ bonæ: ſaltem ad lenius torquendum: quia præſumptio naſcens ex bona fama eſt generalis, naſcens autem ex plurium denunciatione eſt ſpecialis: *hoc volunt Alex.conſ.77.nu. 9. lib.1. Arnonus ſoliloq.37.Binsfeld.concl. 6.dub.3.illat.6.d.lib.2.*

Alii cenſent, tum demum elidi indicium hoc plurium per certam & conſtantem bonæ famæ exceptionem, quando ad bonam famam accedunt alia indicia ad exculpandum reum denunciatum: vel etiam reis denunciantibus plures defectus objiciuntur, qui eorum perſonas vel dicta debilitant: ut, quod ſint viles perſonæ, aut aliàs aliis criminibus ſceleroſi. ratio eorum eſt, quia ſemper duplicata materia exceptionis plus debeat valere ad augendum & detrahendum, ut duo vincula ſanguinis, duæ improprietates, duæ fictiones, duo indicia, duo actus geminati: & hoc in terminis ad liberandum à tortura nominatos, annotarunt non pauci. *Gigas de crimin. læſ. Majeſt. titul. quomodo & per quos.q.7.n.7. Grammat. conſ.1.Roland. à valle, conſ.16. n.20.& conſ.73 nu.24.lib.1.Menoch. d. caſ.474. nu.74. Maſcard. de probatio. concl. 1317. num.41. Vincent. Onded.d. conſ.100. nu. 17.& ſeq.Farinac.q.43.n.179.*

Ex his jam patet, ſimpliciter loquendo plurium infamium denominationem contra bonæ famæ perſonas admitti, & poſſe valere ad torturam. v.g. ſi nihil illis obſtet, niſi bona rei fama: ſive ſi non ſint alia adminicula contra denunciationem, hoc enim ſupponit præfata opinio DD.& tenuere DD.Ingolſtadienſes *in ſcripto ſuo ann.* 1590.& Friburgenſes *in conſil.an.* 1601.poſt Boſſium, Clarum, Binsfeld.& alios. Probatur ratione 1.quod non admittatur unius ſocii teſtimonium, fit, quia bona fama præponderat unius nominationi: ſed ſi adminiculum accederet ad unius denunciationem, bona fama non præponderaret: igitur etiam non præponderabit, quando ad unum, aliud quoquoque denominantis ſocii indicium accedat: cum denunciatio ſecunda

præ-

præponderet aliis indiciis, *est ratio Farinacii*: Secundò. Jura, in exceptis criminibus admittentia infames ad testificā-dum, non distinguunt inter infames & non infames denunciatos, ergò nec nos debemus distinguere. Confirmatur, quia si distingueretur, semper ferè elidentur denunciationes: quia ut plurimum denunciantur personæ non diffamatæ, & in hoc crimine vix aliundè quā ex denunciationibus oritur initium diffamationis. Tum etiam, quia hæc est indoles istius delicti, quod rarissimè possint ab aliis denunciari quàm ab infamibus: quod quando accidit, infames admittēdos, *docent Soz. in reg.* 415. *Menoch. de arbit. q.* 27. *n.* 7. *Grammat. & alii, communem dicit Clar.* §. *fi. q* 24. *n.* 13. *& q.* 25. *in pr.* Denique non obstant huic sententiæ, Carolina art. 1. nec Mascardus aut alii, quia loquuntur de denunciatione ab uno complice facta.

Igitur aliquando plurium sociorum testimonium non eliditur per bonam famam solam quantumvis certam: ut dictum, aliquando verò eliditur: & mea quidem sententia à Judicis arbitrio dependet judicare, quando elidatur, quando non; quia à Judicis arbitrio pēdet decidere in animo suo, quodnam certius in individuo sit indicium bonæ famæ, an denunciationis pluriū. Quando certius illi videtur indicium bonæ famæ, tunc tenetur abstinere à tortura, *juxta Bart. in l.* §. 1. *D. de q. Angel. de malef in verf. quod fama publ. n.* 34. *Marsil. in* §. *diligenter. n.* 190. *Alex. conf.* 180. *n.* 9. *l.* 2. *Gramm. voto* 3. *nu.* 23. *ubi etiam ad id adducit Joan. And. & Bald. sic etiam Farinac. q.* 38. *n.* 110. Sin verò urgentiores & firmiores judicet complicum denunciationes, procedat ad torturam, saltem leniorem. Dependet ergò res à pondere indiciorum, ut prævaleant graviora, ut olim docui *d. l.* 5. *sect.* 3. *vers. conditiones autem, cum Prospero Farinac. d. operis q.* 47. *& est ad mentem Carolinæ.*

QUÆSTIO VI.

An saltem ad hoc duorum plurium infamium denunciationes sint necessariæ.

SI non adsint alia adminicula, ut minimum requiruntur denunciationes duorum virorum vel plurium mulierum. Nam unius non sufficere, maximè contra personam bonæ famæ, dictum satis. plurimi enim facienda vitæ præcedentis merita, *l.* 3. §. *sed si ex improviso. & l. non omnes* §. *à Barbaris. D. de re milit.*

Dixi (*ut minimum*) quia saltem requiruntur duo vel tres (ut dixi) nec pauciores unquam suffecerint: non tamen semper isti duo vel tres suffecerint: si tanta vis bonæ famæ propter magnam personarum inæqualitatem (v. g. si Princeps denuncietur à suis subditis) ut duobus vel tribus ipsa adhuc bona fama præponderet: tunc enim tot denunciationes requirerentur, quod possent præponderare. *Sic Pater Valentia tom* 3. *in D. Thom. disp.* 6. *quæst.* 3. *puncto. quæst.* §. 3. *vers. secunda regula, & Petr. Binsfeld. d. concl.* 6. Aliquando ergò sufficient duo, aliquando plures requiruntur, pro circumstantia personarum.

QUÆSTIO VII.

An ultra denunciationẽ plurium, denunciati diffamatio requiratur in criminibus exceptis, ut possit procedi ad inquisitionem specialem, & ad torturam?

NOn quæritur an ad inquirendum vel torquendum sola fama sufficiat, quod si quæreretur, optimè quidam consulti respondissent in exceptis criminibus solam famam sufficere ad citandum personaliter, & ad detrudendum in carcerem, & proinde multò magis ad specialem inquisitionem. *in leg. nullus, C. de exhib. reis Cravett. cons.* 41. *num.* 6. *cum aliis adductis à Mascard. conclus.* 754. *nu.* 19. ad torturam tamen quæ requirit indicia facto propinqua, gravia, verisimilia, & clara *lib.* 1. *in princip. D. de quæst. l. milites C. eodem Bald. & alii relati à Farinacio quæst.* 37. *nu.* 3. non sufficeret sola fama, ut ex communi sententia & praxi docent idem Farinacius *quæst.* 37. *num.* 4. præterquam in occultis criminibus, ubi ad torturam sufficit, *receptum id docet Clarus d. § fin. quæst.* 21. *vers Fama sola, Rimin. Jun. cons.* 362. *num.* 3. aut si aliud indicium famæ adminicularetur, verbi gratia nominatio complicis confessi proprium crimen, *ex Gandino & aliis Farinac. d. q.* 47. *num* 17.

Sed quæritur de necessitate istius diffamationis, primò quoad inquisitionem specialem, deinde quo ad torturam. Regula est jure certa.

Inquisitionem specialem non præcedente fama nullam & invalidam haberi. *text. in c. inquisitionis c. qualiter, & quando d.* 2. *de accusat. c. licet Heli de Simon. & est communis sententia, ut docent Ægid. Bossius titul. inquisit. num.* 8. *Julius Clarus § final. quæst.* 6. *in princip. & Farinac. lib.* 1. *quæst.* 9. *in princip.*

Sed communis quoque sententia est: hoc fallere in crimine hæresis & læsæ Majestatis. *ex c. excommunicamus, §. adjicimus de sent. excommun.* & in cæteris atrocibus & exceptis; *ut tenent Præpos. Alexandrin. in c.* 1. *numer.* 64. 2. *qu.* 8. *Gigas supra qu.* 9. *numer. Cephal. cons.* 304. *num.* 88. *Decian. lib.* 7. *crimin. c.* 43. *num.* 8. *Menoch. consil.* 100. *numero* 64. *Farinac. d. quæst.* 9. *nu.* 14. & 15. *Navarr. rub. de judic. nu.* 77. *Valentia d. vers. Secunda regula*, quod licet de jure verum non foret: tamen, quòd de consuetudine & usu judiciorum solemnitas diffamationis ab Aula recesserit, multi attestantur. *Clarus supra Bonacoss. lib.* 1. *commun. opin. verbo, Inquisitionem præcedere debet. Farina. d. loco num.* 21. sufficit ergò quoad inquirendum in nostro crimine excepto nominatio reorum, ut optimè post Baldum alii. *Bald. in l.* 1. *C. de sum. Trin. num.* 6. *Marsil. cons.* 12. *num.* 38. *cons.* 15. *num.* 5. & 6. *consil.* 28. *num.* 16. *Gramm. consil.* 21. *n.* 7. *Clarus §. fin. q.* 21. *nu.* 5. Hæc adeò certa puto, ut mirer quosdam consultos de inquisitione in hoc crimine contrarium contra communem praxim, rescribere ausos fuisse.

Quod attinet ad torturam, res est controversa nonnihil. tamen quod olim tenui, non requiri diffamationem *d. sect.* 3. *num.* 1. idem nunc adhuc cum affirmantibus Friburgensibus & Ingolsta-

golstadiensibus assero, *cum Lanfranco in pract. crimin. c.* 8. *Decian. d. consil.* 18. *n.* 42. *Menoch. d. cons.* 110. *nu.* 64. *Binsfeld. membr.* 2. *concl.* 6. *dub.* 2. *illat.* 6. *Valentia d. disp.* 6. *q.* 13. *punct.* 4. §. 3. *vers. secunda regula.* Nam si sine aliis adminiculis duorum nominationes valent contra personam bonæ famæ: certè non requiritur præcedens denunciationem diffamatio.

Deinde cùm hoc crimen sit occultissimum, & Lamiarum maxima vafrities, vix unquam diffamatio præcedit denunciationem. Fama quoque est indicium remotum à facto, & persæpè vox populi vana & fallax, etiam cùm à personis honestis & fide dignis orta, ut benè Farinac. *dict. qu.* 37. *num.* 26. & 47.

Doctores etiam cùm agunt de propriis & peculiaribus indiciis in crimine maleficii, aliquando unum, aliquando plura ad torturam requisita recensent: non tamen addunt famam debere concurrere cum illis, vel illa præcedere: sed potius contrarium insinuant, aliquando namque docent famam seu diffamationem solam absque aliis adminiculis sufficere, aliquando alia indicia sola: ut videre licet apud Menochium *lib.* 1. *præsumpt.* 89. Binsfeld. & à me citatos *ubi supra.* Et ipse Carolus V. ponens indicia, quæ singula sufficiant ad torturam, nullam diffamationis adjicit mentionem, *patet ex Ordinatione* 29. & *seq. usque ad* 32. Nec obstat constit. 44. ubi additur expresè, *& illa persona sit super hoc aliàs infamata.* Non inquam obstat. Nam conditio illa non ad omnia præcedentia indicia, sed ad proximum tantum spectat: *juxta* limitationem illam eruditam Menochii, quod quando determinabilia sunt inæqualia seu diversæ rationis, tunc quæ illis subjungitur ratio vel restrictio, non ad omnia, sed ad id quod proxime præcedit referenda est, ut illud limitet ac determinet. *lib.* 4 *præsumptio* 89. *num* 143.

Nec obstat etiam c. inquisitioni de accusat. & inquisit. nam illud cap. vel procedit tantum de duobus vel pluribus extra judicium denunciantibus maleficium. *Mart. Azpilqueta rubric. de Judic. nu.* 78. vel si extendas ad denunciationes in judicio, intelligendum, cùm alia indicia sufficientia desunt: tunc enim diffamatio saltem est necessaria: secus si adsint alia indicia proxima & urgentia.

QUÆSTIO VIII.

An satis sit denunciari aliquem aut aliquã à pluribus, quod ipsam viderint in cõventu & congregatione sagarum, in ordine ad torturam absque eo, quod damna fecerit?

QUi tenent negativam, nituntur variis fundamentis. nam eorum quidam totum hoc chorearum & conventuum negotium exsibilant, ut delirium: & re vera nihil tale accidere contendunt, quos puto me satis copiosè refutasse *lib.* 2. *Disqu. Mag. q.* 16. & *plenius libr.* 5. *sect.* 16. *in solutione quinti arg. in editione teertia Moguntiæ apud Albinum in folio.* & ostendisse ut plurimum non esse illusiones, & modos sugges-

ſuggeſſiſſe Judici, quibus diſcernat illuſas à non illuſis. Poſtea vidi quorundam DD. quoddam M. S. conſilium, in quo conantur elevare hoc genus indicii, ſed argumentis, ut videbitis vix dignis refutatione: reſpondebo tamen hic, ut ipſimet videant, ſi hæc videbunt, fundamenti ſui infirmitatem.

Primò, quia teſtis minus aptè extra „ ſenſum vel ex ſenſu rei depoſitæ de„ ponens, probat. *l. qui teſtatur.* §. 1. *D.* „ *de his quæ in teſt. delen. l. teſtium. C.* „ *eod. Blancus de indic. num.* 40. *& alii.* „ ſed iſtæ quæ denunciant ſe vidiſſe „ iſtas mulieres in choreis & comeſſa„ tionibus, non deponunt per ſenſum „ aptum, quia tunc aptum non habe„ bant. igitur nihil probant. *Reſp.* „ tranſeat major, etſi indiget interpre„ tatione. Negatur minor. Quam „ illi ſic probant, utar eorum verbis: „ Pro conſtanti namque habemus, „ quod hæ ſtriges & lamiæ in actu & „ raptu illo exiſtentes, ſenſus ſuos „ cum operationibus naturalibus & veris non habebant.) Quod pro conſtanti habetis boni viri, hoc communiter ICti. & Theologi, pro falſo habent, fatentur aliquando ita contingere, ſed rarius longè, *vide dicta à me locis præfatis.* Videte etiam quam conſtanter id probetis, quod habetis pro conſtan„ ti. Id (ajunt) ex eo colligimus, quod „ congregationes iſtæ in locis ſilve„ ſtribus & paluſtribus fiant, ubi cibi „ & epulæ ſordidæ, infames, ut pluri„ mum herbeæ apponuntur, nullum „ alimentum, ſed nocumentum afferentes; ſuppellectilia, vaſa argentea, “ & alia denique omnia ibi exiſtentia, “ vel non vera, ſed ſolum apparentia; “ vel ea adeò ſubtili, & adeò fallaci “ materia fabricata, ut verè non conſi“ ſtãt, & hinc ad ſimplicem Domini no“ ſtri Jeſu Chriſti nominationē evaneſ“ cant: (hæc probant multorum teſtimoniis, quod nihil neceſſe, quia non probant, quod illis probandũ erat. Deinde addunt pro minore argumenti: & tamen praxis demõſtrat, quod de amœniſſimis locis, ſuaviſſimis cibis, & rebus pretioſiſſimis deponant atque teſtentur. Quod eſt argumentum efficax & inevitabile deficientis, vel ſaltem depravati, & minus apti ſenſus.)

Reſpond. Hos argumentantes valdè hallucinari; quoniam ab eo quod aliquando contingere Grilland. Remig. ego & alii aſſerimus, ipſi inferunt univerſalem, id ſemper contingere. cur ſi nobis credi poſcunt de iis, quos deceptos diximus; non credunt de reliquis quos deceptos negamus? Cur putant, quia in loci ornatu deceptio eſt, ſequi tali in loco nõ fuiſſe corporaliter? Quaſi non poſſit dæmon illas & eò transferre, ut illic verè fuerint, & nihilominus amœnitatem hanc oculis, & cibos palatui, & ſimilia obtrudere, more præſtigiatorum, an quia puto, me in præſtigiatoris ludo vidiſſe, quæ non vidi, ſequitur me in ludo non fuiſſe? An non veram cladem gregibus dedit Ajax, quia Laertiadem & Atriadas cædere ſe opinabatur? Sed evaneſcunt audito nomine Jeſu, præſtigiæ ergò fuêre: non tamen ideò non illic fuêre

ſtri-

ſtriges, quæ præſtigiis ibi deluſæ, deinde potuit ſubitò, quæ vera & ſolida erant, Diabolus oculis ſubtrahere, & ſic evanuiſſe videantur. Sic ergò hoc argumentum ſenſus quo ad quædam deficientis; & aliquando: quid inde inde? ſubdunt rationem Phyſiologicam. To-,, tius corporis compago & ſenſuum ,, harmonia pro ſui conſervatione me-,, diocritatem quandam requirit: ideò ,, in tanta motus violenti celeritate, ut ,, eſt aſportatio illa Diabolica, conſi-,, ſtere non poteſt.]

Reſpond, Mediocritatem hanc non conſiſtere in invíſibili: ſed habere ſuam latitudinem, in uno majorem, quàm in alio. Diabolum verò, qui vires ſingulorum optimè perſpectas habet, iis motus velocitatem ſic attemperare, ut præter fatigationem detrimenti nihil ſentiant. An minus videt, audit, guſtat ſentit, qui veredariis currit; & fatigatur, quàm qui ſenſim pedibus ambulat? Addunt.

Præterea ſpectra, quæ nocturnis ,, tenebris imaginationi perterritæ ſeſe ,, offerunt, quoties illa ſuppoſita nox ,, ſit, uſque adeò vim omnem corpo-,, ream lædunt, ut vel à deferente deci-,, derent homines, vel terrore conſter-,, nati perirent, vel in graviſſimum ali-,, quem affectum inciderent, quod ex-,, periuntur, qui levioribus occaſioni-,, bus perſæpe ex ſolo terrore in gra-,, viſſimos incidunt morbos. Quare ſi ,, eò incolimes deferuntur, neceſſe eſt ,, vi aliqua naturæ vires excedẽte ſulci-,, pendi animæ actionem in totum cor-,, pus, ita veluti cadavera ſenſus ac ,, mentis omninò expertia pro illo ,, tempore ſint: & hoc eſt quod no-,, viſſime voluit Delrius dicta, quæſt. ,, 16. lib. 2. ſub litt. C. verſ. poſſet dæ-,, mon, ibi horum enim unctione ob-ſtupefacit ſenſum & miſeris perſuadet, &c.

Quæro cur non addunt, quid perſuadeat, quod ego addidi, *perſuadet unguenti vim eſſe maximam?* an quia videri volebat me dicere, *perſuadet illis quæ non ſunt*? Certe miror me dici voluiſſe quod tota illa q. 16. tam exactè refutavi, hoccine eſt bona fide conſulere? Dico iterum nihil aliud me ibi aſſeruiſſe, nihil voluiſſe, quam cauſam reddere, cur quod ſine unguine dæmon poſſit, cum eo malit. Terror naſci ſolet ex re incognita, nam notis non terremur vehementius nec diutius. Sagæ ſciunt quæ vident dæmones eſſe, & ipſorum fieri opera, quibus etiam commiſcentur, facillimum eſt illi, imaginatione non læſa, ſed deluſa, ſenſu non ſublato, ſed aliquantulum alterato, eas deferre, cætera quæ addunt mera & inania verba ſunt, nec à me, nec aliis admittenda.

Pergunt, Alia & 2. ratio huic valde proxima nos trahit, quod hæ per- " ſonæ, vel vi venefici hujus unguen- " ti, vel furore Diabolico ita divina " permittente manu, prorſus ebriæ & " furioſæ dicantur. Abbas Trithem. " d. q. 6. col. 3. cujus verba cum propo- " ſitæ rei apprime ſerviant, referre pla- " cuit; *voluntatem habent* (inquit) " *depravatam, quæ eas convertit in fu-* " *rorem, quo mentem præoccupante, mox* " *dæmones ſe furentibus applicant & effe-* " *ctum eorum, quæ ipſæ malefica pe-* " *tunt,*

„*tunt, Deo permittente Dæmones insa-*
„*nientibus præstant.*] Simile voluit
„Picus de rerum prænot. cap. 5. in
„fin. lib. 1. dum inquit. *Necromantici*
„*furunt, chiromantici delirant, Magi in-*
„*saniunt.*] At jure probatum est quod
„dicta furiosi & ebrii non consideren-
„tur. *Speculat. de testament. §. 1. nume-*
„*ro 8. Bartol. de testibus ver. furiosi. Al-*
„*bert. de testibus nu. 32. Campeg. de te-*
„*stam. regul. 114.*

Respond. Argumentum æquivoco vitio laborare. Nam in minori, J.C. illi furiosas vocant propriè sumpto vocabulo, quorum imaginatio læsa. In majori Trithem. de voluntatis malitia loquitur, & furoris vocabulum sumit impropriè, sicuti cum iratos dicimus furere.

Quod in Pici verbis clarius elucet; quis enim non videat sic dici furere Necromanticos, & insanire Magos, sicut dicuntur chiromantici delirare? quis unquam ullorum istorum habuit pro verè furioso, quem catenis, non disputatione compescere solemus? Nonne illud, *voluntatem habent depravatam:* satis indicat, de quo furore loquitur Trithemius? Furor ille, quem Bart. & cæteri dicunt à testimonio arcere, non oritur à voluntatis depravatione; sed ab imaginatione læsa natus, impedit sanam & liberam voluntatis functionem.

Tertium argumentum adhuc le-
„vius est: Consideramus (ajunt) quod
„hæ sagæ & maleficæ, à tempore &
„momento illo, quo liniuntur & un-
„guntur, vel saltem à dæmone aspor-
„tantur, usque ad tempus quo rever-
tuntur, naturam dæmonis assumunt, „
vel inter ipsas vel dæmonem nulla „
vel modica exstet differētia, & quic- „
quid ipsæ agunt, non ipsæ, sed dæ- „
mon operatur, quod probant verba „
Trithemii modò relata, ibi, *illorum* „
Dæmones se furentibus applicant: quod „
etsi non eveniat per modum obses- „
sionis, & quòd dæmon sagam ingre- „
diatur, idque tanquam Dominus na- „
vis operetur, evenit saltem, quod „
tamquam extrinsecus motæ, per im- „
mutationem phantasmatum pluri- „
ma inania & falsa ostendat, sensus „
ludificet, decipiat atque fascinet.]

Duo his verbis involvuntur, quorum unum nihil commune habet cum altero, etsi quasi ratio alterius adjungatur. Prius est, *eas tempore strigiportii, naturam dæmonum assumere, ita ut inter illas & hos vel nihil vel modicum intersit.* Hoc cum sit falsissimum, pernego. Quæso si eques ab equo abripiatur, & illo in equo hærente; sed equum regere non valente, equus segetes calcet & conterat: etsi verè calcatio equo sit adscribenda, tamen quis dicat equitem equi naturam assumere, &c. Nec ad rem facit quod hunc invitum portat equus: nam nec striges semper sponte conscendunt fictitium hircum. Unde apparet, quæ ex Trithemio secundo loco ponitur, non probare quod præcessit, sed tantum aliqua fieri ab ipso dæmone, quæ striges se putant facere. Quod non negamus, sed asserimus falsam esse illam assertionem generalem; *quicquid ipsæ agunt, non ipsæ sed dæmon operatur.* Quæ ab homine nullo pacto aut vix fieri queunt, illa dæmonis

monis operationi possunt adscribi: sed esse in conventu, saltitare, se ingurgitare, blasphemare, &c. fiunt instigante dæmone, sed à strigibus patrantur. Et benè quod ipsimet hoc advertentes sua cædunt vineta, cum immediatè subjungunt.

Est si quid verè & per sensus operantur, quod in quibusdam actibus negari posse non videtur, ut in saltibus, & concubitu cum dæmone, juramentis & obligationibus cum eodem ineundis, aliisque dæmoni utilibus & proficuis, totum hoc ipsi, tanquam instigatori & Domino earum personarum jam facto, tribuendum videtur. juxta. reg. l. & si amicis D. ad leg. Jul. de adulter. Abb. Trithem. d. quæst. 5. ubi (inquit) Dæmonem uti voluntate furentis maleficæ, sicut artifex instrumento ad operandum. Remig. d. cap. 14. colum. 10. quæ dicuntur dæmonum ministerio & opera fieri.]

Respond. Incauta Trithemii verba videri hos allegantes in alterutrum præcipitasse. Vel enim voluerunt hoc sic tribui dæmoni, ut non mereantur propterea facta punitionem lamiæ: vel ut absolutè propterea negemus eas id operatas. Utrumque est intolerabile. Posterius quidem, quia licet ille sit Dominus imperans, & suasor incitans, tamen in tripudio pedes movet, & vult movere lamia, atque ita de cæteris actibus. Nec servum latronem à pœna latrocinii liberat jussio sui Domini. Idcircò & prius negandum. Deceptio suadentis, non impedit ne actio persuasi sit voluntaria. Putare autem quod Diabolus sic eorum voluntati dominetur, ut liberi esse arbitrii, seu liberè velle desinant, Catholicæ fidei repugnat. Quapropter comparatio illa instrumenti fabrilis nec satis apta, nec satis propria est; artificis absolutum in serram dominium est, adeo ut cum ipse vult, serra idonea non possit non serrare: dæmonis in voluntatem lamiæ potestas nulla, nisi instigandi; sed semper illa potest cum Dei gratia, abnuere ac dissentire. Et quia hoc potest, quando Dæmoni cooperatur, rea pœnæ fit, hic temporariæ, in altero sæculo æternæ. Denique quid hæc omnia faciebant ad rhombum, nam etsi vera forent, non sequeretur sagas conventibus se interfuisse dicentes falsum deponere. Quod probandum erat, nec tamen hoc argumento vel sequentibus probatur. Sequitur enim.

Et hac sola ratione vel transmutationis, vel omnimodæ similitudinis & operationis has dici existimamus lamias: quod est certi dæmonum generis nomen. *Torquema. d. Dialog. 3. fol. 4. in fin.* Vel strigias nuncupari nomen paludem infernalem significans. *Franc. Berna. Comens. de strigibus in princ.*

Ubi estis Etymologiarum studiosi? accurrite. *Lamiæ dicuntur certi dæmones.* esto, nam idipsum aliàs probavi ex sacris litteris, & Patribus, *Commentar. in Traged. Senecæ, & in disquisit.*] ideò illæ dictæ lamiæ propter trium causarum unam, prima est, *transmutationis*: Sed eas transmutari in Dæmonem, id verò veræ fidei repugnat & sanctionibus, abstinendum ergò ab hac ratione. 2. est *omnimodæ similitudinis*. Hæc

ratio sic indefinitè posita æquè falsa est ac prior, debuerunt addere in malitia aut quid simile, & adhuc negaretur *li omnimodæ 3. & operationis*, hanc admitti posse censeo explicatam, instigatæ & adjutæ à dæmone.

Strigiæ, non vocantur, sed *Striges*, & *Strigæ*, à vulgo, nec illud à palude, *strigiæ*, ridiculum commentum rei tam seriæ inserendum, dictæ ab obscæna volucri, *strige*, cui nomen à strigendo, ut docui aliàs ex Sereno, Ovidio, Festo; quibus hac re potius credere debuerunt, cum & Simancas id clarè posuerit, *Cathol. instit. cap. 32. n. 1.* quem ipsi laudant.

Denique rationibus his, majori hujusmodi, *Lamiæ sunt dæmones vel saltem Dæmoni similes.* Subjungunt hanc minorem; sed dæmonis testimonio nullo modo judici credendum, ergò nec lamiis; hæc enim argumentatio tota latet in his verbis, quæ subjiciunt.

At impium esset nedum dicere, sed „ dubitare, an dicto dæmonis mediato vel immediato, absolutè vel ad „ effectum inducendi aliquod indicium credatur, cum sit inimicus hu- „ manæ naturæ, author ac pater mendacii, ac demum injustitia ipsa, quia „ nihil aliud esset, quam quod ministri „ justitiæ super injustitia se fundarent.

Respond. Quando creditur denunciationi sagarum; creditur, non dæmoni; sed ipsis mulieribus, quæ vel invito illo, vi tormentorum, aut sponte sua veritati testimonium, justitiæ adjutorium exhibent.

Argumentum horum consulentiũ tale est in summa. Dubia probatio non attenditur, sed requiritur quod pernecesse concludatur. *cap. in præsentia de probatinnibus.* Sed probatio petita à denunciatione lamiarum est planè dubia q. *Respondeo*, sufficere ut pro natura delicti verisimiliter concludat, ut aliàs ostendi sup, quæst. 1. Et minor quoque falsa est, nec benè probatur duobus quibus probant. 1. est, quia quod interfuerint conventibus, non gignit nisi ex consequentia quadam præsumptionem sortilegii & aliorum criminum, aliquando enim intersunt aliqui, nihil horum committentes. Secundum est, quia potest fieri quod vel ipsæ deponentes delusæ realiter ibi non adfuerint: vel denuntiatarum absentium dæmon figuram ibi repræsentaret. Ad primum dico: nunc tantum quæri, an sufficiat denunciatio ista ad hoc, ut judex verisimiliter putet interfuisse, & idcircò eo fine torqueat, ut fateantur de illa præsentia: interrogatio de cæteris criminibus consequens est; quia vix unquam fit, ut qui interfuit, non sit criminibus illis ordinariis irretitus, & ideò est de hoc præsumptio urgentissima. Ad 2. dico utrumque illud rarò fieri: & posse judici probabiliter constare utrum deponens fuerit delusa, necne, de repræsentatione quoque innocentis, rarissimè eveniunt similia exempla. Utrũq; docui d. sect. 16. docuit etiam posterius istud Binsfeld. & alii.

Quintum argumentum est istud: Quintò nos movet authoritas aliquorum sic in specie tenentium, quod de dictis visis & gestis in conventibus istis Diabolicis nulla prorsus habeatur ratio. Prieras de Strigimag. libr. 3. cap. ultim.

ultim. punct. 16 in fin. Simancas Cathol. instit. titul. 37. num. 16. Bernard. Gomens. in Lucerna inquisitor. titul. de strigibus, sub num. 13. versic advertas Noviss. Roman. de indiciis causarum civil. & criminal. cap. 82. nu. 10. & ita passim servant tribunalia Italiæ. potiss. verò sanctiss. Inquisitionis, prout ministri tam Urbis, quàm hujus civitatis plenè testantur.]

Respond. Authores allegatos non asserere, quod de dictis, visis, gestis, in conventibus nulla prorsus habeatur ratio: sed tantùm sæpè falli & deludi deponentes. eò quod ea putent dicta, visa, gesta in conventibus, quæ reverà ab illis dicta, visa, gesta, non fuerunt. Refero me, ut dici solet, ad fidem libri, videbis (Lector) Simancam expresse docere aliquando, nec falli, nec deludi, sed vera deponere; & quæ d. n. 5. dixerat ex Ponzinibili & Alciati sententia, ea refellere num. 6. & addere quod asserimus de vero & reali strigiportio, *id tam certissimis testimoniis, & tam evidenti rerum experientia comprobat & cognitum esse ut sit planè stultum tenacius hoc inficiari*, quod verò in secunda editione postea addidit, tantùm ex causa addere, ut sciamus minus credendum illis, de facto alieno quàm de proprio deponentibus, item minus quando de nocturnis conventibus accusant socios, quàm quando eos accusant de criminibus, clarâ luce & extra conventus illos phanaticos patratis: item minus fidei contra socios mereri, quando nihil aliud imputant, quàm comessationes & choreas illas nocturnas, quam quando illas simul & alia facinora puta infanticidia, messes grandinatas, &c. Quæ ut vera fateor: ita non video, quid faciant ad universale illud adversariorum dictum (*nullam prorsus habendam horum rationem*) adstruendum. Quamvis etiam Simancas in ea sententia fuisset: illius ne solius dictum, communi sententiæ & praxi præponendum? Eadem planè mens est Cumani & Prieratis: quorsum enim tot exempla conventuum adferrent, & tam diligenter quæ in illis fiunt, discuterent: nisi vellent ea judicibus esse nota, & ab illis eorum, quam decet haberi rationem? Dico quam decet, quia ipsorum prudentiæ esse volebant, considerare in casu occurrenti, quod verò similius; delusam esse deponentem, nec ne; judicare. Quare cum tam non bonâ fide scriptores istos allegârint, meritò non credo, quod de praxi Italiæ & urbis addunt. In urbe & aliis locis Italiæ Judex fuit Ghirlandus, qui eorum rationem semper habuit: Sacri Palatii Magister fuit Spinæus: Itali Ananias & Picus & alii, & tamen omnes satis clarè ostendunt, vel maximam de his habendam rationem. Quod attinet ad Novæ Roman. de test. quis vel ipse cum Alciato & Ponzinibio toties refutatis, ut tot Theologis, quorum constat hanc communem semper sententiam fuisse tot Jureconsultis (*& fallitur Simancas putans contrariam esse communiorem. Vide citatos à me d. quæst. 16. & d. sect. 16.*) Tot philosophis & medicis, tot probatissimis historiis unus objiciatur.

Quantò solidiùs, licet breviter Patavini

tavini DD. asserunt? Satis esse quoad effectum torturæ, ut nominatores dicant, illam aut illas vidisse in in conventibus & conventiculis sagarum; nec oportere probare de damnis alicui illatis, *& citant Binsfeld. confess. malef. membr. 3. concl. 6. Dub. 3. & med. sect. 16.* Idem asserunt DD. Friburgenses, propter alia multa crimina quæ solent præcedere conventus, ut apostasia, & blasphemiæ; & concomitari, ut idololatria, Sodomia, quæ enumeravi *d. sect. 16. litt. 20.* & quæ nec minùs, immò magis judici punienda sunt; quàm damna agris, pecoribus, hominibus data.

Nimis enim audax ille consultor fuit, qui asseruit, se pro Theologico axiomate audere affirmare: Quod judex sæcularis minus sollicitus esse debeat, quando inculpatio est de sagarum conventibus & choreis, quàm quando est de maleficiis venenariis, seu damnosis proximorum rebus aut corporibus] Nullus enim Theologiæ peritorum hoc axioma pro rato aut securo accipiat, sed pro paradoxo & periculoso. Tum quia ratio parum efficax est, qua id probat; quia ex conventibus illis & choreis respubl. directè damno non afficiatur, tum quia nihil urget confirmatio, quod ideò sanctio Carolina in solo illo maleficio noxio seu venenario regi pœnam præscripserit: in conventuum verò & ibi patratis criminibus sagarum liberam judici pœnam reliquit, videlicet uti sciat hæc sibi minus consideranda, quoniam reipub. minus sint perniciosa. Periculosa certè (ut dixi) opinio, nec vera, semper enim judici majoris faciendus est honor & injuria Dei, quàm cujusvis hominis: & magis læditur respub. atroci injuria Deo, quam hominibus illata. Quare de illa magis sollicitus esse debet, & eam acerbius punire, diligentiusque conniti ad extirpationem criminum, quæ directè lædunt majestatem divinam, quàm quæ directè vergunt in hominum injuriam damnumve. Judex etiam sæcularis in judicando non reipub. tantùm sed Dei vices gerit. Sæcularibus quoque judicibus loquebatur Josaphat Rex cum diceret: *Videte, quid faciatis, non enim hominum exercetis judicium, sed Domini.* 2. Paralip. 19. 6. Non de homicidiis tantùm & veneficiis, sed omni maleficio ac crimine sagarum capiendum illud: *Maleficos non patieris vivere,* Exod. 22. 18. ubi vocem Hebræam MECASCHSCHEPHA, מכשפה non esse restringendam ad veneficium aliàs contra Wierum docui. In conventibus dæmonem adorant, in iisdem nefandissima quæq; patrant, venena præparant, clades hominum pecorumque, calamitates frugum decernunt. Solius idololatriæ quanta judici solicitudo gerenda, docet Deut. cap. 13. v. 8. ubi expressè præcipitur: *Nec parcat ei oculus tuus, ut miserearis ejus aut occultes eum, sed statim interficies.* Non scio ubi de ullo crimine, quod Reipublicæ directè noceat, sic loquatur sacra scriptura.

Nec sinit prudentia ut simus solliciti de rivulis avertendis, magis quàm de fonte exhauriendo. Fontes malorum sunt isti conventus, rivuli tantùm illa

vene-

veneficia & damna data. Inanis ergò ratio est illa directo damno.

Tinniant aures horum consultorum, expavescant corda judicum illis credulorum, ad illa judici per Prophetam comminata Dei verbis: *Loquens locutus sum, ut domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus, Absit hoc à me: sed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt: & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua.*] 1. Reg. 2. 30. Cur judici tam graviter minatus? an quod veneno vel ferro aliquos interemerat? an potius quia Deo illatam à filiis injuriam satis ultus non erat? Scilicet minus sacrilegæ sunt sagæ, quàm filii Heli.

Sed objicitur Carolina sanctio, & malè objicitur ex arg. 109. Multiplici enim solutione sine negotio removetur. Potest dici cum Friburgensibus, in d. sanctione nomen *Zauberey* accipi in generaliore & latiore significatione, quatenus & Magiam & maleficium complectatur. Nam ex Germanicæ linguæ proprietate liquet, & magos & maleficos *Zauberer* vocari. Ideò cum magi & malefici strictè sumptis vocabulis valdè differant, *ut docet Binsf. in l. multi 6. C. de malef. & mathemat. in prin.* & gravius sit delictum maleficorum, nihil mirandum si distinctas utrique c i mini pœnas Imp. præfixerit. Vel cum Binsfeldio *in l. 5. C. de malef. & mathemat. circa fin. concl. 2.* Imperatorem in hac constitutione non loqui de delicto Magiæ secundùm totam ejus latitudinem, quæ comprehendit ut species divinatoriam, amatoriam, & maleficam seu veneficam, sed secundùm unam speciem, nempe tertiam, quatenus veneno grassantur; & hominibus jumentisque nocent, *l. 1. C. de malef. & mathematic.* Constituere itaque, ut si veneno grassentur, & de facto hominem jumentum ve necassent, comburi debere: si verò effectus seu nocumentum hoc secutum non fuerit, tunc non ordinaria ignis, extraordinaria pœna prudentis viri arbitrio puniendas. *l. sunt quadã D. de extraord. crim.* Vel deniq; ut olim respondi; illic Imp. non negare quin maleficæ, si cum dœmone fuerint fœderatæ, si in conventibus consueta fecerint, morte plectendæ sint: sed sancire, si venenariæ sint, semper igne puniendas; si vero non sint venenariæ, arbitrio judicis puniendas, hoc est aliquando igne, aliquando alio supplicio. Nec enim (ut volunt adversarii) idcircò venenariis rogũ intentat, quod alios minus noxios censeret reip. (contrarium jam docui) vel quod in istis detegendis minorem judicis solicitudinem exigeret (quod de tam pio & divini honoris & fidei usque adeò zeloso Principe non est credibile:) sed quoniam volebat cavere, ne judices errarent, existimantes in damnis per hoc crimen illatis, eodem arbitrandũ modo, quo de cæteris criminibus damnificantibus vel personarum occisarum qualitate, pœnæ magnitudinem moderantur, vel etiam putarent tales noxios veneficos sicut cæteros homicidas decollandos: id inquam ne censerent, sed intelligerent,

quàm

quàm atrox crimen sit, veneno & ope dœmonis aliquem tollere, ideò hujusmodi reos omnes voluit ultrici incendio absumi. De cæteris criminibus à lamiis designari consuetis, id noluit exprimere, quia satis censuit judicibus id persuasum, ipsâ Germaniæ praxi, jam à Friderici & Maximiliani primi temporibus receptâ, cui non est censendus voluisse tàm clanculum & obscurè per consecutionem quandam detrahere.

QUÆSTIO IX.

Quando sit talis denunciatio, quod hæc vel illa persona interfuerit conventibus sagarum, an requiratur specificatio temporis & loci, vel utrum sufficiat generalis denunciatio plurium absque hujusmodi circumstantiis ad inquisitionem & torturam.

SIcut jure communi ordinariè in accusatione exprimi debet locus & tempus; non dies, sed mensis annusque, *l. libellorum D. de accusat. & ibi Bart. n. 2. supra c. fin. §. libellorum 2. q. 8.* quando factum semper, non una die certa, punibile est, *Barbol. ubi nu. 12.* Sic etiam in particulari inquisitione, quia Judex tunc vicem subit accusatoris: *Bart. in l. 2. §. si publico nu. 12. D. de adulter. communiter receptus, juxta Aretin. & Felin. in c. qualiter §. debet de accusat. & totius mundi praxim juxta Ang. in l. ea quidem nu. 5. C. de accusat. Bossius tit. de inquisit. n. 90. Clarus §. fin. q. 31. nu. 11.* & ideò, ut reus suas defensiones queat instruere, debet in inquisitione etiam diem exprimere; si reus id petat, quia fortè vellet docere se tum alibi fuisse, *Barth. in l. is qui reus D. de publ. judic. num. 2. & quamvis Imola contrarium senserit, ibidem tamen communiter doctrina Barthol. obtinuit, Jas. in l. 2. § si quis Ephesi D. de eo quod certo loco. Bossius sup. num. 92. Gigas de crimin. læs. Mai. titul. qualiter procedatur q. 3. Clarus q. 12. nu. 6. & 9. Angelus & August. in addit. ad Angel. in gloss. de anno præsente num. 2. Mascard. conclus. 512. nu. 3. Farinac. quæst. 1. num. 20.* Tam judex tamen quam accusator, si dicerent se diem ignorare, & id confirment Sacramento, excusabuntur, *Clarus d. q. 12. n. 9.*

Immò tam necessarium est regulariter, ut in accusatione & inquisitione speciali locus, annus ac mensis criminis inserantur, ut etiam parte non petente, ipso jure censeatur inquisitio aut accusatio nulla, utpotè deficiens in substantialibus: *ita post Alexandr. & plurimos ex communi sententia Clarus d. numer. 6. & Farinac. d. quæst. 1. nu. 11. & 15.* Quæ ut certa sunt in criminibus non exceptis, optimè facturum judicem ad hoc ut plenissimè muneri suo satisfaciat: si factum sit hujusmodi, cujus annus & mensis ac locus à denominante exprimi non difficulter queat; si de his circumstantiis nominantem interrogat, hoc tantùm volui in disquisit. *lib. 5. sect. 3. sub lit. L. vers. tertio requiritur, ut nominans diligenter,* non verò, quod si in crimine Magiæ, maximè si plurium adsit nominatio, hæc interrogatio, & expressio loci ac temporis prætermissa fuerit: ideò inquisitionem nullam redderet.

Illis enim assentior, ut & Friburgenses,

[...]les, *qui asserunt in criminibus exceptis prædictio solemnis, quoad additionem loci & temporis, non requiri. gloss. in princ. verb. & instituendo Instit. de publ. Bald. cap. 1. num. 20. Quibus modis Feud. amit. Angel. de maleficat. vers. falsario, numero 37. vers. hæc est quædam inquisitio. Hippol. de Marsil. sing. 163. Ferrantes Garzareus inter cons. crimin. vol. 1. cons. 125. Menoch. cons. 90. num. 88. & 91. lib. 1. Tiberius Decian. cons. 18. num. 22. vol. 1. dixi d. libr. 5. sect. 2. §. Tertio requiritur ad formam, & hoc voluit unus pro parte adversa consulentium in scripto cujus initium; Opere pretium videtur, hisce verbis:* Necesse non est omnes hujusmodi circumstantias à denunciatoribus indicari, præsertim quando hujus rei impedimenta legitima adferuntur; sufficit enim hoc casu si ex aliis tantum apparet, ex quibus judicis animus moveri potest, vel quasi certò credat, denunciantes vera dicere. *Quod & probat.* quia judicis arbitrio (*ait*) relinquitur, utrum indicia ad torturam sint sufficientia.] Sunt & aliæ rationes pro hac decisione, quia quando idem crimen sæpius ordinariè, quasi ex consuetudine patratur, locis maximè variis, & ut plurimum incertis vel incognitis, aliquando etiam ornatu toto loci ficto, & præstigiis instructo, vix potest circumstantia loci & temporis certò exprimi; loci quidem propter patagium illud præstigiorum, temporis propter actuum frequentiam: accedit quod in his conventibus sæpè inebriantur, quod omnia fanatico ritu peragantur; quibus rebus memoria facilè perturbatur, quoad locum & tempus, sed non tam facilè quoad personas; quod docet quotidiana experientia. Vidimus enim quod ebriosi, licet compotores suos probè noverint, & eorum memores sint, temporis & loci ubi symposium fuit, non recordentur. Sanè quod frequentia & iteratio actuum memoriam confundat, testatur Bossius, *de opposit. contra test. n. 40.* & quod in his criminibus quæ iterari & frequentari solent, tempus & locus non sint de substantia, & ideò prædictarum circumstantiarum omissio non vitiet depositionem, meritò multi tenent. *Felin. in cap. cum causam nu. 13. & seq. de test. Joan. Crottus tract. de test. part. 7. 142. Joachim. Mynsing. cent. 2. observat. 20.*

Item quando agitur de probatione alicujus actus, puta criminis aut alterius rei in genere, quæ ex pluribus actibus deducitur (ut si quæras, num aliquis sit concubinarius, usurarius, &c.) tunc testes singulares in circumstantia loci & temporis recipiuntur. *gloss. in l. ob carnem. D. de testibus Covarr. a Leyva lib. 3. resolut. cap. 3. num. 5. Mascard. de probation. vol. 2. conclus. 856.* cur non etiam testes generales seu de solo crimine tali (quale est strigarum crimen quoad conventus) generaliter absque his circumstantiis deponentes admittantur in ordine ad torturam? *Mascard. d. loco num. 17.* Si objicias cum quibusdam. l. 3. D. de accusat. & l. in causis, *C. eod.* Respondetur DD. ll. in criminibus exceptis locum non habere; ut patet de crimine falsi, *l. ubi falsi C. ad leg. Cornel. de fals. tenent hoc Bald. in cap. 1. in titul. quibus mod. feud. amit. ex d. gloss. instit. de publ. judic. in princ. Pur-*

purat. in republ. l. edita num. 54. C. de edend. Cephal. conſ. 304. nu. 115. Rimin. Iun. conſ. 18. ſub num. 72. Farinac. quæſt. 1. numero 13. & alii ſupra citati verſ. illis enim aſſentior. Et de crimine læſæ Majeſtatis humanæ, *extravagan. ad reprimendum, ibi, ſuper dicto crimine, & ibi Bartholom. Item Gigas poſt Salic. & Præpoſit. in d. titul. qualiter in crimin læſ. Majeſt. proced. quæſt. 10. Decian. conſ. 18. num 72. lib. 1.* inde ducto argumento de crimine læſæ Majeſtatis divinæ ut eſt hæreſis, *Angel. in Authent. Quomodo oportet Epiſc. §. final. & Angelus Aretin. in prax. d. verſ. hæc eſt quædam inquiſitio.* Unde ad crimen Magiæ valida eſt conſequentia, quod rariſſimè caret hæreſi, aut Apoſtaſia; & ipſa quoque crimen eſt ſucceſſivum, & ideò ſolemnitas expreſſionis temporis & loci in eo non exigitur, ne quoad menſem quidem aut annum, ut bene Farinacius *d. num. 17.* cujus doctrina vera eſt, ſive id Barthol. voluerit *in d. l. libellorum num. 10. 16.* ſive potius contrarium, ut non malè quidam contendunt.

Objicitur noſtræ ſententiæ conſtitutio Carolina articul, 31. cond. 2. *Reſpondeo*, eam jubere, ut interrogentur de omnibus circumſtantiis neceſſariis, & non nimis difficilibus (nam hæ pro impoſſibilibus habentur) denunciantibus; quales de conventibus videntur iſtæ. Nec enim credendus eſt optimus & prudentiſſimus Imperator voluiſſe iudicia retardare, denunciantes ad moraliter impoſſibilia, judices verò ad ſuperflua cogere, cum tanto reipub. damno.

Difficilior objectio eſt, non poſſe reis denunciatis defenſionem tolli, quæ juris naruralis eſt; ea autem in eo hic conſiſtit, ut delati poſſint probare ſuum alibi (ut vocāt) quod facere nequeunt, niſi locus & tempus conventuum in quibus dicuntur viſæ ſpecificetur. *Reſpondeo*, in hoc noſtro caſu exceptionē iſtam frivolam judicandā, quod ut intelligatur, paulò fuſiùs hoc argumentum & ſolutio debent explicari. Qui contendunt defenſionem hanc neceſſariam, quam vocant defenſoriam negativæ probationem; vel loquuntur de defenſione in genere, vel tantùm de defenſione juris poſitivi: utrovis modo loquantur, vitium eſt in ratiocinatione & captio: hoc ut liquidò appareat, ſuppono, ut veriſſimum ex aurea Baldi doctrina, defenſionem judicialem eſſe triplicem, unam juris naturalis, aliam juris gentium, tertiam juris poſitivi: ſeu, quod in idem recidit, duplicem, unam juris divini, alteram juris humani; & illam quæ juris divini eſt ſeu naturalis aut gentium, à nullo Principum ſeu hominum tolli poſſe; quæ juris humani eſt ſeu poſitivi, ab illis tolli poſſe, qui hoc jure ſunt ſuperiores ac potiores. *hæc fusè Bald. tractat. de ſtatutis à num. 75. Medices tract. de fortuitis caſibus qu. 8. à nu. 9. Zanchinus Hugolin. tractat. de hæret. in prin.* & ſic concilianda pugna DD. negantium defenſionem reis adimi poſſe, & ajentium id nonnunquam Principi licere.

Hoc poſito, quod commune ac certum eſt, tota diſſentientium ratio in hoc Syllogiſmo concluditur;

Reis non eſt tollenda defenſio:
Sed probatio negativæ eſt defenſio:
Ergo reis tolli non poteſt.

ET

ET SUBDUNT.

Tolleretur autem denunciatis negativa probatio, si non esset necessaria expressio loci & temporis in denunciatione ista:

Ergò non licet illas circumstantias omittere: & si sint omissæ, nullius pretii futura denunciatio.

Respondeo, vel nihil concludere contra nos universalem argumentationem, vel falsam esse majorem & falsum concludi ex una præmissarum falsa. Nihil concludit, si major est particularis, idem, quod, *Quædam defensio non est tollenda:* tunc enim negaretur probatio negativa esse illa, quæ non sit tollenda, sed aliqua alia: & sic nihil in proposito concluderetur. Falsa autem foret major si sit universalis, significans quod *Nulla defensio rei tolli possit.* Nam defensiones juris positivi ex causa tolli possunt, & frivolæ omnes tolli debent.

Si respondeant se majorem restringere ad omnes, quæ sunt juris divini, seu naturalis aut gentium: tunc negatur talis esse ista probatio negativæ: quia est juris merè positivi, pertinet enim ad modum defensionis, qui est hujus juris, licet ipsa defensio secundùm se sit juris divini, ideò receptum est axioma, modum defensionis, non modò per Principem, sed per statuta quoque civitatum tolli posse, *Bald. & Medices suprà Barbat. tractat. de Cardin. legato à latere, par. 2. q. 4. v. 3. Quintilianus Mendoz. tract. de inhibit. q. 71. nu. 10. & Redoanus tract. de spoliis Eccles. q. 13 num. 10. & multis Farinacius, qu. 39. nu. 23. in fin.* & quod ordinariâ etiam potestate in criminalibus ex justa causa ipsamet juris positivi defensio à judicibus tolli possit regulariter, & id sæpè factum docent non pauci, *Farinac. ubi sup. nu. 24. & 144. & n. 102. & 107. Franc. Vivius vol. 2. comm. opinion. opinione. 717. Menchasa cap. 36. Illustr. qu. & cum Afflicto Bajardus addit. ad Clarum d. § fin. q. 49. n. 54.* quâ de re nihil affirmo vel disputo: id tantùm quod mihi sufficit, contendo judices supremos, qui auctoritate Principis judicant, tunc posse juris positivi defensiones adimere, quando frivolæ sunt; tales autem censeri, quando tantùm videntur utiles protelando judicio, ne tàm citò lis ad exitum perducatur, nec ad summam seu liberationem reo sunt profuturæ. Hujusmodi, quæ reum non relevarent, defensiones posse judicem tollere, traditum ab Alexand. Bursato & Bossio, leges apud Farin. *d. qu. 39. nu. 77. & 78. nu. 79.* non reprehendit hanc illorum sententiam; sed quod iidem judicibus ad deceptionem reorum viam aperirent, dicendo reum interrogatum debere exprimere, quâ defensione uti vellet, ut sic judex postea hoc prætextu exprimentem eluderet; id est quod meritò reprehendit. Etenim vir prudens doctusque ignorare minimè potuit, defensiones, quæ reo non forent utiles, esse frivolas, & proindè judici non curandas. *Vitalis de Camban. tractat. de clausulis. numero 3. vers. nil novari, ex l. ult. de procurat.* Hanc verò defensionem, quam adversarii contendunt tolli non posse, esse de hoc frivolarum numero probatur: primò, quia cum negativa, quæ non cadit sub sensum sit, planè improbabilis, adeò, ut reddat testem de falso suspectum, *Curtius de testibus n. 53.*

Herculan. tract. de negativa probanda nu.124.ad seqq. nos autem hic versemur in probatione intuitiva, contra quam negativa non admittitur, nisi sit loco & tempore coarctata: (*Sic ex Baldo Casonus tract. de malefic. cap. 6. nu. 6.*) Quia non potest talis negativa probari, nisi per contrariam intuitivam probantem affirmativè quod illo tempore in alio tali vel loco illam personam viderint: *Sic Herculan. sup. n. 152. 154. & 246. cum seq.*) inde consequitur in casu chorearum & conventus, in quo plerique inculpantes, nec loco nec tempore suam denunciationem coarctârunt, non posse probabilem esse istam negativæ contrariæ probationem, quando denunciantes sunt mortui, & proindè non possunt illas circumstantias addere, quibus contradicens negativa per contrarias circumstantias stabiliatur. Deinde versamur in crimine successivo, in quo non sequitur, Petrus tali die non interfuit choreæ; ergò nec aliis diebus: nam depositio, Petrus interfuit choreis generalior est incusatis, quàm ut possit tempore hoc vel illo coarctari: nec contrarium magis videtur probari, quàm si de hæresi accusatus, quia concionibus interesse visus fuit, probet se non esse hæreticum, quia tali vel tali die ad hæreticorum concionem non accesserit; fieri enim potest quod alio tempore accesserit. *Vide Menoch. d. cons. 100. nu. 92.* Tertiò in nostro casu ut contra affirmantē intuitivam consideratione digna sit negativa indirecta de visu, debet ea hujusmodi esse, in qua constet de negativa deponentes illi loco semper præsentes fuisse & vidisse & audivisse, & fieri non potuisse, ut visu vel auditu fallerentur: *Colligitur ex Mascar. vol. 2. de probat. conclus. 1091. num 9.*) Quia necessarium est, ut ex negativæ indirectæ probatione non suspicio tantùm, sed scientia gignatur, ut per illam affirmativa directa de visu elidatur: tanta verò certitudo, in præsenti negotio nullo modo potest haberi. Nam strigiportia & conventicula lamiarum fiunt nocturno tempore, cum familia tota atque adeò mariti in lecto jacentes eodem, dœmonis sæpenumero arte ac ope, somno profundissimo, & morti simillimo compositi tenentur, quo ergò pacto tales dormitantii de visu poterunt testari, & dicere se totâ illâ nocte vigilâsse? casu id vix potest accidere: ex curiositate nunquam, nisi præcedat suspicio, quam hic adversarii abnuunt; si faterentur, hæc ipsa foret pro indicio novo judici haud aspernanda. Quartò solent lamiæ, cùm exeunt ad conventus, domum suam fascinationibus implere, & vicarium dæmonem domi in mariti thalamo supponere loco suo, quod multis exemplis confirmant Binsfeldius & Remigius, & alii, & non infrequens esse constat: quod si ipsi nonnunquam domi remaneant, comparent in conventu per substitutum, ut faciebat Doctor Vleatensis consiliarius Trevericus, & propterea consequeretur, ego illam tali nocte vidi domi suæ: ergò non fuit visa in choreis: Immò potius, quia in choreis visa in substituto, seu repræsentata; meritò judex colligit se ad torturam debere procedere, nec negativas probationes tales sibi

expe-

ſibi expectandas: cùm non conſtet innocentes ullos ſolere repræſentari.

Equidem habeo pro manifeſto: quod ſi probatio iſta negativæ in hoc caſu admitteretur, & complices de choreis ſemper in denunciatione ad locum & tempus coarctarentur, idque ut ſubſtantiale denunciationi neceſſarium judicetur: ferè omnem aditum obſtrui quæſitoribus ad veritatem inveniendam. Nam vix ulli complices poterunt ſatis certò illas circumſtantias exprimere, & probare: neque per hoc eò magis judices de innocentia denunciatorum fient certiores: cacodæmoni verò fuerit facillimum offuciis & faſcinatoriis præſtigiis, quandocunque ei collibebit, per deluſos iis teſtes, mancipia ſua torturæ eripere, ad ſummam Dei Opt. Maxim. injuriam, ad juſtitiæ dedecus, & totius humani generis exitium.

QUÆSTIO X.

An in hoc crimine vel aliis exceptis, teſtes ſingulares in circumſtantiis, dummodo concordent in effectu, ſubſtantia, & fine, admittantur; & an hujuſmodi teſtes ſingulares, quando plures ſunt, faciant indicium ad torturam?

DUæ ſunt quæſtionis partes: ad quarum reſolutionem præmitto DD. ſententias adeò hac in materia fidei, quam merentur teſtes ſingulares, eſſe varias, ut vix ſit operæ pretium eas recenſere, legatur *Anton. Gabriel. lib. 1. comment. opin. titul. de teſt. conc. 2. & Joſ. Maſcard. d. vol. 2. concl. 856. Gottus de teſt. part. 7. titul. de forma in teſt. exam. obſerv. n. 131. Simanca. Cath. inſt. tit. 64. n. 65. & ſeq.*

Suppono, quod omnes concedunt, teſtem ſingularem dici duobus modis, primò ſtrictè, propriè ac abſolutè, cum quo ad eundem actum & perſonam nullus alius teſtis concurrit quoad effectum, ſubſtantiam & finem; utpote quia quod alii deponant, non ſubordinatur ad id quod alter depoſuit, ſeu tendit ad alium effectum, & finem. Secundò laxius, & minus propriè & ſecundum quid vocari ſingularem, quia alii non conveniunt cum eo in quibuſdam circumſtantiis, tamen conveniunt in ſubſtantia criminis & tendunt ad eundem effectum & finem probandum.

Quoad primi generis ſingularitatem probabilior mihi videtur ſententia ad condemnationem illos non ſufficere, ad probandum crimen aliquod in ſpecie, ut unum homicidium, unum raptum, item aliquem fuiſſe in iſto conventu, &c. *juxta Clarum §. fin. qu. 53. ſub num. 9. Felin. in c. licet 2. col. 5. de teſt. Gigan. de crim. læſ. majeſt. tit. quomodo & per quos q. 8. Minſi. cent. 3. obſerv. 76.* Valdè quoque probabile eſt, nec in crimine in genere probando illos admittendos in ordine ad condemnationem: quia hanc eſſe communem multi cenſent & defendunt poſt Salic. *in l. teſtium numero 16. C. de teſt. Joann. de Amicis & alios apud Clar. & Pegnam ſup. in verſ. ego quantum.* v. g. ſi deponant aliquem eſſe uſurarium, hæreticum, &c. Et quoad iſtam ſingularitatem ſtrictam, & quoad omnia

omnia, idem censeo quoad torturam.

De testibus verò secundi generis, invenio controverti quoad condemnationem, & esse qui negent istos sufficere etiã in exceptis & atrocissimis: quod voluerũt multi citati, & probati à Claro & Pegna sup. Ego tamẽ sequor contrariæ sententiæ defensores, nempe in criminibus hujusmodi, quæ sunt iterabilia, testes de diversis actibus deponẽtes, qui ad idem crimen probandũ tendũt, haberi pro singularibus non ut obstent, sed ut accumulent & invicem juvent: & ideò non esse repellendos prætextu singularitatis istius impropriæ, hoc volunt in crimine perduellionis & hæresis, & proinde Magiæ quoque, *arg. l. qui sententiam C. de pœnit.* Doctores plures contrariis, *ut Jacob. Butrigarius in l. Arriani C. de hæret. Salic. in l. quicunque C. eod. Joa. Annan. in c. 1. etiã eo n. 7. Corn. cons. 91. n. 42. lib. 1. cons. 34. col. 1. cons. 247. col. 6. lib. 2. Horin. Jun. cons. 99. li. 2. Marsil. cons. 1. Aymon. cons. 73. nu. 72. cons. 78. num. 6. cons. 267. nu. 3. & de antiq. tempo. in 4. part. n. 157. Rimin. Jun latissimè cons. 7. per totum. Item. Pet. Ancharan. cons. 277. in dub. 2. Boss. in tit. de crim. læs. Majest. n. 117. Gigas in tract. de eod. ubi sup. qu 8. Immò & in crimine impudicitiæ. quod non est exceptum, idem volunt Bald. cons. 207. vol. 4. Alexand. cons. 13. col. ult. in 7. Alban. cons. 25. Zazius cons. 11. nu. 15. lib. 2. Bertazzol. cons. 10. numer. 16. & multos accumulans Joan. Maria Monticella, de testib. titul. impugnatio testis quia unius col. 5. Ratio est,* quia Judex ex qualitate personarum & facti potest, si videatur, testibus singularibus credere. *lib. 3. § tu magis D. de testibus.* probationes enim Judicum causa fiunt. *l. quingenta D. de probat.* ideò ab judicum arbitrio dependet quæ sufficiant, quæ non, ut iis fidem dent, vel negent, *Castrens. in l. Lucius. de his qui not. infam. & in l. admonendi D. de jurejur. Severin. ibi. folio. 10. col. 2. Marcell. cons. 1. nu. 7. & in lib. 1. § si quis ultro numer. 40. D. de quæst. Socinus Jun. cons. 32. num. 10. & cons. 10. & col. 4. l. 2. Blãcus. de judic. n. 367. Bossius eod. tit. n. 23. Rimin. Jun. d. cons. 7. nu. 15. Gabriel. de testibus concl. 2. limit. 2.* Si ergò hæc procedunt in ordine ad condemnationem quoad pœnam saltem extraordinariam *ut benè Covarr. lib 3 resol. cap 3. nu. 3. & Simancas d tit 64. num. 75.* Quantò magis hoc tenendum de his secundi generis testibus in ordine ad torturam. *per text. & ibi. DD. in l. qui sententiam D. de pœnit. Grammat. decis. 34. numer 30. post Alexand. & alios quos refert. Item Gigas d. titul. quomodo & per quos quæstio. 25. Bartazzol. cons. 213. num. 7. & 8.* Quia testes rejecti, eò quòd non sufficiant ad condemnationem, solent sufficere ad torturam, *Barth. in l. 1. § qu. D. de quæst. cum aliis quos refert Gramm. sup. num. 51.* Quando deponunt de ipso facto, aut de indiciis propinquis & non remotis à facto: nam & remotis, non admittuntur nisi fortè omni exceptione majores, *Sic post alios Rimin. Jun. cons. 361. nu. 32. & 33. & Farinac. d. q. 37. n. 18. & 19. & qu 56. num. 73. & seq.*

Sit igitur conclusio, qua utrique quæsito respondetur. *Si testes in effectu, in fine, in specie, hoc est in substantia criminis conveniant, & plures sint, & hac in re fide digni admittantur & fidem faciant ad torturam in hoc nostro crimine.* tenent Mascard.

Mascard.d.vol.2.conclus.856. Binsfeld.d.mem.2.concl.6.dub.1.probatur, quia de crimine hæresis, quod in eo testes quo ad locum & tempus singulares, sed de eadem specie hæresis deponentes recipiantur docet Simanc. ubi sup. Nonne Sagæ in diversis locis & diversis temporibus conveniunt? quare non magis *locus*, est de substantia criminis hujus, quam de substantia hæreseos.

QUÆSTIO XI.

An in denunciatione plurium requiratur, quod quilibet fecerit confessionem in tormentis: vel utrum hoc solum procedat in renunciatione unius?

PRæmittam quod certum videtur, Regulare est testibus criminosis & infamibus infamia juris (tales autem sunt qui convicti, & qui de se ipsis confessi, hoc est socii criminis) non credi nisi in tormentis *l. quoties C. de quæstio. l. ob carmen. §. si ea conditio. D. de test. §. si verò ignoti. in Authentic. eod. Specul. in tit. de teste §. 1. num. 28. Barthol. in l. cunctos populos C. de summ. Trinit. num. 12. Bald. numer. 15. Alberi. numer. 34. Salic. num. 18. Jason. in l. lectu. numer. 67. & in 2. 46. Fulgos. conf. 173. in causa, colum. 1. post Oldrad. sic etiam Aretin. in capit. 1. num. 40. de accusat. Ruin. cons. 146. col. 1. & cons. 147 libr. 5. Arnon. solilog. 60. Marsil. in §. diligenter numer. 62. & in l. §. Divus nu. 5. D. de quæst. & cons. 78. numer. 15. cons. 109. num. 13. cons. 130. nu. 40. Grammat. cons. 70. numer. 10. Blancus tract. de indic. num. 381. Bossius eod. tit. num. 151. Clarus §. fin. quæst. 31. num. 13. ubi docet sic servari in Prætoriis Medidani. idem censent Rolandus à valle cons. 51. num. 30. & cons. 73. numer. 22. Menoch. de arbit. cas. 474. sub numer. 49. Vinc. Onded. cons. 100. nu. 16. Mascard concl. 1317. num. 38. & Binsfeld. D. membr. 2 concl. 5. vers. circa hanc concl. quoad infames, adductis plurimis. Farinac. quæst. 43. num. 132. & quæst. 56. num 5. & 57.*

Quare requiri specialiter ut reus in tortura nominet; & si extra torturam nominaverit, specialiter torqueri debere non confirmatione nominationis, *ut docent Clarus qu. 41. vers. cæterum si reus, & Farinac d. q. 43. nu. 136. d. n 56.* quia tortus præsumitur dicere veritatem, *gloss. in l edictum D. de quæst. Alberi. ibi. n. 2 multi apud Farinac. q. 43. nu. 15.* & hæc procedere etiam ubi plures sunt nominatores volunt DD. Patavini in suo cons. eò quòd certum sit unius solius nominationem non sufficere ad torturam, & ideò de pluribus hoc idem se asserere.

Contra DD. Friburgẽses in suo Responso, censent hoc dubio non carere: & rationẽ quâ communis nititur non esse solidam, quia impedimentum infamiæ est juris positivi, ideò quoad hoc in exceptis liber sit judex, & propterea ad infamiam purgandam torturã non esse necessariam. Et propterea rectè à Simanca dictum communis opinionis assertores sine lege & sine ratione loqui. De Carolina quoque constitutione verius id negasse Binsfeldium, quam ego affirmarim *libro 5. disquisition. sectione 3. in secundo indicio vers. sed*

quadam

quædam circa hanc rem. fateor me illis occasionem reprehendendi dedisse, cũ scripsi, *expresse requirit,* debui enim & arbitror volui scribere, satis clarè ex ea colligi, nam cum ar. 31. agens de denũciatione semper addit, *in quæstione proposita,* item *interrogatus aut tortus.* supponere videtur quæstionem. Non obstat, quod ait, *in carcere* : nam hoc per sequentia est explicandum, & qui in tortura nominat, aut interrogatur, certè in carcere nominat & interrogatur. Sed quicquid sit de Corolina: & licet id ex d. cap. illi qui. 5. qu. 5. non satis probaretur quod communis vult, quia gloss. illum textum exponit de spontanea denunciatione extrajudiciali, hoc est de detractione seu diffamatione; tamen aliis adhuc legibus nituntur DD. Doctores opinionis communis defensores, ut ostensum §. in princip. qu. & quamvis non nitatur quis textu aperto legis, tamen si argumento probabili ex lege, vel ejus ratione id deduxerit, non est dicendus sine lege loqui : immò licet falleretur in sua deductione, eò quòd ratio legis illi non suffragaretur revera, & aliorum interpretatio verior foret, in rigore tamen, cui legem adduxit, eo ipso quòd adduxit, non debet dici sine lege loqui, quod communi usu loquendi, de illis usurpatur, qui nullam legem laudant in dicti sui confirmationem, & propterea Simancas de communi adeò tam gravium DD. sententia potuisset loqui modestius. Quid ? quod nec congrua ratio deest, quam postea dabo.

Illud fateor satis probabilem & tutam esse sententiam negativam : non requiri ut omnes sint quæstione examinati. hanc dico satis probabilem, tum quia non est destituta suis defensoribus, ut Simanca magnæ authoritatis Episcopo & Doctore, aliisque ut Binsfeldio, d. conclus. 5. qui putat sufficere, si metus tormentorum adhibeatur, & recepta est praxi Curiarum Franciæ, testibus Chassaneo ad consuetud. Burgund. rub. 1. §. 5. vers. Al'arbitraige du juge. n. 14. & Claro d. q. 21. n. 11. qui addit hac in re loci consuetudinem sequendam, quod est verissimum.

Ideò censeo ubi consuetudo circa hoc exstat, ab eo judicibus non recedendum . ubi consuetudo non exstat, posse judicem tuta conscientia utramvis quoad plures, partem sequi: quia (ut aliàs dixi) *probationum valor & fides arbitrio judicis est subjecta.* vide Menoch. de arb. judic. lib. 2. cent. 1. cas. 90. Binsfeld d. concl. 5. versicu. hic libet pro nostra materia.

Hoc tamen arbitrium sic moderandũ, ut pro personarum qualitate, & criminum & aliis circumstãtiis modò plus, modò minus non tortis credat, ordinariè quoque tenetur plus tortis credere, quàm spontaneis, immò nisi urgeant illũ circumstantiæ, non facilè sit credulus nominationibus spontaneorum etiam plurium. Ut in hac re tàm timidè loquar : me movet ista ratio, ab aliis non cõsiderata. Præsumptio quod infamis sponte sua non sit dicturus veritatem, (in qua præsumptione fundatur communis opinio) licet sit juris divini (nam hoc jure de nullo præsumitur quod in re, maximè gravi, mendacium sit dicturus) est tamen plusquam juris positivi, utpote orta ex naturali

naturali quodam instinctu hominibus cunctis communis, quod mali nisi malo coacti officium suum non faciant: vel justitiæ faveant & ideò quasi est juris gentium. Attamen quia ex eodem jure gentium videtur manare alia quoque præsumptio, quod in simili hominum genere, (verbi gratia infamium) semper plus credendum sit, cæteris paribus, duobus vel tribus quàm uni. Prior præsumptio est pro communi opinione, posterior pro contraria quoad plures nominantes, ideò licet adhuc propendeam in communem, alteram tamen non rejicio.

QUÆSTIO XII.

An mulier possit esse testis in criminalibus?

IN civilibus etiam gravibus (v. g. in matrimonio) mulierem, cui nihil nisi sexus obstat, esse testem integram & omni exceptione majorem tradit Decius, *cons.* 342. *col.* 2. In criminalibus quoq; si civiliter ageretur, etiam canonico jure illam testem esse posse multi censent. *Decius in l. fœmina num.* 34. *de reg. jur. Clarus* §. *fin. quæst.* 24. *nu.* 3. *Farinac. quæst.* 59. *à num.* 1. item si ex officio de crimine inquiratur. *Vide Farinac. supra num.* 9. Si verò non inquiratur ex officio, & agatur criminaliter Canonico jure mulierem repelli constat in criminibus non exceptis, *cap. mulierem* 33. *quæst.* 5. *cap. forus* §. *testes*, & *vers. signif. gloss. in cap. tam litteris. de testibus. Abb. Felin.* & *Decius in cap. quoniam de testibus. Marsil. cons.* 22. *numer.* 1. *cons.* 59. *numer.* 9. *cons.* 101. *n.* 8. *cons.* 130. *numer.* 34. *Onded. cons.* 100. *numer.* 24. nisi crimen foret hujusmodi, ut ejus veritas aliter quàm per mulieres haberi non posset. *Sic post Marf. Alca.* & *Decian. Baiardus ad Clarum quæst.* 24. *numer.* 9. In exceptis autem admitti illo jure, receptum, *ex cap. tanta de simon. ubi Anan. Aufrer. Crott.* & *Nepos in tractat. de testibus Petr. Duennas regul.* 315. *Imol.* & *Boyck in d. cap. quoniam. Alex. consi.* 11. *num.* 3. *cum aliis apud Farinac. d. quæst.* 59. *num.* 10. & de crimine maleficii expresse, *Bodin. lib.* 4. *Dæmon. c.* 4.

De jure civili, & in praxi curiarum sæcularium in omnibus criminalibus mulier si (aliud non obstet) recipitur ad testimonium dicendum, *l. ex eo D. de testibus cap. ex eo.* 15. *quæst.* 3. *gloss. ibi* & *in d. cap. forus* §. *fin. communem testatur Alexand. cons.* 11. *numer.* 11. *lib.* 1. & *cons.* 115. *col. pen. libr.* 4. *Socin. consi.* 54. *col.* 2. *libr.* 3. *Bonifac. vital. titul. de testam. num.* 35. & 37. *Stephanus Aufer. tractat. de testibus num.* 69. *Nepos ibid. nu.* 66. *Crottus ibid. rub. in caus. criminal. qui testem. admitt. numer.* 49. *Gigas ubi supra quomodo per quos quæst.* 6. *Clarus* §. *fin. quæst.* 24. *numer.* 2. *Farinac. d. loco num.* 17. de Italia *etiam in Ditionibus Ecclesiæ hanc praxim obtinere testantur Alex. cons.* 24. *vol.* 2. *Grammat. cons.* 12. *n.* 7. *Baiard. addition. ad Clarum quæst.* 21 *num.* 20. & *ad q.* 24. *num.* 8. *de Franciæ praxi satis locuples testis, quia de fidei re non agitur, est præfatus Bodinus.*

Hæc indubitata de pluribus fœminis complicibus: nam si unica esset, sociam criminis à nominatione repellendam

lendam putarem: quia tunc præter sexum alium patitur defectum, nempe infamiæ: infamem verò mulierem audiri non docemur, *l. qui testamento §. mulier D. de testam. ubi Barthol. & Imo.* vel quia simul pauper & vilis. *Dec. cons.* 310.*n.*5.*Ioan. de Amicis.cons.*87.*num.*8. *&* 9. *Paris.cons.*152.*n.*17.*in libr.*4.*Grammat.cons.*26.*num.*23. *& cons.*58.*num.* 10. *Roland. consil.*24.*num.*64.*& seqq. lib.*1. *Bertazzol.cons.*3.*nu.*6. *Onded.cons.* 100. *num.* 18. & multò magis si foret minor annis viginti.*arg.l. in testimonium. D.de testibus. Alex.cons.*64.*colum.* 1.*numer.*1. *Bertazz cons.* 3. *numer.* 5. Dixi, si unica esset: nam numerus alios defectus potest supplere. supr. *ad q.*1.

QUÆSTIO XIII.

An ad confessionem duarum mulierum procedi possit sive ad torturam, sive ad condemnationem?

CUm omnes fateantur, & ratio majoris detrimenti dictet, plura requiri ad condemnationem quàm ad torturam, & non quæcunque ad istam sufficiunt, etiam ad illam sufficere; sunt ista duo dispescenda.

De tortura sunt qui absolutè negent, & semper volunt à tribus vel quatuor pro denunciantium qualitate factam nominationem, ut possit torqueri denunciata, sic DD. Friburgenses, quibus obstat, axioma toties ab illis receptum: quæ probationes sufficiant, id totum à judicis arbitrio dependere poterit, ergò quando judicabit, se duarum denominatione, propter circumstantias personarum &c. satis verisimiles probationes habere, ad torquendum procedere.

Probant tamen auctoritate & ratione, auctores laudant D. Binsfeldium. *d.concl.*6.*dubio.*2.*versi.septimum illatum.* & me ipsum *d.l.*5.*sect* 3. *versi.secundum indicium.* rationem hanc adferunt: viri testimonium plus ponderis habet, quam fœminæ ob sexus fragilitatem: at duorum virorum sociorum denunciatio requiritur, ut adversus denunciatam personam ad quæstionem procedi possit: igitur duarum fœminarum nominationes ad hoc non sufficiunt, sed plurium requiruntur.

Negari non potest, quin hæc sententia & tutior sit, & rationi maximè consentanea, si tamen judex sibi censeret ad torturam deveniendum, non ausim factum damnare: propter axioma præfatum, & quia DD. Patavini absolutè asserunt, ex testatione duarum mulierum, quibus solus sexus obstat, justè ad torturam procedi posse.

Ad me quod attinet, si probabiliter tales duæ denuncient, cum bonis circumstantiis, maximè scientiæ causa, & non sint contraria virorum testimonia, quæ semper pluris facienda, non verer hoc sequendum dicere. Qod si viri unius testimonium adesset, non dubitarem cum eo unius mulieris benè munitam circumstantiis requisitis nominationem admittere ad torturam tantùm. Solarum etiam trium fœminarum complicum denunciationem ad eandem sufficere posse censeo. Nec tamen propterea pugno cum traditis *d. v. secundum*: illic enim nolui tradere

quid

quid in rigore judici permissum sit, sed exempli gratia numerum expressi, cum quo vel scrupulosissimus judex queat esse securus.

Ad condemnationem nulli unquam sim author ex duarum tantùm muliercularum nominatione procedere, nisi præterea adessent alia sufficientia adminicula: & hoc non sufficere docent multi, *ut Decius in l. fœminæ. nu. 35. de reg. jur. Rimanal. Iun. consf. 217. n. 5. post Gandin. & alios Farinac. q. 59. n. 26. &* 27. qui cum Riminal. concludit, ad condemnationem pœnæ ordinariæ in criminalibus criminaliter intentatis, nec tres quidem fœminas sufficere: quod retulit, nec rejecit Bajardus *ad d. q. 24. num.* 7. Ratio est, quia fœminæ in criminalibus non habentur pro integris personis, & minoris fidei sunt quam viri, utpotè non omni exceptione majores *d. c. forus. Alex. consi.* 11. *n.* 11. *l.* 1. *Capola in crimi. c onf.* 32. *n.* 2. *Socin. consf.* 54. *col.* 2. *li.* 3. *Aymon. consf.* 99. *n.* 5. *Anton. Gomez. tom.* 3. *resolut. c.* 12. *n.* 12. *n.* 20. ideò numerus in illis supplet fidem. *Innoc. in c. cum nuntius de test. Petrus Ancharan. lib.* 3. *qu.* 51. *n.* 38. *& multos citans Binsfeld. d. concl.* 6. *in fin. & Farinac. d. nu.* 29. *summa namque fragilitas & levitas est* hujus sexus, juxta illud, quod Ciceroni tribuitur:

„ Crede ratem ventis animam ne crede puellis.
„ Namque est fœminea tutior aura fide.
„ Quid levius pluma? pulvis: quid pulvere? ventus:
„ Quid vento? mulier: quid muliere? nihil.

QUÆSTIO XIV.

An denunciationes fœminarum tum magis fidem faciant, quando non adsunt testimonia virorum in contrarium?

Quibusdam videtur non videri earum fidem magis augeri, quandoquidem mulierum conditio spectanda sit, *lib.* 3. §. *tu magis &* §. *qua argumenta D. de test.* Alii verò, pro affirmativa adeò exsertè scribunt, ut negent se videre quid obstet. Quia quod in 13. quæstionis responsione dictum, denunciationibus fœminarum plurium, nempe trium vel quatuor in ordine ad torturam credi: id intelligendum, si nihil illis præter sexum obsit: obstat autem illis præter sexum multum per omnem modum, si in contrarium sint indicia, præsumptiones aut testimonia sive virorum, sive fœminarum: adeò ut si essent vel viri vel fœminæ, à quibus probabiliter exculparetur denunciatus: ne sex quidem fœminis unam complicem denunciantibus, in ordine ad torturam credendum sit. Igitur plus fidei obtinet, nullis viris contrarium testantibus.

Quid si dicamus, secundùm se intrinsecè, & intensivè fidem tum non augeri: sed ab intrinseco tantùm, & extensivè, quatenus omni obstaculo remoto, ratio naturalis dictat, plus credendum fœminis hoc casu?

QUÆSTIO XV.

An plurium minorennium denunciatio faciat indicium ad torturam?

NOtandum primò, non posse minorennes, ne in exceptis quidem criminibus testificari nisi sint ejus ætatis, ut jam aliquo modo possint torqueri, *juxta Marsil. in l. de minore n.* 11. *D. de quæst. & Carer. in praxi crimin.* Notandum 2. minorennium varios esse gradus ætatis: nam nomen porrigitur usque ad annum xxv.

Dico primò, *minorennis qui habet annum ætatis vicesimum, in criminalibus omnibus est testis idoneus.* arg. à contrario l. in testimonium D. de test. *tenent. glos. in l. injusti D. eod. Spec. & ibi Ioan. Andr. tit. de testib. §. num. 34. communem & practicatam esse, & qui contradixere inadvertenter locutos, scribit Farina. q. 58. n. 19. & 21.*

Dico secundò, *si sit minor viginti annis, sed jam est pubes, sunt varia Doctorum sententia.*

Prima est, talem non esse idoneum testem in criminalibus, nisi in defectu aliorum testium, quando ex natura rei alii testes haberi non possunt, secus si ex accidenti fiat, quod alii nequeant haberi. *Sic post Host. & Bald. Alex. cons.* 64. *num.* 1. *Specul & ibi Ioan. Andr. d. loco Ias. in l.* 1. *C. de summ. Trin. num.* 50. *& in l. fin. C. de indign. Marsil. cons.* 11. *nu.* 5. *& cons.* 162. *n.* 5. *& cons.* 127. *num.* 9. *& multi alii relati à Farinac. d. q.* 59. *n.* 1. Secunda sententia fuit Guidonis de Suzaria hoc verum esse in accusatore producente; non verò quando judex ex officio procedit, præsertim in defectum probationum: tunc enim posse judicem puberum minorennium testimonia recidere, *seqq. hanc Alberi. Florian. & Iacobin. à Sancto Georgio in d. l. in testimoniū. Angelus de Aretio in verb. comparuerunt num.* 13. *Marsil. in l. de minore de quæst. num.* 24. *Blancus de judic. n.* 349. *& alii apud Farinac. supra numer.* 37. hæc sententia est verior, & receptior, quo ad crimina non excepta. nam *in criminibus exceptis atrocibus & occultis (quale est nostrum) quando desunt alia indicia, indistinctè verum puto quod puberum testimonia recipiantur ad torturam.* quia tunc in his eorum persona habetur pro integra & omni exceptione majore, *est praxi recepta sententia, suam tuentur ex d. l. de minore in prin. Alberi in d. l. in testimonium. Ias. in l. fin. colum. ultima C. de indign. Gigas ubi supra q.* 12. *& alii apud Farinac. supra nu.* 22. 29. *&* 34.

Si verò non sint puberes, sed pubertati proximi, tunc licet excludantur in aliis, admittuntur tamen in criminibus exceptis.) Pubertati proximi sint nec ne, id pendet à judicis arbitrio, quia non idem omnib. est terminus pubertatis, nec eadem tempestivitas. *hoc communius recipi post Covarr. Duenas, & alios docet Iacob. Menoch. cas.* 57. *nu.* 44. *de arb. jud.* prior pars conclu. probatur l. 3. §. le. Julia & l. inviti D. de test. in §. sed nec pupillus. l. ex libero §. 1. de quæst. ratio quia impubes jurare nequit *l. qui jurasse in prin. D. de jurejur. & l.* 4. *D. de in lit. jur.* nec potest torqueri in caput alterius. *d. l. ex libero.* §. 1. adeò ut ejus testimonium etiam non apponente parte, pro nul-

nullo sit habendum: *Ang. in* §.1. *nu*.3. *Auth. de test. Marsil. in l. de minore num*. 22. *D. de quæstionibus*. Nisi in casu mortis Domini occisi in domo *l*.1.§. *impuberi D. ad Syllan*. aut si Judex ex officio suo dictum impuberis assumeret: quod licet, propter d.§.1. negarint Alex. *cons*. 64. *lib*. & Cagnol. *in d.l.*2. §. *item impuberes*, contendunt tamen Specula. & Joan. Andr. *d. tit. de test. vers. item excipitur quod impubes nume*. 34. *Bald. Alberi. Florian*. & *Jacobin. in d. l. injusti*. & *in d. l. testimonium*, quorum sententia & in scholis & in tribunalibus receptior est, teste *Farinacio supra num*.37.

Posterior pars concl. de criminibus exceptis, est planè communis, & probatur ex l. de minore princ. D. de quæst. *ubi latè Mars. Decius autem & Cagnol. in lib*.2. §. *item Imp. D. de reg. jur. Gigas d.q.*12. *num*.4. *Scenk. de testibus num*.13. *vers. nisi agatur. Farinac. supra*.9.*q*.58. *numer*.22. quod introductum ob criminum horum atrocitatem, & tum ab his juramentum exigi posset: & deberent, modicè tamen, torqueri. *Farinac*. *q*.41. *nu*.102. & 103.

Impuberes sed majores novem annis, quia doli capaces, si Judicis animus id fert, & censuerit sibi eos torquendos: torqueri poterunt, & ad denunciandum in criminibus exceptis recipi.

Quod torqueri possint virga, ferula, vel tormento Sibyllorum, id docet Farina. *q*.41. *nu*.16. quod hoc à Judicis arbitrio pendeat, *Clarus d.q.*24. *nu*.16. *Brun. de judic. & tort. p.*2.*q*.4. *numer*.16. *Capric. decis*.130. *numer*.55. quod possint recipi, volunt Bart. & Marsil. *in d. l. de minore D. de quæst. gloss. in d. l. inviti. Crottus tract. de tristibus tit. in causis crimin. qui testes admit. num*.72. & *ibi Moncada in addit. lit*.Y & *nu*.70. & *Alberic. de test. rub. quando testes refellantur rat. defect. personæ num*.20. *Gigas d.q*.12.

Si verò nondum inchoarunt annum nonum, nec torqueri ullo modo, nec admitti unquam poterunt, ad jurandum, aut denuntiandum: hoc receptius est. ita post Franc. Marcum Bajardus *supra nu*.109. *qui ad idem allegat. Bolognin. & Foller. & Brunum, ad q*.64. *num*.67. cum sequ. ratio, quia necdum satis intelligunt quid deponant, ideò jurejurando, torturæ, & nominationi defectus naturalis resistit.

Quando minorennis admittitur ad deponendum in ordine ad torturam, non sufficiet unius testimonium, sed requiritur saltem duorũ. De hac re sentẽtias refert nec tamen decidit utra verior, Bajardus *ad d.q*.24. *num*.107. & citat Marsil. *in pract*. § *diligenter num*.8. loquentem in numer. singulari: quod si benè citat, censeo, *impuberi*, positum indefinitè. Apertè duos requirunt communiter. *Alberi. in d. l. testimonium Grammat. cons*.45. *num*.21. *Moncada supra nu*.70. *ipse Marsil. in l. infans col. pen. vers. etiam illud dictum. D. ad leg. Corn. de sicar*. & *Boer. decis*. 261. qui duo ultimi scribunt se sic practicasse, & intelligendi ambo de infantibus saltem doli capacibus. probatur, primo concl. quia minoris testimonium in nostro proposito aliquid valet & probat, ut minimum ad semiplenam probationem: quæ ad torquendum sufficit. Deinde unius testimonio si accedat aliud indicium, valet ad torturã: sed accedens secundi mino-

rennis testimonium, novum indicium est. Dicitur in quæst. *ad torturam*: quia non sufficere duorum testimonia ad condemnationem, licet indicium faciant, putandum. *Sic præcisè gloss. Bald: & alii in d. l. inviti specul. & Joannes And. supra Bart. in d. l. de minore, & in d. l. ex lib.* §. 1. *& in l. 2.* §. *quo observari numer.* 11. *C. de jur. cal. Gloss. Barth. Bald. Salicet. Angel. Alex. & Ias. in fin C. de indign.* quod verum, quo ad pœnam ordinariam: nam quo ad extraordinariam possent sufficere, & sic admitto contrariam sententiam affirmativam, *quæ fuit Alberi l. in testimonium. Marsil. in d. l. de minore* 28. *& in l. infans n.* 46. *D. de sicar. & in* §. *diligenter sub nume.* 81. *Grammat. conf.* 45. *num.* 21. *Farinac. supra num.* 33.

QUÆSTIO XVI.

An verisimilitudo denunciationis ab uno tantum facta, sit sufficiens adminiculum, ut procedi possit ad torturam.

NOn puto quæstionem proponi de nominante, cui duntaxat obstat singularitas, quod sit unus: nam talis etsi sit unus, est unus omni major exceptione, & proinde facit semiplenam probationem: ideò de hoc verisimiliter denunciante, non est dubitandum, esse sufficiens adminiculum. Sed quæstio procedit de singulari: cui alii adsunt defectus, utpote quia est minorennis, infamis, &c.

Porrò sicut inversimilitudo testimonii plurimum detrahit fidei ad vim ejus infringendam. Nam ubi testantur inverisimilia, numerus non supplet fidem, *Farinac. q.* 62. *num.* 320. *Mascard. de probat. concl.* 1358 *nu.* 3. nec Judex debet credere non verisimilia deponentibus, *Innoc. in c. quia verisimile est de præsump. Marsil. in l.* 1. §. *in criminibus nu.* 35. *D. de quæst. in Rep. rub. de probat. num.* 108. quia quod non est verisimile, speciem habet falsitatis: adeò ut confessio non verisimilis non noceat confitenti. *arg. text. in l.* §. *Divus Severus & in* §. *si quis ultro D. de quæst. Bald. in l. si quis in hoc genus C. Episc. & Cleri. numer.* 3. *Petrus Ancharan. conf* 24. *col.* 1. Sic è contra magnam vim habet verisimilitudo, adeò ut potius credatur paucioribus verisimilia asserentibus, *l. ob carmen* §. *si testes D. de test. c. in nostra est. de test. Curtius Iun. conf.* 17. *num.* 6. *Socin. Iun. conf.* 183. *num.* 10. *lib.* 2. multum prodest ut testium defectus suppleatur. *Carolus Ruin. conf.* 149. *num.* 6. *lib.* 3. *Decis. conf.* 18. *num.* 204. *lib.* 1. *Mascar. concl.* 944. *num.* 14. *Farinac. q.* 47. *num.* 158. & magnum præstat ad torturam fundamentum. *l.* 3. *& l. milites C. de quæst.* non secus ac ea quæ à communiter accidentibus vera sunt. *Marsil. in* §. *diligenter num.* 33. *& in sing.* 1. *ad fin.*

Sed ista verisimilitudo, quia consideratur potissimum ad hoc ut faciat fidem judici: minorem vim obtinet, ubicumque magis restricta & coactata legibus est judicis potestas. Inde fit, ut in hac quæstione primo distinguendum, inter crimina non excepta & excepta.

In non exceptis, in quibus criminosi de sociis non interrogantur, DD. *ad. l. fin. C. de accus.* & interrogati fidem non

faciunt,

faciunt, verisimilitudo denunciationis factæ ab uno, non erit sufficiens adminiculum ad torturam, sicut de infamibus testibus colligitur ex doctrina Baldi *in l.1.nu.5. C.de sum.Trin.* & Castren. *ibid.ante fin.*

In exceptis verò & privilegiatis criminibus in quibus de sociis interrogatio fit, & infames non arceantur, poterit tam verisimilis esse nominatio, & tam benè circumstantiis vestita; ut judicem quasi certum reddat à denunciato crimen commissum: & hujusmodi certitudinem communiter DD. dicunt ad torturam judici sufficere. *leg. Clarum d. q.64.nu.13. & in terminis de uno teste non omni exceptione majore. Meno.de arb.jud. qu.34 num.4. & huc faciunt tradita ab Ozasco Præside decis.79. & Bursato cons. 201. ubi fusè scribit de hoc arbitrio judici concesso præter ord. juris, circa torturam; & hoc ut probabile tenent DD. Patavi.*

Quoniam verò talis & tanta verisimilitudo non solet inveniri in indiciis remotis, sed in propinquis, idcircò facilius hoc judici faciendum in his quàm illis: propinqua seu proxima est, quæ oritur ex indicio propinquo, quod est immediatum delicto, v.g.si testis de ipso delicto commisso deponeret dicens se Meviam in cella clausa: in conventu maleficarum vidisse. Remota verò quæ oritur ex indicio, conjectura, signo & præsumptione, non necessariò ipsi delicto maleficii cohærente, v.g. res, verba, opera, quæ sapiunt incantationem, ut quod voluit artem magicam aliquem docere, quod damna minatus, quod cùm maleficis conversatus, &c. In propinquis ergò indiciis hæc facilius usu-venit: simpliciter si Judex sufficientem verisimilitudinem habere se putet: quia plurimum in his ejus arbitrium pollet, non auderem condemnare hoc facientem: nec tamen ad id lubenter illum hortarer. Non pugnant ista cum traditis à me *lib.5. Disquisi. Sect.3. §. ad torturam,* illic enim locutus sum generaliter, præscindendo à casu tantæ verisimilitudinis, quanta supponitur in erotemate.

QUÆSTIO XVII.

An malefici denunciates, impliciti etiam aliis criminibus, faciant indicium ad torturam maxime quando sunt plures.

Una hæc quæstionum, in qua duæ sunt opiniones contrariæ valdè probabiles. Una potius authoritate nixa tenentium, altera verò melioribus rationibus confirmata. Plurimi tenuere, quod etiam in criminibus exceptis (ut sunt maleficium, hæresis, sodomia, &c.) socii criminis, qui plures defectus patiuntur, v.g. quia multis aliis criminibus implicati, etiamsi aliter veritas haberi non posset, quàm per illos, nec ad torquendum, nec ad inquirendum admitti à Judice possint. *Hoc tenent Alex. cons.89.n.11. & 12. lib.3. Socin. cons.118. volu.1. Barbat cons.65.vol.4. Marsil.sing. 118. & cons.102. Gratus.consi.59. vol. 2. Grammat. cons. 38. & 45. n.22. & cons. 70. num.8. & vol.43. n.8. Paris. cons. 2. num.85. vol.5.con.34 num.76.vol.4. Gigas. de crim. læs.majestat. titul. Quomodo & per quos q.7.n.7, Roland.cons.16.n. 0. cons.*

cons.24.num.61.cons.73.numer.24. 27. & 28. lib. 1. Silvan.cons.81.numer.15. Bursat. cons. 79.lib.1.cons.192.lib.2.cons. 65.cons.70.& cons.275.l.3. Cephal.cons. 65.74.& 204. Ondeon.cons.100.num. 18.Rimin.Iun.cons.113.644.& 571. Iursin.cons.81.numer.65.Bartazz.cons.3.nu. 32.Aymo cons.6.numer.54. Natta.cons. 298.num. 6.Menoch.cas.474.num. 54. Mascard.concl.131.numer.12.& 13.concl. 1317.num.41.& 45.concl. 1359. per totum. & meritò communem vocat.Eman. Zoares in ver.testis inhabilis numer. 217. Patavini DD. hanc etiam probant, nisi excessus in numero defectum suppleat: sed plerique allegatorum non agnoscunt hanc limitationem.

Horum DD. fundamenta videntur 1. quia tortura potest supplere unam inhabilitatem & non plures. Secundò non posse numero istum defectum suppleri: quia quod est nullum, non potest numero suppleri: hic verò istorum testimonium non modò debilitatum est, sed prorsus annullatum, quia tales sunt prorsus inhabiles. Bajardus, non his argumentis, sed tam densa nube testium perculsus, videtur admittere hanc sententiam esse veriorem jure scripto, sed in praxi non teneri, nam *addit ad Clari q.24. à num.* 128. postquam DD. multos nominavit, & argumenta illa duo proposuit, hæc verba subdit: Sed quicquid sit de jure, veritas est, quod consuetudo servat, ut omnes testes cum tortura admittantur, etiamsi mille defectus paterentur. Aliàs raro socii criminis dictum, fidem faceret, quia pauci sunt socii criminis, qui pluribus defectibus non sint notati, & sic delicta remanerent impunita. Ego tamen arbitror, quod tales testes, cùm sint magis infames, majori tortura sint afficiendi, ad eorum dicta convalidandum.) de eadem praxi seu consuetudine testatur Clarus, & eam approbat *q.21 numer.*7. & §.*falsum numer.* 4. ubi tamen requirit alicujus adminiculi accessionem, quando allegant propriam turpitudinem, nempè se fuisse subordinatos: quando veò Clarus non loquitur de allegantibus hanc suam turpitudinem, illic non requirit ullum aliud adminiculum, *ut d. numer.*7. Quæ est quoque sententia Bossii de eadem consuetudine attestantis.*tit.de indic. numer.* 156. *circa fin.* idem tenet Joseph Ludovic. Decis. Lucensi. 15. asserens se pluries ita practicasse, quod licet Bertazz. & Roland. impugnare tentarunt, *tamen* (ait Bajard. falsum. num.25.) *dicant quicquid velint ita servatur & sic vidi, & ego quoque practicavi.*) eandem sententiam tenent DD. Friburg. cum sequ. tamen distinctione; inter crimina quæ sunt ordinariè conjuncta & quasi subordinata, & ea quæ ab invicem planè separata sunt, nec habent connexionem: prioris generis esse censent cum maleficio crimina hæresis, læsæ Majestatis Divinæ, apostasiæ, Sodomiæ, parricidii, homicidii, &c. in his tenent affirmativam. posterioris, cum maleficio videri perjurium latrocinium, raptum, furtum, &c. & in his tenent negativam. *Quo ad priora res est multò evenditior: idem tamen teneo etiam quod ad posteriora.* Nam argumenta hujus affirmativæ probant æquè de utriusque & DD. pro negativa etiam prius membrum impugnant, & æquè

què parum probant de his atque de illis.

Probatur ergò concl. nostra affirmativa indistinctè. primò quia placuit Bossio, Claro, Ludovico, & Bajardo qui omnes in subselliis & judiciis exercitatissimi. 2. quia practicatur, ut dicunt iidem. 3. quia est utilior reipubl. & justitiæ. 4. argumentis Friburgensium, quæ sunt. 1. quia lex criminosos & infames ad testimonium in criminibus exceptis ferendum admittens, inter eum, qui uno vel pluribus criminibus involutus aut ratione criminum sæpius infamis notatus, non distinguit, igitur nec nos distinguere debemus. *l. non distinguemus D. de recep. qui arbit.* Deinde quia malefici plurimis iisque horrendis criminibus ut plurimum sunt innodati: quod si aliis criminibus maleficos testes carere esset necessè, nullus unquam esset testis idoneus. Tertiò crimen maleficii non impedit, quin testis socii contra socium testimonium valeat: ergò nec alia leviora crimina cum maleficio conjuncta impedimentum adferre possunt.

Cæterum (quod valdè notandum) fundamentum partis adversæ æquivoco paralogizat. Nam, primò quæ positivi juris sunt, absolutè accipit, quasi etiam omnis essent juris. Secundò falsum supponit à tortura non suppleri, nisi unum defectum: potest enim supplere plures defectus juris positivi. quia præsumptio nata ex tortura est juris Gentium: ut & ipsa tortura in genere ad verũ exsculpendum, non à jure civili, sed à Gentium jure defluxit, licet modi quæstionum hi vel illi sint juris positivi: impedimenta verò istorum testium, merè sunt juris positivi, quoad hoc, ut infami plurium criminum nihilominus credatur. naturalis enim ratio solummodò dictat, ut minus credatur istis, quàm uno tantum crimine irretitis. Distinguendum itaque inter ea quæ jure positivo reddunt inhabilem testem, & ejus testimonium annullant, & ea quæ jure naturali vel Gentium id faciunt. Priora sic inhabilitant & annullant, ut adhuc possint numero, vel tortura suppleri & perfici, quando ex numero aut tortura jure Gentium præsumitur verisimilitudo. Posteriora verò simpliciter & omninò sic inhabilitant & annullant, ut neque numero, nec tortura queant unquam perfici vel suppleri. probatur distinctio ex simili de testimonio minorennium proximorum infantiæ, & proximorum pubertati supra q. 15. Jam expedita est responsio ad argumenta contraria.

Ad 1. tortura potest supplere unum defectum & non plures; negatur planè. nam si defectus sit juris naturalis, nec unum poterit, nec plures. Si verò sit juris positivi, ordinariè quidem supplet unum: aliquando tamen poterit tam esse gravis, ut suppleat plures.

Ad 2. quod nullum est jure positivo, non posse suppleri numero, falsum est. nam ex praxi & consuetudine ut dixi) suppletur, & favor justitiæ hoc exposcit, neque in exceptis Judex coarctatur ad hujus juris regulas. Quod verò nullum est jure naturali, sive primario, sive secundario, conceditur, id num. non posse suppleri: sed negantur isto jure hujusmodi denunciationes annullatæ: sunt tantum debilitatæ.

QUÆSTIO XVIII.

An extrajudicialis revocatio infirmet judicialem denominationem, adeò ut non faciat amplius indicium ad torturam?

DE hac re Doctores certant, & adhuc sub judice lis est: quæritur: Non tam de extrajudiciali facta priusquàm reus est condemnatus. de hac enim constat eam potius causam præbere, ut iterum torqueatur: receptum est, si in prima quæstione maleficium confessus sit, vel aliquem denunciaverit; & non vult sequenti die confessionem vel denunciationem suam ratificare, dicatque se vi quæstionis victum falsa dixisse: receptum, inquam, talem absque novis indiciis iterum equuleo imponi posse, ut in confessione perseveret. *Lege Simancam & alios, quos sum secutus lib. 5. Disquisitio. sect. 99. vers. quoad iterationem. & statuitur in Carolina art.* 57. constat etiam hujusmodi revocationem non factam à certo mori, non esse attendendã. *ut benè post Bald. Marsil. cons.* 79. *vol.* 3. *& in pract.* §. *restat. num.* 16. *&* 17.

Dubium potius est de revocatione extrajudiciali post sententiam mortis reo denunciatam, puta factam tempore confessionis vel Eucharistiæ. Nam tunc elidi præcedentem alterius nominationem tenent nonnulli, *Mars. in d.* §. *restat n.* 12. *Bursat. cons.* 201. *n.* 148. *& Farinac. qu* 46. *num.* 70. Horum DD. pace puto tenendum esse contrarium: quia nec retractanti in ipso patibulo, si nolit, judex credere tenetur, ut ostendam

Si verò in via ad supplicium, vel in ipso supplicio revocet confessionem suam de se, constat revocatione contempta omninò adhuc puniendum, *ex Carolina artic.* 91. *& DD. ut Mascar. de probatio vol.* 1. *conclusio* 353. *nu.* 29. *Binsfeldius in l.* 7. *C. de malefic. & mathemat. quæstione ult.* quia delictum per torturam confessum, & ad bancum ratificatum, censetur legitimè probatum.

Quod si in via vel in patibulo revocet denunciationem de aliquo factam in tortura, & ad bancum juris ratificatam, vel aliter fieri in partibus illis consuevit: tunc quidam volunt adeò elidi denunciationem judicialem præcedentem, ut ex ea nullo modo reus torqueri possit. *per text. in l. D. Marcus. D. ad Syllan. tenent etiam in crimine hæresis, & in criminibus assassinii, veneni & aliis occultis. Marsil. cons.* 109. *num.* 31. *& in pract. in* §. *restat ad final. post Iserniam. Grammat. decis.* 56. *nu.* 11. *voto* 3. *num.* 15. *voto* 1. *num.* 17. *Decian. cons.* 18. *num.* 1. *& fusè Farinac. supr. numer.* 73. *& hanc tutiorem vocant Patavini.* ratio quia moriens præsumitur non mentiri, & facit indicium innocentiæ pro reo. *Bald. cons.* 25. *colu.* 2. *vol.* 1.

Adverte, lector, huic rationi me ex Binsfeldio jam respondisse *libr* 5. *sect.* 5. *num.* 5. quæ velim legas. nunc addo facere indicium innocentiæ pro reo, non nisi propter illam præsumptionem quod moriens præsumitur non mentiri. Si magni facienda ista præsumptio, valere deberet ad exculpationem sui ipsius: ad quod jam ostendimus nihil valere: sed de se non præsumi verum dicere: ut nec de proximo, si jam moriturus

tutius aliquid in tertii præjudicium extrajudicialiter dicat, nec enim pro vero habetur *l. si quis in §. si quis moriens D. ad Syllan. Ang. in l. mater. C. de calumniat. Alexandr. conf.* 14. *lib.* 1. *Jas. in l.* 1. *C. commun. de legat. Cephal. conf.* 276. *nu.* 14 *Menoch. conf.* 39. *numer.* 44. *Farinac. quæst* 34. *nu.* 3. *post Boss. de indic. numer.* 188. *Alcia reg.* 3. *præsum.* 4. nisi huic assertioni efficaces adessent conjecturæ, *Curt. cent. conf.* 70. *Cravet. conf.* 6. *num.* 53. Igitur ista præsumptio per se valdè levis est. multi enim moriuntur haud multum de anima soliciti, ut quotidiana experientia docemur.

Secunda opinio est, si fuit nuda inculpatio seu nominatio sine ullis adminiculis, hac revocatione ipsorum denunciationem planè elidi, si adsint adminicula, non elidi, *hac videtur sententia esse Marsil in d. § . restat in fin. Mascar. libro* 3. *de probat. conclus.* 1130. *numero* 14 *Bursat. conf.* 201. *numero* 14. *libro* 2. *Reminaldi Jun. conf.* 420. *numero* 17. *lib.* 4. Si hæc sententia supponeret, in posteriori membro elidi ipsam denunciationem, sed manere integra illa adminicula; foret eadem cum Farinacii sententia *supr. nu.* 37. sed tunc ad propositũ non esset, nam hoc extra controversiam est: in dubio nostro agitur de sola denunciatione judiciali, præscindendo ab adminiculis: & ea opponitur secundùm se revocationi extrajudiciali. Aliud ergò supponit ista sententia: nempè quod ista adminicula moraliter sic cum denunciatione concurendo in illam influant, ut eam reddant longè validiorem & efficaciorem ad persuadendum, quàm per se sola foret, quod concedo: neque id Farinacius advertit, & ideò non ausus fuit illi simpliciter assentiri. Igitur eam, quatenus fatetur, si adsint alia adminicula, denunciationem non elidi verissimam judico: sed quatenus vult elidi, si non adsint, eam non sequor. versantur enim (ut dixi) in casu formalis comparationis inter denunciationem judicialem & revocationem extrajudicialem, & præscindimus ab aliis judiciis & adminiculis, præsupponentes denunciationi nullum alium defectum accidere, quàm quod sit revocata, & constat denunciationem plurium validam esse posse ad torturam, etiamsi alia desint adminicula. Quocirca hæc opinio media licet præ se feret æquitatem, parum tamen habet soliditatis.

Sit concl. *Quandocunque post sententiam mortis denunciatam, reus revocat denunciationem suam: judici arbitrarium est, adhuc credere denunciationi, & cunctis perpensis statuere cur velit stare, inculpationi an exculpationi. & verissima est sententia tertia tenentiũ in rigore per hujusmodi revocationem non tolli legitimam denunciationem.*

Hanc tenuerunt Binsfeld. & cum eo facultas Juris & Theologiæ Ingolstadiensis in scripto suo ad Serenissimũ, & omni virtutum genere laudatiss. Guilhelmum Bavariæ Ducem, anno 1590. & pro ea multa adducit argumenta Marsil. d. §. restat ferè per totum, & Mascard. supr. nu. 13. equidem non paucis eam infirmavi d. sect. 5. num. 5. nec muto.

Observo utrimq; esse præsumptionem. pro revocatione est præsumptio, quod non mentiatur; pro denuncia-

tione eadem militat, quia tortura eandem inducit, & fortior est ista, quia postea ad bancum ratificata. Confirmatur, quia acceptâ sententiâ solent rei mente valde conturbari mortis quadã præoccupatione. Præterea hoc prætextu possent plurimi nocentes meritas pœnas evadere confessariis aut aliis subornatis ad extorquendam morituro talem revocationem, vel ad eam spontè confingendam idque prece, pretio, importunitate, ut fit. Et ideò nec graves judices hac in re solent aut debent stare dictis confessariorum: nec circumspecti confessarii solent in vulgus tales excul-pationes spargere, gnari scandalum certum, fructum verò incertum fore. Denique non possum mihi persuadere, plus fidei deferendum ulli hujusmodi revocationi extrajudiciali, quam judiciali legitimæ denunciationi: cum pro hac semper militet juris firma præsumptio.

QUÆSTIO XIX.

Quando nihil invenitur de instrumentis maleficii, an denunciatio plurium per hoc elidatur, ita ut non amplius prabeat indicium ad torturam?

LIcet inventio instrumentorum sit signum & efficax argumentum adversus maleficos, sicut de monetariis & furibus certum est, *Hippol. Mars. in l. qui falsam. D. de fals. n.* 114. *& infra Decian. in criminal. lib.* 7. *cap.* 26. *n.* 6. *& dicit constitutio Carolina Binsfeld. in l. fin. C. de malefi. & mathemat.* Tamen *ex non inventione non potest colligi*: idoneum argumentum in contrarium, quia non ex sola inventione instrumentorum crimen hoc probatur, sed ex aliis quoque multis, ideò ut argumentum procedat, deberet esse signum convertibile, & proprium quarto modo.

Idcircò bene Ingolstadienses supra & Friburgenses responderunt negative: quibus assentior. sicut enim indicia possunt valere sine denunciatione, sic denunciatio sine indiciis, nam licet invicem corroborent, ab invicem tamen non dependent, & separari possunt. Quam facilè versipelles istæ possunt indicia perdere, abscondere, removere?

QUÆSTIO XX.

An leviora indicia sufficiunt ad torturam in criminibus non exceptis?

SI solas DD. sententias spectemus, ambigamus necesse est, adeò diversa responderunt: saltem quo ad loquendi modum. nam in re fortassis non tanta dissensio est. quid tenendum censeam, satis explicui lib. 5. disquisitio. sect. 3.

Non quæritur *an liceat ex non legitimis & insufficientibus indiciis procedere?* *sed an in hoc crimine indicia leviora, sufficientia censeantur.* & levia hic vocamus, non secundum se, aut absolutè loquendo: sed quæ comparativè seu relativè, respectu eorum quæ in criminibus non exceptis requiruntur, levia videantur, & idcircò comparatione istorum sunt leviora, quam in his requisita:

ta: non verò quæ sint leviora seu minus sufficientia, quam jus, aut natura criminis requirat.

Hoc posito, *Respondetur affirmative*, quia in his criminibus magis expedit reipub. leviora admitti indicia, cùm sint occultiora & difficilioris probationis crimina, & digniora quæ citius & gravius puniantur. Idem responderunt Ingolstadienses & Friburgenses DD. & etiam Patavini, à quibus optimè Bald. *in l. quicumque* §. 25. *C. de fugitiv. serv. n.* 25. explicatur, ut seipsum explicat *in l. nemo* 3. *D. de Episc. audiend.* nempe quod in his judex animosior & promptior debeat esse ad torturam, quæ est sententia communis. *Ias. in l.* 4. §. *si ibi indicium. num.* 4. *de condictio. ob turp. caus. Suzar. Marsil. Grammat. Jason. Clar. Carrer. Conrad. Boss. Brunum, Ponticell. & alios referunt & seqq. Roland. cons.* 7. *n.* 5. & 7. *libr.* 1. *Osascus decis.* 79. *nu.* 10. *Tiberius Deci. cons.* 18. *n.* 54. & *Farinac. q.* 37. *n.* 150. quia semper in his difficilem habent probationem, leviores probationes, etiam ad condemnandum sufficiunt, *l. non omnis* §. *à barbaris D. de re militar. fusè Baptist. Plotus de in lit. jurand.* §. 4. *n.* 22.

Unde apparet satis temerè quendam consulentem affirmasse, quodam de hac re discursu: quod æqualis solicitudo, & indignatio & probatio in exceptis & non receptis requiratur. *Fateor in utrisq; necessariam diligentiam judici adhibendum: sed nego in utrisque eodem modo & termino hanc necessitatem circumscribi: nego in hac indagatione criminis excepti omnia illa censeri necessaria, quæ in non excepti criminis indagatione necessaria reputantur.* Ad torturam sufficit judici habere indicia, ex quibus fortiter opinetur denunciatum esse reum: poterit autem facilius id opinari in exceptis quàm in non exceptis: quia crimina illa solent esse occultiora. Præterea distinctio, quam adjicit ille consulens inter forum fori, & forum poli: ut videlicet judex in foro poli, (qui est confessarius) proclivior esse debeat ad credendum pœnitentem esse affinem culpæ: in foro fori judicem debere procliviorem esse ad credendum quod reus immunis à delicto. Hæc inquam differentia est rejicienda ut nulla. Nam in foro poli quoad hanc credulitatem, nulla est differentia inter crimina excepta & non excepta, gravia & non gravia: quia in omnibus æquè & simpliciter judex tenetur credere reo ipsi pro se aut contra se loquenti. In foro fori nunquam tenetur soli reo pro se dicenti credere: & hic excepta à non exceptis distinguuntur: & in quæstione agitur de credendo non ipsi reo, sed tertio illum denuncianti. Sed instat, quoad hoc inter excepta & non excepta nullum adhuc esse discrimen: probant id aliquot textibus. *nempe accusatus* §. *licet & c. in favorem fidei, de hæret. in* 7. Respondeo, quod *d.* §. *licet*, nec ad rem facit, nec si faceret ad rem, nobis, sed illis obesset.

Non facit ad rem, quia illic non agitur de levitate indiciorum, sed de perjuri testis admittenda revocatione: nec in textu illo deciditur, vel ex eo potest colligi: quod in quavis reorum excepti criminis inculpatione, debeat apparere

manifeſtis indiciis, quod tales zelo fidei moveantur. Repugnat autem tex. parti illum proferenti: quia diſertè probat, in crimine excepto, quoad judiciarium ordinem contra communis juris ſancita procedi & etiam perjuri teſtimonium aliquando recipi (quod unũ pro nobis:) & quidem id receptum in fidei favorem, ut facilius hæretici convincantur & pœnas luant (hoc alterum pro nobis.) Undè meritò intulerim, quòd cùm ſtrigum crimen cum hæreſi conjunctum ſit, & in ejus perſecutione eadem obtineant: etiam in noſtro caſu ut ſtriges facilius convinci & puniri queant: judici in fidei favorem permitti, non attendere ad ordinem juris, quando de excepto crimine lis inſtituta.

Ex *cap. in fidei favorem*, ſolummodò probatur: ut complices in cauſa hæreſis ad fidei teſtimonium admittantur: debere illorum teſtimonium hujuſmodi eſſe, & talibus ornatum circumſtantiis, ut judex credat præſumptivè eos non mentiri. Verum hoc, quid nobis officit? Nec tantum requiritur certitudinis in teſtimonio ad torturam; quantum in teſtimonio ad convenindum, quod eſt majoris præjudicii.

Item nituntur hoc probare in omnibus criminibus ex quibuſdam textibus generaliter loquentibus, *ut l. abſentem D. de pœn.* ubi traditur, neminem ex ſuſpicionibus eſſe damnandum: ſatius eſſe nocentis facinus relinqui impunitum, quàm innocentem damnari, quæ contra nos non pugnant. Quia non agimus de damnando ullo ex ſuſpicionibus: ſed de torquendo ex indiciis valdè moventibus judicem: nec verò innocens judici cenſendus eſt, contra quem alii ſunt indicia. Denique obiiciunt *l. reſpiciendum eo. tit.* ubi nihil eſt quod nobiſcum pugnet. Non decet me de negantium parte ſuſpicari, eos miſericordiæ laudem ambire: nec illos decet ſuſpicari qui contra ſentiunt, ſe veritatis gloriam aucupari. Deo iſta judicia ſinenda. Utraque pars cenſet, ſe nec durius, nec remiſſius decernere, quàm res poſtulat: utraque juſtis rationibus moveri ſe arbitratur. Quod tamen eodem loco ſequitur: in levioribus cauſis oportere, ut judex ſit ad lenitatē pronior: in gravioribus ſeveritatem legum aliquo temperamento benignitatis ſubſequi: hoc ſatis indicat non eodem modo in criminibus exceptis, quæ atrociſſima ſunt, quibus graviores pœnæ ſunt decretæ: & in levioribus, ut ſunt non excepta, procedendum: ſed licere judicibus in illis ſeverius quàm in his procedere.

QUÆSTIO XXI.

Quæ indicia leviora ſufficiant ad torturam?

OMninò teneo *debere eſſe legitima & ſufficientia juxta criminis naturam, & in genere indiciorum ad torturam.* Licet enim multi DD. dixerunt in atrociſſimis permiſſum judici jura tranſgredi, ut in his ordo ſit ordinem juris non ſervare. *Innoc. in c. 1. de conſtit. Bald. in l. obſervandum n. 10 D. de offic. Præſ. & in l. & ſi ſeverior C. de infam. Marſ. in l. 1. n. 47. de q. Clarus in* §. 1. *ante n.* 10. 11. *Capu. deciſ.* 31. *Grammat. deciſ.* 36. *nu.* 2. & 3.

& 3. *Roland. conſ. 7. num. 5. & infr. l. 1. Menoch. de arbit. q. 84. n. 9. & conſ. 100. n. 66 Maſcard. concl. 1385. n. 53.*

Hoc ſolummodò verum eſt, ubi conſtat de rei delicto: ſed cùm quæritur an reus deliquerit, jura quidem diſpenſant circa nonnulla jure ordinario & poſitivo requiſita in procedendo, & circa perſonas teſtium, ut reſponſum quæſtionibus præcedentibus, ſed ut abſque legitimis indiciis præcedentibus aliquis torqueatur, nec ulla jura, nec æquitas permittunt: ut benè Marſil. doctrinam illam Innocentii moderatur & explicat, quæ explicatio meritò communiter recipitur. *Marſil. in* §. *diligenter num. 157. & conſ. 74. num. 35. Grammat. voto 34. num. 23. Perſonal. tit. de indic. & tortu. numer. 24. Carrer. tit. de indicus* §. *circa quartum n. 8. Riminal. Iun. conſ. 361. num. 32. 33. & 37. Farina. q. 37. num. 790.*

Equidem niſi ſic explices, injuſtam cenſuerim, & ſimpliciter negandam, ut negant longè plures: *gloſſ Cyn. Bald. Salic. in l. ſi quis C. ad leg. Iul. Majeſt. Alberi. in rub. D. eo n. 3. Affuct. in tit. quæ ſint regalia in verb. & bona committentium n. 44. Grammat. de voto 34 ad fin. Angelus de Aretto & in addit. Auguſt. in verb. che hai tradito la patria nu. 1. Marſ. d.* § *diligenter n. 175. & poſt Brunum & Conrad. Clarus q. 64. ante n. 10. Follerius in pract. cri. verbo, & quod ſuffocavit uxorē n. 58. & 103. Iasō. poſt tract. de indic. c. 5 ſub rub. de non torquendo ſine indiciis etiam in crimin. læſ. Majeſt. Gigas de eod. crim. in tit. quomodo & per quos q. 26. Roland. conſ. 12. nu. 33. lib. 3. Rimin. Iun. conſ. 88. & 361. nu. 32. Oſaſch. deciſ. 78. nu. 14. Decia. in crimin. l. 7. c. 46. Bertaz. conſ. 61. col. 1. l. 1. Burſ. conſ. 166. n. 33. & 201. n. 41. Beccius co. 67. n. 14. Vincent. Ondedus conſ. 5. co. n. 5. l. 1. & n. 22. Carrer. ſup. n. 7. Maſcard. concl. 1385. n. 4 Farinac. l. 2. q. 37. n. 79. & n. 89.*

Debent ergò adeſſe indicia ſufficientia ſed quæ iſta? Rectè Bart. advertit certā de his doctrinam tradi non poſſe: quem alii ſequuntur. *Bart. in l. fin. D. de q. & ibi plenè Marſ. & Blanc. de indic. & Clarus* §. *fin. q. 64. n. 13.* ideò judex poteſt arbitrari quæ ſibi cenſeat ſufficere. *ſic poſt multos Menoch. de arbitr. caſ. 270. n. 3. & caſ. 474. nu. 1. & nu. 47.* dixi de hac re copioſè *d. lib. 5. ſect. 3. &* 4. quo me refero. Menochius *l. 1. de præſumpt. qu. 44 à n. 9.* poſuit quadraginta tria indicia ad torturam idonea. Bertazzin. *conſ. 213. n. 8.* vult duo indicia levia ſufficere ad torturam, quod intelligo etiamſi in jure non ſit expreſſa, dummodò ſint per duos teſtes probata, & ſint veriſimilia, & probabiliter concludant *Bald. conſ. 515. num. 4. vol. 5.* Item indicium aliqualiter animum judicis movens, & in jure approbatum, ſufficit. *Bald. in l. cum citra C. de iur. dot. Cravet. conſ. 6. n. 12. Simon de Pretis conſ. 15. n. 19. Bart. Baiardus ad Clarum q. 64. n. 56.* quia plus debet operari in judicis animo cæteris paribus indicium jure expreſſum, quàm non expreſſum.

Tertiò unius teſtis integer, & (ut vocant) in vulnerabilis, de propria ſcientia per ſenſum corporis deponens. *gloſſ. Bald. Angel. Salic. & alii in d. l. ſi quis Angel. in l. tormentis C. de quæſt. Bald. conſ. 259. num. 5. lib. 1. Marſ. conſ. 46. nu. 1. Andreas Siculus conſ. 47. nu. 6. & 7. lib. 1.*

Pariſ.

Parisf. consf.151. n.3. lib.4. & alii post quos Farina.q.37.n.56. cum seqq. Quod si integer non esset, aliquod aliud adminiculũ requireretur, *Menoch. de præsumpt. l.1.q.89.n.10. & 1. Clarus q.21.n.2.* vel si desit adminiculum, non poterit deveniri, nisi ad levem torturam, & non ad plenam, *post alios Clarus quæst.64.n.32. Farinac. sup. n.64.* Denique receptum, quod unum indicium etiam remotum sufficiat ad torturam (*Ioann. And. ad Specul. in tit. de præsumpt.* § *species in majore addit. Alexand. & alii apud Clar. q. 64. nu.14.*) quam ego non libenter sequerer, nisi concurrente aliquo alio adminiculo, ut moderantur Clarus *in q.21.* & Farina *supra n.47.* vel in occultis ad quæstionem levem, ordinaria minorem. *Gramm. voto 17. n.18. Clarus d.q.21.col.ult.*

Quando non sunt satis idonea indicia ad torturam, & judex habet causas suspicandi reum esse culpabilem, consulunt latrunculatores, ut reus saltem terreatur verbis, & vultu, & torturæ comminatione. *Bald. in l. 2. C quorum appellat. n.5. Bossius tit. de indic. n.24.* sed alii ad hoc requirunt aliqualem judicis præsumptionem. *sic Fran. Person. tit. de tortur. n.77.* & Farinac. monet ne terror iste verbalis admoveatur personis valdè timidis, *q.37.n.102. & 103.*

Si præsumptio judicis esset benè fundata, posset verbis adjungere facti aliquid, admovere reum ante equuleum, expoliari, & quandoque ligari facere, immò & modicum elevari, sine quassatione. *Paul. Grilland. de indic. q.4. in.2. & 3. gradu torturæ, Corrad tit. de negat. crimin. n.41. Personal. sup. num.78. & Farinac. d.q.37. num.105.* Quanquam nec in his certa regula potest judici præscribi. *Cartar. in Pract. cap.112. nisi Farina. q. 38. num. 33.*

QUÆSTIO XXII.

An judex promptior & facilior debeat esse ad torturam in atrocioribus & occultis?

IUre certum est, ubi aliter veritas haberi non potest, facilius concedi ut veniatur ad quæstionẽ *l.D. Pius D. de q.* & cùm in hoc crimine strigum rarò vel nunquam aliter queat veritas haberi, quia conveniunt de nocte, & in locis desertis, & talia crimina sunt difficilis probationis. *Menoch. de arbit. cas.116. n. 14. Camillus Campeg. in addition. ad Zanchin. cap.9. verb. num. quid poterit torqueri*: Sequitur in hoc crimine ut in aliis occultis promptiorem ad torquendum debere esse judicem. Idem in atrocioribus probatur, quia quò gravior morbus, hoc opus est remedio efficaciore & celeriore. Confirm. ex præcedentibus, quia si in his criminibus ad torquendum leviora sufficiunt indicia *ut probatum quæst. 12.* certè sequitur judicem in his ad torquendum promptiorem & faciliorem esse debere. *l. ubi C. de fals. hoc tenent Bald. in l. nemo deinceps C. de Episc. aud. n.3. Alex. consf.62. nu.5. lib.3. Gramm. decis.33. n.4. decis.34. nu 38. & consf.33. n 17. Igneus in l.1. § . servi n.75. D. ad Syllan. Brunus de indic. 2. p. q.80. n. 2. Abb. in c. at si clerici in fine. principii de judic. Bossius de indi. n.172. & 195. Clarus q.64. nu.6. qui vocat communem, & sanè*

ibi

ibi in addit. Giarcharus lit. H. & Bajardus num. 19. multos allegant, idem defendit Binsfeld. concl. 6. v. 6. & unanimiter sic responderunt interrogati DD. Ingolstadienses Theologi & Jurisperiti anno 1590. Patavini Bononiens. & Friburg. Anno 1602. nec dubitandum hac de re puto.

QUÆSTIO XXIII.

An in hoc crimine dignitas à tormentis excuset.

JUre ordinario nobilitas & dignitas à tortura excusat, *l. edictum D. de qu. libr. milites eo. titul. Gramm. voto. 1. Bossius de indic. nu. 102 usque 114.* excipiunt quidam, nisi in officio deliquerint, *ut idem Boss num. 16. & Clarus §. fin. quæst. 64. num. 16.* sed exceptionem non approbant alii, *cum Vulpelio Farinac. d. q. 41. nu. 48.* Haud scio tamen an in judiciis non magis obtineat rigidior illa.

Hoc scio in crimine maleficii, ut in cæteris exceptis, nec nobilitatem, nec dignitatem per se excusare à tormentis, textus sunt apertissimi, *l. etsi excepta C. de malef. l. de minore in pr. D. de quæst. l. Decuriones C. eod. l. nullus. l. si quis alicui. C. ad leg. Iul. Majest. l. proditores D. de re milit. l. si quis Decurio C. de fals. ca. in fidei. de hæret. Marsil. d. l. edictum. Bossius, de indic. num. 115. Damhauder. in pract. crim. cap. 41. rub. qui à tortura sint excusandi. nu. 7. Gramm. voto. 25. num. 5. Grill. de quæst. q. 4. Covarr. l. 2. var. res. cap. 9. Binsf. in d. l. etsi excepta concl. 7. Farin. qu. 41. numero 100.*

Levius tamen torquendos docet Tiber. Decian. *cons. 93. num. 137. fol. 2.* quod æquum est, ut & illud: contra tales exigi indicia clariora, quàm contra alios, *per tradita à Vulpello cons. 141. in princ, quem sequitur Baiard. ad d. Clari q. 64. nu. 63.* Verumtamen etiam hæc duo ab arbitrio judicis dependent: quia cum reatus omne privilegium ademerit, *juxta Fran. Marcum decis. 709. p. 1.* tantum licebit judici, cum istis qui privilegio sunt exuti, in pœnam facinoris, de quo suspecti meritò videntur, quantum cum illis, qui nunquam privilegio adjuti fuerunt.

QUÆSTIO XXIV.

An in atrocioribus major debeat adhiberi tortura, quàm in aliis criminibus?

SI cætera paria sint, & aliunde nihil obstet, certum est in his acerrimam esse torturam adhibendam, *per l. ubi C. de fals. & l. edictum D. de quæstion. Brun. de indic. & tortur. p. 2. q. 5. num. 52. Conrad. in pract. tit. de negat. crim. nu. 79. in fin. Noviss. Roman. de test. q. 37. nu. 89.* Sed quia in his certa regula tradi non potest, quia res pro personarum, indiciorum, & aliarum considerationum varietate judici moderanda, *ut docui li. 5. disquis. sect. 9. vers. torturæ modus.* ideò hoc totum prudentis judicis arbitrio commissum censetur, ut torturam intendat vel remittat, prout in conscientia judicabit, *l. de minore §. tormenta. l. quæstionis D. de qu. Brunus sup. Clarus d. q. 64. num. 2. Toller. in verbo rei indurati, nu. 16. Binsfeld. d. concl. 5. Menoch de arbit. Jud. cent. 3. casu 271. Farinac. q. 38. nu. 33. ubi*

33. ubi post num. 34. ponit varios torturæ gradus, qui possint judicem dirigere. optimum puto sequi loci consuetudinem, *ut benè Chartar. sup. nu. 49.*

QUÆSTIO XXV.

Cùm sagæ plerumque sint induratæ & maleficio taciturnitatis munitæ, qualis tortura in hoc crimine majoris sit effectus?

QUia propter varia concurrentia temporis, loci, personæ sæpè fit, ut quod in uno efficax, in alio irritum inveniatur: immò quod uno die vehementer metuendum & intolerandum, hoc eidem personæ alio tempore haud magni faciendum videatur: vix certi quid responderi queat, nisi quod ab experientia judex in his directionem suam debeat mutuari. Scio profuisse, & bonum factum judico, si simul cum quæstione adhibeantur aliqua remedia Ecclesiastica, quibus dæmonis vires infringi solitæ. Sylvest. *in l. de Strigimag. admir.* commendat præmissam exorcizationem, non quod possessas à dœmone sagas omnes sentiat: sed quia vel obsessæ, vel præsentiâ ejus obfirmatæ sunt. Utile quoque, si torquendi collo appendantur sacræ reliquiæ, vel agni cerei effigies consecrata: Item si aqua benedicta in os infundatur, & eâ corpus aspergatur, & cum utuntur tormento insomniæ, cerei benedicti instillatio inopinata. Verùm hæc omnia (ut dixi) ab usu docentur: & cavendum ne sacris hisce remediis superstitiosi aliquid ratione materiæ, temporis, aut numeri, immisceatur. Plurimùm & crebrò veritati obstat mala judicum & quæsitorũ dispositio quoad fidem, mores, aut intentionem, hinc enim fit, ut adeò multa Deus diabolo permittat, quæ contra judices benè dispositos, nec tam crebrò, nec tam facilè foret permissurus.

QUÆSTIO XXVI.

Quoties possit elevari reus, & quot possunt dari ictus, pro quolibet indicio?

NON potest in his constitui certus modus vel regula: judex debet facere secundùm arbitrium & conscientiam suam, consideratâ qualitate delicti, personæ, & indiciorum, *rectè Marsil. in pract. crim.* §. *expeditam num. 85. Clarus d. q. 64. numero 2. qui nonnulla de ictuum nume. Menoch. cas. 271. & alii citati à Giacharo ad d. qu. 64. versicul. Judicis arbitrium. Paris de Sindica. versic. tortura cap. 4. numero 1. Boer. decis. 163. num. 8. & decis. Lucens. 89. num. 11.*

In genere dici potest, regulariter reum ter elevari & dimitti posse. *Jason. de torment. cap. 14.* & de consuetudine Italiæ solere pro singulis indiciis tres ictus dari, scribit Marsil. *in pract.* §. *occurrit columm. 2. versic. & potest poni, sequitur Joseph. Cuma de Sindicat. rub. de tort. num. 20. Novell. falla. 92. num. 28.* mihi hoc durius semper visum. Nam & ipse Marsil. alibi *consil. 8. numer. 37.* respondit sufficienter tortum, qui habuit

buit sex ictus chordæ, quod est universum pro omnibus indiciis intelligendum: Cravetta verò sex ictus satis esse censuit. *consil. 287. num. 6.* nempe non pro singulis indiciis, sed omnibus ante habitis, & toto continuo tempore, quo reus in una quæstione manet suspensus. *Grilland. tract de quæstio.* §. *vide idem num. 9. Clarus lib. 5.* §. *fin. d. quæst. 64. num. 33. Farinac. lib. 1. titul. 5. quæst. 38. num. 47. & 54.*

QUÆSTIO XXVII.

Quamdiu reus possit teneri in chorda elevatus ordinariè?

STatutum est quâdam bullâ Pauli III. Pontificis sapientissimmi, non teneri usque ad spacium horæ, *in bullario 1. p. fol. 471.* Si enim bullæ verba perpendas, prohibet reum in tortura teneri per longum temporis spacium, veluti unius aut plurium horarum, q. d. tale esse non modò plurium, sed unius quoque integræ horæ, nisi legendum, *unius & plurium* ut summum permittat ad unam horam, & sic videntur intelligere DD. qui atrocissimis permittunt unam horam aut paulò ampliùs, *Foller, in verb. rei indurati n. 16. fol. 289. Flaminius Cartar. in pract. de interrogat. reor. lib. 4. cap. 1. n. 113. Farin. qu. 38. nu. 54. Grilland. sup. nu. 9. ego quoque d. l 5 sect. 9. vers. torturæ modus.*

* * *
* *

QUÆSTIO XXVIII.

Quid in utroque ad summum fieri possit?

QUæstio procedit de numero ictuum, elevationum, & quantitate temporis.

Inprimis Deo ante oculos posito, & moderamine tali adhibito, ut præceps & effrænata vitetur sævitia *l. de minore* § *tormenta, D. de quæst. l. nihil. C. eodem.* debet judex potius amplecti, quoad res patietur, benignitatem, quàm atrocitatem, *Aymon. consi. 287. Bertazz. consil. 315. nu 3.* & videre ut reus tortus salvus sit innocentia vel supplicio. *l. quæstionis modum D. de quæst. ubi Bart. Alber. & Mars. & Gandin. in tit. de qu. num. 5. & 10.*

Deinde Patavini DD. censent ad summum tribus diebus interpolatis, si sint indicia urgentia, reum torqueri posset & pro qualibet vice ter elevari cum tribus quassationibus, & ita fieri sub dominio Sereniss. reip. Venetæ, & *consuluisse Paulum de Castro con. 199. visa inquisitione nu. 5. lib. 2. & sequi Blanc. de judic. nu. 14. Jason. d. cap. 14. Mars. Novel. & Clar. sup. Ciril. de quæst* § *11 n. 5. Bonacosi. commun. opin. crimin. p. vers. torquendus debet habere, qui attestantur de communi Italiæ praxi.* Ulterius si criminis gravitas exigat, & satis robustus sit reus, posse reo elevato & ad tempus suspenso facere quassari funem, qui modus torquendi censetur vehementior, quam per elevationem cum dimissione & ictibus. *Bursat. post*

Garrer. & *alios* cons. 201. num. 9. li. 2. Quando cum ictibus relevatur & dimittitur ad summum quatuor ictus, & ultimò ponderum graviorum ad pedes appensionem permittunt Friburgens. *citantes Grilland. sup. Foller. sup. num. 16. & Farin. d. loco n. 49. & 54.*

QUÆSTIO XXIX.

An non possit Judex, cum videt reum esse induratum, aut ex aliis justis causis, desistere ab examine & tortura, & post aliquot dies eam repetere?

POsse responderem, cùm id & ratio sæpè dictitet, & jure nullo prohibeatur, & Interpretes approbent, idem responderunt Facultates Bononiens. Patavina, & Friburgens. *probant auctoritate Bald. in l. 2. C. quod met. cau. Bart. in l. unius* §. *1. D. de q. in 1. opposit. Mar. in l. quæstionis n. 1. & in l. repet. num. 4. & 10. d. tit. Afflict. in constit. regni l. 1. titul. de clandestin. homic. numer. 55. & 56. Boer. decis. 163. nu. 10. Conrad. titul. de negat. crim. & tort. num. 31. Anton. de Canario tract. de qu. in 6. n. 1. novis. Romed. qu. 39. per totum, maximè 86. Cartar. ubi suprà nu. 180. Clarus quæst. 64. nu. 45. Menoch. cas. 272. nu. 4. Farinac. quæst. 38 num. 86. & 87.* maximè quando indicat indicia non satis purgata per torturam præcedentem, *Marsil. in d. l. quæstionis modum nu. 17. August. addit. ad Angel. in verb. comparaverunt dicti inquisiti. in 1. addit. Menoch. cas. 273.* aut si nova superveniant indicia, *Noviss. Roman. nu. 90. ubi sup. & DD. in d. l. unius* §. *1.* Consultum autem tunc judici, ut curet referri in acta; quod animo torturam repetendi, jubeat reum deponi, & ut intercedat dies & nox integra, & non repetat ultra tres vices, *est communis in scholis & judiciis. Noviss. Rom sup. num. 103. & 106. Clarus supr. versic. ultimo videndum.*

Rationem optimè deducunt Friburgenses, & docent, quod sive induratio ista sit naturalis, sive arte dœmonis procurata (*de quo multa Grill. de quæst. & tort. quæst. 4. num. 12. Binsfeld. in leg. 8 C. de malef. & mathem. quæst. 1. concl. 15. & ego d. sect. 9. circa medi.*) tamen ipsa & ex ea nascens taciturnitas est temporalis, & non perpetua: quia mutatur ex causis naturalibus, tam extrinsecis, quàm intrinsecis, ut homo modò velit tacere, modò nolit, modò facilius possit, modò difficilius se contineat. Dæmon quoque non semper strigibus adsistit, sed aliquando deserit, vel sponte suâ, vel Dei jussu, vel non ferens Ecclesiastica remedia, quæ adhibentur, *ut docui sect. 9. vers. quoad tertium dubium.* Unde etiam fit, ut judex meritò speret, eum qui tunc induratus tacet, alio tempore cuncta propalaturum.

QUÆSTIO XXX.

Quid sentiendum sit de effusione aquæ frigidæ in tergum appensi rei?

SI foret addita ratio dubitandi, melius assequerer dubii mentem. Ego illam inter torquendi modos jam aliàs memoravi *d. sect. 9.* nunc etiam respondeo, si nihil admisceatur superstitiosi

(v.g.)

(v.g.) circa modum effusionis numerum guttarum, constellationem, expectationem effectus prodigiosi, &c. Sed fit simpliciter, & quia putatur plus doloris allatura; nec subsit metus periculi mortis, vel enormis læsionis: me nihil videre causæ, cur ea non sit permittenda: cum modus & qualitas torturæ judicis arbitrio subsint?

Cavendum quidem judicibus ne insolitos modos quæstionum introducant, ne faciant litem suam, & pereunte reo in syndicatu puniantur, *Bald. l. 1. C. de emend. servan. Boss. de tortur. num. 40. Anton. Gomes. tom. 3. var. resol. tit. de tortur. cap. 13. nu. 5. Clarus supr. nu 35. Farinac. d quæst. 38. n. 56.* Sed quando sunt indicia urgentia & crimen valdè grave, tunc posse modum tormentorum excedi, volunt iidem DD. *Farin. quæst. 37. n. 84. & d. quæst. 38. n. 64. Brun. de indic. part. 2. quæst. 5. n. 42. Conrad. ubi sup. nu. 39. in fin. Grilland. sup. quæst. 4. nu. 10. vers. Quintus & ult. Forber. in verb. rei indurati sub. n. 17. Cartar. libr. 4. suæ praxis cap. 2.* Quos intelligo, non de excessu justitiæ aut æquitatis v.g. plusquam rei qualitas ferat (hoc inhumanum reputo) sed de excessu generis tormentorum, ut v.g. cum ordinariè in illis locis adhibeatur tormentum funis: manibus rei post terga ligatis, quod est jure probatum, & in praxi receptissimum, *l. nullius C. ad leg. Jul. Majesta. l. decuriones C. de pœnit. Francisc. Brun. supr. d. quæst. 2. nu. 6.* Vel si nequeat sic torqueri, appropinquatio ignis ad plantas, *Clarus d. nu. 35 Carrer. in sua pract. fol. 138. colum. 1. Farinac. d. quæst. 38. à num. 62.* Vel aliquod simile: liceat tunc compedes ferreos, vel baculum intra pedes ponere, vel deponere reum & refrigeratum iterum sublimem facere; vel uti instrumento stangetæ seu taxillorum, vel ignis, vigilia & similibus, *memoratis à Farinac. d. quæst. 38. Bruno d. quæst. 2. & Marsil. in d. l. 1.*

Aquæ frigidæ effusionem in tergum, non esse insolitam patet ex eam non reprehendentibus, & in usu fuisse testantibus. *Marsil. d. l. 1. nu. 27. Paride de sindica. verb. tortura. quod incip. de repet. num. 5. Damhauderio in praxi. crimi. sup. fol. 109. numer. 18. Farinac. d. quæstio. 38. numer. 5. & 64. Foller. supr. nu. 10. Chartar. supra num. 112.* Notant tamen Farinac. & Paris. hoc tormenti genus ex crudelioribus esse, & proinde non nisi in atrocissimis criminibus recipiendũ; & Bononienses illud non admittunt, nisi ubi est consuetudo, plura de hoc dixi loco supr. citato. DD. Friburgenses ostendunt supplicii genus esse & servile apud Septentrionales, ex Olao Magno, *libr. 2. Descript. regnor. Aquilonar. cap. de pœna infidel. servor.* Postea eruditè & Philosophicè ostendunt, cur aqua frigida ad tergum appensi rei affusa, cruciatum adferat, parique tormenti sit censenda his verbis: tradunt " philosophi, quod naturale sit cuivis " dolenti, sivè homini, sivè bruto, quod " calor & spiritus tempore doloris ad " interiora, hoc est ad cor, se recipiant, " seque interius conservent, & nocitu- " ra repellant, sicut cives tempore op- " pressionis & obsidionis retrahunt se " ab exterioribus, & recurrunt quan- " tum possunt ad interiora, *ut docet D.* " *Thom. 1. 2. quæst. 44. art. 1.* Atqui hinc "

,, est quod doloris seu tristitiæ effectus
,, sit, aggravare animum, ita ut ad exteriora liberè progredi non possit. *D. Tho.1.2.quæst.37.art.2.* Itaque quod
,, aqua frigida in tergum suspensi effusa, cruciatum adferat, id accidit; quod
,, calor circa cor intensissimus diffundatur ad proximas corporis partes,
,, hoc est in tergum; cui calido aqua frigida affusa fortius agit in contrarium
,, resistens, hoc est in tergum calidum,
,, sicut aqua calefacta magis patitur à frigido. *D.Thom.d.quæst.37.art.1.* Sicut & glacies à solis calore citius quā
,, nix, liquescit, quod glacies fortius,
,, quam nix resistat: & manus frigida in
,, aquam calidam imposita maximum
,, doloré percipiat. Spiritus ex ore appensi est calidissimus, redditque faciem & linguam calidissimam: quo
,, fit, quod aqua frigida effusa, linguæ
,, cruciatum adferat: vel (quod probabilius est) dolor ideò intenditur, quia
,, ut aqua calida, ita & frigida inimica
,, est corpori, potissimum autem nervis, & partibus nervosis. Et tradunt
,, anatomici nervos à capite per spinam dorsi seu vertebram, in reliquas
,, corporis partes diffundi: ideoque in
,, tergo, seu fonti & origini, hoc est capiti seu cerebro vicinis, maximam
,, sentiendi vim habere, potissimum
,, tempore torturæ, quo nervi extenuantur & extenduntur, quo fit ut aqua
,, frigida ad tergum suspensi rei effusa,
,, ceu novum cruciatus genus, dolorem
,, augeat & intendat.] Unde patet mihi meritò suspectum fuisse, si effunderetur ante appensionem, vel diu post depositionem corpore jam refrigerato. *d.vers. ut his judices obvient,*

QUÆSTIO XXXI.

An & quando tortura ex primis indiciis repeti possit, maximè in hoc crimine, cum sagæ plerumque sint indurata & obstinatæ?

Duo quæruntur, *An*, & *Quando*.

Quoad prius non quæritur de novis indiciis, constat ex novis urgentioribus & diversis repeti posse, licet sufficienter tortus priora cuncta purgaverit, *l.repet. D. de quæst. d. unius §. 1. D. eod. ex quibus locis communiter DD. id colligunt. vide Clarum supra vers. ult. videndū, & Farin. q.38.n.77. cum seq.*

Sed quæritur, an ex primis indiciis: hic illud quoque certum puto, quod si judex dubius sit an habeat justam repetendi causam, debere in leniorem partem propendere, & à repetitione abstinere. *l. si de interpretatione. l. si præses. D. de pœn. Clar. supr. vers. hæc autem omnia. Farinac. supra num. 89.* Item si reus non videatur satis robustus, ut corpus in tormenta durare possit, quia persona debilis est, cavendum enim ne si repetat, enormiter lædatur vel moriatur. *text. in d. §. 1. Gandin. de quæstion. num. 4. & num. 20. Guido de Suzar. in tractat. de indic. n. 3. & 57. & Paris. supr. num. 5. Farinac. supr. nu. 82.* Contra certum quoque, si reus in quæstione legitimè confessus, revocet postea extra tormenta suam confessionem, ex iisdem indiciis posse repeti. Nam alioqui ad manum esset, sic se supplicio eripere. *Bald. in l. bona fidei num. 5. C. de reb. cred.*

Marsil. in d. l. repeti. nu. 11. & §. quoniam n. 3. Farinac. nu. 91. Binsfeld. in d. lib. 7. q. 1. concl. 14. deinde lib. 5. sect. 9. vers. quoad iterationem.

Cessantibus his casibus adhuc puto posse repeti, quando judici videbitur, quia res ab arbitrio ejus pendet: non quidem pro voluntate tantùm, & cùm sibi videtur sine ratione, quod meritò damnat Farinac. *supr. n. 79. 80. & 81.* Sed cum hac observatione, ut non repetat si levia tantum sint indicia illa priora, quia hæc quavis tortura censenda sunt expurgata, *post Barthol. Mars. & alios in d. l. unius §. 1. & in numeros Farinac. n. 72. & 79.*

Quod si sint indicia gravia & vehementia, & ea judex arbitretur nondum satis purgata, poterit eam repetere, donec expurget reus induratus. *tex. in d. l. unius §. 1. & ibi Bart. Angel. in pract. verb quod fama publica num. 95. & ibi Augustinus, Marsil. in d. l. repeti numer. 6. & 10. Cravetta. cons. 287. num. 6. Boss. tit. de tort. nu. 42. Clarus. supr. n. 45. Grilland. d. cap. 4. nu. 10. cum seq. Binsfeld. supr. concl. 12. Farinac. d. lib. 1. tit. 5. q. 38. numer. 47. cum duobus seqq. & à num. 79. usque 93.* & solent ad hoc prudentes judices à leviore tortura inchoare, & postea repetere graviore & acriore, ex doctrina Bart. sup. & aliorum. *Marsil. supr. in d. l. repet. num. 4. & in d. §. quoniam nu. 2. Farinac. d. quæst. 38. num. 83.* Si tamen inchoasset è graviore, & propter induratum animum rei, & robur corporis, nondum satis indicia expurgata, posset adhuc repeti. Hoc ordinariè observandum, ut ultra tertiam vicem tortura non extendatur, *Bertaz. cons. 320. lib. 2. dixi d. vers. quoad iterationem*: quia censetur se planè reus expurgasse. Hæc quoad posterius.

Porrò in nostro crimine, propter causam in quæstione positam, poterit judex facilius usque ad tertiam venire.

QUÆSTIO XXXII.

An in jure & legibus fundamentum habeat, quod quidam dicunt torturam non debere repeti, ultra tertiam vicem?

NOn scio quicquam jure scriptù, ut id receptum sit: sed ex communi Doctorum opinione, in praxim id arbitror, ut æquitati consentaneum, desumptum, *id tenuit Castr. cons. 199. nu. 5. libr. 2. Blanc. de indic. num. 14. Jason. d. cap. 14. Marsil in §. occurrit. col. 2. versic. & potest poni. & consil. 8. num. 37. & in d. l. repeti num. 15. Clarus. d. quæst. 64. num. 32. Cirill. in summ. crimi. §. 11. n. 5. Bonacoss. commun. opin. criminal. p. 1. vers. torquendus debet habere Grammat. cons. 21. num 7. & vot. 6. numer. 17. Bossius tit. de tortur. numer. 44. Carrer. tit. de indiciis num. 194. & seq. Bertazzol. cons. 145. nu. 2. Farinac. quæst. 38. à numer. 32. Binsfeld. d. concl. 14.* probatur à simili. quia sic tria onera tutelarum excusant tutorem, *l. tria onera D. de excus. tut.* item repetitio de dando ad trinam restringitur, ne hæres nimium gravetur, *l. fideicommissa §. si quis decem. D. de leg. 3.* nam teste Philosopho tria sunt omnia, & torturis certus aliquis terminus erat præfigendus. Bossius sup. dicit se à nullis bonis judicibus, sed à solis carnificibus vidisse hunc numerum transgredi.

Si

Si tamen post tertiam vicem judex aliquis reperiret nova indicia urgentissima, putem in rigore posse ulterius tendere. Nam ista consuetudo non plus ligat, quam faceret jus scriptum: & posset intelligi de omnibus indiciis quæ tertiam vicem præcedunt, quomodo enim censebuntur expurgata, quæ prius ignorabantur: Fateor hoc dictum novum, sed non quia novum caret optima ratione, ut ostensum, & confirmatur prox. quæst. 33.

QUÆSTIO XXXIII.

An illæ tres vices sint intelligendæ de uno die, vel de tribus diebus interpolatis?

QUod non nisi de tribus diebus interpolatis, patet, ita ut inter singulas quæstiones dies viginti quatuor horarum intercedat, ut terror & dolor præcedens resideat: & novus metus ac cruciatus gravior formidabiliorque efficiatur. *Dixi d. vers. quoad iterationem, & tenuit post citatos prox. quæstione Farinac. d. quæst. 38. nu. 103.* Nec ullius memini, qui scripserit uno die ter repeti torturam posse. Nisi quod Baiard. ad Clarum, sanctum videatur insinuare quod commune illud dictum Pauli Castrens. & aliorum fallat in atrocioribus. Equidem limitatio æquitate non caret, & in nostro crimine non rarò foret necessaria, & probatur à simili: sic enim in atrocioribus sceleribus plusquam tres ictus in qualibet tortura dari posse docuit Carrer. *tract. de indic. & tortur. fol.* 1. 63. certa enim reg. in hujusmodi tradi non potest. *Vide supra quæstion. 24. & 25.*

QUÆSTIO XXXIV.

Quid si reus tot delicta commisisset, quod examen uno die absolvi non posset?

RAtio dictat, & necessitas veritatis indagandæ ad justitiæ administrationem exigit, de iis quæ supersunt, alio die examen institui. Ideò si quis de quinque diversis criminibus foret delatus, & ex indiciis gravibus suspectus, & de tribus tantum delictis tres quæstiones & examina consumpta, de reliquis toties torquendus erit, donec examen de iis fuerit perfectum & absolutum. *Ita DD. Friburgenses*, qui probant, quia de omnibus debet examinari, & non fuit examinatus de prioribus: confirmant à simili sicut reus sufficienter, hoc est bis aut ter tortus, atq; contra se crimen confessus, quartò aut quintò torqueri potest ad detegendum socios, quia ratione sociorum nunquam fuit tortus: *Binsfeld. d. l. 7. concl. 13.* ita ratione alterius delicti, de quo nunquam est tortus, reperi potest quæstio & quidem toties, donec fuerit de omnibus examinatus. Si quis consequentiam negaret probo: quia plus interest reip. scire crimen hujus rei, quam socios ipsius criminis, nam & novi criminis novos seu alios socios est detecturus. Deinde non est major ratio cur torqueri possit de uno crimine, quam de alio, immò si prius esset examinatus de levioribus: foret major ratio, eum examinari de gravio-

gravioribus reliquis. Denique propter solemnitatem illam numeri, quæ est merè juris positivi, non decet judicem quidquam relinquere indiscussum, aut indiscretè, ac negligenter, præcipitanterve procedere.

QUÆSTIO XXXV.

An consuetudines locorum, quoad modum torturæ simpliciter sequendæ sint, cum magna sit differentia personarum, indiciorum criminum, ita quod non semper uno & eodem modo possit procedi, & casus, causæ, & genera tormentorum sivè lege, sivè consuetudine nequeant determinari?

FOri consuetudo vim legis obtinet, *Cyn. & Bald. in l.1. ad fin. C. quæ sit longa consuetudo. Marsil. singul.118. Afflict. decis.135. num.3. & decis.233. num.5. Felin. in capit.2. de rescript.* ideò consuetudines locorum, usus & stylus curiarum sequendus judicibus, *l.3. §. fin. D. de test. cap. quam gravi de crimin. fals. Barth. & alii in l. fin. C. de injur. & in l. jurisperitos. D. de excusat.* Etiam in gravioribus & atrocioribus. *Clarus lib. 5. §.1. num.6. Menoch. de arbit. cas.474. nu. 6. Mascrd. concl.1317. num.47. Farinac. quæstion.4. num.144. Bursat. consil.20. num.67. & cons.6. num.25.* & ideò sic in præsenti tenuerunt DD. Patavini.

Sed DD. Friburgenses fatentur judices à novis & inusitatis in provincia torquendi modis abstinere debere, & in hoc crimine consuetis & solitis uti: (*citant Binsfeld. Farinac. & alios*) si tamen modus torturæ in provincia receptus esset amodum remissus, & pro criminis gravitate & personæ qualitate non satis acerbus: tunc is qui est consuetudine generali, aut legum interpretatione in aliis provinciis approbatus, sequendus foret. Quemadmodum enim grassantibus delictis supplicia exacerbanda sunt. *l. aut facta §. fin. D. de pœn.* ita & quæstionum modi, lege aut consuetudine permissi sunt intendendi. Vera hæc sunt, nec dubito ex justa causa mutari posse: sed à quibus an ab omnibus judicibus? non arbitror.

De judicibus inferioribus qui in statuta jurant, sequor sententiam DD. Patavinorum: nec puto illos arbitratu suo consuetudines & statuta, quibus subsunt, mutare vel transgredi posse: occurrente necessitate, Principem consulant, Summos verò judices, qui judicant auctoritate suprema, nec jusjurandum illud præstát, quoniam astringuntur sola æquitate, & ordinationibus Principum (si quas habent sancitas) puto, non quidem pro libitu statuta illa & consuetudines transgredi posse (vix id fiat sine gravi scandalo) sed posse prudenti arbitrio illas moderari, & interpretari pro exigentia casus occurrentis. simili distinctione aliqui DD. utuntur in quæst, an judex contra privatam scientiam ex allegatis & probatis judicare teneatur? Certum est plus debere licere supremis illis, quam infimis. In Germania sequendæ constit. Carolinæ cum congrua peritorum interpretatione.

QUÆSTIO XXXVI.

An etiam judicibus inferioribus à superiore modus torturæ præscribi possit?

SI quem præscribit, justus non est, nec legibus, nec rationi consentaneus, verbi gratia, ut debilem supra vires, vel robustum sine ullis indiciis aut inauditum torqueat & similia: nequit dubitari id nec ipsi licere, nec inferiorem teneri parere. Nam jus divinum & naturale, cui Princeps subest, vetat ullum indebite lædi, ideò laudantur à DD. qui talibus mandatis noluerunt obtemperare, ut Afflictus & alii. Et hominem novi, qui anno 1587. Luxiburgi, maluit Præsu. Prætorio milit. dignitatē relinquere, quam torquere quendam de quo indicia sufficientia non habebat. Quod asserui *tenent Isern. in cap. 1. de pact. tenen. Grammat. consf. 45. num. 35. & voto 32. numer. 8. Clarus d. quæst. 64. num. 13. Roland. consf. 12. num. 47. l. 3. Farin. quæst. 37. num. 74.* & tunc sic tortus ex confessione sua damnari non posset, quia indebitè extorta. *Gigas d. tit. quomodo & per quos q. 1. num. 32. Ant. Gomes. d. tom. 3. rub. de tortur. numer. 25. Carrer. in 2. p. §. circa sextum nu. 5. Burs. consf. 201. num. 87. Farinac. d. q. 38. nu. 78.* Judex etiam sindicatui subjaceret. *Lud. de Imola consf. 184.*

Sed si præscribant justa, v. g. tale vel tale genus tormenti, vel modum & temperamentum æquitati consentaneum, non dubito quin sibi subditis judicibus possint præscribere. *hoc de Principe disertè docent Bald. in consf. 427. numer. 9. lib. 5. & Roman. consf. 451.* & sic toto tit. de quæstion. D. & C. videmus leges hac de re latas, & habemus *text. in l. quæstionis modum D. de quæst.* favet ratio, quia inferiores isti judices ut plurimum sunt idiotæ, simplices, & rudes, & indigent instructione: maximè in casu individuo. In genere, & ut pro regula omnium casuum id fiat, vix arbitror expedire: nisi cum addito, ut, si qua nascatur specialis causa dubitandi, superiorem consulant. Id dico propter varietatem circumstantiarum, quæ in quæstionibus plurimi faciendæ.

QUÆSTIO XXXVII.

An sit danda copia indiciorum & processus informativi in criminibus atrocioribus exceptis? vel an sufficiat indicia à judice reo proponi, eumque in continenti cum suis defensionibus audiri, cum isto modo melius veritas haberi possit?

CLARISSIMI DD. Patavini ad hanc quæst. accuratè admodum & doctè responderunt, in hanc sententiam: jure scripro decisum esse, ut reis detur indiciorum copia, ne opprimantur, aut defensionis facultas eis tollatur, *ex tex. in leg. unius. §. cogniturum. D. de quæstionib. & l. desertorem. § si ad diem D. de re milit. l. defensionis facultas. C. de jur. fisc. c. qualiter, & quando de accusat. clem. Pastoralis de re judic. unde id infiniti DD. decidunt, quos habes apud Clar. quæst. 49. Roland. consf. 12. numer. 42. li. 3.*

42.li.3.Riminald. Jun. consil.98.numer. 59.libr.1. & Farinac. quæst.39. numer.1. Quod procedit etiam in crimine læsæ Majestat. *d. Clemen.Pastoralis. Boss. de indic.num.78.Roland.supr.num.69. cum seqq. Osascus decis.79. numer.12. Personal.tractat.de indic.numer.22.* & in crimine assassini, *Carrer. titul. de indic. & tortur.§. circa quintum numer.15. Hierony.Laurent.decis. Avinion.15.* & Sodomiæ, *Farinac.supr.n.111.* & parricidii ac veneni *Grammat.vot.30.nu.2.* & hæresis. *Bald.consil.95.vol.1.Boss.de indic. ante numer.78.& tit. de hæret.num.9. Paris. consil.1. numer.1. Personal. d. numer. 22. Vulpell.consil.23.numer.3.* denique in omnibus atrocioribus & quantumvis enormibus *Marsil.§. diligenter. numer.157 Grammat. vot 34. in fin. Carrer supr.* quæ est communis sententia juxta Farinac. *d.quæst.39.numer.41.* & nullibi in jure contrarium reperiri affirmavit. Joan. Maria Monticella *regul. crimin.4.num.3.* & sanè videtur esse juris naturalis; & procedere etiamsi reus malæ opinionis & famæ argueretur, *Farinac.ibid.num.47.* & subesset timor subornationis testium ad defensionem, propter rei potentiam, ut plenè post alios Farinac. *numer 70.* & id quamvis reus non adferat, quales defensiones velit instituere, *idem numer.75.* & si judex ante datam copiam judiciorum, & decretas defensiones ulterius procederet, & torqueret, confessio reum non premeret, foretque processus totus nullus *per d. Clement. pastoralis Farinac. n.84.* Quæ jure ordinario certa putaverim; & propterea ubi non est alia consuetudo, vel Principis ordinatio, sic esse judicibus observandum, ut securius procedant.

Sed quia in quibusdam provinciis consuetudo est, ut indicia tantum reo proponantur, & reus in continenti cum suis defensionibus audiatur; quam praxim ajunt in Bavariæ ducatu observari, & de Mediolanensi testatur Clarus, *d. libr 3. §.1. num. 10. in fin.* non ausim hanc praxim damnare, quam etiam esse licitam tenent. DD. Friburgenses, quando judex intelligit subesse periculum, ne per talem communicationem debita processus expeditio frustretur, eò quod advocati velint minutias (ut solent) discutere; vel, ut fermè fit, reus inde pertinacior ad negandum efficeretur. Probatur hæc sententia, quia fatentur, qui contra sentiunt, Principem, & qui statuendi habet arbitrium; sic ordinare posse, quia hoc non est omninò tollere defensionem, sed tantum immutare ordinem juris positivi, & modum defensionis ac solemnia ejus, quibus omnibus Princeps est superior. *Afflict. decis.391.n.4. & post alios Farinac d. quæst.39 nu 23 & 26.* & sic servari Venetiis in Decemvirum tribunali, scribunt Gigas, *in tit. quomodo & qualiter quæst.19.* & Decianus *libr.7. criminal.cap.42.* Fatentur iidem licere judici, si illi videatur, defensiones in quibusdam restringere, veluti ne possit reus colloqui, nisi cum suis advocatis & procuratoribus, vel etiam non nisi præsente aliquo ministro publico. *Josephus Ludovic. commun. opin. conclus.38.* item restringere tempus ad faciendas defensiones & decernere, quod loco copiæ exhibeantur advocatis origina-

lia indicia per eos videnda. *Farinac.nu. 112. cum sequentibus.*

Unde fit argumentum validum, si hæc de quibus quæritur, sunt tantum juris positivi, quia ad solemnia & modos defensionis spectant, quæ statuta sunt jure positivo; & non ad defensionem simpliciter, quæ est juris naturalis: item si quod detur in scripto, vel dicatur viva voce; &, quod brevior vel prolixior terminus tempusque reo ad defensionem assignetur, sunt etiam juris positivi: sanè cum consuetudo vim legis obtineat; poterunt per illam hæc omnia mutari, maximè quando illa fuit à Principe tolerata, ut in casu nostro.

Item cum judex in his criminibus sit liber à regulis juris positivi communis (ut sæpè dictum) non esse illi, quod proponitur, si expedire judicet, illicitum. Denique reddant differentiæ rationem, cur quod in thesi ponitur, judici non liceat, & quæ ipsi de modo mutando, & tempore restringendo concedunt, liceant? Non puto posse dari, nisi fortè quod hic majus præjudicium rei sit: quod negaverim.

QUÆSTIO XXXVIII.

An sint concedendi advocati in atrocioribus criminibus, cum soleant ex hoc rei magis indurari, & instigari ad negandum?

Quod non sint concedendi, videtur primò probari ratione, quia videntur sic judicia retardari: Secundò quia etiam in causa hæresis videntur negari posse, quod Simancas admittit. Tertiò quia probatur claro textu in l. per omnes. 6. C. de defens. civitat ex quo illud multi asserunt *Barbat. tractat. de præstant. Cardin. 1. p. q. 9. allegans pro ea Baldum. Angel. in pract. vers. vestem etiam cœlestem. num. 1. 2. Marsil. in pract. §. diligenter num. 164.* Quartò, hoc pertinet ad modum defensionis, ut per se vel per alium: modus autem subest. arbr. judicis, ut dictum. *quæst. 37.* Quintò jus scriptum in aliquibus criminibus reis advocatos denegavit, ut in crimine læsæ majestatis divinæ per hæresim, *cap. fin. de hæret. in 6.* & humanæ, *l. quisquis. §. denique C. ad leg. Jul. Majestat. Bart. in extravag. ad reprimendum in gl. sine strepitu. Gigas tit. qualiter in crimin. læsæ Majestat. præced. quæst. 4.* item furibus insignibus & grassatoribus seu latronibus viarum, *l. per omnes. C. de defens. civitat. Mars. supr. & l. 1. numer. 20. de quæst. Roland. cons. 2. num. 62. libr. 3.* Ex his videtur aliquid probabilitatis prima facie hæc opinio habere: sed re vera non est secura.

Omninò tenendum, etiam in exceptis criminibus non posse denegari reis advocatum, nec ratio addita sufficit ad denegandum. Hanc unanimiter tenuerunt in suis consiliis DD. Ingolstadienses anni 1590. & rursus anni 1601. Friburgenses, Patavini, & Bononienses, & est recepta praxi inquisitorum in hæresi, cui nostrum crimen exæquatur, & communi DD. calculo, *Sprenger. part. 3. mallei malef. Clarus. §. hæres. numer. 17. etiam si rei non petant. Eimericus in director. inquisit. tit. de defens.*

repr.

reor. & *ibi in commun. Penna. Repertor. inquisit. in verb. advocatus. Humbert. in praxi Judic. eod. verbo. Simanc. Cathol. instit. tit. 5. num. 2. Boss. de indic. contra tortur. num. 78. in fin. Roland. cons. 12. num. 61. libr. 3.* & *alii passim.*

Item probatur ratione. Jure naturali cautum, ut qui per se nequit, possit se per alium defendere; sagæ plerumque sunt illiteratæ, nec se norunt defendere, ergò debent per alium defendi, alioqui illis indirectè tolleretur defensio, quæ nulli tollenda. Confirmatur, quia judex ex officio tenetur curare, ut indefensi defendantur, *l. si non defendantur, D. de pœnis.* Item est conforme Carolinæ constitutioni, *art. 47.* ubi addita ratio, quoniam alii ex simplicitate, alii ex terrore nequeunt suas defensiones proponere. & *art. 14.* vetatur, ne ad carcerem aditus iis præcludatur, quorum opera ad defensionem suam rei uti cupiunt. Si dicas hoc statui in criminibus non exceptis contra: quoniam in iis, quæ jure naturali reis debita sunt, nullum discrimen est exceptorum & non exceptorum criminum.

Ad argumenta in contrarium facilis est responsio. Ad 1. negatur retardari, nam occurri potest huic retardationi, primò si statuatur advocatis, ut cum reo nunquam soli sint, sed semper cum eo agant præsente judice, fiscali, vel notario, ut sic omnis subornatio, instigatio & induratio ad negandum impediatur. *Farinac. d. q. 39. num. 14.* & *num. 112.* & *seq.* Item poterit cogi Advocatus, ut sub juramento promittat, se reum ad negandum delictum non instigaturum aut subornaturum, ut jubet Carolina constit. *ordin. 88.* & non usurum nisi justis defensionibus, & cum reum viderint criminosum esse, se cessaturum à defensione, *Decian. in tract. crimin. tom. 1. lib. 5. c. 37 Bajard. ad Clar. §. hæresis num. 22.* & *clarissimè cautum instruction. inquisitor. quas referunt Simanc.* & *Penna sup.* Deindè supponitur Advocatum fore virum probum, gnarum officii sui; qui nolit in officio suo delinquere, delinqueret autem, si instrueret reum ad tacendam veritatem, & non leviter peccaret. *Abbas* & *alii in cap. 1. de test. cognit. D. Thom. 2. 2. quæst. 69. art. 1.* & *2. gloss. in cap. 1. de confess. in 6. Jason. in leg. cum proponas 2. C. de pact.* quod si Judex postea deprehendat advocatum tricari, dolosè procedere, vel aliquid frustratoriè proponere, potest iterum exigere jusjurandum: imò si vehementer præsumat de dolo advocati, potest illius propositionem rejicere, nec curare appellationem, & ultrà procedere. *Sic post Innoc. Host.* & *alios concludit Conrad. Brun. de hæret. in cap. de cautelis vers. contra improbè petentes.* Sanè nunquam concessione advocati adeò judicia retardabuntur, ut cum tanto reorum præjudicio ipsis negari possit, quod jure naturali debetur.

Ad 2. Sufficit, quod in praxi nunquam denegentur, nec admodum probabile est, eos denegari posse, nisi in casu mox dicendo in responsion. ad suprà.

Ad 3. Argum. resp. dupliciter, primò DD. illos mihi videri niti illo textu non bene intellecto. Textus enim agit de patrociniis, hoc est defensionibus potentium ambitiosis illegitimis,

extrajudicialibus, & vel violentis, vel dolosis, qui tali patrocinio causa fuerunt, ut scelera citiùs, crebriùs, audaciusque committerentur: quod illic in d.l. per omnes, acutè vidit Accurs. Non verò agit de patrociniis advocatorum, in judiciis admitti solitis, nec argumentũ ab illis ad istos posset procedere, nisi constaret istos dolosè procedere: tunc autem eos etiam rejici posse, dixi. Secundò responsorium, ut infrà ad suprà.

In quarto argumento falsa est major, quia istud non pertinet ad modum defensionis, sed directè pertinet ad defensionem ipsam, cui per accidens est, ut per se vel alium fiat. Jus enim naturale simpliciter vult non tolli defensionem, tolleretur autem illi, qui nequit seipsum defendere, si per alium non sineretur. Non tolleretur autem, licet non sineretur se defendere scripto, cum possit verbo: vel non sineretur tridui spatio differre, qui potest statim. Unde patet differentia casus propositi in quæst. 37. ab eo, qui proponitur in ista quæstione.

Ad 5. Respondetur, in criminibus istis jure scripto tantùm denegari advocatos, quando notorium est, reum esse hæreticum, rebellem, vel conspiratorem in Principem Assassinum: aut insignem furem vel latronem, & hujusmodi, sed antequam constat esse talem, advocatus conceditur. Sic leges illas exponunt, & in praxi obtinere testantur, *DD. Mantua Benavid. singul. 15. Rolandus dict. consil. 12 num. 79. lib. 3. Jul. Clar. in § hæresis num. 17. Farinacius quæst. 39 nu. 109. & 167.*

QUÆSTIO XXXIX.

An confrontatio sagarum, quæ ut plurimùm pronæ sunt ad revocandum, consulta videatur?

PArum movet me, quod Sagæ pronæ sint ad revocandum: nam non omnes tales, & fortè pauciores, neque de occultis istis nostrum est judicare, *c. sicut est*, de Simon. *cap. erubescant 32. qu. 5.* Constat ordinariè in hujusmodi, stylum curiæ sequendum, *Menoch. cas. 474. Mascard. conclus. 1317. num. 47. Farinac. quæst. 43. num. 144.* Sed nec stylus ubique idem, nec iste à jure naturali sed positivo descendit, quemadmodum & illud, quod reus qui de se confessus alios nominavit, debet in præsentia nominati cum juramento asserere, sic esse, aliàs nominatio non operetur. *Boer. decis. 319. num. 4. Clarus quæst. 2. numer. 2. vers. quæro nunquid & Vulpell. consil. 30. num. 7. & cons. 83. num. 8.* aut illud quod aliis magis arridet, ut relicto juramento, reus de se confessus, & qui alium in quæstione nominavit, in ratificatione de se & aliis, debeat iterum, leviter tamen torqueri, & in præsentia nominati confirmare nominationem. *Farinac. supr.* sive illud, quod quando in mutuis delationibus inter se dissentiunt, ut postea simul de hoc dissidio interrogantur; invicem redarguere permittantur, quæ omnia ex consuetudine potius, quàm jure scripto manârunt, ordinariè imperata judicibus sunt; ideò (ut optimè Bononienses inquiunt) quid circa has agendum

dum, prudens judex arbitrabitur, si namque ex una parte adsit qualitas, vel prærogativa dignitatis, auctoritatis, vel imperii in aliam partem: vel uno judicio & sermone prævaleat, adeò ut dubium esse possit, ne contra veritatem una trahat alteram in suam sententiam: nunquam confrontatio talis permittenda: si nihil istorum adesset, permittendam videri. *Chart. d. lib. 3. c. 1. n. 92.* In facto igitur hoc consistit, & circumstantiis consideratis decidendum, *Etiam in violenta,* hoc est, quam invitis judex imperat, *confrontatione*: casus in quibus consulitur legite apud Clarum, *q. 45. nu. 14. & ibi Bajard. in addit.* & in his ipsis casibus non admittenda, nisi præcedant considerationes exquisitissimæ, & causæ gravissimæ, ut de hæresis crimine docet Penna *ad 3. part. Directorii Inquis. comm. 23. n. 101. ubi de hoc prudenter egit.* Idem censeo de quodam genere confrontationis, quod aliquando judices decernunt, quod vocatur, *confrontatio ad cortinam*, & minus habet periculi, *de quo Antonius Columba. In forma procedendi extraordinar. in controvers. crim. ab arb. 220.* In confrontatione *spontanea,* quando paratus est reus alios nondum captos societatis coarguere & convincere: puto aliud dicendum, ut scripsi *l. 5. sect. 10. circa fin.* nempe hanc nunquam admittendam, nisi præcesserint indicia talia, ut propterea nominati citari possint & jam citati, si non aptè objectiones rei nominantis, & constanter accusantis, solverint, queant in carcerem compingi; fieret enim alioquin injuria talibus denunciatis, hoc seqq. DD. Friburgenses, & benè addunt, si socius in præsentia & confrontatione suam nominationem retractet, tamquam testem varium & inconstantem denuò torqueri posse, *Farinac. sup. à num. 11. usque ad 150.*

QUÆSTIO XL.

An dictum Binsfeldi trium vel quatuor fœminarum pro unius viri denunciatione exigi, debeat observari in terris Imperii.

Respondeo negativè, tum quia privati Doctoris dictum est, tum quia contrarium ubique praxis videtur recepisse. lege tradita superius ad q. decimam tertiam.

QUÆSTIO XLI.

Quid sentiendum de praxi Germaniæ, quæ denunciationes de choreis & sagarum conventibus, hactenus pro veris & sufficientibus, & non illusoriis accepit.

Non Germaniæ solius praxis est, sed Galliæ quoque, Hispaniæ, Italiæ ac Belgii, & est optimè fundata. qui pro illusionibus habent, ipsi ab Alciato, Ponzinibioque cum paucis aliis delusi: & magna pars Wieriana farina, non puræ fidei polline, sunt conspersi, lege, quæ de hac re scripsi, *lib. 2. Disquisit. Mag. quæst. 16. & lib. 5. sess. 16.* Ubi in ultima editione Moguntina anni 1603. fusissimè & nervosissimè hoc confirmavi, & spero me Lectori veritatis amanti satisfecisse.

Con-

Consideratis itaque cunctis, quæ & in d. lib. 5. Disquisitionum, & in responsione hac quadragenaria scripsi, statuo Principem optimè de republ. meriturum, & justitiæ præclarè consulturum, si in suo territorio præcisè faceret statutum, quo primum caveret, ad quot denunciationes tortura in hoc crimine posset adhiberi, & licet duæ de jure sufficiant, tamen tres ad minimum requirendas, sine ulla distinctione virorum & fœminarum: 2. quod non attendatur ad contritionem, nisi fortè aliqua sit notoriè incontrita, eò quod nolit confiteri, aut Eucharistiam sumere. 3. quod non requirantur aliæ circumstantiæ, nisi quod sagæ carceratæ, seorsim tamen positæ & examinatæ, atque interrogatæ in genere, viderint N. & N. præsentes in tali congregatione nocturna sagarum: nullis admissis defensionibus, nisi quæ fundamentum habeant in jure naturali fundatum: ratio, quia in criminibus exceptis, judici quoad processum remissæ sint solennitates juris civilis. 4. cùm de persona semel denunciata, possent alii socii interrogari in specie: ejusmodi autem interrogationes speciales admodum sunt periculosæ: quod duæ denunciationes debeant præcedere, ut in specie de persona denunciata, possit interrogari. Quæ eò magis placeret expresè statui ut judicis arbitrio quàm paucissima committentur.

***
**

Hæc salvo meliore judicio mihi de his XL. quæstionibus videbantur Græcii Styriæ VI. Octob. 1602. nunc eadem auxi & recensui Salmanticæ. XXVI. Iulii, 1604. Martinus Delrio Societatis Iesu LL. Licentiatus & S. Theol. Doctor.

MAR-

MARTINI DELRIO SOCIETATIS JESU PRESBYTERI, DISQUISITIONUM MAGICARUM, LIBER VI.

QUI EST DE OFFICIO CONFESSARII.

SUMMARIA LIBRI VI.

CAP. I. De officio Confessarii, quà Iudex est.

Sect. I. Peccatorum catalogus quæ illi investiganda.

Quæ ex primo libro. Quæ ex 2. libro. Quæ ex 3. Quæ ex 4. & 5.

SECT. II. De sigillo confessionis in hac materia,

Quid quoad delictum commissum? de promisso secreti sigillo.

Quid quoad delicta committenda; refutati quidam Jurisconsulti. & utrum quis possit uti ad prudentem gubernationem scientia in confessione accepta.

Quomodo se debeat gerere cum complice cujus per confessionem socii peccatum cognovit.

Quid respondendum judicibus à Confessario.

Quomodo judex aliquid cognoscat sub sigillo confessionis, & illud teneatur servare.

Casus quibus licet revelare sub sigillo accepta.

De licentia revelandi multa.

De eo qui etiam extra confessionem idem cognovit.

De pœna revelantis.

Sect. III. De modo confessionis.

Quæ observanda in interrogatoriis.

Quæ in animi præparatione necessaria?

A quo sententia intimanda.

Quando Confessarius debeat adire reum.

An Confessarius præsens esse debeat ad bancum.

Utrum possit Confessarius petere, ut sacculus pulvereus collo rei appendatur, ut stranguletur prius, &c.

Quomodo procuranda contritio.

Quæ ad eam solita occurrere impedimenta, quomodo moveri queant.

An signum impœnitentiæ certum sit, non posse lacrymari? disputatur de hoc signo, & judicum quorundam opinio refellitur.

De obligatione restitutionis in hoc crimine.

De absolutione quædam particularia. Exemplum mirabile mulierculæ Aquitanæ, ex Florimundo Raimundo. Missæ Sacrificium dæmon quomodo æmuletur.

Quid reservatum in hoc crimine.

Utrum mendicantibus religiosis liceat absolvere ab hoc crimine, quando Episcopi illud sibi reservarunt; Respondetur aurgumentis & Viualdi & cujusdam recentioris

Cap. II. De officio Confessarii, qua Medicus est.

Anacephaleosis remediorum.

Sect. I. De remediis superstitiosis.

Q. I. De exemplis superstitiosarum curationum, sive magicorum remediorum.

Chaldæorum Mnisuris. Hebræorum Theophilim, & alia hujusmodi. Paracelsi remedia impia proponuntur. De imaginibus superstitiosis, de incisione arboris, de collatione in foco, de nominib⁹ Ephesiis, & conviciis & blasphemiis. de hexagonis Paracelsi, de quodam exemplo miro, quod refert Grillandus, de canum mactatione. Galli cantus, an & quo pacto maleficia possit dissipare; de lotione matutina manuum & faciei, de lotio humano veterum sententia. Exemplum Pharaonis Regis Ægypti, aliud ex Martyrio Sanctæ Luciæ, aliud fragmentum Sancti Althelmi, de Sancto Chrysantho.

Qui νεφελοδιῶκται, γητευται, & φυλακτῆοι, π, in synodo Trullana, quid ποῦγγια.

Cccccc De

Leone

Leone, ex pardo, ex asino silvestri, domesticoque, ex aliis, ex hydrargyro, ex adamãte, ex Chrysolitho, ex corallio, ex gagate, ex iaspide, ex onyche, ex sardio, ex Cameleonte, ex asino. Quomodo hæc possint prodesse ex sententia Theologorum.

Quando maleficia naturalibus remediis tolli possint, quando non possint Explicat. ult. 26. q. 7.

§. 2. De signis seu indiciis maleficis.

§. 3. De remediis Medicorum præcepta.

Sect. III De remediis supernaturalibus Divinis, seu Ecclesiasticis.

Primum vera & viva fides observatio mandatorum Dei. Exempla Petri Judicis, D. Antonii fœminæ Christianæ apud Epiphan. alterius in vita S Cypriani, & alia quædam.

Legitimus in Ecclesia Catholica Sacramentorum usus.

De *Baptismo*, Exemplo Tyridatis Armeniæ Regis. item aliud de Chami Regis Tartarorum filiolo.

De Confirmatione. Ex Lactatio probatur, exemplo Juliani Apostatæ apud Prudentium.

De confessione, seu exomologesi, varia narrantur exempla, Bedæ, Joannis Diaconi, & Petri Cluniacensis, & Joann. Cæsarii. Item & ex Theodorico de Apoldia. Metaphraste, & Lisiardo.

Nota tamen hic duo exempla de efficacia recitatæ Salutationis Angelicæ. Explicatum consilium B Catharinæ Suecicæ.

De Venerabilis Eucharistiæ vi. Exempla: unum Eremitæ apud Cassianum. Puellæ Arabæ apud B. Prosperum. Uxoris cujusdam à D. Bernardo, alterius similis nostro tempore in Picardia, alterius à S. Auxentio. item aliud in Indiis frequens. item in Galliis tempore Albigensium. item aliud in Teuthonia (Et nota Lector magica hæreticorum miracula.) Aliud simile ferè in Alpibus Rhetiis item aliud de visione Prædicatorum Neapoli in Conventu S Domini, & aliud Salernitanum recentius. nec non aliud D. Macarii.

De Missæ sacrificio.

Exemplum Hesperii apud D. Augustinum. aliud D. Bernardi. aliud D. Theodori. confessio sagarum, & ratio cur tam longas in Catholicorum templis ante meridiem moras trahant.

Deo oleo infirmorum.

Exempla Sanctorum.
- Sacerdotis apud Bedam.
- Theodosii Monachi.
- Launomari.
- Parthenii.
- Auxentii Archimandritæ.
- Winvvaloci.
- Eutichii Patriarchæ.
- Paterni Abricensis.

3. *De petendo Sanctorum hominum auxilio.*

Cur hoc remedium minus hodie frequens, quàm olim? Erant diversi exorcistæ, & isti Sancti. exempla SS. Macarii, utriusque Guthberti, Basilii, Paphnutii, Eugendi, Greg. Thaumaturgi, Pauli simplicis, Theodori, & Ursmari.

4. *De exorcismo Ecclesiastico.*

Antiquitas ordinis exorcistarum. Ritus quidam veteres in exorcismo exhiberi soliti. Nomen dæmonis peti solebat, cibi soliti exorcisari, cavendum a ludicris sermonibus probatum exemplo. Serium exemplum. S. Ursmari, in quo notandæ eadem ante octingentos annos, quæ nunc cæremoniæ. Exempla S. Adelini, & S. Mauritii Cur exorcismus aliquando sit irritus. Contra quæ veneficia non soleat prodesse, ex Tostato.

5. *De operibus satisfactoriis.*

De eleemosina, de jejunio, exempla S. Auxentii & S. Procopii. de Oratione. 1. de communi Ecclesiæ. 2. de privata, in his præcipua symbolum Apostolicum, & oratio Dominica. ita Rosarium, & Litaniæ.

6. *Imploratum nomen Iesu Salvatoris Christi, & Sanctorum.*

Exempla & auctoritates Patrum remissivè. Nomen Mariæ Virginis. tria exempla Auxilium Angeli custodis S. Gauladuch.

7. *Signaculum Sanctæ Crucis.*

Probatur testimoniis & exemplis plurimis, quæ propter multitudinem hic in summario omittuntur.

Mos Sanctorum, tegendi miracula, additis aliquibus rebus naturalibus.

8. *Sanctorum reliquiæ.*

Probatur plurimis auctoritatibus & exemplis.

DE

DE OFFICIO CONFESSARII.

QUum duplicem personam gerat confessarius, judicis & medici: facilè intelligitur utriusque munere fungi debere. judicis quidem personam sustinet, quando confessiones excipit tantùm: tùm enim Dei vices gerit in ligando & absolvendo, Medici gerit non tùm solummodò, sed etiam extra tribunal illud poli, quando consulitur, idque vel à reis vel à læsis, vel à justitiæ executoribus & administris, vel denique ab aliis quibuslibet. De duplici hoc officio nunc nobis agendum.

CAPUT I.

De officio confessarii, quà Iudex est.

AD Judicem pertinet nosse delicta, & de illis in foro suo judicare, ut ea cognoscat judex, operæ pretium fuerit principio hic, quasi in tabella seu breviculo, ante oculos ponere, quæ in quinque præcedentibus libris peccata, seu delicta, noster judex debeat animadvertere & explorare, ut, cum necesse, reum juvet interrogando.

SECTIO I.

EX *Primi* itaque *libri Proloquio*, discet, licere examinare hæreticos, an sint etiam magi seu malefici.

Ex 1. & 2. cap. discet discernere superstitionis & Magiæ species.

Ex cap. 3.
- qui libri ratione magiæ prohibiti sint.
- q. 1. quantum astrorũ influxui citra errorem possunt tribui:
- q. 2. vitare errores malè Christianorum circa complexionis temperamentum.
- q. 3. errores vitare circa vim imaginandi.
- q. 4. Quid sentiendum de sanatione per aspectũ, contactum, vocem, de salvatorib⁹, de gentilibus S. Pauli & S. Catharinæ, & similibus circumforaneis, & de curationibus militaribus, &c. & quæ in hac re peccata intervenire soleant?

Ex cap. 4. discet. in
- *Princ.* quæ peccata occurrant in Magia naturali & artificiali.
- q. 1. Peccata sigillorum & characterum magicorum.
- q. 2. Magorum fraudes de Numeris, & quid tribuendum illis.
- q. 3. Quomodo peccetur credulitate & usu incantationum?
- q. 4. Quæ amuleta seu periapta licita, quæ non?

Ex cap. 5. discet.
- Quę in pirotechnia seu alchimia peccata reperiantur; & quo se pacto cum alchimicis confessarius gerere, & quæ illos debet interrogare?
- q. 5. & 4.

Ex libro Secundo disci tur de quibus Magi sint examinandi.

De artis auctore & efficiente causa quid sentiant, *ut habes q.2.*

2. quos habent libros; *juxta quaestion.3.*

3. circa pactum, quas illi adhibuerint solemnitates? *juxta quaest. 4. pracipuè littera. E.* & hic an sint rebaptizati, &c.

4. circa effectus, an eos ediderint praestigiates? quia hoc est mendacium *vide q.6. & 8.*

5. an putaverint diabolum vera miracula facere posse? quia est error. *vide quaest. 7.*

6 an imagines sacras inhonorarint, conspuendo, verberando, trahendo, mergendove? *ut q.11.*

7. alteri pauperiem fecerint, vel damnum dederint: in bonis fortunae? *d.q.11. & 12.*

8. an thesauros arte magica quaesierint, aut alteri divitias, honores, vel victoriam à daemone expetierint? *d. q. 12.*

9. an incantarint animalia & quomodo? *q.13.*

10. an cum bestiis rem habuerint? *juxta q.14.*

11. an cum daemone corpus miscuerint, & quomodo? *q.15.*

12. an ad conventus iverint, & ibi fecerint, qui fieri solere narrantur. *q.16.* ubi & illud notandum, aliquando non cum daemonibus, sed extincto lumine, promiscuè cum quovis vel quavis oblatis proximis sibi concubuerint, quod de Lamiis & maleficiis Attrebatensibus anno 1459. narrat Mejerus in Annal. Flandriae, & de aliis alii.

13. Quoad Lycanthropos: examinandi, an sibi dumtaxat tales videbantur, an etiam aliis? quia secundo casu adest semper pactum? *juxta q.18.*

14. an aliquibus usi contra vulnera ac tormenta: & quibus? *q.21.*

15. an conati animas evocare, an convenerint de apparendo post mortem, *vide q.26.*

16. an finxerunt spectra, *q.27.*

17. an spectris cultum aliquem exhibuerint, & quem & qualibus, an pacti cum illis aliquid fuerint, an familiaria colloquia superflua cum his habuerint; *juxta q.28.*

18. an procuraverint spectrorum apparitionem; *q.29.*

19. an exorcismis vetitis usus, quae adhibuerit, & quam adhibitorum vim esse putarit? an habuerit daemonem inclusum, vel includere sit conatus, an parendum habuerit, & sub quo pacto, quamdiu, ad quid, &c. *q. 30.*

Ex libro Tertio.

1. Interrogent, quae sint instrumenta quibus usae, nam gravius subest peccatum unguentis, eò quòd solet praecedere anthropofagia & infanticidium. *vide q.1.*

2. an somnificum maleficium intulerint naturali medicamento, an verò accesserit sepulchri violatio, & cadaveris injuria, & quem finem? *q.2.*

3. quibus philtris usae, an miscuerint sacraméta, aut alias res sacratas, & quas: *q.3. sect.2.*

4. an sic aliquem egerint in amentiam, occiderint, læserint? *d. sect* 2.

5. an contra philtrum sint usi remediis illicitis? an capti illicito amore, fecerint quæ ex sua parte necessaria? *q.* 3. *sect.* 3. item quæ consilia dare possit tali amore irretitis? *ibid.*

6. ob quam causam philtrum præbuerit cælebs, an ut matrimonio jungeretur: conjugata, an ut amorem mariti recuperaret: utrique, an ad libidinem illicitam? *q.* 3. *sect.* 2. an odii vel oblivionis maleficio usus? item an incendii? *sect. pen. & ult.*

7. quid existimarit de fascinatione & an aliquem fascinarint: quibus usi remediis vel antidotis contra fascinationem? *q.* 4. *sect.* 1.

8. an cadavera laniarint, & quæ damna venenis intulerint? quo pacto illa damna viventibus dederint; item an aliquid defoderint, cui sola remotione queat occurri. *d. q.* 1. *sect.* 2.

9. *In sect.* 3. notet confessarius singula ut norit distinguere in abortu, an nocuerint jam vivo, an ante animationem; item an sic distenderint prægnantem vera, an simulta prægnatione, quia priore casu accedit prolis periculum, item quoties hæc facta; denique in 3. casu, an propter hanc desiccationem, fœtus fame perierit, & quod &c.

10. Attendat qui homicidæ sint excommunicati? *Sect.* 4. Interroget an sagittariam exercuerit magus? an hujusmodi imagines confecerint, an baptizarint: & in quarum personarum interitum?

11. *Sect.* 5. *&* 6. quos animi & corporis morbos intulerint?

12. *Sect.* 7. an aliquos devoverint? & qua imprecationis formula.

13. *Sect.* 8. an maleficiarint aliquem ligaminibus, & ad quod tempus? item an ad evitandum vel sanandum illud, aliquid superstitionis adhibuerint.

14. *Ex q.* 5. discet habere rationem personarum, quibus nocitum fuit. hinc enim atrocitas peccati crescit. nam cæteris paribus contra publicam personam peccatur gravius, quàm contra privatam. atrocissimum quoque est omnium, necare infantulos nondum baptizatos.

Ex 6. *&* 7. discet ob quæ peccata maximè tradatur maleficis puniendus? quibus etiam abstinendum sit iis, qui cupiunt esse tuti, vel liberari à maleficiis.

Ex q. 8. poterit confessarius proponere miseriam maleficorum, & peccati enormitatem.

Ex libri verò hujus parte posteriore, discere poterit.

1. Naturam vanæ observantiæ *q.* 1. *&* 3.

2. quando, & quale sit peccatum? *quæst.* 2.

3. modos præcipuos vanæ observantiæ, ex eorum similitudine, quando in hoc peccatum quis ruerit? *q.* 4. *sect.* 1.

4. de precibus & verbis sacræ scripturæ, de jejuniis & aliis operibus bonis secundùm se *sect.* 2.

5. de ligaturis & periammatis *sect.* 3.

6. de observatione omnium. *sect.* 4.

7. de strenis initio anni. *sect.* 5.

8. quan-

8. quando liceat observare dies, quando non. *sect.* 6.

8. quæ sint licita media sanandorum morborum, & quæ non, & de militari vulnerum curatione. *sect.* 7.

10. fundamenta vanarum observationum quæ adhibentur ex S. S. &c. refutata. Quod est necessarium scitu, ut idiotis possit persuaderi, esse impia illa, quæ habent pro piis. *sect.* 8.

De formula, si Deus incarnatus, &c.
Dæmonum ministerio an ad bonum liceat uti.
De rythmo seu versu.
De ritibus & ceremoniis quæ adhibitæ.
De dubio in quo benignior sequenda sit interpretatio, tàm de dubio personæ, quam rei.
} Contra Felicem Malleolũ Tigurinũ

11. ex formulis positis, *in sect.* 9. futurum ei non difficile judicium ferre: de cæteris, quæ sunt innumeræ, & in singulis locis diversæ, sed in ipsa ratione formali superstitionis conveniunt.

Ex libro quarto.

1. Discet naturam prophetiæ, & quando sit peccatum prophetæ, non credere inspirationi. *cap.* 1. *q.* 1. & 2.

2. Quibus instructum esse oporteat ad dandum consilium in revelationibus? qui abusus & errata hic possint accidere ex parte confessarii: quæ ex parte habentis revelationem? quomodo fraudes & peccata hujusmodi deprehendãtur? de scrutanda intentione. *quæst.* 3.

3. Regula discet ad cognoscendum, quando peccent astrologi & similes divinatores, quando sors, omen, vel signi petitio sit licita. *c.* 2. *q.* 3.

4. Qualiter peccent divinatione utentes, & quæ excusent vel minuant peccatum. *q.* 4.

5. Quale peccatum sit oracula dæmonum consulere? *q.* 6 *sect.* 1.

6. In necromantia quibus usæ mediis seu instrumentis, quorum ratione potest accedere infanticidium, & similia peccata. *sect.* 2.

Ex seqq. sectionibus, discet species divinationis cum pacto expresso. In specie quoque illarum ultima de oculi excussione, nota incidere in obligationem restituendi, ratione damni injustè illati.

8. *In q.* 7. discet varias species pacti impliciti: ex quibus poterit decidere casus similes, ut de saltantibus per pyras, de asservantibus, αμνιον, de ferentibus amethystum ut somnient, de offerentibus candelam S. Antonio ut furem indicet, & in quibusdam potest accedere obligatio famæ restituendæ, ut in Parthenomantia.

9. Quomodo liceat niti omnibus prodigiis & portentis? quando peccetur in hujusmodi observandis. *sect.* 2.

10. Quando sit sors divinatoria & prohibita? maximè de illa quæ fit per inspectionem libri sacri. *sect.* 3.

11. Ad naturam peccati hujus intelligendam planè necessaria est. *sect.* 4.

12. Discet peccata astrologorum, Genethliacorum, & cæterorum judiciariorum etiam medicorum & chirurgorum. *c.* 3. *q.* 1.

13. Quæ

13. Quæ liceat divinare ex elementis & mixtis insensibilibus, ut cometis, halonibus, &c. quæ non? *q.*2.

14. Quid liceat medicis divinare? *quæst.* 4.

15. Quando peccent physiognomi? *quæst.* 4.

16. Quale peccatum sit chiromantia? *quæst.* 5.

17. Quæ somnia liceat observare & interpretationem quærere? *q.*6. in fine quæstionis habebit exemplum faciendæ in similibus disquisitionis.

18. Quæ occurrant hodiè peccata in sortè devisoria, & quibus sit licita? *c.*4. *quæst.* 1.

19. Quæ peccata contingant in contractu sortis, quem vocant ollæ seu Lotheriæ? quæ quoad venditorem, quæ quoad emptores, quæ quoad ministros seu assistentes, quæ quoad remp. vel Principem *q.* 2.

20. Quæ peccata sint canonicæ purgationis: an quis eam cum mendacio usurparit? *q.*3.

21. An usus sit vulgaribus purgationibus interroget: tàm subeundo quàm exigendo. Notet quæ dicta de provocatione ad divinum judicium quomodo in ea peccetur: item de duello publico & privato propter adjunctam excommunicationem: & notet quæ ad explicationem censuræ illius hic addita, *Sect.* 1. & 2.

22. De peccatis purgationum variarum per ignem. *sect.* 3.

23. Peccata probationis aquæ frigidæ vel ferventis. *sect.*4.

24. Discet, cur & quomodo peccet judex probatione illa vulgari, qua sagæ in aquam projectæ creduntur supernatare: & quid respondendum nitentibus consuetudine seu corruptela quorundam judicum? *q.* 5.

25. Notet quæ hic dicuntur, ut communia omnibus vulgaribus purgationibus.

26. Item notet, quæ de excusatione ex capite ignorantiæ aliquando judices prætexunt; ut sciat quando bona intentio excusationem illis præbeat, quando verò non præbeat.

27. Item quale sit peccatum error sine dolo?

28. Peccare judices, qui semota lege & ratione, arbitrii liberam plenitudinem sequuntur: & quomodo omnis judex legi subjectus? *sect.* 2. *litt. I.*

29. Peccare quando canonibus non obtemperant? *sect.*3.

30. Quando liceat signum petere? & quæ fides requisita ad editionem miraculorum?

31. Quomodo peccet torquens vel damnans eum, cui hæc purgatio fuit adhibita? *d. sect.*3.

32. De peccato purgantis per pondera & lancem? *q.*6.

33. De peccato purgantis per crucẽ.

34. Peccata in quibusdam aliis generibus, quæ rariora. *ibid.*

Ex libro Quinto, discet.

1. Quando judex peccet arbitrando temerè circa criminis gravitatem?

2. Quando peccet minuendo vel augendo pœnam legis?

3. Quem juris ordinem contemnendo iudex peccet? *Sect.* 1.

4. Quomodo peccet in inquisitione? 1. circa corpus delicti, 2. ratione accusationis praecedentis. 3. in forma inquisitionis. 4. quoad praecedentia indicia. 5. quoad famam praecedentem. 6. quoad absolutionem praecedentem. 7. quoad transactionem. 8. quoad gratiam Principis. *sect.* 2.

5. Discet de indiciis, quæ vis præcipuorum? 2. quòd judex tenetur aliquando ad damnorum restitutionem. si non interrogavit de sociis. 3. quando propterea reo deneganda sit absolutio? 4. alia in hac re tam rei quã judicis peccata. 5. peccata judicis ex defectu indiciorum ad torturam sufficientium. 6. quomodo distinguenda jactantia à minis? 7. quòd mens scrutanda in minantis æquivoca locutione. *sect.* 3.

6. *Sect.* 4. Docet vim minus certorum indiciorum, 2. quòd ex non impedito damno judex teneatur restituere. 3. Peccari in sortiariorum defensione, favore, patrocinio & occultatione. 4. qui mortaliter peccent non defendendo. 5. qui teneantur restituere.

7. Discet multiplices abusus judicum in receptione testium. *sect.* 5.

8. Pecata accusatorum, & onus restituendi. *sect.* 6.

9. Varia peccata in reis comprehendendis, carcerandis, & postea ibi asservandis. *sect.* 7.

10. Multa gravia peccata circa modum torturæ, in quantitate & qualitate. *sect.* 8.

11. Quosdam ritus superstitiosos contra maleficium (ut vocant vulgò) Taciturnitatis. *sect.* 9.

12. Peccare judices qui mendacio, dolove reum decipiunt. *sect.* 10.

13. Quando judex peccet condemnando reum ex sua confessione. *section.* 11.

14. Quomodo discernendæ suspicio, opinio & præsumptio.

15. Cui possit injungi abjuratio, & quo pacto is ad eam invitus adigi possit? *sect.* 12.

16. Varia in quibus judices circa canonicam purgationem queant peccare. *sect.* 13.

17. Quomodo judex peccet, interdum etiam cum onere restituendi, eò quòd cùm deberet absolutè absolvere, tantùm absolvit reum à judicii instantia: *sect.* 14.

18. Quomodo qualificanda sortilegia? item quæ sint hæreticalia, quæ non? & proinde, quibus excommunicatio accedat? *sect.* 15.

19. Quando judex peccet in pœnæ irrogatione? *sect.* 16.

20. Peccata quædam propria Sacerdotum & clericorum in hac materia, de quibus illi interrogandi. *ibid.*

21. Quando judex remittens pœnam teneatur ad restitutionem, & peccet? *ibid.*

22. Peccatum legentium vel retinentium libros Magicos. *sect.* 17.

23. An præbenda maleficis ad mortem damnatis Eucharistia: & unctio, & quid in Eucharistia præbenda sit observandum. *sect.* 13.

24. Peccetne judex sepulturam denegando, *sect.* 19.

25. Peccatum eorum, qui subministrant instrumenta necis, ut reus evadat pœnam publicam. *ibidem.*

SEC-

SECTIO II.

De sigillo confessionis in hac materia.

HAnc sectionem addo, propter quorundam confessariorum simplicitatem, & quorundam Judicum temeritatem atque malitiam, qui, quantum possunt, conantur ex confessariis, directè, indirectè ve; tùm ante rei mortem, tùm post eam, exsculpere, num reus fuerit peccati illius conscius. Adeò ut alicubi audiverim solitos quodam loco confessarios à judice post latam sententiam mortis in reum, interrogari; sitne justè damnatus reus? necne? & religiosos quosdam, eò quòd hanc judicum iniquam importunitatem, ut sacrilegam, gravi oratione repressissent, imposterum ad reos audiendos vocari desiisse. Notandũ primò sigillum confessionis vim æqualem habere in omni crimine, etiam maximè enormi, ut in crimine læsæ Majest. humanæ, & hæresis *a*; unde patet falsum & erroneum esse versiculum illum vulgarem.

Est hæresis crimẽ, quod nec confessio celat.

Notandum secundò, ex communi sententia, servandum sigillum, ut ante rei mortem, sic & eo mortuo, quia moriendo jus famæ suæ non amisit: nec confessio ejus propterea minus confessio esse cœpit, quam prius. Notandum tertiò, Doctores quando concedunt veniam detegendi, seu narrandi aliqua accepta in confessione, nunquam loqui de expressione delicti in specie, vel personæ nominatione: sed omnes tantùm agere de quadam generali revelatione delicti, sic facta, ut per eam nequeat ad personarum cognitionem deveniri *b*. Notandum quartò, aliud esse, si agatur de delicto committendo, aliud si de jam commisso.

Quoad delictum commissum; inprimis est sententia quorundam, quæ communis videtur Canonistarum *c*, posse Sacerdotem delictum jam commissum relevare, quod non in Sacramento pœnitentiæ; sed extra illud; sub promissione secreti & sigilli confessionis accepit; immò, si in testem producatur, debere illud revelare in judicio; hæc sententia reijcitur ab aliis *d*, volentibus veram esse de crimine committendo, non de crimine commisso, probabilem puto utramque, sed posteriorem esse tutiorem: in rigore quidem, qui se obligat sub secreto tali, æquè se obligat quoad commissa & committenda; sed censetur Ecclesia propter publicum bonum, velle irritare promissionem illam, quo ad crimen committendum; qui favor boni publici cessat ordinariè, quo ad crimen commissum, ideò si gravè damnum inferretur celatione illius criminis commissi; teneri tùm quoque illud sic revelare fatentur Menoch. & Farinacius, doctiss. duo Jurisconsulti. Sanè promissio illa sub secreto sigilli facere nequit, ut quod sigillum non est, id tale fiat: sed obligat solummodò more promissionum aliarum de secreto servando: quarum vis se in detrimentum reipub. contra æquum & bonum nequit porrigere. Quoad delicta committenda; quando quis non vult abstinere aut se emendare, sed crimen statuit perficere, fuêre nonnulli Juristæ, qui censuerint,

a Gig. de crim. læs. Maj. l. 1. rub. qui accus. q. 18. Ant. Gabr. l. 7. concl ult. n. 17. Albert. de cognosc. assertio. Cathol. q. 25. Sco. & Ric. in 4. d. q. 21.

b Sic post Angelum Albert. Gigan & Gabrielũ, docuit Fari. to. 1. q. 51. nu. 110.

c testibus Gomesio, 3 p. c. 13. num. 9. & Gabrielio supr. n. 16.

d sic Menoch. l. 1. de præsumpt. q. 89. n. 17. & Farinac.

rint, ea posse à confessario revelari *a*. hæc sententia periculosa est, & retrahit homines à confessione.

a post Innoc. & Abbat. Gabrieli. d. concl ult n. 7. Menoch. de arbitr. cas 180. nu. 21.

Excusari possent auctores ejus, si dumtaxat locuti forent de eo qui specie confitentis accederet, revera tamen non haberet animum confitendi, sed vel consilii petendi tantùm, vel decipiendi confessarium, aut pertrahendi in societatem criminis: tunc enim non est verum sigillum, nec res sub sigillo credita. Quod si quis animo confitendi accederet, seque clavibus subijciendi, & absolutionem consequendi, & sic confessionis sigillo rem subijceret: sequenda omninò communis opinio contraria, quæ pluribus Juristis & Theologis placuit, non esse tùm licitum detegere, ne reipubl. quidé proditionem *b*. Hanc sententiam limitant, primò quoad veram relationem: volunt enim posse Sacerdotem tunc ipsos confitentes diligenter monere, ut abstineant, & obvient, tùm etiam monere magistratus, & Episcopum, ut super gregem suum vigilent, civitatem custodiant, & similia, quibus & malo subveniatur, & confessio non reveletur *c* 2. limitant, si pœnitens habeat socios complices, & ipse quidem pœniteat, & emendationem spondeat; indicat tamen adhuc esse periculum, ne per complices, ipso desisté te, scelus committatur: tunc enim putant; ut occurratur damno futuro, posse Sacerdotem revelare delictum futurum, etiam confitente non consentiente *d*. 3. limitant multi Juristæ si pœniteat pœnitentem, & velit se emendare ac desistere: quod si nolit desistere, nec obviare ut potest, sed perficere mavult: tunc inquiunt non teneri sacerdotem ad sigillum, quæ putatur communior sententia canonistarum *e*, fundamentum eorum est, quia non optant hanc esse veram confessionem, nec sigillo hic locum esse.

b D. Tho Sot. Rich. & comm. Theolog. vide Nau. in c. sacerdos n. 110 & seq. Far. multos citat. Juristas, sed videtur non satis rem assecutus.

c Ex D. Tho. Augustin. ad Angelũ vers. eneh. tradita latitua patria posit n 18 & sic post alios ... nos legant. Ang. & Gig. sup n. 101.

e Ut Innoc. Abb. Anc & qui eos seq. Gab. & Menoch. sup. Giga. sup. q. 18 Aug. ad Angel. sup Bonacosa. p. commu. opin. vers. sacerdos non potest tacere

Sed falluntur, quia vera confessio est, si animum accedentis & confitentis consideres: licet non sit perfecta confessio & valida. Et ad hoc, ut quis sigilli secreto ligetur, nihil necesse est (quod benè docuit Navarrus) confessioné esse perfectã & validam, si hoc enim requireretur, quanta quæso porta panderetur malis Sacerdotibus, ad revelanda secreta: quibus sufficeret minima aliqua causa denegandæ absolutionis? sed satis est, si pœnitens animo accedat confitendi, seq; clavibus subijciendi, ut absolutionem consequatur, & cùm hoc animo sincerè peccata narret, ac numeratò promat; nihil quod meminerit, sitq; dicendum, prætermittens sponté sua: obligatus hoc ipso, manet Sacerdos ad sigillum servandum; nec æquitas aut religio sacramenti hujus patitur, ut quidem habuit, suaque arcana credidit confessario, ulla ex causa decipiatur, sunt enim permulti qui licet animo sint satis præparato & forti ad confitendum: infirmiores tamen adhuc se putant, quàm ut queant abstinere, & imaginaria quadam necessitate se trahi, raptarique ad perficiendum putant: quod dolent tamen se non penitus abominari, & à Deo postulant vires roburque sibi ad hoc præstari: & ignosci infirmitati suæ. Quare tertia hæc limitatio meritò à Theologis plerisque hodie exploditur: & miror

miror Farinacium eam amplexum: cùm rectè D. Thom. paulò ante fuerit secutus.

Quoad 2. limitationem, simul & primam, dependet à quæstione, utrum *Sacerdos possit uti aliquando scientia, ex confessione parta, saltem ad gubernationem, & mala imminentia avertenda?* verbi gratia, confitetur maleficus se vel alium posuisse pulverem, vel quid aliud sub tali limine: & nisi tollantur, domum comburendum, Principem interiturum, quotquot urbem ingredientur, egredienturque in magnam perniciem aut periculum venturos. Qua in quæstione consentiunt omnes ferè DD. paucis exceptis, licere servata circumspectione, ut nec directè, nec indirectè ad suspicionem peccati confitentis quisquam deveniat *a*. Sed probabilior est contraria sententia, & tutior, & magis consentanea religioni ac reverentiæ huic Sacramento debitæ; quam tenuisse videtur Henricus Gandens. *b*. Tutiorem dixi, quia ut illa contraria practicetur sine periculo, tanta & tam multiplici est opus circumspectione, ut difficilè sit plerumque eam servantem non incidere in sigilli violationem. 2. quia favet ipsi Sacramento, cùm invitet ad illud ipsa silentii & arcani necessitate, & securitate, ac libertate confitentium. 3. quia S. D. N. Clemens VIII. ann. 1592. die 29. Maii, decreto quodam, præcepit Superioribus Regularium, ut diligentissimè caveant, ne notitia de peccatis in confessione habita ad exteriorem gubernationem utantur. Quæ sanctio etsi liget duntaxat eos, ad quos scripta; satis tamen indicat Pontifici Maxim. magis probari eam sententiam; quæ vult ita prorsus se Confessarios gerere, ac si in confessione nihil penitus audivissent; sibique persuadere, nullatenus humanarum rerum regimen ab hoc Sacramento dependere, ut quod ab eo quàm longissimè distat. Cùm tamen hæc prohibitio in isto casu sit juris humani; & periculum à republica, vel proximis: cùm citra damnum tuum, & sigilli violationem queas propulsare, sit juris Divini: haud dubiè casus posset incidere: quo quis teneretur hac scientia ad malum; quemadmodum diximus propulsandum avertendumque uti, præsertim cùm sententia illa communis sit probabilis, & nullum jus humanum valeat impedire: ne quis cùm necessitas postulat, ad malum ingens impediendũ, sententia probabili utatur *c*. Et hoc casu admitti posset prima illa limitatio: sed & 2. si per omnia prospiciatur, & caveatur sigilli integritati. Nec enim putandum, Pontificem de hujusmodi extraordinariis planè casibus agere voluisse, qui in Religiosis congregationibus vix ũquam eveniunt.

c Vide D. Thom. in addit. 3. q. 11. art. 1. ad 1. & 4.

Ex hac autem sententia illud sequitur: Si Petrus magus mihi confitens inter circumstantias peccati complicem indicarit: isque mox mihi quoque confiteatur, sed peccatum illud sibi cum Petro commune reticeat: non posse me hac sententia uti, ad illum de hoc peccato examinandum: sed tantùm posse in genere investigare: num sit aliud, quod conscientiam ejus gravet, & persistentem in silentio, teneri me simpliciter absolvere. Sequitur secundò. Non posse Sacerdotem ne metu quidem

 mortis

mortis propositio cuiquam hoc crimen revelare *a*, & posse eo casu dicere nescire sese, nec de tali peccatô se quidquam audivisse, quia revera non scit, nec audivit, ut homo, seu ut pars reipubl.

Imò si mente subintelligat, (scilicet, ut possim revelare) posset dicere se hoc in confessione non audivisse, vel reum sibi hoc confessum non fuisse: & hæc omnia posset juramento confirmare *b*. Nec potest ad revelandum Sacerdos à quoquam cogi, ne à Papa quidem: multò minus à quovis alio, ut fusè docent Augustin. Berous & Hieronym. Gigas *c*. Quod si Judex invenisset peccatum malefici scripto commendatum: ut id confiteretur: vel ab aliquo auscultante pœnitentem, vel à sacrilego Sacerdote sigilli violatore id intellexisset, non posset Judex his testibus, nec illi scedulæ, nec ipsi Sacerdoti credere, nec propterea reum capere, vel torquere: imò etiamsi jam illum condemnasset testibus convictum: & postea intelligeret totam delationem vel accusationem ortam ex sigilli violatione, deberet damnatum absolvere & dimittere *d*.

Duo denique sunt casus soli, quibus liceat revelare in confessione audita, *primus est*, quando pœnitens Sacerdoti licentiam revelandi concessit, consentiunt in hanc Theologi *e*, & Juristæ *f*, propter text. clarum, *in cap. significasti de adulter*; quia licet pœnitenti renunciare juri in favorem suum introducto. Quidam tamen requirunt, ut hæc licentia detur extra confessionem, & rursus tunc reus narret suum peccatum. Sed hoc non est necessarium, ut melius cæteri censent, nam si extra confessionem iterum ei narret: jam poterit ex alio capite referre, nempè juxta limitationem sequentem. Deinde quid interest, dicatne in confessione, do tibi licentiã, hoc quod modò narravi revelandi: an post confessionem hoc dicat & iterum narret? Veriores ergò conditiones sunt, 1. non sufficere ratihabitionem, neque licentiam interpretativam, vel implicitam, sed requiri explicitam, & expressam. 2. debere eam esse merè liberam & nullatenus coactam. 3. debere subesse causam justã & magni momenti: ut puta boni publici, aut corporalis vel spiritualis boni pœnitentis. Nam joco vel ex causa levi revelare, etiam habita permissione confitentis, sacrilegiũ foret *g*.

Sacerdoti verò, dicenti se licentiam à pœnitente habuisse, non semper credendum: sed dumtaxat, si & ipse bonæ sit famæ, & jurejurando id confirmet, & pœnitens ei non contradicat *h*.

Secundus casus est, si Sacerdos idem aliunde, seu alia via, extra confessionem, ante vel post eam, resciverit: quẽ admittunt, in delictis committendis, Abbas & alii, sed idem in commissis censent communiter *i* Theologi *k*, & ratio efficax id persuadet, nec enim per confessionem Sacerdos amittit jus quod ante habebat: neque id quod postea aliunde illi comparatum. Quod si amitteret, confessio vergeret in damnum publicum, nam fraudibus patrocinaretur, & judicia everteret, verbi gratia, si quis, coram duobus Sacerdotibus tantùm, maleficium commisisset, & postea utrique confiteretur, iste enim tùm nec deferri nec accusari à quoquam

---

a c. Sacerdo de pœn. d. 6. & ibi Nav. à n. 13. & est commun.

b Navarr. Man. c. 8. n. 19. communem esse docet. Gigas. d. q. 18. n. 4. Gomes. de crim. c. 13. n. 9. Mascard. 1. de probat. in præfat. q. 5. n. 51.

c Berous q. 12. n. 2. Gigas d. q. 18. n. 5.

d Ant. Gomes. d. n. 9 Masc. d. operis l 2. conc. 377. n. 1. & Men. lib. 1 de præsumpt. q. 89. n 26. & 27.

e est communis, vide Sotum in 4. d. 18. q. 4 a 5.

f Sco. in 4 d. 18. & 11

g in Matthæus de Simonia, & in c. significasti de adult. Fari. supr. n. 111.

h post Halensem, Sco. Dur. Gabr. & Major. in 4. d. 21.

i vide Mascard. de probatio. conc. 1286.

k vide August. de Ancona ad Angel. ubi supr. & Farinac. supr.

l D. Bona d. 21. art. 2. q. 3. a. 3. Sotus d. 18 q. 4. art 6. Nav. in d. c. Sacerdos n. 161.

quam posset: quod, quàm sit reip. perniciosum, nemo non intelligit. Cavendum tamen Sacerdoti, ne hac licentia utatur, nisi in re gravissima: nam facilè scandalum sequeretur, si frequenter & in levibus rebus ea uteretur: item cavendum, nequid amplius dicat, quàm quod extra confessionem cognovit. Sacerdoti verò dicenti se extra confessionem id rescivisse non credi, nisi id probet, & si non probat, extra ordinem puniendum arbitrio Judicis, communiter censent Canonistæ *a*, sed hoc arbitror de Sacerdote malæ famæ intelligendum. Nam in eo qui bonæ famæ est, putarim sufficere jusjurandum probatione, si testes desint: cur enim non hic sufficiat, quod in priore casu sufficere fatentur?

a Navar. & alii quos sequuntur. Mascard. sup. n. 5. & 6. & Fari. sup. n. 108.

Denique, extra hos casus licitos, Sacerdos revelando violans sigilli (quod ex jure Divino positivo fluxit) secretum, hodie deponendus, & in carcerem perpetuum Monasterii cujuspiam detrudendus est. *vide Conc. Later. c. 2. & c. omnis de pœn. & remiss. & Farinac. pract. crim. quæst 51. numer. 93.* aliquando tales jussi fuere à Pontificibus degradari, & pœna mortis affici, & meritò, exemplum ponit Felicianus *libr. dograd. cap.* 14.

SECTIO. III.

De modo Confessionis.

PRæterea quæ communia sunt in hoc crimine & in cæteris, peculiariter observare oportet Confessarium nonnulla. Quædam pertinent ad interrogatoria: quædam ad præparationem animi: quædam ad obligationem restituendi: quædam ad absolutionem impertiendam.

Quoad interrogatoria, multa fuerunt à me dicta *sect.* 1. his adde primò, quod quia sagæ vix unquam faciunt integram confessionem, idque dæmoni promittunt: rogandæ sunt de hac re, & sacrilegæ seu mutilatæ confessiones omnes repetendæ: deinde ut tunc omnia prodant, inducendæ bonis rationibus, ut velint: & interrogatoriis illis Sect. 1. juvandæ, ut possint. Interrogandæ quoque, an ex animo renunciarint fidei, nam tunc est apostasia, an aliquid animo crediderint contra fidem? tunc est hæresis. an abusæ rebus sacris? & est sacrilegium. an diabolum adoraverint, sive in specie aliqua visibilem, sive quem nō videbant (ut testatur Majerus de sagis Atrebatensibus anno 1459.) item quādiu in hoc crimine hæserint, an aliquando animo pœnituerint, &c. propter volitiones ejusdem criminis diversas & earum interpellationes. 3. interrogandæ sunt, an adhuc retineant libros aut alia magica instrumenta: quia retentis illis absolvi nequeunt. 4. utrum alios talia docuerint aut seduxerint: quia non debent absolvi, nisi quantum in se est, convertere illos conentur, & si converti noluerint, & eos ad Superiores Magistratumve deferant, aut accusent. Si tamen confessio fiat in articulo mortis, sufficiet tum, qui præsentes fuerint in genere monere & hortari, ut à deceptione & hæresi tali recedant, sibiq; imposte-

posterum caveant, &c. 5. videndum, ut occasiones relabendi evitentur, & tollantur, verbi gratia, si habitat, vel versatur inter maleficos, quando fieri potest loci mutatio, & separatio, injungenda. 6. interrogandæ diligenter de veritate confessionis judiciariæ, hortãdæ, si cuncta verò, quæ dixerunt, ne mutent, sed veritatem tueantur, si falsa, ut retractent: si quos innocentes (ut fit non rarò) detulerint, eos ex culpent: si quos noxios complices sciant non emendatos, eos deferant judici: neque ex hac generali admonitione irregularitatis periculum est.

Quoad animi præparationem; magna in hoc crimine Confessariis se difficultas offert. Inprimis cavendum puto Judicibus, ne reis mortis sententiam per quosvis denuncient, deligendi potiùs viri pii & prudentes, qui hoc indicent verbis prudentibus, & simul adhortentur ad bonam & seriam præparationem: docet autem, in hoc maximè crimine, experientia, non expedire eos, qui Confessarii sunt futuri, ante sententiæ pronunciationem ad reos accedere, ut eorum confessionem excipiant: vix enim verum fatentur, dum sibi timent à delatione: item docet eadem experientia, non esse utile, imò sæpius noxium esse, si ipsemet Confessarius mortis sententiam reo intimet. sic enim à tali nuncio ut plurimum abhorrent, ut rarò postmodum rectas & synceras admonitiones in animum admittant. Illud quoque memini à me quæsitum aliquando: *An dum in tormentis reus versatur, liceat vel expediat, quæstioni Confessarium interesse*: scio id latrunculatores à Sacerdotibus aliquando petere: sed impudentiores illi, an imprudentiores isti qui faciunt, nescio abusus est certè, propter irregularitatis multa quæ se hic ingerunt pericula, quæ ibi necessitas Confessarii? imò quæ utilitas? hortetur ad silentium? causa est cruciatus augendi, hortetur ad confessionem veritatis? mortis sententiam accelerat. absit potius, & fugiat à tam acerbo & ferali spectaculo Sacerdos: seque contaminari putet, si propior adsistat, & oculis hauriat hanc carnificinam. Et apertè id prohibitum in conc. Antissiodorensi Canon. 33. *non licet Presbytero nec Diacono ad trepalium, ubi rei torquentur stare.* ubi nova vox *trepalium.* ut puto de equuleo. Nihilominus fateor illud utile futurum, si in vicino quopiam cubiculo sit, ut, si in mortis periculum reus incideret, juvari possit celeriter, & deficienti venire suppetias. Morienti adesse Confessarium necesse est, propter diaboli insidias, qui *calcaneo insidiatur*, hoc est ultimo vitæ humanæ actui. Hæc quæri audio: *num liceat à judice petere: ut si reus vivus rogo tradendus sit exurendus, sacculus pulvereus pectori appendatur, accelerandæ mortis gratia, vel, cùm, appensus est, à carnifice, ut ignem illi admoveat: vel à judice, ut strangulari jubeat eum, qui lento igne consumitur?* vulgus Doctorum talem putat incidere in irregularitatis notam. Si indiceret, foret ea, quam, *ob defectum levitatis.* at mihi hic lenitas exuberare videtur potius, quàm deesse & opus meritorium puto, quodque non Sacerdotem modò, sed & quemvis Prælatum deceat maximè: non tàm

mors

mors acceleratur, quàm cruciatuum finis accersitur, moriturus ille certò: agitur, ne per tot supplicia. Sed ad confessionem revertamur.

In contritione procuranda, hoc opus hic labor est, non ex parte Dei, sed ex parte ipsius malefici, quem ordinariè duo impediunt, error, & metus. Error quidem multiplex. Nam postquam captæ sunt maleficæ, ut ipsæmet sæpè fassæ, *tunc diabolus* (verba sunt Grillandi *a*) *nihil aliud satagit, nec laborat in alio, nisi in persuadendo, ut persistant in sententia, & usque in vitæ finem perseverent.*) Adducantur licet in supplicii locum, ignisque succendatur, se illarum corpora & laqueo, & flammis palam erepturum, facturumque, ut ex flammarum contactu nullum dolorem percipiant. Quòd si mori illas contingat incendio, mortem illam cruciatus expertem fore: migraturas ex hujus vitæ miseriis absque supplicii sensu, ut in futuræ vitæ beatitudinem transferantur, illic eas dæmonibus similes fore: eodem robore, scientia, divitiis, potentia, voluptate, quibus ipse dæmon potitur ac pollet, donandas. Sic mendax decipit. Alius error est, quia persuadet impossibile esse ipsis ad Deum converti & veniam consequi peccatorum, propter pactum secum initum, & Dei abnegationem, aliaque quibus se contaminarunt scelera nefandissima. Sic illas dum vel desperatione dejicit, vel spe lactat & extollit, semper conatur obdurare: ut cuncta negent, respuant confiteri, non resipiscant, nihil pœniteat deliquisse. Hic in promptu Sacerdos habeat, & sacræ scripturæ testimonia, & Patrum sententias, & exempla omnis ævi: quibus clarè demonstret utroque dæmonem mentiri: seriò conversos nunquam à Deo rejici: nihil eorum, quæ pollicetur, jactatorem illum præstare posse, neque si posset, velle. Gravitatem quoque criminis poterit proponere ex circumstantiis hæresis, idololatriæ, Apostasiæ, homicidii, patricidii, rapinæ, Sodomiæ, & sacrilegii, Impœnitentiæ verò istius signum idem Grillandus *b*. maximè quoad mulieres, certum esse dicit: si lacrymas nullas emittant, cùm tamen flere, gemere, suspirareque videantur, & omni conatu lachrymari conentur. Hanc ipse cum aliis Jurisconsultis verissimam notam putat, qua constet eas non verè, sed fictè tantùm pœnitere, cujus rei, cùm videat se rationem nullam naturalem idoneam reddere posse, confugit ad supernaturalem, vultque id fieri à divina providentia in pœnitentiæ favorem. Censent itaque Grillandus & socii: si saga lacrymetur, verè illam pœnitere ex animo: si non lacrymetur: fingere pœnitentiam. Nunquam judici auctor fuerim huic conjecturæ inniti, ut certæ vel idoneæ. Nam experientia illa quam ex aliquibus ait Grillandus se collegisse, fallax est & incerta, tùm quia nonnunquam ipsa doloris magnitudo lacrymas desiccet, & planè tollat, juxta illud orchestræ *c*,

Fletuque acerbo funera & quæstu carent:
Quin ista tanti pervicax clades mali
Siccavit oculos, quodque in extremis solet,
Periêre lacrymæ.

a de sortileg. q. 9. num. 9.

b sup. n. 3.

c Sene. in Red. v. 57.

Eeeeee Solet

Solet ait, & verum est. Jam ex adverso sæpè præ lætitia quidam lacrymantur, juxta illud ejusdem *a*.

a in Thyn.

Subitos fundunt
Oculi fletus: nec causa subest.
Dolor an metus est? an habet lacrymas
Magna voluptas?

Nec juvant illum argumenta à Canonibus petita, quibus tantùm probatur lacrymas esse signum pœnitentiæ, & nubis mœstæ animum obsidentis profluvium: lachrymis quoque peccata dilui, & fœditatem animo elui: quæ ut verissima sunt, ita minimè probant: nullum pœnitere, nisi & lacrymetur, quidam sunt tàm duro vultu, tàm sicco cerebro, ut lacrymari nesciant, etiam pueri, possunt ergò mulieres quoque tales reperiri. Nam pueri non minus humidi, non minus ad lacrymas faciles, quàm illæ. Accedit quod J.C. isti non satis inter se concordes, dissident ab invicem, quidam à seipsis. Aliquando scribunt defectum lacrymarum esse indicium ipsius maleficii, nam maleficas esse, quæ non lacrymentur: at Grillandus fatetur maleficas, cùm verè pœnitent, lacrymari. An hæc consentanea, & non pugnantia? si dicas, lacrymari, quia eò ipso, quòd pœnitent, maleficæ esse desierunt: sicut adulter esse desinit affectu, quem peccasse pœnitet, verum hoc quidem. Sed quid si pœnituerit peccasse, & post pœnitentiam hanc animi comprehendatur ea, quæ veneficiis suis multos interemerat? hæc juxta Grillandum poterit lacrymari, quia pœnituit: juxta cæteros verò adhuc lacrymari non poterit, quia quoad externum forum adhuc est verè malefica, nam ut Grillandus hoc suum dictũ stabilit auctoritate divinæ providentiæ, ad pœnitentiam animi declarandam: sic alii illi suum quoque firmant eadem divina providentia, quam decet favere judicibus ad criminis commissi deprehensionem & vindictam, quare juxta illos, ut crimen hujus maleficæ (quoad forum externum talis esse non desiit) puniatur, necesse est hoc indicio illam detegi, ut flere non queat, quàm lacrymaturam Grilland. contendit. Planè confessario omnia hujusmodi indicia aspernanda, omnes hujusmodi conjecturæ fugiendæ sunt: eò quòd pœnitenti pro se, & contra se loquenti, tenetur credere. Denique quis adeò fori hujus interni inexpertus est, qui nesciat, sæpè ubertim flere quosdam confitentes exiguo tactos dolore: & alios multò gravius affectos, & ictos profundius, nec unam lacrymulam emittere.

Urget etiam tum reos metus duplex, alter verborum & minarum à dæmone, à quo incarceratæ non raro affliguntur crudelissimè: alter humanæ infamiæ: contra utrumque rationibus, exemplisque armari à confessario illas oportet.

De tertio illo, nempe *restitutionis obligatione*: considerandum, sitne damnum adhuc impendens, an verò jam fuerit illatum, si damnum adhuc pendet, ut si res adhuc sit planè integra, vel venenum, vel aliud maleficium nondum cœperit lædere, sed post aliquod tempus effectum suum exseret: non est reus absolvendus, donec quocunque

modo

modo licito conetur malis futuris obviare, & veneno antidotum præbere: vel maleficium destruere: idque totum de consilio confessarii docti & prudẽtis: cui attendendum, ne occultum crimen pandatur: & ne qua media illicita adhibeantur. Si verò aliqua jam damna fortunis personisve fuerint, illa non absolvat confessarius sine prævia satisfactione, aut (si eam nequit reus præstare) sine fidejussoria, vel saltem juratoria cautione, ita sanè quando quis adhuc liber jurisque sui confitetur. Nam quando est damnatus ad mortem: in locis ubi bona non confiscantur, sufficit si confessarius hanc defuncti obligationem (ex ejus consensu) hæredibus significari curet, si potest: tuncque officium magistratus fuerit, cogere hæredes ad satisfaciendum: immò & reus deberet hoc coram judicibus declarare: velle se, ut de bonis suis, omnibus (quoad fieri poterit) satisfiat, qui damnum acceperunt. At in locis, ubi bonorum confiscatio capitale supplicium consequitur: officium confessarii erit, monere reum, ut judicibus indicet se à fisco petere, ut qui in bonis, etiam in restitutione hac exequenda succedat: si reus hoc nequeat facere, confessarius obeat munus, saltem monendo judices vel fiscum. Non enim malefici per mortis pœnam, evadunt obligationem restituendi. Nam mortem subeunt propter injuriam reip. irrogatam non propter injuriam privatorum. Et hæc eadem realis obligatio restituendi, migrat ad quosvis bonorum successores: cùm non pœna sit, sed debitum, quare tenebuntur hæredes, quicunque fuerint, damna resarcire, quatenus ad eos ex bonis malefici commodum pervenerit *a*. Cessaret obligatio ista, si pars læsa profiteretur, se tali supplicio contentam esse, sibique sic satisfactum. *b*

Quartò *quoad absolutionem*, quædã particularia occurrunt. Quærendum enim, an pactum habeant cum dæmone expressum, quid promiserint, & qua solennitate: de his solemnitatibus *lib.2.* diximus permulta: quæ postquam scripsissem, venit ad manus meas liber Gallicus Florimundi Remundi, Senatoris Regii in Burdegalensi curia, viri pii, Catholici: & eruditi *c*. quo ritus nonnulli, cæteris nefandiores, & magis sacrilegi continentur: fideliter ejus verba transferam in latinum sermonem, scribit in hac Curia anno 1594. auditam mulierculam, Aquitanam adolescentulam, non incita forma, quæ sine tormentorum cruciatu sponte sua fatebatur: *se, teneriore adhuc ætate cùm foret, à quodam Italo corruptam, & postea quæ D. Joannis Præcursoris diem præcedit, nocte media, in agrum quendam abductam, illic Italum fagina virgula circulum in solo designasse, certaque verba in libro quodam nigro lecta submurmurasse: subitò deinde hircum grandem planè atrum astitisse, probè cornutum, comitatum fœminis duabus, & mox accessisse virum vestitu ornatuque sacerdotali. Hircum quæsiisse ab Italo, quæ puella isthæc foret? respondisse nunc, eam à se adductam, ut hircus in suarum numerum illam referret.*

Quo audito, jussit hircus, ut illa signum crucis manu læva efformaret, & quot aderant, salutatoriæ venerationis officio fungentes,

a c. in litter. de raptor. & incend. est communis testib. Covar. l. 3. var. resol. c. 5. Claro §. fin. quæst. 51.

b Nav. Manual. c. 15. n. 15. Binsfeld. de cõfess. malef. part. 2. prælud. 13

c l. 1. de Antichrist. cap. 7.

gentes,

gentes, accederent propius. fecere illi & osculum sub ipsa cauda labris impressere. Inter hirci cornua nigricolor candela tetrum lumen præbebat: de hac, quas singuli manu tenebant, accenderunt, & cum hircū adorabant, stipem pecuniariam in pelvim, quæ aderat, injiciebant. Hoc primo factum tempore. Postea Italus fœminam in eundem iterum locum reduxit, tunc hircus ab ea postulavit corollam seu sertum de capillis ejus: Italus capillos desecuit, & illi obtulit: hoc signo desponsatam seduxit hircus à turba, & in vicinum nemus deductam, solo appressam, inivit: quæ fœminæ commixtio (ut ajebat) mirè ingrata & voluptatis planè expers fuit; imò & cum sensu doloris acerbi, & horroris, ob semen hirci, quod glaciei instar frigidum experiebatur. Singulis quoque mense Mercurii & Veneris diebus semel generale Capitulum (sic vocabat) celebrabatur apud Puteum de Dome, ad quem conventum ipsa infinitis vicibus accesserat, cum aliis plusquam sexaginta, qui singuli candelam nigram secum adferebant, & de illa hircina inter cornua lucente accendebant, quam hircus admotam postico, posteriore illo sub candino flatu accenderat.

Quo peracto omnes tripudium orbiculare, obverso invicem tergo junctis manibus auspicabantur; Missæ quoque simulachrum exhibebatur: quod qui peragebat (quam illa nominavit) casula nigra, crux cui nulla intexta, vestiebatur: loco sacrificii incruenti & sacræ hostiæ, elevabat resegmen sive orbem ex rapa, tinctum fuligine: & eo elevante clamabatur à præsentibus unamini voce: Magister adjuva nos. Calici, loco vini, aqua infundebatur. Lustralem verò aquam sic conficiebant. scrobi in terram defossæ hircus immingebat: hac unda, pura scilicet, sacrificus & aspergillo atro cunctos aspergebat. In hoc conventu ministeria sortilegi singulis distribuebantur, & singuli rerum à se gestarum rationem reddebant. disceptabatur de venenis, maleficiis, ligaminibus, & remediis magicis, & perdendis frugibus, similibusque criminibus.] Hactenus Remundus. Sunt ergò similia scrutanda, ut de Sacrilegii, apostasiæ & idololatriæ genere constet: quærendum quoque, an aliquem fidei errorem mente foverint. verbi gratia, quòd non sit unus Deus: quòd diabolus sit Deus, vel quod sit omniscius, aut omnipotens: quòd Jesus Christus non sit Salvator: quòd Sacramenta Ecclesiæ non sint ullius efficacitatis supernaturalis, vel quòd vim habeant ad maleficiorum operationem, &c. de quibus actum toto opere.

Si quid hujusmodi crediderint, sunt hæretici, & ab hæresi, ejusque excommunicatione prius absolvendi. Si nihil hujusmodi crediderint, in conscientiæ foro hæretici non censentur: sed absolvendi sicut ii, qui contra fidei duntaxat professionem, & per sacrilegia mortaliter peccarunt: licet aliud sit dicendum in foro fori. Attendere præterea oportet confessarium, an confitens aliquam aliam incurrerit Ecclesiasticam censuram; verbi gratia, utrùm maleficium vel veneficium (qualecunque id etiam abortionis vel philthri) præbitum sit clerico vel religiosæ personæ (quibus privilegium Canonis *cap. si quis suadente*, prospectum voluit) unde illius sit secuta mors vel mutilatio

tilatio (tum enim incurritur etiam irregularitas: *a*) vel etiam notabilis læsio, ratione cujus incurritur excommunicatio illa violentæ manus in clericos injectionis. Si videt censuram incurrisse, ab ea debet primum absolvere: si dubitat; utendum absolutione conditionatâ. Sed quia non cuivis Sacerdoti competit jus absolvendi in quovis casu: ideò distinguendum in confessione rei ad mortem damnati, & alterius, sponte confitentis, non condemnati. Etenim, cum ille censeatur in articulo mortis (quoad hoc) positus, *b* à Confessario poterit absolvi à quibuslibet censuris etiam reservatis, quia in mortis articulo omnis reservatio cessat. *c* Secus est, quoad illos alios, qui non sunt in mortis articulo: nam quoad hos, solent ab Episcopis sibi reservari: veneficia, sortilegia, maleficia & incantationes, duntaxat tamen, secuto effectu, & quoad actus exteriores: *d* Sixtus etiam V. anno 1588. sibi soli reservarat crimen abortus, sed illa bulla extra Italiam vix innotuit, nec à majore populi parte recepta fuit, & ideò vix alibi ligavit, ex Navarr. sententia valde probabili, *e* quin etiam Joann. Chappeauville olim Pœnitentiarius, nunc Vicarius Leodiensis, scribit se à viris fide dignissimis accepisse constitutionem hanc Sixti V. & in ea contenta, per successorem ejus ad jus antiquũ revocatam. *f* & P. Sa. in verba *homicidium* testatur Gregor. XIV. declarasse, pœnas Bullæ illius duntaxat locum habere, quoad fœtum jam animatum, unde colligitur plerasque illationes, quas Vivaldus posuit in Sixtinæ bullæ explicatione, falsas esse.

a c. de cæt. c. presbyterum, c. audientiã de homic.

b Sylvest. ver. confessio 1. §. 7 Hadria. de confes. q. 3. Canus de pœnit. p. 5. Scotus in 4 d. 18 ar. 4. & Navar. c. n. 9.

c c. pastoralis §. præterea. de off. ordin. c. fures de furt. Conc. Trident. sect. 14. de pœn. c. 7.

d ex receptiore sententia Paludani apud Sylv. in verb. casus q. 5. & Antonino p. 3. tit. 17. ca. 21.

e Manual. c. 23. n. 41

f l. de Casib. reservatis c. 9 q. 1.

Quoad illas Episcopales reservationes, grave dubiũ est: *an Mendicantibus ordinibus, virtute suorũ privilegiorũ, etiã maris magni, quibus eis permittitur quoscunque & undecumque ad eos venientes, absolvere à cunctis peccatis & censuris etiam Pontifici Max. reservatis, exceptis iis, quæ in bulla Cœnæ Domini continentur, an inquam, iis liceat absolvere à reservatis Episcopo casibus post Concilium Tridentinum?* Negativam partem tuentur Felicianus Episcopus Scallensis, *g* Vivaldus, *h* & recentior alius Scriptor; nituntur his argumentis, 1. Gregor. 13. (ut testatur quibusdam epist. nepos ejus Cardinal. S. Sixti) Borromæo, & Paleotto Cardinalibus de sententia congregationis Cardinalium, ad declarationem Concilii Tridentini respondit, hoc jam non posse Regulares virtute suorum privilegiorum, idque Borromæus & Synodus Mediolanensis statuere, & excommunicationis pœnâ sancivere *i*. Secundò, quia SS. Dn. Noster Innocentius IX. & Clemens VIII. in suis Jubilæis concedunt casus Episcopis reservatos: quo indicant, absque Jubilæo, aliàs non posse: hoc secundum argumentum Vivald. putat convincere, ut & primum, auctor ille recentior. Tertiò quidam objiciunt Clement. Dudum de sepult. & Clem. 1. de privileg. Veruntamen placet magis affirmativa sententia, quam Vivaldus *k* tribuit Navarro Fumo, Henriq. & Bart. Medinæ, tenet etiam Ambr. Carolus *in disputat de Ministerio Sacrament. art. 91.* Nec quoad forum internum ullam puto esse limitationem; quoad externum forum, obtinet illa,

g tract. de censur.

h de absolutione n. 52. in 5. editione Candela aurei.

i Borrom. in instr. Pastor. p. 133. editis Antvver. 1586.

k Concl. Mediol. 3. de Pœnit. sacram. pag. 25.

quam quidam ponunt, si Episcopus casum sibi reservasset additâ excommunicatione latæ sententiæ.

Et hæc doctrina probatur efficaciter, quia casus Episcopales sunt minores casibus Pontificiis; cùm ergò suos Pontif. concedat, multò magis concedere censendus est illos minores *a*. Confess. Pontifex potest absolvere à reservatis Episcopalibus: sed per hujusmodi privilegia concedit Religiosis, & quasi delegat suam absolvendi potestatem *b*. Secundò bullæ cruciatæ, & quarundam Sodalitatum: quibus datur licentia eligendi Confessarium, qui eos absolvat ab omnibus peccatis: tribuunt licentiam ei, quem isti elegerint, sic eos absolvendi etiam à casibus Episcopalibus *c*: multò igitur magis hanc licentiam tribuent bullæ & privilegia immediatè religiosis à sede Apostolica concessa. Tertiò quia nec Concil. Trident. nec Gregor. XIII. privilegia hæc quoad omnes ubique religiosos apertè revocârunt, quod erat necessarium *d*. De Concil. Tridentino id fatetur Vivaldus *num. 40. illud c. 7. sess. 14. e.* tantùm tribuere Episcopis facultatē reservandi casus quoad suos subditos: sed regulares isti non sunt illorum subditi, sed immediatè subjiciuntur sedi Apostolicæ. Unde etiam infert idem Vivalde. Pii 4. quæ Concilio Trident. additur, non esse revocatum hoc privilegium, eò quod mare magnum duntaxat in hac bulla revocatur quoad ea, in quibus repugnat statutis Sacrosancti illius Concilii: Concilium verò non invenitur religiosos, quoad hoc ordinariis subjicere, nec etiam religiosorum revocare privilegia ista: quare non repugnat hoc privilegium Concilii Decretis, nec est à Pio V. revocatum. Quoad Gregor. verò XIII. optimè idem Vivald. *num. 44.* ostenderat idem dicendum, nempe nusquam ulla bulla, vel motu proprio dicta privilegia concessa per Pium V. religiosis videtur restringere: hæc de quibus agimus, in suo robore relinquit, cùm ait: *eam deinceps dispositionem atque decisionem pro subjecta materia futuram esse, quæ sive ex jure veteri, sive ex dictis sacri Concilii decretis, sive aliàs ante dictarum litterarum & constitutionum editionem erat, & si ipsæ non emanassent, futura fuisset, ad quam dispositionem & decisionem, suumque pristinum statum, illa omnia reducimus.*] cum ergò antiquo jure religiosi habeât *f* facultatem ab omnibus his casibus absolvendi (dummodò ipsi sint à superioribus suis præsentati, & ab Episcopo *g* approbati) neque hoc illis Tridentinum Concil. ademerit & Gregor. XIII. verbis illis omnia, sicut erant ante Pii V. constitutionem, reliquerit: consequens est per Episcopos huic privilegio, sine nova Pontificis Maxim. permissione, derogari non posse: cùm in superiorem suum, Episcopum Episcoporum, jus non habeant. Confirmo hoc eis non licere per Bullas Alexandr. IV. Sixti IV. & Leonis X. quarum verba retulit idemmet Vivald. *supr. num. 46.* ubi vide.

Ad argumenta in contrarium Respond. *Ad 1.* quidem rescripta illa fuisse personalia, & in favorem particularium personarum, nempè Prælatorum illorum

a n. 27. 32. & 35.
b c. cui conceditur de reg. jur. in 6.
c gl. in c. 7 de pœnit. in 6. argu. Clem. super Cathedram de sepult.
d Vival. sup. nu. 37. & 35. post Navar. in Manua. c. 27.
e Vival. nu. 37. post Nav. & Henriq
f Clem. Dudum de sepult. in qua revocantur & annullantur Extravag. inter cunctas de privil.
g sess. 14. c. 7. Trid.

illorum optimè de Ecclesia meritorū: quibus hoc speciali privilegio Pontifex concessit, ut in eorum diœcesibus, nempè Mediolanensi & Bononiensi, religiosi à casibus per ipsos reservatis possent absolvere. Quod si generaliter hoc Pontifex voluisset ubique servari, novum istud jus aliquo Motu proprio vel Bulla declarasset: nec enim alioq uirectè satis conscientiis provideretur eorum, qui meritò id se & invincibiliter ignorare dicerent: quod non ut oportet evulgatum sit. Neque declarationes illæ Congregationis ligare possunt, quamdiu non publicantur. Deinde hæc peculiaris concessio cum vim habeat exceptionis, quoad cæteros magis confirmat, quam enervat regulam. Denique quoad Societatis JESU Confessarios ipsemet Gregor. XIII. anno 1583. die 10. Maii expresse declaravit, non esse intentionis suæ quod per talem Epistolam (*loquitur de illa ipsa nepotis sui Cardinalis S. Sixti, qua objicitur*) sit derogata dictæ Societatis facultas, eamque quatenus opus sit de novo confirmavit. *Habetur ea declaratio inter vivæ vocis oracula pag. 131.* unde sequitur illam Synodi Mediolan. constitutionem non obligasse quoad prædictos Patres. Imò & ad hominem quis ita posset argumentari. Si peculiare privilegium concessum Borromæo trahendum est ad omnes Prælatos; ergò & peculiare privilegium seu declaratio ejusdem Gregorii facta postmodum uni religioni mendicantium, extendenda est ad omnes mendicantes. Si verò hoc non recipitur (ut recipiendum non est) desinant ergò prædicti auctores velle, ut illam eorum extensionem recipiamus. *Ad 2. Resp.* valdè perperam argumentari, qui sic argumentantur. Non enim id inserunt Pontifices propter mendicantes, quibus hoc jus jam competebat: sed propter cæteros sacerdotes, qui virtute illius duntaxat bullæ eligi possunt: quibus hoc non aliter licebat, & ideò tum demum concedebatur.

Ad 3. Respond. in priori sanctione, quando Papa negat se majorem religiosis potestatem concedere quam parochis, tunc tantùm loquitur de aliis rebus non de pertinentibus ad Sacramentum pœnitentiæ: in posteriore tantùm vetat Regulares sine privilegio absolvere ab excommunicatione juris reservata, *lege Silv. verb. excommunicatio. 7. cas. 14. Tabien. excommunicatio. 5. cas. Cajet. eod. verbo cap. 64. Navarr. cap. 27. numer. 101. & Cordub. cas. 24. fin.*

Hæc (pie Lector & erudite) quæso ut maturè perpendas, & cum perpenderis, tecum ipse dijudices, an Vivaldus causam habuerit, cur à priore sua sententia, illis ipsis argumentis: quæ ascripsi, optimè probata, recederet: quæ nec uno verbulo solvit: ut nec ille recentior alius: quod faciendum erat volenti, tam resolutè concludere [*non solùm hinc sequi, religiosos virtute suorum privilegiorum non posse absolvere à casibus Episcopo reservatis, nisi hoc illis expresse concedatur: sed etiam haberi responsionem ad quæstionem aliàs difficillimam & obscurissimam, utrùm privilegia mendicantium, quoad facultates absolvendi in foro conscientiæ sint sublata per Concilium*

Tri-

Tridentinum?]. Quibus verbis tacitè voluit innuere fuisse revocata, cujus tamen contrarium patet ex dictis, & locum illum adscribere debuit, quo nitebatur: ipseque Vivaldus ad quem nos remittit, expressè satis docet ea revocata non fuisse, nisi quoad hoc ultimum de casibus Episcopo reservatis, de quo tamen ipse argumentis validissimis contrarium docuerat prius, quæ solvere non videtur ipsemet potuisse, sanè neuter solvit.

CAPUT II.

De officio Confessarii, quà medicus est.

DEbet medicus & morborũ causas & genera, & remedia nosse. Animi morbi sunt peccata: quorum genera & causas libri præcedentes quinque docuerunt: hic docebit quibus remediis utendum. Ea sunt vel licita, vel illicita. Illicita propter periculum & superstitionem. Licita prorsus & citra controversiam sunt omnia Ecclesiastica seu divina, Naturalia aliquando, propter periculum illicita sunt, dæmoniaca seu superstitiosa semper sunt illicita: de singulis disquisituri, ab his ultimis ordiamur.

SECTIO I.

De remediis superstitiosis seu illicitis.

POssumus ista vocare dœmoniaca, de quibus tria dicemus: primò exempla quædam proponemus: secundò disputabimus, num à maleficis remedia peti possint, & an maleficia destruere liceat & removere.

QUÆSTIO I.

De exemplis superstitiosarum curationum sive magicorum remediorum.

VT omittam quæ exhibui exempla *lib. 1. sect.* 5. *sect.* 6. & *sect.* 8 occurrunt primo loco tres modi Chaldæorum & Hebræorum, primum refert Psellus, contra dœmonem terrestrem sacrificari debere lapidem μνίζουριν prius excantatum: quem lapidem ingeniosè Serarius noster, *comment. suo variæ & curiosæ lectionis in Tobiam*, vult hoc nomen accepisse, quod sit fugans adversarios seu pilosos (ita dæmones ab Isaia vocati) quasi *menos Isarim*, vel *Zeirim*. Hoc sacrificium planè idololatricum esse, nemo non videt: & tamen ut dæmon per mendacium non decipiat, ex Zoroastræis decretis id præcepit Psellus: nimis ille Mago suo credulus fuit, & eo potius nomine ab Engubino meruit reprehendi; quam quia dixi à Chaldæis quosdam bonos dæmones credi: neque id satis expugnat Steuchus, eum lege *lib. 8. Cosmopœjæ cap. 28.* Quis ille lapis sit, fateor me ignorare. Zoroastris & Pselli verba dedi superius *lib. 4. cap. 2. quæst. 7. sect. 2. versic. decimo sexto.* Secunda superstitio est, quâ ligabant Judæi Thephilin (hoc est frontales quasdam fasciolas seu resegmina membranacea) capiti, & manui lævæ, & valvis quæ ad dextram erant portæ chartulam infigebant: ita ut ejus pars tertia respiceret thalamum,

atque

atque ita credebant dæmones impediri, ne possent ei nocere, meminit Paraphrast. Chaldæus, *in Cant. cap. 8. versic. 3.* his sacrilega verba quædam deprecatoria ex cap. 13. Exod. cap. 6. & 11. Deuter. inscribebant & ea sic ad superstitionem detorquentes prophanabant. Jubebantur illi Totaphot portare *d. cap. 6. versic. 9.* quæ dictio significat specilla seu ocularia, ut notat Oleaster: & hinc homines verè insulsi, & fatui carnaliter omnia intelligentes, sua *Thephilim* sunt commenti: quorum vanitatem & superstitiosos ritus diligentissimè exsequitur Hieronym. Oleast. *in cap. 13. Ezech. post medium*, lege, & cœcitatis miserorum miserere, & considera quam aptum illi nomen indiderint rei nugacissimæ cum Thaphel, radix vocis, insulsum, insipidum ineptum ac fatuum significet. Tertia superstitio extat apud Eliam Germanum, dignior adhuc quæ à Regina Moria tauro donetur: *consuetudo* (scribit) *apud nos Judæos Germanos inolevit ut faciamus circulum per circuitum in parietibus cubiculi, in quo cubat puerpera cum creta vel carbone, scribamusque in singulis parietibus*, ADAM, HAVAH, CHUTZ, LILITH *: atque in ostio interiori scribamus nomina trium angelorũ* SENOI, SANSENOI, SAMANGELOPH *: quemadmodum tradit ipsis ipsa Lilithea, cùm vellent eam in mari suffocare.*] Sed tædet meminisse tam variarum vanitatum, quibus scatent scripta Recentiorum Apellarum. Nec minus superstitiosæ sunt *Abracadabra*, & aliæ verborum formulæ apud Serenum *cap. 53.* Aurelianum *libr. Chronic. cap. 1.* Myrepsum *sect. 2. antido. 298. & 405. & 419. & sect. 12. passim.* item Marcellum, Aetium, Columellam, & alios Gentiles. Rectè, verèque Stephan. Claverius, cui ob communem in Cl. Claudianum operam, volo ut qui optimè, doctis Miscellis suis, censuit tabulam illam Engolismensem, cui septem vocales Græcæ septies ordine mutato inscriptæ amuletum magicum fuisse. Prudenter tamen à Grucero inter supposititia relatum: ut, quod inter legitima vetustatis monumenta, immò inter bonæ frugis inscriptiones legi non merebatur: nisi fortè censeas omnia sigilla, & characteres magicos, quia veteris ævi & typis & luce donari debuere, justius stygiæ paludi immergantur. Utinam ita fieret, nec quisquam talibus hodie animum adjiceret.

Nam nec iis qui baptismate tincti, satis horum immunes. Nam multa occurrunt apud Pomponatium *lib. de incantat.* multa apud Henricum Cornelium Agricolam. *lib. de philosoph.* sed plura apud Philip. Aureolum, aliàs Bombastum Paracelsum variis ejus operibus a, quorum omnium libri prohibitæ per Ecclesiam sunt lectionis. Ut mittam alios, colligam quædam Paracelsi duntaxat: ex quibus quivis intelligat, nihil in hoc homine, neque pietatis, neque mentis sanæ fuisse: primò docet curationes morborum tam ὑπὲρ quam μεταθύτη à dœmonibus per applicationem sigillorum, imaginum, monstrosorum characterum, in designata cœli constitutione, & certis metallis incisorum, & ægræ parti appensorum,

a l. de philosophia ad Athen. lib. de occul. Philos. lib. de philo. magna & l. de cœlesti medicina & l. de morbo caduco & aliis.

ſorum, petendas eſſe. Secundò contendit, nihil referre, an Deus, vel Angelus, vel diabolus, mundus ſpiritus vel immundus, ægro opem ferant, modò curetur æger *b*, & abutitur illo teſtimonio ſacræ ſcripturæ, *ſalutem ex inimicis noſtris* & de morbis hyperphyſicis agens, ſic ſcribit: *Qua ratione & quo modo morbis Magico artificio injectis ſuccurrendum, ſcitu eſt neceſſarium omnibus medicis, qui perfecti cupiunt eſſe. De tali autem curatione nec Avicenna: nec Galenus ſcripſerunt, aut ſciverunt quicquam. Non enim in Academiis omnis diſcitur ars: ideò oportet medicum quandoque accedere vetulas, ſagas, zigeneros, ruſticos, & circumforaneos* die Zänbrecher / *& ex ipſis artem ipſam addiſcere, qui plus ſciunt de iſtis rebus, quam omnes academiæ profeſſores, & quamquam hæc rideant academiæ profeſſores, tu utere illis in forti imaginatione, & experieris effectum.* Hæc ille: ſed ſi imaginatio hoc operatur, nonne præſtat eam adhibere remediis ſumptis, quæ vel ars medicorum, vel uſus Eccleſiæ approbavit; ſed audi quid reſpondeat; *Si quiſpiam* (ait) *ſupernaturali morbo vel dolore per incantationẽ detineatur, ibi nullum naturale remedium proderit,* (hoc plerumque verum eſſe docebo ſect. ſeq.) *ſed Magicum remediũ eſſe oportet, quo morbus tollatur, quali & introductus eſt.*] hoc infert, quia homo impius ſupernaturalia Eccleſiæ remedia repudiabat, quæ quia Catholici recipimus: non, quia nihil proſint phyſica remedia, ideò ad dœmoniaca confugere debemus. Subjungit: *tales curationes magicas minimè contra Deum eſſe: quia illis non non ad perniciem, ſed ad ſalutem hominum utimur, dicant ad hæc quidquid velint Theologi.*] os impurum quaſi non ſit Theologorum judicare, quid contra Deum, quid non contra Deum ſit: ſic agyrta nequiſſimus Fidei tribunal ſibi vendicat. Sed poſtea docebo, id non contra divinas modò, ſed etiam contra humanas eſſe leges.

Exempla hujuſmodi ſuperſtitioſarum curationum ſunt vetera quidem, quæ congerit Annæus Robertus lib. 1. rer. judic. cap. 5. charta Servilii contra lippitudinem, *apud Plinium lib. 28. cap. 2.* Periapton Periclis *Plutarc. in Pericle,* & Bionis *Laertiꝰ in Bione,* annulus ferreus Tralliani contra colicam *libr. 9. in fin.* & alius Heliodori in Hiſt. Æthiopica, item in cedula Eudoxia *apud Cedrenum pag. 274.* carmina & incantationes quibus ſanguis ſiſtitur, *Heliodor. li. 9. Hiſt. Æthiop. Froiſſartius to. 2. Annal. cap. 65.* & aliarum ægritudinum, ut Salomonis *apud Joſeph. lib. 8. ant. cap. 2.* Indorum, *Strabo lib. 15.* Tartarorum Plutarch. *in Sympoſio,* Græcorum *apud Platon. l. 4. de repub.* Romanorum, *Apuleius Apolo 1.* Recentiora verò non pauciora collegi, primò curationes illæ per cerearum imaginum fabricationem, in quas ſe morbum magi putant derivare, de quibus ſic idem Paracelſus *a*, *Fabricet medicus ceream imaginem ad ſimilitudinem patientis, & in nomine ejus, aut conformet ceream particulam ſimilem effectæ parti, idque indubitatâ fide & forti imaginatione credat per illam ſanitatem ægro reſtitui poſſe, ac tandem, additis magicis precatiunculis, ceream illam imaginem in ignem projiciat. At ſi forte ex doloris*

a l. de hyperphyſ. morb.

doloris acerbitate, vel partis affectæ, vitæ periculum metuatur, integram imaginem certis verbis admurmuratis, comburat medicus & liberatur æger.] Sed alio loco dissentit, & vult imaginem fieri ad formam & similitudinem maleficæ, quæ morbum induxit *a*. Sed omnis hæc ars imaginum non minus ad tollendos, quàm ad inferendos morbos, diabolo inventa est auctore. Hanc superstitionem etiam ipse Plato damnavit *lib.11. de legibus*, & est dissimilis illi, quam ex Astrologis Marsilius Ficinus obtrusit, de quo postea. Huc pertinet usus ille phylacteriorum Judaicorum, ad imaginem serpentis ænei Mosaici, de quibus legi potest Philastrius *in hæresi serpentis Mosaici:* cui tamen non assentior volenti talia fuisse phylacteria Pharisæorum, quæ *Salvator noster* reprehendit, sed verior est D. Hieronymi explicatio.

a. l. de vita longa.

Eodem 2. pertinet quod, ad curandum pilorum, acicularum, spinarum & similium corpori ingestorum maleficium: vult idem, non eximi illa per vulneris incisionem: sed materiam illam sponte prodeuntem, totam excipi & in foramine facto sambuci, vel quercus, orientem spectante imponi, & ex eodem ligno cuneo obturari certis verbis additis *b*, clara hic quoque est superstitio, immò & diaboli opera, per quem residuum materiæ statim fertur ad idem foramen ex corpore in quo latitabat.

b. Vide o... phi...

3. Talis erat curatio illius, qui ægrotos apprehensos in foro collocabat, & eorum corpori appendebat chartam miris variisque characteribus consignatam, & additis nominibus dæmonum: *Bulsar, Narthim, Oleasar, Bilech, Mammon: Oriens &c.* deformatam.

4. Talia erant nomina Ephesia, per quæ dæmoniis obsessi liberabãtur, teste Plutarch. *in Symposiac.* Talia sunt convitia & lædoriæ, quas commendat Apollonius apud Philostratum lib. 2. & Petr. Martyr de rebus Indicis. *lege Pet. Tyreum de locis infestis, p. 3. cap. 56.* Mirè sibi Lutherus placuit in congerendis fœtidissimorum conviciorum olenticetis, quibus dæmonum tentationes dispelli censuit, homo pari spurcitiâ & vanitate, quibus ego chartam non conspurcabo, & miror quenquam sine nausea legere posse *Symposiacor. ejus cap. 24. & 26.* ubi hujusmodi ferculis dignus convivator struices congerit patinarias, sed sicut juramentis & blasphemiis non abigitur, sed advocatur potius dæmon, ut rectè Cassian. probat exemplis nonnullis adductis *lib. 12. Inst. cap. 20.* sic etiam scurrilibus aut iracundis convitiis & atrocibus maledictis eorum, qui passione ad id moventur, & non charitate moti, ac fidei zelo invitati, & ex officio ordinis sacri, id faciunt. Nam legitimis ac probis exorcistis licet dæmonem superbissimum sic ulcisci & divexare, ut Mengus præscribit *exorcis. 4.* & facit D. Antonius apud Athan, & Christiani primitivi apud Prudentium, ubi,

Intonat antistes Domini: fuge callide serpens,
Exue te membris, & spiras solve latẽtes
Mancipium Christi, fur corruptissime vexas?

Ffffff 2 5. Ta-

5. Tales sunt Hexagoni duo Paracelsi, inscripti unus *Adonai*, alter *Jehova*, vel *Tetragrammaton*: quibus certo modo præditis, omnem morbum magicum pelli jactat, item de characteribus *Avigatzirtor &c.* inscriptis novæ membranæ ante solis ortum, & per N. dies renovatis, &c. contra maleficium matrimoniale, & contra idem, quod tradit de *Gabata*, seu solea equi ferrea fortuitò in itinere inventa, & ex ea, die Dominico, tridente fabricato, &c. & quæ hujusmodi accumulat nefariis libris suis *de cœlesti medicina, & de characteribus*.

6. Talis curatio fuit illa, quam Grillandus descripsit a, fuisse Jurisconsultum quendam in Sabinensi agro conjugatum, sed maleficio factum impotentem, cui nullius medici ars poterat opitulari; is magum consuluit, à quo jussus, ut eâ nocte cum conjuge dormiret, sumptâ quâdam potione priusquam decumberet. Sedulò tantùm caveret, ne nocte illâ vel uxor vel ipse signo se crucis communirent: neve metuerent, si quid auribus oculisve insoliti obversaretur. Paruit caussidicus, & ad unguem cunctis observatis: quintâ circiter horâ noctis, ecce illi pluviæ, procella, tonitrua, fulguraque maxima: mox & adeò pavendi terræ motus, ut concussa domus ab imo nutaret, non secus ac arbor à ventis penè evulsa, successere hominum magni clamores & ejulatus. Cumque in eam partem maritus oculos conjecisset, *videt in camera plusquam mille, ut apparebat* (utar verbis Grillandi) *ad invicem certantes, & unguibus, pugnis & calcibus crudeliter pugnantes, & lacerantes alterius facies ac vestimenta tota: inter quos vidit mulierem quandam, quæ erat alterius oppidi vicini, & dicebatur, quod erat malefica, de qua ipse sponsus multùm suspicabatur, ne ab ea maleficatus fuisset, quæ ultra omnes majoribus gemitibus & ululatibus cruciabatur, & crines, faciemque suam totam unguibus laceraverat. Propter quæ ipse maleficiatus dixit, quod aliquantulum timuit à principio, dubitans ne quid mali sibi accideret: deindè recordatus de monitionibus magistri reassumpsit vires, uxorem verò semper tenuit sub pannis absconditam, ne ista videret. Postquam verò ita certaverant per mediam horam vel circa, ingressus fuit magister in camera prædicta, & erat tunc circa mediam noctem: ad cujus ingressum omnes illi pugnantes unà cum muliere statim disparuerunt, & abierunt penitùs. Magister autem accessit ad maleficiatum, & illius humeros tetigit manu perfricando aliquantulum: dicendo, quod non dubitaret amplius, quia jam liberatus erat.*] Post cujus discessum maritus convaluit, & deinceps liberis operam dare valuit. In hac narratione maleficus iste coegit mulierem illam, quod intulerat maleficium, tollere, immissis dæmonibus, qui sic eam specie pugnantium acerbissimè cruciarent.

a de sortileg. q. 8. num. 16.

7. Superstitiosum est, putare, quod à Sophrone *in mimis* traditum, *Rheæ & Hecatæ canes immolandos, propterea quod canis latrans Lemures fuget ac dissipet, quemadmodum & æs pulsatũ, aut aliquid tale.*] Unde colligas, non novam esse Japonum superstitiosam curationem, de qua his verbis relatio Lud. Frois.

pag. 246

pag. 246. Quando dæmon hominem invasit Japones ajunt insiliisse in illum vulpem, nomine autem vulpis intelligunt dæmonem. Ad exterminandum autem dæmonem ritus exoticos & prorsus peregrinos cum mille superstitionum formulis usurpant: inter quas una fuit omnino ridicula. Jusserant enim omnes canes Ozacanæ urbis trucidari, ad perterrefaciendã vulpem Dominæ dictæ ventri inclusam.] Æque superstitiosum, quod nonnulli arbitrantur, vi galli cantus quædam maleficia dissipari: non enim habet vim majorem cantus oscinis hujus, quam cuculi vel corvi. Ast objiciuntur exempla quædam, quæ retulit Nicol. Remigius *a*, quibus probari videtur, dæmonem ad gallicantum, striges quas vectabat dejecisse, vel conventus sagarum hoc canone dissipatos. Idiotæ gentiliũ responderent, dæmonum noctu maximam esse potestatem, interdiu vim infringi & debilitari: ideo noctis silentio nocere hos *lupos vespertinos*, quo *princeps tenebrarum* dominatur: ideo lamias circa tertiam noctis vigiliam (hoc est intempesta nocte, quæ mediam præcedit) ut plurimum mortalibus infestas esse solere, ut tradunt Aristomenes & Telephrom *b*, & Hierocli objicit Eusebius *c*, quo tempore etiam se spectra sæpius ostentare, Plutarch. *d*, Plinius *e*, & alii *f*, docuerunt. At Christianis hæc indigna responsio foret. Philosophi confugerent ad dissidium naturale gallinacei, cum leone & serpente: frustra: quia Diabolus duntaxat Metaphoricus est serpens ac leo. Si quid ergo veritatis huic experimento subest: crediderim potius, tenebriones istos galli cantum odisse, propter mysterium aliquod ipsis odiosum. An quia dici præcuncius ales, ad Dei laudem homines excitat, multaque peccatorum genera, quæ obscuro suo peplo nox obtexerat, solari lampade dispelluntur? an quia Dominica resurrectione commeminit se triumphatum & collisum; quæ post noctis medium contigit? an meminit pœnitentiæ Petri Apostoli ad gallicantum, ut lapsus prædictus fuerat, inchoatæ, & electissimi sibi boli erepti? consideratione hæc digna videntur Ecclesiæ, quæ cum B. Ambrosio concinit *g*, de Gallicinio:

a l. 1. Dæmon. latr. c. 14.

b apud Apuleiũ l. 1. & 2.

c ex Philostra. lib. 4.

d in Brut.

e l. 7. epist.

f docui fuse commen. in Senecæ Herc. Oetæ v. 1. 2. 3.

g in laudib. diei D. m.

> *Præco diei jam sonat.*
> *Noctis profundæ pervigil*
> *Hoc omnis erronum chorus*
> *Viam nocendi deserit,*
> *Mucro latronis conditur.*
> (En unam causam.)
> *Lapsis fides revertitur,*
> *Hoc ipso petra Ecclesiæ*
> *Canente culpam diluit,*
> (En aliam.)
> *Rupto tenebrarum situ*
> *Noctis fugat satellites.*
> *Hoc esse signum præscii*
> *Norunt repromissæ spei,*
> *Qua nos soporis liberi*
> *Speramus adventum Dei.*

Subdit deinde & Petri cantu galli cognito pœnitentiam.

Prudentius quoque Hymno ad Gallici cantum.

> *Ferunt vaganteis dæmonis*
> *Latos tenebris noctium.*
> *Callo canente exterritos*
> *Sparsim timere & cedere,*

Invisa jam vicinitas
Lucis salutis Numinis
Gallus negantes arguit.
Gallo canente spes redit,
JESU labantes respice,
Tu lux refulge sensibus,
Mentisque somnum discute,
Te nostra vox primùm sonet,
Et ora solvamus tibi.

En reliquas caussas quas proposui.

8. Tale puto, existimare quod ablutio manuum matutina quicquam prosit ad maleficium illo die arcendum: falsoque id sagas illas Remigio persuasisse *a*. Munditiam quidem dæmon detestatur; sed animæ, non corporis. Nonne hanc membris suis, luxuriæ & nequitiæ mancipiis, & publicæ libidinis victimis, vel nimiam vel superfluã commendat? cur mulierculas, & viros quorum animi muliebres, ad tam putidum & curiosum sic lavandi, sic comendi, sic levigandi, pumicandi, poliendi studium tam intensè & sedulò impelleret, si corporis munditiam odisset? huc refero illud de immersione in aquam, quod narrat Arnulphus Lexoviens. in epist. ad Papam Alexandrum his verbis: *Ut miracula facere crederentur, & quibuslibet commentis sæcularium personarum frequentes invitarent accessus, sanitatis remedia promittebant eis, qui se incantata ab eis, nescio quibus carminibus aquæ septies sustineret immergi. Ægra itaque mulier aquæ glaciali frequenter immersa, inter manus comprimentium Monachorum congelata decessit, dum vim algoris ægritudo non sustinet, & profana religio naturam potius irritat ad perniciem, quàm Dei misericordiam ad salutem*: citat. Annæus Robertus lib. 1. rer. judic. cap. 5.

a l. 1. dæmonolatr. c. 1.

9. His annumero lotium humanum, quod prodesse putat Ananias *b*, & exemplum de quodam Pherone suppeditat Herodotus *c*. A dæmone Pheron Rex excœcatus, quod spiculum iratus in Nilum flumen contorsisset: postquam undecim annis sic luce caruisset, oraculum, quod in Bruti urbe consuluerat, fertur respondisse; visum ei rediturum, si oculos abluisset lotio mulieris, quæ à solo suo marito cognita fuisset. Expertum ergò primo loco propriæ conjugis urinam, cum nihil amplius cerneret, cæterarum deinceps, tandem oculos recepisse. Ibique omnes mulieres illas, præter eam, cujus urina salutaris fuerat, in unam urbem coegisse, quæ ἐρυθρὸβῶλοι, rubra gleba dicta, & eas illic una cum urbe omnes concremasse, & medicam illam suam sibi matrimonio copulasse.] Sic videlicet diabolus nullam infamandi lædendique mortales, de imbecilli quoque sexu, occasionem voluit prætermittere. Fuit in eadem superstitione Syracusanus judex Pascasius, qui D. Luciam Martyrii coronâ mactavit: idcircò enim virginem lotio perfundi jussit, quod sagam putaret, & sic maledicam vim resistendi tormẽtis repelli arbitraretur, *lege Martyrium D. Luciæ 6. Surii tomo.* Ne de hoc dubites, scias idem doceri à B. Athelmo, *l. versifico de laudibus virginitatis* (qui nondum in lucem editus) *in martyr. SS. Chrysanthi & Dariæ*, qui est M. S. Leodii in Abbatia S. Laurentii, his versibus:

b lib. 4. de Natura Dæmon.
c lib. 3. seu in Euterp.

Lotia

Lotia tūc lictor crudelis spargere jussit,
Sacros humectans artus fœtore putēti,
Qui liquor (ut dicunt) atrum phantasma fugabit.
Dum vernam Domini sperat Necromantia fretum:
Sed putor Ambrosiam fragabat nectare suavem.

Et apertius idem in lib. prosaico ejusdem tituli, qui editus typis: *Sed milites magicis putantes præstigiis gestum, putentissimis illum perfundunt lotii odoribus, quibus cuncta arbitrantur Chaldæorum & Hierophantarum phantasmata, simulque ariolorum magorum machinas evanescere.*] Scilicet, his perterreatur & fugetur, quem non pudet pigetque in fœtore cadaverum, & libidinum stercoribus volutari. Tamen & Salisberiensis id censuit *lib.1. Polycratici c.8. Qui* (ait) *libenter non videat & rideat cum præstigiatoris lotio perfusi ars deletur, & oculis, quos malitia sua præstrinxerat videndi facultas reparatur?*) Digni, qui credunt, non infundi tantum, sed perfundi, aliquid dicerent, si hoc tribuerent superbiæ dæmonis, rei indignitatem non ferentis.

10. Tales sunt *νεφελοδεῶκται, νυτέσται,* & *φυλακτήριοι* quos punit Synodus Trullana *can.61.* ubi Balsamon, primos illos exponit divinatores ex nubibus, ego etiam crediderim fuisse eos, qui nubes improbo ritu, ne nocerent, incantabant, & ideo persecutores nubium vocabantur: *γυτ υτάς* vocabant eos, qui exorcizabant morbos, & certis imprecationibus abigebant, illud optime Balsamon, *φηλακτήριοι, hoc est remediorum seu amuletorum præbitores dicuntur: qui fraude dæmonis ēis qui à se decipiuntur, vincula quædam ex sericis filis contexta, quæ & πογγια dicuntur præbent: quæ aliquando quidem intus habent scripturas, aliquando verò falsa quædam alia, quæcumque inciderint: dicunt autem hæc juvare ad omne malum vitandum, si ex collis eorum, qui illa accipiunt, perpetuò pendeant.*] Mox exemplum subdit: de *τȣ̃ ἀμνȣ̃* gestatoribus: *Præfectus quidam Hosii de re hujusmodi accusatus, manifesto deprehensus est in sinu ferens indumentum infantis nuper nati: & dixit hoc sibi datum fuisse à quadam muliere, ad avertendum eisque os occludendum, qui contra illam dicere conarentur. Unde etiam subjectus fuit κοθοσιώσει, execrationi.*]

11. Tale etiam illud quod narratur à Georg. Pictorio a ex Abbate Spanhemensi, *subulcum quendam fuisse, qui in scipione suo vel baculo pastorali schedulam nomine D. Blasii inscriptam habebat: cujus baculi vi & potentia, porcos suos ab omni luporum vi & raptu tutos credebat, ac tantum schedulæ numinis tribuebat, ut etiam porcos in apris solos pascendos abigeret.*

a Isagog. de dæm. & sublunaribus.

Tamen contingente quodam tempore, cum gregi pastor abesset: & quidam præteriens dæmonem custodire vidisset, illique dixisset, quid ipse hic custodiret, qui hominum salutis persecutor foret pessimus? respondit, porcos custodio, retulit alter, cujus jussu? dæmon, inquit, stultæ pastoris confidentiæ. Nam schedulam quandam suo bacillo inclusit, cui divinam asscribit virtutē, vel inde quod sancti Blasii nomine est inscripta: & eam porcos suos à luporum injuria defēdere, contra legem suam credit:, mihi falsa superstitione inhærens: ubi cùm

per

per me fuisset vocatus, & denuò vocatus, & non comparuisset, me sancti Blasii vice huc custodiendum contuli. ut enim semper libens Dei & Sanctorum vices gero: ita & nunc libentissime pro suo S. Blasio illi porcos custodio, ut stultum hominem in sua vana confidentia extollam ac roborem, ac eo perducam, ut talem schedulam pluris quàm Deum faciat.] Non simplex sanè hic pastoris error fuisse deprehenditur: non, quod S. Blasii devotus esset cultor; & ei se suaque commendaret, (quod Pictorius ex sectæ suæ mysteriis latenter vult insinuatum) nam Sanctos honorare, obsecrare, & auxilio custodiæque eorum nos committere pium & salutare est, quicquid hæretici garriant: verum quia fiduciam in schedula collocabat, & quia schedulæ divinitatis aliquid tribuebat: & quia Deum tentabat, relictis suibus in schedulæ tutela: non etiam Sanctorum auxilium præcibus impetrandum sibi, sed nudo nomine chartulæ inscripto opinabatur. Scio in Trajectensi tractu ultra Mosam, quibusdam in locis simili superstitione, certis verbis admurmuratis, pedum à pastoribus terræ infigi, & sic putare se absentibus nullum gregi à lupis periculum superesse, quod impiæ credulitatis.

12. Huc referenda multa Plinii, ut hyenæ sanguinem iunctum impedire omnes Magorum artes *a*: fel canis nigræ amuletum esse domus totius eo suffitæ purificativæ contra cuncta *b* maleficia eandem vim esse animanto lapidi *c*: menstruoque sanguine tactis postibus *d*: aut atri canis sanguine respersis parietibus, ejusque genitali sub limine januæ defosso *e*: quis ista non rideat, non nisi qui probet eam quam idem tradidit *libr. 25*. Mandragotæ effossionem, aut Varronis *Sista. Pista, Rista, Xista*, vel ejusdem ter repetitum *Anasagens.* vel Pentagonos Antiochi aut Constantini fictitios, veteres tamen & antiquæ superstitionis, & innumera Marcelli Empirici *in libro Medicus eju.* quædam etiam Tegetii *in lib. de Veterinar.* & imaginum illam fabricationem planetariam, quam ex Plotino & Arabibus periculosè tradidit Marsilius Ficinus *lib. de vita cælitus comparanda*: quo libro nō videtur venenis exhibitis satis idoneum antidotum addere. facit enim perinde ac inscitus & ineptus convivator, qui convivis apponeret cibos multos salutares, multos etiam veneno imbutos, & duntaxat diceret, vescimini salutaribus, relinquite noxios: nec indicaret, qui in tàm multis, tàm variè conditis ut dignosci vix queant, sint illi noxii à quibus abstinendum censeat. Ludere hoc convivas esset, & lædere. Sapientis convivæ tunc foret incœnatum abire potius, quàm tàm apertum vitæ discrimen subire. Idem ego censeo, de libro illo præstare nihil ejus quoad imagines illas credere: quàm cum periculo aliquid in animum admittere.

14. Annumerare licet: quæ recentiora, contra visibiles invisibilesq; hostes, excogitata nugacissimæ superstitionis & taciti cum dæmone fœderis, quædam retulit Pictorius *f*: primam de Cicorii radice, quam die S. Joannis Baptistæ paulò ante auroram, cum auro & argento flexis genibus contingunt: & ferro, per gladium Judæ Machabæi, exor-

a l. 2. 8. cap. 8.
b l. 30. cap. 10.
c l. 20. cap. 9.
d lib. 28. cap. 7.
e d. c. 10.
f Epitome de Magia. cap. 26. & 17.
lib. 4. [illegible] 145.

exorcizatam, multis cæremoniis ex terra eruunt, & secum portant contra adversa omnia. deinde de iis qui crines pectinãdo evulsos non nisi ter conspuctos abijciunt, &, si ova comederint, eorum testas, non nisi ter cultro perfossas in catinum proijciunt, timentes utrumque neglectum veneficis nocendi occasionem præbere: servatum, credentes præcludere nocendi potestatem. Denique qui Sammonici Sereni. *Abracadraba* dietim ordine retrogrado minuentes de collo suspenderint: vel alia Hebræorum, ex Rabbi Hama *lib. speculationis.*

14. Quicquid Remigius dicat. non puto sic dæmoni odio esse salem profanum, ut ob ejus aspersionem maleficium cogatur solvere: sed id eum facere ex pacto, vel ut aliquam introducat superstitionem. naturalis quoque vis salis non satis efficaciæ habet ad hujusmodi morbos sanandum. quare superstitiosa hæc curatio.

15. Loci mutatio quam Ananias *a* suadet, ut & nominis mutatio: meritò suspecta est. quid enim virtutis occultæ, ob angelorum, quos propterea vult simul mutari, proprias vires, habere queat: non video: nec quisquam opinor, nisi per mendacem Cabalistarum dioptram, Theologis Catholicis execrandam. In nominis mutatione quid est (quæso) efficientiæ naturalis: aut qui (quæso) angeli non ipsis hominibus, sed hominum nominibus sunt præpositi? quid locus in maleficium influit, ratione angeli loco præsidentis? potest situs & loci salubritas aliquid prodesse, ut & in cæteris morbis: potest imaginatio noxia deperdi, potest etiam prodesse loci mutatio, sicut & vestium, lecti, stragulorum, pulvinarium, quando hisce maleficium inditum, insitum, vel aliter in eis absconditum: ut rectè colligitur ex Tobiæ c. 7. ubi Raguel jubet sponsis aliud cubiculum præparari. sic Zachar. Vicecomes complem. artis exorcist. p. 1. doctrin. ult. nec alia ratione loci mutatio potest prodesse.

a li. 4. fol. 145.

16. Clarioris superstitionis est, putare si quid precario vel furto de malefici domo acceperis, maleficium cessaturum: idque meritò Remigius reprehendit *b*. Nec enim hoc aliud est, quam maleficium maleficio sanare: par dementia illorum, qui pro philtro utuntur crepidis, laciniis vestium, vel præsegminibus unguium personæ quam amant: ut docuêre veteres scriptores *c*.

17. Similis est vanitas existimantium *d*, contra spectra prodesse canes, equos, vel stricti gladii vibrationem, ex doctrina Homeri *Odyss.* 7. & Virg. *Æneid.* 6.

Tuque invade viam, vaginaque eripe ferrum.

Ubi perperam Lamb. Hortensius asserit reipsa compertum ferri aciem dæmonas formidare. Judaica illa opinio fuit, ut patet ex Thargumæo *in cap.* 3. *Can. v.* 8. sed ridicula. Nulla enim huic rei causa subest, nisi quod ictu & vibratione aer dissipatur, & continuum illud cadaveris, vel corporis aerei assumpti solvitur: quod ipsum nihilominus proclive sit dæmoni impedire ictu eluso per diversionem, vel corporis alterius interjectionem, cur igitur hæc timeat? non certè magis quam culicem elephas, vel triceps Cerberus catellum Melitæum.

b lib. 3. de dæmonolat. c. 2.
c Theocrit. in Pharmaceut. Lucian. in Dialo. meretricis Melissæ & Bacchid. & Apuleius l. 2. de asino.
d Crinitus l. 7. de honest. discip. ca. 4. Ananias d. l. 4. fol. 155. Lambert. Hortens. in Virg. 6. Æneid.

um. *Plura Tyræus d.p.3. cap.57.* Duo adscribam exempla ex Cæsario: De milite prius est, qui in Menevelt, quo vivus uti solebat pellito indumento vestitus apparens, non potuit gladio fugari: quo cùm cæderetur, non poterat spectrum vulnerari, talem ex se sonum emittens, ac si mollis lectus percuteretur. hic apparere desiit aqua adspersus quæ calvo Dominico fuerat superfusa. *Sic ille, l.12.c.12.15.* Concubina Sacerdotis cujusdam nocte mortem subsequente: diu ante lucem Luna splendente cuidam militi apparuit, per viam equitanti; primum miles & servi audivêre muliebrem vocem opem postulantem: mox videre mulierem rapidissimo cursu ad eos properantem. Mox miles de equo descendens, & gladio sibi circulum circumducens, fœminam bene notam intra circulum recepit. *Et ecce ex remoto vox, quasi venatoris, terribiliter buccinantis, nec non & latratus canum venaticorū præcedentium audiuntur. Quibus auditis, cum nimis illa tremeret, miles auditis ab ea causis, equum servo committens, tricas capillorum ejus brachio suo sinistro circumligavit, dextera gladium tenens extentū.* Approximante infernali illo venatore, ait mulier militi, sine me currere, sine me currere, ecce appropinquat. Illo fortius retinente, misera se eripere summa vi connixa tandem ruptis capillis effugit: quam diabolus insecutus cepit, equo suo illam injiciens, ita ut caput cum brachiis penderet ex uno latere, & crura ex altero, sicque capta invito sed vidente milite præda prætervehitur. Miles manè ad villam rediens, cuncta narravit, & capillos ostendit, cumque minus ei crederent, aperto sepulchro, cadaver sine capillis, qui evulsi, invenerunt. *Sic ille libr. 12. cap. 20.* quid hic gladii contra spectrum potuerunt? tantundem quantum monachus spectrum feriens apud Gaguinum, ut aliàs narravi *libr. 2. quæst. 27. sectione 2.* Ex qua narratione ut & ista Cæsarii colligitur & alia, vereor ne superstitio fuerit ex Magorum orta circulis conjuratoriis: nempe circumducendi circuli, & in spacio illo consistendi. Nam licet crux in medio circuli facta legatur, tamen illi circuli figuræ fidere videbantur, & crucis efficacitatem ad spacium illud circuli restringere, quod improbum profectò. Hujus circinationis aliud quoque exemplum reperias apud eundem Cæsarium *eod. l.12.c.12.* de Sacerdote, qui spectris tota per iter nocte infestatus, circulum circumcirca se ducebat ibi subsistens: & illis evanescentibus procedebat. mox iterum se ingerentib⁹ novum iterum circulum ducebat: sicque ad lucem usque laboravit. Observabis ridiculam illam opinionem de armis apud Psellum *libr. de dæmonibus in fine. Dæmoniacum corpus per totum se naturaliter sensuale, secundum partes singulas absque medio videt, audit, tangit, patiturq; tangendo, & divisum dolet sicut corpora solida, sed hoc interest, quod corpora quidem solida divisa cum sunt, aut vix aut nunquam restituuntur: corpus verò dæmonum, uti secatur, mox in se item recreatur atque coalescit, sicut aqua aerisque partes quando aliquid incidit solidum, sed & dicto velocius dæmoniacus spiritus in se revertitur: dolet tamen interea dum dividitur; quamobrem aciem ferri metuit, idque* animad-

animadvertentes, qui fugare dæmones moliuntur, tela & enses in rectum ibi constituunt, quo nolunt dæmones adventare.) Hæc more suo sibi vendicat Rhodig. *l.* 2 *c.* 8. & sic Pselli errorē suum facit. Quod de corporis discussione, & coalitione subita dicit, verissimum est, & experti duo in Hispania Nobiles mihi non ignoti. Quorū unus dum nocturno tempore vagatur, in spectrum incidit specie Æthiopis tetri mole Gigantæa romphæam stringentis. hic, cui plus audaciæ quàm pietatis erat, certa ficulnea munitus, impetum sustinuit, seq; gerens animosè, vulnera cæsim punctimque hosti ingerit. Sed aerem verberans, donec lassus concidit, & à vicinis, qui ad strepitum accurrerant domum sublatus, multis post diebus lecto affixus, vix convaluit. Hoc Burgis accidit: alterum Salmanticæ. Degebat ibi Theologiæ studiosus quidam, è prima nobilitate: qui pristinæ castimoniæ & pietatis oblitus, noctu magno periculo & labore parietibus transcensis in quoddam Sanctimonialium monasterium usque ad Dormitorium (ut vocant) se penetrarat: ibi permittente Deo, priusquam ad cellulam, quam animo præoccuparat, pedetentim pervenire, objicit se illi spectrum, specie viri gravis & honesti, prolixo capillitio & barba, lorum ingens manū tenens, & nullo verbo facto, bubulam minitans insultationem. Venerat probè armatus miser ad incœstum, scuto, gladioque, hunc stringit, illo se tegit, visus sibi non semel latus adversarii, lorum subiens, haurire, & brachia illi lorumq; rescindere: sed semper brachium corpori, lorum parti amputatæ subitò junctū apparebat. tandem lorarius decussatim illi utrunque humerum sic viventi bovem mortuum (ut cum comico jocer) impegit, ut in terram collapsus, vix trepidus se fuga eripuerit: & domum reversus deprehenderit, ad modum S. Andreanæ crucis, sibi in pectore, & in tergo, ad quatuor digitorum latitudinem, notam contusionis rubore livoreque mixtæ impressam: tumuit mox vibex, & cum intolerabili ardore, quasi vermiculare nescio quid, quod gravissimum cruciatum adferebat, miser sensit sub cute, & (ne vanum visum putes) altero tertiove post die ad plures migravit. Nec annum, nec nomina addo, ut unius qui adhuc supererat, & defuncti quoq; alterius honori consulatur. Norunt lascivi isti palūbi Dionæi, qui nocturnarum ad stupra discursationum utrique fructus fuerit, & quàm inanis ista de gladii rotatione contra vim dæmonum persuasio. Nam quod Erastus *a* ex Joan. Oporino narrat: qui Paracelsi amanuensis fuerat: solitum Paracelsum noctu consurgere, & machæram suam Helveticam utraque manu in hostem invisibilem huc illuc torquere: id vel ferocientis furoris fuisse putarim, vel ex pacto convento. sic molestiarum inducias à dæmone paredrio impetrasse.

a In vita Paracelsi.

18. Sic, quod putant aliqui, remedia quæ contra maleficium usurpantur nihil profutura, si re non integra adhibeantur: hoc est, irrita fore, si prius tentatum fuerit à medico corporis; à confessario animæ, remedium: solemnis enim iste solet esse magorum prætextus, ut docet Nicol. Remigius *b* & nota dæ-

b li. 3 dæmonolatr. cap. 5.

dæmonum fallacia: qua utitur primò: quia cum sit zelotypus, veretur ne sanatio, ipsi adempta, aliis adscribatur. Secundò ut sic homines à divinis & naturalibus remediis avocet. Ex hoc capite valdè mihi suspecta fuit schedula illa, sive programmation mulierculæ medicæ circumforaneæ, hoc anno 1597. hic Lovanii, in cujus uno articulo hæc conditio continebatur. Idcircò etiam suspecti omnes illi medici, qui nolunt ægrum confiteri, priusquam præscripta ab ipsis pharmaca hauserit.

19. Est, putare maleficam non posse maleficium suum tollere, priusquam libertati sit restituta, & ex vinculis dimissa. Potest enim maleficium maleficio novo tollere, quamdiu pacto cum dæmone non renunciavit, ut docet idem Remigius: potest etiam illud per dæmonem destruere, ut quilibet alius removendo signum, etiamsi adhuc carceribus contineatur.

20. Maleficam scopis in ostio positis impedire, ne domo exat: vel, conjectis in bullientem ollam soleis aut crinibus ejus, vel acubus, cogere, ut accurrat: magicæ nugæ sunt, & peccata gravissima, quia nituntur pacto cum dæmone inito.

21. Minis, verberibus, aut vi maleficos adigere, ut maleficium tollant (cujus rei exempla peti possunt à Remigio *a*,) fieri potest ut liceat: si conditiones quædam adsint, primò si certò sciatur auctor maleficii. Nam suspectos tantum verberare, aut alia afficere contumelia, nec fas, nec jura sinunt 2. si nihil superstitiosum putetur adhibiturus. 3. dum non existimetur morbum alium translaturus, quod ferè semper facere consueverunt, ut exemplo declarat Greg. Turonensis *b*, videlicet ista diaboli liberalitas est, ut boni nihil ullis hominibus præstet, nisi cum æquali vel majori hominum damno, quo spectat narratio D. Gregorii Magni *c*, de virgine obsessa: quæ cum opera magorum ab uno dæmone fuisset liberata, in unius locum sex vel septem dæmonum millia successere. Neque hoc Poetas latuit, ideò enim fortassis finxerunt, non potuisse Admeto vitam conservari, nisi uxoris Alcestis vicaria nece *d*. Unde recte noster Tragicus: cum remisso ab inferis Theseo, Pluto Hippolytum abripuisset, canit, alloquens Atticæ præsidem Deam:

Casta nil debes patruo rapaci.
Constat inferno numerus tyranno.

22. Quod remedium esse contra *Vultuarium* maleficium, censuit Salisberiensis *lib.1.cap.11* *Horum* (ait) *malitia, etiam cum plurimum nocent, artificio levi dissolvitur: si videlicet, qui suspecti sunt, conventi ab aliquo in judicio crimen suum inficientur: aut, si confessi fuerint, cogantur maleficium revocare.*) quid enim ad curationem inficiatio virium queat habere, nisi ex pacto convento: si tamen aliquis solummodo intendens signum destruere sic interrogaret, non auderem illum peccati, saltem mortalis, reum dicere.

23. Superstitiosa sunt, ut cum ad maleficium amoris tollendum, utuntur maleficio odii, v. g. certo ritu consecrant vel execrant potius columbam nigram, & divisam per medium dant comedendam amantibus. Item si, ut odii maleficium tollant, utantur amoris ma-

a li. 3. dæmono. c. 3.

b li. 6 hist. Fran. c. 33.

c l. 1. Moral. c. 9.

d Eurip. in Alcest. p. 2. malef. c. 2. q. 12.

maleficio v. g. Eucharistiam sacram in ore habentes osculantur eam, quam volunt in amorem inducere, vel labiis chrismate inunctis id faciant. Item si, ut sterilitatis agrorum maleficium tollant, hostiam sacram comminuant, & tritam in pulveres spargant per hortum vel agrum. Quæ omnia sunt manifestè impia & sacrilegia, & tamen hæc facta aliquando legitur. primum illud refert Hollenus in præceptorio, de chrismate, alterum Grillandus; cætera de Eucharistia, Cæsarius Heisterbacensis *l.9.*

24. Adde remedia judiciariarum superstitiosum, de quibus *supra lib.5. sect. 7.&9.*

Ultimum notandum multa esse superstitiosa (ut variis locis ostensum) remedia: quæ ponunt Sprengerus *a*, & ex eo Pet. Gregorius *b*, de plumbo liquefacto in scutellam aqua plenam infundendo, &c.

a in 2. ex emplo. *b* lib. 11. de republ. c. 3. num. 2.

Et hac de re Codronchus narrat historiam, ab Auctoribus (ut ait) gravibus & certis relatam, cujusdam mercatoris; *qui cùm in partibus Sueciæ extra quoddam castrum animi causa per quoddam pratum duobus famulis comitatus ambularet, malefica muliere ab uno ex conservis à longè cognita, adhortatus est mercatorem, ut signo crucis se muniret, quoniam illius ditionis potentior venefica, quæ solo intuitu maleficia inferre sciret, ipsis obviam veniret. Quod monitum ipse parvi pendens, & ista nunquam sibi timorem incussisse asseverans, cùm nondum ferè illa protulisset verba, in pede sinistro illatam læsionem expertus fuit: ita ut cùm pedem è loco amovere non posset, & dolore lancinaretur, ad castrum equo fuerit deductus, ubi per triduum doloribus au-ctis, accersito quodam villico, qui hujusmodi mala curare profitebatur: facto periculo ex plumbo liquefacto, & in aquam supra pedem projecto, morbum ex maleficio ortum dixisse: quibusdam prolatis verbis, & tacto pede, per aliud triduum curatus est.* Sic ille lib. 2. de morbis venefic. cap. 2. Modus explorandi solet hic esse, vas aqua plenum imponunt super locum affectũ corporis, & plumbũ liquatum huic vasi infundunt, interim verba quædam obmurmurantes, & in plumbo coagulato pro varia guttarum conformatione: judicant primo, an sit maleficium malum, necne: deinde cujus generis maleficium sit. De qua re tota verissimè idem Bapt. Codronchus *lib.3.de morbis venefic. cap.* 13. ita pronunciat. *ut modus superstitiosus est. sic & dæmonem cooperari est credendum, quamvis non desint, qui existiment, à Saturno vim hanc plumbo esse inditam, ut maleficia prodat, quod tamen à veritate est alienum.*) Probare debebant. nunc supponunt tantum, & Planetæ vim tribuunt minime naturalem. Nam in hanc vel illam guttulas formam coagulari, pro natura morbi: merè & verè est opus non naturæ, sed intelligentiæ. Pergit Codronchus. *Nec laudare possum aliud experimentum, quod à quodam didici. Ut ægrotus, cum decoctione verbenæ (vulgo herba S. Joannis dicitur) abluatur, in qua ablutione, si nihil reperiatur, vel decoctio non immutetur in colore, infirmum veneficio non esse affectum: quod magna copia pilorum, & præcipuè suorum, inveniatur esse argumentum efficax, non solum venefícii, sed & gravissimi, minimeque curam recipientis: quod si pili sint paucio-*

pauciores, morbum esse mitiorem, & curationem admittere. Quod si decoctum illud ad nigrum colorem mutetur, signum esse præsentiæ dæmonis: quod si ad alios colores mutetur, alia indicare. Quis verò non percipit, hunc etiam modum esse superstitiosum, cùm illi pili virtute verbenæ, nec ablutionis elici vel procreari non possint.)

Sic ille *d. cap.* 3. Addo, coloris hanc mutationem etiam naturali humorum prædominio (ut ajunt) in morbis non maleficis, sed gravioribus, posse contingere. Idem *lib.* 4. *cap.* 2. damnat tertium quendam modum his verbis: *alii columbum per medium scissum ventriculo ægrotantis apponunt, nonnulla verba obmurmurando. Qui modi & alii consimiles manifestè magici sunt, cùm prorsus virtute naturali careant.)*

Adde, quod nec subsit ratio cur miraculo res adscribatur, maximè cùm certa verborum formula utantur. Postmodum idem justissimè conqueritur; *remedia multa, tanquam arcana, ex arte magica in medicinam translata sunt: ut multi Arabum sectatores fecerunt: ut Michel Savonarola in sua practica, & quidam Bartholomæus, qui practicam & experimenta cum quibusdam introductionibus in lucem edidit. Sic enim multis modis medicinæ scientia conspurcata remediorum vanitate sæpè coarguitur. Sed horum Satanicorum hominum curationes fallaces, ac incertæ sunt, ac sæpè præstigiosæ, ne videantur per modicum spacium temporis sanare, & revera non sanent.* Credatur Medico docto & pio (quantum ex libris ejus colligo) in arte sua.

Et in his omnibus notandum, semper dæmonem lucrum aliquod sibi ex his comparare, & semper animæ, & interdum & corpori nocere: quia semper aliquid admiscet, quo fiduciam in ipsum homo profiteatur, vel quo nos à Deo ad creaturas avertat, & à cœlestibus curis ad cœnosa terrenaque deducat, vel saltem à seriis & gravibus ad ludicra & nugatoria. Sic semper in aliquod peccatum animam pertrahit, ut rectè observarunt D. Augustinus & D. Leo *a*. Obsequitur mancipiis suis, ut firmius illa sibi devinciat, & in peccato retineat.

a D. Aug. l. octoginta trium qq. q. 79. D. Leo sermo 19. de pass. Dom.

Si Deus permittit, hoc modo sanari ægrum, plures in fraudem pellicit: si Deus non permittit, sed impedit, tunc saltem peccatum hoc præcedentibus accumulans, conatur ægros in desperationem adducere. Si malum uni equo auferat, transfert in meliorem. Si mulierem morbo liberet, transfert in virum; si senem, in adolescentem. Si forte magus in alium non transtulerit, ipsemet necatur, vel ingens vitæ discrimen adit. coactæ nonnulla Lamiæ; quia non poterant in alios, in suos ipsæ liberos transferre. Narrat auctor Dæmonomaniæ *b*, fuisse in Gallia qui maleficio quo læsus erat curando magum accersivit: ab hoc responsum: se morbo illum liberare non posse, nisi in ejus filiolum adhuc infantulum transferret. consentit impius pater, & à mago sasanatur. interea nutrix, re intellecta, infantulum subducit, & cum eo aufugit: cùm ergò magus non posset in eum transferre, fuit ipsemet à dæmone interfectus. Tolosæ, idem Scriptor ait, studiosum quendam amico suo gravissimè

b l. 3. c.

ſimè à quartana vexato dixiſſe, ut febrim uni ſuorum inimicorum traderet: illo verò reſpondente neminem ſibi inimicum eſſe, dixiſſe: da ſervo tuo: tandem, cùm hoc illi religio eſſet facere, magum dixiſſe: da mihi eam, annuente ægroto, ipſum convaluiſſe: magum vero febri oppreſſum interiiſſe. Facit lucri ſemper alicujus certa ſpes, ut etiam planè futilibus & abſurdis nonnuquam cooperetur, ſic enim (ut enim narrat I.C. ille Francoſurt *a*) cùm vetula laborans ophtalmia ſtudioſum quendam conveniſſet, ab eoque petiiſſet, ut quæ in ſchedula, quam illi porrigebat, continebantur, ſibi non gravaretur exſcribere: etiam ſe eſſe, ſi de collo illam geſtaſſet, oculorum lippitudine liberandam: & ſtudioſus ſcripti illius characteres vel abſoletos cernens, vel obſcuriores (ut ſolent) legere non valens: eorum loco hæc verba ſcripſit in ſchedula: *diabolus huic vetulæ oculos eruat*, &c. ſimulque præclarum philacterium mulierculæ tradidit, quod cùm de collo ſuſpendiſſet, ſpe plena poſt paucos dies ſanitati fuit reſtituta. Nimirum voluit Satan hanc anum decipere, & in ſuperſtitione ſua obfirmare. Plura ſi vis, lege *lib. 3. p. 2. quæſt. 4. ſect. 9.* quibus addi quoque multa poſſunt ex Cardinalis Cuſani exercitatioum *l. 2. in Sermone, ibant Magi, quam viderant ſtellam*, &c. ut eorum qui putabant contra ſterilitatis maleficium, vel odii inter conjuges prodeſſe, ſi quis nidum avium inveniens caperet ipſam cum pullis matrem: & ideò vult à Moyſe præceptum, *Deut. 22. ne mater cum pullis capiatur.* ſimili modo ad vitandas alias ſuperſtitiones alia quædam vult Judæis prohibita, nempè *præcepiſſe Moyſem vaſa cooperiri, propter* Dominas Abundas, *ſunt enim dæmones, quibus vetulæ offerunt eſculenta & poculenta, quæ mundando domum non comedunt, imò ſeducunt.*

a l. 1. de lamiis c. 8.

Prohibuit ne vir indueret veſtem mulieris, & è converſo, propter idololatriam: quia mulieres veſtes viriles & arma in honorem Martis induebant: & viri muliebres in honorem Veneris. Hoc feſtum peragitur à Chriſtianis in Carniſprivio) Et poſtea idem addit ſequentia exempla, ut ait, ſuperſtitionis in curandis morbis. *Si res conſecratæ ad aliud, quàm ad proprium uſum applicentur, eſt ſuperſtitio, ut aqua benedicta quæ bibitur contra infirmitatem, vel ſpargitur ad fertilitatem, vel datur aliquando brutis.* (Nota hoc ſanè intelligendum, ut & quædam ſequentia. Nam aquam benedictam adhibere, ut remedium naturale, vel addito ritu aliquo ſuperſtitioſo id verè malum: ſed eam adhibere, ut quid Sacramentale, & vim tribuere Deo per Sacramentalia ſua, ad corroborationem fidei, mirabilia operari ſolito, item ut dæmonis maleficiũ, vel præſtigium ceſſet. hoc pium & licitum eſſe, Catholicus nullus poteſt negare, ut docebo ſect. 3.) *& de lumine cerei Paſchalis, & de aqua baptiſmatis*, (de his quidem cenſeo quod de aqua luſtrali.) *Abſtinere à capite animalium in honorem S. Apolloniæ vel Blaſii: vel verè carpitum luminis conſecrati*, hoc non intelligo, ſi loquitur de cera benedicta ſeu candelis probo ritu benedictis, errat. (*Crux facta de lignis palmarum, balnea*

in

in vigilia Nativitatis & Carnisprivii contra febres, & dentium dolorem, non comedere carnes in die Natalis Domini, contra frebres, vel ad honorandum S. Nicolaum pro divitiis acquirendis, petendo eleemosynam, (hæc omnia satis clara sunt) *eundo ad S. Valentinum contra morbum caducum, ponderando puerum cum siligine vel cera,* (in his potest aliqua superstitio ab extrinseco advenire: sed secundùm se pia sunt & licita) *portare crucem circumquaque per campos in verè contra tempestates* (si non fiat, vim ponendo in tempore veris, non est superstitiosum, sed licitum:) *in certis oblatis super altare, sicut lapidibus in die S. Stephani, & sagitis S. Sebastiani* (hoc quoque pium, si tantum fiat in honorem & commemorationem certaminis horum Sanctorum, sine fiducia in materia, forma, numero, &c.) addit de acu quæ tetigit vestem mortui, de lignis furce de lignis conjungendis contra febres, de hostia non consecrata febres (*hæc verè superstitiosa sunt,*) contra ictericiam de urina; de pullis, &c. puto legendum, *de pediculis*, neque hoc est superstitiosum, cùm subsit ratio Physica.

QUÆSTIO II.

An liceat remedium petere à maleficis?

LAtissimè hæc quæstio patet, in qua multi multa scripsere, multi etiam periculosè admodum errarunt.

Certum est ut hodie, sic etiam olim fuisse, qui maleficia maleficiis tollerent. Nam cum Corybantes essent numero LII. eorum XXXII. crediti sunt maleficia inferre, alii verò XX. eadem amoliri. *Sic Scholast. Appollonii lib.* 1.

Dico primò, *falluntur Juristæ, qui existimant jure civili licere maleficiis uti, in bonum finem*: nempè ad curandos morbos, vel ad repellendas tempestates, *ut Hostiens. in summ. Azo in summ. Pet. Aerodius lib. rer. judicat. 8. titul. 7. cap. 6. Bart. Salycet. Godefrid. & alii in l. eorum. C. de malefic. Troilus Malvetius de sortibus, Grilland. de sortileg. & alii communiter.* Dico falluntur, quia legem illam Constantini qua nituntur [a], recentiore lege sustulit postea Leo Imp. *Constitut. 65. ad Stylianum de Incantatorum pœna,* ut rectè advertetunt Nicol. Remigius; & Pet. Gregorius, & Godelmannus, quam, quod Tribonianus, homo planè scelestus, prætermiserit, causam aliam non video, quàm quia ab omni erat pietate & vera religione alienus. ibi Leo gravissimis verbis negat quidpiam vere bonum his artibus effici: sed apparens illud bonum, illecebram atque nassam esse, *quæ illectos* (inquit) *in malorum omnium extremum ubi à summo bono exciderint, absorbeat, compertum habemus. Notum enim nobis est illas, ut qui se ipsis dedunt pro Creatore ac Domino infaustisque dirisque dæmoniis adhæreant efficere: & qui illas assectantur, hos, per externarum rerum lætam quandam speciem, vulnera in anima excipere. Quale quiddam inter pugnandum meticulosis frequenter accidit, qui dum ictus interdũ excipere manu nolunt, illis vel caput vel ventrem exponunt. Sanè verò, si quis aliquo modo incantamentis usus esse deprehensus fuerit, sive id restituenda conservandave valetudinis, sive aver-*

[a] l. eorum C. de malef. & Mat.

vertendæ à rebus frugiferis calamitatis causa fecerit, is apostatarum pœnam subiens ultimum supplicium sustineto. Sed & Caroli Quinti constitutio hos arbitrio judicis condigna pœna puniri jubet *a*.

Dico 2. *Divina & positiva Ecclesiæ lege semper prohibitum fuit uti maleficis artibus, vel maleficos consulere etiam in bonum finem.* Est communis Theologorum sententia & etiam Canonistarum. Probatur 1. ex sacra Scriptura. Deus id prohibuit *Levit.* 19. v. 31. *Non declinetis ad magos, neque ab Ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos* & capite v. 6. *anima quæ declinaverit ad Ariolos & magos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.* Unde patet hoc esse peccatum mortale. Deu. 18. v. 10. *Nec inveniatur in te, qui lustret filium suum aut filiam ducens per ignem, aut qui Ariolos sciscitetur, & observet somnia atque auguria, &c.* In novo quoque testamento vetat D. Paulus, quando justam damnationem cōminatur illis, qui ipsis impingebant, eum mala facere ut bona evenirent *b*: quo significat, grave peccatum esse mala facere in bonum finem: quod tamen prætexunt qui maleficorum opera ad morbos depellendos tempestatesque arcendas abutuntur. 2. Probatur ex perpetuo Catholicæ Ecclesiæ usu, quæ semper id improbavit, ut plurimi Canones ostendunt *c*, & Presbyterum dānarunt, qui bono fine divinationem fuerat expertus *d* 3. Probatur ex Patribus *D. Chrysostomus* e, *citius mors homini Christiano subeunda, quàm vita ligaturis redimenda. Huc referendum illud B. Leonis* f, cum eis (*scilicet dæmonibus*) nihil amplius liceat, quàm justitia Divina permiserit; agunt tamen versutissima arte fallaciæ, ut ex arbitrio propriæ potestatis aut parcere videantur, aut lædere; & multis (quod dolendum est) ita per nequitiam simulationis illudunt: ut quidam illos & timeant pati infensos, & velint habere placatos; cùm beneficia dæmonum omnibus sint nocentiora vulneribus, quia tutius est homini inimicitiam diaboli meruisse; quàm facere. *Nec non ista D. Augustini g*; cùm ergò causæ articulus venerit, ut hæc proponatur conditio: aut faciendū esse contra Dei præceptum, aut ex hac vita emigrandum, quorum duorum homo si cogatur alterum eligere, comminante mortem persecutore (*idem est de morbo per maleficium immisso*) ibi eligat Deo dilecto emori, quàm Deo offenso vivere. ibi oderit in hoc mundo animam suam, ut in vitam æternam custodiat eam.) Ex his:

Infertur primò peccare Judices, qui cogunt malefica benedictione quadam iis quos læserunt maleficium auferre. Nam hæc benedictio illarum, nihil aliud est, quàm formula qua ex pacto dæmon cessaturus: & si benedictione vera sanandus æger foret, præstaret uti benedictione Sacerdotis, vel alterius probi hominis quàm malefici, cujus oratio Deo est execrabilis, neque licet nobis cum infidelibus hæreticis, apostatisque oratione in Divinis jungi. Unde sequitur etiam maleficam obtemperantem tali jussioni, & ægros hoc remedio utentes peccare. Valdè quoque falli illos, qui existimant licere maleficiis sanitatem

a Althusius l. 1. Jurisprud. Rom. 52. Ebnard. consil. 112. Laur. Kirchovius tom. 2. consil. 2. Mollerus const. Saxon. p. 4. sect. 8.

b ad Rom. 3. v. 8.

c qui sine Salvatore, 26. q. 2 c. admonenant, ca. nō observetis 26. q. 7.

d c. ex tuarum de sortil.

e hō. 8. in Epist. ad Coloss.

f serm. 16. de pass. Domini.

g tracta 51. in Johan.

 nitatem

nitatem quærere vel conferre, si id magistratus jubeat.

Infertur 2. veram esse decisionem *Articuli Parisiensis*. 5. Quod licitum est uti magicis artibus, vel aliis quibuscunque superstitionibus à Deo & Ecclesia prohibitis, pro quocunque fine bono: error, quia secundùm Apostolum non sunt facienda mala, ut eveniant bona. *& decisio art*. 6. Quod licitum sit, aut etiam permittendum maleficia maleficiis repellere: error. *& art*. 7. Quod aliquis cum aliquo possit dispensare, in quocumque casu, ut talibus licitè utatur, error.)

Infertur 3. impium & hæreticum esse dictum Paracelsi *a*, nihil referre, an Deus, an Diabolus, Angeli vel immundi spiritus ægro ferant opem, modò morbus curetur.

a lib. de morb. caduco l. de hyper. phys. morbis cur.

Infertur 4. periculosam esse, & erroneam, vel saltem non satis evolutam & explicatam sententiam Nicolai Remigii b, *precario non licere opem à maleficis impetrare, sed licere, vi & verberibus eam extorquere: qui hoc faciat, nunquam, qui illud, semper lethaliter peccare*.

b lib. 3. dæmonolat. c. 3.

Quorum utrumque falsum videtur. licet enim aliquando id precibus petere & impetrare: aliquando etiam verberibus ad id adigere, non licet. Non igitur eò recurrendum, sed res longè aliter explicanda; distinguendum videlicet primo inter maleficum paratum auferre maleficio novo, & non paratum: aliter enim peccat qui hunc, aliter qui cogit illum. 2. distinguendus auferendi modus, an cum maleficio, an sine illo id fiat: quæ communiter Theologi solent attendere.

Igitur primò falsa & erronea est sententia Paracelsi & similium, licere maleficia maleficiis tollere.

Quidam putant licere tollere maleficium, non per maleficia, sed per res tamen superstitiosas & vanas: videntur hoc multi Canonistæ tenuisse, & nonnulli Theologi, & legistæ *c*, si superstitionis vocabulo hi DD. rectè usi; nequit negari, hanc opinionem quoque erroneam esse: quia superstitio res est per se mala, nec malũ licet facere, ut bonum eveniat. docet hoc Sylvest. *verbo maleficium numer*. 9. Rosella verò & Tabiena non tenent illam opinionem, sed dumtaxat referunt.

c Hubertin. & Goffred. quos sequitur Sprenger. in Malleo & cum simpliciter referunt nec fellunt Petr. Gregor. supra, & Rickius l. de prob. aquæ frigidæ.

Alii itaque fatentur, per superstitiosa media tolli non posse; posse tamen per vana, quæ non sint illicita, sic Joa. Friburgens. *in summ. confessar*. & id sequitur Rosella *d*, qui exemplum ponit, si maleficiati facerent celebrare tres Missas de Domina, & postea omninò nudi operam darent liberis quærendis, credentes maleficium cessaturum. Sed hoc exemplum mihi non placet, tùm quia rem ad certum numerum Missarum restringere, id non caret superstitione, tùm quia medium illud non modò vanum est, sed & inhonestum, & vix potest peccato carere; si tamen omne peccatum impudicitiæ & inverecundiæ deforet; neque vis in numero poneretur, neque fides adhiberetur ipsi actui, sed misericordiæ Divinæ per Missæ sacrificia propitiandæ: tunc posset admitti exemplum. Deinde si *vana* remedia sumant, pro omninò vanis, hoc est inanibus, sicut omnis vana locutio est peccatum, sic nulla vana operatio

d v. impedimẽtum 15. n. 19.

caret

caret peccato, saltem veniali, *cap illud. 26. quæst. 2.* si verò vana vocant indifferentia, tunc si quis adhiberet ea invincibiliter nesciens esse peccatum, nullum foret peccatum; si non invincibiliter, non tamen affectatè ignorans, foret tantùm veniale: idem foret, si quis faceret credens aut volens experiri an per talia maleficiũ solvatur, non per operationem diaboli, sed per cessationem ejus ab operando; propter pactum quod maleficus cum diabolo habebat de cessando, quando hoc vel illud fieret. *vide Silv. supr. num. 9.*

Tertia sententia. quædam est Petr. Aureoli *in 2. 34. quæstion. 2.* & Angeli *verb.* superstitio §. 13. licere à malefico parato petere, ut maleficium maleficio tollat; exemplum hujus rei suppeditat Joannes Nider a *Inquisitor* (inquit) *Eduensis mihi referebat, quod modus tollendi maleficium, aut se vindicandi in maleficio, talis practicabatur suo tempore. Venit enim aliquis læsus in se vel in suis ad maleficam, sciscitans malefactorem. Tunc malefica plumbum liquefactum aliquoties fundebat in aquam: quousque opere dæmonis in plumbo imago aliqua videretur: qua visa imagine malefica quæsivit ab explorante, in qua parte vis lædi maleficum tuum, & in eodem vulnere eum agnoscere? cumque explorator locum eligeret, statim malefica in eadem parte imaginis, quæ in plumbo relucebat, fixuram vel vulnus per cultrum posuit, & locum ubi reum inveniret indicavit: nomen tamen nullatenus manifestavit; sed experientia teste maleficus per omnia lædi reperiebatur, sicut sua imago plumbea.)* Hæc ille. hoc ergò secundùm Aureolum liceret: & secundùm Remigium posset verberibus maleficus ad hoc faciendum adigi. Argumenta Aureoli sunt. primò licitum est ab usurario parato usuras petere; & à parato conferre Sacerdote, in peccato mortali constituto Sacramenta petere; & deferre in jusjurandum idololatriæ, quem scio per falsos Deos juratum, ergò similiter in nostro casu petere à malefico parato, &c.

a in epist. Fornicarii c. 3. in fin.

Secundò non potest excogitari remedium aliud ad tollendum maleficium: ergò si hoc quod unicum est uti non licet, non licet illud tollere. Sed hoc meritò censetur durissimum: potiùs ergò dicendum, hoc unico medio uti licere.

Verum hæc argumenta nullius momenti sunt. Eorum enim quæ in primo ponuntur argumento planè dissimilis ratio est. nam illic inducuntur ad id, quod sine peccato facere possunt, si velint. Sacerdos enim potest conari, conteri, & si tempus habeat confiteri: usurarius potest dare mutuum simpliciter, idololatra potest per Deum verum jurare: sed operatio malefica, quæ petitur, est intrinsecè mala, nec sine peccato fieri potest, ideoque nec peti, quia petendo consentit ejus malitiæ, quod semper illicitum b, & teste Apostolo ad Roman. *Digni sunt morte non solum qui talia faciunt, sed & qui consentiunt facientibus.* In secundo argumento, falsò supponitur, alia remedia non superesse, supersunt enim alia, de quibus postea; quod si non superessent, præstaret millies mori quàm per peccatum semel sanari, nam bonum animæ, corporis bono præferendum est, & ho-

b D. Tho. de malo 13. q. 4.

nor Dei cunctis ante ponendus. Neque hoc durum videri debet scienti: quod *qui amat animam suam plus quam Deum, perdet eam, &c.*

Remigius verò coactionem suam astruit sequentibus argumentis. primò quia talis coactio inhonorat diabolũ, & est expers omnis pacti: ergò licita est. *Respon.* magis inhonorat Deum, quia cogit alium peccare. imò nec inhonorat diabolum, quia cogit maleficum ut invocet & honoret dæmoné: ipse quoque eum honorat, quia non modò credit dæmonem posse hanc medelam adferre, sed etiam concurrit positivè ad actum positivum, dæmon verò pluris hoc facit, quàm mancipii sui injuriam, cujus afflictione solit⁹ est gaudere. Nec potest dici expers pacti taciti, qui cogit maleficum ista perficere, virtute pacti quod maleficus cum dæmone iniit.

Secundò probat hoc pacto, licet à fure fugiente rem vi sibi ereptam alia vi repetere: licet arcem ab hoste injustè occupatam armis recuperare: licet vinculis per tyrannidem mancipatum, astu violenterque eripere: cur non hæc vis licita, ut innocentem morbis indignissimis sanemus? *Resp.* illationem esse vanam, quia reliqua illa licita sunt & juri Divino naturalique consentanea: maleficium verò maleficio sanare omni repugnat juri.

Tertiò nititur auctoritate *l. nullus Cod. de malefic. & mathem.* ubi tantùm punitur, qui aruspicem vel magum induxerit precibus vel suasionibus. ergò criminis atrocitas in hac suavi inductione consistit. Confirmatur, quia Photius in Nomocanone dicit legis illius pœnam tantùm debere intelligi, ubi διαθυσίων id est per sacrificia & mactationes, negotium peragatur. Non ergò locus est pœnæ, quando malo adiguntur: *Resp.* puerile argumentum hoc esse, illi simile, si quis dicat, lex eum punit, qui præmiis & blanditiis, & per artem lenoniam mulierem ad flagitium pellexerit: ergò criminis fæditas in hac blanda inductione & pellacia posita est: & inferat postea, igitur puniri minimè debent, qui vi minisque matremfamilias in thori violationem impulerint. Constantinus autem id tantùm vetuit ea lege, quod quidam sibi licere putabant, nam sponte facienti, nullam se injuriam facere credebant: id verò quòd multò gravius erat, non vetuit ea lege, quia res apertè iniqua minus indigebat nova legis coercitione. Quare Salyce. & Fulgos. mentem Imp. attendentes de quibusvis evocatoribus & provocatoribus idem obtinere censuerunt: nec illa Photii limitatio ulterius protrahenda, quàm ut significet Imperatorem de illis egisse maleficis, qui tum temporis privatim, prætextu amicitiæ, & hospitii recepti in domos Gentilium, dæmonibus clanculum sacrificabant: quod ipse fieri prohibuerat alia lege *a*. Nec tamen ullus sanæ mentis hinc inferat, licita fuisse maleficia Magorum, in quibus non sacrificabatur. potest enim unum factum ex pluribus capitibus illicitum esse: quorum uno cessante, ratione reliquorum adhuc illicitum manebit.

a l. 2. C. Theodos. de malef. & mathe.

Dico igitur tertiò, *sententia hæc Aureoli, Angeli & similium est erronea & causa multorum peccatorum: nec licet ullo mo-*

lo modo nec ab imperato, nec à parato petere, ut maleficium maleficio tollat. hæc est communis sententia Theologorum, Aureolum & Angelum ideò gravissimè reprehendentium: *tenent quod dixi D.Thom. D. Bonaven. Sco. Thom. de Argentina & alii in 4.d.34. Silv. verb. maleficium q.8. Armilla num.2. Tabiena vers. impedimentum 12. num. 9. Rosell. supr. Cajetan. 1.2.q.78. art. 4. Pet. Ledesm. ad 3. q 58.a.2.d.2. Alphons. à Castro l.1. de just. hæret. punit. cap.15. Sprenger. p.3. mallei. q.16. Nider. sup. Navarr. c.11. num. 29. Angl. q. de arte Magica art.6. diffi.2. Abulens. in c.19. Matth. q.90. litt. O. Dom. Sot. in 4. d.34. qu.1. a 3. & 8. de just. qu.3. a.2. Viguer. c.16. §.4. Marti. Ledes. in 4. q.60. a.2 Brianson. q.13. conc.2. Orbell. q. 34. Ungarellus addit. ad Angel. d. §. 13. Henriq. lib.2. de matrimon. cap.8 num.2. & num. 3. in fin.* Probatur, quia hoc sacræ litteræ, canones, jus civile, & SS. Patres improbant, ut ostensum fuit concl. præced. 2. quia nō licet consensum præbere in peccatum alterius *a* 3. quia licet sit paratus peccare: hoc tamen peccatum, & isto tempore, non faceret, nisi inductus. 4. quia ut actum per se malum nemo unquam licitè facit: sic, nec ad eum licitè poterit induci *b*. Nota magis peccare, qui cogit invitum, quàm qui orat paratum. nam qui cogit invitum, injurius est cogendo, & simul cooperatur: qui petit à parato, nullum ei facit injuriam. quod nota contra Remigium.

a Rom. ult.

b Vid. D. Tho. 2.2. q.78.a.4. Turrecre. in como vetre 22. q.1. Sot. li. 1. de insti. & jur. q.1. a.5. Cast. & al. sup.

Dico quartò, *haud dubiè potest maleficus induci, ut per modum aliquem licitum tollat maleficium.* In hanc sententiam conveniunt omnes in præcedenti conclusione citati DD. & est verissima caretq; dubitatione. nam quidam DD. non satis clarè loquuntur, etsi benè sentiant. Guido Briansonus *in collectario supr. 4. sent. q.13. concl.3. Immò* (ait) *ego fortius dico, quod si aliqua persona erat impedita, vel vexata quacunque vexatione per aliquam personam sortilegam, per pactum dæmonis, & per orationes, vel vota, vel artes, non posset sanari, nisi ab illa persona quæ talia intulit. Dico, quod accederem ad illam personam, quæ mihi dedit talia, non ut faciam homagium diabolo, nec ut colam illum sortilegum, sed ut mihi auferat, quod mihi dedit. Si ipse agat cum diabolo, ego non censentio: sed tantum peto, ut removeat malum quod mihi dedit. Et multotiens justitia cogit tales, ut restituant sanitatem, quam abstulerunt. Immò si proprius diabolus dedisset mihi talia, dicerem sibi, quod à me removeret tale impedimentum, nullo tamen modo faciendo sibi homagium.*) Sed quod ait de Diabolo, id ego prorsus periculosum puto, & meritò negavit Sotus *in 4. d.34. q.1.a.3.* Nam non possunt petere, ut ab amico, quia cum eo inimicitias, indicente Christo gerere debeo; omnis etiam mihi cum eo familiaritas & communicatio interdicta est. Per modum verò imperii, non possum jubere, quia mihi non subjicitur. Duntaxat in Dei nomine, per exorcismi modum, ei possem imperare. Nec etiam simpliciter verum est, licere semper petere à malefico ut malum removeat. Quid si enim sciam maleficium non posse tolli, nisi modo illicito? certum est me tum non posse petere *c*. quid si etiam moraliter mihi constet maleficum, etsi possit tolli

c Pet. Ledesm. sup.

sine maleficio, non tamen sublatum iri nisi cum maleficio? certum etiam puto, tùm non licere petere, ut tollat *a*. Potest hujus rei exemplum dari, quando petitur tolli ab eo, qui non est auctor maleficii, nec locum & modum maleficii & curationis ab ipso malefico, vel homine intellexit: nã talis nõ potest curare sine maleficio alio, aut dæmonis cooperatione nova. Quare raro admodum, vel vix unquam licebit petere ab alio, quàm ipsomet maleficii auctore.

a hoc voluit dubiè idem Ledesm. & Henriq d. n.2. in fin.

Dico igitur quintò, *licet à malefico petere, immò licet etiam illum minis & levibus verberibus cogere, ut maleficium tollat, quandocumque probabiliter credo illum sine maleficio, modo aliquo licito id facere posse, sive quandocumque non sum moraliter certus, quod utetur modo illicito*) est sententia communis *Henrici postea citandi*, *Scoti & omnium citatorum in concl.* 3. *& Præterea Ioan. Bassel. Vorr. in* 4.*d.*14.*Cajetan.in verb. malefici & in opusc.* 12.*tom.*2.*Gabr.in* 2.*d.*28.*a.*4.*dub.* 2.*Binsfeld.in l.eorum quæst.*5.*C.de malef.* probatur, quia hoc est uti jure meo, inducere magum ad id, quod facere tenetur, & sine peccato, si velit, potest facere, non autem est consentire pacto quod dæmon habet cum mago. De coactione id concedit Remig. de precibus negat, sed ratio nostra, & communis sententia DD. de precibus idem convincunt. de jussione exemplum habemus B. Theodori Archimandritæ, qui Theodorum Magum ad pœnitentiam adductum jussit, primùm omnia peccata sua confiteri. 2. si quos haberet libros maleficos in medium proferre. 3. quoscunque homines, aut domos, aut animalia maleficiis suis obstrinxerat, dissolvere. 4. non amplius ea in quemquam exercere, sed pœnitentiam agere *b*. De verbere & minis probatur quoad eos, quos constat maleficio læsisse. quia non tàm infero injuriam, quàm illatam repello: & sicut crumenam meam possem furi extorquere, sic etiam possum mago quam quasi detinet corporis sanitatem. Confirmatur hoc, quia docet experientia, nunquam nisi vi coactos maleficium tollere velle. Dixi, levibus verberibus: quia gravia vulnera vel immodicos cruciatus inferre, id ad judicem sceleris vindicem, non ad privatos pertinet. Levia non erunt, si maleficæ inde immineat periculum vitæ, mutilationis, aut gravis morbi.

b Georg. in vita S. Theodori, apud Surium mens. April.

Cajetan. *c* cautelam proponit, ut quis expresè protestetur, se nihil commune cum Diabolo habere velle. Hæc sanè prorsus necessaria cautio, quando petitur ab eo malefico, qui non intulit maleficium. vix enim (ut dixi) sine peccato talis potest maleficium auferre. Sic cum crudelis & nefarius Bertulphus dixisset conjugi suæ B. Godolevæ, in eam ferociæ suæ causam, esse dæmonem, & ex maleficio natum dissidium, addidissetque se nosse fœminam, quæ jactitet se posse illos mutuo amore & benevolentia adeò connectere, ut non queant conjuges ardentiùs se amare: respondit Sancta mulier, *Christi ancilla sum. illi ego omnia commendo: si tamen absque sceleris alicujus commixtione id fieri potest, quod dicis, non refragor.*) Si quis ab ipso, qui nocuit, medelam petat; fortassis absolutè loquendo, non est necessarium addere illam protestationem, sed sufficiet absolutè (in casu conclusionis

c tom 2. opusc. 12. Drogo Gestellēsis in vita S. Godolevæ 2. Julii.

sionis hujus quintæ) petere ut nocere desinat. quia res quæ petitur bona & justa est, nēpe non nocere proximo: & potest ac tenetur maleficus id licito modo facere, nempe per medium aliquod naturale (si novit) vel per signi destructionem. ideò quod de pecunia ab usurario mutuanda dictum, id hic vim obtinet. Attamen semper utilius erit & tutius hanc protestationem adijicere, maximè si petam ut tollat malleficium, vel quid aliud hujusmodi, quod non nudam cessationem: sed quiddam actus positivi significat. quia malefici ut plurimum sunt homines idiotæ, & alia quam superstitiosa remedia ignorant. Quare etiam consulo, ut petatur ab eo quo remedio sit usurus. si nolit dicere, non est utendum ejus opera: quia hoc ipso satis indicat se usurum remedio illicito. Si verò indicet remedium, tunc si satis prudens es & doctus, ipse considera & discerne, an sit licitum nec ne: si non es idoneus judex, doctiores & prudentiores consule: si dubitetur an sit medium naturale, consulantur medici: si verò an sit divinum, consulantur Theologi. In his etiam divinis adverte, tunc præstare illa applicari à Sacerdote, quàm à malefica. Nam si miraculosa operatio est, Deus illam potius operabitur per servum suum, quàm per Diaboli mancipium, si malefica dicit, non profuturum, nisi ipsa adhibeat: satis hinc apparet, aliquid eam adhibituram ex pacto convento. Quare nec videtur toleranda praxis quorundam judicum: qui cogunt maleficas benedicere ægrotis ex maleficio: & si sanentur, tunc habent pro judicio certo quòd sit malefica. Liceret tamen judicibus eas cogere, ut citra maleficium liberate conentur: sicut licere privatis jam docui, atque ita intelligendus Briansonus *d. conclus. 3.* Quod si res moram non pateretur, & maleficus non foret persona rudis & idiota, sed satis prudens ad discernendum maleficam curationem à naturali vel divina: & tunc aliquis simpliciter secutus fuisset sententiam Pet. Ledesmii sup. credidissetque dicenti se non usuram ullo maleficio, non auderem damnare post factum: sed ante factum: semper utendum puto consilio & examine quod dixi. Revera enim qui non examinat, neque interrogat, neque protestatur, neque aliam adhibet cautionem ut intelligat, an remedium quod adhibebitur sit legitimum, an illicitum: is non videtur facere quod in se est, sed objicere se temerè periculo peccandi: quia novo periculo peccandi objicit rudem illam & idiotam & peccatricem animam.

QUÆSTIO III.

An liceat maleficii signum destruere, ut diabolus nocere desinat.

NOta primò, signa maleficii vocari, ollas, ligamina, claustra, plumas, liberides & similia: quæ, ex pacto cum dæmone inito, magus adhibuit ut aliquis maleficio lædatur: pactum verò esse solet, ut quamdiu ligula sic nodata fuerit, vel tale quid sub limine defossum, vel sera clausa manserit: tamdiu talis persona sit maleficiata, aut moriantur, qui in tali loco erunt, aut intrabunt vel exibunt, & hujusmodi: de quibus

bus actum *l.3.* Porrò de ligaminibus & ollis, res notior est: de *sera* legi apud auctorem innominatum libr. pœnitentialis à Rectore & Academia Coloniensi ante annos centum approbati, & excusi: *capit. 70. quod est impotentia coeundi*: Parisiis (*ait*) *contigit, quod quædam sortiaria virum, qui eam reliquerat impedivit, ne posset cognoscere aliam; quam legitimè superduxit, fecerat enim incantationem suam super clausam seram, quam in puteum quendam misit, & clavem similiter in puteum alterum, & sic diabolo promovente vir ille factus est impotens cum uxore sua.*) Quæritur ergo V. *liceat aperiendo claustrum, comburendo capillorum glomum, solvendo ligulæ nodum, vel effodiendo ollam, & exurendo quæ in illa habentur, aut similia removendo, perdendoque maleficium destruere, & liberare maleficiatum?* Duæ de hac re sunt sententiæ, una, nullius quod sciam in libris editis, in quibus nondum mihi contigit invenire: sed nostris temporibus Joan. Hessels à Lovanio, *in prælectione libr. 4. sent.* docuit nullo modo licere. hoc haud dubiè pio docuit animo, ut homines à maleficio absterreret: quã tamen prudenter & verè, manifestum spero fore ex iis quæ hac quæstione disserentur. multi ex ejus discipulis, rem non multum discutientes, neque auctores alios curantes, Pythagoræorum more, ut oraculum exceperunt: neque in scholis tantùm docuere, sed in concionibus adeò nonnunquam callidè, ut contra sententes damnare, & etiam pœnis Ecclesiasticis coercere, sint conati: non modicam scrupulorum carnificinam etiam piis & bonis injicientes, hoc ergò diligentius res discutienda, quam cum superioribus annis docerẽ, ideò breviter perstrinxi, quòd cùm nescirem aliquem ex doctoribus communem sententiam, quam amplectebar & amplector, probare.

§. 1. Hesselii & discipulorum ejus argumenta fuere, primò, cum signum amovetur, sanitas exspectatur non à Deo vel Sanctis, per miraculum: nec ab humana voluntate, nec à causa naturali. ergò à diabolo. Sed hoc est superstitiosum. ergò non licet amovere.

2. Qui signum tollit ea spe, ut nocumentum cesset, miscet se pacto, quod malefico cum diabolo intercedit, quia diabolus cum malefico pactus est, ut signo posito ipse noceat, signo remoto nocere desinat. ergò talis societatẽ quãdam cum diabolo init, cui conjungitur, & communicat in pacto convento ejus.

3. Amovere signum, est colere diabolum, quia est protestari, quod possit nocere quibus & quando voluerit. quasi ab alio non pendeat: item quod sit fidelis & verax, qui pactum servet cum suis: sed diabolum honorare vel colere non licet. ergò nec amovere signum licebit.

4. Non licet declinare ad magos, ut scripturæ docent: sed qui amovet signum, declinat ad magos. ergò. Min. probatur, quia petii à malefico ut signa tollat, vel ut sibi tollenda ostendat.

5. Qui amovet signa, ostendit se maleficos & dæmonem timere: sed S.S. jubet nos solum Deum timere.

6. Non tantum res quæ ponitur vel amovetur est signum diaboli, sed & actio circa rem, ut positio ejus ad nocendum,

dum, permanentia ejus ad nocumenti perseverantiam, amotio ejus ad nocumenti cessationem: sicut non tantùm aqua est Sacramentum Christi: sed & ablutio per aquam facta; ergò sicut qui ponit signum, exercet sacramentum diaboli, sic & qui amovet. Exercet enim uterq; actionem ad eum effectum consequendum, ad quem aliter non valet, nisi ex diaboli institutione.

7. Diabolus nunquam spontè cessabit à nocumento corporali, nisi ut gravius noceat in anima: cùm sit hostis noster capitalis, semper cupiens quàm maximè nocere; ideo juxta D. Leonem, *beneficia ejus cunctis sunt nocentiora vulneribus*: ergò per cessationē nocumenti quæ fit amoto signo, gravius infert nocumentum vel amoventi, vel maleficiato, vel utrique.

8. Si licet signa maleficii amovere, vel ad ea implorare opem malefici: igitur quoties quis maleficium patitur, nec aliud superest remedium quo adjuvetur, tenebitur procurare signi amotionem: sicut tenetur homo ægrotus licito ac possibil remedio procurare ut sanitati restituatur: peccaret enim si sic sanitatem à Deo exspectaret, ut interim medici consilia rejiceret. Atqui nemo eorum, qui sunt in contraria opinione hoc docet, videlicet hominem aliquando ad movendum vel destruendum maleficii signum ex conscientia obligari.

9. Si id licet, ergò illi rectè faciunt, qui maleficis ad quæstionem vocatis abradunt omnes pilos corporis, ne quo maleficii signo corpori adhærente, reddantur insensibiles, ideoque ad confessionem cogi non possint, quod videtur satis manifestè superstitiosum. Unde Francis. à Victoria *in relect. 12. de arte magica:* si (inquit) ad expulsionem dœmonum radunt pilos aut capillos, aut aliquid ejusmodi: est magia manifesta. Nam veri sancti, qui gratiam Dei habent, nunquam utuntur talibus ritibus aut observationibus.

10. Probari posse videtur ex eo, quod Dominus dicit in Evang. *hoc genus dæmoniorum non ejicitur nisi in oratione & jejunio*; sensus enim est non aliter rectè ejici, ergò si quis dœmon ejusmodi intrasset in aliquem per maleficium, non liceret egressum ejus procurare per signi amotionem.

11. Probatur ex eo quod Hieron. commemorat *in vita S. Hilarionis:* ad quem cum adducta esset puella à dœmone obsessa, & dæmon clamaret: se invitum in puellam ingressum fuisse, utpotè vi maleficiorum coactum, nec se posse eam relinquere, nisi prius ablatis signis sub limine positis: vetuit vir sanctus signa perquiri, & orationis virtute dœmonem expulit, *ne* (inquit Hieron.) *aut solitis incantationibus recessisse dæmon videretur, aut ipse sermoni ejus accommodasse fidem*] igitur ex Hieronymi sententia, perquirere & tollere signum, ut nocumentum cesset, ad incantationem pertinet, alioquin ad miraculum divinum non rectè confugisset Hilarion: sed remedium facilè ac promptum de signis amovendis, si licitum erat, præscribere debuisset, ne Deum tentare videretur.

12. Apud Gratian. *c. si per sortiarias 33. qu. 1.* ubi enumerantur legitima re-

 medii

medii maleficia, nulla fit mentio requirendi & destruendi signi: nec quisquam alius veterum Ecclesiæ PP. reperitur, qui de remedio hoc tanquam licito loquatur. Si respondeas esse argumentum negativum ab auctoritate negata, sed ab auctoritate negante, quia cum remedium tollendi signi sit facilè & cuique obvium, ejus maximè mentio fieri debuisset, si licitum illud Concilia & Patrum decreta censuissent.

13. Diabolus non est alligatus signis, potest enim nocere sine signis, & positis signis liberum illi adhuc est non nocere, ut & amotis adhuc nocere & non desinere, ergò frustrà tolluntur signa, nisi pactum malefici & diaboli intercederet, ergò removens consentit in hoc pactum.

14. Diabolus non potest diutius nec fortius, nec brevius, nec lenius hominem affligere, quam & donec ei Deus permittit, qui pactis hujusmodi non astringitur: ergò absurdum est exspectare remedium ab hujusmodi remotione signi, aut curare talia diaboli pacta: sed recurrendum est ad Deum, in cujus potestate est diabolus. His illi argumentis utuntur, quæ verbis ipsorum retuli: ne quis suspicetur me minus bonâ fide agere.

§. II. Nihilominus sit conclusio, *signa maleficii etiam spe cessationis morbi seu mali licet quærere, & inventa removere & tollere*, dico *spe cessationis*: qua fatentur opinionis contrariæ assertores, in contemptum & deletionem magicæ superstitionis, ipsiusq; diaboli, licere maleficii signa tollere, destruere, atq; abolere: imò sanctum id esse, si ex solo odio totius artis & intentionis diabolicæ id fiat: sed negant id licere ea spe, & intentione ut nocumentum cesset. *Notandum primò*, quod omnes fatemur, signi ablationem nullam habere vim naturalem, neque supernaturalem mali auferendi seu sanandi: sicut nec ejus positio vim ullam hujusmodi habuit, ad malum inferendum, sed sicut, posito signo, dæmon fuit, qui nocumentum intulit; sic ablato signo dæmon est, qui malum aufert, quia cessat nocere, cessat autem, quia sic cum mago pactus fuit: non quod pacto se ligari putet, sed quia hoc sibi judicat expedire ad animarũ perniciem. *Notand. 2.* aliud esse uti peccato alterius ad bonũ, aliud cooperari peccato alterius, nam peccato alterius uti possum ad commoditatem meam, quando ille potuit peccatum vitare, & licito modo mihi gratificari, ut dictum de usurario *præcedenti quæst.* ipsius enim malitia mihi nocere non debet. Cooperari verò peccato alterius nunquam licet, quia nunquam peccare licet: cooperor verò, quotiescunque peto ab alio id, quod aliàs sine peccato nequit præstare. Quando ergò peto, ut maleficium maleficio, vel novo pacto inito, tollat: cooperor peccato, quando peto ut id faciat, destruendo signum jam ante initi pacti, seu sine maleficio, ipse me nolente adhibet novum maleficium, ego illi non cooperor, sed utor tantùm ejus peccato. Est doctrina Soti, & Pet. Ledesin. & aliorũ mox citandorum. *Notand. 3.* Signum tolli vel ab ipso qui posuit, vel ab alio qui non posuit. Si ab eo qui posuit, vel ille inierat duo pacta

cum

cum dæmone vel unum tantùm, duo quidem, quādo convenerat, ut dæmon permanente signo debeat nocere, & sublato signo teneatur non nocere, nam hic unum pactum fit depositione signi, alterum de ablatione. Unum tantùm fit, quādo simpliciter convenitur, ut signo permanente teneatur dæmon lædere: hujus pacti vis includit, non ut sublato signo teneatur non nocere, sed ut, si velit, possit non nocere. Quando duo sunt pacta, tunc consideranda est duplex, quæ potest accidere, malefici intentio. Si maleficus cùm tollit, vult sibi servari pactum illud secundū, non licet tollere, quia hoc est confirmare illud pactum. Si verò maleficus ex pœnitentia pacti initi motus, vult pactum suum cum dæmone initum cessare, & quod est pati vinculum, & tollit non ideò, ut rescindatur: tollit signum, quatenus ablatio signi est signum secundi pacti: sed quatenus est distinctio primi pacti, potest tollere, quia sic non confirmat secundum pactum, sed rescindit. Quoad si sit alius qui tollit, hic non fecit ullum pactum cum dæmone, nec potest dici confirmare primum malefici pactum, quia illi non cooperatur. Sed si gnarus secundi pacti quod maleficus fecit, illud tollat, quia vult à malefico servari secundùm pactum: ille quantum in se est, pactum confirmat, & sic malo cooperatur, quare hoc non licet: si verò vel ignarus vel gnarus, illud tollat duntaxat, ut maleficium destruat, vel ut pactum rescindatur, sperans dæmonem liberè cessaturum à nocendo, nullo modo cooperatur pacto, non primo, quia juxtà illud non operatur: non secundo, quia illud non curat, sed vult facto suo destruere primum. Denique si unicum maleficus fecit pactum, tunc tollendo signum primum pactum destruitur, nec novū initur, nec ipse maleficus ullo modo confirmat, vel operatur ex primo: quare nec ei alius, tollens cooperatur. *Notand. 4.* si scandalum sequatur, non posse tolli, quare sic ista peragenda, ut scandali occasio justa detur nulla.

His positis *probatur 1.* conclusio, quia quotquot auctores excusi de hac egerunt quæstione, illi ad unum omnes, ex quo ea quæstio discuti cœpit, in hac conclusione conveniunt: eos autem loqui, de eo, qui spe cessationis signum removet, clarè patet ex verbis & rationibus, quibus utuntur. Ante tempora D. Thomæ, & ipsi D. Tho. ac D. Bonaventuræ, & eorum præceptoribus, puto planè certum fuisse hoc licere: & ideò de hac re nihil expresè proditum, nisi quod maleficia sine maleficio tolli posse censuerint: quod etiam Thom. de Argētina *d. 34.* & Abul. *in 19. c.* D. *Mat. q. 90.* & alii communiter tradiderunt. Quod verò Durand. hoc non dixerit, parum refert; omisit, quia non habebat, quod ea in re contradiceret D. Thomæ, ad cui contradicendum, commentarios suos elucubravit. Primus quem invenio ex professo quæstionem discussisse, qui tempore D. Tho. vixit, Durando prior est Henricus Goethalzius sive Gandensis, Archidiaconus Tornacensis, hic *quodlibeto 5. q. 33.* ubi quærit, *an liceat tollere tegulam maleficii signum?* tandem resolvit his verbis, *licet autem perniciosum est operibus superstiti-*

perstitiosis communicare, aut facere talia, qualia faciunt superstitiosi communicando operibus dæmonum. Catholicum tamen est destruere opus superstitiosum dæmonis, & in hoc ei contrariari. Et sic dico, quod licitum est maleficium deponere simpliciter, quemadmodum licitum est idolothytum in cloacam projicere: & etiam ut curetur infirmus maleficiatus, ecce, quod sub hac spe) non credendo quod virtute illius maleficii morbus ille contingat (hoc enim credere infidelitatis esset) ut procedit prima objectio: sed credendo contrarium, & quod fiat sola dæmonum actione, ex divina permissione: qui non consueverunt secundùm pactionem suam maleficiatum vexare, nisi stante illo maleficio. Hæc ille: sequitur, eum more suo non nominans Scotus, & ipse aliquot annis antiquior Durando his verbis: *Si per orationes Sanctorum impediatur virtus dœmonis, bene fit, si tamen Deus illas non exaudiat, tunc si sciretur maleficium & destrueretur, dæmon non fatigaret eum amplius, quia ex pacto non assistit: nisi dum durat aliquod signum. Et ex hoc patet, quod e trufatica est illa quæstio, an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum? non enim solùm licet, sed est meritorium destruere opera diaboli, nec in hoc est aliqua infidelitas, quia destruens non acquiescit operibus malignis: sed credit dœmonem posse & velle fatigare, dum tale signum durat, & destructio talis signi imponit finem tali vexationi a.*] vides à Scoto hoc meritorium censeri, quem discipuli ejus ad unum sequuntur, ut nominatim Joan. de Bassolis ibidem *quæst. 1.* qui

a in 4. d. 34.

etiam expreſsè addit *meritorium esse, si fiat cum intentione curandi*: & sic etiam Anton. And. in 4. d. 34. in fin. sequitur Nicoll. Votillon. *ibidem.* & Nicoll. de Orbellis ibid. & Guido Briansonus *b* & Josephus Angles *c*, & Alph. à Castro *libro primo de just. hæret. punit. capite decimo quinto.* & Pelbert. Temesuar. *Rosarii p. 4. vers. matrimonium 5. §. 38.* Est etiam hæc sententia communis Thomistarum, ut Cajetan. *tract. 12. tom. 2.* ubi ait: *duobus modis contingit maleficium à maleficis solvi, primò per simplicem dissolutionem seu destructionem maleficii prius facti, puta dissolvendo ligaturam capillorum cum annulo ligneo, &c. & hoc absque dubio licitum est, nec est opus malefici, ut maleficus est: sed hominis scientis impedimentum boni proximi sui, quia nulla hic evenit invocatio dœmonis, sed sola dissolutio signi: quo durante diabolus statuerat malum alterius continuare. 2. per invocationem dœmonum, seu aliud maleficium & hoc procul dubio peccatum est mortale.*] hæc ille. vides Cajetan. hoc definire, ut indubitatum, idem volunt Silvest. *verb. maleficium q. 7. & 8.* Tabiena *verb. impedimentum 12. vers. 9.* Fumus *v. maleficium n. 2.* Domin. à Soto *in 4. d. 34. q. 1. a. 3.* ubi dicit *nos posse maleficum rogare, & ab eo pecunia extorquere, ut ligaturas, quas habet sepultas aut suspensas, aut alicubi asservatas, illinc dimoveat: quia illud maleficium facere virtus est: & quicumque sciret ubi sunt, posset illas inde subtrahere,* &c idem asserit addens *meritorium id esse* Barthol. Ledesmius *de Sacramento matrimonii difficul. 49.* & ejusdem instituti

b in 4. q. 13. concl. 13.
c q. de arte magica a. 6 difficul. 1. junct. in 4. q. de imatr. ar. 2

institutis ac nominis recentior Pet. Ledesm, *in 3.p.quæst.58.a.2.d.2.* Henric. Henriquez *libr.12.de Sacram.cap.8. numer.3.* Consentiunt Nominales.*ut Gabriel in 2.d.quæstio.2.a.4. & Aureolus in 4.d.34.* Consentiunt etiam Summistæ unanimiter *Silv. Tabie. & Fumus sup. Ang.in ver.superst.§.13, Rosella v. impepedimentum v.13. Cajet.in v.maleficium & Jacob.de Graffis in decis. aureis. c. de maleficio.* Quinetiam Francis. Zammarinus beneficiatus Lateranens. Ecclesiæ, *in thesauro Sacerdotali, quem collegit secundùm consuetudinem ac ritus S. Eccles.Rom.p.1.titul. de exorcismis capite secundo quod est de maleficiis,* hoc non tantum dicit licere, sed quasi necessarium & rituale præscribit, his verbis: *adjungo, quod illa ossa & pennæ inserta una in alia, & multa, & quasi infinita talia, quæ in lectis inveniuntur à dæmone deportata: sicut clarè fuit deprehensum, sunt extrahenda, & igne comburenda dum dicitur Psalmus:* Exurgat. *Nec sequenda est illa superstitio, quam vulgus ponit, de mittendis talibus rebus inventis ad fluvium currentem &c.* sic ille folio 180. col. 4. consentit Zacha. Vicecomes quæst. 1. complementi Arti exorcis. doctri. ult. Idem noster Leonardus Lessius de just. hanc quæstionem accuratè pertractans, cujus scriptis adjutum me, hac in disputatione fateor, ut & Bellarmini. Consentiunt Juristæ, non tantum qui tenent posse tolli maleficium, quos supra citavi, sed & qui rejiciunt, *Ut Turrecrem. in d.c.movet te Nav. in Manu.c.11.num. 29. & Pet. Binsfeld. in l.eorum quæst. 5. de malef. & mathem.* Inquisitores quoque Germani, *Spreng.in malleo, & Nider. in Fornirio.supra citati & Joan.Chappeaville Vicarius & Inquisitor Leodiens. in tract. de casib. reservatis.*

Unde patet hanc esse sententiam planè communem Hispanorum, Germanorum, Italorum, Gallorum, Britannorumque, Theologorum quidem Scholasticorum omnium, Nominalium, Scotistarum, Thomistarum: ex quibus multi Cardinales & Episcopi & Magistri Sacri Palatii fuere, cæteri dignitatibus aliis, aut eruditione saltem, & pietate conspicui. Quare cum sit incredibile, tot academiarum præcipuarum professores, in hoc dogmate ad mores pertinente, usque ad Hesselium errasse: & hodiè quoque errare, tum in lectionibus publicis, tum in confessionibus audiendis, tum in ipsa praxi quotidiana, idque errore tam periculoso: sanè non videntur carere temeritate qui hos omnes inscitiæ & erroris condemnare audent: & puniendos putant, quotquot, sola etiam auctoritate talium adducti, maleficii signa removerunt. Accedit, quod auctoritatem hanc rationes validissimæ comitantur: quibus contrariæ opinionis defensores nondum satis efficaciter responderunt.

Probatur primum, hæc sententia exemplis illis superiore capite narratis B. Godolevæ, & B. Theodori archimandritæ: & quodam quod Illust. Cardinalis ex Societat. nostra Rob. Bellarmin. *in publicis prælectionibus* narravit, cum ante multos annos Lovanii sententiam illam Hesselii solidè; sed breviter refelleret, cujus dicta huic

disputationi inserui. Concionator (*verbis ejus utar*) quidam *Prædicatorum: quod me puerum vidisse memini in monte Policiano in Quadrag. cũ vellet concionari, loqui non potuit, accidit id secundò & tertiò, videns id non esse rem naturalem, in concione tantum sibi vocem præcludi: votum vovit Sanctæ Agneti, quæ erat loci patrona: invenitque signa in suggestu, capillos inter se ligatos, & similia. comburit ergò illa, & vox ei restituitur. concionem postea habuit.*] Quod si peccatum hoc fuisset, Deus à Pio concionatore invocatus, & voto solicitatus eum non sanasset: neque signa illi ostendisset, quæ tollere non liceret. his accedat simile æquè contestatum. Anno 1589. *Genuæ adolescens quidam pius, ex imprudenti adspectu, ita effusè in amorem mulieris exarsit, ut divinum excluserit: mittebantur ultro citroque munera, & furtivæ litteræ, idque trimestri spatio. Post quod is gravi morbo afflictus decubuit. Mirum certè quam immmundas sordes & varias ante ora astantium evomuerit: muliebres crines, ovium villos, linum, bombycem, crinales acus, sutorias unguiũ segmina, ossium fragmina, & ferramentorum, non parvo numero, una cum sanguine. Quidam è nostris hortatur eum, ne amplius alligari se patiatur amore pestifero: Quærit deinde, num quæ essent ab eo munera aut litteræ? litteras acceptas ajebat, sed deinde laceratas: noster non credens, admonet familiares, ut ejus arculam scrutentur, & si quid amatorium, tollerent. Ea res cũ ægro occulta voce quadam innotuisset, arculæ clavem horrendis clamoribus postulat, & acceptam eadem voce admonente, injecit in os voraturus, nisi prohibitus fuisset: eam pulvino supponit, oculorum usum amittit: admonet mater, ut doctus malo reddat clavem: eam cum quærens non inveniret, furto ablatam credidit: tunc incipit magis vociferari, nec tamen reperta in toto lectulo diligenter excusso: vi tandem cum arcula esset reserata, binæ litteræ amatoriæ inventæ, & igni traditæ sunt, quo facto restitutus ei sensus videndi, & clavis non sine admiratione apparuit ante oculos quærentis exposita. Melius interea habere cœpit & corpore & animo, & paulò post sanus omninò factus est.*]

Hæc Francisc. Bencii nostri verbis perscripta, & Romæ excusa in anni illius litteris descripta facilè videt hic unusquisque signum maleficii litteras fuisse; quod ne tolleretur, dæmonem conatum: eoque amoto & cremato, nocere desiisse. Sprengerus *p. 2. Mall. quæst. 1. cap. 1.* narrat historiam sequentem.

Comes quidam præclarus genere Westrasiensis territorii in confinibus Argentinensis diœcesis juvenculam simili genere præclaram duxit uxorem: quam tamen post celebratas nuptias, usque ad tertium annum carnaliter cognoscere non poterat, maleficiali impedimento, ut rei probavit eventus, impeditus: anxius, & quid ageret, ignorans, & sanctos Dei jugiter interpellans. Accedit, ut ad civitatem Metensem, ob negotiorum quorumdam expeditionem, applicaret: in qua dum per vicos & plateas servis & familia vallatus incederet, quandam mulierem, quæ ante illos annos concubina sua fuerat obviam habuit:

buit: qua visa, dum super maleficia sibi illata minimè cogitaret: improvisè eam blandè ex amicitia contracta antiquitus, alloquitur: & qualiter se haberet ut valeret investigat. At illa cernens Comitis pietatem, vice versa de valetudine sui corporis & statu, diligenter investigavit: quo respondente quod benè & prosperè cuncta sibi succederent, illa attonita paululū siluit, & comes cernens illam attonitam, amplius verbis blandis eam aggreditur, ad collationem invitando. At illa de statu uxoris interrogando simile responsum accipit, quod benè in omnibus se haberet. Tum illa an ne pueros etiam generasset, inquisivit: Et Comes, tres mihi (ait) *sunt pueri masculi. quolibet anno unum genuit. Tum amplius illa stupefacta paululum siluit. Et comes, rogo te carissima, cur tam diligenter inquiris? indica, nec enim dubito, quin meæ felicitati congratuleris. Tum illa, verè congratulor, sed maledicatur illa vetula, quæ obtulit se velle corpus vestrum maleficare, ut carnalem actum cum uxore vestra minimè haberetis. In cujus signum puteus, qui est in medio curiæ vestræ, continet in fundo ollam, certas res maleficiales continentem: quæ ea de causa ibidem posita fuit, ut quamdiu ibidem contineretur, tamdiu coeundi impotentia vobis adesset: sed ecce omnia vana sunt, de quibus gaudeo, &c. Nec Comes diu distulit, ad domum regressus, puteum exhauriri fecit, ollam reperit, & cuncta concremando, potentiam illam perditam subitò recuperavit.*

Hoc improbum quia mendacium.

Hæc ille: sufficient hæc tria exempla certissima in diversis maleficii generibus, & quod ad tertium istud, posset quis suspicari continuas ad Dei sanctos preces, ut hæc ei rei benè gerendæ occasio fortuita offerretur, à Deo impetrasse: quamvis hominum inconsulta est calliditas, media illicita (*nempe mendacium*) aliis licitis (*æquivocæ locutioni, & maleficii signi remotioni*) miscuerit. Si velis plura vide supr. lib. 3. *Par. 1. quæst. 4. sect. 3. in princ. & section. 5. litt. C.*

Aliud ponit exemplum Cæsalpinus *in Disquisit. de dæmonibus cap. 17.* quod alibi exhibui. Sed plura Bap. Codronchus, cujus hæc sunt verba: *Vincentius Carrarius, 2. p. de medico & ejus officio meminit cujusdam suæ sororis, quæ maleficio affecta, inventis ac crematis sæpe maleficii signis veneficis convaluit. Hieronym. Mengus scribit quandam nobilissimam viduam veneficio lethali, ac insanabili morbo affectam: dum ageret de extrema unctione, instrumentis maleficis combustis, spiritualibusque remediis adhibitis, quasi repente, omnibus admirantibus recepisse sanitatem. Narrat & quidam auctor de quodam presbytero: qui cum pessimè maleficio affectus, plurimis mensibus lecto decubuisset, nec innumera remedia à medicis adhibita quicquam ei profuissent, inventis in lecto plurimis signis veneficis, & combustis: quovis mense lunâ revolutâ, alia & alia diversa instrumenta reperiebantur, quibus semper igne consumptis, Dei auxilio, & Ecclesiasticorum remediorum tandem pristinam sanitatem adeptus. Annis superioribus Francisca filia mea, decem menses nata, apud nutricē insigni macie est affecta, sæpè ac sæpius magna suspiria edebat: & quando defasciabatur, sēper plorabat, ægreq; se ferebat defasciari præter puerorum*

rorum morem; qui quamvis sint malè affecti vel dolore aliquo detenti, cum fasciæ solvuntur quiescere, ac delectationem tum capere solent. Nulla inventa causa præternaturali effectus, nutriceque mutata, cùm in deterius laberetur, subiit suspicio uxori meæ, quod, cum esset puella admodum venusta, invidentiæ causa vel odio cujusdam vetulæ veneficio esse affectam. Quapropter culcitram inquirens, nonnulla veneficii signa reperit: ciceres namque grana coriandrorum, frustum carbonis, & ossis defuncti, rem quandam compactam mihi incognitam, quam fieri ab his improbis fœminis ex quibusdam sanguine menstruo mixtis retulit quidam peritus exorcista.

Præterea quasdam plumas ita quibusdam filis artificiosè insertas, ut pileo, ut moris est applicari facilè possent: quibus omnibus igne benedicto combustis, & adhibitis per triduum exorcismis, & aliis nonnullis remediis sacris, cœpit melius se habere, & carnem assumere: ita ut curatam fore existimaremus: nihilominus transactis quibusdam diebus, cùm esset valde morosa, & multum ploraret, eodem lectulo denuo explorato, inventa sunt nonnulla alia instrumenta, quibus crematis sanitati restitui visa est. Attamen in plenilunio mensis cum plorabunda noctem totam insomnem duxisset, manè colore cinericeo fuit affecta, & ita mutata facie ab ea, quæ vesperi erat, ut esset res lachrymis magis quam admiratione digna.

Explorato denuo lectulo, inventa sunt frustula duo nucis siccæ, & ossis albi, novem vel decem ossa piscium, quæ erant fabricata instar pectinum, quibus capita plectuntur, cum quibusdam corollis mira arte ex variis rebus paratis. Quibus igni traditis, mutata domo, & pluribus aliis, & validioribus per exorcistam peritum adhibitis auxiliis, Dei beneficio absque ullo remedio naturali convaluit.] Sic ille lib. de morb. venefic. cap. 8. Eò lubentiùs verba adscripsi, quòd in iis quædam notabilia. Primò recurrere malum, de novo signis positis, & ideò de novo sæpius ac sæpius tollendum. Secundò ignem benedici, quo res istæ comburendæ, & simul adhiberi exorcismos. Tertiò mutatio domus, quæ valdè utilis.

2. *Probatur* conclusio communi praxi cunctorum ferè ubique etiam bonæ conscientiæ & scientiæ: qui hoc modo maleficiatos sanant; & fortè alius modus sanandi, vix unquam occurrit.

Ex Sprengero & Niderio quædam exempla, *libr. 3.* retuli, unum nunc addam, de equo, sic mirè magico maleficio cruciato, & sola nodi solutione sanato, quod narrat quadam episto. insignis medicus Balduinus Ronsseus *a*, his verbis; *Jam ad aliud digrediar, quod consulari huic viro contigit. Is in suburbanum profectus, cerevisiariam quandam tabernam prætervectus, vidit aliquot multis nominibus sibi addictos; statuit igitur eosdem admonere debiti, atque ni persolutum curarent, in jus vocaturum minatur: excusant alii moras, alii quibus ingenium hominis mite prorsus perspectum esset, rogabant aliquantulum temporis concederet, atque inter hos prorupit anus quædam torvo vultu, fixis in terram oculis, quæ calcitrantem, cui insidebat,*

a medica venationis ep. 50.

bat equum admirata, sicuti videbatur, rogat quonam pergat, atque interim monet ne quid nimis equo suo confideret. Subridens ille, ecquid (inquit) putas mihi incognitam equi hujus indefessam virtutem, qui eo ad decem & eo amplius milliaria citra ullam defatigationem uti consueverim? Respondit illa, vereri tamen se, ne ferendo sit. Vir anile subesse fabulam suspicatus, subdit equo calcaria, qui præter consuetudinem jam primum ad motum pigrior, progreditur quidem, sed labascentibus quodam modo ac titubantibus pedibus. Admiratus igitur hanc subitam equi debilitatem, domum redit, equum manu pedetentim ducens, accirique jubet ex tempore Veterinarium, is cùm sudore madentem videret equum, rogat num quid defatigatus fuerit, utrùm post diuturnam quietem subitò exstimulatus ad cursum, & num à concitatiore cursu confestim biberit, & alia hujusmodi, quæ jumentis morborum origo esse solent: & cum nullam evidentem causam ad morbi hujus generationem facere animadverteret, rogat ut suæ fidei committatur equus, pollicetur interim, se suo non defuturum officio, atque omnem moturum lapidem, ut cognito tandem morbo, eidem auxiliares adferat manus. Conceditur Veterinarii fidei equus, atque ad eundem in stabulum deducitur, ubi equus doloris vehementia exagitatus, pedibus humum scalpens protinus in terram devolvitur crebra trahens suspiria. Veterinarius consilii pene inops, animo volvens quot quantisque casibus morbosis impetantur equi, venit illi in mentem eosdem, aut propter emphraxim ut vocant, aut quoties suo tempore lotium non reddiderunt, gravissimis subjacere periculis: experiundum igitur censuit num quod vitium in ano aut vesica esset, manum ergò ano ingerit, perscrutaturus num quæ materia in eo contineretur, quæ hujuscemodi accidentia parere posset, consueverunt namque equi, quibus durior est alvus, & quorum anus scybalis quibusdam præcluditur, ex qualibet causa volutari, ac sudore perfundi: &, cum nihil tale repperisset, equi membrum genitale aut penem attrectare cœpit, quem manu eductum, vidit arctissimè, atque intricatissimè colligatum esse: tentat igitur primum nodum unguibus dissolvere, sed frustra, nexuum enim capita cum occulta essent, obliquisque involucris variè inter sese abdita, ferro tantum dissolvi poterant. Erat autem nodus hic malefica arte, ut suspicantur omnes, contextus ex cannabis radicibus, in hoc Gordium superans nodum, quod hic ex corni papyro plicabili, & in omnem partem flexili connexus esset, ille etiam ex ipsa radice dura & ad complicationem rebelli. Nodo igitur dissoluto prosilit protinus equus, atque per lotium maxima copia concreta sanguinis rejecta, convaluit quidem, verum ita ut ad pristinum illum suum vigorem nunquam redierit.

Arbitror hanc maleficam, intempestiva in compotatione interpellatoris molestia in bilem prorupisse, & obmurmurato carmine, per dæmonem curasse, equi membrum sic vinciri; idque sentientem equum ita calcitrasse: mox obscænam illam prodiisse in publicum, & quæ narrata miscuisse colloquia. Neque hic ullum erat naturale remedium aliud, quàm si nodus ille dissecaretur, si etiam in maleficio la-

ctis furaculo, non aliud ferè præsentaneum occurrit, quam si utres coriaceos; in prata vel stabula missos, ubi armenta vaccarum degunt; deprehendas, & removeas, dissecesque. Monet me series epistolæ illius Ronssei, ut adjiciam quod ille præcedenti historiolæ subjecit: *Quid* (ait) *hic commemorem utres illos emissitios, ad anatis similitudinem ex corio consutos quos vulgus,* litelatas, *vocat, quibus ad emulgendum in pratis lac è vaccis utuntur? nam quantumvis eosdem hactenus, pro anili quadam fabula atque meris nugis æstimaverim; Neostadii tamen ad Lenum, quod nunc Landstrostium appellatur, fortuitus quidam eventus docuit rem esse nimis quàm veram & in hominum perniciem excogitatam: quando sub annum ni fallor 1553. miles quidam probè potus ex pratis in civitatem per Lenipontem sese volutantem utrum unum obvium habens, nescio quid antea stomachatus, educto gladio medium dissecans, totam plateam lacte repleverit: adeo ut facti rumor per totam civitatem dispersus, omnes quotquot essent cives; rei novitate obstupescentes, ad spectaculum alliceret: atque id ita factum esse multi fide digni cives mihi retulere, qui suis oculis ea se vidisse testati sunt. Huc accedit, quod audivimus* Godelam *quondam.* Kukers *palam confitentem, utrem hunc emissitium à se consutum atque emissum fuisse, ac non rarò magnam lactis copiam ad se detulisse.*

Quis assereret non licere tales utres perdere, ne fructum vaccarum perdant armentarii? si utrem perdere licet, cur non & nodum illum solvere? si nondum, cur non & ollam subliminarem effodere?

3. *Probatur* conclusio valida ratione, nulla in hac amotione illicita intercedunt: licita itaque est amotio. Antecedens probatur enumeratione omnium actuum: qui hic reperiuntur, hi actus vel sunt interni animi, vel externi verbi & operis. Animi interni actus sūt tres, primus desiderii, ut sanitas reddatur & cesset nocere dæmon: & ad hunc finem; ut tollatur conventio malefici & dæmonis de nocendo: & quia hæc pactio dependet à signo, cupere proinde ipsum signum tolli ac destrui, proximus actus est opinionis, sive credulitatis humanæ, quod videlicet opinor seu credo probabiliter, cum sublatione signi pactum cessaturum, & cum pacto noxam, & sic noxa cessante sanitatem reddendam. Tertius est, spes sanationis & cessationis. Verbi externus actus, rogare maleficum, ut signum tollat, & nocere per dæmonem desinat. Operis externus actus est, ipsa signa tollere & destruere. Sed omnes isti actus, sivè singulos spectes, sivè cunctos simul copulatos, liciti sunt, & superstitionis expertes, licita igitur, & superstitionis expers est, tota hæc amotio cum spe tollendæ noxæ. Major probatur, quia nihil aliud intercedit in re tota. Minor verò, *de desiderio*: quia licitum, immò & meritorium est desiderare suam & aliorum sanitatem: quare & desiderare impedimentorum ablationem, & mediorum ad id utilium adhibitionem. Medium verò ad hunc finem, est maleficii cessatio, ad cessationem, medium est causa aliqua cur

dæmon

dæmon velit à noxa inferenda cessare: ad hanc causam auferendam, medium est, infringere pactum, ex quo nocet: & quod, nisi fuisset cum malefico initum, non nocuisset, pacti istius duratio, commensurata est, dæmonis voluntate, ipsius signi durationi, quare medium destructionis pacti, est destructio seu amotio signi: atque ita: à primo ad ultimum, destructio signi: est medium necessarium sanitati recuperandæ, quare sicut licitum est sanitatem desiderare: sic & licitum est signi destructionem desiderare. Probatur etiam minor, *de opinione*. quia opinari cessaturum maleficium cessante pacti signo, non est illicitum, nec vanum, non illicitum, quia id non repugnat, nec ulla lege prohibitum est, non est vanum, quia nititur rectæ rationis conjecturis, valdè enim verisimile est dæmonem tùm cessaturum, primò quia ad nocendum impulsus fuit pacto, quod jam cessat. secundò: quia nihil superest, cur hac in re à malefico honoretur, tertiò, quia si promissis steterit, maleficum arctiùs sibi devinciet: & plures alliciet, *De spe*, quoque probatur, quia hæc nihil est aliud, quã desiderium boni cum opinione eventus. quare quod meritò opinor eventurum mihi bonum, id licitè spero: si bonum sit ex rerum numero, quæ licitè desiderantur. Ex his patet de actibus externis, nam quod licet cogitare, licet loqui: & quod licet concupiscere, id licet petere, quare si possum desiderare à mago sanitatem, & opinari me ab illo consecuturum, possum etiam ab eodem illam petere: & quia desidero consequi modo licito, possum petere sub tali modo; ut manifestum est. Denique quoad actum externum, res quoque aperta est, actus iste est amotio signi, sed in hac amotione nihil illicitum est, ex parte intentionis, nec ex parte petitionis, ut probatum: ergò nec ex parte executionis. Consequentia probatur, quia executio nihil addit illiciti, nec superstitiosi, quia nec ratione intentionis, nec ratione operis, quando scandalum abest: de quo non est quæstio, sed abesse præsupponitur.

Dicunt adversarii, *ratione operis id fieri*, quia semper sit taciti quædam honoratio, seu invocatio dæmonis. Quod falsum esse, sic ostenditur, opus illud amotionis signorum: nec est dæmonis invocatio vel honoratio ex natura rei ut per se patet: neque etiam ex intentione maleficium amoventis, quia non intendit hac ratione dæmonem honorare vel eum invocare: sed intendit invocationem per magum signo posito factam impedire: nec etiam intendit comprobare pactum magi cum dæmone, vel quicquam operari ex illo pacto: nec dæmonem inducere ut illud pactum cum mago servet, sed solummodò intendit pactum illud nocendi rescindere, & annihilare, neque etiam dici potest esse honoratio, vel invocatio dæmonis ex pacto aliquo præcedente ejus, qui petit amoveri, quia iste nihil expressè vel tacitè cum dæmone pactus fuit, ne id quidem ut sublato signo desinat damnum dare: neque etiam ex errore opinionis, quia non tollit idcircò

quod putet illis rebus vim inesse sic nocendi, sed quod existimet quamdiu hæc posita manebunt, dæmonem, Deo permittente, nocere posse: & propter pactum cum mago initum nocere velle, & eadem ex causa signo sublato à nocendo desistere velle: quæ omnia docet experientia esse verissima.

Dices fortè, dæmon idcirco nocere desinit, quia sic existimat se honorari. *Respondeo*, etiamsi ille putaret se honorari, quamdiu nec res talis est, quæ natura sua honorem tribuat, nec adest ulla intentio honorandi, in eo qui removet, parum refert: nec propterea dici quis potest dæmonem honorare. Deinde nec verum est ideò dæmonem cessare, potius cessat, ut pactum cum Mago servet, & sic eum sibi devinciat, & alios alliciat, & alias ob causas, ut dixi.

Probatur conclus. 4. Maleficus malefacit ponendo, ergò benè facit tollendo, respondent non sequi, quia etiam in tollendo est superstitio, propter tacitum pactum, quod tum iterum censetur inire cum diabolo, propterea quia tollit cum spe cessationis. Sed contra: res ipsa sine spe non includit pactum, (verbi gratia, si rusticus vel puer tollat omninò ignarus positum ad nocendum à magis, iste nullum tacitum haberet pactum, ut patet: attamen dæmon cessaret à nocendo, nec spes ista, (ut probatum) per se superstitiosa vel illicita est.

Probatur 5. Licet declinare à loco, ubi positum est signum, spe evitandi malum: licet etiam vitare personas, à quibus quis metuit lædi maleficio, ergò licet etiam removere signum cum eadem spe. Nec satisfacit solutio negantium consequentiam: eò quòd fuga à loco noxio sit naturaliter ordinata ad evitationem mali, in quod quis incideret, si eum locum pertransiret: signi autem amotio ad hoc naturaliter nullo modo sit ordinata, nihilo magis quàm signi positio ad malum.

Non, inquam, hoc satisfacit, quia ratiocinantur à naturali causa ad moralem: argumentum verò procedit de eadem causa in utroque, ideò sic confirmo argumentum, si sciam posito veneno aliquo naturali locum esse noxium, licet mihi ab illo declinare, ut effugiam, ergò licebit etiam mihi venenum illud ab illo loco tollere, ne quem amplius lædat. Valet hæc consecutio; progredior, igitur similiter, si scio sub limine positum maleficium, ut quicumque limen illud calcaverit, moriatur; licebit mihi per aliam domus portam egredi & limen vitare: ergò licebit mihi quoque maleficium illud sub limine positum amovere. Omninò enim similes sunt hæ consecutiones, nam sicut in priore utraque res naturaliter ad salutem ordinatur; sic in posteriore utraque æquali modo moraliter ad eandem ordinatur: & sicut se habent amotio & fuga, naturalem ad causam: sic etiam se habent amotio & fuga, ad causam moralem, quale est signum, ideò si rectè argumentamur à fuga causæ naturalis ad ejus amotionem, etiam rectè argumentamur à fuga causæ moralis ad ejus amotionem: neque in eodem causæ

genere

genere ullum discrimen est fugæ & amotionis, sicut enim fuga personam removet à loco noxio, sic & amotio removet ne personæ in loco queat nocere.

5. Licet maleficos de medio tollere, eâ spe & desiderio, ne hominibus amplius noceant per diabolum, ut ejus viva instrumenta: licet ergò signa quoque maleficorum tollere, ne per diabolum illa amplius noceant, ut ejus muta & fictitia instrumenta moralia, sicut enim tubæ, & tympana & vexilla in bello, sunt quædam moralia instrumenta militiæ, sic hujusmodi signa sunt quædam quasi nequitiæ & malitiæ diabolicæ instrumenta, non operantia, sed eam ad operandũ excitantia. Huic argumento nondum responsum est, ab iis qui contra sentiunt. Nam quod vim argumenti & similitudinis positam putant, in ratione tantùm signi, & maleficos dicant non occidi, ut signa diaboli: hoc est, πάρεργον.

6. Posuit maleficus signum? quid est factum? si tollit, secundùm vos peccat: si non tollit, verè & gravius peccat? qui relinquendo manet causa damni proximorum, perplexus ergò futurus est, quem contra religionem, justitiamve peccare necesse *Respondent*, relinquere debere & pœnitere, nec peccaturum relinquendo, quia relinquendo non est causa nocumenti, sed ejus causa fuit ponendo illud & paciscendo cum dæmone. Restare ergò illi, ut pœnitens Deum oret, reprimere dignetur diaboli potestatem. *Contrà*: sicut peccavit causam dando, cur inciperet alius lædi: sic adhuc causam dando, cur pergit eum diabolus lædere: sicut positio vel ligatio fuit causa inchoati damni: sic relictio ligaminis sive non amotio, causa est continuati damni, ergò sicut tenebatur impedire, vel tollere causam ne damnum inciperet inferri, sic etiam tenetur ne illud ulterius proserpat, vel diutius duret. Quod sanè clarissimum est in malefico, quod effectum habet sæpius renascentem, verbi gratia, maleficium sterilitatis primo anno nocuit tot equis, tot vaccis, &c. 2. anno iterum nocebit fortè pluribus, ergò si tenebatur impedire damnum primi anni, cur non & sequentis? Confirmatur, in foro exteriore damnaretur ad omnia damna illata restituenda, quamdiu illa inferrentur, & tam de damnis annorum sequentium quàm primi: si diversis actionibus ageretur de singulorum annorum damnis, sed hoc, quia peccat contra justitiam, & est efficax adhuc causa damni. Ergò in foro etiam interiore adhuc peccat: quia tenetur facere, quod probabile illum est posse facere, probabile autem est illum tum tollere debere, ut proximi damnum impediat, quia communis hæc est sententia optimis fulta rationibus, ut ostendimus.

7. Si duo Reges sic inter se paciscantur, ut columna seu turricula quapiam stante erecta, sibi ipsi mutuò auxilium ferant contra tertium Regem aliquem: si tertius iste pacti gnarus, ut illi desinant ipsum bello infestare, turriculam illam vel columnam dejiciat, & demoliatur: non dicetur ille tertius

 propte-

propterea consentire in illorum fœdus, neque cum ipsis, vel eorum altero, qui fortassis illum admonuisset, pactum vel societatem inire. Igitur nec maleficiatus dicendus est cum malefico vel dæmone propterea societatem inire, quia destruit signum, quod illi de pacti, ut à nocendo cesset dœmon. Nec quicquam habet verisimilitudinis quod respondent, etiam hunc tertiam cum prioribus pactum inire, quia beneficium ab illis exspectat. Nec enim usquam vel apud Jurisconsl. vel apud Theologos, invenias talem pacti vel societatis ineundæ formulam aut genus, deinde destruendo turriculam illam, potius pactum prius inter duos initum solvitur, adimpleto termino: sic etiam remoto signo pactum dœmonis & magi conditione sublatâ expirat, solvit ergò iste removens pactum alienum, nec ipse novum init.

8. Si quis cum hoste foret pactus, ut suspensâ de muro flammulâ candidâ, accurrat, & portam occupet, urbeque potiatur: & tertius quispiam civium hoc rescifcat: nonne tollere licebit, imò merebitur si fecerit? quis quæso illum proditoribus consentire dicat? rectè æstimantes judicabunt, eum pacta conventa eorum non stabilivisse neque approbasse, sed abominatum ea rescidisse. Cur igitur non eâdem ratione & jure, qui rescivit pactum dæmonis & malefici de olla in familiæ perniciem defossa: poterit illam tollere, & tollendo censendus erit ab eorum pacto alienus? an cum ille non consentiat proditioni, qui illá destruit: huic censendus consentire maleficio, qui illud destruit?

Denique ut semel finiam (tædet enim tam multas soli faces admovere) licet omnes conatus similes dæmonis impedire, si incantamentis aliquis dæmonem ad nocendum invitaret, rectè faceret, qui murmuranti os pugno obturaret, si per scripturam & characteres id conaretur, laude dignus esset, qui dissiparet & conscinderet membranulas, cur non idem jus conceditur in signis positis, quæ similiter dæmonē ad nocendum pelliciunt? sicut ergò possum impedire, ne verbis vel characteribus magus conseqatur effectum à dæmone, potero etiam signi alterius destructione id ipsum perficere.

§. III. Restat respondeamus objectionibus, quæ quod multæ sunt & prolixæ, cogent nos etiam, quàm vellemus, esse prolixiores.

Ad 1. *Respond.* non fieri sufficientem enumerationem partium, sanitas enim exspectatur à morali causa, nempe amotione signi, sicut in exemplo proditorum (de quo egi in probatione 8.) liberatio non exspectatur à Deo, vel Sanctis, vel naturâ, vel proditoribus immediatè, sed à signi amotione. Sed urgent, saltem mediatè exspectatur à proditoribus, ergò & sanitas hic mediatè exspectatur à dæmone. Sed hoc est superstitiosum, quia est perinde facere, ac si dicas: præsta quod promisisti, pactus es amoto signo te cessaturum esse, amoveo: teneris cessare. *Respond.* negando minorem, & ejus probationem, imò perindè est facere ac si diceres: pactum tuum pri-

mum

mum cum malefico conventum extinguo: signum quod nocumēto inferendo prostituisti comminuo, & perdo: non est quod noceas, amplius nocere non teneris. Si pergant instare saltem exspectat mediatè sanitatem à dæmone. *Respond.* exspectat, non à positiva aliqua dæmonis actione, sed à privatione actionis ejus, sive à cessatione, non enim exspectat, ut dæmon aliquid faciat, sed ut desinat facere, ad faciendum alliciebatur signo sperat illo sublato, non allectum amplius, desiturum nocere: ut amoto objecto concupiscibili, quis ut plurimum desinit concupiscere. Effectum ergò exspectat privativum; quem à dæmone non est illicitum expectare, alioquin non liceret exspectare dæmonis fugam ex obsesso, cessationem à tentatione & similia, ad quæ piè utimur aquæ lustralis aspersione, reliquiarumque & agni Dei gestatione. Duntaxat ergò illicitum est, exspectare effectum privativum à dæmone, vi alicujus pacti conventi cum dæmone; quod hic nullum est.

Ad 2. Negatur antecedens: ad probationem ejus dico: si maleficus unicum fecerat pactum? tollens, miscet se destructioni illius pacti, non conservationi, quia destruendo signum, facit ut pactum cesset, si duo fecerat pacta, non immiscet se secundo, quia non petit, ut diabolus vi secundi pacti desinat; sed destruendo primum pactum, virtualiter (ut dici solet) etiam destruit secundum, de quo non cogitat, si vi secundi pacti vellet dæmonem cessare, valeret argumentum. *vide 3. Notabile.*

Ad 3. Dico & antecedens, & probationem ejus dissentire à vero, nam tollere signum tantum est protestari; quod diabolus; qui Dei permissione, & non aliter, potest nocere, speretur non nociturus amplius, postquam causa ad nocendum alliciens (nempè signi positio) cessaverit: item quod aliquando stet pactis conventis, non quia sit verax aut fidelis: sed quia censet hoc sibi esse utile ad homines decipiendos, sicut solent decoctores minus debitum exsolvere, ut in grandiori summa creditoris simplicitate abutantur.

Ad 4. Respond. Minorem falsam esse, non enim declinat ad Magos, ut Magi sunt, sed ut sunt homines gnari ejus rei, quæ vel aspectu vel auditu potuit resciri, & petitur ab iis, non ut ex magica operentur arte, sed ut id faciant, quod quivis rusticus & idiota posset facere; saltem quod ipsi, sine ullo novo cum dæmone pacto, possunt perficere, & perficere tenētur, ad commodum proximi. Potest ergò distingui major, scriptura enim vetat declinare ad magos, tamquam ad magos: non verò tanquam ad alios homines à quibus illicitum auxilium quis exspectat.

Ad 5. Resp. Aliter timeri Deum solum, aliter timeri creaturas. Deus solus timeri debet; ut omnipotens & auctor omnium, & quem nemo potest impedire, nec voluntati ejus potest resistere: creaturæ timentur tanquam quæ Dei permissione nocere valent; & quia malignæ sunt etiam interdùm volunt: & sic Scriptura sacra non prohibet eas timeri: dæmon verò inter omnes creaturas hoc timore maximè timendus, quia & cunctis hominibus animantibusque

po-

potentior est, & nobis maximè infestus, &, exigentibus peccatis nostris sæpissimè permittitur à Deo nos graviter lædere, ut constat de Jobo, maritis Saræ, Achab Rege, & aliis. Nonne licet timere sicarios, latrones, calumniatores? nonne licet fugere à domo dæmonibus infesta? cur talis fugit, nisi quia dæmones timet? tolle timorem, fugam sistet.

Ad 6. Negatur antecedens, impropria enim & falsa locutio est, amotio signi est signum, non magis certè quàm homicidii actio est homo, sicut enim homo erat ante occisionem; sic signum erat ante amotionem, nec juvat comparatio illa baptismi, nam nec ipsa aqua est Sacramentum, nec ipsa ablutio: sed Sacramentum fit, quando ad elementum verbum cum actione accedit, ablutio materia proxima Sacramenti est, non Sacramentũ. *Dicas,* saltem est aliquid pacti. *Resp.* sicut ablutio non est aliquid Sacramenti, nisi abluens intendat baptizare: sic nisi ponens vel tollens signum, intendat ex condicto ponere vel tollere, nunquam positio vel sublatio aliquid erunt pacti.

Ad. 7. Negatur consequentia, idcircò enim desinit nocere signo sublato, non quia per hanc amotionem gravius vulnus infligit animæ tollentis, sed quia sperat vel maleficum in alium sortem (ut vocant) translaturum, cum novo suo lucro; vel sic plures se sibi adjuncturum, videntes eum promissis stare. Præterea esto hoc diabolus speraret; sæpè spes illum fallit, & unde compendium expectabat, dispendium patitur. Denique D. Leonis illa auctoritas parùm aptè adducitur, cessatio enim à nocendo beneficium non est diaboli, sed Dei & hominis tollentis signum: sicut non est beneficium proditoris, quandò ablato signo desistit à proditione peragenda; neque qui tollit ullo modo dici potest, hoc beneficium à proditore exspectare.

Ad 8. Concessâ majore, quæ verissima est; Negatur Min. omninò enim hoc volunt, quotquot nobiscum sentiunt; & quia hoc ex eorum doctrina sequebatur, ideò non dixerunt expressè. Neque enim putabant quemquam adeò moralium rerum fore rudem, ut negaret, primò ipsum maleficum, qui posuit teneri signum, quod novit, tollere; si nequit aliter damnum impedire: sicut, qui diabolo invocato verbis vel scriptis nocet, tenetur cessare ab hac invocatione, non tantùm quia superstitiosa est invocatio, sed etiam quia proximo perniciosa est. Nec ullo modo puto tolerabilem esse contrariam sententiam in praxi, nec absolvendum qui nollet cessare, vel signum tollere, sicut non est absolvendus, qui alicui malleolos reposuisset, incendium sparsuros, nisi illos velit amovere. Eadem namque ratio est, sicut malleoli efficaciter sunt nocituri vi naturali; sic etiam signa hæc æquè efficaciter nocitura sunt vi morali, sivè vi pacti conventi. Neq; hic quærendũ, qua vi damnũ inferendum, sed an inferendum? & æquè injusta est illatio per unam vim, atque per alteram, sicut malleolis inest vis ignea; sic censetur signis alligata vis sive activitas diaboli, multò promptior & fortior ad nocendum. Si verò tenetur malefi-

maleficus tollere, quod posuit ex lege justitiæ; tenebitur secundò alius, qui positum resciverit, id tollere, saltem ex lege charitatis.

Ad 9. Respond. id, si fiat servatis circumstantiis, quas requisivi *supr. lib.* 5. nec superstitiosè, nec impudenter; sed sapienter & honestè fieri, à judicibus etiam maximè timoratis. Victoria verò loquitur de expulsione dæmonis ex energumeno, quod non facit ad rem: ut nec totum argumentum, quia depilatio illa non est ablatio signi: cum pili non sint signa maleficii, sed latibula.

10. *Argum.* Multis peccat, primò quod contradicit sententiæ, quàm eò nituntur probare. Nam si defensores contrariæ sententiæ censent; non esse licitam amotionem ullam, ut eos sentire patet; ex argumento sequitur, duntaxat aliquam esse illicitam, nempe destinatam hujusmodi dæmoniis eijciendis: quia tales dæmones aliter eijci nequeunt. Si ergò eijci possent per amotionem, licita foret amotio, jam non ergò omnis amotio illicita foret. Sin verò dicant, se non contendere universalem negationem; (Nullam amotionem signi cum spe cessationis esse illicitam:) sequitur non omnem amotionem hujusmodi esse superstitiosam; quod cæteris omnibus argumentis suis probare nitebantur, repugnat ergò hoc argumentum aliis omnibus, quia subverrit commune cæterorum fundamentum. Secundò sensus verborum Christi non est, non aliter eijci, sed non aliter rectè reijci efficaciter. Nam Apostoli non querebantur se usos malis mediis, quod non est credendum; sed se eijcere non potuisse, conatus enim Apostolorum non fuerat illicitus, sed fuerat irritus, & hoc scire volebant; cur efficax non fuisset in hoc energumeno, quemadmodum solebat esse in cæteris, responsum illis, id accidisse, quod orationem & jejunium non adhibuissent, quæ talium dæmoniorum pessimorum, quorum inveterata possessio generi expellendo necessaria ipsis erant. Tertiò dæmon non exit ad signi amotionem, nisi quando erat ingressus ad signi positionem: quod Deus nonnunquam permittit. Quando autem propter hominis peccata Deus permisit opera malefici dæmonem ingredi; tunc licebit signum tollere, non secus ac in reliquis maleficiis. Quartò plus probat argumentum quam opus sit: immò & illud; (si valeret) nec exorcismis eijci licitè posse: si tantùm jejunio & oratione, tales licet eijcere. Denique non potest nobis constare, an ex hoc genere sit dæmon, an ex alio: ideò, durante hoc dubio, licebit signum amovere.

Ad 11. Dico, exemplum illud S. Hilarionis duntaxat probare, quod, qui Hilarioni sanctitate & dono miraculorum sunt similes; aut quando aliquod scandali, vel superstitionis augendæ subest periculum; debeant id facere; quod ad majorem Dei gloriam tendit; ut est dæmonem oratione eijcere: non verò probat, quod eo periculo cessante, aut quando quis non est certus de dono miraculorum (ut hodie certi nulli sunt in his partibus, ubi fides propagata) non liceat illi uti remedio, quod ad manum est, & experientia frequenti

comprobatam novit. Metuebat autem D. Hilario, non, ne dæmon hoc pacto solitis incantationibus recederet, sed ne populo videretur iis recessisse: imò neq; hoc simpliciter verebatur, sed alternativè; vel hoc, vel ne videretur ipse dictis diaboli fidem habuisse; qui negabat aliter se expelli posse, nisi signo prius ablato: Quod falsum erat, ut D. Hilarion ostendit, & quia spontè ingressus, spontè remanebat: nec eum cogendi vim ullam magica illa signa obtinebant.

Ad 2. Respondeo verè hoc argumentum esse nullum, & ab auctoritate negata, non ab auctoritate negante. Nam si vel Hincmarus (cujus ille est Canon) vel alii patres censuissent, hoc remedium esse illicitum, non fuissent contenti silentio prætermittere, quod usu sciebant, frequentissimum: sed disertè prohibuissent, ut solent similia, sic enim quia purgationes per monomachiam, per ferrum candens & similes, erant in frequenti usu: ideò expresse illas prohibuerunt, summaque semper Ecclesiæ cura fuit, usitatas superstitiones nominatim damnare. Inter licita verò remedia non meminerunt amotionis: quia de remediis Ecclesiasticis & divinis agebant; istud autem est merè humanum remedium, & quod ipsa ratio ac natura unum quemque docet, nã & bruta norunt abijcere & repellere, quæ noxia sibi novere.

Ad 3. Respondeo diabolum signis non esse alligatum naturaliter: sed moraliter ex hypothesi, quod vult stare pactis conventis. Nec verum est semper illum posse nocere sine signis magicis, sæpè enim, immò ordinariè Deus permittit illum multa facere per maleficos, & signa malefica: quæ non permittit illum immediatè facere *a*, Unde non est absurdum existimare, quod quando Deus illum permisit mediante signo nocere: non possit dæmon nocere signo destructo, quia Deus tùm videtur permissionem suam sic limitasse. Non tamen hic sequitur Deum habere pactum cum dæmone, sicut nec Rex pactum haberet cum rebellibus, si iis non resisteret cum filio suo rebellionẽ moventibus, præsumptio quidem aliqua hinc in foro, ut vocant, fori nasceretur, revera tamen pactum conventum propterea nullum intercederet, sed permissio duntaxat & convenientia probaretur.

[a] Vict. relect. de magia circa fin.

Ad ult. Respond. Negatur consequentia, quia nemo scit, an Deus diabolo permiserit nocere post signum destructum: & quia possumus ex frequenti experientia colligere, vel Deum id ei non permisisse, vel saltem reliquisse eius arbitrio, ut adhuc noceat, vel cesset nocere, si velit: ideò possumus hoc experiri & signum amovere. Recurrendum quidem ad Deum, sed non propterea prohibita sunt remedia humana. Porrò ex his patet, quod cum signum amotum est, utile etiam & licitum esse, illud cõburere maximè igne benedicto, & in loco sacro: nam hæc loci & ignis circumstantia etiam dæmoni est odiosa & metuenda. Addit Zachar. vicecomes in actis exorcistæ complemento pag. 76. simul cum signo comburenda aliqua benedicta, ut ramos olivarum, thus, hypericon, &c. quod mihi non probatur, ut superfluum, & de superstitione suspectum, cum sufficiat signi amolitio & destructio.

SEC-

ict. re-
. de
gia cir-
in.

SECTIO II.

De remediis naturalibus contra maleficia. §. I.

MUlta de his more suo Grillandus *quæst.* 2. *à n.* 3. in cujus sententia quid vitandum, docebunt sequẽtia. Theologi quidam vim omnem adimunt naturalibus medicamentis: medici plerique magnam nimis tribuunt; & quædam memorant, ut naturalia: quæ quibusdam queant esse suspecta, mihi pronuunciandum vetus N. L. de multis. Non assentior iis, qui omnem omninò efficientiam rebus corporatis in dæmones tollunt; nec iis etiam, qui directam ullam vim naturalem in dæmones concedunt, ut videntur concedere Faius, Petr. Gregorius & alii *a*: sed iis assentior, qui secundariam & indirectam tantùm tribuunt, quæ sententia peritiorum medicorum & Theologorum fuit, *ut Paris. libr. de univers. Dionys. Carthusiani in Tob. cap.* 8. *Francisc. Victor. relect. de Magia quæst.* 6. *Zachariæ vicecomitis d. operis part.* 1. *tract. de remediis corporalibus. Lulli libro* 2. *de quinta essent. Levini Lemnii lib.* 2. *de occult. natur. mir. Francisc. Vales. cap.* 28. *sacr. Philos. Bapt. Codronchi. Cæsalpini & aliorum mox citandorum*: nulla enim naturalis corporeæ rei vis est, quæ dæmoni possit prævalere, aut directè in illum aliquid agere: *cui nulla super terram potestas est, quæ comparetur: qui factus est, ut nullum timeat.* teste S. Script. *b* Sed concurrente naturali, agente causa supernaturali, Deo vel Angelo; agere res corporea potest in dæmonem, eumque pellere & etiam cruciare: verum tum angens primarium & directum, est supernaturalis illa causa: secundarium verò & indirectum est, corporeæ rei vis naturalis, illi à Deo initio creationis insita. Hoc ergo in sequentibus remediis semper ante oculos habendum, nec eorum vis ulterius extendenda. Adscribam autem illa, ut mihi colligenti occurrent. *Lapidibus & herbis*, vim aliquam tribuit canon. *dæmonium* 26. *qu.* 7. Et sanè de multis mox subjungam: radices varias commendat Joseph, & in his *baaras*, sed modus evellendi, & alia quædam quæ addit, suspectam rem reddunt, *lege li.* 8. *antiq. cap.* 2. *& lib.* 7. *bell. Iudaic. cap.* 23. *à Thapsia*, dæmones fugari scribit apostata fidei Amatus Lusitanus *in Dioscor. lib.* 4. Plinius dæmonum ludibriis arcendis, *pæoniam* commendat, sed *nigram, lib.* 25. *cap.* 4. Veneficia depelli, *rhamni* ramo ad valvas & fenestras posito, ut fama celebre, scribit Dioscorides *lib.* 1. *cap.* 110. confirmat Bionis exemplũ, sed *lauri additis foliis*, apud Illustrium, *in ejus vita. Verbascum* valde commendat botanographus Apuleius, *lib. de virtutibus herbarum, cap.* 71. Ovidius *lib.* 6. *Fastor.*

—— *Spinam, qua tristes pellere posset*
A foribus noxas (hæc erat alba) dedit.

Moly seu *rutam agrestem*, multi ad hoc commendant. *Homerus in Odyss.* x. *& ibi Didymus Scholiast. in Plutum Aristophanis, Plinius l.* 25. *c.* 4. Scyllam in limine januæ suspensam Dioscor. laudat *li.* 2. *c.* 168. pellem capitis lupini affixam villæ valvis vel lupi rostrum Plinius, *lib.* 20. *cap.* 9. Alyssum in domo appensum i-

a Faius Energum. Pet. Greg. in Synt. jur. Franc. Georg. in problem.

b Job. 14. v. 24.

dem.*lib* 13.*cap*.4. Alii (apud Codronchum) plurimas alias herbas, rutam *Aristot.Problem*.34.*Dioscor.* & *Plin.* Hyperticon, quod ideò vocant fugam dæmonum: *verbenam*, quam ideò herbam sanctam veteres dicere, *Dioscor. lib.* 4. *c.*56. Herbæ Paridis semen non minus XX. diebus in pondere drachmæ quotidie illitum, *Pandectarius.* Antirrhini seu Lychnis agriæ ad collum appensio, *Matthiolus. lib.* 4. *cap.* 129. Artemisia, *auctor lib. simplicium* 25. *cap.* 10. Abrotanum, *Plinius lib*.21. *cap*.2. Mythridatium, Scordites, Centaurium, Sabina, palma Christi, Asteratticum quæ & Bubonion, Aristolochia, tussilago, *Dioscoridi* & *recentioribus*, & iisdem salvia, anethum, marrubium, fœniculum, chamæpitys, quæ & Iua, cyclaminum, allium, ruta capraria, & cupressus. Quin etiam in *humano saguine*, vis aliqua naturalis indirecta inesse potest; ut menstruata muliere agros circumeunte noxia vermina necari censuere Dardani sectatores apud Columellam: & laud. Banairolus scribit, *Enned. muliebri cap*.2. si menstruo cruore domus alicujus postes inungantur, dæmoniacis a Magorum artibus & insidiis aditum omnem præcludi; & apud Mich. Isselt. anno 1586. legitur, in Livonia fuisse locum, ubi nimbis, tonitruis ac tempestatibus dæmonia truculenter grassabantur, nisi in lacum quendam innocuus infantulorũ cruor à rusticis infunderetur. Posterius hoc apertè Satanicum: priori aliquid physicum inesse potest, sed indirectè agens. Sed non injucundum erit, si adscribam ex Balduini Ronsæi venatione nonnulla, quæ vel carminis elegantia, vel raritate materiæ, queant curiosum lectorem delectare; &, si naturæ genius faveat, ægrum juvare. *De lupo* cecinit.

a Hist. continuationis Surii.

Nec rostrum virtute caret, nam munere quodam
Naturæ arcano depellit fascina dira:
Si prius exsuccum fuerit: mos hinc fuit olim
Antiquis villæ portis præfigere.
Quid: quod dura cutis rigida cervice revulsa
Tristia dicatur depellere fascina posse?
Restat adeps pinguis celebrẽ Saturnia Iuno
Quem fecit populis, dum vincla jugalia curat,
Et linit obductos vittis hoc unguine postes,
Ante venit sponsus quam optatæ ad limina sponsæ:
Hinc quondam juvenes illi, innuptaque puellæ
Instituêre lusus festos atque annua festa:
Quod lamiis, strigibusque feris quoque sustulit ansam
Turbandi noviter nuptos, noxamque ferendi,
Nomen & à facto sortita est Unxia Iuno.
Quid referam cædes, aut quid data vulnera ferro?
Quidve cibis aliis dicam nova toxica mixta?
Dæmon homo est homini, sic nos vesana libido
Exagitans, semper trahit ad genus omne malorum:
Sic Strix dira oculos, & totos fascinat amens
Artus ac lento consumit corpora tabo.
Horrendum facinus nimium, nil tale verentes,

b Plinius l.20. c.8.

Pro-

Hæc de hyena sunt superstitiosa propter conditiones requisitas, licet præscribat Plinius l. 28.c.8.

Promeritosve homines violenta obtrudere morti,
Et spoliare bonis, sed magni rector Olympi.
Antidotos homines docuit. Nam frontis hyenæ
Noctivaga pellem perhibent arcere verenda
Fascina si gestet quisquam, tacitusve reservet:
Stercora quæ rejicit violenta & morte perempta,
Ossaque creduntur magicas depellere fraudes.
Et confert catuli nigri tinxisse cruore.
Interiora domus, murosque obducere rubro
Incrustamento, vel fel suspendere tignis.
Lichenes tumidos cleris dromadæ & resecare
Convenit, & siccos servare cubilibus amplis,
Quod Strigibus fraudes adimant, & fascina pellant.
Atque oculus dexter mustelæ includitur auro,
Post teneris digitis aptatus, reddere tutos
Dicitur à diris Lamiis Strigibusque ligatos.
Pars caudæ prodesse viris quos fascina vexant:
Fertur quod simili vi polleat ungula pardi.

Idem Ronssæus *epist.22.* conatur ostendere, cur asini sylvestris seu onagri, nec non domestici nulla nigredine aspersi, ungula ad effascinationem faciat: idque tribuit salaci animalis ejus naturæ, & ad illud maleficium restringendum censet, quo viri velut ligati ad Venerem inutiles redduntur, contra hoc maleficium hyenæ nervos in vino cum thure potos præscribit Plinius *d.cap.8.* item rubetæ ossiculum in potu additum, *libro trigesimo secundo cap.5.* & Lentopodii radicem appensam Dioscorid. *libro quarto capite 126.* Q. Sammonicus Serenus, medicinæ *cap.58.*

Præterea si fortè premit strix atra puellos
Virosa immulgens exsertis ubera labris.
Allia præcepit tundi sententia Vecti,
Qui veteri claras expressit more togatas.

Evonymus, *in Thesauro Medico, cap. de solidis quibusdam,* &c. docet confectionem electuarii ex argenti vivi pulveribus conficiendi, quod fascino adversetur. Marbodus Gallus *a*, multa de lapidibus disserens, inter cætera, de Adamante.

a in Dactilothica.

Et noctis Lemures, & somnia vana repellit.

Thetel. Judæus, *lib. de sculpturis*, eandem vim tribuit *Chrysolitho*, mulieris figura naturaliter formato: sed & Marbodeus, de eodem:

Esse phylacterium fixus perhibetur in auro
Contra nocturnos fortis tutela timores,
Pertusus setis si trajiciatur aselli,
Dæmonas exterret, & eos agitare putatur,
Trajectum lævo decet hunc gestare lacerto.

Quid corallium?

Umbras dæmonicas & Thessala monstra repellit.

Quid gagates?

Idem dæmonibus contrarius esse putatur,
Vincit prestigias, & carmina dira resolvit.

Contra maleficos omnes morbos prodesse tradunt Dioscor. *libro* 5. *cap.* 103. Plinius *lib.* 25. *cap.* 10. & Mesue ad hoc laudat oleum quoddam ex Gagate, quod *sacrum* vocant.

Quid jaspis?

Et, sicut perhibent, phantasmata noxia pellit.

Quid onyx?

Insomnes lemures, & tristia cuncta repellit.

Sic vulgo legitur, sed sensum membranæ contrarium exhibent:

In somno lemures, & tristia cuncta figurat.

Sanè maleficam ejus vim ipsemet indicat Marbodeus, *c. de Sardio*, cùm scribit præsente Sardio Onycem nocere non posse, de Ætite & smaragdo Codroncus idem probat. Georg. Willichius *a*, de chameonte:

a in παντοπωλίω.

Chammeleontis hepar tostum nicromantica pellit
Appensum collo

De asino,

Infantum cunas pellis villosa defendit,
Horrificosque metus pellit & ista simul.

In Nili flumine lapillum inveniri, qui quam primum energumeni naribus apponitur, dæmonem extrahat, ex Thrasillo scibit Stobæus.

Marcellus Empir. *libr. de medicina cap.* 20. potionem præscribit contra cuncta in cibo & potu sumpta maleficia, quæ ab illo peti potest: contra quorum fascinationes quasdam suffumigationes præscribit Renat. Vegetius, *libr.* 3. *Veterinariæ cap.* 74. Sanè suffitibus dæmones expelli de corporibus, censuere Judæi & Gentiles, *teste Justino Mart. cont. Triph. & Thargum. Chal. Cantic.* 4. *v.* 6. De hyperici suffitu id testantur Lullus, *lib.* 1. *de quinta essent.* & Mathiolus *in Dioscor.* & factitant nostri exorcistæ teste Mengo *Flagell. dæmon. ex* 3. 4. 5. & 6. & qui modos compositionesque describit Zacharias Vicecomes complementi artis exorcistæ part. 1. cætera à reliquis, qui Æsculapidarum de Gente, nos medicinam corporum non profitemur. Animarum medici utinam simus, summi illius archiatri qui vivificat mortuos, idonea instrumenta. Theologis placuit estque verissimum, corporeas res in naturam intellectualem & immortalem, qualis est dæmonum, nihil posse, quare censent cum Angelo *b*, lapides, herbas, particulas animantium, & alias medicinas directè & proximè nihil in dæmones operari: indirectè tamen & mediatè juvare contra ejus conatus maleficos, eo quod impediunt, aut auferunt dispositiones illas, quibus dæmon usus fuit, ob naturalem habitum corporis illius quem vexat, vel saltem invitatus aut aditus ratione influxus astrorum, ut de Lunatico Evangelico Origenes & Hieronymus censuêre *c*, vel ratione complexionis atrabiliariæ, & similium causarum, consideratio ista dispositionum vel amicarum, vel odiosarum dæmoni (odiosæ fuêre in his duabus Josephi & Tobiæ narrationibus) magis consentanea est Philosophiæ, quàm quod Drusus opinatur dæmonem fugatum dumtaxat ratione symboli & significationis per hepar & cor illud repræsentati, si dæmon dumtaxat usus fuit efficacitate agentis naturalis, nec de suo addidit ma-

b in verb. superstitio q. 6.

c Orig. in Matth. 17. tract. 3. Hier. c. 4.

litiæ aliquid artificiosa commixtione, vel industria sibi nota & hominibus incognita, vel fractura & continui solutione, vel detorsione occulta: tunc posset fieri, ut totum maleficium naturalibus, quæ Medicorum ars approbat, remediis tolleretur. Sic interpretor sententiam Richardi Mediavillani, qui censet maleficium naturalibus remediis aliquando in totum superari posse *a*. Si verò quid hujusmodi immiscuit (ut solet) remedia hæc naturalia ex parte poterunt juvare, in totum juvare non poterunt, ratio diversitatis est, quia priore casu poterunt illæ dispositiones in totum tolli, quibus dæmon utebatur: posteriore possunt ex parte tantum tolli, vel ad tempus impediri, & sic etiam actio dæmonis priore casu in totum tollitur, posteriore remittitur duntaxat, & ad tempus impeditur. Deinde dæmon, etiamsi usus sit solis venenis naturalibus, solet nonnunquam, ut potest, vim remediorum naturalium debilitare, & impedire, quando Deus permittit; rarò etiam Medici possunt conjicere, quibus mediis naturalibus ille ad nocendum sit usus: ita fit, ut rarò, imò vix unquam maleficia naturalibus remediis penitus tollantur. Hæc causa est, cur plerique Doctres communiter negatint morbos ex maleficio naturalibus remediis tolli: sed communiter affirment, à magis alio maleficio sanari *b*. Et propter hanc disquisitionem, alteratioẽ Canones permittunt energumenis lapides vel herbas portare, absque incantatione, *cap. ult. 26. quæst. 27*. Propterea etiam in adhibendis naturalibus remediis hoc observandum, ut consideretur, an contra dispositiones, quibus dæmon gaudet & uti consuevit, in hominibus lædendis vexandisque, virium aliquid obtineant: quod si deprehendatur, (ut constat de pæoniæ radice, ruta, & musica, & callyonimi piscis iecinore) tum judicandum, iis citra superstitionem uti licere. Vide, quæ de his non omninò indiligenter dicta *libro 2. quæst 30. sect. 3. §. 2.* Sed quia post priorem editionem quædam didici in libris Hippocratidarum, ea nunc exhibeo publicæ omnium utilitati.

a in 2. d. 3. q. 5.

b sic Albertus Magn. in Luc c 9. Paul. Burgens. in 1. Reg. 16. Pelbertus Guilh. Parif. Angel. quos citās sequitur Binsf. pa. 1. Dub. 3. & Grill. q. 2. n. 4. & 5.

§. 1. De signis & indiciis malefici morbi.

Naturalia hæc remedia vel pertinent ad morbi indagationem, utrum sit maleficus necne, & vocatur hæc pars, *De signis seu indiciis*: vel pertinet ad morbi sanationem, & nuncupatur propriè, *de remediis*; ideò nobis de utraque agendum.

Priorem quæ ad indicia spectat, ex parte discutiunt Exorcistæ quidam, sed plenius Medici. Exorcistarum indicia proponit liber Sacerdotalis Sammarini; Medicorum Bapt. Codronchus.

Sammaricus 1. *p. Sacerdotalis tract. de exorcismo*, sic scribit *cap. 3. De signis, quibus aliquis cognoscitur esse dæmoniacus, legitur, quod si quis non potest continnare esum carnis hœdinæ per dies triginta, quod talis indicatur dæmoniacus.* Hæreo: nam hoc indicium probum ad epilepticorum affectionem detegendam, non verò energumenorum: qui plerique epileptici non sunt.) Addit; *aliqui dæmoniaci habent oculos terribiles, & dæmones membra eorum & corpus destruunt miserabiliter, & interficiunt; nisi ci-*

si citò eis subveniatur. Aliqui fingunt se esse fatuos, & semper augentur. Sed discooperiuntur & cognoscuntur, si nolunt dicere Psalmum: Miserere mei Deus. *&:* Qui habitat in adjutorio Altissimi, *aut Evangelium S. Joannis:* In principio erat verbum, *& similia sancta. Est etiam magnum signum, quando loquuntur sermonem alienum à patria sua, si non fuerunt extra patriam* (clarius diceret, quem ante morbum non didicerant) *& quando personæ illiteratæ idiotæ loquuntur liberaliter & congruenter, aut etiam cantant musicaliter, aut quando dicunt aliquid, quod ipsæ nunquam dicere scivissent. Aliqui etiam dæmoniaci sunt muti & stupidi. Aliud quoque signum est, quod eis superveniant terrores; & cito recedunt. Potissimum autem cognoscitur quis esse dæmoniacus; si, quando leguntur exorcismi, conturbatur: & hoc signum est præsentis diaboli.*

Cætera signa etiam ante conjurationem serviunt, hoc ultimum inter conjurandum: quo tempore alia quoque animadvertenda, ut idem scribit cap. 6. Quando Sacerdos ponit manum super caput enegumeni, tunc *aliqui sentiunt sub manu rem frigidissimam, tanquam glaciem. Aliquibus descendit ventus per humeros & renes, qui est frigidissimus. Aliquibus caput in immensum aggravatur. Aliquibus cerebrum constringitur, & perforatur: sicut si gladio percuteretur. Aliquibus inflammatur caput & facies, & aliquando tota persona, ac si esset vapor ignis. Aliquibus febris immensa cum dolore capitis evenit, & totum corpus extenuatur & tangitur: Sed omnia ista accidentia parum durant, quia conjuratio tollit dæmonis vigorem. Aliquibus constringitur guttur, adeò, quod videntur strangulari: Aliquibus ad orificium stomachi movetur quædam res ad modum pilæ, ac essent vermes ac formicæ, aut ranæ: Quibusdam accidit vomitus magnus stomachi. Aliquibus maxima tortura in visceribus: Nonnullis venter vehementer inflatur. Quibusdam constringitur cor, ac si intolerabiliter feriretur. Ostenditur etiam dæmon in aliqua corporis parte palpitando, sicut piscis, aut in modum formicarum. Aliquando pertransit à capite usque ad digitos pedum, sicut ventus, & è contra. Ultra ista signa, complura alia practicando videbis, quia diversi Dæmones, faciunt diversa signa.*

Quoad signa quo quis aliter dignoscitur esse maleficio læsus, hæc scribit, *cap. 4. Aliqui maleficiati habent colorem faciei cedrinum, aliqui oculos constrictos, & omnia eorum membra videntur ligata: & habent humeros desiccos. Duo autem potissima signa sunt, constrictio cordis, & oris stomachalis, & quando videtur eis, quod habent unum bolum super stomachum. Aliqui habent puncturas in corde, tanquam si acubus esset punctum. Aliqui videntur sibi cor corrodi. Aliqui habent magnum dolorem in corde aut renibus: & videretur eis, quod talia membra à canibus lacerentur. Aliquibus videtur bolus in gutture ascendens & descendens. Quibusdam ligata est vena generationis. Aliqui habent stomachum ita dispositum, quod emittunt per vomitum quicquid comedunt & bibunt* (hoc signum levissimum est, & nullum, nisi alia accedant.) *Aliquibus per ventrem discurrit ventus frigidissimus, aut tanquam flamma*

ma ignis. Aliquibus signum est ex indigestione cibi & potissimum quando medicinæ applicatæ nihil prosunt infirmo. Aliquibus est circa collum continua pulsatio, quæ videtur tremorem inferre.)

His plura ponit Zacharias Vicecomes in complemento exorcisticæ par. I. cujus adscribam verba, in usum pauperiorum libris carentium. Dæmoniaci simpliciter signa sunt:

1. *Linguam nigram & tumidam Dæmoniacus de ore multoties contra naturam profert: inflatur guttur, vel distringitur angustè, ita ut videatur velle strangulari, sed tamen in suum pristinum statum redit.*

2. *Plorant Dæmoniaci, nescientes quid plorent.*

3. *Cum ira & contentione respondent interrogantibus.*

4. *Quandoque etiam coacti ut loquantur, nolunt loqui.*

5. *Claudunt dentes, & nolunt comedere.*

6. *Homines odio prosequuntur.*

7. *Multa dicunt, ex quibus minimè dignoscitur, quid velint innuere.*

8. *Opprimuntur sopore gravi.*

9. *Remanent tanquam sensibus destituti.*

10. *Seipsos pugnis percutiunt, & vestes lacerant, & capillos.*

11. *Terribiles habent oculos & horribiles.*

12. *Terrore repentino afficiuntur, & confestim terror ille recedit.*

13. *Diversorum animalium voces imitantur, & sic audiuntur rugitus leonum, balatus ovium, boum mugitus, latratus canum, porcorum grunnitus, & similium.*

14. *Strident dentibus & spumant, & signa alia ostendunt tanquam canes rabidi.*

15. *Multoties exponunt se præcipitiis.*

16. *Discurrit aliquando per eorum corpora, igneus vel glacialis vapor.*

17. *Sentiunt per corpus signa, tanquam formicas discurrentes, ranas saltantes, viperas, serpentes, pisces natantes, muscas volantes, & similia.*

18. *Varia præter naturam vident & audiunt.*

19. *Sentiunt sub manu sacra capiti superposita, vel ex sacra lectione quid frigidissimum, vel calidissimum, vel grave.*

20. *Clamant, cùm aliquas Sanctorum Reliquias capiti superponis, etiam occultè, & dicunt, auferte istas à me, quoniam male olent, vel sunt nimis graves: aut efflant, aut circumvolvunt caput, aut ipsas Reliquias projicere student, aut contra ministrum & astantes se iratos ostendunt, & similia.*

21. *Omnia spiritualia odio habent; à facie Sacerdotum, & præcipuè Exorcistarum fugiunt: in Ecclesiam ingredi nolunt; & si ingrediantur, ab ea statim fugere procurant: vel coronæ, vel spiritualium librorum tædet: cuncta benedicta, Sanctorumque imagines, & maxime Crucifixi nolunt inspicere, nec deosculari: imò projiciunt, & in hæc omnia conspuunt.*

22. *Sacra verba proferre negligunt, qualia sunt,* Miserere mei Deus. Qui habitat in adjutorio altissimi. Magnificat anima mea Dominum. In principio erat verbum, *& similia. Et si ea pronunciarint, balbutire student, vel verba corrumpunt, tædium grave demonstrant, tandem ea perficere non possunt: ita ut palam se Dæmoniacos ostendant.*

23. *Sentiunt in aliqua corporis sui parte dolorem, & si super eum signum S. Crucis feceris, statim per corporis membra fugiet: sed si eidem dolori locum præcisum assignaveris, in ea corporis parte, in qua volueris, signo S. † Crucis patientia & perseverantia arctabis.*

24. *Cùm super Dæmoniacos Evangelia, Passionem Jesu Christi, Conjurationes, & similia legeris, conturbabuntur, sensus occupabunt, intolerabiles etiam in illis anxietates, ac inflationes, vel guttas sudoris defluentes conspicias. Insuper stridores ad cœlum usque mittent, prosternent se, ac similia facient.*

55. *Cùm audieris idiotas & ignaros litterarum, interpretari difficilia, aliorum manifestare secreta, pulsare, vel musicaliter canere, aliqua prædicare, loqui variis linguis, & (ut verbo concludam) supernaturalia facere, absque dubio signum erit diabolicæ præsentiæ.)* Animadvertendũ tamen, quod supradicta signa omnia possunt etiam concurrere in Dæmoniaco maleficiato, & quædam maximè priora in simpliciter maleficiato; de quo mox quindecim signa idem Zacharias ponit.

Verùm ista & alia longè exactius collecta, & experientiâ comperta fuerunt à Codroncho, *lib.* 3. *de morb. venefi. c.* 13. docet, signa hæc vel communia esse cunctis maleficiis, vel peculiaria quibusdam. Communia ducit à causa morbi, & à comitantibus morbum. Signa à causa tradit, ut si morbus cœperit ex intensissimo alicujus amore, vel irrationali seu iniquo ad aliquem odio, si ex maledictis vel minis alicujus malefici, si instrumenta maleficii sunt inventa, qualia nos multa commemoravimus, & refert Andr. Cæsalpin. *de investigat. dæmon. c.* 22. A concomitantibus morbum sunt paroxismi, & remedia juvantia vel lædẽtia; & communia signa sunt: 1. Quod morbi maleficio illati ægerrime cognoscuntur, ita ut Medici in iis hæsitent, & ambigui hucilluc animo agitentur, nec certi quicquam de illis audeant proferre. 2. Quod remediis ex arte exhibitis, morbus se non remittat, sed potius exasperetur, & augeatur. 3. Quod more naturalium morborum, non crescat paulatim; sed frequenter statim ab initio, nullis peccantibus humoribus in causa existentibus cum gravissimis symptomatibus & doloribus se morbus prodat. 4. Quod valdè incõstans sit morbus, & licet periodicorum naturam referat, raro tamen periodos servet: & licet similis videatur naturalibus morbis, in multis tamen discrepet. 5. Multoties, licet ægrotans gravissimè doleat, in qua tamen parte doleat, nequeat referre. 6. Interdum ægri suspiria (quæ luctuosa vocant) absque manifesta causa emittunt. 7. Aliquibus appetitus rejicitur, aliqui cibos revomũt, & ventriculum ita malè affectum habent, ut & sæpius astrictione laborent, vel etiam pondus in ipso quoddam, quin & rem aliquam per oesophagum modo ascendere, modo descendere percipant, & si in superiorem partem delatum deglutire conentur, omnem operam ludant, re ipsa mox spontè desiliente. 8. In regione cordis punctorium dolorem percipiunt: adeò ut ipsum aliquando lacerari asserant. 9. In quibusdam circa collum arteriæ manifestè

festè pulsare, & quasi tremere deprehenduntur. 10. Alii sævo colli seu renum dolore cruciantur, vel circa ventrem inferiorem torsiones acerbissimas, & sæpè flatum quendam frigidissimum per ventrem permeantem, & citò redeuntem, vel vaporem uti flammam ignis calidissimum, simili modo illos infestantem percipiunt. 11. Quidam ad Venerem impotentes redduntur. 12. Consuevere quidam levibus sudoribus præcipuè circa noctem corripi, quamvis tempore & aura frigidiore. 13. Alii videntur habere particulas corporis veluti nexibus deligatas. 14. Morbi, quibus laborant veneficio læsi, sunt ut plurimum totius corporis quædam extenuatio, & macies, & virium imbecillitas, cùm summo languore, mentis stupiditas quædam; varia melancholica deliria, diversa febrium genera Medicis multum negotii exhibentia, motus quidam convulsivi, unde epileptici videantur, membrorum quædam rigiditas speciem convulsionis præ se ferens: Aliquando omnes capitis partes tumefiunt, aut talem circa totum corpus lassitudinem percipiunt, ut vix ullo pacto movere se possint. Plerumque tota cutis, sed ut plurimum faciei, flavo seu cinereo colore suffunditur. Aliqui habent oculorum palpebras ita adstrictas, ut eas vix aperire possint: oculi sunt perlucidi & transparentes, sicut cercopithecorum. Nonnunquam quædam spectra vel nubeculam inspicere videntur, & nonnulli torvè intuentur. 15. Cognoscuntur experimentis quibusdam. Nam veneficio affecti, faciem Sacerdotis vix adspicere valent, nec oculis intentis ullo modo, album oculorum variis modis mutatur. Ægrotantes, cùm instrumenta comburuntur, solent in deterius mutari, vel noxam quandam recipere majorem, vel minorem pro ratione levioris vel sævioris veneficii, ita ut quandoque formidabiles clamores & mugitus cogantur emittere: quod si nullam mutationem vel læsionem percipiant, erit de salute ægri benè sperandum, parvo negotio bonæ valetudini restituendum.

Adde, si fortè veneficus ad visendum ægrotum accedat, statim infirmus ingenti molestia afficitur, aliquo terrore seu tremore corripitur, si sit puer, statim plorat, oculi ad fuscum colorem mutantur, vel alia notatu digna in ægrotis mutatio observatur. Denique quando pro curatione morbi, quædam linimenta sacra ad oculos, aures, frontem, & quasdam alias partes Sacerdos adhibet, si in partibus illis sudor, vel aliqua alia mutatio appareat, signum est veneficii.

His subdit Codronchus, non esse necesse, ut omnia hæc signa in ægro inveniantur; sed sufficere, si aliqua pro diversitate morbi seu maleficii.

Hæc communia: peculiaria verò possessionis dæmonum maleficio inducta signa esse difficilia cognitu, quando Dæmon maleficio immissus immiscet se substantiæ, alicui immundæ aliunde in corpus ægri intromissæ; vel ex propriis ægri humoribus genitæ: nam quamdiu hæc substantia in aliqua corporis parte latitat, sæpè, præter illius particulæ affectum naturalem functiones

nes lædentem, nihil aliud se manifestat. Plerisque tamen horum pravæ sunt imaginationes, præcipuè in somnis, quæ Dæmonem produnt: quod tamen indicium solum non sufficit, quoniam hæc eadem sæpè melancholicis accidere consueverunt.

Verum spiritu locum mutāte quem prius insedit, res paulò clarius deprehendetur. primò, si, tanquam animatum, quid, corpus res illa perambulet: ita ut obsessi sentiant sibi veluti formicas sub cute reptantes. secundò, si partes quas petit, quadā palpitatione commovet. tertiò, si puncturis quibusdam molestiam gravem infert. quartò, si velut flatus à capite ad pedes descendit, & iterum à pedibus ad caput ascendens resilit. quintò, si vesicula in lingua excitetur, quæ confestim evanescat: vel plures appareant minutis granulis similes, ex quibus etiam multitudo inhabitantium spirituum arguitur. sextò, si ad gulam duntaxat ascendens, eam tumefaciat, & siccam tussiculam excitet. septimò, si linguam petens, aut contorquens, inflat, vel impellit ad loquendum non obsessi sed dæmonis ipsius conceptus, vel si ingenti oris hiatu linguam exerat. octavò, si in dorso sensum præbeat aquæ frigidissimæ, quasi confertim per dorsum deffusæ, & sursum ac deorsum percurrentis. nonò, certiora adhuc signa sunt, quando alienis ægro incognitis linguis loquuntur, vel alios talia loquentes intelligunt, vel cùm rudes sint, de arduis & sublimibus quæstionibus disserunt, vel renunciant occulta, aut jampridem oblita, futura, vel arcana conscientiæ, ut peccata imaginationesve assistentium, vel eos conviciis sine causa proscindunt: aut ita furiis agitantur, ut à multis validis hominibus nequeant ligari vel coerceri.

Quidam etiam cùm à defatigatione vexationis conquiescant, narrant se vocem quidem dæmonis intra ipsos loquentis sentire, sed sententiam verborum percipere non posse, utpote quibus mentis functio sit quasi ligata. Alii si interrogentur, quid egerint, vel dixerint, fatentur se nihil eorum postea meminisse. Quidam censent signum esse indubitatum & inseparabile, cùm ægri arceantur à Divino cultu, ita ut nullatenus aqua benedicta seipsos aspergere, neque audire, neque proferre Divina verba queant: si verò vi adigantur cæremonias Ecclesiæ peragere, vel Divinis officiis, ac potissimum sanctissimo altaris sacrificio, interesse, tunc vehementius longè vexantur, & iidem cum mente constant, testantur optare se quidem hæc omnia facere, & interesse, & sacrarum rerum auxilium desiderare, sed esse quiddam in ipsis quod magnopere impediat. Sunt denique qui propter incontinentiam dæmoni omninò parent, & ideò vexari quidem desinunt, sed ministri fiunt & patratores multorum facinorum. Quin etiam sunt, qui ita ad desperationem aliquando inducuntur, ut nonnunquam sibi ipsis manum inferant.

10. Prætermitto effectus, qui pro signis esse possunt: qui in S.S. habentur, ut cunctis notos, nempè quod aliquando ægri fiant lunatici, muti, surdi, cæci, strideant dentibus, illidantur in ter-

terram, exarescant, discurrant nudi, se & alios lacerent, habitent in sepulchris, projiciantur in aquam vel ignem & alias gravissimas & incurabiles affectiones perpetiantur.

11. Ad deprehendendum utrum æger sit energumenus. solent facere sequentia: schedulam aliquam sacra Dei verba continentem, reliquias sanctorum, vel agnum cereum benedictum, vel quid aliud sacratum latenter ægro applicant. Sacerdos capiti energumeni manum & stolam imponit, sacra profert verba: ad ea æger tremere & horrere incipit, & præ dolore multos motus inconditos edere, multaque inusitata & dicere, & facere. Si dæmon caput petierit, gravantur & punguntur acrius in capite, vel caput unà cum facie rubore & calore quodam igneo perfunditur, si oculos petiit eos distorquet, si dorsum, convulsiones membrorum, antrorsum & retrorsum adducit: aliquando toto corpore rigentes & inflexibiles adeò reddit, ut nulla vi allata flecti possint, aliquando velut mortui corruunt, ac si laborarent tertia epilepsiæ specie, aura quadam in caput irruente, & ad imperium sacerdotis elevantur aura remeante, unde discessit.

Si fauces petat, adeò constringuntur, ut strangulari videantur. Si in partes nobiliores feratur, ut prope cor aut pulmonem, anhelationes, palpitationes ac syncopas excitat. Ad ventriculum si tendat, movet singultus ac vomitus, ut aliquando cibum assumere nequeant vel assumptum continere: motum ejusdem rei adinstar parvæ pilæ circa os ventriculi, nec non rugitus & alias voces absonas excitat, & circa præcordia tonsiones vel flatus. Cognoscuntur etiã aliquando quibusdam suffitibus ex sulphure, aut aliis rebus fortis odoris (de quibus postea.) Sunt qui scribant eos odore rosarum adeò offendi, ut ne cogi quidem possint, juxta rosarium transire. Interrogandi quoque sunt ægri, num illis dæmon ante obsessionem in aliqua forma se conspiciendum præbuerit? Etenim *antequam* (ait Samarinus) *Diabolus humana corpora ingrediatur, quasi semper, primò apparet eis in effigie alicujus hominis, qui mala morte est defunctus, aut repræsentat aliquem suum consanguineum: aut apparet illis in effigie alicujus animalis terribilis, vel horribilis, & si videtur, quod subitò dispareat, ingreditur tamen subitò in eũ, & hoc ut plurimum accidit in nocte, & in locis opacis & obscuris. Aliqui etiam intrant per os & nares in modum venti aut per modũ unius muris. Aliquibus etiam dormientibus dæmones tale somnium immiserunt: quod videlicet eis videbatur, quod dæmon post eos currebat, qui evigilantes sunt inventi cum talibus signis dæmoniacorum. Aliquando etiam ingrediuntur, percutiendo collum; aut alia membra eorum.*) d. p.2. de exorcism. in princip. & hæc eadem aliis verbis tradit Condronchus *d. loco.*

§.3. Posteriorem partem quæ *de remediis est naturalibus* ab iis petere cogor, quorum hæc professio est, medicos dico. Inter quos primo loco occurrit Codronchus, qui quædam prius communia contra omne maleficium proponit, postea ad peculiaria quædam descendit. Principio (ut ejus dicta summa-

tim comprehendam) docet, quosdam præscribere vomitoria, balnea, linimenta, suffumigia, & similia: Sed in his facilè offendi, & periculum ægris creari, nisi nonnulla observentur, quæ exsequitur sigillatim. Nam de vomitoriis agens *libr.* 4. *cap.* 4. præ cæteris commendat florum genistæ drachmas duas in decocto quodam sumptas, vel seminis lathyris decem duodecimve grana à putaminibus delibrata, tusaque & in ovo sorbili devorata. Vel Hellebori albi quātitatem non majorem drachma decoctam usque ad medietatem fermè, quæ omnia præparandi modum docet ibidem.

De balneo disserit *cap.* 5. & ostendit usum ejus non rarò noxium esse, nec adhibendum, nisi servatis servandis, quæ illic exsequitur.

De suffumigatione agit *capite sexto*, & hanc docet non adhibendam, nisi caput & corpus ante expurgatum fuerit: & non nisi tempore matutino, quando ventriculus à cibo vacuus est. laudat suffimentum Berenices, quod Ætius immundos spiritus ex quorundam sententia scribit arcere *ser.* 13. *c.* 119.

De linimentis disserit *capite octavo*, & ea videtur habere pro tutiore remedio, quam suffitum, balnea, aut vomitoria. Denique *cap.* 9. disputat de simplicibus, ac nonnullis compositis medicamentis, sua facultate veneficium curantibus, eorumque qualitates explicat, quæ nos hac ipsa sectione jam recensuimus.

Circa hæc alexipharmaca non est contemnendum, quod And. Cæsalpinus *in Peripatetica investigat. dæmonum cap. ultim.* admonuit his verbis. *Quoniā quæ vehementer excedunt in qualitatibus* (*frigoris, calorisque*) *corporis nostri sunt corruptiva, non minùs quàm venena: ideò ea selegerunt medici adversus veneficia, quæ aliquam partem haberent naturæ nostræ familiarem, quæ corpora nostra tuerentur, dum venena depellerent. Quæ hujusmodi facultatem habere comperta sunt, amuleta & alexipharmaca appellata, ut totius substantiæ proprietate id consecuta, plurima per experientiam inventa, & longo usu confirmata. Ex his autem ea maximè oportuna sunt censenda, quæ spirituosam & multam efflant hujusmodi vim: tùm quia intimius penetrant, tùm quia cum spiritibus conveniunt. Sic enim & permisceri, atque eos alterare possunt aut pellere.*) in quibus verbis quædam involutiùs dicta. Nam non omnia alexipharmaca totius substantiæ proprietate veneficio repugnant, nec etiam credendum, quæ magis spirituosa sunt, idcircò magis cum spiritibus (h. e. dæmonibus. nam de his loqui docent sequentia) convenire. quod enim pellantur illis, potius argumento est pugnare cum spiritibus illis. Nec dæmonū ista expulsio directè fit physica operatione in ipsum spiritum agente, ut & ego jam ostendi, & de hac re disputans Bapt. Codronchus *d. l.* 4. *cap.* 9. eruditè explicuit, cujus summatim hæc est sentētia: pharmaca hujusmodi antidæmoniaca efficacitatem nonnullam habere contra maleficia & ipsos dæmones, etiam usque ad eorum expulsionem.

Sed non convenire medicos, in reddenda modi ratione. Quatuor enim

modos

modos solere adferri. 1. etsi res sensibiles, ut fumus, herbæ, &c. sua virtute nequeant vexationem à dæmone homini illatam repellere. mitiorem tamen ac leniorem posse reddere: ita ut si molestia, quæ à dæmone infertur, sit parva ac levis, eam penitus res exteriores queant auferre (*intellige, si noxa dumtaxat à causis naturalibus, quibus solis dæmon usus, profluxerit*) non in dæmonem, sed in dæmoniacum agendo, eò ipso quòd ex rebus illis adhibitis, opposita dispositio introducatur illi, quam dæmon expetit, aut indidit (*sic Richard. de Mediavil. quodl. 3. q. 8.*) 2. quòd quæcumq; fiunt circa corpora obsessa, dæmones accipiunt ut facta & vergentia in ipsorum despectum ac ludibrium, maximè si sint irrisiva vel afflictiva, ut sunt flagra, item omnia fæda & amara & similia. quare cùm sint intolerantes injuriæ, malunt fugere, & à molestia inferenda desistere. 3. quòd cùm ista interdum sint signa recordatoria, & pœnarum, quas luunt, memoriam ingerant, ab iis dæmones valdè abhorrent, eaque vehementer detestantur: ideòque in fugam facile per hæc convertuntur. verbi gratia, sulphur cum igne signum est carceris infernalis, ruta amari cruciatus Christi: thus in igne positum repræsentat orationes ex charitate accensa nascentes. 4. modum quem judicat magis consentaneum veritati, est: quod res hujusmodi piè ac religiosè adhibitæ, tanquam instrumentum divinæ justitiæ, in dæmones agunt, illosque ab humanis corporibus detrudunt, & eorum effectus, eorumque opera venefica destruunt ac removent. Quibusdam enim rebus, Deus dedit virtutem, ut si piè adhibeantur tanquam instrumentum divinæ justitiæ, dæmonum effectus & opera venefica destruant ac removeant; quibusdam enim rebus Deus indidit vim & qualitatem quandam moralem dæmones compellendi & eijciendi, energumenos juvandi: quia consentaneum est justitiæ divinæ, pro infligenda malis spiritibus pœna, eos rerum sensibilium actioni subijcere: qua pœna, dempta pœna divinæ visionis, nulla queat illis acerbior contingere. Debent tamen res istæ antequam adhibeantur benedici & exorcizari. precibus enim impetratur aliquid peculiaris energiæ, ob Christi Sanctorumque merita, ne quantum velint, hi spiritus in exitu ac pulsione sua noceant obsessis. *Hact. ex Codroncho.*

Verùm à me per epistolam rogatus Federic. Jametius, vir musices, poetices, & medicinæ laude unus hoc ævo clarissimus, in quem simul Hippocrates, Homerus, Pindarus, & Orpheus renati videantur: humanissimè, & doctissimè respondit, anno superiore M. DC. Cal. Augusti: è cujus litteris ea decerpenda duxi, quæ ad hoc institutum nostrum faciunt: quæ ille longo usu tanquam comprehensa habens, & è liquidissimis Medicinæ fontibus hausta, paucisque theorematis explicata deprompsit.

Remediorum naturalium, quæ deleteriis & maleficiis obsistunt, duæ sunt differentiæ: alia enim manifestis qualitatibus id præstant, alia totius substantiæ proprietate, quæ neque ab elementorum qualitatibus, neque ab illorum materia, sed à se una

na vires adipiscitur. Eorum porrò, quæ totius substantiæ qualitate (nam de manifestis qualitatibus paulò post agemus) occultos & maleficos morbos oppugnant, alia communi, alia peculiari dote vigent. Communi quidem sphragis Lemnia, Bolus Armena, Lapis Bezoar, Dictamus, Theriace, Mithridatum, & cætera eiusdem generis Alexiteria: peculiari verò, quæcumque sunt abs te toto illo peculiari capite de remediis naturalibus *plenè & luculenter descripta.*

Quibus adde, si placet, herbam Paridis, quam nonnulli Solanum tetraphilum appellant: quod ex ejus caule medio quatuor folia erumpant decussatim digesta. Si enim hujus herbæ semen in pulverem redactum, viginti continuis diebus, drachmæ pondere jejuno propinetur: mentis alienationem & insaniam, non solum ex morbi diuturnitate & sævitia sed etiam ex maleficio veneficioque contractam, discutit: auctore Matthiolo Dioscoridis interprete, Baptista Sardo, & Conrado Gesnero: qui in librum Galeni, vel (ut alii volunt) Dioscoridis, De paratu facilibus, *Antidotum ex acinis herbæ Paridis, & aliis simplicibus medicamentis, à Moibano paratam, sibique ab eo missam, commendat, adversus omnia venena & maleficia præsentissimam. Aristolochiam rotundam cæteris venenis resistere, longam verò, adversus angues & veneficia drachmæ pondere ex vino bibi, & illini, testis est Dioscorides. Recentiores medici tradunt hujus siccæ radice suffitam domum cacodæmones fugare, & hilares infantes reddere. Idem ferè Dioscorides asserit de verbenacæ specie altera, quam* ἱερὰν βοτάνην, *hoc est, sacram herbam nominant. Ait enim, si qua spargatur per triclinium, in qua sacra herba maduerit, lætiores convivas fieri: eamque sacram vocari, quoniam in expiationibus ad amuleta plurimum commendatur: quod à Plinio quoque refertur, Quid? quòd & recentiorum plerique, verbenacæ decoctum peste laborantibus exhibent, usque conferre credunt: quod Dodonæus tamen improbat, existimatque hanc technam, hoc inventum esse dæmonis, qui falsa pro veris, insalubria pro salutaribus, suo more supponat, & obtrudat. Iam verò Hypericon, quam nonnulli fugam dæmonum appellant, emplastri modo renibus admota, frigidos, & maleficio devinctos solvere dicitur.*

Pythagoras Scillam in limine ianuæ suspensam, mali medicamenti noxam arcere memoriæ prodidit, teste Plinio & Dioscoride. Sanguis canis nigri parietibus illitus pellit maleficium. Idem efficit cor leporis pelli involutum & gestatum: & lupi dexter oculus. Quinetiam radix Bryoniæ siccata, & collo appensa, & ricinus seu palma Christi à maleficis & veneficis hominibus securos reddunt. Nec minus est ad id efficax argentum vivum appensum, vel gestatum vel pulvinari subiectum. Lapis Aquilæ, quem Ætitem vocant: inclusus annulo, & gestatus, maleficia tollit.

Berillus & Magnes uxorem & virum inter se conciliant. Corallium item odia domestica & dissidia componit, venenatis poculis vinculisque medetur, incatamenta dirasque deprecationes amovet. Cujus rei testis est locupletissimus, sive Orpheus sive quis alius auctor est libelli de lapidibus, *qui sub ipsius nomine circumfertur. Eodē auctore & Galactites lapis collo subnexus*

nexus fascinationes prohibet : & Gagates suffitu ac nidore serpentes abigit. Quod Nicander & Nicandrum secutus Dioscorides confirmant. Hinc Marbodeo fortassis occasio data est scribendi Gagatem dæmonibus contrarium esse : quoniam Cacodæmon humani generis hostis infestus, serpens etiam in sacris litteris nuncupatur. Hæc igitur sunt, quæ peculiari & occulta proprietate maleficis & occultis affectibus resistunt, quemadmodum & in manifestis morbis, pœonia comittali morbo, hirundinum ustarum cinis anginæ, calculo hircinus sanguis, colico dolori cingulum è lupi intestino compactum, vulpeculæ pulmones asthmiati, totius substantiæ dissidio & discordia, quam ἀντιπάθειαν nominant, adversantur. Sed ea demum remedia usurpanda erunt, si simplex & solitarius morbus fuerit : hoc est, si cùm occulta pernicies invaserit, purum fuerit corpus & integrè sanum. Sin vero vel intemperie vel plenitudine quam πληθώραν vocant, vel humoris vitio, quæ κακοχυμία dicitur, vel obstructione, vel alia causa præter naturã corpus laboret, non ante adferenda sunt remedia, quæ totius substantiæ contrarietate maleficia profligant, quàm vitia illa summoveris iis remediis, quæ manifestis qualitatibus, de quibus dictum est supra, morborum vim & acrimoniam hebetant & obtundunt. Si quidem præsentibus his malis, occultæ medicamentorum facultates quasi sepultæ franguntur & nebescũt præclusisque & impeditis, quibus iter est ad effectam sedem, eo non possunt integris viribus pervenire. Quapropter hæc mala statim per initia tollenda sunt neglectisque propemodum maleficii propriis indicationibus unicuique illorum convenientibus remediis medicandum. Ac intemperiem quidem curabimus calidam refrigerantibus, frigidam calefacientibus, humidam siccantibus, siccam humectantibus: servata semper contrariorum lege : sicut in libris methodi medendi præceptum est; obstructionem verò expediemus detergentibus, incidentibus, & tenuantibus medicamentis : Humoris vitiosi exuperantiam, purgatione vacuabimus.

Quod si plenitudinis signa apparuerint, nec quidquam eorum repugnet, quæ sunt, in venæ sectione observanda, sanguinem etiam per initia mittemus : nisi veneni suspicio adsit. Tunc enim nec ipso statim initio vena secanda erit : (alioquin venenum in venas traheretur, à quibus omni studio arceri atque excludi debet) sed post vomitus, & dejectiones, atque ubi nihil ipsius veneni in ventriculo & intestinis reliquum esse, conjecerimus. Præterea revellendis noxiis humoribus, quos dæmon vel maleficus homo in principes partes traduxerit, conveniẽt clysteres acres : & sudores prolecti balneis, æstuariis, guaiacinæ, ebeni, sarsæ Parillæ, vel Chinæ decocto. Denique si fractura vel luxatione instrumentorum structura permutata fuerit: fracta vel luxata pars quamprimum erit in naturalem formam, sedemq; propriam reducenda. His ita constitutis, & ut unius cujusque status conditioque feret, accommodatis : tùm demum erit ad occultarum proprietatum opem confugiendum. Huc habui (Vir Clar.) quæ de remediis naturalibus, quomodo mihi per mea occupatissima tempora licuit, differerem, quæ si viæ & ratione stabilita, confirmataque fuerint, non mediocriter conferent ad integram perfectamque cujusvis maleficii curationem.]

Hæc ex doctissimi viri epistola instituto nostro commodissima nolui lectoribus non communicare, quibus hoc, qualecumque opus nostrum, quam utilissimum esse magnoperè desidero.

Porrò quod illis addam non habeo, quæ ad amussim tam dedolata & exasciata adscribam duntaxat de frequentissimo nostris temporibus maleficio paucula ex eo, quem paulò priùs laudavi Codroncho, qui de curatione sterilitatis & impotentiæ agens, prætermittit quoddam spirituale & sacrum remedium: deinde subdit physica nonnulla. Prius ex Arabum schola desumptum, sed pium ac Christianum.

Nempè quod Isaac Arabs consuluit, ut conjuges peracta peccatorum suorum confessione, sacratissimum Christi Corpus, diebus solemnioribus potissimum sumant reverenter, & postea osculentur invicem in osculo pacis, & sacerdos illis benedicat, & postquam exemplo Tobiæ triduo sese à venere abstinuerint debitum conjugale persolvant. Quod si occulto Dei judicio, vel aliqua conjugum culpa, veneficium non solvatur, orationibus sedulis, jejuniis, aliisque operibus piis vacare debent, ad missam sæpius confugiant, peregrinentur ac sanctissimæ Virginis, vel aliquorum sanctorum limina visitent, frequenterque peccata Sacerdoti confiteantur, ac sacra vescantur Eucharistia, & exorcismis ab Ecclesia huic rei peculiariter dicatis religiosè utantur. Quoad naturalia prorsus remedia, sciendum scribit, si aliqua manifesta qualitas in maleficio appareat, pharmacis adversus eam efficacibus & benedictione munitis tutò ac utiliter uti posse. *Ideò (inquit) Cleopatra prodidit fel corvinum cum oleo sesamini mixtum, si ex eo universum corpus liniatur, ligatos juvare. Isaac scribit, quod si conjuges fel Zangarini piscis, secum habuerint in parapside juniperi, & antequam somnum capiant, eo super carbone posito fumigentur, omnia veneficia evanescere. Nicola. Florentinus laudat theriacam cum succo Hypericonis exhibitam, & Hypericon ad formam emplastri renibus appositum. Ioannes de vigo ait, quod Picus avis assat vel elixata habet virtutem solvendi maleficiatos. Alii cum Plinio volunt abrotonum oleo illitum, & cum vino sumptum non parum prodesse. Denique generalia remedia hic prosunt quoque ferè omnia.*] quibus ego omnibus illud Isaaci Christianum monitum semper præmittendum censeo. Nam quanta sit vis, & utilitas remediorum Ecclesiasticorum sequens sectio demonstrabit.

Morale remedium videatur, quod Dionysius musicus Ægyptius prodiderat; Magiæ in rudes & malè moratos vim esse aliquam, in Philosophiæ studiosos nullam. Sed hoc refellit Origenes *lib. 6. contra Celsum*, nam (ut scribit Maeragenes, Apollonii Thianæi magicis præstigiis, & ludibriis multi Philosophorum capti fuêre, etiam ex nobilioribus, & inter hos Ophitarum parens Euphranes.

SECTIO III.

De remediis supernaturalibus divinis seu Ecclesiasticis.

HÆc sola carent omni peccato & periculo, & a Christo, vel Apostolis eorumque successoribus fuêre instituta: his, ante omnia ut utantur homines, docendi monendique sunt. Hæc animæ prosunt semper, corpori nunquã nocent; sæpe numero à morbis, & aliis maleficiorum noxis liberant, aut præservant. Hæc sapientiores medici & Catholicè sentientes approbant, ut Joan. Fernel *lib. 2. de addit.* & Corn. Gemma *in Cosmocrit.* Bapt. Codronchus *lib. de morb. venefic.* Andr. Cæsalpinus *Disq de nat. dæmon.* & alii. Nec rarò cogitur dæmon a Deo, mendaci ex ore veritatem promere & ablegare hominem ad hæc Ecclesiastica remedia, quibus ipse vapulet. *In valle quadã Cisalpina diœcesis Novariensis destituebatur puella sensibus, sed & ũbrarũ spectris, quas sibi videre videbatur, reddebatur attonita ac similis stupenti: versabatur in ultimis finibus hujus, de qua loquimur, vallis, mulier veratrix & saga, quæ carminibus profitebatur sanare, quæ apud alios insanabilia essent, magni ad eam concursus hominum consilii gratia & auxilii: & quamquam reclamarent nostri & scelus ostenderent, tamen illis abeuntibus adolescentulæ genitrix, affectu materno filiã mittit, consulitq; mulierculam de umbris, & remedium petit laboranti. Tum maga: adducite puellam ad illos (homines Societatis intelligebat) qui nuper apud vos versabantur: ab iis petite opẽ, paret mater, filiam adducit itinere octo milliariũ,*

idem

idem exponit, ac responsum venefica: utramque adhibita peccatorum confessione, sacro se corpore Christi communire præcipiunt nostri, quo facto melius habuit adolescentula.] *Bencius litteris Provin. Mediol. Anni* 156 .

Primum est remedium in hoc genere *Vera & Viva fides*, hoc est charitate Dei & proximi vallata. hoc scutum nobis præfert & præbet D. Paulus ad Ephesios scribens, *a* hanc loricam, ut Thessalonicenses induant, urget: *b* hanc discipulis suis commendat magnus ille Antonius: Magna, *inquit*, dilectissimi adversus dæmonem arma sunt, *vita sincera & intemerata in Deum fides.* Joan. Niderius *c* ex Petri cujusdam dictis quinque remedia, ut efficacissima laudat. 1. *habere fidem integram, & Dei præcepta in charitate servare.* 2. *se signo crucis & oratione munire.* 3. *ritus & cæremonias Ecclesiæ colere.* 4. *publicam justitiam benè exsequi* 5 *Christi passionem verbo vel memoria ruminare.*] de aliis postea dicendum, de primo, confirmat exemplo hujusmodi. *Cum (inquit) quidam maleficus, me invocaret, ut quendam inimicum suum vita privarem, aut in corpore læderem graviter, fulminis ictu, aut alio modo: vocavi ego magisterulum id est, dæmonem: qui mihi respondit quod neutrum facere posset: Habet, inquit, fidem bonam, & diligenter se signo crucis munit. idcircò non in corpore, sed in undecima parte fructuum suorum in campo si libet, ei nocere possum.*] Sic Cypriano Mago dæmon respondit, *se Christi fide munitis nocere non posse. d* in B. Ambrosium Justina August. quendam maleficum nomine Innocentium immisit. hic postea palam fassus, delegasse se dæmomones, qui Ambrosium interficerent, sed ne ad fores quidem domus, ubi manebat Episcopus accedere potuisse: eò quòd ignis insuperabilis omne illud ædificium communiret, à à quo adhuc remoti urerentur. Atque ita victas artes suas, quibus contra sanctum Dei sacerdotem se aliquid efficere posse arbitrabatur. *Lege Paulinum in vita D. Ambrosii.* alia refert ad hoc probandum Thomas Bosius *l.* 15. *de Eccl. Notis cap.* 1. *vers.* 5. Sed sunt apud Patres alia magis accommodata. Narrat Cassianus, duos Philosophos magicis præstigiis & circumventione dæmonum conatos D. Antonium perturbare: sed cum irrito labore nihil penitus prævalerent: *eò profecerunt*, ait, *tales tantæ eorum insidiæ, tanta magica arte quæsitæ, ut per hæc evidentissime comprobarent, magnam professioni Christianorũ inesse virtutem: quibus illæ tàm sævæ, tamque potentes umbræ: quas existimabant solem lunamq; si ad eas directæ fuissent, obducere potuisse: hunc non solum nihil lædere, sed ne ad punctum quidem, de monasterio suo valuerint* * *perturbare.* Epiphanius, *in hæresi Ebioneorum, quæst.* 30. scribit conatus magorum ut fœminam quandam Christianam in amorem pellicerent, & tandem quo pacto per crucis signum & Christi fidem superarit mulier: & cõcludit narrationẽ hoc epiphonemate: *quod non valuit incantantis vis, ubi erat nomen Christi & signaculum crucis.*] Confirmat experientia, fide Christiana in Indiam invecta, dæmonum præstigias, spectra, oracula, vel planè, vel magna ex parte ubique sublata. Et quid Indiam memoro? proxima nobis Frisia est, scribit de illi Cornel. Kempensis *lib.* 3. *de origin. & situ Frisiæ, c.* 31. Circa tempora Lotharii Imper. *erant passim in Frisia multa larvarum infernalium spectra: quæ in parvo quodam supereminentis collis supercilio, subterraneum habebant specum absque humana ope artificio præstigioso exstructum, in quo residebant, quas antiqui vocabant, Albas Nymphas, sive vulgari gentis sermone* Witte Wywen. *harum speciem adumbratam, non veram fuisse constat: quæ solebant nocturnos viatores, gregumq; & armentorum*

a ad Eph. 6. v. 16.
b 1. Thess. 5. v. 8.
c in Epit. Fornicar. cap. 4.
d Nazian. orat. in Cyprian.

* Nam legend. *proturbare.*

mentorum intentos excubiis, & puerperas cum infantibus sæpissimè in abdita sua, & subterranea antra clanculum abducere: in quibus subinde subterranei murmuris sonus, atq; etiã vagitus infantiũ auditi sunt, & præterea etiã ingens fletus & gemitus hominũ & quandoq; Musarum concentus & voces dubia aure colligebantur. Qua de causa magna fiebat custodia prægnantium mulierum, & parvulorum infantium, ne ab istis Nymphis infernalibus clam abriperentur. Quæ omnes dæmonum illusiones, post agnitum syncerum Dei Evangelium (erant enim tum Frisii Sabellii & Arii erroribus dementati) evanuerunt, & in nihilum redactæ sunt. Scripsit enim S. Odulphus contra ejusmodi illusiones dæmonum chartam de Sancta Trinitate, quam per Ecclesias & Parochias Frisiæ sacerdotibus misit, ut in populo frequenter publicè legeretur.] chartæ exemplar, quod est Catholicæ fidei quædam explicata professio, mox subdit idem Cornelius. *De mandatorum Dei observantia & vitæ innocentia,* quàm sint efficax remedium, docere possunt D. Cyprian ad Fortunatum, *de exhortatione Martyrii*, Lactantius, *libro secundo, cap.16.* & Ambr. Ansbertus *libro quinto. in Apoc. cap.11.*

Secundum est *legitimus in Ecclesia Catholica Sacramentorum usus:* Ut pro nondum initiatis *baptismus.* Nam docet experientia, eos quos constat nondum baptizatos à maleficiis liberari, per baptismum absolutè collatum: eos quos probabiliter putamus non baptizatos, per baptismum sub conditione idem consequi. dixi probabiliter putamus non baptizatos: nam ex levibus conjecturis id putare non sufficit, ne ad conditionale quidem lavacrum a, verbi gratia, tantùm, quia quis noctu somnians ambulat vel maleficiatus est: hæc enim etiam baptizatis contingunt.

a vide Sotum in 4.d.3.a.9.

De baptismo, docet Ecclesiastica historia: Tyridatem Armeniæ regem, cum Christianos Diocletiani tempore variis cladibus, & damnis affecisset, & Gregorium quidem in lacum luto & altitudine molestissimũ fame enecandum misisset: Ripsimen verò virginẽ, recusantem illi obsequi, & socias ejus Sanctimoniales plurimas, crudelissimè necari jussisset: mox Dei vindictam consequutam. invasit enim eum insania, qua planè dæmoniacè furebat, & mutata corporis figura in porcũ, mentis emotæ, dentibus suas absumebat carnes. cæteri quoq; qui ejus facta approbarant, milites, magistratus & alii in furorem redacti similia designabant & ipsi in sues conversi, ut vult Nicephorus, vel mente tantùm abalienati, ut censet Metaphrastes: tandem baptismi lavacro abluti, corporis formam & animæ mentisq; sanitatem receperunt, ipso illos baptizante, & hortante ad pœnitentiam D. Gregorio Martyre: non quidem illo Thaumaturgo, ut putat Scholiastes Nicephori: sed alio, ut docet Metaphrastes. Neque hoc malũ ulla arte magica (ut eruditus vir censuit) fuerat illatum, sed Deo vindictam per Angelos malos exsequente: unde patet, cum ea vis fuerit baptismi, in dæmones maleficiorum auctores, majorem in ipsos maleficos & eorum opera futuram. Non est dissimilis narratio, Joannis Villanei apud Thomam Bosium b *Anno* (inquit) *millesimo ducento-*

b Villanus l.8. c.35. Bosius l.1 de Notis Eccles. c.16.

centesimo nonagesimo octavo, Rex Tartarorum Cassanus, quem vocant alio nomine Magnum Cham, cum ducentis equitum millibus Syriam cepit & finitimas Regiones: omnibus itaque formidandus, petiit sibi uxorem filiam Regis Armeniæ, quod audisset esse pulcherrimam. Rex Christianus tanti Regis viribus exterritus, dedit. Illa post aliquot tempus è viro suo Cassano edidit in lucem partum tantæ deformitatis, ut Rex maritus nullo modo illum veluti suum voluerit agnoscere, quod monstrum videretur. Vocat ad consilium primarios de ipsorum sententia uxorem velut adulteram, partum veluti ex adulterio susceptum, ultimo supplicio adjudicat. Innocens mulier infœlicitatem suam deplorans, ad preces confugit: ignara consilii, petiit ut sibi liceret baptizare, quem pepererat, datu illi facultas: ita tamen, ut adessent baptismo aliqui spectatæ fidei viri unà cum Rege, ne qua fraus fieret. Mira res; ubi baptizatus est puer, adeò venustus ac formosus apparuit; ut Rex, tanta re permotus, cum plurimis, nomen Deo dederit, & maximum Christianæ rei factum fuerit incrementum.] *fusius idem narrat D. Antonius. p. 2. histor. tit. 20. cap. 8. §. 9.*

Veniamus ad recentiores narrationes æquè certas. Pet. Chieza de Leon. *p. 1. Hist. Peruanæ c. 18.* miraculi plenam de spectris victoriam huic Sacramento à Deo tributam describit, ex quo fideliter narrabo. Prope Anzermam, loco cui nomen Pirsa, imperabat regulus, cui frater florenti ætate erat, quem nominabant Tamaracungã. Juvenis hic mirè baptismum sitiebat: ea de causa Christianos adire cupiebat; sed miris eum visis dæmones perterrefaciebant. Offerebant se soli videndos, olidarum avium specie, quas Auros nuncupant, cernens juvenis dœmones sævire, accersiri Christianum in vicinia degentem jubet; venit ille non segniter, & intellectâ reguli voluntate, crucis signum fronti ejus impressit, hoc magis irritari hostes illos & sæviori specie se inferre, videbat solus Indus, & Christianus nihil nisi saxa cadentia, & dæmonum sibila sentiebat. Advenit tùm commodè eò loci Pachecus quidam Hispanus, & se socium addidit Christiano alteri in discrimen. His cernentibus Tamaracunga trepidabat vehementius, & exalbescebat metu, quin & per aërem raptabatur: id omnes videbant, & ipsum quidem querentem gementemque, illos ululantes sibilantesque excipiebant auribus. Semel cum Indus poculum vino plenum manu teneret: en tibi vas in aëra efferri, & vino vacuum reddi: mox vinum in illud ex alto refundi, & formidine plenum Indum veste vultum faciemque cooperire, n horrenda illa spectra in oculos incurrant. Sic tecto faciem, non remotis vestibus, nihilominus cretam in os ingerebant, ut obstricto spiritu fauces præfocarent. Tandem Christiani, qui continuè interea Deum orarant, statuêre in urbem Anzerman eum deducere, ut ibi salutari lavacro tingeretur.

Dedere se comites viæ plures trecentis Indi: sed adeò pavidi, ut ad Principem baptizandum propius accedere non auderent. Venêre simul omnes ad iter impeditum & præfa-

ctum: ibi hostes humani generis nitebantur abripere in aerem, ut præcipitarent: sed ille validâ voce Christianos orabat uti suppestitas venirent, accurrere, & in medium agmen suum, recentibus metu Indis, recipere, & cingentes eum funibus, funes cingulis suis alligavêre: atq; ita medium stipantes simul incedebant, manu tres cruces præferentes, nunquam intermissis pro liberatione & salute miseri precibus. Ne sic quidem omni molestiâ liberi processêre. Sæpè illum terræ afflixêre hostes, & in viæ cujusdam acclivi ascensu, vix manibus elevare in aera volentium & necare nitentium extorserunt. Ut ventum Anzemam, in Pachieci domũ Christiani, quotquot in oppido convenêre: ibi omnes cernere crebra grandine detecto lapides dejici, & audire sibilantes, clamantesque dæmones solemne illud quo soliti Indi Martem lacessere: Hu, Hu, Hu, ferociter & crebrò celerrimè ingeminatum. Mortem dæmones intentabant: nisi voluntatem baptismi abjiceret: contra Christiani Deum obsecrabant, ne dœmones permitteret erepta corporis vita Indo animæ vitam impedire. Gliscente deinde saxeo imbre, templum petiêre. Ibi, quia stramineum erat, Eucharistia non asservabatur. Ajebant nonnulli, se ante ingressum nescio quos inambulantes audivisse. Ubi templum apertum, & cum Indo ingressi cæteri, cernebat Indus dæmones terribili specie, sed capite deorsum terram spectantes, pedibus surrectis: cumque Frater Joannes Ordinis Beatæ Mariæ, pararet eum baptizare, non visi ulli Christianorum dæmones, in omnium oculis Indum eripiunt, sustollunt in altum, & capite deorsum, ut ipsi erant statuunt.

Christiani tùm fide freti, altâ voce, JESU CHRISTE adjuva nos, inclamantes, Indum extorquent retentantibus, & injectâ collo ejus sacrâ stolâ, aquâ lustrali aspergunt; attamen adhuc in templo sibila fremitusque audiebantur: Tamaracunga dæmones cernebat & alapis frequentibus cædebatur, adeò ut & pileum quem obtendebat oculis, ei excusserint: & faciem ab iis conspuebatur salivâ fœtidâ. Hæc nocte accidêre. Otto manè monachus sacris vestibus induitur, ut incruentum offerat Sacrificium. Vix missam inchoârat, cessarunt sibila, fremitus, ululatus, strepitus, desiit Indus vexari. Peracto Sacrificio, Tamaracunga cum uxore & liberis baptismum flagitat: quo percepto, fide robustior & audacior factus: se jam Christianum asserit, experiri velle, quid hostes possent. Solum sinerent periculum facere, solum non ausi aggredi, lætus ter quaterve per templum obambulans clamabat, gaudium non capiens, *Christianus sum, Christianus sum*, ut vidit se immunem & victorem, domum rediit: nec quicquam amplius molestiarum sensit. Tanta vis baptismi fuit.

In Bungo anno 1596. erat fœmina gentilis à dæmone obsessa, huic indicatum est, à dæmone liberari non posse, nisi fiat Christiana: cum illa annueret, & jam se ad baptismum-omparaaret, nocte insequenti dæmon ei dissuasit, ne fieret Christiana, dicens:

cens: hactenus tantâ familiaritate, tanto tempore mihi es conjuncta, & nunc me deseris? non abibis profectò inulta, dormienti itaque, nec sentienti, abscidit capillos, uno tantùm capillorum flocco relicto. Illa verò cum summo manè deprehenderet sibi ademptum capillum, & arundini lecto oppositæ implexum: calcar eâ fraude sibi additum putavit, ut citiùs advolaret ad baptismi antidotum: quod & factum est, atque eo suscepto, mansit ab omnibus dæmonis molestiis immunis.] *sic P. Lud. Prois in lit. Iapon. illius anni.* Ex eodem sunt sequentia.

In Ciazzurana insula gentili adolescentulo octodecim annorum se crebrò visendum offerebat canis ingens, horribilis, & rufus: qui eum alloquebatur, & per montes in loca abditissima deducebat, detinens eum ibi biduò, vel triduò, atque impellens, ut se manibus sublatis adoraret, aliaque scriptione indigna faceret. Adolescens miser, videns se tantas molestias à capitali humani generis hoste perpeti, tandem profugium habuit ad Ecclesiam, doctrinam CHRISTIANAM audivit & didicit, baptismi Sacramento Christo devinctus, ac de cætero nunquàm à Tartareo illo cane divevexatus.]

Bungi circa annum 1549. *quidam ancillam habebat dæmoni familiarem. Nam dæmon ad eam accedens, vulpis figura singulis noctibus domo educebat, verùm per baptismum susceptâ fide, ab hoc spectro liberata est. Litteræ Japonicæ illius temporis.* Tantum dæmoni detrahitur veræ fidei susceptione, cui rei firmandæ adjiciam ex Rhenanæ Provinciæ gestis aliud.

Anno 1583. *Herbipoli ædes erant cuidam Parocho non procul ab urbe, sive malo dæmone, sive præstigiis infestæ. Narrabt ipse Parochus, domesticiq; propinqui, quidquid erat in ædibus magno impetu ad terram affligi, ardentes præterea faces, easque plurimas in conclavi, quo nulla aspirabat aura concluso, anhelitu uno restingui: lectos cubãtibus; pulvinos cervicibus vi summa subtrahi: plerisq; domesticorũ sic præcludi fauces, ut præfocari viderentur: denique multa & aspectu & auditu terra in domo fieri solita. Parohus tristis, consiliiq; inops nostros adiit, commemoratisq;, quas pateretur, injuriis, Sacerdotẽ aliquẽ cujus præsidio tueri se posset, à Rectore poposcit. Datum est uni negotium, qui cùm jejunus sub vesperam eò se contulisset: vix intra limen pedẽ intulerat, cùm ea ipsa, quæ audierat intuetur, ipso cum comite inspectãte parieti est impacta scutella, tantâ vi, tantoque impetu jaculantis, ut eos qui aderant, metu propemodum examinârit. Pater omnes bono animo esse jussit, hortatusque Parochum, ut ad expiandum animum se cõpararet: ipse super pelliceo stolaq; indutus in superiore ædiũ parte, ubi plerumque tumultuari assueverat dæmon, ascendit. Hic usitatis Ecclesiæ religionibus ad dæmones fugandos adhibitis, cum responsum daretur nullum: nemoque Sacerdotis voce provocatus adesset, redit ad exhortandos domesticos, præcipueq; ad hæresim abjiciẽdum, expiandaq; confessione peccata: tum lustratis ritè sedibus, ad collegium non sine magno animorum fructu revertitur, constat enim multos ab hæresi restitutos Ecclesiæ, & ædes illas omni superiori molestiâ, ut testatus est posteà Parochus, liberatas.*] Fuit eodem tempore Monachii in Bavaria

varia quidam adolescens Judæus XXII. natus annos, communi omnium gratulatione in ipsa Gymnasii aula baptizatus. *huic miras sæpè dœmon instruxit insidias: & quò magis urgebat ille baptismum, eò hic impugnabat vehementiùs, nudum penè de nocte ejecit ex ædibus, interdùm etiam fauces illi premere, nonnunquam eum visis spectrisque terrere, ut de mente illa dejiceret, consuevit Vultus dæmonis adeò fœdi, ut negaret adolescens parem sibi ullum videri iis imaginibus cruciatum: Pridie ejus diei, quo baptismate lustrandus erat, quoniam eo demum die de victoria dœmonis agebatur, multò eum vehementiùs invidus hostis exercuit, ita ut is ne à pluribus quidem contineri loco posset. Ut autem vi baptismatis Christi membrum effectus est, continuò fractus & debilitatus dæmon fuit.*]

Non dissimilis vis est *Confirmationis*, testatur enim Lactantius, gentilium sacra litari non potuisse, si assisteret Christianus aliquis sacro Chrismate delibutus: & sic hujus virtute Sacramenti dœmones fugari solitos, ne possent in visceribus hostiarum futura depingere, vel consulti responsa reddere *a*. Et narrat Prudentius ipsi apostatæ Juliano id accidisse, & omnes magicas ejus artes sic irritas factas unius Batavi speculatoris Chrismate signati præsentia:

a lib. 4. div. inst. cap. 27.

Principibus tamen è cunctis non defuit unus
Me puero, ut memini.

& posteà:

Forte litans Hecaten placabat sanguine multo,
Cùm subitò exclamat, media inter sacra sacerdos
Pallidus, en quid ago? majus, Rex optimè majus,
Nescio quod Numē nostris intervenit aris.
Accitas video longè dispergier umbras.
Territa Persephone vertit vestigia retrò,
Extinctis facibus, fracto fugitiva flagello.
Nil agit arcanum murmur, nil Thessala prosunt
Carmina turbatos revocat nulla hostia Maneis.

& posteà causam exprimit turbati Sacrificii & artis irritæ.

Nescio quis certè subrepsit Christicolarū
Huc juvenum, genus hoc hominum tremit infula & omne
Pulvinar Divum. lotus procul absit & unctus,
Pulchra reformatis redeat Proserpina sacris.
Dixit, & exsanguis collabitur, ac velut ipsum
Cerneret exserto minitantem fulmine Christum
Ipse quoque exanimis posito diademate Princeps
Pallat, & adstantes circumspicit, ecquis alumnus
Chrismatis inscripto signaret tempora signo:
Qui Zoroastræos turbasset fronte susurros,
Armiger e cuneo puerorū flavicomantum,
Purpurei custos lateris, deprenditur unus;
Nec negat, & gemino gemmata hastilia ferro.
Projicit, ac signum Christi se ferre fatetur.
Prosilit pavidus, dejecto Antistite Princeps,
Marmoreum fugiens nullo comitante sacellum,
Dum tremefacta cohors, dominique oblita supinas

Erigit

Erigit ad cœlum facies, atque invocat JESUM.

Nec otio multo, nec labore opus Scholiastæ Prudentii, ad narrationis hujus de Juliano confirmationem apud varios inveniendam, quam illi suggerebat unus *Orat. 1. in Julianum* Greg. Nazian.

Aliud accipe narratum à Cantipratensi his verbis; *Venerabilis Bonifacius quondam Lausanensis Episcopus, me audiente, tale quid recitavit. Erat in quadam villa cœcus quidam, qui vaccas totius villæ in pascuis custodiebat, repellebat à frugibus, & ad certa loca pascuis uberiora ducebat: & quod majoris erat prodigii colores, & statum singularum vaccarũ specialiter discernebat. v. g. ut si vaccam coloris talis ab eo petivisses, sine difficultate vaccam talem tibi apprehensam in cornibus obtulisset. Ad locum autem cum quidam Episcopus advenisset, & de cœco audisset talia & probasset, quæsivit ex eo, si confirmationis sacramentum ab Episcopo suscepisset: at ille: non inquit. Nec mora, Episcopus cœcum confirmavit, & mox ab eo vaccarum discretio est ablata; quoniam dæmonum operatione & ministerio hoc fiebat.*] lib. 2. Apum cap. 57. part. 33. vides vim sacræ unctionis in disiiciendis Satanæ machinamentis?

De exomologesi & peccatorum confessione, breviter hæc accipite. Circa annum 1591. Pontimussi *puer erat nobili magis pollens genere, quàm domo opulenta: compingitur in aulam parentum jussu à gymnasio abstractus: sed mobilitate ingenii, cùm recursaret desiderium vitæ prioris, statuit inter lixas calonesque versari potius in castris, iter ingresso atra viri species occurrit in serica veste, qui interrogans causam tristitiæ, pollicetur remedium. Verùm, ubi ego te adjuvero, ecquid præmii? At puer.*

Ut totum (inquit) me excutias, ne teruncium quidem reperias, subjicit alter, da te mihi modò: nulla tibi cupiditas frustrà erit; existimavit puer se in servitium expeti: postulat tempus deliberãdi; ille contrà, onerare promissis ingentibus, ut vel puero tanta jam vaniloquentia mira esset; suspectare cœpit, num in figura hominis lateret cacodæmon. Mox cum tacitus totum ejus corpus emetitur oculis, sinistrum pedem animadvertit, cum bifida ungula ac deformi: statim cohorruit, & (qui mos rectè institutis in metu repentino) JESUM ingeminans, Crucis signo armat frontem: eodemque puncto sæva species evanuit. Tertio post die ad suos revertenti, eadem imago se offert, & proditur pedis eadem nota. Quærenti utrum captum esset consilium, respondit puer sibi domino opus non esse; rogatus quo iret, urbem nominavit; tum dæmon ante ejus pedes crumenam jacit sonantem, in qua triginta, quadragintave Flandrici nummi (ex his reperti postea inaurati duodecim, recentes diceres & asperos, veluti ab adulterantibus monetam: nam æreos fuisse ignis ostendit) tum pulverem in linteo pernicialem tradit, cuicumque subitâ morte tollendo; addit consilia ad turpes libidines & admonita, ab Piacularis *usu* aquæ, & *ab adoratione* consecratæ hostiæ *(quam contemptim placentulam appellabat) abstinendi: eam blasphemiam dum aversatur puer animo pio, simulque veretur, ne obtorto collo strangulетur à monstro, salutarem* crucem *imprimit pectori, statimque magno*

Oooooo *impetu*

impetu alliditur ad terram: nec nisi post semihoram exsurgit: mox matri redditus scholæque, & sacrâ confessione *expiatus, è laqueo venantium, metuque ereptum se esse divinâ ope gratulatur.*] *Bencius in litteris provinc. Franc.*

Si quis malit vetusta: sic scribit Hector Boethus *lib. 8. rerum Scoticarum,* Anno Christianæ salutis sexto suprà octogesimum millesimum & quadringentesimum, *navigantibus è Phortea æstuario in Flandriam negotiationis causa, tanta suborta est ventorum vis, ut velis, malo, armamentisque ruptis, naviq; fœdè inter tumentes undas jactata, certissimam mortem cuncti exspectarent. Navicularius tantam, tamque insolitam aeris inclementiam eo temporis demiratus (suberat enim solstitium æstivum) cùm id non siderum, sed malorũ dæmonũ, qui hominibus semper sunt infesti, insidiis, magnis tribueret clamoribus: reddita est vox ex ima navi mulieris se miserè incusantis, quod incubo humana sub effigie, quicum per multos anteactos annos habuisset consuetudinẽ, jam tum fuisset commixta, & ab eo subacta: mari ergò celerius se tradendã, ut ipsâ pereunte, quæ tanti mali imminentis causam præstitisset, cæteri Dei benignitate permanerent incolumes. Accedens ad lacrymantẽ fœminã jubente naviculario sacerdos, ejus atq; cæterorum saluti consulendi causa, crimen jam palam fatentem, horrentem scelus, vehementer alto ex pectore suspiriis indicibus, pœnitentemq; facti, piè est hortatus, ne sibi deesset cui certò cognosceret Numinis favorem adesse, crimina lacrymis ac animi pœnitudine deleri. Tantum miserentis Dei clementiam esse erga mortales, ut; altius vel in malorum profundum lapsos, resipiscentes nonnunquam ad majorem longè, quàm unquam ante habuissent gratiam, recipiat. Mediâ pii Sacerdotis adhortatione: cum multis suspiriis mulier admissum facinus deploraret, cunctis visa est atra nubes è navis sentina prosiliisse, ingentique sono flamma fumo atque fœtore, sese dejecisse in mare. Sedatum est inde cœlum, &c.*] Aut si ne hoc quidem satis vetulum; audite Hincmarum Archiepiscopum Rhemensem, qui his utitur verbis: *si per sortiarias,* ait, *aut maleficos, occulto, sed nunquàm injusto Dei judicio permittente, & diabolo præparãte concubitus non sequitur: hortandi sunt, quibus ista eveniunt, ut, corde contrito & spiritu humiliato, Deo & Sacerdoti de omnibus peccatis suis duram confessionẽ faciant, & profusis lachrymis,* &c. a *Beda* quoque illud Christi dæmonem interrogantis explicans: *Quod est nomen tibi?* sic scribit: *sed & nostri temporis Sacerdotes, qui per exorcismi gratiam dæmones ejicere norunt, solent dicere, patientes non aliter valere curari: nisi in quantum sapere possunt, omne quod ab immundis spiritibus visu, auditu, gustu, tactu & alio quolibet corporis vel animi sensu, vigilantes dormientesve pertulerint, confitendo patenter exponant.*

Et mox hoc idem exemplo confirmat ex relatione cujusdam sibi vicini presbyteri: quandam religiosam fœminam à dæmonio curare cœpisse, sed quamdiu res latebat, nihil apud eam proficere potuisse. Confesso autem, quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, cæterisque, quæ oportebat, purificationum generibus effugasse b.] *Joannes Diaconus* tria narrat exempla eorum, qui à dæmone

a in c. 8. Lucæ col. 3. 5.

b ca. si per sortiarias 33. 2. 1.

mone possessi, mox ut peccatum B. Gregorio confessi, pœna peccati se liberatos sensere: & eorum quidem unum, cùm octies negasset, octies sic à dæmone renovatâ vexatione, tortum, novâ demum vice, quâ furtum fassus, perceptâ pœnitentiâ penitus fuisse redditum immunem *a*, *Petrus Venerabilis*, Abbas Cluniacensis cùm narrasset horrendam monachi cujusdam à dæmone vexationē, neq; eam oratione, & aquæ lustralis aspersione tolli potuisse, graviter & verè subjungit: *sed ne miretur aliquis, benedictæ aquæ aspersione dæmonē non fugatum, agnoscat tabe interius latente, unguenta exterius adhibita nihil proficere posse. Tabem autem voco lethale peccatum, quod quamdiu in interioribus quibuslibet latuerit, nullius exterius Sacramenti perceptio ei prodesse poterit b.*]

a lib. 1. vitæ D. Gregorii c. 11. 12. & 13.

b lib. 1. miraculorū c. 6.

Hortatus ille ad confessionem omnium peccatorum faciendam Abbas: postquam confessus, vexatio prorsus desiit. Cæsarius narrat, Bonnæ quendam Sacerdotem, pessimæ vitæ, laqueo eam abrupisse: eo mortuo concubinā pœnitentiæ desiderio, monasterium ingressam: sed Dei permissione, ab incubo dæmone sæpius ad flagitium importunè sollicitatam: *crucis signo & aquæ benedictæ aspersione* repulisse: sed cum rediisset; *Angelicâ salutatione* devotè recitatâ, longiùs veluti sagittâ ictū fugisse. Neque adhucdum finis: donec purè omnibus vitæ maculis *confessione* expurgatis, abiit importunus procus nunquam rediturus *c*. Eadem peracta, Leodiensem quendam, molestissimis succubi dæmonis ludificationibus testatur ereptum Niderius *in Fornicarii Epitoma*. Sed illustrius est, quod Auctor Anonymus, sed fidei certæ de B. Catharina, S. Brigittæ filia tradidit: eam cum Neapoli versaretur, cuidam Nobili viduæ narranti, filiam ab nocturno dæmone gravissimè infestari, optimè consuluisse. *His auditis* (ait) *valde illarum vicem dolebat Catharina, & tacitè legens secum semel Salutationem Angelicam* (*ut semper erat solita, cùm de rebus spiritualibus consuleretur*) *saluberrimum eis consilium impertiit. Primò, ut purè sua peccata confiterentur. Ajebat enim ob peccata in confessione celata, plerumq; id genus illusionis accidere. Deinde ut nudis pedibus, & absque lineis indusiis cum omni humilitate continuis octo diebus irent ad templum S. Crucis, & ob reverentiam Passionis Christi, coram imagine ipsius à Cruce pendentis legerent septies Dominicam orationem, & Angelicam Salutationem. Addebat verò se quoque licet indignam ex commiseratione libenter pro ipsis Deum rogaturam.*

c l. 3. miracul. c. 13. Theod. de Apold. lib. 6. vitæ D. Dom.

Fecerunt illæ, quod jussæ; & octavo die liberatæ fuerunt. (*Sur. tom. 2. Mart. 22.*) ubi Nota Lector, dierum continuationem petitam, quia continuata pœnitentia solet esse ferventior, quàm interrupta: numerum verò additum, non fiducia numeri, sed ut fœminæ illæ certi aliquid per modū spontaneæ pœnitentiæ ex Sanctæ consilio susceptæ præstarent: sic etiam D. Dominici tempore Reginaldus, *Confessionis* beneficio quendam Fratrem, quem dæmon pede apprehensum per templum raptabat, liberavit. (*Theodoricus de Appoldia lib. 6. vitæ D. Domin. c. 3.*) Sic & S. Athanasia Abbatissa mulierē

eripuit à vexatione mali dæmonis. (*Metaph. 14. August.*) Sic abs quodam ob cupiditatem vindictæ, dæmonum à legione vexato, diram hanc pœnam S. Arnulphus Episc. Suessionensis depulit, ut eleganti stylo describit successor Lisiardus, *vitæ Arnulphi cap. 24.* Sed subdamus iterùm quædam recentiora. In Austria (nondum anni sunt decem) *Vir nobilis magno quodam & furori proximo amore destinabatur, ut nullum ejus, neque humanis, neque divinis admonitis, faceret finem: ita vesano completa igne, torrebantur tota præcordia: hac ratione furere desiit, terrore divinitùs incusso,*

Leviculâ correptus febri, cùm jaceret noctu lecto affixus, ante se videre visus rhedam flammiferam, subjectumque equum flagrantem igne: tùm rhedarius, informe monstrum, tetrumque atque ipso (utar verbo ipsius) malo dæmone truculentius, quo nihil terribilius mortalium timori est. Quid cessas, inquit? quin conscendis currum dignum promeritis tuis? horruit miser subito pavore defixus: tandem recepto animo corripit gladium proximũ lecto, vibratque, ut subveniatur interim magnâ voce domesticos inclamans, trepidi accurrunt famuli, domusque tota sopore discusso: quin etiam exciti vicini nonnulli, quærentes clamoris causam: dein prætexentes impositum fuisse auribus, oculisque formidini allevandæ.

Verùm cùm fremeret adhuc esse in conspectu, nec fineretur metus, insinuaret se potius in pectora aliorum, intempestâ lice nocte, venitur ad collegium: mittuntur duo, qui lustrali aqua, crucis signo, & in cera consecrata imagine agni, timorem tantisper leniunt, dum affirmaret æger dæmonem abscessisse in præsens minaci vultu, sævaque iræ menifestum: detectis inde peccatis, turpi perinde amore, quàm tristi animum terrore liberavit.] *Litteræ Austriæ 1591.*

Eodem tempore in Bavaria, *mulier ærumnosa, levitate naturæ, sivè gravitati ærumnæ, implorato dæmoni sese devovit, ut opem ferret: & tum quidem non sensit præsentem, verùm in potestatem ut rediit ex mœrore, dedit pœnas jacti verbi, terroribus non tantùm pavida sed & verberibus tunsa: ut etiam ab aditu nostri templi prohiberetur, virgarum quas sola ipsa conspicabatur intentu; cùm rem narrasset matronæ cuidam, adducta ad Sacerdotem nostrum, ab eoque Confessione purgata est, omnique molestia liberata, cerea cœlestis agni imagine ad collum appensa. Idem remedium alteri fuit eodem morbo laboranti.*

Votum alia virginitatis & monasticam vitam, cum incestis nuptiis mutârat, propinquorum impulsu, non impunè, nempe conjuncta est cum viro nequam, neq; deserebatur umquàm ab angore conscientiæ: ita miserè vivebat, cùm afflictaretur aliquando his curis, & careret solatio, domo egreditur: mox dæmonem cum ingenti terrore conspicit, fugatque Cruce objectâ, sed confestim tamen, non secus ac furiis icta, quodvis facinus immane meditatur, intermicabat in his tenebris aliquid lucis, confugienti ad preces, ut ad exortum Solis nebula, timor abscessit, subit cogitatio confessionis, & recordatio fidei violatæ: nimirum hoc seminarium mali, cùm accessisset ad ædem, multò magis cùm perrumpere conaretur ad Sacerdotem, à confessionibus retrahebatur quasi manu injecta:

donec

donec tandem aliorum auxilio exemploq; & seipsam & malum dæmonem vicit.]

Littera German. super. in iisdem & illud expressum, *in Vindelicis malefici quidam homo ingenii & audaciæ promptæ, multa de morituris, distantibus quantumlibet locis, vaticinabatur, ludificante diabolo: à quo cum singulis pene noctibus exerceretur, incitabatur interdiu oblata specie augustiore, ad graviora flagitia. Fluctuabat miser, & jam vulgò miserandus: sed, Deo adspirante, miseriarum tandem perfugium in portu confessionis invenit.*] *ibidem.* Vide etiam dicta ex Gaufrido, *sup. to. 2. part. 57.*

De Venerabilis *Eucharistiæ perceptione*, reverenti ac debita, vetusti quoque Patres id unanimiter contestatur. Cassianus de quodam à dæmone, nocturnis illusionibus, graviter infestato, meminit: qui cùm Seniorum consilio, medicina hujus salutaris remedii usus fuisset: *ita omnis diabolicæ tentationis scena detecta est, ut mox virtute Dominici corporis protegente, illa præteritæ illusionis consuetudo cessaret* a.] *B. Prosper:* Nostris quoque temporibus (inquit) Aspere VI. Cos. *Carthagini constituto, hoc signum diabolicum monstrosumque, quod illic accidit, quis illius patriæ civis ignorat? Quædã juvencula Araba natione, ancillæ Dei habitum gestans, cum in balneo lavans simulacrum quoddam Veneris impudicè aspiceret, & seipsam, eique se consimilans, domicilium se diabolo præbuit.*

a Collat 21. cap. 6.

Statim ille leo qui rugiens circuit, quem quærebat invenit, Meatus igitur gutturis ejus occupans, nullum cibum, nullumque potum trajiciens per septuaginta fermè dies totidemque noctes, jejunium sibi diabolus ex capto possessoque vase exhibuit. Hoc monstrum parentes puellæ, per tot dierum spacia auferri posse sperantes, dum juge malum ulterius tolerare non possent, simul cum filia sese ingesserũt sacerdoti, quæ acta erant fideliter intimantes. Hoc tantùm puella fatebatur, avem quandam noctis medio apparere, quæ sibi ore, nescio quid, infunderet. Stupor tunc inerat cunctis videre puellam nullis indiciis diuturni jeiunii fœdatam, nullo pallore, seu tabe, vel debilitate confectam: quin potius robustã succo viscerum, moleque membrorum. Cumque incredibilia viderentur, quæ dicebantur, habito consilio, in monasterio puellarũ, in quo reliquiæ Sancti Stephani sitæ sunt, sacerdos puellam simul & Præposito commendavit. Illic primò tantùm die apparuisse illam avem asseruit, sibique increpasse, quod, neq; fame neque siti compulsa, illum appeteret locũ, quo sibi accedere non liceret. Per duas sanè hebdomadas nihil cibi & poculi sumens in monasterio mansit. Accidit autem ut quintusdecimus Dominicus illucesceret dies, ascendente nobiscum Sacerdote, ut matutinum illic sacrificium soluto offerretur, puellã Præpositus ad altare perduxit, eo incessu & habitu, quo solent rubore perfusæ ex epulis, poculisque mulieres advenire. Sed ut se illa prostravit altari, clamore fletus sui cunctis astantibus gemitus lacrymasque induxit, quibus tantum malum auferendum plebs Dominum exorabat, erat enim jam indecens murmur in populo. Peracto itaque Missæ sacrificio, cùm eadem inter cætera, brevem particulam corporis Domini nostri JESU CHRISTI *tinctam à sacerdote perciperet, semihora mandens trajicere non valuit, nondum illo fugato, de quo dicit Apostolus.*

Quæ consonantia Christi ad Belial?

Et iterum:

Non potestis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum, non potestis mensæ Domini participare, & mensæ dæmoniorum.

Manu igitur faciem ejus sustentante Sacerdote, ne Sanctum projiceret, à quodam Diacono suggestum est, ut calicem salutarem gutturi ejus Pontifex applicaret. Quod ut factum est, statim ut locum illum, quem Diabolus obsederat, SALVATORIS *nostri imperio reliquit, Sacramentum, quod ore gestabat, cum laude Redemptoris transglutisse puella clamavit. Hinc lætitia, hinc voces in gloriam Dei, quod post octoginta & duos dies, diabolo expulso, puella de potestate fuerit eruta inimici.*] Hactenus *a* Prosper.

a de dimid. tem. cap. 6.

b lib. 2. ejus vitæ cap. 3.

Divus Bernardus *b* aliam personam super caput ejus posita Eucharistia liberavit ab eodem hoste generis humani Mediolani in Ecclesia Sancti Ambrosii. Adducta ad eum fuit mulier multis annis obsessa, sicque deformata, ut monstrum, non fœmina, videretur. Conversus ad populum, jussit omnes attentiùs orare: *Missamque, jussâ propè altare constituta fœminâ teneri, auspicatus, quoties de more sacro salutarem hostiam signabat, toties ad mulierem quoque conversus, eodem signo crucis edito Spiritum nequam athleta fortis impugnat. Expleta autem oratione Dominica efficacius hostem aggreditur. Patenæ siquidem calicis sacrum Domini corpus imponens, talia loquebatur: adest ille, qui pro nostra salute passurus:* nunc, *inquit,* princeps mundi ejicietur foras.

Hoc illud corpus, quod de corpore immaculatæ Virginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo jacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in cœlum. In hujus ergò majestatis terribili potestate, tibi spiritus maligne, præcipio, ut ab hac ancilla ejus egrediens, contingere eam deinceps non præsumas. Cumque eam invitus deserens, & manere ultra non valens atrocius afflictaret, tam magnam iram, quam modicū tempus habens: rediens pater sanctus ad altare, fractionem hostiæ salutaris ritè complevit, diffundendamq; in populo pacem ministro dedit, & confestim pax & salus integra reddita mulieri.] Hactenus Guilhelm. Abbas *d. libro secundo.*

Joan. autem Molinetus, *in Chron. Belgici anni millesimi quadringentesimi nonagesimi,* describens molestissimam multorum annorum vexationem, quā propter unius (quæ diu dæmonis succuba fuerat) Nonnæ peccatum, in innocentes virgines socias ejus Quercetenses Deus satanæ permiserat; narrat multos ex illa legione, quæ religiosas invaserat, & se Hierarchiæ Seraphinorum fuisse gloriabatur, hoc remedio pulsos ex Energumenis.

Cum enim Decanus Cameracensis, vir doctus & probus unà cū aliis exorcistis accederet, *peracta sacra communione, vivificam hostiam non ferens, subitò dæmon exclamabat: Ah, satis probè armati acceditis! panemne illum sumpsistis. Quem panem ais improbe? inferebat Decanus. Si nihil est aliud, quā panis, maneto in hoc corpore obsesso, sin autem ut nos credimus, verum est corpus Jesu Christi Salvatoris nostri, jubeo, confestim fuge ex hoc corpore, nec ullam ei amplius molestiam aude*

aude exhibere. Quo dicto (rem miram) energumena ut magno levata fasce molestia, confestim respirare, & alta voce Jesum vocare cœpit. Quod idem omnes faciebant cœteræ, quando dæmone expulso liberabantur.] Hæc Molinetus scriptor ejus temporis.

Cui simile nostris temporibus Laoduni in Belgica accidisse tam norunt Calvinistæ, quorum aderant multa millia, quàm fremunt & rumpuntur. *a B. Auxentius Abbas*, discipulum habebat nomine Basilium: hunc dæmones adeò malè mulctarunt, ut pro exanimi, corpore toto saucius & confractus ad Auxentium curru delatus fuerit. *Abbas jussit eum surgere, & venerandum corpus & vivificum sanguinem Domini nostri Jesu Christi sumere, & statim reverti in locum suum, abiit, nec amplius tentator eum aggressus b.*]

a liber exstat de Nicolaæ Obry obsid. & dæmonis per venerabilem Eucharistiã expulsione olim non semel Parisiis, nunc hoc an. 1598. Leodii apud Hovium editus testatur & Fajus in Energum.

b Sim. Metaphr. in vita S. Auxentii 14. Febr.

Superat omnem admirationem, quod de Guidone de Lacha memorat Bern. Luxemburgicus, *in catalogo haeret. litt. G.* hunc in Episcopatu Brixiensi ita simulasse sanctitatem, ut pro altero S. Joanne Baptista à populo haberetur, sepultus itaque fuit perhonorificè. Post mortem certis testimoniis inquisitores deprehenderunt hæreticum fuisse, quare de consilio Episcopi & aliorum prudentium assessorum, sententiam tulerunt, cadaver exhumandum comburendumque. Exhumatur adstante populo, & ossa projiciuntur in ignem, sed ecce tibi statim dæmones (qui à nullis cernebantur) illa ex rogo elevant & in aëre suspensa tenent. Inde nata populi indignatio, exclamant, occidantur Episcopus & Monachi, qui stimulati livore, sancti hujus viri ossa comburere conati. Quid cessamus? Deus id sibi non placere demonstrat. Extimuit Episcopus: sed Inquisitores eum adhortati sunt, ut ipse ad sacrificium missæ peragendum se accingeret: Deus potius miraculum facturum, quàm veræ fidei causam sinat in periculo versari.

Missa fuit de Beata virgine: ubi ventum ad corporis Dominici elevationem, infernales illi spiritus alta voce in aëre clamare cœperunt, *ô Guido, ô Guido de Lacha, nos hactenus defendimus te, quantum potuimus: sed modò non plus possumus, quia adest major & fortior nobis.* Confestim ossa in rogum recidere, & incendio in cineres redacta fuere.] Hic perpende primò dolum diaboli, quo pacto defuncti hæretici Magi, memoriam tueatur, ut plures animas illaqueet. Secundò, vide potentiam præsentiæ Dominici corporis, & hostiæ in in B. Mariæ Missa consecratæ. 3. fidem Fratrum non irritam, & studium Quæsitorum fidei tam præsenti à Deo ope confirmatum *Pet. Martyr.* navigationis Columbi texens Historiam, in occidentali illo Indiarum tractatu testatur, commune miraculum fuisse: quod si Eucharistiæ sacramentum per Christianos alicubi collocabatur, continuò dæmones obmutescebant. Ante annos fermè quadringentos vixit *Cæsarius Cisterciensis*, ejus c hæc sunt verba: *Tempore illo quando manifestari cœperunt hæreses Albigenses, quidam maligni virtute diabolica suffulti, quadam signa atque portenta ostenderunt, quibus & easdem hæreses roboraverunt, & multos*

c lib. 9. Mira. c. 12.

tos fidelium in fide subverterunt: super aquas ambulaverũt, & non sunt submersi. Cernens hoc Sacerdos quidam fide Catholicus, & vita religiosus, sciens vera signa cum falsa doctrina esse non posse, corpus Domini cum pixide ad flumen, ubi illi populis suas ostensuri erant virtutes, deportavit, dixitque in audientia omnium: adjuro te diabole per eum, quem in manibus porto, ne in hoc flumine, ad hujus populi subversionem, per hos homines tantas exerceas phantasias. Post hæc verba, illis super undas fluminis ambulantibus, ut prius, Sacerdos turbatus, Corpus Domini cum in flumine jactavit.

Mira Christi potentia, mox enim ut elementum tetigit Sacramentum, phantasia cessit veritati, & pseudo illi Sancti, quasi plumbum descendentes in profundum, sunt submersi, pixis verò cum Sacramento statim ab Angelis sublata est. Videns Sacerdos hæc omnia, de miraculo quidem exultavit, sed de jactura Sacramenti doluit: totam verò noctem in lachrymis & gemitu transigens, manè pixidem cum Sacramento reperit super altare. Hæc nobis eo tempore relata sunt]

Thomas Brabantinus, vulgò vocatus, *à Cantiprato*, eodem sæculo vixit, Anno millesimo ducentesimo trigesimo primo, *Prædicante, inquit, in Teuthonia M. Conrado contra hæreticos, & ab eisdem felici morte perempto, hæreticus quidam (ut per Fratrem Conradum, Provincialem Prædicatorum per Teuthoniã, ante multos annos accepi) seductus à dæmonibus, Fratrem quendam Ordinis Prædicatorum ad hæresim invitabat.*

Quem cùm videret instantissimè renitentem, dixit Fratri: pertinax es valdè in fide tua, nec tamen de hac nisi per scripta quædam, aliquid certius inspexisti, Credere autem si velles dictis meis, Christum tibi & matrem ejus, & Sanctos oculata fide monstrarem. Mox ille illusionem dæmonum suspicatus, volens tamen probare quid esset: non immeritò (inquit) tibi tunc crederem, si promissa duceres ad effectum. Gavisus hæreticus, diem fratri statuit. Frater verò pixidem cum Sacramento corporis Christi clam secum sub cappa portavit. Duxit ergò fratrem hæreticus in specu cujusdam montis in amplum valdè palatium, quod claritate mirabili relucebat.

Nec mora, ubi in interiorem partem palatii pervenerunt, viderunt thronos positos, quasi ex auro purissimo, in quibus sedebat rex fulgore corusco circumdatus, & juxta eum regina sereno vultu pulcherrima & ex utraque parte sedilia, in quibus seniores quasi Patriarchæ, vel velut Apostoli, adstante permaxima multitudine Angelorum, & hi omnes luce siderea coruscantes: ut nihil minus quàm dæmones putarentur. Hos, mox ut vidit hæreticus, cadens in faciem adoravit. Dictus autem frater immotus stetit: sed tanto spectaculo vehemẽter obstupuit, & mox ad eum conversus hæreticus, quare, inquit, Dei filium intuens non adoras? pronus accedens adora, quem vides, & ab ore ejus fidei nostræ secreta suscipies. Tunc frater accedens propius, extraxit pixidem, & obtulit reginæ in solio sedenti, dicens: si regina es mater Christi, ecce filius tuus: quem si susceperis, te velut matrem Dei recognoscam. Cum hac protinus voce totum illud phantasticum evanescit, & annihilato fulgore, tantæ tenebræ densuerunt, ut vix frater cum ductore

ductore suo ad montis exitum regredi potuerint. Conversus ergò hæreticus ad fidem rediit, & miram dæmonis astutiam stupefactus expavit. a.) Eadem alio tempore eodẽ remedio patefacta fuit & dissipata: accipite, *Pici Mirandulani*, verbis; b, *Fuit in alpibus Rhetis Sacerdos quidam probus ante annos duodecim, cui cùm foret opus, ad ægrotum quendam gravi oppressum morbo Eucharistiam deferre, cùm longius ille abesset, videretque se non ita, ut oporteret, celeriter ad eum pedibus posse pervenire, ascendit equum, colloque Sanctissimum Christi corpus pixidi inclusum satis honorificè alligavit, iter suum quantocius accelerans. Cùm nonnihil processisset, obvium habuit quendam qui, ut equo descendens secum pergeret ad spectaculum quoddam mirabilissimum invitavit.*

a Cantip. l. 1. Apum. c. 23.

b l. de Strigibus.

Imprudens homo, & cupiditate rei jam stupendæ ductus paruit: vix equo se dimiserat, cùm sensit se per aera una cum comite deferri, & brevi tempore in altissimo montis cacumine statui, ibi amplissima, & amœnissima planicies erat arboribus undique excelsissimis obsepta, rupibusque horrendis circumcincta. In medio choros innumeros ac varios ludos cujusvis generis, mensas lautis ac diversis ferculis instructas erat videre, audiebantur etiam concentus quilibet omni suavitate affluentes. denique aderant quæ animos hominum jucundissimis delinimentis tenere possent, & dulcedine perfusos intima demulcere solent. Obstupefactus improvisa re simplex bonusque Sacerdos, neque eloqui præ admiratione aut hiscere audens, penè extra se positus, attonitusque hærebat.

Tum socius, qui eum adduxerat, petiit ab eo, vellet ne Reginam, quæ ibi aderat, supplex venerari, & munus illi aliquod offerre. In alto quodam solio Regina adsidebat effigie formosissima, regio cultu & ornamentis mirificis ornata. Accedebant ad eam prosternentes se humi cuncti, qui aderant, bini, quaternive ordine pulcherrimo, & humi se prosternentes eam colebant, varia munera offerentes. Ad mentionem Reginæ homo, cùm videret eam sic fulgentem, & ministris plurimis cinctam, putavit esse matrem Christi, cœlique & terræ Reginam, neque enim suspicabatur ullas præstigias, dæmonumque spectra, alioquin eo non appropinquasset. Reputans igitur secum, quid illi dono daret, existimavit nihil ei gratius aut jucundius futurum in munus, quàm filii corpus. accessit & ad pedes accidens in modum supplicis, arculam, in qua erat augustissimum Sacramentum, è collo detractam, in gremio mulieris illius posuit. Mira res, omnia continuò evanuere.

Perculsus hujusmodi novitate homo rudis, & præstigiis irretitum se videns, & in horroribus densissimis & lustris destitutum conspiciens, opem Divinã tremens implorare, ut è tantis ipsum anfractibus expediret, cumque diu per loco invia, silvasque vastissimas errasset, vix tandem pastorem reperit, à quo in viam ductus didicit, se milliaria centum à loco abesse, quo Eucharistiam deferre cupiebat. Ad suas tandem sedes reversus rem totam detulit ad magistratus. contigit hoc imperante MAXIMILIANO.

Hactenus Comes Mirandulan. Quare propter hæc & similia innumera semper Catholici credidere, hoc vi-

vificum corpus mortiferi hostis præstigias discutere, & noxas ab eo inferendas arcere ac repellere. Sentiebat hoc Prædicatorum Neapoli Prior, hac se Panoplia muniens contra horrendam visionem, circa annum *millesimum trecentesimum septuagesimum. Ibi in Conventu S. Dominici accidit, ut post Completorium* (inquit Fr. Antonius Senensis a,) *refectionis locum ingrederetur, cui erat illius cura commissa, qui mox in ingressu videt illum fratribus circumquaque refertum, & illi cappas habebant indutas, & tanquam hora foret collationis faciendæ & illam exspectarent, sedebant. Accurrit ille sine more ad Priorem, & illud ei aperit. Prior Fratrem delirum putat, vel somnia narrantem: attamen dum urgetur, vadit, videt & credit, & ille quoque turbatur, & rem mox confert cum Monasterii gravioribus Patribus & prudentioribus: de quorum consilio sacras vestes assumit, & sacrum Christi corpus deferendo, toto Conventu comitante, se illuc confert, & ad illum sermone directo, qui honoratiore loco sedebat, eos adjurat, ut aperiant, quinam sint, & ad quid venerint, & quid velint: & ut ad hæc respondeant, illis præcipit in nomine illius Domini, quem gestabat in manibus.*

a in Chró. Ordinis Fr. Præd. in Commun fol. 159.

Ut tamen quando Prior coram illis comparuit cum Venerabili Sacramento, illi omnes assurrexerunt quidem, & capita inclinaverunt, caputia tamen taliter demittentes, ut eum minimè viderent, & hoc facto iterum sederunt: ita jussi à Priore, ut responderent ad proposita inclinarunt. Tandem, qui inter eos videbatur præcipuus respondens dixit: quod ipsi omnes fuerant ejusdem Ordinis Religiosi, & pro majori parte Magistri, Priores, Supp-riores, Baccalaurei, Lectores, & aliis officiis donati, & quod omnes damnationis sententiam acceperant, quoniam ambitio multa, superbia, invidia, & alia hujus generis vitia eos fecerant damnatione dignos. Sed quod Divina permittente clementia, jussi fuerunt illuc venire, ut eos & universos Ordinis cultores commonefacerent, ut suæ vocationi facerent satis. Nam illi, quia minimè id præstiterant, omnes damnati erant, & flammis cremabantur æternis. Et in signum hujus, cuncti in eos aspicerent. Et hoc dicto, omnes illi cappas aperuerunt, & singuli eorum flammis circumcincti & incensi visi fuere, & tunc idem præcipuus manu in mensa signum dedit, & sic illa visio evanuit, & totus Conventus mansit timore consternatus.)

Vah! quam timenda pestis hæc ambitio, quæ tanto cum damno Sanctorum etiam in cœtus se ingerit? Huic rei probandæ aliud testimonium, non minoris fidei adscribam obiter, nunc recens ex litteris cujusdam fide dignissimi Sacerdotis hoc anno Neapoli perscriptum in hæc verba. *Casu accidit, ut acceptis tuis proximis litteris loquerer cum Fr. N. Professore Phil. qui in Salernitano Monasterio fuit superior, is mihi narravit F. Tiberium hominem Sanctimoniæ laude præstantiss. qui sæpius hoc Sanctitatis titulo fuit superior, sibi totam rem ita narrasse, cùm quadam die sub noctem Frater Tiberius inviseret Fratres, an in lecto de more accubuerint, transivit per triclinium, ubi vidit pleraque lumina, & vocem audivit hominis desu-*

pernè

periore loco legentis, vidit plerosque ministrantes, tandem qui superioris locum tenebat, facto super mensam signo sic locutus est: Ambitio & crapula duxerunt nos ad tartara. Et nunc etiam superest, velut citatrix in mensa perinde ac si igne tacta esset.)

Hæc visio confirmat præcedentem. Cæterum cùm tàm efficax sit sola præsentia; quid sumere, & ei uniri? docet id D. Macharius, historiam narrat Palladius *a*; tradens, uxorem cujusdam Ægyptii maleficis carminibus sic affectam fuisse, ut adspicientibus equa videretur, cùm tamen sermonis humani usum retineret, adducta mulier à marito ad D. Macharium: hic eam liberavit, & dixit; tantum dæmonibus in misellam licuisse, eò quòd multum temporis ab Eucharistiæ perceptione se abstinuisset, frequentius itaque in posterum ad Jesu corpus sumendum accederet: cujus quam utilis frequentatio, docet recenti exemplo Leonard⁹ Vairus *b*, quod defectu Codicis, nunc adscribere mihi non licet.

a in Lausiaca c. 19.

b l. 3 de fascina c. 11.

Separari non debet ab hoc remedio, *Incruentum Missæ Sacrificium*; cujus oblationis eosdem effectus sæpè docuit experientia. *Vir tribunitius* (inquit B. Augstin. *c*) *Hesperius qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum Zubedi appellatum, ubi cùm afflictione animaliū, & servorum suorum, domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogavit nostros me absente Presbyteros, ut aliquis illorum eò pergeret, cujus orationibus cederent. perrexit unus, obtulit illi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit ut cessaret illa vexatio: Deo protinus miserante cessavit.*

c l. 22. de Civi Dei c. 8.

Idem confirmat exemplum illud Div. Bernardi paulò ante narratum, & aliud à Gaufrido narratum in vita S. Petri Tarentasii supr. *tom. 2. pagin. 73.* & aliud apud Metaphrastem de B. Theodoro Archimandrita, qui precibus & Sacræ Missæ oblatione multitudinem locustarum immensam nebulæ instar Mazaniæ locum occupantem interemit *d*. Possent ex Tilm. Bredenbachio addi nonnulla *e*; sed unius D. Augustini sufficere debet auctoritas. fatentur hodie maleficæ, se dū Missam audiunt, ab omni dæmonis vexatione liberas esse; ideoque se diutius ad horam usque meridianam in Catholicorum templis, in quibus plures Missæ dicuntur, moras trahere.

d Metaph. in Apri. in vita Theodori.

e l 9. collat. c. 5. & aliis eodem l.

De *oleo*, quoque *infirmorum*, per Episcopum benedicto, quo in extremæ unctionis utimur Sacramento, ex Divina institutione *f*, dubitari nequit; cùm etiam ad corporis sanitatem sit institutum: & quovis oleo à viris Sanctis etiam non Episcopis, & non solemniter, sed obiter, ut se res offerebat benedicto id non semel legamus effectum. Exempla hujus rei plurima habemus. Beda; cùm ageret de Monialis cujusdam obsessæ à variis, quæ dæmon inflixerat, vulneribus, sanitate, & narrasset una excepta cæteris sanatis, hæsitanti Sacerdoti ipsammet consilium dedisse *g*. *si* (inquit) *oleum pro infirmis consecratum, eidem medicamento asperseris, sicque me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quondam per spiritum in quadam longius posita civitate quam unquam corporalibus oculis vidi puellam quandam, pari calamitate laborantem*

f Mar. 6. v. 13. Jac. 5 v. 14. c. ad abolendū ext. de hæret. conc. Flor. Decr. unionis. Conc. Tr. sess. 7. can. 1. & sess. 14. de extrema unctione Canon. 1.

g in Luc. 8. fol. 315.

rantem, taliter à Sacerdote curatam. Fecit ut illa suggesserat, statimque ulcus remedium, quod ante respuerat, accipere consensit.)

Hoc oleo S. Theodosius cænobiarcha bruchos pellebat *a*, morbos gravissimos S. Launomarus abigebat *b*. Eucheria uxor Agapii veneficio attentata cùm ei roderentur intestina, allata est ad S. Parthenium; qui triduo orans, & oleo Sanctorum ei propinato sanam remisit *c*: idemque hic ipse Sanctus beneficium, eodem oleo inungens impedit cuidam Lesbo Oano. Erat hoc ordinarium B. Auxentii Archimandritæ contra dæmonis obsidiones, morbosque ab eo illatos remedium *d*. Nec minori successu usi eodem contra serpentis ictum virulentum S. Winvvalocus Abbas *e*; & qui manum pictoris à dæmone inflammatam sanavit: & qui energumenum ei sanandum obtulerat, & alium quoque energumenum ferocissimum liberavit: & hydropicæ cœcoque sanitatem restituit S. Eutychius Patriarcha *f*: & contra virulentos morsus Sanct. Paternus Abricensis *g*. Contra dæmonis obsidentis ferociam non rarò prævaluere priores digiti Sacerdotales consecratione Chrismatis in Ordinis susceptione sanctificati. Scribit Joann. Molinetus Chron. Belgici anno 1490. Ægidium Netteletum Decanum Cameracensem, cùm exorcisaret Quercetenses energumenas, quæ loqui, labra claudente dæmone, nolebant; solitum digitis illis labra diducere, & increpitare hostem; si vales potesque digitos hoc oleo sacro imbutos mordere vel lædere, en illos tibi permitto: si nequis, os aperi, impero. Mox autem energumenas visas liberari magna molestia, cœpisseque Decano parere, eique respondere ad quæsita.

a Metaph. in ejus vita mense Jan.
b Surius Janua. 19.
c Metaph. 7. Febr.
d Metaph. 14 Febr.
e Surius 5. Martii.
f Eustac. in ejus vita Apr. 6.
g Anonymus in ejus vita 16

Tertium remedium est, recurrere ad Sanctos viros, & auxilium ab iis petere, quos constat habere donum miraculorum (quod donum, etsi rarius etiam iis potest competere, qui vitæ sunt non probatæ *h*, dum tamen fidem rectam habeant) hoc remedium, quia vix ulli tales hodie saltem in his Europæis regionibus, vix usui hic sit; olim frequens fuit; sunt enim plenæ utiliter ad Sanctos confugientium exemplis omnes sacræ Historiæ. neque tum quotquot dæmonia ejiciebant, erant præditi Ecclesiastico ordine Exorcistarum, ut constat *i*: erat tamen etiam primis temporibus in Ecclesia hic ordo, ut statim ostendetur. Sanè olim SS. viri dæmones fugabant & vincebant sola interdum præsentia sua, ut legimus de Beato Macario Alexandrino, apud Palladium, & de Ægyptio apud Sozomenum, & de Sanct. Guthberto apud Bedam, & de Rustico apud Cassianum *k*; vel verbis dumtaxat, ut Beatus Basilius & Paphnutius *l*, vel litteris ut de Sanct. Eugendo legitur, *in ejus vita*, & de S. Gregorio Thaumaturgo scribit Gregor. Nissenus, vel percussione & verbere, ut Sanct. Paulus Simplex apud Palladium, & Theodorus apud Gregorium Presbyterum ejus vitæ narratorem, & B. Ursmarus, apud Ratherium, *in Surii tom. 2.*

Quartum est *Exorcismus Ecclesiasticus*. Nota hunc ordinem exorcistarum in

h Mat. 7. v. 22. Mat. 9 & Luc. 10.
i Clemens. Rom. l. 8. const. c. 32. Just. Mart. dial. cont. Eriph. Tertul. in Apol c. 32.
k Pallad. c. 9. & 10. Sozó. l. 6. c. 20 Socra. l 4. c. 19. Bed in vit. S. Guther c. 16. Cassi. col. lat. 14. c. 7.
l Rufin. l 1 Eccl. hist. c 4. & Amph. in vit. S. Bas.

in Ecclesia jam ante 1300. annos servatum fuisse, patet ex B. Ignatii Epistola ab Antiocho, & epistol. Cornel. Papæ ad Fabianum, quam Eusebius conservavit *a*; & ex Firmilian. ad Cyprianum *b* & ex aliis Patribus Conciliisque *c*, constat iis, quibus in Ecclesiast. Histor. constat aliquid, fuisse verò exorcismos, quibus utebantur, certas orationes ab Ecclesia comprobatas, ex Concilio illo Carthag. 4. probatur, & quia Micrologus observavit solos exorcismos; *Per Christum Dominum*, *&c.* sicut cæteras orationes non finiri; *Per eum qui venturus est judicare vivos & mortuos*, *&c.* cujus diversitatis causa est, quoniam nihil magis dæmones exhorrent, quàm extremi judicii memoriam, quo omnes in æternam gehennam detrudentur *d*. Fiebant autem initio exorcismi non in domibus privatis, ob metum; neque in templis, ob reverentiam; sed sub dio *e*: sed hoc exolevit, petebatur signum egressionis à dæmone *f*, & nomen dæmonis *g*, quæ duo adhuc hodie retinentur: sed & cibos omnes, quibus maleficiati vescuntur, exorcizari utile putabatur, formulam nobis suggerit Sacerdotale Romanum, alia quoque in his observanda collegerunt alii *h*, Nobis non vacat ista hic persequi, solum addo cavendum exorcistis, ne cum dæmone jocentur, & curiosa, nugaciave misceant colloquia. Vidi (*inquit Niderius in Formicario*) in Conventu Coloniensi, *fratrem, verbis satis jocosum, sed in gratia expellendi dæmones valde famosum. Hic cum in terminis conventus Coloniensis dæmonem in obsesso corpore arctaret: dæmon petivit à fratre locum recedendi: quo gavisus frater ait in joco, In cloacam meam vadas: Exiit igitur dæmon, & nocte cum frater ventrem purgare vellet, dæmon tam dirè eum torsit propè cloacam, ut vitam cum difficultate salvaret.*

a l. 6. hist. Eccl. c. 35. *b* l. 4. ep 7 *c* Clem. epist. ad Jac. Anacl. ep. 3. Cajus ad Felicem ep. Conc. Con. sub Sylv. can. 3. Antioc. can. 10. Carth. 4. can 4 & seq. continetur & subscripsit D. Aug. *d* Micro. de observ. Eccl c. 7. *e* Conc. Laodic. c. 26. *f* Palla in Lausia ca. 77 & Joseph. l. 8. antiq. c. 2. *g* Lactant. lib. divin. instit. & Beda in c. 8. Luc. *h* Per. Greg. to. 2. de ... fol. 315. Spenger p. 2. Mal. q. 2. c. 6 Ananias l.

Sancta res est dæmones ejicere, sanctè tractanda, sic fecere quotquot olim hoc exorcismi remedio tam efficaciter usi fuere. Vixit Beatus Ursmarus Episcopus ante annos octingentos, vitam ejus Raitherius scriptis mandavit *i*, memorat autem memoria dignum quod hic referam: Malbodiensis monasterii quandam monialem diabolus invaserat, & vehementer laniabat: eam sibi Episcopus jussit exhiberi, quod cum factum fuisset, *ille non de sua, sed de Domini præsumens virtute, accepto libro, cœpit legere exorcismum super caput ejus. De hinc benedicto oleo nares, oculosque & os ejus linivit, & protinus immundum ab ea spiritum fugavit. Liberata tamen puella, pavor quidam, qui præsentia diaboli seminatus fuerat, adhuc pectoribus vicinorum inerat. At vir Domini præcepit sibi aquam cum sale deferri, quibus benedictis, jussit spargi per cuncta monasterii loca: & sic omnis pavor, cum auctore suo Satana discessit.*)

4. de nat dæmon. a fol. 156. Sed copiosius & ordinatius P. Thyræus noster integro de dæmoniac. opere p. 3. Mengus in Fuste dæmonum & Zacharias Vicecom. in complemento artis exorcisticæ. *i* April. 18. Surii to. 2.

Audistis exorcismum ex libro lectum, & capiti impositum ut fit hodie; audistis illitum oleum sacrum, audistis salem & aquam benedictam, & horum omnium audistis efficaciam. Sed & Adelinus Sagiensis Episcop. in energumenæ Osburgis liberatione, aquam benedictam, signum crucis, & preces quæ solent, *inquit ipsemet k*, adhiberi, feliciter adhibuit. Sanctus Mauritius Ande-

k Adelelin. in vita S. Oportunæ 22. April.

Andegavensis Episcop. latronem, quē ob furti crimen diabolus occuparat, per exorcismi (ait Fortunatus a) gratiam â dæmone liberavit: at Maurilius Beati Martini tempore vixit. Sed ista sufficiant de exorcismo. Si quæras cur non semper dæmon pellatur: res clara est, id peccatis vel obsessi, vel adjurantis posse contingere, vel ob majorem ipsius ægri utilitatem, Deique gloriam. Notandum quoque quod verè & prudenter Tostatus monuit, non solere exorcismis omnes molestias & vexationes, quas dæmones inferunt hominib⁹, repelli: sed solum illas, ad quas repellendas exorcismi ab Eccles. ordinantur, ut sunt molestiæ quas inferunt manendo in corporibus, & illa vexando: sive dum interius manent, sive dum exterius obsident: *& illa* (inquit) *regulariter sanantur per exorcismos: maleficia autem dæmonum, & alia mala, quæ nobis inferunt, contra quæ non ordinantur directè exorcismi, non curantur per exorcismos, nisi rarò.*)

a in vita S. Maurilii cap. 10.

Porrò quoniam Dei opera revelare & confiteri honorificum est: ideò his adhuc subjungam illustre divinæ benignitatis, & tyrannidis dæmoniacæ argumentum planè recens; ut is, cui accidit, opere proprio fassus, res in facie Ecclesiæ hic Græcii gesta, narrationem Nostri in collegio servant propria manu ipsius subscriptam, & nunc cum hæc scriberem, penes me habui.

Igitur anno millesimo sexcentesimo, die Martii 22. N. Prutenus, ut ajebat nobilis, annos natus 22. ipsa Hebdomadæ sanctæ feria quarta, collegium nostrum (cujus impulsu, quove fine, incertum) accessit, cumque uno è Nostris spectante & audiente, in porticu inferiori collegii deambulans, arrogantius gesticularetur, & cum crebra capitis quassatione verba in Deum blasphema, & plena desperationis audacius evomeret: monetur iterum ac sæpiùs, sese ut habeat modestiùs, ac linguæ frænum injiciat: sed frustra. proficiebat enim in pejus, & per omnia anxii afflictique animi signa præbebat. Quamobrem accedens eum noster, quærit benignè, ecquid habeat cui rei vacet? & cur adeò creber in Dei nomine irreverenter usurpando? Refert ille: Perii miser, diaboli pedicis sum irretitus: nec tamen quas promisit, & opto delicias, frui datur. Quibus auditis noster, grave quidpiam subesse veritus, manu prehensum in collegium introducit, & blandè rogitat: quid hoc rei sit, ne sibi gravetur aperire. Tum N. cum lacrymis ordine, tum quidem perturbato, sed sequenti die tranquillius, eo ipso quē referam narrare cœpit: se nobilibus ortum parentibus & re ampla, educatum lautè ac delicatè: & certis de causis (quas prudens reticeo) parentis gratia excidisse, & lare patrio profugere coactum, & pecuniâ, quam discedens copiosam secum acceperat, absumptâ, in extremam egestatem decidisse: tandem in via dæmonem cum vehementi vento ad se nocte quadam sub arbore jacentem accessisse: & recensitis iis ipsis quæ patiebatur, quæque perpessurus esset incommodis, opem & auxilium, pristinamque parentis gratiam promisisse, si modò se dato chirographo vellet ad paucula quædam obligare. Se quidem

ſuggeſtioni, quam perniciosiſſimam ſciret, ea vice non obtemperaſſe: dæmonem eodem, quocum venerat vento ac fragore receſſiſſe: prædixiſſe tamen fore, ut eum aliquando non acceptæ conditionis pœniteret. Quæ cùm non procul ab Uratislavia pone quendam pagum accidiſſent, inde ſe Uratiſlaviam contulit: ubi brevi victus incommodis, die quodam ſub veſperam oppidum egreſſus, ſeipſum quod fidem dæmoni non dediſſet coarguentem, devoviſſe animo conditionem, qua exciderat, in quam inciderat, nulla ſibi reliqua conſilii, auxiliive ſpe affulgente. Nox erat intempeſta, cum illi ſe dæmon gygantea mole offert conſpicuum, & inſultans ait: Nonne verò dixeram futurum, meam ut opem ſupplex expeteres? Jure quidem tibi illam ut indigno, poſſem quantumvis ſupplici denegare: verum ut intelligas, quàm tibi ex animo velim benè, en promitto auxilium, parentis gratiam priſtinam, veteres delitias, jucunditatis annos ſolidos numero XII. quibus expletis plena mihi ſit in corpus animamque tuam poteſtas: tu viciſſim ſtipulanti ſponde, quæ exigo: & nunc imprimis, Deum, Deique matrem, Cælites omnes, & fidem quam docuere veteres ejura: inſuper fidem da, mortalium te nemini hoc pactum manifeſtaturum, in nullum unquam templum ingreſſurum, precarium codicem non lecturum, ac demum homines omnes & eos potiſſimum, qui te ad pietatem incitare, hortarique voluerint, odio implacabili proſecuturum: te uxorem non ducturum, ſed concubinis pecunia conductis uſurum.

Cumque in tam pernicioſam legem conſenſiſſet juvenis, jamque ſola ſupereſſet ſyngrapha proprio ſanguine deſcribenda: dæmon illi porrectam ultrò ſiniſtram tanta vi compreſſit, ut ſanguine è trium digitorum extremitatibus expreſſo, manuum implerit, ſubminiſtravit etiam ſcriptioni materiam (neſcio quam) pergameno molliorem, ſed charta duriorem, & calamum: ſcribentique conceptis verbis prævivit, quæ ſibi præſtari vellet: & quæ ſe viciſſim præſtiturum polliceretur. Conſcripto traditoque chirographo, miram ſe dicebat omnis generis inſtrumentorum harmoniam audiviſſe, & ad ſonum obdormiſſe adeò pacato & alto ſopore, ut ſequenti die, nullo per vias publicas prætereuntium ſtrepitu percepto, in multam lucem ſterterit, tandem evigilaſſe, & ilico patrati facinoris pœnituiſſe, profectumque Uratislavia Olomutium, & inde Viennam, Vienna Græcium, ibi divertiſſe ad Doctorem Venediger: ab eo ſe ad Dominum Strasbergerum directum & commendatum. Poſtremò veniſſe Marpurgum ad Doctorem Homelium. ibi exilii pertæſum ſe rurſum indoluiſſe, quod pactum cum dæmone initum non cuſtodiſſet, adfuiſſe ſibi noctu denuò in lecto jacenti dæmonem, ac dè pacto renovando in hunc modum actum eſſe, ut nimirum proprio ſanguine novum dæmoni chirographum conſcriberet, ac in templo quodam nuper diruto, non procul Marpurgo, noctu deponeret. Poſt paucos dies iterum ſe facinus damnaſſe, manus ſibi violentas deſperatione actum inferre voluiſſe: tandem ſuaſu cujuſdam

venire

venire Græcium, ut quæreret remedium, statuisse. Pridiè tamen quam Marpurgo discederet, noctu adfuit dæmon, & certum hic Græcii, prope Carlauu turguriolum descripsit in quo 30. Martii compareret: fore, ut tum fiat voti compos, & pristino statui ex pactis restituatur: caveret interim etiam atque etiam ne Jesuitas adiret unquam, alioquin gravissimas eum pœnas daturum.

Hæc omnia nostro juvenis eo ipso narrabat die, quem illi dæmon præfixerat, ad suum in illo turguriolo congressum: &, quamvis illo die à tali congressu fuerit à nostro deterritus; nihilominus postridie (quæ fuit die Veneris sancto) post meridiem, nemine consulto, assignatum sibi à dæmone locum infœlix adiit. Adest dæmon, exprobrat perfidiam, quod contra suum præceptum nebulonibus Jesuitis adfuisset, petit tertiò renovari pactum hac ratione, ut medium sinistræ manus digitum in pignus ei offerat, deinde recensitis ab adolescentia peccatis, ostendit animæ salutem esse desperatam allegatis è S. S. testimoniis, quamobrem ducat in bonis dies. Simul libellum offert juveni, quo omnium dæmonum nomina continebantur, & modus quemlibet pro arbitrio evocandi: nihil tamen horum juvenis acceptavit.

Sabbatho sancto, ubi rescitum quod contigerat, major juvenis cura haberi cæpta, & cautum ne unquam solus esset: & ex eo tempore ab uno Patre, cui peculiariter ejus cura commissa fuit, in rebus Catholicæ fidei est institutus. Sub fidem Aprilis sese ad confitendum generaliter præparavit. Quo die confessurus erat, visum ut in præsentia Patrum aliquot diabolo renunciaret, & malè pacta benè rescinderet: dum recitantur Litaniæ ad verba: *Pater de cœlis Deus*: corruit pene exanimis, hominem erigimus totis artubus contremiscentem. Ad gloriosum *Dei parentis* nomen denuo corruisset, nisi titubantem utrinque sustinuissemus. Tandem facta ægrè renuntiatione, & dæmonis abjuratione, cibo refocillatus (destitutus enim erat viribus, & contremiscebat ita debilis, ut consistere nequiret) post meridiem ductus ad templum ut confiteretur, recitatis de Nomine Jesu, & de Angelis Litaniis, cum peccata recensere cœpisset, ei dæmon in aurem insusurrat: Huic nebuloni (confessario scilicet) ne credas, nisi velis ab eo improbè circumveniri. Totus Majus impensus, tùm ut in fide confirmaretur, tùm ut crebra confessione universos conscientiæ recessus perpurgaret. non fuit dies, quo Pater designatus cum eo non ageret. optima jam sperari posse videbantur. Patiebatur tamen dæmonis insultus varios: nam & nocte quadam ter est ad spacium trium passuum lectulo ejectus, absque ulla tamen ullius membri læsione. Et alias se illi exhibuit dæmon, & magnam præ se ferens benevolentiam, suasit, Marpurgum rediret: quid hic sese affligeret? Miror (inquit) quod cum noris te damnatum esse, non majorem des operam, ut vitam hanc ducas hilariorem, revertarisque ad pristinas, quibus excidisti, fortunas. Pudet me tui, & miseret. quod meus, cum sis, vitam hic ducas adeò acerbam. Et quoniam eo ipso tempore quidam studiosus

diosus obierat in domo pauperum (in qua etiã ipse degebat) pro quo nonnulli in valetudinario per totam noctem ad Deum fundebant preces, subjunxit: se nec posse, nec velle manere diutius, vivis canibus inferius (*in valitudinario*) apud canem mortuum latrantibus. Quamobrem rogat etiam atque etiam ut vel semel ad dictum tuguriolum revertatur: fore, ut ibi ea audiat nova quæ antea nunquam.

Die vigesimo octavo Maii, Dominica Sanctæ Trinitatis, cum nostri Deo negotium assiduè commendassent, aliaque nonnulla pietatis exercitia mortificationesque in hunc finem Deo obtulissent, dispositus est ad sacram Synaxim. Et primum in multorum è nostris & Congregationis Sancti spiritus præsentia, in templo Sanctæ Catharinæ, ex charta conceptis verbis dæmonem ejuravit, & pacta se rescindere nefariè contracta est protestatus, sed incredibili difficultate, dæmone sic sensus impediente, ut nec legere, & ægrè tardeque præeuntem sequi posset. Fecit deinde professionem fidei Catholicæ juxta formulam in Bulla Pii IV. relatam. Ubi ad hæc verba ventum est (*Ecclesiasticas traditiones, observationes, & constitutiones firmissimè admitto & amplector.* Et: *Septem esse vera & propria sacramenta novæ legis.* Et: *in sanctissimo Eucharistiæ sacramento esse verè, realiter, & substantialiter corpus & sanguinem, &c.* Et: *hæreses ab Ecclesia damnatas, ego pariter damno, &c.*) omnibus corporis viribus prorsus est destitutus, ereptus illi oculorum, aurium, & linguæ usus in tantum, ut sibi aliquantulum restitutus diceret, vereri se ne sibi eo loco sit moriendum. Cùm in illa esset sensuum ectasi: frustraque urgeremus, ut quod cor de credebat: exprimeret ore. credere videlicet se Christi in Eucharistia præsentiam: placuit illi venerabile sacramentum propiùs admovere: ad cujus præsentiam ita sibi restitutus est, ut, velut è gravi somno experrectus, diceret, & credere se, & experiri copiosè Christi præsentis virtutem. Licet etiam diversum evenerit, ut Eucharistiâ in altari collocatâ, loqui posse & audire, accedente verò sacerdote, tanquam juveni sacramentum porrecturus esset, sensibus omnibus destitueretur, dentesque tanta vi comprimerentur, ut nulla ope reserari posse viderentur, & recedente rursum cum Eucharistia sacerdote, videret, loqueretur, & audiret. Dicebat verò se inscium eorum omnium, quæ illi in aurem inclamassemus, solùm animadvertisse veluti forcipe sibi os claudi, atque ut nihil relinqueretur intentatum, idem sacerdos relicta in altari Eucharistia, digitum consecratum ori imposuit; postmodum verò ubi Eucharistiam ori admovisset, & veluti sumendam obtulisset, tùm demum inimicus eum ore patenti exagitare, & multis renitentibus eum in aerem attollere cœpit. Cumque adjuraretur, eum ut quietum esse sineret, & chirographa restitueret; ea tertio ex ingenti fune dependentia in fastigio templi juvenis solius repræsentavit obtutibus, cæteris nihil omninò tale videntibus. Eo die nihil aliud actũ, præterquam quod & multæ ibi ad Deum pro salute ejus preces fusæ, & maxima recuperandarum syngrapharum

ſpes juveni fuerit relicta.

Die 3. Junii juvenis templum ingrediebatur, cùm hoſtis inopinato vultum ejus, quaſi pallio diverberavit, & ſimul manum ſiniſtram miſerum in modum dilaceravit, ut ſanguis copioſus deflueret, nemine tamen, qui hæc inferret viſo: ſenſit quoque ibidem collum ſibi ab aliquo torqueri, nihil tamen incommodi paſſus eſt, præterquam quod diebus ſequentibus remanſerint in manu cicatrices, cum majore dolore quem ſenſerat, dum illi manus laceraretur.

Eodem die multa fecerunt noſtri, ut ad Dei gloriam, felicem res tota ſortiretur exitum. Excitatus ea nocte ventus ingens, abſque omni omninò pluvia, auditaque juveni vox velut in vento miſerabiliter lamentantis.

Die 4. Junii, Dominica infra octavam corporis Chriſti; in eodem templo D. Catharinæ, poſt ſacrum & Litanias ad ſingulas ſanctiſſimæ Trinitatis perſonas habitas, juſſus ex charta deteſtari ſua peccata, profiteri fidem & coram Deo, Angelis, & hominibus proteſtari catholicum ſe eſſe, nunquam ſe de miſericordia Dei diffiſurum; fecit id aliquamdiu adjutus à nemine. Cùm ei viſus deficeret, prælegit alius, ipſe tardè, ægrè, & cunctanter verba efferebat, dæmone linguam impediente. Ventum ut diceret, *Quapropter ô bone Ieſu*, &c. nec legere id potuit, nec alios audire ſuggerentes. Adjuratur dæmon, eique virtute DEI præcipitur, ne juveni in hoc opere ſit impedimento. Exagitatur illicò juvenis, ac ſi foret obſeſſus, & inter hæc unico velut momento linguam Germanicam didicit: quàm beneficio dæmonis loquebatur ſatis eleganter nativo retento idiomate.

Hoc animadverſo, aucta omnibus fiducia. In gratiarum actionem recitatur *Te Deum laudamus*. Jubetur progredi, nequit dicere, *Confiteor*, *&c. Domine non ſum dignus*, &c. fruſtra. Accedit ſacerdos cum Euchariſtia, dæmonique in virtute Dei præcipit, hominem ut miſſum faciat, &c. Tanta vi juvenis attollitur in aera, ut decem duodecimve è noſtris vix eum retinerent. Ad crebram nominis Jeſu & Beatiſſimæ Virginis Mariæ invocationem dæmon fractus abſceſſit. Exclamat juvenis idiomate ſuo, *Aufugit à me*. Quare illicò flectit genua lætus, & magna alacritate, altaque voce progreditur; *Quapropter ô bone Ieſu*, &c. Oratione finitâ his ipſis verbis ſubdit; *Laus Deo*, *jam ſum alius homo*. Præparat ſe ad communionem, dicit *Confiteor*, &c. *Domine non ſum dignus*, &c. Occurrit peccatum confitendum, confitetur. Adjuratur dæmon, non ſolum juveni poſt hac negotium ne faceſſat, ſed chirographa ut reſtituat. Iterum confitetur. Demum tantæ debilitatis fuit, ut nec ſedere poſſet, liber tamen jam ab omni dæmonis incurſu. Nihilominus genua flectit, recitat *Confiteor*, &c. *Domine non ſum dignus*, &c. & alta voce profitetur, *credere ſe totis animi viribus Chriſtum in Euchariſtia eſſe præſentem, & ſperare ſe ipſum ſibi propitium futurum.* ſumit Euchariſtiam magno animi ſenſu, flexis genibus aliquamdiu agit gratias: & tantas illicò vires recuperat, ut templo egreſſus nullam ſenſiſſe debilitatem videretur. Jam demum (inquit) dæmonem non timeo, & contemno ex

animo: quod hactenus à me ipso ut facerem vix impetrare poteram. Jam paratus sum centies pro fide Catholica sanguinem profundere: & multa subjunxit in commendationem charitatis nostrorum, qui de hominis nunquam visi salute adeò essent soliciti: horum apud Lutheranos nihil esse, aliaque quæ verecundia non sinit referre.

Decima die Junii ipso D. Barnabæ Apostoli pervigilio, nostri domi se rursum contra inimicum armant, quibus modis novit Societas. Juvenis quoque ne sibi deesset, tota die cilicium gestat, & se sub vesperam spontè flagello acriter diverberat. Ingens rursum tum eo vespere, tum noctis magna parte ventus Collegium impetit. Ante XI. noctis adest inimicus alio aliave comitatus, & per cubiculum, in quo cum aliis tribus juvenis cubabat, deambulans: Cernis (*inquit ad sociam, nam saga quæpiam existimatur*) ut jacet hic nequam? & rursum, ô si aliter rem meam instituissem, non esset hunc sortita finem. Ante octiduum penè me abegissent (*Patres intelligebat*) Interim tibi hominem commendo, eum quantùm licuerit assiduè divexa; & conversus ad juvenem fremebundus. Perfide nebulo, homoque levissime & inconstantissime, nunquam fidem mihi servasti, ô pectus ignobile ac degener. Majores tui maluissent centies corporis animæque facere jacturam, quàm vel semel datam fidem violare. En tua habe, quæ mihi dederas: ego vicissim, quod meum est reservabo. Et hoc dicto, bis aut ter juvene audiente strepitum fecit, velut cujuspiam aliquid è charta eradentis.

Et rursum sociæ: Pergam ad locum mihi constitutum; tu interim hujus curam habeto. Rursumq; juveni: Et existimas perdite nequam fore, meas manus ut evadas? coactus nunc tibi tua restituo. Tu interim & Jesuitæ nebulones me posthac à stultis, confictisque cæremoniis vestris liberũ esse sinitote: quod enim tuum sit, nihil omninò habeo, licet plura longè post hac ex te sim accepturus. Fides enim, quam suscepisti, iniqua est, & per Papas (quos vos velut sanctissimos colitis, ego autem in inferno tracto pro merito) conficta. Quibus dictis & manu frigidissima juvenis collo sine omni læsione contrectato, evanuit. Ad omnia hæc juvenis nihil respondit, excepto hoc unico, videlicet, ut abiret, habere se Deum propitium. Inter hæc juvenis cæteros in cubiculo altum dormientes suscitare conabatur, eorum nomina inclamans; quorum unus æger vocem audit, prosilit in pedes, & ad alterius sani lectum accedens eum excitat. Hic ignem excutit è silice, sulphur accendit; sed priusquam candelæ admoveret, violenter ab aliquo exstinguitur, idque secundò, accendit tertiò, jamque candela lumen conceperat; cum simul & semel materia sulphurata candelaq; restringuuntur. Tandem venit homini in mentē, ut cereum benedictum accenderet; accendit, nec amplius valuit exstingui. Habito lumine inimicus evanuit, & quamvis semel ac iterum dixisset; se juveni restituere omnia, quæ ipsius essent, nihil tamen ab eo juvenis receperat. Componunt igitur se ad orationem, & qui lumen accenderat, ante imaginem B. Virginis

Litanias recitat. Post mediam circiter horam surgens videt humi jacere chartam sanguinolentam, attollit, eique porrigit, cujus erat chirographum. Hic agnito suo chirographo gestire lætitia, exosculari illud & pectori admovere: & illico Deo omnes simul agunt gratias, & quatuor simul (tot enim erant) recitant *Te Deum laudamus*, Et: ne fortè dæmon illud recuperare posset, signo Crucis muniunt, aspergunt aqua benedicta & corona B. Virginis circumligant.

Dominica manè vocatur Pater, cujus curæ juvenis erat commissus, ostendunt & tradunt ei recuperatum chirographum, quod Marpurgi postremo conscripserat; in eoque erasum è priori, cujus materiam dæmon suppeditarat, sanguinem. Ne tamen doli mali quidpiam subesset, & fortè non omnia integrè restituta essent; quæ juvenis erant in priori chirographo: iterum de more à nostris ad S. Catharinæ templum fusæ ad Deum preces, recitatæ Litaniæ, porrecta juveni Eucharistia; adjuratus & solicitatus dæmon, ut si quidpiam residuum esset, quod ad juvenem spectaret, illud Dei omnipotentis virtute restitueret. Sed quoniam juvenis dicebat sibi satis constare, quod omnia integrè essent restituta, suumque animum esse per omnia quietissimum; placuit nihil amplius attentare. Quare actis divinæ bonitati ob tam grandè beneficium acceptum gratiis, recitatoque *Te Deum laudamus*, regredimur læti universi. Placuit tandem Sereniss. Principi Ferdinando Archiduci, & Reverendissimo Secoviensi, ut series tota & processus pro concione populo proponeretur; quod factum est 18. Junii à meridie, & ipsum chirographum una cum sanguine, quo alterum descriptum erat, in templo nostro per Parochum Græciensem, jussu Episcopi, in magno hominum concursu & frequentia combustum fuit. Hæc historia rei gestæ verissima, in qua vides (Lector, canæ fidei tenax) omnium fermè & singularum Catholicarum cæremoniarum efficacitatem, de quibusdam, alia subdamus.

Quintum remedium petitur *à misericordiæ operibus*, satisfactoriis, jejunio, eleemosyna, & oratione; *Eleemosynas* commendat Canonum auctoritas *a*, ut & duo reliqua. *De jejunio* invenio id præcepisse cuidam Comitissæ S. Auxentium Abbatem *b*, & S. Procopius Monachus hoc usus, sæpe victoriam contra dæmonem obtinuit *c*, & aliis idem impetravit. Sed & Christi Domini testimonio accedente. (*Matt.* 17. *v.* 20. *Marci* 9. *v.* 2.) quid addendum? *De oratione*, versus quidam anonymi, sed veteris versificatoris repetitur; *Dæmones adversus magna est oratio virtus.* & sunt de eadem sequentia exempla quædam, nostrorum hominum litteris certa fide contestata. Anno 1549. *quidam uni ex nostris confessus, media circiter nocte, dum pœnam pro delictis sibi irrogatam persolvit repentè vidit feles, muresque & alias bestias colore atras aspectuque terribiles tàm multas, ut totum occupare cubiculum viderentur: quo ille viso perterrefactus, timere cœpit ne vivus à bestiis abriperetur.*

a d. c. si per sortiarias.
b Metap. in ejus vita Feb. 14
c Nic. Salius in ejus vita 4. Julii c. 1. & 5.

Anxius & trepidus accurrit ad Domini nostri imaginem, magna voce opem implorans, quare omnium animalium species subitò evanuerunt, tanto cum impetu, strepitu & fragore, ut domus ruere videretur.) Bungi in Japonia Anno 1555. familia fuit, quam jam à 100. annis dæmones infestabant, & molestia in posteros, quasi hæreditaria transibat. paterfamil. opes omnes placandis idolis insumpserat. potius auctum iis, quàm cessavit malum. Triginta annorum filium dæmon occupavit, ita ut nec patrem nec matrem agnosceret, nec quindecim diebus quicquam cibi sumeret: sub horum finem Patrum Societatis unus eum accessit, jussitque ut *D. Michaelem* nominaret. *dum Divum nominat, vehementi tremore cœpit concuti, & varios motus membrorum edere. ita ut circumstantibus terrori fuerit. Invocante verò Patre* Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, *subitò à dæmone liber exstitit.*

Hujus soror, paucis post diebus molestius dæmonis agitata est, qui etiam in ea loquebatur.

Certis temporibus Patris nostri concionibus auditis, Christianam fidem suscipere voluit: cùm verò sacro fonti esset admovenda, conareturque principio se sacro signo crucis munire, tremere vehementer ac concuti cœpit. Pater preces fundebat sollicitè, ipsa verò sacrum Jesu *nomen, & Divi Michaelis proferre nitebatur, sed magis ipsam tunc dæmon irritavit obstringendo os, & comprimendo. Tandem verò in cantum prorumpens exclamat: si idola Xacam & Amidam, sectarum Japonensium Auctores rejicimus, nullus superest, qui adorari debeat, aliaque huc spectantia protulit, nec esse, quod in iis reprehendere quisquam posset.*

Quadam die innumeris Christianis præsentibus Pater sacrum fecit, cui quoque intererat dæmoniaca, quo finito, rogat, qui valeret? optimè, ait, jussa verò D. Michaelis nomen pronunciare, tremere ac dentes stringere cœpit, & dæmon se velle exire dixit: sed quoniam jam à 101 annis ea familia pro hospitio uteretur, non libenter migrare. Jubet iterum Pater S. Michaelis nomen proferre.

Respondit illa, id permolestum esse, & lacrymas fundens & conquerens, quo inquit, me vertam? Christiani itaq; omnes in orationes corruunt, dumque satis diu orant, dæmon occupatam hactenus prædam deseruit: ipsa verò subitò potum petiit.

Admonita ut Jesum & Mariam *invocaret, tanta suavitate utrumque protulit nomen, ut Angeli vocem viderentur sibi audire.)* Anno 1588. Brunæ in Moravia, *mulier erat in Nosocomio accerrima diaboli oppugnatione sic oppressa, ut nunc aquis sibi vitam extinguere, nunc cultro, quem gnarus nocendi porrigebat in manus, eripere moliretur, prohibentibus cunctis, qui erant in valetudinario: post illam triennii vexationem apoplexia corripitur, obligatione linguæ loquendi usu adempto: mittitur ad nostros, ut pro concione populi preces efflagitent: & exoratum fuisse Deum, solutus primum linguæ nodus, deinde animæ post sacram confessionem peractam, ostendit.)* Hector Boethius quoque Scotorum res describens, *lib.* 8. in Mattea regione testatur se ab iis, qui conspexerant accepisse, quod ejus verbis adscribam: *Puellam Natalibus altis, forma conspicua, complurium*

nobilium aversata connubium in nefandam cum dæmone incidit consuetudinem, quæ cùm uterum ferret, parentum rigore coacta edere stupratorem, adolescentem mira pulchritudine frequentius secum noctu, interdiu nonnunquam convenisse: unde venisset quove abiisset, nescire, se respondit. Parentes, tametsi filiæ parum crederent, accuratius rem advertentes, consilio, quis esset qui gnatæ expugnasset pudicitiam, explorandi: cognito tertiò post die indice Ancilla stupratorem adesse, reclusis foribus, accenso tædarum ingenti numero, cubiculũ ingressi, horrendum monstrum, figura supra humanam existimationem terribili, in filiæ amplexibus sunt conspicati. Concurrere otius complures ad fœdum excitati spectâculum. Inter eos Sacerdos probatæ vitæ, sacræ disciplinæ non ignarus, cæteris aut trepidè abeuntibus, aut pavore terræ illisis, cùm Christi Apostoli Joannis Evangelii initium recitare orsus, ad eum locum. Verbum caro factum est *perduxisset, malus dæmon horrendo sublato clamore, cubiculi tectum asportans, omni supellectili incensa abiit. Fœmina periculo servata, enixa est monstrum undequaque fœdum aspectu, quale nusquam antea (ut ferunt) inter nostrates visum. Id obstetrices, ne observatum contumeliæ esset familiæ, accensa ingenti pyra citissimè concremarunt.*) Idem paulò ante docuit dæmonem quoque succubam oratione fugatum. *In Gareotha (inquit) regione, vico quatuordecim vix passuum millibus ab Aberdonia, adolescens multa formositate, coram Aberdonensi Antistite questus est palam sese à dæmone succuba (ut dicunt) gratissima omnium quas vidisset forma, multis antea mensibus infestatum, eandem occlusis foribus noctu ad se ingredi, blanditiis in sui amplexus compellere: dubia luce abire sine strepitu penè, nullo se posse modo, cùm plures attentasset, à tanta ac tàm turpi vesania liberari. Iubet continuò optimus Episcopus adolescentem alio se conferre, & ut Christiana religione magis laudatis jejuniis & orationibus plus solito accommodaret animum: fore ut piis operibus intento, victus cacodæmon tandem esset terga daturus. Evenit adolescenti, salubre consilium religiosè exsecuto, paucos post dies uti venerandus Antistes erat præfatus.*

In litteris Japonicis anni 1569. ita scribitur: *Multis in locis Bungensis regni, ubi quidam erant ab hoste humani generis obsessi, Christiani facto conventu sola recitatione Dominicæ orationis & salutationis Angelicæ clara voce instituta, dæmonem sæpè repulerunt.*) *De oratione* unum exemplum accipite ex Menæo Græcorum V. Martii, in vita Canonis Isaurici: *Ajunt post ipsius è vita decessum ædes eius in templum versas, testasque illas quibus malos genios incluserat, repertas, quarum unam cùm resignassent, quod thesaurum ibi latere ob pondus arbitrarentur, statim fulminis instar erupisse dæmones, ut omnes exanimati conciderent, & quicquid instauratum erat procumberet, nemoque omninò post occasum Solem auderet ad locum illum adspirare. Sed non diuturna fuit hæc dæmonium tyrannis, quam per sancti viri preces, cùm populus se jejuniis & vigiliis dedisset, mox depulere.*) Ita vertit Raderus. & sanè de precũ efficacite notior res a, in confesso est etiam hæreticis: sed qualis

a Tob. 6. & 8. Marc. 10.

qualis ista esse debeat, non æquè. Inprimis maximè salutarem esse communē Ecclesiæ orationē Patrum testimoniis constat, Chrysost., August., aliorumque *a*, deinde & privatam hominum Sanctorum, ut confirmant Glycas, Eugyprius, & Metaphrastes *b*. Si quæras quid orandum? præcipua dignitas & efficacitas est, *Symboli Apostolici & orationis Dominicæ*, non modò ex Canonum præscripto, sed & veteris ævi nostriq; experientia, ut docet multis D. Augustinus *libro secundo de symbolo ad Catechumenos capite primo, & libro de utilitat. cred. cap.* 22. & exemplis astruit Nicol. Remigius *lib.* 1. *dæmonolat. cap.* 13. *& libr.* 2. *c.* 4. Nec dubito proximam his facere *Salutationem Angelicam*, ejusque iterationem illam ad orarios globulos, quam *Rosarium appellamus*, cui licet Heidelbergensis aliquis anonymus *c*. Suum bimestrem partum ἀνμ *rosarium* objecerit, calumnias tamen & apinas metas, sub alieno nomine Joan. Busæus pari & lepore & robore, ante annos jam decem disjecit: & quia Gelasimus quidam lepidè sibi visus ludere in nostrorum hominum apud Indos rosaria, describam quod Satyricus legat, rideat, si lubet. In litteris Lud. Frois. è Japonia scriptis anno 1596. hæc narratio exstat, Moguntiæ his verbis Latine excusa. f. 197. *Nobilis quidam homo, olim magna auctoritate in hoc regno Fingano pollens, habebat filiam matrimonio cum Gentili copulatam, cujus mater cum tota familia quoque erat Gentilis, nullus verò Christianus nisi dictus nobilis, vir bonus & religiosus. Accidit filiam ex improviso infirmari, & quidem intra sex dies usque ad mortem: quidam ajebant à dæmone obsessam, propterea quod tam furiosos & insolitos gestus ederet, ut ægrè à duobus vel tribus hominibus teneri posset. Maritus & socer implorarunt opem Bonziorum, sed suis illi ritibus & nugis superstitiosis ne hilum quidem eam juvare potuere. Verùm quia fœminæ impendebat mors, certiorem reddidere ejus parentem, octodecim milliaribus inde disjunctum. Is celerrimè advolat, invenit filiam quidem spirantem, sed mentis impotem, ut patrem suum non agnosceret. Pater illicò mandat submoveri omnes Bonzios alios Ethnicos lectum stipantes: ipse verò accepto Rosario, ter Dominicam orationem & salutationem Angelicam aggreditur pronuntiare: fœmina interim nihil mutatur, sed horribiliores potius gestus, quàm prius edit, ut à multis teneri vix possit. Pater redit ad præsidium Rosarii, eo verberat tergum filiæ dicens, tu videre mihi dæmon aliquis, excede ex hoc corpore. Et respondit dæmon: non excedam: Pater ut erat homo virtute præstans Rosarium injicit in ejus collum dicens: velis nolis, excedes. Tùm dæmon, Tollite, inquit, Rosarium, quia abscindit mihi collum, & tunc cessero, Respondit Pater, minimè tollam, imò funes quosdam aperiens, minatus est se eum diverberaturum, & sic dæmon excessit, &c.*

a D. Chrys. hom. 3. de incomprehensib. Dei Natura. Aug. 22. de civ. Dei ca. 8. Theodo. ... Hist. Eccles c. ... *b* Glycas p. 4. An... Eugyp in ... S. Severini ... Ja... Me... S. ... *c* ... sed ...

En quid in Indiis rosaria per Jesuitas inducta. Subsannat tamen falsus Poeta verbosissimâ Elogiâ contra Jesuitas, quam ipse primum Parisiis, post Lugduni Batav. juvenculus quidam *in Odæporico* edidit. Quot doctissimorum Poetarum de Societate Jesu edita testi-

testimonia, de gestis in India & perlatis ardore fidei, possent opponi nupero isti Poetæ? quem etsi mirer tàm calidè, Patris sui, viri optimi, clarissimi, laudatissimi Justitiæ Sacerdotis, judicium damnare, ut nescio quibus placeat, miror tamen minùs, quia vix est ut Jesuitæ talibus ambiguæ fidei hominibus placere possint. dici solet lupum benevolum esse canibus gregariis non posse. fors etiam id à quodam insito petulantis bilis vitio cacoethes natum. Quibus Archilochus iste; seu Hipponax, pepercit? lege quæ olim Cæsaroduni Turonum edita. Mittam quæ in Hispaniæ Regem *a*, Sabaudiæ Ducem *b*, & Mariam Stuardam laudatissimam fœminam & Scotiæ Reginam, fidei causa capite truncatam *c*, virulentissimè & calumniosissimè chartis illevit. vide quid de sua ipse patria *d*?

a f. 28. p. 1.
b f. 9. p. 1.
c f. 13. & 14.
d f. 4. p. 2.

Musarumque tribunal
Quodam, cara Lutetia,
Nunc spelunca Cyclopum, arx Polyphemia,
Antai latebra Antiphatæ teges,
Et Læstrygonis antrum,
Bebrycisque Amyci specus,

ô pium filium! quid de cunctis religiosis Ordinibus? sic ait fol. 27. 2.

...scelera & examina mille
Monstraque sub rigidis latitantia bardo cucullis,
Virtutum regnare loco, & sibi sumere nomen:
Denique prostibulum, & spurca impietatis asylum.
Nostra Dei tandem factum per crimina templum.

Sed dicat se fortè malos tantùm perstringere, Erasmi & commune Medicorum refugium hoc semper unicum fuit. Quid de ipsa Romana fide? fol. 6. pa. 1.

...luimus nocentis
Crimina Romæ.
Improbos mores, & adulterinos
Numinis cultus, tragicasque fraudes,
Odit, & totum Deus ultor armis
Concutit orbem

Ergò Romanæ Ecclesiæ ritus colendi Numinis huic sunt adulterini? corvum crocitatu, ranam coaxatu, Calvinistam verbis agnoscas. Ne dubita, dabit plura indicia. Quid enim de Pontifice maximo? liberalissimus est conviciator, non uno symbolo contentus, primum p. 2. fol. 5. ore blasphemo evomit non in unum, sed in multos, ut pestilens ructus latius diffundatur, sequentia:

Tu septifrontis cornua belluæ,
Et quidquid audent hinc socer, hinc gener:
Hujusque debellare sæcli
Monstra piis inimica natus.

Alloquitur eum, qui tum adhuc Calvinianus, & capiti Ecclesiæ convitium Calvinianum de Apocalyptica bellua ingerit, Catholicos Principes *hujus sæcli monstra* vocat *inimica piis*, qui pii isti? nonne hæretici quotannis in Bulla Cœnæ Domini excommunicari soliti? sed pergit f. 6. p. 1. linguam sacrilegam in Cœlum armare, dum canit:

Frustra pandet aperta
Cæli templa vicarius
Vanis pollicitis callidus artifex
Vulgi stulta levis pascere pectora.

Per

Per sarcasmum vocat, *Cœli vicariū*, qui verè talis, Dei gerens locum in terris, Petri successor. cætera de Indulgentiis, hæreticum cor poëtæ hujus manifestante. nondum finis blasphemiarum. fol. 28. pag. 1.

...licet invidia contra
Bellua Vaticana fremat.

Bellua nunc, qui paulò ante cœli vicarius, facilè tamen antilogiam expedio, illud ironicè abs te, hoc seriò dictum. ô merito utroque linguam eradicandam! Non contentus in solum Pontificem Max. incurrisse, fœdè maledicit Purpurato concilio, toti Senatui Urbis æternæ. nam subdit:

Romanumque apicem, pulsis tibi Roma cinædis:
Restituat, civeisque tuos, priscumque Senatum.

Quid tu scies nescio, Deus scit. Nullus vir probus talia viris talibus objiciat, scio. Optas etiam idololatriam, & Paganismum Romam reduci? parcior Symmachus, qui retinere conabatur: modestior Gentilis, qui convitiis abstinebat. Quod his tam maleficis, tàm virulentis queat adjici unum est, ut orbem ferè totum, qui Catholicus, loligine sua perfundat *fol. 29.* unico disticho involuit:

Ad prædam acciti (nam sat Lotharingia non est
Una) Quirinalis prædo, Sabaudus, Iber.

Multum remisisti de injuria, qui ex *septifronti vaticana bellua* saltem hominem, licet improbum, nempe *prædonem* fecisti *Quirinalem*. Et cum hæc scripseris, cum hæc in lucem Turonis emiseris, audes oculos in cœlum tollere? putas te latere posse, vel tàm scelerosos versiculos ætatem laturos speras? Qui parcas parvulæ Societati: qui talibus Principibus, qui urbi æternæ: qui patriæ tuæ: qui fidei Catholicæ ritibus: qui Dei vicario non pepercisti? ringere, freme, frende, spuma, *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Non ego tuam illam elumbem elegiam flagellabo, non tanti est. non quisquam tibi respondebit, conviciandi palmam retineto. Considerabunt Antistites Catholici (cæteros non moramur, quibus laus est displicere) quid aut quantum tàm impudenti calumniandi licentiæ sit credendum, quo chamo & fræno tales maxillæ coercendæ, quibus petulantia tam noxia sit Ecclesiasticæ disciplinæ flagellis vindicanda. Quibus mentes rectè stant, nondùmque odio, invidia, hæresi deviarunt, credent potiùs Levino Torrentio Episcopo Antuerpiensi *in odis*, credent Petro Angelio Bargæo, *Syriados libro 6.* poëtis clarissimis, credent Justo Lipsio (cui hac in re quoque te foret æquum credere) credent aliis viris eruditione, pietate, & sapientia ornatissimis, quorum extant elogia tuis convitiis contraria, quæ possem hic tuis opposita repræsentare: sed nec tanti, nec me sinit verecundia, nec defensoribus istis veritas eget: Quod ille dicebat in tragœdia:

Virtus Ulyssis nota Danais est satis,
Nimisque Phrygibus.

Id tibi dictum puta, Danaos esse bonos & Catholicos, Phrygas Calvinianos & Atheos. Virtutem Dei quæ se hominum nostrorum labore, studio,

industria, per quatuor orbis plagas exeruit, (Deo sit laus & gloria) tibi tuiq; similibus invidiosam potius, quam ignotam aut imitatu facilem esse. Sed non vacat pluribus diem verbis conterere: ut anchoras legam, monet me institutum, ad quod redeo.

De recitatione Ave Maria, & Salve Regina multa poteris (si lubet) exempla reperire apud Cantipratensem *lib.2. Boni universalis ferè toto cap.29.*

Non dissimile illi Fingano, apparuit in ejusdem Japoniæ insula Seichina, *quod ibid. fol.193. narratur*, de virtute Litaniarum. Mos est operariorum illius ditionis tempore pluvio, vasis aquam accipere, qua sudo cœlo irrigare possunt hortos & agros. Quoniam verò aliquando contigit (*haud dubiè maleficio dæmonis*) vasa, licet plena, nullam reddere, etiam post impedimenta omnia remota, aquam, vocarunt veneficum, qui suis ritibus diabolicis, & invocationibus superstitiosis effecit, ut defluxerit, idque in multos annos perduravit. (*En maleficium maleficio pulsum.*) Hoc verò anno cùm in Beatissimæ virginis confraternitatem adscripti essent, & anteactæ vitæ lapsus erroresque cum dolore animi patefecissent, ac stato tempore ad excipiendam aquam necessariam reversi, animadverterent more suo non defluere; *en tertiam fraudem dæmonis iterum aquam sistentis, ut iterum veneficus adiretur*) non jam amplius ad magos, sed ad Ecclesiam confugere, certioremque ea de re fecerunt, senem quendam optimum Christianum, qui in Ecclesia Futatana solus diu omnium fidelium personam sustinuerat; eumque etiam rogarunt, ut ipse, preces aliquas supra vas aquæ recitaret: se jam Magicis superstitionibus nuncium remisisse. Senex purgavit se quantum potuit, & re considerata secum in hunc modum est ratiocinatus.

Si aqua Deo annuente fluxerit, Christiani fortiores, robustioresque in fide reddentur: si autem ob mea peccata non fluxerit, multi in fide refrigecent, & plures facient fraudes, & veneficia Satanæ, quàm ritus & preces sacras. Tandem tamen existimavit eorum voto satisfaciendum, multisque eo loco Christianis comitantibus ad locum contendit, & primùm flexis genibus *Litanias de Sanctis*, deinde *Symbolum Apostolicum* recitavit, ac mox nulla difficultate aqua per canalem effluxit.] Igitur his addenda Catholica *Litaniarum* recitatio. Volunt nonnulli etiã à Claudiano Mamerto hoc remediũ institutum, cum Viennenses in Gallia horribiliter à dæmonibus divexarétur. Unde Mantuanus in 4. Fastorum.

Urbs sedet ad Rhodanum, Galli dixere Viennam:
Quæ tulit adversos casus, Pastore Mamerto,
Et longum vexata fuit, nam fulmine crebro
Arsit, & horrificis terrarum motibus arva
Scissa dehiscebant, rimis penetrantibus usque.
Ad stygios amnes, ubi sunt Jovis antra profundi.
Adde lupos, qui Tartareis agitantibus umbris.

In

In furias acti, ne dum jumenta per agros
Audebant laniare homines, & in urbibus ipsis
Casibus his perculsi omnes, divina coacti.
Quærere subsidia, & divos exire precando.
Hinc traxit Litania ortum: transivit in omnes
Relligio similis parvo post tempore gentes.

Extant Litaniarum varia genera, in libro, quem P. Thomas Salius collegit; sed plures longè in eo; qui Monachii excusus curante *Serenissimo Wilhelmo Bavariæ duce*; qui hoc ævo Caroli V. Imp. exemplum imitatus, curis principalibus filio relictis, totum se pietatis studio addixit, rebus aliis sapientissimè gestis, hunc feliciter omnibus laudatissimum addens colophonem; gnarus, quid illud unum porrò necessarium, & quæ pars melior esset eligenda. Cæterùm Litania olim tùm contra cætera mala omnia, tùm nominatim contra ludificationes & vexationes dæmonum, semper utilissima fuit; *a* ut plurimis testimoniis & argumentis egregiè probavit ex nostris Nicol. Serrarius, erudita sua Disputatione de Litaniis, Herbipoli edita: cujus etiam sunt illæ aliæ piæ & eruditæ Litaniæ de Sacrosancta Trinitate, non semel jam excusæ. De hoc remedio trium satisfactoriorum operum non pauca, nec leviter Tyræus *pag. 3. de locis infestis cap. 66.*

a vide Joan. Di[illegible] v[illegible]tæ; D. Greg. c. 93 & [illegible] [illegible] an. [illegible] Jac. [illegible] contra [illegible] [illegible] [illegible] contr.

Sextum est invocatio devota nominis *Salvatoris Jesu*, vel *Christi*, vel B. *Deiparæ Virginis*, vel petita opitulatio ab *Angelo custode*. De *Salvatoris nomine* docent vetustissimi quique Ecclesiastici scriptores, tam constanter, tam frequenter, ut putidum sit verba eorum hic coacervare *b*. Tot etiam exempla reperiuntur ejus efficacitatis, ut fastidium mihi lectoris cavendum potius, quam quærendi labor sit subeundus.

Indicabo loca unde qui volet petat. *Recens unum refert Ananias lib. 4. de natura dæmon fol. 152. vetustiora duo de B. Auxentio in ejus vita Metaphrast. aliud auctor vitæ Sanct. Euphrasiæ virg. mense Martio, aliud de S. Theodoro archymandrita Gregor. presbyter. 22. April. apud Surium, & apud eundem alia quinque vel sex. tom. 4. pag. 154. & 513. tom. 5. pag. 827. & 892. tom. 6. pag. 671. tom. 7. pag. 567. vide præterea Gretzerum lib. 3. de sancta Cruce cap. 27.* & egregium exemplum illud, quod superius litt. R. retuli de Mussipontano juvene. De *B. Virgine* docet exemplum illud notum Theophili, de quo præter alios egit Honorius Augustodunensis. *in Sigillo Mariæ*; & nobilis cujusdam Eburonici, de quo ex Cæsario egimus, *lib. 2.* & addi potest exemplum nobilis puellæ quod *ex Mori. lib. 1. Dialog. c. 16.*

Narrat Bredenbachius *lib. 2. capit. 27.* item quod narravi sup. *tom. 2. pag. 55.* De *Angeli custodis* ope testis est Origines *lib. 6. centra Celsum ubi ejus XXII. calumniam exagitat*: & de eadem satis clarè Paulinus *in vita* S. Ambrosii, & de eadem ope satis clara, etsi non petita, capio miram narrationem Salisberiensis *lib. 2. Polycra. c. 11.* his verbis.

cismo Octingenti. Thyræum de dæmonia. p. 3. c. 654.
b D. Just. advers. Tria bon. Orig. l. 1 cõtra Cel. Tert. de corona milit. ad Scapulam & in apol. Cyp. adver. Demetria D. Athan. de incarnat. verbi. Climac. gra. 20. Jesu nomine cæde inimicos: neque enim in cœlo aut in terra potentiora sunt arma.

bis, *Dum puer ut Psalmos addiscerem Sacerdoti traditus essem, qui fortè speculariariam magiam exercebat, contigit ut me, & paulo grandiusculum puerum, præmissis quibusdam maleficiis, pro pedibus suis sedentes ad specularia sacrilegium applicaret, ut in unguibus sacro nescio oleo an chrismate delibutis, vel in exterso & levigato corpore pelvis, quod quærebat, nostro manifestaretur indicio.*

Cum itaque prædictis nominibus, quæ ipso horrore, licet puerulus essem dæmonum videbantur, & præmissis adjurationibus, quas Deo auctore nescio, socius meus se, nescio quas imagines tenues tamen & nebulosas, videre induxisset: ego quidem ad illud ita cæcus exstiti, ut nihil mihi appareret, nisi unguis, & pelvis, & cætera quæ antea noveram.

Exinde ergo ad hujusmodi inutilis judicatus sum, & quasi qui sacrilegia hac impedirem, ne ad talia accederem condemnans, & quoties rem hanc exercere decreverat, ego quasi totius divinationis impedimentum arcebar. sic mihi in ea ætate propitiatus est Dominus. (utique arbitror per Angelum custodem: sed addit.) *Cum vero paululùm processissem, & flagitium hoc magis & magis exhorrui, & eo fortius confirmatus est horror meus, quod cum multos tunc noverim, omnes antequam deficerent, aut defectu naturæ, aut manu hostili, beneficio luminis orbatos vidi, ut cætera incommoda taceam, quibus in conspectu meo à Domino aut prostrati, aut perturbati sunt, exceptis duobus, Sacerdote videlicet, quem præmisi & Diacono quodam, qui specularium videntes plagam, effugerunt, alter ad sinum canonicæ, alter ad portum cellulæ Cluniacensis sacris vestibus insigniti. Eosdem tamen præ cæteris in congregationibus suis adversa plurima postmodum perpessos esse misertus sum)* De imploratata vero & impetrata ejusdem custodis Angeli ope testis est. S. Golauduch, cujus mentio apud ejus coætaneum Evagrium *a*, sed quod adscribam, apud eum non habetur, sed ex Stephano Hierapolitano retulit Nicephor. *Histor. lib. 8. cap. 25.* eam gravissimè variis Persicorum Magorum verberibus, cruciatibusque affectam semper absque ullo medicinæ præsidio, angeli ductoris opera sanatam fuisse. Quæ ad utrumque Angeli, nempe & Dei genitricis simul auxilium apprimè pertineat, dabo narrationem aliam, certa totius Lusitaniæ traditione notissimam, & à rerum D. Dominici Ordinis Historiographo Ferdinando de Castillo memoriæ proditam. *1. p. Histor. Gener. Ordin. Prædicator. lib. 2. cap. 27. ut ex eo refert. Alph. Villegas Flor. Sanct. p. 3. vita 173.* Boncela municipium Conimbricense est, ibi nobilibus parentibus natus, quidam Ægydius. hic, vixdum adolescens, industria & favore tres Canonicatus & Prioratum unum adeptus, omni vitio diffluebat, non indoctus humaniorum litterarum, & Philosophiæ, & medicinæ, cui, quam sibi opportuniorem ad nequitiam rebatur, totum se dare, & Lutetiam ejus addiscendæ causa cum cogitaret, iter aggressus, dæmonē obvium humana in specie habuit. Malus iste viæ comes, à noto sibi, sed ignotus, paulatim varia quærere. ut audivit profectionis consilium, quin tu (inquit) me

a l. 6. c. 19.

me potiùs audis? ſcientiam indicabo, quæ & adeptu facilis, & uſu præcipua ad dignitates voluptateſque; ipſius etiam, quam ſcitis, medicinæ ſumma perfectio eſt.

Necromantiam dico; dixit & perſuaſit; abducit Ægidium, & adducit in vaſtum ſpecum, propè Toletanam civitatem, ibi occurrêre læti, & excepêre venientem viri dæmoneſque humanâ effigie; itur in ſpecum, exigitur non ſecreti tantùm, ſed & ligiæ fidei ſive homagii perpetui Sacramentum, volens adigitur, & ſcedula proprio conſignata cruore, promiſſum confirmat. Septennio illic tetris artibus, & caliginosâ ſcientiâ imbuitur; poſt Lutetiam profectus, miros brevi inter Hippocratis ſectatores progreſſus facit, & Doctoratus Lauream adeptus: gliſcebant enormia magis magiſque peccata: ruebat de ſcelere in ſcelus: ambiguum erat, fama eruditionis, an nequitiæ infamia major. Sed, O Dei bonitatem? vi, quem lenitate nequiverat, ſtatuit trahere.

Ecce tibi equitem hoplomachum, lanceam vibrantem, & intentantem miſero irato vultu, minaci voce clamantem, *vitam hanc moreſque deſere, ad frugem revertere.* Subitus Ægidium terror occupavit, ſed veloci motu, cum terrore inſtitutum priſtinum diſplicere deſiit, ad volutabrum luti reverſo, poſt triduum idem ille eques jam terribilior non ſolùm minatur, eadem verba repetens de mutando vitæ inſtituto, ſed lanceam pectori infigit, & vulnus, etſi non grave imponit. Fractus animo noſter: *Do do,* inquam, *me, faciam Domine quicquid juſſeris.* Saulum diceres in terram dejectum. Statuit ſeriò, ſe totum Deo dicare, & quo intus impelli ſe ſentiebat (*urgente, ſic opinor Angelo cuſtode, qui apparuerat*) religioſæ alicujus inſtitutæ familiæ ſe addicere. Hoc animo Luſitaniam repetens, dum per Pallentiam iter habet, ubi tum Monachi Dominicani monaſterium moliebantur, ſubit cupido cernendi operis; vidit Viros ſanctitate & eruditione claros, quoſdam etiam viribus & ætate defectos, delicatè olim nutritos, calcem ſubigere, ligna dolare, lapides parare, & onera humeris portare, ſummâ lætitiâ & alacritate. Optat ſe illis jungere, petit inſtanter admitti, impetrat. Tyrocinio defungitur, magnâ ſpe Sanctitatis futuræ excitatâ: poſt aliquot annos miſſus Santarenum in Luſitaniam, ibi creſcebat oratione & victoriâ ſui. Unus angebat ſcrupulus, quod penes dæmonem hæreret ſchedula illa obſcena & inteſtabilis. Igitur ardentius Reginæ cœlorum ſe commendabat, mali hujus remedium aliquod poſtulabat, non ſine lachrymarum imbre, & continuo ſuſpiriorum concentu. Quid neget miſericordiæ Mater ſic poſtulanti? Die quâdam, cùm in ſacello templi prolixiùs oraret, apparuit illi dæmon formidabili aſpectu, deteriore ululatu, convicium facit, & præſtitam fidem, acceptaque beneficia petulanter exprobrat; tandem poſt multa minaciter, & protervè, & impotenter objecta, *faxo,* (inquit) *hujus te monachiſmi, & violentiæ,*

quæ me tibi syngraphum hunc cogit restituere, nunquam satis pœniteat, simul abjicit eum ad pedes Ægidii, & videri desiit.

Ægidius chartulam accipit, & lacerat minutim. Nec vanæ dæmonis minæ fuêre, admirandis illum modis plus septennio postea vexavit, mitto vexationes alias, assumebat monachi cujusdam, qui in eodem degebat monasterio similitudinem, & nihil non quod excogitari inter domesticos posset, molestiæ, Ægidio inferebat; patiebatur hic, sed tandem dolens malitiam illam serpere & fratrem, ut putabat, illum, Deum sic semper offendere, rem defert Priori, & petit aliò mitti, causamque aperit accersito Fratre, deprehensus calumniator, & insolens ab aliis, solitus ab Ægidio vinci, desiit victori negotium facescere. Vivus tandem clarus multis non virtutibus tantùm, raptibusque, sed & miraculis variis, Anno 1265. mundo denascitur, ut cœlo nasceretur, sepultus Santareni, ut Sanctus colitur. Habetis & Deiparæ Virginis uno in exemplo efficacissimum contra dæmones præsidium, & (quæ dixi aliis locis) præterea de scholis Magicis Hispaniæ *a*, de homagio præstando *b*, & chirographo cruento *c*, de repræsentandis innoxiis *d*, de apparitione dæmonum & etiam Angelorum. *e* Joannes Molinetus *f* narrat Energumenarum illarum Quercetensium, de quibus egi non semel, possessores dæmones inter cætera quæstos, sibi à *Misericordiæ Matre* manubias animarum plurimas quotidie eripi, nec non ab illo Gigante pueri bajulo, & ab alia rotæ, & aliâ turris gestatrice, sic enim illos sacratis *Mariæ, Christophori, Catharinæ & Barbaræ* nominibus abstinentes, ad Ecclesiasticam picturam allusisse apparet.

a li. 2. q. 1. sup.
b li. 2. q. 4.
c. li. 2. q. 12. n. 5.
d l. 2. q. 27 sect. 2.
e l. 2. q. 26 sect. 1.
f Chron. Belgiæ, an. 1460.

Quid verò prohibet me *Patronæ* Virginis *Deiparæ* memoriam & venerationem, alia quoque certissima narratione recolere, ut quàm efficax semper ejus invocatio contra tartaream tyrannidem fuerit, Lectores intelligant? Horatius Tursellinus Historiæ Lauretanæ Scriptor, pari elegantiâ & fide, rem gestam proponit *g*. *Alium porrò juvenem Lauretanæ Virginis tutela servavit, quem in præcipitem locum libido insana provexerat. Hic, ut erat projectæ cupiditatis audaciaque, in vetitas se effuderat voluptates. Expugnato multarum matrum familias pudore immodico, cujusdam mulieris amore flagrabat: quâ, cum nec prece, nec pretio, nec vi dolove potiri liceret: ultima experiri statuit.*

Igitur conciliatum magicis cantionibus dæmonem rogitat, ut se voti compotem faciat, ad omnia se descendere paratum ostendens, sic eo, quod expeteret, frueretur. Diaboli ergò jussu à CHRISTO *deficit, seque totum illi dedit traditque, super hæc omnia jurat conceptis ab illo verbis, & chirographo suam obstringit fidem: usque eo impuras mentes voluptatis amor excæcat. Cæterùm, ut potius est, quod cupierat, fecit, ut fit, fastidium copia: & cœlesti luce oborta, magnitudinem sceleris sui serâ æstimatione perpendit. Ergò posteaquam animum curis anxium pœnitentia*

subiit,

subiit, ad veniæ spem erectus, cælestem opem expectare, Deum Deique parentem implorare cœpit. Inter hæc occurrit animo Virgo Lauretana, ejusque ædis Sacerdotes amplissima facinorum expiandorum authoritate præditi. Protinus Deo Authore ac duce Lauretum petit, haud dubius, quin inibi esset tantis malis remedium inventurus. Nec sua illum frustrata spes. Lauretum ut venit, Sacerdotem idoneum nactus, re omni exposita consulit, ecqua sibi spes sit reliqua salutis. Ille primò sceleris atrocitate exterritus paulisper hæsit; deinde immanitate facinoris demonstrata, ita spem illi salutis ostendit, si precibus, jejuniis, voluntariaque corporis vexatione Deum placare penitùs insistat. Cùm ille nihil omninò pœnarum recusaret, promisit Sacerdos, si imperata fecisset, se faciles aures ei daturum, & tantum piaculum Deo propitio utique expiaturum. In digressu hominem monet, ut per triduum inediâ, cilicio, flagris corpus affligeret, Beatæ Virginis opem implorans, per eam à DEO veniam exposcat: se eodem triduo rem divinam pro ipsius incolumitate facturum. Et utrinque exstitit fides. Ita triduo exacto, Sacerdos optimum ratus est ante absolutionem chirographum à dæmone extorquere, ne quid omninò juris in illum haberet. Proindè hominem à se dimittit, monitum, ut augustissimum sacellum ingressus, precibus lachrymisque Deiparam usque eò fatigaret, dum chirographum à diabolo extortum reciperet. Morem gerit ille, suæ salutis securitatisque avidus, haud dubiâ spe, id se deprecatione Deiparæ Virginis impetrare posse. Ergò prostrato ante Virginem corpore, lachrymans obnixè eam precatur, ut recepto illo nefario chirographo saluti incolumitatique suæ consultum velit, ingenti miraculo compos voti efficitur. Versiculos illos ex animo iterabat: Monstra te esse matrem: Sumat per te preces, qui pro nobis natus, tulit esse tuus. *Talia precatus, subitò chirographum in manus suas delapsum conspicit. Itaque vix sibi ex inopinato gaudio credens, integrato fletu grates Virgini enixius agit. Inde sacello egressus, lætitia exultans ad Sacerdotem accurrit, receptum Deiparæ beneficio scriptum ostendit. Id erat tot tantisque in Christum, atque in ipsum qui scripserat, diris exe-crationibus refertum, ut facilè appareret, à sempiterno humani generis hoste dictatum. Veruntamen tantum vinculum omni diabolicâ fraude potentior vis divina dissolvit: ita devotum illud inferis caput, Deiparæ benignitate asseritur in libertatem filiorum Dei: ne quisquam omninò, quam facinorosus ac perditus, si modo ipse perire nolit, de sua salute desperet, neu cuiquam in dubium veniat DEI clementia, quæ ultrò* Matrem *suam reis* Patronam *dederit ad salutem.*] Hoc exemplum gratius futurum spero, eo quod simul praxim quandam juxtà tutam & facilem Confessariis pœnitentibusque proponat; cujus normam ductumque in similibus admodum perplexis consultationibus mirari possint: quod libri hujus sexti institutum vel maximè flagitabat, à me non præteriri. Alia duo valde industria refert Cæsarius; miraculorum libro sexto, capite vigesimo sexto, & vigesimo septimo: ex quibus quàm efficax

efficax contra dæmonum præstigias remedium sit, nominis MARIÆ devota cum fide pronunciatio, clarissimè videtur. Alia suggerit historia miraculorum Beatæ Virginis Montisferrati, in qua multi traduntur dæmonum tyrannide, quibus se devoverant, consecratæ Beatæ Virgini, & ejus imagine insignitæ candelæ partim solo aspectu, ut *narratum mirac. 150. fol. 138.* partim contactu, ut *mirac. 172. fol. 47.* & *mirac. 237. fol. 215.* partim solâ invocatione S. nominis & petitione auxilii, ut *mirac. 45. fol. 60.* partim promissa ad hanc ædem sacram peregrinatione, ut *mirac. 286. fol. 256.* liberati; habes illustria admodùm miracula in hoc genere apud Lipsium lib. de B. Virgine Aspricollis Sichimensi, sed claudat hunc §. sanctus vir, & bonus Poëta Prudentius de sacratissimæ Dei Genitricis contra dæmones potestate agens: Cahem. hym. 3.

Auctor & ipse doli coluber
Plectitur improbus, ut mulier
Colla trilinguia calce terat;
Sic coluber muliebre solum
Suspicit, atque virum mulier.
Ecce venit nova progenies,
Æthere proditus alter homo,
Non luteus, veluti ille prior:
Sed Deus ipse gerens hominem,
Corporeisque carens vitiis,
Fit caro vivida sermo Patris:
Numine quem rutilante gravis,
Non thalamo, neque jure tori,
Nec genialibus illecebris,
Intemerata puella parit.
Hoc odium vetus illud erat.
Hoc erat aspidis atque hominis
Digladiabile dissidium,
Quod modo cernua fœmineis
Vipera proteritur pedibus.
Edere namque Deum merita
Omnia virga venena domat:
Tractibus anguis inexplicitis
Virus inerme piger removet
Gramine concolor in viridi.
Quæ feritas modò non trepidat
Territa de grege candidulo?
Impavidas lupus inter oves
Tristis obambulat, & rabidum
Sanguinis immemor os cohibet.
Agnus enim vice mirifica
Ecce leonibus imperitat,
Exagitansque truces aquilas
Per vaga nubila perque notos
Sidere lapsa columba fugat.
Tu mihi Christe columba potens,
Sanguine pasta cui dedit avis,
Tu niveus per ovile tuum
Agnus hiare lupum prohibes,
Sub juga tigridis ora premens.

Septimum, est *Signaculum S. Crucis,* de cujus præconiis liber esset solidus contexendus ex Sanctorum Patrum scriptis, & rerum gestarum exemplis. *Vide D. Cyprianum serm. de passione Christi, Originem libro tertio in Iob. Lactantium libro tertio capite vigesimo quarto. D. Antonium, apud Athanasium, ipsum Divum Athanasium de incarnatione Verbi, (ubi ait:* Signum Crucis tollit omnem Magiam. *) D. Gregorium Nazianzenum orat. 1. in Julia. & ad Nemesium. D. Chrysostom. homil. 8. in Epist. ad Collossens. & homil. 50. in Matthæum. D. Cyrillum Catech. 4. de Ascens. Nyssenum in vita Thaumaturgi. Hieronymum in vita S. Hilarionis.*

Augu-

Augustinum libro secundo de Symbolo ad Catechumen. & serm. 81. de temp. Theodoretum in vita Macedonii, & libro tertio histor. capite tertio, & libro quinto capite vigesimo primo. D. Gregorium libro secundo Dialog. capite decimo. Joannem Diaconum libro secundo vita D. Gregorii capite ultimo. Slabrum lib. 4. histor. cap. 5. ex quo Baronius Annal. tom. 11. ann. 1027. Thomam Cantiprat. libro 2. cap. 57. à par. 34. apud quos extant memoria dignissimæ de hac re historiæ: nec minus illustres aliæ, una de incendio sævissimo, quod Rhemis diabolus incitârat, & S. Remigius signo Crucis extinxit, habet Hincmarus *in ejus vita.* Aliud de Beato Vedasto, qui Crucis signo maleficium aliud abolevit, teste Albino Flacco historico vitæ ejus. Eodem dæmonibus prævaluit signo D. Auxentius, teste Metaphraste; ut & S. Albinus, teste Fortunato; & S. Suibertus, teste Marcellino: & Beatus Caluppanus, teste Divo Gregorio Turonensi, qui memoriâ dignam rem narrat *a*, ut & de Sancto Niceta Theocteristus ejus discipulus apud Metaphrastem in Aprili, & de Beato Vincentio Ferrerio Rauzanus *b*, & de Eutychio Patriarcha Eustathius ejus discipulus; qui & signum Crucis vocat *Telum dæmonibus formidabile.* Hoc signo Macarius Patriarcha Antiochenus in Bavaria morbos pepulit, Mechliniæ incendium extinxit, Tornaci seditionem compescuit, ut tradidit Anonymus *in ejus vita,* qui ante quingentos annos scripsit. Benedictione signi Theodorus Archimandrita veneficium Theodori Magi vitavit, sæpe dæmones expulit, solitas frugum calamitates avertit, & dæmones certis locis includebat, & signo Crucis locum obsignabat, ne cui nocere possent, teste Georgio ejus discipulo. Eodem gladio utebatur Beatus Godefridus, teste Nicolao ejus æquali, *capite decimo tertio ejus vitæ,* & S. Portianus, teste Gregorio Turonico *de vita Patrum capite quinto*: & Sanctus Maximus Rhegiensis, teste Dinamio Patricio (*apud Sur. in Novemb.*) qui & miras dæmonum præstigias, & unico hoc telo partam narrat victoriam. Docebat hoc Sanctus Eligius Noviomensis suos his verbis: *Christiano nec auguria, nec alia qualibet figmenta possunt officere: quia ubi signum Crucis cum timore & fide Dei præcesserit, nihil ibi inimicus nocere poterit. c*) Fatentur hoc dæmones expulsi à S. Putapio apud Metaphrastem *mense Novemb.* clamantes: *Verè terribilis es, O Nazarene, verè terribilis es, & ubique in omnes obtines imperium. Quo ergò proficiscar? si in desertum, si in civitatem, si ubicumque duxerit aliquis, tu illic prævenis: solâ Crucis figurâ, solo tuo Nomine nos expellens.*) Meritò itaque S. Daniel Stylites, ad effugandos Dæmones, ubique *Crucem, ut arma inexpugnabilia* (ait Metaphrastes) *inferebat.* Hoc in signo tam fœliciter vincebat S. Maurilius, ut narrat Fortunatus *d*, nec non *S.* Aichadrus ut refert Fulbertus scriptor ejus vitæ: item S. Nicetius Trevirensis, ut prodit Turonensis Gregorius *e*: item ex consilio B. Nonni Pœnitens illa famosa Pelagia, teste Jacobo Diacono Heliopoleos: item

a in vita Caluppani apud Sur. to. 1.
b l. 1. ejus vitæ c. 10. & l. 2. c. 7.
c refert S. Audoenus ejus æqualis lib. 2. vitæ Eligii c. 26.
d vita S. Maurilii c. 3 & 6. 28.
e vitæ Patrum c. 7.

item Sanctus Jacobus Alemannus, teste Antonio Flaminio *vita illius capite undecimo*, item Sanctus Gallus Abbas & Confessor, teste Walafrido. Strabo *libro 1. vitæ Sancti Galli capite 7.* & innumeri alii, eadem enim Sanctorum omnium semper de hoc signo ac trophæo salutis nostræ sententia fuit, eadem sæculorum omnium experientia. Nolo plura addere, velim duntaxat legi, quod de Diacono à Sancto Wulfranno misso, ut præstigiosum palatium Ratbodo ostensum viseret, narrat Jonas Senonensis, qui eo tempore vixit, & id se accepisse ex oculati testis Ovæ Presbyteri Frisii ore scribit, *in vita Sancti Wulfranni, apud Surium mense Martio.* Quod cur in dubium vocet Corn. Kempensis *libro 3. Hist. Fris. c. 11.* non satis intelligo. Multa enim passim talia à gravissimis Scriptoribus prodita. Legite quod de Cabade Persarum Rege narrat Glycas *p. 4. Annal. fol. 370.* & his addite, quæ Thomas Bozius collegit *libro secundo de signis Eccles. cap. 8. & seq. & libro 15. capite primo,* & Sprengerus *capite 1. qu. 4. p. 2. mallei,* denique Societatis nostræ Jacobus Gretzerus *lib. 3. de S. Cruce cap. 18. & 19 cum aliquot sequentibus,* & Petr. Thyræus *p. 3. de dæmoniac. cap. 44. & libr. de locis infestis p. 3. cap. 68.* Sed unum nolo præterfluere, notatum à Franc. Bencio litteris Mediolanens.

Anno millesimo quingentesimo nonagesimo primo. Sacerdos quidam Aronæ agens, pollicetus erat Deo, aditurum nostram Societatem, idque uni è nostris aperuit. Indignè hoc tulit dæmon, seque ad solita arma convertit. Impuris cogitationibus hominem aggreditur, ita infestis, ut adimerent Somnum: Surgit è lectulo miles Christi, & lectitandis piorum historiis, noctes ducit insomnes: neque hoc adversarius, suspensam lucernam ad parietem sic dejicit, ut effuso oleo totum volumen fœde prolueret: neque hoc satis, inter cœnandum invadit immundo afflatu: hic à mensa statim in cubiculum, humiles ad Deum preces effundens humi projectus, & pro cibo corpori flagra ingerere: cùm sic quoque cœco igne carperetur, nudatis pedibus terram institit binas horas vel ternas, dum importunus calor defervesceret: dein conjicit se in cubile fessus: visus in eodem strato videre mulierem, & attingere ejus comam manuum extentu: desilit repentè attonitus, & ad lectulum conversis luminibus nihil videt, donec bis terve agnovit, timuit ludibria oculorum: idque pluribus noctibus accidisse testatus est: tandem eò res processit, ut miser iturus cubitum, brachia sibi manusque arctè colligaret, inditis vinculis, ne in somno attrectaret quicquam manus errantes. frustrà; simul enim sopor & ligabat sensus, breve ad tempus, & brachia solvebat. Sed nimirùm, quæ est Dei clementia, diaboli tentatio est infrà hominum facultatem: fugavit illum, qui pro castitate pugnabat, cùm fortiter obstitisset. Rediit tamen victus ad pugnam admirabili arte. Egressus aliquando Sacerdos idem ex oppido levandi æstus ergò, juxta lacum inambulabat, persolvens horarias preces Mariæ Virgini. Vix ducentos passus processerat, eum assecutus est vir quidam, cum rutila barba & promissa, vesteque magni pretii, insidebat equo pulcherrimo atri coloris,

loris, qualis nullus illis regionibus visus: famuli erant à pedibus duo: cùm accessisset propius, perhumaniter salutavit, numquid ad Jubilate, *inquit, pervenisti? recitabat fortè Sacerdos illum Psalmum, & quod magis mirum, ita pressâ voce, ut exaudiret tantùm se ipse; tum verò equitem inter & Sacerdotem sermo institutus hoc ordine. Prior eques speciem rimantis, quæ est animo tibi infixa cura? quæ sollicitudo mœrentem excedit? at ille dissimulans, mihi bene est ac bellè, frustrà tibi hujus rei quæstio fuit. Cui eques: Mi homo, mihi dare verba difficile est, cui datum olim à Deo, ut introspiciam, quid tacitis cogitationibus volutent homines, agitentque: cum stetisset Sacerdos admiratione defixus, & stupens loquentis habitum, corpusque totum lustraret luminibus sumpto animo. Quod si tibi ea virtus, effare, quæ me angit molestia? si quid fortasse tu plus scis de rebus meis, quàm ego ipse. Cui ille: Votum Societatis Jesuitarum, hîc stimulus cor vellicat, hoc te quietum esse non sinit. Sed tu alias res agas necesse est; ad illam tibi aditus non patebit, me vide. Suspicatus alter, ne aliquâ ratione inaudisset à nostris. Non certum satis votum illud fecerim, nec ne: sed ut ita sit, si certum est Patribus] me excludere, non abjiciam animum, nec me discruciabo: neque enim una est tantùm piè ac sanctè Deo inserviendi via, Rectè istud quidem, ait eques, mitte illam de pectore curam, est tibi ea indoles ingenii: is truncus corporis, & hæc, super ea, voluntas, ut vel in ista, quâ nunc uteris ratione vitæ, possis innocentiam tueri: quod si me audis, aliam terram vide, ubi Deo vivas & tibi, Aronâ relictâ: jam me sequere, nec temerè erit consultum rationibus tuis; optimâ apud me eris conditione: non lacto inanibus promissis, huc respice: hæc cùm diceret, crumenam prægrandem manu percutiebat crepantem argento. Egit gratias Sacerdos, non possum ad præsens uti liberalitate tuâ, ut fidem meam præstem Ecclesiæ Arinensi, & subitò interfatus eques: Quæ isthæc fides, sine publica ulla sponsione aut chirographo? An te quinquaginta tres æris libræ (neque enim plures accepisti) addictum habebunt. Assentiebatur hæc audiens non sine admiratione: sed conjecturâ ducebatur ad suspicandum, ad illius aures permanasse omnia ab aliquo Aronensi. Tum paulò fidentior: Tu verò quo iter intendis? ubi habitas? Pallantiæ respondit (nomen est oppidi ad lacum Verbanum) & qui ad nos appellit linter meus, ad vicinalem usum paratur: agebatur ab uno atque altero remige, utroque pullato. Aspicit Sacerdos, & miratur non anteà visum. Nunc, si accipis conditionem. Pallantiæ mecum eris quamdiu voles, si stat religiosam vitam complecti; ut in unam admittaris insignẽ & sanctitate præstantem, curabo. Laudo egregiam humanitatem tuam, quâ sponte uteris in hominem ignotum: sed habeo causas remittendi. Hac sermonum vice, cùm paulùm subsistere cogeretur Sacerdos, Præi, Domine, inquit, post paulò sequar, non aliter fecit ac dixit. Tum salutare Crucis signum in fronte exprimens, atque in loco cordis, & pensilem corollam baccis consertam sacris, quibus preces numerantur, manu prehendens præcedentem subsequitur.]*

Desiere ad Crucem subitò apparere eques, famuli, cymba, remigesque. Quis non miretur tot contortuplicatas colubri tortuosi fraudes, unico S. Crucis signo nebulæ instar dissipatas? Et si non is (Lector) præoccupatus aut mente vanâ, nihil dubito, quin Wieri impudentiam virulento & tortuoso sermone conantis elevare, quam ipsemet prodiderat narrationem, sis vehementer detestaturus. Illud quoque velim notes, & in memoriæ sinum recondas, quod Beatus Fortunatus disertè prodidit, aliquandò Sanctos hisce divinis remediis quædam alia adhibuisse, dicis tantum causa: ut miraculorum gratiam, hoc quasi naturalis remedii velamento (quæ illorum erat humilitas) obumbrarent, & humanam laudem effugerent; ut de Beata Rhadegunde Regina idem prodidit, eam Crucis signo folium pampini addere consuevisse *a*.

Octavum præbent *Sanctorum*, qui in cœlis beatitudine perfruuntur æternâ, *Reliquiæ*, de quibus illud, ut in cœlis, sic in terris verum: *Nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.* Fremant, ut lubet Vigilantiani nostri, in eorum illos Principe Divus *b* Hieronymus jam jugulavit, damnavit eos Nazianzenus, damnavit Chrysostomus, damnavit Ambrosius, damnant Ecclesiastici Annales, damnant gesta Sanctorum omnium; damnat, qu[i] errare non potest in fidei rebus, Ecclesia Catholica. De innumeris pauca memorabo. Quotannis ad D. Philippi Apostoli sepulchrum in Sicilia plurimos energumenos liberari; adeò, ut anno millesimo quingentesimo quadragesimo primo, plusquam ducentæ fœminæ hujusmodi fuerint numeratæ: Auctorem habeo Thomam Fasellum *libro decimo de rebus Siculis capite secundo.* Idem cernimus in Brabantiæ Gela, ad S. Dympnæ sepulchrum, in Flandriæ Rothnaco, ad Reliquias S. Hermetis: scribit Turonensis puerum ægrotum, cùm hariolo traditus fuisset sanandus incantationibus, sortibus, ligaturis; pro vita morti mancipatum: alium eâdem lue laborantem, sumptis de sepulchro S. Martini pulveribus sanitati restitutum (*d. cap. 45.*) idem narrat, Justinum magicis præstigiis ac larvis mirè infestatum, supposuisse capiti frenum Constantini, in quo Clavi Dominici unius virtus intexta, & tertiâ vexationis nocte quietem recepisse. (*de gloria Mart. lib. 1. cap. 6.*) Georgius Monachus scribit, oleo sanctarum Reliquiarum, addito jejunio & oratione, multos dæmoniacos à B. Auxentio sanatos. Hanc virtutem sepulchro S. Hereberti Coloniensis Episcopi, tribuit etiam Rupertus Tuitiens. *cap. ult. ejus vitæ:* de sepulchro Lutgeri Monasteriensis Episcopi referunt Monachi Werdenenses *lib. 3. vitæ ejus cap. 6.* de lipsanis capillorum S. Vincentii Ferrerii Petrus Rauzanus, *lib. 4. vitæ illius cap. ult.* de S. Guthlaci zona Felix Crolandiensis *in ejus vita.* de S. Richarii corpore Albinus Flaccus, *in ejus vita.* Apud Cappenburgum quidã multas malignorum dæmorum infestationes patiebatur, ut adiit sepulchrum

a Fortunat. l. 1. vitæ S. Rhadeg.

b D. Hier. contra Vigilantium D. Naz. orat. de B. Cypriano circà fin. D. Chrys. in orat. contra Gent. de S. Babyla. & hom. 26. n. 2. ad Cor. Amb ser. 7. & 91 Rufin. l. 2. hist. c. 25. Soc. l. 3. c. 16. Sozom. l. 7. c. 6.

Niceph. l. 10. c. 8. Gregor. Turonen. l. 2. de glor. mart c. 45. plures alios citat ex nostris Jo. Gibbonus erud. Disput, de Sanctis an. 319. excusa Treviris & Bozius l. 5. de signis Eccl. c. 7. 11. & 12. & Thyr p. 3 de dæmonia c. 43. & adhuc accuratius p. 3. de locis infestis c. 67. Hi multos citant quib addo Theof. Abba ser. de veneratione Sanctorũ, & ser. de Sanctorũ Reliquiis.

chrum B. Godefridi, omnia dæmonum phantasmata evanuerunt *a*. Meritò itaque S. Bennò Misnensis Episcopus toto vitæ suæ tempore religiosè Reliquias Sanctorum colens, eas tamquam cœlestem quendam thesaurum venerabatur *b*. Meritò B. Joannes Damascenus Sanctorũ Reliquias vocavit *Fontes salutiferos, ex quibus plurima ad nos beneficia manant, suavissimumq; unguentum profluit* c.)

a Sur. to. ex Anonymo coætaneo S. Godefrid.

b Emserus c. 5 ejus vitæ.

c l. 4. de ortho. fid. cap. 1.

Meritò tot olim & hodie ad eorum sepulchra institutæ fuerunt peregrinationes, & suspensæ tot corollæ, atque anathemata. Cavendum duntaxat, ne quas in hoc cultu sanctissimo superstitiosas ceremonias misceamus, ut monet Sylvester *verbo reliquiæ*. Sanctis enim odiosa superstitio, grata religio. Testata id fuit B. Glyceria Martyr, ex cujus corporis exuviis unguentum suavissimum & saluberrimum morbis omnibus medicamentum fluere solebat. quadam vero die, cum Episcopus Perinthi inscienter argenteum quoddam vasculum emisset, quod Magicis ministeriis impensum fuerat, continuo desiit sacrifluor unguenti. *Re nova perculsus Antistes, ad preces confugit, divinoque impulsus spiritu vas novum amovit, & antiquum reposuit, ac protinus unguentum sicuti prius scaturire cœpit. Quocirca rem diligentius inquirens, comperit vas illud nefandis rebus servisse, quod simul atque ad Imperatoris aures pervenit, habita quæstione, tanti criminis reum uti par erat, supplicio affici jussit*] *Narratur à Nicephoro libro decimo octavo capite trigesimo secundo.*

Nonum, in Ecclesia quoque vetustissimum, & miræ efficacitatis est, *aqua benedictione sacra & solenni ritu ad id instituta*; eaque duplex, una baptismalis, in Vigilia Paschæ & Pentecostes consecrari solita, quæ jure Canonico comprobatur *d*: altera lustralis, singulis Dominicis, initio primi sacri, consecrata, nominatim ad dæmonis impetum reprimendum, & alia pericula averruncanda, jam in usu ante Alexandri primi tempora, & semper à Catholicis omnibus, magno cum fructu, retenta honorataque *e*, Meminit *in vita D. Gregorii Magni* Joannes Diaconus Monasterii, per ejus aspersionem, à dæmonibus liberati; hodie miraculum istud apud Indos sæpe renovatur *f*. Plura referunt alii exempla: de Josepho quondam Epiphanius scribit, cum adhuc ille Judæus esset, insanum quendam ab eo per aquam Cruce signatam sanitati restitutum: de fœmina, quæ Magicis præstigiis in aquam transformata putabatur, Pallidius testatur, cum B. Macarius aquam benedixisset, superque caput ejus precatus fudisset, fecisse, ut, quod erat, omnibus videntibus fœmina videretur *g*. Apud Theodoretum Marcellus Episcopus Jovis Apameni Fanum cum dirueret, atrum dæmonis spectrum flammæ vim ne materiam ligneam depasceretur, impedire cernens, aquam signaculo Crucis munivit (*hoc est benedixit*) & ea jussit flammam aspergi: contactũ non ferens improbus ille aufugit, & aqua quasi oleo excitatus ignis, momento temporis Fanum consumpsit. B. Theodorus Archimandrita noxas omnes

d c. in Sabbato; & c. nec quequam de cons. d. 4.

e Alex. I. epis. 1. Conc. Nannetens. cap. 5. Rhegino l de dis. Eccles. cap. 210.

f l. 2. epist. de reb. Japon. ep. 2.

g Epipha. hæres. 10. Pallad. Lausiac. cap. 19. Theodor. l. 5 histor. cap. 21.

aqua benedicta solebat repellere, etiam morbos à dæmoniis illatos, ut *à Phentino illo apud Tantandiam, qui obvius dæmoni in forma canis, solo illius hiatu in gravissimam ægritudinem inciderat*: ut *à Theodori cujusdam Tribuni domo, in qua homines & animantia omnia à dæmonibus cruciabantur, & cum domestici pranderent aut cœnarent, lapides super mensas jaciebãtur. Ex quo magnus omnes terror invadebat, & mulierum tela rumpebantur, & tanta serpentium & murium multitudo domum occupabat, ut præ formidine in eam ingredi nemo auderet. Domum igitur Dei servus ingressus, totam noctem Psallendo, & Deum obsecrando traduxit, & aqua, cui benedixerat, totam domum aspergens, eam à spiritibus immundis liberavit.*] Hactenus Gregorius Presbyter sæpius jam citatus. Idem postea hoc quoque recenset illustre miraculum, *Apocomensis vici incolæ bovem occiderunt, ut carnibus ejus vescerentur. Contigit autem, ut omnes, qui ex illis carnibus comederant, in morbum inciderent, & jacerent ut mortui, & quicquid carnis reliquum fuit, nigrum evasit ac fœtidum. Qui igitur ex carne illa non gustarent, id, quod acciderat, viro sancto nunciaverunt. Qui respondit, exitium istud à phalange Dæmonum, qui per lebetes pertransierant, provenisse. Et cum eo tempore non posset cũ illis discedere, benedixit aquæ quam per unum è fratribus misit, ut periclitantes consperceret, eisq; bibendam propinaret. Quo facto, cuncti tanquam è somno surrexerũt præter unum, qui mortuus est. Joannes enim procurator, cujus fratri ea calamitas contigerat, non exspectans viri sancti benedictionem, accurrit ad mulierem veneficam, & dum ejus incantationes adhiberet fratri, ille animam egit.*] S. Huberti Episcopi Leodiensis, veri demonomastygis habitaculum multiplices catervæ Dæmonum invaserant: id animadvertens vir Dei, puero dixit: *Vade, aqua, quæ Sacerdotali consecratione sale admixto benedicta, & ad effugandam inimici nequitiam orationis virtute imprægnata est, liquorque olei itidem* (en chrisma) *Apostolica auctoritate benedictus huc deferatur: quorum aspergine atque litura, mox ita effugabuntur hinc inimici virulenta phantasmata, ut amplius sua non audeat inferre machinamenta.*) Hactenus Anonymus, D. Huberti discipulus vel familiaris, scriptor vitæ illius. S. Eligius Noviomensis Episcopus quinquaginta amplius energumenos simul, porrecta eis aqua benedicta liberavit, ut refert æqualis ejus S. Audoenus *a*. Sed & S. Laurentius Dunelmensis in Britannia, & S. Annon Archiepiscopus in Germania, & S. Maclovius in Galliis, aliique duo apud Petrum Cluniacensem, sæpe dæmones hoc rogo fugaverunt *b*: nonne contumaciores dæmone Germani, Galli, Britanni Calvinistæ, qui tam sacram undam, ut hydrophobi atque lymphati adversantur? horum unus è numero Wierus scribere fuit ausus, in Græcorum Ecclesia hanc aquæ benedictionẽ, ut superstitiosam damnari: quæro in qua? non veteri: quomodo Theodorus, Theodoretus, Palladius approbarent? Agnoscit aquæ benedictionem D. Dionysius Areopagita *cap. de Eccles. hierarch.* & in Scholiis ad eum agnoscit Pachymer. *fol. 128.* An ergo inadhuc recentiore Schismatica?

a l. 1. vitæ S. Eligii cap. 20.

b vide Sur. in vitis horum Sanctorũ, & Cluniacen. lib. 2. cap. 7. & 14. ssi plura recensentem de vi aqstæ benedictæ Grecorum l. 4. de. cruce c. 36.

tica? nihil miror hæretico tales placuisse duces. Sed accedant & certæ fidei quædam narrationes: *Rigæ anno 1582. Ruthenus quidam, cum sæpius moneretur, ut cum Ecclesia Romana rediret in gratiam, semper autem obsurdesceret, sine pœnitentia decessit. Ex eo die varia se in ejus domibus spectra domesticis offerebant, assidentibus auferebantur mensæ, nemine comparente: cubiculorum fores, non modò pessulis, verum etiam sera pensili obfirmatæ, totis cardinibus evertebantur: è summis ædibus lapides ingentes jaciebantur pice fœdati, quos se tractasse perhibet Sacerdos è nostris, quidam autem Polonus, quē Pater idem se vidisse affirmat, adeo graviter est vulneratus in vertice, ut dies aliquot jacuerit semivivus: in eadem domo cum multum straminis esset, id totum in minutissimas partes comminutum est. Denique hæc & id genus alia cernebantur plena terroris, quæ non obscurè, quantum sibi jus in iis ædibus sumpsisset Satanas, indicabant. Ingressus in eas is, quem dixi, Sacerdos, cum comite altero, aqua benedicta thureque adhibitis expiavit: quo exorcismo omnis tumultus dæmonum conquievit, id quod multis deinde gratiis ædium Domini testati sunt.*) Ita litteræ Collegii Rigensis illius anni.

In Mexicana Provincia sedes etiam Pascuaræ Societas nostra posuit, ibi circa annum millesimum quingentesimum octogesimum septimum, (ut litteris Provinciæ illius accepimus) *erat Indæ fœminæ puer, quem cunctis noctibus, cū cubaret, eripi sibi à latere sentiebat, deinde reponi, quo raperetur ignara: ipse puer interea vitali spiritu indies egesto lenta tabe properabat ad finem: huic puero salutare fuit in ædem sacram deduci, & lustrali aqua adhibitis comprecationibus sacris, adspergi.*

Sequenti anno octogesimo octavo, *Viro cuidam Treviris mulier rustica, nescio quid ovorū offerebat, excipit pileo pedissequus, mox pileum ovis expositis imponit capiti, & statim adeo vexari cœpit dolore, ut pene desiperet: confugit nescius quid ageret in ædem sacram, incensum caput immergit in vas promptum aquæ lustralis, convalescit; maga comprehensa in quæstione dixit, ova sic fuisse venenata, ut gustantibus interitum, extuberationem tangentibus essent paritura.*] Litteræ Trevirenses anni 1588.

Mussiponti anno millesimo quingentesimo nonagesimo tertio. *Virgo ætate provectior tot incita furiis, ut obsessa diceretur, recitatis à Sacerdote nostro Litaniis, infecta altera maleficiis epota salutari aqua: alia vexata à maligno spiritu, appensa ad collū sacra cera cœlestis agni ad se rediere: mox & confessæ decessere è vita, cum essent precibus intentæ.*] Sic Litteræ Provinciæ Franciæ illius anni.

Franciscus Lopezius Gomara quoq; testatur dæmonum ludibria & apparitionis apud Indos tribus potissimum mediis discuti & depelli solita efficacissimè: venerabilis Sacramenti Eucharistiæ præsentia, Crucifixi imaginibus illatis, & aquæ benedictæ aspersione, idque non semel ipsos cacodæmones Indis confessos. *lege Histor. Mexicanam cap. 35.*

Decimum exhibent remedium res aliæ Catholico ritu solitæ benedici ad hunc effectum, ut cereæ formæ orbiculares *Agnos Dei* vocamus, propte

agnum una in facie impressum, de quorum effectibus liber extat Vincentii Bonardi. multa quoque Petrus Matthæus in 7. Decretal. cum consecrantur à Pontifice Maximo, postulat ille à Deo, ut devotè gestantibus Deus tribuat, quæ breviter his versibus complexus fuit Frusius noster.

Postulat inprimis sacrati aspectus ut agni,
Agnum ad cœlestem concita corda levet:
Utque salutiferæ memores vitæque necisque,
Criminis & vitii noxia vincla terant.
Hostis ut insidias Stygii ac certamina vincant,
Decipulas mundi, carnis & illecebras:
Corporeos nobis morbos, casusque repelli,
Præsertim horriferos, mortificosque petit.

Item *grana benedicta, cerei benedicti, sal benedictum, & panis benedictus.* Inter quæ panis benedictio, tum ob antiquitatē, tum ob crebra miracula, celeberrima sanè videtur. Etenim & meminit illius non uno loco D. Paulinus in Epistolis *a*: & eo usi contra dæmones varii Sancti viri, ut Beat. Elphegus Cantuariensis in Danis sanandis (*auctor Osbernus in ejus vita*) & S. Wolphelmus Abbas in morbidæ fœminæ curatione (*auctor Conradus eius discipulus in vita S. Wolphelmi*) & B. Hildegardis cum improbo amore nobilem puellam Trevirensem liberavit (*Theodoricus Abbas libro tertio. de vita S. Hildegardis capite nono.*) & S. Marcellus Abbas Eugenii cujusdam uxorem ex ipso mortis limine in vitam reduxit, ut narrat mense Decemb. Metaphrastes. Sed ista satis multa piis, impiis nihil satis, ut credant, quidvis plus satis, ut nauseent. *Lege, si lubet, Gretzerum libro tertio. de S. cruce capite trigesimo septimo.* Accipite & ista ex Epistolari Historia paucis nota: *Drepani fuit anno 1585. paterfamilias quidam, cujus in ædibus, variæ dicebantur aliquot jam menses ex occulto voces existere. familiaris is erat dæmon, qui variis modis conabatur hominibus illudere; jacebat saxa prægandia, nullius tamen capitis detrimento, vasa quoque domestica altè jaculans, non frangebat, cumque in his tectis fidibus caneret adolescens, dæmon, cunctis audientibus, lascivis cantibus prosequebatur testudinis sonum, apertéque dæmonem se esse jactabat. cumque ædium Dominus unà cum conjuge quoddam in oppidum, ad suà negotia discederet, comitem sese dæmon adjunxit: cum autem ille madefactus aqua pluvia rediret, nequam spiritus antevertit sublatisque de via clamoribus, præmonere domesticos cœpit ignem ut exstruerent, herum jam esse in januis, totum imbribus madefactum.*

Verum cum ita se illudi Dominus ædiū intelligeret, minitatus est dæmoni adducturum se patrem de Societate, qui è suis eum sedibus exturbaret. ille verò, ne id faceret, clamitare, minitarique inimicitias, & odium, & quamdiu Pater in iisdem ædibus versaretur fore, ut sese conderet & occultaret. Venit tamen herus ad Patrem, & rem illi narrat ex ordine, domum etiam mutat, & se illis molestiis liberet obtestatur. Pater ne imperita multitudo elata cupiditate videndi, id quod fore videbatur

a vide Stephan. Duranti lib. 2. de ritibus Eccles. Cath. cap. 58.

accur-

accurreret, ad eum sibi proficiscendum non censuit: tantum monuit ut ipse, & tota ejus familia ablutis generali confessione peccatis, cœlesti pane *se confirmarent, caverentq; ne quis aut ex domesticis aut ex externis, sermonem cum hoste miscerent, neve ex eo, ut antea fecerat, occulta perquirerent, riderent potius, quæ ab eo dicerentur, & ut orta ex mendacii patre planè contemnerent. Illi cùm se facturos recepissent omnia, dedit eis Pater ex consecrata* cera Agni cœlestis simulacrum, *quod filiæ cervicibus, ut quæ omnium maximè à dæmone vexabatur, insererent. Hic terrere dæmon cœpit clamoribus filiam, minitarique, ni ceram illam abiiceret, fore ut ei obtorto collo animam eriperet. Sed illi Patris monita & consilia secuti, cum loquenti responsa non redderent, seseque invicem contra hostem Sacramentorum telis armarent, facilè se ab eius insidiis molestiisque tutati sunt.*

In Trevirensi ditione hoc ipso tempore, ut sunt plurimæ illic sagæ: *quædam puerum octo circiter annos natum, suis præstigiis ac carminibus circumventum, in eas sedes solita erat abducere, ubi per licentiam noctis ac tenebrarum nefariis lusibus indulgerent, hic sua quoque partes puero dabantur, ut dum illæ choreas consertis manibus inter se ducerent, is earum saltationem tympano prosequeretur: nec modò ludorum erat chorique spectator, sed sæpè etiam præstigiarum quibus illæ humanis corporibus vitiisque nocent. Hunc Archiepiscopus deductum in aulam custodiri jussit, ut Cathechismo cujus erat planè rudis; imbueretur: cui cùm sacerdos noster* effigiem cœlestis agni, *de cervicibus suspendisset, noctu adfuit dæmon, graviterque puerum increpans quod tam facilè se decipi passus esset, jussit ceram illam, ni vapulare vellet, abiicere; territus puer imperata fecit, continuoque dæmon, eo quod jam metuebat amoto, ad muros urbis eum abripit, nigroque impositum hirco, ad impurissimas sagarum regiones momentò transfert. Qui cùm aliquandiu inter veneficas latitasset, restituitur iterum in Palatium, fracta implicitaq; nodis resticula, unde cera illa pendebat.)*

Is puer Archiepiscopi & Civitatis petitione in Collegio nostro inclusus servatusque, donec doceretur quæ ad disciplinam Christianam necessaria, ut cum postea redisset in aulam, Sacramentis religiosè munitus à dæmonum laqueis eriperetur, quod & denique factum, etsi postea relapsum criminis post aliquot annos pœnas dedisse debitas inaudivi.

Anno subsequente in eadem ditione fuit adolescens rusticus, sed peracri ingenio intra quintum decimum annum. Hic non semel accesserat ad feralem locum ubi permisti fœminis mares, & ætatis teneræ majoribus dæmone magistro epulabantur, noctis licentia discrimine pudoris exstincto. *Ipse tamen nondum Deo Deiparæque renunciarat, execrandas nondum precationes fecerat dæmone præeunte. Felis tantum cerebrum cum sumpsisset in cibum, decrescente luna sentiebat sibi mentem imminui. Ubi Trevirensem ingressus est urbem, quam nunquam antea viderat, eo nimirum ducente ad supplictū, qui duxerat ad maleficium, uti fanaticus deductus est in ædes Principis ut seorsim ab aliis certa in domus parte curatus à nostris, dæ*

monem excuteret. Sed cùm ei nulla à dæmone nocte daretur quies: coniuratisque à quibus diverberabatur, vel cerea effigie sacri agni, *quam ad collum habebat, avulsa, Archiepiscopo placuit mitti in Collegium Societatis: nec hic quidem fuit misero pax, nisi solemni ritu cubiculo expiato: pretium erit quædam ex iis memorare, quæ ab ipso narrabantur, ita enim ipsimet Antisti ille: cùm exerceretur nostra commessatio, fuit unus è tua cohorte, qui gloriatus est quadam nocte (indicabant enim eam quæ fuisset) dormienti tibi potionem pestiferam ingessisse, reperto ad te aditu ex occasione*, agni Dei, *quem iturus cubitum reliqueras imprudenter in mensa, quod si paulò capacior fuisset calix, mortem non effugisses. Certe ipse Archiepiscopus dixit, se post illam noctem ita infirma fuisse valetudine, ut per aliquot dies decumbere cogeretur. Cùm hæc dicens in magna corona nobilium non faceret fidem, ad Præfectum Vrbis, quia & te, inquit, nostræ lamiæ bis invaserunt, sed ab ea pixidula quam fers continenter, ubi sunt imagines binæ, & nescio quid consecratum* (Agnum Dei *intelligebat*) *sunt à conatu repulsæ, de harum gestatione rerum confessus est præfectus.*)

Alius à dæmone obsessus, *canem magis ringendo & latrando, quàm ratiocinando & loquendo hominem se esse ostendebat: hic à Burgundia usque ad nos adductus, vique summa compulsus in templum: non prius desiit canem agere, quam* agnus Dei *in collum insertus est: tum demum obmutuit, & humanitati redditus, salutari animum confessione purgavit, idem amuletum*, alteri fuit eodem modo laboranti.)

Ex litteris Germaniæ superioris, collegii Friburgensis, Anno 1590. ex eadem Provincia in hæc verba Oenipontani: *ut gravitati morborum medicamentorum respondet utilitas, terriculis diaboli opponitur multis in locis*, sacrarum plangunculárum, *usus, ex eo genere nonnulla ponentur. Affirmabat se quidam inferis destinatum ob scelera commissa, furiisque agitatus invocabat dæmonem subinde, quē & adesse monstrabat, paventibus aliis, indiciis intentu: hunc persanavit unus è nostris mollibus primò delinitum verbis, mox etiam ad confessionem adductum, donatâ, quam piè demitteret in pectus*, bullâ agni cœlestis. *Corpus quidam animamq; diro animarum prædoni devoverat tempore præstituto: hora ferè instante (ut sæpè prava consilia, & nimium calida reputantur post factum) mæstus atque anxius adit sacerdotem: cum dum consulit trementibus labris, deerrantibus oculis, repentino pavore, Opem, exclamat, infelici, quem tu expedis, pater, auxiliare aliquod sacrū. Quærēti nostro, ecquid novi? Astat, inquit, ante ostium hostis operiens abeuntem & hostili vultu minitans raptum ex condicto, ergò huic quoque simile remedium allatum est. Neque hæc sunt fama incognita.*

Rusticus cum inaudisset Oeniponti agere viros, qui veneficia & præstigias certis medicaminibus abigerent, in collegium venit, medicinā (hoc verbo utebatur) petens adversus diabolum, interrogatus quid intelligeret nomine medicinæ: haud scio respondit: nihil enim præter auditum habeo: sed istud quicquid est diabolum fuget. Data igitur particula cerea, quam salutarem sensit adeò, ut paulò post uni

uni è nostris ipsius oppidum iter facienti, cum propterea obsideretur à pluribus, septuaginta amplius fuerint dispertienda.)

Tùm etiam è Turonensi Collegio perscriptum: *Puella recens nuptui collocata, post horarum trium irritam luctam cum horrendo spectro, sono vocis motuque corporis energumenam referebat: mox brevi gestatione sacratæ Agni imaginis, quàm à nobis acceperat, est in pristinum restituta.)*

Sub idem tempus Avenioni mulier maligno vexata spiritu, *cui suaserat unus è nostris ut conveniret sacerdotem (dato interea parentibus cœlesti agno, quem ignaræ insuerunt in vestem) cùm consilium obliviscitur, aut differt, à quatuor quasi felibus per fenestram raptata est supra domesticum tectum: mox audivit humana voce minantem præcipitium, nisi ceream imaginem abijceret, quam in veste habebat. Intellexit illa quid esset, & agnovit suasores mali. ergò magno animo negavit facturam, statimque conversa ad preces, relicta est (ut eam invenit maritus excitatus clamoribus) de tecto suspensa.)*

Anno 1590. Treviris, *acceptam adolescens injuriam, cum insigni rerum jactura, à quibus minimè debebat, ferebat iniquius quàm Christianum deceret: ita dolore atrox & mœroris immodicus, cùm sub crepusculum solus obambulat, dæmonem haud occasionem ignarum, aut segnem, obvium habuit, effigie viri nobilis, atro colore. exhorruit primum, sed salus dicta timorem demisit. Quærenti causam tristitiæ, respondet quod erat. tùm dæmon; præcisam omnem spem recipiendæ pecuniæ per validiorem potentiam interversæ: proinde sequatur: compensaturum omnia levi negotio: Cui adolescens. A notis mihi & ab amicis imponitur, & habebo fidem ignoto, & quem nunc primum adspexi? bone Deus. Hoc extremo dicto velut fulminatum monstrum hominis in auram cessit. postridie eadem hora idem agitanti, offert se mulier amœno cultu, orat breve spacium secreti recessus: abnegat juvenis: instantem repellit.*

En unum remedii.

Exin suadet illa, proferat è cubiculo gladium, & in adversum parietem impingat: recusat principio: demum, nescius quid ageret (aut cura abstulerat mentem) morem gerit: inter feriendum parietem, Deus benè vertat, exclamat: hoc quoque secundum fulmen dæmon abegit. Redit & tertio (hærebat enim adhuc infixa animo sollicitudo, & pellax non deserebat) mulierem assimulat pollentem ætate ac forma: in stuprum illicit lasciva voce gestuque, nec se continet intra verba, vim adfert renitenti: vociferatur juvenis opem implorans: accurrentibus subitò domesticis, improba facies evanuit: at ipse confectus lassitudine, linquente animo repertus: rogatus timoris causam & clamoris, ne hiscere quidem: adeò jacebat rigentibus oculis exanimatus, per metum etiam voce amissa: igitur collocatur in lecto ac refovetur, simulque revocatur animus aspersu aquæ piacularis. postridie rem omnem exponit, & nostrorum suasu sacris mysteriis, consecrata cera, cæterisque armis formidatis diabolo, instructus, ita perterrefecit adversarium, ut apparere desierit.) Bencius in litteris Rhenanis d. anni.

Fit tamen aliquando Dei permissu, ut

En secun[illegible]

dum. Tertium. Quartum

ut hoc remedium non juvet, maximè quando per aliud gloriosius vincere decrevit Deus, ut per nudum nomen Jesu vel Mariæ. verissimo id eventu comprobatum. Augustæ Vindelicorum anno supra millesimum & quingentesimum nonagesimo primo. *ubi adeptio consecrata cera cum imagine agni, multis præsens remedium in horrificis à diabolo monstris, & terroribus nocturnis fuit: alicui tamen, quasi contemneret dæmon, palam apparens, & magna oblata vi argenti ad flagitia impellens, retinaculo perrupto, abjectoque involucro*; Jesu & Mariæ *invocata nomina saluti fuere.*) Idem in litter. Germaniæ Superior.

Anno 1589. mulier quædam, quæ chirographo, quod proprio sanguine conscripserat, se dæmoni devoverat; *eum resipiscenti illud dæmon sæpiùs ostentaret, freta,* divini agni, *præsidio, cujus imagine pectus munierat, cum reddi chirographum sibi jussisset, tandem vidit illud in cinerem & favillam conversum ad pedes sibi abijci.*) Idem in literis Coloniens. & Trevir. Collegii.

Undecimum sunt *pia scripta seu amuleta sacra* ad collum appensa, *ut symbolum Apostolicum.* Initium Evangelii D. Joan. *In principio erat, &c.* vel psalmi alicujus particula; quo & olim usi multi, & scribit Eman. Costa *a* Hormutii nostris temporibus, hoc pacto dæmonem ex energumena pulsum. Sed ut hoc remedium sit licitum, duas conditiones B. Thomas exigit *b*: Prima est, ut piis verbis nihil superstitiosum admisceatur, verbi gratia, si fideret quis figuræ, colorive litterarum, vel modo scripturæ, vel materiæ membranæ, vel atramenti: secunda conditio, ut recta sit gerentis intentio, veluti si pius verborum sensus observetur, spes verò figatur in Deum, idque fiat, vel ad professionem fidei veræ, vel ob alium pium & sanum finem, effectusque à divina potentia, sub ejus beneplacito expectetur. Vide quæ diximus, *lib. 1. q. de Periaptis, & priammetis.* Duodecimum accedat, fidei datæ Deo præstatis pura seu *Votorum persolutio.* Narrat M. Baronius Annal. Ecclesiast. tom. 11. anno Christi 1004, ex M.S. codic. Cassinate: quendam Franconem Maringum (familia adhuc superst inter mosellanos) promisisse Joanni Canapario se cum illo religiosum habitum suscepturos in SS. Bonifacii & Alexii Romæ monasterio; sed promissi contemptorem à Deo lue anginaria percussum. Vicina morte delatum ad monachum petiisse instanter, ut in Monachum reciperetur, tandem obtinuisse. *Postquam igitur* (verba sunt auctoris libri) *hac acta sunt in monasterio, volens Deus ostendere, quantùm intercessione horum sanctorum flectatur ad misericordiam, & quam liberaliter liberet peccatores ad eos confugientes: permisit cuneum equestrium armatorum malignorum Spirituum per supradictam viam sacram visibiliter descendere, prædictum Franconem requirentem, quem judiciaria defintione se servũ vicisse* glorianter jactabat. Taliter enim altercando, ablatum perquirendo visi sunt venisse ad portam monasterii. Ubi non invenientes eum reversi sunt tristes, multa nefaria tractantes in Sanctos. Qui dũ requisiti fuissent à vicinis monasterii,* "

a Comment. ter. Indic.

b 2. 2. qu. 96. art. 4.

* contrivisse.

quid

„ *quid hoc esset responsum: Franconem* „ *servum eorum ablatum à Bonifacio &* „ *Alexio, & mussitando adjiciebant, re-* „ *mansisse per quod eum vincere puta-* „ *bant. Quod ubi Abbati & Fratri-* „ *bus ab audientibus nunciatum est, sub-* „ *tiliter, perquirentes, professionem regu-* „ *larem non illum fecisse invenerunt.* „ *Quâ studiosè factâ, anima illa carne so-* „ *luta est. Ex quo datum intelligi, quod* „ *misericordissimus Deus quem cuncta* „ *Monastici Ordinis implere permisit,* „ *meritis Sanctorum Bonifacii & Ale-* „ *xii, quorum suffragium toto corde pe-* „ *stierat, ab omnibus insidiis inimicorum e-* „ *ripuit, ad laudem & gloriam nominis* „ *sui. Amen.*

Ultimum accedat, *Pulsatio Campanarum Ecclesiæ Catholicæ* (nam hæretici magis oblectantur tonitruis bombardarum) quam docet experientia quotidiana dæmonibus adeò infestam & inimicam esse; ut ab iis excitatæ tempestates vel ingruentes impediantur, vel jam ortæ sedentur & aliò avertantur, ut rectè docuit Concil. Coloniense; *a*; & confirmat exemplo quodam Venerabilis Petr. Abbas Cluniacens. *b. Cùm aliquando* (inquit) *Frater quidam, Joannes nomine, natione Italus, regularis disciplinæ severitatem fastidiens, etiam fugere de Monasterio cogitaret: ipse ei diabolus Abbatis specie assumpta se obtulit.*

a cap. 24. *b* lib. de mirac. c. 13.

Nam duobus dæmonibus in specie Monachorum se comitantibus, Fratri in quodam Monasterii loco secreto solo residenti, multaque secum volventi, oportunam fallendi tempus se invenisse credens apparuit, eique assidens dixit: Ego (Frater) modò huc hospitandi causa diverti: sed casu te cōspiciens, agnovi multa te solitudine laborare, multosque in corde tuo cogitationum æstus versare. Quorum causa, licet quibusdam referentibus mihi ex parte nota sit: si tamen eam plenius indicaveris, potero forsitan utile tibi dare consilium. Unde, quis sis, & quare mœstus sis, amico quærēti expone. Cumq; Frater ille ignoto, ut putabat homini, secreta cordis sui aperire formidaret, & se tantummodò natione Italicum esse respondisset: dæmon, qui Monachus videbatur, adjunxit: & ego ipsius Regionis Abbas sum, & tibi benè in omnibus auxiliari possum. Novi enim, licet tu reticeas, quod Abbas Monasterii hujus, & cæteri malè te tractant, neque ut dignum esset honorant, insuper multis sæpè injuriis vexant.

Unde admoneo te, ut tibi consulas, & locum hunc omnimodis pernitiosum derelinquas, & mecum recedas. Paratus enim sum te ab his malis eripere, & Abbatiam meam, quæ Cripta ferrata dicitur perductum, omni te ibi honore sublimare. Ad hoc Frater respondit. Ego hinc exire nullo modo possum, quia & clausura Monasterii prohibet, & Fratrum me multitudo circumdat. Tunc diabolus; Nec ego, inquit, quamdiu hic fueris, te in aliquo juvare potero: sed fac qualibet arte, ut septa Monasterii transgrediaris: quod postquam feceris, ego statim adero, teque ad locum meum, ut dixi, perducam. Sed misericors Deus, qui non permittit nos tentari supra quā ferre possumus, non ultra passus est hostem procedere: sed sicut scriptum est, qui fecit illum, applicavit gladium ejus.

Quando namque hoc agebatur, Fratrum conventus in refectorio, ex consuetudine, hora cœnādi residebat: qua expleta, à Prio-

re, secundùm morem, uno ictu scilla percussa est. Quo sono audito mox dæmon, qui Abbatem se fingebat, actus Divina virtute, à Fratre, cui loquebatur se abripuit, & præcipiti cursu ac maximo impetu ad latrinas, quæ proximæ erant, tendens, vidente Fratre jam dicto in earum se inferiora demersit.) Idem quotidie fatētur maleficæ, si, quando à dæmone ad convētus feruntur, vel inde domum referuntur, signum campanæ audiatur; confestim dæmones ipsarum bajulos spurcū onus in solum dejicere, & fuga trepidos dilabi. Recentiores historias ex actis judiciariis fidelissimè depromptas, cum Martino de Arles, & Grillando, non paucas, nec illepidas suggerunt Binsfeldius, & Nicol. Remigius, qui sapienter nos a, admonet cavere à duabus technis Lamiarum mendacio consutis: dum inquiunt primò hunc sonitum campanarum inefficacem esse, postquam tempestas se in territorii, ubi campanæ sunt, terminos penetravit: quasi verò aliquæ potentiæ Divinæ sint metæ ponendæ; vel Deus non semper paratus sit nos à maleficiis cùm expedit, eruere. alterum, dum ajunt, non prodesse sonitum campanæ, cui dum lustrabatur, concubina Sacerdotis nomen imposuit. quo quid magis ridiculum?

a Arles tractat de superst. Grilland. de sortil. quæst. 7. Binsfel. de confess. Malef. post concl. ult. dub. 9. Remig. lib. 1. dæmonol. cap. 26.

Observa hic (Lector quæso) duo. primò vulgus censere campanas baptizari, quod & Maximilianus I. Imper. putavit, ut patet ex gravaminibus sedi Romanæ ab eo propositis: arripiunt hæretici, & acerbissimè in hunc morē Brentius, Calvinus, Wiclephus, quem vocant, *Campana baptismum*, invehuntur. Sed hic mos illorum est, affingere Ecclesiæ errores idiotarum, ut transfugio & schismati suo nefario & mēstruoso colorem aliquem inducant. Verissimum est, quod rectè docuit Cardinalis Hosius b; campanas non baptizari, sed benedici. Legant ipsum Pōtificale Romanum; de Baptismo nihil invenient. Legant Alcuinum Flaccum, & reperient hæc verba; *Neque novum videri debet Campanas benedicere & ungere, & eis nomen imponere.* En tibi verè & integrè ritum totum. an hoc est baptizare? Sed ecce, inquiat aliquis, tibi in Capitulari Caroli Magni prohibetur, *ne qui clocas (h.e. Campanas) baptizent.* Sed (quod Vitus Amerbachius etiam non diffitetur,) non benedictio illa, de qua ejus Præceptor Alcuinus, sed quæ fortassis tum irrepserat superstitiosa quædā baptizatio & intinctio campanarum in aquam, prohibetur. Alioquin etiam benedictionem alibi à Gallis Scriptoribus baptismi nomine scio nuncupari. Ivo, *sermon. de Sacr. dedicat. Ipsum inquit templum, suo modo & ordine baptizamus.*) Quid hoc, nisi benedimus vel consecramus? Hanc benedictionem etiam Græci olim noverant. Nam apud Gregorium Presbyterum lego, B. Theodorum Archimandritam tintinnabulis benedixisse. vixit autem ille D. Gregorii Magni temporibus. Nolæ in Campania inventas campanas Strabus est auctor, *lib. de rebus Ecclesiast.* inde à Nolis nolæ, à Campania campanæ, putatur ante mille annos D. Paulinus Nolanus Episcopus instituisse, ut tubis veteris Testamerti argenteis & corneis c, succederent; & populum ad festorum cultum, Missarum solemnia,

b l. 5. conf. Prolog. Brentii.

c Num. 10 & 19 Lev. 23. Sophon. 1. Joseph. l. 3. antiq. c. 13.

na, & horas Ecclesiasticas convocarent: quid hic Deo displiceat? benedicuntur: ut fargore suos spirituales hostes terreāt & repellāt. quid hic superstitiosi? Nomen illis in beati alicujus honorem imponitur, ut illius quasi commendetur tutelæ vas metallinum, Divinæ laudis instrumentum. quid dignum reprehensione? Effectus illos non tribuimus formæ, seu arti, vel naturæ metalli. Non obtusa adeò Catholici pectora gestamus, nec Sol veritatis ab Ecclesia tàm procul aversus, radios suos elongavit. Non asserimus, quod Petr. Mexia *a*, discuti has procellas vi sonitus aerem dissipantis. fecerit hoc efficacius sulphuria belli machina, poppysmis foret velle Jovis fulmen dispellere. foret in Gentilium opiniones deliras incidere, de æris sonitu dæmonum fugatore; de quibus videndi Alexand. Aphrod. & Macrobius *b*.

a in Silv. var. lect. p. 1. c. 9.

b Alexand. Probl 43. 1. 2. Macrob. l. 3. c. 15. vide Magium miscel. lib. 4. c. 14.

Tribuimus ergò vim efficientiamque omnem consecrationi sive benedictioni, sic Divino jussu ceu dispositione operanti. Dei virtus, Dei digitus agnoscendus, talia Deus Divinæ suæ protectionis & potentiæ suaviter omnia disponentis, & fortiter operantis signa notasque Ecclesiæ sponsæ suæ tribuit. Servi nequam dæmones, hunc sonum, quasi DEI vivi imperantis fugam recognoscunt præconium: haud aliter quàm subditi omnes etiam inviti, Regii salvi conductus signum verentur *c*.

c vid. de his Guilh. Parisiensem l. de leg. fol. 44 & Steph. Durant. l. de ritib. Eccl. l. c. 2. Binsf. sup.

Observandum præterea, non semper Ecclesiastica illa remedia esse efficacia, neque semper homines per ea maleficiis liberari: duas verò hujus rei causas præcipuas videri, alteram peccatum maleficio læsi, vel medicinam adhibentis; maximè si ea non vacet superstitione, vel si modicam spem fidemque habeant; propter quæ indignos affectu se præstant: causam censeo alteram, majus bonum ægri seu læsi, nam afflictio & ægritudo solent à multis peccatis homines abstrahere, aut præterita peccata expiare, aut patienti meritum adaugere, & spectantibus patientiæ aliarumque virtutum specimen præbere. Quid? quod & Gentiles intellexerunt, præstabilius & felicius esse, patienter adversa tolerare, quàm illæsum nihil omninò adversæ fortunæ degustare *d*?

d vide D. Aug. l. 22 de civi. Dei c. 22. & l. 38. qq. q. 79. & Chrys. homil. 8. in c. 4 ad Roman.

CAPUT III.

Quorundam remediorum Ecclesiasticorum contra calumnias hæreticorum defensio.

SOlemnia semper insaniunt; qui ex Ecclesiæ matris gremio, ab eruditione & pietate implumes pulli evolarunt; quotiescunque vel rei tractatio, vel malè illos mens adigit de cæremoniis ritibusque Ecclesiæ Catholicæ disserere. Ferunt tamen inter eos furoris & maledicentiæ palmam, qui Theologiam vix, ac ne vix quidem, à limine salutarunt; impudentes quidam Medici, arrogantes Grammatici, & litigiosi leguleii, absit Jurisconsultos vocem, & sanctum augustumque nomen rabulis prostituam; qui Divinæ sapientiæ, cui vera juris disciplina innititur, tàm sunt expertes, quàm maledicentiæ

centiæ virulentæ periti, & superbia hæretica turgidi.

Luminaria juris duo, unum sæcularis, alterum Ecclesiasticæ jurisprudentiæ, sunt: hoc Soli, illud Lunæ non absre simile dixeris, jubar unum fudit radiatus apex Imperatorius, alterum Pontificius. Solem hunc à mundo tollere conantur hi rabulæ, quia Pontificum, qui B. Petro, in clavium, & legislationis potestate, successêre; sanctiones ignibus traditas, & hominum memoria, & tribunalium subselliis excutere obstinatè nituntur. Divinum ergò jus ignorant quod non agnoscunt: quare nec Jurisconsulti, sed leguleii merentur audire. Unus de hoc grege caninam suam facundiam ante aliquot annos, in rabiosi fori jurgiis venalem, scriptis uno in capite satis, παρεργῶς, prodidit, sed & inscitiam suam & antiquitatis omnis ignorationem, quin & cerebri læsi vesaniam simul orbi propalavit, Godelm. *libro* 1. *de Lamiis cap.* 6. *à num.* 21.

Pro exorcismis.

Reprehendit primò *Exorcismos* Pontificiorum, & dicit annumerandos exorcistas Pontificios incantatoribus, cur quæso? *primùm, quia Aretius scribit, hos ut plurimum esse magos.* scribit Aretius? vah; quantæ fidei? quantæ, nimirum hostis Pontificiorum hæreticus Zvvinglianus, idoneum testem, cui credas injuratò. hoccine est Jurisconsultum esse, tales testes adducere? sed video addi multos alios, & quos honoris (credo) causa nominabat, Chemnitium, Lavaterum, Peucerum, Bodinum, & Wierum. benè quod ejusdem farinæ. benè quod hæretici aperti cæteri, unus vel hæreticus, vel fidei nullius statæ, intestabiles omnes: & una linea inducenda nomina, uno verbo rejiciendi: *inimico jurato contra hostem non creditur.* Addit probationem secundam, *ut incantatores diris evocationibus diabolos ab inferis evocant: ita exorcistæ malignos spiritus ex hominibus & animantibus certis precibus recitatis & usurpatis, additisque aliquibus caremoniis, characteribus, execrationibus & sæpè repetito Dei nomine, Maria, & Sanctorum, ejicere conantur.*

Vide comparationem & ride, incantatores diris carminibus dæmones ex inferis evocant: &c. imprimis falsum illud, Incantatores ex inferis dæmones elicuisse: aerei tantum fuere, & nondum in inferni malam mansionem compulsi. inde nullis patet exitus ad magorum carmina. Soli Deo hæc potestas eos emittendi competit. Sed ignosce hoc erratum Leguleio, & qui ex Chemnitio, Aretio & Lavathero lectis obiter, subitò Theologus. Deinde non qui conatur pellere de corporibus dæmonem idcircò magus, quia conatur, sed magico ritu conatur, idcircò (inquiet) dixi id eos, *conari certis precibus, characteribus, execrationibus, &c. de characteribus*, quod ait mendacium est: Pontificii exorcistæ iis non utuntur. *de precibus*, respondeo, illas quæ in Pontificali Romano præscribuntur, Sanctas & pias esse, nihilque continere quod sapiat superstitionem: vel cedo, quid illud? *Execrationes*, diabolo ingeruntur non ut hosti convitia tantum, quod magicum tamen non foret, sed ab utentibus

bus auctoritate, à Deo, Apostolis & successoribus eorum concessa, in pœnam criminis diaboli, & pœnæ illius à Deo inflictæ commemorationem. quid hic magicum? Dei nomina repetuntur, quia Dei potentia his declaratur: eaque declaratio dæmoni admodum odiosa, Deo honorifica est. nam Dei virtute se exorcista dæmonem expulsurum sperat, & confitetur. quando tamen Beatæ Virginis & Sanctorum nomina adjunguntur, (nec enim id frequenter fit) idcircò adjunguntur, ut sit quod dæmonem mordeat: qui se ab his sæpè victum, sæpè triumphatum meminit: & tali nominatione vehementer cruciatur: præterea, ut hi Sancti, & præsertim Deipara Virgo Maria (quam contemptim caninum illud os Mariam, nudè nominat) intercessione sua energumeni à Deo liberationem obtineant? Quis (ô caput insanum!) queat hoc incantationi adscribere? multi vestrum Sanctorum invocationem, quam calumniosè, tàm ineptè ac frigidè, in hunc usque diem impugnarunt: non eò tamen insaniæ provecti, ut magiam in hac invocatione ullam causarentur. Fatetur postea, *in Ecclesia primitiva peculiare donum fuisse, voce humana & potestate Divina de corporibus obsessorum exigere diabolum vel compescere, & hi* (ait) *dicebantur Exorcistæ, propterea quod manus vexatis à cacodæmone imponebant, & solemnibus quibusdam imprecationibus & obtestationibus dæmones ejiciebant.*)

Igitur te ipso (mihi homo) teste in Ecclesia primitiva *Exorcistæ*, fuerunt: qui quo nunc nostri eodem & nomine dicebantur, & eadem ex causa & eodem ritu ac munere fungebantur. Quid igitur in nostris culpas? an idem culpas in veteribus? illosne incantatores etiam facis? non opinor. Si non facis, cedo discrimen: cur nostri incantatores & non illi, qui quod nostri faciebant? si discrimen nullum ostendere potes: nonne mortalium ineptissimum te calumniatorem meritò pronunciemus? Sed ecce discrimen, *olim hoc in primitiva* (inquit) *Ecclesia fuit peculiare donum: cùm autem hoc donum ejiciendi dæmonia in Ecclesia desiisset*, κακοζηλια, *illa ad superstitiosos exorcismos, & magicas verius incantationes transiit, ut Chemnitius ait.*

Pergit nobis Oraculum suum ex Chemnitii cortina depromere. Nos Chemnitium cæteris, quibus ejus libri referti sunt mendaciis, hoc imprimis illustre adjecisse contendimus, nec simplex istud, sed in uno multiplex mendacium. Primò mentitur, cùm ait, hoc donum ejiciendi dæmones in Ecclesia desiisse: quando enim desiit, quod quotidie videmus per totam Europam, ubi Catholica viget, vigere: quod in utramque se Indiam prorogavit? Indicarum rerum Annales evolve, adi templa Catholicorum per Italiam, Germaniam, Gallias, Hispaniam: frequentius nihil invenies narrationibus verissimis ejectorum dæmoniorum. Deest hoc donum in Protestantium Synagogis, fateor [a]: sed illæ partes Ecclesiæ esse, scismate nefario, desierunt. Secundò mentitur, κακοζηλίαν, vocans hanc observationem Catholicorum. Obtemperant illi Divinæ jussioni,

[a] vid. Thyræum de dæmonia pa. 3. c. 40.

sioni, & ritum ab Apostolis per manus acceptum retinent: sibi promissum sciunt: *In nomine dæmonia ejicient.* fidei, quam mordicus tuentur, hanc promissionem annexam fallere sciunt non posse. hac illi fiducia, & proximorum juvandorum caritate inducuntur ad suscipiendum cum dæmone certamen: hac freti, Divina eos juvante gratia hostem occupatis sedibus etiamnum expellunt.

Tertiò mentitur, cùm ait ad superstitiosos exorcismos deflexisse & magicas decantationes. Proferant exorcismum aliquem superstitiosum, ex Cæremoni. Eccles. Roman. quod nominant.

Proferant inquam, si possunt. non protulere, quia non potuere. In re tam gravi, tam capitali, nudis assertionibus utendum non fuit. non fuissent usi, nisi mentirentur. Ex Mengi libello video illos quiddam frustulatim intexuisse de Nominibus Deiparæ: quæ nomina illi sanè, vereque tribuuntur: si pietas ac devotio Mengi illa sibi censuit adjicienda cæteris: quibus Dei virtus dæmoni objicitur, quaque ille jubetur egredi: quid magnopere culpandum, nisi illis qui Deiparam vilis mancipii loco habent, qui ejus laudes & præconia non ferunt? Sed nec nos omnes privatos exorcismos à diversis exorcistis, pro cujusque devotione compositos, defendimus: solum Ecclesiæ Catholicæ ritum, & publica Ecclesiæ auctoritate introductos exorcismos, tuemur: hos ab omni superstitione vacuos, & expertes incantationum asserimus: neque hoc certamen subire contra quemvis adversariorum detrectamus. hinc in nos tela torqueant, si quæ inveniant: hoc ipsi scuto facilè illa depellemus, ne latus hauriant. Probandi onus illis incumbit. nondum probavere.

Nec probabunt. quid enim queunt idoneum mendacio proferre probando? Veritas mendacio nequit suffragari, molestia nos liberasset Godelmannus, si quid in Cæremonia exorcismi magicum sit, attulisset. Non rusparemur, nec singula persequenda forent: in exorcismo, *personæ, res, verba, intentio*, reperitur. Personæ culpa nulla: non obsessi, cui licet ab Ecclesia remedium petere, quam novit pharmocopeiam à Christo morbis spiritualibus institutam. non exorcistæ: nam institutus hic ordo jam ab Apostolorum fermè temporibus, *ut doctum cap. præcedenti a.* non eorum ornatus. Nam stola cinguntur, eamque energumenis injiciunt, qua meminere feliciter sic usum Pontium Bonevallensem Abbatem b: sciunt hac dæmonem quasi ligari, & memorem fieri, eum esse Christi captivum, & à Christo subjugatum; superpelliceum induunt, quia hoc ordinis & officii eorum est signum: sicque significant se in pugnam non privata temeritate, sed ab Ecclesia stipendiatos auctoratosque procedere. Rerum quæ adhibentur vitium nullum invenias. si adsunt accensi cerei: testantur lucis adventum exspectari à vera luce Christo, & fugam potestatis tenebrarum: si flagella & alapæ accedunt, moderatè fit, non ut corpus obsessi lædatur, sed ut contumeliæ impatiens obsessor diffugiat.

a sectio 3. remed. 4.

b vitæ S. Bern. l. 4. cap. 7.

giat. usum hoc remedio D. Gregorium, D. Hubertum, & alios feliciter. docuit, qui de his ritibus egregiè Pet. Tyræus, cujus tantùm nunc vestigiis insistemus *a*. Manum exorcizandis imponere, docuere Apostoli, & vir Apostolicus B. Martinus, cùm Tetradii servum Treviris expulso dæmonio liberavit. Eucharistiam in hunc finem energumenis & ostendere, & sumendam præbere: quàm efficax semper & frequens fuerit: legere potuistis capite præcedenti *b*, nec opus repetere.

a d. p. 3. ca. 46. eũ. idi. Lector

b sect. 3. remed. 2.

De verbis res æquè expedita. Verba exorcismi (ut rectè Thyræus) vel ad Deum diriguntur, vel ad Sanctos, vel ad dæmonem, si non sufficiens ista divisio; ostendent quid desit: equidem nihil invenio. Ad Deum dirigitur petitio, ut peccata remittat, ut misereatur obsessi, ut potentia sua dæmonem comprimat, ut exire compellat. Hoccine magicum dicent? tollant igitur orationem omnem, ut jejunia sustulere. Negent fidem historiarum omnium: quibus efficacitas orationis in dæmonum expulsione contestata *c*, respuant Christi Domini auctoritatem, id in D. Lucæ Evangel. *capite nono*, asserentis. Ad Sanctos quæ diriguntur, diriguntur ut ad Dei familiares amicos, & cœlestis regiæ intimos Palatinos, gratia valentes, ut nobis impetrent, quod à Deo obtinere contendimus: petimus, ut ipsi intercedant. Eorum adjungimus interdum merita: non ut æqualia Christi meritis (per hæc enim illa efficacia sunt, & sine his illa nullius meriti forent penitus separata) nec enim ut meritum Christi diminuant: sed ut primum & præcipuè Deus filii merita aspiciens, & oculos ultra porrigens ad iis tincta imbutaque merita Sanctorum, fructum meritorum filii tam longè patentem, & per omnia membra corporis sui influentem considerans: citius moveatur, seque à nobis exorari patiatur. Sic ergò per Christi & famulorum Christi merita, interdum exorcistæ obsecrant. Nec otiosa est Sanctorum nominatio: quorum olim nomen dæmones non tulisse constat: ex iis quæ de Beat. Antonii nomine Athanasius, & de Litaniarum recitatione alii tradidêre *d*. Nihil ergò magicum in his ad Sanctos verbis. Dæmonem exorcista alloquitur, increpando eum severè, & comminatoriè, & per modum imperii, sicut habent auctoritatem à Deo: quo modo loquendi & ejiciendi dæmonem Apostoli utebantur, secuti exemplum Christi: sic etiam solitos increpare dæmonia primitivæ Ecclesiæ Sanctos viros docet Beatus Cyprianus ad Demetrianum. *Adjurantur à nobis & torquentur spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obsessorum corporibus, ejiciuntur dæmones.* & omnium optimè Prudentius:

c vide sup. sect. 3. remed. 5. & Thyræ sup. num. 649.

d vide sup. d sect. 3. remed. 5.

e In Apotheosi.

Intonat antistes Domini, fuge callide serpens,
Exue te membris, & spiras solve latentes.
Mancipium Christi fur corruptissime vexas?
Desine. Christus adest, humani corporis ultor:
Non licet ut spolium rapias, cui Christus inhæsit,
Pulsus abi, ventose liquor. Christus jubet. exi.

Nec Christi Jesu nomen solum inculcatur, sed & alia Dei nomina, & cuncta Christi miracula, idem Prudentius:

... torquetur Apollo.
Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest: agitant miserum tot verbera linguæ,
Quot laudata Dei resonant miracula Christi.

Addunt *adjurationi* (qua voce usus Cyprianus (dum exorcizant (sic etiam Tertullianus locutus) alia nonnulla: petunt nomen dæmonis, quòd Christi faciunt exemplo *(Marc.3.)* & fieri solitum superius docui *a*. & si hoc licet, cur etiam non liceat petere, ut socios indicent, ut sciamus cum quibus confligendum: petunt causam ingressus: ut à similibus peccatis alii caveant, & eo vitato vel expiato facilius eò sanetur energumenus, signum egressionis petunt. ut constet jam verè liberatum ægrum. Mendax quidem est diabolus: sed exorcismi verum invito extorquent. Denique jubent illum in certum locum proficisci, verbi gratia, infirmum, quem ei Deus ab æterno præparavit: vel desertum aliquod, ubi nequeat hominibus nocere. Hunc illi locum exorcista tantùm definit, sub spe Divinæ ratificationis: ejectionis enim habemus promissionē, exilii illius exempla quædam, non tamen promissionem. Restat mens sive intentio exorcistæ: illa magica non est: quia sperat & cupit dūtaxat, pro officii sui ratione ac munere, Divina potestate sibi concessa & promissa, dæmonem in Dei nomine injicere, & suæ consortem naturæ hominem ea miseria eripere. Si ergò nec in mente, nec in verbis, nec in rebus, nec in personis Catholici exorcismi quidquam est vel superstitiosum, vel incantatorium: eant nunc Novatores nostri, & toties in hac lira delirent.

a d.rem.4.

Pergamus ad impii hominis reliquas inaniloquentias. Ait, *Salem quoque exorcizant ut sit omnib⁹ sumentib⁹ salus animæ & corporis, & fuget diabolum.*) Hic iterum nugatur. Salem exorcizamus, & quidem formula quæ exstat in Romano Missali, inde petat qui volet. Exorcizare licet, ut jam probavimus. Creaturis benedicere licet, nam & Christus pani benedixit, & aquæ, & aliis creaturis primi Christiani benedixerunt. Multa testimonia protulimus capite præcedente *b*, & alia contexuit Thyræus noster *c*. Addo nunc solum testimonium B. Dionysii Areopagitæ, qui in Baptismi ritibus & olei benedicti (seu Chrismatis) & crucis signi & benedictionis seu sanctificationis aqua simul meminit, his verbis, ut Perionius vertit *d*, Cùm ei (*baptizando*) planè vestes ministri detraxerunt, tùm Sacerdotes sacrum unctionis oleum afferunt: ipse cùm inungendi ac perfundendi ter experimento signum crucis initium fecit, virumque deinceps perfundendum toto corpore Sacerdotibus tradidit, ad matrem adoptionis venis: ejusque sacra appellatione, invocationeq; sanctificatis aquis, cùm eas trina unguenti perfusione &c. Græcè, clarius, ϗ τελείως ἀπαμφιεσάνταν αὐτὸν τῶν λειτȣργῶν, κομόζȣσι μὲν οἱ ἱερεῖς πὸ τῆς χρίσεος ἅγιον ἔμαγον.

b sect. 3. remed. 9.
c d. par. 3. cap. 45. à num. 61.
d de Eccl. hierar. cap. de Sacramento illustrationis.
Fol. 116. ddit. Moreliana.

λαγον. ὁ δὲ τῆς χρίσεως διὰ τοῦ σφραγίσαι τρὶς ἀπαρξάμενος, τὸ λοιπὸν τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα χρίσαγαν πανσίμως παραδοὺς αὐτὸς ἐπὶ τὴν μητέρα τῆς υἱοθεσίας ἔρχεται. καὶ τὸ ταύτης ὕδωρ ταῖς ἱεραῖς ἐπικλήσεσι καθαγιάσας, καὶ τρεσὶ τοῦ πανάλεστάτου μύρου σταυροειδέσι χύσεσι, &c. In formulis autem quid reprehendi meritò potest. En illas bona fide. *Salis hæc est, Immensam clementiam tuam, Omnipotens æterne Deus, humiliter imploramus, ut hanc creaturam salis, quam in usum generis humani tribuisti, benedicere & sanctificare digneris, ut sit omnibus sumentibus sanitas animæ & corporis, & quidquid ex eo tactum vel aspersum fuerit, careat omni immunditia, omnique impugnatione spiritualis nequitiæ, per Dominum nostrum Iesum &c.* Ecce totam quam fraudulenter truncatam exhibuit adversarius: neque in ea dicitur, *ut fuget Diabolum*, quod ille fingit: nec mens illa nobis ea dicentibus, credere salem efficientem fore causam effectuum illorum, sed illo sale utentibus, oramus, ut per Jesu merita Deus petita largiatur. Eadem mens formularum sequentium, *Aqua, hujusmodi, Deus, qui ad salutem humani generis maxima quæque sacramenta in aquarum substantia condidisti: adesto propitius invocationibus nostris, & huic elemento, multi modis purificationibus præparato, virtutem tuæ benedictionis infunde: ut creatura tua mysteriis tuis serviens, ad abigendos dæmones morbosque pellendos divinæ gratiæ sumat effectum &c.* Ubi hic illud, quod crepant adversarii, *aqua benedicta deleat tibi tua delicta?* Vides effectum non tribui efficacitati aquæ, sed divinæ gratiæ, quam sibi concedi postulat, qui aquam sumit; ut illi Ecclesia gratiam divinam oravit.

Exponit Pachymer. τῶν λημυθη-θέντων ne de Deipara dictũ potest: sic etiã Maximus fol. 75.

Pro aquæ benedict.

Herbas quoque benedicimus, & ramos palmarum, & cum benedicimus rogamus, *ut quicumque ex eis acceperint, accipiant sibi ad protectionem mentis & corporis, &c.* Mentitur autem leguleius dum scribit, hæc verba: *Herbis quoque à se exorcizatis certa & concepta verborum forma has vires affingunt. quod omnes qui utuntur, ex eis benedicantur & sanctificentur & sit eis sanitas animæ & corporis. Et omnibus hominibus pecoribusque, qui ex eis gustaverint, omnem putredinem & omne phantasma diaboli, & omnem morbum, pestilentiam, & dolorem expellant.*)

De herbarum & palmarũ benedict.

In his verbis primum mendacium est, nos herbas exorcizare: tantùm enim illas benedicimus, quod quantum discrepet ab exorcizatione, vel pueri norunt. alterum est, quod nos has vires ipsis herbis sic benedictis tribuimus: hoc falsum est. nam tribuimus ipsi Deo per illas herbas, ut per morale instrumentum, sanitatem & alia illa reliqua operanti. Tertium est, quod his putemus homines justificationem consequi. Nihil enim tale unquam Ecclesia Catholica somniavit; non modò non dixit, unde colligatur eam justificationem alteri rei, quàm quibusdam Sacramentis tribuere; vel ut putarit hæc esse sacramenta. Sed pergit mentiri & maledicere; *De agno Dei ex cera & lana confecto, atque à se consecrato asserunt, peccatum frangit, ut Christi sanguis & angit.*) ô impudentem insaniam! Tunè unquam agnum Dei vidisti, qui ex lanâ

De agni cerei benedict.

confectum putas? si non vidisti, ubi legisti? si nec legisti; vel finxisti, vel audivisti, ex auditu solo narrare talia, levis est cordis, & nimis creduli. fingere, dignum hæretico, dignum filio diaboli; qui mendax ab initio, & in veritate non perstitit. disce materiam. constat cerâ virgineâ, chrismatis balsamo, & aquâ benedictâ. Benedicit non quilibet, sed solus Romanus Pontifex; forma hac utitur inter alia (longum enim foret ritum totum adscribere) *Quæsumus Domine, hos agnos, quos de cera virginea in tuum honorem formavimus, sacra & perenni unda, balsamoque sacri chrismatis perfusos, benedicere, sanctificare, & consecrare digneris: quatenus à te benedicti virtutem accipiant, contra omnia diabolica tentamenta, & omnes portantes tuti esse possint, inter adversa & prospera: ut tua consolatione accepta nullum periculum timeant, nullamque formident umbram, nulla sævitia diaboli aut versutia humana illis noceat, sed fortitudine tuæ virtutis roborati, tua consolatione glorientur, qui verè paracletus diceris, &c.* En materiam, en finem & formæ preces, en cui tribuatur efficacitas. Quid in his carpi dignum aut culpari? quid non pium & sanctum? petitur ut Deus benedicat, sanctificet, consecret ipsos Agnos; dicitur fieri ad Dei gloriam: petitur ut consolatione sua Deus propitius sit hos agnos gestantibus. Ubi hic audis comparationem sanguinis Christi, & agni hujus? ubi hic tribuitur agno peccati fractio. Apage calumniator cum tuo versificatore: si quis Catholicorum, auctor versiculorum talium, cur non reliqua adscripsisti: sano ille sensu suspicor aliquid addebat, quod fuliginem calumniæ tuæ detergebat. Sed quisquis auctor illius versiculi: id nostrâ parum refert; qui non quid singuli privati, sed quid Ecclesia Romana sentiat solliciti sumus. Sequitur apud rabulam; *De balsamo & oleo, dicunt exorcizo te* (*audis verba Magorum.*) Siste Lector ad hanc parenthesim. censet homo scilicet eruditus; Magicum esse verbum, *exorcizo te.* At ille ipse sui immemor, ex ipsomet Ulpiano paulò ante rectè docuerat a, Christianos olim vocatos exorcistas. Unde quæso, si non ab exorcizando, sive adjurando (nam nihil aliud exorcizare, quam adjurare, ut patet ex collatione textûs Græci Evangeliorum cum Latino) si ergo exorcizo est verbum Magorum: certè qui exorcizant, Magi. certè veteres illi Christiani, Magi fuêre, certè Apostoli Magi fuerunt, qui exorcizarunt. nam eos imitati Judæi illi fuêre, qui verbo usi, quod dicentes Apostolos audierant, dixere; *Adjuro vos per Jesum, quem Paulus prædicat.* b Non usus fuit adjuratione Christus, sed nudâ increpatione, quia, per quem adjuraret, majorem non habebat. Exorcismos Ecclesiæ agnoscunt, Cœlestin. primus, Cyrillus, Chrysostomus, Augustinus, Cyprian. & alii Patres c: sed omnium antiquiss. horum D. Justinus Martyr in Apolog. *Adjurati* (inquit) *dæmones nobis parent.* Verùm dicat aliquis dixit, ideò esse Magicum verbum, quia additur; *Exorcizo te creatura olei per Deum patrem, &c.* ut fias omnibus, qui ex te ungendi sunt, in adoptionem filiorum Dei per Spiritum sanctum.) *Item*; ut per hanc unctionem olei sacrati accipiat unctus plenam remissionem pecca-

De balsami & olei benedict.

a n. 24.

b Act. 19.

c Cyrillus Catech. 2. Chrisost. homil. de Adam & Eva August. li. 1. de Symbo. Cyprian. ad Demetr. Rab. Maurus, Alcu.

peccatorum, & ad refectionem mentis & corporis, ad evacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnemque ægritudinem mentis & corporis.) Sed esto nihil hic immutent, sit sanè formula solemnis, quid reprehensione dignum? Exorcizatur inanima creatura verbis, sed è re dæmon expellitur, vel arcetur: ille se adjurari sentit. notæ hujusmodi locutiones sacræ Scripturæ. Jubetur cœlum audire, idem terræ præcipitur, jubentur elementa, & creaturæ inanimæ omnes, etiam imperfectiores meteorologicæ, benedicere Deo, & laudare creatorem. *Adjurantur per Deum Patrem Omnipotentem, &c.* hoccine displicet? an malles adjurari per idolum tuum Islebiense? *petitur adoptio filiorum Dei.* Nonne licet petere, cujus facta nobis potestas, *ut filii Dei nominemur & simus*? non tribuitur hæc vis egeno elemento, quod ut signum adhibetur: non tamen ut signum nudum, sed ut verbi accessione ex opere operato efficax sacramentum. Semper nobis hæc repetenda, quia non desinunt veterem suam in limo ranæ quærelam concinere. Vim verò hanc & peccata remittendi, & quæ minora adjiciuntur, ut baptismi sacramento collatam doceam, nolite hîc exspectare: seu quia majoris hoc operæ, seu quia jam ab infinitis & inter cæteros nostris hominibus Bellarmino, Soarezio & Valentiâ præstitum. Damnet adversarius Originem; qui *amputari ab hominibus peccata*, dixit, *cùm in baptismo donatur remissio peccatorum*: damnet Tertullianum, qui dicere non veritus, *Caro abluitur, ut anima emaculetur: caro ungitur, ut & anima consecretur; caro signatur, ut & anima muniatur: caro manuum impositione adumbratur, ut & anima spiritu illuminetur.*) damnet Cyprianum, nam scribit hæc verba; *in aqua baptismo percipitur peccatorum remissio: in baptismo sanguinis corona datur virtutum.*) damnet Basilium, cui *baptismus est peccati mors, regni cœlestis conciliatio, adoptionis gratia.* damnet Ecclesiam Græcam Latinamque, cui semper hic sensus, cujus hæc semper fides *a*. Verùm aliud adjungit reprehensionis caput. *Oleo*, inquit, *infirmorum unguntur membra humana, quæ sunt organa sensuum externorum, ut per istam unctionem expietur, quicquid homo istis membris & sensibus unquam deliquit. Has vires creaturæ ista non habent ex naturali creatione, neque divina ordinatione, aut verbi Dei institutione: ideoque mera, verè diabolica impia, & blasphema Magia, ut rectè scripsit Iacobus Heerbrandus, primarius Academiæ Tubingensis. Theologus. De hac consecratione Papistica ita scribunt Augustinus Lerchemer in suo Germanico tractatu & Doctor Iacobus Andreæ in suis Essingensibus concionibus, &c.*) Nam verba subdit Germanica utriusque; ne esset, quod eruditi, linguæ illius ignari, possent reprehendere. Ne quid autem præclari in verbis illis inclusum putet Lectores: Lerchemer, benedictiones omnes, de quibus jam egimus, abusum Divini verbi, agyrtarum & simiarum opus vocat: Schmidelinus autem Confirmationis Sacramentum merum diaboli opus appellat; nec aliter probat, quam ex ipsa chrismatis consecrandi formulâ; & ex crucis signaculo, quod Sacerdos adhibet; & ex exorcismo, quem

Strabus & alii de ritib. Eccles. Cœlestin. 1. ep. 1. ad Episc. Gallæi, Lactanti. 1. 2. c. 16

Orig. homil 4. in Cant. Tertull. l. de resurrect. carnis.

Cypri. l. 4 epist. 7.

Basil. ser. ex hort. 4 ad baptismum.

a Chrys. homil. 40. in 1. ad Cor. c. 6. Aug. lib. 1. de nupt. & concup. Conc. Val. 3. cano. 5. Later. sub Innocent. 3. can. 1. Florentin sub Eugenio 4. in forma Sacramēto. Trident. sess. 7. c. 1. De chrismate & oleo infirmorum.

quem adjungit. Sed, cùm nec exorcismus diaboli opus sit, sed Dei; nec crucis signaculum diaboli opus sit, sed Ecclesiæ ab Apostolis recepta institutio sacratissima? nec in formula quicquam, nisi sanctum & pium, & sacris litteris contineatur; rectè sequitur, maledicum, & blasphemum scurram, & diaboli per os ejus loquentis tubam fuisse hunc Doctorem Tubingicum Jacobum Andreæ: cumque benedictiones creaturarum non in circulis, & agyrtarum aut histrionum scenis natæ, sed semper in usu Catholicæ Ecclesiæ fuerint: sequitur Satyri personam, & comicum histrionem agere suis maledictis Lerchemerum; vereque diabolicam, merè nugatoriam, impiam, & blasphemam censuram esse Primarii illius Theologi Tubingensis. probatum id prius: sed addam nunc quædam, ut horum inscitia fiat manifestior. De benedictionibus rerum variarum testis est omnis antiquitas. Species fructuum, quas non licet super altare offerre, à sacerdotibus domi benedici, & benedicta à populis sumi, statuit Eutychianus Papa, *epist. ad Ioann. & Episcopus Bæthicæ*; & Concil. Moguntin. 4. c. 38. Aquæ benedictionem statuit Matthæus Apostolus, *apud Clementem I. lib. 8. constit. Apost. c. 31.* & eum secutus Alex. I. *epistol. 1. ad omnes fideles, habes in 6. aquam de consecrat. distin. 2.* & amplexi sunt Chrysost. *in Ioan. homil. 24. & 25. & in Psalm. 22. ad illud, super aquas refectionis,* Ambros. *li. 1. de Sacrament. c. 5.* Varadatus, *epist. ad Leonem I. habes in Synodi Calcedonens. act. 16.* Chrismatis conficiendi & benedicendi rationem præscripsere nobis Apostoli, *apud D. Clementem lib. 7. Constit. Apostol. c. 42. l. 8. c. 35. D. Dionysium, Areopagit. de Eccles. hierar. part. 2. cap. 2. D. Iustinum sive alium ad Orthodox. qu. 14. Cyprianum orat. de unctione chrismat. Cyrillum Hierosolym. Cathechef. 3. & cæteros omnes.* Panis benedictionem & Salis, etsi jam probavimus, accedat tamen auctoritas D. Hieronymi de S. Hilarione, à quo benedictum panem omnes sumebant; & Nannetensis Concil. Canon. 9. ubi & formam habes, tantoperè displicentem hæreticis; *Domine sancte Pater Omnipotens æterne Deus, benedicere digneris hunc panem tua sancta benedictione, ut sit omnibus salus mentis & corporis, atque contra omnes morbos, & universas inimicorum insidias tutamentum, Per Dominum nostrum,* Jesum Christum, *panem vitæ, qui de cœlo descendit, &c.* Eadem ratio rerum cæterarum, si unam licet, cæteras licet eodem ritu. Sic censet Ecclesia Catholica, sic concilia sancivêre, sic Ecclesiæ lumina docuêre, reclamant Heerbrandus, Schmidelin. Lerchemerus? qui, quibus? terræ tubera, cœli stellis, apocalypticæ locustæ illis Ezechielis animantibus, suos sequatur hos de puteo abyssi duces, Godelmannus: nos cum Evangelicis Magis Stellam sequamur cynosuram, quæ nos ad Mariam, quæ nos ad Jesum perducat tramite inoffenso. Illi benedictionem spernunt, & implentur maledictione: ideò maledicentiâ os eorum plenum est, ideò in cœlum os suum elevarunt, & blasphemias ore sacrilego, quas adscripsimus eorum verbis, eructarunt. Vires has res naturâ sua non habent; sed habent divina institutio-

De variarum rerũ benedict.

ſtitutione; nam qui ſacramenta inſtituit Chriſtus, ſacramentis vim largiri dignatus fuit: ſacramentalibus verò, quæ ab Apoſtolica traditione recepimus, etiam moralis vis à Deo tribuitur, quam Eccleſia Chriſti ſponſa precibus ſuis obtinet, in membrorum ſuorum utilitatem. Cæremoniarum inſtituendarum & curam, & poteſtatem, Chriſtus Eccleſiæ reliquit, cum myſteriorum Dei diſpenſationem Apoſtolis reliquit; ideò enim Apoſtolus ſe miniſtrum Chriſti & diſpenſatorem myſteriorum Dei dicit. Eccleſia autem eas inſtituit, quæ & honeſtati, & cultui Divino ſunt accommodatiſſimæ: quare dubium eſſe nequit, quin ex ſe aptæ ſint, & idoneæ ad meritum, & ut gratiam Dei mereantur, ad quam poſcendam adhibentur. Unde & illud fatendum, ſpiritualem aliquem eorum eſſe effectum: non quidem ut habitualem gratiam, ex opere operato tribuant (quod Sacramentorum proprium) nec etiam, ut vim ex opere operato habeant, ad excitandum in nobis aliquem bonum gratiæ motum: ſed quando res iſtæ ab Eccleſia benedictæ in ipſa benedictione ſpecialiter ad hunc motum excitandum ſunt ordinatæ, per Eccleſiæ orationem: tunc per modum impetrationis, iis adhibitis, ſpecialiter à Deo aliquando talis effectus tribuitur. dixi, *aliquandò*, quia non eſt infallibilis hic effectus, utpote nullâ promiſſione firmatus, niſi ea quæ orationi adjuncta: *Quicquid petieritis, accipietis, &c.* Peccata quoque mortalia remittendi vim non habent ullam: quia hæc ſine infuſione gratiæ non remittuntur: Venialia verò dimittendi vim, ſi ad hoc ſpecialiter ab Eccleſia fuerint inſtituta, per modum eundem impetrationis habent; poteſt enim ſic orando Eccleſia bonum motum animi impetrare, per quem hominis veniale peccatum deleatur. Expellendi verò dæmones poteſtas, harum cæremoniarum & ſacramentalium ad hoc ab Eccleſia inſtitutorum, non eſt poſita in Phyſica ſive naturali efficientia: ſed morali dumtaxat: eò quod dœmon percipiat ſigna, & verba humana, & iis obedire cogatur: tùm quia hoc à Deo impetrat oratio Eccleſiæ & ſic exorciſta hoc per modum impetrationis à Deo conſequitur, tum quia Eccleſiæ data fuit à Chriſto ſpecialis poteſtas dœmonibus imperandi: tum quia dæmon virtutem Chriſti, vel invitus agnoſcat & credat, & meminerit ſe victum, & ſuperatum crucis trophæo; fit quaſi naturaliter, ut non ferat aſpectum Crucis, vel mentionem victoriæ Chriſti, & cladis ſuæ: ideòque ad hæc timeat ac tremat, ac fugere malit, quàm hæc videre & audire. Cæteri effectus, nempe ſanitas corporis & fructuum, temporaliumque bonorum conſervationes, & hujuſmodi, per modum dumtaxat impetrationis directè & per ſe obtinentur: per accidens tamen, & per modum remotionis obſtaculorum obtinentur, coercita dæmonis poteſtate, ut ſolet contingere in exorciſmis inſectorum noxiorum & tempeſtatum, ut poſt Walden. & alios copioſè & eruditè docuit Franc. Suares, *in 3. part. quæſt. 65. ar. 4. diſput. 15. quæ eſt de Sacramentalibus.*

In fin. Concil. in formula Sacramentorum data Armenis.

libus. Hæc de effectu sufficiant: quæ necesse fuit addere, ut adversarii mentiri desinant: *nos tribuere vim per se divinam his cæremoniis.* Impudens verò mendacium est: *nos ungere, ut expietur per illam unctionem membrorum, quicquid illis membris deliqui.*] Dicimus tantùm per modum orationis & precis, ex formula in sacrosanctæ universali Florentina Synodo præscripta: *per istam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quicquid deliquisti per visum, &c.*] & quoad membra quædam & non alia inungenda, idem illic à Latinis Græcisque Patribus quicquid agimus, & Novantes reprehendunt, aperte servandum dum definitur, & ratio singulorum additur. Lege, si lubet. Non dicimus per unctionem peccata remitti, ut est unctio: sed ut est Sacramentum, gratiam conferre, peccata remittere, & infirmos alleviare: dicimus à Christo Domino institutum, & à Beato Jacobo Apostolo promulgatum *a*. Et cùm illi præceperint, infirmum ungi, nec nisi in membris ungi queat, dicimus ineptos hæreticos, quod vel nolint in membris ungi, vel alia membra magis unctioni idonea existiment. Postquam sic Godelm. miser in ritus nostros debacchatus fuit, unum ex Historia depromit argumentum. *In prisca* (inquit) *Ecclesia Dæmoniaci in cœtum adducebantur, & populus totus orabat Deum, ut apud Chrysostomum & Clementem legimus. Augustinus quoque libro 22. de Civitate Dei, & Sozomenus libro 6. capite 28. scribunt, nihil aliud dæmonibus pellendis olim fuisse usurpatum, quàm preces coràm Deo.*] Videamus quàm hæc vera; benè, quod ad Clementem & Chrysostomum relegamur, fatemur in Ecclesiam adduci, vel potius extra Ecclesiam, principio in medium ante fores Ecclesiæ produci, Energumenos consuevisse, & populum pro iis orare solitum, quid tum? an igitur Sacerdotis nullum in hac re officium, nisi quod populi? an non tum quoque exorcistæ? si exorcistæ, erat & exorcismus. Exorcistas salutat Ignatius Martyr, Epist. ad Antiochenf. ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωροὺς, τοὺς κοπιῶντας, ἐπορκιστὰς, ὁμολογητάς. Saluto Subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, exorcistas, confessores.] Quomodò exorcistarum meminit ipse Divus Clemens, *libro 8. constit. capite vigesimo sexto,* ubi quod *negat, eos ordinatione fieri:* id negat, quia de illis tantùm loquebatur, qui per Spiritus Sancti gratiam se exorcizandi donum consecutos miraculis comprobabãt. Quomodò Cyprianus *b* scribit, *per exorcistas voce humanâ & potestate Divinâ dæmonem flagellari, uri, torqueri?* Quomodo scribit Cyrill. Hierosolymitan. *in Præfat. Catechef.* exorcistas, *per Spiritum Sanctum dæmones effugare?* Quomodo Optatus Millevitan. *libro 4.* asserit, *per exorcismum spiritus immundos depelli, & in desertum fugari?* Quomodo de exorcistis idem affirmat tot locis Augustinus *c*? Quomodo ipse Chrysostomus (quem adversarius obtrudit) *exorcismis* (inquit) *& exsufflationibus Clericorum ab eis immundus abigitur d?* Mendacium verò est, quod dicit Augusti-

a Innoc. 1. in c. illud superfluũ. dist. 95. D Clemens d lib. 7. ca. 42. & seq. Beda n. epist. Jacob c. 1 Conc. Cabi on. 2. ca on. 48 Senonense can. o. Augustanum can. 20. Moguntiнũ 4. can 34.

Coloniense 3. par. 7. cap. 49. & 50. Trid. sess. 14. Rabanus li. 2. de Inst. cler. c. 55.

b lib. 4. epist. 7.

c lib. 1. de Nupt. & concub. c. 28. & 29.
d hom. de Adam & Eva.

gustinum & Sozomenum scribere, nihil aliud præter orationem fuisse usurpatum. Nam disertè *lib. illo 22. ca. 8.* D. Augustinus narrat dæmonum vim maleficam ex Hesperi domo non solâ oratione, sed & missæ lectione, & aquæ benedictæ aspersione, & reliquiarum Sancti pulveris adhibitione pulsam, addit secundò alium adolescentem admotum Reliquiis DD. Protasii & Gervasii liberatum, tertiò, narrat Hipponensem virginem, cùm oleo, cui Sacerdos lacrymas suas instillârat, se perunxisset, mox à dæmonio fuisse sanatam. Et audet miser Augustinum nobis objicere? Audet confingere hujusmodi, quæ tam clarâ luce mendacii plena deprehendantur? Sozomenum quoque vel non legit, vel non intellexit. asserit ille *libro 6. capite 21.* non pulsum Macariorum oratione dæmonem, sed solâ increpatione *ut* (inquit) *Macarii dæmonium increpaverant, puella ad sanam mentem rediit.* ἐπιτιμησάντων δὲ, *&c.* Et quamvis meminisset solius orationis Hermias, non tamen inde sequeretur alias non solitos uti aliis remediis. Vide quæ fusè narravimus, & de Macario, & de aliis, *præcedenti capite sectione 3.* Unum restat Godelmanni non in nos, sed in ipsum Christum Dominum telum: nempe, ἀρτολατρείας, ut ipse vocat, crimen: quod explicârat paulò ante *num. 26.* his verbis: *Ad hæc prolatione horum quinque verborum,* hoc est enim corpus meum, *cum halitu facta, sed panis substantiam mutare, corpus Christi de cœlo detrahere, & in hoc illũ convertere, planè magice sibi, & aliis persuadent.*] O linguam eradicandam stirpitus! os impurum & blasphemias evomens assiduè! ergò Christus Dominus Magus? qui asseruit, eum quem manu tenuerat panem, corpus esse suum. Si caro erat, panis non erat. Si panis erat, Christi dictum verum non erat. Sed panis, inquies, remanet cum carne. Impanationem vestram insinuas, O artocrearie: vel sanè Christum velut dolio aut marsupio includis: dignus hoc nomine, qui insutus culleo vel dolio in profluentem conjiciaris. Refutârunt hoc commentum, nostri Theologi, quotquot fuêre. Nec nobis nunc vacat de *Transsubstantiatione* agere: nec hujus loci disputatio est. Videamus ergò quid hic magicum, non illorum verborũ quinque prolatio, quæ & Christus protulit in ultima cœna: & D. Petrus, & D. Jacobus, & D. Andræas, in suas Liturgias seu Missas retulerunt: & tota semper Ecclesia fuit amplexa. Non afflatus, cui nos vim nullam tribuimus, nec etiam alium necessarium putamus, quam qui in verbis proferendis necessarius. si loqui sine halitus exspiratione possemus, halitu opus non foret: si crederemus, halitu species panis contingi debere, superstitiosi essemus, si inhalationi illi vim transsubstantiationis tribueremus, stulti excerebratique meritò audiremus, nihil autem tale Catholici credimus; quare mentitur more suo Leguleius; mentitur etiam cum ait nobis & aliis persuadere, quod corpus Christi de cælo detrahamus. Nam censemus, etiam sine ullo Christi Domini motu locali, hanc transsubstantiationem fieri posse; si potest per motum

localem, cur non potest sine motu locali, ille qui est omnipotens? nam potest per se, quidquid per causam secundam potest. motus autem localis tantùm foret causa extrinseca præsentiæ Christi: nihil autem illi intrinsecum est vel essentiale. Non est etiam Magicum, putare panem in corpus Christi converti: immo est fidei articulus, ab initio Ecclesiæ semper retentus, dixit Christus, docuêre Apostoli, & omnes quotquot per hæresim ab Ecclesia non defecêre, sub anathemate hoc credendum statuitur in Conciliis Romanis tribus, duobus contra Berengarium, & 3. maximo sub Innocent. 3. item Turonensi contra Berengar. item in Constantiensi contra Wiclephum, in Florentini decreto unionis, in Tridentini sess. 13. canon. 2. Patres commemorare longum foret, omnes ad unum pro nobis sunt: omnes veram Christi carnem in Eucharistia crediderunt, omnes adorarunt. D. Jacobus in Missa sua, rogat: *ut Spiritus Sanctus faciat hunc panem corpus Christi, &c.* quod etiam in Liturgiis DD. Basilii & Chrysostomi habetur. Divus Ignatius Epist. ad Roman. ἄρτον τοῦ θεοῦ θέλω, ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς, ὅ ἐστι σάρξ τοῦ Χριστοῦ, quid apertius: sed & Divus Dionysius Areopagita *a*, hunc panem vivificum dicit habere vim maximam perficiendæ Sanctitatis, τῆς ἱεροτελεστικωτάτης εὐχαριστίας vocat sacratissimam Eucharistiam ἱερωτάτην εὐχαριστίαν. addit *b* Christi Domini sententia judicatum hoc Sacramentorum Sacramentum, sive mysteriorum mysterium, hoc est augustissimum & præcipuum. καὶ γὰρ ἐστι κατὰ τὸν κλεινὸν ἡμῶν καθηγέμονα, τελείων τελετή accumulat prætera similes laudes multas & magnificas Divi Pauli discipulo dignissimas. Hunc Galliarum Apostolum, cur Gallici Calvinistæ non audiunt: video, quod nequeant eludere testis auctoritatem, eo illos confugere, ut negent esse libri auctorem. Sed quo id negant auctore? nullo quod sciam vetustiore. Quamvis quidam olim dubitârint, statim tamen eorum error ab ævi illius Scriptoribus fuit confutatus. Quæ dubitandi quæso causa idonea, cùm & res verbis, & verba rei respondeant, & utraque primitivum illum spiritum Ecclesiæ penitùs redoleant? vide (*Lector*) malitiam dicam, an impudentiam? ipsam phrasis antiquitatem, quæ maximè idonea esse debuit persuadendæ veritati, contra veritatem intorquent. *c* Si hoc argumento uti licet, cui veterum libri relinquentur sui? proclive semper fuerit dicere recentiorum aliquem sic scripsisse, ut affectet antiquitatem, cum duo sint ad dignoscendos Scriptores idonea indicia, stylus & testificatio scriptorum aliorum: utrumque favet nobis. Stylum negare non possunt prorsus eruditum & antiquarium, Auctores ferè innumeri contestâtur Græci Latinique. Scilicet, isti ignorassent hoc opus post Valentiniani tempora conscriptum: ut asserit nuperus quidam temporum emendator, qui suo se suffragio clavi figendi Dictatorem constituit; profert Auctorem? conjecturam suam, immò potiùs veterem Illyricianam cavillationem. *Is* (inquit) *ut as-*

a ca. 2. Eccles. hier.

b cap. 3. de Eccl. hier.

Negans Beza in N. T. Schol. & quidam In de hoc genere.

c Illyric. & Scha. F.

ut affectet antiquitatem, μοναχȣς κοινοβίȣς *vocat* θεραπȣ́ταις *Monachos autem* μονοβίος *vocat* ἐννιαίȣς, *ne videretur sui sæculi vocibus uti.*) Non credimus hosti Monachorum, & illis tam antiquã institutionem invidenti, &, ut avertat, hæc omnia comminiscenti. Quomodo probas, ideo sic vocasse, ne sui sæculi vocibus uteretur? Potius credendum sui sæculi vocibus usum, quam alieni hac etiam in re, cum toto reliquo libro cetera vocabula antiquioris illius cujus, quibus nunc usus, erant sæculi, retinuerit. Puerilis plane illa hariolatio, & acumine isto, quod quæ nec sunt, nec fuere, videre se credit, & alios sibi credere Manlianis jubet imperiis, digna: multòque magis quod de *Mandris* & *Mandritis*, lepidum scilicet apophoretum apponit: cujus meritò statua inaurata locet in Consistorio Lugduno Batavico, vel potius, quod in Miscellaneis Lugdunensibus victi solebant, λέγειν imperetur. Unde etiam probat Dionysium hunc (*quem Simium*, honoris causa, pro sua innata modestia, vocat θεραπȣ́ταις monachos nominare: idcirco quod apud Eusebium: sic vocatos ex Philone, legisset? credo in bifido Parnassi vertice cum Ennio somniantem didicisse. quasi jam probarit, Eusebio hunc scriptorem esse recentiorem: quamdiu hoc non probat, frustra conjicit, nec optimus vates audiet, quia conjiciet pessimè. Quæ hæc temeritas est, somnia nobis subtrudere, & pro oraculis Delphicis mera conjectanea? Sed profectò tali in veteres quosque scriptores petulantia, &: quæ cum ætate augescit, in cæteris solita decrescere, fitque amicissimis etiam gravior, jactantia, præclaras ingenii, & eruditionis dotes mirum in modum dedecorat. Verum quid illi facias, habet hoc hæresis omnis, Calviniana præsertim, cunctos spernit, sibi soli sapere & scire videtur, monitoribus aspera, reprehensiones etiam justissimas contumeliis & conviciis munerat. Tollantur isti nævi de corpore pulchro, placebit omnibus labor ille, & feret ævum. DIONYSIUM AREOPAGITAM auctorem operis Hierarchici agnoscunt ex Græcis, non tantùm B. Maximus, & Georgius Pachymerius, & Joan. Sycopolitanus, qui commentariis illustrarunt, & *in Encomio* Michael Syngellus, Photius, And. Cretensis Joan. Damascenus, Suidas; sed & antiquiores his Anastasius Sinaita, & Anastasius NYCENUS; & Beatus Chrysostomus, cui hæc Areopagitæ scripta cognita fuisse, testatur ANASTASIUS Bibliothecarius *epist. ad Carolum Calvũ*, eadem non novisse tantùm, sed & explicasse commentariis Dionysium Corinthium, laudat Maximus *in scholiis*, auctorem suum Anastasium Antiochenum ἐν τῷ ὁδηγῷ: & ex his testimonia desumpsisse contra sui temporis hæreticos Cyrillum Alexandrinum narrat Liberatus *in Breviario*, & multa hujus Scriptoris verba suis inseruisse libris, Div. Gregorium Nazianzenum scripsit, Billius Prunæus *Sacrarum observationum libr. 1.* Billius ille Nazianzeni lectioni apprimè deditus, idoneus si quis alius, & locuples hujus rei testis Hilduinum etiam Francum, & GREGORIUM Magnum, Martinum Papam &

Martyrem Agathonem, & alios Patres ROMANOS prætermitto, quibus horum librorum fides indubitata fuit, & ab aliis citatos invenias, ut & illud in primis notatu dignum, quod in *Bibliotheca sua* Photius commemoravit, Theodorum Presbyterum Græcorum ex professo hac de re librum composuisse, ut convinceret, ea quæ habemus S. DIONYSII Areopagitæ opera, non esse pseudopigrapha, & tot ante sæculis quatuor præcipua, quibus nunc hæretici nostri abutuntur, ut ea impugnent: argumenta luculenter dissolvisse. Ανεγνώσθη Θεοδώρου πρεσβυτέρου, ὅτι γνησία ἡ τοῦ ἁγίου Διονυσίου βίβλος· διελύοντο δὲ ἐν τῷ λόγῳ ἐνστάσεις τέσσαρες: μία μὲν ὅτι εἰ ἦν γνησία: πῶς οὐκ ἐμνήσθησαν τῶν ἐν αὐτῇ ῥητῶν τὲ καὶ χρήσεων τινὲς τῶν μεταγενεστέρων πατέρων, δευτέρα δὲ ὅτι Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου αναγραφὴν ποιησάμενος τῶν συγγεγραμμένων τοις μακαρίοις πατράσιν ἡμῶν βιβλίων, οὐδεμίαν ταύτης μνήμην ἐποιήσατο. Τρίτη δὲ, ὅτι πῶς τῶν κατὰ προκοπὴν ἐν τῇ ἐκκλητία, καὶ διὰ μακρον τον χρόνου αὐξηθέντων παραδόσεων. ἡ βίβλος αὐτὴ λεπτομερῆ τὴν ἐξήγησιν ποιεῖσαι, Ὁ μὲν γὰρ μέγας Διονύσιος σύγχρονος ἦι, ὡς δῆλον ἐκ τῶν πράξεων, τοῖς ἀποστόλοις: α δέ ἡ βίβλος περιέχει, τά πρεῖσα τῆς κατὰ προκοπὴν [και] ἐς ὕστερον ἐν τῇ ἐκκλησία αὐξηθέντων παραδόσεων ἐστὶν ἀναγραφὴ ἀπίθανοι οὖν, φησὶ μᾶλλον δὲ κακοπλαστον τῷ μετὰ πολὺν χρονον τῆς τελευτὴν τον μεγάλου Διονυσίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐξηθέντα, Διονύσιον ὑπολαμβάνειν ἀναγράψαι Τετόρτη δὲ πῶς μέμνηται τῆς τον Θεοφόρου Ἰγνατίου ἐπιστολῆς ἡ βίβλος ὁ μὲν γαρ Διονύσιος τοῖς τῶν ἀποστόλων ἐν ἤκμασι χρόνοις: Ιγνάτιος δὲ ἐπὶ Τραϊανοῦ τὸν διὰ μαρτυρίου ἤθλησεν ἀγῶνα ὃς καὶ πρὸ βραχὺ τῆς τελευτῆς ταύτην ἐπιστολὴν, ἧς ἡ βίβλος μνημονεύει γράφει. ταύτας οὖν τὰς τέσσαρας ἀπορίας διαλῦσαι ἐπαγωνισάμενος, βεβαιοῖ, (τό γε ἐπ' αὐτῷ) γνησίαν εἶναι τοῦ μεγάλου Διονυσίου τὴν βίβλον, hactenus Photius.

Si quid adversarius novit, quod nec Lutherus, nec Valla, nec Erasmus, nec Flaccus Illyricus, nec Beza objecere, amabo, proferat in medium. Veritatis amator sum, ut qui maximè audiri cupio, & audire, docere & discere amo: eandem serram reciprocare non amo: abstineat velim, quæ jam alii illi præoccuparunt, & recenti memoria, à Matth. Galeno Belga, & Cæsare Baronio, validè calcata protritraq;. Dignus fortassis, cui potius, quàm tot Græcis doctissimis, antiquissimisque Patribus credamus, quem doctiorem, acutiorem, sapientioremque arbitremur. opponens os columnatum tot Ecclesiæ luminibus, tot fidei columnis. dicat se unum melius nosse characterem Dionysianum discernere, quam Chrysostomum Cyrillumque: passos sibi per ingenii stuporem imponi, Græcæ linguæ ignaros fuisse Marsilium Ficinum, Ambr. Caldulensem, Perionium & tot sæculis priorem. Joan. Scotum illum, alium à Dunsio & Majore, qui quatuor pro Areopagiticis libris cum verterent, agnovere. Occalluimus ad similes Pyrgopolynicis Nitiobrigis Trasonismos. Qui saxorum novus epigrammatarius, Lucano sculponeis os batuit, qui Manilium docet astronomiam, qui in Geometricis adhuc discipulus,

pulus, & malè calculi ſubducti à Laniſta deprehenſus, ſupra Euclidem, & Archimedem ſapit. qui Tacitum, Suetoniumque ejus, quo vixerunt temporis, & quod ex tabulis publicis didicerant, rationem dedocet: cui Euſebii aniles, & pueriles, hallucinationes manifeſtæ, & Euſebium cæteri Patres pueriliter ſecuti præ quo uno cæteri ut umbræ volitant, ſimioli, fanatici, furioſi, hoſtes veritatis, ſtupor, qui omnes ludibrium debent, quem nemo reprehendit, niſi qui ignorat, qui in hominibus ſtudioſis hujus ſæculi, in aliis candorem, in aliis ſtudium, in omnibus ſenſum bonarum rerum deſiderat, (*Utor ejus Verbis, nec adfingo quid quam* a.) Quem nullus hactenus reprehendit (*oblatraſſe dicit*) qui non furioſus, aut flagitioſus, aut indoctus, aut etiam tribus his virtutibus ſimul exornatus fuerit. Et hic bonos nullos inſectatus eſt, cui illi agyrtæ, ſcurræ, vel Sophiſtæ, ſi quid mutire contra hunc Temporarium Dictatorem auſi. Hic nullis obtrectatus leniſſimè & abſque omni penitus ambitione ſcripſit, quæ ſcripſit. huic à ſapaentia moderatio imperata eſt. Mavult iſte modeſtiam ejus omnes, quàm juſtam iram pauci ſentiant [*benè & verè, hoc quia* iniquam *vult omnes perpeti,* juſtam *vix ſcio, an in quenquam hactenus calamo ſtrinxerit.*] Iſtius virtutem evitari non poteſt, quin tanquam umbra gloria & invidia ſequantur. Ecce, quocumque ſe confert, invenit rupicos & Marrucinos, quibus ejus virtus ſtatim ſubolet, ut ſuibus Amaracinum. Quocunque it, mittit ſigna ſui. Quiſquis perditus eſt, inſanus, virtutum & bonarum litterarum hoſtis, veſtigiis ejus eum colligit, & capitali odio proſequitur) Quàm hic de ſe demiſsè, quàm de aliis omnibus ſentit magnificè? Nonne ſe præbet omnibus, modeſtæ ſcriptionis, & humilis animi exemplum illuſtriſſimum? Quanta hæc ignoratio eſt ſui? quantus ſtupor, his animis cùm ſis, eos litteris ſeræ poſteritati notos velle? quæ inſania arbitrari, adeò omnes hebetes, ut talium verborum veſtigiis, in anima arcana ſe judicando non penetrent? ut hæc humanitate tinctos, & amantes Chriſtianæ pietatis & officii, non offendant? Nec contentus graſſari in ſingulos, ſtringit acumen ſtyli in integras SODALITATES & religioſos ordines, à TRIDENTINA Synodo Oecumenica laudatos, quodque audaciæ intolerabilis eſt, ECCLESIAM univerſam à multis jam ſæculis erraſſe, nec verum vidiſſe, fretus leviculis rationibus gravi ſupercilio contendit. Quas qui legunt, futiles deprehendunt, cùm alias ob cauſas, tùm quia fingit ipſe ſibi periodum & præfigit, quam commentus potius, quàm validè probavit: &, cùm æquius fuerit normam ſuam, Eccleſiæ ſcitis, & veterum placitis accommodare, ipſe contra vult omnem vetuſtatem edicto novi Dictatoris parere, & eadem confidentia præceps ingenium, quicquid non eſt ad amuſſim illam ſuam, id damnat erroris: Quid vero ſimilius, an erraſſe unum, qui cum nullo veterum nec cum Eccleſia conſentit, an erraſſe veteres omnes & Eccleſiam, eò quòd in pleriſque ad illam amuſſim novam non conveniant? ſcio cum quo errare malim, ſcio quem potiùs erraſſe creden-

a Galen. in Areopag Barō. Annal. to. 2 Ex lib. de emend. temporis, & ep. de vit. Jul. Scali.

credendum. verum tamen fruatur judicio suo, quia monitioni locus non est, incurrat in omnes ut lubet, qui ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο, non illas Regii Vatis, sed illius, superborum Regis, qui posuit in cœlum os suum, ut thronum figeret in Aquilone, & similis esset Altissimo. Se vitii omnis expertem profiteri, estne similem se Christo profiteri? Soli tibi JESU optimè licuit dicere? *Quis vestrum arguet me de peccato*) mortalium nemo expers vitiorum est.) Hic tamen permisit calamo chartis illinire, *Quid mihi objicere possunt, præter virtutem, quam non habēt? Nullius mihi conscius sum, cujus me apud homines pudere debeat.*] Apostolum puta Paulū loqui, an idem illi licet, quod *vasi electionis?* non sanè. non quia dissimilis res, sed is, qui dicit. Si de gravibus flagitiis & publicè vindicandis loquitur, egregiam sane laudem, cur id opus tantopere jactare, quod cùm plerisque commune? Quamvis & Calvinismus, quem profitetur, certè tale tantumque crimen est, ut si sanæ mentis foret, ejus illum perpetuò & pigere, & pudere, & pœnitere oporteret. Si de aliis animi vitiis, quæ hominem dedecorant, & Deo hominibusque minus gratum faciunt, sensit, ut sensisse reliqua, quæ addidit, satis ostendunt: nihil arrogantius, nihil à veritate alienius dici potuit: fastuositas, jactantia, contemptus aliorum, virtutes credo sunt, non vitia: quàm ab his immunis, quàm integer, si philautia non excæcasset oculos, ipsimet judicium permitterem. Sed fruatur inquam, suo judicio, sibi plaudat, placeatque: vel potius (fac, qui potes Deus, & hoc animo me ista nosti scribere) resipiscat, & in posterum infrunitæ linguæ, calamoque inferni, desinat tam laxas habenas permittere. Quod ad me, puto licere mihi, qui ex omnibus unus sum in eum aliquid, qui sibi cuncta in omnes voluit licere. Licuit homuncioni in divinum Dionysium petulanter, cur mihi non liceat pro Divo constanter? Mentem saniorem illi opto. convitia nec curo, nec metuo: ista cessare æquum est, rationes compulsandæ: Quod sperare non audeo, consuevit vel silentio, si quando nequit respondere, dicta transmittere, vel contemptu, & maledictis certare. Sic factum, pro rationibus & argumentis, quæ exspectabam, ecce in Elencho, de Haridæis, quem contra Serarium nostrum edidit, nihil mihi, nisi convicia rependit, adeò scurrilia, obscœna, & fœtentia, ut nec profligatissimos ganeones in lustris illa sine rubore putem usurpaturos. Fors ista nec limis dignabitur, audiet certe, quod legisse dissimulet, & aliquem vel ex Armoricis substituet.

Incubuit numquam cælestis flamma salictis,
Nec parvi frutices iram meruere Tonantis.

Causa certè non mereor, qui hæc animo non malo, sin aliter: novi cœlestia à Claudianis tonitruis, & à Iove Salmonea discernere.

* * *

ANACE-

ANACEPHALÆOSIS DUODECIM, SALUBRIUM MONITORUM, QUÆ CONFESSARIIS IN PROMPTU ESSE DEBENT.

MONITIO I.

Dæmones esse.

CUm in homines atheos inciderint, dubitantes an sint dæmones? proponant illis id doceri apertis S. S. verbis passim occurrentibus. 2. hunc perpetuum Ecclesiæ sensum fuisse. 3. hæresim esse contrarium defendere: quæ tria probantur à Theologis in materia de Angelis. 4. convincit ratio effectuum quorundam mirabilium experientia, ut verbi gratia, subitò montem unum loco movere: bruta loqui: defunctorum simulacra oculis spectanda proponere; linguis incognitis loqui: res ferreas (sine magnete) argenteas pateras, aut similia magni ponderis super mensa locata, sine funiculo aut simili instrumento, attrahere ab uno extremo ad aliud, subsultantia: quod quis foliolum chartæ inter multa sit electurus certo prædicere: chartam ab aliquo ex toto chartarum ludo extractam, in manibus extrahentis manentem, nova inducta figura, ter facere immutari: facere ut tres vel plures diversæ personæ de una eademque re cogitent: vim imaginativæ alterius facere, ut de alia re vix cogitet, quàm ea quæ cogenti nota: (*vix*, dico, nam omninò vel voluntatem vel intellectum cogere, seu necessitate quadam absoluta ad id adigere, nec dæmon potest) facere specula, in quibus, quæ in decem milliaribus fiant, videri possint: trium horarum spacio arbusculam veram spittamæ longitudine ex mensa facere excrescere: facere certæ lucernæ lumine accenso, ut quotquot adsunt mulieres, vestibus se nudent, & quæ natura docet tegenda, oculis objiciant, quamdiu ardeat in medio apposita lucerna leporis adipe plena & certis characteribus insculpta, & hujusmodi alia, quæ nobis circulatores ex Baptistæ à Porta scriptis & disciplina obtrudunt, quorum cùm nec naturales, nec artificiosæ causæ proferantur idoneæ, spiritualibus causis effectus tribui debent; quæ sunt Angeli, & dæmones.

MONITIO II.

Non licere ullum pactum vel amicitiam cum dæmonibus inire.

QUi putant non esse magnum peccatum cum dæmonibus fœdus, pactum

pactum, aut familiaritatem habere, doceantur primò, quanta sit vis & dignitas primi præcepti prioris Decalogi tabulæ. Nempe illud ut ordine, sic & dignitate primum esse. Nam digniora esse, ratione objecti, tria primæ tabulæ, septem aliis tabulæ secundæ: & inter illa tria, præcipuum esse primum. Tertium enim potissimum agit de cultu externo, secundum de verborum honore, primum de amore & fidelitate animi Deo exhibenda & virtute religionis seu Theosebias, seu Latriæ, quare cùm hæc virtus Deo gratissima sit, etiam illi contrarium vitium est odiosissimum, nempe idololatria & infidelitas. nam est quædam apostasia, proditio, & transfugium ad hostium Dei Principem diabolum: quod peccatum est omnium vitiorum moralium gravissimum: ideò huic præcepto à Deo pœna fuit addita, cùm Deus testatur se fortem & zelotem esse, & hoc peccatum usque in tertiam & quartam generationem ulcisci, & vocat hoc peccatum odium sui, eò quòd transgressores vocat osores suos a. Secundò doceantur omne cum dæmone fœdus aut amicitiam contra hoc primum præceptum esse. Cùm enim inter Deum & dæmonem sit quasi perpetuum bellum seu odium (Unde de dæmonibus legimus: *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper*: & Diabolus vocatur *Satan*, hoc est adversarius) tenemur nos, ut vasalli Dei, perpetuum quoque & capitale odium cum dæmone exercere, hoc bellum ut Paterpatratus, initio mundi Deus indixit, cùm dixit Serpenti: *inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuũ & semen illius* b. quibus verbis prohibemur ullas cum dæmonibus inducias aut commercium habere Idem nos docet Apostolus: *Nolo*, inquiens, *socios vos fieri dæmonum* c. Idem nos in baptismo promisimus, Sacramento adstricti, Ecclesiæ nomine rogante Sacerdote & patrinis pro nobis respondentibus non semel, Nos abrenunciare Satanæ & pompis ejus. Cùm itaque hoc bellum initio Ecclesiæ Christianæ tuba Apostolica renovatum, & à nobis cum in Ecclesia fuimus regenerati jurejurando votivo sit susceptum ac promissum, sequitur eum, qui cum hoste pactum ullum aut familiaritatem colat: perfidiæ, transfugii, & apostasiæ reum non minùs esse, quàm vel monachus votivam deserens professionem, vel miles ad hostem transfugiens, vel Christianus Mahumetismo se addicens. Tertiò moneantur non tantùm hoc Deo displicere: sed ipsis quoque perniciosissimum esse. Dæmonum enim in homines odium est inexplebile, & à sui lapsus

videlib. 2. q. 4. & l. 4. part. post. q. 4 sect. 8

a Exod. 20. v. 5.

b Genes. 3. v. 15.

c 1. Cor. 10. v. 11.

ipsus tempore nunquam illud remiserunt, nec unquam remittent aut minuent: si permitterentur à DEO, omnes mortales interimerent, quod quia vident sibi non licere, ideò assiduè hominibus animæ mortem moliuntur adferre per varias & multiplices peccandi illecebras, ne, qua excidere, beatitudine, homines potiantur. Odii magnitudo patet ex vehementia & acerbitate cruciatuum aut vexationum quas intulere, quotiescunque Deus illis permisit, ut testantur Jobus, Saræ mariti, D. Antonius & alii innumeri. Pertinaciam odii docent Jobus dicens a: *Cor ejus indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus b.* & Christus Dominus, *vos,* inquit, *ex patre diaboli estis, & desideria patris vestri vultis facere: & ille homicida erat ab initio: & in virtute non stetit, & non est veritas in eo: cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus* cùm dicit homicidam esse ab initio, significat hunc ejus perpetuum esse conatum, animas necare: circuire instar leonis rugientis, & quærere quem devoret, ut ait Divus Petrus cùm addit veritatem in eo non esse; docet frustra aliquem cum illo pacisci, qui totus ex perfidia conflatus est. & ideò cùm semper velit nocere, certò tenendum nobis, illum nullis blanditiis, obsequiis, aut cultu homini reconciliari, placari, aut deliniri; sed quando se benevolum aut amicum fingit, tùm majus malum hominibus moliri. Origenes *lib. 8. contr. Celsum*, Probabile est (inquit) dæmones, cùm sint improbi, ne cultoribus quidem suis dexteram, datamque fidem servaturos.

Genes. 15.

Cor. 11.

a Job. 41. vers. 15.

b Joan. 8. vers. 44.

MONITIO III.

Ne judices hoc negligant punire, aut dissimulent.

QUando confessarii incidunt in Prælatos, Principes aut Judices, nimis lenes, & remissos, & negligentes in sectæ hujus exstirpatione: Monere illos debent, quod sint à Deo constituti ad vindictam malorum, & sine causa gladium non acceperint: quòd mala quæ ex eorum negligentia orbi &

Ecclesiæ inferuntur & gliscunt quotidie, severissimè ab illis exigentur: quod ad damnorum restaurationem teneantur, hoc peccatum directè & immediatè contra Majestatem Dei tendere: & idcircò non magis licere principi divinam injuriam remittere aut dissimulare, quàm Prætori licet sui Principis, vel militi sui Imperatoris. Legem illam veteris Testamenti, *Maleficos non patieris vivere a*, non esse dumtaxat judicialem positivam, sed judicialem juris divini & naturalis, ideò non esse per legem Evangelii sublatam. Judicibus inferioribus nõ licere vitæ securitatem rei hujus delicti promittere, ut crimen spontaneè confiteantur & socios detegant: licere id soli summo judici, qui lege superior & ex causa justa, & quando hoc evidens necessitas vel utilitas reipub. postulat. Meminerint, si qua damna per eorum conniventiam aut negligentiam à maleficis subditi patiantur, si qui necentur, aut ad consortium criminis pertrahantur, sanguinem hunc à manibus eorum Deum requisiturum. Non hominis illos, sed Dei judicia judicare, Cavendum ne fiant socii furum, & ne dum, ut Josaphat, his qui oderunt Dominum, amicitia jungantur, iram Domini mereantur *b*: videant ne audiant terrificum illud Prophetæ dictum Regi Achaz. *Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus c*. Qui denique falsis opinionibus, & erronea sua existimatione decepti conantur judices abducere, à cognitione & ultione criminis hujus, vel auctoritate, vel calumniis, illi monendi ut resipiscant, ne & se conscios ejusdem delicti, vel fautores delinquentium, vel justæ & Canonicæ contra hanc hæresim inquisitionis disturbatores & impedimenta præbeant, cum periculo incurrendæ excommunicationis. *d. ut inquisitionis, de hæretic. in 6*. Denique hoc omnes honorem Dei negligere, & proinde solere à Deo negligi, & in maximas calamitates & ignominias abjici juxta comminationem Heli Sacerdoti factam *1. Reg. 20. vers. 90*. Quàm hoc Babyloniis exitiale, dixi *l. 5. sect. 16. in fin.*

a Pro. l. 5. sect. 4.

b Exo. 23.

c 2 Paral 39. v. 2.

d 3. Reg. 20. v. 42.

Nahum inter præcipuas causas excidii Ninive memorat, quod in ea Magi & malefici magni fierent *cap. 3. v. 4.* Eandem ob causam minatur Jerosolymæ Michæas *cap. 5. vers. 10.* Propterea Cananæi deleti & pulsi sedibus suis. *Deut. 18. vers. 10.* ex quo loco explicandum illud de medicaminibus *Sap. 12. 4.* Nunquam id impunè Regibus cessit: Saul non excidit regno nisi postquam Magiæ præsidia quæsivit: tunc (ait Blesensis) *dum Pythonissam consulit in montibus Gelboe, cum filiis meretur interfici. Sic Ochozias, qui ceciderat per cancellos, dum de vitæ diuturnitate scrutatur, vita ejus tanquã tela texenda succiditur.*] ob maleficorum imitationem Manasses specimen fit Regis calamitosissimi, *4. Reg. 21. & 25.* cujus peccatum etiam posteri luerunt, nec placari Deus potuit Joziæ pietate *4. Reg. 22.* Jezabelis veneficia nota, sed & præcipitatam de fenestra laceratam à canibus. Longum sit alios recensere. Zoroastrem fulmen occidit Magiæ inventorem. *Plin. lib. 10. cap. 1. lib. 11. capit. 42.* De Ferrando Comite Flan-

ræ Flandriæ, de Guilhelmo Juliacensi, de Scotiæ Regibus aliquot, de Principe quem memorat Gerson, actum superioribus libris, de Muleasso Tunetano Rege, non paucis egit Paul. Jovius, de Vorigerno Rege Boethus *lib. 8.* De Græcorum historiis multos memorat Petrarcha *lib. 7. rer. memorandar. cap. 1. 2. 3.* Si Romanorum Annales volvas, occurrent tibi plurimi, quibus hæc licentia exitii miserrimi occasio fuit, de Numa Pompilio, Plutarchus, *in Numa.* de Tullo Hostilio, Dionysius & Livius *li. 1.* De Nerone Plinius *lib. 30. Nat. Histor. cap. 1.* & Suetonius *in Nerone.* De Valeriano Nicephorus, *lib. 6. ca. 10.* de Juliano Apostata idem Nicephor. *lib. 10. cap. 29.* de Licineo Niceph. *lib. 7. cap. 45.* De Fl. Ruffino Tyranno, Claudianus *lib. 1. de laud. Stilichon.* de Maxentio, de Heraclio & aliis alii. Quid referam recentiora? Leopoldum Austriæ Ducem Friderici III. fratrem, nimis familiarem Magis, quidam narrant, ita à spectro perculsum fuisse, ut paucis post diebus obierit. Wenceslaus Bohemiæ Rex summo in pretio voluptatis causa Zytonem & alios habuit, cui quæso Principi cuncta regni negotia infœlicius cessere? Crespetus *disc. 7.* scribit cuidam ætatis hujus Principi mortuo, inventam ad collum appensam imaginem Theurgico ritu devotam, qua se fœlicem fore sperabat: quo tamen vix ullus calamitosior fuerit. Concludam cum Rege, Reges alloquens: *Nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam: ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via justa.* Monet ut disciplinam apprehendant. Hebr. est *Nasschekụ Bar* נשקו־בר, quod etiam significat osculamini filium, osculari verò idem quod honorare. Nimirùm optimè Christum honorant, qui hostis ejus diaboli partiarios in virga ferrea regunt & flagellant, qui Deum inhonorantibus non parcunt, hoc enim est apprehendere disciplinam, quia hoc est Christi doctrinam purè venerari & sequi.

MONITIO IV.

Superstitionibus uti quàm noxium & execrandum.

Qui parvi faciunt discere ritus superstitiosos & eos exercere, moneantur omnium superstitionum & vanarum observationum inventorem esse diabolum, qui principio mundi statim in idololatriam ferè totum genus humanum pellexit. Sed cum hoc ejus imperium Dei filius destruisset, *ad hoc enim apparuit filius Dei ut opera diaboli destrueret* a & paucis ante passionem diebus dixit: *nunc mundus judicabitur, & Princeps hujus mundi ejicietur foras* b, & hic fuit scopus Apostolicæ per totum orbem prædicationis: & tamen cum imperio non fuisset imminuta vetus illa ambitio divinitatis: pro illa aperta & clara idololatria, penè extincta, tectam quandam specie pietatis & utilitatis idololatriam invexit, artium superstitiosarum cupiditatem & cultum. hanc ergò diram curiositatem invenit & propagavit, primò ut sic possessionem animarum, quâ vi crucis dejectus fuerat, clanculum dolo malo recuperaret.

a Cametrat. operæ successivæ c. 70.
b Psal. 2. v. 10. Confer eum li. 3 parte posteriore.

ret. Secundò ut homines hoc pacto primum & maximum præceptum, & votum religionis quo se Deo astrinxerunt in baptismo, violare assuescerent. 3. ut spem, quam homines in Deo habere debent, amittant, & eam collocent in rebus istis vanis, & ideò sint Deo maledicti, qui *a. odit observantes vanitates supervacuè* 4. ut sic in lethale peccatum pertractos, leo rugiens *b* devoret, & decipiat hominem draco venenatus, quem Deus formavit ad illudendum ei. *c* Hæc sunt commoda superstitiosarum observationum, & qui eas colunt, aut amant, docent se non Christi, sed diaboli discipulos esse, & ejus magisterium amare: in ejus ludo doctos esse, & alienos à doctrina Ecclesiæ Catholicæ.

a 1. Joan. 3. v. 8 Joan. 12. v. 18. *b* Psal. 30. v 7 *c*. 1. Pet. 2. *d* Ps. 103. 26.

Mirum est aliquem posse his præstigiis se dare, qui norit exitum infœlicem Magorum & præstigiatorum. Inventor Magiæ Cham seu Zoroaster fuit tandem ab ipso dæmone, quem importunius solicitabat, igne succensus & concrematus, teste *Clement. in lib. recognition.* de Simone Mago notissima res, quod in aerem à dæmonibus sublatus præcipitatusque, fractis cruribus cum ignominia & dolore interierit. Quæ de Cynope mago, Prochorus, & de Zaroe & Arphaxat Abdias *lib. 6.* tradidit prætermitto, ut & ea quæ de Oddone, Hollero, Metothimo Magnus Olaus *in Historia Septentrionali,* & de Sopatro, Eunapius *in Ædesio,* de Orpheo, Mopso Ampharao, qui omnes magi fuêre, Ovidius, Seneca; Statiusque: de Pythagora Samio Laertius *in ejus vita* & Cælius *lib. 19. Antiquit. capite septimo.* Henricum Cornel. Agrippam moriturum, à se canem suum Paredrium abegisse cum hoc dicto, *Abi mala bestia, tu me perdidisti,* tritum est ore omnium. Joannis Portantii obitus in Antverpiensi carcere qualis, norunt cives mei. Apud Guilhelm. Tyrium *libro octavo, belli sacri cap. 15.* duo magi volentes machinas Christianorum incantare, primi illis interfecti. Apud Polydor. Virgilium anus saga coram omnibus à dæmone abripitur, ut alibi narravi. Apud Dubravium *lib. 23. Hist. Bohem.* Zito nobilis ille præstigiator ad extremum à diabolo vivens, cum corpore & anima de medio hominum fuit sublatus. Joa. Faustus famosus magus his temporibus in Germania, tandem à cacodæmone lecto extractus noctu, & strangulatus, inversâ in tergum facie, domoque totâ concussâ, & penè eversâ: ut scribunt Wierus, Camerar. aliique Francisc. Picus *lib. 5. de prænot. Auctor.* est ex relatione sociorũ, qui adfuerant, Magum quendam à dæmone vivum ablatum, nusquam unquam comparuisse, dum curioso cuidam & non satis sano Principi pollicetur, se Trojæ expugnationem, & Hectoris cum Achille duellum, quasi spectandum in orchestra, exhibiturum:

Tam hæc factoribus sunt periculosa, nec minus iis, qui spectandi talia sunt avidi, duo tantùm exempla adscribam, vetus unum, & novum alterum: scribit Lucian. *in Philopseude* de quodam Encrate, quod *cum vidisset Pancratem quendam, Magum Ægyptium, multa mira facientem, se paulatim in ejus amicitiam insinuasse, adeò ut omnia*

ei pro-

ei propemodum arcana communicaret. Tandem autem magum hunc ei persuasisse, ut omnibus famulis in Memphi derelictis, se solus consequeretur: neque enim defuturos ministros, atque ex eo tempore, inquit, sic vitam duximus. Cum in diversorium quodpiam veniremus, homo accepto pistillo scopinave, aut pessulo, vestibus implicans, cùm in id carmen quoddam dixisset, efficit, ut ambularet, utque aliis omnibus homo videretur. Illud ergò abiens, & aquam hauriebat, & cœnam parabat, instruebatque, atque in omnibus commodè subserviebat, ministrabatque nobis. Deinde, ubi jam satis hujus ministerii fuit, scobinam rursus scobinam, ac pessulum pessulum, aliud recitans carmen, reddebat. Hoc ergo vehementer conatus, non inveniebam, quo pacto ex illo expiscarer. Nam id mihi invidebat, quamvis esset in aliis facillimus. At quâdam die in angulo quodam tenebricoso delitescens clam illo, subauscultavi propius incantationem illam, erat autem trisyllaba. Tum ille cum pistillo mandasset, quæ curanda erant, abiit in forum. At ego postridie illo apud forum occupato, acceptum pistillum cum ornassem, syllabas illas simili modo pronuntians, aquam jussi ut hauriret. Tum impletam amphoram cum tulisset, desiste, inquam, nec amplius aquam haurito, sed rursus esto pistillum. At illud mihi haud amplius obtemperare volebat, sed aquam hauriebat continuè, quoad hauriendo totam domum nobis impleret. At ego cum resistere huic rei non valerem (timebam autem ne Pancrates reversus id quod etiam evenit irasceretur (correptâ securi pistillum in duas partes disseco. At utraque pars amphoram sumens, hauriebat aquã, jamque unius loco duo ministri mihi esse cœperant. Interea Pancrates supervenit, ac re intellectâ illa quidem in ligna rursus quemadmodum ante carmen erant, mutavit, at ipse me relicto clanculum nescio, quo se subducens abiit.) Vides huic curiositatem ferè causam fuisse, ut aquis submergeretur. Cur vocas fabellam: cum potuerit in pistillo Paredrus aliquis Mago famulari. Sed cape alterum, de iis, quibus periculum præsentaneum fuit, ne seipsos densarent. Philip. Camerar. *lib. Operæ succisivæ* c. 70. ita scribit, *Cum aliquando Joannes Faustus apud notos quosdam diverteret, qui de ipsius præstigiatricibus multa audiverant, ii petierunt ab eo, ut aliquod specimen suæ Magiæ exhiberet. Hoc cum diu recusasset, tandem importunitate sodalitii neutiquã sobrii victus promisit, se illis exhibiturum quodcunque expeterent. Unanimi itaque consensu petierunt, ut exhiberet illis vitem plenam uvis maturis. Putabant autem propter alienũ anni tempus (erat enim circa brumam) hoc illum præstare nullo modo posse. Assensit Faustus, jamjam in mensa conspectum iri quod expeterent: sed hac conditione, ut omnes magno silentio immoti præstolarentur: donec illos juberet uvas decerpere: si secùs facerent, instare illis periculum capitis. Hoc cùm se facturos promisissent, mox ludibriis suis huic ebriæ turbæ ita oculos & sensus præstrinxit, ut illis tot uvæ miræ magnitudinis, & succi plenæ in vite pulcherrima apparerent, quot ipsorum adessent. Rei itaque novitate cupidi, & ex crapula siti-*

sitibundi sumptis suis cultellis expectabant, ut illos juberet rescindere uvas. Tandem cum istos leviculos aliquamdiu suspensos, in ipsorum vanissimo errore tenuisset, subitò in fumum abeunte vite cum suis uvis, conspecti sunt singuli tenentes loco uvæ, quam unusquisque apprehendisse videbatur, suum nasum opposito supernè cultello: ita ut si quis immemor præcepti dati uvas secare voluisset, seipsum naso mutilasset.] Quid plura? nihil ferè unquàm præstigiatores faciunt, quin aliquid factu facilè, sed quod difficile sit non facere, à spectatoribus aut Magiæ studiosis postulent: veluti ne personas, quæ apparent alloquantur, vel manum porrigant, ne circulo pedem efferant, & similia, quæ tamen, ut faciant post illos illecebris dæmones, aut variis terriculamentis quasi compellunt; ut de Bavaris adolescentibus apud Cæsarium legi, & duobus Aremoricis bono loco natis Gentiliacis, cùm puer Lutetiæ degerem, accidit, qui ab archihomicida ambo tunc præfocati, eo quod circulo pedem extulissent.

I nunc, atque animam fraudi committe dolosæ.

MONITIO V.

Unde poterunt cognoscere, an à dæmone effectus exspectetur, an à natura, an à Deo?

vid. l. 1. part. 2. q. 3. & 4. sect. 1.

Monendi sunt rerum istarum ignari, Vanitatem & mendacium omne Deo displicere, qui veritas est: dæmoni verò placere, qui mendax est & pater mendacii: *Beatus vir,* (ait Psalmista) *cujus est nomen Domini spes ejus, & non respexit in vanitates & insanias falsas.* Vanitatem verò dici quotiescunque homo facit, vel dicit aliquid, boni consequendi, vel vitandi cujuspiam mali causa, quod vim nullam neque naturalem, neque supernaturalem obtinet ad effectum intentum, verbi gratia, si quis in flumine seminet, vel littus aret, dicendus est vanitatem operari, eò quod arandi & seminandi finis seu effectus est messis & fructus perceptio, quem finem hæc ejus actio nequit consequi; ita si quis ut capitis dolorem pellat, fascia linea, vel chartula alba cingat tibiam, aut ægrum inter sarmentum diffissum perducat, vel palmo cingulum ægri metiatur, clarum est has actiones esse vanas & superstitiosas, quia nullam vim habent ad humorem noxium capiti molestum inde expellendum. Contra, si applicetur capiti aqua rosacea, vel ad bilis expulsionem rhabarbarum præbeatur, vel ad phlegmata capite educenda per sternutationem comedatur sinapi, non erit vana observatio, sed licitum remedium, quia natura ad hoc vim hisce rebus insevit. sic etiam verba nulla vim naturalem habent aliquid efficiendi more agentis physici: sed quædam verba vim habent operandi ex instituto Dei, & iste effectus est supernaturalis: quædam non tam vim habent supernaturaliter operandi, quàm putantur ab imperitis habere. Prioris generis sunt verba Sacramentorum, nempe collationis baptismi, consecrationis Eucharistiæ, absolutionis peccatorum &c. hæc verba licitè

licitè usurpantur à Sacerdotib. ad effectum, cujus causa Salvator noster illa instituit. Verum si quis hæc verba aliò ad illam intentionem sive finem proferens transferret, eorum usurpatio sacrilega, vana, & superstitiosa foret, quia ad hunc effectum vim supernaturalem ea verba non acceperunt. Vana quoque est prolatio aliorum verborum, quæ non est ex usu Catholicæ Ecclesiæ recepta. Si quis itaque vana hujusmodi vel verba vel facta adhibet, superstitiosus est, & diabolicus est effectus operis, quod probatu non est difficilè. Effectus iste non est naturalis, quia quæ adhibita sunt media, naturalem vim ad eum non habent. nec est miraculosus & à Deo, quia testimonium illi nullum perhibet sacra Scriptura, nec Ecclesiæ Catholicæ consuetudo aut doctina. Procedit itaque ex occulta quapiam spiritualis creaturæ operatione: non Angelicæ, quia Angeli semper faciunt Dei voluntatem, & cum Deo mendacium ac vanitatem omnem detestantur: restat, ut operentur hic cacodæmones, superstitionis inventores & amatores. Quare, *qui hæc faciunt, Deum deserunt, & dæmonis doctrinæ atque imperio se subjiciunt, cujus auxilium exposcunt, & opera utuntur.*

MONITIO VI.

Quæ remedia tutissima.

SI quis afflictus vel vexatus sit à maleficis seu à dæmonibus eorum opera, & pro remedio vel consilio Confessarium consulat: is illum inducat ad remedia Ecclesiæ consueta, maximè ad emendationem malæ vitæ. Theologi monent *a*, duo consideranda, Deum qui hæc mala permittit, & diabolum qui mala infert: nam nihil hic inferre posset, nisi ille permitteret, nec nocere potest, nisi in quem, ut sæviat Deus mittit, nec plus illi ipsi nocere, quàm quantum Deus permittit. Minus longè potest, quàm vult, aut jactat se posse. Præclarè D. Antonius Magnus: *Nos ejus pollicitationibus credere, nec ejus minas formidare debemus. fallit enim semper, nihilque verum promittit. Nam si non in omnibus mentiretur, quomodo talia & tam infinita promittens, hamo crucis ut draco invocatus à Domino est, & capistro ligatus ut jumentum, & quasi mancipium fugitivum vinctus circulo, & armilli labia perforatus, nullum omninò fidelium devorare permittitur? Nunc miserabilis ut passer ad illudendum irretitus à Christo est, calcaneo Christianorum substratus gemit, ille qui universa maria à se absorpta plaudebat: ille qui manu sua terrarum orbem teneri gloriabatur, ecce à nobis vincitur, ecce me adversum se prohibere non potest disputantem.*) Nimirum ligatus est à Deo, mucro latronis retusus ab eo, per quem, cum quo, & in quo facta, quæ fiunt, omnia. Tibi homo imputa, quod in te possit, quod in te ut possit Deus sinit. *Si alligatus diabolus est* inquit Beatus August. serm. 197. de Temp.) *quare tantum adhuc prævalet? Verum est fratres carissimi, quia multum prævalet, sed tepidis, & negligentibus, & Deum non timentibus in veritate dominatur. Alligatus est enim tanquam catenis innexus canis, & neminem potest mordere, nisi qui illi se*

a Cyrucl. lib. de superstit. p. 2. c. 1.

mortifera securitate conjunxerit. Jam videtur, fratres, quia stultus est homo ille, quem canis in catena positus mordet. Tu te illi per cupiditates & voluptates sæculi (addo pacta, superstitionesve) *noli conjungere, & ille ad te non præsumet accedere*,) eadem habet Cæsarius *libr. 5. miracul. cap. 5.* Certè quoad Deum, causæ cur permittat, esse solent, vel peccata, vel probitas famulorum ejus, propter peccata permittit, ut puniat præterita, vel ut arceat à futuris alioqui: probitatis verò gratia permittit, ut magis humilientur, vel ut probetur eorum constantia & fides, ob has causas Deus dæmone utitur, tanquam lictore aut carnifice bonorum. dæmon autem alium longè finem sibi proponit, & Dei voluntatem ignarus exsequitur, non cogitans hæc ad salutem humanam & gloriam Divinam à Deo dirigi, sed conatur exsaturare malitiam suam, & odium explere nocendo hominibus, & simul si queat in superstitionem aliquam illos pertrahere. Itaque non potest salubrius consilium iniri, quàm quo quis & Dei voluntatem perficiat, & dæmonis proterviam atque odium eludat. hoc autem præstant remedia Ecclesiastica. ut exempli causa, si qua domus spectris, aut alia dæmonum infestatione sit inquieta, statim inquilini conscientiam excutiant, conterantur, & de peccatis confessionem instituant, & omnia de domo removeant, quæ Deo queant displicere, devotè insuper se Deo commendent, & Deiparæ & Sanctis: & interea dum durat vexatio, quotidiè manè ac vesperi Sacerdos quispiam habitu Sacerdotali indutus, cum stola, cruce & aqua benedicta accedat, & lustret omnia domus cubicula & loca alia, recitans devotè Psalmum: *Qui habitat in adjutorio altissimi*, & Evangelium S. Joannis, *In principio erat verbum*, & alias precationes pias & exorcismos, qui Dominicis diebus in benedictione aquæ contra dæmonum vim & insidias leguntur: ponantur per singula præcipua domus loca rami Palmarum benedicti, & candelæ benedictæ, jubeantur dici Missæ à viris piis, & Deum timentibus pro quiete familiæ illius, & ut Dei ira cesset, & mittat custodem Angelum suum, qui domo illa dæmonem exturbet: caveant autem, ne cum dæmone sermonem ullum misceant, vel loquenti quidquam respondeant: multoque magis caveant, ne quem magum, aut ulla superstitiosa vexationi reprimendæ remedia accersant. Sed magna spe & fiducia in Deum, misericordiam ejus summa cum patientia præstolentur.) *Sic Cyruelus d.c. 1. in fine.* Sed hæc remedia fusiùs nobis nunc non sunt probanda, quia id præstitimus supra lib. 6. Nunc addo remedia per incantationes & superstitiones vel nihil prodesse, ut patuit in lepra Constantini, cui potius nocuerunt, ut docet Nicephor. libr. 7. hist. c. 33. vel si sanent, ad tempus tantum sanare, & postea reincidere in morbum eundem, ut legimus de Hadriano Imp. apud Xiphilinum in Hadriano, & Zonar. tom. 2.

* * *

MO-

MONITIO VII.

Pro iis qui curiosi sunt divinationum, & secretorum.

TAles moneantur, etsi desiderium sciendi (teste Philosopho) cunctis naturale sit; tamen id moderandum esse habenis legis Dei, & rectæ rationis, quibus nisi frænetur, infrænis equi more nos cupiditas hæc in præceps abripiat. Legi Divinæ & rectæ rationi consentanea regula est, Non velle aut conari sciri, quæ lumine naturæ scire non possumus, & Divina solummodò revelatione sciri queunt: & in illis ipsis, quorum scientiam possumus labore nostro, aut industria consequi, rectum & probum discendi modum tenere, ne regiam tutamque viam deserentes inani labore quærendi defatigemur, & per invia ac devia ablati optatam metam nunquam cursu contingamus, hæc docemur à Spiritu Sancto cujus sunt ista; *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui scrutator est Majestatis opprimetur à gloria* a & alio loco. *Altiora te ne quæsieris & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi DEUS illa cogita semper, & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus, non est enim tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt, videre oculis tuis. In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. Multos enim supplantavit suspicio illorum & in vanitate detinuit sensus illorum* b, Mysteria fidei & salutis, fide nobis credenda sunt, & à Deo revelata fuerunt Ecclesiæ suæ. Alia occulta quædam Deus nulli revelat, sed sibi reservat, ut secreta cordium, futura merè contingentia, &c. & hæc citra revelationem sciri arte vel scientia ulla nequeunt. Et hæc conari scire est vanum & inane, & artes ad hoc nitentes sunt superstitiosæ. Aliæ res sciri possunt studio, disciplina & experientia, in his cavendum ne sine labore, aut usu, vel doctore, ea conemur scire per media illicita, ut sunt ars Notoria & similes divinationes, de quibus egimus toto libro quarto. Harum rerum talem scientiam à dæmone infundi seu tradi patet, ex rebus quas prædicunt, quas cùm nequeant scire luce naturæ, nec acceperint Divina revelatione, consequens est ea discere à dæmone: qui (ut foveat superstitionem) eò quod utantur signis ab eo institutis, etiam ignaris nec sentientibus illis phantasiam movet, ut hoc vel illud dicant, ut docet Divus Augustinus *libro secundo de doctrina Christiana.* unde sequitur eum qui vult hujusmodi scire, consentire in magisterium diaboli, seque ejus disciplinæ tradere, & Deum Doctorem atque Dominum deserere, & à fide apostatare. stulti sunt qui dæmonum responsis credunt, quia fallere dæmonum est. Sic fefellere Cræsum & Pyrrhum, testibus D. Hieronym. *in cap.* 41. Esai. D. Augustino 3. *de civitat. Dei*, Lactantio & aliis, Manfredum teste Pico *lib.* 4. *de Prænotio capite nono.* Indos apud Osorium *libr.* 2. *hist. Lusita cap.* 15. Ferrantem Comitem Flandr. & alios quos *lib.* 4. memoravi. *d. sect.* 4.

a Prover. 25. 2. 27.

b Eccles. 3. v. 22. c. 19. v. 22.

MONITIO VIII.

Pro iis qui scientiam infusam affectant certis ritibus sine labore, &c.

MOnendi primò, curiositatem sciendi non necessaria, non modò non utilem, sed valdè noxiam esse solere. Spiritum sapientiæ & intellectus à solo Deo expectandum: quo non qui volunt, sed quos placet, solet implere. *Melior est homo*, ait Ecclesiast. *qui minuitur sapientia, & deficiens sensu in timore, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem altissimi.*) Et verissimum illud D. Hieronymi nescio ubi: *Melius est nescire aliquid, quàm cum periculo* (scilicet animæ) *discere.* ut & illud D. Prosperi. *Non sunt scrutanda quæ Deus occulta esse voluit, quæ autem manifesta fecit, non sunt negligenda: ne & in illis illicitè curiosi, & in his damnabiliter inveniamur ingrati. De altitudine discretionis Dei non conturbabitur cor humilitatis nostræ, si firma & stabili fide tenebit, omne judicium Dei justum esse secretum: ut ubi investigari non potest, quare ita judicet, sufficiat scire, quis judicet. Lauda & venerare quod agitur, quia tuum nescire cur agitur*) sanè scrutatores hujusmodi Divinorum secretorum, mergi solent invadabili profundo. Nec minus periculosum est novos sciendi modos, quàm novas doctrinas invenire, de quibus ab Apostolo præmoniti sumus, fore, qui sectarentur *doctrinas dæmoniorum*, quid aliud faciunt qui Doctoribus dæmonibus utuntur? Audiant Chrysostomum explicantem illud Salvatoris, *obmutesce & exi ab homine. Salutiferum hoc nobis* (ait) *dogma datur, ne credamus dæmonibus, quantumcunque denuncient veritatem.*) caveant ne *irritent Deum in adinventionibus suis, & multiplicetur in eis ruina*: caveant ne: quod deplorat Richardus Victorinus: *Veritatem quærant non in veritate, sed in vanitate: quæsitam inveniant: non ad veritatem, sed ad vanitatem, & quod miserrimum est, in verbis vitæ lucra mortis negotientur.*

de gent. vocat.

Tim. 4. 1. v. 1 Mar. 1 v. 21.

Psa. 105 v. 28.

Præterea tales admonendi sunt, subesse periculum superstitionis & tentationis Dei. Nam qui scientiam quærunt modis insolitis, utrique se periculo exponunt. Naturaliter scientiæ paulatim, successu temporis, lectione, auditione, & experientia acquiruntur (ut rectè Aristoteles *a*,) petere à Deo ut infundat, sicut Danieli & Salomoni fecit, est petere, ut sine necessitate miraculum edat: quod est tentare Deum. Adhibere orationes, aut alia ad hoc non instituta à Deo aut Ecclesia, est vanitatem quærere & mendacium diligere, (ut ait Psalmista) & proinde superstitiosum. Orandus itaque Deus, & nobis simul naturali conatu elaborandum. Nam facientes Deus adjuvat. Periculum magnum est: ne *arti memoriæ* (quæ tradi potest præceptis locorum & cellularum ad hoc accommodatis) aliquid superstitionum *artis Notoriæ* admisceatur: hoc ergò ut caveant, monendi.

a li. 4. Physicor.

MONI-

MONITIO IX.

Pro iis qui sunt cupidi corporeæ salutis, honoris, aut pecuniæ, aut gratiæ acquirendæ vel recuperandæ, & ad hoc utuntur mediis suspectis Salmatorum, seu Salutatorum, de quibus actum, *l. 1. cap. 3. q. 4.* vel etiam *Periaptorum*, de quibus *ibid. cap. 4. q. 5.*

INculcanda diligenter illis est hæc regula: *In omni ægritudine, aut jactura bonorum fortunæ vel corporis, quæ solent hominibus à Deo, ut flagella peccatorum, & mala pœnæ infligi, servos Dei ad duo debere præsidia confugere. Primò*, quærere & investigare modos, & remedia cuncta, quæ naturalis ratio hominem docet, ut se hoc periculo vel noxa liberent. *Secundò*, sedulò & ferventer commendare Deo & sanctis personam suã, familiam, & bona, & orare: ut cœlesti sua ope & liberalitate suppleat, & præstet id quod humana imbecillitas nequit consequi. Quo ad primum ergò moneantur adhibere humanam naturalemque diligentiam, ipsi per se sibi non deesse: & prudentiores consulere, quoad valetudinem, pharmacopolas, medicos, chirurgos: quoad jacturam aliorum bonorum, amicos, & alios qui prudentia & usu, experientiaque pollent. Quoad secundum, seu spiritualem diligentiam: confugiant ad orationes, jejunia, & charitatis opera: confidant in Deo, sperent ab eo remedium: curent orari à personis piis, religiosisque: missas ad eam intentionem dici: denique omni studio conentur Deo quam maximè placere. *talibus enim hostiis placatur Deus*: docet nos hoc ipsum S. S. in Ecclesiastico: *Honora medicum propter necessitatem. Etenim creavit illum altissimus. A Deo est enim omnis medela, & à rege accipiet donationem. Altissimus creavit de terra medicinam & vir prudens non abhorrebit illam. Ad agnitionem hominum virtus illorum, & dedit hominibus scientiam altissimus, honorari in mirabilibus, in his curans mitigabit dolorem, & unguentarius faciet pigmenta suavitatis, & unctiones conficiet sanitatis.*) En primum quod diximus de diligentia naturali: de altero, nempè morali diligentia, sequitur: *Fili in tua infirmitate non despicias te ipsum, sed ora Dominum & ipse curabit te. Averte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum.* Hoc intelligendum de omni damno quorumcunque bonorum. Igitur cùm hæc homo præstiterit, patienter ferat, & voluntatem suam Divinæ subjiciat, certus, se, si magis expediat liberandum, si non liberetur, id sibi utilius esse. Moneantur, si aliis illicitis remediis conentur uti, tum illos à Deo, quo invito conantur sanari, ad dæmonem confugere. Malè etiam sibi consulunt, quia perdunt fructum patientiæ, qui major est, & melior cunctis corporis aut fortunæ bonis. stulti sunt, quia ut corpus sanent, animam necant. Quid stultius & imprudentius, quàm si Deo dicerent: Quia tu me sanare non vis, transfugiam ad hostem tuum, & ab illo salutem petam? hoc non verbis, sed pertinaci conatu dicunt. Hi tandem adeò divinam iram inflammant pertinaci cupiditate, ut Deus vel sinat illos à dæmone necari, cujus rei exempla dedi *l. 6. c. 2. sect. 3.*

Eccl. 28. in princ.

sect. 3. *remed.* 8. & 9. vel quæ gravior adhuc est pœna, ad eorum summum malum sinat illos, quod expetunt ope dæmonis consequi. Sed dies veniet, quando intelligent longè sibi utilius fuisse morbo affligi, imò & per summos diuturno tempore cruciatus emori, quàm superstitiosis artibus sanari.

MONITIO X.

De exorcizatoribus, seu conjuratoribus energumenorum.

Vide l. 6. c. 2. q. 3. sect. 3. lit. Y & lib. 2. l. 30.

QUoniam nonnullis in locis multi abusus irrepsere in exorcismos legitimos & Catholicos contra Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ consuetudinē: quidam monendi sunt, quibus harum rerum inspectio & cura incumbit. Suppono, Salvatorem nostrum dedisse sponsæ suæ Ecclesiæ potestatem dæmonia de corporibus pellendi, *Luc.* 10. *v.* 10. & *Marc.* 16. *v.* 17. hanc potestatem verò ab Ecclesia concessam duntaxat clericis: & non omnibus sed Episc., Sacerdotibus, Diaconis, Subdiaconis, & exorcistis tantum. Unde apparet iis qui saltem *Exorcistarum* in gradu non sunt, hanc facultatem non competere jure ordinario: ideòque necesse esse, ut qui illam velit contendere sibi datam & concessam à Deo, is extraordinarii juris seu privilegii documenta debeat ostendere talia, ut judicio Ecclesiæ idonea censeantur. Quoad eos verò, qui hoc officium jure ordinario acceperunt, non plus potestatis uni competit hac in re, quam alteri: nisi quod honestas & recta Ecclesiæ consuetudo postulat ut coram superioris ordinis clerico, minoris gradus clericus, ipso id invito, non attentet.

Ex his sequitur suspectos esse pacti dæmoniaci; primò laicos, seu clericos non præditos ordine Exorcistarum: qui hoc munus quasi ex officio, aut peculiari gratia, donove Dei usurpant: illos quoque clericos, & religiosos, qui quasi sibi peculiare vendicant: dicentes, ad exorcizandum, plus virtutis naturalis vel supernaturalis sibi esse, quàm cæteris ejusdem ordinis, aut gradus.

Solent hujusmodi, peculiares exorcizandi formulas & ritus habere, diversos à communis Ecclesiæ ritibus & formulis quæ sunt diligenter ab Episcopis examinandæ, &, non permittendæ facilè, nisi judicio piorum & Doctorum virorum sint approbatæ. Vehemens suspicio est, his esse pactū cum dæmonibus, ut talibus observantiis se fingant compelli exire. Causa dæmoni est, quia dum isti sic publicè conjurant, semper in frequenti corona adstantium aliquid lucri facit. Accedunt multi, ut sermones, quos ultrò citroque miscent exorcizator & diabolus, audiant: gaudet dæmon, quia solet aliquos fidei aut morum errores spargere, aut saltem impetrare ut faciant aliqua superstitiosa, vana, ociosave: diffamat innocentes, nocentium occulta crimina revelat, ut malè de illis suspicentur cæteri: instigat quosdam ad carnalia, quosdam ad avaritiam dictis suis: bonos fingit se timere, ut impellat in superbiam. Monendi ergò ut abstineant exorcizantes superfluiis colloquiis, & terminis illis actuum judiciariorum, quibus ut dæmonem

monem nunc exire, & iterum se judicio postea tali die sistere. 2. ut abstineant formulis illis novis & insolitis ac secretis, & non approbatis Ecclesiæ judicio. 3. ut ad exemplum Christi *a* paucis jubeant dæmonem tacere & exire, nec garriendi præbeant vel causam vel potestatem. Videntur autem monendi quoque Prælati & Judices Ecclesiastici, ne in diœcesibus suis permittant esse aliquos privatos: qui quasi ex officio & virtute peculiari exorcizent. Nam hoc est officium proprium pastorum Ecclesiæ: & in eorum absentia cunctorum, qui saltē ordine exorcistarū præditi sunt: qui non vim naturalem, sed supernaturalem ad hoc, in Sacramento Ordinis acceperunt: Privati verò monendi sunt, ut à pseudo exorcistis hujusmodi sibi caveant, neque accedant ad eorum conventus, quia cum Deus prohibuerit ne pythones audiamus *b*: hoc etiam prohibuit ne energumenorum hujusmodi in corporibus loquentes dæmones auscultemus: item si fortè accesserint, monendi sunt omnes, ne quam mendacii patri fidem præstent, neve quid faciant eorum, quæ ille præcipit facienda, quia ipse præcepit, maximè quando mentitur se defuncti animam esse: quod semper est falsum. Si jubet faciamus aliquid, ad quod faciendum lege justitiæ, vel charitatis astringebamur: id faciendum etiam illo nihil dicente fuit: si aliquid boni, ad quod non tenebamur, quod facere sit meritorium, licebit facere, quia natura sua licitum & meritorium erat. Tutius tamen foret aliquando ista secundi generis commutare in alia, vel prætermittere: ne quid fraudis insit in dæmonis consilio vel jussu, quod non videamus. Moneatur ipse exorcista non minus quā cæteri, nihil curiositatis aut discēdi causa dæmonem interrogare, aut ab eo exquirere, licet id honestissimum sit & utile videatur: quia non licet familiaritatem cum eo instituere, vel ejus discipulum esse, vel ejus consilium, aut auxilium petere. Nisi si fortè, virtute Christi, vi cogatur & jubeatur dicere veri aliquid, quod ad spiritualem salutem adstantium prudens & pius exorcista meritò judicet pertinere, ut videmus Christum. *Luc.* 8. nomen dæmonis interrogasse: unde consuetudo invaluit nomen dæmonis exquirendi.

a Luc. 4. v. 35.

b Deut. 18 v. 11. vide lib 6. c. 2. lit. B. & li. 4. p. 2. qu. 4. sect. 8. & vid. Martin de Arilis de supestit. paulò ante med.

Quoad ipsum exorcismi modum, moneantur sequi *Pastorale suum*: sed prius medicorum judicium audiant, an videatur verè energumenus.

Hæc quæ dixi de energumenorum exorcistis, pleraque locum habent etiā in exorcistis nubium, quæ tempestates & procellas, grandinesque adducturæ videntur; item iis, qui conjurant seu exorcizant locustas, & alia insecta agris damnosa, de quibus, quæ peculiaria sunt proximo monito expediam.

MONITIO XI.

De conjuratoribus nubium & insectorum.

QUoad nubium conjuratores, qui jactitant se vim habere nubes à certis locis expellendi, repellendique, eorum jactantia facilè convincitur, primò, si interrogentur, an nubes illæ sint natu-

naturalibus ex causis ortæ, an ex maleficio & opera dæmonis? si dicant ex naturalibus causis; ergò exorcismus fertur contra naturæ auctorem Deum; quod blasphemum & sacrilegium; & vim habeat naturalem contra nubes necesse est, aut supernaturalem. Supernaturalem non accepit à Deo, qui sibi contrarius non est; nec à bonis Angelis: ergò à dæmonis ope vis illa provenit: si nubem dicant ex maleficio ortam & moveri à dæmone. Unde sciunt, nisi ex pacto? Secundò interrogentur, si notitiam habent, & potentiam pellendi malas nubes, cur non etiam norunt & possunt adducere & evocare, tempore squaloris ac siccitatis, in agros nubes bonas & salutares? Tertiò cur non etiam fulmina & ignem de cœlo cadentem; ac incendiis domos absumentem valeant arcere aut exstinguere? Quartò cur non sciant etiam conjurare ventorum turbines, & aquarum eluviones; quibus sata & domus, & arbores, sternuntur & abripiuntur? nam ut nubes illæ aliquando à malis Angelis permittente Deo, formantur & immittuntur; sic & alia ista, ut ex Jobi sacra historia docemur, cur igitur, si ad hominum commune bonum hæc ars aut potestas à Deo illis tributa, beneficentia Dei ad unũ hoc ab illis restringitur? Unde apparet illos hæc ex pacto operari. Moneantur itaque cæteri, ut ab eorum consortio abstineant, & ne tales exorcistas suspectos vel prætio, vel prece conducant: sed utantur contra nubes hujusmodi armis consuetis Ecclesiæ; nempè benedictiones, preces, litanias, vitæ emendationem, & opera pia, ac satisfactoria jejunii disciplinarum, &c. adhibeant; quæ remedia etiam sunt utilia contra cætera illa, quæ diximus mala & pericula. Parochi locorum indicant & celebrent processiones, & sacrum canant pro serenitatis & fertilitatis impetratione, & ira Dei avertenda. Cantentur in templo devotè Psalmi accommodati, ut *Canticum graduum, Miserere mei Deus. Qui habitat in adjutorio altissimi. Libera me de inimicis Deus meus & Deus misereatur nostri*, & similes. Legantur Evangelia accommodata, ut de sedata à Christo maris tempestate; fiat processio per claustrum Ecclesiæ; canantur Litaniæ, & reticentur collectæ, proposito servientes, invocentur Sancti loci patroni, & quorum illic reliquiæ honorantur, quas tamen tutius fortassis & honestius sit foras in tempestatem & pluviam non proferre, præsertim Venerabile Sacramentum (quanquam devotionem id citra irreverentiæ & jacturæ periculum facientium; pro more regionis, putem servandum) & hæc omnia intra templi ambitum perficere, ubi & minor distractio, & devotio major esse solet: nec minus audiet Deus in templo: quam foris: cavendum verò maximè, ne cum nubibus colloquia instituantur; sed sermo omnis cum Sanctis & Deo sit. Mensibus autem, & quibus solent hæ noxiæ nubes esse frequentiores, ut Vernis & autumnalibus; ascendant parochi quotidiè manè turrim templi, undè agros parochiæ queant intueri, & non conjurent aerem, sed benedicant agris & terminis suæ diœcesis: recitent Psalmos aliquot, Evangelia, & collectas, aquam benedictam more solito

in

in aerem, & terram jaciant: & meridiano tempore campanam pulsent; ut Parochiani ad templum veniant Deum oraturi, ut fructus terræ Deus conservet. Campanæ quoque pulsentur: qua de re actum *lib.6.c.2. q.3. sect.3.*

Alii sunt, qui vindicant sibi artem quandam aut potestatem peculiarem, ut à Deo concessam, expellendi, necandique campi bruchos, locustas, cantaros, & alia insecta atque vermina, quæ fructus, & radices, & semina depascuntur, & spem agricolarum deludunt: & tales multis in locis solent à rusticis quotannis magno pretio accersiri. Praxis esse solet hujusmodi. Impostor iste se judicem constituit, comparent coram eo duo Procuratores, unus caussam populi agens, fungitur vice accusatoris: alius à Vicario Episcopi, vel Regio officiato loci constitutus, vicem subit rei, pro locustis seu aliis insectis litem contestantur. & servantur processus ordinarii omnes tricæ, & moræ ac dilatorii termini. tandem in causa concluditur, & bellus Judex fert sententiam, qua insecta illa jubet intra certum dierum spatium terminis illius territorii excedere sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, &c. Superstitio hic apertior est, quàm ut queat tegi. Quare monet Ciruelus (è quo pleraque superiora monita ferè desumpsi) unanimiter omnes sanctos Doctores hæc damnare; eò quòd lis instituatur cum creatura irrationali, quæ quid agatur nec scit, nec sentit, nec potest intelligere: & cum illa insecta naturaliter nascantur, injusta est excommunicatio, nec mortaliter, nec venialiter peccantium: blasphemum verò est hanc sacram Ecclesiæ censuram sic derisui & ludibrio habere, non secus ac si quis sub pœna excommunicationis juberet canibus ne latrarent, & lupis ne ejularent, aut vulpem absolveret à rapinis gallinarum, &c. denique constat omnia hæc acta judiciaria, nec naturalem, nec supernaturalem vim habere contra hujusmodi insecta. *vide quæ fusius disputata contra Malleolum lib.3. part.2.q.4.sect.9.* Moneantur uti potius remediis tùm Ecclesiasticis, tùm naturalibus. Naturalia docent libri Geoponicorum; ut verbi gratia, solum vinearum sæpè expurgare evulsis omnibus, herbis vineæ innascentibus; ipsos truncos & ramos vinearum diligenter putare, & aliquando decorteare, & falculæ, aliorumque ferramentorum, quibus utuntur, ferrum inungeretur si pinguedine, aut saltem aceto forti contusis aliis commisto: excutere insecta, suppositis lancibus vel testis, aceto alliato plenis; folia præscindere, in quibus sunt semina vermium; & si jam in folliculis sunt semina, folliculos ablatos extra vineas cremare; caprifici radices appendere vitibus, suffumigare vites & arbores, cera & sulfure accensis, & vento capto qui dispergat fumum per vineam & agros, vel aliis etiam similibus uti acribus & gravibus suffitibus; sepelire in horto, vel vinea, tribus aut plurimis locis intestina pecorum, ita ut pars non exigua emineat supra terram: & cum eò confluxerint insecta, simul illic igne exurere, & alia, quæ norunt boni olitores, vinitores, & agricolæ. Pro Ecclesiastico remedio, licebit illud desumere

ex sequenti historia, quam idem Ciruelus memorat. Multis olim annis Cantabriam, totamque Hispaniam Tarraconensem infestatam à vermibus fuisse, qui quotannis fructus omnes terræ absumebant. Miseri itaque Cantabri, & Celtiberi ad sedem Apostolicam petentes consilium, quid facto foret opus. Motus eorum precibus Pontifex Roman. eo misit Legatum Episcopum Ostiensem nomine Gregorium, virum eximia prudentia & sanctitate: Qui, ut in Hispanias advenit, crebris concionibus populos illos à vitiis variis ad seriam pœnitentiam perduxit, præsertim publicorum flagitiorum: postea instituit fieri processiones publicas sævientium in tergum flagellis: indixit aliquot dierum eleemosynas, jejunia, precesque: demum vestitus ornatu Pontificio Missas in altari portatili in ipsis agris dixit, qui magis erant calamitosi, sic fugavit necavitque multitudinem insectorum, adeò ut multis post annis immunes omninò agri fuerint. Solent in his partibus Sancti hujus opem implorare: consultumque fuerit aliis quoque locis hanc ejus methodum & exemplum sequi.

MONITIO XII.

Quæ cavenda in precibus & orationibus vana observantia?

Vide l. 6. c. 2. q. 3. sect. 3. litt. Z & l. 3. p poster. q. sect. 8. & 1.

ORationum quoque Sanctitatem diabolus multis superstitiosis circumstantiis solet violare: aliquando violat malo fine proposito, ut cùm quis orat, aut celebrari curat Missam ad exitum alicujus; aut vano, ut ad sciendum aliquid boni successus, &c. Moneatur ergò in orationibus attendere ad sequētia axiomata.

Primum peccatum orationis est ratione materiæ, quando petuntur res illicitæ aut noxiæ; quæ repugnant honori aut præceptis Dei, aut caritati proximi, aut quando res indifferentes (verbi gratia, divitiæ, honor, doctrina, &c.) petuntur, absolutè, aut pertinaciter nimisque instanter res, de quibus justum dubium est, an sint homini ad salutem profuturæ: aut petitur cognitio futuri eventus ad matrimonium, &c. ut sunt virginum Hispanarum illæ orationes, quas vocant, *de los Reges*, *de la estrella*, *de san Juan*, quibus finitis aucupantur prima transeuntium verba, & inde colligunt, quod scire volebant; superstitione stolida & impia, ut bene Horozeus lib. 2. de vera, & falsa divinat. cap. 14.

Secundum est ratione formæ, quando continent verba vel sensus verborum aliquid falsum, mendax fidei, vel naturali rationi contrarium; vel nomina barbara & ignota, aut nugas & ineptias; quia hæc omnia sapiunt blasphemiam.

Tertium peccatum est ratione modi seu ceremoniarum, quæ adhibentur; quādo illæ sunt vanæ, & præter vel contra communem Ecclesiæ consuetudinem: ut si necessario debeant fieri certo statu corporis, certis horis vel diebus non interruptis, brachiis certo modo expansis, oculis in certum locum defixis, cum tot candelis talis vel talis coloris: & similibus, existimando circumstantias has ad effectum aliquid naturalis, vel

vel supernaturalis virtutis conferre.

Contra hæc peccata adhortandi sunt homines, ut firmiter apud animum suum statuant, nec velle malum ullum vitare, nec velli boni quidquam consequi, vel retinere per ulla media illicita, vana, aut superstitiosa. 2. Postquam Divinum auxilium seriò implorarunt, conentur suam voluntatem Divinæ prorsus conformare, sibique certo persuadeant, quicquid eis acciderit, id à Dei providentia procedere, & ipsis esse longè utilissimum. 3. certò credant, quando Deus illis non concedit, quod postulant, id paterno Deum pium & misericordem animo facere; quoniam hoc illis expediat. sicut solet Medicus ægro multa subtrahere & denegare, non invidia nec sævitia, sed benevolentia & sapientia. 4. Non apponant missis; quas ad intentionem suam dici curabunt, ullum numerum aut determinationem, loci, diei, candelarum, &c. ex hoc capite damnantur Missæ quas vocant, *tricenarias revelatas, & clausas, missas Comitis, Missas S. Amatoris,* contra quas disserit D. Vincentius Ferrerius, *homil.* 4. *Dominica* 4. *in Advent.* Ex dictis etiam damnantur orationes, in quarum titulis præscribitur certus dierum numerus, quo exacto sint exoraturi; contra illud præstantis viduæ Judiht 8. *v.* 12. *Qui estis vos, qui tentatis Dominum? Non est iste sermo, qui misericordiam provocet: sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis eis.* Nec non orationes, quibus petunt à Christo, Deipara, vel Sanctis revelationes aut apparitiones; quia hoc est plenum periculi ac deceptionis, audaciæ, curiositatis ac præsumptionis, quemadmodum etiam orare, ut significent eis diem & horam obitus, & istis insuper inculcandum illud Thomæ de Kempis; *Quid faceres si scires? nunc ita vive ut securus horam illam exspectes.* Hæc sufficiant: sunt enim cataplasmata contra superstitionum præcipuos fontes, causasque; reliqua ex toto petenda sunt opere.

In quo quæcunque scripsi; ea cuncta S. A. & C. R. Ecclesiæ judicio, & Piorum Theologorum censuræ subjicio: si quid ignaro elapsum, quod Ecclesiæ minus probetur, improbo, damno, & pro non scripto haberi volo.

MARTINUS DELRIO
Societ. Jesu Presbyter.

INDEX RERUM ET VERBORUM,

LIBRI I. ET II.

Ale-

INDEX

Bruta

Chy-

Gemm

Leo

Mon-

Pacto

Torpedo.

INDEX RERUM ET VERBORUM LIBRI III. ET IV.

Anani

Cano-

Discre-

Gaga-

Jose-

Moses

Simon

Votum

INDEX RERUM ET VERBORUM LIBRI V. ET VI.

Anato-

Imagi-

Rela-

OREMUS.

Da quæsumus Domine, populo tuo diabolica vitare contagia, & te solum Deum pura mente sectari. Per Dominum nostrum JESUM Christum, &c. Amen.

FINIS.